1543

DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasure Room

1543 gilt j daller

Sum Michaelis Sarton

collated A. + B.

ARISTOTELIS STA
GYRITÆ ACROASES PHYSICÆ LIBRI. VIII. IOAN. ARGY-
ROPILO INTERPRETE, ADIECTIS IOAN. ECKII AD-
notationibus & commentarijs ad illuſtriſſimum

D. ERNESTVM.

Comitem Palatinum Rheni
ac Boiorum ducem.

¶ ILLVSTRISS. PRINCEPS ERNESTVS, DVX NORICVS, BAVARICVS. MARCHIO VOHBVRGENSIS ET ABACHENSIS, COMES PALATINVS RHENI ET VVITELSPACHII, COMES IN SCHEYREN, ANDECHS. ET DACHAVV. &c.

CVM PRIVILEGIO.

H. Bebelius morbo grauatus hoc
diſtichon extorſit.
Si phyſicen hodie ſuperi tractare ſolerent
Eckius his anſam, materiamq; daret.
Ioan. Auentinus.
Nunc noua fert animus tibi dicere (ſi libet, aures
Arrige) quid tellus, æthera, pontus agant.

Soli deo gloria.
Eckius.

Loci Capucinorum Monachij

ILLVSTRISS. PRINCIPI ET DOMINO D. ERNESTO Comiti Palatino Rheni, & Noricorum duci, domino ſ. clementiſs. Eckius bene agere.

PHyſicas Ariſtotelis acroaſes excellentiſſime princeps, hac hyeme expoſitione noſtra, neſcio quã erudita/ſed profecto diligenti, breuiſſimo tempore illuſtriores reddere conati ſumus, mea enim non laudo, ſed nec vitupero. Textum ipſum primo in ſectiles partes ſuis numeris diſtinximus. Paraphraſin paulo contractiorem ſubiecimus. Adnotationes dein ex priſcis & elegantioribus autoribus addidimus, poſtremo concitamenta & quæſtiones a recentioribus philoſophis & Theologis deſumpſimus. Rem vero ita tractaui, non vt ſacrã: ſed cõmendandis calculũ albũ adieci, erronea mihi viſa, cõfutaui, non lacerandi aut inceſſendi, ſed bona ingenia iuuandi animo, vt veritatis potius amicus quam hominis reperiar. Sed hęc celſitudo tua eruditiſſime princeps ad Ariſtophanis libram aut Critolai regulã examinet. Te enim vnũ delegi, omnis nobilitatis & ſtudij decus/ cui has nugas noſtras dedicarẽ, vberrimã enim laudũ tuaꝵ materiam mihi prebuiſſent, egregia doctrina tua, prẽſtans ingenij tui dexteritas, morũꝗ feſtiuitas, nobilis ſtemmatis ſplendor, pulcherrimũꝗ virtutũ iubar. At cũ ſis laude digniſſimus, laudes tamen tuas audire verecundaris: quare niſi tuo pudori parcerem; accumulatiſſime laudibus amplitudinẽ tuam obruerem. Summorũ etenim ducum imaginibus & Imp. es clariſſimus, quod facile cuiꝗ liquet, qui diui Cęſ. MAXIMILIANI ex ſorore nepotẽ te agnoſcit. Eruditionẽ tuã in humanioribus ſtudijs totũ gymnaſiũ Ingoldſtadienſe teſtatur: quod ſuperiori anno te elegantiſſime publicitus orantẽ audiuit, Ipſe ego auritus ſum teſtis: quam expeditæ inſigniſꝗ memoriæ in Coſmographia & Geographis exiſtas: qua celeritate numeros ſonoros dimetiaris, ſyllabiſꝗ muſicis aptes, vel digitulis Monochordo decurrentibus oſtendas, vti ex Ioan. Auentino diligentiſſimo Oratore, Hyſtorico & mathematico auidiſſime didiciſti. Noui quoꝗ quo deſyderio & amore (ſtudia quæſtuoſa iuris perteſus) omnes ſimul & philoſophos & philoſophiã amplectaris, alas ingenia, ſtudiaꝗ ornes. Idcirco ego qui multis nominibus tibi debeo, vt animi tibi deditiſſimi indiciũ prẽberem ſtrenulã a me tibi mittendam non ignoraui, nihil aũt in ſupellectili mea prẽter chartulas reperi. Chartaceũ ergo offerendũ munus fuit: cõmẽtarijꝗ noſtri in phyſicas auſcultationes tibi nuncupãdi dedicãdiꝗ nõ ob aliã cauſam/niſi vt me deditiſſimũ illuſtriſ. D. T. eſſe ſemp agnoſcas. Vale & ſalue humaniſſime ac doctiſſime princeps, & hac qua cepiſti virtutũ & ſtudiorũ via inambula, adulatoribus ac vicijs æque inſenſus. Ex Ingoldſtadio. xxiiij. Ian. An. M. D. XVIII.

In noie tuo dulcis ieſu.

Laboratis diuino adiutorio dialectices cōmentarijs, naturalem adgredimur philoſophiam non contemnendam vtiq; partē: in qua & veteres & neoterici vigilantiſſima opera deſudarūt insignem vero Ariſtotelis (philoſophorum oīm vere principis) de phyſico auditu librū ab initio cōmentabimur: quod in vniuerſum principia & elementa phyſicę tradat, ideoq;. D.O.M. propicio ab eo auſpicia ſumemus. Vt aūt paratiorē faciamus ſtudioſam iuuentam, hoc dubium præambulare in primis diſcutiemus.

Ariſto.

Q. I.

An Phyſica ſit ſcientia rerum naturalium conſideratiua ab alijs diſtincta. Articulus. I.

In primis noto phyſicam fore partē philoſophię realis vt in logica fuſius declarauimus. Realis aūt dicit̄ illa ſcientia, quia eſt rerū obiectiue conſideratiua: iuniores aiunt, quia eſt de rebus tanq̄ de remotiſſimo ſcibili: nam pro ſcibili propinquo ſcientia non aliud reſpicit niſi cōcluſiones. &c̄. Vſurpatur aūt res hic non tranſcendenter vt conuertit̄ cum ente, nam ſic omne quod eſt, eſt reale vt voluit Ocham. q. xxi. quot. v. ſed hic ſtrictius capit̄ vt diſtinguitur contra ſigna ſermonis. Phyſica aūt dicit̄ ἀπὸ τῆς φύσεως .i. a natura, & in latio appellat̄ naturalis philoſophia & compendio poſſet deſcribi. Phyſica eſt ſcientia conſiderans rem naturalem ſub ratione motus & mutationis, vnde primarie tractat de rebus natura conſtantibus, ſicut ſunt cœli elementa & elementata, & homī media. ſ. mixta imperfecta. Corollariū iam ſequit̄ qui ſint termini naturales & propoſitiones phyſicę, ſunt enim hi termini Phyſici qui ſignificant rem naturalē connotando motum aut mutationē naturalē, ſicut fieri, generare, corrūpi, videre, nutrire, dormire, pluere, creſcere, tempus. &c̄. Corollariū etiā termini aliarū ſcientiarū cōmode hic pertractantur, vt materia, forma. &c̄. ſunt termini metaphyſici, etenim abſoluti, at phyſicus de illis conſiderat in ordine ad motum & mutationem.

G. Ocham

Nota. II. ſtatim liquere ex diffinitione quę ſit formalis ratio cōſiderandi in hac ſcientia, quia eſt de rebus naturalibus ſub ratione motus & mutationis. Scibilia ergo phyſicę ſunt res naturales. Dicit̄ aūt res naturalis multiuariam vt partim meminit Marſ. q. xviij ſecundi. Primo diſtinguit̄ contra artificialē. 2. diſtinguit̄ contra conſuetudinē & doctrinam, ſic virtutes non inſunt nobis a natura. 2. ethic. 3. opponit̄ violento, caſus lapidis eſt naturalis. 4. opponit̄ ſupernaturali, ſic cometes eſt naturalis. 5. opponit̄ principio motus per accidens caſui. ſ. & fortunę, ſic monſtrum dicit̄ eſſe innaturale. 6. diſtinguitur contra voluntariū, ſic fames eſt naturalis, placuit receſſere vulgatas illas vocabuli ſignificationes, vt agnoſcamus quā varie ob inopiā nominum mentis noſtrę conceptus exprimamus. Vti autem in propoſito vſurpatur ſic finiri poteſt. Res naturalis eſt natura vel res habens naturā aut tali inhęrens, ideſt eſt materia, forma, vel totū compoſitum, aut qualitas actiua ſeu paſſiua eorum: rectiꝰ ſic diffinieris. Res naturalis eſt res ſubiecta motui & mutationi. Corollariū voluntaria inquantum huiuſmodi & diuina non ſunt huius ſcientiæ: nam mouentia non mota non ſunt Phyſicæ conſiderationis ait Ariſt. non curo Vueſaliā qui hoc verum ait per poſitiones, non per negationes. Nam ſi quando de primo motore agitur in phyſica, hoc non fit de eo inquantum huiuſmodi: ſed in ordine dumtaxat rerum naturalium, vt ad motū earum pertinet. Pertinet enim aliquid ad motum triuariā ait Vſingen. ſ. effectiue vt deus forma, ſubiectiue vt mobile. Terminatiue ſicut locus, qualitas. &c̄. quæ acquiruntur in motu.

Ochā. diſ. 2. q. 4. Ochā. q. 3. tertij vide Iſenac. li. 1. c. 1. & Ioan. dullaer. q. 8. primi huius.

Vueſalia

Vſingen.

Nota. III. Liquere iam de quibus rebus tractat phyſica, tractat enim de rebus naturalibus: quarum nuncupatione ferme omnes res creatæ veniunt. Vnde etiam phyſica dicitur omnium eſſe cōſideratiua, non quod omnium ſcientiarum concluſiones complectatur: ſed quod vocabulis vtatur omnem rem mundi deſignantibus: vt ſi dixeris in mouentibus & motis non eſt proceſſus in infinitum: nullam rem mihi dabis quæ non ſit moues vel mota. Et ſi de omnibus conſideret: hoc tamen facit ſub ſpeciali ratione. ſ. ſub ratione motus & mobilitatis, abſtrahit enim metaphyſica a materia & motu, mathematica a materia ſenſibili (non intelligibili) phyſica vero vtriq; coniungitur & materiæ & motui q̄ Vſingenſis poſt Vueſaliam (quem his libris vt ducem ſequitur) aſtruit phyſicam omnium rerum conſideratiuam, & tamen nō conſideratiuam alicuius entis, diſplicet cauillus ille logicus in reali ſcientia. Logica vero ab omnibus ſcientia generalis cenſetur quod modum cōmunem procedendi omnibus ſcientijs trada. Metaphyſica vero generalis iudicatur quod de omnibus entibꝰ ratiotionet̄ ſub generali quadam ratione, quidditatū videlicet & has eſſe cōmunes ponit Ariſt. iiij, metaphyſ. quid aūt ſit ſcientia, quid ſcientia vna, & quomodo diſtinguantur cum alijs ſimilibus in logica diximus.

In logica fol, 8.

Nota. IIII. Phyſicam ſemper in honore fuiſſe habitam: quis enim rerum cauſas latentes non miraretur: qui aūt primus de ea ſcripſerit non compertum habeo: diuus tamen Auguſtinus duo genera philoſophorū facit, aliqui enim dicebantur ionici a Thalete Mileſio ortum habentes, italicæ vero ſapientię primariū conſtituit Pytagoram: & huiuſmodi tradit̄ ſcholæ huius ſucceſſio Thales Mileſius, Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Diogenes ſynopeus, Archelaus alij (Cratylū ſuffecere) Socrates, Plato, Ariſtoteles, qui velut alter totius philoſophiæ parens, & hanc quoq; partem

inſignit erexit ac ſtabiliuit, & antiquorū errores extirpauit: quamuis a naſutis ob eam rem interdū male audiat, quaſi oſtentationis & glorioſę obtutu veteres momorderit, ac eorum falſo opiniones inuerterit, quod quiſquis dixerit Plutarchū legat de placitis philoſophorū, & intelliget non ab re, vt Stapulen̄ inquit, Ariſtotelē priſcorum ſententias refutaſſe: vere enim primatū inter reliquos obtinet philoſophos, etiā inuitis academicis: ſicut & Cicero eum philoſophorū principē ſtatuit, qui & ſi Platonē exceperit, eum excepit (ait Th. Gaza) quem amauit, laudauit aūt vere & ſumme laudandum, ſed de his alias, vide tamen hic Auerroim copioſiſſime Ariſt. laudantem.

Plutarchꝰ — Stapul. — Cicero — Gaza — Auerr.

Articulus.II. Reſponſiuus.

Cōcluſio phyſica eſt ſcientia ſpecialis ab aliīs diſtincta, patet nam de re naturali poſſunt ſciri ineſſe paſſiones aliquę mobilitatis & a priori, & ſic aſſenſus ille euidens certus de neceſſario per demonſtrationem erit ſcientia, & non niſi phyſica. Leuitas enim quę eſt principiū ſurſum agendi, probatur ineſſe igni per calefactiuū tanq̄ a priori quoniam ſumma caliditas eſt cauſa ſummæ leuitatis: fateor verū eſſe Alberti magni Sueuorum gloriæ dictum, rationes ſumptas ex experientia in phyſica obtinere principatum.

Albertus.

Articulus.III. Dubitatiuus.

Dubium.I. quod eſt ſubiectum primum Phyſicæ.

Prenotata habere volo omnia quæ de ſubiecto ſcientiarū diximus in dialectica.

¶ Premitto.II. diuerſas & pugnantes eſſe ſuper dubio ſententias. Primo Albertus magnus & Aegidius Ro. ponunt pro ſubiecto primo phyſicę corpus mobile, & Auguſtinus Nyphus teſtat̄ hoc voluiſſe Themiſtiū dum inquit, pręſentis operis intentio eſt ea docere quę vniuerſaliter inſunt rebꝰ naturalibꝰ q̄ naturales ſunt, idē aūt eſt & corporeas dicere & naturales. Et Auerro. 8. phyſ. poſt Alexandrum ait Ariſtotelē agere in primo de principiīs ſubiecti, ſed materia & forma, de quibus agit ſunt pricipia corpis mobilis, ergo: & hoc expreſſiꝰ dixit in ſecundo libro deſtructionis deſtructionū diſputatione prima, dubio pmo, ait enim materiam ſcientię naturalis eſſe corpus mobile. Idē ſentit Algazel in libro diuiſionis ſcientiarum, & Auicenna primo metaphyſ.

Albertus. — Aeg Ro. — Nyphus — Auer. Com.4. — Algazel — Auicenna

¶ II. diuus Thomas, Eſculanus, Albertus de Saxonia, Marſilius, Vſingen̄, Sintzelius & communis ſchola firmat ſubiectū primū phyſicę eſſe ens mobile, ita enim inquit Auer. xij. metaphyſ. ſciētiā naturalē cōſiderare de ente mobili. Et. iiij. metaphyſ. ait phyſicū cōſiderare de parte entis. ſ. de ente mobili, Ariſto. idipſum videt̄ aſtruere. xi. metaph. naturalibus quidē non inquantū entia, magis aūt inquantū motu participant, conſiderationem vtiq̄ quis diſtribuet. Has aūt ſententias aliqui in concordiam trahunt vt Lampertus & Nyphus, ſed breuitatis cauſa omitto.

S.Thom. — Eſculanus — Com. 5. — Com. 1. — Lamptus

¶ III. Scoti aſſeclę variant Ioannes canonicus ponit pro ſubiecto primo ſubſtantiā finitā limitatā ſub ratione naturalitatis, Idem poſuit Anto. Andreę remota finitate, ſic & Tartaretus poſuit ens finitū naturale pro ſubiecto. Scotus ipſe. vi. meta phyſ. minus caute pro ſubiecto primo aſſignauit ſubſtantiā corporeā. Guilhelmus de Occham in ſummulis ſuſpicit illā ſententiā ens naturale eſſe ſubiectum primū huius ſcientię. Iſtis pręmiſſis reſpondetur ad dubiū motū per propoſitiones.

Io. canonicus. — Ant. And. — G. Ocham

¶ Prima. Nec ens mobile nec corpus mobile eſt ſubiectū primū phyſicę, pbat̄ a Sanſone q̄a mobilitas nō facit vnū per ſe cū ſubiecto. vi. metaphyſ. cū ſit accidens. Tum quia per mobilitatē conſtituit̄ ens in eſſe variabili & fluxo quod opponit̄ ſcibilitati, hec non multū pugnant. Addit quia phyſica ſpeculat̄ circa ens naturale etiā ratione oppoſitam mobilitati. ſ. quietē, & non exiſtēte mobilitate adhuc remanerent paſſiones naturales entiū vt raritas grauitas &c̄. Potiſſimū moueor ex eo q̄ ſubiectum debet eſſe abſolutius paſſione: ſed hic ſubiectum formaliter exprimeret ſuā paſſionē dicendo ens vel corpus mobile, non enī video quā paſſionē poſtea vellēt aſſignare huic ſubiecto: vide Sco. vi. metaph. q. i. Et quod Ariſt. vi. phyſ. probat omne corpus eſſe mobile, id igit̄ quod probatur ineſſe in aliqua ſcientia non eſt eius ſubiectū, vt late proſequtur Nyphus poſt Eſculanū: multa ſciens prętereo.

Sanſo — Eckius

¶ II. Subſtantia finita non eſt ſubiectū primū phyſicę maxime corporea: probat̄ quoniā ſubiectū cōmuniſſimū & adęquatū debet eſſe ſcientiæ, modo in phyſica plurimorū habetur conſideratio, quæ non ſunt ſubſtantię corporeæ, vt accidentium quæ plurimum momenti in motibus & mutationibus ſortiunt̄, vt animarū quę non ſunt corporeæ, neq̄ finitū quicq̄ per ſe facit ad contractionem ſubiecti, at parum eruditionis conſiſtit in illarum opinionum prolixiori diſcuſſione.

Nyphus

¶ III. Ens naturale eſt ſubiectum primum phyſicę, illam non aliter probo niſi ex quid nominis ſubiecti primi, nam inter omnia alia illud eſt communius & principalius, & omnia alia cōplectitur, perge per omnes gradus & ita eſſe cōperies, aſſignabimus in pręſentia nouem.

1 Accidentium, qualitatū motiuarum.
2 Totū peraccidens, domus album.
3 Subſtantia ſimplex, materia, forma, cœlum, ſol venus, anima.
4 Subſtantia elementalis, ignis, aer.
5 Subſtantia mixta imperfecta, pluuia, ros.
6 Subſtantia mixta inanimis, mineralia.
7 Subſtantia animata vegetans, planta.
8 Subſtantia animata ſentiens, animal.
9 Subſtantia intellectilis.

¶ Hos gradus omnes complectitur ens naturale, vt ex ſuperiori diffinitione liquet, hæc ſententia etiam amico noſtro Iſennachio viſa eſt rectior, & idem voluit P. Pergulenſis cum affirmat mobile ſubſtractiue acceptum vt eſt primū & adęquatum ſubiectū mobilitatis & quietis, eſſe primum ſubiectum phyſicę, nam illud ſubſtractiue acceptū eſt ens naturale.

Iſennach — Pergulen.

¶ IIII. Propria paſſio ſeu ratio formalis huius ſubiecti eſt mobile, aut quod magis placuit Nypho te fragante Alberto illud diſiunctū mobilitas vel q̄eſcibilitas: quāuis enim aliq̄ poſuerit naturalitatē pro paſſione ſubiecti, quæ denotat principiū motus: tamen de mobilitate videt̄ habere maiorē euidētiā. Conuenit enim omni enti naturali, ſoli, & ſemper, & demonſtratur per diffinitionē eius, etenim natura eſt principiū mouēdi & quieſcēdi. &c̄.

Dubiū. II. An Phyſica ſit ſpeculatiua vel practica.

¶ Præmiſſio quid ſit praxis & ſpeculatio & alijs in logica declaratis.

Reſpōdet̄ Phyſicam eſſe ſpeculatiuā, nā non dirigit in operatione / neq; dictat quid faciēdum vel fugiendū. Ideoq; vere dixit Geor. Bruxellen̄ phyſicam ſpeculatiue conſiderare de entibus naturalib⁹ Ethicam practice: & ſatis liquet ex toto proceſſu Ariſtotelis. Et Auerrois hic ab initio enumerans ſcientias ſpeculatiuas, tres inducit. ſ. mathematicā, phyſicā, & metaphyſicā, verū eſt cōſummationē & perfectionē Phyſicę eſſe practicā: perfectionē eius appello Iatriā ſeu medicinā opitulatricē ſciētiam ita enim Marſil. in abbreuiatis ſuperiores ſciētias dicit eſſe perfectiones Philoſophię / Theologiā. ſ. metaphyſicę / Iuriſprudentiā Ethicę, Medicinā Phyſicę: his enī philoſophię ptib⁹ dicunt̄ ſubordinari.

Brux. Auer. Marſil.

Ocha. c. 4. Coroſ. infero, lapſum eſſe G. de Ochā in ſummulis, cū ait librū de anima eſſe practicum, quia ſit de operalibus a nobis: quāuis enim bene ſequatur, qđ ſit de praxi: ſed non infert̄ quod ſciētia ſit practica, eſto enim quod dicā quinq; eſſe ſenſus exteriores, viſionē fieri intus ſuſcipiendo, q̄ aliqua ſint noctiluca, qđ viſio fiat medio neruo optico. &c̄. illa omnia ſunt ſpeculatiua, quia nihil dirigūt in operando, ſed ſimpliciter indicant ſic fieri. At medicus q̄ dicit ſic mederi oculos lippos ſic velo obductos / viſum ſic viridi reficiendum, oculos aqua aſpergi debere. &c̄. iſte iā practicas proponit propoſitiones.

Dubitat̄. III. quot ſunt libri phyſicę?

Albertus. ¶ Phyſicā ſtatuit Albertus magnus vltimā inter partes philoſophię realis in ordine ſui quæſiti & ſcibilis, quæ tamen prima ſit in ordine doctrinæ, quod doctrina non ſemper incipiat a priori ſecundum naturā, ſed a faciliori, modo intellectus noſter cognitionē haurit ex ſenſibus, res aūt naturales & ſenſibiles ſunt iſtius artis ſecundū Auerroim proſequit̄ aūt large mateꝛiam librorū phyſicę poſt Themiſtiū, ſed rotundius enarrat Marſil. illā phyſicæ diſtributionē octoparritam.

Themiſt. Marſil.

Phyſicoꝝ. 1. tractat de principijs rerū naturaliū & eorū connexis in generali.

De cœlo. 2. agit de ſpecie motus. ſ. in loco, vel agit de ſimplicibus principiatis. ſ. cœlo & elementis ſecundum Themiſt.

De generatione. 3. declarat ſpecies mobilis ad formā in gignendis & interituris.

De methe oris. 4. tradit mobile ad formam miſti imperfecti, in regione ſupra nos.

De mineralibus. 5. docet mobile ad formā miſti homogenei, infra nos generati.

De ania. 6. animæ explicat operatiōes & paſſiones.

7. operationes paſſioneſq; animatorū diſquirit vt corporeæ ſunt. Parua naturalia.

8. motum explicat in ſpeciali animantiū, & vegetabiliū, ferme in quendā hyſtoriæ modū ait Themiſtius. De plātis. De aniālibus.

Liber aūt de mineralibus, quod ego viderim nōdum eſt e greco in latiū tranſlatus: Albert⁹ ſueuus neſcio ex quo autore aliqua de his in noſtrā retulit linguā Card. Cameracen̄ in meteoris aliqua de his ſicut cæteri addidit, quod & nos facturi ſumus, Reliqui libri phyſici ad hos octo reducuntur, ſicut ſunt libri de motibus animaliū, de inſpiratione, de iuuenta, de cauſis elementorum. Albertus. Camera cen̄.

Dubitatur. IIII. de librorum phyſicorum partitione?

Rn̄det̄ omiſſa Adraſti ſententia quod quinq; primi libri ſint de principijs reliqui tres de motu, dicamus ad Auerrois mentem octo eſſe Ariſtotelis libros. In primo agitur de rerū naturaliū principiis conſtitutionis. In ſcđo vero libro de cōcauſis & cauſis agit, tam per ſe quā per accidēs. In tertio cū natura ſit principium motus, inquiritur quid ſit motus, & quod ſit finitus. In quarto cum corpora loco egeant, de loco diſputat & vacuo, & menſura motus. ſ. de tempore. In quinto partes ſubiectiuas motus enucleat, ac motuum contrarietatē ac vnitatē. In ſexto partes quantitatiuas motus diſquirit. Septimus omniū mobiliū ordinē in vnum motorē cōnectit. Octauus primū motū ac eius ꝓprietates explanat: hæc paucula ſufficiant. Adraſtus. Auer.

Dubiū. V. de vtilitate phyſicæ.

¶ Reſponſio dubij eſt clara ex Auerroe hic. & vtilitates ab eo dinumeratas breuiter renarremus, & obſcuras faciamus manifeſtas. Auer.

¶ I. vtilitas phyſicę eſt pars vtilitatis ſcientię ſpeculatiuę (liquet Com. ponere Phyſicā ſpeculatiuā) vtilitas aūt ſcientiæ ſpeculatiuę iuuamento formæ eſt quod eſſe hominis ſecundū vltimā perfectionem ipſius eſt ipſum eſſe perfectū ſcientia ſpeculatiua ſicut. x. ethic. delcaratur. Preterea iſta diſpoſitio. ſ. ſcientiæ ſpeculatiuę eſt ſibi fœlicitas vltima & vita ſempiterna, & ita proderit ad vltimū finem ſcientia ſpeculatiua. Porro magnū oportet eſſe quod æquiuocationē hominis inducit, ſed homo dicitur æquiuoce de indocto & docto ſpeculatiue vt Alexander teſtatur, & in ſimili Ariſtoteles. iij. politi. bonos viros dicit differre a malis, ſicut picta per artem a veris. &c̄. Et nota hominem hic non abſolute vſurpari, ſed vt includit perfectionem in actu ſecūdo, ſic Themiſtius ait, homo eſt quaſi deus / & Ariſt. 10. eth. homo eſt deo finitim⁹ & poeta, homo non eſt minor / niſi ſolo Ioue. Alexan. Themiſt.

¶ II. vtilitas conſequens eſt q̄m ex ſcientia illa ſpeculatiua oēs in nos proficiſcuntur virtutes, quoniam ſcientes iſtam ſcientiā, quū erunt ſecundū ordinem naturalē, oportet eos eſſe virtuoſos in omnibus ſpeciebus virtutum moralium. Hoc declarat Aphrodiſ. in fortitudine: nam nouit phyſicus hominem vix eſſe portiunculā ſenſilem reſpectu vniuerſi: & viuendi ſpacium vix eſſe totius temporis momentū. Nouit quoq; neceſſariā eſſe homini corruptionem propter materiā. Et ex his fit homo fortis contra metū mortis, ſicut illis duabus rationi- Alexan.

Sylla. bus Sylla ſuaſit fortitudinē filio:dum per exerci-
Saluſtius tum Iugurthę erant tranſituri vt Saluſtius narrat.
Socrates. Com.probat hoc in Socrate/quem tamen ait non fuiſſe doctū in cōmunibus diſciplinis.ſ.logica & metaphyſica, ſed de fuga mortis latius dicemus in ethicis. ℂ Declarat dein in iuſticia/quoniā phyſicus nouit iuſticiā in natura,elementa enī & partes vniuerſi ſibi inuicē cedunt: & quæq; ſuū amāt ordinē & æquabilitatē:quare & iuſticiā ſeruare debet Phyſicus.Idem poſtea oſtendit continentiam, liberalitatē & oēm religionē ex philoſophia ortā, qua inſtruimur ſeruare leges diuinas imitando ordines naturales.Ob quā rem & verax & veri amās efficitur ſapiens.

Auerro. Opponit Auerrois qm̄ multi philoſophi ſint mali & voluptatibus dediti.Reſpondet quod ſecundum naturā ſcientię eos ſequitur virtus, ſed vicia ſequuntur philoſophos ſecundū accidens propter ſocietatē hominū temporis huius. Nam philoſophi vilipenduntur a primatibus, quod non accipiuntur in regentes,conſiliarios, aut ſecretarios,& potiſſimū dialectici,quare ſe etiā conformant opinioni hominū / & ad voluptates declinant. Hæc oīa prudens bene applicabit noſtro ſeculo, in quo verę ſcientiæ contemnunt ab indoctis/& corrumpuntur argutijs inutilibus a doctis. Omnes virtu-
Themiſt. tes a philoſophia proficiſci Themiſtius ante Auerroim hic explicat.

ℂ III.utilitas philoſophiæ eſt naturali rationis du-
Plato. ctu agnoſcere vnā primā omniū cauſam:quā & Pla-
Themiſt. to conſecutus eſt & Ariſtoteles.vij. huius vt Themiſtius oſtendit. Cognitis enim his quę deus fecit in admiratione & cōmendatione ſui omniū animos conuertit.

ℂ IIII.vtilitas phyſicæ eſt precipua quod ſaluberrimæ medicinarū arti principia prebeat,& mecha-
In medi- nicis artib⁹ non pauca cōmoda ſubminiſtret. Qui
cos igna- enim arte ſine Phyſica ratiōe mederi conatur, ait
ros. alius,ſeipſum fallit, & alios perdit.

Articulus.IIII. Argumentatiuus.

Heraclit⁹ Ratio.I. Heracliti Metapontini:q etſi in vniuerſum negaret aliqd poſſe ſciri:tn̄ hoc maxime verū eſſe dixit de phyſicis:& hoc tali ratiōe qm̄ res non vere ſciunt,niſi ſciant ſcd̓m qd̓ ſunt,āt phyſica ſecundū qd̓ ſunt, infinitas habēt differētias:intellectus aūt refugit īfinitū. Cōfirmabat prīo qa ī phyſicis non poteſt dari mediū demonſtrationis.Pręterea ſcietia eſt verorū incorruptibiliū ac impoſſibiliter aliter ſe habentiū.i.poſteriorū,ſed res naturales ſunt inſtabiles, fluxę & caducæ ac corrup-
Ptolomæ tibiles.Et ob eandē rationē Ptolomęus negauit de
us. naturis haberi ſcietiā certā propter ſui mutabilitatem,ſed opinionē:cuius ſignū eſt quod philoſophi diuerſa opinati ſunt in phyſica/ in mathematicis vero omnes conueniunt.

Ratio.II.Nullū ens naturale eſt a nobis cognoſcibile,igitur de nullo tali poſſumus habere ſcientiam:probatur qa vel primo cognoſcerent cognitione vniuerſali/& hoc non quia illa preſupponit ſingularē,quia ſenſitiuā ex.i.poſt.nec cognitione ſingulari/quia vniuerſalia ſunt nobis notiora ſingularibus.i.phyſ.Confirmatur quia de ſingularibus non eſt ſcientia: res naturales ſunt ſingulares. Preterea nullum ſenſibile eſt intelligibile:ergo res naturalis non eſt intelligibilis, & antecedens probatur quia nulla ſenſatio eſt intellectio ergo nullum ſenſibile eſt intelligibile/per regulā ſi abſtractum de abſtracto,concretū de cōcreto.Accedit qd̓ nulla eſt proportio inter res naturales quę ſunt materiales & intellectū immaterialem.

ℂ III.Ens naturale non eſt ſubiectū phyſicæ/ ergo &c̄.probat̄ quia eſt ſubiectū partis.ſ.librorū phyſ. ergo nō eſt ſubiectū toti⁹:tenet cōſequētia qa nihil poteſt adequari parti & toti cū omne totū ſit maius ſua parte. Confirmatur per Vſingeū quia ſubiectū debet eſſe primo notū,ſed motus eſt notior in phyſica quā natura,ergo natura non eſt ſubiectum.Minor probatur/ quia natura diffinitur per notū tanq̄ p notius/ quoniā ignorato motu neceſſe eſt ignorare naturā.iij.phyſ.Confirmatur ſecundo / qm̄ ens naturale non exprimit propriam rationē conſiderandi naturalis philoſophiæ ſicut ens mobile/& hęc eſt potiſſima ratio ait Vſingeū quare ens naturale non ponitur ſubiectum. Vſingeū.

ℂ IIII. Motus eſt ſubiectū primū phyſicæ:ergo nō ens naturale probatur quia omnia in hac ſcientia conſiderata habent ordinē ad motū.Item oportet ſubiectū phyſicæ eſſe tranſcendens/ cū ipſa ſit omniū entiū conſideratiua. Primus quoq; motor eſt immobilis:igitur mobile non eſt paſſio adæquata huius ſcientiæ.

Reſpondetur.

Ad.I.quāuis ſingularie ꝓſequēdo ſint infinitę.ſ. indeterminatę differētię entiū/ſecus in vniuerſali. Modo ſciens,de rebus determinat ſecūdū notiones vniuerſales,vt in vniuerſali cōcludit phyſicus tria eſſe rerū naturaliū principia, quattuor cauſas.&c̄. Quare negamus non dari mediū demonſtratiuū in phyſica,nā materia eſt aptū mediū demonſtrādi de ente naturali generabilitatē & corruptibilitatē/ forma actiuitatis.&c̄.Ad cōfirmationē reſpondēt oēs iuniores,ſcientiā eſſe incorruptibiliū neceſſariorū.&c̄.verū eſt quo ad ꝓpoſitiōes ſcibiles/quę debent eſſe neceſſarię nō cōtingentes.Sed non intelligit quo ad res ſignificatas:nā illę ſunt interiturę & fluxę,corruptiōi obnoxię.Vnde de re corruptibili poſſunt formari propoſitiones neceſſariæ, & illę poſſunt ſciri,& in hoc etiā negamus Platonē/ Plato.
qui de ſenſibilibus negabat ſcientiā: & eam tantū dedit ideis rerū.Hauſerat hoc ex Heraclito quia in Heraclit⁹
opiniōibus eius ab adoleſcētia verſat⁹ eſt ait Ariſt. 1.metaph.vide de hoc G.Ochā diſ.2.q.4.primi poſt G.Ocham
Sco.q.4.ꝓlogi.Scibile enī ꝓpinquū debet eſſe neceſſariū non remotū.Ad Ptolomęū habet aliqd apparētię:ſed dico bene probat multa tradita eſſe in Ptolom.
phyſica ab Ariſtotele & alijs topice & ꝓbabiliter, non demonſtratiue: fateor in hac totali ſcietia nō oīa eſſe demonſtrata ab Ariſtotele: ſed aliqua autoritate credita, aliq experiētia cognita, aliqua probabiliter pſuaſa & probata:pauca aūt, immo pauciſſima demonſtratiue ſcita. Nam Petrus Aliacen̄ Card.Cameracen̄ teſtatur paucas aut nullas in Ari Aliacen̄.

porphiri⁹ ſtotele reperiri demonſtratiões;plus dixit Porphyrius ad Berythrũ, nullũ philoſophię locũ nõ dubitabilẽ fore:& ad Anabonẽ ſcripſit multa de philoſophicis reb⁹ a gręcis perſcripta/ſed ex cõiectura oĩa, ſed de his plura in oratione noſtra aduerſus ethnicos philoſophos.

Ad:II. negato antecedente dico ad probationem ens naturale cognoſci & cognitione vniuerſali & ſingulari,& de ſingulari bene probatur, & quod de vniuerſali improbat dico ad Ari.vniuerſalia eſſe notiora non primitate generationis,ſed in ſcientia cõmunitati tradẽda de quo ſtatim. Ad confirmationẽ de ſingularibus ſcibilibus propinquis non eſſe ſcientiã/ſed bene tanq̃ de ſcibilibus remotiſſimis.Ad illud quod additur de ſenſibili, patet ex logica.Locũ a cõiugatis non tenere/niſi in eſſentialibus:modo illa non eſt eſſentialis ſenſibile eſt intelligibile. Dullaert. Ad annexũ dicit Ioan.Dullaert qd̕ int̕ obiectũ & potẽtiã debeat eſſe ꝓportio, nõ magnitudinis.ſed vitalis immutatiõis:ideſt q̕ intellectus poteſt immutari ab obiecto, ſicut obiectum poteſt immutare.Sed quid de deo.

In logica fol.xi. Ad.III. Negando cõſequentiã,qm̃ non ſic oportet adęquari ſubiectũ ſcientię / vt in ꝓlogo cõtra cõmunẽ docuimus:nam idẽ poſſet eſſe ſubiectũ diuerſarũ ſciẽtiarũ.Hoc tñ eſt verũ ens naturale aliter cõſiderari vt eſt ſubiectũ primũ totius phyſicæ & partis.Nam ens naturale ſimpliciter cõſideratũ eſt ſubiectũ librorꝝ phyſicorꝝ,ſed cõſideratũ vt cõtrahibile per diuerſas paſſiões ſpeciuocãtes eſt ſubiectũ totius phyſicę. Coñ.com munem. Non valet modus loquẽdi cõmunis de cõtracto & incontracto/qm̃ vbiq; ſumitur incontracte ens naturale:ſed non ſumit̕ incõtrahibiliter:vnde vt eſt ſubiectũ primũ totius phyſicę,diuerſimode cõtrahi poteſt vt in ſubiecta formula intueri licet.

		Liber.
Ens naturale	mobile	Phyſicorum
	Ad locum	De cœlo.
	Ad formã	De generatiõe
	Ad formã imꝑfectã	De metheoris
	immutabile vitalit̕	De anima.
	guſtabile vl̕ tãgibile	De ſenſu.

Ad cõfirmationẽ dico non debere eſſe ſubiectũ notius ſimpliciter oĩbus in illa ſciẽtia cõſideratis qa ſua paſſio plerũq; eſt notior ſubiecto : ſed ſolũ debet eſſe notius alijs ſubiectis huius ſciẽtię:nõ ergo inconuenit motũ q̃ in paſſiõe includit̕ eſſe notiorẽ ente naturali. Ad aliã cõfirmationẽ quã ita põderat d.Vſingeñ dico ſubiectũ nõ oportere exprimere propriã & formalẽ rationẽ cõſiderãdi in illa ſciẽtia/ſed paſſionẽ. Vſingeñ. Nã vniuerſale in quinq; vocibus Porphyrij non exprimit ꝓpriã rationem cõſiderandi illius libri/ſed ꝓpria paſſio.ſ.p̃dicabile. Ob eã rẽ in vnaquaq; ſciẽtia inuento ſubiecto primo, inquirit̕ ſub qua ratiõe formali ſuſcepta ſit eius conſideratio in tali libro.

Ad.IIII. de motu,quamuis Ioan. de Vueſalia & poſt eũ Vſingius negent motũ eſſe primo notũ in phyſica/ſed mobile:de q̃bus plurimũ miror cũ mobile in cõceptu ſuo concretiuo includat motũ:& viſo eo qd̕ ſint moderni miror quomodo cõnotatiuũ notius dicãt eſſe ſuo ſignificato formali. Vueſalia. Aliter dico negãdo motũ eſſe ſubiectũ, qa habet aliq̃d prius cui attribuit̕.ſ.ens naturale:motus aũt in ratiõe paſſiõis includit̕ nõ ſubiecti. Ad annexũ nego ſubiectũ hic debere eſſe tranſcendẽs. De primo motore dico ſufficere qd̕ cõſideret̕ ſub ratiõe motiuitatis,& nõ mobilitatis. Si vnus terminus vniuoce motionẽ actiuã & paſſiuã ſignificaret ille eſſet accommodatior hæc ſatis ſint.

ARISTOTELIS STAGYRITAE PHYSICAE AVSCVLTATIONIS LIBER primus de principijs rerum naturalium. Proemium. Cap.I.

1 CVM circa oẽs doctrinas,quarũ ſunt principia vel cauſę vel elementa, ex horum 1
perceptione cognitio fiat atq; ſcientia.Tunc enim vnãquamq; rem ſcire putamus Cõcluſio.
cum cauſas primas,principiaq; prima,& vſq; ad elemẽta cognoſcimus,patet & ea
quę ad principia naturalis ſcientiæ pertinent, enitendũ eſſe prius determinare.
2 ¶ Hæc aũt inſita natura nobis eſt via, vt e notioribus nobis magiſq; manifeſtis,ad notiora 2
naturę magiſq; manifeſta proficiſcamur.Non enim ſunt eadem nobis atq; ſimpliciter nota: Cõcluſio.
quapropter hoc modo ex hiſce quæ naturę quidem minus ſunt manifeſta,nobis aũt notiora/
3 ad ea quæ dilucidiora ſunt, magiſq; nota naturæ proficiſcamur neceſſe eſt.At confuſa pri-
mo nota nobis ſunt magis ac manifeſta : elementa vero principiaq; poſterius ex hiſce nota 3
4 per ipſorum diuiſionẽ fieri ſolent. ¶ Icc irco ex vniuerſalibus ad ſingularia proficiſcamur Cõcluſio.
oportet,ipſum namq; totũ ſenſu notius eſt:vniuerſale vero quoddã totũ eſt: quippe cũ multa
5 complectatur vt partes,Sic etiã & nomina quodãmodo ſeſe habent ad diffinitionem: totum
enim quoddã indiſtinctumq; ſignificant,ceu circulus:at ipſius diffinitio in partes ſingulas
diuidit.Pueri quoq; primũ quidẽ viros oẽs patres, mulieres q̃ſuis matres appellãt, poſterius
autem horum vtrumq; diſcernere diſtinguereq; videntur.

Explanatio textus.

¶ In iſto primo libro phyſicorũ agit P. de principijs rerũ naturaliũ: & primo quidẽ capite diſquirit modũ procedendi in phyſica.

Cõcluſio. I. In phyſica procedendũ eſt a principijs cauſis & elementis ad effectus: ꝓbatur quia tũc vnũquodq; cognoſcimus cum cauſas eius cognoſcimus.

II. In phyſica procedendũ eſt a totis ſeu cõpoſitis ad ſimplicia & partes: quia procedendũ eſt a notioribus nobis ad notiora naturę ; modo effectus Cõcluſio.

ſunt nobis notiores.
Cõcluſio III.In phyſica procedendum eſt ab vniuerſalibus ad ſingularia, patet quia vniuerſalia ſunt nobis notiora/vt liquet ex tribus, primo quia totũ ſenſibile vt domus eſt notius ſuis partib⁹, & vniuerſale eſt quoddã totũ, prius quis videt domũ quam ianuã.Secũdo quia diffinitũ eſt notius ſuis partibus diffinientibus, confuſe enim ſignificat,partibus diſtincte ſignificantibus.Tertio quia infantes oẽs viros ab initio patres ſignificant, & dein primo agnoſcunt patrẽ ex alijs viris,ſic ergo procedunt a noticia vniuerſali viri ad diſtinctã cognitionem patris.

Annotatio textus.

¶Iſte eſt liber Ariſtotelis phyſicarũ acroaſum,hoc eſt naturaliũ auſcultationũ, nã & de phyſico auditu prętitulat̃,cuius varia ratio prodit ab eruditis
Gelius. A.Gelius in noctibus atticis teſtat̃ Ariſtotelẽ artium duas ſpecies habuiſſe,alia erant quę nominabat ἐξοτέρικα .i. extraria, alia quæ appellabat ἀκροαματικα .i. auſcultatoria : primi ordinis erant,rhetoricę meditationes.argutiarũ facultates,& ciuiliũ rerũ noticia, in ſecundo ordine erat philoſophia remotior ac ſubtilior,& quæ ad naturę cõtemplationes pertinebat . Auſcultatorias
Them. vero artes ſeu dilucularias paucis tradebat. Themiſtius Ariſt.paraphraſtes ait auſcultationẽ inſcribi librũ,ac ſi ad eum mdoũ elaboratũ exactũq; ſit opus,vt in auditionẽ pręceptionẽq; alijs ſit ꝓpo
Albertus. ſitum.Albertus magnus Sueuus arbitrat̃ inſcriptum librũ de auditu phyſico,quoniã in eo traduntur quę auditu plus quã demonſtratione ſciuntur de rebus naturalibus . Verũ illã rationẽ nõ laudo cum fortiores & plus vrgentes rationes hoc libro adducat/quã in pleriſq; alijs,inſcriptionẽ illã non
Cornell. habentibus.Sic nec rationẽ Ludouici Cornell.hiſpani alioquin doctiſſimi acceptamus, exiſtimat enim hos libros nõ ab Ariſtotele ſcriptos,ſed dũtaxat a ſuis diſcipulis auditos,quorũ aliqui poſtea eum litteris mandarunt.Aduerſatur enim huic ra
Them. tioni Themiſtius dicẽs, quã Ariſtotelicũ opus hoc ſit,ſuperuacaneũ eſt inueſtigare,quũ res cõtrouerſa non ſit,preſertim cum in his libris,quorũ autorem fuiſſe Ariſtotelẽ nemini dubium eſt, ipſemet Ariſtoteles opus hoc videat̃ agnoſcere,hęc The.
¶Cum aũt Grece ſcripſerit Ariſt. latio a plurib⁹ eſt donatus,Vetus enim circũfert tranſlatio, quæ
Boeotius Boeotij eſſe famat̃ / quãuis Nyphus id non credat,
Nyphus. alia itẽ habet̃ incerto autore tranſlatio:nouiſſime
Argyropilus. Argyropolus Nyphus,& Aretinus aliquos trãſtulerunt. Vetus aũt tranſlatio diſplicere incipit do
Aretinus. ctis/quaſi nimis verborũ curioſa, & perperã aliqũ reddens:ordit̃ enim hic. Quoniãquidẽ intelligere
Eraſmus &c.quod primũ verbũ Eraſmus carpit a principio lucæ in annotationibus ceu minus latinũ.Placuit non nihil A.Nyphi tranſlatio : verũ oportebat cõmunitati cõſulere:& Argiropoli tranſlatio iam frequens eſt in vſu:ideo eam ex alijs delegimus.
¶Recenſet hic P.tres modos procedendi phyſicę ſ.a cauſis ad effectus,ab effectibus ad cauſas, a generalioribus ad ſpecialia,de quibus in explicatiõe ſcholaſtica . Doctrinas,melius ita legi quam ſicut
Nyphus. in veteri legebatur,ſciẽtias Nyphus teſtat̃:quoniã Grece ſit μέθοδος, quod magis ſonet doctrinam quã ſcientiã.Eſſe enim ſciẽtię eſt eſſe quietũ.Sed eſſe doctrinę eſt in motu & in fieri,vnde alia tranſlatio legit vias pro ſcientias.
¶Intelligere & ſcire qđ legit antiquus interpres, Auerroys non vult eſſe multiuoca: quod huiuſmo Auerr.
di incongruãt ſcientię demonſtratiuę : eius tamen differentia non laudat̃:placet vt cognitionẽ appellet in preſentia eam quę habet̃ per diffinitionẽ,Scientia quę acquiritur per demonſtrationem.
¶Puer primo appellat oẽs viros patres: nã imperfectus eſt primo intellectus eius, & dein vigorat̃ in intelligentia:quod non eſt intelligendũ de intellectu per ſe quoniã ille non ſeneſcit nec vigorat̃, ſed ſolũ per accidẽs,qm̃ vt Plato ait,ſedatis puerimo- Plato
tibus,& ſenſibus vigoratis,per hoc quod humor recedit:intellectus quo ad ſuã operationẽ vigoratur. Eſt enim de puero ſicut de muſto/quod poſtq̃ eferbuit,ſuũ habet ſaporẽ vini, ita intellectus pueri eſt in humoribus velut in muſto.Ideo Ariſt.ait anima Ariſt.
ſedando fit prudens, reliqua textus annotamenta in explicatione ſcholaſtica non obmittemus.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. II.

An ſcientia fiat ex cognitione principiorũ, cauſarum, & elementorum?

Articulus.I.

Nota.I. quod non abs re Ariſt. horũ triũ meminit ſ.principij, cauſę & elementi, quę generaliter vſurpata ſępe cõuerti putant̃, quãuis ſpeciatim plurimum in his interſit . Non enim attinet hic dicere quomodo principiũ apud Theologos ſit latius quã cauſa:pater enim eſt principium filij in diuinis/ſed non cauſa:quoniã non diſtinguuntur eſſentialiter. Pręterea elementa dicimus cuiuſq; rei principia vel realia aut intẽtionalia,ſicut in grãmatica litterę dicuntur elementa / in mathematica propoſitiones p ſe notę.&c.Itẽ corpora ſimplicia mixtorũ cauſę dicunt̃ elementa.At in propoſito per principiũ intelligit̃ cauſa efficiens ſcdm Aphro. quia illa eſt vnde motus ꝓprie:per cauſam intelligit finẽ per excellẽtiam/qa finis eſt cauſa cauſarũ: per elementa intelligit principia intrinſeca.ſ.materiã & formã. Diſiũxit aũt iſta Ariſt.quod non oĩs ſcientia per oĩa cauſarum genera demonſtrat. Nam mathematica frequenter per formã (quia per diffinitionẽ) demonſtrat:metaphyſicus per formam,finẽ,& efficiens demonſtrat:materia enim non eſt cauſa cõmunis ſubſtantijs materialibus & ſeperatis.Phyſicus vero per oĩa genera cauſarũ ſolet demonſtrare, & ſcias iſta nomina non ęquiuocari cũ in probatiõe reſumunt̃ contra Auerroym: quoniã in tam breui narratione non cõgruit terminos æquiuocari.

Nota.II. prędictis tribus nominibus non res ipſas deſignari/ſed notiões rerũ,vt cũ phyſicus dicit̃ incedere per cauſas,intelligamus eum vti notionibus cauſarũ, & ita incedit per cauſas obiectiue.Hoc adde quod ex cauſis non acquirit̃ noticia incõplexa cauſati,nam illa in demonſtratione precognoſcuntur.i.poſt.nam veriſſima eſt G. de Ocham regula.
Nunquam noticia incõplexa vnius rei eſt cauſa ſuf G.Ocham
ficiens etiam cum intellectu reſpectu primę & proprię notitiæ incomplexe alterius rei.q.9.prologi,

Arim. ob id ipſe & Arimiū negant ſubiectū virtualiter
continere noticiā paſſionis de quo in logica, aut
cauſam noticiā incōplexā cauſati. Ergo preſens cō
cluſio Ariſt. intelligēda eſt de noticia diſcurſiua &
cōplexa/que ſyllogiſmo acquirit. Poteſt tamen (vt
hoc obiter tangamus) vna noticia ex alia quadri-
Marſil. uariam generari ſcdm Marſil. primo intuitiue ſi-
cut intellectiua ex ſenſitiua, ſcdo abſtractiue ſicut
ex noticia huius hominis abſtraho conceptū homi
nis in cōmuni, tertio elicitiue, ſicut ouis ex figu-
ra lupi elicit inimiciciā a fortiori hoc poteſt intel
lectus, quarto cōpoſitiue ſicut ex duobus cōcepti-
bus rerū poſſibiliū intellectus cōponit conceptum
rei impoſſibilis. Et de nullo illorū modorū hic lo-
quimur, ſed vt diximus, de noticia diſcurſiua ac-
cipitur propoſitio.

Nota. III. quod duplex eſt proceſſus doctrinæ in
naturalibus. Vnus eſt ab effectibus ad inuentionē
cauſe: & vocat proceſſus quia eſt. Alter eſt a cauſa
inuenta ad effectū: & eſt ꝓceſſus demonſtrationis
propter quid vt patet. i. poſt. Et hos duos ꝓceſſus
Themiſt. approbat Themiſtius hic cū inquit. Quū igit cō-
poſitorū rationē exquirimus/ ea ex nature priori
bus indicare oportebit: quū vero de principijs agi
mus, ex his que priora ſunt nobis: & eſt illa quidē
propria demonſtratio: hec vero quanꝗ nō ꝓpria:
ſufficiens tamen ad demonſtranda ea que volum⁹
ſatis luculenter duos aſtruit proceſſus, & eoſdē de
monſtratiuos. Marſilius in abbreuiatis addit ter-
Marſil. tium proceſſum qn̄ premiſſe naturali ordine cog-
noſcendi ſunt priores & notiores cōcluſione, & ta
men non important cauſam cōcluſionis/vt in ma
thematica frequēter fieri ſolet. Et ita cōcluſio pri
ma textus & ſecunda non inuicē pugnant/cū pri-
ma & potior procedat in demonſtratione ꝓpter
quid/altera in demonſtratiōe quia eſt. Vtraqꝫ ta-
mē eſt phyſica cōtra Marſil. vt liquet ex Themiſtio

Nota. IIII. quod forte illū duplicē proceſſum vo
Auerro. luit Auerroys cū poſuit ſcientiā aliā eſſe perfectā,
aliam imperfectā, demonſtratio enim propter qd
eſt potiſſima. i. poſt. Non obſtante tamen illa per-
fectione, proceſſus quia eſt fuit prior apud phyſi-
cos, ſic Ari. ex mouentibus & motis probat vnū
Aegyptij. motorē primum: & ſacerdotes Aegyptij acquiſitis
vite neceſſarijs propter admirari/ceperunt philo-
ſophari, ſed admirabant effectus: quare demonſtra
tione quia eſt venerūt ab effectibus in cognitionē
cauſarū. Aliam aūt eſſe perfectiorē viā ex eo liquet
quod cognita cauſa ceſſat admiratio de effectu.
Laicus enim videns ecclipſim ſolis vel lune, admi-
ratur, ſciens aūt cauſam, ceſſat admirari.

Articulus. II.

Cōcluſio Scientia naturalis propter quid & po
tiſſima fit ex cognitione principiorū, cauſarū &
elementorū, patet ex Ariſt. hic &. i. poſteriorū. Sci
re enim eſt per cauſam cognoſcere/& qm̄ illius eſt
cauſa, quāuis enim a poſteriori & demonſtratiōe
quia eſt, ſit inuenta materie cognitio. ſ. per viam
tranſmutationis, in qua eſt ſubiectū cōmune. Re-
perta aūt materia a poſteriori, phyſicus multa in-
quirit demonſtratione propter quid: quoniā om-
ne quod fit fit ex ſubiecto preſuppoſito, qꝛ omne
quod cōponit ex materia eſt corruptibile, qꝛ ipſa
eſt ꝑpetua & īcorruptibilis/nulli⁹ actiuitatis. &c.

Articulus. III.

Dubiū. I. an ad perfectā rei noticiā requiratur omnium cauſarum cognitio?

¶ Premitto. I. quod loquimur de re habente cau-
ſas per ſe: nam cognitio de deo perfectiſſima eſt:
& tamen nullius cauſe cognitio intercedit.

¶ Premitto. II. noticiā dici cōplexā & perfectam
dupliciter vno modo ſimpliciter, quando res cog
noſcitur quo ad oīa predicata de ipſa ſcibilia, &
quia infinita ſunt de qualibet re ſcibilia, ideo ait
Albertus Saxo, ex quo intellectus noſter eſt finitæ Saxo
capacitatis. & infinita ſunt ſcibilia de re, quare nō
poteſt rem cognoſcere quantū ipſa eſt cognoſcibi
lis vide Cam. q. 3. primi. Scdo dicit noticia perfe- Camerac.
cta in genere, ideſt in genere ſciētie: que aūt requi
rant ad perfectionē ſcientie diximus in logica, pri
mam vocat Sanſo extra genus: & ſumit illa diſtin Sanſo
ctio ex Ari. v. metaph. perfectū dicit dupliciter. ſ.
ſimpliciter & in genere, quibus premiſſis reſpon-
detur per propoſitiōes ad mentē Alberti & Marſ. Albertus.

¶ Prima ad perfectā cognitionē rei non requirit
noticia omniū cauſarū per accidēs: patet ille ſunt
infinite: modo infinitū eſt nobis ignotum.

II. Ad perfectā noticiā incōplexā rei, non oportet
omnes cauſas cognoſcere: patet habeā noticiā in-
complexam albedinis & tamen laicus non cog-
noſcit cauſas eius.

III. Ad perfectā noticiā rei ſimpliciter ad modū ex
poſitū requirit omniū cauſarū cognitio: & ita fa
tetur Marſ. illā noticiā nobis non fore poſſibilem Marſil.
ſaltē in hac vita: ſola anima Chriſti inter creata eſt
omniſciens.

IIII. ad perfectā noticiā rerum diffinitiuā oportet
omnes cauſas intrinſecas cognoſcere: nam hec cau
ſæ explicant per diffinitionem.

V. Ad perfectā noticiā demonſtratiuā de re haben
dam in genere ſcientie, ſufficit vnius cauſe ꝓpin-
que cognitio: nam cauſa remota habet ſe ferme vt
cauſa per accidens ad effectū: & igit ſolū facit de-
monſtrationē quia eſt, probat quia ſcire eſt rem ꝑ
cauſam cognoſcere: & hec ſunt dicta ad mentē re-
centiorum Saxonis, Vueſalie. &c. Saxo.

VI. Nullus modus ex aſſignatis aſſequit mentem Cōtra iu-
Ariſto. Non enim loquit de noticia perfecta ſim- niores.
pliciter/quoniā illa nō eſt nobis poſſibilis: nec de
perfecta ſolūmodo in genere ſicut fuit deſcriptū:
quia ſic vna cauſa ſufficeret, vbi Ari. omnes exiſti
mat neceſſarias. ¶ Eſt ergo mens P. ad perfectā cog
nitionē de re habendā, que excludat queſtiones cō-
munes de re formabiles & dubitationes, oportet
cauſas eius omnes, hoc eſt quattuor genera cauſarū
de re cognoſcere: quoniā oportet cognoſcere cau-
ſas eius vſqꝫ ad elementa: tunc enim ceſſant dubi/
tationes per demonſtrationē terminabiles, om-
nibus cauſis rei cognitis, ideo dicitur tunc perfe-
cte cognoſci. Sic Ariſt. perfecte diffiniuit tonitru Ariſt.
um eſt ſonus extenſionis exalationis in nubibus,
vt expurgetur pluuia, vbi ſonus habet ſe per mo-
dum formæ, extenſio per modum efficientis, exa
latio in nubibus materiam, expurgatio finem in-
dicat.

Dubium.II.an aliqua eadem ſint nobis nota & naturæ ſeu ſimpliciter?

¶ Premitto.I.quod interpretes non oẽs conueniunt/quid ſignificet hic per naturã.Primo aliqui p naturam intelligunt deũ qui eſt natura naturans, ſic Themiſt.1.de anima ait opus naturæ eſſe opus intelligentiæ non errantis, & tunc eſt ordo inter cognita non ex parte dei/ ſed ex modo noſtro cõſiderandi reperto in rebus.Secundo Auer.per naturam intellexit vim productiuã rerũ & operationum ſenſibiliũ ſecluſis intelligentijs.Et tunc dicit aliquid eſſe notũ naturę cõditionaliter.i. ſi natura cognoſceret aut ageret per cognitionẽ, tunc illa eſſent ſibi prius nota alijs. Tertio Lampertus de monte dicit aliqua eſſe notiora naturæ / quia ſuapte natura ſunt magis intelligibilia:nã quantum res habet de entitate, tantũ habet de intelligibilitate:& ita perfectiora ſunt notiora, ſicut ſunt ſubſtantiæ ſeparatę:quę tamen a nobis min⁹ intelliguntur, & ſic ait P.9. metaphyſ. Vnũquodq; eſt cognoſcibile ſecundũ quod eſt in actu.

Them. 1 · Auer. 2 · Lamptus 3 · Ariſtot.

¶ Premitto.II.per hoc varie explicatur quid ſit notius naturę Notiora enim naturę ſecundum Themiſt.ſunt ſimpliciora, illa enim ſunt priora natura/ſicut litterę ſunt priores dictionibus:& notiora nobis ſunt cõpoſitiora. Ergo proceſſu naturæ itur à ſimplicibus ad compoſita, nos contra a cõpoſitis ad ſimplicia proficiſcimur. ¶ Notiora naturę ſecundũ Auer.ſunt cauſę/qm̃ ſi natura ageret per cognitionẽ prius noſceret cauſas quã effectus. Cõtra nobis effectus ſunt cognoſcibiliores ĩ naturalibus/ſecus in artificialibus.¶ Notiora naturæ ſcdm Lamp.ſunt perfectiora, ſenſibilia vero nobis ſunt notiora.¶ Secundũ Stapul.notiora naturæ ſunt remotiora a ſenſib⁹ vt vniuerſalia & cauſæ, notiora nobis ſunt propinquiora ſenſibus vt effectus & minus cõmunia.

Them. · Auer. · Lamptus. · Stapulen.

Sed illud Stapul.Ariſtoteli non conuenit,quoniam Ariſt.dicit confuſa eſſe nobis notiora:& ne cõfuſionis nomine euadat, videamus contextũ: cum enim decreuiſſet procedendũ fore à notiorib⁹ nobis ad notiora naturę,ſubinfert.Igitur procedendum ab vniuerſalibus ad ſingularia. ¶ Saxo vult eſſe notius naturę in proceſſu demonſtratiuo ꝑpterquid:quia in ea ſeruamus talem ordinẽ qualẽ tenet natura in ſuis operationibus. Et ideo notiora naturę dicuntur notiora ſimpliciter/ quia ſciuntur demonſtratione propter quid. Vnde oẽs ferme in hoc concordant quod notiora nobis ſunt effectus ſenſibiles,notiora naturę ſunt cauſę rerũ. Cur aũt intellectus noſter incipiat a ſenſu diximus in Categorijs.

Stapulen. · Ariſtot. · Saxo

¶ Premitto.III.quod cũ Ari. ait Non eadem.&c. pure negantur & vniuerſaliter eſt a pleriſq; acceptum,vt nulla eadem ſint nobis nota & naturę:id quod Nyphus aliqñ cum Grecis arbitratus eſt, & Sintzelius eam vniuerſalẽ facit cum addito ſic.ſ. Nulla eadẽ entia ſunt nobis & naturæ æqualiter nota,procedendo ab effectu ad cauſam.At ita vniuerſaliter legenti ſtatim oppono, aliqua eadẽ eſſe nota naturę & nobis etiã procedẽdo ab effectu ad cauſam contra Sintzeliũ noſtrũ,patet de ſpecieb⁹ albedinis & albedine: vbi procedendo ab effectu ad cauſam,albedo eſt notior naturę/quia eſt cauſa:eſt etiam nobis notior quã ſpecies eius, vt nouit oĩs homo qui ſpirat. Vnde Auerroys bene exiſtimauit enunciatũ Ariſt.eſſe legendũ indefinite, non vniuerſaliter:in quam ſententiam.

Ariſtot. · Nyphus. · Sintzeli⁹ · Auerr. · Ariſt.

Reſpondetur ad dubiũ. Aliqua non æqualiter eſſe nota naturę & nobis: aliqua vero æqualiter eſſe nota nobis & naturę.Prior pars patet ferme vbiq; in phyſicis,etſi loquatur Ari.de ente naturali cõpoſito/vniuerſaliter eſſet verũ,quoniã illud eſt nobis notius,ſuis partibus intrinſecis: ſicut in ſimili videns eminus rem fabre ſculptã & exaratã,ſtatim primo obtutu,aſpicit ipſum totũ:ſed dein ſigillatim aſpicit ſectiones, particulas, emblemata.&c. Altera pars patet in mathematicis vbi eadem ſunt nota nobis & naturæ:quoniam in demonſtratiõe mathematica frequenter mediũ eſt cauſa: & eatenus eſt notum naturę:& cũ hoc vt cõmuniter eſt accidens ſenſibile per ſe:ideo & apud nos notius eſt. Quod Buridanus & nonnulli alij:naturã ad intellectũ noſtrũ referre volunt, & noſcibilitates illas ex diuerſitate proceſſuũ perpendere/minus placet: quod litterę minus conſonet: nec ſum neſcius qua arte Venetus, Nyphus Burleus & alij hunc locum Ari.tractent,an videlicet ſubſumat Ariſt.ex prima concluſione,an potius augeat in latus: ſed nos cõmunem ſecuti ſententiã textum ipſum tribus cõcluſionibus explicauimus.

Ariſtot. · Buridan⁹ · Venetus · Nyphus. · Burleus. · Ariſtot.

Dubium.III.an vniuerſalia ſint priora ſingularibus?

¶ Premitto.I.quomodo triplex eſt vniuerſale.ſ.in eſſendo, cauſando,& cognoſcendo vide in logica. Et quod ſingulare hic non ſtricte vſurpatur/ſed largius pro minus cõmuni.

¶ Prẽmitto.II.Omnia quę diximus in prędicabilibus de cognitione vniuerſali,& de abſtractione.

¶ Premitto.III.quod nõn eſt idẽ confuſum & vniuerſale,diſtinctũ & ſingulare:ſed non proſequor iã illam materiam,ſed alio loco oportuno, ſume tñ exemplũ videndo eminus hominẽ ſtantẽ, quẽ præ diſtantia neſcias dijudicare quid ſit,potes de eo primo formare conceptũ entis & huius entis: & cum incipit ſe motitare,formas conceptũ huius animalis.Ad propoſitũ conceptus huius animalis eſt ſingularis/ſed non diſtinctus:quoniã illo cõceptu ſingulari non diſtincte poſſem ſegregare hoc animal ab alijs/quia ſolũ eſt conceptus confuſus licet ſingularis,licet ſit magis indifferens.Contra ſi quæſieris quid eſt Ioannes, & reſpondeo, eſt homo, animal, corpus, ſubſtantia, ibi omnes conceptus ſunt communes/& tamen diſtincti.

Corol. Quo fit vt contrarius ſit ordo in cognitione confuſa & diſtincta, vt Albertus hic teſtatur, qm̃ in diſtincta cognitiõe indiuidui ſpeciei ſuccedit genus,& poſtremo genus generũ locatur.Contra vero in cognitione confuſa, intellectus a cõmuniſſimo orditur,& ordinate deſcendit vſq; ad indiuiduum.Et in hac ordinatione verum eſt/quod Auicenna ait.Ens prima impreſſione imprimitur in anima & quamuis primus modus ſit magis affinis intellectui, tamen ſecundus eſt familiarior intellectui cognoſcenti opitulamine ſenſus, ſed de priori intellectu adhuc.

Albertus. · Auicenna

¶ Premitto.IIII. aliqd eſſe primo cognitū poteſt multifariā intelligi primo primitate generatiōis, & ſic ſingulare eſt prio cognitū ſcd̄m Ochā Arim. & cōmune diſ.3.q.v.Nyphus multū reluctatur huic ſentētię, cuius tñ rationes non ſunt nervoſę, eo qđ autoritatibus innitant̄ non cogētibus. Scd̄o eſt aliqđ primo cognitū primitate adęquationis, ſic ens eſt primū obiectū intellectus vide Sco.diſ.3.q.2. & 3.primi. Tertio eſt primo cognitū primitate pfe-ctionis, & ſic deus eſt primo cognitū. Quarto addunt aliq primitatē excluſionis ab alia potētia, & ſic vniuerſale eſt prio cognitū ab itellectu, qm̄ ab intellectu & nulla alia poña cognoſcit̄ vniuerſale.

Ocham. Arim. Nyphus. Scotus.

¶ Premitto.V. varie intelligi proceſſum ab vniuerſalibus ad ſingularia. Prio qđ ille pceſſus ſit paratior cuilibet addiſcēti, & ſic nō in vniuerſum recipit̄, qm̄ exiſtēti in Germania, minus vniuerſalia aliquoꝝ animaliū illius regionis ſunt notiora magis vniuerſalibus cōceptibus animaliū, & laic⁹ nouit hoc ens naturale.ſ.hominē, eſſe cōpoſitū ex materia & forma, & tñ nō ſic nouit, omne ens naturale cōponi ex materia & forma & de via doctrię exhibenda vide Paul. Riciū, de ordine doctrinaꝝ. offendes aliq pulchra. Scd̄o itelligit̄ de ſciētia alicui cōmunitati tradēda, & ſic cōuenit ab vniuerſalib⁹ ad ſingularia.i.min⁹ vniuerſalia pcedere, ſic Ariſt. ī phyſicis agit in cōmuni de ente naturali & ī ſeqn-tib⁹ libris agit min⁹ vniuerſalit̄ de ente naturali, qa de cœlo, de aīa de plantis.&c̄. Iſtis pmiſſis

Paul⁹ ric. Ariſtot.

Reſpondet̄ quāuis poſſit cōtingere vt minus vniuerſalia ſint notiora vniuerſalibus cōplexe & incōplexe, at tñ in ſciētia cōmunitati tradēda pcedendum eſt ab vniuerſalibus ad ſingularia tanq̄ a prioribus quo ad facilitatē perceptioni & notioribus & ſic voluit Ariſt. vt lati⁹ declarat Ochā diſ.3.q.vi.

Ariſto. Ocham.

Articulus.IIII.

Ratio.I. Si in phyſica pcedendū eſt a cauſis.elementis & principijs, iā non pcederet̄ a notioribus nobis ad notiora naturę, ſed hoc eſt cōtra ſcd̄am cōcluſionē, ergo vna illarū cōcluſionū tanq̄ alteri repugnans erit falſa. Si dicit̄ ſicut fieri ſolet, primā concluſionē verā eſſe in proceſſu, ppter qđ, ſecundā in proceſſu qa eſt. ¶ Cōtra hoc adduco ipſum Themiſtiū.1.po.adiuncto textu, qm̄ non contingit circulariter ſyllogiſare, & Themiſt. ait c.xxx. Nullū incōmodī ſuſcipit̄ ſi talis cauſa cū ſua cōcluſiōe retorquet̄, nec em̄ eadē vtrinq̄ ratio eſt, ſed cū ab euētis ad cauſam ſubit̄, ſyllogiſmus tm̄ vocat̄, cū econtrario eſt, abſoluta demonſtratio dicit̄. Si ergo eſt ſyllogiſmus tm̄, ergo nō eſt ſcietificus pceſſus, igit̄ in phyſica non eſt obſeruandus. Adde qđ alioquin principia demonſtrarent̄ in demonſtratiōe quia.

Themiſt. Themiſt.

Secunda ſi eſſet procedendū a principijs & cauſis. ad principiata & cauſata ſequerent̄ multa incōuenientia Primo minus notū induceret̄ ad cognitionē magis noti. principiū pro noticia effectus. Secundo quia alicuius rei cauſę ſunt infinitę.2. phyſ. ſed infinitū eſt nobis ignotū primo huius. Tertio qa cōcluſio ſcit̄, effectus non eſt cōcluſio, ergo effectus non ſcit̄ per cauſam. Quarto qa materia eſt indeterminata, ſed ſciens debet ſcire cauſam determinatā rei, primū patet qa materia eſt indifferens ad oēm formā. Pręterea materia machinat̄ ad corrupti onē primo huius, & q̄ res poteſt non eſſe, ergo non poteſt eſſe mediū aliqd demōſtrādi neceſſario eſſe.

¶ Tertia. Nulla eadē pñt nobis nota eſſe & naturę ergo enūciatū illud vniuerſalit̄ eſt accipiēdū, & nō indefinite, pbat̄ qa pceſſus cōtrarij nō pñt ſimul cōcurrere, ſed pceſſus nr̄ & naturæ ſunt cōtrarij ſcd̄m Them. ergo non pñt cōcurrere, patet ex eo qa alias idē eſſet ſimplex & cōpoſitū. Nā ſcd̄m Them. nos īcipius a cōpoſito, natura a ſimplici. Pręterea natura nihil cognoſcit ergo nihil eſt ei noti⁹. ¶ Si dicis ppoſitionē accipiēdā hypothetice. Cōtra ſic vis eā eſſe cōditionalē ſed cōditionalis nihil ponit. Cōfirmat̄ qa oīa ſunt nobis nota & ſubſtātias ſeparatas pfecti⁹ cognoſcim⁹ q̄ mathemata, immo oīa ſunt ęque intelligibilia, qa infinite, modo vnum infinitum non eſt maius alio.

Themiſt. Themiſt.

¶ Quarta. Singularia ſunt pri⁹ a nobis ītellecta q̄ vniuerſalia, ergo docēdo a ſingularibus debet fieri pceſſus, pbat̄ qa nihil eſt in intellectu, qn prius fuerit in ſenſu, de ſenſu & ſen. Sed ſenſus eſt ſingulariū prio hui⁹, ergo ſingulare eſt notius. Itē oportet intelligentē phantaſmata ſpeculari.3.de aīa, at illa ſunt ſingulariū. Cōfirmat̄ qa vniuerſalia ſunt elōgata a ſingularibus.1.poſt. ergo ſunt nobis ignotiora. Pręterea ex multis autoritatibus & rōnibus liquet, nos prius formare cōceptus minus vniuerſales. Poſſent rōes ſupra modū multiplicari p cuiuſq̄ ingenio & exercitio, nō em̄ eſſet operoſum centū cōgerere rōes. At qa rōibus nimiū inhęrentes oppugnatiuis, ſupficiales fiūt, & medullā nō attingunt ſed in rōibus paſſim preteruolāt & vagant̄, ideo p inſtituēda adoleſcētia melius agit̄, fundū rei enucleando, & paucis rōibus in exercitiū adductis, vtcunq̄ ingēia acuere. Vñ extrēa vicioſa arbitror & oīno aſpernari rōes, aut cōtra, oēs ſchedas argutijs rōnū opplere, medio tutiſſim⁹ ibis, ſciēs hęc ſcribo

Stapulen. Vſingius

Reſpondet̄ ad.I. ſolutionē datā eſſe bonā. Ad replicas dico ſicut Philopon⁹, duplex eſt effectus, vn⁹ pſe q eſſentialit̄ ſeqtur cauſam, alius p accidēs quē Them. appellat euentū, modo in effectibus pſe bene eſt regreſſus ad cauſam ſicut hic, ſed nō in euentibus & ita loqtur Them. in analyticis, pone rem ante oculos homo morit̄, at qđ decapitet̄ eſt euentus, bene tñ ſequit̄ decapitat̄, ergo morit̄, at nō licet regredi moritur, ergo decapitat̄, ſed vtrinq̄ valide argumentat̄. Luna interponit̄ Diametralit̄.&c̄. ergo ſol eclypſat̄, & vertēdo ſol eclypſat̄, ergo luna diametralit̄ interponit̄.&c̄. Et ita cōcordabis dicta Them. hic & in Analyticis, alioqn pugnātia. Ad illud qđ addit̄ fieri circulū in demonſtratiōe, de hoc diximus in poſterioribus Analyticis qñ liceat. Ad aliud qđ tūc pricipia demonſtrarent̄. reſpōdet The. c.2. quod ea quę ſunt principia, bene poſſunt demōſtrari, & ita eſſe principiata quo ad nos.

Philopo. Themiſt. Themiſt. Themiſt. Themiſt.

Ad.II. negādo, ad primā pbationē rñdet Tartaretus, cauſas eſſe nobis minus notas q̄ ad qa eſt, ſed tñ eſſe notiores q̄ ad ppt̄ qđ eſt, nondū habes. Sintzelius ait. Sicut effectus ducūt nos in cognitionē cauſę, ita cauſa ducit in cognitionē effectus, Sed oppoſiti ei, quō cauſa pōt te ducere ī cognitionē effect⁹ prius cogniti & notioris q̄ cauſa, ſic nō euacuas argumētū vñ eas ad fundamētū & dicas, q̄uis effectū eſſe ſit noti⁹ nobis q̄ cauſā eſſe qa ideo fit demōſtratio qa eſt, tñ effectū eſſe ppt̄ illā cauſam non eſt

Tartare. Sintzdi⁹.

notius ipſa cauſa,qm̄ ipſius cauſę cognitio includitur.& ſi acute hoc videris,ſtatim apertū eſt tibi cur non ſit ibi proprie circulatio. Pone ante oculos etiā ruſtici⁹, videt laicus ſolem eclypſari, videt q̄a ita eſt quod ſol eclypſat̄,ductus admiratione accedit Eckiū,& q̄rit vnde hoc eueniat,iſte ab effectu ducit eum in cauſam.ſ.interpoſitionis diametralis lunę int̄ ſolē & lunā.& eſt demōſtratio q̄a eſt.Quo habito laicus ille ingenio viuax poteſt facere demonſtrationē ,ppter q̄d: nō p̄ciſe a cauſa ad effectū qm̄ ſic cōſequēs eſſet ſibi notius antecedēte, nouit eīm cōſequēs.ſ.ſolem eclypſari,anteq̄ acceſſit Eckiū ſed ab eſſe cauſę ad eſſe effectū ,ppter hanc cauſam, quā iā ab Eckio didicit,& ibi cauſam eſſe eſt noti⁹ quā effectū eſſe ,ppter hanc cauſam.Ni fallar iā clare vt eſt rē ītelligis.Ad ſcd̄m loqmur hic de cauſis p ſe,ſed cauſę p accidēs ſunt infinitę. Ad tertiū fateor ſolū cōcluſionē ſciri vt ſcibile ,ppinquum, effectus ſcit̄ vt ſcibile remotū ſeu remotiſſimū. Ad quartū dico materiā eſſe indeterminatā quo ad formā, tn̄ habet certos effectus eā cōſequentes. Itē habet effectus vniuerſales & particulares.Ad q̄ntū dico materiā primā in ſe nō laborare ,p corruptiōe,ſed materiā affectā q̄litatibus formę repugnantibus.

Ad tertiā negādo antecedēs, ad primā ,pbationē reſpondet Nyphus q̄d̄ illi ,pceſſus non ſunt cōtrarij in mathematicis, vt patet ex puero Platonis de q̄ in.1.poſt.ſed bene ſunt cōtrarij in phyſicis vt communiter,& ſic loq̄tur Themiſtius, p idē reſpondet̄ ad ſcd̄m.ad tertiū placet ſolutio Auer. Ad replicā dico licet cōditionalis nihil ponat eſſe vel nō eſſe, tn̄ ponit aliq̄d ſequi vel non ſequi, quod hic ſufficit.Ad quartū cōcedo oīa nobis eſſe nota in communi,& in confuſo.ſed paucula ſunt quę vere ſcimus,quidditates rerū latent.vij.metaphyſ. Noſcimus ergo plura,ſed imp̄fecte & obſcure.Subſtanti as etiā ſeparatas perfectius cognoſcimus,ſed nō cer tius. Aut dicas nos perfectius cognoſcere intelligentias quantum eſt ex parte rei cognite,ſed non quantum eſt ex parte modi cognoſcēdi. De infini to dicturi ſumus alias in tertio.

Nyphus

Themiſt.

Auer.

Philoſophus.

Ad quartā concedendo ſingularia prius eſſe a no bis cognita primitate generationis, & hoc probāt pleraq̄ adducta, adhuc tamen vniuerſalia ſunt pri ora primitate noſcibilitatis, in ſcientia cōmunita ti tradenda. Quod aſſumit vniuerſalia eſſe remota a ſenſu, plerumq̄ intelligitur.1. metaph. de vniuerſalibus in cauſando,ſicut eſt deus intelligentiæ, cœlū, influētię.&c. illę eīm cauſę vniuerſales ſunt a ſenſu remotiores.Alia in hāc fere formulā diluant.

De improbatione philoſophorū non naturaliter loquentium. Cap. II.

1 Quæſtio. NECESSE eſt itaq̄ aut vnū eſſe principiū,aut plura,& ſi ſit vnū, aut īmobile vt 6
1 Parmenides Meliſſuſq̄ dicit,aut mobile eſſe oportet:vt naturales cenſere vidē
2 tur,quidā aerē,quidā aquā primū principiū eſſe dicentes. Si plura ſint, aut fini
3 ta,aut infinita eſſe neceſſe eſt.Et ſi finita ſint pluraq̄ vno,duo vel tria, vel quat
4 tuor,vel in alio quodā numero eſſe oportet.Si infinita, aut genere quidē vnū,
5 figura vero vel forma diuerſa,perinde atq̄ Democritus aſſerebat, aut cōtraria etiā neceſſe
6 eſt eſſe.Pari modo quęrere videnť,& ij qui quęrunt quot nam ſint ea quæ ſunt.Nam ea pri 7
mum quęrunt ex quibus conſtant ea quæ ſunt vtrū vnū an plura ſint, & ſi ſint plura, vtrum
2 ſint finita an infinita.Quare principiū quęrunt ac elementū,vtrū ſit vnū an plura. ¶ Conſi 8
Cōcluſio. derare igitur ſi id quod eſt,vnū ſit,atq̄ immobile non ad naturalē phyſicū pertinet.Nam vt
Probatur primo. geometrę non eſt ad eum ratio qui geometriæ principia tollit, ſed aut ad aliā ſcientiā atti
Autoritas net,aut ad cōmunē oīm facultatē,ſic & illi nulla eſt ad eum ratio qui principia tollit.Nō eſt
enim principiū,ſi vnū eſt tantū,atq̄ vnū hoc modo.Principiū enim alicuius, aut aliquorum
Secundo. principiū eſſe conſtat.Simile eſt itaq̄ ſi hoc modo ſit vnū cōſiderare,& de alia quauis poſi 9
tione diſſerere,quę ſermonis cauſa dicit̄ qualis eſt heracliti,vel quiſpiā id quod eſt vnū ho
3 minem eſſe dixerit.¶Aut contentioſam ſoluere rationē, quod quidē ambę rationes habēt & 10
Cōcluſio. parmenidis & meliſſi.Nam falſa ſumunt,& forma ſunt vitioſę.Inepta aūt magis eſt ratio ip
Probatur primo. ſius Meliſſi nec dubitationē habet,ſed vno abſurdo dato,cętera accidūt,hoc vero nullā ha
Autoritas bet difficultatē.At nobis ea quę natura conſtant,aut oīa,aut aliqua moueri ſubijciat̄, quod 11
Secundo. quidē patet inductione.Et inſuper nec oīa ſunt ſoluenda. Sed ea tantū quę quiſpiā ex principijs oſtendit falſa.Quæ vero hanc cōditionē egrediunť,non ſunt ſoluēda. Veluti quadrationē eā quidē quę per partes extruit̄,ad geometrā diſſoluere pertinet Antiphontis aūt non
4 Cōcluſio. ad geometrā redarguere ſpectat.¶ Verū cū non de natura quidē,naturales aūt dubitatiōes 12
ipſos accidat dicere,bene res ſeſe habēbit fortaſſe, ſi parū de ipſis diſſeruerimus, hæc enim
5 conſideratio philoſophiā nimirū habet. ¶ Atq̄ vt a principio oīm accōmodatiſſime noſtra 13
Cōcluſio. hæc proficiſcatur oratio,cū id quod eſt pluribus modis dicat̄. Quoniā modo dicunt vnum
Probatur primo ex p̄te entis. omnia eſſe,vtrū vt ſubſtantiā cūcta, an vt quantitatē, an qualitatē. Et rurſus vtrū ſubſtantiā
quidē,vnā aūt eſſe cuncta,velut hominē vnū,aut equū vnū,aut animā vnā.An qualitatē, &
Autoritas hanc identidē vnā,vt albedinē,aut caliditatē,aut aliquid tale. Hæc enim oīa inter ſe nimiū
differunt,vt dici non poſſunt.Nam ſi eſt ſubſtantia,& qualitas,atq̄ quātitas, ſiue ſeparata ſe 14
iunctaq̄ ſint ea quę ſunt,non vnū ſed plura profecto ſunt. Sin vero qualitas ſint vniuerſa

vel quantitas ſiue ſit ſubſtantia, ſiue non ſit, abſurdũ eſt ſane, id quod eſſe non poteſt abſurdum oporteat appellare. Nihil enim ceterorũ preter ſubſtantiam ſeparatã per ſe eſſe poteſt.
15 Vniuerſa enim hec de ſubiecto dicunt, de ſubſtantia quidem ipſa. At qui Meliſſus id quod eſt infinitũ aſſerit eſſe. Id ergo quod eſt, quantitas eſt quedã. Infinitũ enim in quantitate nimirum eſt. Subſtantia aũt infinita, aut qualitas: aut effectus infinitus eſſe non poteſt: niſi per accidens: ſi ſimul & quanta ſit quedã. Infiniti nanq; ratio quantitate vtitur, non ſubſtantia, non qualitate. Si igit̃ & ſubſtantia ſit & quantitas: id quod eſt non vnũ, ſed duo eſſe videtũ. Sin vero ſit ſolũ ſubſtantia, infinitũ ſane nõ eſt: neq; magnitudinẽ vllam habebit, erit enim *autoritas*
16 quantitas quedã. Preterea cũ multipliciter & ipſum vnũ: ſicut & id quod dici ſoleat: conſiderandũ eſt quo nam modo ipſum vniuerſum vnũ aſſerunt eſſe. Atq; vnũ dicit̃, partim continuũ ipſum, partim indiuiſibile, partim ea quorũ eadẽ atq; vna eſt ratio, vt temetũ ac vinũ. *Scdã ratio ex pte vnius autorita. 6*
17 Si igit̃ eſt cõtinuũ ipſum vnũ, multa profecto eſt. Continuũ enim in infinitũ eſt diuiſibile.
¶ Exiſtit aũt dubitatio de parte ac toto non ad ſermonẽ fortaſſis accomodata, ſed per ipſam conſideranda. Vtrũ vnũ an plura ſint pars atq; totũ: & quo pacto ſint vnũ vel plura, & ſi ſint plura: quo nam modo ſint plura, & de partibus non cõtinuis eadẽ ſunt querenda. Et ſi vtraq; pars & ipſum totũ ſint vnũ perinde atq; indiuiſibile. Et ipſe profecto partes vnũ identidem *Dubium* *Reſpõſio.*
18 erunt. ¶ At qui ſi vnũ eſt vt indiuiſibile: nulla ſane quantitas: nulla qualitas erit. Neq; igit̃ infinitũ eſt id quod eſt vt dicit Meliſſus: neq; finitũ: vt Parmenides aſſerit. Ipſe nanq; finis *Cõtinuatio ſcdẽ rationis.*
19 eſt vt patet indiuiſibile, non ipſum finitũ. At vero ſi omnia quæ ſunt ratione ſunt vnũ vt veſtimentũ, ac tunica, ſit & heracliti ſententiã dicant. Eadẽ enim erit boni maliq; ratio, & nõ boni ac boni. Quare idẽ erit bonũ atq; non bonũ, & homo ac equus idem, & homo atq; non homo. At ſermo ipſorũ, non vnũ ea quæ ſunt, ſed nihil aſſeret eſſe, & eadẽ inſuper ratio qua-
20 litatis ac quantitatis erit. At enim poſteri quoq; perinde atq; veteres turbabant̃ ne ipſis eueniat: vt res eedẽ ſimul ſint vnũ & plura. Quapropter: alij eſt ipſum auferebãt: vti lycophron, alij dictionẽ transformabant/hominẽ non albũ eſſe dicentes, ſed albere: neq; ambulantẽ eſſe: *Improbatio iũiorꝝ*
21 ſed ambulare: ne ipſum eſt adiungentes: id quod eſt vnũ, aut id quod eſt vnice diceret. Multa vero ſunt ea quæ ſunt. Aut ratione, nam aliud eſt albũ, aliud muſicũ ratione, idem aũt eſt vtrũq;: ipſum igit̃ vnũ plura nimirũ eſt, aut diuiſione, vt totũ ac partes. Sed hoc loco iã heſitabant: atq; ipſum vnũ multa eſſe iam fatebantur: proinde quaſi non poſſet vnũ ac plura eſſe: non tamen ea quæ opponunt̃. Eſt enim ipſum vnũ & potẽtia & etiã actu. Hoc igitur modo nobis aduerſus hanc ſantentiã proferentibus, ea quæ ſunt nõ poſſe vnũ eſſe videntur. *Epilogus.*

Explanatio textus.

¶ I. Queſtiones plures ſunt de principio rerũ naturaliũ. 1. an ſit tm̃ vnũ pricipiũ rerũ naturaliũ an plura. 2. & ſi eſt vnũ, an illud ſit mobile vel immobile. 3. ſi eſt mobile vel eſt aq̃, aer aut ignis. 4. ſi ſunt plura principia, aut ſunt finita aut infinita. 5. ſi finita, aut ſunt duo, tria, aut quattuor. 6. ſi ſint infinita, aut ſunt eiuſdem rationis, aut diuerſarũ. Similiter querunt de his quæ ſunt.

II. Contra philoſophos nõ naturalit̃ loquẽtes, vt q̃ ponunt tm̃ vnũ eſſe, phyſicus non debet diſputare ꝓbat̃ prĩo q2 nõ ꝑtinet ad eũ arguere cõtra negantes pricipia, ſicut geometra nõ diſputat cõtra negãtem ſua pricipia, ſed iſti negarũt pricipia phyſicę. ſ. pluralitatẽ entiũ & motũ ergo. Scđo q2 phyſic⁹ nõ magis debet diſputare cõtra tales, quã cõtra aliã extrariam poſitionem, puta Heracliti, ſed illud facere non debet. *Heraclit⁹.*

III. Ad phyſicũ nõ ꝑtinet ſoluere rõnes philoſophorũ nõ naturalit̃ loquentiũ, ꝓbat̃ prĩo q2 rõnes eorũ ſunt litigioſę & ſophiſticę, & rõ Meliſſi eſt magis inepta, q2 peccat in materia & forma. Scđo ꝓbat̃ q2 phyſicus nõ debet ſoluere rationes negantiũ ſua principia, ſicut Geometra ſoluit rationem Hippocratis, non aũt Antiphontis. *Meliſſus.* *Hippocra. Antiphon i. metaphiſicam.*

IIII. Nõ incõuenit tñ diſputare contra eos, patet q2 illud põteſt fieri per philoſophiã cõmunẽ, & dubitationes ſunt naturales.

V. Parmenides & Meliſſus non recte dicũt tm̃ vnũ eſſe ens immobile, ille finitũ, hic infinitũ, ꝓbat̃ primo q̃m ſi eſſet tm̃ vnũ ens vel illud eſſet ſubſtantia tm̃, vel q̃ntitas tm̃, aut q̃litas tm̃. &c̃. aut ex his aggregatũ ſi ens dicat̃ multiplicit̃ de ijs: iã erunt multa, ſi vniuoce, & eſt ſubſtãtia tm̃, tũc aut erit equus aut homo. &c̃. aut ſi eſſet genus vel ſpecies, tũc eſſet multa, ſi aũt ſit q̃litas vel q̃ntitas tm̃, iã accidẽs eſſet ſine ſubiecto, ſi aũt ſit aggregatũ ex his, tũc erit multa, q̃m ſi ſubſtãtia & q̃ntitas ſunt, plura ſunt, & ſi ſola ſubſtãtia vel q̃litas eſſet, tũc nec eſſet finita, nec infinita, q2 rõ finiti & ĩfiniti ſoli q̃ntitati cõgruit: Scđo ꝓbat̃ ex rõe vnius, q̃m ſi eſt vnũ vel eſt vnũ cõtinuitate, & ſic erit multa, vel eſt vnũ impartibilitate, & ſic nec eſſet finitũ nec infinitũ. Vel eſt vnũ rõe, & ſic boni & mali, hoĩs & eq̃ q̃ntitatis & q̃litatis eadẽ eſſet ratio, vel eſt vnũ actu & potẽtia/ quoniam iam eſſet multa. *Parmeni. Meliſſus* 1 2 3 4 5 6

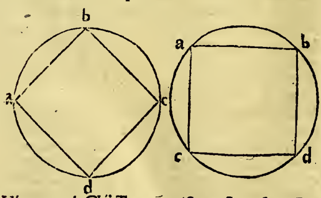
VI. Dubitat̃ an totũ ſit ſuę partes. Rñdet̃ ſi vtraq; pars eſſet toti vnũ, iã partes int̃ ſe eſſent vnũ & idẽ

VII. Poſteriores volentes defendere tantum vnum eſſe, auferentes propterea verba ſubſtantiua ex orationibus, aut mutantes in verba adiectiua, inconuenienter fecerunt. Non enim dixerunt homo eſt albus, ſed homo albus, vel homo albatur,

ppter qa illud vnū ſubiectū poteſt multa eſſe, ſicut
ſi dixero Socrates albus & muſicus, & vnū cōtinuū
eſt multa, & vnū actu eſt multa in potētia, ergo nō
oportebat eos copulas auferre, cū æque plura im-
portent dicendo, homo albus, & homo eſt albus, &
vnum actu & multa potentia non opponu..t. &c.

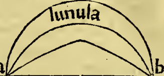
Annotatio in textum.

¶ Primo oīm taxat Ariſt. philoſophos nō natura-
liter loquētes, quales fuere Parmenides & Meliſſus.
Ariſtot. Non naturales dicti, quod motū negent, quos Pla
to Theologos vocat in Parmenide.
Parmeni. ¶ Anaxagoras & Democritus poſuerunt infinitas
Meliſ. atomos. i. indiuiſibilia eſſe principia, dicit enim
Plato. ἄτομος. i. indiuiſibile, & τόμος ſectio vel diui-
Anaxag. ſio. Hinc homiomeriç. i. ſimilares partes Anaxago
Democri. ræ vt atomi carnis de quibus infra.
Anaxag. Contra principia negantē nō eſt diſputandū ex il-
la ſcientia, ſed alia. Itaq; hic poterit vti ſciētia cō-
2 muni. i. logica vel metaphyſica, ſicut duç rationes
contra Parmenidē & Meliſſum, ſunt deſumptç ex
metaphyſica. Ratio huius liquet ex Auer. qm nul-
Parmeni. lus rationis capax, poterit negare omnia princi-
Meliſſus pia dialecticç & metaphyſicæ.
Auerro. Cum ppoſitū eſſet ab Ariſt. plura eſſe prīcipia, nō
queſiuit an illa eſſent mobilia vel immobilia. Ea
quidē ratiōe ſcdm Auer. quod nullus veterū plura
Ariſtot. poſuerit principia quieſcentia, at opponit Nyph⁹
Auerr. ei Zenonē Eliatē, q plura poſuit principia immo-
Nyphus bilia vt patet. 6. & 8. phyſ. At vna diuiſio bene in/
Zeno nuit p aliā. Aequiparat Ariſt. queſita philoſophorū
Eliates per ὄν & p ἀρχή, qn̄ de entibus aut principiis inue
Ariſt. 1. ſtigabant. Bene ait Ariſt. ſi tm̄ vnum eſt, iā ſublatū
eſſe principiū, nā ſi principiū eſt, etiā principiatū eſt
Ariſt. 2. ait Them. aut eodē autore, prīcipiū referas ſublatū
eſſe phyſicç. ſ. motū, p quo ſcias triplicia eſſe prīci-
Them. pia ſcdm Ganden. ſ. doctrinç vel cognitionis, Eſſe,
cognitiōis & eſſe ſimul. Doctrinç ſunt ppōnes in-
Ganden mediatç ī al iq̄ ſciētia. i. poſt. & ſunt vt fores domus
2. metaph. in ppoſito ſunt mot⁹ eſt, plura entia ſūt:
Eſſe ſeu prīcipia eſſendi ſunt cauſç rerū, vt materia
& forma. Eſſendi & cognoſcēdi ſimul, vt ſi dixeris
entia naturalia eſſe illa q̄ habēt in ſe principiū mo
tus & qetis, ibi diffinitio eſt principiū cognoſcen
di, & explicat formā, q̄ eſt cauſa eſſendi. vide Auer.
Com. 8. ¶ 2. De quouis cōtrariū pferente ſollicita-
ri ſtultū eſt. 1. Top. ¶ 3. Antiq conati ſunt quadrare
Auer. circulū, vide in logica, & plures fuerūt decepti Hip
pocrates Chi⁹ & Antiphon, Hippocratis ratio erat
Hippocr. iſta oēs lineç ductç ab eodē puncto ad idē ſunt çq-
Antiphō les, ſed conſtituto quadrato. ſ. a b c d in circulo.

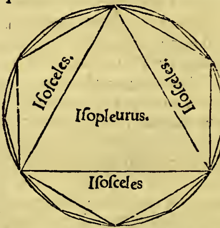

Argyrop. Hippocratis Chij Tetragoniſmus ſecundum Argy
Stapul. ropolum & Stap.

arcus circumferentiæ a b & coſta quadrati a b
egrediuntur ab eodem puncto a ad idem b ergo
ſunt æquales, ita de aliis lateribus egit, quare
totū quadratū erit çquale toti circulo, qm̄ quorum
termini ſunt çquales, figurç ſunt çquales. ¶ Geome
ter aūt ſoluit illā ratiōnē, qa procedit ex principio
male intellecto. ſ. quod oēs lineç. &c. quia hoc eſt ve
rum in lineis rectis, non in obliquis, vt patet ex di
uerſitate lunularū, nam
hæ quamuis ab eiſdem
punctis trahanī, tamen
ſunt inçquales. Vide tn̄
Alexandrū Ratiſpōn in

ſuo mathemalogio ſup primo Elenchorū, qui eru- Alexan.
dite has rationes pponit & diluit, vt ibidē memi
nimus, Verū nos delibaſſe iſta ſufficiat.
¶ Antiphōtis ratio ad idē erat iſta, vt Stapul. poſt
Themiſt. renarrat. Primo cōſtituit Iſopleurū in cir Antiphō.
culo, dein in quolibet latere Iſocelen, atq; deinceps Stapulen.
identidē faciebat, quouſq; nullo amplius interce- Them.
pto ſpacio inter Iſochelis latus parti circūferentiæ
æquet, immo ſit ipſius circūferentiç pars, vt hac li-
quet formula.

In elenchis cal
cographus no-
mina autorum
perperam figu
ris applicuit.

¶ Geometer aūt nō ſoluit hāc ratiōnē, tanq̄ prīci-
pia ſua negantē, nā cū inqt demū nihil claudi inter
lat⁹ iſoſcelis vltimi, & partē circūferētiç, pſuppōit
ſupficiē nō diuidi ī infinitū, qđ eſt ploquiū & cō-
munis notio apud Geometras. Adde qđ antiphon
lineā curuā. ſ. circūferētiç partē facit çq̄lē lineç rectç
ſ. lateri iſoſcelis, qđ iterū eſt ipoſſibile inī eadē pun
cta, nā quecūq; minima portio lineç curuç eſt curua
5. Temetū & vinū, antiquus interpres legit vappa
eſt aūt vappa vt cōmētarij in Oratiū explicāt, vinū
qđ ſpōte deferbuit, & ſic ſaporē perdit, qđ & Plini Oratius
us teſtaī. Orati⁹ ait Qui veiētanū feſtis potare die Plinius
bus Cāpana ſolitus trulla, vappāq; profeſtis.
7. Licophrō ỽba ſubſtātia auferebat, Plato ỽo mu Licophrō
tabat orōnē, & loco hui⁹ qđ can⁹ ē dicebat īcanuit Plato.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. III.

An tantū ſit vnum ens immobile, ſicut poſu= erunt Parmenides & Meliſſus.

Articulus. I.

Nota prīo qđ cū Parmenides excellēs fuerit phūs Parmeni.
vt ex Sophiſta & Parmenide Platōis liquet, nō eſt Plato
arbitrandū eum oīa poſuiſſe eſſe vnū, ſic quod la-
pis eſſet aurum, & homo equus. &c. at quç eius fue
rit intentio, varie declaraī. Ioan. Dullaert hic de- Dullaert.
clarat ex Auer. in hunc modū, quoniam multitudo Auerr.

entiũ poteſt tripliciter imaginari primo ſcd'm for
mam tantũ quę ſunt diuerſa ſpecie eiuſdem tñ quan
titatis; vt dulcedo & albedo in lacte. Scd'o ſecundũ
quantitatẽ tñ, quę ſunt duę res eiuſdẽ ſpeciei, diuer
ſarũ tñ quantitatũ vt Golias & Dauid. Tertio ſcd'm
quantitatẽ & formã ſimul vt vulpes & elephas. Re
Parmeni. lictis aũt duobus modis, Parmenides & Meliſſus
Meliſſus. tantũ affirmabant multitudinẽ entium ſecundum
quantitatẽ, ita quod omnia erant vnum non aggre
gatione, ſed cõtinuitate, ita quod Socrates continu
atur aeri cõtinenti, aer parieti, &c. & ita de omnib⁹
Orbellis. & per cõſequẽs omnia erant vnum. ¶ Nico. de Or-
bell. hic in eandẽ ferme ſententiã Parmenidẽ decla
rat eum .ſ. voluiſſe affirmare tantum vnum princi-
pium materiale, & nullũ formale rerũ, & huiuſmo-
di principiũ materiale dixit eſſe corpus & ſemper
in actu, & quia materia ſemper manet ĩ actu, ipſum
principiũ erit immobile/ita quod omnis tranſmu-
tatio eius ſolũ erit alteratio, & ita materia erat to
ta ſubſtãtia rei, accidẽtia vero dixit ſolũ eſſe q̃ſdam
apparẽtias & exiſtimatiões quantũ ad ſenſum, & ni
hil erãt ex parte rei, & ſic nihil poterat moueri, niſi
apparenter, & ſic dicebãt oĩa eſſe vnũ ens immo-
Ariſt. bile, vnde & Ariſt. poſtea ei imponit quod ponat
duo principia .ſ. ignẽ & terrã/qđ eſt verũ ſcd'm ap-
Albertus parentiã. Eodẽ modo declarauit Albertus Sueuus,
Burleus quod voluerint materiam eſſe totam eſſentiã rei,
Ariſtot. ſubſcripſit Burleus.

¶ Nota. II. male hic audire Ariſto. quod forte non
Reiſchius tam ſcite quã arrogãter/nõ reipſa/ſed verborũ cor-
tice philoſophos carpit, ait Greg. Reiſchius Chartu
ſian⁹ pceptor noſter in Margarita. Superiores enĩ
diuinari videnẽ de Parmenidis poſitiõe, & vitili-
tigatoris eſt veterẽ alioquin philoſophũ, tanta rerũ
inſcitia laboraſſe exiſtimare, aut tã ſtupidũ eũ fuiſ-
ſe, vt ignoraret ſiſtendis accidentibus ſubiecto op⁹
Parmeni. eſſe. Itaq; melius de Parmenide ſentiẽtes, affirmãt
Parmenidẽ intellexiſſe p vnũ, vere ens, & maxime
Anaxag. ens, & vt more Platonico loquar, ipſiſſimũ ens, nã
etiã Anaxagoras vnũ vocabat deũ, cũ inqt, vnum
Beſſario melius eſſe quã oĩa ſimul. Et ita defendit Parmeni-
Cuſa. et li. dem Beſſario in apologia Platonis li. 2. Et Nicola.
quarto. Cuſanus Germanus li. excitationũ primo, & alias
ſepe. Vnde hęc ferme credit̃ fuiſſe Parmenidis opi-
nio. Quod qa non negauit diuiſionẽ ac multitudi
nem entiũ quã carminibus aperte ꝓfitet̃, at quia
mente inuenit vnũ eſſe quod ſit per ſe & a ſe ens,
cui entis appellatio maxime cõueniat, igitur dixit
tm̃ vnum illud eſſe ens, cętera vero non debeãt dici
ſimpliciter eſſe, ſed aliquid eſſe, q̃m oĩa ab illo vno
participãt, ipſo exiſtẽte vno ſuperexaltato, nõ ſunt
igit̃ multa entia, niſi vno ente pticipẽt. Vidit enĩ
in vno ente, oẽm multitudinẽ cõplicari, qa vnitas
eſt cauſa multitudinis, ſine qua multitudo eſſe ne
Plato. quit. ¶ Paulo diuerſius ſenſit Plato, vt in Parme-
Themiſt. nide liquet, & hic in Themiſtio, qa .ſ. deus ſit ſim-
plex eſſentia & pura, & ens ſit cõcretũ, ideo negat
deum eſſe ens, non qđ non ſit/ſed qa excellentiori
ratione ens eſt, qa eſſentia ipſa: ſicut candorẽ nega
mus eſſe candidũ, non qđ ſit niger, ſed qa excellen
tiori ratione candorẽ habet, vt qa ipſe candor eſt.
Plato. Sic Plato poſuit deũ eſſe ſupra ens, & eſſe vnũ, &
Plato illud tantũ vnũ poſuit deũ. Vnde in ſumma Plato
appellauit ens, id qđ eſſet ens per participatiõem,

illud aũt vocauit vnũ/qđ eſſet ens per eſſentiã. Par Parmeni.
menides vero voluit ens eſſe illud qđ p eſſentiã eſt
tale, & ꝓpterea tm̃ vnũ eſſe ens aſſeruit. Vide de
hoc doctiſſimũ comitẽ Mirandulanũ ĩ tractatu de Picus
ente & vno, vbi quã latiſſime iſta cõtrouertit. Stã
tibus illis ſupra dictis ſatis liqueret Ari. ad nomen Ariſto.
& non ad rem aut hominẽ Parmenidẽ reph̃endiſſe,
qđ non facile admiſerim. Themiſtius adhuc tñ re- Themiſt.
fellit Platonẽ etiã iam auditũ. Prę cęteris aũt Sim- Simplici
plicius Parmenidẽ defendit egregie, vt teſtis eſt Ny Nyphus.
phus & Picus, Auerrois tñ & Aegidius cõſtanter di Picus.
cunt eos poſuiſſe oĩa eſſe vnum numero. Auer.

Nota. III. circa queſitũ vnum numerare oĩa entia, Aegidius
q̃m quodlibet iſtorũ eſt indiuiſum a ſe, & diuiſum
a quolibet alio, poteſt aũt excluſio eſſe ratiõe alie-
tatis, & tũc verũ eſt, tm̃ vnũ eſſe ens, q̃m omne ens
eſt vnũ, ab vniuerſali affirmatiua ad excluſiuã ter-
minis tranſpoſitis, ens enim & vnũ cõuertunt̃. iiij.
metaphyſ. ſed in illo ſenſu ab Ariſt. non improbat̃. Ariſtot.
Rurſus poteſt excluſio denotari gratia pluralitatis
vt ſit mens quęrentis an vnum ens ſit & non plura
quã vnũ. Et in hoc ſenſu reprobat̃ ab Ariſt. q̃m duo Ariſt.
ſint, & tria entia, quę ſint plura duobus, aliq ſorti-
colę perperã conant̃ eã ĩ illo ſenſu ſaluare, ſed nihil
moror. Non tñ credimus ꝓpterea cõcedendũ, mul-
ta entia ſeparata eſſe vnũ ens, aut plures homines
eſſe vnũ hominẽ, vt Nyphus captioſe argutatur. Nyphus

Nota. IIII. Ariſt cõtendere nõ argumentandũ cõ- Ariſtot.
tra Parmenidẽ ex illa ſciẽtia cum negent principia
ipſius, ſed ex cõmunibus ſciẽtijs, quod quomodo ve
rũ ſit hic preſupponimus. Tres eſſe ſciẽtias cõmunes
ſcd'm Ariſt. iiij metaph. vide logicã. Scd'o ſcias prin Ariſtot.
cipia eſſe alia cõmunia, alia ſpecialia, & ſpecialia Eckius
alia ſunt nota ex termĩs, alia p experiẽtiã vide. 1.
poſt. Tertio ſcias aliã eſſe ſciẽtiã ſubalternãtẽ, aliã Eckius
ſubalternatã 1. poſt. Itẽ aliquis poteſt negare omnia
principia alicuius ſciẽtię aut ſolũ aliqua. Iuxta hęc
dico primo Cõtra negantẽ principia ſciẽtię ſubal-
ternatę, diſputet̃ per ſciẽtiã ſubalternantẽ. Secundo
cõtra negantẽ aliq ſolũ pricipia, diſputet̃ p alia prin
cipia eiuſdẽ ſciẽtię. Tertio ſi oĩa pricipia iſtius ſci-
entię negent̃, tũc diſputet̃ cõtra negantẽ p ſciẽtias
cõmunes. Ratio eſt qa illarũ pricipia, ita naturaliter
ſunt inſerta mẽti, quod nõ poſſunt oĩa negari. Ideo
Ariſt. q̃rto metaphyſ. cõtra antiquos negãtes pri- Ariſtot.
mum principiũ ait, qđ ore nõ corde negarẽt. Quar
to dico licet ratiões friuolę & temerarię nõ ſint ſol
uẽdę corã eruditis, tñ in genere ſunt diluendę, ne illa
ſciẽtia videat̃ redargui, & vt vitent̃ deceptiones.

Articulus. II.

Cõcluſio. Nõ eſt tm̃ vnũ ens, neq; ĩ numero neq; Parmeni.
in ſpecie, vtcũq; Parmenides & Meliſſus poſuerunt. Meliſſus.
Nam non eſt veriſimile Parmenidẽ negaſſe plurali
tatẽ numeralẽ entiũ, cũ bene ſciuerit ſe habere duos
pedes, & plures auditores, non enim eſt probabile Ariſtot.
Ariſt. improbaſſe tam friuolã opinionẽ, qđ oĩa eſ-
ſent vnũ numero, cũ talia velle improbare proueni
at ex debilitate intellectus ait ipſe. 8. phyſ. Immo
non fuiſſet honorificũ Ariſt. contra tam friuolam Ariſtot.
opinionẽ diſputare. Si aũt poſuit omnia eſſe vnũ
ĩ ſpecie/qa materiã, ſicut Sco. diſ 12. ſcd'i opinionẽ Scotus
huic affinem imponit Aegidio & Alberto magno Egidius
merito Ariſt: eos improbauit. Albertus
Ariſtot.

Articulus. III.
Dubium.I. An quantitas diſtinguatur a re quanta?

¶ Premitto.I. Suppoſitis his quę de quantitate di-
ximus in Categoriis / de quęſito ſunt duę ſenten-
tię in magnitudine. ¶ Prior eſt cõmunis antiquo
rum quantitatẽ eſſe rem diſtinctã a quanto, vnde
1 ferme hęc eſt eorũ mens. Primo aiũt quantitatẽ eſſe
accidens reale inhęrens ſubſtantię, a quo ſubſtantia
2 formaliter dicit͛ q̃nta, ſicut ab albedine alba. Scḋo
dicũt, illud accidẽs facere ſubiectũ extenſum.i.qḋ
habet partẽ extra partẽ, & partẽ diſtantẽ a parte,
nam ſecluſa q̃ntitate ſubſtãtia eſt diuiſibilis ĩ par-
3 tes entitatiuas, ſed nõ extenſiuas. Tertio dicũt q̃n
titatẽ eſſe primũ accidẽs ſubſtãtię materialis (ide-
oq; reponit͛ ſcḋo loco inter p̄dicamẽta) alia vero
accidẽtia inſunt ſubſtantię p̄ q̃ntitatẽ, tm̃ enim eſt
albũ/q̃nta fuerit ſupficies P. in p̄dicamẽtis, & ita
eſt quaſi pellicula media int͛ accidẽtia & ſubſtãtiã.
4 Quarto dicũt aliq̄ p̄ viã ſequelę, duplex eſſe ſubie-
ctum q̃litatis.ſ.ſubiectũ qḋ, & illud ſit ſubſtantia,
5 aliud ſit ſubiectũ quo, & illud eſt quãtitas. Quinto
dicunt q̃ntitatis multiplices eſſe dimenſiones. Nã
prima eſt vna extenſio quę dicit͛ longitudo, penes
latitudinẽ & p̄funditatẽ omnino indiuiſibilis &
6 ſic de aliis duabus dimenſionibus. Sexto dicũt ſup
illo abſoluto fundari reſpectũ ſitus & locabilitatis
Nam qḋ res eſt circũſcriptiue in loco, hoc eſt ex il-
7 la quantitate dimenſiua. Corollariũ ſeparata q̃nti
tate a ſubſtãtia, ipſa nõ erit magna vel parua / nec
habebit partẽ extra partẽ, nec erit in aliquo loco
circũſcriptiue, nec habebit partes quantas, qm̃ ſola
8 quãtitas p̄ ſe extendit͛, ſubſtãtia vero p̄ accidẽs. Se-
Sintzeli9 quit͛ ex dictis Sintzeliũ fruſtra timere hic Theolo
gos, cũ eis imponit ꝙ dicãt rem magnã, quę habe-
at partes extenſiue, ſicut Chriſtus in ſacramẽto al-
taris, qḋ quã bene dixerit, in Theologia cenſuram
ſubeat diſ.ix.quarti, nolo excedere metas illi9 ſci-
entiæ. Rationes illius opinionis articulo quarto
partim annotabimus.

¶ II. opinio Recentiorũ eſt quãtitatẽ nõ diſtingui
a re quãta, quã ego ſolitus fui.17. anno ætatis meę
1 & deinceps in hũc modũ explicare primo quãtitas.ſ.
cõtinua (nã de illa hic loq̄mur) eſt res habẽs partem
extra partẽ & partẽ diſtantẽ a parte, nã hę ſunt par
tes extenſiue. Satis iam liquet ex qd nõis, Corpus
Chriſti nõ habere partes extenſiue in ſacramento
2 cõtra Sintzeliũ. Dico ſcḋo rem nõ eſſe quantã per
aliquod accidẽs ſupadditũ realiter ab ea diſtinctũ,
ſed quęlibet talis eſt quanta ſeipſa, hoc eſt ſuis par-
tib9 a ſeinuicẽ diſtantib9, ſicut Eckebertus eo ipſo
qḋ habet manus & pedes diſtãtes a ſeinuicẽ dicit͛ eſ
3 ſe quantus. Tertio dico qḋ nulla res eſt intrinſece
quanta formalit͛, nec tñ p̄ accidẽs inhęrens, ſed mere
cõtingẽter eſt quãta, patet nã accipio corpus Eckar
di qḋ eſt quantũ, nã vbi pes eſt, ibi caput nõ eſt.&c̃
ſed illud nõ eſt formalit͛ tale, qm̃ ſtat ipſum eſſe, &
nõ eſſe quantũ, ſi deus faceret ipſum diffinitiue in
loco, & ergo cõtingent͛ eſt quãtũ, ſed nõ formalit͛.
Illud enĩ eſt formalit͛ tale, qḋ non ſtat illud eſſe &
Camera. nõ eſſe tale ſcḋm Card.Cam.q.3.art.1. primi, quã-
4 uis ego alit͛ ſoleã dicere, ſed p̄ter p̄poſitũ. Quarto
cũ tam ſubſtãtia quã q̃litas materialis habeat partẽ
extra partẽ, & partẽ diſtantẽ a parte ideo tã ſubſtan
tia quã q̃litas eſt ſua quantitas, & ab ea nõ diſtin-
guunt͛. Quinto dico, quãuis ſcḋm dicta quãtitas a 5
re quãta diſtingui nõ poſſit in ſenſu cõpoſito, tñ
quantitas diſtinguit͛ a ſubſtantia, patet nã q̃ntitas
ſemp eſt ipſa res ſic extenſa, ideo nunq̃ diſtinguun 6
tur. Sexto dico nõ oĩs quãtitas eſt ſubſtantia, patet
de quantitate quę eſt qualitas, nec oĩs ſubſtãtia eſt
quãtitas, patet de angelo, nec oĩs quãtitas eſt quali
tas patet de magnitudine Atlãtis, nec oĩs qualitas
eſt quantitas, patet de ſciẽtia, gratia.&c̃. Corollari 7
um diſputando ſis cautus, ne vniuerſales admittas
quę ſunt falſę ſed indefinitas eſſe veras tã affirma-
tiuas quã negatiuas, q͛a ſubcõtrarię poſſunt eſſe ſi-
mul verę. Caue aũt ne opponens ſe transferat a ſub
ſtrato ad formale.i. a ſubſtantia aut qualitate ad
rem quantã, vt ſi clamoſus quiſpiã cauillet, q̃ntitas
eſt accidẽs (eſt indefinita vera) & omne accidẽs di-
ſtinguit͛ a ſubſtãtia, ergo q̃ntitas diſtinguit͛ a ſub
ſtantia (quoq; vera indefinita) & p̄ cõſequens male
dicitis q̃ntitatẽ nõ diſtingui a re quãta, hic male ſe
trãſfert a ſubſtãtia ad rẽ quantã, qm̃ quãtitas quę eſt
accidẽs, puta albedo eſt qualitas, & ita adhuc eſt ſua
res quanta & nõ ſubſtantia. In illato aũt quantũ di
ſtribuit͛ p̄ omni quanto tam ſubſtantia quã quali
tate, ideo infirma eſt cõſequẽtia a nõ diſtributo ad
diſtributũ, audiui ego ſępe ex hoc infantili cauillo
magnas agi tragœdias ac ſi Achillẽ induxiſſent. Se 8
ptimo dico qḋ vniuerſa attributa q̃tiãtati, reperi
unt͛ in ſubſtãtia aut qualitate, ſed nõ quatenus illa
ſed eatenus quo quãtitas ſunt, pharmacũ illud c.me
det autoritatibus. Octauo dico quãuis G. Ochã in Ocham.
logica admittat quãtum & quantitatẽ eſſe penitus 9
ſynonima. Vnde admittit longitudinẽ diſputare,
latitudinẽ currere.&c̃. tñ probabiliter & ne modo
poſſet dici oppoſitũ, primũ habet iſtũ colorem, qm̃
ſicut materia & forma vnitę ſunt q̃ntũ, ita etiam
ſunt quãtitas ad mentẽ eiuſdẽ & cõmunis ſectę iſti9
At aliã partẽ noue ita p̄ſuadeo (quamq; reputo in-
dubie veram, niſi aliter fuerim reſolutus) quoni-
am abſtracta ſignificant ex modo abſtractionis,
cum quadam intraneitate, vt ſi rem penitus dicere
voluerimus, abſtractis vtimur, omnibus numeris
auarum, dicimus eſſe auariciam. Concretiua autem
liberiorem habent ſignificantiam, etiam ex vici-
nia vt ita loquar aliquando deſumptam, ad propo
ſitum quantitas abſtractum eſt, ideo non videtur
aliquid ſignificare, niſi quod in ſe & ſecundum ſe
ſit quantitas, quare materia hominis vere dicitur
quantitas, at homo ſecundum ſe non eſt quantus
ſed ratione corporis ſeu materię, ideo non arbitror
hominem vero dici quantitatem / ſed rectius quan
tum denominatione concretiua, ſicut ab intelli-
gendo denominatur intelligens. Vnde ſecundum
hoc noue poſſet in ſecta Neotericorum concedi,
quantum diſtingui a quantitate, quamuis quanti-
tas nunquam diſtingueretur a re quanta. Nono hoc 10
addo ratione dicti præcedentis, partes eſſentiales
communicare toti denominationes concretiuas
mere affirmatiuas, ſed negatiuas non communica-
ri niſi cũ addito, & nõ ſimplicit͛, puta homo dicit͛
materialis a materia, & tñ nõ denominat͛ immate
rialis ab aĩa, quę tñ eſt multo p̄fectior, ſimiliter in-

tel lectus eſt perpetuus, & tamen homo non deno-
minatur perpetuus, qm̄ perpetuū non eſt mere affir
10 matiuū, nam dicit incorruptibilitatē. Decimo ſcias
illam ſententiā fuiſſe magnorū virorū, Sintzelius
aſcribit primatibus philoſophię Pythagorę & Pla
toni G. Occhā qui eam proſequit̄ in quarto. q. 4. in
Sintzeli9 aurea logica, in tractatu de venerabili ſacramento
Pythago. altaris, dicit illā fuiſſe Ariſtotelis, Boetij, Damaſce-
Plato ni, & archiepi, Lugdunē. & aliorū magnorū viro-
G. Ocham rum, tenuit eā Adam Anglicus, Card. Cam̄. q. 5. q̄rti
Ariſto. Albertus Saxo, Georgius Bruxell. cum tota cohor-
Boetius. te iuniorū, in quorū numero eſt etiā Ioan. Gerſon.
Damaſce. Canc. Vueſalia, Ioan. Maioris, Nyphus, amicus no
Archiepi. ſter Iſennachius, & Vſingius, Scotus reputat ꝓba-
Adam. bilem diſ. 12. q. 2. quarti. Idem facit Marſil. in abbre
Camerac. uiatis, quāuis idem concedat. q. 9 art. 2. quarti albe-
Albertus. dinem in ſacramento altaris eſſe quantitatē conti
Saxo nuam, ita quod ſua eſſentia ſit continuitas. Tenu-
Brux. ere Hen. de Oyta. M. Gabriel, Dullaert, Gandauus
Gerſon & alij innumeri, ad quorū ſententiam.

Maioris Reſpondet̄ ad dubiū negatiue, quantitatē non
Nyphus. diſtingui a re quanta, ſed quantitatē ſubſtantię eſſe
Iſennach ſubſtantiā, & qualitatis quantitatē eſſe qualitatē,
Vſingeñ. probat̄ primo autoritate Ariſt. iiij. phyſ. in rarefa-
Scotus ctione nihil noui aduenit: modo ſi quātitas diſtin
Marſil. gueret̄ a re quanta: tūc ſemper acquireret̄ noua quā
Oita titas partialis. Scd'o quia in eodē. iiij ait, ſi remoue-
Biel. antur termini & paſſiones ſubſtantię / nihil rema-
Dullaert. net niſi materia: & tamen extenſio etiā maneret,
Gandau9. ergo illa eſſet materia. Tertio Com. ait de ſubſtātia
1 orbis dimenſiones ſunt æternę in materia, ſed nihil
Ariſtot. diſtinctū a materia eſt eternū in ea, ergo dimenſi-
2 ones ſunt ipſa materia, quarto dicit P. in categorijs
3 maxime propriū eſt ſubſtantię eſſe ſuſceptiuā cōtra
Auerr. riorū ſecundū ſui mutationē, ſed quantitas ſuſcipit
4 contraria, cum ſuperficies iam ſit alba, iam nigra,
Philoſo- ergo quātitas eſt ſubſtantia, & illud ponderat Ochā
phus. in aurea logica. Quinto Ariſto. iij. metaphyſ. ſcribit.
Ocham. Nec enim ſenſibiles lineę ſunt, quales dicit Geome
5 tra, ſed Geometra dicit lineā eſſe longitudinē ſine
Ariſt. latitudine & ꝓfunditate, ergo nulla talis linea ſen-
ſibilis eſt, & hoc expreſſius voluit A. Auguſtinus in
Categorijs (& ibi eum citauimus) inquiens. Nullam
Auguſtin. eſſe longitudinē latitudine carentē, ſed ſolam quis
longitudinem metiens, lineā dicitur metiri.

¶ Rationib9 vero eadē reſpōſio ꝓbat̄, & qm̄ eſt du
bitatio ſabathāria, ideo copioſiorē exercitum ra-
tionum inducam.

Ratio. I. Aer poteſt cōdenſari ſine mutatiōe q̄lita
tum. iiij. phyſ. ergo q̄ntitas nō diſtinguit̄ a re q̄nta,
Cōſequētia ſic oſtēdit̄, qm̄ i cōdenſatiōe aut manet
tota q̄ntitas p̄cedēs, & tūc eadē q̄ntitas eſſet iā mi-
nor, iam maior, ſi non / ſicut apte aduerſante cōmu
nit̄ dicit̄, ergo etiā aliq̄ pars q̄litatis. ſ. inherēs q̄ntita
ti corruptę deperdit̄ ad corruptionē ſubiecti imedi
ati. ſ. q̄ntitatis, qd' eſt cōtra dictum Ariſt. aſſumptū,
& ita vel oportet q̄litatē corrūpi, aut q̄ntitas non
extendet ſubiectum / cum per ſe ipſam partes iā re-
Ariſtot. motius, iam propinquius iaceant.

¶ II. aer poteſt rarefieri, vel ergo fit ibi noua q̄nti
tas, vel nō, ſi nō acq̄rit̄ noua q̄ntitas, ergo eadē q̄n-
titas reddere poſſet corpus magis extēſum vno tpe
quā alio formalit̄, qd' eſt inconueniēs ſicut vna cali
ditas formalit̄ nō plus facit eſſe calidū vno tpe ꝙ̄
alio, ſi ſic (fuerit exēpli gratia denſum pedale, & iā
rarefactū bipedale) vel ergo addita eſt vna pedali-
tas pręciſe, quę quidē pedalitas habet ſe penetratiue
cū prima & ſic eſſet penetratio dimenſionū, ſi aūt
eſſet diſtincta a prima, tūc in rarefactiōe cōtinue in
finitę ꝓducerent̄ q̄ntitates. Confirmat̄ qa vel illa
pedalitas prior, informabit totā ſubſtantiā quā pri
us aut ſolā medietatē. Non totā / qa cū ſit iam poſt
rarefactionē bipedalis, tunc q̄ntitas illa eſſet bipe-
dalis, non medietatē / qa iam migraret de ſubiecto
in ſubiectū, cū non informaret partē ſubſtantię quā
prius informauerat. ¶ Propter iſtud argumentum
Marſil. primo de generatiōe cōcedit ī corpore den Marſil.
ſo eſſe plures materias ſub eadē quātitate, ſed q̄nti-
tas illa non toti materię inhereat, ſed contra iā das
extenſum ſine quantitate, & non eſt ratio cur plus
inhereat vni quā alteri, & pars non informata q̄n-
titate ab alio corpore poſſet penetrari, quę oīa ſunt
abſurda. Non enim poſſet dici quanta illa medie-
tas ex eo qa coexiſteret parti q̄ntę, ſicut nec corpus
Chriſti eſt quantum & extenſum ob id ꝙ coexiſtit
hoſtiæ extenſæ.

¶ III. Aliqua res eſt ſua quātitas cōtinua, ergo non
quęlibet quātitas diſtinguit̄ a re quanta, antecedēs
probo quia quantitas (loquor de illo accidente a te
dato & conceſſo) eſt q̄nta, & tñ non diſtinguit̄ a re
q̄nta, Quod ſit quanta ꝓbat̄ a ſimili magnitudo
eſt magna. Itē omē illud ꝙ habet partē extra partē
& partē diſtantē a parte eſt quantū, ſed quantitas
eſt huiuſmodi, ergo eſt q̄nta. Quod non diſtinguat̄
a re quanta, patet alioquin diſtingueret̄ a ſeipſa, ſi
ſuper addis quantitatē q̄ntitati, facies ꝓceſſum in
infinitum. ¶ Non valet euaſio Sintzelij noſtri, di Sintzeli9
centis magnitudinē eſſe magnā, qa illa ſit eſſentia
liter & itrinſece magna, & alia cōcreta diffiniant̄
p inheſionē, & non quantū, primo enī petit princi
piū, q̄re enī magnitudo eſt magna / & albedo nō eſt
alba. Scd'o tacite admittit ꝓpoſitū, qa albū defini
tur p inheſionē, quia albū eſt albū p albedinē ſupad
ditā. Sed quantū non poteſt ſic diffiniri, qm̄ q̄ntū
nō ſit accidēs inherens, a quo res denominat̄ q̄nta,
aliogn nō video cur fiat denominatio ī vno & nō
ī alio, cū ambo vt denomiatiua habeāt ſcd'm diuer-
ſam viā, appellationē ab abſtracto a quo ſolo caſu
differūt. Tertio nō euacuat argumentū, qm̄ adhuc
ſtat aliquā magnitudinē nō diſtingui a re magna.
Et idē habet concedere Paul. Venetus, quia admit-
tit, quantitatē eſſe quantam. Venetus

¶ IIII. Si poneret̄ q̄ntitas accidēs mediū, hoc fieret
ꝓpter extenſionē. i. ꝙ faceret rē habere partē extra
partē, ſed hoc nullū accidēs facit, ergo fruſtra & in
anit̄ ponit̄. Sed qd' non faciat, ego ꝓbo qa accipio
Eckardū cū illa tua q̄ntitate ſexiupedali, & volo
qd' de9 vtrūq ponat eſſe diffinitiue ī loco, tūc Eck
ard9 habebit ſuā q̄ntitatē cōtinuā, & tñ nō erit q̄n
t9 vl' extēſus / qd' iſtud repugnet exiſtēti diffinitiue
ī loco, & ita abſtractū ſufficiēs & iherēs nō denomi
nabit ſubiectū. ¶ Nō valet euaſio recurrēdo ad im
poſſibilitatē caſus, nā Eckardū facere diffinitiue in
loco nō repugnat deo, ſimilit̄ nō repugnat quan-
titati, qd' ego ꝓbo, qm̄ partes q̄ntitatis poſſunt ſe
viciſſim penetrare, ergo tota q̄ntitas pōt eſſe diffi
nitiue ī loco, tenet cōſequētia p q̄d nōis diffinitiue

eſſe in loco:& antecedens patet quando Chriſtus intrauit clauſis ianuis: vbi duę quantitates ſe penetrarunt, eadem ratione.xx. potuiſſent ſe diuina potentia penetraſſe.

V, ratio & Theologica ſit iſta (quãuis non libenter terminos diſciplinę noſtrę tranſgrediamur) omnem rem abſolutã priorẽ alia re abſolutã poteſt deus cõſeruare ſine mutatione locali eius, & poſteriorem annihilare, vt eſt articulus Parrhiſieñ. Annihiletur ergo ſecundũ formam articuli quantitas Eckeboldi, & tunc quęro an Eckeboldus ſit adhuc extenſus vel non: ſi eſt extenſus: igit̃ quantitas ſuperaddita fuit ſuperuacanea. Si non eſt extenſus, ergo partes ſunt localiter mutatę contra caſum & formam articuli. ¶ Non valet euaſio Tartareti quod non mutet locũ poſitiue, ſed negatiue/ qa prius erat in loco circumſcriptiue, iam eſt in loco diffinitiue. Sed hoc parũ diluit/ quoniã per te pedes poſitiue mutarent̃ localiter, quia venirent ad locũ pectoris & capitis, & ita poſitiue partes mutarent locũ, quãuis totũ non mutaret locũ. Preterea deus poteſt partes ſic diſtantes conſeruare ſine penetratione, & ita tunc erit extenſus Eckeboldus nec eſt aliqua alia cauſa aſſignabilis/ cur nõ ſit extenſus, nam partes ſunt adhuc continuę: & vna eſt extra aliam: & quęlibet eſt diuiſibilis (ſaltẽ entitatiue vt tibi cõſentiã) in ſemper diuiſibilia. Illa eſt ratio G. de Ochã de qua dixit Vſingeñ licet multi conati ſint eam ſoluere: ipſa tamẽ inſtar rupis marinæ, quę procellis ſemper exponit̃, perdurauit,

Tartaret.

G. Ocham

Vſingeñ.

¶ Fortificando illã rationẽ pro ſeparatione quantitatis a ſubſtantia ſic accipe maiorẽ. Quãdo ſunt duę res realiter diſtinctę/ quarũ neutra eſt deus, nec vna eſt pars alterius, deus poteſt quãcunq; earũ deſtruere altera remanente, ſic eſt per te de quantitate & re quanta, ergo, facta ergo ſeparatione: adhuc eſt extenſum probat̃, quoniã accipio duas medietates quanti illius, vel ſunt continuę vel non. Si dicis quod ſunt diuiſę: idẽ dicã de tribus tertijs iiij. quartis, & ſic ꝓcedendo in infinitũ, quod ſi concedes, iam continuũ eſſet actu diuiſum/ ꝙ eſt impoſſibile. vi. phyſ. Si aũt partes ſunt cõtinuę, & de⁹ poteſt vnã cõſeruare extra aliã, ergo adhuc erit extenſum ſine illa tua cõmenticia quantitate. Non curo quomodo ſit in loco, qm̃ hoc nihil facit ad extenſionẽ, ſi poneret deus Eckardũ extra cœlũ ſine loco, adhuc eſſet octupedalis. ¶ Non valet fuga quod partes cõfluerent ad mediũ punctuale, qa quãuis hoc confutabit̃ in. vi. phyſ. tamen iam pręcludimus per hoc quod deus debet cõſeruare in eodem loco. Nec valet fuga Pauli Soncinãtis, q. xix quinti metaphyſ. quod quantitas faciat rem habere partes eiuſdẽ rationis, quoniã partes ſunt ſubſtãtiæ, & ita natura prius ſunt eiuſdẽ rationis/ quã a quantitate, & ſcđo quia in corpore Chriſti adhuc caro eſt eiuſdẽ rationis cum carne. Et mirũ eſt quod illud accidens realiũ eſt tam peſtiferũ/ quod nobis mortem inferat, cũ multi dicant vt teſtatur Ioan. Dullaert Gandauus, ſeparata quantitate Socratis a ſocrate, ipſe eſſet perpetuus, & hoc dicit tenere Paulũ Venetũ. xij. metaphyſ. Non vidi in eo loco Venetũ, tamẽ in primo phyſ. tex. Cõm. 15. videtur ſimile dicere, quoniã dicit ſicut deus poſſet facere de homine quanto non quantum, ita poſſet facere de non quanto, quantũ qui poſſet tunc corrumpi: ergo innuit tacite eum manentẽ non quantũ non poſſe corrũpi. Aeque ridiculũ eſt quod ſeparata q̃ntitate ab homine/ quod deinceps nec habeat cor, vel cerebrum, vel epar. Et tm̃ de iſto ꝓlixo dubio.

Paul. Ve.

Dullaert. Gandau⁹.

Paul. Ve,

Dubitatur. II. An totũ diſtinguatur a ſuis partibus ſimul vnitis?

¶ Pręmitto. I. quomodo totũ multiuariã accipiat̃ de quo in logica. Item quomodo totũ ratiõis ſeu totum logicum diuidatur in totum vniuerſale, totum in modo. &c̃.

¶ Pręmitto. II. quod totũ reale eſt ſeptuplex. ſ. integrale, quantitatiuũ, intentionale, poteſtatiuũ, aliquottũ, eſſentiale & accidentale ſeu per accidẽs. Totum integrale eſt quod fit ex partibus ipſum eſſentialiter integrantibus: ſicut domus integrat̃ tecto, fundamento, & parietibus. Homo capite pectore. &c̃. Corollariũ non oportet partes integrãtes eſſe eiuſdẽ rationis cõtra Sũmerhardũ patet in excẽplis: & miror vnde hoc Sũmerh. venerit ĩ mentem. ¶ Totũ quantitatiuũ eſt quod fit ex partib⁹ quantitatiuis, pars quantitatiua eſt pars continui quæ cũ alia parte facit totũ eſſe maius extenſiue, ſicut pedalitas materię meę. Corollarium materia Eckardi eſt pars quanta Eckardi, ſed non quantitatiua, quoniã cum forma non facit maius. Corollarium non ſunt adequate idẽ totũ integrale & quãtitatiuũ, patet de B. Corpore Chriſti ſub ſacramento, & ſimiliter ſi deus faceret domũ diffinitiue in loco. Corollariũ de illo toto eſt maxime verum ꝙ dicit̃ omne totũ eſt maius ſua parte ait Venetus.

Sũmerhar q. 37. Primi alber.

Venetus,

¶ Intentionale totũ eſt quod fit ex partibus gradualibus, ſicut calor in aqua fit ab igne gradualiter, partes huius totius vocant̃ gradus. ¶ Poteſtatiuum totũ eſt quod in virtute & poteſtate ſua aliqua multa cõplectit̃, ſicut anima dicit̃ eſſe totũ poteſtatiuũ/ & potentię eius dicunt̃ partes poteſtatiuæ. ¶ Totũ aliquottũ eſt quod fit partib⁹ aliquottis, pars aliquotta eſt quę aliquoties ſumpta cõſtituit totũ, vt. 2. eſt pars aliquotta ſenarij, replicando enim ter. 2. fiunt ſex, ter, 4. faciunt. 12. ¶ Totũ eſſentiale eſt cõpoſitũ ex materia & forma, vel eſt quod fit ex partibus eſſentialiter & penetratiue ad eius conſtitutionẽ cõcurrentibus. vt homo, aqua. Corrolariũ idem poteſt cõtingere eſſe totũ eſſentiale, integrale & quantitatiuũ vt Eckardus. ¶ Totum peraccidens eſt aggregatũ ex ſubſtãtia & accidente vt homo albus.

¶ Pręmitto. III. Circa dubium motũ diuerſas eſſe magiſtrorũ ſententias quas breui recenſebo.

Prior eſt Scoti diſ. 2. q. 2. tertij quem ſequunt̃ Nico. de Orb. hic. vorrilon in tertio. Paulus Venetus Burleus & alij, qui reſpondent affirmatiue, capies ſanius mentẽ eorũ per propoſitiones, Dicunt ergo primo totũ eſſentiale diſtingui realiter cõiunctim & diuiſim ab ipſis partibus conſtituentibus. Scđo dicunt partes non conſtituere totũ niſi vniantur, vniunt̃ aũt per vnionẽ mediã inter materiã & formam, quã vnionẽ etiã admittit Ocham, & poſt eũ fluctuat Gabriel diſ. xxx. q. 4. primi, &. q. 1. tertij & alias ſępe. Tertio dicunt pręter illã vnionẽ mediã reſultare & conſurgere ex partibus vnitis vnã entitatem tertiã a partibus cõiunctim & diuiſim di

Scotus. Nicol. de orbellis. Paul. Ve. Burleus Tho. Argẽtin⁹ li. 2. diſ. xv.

Ocham. Gabriel

1

2

3

4 ſtinctam/quę ſit totũ. Quarto dicunt illã entitatẽ
tertiã eſſe per ſe terminũ generationis & corrupti
onis:nam in reſurrectione, illa entitas tertia redi-
bit, vt in Eckardo non generaẗ corpus, non anima,
5 quę creaẗ, ſed humanitas ſua. Quinto dicunt illam
entitatẽ eſſe abſolutã/non tamen poſſe eſſe ſine en
titate partiũ licet partes poſſint eſſe ſine illa entita
te, nam abſolutũ prius poteſt eſſe ſine poſteriori,
Lichet⁹ at non ſemper econtra, vt pulchre declarat Lichet⁹
Scotus in ſcđo Scoti diſ.12.q.2.contra Caietanũ. Sexto di
Caietan⁹. cunt illam entitatẽ eſſe formã non quidẽ perficien
6 tem partẽ, ſed eſſe formã totius, non quod ſit for-
ma informans/ſed forma a qua cõpoſitũ quiddita
tiue ſit ens, vide prędicabilia, vt humanitas Eckar-
di reſultat ex vnione animę ſuę & corporis, & non
eſt anima, nec eſt corpus/nec illa ſimul, ſed eſt ab
eis diſtincta entitas a qua Eckardus quidditatiue
eſt homo, & in generatione enata eſt, in morte de
7 perit. Septimo idem concedunt de toto accidenta
li/quod diſtinguaẗ a ſuis partibus, tamen ſecus eſt
de toto per aggregationẽ, quod non diſtinguitur a
ſuis partib⁹ patet per Sco. vbi ſupra, quamuis hoc
aliqui controuertãt. Rationes & motiua iſtorũ in
articulo argumentatiuo diſquiras.
Albertus. ¶Altera opinio & cõmunior, quoniã omẽs ferme
Ocham. Peripatetici eam tenuerũt Eſt Alberti.G.de Ocham
Ariṁ. par.phyſ.c.25.tenet Greg.de Arimin.li.1.diſ.28.q.2.
Lundori⁹ Lundorius, Marſilius, Albertus Saxo, Buridanus,
Marſil. Ioãnes de Neapoli quot.2.q.7.Nyphus, Bruxellẽ
Albertus & turba recentiorꝝ:quibus adde Durandũ diſ.2.q.1.
Saxo. tertĳ Ioan.Bachonis q.1.tertĳ:quos ideo cito, ne ca
Buridan⁹ pitoſis, & ꝗ plus vini quã olei in litteris cõſum pſe/
Iohan. de runt, ſententia illa non adeo improbabilis videaẗ &
neap. abiecta, collige ſñiam per dicta. Primo dicunt ſiue
Nyphus vnio ſuperaddita interueniat ſiue nõ ꝑtes nõ faciũt
Bruxel. vnũ niſi vniaẗ in re:quãdiu enĩ ſunt diuiſa, nihil
Durand⁹ cõponũt. Secũdo dicũt illã vnionem fieri quando
Io. Bach. forma eſſentialiter & penetratiue informat mate
1 riam: nã ſic materia eſt potẽtia & forma eſt actus:
2 & pro tanto faciunt vnũ eſſentialiter. Tertio di-
3 cunt illam vnitatẽ eſſe maiorem quã ſit vnitas ag-
gregatiõis, ordinis, aut accidẽtis cum ſubiecto: qm̃
forma actuans materiã eſſentialiter facit vnũ cum
ea:nec eſt alia ratio quęrenda niſi quia natura rerũ
eſt talis, vt eſt phũs.8.metaphyſi. & ꝓſequiẗ Sco.
4 diſ.12.q.1.ſecũdi: Quarto dicũt quod ꝑtes ſic vnitæ
ſunt totũ, ita quod ex illis nõ reſultat tertia entitas
a ꝑtibus diſtincta. Vnde in Eckardo pręter acciden
5 tia nihil reperiẗ niſi materia & forma. Quĩto dicũt
ea quæ toti attribuanẗ ſaluari cõmuniter in ꝑtibus
vel diuiſim aut coniũctim ſumptis, puta quod diciẗ
6 materiale, ĩtellectiuũ, genitũ, cõpoſitum, mori &c.
Auerro. Sexto dicunt cũ cõmen.Auerroe partes eſſe totum
eſſe ſophiſma cõpoſitionis & diuiſionis.1.phyſ.qm̃
in ſenſu cõpoſito ſit vera, in ſenſu diuiſo ſit falſa.
Alber.Sa. Quod quomodo fieri poſſet Alb. Saxo hic decla-
rat, quoniã cũ partes ſit terminus pluratiui nume-
ri, æquipollet ſingulari geminato, & ita ſicut illud
geminatũ poteſt diſiungi ꝙ accipiatur copulatim
vel copulatiue, eodẽ modo poſſumus diſtinguere
de tali propoſitione in qua poniẗ terminus plura
7 tiuus. Septimo dicunt oẽs illas propoſitiones eſſe
diſtinguendas, partes faciunt totũ, partes conſtitu-
unt totũ, materia & forma faciunt totum, materia
& forma ſunt cauſę cõpoſiti, oẽs inquã diſtinguen
dæ ſunt penes ſenſum cõpoſitũ & diuiſum. Si ve-
ro ꝓpoſitio ſumaẗ cũ oẽs, tunc diſtinguenda eſt ꝓ
poſitio penes diſtributionẽ & collectionẽ. Octa- 8
uo dicunt, ſicut totũ fit ex partiũ vnione, ita diſ-
ſoluiẗ earũ ſeparatione, ſicut patet in morte homi
nis, eſt enim mors receſſus anime a corpore ait Ari Ariſt.
ſto. de pomo & morte, & ad iſtã ſentẽtiã, Greg. de
Arim. noue ait totũ non eſt proprie oẽs ſuæ partes
ſed oĩa quorũ quodlibet eſt pars illius li.1. diſt.24.
q.1. artic.1.

Reſpondeẗ ad dubiũ totũ eſſentiale non diſtin-
gui a ſuis partibus coniunctim ſumptis. Iſtã reſpõ-
ſio probaẗ autoritatibus primo Athanaſĳ in Sym 1
bolo. Sicut anima rationalis & caro vnus eſt ho-
mo, ita deus & homo vnus eſt Chriſtus Scđo Ariſt. 2
2.de anima, ſicut oculus eſt aĩa & viſus, ita quoꝗ Ariſtot.
anima & corp⁹ animal. Tertio quia hoc aperte vo
luit Themiſtius paraphraſtes Ariſt. dicens Oẽs ve- 3
ro partes nihil aliud ſunt quã ipſum totũ. Neꝗ enĩ Themiſt.
eſt verum propter id quod particulariter & ſingil
latim accepta quęlibet pars variat & differt a to-
to, continuo etiã oẽs ſimul numeratas a toto eſſe
diuerſas, quamuis enim ſingulę diuerſę ſint ab eo
vniuerſo quod continet, oẽs tamen efficiunẗ illud
vniuerſum, hęc Themiſtius Auerroys quoꝗ clare Themiſt.
id atteſtatur. Et iſtud ſophiſma eſt cõpoſitionis & Auerr
diuiſionis, quoniã vnaquęꝗ partiũ diciẗ eſſe aliud 4
a toto, ſed oẽs in ſimul non poſſunt dici eſſe aliud
a toto. Nec valet captiuncula Burlei dicẽtis ſcđm Burleus
Auerr. oẽs partes in ſimul non eſſe aliud a toto, ꝗa Auer.
partes non ſint aliquid/ſed aliqua, ecce quomodo
argumentaẗ ille homo, inuertendo mentẽ Auer. nã Auer.
quod hoc non intenderit patet ex præcedentibus,
quoniam ait eſſe ſophiſma cõpoſitionis & diui-
ſionis, & quomodo hoc ſit, poſtmodũ declarat, di
uiſim negando, cõiunctim affirmando totũ eſſe ſu
as partes. Vnde ob eam rem arbitror Tartaretum Tartaret.
qui opponendo hunc locũ citat, ſoluendo pręteri-
iſſe, Auguſt. quoꝗ.7.de tri. ait homo nihil aliud eſt Auguſt.
quã corpus & anima, dictũ Damaſceni adducerem 5
ſed ſuperat phyſicã, quod verbũ ſemel aſſumpſit, 6
nunꝗ dimiſit. Ad hoc eſt apoſtolus.1. ad Corinth.
12. ſicut enim vnũ corpus eſt. membra habet multa,
oĩa aũt membra corporis cum ſint multa, vnũ ta-
men corpus ſunt, nõ tã membra eſſe corpus. &c̃,

Rationib⁹ res agaẗ. Primo ſic. Totalitas vel eſt
ſubſtantia vel accidens, dicis eſſe vtiꝗ ſubſtantiã,
quęro aut eſt corporea aut incorporea. Si corpo-
rea, iam duo corpora quorũ vnũ non informat ali
ud, nec ambo tertiũ, eſſent in eodẽ loco cõtra Ariſt. Ariſtot.
quarto phyſ. Si dicis eſſe ſubſtantiam incorporeã,
quis hominũ te audiet dicentẽ Eckardũ eſſe incor-
poreum, & nedũ eum/ſed lapidẽ ſed lignũ, hanc ra
tionẽ vide prolixiorẽ apud Saxonẽ, quęre item an Saxo
totalitas ſit compoſita.

¶II. Si totũ diſtinctũ entitatẽ dicit a partibus ſe-
quereẗ duas ſemilibras tantũ ponderare quantum
duę ſemilibrę ponderabant cum libra, ſed iſtud eſt
contra experientiã, ergo, ſequelã probat Marſil. in Marſil.
abbreuiatis:quoniã primo menſureẗ libra tota in
qua ſunt duę medietates, & illa tertia entitas librę
diuide dein librã in duas medietates, iſtę ſemilibrę

duæ tantū ponderabunt ſe ſolis quantū prius illa tertia entitas libra, cū duabus ſemilibris. ¶ Aut aſr ſequeret̃ duas ſemilibras tm̄ pōderare quantū duæ ſemilibræ & vna libra: probat̃ ſit in vna ſtatera libra tota, In altera ſolū duę medietates, hēs q̄d petis Nā ibi eſt æquilibriū: & tñ in vno latere ſunt ſolū duæ ſemilibræ, & in alio ſūt duę ſemilibræ, & vna libra. ſ. illa tertia entitas quā dicis eſſe diſtinctam ab illis medietatibus. ¶ Non euadis dicendo quod duæ medietates ſepatę tantum pōderent q̄tum cōiunctę: quia nō abibis niſi dixeris mihi, an illa tertia entitas aliqd pōderet vel nihil, Si nihil, ergo aliqua libra nihil pōderabit, quod eſt maxime incōueniens (ſi vis eum non admittere iſtud incōueniens, obliga eū per poſitionē ab initio in cōtrarium) Si aliqd pōderabit, ſtat aſſumptū duas ſemilibras tantum pōderare quantū duas ſemilibras & libram. Ad dam plures rōnes O ſtudioſe lector, non vt ꝓlixitate abſterream, ſed vt tibi & ſtudioſis proſim, Noui enim tot annis in paleſtra diſputatoria exercitus, & hanc quoq; ambiguitatē eſſe ſabathariam, nouerunt hoc parietes Cōtubernij Pauonici Friburgi.

¶ III. Si ex vnione materię & formæ cōſurgat talis entitas tertia, conſectariū eſt in quolibet cōpoſito eſſe īfinita cōpoſita ſeu tertias entitates/ quod eſt abſurdū: Sequela oſtendit: q̄m ſicut per te Scote ex vnione materię & formę cōſurgit talis entitas tertia: ita ex vnione cuiuſcūq; partis materię & formæ cōſurgit tertia entitas, Cum aūt partes materiæ & formæ diuiſibilis ſint infinitę: cōſequens eſt quod in tali cōpoſito eſſentiali ſint infinita cōpoſita. ¶ Sed fugit colluctator / & fateri quidē ſe dicit, vbi ſit vnū totum, ibi infinita ſint cōpoſita partialia ſed nō totalia. ¶ Contra euaſionē illā ita expugno: & vt paratius ſit argumentū accipio corpus pedale a. tunc ſcd̃m te ſicut ex totali materia & forma reſultat totalis entitas tertia: ita ex medietate materię & medietate formę reſultat eētiaſr tertiū, aut ergo illud totū eſt pars alicuius, vel nullius, Si nullius, eſt ergo vnū totum totale/ vt ita dicā nō partiale: & tūc inducā faciliter de alijs ptibus quod erūt infinita tota totalia in vno cōpoſito/ & nōn ſolū partialia, Si v̄o illa tertia entitas eſt pars alicuius/ quæro cuius illud totū eſſentiale ſit pars: non tertiæ entitatis totalis: quia iam illa eſſet diuiſibilis, & haberet partes: cuius oppoſitū dicūt diuerſarij opinatores, Nec poſſunt dicere/ cū illa tertia entitas totalis habeat partes cōſtituentes materiam & formā quō cōſtitueret̃ alijs ptib⁹ intrinſece.

Sūmerhardus. ¶ IIII. Ratio Chun. Sūmerhardi etſi Scotiſtæ &/ ſummi inquā & acerrimi Scoti ꝓpugnatoris, vidi & audiui hoīem iſta facientē: hoc tamen locū deſciuit a cōi Scoticularū ſnīa: & noſtrā ſnīam exiſtimauit æquabiliorē: citās Hugonē de nouo caſtro/ q̄ negat iſtam opinionē a Sco. poſitā: ſed ab alio libris ſuis inſertā, Ratio ſummerhardi eſt talis Signetur aggregatū ex materia & forma ac vnione earū, & vocet̃: A. & tertia entitas cauſata ab A. vocetur. B. Iam a. includit eandē materiam & formā in nūero & eandē vnionem quā includit B. igitur B. eſt idē nūero cum A. & ita indiſtinctū, tenet illatio quia ſi Eckardus haberet eandē animā numero, & idē corpus nūero, & eandem vnionē animæ & corpis numero quā habet Bero, diceret̃ q̄ Eckardus & Bero

Hugo de nouo caſtro.

Scotus

Sūmerhardus.

Scotus

eſſent vnus homo numero & realiter indiſtincti ¶ Non effugies dicēdo quod illa tertia entitas aliquid includit/ quod non includit A. q̄m materia & forma ſunt ſufficiētia principia cōſtituentia totū, Nec euades dicendo q̄ a, non ſit q̄d per ſe vnū ſicut B, q̄m nullam entitatē includit B, quā non includit A. igitur o᷑m vnitatem/ quam habet B. etiam A. habet, quia ꝑ ſe vnitas ſequit̃ per ſe entitatem.

¶ V. Ratio, ſit de toto integrali ſicut ſcd̃a. Si totū diſtingueret̃ a ſuis ptibus vnitis ſequeret̃ deum nō poſſe ꝓducere duos gradus caloris in eodem ſubiecto, quin ꝓduceret tres, nec tres quin ꝓduceret quatuor/ & ſic deinceps. ſequela patet volo quod deus velit duos gradus tantū producere in aqua conuioſe penetrātes, vel ergo ex illa vnione duorum graduū conſurget vnus calor realiter ab illis duobus diſtinctus, & tunc deus contra voluntatē ſuā volendo ꝓducere tm̄ duos gradus caloris produxit plures, ſi vero nō conſurgat calor tertius. iā habeo ꝓpoſitum/ quod totū integrale nō diſtinguit̃ a ſuis partibus ſi totus calor non diſtinguit̃ ab illis duobus gradibus eum integrantibus.

Appendix.

Sumerh. ¶ Hoc aduerte in p̄ſentia D. Summerhardū Tartaretū & pleroſq; alios citare S. Thomā quaſi aſtipulantē noſtræ ſnīæ. ſ. quod totū ſit ſuæ partes cōiunctim, & ita tenet ſcd̃m Tho. Lāpert⁹ de mōte egregius obſeruator doctrinę S. Thomæ, hoc tamē mihi non apparet/ quia in. 3. diſ. 2. q. 1. art. 3. in ſolōne tertię rōnis ait. Cum dicit̃ noīe humanitatis corpus & animā intelligi, intelligendū eſt materialiter: ſicut noīe totius intelligunt̃ partes: nō quia totū proprie loquendo ſit ſuæ ptes/ ſed aliqd ex partibus conſtitutū, Et ibi quoq; & par. 3: q. 6. art. 5. approbat formam toti⁹, In tractatu quoq; de natura generis ait, ex duabus eſſentijs ſimplicibus coniūctis reſultat ſp eſſentia cōpoſiti/ quæ eſt altera ab vtraq;. De toto quoq; īntegrali notabiliter vide S. Thomā. 1. ꝑ. ſum q. 77. art. 1. Et ita fuiſſe de mente S. Tho. docet Capreolus in. 3. diſ. 2. q. 1. hæc dixi vt cautior eſſes: Albertus tñ Sueuus, S. Thomæ p̄ceptor clare teſtat̃ totum eē ſuas ptes, hic in phyſica: & tm̄ de articlo. 2.

Tartaret⁹
S. Tho.
Lamptus demon.

Thomas.
Capreol⁹
Albertus
S. Thom.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Ad phyſicum pertinet remouere errores / qui pn̄t cōtingere circa phyſicam: ſed tales fuerunt errores Parmenidis & Meliſſi. ergo phyſic⁹ debebat diſputare cōtra eos. ¶ Si dicis quod negauerint pricipia philoſophię. ſ. motū. Contra motū eſſe poteſt demōſtrari: ergo non eſt principiū ſed principiatū: ans probo quia motus habet cauſam. & ꝑ conſequens mediū per quod a priori poteſt demōſtrari: ſcire em̄ eſt per cauſam cognoſcere primo poſte.

Parme.
Melliſſius

¶ II. cōflabo argumēta ex autoritatibus ꝓ eo quod quātitas diſtinguat̃ a re quanta. 1. Quātitas eſt p̄dicamentū accidentiū. ſed nullū accn̄s eſt ſubſtātia ergo. 2. Omis illa eſt īmediata qua negatur vnū generaliſſimū ab alio. 1. poſte. ergo illa eſt vera, nulla quātitas eſt ſubſtātia. 3. Quātitas & ſubſtantia diſtinguūtur p̄dicamētaſr. p. in Categorijs: ergo realr̃: q̄a eſſentię p̄dicamētoꝝ q̄nta ſūt īpmixtę. 4. phy. 5. metaph. ait aliq̄ ſunt quāta per ſe vt linea aliqua ꝑ accn̄s vt muſicū. & ibi albū & muſicū ſunt quāta per q̄tum cui inſunt, 5. Quātitas nō habet contrariū, nec ſuſcipit

magis & minus p. in p̄dicamētis, & qualitas vtrū
q; facit: ergo quātitas nō eſt qualitas.6.p.1.phyſ. ſi
ſubſtātia & quantū ſunt, duo ſunt & nō vnū eſt q̄d
ſunt.7.p.dicit in p̄dicamentis, quātitas nō eſt quali
August. tas.8.Auguſtinus ait.5.de trini.In rebus creatis illd
quod nō ſecundū ſubſtantiā dicit/ reſtat vt ſcd̄m ac
cidens dicat, omnia ēm accidūt eis quæ vel amitti
poſſunt vel minui/vt magnitudines amicitiæ &c.
August. nota magnitudines.9.Aug.eo lib.c.13.In rebus quę
participatiōe magnitudinis magnæ/aliud eſt eē &
magnū eſſe: in his rebus aliud eſt magnitudo/ aliud
quod ab ea magnitudie magnū eſt.& prorſus nō eſt
hoc magnitudo/ꝙ eſt magna domus, 10.in eodem
August. li.ait Aug.in his rebus q̄ ſine mole magnæ ſunt, idē
eſt eſſe & magnū eſſe: ergo oppoſitū eſt in rebꝰ quę
Mgr.ſen. mole magnę ſunt: ſimile de mgr̄o diſ.22.primi. deꝰ
eſt magnus nō per aliquā magnitudinē condiſtin-
Tho.Bric. ctam.has autoritates adducit Tho.Bricot.11.7.me-
taphyſ. ait p.lōgitudo latitudo & ꝓfunditas quāti
tates ſunt, ſed nō ſubſtātiæ: qa quātitas ratiōnē ſub
Auerro. ſtantię nō ſubit.12.Auer.ait.Quātitas eſt primū ve-
Them. ſtigiū materię: & Themiſtius.quātitas eſt imediatiſ
ſimū accidentiū materiæ.13, multa attribuūtur quā-
titati/quæ negant de ſubſtantia & qualitate: ergo
nō ſunt vnū patet.iiij.phyſ.quātitas nō eſt de genere
actiuorum & paſſiuorū/ſed qualitas.2. de anīa ma-
gnitudo eſt ſenſibile p ſe/ ſubſtātia ſenſibile per ac
cidens.1.phyſ.Ratio finiti & infiniti ſoli quātita-
ti conuenit per ſe/per accidens aūt ſubſtantiæ. Iſtę
ſunt autoritates potiores pro illa opiniōe.

¶ Tertio ad eandē rem adducant rōnes/& ſolū for
Marſil. tiores. Prima eſt Marſilij & Buridani.1.phyſ. accipe
Buridanꝰ veſicam repletā aere & clauſam: quę reſiſtit volenti
cōprimere latera, Modo nō reſiſtit materia- qa illa
eſt indifferēs, & poterit ſtare ſub mīto minori quā
titate, Nec forma/quia poterit ſtare etiā ſub mino
re/vt patet in cōdenſatiōe: nec aliqd extrinſecū reſi
ſtit: ergo q̄ntitas aeris reſiſtet: & q̄d nec maťia nec
forma reſiſtat/ ꝓbat maīfeſtatio/ qm̄ ponat veſica
illa q̄ priꝰ fuit ī loco calido & raro, ad locū frigidū
tūc ſtatim latera ꝓpinqus iacebunt, Confirmat qa
in rarefactiōe manet eadem ſubſtātia/ & nō manet
eadem quātitas: ergo quātitas diſtinguit a ſubſtan-
tia. Itē in condēſatione aliqd deperditur: & nō niſi
quātitas.iiij.phyſ. Confirmat quia partes corpis cō
denſati, mouent verſus centrū. ergo neceſſario ſe pe
netrāt circa cētrū: & ita ſi ſūt ſua quātitas/iā erit pe
netratio dimēſionū. Cōfirmat tertio: qa ſi quātitas
eſt res quāta: tunc materia & forma extēſæ ſe penē/
trabūt in leone: & ſir albedo & dulcedo in lacte.
¶ Preterea Quandocūq; aliqua ſic ſe hn̄t quod vnū
poteſt manere alio nō manēte/illa diſtinguūtur rea
liter: ſed ſic eſt de Eckardo: & eius quantitate ergo.
Cōfirmatur qa longitudo ignis & aeris ſunt eiuſdē
ſpeciei: & aer & ignis non ſunt eiuſdē ſpeciei: ergo
diſtinguūtur abinuicē. Immo tāta videt eſſe diſtan
tia quātitatis & ſubſtātię/ſicut q̄litatis & ſubſtātię.
Confirmat qm̄ pedalitas eſt quātitas, & eſt accidēs:
qm̄ adeſt & abeſt p̄ter ſubiecti corruptionē &c. er-
go quātitas ſubſtātiæ eſt accidēs, Itē ſecundū p̄dicta
Ariſtot. lumē eſſet corpus, qa eſt qualitas lōga lata & ꝓfun-
Democri. da: ſed id eſt cōtra Ariſto.2.de anīa vbi probat con-
tra Democritū lumen non eſſe corpus.
¶ Porro Mutatiōes diſtinguūtur penes termīos ad
quos.5.phyſ. Sed augmētatio eſt ad quantitatē Ge-
neratio ad ſubſtantiā, ergo ſubſtātia & q̄ntitas ſunt
diſtincta. Confirmat quia alteratio ſic eſſet augmē
tatio/ſi qualitas eſſet quātitas, quia alteratio eſt ad
q̄litates extenſas. Cōfirmatur ſcd̄o quia ad quātita-
tem eſt motus p ſe/ Generatio nō eſt motꝰ per ſe.5.
phyſ. igitur quātitas nō eſt ſubſtantia, fiunt argumē
ta quoq; hic de quātitate in ſacramento altaris, at qa
Sutor nō vltra crepidā, non arbitror materiā illam
a phyſico intelligi/niſi declarato trāſſubſtātiatiōis
materia, ea vō quę pure quantitatē reſpiciunt/ faci
le ex dictis diluet.

¶ IIII. Adducam rōnes in materia totius, & primo Scotus
Scoti vbi ſupra, qm̄ alioquin nō eſſet differētia in-
ter totū quod eſt per ſe vnū, & totū aggregatione/ 2
quod eſt ſuæ ptes.8.metaphyſ. Scd̄o quia totū p acci
dens eſt minus vnū quā totum per ſe, & tamē illud
nō eſt ſuæ partes.7.metaphyſ. In hoc homo eſt vnū 3
aliqd/quia albedo ineſt homini. Tertio ipſum totū
eſt per ſe terminus generatiōis, ſed p ſe terminus ge
neratiōis habet eſſe ꝓprium/ergo &c. Signū eſt ſi
partes p̄exiſterent, adhuc totum generaret vt patet 4
in reſurrectiōe. Quarto p ratiōnē philoſophi.7.me
taphyſ. a & b manent, & ab nō manet, ergo ab ē rea 5
liter aliud ab a & b.5. quia alias nihil eſſet realiter
cauſatum a cauſis intrinſecis. ſ. materia & forma,
qm̄ iſtæ cauſæ cauſant cōpoſitum, & ptes non cau 6
ſant ſeipſas.6. Sequeret & nullū eſſe ens cui per ſe in
eſſet ꝓpria paſſio, aut ꝓpria opatio illius ſpeciei.
¶ Preterea qa quę fundant p̄dicata cōtradictoria di
ſtinguūtur realiter, ſed totū cōponitur ex ptibus/
partes nō, & partes conſtituūt totum, & totum nō
cōſtituit totū ergo. Scd̄o quia tūc homo eſſet eter-
nus, nā hæc ſunt ęterna. ſ. materia & forma, & hæc
ſunt homo, ergo homo eſt ęternus. Tertio quia ea q̄
ſunt eadē eidem nūero, ſunt eadē inter ſe, ergo ma-
teria & forma erunt eadem inter ſe &c. Item q̄tuor Albertilla
cēnt mille/ſicut multa ſīlia inducit Albertilla, quē Nyphus
Nyphus hic ioco citat. ¶ Porro ī cōgeriē hęc coacer 1
uentur. Totū componit ex ptibus, ergo nō eſt par- 2
tes/qa nihil cōponitur ex ſeipſo. Item partes ſunt in 3
toto, & idē nō eſt in ſeipſo ergo. Partes quoq; ſunt
priores toto.5.metaph. modo nihil eſt prius ſeipſo. 4
Adde quod partes ſunt in potētia.5.metaph. totum 5
eſt in actu. Sir numerus par eſſet impar, qa totum 6
eſſet duę medietates, & tres tertię, Et cum homo di
ſtinguat a corpore/& diſtinguat ab anīa / cōſequēs
eſt hominē diſtingui a materia & forma, a diuiſis 7
ad coniūcta. Sequeret etiam idē eſſe corruptibile &
incorruptibile, qm̄ Pauo eſſet materia & forma, il 8
la incorruptibilis eſt, iſta corruptibilis, Idem quoq; 9
eſſet diuiſibile, & indiuiſibile vt hō. Et vnū ſcutum
vicinorū meorum Vlmeñ. eſſet albū & nigrum: cū 10
vna medietas ſit alba, & alia nigra. ¶ Addamus &
iſta, quod ſic ſtaret Eckardū & Eckebertū ſpecie di-
ſtingui, & ſic homo eſſet genus, ꝓbatur iſti binarij
diſtinguūtur ſpecie, demonſtratis duabus materijs/
& duabus formis eorū, & iſti binarij ſunt Eckardus
& Eckebertus, ergo Eckardus & Eckebertus differūt 11
ſpecie, Cōfirmatur qa alioquin.2. homīes eſſent.4.
hoīes, immo.2.hoīes eſſent totus exercitus, ſicut fe-
cit Ioannes de Rechberg, fugando milites ciuitatū Ioan.de
imperialiū, probatur ſint Eckeboldus & Eckuuinꝰ Rechberg
Tibingæ, accipiat deus materiā Eckeboldi, & for-

mam Eckuuini, & Rotenburgi ponat illa vnitiue:
iam faciet vel potius erũt vnus homo, & cõtra ma-
teriã Eckuuini & formã Eckeboldi accipiat & po-
nat vnitiue ad Vrachium: iam erũt etiã homo vnus
& ita ex duobus fient q̃tuor hoĩes: immo duo hoĩes
erunt q̃tuor. Poſſem adhuc plurima adducere, ſed ar
bitror ſi his ſatiſfiat: aduerſarios opinatores/ in no
ſtrã cõceder̃ ſnĩam: reſtat igit̃ vt diluamus obiecta.

Reſpondet̃ ad primã, verũ eſſe, phyſicũ debere re-
mouere errores obruẽtes ſcientiȩ ſuæ: at non eſt ne-
ceſſariũ/ quod faciat per phyſicã/ ſed per dialecticã
aut metaphyſicã, Aut dic, debet remouere principijs
p̃ſuppoſitis. ¶Ad adiectũ dico, cõcedendo motũ ha
bere cauſam, ſed nego ergo põt demõſtrari p̃ eã: q̃m
opteret eam eſſe notiorẽ motu: cum contra motus
ſit notior natura: & omnẽ certitudinẽ de natura in
toto & p̃tibus nanciſcamur ex motu, Ideo nõ opor
tet omne habẽs cauſam eſſe demõſtrabile: niſi res ſit
certificabilis per illam cauſam.

Ad II. per ordinẽ autoritatũ inductarũ. I. dico quã-
titas eſt p̃dicamentũ accidentiũ/ nõ quod omis quã
Anſhel. titas ſit accidens inheſiõis/ ſed cõtingentiæ aut ex-
trariæ habitudinis, Volo dicere accidẽs ſcd̃m Anſ-
helmũ in monologia ca. xxij. Accidens capit̃ pro in
herente. ſcd̃o pro eo q̃d contingẽter de aliquo dicit̃
propter ſui mutationẽ. tertio p̃ eo q̃ contingenter
Ocham. de aliquo dicit̃ propter ſui vel alterius mutationẽ,
Vide Ocham ca. xxxij. de ſacra alta. Iſto tertio mo-
do admitto quantitatẽ eſſe accidẽs: at non ſequit̃/
ergo nõ eſt ſubſtantia: & ita deũ accidit eſſe creatu-
ram: q̃m cõtingenter creat, Ego more meo dico ac-
cidẽs eſſe. i. extra conceptũ quidditatiuũ rei, ſed nõ
oportet vt ob eam rem ſit accidens inherens. Scd̃o
fateor immediatã illam eſſe verã, notionibus ſub p̃
pria & formali rõne conſideratis. Nã ſic in ſcientijs
conſiderãtur ea quȩ per ſe inſunt/ & nõ extraria &
aduẽtitia: ideo in ſciẽtijs dicitur. Nulla quãtitas eſt
ſubſtãtia: non q̃ res quantitas nõ ſit ſubſtantia: ſed
quia eſt alia formalis ratio quãtitatis & ſubſtantiæ
Recẽtiores dicũt/ vnũ predicamentũ negari de alio
reduplicatiue/ vt quãtitas vt ſic non eſt ſubſtantia
&c. & coit in idem. Tertio nego diſtingui realiter
quȩ diſtinguũtur p̃dicamentaliter, loquẽdo de reb⁹
Themiſt. ſignificatis, vnde q̃ hanc habent p̃ maxima maiorẽ
immodũ fallũtur, ad Themiſtiũ dico, eſſentias. i. ra-
tiones formales p̃dicamentoꝝ ſeu modos ſignifi-
candi eſſentiales, non p̃miſceri. Quarto albũ eſt quã
tum per accidẽs, preter ea q̃ dicta ſunt ab initio, di-
co hoc eſſe nõ ratione realis inheſiõis/ ſed habitudi
nis p̃poſitionalis: hoc eſt ſi dixeris linea eſt quanta
dixeris per ſe/ ſed album eſt quantũ, dixeris per acci
dens: q̃m aliquid cõnotatur in ſubiecto/ cuius nihil
ſimile cõnotatur per p̃dicatũ nec in genere, nec in
ſpecie. Et hoc dici p̃ accidens eſt cõmune in diſcipli
nis. Quinto diximus in categorijs minoribus/ quia
accipiẽdæ ſunt p̃prietates ſcd̃m rationes formales
p̃dicamentoꝝ/ non ſecundũ res ſignificatas. Sexto
Cum p̃. ait Si ſubſtantia & quantũ ſunt &c. cõiter
reſpõdetur q̃ p̃. vult ſi ſubſtantia quãta ſit: tunc plu
ra ſunt/ q̃a partes eius: & ita ab eſſe ſubſtantiã quan
Pau. Ve. tam infert multitudinẽ entium, ſed huic cõmuni ſo
lutioni obſtrepit Paul. Venetus/ q̃m ſit impertinens
menti philoſophi/ q̃ illud dictum aſſumpſerit cõtra
Parmenidem, ſed ille nõ fuerit tam rudis quin con Parme.
ceſſerit multitudinẽ numeralẽ: non enim ignorauit
ſe habere duos oculos/ niſi fuiſſet monocul⁹. Ita nõ
parum multi irrident ſolutionẽ illam neotericorũ.
Alia adfertur ſolõ ſi ſubſtantia. ſ. immaterialis &
quantũ. i. materialis ſunt/ duo ſũt &c. & ambas de-
dit Bruxell. Ioan. Dullaert poſtquã ambas recitaſſet Bruxel.
& improbaſſet priorẽ, ſubdit: ſi alicui nulla illarũ Dullaert.
ſolutionũ placeat/ det meliorẽ, Ego adhuc iuuenis
ſolitus eram illã dare, q̃m quantũ hic non ſtet p̃ ſub
ſtantia, q̃a regulariter coniũctõ debet nectere diuer
ſa l. ſæpe ff de verb. ſig. neq̃ quantitatẽ deſignaret
quod illa nõ eſſet quanta: ergo voluit Ariſto. p̃ quã Ariſto.
tum intelligere qualitatẽ/ & per illud copulatũ ſub
ſtantia & quantũ, aggregatũ ex ſubſtantia & q̃lita
te/ & ſic vnũ per accidens, quod reuera eſſet multa,
& adita cogitandi impulit me antiqua tranſlatio/
quȩ legit cõcretiue, Si ſubſtãtia & quantũ ſunt &c.
& ſic etiam legit Auerroys, At cum videã Argyro- Auer.
pilum, & alterum adhuc diligentiorẽ Nyphum ab- Argyro.
ſtractiue trãſtuliſſe quantitatẽ/ redeo vel inuito Ve Nyphus
neto ad primã ſolutionẽ/ quã credo eſſe verã, Et ad Venetus.
obiectionẽ reſpondeo ſiue Ariſto. voluerit repeller̃ Ariſto.
philoſophaſtros dicta Parmenidis male intelligen-
tes potius quã ipſum Parmenidem/ aut quid aliud Parme.
voluerit, hoc cõpertum eſt Ariſto. voluiſſe ibi p̃ba Ariſto.
re pluralitatẽ entium, & nõ ſolum fuit cõtentus p̃-
bare pluralitatẽ numeralẽ, ſed quibuſdã rationibus
fuit contẽtus oſtẽdere multitudinẽ partium in eo-
dem toto quod plus eſt. Ita eſſe tibi oſtẽdam modo
accedas ad pulpitum, In ſecũda ratione contra anti
quos aſſumit p̃. illud ens nõ poſſe eſſe vnũ continui
tate/ q̃m ſic eſſet multa. Vide an non Ariſto. ſit con Ariſto.
tentus p̃baſſe multitudinẽ non dico entium diſcre
toꝝ/ ſed etiam partialiũ entium, vnde d. Vſingen. Vſingen.
formidoloſus hic fruſtra confugit ad ſuppoſitionẽ Ariſto.
Ariſto. oĩno p̃ter Ariſt. intẽtionẽ. Dico ergo plus p̃ Ariſto.
baſſe Ariſto. Si aſſumpſiſſet duos pedes Parmenidis Parme.
quã vnum continuũ, & tamen aſſumpſit illud vnum
igitur nõ contẽnenda eſt illa ſolutio prior, in ea eti Saxo.
am reſidet Saxo. & Anglicus. Septimo fateor quã Anglicus.
titatẽ per ſe nõ eſſe ſubſtantiã/ aut quantitatẽ vt ſic
non eẽ ſubſtantiã vt ſupra in. 2. Octauo ad Auguſti- Auguſt.
num dico accidere rei magnũ eſſe, quoniam non eſt
de intrinſeca ratione rei magnitudo, & ita põt acci
pere accidens ratione contingentiȩ vt ſupra. I. an-
notauimus. Res enim magna, cõtingẽter eſt mag-
na, vt patet. de corpore Chriſti/ & ſi deus Eckardũ
iam poneret diffinitiue in loco. Opponis ſi accidẽs
diceret̃ ſcd̃m cõtingentiã, ergo de deo diceret̃ acci
dens. ſ. creationis, q̃a cõtingent̃ creat & conſeruat,
ſed hoc negat Aug. ibi c. v. poſtq̃ illud de magnitu- Auguſtin.
dine c. 4. dixiſſet, q̃m aſſerit nihil de deo ſcd̃m acci-
dens dici, quanuis non oĩa ſcd̃m ſubſtantiã dicant̃.
Reſpondeo q̃d Aug. non dicit modo accidens eſſe Auguſt.
quod contingenter de aliquo dicat̃, ſed q̃d per ſui
mutationẽ, cõtingenter hoc vel alio modo ſe habe
at, modo deus eſt immutabilis, ideo de deo non di-
citur accidens ſtricte/ q̃m nihil ei inheret, nec large
q̃m non mutat̃, ſed bene largiſſime. q̃a contingenter
ſe habet ad creaturã, creando, cõſeruando, redimẽdo Auguſt.
predeſtinando. &c. 9. Ad aliud Auguſtini dico non
loqui cum de magnitudine qua res formaliter eſt
magna, ſed de magnitudine effectiua/ hoc eſt de ma

gnitudine increata, deo ipſo. Nā deus efficit omes res magnas, & pticipatione eius magnitudinis, dicunt magnæ: ſicut in vniuerſum oēs creaturæ dicūtur entia pticipatiue ſeu p participationē, & quod non loquat de magnitudine realiū/ probat p eundem aptiſſime in verbis ſeq. eo. ca. x. Sed illa eſt vera magnitudo/ qua non ſolum domus magna eſt, & qua mons quiſꝙ magnus eſt, ſed etiam qua magnum eſt/ quicqd aliud magnum dicitur, vt aliud ſit ipſa magnitudo: aliud ea q̄ ab illo magna dicūtur: quæ magnitudo vtiꝙ primitus magna eſt: multoꝙ excellentius quā ea quæ participatiōe eius magna ſunt: & dein ipſemet declarat illā magnitudinē eſſe deū: vides Auguſt. non de illa quātitate & pelle media loqui/ ſed de effectiua magnitudie. Decio patet ad verba Auguſtini ex dictis: qm̄ deus nō participat magnitudinē/ ſicut res creata accipit ſuam magnitudinē. Vndecio lōgitudo eſt quantitas p ſe, vel vt ſic vt ſup̄ diximus ſepe: & quod hoc ſit verū/ patet qm̄ ait quantitatē non ſubire rōnem ſubſtātiæ, Autores cōſiderant ea q̄ per ſe ſunt. Duodecio Quantitas eſt primū quod cōſequitur qdditatē materiæ: fateor: quoniā ad eſſe materiam ſtatim ſequit eam eſſe hoc vel alio modo ſituatā, de Themiſtio nō memini, ſi dicit exponatur ſcd̄m noſtrū modum intelligendi. Tredecio fateor quantitatē vt quantitatem nō eſſe de genere actiuorꝝ, nam caliditas nō vt longa/ ſed vt caliditas eſt actiua & paſſiua: nō eſt de ratione quātitatis quod ſit actiua &c̄. De magnitudine ſenſibili cōmuni vide lib. 2. de anīa: vbi retorqbimus hoc in contrariū, adeo vt peniteat eū huius loci meminiſſe. In pſentia dic magnitudinē eſſe ſenſibile cōmune: quodqlibet ſenſus pcipit ſenſibile ſuū magnū, qa color eſt magnus, ſonus, ſapor, odor &c̄. De infinito & finito, etiam fateor quod non cōueniunt ſubſtātię ſub ratiōe ſubſtantiæ/ ſed ſub rōne quātitatis qn̄ ponunt vel negant dimenſionē terminatā, nam ſic quātitatis eſt finire, Non tamē hoc te prætereat, finitū & infinitū aliqn̄ dicere intrinſecā limitationem aut illimitationē naturę ſeu qdditatis: & ſic ſubſtantiæ & cuilibet qdditati intrinſece cōuenit eſſe finitum vel infinitū/ vt meminit Pic⁹ doctiſs. Comes conclu. 1. Apologię: Vnde ſcd̄m primariā & ſtrictam ſignificantiā finiti & infiniti, deus nec eſt finitus nec infinitus: quia iſto mō non eſt quantus. Hoc modo diluūtur autoritates: verum tu qui noſti qua arte tractandi ſunt autores/ qn̄ vel negandi/ e multis te euolueres breuibus. De ſacris doctoribus nōnulla dixi in Chryſopaſſo prædeſtinationis vide centuria. iij. numero. 90.

August. Augusti. Themiſt. Picus. Eckius

¶ III. loco quod inducūtur rōnes in hanc ſnīam, hoc pacto meo arbitratu veniūt diluendę. primo mdet Vſingius/ quod aer ipſe repugnat qui non poteſt ab agente extrinſeco cōdenſari vt exeat ſpeciē ſuā, cum ergo aer in folle nō ſit cōdenſatus quantū poſſibile eſt fieri ab agente extrinſeco: tūc reſiſtit vlteriori cōdenſationi. ¶ Sed hoc nihil eſt/ qm̄ ponam⁹ aerem illum rarefactū in folle/ idem patietur: experientia hoc docet/ ſi vnquā puer cum veſicis inflatis luſit, quoniā aere rarefacto magis ſemp reſiſtūt, vnde adeo rareſit aer/ quod violentia aliqn̄ corrūpit veſicam (ſcio tamen quō Vſingius poſſet vendicari ab errore) eandē tn̄ ſolutionē dedit Tho. Bricot, & ante ambos Albrechtus paruus de Saxonia, Aliter

Vſingen. Vſingen. Bricot. Alb. Sax.

& directius ad rationē arbitror dicendū/ non reſiſtere cōpreſſioni materiam aeris/ nec quantitatē illam pellem mediā realium, ſed formā aeris, non quidem ratione cōdenſationis, ſed quia forma aeris exiſtens in materia ſic diſpoſita per rarefactionē & caliditatem/ nō poteſt eſſe ſub minori quātitate, quāuis abſolute poſſet eſſe ſub minori, ſed motus localis non eſt ſufficiens modus cōdenſandi aerem / niſi malleis rem ageres & cōtunderes, vnde ſi niuem apponeres ſtatim latera poſſes cōprimere facilius/ ꝙ ſi manibus & pedib⁹ inſiſteres. In ſumma ſolus motus localis eſt cauſa ſufficiens cōdenſandi aerem.

¶ Ad confirmationē fateor manere eandē ſubſtantiam/ & nō eandem quantitatē. Infers ergo diſtinguūtur, non admitto illationē quoniā idemptitas æquiuocat (logicus ait varie appellat ſuam formā) qm̄ primo dicit idemptitatē quidditatis. Scd̄o dicit idemptitatē cōtingentis habitudinis, q̄ negatur: ꝙ ſi ad formā ſyllogiſmi duxeris, poſterius ſolutionē hauries. ¶ In adiuncto nego de perſe aliqd deperdi niſi locum intrinſecū in cōdenſatione: dicā locum intrinſecum in ꝓpoſito ordinem & ſitum partiū inter ſe, qm̄ locum nō de per ſe deperdūt condenſata vt ſi aer condēſaretur extra cœlum. ¶ Ad ſecūdam Confirmationē reſpondeo ipſam ꝓcedere ex falſa imaginatiōe: quaſi per acceſſum ad centralitatē, partes condēſarentur, Cū contra verum ſit in condenſatione oēs partes condenſari vt bene dicit d. Vſingius & igitur nō eſt penetratio dimenſionū / ſed partes propiusiacent de quo in. 4. huius, ¶ Ad tertiā dico quod qn̄ vnū corpus de pdicamento quantitatis informat aliud/ aut ambo tertiū, tunc bene poſſent ſe penetrare/ vt forma pauonis materiā ſuam, & albedo & dulcedo in lacte, qn̄ autem vnū non informat aliud/ nec ambo tertiū, tunc nō poteſt naturalr̄ fieri penetratio, & ita intellexit Ariſto. in. 4. huius Secus de ſupnaturali potētia, qa tūc vtroꝙ modo poteſt fieri penetratio/ vt corpus Chriſti clauſis ianuis intrauit ad diſcipulos. ¶ Secūdo ad eas rōnes q̄ ſecundo loco inducunt/ hoc pacto reſpōdeo, ad primā non recurro ad appellationē rationis vt hic cōiter faciunt F. Marcus ſimilr̄ veteri arte Ocham, Iſenachius, Bricot, Ioan. Dullaert, qm̄ hoc alibi improbaui, at dico formā arguēdi eſſe ſophiſticā/ & cōmitti fallaciam figurę dictiōis ſecundū Cameracē. & q̄d ſit verum, Aperi oculos & ſenties, quod non ſolum ꝓbares quantitatē non eſſe ſubſtantiā/ ſed etiā quātum nō eſſe ſubſtantiā/ vt liquet ponendo ad formam, & de his cōmentarios noſtros in ſummulis cōſulito de appellatiōibus/ & meli⁹ in primo de Elenchis. q 2. not. 4. decreuerā eſſe ꝓlixior, at hæc ſatis ſint. Sed illud te non pterea ex illa forma arguendi/ ꝙ vnū non manet/ altero nō manente &c. Ariſt. non inferre diſtinctionē realem/ ſed tm̄ ratiōis, hoc vides apud eum de materia & priuatiōe hoc primo tex. Com. 6. ¶ Ad confirmationē primā dico, longitudinē aeris & ignis eſſe eiuſdē ſpeciei (poſito ꝙ quælibet ſit bipedalis) logice de pdicamento quantitatis, tamē non ſunt eiuſdē ſpeciei phyſice, logice enim nihil intereſt vnam rem diuerſis ſpeciebus & intentiōibus cenſeri, quod metaphyſice nō arbitramur admittendū, vide in logica Ariſto. ¶ Ad aliā non admitto ꝓpoſita vt ꝓponis, quoniā intendis probare pedalitatē eſſe ens reale, & tamen affers acci

Vſingen. Ariſto. F. Marcus Ocham. Iſenach Bricot. Ioan. Dul. Camerac. Fol. xx. col. 2.

fol.32. Aristo. dentis diffinitionē logicam vt patet in.5. vocibus.
¶ Ad adiunctū cōcedo lumē eē corpus de pdicamē-
to quātitatis, Aristo. probat lumen non eſſe corpus
Pe, Alia. de pdicamento ſubſtantię. Corpus em̄ trifariā acci
pitur ſcd̄m Pe. Aliaceñ. q.5. quarti. primo. p ſubſtā-
tia corporea, ſic homo eſt corpus. ſcd̄o pro materia
organiſata: ſic homo cōponitur ex corpore, non la
pis. tertio pro re longa lata & pfunda. ¶ III. ad ra
tiones tertio loco inductas reſpōdeo ad primā, ad-
mitto mutatiōes diſtingui ex terminis per ſe, & ſi
cut argumētatio eſt ad quantitatē, ſic eſt ad ſubſtan
tiam, quāuis non p ſe, ſed nuſquā diximus etiā quan
titatē eſſe per ſe ſubſtantiā, ideo non eſt mirū, ſi qn
titas ſit per ſe terminus augmētationis, & non ſub
ſtantia, nunq̄ tamē inferes quantitatē non eſſe ſub
ſtantiā/ ſed nō eſſe per ſe ſubſtantiā, at contra ſicut
fatemur quantitatē eſſe terminū augmentatiōis, ita
idem cōcedimus de ſubſtantia/ at non per ſe. vide. 5.
phyſ. ¶ Ad primā confirmationē patebit ibidē/ alte
ratio em̄ bene fit etiam ad quantitatē/ ſed nō per ſe
ſed per ſe ad qualitatē. latius hęc ſuo loco explicabi
mus & exquiſitius. ¶ Ad aliam confirmationē pa-
tebit ſolō in loco iam deſignato, ptcrea perperā in-
fert, deberet enim ſic inferre, ergo quantitas nō eſt
per ſe ſubſtātia, vbi ei manus porrigerē. De argumē
tis Theologicis dicemus ſuo loco, hoc tamē phyſi-
co ſat ſit ſcire. Primo quod ſicut ſubſtātia panis cō-
1 uertitur in corpus chriſti/ ita & quātitas eius. Secun
2 do quod ſicut qlitates panis manent p ſe ſubſiſten-
tes: ita & quātitates illarum qualitatū manent: qm̄
3 quātitas albedinis eſt albedo. Tertio quod dū quan
titas qlitatis manet a ſanctis ſæpe dici quantitatē
panis & figurā panis manere, & hoc more vulgari
Ocham. quo ſubſtātiæ attribuimus ea quæ ſunt accidentiū:
Camerac. eo quod accidētia ſint in ſubiecto: & in his latius
Goddam diſquirito ſcripta Ocham q.4. quarti. Cameraceñ. q.
Dioniſi 5. quarti. Adā Goddam, & Dioniſij Ciſtercieñ. ibi-
Marſil. dem, Marſil. item q.9. &c̄.
¶ IIII. loco reſpōdemus argumentis de toto / quia
ſunt facillima/ & ferme om̄ia ſophiſtica, Breui er-
go manu ſoluamus ea. Ad primū nego ſequelā, quā-
uis enim in hoc ſit differentia, qa vtrobiq̄ totū eſt
ſuæ partes, eſt tamē differentia quo ad modū. quia
totū eſſentiale eſt ſuæ partes per ſe quę eſſentialr &
penetratiue cōcurrunt ad conſtitutionē toti9, quod
non faciūt partes totius per aggregationē. ¶ Ad ſe
cundū nego totum p accidēs non eē ſuas partes, nec
Ariſto. Ariſto. allegatus hoc ſomniauit in eo loco ad quod
allegatur. ¶ Ad tertiū dico partes collectiue ſump
tas eſſe per ſe terminū generatiōis/ ſed nō ptes diui-
ſiue ſumptas. Opponis, loquor in re qs ſit terminus
generatiōis/ nihil mihi de cōpoſitione & diuiſiōe,
Reſpondeo & ſatis te intelligo/ nō ſum tam hebes/
loqueris de rebus/ at nō loqueris res, alioquin bonos
Auer. florinos pferres, ſed de rebus cōpoſitiue aut diuiſi-
ue loqueris, quod Auerroys hoc loco vt frequenter
fieri, adnotauit: & nos eius ſupra meminimus. Mi-
rum quō capitoſi aliquādo circa res ſe digladiari ia
ctitent: & tamē toto die nihil ab eis quā verba ha-
bebis/ nec hauſtum qdem. ¶ Ad quartū vt reſponde
Ariſto. am velim intuere Ariſto. & abibis triſtis, non enim
ait b & a, non eſſe ba ſimpliciter, ſed qd non eſſent
ba/ vt diſſoluūtur/ hoc eſt vt ſunt in actu ſepata: tūc
non ſunt ba, ſed vt vnū eſt potentia & aliud actu/

tunc b & a ſunt ba, ſic ſoluit Bachon q.1. tertij. Tu Bachon.
dic ſecundū Nyphum cōformiter ad pdicta q̄ b & Nyphus
a ſunt ba collectiue/ ſed nō diuiſiue. ¶ Ad quintum
dico partes diuiſiue cauſare totum/ ſed nō ptes col
lectiue/ qa illæ ſunt totum. ¶ Ad ſextū patet p idē
nam iſto collyrio om̄es oculos iſtos perungē: eandē
em̄ patiūtur ophtalmiam. ¶ Secūdo, Ad ſecundam
congeriē reſpondeo vt prius ptes collectiue ſump-
tas & totum nō fundare pdicata cōtradictoria, cum
probas partes conſtituūt, verū eſt diuiſiue/ nō colle-
ctiue, ſimilr dic de cōpoſitione &c. ¶ Ad aliud qd
eſt vnus ſyllogiſmus expoſitorius, diximus in logi
ca vbi vide: non em̄ debet inferri, homo eſt ppetu- fol.58.
us ſeu eternus, ſed homo eſt ęterna ait Nyphus ipſe col.4.
non aſſignat cām: eam tamē reperies vbi ſup in cō- Nyphus
mētarijs dialectices noue. ¶ Ad aliud annexū reſpō
dent aliqui, ea q̄ ſunt eadem alicui indiuiſibili, illa
ſunt eadē inter ſe: totum aūt hic non eſt indiuiſibi-
le, ſed nimis artant maximā aſſumptā/ qua explica-
tur principiū regulatiuū ſyllogiſmi expoſitorij, in
quo ſufficit dicere/ illa quę ſunt eadē vni tertio ſin
gulari. Meo ergo arbitratu ita dixeris. illa q̄ ſunt ea
dem eidem nūero ſi, diuiſim illa ſunt eadē inter ſe:
ſecus ſi ſolū ſunt ei eadem copulatim vt in ppoſi-
to: ſi enim qdlibet illoꝝ eſſet idem illi tertio: tunc
eſſent illa eadē inter ſe: ſed hic ſolum collectiue ſunt
eadem illi tertio: in ſimili albū & nigrum ſunt hoc
ſcutum: ergo album eſt nigrū, non ſequitur,
¶ Ad ea quæ aceruatim congerūtur Rñdeo ad pri 1
mum diſtingue totū componi ex ptibus diuiſiue 2
nō collectiue. ¶ Partes ſunt in toto diuiſiue nō col 3
lectiue. ¶ Partes ſunt priores toto diuiſiue nō col- 4
lectiue. ¶ Partes diuiſiue ſunt in potētia, collectiue 5
ſunt in actu. ¶ In cōtinuis nūerus par & impar pro
nūero numerato, nō differunt. ſecus eſt in diſcretis: 6
vnde nūerus ſtricte non attribuit̄ niſi diſcretis: hinc Vſingius
dicit̄ quantitas diſcreta: de quo in.4. ¶ Ad ſextū re-
ſpondet d. Vſingius diſtinguēdo conſequens qm̄ ſi
& accipit̄ copulatim tm̄: tunc ſit falſum, ſi copula-
tim copulatiue tūc ipſum ſit verū, modo argumen-
tando a diuiſis ad coniūcta &, debeat ſtare copula-
tim copulatiue, Non video hoc eſſe fundatū: nullus
vel in conſequētijs, vel in ſcd̄o de interpretatiōe hu-
ius limitatiōis meminit, neq̄ videt̄ & poſſe capi in
vna ppōe copulatim copulatiue, qm̄ iā caperet̄ ęq-
uoce, & ppoſitio plures non eſt ppoſitio. Item qn̄
tenetur copulatim facit categoricā ſecundū illū ip-
ſum Vſingiū: qn̄ vero accipit̄ copulatiue, tunc facit
propoſitionē hypotheticā, modo eadē ppoſitio nō
poteſt eſſe categorica & hypothetica, bn̄ fateor ter-
minū poſſe accipi copulatim copulatiue rōne ſup-
poſitiōis/ vt in ſummulis docuimus, ſed nō illā vo-
culam et, vnde cōformiter rñdeo ad declarata in dia
lecticis primo qd a diuiſis ad coniūcta arguitur a p
dicatis in cōſequente ſe hn̄tibus vt determinatio &
determiabile nulla coniūctione interueniēte vt ibi
patet, Secūdo dico quod cū materia & forma non
ſunt totalia pdicata antecedētis, ipſa in conſequēte
non debēt copulari/ ſed tota pdicata debent copu-
lari, ergo ſic debet fieri illatio. homo diſtinguitur a
materia. homo diſtinguit̄ a forma, ergo homo ē di-
ſtinctū a materia & diſtinctū a forma, & hoc eſt ve
rum. ¶ Ad aliud pauo eſt bene corruptibile & in-
corruptibile collectim, ſed non eſt corruptibilis &

8 incorruptibilis.¶Homo ſimiliť eſt diuiſibile & in diuiſibile cōcretiue accipiēdo & collectim,ſed non eſt diuiſibilis & indiuiſibilis,diuerſa eſt pria a ſcda qđ in pria diuiſibilitas denotať ieſſe rei hoc eſt materiali incluſo, ſed in ſcđa diuiſibilitas itelligiť in eſſe ſubiecto, tu logicus nouiſti illa ex appellatiōe formę,volui tñ te cōmonefacere.
9 ¶ Scutū Vlmeñ
10 eſt albū & nigrū copulatim aſſentior. ¶ Ad aliud qđ eſt captioſum reſpōdeo cōcedēdo iſtum binariū corporum diſtingui ſpecie a binario formarū, ergo iſti binarij diſtinguunť ſpecie, & ratio eſt qa ille binari⁹ & iſte cōſtituūt aliq̄ eiuſdē ſpeciei, ideo nō

Io.Dull.

eſt mirū qđ cōſequētia non valet, & ita tranſit Io. Dullaert ,ego plane dicerē ſine ambagibus diſtinguēdo cōſequēs,aut enī in cōſequēte nūero pluratiuo demonſtranť ijdē binarij q in antecedente,& ſic cōcedo etiā cōſequēs, aut demōſtrāt alios binarios. ſ.binariū Eckardi & binariū Eckeberti ſic nego cōſequētiā ꝓpť ęquocationē.¶Sed opponis cōtra priorē partē,qm̄ dato qđ iſti binarij diſtinguantur ſpecie ad eū ſenſum,ergo ſeqť adhuc principale qđ Eckardus & Eckebert⁹ diſtinguanť ſpecie,tenet illatio qa Eckardus & Eckebertus ſunt illi binarij copulati loquēdo. Reſpōdeo negādo cōſequētiā illā vltimā nec bene ꝓbať,ſed ita debet inferri, ergo Eckardus & Eckebertus ſunt aliqua diſtincta ſpecie,qđ cōcedo. Immo Eckardus eſt diſtincta ſpecie,qa eſt materia & forma, nō tñ ſeqtur qđ ſic ſpecie diſtinguať a ſeipſo. Ita tumultuarie incidit mihi hęc ſolutio,
11 neſcio an in ea,re maſticata,ſim obfirmaturus pe-

Dullaert

dē.¶Ad vltimū reſpōdet M. Io.Dullaert Gandauēſ vir ꝑfecto magni & acuti ingenij cōcedēdo illatū,qđ duo hoīes pñt eſſe q̄tuor hoīes immo mille hoīes,vt ſi ex pte minia materię Eckardi & aīa Eckefridi,fiat vn⁹ hō,& ſic de alijs ptib⁹, q̄uis hoc ſit ſubtiliť dictū,attñ ꝑ vitādo abſurdo qđ mihi non apparet admittēdū,ideo aliť rñdeo negādo ſequelā & ad ꝓbationē fateor idē corp⁹ poſſe eſſe ī duob⁹ locis, at nego qđ materia Eckeboldi poſſit īformari ab aīa Eckuini Rotēburgi, & rō eſt qm̄ etſi deus materiā Eckeboldi poſſit ponere ſimul ad decē loca, tñ ſi ī vno loco puta Tibingę īformabiť ab aīa Eckeboldi, vbicūq; fuerit, verū eſt dicere hęc materia eſt īformata ab aīa Eckeboldi, q̄re ſtāte illa īformatiōe,nulla alia forma ſubſtātialis poterit illam materiā īformare. Tota rō eſt,qa reputo īpoſſibile duas formas vltias poſſe ſimul eandē materiā actuare,alioqn deus vnū īndiuiduū faceret, q̄ eſſet hō & leo,hanc ſolutionē defenſabis p modū loquēdi illi⁹ venerandi & integerrimi Germani Marſilij in q̄rto quē tanta fuiſſe vitę ſanctitate, Iacobus Vuimphelingius noſter Germanię ꝓpugnator, referre mihi ſolebat, vt ſeniores q eum nouerāt ſanctitatis opinionē de eo habuerint,tanta fuit cibi abſtinētia, in oratiōe frequēs,rem ſacrā quottidie ferme faciebat ieiunijs corp⁹ macerabat,ac alijs bonis operib⁹ verbo & facto docuit vide eū in q̄rto q.7.art.3.nā ſuus modus loquendi apparet multo veriſimilior & minora ponit miracula, q̄ Card. Cam̄. q.5.q̄rti ne q; naturalē logicā toties negabis apud Marſi.ſicut apud Camerac. Eiuſdē farinę eſt amœni ingenij doctor Io.Maioris in q̄rto diſ.10.q.4.æditiōis ſcdæ.

Marſilij laus.

Ia.Vuin.

Camerac.

Io.Maio.

Quomodo rationes Parmenidis & Melleſſi ſoluantur. Cap.III.

22 At neq; difficile eſt ea ſoluere,qb⁹ illi hoīes hāc ſuā ſentētiā oſtēdebāt. Vterq; enī cōtendēdo rōcinať,& Parmenides,& Meliſſus,nā falſa ſumūt & rōes forma vicioſas efficiūt. Meliſſi tñ rō magis eſt inepta, neq; vllā dubitatiōnē habet profecto,ſed vno abſurdo dato, cetera accidūt qđ qdē nullam habet difficultatem.

1 Cōcluſio.

23 ¶Patet itaq; vicioſe Meliſſum argumētari putat enī ſumpſiſſe. Si om̄e qđ factū eſt principiū habet,id qđ factū nō eſt prīcipiū nō habere. Deinde hoc etiā eſt abſurdū cuiuſlibet eſſe principiū rei & non tpis,& generatiōis nō ſimplicis,ſed etiā alťatōis, q̄ſi nō fieret vlla mu

2 Soluiť rō Meliſſi.

24 tatio ſimul.¶Preterea cur ſi eſt vnū,imobile eſt. Cur enī & vniuerſum nō pinde atq; pars q̄ qdē eſt vnū,hęc inq; a q̄ ī eōdē loco moueť,deinde cur alteratio nō erit. At vero neq; ſpecie vnū eſſe poteſt,niſi eo ex q̄ fit ort⁹,hoc aūt pacto nō nulli etiā naturales vnū eſſe oīa di-
25 cūt,ſed illo mō eſſe nō poteſt,hō nāq; ſpecie differt ab eq̄,& cōtraria inť ſeſe ſimili mō.¶Idē & ad Parmenidē modus eſt rōnū & ſi q alij ꝓprij ſunt atq; ſolutio eſt parti ex eo qa falſa ſumit,parti ex eo qa nō cōcludit. Nā falſa qdē ſumit qa id qđ eſt plurib⁹ modis diciť, ipſe ꝟo ſimpliciť illud accipit dici. Nō cōcludit aūt, qa ſi ſola alba ſumanť,ipſo albo vnū ſignificāte nō min⁹ alba plura erūt & nō vnū. Nā albū ipm̄,nec cōtinuatiōe erit vnū nec rōe. Alia nanq; rō erit albi,alia ei⁹ qđ albū ſuſcepit,atq; nō erit ꝑter albū ipm ſeꝑabile qcq̄; nō enī hoc rōnē ꝓpriā habet,q̄ ſeparabile eſt,ſed albi rō & ei⁹ in q̄ eſt,nō eſt eadē ſed diuerſa, at Parmenides nondū idipm videbat.

3 Soluūtur aliq̄ illationes Mel.

4 Soluiť rō Parmeni.

26 ¶Neceſſe eſt igiť eos ſumere,q id qđ eſt vnū inquit eſſe nō ſolū vnū ſignificare,id qđ eſt de q̄ pdicabiť,ſed etiā qđ ꝓprie eſt ens,& qđ ꝓprie vnū eſt. Accidens enī de ſubiecto aliq̄ diciť, q̄re illud cui id qđ ē accidit nō erit,eſt enī aliud ab eo qđ eſt, erit ergo qppiā qđ nō eſt.Nō ergo id qđ ꝓprie eſt ens,alij inerit.Nō enī rōnē entis ſubibit,niſi

5 Improbat Parmenidē in ente

27 id qđ ē plura ſignificet hoc pacto,vt qđq; qppiā ſit,at id qđ eſt vnū ſignificare ſuppōiť.Si igiť id qđ ꝓprie ē ens,nō accidit cuiq; ſed aliqd illi aliud accidit,cur id qđ ē ens, ꝓprie ens ſignificat poti⁹ q̄ nō ens,nā ſi id qđ ꝓprie ē ens,erit etiā albū.Albū aūt nō ē ꝓprie ens,neq; enī id qđ ē ipſi accidere pōt:nihil ē enī ens qđ nō ē ꝓprie ens.Albū ergo nō eſt ens, atq; nō hoc qdē pacto,vt qppiā nō ſit,ſed vt oīno nō ſit,ſi igiť vti dixim⁹ id qđ ē ꝓprie ēs,erit etiā albū,ſit vt id nō ſit ens,qđ ē ꝓprie ēs,ꝟe enī dicem⁹,ſi illud albū eſſe dixeri⁹ at hoc nō ens,

vti ſupponebat̃,ſignificabat.Quare ſi albũ etiã proprie ens ſignificat non vnũ id quod eſt,
6 ſed plura ſane ſignificat.¶ Neq; igit̃ magnitudinẽ habebit id quod eſt,ſi id ſit quod eſt ,p= 28
Ratio cõtra vtrũq; prie ens.Ratio namq; partis vtriuſq; diuerſa nimirũ eſt.¶ Diuidi aũt id quod eſt proprie ens
Cõfirmatio. in aliquid aliud proprie ens,ex ratione etiam patet.Veluti ſi homo ens proprie quippiã eſt,
& animal neceſſe eſt proprie quid eſſe,& itidem bipes. Nam ſi ita non ſit, accidentia erunt
Suppoſitio prima profecto,aut igit̃ homini,aut alij ſubiecto cuipiã accidũt.At neutrum eſſe poteſt.¶ Accidẽs
enim aut id dicit̃ quod ineſſe poteſt,ac non ineſſe,aut id cuius in ratione id cui accidit ſumi
tur.Ceu ſeſſio quidẽ eſt vt illud quod ſeparat̃.Simitas aũt id,cuius in ratione ſumitur naſus,
Suppoſitio ſcda. cui ſimitatẽ dicimus accidiſſe.¶ Prẹterea in eorũ ratione quẹ in diffinitiua ratione cuiuſ= 29
piam inſunt,aut eorũ ex quibus quippiã conſtat,nunq; ipſius totius ratio ineſt,ceu in bipede
ratio hominis,aut in albo ratio hominis,aut in albo ratio hominis albi. Si hæc igit̃ ita ſunt,
atq; homini bipes accidit ſeparabile ipſum eſſe neceſſe eſt.¶ Quare fieri poteſt,vt homo bi=
7 Probatio aſſũpti in confirmatione pes non ſit,vel in ratiõe bipedis inerit ipſius hominis ratio:ac fieri nequit.Illud enim in ra=
tione hominis ineſt.Quod ſi bipes ac animal alij cuipiã accidunt,& neutrũ eſt quod proprie
ens,homo quoq; ex his erit profecto,quẹ alij accidunt.At quod proprie eſt,nulli ſit accidens 30
& de quo ambo dicuntur atq; vtrũq; dicat̃,& id quod ex illis cõponit̃. Ipſum igitur vniuer=
ſum ex indiuiſibilibus conſtat. ¶ Quidã aũt vtriſq; rationibus conceſſerunt: Ei quidẽ quæ
8 omnia vnum eſſe concludit,ſi id quod eſt,vnũ ſignificat,id quod haud eſt eſſe dicentes. Ei
Duo antiquorũ errores. vero quẹ ex partitione procedit,indiuiduas magnitudines facientes. Patet aũt & verum nõ 31
eſſe,ſi id quod eſt vnũ ſignificat,& fieri non poteſt vt ſimul ſit cõtradictio, non fore quicq;
Improbatio Platonis. non ens.Nihil enim obſtat,vt id quod non eſt non ſit abſolute non ens, ſed non ens quippiã
ſit.Dicere quoq; ſi nõ quippiã aliud erit prẹter id ipſum quod eſt,vnũ oĩa fore, perabſurdũ
eſt ſane.Quis enim ipſum quod eſt aliud quicq; eſſe intelligit q̃ id quod eſt proprie ens.Qd'
Prima. & ſi ita eſt,nihil tamen prohibet multa eſſe ea quẹ ſunt vt diximus. Patet igitur impoſſibile
Secunda. eſſe,vt id quod eſt hoc modo ſit vnum.

Explanatio textus.

Antiquorꝝ rões diluit, ac q̃dã eorꝝ dicta eliminat.
I.Non eſt difficile ſoluere deliqa & cauillos anti- quorũ,qa amborꝝ rationes ſunt ſophiſtice peccantes in materia & forma,& maxime Meliſſi.
Meliſſus. II.Ratio Meliſſi in duob⁹ peccat, primo in forma qa non ſeqtur, eſt factũ ergo habet principiũ, igit̃ ſi non eſt factũ nec habet principiũ, ſcdo peccat in materia,cũ aſſumit omne factũ habere principium: qm̃ principiũ eſt ẹquocũ.ſ. ad principiũ temporis, generationis, magnitudinis.&c.
III.adhuc peccat Meliſſus in alijs rõnibus primo qa non ſequit̃ totũ eſt immobile,ergo nulla pars mouet̃,totũ itẽ poteſt quieſcere. & moueri alteratiõe. Scdo qa non ſeqtur eſt infinitũ,ergo eſt vnũ ſcdm formã,qa adhuc homo & equus differunt ſpecie,bene probaret q eſſent oĩa vnũ ſcdm materiam,ſicut plures naturales dixerunt.
Parmeni. 4.Rationes Parmenidis peccant in materia & forma,qm̃ inquit ens ſimpliciter dici q dicit̃ multipliciter,in forma peccat quia non valet cõſequentia ſi loco entis ponat̃ albũ, qa adhuc ſemper ſunt plura alba,& alia eſt ratio albi & ſubiecti eius.
5.Parmenides non poteſt capere ens pro ſubſtantia tm̃,nec pro accidente tm̃,non pro accidente tm̃,qa ſubſtantia ,pprie & vere eſt ens,& oportet accidẽs dici de aliquo,ſic diceret̃ de non ente.Nõ erit ſubſtantia tm̃,qm̃ dũ accidẽs dicit̃ de ſubſtãtia ,nõ ens diceret̃ de entẹ,itaq; oportet ens multipliciter dici, alias albũ eſſet non ens,niſi ens plura ſignificaret.
6.Contra vtrũq; ratio talis format̃. Si eſt tm̃ vnũ ens,illud non erit magnitudo, qm̃ illa habet partes Confirmat:Si eſt vnũ ens, tunc illud poteſt definiri,ſed quod definit̃ habet partes & vere entia, quia non poſſunt eſſe accidẽtia,quod probat ſupponẽdo duo primo q aliquod eſt accidẽs ſeparabilẹ, aliud inſeparabile.Scdo q diffinitũ non ponit̃ in diffinitione eius q ipſum diffinit.
7.Probat iam aſſumptũ in cõfirmatiõe, qa anĩal & bipes nõ ſint accidẽtia hoĩs,& tñ diffiniũt hominẽ patet qa vel eſſent accidẽtia ſepabilia, & ſic hõ poſſet eſſe nõ bipes,aut ſunt accidẽtia inſepabilia, tũc viciſſim diffinirent̃ p hominẽ cõtra ſcdam ſuppoſitionẽ,ergo nõ poſſunt accidere homini.Nec alteri accidũt,qa alioqn hõ alteri accideret,eo q diffiniõ & diffinitũ habẽt eũdẽ modũ eſſendi,ſed quõ illud q ,pprie eſt ens poteſt alicui accidere,igit̃ ptes diffinitiõis ſunt proprie entia & plura.
Plato Ariſto. Xenocra. Democr. 8.Duo admiſerũt abſurda ab Ariſt.illata,prĩo Plato cõcedit nõ ens eſſe(q ,p abſurdo habuit Ariſto. ſupra.v.ſcdo Xenocrates admiſit cũ Democrito indiuiduas magnitudines ex atomis cõpoſitas, & cõtra Platonẽ argumẽtat̃ prĩo qm̃ pſpicuũ eſt ſi vnũ ſit ens,nihil eſt nõ ens ,cũ cõtradictoria nõ poſſint eſſe ſimul vera.Scdo qa dicere ipſum ens nõ eſſe aliud pter ſe,& ita oĩa ſint vnũ non proderit, qa etſi tm̃ eſſet ſubſtantia,adhuc tamẽ multa eſſent,vt patet ex ratione de diffinitione.

Annotatio in textum.

Meliſſus Parmeni. ¶ Meliſſus & Parmenides vterq; cõtendẽdo rõtionat̃.Cõtẽdendo intelligas captioſe,grẹce & ſophiſtice,latine vitioſe cõtẽtioſe,litigioſe,nã ασυλλογιστωσ.i.ſyllogiſmo vicia cõmittũt.Diluit Ariſt. rões Parmenidis & Meliſſi.In forma aũt ratio ſua fuit iſta,vt eam poſuit Alexander.
Ariſtot. Alexan.
Si aliquid eſt factũ ipſum habet principiũ, igitur ſi non eſt factum,non habet principiũ.Et ens non eſt factum,ergo non habet principium.

2 At quicquid non habet principiū/non habet finem
ipſum igitur eſt infinitum.
3 Sed extra infinitū nihil eſt, ergo eſt tm̄ vnum.
4 Et quod eſt infinitū non habet locū extra ſe, in quē
poſſit moueri ergo eſt immobile.
Sic cenſuit ens eſſe vnū infinitum. immobile.
5 ¶ Quod non ſit factū probat quia aut fieret ex en
te, & ſic eſſet antequā fieret, aut ex non ente, quod
eſt cōtra omnes, ex nihilo nihil fit. Themiſtius pau
Them. lo diuerſius collegit.
1 ¶ Diluitur iſta ratio captioſa, vulgaris enim eſt ca
uillus, cum connectit illationē ex oppoſito antece-
dentis ad oppoſitū conſequentis, nam cōtra potius
valet argumentū vide in logica.
2 In æquiuoco deinde laborat, quia tranſfert ſe a pri
cipio temporis, ad principiū magnitudinis. Sic &
finis æquiuocat, cœlum habet principiū magnitu-
dinis, ſed non temporis ſecundū Ari.
3 Sic igitur non cōceſſo eo, quod ſit ens infinitum
tertius cauillus nō habet locū, nec quartus, nō enim
ſequitur non poteſt moueri in aliū locū, ergo eſt im
mobile, quia adhuc partes poſſunt moueri in eodē
loco manente toto, vt cœlum. Item adhuc poſſet
moueri motu alterationis.
4 Quintus cauillus diluitur, quoniam ens fit ex ente
in potentia, & non ente in actu. Subſtantia vere
eſt, nam ipſa eſt per ſe, & ex ſubſtantijs fit vnum per
ſe, ſed ex accidentibus non fit vnū per ſe, nec vnū
per accidens fit ex accidentibus niſi ratione ſubſtā
Paul. Ve. tię ait Paul. Venetus. Vnde per illud quod vere eſt Ari
Stapulen. ſto. ſubſtantiā deſignauit ſecundū Stapul.
1 4. Parmenidis argutia fuit huiuſmodi. Quicquid
eſt pręter ens eſt non ens, ſed non ens eſt nihil, igitur
quicquid eſt pręter ens eſt nihil.
2 Sed ens & vnū conuertunt, ergo quicquid eſt præ-
ter vnum eſt nihil, eſt ergo tm̄ vnum.
3 Sed illud quod diuidi poteſt: non eſt proprie vnū,
nam eius ſectio in infinitū abiret, eſt ergo imobile.
1 ¶ Sed ad eam reſpondet, primā illationē non te-
nere ob multiplicitatē entis. eſt enim multiplex ei-
us ſignificatus ait Themiſt. & accidens eſt ens præ-
Themiſt. ter ens ſubſtantiā, & tamen non eſt nihil. & nihil
prohibet adhuc multa eſſe, probat Ariſt. in ſimili de
albo. Porro ab eo quod ens & vnū conuertunt nō
2 recte infert tm̄ vnum eſſe, iam enim excludit plura
litatē. cuius nulla in antecedente facta eſt mentio.
Rurſus non idonee affert illud eſſe indiuiſibile, cui
3 us oppoſitum. vi. phyſ. demonſtrabit. Formauimus
enim rationem ad mentem Auerroys, licet Themi
Auer. ſtius ſecus faciat.
Them. 4. Parmenides non vidit diuerſam eſſe rationē al-
Parme. bi & eius ſubiecti, ait hic Lampertus de monte mo
Lamptus derni nondum cognoſcentes diſtinctionē pręlica-
mentorum, adhuc ſunt in ignorantia Parmenidis,
at ego acute arbitror neotericos vidiſſe pręlicamē
torū diſtinctionē per rationes diuerſas vt Ariſt. hic
innuit. & errores multifidos antiquorū deprendiſ-
ſe. pręlicamenta per res diſtinguētes, ait enim Ny
Nyphus phus. Eſſe peripatheticū pręlicamenta ſubiecto eſſe
Themiſt. eadē & diuerſa ratione vt Themiſt. Auer. & Ariſto.
Auerroys aſſerunt, qui vero pręlicamēta aſſerunt differre re-
Aristo. aliter aut formaliter, non peripatetice loquuntur.
5. quod proprie eſt ens & vnū, verbū illud περι licet
Nyphus latine ſonet quidē (ait Nyphus, tamen hic ponitur
pro vere, proprie ſeu maxime, nam ſic Themiſtius Themiſt.
hic inquit apud Ariſt. dici vere & maxīe ens, quod
apud Platonē dicitur ipſiſſimū ens. Plato.
5. Quod vere eſt nulli accidit legit antiquus inter-
pres, nouus habet. Si illud quod proprie eſt ens, nō
accidit cuiquā, at ens proprie & maxime eſt ſubſtan
tia vt iam diximus, gręce legitur ὄν.
8. Non reprobat hic Ariſt. Xenocratē, ſed eius ſen- Ariſto.
tentiā li. vi. retundit, & ibi latius, Platonicos tamē
reprehendit, quorū ſentētia ſane ex Parmenide Pla Plato.
tonis deprendit, in eo enim opinabat etiam nō en-
tia quodāmodo eſſe, & conſtituit ipſum vere ens
eſſe ideā & vnū, materiā aūt informē dixit eſſe, ſed
non habere rationē entis, quare conceſſit res ex du-
obus conſtare. ſ. ex ente idea, & non ente materia,
vide Platonem.
8. Albertus denuo explicat mentē Parmenidis, qui Albertus.
non negauerit plura eſſe, ſed materiā dixerit totā
ſubſtantiā rei, formas vero tam accidentales quā ſub
ſtantiales eſſe ſolū apparētias rei & exiſtimatiões
noſtras, ſed de hoc in ſuperioribus Dein dicit quo-
rundam iuniorū fuiſſe errorē omnia eſſe vnū, & di-
uerſitatē ſolū eſſe in apparentia, cuius erroris pa-
trem dicit Alexandrū, & Dauid de diuinato ſit eū Alexan.
ſecutus. in libro thomorum, neſcio quis ſit ille Alex- Dauid.
ander. Cuſanus in apologia doctę ignorantię bene
citat quendā Dauid Dynanto in Tomis, qui dixit Cuſanus
omnia eſſe vnum ſicut M. Eccardus & alij dixerunt
at non eo modo quo Albertus huic imponit, ſed
quoniā omnia ſunt vnū in deo cōplicatiue ſeu im-
plicite, ſed ſunt plura explicite in propria ſubſiſtē
tia, qm̄ creatura nihil aliud eſt quā explicatio crea-
toris, de quo in noſtris Cōmentarijs ſuper myſtica Eckius
Theologia B. Dionyſij.

Explicatio ſcholaſtica.

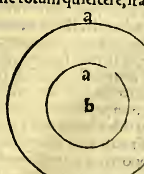
Q. IIII.

An toto quieſcēte poſſit illius pars moueri?

Articulus. I.

Nota. I. aliquos admittere parte mota poſſe qui-
eſcere totū, poteſt enim vna pars aeris quieſcere al-
tera rarefacta, & ſic mota, ſed totū non poſſit qui-
eſcere aliqua parte mota, ratio huius argutiolę eſt,
qm̄ totū a parte ſubiecti accipit diſtributiue pro quo-
libet parte eius, ſed a pręlicato ſumit pro ente ha-
bente partes, & ita indefinite, vt docet Ammonius Ammo.
li. de interpretatione, quē citat Eutycus. Eutycus

Nota. II. quod alij ponunt. quolibet parte mota, mo
tu non pure locali, poſſe totum quieſcere, ita enim
inquit Auer. hic, aliquid qui-
eſcere ſecundum totum & Auer.
moueri ſecundum partes &
pro eis adducit Venetus Venetus.
talē rationē ponat a ſit
vnū corpus orbiculare
cuius nulla pars extrema
rarefiat, vel cōdenſet
nec omnino aliquo motu
moueat, quelibet aūt
pars a inter ſuperficiē cōca

uam & cōuexā rarefiat vel cōdenſet. Iam quelibet
pars a mouet localiter, qm̄ rarefactio & cōdenſatio nō
fiunt ſine motu locali, & tamen totū quieſcit, quia
nulla eius pars quieſcit.

Nota.III. Forte non admittendum eſſe caſum, nã cum ſuperficies nõ diſtinguatur a re cuius eſt, ideo partes terminatę ad ſuperficiem concauam vel cõuexam non poſſunt ſecundũ ſe totas moueri, ideo ratio nõn cogit, & videtur cum Ariſto. ſentiendũ motis partibus totum non quieſcere. Impoſſibile enim eſt cœlum moueri ſecundũ partes, & quieſcere ſecundum totum ait Com.vi.phyſ. Ariſto.

Nota.IIII. quod Nyphus nitiť illa diuerſa concordare: quoniã poſſimus dicere q̃mlibet partẽ moueri & quieſcere ſuo modo, moueať enim ſecundũ ſe motũ proprio, & quieſcat quiete totius, nam totũ eſt ſuę partes collectiue loquendo vt diximus. Vnde in caſu.21. notabilis vere ſunt infinitę partes quieſcentes .ſ. terminatę ad ſuperficies, & ſimiliter infinitę ſunt partes motę intra illas ſuperficies, ſed vtcumq; ſit ad mentẽ Ariſt. reſpondeamus quęſito. Nyphus

Articulus. II.

Concluſio. Qualibet parte mota totũ nõ poteſt quieſcere, probatur quoniã ſi alicuius quęlibet pars augeť, totũ augeť, ergo idem erit de motu.

Articulus. III.

Dubium. I. An partes diffinitionis ſint ſubſtantiæ?

Reſpõdeť omiſſa illorũ opinione qui idẽ ex diffinito & diffinitione faciunt, cum ſupponant pro eodẽ, partes diffinitionis ſunt ſubſtantię, quia ſignificãt ſubſtantiã ſecundũ G. Ocham li.i. diſ.ij.q. iiij. Et apertius hoc teſtať.q.vij. non enim ſunt diffinitiones ſubſtantię rerũ, ſed ſignificant ſubſtantias rerũ, ſimile dicit diſ.viij.q.iij. quod partes diffinitionis ſignificant partes rei ſignificatę per diffinitũ, fateor ſi definitio acciperet pro rei diffinibilis eſſentia, tunc haberet partes quę eſſent rei, vt videť Auer. dicere. 7. metaphyſ. ſed tunc plurimę oriuntur dubitationes quas euitaſſe ſatius eſt, cum via plana habeať & expedita: ſed de hoc alibi. Ex induſtria aliqua dubia prioris q. in pręſentẽ locum reiecimus, ne in libellũ prior quęſtio euaderet, & hæc iuſtam acquireret quantitatem. G.Ocham Auer.

Dubiũ. II. An verũ ſit illud Ariſt. ſi illud ens eſſet ſubſtantia ſolum tunc non eſſet quantũ.

¶ Pręmitto Georgiũ Bruxel. & alios illã propoſitionẽ excluſiuã dicere verã, ex eo quia antecedens ſit impoſſibile, at ad impoſſibile quodlibet ſequatur, ita ſicco pede pertranſeunt. Brux.

¶ Pręmitto. II. Illum modũ quo ſepe recentiores (quos modernos dicimus) vtunť in ſcientijs nullibi valere, vt ĩ ſimili Lichetus declarat li.1. diſ.11. poſt. Scotũ contra Gotfridũ de fontibus, quod vt capias notato iſta. 1. Ad impoſſibile ſequiť quodlibet illatiue, non probatiue vide in logica. 2. falſum nihil probat habitũ pro falſo. 3. falſum aliquid reprobat. 4. poſito aliquo falſo vel impoſſibili, vt reprobet, non oportet quęcunq; ſine delectu inferre, ſed ea dũtaxat quę naturali cõſequentia inferunť. Sic Ochã concedit c.xxx. tertię partis logicę per artem obligationum poſſe poni propoſitionem impoſſibilem. 5. Ratio huius eſt quia antecedens etſi ſit impoſſibile, tamen poteſt apparere non impoſſibile aduerſario, qui ex conſequentia videt inferri aliquid/quod ſibi apparet impoſſibile, & tunc agnoſcet ſe prius male conceſſiſſe antecedens impoſſibile. 6. hoc apparet ĩ pręſenti dubio, nam ſi Ariſt. eo obtutu voluerit illam conſequentiã valere, quoniam antecedens reputaſſet impoſſibile, iam in nullo reprobaſſet antiquos, nam æque alias intuliſſet oppoſitum. Lichet⁹ 1 2 3 4 Ocham. 5 6 Ariſto.

¶ Pręmitto. III. in ſcientijs (vt ſępe monuimus) nõ conſiderari accidentaria, ſed ea quę per ſe inſunt, & ſunt de formali ratione conſiderati veniunt ad rationẽ ſcientię. Itaq; dum hic Ariſt. ſubſtantię meminit, excludit non ſolum ea quę non ſunt ſubſtãtia, ſed excludit etiam ea quæ non ſunt de formali & propria ratione ſubſtantię, vnde licet quantũ ſit ſubſtantia, at hoc non eſt de ratione propria ſubſtantię, ſic & de alijs rationibus accidentarijs & contingentibus cenſeo, & iuxta hoc. Ariſto.

Reſpondetur ad dubiũ. Si ſolum ſubſtantia eſſet, vt ſolum excludit quamcunq; aliam extrariam rationem, tunc illud ens non eſſet quantum.

Dubium. III. An ſubſtantia ſecluſa quantitate ſit diuiſibilis.

¶ Pręmitto. I. ſubſtantiã per ſe eſſe diuiſibilem bifariam intelligi. Vno modo quod ſit per ſe .i. per eſſentiam ſuam diuiſibilis, & ſic ſecundum pręmiſſa, ſubſtantia eſt per ſe diuiſibilis. Alio modo poteſt intelligi ꝙ ſit per ſe .i. in ratione ſua intrinſeca & Propria diuiſibilis. Hoc alij dicunt ſubſtantia eſt per ſe diuiſibilis .i. illa propoſitio, ſubſtantia eſt diuiſibilis, eſt per ſe. Propoſitio aũt dicitur eſſe per ſe quando nihil connotatur per pręducatũ, quin aliquid conſimili modo connoteť per ſubiectum vt quantũ eſt diuiſibile. Et ſic ſatis liquet quãtitatem non eſſe per ſe diuiſibilem.

¶ Pręmitto. II. an ſubſtantia ſecluſa quantitate ſit diuiſibilis, varia huiuſce rei eſt ſententia. Nam diuus Tho. aquinas ſecluſa quantitate materiã reputat futuram indiuiſibilem ſicut angelum. Sed Albrechtus magnus Sueuorũ gloria cũ Scoto & alijs cõmuniter arbitranť, ſecluſa quantitate accidente, adhuc ſubſtantiã diuiſibilẽ fore, non quidẽ in partes quantitatiuas, ſed entitatiuas ſeu ſubſtantiales. Quid vero neotericorũ turba ſentiat ex reſponſione iam patebit. poſſet tamen quiſpiam ſententiã Ioan. Gandauẽ afferre & Nyphi, ſed ſtudemus compendio. S.Thom. Albrecht⁹ Io.Gand. Nyphus

Reſpondeť ad dubium per duo dicta, Primum ſi intelligas ſecluſionẽ .i. accidentis quantitatis ſeparationẽ a ſubſtantia, ſicut albedo per ſe ſtat in ſacramento altaris, ſic nulla poteſt fieri ſecluſio, & per conſequens nec poteſt dein diuiſibilis eſſe aut indiuiſibilis, patet quia quantitas eſt ipſa ſubſtantia, ſed nihil ſeparatur aut ſeduditur a ſe ipſo. Secundum dictum ſi intelligatur ſecluſio quantitatis ſic ꝙ ſubſtantia deſinat eſſe ſub modo quantitatiuo/ſicut ſi deus Eckardũ faceret iam eſſe diffinitiue in loco, tunc adhuc eſſet diuiſibilis in partes entitatiue, ſed non quantitatiue, quoniam adhuc haberet duos oculos, geminos pedes, &c̃. Et hęc de illa quęſtione ſine argumentis.

Improbatio philoſophorũ naturaliter loquentiũ de principijs. Cap. IIII.

32 Vt naturales aũt dicunt, duo ſunt modi, quidã enim id quod eſt vnum ſubiectum 1
corpus ſecerunt, aut triũ vnũ, aut aliud, quod igne quidẽ ſpiſſius, aere vero ſubti Opinio
lius eſt. Cętera aũt generari dicũt dẽſitate, raritateq;, multa faciẽtes. Hęc aũt ſũt antiq̃rum
cõtraria, & vniuerſalit̃ exceſſus atq; defectus, quẽadmodũ Plato magnũ dicit & Prima
paruũ. Verũ hic q̃dẽ hęc materiã facit, ipſum aũt vnũ formã. Illi vero vnũ q̃dẽ Secunda
ipſum inq; ſubiectũ materiã, contraria vero differẽtias atq; formas. Quidã aũt ex ipſo vno Tertia
cõtrarietates/quæ quidẽ in ipſo ſunt, ſequeſtrari dicũt, vt Anaximander. Et q̃ vnũ & plura Quarta
principia inquiũt eſſe, vt Empedocles & Anaxagoras. Ex ipſa nãq; cõgerie cętera ſegregãt. Quinta
Differũt tñ, alter enim cõuerſionẽ horũ, alter ſemel ſegregationis principiũ facit. Et alter Sexta
infinita ea quę ſunt ſimiliũ partiũ atq; cõtraria: alter ea quę vocant̃ elementa tantũmodo 2
33 ſumit. ¶ Videt̃ aũt Anaxagoras ſic infinita eſſe putaſſe, q̃a cõmunẽ illã naturaliũ opinionũ Differũt
veram eſſe exiſtimabat. Nihil inq; ex eo q̃ non eſt, fieri atq; oriri, qua propter hoc dicũt mo Emped. &
do:erant oĩa ſimul, & generationẽ: alterationẽ inquiunt eſſe, quidã vero congregationẽ ac Anax.
34 ſegregationẽ. Inſuper ex eo q̃a cõtraria ex ſeſe mutuo fiant, inerãt ergo. Nã ſi omne quidẽ Primo
quod ſit, aut ex entibus, aut ex non entibꝰ fieri neceſſe eſt atq; oriri, ex non entibus aũt nihil Secundo
fieri poteſt. De hac enim opinione naturales omnes conſentiunt: reliquũ iam accidere ne= 3 Suppoſi-
ceſſario putauerunt. ¶ Ex entibus quidẽ, atq; ex hiſce quæ inſunt fieri quodq; atq; oriri, ex tio Anax.
inſenſibilibus vero nobis ob paruitatem modis, vt dicunt. Qua propter inquiunt quodq; in Scda ſup 4
quolibet eſſe mixtum, quia quodlibet ex quouis oriri videbant. Videri vero atq; dici diuer Rõ anax.
ſa ex eo plane, quod in miſtione infinitorum maxime ob multitudinẽ ſuã excedit. Nam to= 5
tum albũ, aut nigrũ, aut dulce, aut os aut carnem ſincere non eſſe quicq;, ſed cuius plurimum Rñdet a-
habet quodq;, id ipſius rei videri naturã eſſe dicebant. ¶ Si infinitũ igit̃ quo infinitũ eſt, co nax. obie
35 eſt ignotũ. Infinitũ quidẽ multitudine aut magnitudine quantũ quoddã ignotũ erit. Infini= ctioni ta-
tũ forma, quale quoddã ignotũ. Cũ igit̃ principia rerũ tam multitudine quã ſpecie ſunt infi citæ.
nita, fieri profecto nequit, vt ea quæ ex hiſce cõſtant ſciant̃. Nondũ enim cõpoſitũ ſcire pu= Alteri re-
36 tamus, cũ ex quibus & quot ipſum conſtat haud cognoſcimus. ¶ Preterea ſi neceſſe eſt ipſum ſpondet.
mole quantũuis eſſe poſſe, cuius pars magnitudine paruitateq; q̃ntauis eſſe poteſt, dico aũt 6 Cõcluſio
aliquã taliũ partiũ quę inſunt, & in quas totũ ipſum diuidit̃. Eſſe vero non poteſt planta vel probatur.
anĩal dicto modo quantũuis mole, patet neq; partiũ vllã identidẽ mole quãtauis eſſe poſſe. autoritas
Erit enim & totũ quantũuis ſimili modo, ac os & caro & iſtiuſmodi cętera partes ſunt anima autoritas
37 lium, & fructus plantarũ. Patet igit̃ neq; os neq; carnẽ neq; aliud quicq; eodẽ modo quem Scda ꝓ-
diximus mole quantũuis eſſe. ¶ Preterea ſi talia oĩa in cunctis inſunt, neq; generat̃ quicq; batio con
ſed ineſt ac ſegregatur, atq; appellatur ab eo, quod in ipſo magis abundat, ex quouis deniq; cluſionis. 7
fit quodlibet ſegregatione velut aqua ex carne, & caro ex aqua. Cum omne corpus finitum Narrat o-
ablatione finiti corporis cõſumatur atq; tollatur, conſtat non poſſe in vnoquoq;, quodq; pi. Anax.
ineſſe. ¶ Ablata enim ex aqua carne, rurſuſq; ex aqua reliqua ſegregata, & ſi ſemper minor Ratio cõ
ea quę ſecernitur erit, non tamen omni magnitudine minor euadet. Quare ſi ſegregatio ſta= tra Anax.
bit, non in quolibet quoduis erit, in reliqua enim aqua nihil inerit carnis. Sin vero nullus 8
ſegregationis exitus erit, ſed ſemper ſequeſtratio fiet, finita in magnitudine ſane æqualia Cõcluſio.
38 finita erunt, multitudine infinita, quod quidem eſt impoſſibile. Præterea ſi corpus omne
parte aliqua ab eo ſublata, fieri ſe minus neceſſe eſt, carnis autem quantitas definita eſt ad Cõfirma-
molem vtramq;, patet minima ex carne nullum omnino corpus ſecerni poſſe, alioquin mi= tio. 1.
nima minor erit. Inſuper in infinitis corporibus caro iam infinita, ſanguis, cerebrumq; in= Cõfirma-
eſſet. Vnum quodq; tamẽ eſſet ab alijs ſeparatũ. & nihilominus infinitũ, hoc aũt metas egre tio. 2.
39 ditur rationis. ¶ Id vero quod aſſerit, nunq; ſegregata fore omnia, non ſcienter quidẽ dicit̃ 9 Cõtra mo
recte tamen. Affectus enim inſeparabiles ſunt. Cũ igit̃ colores atq; habitus miſti ſint, ſi ſuc= dĩponẽdi
rint ſegregati, erit quippiã albũ aut ſanũ profecto, quod non aliud quicq; erit, nec in ſubic= Anaxag.
cto. ¶ Quare ipſa mens abſurda eſt ſane, ea q̃rens, q̃ fieri nequeũt, ſi ſeparata quicẽ reddere 10
vult, hoc aũt efficere neq̃t tã q̃ntitatis, q̃ q̃litatis etiã rõe. Quantitatis q̃dẽ, q̃a nõ eſt mini Cõtra in-
40 ma magnitudo. Qualitatis aũt, q̃a affectus ĩſeparabiles ſunt. ¶ Neq; etiã recte generationẽ tellectum
eoꝝ, q̃ partiũ ſunt cõformiũ, capit. Lutũ nãq; tum in luta, tum nõ in luta diuidit̃. Nec vt la= Anaxag.
41 teres ex domo & domus ex lateribus ſit, ſic aqua aer ex ſeſe mutuo ſunt & fiunt. Melius aũt 11 Improba
eſt pauciora principia, finitaq; ſumere, quod quidem Empedocles facit. tio Anax.
12 Corollar.

Explanatio textus.

¶ Philoſophos naturaliẽ loquẽtes refert ac ꝓbat.

Anax. I. Sex ſunt opiniones antiquorũ de phyſicis princi pijs, prima poſuit ignẽ, ſcḋa aerẽ, tertia Anaximandri ponentis corpus mediũ inter ignẽ & aerẽ denſum & rarũ formaliter, Quarta Platonis ponentis

Plato magnũ & paruũ pro materiali & vnũ ideã ꝓ formali, quinta Empedoclis ponẽtis quatuor elemen-

Empedo. ta pro materiali principio, & litẽ & amicitiã pro

Anaxag. formali, ſexta Anaxagorę ponentis infinitas atomos eiuſdẽ ſpeciei eſſe principia materialia, & intellectũ ſegregantẽ poſuit cauſam efficientem.

II. Differũt Anaxagoras & Empedocles prio ꝙa empedocles dixit mundũ infinities generari & corrũpi per ſeparationẽ & cõgregationẽ principiorũ in vno cõfuſo chaos. Anaxagoras dixit ſemel mũdum generari, & nunq̃ corrũpi, ſcḋo differũt ꝙa Anaxagoras poſuit infinitas partes eiuſdẽ ratiõis eſſe pri

Empedo. cipia rerũ. Contra Empedocles tantũ q̃tuor poſuit.

III. In duobus fundabat ſe Anaxagoras prio ꝙa ex nihilo nihil fit, ſcḋo ꝙa cõtraria fiunt ex alterutris

IIII. Anaxagoras probat ſententiã ſuã, ꝓbatio eſt iſta. Omne quod fit, aut fit ex ente aut nõ ente, non ex non ente per primã ſuppoſitionẽ, ergo ex ente. & ſic erat anteq̃ fieret, ſed non erat niſi latens, ergo quodlibet eſt in quolibet.

V. Si quis obijciebat Anaxagorę, ſi in aere eſt caro cur non videmus. Rñdet hoc eſſe ꝓpter eius paruitatem. Si rurſus quis diceret, cur tũc magis dicimus illud eſſe aerẽ quã carnem. Rñdet quia plus abundat de aere quam carne, ideo aer nominatur.

VI. Principia rerũ naturaliũ nõ ſunt infinita, probatᷓ ꝙa infinitũ ſcḋm qḋ infinitũ eſt nobis ignotũ, ſed principia ſunt infinita ſcḋm Anaxagorã, ergo ſunt ignota, & per cõſequẽs etiã res naturalis ex principijs infinitis compoſita eſt ignota, quia tũc cõpoſitũ ſcimus qñ ſcimus principia quę & quot ſint, ſecundo ꝓbat quia ſi partes non ſunt determinatæ magnitudinis, nec totũ erit, ſed quodlibet totũ eſt determinatę magnitudinis, ergo & q̃libet pars.

VII. Non quodlibet eſt in quolibet, probatᷓ primo recitatis dictis Anaxagorę, ꝙa omne finitũ ablatione tandẽ finiti conſumetᷓ, ergo tm̃ poteſt auferri carnis ex aere, quod nulla caro remanebit in eo.

VIII. Non quodlibet eſt ſegregabile a quolibet, ꝓbatur ꝙa facta ſegregatione carnis ab aere, aut ſtabit ſegregatio, & tunc non poteſt amplius ſegregari caro, aut non ſtabit, tunc ſemper ꝓcedendo per ſegregationẽ, finita in magnitudine, æqualia finita erunt infinita multitudine. ꝙ eſt impoſſibile. Cõfirmatur quia data minima carne actu, ex illa nihil poteſt ſegregari, qm̃ corpus ablatiõe fit minus, mõ minima carne non datᷓ minor. Confirmatᷓ ſcḋo ꝙa ſcḋm dicta Anaxagorę, tunc infinita eſſent ĩ infinitis infinities, & ſeparabilia interᷓ ſe, ꝙ rõ non capit.

IX. Vere dixit Anaxagoras, ſed non ſapienᷓ ad ſu

Anaxag. um ꝓpoſitũ, non oĩa eſſe ſegregata, qḋ ſit vere dictum patet de paſſionibus inſeparabilibus, ſed non ſapienᷓ, qm̃ ſi colores ſint mixti, ergo data ſegregatione nõ erũt mixti, ſed erit qḋ albũ ſine admixto.

X. Corollariũ ſequitᷓ qḋ ille intellectus eſſet inſipidus qui aggrederetᷓ impoſſibilia factu, ſicut hic qui vellet ſeparare inſeparabilia tam in quantitate q̃ qualitate.

XI. Anaxagoras non recte dixit, oĩa fieri ex ſimilibus, ꝓbatᷓ ꝙa lutũ non fit ex luto, ſed etiã ex aq̃ & terra, ſic dom⁹ ex lateribꝰ & aer ex aq̃ nõ ex aere

XII. Corollariũ melius eſt finita principia accipere quã infinita.

Annotatio in textum.

¶ Philoſophos naturaliter loquẽtes taxat, & duas ſectas conſtituit ſecundũ Themiſtiũ, prima aliqḋ ele

Themiſt. mentorꝫ conſtituit principiũ materiale, ſcḋa alia ponit principia materialia. In formalibus etiã non

Anaxi. conueniunt. In ſcḋa ſecta ſunt Anaximander q̃ non

Anaxag. στοιχεῖον idest elementũ, ſed mediũ quoddã po-

Empedo. ſuit, Anaxagoras cõfuſum poſuit chaos, qḋ μίγμα idest mixturã ſeu miſcellã dixit, Empedocles itidẽ vt Anaxagoras ſegregatione oĩa ex elementis producit, de quorũ opinionibus in .q. ſeq.

¶ Potiſſimũ aũt improbat Anaxagorã, qḋ oĩm ſpecierũ motus cauſam aſſignare videbatᷓ, & quod magni noĩs erat prę ceteris antiquis, primus enim intellectuale vidit principiũ vt Ariſt. teſtis eſt. Plato quoq̃ eum extulit & libros eius frequẽter legit ꝙa viſum fuit ipſi, quod magiſtrũ inueniſſet. Vnde &

Cuſanus Cuſanus de Beryllo ait Anaxagorã & Platoni & Ariſtoteli oculos aperuiſſe.

VIII. Finita in magnitudine ęqualia finita, infinita erunt magnitudine. Aequalia adiecit Ariſt. qm̃ finita inęqualia ꝓportionaliᷓ multitudine infinita eſſe in aliquo nihil prohibet, ſunt etenim infinitę partes eiuſdẽ proportionis in continuo, ſed non eiuſdem quantitatis.

Anaxa. X. Quoniã Anaxagoras poſuit mentem diuinã ſeu intellectũ efficientẽ, oĩa ab illa miſcella ſiue chaos

Ariſtot. ſeparare volentẽ. Ariſt. cõtendit fruſtra talẽ intellectum impoſſibile adgredi. Intellectũ enim creatorem fecit Anax. ſeu cõditorẽ a quo oĩa prodeunt, quod Platonici poſtea quoq̃ vſurparunt, intelle-

Albertus. ctum quoq̃ dñm vniuerſorũ ſtatuunt. Albertus tñ refert dictũ Ariſt. ad intellectũ Anax.

Empedo. XII. Empedoclis ſententiã pręfert, eam tamen hic non improbat, ſed libro de generatione.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. V.

An quodlibet ſit in quolibet vt Anax. autumauit.

Articulus. I.

Anaxag. Nota. I. hanc fuiſſe Anaxagorę ſententiã, quoniã non videbatᷓ ei poſſe aliquid oriri, ex eo, ꝙ nuſq̃ eſſet, nec interire in id ꝙ nullibi eſſet. Oĩa ergo prius latentia per intellectũ opificẽ ait educi & edi, & ſic dici generari, nã cuiuſq̃ rei ſparſim infinitas atomos eſſe poſuit, quę ſi ab alijs ſegregarentᷓ & in vnũ coirent. tũc quidẽ apparere. Vnde appellabat homiomerias. i. partes ſimilares, ſicut caro carni eſt

Plutarch. ſimilis naturę & os oſſi. Sic aũt pſuadebat vt Plutarchus refert. Cibũ ſumimus ſimplicẽ, ſed qui carnem oſſa & omnia membra nutriat, ac augeat, ergo in huiuſmodi alimento ſunt procreatrices carnis partes, oſſis, ſanguinis. &c. ita vt ſimiles partes ſimilibus procreentur. Citat verba eius Plutarchus Vna inquit res oẽs erant, mens vero diſtraxit illas decenterq̃ cõpoſuit, & q̃uis atomi non vbiq̃ viderentᷓ, attamen quodlibet eſſet in quolibet, ſic ex lapide excuditᷓ ignis prius latens, ex grano ar-

Nic. Cuſ. bor. &c̄. Verū eſt quod Nico. Cuſanus altius attollit ſententiā Anaxagorę, quomodo quodlibet ſit in quolibet li. ij. de docta ignorātia, ſed hęc ad Theologiā, & ſimilit̄ Picus in heptaplo de tribus mundis, verū hęc Anaxagoras non intendebat. Sed mitigatur adhuc a quibuſdā Anaxagore poſitio phyſice, q̄m per Chaos illud confuſum, materiā intellexit indifferentē ad oīa, ſicut Theologi abyſſum & Plato omnicapax. Homiomerię aūt in illo Chaos confuſo cōtentę ſunt inchoationes formarum, quas quidā vetuſtiſſimus Symeon tenebras abyſſi appellauit. Cum aūt in qualibet re naturali ſit materia, & in qualibet materia oīm formarū inchoationes, ideo dixit Anax. quodlibet eſſe in quolibet. & rem naturalē generari, eſſe formā eius ab aliis excernere atq; apparere, hęc fucū habent, at inchoatio formarū in fine huius primi reprobabit. Educunt aūt formę e materia, a mente diuina vt eſt motrix cœli, hęc eſt benigna ꝓ Anaxagora interpretatio.

Picus.

Nota ſecundo quod pugnantes antiquorū ſententias ex Ariſt. hic & in metaphyſica, ac ex Plutarcho & Lactantio ſub hac formula colligere potes.

- Philoſophi poſuerunt
  - Vnum principium.
    - Mobile materiale.
      - Ignem — Heraclitus, Hippaſus
      - 2 Aerem — Diogenes, Anaximenes (humidum / ſiccum)
      - 3 Aquam — Thales, Homerus
      - 4 Terram — Heſiodus ſolus, cuius oblitus Ariſt.
      - 5 Mediū inter ignem & aerem. — Anaximander.
      - 6 hi communiter rarum & denſum poſuerunt formalia.
    - 7 Vnum formale ideam poſuit Plato materialia. (paruum / magnum)
    - Immobile (Infinitū / Finitum) vt poſuit (Meliſſus. / Parmenides.) 8
  - Plura principia.
    - 9 Infinita (Diuerſarū ſpecierum. / Eiuſdē ſpeciei atomos.) Poſuit (Democritus / Epicurus / Anaxagoras) Plenum & ꝓ formali vacuum (magnitudinē. / Formam / Pondus) 10
    - Finita.
      - 11 Duo (ignem / terram) Parmenides ſecundum noſtram apparentiam
      - 12 Tria (ignem / aerem / aquam) Critias, Hyppon, Appollodorus. 13
      - Quatuor elementa Empedocles, ſed formalia poſuit (amicitiam / litem) 14
      - 15 Quattuor numeros & eorū ſymetrias poſuit Pythagoras (par. / impar.)
    - Mobilia oīa / Immobilia oīa 16 Sicut (Heraclitus / Zeno Eliates.)

17

Nota. III. breuiuſculas horū opinionū explicationes. 1. Ignē poſuit q; vi calida cuncta fierēt, & vniuerſum ipſum conflagratione aliqñ ſoluendū eſſet, vnde hoc ethnico, mundū igne periturū: ſed verū eſt q; Euſebius ſenſit. plura ab hebreis acceperūt gręci, veluta ſenioribus vt A. Auguſtinus de ciuitate dei probat, quę deteriora fecerūt. 2. aerem: poſuit q; ſpiritus & aer oīa cōtinere vident̄. 3. aquā p. quod oim animantiū genitura ex humido ſit, & ſtirpes humido alunt̄, ſed humoris expertia areſcūt, ſic Homerus ex oceano ait oīa nata. 4. Heſiodus terrā poſuit vt Nyphus narrat, qui primus apud grecos nos in cinerē verti meminit, huius oblitus Ariſt. 1. metaphyſ. ait nemo eorū qui vnū poſuerunt, terrā principiū dixerunt ꝓpter eius groſſiciē, at forte Ariſt. ad eius formale. ſ. amorē dumtaxat aſpexit, nā eius ſic meminit. 1. metaphyſ. 5. Mediū poſuit craſſius igne & ſubtilius aere Anaximander, vt in textu meminimus. 6. Plato tria poſuit ſecundū Plutarchum ſ. deum, materiā & Ideam Vnū enim eſt formale. ſ. idea, ſed in magno & paruo idea imprimit̄ a mēte diuina. 7. Infinitas atomos poſuit Democritus diuerſarum figurarū coeuntiū ad generationē. Et cū duo poſuiſſet formalia Epicurus eius aſſecla adiecit tertiū. ſ. pondus, nam ponderis pulſu mouentur corpora. De Anaxagora, Parmenide, & Meliſſo iā plura, Pytagorę opinionē alibi & copioſius recitabimus, ita & Heracliti & Zenonis, vide tamē Plutarchum ſi placet.

Auguſt. lib. 8. Homerus. Heſiodus Anaxim. Plato. Democri. Epicurus.

Nota. IIII. Segregationē dici apud Anaxagoram, rerū prius latentiū extractionē, ſicut diſtillantes faciunt, & lachrymiſtę (hui alchimiſtę dicere volui) ſe facturos pollicent̄. Congregatio vero eſt rerū prius ſegregatarū in Chao cōfuſa conmiſtio. De minima vero carne ambigunt hic phyſici quomodo ſit dabile maximū, & minimū. &c̄. at illud explicabim⁹ libro de cœlo & mundo, in pręſentia pro explanatione textus hoc adnotaſſe ſufficiat, quamuis caro vt corpus dimenſum poſſit in infinitū diuidi. vi. phyſ. & ita nunq; deueniret ad minimā carnē. Vt tū caro actu non poteſt ſemper diuidi in partes minores, quarū quęlibet maneat caro actu, deueniret eni

Ocham. q. 8. 21.

ad tam paruā materiæ particulā/ vt ſub ea ſepatim
nō eſſet nata forma carnis cōſeruari, hęc ſatis ſint ꝓ
intellectu literæ, at dubia quæ imbibit, alibi diſq-
rito. Albertus ait Caro corpus mathematicū nō hēt
Albertus. minimū: ſed dabilis ē mīma caro vt corp⁹ phyſicū.

Articulus. II.

Cōcluſio. Non quodlibet eſt in quolibet: ꝓbatur
per Ariſto. in textu & eius rōnibus, eſt em̄ effectus a
certo efficiēte in certa materia Ocham. q. 15. ſecūdi.

Articulus. III.

Dubium. I. An infinitum ſecundū quod infi nitum ſit nobis ignotum?

¶ Pręmitto. I. Infinitū variam accipi vide in logi-
ca & 3. phyſ. hic vſurpat̄ mere categoreumatice/ ſiue
ſit in multitudine, magnitudine, intēſiue vel exten
ſiue, Ponderet̄ tamen deſcriptio Ariſtō. Infinitū eſt
cuius quantitatē accipiētibus, ſemꝑ eſt aliqd extra
accipere, Deus aūt eſt infinitus ꝟtute & eſſentia.

¶ Pręmitto. II. Cum ambigitur infinitū cognoſci,
poteſt quęri de notitia in vniuerſali ſeu cōi / poteſt
item eſſe q̄ſtio de notitia ſeu cognitione ꝓpria: &
vtrūqꝫ bifariam: aut em̄ loqmur de cōceptu poſitio
aut poſſumus loqui de cōceptu priuatiuo ſeu nega
tiuo: q̊ cognoſcimus quid nō eſt. Tertio item dubiū
eſt an poſſit cognoſci cōceptu poſitiuo ſimplici vel
cōpoſito, quæ oīa ſunt obuia logico: veluti & hāc
Auerr. rationē logicā dicit Auerr. & hic declarat quō diale-
ctica vti poſſumus in aliꝭ ſciētiꝭ. non moror: legant
hi qui inerudite calūniantur dari ſolutiones logicas
in ſcientiꝭ realibus, quāuis importune logicam af-
ferre vt ſorticolę faciunt, nō ſit laudandum.

Bruxel. ¶ Pręmitto. III. Bruxell. hic diſtinguere titulū dubiꝭ
an intelligat̄ cathegorice: & ſic ait eſſe falſum: qm̄
ſubiectū pro nullo ſupponat; ſi vero hypothetice in
telligatur & cōditionaliter/ ſi. ſ. infinitū eſſet an eēt
notum: at fruſtra hic laborat, cum nō ſit neceſſe eſſe
infinitum / ſufficit ꝙ ſit in eſſe intentionali: & ꝙ
Georg. Brux. me intelligat/ dico ſubiectū ſuppone-
re etiam in cathegorica/ ratione ampliationis: cum
ignotum dicat actum animę.

¶ Pręmitto IIII. Scd̄m quod hic nō capi reduplica
tiue/ ſed ſpeciuocatiue vide in logica, iſtis præmiſ-
ſis reſpondetur per dicta

¶ Primū. Infinitum poteſt a nobis cognoſci in vni
uerſali. patet iuxta cōem, quoniā intelligendo ens,
tam finitum quā infinitū intelligitur: ad mentem
Auerr. Auer. 2. metaphyſ. poteſt infinitum cognoſci in po-
tentia, nam intelligēdo in vniuerſali: oīs ignis cale-
facit, intelligunt̄ infiniti ignes in potentia.

¶. Secundū Infinitū poteſt intelligi a nobis qd nō
eſt/ quod iuniores aiunt, cōceptu negatiuo ſeu poſi-
tiuo. patet em̄ ex ipſa vocula infinitū/ immēſum, eſt
em̄ in, particula priuatiua: ſic enim intelligimus ali
quid non eſſe terminatū aut non habere finem/ ne-
mo in hoc heſitat.

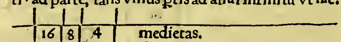
¶ Tertiū infinitum ſcd̄m eſſentiā eſt a nobis cog-
noſcibile cōceptu poſitiuo & ꝓprio, patet qa deus
qui eſt infinitus ſcd̄m eſſentiā ſuam eſt a nobis cog-
noſcibilis conceptu ꝓprio poſitiuo & ſimplici: &
ſi ſaltem negas ꝓ ſtatu iſto, tamē verum eſt ꝓ beatis
loquor ſcd̄m cōmunē mens eſt Marſil. q. 4. pri, ſentē-
Marſil. tiarū. Quid autē in Theologia negatiua ſit ſentien-
dum qm̄ oculus finitus lineā infinitā videre nequit
in Cōmentariꝭ ſuper myſtica theologia diximus. Eckius.

¶ Quartū, Infinitum ſcd̄m quantitatē poteſt eē no
bis notū conceptu ꝓprio, poſitiuo, & ſimplici. pro
bat̄ accipio bipedale latum quod ſit infinitæ mag
nitudinis: illud poteſt eſſe nobis notū ſub cōceptu
ſimplici huius bipedalis: quāuis hoc non eſſet ſcd̄m
ꝙ infinitum/ ſed ſecundū ꝙ finitum.

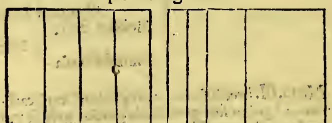
¶ Quintū, Quāuis infinitum ſcd̄m ꝙ infinitum ab ſco. diſt. 2.
intellectu infinito plene cognoſci poſſit: tamē infi q. 1. primi
nitum ſecundū quantitatē non poteſt conceptu ꝓ-
prio poſitiuo & ſimplici cognoſci ab intellectu fi-
nito ſcd̄m modum ſuę infinitatis: patet hoc ex dif-
finitione infiniti, nā ſi intellect⁹ accipiet eius quan
titatē, ſemper finitā accipiet / quoniam ſemꝑ eſt ex Ariſtot.
tra accipere, & ita arbitramur voluiſſe Ariſto. ¶ Ad
uerte ad duo. primū ꝙ hoc ē vna radix p̄cipua theo-
logiæ negatiuę: ſecundū ꝙ infinitū non eſt nobis
notum/ nō eſt ratione impoſſibilitatis cōtra Buri-
danū: cum deus poſſit facere infinitū actu ſecūdum
Grego. Arim. diſ. 43. primi: ſed tota ratio eſt. Infini- Burida.
tatis modus ex parte obiecti & finitatis ex ꝑte po Grego.
tentiæ, excedit em̄ ꝓportionē potentiæ / ſicut lux Arim.
ſolis excedit oculos nycticoracis. 2. metaphyſ. & per
iſta eſt ſatiſſactum dubio. Ariſt.

¶ Dubium II. An ad cognitionē totius requi ratur cognitio omniū partium?

¶ Pręmitto I. De ꝑtibus eſſentialibus & quātitati
uis ex q. de toto, hoc addito quod ꝑtes eiuſdē quan
titatis ſunt abinuicē ex toto diſtinctę/ vt duę peda-
litates bipedalis: & illę partes aliq̊ties ſumptę con-
ſtituūt totū, at partes eiuſdē ꝓportionis ſunt infi-
nitę in continuo: poſſunt autē ſic definiri ſcd̄m Bu
ridanū/ ꝙ ſunt ꝑtes q̄ ſic ſe hn̄t/ q̄lis eſt ꝓportio to Burida.
ti⁹ ad partē, talis vnius ꝑtis ad aliā in infinitū vt hic.

& ſic diuidēdo in infinitū in ſubdupla ꝓportione,
manifeſtius conſpice hac figura.

eadem quātitas. eadem proportio.

Ad mentem Themiſtiꝭ.

¶ Pręmitto. II. Quō pro illo ſtatu nulla ſubſtantia
in ſe a nobis cognoſci poſſit, vide in logica.

Reſpōdet̄ ad dubiū ꝙ ad perfecte cognoſcēdum
totum oportet oēs eius partes principales & eſ-
ſentiales cognoſcere: & cum hoc partes eiuſdē quan
titatis/ quamuis nō partes eiuſdem ꝓportionis: pa-
tet per Ariſto. dicentem nos debere cognoſcere quæ
& quot ſint partes: inſinuat ergo duplices partes de Ariſto.
bere aliquē nouiſſe. ¶ Adde tamen illud G. de Ochā Ocham.
licet totum nō poſſit perfecte cognoſci ſine cogni
tione partiū, tamen totū poteſt confuſe cognoſci ſi
ne confuſa cognitione partiū, puta quis videt aliqd
affabre ſculptū, primo obtutu plures partes oīno
non videt ſed dein ſigillatim perquirit: & tamen
ſtatim confuſe cognoſcit totum. vide eum diſtin. 3.
queſtio. prima primi.

¶ Articulus IIII.

¶ Ratio .I. Quodlibet fit ex quolibet ergo: antece-
Anaxag. dens patet per ratione͂ Anaxagorȩ in textu.
¶ II. Om͂e continuu͂ eſt a nobis cognoſcibile. & om
Co͂firma ne tale eſt infinitu͂ ſcd͂m diuiſionem ergo co͂firma
tio. tur nos negamꝰ infinitu͂ eſſe nobis notum ſcd͂m ꝙ
infinitu͂: ergo intelligimus infinitum ſcd͂m quod in
finitum, alioquin no͂ intelligeremus qd negaremus
Ariſto. more picæ aut pſitaci, Et de infinito habetur etiam
ſcientia diffinitiua. 3. phyſicoꝝ.
Ariſto. ¶ III. Intellectus noſter poſitiue infinita cognoſcit
ergo ꝓbatur. 3, de anima. Intellectus in ꝓpoſitione
vniuerſali infinita cognoſcit. Co͂firmatur qa fini-
tum eſt nobis notum/ergo & infinitu͂/ tenet illa-
tio quia oppoſitoꝝ eadem eſt diſciplina.
¶ IIII. Alicuius totius partes ſunt infinitæ: ſed infi
nitum eſt nobis ignotu͂: ergo illæ partes eru͂t nobis
ignotæ: & ſic earum cognitio no͂ eſt neceſſaria ad
cognitione͂ totius. Ite͂ ſi finitu͂ per ablatione͂ finiti
co͂ſumitur, iam continuu͂ non eſt diuiſibile in ſem-
per diuiſibilia.
Respondet ad. I. Quod om͂e quod fit / fit ex non
ente in actu/& ente in pote͂tia. ſ. ex materia. cum di
cis ergo fuit antequa͂ generabat: dico quod verum
eſt: erat in pote͂tia/ſed no͂ in actu, puta ignis fit ex
ligno/ignis no͂ erat prius in actu in ligno ꝑ homio
Anaxag. merias vt voluit Anax. ſed ſolu͂ in pote͂tia. Et ſic ne
go vltima͂ co͂ſeq͂ntia͂/quod ergo q̊dlibet fiat ex q̊lli
bet, quin potius quodlibet fit a determinato agen-
te, & ex determinata materia ꝓxima, nam ex gra-
no piri fit determinate pirus & non nux &c͂. No͂ er
go conſentiendu͂ Anaxagoræ.
¶ Ad. II. Concedo Infinitu͂ eſſe a nobis cognoſci-
bile ſcd͂m ꝙ finitum/ſed non ſecundu͂ ꝙ infinitum
& ita continuu͂ ſub ratione finiti a nobis cogno͂ſcit
ſed non ſub ratio͂e diuiſibilitatis in infinitu͂ poſiti
ue, Ad confirmatione͂ concedo. Infinitu͂ ſecundum
quod infinitu͂ eſſe nobis notum/ſcd͂m quod no͂ eſt/
ſed no͂ quid eſt: hoc eſt conceptu abnegatiuo / non
proprio ſimplici. Ad alia͂ confirmatione͂ dico quod
de infinito habet͂ ſcie͂tia ꝑ ꝓpoſitiones negatiuas,
no͂ affirmatias i͂ q͂ntu͂ huiuſmo͂i, Si dicis ꝙ diffinit͂/
diffinit͂ poſitiue / veru͂ e͂ de diffinito diffinitio͂e qd
rei/no͂ quid nominis/ſicut eſt diffinitio infiniti.
¶ Ad. III. Intellectus intelligit infinita confuſe in
vniuerſali, no͂ diſtincte. Ad confirmatione͂ dico am
bo oppoſita eſſe nota/ſed no͂ eodem modo: qa vnu͂
poſitiue, aliud priuatiue.
¶ Ad. IIII. Partes eiuſde͂ ꝓportionis ſunt infini-
tæ/ſed no͂ partes eiuſdem qua͂titatis. Ad additum di
co ꝙ Ariſto. intelligit finitu͂ per ablatione͂ partium
ſ. eiuſdem qua͂titatis. tandem co͂ſumitur: & non in- Ariſto.
telligit de partibus eiuſdem ꝓportionis/ in quas
diuiditur co͂tinuum.

Principia rerum naturalium eſſe contraria. Cap. V.

41 OMnes igitur co͂traria principia faciu͂t: & q vniuerſum vnu͂ eſſe atq; immobile
dicunt: Parmenides em͂ calidu͂ frigidumq; principia facit: atq; hȩc igne͂ terram-
q; appellat: & qui rarum & de͂ſum principia inquiu͂t eſſe. Democritus quoq; ple
num ipſa atq; vacuu͂ aſſerit eſſe: quoru͂ alterum vt ens, alteru͂ vt no͂ ens, eſſe dicit.
Inſuꝑ & haſce differe͂tias affert poſitione͂ inquam figura͂ ac ordine͂: hæc autem
contrarioru͂ genera ſunt. Poſitionis em͂ ſupra: & infra: ante & retro: figure ꝟo: angulis con-
42 ſtans atq; non co͂ſtans: rectu͂ & circumflexu͂ ſpecies ſunt. Patet igit͂ omnes co͂traria quoda͂mo- 2
do pri͂cipia facere rerum. ¶ Idq; no͂ ſine ratio͂e. Principia namq; neq; ex ſeſe mutuo: neq; ex Co͂cluſio.
alijs: & ex ipſis oi͂a eſſe oportet: co͂trarijs aute͂ primis hȩc inſunt. Quia nanq; ſunt prima: ideo
43 non ex alijs ſunt: quia ꝟo co͂traria ſunt: ideo no͂ ex ſeſe mutuo fiunt. ¶ Veru͂ idipſum quo pa-
cto fit & ratione co͂ſideremus oportet. Sumendu͂ eſt igitur primu͂: non qduis eorum q͂ ſunt in 3 Inq͂ſitio
quoduis agere: neq; quoduis pati a quouis aptu͂ eſſe. ¶ Neq; ex qbuſcunq; quiduis fieri: niſi ꝓbatio͂is
quis ꝑ accide͂s ſumpſerit. Quo nanq; pacto fiet album vel nigrum ex muſico: niſi albo vel ni- Suppo͂. 1.
gro ſit accide͂s muſicu͂. Sed album qdem fit e non albo. atq; ex hoc no͂ quouis: ſed e nigro vel 2
aliquo medioru͂. Muſicum aute͂ e non muſico: atq; ex hoc no͂ quouis: ſed ex i͂muſico vel e me-
44 dio: ſi aliqd inter ipſa medium eſt. ¶ Neq; rurſus in q̊duis primu͂ vnu͂quodq; corru͂pitur. ve-
lut album in non muſicu͂: niſi id ipſum no͂ nunq; accidat: ſed in no͂ album corru͂pitur: atq; in 3 In accide͂-
hoc non quoduis: ſed in nigrum: aut in mediu͂. Eode͂ modo muſicu͂ etiam in non muſicu͂: atq; tibus.
in hoc no͂ quoduis: ſed immuſicu͂ vel in medium: ſi qd inter ipſa mediu͂ ſit corrumpit͂. Simili
45 ter fit & in cȩteris. Na͂ & ea quæ no͂ ſimplicia ſed co͂poſita ſunt: eande͂ ſubeunt ratione͂. Sed
latet id ipſum ex eo quia diſpoſitio͂es oppoſite nomibus carent. Etenim omne conſtructum In mixtis
ex inco͂ſtructo: atq; inconſtructu͂ e conſtructo fiat neceſſe eſt. Co͂ſtructu͂ etia͂ in inconſtructu͂:
46 & in ipſum no͂ quoduis: ſed in oppoſitu͂ neceſſe eſt corru͂patur. Nihil au͂t intereſt: ſiue in con- In artifi-
ſtructio͂e ſiue in ordine ſiue in co͂poſitione hæc ipſa dicant͂. Patet em͂ eandem ratione͂ in cun cialibus.
ctis eſſe: atq; domu͂ ſtatuam: & q̊duis aliud ſimiliter fieri. Domus em͂ ex no͂ co͂poſitis ſed hoc
modo diuiſis: & ſtatua figuratorumq; q̊duis e non ſic figurato co͂fici fieriq; videt͂. Atq; hȩc
47 partim ordine: partim co͂poſitione conſta͂t. ¶ Si igitur hȩc vera ſunt: om͂e quod fit e co͂trario 4
profecto aut e medio fit & om͂e quod corru͂pitur in contrariu͂, corrumpit͂ vel in mediu͂. Me- Ro͂ iq͂ſita
dia vero ſunt ex co͂trarijs: ceu colores ex albo & nigro. Quare oi͂a quæ natura fiu͂t aut co͂tra

5 Couenientia átiqꝝ. ria aut ex contrarijs ſunt.¶Plurimi igit̃ & ceterorũ hucuſq; profecti pœne cõſentiunt: quẽ- 48
admodũ diximus antea.Nã oẽs elementa & ea quę ab ipſis prĩcipia nũcupant: quanq; ſine
rõne tamẽ contraria ponũt: q̃ſi ab ipſa veritate cõpulſi.¶Differunt tñ quia q̃dem priora: q-
differẽtia prima. dam poſteriora:& alij rõne:alij ſenſu notiora accipiũt.Quidam em̃ calidũ frigidũq;.Quidã
humidũ atq; ſiccum.Alij par & impar.Nõnulli concordiã diſcordiãue cauſas generatiõis eẽ 49
2 6 dixerũt.Hęc aũt inter ſeſe dicto differũt modo.¶Quare eadẽ quodãmodo diuerſa quoq; di-
Idem cunt.diuerſa q̃dem:ſicut & plurimis videt̃.Eadem aũt: ſilĩtudine ratiõis:ex eadẽ nanq; ſerie
Couenientia. ſumũt.Contrarioꝝ enim alia cõtinent:alia cõtinent:hoc igitur pacto eodẽ modo diuerſoq;:
& deterius ac melius dicũt.Et q̃dam ratiõe:quidã ſenſu notiora ſumũt:vt antea diximus. Ete
differẽtia Autoritas nim vniuerſale quiddã notius eſt ratiõe.Singulare aũt ſenſu.Rõ nanq; ipſius eſt vniuerſalis:
ſenſus ꝟo pticularis.Veluti magnũ quidẽ & paruũ ratiõe.Rarũ autem & denſum ſenſu ſunt 50
notiora.Patet igitur oportere cõtraria principia rerum eſſe.

Explanatio textus.

¶ Sicut cõmuniter antiqui-ſic & Ariſto.approbat principia eſſe contraria.

¶ I.Principia rerum naturaliũ ſunt cõtraria probatur autoritate antiquoꝝ quorum aliqui frigidũ & calidum/alij par & impar/ alij magnũ & paruũ/ alij litem & amicitiã/ alij plenũ & inane / alij rarum & denſum &c̃.principia ſtatuũt. [Antiqui.]

¶ II.Rõnabilit̃ ita poſuerũt :probat̃ q̃a ſic ſe hñtia q; non fiunt ex alijs nec ex alterutris / & oĩa alia ex ipſis/illa ſunt principia:ſed talia ſunt prima cõtraria.ergo minorẽ probat quia em̃ ſunt prima nõ fiunt ex alijs.& q̃a ſunt cõtraria vnũ nõ fit ex alio.

¶ .III.Quõ fiant oĩa ex contrarijs ratiõe ſcrutandum/& ſupponendo tria primũ.Nam q̃dlibet agit in quodlibet aut patitur. Secundũ non q̃dlibet fit ex quolibet niſi forte peraccidẽs. Tertiũ nõ quodlibet corrũpitur in q̃dlibet niſi per accidens: hoc ꝓbat primo in accidẽtibus, ſcd̃o in mixtis, tertio in artificialibus.

¶ .IIII.Tunc talẽ format rationẽ q; oĩa fiant ex contrarijs/quia oẽ q; fit,fit ex cõtrarijs aut medijs & ſimiliter quod corrũpitur ergo oĩa fiunt ex cõtrarijs,tenet cõſequentia/ q̃a etiã media fiũt ex cõtrarijs.

¶ V.Antiqui philoſophi cõueniũt & differunt.patet q; cõueniunt/q̃a oẽs ponunt principia eſſe cõtraria,q; differãt patet primo q̃a alij poſuerũt principia priora ſcd̃m ſenſum, vt calidum dẽſum/alij ſcd̃m intellectũ vt litem & amicitiã.Secundo quia alij poſuerũt contraria pticularia,vt ſequẽtes ſenſum/alij vniuerſalia vt ſequẽtes intellectũ. [Antiqui.]

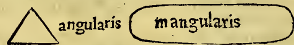
¶ VI.Antiqui q̃ſi idem dicũt & quaſi diuerſa,.patet q̃a oẽs volũt principia eſſe cõtraria/& vnũ cõtrariũ melius alio,item q; ſint priora a'ijs.itẽ q; aliq̃ ſint cõtinentia.i.determinãtia/aliqua ꝟo determinata.ideſt cõtenta Sed in hoc differunt q; aliqui ſumunt notiora ſecundũ ſenſum/alij ſcd̃m intellectũ, nam vniuerſale itellectu/ ſingulare ſenſu eſt noti⁹.

Annotatio in textũ.

Antiqui. ¶ Oẽs antiq poſuerũt principia eſſe cõtraria,quãuis hic excipiẽdus Anaxagoras: q res naturales ex ſimilibus nõ ex cõtrarijs conſtituit,vñ ob id eũ reprobat.11.primę philoſophię vt hic meminit Alb. verũ dicere potes ipſum formalia quoq; cõtraria poſuiſſe ſ.cõgregationem & ſegregationẽ. [Anaxag. Ariſto. Albertus]

Auerr. ¶ .I.Obijcit Auerr.quõ Parmenides principia contraria dixerit/cum tñ dixerit vnũ eſſe,ſed ens verũ vnũ poſuit/apparentia plura.Simplicius tñ.3.cœli. refert eũ per vnũ intellexiſſe deũ vt ſup̃ meminim⁹ [Parmeni. Simplici⁹]

¶ I. Democriti ſñiam explicat de atomis ſuis quas & figuratas cõſtituit.cuius differẽtias cõtrarias aſſignat ſ.angulare eſſe & inangulare hoc eſt carẽs angulo ſicut dixit antiquus interpres & Argyrop.trãſtulit angulis conſtans & non conſtans. [Democri. Antiqu⁹ interpres. Argyrop.]

¶ I.Obijcit cõtra Ariſt.Auerroys & dein Venetus, quia rarũ & denſum nõ ſunt contraria cũ coincidãt reſpectu diuerſoꝝ, nec plenũ & vacuũ / quia ſi vnũ cõtrariorum eſt in natura & reliquũ.Reſpondet̃ hic vſurpat cõtrarietatẽ large/non ſtricte/ de q̃ in qõe. [Auerr. Venetus.]

¶ III.Illum textũ cõiter faciũt ꝓbantem tertiã ptẽ minoris ſ.q; oĩa fiant ex ipſis, ſic Burleus.Bruxell. Alber.& alij faciũt,nos ꝟo Themiſtiũ ſecuti p ſuppoſitiones digeſſimus. [Burleus Brux. Albertus Themiſt.]

¶ III.Pro tertia ſuppõe adnotat Com.Corrũpi aliq̃d in aliud primo p ſe/& ſcd̃m accidẽns. primo in ſuã priuationẽ.p ſe i ſuũ cõtrariũ. p accñs in q̃cunq;. [Auerr.]

¶ III.In mixtis ait nos latere noĩa oppoſitoꝝ.Nyphus incõſonans poſuit Argyrop.inconſtructũ,Alia eſt incõuenientia hoĩs / alia leonis nec hñt noĩa ĩpoſita/vtraq; tñ eſt ſui cõtrarij corruptia. (obuia. [Nyphus Argyrop.]

¶ VI.Colligit hic vulgatũ dictum ſenſus eſt ſingularium/Intellectus vniuerſaliũ,ex q̃ diuus Tho. Nyphus & alij eliciũt/nos nõ poſſe intelligere ſingulare,deq̃bus alibi.Cõtra quos tamen facetũ cauillum ꝓferre potes,non em̃ mirũ q; hi alios nõ intelligũt cum nec ſeipſos intelligãt, nam ſi ſeipſos intelligerent/ſingularia intelligerent. [S.Tho. Nyphus]

Explicatio ſcholaſtica.

Q.VI.

An principia rerum naturaliũ ſint cõtraria?

Articulus.I.

¶ Nota.I.Quod p̃ter acceptiones q.1.dinumeratas Ens naturale poteſt adhuc multipl̃r vſurpari.Primo identice ſicut materia & forma, ſunt etem̃ identice natura. Scd̃o Cõtentiue, ſic totũ cõpoſitum dr̃ ens naturale cõtinet em̃ naturas.Tertio Inheſiue,ſic q̃litates rem naturalẽ cõſeruantes ſunt entia naturalia. Quarto Diſpoſitiue,ſic q̃litates preuiæ diſponẽtes materiã ſunt entia naturalia, porro deus & intelligẽtię ac cœlum poſſunt dici entia naturalia effectiue, ſunt etem̃ naturæ naturãtes vt in ſcd̃o dicet̃. Hic loq̃mur de re naturali ſcd̃o mõ et id q̃dem bifariã fieri põt,poteſt em̃ conſiderari vt in fieri/ hoc eſt vt ſtat ſub mutatiõe,alio modo vt in facto eſſe/hoc eſt in-

eſſe conſtituto & quieto.
¶ Nota.II.Principiū ſumit varie, eſt enim aliquod
principiū duratiōis vt in tēpore/ aliud principium
magnitudinis vt in limite, aliud eſt principium
diffiniēdi/aliud eſt principiū doctrinæ vt dignita-
tes/aliud ē principiū cognoſcēdi vt p̄dicamēta &c̄,
Aliud eſt principiū eſſendi aut tranſmutādi: & de il
lo eſt ad ꝓpoſitū,ſed tale principiū quoddā eſt acci
dentale/quoddā ſubſtātiale/& inter ſubſtātialia q̊d
dam eſt intrinſecū/quoddā extrinſecū.de q̄bus lib.2.
hic tm̄ loquimur de principio intrinſeco.Principiū
intrinſecū tamē adhuc eſt duplex,quoddā eſt ꝑ ſe pri-
cipiū/aliud eſt principiū per accn̄s.principiū per ſe ē
quod eſſentiaľr & penetratiue cōcurrit ad conſtitu
tionē rei naturalis, Vn̄ tria requiruntur ad hoc quod
ſint ꝑtes eſſentiales.primo q̊d ipſis circūſcriptis im-
poſſibile ſit totū eſſe.ſecūdo quod ſe penetrēt. id eſt
ſint in eodē loco. eſt em̄ penetratio duorꝫ exiſtentiū
in eodē loco mathematico poſitio. Tertio q̊d vnū
informet aliud, nam quantūcunqꝫ ania mea & cor-
pus eſſent ſimul, & ania nō informaret corpus, tunc
ego non cōſtituerer ex eis.Principiū per accidēs, eſt
quod ita facit ad conſtitutionē intrinſecā rei/quod
eo nō abiecto, totū non fieret: volo dicere in ligno
eſt forma ligni.Ignis cōtendit facere ignem, iā for-
ma ligni eſt principiū peraccidens ignis, niſi em̄ for
ma ligni abijceret a materia ligni, ignis forma non
poſſet introduci,ratio eſt q̄a duę formę ſubſtantia-
les ſpeciuocę nō poſſunt ſe cōpati in eadem materia
Corrolariū,illa eſt diuiſio analogi in ſua analoga-
ta/qm̄ principiū peraccidēs nō eſt principiū intrin-
ſecū.Et ita principiū peraccidens principiat / quādo
deſinit eſſe. Subdiſtinguit poſtea principiū in acti-
uum & paſſiuū &c̄.Sume hanc formulam.

- Principium
  - Rōnis
    - cognitionis.
    - diffinitionis.
    - doctrinæ.
    - probationis.
  - Rei
    - duratione.
    - magnitudie
    - in eſſendo
      - Eſſentiale
        - extrinſecum
          - efficiens.
          - finis.
        - intrinſecū.
          - per ſe
            - materia.
            - forma.
          - peraccidēs/vt forma ſeminis.
      - accidentale vt qualitatū diſpoſitio.

Ariſto. ¶ Nota III. Quod quāuis Ariſto. voluerit prīcipia
eſſe cōtraria ſcd̄m antiquos, extenſo vocabulo cōtra
rietatis, tn̄ ad mentē Ariſto. quæ principia dixerit
ipſe cōtraria & quō, non omnes cōueniunt. Primo
Bruxel. Bruxell. Vſingius & alij dicunt Cōtrarietatē ſumi
Vſingen̄. proprie ꝓ repugnātia qualitatū ſe in eodem ſubie-
cto nō compatientiū/ſed ſucceſſiue: & ita principia
non ſunt cōtraria.ſecūdo large pro repugnātia rerū
a q̄bus ſumūtur denominatiōes incōpoſſibiles, & ſic
Vueſalia (ait Vueſalia) ait Ariſto.10.metaphyſ. in vno quoqꝫ
Ariſto. genere eſt vna prima cōtrarietas. Et iſto modo dicūt
illa duo principia ſ. priuationē & formā eſſe princi-
pia cōtraria: q̄a ante tranſmutationē materia dicit
priuata tali forma & poſtea non. Materia aūt quia
Tartaret. eſt ſubiectū contrariorꝫ nulli eſt cōtraria. Et ita Tar
taretus ait priuationē cōtrariari formę habendę nō
Marſil. habitæ. Marſilius in abbreuiatis etiā terminis ap-
plicat ꝙ in trāſmutatiōe naturali exprimēda, opor
Suntzel. tet vti terminis contrarijs, accurrit cōi errori Sun-
tzelius noſter (quē tm̄ ob eius labores & fidem plu-
rimū laudo) dicēs, & ſic vltimate eſt cōtrarietas ſeu
Marſil. oppoſitio ratiōis ſolum. Nā ſic Marſil. priuationē
ait contrariā formę non re/ſed ratiōe, In hanc cha-
rybdim neotericorꝫ maior pars incidit. ¶ Iſti hoīes
Ariſto dicūt contra Ariſto. Themiſt. Auerr. & verba eorū
Themiſt. diſtorte torquēt interp̄tando/ vt inferius latius diſ
Auerr, cutiemus. Non em̄ loqtur Ariſto. de contrario deno
Ariſto. minatiōis tm̄, ſed loquitur de realibus cōtrarijs/ quę
nō fiunt ex alijs/nec ex alterutris/ſed om̄ia fiant ex
eis, nimis tenue erit ꝙ fiet ex terminis. Porro non
tm̄ eſſet vna cōtrarietas/ſi acciperet penes denomīa
tionē, cū plures alię poſſunt ſumi denominationes
incompoſſibiles. Pręterea quęro quę ſunt illa ī re q̄
denominant cōtraria, aut eſt materia in re & forma
Ariſtot. & hoc eſt cōtra te & Ariſt. q̄ p̄ter cōtraria ꝓbauit eſ
ſe ſubiectū cōmune vtriuſqꝫ. Si vero priuatio eſt ipſa
forma, iam idē cōtrariabit ſibi ipſi, eo ꝙ ab eodem
ſucceſſiue ſumunt denominationes incōpoſſibiles,
ſed q̄s eſt tā hebes q̄ credat Ariſt. tā diu laboraſſe de Ariſto.
principiorū cōtrarietate, & ſolū voluiſſe deſignare
vnā rē diuerſimode deſignatā. Vnde Vueſalia olfe Vueſalia.
cit inſipide eſſe dictū quare in fine ait. Cōuenien-
tius hic loquendū, q̄ntū eſſet poſſibile realit. Vnde
q̄a oīa ſunt accipiēda ſcd̄m materiā ſubiectā, in ſciē-
tia ſermocinali, de terminis, in realibus de rebus.
Ideo nunqꝫ ꝓpōes ſunt intelligēdę de terminis, q̄
uis logica vt ſcientia cōmuni vbiqꝫ vti poſſumus.
¶ Vnde Reales & Moderni extremius laborāt cir Reales
ca logicā, reales enim nolunt vti ea, vbi poſſent & Moderni.
deberēt, maxīe in cōſequētijs. Moderni ea etiā vtunt
vbi minus deberēt, oēs enim oculos vno collyrio
logicali inungūt, medius tutiſſimus ibis.
¶ Nota.IIII. ſicut inferius ꝓbabo luculentiſſime
priuationē vt eſt principiū rei naturalis eſſe formā
abijciendā, & eſt principiū ꝑaccidēs vt patebit, vo-
luit ergo Ariſt. p̄ter principiū materiale cui nihil eſt Ariſtot.
cōtrariū ex c. ſequēti eſſe duo cōtraria illius ſubie-
cti, & hęc cōtraria ſunt duę formę ſubſtātiales, vna
expellēda, alia introducēda, ſicut patet ex toto tex
tu, nā ſic vna forma abijcit, & alia introducit, nam
ipſe ait cōtraria habere fieri circa idē, etiā illa eſſe
prima cōtraria, q̄d non poteſt intelligi de materia,
ſed duabus formis, itē ait in c. ſeq. ſubiectū & priua
tio oppoſita formę, itē ait cōtrariū formę abijci in
tranſmutatiōe, itē ait principia pręter materiā eſſe
contraria, & in ſumma totus text. hoc clamat (eo
dempto ꝙ ait priuationē & materiā eſſe vnū nume
ro) & forte argumētū accipiem⁹ ex dubio, & q̄uis
a pueritia fuerī poſt meū ab Heidelberga receſſum
ſatis ſtudioſus defenſor viæ modernæ Friburgi &
Tibingę, tn̄ hoc loco termini ſtomacho meo nunqꝫ
placuerūt, & .xvi. anno ętatis meę (qui fuit Chriſti Eckius

1502.)oppoſitũ.Phyſica interpretando publice determinaui ad modũ iã digito monſtratũ & ſtatim latius declarandũ, & hactenus in hunc diẽ q eſt natalis meus.13.Nouemb.anno gratię.1517.plauſibiliť ei inhęſi, reperio tñ & alios hoc idẽ tenentes fa- Stapulen. brũ Stapulen̄ paraphraſten dũ ait. Rerũ naturaliũ principia ſunt cõtraria,nõ qdẽ materia & forma,ſi quidẽ materię nihil eſt cõtrariũ, ſed principia formalia tranſmutatiõis rerũ naturaliũ ſunt cõtraria, vtpote forma ſubſtantialis q̃ acqriť,& forma quæ deperdiť,vt cũ ex aq̃ generať ignis,forma aquę quæ Dullaert. abijciť,& forma ignis quę acqriť ſunt principia adinuicem contraria, M.quoq; Ioan.Dullaert vir rari ingenij.q.8.primi phyſ.idẽ voluit, formas ſubſtantiales eſſe contrarias quę circa materiam ſe ſucceſſiue expellant.

Articulus. II.

Concluſio Principia rerũ naturaliũ formalia ſunt cõtraria,loquor de principio per ſe q; eſt forma, & principio p accidẽs.ſ.forma abijcienda, & hoc loquẽ Ariſto. do de cõtrarietate extenſe, pbať p ratiões Ariſt. in textu.Nota tñ biuariã accipi cõtrarietatẽ,ſtricte p repugnãtia formarũ in eodẽ ſimul, & quę ſe viciſſim corrũpunt & expellũt, & ſic ſolũ cõuenit qualitatibus accidẽtalibus.Largius vſurpať cõtrarietas p repugnantia formarũ ſe mutuo expellẽtiũ ab eodẽ ſubiecto,ſic forma ſeminis & animalis ſunt cõtrarię,qa repugnãt & non ſe cõpatiunť in eodẽ ſubiecto,quãuis ſe non mutuo corrumpãt.

Articulus.III.

Aristot. Dubiũ.I.an cõditiões principiorũ ſint verę?

¶ Premitto.I.tres cõditiones ab Ariſtotele principijs tributas.1.qđ non fiant ex alijs.2.q; nec ex alterutris.3.quod omnia alia fiant ex ipſis.

¶ Premitto.II.qđ ex particula eſt æquiuoca,prio dicit circũſtantiã cauſę efficiẽtis principalis vel inſtrumẽtalis,vt oĩa fiunt ex deo. Scđo dicit circũſtãtiã ſubiecti vt forma fit ex materia, exponebat ibi Bñdictus farner M.Benedictus Farner noſter in phyſicis pceptor p fecto diligẽs,ex proin. Tertio dicit circũſtantiã ter Venetus, mini a quo ait Venetus,pceptor noſter Benedictus Bñdictus farner. ait,dicere circũſtantiã ordinis, vt ex aere fit aqua, ex albo fit nigrũ.Quarto dicit circũſtãtiã partis integralis vel eſſentialis,ſic domus ex tecto & fundamento cõponiť,homo ex corpore & anima.

Venetus Burleus Bruxel. ¶ Premitto.III.Cõmunẽ ſentẽtiã eſſe Veneti,Burlei,Bruxell.& aliorũ, qđ licet vnũ principiũ fiat ex alio, vt ex ſubiecto vel oppoſito, qa forma fit ex materia,& igiť non dicit circũſtantiã ſcđo aut tertio mõ. Sed in primis cõditioĩb⁹ ex dicit circũſtantiã partiũ.ſ.qrto mõ,nam nihil aliud fit pars eſſentialis aut integralis materię aut formę.Sed in tertia cõditione dicũt ex triplicẽ importare circumſtantiã.ſ.habitudinẽ ſubiecti, termini a quo, & partis,nã prima materia eſt ex qua fit forma vt ex ſubiecto,forma vna fit ex alia vt ex cõtrario, & totũ fit ex materia & forma ſicut ex partibus.¶ Illa de Nyphus Ariſtot. claratio eſt in ſe vera,attñ Nyphus eam improbat, qm̃ Ariſt.hic nondũ agit de materia, ſed ſolum de Ariſtot. principijs cõtrarijs,& c.ſequẽti materiã venabiť tan quã ſubiectã cõtrarijs,neq; ſibi apparet Ariſto. in tã paucis verbis,ex voculã variaſſe in tres ſignificantias,vnde in primis duabus cõditionibus conſentit cõmuni,q; ex dicit circũſtantiã partiũ, in tertia, circũſtantiã termini e quo ſeu a quo,nã oĩa quę fiunt vti ex termino a quo, fiunt aut ex forma aut ex priuatiõe, & hęc clare ſunt de mẽte paraphraſtis Themiſtij,vnde non dixit oĩa principia eſſe cõtraria,ſed indefinite, & hęc eſt optima expoſitio,& Themiſt. nunq; pueni ad hãc,niſi hoc anno,ait Nyphus,licet Nyphus. multis annis aliť dixerim. Et p notata facile exolues nodũ,an vnũ cõtrariũ fiat ex alio, his pmiſſis

Reſpondeť Conditiões modo expoſito intellectæ ſunt verę,hoc Ariſt.autoritate roborať. Ariſto

Articulus.IIII.

Ratio.I.Subſtantię nihil eſt cõtrariũ in categorijs ſed principia rerũ naturaliũ ſunt ſubſtantię, nã ſubſtantia non fit,ex non ſubſtantijs, ergo principia rerũ naturaliũ non ſunt cõtraria. Confirmať quia vnũ contrariũ fit ex alio, ſed principia non fiũt ex alterutris vt ĩ textu,ergo pricipia nõ ſunt cõtraria. Ariſto.

¶ II.Ariſt.xij.metaphyſ.improbat antiquos, qa ponebant prima principia eſſe cõtraria. ergo male hic approbat eorũ ſententiã. Confirmať qa ait ea eſſe quodãmodo cõtraria, & quodãmodo non, ergo nõ pure aſſeruit Ariſt.principia eſſe cõtraria. Itẽ principia intrinſeca maneť in principiato,ergo non ſunt contraria,tenet illatio qm̃ omne regnũ in ſe diuiſum deſolabitur. Lucę.xi.

¶ III.Nulla principia ſunt cõtraria,ergo, antecedens pbo qa materia & forma non ſunt contraria nec materia & priuatio,nec priuatio & forma ergo nulla.&c.& dimiſſis primis tanq; certis, probo tertiũ qa vel priuatio eſt materia vel forma expulſa,ſi eſt materia, tũc forma & materia non cõtrariant.Si eſt forma.tunc argumẽtor ,forma introducta & expulſa non contrariant ergo, probať quia nunq; ſimul ſunt,ſed illud qđ non eſt nulli cõtrariať.Confirmať qm̃ ſi eſſent cõtrarię,hoc eſſet ob earum repugnantiã,at ſic duę formę etiã eiuſdẽ ſpeci ei eſſent contrarię, quod non videtur.

¶ IIII.Quod non eſt, nulli cõtrariať,priuatio non eſt,ergo nulli cõtrariať.Item principia ſunt oppoſita priuatiue,vt vult Auer.ergo non ſunt contrarie oppoſita. Auerr.

Reſpondeť ad primã,qđ ſubſtantię nihil eſt cõtrariũ ſtricte,cõtrarietate actiuitatis,ſed bene cõtrarietate repugnantię, vt in logica diximus Pet. Hiſpa. Pe.hiſp. Faber Stapul.adnotauit priorẽ ac potiorẽ cõtrarietatẽ eſſe in ſubſtantijs,quã accidentibus,qm̃ formæ Stapulen. ſubſtãtiales omnino ſe non cõpatiunť in eodem,at formę accidẽtales ſaltẽ in eſſe remiſſo ſe cõpatiunť, vt in tepido,hinc ſubſtantię priora cõtraria, accidẽtium poſteriora dicunť c.ſequẽti numero.13.Alexander dixit ſubſtantię cõpoſitę nihil eſſe cõtrariũ, Alexan. ſecus de ſubſtantia ſimplici,vt in elemẽtis liquebat, at de hoc alibi.Ad confirmatiõnẽ dico vnũ cõtrarium fieri ex alio ordine, vt ex termino a quo, ſed principia non fiunt ex alterutris, vt ex dicit partem integrantem.

Ad ſcđam Ariſt.improbare ponẽtes principia efſectiua contraria, ipſe vero ponit vnũ primũ motorẽ,qa enĩ entia nolunt male diſponi, vnus ergo Ariſto. princeps.&c.Manichei ſimiliť poſuerunt duo ſumma principia vnũ bonorũ,aliud malorũ, ad confirmatiõnẽ dico Ariſt.hęc retuliſſe ad diuerſa, qa aliq Maniche/

ſunt cõtraria, aliq̃ non. Ad aliud dico ꝙ principia quę manent .ſ. materia & forma non ſunt contraria, ſed priuatio & forma.
Ad .III. priuationẽ accipi ꝓ forma expellẽda: & ſic cõtrariatᷣ formę introducẽdę/ qm̃ repugnãt: ad improbationẽ cũ aſſumis illas formas nũꝙ̃ ſimul eſſe cõcedo: ergo nõ cõtrariant: nego cõſequẽtiã & rõ eſt qa eo ipſo ꝙ expellit eã cõtrariatᷣ ei, ſicut ſciẽtia cõtrariatᷣ errori: & tñ nunꝙ̃ ſunt ſimul. Cõtrariari ampliat ꝓ eo ꝙ ſtati añ hoc fuit, aut poſt hoc erit ſcd̃m Io. dullaert. ¶ Ad cõfirmationẽ dico ꝙ formę eiuſdẽ ſpeciei repugnãt: at ſe non mutuo expellũt. Io. Dulla.
Ad .IIII. priuatiõem adhuc eſſe, licet mox deſiturã/ aut eſto ꝙ nõ ſit: tñ primũ fuerit/ vt primũ diximꝰ
Ad Auerr: dico qđ vſurpat priuatiõem pro materia priuata. De quo ſtatim plura. Auerroys

De numero principiorum naturaliũ ſecundum veritatem. Cap. VI.

50 DEinceps vero cõſiderandũ eſt, vtrũ duo an tria, an plura principia ſint. Vnũ em̃ 1
priĉipiũ eſſe nõ poteſt, qa nõ ſunt ipſa cõtraria vnũ. Nec etiã infinita, qa id qđ Cõcluſio
eſt ſub ſciẽtiã ſane nõ cadet. Vna quoqꝫ cõtrarietas eſt in omĩ genere vno: Sub- Scd̃a pars
ſtantia vero genus eſt q̃ddã vnũ. Et qa generatio ex finitis fieri poteſt, atqꝫ prę- Probatio prima.
ſtabilius eſt ex finitis, vt opinatᷣ Empedocles, ꝙ ex ĩfinitis fieri generationẽ exi- Scd̃a.
ſtimare. Cuncta em̃ q̃ ad generandas res pertinẽt, ex finitis, ꝓinde atqꝫ Anaxagoras ex infini Tertia.
tis reddere putat. Preterea alijs alia priora cõtraria ſunt, & ex alijs alia fiũt, ceu dulce, & ama Quarta.
51 rũ, & albũ, & nigrũ. Priĉipia vero manere ſemꝑ oportet. Ex his igitᷣ neqꝫ vnũ, neqꝫ infinita
principia eſſe conſtat. ¶ Cũ aũt ſint finita nõ facere duo ſolũ, rõnẽ aliq̃ habet, dubitauerit tñ 2 Cõcluſio
nõ incõgrue qſpiã, q̃nã pacto denſitas apta eſt facere raritatẽ, aut raritas denſitatẽ, & alia q̃-
uis cõtrarietas ſimili mõ. Nõ em̃ cõcordia diſcordiã, neqꝫ ecõtra diſcordia cõcordiã cõgre-
gat, & aliqd facit ex ipſa, ſed aliud qd tertiũ ambę. At q ſunt q plura etiã ſumunt, ex quibus
52 eoꝝ q̃ ſunt naturã cõſiciũt. ¶ Inſuꝑ & id qſpiã dubitauerit niſi qſpiã aliã q̃ndã cõtrarijs na 3
turã ſubiecerit. Nulliꝰ em̃ eoꝝ q̃ ſunt ſubſtãtiã cõtrariã eſſe videmus, priĉipiũ aũt de nullo Obiectio prima.
ſubiecto dicatᷣ oportet, alioqn priĉipij priĉipiũ erit. Subiectũ em̃ priĉipiũ & priꝰ ꝑdicato eſ Scd̃a.
ſe videtᷣ. Preterea ſubſtantiã nõ eſſe cõtrariã ſubſtãtię dicimus. Quõiã igitᷣ pacto ſubſtantia Tertia
53 ex nõ ſubſtãtijs, aut nõ ſubſtãtia ſubſtãtia prius erit. ¶ Q̃obrẽ neceſſe eſt eum q priorẽ atqꝫ 4
hãc rõnẽ verã eſſe exiſtimauerit, ſi ambas ſeruare voluerit, tertiũ aliqđ cõtrarijs ipſis ſubijce Illatio
re, queadmodũ dicũt ij q ſolã vnã q̃ndã naturã vniuerſum aſſerũt eſſe, vt aquã, aut ignẽ, aut
mediũ qđ intᷣ hęc collocarũt. ¶ Atqꝫ videtᷣ ipm mediũ magis. Nã ignis: terra: aer: & aqua: cũ
54 cõtrarietatibꝰ ſunt annexa. Iccirco nõ ſine rõe agũt q ſubiectũ ipm aliud ab his faciũt. Cęte- 5 Cõpatio
rorũ aũt qdã aerẽ ponũt. Aer em̃ minime reſpectu ceteroꝝ differẽtias ſenſibiles habet, atqꝫ antiquoꝝ
55 hũc ſequitᷣ aq̃. ¶ Verũ em̃ oẽs hoc vnũ in figuras cõtrarijs vertũt, denſitate inqꝫ raritateqꝫ, & ad inuicẽ.
inteſiõe, remiſſiõeue, q̃ qdẽ exceſſus omnino, defectuſqꝫ ſunt, vt antea diximꝰ. Hęc etiã opi- 6 Cõſenſus
nio vetus q̃dã eſſe videtᷣ. Vnũ inqꝫ & exceſſum, atqꝫ defectũ priĉipia rerũ eſſe, attñ nõ eodẽ antiquoꝝ
mõ, ſed priſci duo qdẽ agere, vnũ aũt pati dicebãt, at poſteriorũ qdã ecõtra. Vnũ qdẽ agere differẽtia
56 duo ꝟo pati potius aſſerũt. ¶ Tria igitᷣ elemẽta rerũ eſſe putare, ex his & iſtiuſmodi alijs aĩad 7
uerſis, videbitᷣ aliq̃ rõnẽ habere, ſicut antea dixĩus, ſed tribꝰ ponere plura nullã, ad patiendũ Cõcluſio.
em̃ ſufficiẽs eſt vnũ ipm. Si ꝟo q̃tuor cõtrarijs ſumptis, duę cõtrarietates ponantᷣ, vtriſqꝫ ſe- Probatur
orſum alia q̃dã natura media ſubijciatᷣ oportet. Quod ſi ex ſeſe viciſſim generare pñt, ſupua- primo
canea nimirũ altera cõtrarietas erit, & inſuꝑ fieri neqt, vt prię cõtrarietates ſint plures. ſub Secundo.
ſtantia nãqꝫ vnũ q̃ddã eſt genus eius qđ eſt, vt patet, q̃re nõ genere, ſed antecedẽdo ſequẽdo
ue dũtaxat intᷣ ſeſe priĉipia differẽt. Semꝑ em̃ vna eſt cõtrarietas in genere vno atqꝫ oẽs cõ-
57 trarietates ad vnũ reduci videntᷣ. Patet igitᷣ neqꝫ vnũ elemẽtũ neqꝫ plura duobꝰ vel tribꝰ eſſe Epilogus.
horũ aũt vtrũ ſit aſſerendũ, magnã dubitationẽ nimirũ habet. ¶ Hoc igitᷣ mõ nos dicĩus prio 8 Intentio.
de omĩ generatiõe ſimplicitᷣ ꝑtractantes. Eſt em̃ naturę accomodatũ primũ cõmunia dicere,
deinde ea q̃ circa vnũquodqꝫ ſunt ꝓpria cõtẽplari, nã qppiã e qpiã, ac aliud ex alio fieri dici Diuiſio
58 mus, aut ſimplicia dicẽtes aut cõpoſita. Dico aũt hoc pacto, fit em̃ hõ muſicus, & nõ muſicus,
muſicus, aut nõ muſicus hõ, muſicus hõ. Simplex itaqꝫ dico ipm fiens, hominẽ inqꝫ, & nõ mu Simplex.
ſicũ, & id etiã qđ fit, id eſt muſicũ. Cõpoſitũ ꝟo, & id qđ fit, & ipm fiẽs etiã cũ nõ muſicũ ho Cõpoſitũ
minẽ, muſicũ hominẽ fieri dicimus. Hoꝝ aũt alterũ, non ſolũ hoc aliqd, ſed etiã ex hoc fieri
dicitᷣ, ceu, e nõ muſico muſicus, alterũ nõ hoc in oĩbus dicitᷣ mõ, non em̃ ex hoĩe muſicus, ſed 9
59 hõ fit muſicus dicitᷣ. ¶ At ꝟo eoꝝ q̃ vt ſimplicia fieri dicĩus, alterũ ꝑmanẽs fit, alterũ nõ per- Alia diui-
manẽs. Nã hõ qdẽ ꝑmanet, cũ fit muſicus hõ, nõ muſicũ aũt & imuſicũ, neqꝫ ſimplex neqꝫ cõ ſio.
60 poſitũ ꝑmanet. ¶ Quę cũ ita ſint, hoc eſt ex oĩbus q̃ fiũt accipiendũ, ſi qs inſpexerit, vti dixi 10 Cõcluſio.
mus aliqd ſemꝑ ſubijci oportere ipm inqꝫ, fiẽs, qđ & ſi numero vnũ eſt, nõ tñ eſt ſpecie vnũ, Probatur
atqꝫ ꝑ eodẽ accipio, ſpecie rõeqꝫ differre. Nõ eſt em̃ eadẽ hoĩs & immuſici rõ, atqꝫ alterũ ꝑ primo.

manet.Nõ muſicũ aũt & ĩmuſicũ non ꝑmanet,neq; id qđ ex vtriſq; cõponit̃,velut ĩmuſicus
Scđo probatur. homo.At vero ꝗppiã e quopiã & non hoc fieri, in ĳſce magis dicit̃ quę non ꝑmanent ceu ex 61
immuſico fieri muſicũ dicit̃.Ex homine vero non dicit̃,verũ & in hiſce quę permanent, in-
terdũ eodẽ dicit̃ modo.Ex ære nanq; ſtatuã non æs, ſtatuã fieri dicimus. In eo tñ qđ oppo-
nit̃ & nõ ꝑmanet vtroq; dicit̃ mõ,& ex hoc fieri hoc,vt ex muſico muſicus, & hoc fieri hoc,
velut ĩmuſicus muſicus.Iccirco & ĩ cõpoſito ſimilit̃ dicit̃,ex ĩmuſico nãq; hoĩe atq; ĩmuſic⁹
11 hõ muſicus hõ fieri dicit̃.¶Cũ aũt fieri multis modis dicat̃, & q̃dã nõ abſolute fieri ſed hoc 62
Cõcluſio aliqđ fieri:Quedã ſimplicit̃ fieri dicant̃:qđ qdẽ ſolis ſubſtãtĳs cõpetit.In ceteris qdẽ patet
ꝓbat̃ primo in naturalibus aliqđ ipm ĩquã fiẽs neceſſario ſubĳci.Nã & q̃ntũ:& q̃le:& ad aliqđ & qñ & ubi:fit:aliq̃ re
ſubiecta ꝓpterea qđ ſubſtãtia ſola de nullo ſubiecto dicit̃ alio:cetera aũt vniuerſa de ſubſtan
tia ipſa dicunt̃.At ſubſtãtiã etiã & q̃cũq; alia ſimplicit̃ ſũt:ex ſubiecto fieri aliq̃: patefit ſane
diligent̃ cõſiderãti.Semp em̃ eſt aliqđ qđ ſubĳcit̃:ex q̃ generat̃ id qđ fit.Plantę nãq; & aĩa 63
ꝓbat̃ ſecũdo ĩ artificialibus. lia ex ſemine fiũt.Eoꝝ aũt q̃ fiũt ſimplr̃:q̃dã trãſfiguratõe fiũt:vt ſtatua:q̃dã additõe:vt ea
q̃ ĩcremẽta ſuſcipiũt.Quędã ablatõe.vt e lapide mercuri⁹,quędã cõpoſitõe:vt domus,quędã
alteratõe:vt ea q̃ vertunt̃ materia.Atq; patet ex ſubiectis oĩa fieri:q̃ hoc pacto fiũt. ¶Quare 64
patet ex dictis:oĩe ꝙ fit ſemp cõpoſitũ eſſe.Atq; eſt qdẽ aliqđ qđ fit:eſt aũt aliqđ qđ iſtud
12 Coroľm. fit,& hoc eſt duplex.Eſt em̃ aut ſubiectũ aut oppoſitũ,atq; opponi qdẽ ĩmuſicũ ſubĳci aũt ho
minẽ dico.Et vacuitatẽ qdẽ figurę,& informitatẽ,vel inordinationẽ oppoſitũ,æs aut lapi-
dẽ aurũq; ſubiectũ.¶ Si igit̃ eoꝝ q̃ natura cõſtãt cauſę atq; prĩcipia ſunt, ex qbus primis cõ
13 ſtãt ac facta ſunt nõ ꝑ accidẽs,ſed vnũquodq; id qđ ꝑ ſubſtãtiã dicit̃ patet oĩa fieri ex ſubie- 65
Cõcluſio cto ac forma.Muſic⁹ em̃ hõ,ex hoĩe q̃dãmõ muſicoue cõponit̃ rões em̃ in illoꝝ rões diſſol-
ues.Vniuerſa igit̃ q̃ fiũt ex ĳſce porro fieri patet.¶ Atq; ſubiectũ ipm,nũero qdẽ ẽ vnũ, rõe
14 aũt duo.Hõ nãq; & aurũ ac omĩo materia nũerabile eſt. Eſt enĩ hoc aliqđ magis, atq; id qđ 66
Cõcluſio fit,nõ ꝑ accidẽs eſt, & ipſo gignit̃.At priuatio ipm inq; oppoſitũ,accidẽs, forma aũt eſt vnũ
vt ordo,vel muſica,vel eoꝝ aliqđ q̃ ſimili mõ dicũt.¶Qua ꝓpt̃ ipſa principia,tũ duo,tũ tria
15 dicẽda ſũt,& tñ cõtraria,veluti ſi qſpiã dicat muſicũ & ĩmuſicũ,aut calidũ & frigidũ,aut cõ 67
Cõcluſio complexiua. ſtructũ & incõſtructũ;tũ nõ cõtraria,fieri em̃ nõ poteſt vt mutuo cõtraria patiant̃.Soluit̃ aũt
& hoc,qa aliud eſt ipm ſubiectũ,hoc em̃ nõ eſt(vt patet)cõtrariũ,q̃re prĩcipia neq; plura cõ-
trarĳs q̃dãmõ ſunt,ſed duo(vt ita dicã)nũero,neq; rurſus penitus duo,qa ipſoꝝ rõ eſt diuer
ſa,ſed tria.Diuerſa em̃ eſt hoĩs rõ, & ĩmuſici & vacantis figura & æris.Quot igit̃ principia
Epilogus. ſunt naturaliũ rerũ qbus generatio cõpetit,& q̃ nã mõ ſunt tot ſatis iã explicauimus,atq; pa- 68
tet aliqđ ipſis cõtrarĳs ſubĳci oportere,& cõtraria duo eſſe.Mõ aũt q̃dã alio nõ neceſſariũ eſ
ſe.Erit em̃ ſufficiẽs cõtrarioꝝ alterũ ad faciendã abſentia pręſentiaq; ſui mutationem.

Annotatio textus.

¶ Inquirit numerũ principiorũ ſecundũ veritatẽ, & de his agit in ſpeciali.

I.Non eſt tm̃ vnũ principiũ rerũ naturaliũ nec ſunt infinita, ꝓbat̃ primũ,qa vnũ nõ eſt cõtraria, ꝓbat̃ ſcđm prĩo,qa ſic res naturalis eſſet ignota, ſcđo qa in vno quoq; genere eſt vna pria cõtrarietas,& illa nõ poteſt habere infinita extrẽa,alias nõ eſſet vna tertio qa ſufficiũt finita,ergo nõ ponẽda ſunt infinita,q̃rto ſi prĩcipia eſſent infinita,ergo oĩa cõtraria eſſent prĩcipia,ſed hoc eſt falſum,qa aliq̃ cõtraria fiunt ex alĳs,ſicut albũ & nigrum.

II.Nõ ſũt tm̃ duo ꝑncipia reꝝ naturaliũ,ꝓbat̃ oẽ ꝙ fit,fit ex aliq̃,ſed vnũ cõtrariũ nõ fit ex alio ergo.

III.Obĳcit̃ prĩo ꝙ nõ ſit ſubiectũ vnũ qa nulli rei ſunt ſubiecta cõtraria, ſcđo qa ſi principiũ haberet ſubiectũ,ergo eſſet principiũ principĳ,tertio ſubſtantię nihil eſt cõtrariũ,& ſubſtantia fit ex ſubſtãtĳs,ergo prĩcipia non ſunt contraria.

Ariſtot. IIII.Infert Ariſto. ſi rões prĩas admittis.ſ.cap.v.ꝙ principia ſint cõtraria,& iã illas tres, tunc neceſſe eſt te tertiũ ponere.ſ.ſubcontrarias eſſe veras.ſ. ꝙ principia ſint cõtraria, & prĩcipia nõ ſint cõtraria & ita adhuc ſtat tertiũ eſſe.ſ.ſubiectũ cõtrariorum.

V.Cũ ergo ſubiectũ ſit cõtrariorũ ſeqtur ꝙ illi melius dixerũt dicẽtes principiũ materiale aliud ab aq̃ aere.&c̃.mediũ eſſe, dein qa aerẽ ponũt cõueniẽtius dicunt,q̃ aquã ponẽtes,poſt hos qui aquam.

VI. Oẽs antiqͥ ſic poſuerũt tertiũ principiũ cõtrarĳs formatũ,q̃uis nõ eodẽ modo,nã Plato poſuit duo pati & vnũ agere.Contra alĳ vnũ materiale & duo formalia poſuerunt. Plato.

VII.Tria ſunt principia rerũ naturaliũ & nõ plura, ꝓbat̃ qa ſolũ eſt vnũ ſubiectũ,& ſi duę eſſent cõtrarietates,vel ergo ex vtraq; cõtrarietate idẽ generabit̃,& ſic altera erit ſuꝑflua,aut diuerſa,tũc nõ erunt principia eiuſdẽ rei, ſcđo ꝓbat̃ impoſſibile eſt eſſe ſimul plures cotrarietates, qa in vno quoq; genere eſt vna prima cõtrarietas, ergo etiã in ſubſtãtia,q̃uis differãt ſcđm prius & poſterius.

VIII.Oſtendamus illa in gñatiõe, quã exprimim⁹ ſimplicit̃ aut cõplexe,& hoc iterũ varie loqmur,& deſcribit q̃d ſimplex,quid cõpoſitũ, & addit non vbiq; licere dicere ex hoc fit hoc.

IX.Eorũ q̃ fiunt alia ꝑmanẽt vt hõ cũ fit muſicus alia vero non vt immuſicũ fit muſicũ,ꝙ ſi componas homo immuſicus,etiam non manet.

X.Materia & oppoſitũ ſunt idẽ nũero, ſed rõe differũt,ſcđm ꝓbat qa materia manet & priuatio nõ manet, ergo,ſcđo ꝓbat ex mõ loquẽdi qa dicimus immuſicũ fieri muſicũ, & ex immuſico fieri muſicũ,ſed in ſubiecto nõ ſic vtimur duplici modo.

XI. In omni tranſmutatiōe aliqđ ſubijcit, probat in tranſmutatione tam ſubſtantiali q̄ accidētali, ſola enim ſubſtātia fit ſimpliciť, ſcđo ꝓbať inductiue qa quinqꝫ ſunt modi generandi.ſ. transfiguratio, additio, ablatio, cōpoſitio, & alteratio, & in illis oībus artificialibus preſupponiť ſubiectum.

XII. Corollariū ergo in generatiōe ſunt tria.ſ. cōpoſitū, & eius forma & materia, q̄uis & ſubiectū & oppoſitum fiant hoc.

XIII. Materia & forma ſunt principia p ſe rerum naturaliū ꝓbať qa totū fit ex eis primo & non ſecundum accidens igiť ſunt partes ſecundū ſubſtantiam rerum naturalium.

XIIII. Materia & forma ſunt principiū p ſe totius ſed oppoſitū & priuatio ſunt pricipiū p accidens.

XV. Sunt igiť quodāmō duo pricipia & quodāmodo tria, & ſunt vt cōtraria, & non contraria.

Annotatio in textum.

1. Finita principia ſufficiūt, ergo non ſunt infinita aſſerenda, hinc trahitur autoritas. Non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate. autoritas

3. hunc textū (inqt Sueſſa) nemo intellexit niſi lucidus doctor Themiſtius, dixerat Ariſt. pricipia eſſe cōtraria, at iam mouet argumenta dubitatoria tria, adductis ergo in vtraqꝫ partē rationib⁹, eſt ꝓblema dubiū, & igiť per regulā Topicā poteſt terminari ſubcontrarie pro vtraqꝫ parte. Sueſſus Themiſt. Ariſto.

3. principiū textus dubitatiue debere legi Nyphus admonet, & ſic, inſuper etiā id ambiget quiſpiam, ſubijciť vel ne cōtrarijs ipſis natura quędam aliať & qa latini ꝓ vel ne legerint, ſi non, aut niſi vt vides in Argyropilo, hęc fuit cauſa errandi expoſitorib⁹ nam ἢ μὴ interrogatiue capiť pro ſi ne, aut vel ne. Nyphus Argyrop.

Ex his duobus inuehiť Sueſſa cōtra Auer. q cū barbarus fuit, Ariſt. ſepe nō intelligit, quanqꝫ ex Grecorū fragmentis bonas enodet queſtiones, & inde magni Cōmentatoris nomen nactus eſt. Dij boni quantū prodeſt ſtudiū bonorū librorū, atqꝫ exercicium in bonis litteris. Sueſſa Auerroys Ariſtot.

7. multiplicatis contrarietatibus oportet ſubiecta multiplicari. regulam enim ponit Themiſt. Addita oppoſitione, addes & ſubiectum. Themiſti

7. materia diciť eſſe mediū inter cōtraria, non veritate ſcđm Auer. ſed ſimilitudine, qm̄ medium reale non eſt extrema actu, ſed potētia, ſic materia nullū cōtrariorū eſt & eſt tn̄ ad ipſa in potentia. Auerroys

7. Principia cōtraria differre ſcđm prius & poſterius bifariā ītelligiť. Vnomō vt ſolū loquať de pricipijs ſubſtantię: & illa ſiue ſint priora ſiue poſteriora nō differūt gn̄e. Scđo modo pōt loqui de principijs diuerſoꝝ generꝝ/ vt de materia forma & priuatōe q̄litatis: & tūc principia ſubſtātię ſunt priora/ accidentiū poſteriora: Et quod dicit nō differre illa principia gn̄e/ hoc eſt ſcđm Auer: reductiue: qa oīa reducunť ad pria cōtraria p̄dicamēti ſubſtātię/ vt ad potiora. Burle⁹ ītelligit diuiſim pricipia nō differre gn̄e.i. pricipia ſubſtātię ſūt ī eodē gn̄e, pricipia q̄litatis ſunt in eodē genere. &c. Stapulen̄ intelligit de pricipijs ſubſtātię, & ꝙ illa differāt ſcđm prius & poſterius, qa materia ſit prior formis, & forma abijciēda eſt prior forma introducenda. Auerroys Burleus. Stapulen̄.

8. Ordo doctrinādi magiſtralis ꝓcedere a cōmunib⁹ ad ſpecialia, vt in ꝓhœmio meminit & ipſe executus eſt. nā hic in genere loqť de generatiōe, ad elementoꝝ generationē in libro ſpeciali deſcendit & ita dein ad magis ſpecialia de nūeris, de plantis, anialibus. &c̄. Addit tn̄ Nyphus duos libros de plātis quoꝝ meminit Auer. grece inſcriptos eſſe Nicolao peripathetico. Nyphus. Auer. Ni. Peri.

11. aliq arbitranť hos generādi modos parti ad naturalia, ptim ad artificialia referri, aut qđ hoc fecerit ad mentē antiquoꝝ, q nullū diſcerniculū faciebant inter generationē artificialiū & naturaliū. Sed hoc nō cōuenit, nō enī legimus apud Ariſt. artificialia ſimpliciť fieri, nec eſt idē modus generandi vtraqꝫ. Rectius itaqꝫ priorē ꝓbationē in naturalia retulit Themiſtius, iſtā vero in artificialia. At inijcit ſcrupū alteratio, Diuus Tho. ait elemētorū generatiōnē alteratiōe deſignari, ſed hęc eſt naturaliū, ideo Themiſt. dicit aliqꝫ eſſe alterationē q̄ in q̄litate ac affectione verſeť. Alteratio rurſus ad ſubſtātiā ptinet, quę eſt formę tranſitio, & hęc poteſt eſſe artificialis ait Nyphus, vt generatio tritici, q̄ habet initiū ab arte, & hęc expoſitio aufert oēm ſcrupulū. Sed certe Nyphus plura polliceť q̄ pſtet, qs enim dixit ſegetē eſſe rē artificialē, nemo hominū q ſpirat, ideo melius exemplū dato de alteratiōe artificiali, vt aq̄ roſacea, pharmacū. &c̄. nā hęc aq̄ artificialis dici ſolet, q̄uis ſubtiliť vidēdo, & hęc naturalis ſit in ſcēmate qnqꝫ ꝓ centū latius annotauimus. Ariſto. Themiſt. S. Thom. Themiſt. Nyphus Nyphus Eckius

14. homo aurū. &c̄. numerabile eſt, & materia, numerabile intelligit hoc aliqđ indiuiduū in actu, & vt Themiſt. ait qđ digito monſtrať, & q̄uis materia non ſit ſic proprie numerabilis, tn̄ materia eſt huic ꝓpinquior, q̄ priuatio, nā accedit plus ad tale numerale quam priuatio. Themiſt.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. VII.

An tm̄ tria ſint rerū naturaliū principia.

Articulus. I.

Nota. I. ea quæ ſuperiori q̄ſtione adnotauimus de pricipijs, q volum⁹ habere ꝓ repetitis, qb⁹ adde principia adhuc eſſe duplicia.ſ. totalia & ptialia. Totalia ſunt q̄ nulli alteri cōtinuanť cū q̄ integrēt totū. Partialia vo ſunt q̄ alteri cōtinuātur, ſic Eckardus habet materiā in ſex pedalia diuiſibilē, ideo diceretur ſic ſex habere principia partialia, immo infinita ſcđm ꝓportionē. Adde preterea principia bifariā cōſiderari, primo vt ſunt rei vt eſt in fieri/ alio modo vt ſunt rei cōſiſtētis ī facto eſſe, alij ſub alijs verbis aiunt, alia ſunt pricipia trāſmutationis alia ſunt principia cōſtitutiōis. ¶ Adde p̄terea quō logici diſtinguūt ꝓpōem excluſiuā, & de excluſo extremo, q̄ alibi didiceris. ¶ Adde p̄terea qđ pricipia alia ſunt pria, alia vo poſteriora, exēplū ſcđi, tenēdo cū Auer. & Alb. ꝙ elemēta maneāt formaliter in mixto, iā ſunt plura pricipia totalia, ſed non prima, qa formę elemētoꝝ haberēt modū principiandi ſubiecti, & non eſſent primū principiū ſimile de forma corporeitatis ſecundū Sco. Auerroys Albertus. Scotus

Nota. II. priuationē hic multifariā vſurpari. Prīo ꝓ forma expellēda, illa em̄ priuať materia. Scđo ꝓ materia q̄ eſt priuata forma, ad q̄ tn̄ eſt i potētia, niſi enī materia careret forma, ipſam nō appeteret & ita in vulgari vſu, dicimus tā hoīem q̄ rem eius eſſe ſpoliata. Tertio vſurpatur pro forma quam materia nondum habet, & nata eſt ſtatim habere, Clithoueus vocat illā priuationē ſecūdo: & alterā vocat priuatiōnē primo.

& ita vere priuatio nihil eſt in actu, ſed ſolũ in po-
tentia, is modus minus frequens eſt apud philoſo-
Text. cõmenti.68. phos, Themiſtius in hoc primo ait priuatio eſt for
ma abſens, duo priores vſitatiores ſunt, nã vtroq;
modo priuatio dicit̃ pręcedere formã, nã forma ab
ĩjciẽda pręcedit, & materia prius eſt priuata forma
anteq; ab agente producat̃, & ita ex ſe cõuenit ma-
terię eſſe priuatã forma. ¶ Dic iã primo, priuati-
onẽ vt dicit formã expellẽdã eſſe principiũ rei na-
turalis tranſmutationis, q̃m alia forma introduci
non poſſet, niſi illa abiecta. Corollariũ rectius dici
tur priuatio eſſe principiũ, quã cauſa, quę plus exi-
ſtentiã cauſantis videt̃ dicere. ¶ Dic ſcd̃o priuatio-
nem vt eſt materia, in re eſſe principiũ ꝑ ſe, ſed nõ
vt priuationẽ rei naturalis, vt q̃n ex nõ homine fit
homo, ibi nõ homo eſt priuatio & terminus e quo
generationis, & eſt principiũ per accidens/q̃m am-
plius deſinit dici non homo. ¶ Dic tertio neutro
modo priuationẽ eſſe vnã entitatẽ priuatiuã a mate
ria realiter diſtinctã, ſicut ab aliq̃bus ponit̃ eſſe cę-
Ocham citas, ſurditas. &c. ꝓbat Ochã in aurea logica & in
ſum. phyſ, par.1.c.10 (vbi etiã ſeq. cap. oſtendit quõ
forma expellenda dicat̃ priuatio & principiũ per
accidẽs q̃a ab eius expulſione generatio incipit) &
ita fruſtra dicũt antiq; cęcitas eſt in ſe res priuatiua
diſtincta a re poſitiua, ſed relinquit in ſubiecto apti
Burleus tudinẽ quę eſt poſitiua, vide Burleũ hic.

Nota. III. q̃d ex hoc ſtatim liquet declaratio huius
problematis. Materia & priuatio ſunt vnũ nume-
ro, differunt tñ ratione, q̃m priuatio tunc accipitur
pro materia quę eſt priuata forma, igit̃ ſic priuatio
& materia ſunt idẽ entitatiue & realiter, & non ſo-
Tartaret. lum denominatiue vt male explicuit Tartaretus,
ſed in ratione cõcipiẽdi diſtinguunt̃, ſeu cogitatiõe
Themiſt. vt ait Themiſtius. ¶ Dico tñ vnũ, quod tunc priua
tio æquiuoce capit̃ ab eo ꝙ ſuperius ſępe capta eſt
pro altero principio contrario, quod patet ex tex-
tu cũ ait, at priuatio & contrariũ accidens ſunt, vi-
de quõ voculã, & inijcit tanq; inter diuerſa. ¶ Infe-
G.Ochã ro tñ cõtra G. Ocham vbi ſupra non oportere ęqui
uoce capi illud copulatũ in illa copulatiua, ita ꝙ in
prima parte accipiat̃ pro re, in ſcd̃a ꝓ terminis, q̃a
licet de rigore diſtinctio rationis ſit inter rationes
& conceptus vt ipſe ponit diſ.2.q.3. primi, & ideo
fatet̃ quęcũq; diſtinguunt̃ ratione, diſtingui realit̃.
At tñ ex eo q̃a ab vna re diſtinctę illę ratiões abſtra
hunt̃, ideo diſtinctio rationis, etiã rebus attribuit̃,
& ſic copulatum vtrobiq; realiter vſurpari poteſt.
Vueſalia Conueniẽtius enim eſt (vt Vueſalia pręcepit) quan
tum eſt poſſibile, nos in phyſica realit̃ loqui. ¶ In-
fero ſcd̃o vtroq; modo poſſe aptari priuatiõis dif
finitionẽ qua dicit̃ priuatio eſt carentia formę ali
cuius cũ aptitudine ad illã. Nam carentiã pro ma-
teria carente forma interpretari poteris, aut pro
Albertus. forma qua caret materia. ¶ Infero tertio Albertum
etſi inſignẽ Sueuũ, non tñ debere audiri, in eo q̃d
ponit priuationẽ eſſe inchoationẽ formę in mate-
ria, at de illa in fine huius. ¶ Infero vltimo ex hoc
Auerroys patere intelligentiã verboꝝ Auerroys cũ ait Com.
66. priuationẽ eſſe per ſe principiũ generatiõis, ſed
non rei genitę. Neceſſe enim eſt in generatione rei
naturalis aliq̃d abijci, q̃m habemus in motu termi-
num a quo. at illud abiectũ ſeu abijciendũ nõ ingre
dit̃ eſſentiã geniti, igit̃ nõ eſt eius principiũ per ſe.

Nota. IIII. quod G. Ochã, Bruxel. Vueſaliã, Saxo Ocham Brux. Vueſalia Saxo
& alij dicunt pręiacentẽ queſtionis in ſenſu reali fal
ſam, & in ſenſu logico veram, intellectũ aũt ferme
talẽ tribuũt. Tria ſunt principia. &c. ideſt tres ſunt
termini ſcd̃m rationes formales in ſignificãdo nõ
coincidentes, res quę ſunt principia intrinſeca rerũ
naturaliũ, ſpecie diſtincta ſignificantes, vel vt Mar Marſil.
ſil. ait. Ad exprimendũ explicite quid ſit naturalit̃
tranſmutari, oportet vti tribus terminis in ratione
differentibus, principia ipſius tranſmutationis ſig
nificantibus, declarat exemplo tranſmutari naturã
liter eſt ſubiectũ fieri ſub aliqua diſpoſitione quã
ante non habuit, vel deſinere eſſe ſub aliqua quam
habuit, per ſubiectũ exprimit̃ materia, per diſpoſi-
tionẽ forma, quã prius non habuit, notat̃ priuatio
Iſennachius quoq; ſtomachat̃ ſuper his q monſtro- Iſennach.
ſam interpretationẽ ſugillãt. At nõ ægre feret ami-
cus noſter, ſi ab eius ſentẽtia receſſerimus, quę nimi
um de aqua dialecticę vino phyſico infundit, me-
minimus ſuperiori queſt. captioſum eſſe. Sorticola
rum more, oĩa per capillos in logicam reijcere, quõ
enim per deũ immortalẽ principiũ erit terminus ſe
cundę impoſitionis illos tres terminos ſignificans
materiã, formã, & priuationẽ. Iam enim ad ſermo
tionalẽ pertinebit ſcientiã, & nõ ad phyſicã vidit
hoc inſignis alioquin Modernus Ioan. Dullaert, q Dullaert.
recitato alioꝝ recentioꝝ intellectu, ab eo recedit
& aliter ꝓpoſitionẽ & phyſice exponit, & nullo
modo logice, q̃m Ariſt. nunq; talẽ ſenſum logicũ Ariſto.
pręcendebat, & eum bene fugit D. Sintzelius. Ad- Sintzeli9
de quod Themiſt. infra tex. Cõm. 80. oſtendẽs anti Them.
quos aliã trinitatẽ poſuiſſe principioꝝ ꝙ Ariſt.
ait q̃m non tres res, ſed tria vocabula poſuerunt,
vide ꝙ illã modernoꝝ ſententiã Themiſtius inter
antiquas reprobat.

Articulus. II.

Concluſio Tantũ tria ſunt tranſmutationis rerũ
naturaliũ principia, prima, intrinſeca, totalia. ſ. ma
teria, forma, & priuatio, modis ſpeciuocis princi-
piandi diſtincta, eſt enim modus principiandi ma
terię per modũ ſubiecti, formę per modũ informã-
tis & termini ad quẽ, priuationis per modũ termi
ni a quo & abiectiõis, eſt enim priuatio a qua, ma-
teria in qua, forma ad quã fit motus, liquet hæc cõ
cluſio ex tex. Ariſt. Dico enim tria eſſe principia Ariſto.
ttranſmutationis, q̃a alioquin priuatio nõ eſt prin
cipiũ per ſe, ſed per accidens rei tranſmutatę, dico
intrinſeca, ad excludendũ extrinſeca, totalia pro-
pter partialia. &c. hoc probat Venetus contra Bu Venetus.
ridanum & Occham. Buridan9 Ocham

Articulus. III.

An principia ſemper maneãt, ſicut. P. dixit.

¶ Premitto. I. ſuper eo q̃d Ariſt. ait principia trãſ- Ariſto.
mutationis ſemper manere, varie exponi & decla-
rari primo Lincoñ. ait materiã in ſe eſſe ęternam/
quę habeat etiã formã ęternã. ſ. formã corporeitatis Lincon.
& illa materia habet etiã priuationẽ ęternã annexã
quę ſucceſſiue corrũpit̃ ſecundũ ꝙ formę producũ-
tur in materia, ab hac aũt priuatione, generant̃ om
nium aliarum formaꝝ priuationes, accedit ei Ny
phus, niſi quod illã formã ratione imperfectionis Nyphus.
dicit eſſe priuationẽ, ſed alias illã formã corporei-
tatis improbabimus.

II.dicunt ſorticolę & captiunculatores ſemper principia manere,ſed principia nulla ſemper manere,ſicut apud Ariſt.ſemper fuit homo, & tñ nullus homo fuit ſemper. Sic Paul.Venetus dicit illam eſſe veram principia ſemper manere in ſuppoſitiõe ſimplici,ſed non in ſuppoſitione perſonali G.de Ochami dicente,principia ſemper manere,q̃ ſemper in diffinitione tranſmutationis ponunt illi tres conceptus principiorũ, ſed hęc nihil ad aures Ariſtot.

V.Aegidius voluit principia bifariam cõſiderari, Primo cũ illis diſpoſitionibus q̃litatiũ actiuarũ, ſic non ſemper manent.Scđo ſine illis conditionibus abſtracte,& tunc intelliguntur ſemper manere, at tunc obijcit ei, nunq̃ ſic extare priuationẽ, nõ enĩ materia fit in actu ad aliã formã,niſi per qualitatiuas diſpoſitiones, nec forma prior abijcitur niſi qualitatum diſconuenientiũ iuuamine.

VI. regẽtes olim Parrhiſii viã Scoti intellexerũt, materiale pricipiũ ſemp manere,qa eſt æternũ,formalia pricipia cõtraria ſemp manere, nõ qđ ſemp exiſtãt,ſed qa ſemp ſunt termini cuiuſcũq; trãſmutatiõis naturalis,cuiuſlibet enĩ tranſmutatiõis naturalis vnus terminus eſt forma & alius priuatio. Et dicunt hoc eſſe de intentiõe Cõm. ſed reuera falſum imponunt Auerr.& expoſitõ iſta intellectum litterę non ſapit,vt confeſtim aperiemus.

VII,Lampertus ait hoc dictũ ab Ariſt. tanq̃ datũ ab antiquis,vt Diogenes dicebat,aerẽ eſſe principiũ omniũ.In corruptione hominis,aer non corrũpit,ſed accipit aliã figurã,aut ad mentẽ Ariſt. materia ſemper manet,& forma & priuatio ſemp manẽt,non in numero vel ſpecie,ſed in cõmuni analogia,qm̃ ſemper oportet formã eſſe in materia,& in hoc coit cũ opi. Veneti, at primũ diſtorquet literam & ſimiliter ſecundũ:Ideo octauo modo

Reſpondet ad dubiũ,Ariſt.non voluiſſe oĩa principia ſemper perpetuo manere,ſed quoniã intelligentia dictorũ ex cauſis dicẽdi eſt ſumẽda.Ideo dico cũ Auer. Cõm.50. principia ſemper permanere, quia non debent eſſe generabilia ex alijs, nec poſſunt ex alijs tranſmutari.ſ. in eodẽ genere principiandi,quo ipſa ſunt generationis principia.Manent ergo ſemper principia, qa ſub rationibus primorũ, & non mutant ad rationẽ principiati.&c̃.Et qđ hoc ſit verũ patet nam cũ dixiſſet alia principia eſſe priora alijs, & fieri ex alijs,ſicut albũ & nigrũ ex frigido & calido, nã ſic ſunt principia & principiata, volẽs ſeiungere principia prima,quia nõ fiant ex alijs,ſubdit,at principia ſemp manere oportet, quod intellige in ratione principij, non principiati.&c̃.

Dubium.II.an omne quod fiat:fiat ex ſubiecto preſuppoſito:

¶ Premitto.I. quod tranſmutatio ſubſtãtialis eſt mutatio facta in ſubſtãtia propter quã incipit noua forma vel deſinit forma,aut res aliter & aliter ſe habet quã prius ſe habuit.Corollariũ tranſmutari ſubſtantialit̃ eſt extenſius quã generari vel corrumpi,patet de menſa.

¶ Premitto.II.quod tranſmutatio ſubſtãtialis eſt triplex.ſ. ſupernaturalis, naturalis & artificialis. Supernaturalis eſt, actio quæ fit a cauſa prima ſine concurſu cauſarũ ſecundarũ ad illũ effectũ,alij diffiniunt,quod fiat ſine motu & mutatione phyſica. Aut tertio eſt actio quę fit ab agente non innitente ſubiecto in agendo,de quo ſtatim plura.¶ Trãſmutatio naturalis cũ ſit media, vtriq; extremo poteſt opponi,vnde vt diſtinguit̃ cõtra ſupernaturalem,eſt quę fit a cauſa ſecunda ſtante generali concurſu cauſę primę cum cauſis ſecũdis.¶ Nota deum ſuſpendere actionẽ cauſę ſecundę eſt ipſum non coagere.At vt opponit̃ artificiali eſt mutatio facta ĩ ſubſtantia per quã a cauſa ſecunda forma ſubſtantialis incipit vel deſinit eſſe. ¶ Artificialis eſt mutatio facta ab artifice per q̃ res aliter ſe nunc habet quã prius habuit de qua in ſcđo phyſ.

¶ Premitto.III. tranſmutatiõẽ naturalẽ eſſe triplicẽ.ſ.ſubiectiuã, Terminatiuã,& totalitatiuã ſubiectiue dicitur generari, quod fit ſubiectũ alicuius forme,cuius prius non fuit, & ſic materia dicit̃ generari ſcđm illud Auer.in hoc primo Materia in rei veritate generat̃. Terminatiue dicit̃ tranſmutari illud quod acquirit eſſe ſcđm ſe & quodlibet ſui ꝑ illã tranſmutatiõẽ, & ſic forma dicitur generari. Totalitatiue ſeu cõpletiue dicit̃ generari,quod reſultat ex genito ſubiectiue & genito terminatiue. Scđm Buridanũ eſt diuiſio analogi in analogata ratiõe primi mẽbri, qa generatũ ſubiectiue ꝓprie nõ generat̃.Theologi diſ.v. primi variãt de termino totali & formali,vide eos & Cam.q.7.primi.

¶ Premitto.IIII.fieri qđ in titulo dubij ponit̃ varie accipi,large dicit̃ fieri oẽ illud ꝙ ꝓcedit a nõ eſſe ad eſſe,& tũc alia factio eſt naturalis alia ſupnaturalis,velut de tranſmutatiõe diximus.Stricte aliqđ fieri eſt ipm̃ ꝓduci de potẽtia ſubiecti ſcđm ſe & qđlibet ſui vel ſcđm partẽ eius formalẽ. Corollariũ duplicia ſunt factibilia.ſ.totũ & forma nã forma fit ſcđm ſe & quodlibet ſui, totũ vero ſolũ fit ſecundũ partẽ eius formalem.

¶ Premitto.V.quod reputat̃ difficile quid ſit educi de potẽtia materie,ſi enim capimus actiue, tunc iam eſſet potẽtia actiua in materia contra Auerro. materia nullius eſt actiuitatis, ſi paſſiue, tunc etiã aĩa rõnalis educeret̃ de potẽtia materię, qa materia fuit potens eam recipere, neutrũ ergo eſt dicendum.Albertus habet ſuũ modũ de inchoatione formarum,Herueus recitat duos modos improbabiles diſ.18.ſcđi, vbi iſta res ꝑ doct. tangi ſolet, ꝓſequamur modos apparentiores, liberam eligendi facultatẽ lectori relinquentes,vide Marſ.q. xi.ſecundi.

¶ Primo forma dicit̃ educi de potentia materiæ/ qñ educit̃ a potẽtijs actiuis collatis rebus materialibus,nã iſtę potẽtię cõmunit̃ recipiunt̃ in materia ante ꝓductiõẽ formę,ſic ſpica ꝓducit̃ ex grano, & forma eius educit̃ de potẽtia materię, qa educit̃ vi ſeminis & q̃litatiuarũ diſpoſitionũ grani cũ cõcurſu cauſarũ vniuerſaliũ.i.influentia cœleſti, memini me ſimile quid legiſſe apud A. Auguſtinum loci non memini,tangit Herueus.

II.educi de potẽtia materię eſt ꝓduci ab agẽte, qđ in agẽdo reqrit materiã recipiẽtẽ ſuũ actũ, & ſic ad hãc ſentẽtiã dicit̃ ꝙ oĩs forma q̃ ꝓducit̃ a deo,non educit̃ de potẽtia materię, ſcđo oĩs forma ꝓducta ab agẽte creato educit̃ de potẽtia materię.Corollariũ ſeq̃t̃ eandẽ formã educi de potentia materię & non educi, patet quia reſpectu dei non educitur, reſpectu creati educitur. Corollariũ ſic idem creat̃

& generatᷣ reſpectu diuerſorũ agentiũ de quo in no
Eckius ſtro Chryſopaſſo.Corollariũ deus non poteſt edu-
cere formã de Potẽtia ſubiecti, & eã generare,pro
Adam Adam & Erbacẽn cõtra Marſil.q.1.quarti, is mod⁹
Erbacẽn. eſt pulcher, & idonee defendi poteſt ponit a G. de
Marſil. Ocham.q.v.ſecundi.
Ocham. III.poſſumus dicere formã educi de potẽtia mate-
riæ,qñ ſic ſe habet, quod ipſa neceſſario depẽdet a
materia neceſſitate naturali,ſicut formę brutales q̃
naturalit non poſſunt eſſe ſine materia, ille eſt mo
Summer. dus Ch Sũmerhardi,q.67.tractatus primi,q ibi cõ-
cedit aĩam intellectiuã fieri ex materia pręſuppo-
Tartaret. ſita, idem ſenſit Tartaretus.
IIII.Forma educit de potẽtia materię qñ in eſſe &
fieri depẽdet a materia, nã tũc in potentia paſſiua
materię eſt qđ talis forma vadat ad eſſe & nõ alit,
ſicut enĩ lumen dependet a potẽtia actiua ſolis,ita
forma dependet ex potentia paſſiua materiæ.
V.Dicam more meo & Peripathetice,formã educi
Camera- de potẽtia materię,qñ fit ex materia ſeu ſubiecto p-
cẽn q.1.qr ſuppoſito. Tunc aũt fit ex ſubiecto pſuppoſito qñ
ti. agens in ſic pducendo innitit ſubiecto. Tunc aũt
ei innitit qñ ſubiectũ cõcurrit in ſuo genere cau-
ſandi.Genera cauſandi materię ſunt quod recipiat
formã & ſuſtentet eam. Recipit qñ eſſentialiter &
penetratiue ei cõiungit. Suſtentat qñ naturalit for
ma non poteſt eſſe & ſubſiſtere extra eã. Attende
& reperies oẽs q̃tuor pdictos modos cõcatenari &
cõicidere.Nã ſic ſubiectũ pſupponit in q̃ fit virtus
eductiua,quo ad primũ, at qa agẽs creatũ nõ poteſt
agere,niſi i materiã hoc eſt niſi materia ſua potẽtia
receptiua cõcurrat, ideo eſt agens q innititur ſub-
iecto, ſed nedũ agẽs innititur ſubiecto, ſed & ipſa
forma pducta ſicut in fieri, ita etiã in eſſe depen-
det a materia,qa naturalit non poſſet eſſe extra ſub
iectum. Corollariũ ex illis oĩbus patet qd ſit fieri
ex ſubiecto,qa prioribus modis explicatur hæc te
ne mente.
¶ Premitto.VI.facile iam patere quõ creata, ſicut
aĩa noſtra intellectiua,non fiãt ex ſubiecto preſup-
poſito,quãuis enĩ deus non creet animã noſtrã,ni-
ſi materia prius cõpetenti organiſatiõe diſpoſita,
attñ nullũ agens creatũ eã attingit, ſed ſolus de⁹ eã
creat,neq̃ fit ex ſubiecto, ſed bene in ſubiecto,pri⁹
enĩ natura aĩa habet eſſe quã eſſe in corpe, licet illa
Auguſt. ſint ſimul tpe, iuxta illud vulgatũ Auguſtini deus
anĩas creando infundit,& infundendo creat, vide
Marſil. Marſ.q.1.ſcđi.Vnde anĩa rõnalis etiã non ſuſtentat
a materia nec ab ea dependet in eſſe, ſicut nec in fie
ri,qm aĩa intellectiua ſine miraculo poſt mortẽ ma
net extra materiã,qm nullũ agens creatũ poteſt ip-
ſam corrũpere,ſed nulla aĩa educta de potẽtia mate
rię ſine miraculo poſt mortẽ animalis poſſet exiſte
Gabriel re extra materiã.Iam liquet Gabrielẽ fruſtra formi
daſſe vbi non erat timor q.1.quarti ſen. q ſe gratis
inuoluit & fatet ſe neſcire quid ſit educi de potẽtia
materię, Corollariũ ſicut forma generat ex mate-
ria,ita corrũpit in materiã, & ita non annihilatur
ſi aũt forma non educta de potẽtia deſineret eſſe/
qa illa non corrumperet in materiã, neceſſario an-
nihilaret.Corollariũ ex his collige differẽtiã inter
creationẽ & generationẽ,corruptionẽ & annihila-
tionẽ de quibus alibi fuſius. Iſtis ſic profunde per-
penſis ac alta memoria cõmendatis

Reſpõdet ad dubiũ.Omne qđ fit naturalit termi
natiue fit ex ſubiecto pręſuppoſito, iuxta iam de-
clarata, patet autoritate Ariſt. & ratiõe communi Ariſtot.
doct.diſ.1.quarti qm nullũ agens creatũ poteſt age
re ſubiecto nõ pſuppoſito, alioquin crearet,ſed po
tẽtiã creandi negant cõmunicari poſſe creaturæ
dempto Cãm.q.1. quarti. Camerac.

Dubium.III.an ex non ente poſſit fieri aliquid, ſeu ex nihilo?

¶ Premitto quod aliqđ naturaliter fieri ex nihilo
poteſt duplicit intelligi.Vno modo ſubiectiue, & Ex nihilo
ſic ex nihilo nihil fit.i. ex non ſubiecto, qm omne aliqđ fie-
agens naturale preſupponit ſubiectũ.Alio mõ ter- ri Arimi.
minatiue,& ſic ex nihilo fit aliqđ.i.id qđ nihil om q.2.diſ.v.
nino eſt,poteſt ab agẽte naturali fieri.Nam forma primi.
leonis anteq̃ generaret, nihil eius omnino prefuit
& ita aſpiciendo non eſſe eius precedens,tunc fit ex
nihilo.Si vero aſpiciamus ad ſubiectũ, tũc non fit
ex nihilo.
Reſpõdet Ex nihilo ſubiectiue non poteſt aliqđ
fieri,patet oĩm veterũ conſenſu, captioſum eſt pe-
nes negationes tot ſenſus gignere, vt hic facere ſo-
lent Concordat Lucretius reſponſo. Lucretius
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus
Nil igitur fieri de nihilo poſſe fatendum eſt.

Articulus. IIII.

Ratio prima.Non ſunt tria principia rerũ natu-
raliũ,probo, quia vel ſunt tria principia per ſe, &
hoc eſt falſum,qa priuatio eſt principiũ per accidẽs,
vel ſunt tria cõputando etiã principia per accidens
& tunc erunt multo plura, qa infinita vni accidũt. Ariſtot.
ij.phyſ.Confirmat primo qa duo principia ſuffici-
unt.ſ.materia & forma.Scđo qa impoſſibile eſt eſ-
ſe vnũ principiũ.huius, ergo impoſſibile eſt eſſe
plura,tenet illatio qm ſi eſſent plura,eſſet vnum.
II.Infinita ſunt principia rerũ naturaliũ, quia infi
nitę ſunt partes materię, & quælibet eſt principiũ.
Itẽ q̃tuor ſunt cauſę, ergo q̃tuor ſunt principia qm
quęlibet cauſa eſt principiũ.Item Auer.in libro de Auer.
ſubſtantia orbis cap.1.principiũ eorũ quę recipiunt
in materia ſunt dimenſiones tres, ergo ſunt plura
principia q̃ tria. Item coelum eſt ens naturale ſine
illis tribus principijs.
III.Non omne quod fit,fit ex ſubiecto preſuppo-
ſito, pbat qa aliqđ fit ex non ente.ſ.forma quę dici
tur fieri ex priuatione,& priuatio eſt non ens.Item
ex forma quę non eſt,fit totũ cõpoſitũ.Confirmat
forma generat,ergo fit ex non ente, tenet conſe-
quẽtia,qa generatio eſt pgreſſio de non eſſe ad eſſe
i categorijs.Itẽ nihil formę pfuit,ergo fit ex nihilo. Ariſtot.
IIII.Si omne q fit,fit ex ſubiecto pſuppoſito,er-
go forma fit ex ſubiecto,ſed cõtra hoc eſt Ariſt. pri Ariſtot.
cipia non fiunt ex alterutris.1.phyſ.Confirmat cõ
tra notata ibidẽ.Si educi de materia eſt preſuppo-
nere ſubiectũ, iam anima intellectiua pſupponeret
ſubiectũ,quod patet primo ex eo qa ſol & homo ge
nerant hominẽ.2.phyſ.ergo homo fit ab agente na Ariſtot.
turali.Itẽ anię pductio prequirit materiã diſpoſi-
tam.Itẽ homo non eſt indignior bruto qđ pducit
brutũ.Adde quod ſi deus ſuſpenderet creationem/
queſtio eſt quę forma introduceret. Itẽ in puro lu-
mine naturali ita locuti ſunt philoſophi, ergo hoc
in lumine naturali eſt cõcedendũ.Porro intellectio

fit & nõ ex ſubiecto pſuppoſito. Et in hoſtia cõſecrata applicatione ignis fit calefactio, nullo ſubiecto pſuppoſito. Preterea materia fit, & nõ ex ſubiecto pſuppoſito, alioquin eſſet ꝓceſſus in infinitum in materijs.

Reſpõdet ad primã, priuationẽ eſſe per ſe principium tranſmutationis, licet ſit paccidẽs principiũ rei genitę. Ad confirmationẽ dico duo ſufficiũt ad ens naturale conſtitutũ in facto, ſed non ſufficiunt ad ens naturale in fieri. Ad aliã dico impoſſibile eſt eſſe tantũ vnũ principiũ.ſ. excluſiue quod non ſint plura, vel impoſſibile eſt tantum vnũ eſſe principiũ vt Meliſſus poſuit. Meliſſus.

¶ Ad.II. Infinita ſunt principia partialia, non totalia. Ad aliud quelibet cauſa eſt principiũ intrinſecum vel extrinſecũ, hic loquimur de principijs intrinſecis tñ. Ad Auer. reſpondit Nyphus ꝙ dimenſio reducit̃ ad materiã, qa habet ſimilẽ modũ principiandi ſicut materia. Tu dicas dimenſiones eſſe principiũ diſpoſitiuũ, qm̃ ſicut forma determinat ſibi certas q̃litates, ita determinat ſibi certas dimẽſiones, poſſet enim adeo aer condenſari, quod forma aeris non poſſet ſtare ſub tãta denſitate. De cœlo negetꝙ ſit ens naturale cõpoſitiue, ſed bene effectiue, at de hoc in primo cœli. Etiã nos loquimur eſſe tria principia tranſmutationis, ſed cœlum non tranſmutatur ſubſtantialiter. Nyphus. iiij.phyſ.

¶ Ad.III. ad primã ꝓbationẽ, ꝙ forma fit ex priuatione & ita ex non ente, vt ex dicit terminũ a q̃, vt qñ dicimus ex nihilo non fieri aliqd, negamus ſubiectũ. Ad ſcdam ſimilit̃, & ad tertiã quoq;, qm̃ ꝓgredit̃ de non eſſe tanq̃ a termino a quo, non ex quo. Eadẽ ſolutio currit ad quartam probationem vt liquet dub.iij.

¶ Ad.IIII. concedo primũ illatũ, & ad improbationem dico ꝙ principia non fiunt ex alterutris ſicut ex partibus eſſentialibus. Ad confirmationẽ nego animã Eckardi eductã de potentia materię. Ad Ariſt. dico forte ita credidit & falſo, qa cõmuni ſententia negauit creationem, de quo alibi fuſius, aut homo generat.ſ. quo ad ſeminis adminiſtrationem & diſpoſitionẽ, ſed non quo ad formę productionẽ qm̃ illã non generat, ſed creat. Ad aliud dico quod creatio animę reqrit materiã diſpoſitã nõ ſicut cauſam materialẽ animę, ſed hoĩs. Vel melius dic ꝙ requirit materiã non vt cauſam, ſed vt cauſam ſine q̃ non, de quo in ſcdo phyſ. Ad duo ſequẽtia reſpondebimus li.2. de aĩa. Ad aliud dico qꝺ bene locuti ſunt in lumine naturali, ſed non ſunt aſſecuti veritatem luminis naturalis. Vnde in hoc verũ dixerunt naturaliter ꝙ omne quod fit, fit ex ſubiecto preſuppoſito, ſed non dixerunt in hoc verũ in lumine naturali. Ad aliud nego qꝺ intellectio nõ fit ex ſubiecto preſuppoſito, quia fit ex aĩa, quę eſt ſubiectũ intellectionis. De hoſtia cõſecrata Theologi negãt ꝙ ignis ibi ꝓducat calorẽ ſed deus, & ille nõ reqrit ſubiectũ, vide diſ.xij. quarti, eſt vltra crepidã. Ad vltimũ dico vel dicis materiã fieri ſubiectiue, ſ c non requirit ſubiectũ aliud, vt patet ex reſponſione ad dubiũ, quia dubiũ reſtringit̃ ad factionẽ terminatiuam aut totalitatiuã, aut intelligis materiã fieri terminatiue, & tunc nego qꝺ naturalit̃ fieri poſſit, qm̃ ipſa eſt ingenerabilis. Sed bene poteſt fieri ſupernaturaliter, ſicut etiã factũ eſt ab initio mũdi, ſed tũc deus non fecit eam ex ſubiecto preſuppoſito. Ariſto.

De materia & priuatione in ſpeciali & errore antiquorum. Cap.VII.

69 Natura aũt ea que ſubijcit̃, ſimilitudine ratiõis ſub ſcientiã cadit, nam vt ad ſtatuã æs aut ad lecticã lignũ, aut ad aliquid aliud eorũ que formã habent materies atq; informe ſeſe habet anteq̃ ſuſcipiat formã, ſic ad ſubſtantiã, & hoc aliquid atq; id quod eſt hec ſeſe habere videt̃, vnũ igit̃ hec principiũ eſt. ¶ Non tamen eſt vnũ, neq; ens, perinde atq; hoc aliquid. Vnũ etiã principiũ eſt ratio & inſuper id, qꝺ 1 Cõcluſio. 2 Cõcluſio

70 eſt cõtrariũ huic ipſa inq̃ priuatio. ¶ Hec aũt quo nã pacto duo ſint atq; plura, paulo antea diximus. Primũ igit̃ dictũ eſt, cõtraria ſolũ principia eſſe, deinde neceſſariũ eſſe quoddã etiam aliud ſubijci, triaq; eſſe. Ex ijſce vero que nũc diximus patet quenã eſt differentia cõtrariorũ, & quomodo principia ſe habẽt, & qd eſt ipſum ſubiectũ. Sed vtrũ forma ſubſtantia ſit an ſubiectũ, nondũ emerſit. Patet tñ tria principia rerũ eſſe, & quo nã pacto, atq; quis ipſorũ 3 Epilogus

71 ſit modus. Quot igit̃ & quę ſint prĩcipia rerũ ex ijſce quas diximus ſit perſpectũ. ¶ Poſt hęc aũt & dubitationẽ veterũ vnice hoc pacto ſolui dicamus. Primi nanq; philoſophi veritatem atq; naturam eorum quę ſunt querentes, exorbitarunt quaſi ad aliam viam quandam a ruditate depulſi. Atq; aſſerunt, neq; fieri quicquam eorum quæ ſunt, neq; corrumpi, propterea quod neceſſe eſt quidẽ omne quod fit, aut ex ente aut e non ente fieri generariq;. Neutrum autem eſſe poteſt: Neq; enim fit id quod eſt. Iam enim eſt, & ex non ente nihil fieri poteſt. Aliquid enim ſubijciatur oportet, Atq; hoc pacto id qꝺ deinceps accidit augentes: neq; 4 Ratio antiquorũ. Auxeſis rationis.

72 multa inquiũt eſſe: Sed ſolũ ipſum quod eſt, Illa igitur ob ea quę dicta ſunt: hãc habuerũt opi

73 nionem. ¶ Nos aũt vno qdẽ modo: nihil inter hęc dicimus intereſſe: ex ente inquã aut e nõ ente fieri: & id quod nõ eſt aut quod eſt agere quippiam aut pati: aut quoduis hoc fieri: & me 5 Simile Diſtinctio

74 dicum agere quippiam aut pati: aut e medico aliquid eſſe aut oriri. Quare cum id dicatur dupliciter: patet & ex ente fieri: aut id quod eſt agere: aut pati: duobus modis identidem dici. Ædificat igitur medicus: nõ vt eſt medicus: ſed vt ędificator. & albus fit: non hoc ſane quo medicus eſt: ſed quo niger. Medetur aũt & medicinam amittit: quo medicus eſt, Atq; cum ma

xime ipſum medicũ agere qppiã:aut pati dicamus:vel e medico fieri,ſi illud agat vel patiaꝛ
vt medicus:patet & hoc,e nõ ente inq; fieri id ſignificare vt nõ ens eſt.Qd' qdẽ cũ nõ diſtin
6 xiſſent illi,longe a veritate ſemoti ſunt,& ob ignoratiõnẽ hãc adeo inſuper ignorarũt,vt ni
Solutio hil fieri ꝓrſus,neq; ceterorũ qcq; eſſe arbitrarenꝛ,ſed oẽm tollerent generationẽ.¶Nos aũt 75
prima & ipſi dicim⁹ nihil qdẽ fieri ſimpliciꝛ ex nõ ente tñ ex nõ ente ꝑ accidẽs fieri.Ex priuatiõe
membrũ enĩ q̃ eſt ꝑ ſe nõ ens:& q̃ nõ ineſt fieri dicimus.Afficiꝛ itaq; id admiratiõe.Ac ĩpoſſibile eſſe
primum. Membrũ videꝛ:ex nõ ente fieri.Similiꝛ aũt neq; ex eo qd' eſt,neq; id qd' eſt fieri niſi ꝑ accidẽs.Sic aũt 76
ſecundũ. & hoc fieri dicim⁹ eodẽ mõ:ceu ſi animal ex animali fieret,& aliqd' animal ex qpiã aĩali:vt
ſi canis ex quo fieret.Etenim canis nõ ſolum ex animali quodam ſed ex animali etiam fieret.
Sed nõ vt eſt aĩal:iã em̃ idipm eſt.Si vo qppiã emerſum eſt aĩal:nõ ꝑ accidẽs:nõ erit ex aĩali
Cõcluſio Et ſi qd ens orieꝛ:nõ ex ente:neq; e nõ ente fiet dictũ eſt em̃ qd ſignificat e nõ ente fieri eo 77
illius ſolu nãq; pacto q̃ eſt nõ ens.Inſup neq; hoc eſſe inq; oĩe aut nõ eſſe tollim⁹.Is igiꝛ vn⁹ eſt modus
tionis 7 ſolutiõis.¶Alius aũt eſt ꝑ potẽtiã atq; actũ.Dici aũt hęc pñt potẽtia atq; actu:hoc aũt aliis in 78
Solutio locis exacte magis determinauimus.Quare vt dicebam⁹ dubitatiões illę ſoluunꝛ,ob q̃s q̃dã
ſecunda. eoꝝ q̃ dicta ſunt cõpulſi tollũt antiq,ob hoc em̃ tm̃ exorbitarũt:ab ea via: q̃ ad generationẽ
corruptionẽue atq; oĩno mutationẽ accedeꝛ, hęc enĩ natura ſi viſa fuiſſet: oẽm hanc ipſoꝝ
8 ignorationẽ vtiq; diſſoluiſſet.¶Ipſam igiꝛ & alii qdã ſed nõ ſufficienꝛ vtiq; tetigere.Primũ 79
Error antiquorũ. em̃ ex non ente ſimpliciter aliquid fieri atq; oriri fatenꝛ,ea ſane ratiõe qua parmenidẽ recte
Primus. dicere arbitranꝛ.Deinde ſi eſt vna numero:& vna ſolum potentia ipſis eſſe videtur.Hoc aũt
Secundus plurimũ ſane differt.Nos em̃ materiam priuationemue,diuerſa dicimus eſſe:atq; materiam
Differentia prima quidem:non ens eſſe per accidens priuationem vero per ſe cenſemus.Et illam quidem:pro-
pe atq; quodammodo ſubſtantiam:priuationẽ vero ſubſtantiam nullo modo eſſe aſſerimus. 80
Differentia ſcda. ¶At illi,id quod non eſt:magnũ paruũq; ſimiliter inquiunt eſſe:aut vtrumq; ſimul:aut vtrũ-
9 q; ſeorſum.Quare modus hic trinitatis diuerſus ab illo penitus eſt:hucuſq; nanq; progreſ-
Platonis ſi ſunt:vt aliquã naturam oportere ſubiici dicant:hanc tamen vnam faciunt.Nam & ſi quidã
trinitas. dualitatem facit:magnũ & paruũ ipſam appellans:nihilominus tamen idem facit:alteram de
Materia ſpexit,Etenim materies quidem permanẽs:vna cũ forma cauſa eſt eorũ quę em̃ fiunt perinde
Platonis. ac mater.At cõtrarietatis altera pars:nec eſſe omnino perſępe ei videbiꝛ:qui mente ipſius ma
Rõ mouens Platonem. leficiũ intueꝛ.¶Nam cum ſit quoddam diuinũ & bonũ ac appetibile:alterum ipſi cõtrariũ 81
eſſe dicimus:alterũ ſuapte natura affectat:atq; appetit ipſum.Illis aũt euenit vt contrariũ in-
10 teritum appetat ſuũ:& tamen fieri nequit vt aut forma ſeipſam appetat:quippe cũ non indi-
Cõcluſio geat ſui:aut contrariũ:cum contraria mutuo ſeipſa corrumpant:Sed hoc eſt materia:perinde
cõtra Platonem appetens illud:atq; ſi fœmina marem & turpe appetat pulchrũ.Verũ nõ eſt per ſe ſed per ac-
Forma cidens turpe nec per ſe fœmina ſed per accidens.¶At vero tum corrumpiꝛ atq; gignitur: 82
autoritas tum neq; fit neq; corrumpiꝛ.Nam vt eſt quidem id in quo:per ſe corrumpiꝛ.Id em̃ quod cor-
11 rumpitur in hoc eſt:ipſa inquã priuatio.At ſuapte potentia:nõ per ſe Sed nec occidat nec ori
Cõcluſio. atur neceſſe eſt.Nam ſi gignitur ſubiiciaꝛ aliquid primum oportet.Ex quo hoc pacto naſce-
tur vt inſit in ipſa hoc aũt eſt ipſius natura.Quare fit vt ſit antea q; ſit orta.¶Etenim materiã
12 id dico:quod primum eſt vniuſcuiuſq; ſubiectũ e quo quippiam eo ſit pacto:vt non per acci
Diffinitio materiæ. dens inſit.Si corrumpitur:ad hoc vltimũ ſane proficiſceꝛ.Quare erit corrupta ante q; ſit cor-
rupta.¶De principio vero formali:Vtrũ vnũ ſit an plura:& quodnam ſit:aut quę ſint primę 83
Corolm. philoſophię diligenter exquiſiteq; officiũ eſt determinare ac pertractare.Quare hęc cõtem
platio illo in tempore reſerueꝛ.De naturalibus vero formis quę oriunꝛ ac occidunt:in hiſce
13 quę poſteri⁹ oſtendenꝛ dicem⁹ ac pertractabimus.Hoc igiꝛ pacto ſunt hęc a nobis determi-
Remiſſio nata prĩcipia inquã eſſe:& quę nã:& q̃t nũero ſint.Rurſus aũt alio principio ſumpto dicam⁹.
Epilogus,

Explanatio textus.

¶Tollit ſentẽtias erroneas cũ rõib⁹ antiquoꝝ,& qd de priuatiõe & materia ſentiendũ ꝓponit.

I.Materia prĩa eſt ſcibilis ſcdm ꝓportionẽ ad formã & tranſmutationẽ artificialẽ declarat exemplis

II.Materia prima nõ eſt ens vt hoc aliqd,i.ſicut totũ cõpoſitũ,ſed eſt principiũ entis & eſt vnũ,ſicut forma eſt vna & priuatio eſt vna,ſeqtur q; differt a materia artificialiũ,quę eſt hoc aliquid.

III.Epilogum facit dictorũ de principiis

IIII.Antiq dicentes materiã ſolũ eſſe,errabãt & negabant generationẽ,huic innixi rõni,qa ſi aliqd fieret ſimpliciter,aut fieret ex ente aut nõ ex ente,Nõ ex ente,qa ſic eſſet antequã fieret,nec ex ente qa ex nihilo nihil fit,Ex quo ſequitur tantũ vnum eſſe,& nõ multa.¶V.Sicut diſtinguimus medicũ aliqd facere,ita etiã diſtinguam⁹ aliqd fieri ex ente vel nõ ente,Sed medic⁹ aliqd facit per ſe,vt medicus per ſe medeꝛ,aliqd facit per accidens,vt medic⁹ ꝑ accidens ędificat,Siꝛ diſtinguatur aliqd fieri ex nõ ente,q; antiq ignorauerũt iõ gñatõem negauerũt

VI, Ratio antiquorũ ſoluit̃ primo q̃a ex nõ ente ſimpliciter nihil fit.ſed ex non ente per accidens fit aliquid ex materia, Et etiam non ex ente per ſe fit aliquid: nõ ſicut ex ſubiecto,ſed ſicut e termino a quo: Similiter ex ente p ſe nõ fit ens,ſed ex ente p accidens ,ſ.materia: ſicut ſi animal ex animali fieret &c̃ .et ita docet diſtinguere de ente et non ente addit tñ ſe per hoc nõ tollere an aliquid fieri poſſit ex omni ente: aut ex omni non ente.

VII.Solutio ſcd̃a eſt q aliq̃d fit ex nõ ente in actu & ente in potẽtia vt in metaphyſ.patet antiqui negabant ſuperiora: quia neſcierunt diſtinguere inter actum & potentiã: & ſic deuiabant a via generationis rerũ: quia ignorarunt ens in actu & potentia.

VIII.Antiqui qui materiam tetigerunt: fuerunt inſufficientes in duobus: primo quia propter rõnem parmenidis conceſſerunt aliquid fieri ex non ente ſcd̃o quia nõ diſtinguebant inter materiam & priuationem: Contra Ariſt.dixit materiã nõ ens eſſe p accidens: priuationẽ per ſe: Materiã quodãmodo ſubſtantiam ſed priuationem nullatenus,

Parmen. Ariſto.

VIIII, Plato etiã aliam poſuit trinitatem principiorũ quã Ariſt.poſuit em̃ magnum & paruũ p materia: & ideam pro forma: tñ deſpexit priuationem quod propterea fecit quia materia maneret in genito: priuatio nõ: quę in maleficiũ machinatur,

Plato. Ariſto.

X, Priuatio nõ eſt extra principia rerũ: pbat̃: Nam inter principia eſt quoddam diuinũ appetibile & optimũ & aliud eſt q appetit: & aliud: primo contrarium: & cũ forma nõ appetat ſeipſam: nec appetat cõtrariũ: ſequit̃ q materia appetat formã ſicut fœmina virũ: nõ em̃ poteſt materia eſſe ſine forma: ergo appetit eam: ſi ea priuatur,

XI.Quamuis materia ſit generabilis & corruptibilis per accidens: tñ neutrũ horum eſt per ſe : pbatur quia per accidẽs corrumpitur quatenus priuatio in ea corrumpitur: ſcd̃a pars pbat̃ quia ſi generaretur materia: ergo fieret ex ſubiecto & materia: ſed haec eſt eius natura: ergo eſſet antequam eſſet,

XII, Materia eſt ſubiectũ primũ ex quo aliquid fit cum inſit non ſecundũ accidens: & ſi aliquid corrũpitur in hoc abibit vltimũ: Corollariũ ergo materia eſt incorruptibilis : qm̃ quod corrumpitur: corrumpitur in materiã: ergo ipſa corrupta corrumperetur in ſe ipſam.

XIII ,De forma dicturi ſumus in metaphyſica , & de formis rerum naturaliũ in libris ſequẽtibus, De principijs hactenus dixiſſe ſufficiat.

Annotatio in textum.

Ariſto. ¶ Vbique Ariſt.mirificũ ſuum ingenium declarat: Genus em̃ philoſophandi ei⁹ peculiare fuit (vt Themiſtius teſtatur:) quo antiquorũ obſcuritates in pſpicuam quandã tranſtulit & propriã expoſitionẽ Vim quoq probationibus ac ſyllogiſmis adiecit: hoc Platone excellentior, q rationes apertius illuſtriuſq inducit,quodq earum principia a ſenſu & euidẽtib⁹ rõnib⁹ ſumit.Quod etſi vbique declaret, ſed & hoc quoq loco perſpicuũ facit vbi rõnem,in qua tot annis antiqui laborarũt,& quę in tot errores eos impulit tã breuibus & rotundis verbis euidentiſſime diluit. ac ad ſolutiones datas. exemplis familiaribus manuducit.

Themiſti Plato

Gellius. Argyrop. I.Materia per analogiam eſt ſcibilis Gellius interpretatus eſt ανάλογιαν. id eſt proportionẽ, Argyropilus ſimilitudinẽ rationis,eſt em̃ aliqua ſimilitudo materię in artificiali generatiõe & naturali.

Auerr. 4.Auerr.ſubfulciendo rationem antiquorũ,eam inſtruxit contra Chriſtianos,quibus fuit inimiciſſimus, Mahumeticus em̃ fuit vt paſſim apud eũ reperies: maxime ſcd̃o cœli quã diu ſecta illa floruerit meminit, Ratiotionabat̃ autẽ ſic.Si ex nihilo ſimpliciter aliquid fieret, tũc aliquid poſſet habere diſpoſitionẽ quã pri⁹ nõ habuit nec actu nec potẽtia ſed hoc eſt impoſſibile ergo.At reſpondent catholici,illud quod creatur prius fuiſſe in potentia,non poſſibilitate materię,ſed poſſibilitate agẽtis, quod quia virtualiter continet omnẽ creaturã poſſibilem: ideo potens eſt eã pducere, nullo pſuppoſito.

6.Materia dicitur nõ ens per accidẽs.i.ex adiuncto ſ.ex priuatione: quę eſt non ens per ſe,& ſic etiã dicit̃ corrũpi p accidens.i.ex adiuncta priuatiõe :quę adueniente forma corrũpitur per ſe, Parrh. ſic amphora dicit̃ corrumpi pter vinũ putre ait, Them.

Themiſt. 6. Themiſt.ait ex priuatiõe quę eſt per ſe nõ ens nõ fieri aliquid quatenus ſubſiſtit,quod intellige quatenus ſubiectũ,qm̃ ipſa nõ eſt priuatio, ſed terminus equo.

Plato 9.Plato poſuit aliã trinitatem quã Ariſt.ſ.magnum paruũ & ideam,quamuis dixerit magnũ & paruũ eſſe idem in re.

Explicatio ſcholaſtica.

Q.VIII.

An materia ſit ens: in actu vel potentia: a forma & priuatione diſtinctum.

Nota primo: Materiam accipi plurib⁹ modis. Primo capitur pro omni ſubiecto, & ſic anima eſt materia.i.ſubiectum ſcientię, & dicit̃ materia in qua, ſcd̃o vſurpatur pro omni eo quod obijcitur alicui: ſic dicimus illa eſt materia pñtis libri, illa eſt materia pro martialibus, & dicit̃ materia circa quã. Tertio dicitur materia res circa quã artifex operat̃ , vt aurũ materia cyphi.lignum parietis, Quarto vſurpatur pro principio eſſentiali rei naturalis paſſiuo & ſubiectiuo, Et de illa loquimur hic, ¶ Ea autem eſt duplex, Prima.ſ.et ſecunda.Prima eſt materia in ſe nude & abſolute cõſiderata in eſſentia ſua,ea tũc in pdicamẽto ſubſtantię collocat̃, Scd̃a materia eſt eadem materia cũ qualitatibus aut formis conſiderata, vnde ſic materia eſt quaſi veſtita, & terminus eam repreſentans eſt in ſcd̃a ſpecie qualitatis,Corollarium in re eadẽ eſt materia prima & ſecũda diuerſimode cõſiderata vt bñ adnotauit Vueſalia.Corollarium ea quę attribuunt̃ materię ſunt frequẽter intelligenda de materia prima.ſ.quod ſit indifferens ad omnem formã,quod ſit ſubiectum primũ vniuſcuiuſq,quod ſit ens in potentia &c̃.Corollariũ nõ fruſtratoria eſt illa poſitio,qm̃ multa attribuuntur materię,quę nõ competunt ei vt eſt qualitatibus affecta: ideo ad materiã primã recurrendũ eſt.Corollarium non ergo laudandus eſt Vſingius,qui nõdum inuenit ad quid haec diuiſio conducat, ita ait in ſuo paruulo.Corollariũ neq noſtrũ Sintzelium, dicentem in veritate nullã materiam primã exiſtere.Corollarium Nõ ergo accipimus quod ipſi materiam naturaliũ vocant primã, & artificialiũ ſecundam.

Vſingẽ.

¶ Adde poſtremo quod intellectus intelligens materiam primã nõ eſt falſus,licet em̃ ipſam ſine for

mis eſſe ſit impoſſibile natura:tñ intellectus intelli
gens eã ſine formis nõ falſe intelligit,ſecus ſi intel
ligeret eã eſſe ſine formis:rõnem vide in logica.
Nota ſecundo.Materię diffinitionẽ ſic intelligi,
Materia,ſ. prima eſt ſubiectum primũ.ſ. originale
vniuſcuiuſq̧.ſ.forme p̱ ĩdifferentiã:ex quo.ſ.tanq̃
ex ſubiecto:aliquid.ſ.totũ vel forma:fit per ſe.i.tan
quã ex parte eſſentiali:Et nõ ſecundũ accidens. poni
tur declaratiue.Et ſi quid corrumpit̃ &c̃.i.corrum-
pendũ corrumpit̃ in materiã ſicut fit ex ea: & ma-
teria eſt vltimũ in reſolutione:ſicut eſt primũ in cõ
poſitiõe,Vnde ſubiectũ phyſice eſt illud qđ aliquid
in ſe recipit,Subiectũ vero primũ eſt quod in ſe ali-
quid recipit & a nullo recipitur:ita diffiniebat. M.
Bñdict⁹ farner. Benedictus mihi adhuc puero: quãuis non ignorem
alios interpretari principiũ,i.principale: Iſenachi-
Iſenachi. us & Vſingius ambo interpretantur ex pro in: at
Vſinger. plus aliquid denotari illa vocula ex quã in:ſatis ex
dubio de ſubiecto pręſuppoſito patuit.¶Vnde ma
terię ſic ſumptę plures aſſignant̃ conditiones.
Auguſt. libro cõfeſſionum I.Eſt ens poſitiuũ:licet em̃ ſit ꝓpe nihil vt ait Au-
guſti.in genere ſubſtantiarũ:tñ plus habet de entita
te quã nullũ accidens vt arti.3.
Sco. diſt. 12.ſecundi II. Materia eſt in potentia ſubiectiua: quia recipit
formam & eam ſuſtentat.
III.Materia eſt appetitiua formę ſicut fœmina vi-
ri de quo arti.3.
IIII. Eadem eſt materia in oĩbus generabilibus &
corruptibilibus:nõ quidẽ in numero,ſed in ſpecie.
V, Materia nõ poteſt ſtare nuda Intellige natura-
liter:cum em̃ in ſe rudis ſit & informis, per formã
perficitur,diſtinguitur, & in varias figuras format̃,
VI. Materia eſt Mater formarũ, ex ipſa em̃ tanq̃
ex vtero omnes formę naturales prodeunt.
VII. Materia nullius eſt actiuitatis:quia vt videbi
tur eſt pura potentia:bene tñ aliquid cauſat vt pri
cipium paſſiuum.
VIII. Materia eſt minimę entitatis.ſ.inter ſubſtan
Auguſt. tias Auguſt.materia eſt prope nihil.
VIIII . Materia eſt ingñabilis & incorruptibilis,
Ariſto. & ita ſcđm Ariſt.ęterna:apđ catholicos ꝟo eſt crea
ta:eſt em̃ vnũ đ quattuor coęqueuis:quę ſunt ſcđm
Damaſce. Damaſ.Angelus,cœlũ:Materia:Tempus:vt eſt du-
ratio.Quõ ſit pura potentia poſterius videbitur.
Albertus Nota.III.Materiam varia ſortiri noĩa apud ethni-
Sanſo cos & catholicos, Nam vt Hiero. Super epiſtolã ad
de ſenis. Hebręos ait, in formem materiã quam gręci hylen
Hieroni. chaoſq̧ vocauerunt, Moyſes abyſſum dicit,habet
Greci. ergo tria noĩa Gen̄.1.appellat̃ em̃ primo terra, quę
Moyſes erat inanis & vacua,i, informis:dein appellat̃ abyſ
ſus,tertio aqua:ſunt etenim tres cõditiones mate-
rię in ſe.ſ.informitas,confuſio,fluxibilitas ſub di-
uerſis formis.rõe primi terra,ſcđi abyſſus, tertij aq̃
Moſes nominat̃, Priuationẽ Moſes dixit tenebras,formã
Picus. lucẽ,vide elegantiſſime Picũ in Heptaplo, ¶Apud
ethnicos dicit̃ Materia.Hyle chaos:Maſſa: Sylua.ele
mentũ &c̃.vt Albert⁹ poſt Auicennã in ſufficiẽtia
Albertus. ſua exponit.ὕλη.dicitur.i. ſylua qm̃ vt Platonici
Auicenna dicunt ipſa indeterminata exiſtens eſt dolabilis per
qualitatiuas diſpoſitiones ad omne artificiũ natu-
rale, Sic Empedocles vocauit mixtũ in quo eſſent
Empedo. capita ſine ceruice:qm̃ formę ſunt in potentia ma-
terię,ad quas nondũ habet diſpoſitiões introducto

rias.Subiectũ dicitur qm̃ ſubſtat vel ſubijcitur For-
mę,Fundamentũ naturę:quia accidentia partim in
forma:forma aũt & accidentia in materia ſuſten-
tantur,χάοσ chaos a cõfuſione & indeterminatiõe
dicit̃, qm̃ indifferẽs ſit ad illam vel aliam formam:
Sicut Maſſa Figuli in varias deducitur formas , Sic
& elementũ dicitur qa eſt primũ in cõpoſitiõne &
vltimũ in reſolutione:Mater formarũ dicit̃ & fœ-
mina per metaphorã: Indiget em̃ fœmina maſculo
mouente vt pariat, Sic materia nõ gignit totũ,niſi
prius fuerit fœcunda forma.
Nota.IIII. Potentiã eſſe duplicem .ſ. Subiectiuã
& obiectiuã, & dimittendo eo modo quo diffinit.
Sco . diſ.12.ſecundi dicamus cũ lichero ibi, & Gra- Scotus.
tiano.Potentia obiectiua eſt res quę non eſt, & po Licherus.
teſt eſſe ſicut anima antichriſti potentia appellabã Gratian⁹
ego illam potentiã:potentiã eſſendi ſeu potentiam
ad eſſe , qua aliquid nõ eſt, ſed habet poſſibile eſſe,
Dicit̃ aũt obiectiua qđ obijcitur actiõi per q̃ de po
tentia producitur ad eſſe . ¶ Potentia ſubiectiua
eſt qua aliquid natum eſt ſubijci et recipere aliquid
Sic anima infantis eſt in potentia ſubiectiua ad ſci
entiam ipſa vero ſcientia eſt in potentia obiectiua,
Iõ Ni.de orbellis primã potentiã appellat id ꝙ po- Orbellis.
tentia:& ſecundã nominat ſubiectũ potentię. Ter-
tio dicitur aliquid eſſe in potentia ſcđm Saxonẽ:
quia eſt pars alicuius qđ eſt per ſe hoc aliquid: & p̱
ſeparationẽ ab eo fit hoc aliqd p̱ ſe, ſicut partes cõ-
tinui, quę ſeparatę per ſe ſunt hoc aliquid, ¶ Per op Saxo.
poſitũ ens in actu dicitur bifariam. Vnomodo vt
actus diuidit ens.ix.metaph. Bruxel.dicit actũ enti
tatiuũ, & ſic om̄e quod eſt extra cãm ſuã dicit̃ act⁹: Bruxell.
quia actu eſt, ita qđ nõ eſt nihil, Recentiores appel- Ocham.c.
lant actũ pręſentię.Secũdo aliquid dicit̃ eſſe in actu 14. prime
formali,ſi tanquã actus recept⁹, diſtinguens, & actu partis.
ans ſicut loquit̃ p.vij,metaph.Iuniores dicunt, aliqd
eſſe in actu formali: quia ſit forma, vel ens habens Ariſto.
formã tanquã partem eſſentialẽ rei, Et ſic materia
nõ eſt ens in actu, vide Vſingiũ Vueſaliã & Sintze
lium, Sed hoc pacto deus nõ eſſet ens in actu, Meli⁹ Vſinger.
ego dicere ſolitus erã, cũ phyſica traderẽ, Act⁹ vſur- Vueſalia
patur vnomodo pro eo qđ actu eſt, & ſic omnis res Sintzel.
mundi eſt actus, Scđo pro eo quod actuat forman-
do vel informando ſeu efficiendo, & ex oppoſito,
ens in potẽtia dicitur primo ꝙ nõ eſt, vt nihil, ſcđo
quod eſt formabile dixi tunc Materia prima eſt ens
in pura potentia ſcđo modo, quia recipit & a nul- 1
lo recipitur, eſt etenim ſubiectũ primũ, Deus aũt eſt 2
puriſſimus actus, quia cũ om̃ia formet vt efficiens,
nihil omnino tñ recipit in ſe quod ipſum formet.
Anima aũt eſt act⁹ & potentia, & neutrũ pure, actu
at em̃ & format materiã & totũ cõpoſitũ, ſed rur-
ſus actuatur & formatur accidentibus.

Actus	purus	deus
	mixtim	anima
Potentia	pura	materia.

Articulus,II.

Concluſio.I.Materia quę actu eſt, actu pręſentiæ
eſt in pura potentia ſubiectiua & recipiendi, primũ
deducit Saxo per plures cõcluſiones, Buridanus af- Saxo.
fectant̃ logice probat, oſtenditur cõpendio p̱ Sco. Buridan⁹
quia materia eſt principium rei naturalis.1.phyſ.& Scotus.
eſt cauſa per ſe .2.phyſ.&.5. Metaph.eſt pars alicui⁹ Ariſto.

compoſiti.6. metaphyſ.eſt fundamentũ formarũ.i.
Auguſti. metaphyſ.eſt per ſe ſubiectũ mutationũ ſubſtantia-
lium.5.phyſ.Et eſt terminus creatiõis ſecundũ Aug.
fecisti vnũ prope nihil.ergo eſt ens in actu,ita ꝙ nõ
eſt in potentia obiectiua.Scđa pars ꝓbaꝉ q̃a quan-
to aliquid habet minus de actu,tanto magis eſt in
potentia.& quia materia eſt receptiua oĩm forma-
rũ tam ſubſtantialiũ quã accidentalium mediate vel
Ariſtot. immediate: ideo maxime eſt in potentia reſpectu
earũ:quare & per Ariſto.7.metaphyſ.diffinitur per
Aegidius eſſe in potentia.

Concluſio.II.Materia intrinſece abſolute & per
ſe eſt talis entitas, quare illud eſſe qđ abſolute eſt
non accipit a forma,ſed accepit a deo per creatio-
nem,ꝓbatur quia materia eſt ſubſtantia.2. de ani-
Themiſt. ma,& ita ẽ ꝓpria entitas abſoluta ſcđo ꝑ Themiſ.
primo huius in quadam digreſſione dicentẽ,mate-
riam poſſe cõſiderari in ſe, aut in comparatione ad
aliud, Materia in ſe ad ſuã eſſentiam conſtituendã
nõ indiget potentia,nec potentia in ſimplici ratio
ne materię includiꝉ:ſed primũ res quędam eſt in ſe,
& exiſtit in actu,Sed cõparata ad formam includit
potentiam,vide totã digreſſionẽ quę huc conducit
Cõment. poſita poſt Com,numero.61. Ratione illud proba
tur,quia tunc ſequereꝉ nõ eſſe eandem materiã nu-
mero in genito & corrupto, quod eſt contra omẽs
peripatheticos,nõ enim eſſet idem ſubiectũ ante &
poſt tranſmutationẽ,Sequela probaꝉ, quia mate-
ria ſecundũ diuerſarios opinatores habet eſſe a for-
ma,ideo alia forma dat aliud eſſe ſaltem numerale,
& ita forma precedens dedit eſſe materię,& forma
ſequens dabit aliud eſſe,& ita nõ erit eadem mate
ria numero.Preterea ſequereꝉ materiam eſſe corru-
ptibilem,probaꝉ quia ab illa forma habet eſſe:& ea
corrupta nõ habet eſſe ab ea,ſed perdit illud eſſe, er
go corrumpitur, Item materia eſt prior forma ſe-
cundũ peripatheticos,ergo nõ accipit eſſe a forma,
tenet cõſequentia quia imaginatio nõ capit,ꝙ ali-
quid capiat eſſe ab eo quo eſt prius,vide alias ratio
Scotus nes per doct.Scotũ.Bach.Arim.Gabriel,& alios,di.
Bacho: xij.ſcđi Contra Thomam,
Arim.
Gabriel. Cõcluſio.III.In philoſophia naturę materia nõ
poteſt eſſe ſine forma,In philoſophia vero fidei de
us poteſt ſeparare omnẽ formam a materia, ita qđ
Ariſto. materia ſtet nuda,prior pars patet vbiqꝫ apud Ari-
ſto.corruptio enim vnius eſt generatio alterius,al-
tera pars patet de materia illa informi creata ab in
Auguſt. itio mundi,quę fuit informis,adhuc tamen ſubſi-
ſtebat:& ita Auguſt.ait vtiqꝫ aliquid nõ formatum
Moyſes eſſe põt,hoc deſignauit Moyſes Gẽ.1.terra erat in
Auguſt. anis & vacua,aut vt alia tranſlatio habet,inuiſibi
lis & incompoſita/quid ſenſerit A.Auguſt.vide li-
Thomas bro de Geneſi con.Manich.&.12.Confeſſionum Ra
Tho.Anglicus. tiones non adduco,q̃a ſunt theologicę,deus poteſt
abſoluta diſtincta ſeparare & ſeparatim cõſeruare
Sueſſa. vide eas in prẽnominatis doctoribus, verũ eſt diu⁹
Caieta. Tho.tenet oppoſitũ par.1.q.66.art.1.& quidã Tho.
Lichetus Anglicus, Ratiões Sueſſę. & Caietani amarulentas
Trombe. diluit Lichet⁹ diſt.12.ſecundi vbi Trombettam cõ
Eckius tra illos defendit. ¶ Conducit iſta concluſio,quõ
Thom.de Corpus chriſti in triduo nullã formã ſubſtantialem
Argent. habuerit,de quo in ſingularibus Theologię,Moti-
Marſi. ua Thomę de Argentina in cõtrariũ ſoluit Marſi-

q.8.ſecundi.

Articulus.III.

Dubiũ.I.An materia ſit in potẽtia ad formã.

¶ Premitto.I. Formã multifariam accipi (vt hinc
ordiamur) etiam in phyſica, Primo forma capiꝉ ꝓ
cuiuſqꝫ rei habitudine ſeu quidditate,hoc metaphy
ſicũ ſapit, Scđo pro re quę poſt tranſmutationẽ eſt
talis q̃lis prius nõ fuit, Sic dicimus figurã ſtatuę vel
domus eſſe formã artificialem, Tertio vſurpaꝉ gene
ratim pro ente diſtincto a materia & toto cõpo-
ſito:& tunc duplex eſt.ſ.Aſſiſtens & informans. Aſ
ſiſtẽs quę nõ facit cũ materia vnũ ꝑ ſe, ſed ei aſſiſtit
ſicut motor mobili, Sic intelligentię dicunꝉ for- Ariſto.
mę quia aſſiſtũt orbibus,credidit em̃ Ariſto.cœlos
moueri ab intelligentijs quas nos angelos dicimus
ſic deus eſt forma formarũ,vide in noſtra Theolo
gia negatiua,Illa eſt forma foris manẽs. Informãs Eckius
forma quę actuat ſubiectum, quarũ vna eſt ſubſtan
tialis,alia accidentalis, Subſtantialis dat eſſe ſim-
pliciter,Accidentalis dat eſſe ſecundũ quid.Subſtã-
tialis facit vnũ per ſe,accidentalis vnũ per accidens
vt anima,facit,vnũ per ſe cũ corpore, & facit vnũ
per accidens cũ ſcientia.vide de his Saxonẽ pulchre Saxo.
q,xvij.primi.

Forma 1 { Naturalis 2 { Aſſiſtens / Informãs 3 { Subſtantialis / Accidentalis } } / Artificialis }

¶ Premitto.II.Ariſt.hic nõ ꝓſequi determinatio Ariſto.
nem de forma,Eam tamen circũloquitur ꝑ aliquid
quod loco diffinitionis vſurpatum eſt.ſ.Forma eſt
quoddã diuinũ optimũ & appetibile. Eſt enim for
ma altera pars cõpoſiti,quoddã diuinũ per aſſimila
tionem,eſt etenim actus, quorũ omniũ puriſſimus
eſt deus.Eſt & optimũ inter principia rerum natu-
ralium,& eſt appetibile a materia,ſicut perfectio a
ſuo perfectibili. Putatur quoqꝫ illam diffiniuiſſe
Ariſt.in ſcđo phyſ.dum ait forma eſt quę dat eſſe rei Ariſto.
quã ſic accipimus,Forma.ſ.ſubſtantialis informans
eſt quę dat eſſe.ſ.formale & ſpeciuocũ,rei.ſ. toto cõ
poſito,nam per formã ponit res in certa ſpecie, hęc
mente tene,q̃m in ſcđo nõ repetemus.

¶ Premitto.III.Quod potentia eſt duplex.ſ.actiua
& paſſiua: & vtraqꝫ eſt aut principalis aut inſtru-
mentalis de quib⁹.primo cœli,hic loquimur de po
tentia paſſiua principali.

¶ Premitto.IIII. Quod ponũt duplicem potentiã
materię,vnã habitualem,quę cõuenit materię nude
& in ſe cõſideratę, & ſic materia eſt in potentia ad
omnẽ formã,Aliam dicunt actualem quę eſt mate-
rię cõſideratę cũ qualitatiuis diſpoſitionibus,& ſic
eſt in potentia ad certam formam ꝙ habet.ſicut in
grano materia eſt in potentia actuali ſubiectiua gra
ni,& dum emoritur eſt in potentia ſubiectiua ſe- Vſinger
minis:dein in Potentia ſubiectiua ſegetis &c̃. De
materia cœli immiſcet Vſing, at hęc ſuo loco tra-
ctabimus,verũ vt hęc e fundo intelligas

¶ Premitto. V. quod preter hoc quod aliqđ eſt in
potentia ad eſſe,ad agere,ad recipere,aliquid tripli
citer dicitur eſſe in potentia.ſ.Naturali violenta et
Neutra, Eſſe in potẽtia naturali eſt habere inclina
tionẽ naturalem ad illud ad quod eſt in potentia,
Eſſe in potentia violenta eſt habere inclinationem

naturalem in contrariū, Eſſe in potentia neutra eſt, qn̄ aliquid nec inclinat ad hoc nec ad oppoſitū eiꝰ: de hoc alibi, ſufficiat hic digito monſtraſſe, Scias tn̄ Ocham ad mentem G. de Ocham inclinationē non eſſe ſine actiuitate & quicquid dixerit in ſententijs, hoc certum eſt apud eū.q.vltima quot, tertij vbi dicit inclinare eſſe agere, & ꝙ omnis inclinatio diſtinguatur ab eo cuiꝰ eſt: patet experientia (.qm̄ illę rōnes pręſtant alijs apud peripatheticos ait Themi. Themiſt. & poſt Albertus eū Alb.) lapide poſito ſurſum ſupra aſſerem, primo inclinatio debilitat reſiſtentiā aſſeris: dein eam debilitatam corrūpit, frangendo ſic aſſerem, quod nō poſſet eſſe, niſi inclinatio eſſet actiua. Quibus pręmiſſis

Reſpondetur ad dubiū Materia de ſe & abſolute cōſiderata eſt in potentia ad quālibet formā indifferenter: & hoc loquendo de potentia paſſiua principali & neutra, Dico ſcd'o quod talis potentia nō diſtinguit ab ipſa materia, prior pars manifeſtior erit ex dubio ſcd'o, Altera aūt pars ꝓbatur quia ſi potētia materię eſſet diſtincta a materia: iam eſſent infinitę potentię in materia: quia materia appetit Scotus infinitas formas, vt Sco, dat diſt.1.q.1.primi Tot em̄ ſunt appetitꝰ materię ad formas, quot ſunt formę receptibiles, & ſic eſſet infinitū actu, Item talis potentia eſt accidens: ergo inhęret materię, & per cōſequens materia eſt in potentia ad tale accidens: & tūc quero aut ſeipſa, & ſic potentia materię eſſet materia, ꝙ eſt ꝓpoſitū, & eadē facilitate dixiſſem materiā eſſe ī potētia ſeipſa ad formā, Qd' ſi dixeris eſſe ī potētia p aliā potētiā, ſimilit' qrā de illa, & ita erit ꝓceſſus ī infinitū, Prẹterea deus abſoluta pōt ſeparare, ergo & potentiā illā, qd' natura rei nō patit' Dicamus ergo materiā eſſe talem in eſſentia ſua, qd' ſeipſa potēs eſt recipere formā, ſicut eſſentia ſua eſt priuata forma quā nō habet, &c̄. vt ſupra admonuimus Corollariū ſequit' contra Scotiſ. regentes olim Parrhiſi. Parrhiſius & cōtra Tartaretū ꝙ potentia materię Tartare. formalis nō diſtinguit' a materia, ſicut nec aptitudi- Sanſo. nalis, Corollariū nec etiā F. Sanſonē audimus qui hic q.xvij. ponit triplicē potentiā, vnā q potens eſt ſubiectū, illā dicit ſubſtantiā, aliā quę ſit Idoneitas paſſiua materię ad formā: Illa ſit paſſio materię, realiter eadem ipſi & diſtincta formaliter, Tertiā potentiā ponit reſpectiuā materię ad determinatā formā: & illā ponit realiter diſtingui a Materia: patet qm̄ prima potentia ſufficiat, & alię ſunt cōmenticię.

Dubium.II. An materia appetat formam?

Premitto.I. quod appetitus eſt inclinatio ad aliqd ꝓſequendū fugiendū aut patiendū tanquā verū bo- Bruxel: nū vel apparens. Sic Bruxel. & Vſingius aiunt, Ap- Vſinger. petitus eſt tendentia rei in ſuū bonū apparēs vel exiſtens. Habet em̄ ſe appetitꝰ vt potentiā, & bonū vt Ariſtot. obiectū eius, quare ait Ariſt.1.ethicoꝝ, bonū eſt qd' omnia appetunt.

Pręmitto.II. quod oēs ferme in hoc cōueniūt qd' triplex eſt appetitus naturalis, animalis ſeu ſenſitiuus, & intellectiuus, Naturalis eſt inclinatio rei ad verū bonū, ſine cognitiōe pręuia particulariter appetentis, vt quod lapis appetit eſſe deorſum, qd' arbor appetit cōſtringi tēpore frigoris. Dico ſine cognitione particulariter appetētis: qa ſemper fit appetitus cū cognitiōe cauſę vniuerſalis, Vnde etiam ſemp appetitus naturalis ad verū bonū tēdit, qm̄ dirigit' ab agente infallibili. ſ. a deo. ¶ Senſitiuꝰ appetitus eſt inclinatio rei in ſuū bonū apparēs vel exiſtens eiꝰ cognitōe ſenſitiua pręuia, exiſtēs bonū: vt equus famelicꝰ auenā appetit: apparens, vt canis q appetit vmbrā carnis in aqua. ¶ Senſualis alius eſt iraſcibilis, & ē repulſiuꝰ illiꝰ qd' ꝓhibet cōſequi bonū aut fugere malū, Cōcupiſcibilis alius eſt ſecūdū quē animal ꝓſequit' bonū vel fugit malū, vt aſinus cōcupiſcit cardines & tribulos, refugit pontē ſup quo cecidit, vnde canis cōcupiſcit cibū, ꝙ ſi qs ꝓhibeat eū a cibo, Iraſcit' ei. ¶ Intellectiuus appetitꝰ eſt voluntas, fert' in ſuū obiectū intellectiua cognitiōe pręuia Voluntas em̄ eſt de ſe cęca, ait Marſil. in ſcd'o Marſilius habet ductorē intellectū, videas eū de appetitibꝰ.q. xxij. ſecūdi. ¶ Adde hic verbū G. de Ocham diſt, 1.q. Ocham iij primi. qd' nec ſenſitiuus nec intellectiuꝰ appetitꝰ cauſant' ab obiecto / ſed a potentia & cognitōe pręuia, in q relucet obiectū: & in hoc ſentit cōtra Sco. Scotus

Appetitus.
- Naturalis
- Animalis
  - Senſitiuus
    - Cōcupiſcibilis
    - Iraſcibilis
  - Intellectiuꝰ

¶ Pręmitto.III. Appetitū naturalē bifariā accipi: primo ꝓprie qn̄ appetēs actiue inclinat' ad illud qd' appetit, ſicut patet de lapide petente deorſum, ſcd'o improprie qn̄ actiue inclinat' ſeu indifferenter ſe habet ad illud quod appetit. Volo dicere quia regulariter inclinatio eſt actus elicitꝰ ab eo ꝙ inclinat', & realiter ab eo diſtinguit': ideo vbi nō reperit' talis qlitas elicita nō debemꝰ dicere, qd' ſit ꝓprie inclinatio, ſed pōt dici appetitꝰ naturalis, ip̄rope, ſicut ꝙ oēs hoies naturaliter ſcire deſiderant, hoc nō eſt per actū elicitū, ſed quia ois homo habet animā docibilem, & quę nō cōtrariat' ſcientię: Ideo improprie dicitur appetere naturaliter ſcientiā. ¶ Cauſa omniū dictorū eſt qa inclinare eſt actū elicere, iō ait Ocham Ocham q.iij.diſ.1, primi appetitus naturalis ſemper eſt actiuus reſpectu actus quē elicit &.q.iij.tertij ait Inclinatio naturalis nō eſt niſi quidā motus: q nō eſt ſine actiuitate &.q.iiij. Inclinare eſt actū elicere: & hoc clarius dicit.q.xix.quot, tertij. Verū eſt ꝙ Sco.diſt. Scotus: iij.q.vij.ſecundi negat inclinationē eſſe rem abſolutam, ſed nihil moror.

¶ Pręmitto.IIII. duplicē eſſe appetitū. ſ. Carentię et eſt reſpectu nō habiti, & Cōplacentię eſt reſpectu habiti, Item alius eſt appetitus ꝓſecutiuus, alius fugitiuus. Proſecutiuus eſt appetitꝰ qui fertur in bonū ad ipſum habendū, ſic ouis appetit herbā roridā, fugitiuus eſt quo refugit obiectū tanquā malū, nā tūc fugā eius iudicat bonā, ſicut ouis fugiendo lupum. Iſtis ſic pręguſtatis

Reſpondetur ad dubiū. Materia abſolute & nude cōſiderata nō appetit formā naturali appetitu ꝓprio: ſed improprio, quia eſt in potentia neutra ad formā, Quāuis materia ſcd'a rōne diſpoſitionū qualitatiuarū poſſit dici appetere naturaliter & ꝓprie formā, Prima pars probat' per Ocham in locis allegatis, quia naturaliter appetens agit & elicit, vt pa- Ocham tet in lapide ſuper aſſere, ſed materia nullius eſt actiuitatis ergo, Altera pars patet qa qualitates diſpoſitiuę agūt elicitiue & actiue ꝓ itroductiōe formę, ideo appetūt naturalit' formā, & materia rōe iſtorū, Et bene perpende illā declarationem de appetitu

naturali, qa pauci ad radicē tetigerūt neruū huius rei, ſed enatant in ſupficie. Adde hoc vnum, quod vulgus appellat appetitum naturalē etiā intellectiuum, qui eſt conformis naturę.

Dubiū.III. An generatio ſubſtātialis ſit materia, forma, totū cōpoſitū, vel accidens?

¶ Pręmitto.I. quod duplex eſt generatio.ſ. ſubſtantialis & accidētalis. Accidētalis eſt q̄ producit accidens aut accidētalis habitudo rei vt albefactio, ſtatuę factio. Subſtātialis q̄ ſubſtātia pducit, de qua iam loquimur. Supponimus hic quō triplex eſt generatio.ſ. ſubiectiua, terminatiua, & totalitatiua vide ſupra.q.vi. Supponimus itē radicalit pendere ſolutionē dubij ex q. an motus diſtinguat a mobili quā cōmunē q. cū cōmunibus argumentis tractabimus in tertio phyſ.

¶ Pręmitto.II. quod differt generatio formę a generatione totius, primo qa forma generat ſcdm ſe totā. Totū ſcdm partem, ſcdo qa forma generat ex materia, ſicut ex ſubiecto, totū generat ex materia ſicut ex parte eſſentiali.

¶ Pręmitto.III. Eſſe cōmunē antiquoꝝ ſententiā, ꝙ iſta noīa mutationū importēt rē ſucceſſiuā mediam inter mobile, & per motū acqſitū, & ſic generatio eſt via quedā media & fluxus aliqͥs quo forma generatur. Sed huic iuniores obſtrepūnt Arim. Marſil. Saxo Burid. G. de Ochā & alij, qm̄ nulla talis res ſucceſſiua ſit, ad quorū mentem (Iuniores Marſil.q.xvi.primi Ocham de ſacramen to altaris)

Reſpondet ad dubiū ꝙ generatio ſubſtātialis nō eſt tale accidens ſucceſſiuū, ſed generatio ſubiectiua eſt materia, Terminatiua eſt forma, Totalitatiua eſt totū cōpoſitū, & pro illa reſponſione faciūt rationes inducendę quod motus nō diſtinguatur a mobili, ideo magis nō inſiſto, niſi qd & iſta pro ſolutione argumentoꝝ notaueris primū, forma nō dicit abſolute generatio, ſed cōnotatiue tūc videlicet qn̄ acqrit partē poſt partē ex materia. Cum ergo forma eſt acqſita, iam nō dicit generari. Et hoc per Aureā regulā G. de Ochā q.2. ſecūdi ſen. Quando nomē ſignificat vnū principaliter, & aliud cōſignificat, tūc deſtructo cōnotato aut aliter ſe habēte ꝙ terminus cōſignificet, nullo alio in principali deſtructo, adhuc nomē nec pricipale denominabit, exemplū creare ſignificat deū vt deus creat, cōnotat creaturā quā pducit, ceſſante pductione creaturę, deus non dicitur creare, quātūcūq; in deo nihil ſit mutatū. Et ſi iſtā regulā aduerteret plurales, tūc non ita multiplicarēt res ppter inceptionē aut deſitionē predicandi iſta nomina cōnotatiua de aliquo, tene hoc fundamentum. (Aurea regula Ocham)

II. quod alit & aliter ſe habere eſt cauſa ſufficiens tranſitus de cōtradictorio in contradictoriū, vt patet in ære & ſtatua.

III. quod forma eſt generatio & terminus generationis, at differēter, qm̄ eſt generatio cū eſt in fieri, & eſt terminus generatiōis cū iā eſt in facto eſſe, ſic etiā generatio dicit via media, qa eſt rei tendentis in cōpletū eſſe, Ocham q.ix. ſecundi. (Ocham.)

IIII. Mirificū modū loquēdi ipſius G. Ocham conſidera q.1. de ſacramēto altaris in ſolutione primi argumenti, de quo alias & plura. (Ocham.)

Dubium.IIII. An forma ante ſui generationem habeat eſſe inchoatū in materia a materia diſtinctum.

¶ Pręmitto.I. Supra ętatē Ariſt. duas fuiſſe de formis opiniōes. Prima Anaxagorę qd oēs formę naturales actu eſſent in materia, qa q̄dlibet eſſet in q̄libet, & ex q̄libet fieret quodlibet, q̄uis dixerit ſolum vnā formā apparere reliqs latere, veluti picturą obductas. (Ariſto. Anaxag.) ¶ Alit dixit Plato oēs formas venire ab extra, non qd forma habuerit prius eſſe reale extra materiā, ſed habuit tm̄ eſſe intentionale in lumine intelligētię ſeu luce appropriata Ideę, vlterius dixit entia fieri p diuerſam participationē luminis intelligētię, & ita poſuit tria principia.ſ. magnum paruū & ideā.i. maiorē & minorē participationē ipſius ideę. (Plato.) ¶ Ariſt. mediā incedēs via, nō dixit formas eſſe actu in materia, ſed in potētia, & ſunt ab extra, inquantū pducunt ab agēte extrinſeco. (Ariſto.) Sed hoc peripatetici nō ęqualit capiūt, ſed dimiſſis opinionibus Rob. Lincon & Aegidij, vnā Albrechti magni Sueuoꝝ & in cōmuni Germanorū philoſophi ſententiam aperiamus. (Lincon. Aegidius Albrecht.)

¶ Pręmitto.II. qd Albrechtus magnꝰ poſuit inchoationē formarū in materia, ſententiā ſuā his dictis cōplectimur.1. Cuiuſlibet formę inchoatiōem materia habet ſibi cōcreatā, Corollariū tot ſunt inchoatiōes, qt ſunt formę ſpeciuoce diſtictę. 2. ichoatio formę nō dicit eſſe cōpletū formę, ſed incōpletū, nō eſſe formatū ſed formabile, nō eſſe actuale ſed potētiale diminutū cōfuſum & impfectū. 3. Illud eſſe ichoatiuū ſeu formabile iuuat gn̄ationē, vt de impfecto pueniat ad pfectū, iuuat ꝑterea ad gn̄ationē vt ſit naturalis & forma nō fiat de nihilo, iuuat ꝑterea qa eſt priuatio, & ita vnū de principijs intrinſecis rerum naturalium. 4. Quare ante generationē fuit in materia aliqua realitas formę generādę, & q̄ſi vna portiūcula eadē tm̄ eſſētialit & ſcdm ſpeciem formę generādę. 5. Cū aūt agens naturale ducit ſeu extrahit formā de eſſe formabili ad eſſe formatum, tūc dicit generari, eſt em̄ illa ductio, generatio. Corollariū ideo ſignate exprimēdo formā generari, dicimus eā educi de potētia materię. (Albrechtꝰ Adde Po nauen. li. 2. diſ. 18. q. 1. art. 3. & Iacobū de viterbio.)

¶ Pręmitto.III. quod tria ſunt pręcipua quę mouerunt adſertores huius ſentētię. Primū. Si formę nō pfuiſſet eſſe formabile, tūc generatio nō differret a creatione, qa vtrobiq; nihil prefuiſſet. Nec eſſet differentia inter pductionē anię rationalis & leonis cū neutrius aliqd pfuiſſet. ¶ Scdm qa nō apparet cur iā plus illa forma educeret de potētia materię, ꝙ alia, niſi eſſet eſſe formabile vniꝰ potētiꝰ eſſe formabili alterius. Et qa materia eſt i potētia ad formā hoc dici nō poteſt, niſi ppter eſſe potētiale. ¶ Tertiū qa aliogn gn̄atio oīs eſſet violēta, cū paſſum.i. materia nō cōferet vi nō ſufficit materia cōfert vi, qa apta nata eſt recipere formā, qm̄ ſic materia i aq̄ nata eſt recipere calidıtatē, ꝙ tm̄ violēter fit Nō euadis p hoc, qd alibi frigiditas reſiſtit, qm̄ hic pari ratione forma precedens reſiſtit.

¶ Pręmitto.IIII. Qd alia eſt opinio cōmunis peripateticoꝝ, qd nulla realitas formę ante eius generationē prefuit in materia, ſed ſic pducit forma ex materia qd nihil eius eſſentię pfuit, fatent tm̄ pcedere bene aliqd inchoatiuū accidētale ſicut ſunt qlitatiuę diſpoſitiōes & vis ſeminalis, aut etiā inchoatiuū ſubſtantiale, ſed quod nihil ſit ipſius formę generandæ vt forma ſeminis. (S.Tho. Ocham. Saxo. Scot. diſ. 18. ſecūdi. Tho.Arg.)

¶ Præmitto. V. Quod hi leuicula alterius opiniōis motiua repellūt. Primū qm̄ adhuc eſt differētia, qm̄ generatio fit ſubiecto p̄ſuppoſito, creatio non, vt patuit dubio prioris q̄ſtiōis. In generatiōe agentia naturalia attingūt formā, in creatiōe aīæ intellectiuę licet agētia naturalia diſponāt, tn̄ non attingunt aīam intellectiuā. Marſ. poſt alios q. 1. ſcd̄i & q. 1. quarti. (Marſil.) ¶ Scd̄m repellit, imo eſt cauſa. ſ. q̄litatū diſpoſitiuarū laborantiū ꝓ vna forma, & ſimilit agētis extrinſeci introducentis vnam & non aliā. Præterea materia fuit in potētia ad formā, nō ſcd̄m realitatē potētialē formę, ſed qa ex potētia ſubiectiua materię agens creatum poteſt educere formā. Corollariū nō aſſentimur Sūmerhardo concedenti (Summer.) animā rōnalē eque fuiſſe añ ſui generationē in materia ſcd̄m potētiā, ſicut alias formas. Nā ſi eſt ī potentia materię poſſet educi de potētia materię, qd catholici negāt, & vidimus ſupra in dubio. 1. q. pręced. (Ludouic⁹ Cornel.) ¶ Tertiū motiuū diluit M. Ludouic⁹ Cornell. acerrimi ingenij diſputator bifariā. Prīo ꝓbabilit cōcedēdo qd oīs generatio ſubſtantialis ſit violēta de q̄ ſuo loco. Scd̄o negādo hoc, qa generatio eſt naturalis, paſſum em̄ id eſt materia cōfert vim ꝓpter q̄litatiuas diſpoſitiōes q̄ licet violēter expellāt formā priorē, noua tn̄ forma abſq̧ violentia inducit. Quibus ſic præmiſſis

Reſpondet ad dubiū formā ſubſtantialē ante ſui generationē nō habere eſſe preuium inchoatiuū vel formabile. (Buridan⁹) Iſtud ꝓbo p rōnē Buridani Picardi in q. 1. ſcd̄i ethic. Quoniā illud eſſe preuiū eſt ſubſtātia vel accidēs, nō accidēs qa tūc nō plus faceret ad formā q̄ qualitatiuę diſpoſitiōes, nec eſt ſubſtātia, qm̄ vel manet, vel corrūpit in generatiōe, ſi corrūpitur tunc ageret ad ſuā corruptiōnē, ſi manet vel eſt eiuſdem rōis vel alterius, ſi eiuſdē, iā forma ſubſtātialis intenderet cōtra peripatheticos, qm̄ ſubſtātia non ſuſcipit magis & minus gradualit. Si vero eſt alterius rōis, prīo non videt quō faciat ad ꝓductionē illius formę ſpecie differētis ab ea, ſcd̄o qa tūc ex illo eſſe preuio & forma fieret cōpoſitū ex materia & forma, p maximā peripateticorū, q̄ncūq̧ aliq̄ diuerſarū rōnū faciūt vnū p ſe, vnū habet ſe vt actus, aliud vt potētia. Cōfirmat qa ſi eſt ſubſtātia, ergo vel eſt materia forma vel totū cōpoſitū, quorꝫ nullū dici poteſt, nō forma qm̄ ſic plumbū eſſet aurū. qm̄ in ſe haberet formā auri. Scd̄o ab abſurdo, qm̄ abſurdū eſt dicere, qd in materia milij ſint infinitæ realitates a ſe inuicē realit ſpecie & numero diſtinctę, quarū quęlibet informet materiā milij. Sed hoc oportet dicere ſcd̄m Alber. (Albertus) ꝙ q̄libet forma habeat vnā realitatē diſtinctā ab alia realit in materia. &c. Itē alias iā exiſtēs generaret, vide rōes doct. in diſ. xviij. ſecundi & p̄cipue doctorē ſubtilē Ioan. Scotum & Marſ. q. xi. ſecundi. (Scotus. Marſilius)

Articulus. IIII.

Ratio. I. (omittēdo rōes Nyphi ꝓbātis ex Ariſt. (Nyphus. Ariſto.) ſicut forma nō poteſt eſſe ſine materia, ita nec materia ſine forma, damus enim ei illa apud Ariſto.) (Ariſto.) Materia habet oēm entitatē a forma, ergo non eſt ꝓpria & abſoluta entitas, añcedēs ꝓbo per Com. (Auerroys) xij metaph. Sunt igit materia & forma ſibi inuicē cauſę & ſcd̄m eſſe & ſcd̄m cauſalitatē. Scd̄m eſſe, qa materia nō poteſt habere eſſe qn depēdeat a forma.

¶ Pręterea Auer. 1. phyſ. Com. 65. Recitat inter errores Platonis qd materia prima ſit corpus p eſſentiā. (Auer. Plato.) ¶ Confirmat primo qa ſi materia eſt ens & ſimilit forma eſt ens in actu, ergo ex duobus entib⁹ in actu fieret tertiū cōtra Porph. (Porphyr.) Itē ꝙ aduenit enti in actu eſt accidēs, & materia p te eſt ens in actu, ergo forma ei aduenīēs eſſet accidēs.

Secunda qd materia non poſſit eſſe ſine forma. Probat qa tunc materia eſſet actus contra Ariſt. 7. (Ariſt.) metaph. forma eſt actus, materia potētia. Itē Boeotius. (Boeotius) Oīe eſſe eſt a forma, ergo ſi materia nō habet formā, non habet eſſe. Itē peritiſſimi doct. dicunt deus non poſſit habere propriā actiōnē in materia ergo nō habet ꝓpriū eſſe, preterea in eodē cōpoſito eſſent duo eſſe. ſ. eſſe materię & eſſe formę. Item materia nec eſt qd nec q̄le nec quantū. 7. metaph. (Ariſtot.)

Tertia potētia materię nō eſt materia, ꝓbat per Auer. 1. phyſ. (Auer.) potētia materię non eſt eadē cū ſubſtātia materię & li. de ſubſtātia orbis, poſſe q̄ ſuſtentatur hoc ſubiectū differt a natura ſubiecti, rōe ꝓbat qa adueniēte forma manet materia, & potētia nō, ergo diſtinguunt. Itē potētia multiplicat ad multiplicationē formarū, materia nō, ergo diſtinguunt. Confirmat qa fruſtra eſt potētia quę non reducitur ad actū. i. cœli. Sed potentia materię ad oēs formas nunq̧ reducit ad actū, qm̄ nunq̧ ſtat ſub oībus formis, ergo illa potētia eſt fruſtra, ſed nihil eſt fruſtra in natura. Itē ſic materia eſſet in potentia ad formā quam habet.

Quarta Materia prima non cognoſcit formā, ergo non appetit, tenet illatio qm̄ appetitus ſectat cōprehenſionē ſicut vmbra corpus. 12. metaph. & ſecūdo de aīa. Itē vel appetit habitā, & hoc nō, quia appetitus eſt rōe caretię. 1. phyſ. non quā nō habet, qa illa eſt nihil. Confirmat prīo autoritate Auicennę negātis materiā appetere formā, (Auicenna) ſcd̄o per Auer. (Auerroys) dicentē. 1. phyſ. qa oīs appetitus ſeqtur aliqd quod eſt forma aut ſe habens vt forma, ideo materia nō p ſuā naturā appetit formā, ſed p illud ꝙ habet de motu ad formā, clare videt ꝙ materia per eſſentiam non appetat formā, & quęro de illo motu materię ad formā vnde cauſet, non niſi a forma, ergo preter formā non appetit. Nota illud argumentū quia eſt difficile poſſet extendi per folium recitando expoſitiones Thomę & aliorum. (Thomas.) ¶ Adde ꝙ materia fruſtra appeteret formā, quia non perficit eā, cum materia perficiatur a propria eſſentia. Item videtur ꝙ appetitu animali materia appetit formā, quia appetit eam ſicut fœmina virum, ſed fœmina appetit virū appetitu animali, ergo & materia

Reſpondet ad primā negādo añcedēs, ad Com. dico qd voluit exprimere mutuā depēdentiā in eſſendo vnius ab alio qa materia nō poteſt eſſe ſine forma, nec forma ſine materia, non aūt intendebat ꝙ vnū daret eſſe alteri. (Auerroys) De Platone dicimus ſicut patet. 2. de generatiōe ꝙ poſuit materiā eſſe corpus p aliquā formā, nos dicimus materiā non eſſe corpus ſubſtantiale, ſed partem eius ſubſtantialem, bene eſt corpus q̄ntitatiue, vide in logica. (Plato.) ¶ Ad confirmationem primam reſpondet Sco. diſ. 12. ſecundi ꝙ falſum eſt ex duobus entibus in actu non fieri tertiū, quando vnū eſt in potētia ad aliud. (Scotus.) Ad mentem Porphyrij ex duobus entib⁹ in actu. ſ. ſpeciuo- (Porphy.)

co non fit tertiũ,ſicut ex equo & leone. Ad aliã di co ſimilit, qcquid aduenit enti in actu formali & ſpeciuoco eſt accidẽs, ſed materia non eſt in actu formali,ſed ſolum entitatiuo.

Ad.II. diſtinguẽdo de actu ſicut articulo primo diximus,eſt em̃ actus entitatiuus ſed non formans vel informans.Ad Boetiũ dicit omne eſſe formale eſt a forma,ſed non eſſe materiale.Melius dic oẽ eſſe ſpeciuocũ eſt a forma in generabilibus,leo em̃ & pauo formis non materijs diſtinguunt.De peritiſſimis,dicit Sco. quãuis ſint in alijs peritiſſimi, tñ in hoc non ſunt periti, ita tu generalit vtere hac ſolutione,qñ aliqs extollit in vno vel altero,tamẽ propoſito tuo cõtrariat dic cũ apoſtolo, q Corinthijs dixit,in alijs laudo,in hoc nõ laudo.Nego ergo q deus non habet ꝓpriã actionẽ in materiã, qa habet creationẽ ſcd̃m Auguſt. Ad aliud fateor eſſe duo eſſe partialia,q faciũt per ſe vnũ eſſe totale.Ad Ariſt.reſpondet Sco.qd Ariſt.non dixit illã ꝓpoſitionẽ ex intentione,ſed ſolũ arguẽdo ad partẽ falſam ꝑ antiqs.Iuniores dicunt qd non ſit qd qualis vel qnta.ſ.determinate, nõ em̃ determinat ſibi certam ſubſtantiã, quia poteſt eſſe ſub alia ſpecie, nec certã quãtitatẽ,qa poteſt eſſe maior.&c.ſic de alijs.

Ad.III. negando aſſumptũ, ad ꝓbationẽ nõ curo Auer.potuit eſſe illius intẽtionis,vel loqtur de potentia propinq materiæ ad formã.i. de qlitatiuis diſpoſitionibus, qbus materia potẽs eſt acqrere formam.De rõe dictũ fuit in dubio de qntitate,idem de multiplicatione,qa non ſunt plures potẽtię realiter in materia,ſed ſolũ terminatiue. ¶Ad cõfirmationẽ reſpondeo quod fruſtra eſt potẽtia quę nõ reducit ad actũ.ſ.a tota ſpecie, ſed hic non fruſtrat a tota ſpecie, qm̃ ſi illa materia formã alicq̃ nõ habuit, tñ habuit eã alia materia eiuſdẽ rõis, & in natura bene aliqua potẽtia eſt fruſtra in numero, ſed non a tota ſpecie. Pręterea ad vltimũ fateor materiam eſſe in potentia ſubiectiua ad formam quam habet,nec hoc inconuenit.

Ad.IIII. negando conſequentiã & Ariſt.in probatione loqtur de appetitu animali. Ad aliud dico q appetit habitã appetitu cõplacentię,non habitã appetitu carẽtię.Et dico non ſeqtur eſt nihil, ergo nõ appetit,appetit ampliat, voluntas etiã eſt impoſſibiliũ.3.ethic.Ad confirmationẽ. Si Auicenna negat ſimplicit nos eũ negamus,aut ipſe negat appetitũ naturalẽ elicitũ a materia.¶Ad Auer.quẽ miror q non ponderarũt, & ita ſicco pede tranſierũt cũ appetitu naturali. Dico ad eũ qd omnio cõfirmat noſtra quę ſingularit dixim⁹ pter cõmunẽ,qm̃ ipſa eſſentia materię non appetit appetitu naturali.ſ. elicito,q eſt a forma,aut qlitate cõſequẽte formam Ideo loquẽdo de illo appetitu ꝓprie nõ eſt in materia,niſi p illud q habet de motu ad formã.i.per qlitatiuas diſpoſitiones,nã illę faciũt motũ ad formã diſpoſitiue, & hoc diximus in ſcd̃a parte reſpõſionis huius dubij; & hoc tene perpetuo mente, qm̃ alij nõ viderũt.¶Ad illud qd addit dico qlibet res intrinſece pficit a ſua qdditate. Extrinſece tñ pficitur ſubſtãtialit a forma aut partibus eſſentialibus accidentalit ab accidẽtib⁹, ita materia pficit a forma extrinſece, at tñ non ſubſtantialit. ¶Ad aliud dico q ſicut nõ dicit oĩmodã ſed aliqlẽ ſimilitudinẽ,qa in hoc eſt ſimile, q vtrobiq; impfectũ appetit ſuam pfectionẽ.Nõ curo de ſenſu,aliq interpretant fœmina appetit virũ.i.appetit eſſe vir, eſt em̃ mulier vir occaſionatus,alij intelligũt verba vt iacent,non em̃ eſt fœmina monſtrũ q natura nõ intenderit,q̃uis alias ſit ſatis malũ animal.&c.

Finis primi Phyſicorũ.19.Nouemb. Anno.M.D.XVII.

Marginalia: Boœtius. Scotus. Paulus. Auguſt. Ariſtot. Scotus Auer. Ariſto. Auicenna Auerroys

SECVNDI LIBRI PHYSICÆ AVSCVLTATIONIS DE NATVRA. Cap.I.

1 EORVM quę ſunt,q̃dã ſunt natura, quedã ob alias cauſas. Natura qdẽ ſunt animalia parteſq; ipſoꝝ,& plantę,& ſimplicia corpora vt terra ignis aer,& aq,hęc em̃ & huiuſcemodi res natura dicius eſſe. ¶ Oĩa aũt q̃ dicta ſunt ab hiſce q̃ nõ natura cõſtãt differre vident. Nã ea qdẽ q̃ natura cõſtãt,principiũ in ſe ipſis vniuerſa motus ſtatuſue.Partim ei⁹ q loco accomodat partim accretiõis decretiõiſue

2 partim alteratiõis habere vident.At lectica veſtis,& qcquid ſit aliud ſimilis generis,q̃ qdẽ huiuſcemodi noĩbus appellant,atq; ab arte ſunt,hoc nullũ principiũ mutatiõis inſitũ habẽt. Quo vero ipſis accidit,vt ſint lapidea,vel terrea, vel ex his mixta eo mot⁹ qetiſue

3 principiũ habẽt.¶Quę cũ ita ſint,patet naturã principiũ eſſe q̃ddã & cauſam, vt id moueat atq; qeſcat,in q̃ prĩo p ſe,& nõ p accidẽs ineſt.Dico aũt nõ p accidẽs,q̃d ſibi ipſi qſpiã medicus ſanitatis cauſa fieri poteſt. Attñ nõ q̃ ſanat,eo medicinã habet ſed accidit vt idẽ ſit medicus ſubiẽſq; ſanationẽ.Qua ꝓpter & ſeparant nonnunq̃. Similit ſeſe habet & vnũquodq; ceterorũ q̃ p artẽ efficiunt.Nihil em̃ ipſoꝝ effectionis in ſe principiũ habet. Sed quedã in

4 alijs atq; extriſecus hñt,vt domus,& vnũquodq; eoꝝ q̃ manu cõficiunt, q̃dã ĩ ſe ipſis qdẽ id hñt nõ tñ p ſe q̃cũq; cauſę p accidẽs ſibi fieri pñt.Id igit eſt natura qd dictũ eſt.¶Naturã aũt habẽt q̃cunq; tale prĩcipiũ habẽt atq; hęc oĩa ſubſtãtię ſunt. Subiectũ em̃ q̃ddã & ĩ ſubiecto

5 eſt ſemp natura.¶Scd̃m ꝓo naturã ſunt & hęc ipſa,& etiã ea q̃ hiſce p ſe cõpetũt vt igni ferri ſurſum. Hoc em̃ natura qdẽ nõ eſt,neq; habet naturã,ſed cõpetit & eſt natura atq; ſcd̃m na

6 turã.Dictũ eſt igit qd eſt natura & qd id qd natura,atq; ſcd̃m naturã eſt.¶Eniti aũt naturã

Marginalia: 1 Diuiſio. 2 differẽtia 3 Diffinitõ declaratõ differẽtia artificialium. 4 diffinitio 5 diffinitio 6 Cõduſio

eſſe oſtendere, ridiculũ eſt. Patet em̃ tales eſſe rerũ cõplures. Oſtẽdere vero ea que manifeſta
ſunt p ea q̃ nõ ſunt manifeſta, hoĩs eſt pfecto q neq̃t id qđ eſt p ſe notũ, & id qđ non eſt p ſe
notũ diſcernere, atq; id fieri poſſe non eſt obſcurũ. Ratiocinabiť em̃ de coloribus qſpiã or-
7 tus cecus, q̃re neceſſe eſt tales hoĩes de noĩbus loq̃ nihil aũt intelligere. ¶ Natura aũt ſubſtan 7
Cõcluſio. tiaq; eoꝶ q̃ ſunt natura id qbuſdã eſſe videť qđ primũ cuilibet ineſt, informe p ſe, veluti le-
Probatio ctice quidẽ natura lignũ, ſtatue aũt æs, cuius hoc ſignũ antiphon eſſe dicebat. Nã ſi qſpiã le-
antiquoꝶ cticã obruerit humo, vimq; putredo acceperit, vt germẽ emittat, non lectica, ſed lignũ inde
a ſigno. emerget atq; pullulabit, ppterea q; diſpoſitio qdẽ q̃ lege atq; arte cõficiť, p accidẽs eſt. Sub- 8
ſtãtia vo eſt illa, q̃ & cõtinue diſpoſitiões haſce ſuſcipiẽs pmanet. Qđ ſi cuilibet etiã iſtorũ
Ab auto- ad aliud qppiã hoc idẽ accidit, vt æri qdẽ, auroq; ad aquã oſſibus aũt atq; lignis ad terrã, ce-
ritate ve- teriſq; ſimiliť, patet illã naturã ipſoꝶ atq; ſubſtantiã eſſe. Qua ppť qdã terrã, qdã aquã, qdã 9
terum. hoꝶ aliq qdã hec oĩa eoꝶ q̃ ſunt naturã eſſe dixerũt. Qđ em̃ qſq; tale eſſe putauit ſiue vnũ
Materia p ſiue plura: id totq; vniuerſam ſubſtantiã eſſe dicit. Cetera vero cũcta affectus hoꝶ habitus ac
petua. diſpoſitiones. Et hoꝶ qdẽ q̃duis ppetuũ eſſe. Non em̃ ex ſeſe mutationẽ ipſis cõpetere, cete- 10
ra aũt infinities fieri atq; corrũpi, vno igiť modo natura ſic diciť; prima cuiq; ſubiecta mate
8 ries eoꝶ, q̃ motus in ſe mutationiſq; principiũ habet. ¶ Alio vero mõ ipſa forma & ſpecies q̃ 11
Cõcluſio rationi accomodať. Nã vt ars diciť qđ ſcđm artẽ extructũ eſt, atq; artificioſum, ſic & natura
A ſimili p diciť qđ eſt ſcđm naturã & naturale, atq; neq; illud habere quicq̃ ſcđm artẽ, vt artẽ eſſe di-
batur. cimus ſi lectica potẽtia tm̃ eſt, non dũ aũt habet formã lectice, neq; in hiſce q̃ cõſtant natura.
Quod em̃ eſt potẽtia caro vel os, id nondũ habet ſuã naturã, anteq̃ accipiat formã que ad ra-
9 tionẽ accomodať, q̃ aſſignãtes, qd eſt os dicimus, aut caro, neq; cõſtat natura. ¶ Quare alio 12
Dictũ pri mõ natura forma & ſpecies eſt eoꝶ, q̃ in ſe ipſis motus principiũ habẽt q̃ qdẽ non eſt ſepara-
mum. bilis niſi ratione dũtaxat. Id aũt qđ ex his eſt cõpoſitũ natura qdẽ non eſt, ſed eſt & cõſtat na-
Scđm. tura vt homo, atq; natura magis hec eſt q̃ materies, vnũquodq; em̃ tũ magis diciť cũ eſt actu
Tertiũ. q̃ cũ potẽtia. ¶ Preterea ex hoĩe naſciť homo, ſed nõ e lectica lectica. Qua propť & inqũt 13
10 Probatio non figurã eſſe naturã, ſed lignũ, qa fiet ſi pullulabit nõ lectica ſed lignũ, qđ ſi ita eſt, & ipſa
cõcluſiõis forma eſt pfecto natura, fit em̃ ex hoĩe homo. ¶ Inſuper ea natura que vt generatio diciť via 14
11 eſt ad naturã, non em̃ vt medicatio non ad medicinã, ſed ad ſanitatẽ diciť via, medicationem
differẽtia enim a medicina nõ ad medicinã eſſe neceſſe eſt, ſic ad naturã ſeſe habet natura. Sed id quod
naſciť: ex q̃dã ad quoddã vt naſciť pficiſciť. Ad qđ igiť pficiſcendo naſciť, nempe nõ ad id
12 ex quo fit profectio, forma igitur eſt natura. ¶ Forma aũt atq; natura dupliciter dicitur, ipſa 15
Cõcluſio namq; priuatio forma quodammodo eſt. Si vero ſit priuatio, & contrariũ aliquod circa ſim-
plicem generationẽ nec ne, poſterius conſiderare oportet.

De quibus ſermo ſit phyſico. Cap. II.

CVm aũt determinatũ ſit q̃t modis natura diciť, poſt hec cõtẽplandũ eſt, q̃ mathe- 16
1 Queſtio maticus a naturali philoſopho differt. Nã corpa naturalia ſupficies habẽt ſolida
prima. longitudines atq; pũcta, de qbus cõſiderat mathematicus. Et inſup ſi aſtrologia di 17
Secunda. uerſa ſit facultas, an pars ſciẽtie naturalis. Eteni ſi ad naturalẽ philoſophũ ſpectet,
qd nã ſit ſol, aut qd luna ſcire. Nullũ aũt eoꝶ affectuũ q p ſe illis cõpetit ad eundẽ ſcire p-
2 tineat, abſurdũ eſt ſane. Preterea videnť ij q de natura loquunť, & de ſolis ac lune figura di-
differẽtia cere, & vtrũ terra munduſue rotũdus ſit an non ſit, cõſiderare ac ptractare. ¶ De his igiť & 18
ipſe mathematicus tractat, ſed nõ vt eſt q̃dq; naturalis corpis finis, nec hoc accidẽtia cõtem-
autoritas planť, q̃ talib9 accidũt. Qua ppter & ſeparat, mente nãq; a motu ſeparabilia ſunt nihilq; in-
3 tereſt. Neq; cũ ſeparãt efficiť falſum, latẽt aũt id agẽtes, & ij q dicũt ideas eſſe. Naturales em̃ 19
Cõtra po ſeparãt formas q̃ minus ſeparabiles ſunt, q̃ mathematice forme, qđ qdẽ ita eſſe patebit ſi qſ
nẽtes ide- as. piã vtroruq; diffinitiões ipſaꝶ inq; formaꝶ naturaliũ & accidẽtiũ dicere enitať. Eteni par
differẽtia qdẽ & ĩpar, rectũ & curuũ, numerus inſup linea atq; figura ſine motu nimirũ diffinienť. At
diffiniẽdi carnis oſſis ac hoĩs diffinitio ſine ipſo nõ erit. Sed hec pinde atq; naſus ſim9, ſed nõ vt curuũ
4 cõcauũq; dicunť. ¶ Hoc idẽ indicãt & mathematicarũ facultatũ hæ q̃ magis ſunt naturales 20
Alia rõ ad vt pſpectiua. Muſica & aſtrologia, nã cõtra q̃dammõ ſeſe habent atq; geometria. Geometria
differẽtiã. nãq; de naturali qdẽ linea cõtemplať ſed non vt eſt naturalis. Perſpectiua vero mathematicã
qdẽ cõſideret lineã, at nõ vt eſt mathematica, ſed vt eſt naturalis. Cũ aũt natura ſit duplex ma 21
teria atq; forma, res naturales pinde cõtemplemur oportet, atq; ſi de ſimitate qd nã ſit cõſide
remus. Quare neq; ſine materia, neq; ſine rõe materie res huiuſmodi cõſiderãde eſſe videnť.

¶Nam & de hoc ipſo qſpiã dubitauerit, cũ duę ſint naturę, de vtra cõſiderare ad naturalem philoſophũ ptinet, an de eo qđ ex vtriſq; cõponit, qđ ſi de ipſo, & de vtraq; contemplari ad 6 Quæſtio prima
22 eundẽ vtiq; ſpectat. Vtrũ igit eiuſdẽ ſit facultatis an diuerſarũ vtranq; cognoſcere. Nã reſpiciẽti qdẽ ad veteres, materiei cognitio ad ipm videbit ptinere. Perparũ eñ Empedocles & Democritus formã qditatẽq; tetigerũt. At ſi ars imitat naturã, eiuſdẽ aũt ſcientię eſt formã atq; materiã vſq; ad terminũ qndã cognoſcere, velut medici ſanitatẽ, & bilẽ atq; pituitã in qbus eſt ſanitas, & ędificatorũ ſimilit formã ipſius domus atq; materiã, lateres inq; ac ligna, & cęterorũ. Eodẽ mõ, naturalis etiã facultatis erit pfecto vtraſq; naturas cognoſcere. Scđa. Reſpõſio veterum. Reſpõſio propria. Autoritas Ratio ad idem.
23 ¶ Pręterea facultatis eiuſdẽ eſt, id gratia cuius finemq;, & ea q̃ horũ gratia ſunt cognoſcere. At natura finis eſt & id cuius gratia. Quoꝝ nãq; motionis, ſi ſit cõtinua, finis aliqs eſt, eorũ is, vltimũ eſt, & id cuius gratia, q̃propt & poeta ridicule cõpulſus eſt ad hanc ſentẽtiã afferẽ Autoritas
24 dam, extremũ ob qđ natus erat fatũq; petiuit. Nõ eñ qđ'uis vltimũ finis eſt, ſed id ꝙ eſt optimum. Artes pterea materiã faciũt, q̃dã ſimplicit, q̃dã aptã idoneãq; ad opus. Et vtimur quia oĩa ſunt gratia noſtri. Sumus enĩ & nos quodãmõ finis, id enim cuius gratia cętera ſunt du- Autoritas 7 Suppoſitio.
25 plicit dicit, vt in philoſophia diſtinximus. ¶Duę igit dñę ſunt materiei cognoſcenteſq; artes, ea q̃ vtit & ea quę pręeſt faciẽdoꝝ operũ facultati, ipſa inq; architectura. Qua ppt & ea q̃ vtit, architectura quodãmõ eſt, ſed hoc intereſt altera nãq; formã cognoſcit, altera materiã facit. Nã gubernator qdẽ q̃lis eſt forma claui cognoſcit ac iubet. At architectus extruendæ nauis, q̃li ex ligno, & q̃libus ex motibus erit. In ĩs igit q̃ p artẽ cõficiunt nos operis extruen Suppoſitio. Autoritas Suppoſitio. Corollm.
26 di cauſa materiã facimus, in naturalibus aũt eſt. ¶ Inſup materies eſt eoꝝ quæ ſunt ad aliqd. Alia eñ ad aliam eſt formã accõmodata. ¶At quouſq; naturalẽ philoſophũ formã & ipm qd eſt ſcire oportet, an vt medicũ neruũ, vel fabrũ æs, vſq; ad quendã terminũ cõſiderare oportet. Alicuius nãq; gratia eſt vnaquęq;, & circa eas verſari quę ſeparabiles quidẽ ſunt ratione, ĩ materia aũt ſunt. Homo nãq; generat hominẽ atq; ſol. Quo vero mõ ſeſe habeat ſeparabilis forma & quid nam ſit: philoſophię primę officiũ eſt determinare ac pertractare. Applicat ppoſito. 8 Tertia rõ ad idem. 9 Quæſtio. Reſpõſio Autoritas Epilogus.

Explanatio textus.

Ariſto. ¶ Egit ſuperiori libro Ariſt. de principiĩs ſubiecti huius ſciẽtię, materia, forma, & priuatiõe, nũc principia ſciẽtię ingrit. ſ. ens naturale, cauſas naturales, & affectiões naturales, & priõ qdẽ capite de natura

I. Eoꝝ q̃ ſunt, quedã ſunt a natura, q̃dam ab arte.

II. Naturalia differũt ab artificialibus, q̃a habẽt in ſe prĩcipiũ ſui mot⁹, artificialia aũt ĩqntũ hui⁹mõi nõ hñt prĩcipiũ ſui mot⁹, niſi inq̃ntũ naturalia ſũt.

III. Natura eſt principiũ & cauſa mouendi & quieſcendi eius in quo eſt primũ, p ſe, & nõ ſcđm accidens, declarat nõ ſcđm accidẽs, vt accidit qđ medicus ſanet ſeipm, ita in reliqs artibus oĩbus, licet domus neq; per ſe neq; per accidens ſit cauſa ſui ipſius, ſed ab ædificatore fiat.

IIII. Habens naturã eſt habens principium motus, & eſt ſubſtantia eius materia, & forma in materia

V. Ens ſcđm naturã eſt ens habẽs naturã aut ꝙ ei in eſt, vt qualitates, motus.

VI. Ridiculũ eſt demonſtrare naturã, eſt enim hominis imperiti demonſtrare manifeſta per ignota

VII. Materia ẽ natura pbat nãq; aliq putabãt eſſe totã ſubſtãtiã rei materiã, vt Antiphon ſigno oſtẽdit, q̃a lignũ eſt materia lecticę, q̃ obruta & putrefacta germĩat lignũ nõ lecticã, ergo ſignũ eſt ꝙ lignũ eſt ſubſtantia lecticę, & forma ſolũ p accidẽs, quare illud ad ꝙ alia ptinẽt, vt aurũ ad aquã, erit natura & ſubſtantia eoꝝ inductione patet ex antiquis ponentibus materiã perpetuam Antiphõ.

VIII. Forma eſt natura. pbat a ſimili ſicut artificioſum nõ dicit niſi cõpleta forma, ſic & naturale nõ ẽ cõpletũ niſi a forma, nã pońa caro nõ eſt caro.

IX. Forma alit eſt natura q̃ materia, q̃ nõ ſeparat ab ea niſi rõe. Et totũ nõ eſt natura ſed a natura, & forma eſt magis natura quam materia.

X. Scđo pbat prior cõcluſio, q̃a ex hoĩe fit homo & non ex lectica ergo forma eſt natura, nam ipſa faciẽtꝙ ſimile producit ſimile.

XI. Via ad naturã eſt natura, vnde in arte denominatur ab eo a quo fit vt medicatio a medico, in natura vero a termino ad quem.

XII. priuatio eſt quodãmõ natura ſicut eſt forma.

Annotatio in textum.

Artificialia nõ habẽt principiũ motus in ſe, græce ὁρμὴ (idest impetus vel impulſus) legitur.

Auerroys hic cõmendat Ariſt. in diffiniẽdo, q̃a nemo plus potuerit ipſo. Auicẽnã ĩprobat Auerroys qđ naturã pbari exiſtimauit, cũ ſit p ſe notũ. Platonẽ quoq; refert dicẽtẽ ꝙ idẽ mouet ſe. Auerroys Ariſto. Auicenna

3 Notabis ex textu duplicẽ artẽ, vnã q̃ nec p ſe nec p accidẽs poteſt agere in ſubiectũ in q̃ eſt vt ędificatoria. Aliã q̃ p accidẽs poteſt in ſubiectũ in q̃ eſt vt medicina. Per accidẽs vocat Themiſt. q̃a viciſſim a ſe diſiũgi ac diſſociari poſſunt, ęgrotare ac mederi quod plures infirmi non ſunt medici. Auerroys Plato. Themiſt.

4. Auer. admittit Ariſtotelẽ probaſſe materiã eſſe ſubſtantiã, quod ad metaphyſicũ pertineat, ſed hoc & p habitũ non phyſicũ, ſed metaphyſicũ fecerit. Auer.

5. habẽt ſe illa p ordinẽ ait Them. ens ſcđm naturã habẽs naturã, & ens natura, nã omẽ habẽs naturã eſt ens ſcđm naturã, at nõ ecõtra, vt igni ferri ſurſum ſimilit omẽ ens ſcđm naturã eſt ens natura, at non ecõtra, patet q̃a vicia & obleſiões ex ipa genitura cõtractę, entia ſunt ipa natura, ſed nõ ſcđm naturã. Themiſt.

7. tanq; aurũ & es ad aquã, hoc dixit qm aq eſt q̃ſi materia oĩm liq̃factibiliũ. 4. ęther. & terra eſt q̃ſi materia oſſiũ iuxta illud Heſi. Cinis es & in cinerem reuerteris. Heſiod.

Ariſto. 7. Ex antiquis probationes profert Ariſt. quia tempore antiquorum non ſciebant cauſam formalem, nec illa erat diſtincta ab aliis accidentibus vt inquit Alexander. Alexan.

Themiſt. 8. Contendit Ariſt. (vt hic vult Themiſt.) diſquirere, de materia & forma, vtrum ſit dignius nomenclatione naturę, & ex prima ratione ſatis liquet formam eſſe digniorem, vnde & Auerr. 2. phyſ. & ſeptimo & octauo metaphyſ. & ſecundo de aia vbique cõmentis. 7. exiſtimauit formam eſſe perfectiorem etiam toto, ſed nondum forte venerat ad eum illud per ſe notum omne totum eſt maius ſua parte, quod & de perfectione verum exiſtit. Auerroys

Themiſt. 9. Torquet ſe Themiſt. hic quo totum non ſit natura, quoniam cum materia ſit natura, forma ſit natura, & compoſitum eſt materia & forma iugatę, quomodo fieri poſſit, vt totum natura non ſit, diluit Them. etſi materia & forma ſeorſum natura ſint, iugatę tamen non natura ſed a natura erunt.

Themiſt. 11. Recentiores arbitrantur hic tertiam adduci pro concluſione probationem, at contra ſentit Themiſt. quod tres naturas ab Ariſt. aſſignatas teſtatur. ſ. materiam, formam & viam ad formam γένεσις dicitur latine genitura, Argyropilus generationem & recte interpretatus eſt ad Ariſt. mentem, quarto vero addit priuatio quodamodo natura, vt quaſi duplicem deſignaret formam, vnam rectitudinem, quę proprie natura eſſet, aliam quae vicium eſſet atque defectus naturalis ait Themiſt. ſic claudicium a natura, forma naturalis dicitur, hoc ob eam rem affero, ne quis credat cum neotericis priuationem vſurpari hic velut in. 1. phyſ. Argyrop.

Explanatio cap. II.

¶ Quę phyſicus tractet & qua ratione hic diſquirit Ariſt.

I. Quęſtio eſt an phyſicus differat a mathematico, & apparet primo quod non differat a Geometra, quoniam ambo conſiderant ſuperficies & puncta, nec ab aſtrologo quia ambo conſiderant ſolem.

II. Phyſicus differenter de his conſiderat & mathematicus, quia mathematicus abſtrahit a motu, quod non facit phyſicus, & in tali ſeparatione non eſt falſitas.

III. Infert ponentes ideas eſſe obſcuros, quoniam ipſi ſeparant formas naturales, quod eſt difficilius quam ſeparare motum a mathematicis, nam mathematica diffiniuntur ſine motu, ſed phyſica non, ſicut nec naſus ſimus diffiniri poſſet ſine naſo, & ita ſine certa materia.

IIII. Probat principale quia ſcientię medię diffiniunt per motum, ergo a fortiori phyſica probat de perſpectiua, muſica & aſtrologia.

V. Diffiniendo res naturales non faciemus id ſine materia, neque tamen faciemus ſecundum materiam.

VI. quęſtio eſt an de vtraque natura determinet phyſicus, & ſi de toto compoſito, quęritur an ſit vna ſcientia de materia & forma. Reſpondet primo ſecundum veteres phyſicam eſſe de materia. Secundo quod phyſica de vtriſque tractet, quia ars imitetur naturam, & natura facit ex vtriſque totum, igitur ars phyſica imitabitur naturam vtrumque conſiderando, probat exemplis, deinde ratione ſic. Eiuſdem ſcientię eſt conſiderare finem & ordinata in finem ſed materia ordinatur in formam, ergo eiuſdem ſcientię eſt conſiderare finem & ordinata in finem, quia vltimum alicuius continuę motionis cuius gratia fit eſt finis, non enim eſt idem vltimum & finis, quoniam ridicule Homerus mortem dixit eſſe finem hominis. Homerus

VII. Denuo probat formam eſſe id cuius gratia ipſius materię, ſupponit autem primo artem facere aliquam materiam, aliquam vero ſolum praeparare, vt lateres facimus ligna dolamus & leuigamus ſecundo ſupponit. Nos vti artificialibus acſi eſſent propter nos, nos enim ſumus quodammodo finis omnium, tertio ſupponit duplex eſt finis. ſ. quo & gratia cuius. Infert ergo ſunt duę artes principales architectonicę. ſ. ea quę vtitur & ea quę facit, & ſic praeparatoria eſt minor illis, prima cognoſcit formam, ſecunda materiam. Iam ergo ſubtiliter patet in iis quae arte fiunt, nos vſus gratia facimus materiam, & ita materia fit gratia formę. Itaque forma eſt finis eius: quia in artificialibus materia fit propter formam, in naturalibus eſt propter formam.

VIII. Alia ratio, phyſicus conſiderat de materia, ergo de forma, quia ſunt relatiua.

IX. Quęſtio eſt quouſque phyſicum formam ſcire oportet, & reſpondet vſque ad formam hominis (ita interpretatur Themiſt.) nam tractabit formas quę ſunt in materia, ſeparabiles ab ea ratione. Themiſt.

Annotatio in textum.

2. Neque cum ſeparant efficitur falſum loquitur de ſeparatione abſtractionis, & ita vulgo citatur, abſtrahentium non eſt mendacium. Eſt autem abſtractio vt Themiſt. exponit intellectio alicuius prioris coniuncti ſuo poſteriori, non intellecto poſteriori, vnde mathematicus deſcribit circulum quod ſit figura plana in cuius medio. &c. & licet circulus nullus ſit, niſi ſit ligneus lapideus aut aereus. &c. tamen mathematicus abſtrahit ab illa materia ſenſibili, nam non determinat materiam circuli, ſed intelligit eum non intelligendo materiam ſenſibilem, & ita non mentitur, quoniam non intelligit rem aliter eſſe quam eſt, licet intelligat eam aliter quam ſit, vide in logica. ¶ Adde quod parum conducit communis illa diſtinctio quod abſtrahentium non ſit mendacium in ſimplici intelligentia, ſecus in intellectione compoſita, quod parum proficit liquet ex eo quod mathematicus demonſtrat, quod fit intellectione compoſita, & tamen tunc abſtrahit, quare prior ſcientia eſt melior, apud mentem velut ſequeſtrem mathematica ſine materiae ſenſibilis cognitione reponi. Themiſt.

3. Sic Platonem taxat Ariſto. quod per ideas ſuas fecit phyſicam magis eſſe abſtractam quam mathematicam, quia ideę eſſent re & cogitatione a particularibus abſtractę, tali vero nexu diuinus Ariſt. ſcientias nectit Ariſtot.

quoniam { Phyſica eſt de coniunctis re & cogitatione.
Mathematica eſt de coniunctis re, ſed non cogitatione.
Methaphyſica eſt de abſtractis re & intellectione }

Et ſemper referas ad motum & materiam ſenſibilem, eſt enim metaphyſica de ſubſtantiis primis, de intelligentiis, quae non mouent, nec habent materiam ſenſibilem.

5. quid ſit rem naturalem diffiniri non ſine materia, & non ſecundum eam docet Them. quoniam diffiniendo vtetur quidem materia, ſed forma vere diffinit & explicat, & facit diffinitum diſtingui ab aliis. Themiſt.

6. Ars eſt imitatrix & ęmula naturae. ſ. inquantum poteſt ei eſſe affinis.

6. Ad phyſicum pertinet tractare materiam & formam Auicenna arbitratur pertinere ad metaphyſicum, quem reprehendit Auerroys. at Albertus inquit reprehenſionem Auerroys reprehenſione dignam, at tu diſtingue, vt enim ſunt partes entis, pertinent ad metaphyſicum, vt vero ſunt partes corporis mobilis & in ſe habent principium motus pertinent ad phyſicum. Auicenna Auer. Albertus.

6. Cõtinuam motionem dixit Ariſt. eam quae ſponte naturae peruenerit, non quae violenta ſit aut interpollis ait Them. Ariſto. Themiſt.

9. Sumus enim nos quodammodo finis omniũ: de artificialib⁹ tantũ loquitur Ariſt. vt Auerroys vult & nõ de naturalibus vt cõtextus verborũ indicat Aur. aũt Auguſtin⁹ ad oĩa refert: cuncta em̃ hui⁹ mũdi ſenſibilis ꝓpter hoĩem. homo vero ꝓpter deum creat⁹ eſt. & perpende illã ſubtilem inductionẽ textus illo numero contra cõmunem ſententiã: tñ primo politicę ſatis videt̃ aſtruere, hominem eſſe finẽ naturalium.

9. Non vult Ariſ. phyſicũ agere de forma extra materiã: & exemplificat de hoĩe, liquet tam ex textu q̃ Themiſtio humanã animam eſſe terminũ conſiderationis naturalis.

Auguſt. Ariſt. Themiſt.

Explicatio Scholaſtica.

Q. I.

An natura recte diffiniatur a philoſopho.

Articulus. I.

Nota. I. largiſſime quamlibet rem poſitiuam dici naturã vt voluit G. de Ocham. q. i. tertij tu adde etiã nõ poſitiuã: vt dicimus iſta eſt natura hominis, iſta negationis, vnde large vſurpando diuiditur in naturam naturantem & naturatam: Naturans vniuerſalis independens eſt deus, attribuit̃ tñ etiam cœlo vt dicemus, Natura naturata eſt creatura, & illa eſt multiplex, aut em̃ capitur pro quidditate ſubſtantię: ſic humanitas dicit naturam, homo ſuppoſitum Secũdo capitur pro agente naturaliter nõ libere, & ſic ſunt primę differentię principij actiui vide Sco. q. xvi. quot. Tertio vſurpat̃ pro principio accidentali ſeu ꝓprietate naturali rei vt natura illi⁹ herbę. Quarto pro principio intrinſeco motus: & ſic accipitur hic. ¶ Adde tñ ex Alberto q̀ natura adhuc eſt duplex. ſ. vniuerſalis & particularis. Vniuerſalis eſt virtuſ diffuſa in ſubſtantiã cœlorũ, Particularis quę eſt in inferioribus de qua dicitur. Natura eſt vis inſita rebus ex ſimilib⁹ ſimilia procreans, ſic ex grano tritici generatur triticum, & ratio ſeminalis ſic dicitur natura. Sed priori dicit̃ Deus & natura nihil faciunt fruſtra, ¶ Adde prętera hic naturã accipi nõ quidditatiue, nam ſic pertineret ad metaphyſicum, ſed relatiue vt connotat eſſe principiũ mot⁹ &c̃. Corollariũ Natura eſt in prędicamẽto ad aliqd.

Ocham. Scotus. Albertus.

Nota. II. principiũ & cauſa ſępe pro eodem accipiuntur, differunt tñ vt diximus cap. i. primi. Principium eſt res cõſeruans aut producens aliam rem, aut pars eſſentialis alterius rei, Cauſa aũt eſt quod aliqd cauſat in aliquo genere cauſę. vt ſtatim ſumus dicturi. Aduerte non eſt idem dicere cauſalitatis & actiuitatis, nempe materia nulli⁹ ẽ actiuitatis ait Auer. ſed eſt alicuius cauſalitatis. ſ. materialis. Aduerte ſecundo principiũ & cauſam nõ eſſe ſynonyma in re ſignificata, nec apud Theologos nec apud philoſophos, de Theologis ſuo loco, de philoſophis patet q̃m finis eſt cauſa: & nõ eſt principium, niſi coincidat cũ efficiente. Aduerte tertio quod nec in modo ſignificandi cõueniunt: q̃m cauſa dicit dependentiam, principiũ vero prioritatem. ¶ Adde hic quod duplex eſt principiũ. ſ. principale & inſtrumentale de quib⁹ pręſenti q. Sic cauſa aliqua dicit̃ eſſe actiua, alia paſſiua & ſimiliter principiũ: Item cã alia eſt per ſe alia per accidens de quo cap. iij. Adde quod licet ſecũ Lincoñ, primũ põt dupliciter exponi, ſ. ꝓ propinquo, aut pro principali: hic tñ ſecũda expoſitio videt̃ accomodatior. ¶ Adde pręterea aliquos legere &. i. vel cũ dicit̃ mouendi & qeſcendi: q̃m cœlũ ſit natura ſine quiete. i. cœli, nõ timendũ eſt cœlum ſtare: ſimiliter centrũ terrę nõ moueatur, Sicut Auer. ait ſcđo cœli Si om̃es dij deſcenderent, terram nõ mouerent, At d. Iſenach, fruſtra id fieri autumat quod cœlũ quieſcat a motu alterationis corruptiuę & locali recto: Terra mouet̃ alteratiue, & localiter etiã ſcđm partes. Nyphus ait Cœlum eſt principiũ motus hodierni, & eſt principiũ quietis heſternę.

Auer. Marſil. hic Lincon. Auer. Iſenach. Nyphus

Nota. III. plures eſſe circa diffinitionẽ naturę confuſiones: duos aut tres renarremus explicandi modos. Primo Ioan. Gand. quem ſequit̃ Sumerh. vult q̀ principiũ & cauſa referant̃ ad diuerſa: & ſic vocula & legatur diſiunctiue, principiũ intelligat̃ paſſiuũ & cã actiua. alioquin dicunt eſſe nugationẽ: nec refert q̀ illa expoſitio corrumpat verba vel pro et: q̀a ſanat intellectũ, Pręterea volunt ne ſit nugatio, illa tria primũ, per ſe & non ſecundũ accidens referri ad diuerſa, Illi iam ſic legunt diffinitionẽ. Natura ſubſtantialis eſt ens nõ ſcđm accidens, Primũ principiũ vel cauſa eius in quo per ſe eſt, mouẽdi aut quieſcendi, Non audias tñ eos qui principiũ hic ad vtrumq̀ referunt. ſ. actiuũ & paſſiuũ: q̃m ſic ęquiuoce caperetur: niſi defendas p modũ inferius de cã explicandũ

Ioannes Gan. Sumer.

Nota. IIII. aliter legiſſe Auer. & principiũ & cauſam pro eodem hic vſurpaſſe: quod & S. Tho. fecit: & Tartaretus voluerũt vtrũq̀ deſignare principiũ paſſiuũ, & forma ipſa quãuis actiua, adhuc tamen eſt principiũ paſſiuũ motus & quietis, Eſt em̃ principium paſſiuum illud per quod aliquid eſt ſuſceptiuum alicuius formę, vel motus, vel alicuius alterius: & ſic lapis etiam per formã natus eſt recipere motum deorſum: Volunt etiã illa tria primũ per ſe & nõ ſecundum accidens cadere ſuper idem, vt ſic exprimant vnam totam differentiã naturę, & tũc ſic legunt. Natura. ſ. naturata et ſubſtantialis eſt nõ per accidens ſed primũ & per ſe principiũ & cauſa motus et quietis eius in quo eſt vtrumq̀ feceris parum refert: niſi enim tedio eſſem afferrem & Themiſtij mentem, particulis tamen diffinitionis ſubſequentia concluduntur

Auer. Thom. Tarta. Themiſt.

1. Principiũ primũ. i. principale, ꝓpter accidentia et qualitates vt leuitas ſurſum agit.
2. Cauſa per ſe, excluditur cauſa per accidens caſus & fortuna.
3. Eius in quo eſt tanquã pars eſſentialis hic ſeiungit̃, Intelligentia in cœlo, demon in obſeſſo, nauita in naue.
4. Et nõ ſecundũ accidens, ꝓpter artes: nam licet medicus curet ſeipſum: tñ accidit eundem eſſe infirmum & medicum,

Articulus. II.

Concluſio. Diffinitio naturę vtroq̀ modo explicata eſt bona. quod diffinitũ ſufficienter euacuet & explanet: nam ſic naturalia ab artificialibus ſeparantur. quę licet habeant principiũ In ſe motus. non tñ habent̃ ab arte, ſed a natura, vt q̀ imago. ſ. petri mouetur deorſum nõ eſt a natura imaginis, ſed a natura corporis grauis.

Articulus. III.

Dubium. I. an res artificialis ſit res naturalis & figura res figurata.

¶Prĕmitto.I.quia ſuperius diximus de multiplici-
tate entis naturalis,quod res artificialis eſt res ali-
qualiter ſe hñs qualiter ſe nõ haberet niſi ars egiſ-
ſet circa illam cõpletiue,dico cõpletiue qm̃ ſeges eſt
res naturalis:quãuis em̃ ars inceperit arando & ſe-
minando &c̃. tñ natura complet productionem ſe-
getis,vnde effectus ſunt varĳ:aliquos
1.Natura incipit & conplet vt pullum
2.Natura incipit,ſed nõ conplet vt vinum, aꝗ̃ ro
ſaceam
3.Ars incipit & natura cõplet vt ſegetem
4.Ars & natura ſimul cõplent & incipiũt:vt fundẽ
do campanam
5.Ars incipit & conplet vt Camiſiam,Induſium
¶Prĕmitto.II.Ex re naturali fieri artificialẽ tripli
citer.ſ.per additionẽ partiũ, vt adde aſſeri ſtipites
& habebis ſcamnũ.ſcd'o per ablationẽ partiũ ſicut
in agalmate,hoc eſt imagine ſculpẽda,tertio ꝑ trãſ-
figurationẽ ſeu mutationẽ localem partiũ, ſicut in
opere fuſili, & per iſtũ triplicem modũ res aliter ſe
habet nunc ꝗ̃ prius ab arte
¶Prĕmitto.III.tria requiri ad ꝓductionẽ artifici-
alis rei.ſ.artem, voluntatem, & intellectũ practicũ
Ars em̃ aderit vt principiũ elicitiuum, Voluntas vt
principiũ imperatiuum, Intellectus practicus tanꝗ̃
principiũ effectiuũ principale, nam ars eſt habitꝰ in
tellectus practici.vi.ethic,dein manus dolabrum ſe-
curis &c̃ ſunt inſtrumenta Corollariũ ſequit̃,nidi-
ficatio hirundinis, telĕfactio aranee,prĕciſio ligno
rũ bifere & tympani ſonitũs ſtulti &c̃ nõ ſunt res
artificiales, nõ em̃ fiunt ab intellectu practico,ſed
ab inſtinctu naturĕ,& dirigunt̃ ab agẽte infallibili
¶Prĕmitto.IIII,quod aliqui altercant̃ ſuper actibꝰ
voluntatis & intellectus:non tñ inconuenit oẽs di
cere eſſe naturales, qm̃ ꝓducunt̃ ſecundũ naturam
intellectus & voluntatis:& hoc magnam habet ap
parentiã,Verũ ſi diſtinctius loq̃ris aliq̃s intellectio
nes produci aut ex imperio voluntatis aut motio-
ne obiecti :& illĕ ſunt naturales:aliĕ vero producũ-
tur ſecundũ directionẽ habitus alicuius,aut qd' for-
mo ſyllogiſmũ in primo primĕ, tũc videtur ſapere
naturam artis
¶Prĕmitto.V. Errare eos qui cõcretiue volũt rem
artificialem diſtingui a naturali:qm̃ ſcamnũ eſt li-
gnum:denarius eſt æs expoſitorie hoc eſt lignũ,hoc
eſt ſcamnũ:ergo ſcamnũ eſt lignũ in tertia figura,et
ſi Ariſt.has videat̃ negare dicemus art.iiĳ. Eſt ergo
Ariſto. ſenſus & intentio quĕrentiũ.quia ars nõ põt in ſub
ſtantiã,imitatur tñ naturã, an ſicut natura potens
eſt de nouo ꝓducere:formã ſubſtantialem:ita & ars
poſſit de nouo ꝓducere formã accidẽtalem,quĕ ar
tificialis dicat̃ diſtincta ab abſolutis prĕexiſtenti-
bus:puta ꝙ aurifaber in aurũ inducat vnũ accidens
reale ſ. figurã annuli diſtinctam ab auro
¶Prĕmitto.VI.quod figura ſcd'm euclidem eſt res
Eucli. quĕ termino vel terminis claudit̃,termino vt cir-
culus ſphera,terminis vt triangulus tetragonus vi-
de logicam
¶Prĕmitto.VII.tres hic aduerſantes eſſe opiniones
Burleus ¶Prima opinio Antiquorũ quã ſequitur Burleus,
Venetus Venetus et aliqui Scotiſtĕ vt Parrhiſ.Summerhar-
Scotiſtĕ dus &c̃ Illi ponunt quod ars quia habitus factiuus,
Parrhiſi. vere aliquid facit: & non poteſt in ſubſtantiam:
Sũmerh. ideo facit accidens.ſ. vnam formam in re naturali
prĕexiſtente velut in materia: quĕ quidẽ forma eſt
accidens abſolutũ diſtinctũ a ſubſtantia,a qua res de
nominat̃ artificialis ſic vel ſic.ſ.domus,ſtatua,Cy-
phus &c̃,& ineſt illa forma tota toti materiĕ & ꝑs
parti mouet̃ rationibus & autoritatibus de quibus
arti.iiĳ.Eadem ratio eſt de figura,niſi quod figura
aliqua eſt artificialis aliqua naturalis, & ita apud
illos nulla res artificialis eſt naturalis
Scd'a opi.Scoti eſt quã amplectitur Tartaretꝰ & Scotus
alĳ,quod figura nihil ſit ꝗ̃ talis ordo partiũ ad lo Tartare:
cum verũ vel imaginariũ,quare nõ eſt quid abſolu-
tum quia eſt ordo:& ita eſt reſpectus,quare artifex
nõ inducit nouam formã abſolutam,ſicut aliqui po
nunt quã nunꝗ̃ cognouerunt ait Tartaretus,ſed fa Tartaret.
cit ordinem partiũ,& ita reſpectũ,& aliq̃n difficile
eſt perficere talem ordinem ſeu reſpectũ, quarĕ non
fruſtra accipit pecuniã, Vnde figura nõ eſt ſpecies
qualitatis ſed modus,at per ſe eſt ad aliquid,Sic igi
tur diſtinguit artificialia a naturalibus nõ per for- Scotus
mam abſolutã,ſed per reſpectũ,vide Sco. diſt.vi.q.
x.quarti & diſt.xĳ.q.iiĳ & lib.ſcd'o diſt.xviĳ. Alber.
Tertia opi.Alberti Saxonis.G.de Ockam, Marſi. Saxo.
in abbreuiatis & recentiorũ,quĕ ſecundũ aduerſa- Ockam
rios eſt multũ apparens ſenſui,& rationes ex ſenſu Marſi.
acceptĕ ſunt vrgentiores apud.Ariſt.ait Albertꝰ ma Albertus.
gnus Sueuorũ gloria, Eſt enim philoſophãdi genus Nyphus
Ariſtotelicũ per rationes ſenſibus cõiunctas ait Ny
phus.Stat aũt ſententia iſtorũ,ferme in iſtis pun-
ctis.i.aliqua res naturalis nõ eſt artificialis patet de 1
pluuia.2.Igitur res naturalis diſtinguit̃ ab artificia 2
li,eſt vna indefinita.3.aliqua res naturalis eſt artifi 3
cialis patet de ſcamno prĕmiſſo.v. Auerr. enim ait Auer.
ens artificiale eſſe ſubſtantiam et corpus,ſi ergo cy
phus eſt ſubſtantia:ergo corpus vel ſpũs &c̃ & non
dabis quid ſit:niſi aurũ.4.Omnis res artificialis eſt 4
res naturalis vel naturales, hoc dico ꝓpter ſaxonẽ, Saxo.
qui domũ quia ex multis fiat,dicit nõ eſſe ens, ſed
entia,nõ tamen eſt neceſſariũ huc recurrere,qm̃ do-
mus ſicut eſt vnũ, ita eſt ens, non loquor hic de his
quĕ ſunt in anima.5.quare licet res naturalis diſtin- 5
guatur a re artificiali,tñ res artificialis non diſtin- 6
guitur a re naturali ſeu naturalibus,6.Artifex nul-
lam nouam formã inducit in materia, ſed eo ipſo
ꝙ addit vel demit aut tranſponit partes, tunc dicit̃
nouam formam facere,quĕ factio eſt ſecundũ quid
vt art.4.Septimũ,& hĕc ſufficiunt omnia ſaluare 7
prĕter iſtud accidens ficticium, in re artificiata, 8. 8
Idem de figura quĕ eſt partes rei ſic vel ſic termina
tĕ ſeu clauſĕ.9. vt tamen denotet̃ artem egiſſe circa 9
rem aptius exprimit̃ denominatiuo ꝗ̃ abſoluto ,
vt licet ſcamnũ ſit lignum,tñ expreſſius dicis ſcam- 10
num eſt ligneũ.10. Ita & res artificiales negant̃ eſſe
res naturales,non quia nõ ſit res naturalis, ſed quia
nõ eſt talis per naturam. ſed ab arte, vt ſtatua non
eſt res naturalis.i.nõ eſt per naturam ſtatua,In ho-
rum certiſſimã ſententiam, prĕſens conferatur re-
ſponſio ad dubium
Reſpondet̃ ad dubiũ per propoſitiones.¶Prima
forma artificialis nõ eſt accidens abſolutũ ab artifi
ce nouiter in rem naturĕ introductũ, probatur om̃e
ꝙ habet principiũ ſui motus in ſe eſt res naturalis.2.
phyſ.Sed quelibet res artificialis habet in ſe princi
piũ ſui motus intrinſecũ, ergo:minor probat̃: quia

imago lapidea eſt ęque grauis ſicut lapis, & ſic ęque deſcendit deorſum: fateor ꝙ hoc nō habet ab arte, ſed a natura. idē ergo eſt artificiale & naturale Cō firmatur quia ſi es adeo ꝑteruus, ꝙ omnino neges lecticam eſſe lignū. ergo ex lectica putri nō deberet generari lignum cōtra Ariſt. in tex, quia ſimile generat ſimile: & ſic lignū lecticę generat lignū. ¶ Secundo: ꝓbatur q̄m res artificialis fit tranſfiguratione, additiōe, aut ablatione: ſed hęc omnia fiunt per ſolū motū localem, Nam ſculptor eoipſo quod aufert aliquas partes ex ligno, fit imago ſine alicuius additione, Sic fuſor nihil addit, ſed ſolū partes aliter ſituant: motus localis per ſe nō acquirit nouam formā, ſed vbi. ¶ Et de domo ita monſtratʳ in ędificatione nō inducitur noua forma artificialis in domo, ergo: probatʳ quia vel illa forma eſt tota in qualibet parte ſubiecti: & hoc nō quia hoc nō conuenit formis extenſis, aut pars in parte, ſed hoc etiā non probatʳ: quia vel pars formę introducitʳ, ad poſitionem hui is lapidis, ꝙ videtʳ abſurdiſſimū, cum ſolum moueat eū artifex localiter, & in magnis muris ꝓ ijcit ſimul in medio muri. xx. xl. lapides, quos nō attingit. ſed ſic ex portatorio proijcit, quod cuilibet deberet imprimere vnā talem formam partialem, Quod ſi dixeris, formā domus nō induci, niſi quādo domus primo eſt: hoc fieri nequit, q̄a eſſet valde mirabile, quod lapis in fundamento poſitus acquireret nouā formā, ex eo quod tectum ſuperponeretʳ parietibus, ¶ Et confirmatʳ quod nō ſit talis forma in domo, quęro em̄ vbi ſit, ſi enim eſt in ſuperficie parietū poſſet abradi: ſi vero eſt in domo ſecundū trinā dimenſionē, Iam caderet differentia Comment. 12. metaphyſ. vbi ait Natura agit in corpore toto, ars vero in extremitatibus eius. ¶ Probatur Tertio quia ſic circulus artificialis & naturalis diſtinguerentur ſpeciuoce, cū tñ aliquando eodē modo ſe habeant per omnia, Preterea vel forma dom⁹ eſt diuiſibilis in partes eiuſdem rōnis aut diuerſarum, Non eiuſdē, q̄m ſic eſſet homogenium & quęlibet pars domus, eſſet dom⁹, nō diuerſarum, quia diuerſa ratione nō faciunt vnū, niſi vnum ſe habeat vt actus & aliud vt potentia, ꝙ hic fieri nō pōt. Itē nō videtur quō vna forma ſimplex ſit in lapidib⁹ & lignis ſpeciuoce diſtinctis. Item difficile eſt videre quando in factione circuli forma eius introducatur, cū nulla pars circuli ſit circulus, ducendo em̄ lineam per circūferentiam, nō induceret nouā formam, niſi in puncto clauſione: Item lapides aliq̄n & ligna nō ſunt continua nec contigua adinuicem: difficile eſt videre, qualiter forma illa partialis poſſit facere vnū cū alia: breuiter cōtraria opinio difficillime intelligi pōt ab illis ipſis qui eam ponunt: Argumentū forte fit, ſi deus ſeparet formā domus: ſed eſt Theologicū, ideo omitto: Similiter illud logicum quę res denominetʳ domus an forma illa accidentalis, aut cōpoſitū ex ea & rebus naturalib⁹, qđ eſſe nō debet quia accidentia denominant ſubiecta, ſicut Ioannes eſt albus, nō illud compoſitū ex ſubſtantia & albedine. Adde poſtremo Ariſt. 1. de anima & . viij. metaphyſ. domus eſt lapides & ligna

Secūda ꝓpoſitio, Forma artificialis nō eſt nouus reſpectus per artificem inductus ſicut nec figura cōtra Sco. ꝓbatur quia ad ad aliquid nō eſt per ſe motus. v. phyſ. & ad domū eſt per ſe motus ędificationis: ergo non eſt per ſe ad aliquid, Confirmatʳ quia figura eſt ſenſibile per ſe, 2. de aia: reſpect⁹ nō eſt ſenſibile ꝑ ſe ergo, Preterea ſi triāgulare et q̄drāgulare eſſent reſpectiua, ergo ſimul poſſent idē denominare: quod incōuenit: ſicut idem eſt pater & filius reſpectu diuerſorū, Omnes quoqꝫ peripatetici ante Sco, conſenſerūt figuram eſſe qualitatem

Tertia ꝓpoſitio. Nō eſt dicendū rem artificialem ſeu figuratū diſtingui a figurato ſecundario 1. ſubſtantia: ſed nō a primario. 1. quantitate, hoc eſt cōtra Burid. Marſ. & alios qui ponunt quantitatē diſtingui a re quanta, & motū a mobili: dicit em̄ Marſil. aliquā rem artificialē diſtingui totaliter a re naturali: pateat de currente ex arte, At quia in primo lui⁹ docuimus quantitatē eſſe rem quantā, & in tertio huius trademus motū eſſe mobile, Ideo recedimus ab eis.

Quarta ꝓpoſitio Figura nō diſtinguitʳ a re figurata, ꝓbatur figuratū termino vel terminis clauditur. ergo figuratū eſt figura, a diffinitione ad diffinitū, Item deus poſſet ſeparare figurā a figurato, at hoc Theologicū, Preterea per ſolā ſeparationem partiū nō fit noua res at ex ſola diuiſione cerę fit alia figura, igitur non eſt noua res, Similiter virga recta per ſolū motū localem fit curua vel orbicularis, ſed per ſolū motū localem nō acquiritʳ per ſe niſi vbi, & nō noua qualitas, ergo illa figura nō eſt noua qualitas, Confirmatʳ quia vel introduceretʳ ſubito, ꝙ eſt cōtra experientiā, q̄a virga ſucceſſiue incuruatur, quęre ſculptorem: qui per annū aliq̄n expolit vnā figuram, Nec ſucceſſiue quia ſic ad figuram eſſet alteratio contra ph. vij. phyſ.

¶ Solet hic moueri dubiū an in ſubſtantijs materialibus formę ſubſtantiales ſint principaliter actiuę aut qualitates, at quia preſtat rem loco ordinario ꝑtinenter tractare, ideo delegamus iſtud dubiū quaſi ad finem ſecundi de generatione.

Dubiū. II. an phyſic⁹ differat a mathematico

¶ Premitto. I. quod vtimur hic concretis ꝓ abſtractis, nam cū idem vtramqꝫ habeat ſcientiam, idē erit ſubiectū cōmune vtriuſqꝫ ſcientię, & ita phyſ c⁹ erit mathematic⁹: ſed de ipſis ſcientijs eſt hic ſermo quō differant, In cōcretis tñ loquendo, accipias omnia per ſe & ſub propria rōne, Quid aūt ſit phyſicus/ quę ꝓpoſitio phyſica dixim⁹, q. prologuij quid aūt mathematicus diximus quantū ſufficit, q ij prologi in logica, ibi em̄ reperies/ quid philoſophia realis & moralis & quotuplex, adiectis his quę in annotationib⁹ diximus

¶ Premitto. II. quod quāuis phyſica & mathematica ſeipſis intrinſece & eſſentialiter differant, ſicut quęuis alię res/ tñ extrinſece & argutiue differunt ex modo cōſiderandi & diffiniendi/ Conſiderant em̄ eaſdem res/ ſed diuerſimode/ nam phyſica ſub rōne motus res cōſiderat/ mathematica ſub ratione quantitatis. Preterea phyſica diffinit per motū/ mathematica vero nō niſi per modū quantitatis/ vt ſi q̄n ptractat motū planetarū de quo in art. 4.

Reſpondetʳ Phyſicum differre a mathematico abſtractiue/ hoc eſt ſcientię iſtę a quibus denominantʳ differunt pet probata Ariſt, in textu.

Dubiū. III. an ſciētię medię ſint plus mathematicę quā phyſicę?

Margin notes: Ariſto. — Scotus — Burid. Marſi. — Ariſto. — Scotus — Ariſto.

¶ Premitto.I.quid ſit ſcientia media,dic vt in logi
ca:& ſunt tres intellige cõmuniter vſitatę.ſ.muſica:
Aſtronomia & perſpectiua,ſunt et alię plures,vt de
ponderibus,ꝓportionibus,latitudine formarũ &c̃
at ſunt rariores.Dicunẽ aũt medię nõ per abnega-
tionẽ,ſed quaſi per participationẽ,quia reſpectiue
Thom. participant modũ conſiderandi vtriuſq;
¶ Premitto.II.quod diuus Thomas voluit illas ma-
gis dici phyſicas:qm̃ nõ habent illã certitudinẽ quã
Ariſtot. habent mathematicę,et cõcluſiones cõmuniter ſunt
Themiſt. phyſicę,Et hoc videẽ voluiſſe hic Ariſt. & Themiſt.
Auerroys in paraphraſi.¶ Auer.contra voluit eas potius ma
thematicas dicendas,quod de ſubiectis ſcientię me
dię demonſtrenẽ paſſiones purę mathematicę,ſicut
in muſica de nũero ſonoro ſeu ſono numerabili ꝓ
baẽ ꝓportõale,& rõnabiliter cõicans,vñ cũ mathe
maticus accipiat mere mathematicas ꝓpoſitiones,
phyſicus mere naturales,Media accipit maiorẽ (in
qua eſt virtus ſyllogiſmi) e mathematica,& mino-
rem ex phyſica,ideo potius a maiori ſunt dicendę
mathematicę
Tho. ¶ Premitto.III,quod multi niſi ſunt cõcordare eos
Primi dicunt S. Thomam verũ dicere Medias eſſe
phyſicas quo ad certitudinẽ,finẽ,& conſiderationẽ
Vene. eſſe tñ mathematicas denominatione,Ita cõcordat
Paul.Vene.Nã mathematica eſt certiſſima,quia in-
nititur per ſe notis,phyſica autem innititur notis
per experientiã,et q̃a media etiã minorẽ aſſumit ex
perientia notã,ideo deficit a certitudine mathema-
tica,Item finis hoc eſt cõcluſio cõmuniter eſt phyſi-
ca,ſimiliẽ linea q̃a cõſideraẽ viſu nõ eſt abſtracta.A
fine autem fit denominatio.2.metaphyſi.Et con-
ſideratione quia non linea abſolute conſideraẽ,ſed
Nyphus viſualis,Ergo formalis rõ ſubiecti.ſ.viſibilitas eſt
phyſica.Nyphus cõcordat quia ſcientię medię ſunt
mathematicę ſcd̃m materiã,& ſunt phyſicę ſecundũ
Sintze. formã,et ita ſuã certitudinẽ habent a phyſica,ſimili
ter modũ diffiniendi & demonſtrandi,Simile ve-
ro adfert amicus noſter Sintzelius pȯſt Marſ.quod
ſcientię medię ſunt magis mathematicę quo ad res:
Thom. terminos & naturã,ſed quo ad finem et quo ad nos
Ariſto ſunt magis naturales,& ſubtiliter intuendo poſſet
quis Thom.defendere,& dicere hoc fuiſſe de mente
Ariſt. Sicut ſemper in artibus tenui,at tñ q̃a adeo
receptũ eſt & ab oĩbus etiã doctis vſurpatũ,qḋ muſi
Auer. ca & Aſtrologia inter mathematicas cõputetur,vt
fruſtra quis in cõtrariũ nitaẽ,Ideo ne cõis vſus exor
bitans videaẽ,ad mentem Auerroys ſicut ei impo-
niẽ,vti arti,4.declarabitur

Reſpondeẽ ad dubiũ,Scientias medias nec phy-
ſicas eſſe nec mathematicas,at tñ plus cõmunicare
cũ mathematica,ꝓbaẽ vltima pars prioribus notis
quia ſcientia media demonſtrando accipit maiorẽ
mathematicã,quę in virtute continet totã vim ſyl-
logiſmi,ergo a maiori denominãda eſt ſcientia me
dia magis mathematica,Confirmaẽ primo q̃a ſicut
ſe habet finis in agibilibus,ita principiũ in ſpecu
labilibus,ſed in agibilibus res denominatur a fine.
Ariſt. ergo in ſpeculabilibus a principio,& principiũ hic
maior eſt mathematica,ꝓpoſitio prima eſt Ariſt.2.
huius.Cõfirmaẽ ſcd̃o quia eadẽ cõcluſio pȯt demõ-
ſtrari in phyſica & mathematica,vt illa terra eſt ro-
tunda.i.poſt:igiẽ cõcluſio non facit aliquã ſcientiã
eſſe illius vel alterius generis.¶ Quod aũt maior ſit
mathematica oñdit Marſ. hoc exẽplo aſtronomico

Omne corpus in cuius medio eſt punctus a quo lineę ductę ad cir cũferentiã ſunt ęq̃les eſt ſphericũ	Maior geome trica	Marſ.
At coelum eſt huiuſmodi	minor	
Ergo coelum eſt ſphericum	Cõcluſio.	

Minor ꝓbatur more phyſico per experientiã,qm̃
ſtellę in omni ſitu a terra apparent ęquales ſeu ęque
magnę,quod nõ eſſet,niſi ęque vndique diſtarent a
terra.Non me pręterit quid poſſit dici ad fundamẽ
tum totius,at me mouet q̇d iam paſſim muſica &
aſtronomia mathematicę dicunẽ,& Boetius nõ vſ-
q; quaq; malus cenſor,appellat medias eſſe mathe-
maticas impuras,& Ariſt.1,poſter.Armonica eſt ma Ariſto.
thematica.

Articulus.IIII.

Ratio.I.diffinitio naturę non eſt bona,quia aut
principiũ & cã cõuertunẽ,& ſic alterũ erit ſuperflu-
um,aut nõ cõuertunẽ,& ſic principiũ ponereẽ ſup-
flue,pręterea idem nõ eſt principiũ per ſe oppoſito-
rũ.iiij.metaphy.ſed motꝰ & quies ſunt oppoſita.v.
phyſ.porro Bruxel.multa cõglomerat quia ſubſtã- Bruxel.
tia nõ debet diffiniri per accidentia:nec abſolutũ
per reſpectiuũ,& lapis ſurſum violenter nõ eſt prin
cipiũ motus vel quietis,Item æs eſt omniũ ęneorũ
natura.v.metaphyſ.& tñ nõ eſt natura,ſed ens ſecũ
dũ naturam:Adde cor hominis & ſimilia

Secunda res artificialis diſtinguiẽ a re naturali.
ꝓbatur.1.quia Ariſto.hic ponit eorum differenti- Ariſto.1
am,quia naturalia habent principium ſui motus,
artificialia non niſi per accidens:& Auerr.aſſignat
cauſam eius q̃a naturalia ſunt ſubiecta artificialiũ Auer.
2.Ariſt.ait.2.huius ęs eſt materia ſtatuę:& argentũ
phialę:ſed nihil eſt materia ſuĩpſius.3.dicit Ariſt.8. Ariſt. 2
metaphyſ.4.metaphyſ.vas & domus nõ ſunt ſubſtã Ariſt, 3
tię,forma in materia vocaẽ poeſis eo ꝙ ipſa eſt fa- 4
cta per formã in anima,ſed forma in mente artifi-
cis diciẽ forma intelligentię.5.Auer.ſcd̃o de anima
ponẽs differentiã inter illa ait:qm̃ formę artificia- Auer. 5
les ſunt accidentia:formę aũt naturales ſunt ſubſtã-
tię,ſimiles ponit alias differentias tres:vna quoq;
pręcipua eſt,quia res naturalis per formã fit ſubſtan
tia,ſed artificialis per materiã.6.Ariſ.7.metaphſ.aiẽ
ſtatua nõ eſt lapis ſed lapidea.8.Sic de figura Ariſ. Ariſto. 6
hic inquit.Naturalis cõſiderat de ſole & luna & fi 8
guris eorũ,quę ſunt accidentia in eis.9.Et.3.coeli ex- Ariſto.
preſſe dicit elementa nõ habere figuras eſſentiales 9
quę ſunt ſubſtantię eius.10.Ariſt.hic ait naturale ꝓ 10 Ariſt.
ducere rem naturalẽ,ſed artificiale nõ generat artifi
ciale vt declarat de lectica,& rationẽ reddit Auerr.
q̃a forma naturalis ẽ ſubſtantia,artificialis accidẽs. Auer.

Tertia Idem probat argumentis.1.Artifex ędificã
do domũ,aut facit nihil aut aliquid:nõ nihil q̃a ars
eſt habitus factiuus.6.ethic.& policletꝰ eſt ſtatuam
faciens.2.phyſ.neq; nihil pȯt eſſe terminus factiõis:
Si facit aliquid:& nõ niſi rem artificialẽ,q̃a natura
lem nõ facit:ergo res artificialis non eſt naturalis:
Ad idem.artifex facit domũ & domus eſt aliq̇d:er-
go facit aliq̇d.¶ Cõfirmaẽ quia Eckardus facit do
mũ:ergo domus fit ab Eckardo,& vltra ergo aliq̇d
fit ab Eckardo ab inferiori ad ſuperius.¶ Non eua
dis dicendo ꝙ nihil faciat ſimpliciter,tñ facit aliq̇d
ſecundũ q̇d.¶ Quia,1.phyſ,fieri ſimpliciter eſt ſub-

ſtanciȩ fieri ſcd'm quid accidentis:ergo ſi artifex fa
cit ſecundū quid,facit accidens,& hoc eſt forma ar
tificialis:Ita repellatur ſolutio de denominatiōe,
aut qđ ſolū faciat motū localē,qm̄ ſic motus loca-
lis eſſet finis eius.¶Cōfirmaṫ ꝙ ſit accidens qa for
ma artificialis adeſt & abeſt pr̄ter ſubiecti corru-
ptionē, vt patet in cera,Item quicqd manet altero
non manente diſtinguiṫ ab eo realiter,ſed cera ma-
net nō manente imagine:ergo diſtinguunṫ,Et robo
Ariſto. raṫ quia iſte eſt modus argumentandi Ariſto.in.vij.
metaph.diſſolutis a et b, nō manet ba, ergo b, & a
nō ſunt ba , Sic diſſolutis partib⁹ nō manet dom⁹
ergo illȩ partes nō ſunt domus.¶Confirmaṫ tertio
quia oīs tranſmutatio realis habet terminū realē.5.
phyſ,ſed ȩdificatio eſt tranſmutatio realis:ergo ha-
bet terminū realē,& nō rem naturalē,ergo artificia
lem:alioquin eſſet eadem actio artis & naturȩ.
Quarta.Phyſicus nō differt a mathematico in mo
tu ꝓbo quia qui non abſtrahit a motu ſed inquirit
motū,nō differt a cōſideratiōe phyſica,ſed hoc facit
mathematicus &c̄,minor ꝓbaṫ quia cōſiderat mo-
tus cœlorū:item qn̄ planetȩ ſint ſtationarij vel retro-
gradi:quot item gradus Zodiaci permeet planeta.
Ariſt. ¶Preterea Ariſt. ait ſcientias medias eſſe naturales
hoc libro,verba ei⁹ ſunt,hoc idē indicant & mathe
maticarū facultatū hȩ quȩ magis ſunt naturales, Et
idē poſtea voluit,quia Aſtrologia nō vtaṫ linea/vt
geometra,ſed vt cōiuncta ſit motui,& ita lineam
Themiſt. cōſiderat quatenus naturalē, Hoc idem habet The-
Auer. miſtius in paraphraſi,& Auer.in com̄.xx.ait. Non
intendit p.quod cōſideratio aſtronomiȩ ſit natura
lis,ſed ꝓpinquior naturali,quero compatio iſta in-
terquȩ ſit, nōne inter mathematicā & phyſicam: &
dicit ꝓpinquiorem eſſe phyſicȩ.
Reſpondeṫ ad primā,quod cōuertunṫ hic cauſa et
Venetus principium vt voluit Venetus cū alijs: at veterib⁹
illa duo nō erant ȩqualiter nota.ſ.principiū & cau-
ſa,Preterea rōne ſemper differunt,habēt ſe, preterea
ſicut ſuperius & inferi⁹,Secūdo dico cū Auicenna
Auicen. & Burl.quod hic nō cōuertanṫ vt in corpore q.ple-
Burl. nius dixim⁹.¶Ad adiectū reſpondeṫ primo ad ma
iorē ꝙ vera ſit idem nō eſſe principiū oppoſitorū p
ſe actualiter,ſed bene potentialiter,porro ad mino
rem diciṫ licet quies in termino aquo opponaṫ mo
tui,nō tn̄ quies in termino ad quē, & de illo ſonat
Bruxel. diffinitio.¶Ad accumulata Bruxel. primo ſubſtan
tia nō diffiniṫ per accidentia, verū eſt diffinitiōe qd
ditatiua,In alio negaṫ ꝙ natura non ſit reſpectiuū,
bn̄ natura ſignificat ſubſtantiā,ſed nō abſolute,at
reſpectiue vt in corpore q.De lapide ſuper trabe di
co qđ nō principiū actuale mouendo,ſed potenti-
ale,ſ.impedimēto remoto.Illud de ære diluit Brux
Bruxel. el.ꝙ natura cōmuniſſime capiaṫ.i.ē de ſubſtātia ene
Vſingi. onī,Vſingius ait naturā vſurpari metaphorice, De
corde dicimus quod bene ſit principiū motus, ſed
nō eius in quo eſt.i.cuius eſt pars eſſentialis: nā cor
eſt pars integralis
Ad.II.omnes autoritates nō ſane ab aduerſarijs in
telligi,Nam quia res artificialis cōtingenter ſe ita
habet per artē,& nō a natura:ideo rōne cōtingentiȩ
Anſhel. diciṫ accidere,vt q.de quantitate ex Anſhelmo ap-
Ocham portauimus poſt G.Occham:& rōne artis diciṫ non
eſſe ſubſtantia rei,Aut etiā variat interdū vocabula
quod alia aptiora ſint ad denotandū artē egiſſe cir-

ca rem vt G.Ocham p.1.phy.meminit c.xxvi. & aſ Ocham
ſeclȩ eius poſt eum.Quāuis ipſe & Dullaert ac Saxo Dullaert
recurrant eo ꝙ accidens capiaṫ ꝓ ſecunda intentio Saxo
ne,Curramus ergo per ſingulas.¶De prima miror 1
ꝙ ita crudi ſunt aduerſarij vt ꝓpoſitū inde haurire
velint:cū potius oppoſitū elicere deberent,nā im-
plicite faceṫ Ariſto.etiam artificialia habere princi Ariſto.
pium ſui motus,ſed nō quatenus artificialia, & ita
vult ꝙ nō habent ab arte,ꝙ cōcedimus,Non eſt er-
go abſurdū dicere (vt Sintzelius autumauit:) ean- Sintzeli⁹
dem rem eſſe naturalē & artificialē,hoc vero differ-
re ꝙ a natura,non ab arte haberet principiū motus.
¶Quod vero Ariſt.ait ea artificialia habere per ac
cidens intelligendū eſt per contingentiā quo ad ra-
tionē formalem,vt de circulo,de rōne ſua formali
quatenus circulus eſt,nō moueṫ deorſum,ſed quate-
nus lapideus eſt,hoc aūt ei accidit.i. eſt contingens
extra rationē eius,qm̄ ſuapte natura poſſet eſſe ig-
neus:& ſic moueret ſurſum,Ad rōnem auer. natura
lia ſunt ſubiecta.1.preſuppoſita artificialiū:ſed non 2
ſunt ſubiecta inheſionis.2, æs eſt materia ſtatuȩ lar
ge de quo.c.ſeq.& ſic aliquid pōt eſſe materia ſuipſi
us ſe aliter & aliter habentis,3. Vas & domus non 3
ſunt ſubſtantiȩ.i.cōtingenter ſunt domus et vas,nō
ꝙ ſimpliciter nō ſunt ſubſtantiȩ, quia hoc ſepe affir 4
mat.4 Forma artificialis eſt forma large vt.c.ſeq.&
ſicut eſt forma,ita diciṫ eſſe in materia,ſed in ibi nō
dicit inheſionē ſubiectiuā,ſed materiā preſuppoſitā
in quā egit ars eam faciendo aliter ſe habere.5. Iam 5
ſepe diximus quō ſint accidentia cōtingentie nō in
heſionis, ad finem autoritatis fateor que aſſumis/
at ibi materia extenſe accipiṫ vt cap.ſeq.eſt itaqꝫ res
naturalis intrinſece per ſuā formā ſubſtantia, at res
artificialis per materiā: nō per formā eſt ſubſtantia,
intelligendo per ſe aut formaliter.6.Statua non eſt 6
lapis:non quia in re ſtatua nō ſit lapis,ſed quia artē
egiſſe circa lapidem nō deſignaṫ ita aperte per lapi-
dem,ſicut per lapideū,& hoc ex ſolo modo & con-
ſuetudine loquendi,Et ita negat ſcd'm ſermonis cō-
ſuetudinē,& nō ſecundū veritatis predicationem.8. 8
quȩ pſe accidunt,nō loquitur vt ſepe diximus de ac
cidente inheſionis,ſed de accidente ꝙ eſt extra ra-
tionem formalē & primariā alicuius vide.q.de quā
titate.9.Perinde ſoluitur autoritas de cœlo q̄m ele- 9
menta nō determināt figuras aliquas quin poſſint
aliter ſe habere.10.Per idem ad vltimū diciṫ ꝙ acci- 10
dit contingentia & preter rōnem formalem,vnde
hec autoritas eſt cōtra alios,nam cū lectica res arti-
ficialis parit lignum,ſignū eſt quod ipſa eſt lignū,et
per conſequēs res naturalis & ſic potens eſt ꝓducere
ſimile lignū,ſed nō lecticā, quia cōtingenter habet
ſe taliter, ꝙ lectica determinatur:& hoc pondera
Ad.III.quia illȩ rōnes procedunt ex mala logica
(quȩ eſt ſcientia cōmunis ſcd'm Ariſt.)ideo breuib⁹ Ariſto.
me abſoluam,Ad primū vel facit aliquid aut nihil
dico ſi nihil opponiṫ negatiue aliquid,vt ſit ſenſus
nō facit aliquid ſic dico ꝙ nō facit aliquid docte &
philoſophice loquēdo: nō oportet te loqui rude &
imperite ſicut ruſticū ex nigra ſylua,ſicut amic⁹ no
ſter d.Georgius Acheñ obijciebat,nō dare ruſticū ꝙ
non faceret aliquid,diſputemus cū doctis,nō cū ru
ſticis,qui neſciunt diſtinguere ita acute inter factio Georgius
nem ſecundū quid & ſimpliciter. ¶Ad improbatio Acheñ.
nem concedo ꝙ ars eſt habitus factiuus,ſed nō facit

aliquid ſimpliciter etiã ſecundum omnes aduerſarios, quia nõ facit ſubſtantiam: ſed ſolũ ſecundum quid, de policleto ꝙ facit ſtatuam, ſed hoc eſt facere ſecundũ quid. ¶ Ad probationem quia facit domũ &c nego conſequentiã quia in antecedente facere dicit factionẽ ſecundũ quid cũ termino cõnotatiuo, & in cõſequẽte cũ termino abſoluto dicit factionẽ ſimpliciter, & ita cõmittitur fallacia a dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, & ꝙ hec ſolutio ſit bona (quam nõ libenter acceptabat d. Georgius) probo ex duobus ſimilibus in iſto verbo fiendi: primũ eſt ex Scoto ſuo diſt. xxx. q. 1. Infirma eſt conſequentia Deus fit creator, ergo deus fit, vt per eũ ibi, ſi ſr inualida eſt cõſequẽtia, de⁹ fit creator ergo de⁹ fit aliqd: añcedẽs eñ fuit verũ in creatõe mũdi, conſequente exiſtente falſo. ſecundũ ſimile inualide arguitur, Epiſcopus facit clericum: & clericus eſt homo: ergo epiſcopus facit hominẽ, vide in logica in appellationibus. Iam tenes o lector ꝙ inanis cauillus & ſophiſtica captio ſit iſta ſorticolarũ argutia, & miror plurimũ Sumerh. bonũ alioqn nauĩtam ſuper tam ruinoſo fundamento ędificaſſe, Dico ergo artificem facere domũ & non facere aliqd: ſed aliquale, facit eñ res ſic ſe habere in ſitu, hic addendo, hic auferendo/ꝙ poſtea dicitur domus: eo ſolo ꝙ hic ponit lapides pro fundamento, & alios ꝓ parietibus ſuperponendo ligna et tegulas ꝓ tecto. ¶ Inſtas ſi nihil facit. ergo fruſtra datur ei pręmiũ, Ridiculum caput: nuncius nihil facit, ſolum ambulat. & ita mouetur localiter, & tamen accipit pręmium laboris, Ita artifex hic accipiet pręmiũ laboris: quia facit rem aliqualiter ſe habere, qualiter prius ſe nõ habuit, & hoc eſt ęque laborioſum addendo ſituando, & remouendo aliquas partes, ſicut inducere illud accidens tuũ fabuloſum. ¶ Ad replicam Paul. Veneti, ſi facere domũ eſt facere ſecundũ quid: ergo eſt facere accidens, reſpondeo vel accidens capis inheſiue, ſic nego aſſumptũ cum adęquatione. quamuis enim facere accidens ſit vnus modus faciendi ſecundum quid, vt facere albũ: tamen adhuc eſt alius modus faciendi ſecundũ quid. ſ. quo res aliqualiter ſe habet, qualiter prius ſe nõ habuit ſiue realiter ſiue intentionaliter quod plus eſt, vt doctor facit magiſtrum. quia magiſterium eſt ſolũ ens rationis: & tamen adhuc dicit fieri, quãto magis res debet dici fieri ſecundũ quid ꝓpter aliquam notabilem eius mutationem vel tranſpoſitionem &c. ¶ Ad confirmationem ſecundã dico forte argumentantem in phyſica, oblitum ꝙ in logica nõ diffiniebatur accidẽs inhęſionis, ſed predicationis, quod nõ confert propoſito. De alia forma, quando vnũ manet &c diximus ſupra q. de quantitate. 1. phyſ. & multo melius ꝙ Gab. diſt. 1. primi, Ad roborationẽ de ba fuit dictum in materia de toto & partibus. ¶ Ad tertiam confirmationem patet quod illa tranſmutatio plerumq eſt ſolũ loci mutatio: & ſic terminus partiũ rei ſunt varia vbi: intendit enim artifex: ego volo hic aliquas partes amouere ſecuri, aliquas diuidere ſerra, aliquas ejcere perforando cum dolabro, aut deplanare leuigatorio: huc lapides tot ponam cum cemento: dein hoc imponã: poſtremo hoc ſupponã &c quę omnia ſunt motus localis/p quẽ res aliqualiter erit qliter prius non fuit, Dico plerũq: quoniã interdũ alię alterationes ſolent interuenire vt lateres apud ignem igniendo: Lanius bouem occidendo, piſtor pinſendo &c. ¶ Fatemur ergo non eſſe eandem actionem eſſe naturę, quę eſt ad formam realem: & artis quę eſt ad aliquale eſſe.

Georgius Acheñ. Scotus

Sumerh.

Paul. Vene.

Gabriel.

Ad. IIII. reſpondet Auer. primo licet ambo conſiderent motus aſtrorum, tñ phyſicus conſiderat ipſa vt abſolute mota, ſed aſtrologus conſiderat eorũ mot⁹ vt ſunt ſub numero & magnitudine. quia volens docere quantum ab inuicem diſtent ſtellę, oportet motus earũ conſiderare, & quantitatem motus earum, vbi phyſicus abſolute motũ earum conſiderat Secũdo dicit 2. cœli Com. 57. phyſicum conſiderare propter quid, aſtrologum quia eſt, nam eclypſim probat phyſicus per cauſam. ſ. interpoſitionẽ lunę, ſed aſtronomus quia eſt. ſ. quod fiat in cauda vel capite draconis. ¶ Tertio rotundis verbis inqt Themiſt. vterq de motu cœleſtium corporũ ſatagit, ta nẽn alter quantitatẽ motus docet, alter qualitatem inſtituit, vt aſtronom⁹ ſupputat a ſole tanto tempore tantum cœli ſpaciũ eſſe emenſum: phyſicus vero quomodo orbiculari motu moueatur. ¶ Breuibus diceres hoc non inconuenire de Aſtronomia: quę cũ media ſit, motum nõ omnino aſpetnatur. ¶ Ad illud ꝙ additur de verbis Ariſto. nõ placet Londorij ſolutio, legit tamen ille ſecundum antiquam, dicimus Ariſt. non dicere illas eſſe plus naturales quam mathematicas, vt alij legerunt, ſed mathematicarum facultatũ hę quę plus naturales ſint & ita bene dicit medias ſcientias plus eſſe naturales quã ſint naturales alię mathematicę diſciplinę, vñde potius ꝓ. habet oppoſitũ quia loquit partitiue: quare voluit ſcientias medias eſſe de numero mathematicarum diſciplinarũ, fatemur etiam vti in concluſione eum linea vt naturali, ſed ab eã nõ ſumitur ſcientię diſcretio, ſed a maiori ſecundũ iſtos de Auerr. retulimus opinionem iſtam in eum, quia ab alijs ſibi imponeretur Marſil, Parrhiſ. Lampert. Vſingio, Sintzelio, & alijs: nam bene vidimus ꝙ hic nõ tetigit, dicatur tamen ad eum & Themi. ſicut iam de concluſione apud Ariſt. diximus.

Auer.

Themiſt.

Ariſto. Londori.

Auer. Marſi. Parrhiſ. Lamper. Vſingi. Sintzel.

Qui ſint cauſarum modi. Cap. III.

1 Cõcluſio

DEterminatis aũt hiſce cõſiderandũ eſt de cauſis quales & quot ſint numero. Nũ cũ hęc ꝑtractatio ſciẽdi ſit cauſa, ſcire aũt vnũquodq non prius putemus, ꝙ circa vnũquodq ꝓpter quid eſt capiam⁹ id quod ſit primã accipere cauſam. Patet & a nobis hoc eſſe agendũ, & de generatiõe corruptioneue, & de omni naturali 27

2 Cauſa quadruplex Materia Forma Efficiens

mutatiõe, vt ipſarũ ꝑceptis principijs ad ipſa quodq eoꝝ quę querimus reducere enitamur.
¶ Vno itaq modo cauſa dicit id ex quo quippiã fit eo pacto vt inſit, vt æs ſtatuę, argentũq 28
pateręę, & horũ genera. ¶ Alio modo forma, atq exemplar, hęc eſt aũt ratio qditatis, & huius genera, velut eius cõcentus qui ſonos oẽs cõplectit, ipſa duoꝝ ad vnũ ratio, atq oĩno numerus, partes itẽq quę in rõe ſumunt. ¶ Preterea id vnde primũ principiũ eſt mutatiõis aut qe 29

tis. Qualis eſt cauſa is q̄ cõſuluit, & pater filij, atq; oĩno quod efficit eius quod efficit & qđ Finis
mutat eius quod mutat. Inſup vt finis hic aũt eſt cuius gratia cętera fiunt, veluti deambulan-
di ſanitas. Cur eñ deambulat interrogati, quo valeat reſpondemus atq; ſi hoc pacto dixeri-
mus, reddidiſſe cauſã arbitramur. Et quęcũq; alio mouẽte int ipm & finẽ fiũt, vt int medicũ
ſanitatẽq; macies, aut purgatio, aut inſtrumẽta. Vniuerſa eñ hęc ipſius finis gratia ſunt, int
30 ſeſe aũt differũt, alia nãq; ſunt opa, alia inſtrumẽta. ¶ Cauſę igit tot fere modis dicuntur, fit 3 Cõueni-
aũt vt cũ multiplicit cauſę dicant multę etiã eiuſdẽ ſint non p accidẽs cauſę, ceu ſtatuę, & ſta entia cau
tuaria ars, & ęs, nõ p aliud qcq;, ſed vt ſtatua ẽ. At nõ eodẽ mõ ſed ęs qdẽ vt materia. Ars aũt ſarũ
id a quo motio pficiſcit, ¶ Sunt preterea quę ſibi ſunt mutuo cauſę, vt exercitiũ bonę habi- Prima
tudinis, & hęc exercitij, at non eodẽ modo, ſed hęc vt finis, illud vt principiũ motus. ¶ Idẽ in- Secunda
ſuper cõtrariorũ eſt cauſa. Quod eñ preſens cauſa cuiuſpiã eſt, id & abſens nõnunq; cauſam Tertia
eſſe cõtrarij dicimus, vt gubernatoris abſentiã ſubuerſiõis nauis, cuius pſentia cauſa erat ſa-
31 lutis. Vniuerſæ aũt nũc dictę cauſę: quatuor in genera manifeſtiſſima cadũt. Elemẽta nãq;
ſyllabarũ, materies cõficiẽdorũ operũ arte. Ignis & talia, corporũ partes totius, ſuppoſitiões 4
deniq; cõcluſionis, vt id ex quo fit aliqd, cauſę ſunt, atq; horũ quędã ſunt vt ſubiectũ veluti Reductio
partes, quędã vt qditas. Totũ inq̃, cõpoſitio atq; forma. At ſemen medicus quiq; cõſuluit & cauſarũ in
oĩno efficiẽs, oĩa ſunt cauſę vnde eſt mutatiõis principiũ vel qetis vel motus. Quędã aũt cau qtuor ge
ſę ſunt, vt finis bonũq; cęterorũ. Id eñ gratia cuius cętera fiunt, optimũ eſſe ſolet, ac finis il- nera Materia
lorũ, interſit aũt nihil bonũ ipſum an apparẽs bonũ dicat. Tales igit atq; tot cauſę ſpecie eſſe Forma
32 vident. ¶ Modi aũt cauſarũ numero quidẽ ſunt multi. Si in capita vero redigant & ipſi pau- Efficiens
ciores euadũt. Dicunt eñ cauſę multiplicit, & ipſarũ q̃ ſunt eiuſdẽ generis, alia prior, alia et Finis
poſterior, vt ſanitatis medicus, atq; artifex, & cõcentus eius q oẽs ſonos cõplectitur, duplũ ac 5
33 numerus, & ſemper eæ quę cõtinent ad eas quę ſunt ſingulares. Preterea vt accidẽs & huius Modi cau ſarũ
genera, vt ſtatuę alio modo polycletus, alio ſtatuarius. Accidit eñ ſtatuario vt ſit polycletus. Diuiſio
Et ea etiã quę cõtinẽt accidẽs, veluti ſi homo ſit cauſa ſtatuę, aut oĩno animal. Sunt aũt & ac- prima.
cidentiũ alia remotiora alijs atq; ppinquiora, ceu ſi albus ac muſicus cauſa ſtatuę diceretur. 6
34 Preter aũt oẽs quę accomodate dicunt & quę per accidẽs, alię vt potẽtes alię vt operãtes di- Secunda
35 cuntur, velut vt extruat domus ædificator cauſa dicit, aut ædificãs ędificator. ¶ Similit, & Tertia 7
in hiſce dicet, quoꝝ cauſę ſunt ipſę cauſę vt huius ſtatuę, aut ſtatuę aut oĩno imaginis & ęris Quarta
36 huiuſce, aut ęris aut oĩno materię, & in accidẽtibus ſimili modo. ¶ Preterea, & hęc cõiuncta Extendit
ac illę dicent, veluti non polycletus neq; ſtatuarius, ſed ſtatuarius polycletus. ¶ Attñ hęc oĩa modos
multitudine qdẽ ſunt ſex, duplicit aũt dicunt. Nam aut vt ſingulare, aut vt genus accidẽtis, ad effectꝰ 8
37 aut vt cõiuncta hęc, aut vt ſeiuncta dicunt, & inſuper oĩa aut potẽtia aut actu. ¶ Intereſt autẽ Diuiſio
tantum, cauſę enim actu & ſingulares, & ea quorum ſunt cauſæ ſimul ſunt & non ſunt vt hic 9
38 qui medetur cum hoc qui ſanatur & hic qui ędificat cum hoc quod ędificat. Sed quę ſunt po Epilogus
tentia, non ſemper, non enim ſimul domus & ædificator corrumpitur. ¶ Oportet autẽ ſem 10
per cauſam quærere ſummã, quemadmodũ & in ceteris, velut homo ædificat, quia eſt ædifi- Differen-
cator. At ædificator eſt per artẽ ædificandi. Hęc igitur prior eſt cauſa, & in omnibus ſimili tia 11
modo. ¶ Preterea generũ quidẽ genera ſingulariũ vero ſingularia dicenda ſunt cauſæ: ceu Documẽ-
ſtatuarius quidem ſtatuæ, hic autem huius. ¶ Et potentia quidem cauſę, effectuum potentia tũ primũ
39 actu aũt effectuũ actu. Quot igit ſint cauſæ & quõ ſint cauſæ, ſatis ſit a nobis determinatũ. Secundũ Tertium

Ariſto.

Explanatio textus.

¶ Inquirit hoc capite Ariſt. cauſas per ſe, genera & modos cauſarum.

I. Ad phyſicum pertinet determinare de cauſis, probatur quia ſcire eſt per cauſam, phyſica eſt ſcientia ergo.

II. Cauſa eſt quadruplex. ſ. materia ex qua aliquid fit, forma quę eſt exemplar & ratio eius quod eſt quid erat eſſe, efficiens quod eſt primũ principium mutationis & quietis, & finis cuius gratia aliquid fit, ſunt tamen aliquando multi fines intermedij.

III. Tres ſunt contingentię ſeu conuenientiæ cauſarum. Prima eiuſdem rei ſunt plures cauſæ per ſe. Secunda cauſę ſunt ſibi inuicem cauſę. Tertia contrariorum effectuum eadem eſt aliquãdo cauſa ſucceſſiue.

IIII. Omnes cauſę reducuntur ad aliquem quattuor modorum, declarat modos materię formę & aliarum cauſarum vide annotationes.

V. multi ſunt cauſarũ modi vt ex diuiſionibus liquet. Cauſarum alia eſt prior, alia poſterior, vt continens ad contentum.

VI. Cauſarum alia eſt per ſe alia per accidẽs, & cauſarum quę ſunt per accidens alia eſt propinquior, alia eſt remotior a cauſa intellige per ſe.

VII. Cauſarũ per ſe alię ſunt in actu vt ædificans, alię in potẽtia vt ædificator, qui etiam ſi dormiat, eſt ædificator, idem in effectibus.

VIII. Cauſę aliquę exprimunť complexe, alię in-
complexe, & complexũ intelligunt ex cauſa per ſe
& cauſa peraccidens.
IX. Sunt ergo ſex modi cauſarum.ſ. vniuerſale &
particulare, perſe & per accidens, cõplexũ & incom
plexum, & diuidendo hęc omnia per actum & po-
tentiam fiunt duodecim.
X. Differunt cauſę actu & potẽtia.qm̃ priores ſunt
cum ſuis effectibus, poſteriores vero non.
XI. Primum documentũ. Si res habeat plures cau-
ſas inquirať ſumma.i.prima. Scd̃m effectuũ gene-
raliũ cauſę vniuerſales quęranť, ſed ſingulariũ cau-
ſę proprię inquirendę ſunt. Tertiũ effectuum actu
quęrantur cauſę actu, effectuum aũt potentia, quæ-
rantur cauſæ in potentia.

Annotatio in textum.

¶ Probat ad phyſicũ pertinere cauſarum tractatũ
non per hoc excludit metaphyſicũ, qui in genere de
cauſis tractat tam mobilium ꝙ immobiliũ. Incipit
aũt a materia, quę ab oĩbus data eſt & conceſſa.
Platõici. 2. forma ratio eſt & exemplar, maxime iuxta Pla-
tonicos, qui dicebant formas inferiorũ procedere
ex formis ſuperiorũ, ſicut ex quodã ethymagio.i.
Albertus ſigillo, procedit forma in cęrã vt Alb. adnotauit.
Peripatetice tamen dixeris formã appellari ꝙ for-
met, hoc eſt in certa ſpecie cõſtituat, exemplar aũt
Themiſt. dicatur vt eſt perſcripta a natura qua effectus aſſi-
miletur cauſę ait Themiſt.
2. Diapaſon conſonantia eſt perfecta, quę ex inter-
ualli dupla proportione naſcitur, vt in epitomate
Bœotius. muſices poſt Bœotiũ adnotauimus, generalior eius
forma eſt numerus. &c̃.
2. finem eſſe cauſam probat, quoniã cum vltimum
ſit, dubiũ alicui videri poſſet quomodo eſſet cauſa
per maciẽ abſtinentiã intelligit, dat aũt exemplum
de medico Theorico ſanante per dietas, põtiones,
& purgationes, dein de chirurgico operante per in
ſtrumenta vt cucurbiculã, ſpecillum. &c̃.
3. quas vulgo cõuenientias dicimus, politiores cõ-
cingentias vocant.
Themiſt. 4. reducit nunc omnes cauſas ad quattuor modos
prędictos. Themiſtius ponit triplicem materiam.
ſ. compoſitionis vt in compoſito. Alteratiõis vt
ſubiectum albedinis. Compoſitionis & alteratiõis
ſimul, vt elementa reſpectu miſtorũ litterę ſunt ma
teria cõpoſitionis, in artificialibus eſt materia alte
rationis, ignis eſt materia cõpoſitionis & alterati-
onis ſimul. ¶ De forma ſimile ponit, quia ſit to-
tum, cõpoſitio, aut forma proprie, relatiue ad pri-
ores tres materias, ſatis liquet materiã analogice &
Albertus multipliciter vſurpari & ſimiliter formã. ¶ Alber
tus materiã triplicẽ ponit.ſ. cõmiſtam in minerali-
bus, cõplexionatã in plantis, organiſatam in ani-
Clichto. malibus. ¶ Luculentius ait Clitoueus Ariſt. ꝑ diſci-
plinas exemplũ dediſſe quia in grãmaticis litteræ
ſunt materia dictionũ, & dictiones orationũ, in lo
gicis pręmiſſę ſũt cauſę materiales argumẽtationũ
lignum aurũ materia ſunt artificialium, caput &
pedes ſunt materia totius integrales. &c̃.
Auerroys 5. Modos cauſarũ dicit Auer. eſſe accidẽtia cauſarũ,
rectius dixeris eſſe differẽtias modales, quoniã diffe
rentijs eſſentialibus carent.

9. Nam aut vt ſingulare aut vt genus, hic calcogra-
phus aliqua omiſit, quę ex Nypho ſic ſunt cõplen- Nyphus
da (aut vt accidẽs; aut vt genus) accidentis. &c̃. con
tinua vt in littera, at tunc ita collegit textus intel
ligentiam Nyphus, aut vt ſingulare, aut vt genus
prima diuiſio, aut vt accidens & ſupple per ſe ſcd̃a
diuiſio, quorum vnum etiam eſt ſingulare, aliud
vniuerſale.

Explicatio ſcholaſtica.
Q. II.

An ad phyſicum pertineat tra-
ctatus cauſę?

Articulus. I.

Nota. I. multifariã vti doctores hoc nomine cau-
ſa. Strictius diciť cauſa quę actu cauſat, ſic non ens
nihil cauſat. Largius dicitur cauſa quę realiter quid
cauſat, cauſabit, vel cauſauit, & ſic eſt terminus am
pliatiuus. Tertio largiſſime vſurpatur pro omĩ eo
quod aliquomodo cõcurrit ad effectũ, & ĩ ea ſigni-
ficantia deſcribiť tam prolixe a Georgio Bruxell. Geo. Bru.
vt pigeat ferme referre. Coartando dicas cauſa eſt
a quo aliquid dependet vel dependebat in eſſe aut
fieri ſimpliciter, aut in eſſe tali vel tanto poſitiue
aut omiſſiue ſeu priuatiue, mediate vel immediate
aut eſt deſideratũ propter quod agens producit vel
operatur. Declaro eam breuibus, quoniã in fundo
bene tangit materiam. Cauſa eſt a quo aliquid de-
pendet, vt cauſa in actu, vel dependebat, vt cauſa
in potentia, in eſſe vt cauſa conſeruans, vel in fieri
vt cauſa producens, ſimpliciter vt in generatione
ſimpliciter, in eſſe tali vel tanto, vt in productione
ſecundũ quid, poſitiue vt ignis caliditatis, omiſſi-
ue, ſicut non audiẽs miſſam die dominico eſt cau-
ſa peccati, priuatiue vt nauta ſui abſentia cauſa
naufragij. Immediate vt ſol luminis, mediate vt
auꝰ cauſa nepotis, aut deſideratũ vt finis. Hęc retuli
quod omnifariã nomẽclationẽ cauſę exprimant.
Nota. II. quod prę cęteris vulgatior eſt diffinitio
cauſę ꝙ Proculus primo dedit. Cauſa eſt principiũ
ad cuius eſſe ſequiť aliud, primo diciť principiũ, nã Proculus.
principiũ originẽ dicit, cauſa vltra hoc dependen-
tiam, & ideo principiũ eſt generalius ꝙ cauſa, & in
diuinis pater eſt principiũ filij non cauſa. ¶ Ad cu
ius eſſe intellige actuale vel intentionale ꝓpter fi
nem qui non actualiter eſt vt art. iij. dicturi ſumus.
¶ Sequitur non ſequela temporis, ſed ſequela natu
rę aut illationis, ſic ſolẽ ſequiť radius qui tamẽ eſt
ſibi coęuus. ¶ Sequiť effectus.ſ. ab eo eſſentialiter
diſtinctus, at vt illud ſequi vere intelligas ſcito ꝙ
¶ Cauſa eſt duplex.ſ. vera ſeu propria & cauſa ſine
qua non. Cauſa propria eſt quę agit ex natura ꝓ-
pria & propria actiuitate, vt ignis caloris. Cauſa
ſine qua non eſt cauſa ad cuius pręſentiã ſeqtur ali-
ud, non ex virtute illiꝰ; ſed ex voluntate alterius,
vt G. Ocham, Camerac. q. 1. quarti declarant, do ex-
emplũ, quicũꝙ habet ſignũ ſeu bolittã ille permit- Ocham
titur exire ciuitatem, qui non habet, non permitti Camerac.
tur, iam illud ſignũ eſt cauſa ſine qua non exitus.
Virtute enim bolittę non exit, ſed voluntate du-

cum conſtituentiũ, ſicut fit in bellis, & hic Ingold
ſtadij cum vectoribus, Friburgi pauperes gerentes
crucẽ rubeã ꝑmittunt mendicare, nõ portãtes pro-
hibent. Iam crux rubea eſt cauſa ſine qua non men
dicitatis, nõ ex virtute ꝓpria, ſed ex voluntate ſe-
natus ſic conſtituentis, ſic dicũt prędicti, ſacramen
ta eſſe cauſas ſine qua nõ gratię, ſed hoc ad Theolo-
giã. In ſumma omne ſignũ volũtariũ eſt cauſa ſine
qua nõ effectus quẽ ſignat. Corolłm. Cauſa ſine q̃
non, non eſt cauſa, patet nihil cauſat, ſed eſt ſolum
ſignũ cauſę. Corollariũ Cauſa ſine qua non ſolũ re
peritur in voluntarijs, nõ in pure naturalibus, hoc
Gabriel eſt contra D. Gabrielẽ q inſignit lapſus eſt q.1. q̃rti
diſ.1. quod exiſtimauit ꝓbabile oẽs cauſas natura-
les eſſe ſolũ cauſas ſine qua non, & ad hoc inductus
fuit cauillis qbuſdã ſophiſticis, quos nõ potuit di-
luere, vnde non abs re eũ reprehendit amœni inge
Io.Maio. nij doctor Ioan.Maio.ibi. Corollariũ Cauſa eſt ad
cuius eſſe ſequit aliud virtute ꝓpria.

Camerac. Nota.III. Scdm Cam. virtutẽ propriã bifariã dici
primo per excluſionẽ oĩs virtutis extrarię, & ſic ni
hil agit virtute ꝓpria niſi deus, at ſic non accipi-
mus hic. Alio modo accipit per incluſionẽ actiui-
tatis ſuę, & ſic cauſa ſecunda agit virtute propria,
non ſic cauſa ſine qua non. ¶ Et ex hoc liquet regu
Ocham la ipſius G. de Ochã quã in plurimis locis ponit q.
2. ꝓlogi q.3. diſ.1. primi q.1. quarti q.4. ſecundi &
alias, dat enim eam vt aliquid cognoſcat eſſe cauſa
& dicit. Illud quo poſito ponit effectus, & ipſo nõ
poſito oĩbus alijs poſitis non ſequit effectus, illud
eſt cauſa eius. Nam adhuc oportet diſcernere an ef-
fectus ponat per eius actiuitatẽ, aut alterius, vt iam
meminimus, diſcutiamus tñ diuiſiões teſtus. ¶ Et
primo diuidit cauſam in priorẽ & poſteriorẽ, & in
tellige de prioritate ideſt vniuerſalitate prędicati
onis vel cauſalitatis, exẽplũ primi medicus eſt cau-
ſa poſterior vel ędificator, artifex eſt prior, ſimilit
ſol eſt cauſa prior, granũ eſt cauſa poſterior vide in
textu de forma exemplũ de diapaſon. ¶ Altera di
uiſio eſt de cauſa per ſe & ꝑ accidens, & pro hoc

Nota.IIII. cauſam per ſe tripliciter dici. Primo di
citur cauſa per ſe quę non agit per aliquid diſtinctũ
ab ea, ſic anima per ſe intelligit, homo non per ſe,
Secũdum alios. ſed per animã, qm̃ intellectio non eſt primo totius
compoſiti. ¶ Secũdo cauſa per ſe eſt illa cuiꝰ actus
ſi in propoſitiõe ponit, oppoſitũ prędicati nõ po-
Ex ſententia. teſt ſtare cũ ſubiecto, ſic ędificator per ſe ędificat,
& Ioan. nõ per ſe ędificat, vel cauſa per ſe dicit quę
in formali rõę includit effectũ, vt ſtatuifica ſtatu-
am. &c. & ita vſurpat hic. Tertio dicit cauſa per ſe
eſt quę intendit effectũ quẽ producit, & intellige
intentione tam actiua quam neutra, quia ſic mate
ria eſt cauſa per ſe cõpoſiti. ¶ Contra cauſa per acci
dens primo dicit quę agit per aliqd diſtinctũ ab ea
ſcdo vbi effectus non includit in rõe eius formali,
vt ꝙ Eckardus ſcribat. Eckardus nullam importat
ſcriptionẽ. Tertio quia nõ intendit effectũ quẽ ꝓ
ducit, vt caſus & fortuna de quibꝰ cap. ſeq. ¶ Adde
poſtremo quod cauſa per accidẽs etiam dicit quæ
remouet prohibens actionẽ, ſicut ſol eſt cauſa per
ſe illuminationis, ſed aperiens valuã ſtubę ſeu tabli
Ocham ni, vt ſol poſſit immittere radios ſuos, eſt cauſa ꝑ
accidens, vide de his G. Ocham q.10. diſ.2. primi, de
cauſa cõplexa liquet.

Articulus.II.

Concluſio. Ad phyſicũ pertinet tractatus cauſaꝝ Ariſto.
patet autoritate Ariſt. & eius ratione, quomodo
enim phyſica docebit nos ſcientiã veram rerũ natu Auer.
raliũ, ſi non aſſignabit cauſas earũ, quoniã ſcire eſt
rem per cauſam cognoſcere. 1. poſter. Et patet ꝑ no
tata Auer. hic ab initio Com. xxvij.

Articulus.III.

Dubiũ.I. an q̃ttuor ſint genera cauſarũ?
¶ Pręmitto.I. Nos hic loqui de cauſis per ſe, & tũc
dico ꝙ cauſa eſt duplex. ſ. intrinſeca & extrinſeca
Intrinſeca eſt quę eſſentialiter & penetratiue con-
currit ad conſtitutionẽ totius ſicut ſupra diximus
de principio. 1. phyſ. Extrinſeca vero eſt cauſa per ſe
quę non concurrit eſſentialiter, ſed ſolum vt cauſa
mouens realiter vel intentionalit. Cauſę intrinſecę
ſunt duę. ſ. materia & forma proprie capta. Cauſæ
extrinſecę ſunt efficiens & finis.
¶ Pręmitto.II. quod cauſę intrinſecę quia penetra
tiue concurrũt & eſſentialit cõponũt tertiũ, & ita
ſunt adinuicẽ in potẽtia, vnũ vt recipiat alterũ vt
recipiat, ideo dicũt impfectionẽ. Corollariũ ideo
anima noſtra eſt paulo minorata ab angelis & im
perfectior, quia poteſt eſſe cauſa intrinſeca totius,
angelus vero non. Corollariũ deus non poteſt ſup
plere cauſalitatẽ cauſę materialis vel formalis, pa-
tet ex pręmiſſo, quia dicũt imperfectionẽ, deus em̃
perfectiſſimus eſt & puriſſimus actus, non poteſt
facere vnũ per ſe cũ alio. Hinc eſt quod non poteſt
facere hominẽ ſine anima, nam illam cauſalitatem
animę non poteſt ſupplere.
¶ Pręmitto.III. quod ex hoc ſequitur intellectus
illius propoſitionis autoris libri de cauſis, quicqd li. de cau.
poteſt facere deus mediante cauſa ſecunda, poteſt
facere ſe ſolo. Verũ em̃ eſt in genere cauſę efficien-
tis aut finalis, ſed non eſt verũ in genere cauſę for-
malis aut materialis. Ratio fuit iam aſſignata,
quia dicunt imperfectionẽ, hæc vera & ſubtilia re Scotus
peries, apud ſubtilem doctorem Ioan. Scotum q.1.
diſ.2. primi.
¶ Pręmitto.IIII. quod Plato poſuit ſex cauſas. ſ. Plato.
materialem, formalem, effectricem, finem, exem-
plar, & inſtrumentum. Et quamuis captiunculato-
res opponant ei ſolum quattuor eſſe genera inter-
rogationum. ſ. ex quo, quid, propter quid & a quo,
ergo tantum quattuor eſſe cauſas. At aſſumptũ in-
ficiaretur Plato, eſt enim adhuc quęſtio, quo ſcri-
bis, & reſpondes calamo. ecce inſtrumentum, ſimi-
liter cuius ſimulachro depingis, & reſpondes Cæ-
ſareo, ecce exemplar, vnde nec Ariſt. conatus eſt de Ariſto.
monſtrare aut efficaciter probare tantum quat-
tuor eſſe genera cauſarum. ¶ Adde quod inſtru-
mentum Ariſt. reducit ad cauſam efficientem, ex-
emplar vero reducit ad cauſam formalem, & ſic ex
tenſo vocabulo cauſę formalis, deus quamuis non
poſſit eſſe cauſa intrinſeca, poteſt tamen larga illa
ſignificãtia dici cauſa formalis, eſt etenim per ide
as omnium rerum exemplar, at hoc Theologicum
diſ. xxxv. primi, at ꝙ deus ſic poſſit dici cauſa for-
malis vide Marſ. locus iam mihi non occurrit, at
tñ quõ cauſa formalis ſit in diuinis reperies apud
eum q. xxxi. primi. Non tamen deſunt qui cauſam

exemplarem nihil aliud eſſe autumant, quam effi-ciens agens ſecundum intellectum & voluntatem at dictum Marſilij magis quadrat. Iſtis prægustatis Reſpondet Tantũ quattuor ſunt cauſę per ſe lo-quendo de cauſis diſtinctis ſcdm ſpecie vel genus cauſandi, non em̃ hic attendimus quidditates rerũ cauſantiũ, ſed ſolũ genera cauſandi. Illud reſpõſum eſt poſitũ tanq̃ famoſum & iam cõmunit receptũ qm̃ tenenti partes Platonis nihil vrgẽtis poteſt ad duci, & nota ꝙ ponendo ſolũ quattuor genera cau ſarũ, oportet ipſa ſumi largiſſime, de q̃ mox plura.

Dubiũ.II. an efficiẽs ſit vnde primũ principi um mutationis & quietis?

¶ Pręmitto.I. principiũ triuariã dici primo ꝓ pri cipio magnitudinis, ſcdo pro principio tẽporis, pa Ariſto. tet per Ariſt.1.phyſ. Tertio pro principio motus, & hoc vel initiatiue, ita incipit a termino a quo, aut productiue, ita incipit ab efficiente.

¶ Pręmitto.II. cauſam efficientẽ tripliciter accipi. Primo proprie pro eo quod ꝓducit realit̃ vnã rem de nouo. Scdo pro eo quod facit rem aliqualẽ eſſe qualis prius non fuit, ſic ędificator eſt efficiẽs do-mus, & tñ nihil noui producit ex q. pręcedẽti. Tet-tio dicit̃ efficiẽs omne mouẽs ſiue addat, ſiue de-mat, aut mutet ſolũ, & ſic intelligẽtia dicit̃ effice-re motũ cœli, primus modus eſt potior, qm̃ alij re-ducuntur ad eũ, & eſt quaſi analogia illorũ triũ vi Ocham. de G. de Ochã in Summulis p.2.cap.3.

¶ Pręmitto.III. quod cauſa efficiẽs eſt duplex ſ. me diata & immediata. Immediata eſt quę attingit ef-fectũ in ſe, & ita ea poſita & non impedita ponit̃ Cõtra Durand. li.1. diſ.36. mi fol.112. effectus. Mediata eſt quę non attingit effectũ in ſe, ſed in cauſa eius ꝓpinqua vel remota. Corollariũ cauſa mediata non eſt cauſa, patet non cauſat illũ effectum, cuius eſt cauſa mediata. Corollariũ illa eſt diuiſio analogi in ſua analogata, qm̃ ſola cauſa im mediata eſt cauſa. Corollariũ illa ꝓpõ autoris de cauſis qcqd eſt cauſa cauſę, eſt cauſa cauſati, de rigo re verborũ non eſt vera quia cauſa cauſę eſt cauſa mediata, quę nõ eſt cauſa proprie vt iam diximus, Ocham. ſed abuſiue, mens eſt G de Ochã diſ.xlv. primi. Co-rollariũ nõ dicit̃ cauſa immediata qa agat ſine me dio, ſed qa ſine medio attingit effectũ. Declaro per exempla, vt res fiat luculentior, me em̃ ptętetit an me ſemp intelligas, etiã cũ arbitror te me intellige re. Sol producit radios immediate in hãc ſtubã, nõ ſine medio radio ꝓducto & multiplicato per or-bes & elemẽta vſq; huc, ſed qa immediate ſol eũ at-tingit, patet a ſigno ꝙ illi radij ſolũ ſpargunt̃ ſecun dũ incidentiã ſolis per feneſtrã recte, & nõ ſpherice, lumen vero ſecundariũ ſeu vmbra, qua tota ſtuba illuminat̃, etiã vbi radij in ſe non ptingũt, cauſatur Scotus. immediate a radijs, mediate a ſole, mẽs eſt Scoti q. Ocham. 1.diſ.xiij. ſecundi. Ochã q.xviij. ſecundi. Rob. holcot Holcot q.x. determinationũ, & ex hoc datur via ad ſequen tem diuiſionem.

¶ Pręmitto.IIII. Cauſam efficientẽ eſſe quadrupli 1 cem. 1. Vna eſt perficiens ſeu ꝓducẽs & eſt quę com plet motũ & mutationẽ inducendo formã, aut fa-2 ciendo rem taliter aut taliter ſe habere. 2. Diſponẽs ſiue pręparans eſt quę diſponit ſubiectum pro in-troductione formæ, ſic qualitates diſpoſitiuę di-cuntur cauſę formę, & pater cauſa pręparatiua filij nam ipſo adminiſtrante ſemen cum matre, & natu ra corpuſculum organiſante, deus creat animã filij 3.Coadiuuans eſt quæ mota a principali mouet, 3 aut quę ad alterius finem agit, ſicut calamus iã ad-iuuat ſcriptionẽ iſtam, ſed non mouet̃ calamus me us iam niſi laſſis moueat̃ digitulis, & iam ad lucer-nam medię noctis oculis caligantibus, cõpluribus quibus hęc noſtra proderunt in plumis molle qui-4 eſcentibus. 4. Conſilians quę dat alteri modũ agen-di, hęc in voluntarijs tantum reperitur. ¶ Aduerte omnes hi dicuntur efficere, vt ſi quis homicidiũ cõ ſuluerit dicitur homicida, proprie tamen nullus di citur efficere niſi ille primus. 5. adde Conſeruans, 5 nam conſeruans cum res ab eo dependeat in eſſe ꝑ manenti, ſicut ab efficienti in fieri, reducitur ad cauſam efficientem omniũ ſententia.

¶ Pręmitto.V. vt adhuc explicatius intelligas, du-plex eſſe efficiens. ſ. principale & inſtrumentale. Principale eſt agens quod dirigit aliud in agendo, vt Eckardus in ſcriptione dirigit calamũ. Inſtrumẽ tale eſt illud quod ab alio dirigitur in agẽdo, ſicut calamus qui dirigitur. ¶ Corollariũ omnis cauſa ſe cunda eſt cauſa inſtrumentalis reſpectu dei deus aũt ſolus eſt cauſa principalis oĩm, qui omnia dirigit. ¶ Nota dirigere eſt facere cauſare, ſicut dirigo ſi-gillum imprimẽdo eius formam in cęrã. ¶ Duplex eſt agens inſtrumentale. ſ. purũ quod videlicet nul-lam habet actionẽ omnino niſi directũ vt ſigillũ. Non purũ eſt quod habet propriã actionẽ, vt calidi tas, item telũ qd ſcdm ineptũ impreſſum fortius lę-dit, propriã habet actionẽ. Vide Sco. quãuis non ꝑ Scotus. oĩa conſentiat q.1.diſ.1. quarti in fine vbi reſpon-det ad primã rationem diui Thomę. ¶ Ita & agens principale poteſt diuidi in principaliſſimũ, ꝙ a nul lo dirigitur vt deus, & non principaliſſimũ, quod dirigit & dirigit̃ vt angelus, homo, ignis, ſed iſtud ex ſequenti pręmiſſo patebit.

¶ Pręmitto.VI. Efficiens ſeu agens eſſe duplex. ſ. vniuerſale & particulare. Cauſa vniuerſalis eſt cau ſa indeterminata quę ad pluriũ effectuũ etiã ſpecie diſtinctoꝝ productionẽ primo & principaliter cõ currit, ſicut ſol in vere ꝓducit germina diuerſarũ arborũ, plantarũ, mures item piſces, muſcas & alia. Particularis eſt cauſa limitata quæ ſuapte natura naturaliter ad vnũ effectũ vna actione determina-tur, vt cum Ariſt. inquit ſol & homo generant ho-Ariſto. minem, ſol ecce cauſa vniuerſalis, homo, ecce cauſa particularis, ſol enim generat roſas violas, poma, mures & leones, at homo ſecundũ iſtã actionẽ. ſ. ge nerationẽ non producit niſi hominẽ. Corollarium ſic ſemper in productione naturali ad minus ſunt duo producentia actiua. ſ. deus & agens particula-Ocham re G. de Ocham q.2. ſecundi. ¶ Eſt autem agens vni-uerſale duplex, quoddã eſt vniuerſaliſſimũ ſeu inde pendens, & eſt deus ſuperbenedictus. per quem om Ioan.1. nia facta ſunt Ioan.1. Dependẽs vero eſt virtus cœ-leſtis, aut aliqua alia cauſa illimitata non ſuprema Corollarium aureum Buridani Picardi, quod pręBuridan9 Bñdictus Farner. ceptor noſter Benedictus Farner ſolebat extollere. Non ſolũ fide, ſed etiã naturali ratione conuinci-mur, qd ad generationẽ iſtorũ inferiorũ, cum agẽte particulari cõcurrat ſeparatũ incorporeũ, quod eſt

deus, at de veritate illius videbimus. 8. phyſ. & xij. metaphyſ.

¶ Premitto. VII. Cauſa efficiēs iterū eſt duplex. ſ. totalis & partialis. Totalis eſt quę oībus alijs circūſcriptis eſt ſufficiēs cauſare illū effectū vt deus. Cauſa partialis eſt quę oībus alijs circūſcriptis non ſufficit cauſare effectū, ſic intellectus eſt cauſa partialis effectus, quia ſe ſolo nō poteſt pducere intellectionē, ſed oportet q̧ cōcurrat obiectū tanq̄ cauſa partialis Sco. diſ. 3. q. ix. Corollarium vbi creatura agit, ibi ipſa & deus ſunt cauſa totalis. Corollariū creatura ſola non poteſt eſſe totalis cauſa, probať quia ipſa non poteſt agere non agente prima cauſa ergo nunq̄ ſola aget, & ſic ipſa nō erit cauſa totalis. ¶ Aduerte poteſt tñ creatura agere ſic q̧ nulla alia creatura concurrat in iſto genere cauſandi, ſicut ſol reſpectu radiorū ſuorū, & ſic poteſt eſſe totalis cauſa creata. ¶ Aduerte ſcđo dici cauſam partialem, non quod cauſet ſolū partē vnā, & alia cauſa aliam partē, nam ſic deus nunq̄ eſſet cauſa partialis. Sed diciť cauſa partialis q̄ cōcurrit cum alia cauſa ad effectū vt in Chryſopaſſo prędeſtinatiōis adnotauimus. ¶ Aduerte vltimo q̧ ſcđm G. Ochā q. 1. tertij & Gab. poſt eum. Eiuſdē rei poſſunt eſſe plures cauſę totales contra Sco. hoc quidē verū, plures cauſę ſufficiētes, ſed nō totales q. 1. quot. 1. ſicut ſol & ignis calefaciunt aquam, at hæc iam altiora. Iſtis ſic prætactis

Scotus. — Eckius Ocham Gabriel Scotus

Reſpondeť Cauſa efficiens eſt principiū principale extrinſecū id quod mutationē in alio efficit, & hoc ſtricte loquendo de efficiente, nam oēs alij modi reducunť ad illū, nam ſemen medicus & q conſuluit & omnino efficiens, ſunt cauſę vnde eſt mutationis principiū ait Ariſt. in textu.

Ariſto.

Dubiū. III. an materia & forma ſint cauſę?

¶ Pręmitto. I. quomodo multiplex eſt materia in qua, ex qua & circa quā vt alibi meminimus, in pręſentia materia capiť tripliciter. Primo pro altera
1 parte cōpoſiti quę recipit formā, & ſic de materia tractauimus. 1. phyſ. Secūdo capitur pro omni q̧ ſu
2 ſcipit formā ab eo realiter diſtinctā, & ſic intellectus eſt materia ſciētię & aqua frigiditatis. Tertio
3 pro eo quod pręeſt tranſmutationi per q̄ res aliqualis fit, qualis prius non fuit, & ſic æs eſt materia ſtatuę, & aurū phialę. i. pateræ, quoniā ſola partium tranſmutatione per fuſionem ęs fit ſtatua vel campana. & intellige determinata motiōe, nō quacunq̄ fortuita, & iſta materia non diſtinguiť a materiato, nec effectus ille a cauſa, quoniam non eſt proprie effectus.

¶ Premitto. II. quod perinde dicitur de forma ſicut de materia. 1. pro parte eſſentiali cōpoſiti quæ ſit actus. 2. pro omni quod informat aliud. 3. pro aliquali eſſe quale prius non fuit, ſic forma ſtatuæ dicitur eſſe forma æris, & hoc modo forma non diſtinguitur a formato, nec proprie eſt ibi effectus & cauſa, ſecundum modum ſubdiuidas in ſubſtantiam & accidens.

¶ Pręmitto. III. Non eſſe idem materiā & cauſam materialem, formā & cauſam formalē, quoniā anima eſt forma materię, ſed non eſt eius cauſa formalis, ſed totius cōpoſiti, ſimiliter intellectus eſt materia intellectionis, ſed non eſt cauſa eius materialis, nam abuſiue ſeu improprie diciť ſciētia habere cauſam materialē vel formalē vt adnotauit Scot. q. 3. prologi, immo pro regula ponit Ochā. q. 5. prologi forma ſimplex non habet niſi cauſam efficientem & finalem.

Ochā c. 3. priæ ptis phyſ. Scotus Ocham

Reſpondeť ad dubiū quod forma & materia ſtricte capta ſunt cauſę proprię, ſed tranſſumptiue accepta ſunt cauſę analogicę & ſimilitudinarie?

Dubium. IIII. an finis ſit cauſa realis alijs potior?

¶ Pręmitto. I. quod finis eſt gratia cuius aliqd fit, ideſt finis eſt propter quod efficiēs agit, ſiue a quo agens mouetur ad agendum. ¶ Eſt aūt duplex finis ſ. finis quo & finis gratia cuius, finis gratia cuius ſiue primarius, ſiue primaria intentiōe, aut principalis diciť & vltimatus. Finis quo diciť finis ſecundarius. Minus principalis acceſſorius, finis ſubfinis, finis non vltimatus. ¶ Finis quo eſt finis qui non primo intendiť ab agente, ſed ſolū pter aliud, vt medicus habet pro fine quo ſuę medicationis ſanitatem infirmi. Aduerte quod amor talis finis diciť amor cōcupiſcentię. ordinať em̄ ad aliud amatum amore amicitię. Eſt aūt amor amicitię quo aliquis alicui ſimpliciter vult bonū, non curo Gab. diſ. 1. q. v. ſecundi vide tamen ſi placet, multa de fine dicētem. ¶ Finis gratia cuius eſt illud quod primaria intentione intenditur ab agente, & propter quod agens vltimate agit, vt in exēplo priori medicus ſeipſum intendit aut pecuniā ab infirmo, nā ppter rea vult huic ſanitatē, vt accipiat pecuniā, & ita ille finis gratia cuius cōmuniter amať amore amicitię, q̄uis non ſit neceſſariū. Aduerte oīs amor cōcupiſcentię pręſupponit amorē amicitię, nā q̄ aliqd diligo, ei concupiſco bonum, vide Ocham. q. 1. diſ. 1. primi & q. 1. quot. quarti.

Gab. — Ocham

¶ Pręmitto. II. quod finis primarius eſt duplex. ſ. Simpliciť & in reſpectu. Simpliciter primus eſt in quē oēs alij fines dirigunť & ipſe in nullū, ſic ſolus deus eſt finis ſimpliciter primarius volitiōis ordinatę, ſecus de inordinata, qm̄ ſic peccator quilibet diligit ſe ſuper oīa Sco. q. v. diſ. 1. primi, at hęc Theologica. ¶ Finis primus in reſpectu eſt finis q rationne determinati actus vel effectus non ordinatur actu in aliū finē, & iſte finis eſt frequens in humanis actibus. Corollariū plures ſunt fines ſecundarij & ſubfines eiuſdem rei, vt faber lignarius excidit ligna, vt ędificet, ędificat vt domus fiat, domum vult fieri vt volūtati iubētis ſatiſfiat, vult ei ſatiſfieri, vt pecunias accipiat, pecunias accipit vt neceſſaria vitę coemat, neceſſaria vitę coemit, vt vita ſua ſalua ſit, quod ſi bonus eſt vult vitam ſaluā eſſe vt mereať vitā æternā in qua videat deū, qui eſt finis vltimus ſimpliciť. ¶ Adde q̧ in naturalibus eſt idē finis primi agētis dirigētis & ipſius ſcđario agētis, vt finis q̄re ignis agat, eſt finis intētus a deo G. de Ochā q. xi. plogi. Cuius ratio eſt, quia agens naturale non pręſtituit ſibi cauſam finalē, ſed agens dirigens naturam.

Scotus — Ocham

¶ Pręmitto. III. duplicē eſſe motionē. ſ. realē & intētionalē. Realis motio eſt in efficiēte mouēte materiam pro introductione formę. Intētionalis motio ſeu metaphorica eſt q̄ fit p modū amoris & deſiderij. ¶ Adde tamen finē eſto quod non realiter eſſet,

adhuc tñ moueret ſcd̃m eſſe reale, non realiť, ſed in tẽtionaliter. Mouet ergo finis ſcd̃m eſſe reale, licet non habeat eſſe reale. Nã finis nõ amat eſſe illius intentionale, ſed reale. Corollariũ impẽtinẽs eſt cauſę finali quod realiť exiſtat, poterit eñ eſſe vel non eſſe, do exemplũ ille cognoſcit vxorẽ ꝓpter prolẽ, proles quę nõ eſt, eſt finis illius actus & amať amore amicitię, idem ſi emit ꝑpetuũ cenſum ꝓpter filiũ quẽ nondũ habet. De exiſtẽte patet Eckard⁹ ędificat domũ, vt eã inhabitet, ibi Eckardus eſt finis priari⁹ ędificatõis, & p̃exiſtit domui & ędificatõi.

¶ Pręmitto. IIII. Quod autoritates ponderandæ ſunt, vt ſic cuilibet reddať ꝙ ſuũ eſt. Nã qñ operatio vel effectus diciť finis intelligiť de fine ſecũdario, ſicut domus eſt finis ędificatiõis, ſic qñ dicitur finis eſt primũ in intẽtiõe & vltimũ in executiõe, intelligitur de fine ſecundario qui eſt opus, da exemplum in aliis.

¶ Pręmitto. V. quod finis habet duplicẽ motionẽ. Vnã qua mouet efficiẽs ad ſui amorẽ vel odium, & ꝓpter hoc non diciť cauſa finalis ſed partialis efficiens. ſ. obiectiua amoris. Scd̃o mouet efficiens ad volendũ cauſare vel agere, & illa motio eſt cauſæ finalis, vnde nota vnã cauſam non agere ſine alia, & ita oẽs cauſę ſimul agũt, & prioritas vnius cauſæ non eſt ad aliã in tẽpore vel cauſalitate, ſed ſolũ eſt in perfectione, vt late G. de Ochã. q. iij. ſcd̃i ꝓſequiť. Et quamuis ſit opinio Auicennę qđ finis ſcd̃m eſſe ꝙ habet in aĩa mouet ſcd̃m motionẽ cauſę finalis. Auerroys vero. xij. metaph. Cõm. 36. vult ꝙ balnei forma ſcd̃m eſſe ꝙ habet in aĩa eſt agens motũ, ſed ſcd̃m eſſe extra animã eſt finis nõ agẽs. Aliq pręterea formam per operationem introducendam arbitrantur eſſe finem.

Ocham
Auicenna
Auer.

¶ Pręmitto. VI. quamuis finis quo & gratia cuius non cõcurrãt, qa fine ꝙ ꝑueniť ad finẽ gratia cuius tñ efficiẽs & finis ſępe coincidũt, vt cũ efficiẽs ꝓpter ſeipm aliqd agit, ſic deũ tricauſalẽ dicit Alb. & poſt eũ Cuſanus & repetiit G. Reiſchius Chartuſ. ac renarrat hoc velut alia multa illi⁹ D. Iſenachius amicus noſter. Eſt eñ deus efficiens oĩm, finis oĩm, & forma exẽplaris oĩm. ¶ Adde qđ finẽ eſſe potiorem poteſt intelligi in entitate, & ſic nõ eſt neceſſariũ, aut in cauſalitate non quo ad maioritatem, ſed quo ad nobilitatem, & ſic finis eſt potior. Quibus ita alta mente rememoratis

Albertus.
Cuſanus.
G. Reiſch.
D. Iſenac.

Reſpondeť Finis eſt cauſa realis, & aliis cauſis potior ꝓbať qa ad eius eſſe ſequiť aliud ergo, a diffinitione ad diffinitũ. Ioan. Gand. dixerat finẽ eſſe cauſam non ſcd̃m eſſe intentiõale, ſed reale, ait Nyphus rotunde cauſa finalis eſt cauſa realis in eſſe intentionali, licet non ꝓ eſſe intentionali. ſed ꝓ eſſe reali, ſicut de⁹ ab ęterno fuit cauſa, licet nõ ꝓ ęterno. Prolixe recitauimus materiam cauſarũ, quod ea ſit in omni diſciplina frequẽtiſſima & ſumme neceſſaria, & in philoſophia ac Theologia pręcipue.

Io. Gand.
Nyphus.

- Cauſa largiſ.
  - Propria
    - Per ſe
    - Per accidens
  - ſine qua non
- Ab eſſentia / A pręedicatione / A propoſito
- Prior / Poſterior
- Actu / Potentia
- Immediata / Mediata
- Totalis / Partialis

- Cauſa ꝑ ſe
  - Extrinſeca
    - Efficiens
      - Inſtrumẽtalis
        - Pura
        - Non pura
      - prĩcipalis
        - vniuerſalis
          - Vniuerſaliſſimum
          - Secundarium
            - perficiens
            - diſponens
            - coadiuuans
            - conſilians.
        - particulari
    - Finis
      - Quo
      - Gratia cuius
  - Intrinſeca
    - Forma
    - Materia
      - principium
      - ſubiectum
      - preſuppoſitum.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Ad metaphyſicũ pertinet tractare de cauſa, ergo non ad phyſicũ, qa ſciẽtię ſecanť queadmodum & res. Confirmať, qa non ſoluere tributũ eſt cauſa, ꝙ aliqs puniať, & tñ ad eſſe eius non ſequiť aliud, ꝓbať qa cũ ſit negatiuũ non eſt.

Secunda plures ſunt cauſæ ꝙ qttuor ꝓbatur qa aliqua eſt cauſa exemplaris. Si dicis qđ coincidat cũ efficiente, ergo ſeqtur quod efficiẽs & finis non eſſent diſtinctę cauſę, qa ſępe coincidũt. Itẽ forma eſt effectus, ergo non eſt cauſa, tenet conſequentia ab oppoſitis relatiue.

Tertia Materia nõ eſt cauſa, ꝓbať nõ eſt ens quia nec eſt qd nec qle. &c. 7. metaph. Similiť efficiens non eſt cauſa, qm̃ effectus eſt ſine efficiente vt in poſthumo, ſimiliť efficiens eſſet nobilius effectu, cuius oppoſitũ patet in patre & filio.

Quarta Illud qđ non eſt, nihil cauſat realiť, finis non eſt ſępe, ergo non eſt cauſa realis. Cõfirmatur oĩs cauſa eſt principiũ rei, ſed finis non eſt principium ſed vltimũ, ergo finis nõ eſt cauſa. Scd̃o qa cauſa eſt ad cuius eſſe ſeqtur ąliud, ſed ad eſſe finis non ſequiť aliqd, ſed ipſe ſequiť ad alia, ergo nõ eſt cauſa. Tertio qa vel cauſat ſcd̃m eſſe reale vel intentionale. Non reale qa nõ eſt, nõ intentionale, qa habito fine ceſſat motus, ſed habito fine ſcd̃m eſſe intẽtiõale nõ ceſſat mot⁹, ergo ſcd̃m illud eẽ nõ cauſat.

Reſpondetur ad primã ſicut in annotationibus litterę, ad confirmationẽ diciť qđ eſt cauſa omiſſiua, & ita eſt omiſſiue, fateor ergo ꝙ non eſt cauſa proprie, ſed largiſſime.

Ad ſecundam de primo diximus dubio. 2. Ad replicam dicitur ꝙ forma & exemplar incidunt re & ratione, efficiẽs & finis incidũt re non rõe. Ad illud de forma dico qđ reſpectu alteri⁹ eſt forma, & reſpectu alteri⁹ eſt effectus, & nõ reſpectu eiuſdẽ

Et nota nõ omne ꝙ cauſat agere phyſice, vt materia:ideo Dullert cauſa ponit in,2.pñtis coniunctim ſed hęc in logica.

Ad.III.Ariſt.locutus eſt de intento antiquorũ:Ad aliud de efficiente dico ꝙ nõ oportet cauſam ꝓducentem eſſe ſimul cũ effectu, ſed bene hoc requirit de cauſa intrinſeca aut cõſeruante, Similiter efficiens eſt nobilius in agendo,ſed non ſemper entitatiue,quia Aeneas & Iulus fuerunt ęque perfecti. Ariſto.

Ad.IIII.negať maior quia quod nõ eſt adhuc cauſat velut amatũ & deſideratũ, ad primã cõfirmationem dico ꝙ cauſa eſt principiũ in agẽdo, nõ in eſſendo:finis eſt vltimũ in eſſendo,Ad ſecundã ad amari finem ſequitur aliud. Ad tertiam quod cauſat ſecundum eſſe reale,ꝙ tamen non realiter/ſed intentionaliter eſt.

De caſu et fortuna Capi.IIII.

FORTVNA etiã & caſus de numero cauſarũ eſſe dicunť multaq; eſſe & fieri ob Prima ps
fortunam & caſum: Conſiderandũ eſt igitur quomodo ſunt in his cauſis fortuna cap.anti-
& caſus & vtrum idem ſint/an diuerſa atq; omnino quidnã ſit fortuna & caſus, quos taxat
40 ¶Quidam enim & ſi ſint:nec ne dubitant.Nihil ẽm a fortuna fieri dicũt.Sed om
nium definitã quandam cauſam eſſe:quę fieri dicimus a caſu:aut fortuna : ceu profectionis 1
a fortuna cuiuſpiam ad forũ, inuentiõiſq; eius quẽ volebat quidẽ nõ putabat autẽ inuenire Cõcluſio
cauſam hoc aiunt eſſe:illum inquam profectũ illuc emere quippiã velle.Similiter & in cęte 2
ris quę a fortuna prouenire dicunť:ſemper cauſam quandam inquiunt eſſe quã ſumere licet: Opinio
41 ſed nõ fortunã. Quod ſi quippiam eſſet fortuna:abſurdũ ſane videbitur & dubitabit nõ iniu prima
ria quiſpiam:cur nã ſapientũ antiquorum nemo cauſas generationis corruptioniſue dicens: Rõ pria
42 de fortuna quicq; determinauit.Sed vt videtur:nec illi quicq; eſſe a fortuna putabant.¶Ve Secunda
rum & hoc mirabile eſt.Multa nanq; ſunt:& fiunt a fortuna & caſu. Quorũ quodq; nõ igno 3
43 rantes reduci poſſe ad aliquã cauſam vt ille ſermo antiquus dixit:qui fortunam exterminat. Solutio
Illorũ tamen omnes alia a fortuna: alia nõ a fortuna fieri dicunt.¶Qua propter & mentionẽ rõnis pri
aliquam ipſius illos facere oportebat.At vero neq; quicquã illorũ:vt concordiam aut diſcor- mę
diam:aut ignem aut mentem:aut aliquid aliud huiuſcemodi fortunã eſſe arbitrabanť abſur- Solutio
dum igiť eſt:ſiue nõ eſſe putauerũt:ſiue putantes eſſe omiſerunt pręſertim cum interdum v- ſecundę
tantur:vt Empedocles nõ ſemper aerem ſupra inquiens ſegregari: ſed vt forte accidit . Di-
44 cit ẽm cũ de mundi loquiť extructiõe ſic tunc huic currenti fortuito contigit:ſępe autẽ alio
modo partes quoq; animaluim plurimas ortas fortuna fuiſſe dicit. ¶Sunt etiam qui & huiuſ 4
ce cœli cęterorumq; cœlorũ omniũ caſum eſſe cauſam aſſerunt. Nam a caſu conuerſionem Secunda
motionemue fieri dicunt:quę quidem diſtinxit:& in hunc ordinẽ redegit atq; cõſtituit vni- opinio
45 uerſum.¶Hoc etiam ipſum valde dignũ eſt admiratione. Nam animalia quidem & plantas
neq; eſſe:neq; fieri a fortuna dicunt ſed aut naturam:aut mentem:aut aliquid aliud tale:cau- Improba
ſam:ipſorum aſſerunt eſſe:nõ enim ex cuiuſq; ſemine quoduis naſciť ſed ex tali quidem olea tur prio
ex tali autem homo.Cœlum vero & diuiniſſima ſenſibiliũ caſu orta fuiſſe aſſerunt:nullamq;
46 ipſorum talem cauſam eſſe qualem animaliũ:atq; plantarũ inquiunt eſſe.¶Atq; hoc ipſum ſi Secundo
ita ſeſe habeat cõſideratione eſt dignũ beneq; ſeſe habet ſi aliqd de hoc ipſo dicať: & alio nã
q; modo abſurdũ eſt id quod diciť: & inſuper abſurdius eſt hęc illos dicere:in cœlo quidẽ ni
hil a caſu fieri.In ijs aũt e quibus fortunã exterminãt:multa ab ipſa prouenire videntes,quod
tñ cõtra fieri cõueniens erat.¶Sunt aũt quidã quibus fortuna cauſa quidẽ eſſe abſurda tñ hu 5
47 manę menti videť:vt diuinũ quoddã atq; excellẽs.Quare quidnã vtrumq; ſit: fortuna inquã Tertia
& caſus:& ſi idẽ ſint an diuerſa,& quõ in eas cãs quas definiuimꝰ cadãt cõſideremꝰ oportet. opinio

PRIMVM itaq; cũ videmus alia ſemper eodẽ fieri modo:alia plerũq; :patet ho- Secunda pars cap.
48 rũ neutri fortunã cauſam dici,Neq; id quod a fortuna proficiſciť aut ex ijs eſſe: 6
quę neceſſario ſemperq;:aut ex hiſce quę plerũq; ſępeq; fiunt Sed cũ quędã etiã Diuiſio
pręter hęc fiant:atq; hęc oẽs a fortuna proficiſci dicant:perſpicuũ eſt fortunã at prima
q; caſum aliquid eſſe. Nam & ea quę talia ſunt a fortuna eſſe:& ea quę a fortuna
49 ſunt:talia eſſe ſcimꝰ.¶Eorũ aũt quę fiunt:alia ſunt gratia alicuiꝰ:alia nõ ſunt gratia alicuiꝰ
¶Et horũ alia per electionẽ fiunt:alia nõ per electionẽ.Ambo aũt in hiſce ſunt:que alicuius 2
gratia fiunt.Quare patet & in hiſce quę nõ neceſſario:neq; plerũq; fiũt eſſe aliqua circa quę Secunda
põt id eſſe qđ alicuiꝰ gratia fit.Sunt aũt alicuiꝰ gratia:quę a mente agi poſſunt:& quę a na- Tertia
50 tura.Talia igitur cum per accidens fiunt:a fortuna dicimus eſſe . ¶Nam vt ens aliud per ſe: Illatio
aliud per accidens eſt,ſic & cauſa eſſe põt,vt domus per ſe quidẽ cauſa eſt ędificatiuũ per ac- 8
cidens aũt muſicũ,aut albũ.Ea igiť cauſa quę eſt per ſe definita eſt: ea vero quę eſt per acci- Diuiſio quarta
dens indefinita.Vni nãq; infinita accidere poſſunt, vt igiť dictũ eſt, cũ in hiſce quę alicuiꝰ autoritas

Requirit ad fortũã gratia ſunt:ceu argenti recipiendi gratia veniſſet accepturus illud ſi ſciuiſſet.venit aũt non
Primo huiuſce cauſa,ſed accidit veniſſe idq; feciſſe recipiendi gratia.¶Neq; plerũq;,neq; neceſſa
Secundo rio ꝓficiſcentẽ ad locũ.¶Finis vero ipſa inquã acceptio: nõ eſt ex ijs cauſis que ſunt in ipſo,
Tertio ſed ex hiſce que ſunt eligibilia atq; a mente & dicit̃ tunc a fortuna veniſſe.¶Quod ſi vene= 52
Quarto rit electione premiſſa & hui⁹ gratia,aut ſemper frequentans aut plerũq; recipiens non dicit̃
diffinitõ a fortuna veniſſe. Patet ergo fortunã cauſam eſſe per accidens in hiſce que per electionem
13 alicui⁹ gratia fiunt.Qua ꝓpter circa idem mens fortunaq; verſat̃,electio nãq; abſq; mente
Color opinionis nõ eſt.¶Indefinitas igitur cauſas eas eſſe neceſſe eſt:a quibus id fiet qđ ꝓficiſcit̃ a fortuna 53
tertie Vnde fortuna indefiniti cauſa eſſe videt̃:& immanifeſta homini. ¶Atq; aliquo modo nihil
a fortuna videbit̃ ꝓficiſci,Hec em̃ omnia recte dicunt̃,quia rationi cõſentanea ſunt. Nam
14 aliqua quidẽ ex parte fit aliquid a fortuna fit em̃ per accidens.Atq; vt accidens fortuna cau=
color op. prime ſa eſt abſolute aũt nihil. ¶Velut edium edificator quidem eſt cauſa,per accidens aũt modu 54
Exemplũ lator.Et vt ꝓfectus argentũ recipiat nõ huiuſce gratia ꝓfectus.¶Infinite cauſe multitudine
ꝓ prima eſſe poſſunt,Nam & videre aliquem volens:& perſequens,& ſpectaturus ludos:& fugiens. 55
ꝓ ſecũda ¶Recte etiã fortuna preter rationẽ quid eſſe dicit̃.Ratio nanq; aut eorũ eſt que ſunt ſemper
15 ꝓ plebeis aut eorũ que ſunt plerũq;.At fortuna in ijs eſt, que preter hec fiunt.Quare cũ indefinita ſint
16 ea que hoc pacto ſunt cauſe:fortuna etiã indefinita nimirum eſt. ¶In quibuſdã tamen quiſ=
Dubium piam dubitauerit:ſi queuis eius quod a fortuna ſit cauſe fuerint nec ne, vt ſanitatis aut ſpi=
Reſpõſio ritus aut eſtus,ſed nõ capillorũ remotio Cauſarum em̃ per accidens alie propinquiores alijs
17 ſunt.¶Fortuna aũt dicit̃ bona,cũ bonũ aliquid,mala cũ aduerſi quid euenit, ꝓſperitas vero 56
Diuiſio fortune ac infortuniũ,cũ illa ſint magna.Qua ꝓpter & cũ parũ defuit vt malũ quiſpiam ma=
autoritas gnũ aut bonũ accipiat,infortunatũ tum illũ aut fortũatũ dicimus eſſe, ꝓpterea qđ mens per
inde dicit de illo atq; ſi eſſet,Quod em̃ parũ deeſt:id quaſi minime diſtare videtur,inſup for
Epilogus tune ꝓſperitas incerta nõ ſine ratione dicit̃ eſſe. Nã ipſa fortuna incerta eſt,impoſſibile eſt
em̃,aut ſemper aut plerũq; quicq; eorũ eſſe que a fortuna ꝓueniunt.Sunt igit̃ ambo caſus in 57
quã atq; fortuna per accidens vti diximus cauſe in hiſce que nõ ſimpliciter neq; pleumq; fi
eri poſſunt,atq; horum in hiſce,que alicuius gratia fiunt
Tertia ps ca.de differentia illorũ INTEREST autẽ inter fortunã & caſum:nã caſus ad plura ſeſe extendit,Et.n.qđ
a fortuna ꝓficiſcitur a caſu etiã fit,hoc aũt nõ omne ꝓuenit a fortuna,fortuna nan
q; atq; id cuius eſt effectrix fortuna in ijs eſt que fortunata poſſunt euadere & omni
18 no quib⁹ actio cõpetit.Qua propter & neceſſe eſt circa ea fortunã eſſe que in actio 58
Differentia caſus & fortune nem veniũt cuius hoc indiciũ eſt:nam aut idẽ quod fœlicitas aut propẽ eſſe videtur,
fœlicitas aũt actio quedam eſt, Eſt em̃ actio bona Quare que agere nequeunt:ea nec a fortu 59
na quicq; efficere poſſunt.¶Et propterea neq; inanimatũ vllum,neq; belua:neq; puer quicq;
ꝓbat a ſigno efficit a fortuna, qm̃ electionẽ nõ habet:neq; ꝓſperitas hiſce fortune,aut infortunium com
petit,niſi ſimilitudine quadã:quemadmodũ,plutarchus fortunatos eos lapides dixit:e quib⁹
19 extructe ſunt are quod honorant̃:Et ij qui ſunt eiuſdem forme calcant̃.Pati aũt a fortuna &
Corolla. Nyphus hiſce quodãmodo inerit,cum is qui agit aliquid circa ipſa fortuito aget.Alio vero modo nõ 60
legit pro eſt.¶At caſus:ceteris animalibus & inanimatis cõpetit,dicimus em̃ equũ caſu veniſſe:ꝓpte=
charcus rea qđ euaſit:quidem ꝓfectus,nõ autem euadendi gratia venit,& tripoda etiã cecidiſſe ca
20 ſu,ſtetit em̃ hoc modo vt ſit ſedes:ſed nõ huiuſce gratia cecidit,¶Quare patet cum eorũ ali= 61
Cõcluſio quid que ſimpliciter alicuius gratia fiunt nõ eius qđ euenit gratia factũ eſt cui⁹ extra eſt cau
21 Differentia ſa:nos tunc caſu quippiam fieri dicere,horũ aũt ea fortuna fieri que eligibiliũ caſu fiunt in 62
caſus & fortune hiſce que habent electionẽ.¶Signũ autem eſt ipſum fruſtra . Tunc em̃ dicitur: cum id quod
eſt alicuius gratia.nõ eſt factũ illius gratia:ceu ſi deambulatio egeſtionis eſt gratia:ſi nõ eue
nit ei qui deambulauit:fruſtra dicimus illũ deambulaſſe:fruſtraq; deambulationẽ fuiſſe.Eſt
22 enim id fruſtra:qđ aptum eſt eſſe ob aliud:cũ nõ efficit illud gratia cuius erat ac aptum erat.
probat caſu ex vi Nam ſi quiſpiam lauiſſe dixerit fruſtra quia ſol nõ deficit:ridiculus vtiq; erit nõ.n.hec illi⁹ 63
nominis gratia erat.Ita caſus nomine ſuo tunc dicit̃:cũ quippiam ſit fruſtra.Eſt.n.& tale nomen ipſi⁹
Applicat quod ab hiſce terminis cõſtat:ipſum inq; & fruſtra.Cecidit em̃ nõ percutiendi gratia lapis:
Exemplũ caſu igit̃ ac fruſtra cecidit ipſe lapis:quia cadere & ab aliquo ꝓijciente,percutiendi cauſa po 64
23 teſt.¶Maxime aũt ſeparat̃ id quod a fortuna fit in hiſce que natura fiunt.Cum em̃ quippiam
differẽtia eſt effectũ preter naturã:tum nõ a fortuna illud:ſed a caſu potius effectũ fuiſſe dicimus. Eſt
alia diffe. aũt & hoc aliud:illius.n. externa:huius interna cauſa eſt. Quid igit̃ eſt caſus & quid fortuna 65
Epilogus

atq; quo pacto inter ſeſe differunt ſatis iam diximus.¶Vtrūq; aūt ipſorū ad modū eiꝰ redu= 24
citur cauſę:vnde eſt principiū motus:& em̄ eorū aliq̄d quę aut natura:aut mente agunť ſem= Cōcluſio
66 per eſt cauſa:ſed horū multitudo indefinita eſt.¶Qm̄ aūt caſus atq; fortuna cauſę ſunt eorū
quorū:aut mens aut natura fieri cauſę poſſunt:cū per accidens quippiam horū ipſorū fuerit 25 Cōcluſio
67 cauſa atq; nihil eorū quę ſunt ꝑ accidens priꝰ eſt hiſce quę ſunt ꝑſe, Quare neq; per accidens
cauſa per ſe cauſam antecedit.Caſus nimirum atq; fortuna poſterior & mente eſt & natura. 26
¶Quare ſi quā maxime cœli caſus eſt cauſa neceſſe eſt priorē mentem atq; naturā & aliorūm Corolla.
multorum & huius vniuerſi cauſam eſſe.

Explanatio tex.

¶EXPEDITIS cauſis per ſe, inquirit cauſas per ac
cidens.ſ.fortuna tum & caſum
I.Phyſicus determinet de caſu & fortuna & primo
ſub quo genere cauſę locenť, ſcđo an ſint idem vel
diuerſa, tertio quid vtrūq; ſit
II.Antiqui aliqui negauerūt caſum & fortunā, Rō
prima iſtorū quia nihil fit niſi a cauſa determinata
ſed fortuna eſt indeterminata, Secūda quia ſi for-
tuna & caſus eſſent aliquid, tunc ſapientes etiam de
his tractaſſent
III.Reſpondeť rationi primę negando cōſequentiā,
quia licet antiquꝰ iſte ſermo dicit omnia fieri a cā
determinata.adhuc tn̄ aliqua fiūt a fortuna.Ad ſecū
dam dicit q̄a antiqui debebāt horū meminiſſe, ideo
potius accuſandi ſunt, ſi nō ſcripſerūt ꝓbanda, aut
nō improbauerūt improbanda, & maxime quia ali
qui vſi ſunt fortuna vt Empedo.
IIII.Aliȷ̄ antiqui dixerūt cœleſtia & mūdana omīa
caſu fieri, ſed hęc inferiora ab his diriganť, Sed con
tra admirandū eſt ꝙ plantę.& animalia nō fiant ca
ſu, quia fiunt ex determinatis cauſis, & ꝙ cœlū & di
uiniſſima deberent caſu fieri, Secundo quia in cœlo
dicūt oīa fieri a fortuna, vbi nullū effectū fortuitū
experiunť, & in iſtis inferioribus vbi experiunť for
tunatos effectus negarunt fortunam.
V.Aliȷ̄ antiqui dixerūt fortunā & caſum eſſe cau-
ſas diuinas & excellentes, ſed nobis immanifeſtas et
latentes.
Secunda VI.Eorū quę fiunt, quędā fiunt ſemper, quędam fre
pars cap, quenter, quędā rarenter, fortuna & caſus ſunt de nu-
mero tertȷ̄ ordinis, itaq; fortuna eſt aliquid
VII.Eorū quę fiūt, alia fiunt ꝓpter finē, alia nō, vt
mulcere barbam.Et ea quę fiūt ꝓpter finem, quędā
fiunt a ꝓpoſito, quedā nō fiunt per electionē. In-
fert Ariſt.patere ꝙ cū his quę fiūt a ꝓpoſito, eſſe cō
Ariſto. iuncta aliqua quę raro ſeu fortuito fiunt, Talia er-
Corolla. go quę raro fiunt & pręter propoſitū per accidens,
fiunt a fortuna
VIII.Cauſarū alia eſt per ſe, alia eſt per accidens:
Cauſa em̄ per ſe eſt determinata. per accidēs vero in
determinata,
De ratiōe VIIII.Caſus & fortuna fiunt in his quę fiūt ꝓpter
fortunę finem:licet iſte finis nō ſit intentus, vt itio fit cau
Primum ſa lauandi:receptio pecunię fit extra propoſitum,
X,Fortuna nō eſt in neceſſariȷ̄s aut frequentibus
Secundū XI.Fortuna eſt in agentibus per electionem
Tertium XII.Non fortuna fuit, ſi prius elegit, quia fortuna
Quartū eſt cauſa per accidens Ex quibus colligit diffinitio-
nem fortunę, ꝙ ſit cauſa per accidens agentis ꝑ ꝓ-
poſitū extra ſemper & frequenter.
XIII. Quia fortuna habet cauſas indeterminatas,
ideo videť immanifeſta homini ſicut dixit tertia
opinio
XIIII.Quia a cauſa per accidēs ſimpliciter nihil fit
ſed fortuna eſt cā per accidēs:igiť ab ea nihil fit ſim
pliciter vt dixit prima opinio:& hoc oſtendit exē-
plis primo ꝓ opinione prima, dein ꝓ tertia:ait em̄
fortuna bene eſt cā per accidens, ſed nō abſolute.i.
non facit aliquid eſſe ſimpliciter.
XV.Recte dicūt plebei fortunā eſſe irrationalē:q̄a
rō fundať ſuper cōiter accidentibus
XVI.Qn̄ ſunt plures cauſę per accidēs, quęlibet pōt
dici fortuna. illa ꝓpinquior, iſta remotior, oſten-
dit exemplis.
XVII. Fortuna quędā eſt bona, & ꝓſperitas: alia
eſt mala & infortuniū, ꝙ etiā dicimus ſi ei appro-
pinquat ſolū, ꝙ em̄ parū deeſt, nihil diſtare videtur:
Epilogat
XVIII.Omne qđ fit a fortuna, fit a caſu & nō ecō Tertia pars
tra, ideo caſus eſt in pluſq; fortuna: fortuna em̄ eſt capi.
circa actiōes.ſ.humanas:& quę agere nequeūt.ſ.pra-
ctice, nequaq; aliq̄d fortunati efficiūt, ꝓbat ſigno
XIX.Igitur in brutis & inanimatis nō eſt fortu- Corolla.
na:niſi metaphorice : ſicut Protarchus ait lapides
Idoli fœlices, pauimenti vero infœlices.
XX.Caſus aūt in brutis fieri pōt:& in inanimatis
vt in equo & tripoda.
XXI.Sequiť differentia caſus & fortunę, quia for-
tuna eſt in agente per electionē, ſed caſus eſt in qui-
buſq; pręter propoſitū raro euenientibus
XXII.Probať a ſigno, quia fruſtra diciť factū qđ
fit ꝓpter aliquē finē, qui tn̄ nō ſequiť:& hoc ſi illđ
aptū natū erat ſequi, quia ridendus eſt qui ſe lauit, vt
ſol eclypſaretur, nō em̄ fruſtra lauiſſet, quia eclypſis
nō ſequiť lotiōem.Ad ꝓpoſitū caſus ex vi vocabu
li(.ſ, in gręco)diciť cū id fruſtra fit, patet in exem-
plo de lapide qui a caſu decidens lędit aliquē, potu
iſſet em̄ ex ꝓpoſito fuiſſe deiectus & lęſiſſe.
XXIII. Differentia caſus & fortunę eſt liquidiſ-
ſima in naturalibus, qm̄ habēs manu ſex digitos, di
ciť caſu factū non fortuna, Pręterea monſtri cā in-
trinſeca, fortuiti extrinſeca.
XXIIII. Caſus & fortuna reducunť ad cauſam effi Quarta
cientem, quia ſemper ſunt a natura aut mente. pars cap.
XXV.Caſus & fortuna ſunt cauſę poſteriores in-
tellectu & natura ꝓbať, quia cauſa per accidens eſt
poſterior cauſa per ſe. Corolla.
XXVI.Si caſus eſt cauſa cœli, ſequitur mentem &
naturam eſſe priores cœlo

Annotatio in textū

I.Primo antiquos taxar, qui aliquid caſu fieri ne-
garunt, iam em̄ nihil intereſſet ait Them. ꝙ Achil- Themiſt.
les vltro Hectorē occidit, Adraſtus filiū Crœſi fortu Achilles
ito cum feram tranſfigere vellet. Hector
II.Si obſtas, de his quę ſunt per accidens nō eſſe do- Adraſtus
ctrinā, Reſpondet Nyphus, verum eſt vt ſint media Crœſus
demonſtrationis:ſed bene ſint ſcibilia, Tu dic verū Nyphus

eſſe in particulari,ſed bene eſt de eis ſcie̅tia in co̅i, & in ſuppoſitio̅e ſimplici aiu̅t antiqui vel aliter & melius De fortuitis no̅ eſt ſcia & caſualibus reſpe-ctu hui⁹ ꝙ eſt fieri, q̃a habe̅t ca̅m per accidens, t̄n bn̄ po̅t eſſe ſcia,reſpectu huius ꝙ eſt eſſe effectu̅ fortui-tu̅ vel caſualem

Empedo. 3.Antiqui rarenť meminerūt fortunę,Empedocles tn̄ ſegregatione̅ elementoru̅ caſui tribuit.

Sic cecidit volitans aliter quoq; ſępius aer

4.Democritus mu̅dos caſu fieri etia̅ infinitos dixit

Democritus at iferiora dein ad natura̅ ſuperioru̅ regi affirmauit: quem Ariſto.taxat.

5.Tertia opinio vulgaribus fuit accepta,qui fortunam dea̅ fecerūt,vt ait Themiſt.co̅ſtitutis etia̅ dica

Themiſt. tiſq; priuatim ei rei templis, ſicut poetę ſole̅t ea̅

Iuuenalis fabuloſe deſcribere cu̅ alijs deabus fatalibus ſicut Iuuenalis ait Sed te

Nos facimus fortuna deam,cœloq; locamus

Virgilius Et totu̅ Carmen Vergilij de fortuna.Vnde Alber-

Albertus tus magn⁹ Sueuoru̅ gloria hic ait Idolu̅ fortunę fuiſſe i rota ꝓpť varietate̅:& cęcu̅ ꝓpť indiffere̅tia̅ fortuitoru̅,& dimidiu̅ albu̅ & dimidiu̅ nigru̅ ꝓpť eufortuniu̅ & iforuniu̅:quę nullis co̅ſideratis meritis alijs bona,alijs mala largireť, vt ſeneca in hyppolito

Res humanas ordine nullo

Fortuna regit, ſpargitq; manu

Munera cęca peiora fouens &c̄

De cultura fortunę meminit A. Auguſt.

Aurel. Auguſti. 14.De ciuitate dei cap.18.meminit eius Ouidius li.

Naſo iij.de triſtibus.Nempe dat & quodcu̅q; libet fortuna rapitq; &c̄.¶Iſta̅ tertia̅ opinione̅ no̅ co̅futauit

Ariſto. Ariſt.ro̅ne,ſed facto,q̄m cu̅ ipſa diceret fotuna̅ eſſe ſupra captu̅ noſtru̅,Ariſt.ea̅ diffiniens & a caſu diſtinguens,ſatis eam deiecit vt eſt mens Auer,

Auerr. 13.Oſtendit Ariſt,hic quo pacto prima & tertia opiniones poſſent defendi,Secundam autem tanq; explodendam,no̅ docet tuendam

15.Opinione̅ vulgariu̅ qui dixerūt fortuna̅ eſſe irrationale̅ aſtruit no̅ eſſe ſine ro̅ne,quia cęca ſit vt Se-

Seneca neca querit.O fortuna viris inuida fortibus:cur no̅ ęque bonis pręmia diuidis?

17.ἐυτυχία bona fortuna, ꝓſperitas fortunę,eufor

Nyphus tuniu̅ barbare dicimus ait Nyphus,ea(vt arbitror)

Hen.Beb. ro̅ne,q̄m gręca latinis co̅ponere no̅ debem⁹ vt Hen

Ingoldſtadium ricus Bebelius amicus noſter poſt alios docet. ἐυ au̅t gręcu̅ eſt,fortuna latinu̅,ſic Ingoldſtadiu̅ no̅ latine appellam⁹ Auripolim,Ita quoq; pręcipit ne diffortuniu̅ dicamus ſed infortunium

22.Ita caſus nomine ſuo tu̅c diciť,cu̅ quippia̅ fit fruſtra:vult dicere.cu̅ aliqd fit fruſtra, tu̅c ex vi voca-

Ariſto. buli caſus gręce diciť,vocat e̅m Ariſt.fortuna̅ τυχὴν & caſum appellat ἀυτοματον ſeu ἀυτοματίαν ab αυτω.i.ip̄m et ματην fruſtra vel vanu̅,q̄ſi ip̄m fruſtra,quia ergo preter intentione̅ fit,caſu diciť fieri. & ita fruſtra,& hu̅c modu̅ loque̅di habem⁹ i lingua nr̄a germanica,dicim⁹ e̅m:Ich hab in vergebe̅s am marckt funden,hoc eſt cu̅ caſu alique̅ reperimus in foro dicim⁹ nos inuanu̅ vel fruſtra hu̅c repiſſe:Auer

Auerro, ro.& Alb.magnus vocant caſum ad mente̅ Ariſto-

Alber.ma telis ex ſe accidere

23.Exemplu̅ Ariſt.de caſu in partu monſtruoſo Al-

Corolla. bertus no̅ ꝓbat,q̄m taliter nata appellauit Ariſt.in

Empedo. libro de aialibus occaſionata.& no̅ caſualiter nata

Democ. 26.Infert corollariu̅ co̅tra Empedoclem & Demo-critu̅.quod miru̅ ſit quo̅ caſus ſit cauſa cœli:cum ſic cauſa prior eſſet poſterior cauſa poſteriore.

Explicatio ſcholaſtica

Q.III.

An fortuna & caſus ſane per Stagyritam explicentur?

Articulus.I.

Nota.I.Fortuna̅ trifariam vſurpari:primo ꝓ effectu indeterminato notabiliter bono vel malo ſiue fuerit intentus ſiue no̅,ſic mercatores dicunť habere bona̅ fortuna̅ vel malam ſimiliter luſores, q:ďe̅m ille lucrať hoc ſperabat.quod iſte perdit, hoc timebat.quare neu̅tru̅ eſt fortuna proprie:at tamen vulgus dicit fortuna̅,quia quod ille lucratur,alius perdit,no̅ videť habere cauſam determinata̅ particularem:ꝙ nota,quia alij hoc no̅ explicant,partim dicentes perditione̅ poſſe fieri a fortuna, no̅ lucru̅ vt D. Iſennachius:cu̅ tamen vtru̅q; fortuitu̅ dicam⁹.Secu̅do diciť fortuna pro diſpoſitione cauſaru̅ ſuperioru̅ qua huic multa bona vel mala ꝓuenire debent: Iſennach.

Sic planetarij Genethliaci & fatidici fortuna̅ ex poſitura ſyderu̅ cuiq; tribuere no̅ verentur, de quibus alias.Tertio diciť fortuna philoſophice cauſa p accidens &c̄ pro qua notauit Ariſt.aliqua fieri ſemp vt ſolem oriri,alia frequenter vt hoi̅em naſci.x.digitis,alia rarenter vt hoi̅em naſci.xij.digitis.¶Ad-de quod aliqď diciť agens ſecundu̅ ꝓpoſitu̅ & eſt agens cu̅ deliberatio̅e:& ita agit ſecundu̅ intellectum practicu̅,Agens ſcd̄m natura̅ no̅ a ꝓpoſito eſt age̅s ſecundu̅ principiu̅ intrinſecu̅ ſine deliberatio̅e,hoc eſt no̅ per intellectu̅ aut voluntatem.¶Aduerte intendere eſt generalius qua̅ ꝓponere, na̅ inanimata etiam intendunt,ſed no̅ proponunt

Nota.II.Fortuna̅ eſſe cauſam peraccide̅s quia eſt quę no̅ intendit illu̅ effectu̅ ꝓducere que̅ ꝓducit:vide q.precedenti,ſed quo̅ illę cauſę peraccidens differant a cauſis peraccidens ſecu̅do mo̅, Reſpondet ad modu̅ ſcite Themiſt.Albu̅ muſicu̅ ſunt cauſe peraccidens,q̃a accidu̅t cauſę perſe,accidit e̅m ędificatori eſſe albu̅ vel muſicu̅,fortuna vero eſt cauſa peraccidens eius ꝙ peraccidens co̅iungiť effectui perſe, In ſumma vult dicere cauſa peraccidens prior eſt differe̅tia ex p̄te cauſę,ſed in fortuna eſt differe̅tia ex p̄te effectus:na̅ in primis ſunt duę cauſę vnius effect⁹ vt ſtatuifica & policletus faciunt ſtatua̅, ſed hic eſt vna cauſa duoru̅ effectuu̅,vt Eckardus ide̅ fodit humu̅ & inuenit Theſauru̅,ibi primus effectus erat intentus, alter vero no̅,& ita eſt effectus peraccidens & fiu̅t tn̄ ab eade̅ cauſa, q&ę reſpectu primi effectus diciť natura vel mens ab Ariſt.& reſpectu ſecu̅di effect⁹ caſus vel fortuna.¶Vn̄ effect⁹ itent⁹ a natura 1 diciť naturalis.1.intentus a ꝓpoſito,diciť human⁹: 2 vel artificialis.2. Non intentus a deliberante diciť 3 fortuitus.3.No̅ intentus a natura diciť caſualis 4. 4 Themiſt.

Nota.III.Fortunę finitionem ad mentem veteris tranſlationis,fortuna eſt cauſa peraccidens agens ſecundu̅ ꝓpoſitu̅, extra ſemper & frequenter:eorum quę ꝓpter hoc ſunt,primo excludiť ca̅ perſe, ſecu̅do agens naturale,tertio effect⁹ frequens, quarto effectus nullius momenti,Nam effectus diciť fieri propter hoc,no̅ ꝙ ſit intentus,quia iam haberet cauſam perſe,ſed diciť fieri ꝓpter hoc,quia eſt talis bonitatis vel malitię quod age̅s ageret ꝓpter ip̄m ſi ſciret.

fortuna ſemp a frequenter

Scot.q.vi ci.quot. ¶Vnde fortuna in re eſt volūtas vel intellectus practicus hominis faciens effectum nō intentū, & caſus eſt natura rei effectus non intenti.2.quod cōiter in fortuna ſunt duo effectus vnus intentus ab agente, alter nō.3.Vnus illorū eſt effectus perſe, alius eſt effectus per accidens.4.Illi effectus fiunt ab eodem agente.5.Sequitur eandem eſſe cauſam per ſe & cauſam per accidēs reſpectu diuerſorū: vt anima Eckardi eſt cā perſe fodiendi agrū, & eſt cā per accidens inuentionis theſauri.6.Sequit illa duo nō repugnare in diffinitiōe.ſ.cā per accidens & agens a ꝓpoſito, quia referunt ad diuerſa.7.Nō eſt idem per accidēs & qđ raro fit patet de eclypſi ſolis quę eſt rariſſima & tñ eſt perſe, ſimiliter illūinatio ſtubę eſt frequēs, & tñ eſt per accidens reſpectu aperientis feneſtrā.8.Si Eckebertus hic legit, & inſcius alibi eligit in Canonicū, electio illa nō fit a fortuna, Nam primo nō fit ab Eckeberto, ſecūdo ille effectus nō eſt annexus effectui perſe.ſ.lectioni.9.idem effectus eſt fortuitꝰ & nō fortuitus reſpectu diuerſorū agentiū: patet eſt effectus fortuitus reſpectu particularis agētis, & eſt nō fortuitus reſpectu cauſę vniuerſalis. ¶Corollarium nullus effectus eſt fortuitus reſpectu dei: qa nullus eſt quē omniſcius nō intendat, teſtat Aug.li.iij. de trini. nihil em̄ fit viſibiliter: & ſenſibilit qđ nō de iteriore inuiſibili atqꝫ itelligibili aula ſūmi Imperatoris aut iubeat aut pmittat. Albertus dat exēplū de dn̄o mandante ſeruis, ꝙ huc vadāt diuerſis itineribus, qui fortuito in vnū locū cōueniunt ſe iuuantes: licet quo ad dn̄m nō ſit fortuna: qm̄ ex propoſito ipſe voluit eos cōuenire. ꝙ ipſi tñ ignorabant

Bœotius: v.de coſ. phil. Auguſt. Alber. Auer. Nyphus.

Nota.IIII. Caſum ſecari ab Auerroe per largum & ſtrictū: ꝙ large oīs fortuna ſit caſus: & non econtra: ſtricte vero reperiat ſolū in nō deliberatiuis, & ſic nullū fortuitū eſſet caſuale, hanc diſtinctionē video oēs peripatheticos ſequi (quos legi) qui a trecentis annis ſcripſerunt: at Nyphus ait factum ex mala tranſlatiōe: qm̄ vt ex textu liquet Caſus oībus cōuenit inferioribus: fortuna vero ſolū deliberatiuis: effectū euenientē nō preuidentibus. ¶Et ſic apparet veritas dicti Ariſt. de bona fortuna. Vbi minimus intellectꝰ, ibi maxima fortuna: qa ſtulti & improuidi minꝰ deliberāt, & ita multa eis fortuito accidunt, quę alijs nō ꝓuidis nō inconſulto euenirēt. ¶Adde tñ ꝙ cū dicit fortuna eſſe in deliberatiuis, intelligendū eſt agentibus ex deliberatiōe: qm̄ ſi agit vt ens mere naturale, effectus cōtingēs eſt caſualis, vt ſi homo caderet inopinate: & incideret cadendo in gladiū, caſus qa naturalis, leſio a gladio eſſet caſualis nō fortuita, ſecus ſi volens cecidiſſet aut ſaliens, & incaute in gladiū ſe impegiſſet. Iā illa impactio fuiſſet fortuita: Exempla de fortuna ſunt facilia. Eckardus vult fodere fundamentū pro domo, inuenit theſaurū: Inuētio illa eſt fortuita, Eckius adijt ingoldſtadiū viſendi ſtudij gratia lecturā ordinariā fortuito reperit vacantē, diſputat in lectorē ſtatim poſt diſputationē a principe vocat, inuentio vacantis lecturę fuit a fortuna. ¶Adde poſtremo Ocham dicere.c.12.ſcđę par.phyſ. Circūſcripto agente volūtario nihil fieri a caſu, quod ſi ꝓprie loquit, fallit: nā equus recurrēs a pabulo & ſic vitans lupum: hoc caſu facit: & tamen nō eſt agens voluntariū

Ioan. Eckius. Ocham.

Articulus.II.

Concluſio Caſus & fortuna recte per Ariſt. explicantur quantū ad phyſicū pertinet, vberiorē declarationē euentꝰ fortuiti dicato opere de bona fortuna examinaturus, primū patet quia phyſici intereſt ſcire, quō aliqua fiunt agente ipſa nō intendēte: & quę ſint iſta, luculenter in textu aperit, opiniones antiquorū reprobando

Articulus.III.

Dubium.I. An fortuna & caſus ſint cauſę agentes?

¶Prꝫſuppoſitis his quę ſuperiori queſt. diximꝰ: hoc adiecto ꝙ caſus aliqn̄ capit ꝓ effectu ęque ac fortuna ſecūdū quod Bœotiꝰ ait Caſus eſt in opinatę rei euentus: Et hoc adde qđ fortuna eſt cauſa determinata determinatione effectus: ſed nō eſt cā determinata d eterminatone intentionis. Bœotius

Reſpondet Fortuna & caſus quatenus talia reducunt ad cauſam efficientē: patet per Ariſt. in textu quia fortuna nō eſt cā materialis nec formalis effectus fortuiti, nec finalis, ergo efficiens, Cauſa enim materialis & formalis nō dicunt agere fortuite. & dico qtenus talia qa res quę eſt fortuna ē bñ forma rei iq eſt: ſed nō inquātū fortūa, ſed inqn̄tū cā perſe

Dubiū.II. an caſus & fortuna reperiant in cōtingentibus ad vtrumlibet?

¶Prꝫmitto.I. quod cōtingens generaliter couertit cū poſſibili, Specialiter opponit neceſſario vide in perihermenias, Et eſt triplex.ſ.contingens vt in pluribus, raro, & ad vtrumlibet

¶Prꝫmitto.II. cum Ariſt. tria poſuerit.ſ.ſemper, In pluribus, & raro, nō meminit ęqualis ſeu eius qđ eſt ad vtrumlibet, ſed ait fortunā eſſe extra ſemp & frequenter, ideo cū ęquale & raro ſint extra ſemper & frequenter, dubiū eſt an in vtriſqꝫ reperiatur, Et in hoc Auicenna tenuit fortunā fieri in contingentibus ad vtrumlibet, cui Auerroys hic Com.49. cōtra dicit, verū eſt aliqui defendūt Auicennā, quod ſolum voluerit effectū fortuitū eſſe contingentē ad vtrumlibet.i.poſſibile nō neceſſariū, ſed vtcunqꝫ ſit parum refert. Auicen. Auerr.

Reſpondet Caſum et fortunā reperiri ſolū i his q raro ſunt, effectus tñ fortuitos contingere ad vtrūlibet, hoc eſt poſſibiles eſſe nō neceſſarios, patet autoritate cōmentatoris.

¶Audi candide lector pleroſqꝫ hic materiā fati iſerere, & caput ipſum de fato inſcribere, quod & Alber. magnꝰ facit & iuniores pleriqꝫ, verū cū fatū apud eos, q ipſum affirmāt, inter cauſas diuinas collocet, mataphyſicus perquiret ipſum, neqꝫ mihi prꝫiudicat phyſicis operationibus quod fortunā & caſum impediret, vti Albertus timet, qm̄ etſi fortuna nō eſſet reſpectu cauſę ſuperioris fatalis, eſſet tñ reſpectu cauſe inferioris fortuna, & ita ειμαρμένη hoc eſt fatū Alberti nō impedit, plus aūt impedires moralis philoſophię finē: Ideo in ethicis tractari debet vel maxime eo loco vbi Ariſt. cōtra Platonē diſputat virtutes nobis nō innaſci, Vbi ſi deo fauente ethica cōmentabimur, quod equidem facturi ſumus, ſi modo nō deſint, qui labores vtcūqꝫ prꝫmijs refundant, nemo em̄ militat proprijs ſtipendijs, nos inquā in morali philoſophia aut diuina, quid ſit fatū exanclabimus, Interea lege ſi opus ſit hic Alber- Albertus Eckius

Augusti. tum, noli tamen eſſe nimiū credulus, A. Auguſtinū
v. de ciuitate dei vbi prolixe diſputat de fato, & li.
iij. de queſtionibus nō. & vet. teſtamēti Alex. de ales
Alexan. par. 1. q. xxvij. Bonauen. S. Tho. li. iij. cōtra gentiles
Bonauē. c. 92. &c̄. Sed ne cauſeris, nos pauciora dixiſſe quā
Thom. deſideraris, accipe & hoc

Dubiū. III. an euentus fortuitus proficiſcat̄ ab aliqua cauſa per ſe: aut vt G. Reiſchi⁹ preceptor nr̄ ambigit, vn̄ eſt qđ vnus eſt fortunatior alio?

Non plura premittā, quā in ſuperioribus tetigi, dū-taxat modos dicendi aperiā, oīa breui manu ſoluēs ſecluſis bonis animæ & corporis de bonis fortunæ eſt.

Epicurus. ¶Prima ſententia Epicuri, Diagoræ, Theodori,
Diogenes & plurimorū veterū arbitrantiū fortuita omnino
Theodo. peraccidens euenire, quare nec illa reducenda ſtatu
unt ad aliquā cauſam per ſe, neqꝫ in aliū finem, his
omnes aſſentiūtur, ꝗ prouidentiā dei ab inferiori-
Auer. bus ſuſtulerunt, ſicut plures (quod & Sueſſa hic fa-
Fran. Pic⁹ cit) Auerroy imponūt, eum tn̄ ab hac iniuria Fran.
Io. Eckius picus doctiſ. Comes vendicat libro de prouidentia dei, de his paucula in Chryſopaſſo predeſtinatiōis adnotauimus, longū eſſet citare dicta poetarū & aliorū temere huic errori innitentiū. ¶Verū ſemꝑ ſuſpecta fuit hec ſententia bonis iudicijs. Cōmunis enim hoīm conſenſus pro bonis recipiēdis vota exhibet deo, ſic & pro malis vitandis.

Aristo. Secunda ſententia Ariſt. libro de bona fortuna dicentis fortuitos effectus bifariā accidere. Primo incidentibus nobis prorſus imprudenter in id qđ bonū facit euentū. Secundo vt non deliberatione aut cōſilio, ſed impetu quodā, quo ille duxerit, ob-
Io. Picus. ſtinatiſſime remo veloqꝫ deſcendamus, vt Ioan. Picus. iiij. libro diſputationū aduerſus aſtrologos explicat, qui autumat iſto ſecundo modo diuinā intelligi ab Ariſtotele motionē, qua voluntas occultis impulſionibus inclinet̄, quod paſſim ſolent illa dicere, preſagit anius neſcio quid, non poſſum aliter velle huc rapior. alia cogitanti mens non accedit. &c̄. Sed ſic doctiſſimus comes trahit Ariſt. in tertiā opinionē Theologorū. ¶Aliter declarat mē-
Io. Scot⁹. tem Ariſt. ponderādo verba eius, Io. Sco. q. vlt. q̄t.
Lichetus & Lichetus ibi. Quod cauſam eſſendi bene fortu-
1 natū intrinſecā, Ariſt. dixit impetū, quē in genera-
Aristo. tione & exortu conſequat̄, quo feratur ad cōmoda
2 vel incōmoda, & hoc faciat impetus naturalis ad
effectus fortuitos, quod inſtinctus naturalis formi
3 cæ ad collectionē granorū. Eſt ergo bona fortuna; natura ſine ratione. i. impetus quo ferunt̄, ſicut vi-
4 cti a deo, vnde aūt veniat talis impetus, inquit a
natura & ad indiuiduū; alioquin conſequeret̄ totā
5 ſpeciē, ideo ait bene fortunatus bene natus. Vlteri
us dicit Sco. illū impetū nō eſſe ex aīa, quia vbi minimus intellectus, ibi maxima fortuna, & non expedit ad fortunā nato conſiliari, ſed ſequi impetū,
C. Iul. Ceſ ſicut C. Iulius Ceſar facere ſolebat, qui eo ibat quo
fortuna ferret, & traijciens in Siciliā trepidantib⁹
ob naufragij periculū nautis, eós cōfortabat, ꝙ Cæ
6 ſarem & Ceſaris ferrent fortunā. In corpore ergo
eſt iſta diſpoſitio conſequēs cōplexionē determinatam, & ꝗa natura eſt determinata ad vnū; ſaltem
7 vnione cōnexionis, quomodo effectus fortuiti nō
ſunt connexi, igit̄ oportet etiam accedere cauſam
extrinſecā impellentē, & quaſi excientē illū impetū 8
& illa cauſa extrinſeca eſt cœlū & intelligētia motrix, que licet ſit cauſa vniuerſalis mouet tn̄ iſtū & non aliū, ꝗa inuenit hūc diſpoſitū ſue motioni propter impetū connatū, & hec inqꝫ cauſa phyſico ſufficere debet in puro lumine naturali.

Tertia ſententia quā Diuinaculi aſtrologi proferunt, qui hos impetus & animi ꝓpenſiones in cœlum referunt, nam ex dominatrice cōſtellatione geniture ſue ſi bonis fuerit homo affectus luminaribus, in magna mouebit̄ cōmoda. Contra ſi infortunatus ſenex Saturnus affulſerit aut aliud implacabile ſydus, incōmoda multa ꝓuenire. Tēpus aūt qđ inſpiciendū ſit cōceptionis. ſ. animationis aut exitus in lucē, nō incontrouerſum eſt apud eos vt
doctiſſimus Picus pluribꝰ cōtra eos agit li. 8. diſpu Picus
tationū ſuarū. ¶Imaginationē tn̄ hui⁹ nobis Sueſ Sueſſa
ſa preſcribit, nā cœleſtis illa cōſtitutio aerē nos cōtinentē alterat, aer alteratus & vim cœleſtē abſorbens, fœtū recens natū penetrat & q̄litatē talē. ſ. im
petū ſcđm influxū cœleſtē cauſat. Cicero ꝓpenſionē Cicero.
ad futuros euentus cōcitantē nominat. Ptolomeus Ptolom.
numen appellat & afflatum. Socrates demonium Socrates.
verba ſunt Sueſſæ.

Quarta Theologorū vera ſententia eſt, oīa fortuita quæ rarenter homini eueniūt, reduci in cauſam determinatam. ſ. in prouidentiam dei, quoniam etſi quo ad nos ſint fortuita & indeterminata, tamen quo ad prouidentiam dei ſunt per ſe & determinata. Vt enim nihil eſt quod non participet bonitatem dei, ita nihil eſt quod non ca-
dat ſub prouidencia dei, hoc voluit A. Aug. 5. de ci August. c.
uit. dei cap. ix. Nos eas cauſas, que dicunt̄ fortuitæ, 1. & c. 9.
non dicimus eſſe nullas ſed latentes, eaſqꝫ tribuimus vel veri dei vel quorūlibet ſpirituū voluntati ipſaſqꝫ naturales nequaqꝫ ab illius voluntate ſeiungimus, qui eſt autor cōditorqꝫ omnis nature. Idem
voluit. iij. lib. de trin. vt ſupra citauimus, & in aca- c. 2. & 3.
demicis queſtionibus ait nihil aliud in rebus caſum vocamus, niſi cuius ratio ſecreta eſt, quamuis libro retractationū pigeat eum vocabulo fortune nimis ethnico tam ſepe vſum, de quibus multa Bœotius.
¶Ea forſan rōe Anaxagoras Democritus & pluri- Bœotius.
mi ſtoicorū fortunā exiſtimarunt eſſe cauſam latē Anaxag.
tem, & humane rationi minime manifeſtā. Sic Pro Democri.
clum renarrat. F. Picus de prouidentia, in expoſi- Proclus
tione timei fortunā diffiniuiſſe. Fortuna eſt pote- Fran. Pic.
ſtas demoniaca congregans inuicē cauſas inter ſe
diuulſas. Demoniacā vt dixit poteſtatē, ait Ioan. Io. Picus.
Picus. platonicorū more, qui quaſcunqꝫ mentes in- Platonic.
ter homines poſitas & intellectus ſuperiores, a particulari & proxima rerū noſtrarū cognitiōe ſemotas, demones vocant, quod ab Auguſtino nō abhorret qui fortuitos effectus veri dei aut quorumlibet ſpirituū tribuit voluntati, poſſunt ergo etiā ab angelis fieri, & etiā a malis, quamuis oīa non poſſint mali angeli, quod boni, nec idē vtriuſqꝫ finis, ſed bonis quidē cōmune hoīm bonū, malis vero malū fruſtrante illorū maliciā bonitate diuina, dum in bonū ordinat redigitqꝫ, quicqd ab illis mala fuerit voluntate patratum. ¶Eſt igit̄ vt ſemel finiā multiplex in hoīe operatio, quedā enim caſu per imprudentiā fiunt, quedā natura, quedā electione, que

S. Thom. Picus. dam peculiari diuino conſilio quod mens humana alioquin non faceret, niſi peculiari numinis impulſu mota, ſicut hęc latius a diuo Thoma li. de ſortibus li. iij. cōtra Gentiles, reperies apud Picum vbi ſupra, verū hęc Theologica & vltra crepidā, q̄lia etiam iam dicta fuere, at pietas fidei ita monebat, & dubitatio mota aliter bene terminari nō poterat, q̄m vt veriſſime dixit Rob. holcot alia eſt phyſica fidei quā Ariſt. & alia interdū logica, q̄uis D. Martinus Luder Heremita amicus noſter in poſitionibus ſuis nuper a me viſis teneat oppoſitum. Iſtis ſic p̄miſſis

Robertus holcot q. ſ. primi. Martinus Luder.

Reſpondet ad dubiū fortunā reduci in aliq̄ cauſam per ſe, q̄a in ꝓuidentiā dei, ꝑ probata, q̄bus ad de illud Platonis in Timęo. Nihil eſt cuius ortum non preceſſerit legittima cauſa. Et tm̄ de illa q. q̄m articulū argumentatiuū ob breuitatē reſeco, qđ pauca hic adduci poſſent, niſi quę fati naturā ſuperent, de q̄ in p̄ſentia diſputare non eſt inſtituti noſtri. Plato in Thimęo

Deo gloria Eckius.

Appendix prioris cap.

68 ESSE autem cauſas & tot eſſe numero quot diximus patet. Tot enim quæſtio propter quid ſane complectitur, nam ipſum propter quid, aut ad ipſum quid eſt reducitur vltimum in immobilibus, ceu in mathematicis. Ad recti enim, aut com- 1 Cōcluſio prima Forma Efficiens. Finis Materia
69 menſurabilis, aut ad cæterorum ſimilium alicuius vltimo diffinitionem reducitur. Aut id quod primum mouit veluti propter quid bellum geſſerunt, quia tem-
70 plum ſpoliarunt, aut gratia cuius, vt imperium conſequantur, aut ad materiam in hiſce quæ fiunt, perſpicuum igitur eſt has & tot cauſas eſſe. ¶ Cum autem quattuor cauſę ſint, de omnibus ſcire nimirum ad naturalem philoſophum pertinet, atq; ad omnes ipſum propter quid redigens ipſe, materiam, formam, id quod mouit, & id gratia cuius naturaliter reddet ac aſſignabit. Tres autem in vnum plerumq; accedūt. Ipſum enim quid eſt, & id gratia cuius vnū 2 Cōcluſio ſecunda autoritas
71 ſunt, ea vero vnde principium effluit motus, ſpecie cum hiſce concurrit homo nanq; hominem generat. Et omnino quęcunq; motum ſubeuntes mouent. Quæ vero tales non ſunt eæ naturalis conſiderationis non ſunt. Non enim in ſeipſis habentes motum aut principium motus mouent, ſed immobiles mouent. Qua propter tres ſunt tractationes, vna circa immobile, 3 diuiſio et cōcluſio.
72 alia circa id quod mouetur quidem eſt autem expers corruptionis, tertia circa ea quæ corruptibilia ſunt. ¶ Quare ipſum propter quid a naturali philoſopho & ad materiam, & formam, & ad id quod primo mouit reducente ipſum aſſignatur ac redditur de generatione em̄ 4 alia rō ad concluſionē ſecundam.
73 maxime cauſas hoc modo conſiderant, quid poſt, quid fit, & quid primum fecit, aut quid paſſum eſt & ſic ſemper quod eſt deinceps. ¶ Principia autem ea quę naturaliter mouent duplicia ſunt, quorum alterum naturale non eſt, quippe cum non habeat in ſe principium mo-
74 tus, atq; tale eſt ſi quid moueat & non moueatur, vt id quod eſt immobile pœnitus & quod eſt omnium primum. ¶ Et ipſum quid eſt, & forma, eſt enim finis & id gratia cuius cætera fiunt. ¶ Quare cum alicuius gratia natura faciat, & hanc ſcire oportet, & ipſum propter quid omnino reddendum eſt velut ex hoc neceſſe eſt hoc fieri. Ex hoc autem, aut ſimpliciter, aut plerumq;, & ſi hoc eſt emerſurum, vt ex propoſitionibus ipſa concluſio. Et quia hoc erat quidditas ipſa. Et q̄a melius eſt hoc modo nō ſimpliciter, ſed ad ſubſtantiā vniuſcuiuſq; 5 Diuiſio 6 Cōcluſio. 7 Applicatio oīum dictorū
Tractatus quintus in quo manifeſtat q̄ natura agat propter finem, & quod in quibuſdam neceſſarium non ſit ex cauſis prioribus ineſſe, quæ ſunt mouens & materia ſed ex cauſis poſterioribus, quę ſunt forma & finis.

Naturam agere propter finem. Cap. V.

75 DIcendū eſt igitur primo quidē naturā ex ijs eſſe cauſis, quę alicuius gratia faciūt Deinde de neceſſario quomodo ſeſe habet in naturalibus rebus. In hāc enim cauſam oēs oīa redigunt. Nam vt inquiunt cum calidū & frigidū & vnūquodq; talium ſuapte natura ſit tale, hęc neceſſario ſunt & fiunt ac apta ſunt. Etenim ſi aliam cauſam dixerint, hic cōcordiā & diſcordiā, ille mentē, tangūt illā dumtaxat, 1 Intentio Rō antiquorum.
76 deinde valere ſinunt. ¶ Exiſtit aūt dubitatio, quid nam prohibet naturam non alicuius gratia facere, neq; quia ſic eſt melius, ſed perinde atq; Iupiter, non vt frumentū augeat ſed neceſſario pluit. Quod enim eſt eleuatū id frigefiat oportet & quod frigefactū eſt id aqua iam fa- 2 Rō motiua antiquorum.

ctum deſcendat neceſſe eſt. Accidit aũt hoc pacto frumentũ incrementa ſuſcipere. Similiter
& ſi cuiuſpiã frumentũ pereat cum eſt in aera, non huiuſce gratia pluit vt illud pereat, ſed id
accidit, quare quid prohibet partes etiã in natura ſic ſe habere veluti dentes anteriores qui-
dem acutos aptoſq; ad diuidẽdũ, genuinos aũt latos atq; vtiles ad cibũ terendũ neceſſario or
tos fuiſſe. Nam non huiuſce cauſa tales ſunt orti, ſed accidit. Eadẽ & de cęteris putanda ſunt
partibus quę alicuius gratia cõſtare videnť. In quibus igitur accidit vt oẽs perinde ſint ortæ
atq; ſi alicuius cauſa fierent, ea conſeruata ſunt a caſu congrue cõſtituta. In quibus aũt id nõ
accidit, ea periere ac pereunt vt Empedocles dicit animantiũ ea quę ex hominis partibus
bouiſq; cõſtabant. Atq; ratio quidẽ qua quiſpiã dubitauerit hęc eſt, & ſi qua ſit alia ſimilis.
¶ Impoſſibile aũt eſt hęc ita ſeſe habere, hęc em̃ & oĩa quę natura cõſtãt aut ſemp aut plerũq;
3 Rõ prima ſic fiunt at nihil eorũ hoc pacto fit quę a fortuna caſuq; ꝓficiſcunť. Neq; em̃ hieme crebro 77
cõtra anti pluere fortuito caſuq; videť, ſed ſi id fiat cũ ſol eſt ſub cane. Sed ſi in hieme fiat. Quod ſi ea q̃
quos. fiunt, aut a caſu aut alicuius gratia fiunt, ſi impoſſibile eſt, hęc aũt a fortuna eſſe, aut a caſu,
alicuius ꝑfecto gratia erunt. At vniuerſa talia natura ſunt, & vt ipſi dixerunt q̃ hęc dicunt.
Eſt igiť in hiſce q̃ natura fiunt & ſunt, id qđ alicuius gratia fit. ¶ Preterea in q̃bus eſt aliq̃s
4 Scđa rõ. finis in ijs & id qđ prius, & id qđ deinceps agiť huiuſce gratia agiť. Vt igiť agiť ita eſt aptũ 78
Suppoſi- agi, & vt eſt aptũ agi, ſic vnũquodq; niſi q̃d obſtet agiť. At alicui⁹ gratia agiť, & aptũ eſt igi
tio prima tur illius gratia agi veluti ſi domus, ex ijs eſſet quę natura fiunt ſic vtiq; fieret, vt nũc ab arte
Secunda conficiť. Quod ſi ea quę natura fiunt non ſolũ natura ſed etiã arte fierent, eodẽ conficerenť
modo quo apta ſunt confici, alterũ igiť alterius conficiť gratia. ¶ Atq; ars oĩno alia ꝑficit q̃
5 Tertia rõ natura nequit perficere, alia imitando naturam facit, ſi igitur ea quæ ab arte conficiuntur 79
alicuius cauſa fiunt, & ea profecto quæ natura fiunt alicuius gratia fieri conſtat. Priora
6 nanq; poſteriora ue ſimiliter inter ſeſe habent in hiſce quę arte, & in hiſce quæ natura cõfi-
quarta rõ ciuntur. ¶ Maxime aũt id ipſum in animalibus rationis expertibus patet, quę neq; arte, neq; 80
diſcurſione neq; deliberatiõe faciũt, q̃ ꝓpter & ſunt q̃ dubitant. Vtrũ mente in alio quodã
principio aranei formicę cęteraq; iſtiuſmodi animalia operenť, ꝓcedenti etiã vlterius & in
plantis ea quę cõferãt ad finẽ fieri hoc pacto videnť. Veluti frondes ob fructus tegendos.
Quare ſi natura gratiaq; alicuius hirundo nidulũ extruit araneus araneã texit, plantę deniq;
frondes gratia tegendorũ fructuũ explicãt radiceſq; non ſurſum ſed deorſum emittũt ſumen
7 di cauſa nutrimenti, patet eſſe cauſam talẽ in hiſce quę natura fiunt & conſtant. ¶ Atq; cum 81
quinta rõ natura ſit duplex, altera quidẽ vt materies, altera aũt vt forma, & hęc ſit finis, gratia vero fi-
8 tacite ſol nis cętera fiant, hęc ea eſt ꝑfecto cauſa cuius cętera fiunt. ¶ Fit aũt & in hiſce peccatũ quę p 82
uit. artes cõficiũtur, ſcripſit em̃ grãmaticus nõ recte, & potionẽ medicus nõ recte porrexit. Qua
re patet & in hiſce fieri poſſe q̃ natura cõficiunť, qđ ſi aliq̃ ſunt ĩ arte in q̃b⁹ id qđ recte ſit
alicuius efficiť gratia, in ijs aũt q̃ peccanť, gratia q̃dẽ alicui⁹ ars aggrediť facere ſed nõ aſſe
q̃tur illud. Similiť & in naturalibus erit, & monſtra peccata erũt illius qđ alicuius gratia fa
cit & in primis igiť cõpoſitiõibus ea quę partim ex hoĩs ꝑtibus, ꝑtim ex bouis cõſtabãt, ſi nõ
9 Sexta rõ ad aliquẽ terminũ ſineue poterãt ꝑuenire, aliq̃ ſane pricipio ꝑinde atq; nũc ſemĩe labefacta
cõtra anti to corruptoue fiebãt. ¶ Preterea priõ ſemen neceſſe eſt oriať, ſed nõ aĩalia ſtatim, atq; ipſum 83
quos cõgeſtũ qđ primũ oriebať, ſemen nimirũ erat. Preterea in plantis etiã ipſis id ineſt qđ alicu
10 ius eſt gratia. Min⁹ aũt eſt diſtinctũ ac manifeſtũ, fiebãt ne igiť ex bouis ꝑtibus ac hoĩs aĩalia
Extenſio ſic & ex vitis oleęq; partibus plantę ac nõ fiebãt, eſt em̃ abſurdũ, at oportebat tñ, ſi in aĩalium
octauę no genere illa fiebãt. ¶ Preterea & ĩ ſeminib⁹ q̃duis ſine vllo diſcrimĩe fieri oportere. ¶ Omni 84
tulæ 11 no aũt q̃ ita dicit ea quę natura cõſtãt, q̃ a q̃dã pricipio qđ eſt in ipſis cõtinue mouenť, atq;
Cõfirma- ad quendã ꝑueniũt finẽ, ab vno quoq; aũt, nõ ad eundẽ, neq; ad queuis, attñ ad eundẽ ſemper
tio ſextæ niſi q̃d impedierit. At q̃ id cuius gratia fieri a fortuna etiã poſſunt, veluti dicimus hoſpitẽ 85
rationis. forte fortuna veniſſe, lotũq; abijſſe, cũ id egerit q̃ſi gratia huiuſce ꝑfectus, non huiuſce aũt
12 gratia venerit. Hoc aũt eſt p accidẽs fortuna nãq; cauſa p accidẽs eſt vt antea diximus ſed cũ
Cõcluſio hoc ſemp fit, aut plerũq; nõ ꝑaccidẽs, nec a fortuna dicimus eſſe. At in naturalibus ſic ſemp
cõtra anti quos. ſi nihil impedierit fiunt. ¶ Abſurdũ aũt eſt alicuius gratia fieri nõ putare, ſi id qđ mouet nõ 86
Scđa pro viderint deliberatiõe ꝑmiſſa mouere. Nã & ars nõ deliberat. Eteñ ſi in lignis extruendarũ
batio. nauiũ ars ineſſet, ꝑinde atq; natura faceret nauĩ. Quare ſi id qđ alicui⁹ fit gratia, ſit ĩ arte, &
13 in natura ꝑfecto ineſt. Maxĩe aũt hoc patet cũ quiſpiã ſibi ipſi medeť, huic enim perſimilis
Rõ antiq rũ elidit. eſt natura. Quę cũ ita ſint, patet naturã cauſam eſſe, atq; adeo vt alicuius gratia faciat.

87 NVnc conſiderandũ eſt vtrũ neceſſariũ ipſum ex ſuppoſitiõe, an & ſimpliciter ſit 14 Dubium.
in ipſis rebus naturę. Nunc eñ ipſum neceſſariũ in generatione perinde eſſe ar= Ratio du
bitrant̃, atq; ſi qſpiã neceſſario domũ extructã eſſe putaret, qa grauia quidẽ de= bitandi.
orſum, leuia vero ſurſum ſuapte natura ferunt̃. Iccirco lapides quidẽ ac funda=
menta ſunt infra, tecta aũt ſupra ſuã ob leuitatẽ & ligna maxime ſupra qppe cũ
88 ſunt leuiſſima. ¶ At quanq̃ non ſine his non tñ propter hęc niſi vt ob materiã, ſed celãdi quæ 15 Decifio
dam cõſeruandiq; cauſa extructa eſt domus. Simili͛t & in cęteris vniuerſis in qbus eſt, id qd͛ Probatur
alicuius gratia fit, non ſunt qdẽ ſine hiſce quę neceſſariã habent naturã, non tñ ſunt ob hęc
ipſa niſi vt ob materiã ſed alicuius ſunt gratia, veluti ꝓpter qd ſerra eſt talis, vt hoc & huiuſ
ce gratia ſit, hoc tñ gratia cuius eſt fieri non poteſt, ſi nõ ferrea ſit, neceſſe eſt ergo ferream
eſſe, ſi ſerra, atq; opus ipſius erit. Eſt igit̃ neceſſariũ ipſum ex ſuppoſitione, ſed non vt finis,
98 Nam neceſſariũ quidẽ in materia, id vero gratia cuius eſt in ratione conſiſtit. ¶ Eſt aũt ipm 16 Scda pro
neceſſariũ & in doctrinis & in hiſce quę fiunt ſcd͛m naturã aliq̃ ex parte ſimili modo. Nam batio.
cũ rectũ hoc ſit, neceſſe eſt triangulũ tres angulos æquales duobus rectis habere. Sed non ſi autoritas
hoc eſt, neceſſe eſt illud eſſe, ſed ſi hoc non eſt, neq; rectũ hoc eſt, at in hiſce quę alicuius gra=
tia fiunt contra. Si finis erit, aut eſt, & id qd͛ eſt ante erit aut eſt. Si vero hoc non erit, aut non
eſt vt ibi, ſi non eſt concluſio, principiũ non erit, ſic & hic finis, & id gratia cuius eſt, nõ erit
aut non eſt. Eſt eñ & hoc principiũ non actionis ſed cogitationis, ibi aũt eſt cognitionis, nõ Exemplũ
90 eñ ſunt actiões. Quare ſi erit domus. Hęc neceſſe eſt fieri, vel eſſe vel etiã fore, aut omnino de domo.
materiã, quę qdẽ alicuius eſt gratia, veluti lateres, atq; lapides, ſi extruenda eſt domus, non
tñ eſt ꝓpter hęc ipſe finis, niſi vt ob materiã, omnino tñ ſi non ſint neq; domus fuerit, neq;
ſerra, illa ſi non ſint lapides, hęc ſi ferrũ non ſit. Neq; eñ ibi principia ſunt, ſi non triangu=
lus tres habeat angulos duobus rectis ęquales. Patet igit̃ neceſſariũ in rebus eſſe naturę, qd͛ 17
91 vt materia dicit̃, & huius etiã motiones. ¶ Atq; ambę quidẽ cauſę dicendę ſunt a naturali phi Corollm
loſopho. Magis aũt ea gratia cuius cętera fiunt, hęc eſt eñ materię cauſa, ſed non hęc cauſa fi primum
nis. ¶ Atq; finis ipſe gratia cuius quicq; principiũ eſt a diffinitiõe ratiõeq; ſumit̃, vt in hiſce Scdm
patet quę per artẽ conficiunt̃. Nam cũ domus ſit tale, hęc fieri neceſſario & eſſe oportet &
cũ ſanitas ſit hoc, hęc neceſſario fieri oportet ac eſſe, pari modo ſi homo eſt hoc, hęc fieri ne Tertium.
cęſſe eſt atq; eſſe. Et ſi hęc ſint hęc, ſint hęc neceſſario vel fiant oportet. ¶ Fortaſſe aũt neceſ=
92 ſariũ ipſum in ratiõe etiã ineſt. Serrę nanq; ſi diffinieris opus, talẽ ipſam diuiſionẽ eſſe dicis
at hęc non erit niſi ſerra tales habuerit dentes & hi rurſus non erunt niſi ferrea fuerit ipſa.
Sunt enim & in ratione non nullę partes, vt materia rationis.

Explanatio textus.

Numerũ quaternariũ cauſarũ ſufficienter oſtendit, & quę ad phyſicũ pertinent.

I. Sufficiẽter aſſignata ſunt quatuor genera cauſarũ ꝓbat quia tot ſunt, quot quęſtio ꝓpt̃ qd cõplectit̃ & illa ſunt quatuor, vt docet inductiue.

II. ad phyſicũ ptinet demonſtrare p q̃tuor cauſas, quamuis ſępe tres in vnum coincidant. ſ. forma, efficiens, & finis.

III. qa cauſę mouẽtes aliq̃ mouent̃, aliq̃ non cauſæ mouentes tm̃, nõ ſunt phyſicę cõſideratiõis, vñ ſunt tres ſcientię vna metaphyſica, alia aſtronomia tertia phyſica.

IIII. alia ratiõe ꝓbat̃ ꝓpt̃ qd ptinere ad phyſicũ, qa agit de generatione, & cauſis generatiõis quę ſunt illa quattuor.

V. mouẽtia alia ſũt mota (illud membrũ ſubticet) alia ſunt ĩmota, & tale eſt oĩm primũ ens ĩmobile.

VI. ſic & forma & finis pertinet ad phyſicum.

VII. docet reddere ꝓpter qd in oĩbus q̃ſitis naturalib⁹, prĩo in efficiẽte ex q̃ aliqd fit ſemp aut frequenter, ſcd͛o in materia, aſſignatio eñ eius ſtatim indicat formã, & hoc ꝙ melius eſt. i. finẽ, qui eſt melior ſimpliciter vel ſcd͛m quid huic naturæ.

Annotatio.

Hermola. Barbarus Themiſt. 1. quęſtionẽ ꝓpter qd, Hermolaus trãſtulit ĩ Them. quãobrẽ, ꝙ ea cõmunis ſit q̃tuor generibus cauſarũ 1. quęſtionẽ quãobrẽ terminari q̃tuor reſponſis, primo definitiõe, vt in mathematicis, q̃re hoc eſt rectũ reſpondet̃ p eius diffinitionẽ eſt eñ rectũ cuius mediũ non ſubſultat ſeu diſcrepat ab extremis.

1. ꝓpter qd bellũ geſſerũt. ſ. Thebani: qm̃ eis. ſ. Phocenſes tẽplũ ſpoliarunt, hyſtoriã ex iuſtino pete. Thebani. Phocẽſes.

1. gratia cui⁹ Dari⁹ Hidaſpis Perſarũ rex & ei⁹ fili⁹ Xerxes bellũ geſſerũt: vt ĩperiũ Gręcię cõſequerent̃. Darius, Xerxes

2. forma efficiẽs & finis. ſ. generationis cõcurrunt, & intellige in ſpecie nõ in nũero, ut leo generat leonẽ, finis generationis eſt forma leonis quę eſt eiuſdem ſpeciei cum forma leonis generantis.

3. Tres ſunt tractatiões, Auer. ad res tractatas refert Nyphus docet ad ſciẽtias referri qm̃ gręce pragmatię legat̃ qd͛ ad notionẽ, p̃gmata v͛o ad res referat̃. Auer. Nyphus

7. Exẽplũ huius accipe. Cur tibię in hoĩe carnulẽte? Rñdet̃ qa in aliis vadit in caudã, in hoĩe caro vadit ad tibias, tanq̃ ex materia, ſtatĩ iã habes formã qa carnoſas habere tibias eſt forma & pulchritudo ei⁹ & hoc eſt meli⁹ hoĩ, vt ſic recte ambulet ecce finẽ.

7. hic habes cõmune Theologorũ, qd͛ aliq̃ eſt perfectio ſimpliciter, alia ſcd͛m qd, vt ꝙ aſinus alioquin eſſet imperfectus ſit bene auritus aſinus.

Caput. V.

Diſpoſitis cauſis inueſtigat an natura agat ꝓpter

cauſam,potiſſimũ finalẽ, dein ex qua cauſa veniat neceſſitas in rebus.

I.Determinandũ eſt an natura agat ꝓpter finẽ & vnde veniat neceſſitas in rebus,quia ſic experitur calidũ & frigidũ agere ex natura ꝓpria & materia licet aliq addiderit cauſam agentẽ vt Empedocles.

II.Ratio ꝓ antiquis eſt,qꝫ nihil referat an natura agat ꝑpt finẽ aut minus,qa tũc ageret ꝑpt melius ſed hoc non.qa aliqñ nocet pluuia meſſibus. Itẽ qa partes animalis a caſu ſunt in melius vt dentes. Itẽ hoc patet ex Empedocle, q caſu partes animaliũ ita coiiſſe poſt chaos putauit, & primo quidẽ incompoſite vt Bouigenæ. Empedo.

III.Cõtra antiqs ꝓbat Ariſt.naturã agere ꝑpt finẽ, qa nõ caſu agit ergo ꝑpt finẽ,ꝓbat ꝙ nõ caſu, qa ea q̃ fiũt caſu fiũt raro,ea q̃ fiũt natura fiunt ſemp aut plerũqꝫ ergo non fiũt a caſu, probat de pluere.

IIII.Scd̃a ratio ſupponit prĩo,finis eſt cauſa eorũ quę primo & deinceps aguntꝛ,ſcd̃o ſupponit omne ꝙ agit,ita eſt aptũ agi,& ecõtra,tũc argumentatur. vnũquodqꝫ agitur vt natũ eſt agi,ſed effectus naturę,aptus eſt agi alicuius gratia,ergo ſic agit alicui⁹ gratia.i.finis, declarat hypothetice de domo.

V.Tertia ratio eſt,ſicut eſt in arte,ita ĩ natura, ſed ars agit prius ꝓpter poſteri⁹ ergo & natura maior ꝓbatꝛ qa ars imitatꝛ naturã vel perficit eam.

VI.Quarta ratio patet anĩalia ſine deliberatione agentia agũt ꝑpt finẽ,ergo & natura,qm̃ illa agũt inſtinctu naturę,vt aranea,formicę plantæ.

VII. Ratio quinta , qa forma eſt finis materię .& gratia finis alia fiunt ergo natura ratione formæ agit propter finem.

VIII.Soluit tacitas obiectiones(vt Themiſt.inducit)qa opponis ſi natura agit ꝓpter finẽ,ergo non peccat. Rñdet peccatũ fieri & in artificialibus & naturalib⁹. Et tñ agũt adhuc ꝓpter finẽ, ſed fallũtur ĩ fine,& ſic monſtra ſunt peccata naturę, & ita bouigenę Empedoclis fiebant forte ſemine labefacto,ſicut nũc monſtra.

IX.probat priorẽ ſolutionẽ qm̃ animalia fiunt ſeruato ordine ex ſemine & non cõfeſtim,ergo gratia alicuius ordinẽ ſeruat natura.

X.Monſtra etiã in plantis fiũt,ſicut in animantibus,licet non ita diſtincte appareat, ſi ſunt bouigenę,ſic ſunt & eleoprora.

XI.Si enim non ageret natura ꝓpter finẽ,tunc ex ſeminibus quoduis fieri poſſet indifferenter.

XI.Dicẽtes naturã non agere ꝓpter finẽ deſtruunt naturã.ꝓbatꝛ qa natura cõſtant, quę a principio cõtinuo mota ad finẽ perueniunt, ſed non agũt niſi ex determinato principio ad determinatũ finẽ, ergo negare naturã agere ꝓpter finem eſt deſtruere actiones naturales,ſcd̃o ꝓbatꝛ qa ſi nõ ſit ꝓpter finem,tunc videretꝛ fieri e fortuna, ſed hoc non,qa quę fiunt a fortuna fiunt raro, quę fiunt a natura fiunt plerumqꝫ,ergo.&c̃.

XIII.Dicere naturã non agere propter finẽ,qa nõ deliberet,eſt inconueniẽs,probatꝛ qa ars agit propꝛ finẽ,& tñ non deliberat qñ ex aſſuetudine agit,& ſi ars eſſet in ligno, eodẽ modo ageret vt natura.

XIIII.cum dubiũ ſit quõ neceſſitas ſit in rebus, antiqui arbitrabantꝛ eſſe ex materia, ac ſi domũ quis extrueret.vt grauia eſſent deorſũ & leuia ſurſum. Scd̃a pꝰ, vñ veniat neceſſitas ĩ reb⁹.

XV.Neceſſitas prouenit in rebus propꝛ materiam ſed non gratia materię ſed finis,probatꝛ,nã domus fit bene ex tali materia ſed non gratia materię,ſed gratia aliqd in ea cõſeruandi, patet in alijs vt ſerra eſt dentata,quã oportet eſſe ferreã,ſed non eſt ferreã grãtia materię,ſed finis.ſ.ſectionis. Et igitꝛ neceſſitas in rebus ex ſuppoſitione finis & actionis, ſed non vt finis,qm̃ ſerra eſt ferrea dum non ſecat, ſed eſt qdẽ a materia,gratia finis.

XVI.Scd̃o probatꝛ qa ſimilia ſunt principia in ſpeculabilibus & finis in naturalibus,ſed neceſſitas cõcluſionis ſumitꝛ a principijs vt declarat de triangulo ergo in naturalibus neceſſitas ſumẽda eſt a fine Maiorẽ probat qa finis eſt principiũ non actionis, ſed diſcurſionis hoc eſt intentiõis(eſt em̃ primũ in tentione)declarat per exemplũ de domo. Argyropil⁹ ꝓ diſcurſiõis legit cogitationis.

XVII.Corollariũ & materia & finis cõſideratur a phyſico,ſed tamen magis forma.

XVIII.Corollariũ phyſicus eſt artifex diffiniũt ꝑ formã & finẽ,declaratio eſt clara ex littera.

XIX.Corollariũ quare & materia aliqñ poteſt eſſe in diffinitione rei,qñ cõplete diffinitur.Ecce habes tex.diligentiſſime ſectũ & accomodatum.

Annotatio in textum.

Auer.hic Com̃.75.aſtruit expreſſe prouidentiã dei vult em̃ illã q.eſſe maximũ fundamentũ philoſophię naturalis an natura agat ꝓpter finẽ,qa negato illo auferꝛ finis, & ꝑ cõſequẽs agẽs,ſimiliter ſit fundamentũ diuinę philoſophię,qa eo fundamẽto ablato tollitꝛ cura diuina ac ꝓuidẽtia illi⁹ erga nos deus em̃ agit primaria intẽtione ꝑpt ſe , ſecũdario vero ꝓpter nos. Nihil his verbis expreſſius ꝗuis alibi ſępe videatꝛ cõtradicere , maxĩe.12. metaphyſ. vt apud F.Picũ leges.Nyphus hic ait,qa Auerr, oẽs res cõfudit,etiã in hac re fuit ambiguus. Auer. Nyphus. Themiſt.

2.fieri qppiã ex neceſſitate naturę ait Them. eſt aliqd fieri ꝑter finẽ intentũ ab agẽte ex parte materię ſicut pili ſubaſcellarũ ex neceſſitate materię prouenire dicuntur.

2.bouigenę ανδροπρωρα , priora viri, ad fabulam Centauri ꝓxĩe acceſſit Empedocles, q cũ Lapithis bellũ geſſit,fabulã detegit Palęphatus. Centaur⁹ Empedo. Lapithæ. Palephat.

3.Excellens Ariſt.ingeniũ euidentibus rationibus antiquorũ ſentẽtiã conuellit,& naturalis rõis ductu naturã ꝑpt finẽ agere agnouit, ex q̃ mirãda alia de deo ex naturali lumine inueniri pñt, vt ex Com̃. notula prima adduximus. Ariſtot.

10.Monſtra in plantis vt Empelogenę grece,latine vitigene,vbi priora oleę erant.

12.Cũ argyropilus legit.Oĩs aũt q ita dicit ea q̃ natura cõſtãt,adde & ipſam naturã deſtruit forte calcographorũ incuria omiſſum.

14.hic duplicẽ habes neceſſitatẽ.ſ.ſimpliciter & ex ſuppoſitione.

Explicatio ſcholaſtica.

Q.IIII.

An natura agat propter finem,a quo neceſſitas oriatur.

Articulus.I.

Nota.I. qꝫ accipiendo naturã pro aggregato cauſarum naturaliũ agentiũ excluſa prima , hic queritꝛ de eius intentione.Et profecto claret quã ſubtiliter Ariſt.inducit naturã agere ꝓpter finẽ , finis enim mouet efficiens, & fine ſublato,oĩa tolluntur. At Ariſto.

Ariſt.ſagaciſſimus vidit cathenā illā cauſarū ordinatiſſime adinuicē colligatarū, & q᷑ oīa in genere cauſę efficiētis pendeāt a primo immobili, & etiā in genere cauſę finalis, vt patet hoc ſeptimo &.2. &.12.metaphyſ.Ideo hanc indiſſolubilē naturalem cauſarū colligantiā, mirifico ſuo ingenio Ariſtot. vbiq; adprobauit, ex quo ſequitur naturam agere propter finem.

Nota.II.hic fieri ſermonē de neceſſitate ex ſuppoſitione, non aūt negat Ariſt.neceſſitatē ꝓuenire ex materia, qm̄ ſic materia eſt cauſa mortis animaliū, vt voluit Auer.Com.88.Io.Gand.multū cōtrouertit, ſed parū confert hęc reluctatio, vnde hoc attende in.iiij.ratione Ariſt.de araneo, hirundine & aliis, q᷑ iſta anīalia hoc faciunt ex inſtinctu naturæ, q᷑ licet ad.2.metaphyſ.pertineat de prudentia naturali, breuibus tñ dic in pręſentia, q᷑ habeant prudentiā naturalē, non tñ q᷑ ille actus ſit penitus naturalis, ſed quia inſtinctus naturalis mouet primo ſenſum, & ſenſus eſt principiū immediatū illarum operationū, & ita operatur non precognoſcendo, ſed inſtinctus naturę ſupplet habitū in illis, ductu enim illius inſtinctus operanť ac ſi eſſent habituati.Non ergo poteſt dici prudētia animalis, q̄a non fit ex pręcognitione, ſicut in cane ſaltatorio, ſed eſt prudentia naturalis.

Auer. Io.Gand. Albertus de anialibus.

Articulus.II.

Concluſio Natura naturās hoc eſt deus indubie agit ꝓpter finē.ſ.ſeipſum, nedū ſcđm Theologiam ſed & ſcđm philoſophiā.2.metaphy. Natura quoq; naturata, hęc vniuerſalitas cauſarū agit ꝓpter finē patet rationibus Ariſt.& aliis ſupra notatis.

Articulus.III.

Dubiū an monſtra fiant caſu, aut a natura intendantur?

¶Pręmitto.I. naturam accipi hic pro vniuerſitate cauſarū naturaliū ad vnū effectū cōcurrētiū, & tūc diffiniť monſtrū, eſt productū ſub diſpoſitionibus notabiliter ſuę ſpeciei diſcōuenietibus pręter ſolitum curſum naturę.i.diciť quod notabiliter ſuę ſpeciei diſconueniant, quia alioquin non eſſet monſtrū, velut Saul q etſi erat altior ab humero & ſurſum vniuerſo populo iſrael.1.regum.x.non tñ erat monſtrū.Et debet res cōparari ad alia eiuſdē ſpeciei qm̄ Cercopithecus hoc eſt ſimia caudata(merketzlin aut quo alio noīe iam a noſtris nominanť babian.&c̄.)non eſt monſtrū in natura ſimearū, debet etiā fieri p̄ter ſolitū curſum naturę, qm̄ muli generatio nō eſt iam monſtruoſa, q᷑ ſolitū ſit ex eq̄ & aſino mulū gigni. Corollariū ſeqť impropriē dici talia aliqn̄ monſtra, ſicut & philoſophi dicunt ꝙ mulier ſit monſtrū, da monſtrū, vt pueri Vuormacien̄, quorū corpora erant connexa, & ꝙ Albertus refert puerū ſibi præſentatū cum.xi. linguis & xxij.labiis, ita refert de duobus cōnexe natis in ſpina dorſi, qui viciſſim ſe portabāt, qn̄ ambulabant, vnoquoq; propriū habente arbitriū & appetitum vno etiā ante aliū ſex ſeptimanis mortuo, dicente ſuperſtite ſe mori oportere ob putrefactionē coniuncti, infinita talia reperies, quale p̄terito anno in Landſhuta fuit natum.M.D.XVII.

Landſhu.

¶Pręmitto.II.quod Ariſt.dixit monſtrū eſſe peccatū illius quod ꝓpter aliq᷑ eſt; diciť aūt a monſtrando, q̄ſi monſtrans ſe videntibus ait Suntzelius, eruditius dixeris, q̄a aliqd ſignificādo monſtret nā antiqtus ex monſtro nato ait Alb.ſaxo.pronoſticabanť aliq᷑ malū futurū, vnde Cicero de natura deorū.Monſtra p̄dictiones & preſenſiones rerū futurarū qd aliud declarant, niſi hoībus ea quę futura ſunt portendi, pędici, hinc monſtrū ꝓ monſtratione poſuit Vergilius Monſtra deū refero, at hęc grāmatica, at ꝙ initio diximus ethnicū eſſe monſtris aliqd p̄dici, at ita ſeparato, ſi monſtra a cauſa vniuerſali ꝓuenirēt, futura ſignificari poſſe, ſi vero a naturali cauſa ꝓuenerint & particulari, tunc inaniter homines vereri.S. Brant amicus noſter & quidā alii ex q̄buſuis monſtris futura augurabanť, at quantū his tribuendū F. Picus doctiſſ.comes de p̄notionibus docet.Arbitror tñ amicū noſtrū plus fictione poetica delectatū, ꝗ̄ ſerio aliqua fuiſſe diuinatum, ſic portenta dicunť & prodigia Auguſt. xxi.de ciuit.dei.

Suntzel. Alb.ſaxo Cicero. Vergili⁹. Seb.Brāt F.Picus Auguſt.

¶Pręmitto.III.oēs hic vt in plurimū ſolēt inducere ex quibus cauſis monſtrū ꝓueniat, at hęc principiata vel inuiti dicere cogimur, cum ad medicū pertineāt, pergamus obiter enarrare.¶Monſtra fiunt quadruplici de cauſa.ſ.materiæ, agentis, cōtinentis & qualitatis.

¶Materiæ.

1.quando ſuperabundat in toto vel in parte vt in Golia, & monſtro Vlmenſi cuius caput erat ferme duplū ad aliud caput, & Marcus dentatus natus eſt.

2.quando deficit in quantitate vt in nanis & pomilionibus.

3.quando diuiditur in plura vel pauciora, membra vt man⁹ ſexdigita, aut quadridigita, homo ſine capite, aut vnius pedis tm̄ vt Monomeri.

¶Agentis.

1.vniuerſalis.ſ.dei, aut vt planetarij dicunt cōſtellationis, ſic canino generanť capite aut porcino, & cū vacca hominē pepiſſet ſuo tēpore ait Alb.oīb⁹ paſtorē cōburere volentibus, ipſe eum liberauit, q᷑ tunc cōſtellationis influētia hoīs formā cauſaſſet.

2.particularis exceſſiue fortitudinis vtputa diuiſiue vt in habente ſex digitos, aut qn̄ pollex eſt in ſummitate diuiſus.aut digit⁹ pedis, ſicut vidi ſepi⁹

3.particularis debilis non potēs formare & organiſare, ſicut ſi digiti fuerint cōpacti, aut oſſis fuerit defectus.&c̄.

4.collecti ex aliquibus diuerſarū ſpecierū vt lupus ex cane generat liciſcā.&c̄.i. lupinū canem.

5.Imaginatiōis, nā illā plurimū virtutis obtinere experiētia cognitiſſimū eſt, dn̄atur em̄ virtus aīalis naturali, alterant em̄ phantaſię ſenſus & meditationes ait Ariſt.de cauſa motus anīaliū, ſic generanť cū porcinis pedibus ſicut euenit noſtris tēporibus, aut ꝙ ceraſum in auricula habēt, q̄a videlicet talia appetierunt matres, ſic regina ethiops infantē albū genuit, qm̄ albū demoniū habuiſſet ꝓpe lecticā ęthiopes em̄ albū demonē depingūt veluti nos nigrū, nā albū in turpib⁹ ducūt, ꝓpterea Mahumetes ī futura beatitudine ꝓmiſit eis nigerrimas fœminas cū magna albugine oculoꝝ ꝓminentiū, ſed has German⁹ inť turpiſſimas haberet.Innumera huiuſ partitiōis poſſem declarare exēpla.Gen̄.xxx.habes de ouibus.Item pauones albo velo obducti albos pullos proferunt.

Albertus. Ariſto. Cuſa. Richard⁹ contra alch.

¶Continentis.

1.Propinqui.ſ.matricis,nã ſi ſemen in plures cellulas recipiatur,gemelli fiunt aut plures, at ſi ruptura contingit in cellulis monſtra fiunt,& multifariam ſecundum rupturam.

Quę fit in
- cellula
  - In ſuperiori parte,ſic fœtus habet duo capita.
  - In medio,ſic fit gibboſus.
  - In infima, ſic pedes multiplicantur.
- cellulis diuerſis
  - In ſuperiori,ſic fœtus in capitib⁹ cõcreſcũt,ſicut Vuormaciæ.
  - In inferiori,ſic cõcretos habent pedes.
  - In medio, ſic in dorſo colligantur vt in Rhain Tanſtetteri noſtri patria.

Eſt aũt matrix pellicula qua fœtus inuoluit̃, in muliere manens,non illa quę cũ eo naſcitur, nam ea ſecundina appellat̃,at de illis medici vltra crepidam ſunt phyſicę.

Aſia / Aphrica / Solin⁹ de mirabili. mundi. / Eraſ.Roteroda. / Plinianũ adagium. / Europa

2.Remoti.ſ.aeris cõtinentis,nã ſcd͞m eum fœtus afficit̃, vti in Aſia dicuntur eſſe beſtię efferatiores, in Aphrica mirabiliores, nam mirãda de beſtĳs Atlantis refert Solinus,hinc natũ ꝓuerbiũ Aphrica ſemper aliqd noui affert,cuius explicationẽ apud Roterodamũ latinę rei doctiſſimũ in prima chiliade prouerbiorum reperies, in Europa vero fortiores ſunt beſtię.

¶Qualitatis.

1.Siccitatis materiã cõtrahentis & ſic fiunt homines ſpiſſi.

Albertus

2.humiditatis materiã relaxantis,ſicut ancilla de q̃ Alb.quę habuit mãmillas ad genua protenſas.

3.caliditatis faciẽtis ſpirit⁹ aduſtos vñ furioſi fiũt.

4.frigiditatis,ſic frigidi & male calceati fiunt,nõ potentes prolificare.

Ariſt.decimo ꝓble. 12. / Bintzgau / Vuallis / Vallis Albrechti. / Nyphus / Ptolom. / Nyphus

5.nutrimẽtalis,ſic ſtrumoſi generant̃ in Bintzgau Vuallis & valle albrechti,hęc apud Albertũ, Ioannem Ganden, Themiſt.Iuniores Iſenachiũ, Vſingium,ſed latiſſime apud medicos, argumentat̃ cõtra has oẽs cauſas Nyphus,ſed hęc trahũt nos vltra crepidam.Refert tamen plurimũ in cœleſtẽ influentiam Ptolo.iĳ.apotelesmaton & lib.c. enunciatorũ, dicit Nyphus ſe audiuiſſe de viro, qui nõ niſi mancos generaret. aliũ non niſi monſtra, nimis incertũ eſt in ſpeciali determinare iſta.

Enſheim. / Auguſta / Gintzbu.

¶Pręmitto.IIII.in pluribus reperiri monſtra.ſ.in hoibus,in plantis,in miſtis,in miſtis imꝑfectis, vt ſi eſt pluuia ſanguinea, vel magnorũ lapidũ vt illius lapidis in Enſheim Elſatię qui.ccc.librarũ figura deltę Δ cecidit vĳ.Idus Nouemb. ſi recte memini In elementis vt inundatio aquarũ, in tempore vt quando fiunt tonitrua in hyeme aut fulmina, ſicut in decẽbri(ni fallar)fulmẽ turrim Luoginſland Auguſtę deiecit.In loco vt ſi hic naſceret̃ ethiops ex germanis parentibus,ſicut Gintzburgi euenit.

A.Gellius / Cyclopes

¶Pręmitto.v.ſequi ex vltimo pręmiſſi prioris,qđ ſi defectuoſa generent̃ animantia in terra vbi ſolita ſunt generari,non eſſe illa monſtra vt etiã diffinitio indicat. Sic A.Gellius Arimaſpos ſchytas refert vnoculos,velut poetę Κυκλῶπας referunt,albanos in puericia caneſcẽtes Plinius pleraq; refert monſtra li.vĳ.naturalis hyſtorię. A.Auguſtinus ſermone.xxxvĳ.teſtatur ſe iam epm euãgelĳ gratia ad Æthiopiã perrexiſſe,atq; ibi vidiſſe multos homines capita non habentes,ſed oculos groſſos in pectore fixos,& in inferiori parte Æthiopiæ ait ſe vidiſſe homines vnũ tm̃ oculũ in fronte habentes, plura alia apud eum leges.xvi.de ciui.dei.c.vĭĳ. hęc inq; & his ſimilia vt cynocephali,acephali pigmei monoſcheli, de quibus & Strabo & Solinus non monſtra putanda ſunt proprie,ſi eo loco generantur, vbi frequenter fiunt,vt Iuuenalis ſcribit.

Plinius / Auguſt. / Strabo / Solinus / Iuuenalis

Quis tumidũ guttur miratur in alpibus,aut quis
In meroe Craſſo maiorẽ infante mamillam
Nempe ꝙ hęc illis natura eſt omnibus vna.

Auguſt.

An aũt hęc monſtra etiã ex Adam deſcendant, dubitat Auguſtinus vbi ſupra, quãuis non fiant ſine dei imperio de ciui.dei lib.xxi.cap.8.& li.x.c.xvi. ſed hęc phyſicã ſupergrediuntur.

¶Pręmitto.VI.quod in monſtro poſſumus conſiderare rẽ ipſam & vt alĳ dicunt fundamentũ, ſcđo monſtruoſitatẽ. Preterea duplex eſt natura.ſ.vniuerſalis & particularis. Porro intendit æquiualet verbis appetitus & intellectus, ideo facit terminũ ſequentẽ appellare ſuã rationẽ. Iſtis pręmiſſis ponã per dicta reſponſionẽ iuxta diuerſorũ intentionẽ nam etſi vnus aliũ reprobet, tamẽ ſtatim liqueſcet omnes concordare

Marſil. / Saxo / Vueſalia. / Sueſſa

Reſpondet̃ per dicta. Primũ natura monſtrũ intendit, ꝓbat̃ prior pars qa intendit ꝙ ꝓducit̃ & hoc eſt monſtrũ ergo monſtrũ intendit.Sed nõ intendit ſub ea rõe q̃ eſt monſtrũ, ꝓbat̃ illa pars poſterior,qa natura nõ intẽdit illud niſi ꝙ habet rationem boni,ſed monſtrũ habet rationẽ defectus, ergo natura non intẽdit monſtrũ, & ita diluit Marſ. Saxo,Vueſalia & alĳ. Vnus Sueſſa reputat hoc dictum Sorticolarũ friuolũ de quo art.iiĳ.

Secundũ. Natura vniuerſalis bene intendit monſtrũ,ſed nõ natura particularis, & hoc non primaria,ſed ſecundaria intentione, ꝓ q̃nto.ſ.agens particulare non meliori modo poteſt producere.Cum enim deuiat a cõmuni diſpoſitione ſpeciei, natura vniuerſalis.ſ.cœlum non primario intendit.&c̃.

Lamptus / Nyphus.

Tertiũ.Monſtrũ a natura intendit̃ pro ſubiecto.i. pro tali re,ſed nõ ꝓ tali monſtruoſitate, ita ſoliti fuerunt dicere antiqui vt liquet ex Lamperto

Quartũ dictũ Nyphi multũ ꝓbabile,ꝙ natura.i. vis ſeminis ex q̃ ꝓducit̃ monſtrũ,intẽdit etiã monſtrũ vt cauſa particularis,& hoc vt eſt inſtrumentũ aeris cõtinẽtis,cõſtitutiõis cœleſtis. Nã hęc natura ꝑticularis ſub rõe ꝑticulari,qa ſic affecta & diſpoſita intendit monſtrũ,adeo ꝙ oppoſitũ eſſet ei q̃ſi innaturale,Sed natura,hoc eſt vis ſeminis. vt eſt inſtrumentũ parentũ.i.animalis ꝑfecti, ſic nõ intẽdit monſtrũ,ſubtilis hęc Nyphi deciſio. Eckardus non intendit generare manũ ſexdigitã, nec natura ei⁹ quę eſt manus q̃nq; digitę, at qa ſemẽ eſt talis diſpoſitionis ꝑticularis, ideo ꝓducit & intendit manũ ſexdigitã.Vanũ reputat de multitudine materiæ, qa eo tp̃e q̃ naſcit̃ puer manu ſexdigita, naſcit̃ ſępe puer corpulentior,q ſcd͞m q̃ntitatem materię bene fuiſſet.xxx.digitorũ,habes quod deſideras.

Articulus.IIII.

Ratio.I.Natura non cognoſcit finẽ, ergo nõ intẽdit finem, antecedens patet qa multa ſunt agentia naturalia nõ cognitiua. Cõfirmat̃ qa natura pluit & tñ hoc facit ꝓpt̃ materiã, & nõ ꝓpter finẽ, ergo natura nõ intẽdit finẽ ſeu neceſſitas nõ hinc orit̃, ꝓbat̃ ꝙ fiat ex materia, qm̃ vaporibus eleuatis & in aere cõdenſatis. &c̃. ſeqtur pluuia, ꝙ nõ fiat propter ſegetes ꝓbat̃, qa ſepe nocet, & naturale nõ eſt propter artificiale, ſed ſegetes ſunt ab arte.

II. Natura intendit monſtrum, probatur. Natura intendit hoc, & hoc eſt monſtrum, ergo natura intendit monſtrũ expoſitorie. pręterea nihil producitur ꝙ non intendit prima cauſa, ſed prima cauſa eſt natura, ergo natura intendit monſtrũ.

III. Omne monſtrum eſt peccatũ: ſed natura nõ peccat: ergo natura nõ ꝓducit monſtrũ, maior eſt p. hic minor ꝓbat̃ quia natura dirigit̃ ab agente infallibili. Porro natura intendit de poſſibilib⁹ quod melius eſt, ſed melius eſt monſtrũ quã nihil: ergo natura intendit monſtrum

IIII. Natura nõ deficit in neceſſarijs, & nõ abundat in ſuperfluis: entia enim nolunt male diſponi. 12. metaphy. ergo nõ producit monſtrũ Confirmat̃ quia ſi monſtrũ nõ intenderet natura, tũc natura nõ eſſet ſollicita circa monſtrũ: at huius cõtrariũ experimur, cũ ęque augmẽtet ſextũ digitũ & nutriat ſicut alios, Confirmationes ſunt prę feſtinatione tranſpoſitę: tu accomoda.

Reſpondet̃ ad primã: negando conſequentiã qm̃ intendere eſt etiam naturalis inclinationis. Ad confirmationẽ dico primo bene fieri a materia, ſed materiam nõ eſſe gratia cuius fiat, ad ꝓbationem ꝙ pluuia nocet herbis, dico hoc eſt a caſu: Sed inſtas ſegetes ſunt ab arte. Illud cõcedit Alexan. ideo pluuia nõ fiat ꝓpter ſegetes, ſed vt Themiſtius ait, ꝓpter ęqualitatem generationis elementorũ, Auer. ait ſegetes ſunt ab arte inchoatiue, ſed nõ completiue. Alexan. Themiſt. Auer.

Ad II. negat̃ conſequentia, quia variat̃ appellatio rationis ſed debet ſic inferri, ergo natura monſtrũ intendit. Ad cõfirmationẽ dico ꝙ natura vniuerſalis bñ intendit monſtrũ, ſed nõ particularis. In opinione Nyphi quę eſt pulcherrima ſatis patet quid dicẽdũ. ¶At cõtra ſorticulas obijcit Nyph⁹. Natura intendit animal, monſtrũ eſt animal inquantũ monſtrum, igit̃ natura intendit monſtrũ: at Nyphus qui captiunculatores reprehendit, captioſe argumentatur, cũ miſtio hic nõ valeat, & minor ſit falſa, cum nõ omne monſtrũ ſit animal vt vitigene in textu & multa alia deficiunt. Nyphus

Ad. III. quod reſpectu agentis vniuerſalis nullũ eſt monſtrum: ita ait Vſing. & ita bene deficit agens particulare, ꝙ vniuerſale admittit ob decorem vniuerſi: Sed nõ officit dicere monſtrũ eſſe monſtrum reſpectu dei, at nõ primaria intentione, ſed ſecundaria, quia deus nõ vult malum etiã naturę vel pœnę niſi ſecundaria intentiõe iuxta illud Sap. i. de⁹ mortem nõ fecit, nec letat̃ in perditione viuorũ: ſed recidimus in Theologiam vide hic Sũmerh. Ad confirmationẽ negat̃ conſequentia, quia monſtrum nõ eſt melius quã nihil, quia nihil nõ eſt bonũ, vel facit melius iuxta diſpoſitionem & exigentiã rei, Vſingi. Summer.

Ad, IIII. ꝙ bene poteſt deficere quo ad indiuiduũ: ſed nõ quo ad totam ſpeciem, & ita etiã nolunt male diſponi a tota ſpecie. ¶Ad confirmationẽ negat̃ ſequela nam etſi nõ ſit productũ ſicut intendebat: at quia eſt factura ſua, adhuc pro poſſibilitate ſua fouet & nutrit illud

Finis ſecundi.

Deo gloria. 26. Nouembris.

ARISTOTELIS PHYSICÆ AVSCVLTATIONIS LIBER TERTIVS

De motu Cap. I.

1 CVM autem ipſa quidem natura motus quietis mutationiſue prin 1
cipiũ ſit noſtra autẽ doctrina ſit de natura: nõ lateat nos oportet Cõcluſio
quid nam ſit motus. Nam ſi ignoret̃ ipſe: naturam etiam ignorari
neceſſe eſt. ¶Poſt motus vero determinationem enitendum eſt de 2
his etiam quę deinceps ſequunt̃ determinare: Motus autem de ge= Cõcluſio
nere cõtinuorũ eſſe videtur: & infinitũ in ipſo continuo primũ Auctio
apparet. Quo circa fit vt qui continuũ ipſum diffiniunt: infiniti
ratione ſępe vtantur, Continuũ id eſſe dicentes quod in infinitũ
2 eſt diuiſibile. ¶Inſuper impoſſibile eſt ſine loco vacuo: atq; tem=
pore motũ eſſe: patet igitur partim ob hęc ipſa: partim etiam quia
cunctis hęc cõmunia ſunt vniuerſiſq; competunt: vnũquodq; iſto=
3 rum ꝓponendũ eſſe: atq; conſiderandũ. propriorũ enim contemplatio cõmunium cõtempla
tione poſterior eſt. Atq; primũ: vt diximus: de motu conſideremus: ¶Eorum igitur quę ſunt: 3
quędam actu tantum quędam potentia ſunt atq; actu, horũ autem aliud eſt hoc aliquid: aliud Diuiſio
tantum aliud tale: & in cæteris ſimili modo quę predicamenta eius quod eſt appellant̃. Eorũ prima
pręterea quę ſunt ad aliquid: aliud exceſſione defectioneue dicit̃ aliud actiui paſſiuiq; atq; Secũda
4 omnino motiui ac mobilis ratione motiuũ namq; mobilis & mobile a motiuo mobile dicit̃. Tertia
¶Nõ eſt autem vllus motus pręter res ipſas, Id. n. quod mutatur: aut in ſubſtantia: aut in quã= 4
titate: aut in qualitate: aut in loco ſemper mutat̃. Cõmune aũt in his nihil accipere poſſumus Cõcluſio
vti diximus: quod quidẽ neq; hoc: neq; quantũ: neq; quale: neq; cęterorũ quicq; ſit prędica=
mentorũ. Quare neq; motus: neq; mutatio cuiuſpiam pręter ea quę dixim⁹ erit: cum nihil ſit 5
5 pręter ea quę diximus. ¶Vnumquodq; aũt dupliciter cunctis ineſt. vt hoc: aliud em̃ eſt ipſius Cõcluſio

6 formа:aliud eſt priuatio. Et quale: aliud enim eſt albū: aliud nigrum. Et quantū: aliud em̄ eſt
Infert diffinitionē motus perfectum: aliud imperfectū. Et in latione ſimili modo. Aliud enim eſt ſupra: aliud infra: aut
aliud leue aliud graue, Quare quot ſunt ipſius ſpecies quod eſt tot motus mutationiſue ſpeci
7 es ſunt. Cum aūt eorum que in vnoquoqꝫ genere collocant̄ aliud actu, aliud potētia ſit actus
Probatio ꝙ motus ſit hoc.i. actus eius quod eſt potentia. vt eſt tale: motus nimirū eſt velut alterabilis quidem vt alterabile eſt al
teratio accreſcibilis aūt atqꝫ oppoſiti decreſcibilis: nullū eſt enim his cōmune poſitū nomen
accretio atqꝫ decretio, generabilis itē ac corruptibilis, generatio atqꝫ corruptio: & eius quod
8 fertur latio. ¶ Atqꝫ hoc motum eſſe inde perſpici poteſt: nam cū ędificabile tale eſt: tn̄ ipſum
Cōclusio vt ędificat̄ actu dicimus eſſe, atqꝫ hoc eſt ędificatio, Similiter & medicatio, & volutio, & ſal
9 tatio. & iſtiuſmodi cętera. ¶ Quoniam aūt aliqua potentia ſunt atqꝫ actu: at nō ſimul, aut non
Cōcluſio eodē: ſed vt quippiam calidum quidem eſt potentia, frigidū aūt actu: Conplura iam viciſſim
ꝓ intellectu diffinitionis agent ac patientur: oē nanqꝫ ſil̄r actiuū erit atqꝫ paſſiuū: q̄re & id ꝙ naturał̄r mouet mobile ē:
Om̄e nāqꝫ tale ſubiens motū & ip̄m. atqꝫ ſunt: quib⁹ omne qđ mouet, moueri videt̄: verū de
ꝓbat̄ exēplo hoc quomodo ſeſe habet: ex aliis ſane patebit: eſt enim quoddā mouētiū & immobile. ¶ Act⁹ 9
aūt eius quod eſt potentia: cū actu eſt: ac non vt ipſum, ſed vt mobile eſt operat̄, motus nimirū
ꝓbat̄ i cōtrariis eſt: atqꝫ vt mobile dico hoc pacto: eſt em̄ æs potentia ſtatua: attamen nō ęris actus, vt eſt æs: eſt
motio: non eſt em̄ idem eſſe æris, & aliqua potentia mobilis: nam ſi eſſet idem ſimpliciter ra
Epilogat cum ratōe ꝙ diffinitio ſit bona tione ue ęris vt æs eſt actus, motus nimirū eſſet: at non eſt idē vt diximus. Patet aūt in cōtra- 10
riis: nam valere quidem eſſe ac ęgrotare poſſe, nō eadem ſunt: ſed diuerſa: eſſetqꝫ em̄ idem ęgro
tare atqꝫ valere: ſubiectū aūt et id quod valet atqꝫ ęgrotat, vnū & idem eſt: ſiue humiditas ſit
ſiue ſanguis: cum aūt non ſit idem: quemadmodū neqꝫ color eſt idem atqꝫ viſibile: patet actū 11
Secunda pars capi. oſtēdit indirecte diffinitionē eſſe bonā poſſibilis ea ratione qua poſſibile eſt motū eſſe. ¶ Hunc igit̄ eſſe atqꝫ tunc rem moueri, cū eſt
iſte actus: & neqꝫ prius neqꝫ poſterius patet: Fit em̄ vt quodqꝫ interdū operetur: interdum nō
operet̄: ceu ędificabile, atqꝫ ędificabilis actus, vt ędificabile eſt, ędificatio nimirū eſt: nā act⁹
ipſius, aut eſt ędificatio. aut domus: At cū eſt domus: tum nō eſt vt patet, ędificabile, ędifica-
bile vero ędificatur: neceſſe eſt igit̄ actum ipſius ædifictaionem eſſe: at ędificatio motus eſt
10 quidam: eadem & ad cęteros motus accomodatur ratio

Cōtra antiquos
Ratio cōtra antiq.
AT qui patet nos de ipſo motu recte dixiſſe: & ex hiſce quę cęteri de ipſo dixerūt: 12
Et quia non eſt facile ipſum aliter diffinire: neqꝫ em̄ motū, mutationēqꝫ quiſpiā
alio in genere ponere poteſt: neqꝫ qui aliter de ipſo dixere, recte dixiſſe vident̄:
11 id ita eſſe inde continuo ſane patebit quidam em̄ diuerſitatem, & inęqualitatem
Ratio ꝓ antiquis & id etiam quod haud eſt, motū eſſe dixerūt: at nihil prorſus ſiue ſit diuerſum, ſi-
probatio ue inęquale, ſiue nō ens neceſſario moueri videtur Et inſuper nō ad hęc, aut ex hiſce magis
aſſumpti mutatio quā ex oppoſitis eſt. ¶ Ponendi autē motū in hiſce cauſa fuit motū inde finitū q̇ddā 13
12 eſſe videri. Alteri⁹ vero principia ſeriei: indefinita ſunt ſane, ex eo quia ſunt priuatiua. Ni-
Cōcluſio hil em̄ ipſorū aut hoc aliq̄d, aut tale, aut cęterorū quicqꝫ eſt ꝑdicamētorū. At vt videbat̄ mo 14
ſoluēs rōnem antiquorū tus indefinitū quoddā eſſe, cauſa fuit: nō poſſe ipſum aut in potentia rerū aut in actu poni.
Neqꝫ enim id quod eſſe pōt quantū, neqꝫ id quod eſt actu quanto neceſſario mouet̄. ¶ Et mo- 15
13 tus actus quidem eſſe quidā videtur. Imperfectus tamen: ꝓpterea quod ipſum poſſibile imp-
Cōcluſio fectū eſt cuius eſt actus Et iccirco difficile eſt accipere q̄d nā ſit motus. Neceſſe eſt em̄ ip̄m
Suppoſitio prima aut in priuatione, aut in potentia: aut in actu ſimplici ponere. At nihil horū eſſe poſſe videt̄.
Reſtat igitur modus ille iam dictus: actum quidē ipſum aliquē eſſe. Talem autē actū qualem 16
Secunda ꝓbatio antea diximus: qui difficilis quidē eſt cognitu, pōt aūt eſſe. ¶ Mouet̄ aūt & omne mouens: vt
14 diximus, quod eſt potentia mobile, & cuius immobilitas quies eſt. Nā in hoc agere rōne qua
Diffinitō motus tale eſt mouere nimirū eſt, At hoc facit tactu. Quare ſimul etiā patitur. ¶ Quo circa motus a- 17
ctus eſt mobilis vt eſt mobile. ¶ Accidit aūt hoc ipſius motiui tactu. Quare ſimul etiā patit̄,
15 Semꝑ aūt id quod mouet formā aliquā differret, aut hoc, aut tale. aut tantū. quę quidē princi
Cōcluſio piū erit & cā motus cū mouet. Id em̄ qđ actu eſt homo: facit hoīem ex eo qđ eſt potētia homo

Tertia ꝑs cap. diluit dubia
QVÆ cum ita ſint: patet motiuū in ipſo mobili eſſe. Id inquā quod mutat̄. Eſt em̄ 18
actus huius ab ipſo motiuo. Motiui quoqꝫ actus nō alius quiſqꝫ eſt: ambo namqꝫ
16 actum eſſe oportet. Eſt em̄ hoc quidem motiuū: quo pōt hoc aūt mouēs quo agit.
Cōcluſio patet a ſimili At ipſius mobilis eſt actiuū. Quare ꝑinde amborū vnus eſt actus. atqꝫ vn⁹ ad duo,
& duorū ad vnū idem eſt interuallū, & vt accliue atqꝫ decliue. Hęc enim vnū
aliud ſiſe quidem ſunt. At ratio nō eſt vna. Similiter res ſeſe habet, & in hiſce quorū alterū mouet, altera

19 rum mouetur. ¶Exiſtit aũt hoc loco dubitatio differendi facultati accõmodata. Neceſſe eſt 17 Dubitatio
eñ ipſum aut in priuatiõe, aut in potentia fortaſſe actũ aliquẽ eſſe ipſius actiui: & etiã ipſius
paſſiui. Eſt enim actio quidem illius, paſſio verò huius, & opus ſiniſue illius factũ, huius af-
fectus. ¶Si igitur ambo ſint motus, ſintq; diuerſi in quo nam ſunt, aut eñ in patiente & eo Ratio
quod mouet̃ ſunt ambo, aut actio quidem eſt in agente, paſſio vero in patiente. Quod ſi hanc Cõtra vltimũ mẽbrum
etiam actionẽ oporteat appellare, nomine ſolo couenient. ¶At vero ſi hoc eſt, motus ꝓfecto
in eo quod mouet erit. Eadem enim eſt & in eo qđ mouet, & in eo quod mouet̃ ratio. Quare
aũt omne mouens mouebit̃, aut aliquid motũ habẽs haud mouebit̃. ¶Quod ſi ambo, actio in Cõtra ſecundũ mẽbrum
quã & paſſio in eo eſt, quod mouet̃ ac patit̃, & hęc duo doctio diſciplinaue ſunt in ipſo diſcẽ
te. Primũ quidem actus in vnoquoq; cuiuſq; nõ erit. Deinde abſurdũ eſt, duobus quippiam Cõtra primũ membrũ abſurdũ primũ
motibus ſimul moueri. Erunt eñ alteratiões quędã vnius duę, atq; ad vnã formã. At fieri ne
quit. ¶At vnus ne actus erit. At rõnis fines egredit̃, diuerſorum ſpecie duorũ vnũ actum eun
20 demq; eſſe. Et ſi idem doctio diſciplinaue, Et actio atq; paſſio docere etiam & diſcere idem Secundũ
erit & agere atq; pati. Quare neceſſario diſcet omnia qui docet, & patiet̃ qui agit. ¶An neq; Tertium
alicuius actũ in alio eſſe abſurdum eſt. Eſt eñ doctio docentis actus in aliquo tamen eſt & nõ Quartũ
inciſus, ſed eſt huiuſce in hoc. ¶Neq; quicq; prohibet vnũ duorũ eundem eſſe, nõ vt idem ha- 18
beat eſſe, ſed vt eſt id quod eſt potentia, ad id quod eſt actu. Neq; neceſſe eſt docentem diſcere Reſpõſio ad dubiũ
21 & ſi pati atq; agere idem eſt, nõ vt ea tamen quę rationis eiuſdem ſunt, vt veſtimentũ ac tuni 19
ca, ſed vt via qua ex thebis athenę, & ex athenis thebę petunt̃, & vt antea diximus, Non enim De abſurdo prio
eadẽ ijs omnia cõpetunt, quę aliquo modo ſũt eadem. Sed hiſce dumtaxat quorũ eſt eadem ra ſecundo
tio. At neq; ſi doctio & diſciplina ſunt idem idem erit & docere ac diſcere, quẽadmodum ne tertio
22 q; ſi interuallum ſit eorũ quę diſtant vnũ idemq; eſt ab hoc ad illud atq; ad hoc ab illo diſtare. quarto
Omnino aũt neq; doctio ꝓprie idem eſt quod diſciplina, neq; actio idem qđ paſſio, ſed mo- 20
23 tus cui hęc inſunt. Nam huius in hoc, & huius eſſe actum ab hoc, diuerſum eſt ratiõe. ¶Quid Epilogus
igitur eſt motus, & vniuerſaliter, & per partes etiã diximus, Non eſt enim obſcurũ quo nam
pacto quęq; ſpecies ipſius diffiniet̃. Alteratio eñ actus eſt alterabilis vt eſt alterabile. Enim-
uero noti⁹ hoc pacto etiã diffinietur, ſi potẽtia actiui atq; paſſiui vt tale eſt actus eſſe dicã-
tur, & ſimpliciter & per ſingulos, vt ędificatio, vel medicatio. Modo eodẽ & de cęterorum
motuum vnoquoq; dicetur

Explanatio tex.

¶Sequentibus libris poſt principia rerũ naturaliũ: agit de earũ paſſionibus. ſ. motu, locabilitate &c̃, hoc vero tertio tractat de motu & infinito

I. Ad phyſicũ pertinet tractatio motus, quia ignorato motu, neceſſe eſt ignorare naturam

II. Phyſicus debet tractare de cõſequentibus motũ, Eſt enim cõtinuus, & cõtinui diffinitionẽ intrat infinitũ, neq; poteſt eſſe motus ſine loco & tempore de his ergo omnibus agamus, quia ſunt cõmunia rebus naturalibus

III. Quędam ſunt actu, quędã potentia, & quę ſunt actu diuidunt̃ per decem predicamenta. Et relatiua quędam referunt̃ ſicut excedens & exceſſum: quędã vt actiuũ & paſſiuum

IIII. Mot⁹ eſt tm̃ ad quattuor. ſ. ſubſtantiã q̃ntitatẽ qualitatẽ & vbi: qa totidẽ ſunt res motu acquiſitę,

V. In quolibet genere adhuc ſunt duo termini, vn⁹ perfectior alius imperfectior

VI. Motus eſt actus entis in potentia in quantũ huiuſmodi, vt patet in eius ſpeciebus.

VII. Quod motus ſit actus ꝓbat̃ exemplis.

VIII. Idem eſt in actu & potentia: ideo idem eſt actiuum & paſſiuũ, mouens & mobile, quãuis ſit aliquod mouens immobile.

XI. Motus eſt actus mobilis quatenus potentia eſt, non quatenus actu eſt, probat exemplo: ſcđo declarat ratiõe accepta a cõtrarijs, Et tunc Epilogat diffinitionẽ motus cũ ratione, quia ędificatio ſit actus rei ędificatilis, quatenus ędificatilis

X. Iſta diffinitio motus eſt ſufficiens, quia antiqui nõ poterunt motũ in alio genere collocare, & qui aliter dixerunt, male dixerunt, quia ſi motus eſſet alteritas, inęqualitas aut nõ ens: tunc omne ꝙ eſſet alteũ, inęquale, aut non ens, moueretur, cuius oppoſitum experimur, neq; ex his aut in hęc magis eſt mutatio quã ex oppoſitis

XI. Ratio antiquorũ fuit, quia motus eſt quid indefinitũ: ergo motus ponit̃ in ſerie priuatiõis & nõ formę, vide annotatiões: antecedens ꝓbant quia actus & potentia definiunt res, ſed motus neutrũ eſt horũ, ergo motus eſt quid indefinitum

XII. Motus eſt actus imperfectus, quia ipſum poſſibile (cuius motus eſt actus) eſt imperfectũ & Epilogat difficilem eſſe motũ cognitu, nam nõ ſit purus actus, nec pura potentia, nec pura priuatio, ſed eſt talis actus vt diximus

XIII. Omne mouens mouet̃, & hoc duobus ſtantibus primo quod ſit potentia mobile, ſecundo ꝙ eius immobilitas ſit quies, Sicut immobilitas polorũ nõ eſt quies, ꝓbatur iam concluſio quia mouens tactu agit cõmunicatione materię, ergo mouendo etiam patitur, & ita mouet̃ (maior omiſſa eſt illa, quia omne agẽs in aliquid cũ quo cõmunicat in materia, in mouendo mouetur

XIIII. Motus eſt actus mobilis in quantũ mobile.

XV. Mouens per contactũ per accidens mouet̃, mouet eñ per ſe quia per formam &c̃.

Tertia ps diluit dubia XVI, Motus eſt in re quę mouet̃, Et idem eſt actus motiui & mouentis: differunt eṁ ſolū ſicut actus & potentia, ꝓbatur in ꝓportionibus & in itinere

XVII. Dubium eſt an idem ſit actus actiui & paſſiui: qui reſpectu huius ſit actio, & iſtius paſſio: & ratio ſic fit qa cū ābo ſint mot⁹. ſ. actio & paſſio aut ergo ſunt vnus mot⁹ aut diuerſi: ſi diuerſi, aut ſunt in agente, aut patiente aut in vtroqꝫ. ¶Et cōtra vltimū inſtat: quia ſi actio eſt in agente, & ſic mouebitur agens, & ita omne mouens mouebit̃, aut habens motū nō mouebit̃. ¶Cōtra ꝙ nō poſſint eſſe in patiente, quia actus cuiuſqꝫ nō erit in ſuo denominato, Si actio erit in patiente non agente, Item vnū mobile diuerſis motibus moueret̃. ¶Neqꝫ ſunt vnus motus actio & paſſio: quia duorū ſpecie differentiū eſſet vnus actus, Scd'o quia doctrina eſſet diſciplina, Tertio idem eſſet actio & paſſio, diſcere & docere, & ſic docens cuncta diſceret quę doceret

XVIII. Actus vnius bene poteſt eſſe in alio, & ſic actio & paſſio ſunt vnus motus

XIX. Non incōuenit vnū eſſe actum duorū, Sicut eſt eadem diſtantia agentis ad patiens, Neqꝫ doceſ diſcit: quia agere nō eſt pati, niſi ſicut eadem via eſt a Thebis ad athenas & ecōtra. Neqꝫ ſequit̃ ſi doctrina & diſciplina ſunt idem: ergo docere & diſcere: ſicut nō ſequit̃ eſt vna diſtantia, ergo vnum diſtare. Neqꝫ ſequitur actionē eſſe paſſionem ſed bene vnus eſt motus huius in hoc, & huius ab hoc.

XX. Ex his patet quid ſit motus & quō ſpecies ei⁹ diffiniri debeant

Annotatio in textum.

¶Quomodo ad phyſicū tractatū illa ſex veniant. ſ. motus infinitū in tertio, locus, vacuū & tempus in quarto. Continuū in ſexto, hoc loco p. exponit

2. Phyſicus tractat de cōſequentibus motū, Continuitatē & infinitudinem dicit cōſequentia motū: nō ꝙ ei accidant, ſed quia nō eſt ſine illis, Nyphus deinceps icia tranſtulit cū grece ἐφεξῆς legeret, Sicut deincipem dicimus eū qui eſt poſt primū principem. — Nyphus

3. Poteſtate ens tranſtulit argyr. pro ente quod eſt in potentia.

6. Augmentatio & diminutio nō habent vnū cōe nomen, ſicut eſt alteratio in qualitate, accretionem ac decretionem nominauit Argyropilus, auctionē & imminutionē Nyphus: nos dam⁹ eis nomen vſitatius augmentationis & diminutionis — Argyrop. Nyphus

7. Volutatio & ſaltatio &c̃, addit Nyphus grece legi ἀνδρίμωσιν et γεράνσιν id eſt virilitas & ſenectus: quibus iterum augmentationē & diminutionem innuit.

10. Pytagoras diffiniuit motū eſſe alteritatē & inequalitatem ac nō ens: & hoc ea ratione ait Alber: quia videbant rem per motū aliter ſe habere, quam prius: ideo dixerunt alteritatē, rurſus viderunt rem motam variari/& nunqꝫ remanere ſtatui ſuo equalem, Rurſus dixerūt motū eſſe nō ens, quia ſit ꝓmiſtus priuationi, Contra peripatetici poſuerūt motū in genere Entelechię, actus, ſed nō ſit actus perfectus ſimpliciter, quia ſit in fieri: & ita eſt medium inter ens & nō ens, cum partim ſit, & partim nō ſit. — Pytago. Alber. Alber.

11. Motus ponit̃ in ſerie priuationis: Adnotauit Albertus magnus Sueuorū gloria: Pytagoricos & Alcmeonem crotoniatā duas feciſſe principiorū coagulationes ſeries, Syzigias ſeu coordinationes, vſqꝫ ad denariū protenſas: vti harū meminit Ariſto, primo metaphyſ. & Euſtratius primo ethicoꝝ, accipe harū formulam — Pytago. Alcmeon — Ariſto. Euſtrati⁹

Pythagorica ſeries

Formę		Priuationis
Impar	1	Par
Finitum	2	infinitum
Dextrū	3	Siniſtrum
Maſculū	4	Fœmininum
Quietū	5	Motum
Rectum	6	Curuum
Quadratū	7	Altera parte longi⁹
Intellectus	8	Opinio
Vnum	9	Multa
Lumen.	10	Tenebrę

Et ſic habebis eas emēdatiores ex Themiſt. qm̄ apud Alb. vicio ſcriptoris erāt aliqua euerſa, priora autē perfectis conueniūt & ſupra mundanis, poſteriora inperfectionem habent annexam, caducis tributa — Themiſt. Alber.

17. Diſſerendi facultas. Logica

19. Via ſeu diſtantia ab Athenis ad Thebas: & a thebis ad Athenas eſt eadem in re & ſubiecto, at ratione differens

Ab hoc

A✦————————————————✦T

In hoc

Signet A Athen̄. T. Thebas, & linea intercepta ſpaciū mediū, q̄ re ē vna ſiue ab a/ſiue ad a ꝓfect⁹ fueris/rōne tm̄ differens: Et linea. A. T. comparatur ad actionem, & eſt ab hoc, Linea vero T. A. ad paſſionem & eſt in hoc

19. Nō eṁ eadem his competūt quę ſunt idem, niſi ſint & idem rōne Admonet hic Nyphus, errare eos qui petitionē vel maximam accipiunt: Omnia illa diſtingui realiter de quibus verificantur prędicata contradictoria realia: Nam ficta eſt petitio inquit & nō peripatetica, quod Ariſt. vult ſufficere diſtinctionē rōnis, Tertia colūna ſeq, adnotat rōnes illas, qn̄ vnū poteſt eſſe ſine alio, Aut quia vnū manet, altero nō manente: illa diſtinguunt̃ realiter, ꝙ illę rationes nō ſint audiendę a peripatheticis bonis. ait aūt eos, qui huiuſmodi rōnibus latrant cucullizare, Nos fundū rei in primo phyſi. de quantitate tetigimus, verū vt intelligeres ſolutionē noſtrā ex vera philoſophia depromptam, hęc addidimus, quod & Capreol. diſt. 2. q. 2. ſecundi adnotauit ſoluendo rōnes cōtra concluſionē primam — Nyphus — Eckius

Explicatio ſcholaſtica

Q. I.

An motus recte diffiniatur

Articulus. I.

Nota. I. Triplicem eſſe diffinitionē. Prima eſt per ſe nota, & hęc eſt petitio, vt in Geometria punctus eſt cuius pars non eſt. Secunda eſt diffinitio ignota & velut peregrina, vt diffinitio animę, nā talis diffinitio nō colligit̃ niſi ſyllogiſmo. Tertia diffinitio eſt media, quę partim nota eſt, partim vero obſcura & hęc ſolet compoſitione, diuiſione, aut loco a cōtrario declarari: Et talis eſt diffinitio motus in textu, quam primo collegit Ariſt. ponendo diuiſiones: & dein a loco cōtrario contradicendo antiquis: & ita illa diffinitio eſt famatior motus eſt actus entis

Nota ... Vide ... folio 45.

in potentia inquantũ hmõi, hoc eſt inquantũ eſt in
Sũmerh. potentia, Sunt & alię motus diffinitiones vt renar
rat Summerhard. Prima Motus eſt actus imperfe-
Ariſt. ctus. Secũda motus eſt actus mobilis inquantũ mo-
bilis: hę tres ſunt Ariſt, Tertia Motus eſt exitus po-
Auicen. tentię ad actum cõtinuo & non ſubito, hęc eſt Aui-
cennę. Quarta, Motus eſt prima perfectio eius, quod
Alber. eſt in potẽtia, hęc Alberti in ſummulis, dimiſſis po-
ſterioribus declaremus primam, ex qua duę ſequen-
tes pendent.

Nota. II. Motũ vſurpari multifariam (ne ęquiuo
catione nominis decipiaris) Primo in largiſſima
Ocham ſignificantia, vt cum quacunq; mutatione cõuenit
Sic motũ in inſtanti fieri, nõ repugnat G. de Ochã
q.9. ſecundi arbitratur ſic diffiniri motũ ab Ariſto.
in teſtu: verũ liquet cũ tunc fuiſſe inſufficientẽ, cũ
tantũ ſex dinumerauit ſpecies motus, & ſic multo
plures exiſtant. ſ. creatio, annihilatio, illuminatio:
Intellectio, vt eſt actio. Secũdo vſurpat̃ ꝓ mutatio
ne ſucceſſiua & temporali; & hoc modo implicat
Ocham motũ fieri in inſtanti: qm̃ iam nõ eſſet motus vt be
Gabriel ne dixit G. de Ocham. q.3. quarti, Gab. Marſ. Scot.
Marſ. Bacho & alij plures. Corollariũ ſic accipit̃ in pręſen
Scot. tia, & ſunt ſex ſpecies mot⁹. Corollariũ ſic mot⁹ eſt
Bacho inferior ad mutationẽ, qm̃ anima creando mutat̃,
D. Iſenac. ſed non mouetur D. Iſenachius motũ in ſecundo ſi-
gnificatu adhuc cõmunem facit mutatiõi etiam in
ſtantanęę ex ſubiecto. Ego tamen pręceptores meos
Benedic. colẽdiſſimos, Benedictũ Farner V. I. iam licentiatũ
farner & Ioan. Vrachiũ inſignem medicę artis doctorem
Ioan. vra ſequor hac diuiſione: qui me puerũ tredecim annos
cher natũ ſic inſtituerũt. Tertio vſurpat̃ motus pro mu-
tatione ſucceſſiua, cuius ſubiectum eſt ens in actu. i.
ens compoſitũ ex materia & forma: Corollariũ ſic
ſunt tantũ quattuor ſpecies motus. ſ, augmentatio,
diminutio, alteratio, loci mutatio. Et ſic accipit̃ v.
phyſi. vbi latius D. O. M. propicio hęc diſcutiemus.
¶ Quarto vſurpat̃ hęc vocula motus pro mutatiõe
ſucceſſiua cuius ſubiectũ eſt ens in actu, nõ pręſuppo
nens aliam mutationẽ: & ſic ſunt tantũ duę ſpecies
motus. ſ. alteratio & loci mutatio, nam augmenta
tio pręſupponit alterationẽ nutrimenti, Igit̃ ſic nõ
eſt motus. Et ita vſurpat̃ vij. phy. ſecundũ cõmunem
nõ tamen eſt fundatũ in Ariſt, Nota ſi alteratio ali
quando pręſupponit aliũ motum. ſ. applicationem
agentis et paſſi, hoc eſt mere de peraccidens

Nota. III. Motũ adhuc bifariam vſurpari, quod vt
intelligas, ſcito pręter ſomnia ſequentis opi. ſtatim
excutiendę, adhuc duo, vel tria, Imo quattuor pñt
inueniri in motu, diſcas exemplis quando aqua ca-
lefit ab igne ſunt ibi quattuor. ſ. ſubſtantia ignis a-
gens, aquę patiẽs, frigus quod deſtruit̃, & calor qui
introducit̃, At Eckardo pergente ad Bononiam ad
diſputandũ, ſunt tria. ſ. Eckardus qui mouet̃, & In-
goldſtadiũ terminus a quo. Et Bononia terminus
ad quem, quod ſi mediũ ſeu ſpaciũ interceptũ cõnu
meraueris, habebis ſimiliter quattuor, Iſto ſic pręſ
ſuppoſito Motus apud Neotericos accipitur dupli
citer. ſ, Concretiue & abſtractiue, Concretiue tunc
eſt ſubiectũ quod mouet̃. ſ. aqua, vel Eckardus, Ab-
ſtractiue aũt eſt quod tali motu acquiritur. ſ. aqua. ſ.
caliditas in aqua, aut vbi Bononienſe. ¶ Alij ſub
alijs verbis enunciant, Aliquid bifariam moueri. ſ.
Subiectiue, & eſt illud qđ pręeſt aut pręſupponitur
motui, Terminatiue vero eſt illud quod tali muta Eckius
tione acquirit̃ vel deperditur. Credas tu Eckio de
motu diſtingue abſtractiue vel concretiue, de mo-
bili vero ſubiectiue & terminatiue.

Nota. IIII. Quod res pro tanto dicit̃ moueri, quia
acquirit vnã partem formę poſt aliam aut vnũ vbi
poſt aliud vel deperdit ipſa, vt eſt facile declarare in
omnibus ſpeciebus motus, poteſt em̃ res tripliciter
ſe habere ad aliquam formã vel locũ, primo quia ha
bet complete & ſic quieſcit ſub illa forma vel vbi.
Secundo ꝙ nihil illius formę aut vbi habeat, & ſic
nõdum dicitur moueri. Tertio qñ habet partẽ illi⁹
formę vel vbi, & eſt in continua tendentia ad plus
de illa forma vel vbi acquirendũ vel deperdendum
& ſic dicit̃ moueri. ¶ Corollariũ hinc motus dicit̃
act⁹ imꝑfect⁹, nõ qđ ſit minię entitatis, vt hi augu-
rant̃, qui reales dici in delicijs habent, ſed eſt actus
imperfect⁹, quia aliqd eius eſt acquiſitũ, & aliqd re-
ſtat acquirendum. Corollariũ hinc Ariſt. dixit mo-
tum eſſe mediũ inter ens actu & potentia: quia vna
eius pars actu eſt, altera nõ eſt, ſed futura eſt. Corol-
lariũ Sic motus dicit̃ eſſe fluxus aut ſucceſſio: qa for
ma ſucceſſiue, & vt eſt in cõtinuo fieri dicit̃ moue
ri, nõ vt eſt in facto eſſe niſi localiter. Corollarium
ſic liquet quõ motus ſit actus, nõ oportet referre ad
actũ entitatiuũ ſicut Tartaretus facit, nec ad formã Tartaret.
perficientẽ ſubiectũ, Sicut arbitrat̃ Vſingius, iam Vſingius
enim corruptio nõ eſſet motus: aut diminutio, ſed
dicitur actus: quia ſecundũ ipſum aliqd dicitur actu
aliter moueri, quod prius nõ mouebat̃, Corollariũ
& ſecundũ hoc patet quõ ille actus dicat̃ immiſtus
potentię: vnde duplex eſt ibi potentia: vna eſt quã
habet mobile ad motũ, quia prius nõ mouebatur &
iam mouet̃, Alia eſt qua mobile eſt in potentia ad
perfectionem quę motu illo acquirit̃ vel deperdit̃.

Articulus. II.

Concluſio Diffinitio motus ab Ariſt. data eſt bo
na, cuius hanc accipe intelligentiã: Motus abſtracti
ue eſt act⁹ (quo actualiter dicit̃ moueri) entis in po
tentia (id eſt mobilis exiſtentis in potentia ad for
mam aut vbi) ſecundũ quod huiuſmodi. i. ſecundũ
quod eſt in cõtinua tendentia ad plures partes for-
mę aut vbi, acquirendas vel deperdendas. Corolla-
riũ ens hic dicit̃ in potentia nõ quidem exiſtendi/
ſed mouendi, Et in ſumma mot⁹ eſt actus entis qđ
prius fuit in potentia ad illũ actum, Non refragor
poſſet quis interpretari diffinitionẽ etiam concre-
tiue: at ſic magis placuit. Et aduerte, ſecundũ quod
huiuſmodi ſpeciuocat rationem formalem motus:
quia eo eſt motus, quo eſt in continua tendentia ad
vlteriores partes: nam quando quies intercedit, iam
non eſt motus.

Articulus. III.

Dubium. I. an ignorato motu neceſſe ſit ig-
norare naturam?

Pręmitto. I. Captioſe poſſe hic induci, quia ignoro
negationem includit: ideo diſtribuit terminum ſe-
quentem, Item facit eũ appellare ſuã rationem. Rur
ſus captiunculatores cõcedũt illam neceſſe eſt igno-
rato motu, ignorare naturam, quia ſit compoſita,
Illam vero modalem diuiſam negant, ignorato mo
tu, neceſſe eſt ignorare naturam, at quia hęc nihil ad

phyſicam diſciplinã conferunt aut Ariſt. intentionem: quãuis inania quędam elidant argumẽta: ideo in pręſentia miſſa facimus huiuſmodi

Pręmitto. II. quod nõ loquimur hic de noticia diuina, ſed naturali: nec quacunq; quã nõ de incõplexa aut abſoluta noticia naturę, cũ illa poſſit haberi ſine cognitione motus, ſicut & queſtio an eſt, poteſt experientiã haberi ſine motu ait Auerr. Ergo loquimur in pręſentia de noticia definitiua naturę ita qd diffinitionẽ eius nõ poſſumus ad plenũ intelligere, niſi ſciuerimus quid ſit motus, diffinit em natura per motũ vt patuit. 2. phyſ. quibus pręmiſſis

Reſpondet Ignorato motu ignoratur natura diffinitiue, quamuis natura vt talis ſubſtantia poſſit ſine motu intelligi: patet ex pręmiſſo ſcdo & quia natura vt ſic eſt relatiuũ vt. 2. phyſ. adnotauimus, & tanq̃ principiũ refertur ad motũ velut principiatũ: modo relatiua ſunt ſimul natura: & cognito vno relatiuo cognoſcit reliquũ &c: ideo ignorato motu, ignoratur natura

Dubium. II, an motus ſit de eſſentia termini ad quem?

Pręmitto. I. quod duplex eſt motus. ſ. acquiſitiuus & deperditiuus. Acquiſitiuus eſt motus quo mobile acquirit formã vel vbi: & ſemper in his accipio formam large, vt in. 2. phyſ. deſcripſimus. Deperditiuus eſt in quo deperdit forma vel vbi, vt corruptio, diminutio. Aduerte cõiter in omni motu naturali acquiſitiuo concurrit motus deperditiuus, quia generatio vni⁹ eſt corruptio alterius, Ita q̃ illi motus ſimul fiunt. Dico in motu naturali, qñ deus creauit animã Adę, nihil ibi fuit deperditũ. ſic quãdo annihilat gratiã iuſti incidentis in peccatũ nihil acquirit, Dico cõmuniter, quia non eſt catholicum, vt claret in illuminatione, quia eſt tantũ acquiſitiua/ſimiliter acquiſitio ſcientię

Pręmitto. II. In motu metaphorice ſunt duo termini. ſ. terminus a quo & termin⁹ ad quẽ: In termino a quo incipit motus, In termino ad quem finit: & iſti termini ſemper ſunt oppoſiti cõtrarie aut priuatiue, vt in generatione termini ſunt, Non eſſe & eſſe. In calefactione aquę termini ſunt frigiditas & caliditas: In profectione ad S. Iacobũ termini ſunt Ingoldſtadiũ & S. Iacobus in Galicia, Sed iam vides: quod nõ ſemper proprie ſunt cõtrarij illi termini, vt liquet in locis, ſunt tamen termini contrarij large ratione inconpatibilitatis

Pręmitto. III. quod duplex eſt terminus ad quẽ. ſ. totalis & partialis. Partialis eſt quęlibet pars formę acquiſitę, nã ipſa terminat partialiter hanc partem motus, per quã ipſa eſt introducta. Totalis termin⁹ eſt ipſa forma vel vbi, ſub eſſe quieto & completo ꝓducta ab mouẽte, vnde forma quam diu acquirit partem poſt partem dicit motus, & eadem vt iam in eſſe quieto habet omnes partes, tunc dicit quies vel terminus ad quem. Corollariũ & de illo eſt verum q̃ habito termino ad quem ceſſat omnis mot⁹

Reſpondet quod Mot⁹ eſt de eſſentia termini partialis & erit de eſſentia termini totalis & hoc eſt verum in motibus acquiſitiuis formarũ, Et illud eſt bene dictũ in re, At loquendo ad mentem ſic interrogantiũ terminus ad quẽ eſt de eſſentia mot⁹, hoc eſt motus in ſua ratione formali includit cõceptibiliter terminũ ad quẽ ſicut albefactio includit albedinem &c: Marſ. ~~ait motus eſt de eſſentia termini ad quẽ intrinſeci~~.

Dubium. III. an motus & terminus ad quem ſint eiuſdem ſpeciei?

Pręmitto quod ſpecies accipit dupliciter. ſ. logice & phyſice, vide de quinq; vocibus.

Reſpondet Motus abſtractiue eſt eiuſdem ſpeciei metaphyſice cũ termino ad quẽ, ſed nõ eiuſdem ſpeciei logice, primũ patet, quia motus nõ diſtinguitur a mobili, vt ſeq. q. terminabitur.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Solius ſubſtantię eſt diffinitio, 7. metaphyſ. motus eſt de genere accidentis ergo cõfirmat q̃ nõ eſt in genere nõ debet diffiniri, motus nõ eſt in genere: ergo nõ diffinit, maior probat quia diffinitio debet dari per genus & differẽtias, Minor patet quia eſt in quattuor generibus ſecundũ Ariſto. in textu: Immo dubitat quomodo hic ponat motum in quattuor generibus, & in prędicamentis ponit in prędicamento paſſionis, Item ſi eſſet in quattuor prędicamẽtis motus eſſet ęquiuocũ & ſic diffinitio ſua nõ conueniret doctrinę, hęc eſt ratio Auer. in Comen. 4. Ariſto.

Secunda Illa diffinitio nõ eſt bona quę conuenit alteri a diffinito, ſed pręſens cõuenit animę, q̃a illa eſt actus entis in potentia, Item dat per oppoſita. ſ. actũ & potentiam, Preterea omnis ꝓpoſitio eſt falſa in qua idẽ reduplicat ſuper ſe ipſum. i. priorũ, ſed hic potẽtia reduplicat ſuper ſeipſum, Porro motus nõ eſt perfectio ſed via ad perfectionem: ergo non eſt actus, ſed via ad actũ, tenet cõſequentia quia act⁹ & ꝑfectio ſunt idẽ. 5. metaphyſ. Item maxime eſſet actus ſecundus, ſed contra hoc eſt Ariſto. in. 8. phyſ. q̃ motus localis ſit primus. Ariſto.

Tertia Motus eſt actus entis in actu, ergo non eſt actus entis in potentia, tenet cõſequentia ab oppoſitis, antecedens patet quia eſt mobilis, Confirmat ex. 5. phyſ. vbi requirit quod ſubiectũ motus ſit ens in actu, alioquin nõ erit motus pręterea Ariſto. ait motus eſt actus mouentis. Modo aliquod mouens nõ poteſt eſſe in potentia vt primus motor qui eſt purus actus, ergo mot⁹ nõ eſt actus entis in potẽtia Ariſto

Quarta Eſſe naturam eſt per ſe notũ: ergo nõ dependet ex cognitione alicuius poſterioris. ſ. motus, cõſequentia eſt clara, & antecedens eſt Ariſto. 2. phyſ. Confirmat quia ſubſtantia eſt prior accidente natura tempore & diffinitione, ſed natura eſt ſubſtantia, ergo eſt prior etiã diffinitione, q̃ motus, maior eſt Ariſto. 7. metaph. Immo cognitio motus dependet a noticia naturę, ꝓbat quia effectus dependet ex noticia cauſę, ſed natura eſt cauſa motus: ergo ei⁹ cognitio dependet a natura Ariſto. Ariſto.

Reſpondet Ad primã maiorem eſſe verãm de diffinitione pure quidditatiua, illa eſt deſcriptiua vel quid nominis Ad cõfirmationem dicit Saxo quod motus habeat vnũ genus analogum. ſ. actum, Auer. ait motus accipitur pro forma imperfecta, quę eſt in tendentia ad perfectionẽ, & ſic reperitur in pluribus generibus, quia in alteratione eſt vtpote albedo, & ſic eſt in qualitate, in generatione leonis: & eius anima, & ſic eſt in ſubſtãtia & ſic de alijs, Alio Saxo Auerr.

modo capitur motus pro illa via media, qua forma recipitur in ſubiectum, & ſic eſt in prædicamento paſſionis, primus autem ſignificatus eſt verior, ſecundus eſt famoſior, hæc Auerr. Rotundis verbis
Auerroys dic Motum eſſe in pluribus prædicamentis poteſt intelligi aut ſecundum rem ſignificatam.ſ. quæ per ſe mouetur, & ſic eſt in quattuor generibus, vel quo ad modum ſignificandi, & ſic eſt in prædicamento paſſionis, quia motus dicitur de re ꝙ mouetur moueri autem eſt pati, modo nihil prohibet idem eſſe in pluribus prędicamentis, tanq̃ ſignificatum, ſed ſolum ſicut ſignificans vt hæc in logica. Ad illud quod poſtremo additur reſpondet Auerr. diffinitiones analogas bene conuenire doctrinis, ſed non æquiuocas. Verū hæc in Categorijs diſcutiunt. (Auerroys)

Ad ſecundam nego animam eſſe actum entis in potentia, inquantum huiuſmodi.i. in quantum eſt in vlteriori tendentia ad perfectionem ſuipſius, ſicut eſt in motu.¶ Ad aliud dico quod illa non referuntur ad idem. ¶Ad annexum dico quod regula p.ītelligit, qñ ſignū importat alietatē, ſed hic nō īportat alietatē vide in ſummulis.¶Ad illud de pfectiōe, dico ſicut eſt actꝰ, ita eſt pfectio, eſt aūt actꝰ incompletus, ita eſt perfectio incompleta.¶ Ad vltimum dico quod motus eſt actus primus reſpectiue, eſt & actus ſecundus reſpectu mouentis. Eſt enim motus localis prior alijs motibus, eſt tamen poſterior ſuo mouente.

Ad tertiam cum inquis, Motus eſt actus entis in actu vel ſubſtantiali, ſic concedo, aut in actu diſpoſitionis accidentalis acquirendę, ſic nego. Similiter reſpondetur ad confirmationem, quia ſubiectum motus non eſt ens in pura potentia, ſed eſt ens in actu ſubſtantiali, at ille actus eſt permixtus potentiæ, quod poteſt nouam formam vel vbi, acquirere aut amittere. ¶Ad annexum fateor motum eſſe mouentis vt principij, eſt tamen mobilis vt ſubiecti ſeu denominati.

Saxo. Ad quartam reſpondet Saxo, Ariſt. nō voluiſſe ꝙ eſſe naturam ſit per ſe notum, ſed quia facilis eſt inueſtigationis. At tu dic vt ſupra in ſecundo monuimus, quicquid controuertant. Primo inquam non eſt per ſe notum naturam eſſe, patet quia accipitur ſenſu & experientia etiam ſecundum tales, ergo nō eſt per ſe nota, quia per ſe nota dicitur eſſe nota ex terminis.1.poſt. alioquin quęcunq; propoſitio contingens per notitiam intuitiuam eſſet per ſe nota. Secundo dic ꝙ veritas eius reſpectu rerum naturalium accipitur ſenſu, ſed reſpectu motus & quietis
Ariſtot. per quid nominis, dic tertio ꝙ Ariſt. non negat naturam eſſe, non poſſe demonſtrari, ſed quod ridiculum ſit phyſico, quoniam artifex non debet demonſtrare materiam ſuam an ſit, ſed eam pręſupponere, dic quarto ꝙ per hoc non precludiť quin poſſit demonſtrari a metaphyſico, quamuis multi dubi-
Nyphus. tent, Nyphus dixit naturā eſſe eſt ſyllogiſabile, ſed non demonſtrabile, habes pro argumento, ꝙ nō eſt per ſe notum. ¶Ad aliud concedo ꝙ natura poteſt prius cognoſci motu, verum eſt abſolute, ſed non diffinitiue vel reſpectiue, per idem reſpondetur ad vltimum.

Q.II.

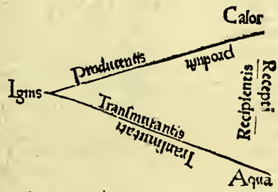
An motus diſtinguatur a mobili?

Articulus.I.

Recitat opiniones diuerſas ſuper quęſito.

Opinio prima quam plures qui gaudent dici reales amplectuntur, qui etſi non per om̄ia concordēt, vt liquet ex Burleo, Veneto, Lamperto Colonien. &c̄. tamen pro maiori parte in his conueniūt, nam ſtudebimus faberrime illorum ſententiam recenſe- Burleus
re, vt nec clarius vnq̃ apud eos legeris qui eam eti- Venetus.
am profitentur, vide tamen per omnia Sco. in ſe- Lamptus
cundo diſ.2.q.ix.&.x.ac ibi Lychetū & Gratianum Coloni.
plura etiam habet q.v.diſ.1. Scotus
1. in motu concurrunt plures res abſolute hoc patet Lychetus
in motu locali quia ibi eſt res mota, & eſt locus quē Gratianꝰ
acquirit, & quem deperdit, ſimiliter in calefactione aquę eſt aqua, ignis, & calor, addunt alij & fluxum illius formæ, qui nihil aliud eſt quam ſucceſſio partiū formæ ſecundum prius & poſterius. 2. plures quoq; ſunt res relatiuę in motu alicuius, patet in priori exemplo de ignē, ibi eſt relatio producentis in igne reſpectu caloris, in calore eſt relatio producti, rurſus in igne eſt relatio tranſmutantis reſpectu aquæ, & in aqua eſt reſpectus tranſmutati, eſt item reſpectus in aqua reſpectu caloris, tanq̃ receptiui, & caloris contra ad aquam, quibus omnibus accedit fluxus caloris ſucceſſiue acquiſiti, vide formulam.

Reſpectus

Fluxus caloris

3. Sequitur cum tot entitates concurrant in motu, non mirum fore, quod adeo digladiantur phyſici, quę illarum ſit motus, cum ferme quælibet illarum dempto agente, habuerit philoſophum, qui defende-
rit eam eſſe motum, hęc Sūmerh. 4. Aliqua res eſt ſuc- Summer.
ceſſiua dupliciter, vno modo in fieri tantum, ſicut calor eſt res ſucceſſiua in fieri, quia acquiritur per partem poſt partem. Alio modo dicitur res ſucceſſiua in eſſe & fieri, quę.ſ. incipit eſſe p partē poſt partem, & ita eſt per partē poſt partē. Et tūc diciť quod ſucceſſiuum eſt cuius partibus repugnat eſſe ſimul. 5. Dicūt motū eſſe talē rē ſucceſſiuā ab omni re permanente diſtinctā, & ita motus in ſua natura intrinſece eſt accidens adeo fluxibile, quod eius partibus repugnat eſſe ſimul, hinc fit qd' Eckardo moto per horam, deus non poſſet motū primæ quartę conſeruare cū motu vltime q̃rtæ. 6. habet tūc motus aliqd' ſui eſſe cōtinuatiuū.ſ. mutatū eſſe, ſicut linea cōtinuať & terminať punctis, & ſicut tēpus habet nūc cōtinuans ipſum, ſic & motꝰ habet mutatū eſſe. 7. Illud mutatum eſſe eſt vnum accidens indiuiſibile ad diuiſionem temporis, licet ſit diuiſibile ad diuiſionem ſubiecti, hoc ſic intellige, quia cum mutatū eſſe non duret per tempus, non poteſt diuidi ad diuiſionem temporis, Sed quia eſt vnum accidens adeo exten-

ſum, ſicut ipſum mobile, ideo quãtitatiue diuiſibi-
le eſt ad diuiſionem & extenſionem ſui ſubiecti.
8. Licet motus duret per tempus & diuidatur ad
diuiſionem temporis, tamen illud eſſe muta-
tum præciſe durat per inſtans, ita quod primum in-
ſtans eſſe ipſius eſt vltimum inſtans eius eſſe. 9. Ad
duo confert illud mutatum eſſe, primo enim con-
tinuat, alioquin non eſſet vnus motus, ſicut nunc
continuat tempus præteritum & futurum, ſecun-
do facit motum eſſe, nam cum partibus motus
repugnat eſſe ſimul, ſicut præterito & futu-
ro in tempore, ideo non poteſt dici motus eſſe ab
illis quæ nõ ſunt, dicitur ergo motus eſſe ab aliquo
eius. ſ. a mutato eſſe. 10. Sicut de tẽpore non habe-
mus niſi nunc, ita de motu non habemus niſi muta
tum eſſe. Ratiõe tamen huius cõtinuatiui ꝙ eſt fi-
nis vnius & alterius principiũ, motus dicitᷣ eſſe. Nã
licet res permanẽs non ſit niſi partibus eius princi-
palibus extantibus, ſecus eſt tamen de re ſucceſſiua,
quę dicitᷣ eſſe, ꝓpter ſolã exiſtentiã, huius continua
tiui. 11. Ab hac ergo entitate realiter in mobili per
ſucceſſionẽ exiſtentẽ, res formaliter dicitᷣ moueri; ſi
cut ab albedine eſſe alba, & eſt verũ & reale acci-
dens a ſubſtantia diſtinctum, diuiſibile ac extenſum
ad extenſionẽ mobilis vel ſpacij, & etiã ſcđm ptes in
tenſiuas. Cum vero diuiditᷣ ſcđm partes temporis.
tunc nunq̃ duę partes poſſunt eſſe ſimul vt ſupra di
ximus. 12 Forma tamen fluens vel mobile poteſt di-
Auerroys — ci motus materialiter, et ſic intelligendus eſt Auer.
& alij quando dicunt motũ eſſe eiuſdẽ eſſentię cum
termino ad quẽ. ſ. materialiter, ſed ꝓprie cum talis
forma ſit qualitas, non eſt formalitᷣ motus. 13. Actio
Sic poſu- — ipſius mouẽtis non eſt motus formalitᷣ, poteſt tamẽ
it ſimpli- — dici motus terminatiue, probatur quia ab actione
ci⁹ motũ — agens non dicitᷣ moueri, ſed agere, at qa actio agen-
eſſe actio — tis tranſit ſuper paſſum, quod mouetᷣ, ideo actio eſt
nem, vt re — motus cõcedi poteſt, qa terminatur ad motũ. 14. Si-
fert Alb. — cut motus formalitᷣ non eſt actio, nec forma fluens,
aut terminus ad quẽ, ita etiã non eſt formaliter flux-
us (aduerte in hoc tamen non omnes concordant, ta
men erat Scoti ſectator Friburgi in Chartuſia ſcri-
ptus, qui pluribus hoc contendebat) hoc declaratur
quia fluxus nihil aliud eſt quam quod pars poſterior
dicitur aduenire parti priori cui ſuccedit, ſed prius
& poſterius non ſunt motus, ſed ſunt in motu, quia
ille fluxus ſeu ſucceſſio eſt ſolum vna relatio priori-
tatis vnius partis ad aliã, quare a tali fluxu formalitᷣ
res non dicitur moueri, ſed partes ſibi ſuccedere. 15.
Denominatiue tamẽ motus dicitur eſſe fluxus, quo
niam ex tali fluxu ſeu ſucceſſione ſaluatur quiddi-
Sũmerh. — tas motus, quæ eſt ſucceſſiua; Chun. Sũmerhard. po-
nit illum fluxum eſſe quantitatẽ & tempus, ſed hoc
non videtur, poſſet enim eſſe motus ſine tempore.
16. Motus autem formaliter eſt tranſmutatio paſſi-
ua ipſius mobilis, & ſolum talis formaliter, ratiões
huius opinionis articulo. iiij. proferemus in mediũ.
Venetus — Adde primo ꝙ Paul. Venetus ponit motũ eſſe ens
Bachonis — abſolutum ſucceſſiuum & ſic poſuit Bachonis diſ. 1.
ſecundi q. 3. Alijs ponentibus ipſum eſſe ens reſpe-
ctiuum. ¶ Adde ſecundo non omnes conuenire in
fluxu vt meminimus, quibuſdam fluxum a motu di-
ſtinguentibus, alijs fluxum diſtingui negantibus, qđ
Sintzeli⁹ — & Sintzelio noſtro placuit, naturalis enim harmo-
nia ſiue concordia quam habent res fluxibiles inter
ſe, ipſas res fluere atq; ſuccedere facit. ¶ Adde tertio
quod Marſil. hic in abbreuiatis & Burid. q. vi. tertij — Marſil.
phyſ. tenent cum pręcedentibus motũ localẽ diſtin- — Buridan⁹
gui a mobili, quamuis hoc negent de alijs ſpeciebus
motus, ſed tunc quia non ponunt indiuiſibilia ha-
bent alium modum continuitatis motus, ſed omit
to eum gratia breuitatis, eum reperies apud ſubti-
liſſimum Ludouicum Coronellum hoc. iij. explica- — Lud. Cor.
tum, Londorius ſequitur Buridanum, & oſtẽdit in — Londo.
quo differat ab antiquis. — Buridan⁹

Secunda opinio Guilh. de Ockam q. 9. ſecundi, & — Ockam
in tractatu de ſacramento altaris, quę quamuis con-
ſentiat recentioribus, attamen propter eius negati-
ones, non erit inane eam recenſere, nam modum lo
quendi mihi minus placentem multi ſequuntur. D.
Iſennachius amicus noſter ſequitur Guilhelm. Cape — Iſennach.
eius mentem. 1. Motus nihil ſignificat poſitiue vel
affirmatiue, vltra mobile & terminũ ad quẽ, vnde
concludit motum nec quid abſolutum, nec quid re
ſpectiuum dicere vltra mobile & terminũ ad quem
& in hoc concordat cum ſententia neotericorum.
2. Motus vltra mobile & terminum ad quem dicit
plures negationes, ita quod motus eſt quid compo-
ſitum ex pluribus affirmationibus & negationi-
bus, quod intellige quo ad quid nominis, non ad
quid rei. 3. Tales negationes poſſunt ſtare cum affir
mationibus, ſed non cum affirmationibus ſibi op-
poſitis, nam vna parte caliditatis producta, altera
nondum eſt producta, & ita ſtat affirmatio vnius
partis cum negatione alterius. 4. Antequam pona-
tur aliqua affirmatio termini ad quem non eſt mo
tus, nulla enim parte ipſius acquiſita motus non-
dum incepit. 5. Cum quibuſlibet affirmatiõibus mo-
tus ſtant infinitę negationes eiuſdem proportionis
Tot enim ſunt negationes quot partes adhuc ſunt
acquirendæ, hæ autem eiuſdem proportionis ſunt
infinitæ, cum continuum ſit diuiſibile in ſem-
per diuiſibilia. 6. Motus non eſt per ſe in prædica-
mento, ſed ſolum reductiue, quia vt ſic componi-
tur ex affirmatione & negatione, ſed negatio non
eſt per ſe in prædicamento. Sed reducitur ad genus
in quo eſt affirmatio per ſe negati. 7. Motus ſicut &
ſimilia, generatio, alteratio. &c̃. non habent quid
rei, ſed ſolum quid nominis. Nam talis dictio ſup-
plet vicem vnius orationis cui æquiualet, & vnica
dictione exprimimus cauſa ornatus aut breuiloquij
hoc vltimum longiuſcule declaratũ reperies apud
eum q. illa. 1. de ſacra. altaris. Et frequenter prorum-
pit G. de Ockam in hoc. Iſte terminus non habet — Ockam
quid rei, ſed ſolum quid nominis.

Tertia opinio neotericorum, qui prioribus con- — Ockam
tradicunt, nam quamuis ante Ocham pauci in du-
bium vertiſſent de diſtinctione motus & mobilis,
ſed omnes eodem itinere fuiſſent ingreſſi. Ipſe in-
cepit inueſtigare an neceſſe eſſet tantam entium po-
nere multiplicitatem, maxime quæ ſenſu dinoſci
nequeant, & rationes antiquorum ſophiſticas de-
prendit. Igitur cum non ſit ponenda pluralitas
apud philoſophum, vbi ſenſus non conuincit aut

ratio vrget, ideo omnem talium entium pluralitatem abſtulit.ſ. quantitatis, longitudinis, temporis, totius, numeri, relationis per omnes ſpecies & modos relatiuorum (quatuor vnionibus demptis) humanitatis, differentiæ, proprię paſſionis, figuræ, formæ artificialis, motus generationis, alterationis, actionis, paſſionis, loci, quando, habitus, ſitus, vt hæc vbiq; obuiam occurrunt. Sicq; planum & intelligibilem reddidit philoſophiam, vt vel analphabeticus intelligeret, quæ alioquin tot formis, compoſitionibus, reſpectibus, indiuiſibilibus omnino ſcotica & tenebroſa erat.

¶ Vtraq; ſententia male audit ab aduerſarijs, Greg. Arim. dicit opinionē de motibus eſſe fictionē, ita & alij dicūt eſſe mera figmēta ponere tot realitates & continuā entiū inceptionē & deſitionē in motu vnius muſcę, D. Iſennachius anilē dicit, d. quoq; Coronellus Iuniores nō nominales debere appellari a noīe, ſed numinatos a numine affirmat ob hoc pclarū inuentū, nā ait eos fictoribus nō realibus cōtradicere. ¶ Qui ſunt de alia hęreſi, paria cōuicia eiaculantur, Gualterus Burleus inqt neotericorū opinionē incōſuetā & erroneā, & qđ deſtruat naturā & principia naturalia, & ideo cū tali hoīe naturalis nō debeat diſputare. ¶ Chun. Sūmerhardus totus in fermento eſt, q ait recētiores nedū loq cōtra rōem, ſed cōtra ſenſum quoq;, & q dent cauillātes ſolutiones. Sic alij alijs vtunt̄ Ledorijs, qđ inq; tolerabile eſſet in doctis, ſi nō & indocti quoq; plura pfunderent, vti Hemericus de Campo cū omnitate ſua in pbleumatibus ſuis p Alberto magno, temere pleraq; modernorū carpſit, quorū intelligentiā nondū fuerat aſſecutus, at iam ſubtilē & ingenioſam ſententiā explicemus breuibus, qm̄ ipſa non vult entia multiplicari abſq; ſenſu vel ratione. 1. Quāuis aliq res ſit ſucceſſiua, cuius pars acqrat̄ poſt partē, tn̄ nulla eſt res ſucceſſiua in vniuerſo ſic ſucceſſiua qđ partibus ei9 repugnet eſſe ſimul, vide q̄ntā difficultatē abſtuleris dictorū realiū. ſ. a quarto vſq; ad. 11. 2. Motus nullā entitatē reſpectiuā importat a rebus abſolutis diſtinctā nā ponūt oēm rē mundi eſſe abſolutā & reſpectiuā vt leges in Greg. diſ. 28. primi nō allego alios, q ſi ſcribā in metaphyſica, locuplete tangam. 3. Motus nullā rē abſolutā pricipalr̄ importat a termino ad quē & mobili realiter diſtinctā, vn̄ cū alij in alteratiōe ad minus neceſſario ponūt. x. entitates iſti ſunt tribus cōtenti, nā ponūt ignē, calorem, aquā dico ad minus, q nō loqmur iā de reſpectu diſtinctionis, diſtantię, reactionis. &c. 4. Motus non ſignificat abſolute terminū ad quē vel mobile, ſed tunc quando acquiritur vna pars formę vel vbi aut deperditur poſt aliam. Non enim caliditas eſt motus abſolute, alioquin eſſet motus, quādo ſtaret ſub eſſe quieto, ſed dicit̄ motus qn̄ iam partibilr̄ acqrit̄ in aqua qđ aliqd eius eſt acqſitū, & aliqd acqrendū. 5. Sequr̄ qđ ppt̄ magis reale illi dicunt aliqd moueri, quā primi: patet, q ipſi dixerūt aliqd moueri formaliter ab illo diminuto ente ſucceſſiuo cuius nihil eſſet pñter quam mutatū eſſe. Iſti vero iuniores dicunt aliqd moueri ſcđm reales ptes formæ aut vbi acquirēdas aut deperdēdas. 6. Cōtrouertūt tn̄ q illorum ſit motus. Greg. de Arim. diſ. 1. q. 4. ſcđi aſtruēte formā acqrendā eſſe motū, aut ſpaciū ſup q̄ mobile mouet̄, hanc dicit d. Vſing. eſſe cōmunis ſcholæ. Georgius Bruxel. dicit ipſum mobile ſeu ſubiectū eſſe motū, & illā dicit Coronel. & Dullaert eſſe cōmunis vię neotericorū, q eſt verū; at tu diſtinguito ad huc acutius qm̄ motus cōcretiue eſt mobile, abſtractiue eſt forma vel vbi. &c. Reperies iſtam ſententiā apud prenominatos & ioan. Maioris amœni ingenij doct. diſ. 2. q. 2. ſecundi, Gab. ibi q. 1. Capreolū lib. 2. diſ. 1. q. 2. cōcluſiōe. 2. qui hoc loco deſciuit a cōmuni ſuorū affeclarū ſentētia, tenuit eā Saxo, & Vueſalia, Petrus Camerac. Super ſphera Sueſſa ad quorū ſententiam reſpondetur ad quęſitum

Margin: Arim. — Iſennach. — Coronel. — Gualter9 — Sūmerh. — Hemeric9 — Greg. — Arim. — Vſingi9 — Bruxel. — Coronel. — Dullaert — Io. Maio. — Gabriel. — Capreol9 — Saxo — Vueſalia — Camerac. — Sueſſa

Articulus. II.

Concluſio. I. Non eſt ponēda aliq res ſucceſſiua diſtincta a rebus permanentibus; illa cōcluſio probat̄ per Greg. Arim. quia ſi motus eſſet talis res ſucceſſiua ſequeret̄ aliquid eſſe dū fieret, & fieri dū eſſet ſed hoc eſt contra Ariſt. 1. perihermenias q fit nō eſt, & Auer. 5. phyſ. dicit eſſe euidēs Com. 15. ¶ Si ſoluis dictū Ariſt. verū de permanentibus nō ſucceſſiuis, cōtra hoc eſt Ariſt. qui vbi ſupra. 5. phyſ. pbat q generatio nō generat̄, quia generaret̄ dū eſſet & ſic ſimul eſſet & fieret. Modo generatio ſcđm diuerſarios eſt ſucceſſiuū, ergo Ariſt. etiā in ſucceſſiuis habuit pro inconuenieti aliquid fieri dum eſſet. ¶ Secūdo quia nihil cōponit̄ ex non entibus. ſed pars prior & poſterior rei ſucceſſiue ſunt non entia, ergo ex eis non cōponit̄ motus. Immo ſic motus eſſet Chymera, q componeretur ex incomponibilibus; quoniam dum illę partes non poſſunt ſimul eſſe non poſſunt etiam ſimul componere, tenet conſequentia quia actus ſecundus q eſt cōponere preſupponit actū primū qui eſt eſſe. ¶ Confirmat̄ q ſecundū te, pars prior amplius non eſt, ergo non poteſt copulari p mutatū eſſe ad partē poſteriorē, nā ſic non ens cōtinuaretur alteri. Diuidatur motus illius horę in duas medietates cōtinuatas per mutatū eſſe mediū, tūc enim neutra medietate exiſtēte, quō poteſt totū eſſe plura inferius de tempore in quarto.

Concluſio. II. Motus non diſtingui̅t a mobili, pbatur q alias ſubiectū pro eodē tēpore acqreret acci dens & perderet. ſ. illud mutatū eſſe ipſius motus, ſed hoc eſt cōtra Ariſt. 8. phyſ. tex. com. 62. vbi aſſumit p impoſſibili ſimul eſſe generationē & corruptionē eiuſdē, ſed tēpus mediet inter eas. Incōueniens videbit̄, ait, ſi factū mox neceſſe eſt corrūpi & nullo tēpore permanere, & Auer. ait oē generatū habet eſſe in actu, & exiſtēs in actu eſt in tēpore demonſtrato, alias natura ageret ocioſe, deducit late Arim. diſ. xvij. q. ij. art. 2. primi, alias etiā corrueret ratio Ariſt. in. 5. phyſ. qn̄ probat motū nō generari. ¶ Confirmat̄ q ſic dicēdo motus non eſſet motus, pbatur q motus eſt actus entis in potentia, ſed nec pars prior eſt actus eius, nec pars poſterior, quia neutra eſt, & igitur neutra poteſt eſſe actus, & nullam aliam partem habet motus, quia mutatū eſſe non eſt ps eius, ſed ſolum terminus, ergo nec ſecundum ſe, nec ſecundum aliquam partem eſſet actus entis: Confirmatur q non poſſit dici actus ratione mutati eſſe, quoniam actus ibi eſt perfectio & non reperitur in generatione, quoniam eſt forma diuiſibilis, eſt expreſſa ſententia Auer. 5. phyſ. Com. xxi. vbi ſatis liquet ratione indiuiſibilis non poſſe dici eſſe actum. Rationes iſtæ ſunt Grego. partim.

Margin: Arim. — Ariſtot. — Auerroys — Ariſtot. — Nullus ſanæ mētis admittit ait Greg. — Ariſtot. — Auerroys — Arim. — Ariſtot. — Auerroys — Greg.

Concluſio.III.Motus localis non diſtinguitur a mobili, ꝓbat̃ qa oĩs actus ſeribilis inquantũ huiuſmodi eſt latio, ſed aliq̃ res permanens eſt huiuſmodi ergo eſt latio, maior eſt diffinitio eius hoc tertio minor patet de mobili quod actu acquirit partẽ loci poſt aliã.&c̃.Manifeſtat̃ hoc etiã in angelo, q mouetur localiter, & tñ cũ ſit indiuiſibilis,non poteſt in ſe recipere tale accidẽs extenſum ſicut eſt motus per alios.¶Cõfirmat̃ motus localis eſt primus motus.8.phyſ.tex.Com.54.ſed ſi motus diſtingueret̃ a mobili,iam motus localis non eſſet primus,nã anteꝙ moueret̃ localit̃,tunc moueret̃ ad illud accidẽs ſucceſſiuũ.Preterea motũ localit̃ per ſe non mutat aliqđ eſſe,per Ariſt.ibi,dicit em̃ ibi. Secundũ hunc

Ariſto. ſolũ motũ,nihil mutat̃ in eſſe qđ mouet̃,ſed ſi motus eſſet diſtinctus a mobili iam p̃ter mutationẽ ad vbi mutaret̃ etiã mobile ad illud accidẽs ſucceſſiuũ.

Ariſtot. ¶Dicta ſatis etiã ꝓbant̃ p Ariſt. q hoc.iij. ait &.xi. metaphyſ.Nõ eſt vllus mot⁹ p̃ter res ipſas, & Auer.

iij.phyſ. Com.4. ait motus non differt a perfectiõe ad quam eſt,niſi ſecundũ maius & minus,&.v. huius id ad quod eſt

Com.vi. motus,eſt de natura motus.

Cõcluſio.IIII.Alteratio nõ eſt fluxus aut ens ſucceſſiuũ ab alterabili & alteratione diſtinctũ, ꝓbat̃ qa oĩa poſſunt ſaluari ponẽdo ꝙ alteratio ſit qualitas illa fluens,ergo eſt debilitas ingenij non poſſe rationes non nodoſas hoc apparent̃ tantũ ꝓbantes diluere,qđ aũt ſit alteratio patet qa eſt actus alterabilis in q̃ntũ huiuſmodi,ergo eſt alteratio,a diffinitione ad diffinitũ. Et quod ſic debeat accipi actus,

Com. oſtẽditur per Com.5.phyſ.Com.21.qui dicit ꝙ diffinitio motus in tertio non cõueniat generationi, quia in ea non ſit actus diminutus de genere eius ad quod eſt motus, & cauſa in hoc eſt, qm̃ forma eſt indiuiſibilis.Vides ꝙ p actũ motus intelligit terminum ad quẽ diminutũ per motũ cõplendũ.Ideo di-

Com. cit Com.ꝙ eſt actus permiſtus potẽtię.¶Confirmat̃

Com. per allegata priori cõcluſione &ꝙ com. ait.8. phyſ. Com,xvij.Subſtãtia motus eſt de natura eius ad qđ

Tartaret. eſt,idẽ dicit Com.xxi.& Com.xxxi.Tartaretus ſuis diffidens facit problema neutrum.

Concluſio.V.Generatio nõ diſtinguit̃ a forma, quę tali generatiõe acq̃rit̃, ꝓbat̃ illa concluſio p allegata & declarata in fi. primi phyſicorum.

Concluſio.VI.Augmentatio non diſtinguit̃ ab augmentato,nec diminutio a diminuto, ꝓbat̃ illud quo poſito ponit̃ effectus, & non poſito oĩbus etiam alijs poſitis,illud eſt cauſa eius ſufficiens. Sed ſi animatũ ſolã quantitatẽ maiorẽ acq̃reret,ſine tali ſucceſſiuo,ipſum augmentaret̃, ergo ſola q̃ntitas maior adueniens auget animatũ, & non ille fluxus qm̃ ille fluxus,non augeret.

Concluſio.VII.Motus non cõponit̃ ex negationibus patet qa actio eſt motus, & tñ eſt prędica-

Ariſt. mentũ,ſimilit̃ Ariſt.ponit motũ in p̃dicamẽto paſſionis & ſic de ceteris.Vnde motus habet quid rei, qa verũ eſt dicere de caliditate quę iam ꝓducit̃, hęc res eſt motus,ꝓbat̃ qa eſt actus entis in potẽtia. &c̃.

Ocham vnde vbi G. de Ocham negat aliqua habere qd rei,

Burleus ipſa vere habent, & in hoc Burleus bene improbat

Coronel. Ocham hic Decreueram plura afferre ex Coronello

Dullaert. Ioan,Dullaert,Saxone & alijs, verũ ne in immen-

Saxo ſum creſceret quęſtio,hęc reſecanda erant.

Articulus.III.

Dubium.I.an actio ſit paſſio.

¶Pręmitto.I.actionem capi multifariã.1. pro actu formali actuante,vt ſunt formę.2.pro ipſo agente principali.3.pro eo quo agens agit in paſſum,& ſic eſt res acta.4.pro operatiõe noſtra qua ceſſante nullus effectus remanet, & ſic agere diſtinguit̃ contra facere.vi.ethic.

¶Pręmitto.II.paſſionẽ ſimiliter multifariã vſurpari.1.pro eo ꝙ affici t ſubiectũ.2.ꝓ propria paſſione. 3.pro q̃litate quę titillat appetitũ ſenſitiuũ.4. pro eo qđ patitur.5.pro eo ratione cuius paſſum dicitur Arim̃ diſ.

pati.6.pro q̃litate inferente paſſionẽ ſenſui.Et quã i.q.5.ſcđi

uis hic aliq magna faciant feſtã, at vt nos breuibus nos abſoluamus ita reſpondẽdo dubiũ enodamus.

Actio tertio modo vſurpata eſt paſſio,q̃nto modo vſurpata,nã eadẽ caliditate qua ignis agit,aqua patitur,& ſic eadẽ caliditas eſt actio & paſſio, non me fugit etiã aliter poſſe dici, at aduerte non ſequi actio eſt paſſio,ergo agere eſt pati,qm̃ vt in ſummulis docuimus, iſte locus a cõiugatis nõ tenet,niſi in

eſſentialibus,vt voluit Marſ. in primo q.vi. Marſil.

Articulus. IIII.

Rationes quia ſunt plurimę,ego vtcũꝙ cõglome- Arim.

rabo,quod plures in idẽ recidant.Vnde volo p or- Venetus.

dinẽ accipere illas,quas cõtra ſe format Greg.Arim. Burleus.

poſtmodũ alias cõiungam⁹ ex Veneto,Burleo,Au- Aurelius.

reolo,Coronello & alijs.Primo oĩs res quæ poteſt Coronel.

manere,motu nõ manente diſtinguit̃ realiter a motu,& ſic eſt de mobili ergo maior videt̃ eſſe primũ Scotus.

principiũ quodlibet eſt vel non eſt & ſub vrgentiori forma aſſumit Sco.diſ.1.q.v,Nihil eſt idẽ realit̃ a,ſine quo a poteſt eſſe realit̃ ſine cõtradictione,ſed mobile poteſt eſſe ſine cõtradictione abſꝙ motu,ergo diſtinguunt̃,maior probat̃ qa qđ idem realiter

ſit & non ſit eſt oppoſitũ primi principij. Et nega- Ariſt.

ta illa maiore non poſſit probari diſtinctio entium Alphonſ.

Iſta enim eſt via qua Ariſt,probat.4.phyſ.T. Com. Auguſti.

3.locũ diſtingui a locato, & Alphonſus ait eſſe viã Auguſtini de virtutibus animę. Scđo.Res permanẽtes habẽt oẽs partes ſimul.Motus non habet oẽs partes ſimul,ſed eis repugnat eſſe ſimul. ergo non ſunt idem. Tertio.Nullus motus poteſt eſſe in inſtanti, quęlibet res permanens poteſt eſſe in inſtanti, ergo motus non eſt res permanens. Similit̃ deus poteſt creare mobile,& non poteſt creare motũ,ergo motus diſtinguit̃ a mobili.Quarto.Nihil eſt mediũ acquirendi ſeipſum,ſed motus eſt mediũ acq̃rendi formam,ergo motus non eſt forma,qa acq̃ſitio rei diſtinguitur a re. Quinto. Calor diſtinguit̃ ab aqua,

& aqua eſt mobile,& calor ſcđm te eſt motus ergo Sũmerh.

motus diſtinguit̃ a mobili,ita ratiotinat̃ Sũmerh.

Sexto.Si motus non diſtingueret̃ a mobili,iam nõ Ariſtot.

eſſent quinꝙ ſenſibilia cõmunia, contra Ariſt.2.de anima.vbi enumerat motũ.Septimo.Oĩs motus eſt tardus vel velox, nulla res permanens eſt tarda vel velox, ergo nulla res permanens eſt motus,in cameſtres.Octauo.Motus eſt in mobili,mobile nõ eſt in mobili,ergo motus non eſt mobile.Item motus terminat̃ ad formã,forma non terminat̃ ad formã,

ergo motus ſimiliter non erit forma, hæc eſt ratio Burleus

Burlei.

Secundo pricipalit̄ rões fiūt, q̄ forma acq̄ſita aut
deperdita nō ſit motus. Prio ad q̄litatē eſt motus p
ſe, ad motū nō eſt motus. v. phyſ. ergo q̄litas non eſt
motus Scd̄o albedo nō eſt motus, ſed albefactio. v.
Auicenn. phyſ. t. cō. 10. & Auicēna in ſcd̄o tractatu ſufficiētię
ſuę ait abſurdū eſt dicere q̄ nigreſcere ſit nigredo
Auer. & alibi. Abhorreo dicere ꝙ nigreſcere ſit nigredo.
Tertio oīs via ad rē diſtīguit̄ ab illa re Auer. 3. phyſ.
Com. 4. Sed motus eſt via ad rē. 1. cœli Com. primo
ergo motus nō eſt illa res ad quā eſt. Quarto ſeq̄ret̄
q̄ motus de cōtraria q̄litate in cōtrariā, non eſſet
vnus numero, ꝓbat̄ q̄a ibi ſunt duę formę, q̄rū vna
cōtinue acq̄rit̄ alia cōtinue dep̄dit̄, ergo etiā eſſent
duo motus, tenet cōſequētia, q̄m q̄libet illarū forma
rū eſſet motus. Quinto nullū ſucceſſiuū eſt res p̄ma
Auerroys nēs, mot⁹ eſt ſucceſſiuū, ergo nō eſt res p̄manēs. Sex
to Auer. hic diſtinguit de motu q̄a prio ſit forma ad
quā eſt motus, ſcd̄o ſit via vel fluxus ad iſtā formā,
ergo eſt de intētiōe eius ponere fluxū diſtinctū a for
ma ad q̄ eſt mot⁹. Septio tali formæ nō cōtrariat̄
q̄es, & motui oppōit̄ q̄es, ergo mot⁹ nō ē talis forma
Buridan. Tertio principaliter contra motū localē, & prio
Marſil. rōe Buridani & Marſ. hic. Supponūt duo. Primū ꝙ
moueri localit̄ eſt alit̄ & alit̄ ſe habere ſcd̄m pri⁹ &
poſterius. Scd̄m q̄ ſi eſſet ſolus lapis cū deo, adhuc
deus ſine alia ſubſtātia creāda poſſet mouere lapidē
ꝓbat̄ q̄a nō īplicat cōtradictionē, ſcd̄o q̄a eſt articu
lus Parrhiſ. deū poſſe mouere mūdū motu recto, ter
tio q̄a nō eſt curandū ꝙ illa ſuppoſitio obuiat natu
ralibus, q̄a in inq̄ſitiōe veritatis licet oēm veritatē,
p ſe autoritate vel rōe notā ſupponere, eo ꝙ oīe ve
rū vero cōſonat, tūc talē rationē inſtruūt. Lapis in
caſu dicto moueret̄, ergo alit̄ & alit̄ ſe haberet & nō
ad aliq̄d extrinſecū, q̄a p caſum nullū eſſet niſi de
us, ergo alit̄ ſe habet reſpectu intrinſeci & nō reſpe
ctu ſuę eſſentię, ergo reſpectu mot⁹ ſeu flux⁹ ſupad
diti. Et tū iſte mot⁹ lapidis eſſet eſſentialit̄ ſi ſis mo
tui locali. Scd̄o mobile mouet̄ localit̄, mot⁹ vō nō,
ergo mobile nō ē mot⁹. Tertio eſſe terrā ē naturale
terrę, moueri ſurſum eſt violētū terrę, ergo moueri
ſurſū nō ē terra. Quarto mot⁹ de nouo p̄ducit̄, mo
bile nō de nouo p̄ducit̄, ergo mobile nō eſt motus.
Quarto principaliter ſic quis argumentat̄. Primo
motus diuidit̄ ad diuiſionē mobilis, ſimiliter ante
omnē motū fuit motus, & ante omne mobile non
eſt motus, ergo mobile non eſt motus. Scd̄o motus
eſt diuiſibilis, & aliquod mobile vt angelus eſt in
diuiſibile, ergo motus non eſt mobile. Tertio Eck
ardus iam mouetur, & ante horā non mouebat̄, er
go in iſta hora acquiſiuit entitatē à qua dicit̄ moue
ri. Quarto motus eſt cauſa caloris. 1. Methereoꝝ, vbi
tū nullū mobile eſt cauſa caloris, ſed potius frigidi
tatis, vt patet ſi lapis lapide aut ferro fricetur, ergo
eſt aliqua alia entitas, quæ eſt cauſa caliditatis, & il
la eſt motus. Quinto quia ſepe & multū ſcribens eſt
aptior ad ſcribendū, ergo videt̄ ꝙ ex pluribus moti
bus actualibus, generet̄ vnus motus habitualis, ergo
mot⁹ diſtinguit̄ a mobili. Sexto impet⁹ diſtinguit̄
a mobili, ergo & motus a ſimili. Septimo ſi quęret̄
eundē eſſe motū circularē & rectū ꝓbat̄ in p̄iectiōe
ſphęre vel troci. Octauo ſeq̄ret̄ q̄ materia eſſet act⁹
patet q̄a eſt mobile, igit̄ etiā motus per te, ergo &
actus, a diffinitiōe ad diffinitū. Nono Eckardo mo
to ſurſum, & Eckeberto deorſum, ibi ſunt motus
cōtrarij, & tū mobilia non ſunt contraria

Reſpondet ad illa, hoc ſolo p̄miſſo, quod mot⁹
nō ſignificet abſolute, ſed connotatiue, nō em̄ ſi
gnificat rē vt eſt ſub termino ad quē totali, ſed q̄n
iam eſt in via ad acq̄rendū vel deperdēdū, & ita nō
ſignificat q̄d, ſed aliq̄lit̄ ſe habēs, vnde tūc reſpōdet̄
Ad primū q̄ eſt Achilles, ſed eneruatus aduerſari
orū, reſpōſum fuit q. de q̄ntitate ratiōe tertia prin
cipali, & in Elench. q. 2. notabili. 4. vbi oſtēdim⁹ q̄n
illa via ſit bona & q̄n non, vnde nō nego maiorē q̄
eſt principiū ꝓbandi vnā rē differre ab alia, ſed cō
ſequētiā. ¶ Vnde fateor q̄ in abſolutis aut abſolu
te demōſtratis ꝓbat diſtinctionē realē, tū in alijs nō
ꝓbat niſi diſtinctionē rōis vt expreſſe voluit Ariſt. Ariſt.
1. phyſ. & hoc textu tertij phyſ. numero. 19. quō alij di F. Marcus
luant F. Marcus, Vſing. & G. Arim. fuit alias dictū, Vſing.
reſpondēt em̄ ad minorē motū manere, ſed nō ma Arim.
nere motū, q̄ nō placet. Ad ſcd̄m dico q̄ ſicut ſuc
ceſſiuū capit̄ bifariā, ita & res p̄manēs, q̄m res p̄ma
nens aliq̄n eſt cuius p̄tibus nō repugnat eſſe ſimul,
& ita oīs res mūdi eſt p̄manēs, ſed ſi capit̄ p̄ ea cui⁹
p̄tes ſimul ſunt, ſic caliditas q̄n eſt in motu in aq̄ nō
eſt res p̄manēs. Ad formā res p̄manentes habēt oēs
partes ſimul, vniuerſalit̄ negaret̄, ſed ſufficit ꝙ par
tes nō repugnāt quo ad eſſe ſimul. Sed partes motus
nō ſunt ſimul, dico p̄prie eſſet falſa. & eſto q̄ nō
ſint ſimul, tū erūt ſimul. Tamē cōcedit̄ in hoc ſenſu
ad hoc ꝙ res moueat̄ req̄rit̄, q̄ ſucceſſiue acq̄rat vel
deperdat vnā partē poſt aliā. Ad tertiū concedo q̄
deus nō poteſt facere motū in inſtāti, q̄a iam motus
non eſſet motus Cameracē. q. 13. primi, & mobile Camerac.
poteſt. ergo diſtinguunt̄, nego cōſequentiā q̄a ſcd̄m
Ariſt. ſolū īfert diſtinctionē rōis nō realē, vnde hoc Ariſto.
q̄ eſt motus deus poteſt facere in inſtanti, ſed non
motū, rō eius fuit dicta in capite ſolutionū, vnde in
abſolute demonſtratis cōſequentia eſſet bona, ſed
maior falſa, eodē mō de annexo dicas, do inſtantiā
in ſimili, deus poteſt creare leonē, & non poteſt cre
are genitū, ergo leo non eſt genitus. Ad q̄rtū dico
aliq̄d incōpletū bene poſſe eſſe mediū acq̄rendi ſe
ip̄m cōplete. Et motus nō alit̄ eſt acq̄ſitio niſi quia
eſt vna pars cōtinue acq̄ſita poſt aliā. Eodē mō mo
t⁹ dicit̄ ḡnatio. i. vna p̄s adḡnata poſt aliā. Ad q̄ntū
cōcedo q̄ mot⁹ abſtractiue ſeu terminatiue diſtin
guit̄ a mobili ſubiectiue ſeu cōcretiue, ad formā tū
argumēti negat̄ cōſequētia, q̄a arguit̄ a nō diſtribu
to ad diſtributū ī dictiōe mobile. Ad ſextū dico mo
tus eſt ſenſibile cōmune, nō vt eſt entitas vna a plu
ribus ſenſib⁹ p̄ceptibilis, ſed q̄a plures ſenſus p̄cipi
unt eorū obiecta p̄pria moueri ſcd̄o de aīa vide.
Ad ſeptimū dico ꝙ ſicut motus eſt tardus vel velox
i. aliq̄d velocit̄ aut tarde mouet̄, ita & res eſt tarda
vel velox. ſ. in mouendo, & ita minor eſt falſa. Ad
octauū dico q̄ mot⁹ eſt ī mobili denominatiue, q̄a
mobile denominat̄ moueri, ſed nō eſt in mobili in
heſiue, niſi accipiat̄ pro forma. D. Coronell. Saxo, Corond.
Dullaert & noſtri cōmunit̄ dicūt eſſe accipi p̄ ſcd̄a Saxo
intētiōe, at tūc inſtat Venetus, q̄ ſic mobile eſſet in Dullaert.
motu, ego nō reputo hoc abſurdū, q̄m Eckardus di Venetus.
cit̄ eſſe in motu, etiā cōſueto modo loq̄ndi. Sed cur
Ariſt. vnā negauit nō aliā, rō eſt q̄a videmus aliquē Ariſt.
motū eſſe inheſiue in mobili, ſicut caliditatē in aq̄,
ſed non mobile videmus inheſiue eſſe in motu. De
terminatione formę iam dicetur.

Ad.II.principaliter inducta.Ad primũ dico ad q
litatẽ qeſcentẽ eſt motus per ſe,ſed motus nõ eſt qli
tas qeſcens,ſed mobilis.ſ.quę eſt in vlteriori tendẽ
tia ad partes acquirẽdas, vnde cõſequẽs indefinitũ
cõcedat,qa qlitas q̃ iã eſt ſub eſſe qeto nõ eſt ampli
us mot⁹.Ad ſcdm reſpõdet p idẽ qa albedo qeſcens
nõ eſt mot⁹,ſed albedo mobilis, q̃ eſt in tẽdẽtia vl
Com. teriori.&c.Et q̃ Com.ſic loquat̃ de albedie qeſcẽ
te patet qa ait ibi.5.phyſ.Com.5. Et qa manifeſtũ
eſt q albedo eſt forma qeſcẽs imobilis,& q fingit
ipſam moueri nõ eſt cũ eo loqndũ ĩ hac ſciẽtia.Nõ
Auicen. difformiter reſpondeat ad Auicennã, aut voluere
noĩe albedinis nõ formaliter exprimi rationẽ mo
tus.Ad tertiũ dicit̃ q motus nõ eſt via ꝓprie, ſed
traſſumptiue,& tũc dicit̃ ad argumentũ cõcedendo
totũ qa differũt ſicut imꝑfectũ & ꝑfectũ, caliditas
eñ vt imperfecta eſt via ad caliditatẽ ꝑfectã,ſic quo
ꝙ caliditas ꝑfecta terminat caliditatẽ imperfectã.
Arim. Ad quartũ qcquid dicat Greg.Arim. cõcedat̃ quod
ſint duo motus vnus acqſitiuus,alius deperditiuus
ſicut ſunt duę formæ, & hoc manifeſtius patet in
ſubſtantia.vbi illi motus habẽt ſpecialia noĩa.ſ. ge
neratio & corruptio, & extenſo vocabulo, etiã hic
Ariſto. pñt ſic appellari. Q aũt dicit̃ eſſe cõtra Ariſt.5.
phyſ.T.c.47.negamus,bene agit ibi de cõtrarietate
motuũ, & vnde ſumat̃ vt ibidẽ explicabimus.Ad
quintũ nullũ ſucceſſiuũ quo ad eſſe & fieri eſt res ꝑ
manens,quia omnino nihil eſt. Sed motus non eſt
ens ſucceſſiuũ quo ad eſſe, ſed ſolũ quo ad fieri.Ad
Saxo ſextũ reſpondet Saxo voluiſſe Com. Rem ſignifi-
catã bifariã enunciari a nobis,primo noĩe rei qui-
eſcentis,& ita capimus terminos de genere quanti-
tatis,qlitatis & vbi,ſcdo noĩe fluxibilitatis, & ſic
vtimur terminis ꝑdicamenti actionis & paſſionis.
Auerroys Vnde ſubdit Auer. quod motũ capiẽdo ꝓ forma
diminuta,q ille ſignificatus eſt verior, licet pro
via aut fluxu accipiẽdo, ſit ſignificatus famoſior
Ad ſeptimũ dico huic formę vt in termino ad quẽ
non opponi quietẽ,tñ ei opponit̃ qñ iam eſt in cõ
tinua tendentia partibiliter plures partes acquirẽ-
di, volo dicere forma mota non quieſcit, ſic nec
motus eſt quies.

Ad.III.principaliter inducta reſpondeo ꝙuis iam
Saxo arbitror oĩa liquere.Ad primũ, qa argumentũ põt
Bruxel. ſub varijs figuris induci,ſicut Saxo inducit de ſphe
ra mota,alij de lapide in vacuo.&c.Bruxellen. in-
Coronel. terimit primã ſuppoſitionẽ qa hoc ſit qd noĩs ipſi⁹
Dullaert. moueri,nõ ipſius moueri localit̃.Coronell.& Dul
laert eũ reprobant q̃ſi per hoc voluerit ſoluere rati
Saxo. onẽ,q tñ non intendit ſicut patet in ſcda opi. per
eum recitatã. Reſpondet ergo ſcdm Saxonẽ q ta-
lis lapis moueret̃ localiter & ſimiliter deus poſſet
mundũ mouere motu recto, & ꝙuis non mutet lo
cum,quia non eſt in loco, tñ mutaret ſi eſſet locus
Ockam ipſum circũſcribẽs ego fortifico hanc ſolutionẽ per
ſimile G.de Ockã q.x.ſecundi,q vnus angelus diu
tius durauerit alio,non reqrit̃ ſucceſſio aliqua in
actu,ſed in potẽtia,nã ſi nulla ſucceſſio eſſet, adhuc
vnus angelus plus duraret ꝙ alius,qa coexiſtit ma-
iori ſucceſſioni in potẽtia,& ibi fingit̃ tẽpus ima-
ginariũ,a ſimili ergo etiã licet ponere vbi imagina
rium ſi lapis moueret̃ in vacuo,vel extra cœlũ, qm
ſi Eckardus eſſet in vacuo,adhuc aliter eſſet ſituatus
ſedens quã ſtans,ſupinus ꝙ erectus, & hoc propter
ſolum vbi imaginariũ. Verum eſt quod illo modo
moueri dicitur moueri localiter impropriе.
¶Aliter reſpondet Greg.Arim. q non moueret̃ lo Arim.
caliter lapis,vel cœlũ.&c.nullo alio loco exiſtente
& ita interimit ſcdam ſuppoſitionẽ & inqt mirum
eſt,q aliqs oppoſitũ cõcipiat, quõ eñ qd poteſt lo
caliter moueri ſine loco, aut qlitatiue ſine qlitate.
Et ergo ſi aliqd mouet̃ localiter hoc oportet ꝙ fiat
ad locũ,vel circa locũ.&c. ad ꝓbationẽ ſuppoſitiõis
dicit̃ ꝙ non implicat cõtradictionẽ, ſi deus creet lo
cum,q poteſt, & ita vtrũꝙ eſt poſſibile,alias vero
ĩplicat moueri localit̃ ſine loco. Et D.Coronell. ait Coronel.
q quantũcunꝙ deus diceret iſtũ lapidẽ trahere aut
circũuoluere, tñ non dicat̃ moueri localiter, & ita re
ſponſio illa eſt cõmunis,prima tñ magis qetat. Ad
ſcdm cõcedo mobile moueri, & cũ aſſumis motum
non moueri,nego quod res quę eſt motus non mo-
ueatur.Ad Ariſt.dico q voluit motũ non moueri Ariſt.
ſ.per entitatẽ ſupaddidã vel ꝙ nõ mouet̃ ſubiectiue
ſcdm Arim.quãuis ego nõ ita loquar, immo hoc eſt
cõtra aduerſarios,qa ſi motus eſſet talis entitas ſuc- Arim.
ceſſiua adueniẽs mobili, tũc certe & ipſe motus mo
ueret̃.Ad tertiã admitto terrã violẽter moueri , ſed
entitas motus terrę ſurſum nõ eſt violenta.Nam di
citur violentus rõe termini, ad quẽ paſſum nõ incli
nat̃ vñ violentũ aliter appellat qñ addit̃ motui, &
qñ addit̃ terrę, vñ in cõſequẽte deberet etiã addi, ꝙ
non eſſet naturale terrę moueri ſurſum, q eſſet con
cedendũ & ita terra non eſt violenta,ſed motus vio
lentus.Ad quartũ motus de nouo ꝓducit, dico ꝙ il
la ꝓductio eſt ſcdm qd, vt de factione diximus q.1.
ſecũdi.In rationibus, ſed ita mobile etiã ſecũdum
quid de nouo ꝓducitur.
¶ Ad quarto principaliter inducta.Ad primũ dico
motũ diuidi ad diuiſionẽ mobilis, nõ ꝓprie tanꝙ
res ab eo diſtincta.Sed ad ſenſum impropriũ, quod
mobile diuiſibilit̃ acqrit partẽ poſt partẽ, puta ſit
corpus bipedale a & b, tũc prius acqrit nouũ locum
ab a,ſi illic incipiat moueri ꝙ ſcdm b.¶Ad annex
um dico ꝙ in ſenſu ꝓprio illa eſt falſa,añ omnẽ mo
tum fuit motus,qa ante motũ cœli nõ fuit motus.
Sed voluit Ariſt.nunꝙ verũ eſſe aliqd mouet̃,quin Ariſtot.
prius etiã mouebat̃, vt in.vi.phyſ. patebit,q etiã
de mobili eſt verũ.Ad ſcdm forte Ariſt.negat ange Ariſtot.
lum moueri.vi.phyſ.impartibile non mouet̃, at tñ
qa veritas eſt angelos moueri, vt Theologia tradit
Ideo dico motum eſſe diuiſibilem non ſemper in
ſui eſſentia,ſed quia diuiſibiliter acquirit vnã par-
tem formę vel vbi poſt aliam,vnde ſi Michael mo-
ueretur per horam ab Auguſta ad Tibingã, ille mo-
tus diuidi poſſet in.xvi.partes,ſecundũ.xvi.milia-
ria ſucceſſiue a Michaele pertranſita . Ad tertiũ in-
quit D.Coronel.imaginationẽ huius argumẽti eſſe Coronel.
tanti momenti apud alios, vt vbicunꝙ occurrat
ſemper pluralitatem entiũ admittant, ita quod no-
ua denominatio non ſit abſꝙ nouę rei ꝓductione
vel acquiſitione, hæc anſa tantæ multitudinis en-
tium fictorum, at ex bona dialectica conſtat fun-
damentũ eſſe caducum, poteſt enim denominatio
de nouo fieri propter mutationẽ factam in eſſentia
rei,vt non homo,homo per generationem. Secun-
do per mutationẽ in accidente, vt non albũ album.
Tertio per mutationẽ partiũ rei,ſicut in re artifi-

ciata fuſili, vt in cera diuerſimode figurata. Quarto per mutationē alicuius rei extrinſecę, ſicut dicit̃ moueri propter locū, ſic deus dicit̃ primo nō creator, & dein dicit̃ creare, ꝓpter mutationem factam in creatura, itidem in relatiuis, aliquid dicit̃, iam non filius, ꝓpter ſolā mortem patris. Quinto ſine omni mutatione intrinſeci & extrinſeci, vt eſt caſus Greg. Arim. diſt. 17. primi de eo qui eſt in gratia dei per ſolū velle dei, ſine gratia infuſa, ſed hoc Theologicum. Ad quartū dico quod nō motus pręciſe eſt cauſa calefactionis, ſed confricatio partiū: patet ga molle ſic motū nō calefacit: Secūdo quia ſi durum lente moueretur, nō caleſceret: Et quāuis varij, varias quoq; cauſas calefactionis afferant, vt licet intuenti Venetū et D. Coronellū, ¶ Albert⁹ em̄ ait motū eſſe calefactiuū, eo ꝙ per ipſum fit diſgregatio, diſtractio, & rarefactio: ſed ſtando ſolutioni tu dicas cōformiter ad experimentū ſenſus, calefactionē fieri ex veloci cōfricatione corporū: adeo quod plūbum in ſagitta ex motu liquat̃, & hoc eſt ex natura corporū cōfricatorū, & ita nō oportet amplius quęrere. Ad quintū dico generari habitū: vt etiam in logica diximus: quo iſtius membra prompte & faciliter ſcribunt, ſed nō cauſatur ex tali entitate ſucceſſiua, quā fingis, ſed ex digitulis laſſis & ſępe ſcribendo defatigatis vnde etiam ille habitus nō inclinat ad tale ens fictū ſucceſſiuū, ſed ſolum ad digitos ſic mouendos, Ad ſextū de impetu, quo ad antecedens relegamus ad. viij. phyſ, tamen hic negamus conſequentiā, ratio diuerſitatis tunc explicabitur. Ad ſeptimū dicit amœni ingenij doctor Ioan. Maioris diſt. 2. q. 2. ſecundi cōcedendo identice in re, ꝙ mot⁹ rectus ſit circularis, habent tñ illi mot⁹ adhuc diuerſas rōnes & cōnotationes, ꝙ ſufficit, ita cōcedit motum futurū quietem realiter; & multa ſimilia: vide eum, quam laconice & docte ſe expedit in illa materia, Ad octauū dico materiam nō eſſe actum actuantem vel informantem, bene tñ poteſt eſſe actus reſpectu loci. i. quod actualiter moueat̃ ad locū, cuius vnam partem actu acquirat poſt aliam. Ad nonum dico illos mot⁹ eſſe contrarios nō per eſſentiam, ſed extrinſeca denominatiōe: eo. ſ. quia termini ad quē ſunt contrarij, puta ſurſum & deorſum, extenſe loquendo. ¶ Hęc de prolixa illa q. quā largiter ꝓ ſcholaſticorū exercitatione, In vtramuis partem explicauimus. Vtraq; enim pars probabilis exiſtit: ac ſuos habet defenſores doctiſſimos viros: Ideo neutrā ficticiam reputo: niſi quod interdū verbis aliorum vſus diſputando propoſui, Declinaui tamen in eam partem, quę nō faciliter multiplicat entia pręter vrgentem neceſſitatē. Nam hęc via acutior apparet in eo & ſubtilior, quod rōnes alios inducentes ad plura ponenda ipſa diluit & retundit,

Arim. — Venetus — Coronel. — Albertus — Io. maio.

¶ Solent aūt ferme omnes hic materiā intenſionis & remiſſionis formarū, licet impertinenter, excutere: Verū cum Ariſt. nihil horum hic agat niſi in communi de motu, nos eam rem ad ſecundū librū de generatiōe velut in locum ordinarium relegam⁹: vbi Ariſt. de qualitatibus actiuis & paſſiuis elementorū tractat, Cum em̄ liber phyſ. ſępius legatur, Imo ſol⁹ aliquādo legatur in aliquibus gymnaſijs: magiſtri omnia tunc accumularunt.

Ariſto. — Ariſto.

De infinito an ſit et quid ſit Cap. II.

24 CVM autem ſcientia naturalis circa magnitudines motū tempuſq; verſetur: quorū Cōcluſio
vnūquodq; finitum aut infinitū eſſe neceſſe eſt: & ſi nō omne quoduis neceſſe eſt,
aut infinitū eſſe, aut finitū, vt affectū ac punctū: Talium em̄ fortaſſe nullū neceſſe
eſt in horū altero collocari: ad naturalem ſane philoſophū de infinito ſi ſit, nec ne:
& ſi ſit, quid nam ſit: cōtemplari, pertinere videtur. Atq; ſcientię huiuſce contem=
25 platiōnē de ipſo ꝓpriam eſſe: hoc ſigno patet: omnes em̄ qui digne talē philoſophiā tetigiſ=
ſe putant̃: de infinito ſermonē fecerūt: ac oēs ipſum vt principiū quoddā: eorū quę ſunt poſu
erunt: alij quidē per ſe / vt ſubſtantiā nō vt rei cuiquā accidens, vt Pythagorici atq; Plato: ve= 2 Opinio
rū Pythagorici quidē in ſenſibilib⁹ ipſum ponūt: nō em̄ ſeparabilē ipſum numerū faciūt: & antiquorum
id quod eſt extra cœlum infinitū eſſe dicebant, Plato aūt extra quidem cœlū, neq; corpus
eſſe, neq; ideas putabat: ꝓpterea qđ neq; vſq; ſunt ipſę: infinitū tñ et in ſenſibilib⁹ & in illis differētia
26 eſſe cenſebat. Et illi quidē par ipſum infinitū eſſe dicebant: hoc em̄ cōpręhenſum atq; finitū prima Secunda
ab impari prębet hiſce quę ſunt infinitionē: Signūq; huius id eſſe / quod in numeris accidit:
cum em̄ normę circa vnū ſeorſumq; ponunt̃ / nunc alia ſemper fit ſpecies, nunc vna At Plato Tertia
27 duo infinita facit: magnū inquā & paruū. Naturales aūt omnes aliā quandā ſemper naturā eo opinio
rū, quę elementa dicunt̃, ipſi infinito ſupponūt, vt aquā vel aerem: vel id quod inter hęc me= antiquorum
diū collocatur: pręter eos qui elemēta finita fecerūt: nullus enim ipſorū infinitū facit. ¶ Qui
vero elementa faciunt infinita / vt Anaxagoras atq; Democritus: ij infinitum ipſum tactu cō 4
tinuum eſſe dicunt: ille quidē ex hiſce, quę ſunt ſimiliū partiū: hic aūt ex indiuiduis illis cor= opinio
28 puſculis, quę figuris differunt ſiuntq; generandarū ſemina rerū Atq; ille quidem quāuis cō antiquorum
geriei partem congeſtam eſſe perinde atq; totam dicebat: quia videbat quoduis ex quouis o= alia
riri: Hic enim & omnes res olim ſimul fuiſſe dixiſſe videtur. vt hanc carnem & hoc os, & qđ diff. pma
uis ſimili modo: Igitur & vniuerſa & ſimul ergo: nō ſolum enim in vnoquoq; principium eſt Secunda
ſegregationis: ſed in ipſo etiam vniuerſo: Nam cū omne quod fit, ex tali corpore fiat: omni= opinio anaxagorę
umq; ſit generatio, non ſimul tamen: atq; aliquid principiū generationis eſſe oporteat / & id

Opinio vnum quod ille mentem appellat:menſq; a principio quodam operetur cũ intellexit: neceſſe 29
Democr. eſt olim omnia ſimul fuiſſe:moueriq; olim cepiſſe. Democritus aũt nõ aliud ex alio primorũ
illorũ corporũ fieri dicit:ipſum tamen cõmune corp⁹ omniũ eſt principiũ, magnitudine par 30
5 tium differens atq; figura. Patet igitur ex hiſce quę diximus. Infiniti contemplationẽ ad na
color opi turales philoſophos pertinere. ¶Principiũ aũt omnes ipſum ponũt cum rõne: Impoſſibile eſt
niõis pri- em̃ aut ipſum in ratione rerũ eſſe fruſtra:aut aliã vllam ipſi pręter principij vim ineſſe. Om
mę Primus ne enim quod eſt, aut eſt principiũ, aut eſt ex principio:at principiũ infiniti non eſt: eſſet em̃
ſecundus ipſius finis, pręterea ingenitũ ipſum eſſe corruptioneq; vacare cenſent:quippe cum ſit prin
cipium quoddam, nam & quod naſcit̃:id habeat finem neceſſe eſt:& omnis corruptiõis eſt fi
6 nis:quapropter vt dicimus, huiuſce nõ eſt principiũ:ſed hoc principium cęterorũ eſſe videt̃.
Cõcluſio ¶Et continere etiam ipſum omnia, gubernareq; dicunt. vt ij qui pręter infinitũ, nullas alias
ſecũdum cauſas faciunt:vt mentem aut concordiam & hoc eſſe ipſum diuinum, eſt em̃ immortale/nec
antiquos vnquam perire põt:vt Anaximander & naturaliũ plurimi dicunt.

Secunda ESSE aũt infinitum in ratione rerũ, ex hiſce quinq; maxime quiſpiam credet. ¶Ex 31
ps rões fi tempore Eſt enim hoc infinitum. ¶Ex magnitudinũ diuiſione, vtunt̃ enim & ma
unt an in thematici infinito. ¶Ex eo pręterea/quia hoc pacto dumtaxat generatio & corru
finitũ ſit ptio nunquã deficiet:ſi infinitum ſit id ex quo per ablationem id quod naſcit̃ fit.
7 Rõ prima ¶Inſuper ex eo quia finitum ad aliquod ſemper finit̃, quare neceſſe eſt, nullũ eſſe
Secunda finem:ſi aliud ad aliud, ſemper finiri neceſſe eſt. ¶Maxime vero proprijſſimeq; ex eo: quod 32
Tertia vniuerſis cõmunem efficit dubitationem:nam quia mens nõ deficit in cogitando: & numer⁹
Quarta & mathematicę magnitudines:& id quod eſt extra cœlum infinitum eſſe videt̃. Quod ſi illud
Quinta ſit infinitũ, & corpus infinitũ eſſe videtur:infinitiq; mundi. Cur em̃ magis hac parte vacui
autoritas quã hac moles eſt collocanda: Quare ſi aliqua ſit in parte:& vbiq; neceſſe eſt eſſe: & inſuper
8 ſi ſit vacuũ infinituſq; locus, & infinitũ corpus eſſe neceſſe eſt. In perpetuis em̃ nõ differunt 33
Difficul- poſſe ac eſſe. ¶Habet aũt dubitationẽ ipſa cõtemplatio infiniti. Nam ſi ponat̃ eſſe impoſſibi
tas mate- lia multa ſequunt̃ & etiam ſi nõ eſſe ponat̃. Pręterea vtronam ſit modo. Vtrum vt ſubſtantia
rię an vt accidens:alicui naturę perſe an neutro modo:ſed nihilominus ſit infinitũ, & multitudi
9 Mltiplex ne infinita. Maxime aũt ad naturalem philoſophum pertinet, ſi magnitudo ſenſibilis infini- 34
acceptio ta ſit in rõne rerum conſiderare. ¶Atq; primũ determinandũ eſt:quot modis dicit̃ infinitum.
infiniti Vno itaq; modo dicitur infinitum, quod impoſſibile eſt pertranſire:ex eo quia nõ eſt aptum
1 vt per ipſum trãſitio fiat:perinde atq; vox inuiſibilis dici ſolet. Alio modo id dicit̃ infinitũ
negatiue quod habet ſine fine tranſactionem, ¶Aut quod vix, aut qđ aptum eſt quidem habere:non ha
2 ſubdiui- bet tamen tranſactionẽ vel finem, ¶Pręterea infinitũ omne aut in appoſitione: Aut in diui- 35
ditur ſione, aut in vtriſq; conſiſtit. ¶Separabile igit̃ a ſenſibilib⁹ infinitũ eſſe nõ poteſt:quod qui
3 dem ipſum ſit infinitũ. Nam ſi infinitum ipſum neq; magnitudo ſit, neq; multitudo, ſed ſub-
4 ſtantia et nõ accidẽs, indiuiſibile erit ꝓfecto. Diuiſibile em̃ aut magnitudinẽ, aut multitudi
5 nem eſſe cõſtat. Si vero indiuiſibile ſit, infinitũ non erit:niſi perinde atq; vox eſt inuiſibilis.
10 Cõcluſio At neq; illi qui dicunt infinitum eſſe ipſum hoc pacto ponunt, neq; nos quęrimus ſi ſit iden 36
ꝓbatio tidem ipſum, ſed vt habet ſine fine tranſactionem Quod ſi infinitũ per accidens ſit, non hoc
prima elementũ erit eorum quę ſunt, quo eſt infinitũ, quẽadmodum nec ipſum inuiſibile locutio-
ꝓbatio nis eſt elementũ:et tamen vox eſt inuiſibilis. Pręterea quo nã pacto quippiam ipſum infinitũ
ſecunda eſſe põt. ſi neq; numerus neq; magnitudo perſe eſſe põt. quorũ perſe affect⁹ quidam ipſum eſt
11 Cõcluſio infinitũ. Minus em̃ ipſum per ſe quã magnitudinem aut numerũ eſſe neceſſe eſt. ¶Perſpicuũ 37
ſuppoſitõ etiã eſt infinitũ ſic eſſe nõ poſſe, vt actu ſit, & vt ſubſtantia principiumue:nam infinitum erit
ꝓbatur quicquid ipſius accipias ſi habeat partes. Eſt em̃ idem eſſe infiniti ac infinitũ vt patet:ſi infi
concluſio nitũ ſubſtantia ſit, & nõ in ſubiecto. Quare fit vt ipſum aut indiuiſibile ſit aut in infinita ſit
Secunda diuiſibile. At fieri neq̃t vt idẽ mlta ſit infinita, at ꝟo vt pars aeris aer eſt, ſit & infinitum et
ps rõnis pars quęuis infiniti ſit ſubſtantia quędã & principiũ ſit vti dicũt, vacat igit̃ ꝑtibus atq; indi- 38
3 Tertia ps uiſibie eſt:at eſſe nõ põt id tale qđ actu eſt infinitũ. Neceſſe eſt em̃ ipm quantũ qd eſſe per ac
rõnis cidẽs igit̃ infinitũ ipſum eſſe videt̃. Quod ſi ita ſit:dictũ iã eſt antea nõ poſſe ipm principiũ
Infert cõ dici. Sed illud cui accidit vt aerem aut par. Quare abſurde dicũt ꝓfecto q tale illud eſſe cen-
tra pytha. ſent vt pythagorici dicũt, nã ſubſtãtiã faciũt ipm & ſil etiã patiunt̃. ¶Verũ hec qdẽ forſitan 39
12 excuſat ſe inqſitio vniuerſalis eſt magis. Si poſſit inquã infinitũ & in mathematicis & in intelligibili
Ariſto. de bus:& in hiſce quę nullã habent magnitudinẽ eſſe. Nos aũt ſi ſit in ſenſibilibus de quibus do
queſtione ctrinã facimus infinitũ corp⁹ incremento nec ne cõſideramus ac perſcrutamur

40 Si igitur differendi modo conſiderabimus:ex hiſce videbit̃ infinitum nõ eſſe: nam Tertia ps
ſi ratio corporis eſt ſuperficie terminatũ eſſe:nõ erit infinitũ vllum aut intelligi= cap.ꝙ nul
41 bile:aut ſenſibile corpus.At vero neqꝫ numerus ita vt ſepatus ac infinitus. Nume= lũ ſit infi
rus enim omnis,aut id quod numerũ habet:numerabile eſt.Si igitur fieri poteſt vt nitum
42 ipſum numerabile numeret̃:& infinitum quiſpiam poterit pertranſire.¶Sed ſi ma 13
gis naturaliter contemplabimur,ex hiſce quę deinceps dicentur, nullũ infinitum corpus in Cõcluſio ꝓbatio
ratione rerum eſſe videbitur,nec enim compoſitum eſſe poteſt,nec ſimplex.Compoſitũ igit̃ prima lo•
corpus nullũ eſt infinitum,ſi elementa multitudine ſint finita,neceſſe eſt ẽm & plura eſſe,& gica
ęqualitatem inter contraria ſemper eſſe,& vnũ ipſorũ infinitum nõ eſſe. ¶Nam ſi ignis qui ſecunda
dem ſit finitus.aer autẽ infinitus,quamꝗ vnius corporis vis inferior eſt alterius vi:atqꝫ pars 14
43 ignis ęqualem aeris partẽ vi ſuperat modo exceſſus aliquem ſubeat numerũ.¶Tamen infini prima rõ
tum corpus ſuperabit vt patet:atqꝫ finitũ ſane corrumpet.¶Nec vnũquodqꝫ infinitũ eſſe po= phyſica Euaſio
teſt.Nam corpus quidẽ eſt quod omni ex parte dimenſionẽ habet.Infinitũ autẽ quod ſine fi= Excludit̃
ne eſt extenſum dimenſione.Quibus fit vt infinitũ corpus per omnẽ ſit dimenſionem in in= ꝙ nõ ſim
44 finitũ extenſum.At vero neqꝫ poteſt infinitũ corpus vnũ ac ſimplex eſſe:aut ſimpliciter aut: plex infi•
vt quidam inquiunt id quod eſt pręter elementa:ex quo hęc generant.Sunt enim qui hoc fa= tum
ciunt infinitum ſed nõ aerem aut aquam ne ab infinito cętera corrumpant̃.Habent enim in=
ter ſe cõtrarietatem:quippe cum aer frigidus,aqua humida & ignis calidus ſit. Quorũ ſi vnũ ꝙ nõ me
eſſet infinitum:cętera iam fuiſſent corrupta.Nunc autem aliud infinitũ inquiũt eſſe: ex quo diũ infi=
45 hęc fiunt.¶At impoſſibile eſt nõ ſolum infinitum hoc eſſe (de hoc enim comune quid eſt di nitum
cendũ de omni ſimiliter & aere & aqua & quouis alio ſimplici)ſed etiã eſſe tale corpus ſenſi ꝓbat pri
46 bile pręter ea corpora quę elementa vocantur.Omnia namqꝫ in id diſſoluuntur ex quo fiunt mo
& conſtãt.Quare pręter aerem ignem terram & aquã:corpus hic aliud eſſet.At nullũ eſſe vi= ſecundo
detur.Neqꝫ igitur ignis,neqꝫ aliud quicꝗ elementorum infinitũ eſſe poteſt. Omnino enim ꝓbat
& abſqꝫ hoc eſſe inquã ipſorum aliquid infinitum:impoſſibile eſt ipſum vniuerſum,aut eſſe, autoritas
aut fieri vnum quid ipſorum:ſi ſit etiam infinitum:perinde vt Heraclitus aſſerebat. Omnia autoritas
47 dicens tandem fieri ignem Eadem & ad illud vnũ accommodabit̃:quod pręter elementa na= Heracliti
turales philoſophi faciunt:omne ẽm ad contrariũ ex contrario,vt ad frigidum ex calido ſo=
let mutari,Atqꝫ ex his etiam de quouis conſiderare oportet:ſi poſſit nec ne infinitũ eſſe ſen= 15
48 ſibile corpus.¶Ex his autem patebit infinitum ſenſibile corpus in ratione rerum eſſe omni= ſecũda rõ
no nõ poſſe.¶Omne namqꝫ ſenſibile corpus aptum eſt alicubi eſſe:atqꝫ locus eſt quidã cuiuſ= phyſica
qꝫ.¶Et idem eſt totius ac partis vt totius terrę,vniuſqꝫ glebę:& ignis item atqꝫ ſcintillę.Qua Suppõ
re ſi infinitum partiũ ſit ſimilium immobile erit:aut ſemper ferret̃. At id fieri nequit:cur.n. Suppõ
deorſum magis quam ſurſum aut ad quemuis locũ mouebitur: dico autem ſi ſit gleba quor= .i.homo
ſum hęc mouebit̃,aut vbi manebit.Corpus.n.eiuſdem formę loc⁹ eſt infinitus:occupabit ne genium
igitur totum locũ.At qui fieri poteſt.Quęnam igit̃ ipſius quies,aut vbi nam erit,& quis pręterea motus,an vbiqꝫ manebit:non ergo motu ciebitur.An omnem ad locũ mouebit̃: nõ ergo
49 quieſcet inquam ac ſtabit.Sin vero ſit diſſimilium partiũ: diſſimilia etiam erunt & ipſa loca.
Atqꝫ primo quidem ipſius vniuerſi corpus nõ erit vnũ niſi tactu.¶Deinde partes aut ſunt in Si ethero
finitę ſpecie aut finitę.At finitę nequeunt eſſe,Erunt ẽm alię quidem infinitę,alię vero nõ genium
infinitę.Si vniuerſum eſt infinitum,ignis incꝗ vel aqua.Tale autem corruptio eſt contrarijs Si ꝑtes a•
ipſis.vt & antea diximus.& ob hoc nemo naturalium infinitũ ipſum vnumqꝫ.ignem aut ter= liquę fini
ram fecit:ſed aut aerem aut aquam aut id quod inter ipſa medium collocarunt:quoniam illo= tę
rum quidem locus manifeſte erat determinatus atqꝫ diſtinctus. Hęc autem vtroqꝫ in loco in Si infini
ſupero inquam ac infero eſſe poſſunt.At neqꝫ etiam infinitę:nam ſi ſint infinitę ac ſimplices tę
& loca erunt infinita profecto:& infinita etiam elementa.Quod ſi hoc eſſe nequeat, ſintqꝫ
ipſa loca finita,& totũ ipſum finitũ eſſe neceſſe eſt:fieri namqꝫ non põt vt non ęqua ſint loc⁹
& corpus: neqꝫ ẽm locus maior eſſe poteſt quã ipſum corpus:neqꝫ corpus maius quã ipſe lo=
cus:nam aut vacuum aliquid erit:& corpus inſuper infinitum nõ erit.Aut corpus quippiam 16
50 erit quod nuſqꝫ aptum eſt eſſe.¶Anaxagoras autem abſurde de infiniti quiete dicit:firmare Improba
enim infinitũ ſeipſum dicit .Idqꝫ ex eo fieri:quia eſt in ſeipſo.Nihil ẽm aliud ipſum cõtinet. tio anax.
¶Quaſi vbi quippiam ſit:ibi eſſe aptum cõſiſtere: hoc autem verũ non eſt. Eſſe.n.alicubi vi Prima
51 quippiam põt:nõ vbi aptum eſt eſſe.Quamuis igitur ꝗ maxime totum nõ moueatur:id enim
quod in ſeipſo firmat̃:& in ſeipſo eſt immobile neceſſe eſt eſſe:dicat tamen ipſe oportet. cur

non eſt aptum moueri. Non enim ſat eſt hoc dixiſſe pacto ac euaſiſſe, fieri enim poteſt vt non moueāt & quoduis aliud corp⁹. Sed nihil prohibet aptū eſſe moueri. Et terra namq̧ nō fert: nec ſi infinita etiam eſſet ex eo tamen quia medio coercet: non enim quia non eſt aliud ad quod fertur: in medio ipſo quieſcet: ſed quia non hoc modo eſt apta ferri. Et tamen liceret dicerē ſeipſam terram firmare. Quod ſi neq̧ terra ſi infinita eſſet, hoc eſſet cauſa ſed grauitatē

Secunda improbatio habere, graue autem in medio ſuapte natura quieſcere ſolet. Similiter & infinitum in ſeipſo quieſcit ob aliquā aliam cauſam. Et non ex eo quia eſt infinitum & ſeipſum firmat. ¶ Et inſuper patet & quamuis ipſius partem eodem modo quieſcere oportere. Nam vt infinitum in ſe ipſo manet ſeipſum firmans: ſic & omnis ipſius pars quamcunq̧ acceperis in ſeipſa manebit. Loca namq̧ totius ac partis, ſpeciei eſſe eiuſdem conſtat. Totius enim terrę glebęq̧ idem eſt 52

17 locus, qui eſt inferus: & etiam ignis totius atq̧ ſcintillę qui eſt ſuper⁹, quare ſi infiniti ſit lo

Tertia rō phyſica cus in ſeipſo eſſe, & partis idem erit profecto. Quęlibet ergo in ſeipſa manet Omnino autem patet fieri non poſſe: vt corpus infinitum in ratione rerum ponat, & locus corporibus tribuatur. Si corpus omne ſenſibile aut graue ſit, aut leue, & graue quidem ad medium ſuapte natura feratur, leue vero ſimiliter ſupera loca petat. Et infinitum eē hanc eandem naturę ſubeat legem neceſſe eſt. At fieri nequit: vt aut totum graue ſit: aut leue: aut dimidium leue, dimi 53

18 dum graue. Quo namq̧ modo diuides illud: aut quo pacto ipſius infiniti hęc quidem pars ſu

quarta rō phyſica pra: hęc autem infra: vel vltima, aut media erit. ¶ Prętera omne corpus ſenſibile eſt in loco: loci vero ſpecies ac differentię ſunt ſupra: & infra: ante & retro, dextrum atq̧ ſiniſtrum. Atq̧ hęc nō ſolum noſtra ex parte ſunt poſitioneue, ſed in ipſo etiam toto diſtincta ſunt atq̧ hęc 54

alia inductō ad idē eſſe in infinito nō poſſunt. ¶ Atq̧ ſimpliciter ſi locus infinitus eſſe nō poſſit, ſitq̧ omne corpus in loco, & in ratione profecto rerum infinitum corpus eſſe non poteſt. At vero quod alicubi eſt: in loco eſt, & quod in loco eſt alicubi eſt. Vt igitur infinitum quantitatis rationem ſubire non poteſt, nam quantum fuerit quoddam, vt bicubitum aut tricubitū: hęc enim ſignificat ipſum quantum: ſic & quod eſt in loco, id alicubi ſane eſt. At id aut ſupra aut infra, aut in aliqua alia ſex differentiarū eſſe ſignificat, quarum vna quęq̧ finis eſt quidam vt conſtat. Patet igitur ex hiſce quę diximus infinitum corpus in ratione rerum actu non eſſe 55 56

Quarta ps cap. aliquod in finitū eſſe

At qui conſtat impoſſibiliū euenire cōplura: ſi non ſit ſimpliciter infinitū. Temporis enim erit aliquod principium atq̧ finis. Et magnitudines non erunt in magnitudines diuiſibiles. Numerus etiam infinitus non erit, cum igitur his hoc pacto determinatis neutra pars aſſerenda eſſe videatur, arbitro profecto moderatoreq̧ eſt opus. Atq̧ patet partim nō eſſe, dicitur itaq̧ quippiā eſſe, aut potentia aut actu: & infinitum eſt additione: ac etiam diuiſione. Magnitudo autem actu quidem infinita non eſt vti diximus. Diuiſione autem eſt, non eſt eē difficile lineas indiuiduas ė medio tollere. Reſtat igitur infinitum in ratione rerum potentia eſſe, nō oportet autem infinitum potentia ſic accipere vt actu tandem euadat quemadmodū ſi poteſt hoc ſtatua eſſe, erit hoc ſtatua tandem Sed cum multipliciter quippiam eſſe dicatur perinde eſt infinitum vt dies eſt atq̧ ludus: ex eo quia fit aliud atq̧ aliud ſemper: nam in his eſt eſſe potentia atq̧ actu Eſt enim olympicus ludus, & quia fieri poteſt: & quia fit. ¶ Patet autem infinitū in tempore diuerſo modo & in hominibus: & in diuiſione magnitudinū eſſe. Omnino namq̧ hoc modo eſt infinitum: vt ſemper aliud: aliudq̧ ſumatur: & id quod accipitur ſit quidem finitum. At aliud atq̧ aliud ſemper. ¶ Quare non oportet infinitum perinde accipere, atq̧ hoc aliquid, vt hominem aut domum. Sed vt dies dicitur atq̧ ludus: quorū eſſe nō vt ſubſtantia quędam eſt ortum. ¶ Sed in generatione ſemper corruptioneq̧ conſiſtit finitum quidem: at aliud atq̧ aliud ſemper. Verum in imaginibus quidem hoc accidit permanente eo quod ſumptū. In hominib⁹ autem atq̧ tempore accidentibus ita vt nō deficiant. At qui infinitum quod in additione: & qđ in diuiſione conſiſtit, idem quodāmodo eſt: fit enim in magnitudine finita per additionem econtra. Nam vt cum diuiditur cernitur in infinitum abitio: ſic cum additio fit ad magnitudinem ipſam determinatā videbitur. Etenim ſi quiſpiam in magnitudine finita: definita magnitudine ſumpta: eadem aliam accipiat ratione: non eandem totius magnitudinem ſumens: non pertranſibit vnquam magnitudinem illam finitam. Sin vero hoc pacto rationem augeat: vt ſemper magnitudinem eandem accipiat: pertranſibit ſane, propterea quod omne finitum quouis cōſumitur definito. Alio igitur modo non eſt infinitū in rebus ſed hoc pacto potentia inq̧ atq̧ diuiſione. Et actu etiā eſt perinde atq̧ diē ac ludū dicim⁹ eſſe. Et potentia ſic

18 Cōcluſio Ambiguitas

19 Cōcluſio reſolutiua

Eſſe in potētia multiplex 57

20 Conueniētia prima 58

Secunda differētia

21 Conuenientia 59

22 Explicatio ſcd'm qs partes magnitudo diuidatur

autoritas

eſt vt materies, & non per ſe:vt ipſum finitum, Et additione igitur hoc pacto eſt potentia in= 23
60 finitum.¶Quod quidem aliquo modo dicimus idem eſſe quo id quod in diuiſione conſiſtit. differētia
Semper enim eſt aliquid ipſius extra ſumendū, Hoc tamen diffinitam omnem exuperat ma=
gnitudinem:vt in diuiſione definitam exuperat omnem & ſemper minor euadit, vt autem
omnem additionem exuperet:neq; potentia eſſe poteſt, ſi quidem nō ſit per accidens actu in=
finitum:vt naturales id corpus infinitū eſſe dicunt. Quod extra mundum collocauere: cuius
ſubſtantia aer eſt, aut aliquid tale, ſed ſi infinitum actu ſenſibile corpus hoc pacto in ratione
rerum eſſe non pōt:patet neq; per additionem poſſe ſic eſſe potentia infinitū niſi vt dictū eſt
61 diuiſionis cōtrario modo.¶Nam & Plato infinita duo propterea facit:q in accretione exu= 24 Corolla
perare videtur:at in diuiſione in infinitū abire at quamq; duo fecit. Non tamen vtitur. In nu riū cōtra
meris eñ neq; proceſſio per diuiſionē eſt infinita (vnitas eñ minimū eſt) neq; accretio vſ= platonem
62 q; namq; ad denarium incrementa numeri facit.¶Fit autem vt infinitum ſit contrario modo 25
atq; alij dicunt:non enim id eſt infinitū:cuius nihil eſt extra, ſed id cuius aliquid ſemper eſt ex Antiquo
tra:cuius hoc indicium eſt:nam & anulorū eos qui pala carent:infinitos homines dicūt: quia rū impro
ſemper aliquid eſt extra ſumendum:per ſimilitudinem tamen quandam, & nō proprie. Opor bat diffi=
tet enim & hoc eſſe, & nunq; idem inſuper ſumi. In circulo vero non ita fit, ſed ſemper quod nitio Aſigno
63 deinceps ſumit eſt ſolum aliud.¶Infinitum igitur id eſt: cuius ſemper aliquid extra ratione 26
quantitatis accipi poteſt.¶Cuius vero nihil eſt extra:id eſt perfectum ac totum. Hoc enim pa diffinitio
cto totū totum cōſueuimus diffinire, totum dicentes id eſſe cuius nil prorſus abeſt: vt homi= 27
nem totum aut ciſtellam atq; vt quodq;. Sic & id quod proprie totum eſt:veluti totum ipſum, Improba
64 cuius nihil eſt extra cuius vero aliquid abeſt, id quicquid abeſt vniuerſum nō eſt. Totum aūt tio anti
& perfectum, aut idem pœnitus ſunt, aut naturam finitimam habent perfectū vero nihil eſt quorū Corolla.
prorſus, quod nō habeat finem.¶Quo circa putandum eſt melius parmenidem meliſſo dixiſ Compati
ſe. Hic enim ipſum infinitum totum appellat. Parmenides autē totū dicit eſſe finitum: a me uum
dio ęque diſtans:fieri enim nō poteſt vt infinitum cum toto ac vniuerſo perinde atq; cum li= 28
65 no linum nectatur.¶Nam hinc & hanc prȩclaram de infinito conditionem accipiunt omnia Cōcluſio
inq; ipſum continere & vniuerſum in ſe ipſo complecti. Habet enim ſimilitudinem quandā contra an
ad totum, infinitum enim materia perfectionis magnitudinis eſt, & id quod eſt potentia to= tiquos
tum non actu. Eſt autem diuiſibile ad diminutionē & ad additionem cōtrariam, totūq; atq; fi
nitum nō per ſe ſed per aliud. Et non continet, ſed vt infinitū eſt continet. Quapropter & ig=
notum eſt ea ratione qua eſt infinitum, materia namq; formam nō habet. Quare patet partis
magis infinitū q totius rationē ſubire. Materia namq; pars eſt toti⁹, perinde ac æs eſt æneæ
66 ſtatuę pars.¶Nam ſi in rebus ſenſibilibus continet, & in intelligibilibus etiam ipſum mag= 29 Corolla
num & paruum continere res intelligibiles oportebat. At abſurdum eſt profecto ac impoſſi riū cōtra
bile:id quod eſt ignotum atq; indefinitū, continere ac definire. platonē

67 AT qui cum ratione etiā fit:vt id quidem quod in additione conſiſtit, nō videatur Quinta
ſic eſſe infinitum, vt omnem exuperet magnitudinem. Id vero quod in diuiſione pars con=
conſiſtit, infinitum eſſe iſtiuſmodi videatur. Infinitum enim intus perinde atq; cluſiua 30
68 materia continetur, forma autem cōtinet.¶Cum ratione etiam accidit in nume Cōcluſio
ro quidem. Verſus minus minimū eſſe finemq;, verſus autem plus omnem ſem= 31
per multitudinem exuperare. In magnitudine vero contrariū, verſus quidem minus omnem Cōcluſio
magnitudinē exuperare, verſus aūt maius nō eſſe magnitudinem infinitā. Hęc eñ ita propte multitu=
rea fiunt, q ipſum vnum quicquid tandem id ſit indiuiſibile eſt: homo nanq; vnus eſt homo, do infini
non multi, Numerus aūt eſt vna plura quantaue quędam. Quare ad indiuiſibile ſtetur neceſſe ta
eſt, duo enim ac tria denominatiua nomina ſunt: & cęterorum quiſq; numerorū ſimili modo:
verſus autem plus fit vt ſemper intelligatur. Diuiſiones enim magnitudinis duas in partes 32
ęquales, ſunt infinitę. Quare potentia quidem eſt, actu non eſt. Sed ſemper id quod accipitur cōtra pla.
multitudinem omnem exuperat definitam. ¶Sed non eſt ſeparabilis his numerus diuiſionis & pytha.
69 nec infinitio permanet. Sed fit & quęadmodū temp⁹, & ipſe numerus temporis. In magnitu Repetit quō mag=
dinibus autem contrarium eſt. Nam diuiditur quidem in infinita continuū ipſum, verſus au nitudo
tem maius non eſt infinitum. Quantum enim contingit potentia eſſe tantum & actu eſſe con ſit infini
tingit. Quare cum infinitum nullum ſit ſenſibile corpus, nō contigit definite magnitudinis ta
70 omnis exuperationem eſſe. Alioquin maius cœlo aliquid erit.¶Ipſum autem infinitū nō eſt 33 Cōcluſio
idem in motu magnitudine atq; tempore:vt vna quędā natura, Sed poſterius dicitur ob pri⁹

veluti motus quidem dicitur infinitus:quia prius ita dicitur magnitudo ſuper qua fit motus:
& quę alteratur aut accreſcit.Tempus autem propter motum. Atq; nunc quidem vtimur hi=
ſce,poſterius autē & quidnam ſit horū vnumquodq;: & cur omnis magnitudo diuiſibilis ſit
34 Cōcluſio in magnitudines dicere enitemur.Atqui neq; mathematicorū contemplationem ea ratio au=
fert,quę infinitum hoc pacto e medio tollit: vt adincrementum habeat actu ſiue tranſitionē. 71
Neq; enim nunc ipſo indigent infinito:neq; vtuntur,ſed tantam ſolū lineam poſtulant:quan
tam volunt finitam:atq; quantamuis aliam magnitudinem eadem diuidere ratione qua diui=
ſa eſt magnitudo maxima licet.Quare ad oſtendendum quidem illo pacto nihil referret pror
35 Cōcluſio ſus,eſſe autem ipſum in his eſt magnitudinibus:quę in rerum ſunt ratione. ¶Cum vero cau= 72
ſę in quattuor ſint diſtinctę:patet infinitum vt materiam cauſam eſſe & eſſe quidē ipſius pri=
uationem eſſe:perſe autem ſubiectum continuū ipſum atq; ſenſibile eſſe. Ceteri etiam om=
nes ipſo infinito vt materia vti videntur. Quapropter & abſurdum eſt ſane:ipſum id eſſe qd'
continet: & nō id quod continetur aſſerere.

Sexta ps ſoluit — AT enim reſtat eas ſoluere rationes,quibus infinitum non ſolum potentia: ſed vt 73
definitum etiam eſſe videtur,partim enim nō ſunt neceſſarię,partim veras quaſ=
36 Ad tertiā dam obiectiones alias habent.¶Non enim vt generatio non deficiat:corpus eſſe
ſenſibile infinitum actu neceſſe eſt,poteſt.n.alterius corruptio generatio alteri=
37 Ad quartam us eſſe,ſi infinitum eſt vniuerſum.Pręterea tangere atq; finitū eſſe,diuerſa ſunt 74
Nam illud quidem ad aliquid eſt,omne enim quod tangit aliquid tangit,atq; accidit alicui fi
nitorum,finitum autem non eſt ad aliquid,neq; fit vt quoduis ſine vllo diſcrimine quoduis
38 ad quintā tangat.¶Atqui perabſurdum eſt intellectione credere.Non enim in re eſt ipſe exceſſus atq;
defectus:ſed in ipſa intellectione.Nam poteſt quiſpiam vnumquemq; noſtrū maiorem quam 75
eſt intelligere,augens ipſum in infinitum. At non ideo quiſpiam noſtrū extra ciuitatem eſt:
aut tantam magnitudinem quam habemus exuperat quia quiſpiam ſic intelligit: ſed quia eſt:
39 hoc autem accidit.¶Tempus autem & motus ſunt infinita,& intellectio eo nō permanente
Ab primā quid ſumit.¶Magnitudo vero neq; diuiſione neq; incremento intelligibili eſt infinita. Sed
40 Ad ſecundam de infinito quonam pacto eſt & non eſt,& quid etiam eſt ſatis iam diximus.

Explanatio tex.

¶Expedito motu,agit de alio.ſ.infinito & primo
renarrat opiniones antiquorū
I.Ad naturalem pertinet tractare de infinito,pro-
batur quia motus eſt finitus vel infinitus ſicut &
magnitudo,ſecūdo quia omnes antiqui phyſici hoc
fecerunt
Pythago. Plato — II.Pythagorici & Plato poſuerunt infinitum eſſe
ſubſtantiam & principiū, ſed differunt in duobus
primo,quia pythagoras poſuit infinitū eſſe in ſen-
ſibilibus,& etiam extra cœlum,Plato vero poſuit
in intellectualibus,& nihil poſuit extra cœlum,ſe-
cundo differunt quia pythagoras cauſam infinitu
dinis numerū parem,quia ille cōprehenſus ab impa
ri & finitus,infinitudinem pręſtat,Plato vero ma-
gnum poſuit & paruum
vt Anaximander — III.Phyſici cōmuniter infinitudinem faciunt acci-
dens alicui elemento,ſed qui elementa dicunt eſſe fi
nita,negant infinitum
IIII.Qui prīcipa poſuerūt infinita,nō poſuerūt in
anaxago. finitū ꝓ principio,ſed pro effecto infinito vt Ana
Democri. xagoras & Democrit⁹ Sed differūt primo,q̄a anax.
poſuit infinitas partes ſimilares .i. eiuſdem ratio-
hic cōmu- nis,Democritus vero diſſimiles poſuit atomos in fi
niter ex- guris.Secundo quia Anaxago.poſuit omnia fuiſſe
poſitores cōmiſta in chaos,vt ſic quodlibet fiat ex quolibet,
recedūt a Et quia om̄ia ſint facta ex illo chaos, ideo mēs prin
littera q̄ cipium effectiuum,omnia quę fuerunt in ſimul, in
hic pure ē cepit mouere ac ſegregare,Sed Democritus non cō
declarata cedit quodlibet fieri ex alio,ſed ꝙ ſit vnum cōmu-
ne corpus,continentia corpuſculorum infinitū,ſiue
ſit mūdus ſiue chaos
V.Prima ſententia ꝙ infinitum ſit principium eſt
rationabilis,ꝓbatur primo quia ipſum nō eſt fru- — oēs ferme
ſtra,& nō eſt principiatū,quia ſic eſſet finitum,ſe- — hic incipi
cundo quia ingenerabile & incorruptibile opor- — unt nume
tet eſſe principium,ſed infinitū eſt huiuſmodi.er- — rare cōdi-
go infinitū non habet principium,ſed eſt principiū — tiones in
aliorū,maior patet quia ꝙ habet initium,habet fi- — finiti, at
nem — iſta expli-
VI.Si infinitum eſt principium, ipſum gubernat — catio pl⁹
omnia patet ex his qui ponentes infinitum nullam — q̄drat lrę
aliam cauſam ponūt, Similiter ipſum eſt diuinum — Ariſtote.
immortale,& indefectibile ait Anaximander — Anaxim.
VII.Quod infinitum ſit,quinq; rōnibus ꝓbatur. — ſecūda ps
Prima quia tempus eſt infinitum,ſecunda magni- — cap.an in
tudo diuiditur in infinitum,Tertia quia generatio — finitū ſit
eſt perpetua,Igitur illud eſt infinitū ex quo res fiūt
auferendo.Quarta quia finitum alio finitur,vel er
go eſt proceſſus in infinitum,vel eſt aliquod infi-
nitum in quo eſt ſtatus.Quinta intellectus non de-
ficit,ſed iſte intelligit ſpacium infinitū extra cœlū,
& ſimiliter numerū maiorem quocūq; numero da
to,Vltra ſi ſpacium extra cœlum eſt infinitum:igi
tur & mundi erunt infiniti,vt Democritus argue-
bat,nō enim videtur ratio,cur magis hic noſter mū
dus ſit in hac ſpacij parte collocatus,quā alius mun-
dus in alio.Pręterea ſi illud vacuū eſt capax infini-
ti corporis, ergo de facto habet, quia in perpetuis — Cōcluſio
non differunt eſſe & poſſe — dubitatō
VIII.Difficilis eſt contemplatio infiniti ſiue pona — nis
tur ſiue negetur:& mouet difficultates quę ſequunt

Hic pter Ariſt. mẽtem plura inſunt.

IX.Infinitũ dicit̃ multipliciť. 1.qđ nõ põt ptranſiri 2.qđ habet trãſitũ vix cõſumabilẽ.3.qđ aptũ ẽ trãſiri ſed non pertranſit.4.infinitũ appoſitiõe.5.diuiſiõe

Cõtra Pythagoram

X.Non eſt ponendũ infinitũ actu a ſenſibilibus ſeparatũ, pbat̃ prĩo qa vel eſt ſubſtãtia vel accidẽs,nõ ſubſtãtia,qa illa ſcđm ſe nõ eſt diuiſibilis,ſi vero eſt accidẽs,nõ erit principiũ q̃tenus infinitũ; ſicut vox non eſt principiũ locutiõis in q̃ntũ inuiſibilis,ſcđo minus poteſt paſſio eſſe ſeparata q̃ ſubiectũ, ſed magnitudo & numerus (quoꝝ infinitũ eſt paſſio) non poſſunt eſſe ſeparata, ergo nec infinitum.

Cõtra platonem.

XI.Infinitũ non eſt actu ens,ſubſtãtia ac prĩcipiũ rerũ. pbat̃ ſupponẽdo q̃ q̃libet pars infiniti ſit infinita. Tũc ſic argumẽtat̃ qa vł ẽ ſubſtãtia diuiſibilis vel indiuiſibilis,ſi diuiſibilis ergo erũt infinitę ſubſtãtię p ſuppoſitionẽ.Si indiuiſibilis, tũc impoſſibile eſt ipſum eſſe infinitũ,qa non eſt quantũ, neq; poteſt eſſe accidẽs ſubſtãtię,qa ſic nõ eſſet principiũ ſed potius illud eſſet principiũ,cuius eſſet accidens.

XII.Licet hęc q̃ſtio an ſit infinitũ in mathematicis & ſeparatis,& in his quę nullã habẽt magnitudinẽ, non ſit phyſica, tñ nos inquirimus an in ſenſibilib⁹ auctione corpus in infinitũ proficiſcatur.

Tertia ps cap.q̃.nõ ſit infinitum.

XIII.Nullũ corpus ſenſibile eſt actu infinitũ,probat̃ duabus rõibus logicis. Prĩo qa oĩe corpus eſt ſupficie clauſum, ergo nullũ corpus eſt infinitũ; qa repugnat clauſioni. Scđo pbat̃ de nũero.Oĩs numerus eſt numerabilis,ſed nullũ numerabile eſt infinitũ qa vt ſic ptrãſibile,ergo nullus nũerus eſt ĩfinit⁹

XIIII.Eadẽ cõcluſio phyſice pbat̃ prĩo qa corpus illud infinitũ vel eſſet ſimplex vel cõpoſitũ. Non cõpoſitũ qa elemẽta nõ ſunt infinita, & ſi vnũ eſt finitũ,tũc oportet etiã reliquũ eſſe finitũ,alioqn non poſſet finitũ miſceri infinito. ¶Non euadis,dicendo maiorẽ virtutẽ aliqñ eſſe in corpore minori, qa hoc dato, tñ ſolũ excedit pportione finita,& ita aliud infinities repetitũ illud in infinitũ excedet & corrũpet tandẽ ei cõmiſtũ,qa eſt infinitũ ſcđm oẽm dimenſionẽ,& ita nõ cõpatit̃ finitũ.Nec poteſt dici qđ ſit ſimplex qm̃ elemẽta ſunt adinuicẽ cõtraria q̃re ſi vnũ eſſet infinitũ,alia ſtatĩ corrũperet.¶ Nec põt eſſe mediũ, vt dixit Anaximãder, qa priori rõe cõſumeret alia,ſcđo qa vnũquodq; reſoluit̃ in ea ex qb⁹ cõponit̃,ſed nihil in illud corp⁹ reſolui cõpertũ eſt,ergo nõ eſt ponẽdũ,ex quo oĩa fiãt.Patet nullũ elementũ eſſe infinitũ qa oĩa in ſe cõuerteret,vt Heraclitus de igne dixit,& idẽ eſſet de corpe medio.

Anaxim.

Heraclit⁹

XV.Pro ſcđa rõe Ariſt.petit duo.Primũ oĩe corpus naturale eſt aptũ natũ eſſe ĩ loco naturali, ſcđo petit eundẽ eſſe locũ naturalẽ totius & ptis,vt ignis & ſcintillæ. Tunc fit iſta rõ,ſi illud corpus infinitũ eſt homogeniũ,aut ſemp mouebit̃ aut erit ĩmobilis pars illius (non eñ argumentat̃ de toto) vtrũq; eſt impoſſibile qđ non moueat̃ pbat̃, qa non poteſt aſſignari an illa pars ſurſum aut deorſum moueretur. Neq; poteſt dici illã partẽ q̃ſcere, nã cũ locus illius corporis ſit infinitus, ſi manebit in qualibet parte illius loci,neq; apparet an q̃ſcat in dextro vel ſiniſtro aut quo motu ad illũ locũ peruenerit. ¶ Si aũt corpus illud ſit etherogeniũ ſeu anomiõn,tũc locus etiam erit etherogenius, & ita non eſſet vnus niſi tactu.Scđo quia vel partes ſunt finitę vel infinitę, non primũ,quia ex finitis ſolũ fit finitũ, & partes infinitæ corrũperent finitas per prędicta.14. quod probat a ſigno q̃ nullus antiquorũ poſuit terrã aut ignem eſſe infinitũ.¶ Nec poſſunt eſſe partes infinitę,quia tunc loca & elemẽta eſſent infinita, probatur ſequela,qa corpus & locus ſunt coequa.

Cõtra interpretes.

Anaxag.

XVI.Anaxagoras non recte dixit corpus infinitũ eſſe ĩmobile,qa firmet̃ ſeipſo & non cõtineat̃ alio, patet qa cũ aliqđ violente poſſit eſſe in loco, vbi non aptũ eſt eſſe.Igit̃ Anax.debebat cauſam dixiſſe quare in ſeipſo firmabat̃,& non mouebat̃, ſicut terra ſi etiã eſſet infinita,& ita firmaret̃ in ſe ipſa,adhuc non eſſet natura ĩmobilis. ſed pp ter grauitatẽ quieſceret in medio.Scđo qa ſi totũ infinitũ q̃ſcebat in ſeipſo,ergo & pars erit in ſeipſa, vt in loco; quia totius & partis ſimilia ſunt loca.

XVII.Tertio probat̃ non eſſe corpus infinitũ, qa oĩe corpus naturale eſt graue vel leue,ſi graue mouetur deorſum , ſi leue mouet̃ ſurſum , ſed infinitũ neutro modo moueri poteſt ; ergo non eſt corpus naturale, neq; poteſt eſſe medio modo, quõ eñ infinitũ mediabit̃,qm̃ neq; habet principiũ,neq; finem neq; mediũ.Quarta ratio ad idẽ.Oĩe corpus ſenſibile eſt in aliquo loco, ſed quilibet locus eſt finitus determinatus aut p ſurſum deorſum ante vel retro ex natura rei.&c. ergo nullũ eſt infinitũ. ¶Aut ſic inducat̃ impoſſibile eſt locũ infinitũ eſſe , & omne corpus eſt in loco,ergo nullũ corpus eſt infinitum.

quarta ps cap.q̃ aliqđ infinitum ſit.

XVIII.Infinitũ q̃ddã eſt,q̃ddã nõ eſt,q̃ nõ ſit pbatum⁹ q̃ aliqđ ſit patet qa alias ſeq̃rent̃ impoſſibilia ſ.q̃ prĩcipiũ & finis temporis eſſent q̃ magnitudo nõ eſſet ſectilis ĩ infinita,q̃ nũerus infinit⁹ nõ erit.

XIX.Cum infinitũ aliqđ ſit actu,aliud potẽtia,& infinitũ potẽtia quoddã ſit additiõe,quoddã diuiſiõe,dicius infinitũ eſſe potẽtia nõ actu. Eſſe aũt potẽtia bifariã intelligit̃,prĩo qđ demũ actu fiat,ſicut cuprũ eſt in potẽtia ad ſtatuã, ſcđo qa eius actus nõ tollat eius potẽtiã.i.quod ſit ſolũ in actu incõpleto & ſic infinitum eſt in potentia.

XX.Conueniũt infinitudo pmanẽtiũ & ſucceſſiuorũ & differũt . Cõueniũt qa vtrũq; eſt in cõtinue accipiẽdo vnũ poſt aliũ.ſ.in magnitudine,generatiõe,& tẽpore. Et ĩ hoc q̃ nõ oportet ſumere tanq̃ indiuiduũ & exiſtens hoc aliqđ, Differunt aũt quia in magnitudine partes ſumptę ſimul pmanent , in tempore vero non ſimul permanent.

XXI.Infinitũ diuiſiõe & appoſitiõe cõueniũt, qa ex magnitudinis diuiſiõe accreſcit multitudo & in finitũ appoſitiõe,quantũ eñ magnitudini diſtrahimus,tm̃ multitudini adijcimus, & ſic reſpondent, quod vni eſt demptũ,alteri eſt appoſitum.

XXII.Si qs diuidat magnitudinẽ ſcđm ptes eiuſdẽ quãtitatis,tũc nõ diuidit̃ in infinitũ, ſed ſcđm ptes eiuſdẽ pportiõis diuidit̃ in infinitũ.Epilogat dein quõ vtrũq; ſit finitũ actu vt forma , & infinitum potentia, vt materia.

XXIII. differũt tñ,qa diuidẽdo q̃ntalibet magnitudinẽ minorẽ facere poſſumus,apponẽdo aũt non poſſum⁹ maiorẽ q̃ntitatẽ facere q̃ ſit mũd⁹ vł cœlũ

Plato

XXIIII.ex quo infert̃ Platonẽ male dixiſſe,qa poſuit magnũ & paruũ infinita.Magnũ quia apponendo in infinitũ creſcit,paruũ, qa diuidẽdo in infinitum,poteſt minui.Sed in hoc defecit,qa iſta nõ ponit principia rerũ,ſed numeros, & in his non ponit infinitũ,quia oẽs numeri reſoluuntur in vnitatẽ,& vltra denariũ non poſuit numerũ augeri.

XXV. Antiqui male diffinierũt infinitũ eſſe cuius nihil eſſet extra, ſed infinitũ eſt id cuius aliqd ſemp̃ eſt extra probat a ſigno de annulis qui dicunt̃ infiniti per ſimilitudinem improprie.

XXVI. Infinitũ eſt cuius quantitatẽ accipiẽtibus, ſemper eſt aliquid extra accipere.

XXVII. diffinitio infiniti data ab antiquis conuenit toti & perfecto. Nam illud dicimus totũ cui nihil abeſt, & mundũ dicimus cuius nihil ſit extra, vñ totũ & perfectũ idẽ ſunt penitus, aut vicina in ſignificato. ¶Ex quo melius patet Parmenidẽ dixiſſe mundum vnum & finitũ, quã Meliſſum qui dixit ipſum infinitum.

Parmen. Meliſſus

XXVIII. Antiqui non recte dixerunt infinitũ oĩa in ſe continere, & in ſe habere oĩa, quia habeat ſe vt totũ. ꝓbat̃ qa infinitũ habet ſe per modũ materiæ perfectionis, & ſolũ eſt totũ in potẽtia, non actu. ſ. ſcd̃m diuiſionẽ vel appoſitionẽ, cum ergo habeat ſe per modũ materię habet ſe per modum partis, & ita continet̃, & vt ſic eſt ignotum.

Bruxel. & alij hic male explicarunt.

Plato

XXIX. Sequit̃ contra Platonẽ magnũ & paruũ nõ poſſe continere res intellectiles, quia quõ ignotũ & indefinitũ poteſt continere & definire aliquid.

Quĩta ꝑs cap. cõcludit

XXX. Magnitudo eſt infinitũ ſcd̃m diuiſionẽ, ſed non ſecundũ appoſitionẽ, nam infinitũ in eo intus continetur velut materia.

XXXI. Quare multitudo & magnitudo cõtrario modo ſe habẽt in infinitudine, quia pergẽdo ad minus eſt ſtatus in multitudine, ſed non in magnitudine; cõtra pergẽdo ad maius multitudo eſt infinita, & in magnitudine eſt ſtatus, probat̃ qa duo tria &c̃. oĩa denominant̃ ab vno in quo eſt ſtatus, ſcd̃m patet qa diuiſio magnitudinis in infinitũ abit, ſed nũerus cauſat̃ ex diuiſiõe, ergo nũerus ĩ ĩfinitũ abit.

Plato Pythago.

XXXII. Numerus non eſt ſeparabilis a diuiſiõe cõtra Platonẽ, nec infinitudo eius ſubſiſtit permanenter contra Pythagoreos.

XXXIII. Infinitudo nõ reperit̃ eodẽ modo in motu, magnitudine, & tempore, quia tempus eſt infinitum a motu, motus a magnitudine, magnitudo vero ſuapte natura.

XXXIIII. Negare infinitũ actu non deſtruit mathematicã, ꝓbat̃ qa eis ſufficit infinitũ in potẽtia.

XXXV. Infinitũ reducit̃ ad genus cauſę materiale non quatenus eſt ſubiectũ ſed quatenus ſtat ſub priuatione, ꝓbat̃ qa ratio infiniti eſt priuatio, & ſubiectum diuiſionis infinitę eſt continuũ ſenſile.

Sexta ꝑs cap. ſoluit rationes.

XXXVI. Rationes antiquorũ ſoluant̃ qa peccant in forma & materia. De generatiõe patet qđ eſt infinita per ſucceſſionẽ, qa generatio vnius eſt corruptio alterius, ſed ad hoc non requiritur corpus actu infinitum.

XXXVII. ad quartã dicit non omne quod finitur alio finiri. qa non eſt idẽ finire & tangere, & ita aliquid finitur ſeipſo, ſ. vltimum cœlum.

XXXVIII. In quinta negat maiorẽ, qa abſurdum eſt intellectioni credere, poſſum enim Burckardũ intelligere quantumcunq; magnum, tamen ipſe manet paruus & breuis.

XXXIX. Motus & tẽpus ſunt infinita potentia.

XL. Magnitudo eſt infinita diuiſione potentia.

Annotatio in textum.

1. affectum. i. quale

Quale & punctũ nec vult finitum eſſe nec infinitũ, quare aũt ſolũ illa duo excepent, ait S. Thomas, qđ ſatis per hoc ꝓbauit finitũ & infinitũ non eſſe metaphyſicę conſiderationis, quia non omnibus conuenit, quia iſtis non conueniat.

2. quia numerus par eſt diuiſilis ĩ duo media, ſic corpus in duas partes diuidit̃, quę grece dichotomiæ dicunt̃, & illa pars rurſus in duas, & ſic in infinitũ, nũerus vero ĩpar hac lege nõ eſt diuiſibilis, q̃re Pythagoras parẽ infinito tribuit, imparẽ finito. Pythago.

2. cum em̃ normę. &c̃. ait hic Themiſtius. Ea ſpe hæc ſcribimus, vt non ſit nobis ſermo futurus cũ omnino imperitis, vnde explicatione hic opus eſt, vnde quadratus eſt numerus qui ex ductu alicuius numeri in ſeipſum reſultat, vt bis duo. 4. ter tria. 9. quater quattuor. 16. Gnomo aũt Arithmeticus eſt qui numero quadrato circũpoſitus, quadratũ relinquit vt 5. in nouenario. 7. in. 16. 9. in. 25. Et ita ſunt duplices quadrati. ſ. partiales & totales, vt. 9. ſunt totalis q̃dratus, & .4. ſunt eius quadratus partialis, vt ſtatim patebit in figura.

Themiſt. Vide in epithomate nr̃o q̃druuij

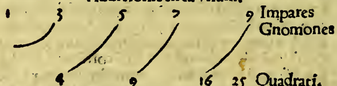
Themiſt.

Dicit ergo doctiſſimus Themiſt. Pythagorici voluerunt aliã rationẽ reddere, ꝙ impar numerus finitatis ſit cauſa, & par infinitatis, quia diſpoſitis naturali ordine imparibus vt. 1. 3 5. 7. 9. &c̃. cõpoſiti quadratis ſemper relinquũt quadratũ, vt vni addas. 3. fiunt. 4. cui addant̃. 5. & fit. 9. tertius quadratus. 9. addant̃. 7. fiunt. 16. quartus quadrat⁹ & ſic deinceps iuxta ꝓpoſitionẽ. xxvi. ſeptimi Iordani ſi ab vnitate ĩpares coaceruent̃, q̄ ꝓueniet erit q̃dratus vt Iordanus

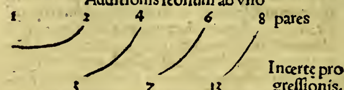
1	3	5	7	9	Impares
4	9	16	25		quadrati

Quare numeri impares ſunt Gnomones & normæ Arithmeticę quadratorũ, ita impares numeri vnitatem, formę, & naturę conſeruant. Si vero pares numeri addant̃ vnitati, noua cõtinue ſpecies excitabit̃ & ita differẽtię in infinitũ abibũt, ſumme formulã

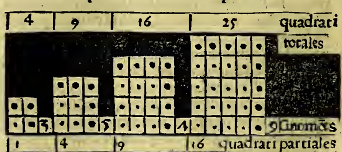
Additionis circa vnum.

Additionis ſeorſum ab vno

accipe formulam. D. Stapulẽ. Stapulẽ

2. Simplici⁹, Pythagoricos defendit cõtra Alexãdrũ, qa Pythagoras ĩfinitatẽ tribuit prĩcipio prĩo. i. deo dicit autem eum infinitudinem extra cœlum, hoc eſt in cœlo non clauſam, quia deus eſt immenſus, eã dixit coniunctã ſenſibilibus, quatenus eius potẽtia omnibus rebus eſt adiuncta, paritate aũt numeri in

Simplic. Pythago Alexan.

finitudinē dicit, ꝙ nihil deus agat, quin ei aliquid
addi poſſit, hiſq; verbis voluerit numen occultare
ne illorū publicatione in contemptū veniret, vt au-
Philoxe. ctor eſt Philoxenus renarrat Sueſſa.
Sueſſa 5. quod habet principiū, habet finē, cōmunit receptū
ab antiquis. infert G. Ochā q. x. quarti. Ideo ſi ſecū-
dum Ariſt. aīa habet principiū, habebit & finem.
Pythago. 6. Ex his liquet Pytagorā intellexiſſe numen quod-
Themiſt. dam & deum, vt Them. hic in Anaximandrū refert
Anaxim. q̄re Aegidi⁹ ait dicta illorū vera, ſed male applicata
Aegidius 9. In perpetuis non differunt eſſe & poſſe. Aegidi
romanus. us inquit verū eſt de eſſe ſubſtantiali, & poſſe ad il-
Gandeñ lud eſſe ſubſtantiale. Gandeñ ait verū eſt quo ad eſſe
intrinſecū, ſed bene differunt quo ad eſſe ſuperaddi
tum, ſicut recipere a formā, differt a poſſe recipere a
Auerroys formā, Auer. limitat ad ea quæ non ſunt tempori
ſubiecta, quia non ſequit anima antichriſti poteſt
eſſe, ergo eſt. Tempus futurū poteſt eſſe ergo eſt. G.
Ocham de Ocham in Centilogio concluſ. xxxiiij. dicit in ꝑ
petuis ſimplicit non differunt eſſe & poſſe quo ad
exiſtentiā, quia poſſe eſſe non præcedit eſſe. Ego ap-
plicando dico hoc verū eſſe ad intra non ad extra,
at hoc Theologice eſt dictum.
13. Logicas dicit duas ratiōes priores, aut quia ſunt
per principia cōmunia, nam corpus hic accipitur vt
cōmune intellectili, ſenſili & medio. Aut quia ſunt
probabiles, non neceſſarie, eo ꝙ concedens infini-
tum, non daret eſſe de ratione corporis ſuperficie
terminari. Et qui multitudinē poneret infinitā, non
diceret eam eſſe numerū, eo ꝙ numerus vltra multi-
tudinē dicit rationē menſurationis.
14. De corpore medio, opponeret quiſpiā Ariſt. nam
vapor eſt corpus mediū, ſimilit exhalatio. i. Mether.
Auerroys Reſpondet Auer. non negat Ariſt. corpora media,
ſed nullū eſſe mediū, ex quo cuncta conſtent.
Heraclit⁹ Heraclitus oīa in ignē dixit cōuerti. Mirū vnde hoc
fidei myſteriū ad ethnicos peruenerit Eſ. li. quia cœ
Eſaias li ſicut fumus liqueſcent. &c̄.
19. Agon ludus, ludi olympici certamia olim in ho
Olymp⁹. nore Iouis in Olympo monte celebrata ꝑ athletas.
22. de partibus proportionalibus & quantitatiuis
vide. i. phyſ.
Alphara. 23. Magnitudo non eſt appoſitione infinita, at Al-
Auicenna pharabius & Auicenna affirmāt & lineā in infinitū
creſcere, quia ſicut det ſemꝑ linea maior, ita & mi-
Auerroys nor, vt principiū in geometria dicit Auerr. At re-
ſpondet mathematicū ita ſentire, quia cōſiderat li-
neā quatenus abſtracta eſt e corpore naturali, apud
phyſicū vero hoc non eſt poſſibile, qui lineā conſi-
derat vt eſt in re & materia ſenſibili, quę cœlo ma
ior eſſe nō poteſt. ꝙuis Geomet maiorē imaginet.
Plato 24. Plato in numeris abitū in infinitū non admiſit,
quod diuiſione ad vnitatē ſtetur, appoſitione vero
ad denariū, nā inde veluti in orbē, alternando reci-
procare circulo videtur, vt ſimile quid de progreſſi
Cuſanus one denaria Cuſanus in libro de coīecturis ſtatuit.
27. Non fieri poteſt, vt infinitū vniuerſo cohęreat,
vt linū lino annectit in filantronibus, vti prouerbi
Democr. aliter dicebāt. Nam hoc erat Democriti dogma.
28. hinc & hanc pręclarā conditionē. &c̄. Gręce legi
Nyphus teſtat Nyphus σεμνότητα, & ipſe prerogatiuā traſtu
lit, quod & dignitatē dicere poſſumus.
34. Ad oſtendendū hoc pacto nihil refert. Eſſe aūt
ipſum in his eſt magnitudinib⁹. &c̄. vult nihil refer
re ad mathematicū quando ducit lineā extra mun-
dum an ſit iſta linea nec ne, quia abſtrahit a materia
ſenſibili, ſed refert in magnitudine ſenſibili. Vnde
Nyphus ita legit. Quare ad oſtendendū quidem illo Nyphus
modo nihil refert, eſſe tñ refert in his magnitudini Argyro
bus quę ſunt, & ſic littera eſt clarior ꝙ Argyropoli,

Explicatio ſcholaſtica.

Q. III.

An ſit corpus ſenſibile actu infinitū?

Articulus. I.

Nota. I. Infinitū multifariā vſurpari vt in Sūmu-
lis diximus, potes pręterea multiplex infinitū ima-
ginari. ſ. eſſentia vt deus, virtute vt ſimiliter deus,
quantitate vt ſi eſſet linea infinita, qualitate vt ſi
eſſet albedo infinite intenſa, duratiōe ſicut anima
in infinitū durabit. Priuatiue dicit & interpretati-
ue peccatū infinitū apud Theologos vt in Chryſo- Eckius
paſſo diximus, priuat enim bono infinito, ſicut cō
tra actus bonus dicit eſſe infinitus meritorie, ꝗa me
retur bonū infinitū, at hęc vltra crepidā. Loquimur
hic de infinito in magnitudine, & vt planiora fiāt
in textu dicta, de acceptione infiniti, vbi etiā para-
phraſtes doctiſſimi euariant.
Nota. II. quod ſex poſſunt colligi acceptiones infi
niti. Prima infinitū eſt qđ eſt inꝑtranſibile, negati
ue, & ſic punctus poſſet dici infinitū. Scđa qđ cū dif
ficultate pertranſit, vt labyrinthus. Tertia infinitū
eſt qđ tranſitū habet ſine fine, quantū non termina
tū, & de illo mota fuit quęſtio. Quarta infinitū eſt
qđ appoſitione creſcere poteſt ſine fine vt nume-
rus. Quinta infinitū eſt qđ diuiſiōe in infinitū abit
vt cōtinuū. Sexta infinitū eſt qđ appoſitione in in-
finitū creſcere poteſt, & rurſus diuidi in ſemper di-
uiſibilia, vt tempus, eſt etenim numerus & continu
um, hęc Vſingius noſter, reperies & apud Themiſt. Vſingi⁹
¶ Hic vero agit de infinito tertię acceptiōis, & dif- Themiſt.
finit ab Ariſt. Infinitū eſt cuius quantitatē accipien Ariſto.
tibus, ſemper eſt aliqđ extra accipere. i. quantūcunq;
in magnitudine accipientibus, ſemper aliqđ reſtat
accipiendū, qđ rotundius & breuius dicit, Infinitū
eſt quantū non terminatū, & ꝙuis Vſing. dicat infi Vſingi⁹
nitū hic capi materialit, & eſt valere tm̄ ſicut ſigni-
ficat. Et noli ita dicere, ſed copulam abſolui a tpe
vt in logica diximus, quamuis cum Ocham dixerit
Vſing, quot. v. q. xix.
Nota. III. duplices eſſe partes quanti. ſ. proportio-
nales & quantitatiuas vide primo phyſ. q. v. art. 3.
dub. 2. & ꝙuis ibi ſolū datū fuerit exemplū de pro-
portione dupla, tñ idē fieri poteſt in alijs ꝓportiōi
bus. ſ. ſeſqalterā ſeſqtertia. &c̄. Conueniūt aūt oēs in
hoc qđ partes cōtinui ꝓportionales ſunt infinitæ, Buridan⁹
at quo pacto vſurpet nō cōſentiūt Buridanus, Saxo, Saxo
Bruxel. quos iuniores imitati ſunt, dixerūt infinitas Bruxel.
eſſe partes cōtinui ſyncathegoreumatice. i. habet du
as tres q̄tuor & ſic ſine ſtatu. Sed nō ſint infinitæ
partes cōtinui cathegoreumatice, qm̄ alias darentur
oēs partes cōtinui collectiue loquēdo, ꝗa maxīa mul
titudo partiū. ſ. infinita. ¶ At Ioan. Maioris amœni Maioris.
ingenij doctor diſtinct. 44. primi miratur de eis &
non immerito, quia cum non detur vltima vnitas
proportionalis continui, merito debebat multi-
tudo partium proportionalium infinita cenſeri.

vnde vtrūq; dicit eſſe falſum .ſ. principale & illud quod in probatione aſſumit, hę enim infinitę partes ſunt oēs partes cōtinui, immo totū ipſum eſt oēs partes continui, cum totū non diſtinguatur a ſuis partibus, ergo

Nota. IIII. categoreumatice igit̄ cōcedi debere eſſe Maioris infinitas partes continui, & illud ante dn̄m noſtrū Greg. Ari. Ioan. Maioris vidit acutiſſim⁹ ille Greg. Arim. diſ. 2. q. 2. cond. 2. ſecundi, & adeo rationib⁹ obfirmat, vt mirer aliquē qui eū vidit potuiſſe ab eo deficere ❡ Sequit̄ ergo eſſe infinitū multitudine actu, ita qđ eſt infinita multitudo actu exiſtentiū, ſed q̄a Ariſt. dicit continuū eſſe infinitū potētia in diuiſione & non actu. Ideo ſcias quod eſſe in actu hic bifariā accipit̄ p̄rio ꝓ eo qđ actualit̄ eſt, & ſic īfinita multitudo actualiter eſt. Scđo ens in actu capit̄ pro ente ſeparato, & iſto modo partes cōtinui nō ſunt in actu ſed in potentia, & hoc voluit Ariſt. ❡ Hęc etiā tibi proderūt contra antiquorū imaginationē, q̄ imaginantur partes continui, ſolū eſſe in potētia, & non in actu, propter Ariſt. v. metaphyſ. medietas lineæ Ariſto. non eſt actu in linea, ſed potētia, at mirū quō aliqđ poſſet conſtitui actu ex eo quod non actu & realit̄ eſſet, & cum totū & pars ſunt relatiua, ipſa erunt ſimul natura, ergo exiſtente toto actu, partes quoq; Arim. diſ. 24. q. 1. & 3. actu erunt, Ariſt. vero dictū iuxta priora intelligat̄ quia non ſit in actu per ſe ſubſiſtētię, quā diu alteri medietati continuat̄. ❡ Adde poſtremo quod cū cōtinuū dicit̄ eſſe infinitū, ſcđm diuiſionē potentia, illam potentiā eſſe incompletā ſecundū Ariſt. & etiā incōplebilē, quia illa potētia nunq̄ poteſt reduci cō plete ad actum. Non tamen eſt illa potentia fruſtra vt experiunt̄ artifices, quāuis enim non reducatur ad actum ex toto, tamen ex parte, quoniā continuū diuiditur in duas partes in. x. in. xx. &c̄. Quibus ſic prælibatis reſpondetur ad quæſitum.

Articulus. II.

Concluſio Non eſt aliquod corpus ſenſibile actu infinitū, illa concluſio patet per rōes & demonſtrationes Ariſt. in textu, non curo plures adducere, probat hoc idē primo cœli, ~~quattuor abhorret natura .ſ. vacuū infinitū, penetrationē corporū & ſubſiſtentiam~~ accidentiū ſine ſubiecto.

Articulus. III.

❡ Mouēt hic Phyſici noſtri ferme oēs, an vel aliqua potētia poſſit eſſe infinita magnitudo, aut eam fieri implicet cōtradictionē, at cū hæc ſint vltra phyſicam & naturalē ſcientiā, nolui alta ſapere, & philoſophiæ naturalis auditores iſtis vltramundanis grauare, etiā ſi male audire cogerer, dumtaxat igit̄ naturalia proſequar dei potentiā potentiſſimā Theologiæ cōmendans, de qua ampliter vbi occurrit loqui Thomas. Ægidius. ſoleo, in hac re ſi ita placet conſule doct. diſ. 42. primi, hoc em̄ fieri poſſe negāt .S. Thomas, Aegidius, Herueus Herueus, Marſil. q. xlij. primi art. 3. quē t̄n D. Vſing. Marſil. Vſingius pro parte ſuā citat, Scotus & Ochā quaſi ambigui, Scotus propēſiores ſunt in affirmatiuā partē, quā ex profeſ Ocham ſo tenuit Adam, Greg. de Arim. Petrus Aliacen̄ q. Adam xiij. primi, Argentinus Ioan. Maioris, Gabriel diſ. 1. Arim. q. iij. ſecundi. &c̄. at hec alibi petenda, Naturalia traAliacen̄. ctemus ſingula em̄ in ꝓprijs & ex proprijs ſunt diſq̄ Io. Maio. renda vt decor diſciplinarū ſeruetur.
Gabriel.

Dubium. I. an omni numero dato ſit dabilis numerus maior?

❡ Præmitto. I. triplicē eſſe numerū .ſ. numeratū numerantē, & quo numeramus. Numeratus eſt res ipſę quę ratione diſcretiua numerant̄, & ille non diſtinguitur a reb⁹ numeratis vt binarius hominū eſt duo hoīes vt late probat Greg. Arim. diſ. 24. q. 2. primi & Gre. Ari. poſt eum amœni ingenij doctor. ❡ Numerās eſt ipſa Io. Maio. aīā diſcernens vnā rem ab alia, & ſic verū eſt aīmā eſſe numerū, quāuis nō ad mentē pythagoricorū & Platonicorū, de quo alibi. ❡ Quo numeramus eſt ipſa ratio diſcretiua qua numeramus vel aliquid tali ſubordinatū .ſ. eſt conceptus numeralis aut vox ſeu ſcriptura ei reſpondēs. 1. 2. 3. 4. Corollariū ſic idē eſt numerus .x. hominū & .x. equorū (.ſ. quo numeramus) 4. phyſ. T. C. 134. Corollarium ſic bis tria non ſunt ſex, ſed ſemel ſex ſunt ſex. v. metaph. T. C. 19. q̄a ſemel ſex eſt numerus linearis, ſed bis tria ſunt numerus ſuperficialis.

ſemel ſex	bis tria
◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆
Linearis	Superficialis

❡ Aduerte primū numerū diui Thomę & Scoti ſubtilis aſſeclę appellant materialē, vltimū vero appel- Tho. lant formalē, ſed eum ęque in rebus ponunt ac pri- Scotus mum, a rebus tamen numeratis diſtinctum.

❡ Præmitto. II. Numerū numeratū tripliciter vſurpari. Strictiſſime capit̄ pro multitudine entiū ab inuicem ſeparatorū per diuiſionē cōtinui. Et ſic in nō quantis non eſt numerus, q̄m ſic ait Ariſt. numerū cauſari ex ſectione continui. Scđo ſtricte pro multitudine entiū ab inuicē ſeparatorū ſeu actu exiſtentium, & ſic numerus eſt in angelis. Tertio ꝓ quacūq; multitudine, hęc obiter iterauimus, q̄m in Categorijs reperies digeſta.

Pręmitto. III. aliquem numerū eſſe indiuiſibiliū vt ternarius angelorū, aliquē continuorū. ❡ Et hoc adde, qđ ꝓprietates numeri ab Arithmetico aſſignatę ſunt numeri abſtracti ſeu formalis, aut eius quo numeramus. Nam in cōtinuo alioquin cōcedimus numerū parē eſſe imparē, ſed non eſt eadē ratio diſcretiua paris & imparis. ❡ Tertius eſt numerus diſcontinuorū. aduerte .G. Ocham diſ. 24. primi q. 2. ponit triplicē numerū .ſ. eſſentialē, vt Eckardi & Eckeber- Ocham ti, accidentalē vt duarū guttarū, & mathematicū vt 2. 3. 9. Aduerte quod d. Vſingius numerū quo numeramus appellat intentionalē, & quotientē, quibus ſic pręlibatis

Reſpondet̄ primo. Non quolibet nūero alius numerus eſt maior patet de binario medietatū vniuerſi. Illo enim binario null⁹ numerus eſt maior. ❡ Secundo. Non quolibet numero diſcontinuorū eſt alius numerus diſcontinuorū maior, patet quia oīm rerū creatarū certus eſt numerus, licet nobis ignot⁹, deo tamen omniſcienti cognitus. ❡ Tertio quolibet numero formali finito dabilis eſt numerus maior ſcđm rōem diſcretiuā anię, patet poteſt ei addi vnitas, & vnitas addita variat ſpeciē nūeri, & hoc tertio modo locutus eſt p. ❡ Infert ex his Georg. Bruxel. primo. Oīs numerus (.ſ. numeratus) rei con- Bruxellen̄ tinuę eſt binari⁹, ternari⁹ q̄ternarius & ſic deinceps.

¶ Secundo in cõtinuis oĩs binarius eſt ternarius, & qũinarius eſt denarius. ¶ Tertio binarius eſt ęqualis ternario, quia duæ medietates florini ſunt ęquales tribus tertijs florini. ¶ Quarto quod binarius eſt aliquo ternario maior, nã binarius totius eſt maior quã ternarius vnius partis, hęc oĩa vera de numero numerato, ſed non de numero quo numeramus & mathematico. ¶ Quinto ſequit quod in continuo nullus eſt numerus impar, negatiue. i. q non ſit par, quia nullus eſt ternarius, q non ſit binarius. ¶ Sexto nõ ſunt plures partes in boue ꝙ grano milij. Nõ me pręterit hic plura & magna poſſe dici, q̃m in finiti materia, eſt verum faſtigiũ intellectus, vt apud Sco. Tho. de Arg. Arimin. Ochã, Maiorem, Holcot, Cameraceñ. Bachonẽ, Alphonſum, Lichetũ, Aegidium, Marõ. & alios locuplete reperies. Et præcipue pręceptor & dñs noſter Ioan. Maioris vir nõ modo amœni ſed & acutiſſimi ingenij, peculiari tractatu ſubtiliſſimo infinitũ explicuit, poſt quẽ & D. Coronell. & Ioan. Dullaert multa ſubtiliter ſcripſerũt, at nolumus viam philoſophiæ naturalis, nimis anxijs quęſtionibus inuiã facere, eam primo ingredientibus, ideo contenti ſumus hęc dixiſſe.

Scotus
Tho. Arg.
Arim.
Ocham
Maior
Holcot.
Camerac.
Bacho
Alphonſ.
Lychetus
Ægidius.
Maro.
Coronel.
Dullaert.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Aliqđ corp⁹ actu infinitũ eſt ĩtelligibile, ergo aliquod corpus infinitũ eſt ſenſibile, tenet cõſequẽtia quia nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu, in paruis. Confirmat coelũ eſt quantũ non terminatũ, ergo eſt infinitũ, antecedens probat ga coelũ non terminat, nec ad plenũ nec ad vacuũ item eius centrũ eſt terra, ſed circumferẽtia eſt infinities maior centro.

Secunda infinitũ eſt quantũ non terminatũ, ergo infinitũ eſt, tenet illatio ab eſt ſcđo adiacẽte, ad eſt tertiũ adiacens, item tempus ſecundũ Ariſt. eſt infinitũ, itẽ continuũ eſt infinitũ & eſt extenſum, ergo eſt infinitum extenſum.

Tertia In continuo non ſunt partes infinitę etiã proportionales, ꝓbo ga quęlibet pars proportionalis eſt alicuius entitatiuę perfectionis, ergo ſi ſunt infinitę, tunc cõſtituent totũ infinitę perfectionis. Confirmat quia illa eſt falſa. Continuũ eſt diuiſibile in partes infinitas, ergo eius non ſunt partes infinitę, antecedens probo quia ſua de ineſſe. ſ. infinitũ eſt diuiſum in infinitas partes eſt impoſſibilis, modo poſſibili poſito in eſſe, nullũ ſequitur impoſſibile Confirmat ſcđo quia ſi haberet infinitas partes, iã continuũ non poſſet pertranſiri, qđ eſt falſum.

Quarta Materia eſt quantũ non terminatũ, ergo eſt infinitũ, antecedẽs ꝓbo per Com. dimenſiones in materia ſunt interminatę. Idem ꝓbat de linea giratiua, & ſupponit primo Ioan. Maioris, ꝙ ſit vnũ corpus colũnare, cuius craſſitudo ſit pedalis, ſcđo ꝙ hoc diſcrimen eſt inter lineã circularẽ & giratiuã, ga circularis deſinit in idẽ punctũ a quo fluxit, giratiua in oppoſitũ. Tertio petit ꝙ ſi aliqua linea circundat corpus craſſum pedaliter, tunc linea circuiẽs erit pedalis, & giratiua ob girũ erit maior. Tunc argumentat ſic, quęlibet linea habens infinitas pedalitates non cõmunicantes eſt infinita. Filum non eſt breuius complicitũ ꝙ extenſum, ſed linea giratiua eſt huiuſmodi, ergo eſt infinita, maior nota, minor probatur gira girans primam partem proportionalem eſt pedalis, gira girans duas partes proportionales eſt bipedalis. &c. & eſt infinita multitudo partium proportionaliũ, & cuilibet reſpondet gira pedalis, ergo gira magna ex his reſultans eſt infinite longa, idem probat de diametro quadrati. &c.

Io. Maio.

Reſpondet ad primam negando conſequentiam ad probationem diximus. 1. poſt. Nihil eſt in intellectu in ſe cognitũ & poſitiue, quin prius fuerit in ſenſu, infinitũ intelligit negatiue vt. 1. phyſ. vel prius fuit in ſenſu, ſecundũ aliqđ ducens in notitiam eius. ſ. ſecundũ finitũ. Ad confirmationẽ dico quod coelum terminatur per ſuperficiẽ conuexã, & ita per partes ſuas intrinſecas. Ad tertiũ dico ꝙ terra non eſt centrũ proprie, quia non eſt punctus, ſumitur tñ loco centri, quia eſt in medio & exigua ſi coelo cõferatur. Eſt etiã cõparatio per hyperbolẽ.

¶ Ad. II. nõ valet cõſequẽtia arguit ab amplo ad nõ amplũ. Tempus eſt infinitũ ſcđm ſucceſſionẽ ſeu durationẽ, de quo in quarto. De continuo dico continuũ eſſe infinitũ ſcđm diuiſionẽ, & ita in conſequẽte ęquiuocat infinitũ, quia capitur pro infinito ſecundum extenſionem.

¶ Ad. III. negat cõſequẽtia & ratio eſt, ga illę partes ſunt cõmunicantes ſic ꝙ vna pars eſt pars alterius, nã tertia eſt pars medietatis, & quarta eſt pars tertię. &c. Et ita illę partes non ſunt ſcđm ſe totas diſtinctæ. ¶ Ad cõfirmationẽ dico qđ non ſic debet poni ineſſe ꝑpter repugnantiã extremorũ, ſed ſic cõtinuũ eſt diuiſum in duas partes in tres ptes. &c. vide in logica de interpretatione & G. Ochã in qt. Ocham

¶ Ad aliud annexũ nego ſequelã, ga tranſitus non fit ſcđm partes proportionales, ſed quantitatiuas, alioquin darem illatum.

¶ Ad. IIII. dico Com. locutũ nõ de negatione termini ſeu extenſionis, ſed ob indifferentiã materiæ, voluit eam non habere dimenſiones determinatas, vt liquet de materia ſub forma ignis & terræ. Com.

De linea giratiua.

¶ Iſta materia eſt vere difficilis reputata a doctis, nam illa linea eſt difficilis imaginationis, Buridanus negauit lineam gyratiuã eſſe infinitã (quamuis Vueſalia aliter ei imponat) negauit em̃ lineã poſſe gyrare oẽs partes ꝓportionales, eo ꝙ nullę ſint oẽs partes proportionales cõtinui. Sed in hoc bene improbat a Vueſalia, & nouiſſime a D. Coronello, nã quia dixit totũ non diſtingui a ſuis partibus debuit concedere duas medietates eſſe oẽs partes continui. Sequitur ex hoc d. Vſingeñ. non ſufficere euacuare argumenta, quia innititur huic fundamento, ꝙ nullę ſint oẽs partes cõtinui. ¶ Etiam Suntzelius non ſufficiẽter euacuat, quia etiã fundat ſe ſuper eo ſi linea giraret oẽs partes proportionales, tunc ipſa eſſet infinita, ſed ſuppoſitũ reputat impoſſibile, at pro ſuppoſito ſtatim arguo ꝙ poſſibile ſit cuilibet parti proportionali reſpondere vnã girã quia recta linea poteſt tranſire per oẽs partes proportionales, vt patet experiẽtia, ergo & gira illa poteſt ſimilit duci p oẽs partes, alias ratiões vide in Coronello & Io. maioris diſ. 44. q. 2. primi, imo dicit nõ fore neceſſariũ hoc ſuaderi docto viro tenẽti totũ nõ diſtingui a ptibus. ¶ Alit dicit Io. Maior, amœni ingenij doctor vbi ſupra & tract. de ĩfinito, cõcedẽdo lineã

Buridan⁹
Vueſalia
Coronel.
Vſingius
Sintzel⁹
Corone.
Maioris.
Maioris.

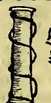
gyratiuã eſſe infinite longã tã categoreumatice, q̃ ſincategoreumatice hoc idẽ tenuit amic⁹ nr̃ Geruaſius Vuaĩ parrhiſian⁹ dũ in ſtudio nr̃o diſputaret, q cõceſſit infinitũ curuũ naturalit.ſ. lineã giratiuam, ſed non infinitũ rectũ. ¶Si opponis ergo columna illa eſt infinite longa, probatur quia tam longa eſt res, quã eſt longiſſima eius pars, & illa eſt infinite longa. &c̃. dicunt rem eſſe longã ſcd̃m longiſſimam partem rectam, non curuã. Si placuerit tibi illa ſententia vide maiorem vbi ſupra.

Geruaſius

Maioris.

¶At forte adhuc aliter dicere potes, pro quo ſcias quæ ſint partes proportionales ex. 1. phyſ. ſcd̃o q᷑ linea elica ſeu ſpiralis poteſt duci in plano, vel poteſt imaginari circa corpus, & tunc dicitur linea giratiua, quæ incipit ab vno puncto & terminat̃ in

ſpira

aliud, nunc ſit columna decẽpedalis, cuius partes ꝓportionales ſumant̃ ſcd̃m duplũ, & ita prima pars erit medietas, ſecũda erit quarta. &c̃. tunc de linea girante oẽs illas partes proportionales dicit̃. ¶Primo ſi linea gyratiua eſt pars illius columnę, ꝙ tunc non eſt infinita, ſed ſolũ habet longitudinẽ decem pedalẽ, ſcd̃o dicit̃ ſi eſſet linea extrinſeca & per ſe, gyrans oẽs illas partes ꝓportionales, illa eſſet infinita, primũ patet quia alias illud corpus eſſet difformiter longũ. ſ. ſcd̃m lineã curuã & rectã. ¶Vnde ſequitur ꝙ in partibus cõtinuis linea curua non eſt longior recta, quia menſurant̃ ambę ſolũ ſecundum extenſionẽ ipſius corporis. ¶Secunda pars patet quia ſic verũ eſt lineã curuã eſſe longiorẽ recta, accipe filum & gira columnã, erit longius columna. ¶Et vt obuies replicis ſcias, eſto ꝙ linea giratiua columnę habeat infinitas p̃tes ęquales ſcd̃m longitudinẽ & non communicantes, & tñ non ſeq̄tur ergo eſt infinite longa, quia ſic probares quodlibet corpus quadratũ infinitũ. Maioris cõceſſit de diametro quadrati, & improbat̃ a Coronello. ¶Scias ſcd̃o q᷑ ſi linea giratiua eſſet diſcõtinuatio a ſuo toto & rectificata, ipſa eſſet infinite longa, ſed id naturaliter fieri nequit. ¶Scias tertio lineã illã giratiuã in cõtinuo non eſſe ita longã ſicut ſi eſſet extra ipſum. ¶Scias quarto duas dabiles lineas, quarũ neutra plus extendit̃ q̃ alia, & tñ vna eſt finita, alia infinita, patet de illa linea continui giratiua, & de infinita creata a deo quę applicatiue giraret oẽs partes, hæc lati⁹ vide apud Dullaert q. 1. cœli, Coronellũ in octauo. ¶Corollariũ ſequit̃ nullũ habere fucũ, ꝙ D. Vſingi⁹ ait ꝙ giratiua nõ ſit ĩfinita actu, ſed potẽtia, nõ cathegoreumatice, ſed ſincategoreumatice, nõ ſcd̃m exiſtentiã, ſed mathematicam conſiderationem.

Dullaert
Coronel.
Vſingius

Finis tertij phyſicorum
iij. Decemb. 1517.

ARISTOTELIS PHYSICARVN ACROASVM LIBER QVARTVS.

De loco an ſit & quid ſit ac quottuplex. Cap. I.

Diſputat an ſit loc⁹ V T aũt de infinito ſic de loco neceſſe eſt philoſophũ naturalẽ ſi ſit 1
nec ne, & ſi ſit quonã ſit modo, quidq; etiã ſit cognoſcere. Nam
1 Cõcluſio. oẽs ea quę ſunt alicubi eſſe exiſtimant, quia id quod non eſt nuſq;
autoritas eſt. Vbi namq; hippocentaurus eſt aut chimera, cõmunis quoq; ma
Scd̃o probatur. xime atq; propriiſſimus motus quẽ lationẽ appellamus, loco ſane
accomodat̃. ¶Cõplures aũt dubitationes emergũt, quidnã ſit ipſe 2
2 Cõcluſio. locus. Non eñ idẽ ex oĩbus quę ipſi cõpetunt, cõtemplanti videt̃.
Primo Prętera nihil ab alijs, aut dubitatũ de ipſo, aut inuentũ habemus.
Secundo. ¶Eſſe aũt locũ ex tranſlatiõe patere videt̃, vbi nãq; nunc eſt aqua, 3
3 hic rurſus eſt aer hinc egreſſa illa tanq; ex vaſe. Nonnunq; etiam
Locũ eſſe eundẽ hunc locũ aliud corpus quippiã occupat, hoc aũt ab his oĩbus quę inſunt atq; mutant̃
Rõ pria diuerſum eſſe videtur. In quo nanq; nunc eſt aer, in hoc prius fuerat aqua. Quare patet locũ
Secunda & receptaculũ ipſum aliud quid eſſe ab vtriſq;, ad quod & ex quo ſunt mutata. Prętera corporum 4
naturaliũ atq; ſimpliciũ, vt ignis, terrę ac taliũ lationes non ſolũ aliquid eſſe locũ, ſed
etiam habere quandam potentiã indicant, fertur enim vnumquodq; ſuum ad locum, aliud
ſurſum, aliud deorſum niſi prohibeatur. Hęc aũt loci ſunt partes & ſpecies ſupra inquam ac
infra, ceteręq; quattuor differẽtię. Suntq; hęc, dextrũ inq; atq; ſiniſtrũ, & ſupra ac infra, non
ſolũ noſtra ex p̃te, ad nos eñ nõ ſemp̃ eſt idẽ, ſed fit vt vertimur poſitiõe. Quo circa ſępe idẽ 5
dextrũ eſt atq; ſiniſtrũ, & ſupra ac infra, & ante & retro, ſed etiã ex ipſa natura, vbi diſtinctũ
eſt ſurſum vtrumq;. Non enim quoduis eſt ipſum ſupra: ſed id quo fertur ignis ac leue, Simi
liter & infra non eſt quoduis, ſed id quo ea quę põdus habent, & terrea pergunt. Quibus pa-

tet hęc non ſolū poſitione, ſed vi quoq; differre. Indicant id ipſum & mathematica Nam &
ſi nō ſunt in loco noſtra tamen poſitione dextra leuaq; habent nihil horum habentia natura
6 vt ſolum poſitio ipſorum intelligatur. ¶Preterea qui vacuū eſſe dicunt, locum aſſerunt eſſe, Tertia
vacuum enim locus erit ſane corpore carens, locum igitur aliquid eſſe pręter corpora ipſa, &
omne corpus ſenſibile eſſe in loco, per hęc quiſpiam ſane putabit. ¶Recte enim heſiodus vi- Quarta
debitur dicere, faciens ante omnia chaos, Dicit enim ante chaos: poſt hoc facta eſt latiſſima
tellus, ꝓpterea quod primo receptaculū hiſce quę ſunt fuiſſe oportebat, quia putabat vt mul-
7 ti cuncta alicubi eſſe atq; in loco. Quod ſi ita ſit, admirabilis quędā ipſius loci vis erit, & om- Deridet
nibus prior. Quod enim ita ſe habet, vt ſine ipſo quidem cętera nequeat eſſe, ipſum autem ſi- Heſiodū
ne cęteris ſit, id primū omniū eſſe neceſſe eſt. locus enim nō perit, & ſi ea quę in ipſo ſunt cor
8 rumpantur. ¶Verum ſi ſit locus: exiſtit continuo dubitatio, quid nam ſit vtrū moles corpo- 4
ris quędam, an alia quędā natura. Eſt enim genus ipſius primo querendū. Igitur habet quidē Locū nō eſſe
dimenſiones tres: longitudinem latitudinē: ac etiam altitudinem quibus omne diffinit̄ nimi- rō prima
9 rum corpus. At locum impoſſibile eſt eſſe corpus. Erunt enim in eodem corpora duo. ¶Prę- autoritas
terea ſi corporis ſit locus ac receptaculū patet & ſuperficiei & reliquorū finitū eſſe. Eadem Secunda
enim accomodabit̄ ratio. Nam vbi prius erant ſuperficies aquę: ſuperficies rurſus aeris erūt.
At nulla eſt differentia puncti: ac loci puncti. Quare ſi locus non eſt diuerſus ab hoc, neq; a cę Tertia
10 terorum vllo diuerſus eſt, nec quicq; eſt ipſe pręter vnumquodq; iſtorū. ¶Quid enim tandem
locum eſſe ponem⁹. Neq; eñ elementū neq; ex elementis, aut corporeis, aut incorporeis eſſe
poteſt, talem habens naturam. Nam magnitudinē quidem habet, nullum eſt autem corpus, at
corporū quidem ſenſibilium elementa corpora ſunt. Ex intelligiblibus aūt elemētis, nulla fit
11 magnitudo. ¶Preterea cuiuſnam rei cauſam locū eſſe quiſpiam ponet. Nulla enim ipſi cau- Quarta
ſarum quatuor cōpetit. Neq; enim vt materia rerū eſt cauſa, quippe cum nihil ex ipſo conſtet:
12 neq; vt formę ratione, neq; vt finis: neq; res vllas mouet. ¶Preterea & ipſe ſi ſit vnum quid Quinta
eorum quę ſunt: alicubi erit. Zenonis namq; dubitatio rationem aliquā quęrit, nam ſi omne Zenonis
13 quod eſt, eſt in loco patet & locum etiā eſſe loci. Atq; hoc in infinitum abibit. ¶Inſuper ſi vt Sexta
eſt omne corpus in loco. ſic eſt & omni in loco corpus: quonā pacto dicemus de ijs quę accre
ſcunt. Nam ſi locus cuiuſq; neq; minor eſt, neq; maior, neceſſe eſt vna cū ipſis incrementa lo
cum ſuſcipere. Ex his igitur nō ſolum quidnam ſit locus: ſed ſi ſit etiam dubitare neceſſe eſt.

14 CVM autem quoddam per ſe: quoddam dicat̄ per aliud. Et locus alius ſit cōmunis: Quid ē lo
in quo cuncta corpora ſunt, alius proprius, in quo primo quippiā eſt. Nam tu nūc cus ſecūda
es in cœlo: quia in aere es, qui quidem in cœlo eſt. Et rurſus in aere es. quia in ter- pars capi.
ra es: & in hoc ſimili modo: quia hoc es in loco, qui nihil pluſq; te cōtinet. Cū hęc 5 Diuiſio
igitur ita ſint, atq; locus id ſit: quod primū vnumquodq; corporum continet: finis
ipſe quidam erit ꝓfecto. ¶Quare locus vniuſcuiuſq; forma eſſe videbit̄, qua magnitudo ma 6
teriaq; magnitudinis terminat̄ hęc enim rei cuiuſq; eſt finis, Atq; hoc quidem modo: conſi- opi. anti.
15 derantibus locus vniuſcuiuſq; forma eſſe videtur. ¶Vt autem interuallū magnitudinis eſſe quorū ap
videtur materies hoc eñ a magnitudine eſt diuerſum: & eſt id quod a forma contineť ac ter- rens
minatur: velut a ſuperficie termino ue. Tale aūt eſt ipſa materies: & id quod terminis caret. 7 Alia opi.
Nam cū auferntur finis: atq; affectus a pila nihil pręter materiam reſtat. ¶Quapropter: & pla apparen-
to in thymeo materiā & receptaculum idem eſſe dicit. Suſceptiuū enim: & receptaculū vnū tia prima
eſſe dicit ac idem: & quamq; materiam illo quidem in loco ſuſceptiuū appellat. In hiſce vero Secunda
quę non ſcriptę ſententię nuncupanť alio modo locum tñ & receptaculum idem aſſerunt eſſe
16 Vniuerſi namq; locū aliqd eſſe dicūt, hic vero quid nam ſit ſolus dicere eſt aggreſſus. Meri- Difficultas huius
to aūt ex hiſce conſiderantibus difficile eſſe videbitur quid nam ſit ipſe locus cognoſcere. ſi
vtrumuis horum ſit, ſiue materia ſiue forma. Nam hęc & ſummā habent cōtemplationem: &
17 ſeorſum alterū ſine altero facile cognoſci non poteſt. ¶At vero nō eſt difficile videre locum 8
vtrumuis horum eſſe nō poſſe. Neq; enim materia: neq; forma ſeparatur a re. At locus ſepara Cōcluſio
ri poteſt. In quo namq; erat aer, in hoc rurſus eſt aqua, viciſſim hiſce ſibi cedentibus: cęteriſq; ꝓbat̄ primo
corporibus ſimiliter vti diximus. Quare neq; pars eſt: neq; habitus ipſe locus: ſed a quaq; re ſe Secundo
parabilis eſt. Etenim quale eſt vas, tale quid ipſe locus eſſe videtur: vas enim locus eſt potens
transferri: at vas nihil eſt eius rei quę eſt in ipſo. Locus igitur quo quidem eſt a re ſeparabilis Tertio
18 hoc forma ſane non eſt. Quo vero continet: hoc a materia eſt diuerſus. ¶Videtur aūt ſemper In Platonem.
id quod eſt in loco aliquid eſſe & extra ipſum aliquid aliud eſſe, Plato tamen dicat oportet ſi

Quarto parumper liceat digredi, cur formę numeriq; nō ſunt in loco: ſi locus eſt id quod eſt particeps 19
ſiue magnū ſit illud & paruū: ſiue materies vt in thymeo aſſeruit. ¶Preterea ſi locus eſſet ma
teries aut forma, quonam pacto res ad ſuum pergeret locū. Eſſe em̄ id locus nō poteſt, ad qd'
nō eſt motio, & quod haſce differentias ſupra inquā ac infra non habet, Quare locus in talib⁹
eſt querendus. Quod ſi in ipſa re locus ineſt (inſit em̄ oportet: ſi eſt materies, aut forma) loc⁹ 20
Quinto erit in loco. Mutat' enim vna cū re: atq; mouetur, & forma, & id quod terminis caret & nō in
Sexto eodem eſt ſemper: ſed vbi eſt ipſa res. Quare fit vt loci ſit locus. ¶Inſuper facta ex aere aqua 21
perijt ipſe locus. Corpus enim id quod eſt ortū: nō in eodem eſt, at quę nam eſt ipſius loci cor-
ruptio dicta ſunt igitur & ea ex quibus neceſſe eſt aliquid eſſe locū: & ea rurſus ex quibus de
ſubſtantia ipſius quiſpiam dubitabit 22

Tertia ps capi. eē in loco

9 Modi eſſendi in

POST hęc ſumendū eſt, quot modis quippiam in alio dicit' eſſe, vno igitur modo 23
vt digit⁹ in manu, & pars omnino in toto, alio vt homo in animali: & omnino in
genere ſpecies, alio vt genus in ſpecie. & oīno in ſpeciei ratione pars ſpeciei. Prę
terea vt ſanitas in calidis, atq; frigidis: & omnino in materia forma. Preterea vt
res grecorū in rege: & omnino in primo mouente. Inſuper vt in bono atq; omni-
1 2 no in fine hoc autē eſt id gratia cuius cętera ſunt atq; fiunt. Omniū vero id ꝓprijſſime dicit' 24
3 quod eſt in vaſe: & omnino in loco. ¶At enim hic quiſpiam dubitauerit: fit ne vt & in ſeipſo
4 quippiam ſit: an nihil eſt in ſe prorſus: ſed omne quoduis aut nuſq; aut in alio eſt. ¶Hoc autē
5 eſt dupliciter, aut per ſe, aut per aliud. Nā cū id in quo eſt & id quod in illo eſt totius ſunt par-
6 tes: tunc totū in ſeipſo eſſe dicitur. Quippe cum & per partes dicat', vt albus quia ſuperficies
7 eſt alba, & ſciens quia anima ratiōis particeps ſcit, doliū igitur nō eſt in ſeipſo, neq; etiā vinū
8 10 vini vero doliū erit. Ambo namq; id inquā quod ineſt, & id in quo eſt eiuſdē ſunt partes. Hoc 25
dubitatio igitur pacto fit vt quippiam in ſeipſo ſit. Sed vt primo, fieri nequit, velut albedo eſt in corpo
Reſpōſio re. Nam ſuperficies eſt in corpore: ſcientia vero in anima. Et per hęc quę ſunt, vt in homine
11 diſtinctio partes: appellationes hæ nō incongrue fiunt. Dolium aūt atq; vinū cum ſunt quidē ſeorſum
non ſunt partes: ſed cū ſunt ſimul. Quo circa cum ſint partes erit ipſum in ſeipſo ceu albedo
12 eſt in homine: quia in corpore eſt: & in hoc: quia in ſupficie. In hac aūt: nō per aliud. Atq; hęc
Cōcluſio diuerſa ſunt ſpecie, & aliam vtraq; naturam & potentiā habent: ſuperficies inq; atq; albedo. 26
reſpōſionis ¶Neq; igitur inductiue cōſiderantes in ſeipſo quicq; vllo dictorū modorū eſſe videmus. Et
Hic declaratio rōis ratione etiā hoc nō poſſe fieri patet. Oportebit em̄ ambo eſſe vtrumq; ceu dolium quidem et
vas vinū, vinū autē, & vas, & dolium ſi fit vt quippiā ſit in ſeipſo. Quare ſi q; maxime in ſeſe
Hic ratio ſint, dolium quidem vinū ſuſcipiet, non vt eſt ipſum doliū vinū, ſed vt illud. Atq; patet ratio- 27
13 nem eſſe diuerſam. Alia em̄ eſt eius ratio in quo eſt, alia ei⁹ quod eſt in illo. ¶At vero neq; per
Cōcluſio accidens fieri poteſt. Nam duo ſimul in eodē erunt. Etenim & ipſum doliū in ſeipſo erit: ſi cu
alia reſpōſionis ius natura eſt ſuſceptiua: id eſſe in ſeipſo poteſt: & inſuper illud cuius eſt ſuſceptiuum: ceu vi 28
14 num ſi vini. Fieri igitur nō poſſe, vt in ſeipſo quicq; ſit primo ex ijs quę diximus patet. ¶Id
Solutō rōnis zenōis vero quod Zeno dubitabat ſi locus ſit in ratione rerū in quo nam erit, ſolui facile poteſt. Ni
hil enim prohibet vt primus locus in alio quidem ſit: nō tamen in illo tanq; in loco. Sed vt eſt
Epilogus ſanitas quidem in calidis, ſicut habitus, caliditas autē in corpore vt affectus, Quare nō neceſ- 29
Quarta ps deciſiua ſe eſt in infinitum abire. Patet aūt cum vas nihil ſit eius quod eſt in ſeipſo (diuerſa nāq; ſunt
id quod ineſt, & id in quo primo eſt) locum neq; formā eſſe neq; materiā ſed diuerſum. Hęc
16 enim illi⁹ ſunt aliquid quod eſt in vaſe, materia inquā ac forma. Hęc igitur de ipſo loco ſint
Suppoſitio prima dubitata

SED quid nam ſit locus hoc modo fuerit manifeſtū atq; ſumamus de ipſo quę vere 30
ſecunda per ſe cōpetere ipſi videntur. ¶Cenſemus itaq; locū id continere cuius eſt locus.
tertia ¶Et nihil eſſe ipſius rei. ¶Preterea primū locū: neq; minorem eſſe: neq; maiorem.
quarta ¶Preterea neq; ab vno quoq; relinqui. ¶Et ſeparabilē eſſe. ¶Et inſuper omnē lo-
quinta cum differentias has habere: ſupra inq; ac infra. ¶Et corporū vnumquodq; ꝓprios
ſexta ſeptima ad locos ſuapte natura ferri: aut ſurſum aut deorſum pergendo: & in eiſdē manere. ¶His ſup 31
17 poſitis reliqua contemplemur oportet: atq; conandum eſt conſiderationem hoc facere modo:
Diffinitō loci q̄lis vt ipſum quid eſt tale aſſignet'. ¶Vt & ea quę dubitant' ſoluant'. ¶Et ea quę cōpetere loco vi-
18 dentur inſint. ¶Et inſuper ipſa difficultatis & dubitationū quę circa ipſum fiunt cauſa pa-
premiſſū teat. Sic em̄ vnūquodq; pulcherrime demonſtrari poteſt. Si igitur motus iſte non eſſet qui ad 32
primū locum accomodat': locus ſane non quęreret quod quidem ante omnia eſt animaduertendum.

Ob hoc enim & cœlū maxime in loco eſſe putamus. Quia ſemper motu cietur, Hic autē triplex eſt latio accretio & decretio. Nam in accretiōe decretioneue fiat ſane mutatio: & quod prius hic erat, id eſt ad maius: aut ad minus tranſlatū. ¶Mouent̄ aūt alia per ſe actu, alia per ac Secundū diuiſio
33 cidēs. ¶Et horū alia per ſe moueri poſſunt: vt corporis partes, atq; nauigij clauus, alia neque unt ſed per accidens ſemper mouentur, vt albedo atq; ſcientia. Hęc em̄ ꝑpterea mutant̄ loco: quod id in quo ſunt mutat̄. ¶At qui dicimus in cœlo tanq̄ in loco eſſe, quia in aere ſum⁹: hic aūt eſt in cœlo. Et item in aere nō vniuerſo, ſed ob vltimū ipſius: & cōtinens in aere dicimus eſſe. Nam ſi vniuerſis aer ſit locus: locus ꝓfecto cuiuſq; non erit ęqualis eius cuius eſt locus, Tertium
34 at ęqualis eſſe videt̄. Talis autē eſt is, in quo primo quippiā eſt. ¶Cū igitur nō diuiſum eſt id quod cōtinet ſed cōtinuū: tum in illo nō tanq̄ in loco, ſed vt pars in toto dicit̄ eſſe, at cū diuiſum eſt atq; tangit, tum in primo eſt vltimo cōtinentis: quod quidē neq; pars eſt eius quod eſt in ipſo: neq; maius ſed ęquale. In eodē enim ſunt eorū vltima quę ſeſe tangūt, atq; ſi cōtinuū quidem eſt non in illo ſed cū illo mouetur. Sin vero diuiſum eſt in illo ſiue illud moueat̄ ſiue nō moueat̄. Inſuper cū nō eſt diuiſum vt pars in toto dicit̄ eſſe, vt in oculo pupilla: aut in corpore manus. Cum vero eſt diuiſum, eſſe in illo dicit̄, vt aqua in cado: aut in dolio vinū. Nam manus quidem cū corpore aqua autem in cado mouetur Quartū

35 IAM igitur ex hiſce patet, quid nā ſit locus. Quattuor enim vere ſunt: quorū vnum quid locū eſſe neceſſe eſt. Aut enim forma: aut materies, aut interuallum quid eſt inter extrema, aut ipſa extrema, ſi nō ſit interuallum vllū pręter ipſius corporis magnitudinem qđ eſt in loco. ¶Atq; patet horū tria locū eſſe nō poſſe. Sed quia continet, forma eſſe videtur. In eodem em̄ ſunt vltima eorū: quorū alterū continet, alterū con Quīta ꝑ diffinicia 20 Cōcluſio 21 Cōcluſio
36 tinetur, Sunt igitur ambo fines, ſed nō eiuſdem, ſed forma ipſius rei. Locus aūt corporis eius quod continet̄. ¶Quia vero id quod continet̄, atq; diuiſum eſt, interdū tranſfert̄, eo manente quod cōtinet, vt aqua ex vaſe, interuallū quid eſſe videt̄, quod eſt inter extrema: vt aliqd ali- 22 Cōcluſio
37 ud pręter corpus id quod tranſfertur. Hoc aūt non eſt ita, ſed quoduis eorū corporum incidit quę tranſferunt̄, aptitudinēq; habent tangendi, q̄ ſi eſſet quid interuallū aptū in eodemq; manens, infinita loca eſſent profecto. ¶Si em̄ tranſferat̄ aqua & aer idem facient omnes partes in toto, quod vniuerſa aqua in vaſe, & inſuper locus etiam transferet̄. Quare loci etiam alius locus erit, & loci ſimul cōplures erunt. ¶At non eſt alius locus ipſius partis in quo mouet̄, cū vas totū tranſfert̄, ſed idem. Aer em̄ & aqua vel partes aquę in eo in quo ſunt mouent̄, ſed nō 23 obiectione tacitā ſoluit
38 in eo loco ad quē accedunt, qui quidem pars eius eſt loci: qui locus totius eſt cœli. At qui materia quoq; locus eſſe videbit̄ ſi in quieſcente & nō ſepatato ſed continuo quiſpiam conſiderauerit. Nam vt ſi alterat̄ eſt aliquid quod nunc quidem eſt albū, Olim autem erat nigrum, & nunc quidem eſt durū olim aūt erat molle, quapropter & dicimus materiam aliquid eſſe, ſic & locus per quandā talem imaginationem eſſe videtur, verum illud quidē ex eo quia quod erat aer, id nunc eſt aqua. locus autē ex eo, quia vbi erat aer, hic nunc eſt aqua. At em̄ materia qui- 24 Cōcluſio Cōtra Heſiodum
39 dem vt antea diximus, neq; ſeparabilis eſt a re, neq; continet loco aūt ambo cōpetunt. ¶Si igitur locus nō eſt quicq̄ iſtorū trium, neq; materia, neq; forma, neq; etiam interuallum aliquid aliud ſemper pręter ipſius rei ſpaciū quę tranſfert̄, neceſſe eſt locum quatuor illorū reliquū eſſe finem inquā corporis cōtinentis, atq; id corpus contineri dico, quod eſt mobile latione. 25 Cōcluſio 26
40 ¶Magnum autem quid difficileq; eſſe videtur locū percipere, tum quia partim materię, partim formę ſimilis eſſe videtur, tum quia tranſlatio eius quod fert̄ in ipſo continente fit quieſcente. Eſſe em̄ poſſe videtur interuallum aliud quoddam a magnitudinibus quę mouentur. difficultas negocij 1 2
41 Confert aūt ad hoc & ipſe aer, qui videt̄ eſſe incorporeus. Nam nō ſolum fines ipſius vaſis, ſed interuallum etiam ipſum vt vacuū locus eſſe videtur. ¶Vt aūt vas locus eſt potens tranſferri, ſic & locus vas eſt immobile, Quo circa cum id quod eſt intus mouet̄ atq; tranſfertur, ſi id mouetur in quo eſt, vt in fluuio nauis, vt vaſe tunc vtitur illo quod continet magis quā lo- 3 Epicureorū error 27 Cōcluſio
42 co. Locus aūt vult eſſe immobilis. Quapropter vniuerſus fluuius magis eſt locus quia eſt immobilis vniuerſus. Quare locus eſt finis continentis immobilis primus. ¶Atq; ob hoc mediū quidem vniuerſi, infra fines aūt citerioris cœli, ſupra maxime omnibus ꝓprie eſſe videntur. Quia illud quidem ſemper manet, fines aūt cœli eodē modo ſeſe habentes manent, quare cū leue quidē ſit id quod ſurſum pergit, graue aūt id quod deorſum fert̄ ſuapte natura, is quidē finis qui verſus mediū continet infra eſt, & ipſum etiā mediū. Is aūt qui verſus vltimū cōtinet ſupra & ipſum etiā vltimū. Et ꝓpterea locus ſuperficies quędam, & quaſi vas cōtinenſq; eſſe 28 diffinitō Corolla.

Corolla. videtur. Preterea locus ſimul cū ipſa re quodammodo eſt. Quippe cum ipſi fines ſint ſimul. 43
Sexta ps eſſe ī loco AT qui corpus quidē id eſt in loco: extra quod aliqd' eſt corp⁹ cōtinens ipm. Quod vero nō ita ſe habet nō eſt in loco. Quapropter etiā ſi aqua fuerit tale: partes quidem ipſius mouebunt, alia nanqȝ aliā cōtinet, vniuerſum aūt partim mouebit, par
29 Cōcluſio tim haud mouebit, vt totū em̄ ſimul locū nō mutat, verſat tn̄: partiū em̄ hic locus eſt, & ſurſum quidē & deorſum nō mouet. Quedā aūt verſant, & quedam ſurſum 44
30 Diuiſio atqȝ deorſum mouent, que denſitatē habent ac raritatem. ¶Vt aūt dictū eſt, quedā in loco potentia ſunt quedā actu. Iccirco cū id quod eſt ſimiliū partiū continuū eſt: tum partes potentia
ſunt in loco. Sed cū ſunt ſeparate, atqȝ vt in ~~emulo~~ fit ſe tangunt: tum in loco ſunt actu. ¶ Et 45
31 Alia diuiſio rurſus alia qdē perſe vt omne corpus aut latione aut accretione mobile perſe alicubi eſt. Cœlum aūt vt dictū eſt nō eſt alicubi totum, neqȝ eſt vllo in loco, ſi nullū ipſum continet corpus, ſed quo mouet, hoc & locus eſt partibus, alia nāqȝ partiū alij heret, alia vero p accidēs, vt anima atqȝ cælum omnes nanqȝ partes quodāmodo ſunt in loco: Circunquaqȝ em̄ alia aliam con
32 Corolla. tinet. ¶Quapropter ſupremū quidē corpus verſat. Vniuerſum aūt alicubi nō eſt, & ipſum eſt aliquid: Quod em̄ alicubi eſt: & ipſum eſt aliquid: & inſuper aliquid aliud extra ſe habet: quod
continet. At preterea vniuerſum ac totū nihil eſt extra Et ꝓpterea oīa ſunt in cœlo: forſitan 46
em̄ cœlum eſt vniuerſum. Eſt aūt locus nō ipſum cœlum, ſed aliquid eius: vltimus inqȝ finis quieſcēs quo corpus mobile tangit. Et iccirco terra in aqua, hec in aere. aer in ethere: & ether in cœlo eſt collocatus. Ipſum vero cœlum nullo in alio corpore eſt vlterius collocatum.

Septima pars ſolutiua PATET aūt ex his: ſi hoc modo locus dicat: dubitationes omnes ſolui facile poſſe 47
Neqȝ em̄ vna cū corpore neceſſe eſt locū incremēta ſuſcipere: neqȝ locū eſſe punctū: neqȝ in eodem corpora eſſe duo: neqȝ interuallū quidē corporeum eſſe. Cor-
33 Sextam ſecūdam primam quintam pus eſt em̄ quoduis id quod eſt inter fines corporis continentis, ſed non corporis ſpaciū. Eſt etiam & ipſe locus alicubi: nō vt in loco: ſed vt finis in eo quod eſt finitum. Nō eſt enim in loco omne quod eſt. ſed tantū mobile corpus. ¶Et fertur igit quodqȝ cū
ratione ſuum ad locum. Quod em̄ poſt aliqd' deinceps eſt collocatū ac illud nō violentia tan- 48
34 ꝓprietas loci p hoc ſoluit qrta git: id ꝓpinquū eſt illi natura: atqȝ ſi copulata quidē ſint: paſſione carent. Sin vero ſe tangant paſſiua ſunt viciſſim atqȝ actiua. ¶Manet preterea quoduis ꝓprio in loco nō ſine ratiōe ſuapte natura. Etenim hec pars toto in loco vt diuiſibilis pars eſt ad totū. Veluti cū aeris quiſpi-
am vel aque mouerit partem Sic etiā ex aqua ſeſe ad aerem habet. Nam alterū eſt velut mate- 49
35 ꝓprietas ries: alterū forma. Aqua quidem materies aeris: aer aūt quaſi quidam illius actus. Aqua nanqȝ potentia aer eſt. At aer alio modo potentia aqua. Sed de his eſt poſterius pertractandum, Atqȝ id quod nunc neceſſitate cōpulſi temporis hūc ad locum attulimus: obſcureqȝ eſt dictū nunc dilucidius explicabit. Quod ſi idem eſt materies atqȝ actus: ambo nanqȝ eſt aqua: ſed alterū potentia alterū actu: ipſa ſane ad aerem vt pars quodammodo ſe habet ad totum. Quapropter & his eſt actus. Copulatio vero tunc erit, cum ambo fuerint vnum actu. Sed eſſe quidem locum,
Epilogus & quid nam ſit locus ſatis iam diximus

Explanatio tex.

¶Actū fuit primo libro de principijs rerū naturaliū, In ſecundo de ipſa natura, In tertio oſtenſum fuit phyſicū ſex inueſtigare. ſ. motū infinitū, locū vacuū tempus & cōtinuū: abſoluimus motū & infinitum in tertio: reliqua igit aggredit in hoc quarto

I. Ad phyſicū pertinet cōſideratio de loco ſi eſt, quō & quid eſt ꝓbat quia locus eſt paſſio entis naturalis, ob id antiqui dixerūt omne quod eſt, eſſe in loco: & quod nuſqȝ eſt nihil eſt, vt Sphinx. ſcdo quia phyſicus tractat de motu, ſed motus primus eſt motus localis, ergo

II. Conſideratio de loco eſt difficilis, primo quia inquirentibus nō videt idem de loco, qd ei cōpetat. ſecundo quia antiqui nihil exquiſite determinarūt de loco

III. Locū eſſe ꝓbatur primo tranſmutatio localis eſt ergo locus eſt, quia vbi iam eſt aqua, aliqn̄ fuit aer, eſt ergo receptaculū horū ab ipſis diſtinctū, Secūdo illud ad quod corpora natura tendunt eſt aliquid, Sed oīa corpora miſta & ſimplicia tendūt ad locū natura, ſequit locū habere poteſtatē. ſ. cōſeruatiuam eorū, ignis fert ſurſum, terra deorſum, poſitiōes aūt ex natura rei diſtinguunt. Tertio quia & antiq dixerūt corpora recipi in vacuū, ſicut in locū, Quarto quia Heſiod⁹ an̄ oīa dixit eſſe chaos, & poſt hoc facta eſt latiſſima tellus, Sed ſi hoc Heſiodi eſt verū ꝓfecto mirabilis erit loci natura & omnibus erit prior: quia illud chaos ante omnia fuit

IIII. Locū nō eſſe varie ꝓbat. Primo quia aut locus eſſet corpus aut aliud a corpore, nō corpus, quia cū locatum ſit corpus, duo corpora ſimul eſſent, nec eſt aliud a corpore, quia habet tres dimēſiones qꝺ eſt ꝓpriū corpori. Secūdo ſi eſt ponendū receptaculū corporis qꝺ ſit locus, ergo etiā ponendū eſt receptaculū ſuperficiei diſtinctū a ſupficie, ſimiliter & linee & puncti, quia eſt par ratio, ſed punctus nō habet locū: quia nullā habet dimenſionē: ergo nec aliorū erit locus ab eis diſtinctus. Tertio ſi locus eſſet, tunc eſſet elementū vel ex elementis, aut incorporeū, Nō eſt

elementū nec elementatū, quia nō eſt corpus, nec eſt de numero incorporeorū: qm̄ ex intelligibilib⁹ nulla fit magnitudo. Quarto ſi locus eſſet, tūc eſſet cauſa locato vt aiunt: ſed nullo genere cauſę eſt cā ergo. Quinto ſi locus eſt, ergo alicubi eſt, et de iſto loco iterū querat̄, & ſic ibit in infinitū, & eſt rō zenonis, Sexto ſi locus eſt ęqualis locato, ergo augmentato locato augmentabitur locus

ſecūda ps cap. quid ſit locus

V. quidā locus eſt cōis, quidā ꝓprius, Cōis qui plura corpora cōtinet, ꝓprius in quo locatū primo eſt

VI. Videtur locū eſſe formā, quia forma eſt quę terminat, & eſt primus rei terminus. & locus eſt prim⁹ locati terminus.

VII. Videt̄ aliquibus locū eſſe materiā, Primo qa eſt diſtantia magnitudinis, cōtenta terminis & ſpeciebus ſicut e ſupficie & termino, ſed tale eſt materia, ꝓbatur quia remotis ſpeciebus nihil manet prę ter materiā infinitā, & magnitudinis ſpaciū. Secundo quia Plato in Timeo dixit materiā & receptaculum eſſe idem, & in Agraphis inquit idē eſſe locū & receptiuū, Et ſolus plato tentauit dicere, qd ſit loc⁹

VIII. Locus nec eſt materia nec forma, ꝓbatur primo qa materia & forma nō ſeparant̄ ab eo cui⁹ ſūt ſed locus pōt ſeparari, ergo nō eſt pars locati vel habitus &c̄, Secūdo quia locus habet motū vaſis cōtinentis, ſed vas nec eſt materia nec forma contenti: ergo nec locus locati. Tertio quia locus eſt aliquid extra locatū, materia nō eſt extra materiatū, Mirū eſt de Platone: qui ideas non diceret eſſe in loco. & tn̄ diceret eas materia vt magno & paruo participatas, & materiā in Timeo dicit eſſe locū. Quarto quia ſi locus eſt materia aut forma, quō res migraret in ſuū locū: & quō poſſent eſſe locus, cū in eis nō ſit ſurſum vel deorſum. Quinto ſi loc⁹ rei eſſet ſua materia aut forma, ergo re mota, moueret̄ & locus & locus item eſſet in loco, quę ſunt abſurda. Sexto ſi locus eſſet forma, ergo qn̄ ex aere fit aqua, periſſet locus, cū tn̄ iam aqua dicat̄ eſſe in loco aeris

Rōes has nō oēs ęqliter colligunt

Tertia ps capi. quō quid eſt i alio vel ſe ipſo

IX. Octo modis vnum eſt in altero. 1. ſicut pars in toto, 2. quō totū in partibus. 3. quō ſpecies eſt in genere. 4, quō genus eſt in ſpecie. 5. ſicut forma vel accidens eſt in ſubiecto. 6, ſicut res eſt in ſua cā efficiēte. 7. Sicut res eſt in ſuo fine. 8. proprijſſime ſicut res eſt in loco

X. Dubitat an aliquid ſit in ſeipſo, & ſtatim reſpōdet quod non, quia omnia aut nuſq̄ ſunt, aut ſunt in alio, Sic legit Themiſt.

XI. Aliquid dupliciter dicit̄ eſſe in aliquo, primo per ſe, ſecūdo per aliud ſic. ſ. qn̄ illud ꝙ ineſt, & id in quo eſt, ſunt ptes alicuius totius, vt anima eſt in corpore, & corpus & anima ſunt partes toti⁹. ſ. homīs: ſic homo dicet̄ eſſe in ſeipſo per partes, vt vinū non eſt in ſeipſo nec amphora, ſed amphora vini

XII. Nihil eſt in ſeipſo primo & per ſe probat̄ primo, quia ſecundū nullū modū eſſendi in: eſt aliquid in ſeipſo: ꝙ aūt amphora vini dicit̄ eſſe in amphora hoc eſt denominatiue. Secūdo quia alia eſt rō eius in quo eſt, & alia ei⁹ quod eſt in illo. ſ. recepti & recipientis, ſicut patet de vino & amphora: ſi em̄ ibi vnū eſſet in ſeipſo, vinum eſſet amphora

nota pulchrā inductionem

XIII. Nihil eſt in ſeipſo per accidens. i. per aliud ſicut homo eſt in mari per nauim, quia alias duo corpora eſſent ſimul, tenet illatio: quia qn̄ aliquid eſt in aliquo per aliud; tunc illud aliud eſt ꝓpinquius illi: quam ipſum, ſed hoc eſſe nō pōt niſi penetraret ipſum, quia nihil eſt intimius alicui: niſi ipſum

XIIII. Ad zenonis ratione dicimus(vide numero 4. rōne quinta)quod primus locus eſt in alio, ſed nō ſicut in loco, ſed alio modo eſſendi in

XV. Liquet ergo locū nec eſſe materiam nec formā

quarta ps cap. deciſiua

XVI. Ante diffinitionē loci aliqua petant̄. 1. Locus continet locatū. 2. locus nihil eſt rei cōtentę. 3, locus eſt primus. i. ęqualis locato. 4. locus eſt ſeparabilis a locato. 5. nullū corpus eſt ſine loco: & cōtra. 6. omne ꝙ eſt in loco eſt ſurſum aut deorſum. 7. corpus naturale habet ꝓpriū locū naturalem, in quo quieſcere natum eſt.

XVII. Futura loci diffinitio debet tria habere, primū ꝙ per ipſum ceſſent cōtraria: ſcd'm ꝙ accidentiū ꝓpriorū appareat cauſa, tertiū ꝙ difficultates emergentes in promptu pateant

XVIII. Adhuc aliqua pręmittēda diffinitioni, primū ſi nō fuiſſet motus localis: nulla facta fuiſſet inquiſitio de loco. ſecundū mobiliū varia ſunt genera: quędam mouent̄ per ſe, quędam per accidens. Et illorū rurſus aliqua per ſe moueri poſſunt vt homo in naui per accidens motus: alia vero nō vt albedo

XIX, Si corpus continens non eſt ęquale locato, nō eſt ꝓprius locus: patet de cœlo. item continens ad hoc vt ſit locus Alicuius cōtenti ab eo debet eē diſiunctū ab illo, licet ſit attiguū: ꝓbatur quia nihil mouet̄ ad id quod eſt ſibi cōtinuū, ſed locatū mouetur ad locū: ergo locus nō eſt continuus locato, repetit dein priorem rationem

Quīta ps diffinitia

XX. Omnes aſſentiunt̄ locū eſſe vnū illorū quattuor. ſ. materiā formā, ſpaciū ſeparatū, aut extremum continentis, quāuis tria prima nō poſſunt eſſe loc⁹

XXI, Locus videt̄ eſſe forma & nō eſt: videtur em̄ quia cōtinet: & quia eſt finis, Sed differunt, qa forma eſt finis rei cōtentę, loc⁹ eſt finis rei cōtinentis

XXII. Spaciū ſeparatū videtur eſſe locus, & nō eſt Nam corporibus mutatis manet idē ſemper interuallū ſeu diſtantia, Sed quod nō ſit locus ꝓbat̄ primo quia cū quęlibet pars locati haberet locum ſibi ęqualem, eſſent infiniti loci, qm̄ infinitę ſunt partes locati. Immo ſpaciū illud dari non pōt, quia exeunte vno corpore mox ſubintrat aliud, ergo nunq̄ eſt ſpaciū ſeparatū. Secūdo qm̄ ſi locus eſſet illud interuallū, transferet̄, & ita loci erit alius locus, & loci ſimul conplures erunt

XXIII. Remouendo, cauillū qui ad pręcicta fieri poſſet, ait, Nec eſt alius locus partis eius in quo mouetur cū vas cū contento mouetur, ſed idem

XXIIII. Locus videtur eſſe materia & non eſt, primū patet quia manet idem ſub diuerſis ſibi cedentibus, ſicut materia ſub diuerſis formis. Secūdū ꝓbatur quia in hoc differunt quod in materia eſt ſucceſſio corruptiua, in loco eſt ſucceſſio motiua, item nec materia eſt ſeparabilis a re naturali, nec cōtinet eam, ergo non eſt locus.

XXV. Locus eſt terminus corporis continentis, probat̄ quia nō eſt forma, nec ſpaciū ſeparatū, nec materia, ergo a ſufficienti inductione eſt terminus

XXVI. Difficilis eſt materia loci, tum quia ſimilis eſt materię & formę, tum quia ſimilis ſpacio ſeparato ꝓpter fixionem & permanentiam ſub vtroq̄ termino tranſlationis. Tertio ꝓpter aerem, qui ſubintrat & nō videtur, quo fit vt apud vulgares

extimet locus eſſe vacuũ exiſtens inter latera vaſis.
XXVII. Locus eſt immobilis, & in hoc differt a vaſe mobili, patet quia cõtentũ mouet ad motũ vaſis, ſed mobile mouetur ad locũ immobilem
XXVIII. Locus eſt terminus corporis continentis immobilis primum Corollariũ Concauũ lunare & centrũ mũdi ſunt potiora loca, quia ſumme fixa & ſtataria, leuia em̃ ad illud ſurſum, grauia aũt deorſum ferunt. Vas quoq; rõne ſuperficiei videt eſſe locus Corollariũ locus eſt ſimul cũ re locata, quia termini eorũ ſunt ſimul
XXIX. Om̃e corp⁹ habẽs aliud extra ſe eſt in loco Non vero habens aliud extra ſe nõ eſt in loco, Cœlũ aũt nõ eſt in loco niſi ſecundũ partes ſecundũ qs circulariter mouet, vniuerſum aũt ſecundum partes elementares mouet ſurſum & deorſum

Sexta ps ca. q̃liter aliq̃d ſit i loco

XXX. Eorũ quę ſunt in loco, quędam ſunt in actu: quędã ſolũ in potentia, ſicut partes quę ſunt in continuo: quę ſi ſeparatę eſſent, eſſent actu in loco.
XXXI. Eorũ quę ſunt in loco, alia ſunt in loco per ſe, alia per accidens, primo vt om̃e corpus per ſe mobile localiter. Secũdo vt anima, quę eſt in loco per corpus, & vniuerſum ꝙ eſt in loco rõne partium
XXXII. Sequit vniuerſum non eſt per ſe in loco, quia extra ipſum nullũ eſt cõtinens, & cœlũ ſurſum circulariter mouet, ideo partes mutabunt locũ non totũ, tñ oĩa ſunt in cœlo, cuius ſupficies eſt locus.
XXXIII Rõnes antiquorũ diluant, Ad primã negat locũ eſſe corpus, quia eſt ſupficies, Ad ſecundã negat eſſe locũ puncti vel lineę, niſi per accidẽs. Ad tertiam cõcedit locũ eſſe corporeorũ, ſed nõ eſſe corpus, eſt em̃ ſuperficies, & igit aliquid corporis. Ad quartã concedit locũ habere ſe per modũ efficientis & finis: qm̃ conſeruat locatũ, & illius gratia locatũ extra exiſtens ad ipſum mouet. Ad quintã negat locũ eſſe in alio loco, ſed ẽ in alio corpore vt termin⁹: em̃ omne ꝙ eſt, eſt in loco, ſed corpus ſenſibile tm̃: ſic nec aucto corpore, augetur locus.

Septimã pars capi. ſolutiua

XXXIIII. Vnumquodq; corpus phyſicũ fertur in locũ naturalem: ſi ergo corpora ſe tangentia conueniant: nõ agunt in ſe inuicem, vbi vero nõ conuenerint, ibi ſunt actiua & paſſiua.
XXXV. Vnũquodq; corp⁹ manet in loco ſuo naturali, quia vnũquodq; ibi quieſcit, vbi cõſeruatur, quod declarat in aere & aqua, quę ſunt cognata humiditate, & aer habet ſe vt actus, aqua vt potentia eſt enim aqua potentia aer

Annotatio in textum

1. Hyppocentaurus atq; Chymęra, ꝓ rebus fictis poſuit, quare nõ refert quid põnat. antiqua tranſlatio tragelaphum legit. i. hircocerũ, quę om̃ia in logica adnotauimus, alia Phlegias legit antiquiſſima om̃niũ, Nyph⁹ teſtat grece legi σφιγξ Sphinx, adnotauit Clithoueus eſſe monſtri genus, ꝙ faciem habeat virginis, pennas auiũ, & pedes leonis. Plinius. 8. libro ait eſſe prodigioſum aĩal ęthiopię, Albert⁹ magnus Sueuorũ gloria li. xxij. de animalib⁹ dicit eſſe ſimearũ genus, hic ꝓ re impoſſibili ſumuntur

Tranſlatio antiq̃ antiq̃ſſima Nyphus Clithoue. Plinius Albertus magnus

4. Duo corpora ſe nõ poſſe penetrare Ariſt. innuit receptũ ab antiquis oĩbus, excipit Themiſt. Zenonem & Chryſippũ. contra quos ob eam rem ſcripſerit Aphrodiſeus, At illud intellige in corporib⁹ q̃rũ vnũ non informat aliud, nec ambo tertiũ vt anima leonis et materia ei⁹, albedo et dulcedo lactis Auer. hic contra Chriſtianos ait, oẽs qui ponũt creatiõnẽ mundi, incidũt in errorẽ Heſiodi. at Alber. magnus eũ repellit, ſed hoc theologicũ de quo doct. diſt. 12. ſecundi & Gẽn. primo

Ariſto, Themiſt. Zeno Chryſip. Aphrodi. Auerr. Heſiodus Alb. magnus

4. Tres ſunt magnitudinis ſpecies. ſ. linea ſuperficies, corpus, totidem termini earũ. ſ. punctus, linea, ſuperficies, rurſus totidem interualla. ſ. longitudo, latitudo, ac profunditas
7. Timeo Locrenſi librũ Platone dignũ Plato pro more ſuo inſcripſit, in quo id quod formas alternatim reciperet, modo ſiluã & materiam, modo conceptaculũ. i. ſedem & locũ vocabat, Verum aliter in agraphis ſenſit, vbi numerũ, i. magnum & paruũ eſſe cõceptaculũ in reb⁹ & formis ſtatuit. Quę ſint agrapha Platonis, vi voculę cõnjcit ἀγράφοσ interpretatur nõ ſcriptus, eo em̃ docente excepta vident, at apud nos non comparent Bilibaldus Pirckheimer patricius norinbergeñ latine & grece iuxta peritus a me interrogatus per litteras reſpondit Platonem Pytagoricos imitatũ, plura voce nõ libris tradidiſſe, quod & druides fecerũt, vt autor eſt Iulius Cęſar, Adiecit Bilibaldus aliqua apud Platonẽ tam obſcura fuiſſe vt ἀγράφα dicerentur

Plato pyrckhei.

8. Miratur de Platone, qm̃ locus apud ipſum ſit metheχicos hoc eſt omniũ particeps, quare etiã non eſt particeps ideę ac numeri. ¶ Sed ais et quõ tant⁹ vir in re leuicula. tam temere errauit, quem & Ariſt. tantopere laudauit, vt aram ei ſacraret, & de eo ſcriberet Aram Ariſtoteles hanc Platoni dicauit, viro quẽ nephas eſt, a malis laudari

Plato ara platonis

Qui ſolus vita, doctrina, moribus, ore
Admonuit cunctos, & monimenta dedit
Vt virtute queant fœlicem ducere vitam
Nulla ferent talem ſeda futura virum

Non deſunt qui ita tueant Platonem, quod locus ęquiuoce ſumat apud eũ, vt Alcinous meminit, primo accipitur pro ſubiecto intelligibiliũ, quõ Ariſt. Tertio de anima ait animã eſſe locũ ſpecierũ, ita accepit in phedone, vbi voluit corp⁹ eſſe locũ animę, Interdũ accepit locũ pro perfecto, in quo imperfectum eſſet, ſic in ſympoſio dixit, deũ eſſe locũ mundi, Interdum accepit mundũ pro cõceptaculo velut materiã omniũ formarũ receptaculũ, locum dixit formarum, & eo ſignificatu laudauit Heſiodũ in fine Timei, dicentem ante terrã & mare fuiſſe chaos chaos aũt materiã & cõceptaculũ vocat. Locũ aliq̃n dixit eſſe ſpaciũ, nõ in quo res recipit, ſed quod intelligit in ipſa re recepta, ſicut ſpaciũ imaginariũ inter vaſculi latera, dicit eſſe locus: nõ ꝙ ibi ſit ſpaciũ reale, ſed intelligibile, ſic forte in agraphis ſumpſit. Vltimo ꝓ octaua ſphera accepit, & hunc locũ dixit plato magnitudinẽ in actu. Ex quibus oĩbus volunt Ariſt. verbis nõ re Platoni cõtradixiſſe, & q᷑ Plato amphybologice innuerat: Ariſt. ꝓprijs verbis explicuit: quod an verũ ſit diligens lector perpendat.

Alcinous Heſiodus Plato

14. Auer. hic adnotauit: hãc ſolutionẽ cõuenire principijs Ariſt. quia locus nõ ſit corpus: ſed ſuperficies: qui vero locũ eſſe corpus teneant, hãc rõnem ſoluere nõ poſſunt ꝙ quõ verũ ſit in explicatõe ſcholaſtica percipies

Auer.

15. In diffinitiõe debẽt dubitatiões & difficultates de diffinito ceſſare, quod nõ debet intelligi, de difficultate quo ad nos ſed quo ad rem quomodo ſit in

eſſe quidditatiuo.

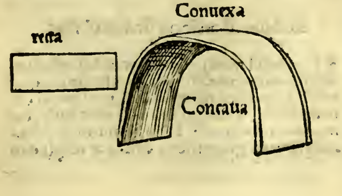
Chryſip. Epicurus Plato Galenus Themiſt. 22. Hic antiquã Chryſippi Epicuri & Platonis improbat opinionẽ, quod locus ſit interuallũ laterũ, immobile inter illa, Galenus tñ illorũ opinionẽ tutandã accepit, verũ qa rões eius non ſunt neruoſę, qs & Themiſt. hic in digreſſiõe ſoluit, nos cũ Ariſt. cõcludam⁹ locũ nõ eſſe interuallũ, ſed ſupficiẽ laterũ.
28. Locũ ꝓpriũ Them. & citimũ & ꝓximũ vocat.
28. Infra fines citerioris cœli. i. concauũ orbis lunaris, q̃ ꝑextimũ dixit Sueſſa, eius circuli q ad nos fert
Sueſſa Grãmaticus. 28. Io. Grãmaticus ꝓpter rõem de motu locali cœli qui abſq̃ loco non fiat, coactus fuit dicere cœlum eſſe in loco per vacuum, non per finem continentem, de quo in explicatione

Explicatio ſcholaſtica

Q. I.

An diffinitio loci ſit bona? Articulus. I.

Nota. I. quod & ſi locus multiuariã accipiat̃. ſ. pro oportunitate, pro ſpacio aliquo, pro aliquo receptiuo, ſicut ſanguis dicit̃ eſſe ſedes animę & aĩa locus ſpecierũ, hic accipit̃ pro paſſione rerum naturaliũ & non metaphorice, & tunc rurſus biuariã capit̃ ſecundum Marſil. in abbreuiatis. ſ. proprie pro corpore circundante aliud, & improprie pro aliquo fixo & qeſcente reſpectu cuius res dicit̃ moueri, & iſtũ lo-
Marſil. cum dicũt eſſe locũ iudicatiuũ ſeu per accidẽs, & ſic turris aut terra dicit̃ eſſe locus iudicatiuus cœli, cũ hoc tranſeunt Londorius, Vueſalia & alij, at de eius veritate dicemus art. iij. an cœlum ſit in loco, qm̃ ex
Lõdorius Vueſalia. opinione Auerr. deſcendit. ¶ Rurſus adde locũ eſſe duplicẽ. ſ. cõmunẽ & ꝓpriũ. Cõmunis eſt q cõtinet aliqd̃ locatũ & cũ hoc natus eſt cõtinere aliud ꝙ nõ eſt pars eius, nec accidẽs eius, ſic cœlũ lunę vel aer eſt locus cõmunis homini & bruto, pauperi & diuiti, aduerte locũ cõmunẽ non ſemp cõtinere plura, ſed aptum natũ cõtinere plura, vt licet ſolus ſim in ſtuba, adhuc aer eſt locus cõmunis. Aduerte ſcd̃o oĩa habere vnũ locũ cõmunẽ. ſ. cœlũ. Locus ꝓprius eſt q cõtinet locatũ & nõ plus ſcd̃m certã q̃ntitatẽ, vt ſupficies aeris ĩmediate circũdãtis auẽ. Aduerte idẽ poteſt eſſe locus cõmunis & ꝓprius, licet reſpectu diuerſorum, vt ſtuba iſta eſt locus proprius aeris contenti, & eſt locus communis, quia me continet & alium hominem. Aduerte licet aer iſte ſcd̃m ſupficiẽ, poſſet cõtinere maius corp⁹ (ſ. ſi cõdẽſaret) q̃ me, adhuc eſt loc⁹ meus ꝓpri⁹, qa ſcd̃um q̃ntitatẽ certã q̃ iã habet, aeris ſupficies nõ poſſet plura continere q̃ me.
Nota. II. qd̃ locus eſt termin⁹ corpis cõtinẽtis. Nõ hic intelligit terminũ cõtinuantẽ, ſed terminantẽ, & in re eſt ſupficies, q̃ vt ad inſtitutũ ſufficit ẽ triplex. ſ. plana q̃ int̃ terminos nullibi ſubſultat, ęq̃lit̃ ſuis lineis cõtinet̃. Curua aũt inęq̃lit̃ cõtinet̃, q̃ ſi interior
Vide de pdicamẽto quantitatis. fuerit cõcaua dicit̃, ſi exterior cõuexa. Cõcauũ tñ hic

pro interiori ſumimus ſiue recta fuerit ſiue curua. ¶ Aduerte aũt qꝫ quantitatis ſpecies in re diſtingui negamus, ideo ſupficiẽ illã eſſe corpus realiter cõcedimus, non tñ eſt locus q̃tenus corpus, ſed quatenus ſupficies. Hoc Saxo ita declarat, qm̃ locus ꝓprius eſt immediatus locato diuiſus ab eo & extrinſecus eidem. Non poteſt aũt eſſe immediatus niſi ſcd̃m longitudinẽ & latitudinẽ, qm̃ ſi eſſet ei immediat⁹ ſcd̃m ꝓfunditatẽ, tũc ſtatim locus & locatũ ſe penetrarent. Et hoc eſt qd̃ voluit Ariſt. negãdo locũ eſſe corpus. Non qa nõ ſit corpus, ſed qa nõ locat ſcd̃m ꝓfunditatẽ, ſed latitudinẽ. Et per hoc qd̃ dico locũ ĩmediatũ locato, ſtatim cõſeq̃ns eſt cõtinẽs eſſe locũ ſcd̃m ſupficiẽ interiorẽ, vult pterea Saxo primũ determinare terminũ, & ꝙ valeat tm̃ ſicut ĩmediate, & ſic eſt ſenſus locus eſt terminus. i. ſupficies prima i. ĩmediata, at cõmunis ſchola ſinit primũ determinate immobile, ideo nos idẽ faciemus. ¶ Sed reſtat quõ ptes corpis cõtinẽtis ſint eius termini, vel quõ vltima pars locãtis corpis ſit locus, ſimilit̃ & immediata, ꝓ q̃ aduerte qd̃ qa latitudo non diſtinguit̃ a ꝓfunditate, nec ſupficies a corpe niſi rõe, ideo ſupficies terminat corpus, nõ tanq̃ accidẽs, ſed qa vltra exteriores partes illud corpus non ꝓtendit̃, ideo dicit̃ terminari illis partibus ſcd̃m G. Ochã pulchre de hoc loquentẽ. 4. part. phyſ. c. xx. Eſt ergo corpus cõtinens locus nõ ſcd̃m ſe totũ, ſed ſcd̃m ptes ſupficiari as ĩteriores. Vnde hoc ſenſu cõcedit̃ locus diſtingui a corpore locante, ſicut pars diſtinguit̃ a ſuo toto. Et p idẽ ſubtilis defenderet cõtra Neotericorũ placita, ſupficiẽ a corpe diſtingui cuius ſit ſupficies ſicut ps a ſuo toto, dato em̃ corpe extremę eius partes ſunt ſupficies, at nullus arbitror centrũ & adiacentes ptes ſpherę eſſe ſuperficiẽ cõcederet. Sed quo modo ſit vltima pars

Saxo Saxo Ariſto. Saxo Ocham

Nota. III. aliq̃ partẽ cõtinui aut loci eſſe vltimam poteſt duplicẽ habere intelligẽtiã, prĩo ꝙ ſit vltima i. poſterior omni alia pte, & ſic nulla ps eſt vltima, data em̃ certa, qa illa eſt diuiſibilis in duas medietates, ipſã nõ eſſet poſterior medietate poſteriori, vñ ſi eſſet totalis ps vltima ipſa eſſet indiuiſibilis, ſed impoſſibile eſt cõtinuũ cõponi ex indiuiſibilibus. vi. phyſ. Secũdo dicit̃ pars vltima quę immediate attingit locatũ, & ſic ſunt infinitę partes vltimę, qa data talẽ, diuidat̃ in duas medietates, illa quoq̃ erit vltima, quę rurſus diuidat̃, & ſic abeundo in infinitũ ſed cõtinuũ ſufficiẽter eſt finitũ per talẽ partẽ vltimã, quę vlterius non eſt ꝓtenſa. Corollariũ ſeq̃t̃ ꝙ nulla ps ſit ſcd̃m ſe totã vltima, mens eſt G de Ochã q. 4. q̃t. primi & Gregorij in ſcd̃o de punctis. ¶ Apertius & planius a puero dicere ſolitus ſum. Vltimũ ſuplatiuũ poſſe velut cęteros bifariã exponi. ſ. affirmatiue, & ſic pars vltima eſſet alijs oĩbus vlterior, & ſic nulla eſt pars vltima, ſcd̃o exponit̃ negatiue pars vltima. i. qua nulla alia eſt vlterior, vt ſi do lignum octopedale

Ocham Grego. Eckius

iã pedalitas octaua eſt vltima eius pars negatiue, qa nõ poſſum vlteriorẽ ptẽ aſſignare. Si volo dare medietatẽ nõ eſt vlterior ſuo toto. Sed nõ eſſet vltima affirmatiue, qa ipſa nõ eſt vlterior ſua medietate, & hęc tene mẽte in materia cõtinui & indiuiſibiliũ

Ad propoſi tū quęlibet pars corporis cōtinentis quę tangit locatū dicit̄ vltima negatiue, licet non ſimpliciter ait G.Ochā in Sūmuſ. Et de immediatione forſan pręſtat eodē modo diſtinguere, qđ apparet mihi rotundius eſſe, quā qđ Terminicolę diſtinguūt an categoreumatice, aut ſecus vſurpetur. ¶Corollariū infert Marſil. infinita eſſe loca ꝓpria corporis, ꝓbat̄ qa quęlibet ſupſicies īmediate cōtigua locato eſt locus, ſed tales ſunt infinitę, da em̄ illā vltimā ſuperficiē quę ſit locus, idē dices de eius medietate, de eius tertia, de eius qrta. 16. centeſima, milleſima, &c. & ſic de infinitis partibus eius, qđ ſi opponis Ariſt. Non eſt poſſibile rem habere plures locos proprios. Dico intellexiſſe Ariſt. de locis ꝓprijs, quorū nullus eſt pars alterius, quod hic non contingit.

[margin: Ocham — Terminicolę. — Marſil.]

Nota. IIII. quod vt ex dictis colligit̄ locus ꝓprius debet eſſe immediatus locato & ab eo diuiſus, ex q̄ infert̄ corollariū locus & locatū ſunt contigua non continua. Scđo infert̄ qđ vna medietas totius nō eſt locus alterius medietatis, patet qa nō eſt ab ea diuiſa ſed ei continua. Tertio infert̄ qđ pars totius non eſt in aliquo loco ꝓprio per ſe niſi rōe totius, patet qa ex ea parte qua cōtinuat̄ alteri, nullū contiguū eam immediate cōtingit, Ariſt. cū oīe dicit eſſe in loco, accipiat̄ de ſubſiſtenti. Quarto infert̄ qđ cū ſupficies abſolute ſignificet partes vltimas cōtinētis, loc⁹ ſignificat eaſdē reſpectiue, cōnotat em̄ reſpectū continentię. ¶Aduerte tñ aliqñ plures ſupficies eſſe loci, ita ꝙ locus eſt ſolū vnū aggregatiōe, vt homo in fluuio cōtinet̄ partī ſuperficie aeris, partim aquę, palus fluuio infixus, habet tres ſupficies partiales eum continentes. ſ. terrę, aquę, & aeris, hę tñ rōe cōtiguitatis ſuccidaneę & rōe cōtenti. dicunt̄ eſſe vnus loc⁹. De immobili, quāuis ſit in diffinitiōe, nolo tñ hic, ſed articulo. iij tractare, in pręſentia tñ expone, immobilis primū. i. ꝙ mobilitas localis non attendat̄ ex parte eius, ſed ex parte locati de quo infra. Quibus ſic tactis reſpondet̄ ad quęſitum

Articulus. II.

Cōcluſio diffinitio loci ab Ariſt. data eſt bona, & q̄uis interpretes verbis diſcrepēt, re tñ cōueniūt. Argyropilus ait locus eſt finis corpis cōtinētis immobilis primus, & ſic bene qdraret mens Saxonis, qđ primus interptaret̄. i. immediatus, antiqor tranſlatio habet. Locus eſt terminus cōtinentis īmobilis primū, Auerroys vſus tranſlatione quę legit. Locus eſt vltimū ī corpis cōtinentis imobile primum, ſi ſuperficię vſus fueris, nō oīno pperā egeris. ¶Vnde talis colligit̄ eius intellectus. Locus. ſ. phyſicus & ꝓprius eſt terminus corpis. i. eſt ſupficies interior vltima corporis cōtinētis. ſ. diſcōtinue & īmediate locatū, immobilis primū, a cuius rōe mobilitas rei nō ſumit̄.

[margin: Argyrop. — Saxo]

Articulus. III.

Dubium. I. quę res eſt locus.

¶Premitto. I. quod non oīm eadē eſt ſentētia, q̄uis de quolibet cōtrariū ꝓferente. ſollicitū eſſe, ſtultū arbitret̄ Ariſt. in Topicis, dicamus tñ magis neceſſaria & frequentiora. Scotus eo inclinat quod locus ſit res diſtincta a rebus abſolutis, ſententiā ſuam ſic deprehendes. 1. Sex ſunt in locatiōe vt exempli gratia, qñ vinū eſt in vaſe, ſunt em̄ ibi quattuor abſoluta. ſ. ſubſtantia vaſis, ſubſtātia vini, ſupficies cōuexa vini & ſuperficies cōcaua vaſis, & duo reſpectiua. ſ. circumſcriptio actiua ſupficie vaſis & circūſcriptio paſſiua vini. 2. Relatio circūſcriptionis diſtinguit̄ a ſuperficiebus, patet per viā ſeparatiōis, poſſunt em̄ eſſe ſuperficies ſine illis reſpectibus. ſ. euacuādo vas. 3. Locus poteſt accipi vel fundamentaliter, & pro denominato, & ſic in re eſt ipſa ſuperficies interior cōtinētis, & hoc alij dicūt locū pro materiali, vel capit̄ formaliter, & ſic eſt illa relatio circūſcriptionis ſuperaddita ſupeſficiei. 4. ſequitur ad aliud & aliud locatū eſſe aliū & aliū locū formaliter, materiali manente eodē, patet idē vas prīo continet vinū, dein aquā. locus materialis. ſ. vas eſt vnus, at formalis variat̄. 5. Locus formaliter acceptus eſt in pdicamento vbi, quia relatiuū & correlatiuū ſunt in eodē pręd icamēto. Sed aduerte vbi diffinitū a Gilberto non eſt genus generaliſſimū, ſed ſubalternū oppoſitum loco, puta eſt vna circūſcriptio paſſiua corpis locati, eſt & circūſcriptio actiua corporis locantis, prior dicit̄ vbi, poſterior locus, & ſi eſſet terminus in ſignificando eſſentialiter ſuperior ad vtrāq; ille eſſet genus generaliſſimū, hęc fideliť ad mentē doct. ſubtilis & Sūmerhardi ſolertiſſimi eius dogmatis elucidatoris, vidi & audiui hominē multiiuga eruditione acutiſſimū. Buridanus & Marſ. negant relationes illas ſuperadditas, ſed dicunt locū eſſe accidēs ſ. ſuperficiē a ſubſtātia corporis locantis realiter diſtinctam vt ſupra patuit. G. de Ocham cum toto manipulo neotericorū, negat locū eſſe accidens inhęſionis, ſed locus in re ſit partes vltimę corporis continentis. Et ita illa locutio, ſuperficies corporis continentis, intranſitiue eſt accipienda ait G. Ochā pro idemptica. i. ſuperficies quę eſt corpus cōtinēs, ſicut dicimus natura hominis. i. natura quę eſt homo. Et ne hęc interpretatio abſurda videat̄ Scoticolę, adduco eum diſ. 2. q. vij. primi vbi illud, ſciētia viſionis, exponit pro ſciētia quę eſt viſio. ¶Aduerte quāuis illa interpretatio ſit notanda maxīe in relationibus, vt Greg. Arim. diſ. 28. primi adnotauit, & in aliis, vt paternitas Eckardi, veritas ꝓpoſitionis, potentia aię. &c. Tñ hęc expoſitio in pręſentia non eſt neceſſaria, ſiquidē totū corpus continēs non eſt locus, ſed terminus eius, hoc eſt partes vltimę vnde recte & vere dixeris ſupficies corpis, ſicut pars totius, Paulus & Venetus improbant Ocham ſed ſunt ſagittæ paruulorum, rationes eorum.

[margin: Scotus Sūmerh. — Buridan⁹ Marſil. — Ocham Arimiñ. diſ. vi q. 2 ſecundi. Ocham. — Gre. Ari.]

Reſpōdet̄ locus non eſt accidēs reſpectiuū contra Sco. nec abſolutū cōtra Marſil. nec eſt ſpaciū ſeparatum contra Epicurū & Grāmaticū, nec eſt materia contra Heſiodū, ſed eſt vltimę partes interiores corporis continentis, primū patebit improbando oēs reſpectus, ſcđm patuit. i. phyſ. duo alia patēt ex Ariſto. vltimū colligit̄ ex ſufficiēti inductione, ꝙ Nyphus improbat parum facit, & fatetur nos poſſe maiora ſoluere.

[margin: Paulus Venetus Ocham Scotus. Marſil. Epicurus Grāmati. Heſiodus. Ariſtot. Nyphus]

Dubium. II. an locus ſit immobilis.

¶Premitto. I. quod ponentes locum eſſe reſpectum diſtinctum a rebus abſolutis, dicunt locum pro materiali. i. ſuperficie, eſſe mobilē, & pro formali eſſe immobilem, ꝙ variato altero extremo ſtatim corrumpatur reſpectus ille. Sumitur autem illud formale ex certa proportione diſtantiæ rei ad polos

mũdi immobiles & centrũ immobile. Et eſto quod per motũ ſuperficiei corrũpat̃ reſpectus ille, tñ ſuccedens idẽ facit rem. ſ. diſtare ęque a polis & centro ſicut prius, ideo cenſet̃ eſſe vnus locus per ęqualenti am quia ſ. oĩa loca numero diſtincta ſuccedẽtia tm̃ valent quantũ vnus locus numero valeret, ſi perma nens eſſet & inuariabilis. ¶ Quod ſi opponas nullos eſſe polos immobiles ſcd̃m Thebit, de quo in li. de cœlo & mundo. Aiunt illi ſufficere polos immobiles imaginarios.

Thebit

¶ Prẽmitto. II. Bruxell. in pulchra eſſe ſententia, quã prolixius referã per dicta. 1. locus non eſt mobilis p̃ ſe, ſed per accidẽs, ꝓbat̃ q̃a eſt accidens & non mouetur niſi ad motũ ſubiecti vel termini, & hoc voluit Auer. 2. hęc ꝓpoſitio locus eſt mobilis eſt p accidens & non per ſe, & hoc voluit Ariſt. dum ait immobilis primũ, q̃a non eſt cõſimilis modus cõnotandi ſubiecti & prędicati. 3. Oĩs locus realiter eſt mobilis, q̃a mouet̃ ad motũ corporis continentis, hæc eſt Saxonis. 4. Non om̃e q̃d eſt in alio & alio loco mouet̃ localiter, patet de turri noſtrę dñę, nam Ventus pellit aerẽ, ita ꝙ turrim cõtinuo circundat alius & alius aer, & ſic alius & alius locus. 5. Dicitus tñ rem manere in eodẽ loco. ſ. per æquiualentiã q̃ñ loci plures ſuccedũt ſimiliter, q̃ tantũ faciũt ad ſaluandũ dicta de loco ac ſi eſſent vnus locus permanens ĩmobilis, Brux. 6. Illud ergo mouet̃ localiter ꝙ non manet in eodẽ loco per ęquiualentiã, ſeu q̃d fit in diuerſis locis ſcd̃m æquiualentiã. 7. poſſibile eſt locũ moueri cũ loco, vt vehẽdo vas vini & poſſibi le ẽ locũ moueri ſĩe locato vt moto aere circa turrĩ ſic & locatũ poteſt moueri loco non moto, vt mota aqua in vaſe ipſo quieſcente, hęc ita breui manu Vſingius noſter docte cõpegit. 8. Corpus iudicatur quieſcere & eſſe in eodẽ loco propter conſimilẽ diſtantiã eius ad aliud corpus quieſcens vel ad orbem. Non tñ per hoc formalit̃ quieſcit, ſed ſolũ in iudicio noſtro, hoc Bruxell. contra Saxonẽ, ꝓbat̃ ꝙ nõ ſit de ratione motus localis & quietis, q̃m ſi aer nõ moueret̃ & aer & oẽs ſpherę cœleſtes cõdenſarent̃, tunc lapis iſte adhuc non moueret̃ nullo corpore q̃eſcente. 9. Aliq̃d poteſt moueri localit̃ & manere in loco ſuo proprio totali patet de igne in ſphera ſuã ſub concauo lunę, partes tñ ignis bene ſunt in alio & alio loco, idem eſt de troco & lapide molari.

Bruxellẽ. Auerroys. Saxo. Bruxellẽ. Vſingius. Bruxellẽ. Saxo.

¶ Nota quod adhuc adoleſcentẽ reperio me tenuiſſe motũ localẽ, ꝙ videlicet non attendat̃ penes locum propriũ, ſed penes locũ iudicatiuũ, vnde inuenio me. xvij. ętatis anno annotaſſe. Tunc res mouet̃ localiter q̃ñ acquirit aliud & aliud vbi reſpectu corporis quieſcentis per modũ diſſimilis diſtantię maioris vel minoris. &c. Ideo video tenuiſſe dominũ noſtrũ Ioan. Maioris diſ. ſecunda.

Eckius. Io. Maio.

¶ Prẽmitto. III. quod poſterioribus annis reperio me aliter annotaſſe ꝓpter verba G. de Ocham diſ. xxx. q. 2. primi, quę ſunt. Locũ acquiri eſt per motũ ipſius fieri, quod nihil ſit mediũ inter ipſum & corpus ponderans, per motũ ipſius. Dixi, tunc aliquid moueri localiter, q̃ñ per motũ ſuũ res eſt in alio & alio loco ſcd̃m ſe vel partes ſuas, & iſta ſententia hodie mihi placet ſecundum quam

Ocham. Cõduſio.

Reſpondetur ad dubiũ per duas ꝓpoſitiones. prima Res mouet̃ localiter q̃ñ per motũ ſuũ eſt in alio & alio loco vero vel imaginario ſcd̃m ſe vel partes ſuas. ¶ Dico primo per motũ ſuũ, q̃a turris noſtræ dominę in vento eſt in alio & alio loco, ſed nõ per motũ ſuũ, ſed per motũ loci ad illam & ab illa. Similiter ꝙ dicũt vinum in vaſe moueri in vectione, ibi vinũ non mouet̃ per ſe, ſed per accidẽs. ſ. ad motum vaſis. ¶ Dico in loco vero vel imaginario, propter eos qui admittũt corpus moueri in vacuo, q̃a tunc non eſſet in alio loco vero, ſed ſolũ imaginario. ¶ Dico ſcd̃m ſe vel partes ſuas, ꝓpter trocũ, rotam molarem, ignẽ in ſphæra ſua, vinũ motũ in vaſe quieſcente, q̃m tunc licet non ſit corpus in alio loco totali, tñ partes cõtinuo ſunt in alio & alio loco partiali. ¶ Secunda. Ea ꝓpter locus immobilis dicit̃. non q̃a non moueat̃. Sed q̃a motus localis (ratione cuius incepit agere de loco & fit inquiſitio de loco) non attendit penes locũ, ſed penes locatũ, non eñ ex eo dicit̃ eſſe motus corporis q̃a locus mouet̃, ſed q̃a corpus locatũ mouetur, hęc ex noſtra Minerua, quod ſi minus placuerinr, habes Bruxell. & Saxo. ¶ Hoc adiecto ꝙ non ita in vniuerſum eſt concedendũ. Omnis locus eſt immobilis contra Saxonẽ patet q̃a cœlũ empyrrheũ eſt locus immobilis. ¶ Secundo quod illa non eſt per ſe locus eſt immobilis, nam ſicut locus per ſe non eſt mobilis, ita locus per ſe non eſt ĩmobilis, q̃m neutrũ eſt de ratione ſubiecti, hoc cõtra Bruxell. & Vueſal. Nam vt in logicis diximus in poſtp̃dicamẽtis, vtrũq; contradictoriorũ negat̃ de aliquo cũ p ſe aut alio ſigno reduplicatiuo Sco. diſ. 2. q. 4. in ſolutiõe rationis.

Eckius. Bruxel. Saxo. Bruxel. Vueſalia. Scotus

Dubium. III. an locus ſit ęqualis locato?

¶ Prẽmitto. I. hic eſſe ſermonẽ de loco proprio nõ cõmuni, & q̃uis Ariſt. vſus ſit illo verbo, videtur aut vt Auerr. legit extimat̃, tñ idẽ Auerr. dicit eam per ſe notam, & quia famoſa fuerit apud Veteres.

Ariſto. Auerroys

¶ Prẽmitto. II. quod ęqualitas eſt pluriũ vna quantitas. v. metaph. vna intellige in ſpecie. Sed bifariã poſſumus imaginari ęqualitatẽ. ſ. ſimplicit̃, quę attẽdit ſcd̃m tres dimenſiones. Altera eſt ſcd̃m quid, ſeu ſecundũ vnã dimenſionẽ ſeu terminũ, & ſic locus & locatũ poſſunt adinuicẽ comparari ſecundũ ſuperficies. ſ. concauã loci & conuexam locati. ¶ Aduerte quod alij diſtinguunt de æqualitate, quia aliqua ſit æqualitas omnimodę quantitatis, alia eſt ęqualitas continentię. i. hoc eſt tantũ quantũ aliud ſecundum pręſentẽ diſpoſitionẽ poteſt continere.

¶ Prẽmitto. III. quod opinio Epicureorũ de ſpacio ſeparato intelligibili, hoc eſt de ſpacio intercepto inter latera corporis locantis, eſt adhuc in modo loquendi vulgariũ, quod videlicet per locum intelligimus non ſemper latera, ſed intercapedinẽ ſeu ſpacium inter illa, inde dicimus locũ oportere eſſe tam profundum (Muos ſo vueit haben) & tamen locus non attenditur phyſice ſecundum corpus, ſed ſuperficiem. Tunc

Epicurei. Vulgares

Reſpõdet̃ ad dubium. Locus phyſicus non eſt ęq̃lis locato ſimpliciter, ſed ſecundũ ſuperficies ſeu cõtinentiam, primum patet quia continens & capiẽs eſt maius contento & introcapto, & etiã in re poſſet eſſe minor ait Vueſalia, quoniam membrana eſt locus vitelli & albuminis, & tamen in re eſt multo minor, licet non ſecundum capacitatem

Vueſalia.

ſcdm patet experientia, & tali cõuincitur ratione quia protendatur diameter per centrũ corporis locati, vſq; ad ſuperficiẽ conuexam, eadẽ diameter cõtinget etiam ſuperficiẽ concauam corporis locãtis. ¶ Secundo dico locum vulgarẽ.i.ſpatiũ illud imaginariũ, eo mõ quo eſt, eſt ęquale locato ſimpliciť.

Dubiũ.IIII. an intelligẽtia ſit in loco.

Ariſto.

¶ Premitto.I. quod angelũ Ariſt. appellauit intelligentiã.xij.metaphyſ. & ꝙuis nos plurimos ponam⁹ angelos, tñ ipſe paucas poſuit intelligentias.

Damaſce.

¶ Premitto.II. ſcdm Damaſce. aliqd dupliciter eſſe in loco.ſ.circũſcriptiuẽ & diffinitiue. Circũſcriptiue eſt qñ pars correſpõdet parti, & ſic oportet locatum eſſe diuiſibile, & ꝙ habeat partẽ extra partẽ, vt Eckardus eſt ſic in loco, cuius pars eſt ſupra, alia inferior.&c. dicimus etiã illud eſſe quãtitatiue aut dimenſiue in loco. Scdo aliqd eſt in loco diffinitiue, & tunc varie diffiniť. ¶ Petrus longobard. ait. Diffinitiue eſt diffiniri ac terminari loco, & ꝙ ita eſt alicubi, ꝙ nõ eſt vbiq;.ſ.per naturã, qḋ addo, qa corpus Chriſti ꝙ eſt in toto Chriſtiano orbe, poſſet eſſe vbiq; p dei potẽtiã, at hoc Theologicũ. At inſtas, ſic etiã corp⁹ diffiniť loco, qa ſic eſt hic, ꝙ nõ ẽ alibi. ¶ Alij diffiniũt eſſe diffinitiue loco, ꝙ ẽſt totũ in toto loco, & totũ in qlibet parte, vt aĩa in corpore & angelus. Sed tunc deus eſſet diffinitiue in loco p pterea addit G.Ochã q.4.quot.1. Et non extra, ita ꝙ ſit in toto loco & non extra. Sed adhuc ſtat difficultas, qa aĩa mea eſt in manu mea, & tñ etiã eſt in manu altera, & ſic nõ eſt ibi circũſcriptiue nec definitiue. Rob.holcot q.4.ſecundi ponit tertiũ modum quo aliqd eſt indiuiſibiliter ĩ loco & impartiliter.

Pet.lõgo. Ocham. Holkot

Eckius

¶ Propterea ego ſolebã ſic diffinire. Eſſe diffinitiue in loco eſt coexiſtere alicui loco finito cõtinuo p naturã taliť, qḋ coexiſtat cuilibet parti ipſius loci. ¶ Vnde iſte locus non attendiť ſcdm ſupficiẽ, ſed ſcdm trinã dimenſionẽ corporis locantis. ¶ Corollariũ igiť locus diffinitiuus eſt ęquiuocus ad locum phyſicũ, & ſic aĩa eſt in pluribus locis partialibus, eſt tñ in vno loco cõtinuo finito p naturã. ¶ In Theologia Corpus CHRISTI diciť eſſe circũſcriptiue ĩ cœlo, & diffinitiue in ſacramẽto altaris, & quãuis ſit hic ita ꝙ etiã alibi, hoc fit miraculoſe. Ideo alij ponũt tertiũ membrũ.ſ.ſacramẽtaliť eſſe ĩ loco, ſed hęc vltra crepidã, quãuis de modo ſtatim dicam.

Corpus Xpi eſſe in loco

Albertus Picus

¶ Premitto.III. Albertũ magnũ refragari priori diſtinctiõi in paraphraſi cap.1.qrti huius. Nos iſta nõ credimus ingt, & ita doctiſ. comes Picus eũ inducit cõcluſiõe pria Apologię ſuę, qſi non pbauerit vſitatã illã diſtinctionẽ de eſſe diffinitiue & circũſcriptiue in loco, ꝙuis aliqs verba iſta. Nos iſta nõ credimus &c. poſſet non referre ad diuiſionẽ vti Picus fecit, ſed ad cõſequẽtiã antiquoꝝ, ꝙ ibi ĩprobabat, in cuius robur adduci poſſet, qḋ idẽ Albertus ĩ ſumma Phyſicę tract.1.cap.x. illã diſtinctionẽ inter notanda connumerat & ponit. Addit præterea tertium modum, pro quo

Hugo.

¶ Premitto.IIII. qḋ pter duos modos pdictos additur tertius ab Hugone.ſ. eſſe repletiue in loco, & eſt qñ replet oẽm locũ p naturã, ita qḋ implicet aliquẽ locũ eſſe, & illud non eſſe in tali loco, & ſic ſolus deus eſt in loco. Corollariũ nõ diciť aliqd repletiue in loco, qa replet. nã ſic vinũ repleť vas. Nec diciť ſe repletiue in loco a repletiõe corporali, ſed ſpirituali, qa replet oĩe corpus p naturã. Cœlum & terrã ego ĩpleo Hier.xxiij. Iouis oĩa plena de q doct. & magiſter diſ.xxxvij.primi, & ꝙ deus ſit vbiq; ex lumine naturali voluit Marſ.q.39.primi poſt S. Thomã, ꝙ placet mihi quãuis Gabriel poſt Ocham improbet diſ.37.primi.

Repletiue in loco

Hier. Vergili⁹ Lõgobar. Marſil. Thomas Gab. Ocham Eckius

¶ Premitto.V. qḋ adhuc adoleſcentẽ me reperio addidiſſe quartũ locũ.ſ. eſſe in loco replicatiue, & eſt qñ aliqd ſcdm ſe totũ eſt in vno loco, & tñ replicat ſcdm ſe totũ in alio loco, ſic quod non eſt vbiq;, ſic dixi animã eſſe in pede totã, ſed cũ hoc replicatiue in corde & capite. Corpus item Chriſti replicari in multis altaribus, quibus pmiſſis

Reſpondetur intelligentias non eſſe in loco circumſcriptiue, ſed diffinitiue, quę aũt ſit ratio eis eſſendi in loco an.ſ.ſint in loco p ſubſtantiã ſicut voluit Sco. Ocham, Arim. in ſcdo diſ.2.q.2. Maioris & horũ ſectatores, vel p operationẽ vt S.Tho. in prio Durandus, Bernhardus de Gannaco Picus.&c. non diſcutiamus, teneo tamen cum primis.

Scotus Ocham Arim. Maioris Durand⁹ Bernhard. Picus

Dubium.V. quis ſit locus naturalis terrę.

¶ Premitto.I. qḋ triplex eſt locus.ſ. naturalis, violentus & neuter. Naturalis eſt locus cõtinẽs locatum & influens ei virtutẽ conſeruatiuã vel per ſe vel per aliud. Marſil.q.2.ſcdi, & in illũ locũ mobile natura mouet non impeditũ ſcdm lineam breuiſſimã, & in eo quieſcit. ¶ Violentus ex aduerſo finitur ait amicus noſter d.Iſennachius vt aer allecis aut magnetis. ¶ Neuter eſt qui nec conſeruat nec deſtruit, ſic aer eſt locus neuter angeli, verũ eſt rõe cõuenientię, cœlũ diciť locus naturalis angeli non proprie.

Marſil. Iſennach.

¶ Premitto.II. naturalitatẽ vt ita loquar, loci ex pluribus attendi, vt ſcite meminit Bruxell.1. ex influentijs cœleſtibus, ſic multa animalia viuũt in vna terra & non in alia, ſic de plantis & mineralibus, vti Friburgi in montibus Arnobę fuit locus naturalis mineralium, vnde ditiſſimus ducatus Zaringiæ erectus fuit, ad cuius Berchtoldũ.iij. ducem ſcripſit papa capitulũ illud famoſiſſimũ venerabilis de electione in antiquis.2. ex qualitatibus primis, & ſic elementa propter ſymbolũ.i.conuenientiã ſe locãt ſ.ignis, aer, aqua, terra, de quo in ſecũdo de generatione.3. ex qualitatibus motiuis, vt leuiſſimũ ſit ſurſum, grauiſſimũ deorſum.4. ex raritate & denſitate quoniã rariſſimũ eſt ſupremũ, & denſiſſimũ infimũ ſi enim terra eſſet ſuprema, impediret influentias cœli in alia elementa.4. ex natura propria vel communi, ſic allec viuit in aqua, ſalamandra in igne, cameleon in aere, talpa in terra, magnes in ferro. &c. 5. propter ſalutẽ viuentium & ſic eſt ordo elementorum terra, aqua vel aer, ignis.

Bruxellẽ Friburgũ Zaringia Berchtol. Papa

¶ Premitto.III. quod duplex eſt virtus conſeruatiua vna elementaris vel propria, alia cœleſtis, & in elementis plus ſępe influit cœleſtis virtus, & vt Albertus Sueuorũ gloria hic voluit, qa luna eſt locus naturalis ignis, ideo ſuperficies eius cõcaua eſt perfectiua & formatiua materię in ſpeciem ignis non per ſe, ſed per virtutẽ a cœlo diffuſam, ſic concauũ ignis eſt perfectiuũ & formatiuũ materię ad ſpeciẽ aeris, & ſic de alijs, & ĩ terra aptiſſime liqt quõ ĩ vna pte habet vĩ formatiuã leonis, alibi tigridis.&c. vt

Albertus ſueuus

Triplex locus naturalis violentus & neuter

[Solinus | Plinius | Porphiri9 | Nyphus | Io.Iandu.]

Solinus, & Plini9 illarū rerū ſcietiſſimus deſcribūt. Hinc Porphyriū dixiſſe arbitraī, locus eſt pricipiū generationis quēadmodū pater. ¶ Verū eſt qđ Nyphus refert Ioan.Iand. ponentē ꝙ illa virtus cœleſtis ſit locus, & eum improbat, ſed nihil ad nos.

¶ Pr̨mitto. IIII. qđ terra poteſt accipi ꝓ terra pr̨ciſe, aut ꝓ terra & demētatis in ea.ſ. arboribus, herbis aniātibus, hoībus & ædificiis, hoc dico quia ca ptiūculatores plura ibi dicunt, quō terra non habet ꝓpriū locū, ꝓpť elemētata. Verū hęc nihil faciūt ad intentionē quęrentiū & mouentiū dubiū ideo illa tanquā ſteriles q̄ſq̄lias ſophiſmatū explode, ad rē meli9.

[Saxo | Vueſalia. | Tho. Bri. | Burgeñ]

¶ Pr̨mitto. V. bene hic recurrere Saxonē Vueſaliā & alios ad centrū magnitudinis & grauitatis de q̄ in li. cœli, ideo hoc omiſſo. Scias terrā ab initio creationis fuiſſe aquis circūdatā, vt phyſica fidei docet Gen. 1. Sed dein deus dixit aquas cōgregari, & terra apparuit arida. ¶ Vnde eſt mens Tho. Bricot in q. addita Metheoris, & Pauli Burgeñ in additiōe Gen. 1. qđ deus poſuerit centrū aquę extra centrū terrę, & ſic terra ꝓ magna ſui parte tegaī oceano, reliq̄ parte terrę aniantibus dimiſſa, mare aūt a ſupficie terrę poſtmodū vergat in altitudinē, adeo ꝙ altius ſit montibus in terra, & ſic q̄libet aqua habeat inclinationē ad centrū aquę, & ita fluant ad maria, & ſic terra ſit in aqua, ſicut pomū natat in aqua, qđ quo ad aliqđ ſupereminet, q̄ ad aliqđ aq̄ tegit. Cōſectariū eſt ad illā ſententiā nullos fore antipodes, quos & Auguſtinus negauit. xvi. de ciuit. dei c. ix. Motiua horū non adduco, legat q velit in Burgeñ, D. Vſingius dicit Dionyſiū in Coſmographia eſſe iſtius ſententię, forte ex eo conijcit quod Dionyſ. inquit.

[Auguſtin. | Burgeñ | Vſingius | Dionyſi9]

Refluum memorare parabo
Oceanum, tellus quo cingitur equore tota.

Vnde vt plene intelligas hāc accipe figurā Burgeñ.

In hac figura a eſt centrum terræ & mundi b d g e ſphera terrę. M n o ſphera aquæ in primeua creatione concentrica terræ. C D E ſphera aquę poſt congregationem aquarum eccentrica terræ, cuius centrum eſt. F. iam aqua eſt extra terram vt apparet, quia eccentrica, & partem terræ tegit infra Aſiam & Aphricam in arcu e d conprehenſam, reliqua autem ab e verſus b & d apparet arida.

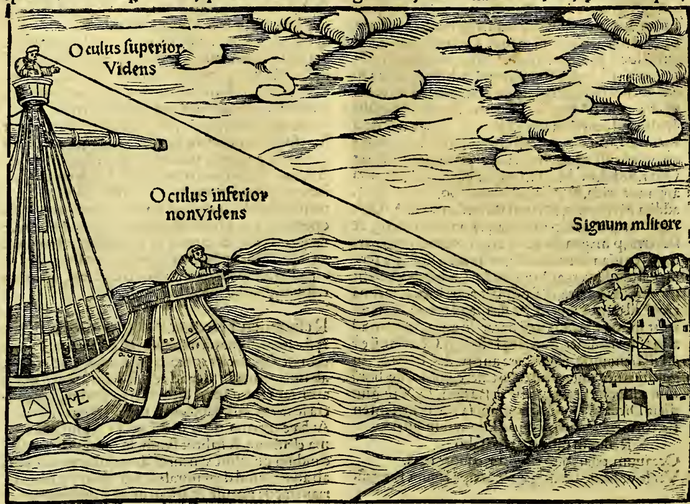
[America | Cherſoneſus. | Iaua | Moabar | Reges Hiſpaniæ. | Auguſti. | Doring]

¶ Iſta eſt pulchra imaginatio, at nulla autoritate vel philoſophica vel Theologica approbata, ideo eadem facilitate contemnitur qua aſſeritur, & potiſſimum quod iam experientia eſt in oppoſitum, inuentis terris ea parte qua ipſe arbitratur terram adhuc aquis occupatam, vt America, maximus Cherſoneſus Affricæ ad. 49. gradus vltra ęquinoctialem protenſus cum aliis maximis inſulis Iaua Moabar. &c̃. cum Cherſoneſo Orientali. Vnde nullam habet rationem iſta imaginatio, nulli innititur autoritati ſolidę, quinimo potius experientia eſt in oppoſitum per ſereniſſimorum regum Hiſpaniæ nauigationes, & autoritas Auguſtini refragatur. xij. ſuper Gen. vt Mathias doring Cordiger, deducit, ideo ad aliam tranſeamus ſententiam, quam in reſponſione dubij explicabimus.

[Deutron. | Ptolom. | Dionyſi9 | Eckius]

Reſpondetur per dicta. Primū locus naturalis terrę ſecundū primariā inſtitutionē & qualitatū ordinem eſt ſuperficies concaua ipſius aquę, ſic em̄ fuit ab initio mundi vſq; ad tertiū diem, & ita multi arbitranī futurū poſt diem extremi iudicij, aliis contra ſentientibus, quod pueri nocentes terrā incolent At hæc extraria, patet dictū quia illa ſunt grauiſſima elementa, & habent ſymbolū in frigiditate. Secundum ob ſalutē viuentiū deus diſcooperuit terrā ab aquis, quod deus mirabili ſua ſapientia multiuariam facere potuit, & aliqui modi a doctoribus ꝓponuntur, primo quia dei perfecta ſunt opera Deutero. 8. deus credit̄ creaſſe aquā elementarē, quę propter ſui raritatem fuit inuiſibilis, ſicut & aer fuit multo rarior quā ſit ergo deus in hanc craſſitiē aquā condenſauit, quo multo minoris quantitatis effecta eſt. Secundo aerem ſubtiliſſimum & rariſſimum igne dempto, aqua velut vaporibus in eum conuerſa ingroſſauit. Nam & poſtmodum maiorem erat repleturus locum, ex aquę condenſatione vacantem alioquin, ideo & maiori indigebat materia. Tertio bibula tellus ſiccitate ſua non parum aquę abſumpſit, magnā rurſus partem concauitatibus incluſit. hinc tot fluuij, lacus, paludes maria mediterranea & ſinus, vt Coſmographi indicant. Tertium prioribus cauſis factum eſt, vt aquę quantitas valde imminuta ſit, & terra vltra duas tertias aquis ſit libera non ducimus in calculum fluuios, quoniam ſaluti animantium conducunt, hoc liquidum fit ex Coſmographia Ptolomei & Dionyſij partim, at hi nō ſatiſfacerent inſtituto noſtro, quod dimidiam ſpheram tantummodo deſcripſerint, eam tamen verſus auſtrum truncatam & quaſi abſciſam, ac multo mari oppletam. Neotericos cum nouis nauigationibus contemplare, ſicut & nos in Coſmographia noſtra adnotauimus, dictum iſtud explicari non poteſt facile iunioribus niſi nouæ ſpheræ oſtenſione.

Quartũ intumeſcẽte etiã aqua, non confeſtim ſuper
f.ciẽ terrę excedit, ſed deo volẽte ad ſuã tendit ſphe
Io.de bu. ricitatẽ, & terrã metu diluuij liberat, hoc patet ꝑ ex-
periẽtiã ꝙ aſſignat autor ſpherę, Io.de Buſto tracta-
tu prio, qa mare a ſupꝼicie terrę vergẽs in altũ ꝓpter
ſphericitatẽ fit ſemꝑ eleuatius, qd' & ĩ metheoris vt
arbitror dicturi ſumus ſed p̃ſtat dicere cauſam Buſti
Ponat inqt ſignũ in littore maris, & exeat nauis a
portu & in tm̃ elonget ꝙ oculus exiſtẽs iuxta pedẽ
mali non videbit ſignũ iſtud, ſtãte vero naui, oculus
eiuſdẽ exiſtẽtis in ſummitate mali, bene videbit ſi-
gnũ iſtud, cuius nulla alia cauſa eſt, ꝙ tumor aquæ,

Baſilius
hoc apparet in guttulis. Ita Baſilius dicit experi-
mento ꝓbari in mari rubro, aquã eſſe altiorẽ terra.
Iob ¶ Hoc eſſe lege dei factũ, pluribus locis phyſica fi-
dei nos docet Iob, bon⁹ ĩ ea philoſophus ait c.xxvi.
Terminũ circũdedit aquis, vſqꝫ dum finiant lux &
tenebræ. Iterũ c.38. quis concluſit oſtijs mare, quãdo
erũpebat quaſi de vulua ꝓcedens, circũdedi illud
terminis meis, & poſui vectẽ & oſtia, & dixi. Huc-
David vſqꝫ venies & non ꝓcedes amplius, & hic confrin-
ges tumentes fluctus tuos. Dauid ſapiẽs in ea re phi
loſophus ait de aquis maris pſal. 103. Terminũ poſu-
iſti eis quẽ non tranſgredient, neqꝫ cõuertent operi-
re terrã, adde tertiũ philoſophũ Salomonẽ ꝓuerb. 8.
qui hoc clare indicat; ſed de fluxu fluuiorũ vnde ori-
ant dicemus in metheoris. Quintũ ſuperficies aeris
& aquę ſimul, ſecundũ legẽ autoris naturę, eſt locus
naturalis terrę, illud patet experiẽtia, & ꝓpterea ter-
ra, quę apparet arida non eſt pure elementaris, cum
ipſa a calore ſolis cõtinue alteret, & etiã incaleſcat a
ſole & aliarũ ſtellarũ influẽtijs, & ſic in ſymbolũ na-
turale accedat cũ aere, quare ex ea parte qua germi-
nat, & prolificat ac nutrit tanqꝫ cũ aere participans
iam habet aerẽ ſibi coadiutorẽ, ꝓ loco naturali qui
alioqn non haberet ipſum pro loco naturali ſi eſ-
ſet in ſua primaria cõditione, hęc de dubio fideliter
mi lector tradita ſunt, age gratias deo. Neqꝫ incuſa
aliqua Theologica admiſta fore, qm̃ vbi phyſica lu-
minis naturalis deficit, oportet ſupplere vel corro-
borare per phyſicam fidei.

Dubiũ. VI. an vltima ſphera ſit in loco?

¶ Pręmitto. I. quod cũ Ariſt. poſuerit ſolũ. 8. ſpheras Ariſtot.
cœleſtes, ipſe poſuit cœlũ ſtellatũ ꝓ vltima ſphera
& eã mobilẽ. Aſtronomi plures ponunt. Theologi Aſtrono.
magiſtri religiõis, ponũt cœlũ primũ empyrrheum Theologi
immobile, at de his in lib. de cœlo. Cum ergo extra
octauã ſpherã Ariſt. nullũ cõtinẽs poſuerit pro loco,
eſt dubium, quomodo ſaluauerit octauam ſphęram
moueri localiter.

¶ Pręmitto. II. Auerroym varias hic deſuper citaſ- Auerroys
ſe ſentẽtias. Prima Ioannis Grãmatici, q victus hac Io.Grãm.
rõe dixit cœlũ eſſe in loco ꝑ vacuũ, & non ꝑ conti-
nẽs. Scd'a Themiſtij doctiſſimi, qd' ſicut vniuerſum
mouet, ita eſt in loco, ſed mouet ꝑ partes, ergo ſolũ
eſt in loco per partes extremũ cœlũ eſt in loco per
partes intrinſecas cõcaui ſui, qbus cõuexũ orbis Sa-
turni attingit, quia vt mouetur ſic eſt in loco, &
hoc fit per partes. Tertia Auenpache pręceptoris Auenpach
ſui & Alpharabij, ꝙ differunt in locatione corpus Alpharab.
rectum & ſphericum, quia rectum eſt in loco eo ꝙ
ab aliquo continetur, ſed ſphericũ eſt in loco per id
ꝙ circundat. Quarta eſt Alexandri Aphrodiſei, ꝙ Alexãder
vltima ſphera nullo modo ſit in loco, nec etiã mo- Aphrodiſ.
ueatur localiter, ſed ipſius tranſlatio ſeu varia-
tio, ſit quædam circulatio non localis mutatio.

Auer. Ariſt. Burida. Saxo Auerr. Albertus Burleus Venetus Auicenna Auer. Io.de Ianduno Sueſſa theophraſtus Eudemus Io.maioris

Quinta eſt ipſius Auerro.quod quia centrū cœli eſt terra quieſcens,quod eſt per ſe in loco, ad cuius ſignū cœlū dicit̄ moueri: ideo vltimū cœlum mobile apud Ariſt.eſt in loco improprie.ſ.in loco iudicatiuo vt Burid.Saxo & alij dicunt.Auer inquit per accidens.Dein ait Auer.vltimū cœlum moueri perſe, quia in loco perſe:determinat em̄ ſibi certū locū,nō in quo moueat̄,ſed circa quē moueat̄. vide Albertū Burleū & venetū prolixe illas opiniones declarantes & improbantes.Sexta fuit Auicennę:quā refert poſtea Auer.Com.45.huius qui dixit cœlum vltimū non eſſe in loco,neq; moueri localiter,aut motum eius eſſe delationē, ſed motū ſecundū ſitū. Septima fuit Ioannis de Ianduno ꝙ cœlū ſit in loco per accidens vt diſtinguit̄ per accidens cōtra famoſum:irridetur hęc expoſitio ab alijs.Octauo Sueſſa aſſumit Themiſtiū ac opinionē eius tutatur cōtra Auer.q̄m ſit peripathetica & de mente Theophraſti & Eudemi libro de vniuerſo:at q̄m laborioſum eſt oīa recēſere,& vtilitas nulla conſurgit ad imitationē domini noſtri Ioan.maioris amœni ingenij doctoris dicamus breuibus ad dubium per notulas

Io. Grammaticus Alexan. Io.maioris preceptor Eckij Pythago. Ariſt. Themiſti. Auicenna Alexand. Thomas Albertus Bonauēt. Ægidius Gotfrid⁹ Scotus Ockam Maioris Cam. Marſilius

Reſpondet̄ Ad dubiū,quod quia Ariſt.errauit arbitrādo nihil eſſe extra primū mobile,ideo nos dicimus primū mobile moueri localiter & eſſe in loco.ſ.in cœlo empyrrheo, vltimū autē cœlum quia eſt immobile,in nullo eſt loco,nihil em̄ ipſum circundat, & ita cū Ioan, Grammatico & Alexandro (quem frequenter ait recte iudicaſſe)concedit preceptor noſter nō eſſe abſurdū dicere vacuū extra vltimū cœlū:quod & pythagorici poſuerūt,de quo poſterius. ¶Si omino queris reſponſum ſecundū Ariſto.dic cœlum moueri ſecundū vbi iudicatiuum, vt Auer,aut ꝙ moueat̄ ſecundū partes ſuperficiei concauę:nam ꝑ ſuum motū,nō eodem modo ſemper ſe habet ad partes Saturni vt voluit Themiſtius,Aut dic cū Auicenna & Alexandro,quod nō moueatur cœlū vero motu locali,ſicut nęc lapis in vacuo vel extra cœlum:Sed ſolū habeat motū ſimilem motui locali,quia cōtinue acquirit aliud & aliud vbi imaginariū,etſi eſſet verus locus extra ipſum:tunc acquireret alium & aliū locū verum:hec de dubio Solent mouere,an idem corpus poſſit eſſe in pluribus locis. Thomas, Albertus, Bonauentura, Ægidius, Gotfridus tenent ꝙ nō, Scotus, Ocham, Maioris, Cam. Marſilius & horū aſſeclę tenent hoc deum poſſe facere diſt.8.quarti:at hęc vltra crepidam alibi excutiantur.

Articulus.IIII.

Ratio prima Omnis bona diffinitio debet dari per genus diffiniti.4.Topic.hoc nō obſeruat̄ hic ergo,quia locus eſt de prędicamento quātitatis,& terminus de prędicamēto ad aliquid, pręterea locus eſt de genere actiuorū:quia cōſeruat:& quātitas nō eſt de genere actiuorū:ergo locus etiā nō eſt ſuperficies

Secunda Locus eſt de cōſideratiōe phyſici,ergo locus eſt perſe mobilis:tenet cōſequentia q̄a mouentia nō mota nō ſunt phyſicę conſideratōis.2.phyſi. Similiter oīs locus continens eſt mobilis. Pręterea Centrū terrę eſt locus grauiū: & tn̄ nō eſt terminus continens grauia

Tertia Locus nō eſt ęqualis locato,ꝓbatur quia locus debet circundare locatū,ergo eſt maior, Porro locus eſt ſuperficies,locatū eſt corpus ſed ſuperficies non poteſt ęqualis eſſe corpori, Pręterea omnia elemēta eſſent ęqualia:nā luna eſt locus ignis,ergo eſt ęqualis ei, & ignis eſt locus aeris,ergo eſt ei ęqualis, ſic ſemper deſcendendo modo quę alicui tertio ſunt ęqualia,inter ſe ſunt ęqualia

Quarta Terra mouet̄ ad mediū mundi, ergo medium mundi eſt locus eius,& nō aqua, Similiter oē veniens ad locū ſuū naturalem quieſcit,gleba proiecta in aquam nō quieſcit,ergo aqua non eſt locus ei⁹ naturalis, nam ſi mittatur ad danubiū gleba,nō quieſcit in aqua,ſed in fundo,Confirmat̄ quia aqua eſt naturaliter ſub terra,vt patet in cauernis,& vbicunq; feceris aperturā aquę,ipſa deſcendit infra terram,ergo aqua nō eſt naturalis locus ambiens terrā.

Reſpondet̄ ad primā maiorem eſſe verā de diffinitione quidditatiua,illa nō eſt quidditatiua cū ſit termini connotatiui, Pręterea locus nō eſt in prędicamento quantitatis,& ad Ariſt.in categorijs dicimus quod Ariſt,locutus eſt ſecundū opinionem famoſam ſui temporis, qua exiſtimabant locum eſſe ſpaciū ſeparatū. ¶ Ad annexum diſtinguo locū eſſe de genere actiuorū, vel inquātū locum, ſic nego,nā in quantū huiuſmodi ſolum continet, Aut in quantum habet qualitates cōuenientes vel contrarias locato,ſic bene eſt de genere actiuorū, at habere tales qualitates nō eſt de ratione loci

Vſingius

Ad ſecundā concedo locū eſſe perſe mobilem,capiendo perſe realiter, & in quantū ens naturale eo mouetur localiter,pertinet ad phyſicum,cur autem Ariſt.dixerit locū immobilem dixim⁹ dub.2.art.3. vbi etiam diſſoluitur annexum, Ad tertiū dico centrum dicit̄ locus non phyſicus,ſed quia naturaliter graue in eo quieſceret,ideo dicit̄ locus eius hęc Vſingius noſter,ſed contra in quo aliquid naturaliter quieſcit,& ad quod moueretur ſecundū lineam breuiſſimam ſi eſſet extra ipſum,hoc eſt eius locus naturalis per tuā diffinitionē,centrū ſe ita habet ad terram,ergo centrū eſt locus naturalis terrę,& per conſequens ꝓprius & phyſicus,quęre ſolutionē in quarta ratione

Vſingius Saxo

Ad tertiam patet dub.iij.vel dic corpus circundās eſt maius corpore circundato,ſed ſuperficies concaua vnius & conuexa alterius ſunt ęquales,vt probauimus per diametrū.¶Ad annexum dicit d. Vſingius poſt Saxonem quod ſuperficies etiam ſit corpus, ſed hoc dato argumentū nō eſt ſolutū, q̄m hoc corpus continens ut membrana ſeu pellicula oui, adhuc eſt minor ouo,propterea aliter dic q̄d,licet locatū ſit maius ratione materię quantitatiuę ſeu quo ad omnimodā quantitatē,nō tamen quo ad extenſionem continentię,nam ſi menſus fueris longitudinem latitudinē ꝓfunditatem vini,erunt maiora dimenſionibus vaſis,at ſolum menſurando extenſionem cōtinentię vaſis, tunc illa ſufficiens eſt circūdare vinū.¶Ad aliud annexum nego conſequentiā quia locus eſt ęqualis locato nō ſecundū totū quod eſt,ſed ſolū ſecundū ſuperficiem concauam.

Epicure.

Ad quartā dico quod mediū mundi eſt locus terrę loquēdo modo vulgari,qui participat aliquid de opinione antiqua Epicureorū,ꝙ ſit ſpacium ſeparatū,Si em̄ terra moueretur ad mediū mundi, vt ab eo circundaretur,&c̄ bene eſſet locus eius phyſicus.

¶Ad annexū dicit̄, ꝙ aqua nō locat terrā vbicunqꝫ:
ſed tūc ſolū q̄n mediū ſue grauitatis fuerit medium
mūdi: Ideo terra deſcendit vſqꝫ ad fundū: tūc enim
grauitate ſua coniungit̄ medio mundi. Ad aliud an-
nexum patet quid dicendū. quia terra illa nō eſt pu-
re elemētaris, a ſole alleuiata & poroſa facta, Dein
ne ſit vacuū aer eſt in poris & cauernis terre, quare
aqua grauior aere, conatur vbi poteſt replere locū,
ne fiat vacuum, hec de materia loci.

Deo gloria

Quo or- De vacuo an ſit & quid ſit Cap. II. 50

dineꝺ va EODEM modo aūt putandum eſt naturalis eſſe philoſophi de vacuo contemplari:
cuo dicen quemadmodū & de loco ſi ſit nec ne: & quo nā ſit modo, aut quid tandē ſit. Et em̄
dū ſimiliter credit̄ atqꝫ non creditur, per ea que de ipſo putantur. Nam qui dicunt va
1 Cōcluſio cuum eſſe: vt locum quendā & vas ipſum ponunt. At plenum quidē eſſe videtur cū
habet eam molem cuius eſt ſuſceptiuū. Vacuum aūt illa eadem caret: quia idem eſt
2 vacuū, plenum: & locus: eſſe vero ipſorum nō eſt idem, ſed diuerſum. ¶Incipiamus autem con 51
Quid di- ſiderationem oportet: & hiſce que dicunt ij qui vacuum aſſerunt eſſe: & ijs etiam que dicunt
cendū qui ipſum e medio tollunt & tertio communibus de ipſis opinionibus ſumptis. ¶Qui igitur
3 Anax. rō non eſſe conantur oſtendere: nō id e medio tollunt: quod homines dicere vacuū volunt. Sed
Prima quod dicunt errantes, vt anaxagoras. & qui hoc redarguūt modo. Nam aerem aliquid eſſe de
Secunda monſtrant torquentes vtres ac aerem roboris eſſe participem oſtendentes: & item ipſum in hi
4 ſce vaſis includentes: que ſurripiunt aquā. ¶At homines vacuū ſpaciū eſſe volunt: in quo nul 52
Defectus lum eſt ſenſibile corpus. Atqꝫ cum omne qꝺ eſt: corpus eſſe exiſtiment: id in quo nihil eſt om-
Anax. nino, vacuum eſſe dicunt. Quapropter id quod eſt aere plenū vacuū: inquiunt eſſe. Non igit̄
5 id oſtendere eos oportet, aerem inquā aliquid eſſe. Sed ſpaciū non eſſe quicqꝫ preter corporū
Vacuum molem aut ſeparabile: aut actu, quod quidem vniuerſum corpus ſeiungit, vt nō ſit continuū
eſſe queadmodum democritus & leucippus & cōplures alij naturaliū dicunt, aut etiam ſi quid po
Ratio nitur extra corpus continuū vniuerſi. ¶Hi igitur ad ꝓpoſitum non recte ꝓficiſcunt̄: ſed ij 53
Prima magis qui vacuū eſſe dicunt. Atqꝫ primo quidem motū loco accomodatum non fore dicunt:
Secunda notatur ī qui quidem eſt latio atqꝫ accretio. Non em̄ eſſe motus videtur niſi vacuū ſit: fieri namqꝫ non
accretiōe poteſt: vt ipſum plenū ſuſcipiat. Quod ſi ſuſceperit fuerintqꝫ duo corpora in eodem: poſſunt
ſimiliter ī & quotquot volueris corpora ſimul eſſe, Differentia nanqꝫ dici nō pōt: ob quā dictū hoc nō
cedūt am eueniet: quod ſi hoc erit poteſt & minimū ſuſcipere maximū: quippe cum ipſum magnū mul-
bꝫ ta ſit parua. Quare ſi ſit vt equalia multa ſint in eodem: fieri poteſt vt multa quoqꝫ inequalia
Defectus ſimul ſint in eodem, Meliſſus aūt & vniuerſum ex his oſtendit immobile eſſe: nam ſi mouebit̄ 54
Meliſſi. neceſſe eſt inquit vacuū eſſe: At vacuum in ratione rerū non eſt. Vno igit̄ modo ex his vacuū 55
Tertia quid eſſe oſtendunt: Deinde alio modo quia nō nulla corpora premi cogiqꝫ vident̄: quod in-
tueri licet: cum dolia vna cū vtribus vt inquiunt vinum ſuſcipiunt: ꝓpterea quod corpus qꝺ
Quarta denſatur: ea vacua que inſunt ingredit̄. ¶Preterea accretio etiā per vacuū fieri omnibus vi-
Simile h⁹ detur: nam alimentū quidem eſt corpus fieri vero nō poteſt vt corpora duo ſint ſimul. ¶Te- 56
ſtem etiam huius id afferunt quod in cinere fieri ſolet: qui quidem tantū ſuſcipit aque: quan-
Quinta tum vas vacuū capit. ¶Eſſe autem & pythagorici vacuū dixerunt: & ipſum ex infinito ſpiri-
tu cœlum ingredi quaſi reſpirando cœlum ipſum etiam vacuū traheret quod naturas ipſas di
ſtinguit: ꝓptereaqꝫ vacuū ſeparatio quedam eſt eorū atqꝫ diſtinctio: que deinceps ſunt collo-
cata, atqꝫ hoc inquiunt primū in numeris eſſe vacuū enim naturam ipſorū diſtinguere dicūt.
Talia igitur: & tot fere ſunt: ex quibus quidam eſſe: quidam nō eſſe vacuum cenſent 57

Pars ſcd'a AT nos vt percipiamus vtro nā modo res ſeſe habeat: accipiamus oportet quid ipm
cap. opini nomen ſignificat: vacuum igit̄ locus eſſe videtur: in quo nihil eſt. Quod quidem
ones cōes inde emerſit omne enim quod eſt: corpus eſſe exiſtimant & omne corp⁹ eſſe in lo
6 co: & vacuū eſſe locum in quo nullū eſt corpus. Quare ſi alicubi nō eſt corpus, ibi
Diffinitō nihil eſſe dicunt. ¶Rurſus omne corpus tangibile eſſe putant: & tale vt grauita-
prima 7 tis, aut leuitatis ſit particeps: fit igitur per rōcinationem vt id ſit vacuū: in quo non eſt graue
Secunda quicqꝫ vel leue hec igitur vti diximus per rōcinationem eueniunt. ¶Abſurdum aūt eſt: ſi pun
Imꝓbant ctus ſit vacuum, ſit enim id loc⁹ oportet in quo corporis eſt tangibilis moles. Attamen vacuū 58
primo vno quidem modo videtur id dici, quod nō eſt plenum corporis ſenſibilis tactu. Senſibile ve-
ro eſt tactu: quod grauitatem habet vel leuitatē. Iccirco & quiſpiam dubitauerit: quidnam di
ſecundo cent: ſi ſpacium colorem habeat aut ſonū. Vacuum ne an nō vacuum eſſe. At vt patet vacuum
8 eſſe dicent: ſi corpus tangibile ſuſcipere poſſit: vacuum non eſſe. ſi illud ſuſcipere nequeat, 59
tertia dif ¶Alio vero modo id in quo nō eſt hoc aliquid: neqꝫ ſubſtantia corporea vlla. Quapropter qui
finitio

dam vacuum eſſe corporū materiam dicunt:qui quidem & locum hoc idem aſſerunt eſſe non Im ꝓbat
60 recte dicentes vt patet materia nanq; ſeparabilis nō eſt a corporibus. Vacuū autem vt ſepara= 9
bile querunt.¶Quoniā autem de loco eſt pertractatū, & vacuū neceſſe eſt locum eſſe ſi corpo Aliorum
re careat:dictumq; eſt quomodo non eſt locus in rebus,patet hoc pacto vacuū aut ſeparatum ſententia
aut inſeparabile in rōne rerū nō eſſe,vacuum em̄ nō corpus,ſed corporis ſpacium eſſe volunt 10
61 Quapropter & vacuū videtur quid eſſe, quia & locus, & per eadem ſane.¶ Motus enim qui Solutō rō
loco accomodat̄ in mentem venit,& hiſce qui locum eſſe quid pręter corporū molem ingre= nis primę
dientiū dicunt,& hiſce qui vacuum ponunt.Atq; cauſam motus vacuum ſic eſſe putant, vt in ſecūdę &
62 illo corpora moueantur,hoc aūt tale erit,qualem ipſum locū quidam inquiunt eſſe. At nulla quartę
prorſus neceſſitas cogit,ſi motus eſt,vacuū eſſe,atq; omnino quidem vacuū omnis motus cau In Melliſ
ſa non eſt.Quapropter,& Meliſſus id ipſum pretermit.poteſt enim alterari plenū vt patet, de= ſum inſtā
inde neq; eius motus qui ad locum accomodat̄.Poſſunt em̄ corpora mutuo ſibi cedere, etiam tia prima
63 ſi nullū ſit ſpaciū ſeparabile pręter corpora quę mouent̄.Atq; hoc in cōtinuorū ſicut & in hu Secunda
midorum cōuerſionibus patet.¶Poſſunt etiam corpora nō ob ingreſſionem in vacuū, ſed ob 11
extruſionem eorū quę in ipſis inſunt denſari.Veluti cum premitur aqua fit vt aer qui in ipſa Solutio
eſt extrudatur, fiunt pręterea incrementa:nō ſolum aliquo ingrediente, ſed etiam alteratio= tertię rō-nis
ne.Veluti ſi aer ex aqua fiat.Omnino aūt ea ratio quę de accretione fit: & de aqua quę in ci Similis
nerem funditur ipſa ſeipſam impedit.Aut enim nō augetur quicꝙ,aut non corpore.aut fieri ſolutio &
poteſt,vt ſint duo corpora in eodem.Dubitationē igitur cōmunem ſoluere volunt:ſed nō va qrtę rōis
cuum eſſe oſtendunt:aut totum corpus vacuum eſſe neceſſe eſt, ſi omni ex parte auget̄: & per
vacuū vt dicunt accreſcit, Eadē eſt & de cinere ratio. Patet igitur perfacile eſſe: eas ſoluere
rationes:ex quibus quidam vacuum eſſe oſtendunt Tertia ꝑs
64 RVRSVS aūt dicamus vacuum hoc pacto ſeparatum nō eſſe vt quidam inquiunt cap.vacuū
eſſe.Nam ſi natura cuiq; ſimpliciū corporū aliqua latio competat: vt igni quidē nō eſſe ex
ſurſum:terrę vero deorſum atq; ad medium:patet vacuū cauſam lationis nō eſſe ꝑte mot⁹
Cuius igitur motus cauſa vacuum erit.Eius em̄ eſſe videtur qui loco accomoda= 13
65 tur:at huius cauſa non eſt.¶Pręterea ſi eſt aliquid vt locus corpore carens: cum Cōcluſio
eſt vacuum:quonam feretur corpus quod in illo poſitū fuerit.Non.n.ad vniuerſum mouebi= rō prima
tur.Eadem & ad eos accomodatur ratio qui locum ſeparatū quid eſſe ponunt:in quem id fer= rō ſecūda
tur quod motu cietur.Quo namq; modo feretur id quod ibi poſitum fuerit aut manebit, Et
de differentijs hiſce:ſupra inꝙ ac infra:& de vacuo nō iniuria eadem accomodabitur ratio.
Qui nanq; vacuum eſſe dicunt,locū ipſum inquiunt eſſe. At quonam pacto corpus aut in lo=
co aut in vacuo erit.Non enim fit id quod ratio flagitat:cum totum quippiam corpus vt in ſe Tertia
parato permanenteue loco poſitum fuerit:pars enim ſi non ſeorſum ponat̄:non in loco eſt ſed
in toto.Pręterea ſi neq; locus eſt:neq; vacuum erit,accidit autem hiſce qui dicunt vacuū eſſe
66 vt neceſſariū ſi motus erit:contrariū potius,ſi quiſpiam diligenter conſideret: non poſſe inꝙ in melliſſ
quicꝙ moueri,ſi vacuū eſt.Nam vt quidam terram ob ſimilitudinem quieſcere cenſuere:ſic
& in vacuo quoduis quieſcere corpus neceſſe eſt.Non eſt em̄ quonam magis aut minus mo=
uebitur.Quo namq; vacuum eſt:hoc differentiarū eſt expers.¶Atqui patet omnem motū: aut qrta rō
67 vi fieri:aut natura.Et ſi ſit violentus,& eum neceſſario qui natura competit eſſe.Quippe cū
violentus quidem ſit pręter naturam.Qui vero eſt pręter naturā poſterior ſit eo qui eſt ſecun
dum naturā.Quare ſi iſce motus non ſit:qui corporū naturalium cuiq; ſuapte natura compe=
tit,neq; cęterorū profecto motuū quiſquam erit.At quonā pacto mot⁹ is erit, qui natura cō=
petit rebus,cum ratione vacui ac infiniti nulla prorſus ſit differentia,Nam quo infinitū eſt:
eo nihil infra nihil ſupra nihil deniq; mediū eſt.Quo vero vacuum eſt:eo nihil intereſt inter
ſuperum inferumq;.Nam vt nihili nulla eſt differentia,ſic & eius quod haut eſt:nulla differē
tia aſſignari poteſt,vacuum vero nō ens quid,priuatioq; eſſe videtur,at ea latio quę natura cō
petit,differentiam ſubit,Quare erunt ea quę differentia ſunt natura,aut igitur nō eſt natura
68 latio vſquam.aut ſi eſt vacuum in ratione rerū profecto non eſt.Pręterea nunc quidem mouē quinta rō
tur ea quę iaciunt̄:eo qui pepulit nō tangente:aut ob antiperiſtaſim,vt quidam inquiunt: aut
quia pulſus aer.motu pellit celeriore,ꝙ ſit ea latio pulſi,qua locum ad proprium fertur.At in
69 vacuo nihil horum eſſe poteſt,neq; fit vt quicꝙ ferat̄,niſi vt id quod vehitur.¶Pręterea ne= Sexta rō
mo dicere poteſt cur motū alicubi ſtabit,cur enim hic ꝙ hic potius ſtabit.Quare aut quieſcet eadem cū
aut in infinitum ferat̄ neceſſe eſt,ſi non potentius quippiam impedierit.Inſuper nunc quidē tercia

in vacuo ex eo corpora ferri videntur quia cedit. At in vacuo talis conditio ſimiliter ſeſe ha-
bet omni ex parte: Quare omnem ad partem ferentur

quarta ps vacuū nō eē ex pte velocitatis

ATQVI perſpicuū id quod dicit̃ & ex hiſce quę deinceps dicemus erit, Videmus 71
enim idem pondus corpuſue celerius duas ob cauſas ferri. ¶ Aut quia id differt
per quod mouet̃: vt ſi per terram: vel aquam: vel aerem moueat̃. ¶ Aut quia id qđ
fertur differt ſi ſint eadem cętera: ob ponderis: aut leuitatis exceſſum. Atq; id qui
14 dem per quod fertur cauſa eſt: ꝓpterea quod impedit: maxime quidem ſi econtra
Suppō cā prima Secunda
feratur. Minus autem ſi maneat, & magis id quod nō eſt facile diuiſibile. Quale eſt id quod
magis eſt craſſum. Pondus igitur A. per. B. quidē mediū in tempore. C. feretur ꝑ. D. vero ſub
15 tilius quidem illo: longitudine vero ęquale, in tempore. E. impedientis corporis rōne. Sit eñ
probatio prima a mobile b mediū ſpiſſius d rarius c tempus maius e minus
B. quidem aqua. D. aūt aer. Quanto igitur aer aqua ſubtilior, tanto celerius. A. pōdus per. D.
quare per. B. medium feret̃ vt patet: habeat igitur eandem rationē ad celeritatem celeritas
quia diſtat aer ab aqua. Quare ſi in duplo ſit aer aqua ſubtilior: duplo in tempore. B. medium
pertranſibit ad id tempus in quo per medium. D. feretur et. C. tempus duplum erit temporis.
E. atq; quo ſubtilius eſt minuſq; impedit atq; facilius ſcindit̃ id per quod ſit tranſitio, eo pon
dus. A. celerius ſemper feret̃: at vacuum nullā rōnem habet: qua corpore exceditur: quead-
modum neq; ipſum nihil ad numerū. Nam ſi quattuor vno quidem tria pluribus vero duo, &
pluribus etiā: quam duo vnū excedunt, nullam ꝑfecto rōnem vlterius habent, quia nihilum
ipſum excedunt. Id enim quod excedit. in exceſſum ipſum: & in id quod excedit̃ neceſſe eſt di
uidatur. Quare ipſa quattuor erunt id quo excedunt, & nihil. Iccirco neq; linea punctum ex-
ꝓbatio ſecunda
cedit, ſi non cōponatur ex punctis. Similiter & vacuum nullam ad plenū rationem habere po
teſt, quare neq; etiam motus. ¶ Sed ſi per ſubtiliſſimū tanto motu tanto in tempore pondus A. 72
fertur, per vacuū ſi mouebit̃ omnem profecto rationē exuperabit. Sit eñ. F. vacuū longitudi
ne ęquale. B. et. D. plenis: Pondus igitur. A. ſi tranſierit, atq; aliquo quidem in tempore quod
ſit G. minore vero ꝙ eſt tempus. E. fuerit motū, hanc profecto rōnem & vacuum habebit ad
plenū: ꝙ ad tempus, tempus habebit Sed tanto in tempore quantū eſt G. pleni. D. partem ali-
Nā ſi corpus hic aduerte adnotatō
quam tranſierit pōdus A. Sitq; illa. D. K. tranſierit aūt A. pondus medium ipſum F. ſi ea etiā
ratione differat ſubtilitate ab aere: ꝙ E. tempus ad G. tempus habet. Nam ſi corpus. F. tanto
ſubtilius ſit ipſo O. quanto tempus. E. tempus excedit. G. econtra ꝑfecto pondus. A. tranſie-
rit illud celeritate, tanto in tempore: quantū eſt tempus G. ſi per illud feratur, Si igitur nullū
in. F. fuerit corpus, celerius adhuc per illud ſane mouebit̃. At in. G. tempore motū iam erat.
Quare pondus A. ęquali in tempore plenū & vacuum pertranſibit. At hoc fieri nequit. Si igi
tur tempus aliquod erit, in quo per vacuū quoduis corpus mouebit̃, hoc eueniet impoſſibile 73
vt ex hiſce quę diximus patuit, In tempore eñ ęquali quippiam plenū atq; vacuum pertranſ
ibit. Erit eñ ſic aliquod corpus ad corpus: vt ad tempus eſt tempus, vt in ſumma aūt dicam ma
nifeſta eſt huiuſce cauſa accidentis. Nam motus quidem omnis ad motū eſt ratio. Eſt enim in
Supiorū explanatio
tempore, & omnis temporis item ad tempus modo ſint ambo finita. Sed vacui ad plenū nulla
prorſus eſſe ratio poteſt. Hęc igitur eueniunt ob eorū differentiam perquę corpora motu ci- 74
entur. Eorum autem quę ferunt̃ exceſſu eueniunt: hęc. Cernimus enim ea corporū quę plus
aut grauitatis aut leuitatis habent momenti, modo eadē ipſis inſit figura, celerius per ęqua-
le ſpacium ferri, eaq; ratione quā inter ſeſe habēt. Quare & per vacuum ita ferentur. At fieri
profecto nequit. Quam eñ ob cauſam celerius mouebunt̃ in plenis enim id neceſſario ſit.
16 Maius enim celerius in ſua mediū diuidit. Nam id quod fert̃, aut eſt iactum, figura diuidit,
Cōcluſio ꝓbat̃ primo ſecundo
aut momento quod habet, Æqualis igitur celeritatis omnia erunt. At fieri nequit. Patet igit̃ 75
ex hiſce quę diximus: ſi vacuum ſit, cōtrarium illius accidere, ꝓpter quod vacuum eſſe ꝓbant
qui ipſum aſſerūt eſſe. Hi nanq; ſi motus is erit qui loco accomodat̃, vacuum ſeparatum per
nota hic ſimul ponit rōnes qs poſtea explicat
ſe eſſe putant, Hoc autem perinde eſt atq; ſi ſeparatum quid locū aſſerunt eſſe. Quod quidem
eſſe non poſſe prius eſt demonſtratū. ¶ At vero ſi per ſe quoq; ipm cōſiderabimus vanū id qđ 76
vacuū dicit̃ atq; inane vere videbitur. Nā vt ſi in aqua quiſpiam cubū poſuerit: tantū aquę ce
det quantus eſt ipſe cubus ſic & in aere fiet, ſed ſenſu nō patet. Et ſemper oē corpus quod fer
ri poteſt: ad id ad quod aptū eſt ferri niſi denſetur, aut ad infera ſi ſit terra, aut ad ſupera ſi ſit
ignis, aut ad vtraq; feratur cedendo neceſſe eſt: ſiue cubus, ſiue quoduis aliud in ipſo corpus
ponatur. Quod ferri poteſt ad id quod eſt aptum ferri: niſi denſetur. At hoc quidem in vacuo
fieri nequit quippe cum nō ſit corpus. Cubum aūt ęquale vacui ſpacium penetraſſe videbit̃

Cubus

perinde atq; ſi aqua ligneo cubo non cederet, neq; aer, ſed ipſum omnia penetrarent, atqui cu
bus etiam tantam magnitudinem habet: quanta eſt ea vacui quę occupatũ ab ipſo, Quę etſi ca-
lida eſt aut frigida, & grauis: aut leuis, non minus tamen ob hoc ratione ab vniuerſis affecti-
bus eſt diuerſa, etiam ſi non ab illis ſit ſeparabilis Dico aũt ipſam lignei cubi molem. Quare
etiam ſi ab illis omnibus fuerit ſeparata: & neq; grauis fuerit neq; leuis, æquale ſibi ſpaciũ oc Tertię ꝓ
cupabit, in eademq; loci vacuiue parte ſibi ęquali erit vt patet. Quoniam igitur cubi mo- bationis
les ab ęquali vacuo differet atq; loco. Et ſi duę tales ſimul fuerint moles cur: & quotquot vo- explicatõ
77 lueris in eodem nõ erunt, vnum igitur hoc abſurdum ac impoſſibile ſequitũ. ¶ Pręterea patet quarto ꝓ
id cubum ipſum habere cũ tranſfertur, quod & vniuerſa cętera corpora habent. Quare ſi ni- batur
hil a loco differat, cur corporibus facere locũ oportet pręter vniuſcuiuſq; molem: ſi moles ſit
78 affectuum expers. Nihil enim confert, ſi tale circa ipſam aliud ſpaciũ ſit ęquale, ¶ Amplius quinto
oportet manifeſtum eſſe quale vacuum ſit in his quę mouentũ, Nunc aũt nuſq; infra mundũ.
Aer enim aliquid eſt: nõ videtur autem, Neq; aqua, ſi eſſent piſces ferri. Tactu enim ſit diſcre
tio illius quod tangitur. Ex his igitur patet in ratione rerum vacuum ſeparatum non eſſe quarta ꝓs
79 SED ſunt qui putant per rarum ac denſum patere vacuũ eſſe. Nam ſi nõ ſit rarum ac nõ eſſe va
denſum, neq; fieri poteſt vt corpora coeant atq; premantũ. Quod ſi id non ſit: aut mo cuum im-
tus omnino non erit aut vniuerſum fluctuabit vt inquit xuthus. Aut in aerem ęqua- bibitum
lem atq; aquam fieri mutationẽ ſemper oportet. Hoc inquam pacto vt ſi ex aqua po 17 Suppõ p̃-
culi vnius oriatur aer tanta ſimul aqua ex ęquali aere generetũ, aut neceſſe eſt vacuũ ma
eſſe. Alio nanq; modo fieri nequit vt corpora cõſtringantur ac dilatentũ, Sic igitur id inqui- Secũda xu
80 unt eſſe rarum, quod habet multa vacua ſeparata. ¶ Patet ſi vacuum ſeparatũ eſſe non poſſit, thi de quo
81 ſicut neq; locus ſpacium habens neq; rarum in ratione rerum ſic eſſe. Si vero non ſeparabile, in logica
Sed tamen ineſſe quid vacuum dicunt: minus quidem eſt hoc impoſſibile. ¶ Accidit autẽ pri- Im ꝓbatõ
mo quidem: non omnis mot⁹ cauſam vacuum eſſe, ſed eius dumtaxat: quo ſupera loca petuntũ. antiquorũ 18
Rarum enim leue eſt, Quapropter & ignem rarum inquiunt eſſe. Deinde non eſſe vacuũ mo Prima
tus ſic cauſam, vt in ipſo quid moueatũ, ſed vt vtres mouent id ſurſum, quod adiunctũ eſt ipſis,
ex eo quia ſurſum ipſi feruntũ, ſic & vacuum ſurſum mouere. ¶ At quonam pacto latio vacui Secunda
poteſt vel locus eſſe. Vacui nanq; vacuum id erit ad quod feretur. ¶ Pręterea quã cauſam Tertia
82 aſſignabunt qua graue deorſum fertũ. Et inſuper patet ſi quanto rarius quippiam magiſq; va- quarta cõ
cuũ eſt, tanto celerius ſurſum feretur: quod vacuũ ſit omnio: ſurſum id vel celerrime ferri. At iũcta pri-
forſitan & hoc moueri non poteſt vt enim demonſtratũ eſt in vacuo cuncta immobilia: ſic ea- mę
dem ratione vacuũ etiam demõſtrabitur immobile eſſe. Celeritates enim, Comparari nõ poſ
83 ſunt. ¶ At eñ cũ vacuũ quidem nõ eſſe dicamus, cętera aũt vere ſint dubitata, & hęc cõſidere- 19 Rõ xuthi
mus oportet. Nam aut motus non erit ſi raritas denſitaſue non erit, aut mundabit cœlum, aut
aqua ex aere, & aer ex aqua ſemper orietur ęqualis, Patet enim plus aeris ex aqua ſemper ori-
ri. Neceſſe eſt igitur ſi corpora non premantũ atq; denſentur, aut id quod heret efficiat tandẽ
expulſum, vt vltimum turgeat atq; tumeſcat, Aut alio in loco ęqualis aqua ex aere fiat, vt tota
moles ęqualis ſit vniuerſi, aut nihil pœnit⁹ moueatũ, Semper enim cũ aliqd mouetũ id accidet
84 niſi verſetur. At non vniuerſa verſantur, ſed ſunt & ea quę recto motu cientur. Illi igitur ob
hęc ipſa vacuũ quid dicerent eſſe. ¶ Nos aũt ex hiſce quę iam conceſſa ſunt dicimus materiã 20
vnam eſſe contrariorũ caliditatis inquã atq; frigiditatis: & cęterarum naturaliũ contrarieta Petitio
tum. ¶ Et ex ente potentia ens actu fieri. ¶ Atq; non eſſe quidem ipſam materiã ſeparabilem prima
ratione vero eſſe diuerſam. ¶ Et vnam numero coloris ſi forte fuerit, & caliditatis atq; fri- Secunda
giditatis. ¶ Et corporis materiam eandem magni ac parui quod quidem ex eo maxime patet. Tertia
Nam ſi fact⁹ eſt aer ex aqua, eadẽ materia facta eſt aer, nulla re inſuper alia aſſumpta. Sed qđ Quarta 21
erat potentia: id tandem factũ eſt actu. Et rurſus ſimili modo ſi orta eſt ex aere aqua. Eadẽ nã- Solutio
q; materia nũc in magnam ex parua, nunc in paruam ex magna vertitur molem. Similiter igi ad xuthũ
tur modo, ſi & aer ex maiore ſtringitur in minorem, & ex minore rurſus in maiorem extendi In genera
tur molem, materia ipſa quę eſt ambo potentia ſit viciſſim vtrunq;. Nam vt ex frigido calidũ tione
eadem, & ex calido frigidum ſit, quia potẽtia erat ambo. Sic & ex calido ſit magis calidum, In altera-
nulla prorſus ipſius parte, tunc emergente calida, quę non erat antea calida, cũ calida minus tione
erat. Quemadmodũ neq; circumferentia circuli in minoris ambitum eſt redacta, ſiue ſit eadẽ In circula
ſiue ſit alia, pars ipſius nulla facta eſt curua quę non erat antea curua ſed recta. Non enim ex tione
eo quippiam minus aut magis eſt tale, quia id intermittitur quo minus aut magis dicitur tale,

Neqꝫ fit vt flammę pars vlla ſumatur in qua caliditas albedoqꝫ nō ſit. Quare & ipſa moles ſen
ſibilis non ideo extenditur aut conſtringit: quia materies aliquid inſuper accipit: aut abijcit,
ſed quia ipſa materies vtrunqꝫ ſubire poteſt. Quo fit vt idem ſit rarum & denſum: & vtriuſqꝫ 85
materies vna. Atqui denſum quidem eſt graue: rarum autem leue, amplius ſicut circuli circu=
latio conducta in minus nō accepit aliud concanū: ſed quod erat inuexnm: ſic & ignis. Quia
ſi aliquis accipiat omne calidum eſt. Sic & omne conductione: & diſtenſione eiuſdem mate=
rię. duo nanqꝫ comitanť vtrunqꝫ: graue enim & durum denſa eſſe videntur: leue vero ac mol=
22 le rara: verū in plumbo ac ferro graue durumqꝫ diſcrepant. ¶ Ex his igitur quę dicta ſunt pa= 86
Cōcluſio tet: neqꝫ ſeparatum: aut ſimpliciter aut in raro neqꝫ potentia vacuum eſſe: niſi quiſpiam volue
rit omnino vacuum id appellare: quod eſt cauſa lationis. Hoc aūt pacto grauis ipſius leuiſqꝫ
materies vt eſt talis: vacuum erit. Rarum enim ac denſum ac quidē cōtrarietate lationis ſunt
effectiua. Ratione vero duri molliſue cauſa ſunt facilis difficiliſue paſſionis: & non lationis
Epilogus ſed potius alterationis. Sed de vacuo quidem quo pacto eſt: & quo pacto non eſt in ratione re
rum: hoc ſit modo determinatum

Explanatio tex.

Conſtituto loco, quid vacuū ſit inquirit, Audi mi
lector hic breuitati ſtudebo, qm̄ pars pręſens eſt to-
ta reprehenſoria, parū quoqꝫ vtilitatis adfert ad res
phyſicas. teſtum itaqꝫ breui manu adgrediamur,
I. Phyſicus determinet de vacuo, ꝓbatur quia deter
minat de loco, ergo & de vacuo, nam in vtroqꝫ fie
ri motum localem plures arbitrantur
II. Dicamus de his qui negant vacuum & his qui af-
firmant
Anaxag. III. Anaxagoras peccat in rationibus ſuis volēs o-
ſtendere vacuum nō eſſe, prima ratio ſua fuit, vtres
repleti aere & inflati non poſſunt cōprimi ſine ru
ptura, & hoc non eſt niſi ꝓpter aerem, ergo nō ſunt
vacui. Secūda rō Clepſydrę obturato ſuperiore ore
per inferiora foramina, aquam non admittunt: &
hoc eſt, quia aer eſt aliquid intus reſiſtens, quo non
exeunte, aqua non ingreditur
IIII. Hę rationes bene cōcludunt aerem eſſe aliquid
at nō probat anaxagoras nō eſſe ſpacium a corpo-
ribus actu ſeparatū, aut non eſſe omnibus vacuum
inſertū vt ait Democritus & leucippus, aut vacuū
Democ. ambire cœlum, vt ait zeno zitien
Leucippꝰ V. Antiqui ꝓbabant vacuū eſſe, primo motus loca
zeno zit. lis eſt. ergo vacuū eſt, quia ſi aliquid moueť, vel mo-
uetur in vacuum vel in plenum: Si in vacuū habetur
Meliſſus intentū, ſi in plenum, tūc duo corpora erunt in eo-
dem loco, hac ratiōe victus Melliſſus dixit nihil mo
ueri. Secundo ſimilis ratio formať de condenſatiōe
& huic itidem ſimilis quarta de augmentatione.
¶ Alia ratio quia dolia tantū vini recipiūt in vtri
bus, quantū ſine ipſis reciperent, Eſt igitur vacuū in
vino quo ſe vtres recipiāt, ſimilis eſt huic ratio, qa
vas cineribus plenū, tm̄ recipit de aqua, ac ſi nullus
cinis adeſſet. ergo hoc eſt ꝓpter vacuum in cineri-
bus. ¶ Quinta ratio eſt, quia ſine vacuo nō conſta-
ret corpora eſſe diſcontinuata, ſic em̄ pythagorici
vacuū dixerunt eſſe cauſam diſcretionis oīm rerum
Secūda ps VI. Vacuū eſt id in quo nihil eſt, non eſt diffinitio
ca. repro- bona patet de puncto.
bat diffi- VII. Vacuum eſt in quo nullum eſt graue vel leue,
nitōes an nō eſt bona diffinitio, patet de puncto, Similiter ſi
tiquorū eſſet corpus repletū ſonoro vel colore tūc eſſet va-
cuum, Similiter corpus cœleſte eſt nec graue nec le
ue, & tn̄ replet locum.
VIII. Vacuū eſt in quo nō eſt hoc aliquid, neqꝫ ſub
ſtantia corporea vlla, nō eſt bona diffinitio, ꝓba-
tur quia tales dicunt vacuū eſſe materiam, at mate-
ria ſeparari a corporibus nequit, vacuū aūt poteſt,
quomodo ergo dicere poſſunt vacuū eſſe materiā.
IX. Melius ſenſerūt dicentes vacuū eſſe locum priua
tum corpore. nam omnes antiqui dixerunt vacuū
eſſe receptiuum corporū: ſed recipere corpora perti
net ad locū: ergo recte per locum diffinitur.
X. Prima ratio nō valet, maxime de motu altera- Meliſſus
tionis, quare imprudenter Melliſſus ꝓpter iſtam
rōnem negauit omnē motū. Secūdo etiā nō proce-
dit de motu locali, vt patet in corpore circulariter
moto, In motu quoqꝫ recto corpora ſibi cedunt &
alia condenſantur vel rarefiunt; nō per vacuū, nec
penetrationē corporū, ſed per corporis ſubtilis ceſſi
onem, ſimile affert ad aliud de augmentatione.
XI. Tertia & q̄rta rō ſe interimunt, nā ſi tantū acci
pit vas plenū cineribꝰ d'aq̄ ſicut ſine aq̄: ergo cinis
& aq̄ ſe penetrāt: nā eſto ꝙ ſit vacuū in ciner ibꝰ, nō
tamen tantū ſicut eſt capax vas, cum aliqua pars va
ſis, corpore cinis ſit repleta, Idem de vtribus
XII. Quinta rō facile deſtruiť qm̄ dictū Pythagori- Pythago.
corum non recipimus Tertia ps
XIII. Vacuū priuatū corpore nō eſt ponendum: ꝓ ca. vacuū
batur primo quia natura cuiuſqꝫ eſt ſufficiens cauſa nō eſſe ex
motus. ergo nō oportet fingere vacuū: tenet illatio pte motꝰ
quia ponentes vacuum, ponunt propter motum lo
calem. Secundo quia poſito corpore in vacuo, non
eſt ratio cur magis moueatur ad vnā partem q̄ ad
aliam, ſed impoſſibile eſt quod moueať ad totū &
ita nuſqꝫ mouebiť in vacuo/ fruſtra igitur cā motꝰ
aſſeritur vacuum. Tertio quia cū vacuum ſit ſimile
in omnibus partibus, tunc in quacunqꝫ eſſet mobi-
le ipſum quieſceret. Imo quis abiret in infinitū. quar
to omnis motus aut eſt naturalis aut violentus, ſed
nihil mouetur in vacuo naturaliter, ergo nec violen
te, tenet cōſequentia quia motus violentus eſt poſte
rior naturali, & minor ꝓbatur, quia nō eſt differen
tia quare potius in vacuo illuc moueať quam huc,
In vacuo aūt neqꝫ eſt ſurſum, neqꝫ deorſum, cū em̄
ſit priuatio, non plus vacuum habet differentias
quam nihil.
XV. Proiectum mouetur a ꝓiciente non tangen-
te, & hoc vel quia diuiſum reciprocat & pellendo
ſuccedit, aut qa mediū pulſum, ꝓiectū cōtinuo pel-
lit, Sed neutra rō poſſit aſſignari ī vacuo, ergo mo
tus violentus nō eſſet in eo. Sexto quia nulla appa
ret cauſa, quare motum in vacuo magis quieſcat in

vno loco q̄ in alio,aut ergo oporteret ipſum ſemper q̄ſcere, aut in infinitū moueri.

quarta ps vacuū nō eſſe.

XIIII.Vacuū non eſſe patet ex velocitate & tarditate motuū.Supponit̄ primo duas eſſe cauſas tarditatis vel velocitatis.Prima eſt diuerſitas medij, q̄lis em̄ eſt ꝓportio mediorū in denſitate vel raritate,talis eſt ꝓportio motuū in velocitate. Scd̄a cauſa eſt diuerſitas mobilis in grauitate & leuitate, nā mobile graui⁹,citi⁹ deſcēdit,q̄ min⁹ graue cęteris parib⁹

XV.Suppoſitiōe premiſſa ꝓbat̄ concluſio,Primo oīs motus habet ꝓportionē ad aliū motū, ſed mot⁹ in vacuo non poteſt habere ꝓportionē in pleno,ergo non eſt motus in vacuo.Medij em̄ vacui ad mediū plenū nulla eſt ꝓportio in raritate & denſitate.Scd̄o ſi in vacuo eſſet motus,iā magis graue non moueret̄ velocius q̄ minus graue . Sequela ꝓbat̄ q̄a mobile velocius mouet̄,eo qd̄ citius & velocius diuidit mediū,ſed in vacuo nullum eſt mediū,ergo in eo non aliquid mouetur citius aut tardius.

XVI.Vacuū nō eſt ponēdū ſpaciū ſeparatū. Primo ꝓbat̄ ex alluſiōe noīs, q̄a dictū eſt vacuū q̄ſi inane. Scd̄o penetratio corporū eſt impoſſibilis,ſed vniuerſalit̄ oīe corpus receptiuū alicuius corpis,tm̄ cedit quantū eſt corpus receptū,vt patet de cubo ligni poſito in aqua,ſed hoc non poteſt eſſe in vacuo , q̄a nihil cedit. Tertio ſi poneret̄ vacuū duo corpa poſſent eſſe ſimul,ꝙ eſt impoſſibile,ſequela ꝓbatur q̄a vacuū nō poteſt cedere corpi ipſum ingredīēti,ergo dimenſiones vacui ſimul erunt cū dimenſiōib⁹ corporis ipſum ingredīētis,& q̄a duo corpa non habēt repugnantiā eſſendi ſimul,niſi rōe dimenſionū,ergo ſi illę dimēſiones poſſunt eſſe ſimul, pari ratiōe centū . Quarto oē ens natura habet ꝓpriū locū ipm circūdantē & cōſeruantē,ergo non oportet fingere vacuū.Quinto ſi vacuū aliqd eſſet , ipſum deberet apparere,ſed nullibi apparet,ergo

Anaxag. Pythago, Democr.

XVII.Vacuū non eſt corporibus imbibitū.Supponit prīo Anaxagorā negaſſe vacuū, Pythagorā poſuiſſe ſpaciū ſeparatū a corpibus Democritū dixiſſe vacuū eſſe corpibus imbibitū.qd̄ ex rarefactiōe ꝓbare nitebat̄.Scd̄o ſupponit adhuc variatos eſſe philoſophos,qm̄ aliq ponūt paruos poros oīno priuatos corpe,alij ponūt vacuū eſſe miſtū corporib⁹,ita ꝙ in corporibus vacuū non eſt ponendū ſeparatum a pleno ſecundum locum.

XVIII.probat̄ cōcluſio.Primo q̄a p huiuſmodi vacui cōſtructionē,ſolum ſeruat̄ motus ſurſum,qm̄ ſic vacuū eſt cauſa raritatis,rarū aūt eſt leue, & non mouet̄ niſi ſurſum,quō ergo ſaluabunt motū deorſum. Scd̄o q̄a tale vacuū moueret corpus,cui eſſet immerſum,& ita nō haberet ſe p modū loci, ſed deferētis, ſicut vtres e fundo deferūt corpus.Tertio q̄a ſic vacuū moueret̄ moto corpe cui eſt imbibitū,ſed oīe ꝙ mouet̄ localit̄ habet locū, ergo vacuū habet locū, & ſic loci eſſet locus,& eſſet penetratio dimenſionū.Quarto q̄a ſi rarū eſt cauſa motus , quāto q̄ppiā rarius fuerit ac magis vacuū, tanto ſurſum velocius mouet̄,& ſic vacuū velociſſime mouebit̄, ſed prius oſtenſum eſt non poſſe ad inuicē motus in pleno,& motus in vacuo.

Xuthus

XIX.ratio Xuthi ꝓ vacuo erat iſta.Si non eſt vacuū in reb⁹,tūc nulla erit rarefactio vel cōdenſatio aut oportet cœlū fluctuare & turbari vno corpore rarefacto aut denſato,& ſemp oporteret ęquale ex ęquali generari,nam ſemp̄ q̄ͥt quo illud ꝙ ſupfuit moueat,aut in vacuū aut in plenū.&c̄. vt ſupra , inſufficient̄ aūt aliq ſoluebāt cōcedētes ratione ꝓcedere de motu recto,ſed non circulari.

XX.petit q̄ttuor.Prīo ꝙ cōtrariorū vna eſt materia.Scd̄o qd̄ oīe qd̄ fit,fit ex ente in potētia. Tertio materia non eſt ſeparabilis a cōtrarijs ſubiecto, ſed rōe.Quarto ſi vna eſt materia q̄litatū ſecundarum,erit etiam vna qualitatis primę.

XXI.rarefactio non fit aduentu rerū extrinſecus, nec cōdenſatio exitu illarū,q̄a eadē eſt materia magni & parui corpis , hoc patet in aq̄ genita ex aere, q̄ fit p ſolā eductiōnē formę ex materia. Idem patet in alteratiōe,tertio hoc patet in circulo q fit ex linea recta incuruata abſq; alterius rei additiōe, & incuruat̄ magis vel minus ſine alicuius rei aduentu.

XXII.Vacuū ergo ſeparatū,aut corporibus imbibitum non eſt ponendū gratia motus, niſi quis abutatur vacuo pro ipſa materia.

Annotatio in textum.

3.Clepſydra κλέπτω & ὕδορ,quaſi furans aut abſcondēs aquā.Clithoueus inſtrumentū poſuit q̄ viridaria aſpergant̄,eſt em̄ in ſupiori pte ſtrictū vnius foraminis,inferiori latū cū multis foraminibus minutioribus,aq̄ aūt inferius nō exit,niſi ſupiore foramine libero,neq; aliqd eſt qd̄ aquam retineat,niſi aer ne vacuū cōmittat̄,Auerroys Cataplorā appellat,notę ſunt alię ſignificatiōes quō pro horologio ſtillāte aquā accipit̄ quale erat illud Athenis in arce Mineruę,qd̄ vitreū gracilit̄ fiſtulatū horas ęqualibus dimenſionibus oſtendebat,hodie vtimur horologiis puluiſculi ſeu arenarijs. — Clithoue. Auerroys

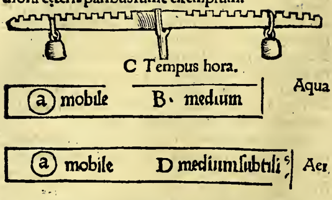
5.de poſitiōe Pythagoricorū plures cōtendūt Ariſt. ſolū verbis Pythagorę cōtradixiſſe , qm̄ Pythagoras vt author eſt Hermippus plerūq; allegorice loqtur,vnde Simplicius ſummus veterū interpres,Pythagorę ſententiā eo referre videt̄(vt Sueſſa renarrat)q̄a vacuū exterū poſuerit infinitū qd̄ πνευμα, ſpiritū ſeu halitū appellauit , & in deum retulit ab omni materia ſeparatū , hunc em̄ extra mundū eſſe cōcedit,nā huius mundi cōditio , ſit cōtinua variatio,at ſpirit⁹ ille primus eſt oīs variationis expers, hunc & infinitū facit,q̄a nulla ſit alligatus materię portione.Vacuū vero imbibitū corporibus, vocat formas corporū,q̄bus diſtinguunt̄ & in ordine collocant̄,quas inſpiratas a deo vult , & in moles rerū velut in vaſcula receptas , deus ergo vacuū eſt q ab omni mole & corpore vacat. — Pythagorici. Pythago. Hermip. Simplic. Sueſſa

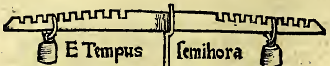
5.de vaſe cū cinere,Auer. dicit ſe nō expertū eſſe,& nō oīno aſſerit,& verū eſt nō cū pciſiōe tm̄ aquę ingredit̄ cū cinere ſicut ſine eo, vt dum hęc ſcriberem experiebar,ne ſegnities homini alioquin diligenti obijceretur de hoc art.4.queſt. — Auerroys

7.ſpaciū repletū colore.&c̄.ſed quid,accidentia nequeunt eſſe ſine ſubiecto.Macerant ſe hic reſpectiui de inherentia actuali & aptitudinali , tu dic Ariſt. poſuiſſe adhuc colorē in aere,& ita in ſubiecto,antiqui tamen non arbitrabātur aerem aliquid eſſe . Eſt ergo argmentum ad hominem. — Ariſtot.

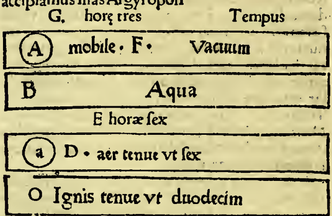
14.Proportio motuū ſumitur ex proportiōne me-

dioꝝ cęteris paribus ſume exemplum.

quanto hic d eſt tenuior & ſubtilior B tanto A velociꝰ moueť ꝑ d ꝙ ꝑ b accomoda textui & res ẽ clara: 15. Motus in vacuo nullã habet ꝓportionẽ. Ratio conſiſtit in eo ſi in vacuo qcquã moueret in tẽpore tunc idẽ ęquali tempore pertranſiret plenũ & vacuum, ſumpto videlicet aliquo corpore, qđ ita ſe habet ad illud plenũ in tenuitate, vt tempus ad tempꝰ in breuitate. Ariſt. vtiť alijs litteris, at hoc non ſit curæ accipiamus illas Argyropoli | Argyrop.

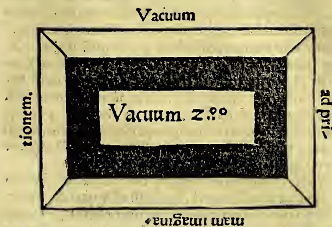
Ibi ſi a moureť ꝑ f tribus horis, tunc etiã in pleno tam velociter moueret. ſ. in igne tribus horis, patet q̃a moueť. vi. horis in D. & o eſt tenuius duplo ꝙ ſit B. ergo ſpaciũ tm̃ ꝑcurret A in tribus horis, quod percurrit in B in ſex horis. Iſta figura & declaratio eſt expeditior quã Argyropoli, quã vereor mendis hic non vacare calcographorũ incuria, vt ex Augu- | Aug. Eut.
ſtino Eutico deprehendi poteſt.

16. A vi nominis ratiotionať Ariſt. qm̃ vacuũ gręce κένοσ diciť, inde κενοδοξία .i. inanis gloria.

21. Amplius ſicut circuli circulatio. &c̃. Calcographꝰ teſtať ſe non reperiſſe hunc paſſum ab Argyropilo tranſlatũ, ſed eũ ex vulgata editione poſuerit, cauſa | Sueſſa
eſt, quã Sueſſa aſſignat, q̃a aliq greci codices hęc nõ | Argyrop.
habeãt, qualis forte fuit Argyropoli, ꝙuis Sueſſa in codicibus ſuis habuerit.

Explicatio ſcholaſtica
Q. II.
An poſſibile ſit eſſe vacuum?
Articulus. I.

Nota. I. Vacuũ aliquod eſſe vulgare, ſic conpoculatores qñ ſiccãt ꝓfunde pocula, dicũt cantarũ eſſe vacuũ aut cyathũ. Aliud eſt phyſicũ ſeu philoſophicũ, & | Ocham.
eſt locus nõ repletꝰ corpe. Ochã Arim. & alij expo- | Arimin.
nũt eſt, ꝓ ſignificat, ne admittãt hãc cõſequẽtiã vacuũ eſt locus, ergo vacuũ eſt, at nõ fuit opus, hoc fingere vt ſupra dixius de infinito. ¶ Aduerte aũt bi uariã imaginari vacuũ, prĩo ꝑ ſpaciũ inane qđ non eſt corpus nec cõtinet corpus, ſcđo ꝑ latera corpis diſtãtia inť q̃ nihil eſt mediũ, hoc eſt vacuũ accipiť ꝓ ſuꝑficiebꝰ inť q̃s nihil eſt mediũ, vel ꝓ ſpacio medio imaginarie inťcepto Marſil. Saxo Vueſalia Brux. | Marſil. Saxo Vueſalia Bruxelleñ
& omnes hoc volunt vt hic vides

Nota. II. amicũ noſtrũ d. Iſenachiũ annotare duo re- | Iſenach.
q̃ri ad vacuũ, prĩo qđ actualiť nihil cõtineat, ſcđo qđ natũ ſit cõtinere, q̃ arbitraĩ ſecludi ſpaciũ extra cœlũ, qđ nõ eſt natũ aliq̃d cõtinere, vocat me tanti viri autoritas vt hoc eius dictũ diſcutiamus an videlicet extra cœlũ ſit vacuũ. ¶ Et prĩo q̃dẽ videmus peripateticos cõſtãter negare vacuũ extra cœlũ cõtra Stoi- | Stoici
cos & Pythagoricos, Aphrodyſeus ꝑter rões Ariſto. | Pithagorici
ſic inſtat, q̃a vel eſſet finitũ vel infinitũ, non finitũ,
qm̃ nõ eſſet maior rõ ꝙ vnũ vacuũ erit extra cœlũ, | Aphrodi.
ꝙ aliud. Nec infinitũ, q̃a ſic eſſent infiniti mũdi vt
dicebat Democritus, & potẽtia eius erit fruſtra, cũ | Democri.
nata ſit recipe corpa & nunꝙ recipiet, ꝑ hũc tramitẽ oẽs ingrediunť ferme. ¶ Neſcio q̃ pacto acute dicta Io. Maioris ꝓceptoris noſtri me vinciãt, ꝓcepto- | Io. Maioris laudať
rẽ nomino, q tot ſubtiliſſimis ſcriptiõibus, nõ ſolũ me, ſed totũ Chriſtianũ orbẽ informat, is mihi ꝑſuaſit vacuũ eſſe extra cœlũ q. em̃. 2. diſ. 2. ſcđi ait Extra cœlũ nõ eſt locus, & eſt ibi aptus natus eſſe locus, ergo eſt ibi vacuũ a diffinitiõe q̃d nõis, & diſ. 37. primi concludit deũ eſſe in infinito vacuo extra mundũ videãt eũ Theologi eo loco. Iam non moror.

Nota. III. cũ q̃ttuor ſint q̃ abhorret natura. ſ. vacuũ infinitũ, penetratio dimenſionũ, & accidẽtis ſubſiſtẽtia, tñ quantũ ad ꝓpoſitũ cõfert in phyſica fidei debemus admittere & deũ poſſe corpum penetrationẽ facere & vacuũ vtrũꝗ. Nã Chriſtus clauſis ianuis intrauit ad diſcipulos, clauſis clauſtris exiuit vterũ MARIÆ, cuius cõceptionẽ ĩmaculatiſſimã merito chriſtiani hodie ſolẽniť celebiamus, at hęc late in Theologia. ¶ De vacuo oẽs cõmuniť aſſentiunť, q̃a nõ ĩplicet cõtradictionẽ, deus poteſt annihilare oĩa cõtenta inť hos parietes, parietibꝰ ſaluis. ¶ At dicis diffinitio ĩplicat cõtradictionẽ q̃a ſi vacuũ eſt locꝰ, tũc eſt repletꝰ corpe, rñdẽt aliq iſtã nõ eſſe diffinitionẽ vacui, ſed eſſe vacui mõ q̃ Ariſt. ĩprobauit, non placet. Marſil. ſoluit qđ nõ ĩplicet cõtradictionẽ, ſed | Marſil.
locus ibi diſtrahať ad ſtandũ ĩproprie ꝑ determinationẽ additã, hoc habet colorẽ, ſed acutus logicꝰ bene reprobat, nõ em̃ facile aſſignabit ſignificatũ ſecũdariũ. Tu facile dices vacuũ eſſe locũ. ſ. ꝑ aptitudinẽ, nõ repletũ corpe. ſ. actu, & ſic vides nõ ĩplicare.

Saxo ¶ Si omnia intra cœlum eſſent annihilata, an poli adhuc diſtarent. Reſpondet Saxo diſtant diſtantia curua non recta, & hoc verum, tu dic diſtant diſtãtia priuatiua ſeu imaginaria, nõ poſitiua. Marſil. ¶ Adde ſecundũ Marſil. annihilatis oĩbus infra concauũ orbis lunę, tunc infra concauũ non eſſet vacuũ, ſed concauũ met eſſet vacuũ. Verũ dicit Marſil. quo ad vacuũ imaginando primo modo, ſed non ſecundo modo, quia nunc infra concauũ eſſet vacuũ, & eſſet nihil, quia vacuũ non eſt aliquid. ¶ Adde vltimo qđ ꝗuis Catholicus nõ dubitet deũ poſſe facere vacuum vtroqꝫ modo, & vtrũqꝫ ſolũ eſſet facere vacuũ Ocham ſcđm qđ, tñ G. de Ocham q. vi. qt. i. tenet deum non poſſe facere vacuũ ſcđo modo eſſe aliqđ, nam ex qđ nominis liquet hoc implicare, at hæc alibi.

Nota. IIII. Naturã omnino abhorrere vacuũ, adeo quod ipſum nullo modo admittit, antea eñ ꝙ vacuum cõmittaṫ, graue aſcendit ſurſum, vt in arundine per quã vinũ exugiṫ & exſparſorio (ſpriczen) & leue deſcendit, ſi eñ tota terra eſſet per mediũ perforata, tunc aere vel alio repleret, patet de clepſydris in textu. ¶ At in dubiũ reuocaṫ quę eſt illa natura, Paul. Ve. quę ſic abhorret vacuũ Paulus Venetus ait, cauſam illius tractus ne cõmittaṫ vacuũ, non eſſe naturam intrinſecam, ſed extrinſecã. ſ. virtutẽ cœli regulatiuã totius mundi & elementorũ. Non deſunt ex neotericis, q dicunt tractũ illũ fieri a vacuo ipſo, non poſitiue, ſed negatiue, hoc eſt talis motus fit, ne cõtingat vacuũ, ſed hęc ridenda reſponſio, ieiunũ eñ remittit interrogatorẽ, inq̃rimus eñ cauſam efficientem talis motus, non finẽ. ¶ Breuibus dicas hoc fieri a natura vniuerſali, hoc eſt cœlo & toto ordine vniuerſi tam in ſuperioribus quam inferioribus. Natura enim quę oĩa optime diſponit deordinationem vniuerſi exhorret & in primis aſſeruat eius decorem.

Articulus. II.

Concluſio. Vacuũ natura fieri nequit, at autor naturę ex phyſica fidei oẽm creaturam habet in plena obedientia. Itaqꝫ vacuũ facere poteſt, prior patet ex textu, altera ex q. corpore.

Articulus. III.

Dubium. I. vnde venit ſucceſſio in motu grauium & leuium?

¶ Prẹmitto. I. qđ ſimpliciṫ graue diciṫ terra, graue in reſpectu, diciṫ aqua. Leue ſimpliciter diciṫ ignis, leue in reſpectu diciṫ aer, & hoc in elemẽtis. In mixVueſalia tis vero graue eſt q ferṫ ad mediũ mundi, vt lapis. Saxo Leue eſt qđ ferṫ a medio mũdi vt vapor, vide Vueſaliam. Saxo ait graue ſimpliciṫ qđ nihil habet leuitatis. Graue aũt ſimplex eſt elementũ graue, ſiue haBruxell. beat leuitatem admixtam ſiue non.

¶ Prẹmitto. II. ſcđm Bruxel. reſiſtentiã eſſe duplicẽ vna eſt qualitatis inclinantis ad oppoſitũ illius motus, ſicut frigiditas aquæ reſiſtit calefactiõi. Alia eſt corũ quę non poſſunt ſimul dimenſiue exiſtere. Illã S. Thom. Scotus S. Thom. & Sco. vocant incõpoſſibilitatẽ terminorum, de qua inferius mox plura. Nam cuiuſqꝫ doct. placita ſeparatim hic proſequar, vt lector expeditior fiat in materia.

Camerac. ¶ Prẹmitto. III. Petrũ de Aliaco Card. Cam. reſiſtentiam fieri ex quattuor arbitrari. 1. Contrarietatis, nam quodlibet ens diligit ſe permanere in eſſe, quare vnum contrariũ reſiſtit alteri contrario corrumpenti. 2. Continuitatis, nam vis vnita fortior eſt ſe ipſa diſperſa, igiṫ cõtinuũ reſiſtit ſuę diuiſioni, patet in caſu guttę, ęgre ſe ſeparantis a ſuperiori parte. 3. Situationis, nam aliqđ exiſtens in loco ſibi naturali reſiſtit volẽti amouere. 4. Indiſpoſitionis ſubiecti quando ſubiectũ non eſt aptũ recipere illã formam, quam intendit producere agens, ſicut volens erudire obtuſum & hebetem.

¶ Prẹmitto. IIII. duplicẽ eſſe reſiſtentiã, vna eſt intrinſeca, qñ mobile habet qđ per eſſentiã, per qđ reſiſtit motui. Alia eſt extrinſeca, qñ ratiõe alterius retardaṫ a motu, quod poteſt multipliciṫ fieri. 1. propter ęquilibrium, ſic menſurando carnes in pondere. carnes & pondus reſiſtũt, quod neutrũ deſcẽdit. 2. propter cõiunctũ, vt ſi leui coniungiṫ graue, citius enim currit equus liber, quã ſub ponderoſa ſarcina. 3. Propter figurã, & ſic quadratũ tardius deſcendit per aerẽ quam ſphericũ eiuſdẽ grauitatis, ſphericitas eſt aptior motui. 4. propter virtutẽ trahentẽ in oppoſitũ, ſic ferrũ tardius deſcendit ſub magnete quã ſine magnete, q̃a magnes habet virtutẽ attractiuam ferri, ſic ſuccinus paleę. 5. propter mediũ, citius eñ cadit lapis per aerẽ, quã per aquã. 6 propter mouens poſſum eñ lapidẽ velociter & impetuoſe proĳcere, poſſum & lente. 7 incõpoſſibilitas terminorũ. ſ. termini a quo & termini ad quẽ. Vueſalia

Prẹmitto. V. aduerſas fuiſſe ſuper dubio ſententias non piget me illas referre vt tibi fundamẽta philoſophię tradã, ne in quiſquilĳs ſophiſmatũ velut hactenus, ſordeſcas.

Prima eſt Brixĳ ſophiſtę q̃a poſſibile eſt vnũ graue Brixius diuidi ſcđm latitudinẽ, ita vt partes inferiores ſint magis tenues, & ſuperiores ſpiſſiores, & cũ illę partes tenuiores minus appetant deſcendere, hinc illæ reſiſtũt ſuperioribus. Similẽ ferme ſorticolarũ opiSorticolę nionẽ narrat Sueſſa & ante eũ Saxo, q̃a quęlibet ps Sueſſa grauis inclinaṫ deſcendere ſcđm lineã breuiſſimã, & Saxo cum per talem ſolũ deſcendat pars media, ideo impedit partes laterales, quare cõtingit corpora etiam ſimplicia ſucceſſiue moueri, circũſcripta reſiſtentia medĳ. ¶ Sed ſic fieret vt. x. lapides tardius deſcenderent ꝙ vnus, ſiue vnus lapis lib. i. quã lapis lib. c.

Secunda eſt Ariſt. Themiſtĳ, Alexandri, Simplicĳ Ariſtot. Auerr. Nyphi, Marſil. Saxonis, Burlei, Veneti. &c̃. Themiſt. quę his explíceṫ dictis. 1. Limitatio non eſt cauſa ſucAlexan. ceſſionis motus, ſic Saxo contra Bruxel. 2. Succeſſio Simplic. motus proprie non fit a reſiſtẽtia, ſed a motore cauAuerroys ſante motũ, hoc Marſil. at illa non eſt mens de ſucNyphus ceſſione diſputantiũ, ſed vnde eſt quod mobile ſucMarſil. ceſſiue, & non velocius moueatur. 3. Simplex corSaxo pus nullam habet reſiſtentiã intrinſecam, ſed bene Burleus miſtum, nam cum mixtũ graue ſit ex quattuor eleVenetus mentis, ideo participat aliquos gradus leuitatis. 4. Marſil. Tota ſucceſſio in motu ſimplicis ſurſum aut deorſum, prouenit a medio de per ſe, quamuis alię poſſint eſſe cauſę de per accidens vt figura, coniunctum &c̃. 5. Quare ſine tali reſiſtentiã ſimplex non moueretur ſucceſſiue. 6. Mixtum habet aliam reſiſtentiã in motu p̃teṫ mediũ, patet, q̃a ſi eſt graue, participat aliqđ de ignea & aeria leuitate, ſi ẽ leue, p̃ticipat aliqđ de terrea grauitate, & ſic intrinſece mot⁹ ĩpediṫ

7. Leuitas tñ non impediret miſtũ, quã diu eſſet in igne, vel aere. &c. 8. Corollarie patet ſucceſſionẽ aliquando eſſe pœnitus extra, vt moto ſimplici p medium. Aliquando pœnitus intra, vt ſi miſtũ mouere tur in vacuo, aliqñ intus & extra; vt lupo currente

Caietan9 per agros, adde ſi placet Caietanum de Thienis in

Thomas hoc quarto.

Scotus Tertia ſententia diui Thomę, Scoti diſ. 2. ſecundi

Ocham. Ocham concl. 23. centilogij, Roberti holcot q. 4. ſcdi

Holcot. Bruxel. Sanſonis, Canonici, Lampti Tartareti. &c.

Bruxell. & pterea illius opinionis fuit Auenpache preceptor

Sanſon Auerroys, quẽ hoc Com. 71. laudat tanq̃ ingenioſi-

Canonic9 orem reliquis, collige per dicta. 1. Multiplex poteſt

Lamptus eſſe reſiſtẽtia extrinſeca ex qua ſequitur ſucceſſio in

Tartare: motu, patuit premiſſo. iiij. 2. Pręter reſiſtẽtiã extrin

Auẽpache ſecam eſt quędã intrinſeca non mobili, ſed motui, &

Auerroys eſt intopoſſibilitas terminorũ, q̃m em̃ mobile (ait

Lamptus Lampertus ex ſententia diui Thomę) non poteſt ſi-

Thomas mul eſſe in termino a quo, & termino ad quẽ, ideo oportet ex natura rei eſſe ſucceſſionẽ inter illos ter-

Scotus minos Sco. diſ. 2. q. 9. ſecundi, 3. Pręter illã eſt reſiſtẽtia intrinſeca mobili, & eſt limitata & finita eius virtus, qua non poteſt inſtantanee mouere. Vnde

Auẽpache hanc vocat Auenpache naturalẽ, extrinſecã vero re-

Camerac. ſiſtentiã vocat accidẽtariã, vnde Camerac. vult nul-

Vide. vi. lam potentiã creatã poſſe operari in in φ τι, cap. 8.

phyſ. de anima, nec reſpuit Arim̃. iſtis ſic pręguſtatis

Arimin. Reſpõdet̃ Succeſſionẽ motus a pluribꝰ cauſis tam intrinſecis quã extrinſecis oriri, & quod non veniat ſucceſſio ex parte medij, plurimũ conuincitur ex motu angeli de quo doct. diſ. 2. ſecundi, cui medium non poteſt reſiſtere.

Dubiũ. II. an graue in vacuo moueretur?

Ianduno ¶ Premitto. 1. ex dubio precedẽti aditũ paratũ huic

Marſil. dubio. Verũ inepte adoriũtur negotiũ Ioan. de Ian

Saxo duno Marſil. & Albertus Saxo, quod dicunt antecedens hic eſſe impoſſibile apud Ari. ideo vtrũq; ſeq & moueri graue in eo & non moueri, quia ad impoſſibile ſequitur quodlibet. At hęc reſponſio peni

Sueſſa tus leuis eſt ait Sueſſa, cum ad poſſibile ſcdm imagi nationẽ, non ſequat̃ impoſſibile ſecundũ imaginationem, clarius ego docui. quõ liceat ponere hypo-

Ocham theſim impoſſibilẽ in ſcientijs, qđ tamen non ſequa

Scotus tur quodlibet, ex G. de Ocham tertia parte tertię au

Gotfrid reę logicę c. xl. Ob id Sco. improbat Gotfrid. in ſi-

Ariſtot. mili diſ. xi. q. 2.

Marſil. ¶ Premitto. II. de dubio illo repugnãtes eſſe ſenten

Saxo tias ſicut de priori Ariſt. ſententia & ei adherentiũ

Caietan9 opinio ſtat in his dictis, potiſſime apud Marſil. Sa-

Marſil. xo, & Caietanũ de Thienis. 1. Si infra cõcauũ aeris

Arimin. eſſet vacuũ, & lapis eſſet in eo, valde dubiũ eſt quid

diſ. 6. q. 3. in eo ſequeretur, eo quod nullus vnquã percepit hoc factum. Marſil. 2. quod in prędicto caſu latera aeris ſibi dimiſſa ſubito ſe iungerent. quia nihil eis reſiſteret. 3. Si deus ita conſeruaret latera aeris, tunc lapis rarefieret, quantum eſſet poſſibile per naturã, etiam ſi corrumperetur. 4. Si deus conſeruaret latera aeris & lapidem in ſui natura tunc non dimoueretur a latere aeris, quia non moueretur ad nihil, quare in aere ſic emittens telum, tunc illud reſiliret a ſuperficie concaua aeris, ſicut a meta ferrea. Corollariũ illa ſuperficies eſſet optimum ſpeculũ, quia illic reuerberarentur ſpecies viſibiles. 5. Graue ſimplex intra vacuum conſeruatũ ſecundũ eius influxum cõmunem vel naturalem non moueret ſe intra vacuum, ſed ſubito mutaret ſe ad ſitum naturalem. 6. Mixtum tamen moueretur ſucceſſiue propter reſiſtentiam intrinſecam, cęteris paribus. 7. Corollarium ſequitur φ poſitis in vacuo in ęquilibrio plumbo vel lapide & aqua, tunc aqua citius deſcenderet quam plumbum & pręualebit in libratione, & ſic grauius in ęquilibrio minus põderaret. Nyphus idẽ cenſet de mixto, Nyphus

φ de ſimplici, at Buridanus eſt in ſententia iam ex- Buridan9

planata, eam ſequuntur D. Iſenach. & Vſingeñ. de Iſennach

Vſingeñ non miror, quia ferme ad lineam imita- Vſingius

tur Vueſaliam, qui Saxonẽ, & Marſil. duces habuit Vueſalia

adeo autem eum in libris phyſ. emulatur, vt neſcias Saxo

an Vueſaliã vel Vſingium legas. At de Iſenacheñ. Marſil.

miror, qui adeo G. de Ocham obſeruat, vt vix latũ Vueſalia

vnguẽ ab eo recedat. Illam tamen eandem ſenten- Vſingius

tiam amplexus eſt Ioan. Dullaert q. 2. quarti. Et acu Iſennach

tiſſimus Ludouicus Coronell. Hiſpanus, voluit G. Dullaert

Arim̃. diſ. vi. q. 2. ſecundi, Bricot in q. addita huius Coronel.

quarti. ¶ Alia eſt ſententia Auenpache ſubtiliſſimi Arim̃.

vt ait Buridanus philoſophi, & aliorum ſupra reci- Bricot

tatorum quod corpus ſiue ſimplex ſiue mixtum po Auenpach

ſitum in vacuo moueretur ſucceſſiue, quoniam ſuc- Buridan9

ceſſio non venit ſolum ex reſiſtentia medij, ſed ex Buridan9

limitata virtute mouentis ait Burid. Et ex diſtan- Scotus

tia terminorum ait Scotus, & in illam ſententiam Sintzeli9

(quam etiam tenet Suntzelius noſter

Reſpondetur Graue poſitum in vacuo adhuc moueretur ſucceſſiue ex natura rei & ex natura terminorum, probatur quia cœlum mouetur ſucceſſiue, & tamen illa ſucceſſio non venit ex reſiſtentia me-

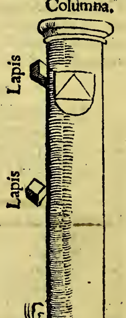
dij, potior ratio quę me mouet eſt. Roberti holcot Holcot

q. 4. ſecundi, quia dato vacuo infra concauum ignis & terrę, imaginetur vna columna decempedalis erecta a ſuperficie terræ in vacuum. Iam lapis motus in vacuo ſuper columna prius veniret ad medium columnæ, quam ad finem. Item vnus lapis eſſet in ſummitate columnæ, alter in medio, lapis in medio prius attingeret terram, quam ſupremus, vide Rober. quia incuſat Ariſtot, quod pe tierit principium. ¶ De cœlo non valet ſolutio Saxonis, φ Saxo

voluntas intelligentiæ ſupplet reſiſtentiam medij, quoniam ſecundum Ariſtot. in- Ariſtot.

telligentia mouet cœlum neceſſitate naturali, & ita ſecundum vltimum poſſe, de quo alias.

Columna.

Dubium. III. an rarefactio & condenſatio ſint poſſibiles?

¶ Premitto.I. q duplicit vſurpant termini in dubio. Improprie & ꝓprie. Condenſatio improprie eſt approximatio partiū corporis ꝓpt egreſſum alicuius corporis ſubtilis, ſic lana dicit cōdēſari intruſa ſacco & ſpōgia manu cōpreſſa. Proprie eſt approximatio partiū & minoratio q̄nti ſine egreſſu alicui⁹ corporis intrinſeci, ſicut aqua quando cōgelat, condenſatur.
Eckius Illa eſt diffinitio, quā alij neoterici dant. Ego more meo & noſtrę ſententię ſtatim explicandę cōformius dico, cōdenſatio eſt minor extēſio alicuius abſq; egreſſu corporis itrinſeci. ¶ Rarefactio improprie eſt elongatio partium alicuius corporis ꝓpter ingreſſum corporis ſubtilis, ſic lana qn̄ per floccos extēditur, dicit eſſe rara. Proprie eſt elongatio partium & maioratio quāti ſine ingreſſu alicuius intrinſeci, bo
Buridan⁹ na eſt diffinitio ad mentē Buridani & Bruxel: quos
Bruxell. imitat Vueſalia & Vſingen̄. At ego diffinio, rare
Vueſalia. factio eſt maioris extenſionis acquiſita in corpore
Vſingius abſq; aduentu cuiuſdā extrinſeci ei cōtinuati, hoc
Eckius vltimū addo, qa aqua prope ignē rarefit, & aliquid extrinſecum ei aduenit.ſ. caliditas, at illa non continuatur aquæ.

¶ Premitto.II. quod rarū eſt q ſub magna quantitate parū habet de materia. Denſum eſt q ſub parua quantitate multū habet de materia, ſicut ex vno pugillo terrę fiunt decē pugilli aquę, centū aeris mille ignis, patet in ligno ardente ſi flāma eius ſucceſſiua ad ipſum cōparet. Vnde quęlibet res determinat ſibi certā raritatē, poſſet em̄ aer adeo cōdenſari, q forma eius cōdenſationis impatiens corrūperetur. Contra aqua ita poteſt rarefieri, ꝙ formā aquę perdit, vt in euaporatione liquet, vnde ignis eſt rariſſimū, & terra denſiſſimū, ſi eſſent in ſuis naturalib⁹ diſpoſitionibus opponis de lapide & auro, nihil moror, opponis de vitro, eſt bene perſpicuū, ſed eſt denſum, vulgares gaudent ſuo modo loquendi, ſicut & philoſophi metaphorice dant denſitatē cœlo. Stella
Auerroys ait Auer. eſt denſior pars ſui orbis. ¶ Vnde ſolū graue vel leue eſt rarū vel denſum, ſed cœlū nec eſt graue vel leue.i. cœli, ergo ꝓprie nō eſt rarū vel denſum ¶ Adde ꝙ caliditas eſt cauſa raritatis frigiditas denſitatis, caliditas em̄ dilatat & expandit, frigiditas cōſtringit.2. de generatione, tn̄ pn̄t fieri p ſolū mo-
Marſil. tum locale ait Marſil. vt ſi in vas plenū imponatur ducillus longior ſeu ſpina.

¶ Premitto.III. quod rarefactio & cōdenſatio cōprehendunt ſub motu locali cuius ſunt ſpecies & nō ſub augmentatione vel diminutiōe vt explicat G.
Ocham de Ochā q.7. quarti, at illi q ad augmentationē redutunt, large capiūt augmentationē, & habēt oculum ad maiorē quantitatē. Vnde hę ſolēt adduci experientię pro his motibus. ¶ Prima qa vina noua ebulliunt & rarefiunt, q excurrūt, & hoc quia calor vini agit in partes groſſas calefaciēdo, vnde tumefit totum vinum in vaſe, adeo q vaſe clauſo, deſtrueret ipſum. ¶ Scd̄a qa vina noua etiā mundata, qn̄ vehuntur, tunc per motū q eſt cōcuſſiuus, & ita calefactiuus vinū iterū rarefit, quare oportet ſinere foramen ſuperius apertum. ¶ Tertia ſi vas obſtructū, aere & vino repletū, inferius perforet, tunc aliqua portio vini effluit, q non fieret niſi aer rarefieret ob vitandū vacuū. ¶ Quarta patet in aqua bulliente. ¶ Quinta quia facto incendio rarefit aer, & ſequitur ventus.

¶ Premitto.IIII. q ſuper dubio pugnātes ſunt philoſophorum ſentētię. Vna eſt cōdenſationē fieri ad denſitatē, rarefactionē, ad raritatē, quę ſint de quarta ſpecie q̄litatis, at illud nullū habet colorē, raritas eſt corpus rarum vt vult Auer. ſcd̄o cœli. ¶ Alia eſt Auerroys
quę quantitatē diſtinguit a re quanta, & dicit in rarefactione aliquā quantitatē acquiri, quę continuetur precedenti, ſicut ſcd̄us gradus caliditatis addit primo gradui, hęc eſt mens Buridani. ¶ Alia eſt q Buridan⁹
precedens quantitas totalit corrumpit & noua ma Scoti.
ior generat in rarefactione, & minor in cōdenſatiōe Marſil.
ita tenet Marſil. in abbreuiatis & in q̄rto ſent. q. ix. art.2. at qa illę opiniones fundant ſe in eo q quantitas diſtinguat a re quanta, q.1. phyſ. improbauimus, ideo duas alias ſententias neotericorū proferamus in medium. Georgius Bruxel. ait rarefactionē Bruxellen̄
fieri ex eo, qa partes eius quod rarefit magis diſtant ſitualiter, & partes eius q condenſat minus diſtant ſeu ꝓpinquius iacent. Sed iſta ſententia quā communiter iuniores acceptant, vt iacet in verbis improbatur ab G. Ochā q.7. quarti, qa tot ſunt partes in den Ocham
ſo ſicut in raro, neq; plus diſtant in raro quā in denſo, qa ſunt continuę, & ita ęque propinq; iacent in ambobus. Verum ſi intelligat partes.ſ. extremas in denſo ꝓpinquius iacere & minus diſtare quia.ſ. occupant minorē locum, tunc res eſt ſalua, nam tunc redit in idē cum G. Ocham vbi ſupra & tertia parte Ocham
phyſ. c. xij. G. de Ocham in quarto. Arimin. in ſcd̄o Arim.
diſ. 12. q.2. & aliorū ſectę recentioris tenent.1. quod rarefactio eſt maior extenſio reſpectu maioris loci actualis vel potentialis. Condenſatio eſt eius minor extēſio.2. rarefactio & cōdenſatio tenēt ſe ex parte materię terminatiue, ſed ex pte formę ſiue ſubſtātialis ſiue accidētalis tenēt ſe effectiue, nā eadē materia exiſtēs ſub forma ligni occupat paruū locū q̄ ſub forma ignis occupat multo maiorē Corollariū igit materia eſt illud primū q denominat rarefieri aut cōdēſari.3. penes ergo ſolā maiorē extēſionē partiū materię fit rarefactio a forma eiuſdē vel alteri⁹ ſpeciei, tota rō eſt infinitas partiū ꝓportionaliū nunquam deficientiū.4. rarefactio & condenſatio ſunt ſpecies motus localis, quamuis non fiant ſolius motus localis concurſu, ſed etiā alterationis quandoq; vt in calefactione aquę, & generationis interdū vt in combuſtione ligni vbi generatur ignis.5. quando eſt rarefactio vnius tunc eſt condenſatio alterius nam alioquin rediret ratio Xuthi, quod vna re mo- Xuthus
tā, cœlum turbaretur, vnde non poſita rarefactione & condenſatione, tunc alterū oporteret admittere aut vacuū aut penetrationē dimenſionū, hoc euidēter liquet in veſica repleta aere, quę ad calorē diſtenditur, quia aer rarefit, & in frigore conſtringit, qa tunc condenſatur.6. fit ergo condenſatio quia partes quę plus diſtabant, mouentur ad inuicē, quod intelligendum eſt de partibus mediatis, quia partes cōtinuę, non poſſunt ad inuicē mouere, quia non poſſunt eſſe immediatores, niſi ſe penetrarent, quibus premiſſis

Reſpondet Condenſationem & rarefactionem eſſe poſſibiles, & eſſe ſpecies motus localis, quamuis propter quandam ſimilitudinē comparentur ad augmentationem & diminutionem, ſicut Auerr. Auerroys
fecit, patet ex dictis.

Articulus.IIII.

Ratio.I.Motus localis eſt, ergo vacuũ eſt, probaẽ cõſequẽtia quia qđ mouet vel mouet in vacuum vel in plenũ.Si in plenũ vel cedit vel non cedit, ſi non cedit,ergo fit penetratio dimenſionũ.Si cedit,ergo iterũ quęro de illo,& ſic vno moto cõtingeret oĩa moueri.Confirmaẽ de cõdenſatione, q̃a non videt vbi partes recipianẽ niſi in vacuitatibus, ſcđo confirmaẽ de cinere in vaſe, tertio quia vas eſt vacuũ vino,ergo eſt vacuum.

Secunda Corpora ſe tangẽtia diſcontinuata,poſſunt elongari ab inuicẽ ſcđm totas ſuperficies,ergo vacuũ eſt in parte centrali eorũ, cũ aeris motus non ſit ſubitarius ad centrum,ergo anteq̃ aer veniat ab extremitatibus ad mediũ erit vacuũ. Confirmatur q̃a q̃dlibet corpus non eſſe hic eſt poſſibile. igiẽ vacuũ eſſe hic eſt poſſibile per diffinitionẽ vacui, q̃a ſi q̃dlibet corpus non eſſe hic eſt poſſibile, ergo nullũ corpus eſſe hic eſt poſſibile ꝑ ęq̃pollentiã. Prætera plenũ eſt,ergo vacuũ eſt,tenet cõſequẽtia, q̃a ſi vnũ contrariorũ eſt in rerũ natura, & reliquũ eſt

Tertia proportio motuum ad inuicẽ in velocitate eſt ſicut ꝓportio medij ad mediũ in ſubtilitate. Sed vacui ad mediũ nulla eſt ꝓportio in ſubtilitate,ergo nulla erit ꝓportio motus in pleno ad motũ in vacuo,qđ non apparet,niſi q̃a eſſet in inſtanti.Præterea motus grauis in vacuo non fit in tẽpe, ergo fit ſubito.Porro ſucceſſio non fit niſi ꝓpter reſiſtẽtiã.Graui ſimpliciẽ in vacuo moto, nulla eſt reſiſtentia,ergo non moueẽ ſucceſſiue.

Quarta Rarefactũ nõ amittit priorẽ locũ, ergo nõ mutaẽ localiẽ,& ergo non reduciẽ rarefactio ad motum localẽ. Confirmaẽ q̃a ſi in cõdenſatione partes mouerenẽ,tunc extremę mouerenẽ ad centrales, ſed centrales non haberet quo poſtea mouerenẽ. Preterea granũ milij poſſet replere totã terrã, quia poſſet in infinitum rarefieri

Reſpõdeẽ ad primã ꝙ corpus moueẽ in plenũ, & ſi dicis,ergo fit penetratio dimenſionũ,negaẽ conſequẽtia & rõ eſt,q̃a illud plenũ cedit,ſi maneret,bñ ſe penetrarent.Ad iprobationẽ q̃n dicis ſic vno moto oĩa mouerent,nego ſequelã & rõ eſt,q̃a illud plenum ꝙ cedit, nõ ſemper pellit aliã & aliã partẽ,ſed in certa diſtãtia partes cõdenſanẽ,ſicut patet de mouente ſe in aqua,pellit partes priores ante ſe, quarũ motũ videt remitti.¶Ad confirmationẽ negaẽ illa imaginatio,q̃a ptes non recipiunẽ in vacuitatibus, ſed per hoc qđ denſum minorẽ locũ occupat q̃ prius & bene poſſunt cõcedi in eo pauciores partes quantitatiuę,ſed non ꝓportionales.¶De vaſe primo non recipit tm̃ aquę cũ cinere,ſicut ſine ipſo, ſcđo q̃a in cinere ſunt plures pori, in quorũ locũ ſubintrat aq̃, tertio plures partes aquę a cinere corrũpunẽ ꝑ calorẽ,q̃a incipit in cinere bullire,vnde non tm̃ aquę poteſt exprimi,quantũ fuit infuſum,q̃rto aliquę partes cineris ſubtiles & magis tenues corrũpunẽ ab aq̃ q̃bus oĩbus fit,vt ſcutella tm̃ aquę recipiat cũ cineribus. q̃bus.5.addere potes cõdenſationẽ cineris ꝑ frigiditatẽ aquę.¶Ad tertiũ annexũ dico qđ non valet,q̃a vacuũ includit negationẽ, & locus a parte in modo ad ſuũ totũ non valet negatiue, vide i Sum.

Vas cum cinere.

Ad.II.ꝙ eſt ſoluta per Ariſt.in ſcđo de aĩa,vbi negat caſum,q̃a corpa dura non ita cõtiguant q̃n mediet aer aut aqua. Si aũt non fuerint dura corpora, non ęqualiter leuabunẽ, Marſil.cõcedit aerẽ ſubito moueri ab extremo ad medium,at huic refragamur dubio primo & ſcđo.¶Ad cõfirmationẽ reſpõdet Nyphus improbata ſolutiõe captiũculatorũ, quod q̃dlibet corpus non eſſe hic eſt poſſibile diuiſiue, nõ collectiue ſiue copulatiue,quare nunq̃ eueniet,hunc locum eſſe ſine corpore.

Ariſtot. Marſil. Nyphus

Ad.III.negaẽ maior q̃n adaptaẽ vacuo,bene tñ ꝓcedit in plenis. Si adducis Ariſto.reſpõdet Brux.qđ Ariſt.rõ eſt ad hoĩem, q̃a antiq dabãt totã reſiſtentiã ꝓuenire ex medij reſiſtẽtia .Accedit Burid. at alij non verenẽ cõcedere lapſum Ariſt.vt Ochã,Holcot, Sco.elige qđ vis,nos ꝓ reuerẽtia.Ariſt.ſtam⁹ cũ prĩa ¶Ad cõfirmationẽ quę eſt Vſing.negaẽ antecedẽs, nec ipſe aliq̃d adducit ꝓ roboratiõe illius.¶Ad aliã diximus quid reſiſtat.ſ.limitatio virtutis mouentis incõpoſſibilitas terminorum,&c̃.

Ariſtot. Bruxell. Buridan⁹ Ocham. Holcot. Scotus Vſingius

Ad.IIII.concedo rarũ nõ amittere priorẽ locũ ſcđm ſe totũ,ſed ſcđm ptes,nã cũ occupẽt maiorẽ locũ ſequtur qđ aliquẽ dimiſerint.¶Ad annexũ dico ꝙ ptes centrales ſunt ęque diuiſibiles vt extremę, ideo ptes mediate pñt approximari .¶Ad aliud negaẽ illatũ nullũ habet colorẽ, poteſt ꝓuenire ad certã raritatẽ, ita ꝙ nõ poteſt ad maiorẽ, ſed de hoc in li.de cœlo & mundo veritatẽ aperiemus, quomodo potentia terminatur ad maximum & minimum.

Deo gloria Eckius.

De tempore. Cap.III.

Rõ ꝙ tp̃s non ſit. Prima

Oſt hęc aũt cõſequẽs eſt de tempore ꝑtractare.At q̃ primo quidẽ dubitandũ eſt de ipſo,& per rationes exteras,ſi ſit in ratione rerũ nec ne. Deinde cõtemplandũ eſt 87
quę nam ſit ipſius tandẽ natura.Ex his itaq̃ tempus non eſſe pœnitus, aut vix eſſe 88
exigue quiſpiã ſuſpicabitur. Nam aliud ipſius fuit atq̃ non eſt,aliud eſt futurũ & nondũ eſt.Ex hiſce aũt conſtat & infinitũ & quod ſemper accipiẽ tempus.At hoc in ratione rerum eſſe,quod ex hiſce quę non ſunt conſtat,impoſſibile eſſe videẽ. ¶Preterea partibilis oĩs 89

Secunda

rei ſi ſit,neceſſe eſt cum eſt,aut oẽs partes aut non nullas eſſe. At temporis quod quidem eſſe partibile conſtat,alię partes tranſacte,alię futurę ſunt,nullaq̃ pœnitus adeſt.¶Ipſum aũt nũc

Tertia

partem non eſſe conſtat,pars namq̃ metiẽ,at ipſum nunc non metiẽ.Ex partibus preterea conſtet totũ oportet.At tempus ex ipſis nunc non videẽ conſtare. Inſuper ipſum nunc quod præteritũ diſtinguere futurũq̃ videẽ, vtrũ vnũ idẽq̃ ſemper permaneat an aliud ſit atq̃ aliud nõ 90
diſcerni facile poteſt.Nam ſi ſit aliud atq̃ aliud ſemper cum plures partes temporis nullę ſimul,niſi altera contineaẽ ab altera perinde atq̃ minus a maiore tempore cõtineẽ. Atq̃ id qđ

nunc quidē non eſt, antea vero fuit neceſſe ſit aliqñ eſſe corruptū, ipſa nunc profecto ſimul
non erunt. Prius autē ſemper corruptū eſſe neceſſe eſt. In ſeipſo igitur corruptum eſſe nō po
teſt, ꝓpterea quod tunc eſt, in alio vero nunc qui fieri poteſt vt ſit corruptū. Sit enim hoc im=
poſſibile ipſa nunc ſibi herere, vt puncto punctum. Si igitur nō in eo quod eſt deinceps cor=
ruptum eſt, ſed in alio: in ipſis profecto nunc medijs ſimul erit: que quidem ſunt infinita: at fi
91 eri nequit. ¶ At vero neqꝫ idem ſemper permanere poteſt, nullius enim diuiſibilis finiti fi= Secūda ps rōnis
nis eſt vnus, ſiue ad vnum ſiue ad plura continuū ſit. At ipſum nunc finis eſt, tempuſqꝫ ſumi Prior
92 finitū poteſt. Preterea cum ſimul eſſe tempore & neqꝫ prius neqꝫ poſterius nihil aliud ſit, quā Poſterior
in eodem nunc eſſe: ſi priora poſterioraue in hoc nūc ſunt. Ea profecto que ante centies cen=
tenos annos ſunt facta: ſimul cum his erunt que hodierno die conficiunt, & neqꝫ prius quicqꝫ
93 alio neqꝫ poſterius erit, de his igitur que inſunt tempori tot ſint dubitata.

SED quid nam ſit tempus: & que ſit ipſius natura ſimiliter eſt obſcurū: & ex ijs que a Secūda ps diſputat
maioribus noſtris tradita ſunt, & ex ijs que nuper a nobis ſunt dicta. Quidam enim qd ſit tps
vniuerſi motum, quidam ſperam ipſam tempus eſſe dixerunt. Quorū neutrū verum 2
eſt. Etenim cōuerſionis pars: tempus eſt quoddā. Conuerſio vero nō eſt. Pars enim Opinio prima
94 conuerſionis eſt id quod ſumptū eſt: nō conuerſio. Preterea ſi plures eſſent cœli mo im ꝓbatō
tus vniuſcuiuſqꝫ ſimiliter tempus eſſet. Quare plura tempora ſimul eſſent. Sphera autē vni prīa a
uerſi quidam adeo tempus eſſe putarunt, quia & in tempore & vniuerſi ſphera ſunt cuncta. Secunda
95 Sed hoc adeo ſtultum eſt & ſuperuacaneū ſit ea impoſſibilia que ſequunt̃ conſiderare. ¶ Cū 3
vero motus quidam atqꝫ mutatio quedam tempus eſſe maxime videatur: id ſi ſit cōſideremus Opi. ſcda
oportet. Mutatio igitur motuſue in ipſo eſt quod mutatur dumtaxat: aut vbi id eſt quod moue 4
96 tur, atqꝫ mutatur, at tempus vbiqꝫ eſt eque, & apud omnia. Preterea mutatio quidem omnis ce opi. tertia
lerior eſt atqꝫ tardior. At tempus non eſt. Tardum eñ & velox tempore eſt diffinitum. Nam diffinitō
id quidem eſt velox quod in breui tempore magnū. id autem tardum quod in longo paruum
97 ſpaciū tranſit. At tempus nec vt quantū quid eſt: nec vt quale tempore diffinitur. Tempus igi
tur non eſſe motū: ſatis iam patuit, atqꝫ nihil impreſentiarū interſit vtro nomine motu an mu=
tatione vtamur: ¶ At vero non ſine mutatione tempus eſſe videt̃. Nam cum ipſi nihil mente 5 Cōcluſiō
mutamur: aut nō animaduertimus nos eſſe mutatos: non videtur nobis tempus fuiſſe. Quem= ꝓpria
admodū nec hiſce quod ferunt in ſarde apud heroas dormire cum fuerint expreciti cōiungūt
enim nunc ipſa, prius inquam, atqꝫ poſterius vnumqꝫ faciunt: mediū ob ſenſus occupationē
tempus excipientes: vt igitur ſi non aliud, atqꝫ aliud: ſed vnum idemqꝫ nūc eſſet. Tempus ſa=
ne nō eſſet. Sic & cum lateat aliud atqꝫ aliud eſſe: medium ipſum nō eſſe tempus videt̃. Quod
ſi tunc fit vt tempus eſſe nō arbitremur cū nullam diffinimus mutationē: ſed in vno atqꝫ indi=
uiſibili anima manere videtur. Cū vero ſenſerimus diffinierimuſqꝫ mutationē, tunc tempus
98 fuiſſe dicimus. Patet profecto ſine motu mutationeue tempus nō eſſe. Que cum ita ſint patet 6
tempus, nec motū eſſe: nec eſſe etiam abſqꝫ motu. ¶ Quoniam aūt quid nam ſit tempus queri= Cōcluſio
mus. Sumamus oportet hinc ordientes, quid nam ipſius ſit motus. Nam ſimul motū tempuſqꝫ
ſentimus. Etenim ſi tenebre ſint: & nihil per corpus afficiamur, motus autem inſint in anima
continuo ſane quoddam etiam ſimul fuiſſe tempus videtur. At cum tempus etiam quoddā vi=
detur nobis fuiſſe, ſimul tūc & motus fuiſſe quidam videtur. Quibus efficitur, vt tempus aut
motus ſit: aut aliquid motus. Cum igitur motus non ſit. Neceſſe eſt ipſum aliquid motus eſſe. applicatō
99 Cum aūt id quod mouet̃ ex quodam in quoddam proficiſcat̃, magnitudoqꝫ omnis cōtinua de conti
ſit: motus ꝑfecto magnitudinem ſequit̃. Quia nanqꝫ magnitudo cōtinua eſt: ideo & motus cō nuo
tinuus eſt, at quia motus continu⁹ eſt, & tempus eſſe continuū eſt. Quant⁹ eñ eſt motus: tan=
tum & tempus ſemper fuiſſe videt̃: atqui prius & poſterius in loco eſt primo atqꝫ poſitione. de priori
Cum vero in magnitudine ſit: in motu quoqꝫ ſimilitudine rōnis prius eſſe poſteriuſue neceſ= & poſte-
ſe eſt. At vero prius atqꝫ poſterius in tempore etiam eſt: ex eo ſane quia ſemper alterū ipſorum riori
alterum ſequit̃: Prius aūt in motu poſteriuſue ſubiecto quidē eſt motus. Ipſo aūt eſſe diuerſū
100 eſt, & non eſt motus. ¶ Atqui tempus quoqꝫ cognoſcimus: cum motū definimus priore poſte= 7
rioreue definientes. Atqꝫ tunc fuiſſe dicimus tempus: cum prius in motu poſteriuſue ſenſeri= diffiniti
mus, hoc ipſo aūt definimus, quod aliud atqꝫ aliud ipſa: & aliud quid inter ipſa mediū eſſe ex onis ptes
iſtimamus. Nam cum extrema alia a medio intelligim⁹ eſſe, & animus ipſa nunc duo dicit, al aptantur
terum prius, alterū poſterius, tunc & hoc ipſum tempus dicimus eſſe. Quod eñ ipſo nunc de=
101 finit̃, id tempus eſſe videt̃ & ſupponit̃, cū igitur ipſum nunc vt vnum ſentimus, & nō aut vt

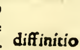
prius in motu poſteriuſue:aut vt idem quidem prioris vero cuiuſdam poſteriorisue tempus
tunc nullũ fuiſſe videtur:qm̃ neq; motus. Sed cũ prius ſentimus atq; poſterius, tunc & tempus
diffinitõ dicimus eſſe.Hoc eñ eſt tempus numerus motus per ipſum prius poſteriuſue.Non ergo tem 102
pus eſt motus:ſed vt motus ipſe numerũ habet,Id ita eſſe hoc iudicat ſignũ,nam plus quidẽ &
Alia pars minus numero:plurem vero minoremue motũ tempore ſolemus diſcernere. ¶Tempus ergo
diffiniti- numerus quidem eſt.Cum vero duplex ſit numerus. Nam & id quod numeratur: ac numera-
onis pba bile.Et id quo numeramus numerũ dicimus id quod numeref nõ id quo numeramus eſt tem-
tur pus.Sunt aũt id quo numeramus:& id quod numerat:non eadem ſed diuerſa

Tertia ps de nũc
8
ATQVE vt motus alius eſt atq; alius:& ſic et tempus.Tempus aũt omne quod eſt ſi 103
mul:eſt idem.¶Nam ipſum nũc idem eſt ſubiecto.Eſſe autem ipſius diuerſum eſt.
Solutio rõnis primę & ſecundę Ipſumq; tempus metit, vt prius atq; poſterius eſt, atq; tum eſt idẽ:tũ nõ eſt idẽ, nã 104
vt eſt quidem in alio atq; alio differt,atq; hoc pacto eſt ipſum nunc.Subiecto ve-
ro eſt idem.Etenim motus magnitudinẽ ſequit,& tempus motũ,vt diximus.Quo
9
fit vt et id quod fert,quo motũ & prius in ipſo poſteriuſue cognoſcimus,punctũ ſequat. hoc
Solõ rõis tertię de nunc igit ſubiecto quidẽ eſt idem. Eſt enim,aut punctũ,aut lapis aut aliquid aliud tale.Ratiõe ve-
ro diuerſum:perinde atq; ſophiſtice.coriſcum in lytio:coriſcũ in foro eſſe,ſumunt eſſe diuer
ſa. Et hoc igit vt alibi eſt atq; alibi ẽ diuerſum,at ipm nũc ſequit id qd fert, perinde atq; tps
Littera illa emẽdatior q̃ vetus ſequitur motũ.Ipſo nanq; quod fertur prius in motu poſteriuſue cognoſcimus.Prius vero po
ſteriuſue vt numerabile eſt, ipſum pfecto eſt nunc, Quare & hoc ipſum ſubiecto quidem eſt
idem.Eſt enim prius aut poſterius quod eſt in motu.Ipſo aũt eſſe diuerſum eſt,prius nanq; po
Idẽ declaratur ſteriuſue vt numerabile eſt ipſum eſt nũc.Eſt etiã hoc maxime nunc. Nam & motio ob id qđ
mouet,& latio ob id quod fertur eſt nota.Eſt eñ hoc aliquid id quod fert.Motus vero nõ eſt.
Eſt igitur tum idem id quod nũc dicit ſemper:tum nõ idem.Quippe cum & id quod fert ta- 105
les ſubeat modos:Patet etiam nunc ipſum nõ eſſe ſi tempus nõ ſit, & tempus nõ eſſe, ſi nõ ſit
ipſum nunc.Nam vt ſimul ſunt id quod fert,& latio,ſic & numerus eius quod fert, & nume-
Latio.i. motus localis rus ipſius etiã lationis ſunt ſimul.Eſt.n.tempus quidem numerus lationis.Ipſum aũt nunc.ei⁹
quod fertur,perinde atq; vnitas numeri.Eſt preterea tempus ipſo nũc continuũ atq; diuiſum
hoc eñ ad lationem,& ad id quod fert accomodat.Nam motus,ac latio vna eſt, ipſo ſane qđ
fertur:ppterea quod vnũ eſt & nõ ſubiecto.Sic eñ intercapedines eſſe poſſunt:ſed ratiõe di-
ſtinguunt etiã hoc priorem poſterioremq; motũ. Atq; hoc etiam accomodat:quodammodo
nũc ſicut punctus puncto.Etenim punctũ & continet longitudinem & diſtinguit,Nam huius principiũ eſt illi 106
us finis,verũ cum hoc pacto quiſpiam ipſum ſumit,vt ipſo tanq; duobus vtatur:tunc ſtetur ne
ceſſe eſt,ſi punctum idem principiũ erit ac finis.Ipſum aũt nunc quia id quod fert mouetur
aliud eſt atq; aliud ſemper.Quare tempus eſt numerus nõ hoc ſane qđ nũc ipſum perinde atq;
punctũ,idem principiũ ſumit atq; finis, ob id porro quod antea diximus.Tunc eñ erit vſus
10
Cõcluſio de nunc mediȷ puncti tanquã duorũ.Quare fiet vt ſtetur.Sed hoc potius,quod eam in hoc ipſa nũc ſub
eunt rationẽ,q̃ extrema lineæ in eadem. Atq; non vt partes,Patet enim neq; nũc ipſum tem- 107
poris eſſe partem:neq; diuiſionẽ motus,Quemadmodũ neq; pũcta ſunt lineæ partes:ſed duæ
lineę ſemper,Ipſum igit nũc vt eſt quidem finis:tempus nõ eſt ſed accidit, vt autem numerat
numerus eſt.Nam fines quidem illius ſunt ſolũ,cuius ſunt fines,numerus aũt horũ equorum
denarius inquam & alibi etiã eſt,Patet igitur tempus numerũ eſſe motus per prius poſteriuſ- 108
ue,& continuũ etiam eſſe,cum ſit continui numerus vti diximus.

quarta ps de his quę cõſequũt tempus NVMERVS autem minimus abſolutus quidem eſt dualitas inquã ipſa, quidam
autem partim eſt partim nõ eſt, Veluti lineę multitudine quidẽ minimus eſt.Duę
inquã lineæ,aut vna, Magnitudine aũt eſſe nõ põt,Omnis nanq; linea diuidit ſem
per.Quare ſimiliter & tempus,numero quidem minimũ vnũ, vel duo,magnitudi 109
11
Cõcluſio ne vero nõ eſt.¶Perſpicuũ etiam eſt, & cur velox quidem ac tardum nõ dicitur,
Multũ autem & paucũ & longum ac breue dicit,Quo nanq; continuũ eſt hoc longum & bre
ue,quo vero numerus eſt hoc multũ ac paucum dicitur, Velox aũt & tardum nõ eſt,quippe cũ 110
neq; numerus quo numeramus velox vllus ſit atq; tardus.¶Eſt etiam idem ſimul vbiq;:nõ eſt
12
Cõcluſio aũt idem tempus prius poſteriuſue.Quoniã & mutatio preſens quidem eſt vna facta vero,fu
turaq; alia.Temp⁹ aũt numerus eſt nõ quo numeramus,ſed qui numerat,Atq; hoc ſane aliud
eſt prius atq; poſterius ſemper.Nam ipſa nũc alia ſunt vt patet.Eſt autem vnus idemq; nume-
rus centũ hominũ centumq; equorũ,at ea quorum eſt numerus equi inquam & homines ſunt

111 diuerſa.¶Preterea vt motus idem ac vnus iterũ atq; iterũ eſſe poteſt:ſic & tempus idem vnũ= 14
q; eſſe poteſt:vel vt annus:ver:autumnus.¶Atqui nõ ſolum tempore motũ. Sed etiam temp⁹ Cõcluſio
112 motu metimur,ex eo ſane,quia a ſeſe viciſſim definiunt,Nam tempus quidem definit motũ 15
quippe cum ſit ipſius numerus,vti diximus Motus aũt tempus.Atq; multũ paucumue dicim⁹ Cõcluſio
tempus,motu metiẽtes ipſum perinde atq; numerũ re numerabili numerabimus.vt vno equo
numerũ ipſum equorũ.Etenim numero quidẽ multitudinẽ equorũ:vno autem equo numerũ
113 ipm rurſus equorũ cognoſcim⁹.Siſr fit & in tpe atq; motu,Tẽpe nanq; motũ motu vero tẽ
pus metimur.Idq; accidit nõ ſine ratione,ꝑfecto,ſequit̃ em̃ magnitudinem motus:& tempus
motũ hoc ſane quo quãta & cõtinua atq; diuiſibilia ſunt.Quia nãq; magnitudo eſt talis.Ideo
motus his eſt affectus.Tempus aũt ob motũ eſt tale:atq; metimur & magnitudinẽ motu:& ma
gnitudine motum.Nam ſi ambulatio multa ſit viam multã dicimus eſſe:& hanc rurſus mul=
tam,ſi via ſit multa:Similiter & tempus ſi motus:& motum ſi tempus.

CVM autem tempus menſura ſit motus. ipſiuſq; moueri menſuret aũt motum defi= Quĩta ps
niendo motũ aliquẽ,quę metiet̃ totũ:vt longitudinẽ vlna metitur,definiendo ma= comparat
gnitudinem aliquã:quę totã longitudinem metiet̃.Patet & motũ in tempore eſſe, tempus
hoc eſſe ſane:ipſum inquã & eſſe ipſius tempore menſurari.Nam ſimul & motum ad ea quæ ſunt i ipo
& eſſe motus metit̃:& hoc eſt ipſum in tempore eſſe:menſurari ipſius eſſe.Et cęte= 16
114 ra etiam in tempore eſſe:hoc eſſe plane:ipſorũ inquã eſſe a tempore menſurari.¶In tempore Cõcluſio
em̃ eſſe duo ſignificat,vnum tũc eſſe:cũ tempus eſt:alterum eo modo quo dicimus aliqua nu= 17
mero eſſe:hoc aũt aut partem numeri:vel affectũ & oĩno quid numeri ſignificat eſſe, aut ipſi diſtinctio
us numerũ eſſe:atq; cum tempus ſit numerus,nũc quidem ipſum & prius et iſtiuſmodi cętera 18 Simile de
ſic in tempore ſunt:vt vnitas eſt in numero:& par atq; impar,hec em̃ aliquid numeri.Illa tem numero
115 poris aliquid ſunt.Res aũt in tempore ſunt:vt in numero.Quod ſi ita ſit:res a tempore vt a nu
mero cõtinent̃:quemadmodũ & a loco ea quę ſunt in loco.¶Patet aũt & in tempore eſſe:non 19
hoc eſſe. Tunc inquam eſſe cũ tempus eſt:quemadmodũ nec in motu:aut in loco eſſe hoc eſt: Cõcluſio
tunc eſſe cũ motus:aut cũ locus eſt:Si em̃ in aliquo eſſe ſic erit. Omnes ꝑfecto res in quouis
erunt:& cœlum in milio erit. Nam cũ miliũ eſt:& cœlum etiam eſt,verum hoc quidem acci=
116 dit,illud aũt ſequat̃ neceſſe eſt:vt tempus ſit cum aliquid eſt in tempore,& mot⁹ ſit cũ aliquid
eſt in motu.¶Cum igitur in tempore eſſe ſit in ipſo eſſe tanq̃ in numero:maius quid temp⁹ 20
omni eo quod in tempore eſt ſumet̃.Quapropter oĩa quę ſunt in tẽpore a tpe cõtineant̃ neceſ Cõcluſio
ſe eſt queadmodũ & cętera quę i aliquo ſunt:vt a loco ea q̃ ſũt i loco,Et patiant̃ etiã aliquid a
tpe queadmodũ & dicere cõſueuimus:nũc tẽpus cõſumere, nunc tempore cuncta ſeneſcere,
nunc ob tempus itidem obliuiſci:ſed nõ didiciſſe nec adoleuiſſe:nec pulchrum etiam euaſiſſe
Corruptionis em̃ per ſe magis eſt cauſa tempus,Eſt enim numerus motus.Motus aũt id quod autoritas
ineſt extrudit. ¶Quę cũ ita ſint patet ea quę ſunt ſemper:hoc ipſo ſane qd' ſemper ſunt in tem 21
pore nõ eſſe.Non em̃ a tempore continent̃:nec ipſorũ eſſe a tempore menſurat̃. Signũ huius Corolla.
118 eſt ipſa nihil a tempore pati:ꝓpterea quod in tempore nõ ſunt,¶At vero cum tempus menſu= 22
ra ſit mot⁹, erit qetis mẽſura p accidẽs.Eſt em̃ in tpe quies oĩs nõ em̃ vt oẽ quod eſt in motu. Cõcluſio
ſic & id qd' eſt in tpe moueat̃ neceſſe eſt.Tps nanq; nõ mot⁹ eſt:ſed nũerus motus.in numero
aũt motus & id eſſe põt quod quieſcit,Nõ em̃ omne quod immobile eſt quieſcit,ſed quod ca=
ret motu:atq; vt moueat̃ eſt aptum,vt & antea diximus, Eſſe aũt quippiam in numero:id eſt vt diffinitio
diximus,eſſe numerũ ipſius quedã & menſurari ipſius eſſe:eo ſane numero in quo dicit̃ eſſe.
119 ¶Quare ſi eſt in tempore a tempore menſurabitur.Metiet̃ aũt tempus,& id quod mouet̃,&
id quod quieſcit illud vt mouet̃ hoc vt quieſcit. Nam alterius ipſorũ motũ, Alterius quietem 23
quanta quędã ſit metiet̃.Quare id quod mouet̃ nõ a tempore menſurabile ſimpliciter erit,vt Corolla=
quantũ eſt quoddam,ſed vt motus eius eſt quãtus,quibus efficit̃,vt ea nõ ſint in tempore:quę ria infert
neq; mouent̃,neq; quieſcunt.Eſſe em̃ in tempore eſt tempore menſurari, Tempus aũt motus 1 2
eſt quietiſue menſura.Patet igitur:neq; omnia quę nõ ſunt in tempore eſſe.Ea enim non ſunt 3
120 in tempore,quę nõ poſſunt aliter ſi habere,vt diametrũ eſſe cõmenſurabilem coſtę. Oĩno em̃ 4
ſi tempus menſura,eſt motus quidẽ per ſe, cęterorũ vero per accidens.Patet quorũ eſſe metit̃,
eorũ omniũ eſſe in quiete vel in motu cõſiſtere.Quę igitur ſub corruptionẽ generationem=

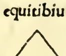

q; cadunt,atq; oĩno nunc ſunt nũc nõ ſunt,ea in tempore eſſe neceſſe eſt.Eſt em̃ maius qd tẽ=
pus,quod eſſe ipſorũ excedet,& id tempus quod eſt illius ęqua menſura.Cum aũt ea quę non 5
ſunt partim contineant̃:partim nõ contineant̃ a tempore. Eorum quę tempus cõtinet: quedã Diuiſio

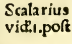
olim erant, vt homerus: quędam erunt, vt aliquid futurorū, quæ quidem altera ex parte conti
net tempus. Quod ſi ſint quę ad vtranq; partem continet tempus, illa modū vtrunq; ſubeunt,
Erant em̄ ac erunt, Ea vero quę neutra ex parte cōtinet tp̄us, neq; erant, neq; ſunt neq; erunt.
6 Sunt aūt ea: quorū oppoſita ſemper ſunt, veluti diametrū incōmenſurabilē eſſe coſtę ſemper
eſt. Atq; hoc nō erit in tempore: neq; igitur illud erit diametrū inquā incōmenſurabilem eſſe
coſtę. Quapropter ſemper nō eſt, quod cōtrariū eſt ei quod ſemper eſt. Quorū vero cōtrarium
nō ſemper eſt, ea & eſſe & nō eſſe poſſunt atq; ipſorum eſt, & generatio & corruptio. 121
Sexta ps de nunc distinctio 24 25 IPSVM aūt nunc cōtinuatio temporis eſt: vt antea diximus. Pręteritū em̄ & accidēs
tempus cōiungit, atq; vltimū oīno temporis eſt. Eſt em̄ huius quidē principiū: illius
aūt finis: verum hoc non vt in puncto manente patet. Diuidit etiā potentia tempus,
atq; vt tale eſt diuerſum eſt ſemper: vt aūt cōiungit: ſemper eſt idem, vt in mathemati
cis lineis fieri ſolet, nō enim idem ſemper vnūq; punctū eſt cogitatione. Cum enim
diuidimus, aliud eſt atq; aliud punctū, at quo linea eſt vna: hoc idem eſt pœnitus pūctū. Sic &
ipſum nūc partim temporis eſt diuiſio potentia, vti diximus: partim finis eſt vtrorūq; ac vnio
26 Eſt aūt idem & per idem diuiſio atq; vnio, at eſſe nō idē eſt, Ipſum igit̄ nūc hoc vno dicit̄ mo 122
do. Alio vero modo tempus huic ꝓpinquū, dicimus em̄ nunc accedit qa hodie veniet. At res
quę actę ſunt ilij: nō nūc fuiſſe dicimus, neq; eluuionē quāq;, tempus continuum eſt vſq; ad
Olim illa, ſed quia nō ſunt prope: ideo nō illo modo dicunt̄. Ipſum aūt olim tempus eſt ad prius atq; 123
poſterius nūc definitū, vt olim capta eſt troia, & olim eluuio erat. Oportet, n. finitū ad ipſum
27 nunc eſſe, erit ergo atq; erat tempus quoddam ab hoc ad illud vtrūq; determinatū. ¶Quod ſi 124
Tempus perpetuū nullū eſt tempus quod nō ſit olim, omne ſane tempus erit finitū, deficiet ne igitur tandem. at
id fieri nequit: ſi ſemper eſt motus, aliud ne igit̄, atq; aliud erit an idem ſępe redibit, an vt mo
tus ita ſeſe habet & tempus vt patet, nam ſi vnus idemq; ſit: & tempus idem ac vnū erit. Sin ve
ro nō ſit: nec illud vnū idemq; redibit. Cū aūt ipſum nūc finis ſit atq; principiū temporis, nō 125
tū eiuſdem ſed tranſacti quidem finis, principiū aūt cōſequentis, vt circulus in eodē quodam
modo curuū & concauū habet, ſic & tempus in principio eſt ſemper ac fine. Et ꝓpterea ſem=
28 per aliud aliudq; videt̄, nō. n. ipſum nunc principiū eſt & finis eiuſdem. Simul em̄ & per idē 126
Iam oppoſita numero eſſent, nō ergo tp̄us deficiet, quippe cū ipſum ſit in principio ſemp. ¶Ipm
aūt iam pars futuri pręteritiue temporis eſt indiuiduo nūc inſtanti propinqua. Quando ambu
labis aut ambulauiſti, iam ambulabo inquit aut iam ambulaui, quia tp̄us in quo ambulabit vel
ambulauit, eſt ꝓpe nūc ipſum inſtans, & nō longe diſtat. Ilium aūt nō dicimus iam captū fuiſ=
Nuper ſe, quia longe ab inſtanti nūc diſtat. ¶Ipſum aūt nuper ea pars eſt pręteriti temporis, quę in= 127
ſtanti nūc eſt propinqua: qn̄ veniſti: nuper inquiet, ſi tempus inſtanti nūc ſit propinquū. Quon
Quondā dam aūt pars eſt eiuſdem temporis longe ab eodem nunc diſtans. Subito aūt dicimus. cū quip=
Repente piam in tēpore inſenſibili ob breuitatē dimotū eſt. Mutatio aūt omnis natura eſt dimotiua, at 128
29 Cōclusio q; in tempore omnia fiunt & corrumpunt̄. Quapropter ſunt qui ſapientiſſimū ipſum eſſe di=
cebant, at pithagoricus paro rudiſſimū eſſe dixit: quia in ipſo et iā obliuiſcunt̄, rectius dicēs.
cprobatur Patet igitur corruptionis magis eſſe per ſe cauſam tempus, q̄ generationis: vt & antea dixi=
mus mutatio nanq; per ſe quidem eſt dimotiua. Generatiōis aūt & vt quippiā ſit cauſa per ac=
cidens eſt, Id indicatur ex eo ſatis, quia nihil quidem fit niſi ipſum moueat̄ aliquo modo, atq;
quippiam agat, Corrumpit̄ aūt aliquid, etiā ſi nō moueat̄ atq; hanc corruptionē a tempore fi
eri maxime dicere cōſueuimus, verū neq; hanc tempus facit, ſed hanc quoq; mutationem ac=
cidit in tempore fieri. Eſſe igitur tempus, & quidnam ſit quotq; modis nunc ipſum dicat̄, &
quid ſit olim, quid iam quid nuper, quid quondā, quid ſubito, ſatis per ea quę dicta ſunt expli
30 cauimus his aūt hoc pacto determinatis. ¶Patet omnē mutationē neceſſario in tempore eſſe, 129
Cōcluſio & omne qđ mouet̄ in tempore moueri. Celerius em̄ & tardius in omni ſane mutatiōe eſt, nā
in cunctis ita videtur, dico aūt id celerius moueri quod prius ad id quod pergit venit: modo
ſit id ſpaciū vniformiſq; motus, velut in latione, ſi ambo ſuper circūferentia aut ſuper recta li
nea moueant̄, & in cęteris ſimili modo, At ipſum prius in tempore eſt. Prius em̄ atq; poſteriꝰ
ratione diſtantię ad ipſum nūc dicimus: ipm vero nūc terminus eſt tranſacti atq; futuri. Qua=
re cū ipſum nūc in tempore ſit, & prius ipſum poſteriuſue in tempore erit, in quo namq; nunc
ipſum eſt, in hoc & diſtantiā ipſius nunc eſſe neceſſe eſt, modo aūt cōtrario prius ipſum in prę
terito atq; futuro tempore dicit̄, nā in pręterito quidē id dicimus prius, quod longius ab ipſo
nunc diſtat, id vero poſterius quod eidem ꝓpinquius eſt. In futuro aūt id quidem prius, quod

eſt propinquius illi, id vero poſteri⁹:quod ab eodem longius diſtat, Quare cum ipſum quidẽ
prius in tempore ſit, omnem aũt motũ comitet̃ ipſum prius vt patet perſpicuũ eſt omnem mu=
tationem omnẽq; motũ in tempore eſſe.

130 SIGNVM aũt eſt cõſideratione:& quonam modo ſeſe habet ad animã tempus & cur Septima ps ſemo• uet dubia
in omnibus tempus eſſe videt̃, & in terrã, & in mari. atq; in cœlo: an quia tempus cũ
menſura ſit motus: affectus eſt quidã ipſius vel habitus. Hęc aũt mobilia cũcta ſunt 31
In loco nanq; ſunt vniuerſa. Tempus vero ac motus ſimul potentia ſunt atq; actu: du queſtiões
131 bitauerit aũt quiſpiam: ſi anima ſublata tempus eſſe poſſit: nec ne, Nam ſi numeratu= Cõcluſio
rũ eſſe nõ poſſit: neq; quicq; numerabile eſſe põt. Quare patet neq; numerũ eſſe poſſe. Eſt.n.
numerus aut id quod numerat̃, aut numerabile ipſum. Quod ſi nihil aliud aptũ eſt numerare
q̃ anima: & animę mens impoſſibile eſt: ſi anima nõ ſit tempus eſſe: niſi id quod ſubiecto eſt tẽ
pus: ſi fieri poteſt: vt ſit ſine anima motus. Ipſum.n. prius atq; poſterius eſt in motu: tempus aũt 32
132 eſt hęc vt numerabilia ſunt, ¶ Dubitauerit etiã quiſpiã qualiſnam motus tempus eſt numerus queſtio
an qualiſuis. Generat̃ eñ in tempore ac auget̃: & alterat̃ itidem in tempore: atq; corrumpit̃. Cõcluſio
Quo igitur motus eſt. Hoc motus cuiuſq; tempus numerus eſt. Quapropter tempus abſolute
motus continui: ſed nõ cuiuſdam numerus eſt. At vero fieri poteſt: Vt nũc & aliud moueatur:
quorũ vtriuſq; motus tempus numerus erit. Aliud ne igit̃ atq; aliud erit. Et ęqualia duo tem=
pora ſimul erunt. An vnum tempus motus metiet̃ vtroſq;. Omne nãq; tempus vnum ſimiliter
eſt & ſimul. Specie vero ſunt eadem: & quę nõ ſunt ſimul. Nam vt ſi ſint hi quidem canes: illi
aũt equi: atq; vtriq; ſint ſeptem: idem eſt numerus vtrorumq;. Sic & eorũ motũ qui ſimul inci
piunt ſimulq; deſinunt idem eſt numero tempus: & ſic celerior alter forſitan eſt: tardior alter
Et alter latio: alter eſt alteratio. Quamq; enim motus hiſce differunt differentijs: idem eſt ta=
men tempus alterationis lationiſue ęquale ſi ſimul fiãt. Quippe cũ & numerus ſit idem canũ
equorũq;, quem diximus, Et ꝑpterea motus quidem diuerſi ſeorſumq; fiũt. Tempus aũ idem
133 eſt vbiq;. Quoniã & numerus eorũ quę ſunt ęqualia ſimulq; vnus & idem vbiq; eſt. Atqui cũ
latio quidã ſit motus & huius ſpẽs ſit cõuerſo, vnumquodq; aũt vno quodã ſibi numeret̃ pro=
pinquo, vnitates quidẽ vnitate: equi aũt equo. Tempus etiam hoc pacto tempore ꝑfecto quo
dam menſurabit̃ definito. Atq; motu quidem tempus. Motus aũt tempore menſurat̃, ſicut di= 33
ximus. ¶ Hoc aũt ideo & quia quantitas motus ac temporis, ab eo motu qui definitus eſt tem Cõcluſio
pore menſurat̃ ſi igitur ipſum primũ ꝑpinquorũ omniũ eſt menſura: vniformis ſane cõuer=
ſio menſura potiſſimũ erit. qm̃ huiuſce numerus notiſſimus eſt: vt patet. Atq; alteratio quidẽ
vniformis nõ eſt. nec accretio, nec generatio, latio aũt eſt. ¶ Quapropter & motus ipſius ſperę 34 reductio
tempus eſſe videt̃: quia cęteri motus hoc motu menſurant̃: & etiam ipſum tempus: ꝑpter hoc opi. anti-
& id accidit: quod cõſuetũ eſt dici. Res.n. humanas & cęterarũ eas quę naturalem motũ & or= quorũ ad
tum ac obitũ ſubeunt: circulum eſſe dicunt. Idq; propterea, qd' hę vniuerſę tempore dijudicã verum
tur finemq; ſubeunt: ac principiũ, perinde atq; ſi reditione quadã hoc fiat. Etenim tẽpus ipm
circulus quidã eſſe videtur. Hoc aũt ideo rurſus videtur quia talis lationis eſt ipſum menſura
& a tali latione ipſum etiã menſurat̃. Quare dicere rerũ eas quę fiunt circulum eſſe: eſt dicere
temporis circulum quendã eſſe: hoc aũt ideo dicitur quia tempus menſurat̃ ipſa cõuerſione.
Id eñ quod menſurat̃. nil aliud eſſe videtur: pręter id quod metit̃: q̃ totum plures menſurę. 35
134 ¶ Dicit̃ etiam recte numerũ quidẽ eundem eſſe ouium atq; canũ: ſi eſt ęqualis quaternitatem
aũt nõ eandem: neq; quattuor eadem eſſe. Quemadmodũ neq; trianguli ſunt ijdem ij: quorũ al
ter ex ęqualibus: alter inęqualibus omnibus lateribus cõſtat: quã q̃ eadẽ eſt vterq; figura: quo
niam ambo trianguli ſunt. Eadem eñ aliqua eo dicunt̃: cuius non differunt differentia: non
eo cuius differentia differunt: veluti trianguli dicti differentia trianguli: differunt, nõ figu=
rę: igitur trianguli quidẽ ſunt diuerſi: figurę aũt diuerſę non ſunt ſed in eandem vnamue ca=
dunt diuiſionẽ, figura nanq; talis quidẽ eſt circulus, talis aũt eſt triangulus: & hiſce, talis qui
dem eſt ęqualiũ laterũ: talis aũt inęqualium. Sunt igitur eadẽ hi figura. Triũ eñ vterq; eſt an
gulorũ: at nõ ſunt triangulus idem: & numerus igitur dictus pari ratione idem eſt ſane. Non
enim numerus ipſorum differentia numeri differt. Quaternitas aũt non eadem eſt. Ea nanq;
de quibus dicitur differunt, hęc enim canes ſunt, illa oues. Sed de tempore quidẽ ipõ, & de hi
ſce quę circa ipſum quidem ſunt, ad hanc autem conſiderationem accomodantur ſatis iam
diximus.

equitibius

Scalarius vid. i. poſt

Explanatio teſtus.

Vti in tertio propoſuit, ita hactenus eſt ordinē executꝰ, egit de motu, egit de infinito, loco, & vacuo. Iam agit de tempore, & quia magna pars eſt inquiſitiua: ideo paucis me abſoluam

I. Tempus nō eſſe ꝓbatur. Primo quod conſtat ex his quę nō ſunt. nō eſt: tempꝰ aūt cōſtat ex ptō & futuro, quę non ſunt, ergo tempus nō eſt. Secundo oē quod eſt, habet aliquas eius partes quę ſunt, ſed nulla pars temporis eſt ergo. nūc em̄ nō eſt pars temporis. ſed velut terminus. Tertio ſi tempus eſt, hoc eſt ratione nunc: ſed hoc nō, quia aut eſt ſemper alterū nunc, aut idem, Non alterū, quia aut prius maneret cū poſteriori vel nō, non manet, quia duo inſtantia eſſent ſimul, Si nō manet, ergo corrumpiť, Vel ergo corrūpiť in ꝙ ti. vel in tempore. Non in inſtanti, quia tunc eſſet qn̄ corrumpereť, nec in tempore/ quia duraret pluſqꝫ per inſtans. ¶ Quod autem non ſit idem nunc ꝓbatur primo quia nullius rei finitę terminus eſt vnus, nūc aūt eſt terminus temporis, ergo non eſt vnum nūc. Secūdo quia ſi eſſet idem nunc, tunc ea quę facta eſſent ante milleſimū annū, dicerentur nunc facta quod nemo admittit. — Secūda ps rōnis

II. Tempus ſecundū aliquos eſt cœlum vel circulatio cœli. ꝓbatur primo nulla pars circularis eſt circulatio, ſed pars temporis eſt tempus, ergo tempus nō eſt circulatio. Secūdo quia plures ſimul ſunt circulationes, ergo plura eſſent tempora ſimul.

III. Tempus eſt ſphera ſecūdum aliquos ex eo quod omnia cōtinet, nam hoc eſt adeo ſtultū, vt abſurdū ſit hoc latius improbare.

IIII. Tempus eſt motus apud aliquos at hoc improbatur. Primo, quia tempus eſt vbiqꝫ. motꝰ nō, ſcđo omnis motus eſt velox vel tardus, at tempus nō eſt vel ox vel tardum.

V. Tempus non eſt motus, nec ſine motu, ꝓbatur a ſigno, quia qn̄ non percipimus motū, nō percipimus tempus, vt patet in dormientibus, Et cogitantibus nobis tempus, ſemper motus occurrit, ita ꝙ vnum nō percipitur ſine alio.

VI. Tempus eſt cōtinuū, ſicut motus, patet, eſt em̄ motus continuus a magnitudine cōtinua & tempꝰ eſt continuū a motu, nam in his omnibus. ſ. magnitudine motu & tpe, eſt reperire prius & poſterius.

VII. Tempus eſt numerus motus ſecundū prius & poſterius, patet quia cognito priori & poſteriori in motu cognoſcitur tempus, pręterea illud quo iudicamus maius & minus illud eſt numerus eius, ſed tempus eſt huiuſmodi, ergo eſt numerus eius, Eſt aūt tempus, numerus qui numeratur.

VIII. Rationes cōtra tempus non ſunt bonę. Prima nō ſecūda nō, quia ſicut partes motus ſunt, ſic & partes temporis cōtinue ſunt alię & alię. Tertiam vero rationem de nunc altius deſpiciamus

IX. Nunc menſurat tempus, quia vnūquodqꝫ menſuratur per illud quod eſt maxime notū in ſuo genere, ſed nunc eſt notius in tempore, ergo &c̄, prętereą nunc nō poteſt eſſe ſine tempore, qm̄ ſicut ſe habent mobile & motus, ita ſe habent tēpus & nūc Sed motus nō pōt eſſe ſine mobili: ergo nec nunc poteſt eſſe ſine tempore, Porro Tempus cōtinuatur ſecundū ipſum nūc, & diuidiť ſecundū nūc patet in motu, qui diuiditur in partem pertranſitā, & partem pertranſeundam. Idem patet in linea & pūctis.

X. Nunc nō eſt pars temporis, ſicut nec punctus linee, ſed terminus eius: quamuis nō ſolū ſit numeri, ſed & aliorū: partes em̄ temporis ſunt duo tpa, & nūc non eſt tempus, ſed accidit tempori

XI. Quodāmodo eſt aſſignare minimū tempus, & quodammodo nō, ꝓbatur quia tempus eſt numerꝰ & minimus numerus eſt dualitas, & minimū numeri vnitas, ergo ex parte numeri datur quodāmodo minimū: At quia tempus eſt continuū, & ita diuiſibile in ſemper diuiſibilia: Ideo apparet ꝙ nō ſit dabile minimū in tempore

XII. Tempus dicitur longū vel breue, ſed nō velox vel tardum, patet quia tempus ſortitur naturā vtriuſqꝫ ſ. quantitatis cōtinuę & diſcretę: ideo longū & breue: paucū & multū tēpori recte attribuunť, velox aūt & tardū tribuunť motui ſub ratione menſurabilis, at tempus eſt menſura, nō menſuratum

XIII. Idem eſt tempus omniū exiſtentiū vbiqꝫ: licet nō ſit idem prius & poſterius: patet quia tempꝰ eſt numerus: idem aūt eſt numerus c. equorū & c. hominū. at quia prius eſt factū, poſterius fiendū: ideo in hoc ſunt idem.

XIIII. Tempus eſt reiterabile, ꝓbatur quia motus eſt reiterabilis, ergo & tempus.

XV. Motus menſuratur tempus, & tempus motū. ꝓbatur primo quia per motū noſtrum iudicamus eſſe tempus breue aut longum, Secūdo a ſimili, quia ex denario cognoſcimus decem equos, & ex decem equis denarium. Tertio quia magnitudo menſurat motū, & rurſus motus menſurat magnitudinē, ita de motu & tempore.

XVI. Res eſt in tempore velut in menſura, ꝓbatur quia tempus eſt menſura motus, & eius quod mouetur, ſicut cubitus magnitudinis, & ita res eſſe in tempore eſt eas menſurari tempore

XVII. Multiuariā aliquid eſt in tēpore. primo quia eſt quando tempus eſt. Secundo quia eſt aliquid temporis. Tertio aliquid diciť in tempore eſſe velut in numero & menſura.

XVIII. Aliquid aūt diciť dupliciter eſſe in numero primo eſt in numero, quia eſt aliquid numeri, vt vnitas, par. Secūdo modo aliquid diciť eſſe in numero, quia menſuratur per ipſum.

XIX. Eſſe in tempore nō eſt eſſe qn̄ tempus eſt, patet locus non eſt eſſe in loco. Secūdo in motu eſſe, nō eſt quando motus eſt. Tertio qm̄ alias res eſſet in qualibet alia, & cœlum in grano miliȷ.

XX. Exiſtentia ſunt in tempore, ſicut menſuratum in menſura, & locatū in loco: Nam ea quę ſunt, videntur pati a tempore, & tempus eſſe cauſa corruptionis aliorū.

XXI. Perpetua non ſunt in tempore, ꝓbatur quia omnia quę ſunt in tempore, mēſuranť tempore. ſed quę ſemper, nō menſuranť tempore.

XXII. Tempus eſt menſura quietis, ꝓbatur quia menſurat motū: & quies eſt priuatio motus, Eadem igitur erit menſura habitus & priuationis

XXIII. Igitur quies eſt in tempore. Et res quantum 1
ad moueri & quieſcere ſunt in tempore. Et quę nec 2
moueť nec quieſcūt, nō ſūt in tpe, Quare nec neceſ 3
ſaria ſunt in tempore, ſicut nec ſunt impoſſibilia. 4

XXIIII. Nunc continuatiuū temporis vſurpatur Primo pro eo quod eſt finis prętériti, & initiū futuri, Sicut punctus linee, niſi quod punctus eſt per- — Sexta ps capi.

manens, & nunc fluens. Sc̄do capitur pro tempore præſenti vt hodie.
XXV. Nunc cōtinuat futurū cum prȩterito, & ſecundū ipſum diuidit tempus. Et idē eſt nunc diuidens tempus & continuans ipſum ſecundū ſubſtantiam, differens ſecundū eſſe.
XXVI. Tunc tempus denotat ad certum impartibile in prȩterito vel futuro.
XXVII. Tempus eſt ꝑpetuū, qa ſemꝑ aliqd erit, nā nūc eſt finis prȩteriti, & principiū futuri, ergo ſemper aliquid eſt futurum.
XXVIII. Iā īportat tēpus ꝓpinquū pſenti, ſiue in ꝑterito ſiue in futuro, vt iā ꝓfectus es, & iam ꝓficiſceris. Modo eſt tēpus ꝑteritū adiacēs pſenti. Olim aūt eſt tēpus diſtās a prȩſenti. Repente ſignificat tēpus inſenſibile ob eius paruitatem.
XXIX. Cū vnus tempus dicat ſapientiſſimū, alius ſtultiſſimum, rectius dixit tēpus eſſe rudiſſimū, patet quia tēpus eſt magis cauſa corruptionis quā generationis, ſicut oſtendit ratione & ſigno.
XXX. Oīs mutatio eſt in tēpore, qa in omni tali inuenitur velocius aut tardius. &c̄.
XXXI. poſt quȩſtiones cōcludit. Impoſſibile eſt tēpus eſſe ſine anima, qa anima non exiſtēte numerus non erit, & ita nec tempus.
XXXII. Tēpus eſt nūerus motus q̄tenus motus, nō illius aut illius motus, ſed abſolute eſt numerus motus in quantum continuus eſt.
XXXIII. Tempus eſt numerus primi motus, qa tēpus eſt menſura oīm motuū, primus aūt motus meritò menſura aliorū motuū eſſe dicitur. ſ. alterationis augmentationis. &c̄.
XXXIIII. Primus motus, q̄ reliquos menſurat, eſt circularis, hinc antiq̄ bene dixerūt res humanas circulo metiri, & quod tempus eſſet circulatio rerum.
XXXV. Tēpus eſt vnū oīm rerū in ratiōe numeri, ſed non huius vel alterius numeri, ſicut idē eſt numerus in ſpecie numeri canū & hoīm, at non in indiuiduo, idem patet in ſcalario & Iſoſceli, qui ſunt eadem figura, ſed non ĳdem trianguli.

Annotatio in textum.

Auerroys Themiſt. 1. per rōes exteras. Auerroys dicit intelligi rōes dialecticas, quȩ ſc̄dm Them. rōes cōmunes dicunt ex q̄bus philoſophia extraria ſiue ſophiſtica conficitur.
3. Stultā dicit opinionē q̄ tempus ſit ſphera, qa res eſt in ſphera vt in loco, & in tēpore vt menſura, igitur modus eſſendi in ȩquiuocat. Tam ſupinam ſimplicitatē taxat Themiſtius hic. Themiſt.
Democr. 2. plures ſimul ſunt circulatiōes. loqt ad mentē Democriti, q̄ plures poſuit mūdos, & ita plura prima mobilia, & tn̄ poſuit ſolū vnū tempus.
5. in dormiētib⁹ in ſardo, in placidiſſima illa quiete & morti ſimillima ſomno. ſ. tēpus nō aduertimus, citat fabulā de viris illuſtribus q̄ lōgo tēpore obdormierunt in Sardo ciuitate Lidiȩ experrecti ſe tēpuſculū dormiuiſſe crediderūt. Simile dicūt de Epimenide Gnoſio q. 45. annis vno ſomno in ſpecu obdormierat vt A. Gellius in noctibus refert & Plinius li. vĳ. cum. 57. annis dormiuiſſe renarrat. Similit quid ſeptē fratribus cōtigit, quos eccleſia ſancta venerat, & dormientes cognominat. Digredit hic Them. cōtra Galenū tanq̄ cōtra importunū & moleſtū, nā nō recte Ariſt. intellexit, imponit em ei, q̄ cū mēte nō mouemur percipimus tēpus, & cum mente non mouemur, non percipimus tempus, igit tempus non eſt ſine motu, illā putauit rōem Ariſt. & tūc incipit improbare Ariſt. Sed non fuit hȩc ſententia Ariſt. nā ſimul & motū ſentim⁹ & tempus, ſed plurimū refert vtrū idcirco tp̄s aliquid eſſe motus dicas, qa ex notione motus pendet notio tēporis, an idcirco qa ipſi moti demū intelligimus tempus, vnū Ariſto. alterū Galenus intellexit
(margin: Lidia, Epimen., Gellius., Plinius, Chriſtiāi, Ariſtot., Galenus)
7. Cum vero duplex ſit numerus, hic Ariſt. vulgatā ponit diuiſionē numeri ī nūerantē & numeratū de quo in. 3. phyſ. q. 3. art. 3.
8. Cauillū facit Galenus in Ari. qa tēpus diffiniat ꝑ prius & poſterius, & illa rurſus diffiniunt ꝑ tēpus, igitur ſit circulatio in diffinitionibus. Solūit Themiſtius quod prius & poſterius quȩ per tēpus diffiniebātur, ſumebant a magnitudine, prius aūt & poſterius quȩ diffiniūt tempus ſumunt a motu. Galenus Themiſt.
9. hoc igit ſubiecto eſt idē, antiquus interpres legit, qua quidē quodcūq; ens eſt idem, vnde inintelligibilis factus eſt textus, ποτε ον grȩce legit, tanta aūt fidelitas verborū in transferendo infidelitatē parit ait Nyph. Vult em̄ Ariſt. vnū nunc eſſe in tempore ſc̄dm rem, & aliud & aliud ſc̄dm rōnē ſicut punctus in linea fluens ſc̄dm imaginationē mathematicam. Nyphus
10. Auerroys hic taxat Themiſt. qa dixit tempus eſſe ex momentis conflatū, at Themiſt. locutus eſt ad imaginationē mathematicorū. Auerroys Themiſt.
25. Ariſt. nunc ꝓponit aliquas voculas, apud grecos vſitatas, quamuis latini multū varient, nam q̄ Ariſt. dixit q̄ Hermolaus Barbarus in Themiſtio appellauit momentū. Primo igit determinat de ipſo νῦν id eſt nunc. Dein determinat de ποτε. id eſt tunc, alĳ interpretant olim. ἤδη. i. iam qd ſit docet, Auerr. ꝓ iam poſuit ecce, ſed fruſtra. Dein ἄρτι. i. nuper ſiue modo, Auer. dixit paulo ante. πάλαι. i. quondam ſiue pridē. ἐξαίφνης. i. ſubito repente. Auerroys
12. Tempus idē vnumq; eſſe poteſt. &c̄. hoc loco exiſtimāt pleriq; taxatū Platonē, q̄ poſt. 36000. annos voluit redire idē tempus in numero. Contra ſentiente Ariſt. idē tēpus ſolū redire in ſpecie. Plato
29. Symonides tempus cenſuit ſapientiſſimū, qa beneficio ȩtatis multarū rerū noticiā adipiſcimur, & Oratius cecinit, Simonſ. Horacius
Multa ferunt anni venientes commoda ſecum.
nam eſt in ſenibus multarū rerū experientia, quam iuuenes non poſſunt habere. Sepe male audio a calumniatoribus ob iuuentutē, ſolo ſenio turgentibus, ſeniū veneror, faſtum ſperno. Cōtra Paro Pythagoreus dixit. Tempus eſſe ſtultiſſimū, nam iniuria temporis, obliuio, morbi & delyria inuehuntur in ſenecta enim repuerafcunt viri, iuxta prouerbiū bis pueri ſenes, vide pulchra in Eraſmo Roterodamo Chiliade prima, nam Ariſt. probat hanc ſententiam quia tempus ſit cauſa corruptionis potiusq̄ generationis. Vorat omnia tempus. Tempora labuntur, tacitiſq; ſeneſcimus annis. Labitur ſuper omnia tempus. Vbiq; reperies ſimilia apud authores, eſt enim hic locus communis, ideo non plura adduco, contentus adducere Ouidium ex ſententia Pythagorȩ dicentem. Paro Eraſmus Ouidius
Tempus edax rerum, tuq; inuidioſa vetuſtas
Omnia deſtruitis, viciataq; dentibus eui
Paulatim lenta conſumitis omnia morte.

Explicatio ſcholaſtica.
Q.IIII.

An diffinitio temporis ſit bona.
Articulus.I.

Nota.I.varias eſſe temporis ſignificatiões. Primo accipit̃ pro curſu rerū tēporaliū,ſic dicimus eſſe bona vel mala tempora.Scd'o pro diſpoſitiōe aeris,ita dicimus eſſe tempus ſerenū aut pluuioſum. Tertio pro oportunitate,ſic ſapiēs eccl.3.Oīa tempus habēt & ſuis ſpacijs tranſeūt vniuerſa ſub cœlo.Quarto accipit̃ pro menſura durationis rerū,& illa vſurpatio eſt philoſophica. ¶ Sed adhuc capit̃ tripliciter ſecundum Sintzeliū noſtrū primo pro duratiōe motus primi mobilis,& illud eſt tempus vniuerſale. Scd'o capit̃ pro duratiōe motus diurni ipſius ſolis, & ita ſoliti ſumus dicere Sol eſt diſtributor horarū & ita cōmuniter iudicat̃.Sed prior eſt peritior,qm̄ etiam de motu ſolis certificamur per motū cœli, & hinc habemus aureū numerū ait G.Ocham.4.par.phyſ.c.7.Tertio pro quocūq; motu vel qete ad cuius durationē nos cōcipimus duratiōnē alterius,& ſic harenariū,clepſidra,gallicíniū.&c̃.ſunt tempus, & dicit̃ tempus particulare,ſic viator nouit vel equeſ ſe tot horis perficere hoc iter, artifex tm̄ laboris.&c̃. hæc Iſenachius quoq; recenſet. ¶ Rurſus bifariā vſurpat̃ tempus, vt recenſebat preceptor noſter Benedictus Farner poſt G.Ochā.4.par.phyſ.c.v.Primo pro entitate ſucceſſiua cōpoſita ex partibus tranſeuntibus, qbus repugnat eſſe ſimul.Et iſto modo nullū eſt tempus,& hoc probāt rōes Ariſt.ab initio illius textus. Secundo accipit̃ tēpus pro corpore regulariter moto, cuius mot' ī aīa cōſiderans nata eſt certificari de duratione actuū,motuū,& quiete,& ſic vſurpat̃ hic

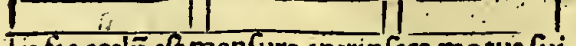
(margin: Sintzel. — Ocham — Iſnach. — Bn̄dictus farner.)

Nota.II.Tempus eſſe numerū, at qa multiplex eſt numerus.ſ.numerans,quo numeramus,& numeratus,vt in tertio diximus, ſcias tempus eſſe numerū numeratū,quod expreſſe determinat Ariſt.in textu quāuis poſſit etiā dici numerus quo numeramus durationē motus. Eſt itaq; numerus numeratus,non cuiuſq; rei,ſed mutationis,non em̄ percepto motu, non percipimus tempus,vt in dormiētibus liquet. ¶ Vnde quod Ariſt.dixit tempus eſſe numerū, voluit quod tempus eſſet menſura motus ſcd'm prius & poſterius,vnde nō abſurde facere videmur, ſi hic materiā menſurę expoſuerimus, ita em̄ facit G. de Ocham q.xi.ſecundi ſenten. ¶ Tripliciter aūt capit̃ menſura.Primo pro cauſa efficiente, & ſic deus eſt menſura oīm, & obiectū eſt menſura cognitionis. Scd'o pro illo qd' ducit in memoriā alicuius, & illa eſt menſura rememoratiua. Tertio capit̃ pro eo q̄ ducit in notitiā quantitatis alicuius rei,& ſic vſurpatur in pręſentia.

(margin: Ariſtot. — Ocham)

Nota.III.ſicut duplex eſt quantitas.ſ. molis ſeu magnitudinis,& virtutis ſeu perfectionis, ita etiā duplex eſt menſura.ſ.perfectionis & extenſionis, nam Pythagoras dixit hominē eſſe menſurā oīm,intelligendū eſt de menſura perfectionis. ¶ Sed duplex eſt menſura extēſionis vna eſt intrinſeca,qua res menſuratur per partes ſuas,vt vlna per ſuas tertias.

(margin: Pythag.)

vlna

Et ſic cœlū eſt menſura intrinſeca motus ſui.Alia eſt extrinſeca & illa menſurat dupliciter primo per applicationē quātitatis notę ad quantitatē ignotā.Scd'o per replicationē qntitatis notę ſuper quātitate ignota,vt replicando vlnā circa pannū. Aut per proportionalē diuiſionē ait Iſenachius,vt diuidendo terrā in.360.gradus proportionabiliter ſicut diuidit̃ ęqnoctialis,& cū vni gradui reſpondeant.15. miliaria alemanica,tota terra habebit in ambitu.5400.miliaria.at hęc in epitomate noſtro aſtronomię & Coſmographię. ¶ Propoſitio prima. Primū ī genere eſt metrū & menſura oīm iſtorū quę cōtinent̃ ſub iſto genere ſpecie ab eo diſtincta,niſi illud recipiat magis & minus. Corollariū menſura pfectionis ſumit̃ penes acceſſum & receſſum ad perfectiſſimū illi' generis,vt ſi quis perfecte ſciret,qd' anial ſemper magis appropinquaret perfectioni hoīs, tunc ſciret qd' eſſet perfectius alio,ita in genere viſibiliū quia albedo magis accedit luci,ideo eſt perfectior,& nigredo eſt imperfectiſſimū viſibile. ¶ Scd'a propoſitio in his quę remittunt̃ & intendunt̃ minimū eſt menſura oīm aliorū eiuſdem ſpeciei, ſic gradus menſurat caliditatē,illa em̄ eſt perfectior entitatiue, quæ habet plures gradus. ¶ Tertia Quęlibet res menſuratur intrinſece per ſuas partes, nam per quod res habet eſſe,per id habet cognoſci & menſurari. ¶ Quarta ſequitur ex dictis,menſurare rem aliquando quę ſunt eiuſdem rationis,vt gradus albedinis, aliquando diuerſarū,vt vlna pannū,veiū cū ſolū ſit menſura in eſſe quantitatis,ideo menſura & menſuratū dicuntur vnigenea.i.eiuſdē rationis, nō in eſſe ſubſtātię,ſed qntitatis.Quinta menſura diſtinguit̃ a menſurato,& poteſt eſſe imperfectior menſurato,diceres vlna mēſurat ſeipſam per ſuas tertias, ergo menſura non diſtinguit̃ a menſurato.Nego cōſequentiā & ratio eſt,quia totum diſtinguit̃ a ſua parte ipſum menſurante,hęc latius vide apud G. Ochā vbi ſupra & Ariſt.decimo metaphyſ.ponūt alij quattuor menſuras.ſ.multitudinis,durationis,extenſionis,& perfectionis.

(margin: Iſenach. — Ocham — Ariſt.)

Nota.IIII. Tempus pro materiali importare nobis corpus regulariter motū, & connotare diſcretionem animę aptitudinalē,qua anima numerare ſeu menſurare poteſt ad motū illius corporis, motus & quietes aliarū rerū,& hoc ſecundū prius & poſterius i.ſecundū q̄ tale corpus ſucceſſiue mouet̃,vnde anima conſiderans motū ſecundū partē priorē & poſteriorem ſuę ſucceſſionis,facit motū eſſe tempus & hoc intelligendo de cōſideratione actuali vel potentiali.Corollarium Ariſt.non expreſſit materiale temporis in diffinitione,ſed ſolum formale.Aduerte quia tempus eſt numerus motus,& eadē eſt menſura priuatiue oppoſitorū, ideo expreſſit tēpus eſſe numerū motus,obticēdo qetē.Vnde cū motus primi mobilis ſit ppetuus, & ita infinitus ſcd'm illud nō menſurat,qa menſura debet eſſe notior mēſurato,& infinitū eſt nobis ignotū, ideo paīam noſtrā diſtinguimus ptes illius longi motus,quas adequamus noſtris motib' & opatiōibus,& tales ptes vocam' tēpus,vt ſeculū maius.100.annoꝝ triſeclis Neſtor,ſeculū minus.50.annoꝝ,ita dictus eſſe aliud ſeculū,luſtrū.5.annoꝝ,annū,menſem, ſeptimanā,diē, horam,minutum. ¶ Patet quod tempus vltra motum connotat menſuram, alia in articulo,iij contemplabimur.

(margin: Neſtor)

Articulus.II.

Concluſio diffinitio temporis intellecta vt diximus eſt bona, patet per diffinitiõis bonę cõditiões.

Articulus.III.

Dubium.I. quę res eſt tempus?

¶ Pręmitto.I. quod dubium propoſitũ eſt difficile. Sic eñ cum Tullio Cicerone pleriq; dicunt, tẽpus diffinire difficile eſt, adeo quod etiã Aur. Aug. fateatur ſe ignorare quid ſit tempus li.xi. cõfeſſionũ ca. xxv. & prius c.xiiij. aut quis facile breuiterq; explicauerit quid ſit tempus, q̃uis nihil familiari⁹ ac notius cõmemoramus loquẽdo q̃ tempus, plura his ſimilia eodẽ li. leges. ¶ Addit G. de Ocham. Tempus non eſt res latens incognoſcibilis, ſicut dicunt. Immo eſt res nota, non ſapientibus modo, ſed omnibus ratione vtentibus. Dicit̃ tñ res ignota proptẽ difficultates emergentes ex verbis authorũ male intellectis. Auguſtinus etiam ait, exarſit animus meus noſſe iſtud implicatiſſimum ęnigma.

Ocham. Auguſt.

¶ Pręmitto.II. quod Bonaueñ. S.Tho. & alij diſ.2. ſecundi ponũt tres menſuras durationũ.ſ. ęternitatẽ ęuũ, & tempus. Aeternitas datur deo, æuũ angelis, q incipiũt & non deſinunt eſſe. Tempus datur rebus mutabilibus, quę incipiũt & deſinunt; Vnde Boethius.5. de conſolatio. phi. ait æternitas eſt interminabilis vitę ſimul & pfecta poſſeſſio. Deus ergo eſt ęternus, angelus ęuiternus, leo tẽporalis. An aũt ſint plura vel vnũ ęuũ digladiantur Tho. Henricus, Bonaueñ. Sco. & alij, at hęc vltra crepidã, ideo ad Theologiã mittẽda. Nam ita Burid. iiij. phyſ. q.8. ait q̃ multi magiſtrorũ noſtrorum improperabãt ei q̃ aliqñ in quęſtionibus phyſicis, theologicalia quędã interſcebat, & d. Ludo. Coronel. Hiſpanus monendo ait in tract. de vacuo. Caueãt pręceptores artiũ Parrhiſij, qui paſſim Theologicalia tangunt. Tartaretus addit vltra tres menſuras quartam.ſ. inſtans.

Bonaueñ. Thomas Boethius Thomas Henricus Bonaueñ. Scotus Buridan⁹ Coronell. Tartaret.

¶ Pręmitto.III. quod aduerſa ſentiunt de quęſito etiã docti, nos breuitati ſtudentes, enarrabimus nude illas opiniones, ſed clare & aperte, qui enim plura deſiderat legat in ſecũdo G. Ochã q.xij. & xiij. Greg. Gab. diſ.2. ſecũ Capreolũ Scotũ & Paul. Venetũ hic cũ Burleo, Saxone, Buridano, Sanſone, Coronello, Dullaert & alijs.

Ocham Greg. Gabr. Capreol. Sco. Paul. Ve. Burleus Saxo Buridan⁹ Sanſon Coronel. Dullaert. Gandau.

Prima opi. (pretermiſſis his quę narrat Ariſt. in textu) eſt Henrici de Gandauo & aliorũ antiquorũ, tempus eſſe entitatẽ abſolutã & ſucceſſiuã ab omni re p manẽte diſtinctam, & a motu, cui ſubiectiue inhæreat, facile capies huius intelligentiã ex q. de motu ſupra li. iij. tactam, vnde repugnat partibus ſuis eſſe ſimul, & cõtinuanẽ ad inſtans, quod ſolũ eſt pręſens, licet non ſit dabile minimũ tempus, q̃a eſt de numero continuorũ. ¶ Et dicunt in ſe realiter ſit talis entitas, licet quo ad diſcretionẽ ſuarũ partiũ ſit ab aĩa.

¶ Alia eſt huic partim cõſentiens, quod tempus ſit ipſe motus cœli, vt ab aĩa conſideratus & in partes diſcretus, addit Sũmeth. non quidẽ eſt motus, vt accipitur motus pro tranſmutatione paſſiua, ſed vt accipitur pro fluxu mobilis, vide declarationẽ in tertio. Sed illi dicũt motum diſtingui a mobili, quare idẽ etiã concedunt de tempore, ita magna pars ſcotiſantium loquitur, licet Tartar. non ſit propenſior in alterã illarũ, ita ſentit Marſil. Burid. Sintz. & alij Secunda opi. eſt cõmuniter Neotericorũ q̃quãuis

Sũmeth. Tartaret. Marſil. Buridan⁹ Sintzeli⁹ Neoteri.

modicũ differant, tñ in hoc cõueniũt, q̃ tempus nõ ſit res ſucceſſiua a rebus permanẽtibus diſtincta. G. Ocham ponit tempus cũ affirmationibus & negationibus ſicut de motu diximus. Greg. Arim. ponit tempus eſſe mobile regulariter motũ, Bruxel. Saxo, & alij ponunt eſſe motũ regularẽ, & iſta ſentẽtia eſt cõmunior, ſecũdum quam

Ocham Arimin. Bruxel. Saxo

Reſpondet̃ ad dubiũ quod tempus in re eſt motus regularis alicuius corporis nobis noti, quẽ aĩa conſiderans nata eſt per eius partiũ diſcretionẽ certificari de menſura durationis alicuius rei & in ſe eſt ipſum primũ mobile vel ſol, quia ille eſt nobis notior. ¶ Corollarium motus & terminus ſunt ambo termini cõnotatiui, ſed tempus eſt terminus magis cõnotatiuus, q̃a vltra motũ cõnotat rationẽ diſcretiuam animę, & ita differunt ait Gabriel ſicut vlna & virga, q̃a in re idẽ ſignificant, ſed vnũ per modũ menſurę aliud vero non, ita tempus & motus non differunt in quid rei, ſed ſolũ in q̃d nominis. ¶ Iſtã concluſionẽ non pluribus probo ſatis eñ liquet ex materia motus. Adduco tñ aliqua. Primo q̃a Gen.1. dicitur fiant luminaria in firmamẽto cœli, & diuidant diẽ ac noctẽ, & ſint in ſigna, tempora, dies & annos, ex quo patet ſolẽ eſſe nobis in tempora, ratione tali, q̃a ſecũdm diuerſam opinionẽ ſequeret̃ tẽpus eſſe cõpoſitũ ex partibus quarũ nulla eſſet, quod eſt impoſſibile q̃a illud non eſt, cuius partes non ſunt. ¶ Non ſufficit aliquid eius eſſe, q̃a ſic Antichriſtus eſſet, q̃a eius materia, quę eſt pars eſſentialis eius futura eſt, & Aug. xi. confeſſ. vult ſi aliquod tẽpus ſit, vult pręſens tẽpus eſſe. ¶ Preterea quõ preteritum & futurũ poſſunt cõtinuari ad inſtans, nã quod oĩno nihil eſt, non poteſt vel enti vel non enti cõtinuari aut copulari. Alioqn ait Greg. vna longa chorea fieri poſſet de hircoceruis, chimęris, & tragelaphis, immo ęqua facilitate gradus albedinis corruptus continuaretur gradui albedinis remanenti, quod nullus admittit. ¶ Porro ſi tempus diſtingueretur a motu ergo deus poſſet annihilare tempus motu conſeruato, & ſic aliquid moueret̃, & non in tempore, q̃ eſt abſurdũ. ¶ Aduerte q̃ Arim. ponit illas duas eſſe impoſſibiles.ſ. tempus eſt, & nihil moueť, vel aliquid mouetur, & tempus nõ eſt, probat ex Aug. xi. cõfeſ. Si nullus eſſet motus corporũ cœleſtiũ, & rota figuli hic moueretur, adhuc eſſet tempus. ¶ Inutile reputamus ait Coronel. circa impugnationẽ huius opi. vel defenſionẽ inſiſtere, forte non tantũ vtilitatis afferret, quantũ nauſeę & faſtidij.

Gabriel Auguſt. Greg. Auguſt. Coronel.

Dubium.II. quis motus eſt tempus.

Hic pręmitto eã quę dicta ſunt art.1. notabili prĩo. Reſpondetur quod propriiſſime motus primi mobilis eſt tempus & maxime apud Aſtronomię peritos, patet per Ariſt. in textu, & quia iſte motus mẽſurat omnes motus. Seipſum enim menſurat intrinſece per partes, alios vero motus omniũ inferiorum menſurat extrinſece. Secundo dico quod motus diurnus ſolis eſt propriiſſime tempus apud vulgares, ita ponit Marſil. probatur quia tempus eſt menſura, & menſura debet eſſe notior menſurato, motus ſolis eſt notiſſimus, vniformis & regularis, ideo eſt tempus. ¶ Tertio dico attributiue ſeu ſignificatiue tempus eſſe apud vulgares, motum horologij, ſignantis pulſantis aut currentis, ita paſſim

Marſil.

Norinb. Ratiſpo. Itali Germani Aſtrolog. fiunt horologia, arenarai, ponderoſa. &c. Norinbergeñ & Ratiſponeñ, incipiūt horologia ab ortu ſolis ſicut vidi. Itali ab occaſu ſolis, Germani & alij populi frequenter a medio noctis & meridie. Aſtrologi a ſolo meridie. ¶ Quarto dico quēlibet motū eſſe tempus, quē aīa poteſt diſcernere ſcdm̄ prius & poſterius, patet incarcerati percipiūt tempus, item noctu ſcribentes ad Ariſtophanis lucernam, poſſunt metiri ſcriptionē nulla habita rōe motus ſolis. Nam per quēcunq; motū anima poteſt menſurare operationes, ille eſt tempus, & ¶ Corollariū nihil ſic prohibet plura eſſe tempora particularia, ꝗuis ſit vnū tempus vniuerſale, quod eſt menſura cuiuſlibet motus actu vel aptitudine, Sco. diſ. 2. q. 3. ſecundi. Scotus

Dubiū. III. an tempus poſſit eſſe ſine anima?

¶ Premitto quod ſola anima rōnalis diſcretiue numerat, nam Gallina non nouit numerū pullorū ſuorum, at de hoc li. 2. de aīa. ¶ Premitto preterea tempus non dicere actualē numerationē aie, ſed aptitudinalē. Et ita tempus equiualet huic. ſ. numerabili, menſurabili. &c. ſicut quarto notabili diximus Addit Iſenach. etiā ſi nulla eſſet anima, adhuc eſſe tempus, ga ſufficeret poſſe eſſe animā numerantē & diſcernentē prius & poſterius. Secus ſi non poſſet eſſe anima, ꝗuis Ariſt. videat velle oportere animā eſſe, non quę actu numeret, ſed quę poſſit numerare Iſnach.

Reſpondeť Si non poſſet eſſe intellectus diſcernens partes temporis ſecundū prius & poſterius, tūc non poſſet eſſe tempus. Licet em̄ illa res quę eſt tempus eſſet. ſ. motus primi mobilis, tñ per ipſum nihil menſurareť in ſua duratione, ideo non eſſet amplius tempus, & hoc eſt verbū Auerroys. Tolle animā (ſ. quo ad eſſe & poſſe ait d. Iſenach.) & nullū erit tempus. ¶ Aduerte tempus eſt vbiq; ſcdm̄ Ariſto. non ꝑ realē exiſtentiā, ſed per rationē menſurę, quia vbicunq; fuerit motus poteſt menſurari, per motū ſolis. Marſ. hic & Ochā c. xi. quartę partis. Auerroys Iſenach. Marſil. Ocham

Dubiū. IIII. quæ res eſt in tempore?

¶ Premitto aliquid multiuariā eſſe in tempore, primo vt in ſubiecto. Sic longū & breue ſunt paſſiões temporis, ad modum loquendi aliorū. Secūdo ſicut ſubſtantia in eo cuius eſt ſubſtantia, & ſic nunc fluēs eſt in tempore ſcdm̄ alios. Tertio ſicut termin⁹ in terminato, & ſic nunc initians eſſet in tēpore. Quarto ſicut menſuratū in menſura, & ſic eſſe in tempore, eſt menſurari tēpore. Tres primi modi nihil ſunt apud nos.

¶ Premitto. II. quod eſſe in tēpore quarto modo, multiuariā contingit. Primo cōparatiue, quod videlicet non per ſui mutationem ſed eius ad mutabilis cōparationē tēpore menſuratur, ſic deus & intelligentię dicunť eſſe in tempore ſatis improprie. Secundo abſolute quod gratia ſui, aut aliqd in eo exiſtētis menſurať tempore, ſicut motus gratia ſuipſius menſurať tempore. Tertio abſolute eſt aliquid in tempore, ꝙ non gratia ſui ſed alicuius quaſi poſterioris eſt in tempore, & ſic quies vel corpus quieſcēs eſt in tempore, nam quies eſt priuatio motus, qui ſi eſſet menſuraret tempore. Immo Sco. ponit q. xi. q̄t. ſi nullū corpus moueret, & aliquod mutabile vniformiter ſe haberet, tunc menſurareť adhuc tempore potentiali, at de hoc dubito Scotus Scd̄o art. prin.

Reſpondeť primo quod nulla res immutabilis ꝓprie eſt in tēpore ꝓbatur quia nulla talis habet durationē ſucceſſiuā, & tempus eſt numerus motus, ergo. &c. & hoc voluit Ariſt. in textu. Scd̄o oīs & ſolus motus primo & per ſe eſt in tēpore actu vel aptitudine, patet quia tempus eſt numerus motus. Tertio dico corpus quieſcens quia mutabile, ſecūdario eſſe in tempore. Eadē enim eſt menſura priuatiue oppoſitorū, igitur tempus numerat motū & quietem. Sola ergo caduca inſtabilia & non duratura proprie ſunt in tempore. ¶ Quomodo tempus ſit magis cauſa corruptiōis quam generationis, oſtendit Ariſt. in textu. ¶ Inſtans quid ſit & nunc, ſimul abſolut mus cum alijs indiuiſibilibus in. vi. phyſ. Ariſtot.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Tempus eſt quantitas cōtinua, vt probat Ariſt. in textu, ergo non eſt numerus, qui eſt quantitas diſcreta. Preterea in numero eſt minimū. ſ. vnitas. x. metaphyſ. ſed in tempore non eſt minimū vt dixit Ariſt. in textu. Porro tempus non eſt numerās numerus, quia ille eſt anima, nec numeratus, quia tēpus numerat motum. Item tempus numerat mobile, ergo non motum.

Secunda partes temporis non ſunt, ergo tempus non eſt, tenet cōſequentia quia relatiua ſunt ſimul natura, & antecedēs ꝓbať quia preteritū fuit, & futurum erit. Item ſi tempus eſt, tunc etiā eſt in tempore, & ſic erit proceſſus in infinitū. Preterea prio die creatiōis fuit tempus, & tñ non fuit motus primi mobilis, quod fuit primo creatū tertio die, ergo tempus non eſt motus primi mobilis. Adde ꝙ tempus eſt infinitum, & ita non numerabile.

Tertia Tempus non eſt motus primi mobilis, primo quia Ariſt. recitat opi. antiquorū qđ tempus ſit vltima ſphera, & dicit eā ſtultā & indignā reprobatione. Similiter reprobat opi. antiquorū dicentiū tempus eſſe motū cœli. Confirmať primo per Aug. xi. Confeſſ cap. xxiij. qui refert pro errore cuiuſdam docti hoīs quod ſolis motus ſit tēpus, & . xxiiij. cap. concludit ꝙ tempus non eſt motus corporis, ſed talis motus bene fit in tempore. Confirmať per Auer. Tempus non eſt motus, ſed numerus motus, & iterum ait Tempus eſt accidens motus. Et ꝓbat Auguſtinus quia Ioſue pugnante ſol ſtabat, ergo erat ibi tempus, quia motus, & tñ non erat motus cœli. Auguſt. Auerroys Auguſt. Ioſue

Quarta Si primū mobile eſſet tempus, aut ergo eſt dies, annus aut aliud tempus, & ga non eſt plus vnū quam quodlibet, ergo erit oīa tempora, ſed hoc eſt falſum, quia tunc annus non excederet diē, & ſic q vixit per diē, vixit per annū. Da oppoſitū. ſ. qđ ann⁹ excedat diē, ergo primum mobile excedit ſeipſum. ¶ Confirmať ga ſi tēpus eſt primū mobile, tūc dies erit nox, patet ga quę ſunt eadē alicui tertio ſunt eadem iter ſe. Itē dies paſchę erit dies veneris, ga vterq; eſt cœlū. ¶ Confirmať ga ſi tēpus eſſet motus primi mobilis, iā tēpus eſſet velox vel tardū cōtra Ariſto. in textu, patet ſequela, ga motus eſt velox vel tard⁹ ¶ Item primū mobile moueť in tpe, & tēpus per te eſt primum mobile ergo primum mobile mouebitur in ſeipſo, hę ſunt rationes magis cōmunes, plures repies in Arim. in Veneto, in Caietano de Thienis & alijs, at hę ſunt frequētiores niſi ꝙ ex Augu. addūxi, quę alij non habent. Arim. Venetus Caietan⁹ Auguſt.

Reſpondet̃ ad primã,dico quantitatem continuam eſſe diſcretam vide in Categorijs,tempus eſt diſcretum,maxime quo ad diſcretionẽ intellectus, qui diſcernit prius & poſterius in motu. ¶Ad annexũ fateor in tempore non dabile minimũ ſcd̃m extenſionem,ſed bene minimũ multitudinis vt vna dies non enim dabis minorẽ multitudinẽ diei quã vnã. ¶Ad tertiũ dico tẽpus eſſe numerũ numerabilẽ reſpectu anĩę diſcernentis,& cũ hoc numerũ numerantem reſpectu motus quem menſurat.

Ad.II.negatur tempus cõponi ex his quę non ſunt. Bene aduerſarij hoc ponunt, ad probationẽ dico q͛ tẽp⁹ dicit̃ cõponi ex pręterito & futuro improprie .ſ. illud mobile p q͛ menſuramus moras, motũ fuit alicubi vbi nõ eſt,& mouebit̃ alicubi vbi iã nõ eſt. Et ita prius & poſterius in diffinitione tẽporis dicunt partes motus, non temporis.¶Ad annexũ patet quod tempus poteſt eſſe in tempore ſicut pars in toto aut totũ in parte. Nam motus cœli menſurat ſeipſum menſura intrinſeca per motum partiũ ſicut vlna. Annu⁹ enim motus cœli menſuratur per dies tanq̄ per partes intrinſecas, nam.ccclxv.dies faciũt annũ cum ſex ferme horis.¶Ad tertiũ annexũ videantur doct.diſ.xij.ſecundi,quantũ aũt ad propoſitũ ſufficit,dico q͛ licet in primis tribus diebus nõ fuerit primũ mobile, q͛ primũ tertio die creatũ eſt, tñ fuit aliquid ſupplens vicẽ eius.ſ.nubes lucida mota circularit̃ circa terrã, & ex motu ſuo cauſabat diem & noctẽ. Tempus non menſurat̃ ſecundũ ſe totum, ſed ſecundum partes.

Ad.III. dicitur q͛ Ariſt.non voluit,negare q͛n tempus ſit res illa quę eſt motus ſeu primum mobile,ſed q͛a ſit alia ratio temporis & alia ratio motus.¶Vñ aduerte pro regula, q͛ Ariſtoteli non ſufficit q͛ extrema ſupponãt pro eodẽ, ſed quia ea quę ſunt per accidens,ſunt relinquenda ab arte, ideo non admittit ea,niſi quę per ſe inſunt,& illam regulam ponit Nyphus hic,& ita ſolum vult,ſpheram ſub ratione, ſphęrę aut motus non eſſe tempus. Et quod hoc ſit verum,patet primo ex eo quia antiqui dicebant vltimam ſpherã eſſe tempus ratione cõtinentię, & in hoc bene iudicauit ſtultã eſſe opi. Ariſtot.quia ratio temporis non eſt continere,ſed menſurare, ſecundo patet ex Themiſtio,qui int̃ peripatheticos obtinet principatum, is in paraphraſi.T.C.99.ait tempus & motum eſſe idem re ſeu ſubiecto, & differre diffinitione.Et ita voluit Ariſt. tempus non eſſe abſolute motũ vel ſpherã,ſed quia ſuperaddit actum animæ diſcernentis partes motus. Tertio patet ex eo,quia hoc dixit Ariſt.quando inquiſiuit diffinitionẽ tẽporis, vnde non mirum, q͛ negauit tempus eſſe motum aut ſpherã.ſ.diffinitiue.¶Ad Auguſtinũ dicit Greg.Arim.cum diſputat aduerſus alios,quod Auguſtinus hic ſupponit motũ eſſe diſtinctũ a mobili, & tunc probat quod nõ ſit motus, quia diem deus poſſet facere in hora.¶Ad illud de Ioſue & rota figuli poteſt adaptari ſolutio eiuſdem Greg.dicentis ſecundũ Aug.c.15. Tempus accipi dupliciť proprie & cõmuniter.Cõmuniter ſit quilibet motus menſuratus ſecundũ prius & poſterius, proprie ſit motus corporũ cœleſtium.¶Ego vero reſpondeo ad Auguſti. primo q͛ ipſe in illo libro per omnia ferme capita ſolum diſputat, & ita inquiſitiue procedit, propterea non ita innitendũ eſt dictis ſuis ibidem, cum ponantur Arguitiue.¶Secundo dico q͛ Aug, non negauit motũ corporis eſſe tempus,ſed quia nõ ſit cõplectiua ratio temporis, eo q͛ illa ſit in anima, vnde frequenter ponit tempus eſſe in anima vt patet c.18.c.21.c.8. q͛uis ſemper videat̃ ſuſpenſiue loqui, vnde cum differentias temporis enumeraſſet.ſ. pręteritũ,pręſens, & futurũ ait hęc tria ĩ anima ſunt ¶Ad Com̃ dicitur primo q͛ tempus eſt accidẽs motus, non accidens inheſionis,ſed contingentię, & q͛a ratio temporis accidit rationi motus. Ad alterũ dico ſicut ad Ariſto. tempus non eſt motus.ſ.abſolute ſeu per ſe,ſed per ſe eſt numerus motus.

Ad.IIII.dico quod loquẽdo de rigore ſermonis & prędicatione dicente hoc eſt hoc, dies eſt annus, hoc eſt res quę eſt dies, eſt res quę eſt annus, clare reperies apud Io. Maioris amœni ingenij doctorẽ diſ. 15.q. 3.quarti. At quia verba ſunt accipiẽda in ſenſu quo fiunt, & ſermo rei debet eſſe ſubiectus ſecundũ Hylarium, ideo quia ſenſus eſt loquentiũ annus eſt maior die.i.citius cœlũ perficit curſum ſuum ſemel circa terram q̃ trecenties & ſexagies, ſic ille vixit per annũ.i.vixit quouſq̄ ſol toties reuolutus eſt circa terram.¶Ad confirmationẽ dico illã res quę eſt dies eſt nox, maxime nobis & antipodibus, ſed ratiõe connotati non, quia dies connotat ſolẽ ferri ſuper hemiſpherio noſtro nox connotat ſolem ferri infra hemiſperiũ noſtrũ, ita etiã de die veneris & paſchę, in re & ſignificato materiali ſunt idem, ſed non in formali, & ſenſu loquentiũ, quia dies paſchę eſt pręciſe quando ſol illam habet reuolutionẽ circa terrã, & pręcedens eſt alterius diei & ſimilit̃ ſequẽs. ¶Ad ſecundã confirmationẽ concedo identice & realiter tempus eſſe velox vel tardum, & quod Ariſt.negauit, dico ſicut in tertia. Tempus non eſt per ſe velox vel tardum, aut non eſt de ratione eius formali, q͛ ſit velox vel tardum ſed ſolum q͛ ſit breue vel longum.¶Ad vltimum concedit M.Io.Dullaert q͛ primum mobile poteſt moueri in tempore extrinſeco.quia per motum horologij de nocte ego poſſum certificari de quantitate motus cœli, iam enim quia pulſat.12.ſatis ſcio ſolem eſſe in angulo noctis. Corollarium ſit motus inferior poteſt menſurare motum ſuperiorem, licet ſatis improprie dicit G. Ocham, & hoc ſolum eſt quo ad nos, non via naturæ.¶Potes dicere primum mobile moueri in tempore & menſurari menſura intrinſeca ſuarum partium, & ſic diſtinguitur a tempore menſurante, ſicut totum a parte, vide art.1.

Marginalia: Nyphus — Themiſt. — Arimin. — Io.Maio. — Hylarius. — Ariſtot. — Dullaert. — Ocham.

Quarti phyſicorum finis
12. Decembris

PHYSICARVM ACROASVM ARIST. LIBER QVINTVS.

De ſpeciebus motus per ſe. Cap. I.

Pars pria de motu ꝑſe & p accidens.
1 Diuiſio mobilis.

SORVM aũt quę mutanť aliud per accidẽs mutatur, veluti cũ am= 1
bulare muſicũ dicimus, quia id ambulat cui accidit muſicũ eſſe. Ali
ud ex eo quia ſi huius aliquid mutať ſimpliciter diciť mutari, vt ea
quę per partes mutari dicunť. Corpus ẽm ſanať, quia oculus aut pe=
ctus ſanatur. Hęc vero partes totius corporis ſunt, at eſt aliqd quod
neq; per accidens mouetur, neq; ex eo quia aliquid ipſius mouetur,
ſed quare ipſum primo mouent, atq; hoc eſt id qđ per ſe mobile eſt.
Eſt aũt aliud in alio motu vt alterabile, & alterabilis ſanabile aut ca
2 lefactibile. ¶ Similis eſt & in eo quod mouet diuiſio, aliud ẽm per 2
Diuiſio accidens mouet, aliud parte quia ipſius aliquid mouet, aliud per ſe
motiui. primo, vt medicus quidẽ ſanat, manus aũt percutit. ¶ Cum aũt ſit qppiã quod primo mouet, 3
3 Cõcluſio. & quippiã quod mouetur, & tempus in quo, & pręter hęc id ex quo, & id ad quod. Oĩs namq;
motus ex quopiã in quippiã eſt. Aliud eſt ẽm id quod primo moueť, & in qđ, atq; ex quo mo=
uetur, veluti lignũ & calidũ, atq; frigidũ, quorũ aliud eſt quid, aliud ad quod, aliud ex quo mo
4 uetur. ¶ Patet motũ in ligno eſſe, & non in forma, neq; ẽm forma, neq; locus, neq; etiã ipſum
Cõcluſio. tm̃ mouet, aut mouetur. Sed eſt id quod mouet, & id quod moueť, & id ad quod moueť. ¶ Mu 4
5 Cõcluſio. tatio namq; magis ab eo ad quod eſt, ꝙ ab eo ex quo nunc nuncupať. Quapropter corruptio
mutatio eſt ad id quod non eſt, & ſi id quod corrũpiť ex ente mutatur, & generatio ad ens eſt
mutatio, & ſi id qđ generať ex non ente mutať. Quid igitur eſt motus prius eſt dictũ, forma 5
aũt, & affectus & locus ad quę mouenť ea quę ſubeunt motũ, immobilia ſunt, veluti ſciẽtia, &
6 caliditas. ¶ Dubitauerit tñ quiſpiã, ſi affectus ſunt motus. Albedo aũt eſt affectus, ad motũ ẽm
Cõcluſio. erit mutatio, at fortaſſe non albedo eſt motus, ſed dealbatio. ¶ Eſt aũt & in illis id quod eſt per
7 Diuiſio accidens, & id quod eſt per partẽ atq; per aliud, & id etiã quod primo, & non per aliud eſt. Id
ẽm quod dealbať ad id quidẽ quod intelligiť mutať per accidens. Colori ẽm accidit vt intelli
gatur ad colorẽ aũt, quia albũ pars eſt coloris & in Europã, quia Athenę pars ſunt Europę, ad
Epilogus. colorẽ aũt albũ per ſe patet igiť quõ per ſe quippiã moueť, & per accidẽs, ac per illud, & quõ
idẽ primũ eſt in mouente, & in ſubeunte motũ, & motũ non in forma, ſed in eo quod moueť,
8 in ipſoq; mobili actu. ¶ Mutatio igiť ea quę eſt per accidẽs omittať eſt ẽm in oĩbus, & ſemper 6
Cõcluſio. ac oĩm. ¶ Ea vero quę non per accidẽs eſt non in oĩbus eſt ſed in cõtrarijs & in medijs & in cõ
9 Cõcluſio. tradictiõe, cuius fides eſt ex inductiõe. ¶ Fit aũt e medio mutatio, vtiť ẽm ipſo vt cõtrario ad
10 vtrũq;. Eſt enim mediũ quodãmodo ipſa extrema. Qua ꝓpter & hoc ad illa & ad hoc contra=
Tacite ſol uit obie= ctionem. ria quodãmodo dicunť, ceu media fidiũ grauis ad vltimã diciť, & acuta ad primã, fuſcum eti
am album ad nigrum dicitur & nigrum ad album.

Scđa pars de mutati one. CVm aũt oĩs mutatio e quopiã ſit ad quippiã, vt ipſum quoq; nomen ſignificat quo 7
rum aliud prius aliud poſterius eſt. Id quod mutať mutari quatuor modis poteſt, aut
enim e ſubiecto ad ſubiectũ, aut e non ſubiecto ad non ſubiectũ, aut e non ſubiecto
11 ad ſubiectũ, aut e ſubiecto ad non ſubiectũ mutať. Dico aũt id ſubiectũ quod affir=
Suppoſi= tio. matione ſignificatur. ¶ Quare ex dictis tres mutationes eſſe neceſſe eſt eam quę e
ſubiecto eſt ad ſubiectũ & eam quę e ſubiecto ad non ſubiectũ & eam quę e non ſubiecto eſt
12 Suppoſi= tio ſcđa. ad ſubiectũ. Ea nãq; quę eſt e non ſubiecto ad non ſubiectũ, non eſt mutatio qa per oppoſiti
onem non eſt, neq; enim cõtraria, neq; cõtradictoria eſt. ¶ Ea igitur mutatio quę per contra=
13 Cõcluſio. dictionẽ e non ſubiecto non eſt ad ſubiectũ generatio eſt, alia ſimplex quę eſt ſimpliciter, alia
quędã quę eſt cuiuſdam, velut ea quidẽ quę e non albo ad albũ huius eſt generatio. Ea vero ꝙ
14 Cõcluſio. eſt ex eo ꝙ non eſt ſimpliciter ad ſubſtantiã generatio ſimpliciter eſt, qua quidem ſimpliciter
Diuiſio fieri & non aliquid fieri dicimus. ¶ Ea vero quę ad non ſubiectũ eſt ex ſubiecto corruptio eſt
15 Cõcluſio. ſimpliciter quidẽ, ea quę eſt e ſubſtantia ad ipſum non eſſe. Quędã aũt ea quę eſt ad negati=
onem oppoſitam, vt in generatione eſt dictum. ¶ Si igitur id quod non eſt multis dicitur mo 8
16 Diſtictio. dis, & neq; id moueri poteſt, quod in cõpoſitione diuiſioneq; conſiſtit, neq; id quod eſt poten
tia, quod quidẽ ei opponiť quod eſt ſimpliciť, nam id quidẽ quod eſt non albũ, aut non bonũ,
moueri per accidens poteſt. Eſſe enim id homo poteſt, quod eſt non albũ. Id aũt quod non hoc
ſimpliciter eſt nullo pacto moueri poteſt, fieri enim non poteſt, vt id quod non eſt moueatur.

¶Impoſſibile eſt profecto generationem eſſe motū id em̄ quod haud eſt generat̃.Nam etſi ꝙ 17 Cōcluſio
maxime per accidens generat̃ vere tamen de eo quod ſimplicit̃ generatur id dici poteſt: ipm̄ ꝓbat̃ pri
inquā id eſſe:quod haud eſt.Simili ſane modo fieri etiam nequit:vt ipſum idē quieſcat. Hęc mo
igitur difficilia accidūt huic moueri inquā id quod nō eſt:& ſi omne quod mouet̃ in loco ſit: Secundo
id aūt quod nō eſt in loco non ſit:erit enim alicubi id profecto quod haud eſt nō mouet̃.¶Ne 18 Cōcluſio
qꝫ ergo corruptio motus eſt motui nanqꝫ motus cōtrarius eſt:aut quies .At corruptio contra=
9 riū eſt generationi.¶Cum aūt omnis motus ſit quędā mutatio:tres vero ſunt mutationes: q̄s 19 Cōcluſio
diximus.Quarū duę quę in contradictione conſiſtunt.generatio inquā atqꝫ corruptio:motus corollaria
nō ſint vt oſtendimus:motū eam eſſe ſolum mutationē neceſſe eſt:qua e ſubiecto ad ſubiectū
accedit̃.Subiecta vero aut cōtraria ſunt aut media Etenim priuatio ponat̃ contrariū,atqꝫ nu=
dum:& album ac nigrū affirmatione ſignificantur Tertia ps de ſpeciebus mot⁹

10 Si igitur prędicamenta diuiſa ſint:& aliud ſit ſubſtantia aliud quātitas:aliud qualitas
aliud vbi:aliud ad aliquid,aliud actio,aliud paſſio tres eſſe motus neceſſe eſt quanti
tatis qualitatis & loci.¶Subſtantia vero motus nō eſt,ꝓpterea ꝙ nihil ſubſtantię cō= 20 Cōcluſio
trariū eſt.¶At neqꝫ in hiſce quę ſunt ad aliquid altero em̄ ſubeūte mutationē :alterū
mutationē non ſubiens vere dici pōt:quare motus ipſorum per accidens eſt.¶Neqꝫ 21 Cōcluſio
item agentis eſt motus ac patientis:neqꝫ mouentis ac eius quod mouet̃ quia motus nō eſt mo=
11 tus,neqꝫ generationis eſt generatio neqꝫ omnino mutationis mutatio.¶Motus.n. dupliciter 22 Cōcluſio
motus eſſe pōt,aut vt ſubiecti vt hō mouet̃,quia ex albo in nigrū mutat̃.Et motus ne igit̃ hoc 23
modo aut calefit,aut frigefit,aut mutat locū:aut accreſcit aut decreſcit.At hoc fieri neqt.mu diſtinctio
tatio nāqꝫ non ſubit rōnem ſubiecto.Aut hoc ipſo:quod aliquod aliud ſubiectū ex vna muta= mēbrū primum
12 tione ad aliam mutationis ſpeciem:perinde vt homo ex ęgritudine ad ſanitatem mutat̃. ¶At Secunda
neqꝫ hoc eſſe poteſt niſi per accidēs,hic enim motus ex alia forma in aliam eſt mutatio,& ge= 24
neratio & corruptio modo eodem,hoc excepto,has quidem ad ſic oppoſita eſſe:motū autē nō Cōcluſio
ſimiliter.Simul igitur in morbum e ſanitate mutat̃,& ex hac ipſa mutatione ad aliā.Patet igi rō prima
tur cū ęgrotauerit,ad quāuis fore mutatū,Quieſcere nanqꝫ poteſt.Et inſuper nō ad q̄uis ſem Secunda
per:& illam:ex aliquo nimirū in aliquod aliud erit. Quare & oppoſita ſanatio erit. non ergo
motus eſt motus.niſi per accidens,velut ſi e recordatione in obliuionem mutat̃,quia cui illud
13 ineſt:id interdum in ſcientiam interdū in ſanitatem mutat̃.Pręterea ſi mutationis eſt mutatio Tertia
generationiſqꝫ generatio:in infinitū erit abitio,neceſſe eſt autem & priorem eſſe:ſi poſteri=
or erit veluti ſi generatio ſimplex aliquando fiebat & ipſum fiens fiebat. Quare nō dum erat
fiens ſimpliciter:ſed aliquod fiens,atqꝫ iam fiens:& hoc rurſus aliquando fiebat.Quare non
14 dum erat tūc fiens.Cum aūt infinitorū primū quicqꝫ non ſit.Primū ipſum nō erit.Quare ne= 25
qꝫ id erit quod heret.Impoſſibile eſt igit̃ generari quicqꝫ moueri aut mutari.¶Pręterea eiuſ Cōcluſio
dē eſt contrarius motus:& quies inſuper:& generatio atqꝫ corruptio.Quare ipſum fiens tūc ꝓbat̃ primo
corrumpit̃ cū ſit fiens:neqꝫ enim ſtatim fiens neqꝫ poſterius, ſit enim oportet id quod corrū=
15 pitur.¶Pręterea & ei quod generat̃:& ei quod mutat̃ materiam ſubeſſe oportet. Erit igitur Secundo
vt alterabile corpus eſt:aut anima ſic aliquid id quod fit motus vel generatio.Et aliquid rur= Tertio Quarto
16 ſus ad quod mouent̃.¶Oportet enim huius ex hoc ad hoc motū aliquid eſſe:non motū vel ge= Quinto
nerationē.Et inſuper quo pacto erit:¶Non em̄ generatio perceptiōis erit perceptio. Quare
17 neqꝫ generationis erit generatio,neqꝫ quędam cuiuſdam.¶Pręterea ſi tres mutationis ſpeci=
es ſunt,ſubiectam naturam harum aliquā eſſe.& ea in quę mouent̃ neceſſe eſt. Veluti lationē
alterari aut ferri neceſſe eſt,oīno aūt cum omne quod mouet̃ trifariam moueat̃,aut quia per
accidens mouet̃,aut quia pars aliqua mouet̃, aut quia per ſe mouetur per accidens dumtaxat
mutari mutatio poteſt. Veluti ſi is qui ſanatur currit vel diſcit.At eam quę eſt per accidens iā 26
18 dudum omiſimus.¶Cum autem neqꝫ ī ſubſtātia: neqꝫ in relatione neqꝫ in actione paſſioneue Cōcluſio
ſit motus,reſtat in qualitate quantitate ac vbi tantū modo motū eſſe.In vno quoqꝫ nanqꝫ iſto= principal̃ ꝓbatur
rum cōtrarietas eſt.Is igitur motus:qui in qualitate eſt alteratio ſit:hoc enim cōmune nomen Noīa motuum
poſitum eſt:atqꝫ qualitatem nō eam dico,quę in ſubſtantia eſt.Eſt enim & differentia quali=
tas:ſed eam quę eſt paſſiua qua quippiam pati dicit̃,aut impoſſibile eſſe.Is autē qui eſt in quā= Accretio
titate: cōi quidem nomine caret:habet aūt earū partium in quas diffundit̃ nomina,quarū alte augmēta-
ra accretio,alia decretio nūcupatur,Ea quidem qua ad perfectā accedit̃ magnitudinē accre= tio,decre-
tio.Ea vero qua ex hac receditur decretio.At is qui eſt in loco & cōmuni nomine caret & ꝓ= tio,dimi-
prio,latio aut cōmuni nomine nuncupet̃,quamqꝫ ea ſola proprie ferri dicunt̃,in quibus cum nutio

27 mutant locum non eſt ſitum ſtare:& quę loco ſeipſa nō mouerit. ¶Mutatio aūt ea quę eſt ea= 19
Inſtantia dem in forma ad magis ac minus tale:alteratio eſt. Ea namq; mutatio qua ex cōtrario ad con=
Reſpōſio trariū itur:aut ſimpl'r aut aliqua ex parte motus nimirū eſt: nā ſi ad minus tale acceditur ad cō
autoritas trariū ſi ad magis vt ex cōtrario in ipſum mutari diceť. Nihil em̄ intereſt aliqua ex parte quip piam an abſolute muteť. Attamen aliqua ex parte eſſe ipſa cōtraria oportebit. Eſt aūt ex eo ma 20
28 gis minuſue tale:quia plus aut minus ineſt contrarij:& non ineſt. Ex his igitur quę dicta ſunt
diſtinctio patet motus has tres ſolas eſſe mutationes. ¶Eſt autem immobile & id quod moueri nō poteſt: & id quod multo in tempore vix moueť:aut id quod tarde admodū incipit: & id inſuper qđ
Epilogus aptum eſt quidem vt moueať moueri q; poteſt non tamen tūc cū eſt aptū moueri:& vbi & quē admodum eſt aptū moueť:quod quidem ſolū immobiliū quieſcere dico. Eſt enim motus con= traria quies. Quare fit vt ipſa ſit priuatio ſuſceptiui. Quid igitur eſt motus: & quid quies:& 21
quot ſunt mutationes:& quot motus per ea quę diximus perſpicuū iam euaſit

Explanatio tex.

¶Hoc quinto libro phyſicorum agit P. de partibus ſubiectiuis motus vnitate ac contrarietate motuū.

I. Aliquid dicitur mutari tripliciter. ſ. per accidens, per partem, & perſe, & hoc fit aliud & aliud in alia ſpecie mutationis ſecundū quas diuidi poteſt.

II. Mouentium aliud mouet per accidens, aliud per partem, aliud per ſe.

III. Quinq; ſunt in motu. ſ. mouens mobile, temp⁹ terminus a quo & terminus ad quem: declarat exemplo in calefactione

IIII. Motus eſt in mobili & nō in termino ad quē. ꝓbatur quia motus eſt in illo quod moueť.

V. Motus magis denominať a termino ad quem/ quam a quo

VI. Forma ad quam: nō eſt mot⁹ ſicut caliditas: ſed calefactio eſt motus.

VII. Terminus ad quem eſt triplex. ſ. ſecundū accidens, ſecundū partem, & per ſe.

VIII. Ea quę ſunt per accidens ſunt dimittenda ab arte: quia indeterminata & infinita vni accidunt, & ars non eſt de infinitis

IX. Illa quę pertinent ad mutationē per ſe ſunt hic determinanda. ꝓbatur quia illa ſunt finita, cum nō quodlibet muteť in quodlibet, ſed determinatū de contrario in mediū vel contrarium, aut contradictorium

X. Mediū comparatū alteri extremorū obtinet vicem contrarij: Igitur mutatio pōt fieri ab extremo in medium.

XI. Omnis mutatio eſt e quodam in quoddam, patet ex vi nominis

XII. Quattuor modis imaginamur aliquid mutari. ſ. aut de ſubiecto in ſubiectum, aut e nō ſubiecto in nō ſubiectū, aut e non ſubiecto in ſubiectū aut e ſubiecto in non ſubiectum: ſubiectum dicitur affirmatiue.

XIII. Tantū tribus modis fit mutatio, nam de nō ſubiecto in nō ſubiectum nō eſt mutatio

XIIII. Mutatio a nō ſubiecto in ſubiectū eſt generatio: quę eſt duplex ſ. ſubſtantialis & accidentalis ſimpliciter & ſecundum quid

XV. Mutatio de ſubiecto in nō ſubiectum eſt corruptio: & eſt duplex vt generatio.

XVI. Non ens diciť tripliciter. Primo falſum diciť non ens in ꝓpoſitionibus. Secundo q; non eſt actu/ ſed potētia. Tertio qđ nō eſt ens tale, & illud eſt nō ens ſecundū quid, vt nō album. Et illud quod eſt nō ens primo & ſecundo modo nō moueť ſed non ens tertio modo mouetur per accidens

XVII. Generatio nō eſt motus, ꝓbatur quia quod mouetur eſt, quod generať nō eſt, ergo quod generatur nō mouetur. Secūdo omne q; moueť eſt in loco quod generatur non eſt in loco ergo quod generať non mouetur

XVIII. Corruptio nō eſt motus. patet quia motui ſolū contrariatur motus aut quies.

XIX. Ergo ſolū mutatio quæ eſt de ſubiecto in ſubiectū eſt motus. patet inductiue ex prioribus.

XX. Ad ſubſtantiam non eſt per ſe motus, ꝓbatur quia motus eſt de contrario in contrariū, ſubſtantię nihil eſt contrarium

XXI. Ad aliquid non eſt per ſe motus, ꝓbatur quia mouentur per accidens/ quod vnum muteťur altero mutato.

XXII. Ad actionem & paſſionem nō eſt per ſe motus, ꝓbatur quia motus nō eſt motus, nec mutationis mutatio.

XXIII. Motus eſſe motū poteſt dupliciter intelligi Primo quod ſit eius vt ſubiecti, ſecundo qđ ſit eius vt termini

XXIIII. Motus nō poteſt eſſe motus vt termini, ꝓbatur primo quia motus fit de contrario in contrarium, & ſi vnus motus eſſet terminus alterius, tunc mobile ſimul & ſemel moueretur motibus contrarijs, & ſic ſimul ęgrotaret & eſſet ſanus hō, ꝓbatur ſecundo quia motus eſt ex quodam in quoddam, & ſic oporteret idem ſecundū oppoſita continue moueri, vt ex recordatione in obliuionē, & econtrá, quod nō fit, quia aliquando mutatur ad ſcientiam. Tertio quia ſic eſſet ꝓceſſus in infinitum in motibus, vt ſi generatiōis ſit generatio, tūc prima non eſt completa ſine ſecunda, nec ſecūda ſine tertia, & ſic in infinitum.

XXV. Motus nō eſt per ſe ſubiectū motus. ꝓbatur primo quia motus nō eſt ſubiectū quietis, ergo non eſt ſubiectū motus, quia priuatiuę oppoſita habent fieri circa idem. Secundo quia in omni motu oportet aliquid ſubijci, ergo ſi motus eſſet ſubiectū motus, tunc ille haberet aliud ſubiectū, & ſic eſſet ꝓceſſus in infinitū in ſubiectis motuū. Tertio illud eſt ſubiectum motus, quod moueť, motus nō mouetur ergo, Quarto doctrina nō eſt ſubiecta doctrinę ergo nec motus eſt ſubiectū mot⁹. Quinto cū ſint tres ſpecies motus nulla videtur eſſe ſubiectum alterius.

XXVI. Ad quātitatem, qualitatem, & vbi eſt per ſe motus, ꝓbatur in vnoquoq; horū prędicamentorū eſt contrarietas ſufficiens ad motū. Secundo quia illa prędicamenta poſſunt eſſe per ſe terminus motus, diciť autem motus ad qualitatē paſſibilem alte

ratio ad quantitatem augmentatio vel diminutio, & ad vbi latio, ſeu loci mutatio

XXVII. Sed contra aliquis motus eſt de minus in magis vt intentio, ergo nō omnis eſt in cōtrarium, Reſpondet ꝙ nō omnis motus eſt in contrariū ſimpliciter, ſed ſecundum quid aliqn̄: ſicut qn̄ de minus albo fit magis album, minus albū habebat plus de nigredine, & maius minus, & ſic adhuc fit motus in minus contrariū.

XXVIII. Aliquid dicit̄ immobile tripliciter. Primo quia nō poteſt moueri. Secūdo quod difficulter mouet̄, Tertio quod non mouetur qn̄ & vbi illud moueri natū eſt, Et illud mobile quieſcit.

Annotatio in tex.

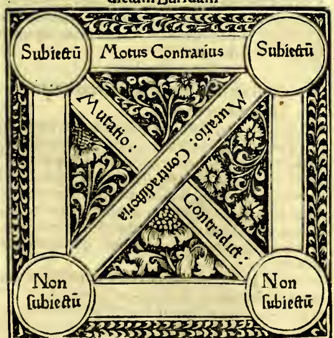
¶In quarto actū fuit de paſſionibus mobilis, quod eſt in loco & tempore, hic incipit agere de partibus & paſſionibus motus. Et primo quidē agit de partibus ſubiectiuis ait venetus, hoc quinto, poſterius aget de partibus quantitatiuis motus in ſexto, Sūt aūt partes ſubiectiuę motus, ſpecies eius eſſentiales. — Venetus

6. Albedo nō eſt motus, ſed albefactio: quia oportet albedinem partim eſſe acquiſitam, partim acquirendam, & ſic partim in actu, partim in potentia, tunc eſt motus, at quando eſt in eſſe quieto & completo non eſt motus.

8. Ea quę ſunt per accidēs ſunt relinquēda ab arte in ſpeciali, tn̄ in generali poſſunt tractari in ſcientijs, Et nota ꝙ Ariſt. vult illud ꝙ mouet per partem nō relinquere ab arte, ſicut illud ꝙ eſt per accidens

7. Europa tertia pars terrę zonę habitabilis, vide in epitomate quadruuij

12. Subiectū hic intelligit Buridanus terminū affirmatiue deſignatū: per nō ſubiectum: terminum priuatiue deſignatū. Marſil. aliter explicat de quo in q. Oportet autem terminos mutationis opponi cōtrarie vel cōtradictorie: ideo de non ſubiecto in nō ſubiectum nulla eſt mutatio. Temiſtio concordat dictum Buridani — Buridan⁹ — Themiſt.

tamen cōparando formam ad priuationem ſuā ſemper eſt a cōtradictorio, ſicut dixit: Ariſt. omnē mutationem eſſe de priuatione in habitū.

19. Omnis motus eſt mutatio, at nō econtra, quare nō omne ꝙ mutatur mouetur.

24. Motus nō eſt terminus perſe motus, ſed nihil impedit per accidens: qm̄ ſic generatio eſt terminus alterationis, & illuminatio eſt terminus motus localis luminis

20. Ad ſubſtantiā non eſt motus, quia nihil eſt ei cō contrariū, ſugillant hic Alexandrū, qm̄ dixit qualitates eſſe formas ſubſtantiales elementorū, & eas cōtrariari, intendi & remitti, at de hoc in libro de generatione. — Alexan:

28. Quia qualitas aliqua eſt ſubſtantialis, aliqua accidentalis vt in Categorijs auctoritate Ariſt. tradidimus, docet hic alteratione eſſe in qualitate accidentali

23. Ægidius & alij volunt dare cauſam, quare motus in qualitate appellatur vno nomine, in quantitate duobus, Sed Nyphus oſtendit illas eſſe vanas, nam nomina ad placitū ſunt inſtituta, non ex naturalis ꝓprietatis alluſione, quod plato in Cratillo exiſtimauit, vt in logica meminimus — ægidius — Nyphus — Plato

Q. I.

An ſolum ad tria prędicamenta ſit per ſe motus?

Articulus. I.

Nota. I. (pręſuppoſito eo quod motus accipit quadrupliciter vt dixim⁹ q. 1. tertij) hic motū vſurpari ſtricte, & ſic ē de affirmato ī affirmatū: ſeu de ſubiecto ī ſubiectū, intelligit aūt Marſil. p ſubiectū ens in actu cōpleto. i. qd ſit cōpoſitū ex materia & forma & ita ſubiectum motus hic debet eſſe tale ens, Et ex hoc ſequit̄ generationē non eſſe motū, quia eius ſubiectū eſt materia, quę nō eſt ens in actu, ſimiliter nec corruptio, quia etiam eius ſubiectū eſt materia, Eſt enim ſubiectū tranſmutatiōis, quod manet ante & poſt trāſmutationē idem. ¶Sed aduerte duplex eſt ſubiectū mutationis ſ. Inheſionis & denominationis, Inheſionis eſt illud quod ſubiectiue & realiter mouetur, & ſic ſubiectum etiam alterationis nō eſt ens in actu. Corollariū nullū ſubiectū accidentis eſt totū cōpoſitū, qa ſp inheret vel materię vel formę, vt albedo inhęret corpori, intellectio animę. ¶De nominationis eſt illud quod denominat̄ a mutatione mutari, & ſic Eckardus dicit̄ albefieri, qui eſt ens in actu, & manet idem ante & poſt albefactionem. ¶Aduerte ſecundū Saxo. quod magna eſt diuerſitas denominandi in motu & generatiōe, quia in generatiōe ſubiectū nō dicitur generari, ſed forma vel compoſitū, ſed in motu ſubiectū denominatur moueri rōne partis & nō forma, vt quando producitur forma leonis, nō dicimus materiam generari ſed leonem, in albefactione aūt non dicimus albedinem albefieri, ſed Eckardū. ¶Nota Ariſt. in textu poſuiſſe tres ſpecies mutationis ſ. generationē, corruptionem & motū: Et quattuor ſpecies motus. ſ. alterationem, augmentationē & loci mutationem — Marſil:

Nota. II. Motū eſſe ad aliquod prędicamentum poteſt biuariam intelligi. Vno modo quod ſit ad illā rem quę eſt illius prędicamenti, & ſic ad omnia prędicamenta eſt motus, Nam in augmentatiōe acquiritur maior partialis ſubſtantia, ideo ad ſubſtantiā eſt motus, In alteratiōe acquirit̄ diſſimilis qualitas, diſſimilitudo eſt in ad aliquid &c̄. Alio modo qd ad aliquod prędicamentū ſit motus per ſe, & illud p ſe varie explicatur a varijs. Buridanus & Brux. dicunt eſſe motū perſe, quando propter talē motum — Buridan⁹ — Bruxellen̄

variant dicibilia illius prędicamenti primo et ſimpliciter vel comparatiue, vt ꝓpter calefactionem Eckebertus dicitur calidus. Calidus eſt de tertia ſpecie ꝓlitatis, ¶Dicitur primo quia licet in predicto motu Eckebertus fiat diſſimilis Eckardo, Sed hoc non eſt primo, qm̄ ſi eſſet Eckardus calidus, tūc fieret ei ſimilis, & ita illę relationes non ꝓueniunt primo ex motu, ſed ſolum ſecundario. ¶Dicit̄ ſimpliciter vt in exemplo vbi dicit̄ ſimpliciter calidus ¶Dicit̄ vel cōparatiue, vt ſi ferrū calidū fiat ignitū fit calidius, illa eſt denominatio cōparatiua ad calidum prius. ¶Et ita per ſe eſſet determinatio motus. ¶Alij alias dant deſcriptiones referentes ad ꝓpoſitionem perſe. ſ. motus & termini, ſicut illa eſt vera

Eckius albefactio eſt perſe ad albedinem. ¶Ego dico more meo quāuis nō improbem modū primum, Ad illud prędicamentū eſſe motum perſe, cuius rō formalis includitur in illo motu, vt calefactio eſt ad qualitatem, quia rō formalis qualitatis in genere vel in ſpecie includitur in termino illius motus, Vnde licet iſta qualitas ſit longa, tñ alteratō nō eſt ad eā ſub rōne longitudinis. Ipſa eſt ſimilis, tñ ad eam nō eſt al-

Iſenach teratio ſub rōne ſimilitudinis, & ſic de alijs. ¶Hoc arbitror ſenſiſſe d. Iſenach, cū ponit ad, in iſtis ꝓpoſitionibus eſſe appellatiuū rōnis, vt ad qualitatē eſt perſe mot⁹. i. ad qualitatē ſecundū quod qualitas eſt

Eckius per ſe motus. ¶At ego mallem dicere quod appellatio rōnis veniret a vocula per ſe, quod omnes recentiores cōiter admittunt ad aliquid eſſe motū, Sed ad aliquid non eſſe motū per ſe. ¶Corollariū liquet perſe hic vſurpari Secūdo modo vt diſtinguit̄ contra per accidēs, ex modis recitatis q. 2. ſecundi phyſ, art. 1. Eſt em̄ perſe conditio extremorū, vbi vnum eſt de intellectu alterius

Nota. III. quod motus hic eſt de affirmato in affirmatū. i. quod terminus a quo, & terminus ad quem debent eſſe poſitiui, vnde licet poſſit eſſe terminus ibi priuatiuus tñ debet cū hoc eſſe vn⁹ poſitiu⁹. Exempli gratia in calefactione, terminus ad quem eſt caliditas, terminus a quo eſt duplex, ſ. poſitiuus, & eſt frigiditas quę abijcit̄ & priuatiuus: & eſt nō eſſe caliditatis. ¶Sequitur corollariū quod illuminatio nō eſt motus in hoc quinto, hoc eſt contra Marſ. hic qui dicit ꝙ ſit motus, & ꝙ ſit de contrario in cōtrariū, ſ. a tenebris a priuatione, ad lumen, modo priuatio cōtrariet̄ habitui per Ariſt. in textu. Contra illū ponit̄ corollariū quia quāuis illuminatio ſit de ſubiecto in ſubiectū, vere loquendo de ſubiecto, tñ non eſt de termino poſitiuo ad poſitiuū, ꝙ eſt neceſ-

Themiſt. ſariū vt paraphraſtes hic declarat circa ſubiectū, Ne

Marſil. ꝗ tex. hoc dicit ꝙ aſſumit Marſil. Nam mutatio eſt inter contraria vel cōtradictoria, & ita priuatio & habitus habent ſe ſicut cōtradictoria. ſ. eſſe & nō eſſe ſed motus habet eſſe inter contraria, quę ſunt ſicut eſſe & eſſe, vt in adnotatōnibus ex figura patuit ex

Themiſt. mente Themiſtij, ¶ Sequit̄ ꝙ omnis motus eſt ex quodam in quoddam. De mutatione vero quod fi-

Ockam at ex quodam in quoddam, limitat G. Ocham diſt. 17. q. v. ꝙ verum ſit de mutationibus quę fiunt cum contrario, alias non, vt illuminatio nō fit a quodā Obtenebratio nō fit in quoddam, ratio quia in prima nullū contrariū abijcitur, in ſecunda nullū cōtrarium inducit̄. ¶Tu dic omnē mutationē eſſe a quodam priuatiuo vel poſitiuo in quoddam poſitiuū vel priuatiuū. ¶Corollariū ſequit̄ ad mutationem nō requiri quinqꝫ res diſtinctas, patet de termino a quo generatiōis. ſ. nō eſſe formę, quod nō eſt res, ſed nihil eſt.

Nota. IIII. quod ſatis ex hoc daret quō ad ſubſtantiam nō ſit perſe motus, quāuis em̄ ad ipſum ſit mutatio ſ. creatio, & etiam generatio, non tamen motus, quia ſubiectū non eſt ens in actu, nec ꝓprius terminus eius a quo eſt poſitiuus ſed priuatiuus, licet em̄ in generatione forma pręcedens abijciat̄: tamen illa non eſt ꝓprius terminus a quo generationis: ga generatio eſt progreſſio a non eſſe ad eſſe, Itaqꝫ non eſſe, eſt proprius terminus eius aquo, at de hoc art. ¶Corollariū nō valet dicere ad ſubſtantiā totalem nō eſt per ſe motus, ſed bene ad ſubſtantiam partialē, Ita em̄ dicit d. Vſing. & aliq alij Neoterici: Sed Vſingius contra eū argumentor, quia ad ſubſtantiā partialem eſt perſe motus, & ſubſtantia partialis eſt ſubſtantia per ſe: ergo ad ſubſtantiā eſt motus perſe. Et ſic vn⁹ motus eſſet perſe ad duo prędicamenta, quod eſt abſurdiſſimū, Pręterea quāuis in augmentatione ſemper acquiratur partialis ſubſtantia, at tamen augmētatio nō eſt perſe ad partialem ſubſtantiam, ſed eſt perſe ad maiorē quantitatē, patet hoc qm̄ ſi iſta partialis ſubſtantia nō continuaret̄ viuo quod faceret maioris quantitatis, eius acquiſitio nō diceretur augmentatio. Pręſtat ſcire fundamenta rei de qua loquimur, nam illo bene iacto facile quis aduertit qd conueniat, quid ue repugnet. ¶Sequitur me non ponere diſtinctionem realem predicamentorū, ſicut fecerūt antiqui, nec cucurriſſe ad ſenſum omnino logicū, ſicut fecerunt recentiores ſumus em̄ in ſcientia reali, Sed media via regia inambulauimus & de rebus accepimus ſecundū formales rationes ſecundum quas a nobis intelligūtur, Suntzelius bene quęſiuit Suntzel. illam viam, ſed non inuenit.

Articulus. II.

Concluſio Ad tria prędicamēta dumtaxat eſt per ſe motus, patet auctoritate Ariſt. & eius declaratiōe & aduerte quod perſe melius determinat copulam ꝗ motū, at de hoc art. iiij.

Articulus. III.

Dubium. I. Quę contrarietas requiritur ad motum?

¶Prę mitto. I. qꝺ philoſophi rōem motus ſtricti duplicit̄ nacti ſunt. ſ. penes terminos & penes ſubiectū Penes terminos attenderūt cōtrarietatē, ꝙ termin⁹ a q & ad quē ſint cōtrarij penes ſubiectū, quod illud ſit ens in actu, & hęc ſecunda rō videtur potior, ga Ariſt. penes ſubiectū diffinit motū & mutationem, quia in motu illud eſt ens in actu, quia cōpoſitum, licet ſit ens in potentia ad formam quę motu acquiritur

Prę mitto. II. ſecundū Auer. Com. x. quod licet ſequatur in ſubſtantia nō eſt cōtrarietas, ergo ad eam nō Auer. eſt motus, tamen nō ſequit̄ in ea eſt contrarietas, ergo in ea eſt motus, quia ſola contrarietas terminorū non ſufficit ad motū, ſed requirit̄ ſubiectū ens in actu, Corollariū ſeqꝫ ſecūdū eū, qꝺ ſi materia exiſtēs ſine forma ſubſtantiali calefieret, quod nō eſſet motus ſtricte, ſed mutatio, quia ſubiectum eius nō eſſet in actu. ¶Ad Ariſtot. vero ait quod rō ſua ſit topica & famoſa, ſed non demonſtret. ſ. ſubſtantię nihil

eſt contrariū, ergo ad eam nō eſt motus, quāuis hāc Themiſt. conſequentiā non liceat vertere: verū eſt Themiſt. vult conſequentiā valere. & quod in ſubſtantia ſit contrarietas vt ignis & aquę, ſed vnū nō poſſit immediate tranſmutari in alterū: quia ignis prius mutetur in aerem quam in ignem. At illa poſitio eſt expreſſe cōtra Ariſt. ſcdo de generat. vbi probat quod libet elementum fieri ex quolibet immediate.

Premitto .III. quod cū principia rei naturalis ſint ſubſtantię, & illa ſint contraria. i. Phyſ. ideo & phyſice concedendū eſt ſubſtantię aliquid eſſe contrariū etiam ſtricte: vt q. vi. primi phyſ. adnotauimus: quę volumus habere hic pro repetitis ¶ Sed dico duo primo quod nō ſufficit eſſe contrarietatem quorūcunq; illius prędicamenti: ſed requiritur cōtrarietas Ariſto. terminorū, & ita voluit Ariſt. Subſtantię nihil eſt cō trariū. i. termini proprij mutationis ſubſtātialis nō ſunt contrarij. ſ. non eſſe & eſſe. Contradicūt enim, quatenus contradictio poteſt conuenire rebus, qm̄ proprie omnis oppoſitio rerum eſt contraria ait G. Ockam Ocham. i. par. logicę & alibi meminimus, quis enim dubitat duas formas ſubſtantiales magis eſſe contrarias, quā minorem quantitatē & maiorem, ¶ Dico ſecundo cōtrarietatē illam de qua in prędicamētis & q. illa, vi. diximus etiam non requiri: diſplicet Bruxell. Bruxell. nos aliam dabimus viam, & ꝓpterea

Premitto. IIII. Non attendi hic contrarietatem penes verificationem terminorū de eodem nō ſimul/ Marſil. ſed ſucceſſiue vt Marſil. autumauit, nec penes formas gradualiter. ¶ Sed contrarietas ſufficiens ad motū Ægidius ita ſenſit eſt diſtantia terminorū poſitiuorū incōpoſſibiliū qui tamen apti ſunt ſibi ſuccedere circa ens in actu. Corollariū non requiritur diſtantia maxima ſimpliciter, ſicut patet in intenſo & remiſſo, ſed ſolum quo ad moueri. Corollariū talis ſubſtantia maioris & minoris quātitatis, ſicut eſt intenſi & remiſſi, Ita enim ſe habet terminus ad dimenſionem, ſicut gradus ad intenſionem. ¶ Corollariū in hac contrarietate nō requiritur gradualis diſtantia, nec incompoſſibilitas, quia minor quantitas manet, & additur ei maior in auctione, nec quod agant & patiantur adinuicem ſicut alia contraria, quantitas enim non eſt de numero actiuorū, Sed ſufficit illa diſtātia poſitiua terminorū. ¶ Et ſic diſtinguendo de multiplici contrarietate ſaluabis autoritates hinc inde ſonantes.

Marſil. Premitto. V. quod Marſil. in dubio ſexto verboſitatur plura de contrarietate: ſed quia diſtinguit motū a mobili & ita quia partibus eius repugnat eſſe ſimul, pars vna non contrarietur alteri, Item multa dicit de terminis intrinſecis & extrinſecis ipſi⁹ motus, at demū conuenit nobiſcum Motū eſſe de con Tarta. trario in contrariū, ſ. quo ad diſtantiam terminorū &c. ideo eum nō curemus. ¶ Tartaretus voluit motum eſſe de cōtrario in contrariū, quo ad terminos primos, ſed non cōcomitantes, Termini primi ſunt forma & priuatio, Concomitantes ſunt magis & minus. ¶ At hoc nō recipimus, primo quia priuatio & forma habent ſe vt contradictoria, nō vt cōtraria, & ſunt in mutatione, nō in motu, Porro non eſſet motus ad quantitatē, quia ibi nunquā eſſent primi termini, cum ſolum augmentatio & diminutio ſiat inter maiorem & minorem quantitatem, ita nunquā haberet primos terminos, Nam prima quantitas acquiritur concomitanter in generatione viui, Sed generatio nō eſt motus, ſed mutatio. ¶ Sufficiat nobis illam eſſe contrarietatem. ſ. diſtātiam terminorū, de terminis primis & cōcomitātibus vide art. iiij.

Premitto. VI. quod de qualitate nemo dubitauit/ quin ibi eſſet cōtrarietas, ſed de vbi benefecerūt cō Scotiſte Tartare. trouerſias. ¶ Parrhiſieñ in curſu Scotico & Tarta, ponunt ꝙ vbi paſſiuum ſit terminus motus localis, & quia poteſt acquiri nullo alio nouo acquiſito, ideo ad ipſum eſt motus, & non ad relationem intrinſecus aduenientem, quę nunquā de nouo acquiritur, niſi aliquid prius fuerit acquiſitū in ipſo vel Marſil. alio. ¶ Marſi: dicit motū nō eſſe ad vbi per ſe, quia ſtaret aliquid moueri ſecundum vbi, & tamen omnia alia ſimiliter moueri (vt ſi mundus moueretur motu recto) & tunc non variarentur termini de prędicamento vbi, eo ꝙ ipſum non mutaret locum. ¶ Sed ſi aliquid debet moueri motu nobis Marſil. perceptibili, tunc oportet terminos prędicamenti vbi variari de tali re mota. ¶ Infert Marſil. motum ſimpliciter eſſe ad quantitatem & qualitatē, ſed quo ad noſtrū percipere eſſe etiam in vbi. Non improbo tam patentia. ¶ Nos breuiter dicamus cū Saxo Saxo ne, Sicut in qualitate eſt diſtantia formalis aut gradualis terminorū, in quantitate eſt diſtantia dimenſiua, ita in vbi eſt diſtantia localis ſeu ſitualis duorū locorum inter quę fit motus, & poteſt illa diſtantia ſumi ſecundum lineam rectam, vt in motu grauium & leuium: poteſt etiam ſumi ſecundū chordā/ vt in motu circulari. ¶ Addo quod Herminius in Hermini. categorijs dixit Surſum & deorſum non eſſe loca, ſed quādam quomodo poſitionem loci, Sed iam eſſet motus ad ſitum, ſi ſurſum eſſet poſitio, quia ſitus & poſitio ſunt idē, ¶ Adde ſcdo Ioan. de Iand. Ianduno poſuiſſe vbi eſſe contraria propter virtutes conſeruatiuas locorū contrarias, Sed hoc improbauimus in quarto: & preterea tunc contrarietas nō eſſet per ſe in vbi, ſed ſolum ꝓpter qualitates contrarias, & ita nō eſſet motus per ſe ad vbi. ¶ Addo tertio ꝙ Auer. Auer. primo cœli aſſerit contrarietatem in motu locali eſſe occultā, & manifeſtari per alterationē, Nos contra dicimus eſſe manifeſtiſſimam, quoniam ruſticus nouit triginta eſſe miliaria ab Auguſta ad Friburgum, & nō patet alteratione, ſed ambulatione &c. & ipſe Com. in octauo phyſ. ait contrarietatem primo & per ſe reperiri in loco, quibus premiſſis

Reſpondet quod ad motū requiritur contrarietas quę eſt diſtantia terminorū poſitiuorū adinuicem qui poſſunt ſibi ſuccedere circa idem ſubiectum, ꝙ eſt ens in actu, patet ex prolixa declaratione.

Dubium. II. An generatio ſit motus

Premitto. I. quid ſit generatio de quo. i. de generatione, & quod eſt duplex. ſ. ſubſtantialis & accidentalis de q̄ q. vlt. i. phyſ. dub. & aliqua ī q. vi. dub. i. Saxo ibi. ¶ Adde vnū qꝫ Saxo reputat gn̄ationē accidentis dici ſecundū qd, eo ꝙ ad ea ens ſine addito nō incipiat verificari de aliquo, qui albedo nō ſit ens, qꝛ ſola ſubſtantia ſit ens; At qꝛ nos in categorijs diximus ens eſſe vniuocum, ideo recedimus a Saxone, dicentes generationem accidentis dici ſecundū quid propter imperfectionem accidentis, & nō quia non ſit ens

Pręmitto.II.Generationẽ aliam eſſe partialem,quã partialis forma ſubſtantialis adgeneratur,& eſt augmentatio,Alia vero eſt generatio totalis qñ acquiritur aliqua forma ſubſtantialis tota,quę nõ continuatur alicui formę priori. ¶ Sed adhuc biuariam poteſt capi generatio.Primo large pro omni mutatione per quam ſubſtantia incipit eſſe, & ſic homo dicitur generari.Secũdo proprie,& eſt mutatio per quam aliquid accipit eſſe ex ſubiecto pręſuppoſito ſecundũ ſe totũ vel partem eius formalẽ, vt forma leonis,Leo.Quid ſit fieri ex ſubiecto pręſuppoſito diximus q.vi,primi. ¶Nota quia anima hominis creatur,ideo nec ipſa generatur nec homo, & tamẽ homo nõ creatur,quia aliquid eius pręfuit:ſatis dubium eſt de illa mutatione,aliqui dicunt animã creari,ſed hominẽ generari.hi diſtinguunt totũ a partibus,Alij dicunt hoĩem creari rõne animę, Ego ab
Eckius adoleſcentia dicere ſolitus erã, hanc mutationẽ non eſſe creationem, nec generationẽ, ſed innominatã: de quo nõ eſſet mirandũ,cum Ariſt.nõ poſuerit creationem rerum de nouo.

Ockam Pręmitto.III. G.Ocham eſſe ſingularẽ hic,at tamen aliquid olfacere vetuſtatis,vñ dicit primo quia generatio eſt ſubita, & omnis motus eſt ſucceſſiuus, ideo generatio non eſt motus hic in quinto,dicit ſecundo quod nõ ſolum generatio ſubſtantię nõ eſt motus,ſed nec generatio accidentis dicit tertio totum ꝓprie nõ mutari,ſed generari,ſed ſubiectũ mutetur ad aliam formã,dicit quarto quod in calefactione ſubiectum caliditatis mouetur,caliditas vero nõ mouetur,ſed generatur dicit quinto quod in generatione ſubſtantię nec ſubiectũ nec forma mo-
Tartare, uetur,ſexto dicit Tartaretus. Terminũ generationis bene generari,ſed non mutari,quia illud mutatur ꝙ pręfuit mutationi, & manet poſt eam. Et ita mutatio reſpicit ſubiectũ,generari terminũ.ſed nos inſiſtimus adnotatis articulo primo, ſecundũ quę.

Reſpondet Generatio ſubſtantialis eſt motus vt in tertio,Generatio ſubſtantialis,totalis nõ eſt motus in quinto. Generatio ſubſtantialis partialis eſt motus in quinto, quia eſt augmentatio, Illa tamen generatio nõ eſt per ſe ad ſubſtantiã, ſed ad quãtitatem.Generatio accidentis eſt motus in quinto,quia eſt alteratio,hęc omnia patẽt ex articulo primo notabili primo &.iij. ¶Solet hic moueri dubium an generatio fiat in inſtanti,ſed quia nondũ enucleauimus quid ſit ꝑ : ideo poſtquã in ſexto hoc expediuerimus,In ſeptimo mouebo hoc dubium

Dubium.III.An ipſius motus ſit motus?

Pręmitto ſecundum Ariſto.in textu, titulum dubij biuariam intelligi.ſ.ſubiectiue & terminatiue, Subiectiue ſic quod vnus motus ſit ſubiectum alterius, Terminatiue ſic quod vnus motus terminetur ad alium

Reſpondet quod ipſius motus non eſt alius mot⁹ nec ſubiectiue nec terminatiue perſe.ſed bñ per accidens,ſicut motus localis confricatiuus terminat ad motum calefactiuum , & motus calefactiuus ad nigrefactiuum &c̃ iſtam reſponſionem ſufficienter probat Ariſto.in textu

Articulus.IIII.

Ratio.I.Ad quantitatem nõ eſt perſe motus, ꝓbatur Vbi non eſt contrarietas,nõ eſt perſe motus,In quantitate nõ eſt contrarietas,ergo non eſt motus per ſe minor ꝓbatur per Ariſto.in Categorijs,ſecũdo quia in augmentatõe quantitates nõ diſtant ſpecie,ſed cõtraria differunt ſpecie ex.10.metaphyſ. qa ſub eodem genere maxime diſtant, tertio quia contraria ſe mutuo expellunt atq; corrumpunt, Primo de generatione,quantitas non eſt de genere actiuorũ,quarto quantitas nõ ſuſcipit magis & minus,ergo vna nõ contrariatẽ alteri, tenet illatio, quia magis & minus ꝓueniunt ex permiſtione cõtrarij, Similia poſſunt adduci de vbi

Secunda Ad ſubſtantiã eſt perſe motus,primo ꝓbatur quia aſſignatẽ generatio ſpecies motus in poſtpredicamẽtis,Secũdo qa augmẽtatio eſt motus per ſe, & augmentatio eſt ad ſubſtantiã partialem,ergo ad ſubſtantiã partialem eſt perſe motus. Tertio iterum probatur de generatione,quia in ſubſtantia eſt contrarietas formę abijciendę & formę introducendę,& illę duę formę plus contrariantẽ, quã minor & maior quantitas,ergo in ſubſtantia eſt proprie cõtrarietas,& per cõſequens motus per rationẽ Ariſt. ¶Si reſpondendo dicis quod proprius terminus a quo generationis eſt non eſſe,& non forma abijcienda, ¶Contra ergo ad qualitatẽ nõ eſt per ſe motus,probo ſequelam, quia in calefactione pariformiter dicam,quod eius terminus a quo proprius ſit non eſſe caliditatis.

Terminus a ꝗ
- Gñatõis
  - priuatiuus nõ eſſe
  - poſitiu⁹ forma abijciẽda
- Calefactõis
  - priuatiuus nõ eſſe
  - poſitiu⁹ frigiditas expellenda

Tertia Ad qualitatem nõ eſt perſe motus, ꝓbatur quia ſubiectũ motus debet eſſe ens in actu,ſed ſubiectum calefactionis non eſt ens in actu:ergo, minor ꝓbatur quia ſubiectũ eius eſt materia: forma enim non calefit,ſed materia nõ eſt ens in actu ſic loquẽdo:quia etiam ipſa eſt ſubiectũ generationis. ¶Si dixeris,Verum eſſe ſubiectũ calefactionis .ſ. inherentię non eſſe ens in actu: tamen ſubiectũ denominationis ſit ens in actu.ſ.ipſum totum. ¶Contra etiã ſubiectũ denominatõis etiã in generatiõe eſt ens in actu:quia leo dicitur generari,& leo eſt ens in actu: Ergo concluſiue idem eſt ſubiectũ inheſionis in generatione & alteratiõe,& ſimiliter idem eſt ſubiectum denominatiõis,& per cõſequẽs ambo vel neutrum ſunt motus. ¶Confirmatẽ quia illud ꝙ generatur eſt,ergo ariſt. male probauit generationem nõ eſſe motũ,Item generatio nõ eſt ſine alteratione

Quarta Ad aliquid eſt per ſe mot⁹, ꝓbatur primo quia ad albedinẽ eſt ꝑ ſe motus,albedo eſt ad aliqd & ſimiliter eſt poſitio &c̃,ergo ad aliquid eſt per ſe motus.Secũdo quia ſanatio eſt per ſe motus.v. phyſi.& ſanatio eſt ad aliquid.vij.phyſ.ergo ad aliquid eſt per ſe motus, Tertio aſſimilatio eſt per ſe motus & aſſimilatio eſt perſe ad ad aliquid, ergo ad ad aliquid eſt perſe motus. Quarto ad motũ perſe , variantur dicibilia ad aliquid perſe, ergo ad ad aliquid eſt motus perſe, tenet conſequentia per deſcriptionem Buridani & aliorũ explicantiũ ad quod predi- Buridan⁹
camentũ ſit motus perſe

Reſpondet ad primā quod illę probationes omnes currunt de cōtrarietate ſtricte capta actiuitatis hic vſurpatˀ contrarietas pro diſtantia terminorum &c̄.vt vides dubio.1.

Ad.II. negatur aſſumptū. Ad primā probationē dico ibi motū captū large. Ad ſecundā diſtinguo conſequens, aut per ſe determinat motū, ſic cōcedo, vel copulā. ſic nego conſequens & cōſequentiā, & ratio eſt quia determinationes illę non debent ingredi concluſionē, vt in fine ſecūdi priorū docuimus regula quarta. ¶ Si vero in minori addideris per ſe ſic, augmentatio eſt ad ſubſtantiā partialē per ſe, ſic nego vt in art.1.diximus not.4. ¶ Ad tertiā dico q̄d ſi volumus recurrere ad ſubiectū, tūc ſtatim habem⁹ cur generatio non ſit motus, cum ſubiectū eius nō ſit ens in actu, & alteratio eſt motus. &c̄. Si vero volumus inſiſtere cōtrarietati, tunc certe illa ratio eſt difficillima, & moderni quod meminerim eam nō tangunt, tn̄ perſeuerando in declaratiōe data.4.notab.art.1.dicit Nyphus, quod potentia formę ad eſſe (quā Albertus diceret inchoationē, nos eius priuationē) in motu cōpatiˀ ſecū cōtrariū per ſe, ſed in generatione ſolū concomitatˀ per accidens. Occaſione cuius tam cōtrariū q̄ illa priuatio dicunˀ terminus a quo, ſed in mutatione ſolū priuatio dicitˀ terminus a quo, & hoc liquet ex eorū diffinitionibus, proprius ergo terminus & primus a quo, in generatiōe eſt non eſſe illius formę, & accidit quod eſt alia forma in materia abijcienda, proprius aūt terminus calefactionis & primus eſt frigiditas, non primus eſt minor caliditas. Nyphus Albertus

Ad.III. dico ſolutionē datā eſſe bonā, & ad replicam dico licet ſubiectū denominationis in generatione ſit ens in actu, q̄ denominatˀ generari, ſicut leo, non tn̄ ſubiectū tranſmutatiōis, quod patet ex duobus. Primo quia leo non dicitˀ tranſmutatus, licet ſit genitus, materia tn̄ eius bene dicitˀ tranſmutata. Secūdo q̄a leo non fuit ante tranſmutationē, modo ſubiectū tranſmutatiōis manet ante & poſt tranſmutationē, primo phyſ. Sed in alteratione ſubiectū eius denominationis, vere dicitˀ tranſmutari, & manet ens in actu ante & poſt alterationē, ergo non eſt ſimile de generatiōe & alteratiōe. ¶ Ad annexum dico, quod non voluit Ariſt. quod generatˀ, ſimpliciter non eſſe, ſed quia voluit oſtendere generationē non eſſe motū, quia eius ſubiectū nō eſt ens in actu, dixit q̄ gn̄atˀ.ſ.ſubiectiue, non eſt.i.non eſt ens in actu. ¶ Ad aliud annexū dicit Burid. generationē concomitatˀ motus per ſe.ſ.alteratio, ſed non eſt motus per ſe. Buridan⁹

Ad.IIII. Primo negatur conſequentia ſicut in probatione rationis ſecūdę diximus, bene ꝓbat ad ad aliquid eſſe motū, ſed non per ſe, vt art.1.diximus. ¶ Ad ſecundam dico quod ſanatio per ſe eſt actio & per ſe ad ſanitatem, quę eſt qualitas, ad philoſophum dico ſanationē eſſe bene reſpectiuā, ſed ſanitas eſt qualitas & identice reſpectiua, licet non per ſe. Tartaret. ¶ Ad tertiam concedit hic Tartaret. ad ad aliquid eſſe motū per ſe, ſed non primo, tu conſtanter inhere principijs, & nega maiorē, quia aſſimilatio non eſt motus per ſe, non enim fit aſſimilatio, niſi quia fit alteratio, ad quartā dicitur primo quod nos dedim⁹ alium modum quam ſit iſte Buridani vel Marſil. at tamen defendendo eum dicamus, licet termini de ad aliquid varietur in motu, quod vna pars dicatur prior alia poſterior, tamen dictiones ſignificantes terminum ad quem non varientur de per ſe in prędicamento ad aliquid, ſed ſolum propter variationem alterius prędicamenti. Buridan⁹ Marſil.

De vnitate motus. Cap.II.

22 POſt hęc dicamus quid eſt. Simul eſſe & ſeorſum, & quid tangere, & quid inter, & quid deinceps, & quid hęrens, & cōtinuū, & q̄bus horū vnū quodq̄ cōpetere aptū eſt. ¶ Simul igiˀ ea loco dicunˀ eſſe quę vno in loco ſunt primo. ¶ Seorſum autē ea, quę in diuerſis ſunt locis. ¶ Eā dicunˀ tangere, quorū extrema ſunt ſimul. ¶ Id eſt inter ad quod prius accedere aptū eſt id quod mutatˀ, q̄ ad id quod vltimū mutatˀ, ſecundū naturā continue ſubiens mutationē. ¶ Atq̄ hoc eſt in minimis tribus. Eſt enim vltimū mutationis cōtrariū ipſum. ¶ Continue aūt id mouetˀ, quod nihil aut perparū rei non temporis intermittit. Nihil enim intercapedo temporis ꝓhibet fieriq̄ poteſt, vt poſt primā fidiū vltima cōtinuo ſonet, ſed rei in qua mouetˀ, atq̄ hoc & in motu qui loco accomodatˀ, & in cęteris motionibus patet. ¶ Contrariū aūt id eſt in loco q̄d plurimū recta linea diſtat, minima enim eſt finita & finitū menſura. ¶ Deinceps id eſt inter quod poſt principiū, aut poſitione, aut forma, aut aliquo alio definitū, & ad id quod deinceps dicitˀ eſſe, nihil eorū cadit quę in eodē genere ſunt, vt linea ad lineā, vel lineę, aut vnitas ad vnitatē, vel vnitates, aut domus ad domū, nihil vero prohibet inter ipſa quippiā aliud eſſe. ¶ Quod enim deinceps eſt ad quippiā eſt deinceps, & eſt quid poſterius illo. Non enim ipſum vnū ad duo, aut Kalendę ad nonas, ſed hęc ad illa deinceps ſunt. ¶ Hęrens aūt id eſt, quod deinceps eſt, atq̄ inſuper tangit. ¶ Quoniā autē oīs mutatio eſt in oppoſitis, hęc aūt ſunt cōtraria, & nihil eſt mediū cōtradictionis patet ipm̄ quod eſt inter in contrarijs ipſis eſſe. ¶ Continuū eſt aūt quid hęrens. Dico autem tunc continuum eſſe, cum vtriuſq̄ fines quibus ſe tangunt, vnum idemq̄ fuerint facti, atq̄ vt nomen ſignificat continentur. Quod quidem eſſe non poteſt ſi extrema ſint duo. Hoc definito patet in his eſſe continuum ex quibus aptum eſt vnum quod fieri tactu, & vt ſit ipſum continuum

(Margin: 1 diffinitio; 2 diffinitio; Medium; 23 Notabile; 3 diffinitio; 24 4 diffinitio; 25 5 diffinitio; Notabile; 26 6 diffinitio; 7 Cōcluſio; 27 8 diffinitio)

vnum, ſic & ipſum totum fore vnum, veluti clauo vel glutine vel tactu vel copulatione.
9 ¶ Patet etiã primũ id eſſe, qđ eſt deinceps. Qđ eñ tangit, id deiceps eſſe neceſſe eſt. Nõ omne 28
Cõpatio. aũt qđ deinceps eſt tangit. Qua ꝑpter ipſum deinceps eſſe eſt & in hiſce quę ſunt rõe priora,
velut in numeris tactus vero non eſt. ¶ Et ſi cõtinuũ eſt tangat neceſſe eſt. Si vero tangit, non
10 Alia collatio. dum cõtinuũ eſt. Nõ enim ſi ſimul ſint extrema ipſorũ, vnũ ipſa eſſe neceſſe eſt, ſed ſi ſint vnũ
& ſimul eſſe neceſſe eſt. Quare copulatio vltima eſt generatione, tangant enim neceſſe eſt, ſi
copulabunť extrema, ea vero quę tangũt, non vniuerſa ſunt copulata. In qbus aũt tactus non
Corollariũ eſt in hiſce patet nec copulationẽ eſſe. ¶ Quare ſi punctũ eſt ſeparatim ac vnitas vt qdã dicũt 29
vnitatẽ ac punctũ idẽ eſſe impoſſibile eſt punctis enĩ cõpetit tactus, vnitatib⁹ eſſe deinceps,
& inter illa quidẽ eſſe aliqd poteſt. Oĩs enĩ linea eſt inter puncta, inter vnitates aũt nihil eſſe
neceſſe eſt. Nihil eſt enĩ inter dualitatẽ ac vnitatẽ. Quid igiť eſt ſimul eſſe ſeorſumq;, qd tan
gere, quid inter, atq; deinceps eſſe. Quid eſt herens, atq; cõtinuũ, & quib⁹ horum vnũquodq; 30
competit, ſatis iam diximus.

Scđa pars de vnitate motuũ V
Nus aũt motus multis dicit modis, vnũ enĩ ipſum multipliciter dicamus. Genere 31
igiť vnus eſt motus per prędicamẽti figuras, latiões nanq; oẽs vnus genere mot⁹
11 Diuiſio ſunt. Alteratio aũt a latiõe genere eſt diuerſus. Specie vero eſt vnus, quãdo & ge
nere eſt vnus, & in indiuidua ſpecie eſt, veluti coloris quidẽ ſunt differẽtię. Igiť
dealbatio & denigratio diuerſi ſunt ſpecie motus. Oẽs igiť dealbationes eadẽ in
ſpecie ſunt, & oẽs itidẽ denigratiões, albedinis aũt non ſunt. Qua ꝑpter dealbatiões oẽs vnus
i. ſubalterna ſpecie motus ſunt, quod ſi ſint aliqua quę genera ſunt & ſpecies ſimul, patet vnũ quidẽ ĩ illis
ſpecie motũ eſſe. Nõ abſolute tñ ſpecie vnũ, qualis eſt diſciplina, ſi ſciẽtia exiſtimationis qdẽ
12 dubitatio eſt ſpecies, ſcientiarũ aũt genus. ¶ Dubitauerit aũt qſpiã, ſi vnus ſit ſpecie motus, cũ ex eodẽ 32
in idẽ idẽ mutať, veluti punctũ vnũ ex hoc loco in hũc locũ iterũ iterũue, at ſi ſit, cõuerſio re-
Reſpõſio ctaq; latio ĳdẽ erunt ſpecie motus & volutatio itẽ ac ambulatio, an definitũ eſt diuerſum eſſe 33
motũ, ſi id in quo fit motus ſpecie ſit diuerſum. Circũflexũ aũt a recto ſpecie differt, genere
13 igiť ſpecieue motus hoc pacto eſt vnus. ¶ Abſolute aũt is vnus eſt motus, qui ſubſtãtia & nu- 34
Cõcluſio mero vnus eſt. Sed qſnã ſit talis, patefiet facta diuiſione. Tria enim numero ſunt, circa quæ
motũ dicimus eſſe, quod in quo, & quãdo. Dico aũt hoc pacto, eſſe enim qppiã qđ moueť ne-
ceſſe eſt, velut hominẽ, aut aurũ, & in aliquo hoc moueri, ceu in loco, aut in affectu. Et quan-
do omẽ enim quod moueť in tẽpore moueť. Eſſe igiť genere, aut ſpecie vnũ, in ipſa re in qua 35
fit motus cõſiſtit. Hęrere aũt in tẽpore erat, at eſſe ſimpliciť vnũ in vniuerſis hiſce conſiſtit.
Etenim id in quo fit motus, vnũ & indiuiduũ eſſe oportet, veluti formã, & tẽpus vnũ eſſe, &
14 Excluſio quędam ophtalmia non intercapedines fieri. ¶ Et id qđ moueť vnũ, nõ ꝑ accidens eſſe, vt albũ nigreſcere, & co-
riſcum ambulare. Vnũ aũt eſt coriſcus, ac albũ, ſed per accidens. Neq; cõmune, fieri eñ poteſt
vt duo ſimul hoĩes eadẽ ſanatiõe ſanenť, ex oculorũ morbo in ſanitatẽ eorundẽ pergentes. At
non vnus motus hic eſt, ſed ſpecie vnus. ¶ Si ſocrates aũt eadẽ alteratione ſpecie diuerſis tem- 36
15 Cõcluſio poribus alterať, ſi corruptũ iterũ vnũ nũero fieri poteſt, erit & hęc alteratio vna, ſin nõ poteſt
erit eadẽ ſpecie, ſed non numero vna. ¶ Exiſtit aũt hinc ſimilis dubitatio ſi vna ſit ipſa ſanitas 37
16 dubitatio & habitus ipſi omnino atq; affectus in corporibus ipſis nec ne. Ea nãq; quę habẽt moueri flu
ereq; videnť. Si eadẽ igiť atq; vna ſit mane & nunc ſanitas, cur & cũ rurſus qſpiã amiſſam re
cuperauerit & hęc & illa non vna numero erit. Eſt eñ eadẽ ratio, verum hoc intereſſe videť,
qđ ſi habitus ſint duo duo erunt & ipſi actus, ſicut ſi actus ſit vnus, & habitũ vnũ eſſe neceſſe
Reſpõſio eſt, vnus enim actus numero vnus numero habitus eſt, at ſi habitus ſit vnus, nõ fortaſſe qppiã
videbiť vnus etiã actus eſſe. Cũ enim ceſſauerit quiſpiã ambulare non eſt ipſa ambulatio, rur
ſus aũt ambulante erit: Quod ſi vna & eadẽ eſt, idẽ ac vnũ & corrũpi & eſſe perſępe poteſt. Hę
17 igiť dubitatiões extra pręſentẽ cõſiderationẽ eſſe videẽť. ¶ Cum aũt oĩs motus cõtinuus ſit, ſi 39
Cõcluſio oĩs eſt diuiſibilis, eum qui ſimpliciť vnus eſt, & cõtinuũ eſſe, neceſſe eſt, & ſi cõtinuus eſt vnus
18 Cõcluſio eſt. ¶ Non enim oĩs omni cõtinuus fieri poteſt ſicut nec aliud quoduis cuiuis, ſed quorũ vlti-
ma vnum fieri poſſunt. Vltima vero quorundã nõ ſunt, quorundã ſunt, at diuerſa ſpecie atq;
ęquiuoca. Quo namq; modo tanget aut vnũ fiet vltimũ lineę ambulationiſue. Hęrentes igiť
erunt & ĳ qui non idẽ ſpecie, & ĳ qui non idẽ genere ſunt, poſt curſum eñ quępiã cõtinuo fe 40
facis a fax bres aggredi poſſunt, & vt facis ipſius ex ſucceſſione motio latio eſt herens, cõtinua vero nõ
eſt, poſitũ eſt eñ ea cõtinua eſſe quoꝝ vltima ſunt vnũ, q̃re hęrẽtes qdẽ & deiceps ex eo ſunt
q̃a tp̃s cõtinuũ ẽ. Cõtinu⁹ aũt ẽ, q̃a mot⁹ cõtinui ſunt, hoc aũt eſt, cũ vtrorũq; extremũ ẽ vnũ.

41 ¶Qua ꝓpter eum motũ q ſimpliciter cõtinuus ac vnus eſt eundẽ eſſe ſpecie, ac vnius & vno 19 Cõcluſio
in tempore eſſe neceſſe eſt. Vno qdẽ in tẽpore vt imobilitas inter partes non ſit, intercapedi
ne em̃ mobile qeſcat neceſſe eſt, multi igit̃ & nõ vnus ij motus ſunt inter quos media qes ca-
dit. Quare ſi qs motus intercipit̃ ſtatu, is neq; vnus neq; cõtinuus eſt. Intercipit̃ aũt, ſi in medi
um tẽpus cadit. Specie aũt vnũ eſſe oportet, qa vltima eius q nõ vnus eſt ſpecie, vnũ euadere
nequeũt, & ſi tẽpus nõ intercipit. Tempus em̃ eſt vnũ, ille vero ſpecie eſt diuerſus. Etenĩ motũ
vnũ & ſpecie vnũ eſſe neceſſe eſt, hũc aũt non neceſſe eſt ſimplicit̃ vnũ eſſe. Quis igit̃ motus
42 vnus eſt abſolute iã diximus. ¶Preterea motus vnus & hiſce dicit̃ q eſt pfectus, ſiue genere 20
ſit, ſiue ſpecie, ſiue nũero vnus, queadmodũ & in ceteris pfectũ ipſum ac totũ ipſius vnius eſt. Mot⁹ un⁹
43 Interdũ aũt & ſi ĩperfectus eſt, vnus dicit̃, modo cõtinuus ſit. ¶Inſup & alio modo preter di- 21
ctos vnus hiſce dicit̃ motus q vniformis eſt, difformis em̃ aliq̃ ex pte nõ vnus eſſe videt̃, ſed Ali⁹ mo-
hiſce potius q vniformis eſt pinde atq; linea recta. Difformis em̃ diuiſibilis eſt, differre aũt dus vnita
vident̃, vt magis tale minuſue differt. ¶Eſt aũt vniformitas omi in motu aut difformitas. Ete tis motus 22
nim alterari qppiã vniformit̃, poteſt & ſup vniformia ferri, vt ſup circulũ aut lineã rectã, & Cõcluſio
44 circa accretionẽ decretionẽue ſimili modo. Difformitatis aũt differẽtie ſunt. Interdũ em̃ eſt
ratione eius ſup qđ efficit̃ motus. Impoſſibile eſt em̃ vniformẽ eſſe motũ, ſi non ſup vnifor-
mi magnitudine fiat, q̃lis eſt motio ſup lineã flexã, aut aliã magnitudinẽ talẽ, cuius queuis ps
ad q̃uis partẽ nõ accomodat̃, interdũ nõ eſt rõe ſpacij, nõ tẽporis nõ eius ad quod accedit, ſed
rõe modi, celeritate em̃ interdũ tarditateq; motus diſtinguit̃. Cuius em̃ eadẽ eſt celeritas, is Corolľm.
eſt vniformis. Cuius vero nõ eadẽ eſt, is eſt difformis. Qua ꝓpter celeritas tarditaſue nõ ſunt
ſpecies, nec differẽtie motus, qppe cũ oĩs motus diuerſos ſpecie comitent̃. Quare neq; graui- Corolľm
45 tas leuitaſq; que eſt rectũ eiuſdẽ ceu terre ad ſeipſam, aut ignis rectũ ſui. Vnus eſt igit̃ & hiſ
ce motus, q eſt difformis cõtinuitatis nimirũ rõe ſed minus qđ quidẽ ei latiõi accedit que ſu Corolľm
per linea flexa fit. Id aũt qđ eſt minus, mixtiõe cõtrarij ſemp eſt tale. Quod ſi oĩs motus vnus,
& vniformis, & nõ vniformis eſſe poteſt, hi q diuerſi ſunt ſpecie atq; herent, non vnus erunt
atq; cõtinuus motus, Qui namq; fieri poteſt vt hiſce ſit vniformis, qui ex alteratione latione
ue conſtat, accomodentur enim neceſſe eſt.

Explanatio textus.

Venat̃ hoc campo Ariſt. vnitatẽ motus.

I. Simul ſunt que ſunt in eodẽ loco primo, ſeparata vero que ſunt in altero & altero loco.

II. Illa ſe tangũt, quorũ extrema ſunt ſimul. Inter id ſeu mediũ eſt ad qđ prius accedit cõtinue mutãs, quã ad extremũ, nõ poteſt aũt eſſe mediũ niſi inter tria, qa extremo extremũ eſt cõtrariũ, & inter illa mediũ

III. Continue mouet̃ res, qñ nihil tẽporis intermittitur, & nihil aut pauciſſimũ rei vt patet ĩ chordis vbi eſt ſpaciũ inter imã & ſummã chordã, ſed idẽ tẽpus.

IIII. Contraria ſecundum locum ſunt que maxime diſtant ſecundum lineam rectam.

V. Deinceps ſunt, inter que non eſt aliud eiuſdẽ rationis, licet aliud mediũ interueniat, vt due domus, & ita deincepitia adaliqd deincipitia ſunt.

VI. Attiguũ eſt deinceps aliud tangens.

VII. Cũ motus ſit inter oppoſita, oppoſita aũt ſunt cõtraria & cõtradictoria, & in contradictorijs non eſt medium, igitur eſt in extremis.

VIII. Continua ſunt quorũ vltima ſunt vnũ. Corollarium glutino aut clauo coniuncta non ſunt continuũ, quia vltima non ſunt vnum.

IX. Deinceps eſt cõmunius quã cõtiguũ qa omẽ contiguũ eſt deinceps & non econtra.

X. Contiguũ eſt cõmunius cõtinuo, qa continua ſe tangunt, ſed nõ oĩa tangentia ſe ſunt cõtinua. Corollariũ differũt igit̃ punctus & vnitas, nã puncto aliqua poſſunt ſe tangere, ſed non vnitate.

Scđa pars explicat ꝓpoſitum.

XI. Motus dicit̃ vnus tripliciť. ſ. genere, ſpecie, & numero, genere qñ termini ſunt in eodẽ genere, ſic de alijs in ſpecie ſubalterna & ſpecialiſſima.

XII. Dubitat̃ an motus habẽtes eoſdẽ terminos ſecundũ ſpeciẽ, ſunt idẽ ſcđm ſpeciẽ. Rñdet̃ q; non, qa põt variari ex medio, ſicut mot⁹ circularis & rect⁹.

XIII. Ad motũ vnũ nũero tria requirunt̃. ſ. vnitas mobilis, vnitas termini ad quẽ, & vnitas temporis.

XIIII. Quare non ſufficit mobile eſſe vnũ p accidẽs nec q; ſit vnũ cõe, ſicut Callias & Socrates.

XV. Sicut corruptũ non poteſt redire idẽ numero, ita non erit idem motus, ſi alio & alio tempore ſocrates ſimiliter alteretur.

XVI. An ſit eadẽ ſanitas hodie que heri, & videt̃ qđ non, qa oĩa ſunt fluxa & caduca, & recuperata ſanitas eſſet eadẽ cũ perdita. Reſpondet Ariſt. ſi actus. ſ. eſt vnus & habitus erit vnus.

XVII. Omnis motus vnus eſt cõtinuus, & econtra ſi eſt continuus eſt vnus, quia cuius vltima partium ſunt vnum, ipſum eſt vnum.

XVIII. Quorũ vltima ſunt equoca, non ſunt vnus motus cõtinuus, ſed vnus ſpecie vel genere, vt ſi qs curſu febres incideret, febritio ambulatiõi attigua eſt, & per hoc patet differẽtia inter motus attiguos & continuos.

XIX. Sic itaq; ad motũ vnũ reqritur vnitas tpis, q̃ non ſufficit, reqrit̃ & vnitas termini ad quem.

XX. Vere mot⁹ dicit̃ vn⁹ cũ pfectus cõſummatuſq; fuerit, licet etiam ſit vnus ſi imperfectus fuerit, modo fuerit vnus.

XXI. Motus regularis verius dicit̃ vnus q̃ irregularis, & vniformis quam deformis.

XXII.In omni ſpecie motus inuenit̃ regularitas & irregularitas,poteſt aũt eſſe difformis motus ꝓpter difformitatẽ ſpacij, vt in magnitudine obliqua dif formiter,aut ex inęquali velocitate motus,nã inæqualiter veloces motus,ſunt difformes. Corollariũ regularitas & irregularitas non ſunt ſpecies vel differentię motuũ,ſed accidentia.Corollariũ neq; grauitas vel leuitas quę ſunt cauſę velocitatis & tarditatis differunt ſpecie.Corollariũ motus ſpecie diuerſi non poſſunt eſſe cõtinui,ſed attigui, quia oĩs motus cõtinuus regularis eſſe poteſt, ſed motus diſpares ſpecie, regulares adinuicem eſſe poſſunt.

Annotatio in textum.

Simul ἅμα dicit̃ multifariã vt in categorijs docuit Ariſt.hic locũ inſinuat,& cum ait ea eſſe ſimul quæ ſunt in eodẽ loco,nõ eſt intelligendũ,ꝙ ſit locus ꝓprius alteri eorũ,ſed ijs cõiunctim, & ita loquitur de ſimultate immediationis,non ęquationis, nõ cu ro hic Nyphũ q ob id dicit iuniores delyrare, nã in hoc iuniores vident̃ mihi melius dixiſſe,ꝙ Nyphus q diuinat̃ illã diffinitionẽ datã ab Ariſt. nõ ſcd'm veritatẽ,ſed ad opinionẽ falſam antiquorũ, & qđ ipſe ponderat verbũ πρωτῶ.i. primo iam diximus. 2.inter id.i.medium vt

B
A——————————————————C

mobile ab a in c.pri⁹ attingeret B ideo B eſt mediũ 3.ab ima chorda quę Hypathe dicit̃ ſi cytharedus excurrat in ſupremã,dicit̃ vnus motus, licet ſit interpolis.Themiſtius vult poſitũ exemplũ,vt videamus quo nam modo tẽpus poteſt eſſe cõtinuũ, motu nõ exiſtente vere continuo.Deinceps ita ſunt quę priores conſequenter ſe habere dixerunt. 5.Kalẽdę ad nonas, grece legit̃ οὐδὴ νουμηνία τὰς δευτέρας.Nyphus tranſtulit prima menſis dies ad ſecundã,nam neomenia eſt noua luna,& hoc rectius videt̃ ꝙ Argyropilus fecerit,cũ inter Kalẽdas & nonas dies aliqui intercedant,ꝙuis & hi a nonis denominentur. 6.ἐχόμενον varie hic tranſlatũ eſt. Auerr. ſeſe legit, antiquus interpres habitũ legit quaſi adhibitũ, Argyropilus hęrens,Nyphus attiguũ,& hoc vltimũ cognobilius,proximũ em̃ alicui cõtiguũ dicimus. 10.Symphyſicũ.i,inſitũ ꝙ coaleſcit & quaſi cõgermaneſcit alteri,pertinet ad genus continui authore Themiſtio qui Epeũ Poetam citat. 16.Soluit dubitationẽ,ꝙuis Nyphus refraget̃,placet tñ Auer.inductio.Vnde Auer.ꝑ habitũ formam ſiue terminũ,ꝑ actũ motũ ĩtelligit,& ita ſi ἐνέργεια motus ſit vnus,terminus erit vnus.At referunt̃ Alexandrũ ꝑ ἕξιμ,habitũ intellexiſſe ſubiectũ, & ꝑ ἐνέργειαν actũ,formas accidentarias,& ita ſi accidens eſt vnum,ſubiectum eſt vnum.

Nyphus
Themiſt.
Nyphus
Argyrop.
Auerroys
Argyrop.
Nyphus
Themiſt.
Epeus
Nyphus
Auerroys
Alexan.

Q.II.

Quę requiruntur ad vnitatem motus.

Articulus.I.

Nota.I.qđ hic loquimur de vnitate numerali, ita quod quęſtio eſt quot ſunt requiſita ad hoc qđ mobile dicat̃ dumtaxat vno motu moueri, volumus quoq; habere pro repetitis, quę de varia vnitate in Dialecticis diximus.Addit tñ Sũmerhar.duplicẽ eſſe vnitatẽ,ſ.intrinſecã & extrinſecã. Intrinſeca eſt quę ſequitur propria entitatẽ rei,quę eſt vna. Corollarium oĩs res mundi eſt ſeipſa formaliter vna.Extrinſeca eſt quã accipimus arguitiue que ad nos ab alio vi de ab initio logicę q.i.ŋ dub.i.vnde de vnitate primahic non ingrimus,ſed ſcd'a,vt quo ad nos certiores ſimus motũ eſſe vnũ,¶Eſt pręterea duplex terminus vnus perfectus ſeu conſumatus & vltimus vt calefactio ad decẽ,denarius numerus graduũ eſt perfectus terminus.Alius eſt imperfectus ſicut oẽs illi gradus intermedij ſunt termini ad quẽ partiales calefactionis.¶Addit pręterea duo Tartaret.primũ ꝙ nõ eſt dabilis prima pars formę in motu patet ꝗa eſt cõtinua & ita in infinitũ diuiſibilis, ſcd'm ꝙ non eſt dabilis primus locus in motu locali eadẽ ratione, hoc tetigimus in quarto de vltimo loci, & tangemus.vi.phyſ.Ergo vnitas motus non ſumit̃ ab illo materiali,ſed a formali.i. ab eo ꝙ res dicit̃ moueri

Nota.II.quod ad motũ dici vnũ Ariſto.tria affirmat requiri.Quorũ primũ eſt vnitas mobilis,i.ſubiecti moti,& vt nihil te hic pręterea t. Aduerte primo ſufficere mobile eſſe vnũ per cõſtitutionẽ, quia lapide moto duo mouent̃.ſ.materia & forma, forma eſt per ſe mouens,materia per ſe mota,ſed ꝗa faciunt vnũ,ideo cenſent̃ vnũ mobile.Secũdo ſufficit mobile eſſe vnũ per aggregationẽ, patet dicim⁹ eſſe vnũ motũ nauis plenę mercibus, ſed diceres merces moueri per accidẽs, accipe ratẽ vbi eſt vnus motus pluriũ lignorũ colligatorũ. Tertio non reqrit̃ idem ſubiectũ denominatiõis, ſed ſubiectũ reale motiõis per ſe,hoc dicit̃ propter caſum Burid. de quo art.4. Quarto quod ſufficit eſſe idẽ mobile per continuã ſucceſſionẽ & ęquiualentiam, vt per aliũ caſum ibi videbitur.

Nota.III.quod ad vnitatẽ motus requiritur ſcd'o vnitas temporis.i. quod ſit vnũ tempus non interruptũ ꝑ quietẽ mediã.Tertio reqritur vnitas termini ad quẽ.ſ.vltimati ſeu totalis,quia licet Danubius habeat plures terminos ad quẽ partiales, alluit em̃ Sueuiã,Noricũ,Auſtriã,Pannoniã,Dacos, Thraciam,&c.attamẽ vltimatus terminus eſt vnus,ſ.Euxinum mare.¶Tria ergo iſta reqrunt̃ ad vnitatẽ motus,quod neutrũ ſine altero ſufficeret,an tñ ſufficiant,dicit Linconieñ adhuc tria requiri.ſ. vnitatem motoris, vię medię ſeu diſpoſitionis, & termini a quo,de vnitate motoris adducit Ariſto.8.phyſ. vbi negat vnũ eſſe motũ ꝓiectorũ ꝓpt̃ diuerſitatẽ mouentiũ,de quo ibi & hoc ſequit̃ Tartaretus & Sumerh.¶Albertus Saxo & poſt eũ Coronel,bene dicunt neceſſaria eſſe illa duo.ſ.vnitatẽ termini a quo & diſpoſitionis,negant tñ vnitatẽ motoris neceſſariã,qđ eadẽ res pluribus motoribus moueri poteſt, & currus pluribus equis ¶Nypho diſplicet hoc dictũ Alberti quẽ per iocũ Albertillã vocat,& Nicoletus de Thienis eũ Albertutiũ cognominat,ſed ꝑfecto viro tam docto & erudito nomẽ nõ erat tã ridicule immutandũ, vt bene de impetu eum defendit aduerſus Nicoletũ acutiſſimus d.Ludouicus Coronel.Nos tñ in ꝑſentia ſumus cõtenti cũ Ariſto.& dicimus motũ eſſe vnũ cuius mobile vnũ numero mouet̃ ad vnũ terminũ ad quẽ,tẽpore nõ iterrupto

Nota.IIII.qđ motus acqſitiuus & depditiuus non ſunt vnus mot⁹, licet regularit̃ vnus nõ ſit ſine alio patet ꝗa habẽt diuerſos terminos ad quẽ, vnus eſt eſſe,alius non eſſe, vt qñ corrũpit̃ forma ſeminis in-

Sũmerh.
Tartaret.
Buridan⁹
Linconi.
Tartare.
Sũmerh.
Albertus.
Saxo
Coronel.
Nyphus
Albertus
Nicolet⁹
Coronel.
diffinitio
Cõtra Pa.
Venetũ c.
vlti.

ducit formal conis, ibi ſunt diſtincti termini ad quẽ ſed ſunt ſimul iſti motus qa vnus cõcomitat̃ alium eſt em̃ generatio vnius, corruptio alterius G. Ochã q.9.ſecũ voluit vnũ motũ eſſe acqſitiuũ & deperditi uum, qa dicit motũ cõponi ex affirmatiõibus & ne gationibus, affirmatio ſit acquiſitiui, negatio deperditiui motus, & ita ſunt vnus motus numero tñ poſtea ambigit in oppoſitũ, ſed tu ſtes priori reſolu tioni. Nec te moueat ꝙ idẽ rõtionat̃ circa litterã I. qa motus localis ſit vnus numero, & tñ ſemper acqrat̃ vbi, & aliqd perdat̃, qa dicas motũ localẽ nõ eſſe tunc perditiuũ, qa licet mobile perdat vbi in quo fuit, immo plura vbi per quę mouet̃, tñ non perdit tanꝗ terminũ ad quẽ eſt motus, ſed ſolũ tanꝗ termi num ad quẽ, quare proprie non eſt vnus motus numero acqſitiuus & deperditiuus, ſed ſe cõcomitant̃

Ocham EE

Articulus.II.

Cõcluſio Tria requirunt̃ ad vnitatẽ motus naturaliter. ſ. vnitas mobilis, temporis, & termini ad quẽ patet p Ariſt. in textu & eius rationibus. Addidi naturaliter, propter rationẽ Coronel. ſi deus poneret Eckardũ Rotenburgi & Reutlingę, & eodẽ tẽpore moueret ad Tibingã, ibi eſſent illa tria, & tñ mot⁹ non eſſet vnus, ꝑpter terminũ e quo fieret mot⁹ at natura fieri neqt, vt Eckardus ſimul ſit in iſtis locis

Articulus.III.

Dubiũ.I. vñ ſumit̃ vnitas ſpeciuoca motuum

¶Pręmitto.I. qd prędictorũ trium vnitas ſpeciuoca non ſufficit ad vnitatẽ ſpeciuocã motus, nec reqritur. Primũ patet de motu circulari & recto, qui differunt ſpecie, non curo ꝙ plures dicũt oppoſitũ, ſicut & Tartaretus hic fucat. Motus rectus debet̃ elementis, circularis cœlis nõn ſunt ergo motus eiuſdẽ ſpeciei. ¶Scdm oſtendit̃, qa tranſeant ſimul pontẽ pauo & aqla, erunt motus eiuſdẽ ſpeciei, & tñ pauo & aquila mobilia non ſunt eiuſdẽ ſpeciei.

Tartaret.

¶Pręmitto.II. qd dubiũ eſt ſatis Brocardicũ, materia tñ (vt ait d. Ludouicus Coronellus) nõ patit̃ ſub tilem indaginẽ, nec euidẽtes ꝓbationes, & plura pendent ex philoſophorũ bene placito, vnde idẽ ponit multas ꝓpoſitiões negatiuas, nos ſtudioſis citra faſtidiũ ꝓdeſſe volẽtes pauca adferamus ex Albrechto paruo cuius ſentẽtia p plures cõcluſiones reſidet in eo, qd vnitas ſpeciuoca motus attendat̃ ex tribus. ſ. penes vnitatẽ ſpeciuocã terminorũ e qbus penes vnitatẽ ſpeciuocã medij & penes vnitatẽ ſpeciuocã terminorũ ad qs G. Brux. declarat vnitatẽ ſpacij ſeu medij debẽre ſumi nõ ſcdm qdditates rerũ nã eiuſdẽ ſpeciei ſunt motus in aere & igne & aqua, ſup ferro, ligno, vel terra, ſed debere ſumi ſcdm rectũ & curuũ.

Coronel.

Albrecht⁹

G.Brux.

¶Pręmitto.III. qd prędicta ſententia non apparet ex omni parte vera, primo qa ſic motus naturalis & violentus eſſent eiuſdẽ ſpeciei, vt ſi moto igne ſurſum naturalitet ad eundẽ locũ qs ꝓijciat lapidẽ violente. Vnde in vniuerſum cõcludit Coronell. oẽm motum naturalẽ ſpecie diſtingui a motu violento. ¶Idẽ ꝓbat non reqri terminos ad quẽ eiuſdẽ ſpeciei moueant̃ inquit duo ignes ſurſum, vnus ad regionẽ aeris, alter ad regionẽ ignis, prĩo in aere ob par uitatẽ extincto, ibi motus ſunt eiuſdẽ ſpeciei, & termini ad quẽ differũt ſpecie. Similiter ꝓbat de terminis a quo, ꝓijciat baliſtarius lapidẽ e terra, alius ex aqua ſurſum, erunt motus eiuſdẽ ſpeciei, & tñ termini a quo differunt ſpecie & per hęc vides obelum additum & Alberto & Bruxell.

Coronel.

¶Pręmitto.IIII. qd Sueſſa ſic diffinit, aliud eſſe in motu locali & alijs motibus. Nam alteratio ſpeciuoca variat̃ pręciſe p terminos ad quos, vt calefactiones ſunt eiuſdẽ ſpeciei ſiue cauſent̃ a ſole, vel igne, vel motu, ſi modo caliditates ſunt eiuſdẽ ſpeciei, qa calefactio vini & febris differunt ſpecie. At in motu locali potiſſimũ attendi vnitatẽ ſpeciuocã ex intercapedine ſpacij ſeu medij, nã qa mediũ eſt eſſentialius motui locali, quã terminus ad quẽ, vt patet in motu cœli, ideo magis attendit̃ vnitas ſpeciuoca ex parte medij, quã termini ad quẽ, at vides rationes contra Albertũ etiã hanc ſententiã cõuellere. ¶Verũ vt dixi, nihil certi hic habemus, admittens cõcluſa, forte illa non haberet ꝓ incõuenieti, vnde ꝑpter illam incertitudinẽ nihil volo hic determinare. ſed cũ Achademicis tranſire. non enim eſt hoĩs philoſophi aliquid determinare, non ratione fulcitum.

Albertus Bruxel. Sueſſa

Albertus

¶Pręmitto.V. quod in motu locali d. Coronel. duas ponit ꝓpoſitiões. Prima Ad identitatẽ ſpeciuocam motuũ naturaliũ ſufficit vtrũq; illorũ eſſe rectũ vel circularẽ a cauſis eiuſdẽ ſpeciei procedentẽ. Corollariũ motus naturalis quo aer recte aſcenderet a terra ad ſpherã ſuã, & deſcenderet ab igne naturaliter, ſunt eiuſdẽ ſpeciei, ꝗuis em̃ vn⁹ eſſet ſurſum alius deorſum, tñ ambo ꝓcederẽt a cauſis eiuſdẽ ſpeciei. ſ. a qualitatibus motiuis aeris & eius forma ſubſtantiali. ¶Scda ꝓpoſitio ad identitatẽ ſpeciuocã motuũ violentorũ reqrit̃ ꝙ ſi vnus fuerit circularis & alius, & ſi vnus ſit rectus & alius, & ꝙ vterq; ſit verſus eandẽ differentiã loci, differẽtiã aũt inter motum naturalẽ & violentũ, facit diuerſitas principiorum. Non aliter reſpondeo ad hoc dubiũ, niſi ſicut dixi pmiſſo qrto, ꝗuis iam bñ aliqd habeas. An idẽ corruptũ redeat ĩ nũero, videbim⁹ li. de gñatiõe, de regularitate mot⁹ & vniformitate, dicẽus ſcdo cœli

Coronel.

Articulus.IIII.

Ratio.I. Vnus eſt motus Eckardi aut Herculis currentis. & tñ ibi qes intercedit media moto em̃ vno pede figitur alius. Pręterea in quolibet motu ſunt plura mobilia, ꝓbatur qa quęlibet pars mobilis eſt mobile, ergo nullus motus eſſet vnus, accipe caſum ſi manipulus ſtraminũ cadit deorſum, item omnes orbes dicunt̃ moueri motu vno diurno, & tñ ſunt diuerſa mobilia, ſunt rões Vueſalię, quas vt aſſolet vbiq; tranſtulit quidem in agrum ſuum.

Secunda cadat canis e turri & medio tpe moriat̃, hic eſt motus vnus, & tñ mobile nõ eſt vnũ, qa prĩo eſt canis, deinde nõ canis, nõ em̃ eſt idẽ mobile viuũ & mortuũ, hęc rõ Buridani. ¶Addit Saxo ſimile de virga decidẽte, cui⁹ vna ps eſſet viridis & viua altera vo emortua & arida. ¶Addit ſcdo de naue plena hoĩb⁹ et mercib⁹, vbi ẽ mot⁹ vn⁹ et mobile nõ ẽ vnũ

Saxo

Tertia ad vnitatẽ mot⁹ nõ reqrit̃ nec ſufficit vnitas tpis, ꝓbat̃ prĩo, qa tps eſt cõtinuũ nũꝗ fuit interruptũ, niſi aſſũas tẽp⁹ Ioſue. Scdo qa ſi Eckard⁹ moueat̃ p qrtã ptẽ horę, et p alterã qrtã qeſcat, & denuo moueat̃, ibi non eſt vn⁹ mot⁹ Eckardi, & tñ eſt vnũ mobile. &c. & vnũ tps, qd ꝓbat̃, qa eſt vna hora, & hora eſt tps. ¶Pręterea ꝓijciat̃ lapis ſurſum q recidat ibi nõ ẽ vn⁹ mot⁹, & tñ ibi ẽ vnitas mobilis, diſpoſitionis, & tpis, ergo illa tria non ſufficiunt.

Quarta lapis a ſphera ignis cadens in terrã, ibi cadit vnico motu, & tñ termini ad quẽ non ſunt vn⁹ ſ. aer, aqua, & terra. Sic in calefactione eſt continuo alia & alia qualitas. ¶ Preterea deſcendat gutta aquę continue & minuat̃ deorſum, & in ſuperiori partę augeat̃, ibi mot⁹ eſt vnus, & mobile nõ manet vnũ. Reſpondet̃ ad primã quod non loquimur hic de motu progreſſiuo animaliũ. Ad argumentũ tñ in ſe dico quod motus progreſſiuus animalis, non eſt cõtinuus ſimplicit̃, ſed bene in ſua ſpecie, quia ipſe cõponitur ex multis motibus. ſ. pulſu, tractu. &c̃. de q̊ ſñ fine lib. de aĩa. Immo cõponit̃ ex motibus & quiete. ¶ Ad annexũ dico ꝙ eſt vnũ mobile totale, & ſimiliter de tertio, nã ſufficit mobile eſſe vnum per aggregationẽ, vt notabili ſecundo.

Brux. Ad. II. de cane, Bruxell. dicit non eſſe vnũ mobile,
Vſingius & ita non eſſe vnũ motum, ſequit̃ Vſingius, de quo mirandũ eſt, quod admiſit illũ motũ eſſe vnũ continuitate, cũ Ariſt. dicat oẽm motũ vnũ eſſe continuũ & oẽm cõtinuũ eſſe vnũ, ſed pro ſe adducet lapidẽ
Buridan⁹ arcuoſe proiectũ. Tu dic cum Buridano ꝙ motus eſt vnus, qa mobile qđ mouet̃ primariũ. ſ. materia eſt vnũ, licet ſubiectũ denominatiõis variet̃, de quo nõ eſt cura; qa forma non mouet̃ per ſe localiter in materia, & ita ſola materia eſt quę per ſe mouet̃. ¶ Ad annexũ dicit Saxo qđ non reqrit̃ vnitas mobilis in certa ſpecie, ſed ſufficit vnitas ꝑ cõtinuationẽ, & qa iſtę partes ſunt cõtinuę, reputant̃ vnũ mobile vt dictum fuit not. 2. art. 1. Vſing. addit non haberi pro inconuenienti etiã formas ſubſtantiales ſpecie differentes cõtinuari, vt in cane pontico caſtore, quẽ nos Germani biferã dicimus, cauda em̃ eſt piſcea, reliquũ corpus carneũ. ¶ Ad aliud de naue diximus in notabilibus. Beroald⁹

Ad. III. tempus vniuerſale nunq̃ interrũpitur, ſed bene tẽpus particulare menſurans hunc actũ. ¶ Ad annexam dico horã eſſe vnã, ſed qete interruptã, qa hora finita, ipſe non fuit motus per horã. Nyphus aliter ſoluit tranſeo. ¶ Ad tertiũ negat̃ eſſe idẽ terminus ad quẽ, qa vnus eſt ſurſum, alius deorſum, & ita iſti termini non habent vnũ terminũ ad quem. Nyphus

Ad. IIII. termini intermedij non ſunt vnus, tñ terminus vltimatus eſt vnus patet not. 3. ad annexũ eſt alia & alia caliditas partialis, tñ eſt vna perfecta & totalis. ¶ Ad aliud annexũ dicit̃ ꝙ manet idẽ mobile numero non ſimpliciter, ſed per cõtinuitatẽ & ęqualem ſucceſſionẽ, & talis vnitas mobilis ſufficit ad vnitatẽ motus, vnde liquet vnũ eſſe motũ danubij per totum. &c̃. hęc de vnitate motus probabiliter dicta.

De contrarietate motuum & quietis. Cap. III.

1 qnq̃ modi cõtrarietatis.
DEinceps diffiniendũ eſt. Quiſnã motus cui motui cõtrarius eſt, & de qete ſimili 46
modo. Primũ aũt diuidendũ eſt, vtrũ contrarius motus ſit hiſce qui eſt ex eodẽ ei
quo itur ad idẽ, vt hiſce q eſt ex ſanitate ei quo petit̃ ſanitas, quales & generatio
1 & corruptio eſſe vident̃, an hiſce qui ex cõtrarijs eſt, vt hiſce qui ex ſanitate ei q
2 eſt e morbo, an hiſce quo ad contraria pergit̃ vt hiſce quo ad ſanitatẽ itur ei quo
3 ad morbũ accedit̃, an hiſce qui eſt ex cõtrario ei quo ad cõtrariũ itur, vt hiſce qui eſt ex ſanita
4 te ei quo morbus petit̃, an hiſce qui ex cõtrario in cõtrariũ pergit ei quo e cõtrario in cõtrari
5 um itur, vt hiſce qui e ſanitate in morbũ proficiſcit̃ ei quo ex morbo acqrit̃ ſanitas, vnũ em̃
horũ modorũ quendã aut plures eſſe neceſſe eſt. Non fit em̃ vt alio modo motus vt oppoſiti
2 diſponant̃. Is igit̃ q eſt e cõtrario, non eſt ei cõtrarius quo in cõtrariũ itur, vt is qui eſt ex ſani 47
Cõcluſio tate ei quo itur ad morbũ. Eſt enim vnus idẽq̃, eſſe tñ ipſorũ non idẽ eſt, queadmodũ non idẽ
3 eſt ex ſanitate mutari atq̃ ad morbũ. Neq̃ hiſce motus qui eſt ex cõtrario ei cõtrarius eſt. Si 48
Cõcluſio Notula militer em̃ accidit e cõtrario, & in cõtrariũ, aut in mediũ ire, ſed poſterius de hiſce dicemus.
Enimuero in cõtrariũ mutari cauſa potius cõtrarietatis eſſe videbit̃, quã e cõtrario mutari.
Probatio Hoc em̃ abiectio cõtrarietatis, illud aſſumptio eſt. Dicit̃ etiã quiſq̃ mot⁹ ex eo potius in qđ
itur, q̃ ex eo ex quo fit mutatio. Sanatio enim hiſce dicit̃, quo acqrit̃ ſanitas, egrotatio hiſce
4 quo ad egritudinẽ itur. ¶ Reſtat igit̃ hiſce quo ad cõtraria pergit̃, & hiſce quo ad cõtraria ex
Cõcluſio cõtrarijs itur, forſitan igit̃ fit, vt ij qbus ad cõtraria ꝓficiſcit̃, & ex cõtrarijs ſint. Sed eſſe for
ꝑ. 3. & 5. modis tаſſe non idẽ eſt, eundi inq̃ in ſanitatẽ atq̃ ex morbo, & eundi in morbũ atq̃ ex ſanitate. Cũ 49
Probatur aũt a motu mutatio differat. Ea nanq̃ mutatio motus eſt, q̃ ex ſubiecto in ſubiectũ itur, hiſce
ratione profecto motus quo e cõtrario in cõtrariũ pergit̃. Cõtrarius eſt ei, quo e cõtrario ad cõtrariũ
Inductõe itur, vt hiſce quo ex ſanitate in morbũ itur, ei q̃ ſanitas e morbo acqrit̃. Patet aũt & ex indu 50
ctiõe q cõtrarij eſſe vident̃, ęgrotare em̃ ipſi ſanari, & diſcere ipſi decipi, nõ ꝑ ſe ipſum, cõtra
ria vident̃. Ex cõtrarijs em̃ in cõtraria fiunt. Vt em̃ ſciẽtiã ꝑ ſe qſpiã & ꝑ aliũ conſeq poteſt,
ſic & deceptionẽ, latio etiã q̃ ſupera loca petint̃ ei cõtraria ẽ latiõi, q̃ ad ĩfera loca itur. Hęc
em̃ in longitudine cõtraria ſunt. Et ea q̃ it̃ ad dextra ei q̃ ſiniſtra petunt̃, Hęc em̃ in longitu
dine cõtraria ſunt, & ea q̃ pergit̃ ad ea quę ſunt ante ei q̃ itur ad ea q̃ ſunt poſt, hęc em̃ in pro
5 funditate cõtraria ſunt. ¶ Is aũt q ſolũ ad cõtrariũ eſt, non motus ſed mutatio eſt, velut album 51
Cõcluſio fieri non ex aliquo, qbus etiã non eſt cõtrariũ, ea mutatio quę eſt ex ipſo ei mutatiõi cõtraria
6 eſt, quę eſt ad ipſum. Quapropter generatio corruptiõi cõtraria eſt, abiectioq̃ accretioni. Hæ
Cõcluſio aũt mutatiões nõ motus ſunt. ¶ Hi vero motus qbus ad mediũ itur, in qbus cõtrariorũ eſt me 52
diũ, in cõtrarijs quodãmodo ſunt ponẽdi. Motus em̃ ad vtrũ extremorũ eat̃, medio ipſo vtit̃,

vt extremo, velut e fuſco quidẽ itur in albũ tanq̃ e nigro, e nigro vero in fuſcũ tanq̃ in albũ. Mediũ em̃ ad vtrũq; extremorũ cõtrarij rõem quodãmodo ſubit, vt etiã prius dictũ eſt. Motus igitur hoc pacto motui contrarius eſt hiſce, quo e contrario in contrarium pergitur, ei quo e contrario in contrarium itur.

53 CVM autem motui non ſolũ motus eſſe contrarius, ſed quies etiam videat: hoc definiamus oportet. Abſolute nanq; motus motui cõtrariũ eſt: opponit autem & quies: Priuatio enim eſt. Priuatio vero quodãmodo cõtraria dicit. ¶Quę aũt cuinam cõtraria eſt, an ei motui qui eſt in loco, ea quies eſt cõtraria quę eſt in loco, verum hoc nunc ſimpliciter dicit, vtrum em̃ hiſce motus qui eſt ex hoc ei quieti quę eſt hic op-
54 ponatur an hiſce quo ad hoc itur. ¶Patet igitur cum duobus in ſubiectis ſit ipſe motus: ei quidẽ motui q eſt ex hoc in contrariũ oppoſitam eam eſſe quietem quę eſt in hoc. Ei vero qui eſt ad hoc e contrario eam quę in contrario eſt. Simul aũt hę & inter ſeſe ſunt cõtrarię. Etenim abſurdum eſt ſi motus quidem contrarij ſunt: quietes vero cõtrarię nõ ſunt. ¶Sunt aũt eæ quę in contrarijs ſunt. Ea nanq; quies quę eſt in ſanitate: ei quieti contraria eſt quę eſt in morbo: & ei motui quo ex ſanitate in morbũ itur. Et nanq; quo e morbo itur in ſanitatẽ cõtrariã eſſe fines egredit rationis. Motus em̃ in ipſum in quo ſtat ꝑfectio potius eſt ad quietẽ: quã acci-
55 dit fieri ſimul cũ motu. ¶Hunc autẽ aut illũ eſſe cõtrariũ illi neceſſe eſt. Nõ em̃ ea quies quę in albedine eſt: ei motui cõtraria eſt quo ad ſanitatẽ accedit. ¶Quibus aũt nõ eſt cõtrariũ eoꝝ mutatio quidẽ oppoſita eſt: ea quę eſt ex ipſo: ei quę eſt ad ipſum. Motus vero nõ eſt: velut ea quę eſt ex ente ei quę eſt ad ens & quies quidẽ horũ nõ eſt. Mutationis aũt vacuitas eſt. ¶Atq; ſi ſubiectũ quidẽ quippiã ſit: ea mutationis vacuitas quę eſt in ente ei quę eſt in nõ ente contraria eſt. Sin id qđ haud eſt nõ quippiã ſit. ¶Dubitauerit quiſpiã ſane cuinam ſit cõtraria ea mutationis vacuitas quę eſt in ente: & ſit ne quies. ¶Quod ſi eſt: aut non oĩs quies motui contraria eſt: aut generatio corruptioue motus ſunt. Patet igit quietẽ illã nõ eſſe dicendã: niſi & ipſe ſint motiones: Sed ſimile quid quieti atq; mutatiõis vacuitatẽ. Contrariã vero: aut nulli prorſus, aut ei mutationis vacuitati quę eſt in nõ ente: aut corruptioni. Hęc eſt enim ex ipſa: generatio vero in ipſam.

Secũda ps de quiete 7 · Cõcluſio 8 · ꝑbatio 9 · Exemplaris declaratõ ꝑbatiua · Secũda ꝑbatio 10 · Cõcluſio de mutationibus repetita ſupra. 5. 11 · dubitatõ prima · Secunda Solutio ſecundę

56 DVBITAVERIT aũt quiſpiam cur in mutatõe quidẽ quę eſt in loco: tam quietes quã motus ſecundũ naturã ſunt pręterq; naturã: in cęteris vero nõ ſunt vt alteratio alia ſit ſecundũ naturã: alia pręter naturã. Nõ em̃ ſanatio magis q̃ ęgrotatio ſecundũ naturã eſt: aut de albatio quã denigratio. Similiter & in accretione decretioneue. Neq; em̃ hę inter ſeſe contrarię ſunt: vt altera ſit ſecũdũ naturã altera pręter naturã. Neq; accretio accretioni. Simili modo contrariũ eſt decretioue decretioni. In generatiõe quoq; corruptioneue eadẽ ratio eſt. Neq; em̃ generatio eſt ſecundũ naturã: corruptio aũt pręter naturã. Seneſcere enim
57 ſecundum naturam eſt. Neq; generationem aliam ſecundum naturam: aliam pręter naturam eſſe videmus: ¶Quod ſi id quod eſt vi pręter naturã eſt. Et corruptio ſane corruptiõi cõtraria erit ea quę eſt vi: quia eſt pręter naturã: ei quę eſt ſecundũ naturã. ¶Sunt igit & generationes violentę factoq; nõ definitę quibus eæ quę ſunt ſecundũ naturã cõtrarię ſunt: & accretiones itidem violentę decretioneſue vt eorũ accretiones qui ob delicias cito pubeſcũt, & ea frumẽ-
58 ta quę cito adoleſcunt incrementaq; ſuſcipiũt anteaq̃ humo bene cõpreſſa ſtirpiũ eliciant fibras. In alteratione vero quomodo res ſe habet. An modo eodem, eſſe em̃ poſſunt alteratiões partim violentę partim naturales. Qui nanq; in non dijudicantibus diebus liberant: ij pręter naturã alterari vident, q vero in dijudicãtib9 ij ſecũdũ naturã alterant. ¶Ipſę igit corruptiones inter ſeſe erũt cõtrarię: nõ ſolũ generationi: At quid prohibet: Sunt em̃ aliquo modo contrarię. Etenim ſi altera voluptatem altera dolorẽ afferret: erũt hoc quoq; pacto cõtrarię: Qua-
59 re nõ abſolute curruptiõi corruptio eſt cõtraria: ſed vt altera ipſarũ eſt talis altera talis. Omnino igitur motus quieſue dicto modo ſubeũt cõtrarietatẽ. Motus em̃ quo ad ſupera pergit: cõtrarius eſt motui quo ad infera itur, loci em̃ hę ſunt cõtrarietates: fert aũt ignis latiõe qua ſupera petent natura, terra aũt latione qua ad infera loca accedit atq; lationes ipſorũ contrarię
60 ſunt. Ignis aũt ſurſum quidẽ fertur natura: deorſum vero pręter naturã. Atq; motus ipſius ſecundũ naturã cõtrarius eſt ipſius motui pręter naturã. ¶Quietes etiã ſimili modo ſeſe habere videntur. Quies em̃ in ſuperis motui quo in deorſum itur cõtraria eſt. Atq; terrę quies quidẽ illa pręter naturã eſt: hic aũt motus ſecundũ naturã. Quare motui quies cõtraria eſt: ea quę eſt pręter naturã ei qui eſt ſecundũ naturã eiuſdẽ. Etenim motus eiuſdẽ hoc modo cõtrarius

Explicatõ · Tertia ps dubitatia 12 · dubitatio · Deſcẽdit ad ſolutõnem · Soluit ꝑ ptes motuum · 13 ſecũda dubitatio · Reſpõſio · Repetit priora · 14 Cõcluſio

eſt alter enim ſecundũ naturã erit aut hiſce quo ſurſum itur:aut hiſce quo infera loca petunt: 61
15 alter pręter naturã. ¶Exiſtit aũt dubitatio ſi eſt quietis omnis quę nõ ſemper eſt generatio:at ꝙ hęc eſt ſtare. Eius igitur quod pręter naturã quieſcit ceu terrę ſupra erit ꝑfecto generatio Quando igit̃ in ſurſum ferebat̃ ſtabat. At id quidem quod ſtat. ſemper celerius ferri videt̃. Id aũt quod vi fert̃ tardius:nõ factũ ergo quieſcens erit quieſcens. ¶Pręterea ipſum ſtare de eo ꝓprie dici videt̃:quod ſecundũ naturã ad ꝓpriũ locũ pergit:nõ de eo quod pręter naturã fert̃ 62
& aut oĩno id eſſe ſuũ in locũ ferri:aut ſimul accidere. ¶ Habet aũt hic locus dubitationẽ ſi quis ea quę hic eſt ei motui qui hinc eſt cõtraria ſit. Cũ em̃ quippiã ex hoc mouet̃:aut etiã ab
16 ijcit:adhuc id quod abijcit̃ habere videt̃: Quare ſi hęc quies cõtraria ſit ei motui quo hinc ad contrariũ itur cõtraria ſimul erũt. ¶An ex aliqua parte quieſcit:ſi adhuc manet: omnino aũt eius qđ mouet̃:pars eſt illic:pars eſt iñ eo in quod mutat̃. Quo circa & motus magis cõtrari⁹ 63
motui:ꝙ quies. ¶Dubitabit aũt vtrũ quis & de ſtare, ſi & quicunꝙ pręter naturã motus, his eſt quies oppoſita, ſi quidẽ igitur nõ erit incõueniens:manet em̃ violentia quare quieſcens aliquid erit nõ ſemper ſine fieri. ſed palã quod erit ſicut em̃ mouet̃ pręter naturã: & quieſcit 64
17 vtiꝙ aliquid pręter naturã. Quoniã aũt eſt quibuſdam motus ſecundũ naturã & pręter naturã puta ignis qui ſurſum ſecundũ naturã:qui aũt deorſum pręter naturã: vtrũ hic cõtrarius aut qui terrę. hec enim fert̃ ſecundũ naturã deorſum. Aut palã quia ambo ſed nõ eodẽ modo: ſed qui quidẽ ſecundũ naturã:ſecundũ naturã exiſtenti:ei⁹ aũt qui ipſius qui ſurſum ignis:ei qui
18 deorſũ:vt ſecũdũ naturã exiſtẽs ꝑter naturã exiſtẽti:ſiſr aũt & ĩ mãſioĩbus. Forte aũt qeti motus aliquatenus opponit̃ cũ enim moueat̃ ex hoc & abijciat:adhuc videt̃ habere quod abijcit̃. Quare ſi ipſa quies cõtraria ei qui hinc in cõtrariũ motui:ſimul exiſtunt cõtraria:ſi aliquatenus quieſcit aut adhuc manet totaliter aũt eius quod mouet̃: hoc quidẽ ibi: hoc aũt in quod mutat̃:ꝑpter quod & magis motus motui cõtrariũ quã quies. Quis quidem igit̃ motus ſimpliciter vnus dictũ eſt:& de motu quidẽ & quiete: quõ vterꝙ vnus & q cõtrarij qbuſdã dictũ eſt de motu igit̃ qeteue, Quõ vnus vnaque eſt:& qui & quę qbus aduerſant̃:ſatis iã diximus.

Dubitatio tertia argumentat̃ ꝑpter vera prĩo Secundo dubitatõ quarta Reſpõſio Corollã. text⁹ ſuppoſititi⁹ vt ĩ ann. dubitatõ Reſpõſio Dubitatio alia

Explanatio tex.

Abſoluta vnitate mot⁹ agit de cõtrarietate motuũ.

I. Quinꝙ modis imaginamur motũ cõtrariũ motui i. qñ motus eſt ã termino & alius motus eſt ãd illũ 2. qñ vterꝙ eſt ã terminis cõtrarijs. 3. qñ ſunt ad terminos contrarios. 4. qñ vnus eſt ex vno cõtrario, & alius eſt in aliud cõtrariũ. 5. quia ſunt ã terminis cõtrarijs in terminos contrarios

II. Motus qui eſt ex cõtrario nõ cõtrariat̃ ei qui eſt in cõtrariũ ꝓbat̃ qꝛ alias ſanatio ſanationi eſſet cõtraria:nam vnus eſt motus qui eſt ex egrotatiõe, & qui eſt in ſanitatem.

III. Motus qui ſunt ex cõtrarijs terminis nõ ſunt ob id cõtrarij, patet quia poſſunt fieri ad idẽ in ſpecie: vt tam a calidiſſimo ꝙ frigidiſſimo itur ad tepidũ. Vñ mutari ĩ terminos cõtrarios plus erit cauſa cõtrarietatis. Secundo ꝓbat̃ quia motus denominat̃ a termino ad quẽ quã a quo:ergo etiã debet denominari cõtrari⁹ a termino ad quẽ & non a quo.

IIII. Mot⁹ qui ſunt a terminis cõtrarijs in terminos cõtrarios ſunt cõtrarij, ꝓbat̃ quia motus eſt de affirmato in affirmatũ, ergo penes contrarietatẽ vtroꝝ ꝙ terminorũ debet attendi cõtrarietas motuũ. Secũdo ꝓbat̃ inductiõe quia ſic egrotatio & ſanatio cõtrariant̃, ſimiliter motus ſurſum & deorſum.

V. In mutatiõe quę nõ eſt ex termino poſitiuo, non eſt ꝓprie cõtrarietas, ſed quodãmodo põt dici mutatio ex ipſo cõtraria ei quę eſt in ipſum, vt corruptio quę eſt ab eſſe, impropriẽ põt dici cõtraria generationi, quę eſt ad eſſe.

VI. Motus qui ſunt inter media & extrema ſunt quodãmodo inter cõtraria, quia mediũ comparatũ ad extremũ obtinet locũ cõtrarij, & cuiꝙ extremorũ cõparari põt, & ſic motus ex rubeo in nigrũ contrariatur ei qui eſt ex nigro in album.

VII Quietes cõtrariant̃ ꝓbat̃ quia motus cõtrariãtur, & motui opponit̃ quies priuatiue.

VIII, Sicut motus ad cõtrarios terminos cõtrariantur, ſic & qetes in terminis cõtrarijs, Corollariũ motus cõtrariat̃ non ſolũ motui, ſed etiam quieti, non ſimpliciter ſed priuatiue

IX. Quo fit, vt quies in ſanitate cõtrariet̃ quieti in morbo, & etiã opponat̃ egrotatiõi quę eſt e ſanitate in morbũ, ſed nõ cõtrariat̃ motui, qui eſt e morbo in ſanitatẽ. quia quies ſanitatis eſt perfectio eius motus, ſecundo ꝓbat̃ primũ quia quieti in ſanitate cõtrariat̃ vel quies in morbo, & hoc eſt ꝓpoſitũ, vel alia quies & illã nõ eſt dabilis

X. Mutationes opponunt̃ quarũ vna eſt ex termino, alia ad illũ terminũ, Et neutra harũ eſt quies ſed oppoſita erit immutatio

XI. Dubitat̃ ſi terminus corruptiõis nihil eſt, vtrũ immutatio quę eſt in ente. opponat̃ ei immutationi. quę eſt in nihilo, Secũdo dubitat̃ an immutatio quę eſt in ente poſſit dici quies: Rñdet ꝙ nõ qꝛ aut tunc nõ oĩs quies opponeret̃ motui, aut generatio & corruptio eſſent motus, Eſt tñ immutatio ſimilis quieti, & opponit̃ immutatõi quę eſt in termino oppoſito

XII. An in alijs motib⁹ reperiat̃ naturale et violẽtũ ſicut in motu locali, Rñdet qđ ſic:qꝛ gñatio aliq natures ſerie ꝑuenit, quędã aũt pręter naturã violente, Ita & de corruptõe, pręterea & in augmẽtatiõe fit vt ſegetũ ꝑcox icremẽtũ, idẽ ĩ alteratõe vt ſi ĩ dieb⁹ Creticis fiat ſanatio: violẽta vero alteratio, ſi ſanitas pręueniat

XIII. An corruptio corruptiõi erit cõtraria & ſiſr de generatõe, Rñdet ꝙ nõ ſimpſr. ſed qꝛ illa ẽ naturalis, alia violenta, vt gñatio florũ hyeme & eſtate, ſic ignis motio deorſum cõtrariat̃ ei quę ẽ ſurſum.

ſecũda ps de cõtrarietate qetũ

Tertia ps dubitatia

XIIII.Quietes opponunť ſimiliť ſimpliciter & ſecundū quid ſicut motus vt quies terrę ſurſum & motus terrę deorſum opponunť ſecundū quid: quia ſūt eiuſdem corporis; & differunt ſolū ſecundum naturale et violentum.

XV.An cuiuſlibet nouę qetis ſit generatio: & videtur ꝙ nō, quia tūc quies terrę ſurſum eſſet genita. ſed hoc nō, quia oīs generatio quanto eſt propior fini, tanto eſt velocior, id aūt quod violente fit, quāto eſt fini propinquius, tanto eſt tardius, igiť violenta quies nō generať Confirmať a vi vocabuli, quia ſtare illud ꝓprie diciť ꝙ eſt prope finē motus localis naturalis, aut eſt finis illius, ergo nō poteſt competere vel motui violento vel quieti

XVI, An quies in termino a quo cōtrarieť motui, & videť ꝙ nō, qm̄ ſic cōtraria eſſent in eodem: quia cū omne ꝙ moueť adhuc ſit ꝑtim in termino a quo & ita eſſet ibi quies illis & ſimiliter motus, ſal tē ſecūdū illā ꝑtē. Reſpōdeť ꝙ bn̄ ſtat ꝙ ex ꝑte qeſcat & ex ꝑte moueať (hoc eſt cōtraria ſecundū qd bn̄ poſſunt eidē ineſſe) Corollariū motus cōtrarij plus opponunť, quā motus oppoſitus quieti, quia illi etiā ſecundū partem ſe nō compatiuntur

XVII.An motus naturalis ignis ſurſum cōtrarieť motui violento ignis deorſum, vel potius motui terrę deorſum, Reſpōdeť eū ambobus eſſe cōtrariū, ſed diuerſimode, varianť em̄ penes naturale & violentum

XVIII.An quies opponať motui & ſoluit ſicut ſupra.9.16,

Annotatio in tex.

¶Deſcriptis quinq; modis cōtrarietatis, Ariſt. duos oſtendit vtiles ſ.3.&.5. duos aūt inutiles ſ.2.&.4. primū reliquit intactū, vel quia deſeruit ſolū generationi & corruptioni, vel quia reducit ad alios, primū melius, hic Tho, & Ægid.4.de exemplis, decipi nō per ſeipſum, quod Nyphus tranſtulit ſeduci, opponit ſcietię, Auer. cōtrouertit exēplū cōtra Aphrodiſ. & vult inuentionē opponi errori, ac diſciplinā ſeducti, at exemplorū minima cura.11. Mutationis vacuitas. grece αμεταβλησια. Nyphus imutationem appellauit, quē ſecuti ſumus, vult ergo Ariſto. mutationi in terminū oppoſita ſit immutatio ſeu vacantia in termino a quo mutatōis, ſicut mutationi quę eſt in eſſe opponiť immutatio, quę eſt in non eſſe, Sed hic tranſit maior pars interpretū. quāuis teneant voculam immutatiōis, nō tn̄ explicant rem, Burleus arbitratur immutationē eſſe ſubitariā ſed quietē temporariā, at hoc fruſtra diciť, quia poſtq̄ res eſt genita n̄ ſubito corrūpiť, ſed ad min⁹ (a ſpē) durat per diem naturalē, quo tempore viuit diariū animal, quod gręci ab ephimeri. i. die dixerūt ephemerū, & naſciť apud Hypanim fluuium, vt autor eſt Ariſt. Dicas ergo cōſummata generatōe. rdiquū tēpus quod ſupereſt ad corruptionē ſubſtantię dicitur ametableſia, i. muta tōis vacuitas, cū neq; genereť neq; corrūpatur. Itaq; ſolū differt in hoc a quiete, qm̄ quies eſt vacantia a motu, ametab'eſia eſt vacantia a mutatiōe, quod nota.12. Quę ordine fatali fiūt & debito ordine naturę, hic naturalia appellat Ariſt. vt flores Maio generari, contra violentū diceret. ſi Ianuario generarēť Cretici dies, dijudicatorij ſeu decretorij: nam κρισισ iudiciū. & κριτικοσ. i. iudicialis, Sunt aūt dies Critici ſecundū Galenū quibus eſt vehemens pugna morbi cōtra naturam & ecōtra, eſt em̄ eo die quaſi duellū inter illa, & ex illo die febricitans iudicatur ad ſalutē vel pernitiem, Secundū aūt diuerſitatē febriū, diuerſimode mutanť dies Critici apud dn̄os medicos, q de hoc requiranť Galen⁹ de Creticis, & inter iuniores copioſe deſcripſit Bertrutius Bononień. verū calculū quē Galenus diebus Creticis ex motu lunæ applicat doctiſſimus Picus confutat li.iij. aduerſus aſtrologos cap.xvi, preter aūt dies creticos ponunt dies iudiciarios & intercidentes. ſed hęc a medicis petenda, priori aūt ebdomoda doctor Andreas henlin ſuffraganeandus ęgre κρισιν ſenſit.15, An nouę quietis ſit generatio. Nō arbitreris hic fieri mentionem de qualibet generatione, ſed de ea quę grece ἱςαθε latine ſtatio vel ſiſtentia diciť ait Sueſſa, quies em̄ eſt penitus priuatō motus, ſiſtere aūt vel ſtatio eſt ire ad priuationē motus. Sed Burleus arbitratur Ariſt. ſinere q. illā inſolutā, ꝙ nō facit, per rōes duas decidit quietē nō gn̄ari gn̄atōe quę ſit ſtatio, probat aūt hoc ex vi vocabuli vti circa textū diximus.17. Dubitabit aūt quis &c Ille textus dicit Auer. nō eſt Ariſt. ſed Theophraſti vel Eudemi, ſed in quibuſdā arabicis tranſlationibus eū inuenerit, vn̄ nec Argyropilus eū tranſtulit, nihil aūt videtur facere q̄ repetere.

Thomas aegidius Nyphus. aphrodiſ. Nyphus Ariſt. Burleus Ariſto. Galenus Sueſſa Burleus Auer. theophra. Argyro.

Explicatio ſcholaſtica Q.III.

An motus contrarietur motui & quieti?

Nota.I. (quia de motu plura diximus in ſuperioribus) quietē dupliciter vſurpari. Vno modo large tūc quies diciť de omni eo quod nō mutať vel mouetur, aut quod ceſſat ab operatōe, & ſic opponitur cōtradictorie motui, & ſic deus diciť quieſcere, ſtricte vſurpatur priuatiue. ¶Et hoc biuariā. primo abſtractiue & ſic capiť pro forma vel vbi vlterius nō mota vel moto Concretiue eſt ſubiectū nō motum natū moueri, per hoc excludiť deus vt calefacto Eckardo, ſicut in calefactiōe Eckardus erat motus concretiue, & caliditas abſtractiue, ita poſt calefactionē caliditas eſt quies abſtractiue, & Eckardus quies concretiue vel ſubiectiue. ¶Satis patet motū & quietem non eſſe immediata oppoſita, vt de priuatiuis in Categorijs diximus, vnde quāuis priuatiua oppoſitio includat cōtradictoriā, nō tn̄ eſt maior ſed minor illa, ratio huius eſt quia illud quod ſupaddit cōtradictioni, nō accedit accumulatiue ſed reſtrictiue, vt videns & nō videns ſunt cōtradictoria immediata, videns & cœcus eadem includunt, ſed nō ſunt immediata, quia ſuperaddūt reſtrictionē ſ. aptū natū videre, ideo nō de quibuſlibet ſub diſiunctione dicunť, at hęc logica reperies tn̄ in Camerac.q.4.q̄ri quō oppoſitio priuatiua includat cōtradictoriā ¶Aduerte cū motus vſurpeť quadrupliciter.3, phyſ. q.1. toties vſurpabiť quies: eſt em̄ vt explicauimus priuatio motus

Camera.

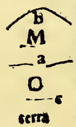
Nota.II. Motū cōtrariari motui, nō eſt euidenter explicatū; ſed plura pendent ex beneplacito philoſophorū, velut & de vnitate diximus, ideo rem nō adeo exacte penſabimus, adfert Ge, Bruxell. varios ſenſus. qui tamen nimiū ſermocinales videntur, Tu dic cōpendio. Motū cōtrariari motui vel quieti intelligi dupliciter, primo ſubſtractiue ſeu materialiter, & ſic nō opponunť, Idem em̄ eſt ſubiectū, quod

Bruxel.

primo mouet̃ ad aliquā formam, & poſtea quieſcit ſub ea, Secũdo intelligit̃ formaliter, & tũc nõ capiendũ eſt interrogatũ de cõtrarietate ſtricte ſumpta, ſed large pro incõpoſſibilitate reſpectu eiuſdē, quãuis ſucceſſiue nõ repugnent. ¶ Mens eſt ipſius G. de Ocham q.9. ſcđi ſen. & tũc mot⁹ cõtrariat̃ motui.i. ꝙ res alit̃ & alit̃ ſe habeat eo mõ & ſ̃ũ hoc alio mõ nõ eſt poſſibile vt in frigefactione & calefactione. ¶ Similiter de quiete, quę cõtrariat̃ motui.i. quod res alit̃ & aliter ſe habeat reſpectu formę vel vbi, & eodē tpe nõ aliter & aliter ſe habeat, eſt impoſſibile Nota.III. quod formaliter loquendo de cõtrarietate motuũ omiſſis varijs Sax. Burida. Marſi. & aliorũ placitis, poſſumus ferme hoc pacto colligere, pręſupoſitis quinq; modis ab Ariſto. aſſignatis.i. Cõtrarietas motuũ nõ pendet ex cõtrarietate terminorũ a quibus tantũ.2. nec penes terminos ad quos tantũ ſumenda eſt cõtrarietas.3. Nec dumtaxat attendit̃ penes terminos a quibus & ad quos ſimul, patet qã motus factus ab a. in b. per chordam nõ eſt contrarius ei qui fit a b. in a

per arcum.4. Nec ſufficit ad motus contrarietatē ꝙ fiant ex cõtrarijs terminis ad contrarios terminos, & eodem modo (ꝓpter inſtantiã tertij dicti) nam cœlũ mouet̃ ab oriente in occidentem, & cõtra ab occidente in orientē, & tñ hi mot⁹ nõ ſunt cõtrarij per Ariſt. primo cœli, motui cœli nihil eſt cõtrariũ, Vnde addendũ videt̃ ꝙ fiant ſecundũ lineam breuiſſimam. ¶ Adde qđ nõ oportet terminos a quibus eſſe cõtrarios re, ſufficit quod rões habeant cõtrarias, Sũme paradigma. Sint ignis & lapis in medio aeris a, & moueat̃ ignis ad concauũ lunę, lapis ad terrã c. licet ibi ſit in re idem terminus a quo.ſ.a. tñ habet cõtrarias rões, eo ꝙ a. reſpectu c. ſit ſurſum & reſpectu b. ſit deorſum

Nota.IIII. quod ſummarie Ariſt. illa tria concludit in textu vt vidimus. Primũ motus de cõtrario in cõtrariũ, cõtrariat̃ motui de cõtrario in cõtrariũ. ſecũdũ quies in vno cõtrariorũ, cõtrariat̃ quieti in alio cõtrariorũ. Tertiũ Motus de cõtrario ad contrariũ contrariat̃ quieti in termino a quo, hec ex textu liquent. ¶ Sed adde D. Coronel. qui ponit primo qđ motus aeris deorſum ab igne, & aeris ſurſum a terra, nõ cõtrarient̃, quia ſunt eiuſdem ſpeciei, ſed peripateticus fortaſſe hoc nõ curabit, qm̃ Ariſt. nõ curauit de violentia & natura, ſed de terminis cõtrarijs in motu. ¶ Secũdo dicit nullũ motũ circularem cõtrariari motui recto. ¶ Tertio ꝙ nullus motus circularis naturalis cõtrariat̃ alteri circulari, ꝓbat per hoc qđ diximus de cœlo moto in orientē, & contra in occidentē, At cõtra hoc dixerit forſan aliqs, motus per ſe circularis cõtrariat̃ ex cõtrarijs terminis motui circulari, alioquin aſtronomi ex diuerſitate motuũ nõ ꝓbarent diuerſitatem orbiũ, Quod aũt ipſe aſſumit de diuerſis motibus ab oriente & ab occidente, liquet quod vnus eſt per ſe, alius eſt per accidens. ¶ Quarto dicit nulli motus naturales cõtrariant̃: ſed cõtradicit huic ꝓpoſitioni Ariſt. hic q ſi in fi. vbi dicit motui ignis ſurſum cõtrariari, motũ eius deorſum, & terrę deorſum: licet nõ eodē mõ do, quia vni opponat̃ ſicut naturale naturali: nihil expreſſius. ¶ Quinto dicit ad motus eſſe cõtrarios requirat̃ ꝙ vnus ſit naturalis, alius violẽtus, Sed primũ mirũ eſſet, ꝙ rem ad cõtrarietatē motuũ tam neceſſariam neglexiſſet Ariſt. prӕterea moueant̃ lateraliter duo lapides aut duę ſagittę ſe impedientes, illi motus ſunt cõtrarij, & tñ ambo ſunt violenti, Non inſiſto diutius in re quę acribologiam mathematicam nõ admittit.

Saxo. Burida. Marſil.

Coronel.

Improbatio Coronelli

Improbatio Coronel. Ariſt.

Articulus.II.

Concluſio Motus motui & quieti opponit̃, iuxta declarationē circa textũ & in q. factam.

Articulus.III.

Dubium.I. An naturale & violentũ conueniant generationi & corruptioni?

Prӕmitto.I. quadruplicem eſſe motũ, nõ me prӕterit quõ Albertus magnus & alij ponant ſolũ tria mẽbra, nos inſequimur veſtigia prӕceptorũ noſtrorũ, Benedicti farner, & Ioan. vetter vrachij. Eſt enĩ mot⁹ alius naturalis, alius violentus, alius prӕter naturam quartus animalis. ¶ Naturalis eſt qui fit a principio intrinſeco paſſo cõferente vim, tunc paſſum cõfert vim, qñ habet naturalē inclinationē ad ipſum, ſic ignis ſurſum, aqua deorſum mouet̃ a principio intrinſeco ſ. forma. ¶ Violentus eſt qui fit a principio extrinſeco paſſo nõ conferente vim, ſed renitente, vt proiecto lapide ſurſum, lapis renitit̃ huic ꝓiectioni, & ego proijciens ſum extrinſecus lapidi. ¶ Prӕter naturã eſt q fit a principio extrinſeco paſſo nõ conferente vim, nec renitente Sicut ignis mouetur circulariter in concauo lunę, qui motus nõ eſt ẽi naturalis.i. cœli, nec violentus, nã raptus ille alio quin nõ eſſet perpetuus ſecundũ Ariſt. & ita eſt prӕter naturã, idem eſt de nutrimento in membris attrahẽtibus, oleo ad lychnũ lampadis, vſi ſumus hoc motu in ſcemmate An liceat recipere quinq; de centum a mercatore. ¶ Animalis ſeu progreſſiuus eſt q fit a potentia motiua membrorũ officialiũ prӕuia cognitione ipſius particulariter mouentis de quo lib.iij. de anima. ¶ Aduerte D. Iſenach, Dupliciter interpretari illã particulã paſſo nõ conferente vim, tu ſis data contentus. ¶ Aduerte ſecũdo quod Scotus oẽm naturalitatē motuũ reducere nitit̃ ad pricipiũ paſſiuum diſ.2.q.9. ſcđi & diſ.18.q.1. ¶ Aduerte tertio Motũ cœli poſſe extenſe dici naturalē, ſed veri⁹ prӕter naturã, ſed nullo pacto animalem contra D. Iſen. ¶ Aduerte quarto motũ naturalē in hoc differre a violento, quia naturalis in principio eſt tardior in fine velocior, contra violentus in fine eſt tardior, de quorũ rõnibus vide Bona. diſt. xiiij. pte.1. art. iij.q.1. dicentem, ꝙ ſit vis attractiua in loco, quem tñ reprobat Greg. Arim. lib.2. diſ. vi.q.1. art.3. at parum de his in.8. phyſ. Motus animalis in medio eſt velocior. Aduerte quinto aliquẽ motũ eſſe cõpoſitũ ex naturali et violento, patet ſi proiecero lapidem deorſum, deſcendit deorſum naturaliter, ſed ob violentiã velocius deſcendit. ¶ Aduerte ſexto nõ nũꝗ motũ animalē cõprehendi ſub naturali, etenim anima a qua fit eſt natura. ¶ Aduerte ſeptimo motũ aquę ſurſum ne fiat vacuũ nõ eſſe proprie naturalem nec violentum, ſimilit̃ ferri ad magnetē. ſed prӕter naturam, quod ſi quis dixerit ipſum eſſe naturalem referēdũ eſt ad naturã vniuerſalē, & naturam attrahentiũ, De ſpeciebus motus violenti in ſeptimo videbimus.

Prӕmitto.II. quod naturale multifariam vſurpatur vt in q.1. primi diximus, & Bruxell. ponit quat

Albertus benedict⁹ farner

Eckius

Iſenach Scotus

Iſenach

Secundi Bonauẽ. Arim.

Bruxel.

tuor acceptiones violenti.1.quando mobile inclina
tur actiue ad oppoſitũ.2. quando mobile velocius
mouetur,ꝙ ſit ſua naturalis inclinatio,vt lapide de
orſum ꝓiecto.3.quando fit cõtra naturalẽ inclina-
tionẽ diſpoſitiõis ipſius mobilis.4.quia fit ab agẽ-
tibus pręter cõem curſum naturę, exemplũ tertij,ꝙ
iuuenis moriatᷣ:ſed quis iſtorũ modorũ eſt magis ad
propoſitum

Ariſto. Pręmitto.III. Ariſt.hic dixiſſe mutationẽ naturalẽ
quę fit ſecũdũ ſolitũ curſum naturę tempore & mo-
do naturę cõſueto. Violentam dixit, quę fit pręter
ſolitũ curſum naturę, tpe & modo naturę incõſue-
Friburgi tovt generatio florũ & ouatio auiũ in hyeme ſicut
cõtigit Anno gratię.M.D.iiij.ſic mors ſenio veni-
ens naturalis, gladio violenta dicitur

Marſil. Pręmitto.IIII.quod Marſil.ponit violentũ & natu
rale proprie ſolum reperiri in motu locali,2.ponit
omnẽ generationẽ eſſe naturalẽ,quia paſſum.ſ.ma-
teria confert vim.3.omis alteratio diſpoſitiua gene
tiõis eſt naturalis patet per idem Corollariũ licet ca
lefactio ſit violenta aquę, & tñ naturalis ſimplici-
ter quia paſſum ſ. materia cõfert vim: Idem quo ad
Burid. hoc voluit Burid.4.Omnis corruptio eſt violenta:
patet quia paſſum.ſ. materia nõ inclinatᷣ ad nõ eſſe
formę.¶Addit tamen qđ poſſet dici naturalis quo
ad cauſas agentes,vel quia fieret cũ minore violen-
tia,vt in morte ſenis.5.Omnis diminutio eſt violẽ
ta.ꝓbatur quia corruptio, Concordat pro maiori
Burid. Buridanus.

Reſpondetᷣ Aliquã generationẽ eſſe violentã,ali-
quã naturalem ad modũ in.iij.pręmiſſo expoſitum,
Buridan⁹ qm̃ is eſt de mente philoſophi.Ad Buridanũ & Mar
Marſil. ſil.dicitᷣ ꝙ ipſi ſolũ attendũt materiã, & tñ forma
quę abijcitᷣ etiã eſt paſſum.¶Adde quod ſi ita ſtricte
vellent loqui de naturali,tunc nulla generatio eſſet
naturalis ex parte materię,qm̃ illa ꝓprie non eſt in
potentia naturali,ſed neutra ad materiã ſecundum
Ockam Ocham q.3.tertij & oſtendimus lib,1.q.Sed hęc ſuffi
ciant,

Articulus.IIII.

Ratio.I.Si medietas tepidi calefit,& alia frigefit
ibi ſunt motus contrarij,& tñ nõ proueniunt ex di-
10.metha. uerſis terminis e quibus.Pręterea tm̃ vnũ vni cõtra
riatᷣ motui aũt opponitᷣ quies:ergo ei nõ opponetᷣ
motus,Et tertio mobile nõ cõtrariatᷣ mobili,ergo
nec motus motui tenet cõſequentia,quia motus nõ
diſtinguitur a mobili.

Secunda Calefactio & frigefactio ſunt motus cõ
trarij,& tñ termini ad quos nõ ſunt ſemper cõtra-
rij:ergo nõ requiritᷣ contrarietas terminorũ.Maior
nota & minor ꝓbatᷣ,quia frigefiat aqua calida vſ-
qꝫ ad tepiditatem,& calefiat frigida vſqꝫ ad tepidi
tatem,pręterea nõ maxime diſtant,ergo nõ cõtra-
riantur,tenet conſequentia per diffinitionẽ contra
riorum.

Tertia Moueri & quieſcere non contrariantᷣ,ergo
nec motus & quies, cõſequentia nota & antecedẽs
ꝓbatur quia cœlũ mouetur motu circulari, & quie
ſcit motu recto.ergo idem quieſcit & mouetᷣ.Adde
quod aqua calida vt ſex poteſt moueri vt fiat cali-
da vt decem,quo caſu quietes ſub terminis cõtrarijs
ſ.e quo & ad quẽ non contrariantᷣ,quia vtrobiqꝫ eſt
caliditas, nam intenſum & remiſſum non variant
ſpeciem,

Quarta Nulla corruptio eſt naturalis ergo,antece-
dens probatᷣ quia ſemper paſſum.i.forma corrũpen
da renititur. Et quod oĩs ſit naturalis argumenta-
tur Vſing.ſic omnis corruptio eſt forma,& omnis Vſing.
forma eſt naturalis,igitur omnis corruptio eſt na- Marſil.
turalis. In Bambara: eſt quarta cõcluſio Marſil.

Reſpondetᷣ Ad primã ꝙ̃uis nõ ſint termini diuerſi
in re,ſunt tamen diuerſi in rõnibus vt not.3.in fi.
Ad ſecundũ tm̃ vnũ vni opponitᷣ cõtrarietate pro-
prie dicta,de qua nõ agimus hic.Ad tertiũ patet ex
nota.2.quia cõcretiue nõ contrariantᷣ.

Ad.II.termini ad quos nõ contrariantᷣ re, ſed rõne
vt not.3.in fi.Ad annexũ concedo conſequentiã de
contrarietate proprie dicta,hic extendimus.

Ad.III.Añs eſt bñ negatũ,& ad ꝓbationẽ nego,cœ
lũ qeſcit motu recto.ergo qeſcit.qa argumẽtũ fit ab
ĩferiori ad ſuperi⁹ negatiue:& hoc rõne verbi quie
ſcit, quod importat negationẽ .i.nõ moueri,ita in Bruxell.
tendit Brux.& nos cito latius explicabimus cõtra Scot.
Sco.Poſſes tñ negare illã cœlum quieſcit motu re-
cto:qm̃ nõ natũ eſt moueri motu recto, Ad annexũ
cõtrarietas in illis eſt diſtantia terminorũ.q.1.

Ad.IIII.Fateor nulla corruptio eſt proprie natura
lis,ſed improprie vt pręmiſſo.3.dubij ad argumen-
tũ Marſ.nego cõſequẽtiã & rõ eſt quia naturalis va
riat appellationẽ formę ĩ minore & cõcluſione,mi- Marſil.
rabar de Marſ.dum legerem tam infirmã rõnem, &
ita D.Vſing.bene fecit,ꝙ niſus ẽ eã ſoluere,ſed nõ Vſing.
fecit,qa argumentũ adhuc ꝓcedit ſi naturalis in mi
nori nõ includit ſubiectũ, explica igitᷣ ſolutionem
vt diximus.

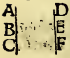
Finis Quinti Phyſicorũ.17. decemb.
Deo gloria Eckius.

ARISTOTELIS PHYSICÆ AVSCVLTATIONIS LIBER SEXTVS.

Nihil ex indiuiſibilibus compoſitũ Cap.I.

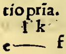
1 SI aũt ea cõtinua ſunt vt antea diffiniuimus:quorũ vltima ſunt vnũ: ea tã 1
gentia quorũ fines ſunt ſimul: eademqꝫ deinceps inter quę nihil eiuſdẽ
gñis cadit:Impoſſibile eſt ex indiuiſibilibus cõtinuũ quicqꝫ cõſtare: vt Cõcluſio
ex punctis lineã:ſi linea quidẽ cõtinuũ:punctũ aũt indiuiſibile ſit: vlti-
ma nanqꝫ punctorũ nec vnũ ſunt quippe: cũ indiuiſibilis rei nõ ſit hoc
quidẽ vltimũ. Illud aũt alia pars quędã.Nec etiã ſimul:cũ nullũ ſit pror rõ prima
ſus vltimũ eius quod partibus caret. Vltimũ em̃ & id cuius eſt vltimum
patet eſſe diuerſa.¶Pręterea puncta ex quibus continuũ cõſtat:aut cõti
2 nua ſint:aut ſe tangãt neceſſe eſt.Atqꝫ eadẽ eſt de cunctis indiuiſibilib⁹ rõ ſecũda
ratio.At cõtinua ſane nequeũt eſſe ꝓpter rõnem iam dictam: & cũ quip
piam tangit:aut totũ tangit totũ:aut pars partẽ:aut totũ partẽ:cũ igitᷣ in-

diuiſibile partibus careat:totũ ipſum tangat neceſſe eſt. At ex hiſce quę hoc pacto ſe tangunt
nullũ cõtinuũ,vnq̃ emerget.Continuũ em̃ habet aliã atq̃ aliã partẽ,& diuidit in partes eãn-
Rõ tertia dem ſubeuntes legẽ & ſeparatas etiã loco.¶At vero neq̃ punctũ ad punctũ, neq̃ nunc ipſum
ad nũc ipſum deinceps erit,vt ex illis longitudo,ex his tempus cõſtet.Nam ea quidẽ deinceps
ſunt,inter quę non eſt eiuſdẽ generis quicq̃, inter vero puncta ſemper eſt linea, & inter ipſa
2 nunc tempus.¶Pręterea in indiuiſibilia diuiderent̃,ſi ex q̃bus vtrũq̃ conſtat in ea quoq̃ di- 3
Probatio uidit̃,at nullũ cõtinuũ in ea eſt diuiſibile,quę partibus carent nullũ aũt genus inter puncta &
inferendi inter ipſa nunc aliud eſſe poteſt.Nam ſi fuerit aut diuiſibile aut indiuiſibile erit vt patet. Et
corollarij ſi diuiſibile aut in indiuiſibilia diuiſibile erit aut in diuiſibilia ſemp̃,at id cõtinuũ eſſe con-
Corolľm ſtat.¶Patet aũt & omne cõtinuũ in ſemper diuiſibilia diuiſibile eſſe.Si enim in indiuiſibilia
diuidet̃ indiuiſibile,nimirũ indiuiſibile tanget.Cõtinuorũ enim vltimũ vnũ eſt, & ea ſe tan
gunt ex quibus cõtinuũ cõſtat.¶Eiuſdẽ aũt rõis eſt ſane magnitudinẽ & tẽpus ac motũ ex in 4
3 diuiſibilibus cõſtare & in indiuiſibilia diuidi aut nihil horũ hanc cõditionẽ ſubire.¶Quod 5
cõcluſio qdẽ ex hiſce patebit:nam ſi magnitudo ex indiuiſibilibus cõſtat,motus quoq̃ q̃ ſuper illa ſit
.P magnitudine ex ęqualibus motibus indiuiſibilib⁹ ꝑfecto cõſtabit, ceu ſi A B C. Magnitudo

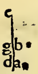

ex indiuiſibilibus conſtat A & B atq̃ C motus quoq̃ D E F quo mobile P ſuper A B C dimẽ
ſione eſt motũ vnaquãq̃ ſui partẽ D inq̃ & E atq̃ F indiuiſibilẽ habet. Quod ſi pręſente mo 6
tu neceſſe eſt q̃ppiã moueri,& ſi q̃ppiã mouet̃ neceſſe eſt motũ pręſentẽ eſſe, moueri etiã ip-
ſum ex indiuiſibilibus ſane cõſtabit,igit̃ P motũ eſt ꝑ A quidẽ motu D ꝑ B vero motu E &
4 per C partẽ motu ſimiliter F.¶At vero fieri non poteſt,vt id quod ad locũ ex loco mouet̃ ſi- 7
deſtructio mul moueat̃,atq̃ ſit motũ ad eum locũ ad quẽ mouebat̃ cũ mouebat̃. Si em̃ quiſpiã thebas pe
cõſequen- tit,impoſſibile eſt thebas eum petere ſimul & petijſſe.At per A partẽ parte vacantẽ cui D mo
tis illati. tus aderat P mobile mouebat̃.Quare ſi antea quidẽ tranſibat,poſtea vero tranſiuit, motus D
diuiſibilis erit.Cum enim tranſibat neq̃ q̃eſcebat,neq̃ tranſierat, ſed in medio nimirũ erat.
Sin vero ſimul tranſit atq̃ tranſiuit id ſane quod proficiſcit̃,cũ ꝓficiſcit̃ eo ꝓfectũ ac motũ
eſt quo proficiſcit̃ atq̃ mouet̃.¶Quod ſi per totã quidẽ A B C magnitudinẽ P mouetur mo 8
5 tuſq̃ quo per illa mouet̃ eſt D E F per partẽ aũt A parte vacante non mouet̃ ſed motũ eſt. Mo
Euaſionis Epicureę ĩ tus profecto non ex motibus,ſed ex momẽtis cõſtabit, & motũ q̃ppiã erit,quod nõ antea mo
pugnatio uebat̃ A nãq̃ partẽ non tranſeundo tranſiuit. Quare erit quippiã ꝓfectũ nunq̃ antea profi-
prima. ciſcens.¶Quod ſi omne quoduis moueri,aut quieſcere neceſſe eſt P ſane in vnaquaq̃ magni 9
Secunda tudinis A B C parte quieſcit,quo fit vt quippiã ſit,quod cõtinuo quieſcit ſimul atq̃ mouet̃,
Tertia per totã enim magnitudinẽ a b c mouebat̃, & in vna quaq̃ parte quieſcebat eiuſdẽ, quare &
in tota etiã quieſcebat.¶Atq̃ ſi indiuiſibiles partes d e f motus ſint motus fit vt pręſente mo-
tu P mobile quieſcat non moueat̃.Sin vero non ſint motus ſit vt motus non ex motibus con-
6 ſtet.¶Similiter etiã & tẽpus,vt longitudo ac motus,indiuiſibile eſſe neceſſe eſt, atq̃ ex ipſis 10
Cõcluſio nunc quę indiuiſibilia ſunt cõſtare,aut etiã diuiſibile eſſe ex diuiſibilibus ue cõſtare. Nam &
ſi oĩs eſt diuiſibilis,atq̃ minore in tempore minorẽ magnitudinẽ tranſit,id quod ęqua celeri
tate mouetur,& tempus erit etiã diuiſibile. Quod ſi tẽpus eſt diuiſibile, in quo q̃ppiã per A.
magnitudinẽ fertur,& A profecto diuiſibilis erit.

CVm aũt oĩs magnitudo ſit in magnitudines diuiſibilis. Demonſtratũ eſt enim con 11
Tertia pš cap. tinuũ ex indiuiduis conſtare non poſſe,eſtq̃ oĩs magnitudo cõtinuũ, neceſſe eſt id
quod celerius mouet̃ maiorẽ in ęquali,ęqualẽ in minore,& maiorẽ inſuper in mi-
7 diffinitio nore tẽpore magnitudinẽ tranſeat,vt quidã id quod celerius mouet̃ diffiniũt. Sit
Demõſtra enim A mobile celerius b cũ igit̃ id ſit celerius quod prius mutat̃. Quo in tẽpore,
tio pria. ſitq̃ illud E F mutatũ eſt A ipſum c in d in eo mobile B nõ dũ accedat ad d ſed citra illud erit

vt patet,Quare id quod celerius mouet̃,plus magnitudinis in ęquali tempore tranſit.At vero 12
plus etiã magnitudinis minore in tempore tranſit.¶Nam in minori tẽpore E F quo mobile
A ad ipſum peruenit D mobile B tardius erit in ipſo G citra terminũ D.Si igit̃ A toto tem-
pore E F ad ſuũ perueniet d erit in minori tẽpore citra D in ipſo H quod eſſe poteſt inter G

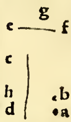
atq̃ d.Sitq̃ illud tempus E K at magnitudo quidẽ c h maior eſt magnitudine c g tempus aũt
E K minus eſt tempore toto E F quare id quod celerius eſt maiorẽ magnitudinẽ minore in
tempore tranſit.¶Ex his aũt patet id quod eſt celerius minore etiã in tempore magnitudinẽ
8 ęqualẽ tranſire.Nam cũ ipſum ad tardius quidẽ cõparatũ maiorẽ in minore tẽpore,per ſe aũt
Scd̃a de- ſumptũ maiore in tẽpore maiorẽ magnitudinẽ tranſeat. Tempus profecto E K in quo C H
mõſtratio

magnitudinē tranſit maius erit eo tēpore quo C G magnitudinē tranſit. Sit igit̄ minus illud tempus E L quare ſi E K tempus minus eſt tēpore E F in quo B tardius mobile magnitudinē C G tranſit & E L profecto tēpus E F tēpore minus erit. Eſt em̄ minus tēpore E K qđ vero eſt minus minore, minus & ipſum eſt, quare minore in tēpore magnitudinē equalē tranſibit.

14 ¶ Preterea ſi omne quod mouet̄, aut in equali, aut in minore, aut in maiori tēpore moueri ne ceſſe eſt. Et id quidē quod in maiore mouet̄ tardius eſt, id aūt quod in equali eque celere eſt, quod vero celerius eſt, neq̄ celere eque neq̄ tardius eſt, id profecto quod celerius eſt, neq̄ in equali tēpore, neq̄ in maiore mouebit̄. Reſtat igit̄ tēpore ipſum in minore moueri, quare id *Alia rō ad idem*

15 quod celerius eſt tempore in minore magnitudinē equalē tranſiret neceſſe eſt. ¶ Quoniā aūt oīs quidē motus in tēpore eſt, & omni in tēpore motus fieri poteſt, omne aūt quod mouet̄, & celerius & tardius moueri poteſt, in omni profecto tēpore celerior tardiorq̄ motus fieri poteſt. ¶ Que cū ita ſint tēpus cōtinuū eſſe neceſſe eſt. Dico aūt cōtinuū id quod eſt diuiſibile in *Alia rō ad idem.*

16 diuiſibilia ſemper, hoc enim tali ſuppoſito tempus continuū eſſe neceſſe eſt. Nam cū demonſtratū ſit id quod celerius mouet̄ minore in tēpore ſpaciū equale tranſire, ſit celerius quidē A tardius aūt B atq̄ B tranſeat C D magnitudinē in tēpore E F igit̄ A quod eſt celerius magnitudinē eandē vt patet in tēpore minore tranſibit atq̄ ſit in E G tēpore motū, rurſum quoniā ipſum celerius totā C D magnitudinē in E G tempore pertranſiuit, id quod eſt tardius minorem eodē in tempore tranſit, ſitq̄ illa C H, at qm̄ B quod eſt tardius in E G tēpore magnitudinem C H pertranſiuit A profecto quod eſt celerius, eandē in minore tēpore tranſit. Quare rurſus tempus E G diuidet̄, quod ſi diuidet̄, magnitudo quoq̄ C H ratione eadē vtiq̄ diuidetur. Quod ſi magnitudo diuidet̄, & tempus itidē diuidetur, & hoc ſemper erit, ſi poſt celerius mobile tardius, & poſt hoc celerius ſumamus, ac demonſtratis vtamur. Nam celerius quidem mobile tempus. Tardius aūt longitudinē diuidet, quod ſi ſemper quidem vere conuerſio fit, *10 Cōcluſio* *Rō predictorū cur ſic fiat*

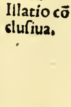

17 cum ſit vero cōuerſio fit diuiſio ſemper, patet omne tempus cōtinuū eſſe. Patet etiā ſimul & magnitudinē oēm continuā eſſe. Eiſdē enim equalibuſue diuiſionibus tam tempus quā magnitudo diuidit̄, inſuper & ex hiſce rōibus que dici ſolent, patet ſi ſit tempus cōtinuū & magnitudinē cōtinuā eſſe. Si quidē in dimidio temporis dimidiū magnitudinis, & ſimpliciter in minore minorē tranſit. Eedem enim diuiſiones temporis, & magnitudinis erunt. *Illatio cōcluſiua.*

18 ATq̄ ſi alterū vtrumuis ipſorū ſit infinitū, & alterū eſt infinitū, & perinde ſane vt alterum, ceu ſi tēpus extremis ſit infinitū & longitudo extremis eſt infinita. Si di *Quarta ps equiparat tempus & magnitudinem in finitate*

19 uiſione longitudo quoq̄ diuiſione, ſi vtriſq̄ & magnitudo vtriſq̄. ¶ Qua ꝓpter & Zenonis ratio falſum ſumit, fieri inq̄ non poſſe, vt finito in tempore quicq̄ tranſeat infinita, aut infinita per ſingula tangat. ¶ Dupliciter enim longitudo & tempus, & omnino omne continuū dicitur infinitū aut diuiſione, aut extremis. Igitur infinita quidē quantitate, tangere finito in tempore non poteſt. Infinita vero diuiſione poteſt, etenim ipſum tempus hoc modo eſt infinitū. Quare fit vt infinito in tempore non finito quippiam tranſeat infinita, & infinitis non finitis infinita etiam tangat. Impoſſibile eſt ergo aut infinitum finito in tempore aut finitum in infinito tranſire. Sed ſi tempus ſit infini *11 Cōcluſio* *Inſtantia* *Reſpōſio*

20 tum & magnitudo erit ſimiliter infinita, & ſi magnitudo & tempus. ¶ Deſignetur enim magnitudo quedam A B terminis definita, & tempus infinitū mente percipiatur, ſitq̄ id C deinde excipiat̄ pars aliqua finita temporis C que quidem C D finibus claudatur. In hoc igitus corpus quod ſuper A B mouetur aliquam partem magnitudinis tranſit, atq̄ ponatur A E iam partem pertranſiuiſſe. Hec autem pars aut eque totam A B magnitudinem menſurabit aut deficiet, aut excedet. Nihil enim refert. Nam ſi ſemper equalem magnitudinē A E parti equali in tempore mobile tranſit, pars autem hec magnitudinem totam metitur, tempus totum in quo magnitudinem totam tranſibit finitum erit profecto. In partis enim equales, di *12 Demonſtratio cōcluſionis.*

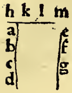

21 uidetur vt magnitudo. Preterea ſi non omnem magnitudinem id quod mouetur in infinito tempore tranſit, ſed fieri poteſt, vt aliquam finito etiam in tempore tranſeat vt A E partem. Hec autem totam magnitudinem metietur, deniq̄ equalem in equali tempore tranſit, tempus ipſum profecto finitum erit. Patet autem non in tempore infinito partem A E tranſire, ſi tempus altera ex parte finitum fuerit ſumptum. Nam ſi in minore partem hanc tranſit, tem *Euaſionis preclusio.*

22 pus finitum eſſe neceſſe eſt, cum altera ex parte ſit temporis finis. ¶ Eadē ſane fuerit demonſtratio & ſi longitudinē quidē infinitam finxerimus, tempus aūt ſumpſerimus contra finitū. *13 Aſſimilatio.*

Corolłm prĩcipale Noua rõ

14 ¶ Patet igit̃ ex hiſce quę diximus, neq; lineã, neq; ſuperficiẽ, neq; omnino quicq̃ cõtinuũ in diuiduũ eſſe, non ſolũ propter id quod nuper eſt dictũ, ſed etiã q̃a fiet, vt indiuiduũ diuidat̃. Nam cũ omni in tẽpore & id quod eſt celerius, & id quod eſt tardius moueat̃, atq; id quod eſt 23
celerius plus ęquali in tẽpore ſpacij tranſeat fieriq; poſſit, vt duplũ ſexquialterãq; longitudinem tranſeat. Eſſe nãq; poteſt celeritatis hęc ratio, ſexquialterã magnitudinẽ eodẽ in tẽpore tranſeat id quod celerius fertur, atq; diuidant̃ magnitudines ambę, ea q̃dẽ quã mobile celerius tranſit, quę eſt A d m A B C D tres indiuiduas partes cõtinuorũ. Ea vero quã ipſum tardius tranſit in e f g duas & ipſas indiuiduas partes igit̃ & tempus H M in tres ſane partes indiuiduas diuidet, in ęquali nãq; tẽpore magnitudinẽ tranſit ęqualẽ, diuidat̃ itaq; in H K L M indiuiſibiles partes. Rurſus cũ mobile tardius magnitudinẽ e f g eodẽ in tẽpore tranſeat, diuidetur, & tẽpus duas in partes ęquales, quo fit vt indiuiduũ diuidat̃, & id quod mouet̃ non in indiuiduo, ſed ĩ maiori tpe partẽ indiuiduã tranſeat, patet igit̃ nullã cõtinui ptẽ pte carere.

Explanatio textus.

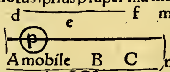
Actum eſt de partibus ſubiectiuis motus, vnitate & cõtrarietate cõſequẽtibus, hoc ſexto agit de partibus quantitatiuis motus; & vt hoc cõmode faciat, incipit agere cap. 1. de partibus continui.

I. Nullũ cõtinuũ eſt cõpoſitũ ex indiuiſibilibus, probatur q̃a vel puncta eſſent cõtinua vel cõtigua, ſed vtrũq; eſt impoſſibile, quia non habẽt vltimũ, ſcd'o ꝓbat̃ ſi linea cõponeret̃ ex punctis, tunc illa ſe tangeret, at hoc eſt impoſſibile, q̃a aut pars tangeret partem aut totũ totũ, primũ eſſe nequit, q̃m non habẽt partes, nec ſcd'm q̃a ſic non eſſent extra ſe inuicẽ, & ita nullã facerent extenſionẽ, nec tertio poſſunt dici ſe cõſequẽter habere, q̃a quęro quid mediaret, non punctus. q̃m hoc eſt cõtra rõem cõſequentiũ, nec q̃d aliud, nam tunc non cõponeret̃ ex punctis, & ita rationes ſumunt̃ ex diffinitionibus cõtinui, attigui, tangentiũ & cõſequentium.

II. Omne continuũ eſt diuiſibile in ſemꝑ diuiſibilia, ꝓbat̃ q̃a vnũquodq; ex his conſtat in quę reſoluitur, ſed cõtinuũ nõ cõponit̃ ex impartibilibus, ergo in ea etiã non reſoluitur, alioquin enim indiuiſibile tangeret indiuiſibile contra probata.

Scd'a pars ca. in ſpeciali de motu magnitudine. &c.

III. Si magnitudo eſſet indiuiſibilis, & motus, probatur q̃a ſi magnitudo ſit cõpoſita ex tribus impartibilib⁹ a b c motus ipſius p ſuper illa magnitudine ſimiliter erit ex trib⁹ d e f quod ſi mot⁹ eſt ex indiuiſibilibus, igit̃ & moueri, q̃m pſente motu res mouet̃.

IIII. Sed impoſſibile eſt moueri eſſe ex indiuiſibilibus, q̃a non poteſt fieri vt mobile ſimul ſit in termino & moueat̃ ad ipſum, prius eñ eſt moueri q̃ motum eſſe, ergo cũ p mouebat̃ per A partẽ indiuiſibilem, aderat ei mot⁹ d ergo vtrũq; erat diuiſibile, alioquin non moueret̃ per a ſed eſſet motum per A & ſic ſimul tranſiret & tranſiſſet.

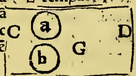
Epicurus

V. Epicurus dixit mobile poſſe moueri ſuper tota magnitudine, ſed non moueri ſuper parte, ſed motum eſſe ſuper qualibet parte. Contra ſi p non mouet̃ per A ſed eſt motũ, ergo motus non erit ex motibus, ſed ex mõmẽtis, & ſimilit̃ erit aliquod motũ, q̃d nunq̃ mouebat̃ patet de a. ¶ Pręterea ſeq̃tur vt p ſuper toto moueret̃, & ſimul in partibus quieſceret. Tertio ſic pręſente motu res non moueret̃, quia a non moueretur pręſente motu.

VI. Si magnitudo eſſet ex indiuiſibilibus, & tempus probat̃ q̃a toto tẽpore p tota pertranſit magnitudinem, & parte temporis, partẽ magnitudinis, quare ſi vnũ eſt ex diuiſibilibus & reliquum.

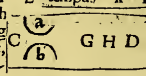
Tertia ps cap. ꝓbat idẽ p velocitatẽ et tarditatẽ.

VII. Mobile velocius in ęquali tẽpore, maius ſpacium pertranſit, aut in minori ęquale aut maius, tunc ſi ſuper eadẽ magnitudine aliq̃d moueat̃ tardius, aliud velocius; ſeq̃tur ipſam non cõponi ex indiuiſibilibus; q̃m tunc eſſent ęquales, hęc oĩa liquent ſuis demonſtrationibus. Prima ſit a mobile velocius B tardius; & tempus ſit E F magnitudo vero ſupra quam fit motus ſit C D tunc rõ eſt iſta E tempus F a citius pertranſit c d in e f quã B ergo manebit citra d & ſic pl⁹ magnitudinis in æquali tẽpore pertranſit.

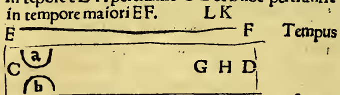

VIII. Scd'a eſt quõ plus magnitudinis in minori tẽpore pertranſit, ſtantib⁹ priorib⁹ ſit G terminus ad quẽ mouet̃ B in e f & k tempus breuius q̃ f ac medium ſpacij G D diuidatur per H tunc ſic a in e k tranſit c h & B in e f ſolum tranſit c g ergo a in minori tempore, tranſit maius ſpacium, ratione velocitatis.

E tempus k F

IX. Tertiã eſt quõ velocius ęqualẽ magnitudinẽ ptranſit in minori tempore, vt ſtantib⁹ priorib⁹ ſit tempus minus L G ſpacium cõmune vtriuſq;, tunc in tẽpore e L A pertranſit C G & b hoc pertranſit in tempore maiori E F.

applicat dein duas rões ad idẽ quõ velocitas & tarditas ſint in tempore, & patent tranſlatione.

X. Vt magnitudo eſt cõtinua, ita & tẽpus, & vtrũq; diuiſibile in ſemper diuiſibilia, hoc declarat demonſtratione ſimili prioribus, q̃a magnitudo diuidit̃ in tardiori moto. ſ. b ita & tempus in velociori moto. ſ. a & patet rõ ipſa tranſlatiõe, niſi q̃ litterã minoris tẽporis tranſpoſuit accipiẽdo G vt ſic

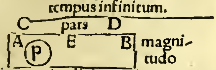
tempus G
E ———————— F

quarta ps de infinitate.

Zeno

XI. Magnitudo & tẽpus habẽt ſe cõſimilit̃ quo ad eſſe finitũ vel infinitũ, quo ad extremitates & diuiſionẽ. Corollariũ quare ſophiſtica fuit Zenonis rõ, vt tẽpore finito, infinita q̃s pertranſiret, q̃m duplex eſt infinitũ. ſ. quãtitate & diuiſione, modo finito tẽpore non poteſt mobile pertranſire infinita quantitate, ſed pertranſibit infinita diuiſiõe, quare vno infinito & aliud erit infinitum.

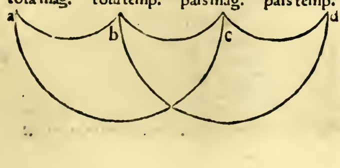
XII.Magnitudo quantitate finita non poteſt per-
tranſiri tēpore infinito, pro quo ponit magnitudi
nem finitā a b tēpus infinitū C pars tēporis finita
c d, tūc ſic aſtruit
ꝑ pertranſit par
tem magnitudi
nis a e in c d ſed

a e pars menſurabit magnitudinē repetita ergo tem
pus etiā erit finitū (quia pars c d toties repetita) quo
ꝑ mouebit per a b. Quod ſi pars a e repetita nō præ
ciſe menſuret a b, tunc accipiat quis aliā magnitudi
nem, quā totā adequate menſuret.
XIII.Magnitudo infinita non poteſt pertranſiri tē
pore finito, patet ſimili demonſtratione.
XIIII.liquet cōtinuū non poſſe cōponi ex atomis,
per rōes adductas, & qa contingeret indiuiſibile di-
uidi probat qa ponēdo duo mobilia, quorū vnum
ſit velocius alio in duplo, tūc ponat qđ celerius per
tranſeat in certo tēpore ſpaciū triū indiuiſibiliū.ſ.
b c d, tūc mobile tardiꝰ ptranſibit ſolū dimidiū ſpa
ciū.ſ.b & ita vnū īdiuiſibile cū dimidio, qđ eſt īpoſſi
bile, iam em̄ impartibile eſſet diuiſum per medium,
ita poteſt rō formari de tpe. Rō patet ipſa trāſlatiōe

Annotatio in textum

Adraſtus Themiſt. Quamuis Adraſtus quinqꝫ libros primos de princi-
pijs, & tres ſequētes de motu inſcripſerit. Rectius tñ
Themiſt. de motu quattuor vltimos inſcripſit, itaqꝫ
actū eſt de ſpeciebus motus in quinto hic de partibꝰ
eius in ſexto. Et in vniuerſum hoc agit oīe cōtinuū
diuidi ī ptes ſemp diuiſibles, nullūqꝫ eſſe punctū in
ſectile, qđ prīo gnālibꝰ dein ſpecialibꝰ rōibus cōpbat
1.indiuiſibile additum indiuiſibili non facit ipſum
maius. Verū eſt extenſiue, facit tñ ipſum maius diſ-
cretiue, vt angelus additus angelo.
Ariſto. Themiſt. 7.Exempla que Ariſt. hic in litteris habet, gratiora
ſunt in rebus, ita Themiſtius equum & ſcorpionē in
tarditate motus cōparat & bigā ac plauſtrū, publicū
item currum & carpentū onerariū, que ſi ad figuram
pro a & b poſueris, res erit auditoribus expeditior.
10.Intendit philoſophus, qđ qa qualibet parte motꝰ
data & tēporis, dabilis eſt pars minor, ideo ſunt di-
uiſibilia in infinitū. Ex quo em̄ tempus & magnitu
do couerſim dicunt ſcđm magis & minus, videt qđ
qualibet parte eorū data poſſit dari minor, & hoc
ſic Equus eſt duplo celerior boue, ergo in hora equus
tranſit miliare bos dimidiū, ſic miliare eſt diuiſum,
iterū equus in dimidio horę poteſt pertranſire dimi
diū miliare, bos quartā miliaris, ergo equus in quar-
ta horę pertranſibit quartā miliaris, bos octauā, &
hęc conuerſio poteſt fieri in infinitū ſemper in mi-
nus, ita clare habes mentē Ariſt. de conuerſionibus.
Zeno 11.Sophiſma Zenonis, ſi aliquid moueret, tunc ali-
quod mobile.&c. reperies c.iij.huius quaſi ab initio.
12.Demonſtratio de magnitudine & tpe eſt in virtu
te rō a trāſmutata ꝓportiōe, vt ſic voluerit rōnari.
tota mag. totū temp. pars mag. pars temp.

Sicut ſe habet a ad b ita c ad d, igitur ſicut ſe habet
a ad c ita b ad d a tranſmutata proportione, ſed a
menſurat b ergo c menſurabitur d & ita b non erit
infinitum.
14.Quid proportio ſeſquialtera & hemiolia in epi-
tomate Arithmeticę quęrito c.7.

Explicatio ſcholaſtica

Q.I.

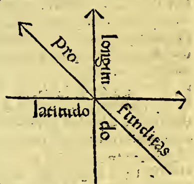
An in linea ſint puncta indiuiſibilia.

Nota.I. Punctū capi dupliciter vel eſſe duplex,ſ.
phyſicū & mathematicū, phyſicū punctū eſt aliquod
indiuiſibile poſitionē habēs in cōtinuo, ſicut plures
imaginant eſſe ſcđm realē exiſtentiā, de quo ſtatim
plura. Scđo modo vſurpat pro aliquo cōtinuāte par
tes lineę aut terminante lineā, & illud bene eſt reali-
ter diuiſibile, indiuiſibiliter tñ conſiderat nam ſic
imaginant circulos plures in cœlo & gradus, quorū
tñ diuiſio realis non eſt in cœlo, quod eſt orbis cō-
tinuus. ¶ Corollariū ſequit intellectū mathematici
non eſſe falſum in hoc, non em̄ aſſerit punctū eſſe in
re indiuiſibilē, ſed qa eo vtit indiuiſibiliter, & ita in
telligens rem aliter quā eſt, non ſemper falſum intel
ligit, niſi intelligeret rem aliter eſſe qȝ eſt, ait Scot. Scotus
diſ.14.tertij. Hinc Euclydes diffiniēdo dixit. Punctū Euclydes
eſt cuius pars non eſt, ſupple per cōſiderationē, & in
continuo poſitionē habens. ¶ Corollariū ex quo in
fert Rob.holcot fruſtra improbare illā diffinitionē Holcot
ex eo, quia animę cōueniat & angelo, & tñ neutrū
ſit punctus. Loquit em̄ Euclydes de habente poſiti- Euclydes
onē in continuo, cuius pars non ſit, talis aūt non eſt
anima, quid ſit poſitionē habere in continuo, dixi-
mus in Categorijs. Adde quod triplex eſt indiuiſibi
le.ſ.ſubſtantiale, ſic angelus & aīa noſtra dicunt in-
diuiſibiles. Aliud eſt quantitatiuū, & de hoc inquiri
mus, qualia dicunt eſſe punctus et centrū, nūc & mu
tatū eſſe in motu.&c. Tertiū eſt qualitatiuū, ſicut ac
cidētia aīe & angeli, qȝuis aliq eorū ſint diuiſibilia
intenſiue, potes addere quartū.ſ.indiuiſibile ſepara-
tiue, cuius partes ſeparari nequeūt natura, ſic lignū
dicimus diuiſile, cœlū vero indiuiſibile.2.cœli.
Nota.II. qđ apud veteres erat Brocardicū, an linea
& generaliter oīe cōtinuū cōponeret ex punctis il
lis indiuiſibilibus, & tenuit Democritus qđ ſic, con Democri.
tinuū cōponi ex punctis & atomis infinitis, idē po
ſuit Epicurus, Platoni quoqꝫ aſcribit, qđ lineā ex pū Epicurus
ctis, ſupficiē ex lineis, & corpus ex ſuperficiebus cō Plato
poſuerit, at forte ad mathematicā cōſiderationē lo-
cutus eſt magnus ille Plato. Gerardus Odonis ex iu
nioribus hāc opinionē ſuſcepit & Nico. Turonen. Gerardus
¶ Cōtra iſtos argumentat Ariſt. ſatis euident in tex odonis
tu, at vnū adde, qđ rōes Ariſt. vadunt ſolū ꝓ maiori
pte, qđ cōtinuū nō cōponat ex finitis pūctis, ait Io.
Dullaert, vt ſi habeat magnitudo tres ptes indiuiſi Io.Dulla.
biles aut.5.ſed nō improbēt ipſum continuū cōponi
ex infinitis punctis. ¶ Aduerte tu qȝuis hoc verū ſit
de qbuſdā rōibus tñ priores vident cōuincere etiā de Im.p.dul.
infinitis pūctis, nā ſi vnus punctus additus alteri nō
facit maius, ſic nec tres additi nec.10.nec.c. & ſic idē
de infinitis. Idē de tactu pūctorū, qa illa rō eque euī
cit de infinitis & tribus. Moueor ex eo qm̄ Ariſt. ali Ariſtot.
as nō ſufficient fundaſſet ſua, cū nō deſtruxiſſet opi-
nionē Democriti, qui fuit maximus Phyſicus ſemp Democr.
habitus, ſed de his aliqua in art.tertio.

Scotus Albertus

Nota.III.qđ altera eſt opi.magnorũ virorũ Scot. diſ.2.q.9.ſecundi, Alberti & aliorũ,quã ita ſemper declaraui.1.Indiuiſibilia ſunt in linea nõ vt partes, ſed tñ vt aliqđ eius, & in hoc differt ab opi.prima, patet qa Ariſt.probat cõtinuũ non cõponi ex punctis.2.Continuũ vnũ eſt mathematicũ, vt eſt quoddã abſtractũ per intellectũ a motu & quantitate ſenſibili,& ſic dicit̃ linea cauſari per fluxũ puncti.ſ.ſecũdum imaginationẽ & abſtractionẽ mathematicam, q̃uis in re non ita cauſet̃.Phyſicũ continuũ eſt quantum motui & qualitati ſenſibili coniunctũ.3.Punctus eſt aliqđ terminans aut cõtinuans lineam, & ita eſt duplex punctus, nam circa extremitates eſt punctus terminans in medio lineę ſunt puncta cõtinuantia.4.niſi eſſet punctus terminans lineã,eius non eſſet principiũ nec finis,ergo ne ſit linea infinita, habet punctũ initiantẽ & alterũ terminantẽ.5. niſi eſſent puncta in linea eius partes cõtinuantia, vna pš eſſet contigua alteri,ſed non cõtinua.6. puncta huiuſmodi ſunt indiuiſibilia,& qa partes proportionales ſunt infinitę, neceſſe eſt puncta eſſe infinita. 7.ſicut punctus eſt in linea vt terminus eius, ita linea eſt in ſuperficie vt terminus eius, diuiſibilis quidem ſecundum longitudinem, indiuiſibilis tamen ſecundum latitudinem & profunditatem. 8. linea eſt terminus ſuperficiei,non quatenus diuiſibilis eſt,ſed quatenus diuiſione vacat.9.Non diſſimiliter ſupficies reſpicit corp⁹,ſicut pũctus lineam et linea ſupficiẽ.10 ſeqt̃ tres dimẽſiões eſſe extenſiones int̃ ſe realiter & a ſubſtãtia diſtĩctas,quę faciliter imaginantur ait Auicenn. a principio metaphyſ. per tres diametros interſecãtes ſe in centro corporis.11.Sicut pun-

Auicenn.

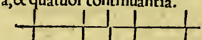
cta non ſunt immediata in linea,ita nec lineę in ſuperficie.&c̃,nam inter quęcunq; puncta ſemper mediant partes lineę cõtinuatę,ita de ſuperficie & corpore.12. Sicut puncta non habent aliquod ſubiectũ adęquatũ,ita nec linea habet,nec ſupficies,ſed punctum eſt in ſubiecto in quo eſt linea,& linea in quo eſt ſuperficies,& ſuperficies in quo eſt corpus,& ibi eſt ſtatus.13.Sicut linea non cõponit̃ ex punctis,ita etiã non diuidit̃ in puncta,ſed in partes eius quantitatiuas aut proportionales,ratione quarũ poteſt diuidi in infinitũ.14. Cum aũt punctus ſit de ratione intrinſeca lineę,deus etſi punctũ poſſit facere ſine linea,lineã tñ ſine puncto facere nequit,& hoc obſtãte rerũ natura,ſic nec ſuperficies ſine linea cõſeruari poſſet.&c̃. hęc eſt ni fallar Scoti doct. ſubtilis opinio fideliter enarrata,nã qui eam non ſinceriter explicarẽ,qui iam perpetuo hoc ſeptennio Scoti dogma profiteor.Rões pro iſta ſentẽtia,3.art. offendes.

Scotus

Nota.IIII. quod cum prima opinio dicat puncta eſſe in linea vt partes & terminos, ſcđa puncta eſſe in linea vt terminos,ſed non vt partes.Eſt tertia opinio quod puncta non ſint in linea, nec vt partes nec vt terminus.Illa eſt ſententia G.Ochã in pluribus locis,maxime q.1.de ſacra.altaris q.9.quot.1.& peculiari tractatu de indiuiſibilibus.Greg.Arim.diſ.2.ſecundi q.2.art.1.concl.3.cũ aliis neotericis,q̃ opi.etiã reputat probabilẽ Sco.vbi ſupra col.xi.& Parrh.ſcoticolę fatent̃,maxime apparentẽ eſſe ſenſui,vnde illam ſic ſolebã declarare Friburgi.1. q̃uis aliqua ſint indiuiſibilia ſubſtantię & qualitatis,nullũ tñ eſt indiuiſibile poſitionẽ habens in continuo.2. ſequit̃ q; neq; puncta indiuiſibilia,neq; inſtantia vel mutata eſſe in continuis ponẽda ſunt vllo modo.3.Ad cõſiderationẽ tñ mathematicã linea fit ex punctis, & longitudo eſt alia a latitudine & profunditate.4. punctus,linea,ſupficies,corpus.&c̃.eandẽ rem ſignificant,q̃uis diuerſis rationibus intelligendi.5.quęlibet res creata,intrinſece ſe ipſa finitur & terminat̃ nullo alio accedente.6.linea ergo non terminat̃ aliquo indiuiſibili ſuperaddito,ſed ſeipſa intrinſece finit̃,ſeu ſuis partibus extremitatũ.7. Non eſt dabilis prima pars nec vltima cõtinui, qa quacũq; data ipſa eſt diuiſibilis in infinitũ,vide ſupra li.4.q.1. art.1.8. tamen partes extremales dicunt̃ terminare lineã, & non medię,qa terminus relatiue dicitur ad terminãtum,& qa nobis innoteſcit finis rei,vt in limitibus agrorũ,per partes⁹ exteriores, ideo inde ſumimus terminũ rerũ.9.termini rem terminantes non ſunt indiuiſibiles,ſed indiuiſibiliter conſiderant̃, patet de limitibus agrorũ,& regionũ,q ſi ſunt terrei vel lapidei ſunt diuiſibiles,tñ accipiunt̃ loco vnius indiuiſibilis.10.qa pars lineę eſt linea,ideo pars terminans lineã eſt linea,& ſimiliter pars cõtinuãs eſt linea,ſaltem partialis non totalis.11.Sequit̃ punctũ in re eſſe lineã partialẽ,terminantẽ lineã totalẽ,vel partes continuantẽ,patet qa punctorũ eſt finire & continuare 11.igit̃ punctus non diſtinguit̃ a linea, niſi ſicut pš aquę ab aqua.12.Conceditũ ergo iſta punctus eſt linea & contra linea eſt punctus, & rurſum aliqua linea non eſt punctus, tñ oẽm lineã eſſe punctũ vel puncta eſt neceſſariũ,primũ patet,qa punctus eſt linea partialis,ſcđa patet per cõuerſionẽ, tertia patet qa linea totalis nõ eſt punctus, quarta patet qa diuidat̃ linea in.vi.partes,iam linea eſt illa ſex puncta.ſ.duo puncta terminantia,& quatuor continuantia.

Scotus Eckius

Ariſt. vi. huius T. C.73.

13.ſequit̃ G.Ocham tm̃ habuiſſe oculũ ad terminationem,cũ ait punctus eſt linea vlterius non protenſa quare illa eſt inſufficiens,conuenit enim lineę totali quę non eſt punctus.14. ſic ea quę in negationes refert,ſicut & alia in negationibus motuũ non ſunt accipienda,niſi ad noſtrũ modũ intelligẽdi, vt cũ dicit̃ lineã terminari ſolũ negatiue, quia amplius non protendit̃.14.quia quantitas non diſtinguit̃ a re q̃nta,ideo dimenſiones ex natura rei in eodẽ nõ diſtinguuntur.15.ſicut dictũ eſt punctũ eſſe terminũ lineę, eo pacto dicimus lineã eſſe terminũ ſuperficiei.&c̃. quia linea terminans eſt partialis ſuperficies hęc vera,clara & abſolutiſſima iſtius opinionis explicatio ad quam reſpondetur ad quęſitum

Ocham

Articulus.II.

Concluſio.I.Continuũ non cõponit̃ ex indiuiſibilibus,illud patet per rões Ariſt.in textu,& Them. adiicit talẽ rõem,qm̃ ſicut cõtingit lineã ex imparibus punctis conſtitui,ita & circulũ ex imparibus cõflari,& tũc eſſet adempta facultas dimidiandi circulum,ſcđo etiã diameter negat̃, qm̃ maior erit ſemp

Themiſt.

Ocham

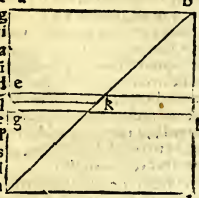
G.Arim.

Com. G.Arim. illa ps,cui acceſſerit cētrū, & nō eſt dubiū hoc fuiſſe de ſentētia Ariſt.& Com.ait Arim.ſi ſaltē qs viderit dicta eorū.Eſt & ad hoc Aug.xi.de tri.c.x.rō docet & minutiſſima corpuſcula īfinite diuidi, ſimilē
August. ſentētiā ꝓfert Aug.li de īmortal.aīę c.xij.Affirmat hoc idē in epiſtola ad Nibridiū ep̄la.94.& ſcd̄o li.ſo
Auicenna liloquiorū ad fi.Tertio Auice.vi.naturaliū a principio ait.Puncta ordinari ad lineā faciēdā eſt impoſſi
Algazel bile,hoc idē ꝓbat Algazel li.1.metaphyſ.tract.1.c.3.

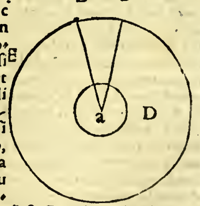
Concluſio.II.Nullū diuiſibile eſt ponendū in cōtinuo poſitionē habēs,ponit̃ iſta cōcluſio cōtra ſen
Scot. tentiā Scoti & aliorū,ꝓbat̃ iſta cōcluſio,qa nihil eſt
Auerroys ī natura īdiuiſibile ait Auer.prīo de aīa Com.13.&
Aristot. prīo cœli Com.32.ſcd̄o Ariſt. de motib⁹ aīaliū ait, vbi rēpbat ponētes cœlū moueri a polis īdiuiſibili
August. b⁹,qa indiuiſibiliū nulla ſit eſſentia.3.Aug. de q̄ntitate aīę c.x.ait ſola longitudo nō niſi aīo intelligi poteſt,in corpe oīno inueniri nō poteſt, & iterū ait ad diſcipulū vnq̄ ne igit̃ oculis iſtis corpeis,vel tale pūctū,vl̄ talē lineā,vel talē latitudinē vidiſti.d.oīno
August. nūq̄,nō em̄ ſunt iſta corpea,ex q̄ infert Aug.animā corpeā nō eſſe,q̄ incorpea ītelligat.4.idē Aug.ait.7. ſup Gen̄.c.xvij. Si aīa eſſet corpea, nullo mō noſſe poſſet tales lineas,q̄ p latū ſecari neq̄unt,q̄les in cor pe nō poſſe reperiri, nihilominus nouit.5.q̄uis iſta
Aristot. fuerit opinio tēpore Ariſt.famoſa nunq̄ tn̄ ei⁹ fuit ſententię,ait em̄.8.metaphyſ.tex.com.14.q̄m aūt ſine gn̄atiōe q̄dā corruptiōe ue ſunt,et nō ſunt, vt pūcta ſi ſint ſatis p hoc īnuit Ariſt.nō fuiſſe mētis ſuę ponere illa pūcta,cū hypotheſim addat.Rōe v̄o ꝓbat̃. 1.qa ſunt accidētia,& non īmaterialia(qa ſic eſſent in aīa)ergo materialia,ſed oīa materialia ſunt diui ſibilia,accidētia em̄ materialia extēdunt̃ ad extēſionē ſubiecti.2.qa om̄e accidēs abſolutū eſt ī aliq̄ ſub iecto adeq̄to,ergo & pūctū,ſed nullū eſt ſubiectū pūcti niſi diuiſibile,ergo & pūctū eſt diuiſibile.Itē data q̄cūq̄ pte ſubiecti,illa eſt diuiſibilis,ergo recipiet plura pūcta,& ita pūcta erūt īmediata vel erūt ſimul cōtra Ariſt.in tex.3.qa pūctus cōtinuat duas ptes lineę,ſint a & b & ſit pūctus c vel ergo c eſt in a & b tūc idē natura erit ī plurib⁹ locis,vel eſt in a tm̄,ſed tūc q̄ro cur nō eſt in b cū nō ſit maior rō de vno q̄ de alio,p̄terea pūctus eſt accidēs & linea eſt accidens, & pūctus eſt in linea,ergo accidētis eſſet accidēs cōtra p.7.metaphyſ.Adde q̄ ſi a & b ſint pūcta ꝓxīa, & qa nō pn̄t eſſe īmediata p Ariſt.in textu,ergo int̃
a —— b a & b eſt ps lineę media,ſed illa ps eſt cōtinua,itē eſt linea ſine pūctis,igit̃ nō oīs linea cōponit̃ ex pūctis Itē diuiſa linea,q̄ro in q̄ pte remanet pūctus cōtinuans,qa nō magis in vna pte q̄ alia, & cū vtraq̄ pars terminet̃ iā pūcto,igit̃ pūcta illa prius fuiſſent īmediata.Et qa nulla experiētia vel neceſſitas rōis, aut authoritas q̄ nō liceat refutare,cogit nos ad ponenda illa īdiuiſibilia,ſed difficillimū eſt illa imaginari,vel cogitare,ideo nō ſunt ponēda talia indiuiſibi
Scotus lia.Et vt in ſimili argumētat̃ Sco.diſ.xvi.ſcd̄i, illud eſt ponēdū in natura q̄ melius eſt,ſcd̄o de gener.ſed paucitas in natura ſine multitudine eſt melior, ſi ſit poſſibilis.1.phyſ.ergo illa paucitas q̄ p̄ſcindo pluralitatē illā indiuiſibiliū & dimēſionū a re q̄nta diſtin ctarū nō eſt ponēda. Vn̄ infert̃ prīo q̄ negātes q̄ntitatē diſtingui a re q̄nta,figurā a re figurata, motū a mobili,plus dignificāt naturā ex illa declaratione Scotica.Scd̄o infert̃ q̄ maioris ſubtilitatis eſt negare talē pluralitatē, q̄ aſſerere nā illi oēm rationē in diuerſum pugnantē diluūt, & peccantē oſtendūt, alij q̄ſi victi ab illis rōibus ſuccūbunt,q plura deſide
G.Arim. Ockam rat videat Arim.& Ochā vbi ſupra,cum parrhiſ.hic.

Articulus.III.Dubiū: an demonſtratiue ꝓbari poſſit cōtinuū nō cōponi ex indiuiſibilib⁹.

Reſpondet̃ q̄ ſic,nā & rōes Ariſt.ſunt demōſtratiuę,& alię adferunt̃ ex mathematico ꝓmptuario p
Scotus Sco.diſ.2.q.ix.ſcd̄i.Prīa eſt talis ſi cōtinuū cōponeret̃ ex punctis,iā diamet̃ eſſet aſſimet̃.i.cōmenſurabi lis coſtę q̄ eſt īpoſſibile,ſeq̄la ſic oſtendit̃ ſit q̄dratū a b c d & i eo diameter b c & in coſta ſignent̃ duo pūcta ꝓximа.f. e g & in coſta oppoſita ſit duo pūcta f h a qb⁹ lineę ad inuicē ꝓtrahant̃ æq̄ diſtātes.ſ.e f g h iſtæ ſecabūt diametrū vl̄ in pūctis īmediatis vel mediatis,nō vti q̄ īmediatis, qa iam nō eſſent plura puncta diametri q̄ coſtę,nec mediatis,qa tūc data puncta in coſta erūt mediata cōtra poſitionē, aut rectis lineis ęq̄diſtantē ducere poſſe negabimus,hoc ita ꝓ bat̃,qa int̃ pūcta mediata diametri ſignet̃ pūctus k a q̄ ducat̃ linea ī directū ęq̄diſtās ab alijs duab⁹ lineis,

tūc nō habes,vbi ſecet coſtā nec in g nec in e qa alias nō eſſet ęq̄diſtās,cū lineę parallelę nō debeāt cōcurrere Diametrū aūt eſſe aſſimetrū coſtę demōſtrat Euclydes li.x.ꝓpōe.5.&.7.Si dicis lineā p diametrū ductā cōtingere eā pluſq̄ in pūcto,eo q̄ oblique īcidat & ſecet eā.Cōtra,iā ps lineę eſſet in plano & ī ſubli mi cōtra Eucl.eod.l.10.Scd̄a rō eſt iſta,ſupra centrū q̄dlibet,q̄ntūlibet occupādo ſpaciū cōtingit circulū deſcribere ex ſcd̄a petitiōe primi, ſup ergo centrū a deſcribant̃ duo circuli maior e minor d,ſi ergo peripheria e cōponit̃ ex pūctis,ſint duo in ea immediata.ſ. b c & ducant̃ duę lineę rectæ ab a ad b c & tūc neceſſario ptranſibūt d & q̄ro aut ī eodē pūcto aut diuerſis ſi diuerſis, ergo tot erūt puncta minoris circuli ſicut maioris,& ita erunt ęq̄les, q̄ eſt īpoſſibile,ſi in eodē puncto, ergo duę lineæ rectę a circūferētia ad cētrū ductę cōcurrēt ī pūcto anteq̄ veniāt ad centrū,q̄ eſt cōtra rōem cētri G.Ari. Arim.

(Vide ſi placet hic Saſon. q. 1.vi.& G. Reiſchiū ī margarita.Gratianus & Lichetus ampliter declarant. — Euclydes)

Scotus vbi ſupra poſt Sco.mouet alias rōes.9.mathematicas & q̄tuor phyſicas, ſed hęc ſufficiāt. Hoc tn̄ te nō
Io.Maio. p̄tereat q̄ Io.Ma. amœni ingenij doctor diſ.2.q.vi. ſcd̄i attētauit rōes illas oēs ſolui poſſe, ſic q̄ nō demonſtrēt,ſicut ipſe etiā p̄ſtat q̄ pollicet̃, vnde ponit tres cōcl.1.Cōtinuū cōponit̃ ex pūctis.2.Cōtinuū nō cōponit̃ ex pūctis finitis.3. Quodlibet cōtinuū cōponit̃ ex pūctis infinitis & ita vult has rōes demonſtrare ſcd̄am cōcluſ. ſed nō īfringere tertiā. vide eū.

Articulus.IIII.

Ratio.I. Nota de dimenſionibus poſſunt adduci argumenta ſuperius notata in primo q.de quantitate,dumtaxat hic de punctis diſputemus & primo quidē d.Sintzelius noſter contrariā opinionē dicit eſſe a Theologica pietate verā non fictā creditā,& niſi pietas fidei hoc iuberet eſſet probleuma neutrū & ſic p illa parte plures inducit autoritates.1.Ariſt. 3.cœli punctus eſt indiuiſibilis, nullā recipiēs diuiſionem.2.P.1.de gener.punctū eſt res nullius quantitatis.3.Ariſt.5.metaph.punctū eſt res omnino indiuiſibilis,habens poſitionē in cōtinuo,4.&.1.phyſ. punctus qui eſt terminus indiuiſibilis,non eſt infinitus 5.&.3.de aīa,punctus aīa & oīs indiuiſio demōſtrat 6.Auer.5.phyſ.ait punctū & vnitas ſunt indiuiſibilis,7,Euclyd.ait punctus eſt cuius pars non eſt. ¶Si dicis quod debent oīa intelligi cōditionaliter, contra ſic in oībus opinionibus poſſemus vitare autoritates dicendo autores loqui cōditionaliter. Rationē talē addit, quia niſi puncta ſeu inſtantia eſſent immediata,tunc eſſet mediū in mutatione inſtantanea,vt in tranſſubſtātiatione panis,in quo nec eſſet panis nec corpus chriſti.

(Margin: Sintzeli⁹ — Ariſtot. — Auerroys — Euclyd.)

Secunda ratio parit' pr̄mittit autoritates.1. poſt. Subſtantia lineę ex his eſt.1. de anima. Impoſſibile eſt ſeparari puncta & abſolui a corporibus.4.phyſ. puncta ſunt fines lineę &.1.cœli Corpus eſt tripliciter diuiſibile,ſuperficies dupliciꝰ, & linea tm̄ vno modo.ſ.ſcdm longitudinē,ratio talis inſtruit. Oīs terminus vltimus,ea parte qua terminat, eſt indiuiſibilis,ſed puncta terminant lineā, & lineā ſuperficiem.&c.ergo illa ſunt indiuiſibilia, Maior probat quia ſi vltimus terminus ea rōe qua terminat eſſet diuiſibilis,cū omne diuiſibile habeat terminū, ſequitur ꝙ vltimus terminus habet vlteriorē terminum,& ſic eſſet vltimus terminus,& non eſſet.Confirmat quia linea eſt terminata ſcdm oēs,ergo ſi pfecte terminat,terminat aliquo indiuiſibili, tenet illatio,qa terminus eſt indiuiſibilis.y.metaphyſ.

Tertia. Continuū poteſt diuidi in oēs ſuas partes, ergo infinitū eſſe diuiſum in oēs ſuas partes,eſt poſſibile,tenet cōſequētia,quia poſſibili poſito in eſſe, nullū ſequit impoſſibile,quod ſi diffitearis antecedens cape illā.Continuū eſt diuiſibile in infinitum vel poteſt diuidi in infinitū,& pone eam in eſſe,& habebis quod continuū eſt diuiſum in infinitū, nā ſi deus non poſſet diuidere continuū ſcdm oēm potentiā,qua eſt diuiſibile,iam potētia dei eſſet exhauſta.¶Confirmat,qa ſi nulla eſſet ſuperficies, nullus eſſet locus.4.phyſ.modo ſi ſuperficies eſſet corpus, locus non eſſet ęqualis locato.Et ſuperficies rei videtur,& non profunditas, ergo ſuperficies non eſt pfunditas,ita & corpora ſe tangunt ſcdm ſuperficiē & non ſecundum profunditatem.

Quarta. Si non eſſet punctū indiuiſibile, ſequeret quod ſphera non poſſet tangere planū, probat ſequela,quia vel tangeret ipſum ſcdm diuiſibile vel indiuiſibile,ſi indiuiſibile haberet propoſitū, ſi diuiſibile,hoc eſt contra oēm Geometriā,demonſtrat em̄ Geometer ſpherā tangere planū in puncto,& ita nō potes euadere dicendo,ꝙ indiuiſibiliter conſideret qa demonſtratio vadit ad rem.¶Confirmat qa centrum eſt ponendū,& non eſt diuiſibile, qa ſic lineæ ducte ad circūferētiā nō eſſet ęqles ergo ē īdiuiſibile.

Reſpondet ad illa.Primo ad autoritates ſicut fuit dictū inter arguendū,& ad replicā reſponde,ꝙ ſecus eſt in aliis,quā hic,nam Ariſt.expreſſit illā hypoteſim de punctis octauo metaph.vt citauimus concluſ.2.at in aliis non ſemper ita expreſſit. Scdo dici poteſt quod Ariſt.locutus eſt ſcdm opi.famoſam ſui temporis,ita em̄ facere ſolet ait G.Ochā q.1.de ſacr. alt. quando materiā non ex intentione pertractat oſtendit hoc G.Arim.in preſenti materia vbi ſupra col.xxvi.circa medium. Tertio dicit quod illa dicta ſunt vera,non ſcdm realē exiſtentiā, ſed mathematicā abſtractionē & cōſiderationē,& ita illa puncta nō ſunt in re,ſed tantū ficta ab aīo, vt ex Aug. declarauimus art.2. Quarto & redit in idem, ꝙ talia ſint in re, non indiuiſibilia, ſed indiuiſibiliter cōſiderata vt notabili.1.diximus. De Sintzelio noſtro vehemēt miror,vnde medico hęc pietas Theologica,iam.xvii.anxius & frequēs laboro ī Theologia,& nō reperio id ꝙ medicus de pietate fidei iuſſum ait,& ꝗuis contra Ariſto.directe concludat,& Ariſt.incuſet,ꝙ Platonis & Democriti ſentētiā improbare curauerit,vt in oībus libris ſuis clare patet eum fuiſſe reprehenſorē priorū ſuorū, at fatemur eū fuiſſe(vt Paul.Corteſius ait)Ariſtarchū philoſophorum,& eoīu principē, at tn̄ pro meritis veteres taxaſſe,vt pulchre Stapul. in pr̄fatiōe plutarchi de placitis philoſophorū meminit. ¶Ad rationē eius de inſtantanea mutatione, pcedit ex falſa imaginatione,ꝙ fiat in inſtanti indiuiſibili, de quo cap.ſeq.

(Margin: Ariſtot. — Ockam — G.Arim̄. — Sintzeli⁹ — Ariſtot. — Plato — Democri. — Pau.Cor. — Stapulen̄)

Ad.II. autoritas prima intelligit ſubſtantia.i.diffinitio lineę ex his eſt,ad ſenſum iam datū, ſcda intelligit vel ad cōſiderationē mathematicā,vel qd punctus.i.linea ptialis.&c.Tertia intelligit vt diximus art.1.& in categoriis. Ad rationē dic quō terminus fit vltimus negatiue,non poſitiue vt q.1. q̄rti phyſ. dices etiā terminos eſſe indiuiſibiles per conſiderationē,nō p exiſtētiā, & p hoc etiā diluit cōfirmatio

Ad.III.dico ꝙ male ponitur in eſſe, vt ex periherменias liquet,at ſic debet poni in eſſe. Continuū eſt diuiſum in hanc partē & hanc partē,vel continuum eſt diuiſum in ſuas partes. Quod dicis potentiā dei exhauſtā nego,qa deus poteſt omne poſſibile,cōtinuū eſſe diuiſum in indiuiſibile eſt impoſſibile, vide G.Arim̄.diſ.35.primi. Ad annexū dico locans eſſe locū ſcdm ſuperficiē.i.ſcdm partes ſuas exteriores,ſed non ſub ea ratiōe qua eſt profundū, & per idē diluit aliud adiectū,ſic & de tertio adiecto.

(Margin: G.Arim̄.)

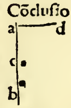
Ad.IIII. ꝙ oēs reputauerūt difficilē,vide hic poſt Ocham & Greg.etiā Saxo.& Coronel. Primo aliq vt ait Sco.negant eſſe corpus perfecte ſphericū, ſed hec eſt vna fuga ait Greg.qa eſt contra Ariſtot.ſcdo cœli,vbi pbat ex propoſito cœlū eſſe ſphericū, ſecundo qa det p potenriā diuinā adhuc remanet argumentū.Aliter reſpondet Greg.quod ſphericū dicitur tangere planū, vel qa inter illa nihil eſt mediū & ſic negat,qa inter totā vnā medietatē ſpherici,& oppoſitā medietatē plani eſt mediū. Vel qa illa ſic ſunt propinqua,ꝙ ſaluis ppriis figuris non poſſunt eſſe propinquiora, nec vnū verſus aliud vlterius ptendi,& ſic ſphericū tangit planū. Si vero iſtas tangit ſcdm diuiſibile vel indiuiſibile, reſpondet ipſe quod neutro modo,qa nullū eſt ibi indiuiſibile,&

(Margin: Ocham — Greg. — Saxo — Coronel. — Scot.)

nulla eſt pars diuiſibilis cuius quęlibet pars protendatur vſq; ad planũ. Corollariũ igit̃ nulla pars ſpherici ſcdm̃ ſe totã tangit planũ, & tñ in infinitis partibus tangit planũ ſed non primo. Ad philoſophum primo de anima, ꝙ ſphera tangit planũ ſcdm̃ punctum. Reſpondet quod non eſt intelligendũ quaſi punctũ ſit aliquid ſpherę, ſed tangit ſcdm̃ punctum i. punctualiter, ſic ꝙ non ſcdm̃ quodlibet ſui ſe tangat, ſicut tñ fit de duobus planis, quę non punctualiter, ſed latiſſime ſe contingunt. De centro dico eſſe centrũ ſolũ ſcdm̃ abſtractionẽ mathematicã, ſed non ſecundũ realẽ exiſtentiã indiuiſibile, patet ponunt terrã eſſe centrũ mundi, cuius tamen ambitus habet .5400. miliaria, & pro tanto docet inuenire centrum, at hęc pluſquam ſatis.

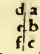
De diuiſione motus & quietis Cap. II.

AT vero neceſſe eſt ipſum nũc: quod per ſe primoq; nõ per aliud dicit̃, indiuiſibile 1
24 eſſe atq; omni in tẽpore tale ineſſe. Eſt em̃ extremũ tranſacti tempis quoddã: ci- Cõcluſio.
tra quod nihil futuri temporis eſt & inſup cõſequentis: vltra qđ nihil tranſacti tẽ Probatur
poris eſt. Quod quidẽ vtrorũq; temporũ finẽ diximus eſſe. Hoc igit̃ ſi tale per ſe
25 idemq; demonſtrabimus eſſe: patebit etiã & indiuiſibile eſſe. ¶Neceſſe eſt itaq; Aſſumptũ
26 idem nũc ipſum eſſe: quod finis vtrorũq; temporũ eſt: Nam ſi ſit aliud atq; aliud deinceps al- probatur.
terũ quidẽ ad alterũ ſane nõ erit, ꝓpterea qđ cõtinuũ nõ ex indiuiſibilibus cõſtat. ¶Si vero ſit
ſeorſum vtrũq;: inter ea mediũ tempus erit. Omne nanq; cõtinuũ tale eſt: vt inter fines aliqd
ſit vniuocũ. At ſi tempus ſit illud: diuiſibile erit vt patet: demonſtratũ eſt em̃ omne tẽpus diui- Improbatio
ſibile eſſe. Quare fit vt nũc ipſum diuiſibile ſit. Quod ſi ſit diuiſibile: erit aliquid pręteriti in illati
futuro & futuri etiã in tranſacto. Id em̃ in quo diuidet̃ pręteritũ tempus: & cõſequens termi-
27 nabit. ¶Pręterea nec ipſum nũc per ſe ſed per aliud erit. Diuiſio em̃ nõ eſt ipſius quod eſt per Scda ꝓba
ſe. ¶Et inſuper ipſius nũc aliud tranſactũ: aliud cõſequens erit: & nõ ſemper idem: aut pręte- tio princi
28 ritũ: aut futurũ neq; nũc idem. Multis eſt em̃ diuiſionibus diuiſibile tempus. Quod ſi hęc ipſi palis
nũc ineſſe nõ poſſunt: ipſum ꝑfecto nũc quod eſt vtroq; in tempore idem eſſe neceſſe eſt. At Tertia ꝓ batio
vero ſi ſit idem: patet & indiuiſibile eſſe. Nam ſi diuiſibile ſit: ea rurſus euenient quę antea ac Recolle-
29 cidebant. Eſſe igitur in tẽpore indiuiſibile quid: qđ ipſum nũc dicimus eſſe: ex hiſce quę di- ctio rati-
ximus perſpicuũ iam euaſit. ¶At qui nihil in ipſo nũc moueri ex hiſce patebit: quę deinceps onum
dicemus. Nam ſi quippiã in ipſo moueri poſſit: fiet vt celerius in ipſo ac tardius moueat̃, Sit 2
itaq; nũc ipſum .d. atq; in ipſo celerius mobile longitudinem tranſeat. A.B. litteris deſignatũ. Cõcluſio
Igitur mobile tardius minorẽ in eodẽ longitudinẽ pertranſibit deſignat̃ & ipſa & ſit .A.C.
Quoniã aũt mobile tardius in toto nũc ipſo longitudinẽ .A.C. ꝑtranſiuit: celerius mobile ꝑ
eandẽ in minore ſane mouebit̃. Quare ipſum nũc diuidet̃. At erat indiuiſibile fieri ergo non
30 põt vt quicq; in ipſo nũc moueat̃. At vero nec in eodẽ quicq; quieſcere põt. Quieſcere em̃ id

dicebamus: quod eſt aptũ vt moueat̃: & nõ mouet̃ tũc cũ aptũ eſt moueri: & vbi: & quẽadmo- 3
dũ moueri eſt aptũ. Quare cũ in ipſo nũc nihil ſit aptũ moueri patet nihil etiã in eodem quie- Cõcluſio
31 ſcere aptũ eſſe. ¶Pręterea ſi nũc ipſum in vtriſq; temporibus idẽ eſt fieriq; põt: vt in horũ tẽ ꝓbat̃ pri
porũ altero toto quippiam moueat̃ in altero toto quieſcat: atq; id quod toto in tempore moue mo.
tur: in quouis ipſius mouebit̃ in quo ipſum moueri põt: & id qđ quieſcit ſimili modo quieſcet Secundo
fiet ꝑfecto vt idem moueat̃ ſimul: atq; quieſcat. Ipſum em̃ tũc vltimũ vtrorũq; temporũ eſt.
32 ¶Inſuper id quieſcere dicimus: quod ſimiliter ſeſe habet & ipſum: & partes: nũc atq; prius. At Tertio ꝓ
in ipſo nũc nõ eſt pri⁹ vt patet. Quare nũc fit vt in ipſo quicq; quieſcat. Quę cũ ita ſint: neceſ- batur.
ſe eſt & id quod mouet̃: & id quod quieſcit in tempore moueat̃ neq; quieſcat.

OMNE aũt quod mutat̃ diuiſibile eſſe neceſſe eſt. Nam cũ e quodam in quoddã ſit 4
omnis mutatio. Cũ eſt quidem in eo in quod eſt mutatũ: nõ vlterius vt patet muta- Cõcluſio
tur: cũ vero eſt in eo ex quo eſt mutatio: & ipſum & omnes partes: nõ dum mutat̃.
Quod em̃ eodem modo ſe habet & ipſum & partes id nõ mutat̃. Neceſſe eſt igitur
ipſum ꝑtim in hoc: partim in altero eſſe Neq;.n. in vtroq;: neq; in neutro eſſe po
teſt: dico aũt in quod mutat̃ primũ mutatiõe: vt fuſcum cũ ex albo mutat̃ nõ nigrũ. Non em̃ id
quod mutat̃ in vtrouis extremorũ eſſe neceſſe eſt. Patet igit̃ omne quod mutat̃ diuiſibile eſſe
33 ¶Motus aũt duobus eſt diuiſibilis modis: vno quidẽ modo tẽpore. altero vero ratiõe partim 5
eius quod ſubit motũ, veluti ſi .A.C. totũ mouet̃ & A.B. & B.C. ſane mouebit̃. Atq; ſit partis Cõcluſio
quidẽ .A.B. motus .D.E. partis vero B.C. motus E.F. Totũ igitur motũ .D.F. ipſius .A.C. mo- probatur
bilis motũ eſt neceſſe eſt. Et em̃ hoc ipſo motu mouebit̃: quippe cũ vtraq; pars vtroq; moueat̃ Primo
motu: & nihil alieno motu ſed ꝓprio moueat̃. Quare totus motus totius eſt magnitudinis mo

34 tus. ¶Pręterea ſi motus quidẽ omnis alicuius eſt motus: totus aũt. D.F. motus neq; .A.B. neq; Secundo

B.C.eſt ptis.Pars eṁ ptis eſt mot⁹,neq̃ cui q̃ tribuit alij.Cuius nãq; toti⁹ totus eſt mot⁹:eiu⁹ & partiũ partes ſunt.Partes aũt D E F partium A b c & nõ aliorũ ſunt motus. Plurium enim
Tertio vnus motus eſſe nõ poteſt,totus ꝑfecto motus d f totius a c magnitudinis motus erit. ¶Inſup 35
a b c ſi totius A C magnitudinis alius quidem ſit motus,ceu g k auferentur ab ipſo vtrarumq; par
g h k tium motus:qui quidem ęquales erunt motibus d e & e f vnus enim vnius eſt motus.Quare ſi totus g k motus in motus partiũ diuidet̃,motus g k motui d f erit ęqualis. Sin vero ſtabit ali-
d e f quid vt h k hic nullus erit motus vt patet.Neq; enim totius neq; partiũ.Quia in motus vnius eſt vnus. At neq; cuiquã alij tribuetur:cõtinuus enim motus continuorũ quorundã eſt motus.
Eadem erit ꝑfecto ratio & ſi d e f exceſſerunt in diuiſione motus g k.Quare ſi hoc eſſe non
6 poteſt. Eundem atq; equalem eſſe neceſſe eſt.Hec igit̃ diuiſio ratione partium eius eſt quod 36
Cõcluſio mouet̃,atq; cuiuſlibet partibilis ipſam eſſe neceſſe eſt.Alia aũt eſt temporis ratõe,Nam cũ omnis motus in tempore ſit,& omne tempus ſit diuiſibile,minor aũt in minori tempore fiat:om
7 Cõcluſio nis motus vti tempus diuidat̃ neceſſe eſt. ¶Cum aũt omne quod mouet̃ in aliquo moueat̃: & 37
tempore aliquo,mobiliſq; toti⁹ ſit motus eaſdẽ eſſe diuiſiones & temporis,& motus: & ipius moueri:& eius quod mouetur:& etiã eius in quo eſt motus neceſſe eſt.Verũ nõ omniũ ſimiliter.in quibus eſt motus:ſed quantitatis quidẽ per ſe:qualitatis vero per accidens. Accipiat̃.n. tempus in quo quippiã mouet̃ & ſit a & motus ſit b:Si igitur in toto tempore motũ eſt:in illis
c moueri dimidio motu minore eſt motũ.Quo rurſus diuiſo:minore motu rurſus eſt motũ: & ſic ſemp
8 motus diuidetur vt tempus.Simili modo ſi motus eſt diuiſibilis:& tẽpus eſt diuiſibile. Si eṁ
d toto motu,toto in tempore motũ eſt.dimidio in dimidio & minore rurſus in minore eſt motũ
¶Ipſum quoq; moueri modo diuidet̃ eodem.Sit eṁ ipſum moueri c in dimidio igitur motus
e mot⁹ minus erit toto :& in dimidio rurſus dimidij:& ita ſemp diuidet̃. Licet etiã ipm moueri qd 38
f eſt ptis vtriuſq; motus d e & e f deſignãdo:totũ totius dicere eſſe.Nam ſi ſit aliud plura mot⁹ eiuſdem erunt moueri:ſicut & motũ in motus partiũ prius oſtendimus diuiſibilem eſſe. Acco
6 Cõcluſio modatũ eṁ ipſum moueri parti vtriq; motus:continuũ totũ erit. ¶Similiter & longitudo & 39
omne id omnino in quo fit mutatio diuiſibile demonſtrabit̃ & ſi quędã per accidens diuiſibilia ſunt.Preterea quod id quod mutat̃ eſt diuiſibile.Nam ſi vnũ diuidatur:Omnia diuidẽtur.Similiter ſeſe habebũt hęc omnia infinitiõis etiam atq; oppoſiti ratione.Ab eo aũt maxime quod mutat̃:hoc eſt ſecutũ.Omnia inquã diuidi infinitaq; eſſe.Cõtinuo eṁ ei quod mutatur diuiſibilitas ac infinitio ineſt:diuiſibilitas igit̃ prius eſt demonſtrata.Infinitio aũt in ſequentibus innoteſcet.

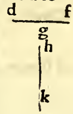
Tertia ps de mutato eſſe

CVM aũt omne quod mutat̃ e quodam in quoddam mutet̃ ipſum mutatũ: cum pri- 40
mo mutatũ eſt:in eo eſſe in quo eſt mutatũ neceſſe eſt.Id enim quod mutat̃ exit ab eo ex quo mutat̃:aut ipſum relinquit. Atq; aut idẽ eſt mutari atq; relinquere: aut
10 ſequitur relinquere quidem mutari:reliquiſſe aũt eſſe mutatũ.Nam ad vtrunq; ſi-
Cõcluſio militer ſe habet vtrunq;.¶Cũ igitur vna mutationũ ſit ea:cuius termini: cõtradi- 41
ꝑbat̃ primo ctoriam ſubeunt oppoſitionẽ:patet cum mutatũ eſt quippiam in id quod eſt ex eo quod haud eſt:id iam ipſum quod haud eſt reliquiſſe.Quo fit vt ſit in eo qđ eſt,omne nanq; quoduis aut
Secundo eſſe:aut non eſſe neceſſe eſt.Patet igitur ipſum mutatum ea mutatione cuius termini contradictoriã ſubeunt oppoſitionem:in eo eſſe in quod eſt mutatũ:Quod ſi in hoc ita eſt:& in cęte-
Tertio ris ita erit.Similiter eṁ in vna & in ceteris hoc ſeſe habet. ¶Preterea ſi queq; ſumatur:hoc 42
etiam in vniuerſis eſſe patebit ſi ipſum mutatum alicubi aut in aliquo eſſe neceſſe eſt. Quo-
c niam enim id e quo eſt mutatum relinquit :atq; ipſum alicubi eſſe neceſſe eſt. aut in hoc erit
b aut in alio.At ſi in alio vt in C.id profecto quod in ipſum B eſt, mutatum rurſus in B. mutatur ex C.Ipſum nanq; C.non erit ipſi coherens B mutatio.n.cõtinua eſt:quo fit vt ipſum mutatum.Cum eſt mutatum:ad id mutetur in quod eſt mutatum : quod fieri nequit. Id ergo qđ
11 eſt mutatum:in eo eſſe in quod eſt mutatum neceſſe eſt. ¶Patet igitur & ipſum factum tum 43
Corolla. eſſe:cum factum eſt:& ipſum corruptum tum non eſſe: cum eſt corruptum. Hoc enim & ſi de
12 omni mutatione eſt dictum:maxime tamen in ea dilucidum eſt:cuius termini contradicto-
Cõcluſio riam ſubeunt oppoſitionem. ¶Patet igitur ipſum mutatum in eo eſſe in quod eſt mutatum: 44
a cũ mutatũ eſt primo.Id aũt in quo primo quippiã eſt mutatũ:indiuiduũ eſſe neceſſe eſt atq; id
b dico primũ qđ nõ ex eo eſt tale qa aliqd ipſius eſt tale:Sit eṁ diuiſibile:litteris a c deſignatũ
c atq; diuiſum in b Si igit̃ in a b aut rurſus in b c eſt mutatum non in ipſo primo a c eſt mutatũ:

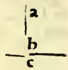
ſin in vtroq; mutatur:In vtroq;.n.aut mutatũ eſſe:aut mutari neceſſe eſt,& in toto ſane mutat̃. At mutatũ eſſe ſupponebat̃.Eadem eſt ratio & ſi in altero mutat̃, in altero eſt mutatũ.Erit eñ
45 quod prius primo.Quare nõ erit id diuiſibile in quo eſt mutatũ.¶Patet igit̃ tam corruptũ, generatũ in indiuiduo corruptũ eſſe ac generatũ.¶Bifariam aũt dicit̃ id in quo primo quippiam eſt mutatũ.vno modo in quo primo finita mutatio eſt.Tũc.n.vere dicere licet illud eſſe 13 Corolla. diſtinctio
46 mutatũ.Altero in quo primo mutari cępit. ¶Id igitur quod in fine mutationis dicit̃, Primũ eſt vere q; dicitur eſſe.Nam & fit vt finiat̃ tandẽ mutatio:et eſt exitus ſiue finis mutatiõis.Quẽ iam & oſtendimus indiuiſibilẽ eſſe:ꝓpterea quod vltimũ eſt, ¶At quod in principio mutationis dicit̃ primũ,id oĩno nõ eſt.Non eſt.n.mutationis principiũ,nec id in quo primo temporis mutabit̃.Sit eñ primũ.A.D.hoc igitur indiuiſibile quidẽ nõ eſt.Accidet enim vt ſint herentia ipſa nunc.Preterea ſi in.F.A.tẽpore toto quieſcit:ponat̃ eñ in illo quieſcere & in.A. quoq; quieſcit, Quare ſi ipſum.A.D.partibus vacet ſimul quieſcet atq; erit mutatũ in.A. nanq; 14 Cõcluſio cõcordat cum 12. 15 Cõcluſio
47 quieſcit in D.vero mutatũ eſt.Cum aũt nõ ſit partibus vacans:diuiſibile neceſſe eſt eſſe.Atq; in quauis eius parte mutatũ eſſe.Etenim .A.D.diuiſo ſi in neutra quidẽ parte mutatũ eſt:neq; in toto ſane mutatũ eſt, Sin in ambabus mutatur.in toto quoq; mutat̃, Quod ſi in altera eſt mutatũ,non in toto primo mutatũ eſt,Quare neceſſe eſt in quacunq; eſſe mutatũ,Patet igitur

48 nõ eſſe id in quo primo mutatũ eſt quippe cũ diuiſiones ſint infinitę. ¶At vero nec ipſius mutati quicq; erit primũ quod eſt mutatũ.Sit.n.ipſius,D F mutatũ primũ D G nam omne quod mutat̃ demonſtratũ eſt diuiſibile eſſe tempus aũt in quo D B mutatũ eſt ſit H K.Si igitur in illo toto ipſum D G eſt mutatũ in dimidio minus fuit mutatũ,& prius ipſo D G et hoc rurſus Alia rõ

49 aliud prius & ſic ſemper.Quare nihil erit eius quod mutat̃ quod primũ eſt mutatũ.¶Patet igitur ex hiſce quę diximus neq; ei⁹ quod mutat̃,neq; temporis in quo mutat̃ primũ aliquid eſſe Ipſum aũt quo mutatur nõ eodem modo ſeſe habebit,Tria nãq; eſſe dicunt̃ in ipſa mutatione id quod mutat̃,& id in quo, atq; id quo mutat̃.vt homo,tempus,atq; albedo. Homo igitur ac tempus diuiſibilia ſunt.Sed de albedine eſt alia ratio,Atq; tamen per accidens omnia diuiſibilia ſunt.Cui nanq; albedo vel qualitas accidit,id eſt diuiſibile,Nam neq; in his erit primũ, quę per ſe,& nõ per accidens dicunt̃ diuiſibilia quales ſunt magnitudines ipſę.Sit.n. mobile A B motũ ex B in C primũ,Igitur ſi indiuiſibile ſit ipm E C parte vacans erit, herens parte vacanti,Sin diuiſibile erit aliquid ipſo C prius in quod eſt mutatũ & illo rurſus aliud prius, & ſic ſemper,Nunq;.n.diuiſio deficit.Quare nõ erit quicq; primũ in quod eſt mutatũ.Similiter res ſeſe habet & in quantitatis mutatiõe,nam & hęc in cõtinuo eſt. ¶Patet igitur in ſolo qualitatis motu per ſe indiuiſibile eſſe poſſe. 16 Cõcludit dubitatio

Corolla.

Quarta pars de eodem

50 CVM aũt omne quod mutat̃ in tempore mutet̃:mutari vero in tempore dicat̃:& vt in primo:& vt per aliud,quo pacto in anno mutari dicit̃,quia mutat̃ in die,id ſane quod mutat̃ in quacunq; eius temporis parte mutari,in quo primo mutatur neceſſe eſt,Id ita eſſe,patet quidem & ex diffinitione ipſius primi,Sic eñ ipſum antea diffiniebamus.Patebit aũt & ex hiſce quę deinceps dicemus,Sit eñ tempus a b in quo 17 Suppõ 1.2 Cõcluſio probatio prima
51 quippiã primo mouet̃,atq; cũ omne tempus ſit diuiſibile diuidat̃ in c In tempore igit̃ a c mouetur:aut nõ mouet̃,& eodem modo rurſus in ipſo c b ſi igitur neutra in parte mouet̃,in toto ſane quieſcit alias impoſſibile eſt eñ moueri ſi nulla in parte eius moueat̃, Sin in altera tantũ mouet̃,nõ in a b tempore primo mouet̃,per aliud eñ in ipſo mouetur:ergo quacunq; in parte Secunda

52 te temporis moueat̃ neceſſe eſt. ¶Hoc aũt demonſtrato,patet omne quod mouet̃ prius neceſſario motũ eſſe,Nam ſi in a b tempore primo per f g ſpaciũ quippiam motũ eſt,id quod ęqua celeritate mouetur ſimul q; incœpit per dimidiũ in dimidio temporis erit motũ,Quod ſi id tẽpore in eodem motũ eſt per magnitudinẽ aliquã,& alterũ per eandem neceſſe eſt eſſe motum 18 Cõcluſio

53 Quare motũ eſt id vti diximus quod mouet̃, Preterea ſi in a b toto vel quouis oĩno tempore ꝓpterea motũ dicimus quippiã eſſe.quod ipſius vltimũ nũc accipimus.Id eſt eñ quod terminat,Atq; inter ipſa nunc ſemper eſt tempus,in cęteris etiã ſane ſimili modo motũ eſſe dicetur Dimidij aũt extremũ eſt ipſa diuiſio,Quare & in dimidio motũ erit & in quacũq; oĩno parte Semper eñ per diuiſionem cõtinuo tempus ab ipſis nũc terminatũ euadit,Quod ſi omne tẽpus eſt diuiſibile,& id quod eſt inter nũc ipſa tempus eſt vti diximus:omne ꝓfecto quod mu ꝓbatur ſecundo
54 tatur infinities eſt mutatũ,Preterea ſi id quod cõtinue mutat̃ & nõ eſt corruptũ:neq; ceſſauit a motu:aut mutari:aut eſſe mutatũ in quocunq; neceſſe eſt,vt mutet̃ aũt in ipſo nunc fieri nequit,In quocunq; ſane temporis puncto mutatũ ſit ipſum neceſſe eſt, Quare ſi temporis pun probatur tertio

a cta ſint infinita,omne nimirū quod mutat̃ infinities eſt mutatū. ¶Nō ſolū autem id quod mu 55
tatur neceſſe eſt eſſe mutatū,ſed etiā ipſum mutatū prius mutetur neceſſe eſt.Omne nanq; qđ
nunc ex quopiam in quippiā eſt mutatū,in tempore eſt mutatū.Sit.n.in ipſo nunc ex a mutatū in b.
In eodem igitur nūc in quo eſt in a mutatū non eſt.Nam & in a & in b ſimul erit. Ipſum nanq;
b mutatū non eſſe in hoc ipſo cum eſt mutatū,antea demonſtrauimus.Quod ſi in alio ſit muta=
19 Cōcluſio tum:inter illa profecto mediū tempus erit.Non ſunt.n.herentia ipſa temporis puncta.¶Cum 56
Secūda ꝓbatio igit̃ in tempore ſit mutatū:tempus aūt omne ſit diuiſibile,in dimidio ſane mutatū eſt:& in di
midij dimidio rurſus,& ſic ſemper,quare antea mutabat̃.¶Preterea id quod dictū eſt in mag= 57
Tertia ꝓbatio nitudine magis eſt manifeſtū,ꝓpterea quod magnitudo cōtinuū eſt,in qua mutat̃ id quod mu
tatur.Sit.n.ex c quippiam mutatū in d,Si igit̃ c d indiuiſibile ſit: partibus vacanti: partib⁹ ꝓ
fecto vacans herebit,Quod ſi id fieri nequeat:mediū ipſum magnitudinē eſſe neceſſe eſt di=
20 uiſibileq; eſſe in infinita,Quare pri⁹ in illa mutat̃.Omne ergo mutatū prius mutari neceſſe 58
Coroll.1. eſt.¶Eadē eſt em̄ & in hiſce que nō cōtinua ſunt demonſtratio,vt in cōtrarijs, & in hiſce quæ
21 contradictoriā ſubeunt oppoſitionē.Sumemus.n.id tempus in quo eſt mutatū, & eadem rur=
Coroll.2. ſus dicemus.Quare mutet̃ ipſum mutatū,& mutatū ſit id quod mutat̃ neceſſe eſt. Atq; mutari
prius eſt ipſo mutatū eſſe,& mutatū eſſe ipſo mutari, ac nunq; primū ſumet̃. Cauſa aūt huius
22 eſt partib⁹ vacans nō eſſe vacanti partibus herens,in infinitū em̄ ipſa diuiſio proficiſcit̃,vt in
Coroll.3. creſcentibus ac decreſcētibus intueri lineis licet.¶Que cū ita ſint:patet neceſſe eſſe:& id qđ 59
eſt factum fieri prius,& id quod fit antea factū eſſe:modo diuiſibilia atq; cōtinua ſint. Non
tamen ſemp quod fit factū eſt prius.Sed interdū aliud,ceu illius aliquid,vt in edibus funda=
cā horum mentū.Similiter fit:& in eo quod corrumpit̃ & corrupto.Ineſt enim ei quod fit,& ei qđ cor
rumpit̃ infinitio quedam.Quippe cū continuū ſit vtrumq;.Et impoſſibile eſt aut fieri nō fa=
ctum aliquid,aut factū eſſe non fiens aliquid.Similiter & in ipſo corrumpi atq; corruptum
eſſe.Semper.n.corruptū eſſe antecedit corrumpi, & corrumpi corruptū eſſe. Patet igitur: q;
id quod eſt factū prius neceſſe eſt fieri,& id qđ fit antea factū eſſe,Eſt enim omnis magnitu=
do:omneq; tempus diuiſibile ſemper.Quare in quocunq; ſit,non erit in illo vt primo. 60

Quīta ps de infinitate
CVM aūt omne quod mouet̃ in tempore moueat̃,in maioreq; maiorem magnitu=
dinem tranſeat,fieri profecto nō poteſt:vt magnitudinem infinito in tēpore tran
23 Cōcluſio Probatio prima ſeat quicq; finitā, modo nō per ipſam eandem ſemper,nec per aliquā eius partem
ſed per totā toto in tempore moueat̃.Patet igitur ſi quippiā equa moueat̃ celeri
tate neceſſe eſt finitā magnitudinem illud finito in tempore pertranſire. Sump=
ta nanq; parte que menſurauerit totā,in tot equalibus temporibus quot ſunt magnitudinis p=
tes,totam illā profecto magnitudinē pertranſibit.Quare cū harum queq; finite ſit quantita=
tis,& omnes numero ſint finite,tempus etiam ipſum ꝓfecto finitū erit.Tantū.n.totiens erit
Secunda quantū eſt tempus partis,totiens repetitū,quot ſunt magnitudinis partes.¶Nihil autē inter= 61
c — d eſt,& ſi nō equa celeritate mouet̃.Sit.n.ſpacium quidē a b finitū, quod infinito in tempore
tempus pertranſiuit.Tempus aūt infinitū c d.Si igitur per priorem aliam alia partem motum eſſe ne=
a ceſſe eſt,patet in priore temporis parte poſteriori ue aliā aliamue pertranſiuiſſe. Semper em̄
f maiore in tempore per aliam motū erit.Idq; non minus fiet ſiue equa, ſiue nō equa celeritate
mutetur,& ſiue intendat̃ motus,ſiue remittatur,ſiue in eodem perſiſtat:accipiat̃ itaq; pars a=
b liqua ſpacij que metietur a b longitudinē totam atq; a f litteris deſignetur.Hanc igit̃ aliqua
in parte tranſiuit temporis infiniti.Quippe,cum impoſſibile ſit eam in infinito tempore trā
ſiſſe. Totū enim ſpacium in infinito pertranſit.Et rurſus ſi aliā ſumpſero tantā quāta eſt ipſa
A E neceſſe eſt & hanc eadem rōne finito in tempore tranſijſſe, & ſic vſq; ad vltimā profici
ſcar.Cū igitur infiniti quidem nulla ſit pars que metiet̃ ipſum, vt patet,fieri enim non pōt,
vt infinitū ex finitis equalibus & inequalibus conſtet,ꝓpterea quod ea que multitudine ma=
gnitudineq; ſunt definita,ſiue equalia,ſiue inequalia ſint menſurari tandem aliquo vno poſ=
ſunt.Spacium aūt finitum quātitate partis a f menſuret̃ finito profecto in tempote tale etiā
mobile per magnitudinem a b finitā mouet̃.Similiter & de quiete dicendū eſt. Quare fieri
24 Cōcluſio nō poteſt,vt idem vnūq; generet̃ ſemper vel corrumpat̃. ¶Eadem ſane rōne probatur, fieri 62
etiam nō poſſe vt finito in tempore quicq; aut infinitā magnitudinem tranſeat ſiue vnifor=
miter ſiue difformiter moueat̃,aut quiete infinita quieſcat. Sumpta namq; temporis aliqua
parte,que totū metiet̃ tempus,in illa partem aliquā magnitudinis,nō totā magnitudinē tran
ſit.Totam em̄ toto in tempore tranſit & rurſus in alia parte equali partē aliam magnitudinis

tranſit:& in vnaquaq; ſimili modo:ſiue ęquales ſint primę parti ſiue etiā inęquales.Nihil.n.
refert modo ſit quęq; finita.Patet.n. exhauſto tempore infinitā magnitudinē exhauſtam non
fore,ſi ablatio fiat magnitudine numeroq; finita.Quare non infinitam magnitudinē finito
in tēpore tranſit atq; nihil intereſt altera ex parte tm̄ an ex vtraq; infinita ſit magnitudo. Ea-
63 dem.n.ſemper accomodabiť ratio.¶His demonſtratis patet neq; fieri poſſe,vt magnitudo fi- 25 Cōcluſio illatiua
nita finito in tempore tranſeat magnitudinē infinitā cauſam ob eandem.In parte nanq; tem-
poris finitā partem tranſit:& in vnaquaq; ſimili modo.Quo fit vt toto in tempore finitā tran
64 ſeat magnitudinē.At vero cū magnitudo finita nō tranſeat finito in tempore magnitudinem
infinitā patet neq; magnitudinem infinitā longitudinē finitam tranſire.Nam ſi infinita ma
gnitudo finitam pertranſeat & finitā infinitam tranſire neceſſe eſt.Nihil em̄ intereſt:vtra ſit
ea quę motu cietur,vtroq; nanq; modo infinitā tranſit finita.Nam cū A magnitudo infinita
moueť.erit aliqua pars eius finita,vt b ceu d c & aliaq; atq; rurſus & ſic ſemper.Quare fiet vt
ſimul infinita per infinitā,& finita per infinitā ſit mota.Nec.n.fortaſſe fieri poteſt: vt aliter
infinita per finitā ſit mota:ꝗ hoc pacto vt finita tranſeat infinitam:vel latione pergendo per
ipſam vel metiendo.Quare cū hoc ſit impoſſibile:infinita ſane finitā pertranſire non pōt: At
65 vero nec infinita infinitā finito in tēpore tranſit.Nam ſi tranſit:& infinitā finita ſane tranſi alia concluſio
66 bit.Ineſt em̄ in infinita finita pręterea & tempore ſumpto eadē demonſtratio erit.Cum igiť
nec infinitā finita:nec infinita finitā:nec etiā infinitā infinita finito in tēpore tranſeat:Pa-
tet neq; motū infinitū in tempore fore finito.Quid em̄ intereſt,motus an magnitudo ſit infi
nitum.Nam ſi vtrumuis fuerit infinitū: & alterū infinitum eſſe neceſſe eſt. Omnis enim la-
tio eſt in loco.

Sexta ps de quiete 26

67 CVM autē id omne moueať aut quieſcat ꝙ aptū eſt moueri:quando & vbi, & quē-
admodū aptum eſt,ipſum profecto ſtans cū ſtat moueri neceſſe eſt:nam ſi nō mo-
68 uetur quieſcit. An fieri nō poteſt:vt ad qetē ꝓficiſcatur id quod quieſcit. ¶Quo Cōcluſio
demonſtrato:patet neceſſe eſſe & in tempore ſtare. Omne nanq; quod moueť, in 27
69 tempore ſane moueť:ipſum aūt ſtans moueri oſtendimus.Quare neceſſe eſt in tem Cōcluſio Primo
70 pore ſtare. Pręterea ipſum celerius atq; tardius in tempore dicimus eſſe. At fit vt tardius atq; Secundo
celerius ſtetur.¶At vero id quod ſtat,ſtet quacūq; in parte temporis eius in quo primo ſtatur 28
neceſſe eſt.Tempore nāq; diuiſo ſi neutra in parte ſtat:neq; toto ꝓfecto in tempore ſtat.Quo Cōcluſio
fit vt non ſtet id ipſum quod ſtat ſin in altera:nō in toto ſtat primo.In hoc em̄ per aliud ſtat: vt
de eo ꝙ moueť antea diximus,vt aūt nō eſt quicꝗ in quo primo moueť id quod motu cietur,
71 ſic neq; quicꝗ eſt in quo ſtat id primo quod dicimus ſtare.¶Neq;.n.ipſius moueri:neq; ipſius 29 Cōcluſio
ſtare quicꝗ eſt primū.Sit.n.id quod primo ſtat.A b litteris deſignatū.Hoc igiť vacare partibꝰ
impoſſibile eſt.Non eſt.n.in eo motus quod partibus vacat.ꝓpterea quod id quod moueť mo
tū eſſe neceſſe eſt.Id vero qđ ſtat moueri iā demōſtrauimus. Quod ſi diuiſibile eſt quacūq; in
parte ipſius ſtat hoc em̄ prius oſtendimus: in quo inquā primo quippiam ſtat,in eius hoc par-
te quacunq; ſtare.Cum igiť tempus ſit id in quo primo ſtat:& nō indiuiduū:omne vero tem-
72 pus in infinitū ſit diuiſibile:nō eſt profecto id in quo primo ſtatur. ¶Neq; igiť id eſt in quo 30 Cōcluſio
primo quieſcens ipſum quieuit:in eo nanq; nō quieuit,quod partibus vacat:quia nō eſt in in-
73 diuiduo motus.In quo vero quieſcit quippiam,in eo etiā & moueť. Tunc em̄ quieſcere quip diffinitio
piam dicimus.qn̄ & in quo eſt aptū vt moueať:& nō mouetur.Pręterea tūc quieſcere quippiā
dicimus cū ſimiliter nūc ſeſe habet & prius:nō vno quodā ſed duobus hoc minimis diiudicā-
tes.Quare id in quo quieſcit.partibus nō vacabit.Quod ſi partibile eſt tēpus erit ꝓfecto:atq; 31
in quauis ipſius parte quieſcet.Sic.n.hoc oſtendeť,vt & in prioribus eſt demonſtratū. Quare Repetit cōcluſio-
nihil erit & in hoc primū. Eſt autem huius hęc cauſa. Omne inquā quieſcere atq; moueri in nem
tempore.Tempus vero nullū eſſe primū:neq; magnitudinē: neq; omnino continuū cū omne
74 ſit diuiſibile in infinitū vt patuit.¶Cum autē omne quod moueť in tempore moueať: atq; ex 32 Cōcluſio
quopiam in quippiam muteť:impoſſibile eſt eo in tempore quo per ſe quippiā moueť.& nō in
aliquo illius ipſum in aliquo primo eſſe.Quieſcere nanq; quippiā eſt in aliquo eodē & ipſum
& partem ipſius quanq; tempore quodam eſſe.Sic.n.quieſcere dicimus:cum in alio nunc atq;
alio vere dicere licet ipſum in eodē parteſq; ipſius eſſe.Quod ſi id eſt quieſcere:nō fit profe-
cto vt id quod mutať in aliquo ſit totum ipſo tempore primo.Eſt.n.diuiſibile tempus omne.
Quare alia in parte ipſius atq; alia vere dicere licebit:in eodē:& ipſum:& quanq; partē ipſiꝰ
eſſe.Quod ſi nō ſit hoc pacto in aliquo:ſed vno in temporis puncto: nō erit in aliquo ꝓfecto

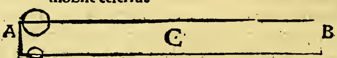
tempore vllo:ſed in temporis tantũmodo fine. In ipſo vero nunc eſt quidem ſemper in aliquo non tamen quieſcit. In ipſo nanq̃ nũc neq̃ moueri quicq̃ neq̃ quieſcere põt. Sed verum quidem eſt in ipſo nunc nõ moueri:atq̃ in aliquo eſſe. In tempore autẽ vt quieſcens eſſe non põt: eueniret enim vt id quod fertur quieſcat.

Explanatio textus.

Prima ps de nunc — Explorato nullũ cõtinuũ eſſe cõpoſitũ ex indiuiſibilibus, iam agit de diuiſione mot⁹ & quietis, nam iſta eſt pręcipua intentio ſexti.

I. In omni tempore eſt nũc. Primo & per ſe indiuiſibile. ꝓbat̃ qa finis pti & initiũ futuri eſt diuiſibile, quale eſt nũc, qđ eſt terminus vtriuſq̃ tpis, ſ. pti et futuri. ¶Et illud ꝓbat̃ qa ſi eſſent duo nunc, tũc illa nõ erũt immediata, quia cõtinuũ nõ fit ex impertibus, Si mediata, quęro qd mediet? & nihil põt dari, niſi tempus, & ſic inter tpus ptm̃ et futurũ eſſet tẽpus mediũ. ¶Cõtra illud nõ põt eſſe indiuiſibile, qa tempus eſt cõtinuũ, ergo diuiſibile, & tũc diuiſione facta vna ps erit ptã alia futura in ipſo nũc. ¶Secũdo probatur, quia ſi nũc eſt indiuiſibile, tũc non eſt per ſe termin⁹, ſed per aliud. ſ. ꝑ ptes. ¶Tertio ſi nũc eſſet diuiſibile, nõ eſſet totũ ſimul, quia aliqd eius erit ptm̃, aliquid futurũ, & ita repetit eſſe idẽ nunc indiuiſibile

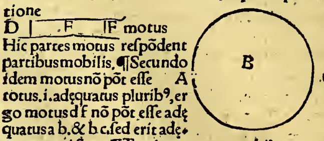
II. In nũc nihil põt moueri ꝓbat̃ quia eſſet diuiſibile, quia ſit d. nũc, mobile tardius moueat̃ in ſpacio a c. & mobile celerius ab. in illo nũc pertranſeat ſpaciũ maius, ergo poſſet pertranſire a c, in minori tẽpore q̃ nunc.

III. In nũc nihil cõtingit quieſcere. Probat̃ primo quia in quo nihil põt moueri, nihil põt quieſcere, ſecundo quia idẽ ſimul quieſceret & moueret̃: patet moueat̃ aliquid in toto tpe ptõ, & quieſcat in toto tẽpore futuro: tũc in atomo, qui eſt aliquid vtriuſq̃ ſimul mouebit̃, & quieſcet. Tertio illud quieſcet cũ prius & poſterius ęqualiter ſe habent, ſed in nũc nõ eſt prius & poſterius, ergo nihil quieſcit in nunc

Secunda pars de diuiſiõe motus — IIII. Omne quod mouet̃ eſt diuiſibile. ꝓbat̃ quia omẽ tale eſt partim in termino e quo, & ptim in termino ad quẽ, nõ eñ eſt oĩno in vtroq̃ termino, nec omnino in neutro

V. Motus diuidit̃ ad diuiſionẽ tẽporis et partiũ mobilis. de mobili ꝓbat̃ tripliciter, primo quia moto toto mouent̃ oẽs partes, ſed vna pars nõ mouet̃ motu alterius partis ergo motus diuidet̃ iuxta partes mobilis Ariſt. declarat in terminis, & patet ipa traſatione

Hic partes motus reſpõdent partibus mobilis. ¶Secundo idem motus nõ põt eſſe totus. i. adęquatus plurib⁹, ergo motus d f nõ põt eſſe adęquatus a b. & b c. ſed erit adęquatus toti ſ. a c. ¶Tertio ꝓbat quia cũ totus motus d f. ſit adęquat⁹ mobili a c ergo facta diuiſione partes mobilis ęquant̃ partib⁹ motus, da oppoſitũ partem quę nõ cõnumeret̃ partibus motus, ſed cũ toto moto quęlibet pars moueatur, illa pars moueret̃ ſine motu q̃ eſt impoſſibile, ergo motus totius magnitudinis, erit ille qui cõponitur ex motibus partium.

VI. Mot⁹ diuidit̃ ad diuiſionẽ temporis, quia ſicut totus motus eſt in toto tẽpore, ita & partes in parte, & minor motus in minori tempore

VII. Illa quatuor ſimiliter diuidunt̃ ſ. Temp⁹ mot⁹ mobile, ſpaciũ, ſed ad quę eſt motus nõ ſimiliter diuidunt̃, quia quantitas eſt diuiſibilis per ſe, qualitas per accidens, Condiuidunt̃ eñ ęqualiter prememorata, quia in maiori tpe erit maior motus, & in minori minor.

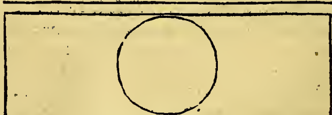
VIII. Moueri diuidit̃ ſicut tempus et motus, ſimiliter probat

IX. Motus & illud in quo eſt motus ſimilit̃ diuidũtur, ꝓbat ſimilit̃, & ſubdit, q̃ alia fiunt diuiſibilia finita & infinita ſecũdũ mobile, & de diuiſibilitate iam diximus, de infinitione ſtatim dicturi.

Tertia ps de mutato eſſe — X. Omẽ qđ mutat̃, qñ mutatũ eſt, eſt in termino ad quem mutabat̃, ꝓbat primo quia illud q̃ mutat̃ ex it ab eo, ex quo mutat̃, & ipſum relinquit, ergo mutatũ eſſe eſt reliquiſſe. ſecũdo quia ita videmus in generatiõe, quod ſtatim ad mutatũ eſſe, generatum eſt, fit eñ ens ex nõ ente, ergo ſic eſt de alijs quã primũ q̃ mutat̃ mutatũ eſt, tũc eſt in termino, Tertio quia aut mutatũ eſt in termino a quo, vel in medio aut in termino ad quẽ, nõ in termino a quo, qm̃ alias ab eo nõ defeciſſet, nec in medio, quia ſic idẽ eſſet mutatũ ad terminũ ad quẽ & moueret̃ ad ipſum, ergo eſt in termino ad quẽ

XI. Omne q̃ factũ eſt, qñ primo factũ eſt, eſt, & oẽ q̃ corruptũ eſt, qñ primo corruptũ eſt, nõ eſt.

XII. Illud in quo res primo mutata eſt, eſt impartibile(& loquimur nõ de termino motus ſed de mora, ꝓbatur quia ſi ſit partibile puta a c diuidatur in ſigno B. aut ergo res

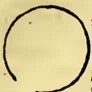

eſt primo mutata in ab. vel in b c. aut in toto b c. Nõ in a b, quia cũ poſitũ ſit eam primũ mutatã in a c. Iam eſſet prius mutata in a b. & ita aliquid eſſet prius primo: Nec in b c. quia eſſet mutatũ in a b. ſecũdũ alterũ: neq̃ in toto primo, quia prius eſſet ſecundũ aliquã partẽ, ergo mutatũ eſſe erit in aliquo indiuiſibili

XIII. Primo genitũ eſt in atomo & indiuiſibili genitũ: idem de corrupto, duplex tñ eſt mutatũ eſſe. ſ. cõpletũ in fine mutatiõis, & incõpletũ ſeu imperfectũ. In quo res nondũ nacta eſt finem ſuũ; & illud eſt ſolũ mutatũ ſecundũ principiũ

XIIII.Primū mutatū eſſe ſcd̄m finē eſt indiuiſibile nā mutatio fit, vt eius finis habeaṫ, & iā ꝓbauimus XV.In motu non eſt dabile primū mutatū eſſe ſecundū principiū ſeu incompletū, probaṫ qa ſit illud mutatū eſſe a d vel ergo eſt indiuiſibile, & hoc non poteſt eſſe, qa eſſet immediatū indiuiſibili vnde motus quod eſſe non poteſt, iam enim res ſimul moueret & quieſceret, ſi enim a d non eſt immediatū indiuiſibili vnde motus, ergo eſt tempus mediū, & ſic illo toto tp̄e q̄euit, & ita aliud non fuiſſet primū vnde motus, iam etiā ſimul q̄eſceret & moueret, qḋ ſi prius fuit mutatū ante a d, tunc a d, nō erit primū mutatū eſſe. Si dicis ipſum partibile, diuidaṫ in f & tunc fiet ſimilis ratio ſicut ſupra num.11.vel mutaṫ in altera, vel in toto.&c̄.

A A F D

aliq̄d tp̄is in quo mobile primo mutarum eſt. ergo non eſt primū mutatū eſſe ſcd̄m principiū, ſed poteſt in infinitū diuidi, tertia ratio patet tranſlatione.

XVI.Igiṫ eius qḋ mutaṫ, & tēporis in quo mutaṫ, non datur primū, ſed dubiū eſt de eo ſcd̄m ꝙ fit motus, ꝓbaṫ qa tria ſunt in motu.ſ.mobile, tempus, & forma vel vbi, vt homo, tempus, albedo, duo priora ſcd̄m ſe ſunt diuiſibilia, ſed tertiū quādoq; ſcd̄m accidens. Sed ꝙ non ſit dabile primū mutatū in mobili probat, qa ſic mobile a b motū ex b in c ergo ſi b c ſit impartibile, tunc eſſent ſimul impartibilia. Si partibile, ergo prius erit aliq̄d ipſius c ꝙ eſt mutatū, & illo iterū aliq̄d prius, & qa diuiſio nunq̄ ceſſat, ideo nunq̄ peruenit ad primū mutatū eſſe ſcd̄m principium.¶ Corollariū in ſola q̄litate inter mutationes poſſe reperiri per ſe indiuiſibile.

A B C

quarta ꝑs de mutato eſſe & moueri,

XVII.Suppoſitio.1.omne ꝙ mutaṫ in tēpore mutatur. Suppoſitio.2. Aliq̄d poteſt mutari in tēpore dupliciter.ſ.primo, & nō primo ſiue ſcd̄m alterum vt in anno factū, ꝙ aliquo die anni factum eſt. Concluſio, id ꝙ in tempore mutaṫ primo, mutaṫ in qualibet parte eius, probaṫ primo ex diffinitione primi data.5.phyſ.ſecundo probatur

A B

C

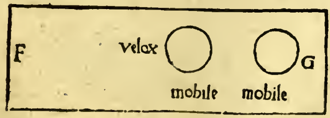
tempus

quia ſit tempus a b in quo aliquid primo moueṫ, & diuidaṫ illud per c, tūc vel moueṫ in a c & c b vel non, ſi nullibi moueṫ, ergo vbiq; quieſcit, ſi vero in altera tantum mouebitur, iam non mouebitur in A B primo.

XVIII.Ante omne mutari eſt mutatū eſſe, eſt ſeq̄ns ad prędicta, probaṫ primo qa ſit tempus a b.

A B

per f g mobile moueaṫ, tunc aliud mobile velox in dimidio tēpore a b perficiet motū, ſcd̄o qa quando aliq̄d moueṫ, ꝑ totū tempus diciṫ eſſe mutatū, & cū quęlibet pars temporis ſit tempus, in cuiuſlibet partis temporis termino, verū erit dicere mobile mutatum eſt, tertio probaṫ quia nihil mutaṫ in nunc, mutatur ergo in puncta temporis, quę cum ſint infinita ergo ante mutari, infinities eſt mutatū eſſe.

XIX.Non ſolū añ om̄e mutari eſt mutatū eſſe, ſed etiā ante omne mutatū eſſe eſt mutari, probaṫ qa oē ꝙ moueṫ, moueṫ ex quodā in quoddā, moueaṫ ergo mobile ab A in B. Non eſt ergo mutatū in A qa ſic ſimul eſſet in A & B, ſimul enim res eſſet in termino & moueret ad eum, & ita mobile eſt in duobus nūc ſ.a & b.Et cū inter quęlibet duo nunc ſit tēpus interſtes ſeu intermediū, ergo mobile prius eſt mutatū q̄ ſit in B ita argumentari potes de quocūq; priori illius motus.¶ Scd̄o ꝓbaṫ qa om̄e ꝙ mutatū eſt, eſt mutatū per tēpus, ſed tēpus eſt diuiſibile in infinitū ergo ante mutatū eſſe eſt mutari.¶ Tertio hoc idē ꝓbatur de magnitudine ex cap.1.cuius non eſt dabilis prima pars, ſed eſt in infinitū diuiſibilis, ita ꝙ data quacunq; parte, illa non eſt primo mutata.

XX.Eadē ratio eſt in his quę non ſunt continua, vt in contrarijs alteratio, in cōtradictorijs generatio.

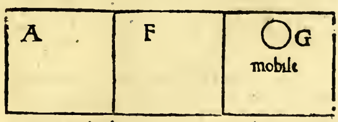
XXI.liquet ergo ꝙ ante mutatū eſt mutari, & ante mutari eſt mutatū eſſe. Mutatū eſt prius mutatione. Mutatio prior mutato, in his nihil eſt prius.

XXII.Omne quod factū eſt prius fiebat, & omne quod fit, ſcd̄m aliq̄d ſui prius factū eſt, ꝓbaṫ ſimili ratione, ſicut precedētia, nam qa eſt cōtinuū, ſtatim habet annexā infinitudinē diuiſionis, patet ſenſus tranſlatione.

XXIII.impoſſibile eſt aliquid moueri per ſpaciū finitū tp̄e infinito, ſi non fuerit reiteratū, ꝓbat quia partes mot⁹, tp̄is, & magnitudinis ꝓportionanṫ, ſecundo probat in motu irregulari, qa quęlibet pars magnitudinis pertranſiṫ maiori vel minori tēpore, ergo ſicut ꝑtes magnitudīs replicatę, reddūt magnitudinē finitā ita & ꝑtes tp̄is replicatę, reddēt tempus finitū, probat Ariſt. in litteris, & patet tranſlatione, qm̄ ſimilē habuimus rōem cap.1.huius parte,4. Quīta ꝑs de infinitate mot⁹

C D

tempus

magnitudo

Corollariū igiṫ infinito tp̄e nihil quieſcit vel gn̄aṫ.

XXIIII. Impoſſibile eſt aliq̄d tp̄e finito moueri ꝑ ſpacium infinitū, probat ſimili ratione, & eſt clara tranſlatione, & ex ante dictis.

XXV.impoſſibile eſt mobile infinitū ꝑtrāſire ſpaciū finitū in tp̄e finito vel infinito, ſcd̄o ſequiṫ vt tp̄e finito, non poſſit eſſe motus infinitus.

XXVI.Om̄e qḋ ſtat moueṫ, ꝓbaṫ qa om̄e natū moueri moueṫ aut q̄eſcit, ꝙ ſtat nō q̄eſcit, ergo moueṫ. Sexta ꝑs de diuiſione q̄tis

XXVII.Quicquid ſtat, ſtat in tempore, probatur quia quicquid ſtat mouetur, & omne ꝙ mouetur, mouetur in tempore ergo, ſecundo quia poſſet velocius aut tardius ſtare, ſed velocius & tardius ſunt in tempore.

XXVIII. In quo primo ſtat, in qualibet eius parte ſtatur, ꝓbat̃ quicqd ſtat mouet̃, & quicqd mouetur, mouet̃ in tẽpore ꝙ mouet̃ in tempore primo in qualibet eius parte mouetur.

XXIX. Non eſt dabile primũ in quo ſtet, ſicut nec ſcdm, ꝓbat̃ qa non eſt dabile primũ in motu, ergo nec in ſtatiõe, nã ſtat in tpe, tps aũt omẽ diuiſibile.

XXX. Non eſt dabile in quo res primo q̃euit, quia non q̃eſcit in indiuiſibili, ſicut nec mouet̃, ſed in tẽpore. Modo in quo quid q̃eſcit, in eo etiã mouetur, tunc enim aliqd q̃eſcit, qñ eſt in aliquo qd aptũ natum eſt moueri & non mouetur.

XXXI. Denuo repetit ꝙ dixit q̃re non poſſit aliquid q̃ſcere in impartibili, & ſubdit cauſam generalem, quia nullum ſit tempus primũ, neq; magnitudo, neq; continuum vllum.

XXXII. Nihil quod mouet̃, dum mouet̃ eſt in eadẽ diſpoſitione ꝑ aliqd' totũ tẽpus, probat̃ qa omne ꝙ mouet̃ in tẽpore mouet̃, & ex quodã mutat̃ in quodam, igit̃ non poteſt ſimul moueri, & eſſe permotũ in illud, ſemꝑ enim alias dabis idẽ moueri & q̃ſcere, igit̃ ad hoc vitandũ, nullo tẽpore toto erit penes idem, ſed cõtinuo mouebit̃, vnde in ipſo nunc ſemper quaſi aliqd ipſius vide᷑ manens, licet in eo nihil moueat̃ vel q̃ſcat, ſed nõ poteſt eſſe circa aliquã partẽ manens in tempore, qm̃ ſic q̃ſceret, cum in altera parte temporis non moueretur.

¶Nullas pono hic annotationes, qm̃ ob diſſonantes maiorum ſententias, principalia omnia in diſputationem conferuntur.

Explanatio ſcholaſtica
Q. II.
An ſit aliquod nũc ſeu inſtans indiuiſibile?

Sco. in ſecũdo diſ. 2.q.9.

Nota. I. quod ſicut in q.1. opinionem recitauimus ponentẽ puncta indiuiſibilia in cõtinuo, ita nõ deſunt qui ponunt inſtantia in tẽpore, quę etiã vocant ipſa nunc, de quibus ſentito velut de punctis in continuo diximus, hoc dempto, quod puncta in continuo ſunt permanẽtia, & ſibi ipſis non repugnãt quo ad eſſe in eodẽ tẽpore, inſtantibus vero repugnat eſſe ſimul ideo inter ſucceſſiua cõputant̃, non quidẽ ſucceſſiua quo ad eſſe in ſe.i. quod diuidant̃ in partẽ priorẽ & poſteriorẽ, ſed qa ipſa ſibi ſuccedũt, & nullo tẽpore durant. ¶Adde tñ hoc ꝙ ſicut tres poſuimus menſuras rerũ in quarto huius.ſ. ęternitatẽ, euũ, & tempus, ita iſti dicunt inſtans eſſe quartã menſuram, menſuret enim inſtans mutata eſſe in motu, & mutationes inſtantaneas vt generatio dicit̃ fieri in inſtanti quaſi in menſura Corollariũ idẽ eſt nunc tẽporis & inſtãs. Corollariũ ideo dicit̃ durare tm̃ per inſtans Sco.q.xiij quot. Corollariũ nunc ſeu ꝙ reducitur ad quantitatẽ ſicut punctus. Corollariũ nũc diſtinguit̃ realit̃ a tẽpore, patet quia punctus a linea. ¶Nota qd' Ariſt. dixit idẽ eſſe nunc ſubiecto in toto tẽpore, ſed non idẽ ratiõe. Peripatetici eñ dicũt eſſe idẽ ſubiecto, ꝙ iuniores dicunt eſſe idẽ realiter, ſed tunc verba Ariſt. intelligant̃ ſcdm ſpeciẽ, hoc eſt in toto tẽpore adeſt idẽ nunc ſcdm ſpeciem, licet in numero cõtinuo ſit aliud & aliud nunc. ¶ Preterea ſcias nũc nõ eſſe idẽ ꝙ mutatũ eſſe, ſed mutatũ eſſe menſurat̃ nunc. ¶Nota etiã ꝙ partes temporis ſunt proprie entia ſucceſſiua, ſicut in tertio deſcripſim⁹ q.1. ſed nunc in cõparatione ipſarũ dicit̃ res permanens, & qa non durat in cõparatione durantiũ dicit̃ res ſucceſſiua, hinc dicit̃ de tẽpore non habemus niſi nunc.ſ. inter ꝑmanẽtia tẽporis, vide Burle. & Ven. Burle: Venetus

Nota. II. quod diuerſa opinio eſt aliorũ, ſicut & de tẽpore meminimus in quarto & de indiuiſibilibus hoc ſexto, & primo diſtinguũt de nunc ꝙ biuariam capit̃ vt Ariſt. in tex. meminit. Primo capit̃ ꝑ tẽpore quantũcunq; cõtinuo & magno cuius aliqd preſens eſt, ſic iſta hora nũc eſt, nũc eſt dies diui Thomę, nunc agit̃ annus.xvij. ſupra ſeſquimilleſimũ, nũc currit mihi quintũ luſtrũ ętatis. &c. ibi hora / dies / menſis / annus / luſtrũ, dicunt̃ eſſe nunc. Scdo capitur nunc pro paruo tẽpore partiali, quod terminet tempus pręteritũ vel futurũ, ſicut poſuimus de puncto q.1. huius. Tertio aũt nunc vt cõuertit̃ cũ inſtanti valet tm̃ ſicut ꝙ primũ mobile reſpiciat aliquod ſpacium, quod immediate ante hoc nõ reſpiciebat nec immediate poſt hoc reſpiciet. ¶Cõcordat G. Arim. diſ. 2.q.1. ſcdi concluſ.3. inſtans & tẽpus ſunt idem in re quia ſunt ipſum primũ mobile, differunt tñ ratione & cõnotatione, de tẽpore diximus in quarto. Inſtãs ait ſignificat primũ mobile cõnotando locũ in quo eſt, & cũ hoc cõnotando ꝙ immediate in illo loco non fuit, & immediate in eo non erit. ¶G. Ochã q. 12. ſecundi gaudet ſuo modo. Nunc inquit eſt indiuiſibile inquantũ coexiſtit vni parti cõtradictionis & non pluribus, & ita in mutatione inſtantanea affirmatio ſuccedit negationi vel econtra ſemel, in ſucceſſione pluries vt qñ caliditas acq̃rit̃ in aq̃ rõe partium ſunt plures affirmationes & negationes. Ariſtot. Thomas G. Arim. Ocham

Non	eſt	eſt	eſt	Succeſſio partium calid.
	non	non		

at in creatione animę vnica affirmatio ſuccedit negationi vt

Non	Animę ſimultanea ꝓductio
Eſt anima	

tamen G. Ochã c.8. phyſicę reſedit in opi. prius enarrata, quę eſt Brux. Arim. Saxonis & aliorum, quam improbabimus art.2. Ocham Brux. Arim. Saxo

Nota. III. quod Rob. holcot q.3. primi art.7. & ibi in ſolutione.x. arg. innuit aliũ modũ loquendi qd' ipſum nunc ſeu inſtans ſignificet formã, qñ eſt perfecte iam & ſcdm ſe tota acquiſita, & ita vult quãuis qualitates partibiliter intendant̃ & ita ſucceſſiue, quia tñ poſſunt manere in eſſe quieto ſine intenſione & remiſſione, qñ ſunt perfectę, illa perfectio diceturr eſſe in inſtanti, ſic voluntas ſucceſſiue producit volitionẽ, & tamen cum perfecta eſt, in inſtanti dicitur quieſcere ſub ea, probat hoc per Ariſt. 4. eth. delectatio eſt perfecta in inſtanti & tñ eſt manifeſtũ delectationẽ ſucceſſiue acquiri & intendi, fatet̃ ergo voluntatẽ non agere ſubito, niſi quando actio ſua eſt finis tranſmutationis ſucceſſiue, ſicut voluit Cõm. vi. phyſ. com. 32. Et per hoc exponẽdę ſunt oẽs autoritates de mutato eſſe cõpleto, ꝙ ſit indiuiſibile, ſed mutari eſt diuiſibile, quia data quacunq; parte mota, illa eſt diuiſibilis, & ita pars eius vna fuit prius acquiſita q̃ alia, ideo mutatũ eſſe incompletũ ꝙ eſt in partibus ſuccedentibus eſt diuiſibile: & applicanti non eſt difficile hoc videre. ¶ Et per hoc patet ad rationẽ Theophraſti contra Ariſt. meta: quia ſ. ſic eſſet dabilis finis motus & non principiũ: quia reſpondetur ſi per finem intelligit vltimam partem Holcot Cõm. Theoph.

motus, tunc ſicut non eſt dabilis prima pars motus,
ita nec eſt dabilis vltima pars motus, eſt enim in in-
finitū diuiſibilis, ideo non daṫ primū nec vltimum
ſi aūt per finē intelligit rem mutatā & acquiſitā ad
quā eſt motus, tunc licet prima pars motus nō ſit da
bilis, tamen eſt dabile illud ita totaliter acquiſitū,
quod licet ſit partibiliter acquiſitū, tñ ſuū eſſe totū
dicit in indiuiſibili, & hoc pendet ex q. cui paſſioni
attribuaṫ inſtans tranſmutationis de quo in octauo
Theophr. vide ſuper illa rōe Theophraſti Them. & Auer.
Themiſt. Nota.IIII. quid interſit inter mutari & mutatū
eſſe, q̄ mutari habet poteriā cōmiſtā actui, mutatū
eſſe ſolū actū dicit, ideo mutari eſt diuiſibile, muta-
tum vero eſſe non eſt diuiſibile, quia res tota tunc
eſt & hoc loquendo de mutato eſſe cōpleto, q̄m mu-
tatū eſſe incompletū pari paſſu incedit cum mutari
Ob id Ariſt. dixit ante omne mutari ſit mutatū eſſe,
& contra ante omne mutatū eſſe ſit mutari, vnde
q̄n legi in artib⁹ ita proceſſi. 1. Mutatū eſſe eſt res ac
quiſita per mutationē tanꝙ terminus ad quē. 2. & il
lud eſt duplex. ſ. totale, totus terminus ad quē, par-
tiale ps ei⁹. 3. ꝓpoſitio Ariſto. habet duplicē ſenſum
propriū. ſ. ante oēm mutationē aliqua res eſt totali-
ter mutata, & iſte implicat, ante mutari cœli nihil
erat mutatū. Impropriū. ſ. data quacūꝙ parte muta-
ta in mutatione ſucceſſiua aliqd ipſius acquiriṫ (hoc
eſt mutari & aliquid ipſius eſt acquiſitū) hoc eſt mu-
tatum eſſe, ita q̄ non eſt dabilis natura aliquā pars
ſecundū ſe totā, primo acquiſita, ſemper enim eius
aliquid acquiriṫ aliquid acquirebaṫ. 4. Hoc liquet ex
Ariſtot. duabus propoſitionibus Ariſt. ſ. omne ꝙ moueṫ mo
uebatur, & ante omne mutatū eſſe eſt mutari. 5. Ali⁹
ſenſus planus poteſt dari ad propoſitionē Ariſt. fate
or non fuit intentio eius. ſ. ante omne mutari tota-
le eſt mutatum eſſe partiale. ¶ Quae omnia vt pla-
Nyphus ne habeas addam quattuor dicta quę Nyphus dicit
eſſe captiunculatorū, tñ adprobat. 1. quantū ad ince-
ptionē non ante omnē motum eſt motus, quia pars
& totum ęque cito incipiunt moueri. 2. Penes deſi-
tionē ante omnem motum eſt motus, quia pars pri
us deſinit moueri quam totum. 3. quo ad incepti-
onem poſt omnē motum eſt motus, dato enim quo
cunꝙ motu cum ſit diuiſibilis aliqd eius adhuc erit
4. Quo ad deſitionē non poſt omnem motum erit
motus, poſtꝙ em̄ deſierit omnis motus, nullus erit
Auerroys mot⁹. Adde. 5. ex Auer. q̄ relinquet in motu ſimpliciṫ
nec eſſe primū, nec ſimpliciter vltimum, tamē bene
ibi eſſe prim̄ ſecundū quid, ſic cor eſt primū viuēs
non tamen ſimpliciter, quia cor eſt diuiſibile in par
tes. Sic annus domini ſeſquimilleſimus tredecimus
eſt primus annus Leonis Papę, ſed nō eſt primū tem-
pus ſimpliciter.

Articulus.II.

Cōcluſio. Nullum eſt inſtans aūt nunc indiuiſibi
le, quamuis bene ſit aliquod tale indiuiſibiliter cō-
ſideratum, ſeu ob ſui inperceptibilitatē ita appella-
tum politiores inſtans vbiꝙ nominarit momentū.
Probatur primo per Ariſt. 4. phyſ. T. Com. 103. nā
ipſum nunc idem eſt ſubiecto, eſſe autem ipſius di-
uerſum eſt, at ſolum ipſum mobile ipſum eſt illud,
ꝙ idem ſecundū ſe exiſtens eſt prius in vno & poſte
rius in alio. Rationibus etiam probat Arimin. quia Arim.
maxime momentū eſſet in mobili, & tunc mobile
mutaretur ad ipſum, & quia non durat ſimul muta-
retur ad ipſum & ab ipſo. ¶ Quod muteṫ ad ipſum
patet quia omne ꝙ eſt in potentia ad aliquid haben
dum, & poſtea habet illud, mutatur ad ipſum. Prę-
terea omne ꝙ corrumpitur a ſuo contrario corrum
pitur, vel per defectum cauſę conſeruantis, ſed nihil
contrariatur inſtanti, nec deficit conſeruans, ergo
non corrumpitur. ¶ Porro daretur infinita multi-
tudo entium ſeparatorū, cum enim in quolibet tem
pore ſint infinitę partes proportionales, quælibet
earum continuatur per inſtans, & ita infinita erunt
inſtantia. ¶ Tertio quia ſi ponitur hoc maxime ſit
vt ſit menſura mutationis inſtantaneę, ſed hoc non
quia tunc eſſet proceſſus in infinitum, probatur q̄a
inſtans mutatur inſtantanee, ergo in inſtanti tanꝙ
in menſura, & tunc quęro etiam de illo inſtanti, aut
ſi dicis inſtans fieri in inſtanti, quia fit totum ſimul
illud idem poſſum dicere de quolibet alio inſtanta-
neo mutato. ¶ Quarto quia alias eſſent plura in-
ſtantia realiter ſibi ſuccedentia, ſed hoc eſt contra
Ariſtot. 4. phyſ. T. com. 104. vbi de nunc ait, atꝙ Ariſtot.
tum eſt idem, tum non eſt idem, nam vt eſt qui-
dem in alio atꝙ alio differt atꝙ hoc pacto eſt ip-
ſum nunc, ſubiecto vero eſt idem, vides ꝙ nunc ſe-
cūdum ſe eſt idem, ſed differt quia eſt in alio & alio
loco, & tex. C. 90. mouet illam quęſtionem & argu-
it ꝙ ſit idem inſtans, quia alioquin inſtans corrum-
peretur quando eſt vel in inſtanti ſequente. &c. illā
rationem nullibi ſoluit, ergo eius illationem appro
bauit. ¶ Nota tamen qui tenes Arim. vel Bruxellen. Arim.
quia reperio me ante. xiiij. annos obiecisse, dicis eſſe Brux.
quia cœlum reſpicit certū ſpacium vel eſt in certo
loco, in quo immediate ante hoc non fuit, & imme
diate poſt hoc non erit. Contra ſi cœlum eſt in iſto
loco, ergo immediate poſt hoc erit in illo loco, te-
net conſequentia, quia ſi non erit in hoc loco, hoc
fit per motum localem, ſed iſte non fit in inſtanti,
ſed ſucceſſiue, ergo in inſtanti immediate futuro ad
huc erit ibi, tenet conſequētia quia omne ꝙ moueṫ
mouebatur & mouebitur, ſoluat Arim. amator.

Articulus.III.

Dubiū.I. an natura fieri poſſit aliqua mutatio inſtantanea?

¶ Pręmitto. I. quadriuariam poſſe dici mutationē
inſtantaneam. Primo ponentes inſtantia indiuiſibi
lia dicunt mutationem inſtantaneam eam quæ fit
in inſtanti indiuiſibili ipſam menſurante. Secundo
Holcot dicit etiam eam eſſe inſtantaneam, cuius ter Holcot
minus ad quem ſtat ſub eſſe quieto & perfecto vt
notabili. 3. Tertio dicitur ſubitaria mutatio ea quę Com.127
breui conficitur in tempore inperceptibili, ſic expo Auerroys
nit Auerro. ſubito. i. in tempore inperceptibili, vt
Sco. contra eum deducit diſ. 2. q. 9. ſcd̄i mihi col. 14. Ocham
¶ Quibus oībus relictis ad mentē G. Ocham, Arim. Cardinal.
vbi ſupra Car. Cam̄. q. 9. primi, Io. Maioris & aliorū Io. Maio.
dicās mutatio inſtantanea eſt in qua forma vel vbi diſ.17.pri
ſimul & ſcd̄m ſe totū primo acqrit vel deperditur. mi fol.54
Corollariū mutatio fit in inſtanti, nō tanꝙ in mē- Arim. diſ.
3.q.1.ar.1.

ſura, quia indiuiſibile nõ habet menſurã. Nota mutatio fit in inſtanti, ibi inſtans ſupponit pro forma vel vbi ſimul ſcdm ſe totã primo acqſitis vel deperditis. Corollariũ non ſequit mutatio eſt in inſtanti, ergo inſtans eſt, qa inſtans equiuocat. Corollariũ mutatio nõ eſt in aliquo vt in menſura, & ita vere poſſet dici eſſe in nihilo. Nota inſtans inuenit propter mathematicos, q inſtanti vtunt, velut puncto, Ochã q. xiij. ſecundi. ¶ Contra mutatio ſucceſſiua eſt mutatio qua aliquid acquiritur vel deperditur per partem poſt partem.

Odham

¶ Premitto. II. oẽs in hoc conſentire qđ ſucceſſio fiat rõe partiũ formę vel vbi, at qa duplices ſunt partes. ſ. quantitatiuę & graduales, ſcdm vtraſq; poteſt fieri ſucceſſio ſeiunctim aut ſimul, exemplũ primi vt forma leonis, ſcdi vt volitio, tertij vt caliditas, nam cõmuniter non negat, volitionẽ intendi ſucceſſiue, ſed an ſic ſucceſſiue generetur pleriq; dubitant vt videbimus.

Alex. aph. Auerroys Holcot Card. ¶ Premitto. III. de dubio principali pugnantes eſſe ſentẽtias. Primo Alex. aphrodiſ. (vt enarrat Auer. vi. phyſ. Co. 32.) Rob. hol. q. 3. primi. Card. Cam. tractatu de anima ca. 8. volunt quod nulla mutatio ab agente creato poſſit eſſe ſubitaria, ſic quod ſit tota ſimul, vnde intellectiones & volitiones dicũt partibiliter acquiri, & illa ſententia eſt adeo probabilis apud me, qđ reputẽ preiacentẽ dubij omnino eſſe pbleuma neutrũ; nam inſtantanea mutatio infinitam videtur requirere potentiã, oẽs tñ fatent mutatione ſubitariã non ſcdm veritatẽ, ſed quoad noſtram perceptibilitatẽ, illius ſententię eſt noſter Sunczelius, improperans Auerroi, qđ ſolus voluerit eſſe honorificus Aphrodyſ. reprehendẽdo, qa in hoc contradicat famoſo ſuo magiſtro Ariſt. Subdit Sinczelius, male tñ eum reprehendit ſcdm viã philoſophorum. ¶ Alia eſt ſentẽtia Themiſtij & Auer. qđ natura etiã quędã ſint ſubitarię mutationes, ita ſolet dici de generatione, intellectione, volitione, illuminatione medij, viſione. Et pter ſolã tantorũ philoſophorũ autoritatẽ deſcendã in ſcdam ptẽ ſcdm quam

Sintzeli⁹ Auerroys Aphrod.

Themiſt. Auerroys

Reſpondet per dicta. 1. in philoſophia fidei nulli dubiũ eſt eſſe mutationẽ inſtantaneã, vt creationẽ angeli animę, gratię, annihilationẽ gratię, productionẽ mundi, tranſſubſtantiationẽ, aſcenſum Chriſti in cœlũ. &c. 2. Res indiuiſibilis inſtantanee pducit & ſucceſſiue pduci nequit, patet qa non habet partem, modo ſucceſſio eſt per partẽ poſt partẽ. &c. 3. in philoſophia fidei diuiſibile bñ poteſt produci in inſtanti, ſic deus cœlũ produxit in inſtanti, & Euã ex coſta. &c. 4. Motus pprie non poteſt fieri in inſtanti, ſed ſi dicit fieri in inſtanti hoc eſt rõe terminorũ, puta qa puenit a termino in terminũ abſq; medio, vt ſi deus moueret in inſtanti angelũ ab oriente in occidentẽ. 5. Aliqua mutatio natura fit in inſtanti pbat Themiſt. per Ariſt. 1. phyſ. Cõ. 23. vbi aſſumit contra Meliſſum preſuppõẽdo q; ſit aliq mutatio inſtantanea, ait em quaſi non fieret vlla mutatio ſimul, ſcdo qa Ariſt. de ſenſu & ſenſato fatet aliquid ſubito calefieri, & inter alia ait. Contingit aũt totã aquã cõgelari ſimul, &. 2. de aĩa pbat cõtra Empedoclẽ, illuminationẽ fieri in inſtanti. ¶ Rõibus ſic firmatur. Aliquod agẽs corrũpit formã in inſtanti, ergo poteſt pducere formã in inſtanti, cõſequẽtia eſt clara, & antecedẽs pbat de forma quę abijcit ante in

Themiſt. Meliſſus

Ariſtot.

Emped.

ductione aĩę intellectiuę, quę cũ inſtantanee infundat, non apparet via rationabilis, quõ alia non inſtantanee abijciat, niſi quis velit dicere materiã ſtare nudam, ad longũ deducit rõ per D. Dullaert. ¶ Cõfirmat qa alioqn non videret quõ ęque cito videre cœlum vel ſolẽ & auẽ aeri ppinquũ, niſi qa viſio fit in inſtanti. ¶ Tertio qa oĩs ſucceſſio in motu venit ex reſiſtentia medij. 4. phyſ. Sed mediũ non reſiſtit lumini, ergo illuminatio fit in inſtanti, & non ſucceſſiue, & hęc ppoſitio ſatiſfacit dubio, adde tñ p maiori intellectu. 6. Agens extrinſecũ reſpectu paſſi nõ poteſt agere in inſtanti, hinc eſt qđ illuminatio non fit in inſtanti, ſed ſi in inſtanti luminoſum applicaretur medio, tunc in inſtanti illuminaret, puta ſi deus corpus luminoſum in inſtanti pduceret, tunc illud in inſtanti illuminaret mediũ. 7. Quando agens eſt intrinſecũ reſpectu paſſi, & eius effectus nõ habet cõtrariũ, tunc pducit ipſum in inſtanti, ſicut intellectus intellectionẽ, volũtas volitionẽ, hęc de dubio

Dullaert

Articulus. IIII.

Ratio. I. Aliqđ eſt inſtans indiuiſibile pbatur, de nunc indiuiſibili tota prima part. tex. & dein declarat illud in quo primo aliqd ſit mutatũ, eſſe indiuiſibile, & pbat, qa ſi nũc eſſet indiuiſibile, iã vna ps eius eſſet preterita, & alia futura. Itẽ non eſſet terminus preteriti vel futuri.

Secunda Si inſtans eſt primũ mobile, & tps eſt primũ mobile, ergo inſtans eſt tps, q dato oĩa q fierent in inſtanti, fieret in tpe. Cõfirmat p rõem Ariſt o. 4. phyſ. T. c. 92. ſequeret qđ q fuerũt in milleſimũ annum, qđ fuerũt eodẽ inſtãti cũ his q fuerũt in centeſimũ annũ, & ita fuiſſent ſimul. ¶ Confirmatur qa plura ſunt inſtantia in eodem tempore.

Ariſtot.

Tertia Ante oẽ mutari pceſſit mutari, igit oĩs mutatio eſt ſucceſſiua. Cõfirmat qa pducere poſſe eſſe ciũ pciſe in hora eſt aliqn tę virtutis, & in medio horę eſt maioris virtutis, ergo in inſtanti pducere erit infinitę virtutis, ſed nulla virtus creata eſt infinita, ergo nulla virt⁹ creata pducet aliqd in inſtãti. Et de illuminatiõe nihil videt, qa lumẽ intendit p rarefactionẽ medij, mõ rarefactio eſt cõtinua. Preterea nubes dũ mouent, ſucceſſiue illũinant. Porro oĩs virtus agẽtis creati ẽ finita, ergo ſolũ aget actiõe tẽporaria

Quarta Si illuminatio fuerit in inſtãti, tũc poſſet illuminare in infinitũ, ſi mediũ eſſet infinitũ, cõtrariũ hui⁹ patet, qa ſemp remiſſius illuminat, ſi negat rñdẽs, legat poſt fornacẽ ſcripturã remote a lumine

Reſpondet ad primã q; Ariſto. nõ voluit dicere q; nunc ſit tale indiuiſibile realit, ſed ſolũ ſcdm noſtrã cõſiderationẽ, & rõe cõtradictiõis immediate, q eſt de non eſſe ad eſſe, vel ecõtra in mutationibus inſtantaneis ad mentẽ Holc. tñ Brux. ait Ariſt. argumẽtari a ſuppoſitiõe data ab antiqs, qđ nũc ſit, ſicut de punctis diximus q. 1. art. 4. Scdm Greg. patet cur nũc dicat indiuiſibile pter primũ mobile. &c. vt art. 1. ¶ De mutato eſſe, diſtinguit ppoſitio, vel intelligis de rigore, q; illud ĩ quo res primo ſit mutata ſit indiuiſibile, & ſic negatur. Aut intelligis ad mentẽ Ariſt. quod aliqd ſit mutatum ſcdm ſe totũ primo, & ante hoc immediate nõ fuerit mutatũ ſcdm ſe totũ & ſic cõcedit, ſaluis declarandis in. 8. cui paſſioni attribuat inſtans. ¶ Ad annexũ cõcedo vtrũq; in re eſt tamẽ terminus quo ad conſiderationẽ noſtram.

Ariſtot.

Holcot Bruxell. Greg

Vñ ſi cali qd ſit ĩ inſtanti, qa ſit totũ ſimul, ſic illud dicit eſſe muta tũ ĩ ĩdiuiſibili, qa eſt totũ ſimul.

Ad.II. dico de rigore concedo tēpus eſt inſtans, at tñ rōe diuerſe cōnotationis non ſubinde conceditur quicqd fit in tēpore fieri in inſtanti, qa factū in tēpore fit ſucceſſiue, factū in inſtanti fit totū ſimul. ¶ Nota non dicit hic fieri in tēpore, qñ tempus eſt ſed quod fit ſucceſſiue, alioqñ creatio fit in tēpore. ¶ Ad confirmationē dictū fuit in quarto negat̃ ſequela, qa licet in re idē ſit ſubiecto milleſimus & cēteſimus annus, non tñ rōe & cōnotatione, qa cœlū non dicit̃ abſolute centeſimus annus, ſed rōe tot reuolutionū, qbus diuerſimode reſpexit toties terrā. &c. Vnde ad eſſe ſimul nō ſufficit ꝙ aliqua fuerint in cœlo, ſed quod in eadē reuolutiōe cœli fuerint in numero. ¶ Plura ſunt inſtantia, non quod ſint plures quidditates diſtinctę, ſed quia cōtinue cœlū eſt in alio & alio loco. &c.

Quia debet cōmēſurari tpe Vueſalia

Auerroys

Ad.III. reſpondet Auerr. ante omē mutari preceſſit mutatū eſſe eiuſdē vel alterius ſpeciei, qa motus durauit ab ęterno, illa ſolutio nō eſt de mente Ari. nec ſolutiones huc vadunt, tu dic ꝙ intelligit in mutatione ſucceſſiua. ¶ Ad confirmationē dico ꝙ maior eſt vera qñ fit cū reſiſtentia paſſi; at qñ nulla eſt reſiſtentia paſſi, tūc non arguit maiorē perfectionē.

Nyphus

¶ Ad alia duo dicit̃ per Nyphū. Illuminatio merito ſui fit ſubito, rōe aūt variationis paſſi poteſt intendi & remitti. ¶ Ad poſtremū dicit̃ qd bene probat in paſſo reſiſtente, vbi vero paſſum non reſiſtit, virtus etiā finita poteſt inſtantanee agere.

Ad.IIII. negatur ſequela quia eſt virtus finita, ideo aget ſolū in finitā diſtantiā, nam ſi producat lumen vt quattuor, tunc in puncto quod in duplo magis diſtat a luminoſo quā punctū in quo eſt lumē vt.4. ęſt non gradus luminis, lumen in puncto ad bonum ſenſum. ¶ Hęc ſint ad cōmunē ſententiā dicta, verū qa diuerſa opinio adeo nobis arridet, ideo non patiamur eam victā iacere, & rōes cōtra eam pugnātes in reſponſione dubij elidamus. ¶ Primo repellit̃ autoritas, nam eo loco vnde citat̃ Ariſt. nihil ſtatuit, ſed argutiue improbat Meliſſum, quare ex eo nihil ſolidi velut ex ſententia Ariſt. produci poteſt. ¶ Ita in libris de ſenſu & ſenſato non voluit inſtantanee qd calefieri, ſed in tēpore breui & inperceptibili, omnibus em̄ manifeſtariū eſt calefactionē eſſe motum, & motus non fit, niſi ſucceſſiue. ¶ Quod in libris de anima contra Empedoclē aſſumit, dicimus oībus cōſtare illuminationē fieri ſucceſſiue, cum luminoſum ſucceſſiue applicet̃ medio, vnde quę improbando aſſumpſit, non ſunt citanda velut ex ſententia dicta, vide tñ li. de anima. ¶ Ad rōnē negat̃ illā inſtātanee abijci, & rō eſt, quia licet aīa intellectiua in inſtanti creet̃, tñ ſucceſſiue incipit informare corpuſculum, ꝙ nota. ¶ Ad aliā rationē nego viſionē inſtantaneam, ad ꝓbationē dico ꝙ hoc non eſt propter mutationē ſubitā, ſed qa ſpecies rei remotioris ſunt ęque nobis pręſentes ſicut ꝓpinquioris in illo caſu, dicit̃ tñ viſio fieri in inſtanti, qa fit tēpore inperceptibili. ¶ Ad tertiā dico negando maiorē, qa prēter reſiſtentiā extrinſecā medij eſt adhuc reſiſtentia intrinſeca. ſ. diſtantia terminorū. Superſunt adhuc aliquę rationes Theologicę, ſed vltra crepidam, vide Ioan. Dullaert in tertio phyſ. fol. c. & Rob. holcot q. 3. ſępe allegata. ¶ Adde Coroniden huic materię, quāuis G. Ocham reputauit impoſſibile, ꝙ maria per inſtās fuerit in peccato & dein in gratia. Arim. bene credidit deum poſſe producere duos angelos immediate vnum poſt alium ſed non tres, quia inſtans non ſit immediatū inſtanti. Maioris amœni ingenij doctor admittit de tribus, ſed primus & tertius ſubito, ſecundus in inſtanti produceret̃, hoc pro tanto dixerim, quia hic doctores eſto ꝙ negent inſtantia indiuiſibilia, adhuc tñ ſuppoſito hoc modo loquendi, differentiā faciunt inter mutari ſubito & in inſtanti vt hic

	φ	
primus	2º	3º
	Angelus	

& ita diſputauit vicinus noſter magiſter Geruaſius Vuaim.

Ariſtot.

Emped.

Dullaert Holcot

q̄t. 3. q. 9. Ocham Arim. diſ. 17. q. 2. ar. 2. col. 7. Io. Maio. diſ. 46. q̄rti q. 2.

Vuaim

Zenonis Eliatis ſententię improbatio. Cap. III.

75 Zeno vero praue ratiocinat̃. Dicit enim ſi ſemper omne quieſcit, aut mouet̃ cum 1
76 eſt in ſibi ęquali. Id aūt quod fertur, eſt in ſibi ęquali ſpatio in ipſo nunc ſemper, Zenonis īprobatio
immobilē eam eſſe ſagittā quę fert̃. Hoc aūt eſt falſum. Tempus enim non ex ipſis
77 nunc indiuiſibilibus conſtat, queadmodū nec vlla alia magnitudo. Quatuor autē
Zenonis de motu ſunt rationes, quę difficultatē ſoluentibus afferunt. At prima quidem eſt ea q̄ motus ex eo tollit̃, qa prius ad mediū q̄ ad finē id qd fert̃ puenire oportet, de q̄ Rō pria
diſtinximus antea. Scd'a vero eſt ea q̄ nuncupat̃ achilles, q̄ motus rurſus ex eo tollit̃, qa nunq̄ Rō ſcd'a
78 id qd celerrime currit id cōſequet̃ qd tardius currit. Id em̄ qd pſequit̃ eo pueniat ante neceſſe eſt, vnde id qd fugit fugā arripuit. Quare tardius ipſum ſemper aliquo ſpacio pcedat ne
79 ceſſe eſt. ¶ Eſt aūt & huius rōis eadē vis, ſed hoc differt, qd magnitudinē q̄ accipit̃ non in dimidia diuidit. Accidit igit̃ vt tardius ipſum nō attingat̃ ex rōe nimirū ipſa, fit aūt ob diuiſionē q̄ qdē & añcedēs vtit̃ rō. In vtriſq; em̄ fit vt nō pueniat̃ ad finē magnitudine ſubeūte & ſi non eodē modo diuiſionē. Sed in hac addit̃ tanq̄ tragice decantatū, neq; celerrimū vnquā tardiſſimū attingere pſequendo. Quare ſolutionē vtriuſq; eandē eſſe neceſſe eſt. Id vero qd cenſet nūq̄ id attingi qd antecedit falſum eſt profecto, nam cū antecedit non attingit̃. Attamen attingit̃ tandē, ſi dabit magnitudinē finitā id quod mouet̃ tranſire, hęc ſunt igit̃ duę rationes Zenonis. Tertia vero eſt ea, quę qeſcere dicit ſagittā cū fert̃, de qua paulo antea dixi- 2 Cōuenientia rōum.
80 mus accidit aūt id ex eo, qa tēpus ſumit̃ ex ſuis punctis cōſtare. Qd ſi non dederis, ratio con- 3 Rō tertia
81 tinuo expirabit. Quarta eſt ea q̄ de his eſt ęqlibus molibus, q̄ ꝓpt̃ ęqles alias moles ęqli celeritate ptim e calce ſtadij ptim ecōtra mouent̃, vbi fieri putat vt duplo tpi dimidiū ſit ęquale. quarta rō

4 Dilutio rationũ ¶ Rationis aũt fallacia in exiſtimatione illa cõſiſtit. Ea nãq; quorũ alterũ fert̃ propter qui= 82
eſcẽs, alterũ propter id quod mouet̃, ęqualẽ magnitudinẽ celeritate ęquali tranſire in ęqua=
li tẽpore cenſet, hoc aũt falſum eſt. Sint qeſcẽtes quidẽ ęquales moles A A A A. Super has aũt
moueant̃ moles B B B B incipiẽdo a medio ipſarũ moliũ A numero & magnitudine ęquales
C C C C vero his ęquales modo eodẽ & ęque celeres ſuper ipſas b incipiẽdo a prima quę eſt
in medio ipſarũ a motu cõtrario moueant̃. Accidit igit̃ primã b atq; C molẽ ſimul in ipſis eſ=
ſe extremis & C quidẽ vniuerſas A moles B vero dimidiũ ipſarũ pertranſiuiſſe. Quare ſit vt
ſit dimidiũ tẽpus, vtrãq; ẽm ęquali in tẽpore moliũ vnãquãq; tranſiuit, & inſuper accidit b ꝑ
oẽs moles C tranſiuiſſe. Prima nãq; C & B moles in cõtrarĳs ſunt extremis tanto in tẽpore ꝑ
vnãquãq; b moliũ mota quãto quãq; moliũ A tranſiuit, vt dicit, ꝓpterea qđ vtraq; ęquali in
5 Quĩta rõ. Simul diluitur tẽpore ꝑ A moles eſt mota. Ratio igit̃ hęc eſt, fit aũt ob id qđ diximus falſum. ¶ At vero neq; 83
in ea mutatione cuius termini cõtradictoriã ſubeunt oppoſitionẽ impoſſibile quicq; nobis
eueniet, veluti ꝗppiã ſi ẽ non albo in albũ mutat̃, atq; in neutro eſt, neq; albũ, neq; non album
eſſe. Non ẽm ſi non totũ in vtrouis ſit non dicet̃ albũ, aut non albũ eſſe. Albũ ẽm dicimus, aut
non albũ, non qa totũ ſed qa plurimis partibus ſit, aut maxime pręcipuis tale. Non eſt aũt idẽ
non eſſe in hoc, & non eſſe in hoc totũ. Similiter res ſeſe habet & in eo quod eſt, & in eo qđ
haud eſt, atq; in ceteris quę cõtradictoriã ſubeũt oppoſitionẽ. Etenim in oppoſitorũ quidẽ al 84
6 Sextus cauillus Diluitur tero neceſſario erit, totũ aũt in neutro ſemper erit. ¶ In circulo rurſus ac ſpera, & in ĳs omni=
no quę in ſeipſis mouent̃, non eueniet ipſa qeſcere. In eodẽ ẽm loco tẽpore quodã vt inquiũt
& ipſa & partes ſunt, Quo fit vt qeſcant ſimul ac moueant̃. ¶ Primo nãq; partes non ſunt eo= 85
dem in loco tẽpore vllo, deinde totũ etiã in aliũ ſemper locũ mutat̃: Non eſt ẽm eadẽ circũfe
rentia, quę ab A & B & C ſumit̃, ceterorũq; quolibet puncto, niſi vt muſicus homo, & homo
quid id accidit. Quare in aliã alia ſemper mutat̃, & nunq; quieſcet, idẽ eſt modus & in ſperã,
atq; in ceteris quę in ſeipſis mouentur.

7 Cõcluſio DEmonſtratis aũt his dicimus id qđ partibus vacat moueri non poſſe, niſi per ac= 86
cidens, veluti ſi corpus vel magnitudo in qua eſt moueat̃, queadmodũ ſi id qđ
eſt in nauigio latiõe nauigĳ, vel totius motu pars moueat̃, vacare aũt id partibus
dico quod eſt indiuiſibile quantitate, partiũ enim motus & inter ſeſe differũt, &
a totius etiã motu, atq; in ſpera maxime differentiã ipſam qſpiã intuebit̃, non
enim eadẽ erit celeritas earũ partiũ quę ꝓpinquę ſunt centro, & earũ quę ſunt ab eo diſtãtes
totiuſq; ſperę. Quo patet non vnũ oĩm eſſe motũ, vt igit̃ diximus, ſic ipſum qđ partibus va=
8 Probatio cõcluſiõis cat moueri poteſt, vt hiſce q ſedet in currente naui mouet̃, per ſe aũt moueri non poteſt: Mu= 87
tet̃ ẽm ex a b in b c ſiue in magnitudinẽ ex magnitudine, ſiue in formã ex forma, ſiue ex ter=
mino in oppoſitũ cõtradictorie terminũ, tẽpus aũt in quo primo mutat̃ ſit d igit̃ ipſum eo in
tẽpore quo mutat̃ aut in a b aut in b c aut partim in hoc, partim in altero eſſe neceſſe eſt oĩe
nanq; quod mutat̃ ſic ſe habeat, at aliquid ipſius in vtroq; non erit, fuerit ẽm partibile, neq;
erit in B C erit ẽm mutatũ, ſupponit̃ vero mutari: Reſtat igitur ipſum in a b eſſe eo tempore
9 declarat q̃ opi. cõtrariũ ſentiat quo mutat̃, quieſcet ergo, quod ẽm eſt in eodẽ tẽpore quodã, id quieſcere dicebamus. ¶ Qua= 88
re non fit vt id quod vacat partibus moueat̃, aut omnino mutetur, hoc tm̃ pacto motus ipſius
eſſet, ſi tẽpus ſuis ex punctis cõſtaret. Semper ẽm in ipſo nunc motũ eſſet atq; mutatũ vt moue
atur quidẽ nunq; ſemper vero ſit motũ, at hoc eſſe non poſſe prius eſt demonſtratũ, neq; ẽm
tẽpus ex nunc ipſis, neq; linea ex punctis neq; motus ex ſuis mõmentis cõſtat, nam nihil aliud
aſſerit q id dicit, q̃ motũ ex hiſce q̃ ꝑtibus vacãt cõſtare, ꝑinde atq; ſi tẽpus ex nunc ipſis, aſ
10 Secũda ratio ad cõcluſionẽ. ſereret, aut magnitudinẽ ex punctis cõſtare. ¶ Preterea neq; punctũ neq; indiuiſibile quicq; 89
moueri ex his etiã patet, fieri nanq; non poteſt, vt id qđ motu ciet̃ maius ſeipſo tranſeat prius
quã, aut per ęqualẽ, aut minus ſe moueat̃, quod ſi ita ſit, patet & punctũ ſeipſo minus, aut ęq̃le
prius tranſire, at cũ indiuiſibile ſit, fieri non poteſt, vt per minus antea moueat̃, per ęquale er
11 Tertia rõ ad cõcluſionẽ ſuppoſitio prima Secunda Tertia Ratio go ſibi mouebit̃, quo fit vt ex punctis linea conſtet, punctũ ẽm tranſeundo ſibi ſemper ęqua=
le totã quã tranſit lineã metiet̃. Quod ſi id eſſe non poteſt, fieri quoq; nequit vt indiuiſibile
moueatur. ¶ Inſuper ſi omne quod motu cietur in tempore, & nihil in ipſo nunc moueatur, 90
omneq; tempus ſit diuiſibile, erit vtiq; tempus eo tempore minus in quo tranſit id qđ mouet̃
ęquale ſpaciũ ſibi, id enim in quo mouetur, tempus erit plane propterea q omne quod moue=
tur in tempore motu cietur. Tempus aũt omne diuiſibile eſſe prius eſt demonſtratũ. Si igitur
punctum mouet̃ erit aliquod tempus eo tempore minus, in quo motũ eſt ipſum per æquale

ſpacium ſibi:at eſſe non poteſt in minore nanq; tranſeat minus neceſſe eſt. Quo continuo ſit vt indiuiſibile in ſe minus ſit diuiſibile: quemadmodum & tempus in tempus. Enimuero vnice id quod partibus vacat atq; indiuiſibile moueretur:ſi fieri poſſet vt in ipſo nunc indiuiduo quippiam moueatur. Eiuſdẽ enim eſt rationis in ipſo nunc moueri & indiuiſibile quid moueri.

91 MVTATIO autem nulla eſt infinita:e quopiam enim in quippiã eſt omnis: & ea 12 Cõcluſio Rõ prima
quę in cõtradictorijs & ea quę in cõtrarijs eſt. Quare mutationũ quidẽ earũ quę in cõtradictorijs ſunt affirmatio atq; negatio finis eſt generatiõis quidem id qđ eſt:corruptionis aũt id quod nõ eſt. Mutationũ vero quę inter cõtraria ſunt: ipſa cõtraria ſunt extrema:hęc ẽm vltima ſunt mutatiõis: quare & alteratiõis omnis. Alteratio nãq; ex cõtrarijs eſt quibuſdam. Similiter & accretionis decretioniſue. Nam accre-
92 tionis quidẽ id eſt extremũ quod eſt magnitudinis perfecte quę accomodatᷣ naturę finis: de- 13
cretionis vero:caſus ab hoc ipſo remotione. ¶Latio aũt hoc quidem modo nõ erit finita. Nõ Exceptio
n. omnis eſt in cõtrarijs:Sed qm̃ quod hoc pacto eſt:impoſſibile diuiſum fore:vt nõ contingat de latiõe
ipſum fore diuiſum:id vt diuidatᷣ nõ põt. Multipliciter.n. impoſſibile dicitᷣ. Atq; quod ita eſt Rõ alia
impoſſibile ſecari nõ poſſit. Et oĩno quod factũ fore nõ poteſt:id fieri nõ contingit:& id pro & ſecũda
93 fecto quod mutatũ fore nõ poteſt in id mutari nequit in quod mutatũ fore nõ poteſt. ¶Si igi- autoritas 14
tur id quod fertᷣ in quippiã mutatur:& in illud ſane fore mutatũ poteſt. Quare motus nõ eſt in Tertia rõ
finitus:neq; quicq; per infinitũ feretᷣ, fieri.n. nõ poteſt vt illud vnq; pertranſeat. Patet igitur 15
94 hoc pacto nullã infinitã eſſe mutationẽ, vt nõ ſit finibus terminata. ¶Verũ conſiderandũ eſt Cõcluſio
ſi ſic eſſe poſſit:vt vna eademq; tempore ſit infinita. Nam ſi nõ fiat vna:nihil forſitan ꝓhibet Veluti ſi alteratio fiat poſt lationẽ:& accretio poſt alterationẽ:& generatio rurſus poſt illam Sic.n. ſemper quidẽ erit tempore motus:ſed nõ vnus:quia nõ eſt vnus ex vniuerſis:vt aũt vnus infinitus tempore fiat pręter vnũ nõ poteſt:hic autem eſt ipſa cõuerſio.

Explanatio tex.

Excludit errantes antiquorũ ſententias

zeno I. Zeno praue argumentabatᷣ motũ nõ eſſe, Prima ratio omnia cõtinui dimidia ſunt infinita, ſed omne q̃ mouetᷣ, oportet prius pertranſire media q̃ veniat ad finẽ, ſed infinita pertranſiri nequeunt. Secũda rõ & eſt Achilles eius. Si eſſet motus, tũc velociſſimũ nõ aſſequeretᷣ tardiſſimũ vt equus limacem, ꝓbatur quia quod inſequitᷣ ſemper neceſſe eſt eo deuenire vnde tardius aufugit, ergo tardius ſemꝑ aliquo ſpacio prędedet velocius

a c
b e
f
g
d

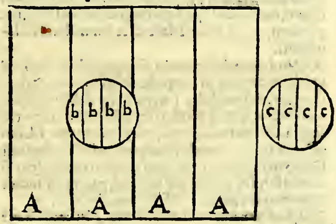
II. Illę rõnes in re ſunt eędem, quia ꝓcedunt ex diuiſione ſpacij, differunt tñ in modo, quia prima diuidit ſpaciũ in duo. Scđa vero vtitur diuiſione ſpacij per portionẽ exceſſus velocis, & ita vna eſt radix ambarũ rationũ, negatᷣ cõſequentia in rõnibus, quãuis ẽm tardũ quam diu pręcedat nõ attingatᷣ, ſed non ſemper antecedet

III. Tertia rõ quicquid obtinet ſpaciũ ęquale quieſcit, ſed ſagitta ocyſſime lata cõtinue ſpaciũ ſibi ęqle obtinet, ergo cõtinue quieſcit. Quarta rõ, ſequeretᷣ quod mobilia ęque velocia ęquali tꝑe inęquale ſpaciũ pertranſiret:Imo quod tũc tempus idẽ eſſet ad ſeipſum duplũ, ꝓbatᷣ ſit ſpaciũ a ſectũ in quattuor & mobile b etiam ſectũ in 4, & mobile c. tẽpus aũt ſit hora d, iã ponit Zeno q̃ b moueatᷣ e medio

zeno a & c a calce cõtramoueatᷣ renitente ei motu cõtrario quoq; a. iam ẽm c. peragrabit totũ ſtadiũ a ĩ hora, & b. ęque velox mobile ſolũ tranſit dimidium

mobile |C|C|C|C|
B|B|B|B| mobile
|A|A|A|A| ſpacium

Aut vt facilius imagineris hanc vide formulam

hora

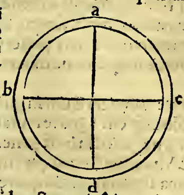
IIII. Eſt aũt hic fallacia a dicto ſecundũ quid ad ſimpliciter, quia licet ęqualiter moueãtᷣ ęque velocia in fixis ſpacijs, tñ hoc nõ oportet vbi ſpacia non ęque ſe habent vt in caſu, nam in caſu a promouet motũ c. & impedit motũ b. Declarat rationem in litteris, ſicut nos antea fecimus

V. Quinta rõ (quę nõ eſt zenonis) Nihil quod mutatᷣ eſt in altero extremorũ: q̃ ſubito mutatᷣ eſt in altero extremorũ, quia alias inter cõtradictoria daretur mediũ, igitᷣ q̃ mutatᷣ nõ mutatᷣ, Rñdet qđ maior eſt vera in ſucceſſiuis, Et quia inter albũ & nõ albũ nõ eſt mutatio ſucceſſiua ſimpliciter, ideo oportet q̃ ſit in altero extremorũ, ſed inter totũ albũ & nõ albũ bene eſt mutatio ſucceſſiua, In inſtantaneis ergo:tunc mutatũ eſt in altero oppoſitorum, nõ ſic in ſucceſſiuis, vbi totũ eſt in neutro extremorũ

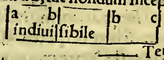
VI. Sexta ratio ſi quid mouetᷣ orbiculariter, contingit idem ſimul moueri & quieſcere: nam per te mouebitᷣ & tñ manet cõtinue in eodem loco, ergo quieſcet. Rñdet fatendo q̃ ſphera ſit in eodem loco ſecundũ totũ, ſed nõ ſecundũ formã ſeu partes, vt hoc

declarat in litteris, quod motū circulare nō quieſcat

VII. Imperſ ſeu indiuiſibile nō pōt moueri p ſe, hoc aūt hic dicit̄ impꝛtibile qd̄ nō ē diuiſibile in partes quātitatiuas, Nō eſt em̄ ſimilis motus partiū inter ſe & cū toto, patet in ſphera vbi partes propinquiores centro velocius mouent̄. Mouet̄ igit̄ impartibile per accidens ſicut qui eſt in naui.

VIII. Probat̄ indiuiſibile nō poſſe moueri, primo quia mutet̄ indiuiſibile f. ex a b. in b c. vel ergo f. eſt in a b. vel b c. vel in vtroqꝫ, Si eſt partim in a b. & ꝑtim in b c. ergo eſt diuiſibile. Si in b c. tūc eſt mutatū, ſi in a b, tūc nondum incepit mutari

Alij faciunt hic ſecundā rōnem

IX. Dicentes continuū & tempus cōſtare ex inſecāilibus punctis & inſtantibus, poſſunt defendere indiuiſibile moueri, at negantes nō poſſunt, ſed tempus ex momētis cōponi eſt impoſſibile, ergo & impartibile moueri.

X. Secūdo ꝓbat̄ cōcluſio, quia quod mouet̄ localiter prius pertranſit minorē & equalem locū, quā maiorem, ſed indiuiſibile nō pōt pertranſire minorem locum, nam quō aliquid eſſet minus indiuiſibili, nec equalem, qm̄ ſic indiuiſibile eſſet immediatū indiuiſibili.

XI, Probat̄ cōcluſio tertio, Suppônēdo primo, oē ꝙ mouet̄: mouet̄ in tempore: & nō in nunc. Secundo tp̄us eſt diuiſibile. Tertio ꝙ ſꝑ dabile eſt tp̄us min⁹ ꝙ̄ ſit tp̄us q̄ aliqd̄ p ſibi eq̄le mouet̄, tūc ratio ſit iſta, Oē ꝙ mouet̄ in aliquo tp̄e per equale ſibi, in minore tēpore mouebit̄ per ſpaciū min⁹ ſe, Sed nullū impartibile pōt in minori tp̄e pertranſire ſpaciū minus ſe ipſo, igit̄ nō pōt moueri, patet igit̄ indiuiſibile moueri poſſe, ſi eſſet motus in nunc.

XII. Nulla mutationū eſt infinita, ꝓbat̄ quia inter terminos finitos nō pōt eſſe mutatio infinita, ſed omniū mutationū termini ſunt finiti ergo minor patet quia vel ſunt termini cōtrarij vel cōtradictorij

XIII, Illa rō nō cōuincit de motu locali, quia nō ſp eſt inter cōtrarios terminos, vt patet in motu circulari & animaliū, alia rōe ꝓbatur ſic impoſſibile factū eſſe impoſſibile eſt fieri, ſed motus infinitus factus eſſe nō pōt, igit̄ ipoſſibile eſt motū īfinitū fieri

XIIII. Idem ꝓbat̄, quia cū omne ꝙ mouet̄, mouet̄ in aliquid, vt in finē, ergo nullus motus eſt infinit⁹ quare nihil mouet̄ per infinitū, eo ꝙ nūqꝫ pertranſiretur.

XV. Aggregatione plures motus poſſunt eſſe infiniti duratiōe, vt generatiōi ſuccedit alteratio, alterationi augmentatio, cui ſuccedit diminutio, dein alteratio, corruptio & iterū generatio &c̄. Sed tm̄ vnus motus ſimpliciter vnus eſt infinitus duratiōe ſ. conuerſio. i. motus cœleſtis.

Annotatio in tex.

Zeno Ariſto.

¶ Zeno Eliates ab Ariſto. hoc ſexto reꝓbat̄ T.C. 19. & T.C. 75. ac pn̄ti capite quē virū tam doctū nō arbitror tam ignauiter cecutiuiſſe, vt rē moueri nō crederet, qui enim negare potuiſſet ſe ambulare, aut ſeruū adijſſe forū, aut ſolem oriri, Arbitror ergo hominē acutū & in Dialecticis exercitū, deliqa illa & cauillos ꝓpoſuiſſe ſerio corā doctis, nō quod ita eē crederet, ſed quod ad ſoluendū hos paralogiſmos excitaret, quāuis Ægid. arbitret̄ eū ſenſu derelicto ad rōnes cōuerſum dūtaxat itaqꝫ motū negaſſe, at ego primū magis crediderim, ꝙ & me legiſſe memini, at quo authore memoria nō teneo.

Ægidius
Eckius

3. Ratione ſuā zeno iactabūde appellauit Achillem nam cū Achilles Hectorem troianorū, adde & Grecorū omniū fortiſſimū interemiſſet, pro viro forti habit⁹ eſt, hinc inoleuit ꝙ fortē ratiōem in qua preſidiū noſtrū locamus, appellamus Achillem, ſicut in G, Ocham. q. 2. prolog. reperies

Zeno
Achilles
Ocham

2. Rōnes duas nō ſoluit in forma: tn̄ facile dices, Si motus fieret ſecundū partes eiuſdē ꝓportionis. Verū concludere zenonē, at hoc nō fit, ſed motus fit ſecundum partes quantitatiuas

3. Tertia rō fuit ſoluta T.C. 75.

3. Quarta rō varie aſſumit̄ hic etiā a Themiſt. Stapul. & iuniorib⁹ maxime diuerſe. ego mi lector ſtudui eā vt vt textus habet, colligere, quod ſi aſſecut⁹ ſim, tu iudex eſto, vtcunqꝫ acceptā habe diligentiā Eckianā, que nō nihil hoc ſexto deſudauit, vt hactenus in his a croaſibus nō attentius cerebrellū aperuerit, at labor improbus omnia vincit.

Themiſt.
Stapul.

7. Impers, i. indiuiſibile moueri nequit per ſe, Democritū & Platonē taxauit, at de his mox in q. & demum numero, 12, Heraclitū dicentem omnia moueri reijcit.

Democr.
Plato
Heraclit⁹

Q. III.

An indiuiſibile poſſit per ſe moueri?

Articulus. I.

Nota. I. quod Democritus cōceſſit indiuiſibile per ſe moueri, vt atomorū ſuorū rōnem alibi expoſuimus, Plato quoqꝫ indiuiſibile poſuit per ſe moueri, dixit em̄ animā eſſe numerū ſe mouentē, Contra hos Ariſt, cōcludit impartibile ſecūdū quantitatē nō poſſe moueri per rōnes vt in textu vidimus, Verū quia pro pietate fidei (quā oī philoſophorū gentiliū ſapientia poſtpoſita amplecti debemus) credere debemus angelos moueri localiter miſſus eſt em̄ Gabriel angelus &c̄ Luc. 1. & volauit vnus ad me de ſeraphin Iſa. vi. Angeli tn̄ omniū iudicio ſunt indiuiſibiles ſecundū quātitatē: igit̄ incōcuſſa fide tenendū eſt indiuiſibile poſſe moueri, etiā inuito Ariſto.

Demo cr.
Plato
Ariſto.
Luce. 1
Iſaias

Nota. II. quō varij varie limitant Ariſtotelicā cōcluſionē. Auenpace arabs preceptor Auerr. diſtinxit de diuiſibili qđ ſit duplex ſ. quātitatiue & participatiue, quātitatiue quod eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Participatiue quod diuerſa participat, fu me exemplū, pone eſſet punctus ſeparatus tepidus, is eſſet indiuiſibilis quātitatiue, & diuiſibilis participatiue, participaret em̄ partē caliditatis & partē frigiditatis. ¶ Modo vult ipſe ꝙ Ariſt. voluerit omne mobile eſſe diuiſibile participatiue, & ita ſit ꝑtim in termino a quō & termino ad quē participatiue, nō quātitatiue, tamē cōtra eum inſurgit diſcipulus Auerr. & expoſitor cū Ioanne, & tex. hic nō nihil ei obuiat numero 7. vbi Ariſt. exprimit de quo imptibili velit loqui, quia determinat ſe ad indiuiſibile ſecundum quantitatem

Ariſto.
Auenpac
Auerr
Ariſto.
Auerr.
Ariſt.

Ocham Nota.III.quod G.Ocham.q.v.quot.1.arbitrat̃ Ari
Ariſto. ſto.loqui de mobili circũſcriptiuo,& ſic ꝓcedant
Ariſto. eius rões,addit tñ fatendo ꝙ ſecund ũ Ariſto.omne
mobile ẽ circũſcriptiue in loco, licet nõ ſecũdũ fidẽ.
Sequit̃ ergo philoſophiã fidei diſcrepare in quęſito
ab Ariſto.philoſophia.¶ Vnde etiã acutus oppone
Ariſto, re poſſet Ariſt.ꝙ peteret principiũ,nã primo dem⁹
punctũ generari,eius pars nõ erit in termino a quo
& pars in termino ad quẽ,quia indiuiſibilis, Si vis
te ſolũ limitare ad motũ localẽ,Cõtra tũc plane pe-
teret principiũ,cũ ſupponeret mobile quodliber ha
bere partẽ,ait em̃ quod pars eius eſſet in termino a
quo,alia in termino ad quẽ,ꝙ erat probandum
Vide coro Nota.IIII.quod Scotus merito & agnomine do-
nellũ lib. ctor ſubtilis optime excutit illud negociũ diſ.2.q.9.
vi.phy,ab ſcdi mihi.col.17.quod indiuiſibile ſi perſe eſſet poſ
initio ſit perſe moueri,& nõ diſtiguit de indiuiſibili ſub
Vueſalia ſtantiali & quãtitatiuo,ſicur tñ Vueſalia ſatis acute
Scotus inducit. Vult ergo Ioan.Duns duplicẽ eſſe cauſam
ſucceſſionis ſ.diuiſibilitatẽ mobilis & ſpacij, quarũ
vtraꝗ ab alia ſeparatã eſt ſufficiens cauſa ſucceſſio-
Ariſto. nis.Rõnes ergo Ariſt.bene probant nõ eſſe ſucceſſio
nẽ in motu impartibilis ex parte ipſius, ſed nõ pro
bant ꝙ nõ ſit ſucceſſio in motu eius ex parte ſpacij,
Eſt ergo mens Ariſt.negare ꝙ indiuiſibile quantũ
Ariſt. eſt ex ſe.poſſet moueri ſucceſſiue,adhuc tñ põt ſuc-
ceſſiue moueri ex parte ſpacij,quãuis argutus etiam
hoc ſecundũ poſſet improbare per ea quę diximus in
quarto de motu grauis in vacuo, Ad huius tamẽ mẽ
tem reſpondet̃ ad quęſitum

Articulus.II,

Concluſio Impartibile perſe exiſtens poteſt perſe
moueri,ꝓbat̃ ex dictis art.1.& ſoluendo rõnes Ari- Ariſto.
ſto. ſicut facit Sco.vbi ſupra & latiſſime poſt cum Scotus
Lichetus & Gratianus.Prima rõ.Oẽ qd' mouet̃ ꝑtim Lichetus
ẽ in termĩo ad q̃ et ꝑti ĩ termĩo a q̃,hęc maior ẽ v̉a, Gratian⁹
ſi ex ꝑte mobilis ſumit̃ ſucceſſio,ſecus ſi ſumit̃ ex ꝑ
tibilitate ſpacij,nã ſic angelus occupat priorẽ partẽ
ſpacij & poſteriorẽ:quãuis in nullo ſit ꝑtim,ſed diffi
nitiue.¶ Ad ſecundã de ęquali & minori pertranſe-
undo,eſt prolixus Scotus,tu breui manu ſoluas,qd' Scotus
ſi mobile pertrãſeat locũ minorẽ, hoc eſt peraccidẽs
in quãtũ mobile pertranſit aliqd' vbi minus ſuo to
tali vbi,& hoc eſt peraccidens,mõ ad ſaluandũ illud
ꝙ eſt de perſe de rõne motus cõtinui, nõ oportet at
tendere illa quę ſunt peraccidẽs.¶ Adde quod ſole-
bam dicere Friburgi,dum cõcurrens eſſem pomeri- Eckius
dianus Theologię, quod angelũ habere locũ ſibi ęq̃
lẽ põt intelligi dupliciť,vel ęqualitate cõmẽſuratio-
nis,& ſic nõ habet,vel ęqualitate virtutis, & ſic ha-
bet,quia cũ ſit finitus põt per naturã ſuã coexiſtere
tanto loco,quod nõ maiori vt patet ꝑ Bona.Marſ. Bonauẽ.
Tho.& alios diſt.2,ſcdi & Ocham.q,4.quot.1.& ita Marſ.
põt moueri ꝑ maius minus & ęquale ſuę virtuti.De Thomas
tertia rõne admittimus tp̃s eſſe diuiſibile, ſed nega Ocham
mus ꝙ in minori tp̃e moueri poſſit minus mobile,
hęc mõ ſufficiãt ꝓ hoc ſexto,& nos preparemus ad
huiuſce noctis laudes matutinas, gratias agendo fi-
lio dei ꝓ nobis incarnato:cui ſit honor laus & glo
ria in ſecula.His.xlv.diebus,ſex illos libros cõmen-
tati ſumus. Deo gloria

XXIIII.Decemb.hora viij.Anno.1517.

V.Ian. Anno.M.D.XVIII.

DE COMPARATIONE MOTVS AD MOVENS ET MOTVM LI.VII.

De cõparatione motus ad mouentia Cap.I.

MNE qd' mouet̃ ab aliq̃ moueat̃ neceſſe eſt.Si igit̃ in ſe nõ ha
1 beat,principiũ motus,ab alio patet ipſum moueri.Si in ſe habe- Cõcluſio
at:accipiat̃ ipſum a b.quod quidẽ moueat̃ non ex eo quia qd ſui ꝓbat̃ pri
cietur.Primũ igit̃ a b.putare a ſe moueri,quia & totũ ab exter- mo
no nullo mouetur, ſimile eſt atq; ſi quis cum ipſum d g moue-
tur ipſum g f ſimulq; cum eo mouetur ipſum d g f.a ſe ipſo mo Secundo
ueri putaret,quia nõ perſpicit vtrũ ab vtro moueat̃ vtrũ d g a g f
2 an g f ab ipſo d g. ¶ Deinde quod a ſe ipſo mouet̃, id nũꝗ ex eo
moueri deſinet: qa aliquid aliud ſtetit moueriq; ceſſauit. Igit̃ ſi
qd ex eo moueri deſinit qa qppiã alid' ſtetit, id ab alio moueat̃
neceſſe eſt.Hoc em̃ patefacto, om̃e quod mouet̃ ab aliquo moue probatio
atur neceſſe eſt.¶ Cũ em̃ ipſum a b moueri ſit ſumptũ diuiſibile erit ꝓfecto: Om̃e nanq; qd' minoris
mouet̃ diuiſibile eſt.Sit igit̃ diuiſum in c. Igitur b c.quieſcẽte,& ipſum a b.quieſcat neceſſe prioris
eſt.¶ Quod ſi nõ quieſcat,mente ſumat̃ moueri b c.igit̃ quieſcente a c mouet̃.Nõ ergo perſe ꝓbat̃ ma
mouet̃ ipſum a b,at perſe primo moueri ſupponebat̃,patet igitur b c quieſcente & a b quieſce ior omiſ
re, ac tunc ceſſare moueri,At ſi quid ex eo moueri deſinit: qa quieſcit aliud: id ab alio plane ſa pri⁹
mouet̃.Patet igitur omne qd' mouetur ab aliquo motu cieri.Omne em̃ quod mouetur eſt vt Cõcludit
patuit diuiſibile, parteq; quieſcente.& totũ ipſum quieſcet. 2
Cõcluſio
3 VM aũt omne quod mouet̃ ab aliquo moueat̃ neceſſe eſt,& id quod in loco mo- probatio
uetur ab alio moueatur & id igitur qd' mouet ab alio moueat̃ neceſſe eſt: cũ mo- prima
4 ueatur,& ipſum,& hoc ab alio rurſus.At nõ infinitũ hoc ꝓficiſcitur, ſed ſtabit tã Secũda
dem alicubi,atq; erit quippiã qd' primo cauſa erit vt omnia moueant̃. ¶ Quod ſi Suppoſi-
nõ ſit ita ſed ſit in infinitũ ꝓfectio:moueatur A quidẽ a b ipſum aũt b. moueatur a c & c rur- tio prima
ſus a d & hoc in infinitũ hoc modo ꝓficiſcatur.Cũ igitur ſimul moueatur & id qd' mouet ſi-
mul a & b mouebuntur nã cũ b mouetur, mouebitur,& ipſum a & item cũ b mouetur ipſum c

Suppõ ſe- cunda
ſane mouebit̃ & ſimiliter cũ c.mouet̃ mouebit̃ ipſum d.motus igit̃ ipſius a,ſimul erit cũ mo-
tu ipſius b,& cęterorũ cuiuſq;.¶Et vnũquodq; igit̃ ipſorũ & motũ cuiuſq; poterim⁹ ſumere,
nã & ſi a ſingulis ſingula,ſimul mouent̃,nõ minus tñ vniuſcuiuſq; mot⁹ vnus eſt numero &
Suppoſi- tio tertia
nõ infinitus extremis,Cũ om̃e qđ mouet̃:e quodã ad quoddã ꝓficiſcatur. ¶Fit em̃ vt aut nũ 5
mero,aut genere,aut ſpecie ſit idẽ motus,numero igitur eũ motũ dico eũdẽ eſſe,qui in eo-
mot⁹ vn⁹ tripliciter
dem numero tp̃e ex eodẽ in idem numero fit,vt hiſce qui hac ex albedine quę eſt vna numero
hanc in nigredinẽ:hoc in tempore quod ſit vnũ numero fit.Nam ſi in alio atq; alio fiat vnus
ſpecie nõ numero motus erit.Genere aũt idem eſt motus,qui eodẽ in prędicamẽto:aut in ſub-
ſtantia,aut in alio genere fit.Specie vero eſt vnus, quo ex eodẽ ſpecie ad idem ſpecie pergit̃,
v.phyſ. probatio ad cõclu- ſionẽ prĩ- cipalem
vt motus qui eſt ex albo in nigrũ:aut in malũ e bono.Hęc aũt & in ſuperioribus dicta ſunt.¶Ac 6
cipiat̃ igitur motus ipſius a & ſit e & motus ipſius b et ſit f & mot⁹ item ipſius c atq; d & ſint
g atq; h,Sumatur pręterea tp̃us in quo a mouet̃ & ſit k atq; cũ definitus ſit motus ipſius a de
finitũ erit & k,tp̃us & nõ infinitũ,at a & b,& cęterorũ vnũquodq; eorũ in tempore mouebat̃
accidit igitur vt motus e f g h infinitus in k definito tp̃e fiat:eo enim in tempore quo a mo-
uebatur:& ea oĩa infinita quę poſt ipſum a collocata deinceps ſunt mouebant̃.Quare tp̃e in
3 Soluit ta citũ cauil lum
eodẽ mouent̃.¶Etenim motus ipſius a ęqualis aut erit motui ipſius b aut maior nihil aũt re- 7
fert,Accidit em̃ oĩno vt infinitus motus tp̃e fiat finito,hoc aũt fieri nequit.¶Hoc igit̃ pacto
quod ꝓpoſuimus videbit̃ demonſtrari.Nõ tñ demonſtrat̃ quia nullũ abſurdũ emergit,fieri
Secundus cauillus dilutio ca uilli
em̃ põt vt finito in tp̃e motus ſit infinitus:nõ tñ idem:ſed eſt alius, atq; alius,ſi multa ſint ea
quę mouent̃ ac infinita quod & in hiſce quę nũc ſumpſimus accidit.¶At ſi id qđ primo mo- 8
uet in loco motuq; corpori accomodato tangere neceſſe eſt id quod mouet̃ aut cõtinuũ eſſe,
vt in vniuerſis fieri cernimus:totũ ipſum vnũ ex omnibus aut cõtinuũ erit.Id igitur qđ fieri
põt,eſſe ſumat̃ & ſit magnitudo quidẽ aut continuũ ipſum a b c d,Motus aũt huius ſit e f g h.
Cõcludit
Nihil aũt intereſt infinitũ ſit an finitũ:ſimiliter em̃ finito in tp̃e k aut infinitũ aut finitũ in-
finito mouebit̃ motu:horũ aũt vtrunq; eſt impoſſibile, ſtabit igit̃ tandẽ vt patet:id ipſum:& 9
Cauillus tertius
nõ in ĩfinitũ ꝓficiſcet̃:ab alio ĩquã ſꝑ moueri:ſed erit quippiã qđ primũ motu ciebit̃.Nihil
aũt iteriit aliq ſuppoſito id oñdi.Eo nãq; poſito qđ eẽ põt:nullũ abſurdũ accidere oportebat
Secũda ps cap.q mo uens ſit ſi mul cum moto
ID aũt quod primum mouet nõ vt id gratia cuius cętera ſunt vel fiunt:ſed vt id vn-
de eſt principiũ motus:ſimul cũ eo eſt quod mouet̃.Atq; ſimul dico.quia nihil eſt in
ter ipſa:hoc em̃ omnibus mouẽtibus cõiter cõpetit & ſubeuntibus motũ.Cũ aũt tres 10
ſint motus:is inquã qui ad locũ:is qui ad qualitatẽ:& is qui ad quantitatẽ accomoda
4 Cõcluſio Simul nõ vt i v.phy ſi.
tur.Quorũ primus eſt latio.Secundus alteratio.Tertius accretio atq; decretio:& ea
ſane quę mouet̃ tria eſſe neceſſe eſt:atq; primo de latiõe dicam⁹,hęc enim primus motuũ eſt.
¶Omne itaq; quod fert̃:aut a ſe ipſo mouetur aut ab alio. Si igitur a ſeipſo mouet̃,patet cum
in ipſo ſit id quod mouet ſimul eſſe:& id quod mouet & id quod mouet̃ & nihil inter ipſa me
Suppoſi- tio prima autoritas
diũ eſſe:¶Sin ab alio mouet̃ quattuor modis mouet̃. Motus em̃ qui ab alio afferunt̃:quattu-
or ſunt,Pulſus,tractio,volutio,vectio:etenim fit vt om̃es alij ad hos reducat̃. ¶Pulſio igitur
Scđa ſup- poſitio tertia ſup poſitio
alia eſt impulſio,alia expulſio,atq; impulſio qdẽ eſt,cũ id qđ mouet nõ deſerit id qđ mouet̃,
expulſio ꝟo cũ deſerit.¶Vectio aũt trib⁹ eſt motib⁹,nõ em̃ ꝑſe,ſed ꝑ accidẽs mouet̃ qđ vehi
tur.ex eo nãq; mouet̃:q̃a ẽ in eo vel ſuꝑ id qđ mouet̃:at id qđ vehit,aut pellit̃,aut trahit̃,aut
voluitur.patet igit̃ vectiõem trib⁹ in motibus eſſe.¶Tractio vero eſt,cũ mot⁹ trahẽtis aut ad
Pulſio du plex Vectio Tractio Notula Vertigo
ſe aut ad aliud celerior ei⁹ eſt motu qđ trahit̃:neq; ſeiungit̃ ab eodẽ:etẽm & ad ſe ipſum ẽ tra
ctio & ad aliud.¶Ad has & cęterę tractões eędẽ ſpẽ reducent̃.ut inſpiratio,& ſpiratio:& ſpu
tatio,& eę q̃bus aut emittunt̃ corpora,aut accipiũt̃,quarũ alię ſunt cõgregatões:alię ſegre
gatiões,Et oĩs igit̃ ad locũ accõmodata motio,cõgregatio eſt nimirũ & ſegregatio.¶Volu-
tio vero ex tractiõe pulſioneq; cõponit̃. Mouẽs em̃ ꝑtim pellit, ꝑtim trahit id qđ motu hoc
5 probatio cõcluſiõis principa- lis in mo- tu locali
agitat̃.ꝑſpicuũ igit̃ eſt:ſi pellẽs ac trahẽs eſt cũ eo qđ pellit̃ atq; trahit̃.¶Nihil eſſe iter ea q̃rũ
alterũ mouet̃.alterũ mouet,hoc et ex diffinitiõib⁹ patet:nã pulſio qdẽ eſt:aut ex ſe:aut ex alio
in aliud mot⁹.Tractio aũt ex alio vel ad ſe,vel ad aliud:Inſuꝑ cõpulſio atq; diſpulſio,ꝓiectio
ꝟo ẽ:cũ mot⁹ celerior fit naturali motu corp̃is ei⁹ qđ fert̃:pulſiõe vehemẽtiore nimirũ facta
qđ qdẽ eouſq; fert̃ q̃uſq; mot⁹ is vehemẽtior ſit illo motu.q̃ cũ ita ſit:patet eẽ ſil̃ id qđ mouet̃
6 In motu alteratio- nis
& id q mouet,& nihil inter ipa mediũ eẽ.¶At ꝟo nec iter alterans & id qđ alterat̃ mediũ qc 11
q̃ cadit,qđ qdẽ ita eſſe ꝑ iductionẽ pate põt.In vniuerſis em̃ fit vt id qđ vltimũ altat et id qđ
primũ altat̃ ſint ſil̃.Oẽ eĩ q̃le ex eo alteratur:q̃a ſenſibile ẽ.Sẽſibilia ꝟo ſũt ea q̃b⁹ iter ſeſe cor
pa differũt vt grauitas,leuitas,duricies,mollicies,ſon⁹,h⁹ vacuitas,albedo:nigredo:dulcedo:

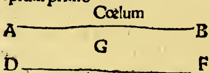
amaritudo, humiditas, ſiccitas, denſitas, raritas, & ea quę inter hęc ſunt ſimilit̃ & cetera quę ſenſui ſubijciunt: caliditas inquã &, frigiditas, & leuitas & aſperitas. Hęc em̃ affecť⁹ ſunt qualitatis ſubiectę: & his inter ſe differunt ſenſibilia corpora, aut horũ gradibus, atq; quia aliqd horũ patiunt̃ alterari dicimus tam animata corpora ꝙ inanimata, & animantiũ ꝑtes quę anię ſũt expertes, caleſſiunt em̃ aut frigeſſunt, aut dulcia fiunt, aut amara, aut aliquo alio prędictorũ afficiunt̃. Alteratio in qb⁹ fit
12 Ipſi quoq; ſenſus alterant̃, patiuntur em̃ nã ipſorũ actio motus eſt per corpus patiẽte aliqd ſenſu. autoritas
¶ Atq; quibus alterant̃ inanimata: his vniuerſis animãtia etiã alterant̃. At quibus animãtia alterant̃, hiſce nõ alterantur inanimata. Per ſenſus em̃ nõ alterant̃: neq; ſentiũt inanimata cũ alterantur. Nihil tñ ꝓhibet vt & animantia cũ alterant̃ nõ ſentiant, qñ nõ ꝑ ſenſus ipſis accidit alteratio. Si igit̃ affectus quidẽ ſenſibiles ſunt, per hos aũt fit alteratio, patet iam ſimul eſſe patiens ipſum atq; affectũ, & nihil inter ipſa mediũ eſſe, nã huic quidẽ aer cõtinuus eſt. aeri vero cõiungitur corpus, & ſuperficies quidẽ lumini, viſui vero lumẽ cohęret. Similiter & auditus ac odoratus primo mouenti cõiungitur. Sapor etiã ſimul eſt modo eodẽ Notula
13 & guſtus, Simili modo fit & in hiſce quę ſunt expertia animę atq; ſenſus. ¶ Id etiã quod augetur & id quod auget eodẽ modo ſe habet. Accretio nanq; quędã additiõ eſt: Quare ſimul ſunt quod auget & quod auget̃, Et in diminutiõe eodẽ modo. Cauſa nanq; decretiõis ablatio quędam eſt. Patet igitur nihil eſſe mediũ inter id quod vltimũ mouet & id quod primo mouetur. In motu ſecũdum q̃ntitatẽ ꝓbatur
14 DEINCEPS aũt vniuerſa quę alterantur a ſenſibilibus alterari: & eorũ alterationẽ eſſe dumtaxat quę perſe ab hiſce pati dicunt̃, per hęc contemplentur oportet. Epilogus Tertia ps cap. in quibus ſit alteratio
15 ¶ Maxime nanq; quiſpiam in figuris formis atq; habitibus & horũ deiectionib⁹ acquiſitiõibuſue alteratiõnẽ eſſe exiſtimabit, videtur em̃ in his alteratio eſſe verum nõ eſt, ſed cũ quędã alterant̃. hęc fiunt. Cũ denſatur inquã, aut rareſit aut caleſit aut frigeſit materies ipſa. Sed alteratio nõ eſt. Nõ.n. ſtatuę formã nomine dicimus eius 8 Cõcluſio
ex quo forma eſt orta, nec eius etiã ex quo eſt pyramidis aut lecticę figura, Pyramidem aut lecticam, ſed denominãtes, aliud æneum aliud terreũ aliud ligneũ appellamus, at id quod alteratur dicimus. Ipſum em̃ æs humidũ eſſe dicimus, aut calidũ, aut durũ. Et nõ ſolum hoc pacto, ſed etiã ipſum humidũ atq; calidũ eſſe dicimus æs, affectus noĩe materiã nuncupãtes. Cũ igitur id quidẽ ex quo eſt forma & figura & id quod eſt ortũ figurarũ nomĩe nõ dicatur. Id vero 9 Cõcluſio probatio prima Secunda
16 quod alteratur noĩe dicat̃ affectuũ patet alteratiõnẽ in ſolis ſenſibilibus eſſe. ¶ Pręterea abſurdũ eſt & alio modo dicere. Dicere nanq; hominẽ alteratũ eſſe, vel domũ ſumpto ſine ridiculum eſt. Si perfectiõnẽ domus, aut parietes aut tegulã alteratiõnẽ eſſe dixerimus, & ſi cum Tertia
17 parietibus domus clauditur aut tegit̃ ipſam dixerimus alterari. ¶ Patet aũt alteratiõnẽ in hiſce nõ eſſe: quę generantur, atqui nec in habitibus alteratio eſt, habit⁹ em̃ virtutes ac vitia ſũt Virtus aũt omĩs & vitium ad aliqd eſt, queadmodũ ſanitas tẽperatio quędã eſt calidorũ ac humidorũ aut internorũ aut ad cõtinens. Similiter & pulchritudo & robur ad aliqd ſunt. Sunt em̃ diſpoſitiões quędã eius quod pręſtantiſſimũ eſt ad id quod eſt optimũ, atq; id pręſtantiſſimũ dico, quod cõſeruat ac circa ipſam naturã diſponit cũ igitur virtutes quidem ac vitia ſint ex hiſce quę ſunt ad aliquid, Hec aũt generatiões nõ ſunt nec ipſorũ ſit generatio nec altera- 10 Cõcluſio pulchritudo
18 tio omino: patet circa habitus alteratiões nõ eſſe. ¶ At vero neq; circa virtutes animi vitiaq; alteratiões eſſe videntur, virtus nanq; perfectio quędã eſt, vnũquodq; em̃ maxime tum eſt perfectum: cũ ꝓpriam virtutẽ eſt conſecutũ, & maxime ſecundũ naturã. Sicut circulus tunc ma- Alteratio nõ in virtutibus
19 xime ſecundũ naturã eſt, qñ maxime circulus eſt, vitiũ vero corruptio eſt horũ atq; remotio, fit igitur cũ aliquid alteratur virtutis acceptio vitijq; deiectio: neutrũ tamen horũ eſt alteratio Alterari aũt aliquid inde patet. Nã virtus qdẽ aut affectuũ eſt vacuitas, aut eorundẽ mediocritas quędã, vitiũ aũt aut eſt omnis affectuũ cõcitatio, aut eſt perturbatio virtuti contraria. ¶ Atq; oĩno fit vt virtus morũ in voluptatibus doloribuſue cõſiſtat, voluptas.n. aut cũ agim⁹ aut cum recordamur aut cum ſperamus effici ſolet. Atq; ſi cum agimus ꝓuenit ſenſus eſt cauſa. Si cum recordamur aut ſperamus, ab ipſo rurſus efficitur, Afficimur enim voluptate, aut recordantes ea quę nos delectarunt, aut ſperantes euenire ea quę nos afficient voluptate. autoritas autoritas autoritas alia ꝓbatio autoritas 11 Cõcluſio
20 ¶ Atqui neq; ad partem intellectiuam animę alteratio accomodatur. Sciens enim maxime ad aliquid dicitur, Hoc autem ita eſſe perſpicuũ inde fieri põt, per nullã nanq; potentiã motus fit in nobis ſcientia, ſed prius aliquo orto, Experiẽtia nanq; particulariũ ſcientiã vniuerſalem cõſequimur, at neq; ipſa operatio generatio eſt, niſi viſionẽ tactumue generatões quiſpiam dixerit. Tale eſt em̃ ipſa operatio. Acceptio aũt a principio ſcientię non eſt generatio, autoritas

autoritas nec alteratio. Ex eo nanq; quia perturbatiões ſedant̃ atq; tranquilla fit anima, ſciens quiſpiã atq; prudens euadit. Quemadmodũ igitur cũ experrectus eſt quiſpiam dormiens: aut cum ab ebrietate ſeſe recipit: aut cũ a morbo cõualuit nõ factus eſt tũc ſciens: quãq; antea nõ vti ſcientia poterat operariq; per eã, ſed extincta perturbatiõe, menteq; iam inde ad tranquillitatẽ redacta aptus ac idoneus ad ſcientię vſum euaſit. Sic etiã cum a principio oritur in nobis ſcientia ſimile quid ſane fieri ſolet, fit enim perturbatiõis ſedatio quies atq; tranquillitas quędã, ac- platoni-ſat cidit eodem & id quod in pueris natura fieri ſolet. Nõ enim diſcere pueri: neque perinde ſenſibus atq; ij qui ſunt ꝓuecti magis ętate diſcernere poſſunt, eſt.n. vehemens in eis turbatio atq; motus. Sedantur aũt nõ nunq; a natura. nõ nunq; ab alijs deſinuntq; turbari: atq; in vtriſq; fit vt aliquid alteretur perinde atq; cũ aliquis experrectus factuſq; ſobrius aptus ad operationẽ euadit patet igitur alterationem in ſenſibilibus & in pte anime ſenſitiua, & nullis in alijs niſi per accidens eſſe.

Explanatio tex.

¶Omnes expoſitores cõueniũt velle Ariſto. tractare de motu, habita rõne ad motorẽ & mobile ex qbus proficiſcit̃, primo aũt cõparat motũ ad motorem.

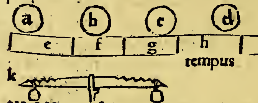
I. Om̃e quod mouet̃ ab alio mouet̃, ꝓbatur primo quia manifeſtũ eſt hoc in his quę ab extrinſeco mouent̃ verũ plus latet in his quę ab intrinſeco mouentur, tñ licet videat̃ moueri animal ſecundũ ſe totũ, tñ hoc nõ fit, ſed vna pars mouet aliã, Et igit̃ eſt ibi deceptio, ſicut fit a & b moto a mouet̃ b tũc iudiciũ decipitur iudicando a b moueri ſecundũ ſe totũ, ſicut ſi d g, mouet g f, non propterea d g f mouet ſeipſum primo

Secũdo ꝓbat̃ quia oẽ ꝙ mouet̃ ab itrinſeco vel extrinſeco mouet̃ ab alio, ergo oẽ quod mouet̃ ab alio mouet̃. ꝓbat̃ añs, ſi aliqd qđ mouet̃, qeſcit ad quietem alterius, ab alio mouet̃, ſed om̃e ꝙ mouet̃. quieſcit ad quietẽ alterius ergo oẽ ꝙ mouet̃, mouet̃ ab alio, minor ꝓbat̃ oẽ diuiſibile ꝙ mouet̃, qeſcit ad quietẽ alterius, om̃e ꝙ mouet̃ eſt diuiſibile, igit̃ oẽ ꝙ mouet̃, quieſcit ad quietẽ alterius (maiorẽ illius nõ poſuerat, & tñ eã ꝓbat) quia ſi totũ motũ diuiſibile nõ quieſcit ad quietẽ partis, igit̃ põt moueri altera parte quieſcente, ſed quod mouet̃ altera parte qeſcente. mouet̃ altera parte mota, igit̃ mouet̃ ſecũdũ partẽ, & quieſcit ſecundũ partẽ, igit̃ nõ mouet̃ ꝑ ſe primo, quod eſt cõtra poſitũ, hic habes rotunde textũ applicatũ, Ariſto. in terminis proponit Ariſto.

II. Cũ in mouentibus & motis nõ ſit ꝓceſſus in infinitũ, ideo ſtandũ eſt ad primã cauſam immotã, ꝓbat̃ quia quicqd ita mouet̃ neceſſe eſt eſſe in loco, in locis nõ abitur in infinitũ, igit̃ erit ſtatus in aliquo, nõ moto ab alio, ſcđo ꝓbat̃ quia ſi nõ eſt ſtatus ergo erit ꝓceſſus in infinitũ ſ. vt a moueatur a b & b a c et ſic de alijs

A. B. C. D. Et tunc ſupponit primo, mouens ſimul tpe mouet, & mobile mouet̃, quare pluribus mouentibus & motis datis, illa erũt oĩa ſimul Supponit ſcđo ꝙ ſi etiã mouentia & mota eſſent infinita, tñ motus vniuſcuiuſq; eſt finitus, quia inter extrema finita. Tertio ſupponit motũ eſſe vnũ tripliciter numero genere & ſpẽ, de quibus. v. phyſ. ¶Tunc ꝓbatur cõcluſio, quia ſi eſſet ꝓceſſus in infinitũ in mouẽtibus & motis, ſequeret̃ ꝙ motus infinitus fieret tẽpore finito hoc aũt improbatũ eſt vi. phyſ. Conſequentiã ꝓbat quia mot⁹ ipſius a fit tempore finito, ſimiliter motus b. &c̃ et cũ oĩm mobiliũ motus ſint in eodem tẽpore per primã ſuppoſitionẽ: ergo motus ex omnibus his aggregatus infinitus erit tẽpore finito Ari. proponit hoc in terminis Ariſto.

III. Nõ valet ſolutio, motus a & b nõ eſſe ęquales, quia nihil oĩno refert ad hoc, quinimo accidet motus infinitus tpe finito. ¶Nõ valet alia ſolutio, qđ licet vnus motus nõ poſſit eſſe infinitus tẽpore finito, tñ iſti motus ſunt diſcontinui, determinatorũ motorũ, Quod nõ valeat quia dato qđ nõ ſint continua ad inuicẽ, ipſis tñ nõ repugnat cõtinuari adinuicem, quo poſſibili poſito in eſſe, motus erit vn⁹ infinitus cõpoſitus ex oĩbus illis motibus, probat in terminis & eſt facile. Concludit. ergo dabile eſſe primũ quod mouet̃. Cauillum remouet poſtremo ſi diceret diuerſarius, tu argumentaris ſup tuo ſuppoſito. dicit Ariſto. Non refert ex ſuppoſitiõe rationem facere, quia poſito cõtingenti nullũ ſequitur impoſſibile. Ariſto.

IIII. Mouens in genere efficientis eſt ſimul cũ moto Supponit̃ primo tres eſſe motus ſ. loci mutationẽ alterationẽ, & mutationẽ ſecũdũ qntitatẽ, ſcđo ſupponit ꝙ mota localit̃, alia mouet̃ ab extrĩſeco, alia ab itrĩſeco. Tertio ſuppõit ꝙ mot⁹ ab extrinſeco ẽ qdruplex ſ. pulſio, tractio, vectio, vertigo: alij pñt ad hos reduci. Quarto ſupponit pulſionẽ duplicem ſ. impulſionẽ & expulſionẽ. In impulſione mouens nõ deſerit motũ, in expulſione mouens deſerit motũ, vt in ꝓiectione lapidis. ¶Vectio reperit̃ in alijs tribus motib⁹, quia nõ per ſe, ſed per accidens mouetur ꝙ vehitur, ſed vehens pellit̃, trahitur, aut voluit̃. ¶Tractio eſt motus alterius ad ipſum trahẽs vel ad aliud. Et cõiter motus trahentis eſt velocior motu tractus. Alię vero tractiones huc reducunt̃ ſ, inſpiratio, reſpiratio, ſputatio, congregatio &c̃ radiatio. ¶Vertigo ſeu volutio eſt motus cõpoſitus ex pulſu & tractu, ſicut vertendo doliũ pars trahit̃, pars pellitur,

V. Probat̃ tunc cõcluſio principalis, nã in motu locali qui fit ab extrinſeco mouens eſt ſimul cũ moto, ꝓbatur de motu pulſus & tractus mouens eſt ſimul cũ moto, & omnes alij motus reducunt̃ ad iſtos igitur in omni motu mouens eſt ſimul cũ motu:

VI.In motu alterationis mouens eſt ſimul cũ motu,probaẽ inductiue,qa vltimũ alterans & primũ alteratũ ſemper ſunt ſimul & inducit in qualitatibus patet textus trãſlatiõe,calor prius calefacit ꝓpinquus.
VII.In motu cõcretionis & decretionis mouens eſt ſimul cũ moto ꝓbaẽ quia augmentatio fit per additionẽ nutrimenti,ergo eſt ſimul cũ nutrito.&c̃.
VIII.Ad ſolas qͣlitates ſenſibiles ẽ ꝑ ſe alťatio ꝓbaẽ qa ad ſolas qͣlitates actiuas & paſſiuas ẽ ꝑ ſe alťatio.
IX.In formis & figuris etſi videaẽ, non tñ eſt per ſe alteratio,probaẽ primo qa videmus alterata vt calefacta eandẽ habere figurã, ſcd̃o qa alteratũ retinet nomẽ propriũ materię,vt ęs eſt calefactũ,ſed figuratum non retinet nomen materię, qa ſtatua non dicitur ęs,ſed ęrea, tertio ridiculũ eſt dicere res priuſq̃ exiſtãt,alterari,at res ſimul cũ accipiũt formã & figurã accipiũt eſſe,vt cũ tectũ & parietes fiũt ĩ domo
X.In habitibus corporis & diſpoſitionibus non eſt alteratio per ſe,probaẽ qa tales ſunt ad aliquid,ſicut ſanitas conſiſtit in proportione humorũ,ſed ad ad aliquid non eſt per ſe motus. Similiter & virtutes & vicia ſcd̃m proportionẽ ſumunẽ, qa virtus eſt in mediocritate,viciũ in exceſſu & defectu.&c̃. Igitur etiã ad has virtutes morales nõ eſt per ſe motus,preterea nihil alteraẽ per qd̓ perficitur vel corrumpiẽ, ſed per virtutes quis perficiẽ,per vicia corrumpiẽ ergo,porro virtutes & vicia cõſequunẽ actiões & paſſiones ſecundũ delectationes & triſticias.
XI.In habitibus intellectiuis non eſt per ſe alteratio probaẽ qa iſti habitus videnẽ eſſe ad aliqd, ſecũdo qa actus intellectiui nulla alteratione egent,vt qui tẽporali perfunctione non paranẽ, ſciẽtia em̃ generaẽ in nobis,nobis non motis,etenim ſedando & quieſcendo aĩa fit prudens. Confirmaẽ, qa infirmi & ebrij ac pueri ob motuũ perturbationẽ prępediunẽ a ſciẽtia. Textus elegãs & pulcher tranſlatiõe liquet.

Annotatio in textum.

1.Deceptionẽ vulgariũ arguit,q videntes animal totum moueri,ignorãt tñ quę pars aliã moueat, iudicarunt animal ſe mouere ſcd̃m ſe totũ Ægidius. (Ægidius)
2.Conuinciẽ ex hoc cauillus Galeni, q Ariſtot. ſe impudenter oppoſuit,qm̃ aliqd ex ſe moueaẽ, quia ab intrinſeco,nam vbiq̃ liquet ex Ariſt. etiã motũ ab intrinſeco.ſ.a parte,moueri a parte, pars em̃ eſt aliquid totius non totũ,vt docte Auer. Ariſt. defendit (Galenus, Ariſtot., Ariſtot., Auerroys)
3.Similiter nec eo loco eſt aſſecutus Ariſt. cũ ei aduerſatus conſtituat aliqd per ſe moueri,parte qeſcente,lapſus em̃ Galenus arbitraẽ hic aliqd moueri ꝑ ſe ꝙ non mouet per accidẽs,cũ hic per ſe dicaẽ moueri, quod mouẽ ꝑ ſe primo,& nõ ꝑ parte mouentẽ.&c̃. (Ariſtot., Ariſtot., Galenus)
2.Galenus rurſus contra Ariſt. blacterat, ꝙ ſi vnum mouet oĩa mouenẽ,ita vno qeſcente, oĩa quieſcant vſq̃ ad vltimũ,neq̃ cor ſit principiũ motus in aĩalibus,ſed cerebrũ, qa reſciſo capite aĩal non mouẽ, ſed ipſe viderit ab aĩali extractũ cor & tñ ambulauerit ꝑ duos paſſus.Sed cõtra obijcit Auer. ꝑ experientiã,qa ipſe etiã viderit arietẽ abſciſo capite ambulare,igiẽ nõ cerebrũ,ſed cor eſt principiũ motus aĩalis non ſoluit tñ obiectionẽ Gal. ſed torquet argumentum cõtra eũ,ſed facile dices corde exciſo & qeſcẽte mẽbra moueri a ſpiritibus, q per muſculos remanſerunt at de hoc in lib.de anima. (Galenus, Ariſtot., Auerroys, Galenus)
4.Cõcretio decretio.i. augmentatio & diminutio. Volutio grece δίνησις,antiquus interpres vertiginem vertit,tu etiam verſionẽ dicere potes a verbo δινέω.i.voluo verſo.&c̃.
4.inter modos tractionis, antiquus interpres noĩa grę ca cõnumerauit.ſ.ſpathiſin & kerkeſin,nõ video Argyropilũ hec tranſtuliſſe,tu potes reponere dilacerationẽ & radiationẽ,nã motus q fit cũ enſe ſpathiſis diciẽ,nã σπάθα enſis diciẽ & σπαθᾶν enſe dilacero.κερκὶς radius inſtrumentũ textoriũ, inde κερκίζω.i.texo cũ radio et κέρκισις mot⁹ illi⁹ tele dic. (Argyrop.)
11.experiẽtia vniuerſaliũ ſciẽtiã acqrimus,nã ſenſus pcipit hoc pticulare,& hoc pticulare,ex q̃ intellectus ꝑ ꝓpoem qeſcentẽ in aĩa.ſ. oĩa q̃ ſunt eiuſdẽ ſpeciei habent effectus eiuſdẽ ſpeciei, infert omẽ ta. habere iſtũ effectũ, vt ꝙ reubarbarũ purget melancholi...
12.Ex eo qđ ſedanẽ perturbatiões prudẽs fit aĩa. Antiqua litterã ꝑperã legit,aĩa ſedẽdo fit prudẽs,cũ debuiſſet legiſſe,aĩa ſedando;loqẽ em̃ Ariſt.more platonico,q dixit noſtrũ ſcire antiquorũ reminiſci,& ſicut vinũ in muſto nõ bene pcipiẽ quãdiu eſt in motu & feruet,ſed ſedato motu primũ agnoſciẽ virtus vini,ita Plato dixit ſcientiã latere prę motu in pueris,ſed poſtq̃ efferbuerint tũc primũ eniteſcit in puero ſcientia & rationis vſus, vt.1.poſt.diſſeruimus & iij.de anima latius diſſeremus. (Ariſtot., Plato)

Explicatio ſcholaſtica.

An oẽ qđ moueaẽ ab alio moueaẽ?Artic.I.
Nota.I.q̃uis hic Buridanus & alij difficilẽ faciant Ariſt. ꝓpoem vt potes videre apud L.Coron. attũ nos breuitati ſtudẽtes dicamus prĩo aliqs eſſe cauſas eſſentialiẽ ſubordinatas,aliqs accidẽtaliẽ.Cauſę accidẽtaliẽ ſubordinatę ſunt qrũ poſterior depẽdet a priori,poteſt tñ agere ſine ea, ſic au⁹ & pr̃ ſunt cauſę accidẽtaliẽ ſubordinatę, & de illis diciẽ,qcqd eſt cauſa cauſę.&c̃,vñ pr̃ bñ depẽdebat ab auo in fieri,ſed nõ depẽdet ab eo iã in eſſe qa põt eſſe ſine eo,nec ĩ cauſare qa poteſt gñare filiũ, auo nõ exiſtẽte.¶Cauſę eſſentialiẽ ſubordinatę ſunt quarũ poſterior depẽdet a priori in mouẽdo,ſic qđ nõ poteſt cauſare ſine priori,& de illis cauſis ſolebã hęc dicere.1. Prima cauſa nulli eſſentialiẽ ſubordinaẽ,patet qa a nullo depẽdet 2.oĩs cauſa ſcd̃a eſſentialiẽ ſubordinaẽ cauſę primę: patet qa ab ea depẽdet tã ĩ eſſendo,q̃ agẽdo,deo em̃ nõ agẽte,nihil fit vel mouẽ.3.abſolute & ſimpliciẽ natura cauſa ſcd̃a ſubordinaẽ eſſentialiẽ alteri cauſę ſcd̃ę,patet qa de⁹ poteſt ſupplere vicẽ ei⁹, & ita cauſa ſcd̃a nõ depẽdebit ab alia,ſed a deo.4. ſtãte tñ curſu naturę,vna cauſa ſcd̃a eſſentialiẽ ſubordinaẽ alteri:ſicut ſecuris ſubordinaẽ homini ſecãti, leo ſubordinaẽ ſoli in ꝓductiõe leonis.Vñ Sco. & poſt eum Cam.q.3.primi ponit tres cõditiões cauſarũ eſſentialiẽ ſubordinatarũ,pria eſt ꝙ poſterior depẽdet a priori:ſcd̃a qđ hñt cauſalitates diuerſarũ rõnum vt deus: ſol:leo:qͣlitates generãt leonẽ:de⁹ creãdo:ſol influendo:leo generãdo:qͣlitates diſponẽdo. Corꝉm nũq̃ duę cauſę eiuſdẽ ſpeciei ſunt ſibi eſſentialiẽ ĩ agẽdo ſubordinatę. Tertia eſt ꝙ cauſę eſſentialiẽ ſubordinatę ſimul agũt,ita ꝙ poſterior nõ agit, priori non agẽte.G.Ochã diſ.2.q.10.ĩprobat Sco.at Cam.eũ defendit,qm̃ ſol & mus ſunt cauſę eſſentialiẽ ſubalternatę,ideo licet ſol poſſit generare murẽ abſq̃ mure, tñ mus non poteſt generare murem abſq̃ ſole. (Buridan⁹, Ariſtot., Coronel., Sco. diſ.2 primi., Camera, Ocham, Scotus, Camera.)
Nota.II.duplex eſſe mouens.ſ.principale & inſtrumentale ſeu diſpoſitiuũ,principale item particula

re quoddã,quoddam vero vniuerſale, de his vide.2. phyſ. ¶ Adde preterea quod aliquid dicit̃ tripliciter moueri.ſ.per ſe,per accidẽs,& ſcdm̃ partẽ,& moueri ſcdm̃ partẽ eſt mediũ inter moueri per ſe & ſcdm̃ accidens,vide.2.phyſ. &.v.phyſ. ab initio. ¶ Adde ꝙ per ſe moueri dupliciter intelligit̃.ſ. per ſe primo. Eſt ad cuius motũ nihil aliud concurrit actiue principaliter vel diſpoſitiue,& ſic nihil ꝑ ſe primo mouetur a ſe ipſo. Secundo aliqd dicit̃ per ſe non primo moueri,ad cuius motũ aliqd concurrit principaliter vel diſpoſitiue,licet a ſe moueat̃, ſicut ad motũ animalis quod a ſe mouet̃, tñ concurrunt ſpiritus & nerui. ¶ Adde tertio qđ antiqui peripatetici dixerunt illud moueri a ſe primo per ſe, ꝙ per ſe mouet̃ ſcdm̃ ſe & quodlibet ſui, & tunc (quia negauerũt in diuiſibile moueri) concluſerunt, cum omne mobile diuidatur in partẽ per ſe mouentẽ, & partem per ſe motam, nullũ per ſe moueatur primo, vt accipiẽdo animal, anima in eo per ſe mouet corpus, & illud mouet̃ per ſe,ſed tunc anima mouet̃ per accidens ad motũ corporis,vnde anima eſt mouẽs per ſe, & motum per accidens. ¶ At qa nos docuimus ad veritatem angelũ indiuiſibilẽ moueri,ſimiliter animã ſeparatã,ideo ſic diffiniẽdo, nos admitteremus aliqd moueri per ſe primo a ſeipſo.ſ.angelũ. ¶ Adde poſtremo quod dum dico aliquid moueri per accidẽs quod mouet̃ ad motũ alterius,vt nauta ad motũ nauis, ad hic non dicit concomitantiã vel approximationẽ,qm̃ ſic homo ſemper moueret̃ per accidens ad motum ſolis,ſed exprimit cauſalitatẽ.i.quod ſit cauſa cur illud dicatur moueri. *Peripatetici.*

Nota.III.quãuis aliqui faciãt differentiã inter hec tria per ſe,ex ſe, & a ſe vt etiã innuit Sco.diſ.2.q.1.ſecunde partis,Eckardus enim eſt ex ſe homo, ſed non a ſe,quia a parentibus, tñ pro pleniori intelligentia adnotauit Io.Dullaert multipliciter aliquid moueri a ſe primo qa mouet ſecundũ ſe totũ & mouetur ſcdm̃ ſe totũ,ſicut grauitas grauis, ſcđo quando ad ſui motũ nec indiget motore intrinſeco vel extrinſeco, & ita nihil mouet̃ a ſe quin moueat̃ ab alio. tertio aliquid mouet̃ a ſe,qa mouet̃ a principio intrinſeco,ſicut leue mouet̃ a ſe ſurſum,quarto aliqd mouetur a ſe, qa poſtꝙ qeuit poteſt incipere motũ, & denuo quieſcere, nullo motore creato extrinſeco concurrẽte, & ſic angelus moueret̃ a ſe per ſuam voluntatem & virtutem motiuam. *In diuinis hoc eſt clarum. Scotus. Io.du.la.*

Nota.IIII.quod ſepe res mouet̃ ab alio, vbi tamen nõ oẽs percipiũt illã moueri ab alio,puta homo mõtur ab anima ſua ſeu a vi motiua, vis motiua a volitiua imperante,volitio non mouet niſi prius mota a cognitione,cognitio non fit niſi mouente obiecto.&c̃.Similiter volitio mouet̃ a bono.&c̃ & multa alia poſſunt interuenire,& in his oĩbus ſemp interuenit deus,qa ſine ipſo factũ eſt nihil.Pe.Tartar. ait Ariſt.li.primo deſignaſſe duplicẽ primitatẽ.ſ.totalitatis & adequationis, vt ſit ſenſus nihil mouet̃ a ſe primo.i.totaliter & adequate, ita ꝙ nullum aliud mouens concurrat. *Tartaret. Ariſtot.*

Articulus.II.

Concluſio ꝗuis aliqđ ſimplex poſſit ſe mouere per ſe totaliter.qđ non poteſt cõpoſitũ, tñ nihil mouet ſeipſum per ſe primo,ſed oẽ ꝙ mouet̃ ab alio mouet̃,prima ꝑs patet de aĩa & angelo:ſcđa de homine cuius vna ꝑs mouet̃ ꝑ ſe alia ꝑ accidẽs, tertia patet qa in omi motu cõcurrit motor extrinſecus ſ.deus:ergo nullũ motũ mouet ſe per ſe primo:& ad hoc vadunt rões Ariſt.in textu:ꝗuis illa ſuppoſitio ꝙ oẽ qđ moueat̃ ſit diuiſibile:ſit limitanda vt in vi.diximus de moto cõmenſuratiue, ſimiliter alia ſuppoſitio qđ oẽ qđ mouet̃ qeſceret, ſi aliq ꝑs illius qeſceret,non eſt accipiẽda ſimplicit̃,qa ſtat partem hoĩs qeſcere, & tñ hominẽ moueri.At ita debet accipi,qđ ſi aliqd qeſcit ſcdm̃ partẽ, tunc totũ non mouet̃ per ſe primo,hec obiter adnotaui, qa prolixe tetigerũt alij vt vides in Veneto,Burleo, Bruxell.at non tantum confert eruditioni. *Ariſtot. Venetus Burleus Bruxellẽ*

Articulus.III.

Dubiũ.I. An in mouentibus & motis ſit proceſſus in infinitum.

¶ Premitto.I.que ſint cauſe eſſentialiter vel accidentaliter ſubordinate,vt diximus art.1. Adde qđ etiã motũ dicit̃ eſſentialiter ſubordinari mouẽti, quando non poteſt naturaliter moueri, niſi ab illo mouente,ſic leo eſſentialiter ſubordinat̃ leoni in generando,qm̃ ab alio generari negt naturalit̃, ſecus de mure qui etiã a ſole generat̃ ſine alia mure. Similit̃ lapis naturaliter non mouet̃ deorſum,niſi a grauitate. Accidẽtaliter ſubordinat̃ qñ ab alio poteſt ſic moueri,ſic lapis proiectus ab hoĩe potuiſſet funda, baliſta,bombarda,cornupeta fuiſſe proiectus.

¶ Premitto.II.qđ nõ eſſe proceſſum in cauſis in infinitũ probat etiã Ariſt.2.metaphyſ.Sed ibi probat in vniuerſum in cauſis non abiri in infinitũ,hic vero ſtrictius ad mouẽtia & mota ſe limitat vt Marſ. ĩ abbreuiatis adnotauit & Vueſalia,rões apud Sco. vide diſ.2.primi, ꝗuis Ochã pluribus reluctetur. *Ariſt. Marſil. Vueſalia Scotus Ocham*

Reſpondet̃ in nullis cauſis ſimpliciter eſt proceſſus in infinitũ,tñ naturaliter & ſcdm̃ Ariſt.eſt proceſſus in infinitũ in cauſis accidentaliter ſubordinatis,ſed non in eſſentialiter ordinatis. Primũ patet qa oĩa ſunt effecta a deo, quare non poteſt quis in infinitũ abire,ſtatus em̃ eſt ad deũ.Scđa pars patet qm̃ ſic Ariſt.poſuit mundũ eſſe eternũ,& ſic capias patrẽ Eckardi,auũ,proauũ,atauũ.&c̃. non dabis finem ſcdm̃ Ariſt. Tertia patet qa etiã ſecundũ Ariſt. fuit ſtatus ad primũ motorem in genere cauſe efficientis & finalis. *Ariſtot. Ariſtot. Ariſtot. Ariſt.*

Dubiũ.II. an omne mouẽs ſit ſimul cũ moto?

¶ Premitto.I.qđ ꝑter modos ſimultatis poſitos in categorijs, ſimul ſcdm̃ locũ bifariã accipit̃ prio pro his que ſunt in eodem loco vt in.v.phyſ.ſcđo pro his que ſe tangunt,& ita capitur hic.

¶ Premitto.II.qđ plures diſtinguũt vt Saxo,mouẽtia alia eſſe corporea,alia incorporea,ꝑterea alia eſſe mediata,alia ĩmediata,porro aliq eſſe ĩmediata poteſt dupliciter intelligi,vel loco,vel virtute ſeu actiuitate,ſicut ꝓiciẽs lapidẽ etiã ſi moueret̃ añ caſum ſeu quietẽ lapidis:adhuc diceretur eſſe ſimul cum lapide actiuitate non tempore:nec loco. *Saxo*

¶ Premitto.III.qđ ꝗuis dicta ſint vera: vt mox videbit̃:tñ magis ꝑipatetice videt̃ alij antiq dicere:qđ aliqđ eſt mouẽs primũ.i.principale ꝙ dirigit:& motũ primũ qđ primo mouet̃. Vltimũ vero mouẽs eſt inſtrumẽtale:& motũ vltimũ eſt qđ vltimo mouet̃: vt eiaculãdo ſagittã baliſta:primũ mouẽs eſt ſagittãs primũ motũ eſt baliſta vltimũ ẽ ſagitta:qbꝰ ꝑmiſſis

Reſpondet primo omne agens ſeu mouens eſt ſimul cum moto ſimultate virtutis, & ita & non aliter vult G.Ochã diſ.xxxvij.primi q.xviij.& q.xxvi. (Ocham) ſecundi, imaginat̃ ſic, quia creaturę ſunt finitę, ideo ex natura rei creatura poteſt agere in certã diſtantiã ita q̃ non poteſt in maiorẽ, & mirabile eſt, ipſe hoc admittit, quod agat in diſtans, abſq; hoc q̃ agat in mediũ Sco.etiam in hoc fuit mirus. (Scotus) ¶ Secũdo dicit̃ quod omne agens per contactũ eſt ſimul cũ moto ſimultate cõtiguitatis. ¶ Tertio dicit̃ q̃ aliquod mouens eſt ſimul cum moto ſimultate loci, patet de aĩa & corpore ab eo moto, verũ eſt corpus eſt in loco p ſe, anima per accidens. ¶ Quarto dicit̃ omne agens ſeu mouens corporeũ eſt cum moto primo ab eo, ſed non cum poſteriori ſeu vltimo, alij ſolent dicere omne mouens eſt ſimul cum moto immediato, ſed non cum mediato, vt ſi mouero menſam, ſum iam cum ſummitate menſę, ſed non cum inferiori parte, quę medietate mouet̃. ¶ Corollariũ aliqd poteſt immediate cauſare, & tamen non immediate mouere, patet ſol cauſat immediate hic lucẽ apud nos, & tamen non immediate mouet, ſic color eſt ſimul cũ moto primo.ſ.ſpecieb⁹, ſed non cum moto vltimo ſ.cum viſione, aliqua videbunt̃ articulo.iiij.

Plini⁹ li. xxxvi. **Dubium.III. An magnes attrahat ferrũ tanq̃ locus naturalis, cũ non ſit ſimul cum eo?**

Similis queſtio poſſet moueri de alijs attrahentibus, vt de Ambro qđ paleã attrahit, ita nominat Auerr. & Calepinus Succinũ credit, & effectus ſatis indicat Georgius Cuſpinius.vi.vir artium, & mox futurus inſtitutionũ Imp.interpres me petẽte. Carmina cõſignauit Chunradi Celtis poetę Germani non incelebris, ſic enim in Germania luſit. Et capit innumeras Codonea per ęquora naues, Quę gleſum eijciãt, quod ſuccinus ore latino. Dicit̃ & noſtris tñ reperi tur in oris, adnotauerat idem amicus noſter verſus ex elegia.vij.li.ij.& elegia.xi.li.4.at his contenti ſumus, ſi illud Phil.Beroaldi in Endecaſyllabo addiderimus, dum in laudẽ Marchionũ Badenſiũ & Germanię cecinit.

O Germania muneris repertrix
Quo nil vtilius dedit vetuſtas
Libros ſcribere quę doces premendo
Fœlix frugibus, inclyta & metallis
Et diues pecoris, feraxq; gemmę
Quod gleſſum vocitant tui parentes
Electrum Attica, Succinum latini.&c.

Reſpondet primo quod magnes non mouet immediate ferrũ, ſed diffundit de ſe virtutẽ alteratiuã & motiuã ferri, quę a magnete expãſa per medium, (Durand⁹ fol.178.) ferrũ attingit. Corrolariũ motus ferri a magnete p ſe eſt alteratiuus, & de per accidens eſt loci motiuus, iſtud corollariũ probat̃ a ſigno quia ſuccinũ non attrahit paleam niſi fricatũ & calefactũ, igit̃ ſignũ eſt paleã moueri, vt alteratã. Similiter ſi magnes fricet̃ a ſeo perdit virtutẽ alteratiuã, & ſi reponit̃ in acetũ (Frater Vitus apud ſ.vdalricũ auguſtę) recuperat eam, vt pater Vitus diui Benedicti Auguſtę ſacerdos me docuit, ergo ſignũ eſt, ferrũ moueri, vt alteratũ, verũ eſt Nyphus (Nyphus) dicit illã alterationem eſſe tñ intentionalẽ, donec ferrũ coniungat̃ magneti, quod non credo, nam magnes etiã conſumit ferrum, & vtitur eo quaſi nutrimento, vt omnes norũt qui habent magnetes, neq; indiget, vt ad hoc fricet̃,

ſicut Ioan. Dullaert malẽ opinatus eſt, vis facere periculum, ſi tu non habes magnetẽ, proba in linguula compaſſus horarij, nam illa magnete tingitur, ſeptentrionalis pars ſemper fugiet ferrũ maxime calybeum, meridionalis ſemper amplectetur. (Dullaert)

¶ Dico ſecundo ferrũ non moueri ad magnetẽ tanquam ad locũ naturalẽ, Auer.hic Com.1.aſſignat cauſas huius, Prima q̃a diſtantia non impedit motũ rei ad locũ ſuũ naturalẽ, ſed impedit ferrũ diſtantia. (Auerroys) Secunda quia magnitudo non impedit motum rei ad locum naturalẽ, ſed iuuat, at magnitudo ferri impedit eius attractionem. Tertia quia indiſpoſitio rei non impedit eius motũ ad locũ naturalẽ, ſed rubigo impedit ferrũ moueri ad magnetẽ, igit̃ non eſt locus eius naturalis. ¶ Similiter dicendũ de ſuccino reſpectu paleę, & ſimiliter de piſce qui dicitur torpedo ſeu ſtupor, qui facit manũ piſcatoris tremere in magna diſtantia, quod facit per quandã vim alteratiuam per quam eſt ſimul cũ manu piſcatoris.

¶ Dico tertio quod quia ferrum ſic mouet̃ ad motũ magnetis, ideo ferrum cum magnete non eſt grauius, q̃ magnes per ſe, quia ferrũ mouet̃ ex ſe cũ magnete, ideo ſi duo magnetes ęquales ponant̃ ad duas ſtateras vnus cum ferro, alius ſine ferro, illi ęqualiter ponderabunt, hoc tñ vltimũ non ſum expertus, quia non habeo, niſi vnũ magnetẽ, Maioris q.4.diſ.2.ſecundi, & d.Adrianus q.7.quot. (Maioris)

Dubium.IIII. An ſolum ad qualitates tertię ſpeciei ſit per ſe alteratio?

¶ Pręmitto.I.quod motus capit̃ quadrupliciter vide.iij.phyſ. ¶ Adde quod aliqua alteratio fit cum abiectione contrarij vt calefactio, alia ſine abiectione contrarij vt illuminatio, vide.v.phyſ. ¶ Adde quod motus poteſt eſſe ad aliquã ſpeciẽ per ſe vel per accidens vt.v.phyſ. ¶ Adde quod alteratio quę fit ſine abiectione cõtrarij ſtricte non dicitur alteratio, niſi breuitati ſtuderẽ, poſſem hic magnã partem ſcribentium improbare, at ſuccincte ad dubium

Reſpondeamus primo qđ in intellectu eſt alteratio improprie dicta.ſ.quę fit ſine abiectione contrarij, patet in doctrinatione pueri, ſcientia illa vel hocitia inducitur in nudam animam ſecundũ Ariſtot. (Ariſtot.) ¶ Secundo dico qđ in intellectu eſt alteratio ꝓprie dicta, patet de Aug.errante qui alteratus eſt cũ abiectione erroris ad veritatẽ. ¶ Tertio dico qđ ęque vere & proprie alterat̃ intellectus ſcdm Ariſt.ſicut corpus, hoc patet per Ochã q.xxvi.ſecundi & Hol.q.iij. (Ariſtot.) primi R.& per Ariſt.patet.ij de aĩa T.C.lvij.vbi loquitur de potente ſcire dum ſcit, & de potẽte antequã ſciat. (Ocham et p.tertia phyſ.c.19.) Ambo ergo ſecundũ potentiã ſciẽtes; verũ vnus indiget alteratione per diſciplinã, qua quidem nõnunq̃ etiã ex habitu cõtrario diſpoſitioneq; mutatur.&c. (Holcot Ariſtot.) clariſſimẽ teſtat̃ alterationẽ in intellectũ, & Auerr.ibi Com.57.duplicẽ ponit alterationẽ in intellectu. (Auerroys Ariſtot.) ¶ Quarto dico quod cum Ariſt. negauit ad qualitates primę ſpeciei eſſe alterationẽ, ad Platonis ſententiã locutus eſt, non ad propriã, hoc nullus qui ſpirat, & textũ inſpicit negare poteſt, (Plato) & nos admonuimus in annotationibus, preter ſupradictos tñ accedat teſtis doct.ſubtilis q.13.quot.& poſt cum Lichetus, Vnde ſequit̃ q̃ inaniter laborant hic volentes Ariſt.concluſionem ſaluare. (Scotus Lichetus Ariſtot.)

Articulus.IIII.

Ratio.I.Non omne quod mouetur ab alio mouet probatur quia aliqua mouent ſeipſa, hoc patet primo in grauitate mouente ſeipſam deorſum; ſecūdo de aqua quę ſeipſam mouet ad frigiditatē; tertio de intellectu,qui in ſeipſum agit intellectiones,quarto quia alioqui intelligere & velle non eſſent actiones immanentes,quinto anima ſeparata ſe mouet & angelus,& tamen non diuiduntur in partē per ſe mouentem & partem per ſe motam.

Secunda.Nihil poteſt mouere ſeipſum per accidēs probatur primo quia nihil agit in ſeipſum, nec patitur a ſeipſo Auerr.9. metaph. ſecundo quia ſimile non patitur a ſimili,ergo a fortiori non a ſeipſo, tertio quia tunc ſequeretur quod idem eſſet ſimul in actu & potētia.ſ.agendo & patiēdo modo illa ſunt oppoſita.9.metaphyſ. quarto idem eſſet prēſtantius ſe ipſo,quia agens eſt prēſtantius paſſo. *Auerroys*

Tertia.In mouentibus & motis eſt proceſſus in infinitum,ergo antecedens probat G.Ocham in centilogio contra Ariſt.primo quia percutiendo continuum,iam cum ſint infinitę partes proportionales infinita erunt mouentia & mota,ſecundo quia ſecundum Ariſt.animę intellectiuę ſunt perpetuę.2.de anima,& tamen ſunt infinitę,quia fuerunt infiniti homines,prętereà omne mobile eſt diuiſibile,ergo nullius motus datur vltimum, & ſic contingit abire in infinitum.Immo niſi eſſet proceſſus in infinitum,tunc daret primus homo contra Ariſtot. 2.de generatione. *Ocham. Ariſtot. Ariſtot. Ariſtot.*

Quarta.Mouēs non eſt ſimul cum moto patet primo de magnete,ſi dicis eſt ſimul per virtutem,tunc quęro cur non attrahit media multo leuiora, & an attrahit naturaliter vel violente; ſecundo color mouet viſum,& tamen non eſt ſimul cū eo,ſi dicis ſpecies multiplicantur per mediū. Contra tunc accidēs migraret de ſubiecto in ſubiectum,prętereà incantatrices mouent remota, & homicida mouet cadauer vt cruentet cum quo non eſt.

Reſpondet ad primā cōcedendo inducta quod aliquid moueat etiam per ſe ſeipſum,ſed negat conſequentia,ergo non mouetur ab alio quoniā in omni motu concurrit ſaltem mouens primum,nihil ergo mouetur a ſe primo, vt aſt.1.oſtendimus.

Ad.II.negando aſſumptū,ad probationē primā dicitur quod nihil ſecundū idem agit in ſeipſum ſine concurſu alterius,ſimiliter nihil idē poteſt a ſe primo pati.Ego more meo dico, nihil agit vel patitur a ſeipſo,verum eſt per ſe paſſione corruptiua. Nam flāma ſe cōburit, hoc eſt per accidens, intellectus a ſe patitur perfectiue. Ad ſecundā dico ſicut ad primā.

¶ Ad tertiam diſtinguo, vel ꝙ idem ſit in actu & potentia.i.habeat & non habeat natū habere; & illa opponuntur. Vel quod illud ꝙ natū eſt aliquid habere,poteſt etiam agere ad illud habendū; & ſic non opponuntur.¶Ad quartā reſpondet Bruxel. Agens enim eſt prēſtantius ſemper paſſo ſimpliciter; ſed ga agens nobiliori modo ſe habet in agendo quā patiens in patiendo.Camerac.videt hoc improbare q. 2.primi art: 1. quia nobilius eſt intellectū recipere intellectionē,quam lapidem agere intellectionē;ſecundo dicit Brianſo Agēs eſt nobilius paſſo in actione ſubiectiua,ſed non obiectiua ; hoc non eneruat totū negotiū;tertio G.Ochā dicit diſ.1.q.2.quod nō omne agens eſt nobilius paſſo; ſed nobiliſſimū agēs eſt nobilius nobiliſſimo paſſo,nam in illis cōparatis pōnit notabilē regulā q.xij.prol.in fi.;& q.xvi.ſecundi.Si vnū cōmune eſt nobilius alio,non quodlibet contentū ſub vno eſt nobilius quolibet contento ſub alio,ſed ſufficit ꝙ nobiliſſimū vnius ſit cęteris nobilius, ꝙ nota & mille locis applica, quarto Sco.diſ.44.q.2. ait agens eſt prēſtantius paſſo non ſimpliciter, ſed quantū ad hoc quia fit in actu per agens,& non poteſt facere ſe in actu per ſe, ſed tunc obuiat caſus in propoſito,ga angelus ſeipſum mouet per ſe.¶Ideo maneo cū Brux.ga nobilior eſt cōditio agendi quā patiendi.Et ad Camerac.dico licet recipere intellectionē ſit nobilius ſecundū quid ꝙ agere intellectionē, tñ non eſt nobilius ſimpliciter. Nam recipere intellectionē eſt perfectio ſupplēs imperfectionē.ſ.quod intellectus non intelligit per eſſentiam,ſed tamē agere intellectionē ſimpliciter eſt nobilius ꝙ recipere,ga primū cōpetit deo,& non ſecundū,quod nota,alibi non habebis in forma. *Bruxel. Camerac. Brianſo Ocham Regula pulchra Scotus. Bruxell. Camerac. Nota*

Ad.III.quod in continuo ſunt infinita mouentia partialia & cōmunicantia, loquimur de totalibus. ¶ Ad ſecundā animę ſunt accidentaliter ſubordinatę,ſimiliter homines. ¶ Ad tertiā diximus.4.phyſ. quomodo ſit vltimum in loco vel motu.

Ad.IIII. bene reſpondet,ad replicā dico ꝙ ex natura rei qualitas illa alterat & trahit ferrū & non aliud,& eſt violentia quo ad ferrū vt in dubio. iij. Secunda bene ſoluit,ad replicā dico ꝙ ſpecies viſibiles non migrant de ſubiecto in ſubiectū ſed nouę & nouę multiplicando pducunt, vt ſecundo de anima. ¶Ad incantatrices dico ꝙ demon mouet,qui eſt ſimul cum moto. ¶ Ad quartā alias diximus.4.phyſ. & vide malleū maleficarū q.2. dub.1. Vincentiū in ſpe.nat.c.xiij.Iam cōtentor dicere quod illa cruentatio fiat miniſterio angelorū ſiue bonorū ſiue malorum,lege ſic data per deū cōtra nocentes homicidas Gen.3.Vox ſanguis fratris tui clamat ad me de terra. *Malleus maleficarum Vincēti9 Moſes*

De comparatione motuum adinuicem. Cap.II.

11 *Dubitatō pro negatiua Primo Secundo Tertio*

DVbitabit aūt qſpiā ſi ſit oīs motus oīmi motui cōparabilis nec ne.Nam ſi ſit atq; 21
id celeritas ſit,ęquē quod in tēpore ęq̄li ſpaciū tranſit ęq̄le erit aliq circūferen
tia equalis lineę rectę,& maior etiā atq; minor. Prętereà alicui lationi alteratio
erit ęq̄lis,cū in ęq̄li tpe aliud fuerit alteratū aliud latum.Affectus ergo longitu
dini erit ęq̄lis at eſſe non poteſt.At eī cū in ęq̄li tpe qppiā p equalē mouet,tū illud ęque ce
lere eſt.Affectus vero nullus longitudini eſt ęq̄lis.Quare non erit alteratio lationi ęq̄lis,nec
minor quo fit,vt non oīs motus ſit cōparādus.Sed in circulo rectaq; linea quo nā accidet mo 22
do.Nam abſurdū eſt,ſi non ſit, vt hoc ſimilit ſuper circulo,& hoc ſuper recta linea moueat.
Sed cōtinuo celerius alterū aut tardius moueri neceſſe eſt,quaſi hoc ſit decliuę,illud acclíue.

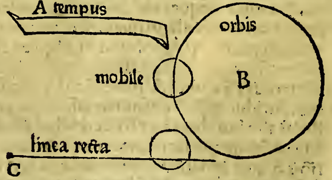
23 Pręterea nihil refert ad rõem ſi quiſpiã neceſſitatẽ dixerit eſſe, celerius cõtinuo aut tardius
moueri. Erit em̃ circũferẽtia maior & minor linea recta, quare & ęqualis. Nã ſi in eodẽ A tẽ
pore hoc qdẽ B illud vero C lineã ꝑtranſiuit. Maior erit B linea, ꝑfecto ipſa linea C hoc em̃
pacto celerius mobile diffiniebať, & ſi in minore igiť ęqualẽ tranſierit, celerius erit, quare
ps quędã erit tpis A in qua celerius mobile partẽ aliquã tranſit ipſius circũferentię b toto in
24 tpe mobili tardiore tranſeunte totã lineã C. At vero ſi cõparabilia ſint, accidit id qđ nuper
eſt dictũ, lineã inq̃ rectã ęqualẽ circũferentię eſſe. At cõparabilia non ſunt nec igitur motus 2
ipſi cõparabiles ſunt. ¶ Sed vt videť ea cuncta cõparabilia ſunt, quę non ęquoca ſunt, veluti Requiſi-
cur, cõparabilia non ſunt ſtilus & vinũ, aut vltima fidiũ vtrũ acutius ſit, qa nãq; ęquoca ſunt, ta ad cõ-
ideo conferenda non ſunt, ſed vltima fidium & penultima cõparabiles ſunt, qa acutũ idem parabilia
ſignificat in vtriſq;. Non igiť idẽ eſt celere hic & ibi & multo etiã minus in alteratione ac la prima cõ ditio
25 tione. ¶ An id verũ non eſt ſi nõ ęquoca ſint cõparabilia eſſe. Multũ em̃ idẽ in aere atq; aqua Obiectio
ſignificat. Cõparabilia tñ nõ ſunt. Quod ſi hoc nõ ſit, at duplũ eſt vnũ. Eſt em̃ id qđ ratiõem
26 duorũ habet ad vnum non tñ cõparabilia ſunt. ¶ An & in his eadẽ eſt ratio, nam & ipſum mul- Solutio
tum ęquiuocũ eſt. Sed ſunt quorũ & rões ęquocę ſunt, ceu ſi quiſpiã dicat multũ id eſſe qđ eſt
tm̃ ac vltra, & ęquale ęquiuocũ, & ſi forte fuerit & ipſum continuo vnũ. Quod ſi hoc eſt ęq- 3
27 uocum & ipſa etiã duo ęquiuoca ſunt. ¶ Nam cur alia cõparabilia, alia non cõparabilia ſunt, Scda con
ſi natura eſt vna, an quia in alio primo ſunt ſuſceptiuo. Equus igiť & canis cõparabilia ſunt, ditio
vtrũ ipſorũ albius ſit. Eſt em̃ ipſa ſupficies idẽ, in qua primo eſt ipſa albedo, & de magnitudi-
28 ne modo eodẽ. At vox & aqua cõparanda non ſunt, in alio nanq; eſt ſuſceptiuo. An hoc pacto Cõtra pla
oĩa qſpiã faciet vnũ, vnũquodq; aũt in alio dicet eſſe atq; erit idẽ ęquale & dulce & albũ, ſed tonẽ pri-
29 in alio ſuſceptiuo. Pręterea ſuſceptiuũ non eſt quoduis, ſed vnũ vnius primũ. ¶ At videť, non moi
ſolũ ea quę cõparanť non ęquiuoca eſſe, ſed etiã nec id quod ineſt, nec id in quo ineſt differẽ Secundo 4
tiam habere oportet. Dico aũt hoc modo, color habet diuiſionẽ. Non igiť hoc ipſo fit cõpara Tertia cõ
tio veluti vtrum magis ſit coloratũ nõ aliquo colore, ſed colore vt color eſt, ſed albedine fit. ditio
¶ Sic igiť & circa motũ id eſt ęque celere, quod in ęquali tẽpore per ęquale eſt motũ, tm̃ inq; 5
30 longitudinis huius. Sed ſi aliqd fuerit alteratũ, aliud latũ, erit ne ęqualis hęc alteratio latiõi, diffinitio
atq; eiuſdem celeritatis, at abſurdum eſt ſane & cauſa eſt, ſpecies motum habere. ¶ Quare ſi ea ęqueuelo-
quę in ęquali tempore per ęqualẽ longitudinem lata ſunt, ęqualis celeritatis ſint recta linea cis 6
circumferentię erit ęqualis, vtrum igitur huius eſt cauſa, vtrum lationẽ an lineam genus eſſe Cõcluſio
tempus enim ſemper eſt idem ac indiuiduum ſpecie, an ſimul illa ſpecie differunt. Etenim 7
latio ſpecies habet, ſi id ſuper quo fit motus ſpecies habet. ¶ Pręterea ſi id quod fit motus ſpe Cõcluſio
cie differat, latio quoq; erit diuerſa, veluti ſi pedes ſint, ambulatio eſt, ſi alę volatio. At non Cauſa cõ
hoc, ſed figuris alia eſt latio. Quare quę in ęquali tempore magnitudinẽ eandem tranſeunt, cluſionis. 8
ea celeritatis ęqualis ſunt, eandem autem non differentem ſpecie, quę ſi eſt & motus non di- dubitatio
31 uerſus ſpecie erit. ¶ Quare conſiderandum eſt quenam ſit differentia motus, atq; hic ſermo de inſtru-
ſignificat genus ipſum non eſſe quid vnum ſed ob hoc multa latere. ¶ Æquiuocationum au mento
tem alię nimium diſtant, alię ſimilitudinẽ quandam habent. Alię ſunt propinquę aut genere, Reſpõſio
aut ſimilitudine rationis, quapropter & ſi æquiuocationes ſunt, non eſſe tamen videntur. 9
¶ Quando igitur diuerſa eſt ſpecies vtrum cum idem in alio, an cum aliud in alio eſt. ¶ Et Rõ cõclu
quenam eſt diffinitio aut quonam, dijudicabimus idem album vel dulce aut aliud eſſe, ex eo ſiõis ſextę 10
32 ne quia in alio diuerſum apparet, an ex eo quia omnino non idem eſt. ¶ At vero quonam mo- Diuiſio
do alterationes æque celeres ſint. Si igitur ſanari eſt alterari, fit autem vt alius celerius, alius 11
tardius ſanetur, & aliqui ſimul. Sunt alterationes profecto celeritatis ęqualis, in tẽpore nãq; dubitatio
ęquali ſunt alterati. ¶ Sed quid eſt, id qđ ad alterationẽ accomodať. Non em̃ diciť hic ęquale 12
ſed vt ęq̃litas in q̃ntitate, ſic ſimilitudo diciť hic. Verũ ſit cũ ęq̃litate tpis idẽ in q̃ celeritas dubitatio 13
alteratiõis ęq̃ cõſiſtit. Vtrũ igiť eo ĩ q̃ eſt affectus an ipſo affectu cõparare alteratiões opor- Cõcluſio
teat. Atq; hic qdẽ eã de ſanitate eſſe, q̃ neq; magis neq; minus ſed ſimiliť ineſt ſumere licet. 14
Sed ſi affectus alius ſit, vt ſi hoc dealbeť, illud ſaneť his nihil eſt idẽ, vel ęq̃le vel ſimile, vt hęc Obiectio
alteratiõis ſpecies faciũt, nec vna eſt alteratio ſicut nec ibi latio. Quare ſumendũ eſt q̃t altera- Reſpõſio
tiõis & quot itẽ lationis ſpecies ſunt. Si igiť ea quę mouenť ſpecie differũt, quorũ motus per 15 Dubita-
ſe ſunt, & non p accidẽs, & motus ſane ſpecie differẽt. Si genere, genere, ſi numero, numero. tio, rñſio
33 At ſi alterationes ſint ęque celeres vtrũ ad affectũ ſi ſit idem vel ſimilis, an ad id quod altera- idẽ q̃ prius
tur reſpicere oporteat veluti ſi huius quidem tantum, huius autem tantum ſit dealbatum, an

ad vtrunq; atq; eadem eſt aut alia, ſi idem aut alius ſit affectus, ęqualis vero aut inęqualis, ſi
16 ęquale aut inęquale ſit illud. ¶In generatione etiam & corruptione idem cōſiderandum eſt. 34
Cōcluſio Quonam modo eſt ęque celeris atq; celerior generatio, an ęque celeris eſt, ſi in ęquali tempo
re generetur idem ac indiuiduum vt homo, ſed non animal, celerior autem ſi in ęquali diuer=
Differen- ſum. ¶Non enim habemus quę nam ſint ea duo, in quibus eſt ipſa diuerſitas. Quemadmodū
tia gene- habemus ea in quibus eſt diſſimilitudo. ¶ Quod ſi ſubſtantia numerus eſt, plus erit & minus
ratiōis & numeri ſpeciei eiuſdem. Sed ipſum cōmune nomine caret atq; vtrunq; quale eſt. In qualitate
alteratio- quidem plus affectus aut excedens magis, in quantitate autem maius. ¶ Cum aūt omne quod 35
nis Quid ſe- mouet, & aliquid ſemper moueat, & in aliquo & vſq; ad aliquod, atq; in aliquo dico, quia in
cundū pla tempore, vſq; ad aliquid quia per quantitatem aliquam mouet. Semper enim ſimul mouet ac
tonem. mouit, quare quantitas quędam erit per quam eſt motum atq; in quanto. Hęc inquā cum ita
17 Suppoſi- ſint, ſi A quidem ſit id quod mouet b vero id quod mouetur & C ſit longitudo per quam, & d
tio. tempus in quo eſt motum. In tempore nimirū ęquali, potentia ęqualis A dimidiū ipſius b per
Caſus duplum mouebit ipſius C. ¶Per ipſum autem C in dimidio temporis d ſic enim erit rationis
Regula ſimilitudo. ¶ Et ſi potentia eadem hoc in hoc tempore per tantū ſpacium moueat, per ipſius 36
prima Secunda. etiam dimidium idem in dimidio ſane mouebit. ¶Et dimidiū potentię dimidium per ęquale
Tertia ſpacium in tempore mouebit ęquali, ipſius enim potentię A ſit dimidium f & ipſius b ſit di=
Quarta midium g vires igitur ad pondera ſimiliter ſeſe habent vt patet. Quare per ęquale in tempo
20 re mouebit ac ęquali. ¶At ſi f moueat ipſum g in tempore d per longitudinē C non neceſſa= 37
Quinta rio fit vt f in ęquali tempore duplum ipſius g moueat per dimidium ſpacij C ¶Si igitur A p
21 Sexta C ſpacium totum in d tempore b mouebit dimidiū ipſius A quod eſt f non mouebit idem b
totum in d tempore, aut in eius aliqua parte per aliquam C ſpacij partē quę rationem eandem
ad totum habebit C quam f pars vel quęuis alia ad totam A potentiam habet. Omnino enim
ſi forte fuerit nullam partem mouebit. Non enim ſi totę vires quippiā per tantum mouerunt
ſpacium, dimidium ipſarum per quantumuis ſpacij quouis in tempore idem mouebit. Nam
vnus eam trahet profecto nauim, quam centum traxere ſi vires eorum tam in ipſorum nume=
23 Cōtra ze- rum, quam in ſpacij diuidantur partes, ꝙ nauim omnes ſimul traxere. Qua propter Zenonis
nonem ratio non eſt vera, qua concludit quamuis partem milij facere ſonum. Nihil enim prohibet, vt
nullo in tempore eum moueat aerem, quem totus modius mouit cum cecidiſſet. Neq; pars ſi
per ſe fuerit id mouebit, ꝙ vna cum toto mouere poteſt neq; eſt enim pars vlla niſi potētia in
24 toto. ¶Si vero duo quedā ſeorſum per tantum ſpacium tanto in tempore duo ſeorſum ponde
Septima regula ra mouent, & compoſita per longitudinem ęqualem ęqualiue in tempore cōpoſitum ex pon= 38
25 deribus vtriſq; mouebunt. Eſt enim in eis eadem ratio. ¶Sunt ne igitur eadem & in alterati= 39
Extenſio one atq; accretione. Eſt enim aliquid id quod auget, & id etiam quod augetur atq; in tēpore
regularū. tanto & tantum, aliud auget, aliud augetur. Et id quod alterat, & quod alteratur ſimiliter eſt
aliquid & tantum intenſione remiſſioneue eſt alteratū, & in tempore tanto, in duplo duplum
& duplum in duplo. Dimidium autem in dimidio temporis aut in dimidio dimidium: aut in
ęquali duplum. Si vero id quod alterat aut auget tantum in tanto auget aut alterat non neceſ
ſe eſt & dimidium in dimidio & in dimidio dimidium alterare vel augere. Sed nihil ſi forte
fuerit alterabit vel augebit quemadmodum & in pondere.

Explanatio textus.

Ariſtot. Comparauit Ariſtot. motum ad mouentia & mobilia, cōparat iam motus adinuicem.

I. Dubitatur an omnis motus omni motui ſit comparabilis, & ꝙ non videtur primo quia tunc motus circularis eſſet comparabilis motui recto, & ſic aliquis eſſet maior, alius minor, alius ęqualis recto, ſecundo tunc motus alterationis eſſet cōparabilis motui locali, ſed hoc non poteſt eſſe, quia tunc qualitas eſſet ęqualis longitudini quod eſſe non poteſt, tertio de circulari & recto iterū patet, quia eſſent cōparabiles, & ſemper diſſimili ꝓportione ſe haberent, q̄r to ad idē quia ſi quis dixerit illos motus ex eo comparabiles, qa mobile ſuper orbē poſſit continuo velocius aut tardius moueri eo ꝙ in recto mouetur, nam hoc dato, ergo poterit & ęqualiter moueri, nā vbi eſt dabile maius & minus, dabile eſt & æquale, probat in terminis

Sed hęc non ſunt comparabilia, ſ. rectum & orbiculare, ergo nec motus.

II. Tria requiruntur ad comparabilia primo ꝙ non

ſint ęquiuoca, nam in analogis nō eſt cōparatio, Si obijcis, tñ duplū & multū ſunt vniuoca, qa rōes ſunt vniuocę, & tñ in eis nō fit cōpatio in aere & aq̄, Rñdet qꝺ ſicut diffinita ſunt ęquoca ita et diffinitōes

III. Secunda cōditio comparabilium eſt quod habeant idem ſuſceptiuum primum, Ideo equus & canis cōparanť in albedine, qa ſuſceptiuū primū ſ. ſupficies ē vnū, ſed nō aq̄ & vox, In quo errauit Plato. [Plato]

IIII. Tertia eſt quod illud in quo fit cōparatio debet eſſe eiuſdem ſpeciei in comparatis, Ita ꝙ comparata nō ſunt ęquiuoca quo ad primā cōditionem, nec id in quo ſunt differat ſpecie, quo ad ſecundam nec id ꝙ ineſt, quo ad tertiā.

V. Hac rōe, hoc eſt ſeruatis illis trib⁹, ęque velox eſt quod per tantundem ſpaciū ęquali tempore mouetť

VI. Alteratio & latio non comparanť adinuicem, quia nō ſunt eiuſdem ſpeciei.

VII. Motus circularis nō comparatť motui recto, cuius rō non eſt tp̄s, ſed qa linea eſt gen⁹, & ſiľr latio

VIII. Dubitatť an ex differentia inſtrumentorū motus differāt ſpecie, vt ambulatio & volatio, Reſpōdetur quod nō, ſed figuris tm̄ differunt

IX. Quare motus diuerſarū ſpecierū nō ſunt comparabiles, ſunt em̄ in genere multę ęquiuocationes

X. Æquiuocatiōes alię nimiū diſtant vt a caſu, alię ſimilitudinē habent, vt a conſilio, alię ſunt propinquę vt in eodem genere.

XI. Queritť vñ accipitť differētia ſpeciei an cū idē ē i alio vt dixit Plato, aut cū aliud ē ī alio, vide anno. [Plato]

XII. Sed diuerſitas naturarū ſumitť a diffinitōe, quęritur a qua, & reſpondet ꝙ ab illa, quę docet aliud eſſe album, & aliud dulce

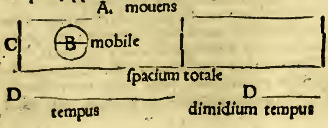
XIII. Alterationes ſunt comparabiles, probatť quia poſſunt eſſe ęque veloces, aut vna tardior altera

XIIII. Diceres in alteratōe eſt ſimilitudo, ergo nō ęqualitas quę ſumitť ſecundū quantitatē, Reſpondet ꝙ cū alterationes ęque veloces dicimus, reſpicimus ad tempus, tempus aūt eſt quantitas.

XV, Alterationes aūt cōparabiles debēt eſſe ad qualitates eiuſdem ſpeciei & eiuſdem gradus, Et ſi quęris an debeat attendi ſubiectū vel qualitas ſeu affectio, dicit vtrūq;, nam ꝓpter qualitatē ſubiecta vna alteratio eſt velocior alia

XVI. Generationes ſunt ęque veloces quando ęquali tempore generanť aliqua eiuſdem ſpeciei, ſecus ſi diuerſarū ſpecierū, licet diſſimilitudo duorū hic ſolum reperiatť ex parte ſubiecti & nō ex parte qualitatis ſeu formę ſicut in alteratiōe, Sed apud platonem & pythagorā, qui dicunt ſubſtantiam eſſe numerum, tūc fit comparatio in vtroq; ſ. in ſubiecto & forma, quia in eadē ſpecie pōt eſſe maius vel minus vel magis ſecundū eos [Plato Pythag.]

XVII. Pro comparatione motuū ſit prima regula Si aliqua virtus moueret mobile maius per ſpaciū in aliquo tempore, eadem vel ęqualis mouebit medietatem illius mobilis per duplex ſpaciū in eodē tempore, applica ad figuram & patet.

XVIII. Secunda regula. Si mouens mouet mobile aliquanto tempore & ſpacio, eadē potentia aut ęqlis mouebit medietatē mobilis per idem ſpaciū in medietate temporis.

XIX. Tertia regula. Si aliqua virtus mouet mobile aliquanto tempore & ſpatio, eadē mouebit idem mobile per medietatem ſpatij, medietate temporis,

XX. Quarta ſi mouens mouet mobile aliquanto tempore & ſpacio, media virtus mouebit in ęquali tempore medietatem mobilis eodē tempore, Harū omniū regularū par eſt cauſa & analogia

XXI. Quinta. Si virtus moueat mobile aliquanto tempore et ſpacio, nō eſt neceſſe eandem virtutem duplum mobile per dimidiū ſpacij in eodem tēpore, aut per ęquale in duplo tempore, patet quia duplum mobile poſſet ſuperare vim motiuā mouētis.

XXII. Sexta, Si virtus moueat aliquod mobile aliquanto tēpore & ſpatio, nō oportet medietatē virtutis idem mobile mouere per dimidiū ſpatij in eodem tempore, aut per idem ſpatium in duplo tp̄e.

XXIII. Quare Zeno paralogyſabatť, granum milij omne cadens in terram facere ſonū, quoniam modius faceret ſonū, igitur eius medietas, & medietatis medietas &c̄ ſic vt minutiſſima pars ſonū faceret, ſed ratio diluitur iſta regula, quoniam diuiſa medietate tandem nō ſufficit diuidere reſiſtentiā aeris, ſicut tamen ab initio diuidebat: modo ad ſonū requiritur diuiſio aeris, aut alterius corporis. [Zeno]

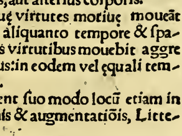
XXIIII. Septima. Si duę virtutes motiuę moueāt ſigillatim ſua mobilia aliquanto tempore & ſpatio, aggregatum ex illis virtutibus mouebit aggregatum ex illis mobilibus: in eodem vel ęquali tempore per idem ſpatium.

XXV. Iſtę regulę habent ſuo modo locū etiam in alijs motibus alterationis & augmentatiōis, Littera patet tranſlatione.

Annotatio in textum

1. Dato maiori & minori, contingit dare ęquale, At huic regulę opponitur primo quia angulo portionis circuli poteſt dari angulus maior vt obtuſus, & minor vt acutus, nullus vero ęqualis, ita proponit Ægidius, at minus mathematice, vt nouerūt qui Euclidem viderunt .15. tertij. eſt enim angulus contingentię omniū acutorū acutiſſimus, Sed ita debebat proponere ægidius eſt angul⁹ dabilis qui magis excedit eū ꝙ angulus rectus in circulo. ſimiliter eſt dabilis q minus excedat, & tamen nō eſt dabilis, qui ęqualiter eū excedat ſicut rectus, aliter dabilis eſſet angulus in circulo, qui eſſet ęqualis recto, cuius oppoſitum demonſtratur ibi. [ægidius Euclides]

angulus cōtingētię

Similiter formatť Cam̄. q, ix. primi art. 3. de actu meritorio. ¶ Scd̄a obiectio eſt, quia circulo pōt dari quadratus maior & minor, tamen nō ęqualis. ¶ At reſponderi poteſt quod datis maiori & minori datť ęquale, in illis quę ſunt eiuſdem ſpeciei, ꝙ hic nō fit, & ita tranſit etiā Cam̄. poſt Greg. de actu meritorio & demeritorio qui non ſunt eiuſdem rōnis [Cam̄. poſt Adam] [Camera. Gregori⁹ diſ. 17. q. 5.]

2.Acutum ęquiuoce dicitur de ſtilo & magnitudi-
ne.cui opponitur obtuſum, Et vt dicitur de voce,
cui opponitur graue, & vt dicitur de ſapore, cui op
Plato ponitur ſapor remiſſus
Ariſto. 3.Quia Plato diſtinxit res ſolum penes ſubiectum
ſeu materiam Ariſt. vero nō ſolum penes ſubiectum
Plato ſed penes formas ſeu naturas rerū. quare hic refellit
Platonē volentem facere omnia vnū ſ.ex parte for-
mę, nam ſic idem eſſet albedo & dulcedo in lacte, ſi
poſitio Platonis ſtaret
Fol.39. 9.In genere latent multę ęquiuocationes ſ.phyſice
Thomas & perfectionum, non logice, vide in categorijs q.1.
Tho.hic ſubdubitat an cū ęquiuocatiōe generis ſtet
vnica forma generica in ſpeciebus. at hęc Dialecti-
Plato cus nouit.
11.Quia differentiā rerum ſumpſit Plato ex ſubie-
Plato cto, ideo quęrit, quando eſt diuerſa ſpecies, an cum
idem eſt in alio ſ.ſubiecto vt dixit Plato. an cum a-
Ariſto. liud in alio eſt, i.quod eſt alia natura in alio ſubie-
cto; & illud ſecundum eſt ex intentiōe Ariſto. vt no
tula.iij.diximus.
Ariſto. 13.Si igitur ſanari eſt alterari, hoc dicit Ariſt, quo-
niam priori capite concluſerat ſanationem nō eſſe
alterationem,
16.Velox generatio ęqualis temporis diuerſorū, ſi-
Pythag. cut ſi Elephas generaret in anno ſicut bos.
Plato 16.Pytagoras & Plato poſuerunt rem cōponi ex
numeris, ideo gradus numerales poſuerūt in eadem
Ariſto. ſpecie, quos hic cōmemorat Ariſto. de quo alibi la-
tius.

Q.II.

An motus ſint adinuicem cōparabiles?

Articulus.I.

Nota.I.Quod comparatio eſt rei ad rem facta col
latio; & nota quod eadem res pōt comparari ad ſe-
ipſam, ſicut poteſt referri ad ſeipſam, qualis eſt illa
relatio Identitas, & ſecundum Scotum, eſt relatio
Scotus rationis, At ſecundum Scotum Ocham quando
Ocham res refertur ad ſeipſam adhuc eſt relatio realis.q.1,
Marſil. quot.vij.at de hoc alias, Marſil. addit cōparationem
fieri ſecundum ęquale vel inęquale, ſed ęque poteſt
fieri ſecundū magis & minus, vt in albedinibus ti-
gni & lini. ¶At in dialectica diximus duplicem eſſe
comparationē, vnam propriā, quando illud in quo
fit comparatio cōuenit vtriq; cōparatorū, vt Augu
ſtinus fuit doctior Hieronymo, Impropria qn̄ cōue
nit ſolū alteri, vt Petrus fuit melior Iuda, Abuſiua
quando neutri conuenit, vt Pilatus fuit melior He-
rode.
Nota.II. Quod tria requirunt ad comparationem
Marſil. ſecundū Marſi. Primo anima cōparans rēs adinui-
Aureoli cem, hoc mouit Petrū Aureoli, vt omnem relatio-
nē nō poneret niſi in anima. ſed in metaphy. impro
batur. Secundo res cōparatę cōuenientes aut ſe exce
dentes. Tertio diſpoſitio ſecundū quā fit cōparatio
ſecundum ęqualitatē vel exceſſum. ¶Et ad compa-
rationē proprie dictam tria requiruntur ſecundum
Ariſto. Primo ꝙ illud in quo fit comparatio cōue-
Ariſto. niat vniuoce comparatis; quia vinum non eſt acu-
tius voce vel ſtilo. Secundo quod illud in quo fit
comparatio ſit ſpecies ſpecialiſſima: nam in ſpecie
atoma.i.indiuiſibili fit comparatio. Tertio quod
res comparatę ſint eiuſdem generis. ¶Poteſt item
comparatio fieri in certa proportiōe: vt Eckardus
eſt in duplo probior Eckeberto, aliqua fit ſine cer-
ta proportiōe. ¶Adde ſecundum Saxonem quod
comparatio poteſt fieri in vno tantū, vt Abraham Saxo
fuit iuſtior Ariſtide: aliquando fit in vno immedia
te, & in duobus mediate. vt quam docti fuerūt Grę
ci, tam bellicoſi ſunt Germani, vbi fit comparatio
in eruditiōe & re bellica. quę ſūt duo ſed fit cōpatio
eorū in intenſiōe, quę eſt vna. ¶Adde poſtremo qđ
comparatio nōn poteſt fieri, niſi in ſuſcipientibus
magis & minus: ¶Corollariū in ſubſtantialibus
nō fit comparatio, ſed bene in perfectionibus eorū.
¶Sed quod dixi de proportione certa, ſequitur qđ
angulus portionis & diametri non ſunt compara-
biles, quia angulus re-
ctus diametri non ex
cedit angulum porti-
onis in certa quanti
tate, ideo ad ipſum recto
comparari nequit

Nota.III.Quod li-
cet Ariſto. loquatur
de comparatione motuum, tamen volumus pauca Ariſto.
loqui de comparatione perfectionum, quoniam nō
ſum certus an Commentarios in metaphyſic. ſim
editurus aut minus, nemo militat proprijs ſtipendijs
Dico ergo primo, Vna rēs entitatiue eſt perfectior
alia, patet de homine & formica, Dico ſecundo per-
fectio rerum eſt ſumenda in comparatione ad deū
quia primū in genere eſt menſura aliorum, & hoc p
acceſſum & receſſum. ¶Dico tertio quod cum de
us habeat omniperfectionem, creatura ei ſimilior
in nobiliori perfectione eſt nobilior, eſt mens Sco.
diſtin.8.primi & diſt.12.quarti q.2. Vnde licet albe- Scotus
do ſit ſimplex et homo non, homo tamen eſt nobi
lior albedine, quia homo habet aliam perfectionē
ſimpliciter, quę eſt nobilior ſimplicitate ſ. intelle-
ctualitatē, ſimile de equo & ſimia reſpectu hominis
iij. Topi. ¶Dico quarto quod nō ſunt dabiles duę
ſpecies ęque perfectę, habent enim ſe formę ſicut nu
meri. 8. mataphyſ. ſed ſemper numerus differens ſpę
cie ab alio excedit ipſum vel exceditur. ¶Dico quī Arimin.
to quod quęlibet ſpecies ſine proportione excedit diſt.17.q.
aliam in perfectione, Quare bene poteſt concedi 4.
vnam ſpeciem excedere aliam in infinitū, probat holcot li.
Cam. q.2.primi, quoniam ſi perfectio lapidis vel le 2 q.2.
onis in infinitum replicaretur ſeu infinities, tamen dub.4.
nunquam perueniret ad perfectionem hominis. Camera.
¶Dico ſexto quod licet homo ſit in infinitū per-
fectior leone, non tamen eſt infinitę perfectionis Holcoth
Holc.q.4.primi.3. non enim tenet argumentum in
his quę ſunt alterius rationis. Rationem huius po-
nit de imputabilitate peccati P. quia vnū finitū ex-
cedit aliud, non exceſſu infinito, ſed in proportio
nali; & hoc quia excedens nihil continet in ſe ęqua-
le minori, nec communicans cum eo in ſpecie.
¶Dico ſeptimo quod licet extenſiue decem pauo-
nes ſint perfectiores, quam vnus, tamen inten-
ſiue & comparatiue infiniti pauones non eſſent

perfectiores quam vnus, Ratio eſt quia ſubſtātia nō ſuſcipit magis & minus in eadem ſpecie, & ita plures nō facerēt maiorem perfectionē q̄ vnus, ſed bene eandem multiplicius, hęc deguſtaſſe ſufficiat non preterit me, quomodo alij venantur perfectionē rerum per receſſum a non gradu perfectionis quē forte & ego ſequerer, niſi breuitatē auerterer, vi. Marſil. q.1. primi Cam. q.14. primi tangit etiam q.13.

Marſ. Cameta.

Nota. IIII. quod velocius eſt quod in ęquali vel minori tempore plus pertranſit de ſpacio, & Auerr. ad notauit velocitatem nō vniuoce dici de omnibus quibus tribuitur, quare nō omnis velocitas cuilibet velocitati eſt eiuſdem rōnis. ¶Adde pręterea quod motus poſſunt cōparari dupliciter adinuicem, primo proprie quando vnus eſt ęque velox ſicut alius vel velocior, Improprie dupliciter ſ. vel proportionaliter vel correſpondent. ¶G. de Ocham par. iij. phyſ. c.31. ait Motus circularis bifariam capit vno modo eſt is quo res mouetur, & nō mutat locū ſecundum totū, ſicut cœlum, vel rota figuli aut molendini. Alio modo dicitur motus circularis quando aliquod circulare mouetur, non tamen manet in eodem loco, ſicut rota currus, aut iactus globi.

Auer. Ocham

Articulus. II.

Concluſio. I. Omnes motus ſunt adinuicem cōparabiles, quorū illa ſunt comparabilia penes quę attendunt eorum velocitates quantū ad effectum, ꝓbatur quia cum velocitates attendunt penes illa, ſequitur eandem proportionem eſſe ibi & hic, hinc ſequitur.

Secunda Omnes motus ſunt adinuicem comparabiles, quorū velocitates attendunt penes ſpacium lineale, probat Saxo quia omnis linea linee eſt conparabilis, ſi negas propter lineam curuam & rectam Contra arcus & chorda comparant eſt arcus cuiuſus thorda recta. Secundo ꝓbat quia voluatur rota ſuper plano, tunc deſcribet lineam rectam ęqualem ſuę circumferentię in vna reuolutiōe. ¶Corollariū motus rectus & circularis ſunt adinuicem cōparabiles.

Saxo

Tertia Illi motus non ſunt adinuicem comparabiles, quorū velocitas vnius attenditur penes angulū, & alterius penes lineā, ꝓbatur quia angulus eſt imꝓportionabilis circulo. ¶Corollariū Circuitio nō eſt cōparabilis motui circulari vel recto, hęc de motu locali.

Quarta Omnes & ſolum alterationes quę fiunt in eadem cōtrarietate ſunt adinuicem cōparabiles, ꝓbatur quia eadem eſt diſtantia ab vno cōtrariorū ad aliud & ecōuerſo, ſicut eſt eadē diſtantia ab Athenis ad Thebas & contra, vnde calefactio nō eſt comparabilis albefactioni.

Quinta Augmentatio quęlibet eſt cuilibet comparabilis ſecundum eundem terminū, puta augmentatio linee cuilibet ſecundū lineam eſt comparabilis, idem de ſuperficie & corpore, & hęc de comparatione proprie dicta

Sexta Motus diuerſorū generū poſſunt adinuicem comparari correſpondenter, patet motus ambulationis poteſt comparari motui arenę in horologio, ſimiliter motui calefactionis, aut lauationis, & ſic alteratio poteſt cōparari correſpōdenter motui locali. ¶Sic omnis motus eſt cōparabilis alteri ꝓportionabiliter, ſic ſ. quod in qua proportione vnus mot⁹ localis eſt velocior alio, quod in ſimili proportiōe contingit reperire vnū motū alteratiōis eſſe velociorem alio, & ſic in diuerſis motibus reperit proportionalitas propter proportionē motuum eiuſdem ſpeciei

Articulus. III.

Dubiū. I. an generatio ſit inſtantanea?

Hęc dubitatio hic locatur quoniam Ariſto. in tex. comparat generationes in velocitate, ex quo argumentantur ipſas eſſe ſucceſſiuas

Ariſto.

Premitto. I. quid mutatio inſtantanea vide. vi. phyſi. I tem quauis controuertant de anima ſenſitiua an ſit indiuiſibilis, ſicut cōmuniter Latini & maxime Itali arbitrati ſunt: nos tamen cū Auer. hoc ſeptimo Com 1. & cum Gallis tenemus omnes formas, dempta rōnali, eſſe diuiſibiles

Latini Itali Auer.

Premitto. II. Diuerſas eſſe ſen. ſuper dubio; Primo maior pars eorum qui dixerūt animas animalium impartibiles, dixerunt generationē eſſe ſubitariam, Et ita Scotus videtur ponere & Ocham, quod generatio accepta pro productione formę in ſe aut in materia non ſit ſucceſſiua, ſed inſtantanea, & illam Sanſo q.2. quinti dicit eſſe cōmunem. ¶Nota tamen G. Ocham eſſe diuerſum ab alijs q. xxiij. ſecūdi plane fatetur formā ignis impartibiliter acquiri, ſed.3. par. phyſ. c.8. melius explicat mentem ſuā, concedit enim eo loco vnam partem materię prius recipere vnam partem formę, & aliam materiā, aliā formam, & ſic poteſt ſucceſſio eſſe, tamen vna pars materię ſimul recipit totam formam ſibi reſpondentē at ſic loquēdo concedit propoſitum. ¶Alia eſt opi. Marſil. quod formę introducant naturaliter & partibiliter, ita quod vna pars formę introducitur in materiam poſt aliam, Ita quod naturaliter nulla forma ſubſtantialis acquiritur tota ſimul, ſed ſucceſſiue, non quidem ſucceſſione graduū, quia non ponit gradus in forma ſubſtantiali contra Auer. & grecos de quibus Sueſſa. ſ. phyſi. T.C.9. Sed ſolum ſucceſſione partium, & ad iſtam ſententiam, quę apparet mihi iam eſſe cōmunis apud Parrhiſios (nō enim placent relationes Scoticę hoc loco)

Galli Scotus Ocham Sanſo Ocham Marſil. Auer. Greci Sueſſa li.4.diſ.3.

Reſpondet Generatio naturalis eſt ſucceſſiua, quāuis ſupernaturalis ſit inſtantanea, ſecundū patet de creatione quę eſt inſtantanea, anima em̄ infundendo creatur, & creando infunditur, primū patet qa vnā generatio eſt velocior alia, ergo vtraq; eſt ſucceſſiua, antecedens eſt p. in tex. Conſequentia ꝓbat quia velocitas maior vel minor non poteſt eſſe niſi in ſucceſſiuis. ¶Si confugis ad alterationem ſicut Sanſo, quod generationes ſunt velociores alijs, rati ōne alterationis precię, oppono tibi aliū locum. v. phyſ. Omne quod mutat eſt diuiſibile: partim enim eſt in termino a quo, & partim in termino ad quē terminus aūt a quo generationis eſt non eſſe, ergo in generatione pars formę eſt, pars nō eſt. ¶Ratio probabilis ad hoc inducitur qualitas introductiua Formę ſucceſſiue diſponit materiam, ergo forma ſucceſſiue introducitur ad diſpoſitionem materię.

Sanſo

Quarto experientię hoc idē cōuicatur a quibus orta eſt naturalis philoſophia nā anīa vegetatiua ſucceſſiue corrumpit, cū vnus ramus areſcat & emoriatur poſt alium, ad ſenſum experitur ſucceſſiue cor-

rumpi arborem, ſimiliter ſenſu percipimus formam ignis ſucceſſiue generari in ſtramine, idem de membris mortificatis animalium. plura in re nō neceſſaria adducere videtur ſuperuacaneum, ideo generationem mutationē dicimus nō ſubitariam.

Dubium. II. Vnde attenditur velocitas motuū penes cauſam?

Suiſſet Hentiſ. Brauardi. Coronel. Dullaert Maioris

¶ Hanc quęſtionem cū ſequenti Suiſſet Hentiſber, Brauardinus & alij calculatores latiſſime pertractāt L. Coronell. idem fecit, ſed copioſiſſime M. Ioan. Dullaert, qui reuera cerebrum aperuit in hac materia, verū nos breuitati ſtudentes, amœni ingenij doctorem Ioan. Maioris in ſuo ſecundo imitabimur.

Pręmitto. I. quid ſit proportio, quid proportionalitas, & q̄t ſpecies eius maioris vel minoris inęq̄litatis q̄d ꝓportio rationalis, q̄d irrationalis, & quō cognoſcatur proportio proportionum, & exceſſus vnius proportionis ſuper aliam, quę omnia require in noſtro elementario quadruuij libro Arithmeticę.

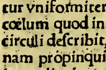
Pręmitto. II. quod motus alius eſt vniformis, alius difformis. Vniformis localis eſt quo in ęqualibus partibus temporis ęqualia ſpatia pertranſeuntur, adde vt ſit completior, quantū eſt ex parte ipſius motus, vel motus vniformis eſt motus proueniens ab vnica proportione, vel eſt motus ſecundum omnes ſuas partes ęque intenſus, difformem ab oppoſito explica. ¶ Adde quod motus poteſt eſſe trifariam vniformis ſ. quo ad ſubiectū, quo ad tempus, & quo ad vtrūq;. Quo ad ſubiectum, vt quando graue deſcendit per medium vniforme, tunc totū & partes eius ęque velociter mouentur, ſed quia motus naturalis eſt velocior in fine, q̄ in principio, non mouetur vniformiter quo ad tempus. Quo ad tempꝰ, vt cœlum quod in ęquali tempore ęquales portiones circuli deſcribit, ſed partes difformiter mouentur, nam propinquiores polo tardius mouentur, vnde iuuenalis pigrum dicit arctophylacem

Iuuenalis

Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootę

Et intelligas ſemp prędicta quantū eſt ex parte motus. propter rarefactionē medij a tergo mobilis, q̄m ſic ęque velociter mota, vnum pertranſire poteſt maius tempus. ¶ Cōtra motus dicitur trifariam difformis ex parte ſubiecti vt cœlum, temporis vt graue, vtriuſq; vt rota nūc pigrę. nunc ocius mota

Pręmitto. III, quod motuū difformiū alius eſt vniformiter difformis, alius eſt difformiter difformis. Vniformiter difformis, ſicut motus cœli, quia medium partis ſubiecti tantū excedit in velocitate ab extremo citius moto, q̄ntū ipſum excedit tardius vt gradus q̄dragesimuſquintus eſt medium in tropicū Cancri & arcticum circulum, quanto autē tropicus velocius mouetur gradu. 45. tanto ipſe celerius mouetur arctico, vt patet in ſphera, Oppoſito modo diffinit motus difformiter difformis, pone ad triangulum arcticus mouet vt duo gradus. 45. vt. 3, tropicus vt. 4.

Et quia de pręſenti dubio ſunt q̄tuor opiniones. & quia tres improbabimus, ideo iuxta prefatā formam decidamus dubiū, Et ea quæ

Saxo

Saxo de regularitate motus inducit cōtra cōmunē in lib. cœli videbimus

Reſpondetur per propoſitiones

Prima Proportio velocitatū non eſt ſumenda penes proportionē potentiarū motiuarū inter ſe, probatur quia alias datis potentijs ſ. a & b. quarum vna eſſet dupla ad aliam, dupla moueret ſuū mobile in duplo velocius, quo dato a proportione ęqualitatis vel minoris inęqualitatis fieret actio, patet moueāt 6. quattuor in hora, & cū quatuor poſſunt moueri in duplo tardius, ergo 3. mouerent 4. idem induc in 4. & 2.

Secunda Proportio velocitatū non attendit penes proportionē reſiſtentiarū inter ſe, patet per idē data potentia vt 6. & reſiſtentia vt 4. tūc ſi illa potentia moueret duplā reſiſtentiā ſub dupla velocitate, iam ſex mouerent 8.

Tertia proportio velocitatum nō debet attendi penes proportionem exceſſuum potentiarū ad ſuas reſiſtentias, ꝓbatur quia alias 2. non ęque velociter mouerent vnum ſicut 4. 2. patet quia maior eſt exceſſus 4. ſuper 2. quam 2. ſuper 1. hęc apud Bruxell. & Saxonem.

cōtra Ariſto. 1 tex. C. 35. Bruxell. Saxo

Quarta proportio velocitatū attēdit penes ꝓportionem ꝓportionū (hoc eſt ꝓportionē Geometricā) potentiarū ad ſuas reſiſtentias, Ita q̄d ex ęqualibus proportionibus potentiarū mouentiū ad ſuas reſiſtentias prouenit ęqualis velocitas, ex inęqualibus inęqualis, vt ſi a ad b eſt proportio quadrupla. & c ad d, eſt ꝓportio dupla tūc a, mouet b, ī duplo velocius quam c d, quia proportio quadrupla eſt dupla duplę. Similiter Si a eſſet in proportione octupla ad b & c, duplum ad d, tunc a in triplo citius moueret, quoniā octupla eſt tripla duplę, vt patet ex Arithmetica & v. Elementorū Euclydis, nam ſine illis principijs fruſtra aliquid tentabis in hac materia. Ioan. Dullaert poſteā ponit regulas, quomodo reſiſtētia non variata potentia mouendi intendi poteſt, & quomodo potentia inuariata reſiſtentia diminui pōt. at iam tempus equis fumantia ſoluere lora.

Euclydes Dullaert

Dubium. III. Vnde attenditur velocitas motuū penes affectum?

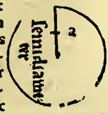
Pręmitto. 1. In omni motu eſſe quandam diſtantiā quę per motū peragrat a mobili, alioquin non eſſet motus de termino a quo ad terminū ad quem, Hæc diſtantia in motu locali vocatur ab Ariſtote. interdum μῆκος id eſt longitudo vel μέγεθος id eſt magnitudo, a pluribus interuallū ſeu ſpatiū appellatur Et cum motus localis ſit primus motuū ſecundum Ariſto. ideo interuallū ſeu ſpatiū tranſumptiue etiā in alijs motibus reperitur. ¶ Adde quod velocitas & tarditas ſunt cōditiones motus, nō in actione requirit effectus factꝰ & potentia actiua, Sil̄iter in motu requiritur ſpacium peragratū & potentia peragrans, Docuimus aūt ſuperiori dubio per quid menſuret aut cognoſcatur velocitas motuū quo ad cauſam ideo in pręſentia videbimus ex quo effectu debemus ſcire velocitatē motuū, Sicut Eckardū noui fortiorem Eckefrido, quia eum vicit in paleſtra. ¶ Et quamuis ſint pugnantes magiſtrorū ſententię, vt facile leges apud Sueſſam et Alb. Saxonem in vi. Ioan Dullaert in. iij. phyſ. at nos vt pridē Ioan. Maioris imitabimur, neſcio em̄ quo pacto viri illiꝰ ingenium vbiq; mirifice me oblectat

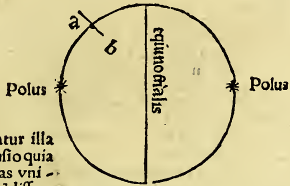
Ariſto. Ariſto. Sueſſa Albertus Saxo Dullaert Maioris

Reſpondet per propoſitiones

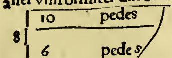
Prima Velocitas motus localis attendiť penes ſpacium pertranſitum, nō abſolute ſed in ordine ad tē-
Ariſto. pus, patet ex diffinitione velocitatis data ab Ariſt vi. phyſ.

pro Saxone Secunda Velocitas motus circularis attendiť nō penes ſpacium corporale aut ſuperficiale ſed lineale, ita quod cognoſcitur penes lineam deſcriptam a
Cōtra Saxonem puncto medio ſemidiametri rei motę, vt rota tota tam velociter mouetur, ſi ſemidiameter eſt quattuor pedum, ſicut a punctū, ꝙ vltra citraq; duos habet pedes. ¶ De cœlo declarat Maioris accipe diametrum a polo ad ęquatorem, cuius medium ſit a, & ſuper a cōſtituatur alia ſemidiameter ſecundum profunditatē, cuius medium punctū ſit b, tūc totum cœlum diciť tam velociter moueri ſicut mouetur b.

Probatur illa concluſio quia qualitas vniformiť difformis menſurať gradu medio, ergo & motus localis circuli nō mēſurabiť tardiſſimo nec velociſſimo, ſed medio pūcto, in ſiķi corp⁹ difformiter longū, nō eſt adeo longum ſicut longiſſima pars eius, vt ſi eſſet aſſer vniformiter difformis, ſupra vt 10. infra vt 6. tunc diceretur penes medium eſſe longus vt 8.

Tertia Velocitas motus localis recti attenditur penes ſpacium lineale deſcriptū a puncto medio totius corporis moti, ꝓbatur, quia nō attenditur penes ſpacium corporale, alioqui pinguis abdomine plenus velocius attingeret Romam quam gracilis, Sed quod non attendiť penes ſpaciū lineale totale patet quia ſi eſſent duę virgę breuis & longa tangētes hūc parietem, tractę ad parietem oppoſitum in vna hora, tunc ſi ſumereť velocitas penes ſpaciū totale, iam illę duę virgę ęque velociter mouerentur, ꝙ eſt falſum, cum breuiorem oporteat velocius moueri.

¶ Corollariū ſi longus eat cum pigmeo Romam tunc longus velocius moueť quā breuis, eſto quod ſimul attingant Romam, patet quia ſumitur velocitas a medio puncto moti, & ita punctum longioris erit propinquius cœlo, quare longior deſcribet maiorem circulum

Dullaert Alia reperies in locis prę-
Hentiſ. allegatis, parum enim con-
Nyphus fert hęc ſubtiliatio, Dullaert ſequitur hentiſber, Nyphus ſoluit rōnes Hentiſberi &c̄.

Dubium. IIII. an regulę Ariſto. de cōparatōe motuū ſint verę?

Prēmitto. Mouentia eſſe duplicia ſ. naturalia & libera, Libera intendunt vel remittunt motū quando volunt, naturalia vero mouent ſecundum vltimum ſui poſſe, Ariſt. regulę accipiendę ſunt de mouentibus mere naturaliter, cū libertati in hoc nulla regula pręſtituatur. Ariſto.

Prēmitto. II. In ſumma regulas ſic colligi

prima, ſecunda, tertia, quarta	regula diuidit	mobile et duplat ſpaciū; mobile & tempus; ſpacium & tempus; mouens & mobile
quinta, ſexta	negat	duplationē mobilis & temporis; dimidiationem mouentis ſpatij & temporis

Septima duplat mouens & mobile, & aggregat illa Ariſto.

Prēmitto. III. Regulas Ariſt. accipe limitatōnes, & maxime primā, ī qua deſudat Auer. vñ prima regula Auerr. ſic capiať. Si potentia aliqua mere naturaliter moueat aliquā reſiſtentiam, ſecundū vltimū poſſe, & a proportione dupla, eadem potentia mouebit ſubduplam reſiſtentiā in duplo velocius, vnde per hunc intellectū ceſſant captiones Saxo. ¶ Eodem pacto Saxo eſt limitanda quod ſit vera in proportione dupla mouentis ad reſiſtentiam. ¶ Adde quod regulę loquentes de diuiſione ſunt intelligendę, ſi mouēs ſeu virtus eius ſit dimidiabilis. ¶ Tertia regula limitatur ad motū vniformem ſeu regularem ſecundum Bruxel. Brux. quoniam ſi mediū eſſet ſic diſpoſitum, quod in eo non poſſet fieri motus vniformis naturalis regula nō eſſet applicanda. ¶ Septima regula ſpecialiter limitatur, quod tales virtutes ſint eiuſdem rationis, & adinuicē vnibiles. Idem etiam fiat in reſiſtentijs

Reſpondetur regulas ab Ariſto. datas & intellectas vt iam & dubio ij. diximus eſſe veras Ariſto.

Articulus. III,

Ratio. I. Homo & leo ſunt adinuicem comparabiles. & tamen nō ſunt eiuſdem ſpeciei, ergo male dictum eſt comparationem fieri in ſpecie atoma maior patet quia leo eſt fortior homine, homo aūt perfectior leone, Idem de deo & angelo ſubſtantia & accidente. ¶ Confirmať motus ſurſum & deorſum ſunt cōparabiles adinuicem, & tamen differunt ſpecie. Idem de quadrato & triangulo, quod ſint comparabilia patet per Euclydem. Dato triāgulo ęquale Euclydes quadratum deſcribere.

Secunda Omnis motus omni motui indiſcriminatim cōparari poteſt, ergo cōcluſio male limitata antecedens patet quia omnis motus eſt aliqualiter velox, ergo alteri in velocitate cōparabilis, tenet illatio, quia velocitas ſemper reperitur vtrobiq;. ¶ Cōfirmatur quia quęlibet ꝓportio cuilibet ē cōparabilis, ergo et motus, qa motus fit a proportione maiori mouentis ſuper reſiſtentia mobilis

Tertia Motus naturalis velocitať in fine, & continue eſt eadem proportio agentis ad reſiſtentiam ponendo vniformitatem medij: ergo velocitas non attenditur penes proportionem potentię motiuę Ariſto. ſupra reſiſtentiam ſuā. ¶ Confirmať quia Ariſto. hic ponit quod ſi aliqua potentia moueat aliquod mobile, eadem potentia mouebit medietatem illi⁹
in duplo velocius, ſecunda regula. ¶ Porro ſit vir- 8 . 4
tus vt 8. & aer reſiſtens vt 4. ſit alia virtus vt 4. & re 4 . 2

ſiſtentia vt 2. Iam eſt ęqualis proportio illarum potentiarum ad ſuas reſiſtentias, & tamen nō eſt ęqualis velocitas. quia vnum pertranſit maius ſpacium in ęquali tempore quam aliud.

Cōtra primā regulā Cōtra ſecundam

Quarta Bucephalus poteſt trahere vehiculum in hora per miliare, & tamen non poteſt dimidiū vehiculi trahere per duo miliaria in vna hora, Similiter Bucephalus non poſſet in dimidio horę, dimidium vehiculi trahere per vnum miliare. ¶Confirmatᷣ quia

Cōtra terciam

ſtante tertia regula, oporteret motū eſſe ęque velocem in principio, medio, et fine cuius oppoſitū eſt tam in motu naturali quam violento. ¶Adde pręter ordinem de generatiōe Inſtantanea Auer. dicentem, Mutationes indiuiſibiles ſunt termini mutationū diuiſibiliū, mutatio aūt diuiſibilis eſt alteratio, & terminatur ad generationē, ergo ipſa eſt indiuiſibilis

Auer,

Ariſto.

Reſpondetᷣ (quicquid obgarriant aliqui) Ariſto. non velle comparata remota eſſe eiuſdem ſpeciei, ſed propinqua, quę alīj dicūt eſſe illud in quo fit cōparatio. Itaq̃ fortitudo leonis & hominis ſunt vna ſpecies, ſimiliter perfectio eſt vna ſpecies. ¶ Tamē etiā pōt dici eſſe in qbuſdā allegatis cōparationē impropriе dictā. ¶Sic motus ſurſum & deorſum comparantur in velocitate, velocitas eſt ſpecies. ¶Ita quadratū & triangulus in quantum ſuperficies non differunt ſpecie. & ita comparantᷣ, ſed vt figurę differunt ſpecie, at ſic non comparantur.

Ad ſcđ'am concedendo illatū rationis & confirmationis, omnes motus eſſe comparabiles reſpondenter vel proportionaliter, at ex hoc non ſequitur omnes eſſe comparabiles comparatione ꝓprie dicta

Ad tertiā Sicut motus naturalis velocitatur in fine, ita maioratur & proportio potentię ad reſiſtentiam quia vltra grauitatem eſſentialē ſeu naturalē augetur in motu naturali grauitas accidentalis ſ. Impetus & cum hoc minus reſiſtit de aere in fine quam in principio. ¶Ad confirmationē dico ꝙ Ariſto. per potentiā intellexit proportionē. & qn̄ ponit duplari potētiā ſp debet ītelligi duplari proportio, vt etiā dubio q̄rto circa regulā primā et ſecūdā meminimus. ¶Ad annexū r̄ndet maioris qđ in caſu ꝓpoſito velocitates ſunt ęquales qualitatiue, ſed nō quantitatiue, proueniunt em̄ ab ęqualibus proportionibus ſ. vtrobiq̃ duplis, Vnde reſiſtentię ſunt ęquales qualitatiue, quando ęqualem faciunt difficultatem virtuti agentis, Quantitatiue ſunt ęquales quando ſunt ęqualis quantitatis

Ariſto.

Maioris

Ad quartam per medietatem nō intelligimus hic crude, rem in ęqua diſſectam, ſed ipſam reſiſtentiam totam medietas ergo vehiculi, non eſt medietas reſiſtentię, quia reſiſtentia venit a multis cauſis, per idem ſoluitur annexum. ¶Ad cōfirmationem patet ex dubio .iiīj. quia illa regula prerequirit vniformitatem motus, ¶ Auer. hoc loco non recipimus, contradicit enim ſibiīpſi, poſuit em̄ formas elementorū graduales. & ſic neceſſario ſucceſſiuas. vide in fine primi de generatione, afferunt multas extrarias interpretationes, tamen Auerroys nō eſt deus philoſophorum.

Auer.

Auerr.

Finis ſeptimi. xiiīj. Ian̄.

Deo gloria

DE MOTVS ET MOTORIS ÆTERNITATE ARISTO. LI. VIII.

Motum eſſe ęternum Capi. I.

Queſtio

AT ortus aliquando eſt motus anteaq̃ non erat: rurſuſq̃ adeo corrumpitur: vt nihil pœnitus moueatur: an neq̃ factus eſt neq̃ corrumpitur ſed ſemper erat: & ſemper erit. Atq̃ hoc hiſce quę ſunt immortale ac inceſſabile ineſt quaſi ſit vita quędam is vniuerſis quę natura conſtāt. Motum igitur omnis inquiunt eſſe: qui de natura aliquid dicunt: tum quia mundum faciunt: tum quia cōtemplatio ipſis omnis eſt de generatōe corruptioneue ꝗ impoſſibile eſt eſſe, ſi non ſit motus. ¶ Verum qui mundos infinitos eſſe: & alios ipſorum fieri: alios corrumpi dicūt: īj motum ſemper inquiunt eſſe. Sint enim generationes & corruptiones ipſorum: cū motu neceſſe eſt. ¶Qui vero mundum aut vnū & ſemper eundem eſſe dicunt: aut vnum quidem ſed non ſemper: īj de motu quoq̃ ſimiliter opinantur. ¶Si igitur contingit aliquando nihil moueri dupliciter: id accidere neceſſe eſt. Aut. n. vt anaxagoras cenſet. Dicit. n. cum omnia ſimul eſſent atq̃ quieſcerent. tempore infinito mentē mouiſſe ac ſegregaſſe. ¶Aut vt empedocles dicit interdum res mouerri interdū quieſcere. Moueri quidem: cū aut vnū ex multis concordia: aut ex vno multa diſcordia facit. Quieſcere vero in hiſce temporibus quę inter hęc media cadunt. dicit enim hoc modo.

1

2 opinio prima

opi. ſcđa

Tertia

Quarta

2

Verſus Empedoclis

Nam quo de multis naſci conſueuerit vnum
Atq̃ iterum ex vno generato plura renaſci
Hoc fiunt fixumq̃ ſibi non permanet æuum
At quo mutantᷣ nunq̃ ceſſante recurſu
Hoc ſic perpetuo ſtabilem verſantur in orbem.

3 Vtilitas huius

¶Cum enim dicit. At quo mutantᷣ nunq̃ ceſſante recurſu: id empedoclem arbitrandum eſt intelligere: hinc inquam illuc & illinc huc fieri motū. ¶Cōſiderandū eſt igitur de hoc quonā modo ſe habet. Eſt enim operepręcium hanc perſpicere vnitatem: & non ſolum ad naturalem 3

contemplationē ſed & ad eam doctrinam quę circa principiū primum verſatur vehementer
4 conducit. ¶ Ex his aūt ordiemur, quę prius a nobis in libris naturalis ſcientię ſunt definita. 4
Dicimus itaq; motum ipſius mobilis hoc actum eſſe, quo mobile eſt neceſſe eſt ergo res ens Suppō.
eſſe, quę vnoquoq; motu moueri poſſunt, & ſine definitione etiam motus quiuis profecto fa
tebitur neceſſariū eſſe id moueri quod ſingulis motibus moueri poteſt, ceu alterari quidē id
quod eſt alterabile, ferri aūt id quod loco mutabile eſt. Quare ſit antea cōbuſtibile q̄ combu=
5 ratur, & cōbuſtiuū antea q̄ cōburat oportet. Igitur & hęc ipſa neceſſe eſt aut ſi non erant ali=
6 quando facta eſſe, aut perpetua eſſe. ¶ Si igitur vnūquodq; mobiliū ac motiuorū eſt factum, 5
neceſſe eſt ante motum acceptū aliam mutationē motumq; fuiſſe. Quo quidem ortum id eſt, Cōcluſio
7 quod aut moueri, aut mouere poteſt. Sin ſemper erant, motus tamen non erat, abſurdū & ex Rō pria Cōfirma
ſeſe quidē ſi animaduertat videtur, magis tamen ſi proficiſcamur, vlterius hoc neceſſe eſt eue tio
nire, nam ſi quędā ſunt mobilia, quędam motiua, & interdum eſt actu quid primū mouens, &
aliquid quod mouetur interdum nihil, ſed quieſcit, hoc prius mutetur oportet. Erat eñ aliqd
cauſa profecto quietis, quies enim eſt priuatio motus. Quare ante primā mutationē mutatio
8 prior erit. ¶ Nam quędā vnice, quędam & motibus cōtrarijs mouēt. Ignis namq; calefacit ſed 6 Euaſio
non frigefacit, at ſcientia vna cōtrariorū eſſe videt̄ illic etiā ſimile quid eſſe videt̄. Nam fri= platonis
gidum verſum quodam modo atq; abiens calefacit, ſicut & hiſce qui ſcit peccat ſua ſponte, 7
cum econtra ſcientia vtitur. ¶ Verum ea quę agere aut mouere, & ea quę pati aut moueri Repellit
poſſunt, non omnino hoc poſſunt, ſed ſi ſic ſe habent atq; ad propinqua ſibi euadunt, quare euaſio Primo
cum id fuerit, aliud mouet aliud mouetur, & cum id euenerit vt aliud ſit mobile aliud moti= Secundo
9 uum. Si igitur non ſemper mouebatur non ita ſeſe habebant, vt alterum mouere, alterum mo= 8
ueri poſſit vt patet. Sed alterum ipſorum mutari oportebat. In his enim quę ſunt ad aliquid id Iam for=
accidere neceſſe eſt, veluti ſi duplum non erat, & nunc duplum euaſit. Si non vtrunq;, alterum mat rōem
10 ſaltem mutatū eſſe neceſſe eſt. Erit ergo quędā mutatio prior prima. ¶ Inſuper quonā modo ad princi
prius atq; poſterius erit, ſi non ſit tempus, aut tempus ſi non ſit motus. Quod ſi tempus nume= pale Cōfirmat
rus motus, aut quidā ſit motus ſi tempus eſt ſemper & motū perpetuū eſſe neceſſe eſt. At de tē 9
ſ.Platonē pore vniuerſi pręter vnum conſentire videntur. Omnes enim tempus inquiunt ingenitū eſſe Secūda ra
atq; per hoc Democritus impoſſibile eſſe demonſtrat omnia eſſe facta, tempus enim dicit nō tio princi
eſſe ortum. Plato vero ſolus ipſum ortum eſſe ait etenim vna cum cœlo dicit ipſum ortum fu= palis
11 iſſe, cœlumq; factum aſſerit eſſe. ¶ Quod ſi impoſſibile quidem eſt tempus eſſe ac intelligere 10 alia rō ad
ſine nunc ipſo. Nunc autem ipſum medium eſt quoddam principij ſimul finiſue ſubiens rati= idem
onem, principij quidem futuri, finis vero tranſacti, tempus ſit ſemper profecto neceſſe eſt, vl=
timum namq; temporis eius quod ſumptum extremum eſt in aliquo ipſorum nunc erit. Nihil
enim in tempore pręter nunc ipſum accipi poteſt. Quare cum ipſum nunc principium ſit atq;
finis, citra ipſum, ac vltra, tempus ſit ſemper neceſſe eſt. At ſi tempus ſemper eſſe neceſſe eſt,
patet & motum neceſſario ſemper eſſe. Quippe cum tempus affectus ſit quidam ipſius motus
12 vt patuit. ¶ Eadem erit ratio & qua motum corrumpi non poſſe probabitur. Nam vt ſi motus 11 Motū nō
ortus eſſe dicatur, fit vt prima mutatione ſit aliqua prior, ſic hic fiet vt vltima mutatione po= deſinere
ſterior aliqua ſit. Non enim moueri deſinet, & eſſe mobile ſimul, ceu comburi, & combuſtibi
le eſſe. Eſſe namq; combuſtibile poteſt, & non comburi, nec item deſinet ſimul mutatiuum &
mouens eſſe. Et ipſum autem corruptibile corruptum fore oportebit, cum corrumpitur, &
13 poſt hoc rurſus id quod huius eſt corruptiuū. Corruptio namq; mutatio quędam eſt. Quod ſi
hęc fieri non poſſunt, patet motum perpetuum eſſe, & non aliquando eſſe, aliquādo non eſſe.
14 Etenim ita dicere potius ſimile eſt figmento. ¶ Et item dicere ſic eſſe aptum, atq; hoc opor= 12
tere principium eſſe putare. Quod quidem Empedocles dixiſſe videtur, rebus inquam com= Cōtra em
petere neceſſario, vt nunc concordia, nunc diſcordia vincat, ac eas moueat, in medio vero pedocl. Contra
15 tempore quieſcant. Fortaſſe etiam & hi principium vnum faciunt vt Anaxagoras hoc dixe= anaxag.
runt modo. At vero nihil eorum quę natura ſecundumq; naturam fiunt ordine vacat, natura Ratio
namque vniuerſis eſt ordinis cauſa. At infinitum nullam rationem habet ad infinitum;
Omnis vero ordo ratio eſt. Infinito autem quieſcere tempore, deinde aliquando mo=
ueri, huiuſque differentiam nullam, cur nunc magis quam prius, nec vllum ordinem
eſſe, non eſt profecto ipſius opus naturę. ¶ Nam id quod natura fit, aut ſimpliciter ſeſe Cōfirma tio.
habet, vt ignis ſurſum natura fertur, & non interdum ſurſum interdum non ſurſum, aut ra=
tionem habet, ſi non ſimpliciter ſe habet, eodemq; modo. ¶ Quo circa pręſtabilius eſt rem 13 Cōpara= tio opi.

ita ſeſe habere vt Empedocles,& ſi quis alius ita dixit:interdū inqꝫ quieſcere:interdū moueri.
Tale enim ordinē iam quendā habere videtur,verum & eum qui ita dicit,nō ſolum id dicere
ſed ipſius cauſam etiā afferre,& non ponere neqꝫ cenſere vllā ſine ratione ſententiā, ſed aut
inductionē aut demonſtrationē afferre oportet. Ipſa enim quę ſunt ſuppoſita non ſane cauſę
14 ſunt,neqꝫ hoc erat cōcordię vel diſcordię eſſe, ſed illius quidē cōgregare, huius diſgregare
Cauillus officiū eſt.¶ Quod ſi inſuper aſſignauerit ipſum interdū dicendū eſt & in quibus ſic fit, ceu
ꝑ Emp. Repellit eſſe apud nos aliquid quod cōgregat hoīes amicitiā inqꝫ, & eſſe etiā aliquid quod inimicos
15 ſeiungit,inimicitiā inquam.Hoc enim & in ipſo toto eſſe ſupponit.In quibuſdā enim ſic eſſe
Cauill⁹ al videtur,per ęqualia vero ita fieri tempora alicuius indiget rationis.¶Omnino aūt hoc prin-
ter ꝑ Em, cipiū ſufficiens eſſe putare,ſemper inqꝫ eſſe ſic,aut fieri,non recte ſeſe habet, ad quod Demo
Reijcitur. critus cauſas naturales reducit ſic inquiens & prius fiebat.Ipſius aūt ſemper non quęrere prin
cipium cenſet,in quibuſdā hoc recte dicens,in oībus aūt non recte. Etenim triangulus ſuos
angulos duobus rectis ſemper ęquales habet,attamen ęternitatis huius eſt alia cauſa. Princi-
16 piorum tamen quę quidē ſunt perpetua non eſt alia cauſa.Tot igitur a nobis ſint dicta, quib⁹ 16
Rō in op iam patet nullum vnquā fuiſſe vel fore tempus,quando non erat,aut non erit tempus.¶Ea ve
poſitum. ro quę ſunt hiſce cōtraria non eſt difficile ſoluere,nam ex hiſce videbitur poſſe maxime mo-
Prima tum eſſe ortum,& antea nunqꝫ fuiſſe.Primo q̄a nulla mutatio perpetua eſt, omnis nanqꝫ mu-
Secunda tatio ſuapte natura e quopiā ad quippiā eſt.Quare mutationis omnis finis ſint ea contraria in
ter quę fit,& nihil in infinitū moueat̄ neceſſe eſt. ¶ Deinde videmus id poſſe moueri, quod 17
neqꝫ mouetur,neqꝫ motū in ſe vllum habet, quod intueri licet in expertibus animę quorum
Tertia neqꝫ pars vlla,neqꝫ totum mouetur,ſed q̄eſcentia aliquādo mouentur, at oportebat aut ſemꝑ
aut nunqꝫ moueri,ſi non oritur primo motus,ſed ſemper erat. ¶ Multo aūt magis hoc in ip-
ſis animantibus patet nullus enim interdū in nobis eſt motus ſed quieſcimus, & tamen aliquā
do mouemur,& fit in nobis a nobis ipſis pricipiū motus, etiā ſi nihil prorſus extrinſecus mo-
uerit.Hoc enim expertibus animę fieri ſimiliter non videmus, ſed ſemper aliq̄d aliud eorū
quę ſunt extra ipſa nimirū mouet,animal aūt ipſum dicimus ſeipſum mouere, quare ſi aliquā
do omnino quieſcat,fiet in ipſo ſane immobili motus a ſeipſo,& nō ab vllo externo. Quod ſi
id in animali fieri poteſt, quid prohibet vt in vniuerſo etiam idem fiat. Nam ſi in paruo fit
17 Reſpon- mundo & in magno etiam fiet,& ſi in iſto,& in infinito etiam fiet,ſi modo fieri poſſit vt infi
ſio ad pri nitum totū moueat̄ atqꝫ quieſcat. ¶ Horum igitur id quod primo eſt dictū, eum inquam non 18
mam. eūdem ſemper,vnumqꝫ numero motum eſſe quo ad oppoſita itur, recte admodū dicitur.Hoc
enim fortaſſe neceſſariū eſt,ſi fieri nequeat vt ſemper is vnus idē qꝫ ſit motus, qui vnius eiuſ-
demqꝫ mobilis eſt. Dico autem vtrum vnus idemqꝫ ſit ſonus vnius cordę quę ſimiliter ſeſe ha
bet,atqꝫ mouetur,an alius atqꝫ alius ſemper,verū tamen vtrouis modo id ſeſe habeat nihil ob
ſtat,vt hoc motus aliquis idem ſit quo continuus atqꝫ perpetuus eſt,atqꝫ hoc per ea quę poſteri
Ad ſcdam us dicentur,magis patebit.¶Moueri aūt quippiā quod prius non mouebatur non eſt abſurdū
ſi nunc adſit,nunc non adſit id extremū quod illud mouet. Hoc tamen quęrendū eſt.Quo nā 19
ſit pacto idem inquam ab eodē motiuo nunc moueri,nunc non moueri.Nihil enim aliud du-
Ad tertiā bitat qui id dicit qꝫ cur non ſemper alię rerū quieſcunt,alię mouentur.¶ Maxime vero tertiū 20
illud dubitationē habere videbitur,propterea quod fit motus nullo alio pręcedente, id inqꝫ
ipſum,quod in animantibus fieri ſolet,nam animal prius quieſcens poſtea mouet̄ ac ambulat
a nullo vt videtur externo motu impreſſo. Hoc aūt eſt falſum. Cernimus enim ſemper aliq̄d
eorum quę natura inſunt in animali moueri.Huius aūt motus cauſa non animal eſt,ſed ipſum
fortaſſe cōtinens,at animal ipſum ſeipſum mouere dicimus,non omni motu, ſed eo qui ad lo
cum accomodat̄,nihil igitur prohibet,quin potius fortaſſe neceſſariū eſt, complures a con-
tinenti in corpore fieri motiones, & harū non nullis mentem vel appetitū moueri. Hęc vero
totum iam animal ipſum mouere,quale accidit circa ſomnos,Nam tametſi nullus tūc ſenſiti-
uus in animalibus ineſt motus,ineſt tamen aliquis motus,& animalia rurſus expergiſcuntur.
At enim hęc per ea quę ſequuntur patebunt.

Explanatio textus.

Pręluſerat in ſeptimo non eſſe infinitatem in mouentibus, agit hoc libro de infinitate primi motus & motoris.

I. quęritur an motus ſit ęternus vel inceperit eſſe. Nam omnes naturaliter loquentes admittunt motum eſſe, ſine quo non fit generatio vel corruptio.

II. Prima poſitio eſt antiquorũ ponẽtium infinitos
Antiqui mundos cõtinue genitos & corruptos, & hi motum
ponunt perpetuũ, ſcḋa poſitio fuit põẽtiũ vnũ mũ
dum ſed ꝑpetuũ, aut etiã nõ ꝑpetuũ, hi oẽs motũ prę
Anaxag. ſupponũt, tertia Anaxagorę poſitio mundũ incepiſ
ſe, ſed non interiturũ poſuit em̃ oĩa infinito euo de
Empedo. lituiſſe & quieuiſſe in Chao, quarta poſitio Empedo-
clis q̃ interpolle facit generationẽ & corruptionem
mundi, gñari qdẽ per litẽ, corrumpi per amicitiam.
III. De his ingrere ẽ vtile ad phyſicã & metaphyſicã.
IIII. Quia motus eſt actus mobilis, ideo neceſſe eſt
motiuũ & mobile eſſe ad motũ, ꝓbaẽ inductiue, qa
alteratio prẽſupponit alterabile. &c.
V. Semper fuit motus, ꝓbaẽ qa ſi aliq̃n non fuiſſet
motus, tunc mobile & motiuũ ante fuerũt, vel ergo
mobile incepit eſſe ꝑ gñationẽ. tũc motus fuiſſet añ
primũ motũ, aut mobile fuiſſet ab ęterno, & tunc
ſequiẽ mobile & motiuũ fuiſſent ab ęterno ſine mo
tu, q̃ eſt abſurdũ etiã apud inſcios. Confirmaẽ quia
etiã ſi dixeris illa interdũ quieuiſſe, aliq̃n mota fuiſſe,
adhuc ſtat motũ fuiſſe ęternũ, qa qes eſt priuatio mo
tus, ergo fuiſſent mutata a quiete in motũ per abla-
tionem cauſę, ergo ante motum fuiſſet motus. ſ. ille
quo aufertur cauſa quietis.
VI. Plato in Timęo reſpondit, quod agens natura-
Plato le agiẽ vnico modo, ſed liberũ etiã cõtrarijs, igiẽ pri-
mus motor potuit mouere & facere qeſcere mobile
ſine alia cauſa.
VII. Contra ſolutionẽ ſupponit primo, q̃ tam agẽs
naturale quã liberũ agit vnũ ꝑ ſe & alterũ ſcḋario.
ſicut frigidũ ꝑ antiperiſtaſim aut motũ calefacit, ſe
cundo agẽtia & mouẽtia non poſſunt in actũ, niſi
vt ꝓpinqua & q̃ſi de nouo diſpoſita ad effectum
VIII. tunc ſic argumẽtaẽ. Si ea quę erant poſſibilia
mouere & moueri, antea ſempiterno tp̃e non moue
bant, igiẽ non ceperũt mouere & moueri ſine noua
mutatione. Confirmaẽ q̃ non poteſt cõſurgere no
ua relatio niſi cõſurgat noua mutatio in fundamẽ-
to, ergo ante primũ motũ precẽſſit mutatio, q̃ mo-
tiuum & mobile adinuicem ceperunt referri.
IX. Pręterea tp̃s eſt ęternũ, ergo & motus tenet cõ-
ſequẽtia qa tp̃s eſt numerus motus, antecedẽs patet,
Plato qa eſt cõmunis cõſenſus oĩm dempto Platone, vnde
Democr. ob hoc Democrit⁹ dixit ĩpoſſibile eſſe oĩa eſſe facta
X. tempus eſſe ęternũ ꝓbaẽ, qa tempus non poteſt
eſſe ſine nunc, ſed nunc eſt mediũ pręteriti & futuri,
ergo ſemper aliqd tẽporis prẽfuit quocũq; tp̃e dato
XI. Per idẽ ꝓbaẽ motũ nõ deſinere, patet qa deſinẽ
te motu vel manẽt ꝑpetua motiuũ et mobile vel nõ
ſi manẽt, redit prius abſurdũ cur nõ motũ faciãt. Si
non, ergo alterũ eorũ corrumpeẽ, & ſic poſt motum
erit motus, Eſt ergo perpetuus motus, nam oppoſi-
tum dicere eſt figmento ſimile.
Empedo. XII. Empedocles & Anaxagoras male dixerũt mun
Anaxag. dum incepiſſe, nã Empedocles abſq; rõe dicit amici
tia diſſolui mundũ tanto tp̃e, & inimicitia rurſus
Anaxag. ſegregari. Contra Anax. qa nihil ꝑ naturã cõſtitutũ
eſt inordinatũ, infinito tp̃e qeſcere & finito moue
ri eſt inordinatũ, cũ nulla ſit rõ, cur magis iã moue-
atur q̃ prius, ideo non eſt opus naturę. Confirmaẽ
quia opus naturę ſemper habet ſe eodẽ modo, aut ſi
aliter ſe habet, hoc eſt propter rationem.
Empedo. XIII. Sentẽtia Empedoclis eſt rõabilior quã Anax.
Anaxag. patet qa ſeruat ordinẽ, nihil tñ valet, quia Empedo-
cles nullam rationẽ aſſignat dicti ſui.
XIIII. Si ꝑ Emp. aſſigneẽ rõ, qa ſicut eſt in parte, ita
in toto, modo amicitia cõgregat hoĩes, & inimici-
tia diſgregat, hoc non valet quia non aſſignat ratio-
nem cur fiat per ęqualia tempora.
XV. Neq; valet dicẽdo, q̃m ſempiternorũ non ſit
cauſa, ſicut & Democrit⁹ reduxit oĩa in cauſas ęter Democri.
nas, patet quia aliquorum ſempiternorum eſt cauſa
vt probat in triangulo.
XVI. Tres fiũt rões ꝑ inceptiõe motus. Prima oĩs
motus eſt de termino in terminũ, & oĩe habẽs ter-
minũ eſt finitũ, ergo & motus, ſcḋa alia poſſunt poſt
qetẽ incipere moueri, ergo & mũdus, tertia qa ani-
mans poteſt ex ſe incipere moueri, nullo extrinſeco
accedente, ſi ergo hoc poteſt paruus mundus, qd hoc
ꝓhibet in magno mundo, vt poſt lõgã qetẽ Anaxa
goriã, mũd⁹ ſeipſum moueat, verba patẽt trãſlatiõe.
XVII. Diluiẽ priã qa motus q̃ eſt de cõtrario in cõ-
trariũ eſt finitus, ſicut eſt alius & alius ſonus chordę
ictę, ſed pter hũc eſt alius motus pennis, q̃ eſt finitus
q̃ntitate, infinitus duratiõe, ſcḋa diluiẽ qa iſta inci-
piunt motũ extrinſecus agitata & mota, tertia di-
luitur, qa licet ambulationẽ non p̄cedat aliqs mot⁹
exterior, tñ ſemp in natura p̄cedit aliqs motus inte
rior aĩalis, ſimiliẽ aer q̃ nos circũdat, cœleſti poteſtã
te alterat⁹, poteſt occulte aĩal ĩcitare ad motũ. ſ. mo
uẽdo mentẽ aut appetitũ, & hoc patet ĩ dormiẽtib⁹

Annotatio in textum.

Altã & ſubtilẽ hic Ariſt. attigit quęſtionẽ de mundi Ariſtot.
ac motus initio. Nã & Plato & Anax. & Emp. po- Plato
ſuerũt mundũ incepiſſe, q̃uis diuerſis ſentẽtijs, vt ex Anaxag.
tex. liquet, at qa Ariſt. & Auerroys oĩm legũ depra- Emped.
uatoris ſentẽtia noſtrę fidei religionẽ ledit, ideo in Ariſtot.
pte ſcholaſtica rões eorũ nõ neruoſas aperiemus. Auerroys
1. Quęſtio nõ eſt de motu in genere, vt Arabes Al- Arabes
pharabi⁹, Auicenna & Auenpache hiſpani, voluerũt Alphara.
q̃ reputauerũt illã q̃ſtionẽ ob id eſſe mancã, ſed acci Auicenna
piẽda eſt q̃ſtio de motu in ſpecie. ſ. de motu cœleſti. Auenpac.
2. Empedoclis carmina hic trãſlata, in q̃bus ponit du Emped.
os modos q̃bus res fiunt, vnus ſegregatiõe q̃ fit vni
uerſum, ptes vero ſingulę fiunt cõgregatione.
4. More Geometrarũ, ait Philoponus, Ariſt. hic prę- Philopo.
mittit ſuppoſitionẽ, in. iij. huius declaratã. Auerr. hic Auerroys
ſuę legis hoĩes, hoc eſt ſarracenos improbat, eo q̃ ad
mittãt ex nihilo aliqd fieri, qd Chriſtiani affirmatiſ
ſime credimus. Eodẽ pacto aduerſaẽ ſuę legis hoĩbus
in hoc. qd poſuerũt deũ infinito tempore nihil mo
uiſſe, vnde Tho. hic in vtroq; acerrimis rationibus Thomas
inuehitur contra Auerr. Auerroys
12. mirã Ariſt. induſtriã, ingeniũq; pſpicax, qd ea quę Ariſtot.
ſenſu nõ expiremur, admittere noluit, niſi eſſet rõe
ſuaſa, abſurdũ em̃ cenſuit, qd ratio non cõprobauit
Platoni & reliq̃s ĩ hoc diſſimilis q̃ multa prẽter rati Plato
onem aliunde accepta in medium expoſuerunt.
14. per ęqualia tempora fieri, alicuius indiget rati-
onis, hoc dicit qa Empedocles ambo tp̃a poſuit fini Empedo.
ta. ſ. motus mũdi & qetis, nam vtrũq; tp̃s cõſtituit
36000. annorũ, obijcit ergo Ariſt. tu non dicis ratio- Ariſtot.
nem, quare motus duret 36000. annis & viciſſim eq
li tp̃e qes mundi. Digrediẽ hic Auer. contra ſuę legis Auerroys
hoĩes & Theologos, at hęc in q. tractabuntur.
16. Celebris hic citaẽ ex Ariſt. ſentẽtia, hoĩem eſſe μι Ariſtot.
κροκοσμον paruũ mundũ, vti cõtra plures appellãt
mundũ magnũ hominẽ, & q̃uis plura in hoĩs digni

catē a noſtris adferant, huic tñ̄ inſtituto ſolum illud
Picus mirificū Pici in Heptaplo adferā, nā hōiem eſſe mi-
norē mundū ſic aperit. Cogitemus inqt in hōie tres
partes, ſupremā caput, tū quę a collo ad vmbilicū ꝑ
tendit, tertiā quę ad pedes extendit, hę tribus parti-
bus mundi reſpondēt. Eſt in capite cerebrū fons co-
gnitionis. Eſt in pectore cor fons vitę & motus, ſunt
in poſtrema parte genitalia membra, generationis
principiū. Itidē in mundo ſuprema ꝑs angelica fons
eſt cognitionis. Pars media, quę eſt cœlū, eſt principi
um vitę motus & caloris, in qua ſol ſicut cor in pe-
ctore dn̄atur, immo ſol cœli cor ſępe appellat. Eſt in
fra lunā, qđ oībus notū, gn̄ationis corruptiōiſq; pri
Celius cipiū, hęc Picus, poſt eū refert Celius li. 1. antiquarū
Picus lectionū, quis tacito Pici laudatiſſimi noīe. Addit
Celius tñ̄ idē Celius, hominē etiā quartū mundū appellari.
Themiſt. 1 >. quō motus interior prior ſit exteriori aīalis The
miſt. hic aperit, qm̄ calor naturalis agēs in humores
areſcit, cōſumit nutrimentū ideo mouet ad ſitim ad
famē, ad excretionē, ad ſputū. &c̄. Cōferre tñ̄ magnā
Ariſtot. vim Ariſt. cœlo videt, qđ nos ita occulte immutet,
at hęc libro diſputationū Pici cōtra aſtrologos.

Explicatio ſcholaſtica
An motus ſit æternus?
Articulus. I.

Nota. I. quō ęternū, euū, & tēporale diſtinguant di
ximus li. iij. Quibus adde ſemper eſſe trifariā accipi,
primo ꝑ eſſe omī tp̄e, ſcđo ꝑ cōtinuo ſeu perpetuo
Auguſt. tertio ꝑ ęterno. Primo modo vſurpat A. Aug. xij. de
ciuit. dei c. xv. Semper fuerūt angeli, qa omī tēpore
fuerunt, ſimilit deus ſemꝑ fuit dn̄s, omī tp̄e, & tamē
non fuit dn̄s ab ęterno, qa creaturę non fuerūt ęter-
nę, ad quas refert dominiū ita & motū ſemper fuiſſe
Alexan. cōcedendū eſt & tēpus & cœlū, ſic Alexandrū dici-
mus ſemper fuiſſe bellicoſū, qa non vno aut altero
die, ſed oībus diebus quibus vixit; at tertio modo
cōmuniter in pręſentia accipitur.
Arim. diſ. Nota. II. quod ethnici circa quęſtionē diſſiderunt
1. q. 1. ſcđi. inter ſe & a veritate fidei. Nam primo veritas fidei
vide li. 1. tenet mundū creatū ex nihilo, contra ethnici nihil fi
de cœlo eri ex nihilo autumabant, an aūt mundus inceperit
c. vlt. necne, diſſecti ſunt inter ſe. ¶ Vnde vt Ariſt. exem-
Ariſtot. plariter tangit. 1. Top. quęſtio de mundo an ſit per-
petuus, eſt ꝓblema neutrū. Vnde naturaliter loquē
do ſenſus magis conuenit illius perpetuitati, teſti-
Ariſt. monia vero nouitati. Nam Ariſt. primus inter grę-
Chaldei cos cepit ꝓblema de mundo cōtorquere ad perpetu
Nyphus itatē, qđ ante ipſum Chaldei fecerant ait Nyphus, cū
Ægyptij alijs oībus antiqoribus & Ægyptijs placuerit noui-
tas. At exponamus pugnantes ethnicorū in tenebris
more andabatarum ſententias.
Anaxag. I. Anaxagoras dixit oīa per infinitū tēpus ſimul fu-
iſſe cōfuſa & qeuiſſe, per intellectū vero diuinū ſeu
mentem fuiſſe ſegregata.
Democri. II. Democritus & Leucippus, oīa fuiſſe ab ęterno
Leucipp⁹ cōfuſa, & inordinato motu agitata, fortuito tñ̄ in
ordinē redacta mūdū cōſtituerūt atoma corpuſcula.
Plato III. Plato in Timęo parū ab his differt, dicit em̄ deū
vltramundanū opificē mundi, ęternū exemplar ſuū
exprimendo redegiſſe in ordinē Chaos temere agi-
tatū, ethera ſurſum ſuſpendēdo, & terrā in ima detru
dēdo. aerē vero & aquā in medio collocando, adde
quę dicit in verſ. Idcirco imaginē, &c̄. Dignus eſt Ti
męus inter oēs dialogos a Chriſtiano homine legi.
IIII. Empedocles mundū ſępius mutari generari atq;
Empedo. corrūpi cenſuit, vt in textu vides, & cōtra Empedo-
Auguſt. clē Aug. diſputaſſe videt li. xij. de ciui. dei. c. xi. Con-
tra Platonē & Pythagorā eo. li. c. xiij.
Plato Nota. III. Ariſt. voluiſſe mūdū ęternū, & motū ęter
Pythago. num, neq; motus aut primū mobile aliter potuerit
Ariſtot. emanare a deo quā per tranſmutationē. Io. Vrachi⁹
D. Ioānes medicus meus in philoſophia pręceptor, hic aſtruxit
Vrachius differre iſta. ſ. ponere in lumine naturali, & natura-
liter. Cū em̄ omē verū vero cōſonet, lumē naturale
nō poteſt falſum oſtēdere, qm̄ lumē naturale lumini
ſupnaturali nō aduerſat, ideo nō eſt cōcedendū Ari.
Ariſtot. dixiſſe mundū eſſe ęternū in lumine naturali. At na-
turaliter aliqd dicimus, quantū ſenſus experit, & rō
inueſtigat, vn̄ Ariſt. admittimus naturalit locutū in
hac materia. Reperi hoc idē Friburgi in Chartuſia,
& placet mihi iſte modus loquēdi, quis effrene refra
ganti nō adeo obſiſtā, qm̄ diſputatio de noībus eſt
ꝑtinacib⁹ reliquēda ait iurecōſultus. ¶ Adde qđ pul
Iurecōſul chre hic poſuit Vueſalia, quē ſeqtur (vt ſolet) Vſing.
tus. qm̄ ex pricipijs nō repugnātib⁹ nō ſequunt oppoſi-
Vueſalia tę cōcluſiones. Et principia naturalis rōis & luminis
Vſinger nō repugnāt principijs Theologicis, ideo qđ verū eſt
in Theologia etiā verū eſt in philoſophia. Quare nul
lum falſum debet cōcedi in philoſophia, quę eſt ſtu-
diū veritatis, alias cōſtaret ex falſis. Et qa aliq prin-
cipia Ariſtotelica ſunt falſa, ideo nō ſunt principia
philoſophię, ſed rōis errātis, de qb⁹ art. argumētatio
Nota. IIII. ꝓ veritate Chriſtiana q̄ exuperat oēm
ſtultā ſapiētiā philoſophorū. Deū feciſſe mundū ſim
plici creatiōe ex nihilo, nō gn̄atiōe, vt falſo arbitra-
tus eſt Ariſt. Vnde qttuor poſuit Damaſcenus & Al-
Damaſce. bert⁹ poſt veteres cōęqueua. ſ. angelū, materiā, cœlū
Albertus & tēpus, tp̄e ſatis exprimit motus. ¶ Adde qđ. D. O.
M. mundū creauit nō natura, ſed volūtate & intelle
ctu, volūtate qdē nō noua: ſed antiq: immo ęterna. In
tellectu vero vt p̄cōcipiēte: mens eſt Aug. vbi ſupra
Auguſt. c. 14. ¶ Adde qđ abſolutū eſt pri⁹ relatiuo: deus antea
fuit deus quā creator. Et qđ in deo idē eſt agere: egiſ-
ſe. &c̄. quę remitto ad Theol. vide Sco. qd faciāt ver
ba diuerſorū temporū dicta de deo diſ. 9. & diſ. xl.
Scotus. primi: nam hęc vltra crepidam.

Articulus. II.

Cōcluſio Motus nō eſt ęternus, nō ꝓbo rōe, ī obſe
quium fidei captiuet intellectus vt p̄cipit apſ̄us, patet
Paulus hoc Gen. 1. ī pricipio creauit de⁹ cœlū & terrā, & ali
Moſes us philoſoph⁹ ait. Ipſe dixit & facta ſunt, mandauit
Dauid & creata ſunt, terti⁹ philoſoph⁹ ait oīa ꝑ ipm facta
Ioannes ſunt, & ſine ipſo factū eſt nihil. Vn̄ valde mirandū
Ariſtot. eſſet, ſi mūd⁹ fuiſſet ab ęterno, qđ Ariſt. prius cōpleſ
ſet logicā. Magnū em̄ ſignū inceptiōis mūdi eſt īcre
mentū ſciētiarū cui⁹ faſtigiū expimur nr̄o ſęculo in
q̄ ꝑ totū Chriſtianū orbē in omī ſciētiarū gn̄e ſunt
viri doctiſſimi, qs ſi enumerare vellē: deficeret dies.
Oīno cōgratulādū eſt ſęculo nr̄o & germanię quoq;
tot viris ingenio & eruditiōe pollētib⁹ illuſtratę: ſi-
Eckius ue Theologos: iureconſultos: philoſophos: oratores
aut poetas deſideres: de q̄ ī oratōe nr̄a cōtra grillos

Articulus. III.

Ariſtot. Quoniā Ariſt. poſitio de ęternitate mundi, ſicuti &
eorū qui per circuitū oīa redire arbitrati ſunt, oēm
Auerroys noſtrę fidei religionē euertit, quā impius Auerr. int

ſuperſtitioſos arabes, & in hoc libro, & libro de cœ-
lo ac in libro deſtructio deſtructionū cōtra Algazelē
Algazel acerrimis rōibus defendere nititur. Vt aūt veritas
fidei magis eluceſcat, rationes quibus Ariſt. in hunc
Ariſtot. fuit truſus errorē, explanabimus, quo inuicta veri-
tas fidei, a cauillis philoſophorum tuta ac defenſa
cognoſcatur.
Ariſtot. Prima ratio Ariſt. ponitur hic ex parte motoris &
mobilis ſumpta; Motū incipere poteſt eſſe, aut quia
motor incepit eſſe, aut q̄a prębfuit motor & incepit
mobile, aut quia prębfuerunt ambo & defecit diſpo-
ſitio, aut q̄a nihil horū defecit, ſed motor de nouo
incepit moueri, & mobile moueri. ¶ Si dicis Chriſti
Plato ane ſicut Plato quod deus de nouo egit mundū ſiue
cœlū & cum cœlo motū & tempus. Contra obijcit
Ariſtot. Ariſt. aut deus hęc incepit per naturā aut per volun-
tatem, non per naturā, q̄a ſic ęterno tempore ſterte-
ret otioſus, non per voluntatē & ſcientiā, q̄m ſcien-
tia vna eſt contrariorū, igitur deus potuit hęc facere
& ijs contraria, quare ſi magis hęc fecit, non ob ali-
ud hęc fecit, niſi quia hęc magis amauit & optauit,
non potuit aūt magis hęc exoptare ſine ſui mutati-
Auerroys one vt ſyllogiſmus de noua relatione declarat. Aue.
rationem illam altius excoluit & expoliuit, & no-
uis rationibus confirmauit. Primo ab antiqua vo-
luntate non prouenit nouus effectus ſine mutatiōe
media, nec a voluntate noua, ergo motus non ince-
pit, antecedens probaẗ pro parte prima. Omne agēs
quod nunc agit aliquē effectū & prius non, habet ali
quā proportionē ad effectū, quā prius non habebat,
aliter non magis produceret nunc quā prius, ſed hu
iuſmodi proportio fieri nequit ſine mutatione, igi
tur ante primam mutationem pręfuiſſet mutatio.
Secundo omne agens per voluntatē & intellectū in
agendo effectū nouū apprehendit diuerſa tempora
ſ. tempus pręordinationis & executionis, ſed diuer-
ſitas temporū non eſt ſine motu, igitur. &c. Tertio
a voluntate noua nihil ęternū, ergo & a voluntate
ęterna nihil noui. Quarto poſita cauſa totali poni-
tur & effectus, ſed voluntas antiqua dei requiritur
& ſufficit pro motus productione igitur motū fe-
cit ab ęterno. Quinto. Si voluntas antiqua non pro
ducit effectū quem poteſt, eſt, quia ſibi aliquid defi-
cit, ſed voluntati diuinę nihil defecit vnq̄. Sexto ſi
mus in ipſo nunc productionis, cum ante illud po-
tuit, aut ſemper potuit & voluit, aut ſemper potuit
& non ſemper voluit. Si ſemper potuit & voluit,
ergo ſemper fecit. Si potuit & non voluit, ergo q̄n
produxit mutatur de non velle ad velle. Septimo.
Cum deus illa fecit, aut nouit eadem cognitione il
lud inſtans tunc quā nouit ab ęterno, vel alia. Si ea-
dem igitur vt ab ęterno fuit, ſic ab ęterno fecit. Si
vero alia, iam deus mutabitur. Octauo. Deus & natu
ra de poſſibilibus ſemper eligunt, q̄ melius, ſed mū
dum ſemper eſſe eſt melius, quā aliquando non eſſe,
ergo deus elegit mundum eſſe ęternum. Nono, aut
ante mundū voluit eum deus facere vel non, ſi vo-
luit, & nihil potuit eum impedire, igitur fecit, ſi nō
& poſtea voluit, igitur mutatur. Decimo, ab ęterno
deus ſtetit in ſtatu nobiliſſimo, ergo ab ęterno fuit
cauſa in actu, quoniā eſſe cauſam in actu eſt melius
quam eſſe in potentia.
Ariſtot. Secunda ratio Ariſt. ſumitur ex parte temporis, ſi
tempus incepit vel in ipſo nunc, aut in tēpore, ſi in
tempore, ergo ante tempus erat tempus; Si in nunc
ſed cum nunc ſit finis pręteriti & initiū futuri, ite-
rum erit aliud tempus ante ipſum tempus, ¶ Si di-
cis quod nunc continuatiuum eſt finis pręteriti, ſed
non nunc initiatiuū, modo primū nunc mundi fuit
initiatiuū, non continuatiuū. ¶ Contra non potes
ſic diſtinguere de nūc ſicut de puncto, quia punctus
eſt in permanentibus, nunc in ſucceſſiuis, ſucceſſiua
autem dicuntur quia alijs ſuccedunt. ¶ Secundo re-
plicant captiunculatores, ſi tempus incepit, igitur Captiūcu
verum eſt dicere, nūc eſt, & immediate ante hoc nō latores
erat, ſed cum ante ſit temporis differentia, oportet
tempus aliud ponere ante initium temporis.
Tertia ratio Ariſt. in ſecundo de generatu ſuppo- Ariſtot.
nit primo omne quod incepit, incepiſſe per genera-
tionē, & q̄ deſinit, deſinere per corruptionē, tūc ſic
argumentaẗ. Si mundus incepit, ergo per generati-
onem, omnis aūt generatio eſt ex ente, igitur ante
mundū pręfuit ens, ex quo velut ex materia factus
eſt, ſed cū materia non poſſit eſſe ſine forma, ergo
pręfuiſſet materia & forma.
Reſpōdeẗ ad primā q̄uis F. Maronis voluerit Au- Maronis
guſt. dubitaſſe an ſufficiens theologus poſſit reſpon Auguſt.
dere ſufficienti philoſopho. Dicimus ergo ſolutionē
datam bonā, & ad replicā patet q̄d voluntate & ſci
entia produxit mundum, q̄m quęcunq̄ voluit fecit
Iob. 23. Cum dicis ergo fuit mutatus negaẗ cōſequē Iob
tia, quia voluntate immutabili hoc fecit, quod em̄
de non creatore factus eſt creator hoc fuit ſine muta
tione dei, per ſolā mutationē creaturę. Vnde Augu- Auguſt.
ſtinus vbi ſupra c. 14. pertractans verba Dauid ſecū-
dum altitudinē tuā multiplicaſti filios hoīm pſa. 11.
Valde quippe altū eſt inquit, & ſemper deū fuiſſe, et
hominē quē nunq̄ ante fecerat, ex aliquo tempore
facere voluiſſe, nec conſiliū, voluntatemq̄ mutaſſe.
¶ Ad primū Auer. dico eandē fuiſſe proportionē in Auerroys
deo ab ęterno quantū eſt ex parte eius, ſed quod ex
tempore diciẗ creator, & ab ęterno creatiuus, hoc eſt
ratione creaturę vt late Chriſtiani philoſophi expli- Criſtiani
cant diſ. xxx. primi. Ad ſcdm̄, maior eſt vera de agen philoſo-
te deliberante cum tēpore, deus vnico ſimplici actu phi
oīa intelligit ab ęterno. In tertio negaẗ cōſequētia,
antiqua em̄ & ęterna voluntas eſt perfectior noua,
effectus em̄ non poteſt eſſe antiquior ſua cauſa, quō
temporale poſſet eſſe cauſa ęterni. Ad quartū maior
eſt vera in cauſa naturali, ſed nō in cauſa libera. Ad
q̄ntū, negaẗ aſſumptū primū nō em̄ prius creauit mū
dū, q̄a nō voluit, eſt em̄ diuina volūtas pria cauſa cō
tingētię diſ. 38. primi. Ad ſextū, deus ab ęterno potu
it & voluit ꝓducere mūdū, ſed nō ꝓ ęterno, ſed pro
certo tpis initio Sco. diſ. xxx. primi q. 1. G. Ocha q. v Scotus
q̄t. ſcdi q̄re nulla ē mutatio uolūtatis dei ſed quęcūq̄ Ocham
vult ab ęterno voluit. Potes more Bru. diſtinguere Brux.
illā, de⁹ ab ęterno voluit ꝓducere mūdū, q̄m ab ęter
no poteſt determinare indicatiuū. ſic eſt vera, aut in
finitiuū, ſic eſt falſa, Sueſſa ait. ſemꝑ voluit, ſed non Sueſſa
ꝓ ſemꝑ. Ad ſeptimū, eadē cognitiōe cognoſcit pñ'ti
tia & futura, & negaẗ ſi fuit ab ęterno, ergo fecit.
Ad octauū, deus ſemꝑ facit melius nō ſimpliciẗ, ſed
in ordine Deutronom. 32. dei perfecta ſunt opera, Moiſes
mūdum fuiſſe ab ęterno eſſet melius, dico q̄ illa eſt
mihi dubio, at in mente opificis eſt reconditum,
vtrum ſit melius. Nonum diſſoluitur ſicut ſextum.
Ad decimū, Semper fuit cauſa in actu, quo ad abſo-

lutū illius, ſed non quo ad relatione, tu nega cauſalitatem in actu dare perfectionē deo, æque enim eſſet perfectus deus, ſi nihil creaſſet.

Ad.II. dico mundū incepiſſe in nunc primo initiatiuo, pro tanto, quia prius non fuit, hoc idem de aliis coęqueuis. ¶ Ad primā replicā, licet nunc non ſuccedat alteri priori, tamen alia ſuccedunt ei. ¶ Ad ſorticolas dicitᷣ quod ante importat duratione imaginariam, quę tamen hic negatᷣ, ideo parum refert.

Ad.III. Negando ſuppoſitū quia mundus incepit non per motum, ſed per mutationem Ariſtoteli incognitam. ſ. per creationē, ſeu per ſimplicē emanationem. ¶ Vnde de hoc ait Nyphus. 1. phyſ. mundus anteq; fieret erat poſſibilis, non poſſibilitate in materia, ſed potentia contenta in agente deo, qui eum ex nihilo produxit, & ita mundus habet diſpoſitionem, non quam prehabuit in potentia materię, ſed in potentia primi agentis, & hoc ignorauit Auer.

Ariſtot. Nyphus Auerroys

Primum mouens & primū mobile eſſe ſempiterna. Cap. II.

PRincipiū aūt conſiderationis id erit, qđ fuit & dubitationis. Cur nam aliqua eorū
Pars pria cōpatᷣ ad qetem & motum. quę ſunt interdum mouentur, interdum quieſcunt. Neceſſe eſt itaq; aut vniuerſa 21
ſemper quieſcere, aut vniuerſa ſemper moueri, vt Heraclitus, aut quędam moueri
quędam quieſcere. Et horū rurſus aut ea quę mouentur ſemper moueri, & ea quæ
1 quieſcunt ſemper quieſcere, aut vniuerſa eſſe apta ſimul vt moueantᷣ atq; quieſcāt
Queſtio aut id eſſe quod reſtat, atq; tertiū eſt. Eorū inq; quę ſunt alia ſemper immobilia eſſe, alia ſem-
per moueri, alia vtrunq; moueri inq; atq; quieſcere poſſe, quod quidem a nobis dicendū eſt,
hoc enim eorum oīm quę dubitantur ſolutionē habet & huiuſce noſtrę tractationis eſt finis.
2 ¶ Vniuerſa itaq; cenſere quieſcere & huius quęrere rationē ipſum poſt habendo ſenſum im- 22
Cōcluſio becillitas eſt profecto mentis ac hebetudo, & de toto quodā ſed non de parte quadā eſt cōtro-
Prima uerſia, neq; ſolum eſt aduerſus philoſophū naturalē, ſed aduerſus etiam omnes ſcientias vt ſim
autoritas pliciter dicam opinioneſq; omnes; propterea ꝙ omnes motu vtuntur. Pręterea vt inficiatiōes
Secunda principiorū in rationibus mathematicis non ad ipſum mathematicū pertinet in cęteriſq; ſimi
Tertia p̄batio. li modo. Sic neq; id ipſum refellere quod nunc eſt dictum ad naturalē philoſophū attinet, eſt
3 enim apud ipſum hoc ſuppoſitio, naturā principiū motus eſſe. ¶ Aſſerere aūt cuncta moueri
Cōcluſio eſt quidem fere falſum, at minus ſcientię naturalis fines egreditur. Quanq; enim in naturali
bus poſita eſt natura motus principiū & quietis. Tamen motus naturale magis eſſe videtur. 23
atq; inquiunt quidā non eorum quę ſunt alia non moueri, ſed vniuerſa ſemperq; moueri, non
tamen videri, ſed latere id noſtrū ſenſum. Quibus & ſi non diſtinguunt quonā motu an oībus
dicant non eſt difficile occurrere, falſamq; hanc ſententiā eſſe oſtendere, fieri enim non po-
probatᷣ in teſt vt incrementa continue vel decremēta ſuſcipiantur. Sed eſt & medium ipſum, eſt aūt hęc
accretiōe. ſententia perſimilis ei quę eſt de conſumptione lapidis a gutta, & de diuiſione ſaxorū cum a
plantis quę inde pullulant diſcindunᷣ. Non enim ſi tantum pepulit planta, aut abſtulit gutta
& dimidiū in dimidio temporis pepulit aut abſtulit prius, ſed vt in nauis fit tractu, ſic & tan-
tum tot guttę mouent. Pars aūt ipſarum nullo in tempore tantū mouet, atq; diuiditᷣ quidem
id quod eſt ablatū plures in partes. Attamen illarū nulla ſeorſum eſt mota ſed totum ſimul eſt
motum. Patet igitur non neceſſariū eſſe ſemper aliquid abire, quia diuiditur in infinita de-
probatᷣ in alteratiōe cretio ſed totum interdū abire. Similiter & in quauis alteratione dicendū eſt. Non enim ſi id
quod alteratur in infinitū eſt diuiſibile, ideo & alteratio fit ſimul per partes, ſed perſępe fit vt
congelatio. Pręterea cū quiſpiā ęgrotauerit neceſſe eſt tempus in quo ſanabitur fieri, & non
in temporis fine mutari, atq; ad ſanitatē & ad nihil aliud mutetur neceſſe eſt. Quare alterari
continue dicere rebus eſt perſpicuis admodū aduerſari. Alteratio enim ad contrariū eſt tran-
probatᷣ in latione ſitio, lapis etiam neq; durior fit neq; mollior. Atq; de latione mirabile, eſt profecto ſi lapis la 24
tuit deorſum ferri aut in terra manere. Pręterea terra, cęteraq; ſingula corpora neceſſario ſu
is in locis manent. Ex his aūt violenter mouentᷣ, quod ſi quędā ipſorum ſunt ſuis in locis, neq;
4 loco omnia moueri neceſſe eſt. ¶ Ex his igitᷣ atq; ſimilibus alijs crediderit quiſpiam fieri non
Cōcluſio poſſe vt aut omnia ſemper moueanᷣ, aut omnia ſemper quieſcant. At vero neq; fieri poteſt vt
alia ſemper moueantur, alia ſemper quieſcāt, & nihil interdū moueatur interdū quieſcat, atq;
dicendū eſt, vt antea dicta eſſe non poſſunt, ſic & hęc eſſe non poſſe, videmus enim dictas mu
tationes fieri in eiſdem, & inſuper is qui contendit rebus profecto manifeſtiſſimis aduerſatᷣ.
Neq; enim accretio, neq; violentus motus erit profecto, ſi nō pręter naturā mouebitur, prius
quieſcens. Pręterea generationē hęc ſententia corruptionēue tollit, pœne aūt & ipſum mo-
ueri fieri quoddā vniuerſis & corrumpi videtur. Ad quod enim quippiā mutatᷣ, id fit aut in 25
hoc. Ex quo vero mutatur in id corrumpitur aut hinc. Quare perſpicuum eſt rerum eſſe non
nullas quę mouentur interdū atq; quieſcunt. Omnia aūt interdū moueri interdum quieſcere

26 cenſere, hoc iam ad olim dictas rationes eſt adiungendum. ¶Principium autem idem curſus quod prius fecimus: poſt hęc eſt ſumendum quę modo determinauimus. Aut enim vniuer 5 Repetitiõ
ſa quieſcunt, aut vniuerſa mouent̃, aut quędam quieſcunt, quędam mouentur. Et ſi quedã eo= ſuperiorũ
rum quę ſunt quieſcunt: quędam mouentur aut cuncta nunc quieſcant, nunc moueantur: aut alia ſemper quieſcant: alia ſemper moueant̃, alia interdum moueantur interdum quieſcant neceſſe eſt. Impoſſibile igitur eſt cuncta quieſcere dictum quidem & prius eſt: dicamus autem & 6
nunc id ipſum atq; probemus. ¶ Nam etſi vere res ita ſe habet vt quidam inquiunt: id Corollariũ contra
quod eſt infinitum eſſe atq; immobile: non tantum ſenſu ſic eſſe videtur: ſed eorum quę ſunt cõplura mouentur. Si igitur ſit opinio falſa vel omnino opinio & motus etiam eſt, & ſi ima parm.
ginatio etiam ſit. & ſi interdum ſit: de quibuſdam interdum aliter videatur. Imaginatio em̃ & opinio motus quidam eſſe videntur. ¶Sed de his quidem conſiderare & eorũ quęrere ra= 7
tionẽ quę melius habemus quã ſi rationis indigeremus hoĩs eſt ꝑfecto: male id qđ eſt meli⁹; Excuſatio
& id qđ eſt deterius, id qđ eſt credibile: id qđ nõ eſt credibile: principiũ deniq; & nõ principium diſcernentis. Similiter aũt eſt impoſſibile & omnia moueri: aut alia moueri ſemper: alia 8
quieſcere ſemper. Ad hęc enim omnia vna eſt ſufficiens fides. Videmus em̃ quędam inter= Epilogus cõcluſiõis
dum moueri, interdũ quieſcere quare patet impoſſibile eſſe ſimiliter cuncta quieſcere & omnia continue moueri: Ac alia moueri ſemper alia quieſcere ſemper. Reſtat igitur contemplan Intentio
dum eſſe vtrum vniuerſa talia ſint vt moueant̃ atq; quieſcant an alia quidem talia ſint: alia vero ſemper quieſcant: & alia continue moueantur. Hoc enim iam a nobis eſt demonſtrandum.

EORVM igitur quę mouent, & quę mouent̃: alia per accidens alia per ſe mouent Secũda ꝑs
atq; mouentur: Per accidens quidem ea ſunt in hiſce quę mouent aut mouentur: & mouẽs &
quę per partem. Per ſe autem ea quę mouent aut mouentur: nõ ex eo quia ſunt in hi motũ diſtingui.
ſce quę mouent aut mouent̃, neq; rurſus ex eo quia pars aliqua ſua mouet aut mouetur. ¶Eorum autem quę per ſe mouentur quędam a ſe ipſis: quędam ab alio mo= 9 Diuiſio
tu cientur. ¶Atq; alia natura alia violentia pręter q̃ naturam mouentur. Id enim q̃ a ſe ipſo Subdiuiſio
mouetur: natura ſane mouetur: vt animalium vnumquodq;. Animal enim a ſe ipſo motu ciet̃. Ea vero natura moueri dicimus: quorũ principium motus in ipſis ineſt. Quamobrem totũ qui Subdiuiſio
dem animal natura ſeipſum mouet, Corpus tamen & natura & pręter naturam moueri poteſt. Intereſt enim tali an tali moueatur motu: & ex quo magis elemento conſtet. ¶Eorum autem Subdiuiſio
quę mouentur ab alio quędam natura, quędam pręter naturã mouentur. Pręter naturam terra ſurſum, ignis deorſum. Partes inſuper animalium ſępenumero pręter naturam mouent̃ ob poſitiones motuſq; modos. Atq; maxime quidem perſpicitur id quod mouetur ab aliquo mo 10 Cõcluſio
tu cieri in hiſce quę pręter naturam mouentur, propterea q̃ ab alio moueri patet: poſtea vero quę pręter naturam mouent̃: perſpicitur in hiſce quę natura quidem mouentur: a ſe autẽ ipſis motu cientur. In animalibus inq̃. Non eſt enim obſcurum ſi animal ab aliquo moueatur ſed quonam pacto diſtinguere oportet id quod mouet ipſius: & id quod mouet̃. Nam vt in nauigijs: & in hiſce quę non natura conſtant: ſic & in animalibus q̃ mouet, & quod mouetur diui=
ſum eſſe videtur: atq; hoc pacto totum ipſum animal ſeipſum motu ciere. Maxime vero dubi dubitatiõ
tatur reliquum dictę diuiſionis vltimo membrum, eorum em̃ quę motu cientur ab alio, quędam pręter naturam moueri diximus quędam natura moueri, Hęc autem ſint quę dubitationem afferunt, a quo nam mouentur, ceu leuia grauiaq;: hęc enim ad oppoſita quidem loca vi pulſa mouentur. Ad propria vero leuia quidem ad ſupera: grauia vero ad infera ſuapte natu=
ra feruntur. A quonam aũt mouent̃. ¶Nam impoſſibile eſt a ſe ipſis ipſa moueri, eſt enim hoc 11
officium vitę ac animantium proprium. ¶Conſiſtere etiam a ſe ipſis poſſent. Nam ſi quippiã Rõ ꝑ ne
ſibi cauſa ſit ambulandi, eſt etiam cauſa ſibi non ambulandi. ¶Quare ſi collocatum eſſet in gatia prima
igne moueri ſurſum eſſet in ipſo ſitum deorſum etiam ferri. Metas quoq; rationis egreditur Secunda
& vno motu dumtaxat a ſeipſis moueri: ſi ipſa moueant. ¶Preterea q̃ fieri poteſt vt continuũ Tertia
quid copulatiue ſeipſum moueat. Nam quo quippam vnum atq; continuum eſt non tactu: hoc Quarta
paſſionis eſt expers. Quo vero ſeparatum eſt eo nimirũ aliud agere aliud pati eſt aptum. Neq; ergo quicq̃ ipſorum ſeipſum mouet quippe cum copulatum ſit: neq; aliud continuum vllum, ſed in vno quoq; diuiſum ſit: quod mouet: & quod mouetur neceſſe eſt: quod intueri licet in
expertibus animę: cũ quippiam animantiũ ipſa mouet. ¶Verum vt ſit hęc etiam ſemper ab a 12
liquo moueantur. Quod quidẽ patebit: ſi cauſas diuidamus: atq; licet & in mouentibus ea quę Cõcluſio
dicta ſunt ſumere. Alia nanq; pręter naturam motiua ſunt: vt eſt vectis motiuus ponderis non declaratiõ

natura. Alia ſunt motiua natura, vt calidum actu: motiuū eſt eius ꝙ eſt potentia calidum. Simi-
liter & in huiuſcemodi cęteris. Mobile etiam id eſt natura: quod eſt potentia quale, vel quā-
tum: vel vbi cum in ſeipſo tale principium: & non per accidens habet. Erit enim idem & quan-
13 tum & quale. Sed accidit alterū alteri: & non per ſe competit. ¶Ignis igitur atq; terra mouen-
probatio conclus. tur ab aliquo: vi quidem cum preter naturam natura vero cum ſub potentia ſuos ad actus mo-
14 uentur. ¶Quoniam aūt eſſe potentia multipliciter dicit̄: hęc eſt ſane cauſa vt nō ſit perſpicu-
Potentia equiuocat̄ um a quonam talia moueantur: vt ignis ſurſum & terra deorſum: diuerſo autem modo poten-
tia ſciens eſt qui diſcit: & qui iam ſcientiam habet: & nō contemplat̄, cū autem actiuū atq; paſ-
Simile ſiuum ſint ſimul, euadit interdum id quod eſt potentia actu tale, vt id quod diſcit, & ex eo qđ
eſt potentia ſit aliud potentia rurſus. Qui nanq; ſcientiam habet & nō contemplat̄ eſt poten-
tia quodāmodo ſciens, ſed non vt erat antea quam didiciſſet. Atq; cum ita ſeſe habet, niſi quid
15 prohibeat, operatur ac contemplat̄, vel in cōtradictione ignorationeq; erit. Simili modo ſeſe
applicatō habent hęc & in ipſis naturalibus rebus, frigidum enim eſt potentia calidum. Cum aūt eſt mu-
tatum: iam eſt ignis, atq; cōburit: niſi quid prohibeat atq; impediat. Similiter res ſeſe habet &
circa graue & leue. Ex graui nanq; fit ipſum leue: vt aer ex aqua, hoc enim erat primo poten-
tia & iam eſt leue. Atq; continuo operabitur, ſi nō aliqd obſtet, actus aūt leuis eſt, alicubi eſſe
Iā diluit atq; in ſupero loco, prohibetur vero cum eſt in loco cōtrario: & hoc ſimiliter ſeſe habet: & in
quanto & quali. Querit̄ igitur propter quid leuia grauiaq; ad ſua loca mouentur. Eſt autem
cauſa ipſa apta eſſe aliquo moueri, atq; hoc eſt ipſius grauis leuiſq; eſſe infero loco ſuperoq;
diſtinctum: leue vero graueq; potentia pluribus eſt modis, vt diximus. Nam cum eſt aqua: le-
ue potentia quodāmodo eſt: & cum eſt aer adhuc potentia eſt fieri. n. poteſt, vt ob impedimen-
tum nō ſit ſupero in loco. Sed ſi id quod impedit fuerit ſublatum: operatur ſemperq; ſuperius
fit. Similiter & quale ipſum ab actu tale mutat̄. Continuo nanq; contemplat̄ & hiſce qui ſci-
entiam habet, niſi quid obſtet. Et ipſum etiā quantū extendit̄: ſi nihil ſit quod impediat. Qui
Simile vero id quod ſuſtinet prohibetq; dimouit: partim mouet: partim non mouet: vt qui columnā
diuellit aut ab vtre qui eſt in aqua lapidem prementem dimouit: per accidens em̄ mouet. Quē-
admodum & pila reflexa nō a pariete ſed ab eo qui proiecit eſt mota. Nihil igitur horum vt
Epilogus patuit ſeipſum mouet, ſed motus quidem habet principium non mouendi tamen atq; agendi:
cōcluſiōis & rōnis ſed patiendi. ¶Quod ſi omnia quę mouent̄ aut natura aut pręter naturam & violentia motu
cientur: & ea quę vi pręterq; naturam mouentur ab aliquo cuncta: atq; ab alio mouentur: vt
patet: & ea rurſus quę natura mouentur ab aliquo motu cientur, ſiue a ſeipſis moueant̄: vt ani-
malia: ſiue non a ſeipſis, vt leuia, grauiaq;: nam aut ab eo mouentur quod generauit ac leue fe-
cit, vel graue: aut ab eo quod ea quę prohibēt obſtantq; dimouit: Vniuerſa quę motu cientur
ab aliquo profecto mouent̄.

Tertia ps eſſe primū mouēs immobile ID autem quod mouet eſt duplex. Aut enim nō per ſeipſum mouet, ſed per aliud, qđ
quidem id motu ciet quod mouet, aut per ſe mouet. Et hoc primum poſt vltimū, aut
per plura media mouet, vt baculus mouet lapidem, & mouet̄ a manu: quę quidem ab
16 homine motu cietur, At is non vlterius ex eo mouet quia ab alio ipſe motu cietur.
Diuiſio ¶Vtrunq; igitur mouere dicimus: & vltimum mouentium & etiam primū: ſed ma-
17 gis primū. Hoc. n. vltimū mouet. Sed vltimū primū nō mouet: & ſine primo quidem vltimum
Cōpatio non mouebit. Sine vero hoc primū mouere poteſt. Baculus enim ſi homo non moueat nō mo-
18 uebit, Si igitur omne quod mouetur ab aliquo moueri neceſſe eſt: & aut ab eo quod mouetur
Cōcluſio ab alio: aut ab eo quod non mouet̄ ab alio: & ſi ab eo mouetur quod ab alio motu cietur: mo-
uens aliquod eſſe primum quod non ab alio moueatur neceſſe eſt. Sin vero tale eſt primū: non
neceſſe eſt alterū eſſe: fieri. n. non poteſt vt in infinitū proficiſcatur id quod mouet atq; moue-
tur ab alio: quippe cum infinitorum nihil ſit primū. Si igitur vti diximus omne quidem quod
19 mouetur ab aliquo motu cietur, id vero quod primū mouet mouet̄ quidem at nō ab alio ipſum
Suppoſitio prima ꝓfecto primum a ſeipſo moueatur neceſſe eſt. ¶Prętерea hoc etiam ratione͂ hanc eandē trāſ-
Suppō ſecunda igere licet. Omne nanq; ꝙ mouet, & aliquid: & aliquo ſane mouet. ¶Aut. n. ſeipſo, aut alio
mouet: vt homo, aut ſeipſo, aut baculo mouet: & aut ipſe ventus deiecit: aut lapis quem pepu-
Suppō tertia lit ventus. ¶Fieri vero non poteſt, vt id quo motus affertur: moueat abſq; eo quod mouet ſe
ipſo. ¶Sed ſi id quidem ſit ꝙ motum affert ſe ipſo, nō neceſſe eſt aliud eſſe quo motus affert̄.
20 Sin vero ſit aliud quo motus affertur, eſt aliqd profecto quod quidē nō aliquo ſed ſeipſo mo-
probatio concluſ. uebit: vel in infinitum abibitur. Si igitur mouet quippiam atq; mouetur ſtetur & nō in infi-

hitum, pergatur neceſſe eſt. Nam ſi baculus moueat quia mouetur a manu: manus ipſa profe- cto baculo motum affert. Quod ſi manũ etiam quippiam aliud moueat, & illud identidem ma nu mouet. Cum igitur id quod motũ affert aliud aliquo mouet: tum id ſit prius ꝙ ſeipſo mo- uet neceſſe eſt. Quod ſi hoc motu quidem cietur: ab alio autem nõ mouetur, neceſſe eſt ipſum profecto ſe ipſum motu ciere. Quare hac etiam rõne aut ab eo ſtatim ꝙ ſe ipſum mouet id ꝙ mouet̃ motu cietur: aut ad hoc ipſum tandem acceditur. ¶Inſuper ſi ſic etiam conſiderabi- 21 Cõcluſio probatio prima

mus eadem accident vniuerſa. Nam ſi omne quod mouet̃: ab eo mouetur ꝙ motu cietur: aut hoc ipſis rebus per accidens, competit, vt quippiam moueat quidem motum & ipſum ſuſcipi- ens, non tamen quia mouetur: aut nõ per accidens, ſed perſe ineſt. Si igitur per accidens com- petit non neceſſe eſt moueri quod motu cietur. Quod ſi id ſit: patet poſſe aliquando nihil eo- rum quę ſunt moueri, nõ.n. eſt neceſſariũ id quod accidit: ſed põt nõ eſſe. Si igit̃ id eſſe poſue rimus quod eſſe poteſt nullum accidet impoſſibile, ſed forſitan falſum, At non eſſe motum eſt Secunda

impoſſibile. Id enim iam demonſtratũ eſt, motũ inꝗ neceſſario ſemper eſſe. ¶Atq; id ipſum cum ratione etiam accidit. Tria nanq; neceſſe eſt eſſe. Id quod mouet, & id inſuper quo mo- uens mouet. Id igitur quod mouet̃, moueri quidem neceſſe eſt, at nõ neceſſe eſt motu ciere. Id autem quo motus affertur, & mouere neceſſe eſt & moueri. Cum enim ſit ſimul cum eo ꝙ mo tu cietur, vnã cũ ipſo mutatur, quod intueri licet in hiſce quę loco mouent, nam aliquo in tẽ- pore tangant eã quę mouentur neceſſe eſt. At id ꝙ ita mouet vt eius non ſubeat rationem quo motus affertur, immobile nimirum eſt. ¶Cum igitur ſit & vltimum ipſum vt cernimus qđ probatio

motu quidem cieri poteſt, principium autem motus nõ habet, & id item quod mouet̃ quidem cõſequen

ſed ab alio non a ſe ipſo cietur, rationi conſentaneum eſt, neceſſariũ dicã & ipſum tertiũ eſſe tię

quod mouet quidem immobile autẽ eſt. ¶Quapropter & anaxa. recte dicit, mentem inqui- Cõfirma-

ens paſſione vacare & nõ mixtam eſſe, quippe cum motus ipſam principium faciat. Hoc enim tio ab au

pacto ſolum mouebit, nullum ſuſcipiens motũ, & vincet, mixtione pœnitus vacans. ¶At ve- toritate

ro ſi non accidens, ſed neceſſario mouetur id quod motũ alĳs affert atq; adeo vt non moueat, 22

ſi nõ moueatur, neceſſe eſt ipſum vt motum ſubĳt, aut eadem ſpecie motus, aut alia moueatur, Cõcluſio

ceu aut ſi calefaciat calefiat: & ſi ſanet ſanetur, & ſi ferat feratur, aut ſi ſanet feratur: & ſi fe- negatiua

rat accreſcat. At primum vt patet fieri nequit: nam dicere hęc oportet vſq; ad indiuidua de- ſcendendo, ceu ſi quid geometriam doceat: id eandem geometriam doceri: & ſi proĳciat: eo- dem proiectionis proĳci modo. Nec etiam ſic vt motus alio genere moueatur ceu vt id qui- dem quod fert incrementa ſuſcipiat. Id autem quod hoc auget: ab alio alteretur, & id qđ illud alterat alio motu quodam itidem moueatur nam ſtetur neceſſe eſt. Motus enim finiti ſunt.

¶Qui vero redire dicit: id q; quod alterat ferri: perinde facit atq; ſi ſtatim id ferri dicat ꝙ fert Reſponſi

& id doceri quod docet. Patet enim omne quod motu cietur, & a ſuperiore mouente moueri: onẽ con-

atq; magis ab eo ꝙ cętera antecedit. At id fieri nequit. Accidit enim vt id diſcat quod docet, futat

quorum alterum habere ſcientiam, alterum non habere neceſſe eſt. ¶Hoc pręterea magis ꝙ̃ 23

dicta ratiõis fines egreditur, omne inquam: motiuũ mobile eſſe. Quod accidit. Si omẽ ꝙ mo Alia rõ ad

uetur ab eo mouetur quod motu cietur. Erit enim mobile perinde atq; ſi quiſpiam dicat om- idem

ne ſanatiuũ ac ſanans ſanabile: & ędificatiuum ędificabile eſſe, aut ſtatim, aut per plura: ceu Exempla

ſi moueri quidem ab alio motiuũ omne, ſed non eo motu quo mouet propinquum ſibi, ſed di- uerſo moueri dicat, vt ſanatiuum dicere non ſanari. At id aſcendens perueniet tandem ad ean dem ſpeciem motus, vt antea diximus. Horum igitur alterũ eſt impoſſibile: alterum figmen- 24

tum. Abſurdum eſt ẽm alteratiuum accreſcens neceſſario eſſe. ¶Nõ ergo neceſſe eſt id ꝙ mo Illatio e-

uetur ab eo ſemper moueri: ꝙ ab alio motu cietur. Erit igitur exitus huiuſce tandem proceſ- pilogãs

ſionis. Quare ꝙ primo mouetur: aut a quieſcente mouebitur: aut ipſum ſeipſum motu ciebit. Intentio

At vero ſi cõſiderare etiam oporteat, vtrum ſit cauſa mot⁹, atq; principium, vtrum id ꝙ motu ſeipſum ciet. an id ꝙ ab alio agitatur, illud omnes vtiq; ponent. Quod enim perſe cauſa eſt, id Suppõ.

ſemper prior eſt eo cauſa, quod per aliud rõnem cauſę ſubit

QVÆ cum ita ſint, conſiderandum eſt alio principio ſumpto, ſi quid ſe ipſum mo- Quarta

ueat, quonam modo ſe motu ciet. Omne itaq; quod mouetur in ſemper diuiſibi- ps nõ oẽ

lia diuiſibile eſſe neceſſe eſt, demonſtratum eſt enim prius in hiſce quę de natura mouens

vniuerſaliter dicebamus, omne quod perſe mouetur continuũ eſſe, fieri igit̃ moueri 25

nequit vt id quod motu ſeipſum ciet: ſe totum pœnitus moueat. Vnum enim ac indiuiduum, Cõcluſio

ſpecie feretur totũ feretq; latione eadem: & alterabitur & alterabit. Quare docebit atq; doce ꝓbaĩ primo

pbat ſecũdo bitur ſimul & ſanabit atq; ſanabitur eadem vtiq; ſanitate. ¶ Prętera definitum eſt antea id moueri quod mobile eſt: hoc autem eſt potentia cum mouetur non actu, ſed quod eſt potentia, proficiſcit nimirũ ad actũ. Motus autẽ actus eſt mobilis imperfectus. At id quod mouet actu iam eſt vt patet. Calefacit enim id quod eſt calidum actu: & omnino generat id quod formam iam habet, Quare ſimul idem eodemq; calidum erit atq; non calidum: & vnumquodq; cęterorum ſimiliter quę terminos habeant eiuſdem nominis rationiſq; neceſſe eſt. Eius ergo q; mo-

26 Cõcluſio tu cietur interno & ſuo aliud mouet aliud mouet. ¶ Eſſe autem impoſſibile ſeipſum quicq; hoc pacto mouere: vt ab vtroq; moueatur vtrunq; ex hiſce ſane patebit. Nam ſi vtrunq; mouebit vtrunq;: nihil erit profecto quod moueat primũ. Id enim q; prius mouet: cauſa magis eſt vt moueatur id quod motu cietur: quam id quod illi coheret. Duplex eſt enim id quod motu ciet

Diuiſio vt diximus. Quoddam enim mouet: ab alio ſuſcipiens motum: Quoddam ſeipſo mouet. Atq; id quod longius ab eo diſtat: quod motu cietur propinquũ eſt magis principio motus: q; id q;

27 Secda rõ in medio collocatur. ¶ Preterea q; mouet non neceſſario mouetur: niſi a ſe moueat: per accidens ergo mouet alterum cõtra. At accipiam poſſe ipſum nõ mouere, Aliud ergo mouebitur:

Tertia aliud mouebit immobile. ¶ Prętera non eſt neceſſariũ, id quod mouet cõtra moueri: ſed neceſſe eſt aut immobile quippiam moueat, aut q; a ſeipſo motu cietur ſi motũ eſſe ſemper ne-

Quarta ceſſe eſt. ¶ Prętera moueretur etiã eo motu profecto quo mouet. Quare calefit id quod calefacit. ¶ At vero neq; aut vna pars eius q; primo ſeipſum mouet, aut plures ſe ipſas mouebũt

28 Cõcluſio Totũ eñ ipm ſi a ſeipſo mouetur: aut ab aliqua ſui parte aut a toto totũ mouebitur. Si igitur quia pars aliqua mouetur a ſeipſa totum ipſum ſeipſum mouet: illa pars erit id plane q; primũ ſeipſum mouet. Separata nanq; ſeipſam illa mouebit. Totum autem nõ ſeipſum mouebit. Sin vero totum a toto mouet: per accidens ipſę partes ſeipſas ſane mouebunt. Quare ſi ſeipſas nõ neceſſario mouent. Sumantur non a ſeipſis moueri ipſius ergo totius nõ quędam pars mouebit immobilis, quędam mouebit. Hoc enim pacto dumtaxat aliquid ſeipſum mouere poteſt.

Secũda pbatio ¶ Prętera ſi totum ſeipſum mouet aliud ipſius ſe mouebit, aliud ſane mouebitur, Ipſum igit a.b. a ſeipſo & ab ipſo mouebit. A. ¶ Cũ aũt eorũ quidẽ quę mouent: quoddam ab alio moueatur

a quoddam immobile ſit: eorum vero quę mouentur aliud moueat, aliud nõ moueat quicq;.

b Id quod ſeipſum mouet ex eo ſane quod mouet: & non mouetur, & ex eo q; mouet & non neceſſario mouet: ſed interdum mouet, interdum nõ mouet, Conſtare neceſſe eſt. ¶ Nam ſit. A.

29 Cõcluſio quidem mouens immobile. B. vero id quod ab. A. mouetur: & mouet etiã. C. Hoc autem mo-

30 declaratõ ueat quidẽ: ſed nõ moueat quicq;. Nam et ſi fit vt per plura quoq; perueniatur ad ipſum, C, per vnum tamen ſolum nunc accedatur. Totum igitur A. B. C. ſeipſum mouet, ſed ſi auferam

A C B C. ipſum quidem. A. B. ſeipſum motu ciebit, quippe cũ. A. moueat. B. moueatur vt patet. At C. non ſeipſum motu ciebit, neq; omnino mouebitur, at vero nec ipſum. B. C. ſine. A. ſeipſum mouebit. Nam ex eo. B. mouet, quia ab alio motu cietur; & non ex eo quia mouetur a ſe: parte ſua mouente. Ipſum igitur. A. B. ſolum ſeipſum mouet: Quę cum ita ſint, id omẽ quod ſeipſum mouet habeat neceſſe eſt & id quod mouet, & eſt immobile, & id quod motu cietur: non autẽ neceſſario mouet. Quę quidem aut ſeſe mutuo tangunt: aut alterum alterũ tangit. ¶ Quod ſi

31 Cõcludit prędicta id quod mouet continuũ ſit (. Nam id quod motu cietur, neceſſario continuũ eſt,) Patet totũ ſeipſum motum ciere, non ex eo quia aliquid ipſius eſt tale vt ipſum ſeipſum moueat: ſed quia totum ſeipſum mouet. Mouetur autem & etiam mouet, ex eo ſane quia ipſius eſt aliquid: & id quod mouet, & id quod mouetur. Non enim totum mouet, neq; totum mouet: ſed mouet quidem a, mouetur aũt tãtummodo; B. ipſum vero, C, non neceſſario mouetur a. B. Eſt enim hoc

32 Dubium impoſſibile. ¶ Exiſtit autem dubitatio hoc loco quędam: ſi quiſpiam aut ipſius. A. ſi continuum ſit id quod mouet quidem ſed non mouet: aut ipſius B. quod mouetur aliquã auferat partem: mouebit ne reliquũ ipſius A aut reliquum ipſius B. motu ciebitur. Nam ſi mouebit aut

Rõ q; nõ mouebitur non erit A. B profecto id quod a ſe ipſo primo mouetur. Ablata enim ab eo parte: reliquum A B ſeipſum adhuc mouebit: An nihil prohibet vtrunq; aut alterum: id inquam qd

Reſidet i hoc mouetur diuiſibile quidem eſſe potentia: indiuiſibile autem actu. Si vero diuiſum fuerit nõ vlterius potentiam eandẽ habere. Quare nihil obſtat: vt in ipſis diuiſibilibus aliquid inſit po-

33 Cõcluſio pricipalis tentia primo tale. ¶ Patet igitur: ex hiſce quę diximus eſſe id quod primo mouet immobile, Nam ſiue ſtatim ad ipſum primum immobile, ſiue ad id quod mouetur quidem: ipſum vero ſe ipſum mouet ſiſtitq; gradum cum libet: fiat ex eo quod mouetur ab aliquo vero mouetur acceſſio vtroq; mõ nimirũ accidit: id qd primo mouet. in oĩbus ijs eſſe quæ mouentur imobile.

CVM autem ſemper eſſe motum oporteat:& nullas eius intercapedines fieri:eſſe Quita ps
quippiam primo mouens perpetuum immobileqꝫ aut vnum aut plura neceſſe eſt primum
Vnumquodqꝫ igitur eorum quę immobilia ſunt atqꝫ mouent perpetuū eſſe:non mouens
ad pręſentem ſermonē pertinet. Eſſe autem aliquid neceſſario, quod ſemper om eſſe vnum
nis quidem ſit mutationis tam abſolute ꝙ per accidens expers:aliud autem mo= perpetuū
ueat:perſpicuum:ſi hoc pacto conſiderabimus:fiet atqꝫ ſit ita ſi cui placeat in aliquibus fieri 34 Cōcluſio
poſſe vt aliquando ſint, aliquando non ſint ſine generatione corruptioneue, fortaſſe nanqꝫ ne Excuſatio
ceſſarium eſt, ſi quid partibus vacans aliquando eſt aliquando non eſt:omne tale ſine mutatio probatio
ne eſſe atqꝫ non eſſe. Et hoc inſuper concedat̄ fieri poſſe, vt principiorum immobiliū motiuo concluſ.
rum quędam aliquando ſint aliquando non ſint. Sed impoſſibile eſt hanc omnia conditionem
ſubire. Nam aliquando hiſce cauſam eſſe patet:quę ipſa ſeipſa mouent: vt aliquando ſint ali= Declarat
quando non ſint. Etenim id quidem quod ſeipſum mouet:magnitudinem habeat omnem ne= rōnem
ceſſe eſt, ſi nihil partibus vacans mouetur. Id autem ꝙ mouet. nulla neceſſitate eſt tale: vt igit̄
alia generentur:alia corrumpant̄:idqꝫ continue ſit, nihil eorum eſt cauſa quę immobilia qui= In genera
dem ſunt, tamen non ſemper ſunt, neqꝫ rurſus eorū quę ſemper quidem hęc mouent, Alia vero tione nul
alia mouent:perpetui enim atqꝫ continui nec vnum ipſorum eſt cauſa, nec vniuerſa. Nam ſic lum gene
ſeſe quidem habere, perpetuum ac neceſſario eſt. Vniuerſa autem ſunt infinita, & non ſimul ratorum ē
omnia ſunt. Patet igitur & ſi infinities non nulla principia immobilia mouentia & multa eo cā perpe-
rum quę ſeipſa mouent, Partim corrumpunt̄, partim inſuper generant̄:atqꝫ hoc quidem hoc, tuę gene-
aliud autem hoc moueat. at nihilominus aliquid eſſe ꝙ hęc omnia continet. Idqꝫ pręter vnum rationis.
quodqꝫ iſtorum aliud quid eſſe:quod quidem eſt cauſa vt alia ſint, alia non ſint: & mutationis Iufert ad
cōtinue. Atqꝫ hoc quidem hiſce:hęc autem cęteris motus cauſam eſſe. ¶ Si igitur motus per principale
petuus:perpetuum erit & mouens primū, ſi vnum ſit. Quod ſi ſint plura, plura quoqꝫ perpetua 35 Corolla.
erunt. ¶ Vnum aūt potius ꝙ̄ plura putandum eſt eſſe, & finita quam infinita. Semper enim 36
finita potius ꝙ̄ infinita ſumenda ſunt:ſi modo eadem fiant. In his enim quę ſunt natura: fini= Cōcluſio
tum ſit potius:& id quod melius eſt oportet:ſi modo eſſe poſſit. Sufficiens autem eſt & vnum
quod cum primū immobiliū ſit perpetuumue:cęteris erit principiū motus. ¶ Ex hoc etiā pa= Secūda ꝓ
tet aliquid eſſe neceſſario vnū perpetuumue: quod primū mouet, demonſtratū eſt enim ſemꝑ batio
neceſſario motū eſſe: qđ ſi neceſſe eſt ſꝑ eſſe, neceſſe eſt & cōtinuū eſſe: ſꝑ eē eſſe continuū
eſt deinceps autem eſſe non continuū eſt, at ſi continuus eſt, vnus nimirū eſt, vnus aūt motus a
mouente proficiſcit̄ vno:& vnius mobilis eſt. Nam ſi aliud atqꝫ aliud mouebit:totus ipſe mo
tus non continuus ſed deinceps erit. Ex his ergo quiſpiam eſſe primū quid immobile credet.
Et rurſus ſi ad eorū principia quę mouent reſpexerit. ¶ Eſſe igitur quędam eorum quę ſunt, 37
quę aliquādo mouentur aliquando quieſcunt:luce clarius extat. Atqꝫ per hoc ipſum iam patu Reſpōſio
it nec vniuerſa moueri, nec vniuerſa quieſcere. nec alia ſemper quieſcere, alia ſemꝑ moueri. ad primā
Ea nanqꝫ quę potentiam habent vt interdum moueantur:interdum quieſcant, veras haſce ſen q. abinitō
tentias eſſe demonſtrant. ¶ Cum autē talia cunctis ſint manifeſta, oſtendere volumus, & vtrā motam
qꝫ duorum naturam. Eſſe inquam & quę ſemper ſunt immobilia:& quę ſemper mouentur. At Intentio
qꝫ ad id ipſum proficiſcentes, poſito hoc, omne quod mouetur ab aliquo moueri:idqꝫ aut im Repetit
mobile eſſe:aut moueri:vel a ſeipſo, vel ab alio ſemper, ad hoc ſumendum tandē proceſſimꝰ. cōcluſio-
Eorum inquam quę mouentur principiū eſſe ſubeuntium quidem motum id quod ipſum ſe nem
ipſum mouet, omnium autem, id quod immobile eſt. Cernimus aūt atqꝫ admodū clare res eſſe
tales:quę quidem ſeipſas mouent:quale eſt animantium: ac animalium genus. ¶ Hęc igitur
& opinionē nobis prebebāt:ne fortaſſe contingat motum omnino nō eſſe, deinde oriri:quia 38 quęſtio
in ipſis id accidere cernimus. Nam prius immobilia ſunt vt videtur:deinde mouentur. ¶ Hoc
autem nos ſumamus oportet:vno inquā hęc ſe ipſa motu ciere. atqꝫ illo non proprie: quippe Suppō ſe-
cum non in ipſis eius ſit cauſa. Sed inſunt animalibus naturales alij motus:quibus ipſa non per cunda
ſe ipſa mouentur vt accretio, decretio, reſpiratio. Quibus vt patet animalium vnum quodqꝫ Prima
mouetur:cū quieſcit, Et non mouetur eo motu quo ipſum ſe ipm ciet. Atqꝫ horū cauſa eſt con Rō ſecūdę
tinens ipſum, & eorum multa quę corpus ingrediuntur:vt non nullorū ipſum alimentum. Cū 39
enim digeritur dormiunt:cūm diſgregatur, expergiſcunt̄, & ſe ipſa mouent: ac ipſum primū Reſpon-
principium eſt externum. ¶ Iccirco non ſemper cōtinue a ſe ipſis mouentur. Aliud eſt enim ſio ad pri
id quod mouet, ipſum ſubiens motū atqꝫ mutationem ad vnumquodqꝫ eorum quę ſeipſa motu cipale
cient. In vniuerſis autem his id quod primo mouet, & quod eſt cauſa vt ipſa ſe ipſa moueant a cauſa pria

40 ſeipſo mouetur:per accidens tamen.Corpus enim mutat locũ vt patet,quare & id quod in cor
Cōcluſio pore eſt & motione vectis ſeipſum mouet. ¶Ex quibus credi poteſt impoſſibile eſſe:ſi quid
immobile quidem eſt:mouet aũt:& ipſum ſubiens per accidens motum:id cōtinuo motu mo-
uere.Quare ſi neceſſe eſt cōtinue motum eſſe:ſit aliquid oportet primũ mouens immobile:ne
ꝗ per accidens ſubiens motum:ſi oportet in hiſce quę ſunt inceſſabilem quędam eſſe motum
& immortalem vt diximus:atꝗ ipſum quod eſt in ſeipſo ac in eodem perſiſtere. Manente nan
ꝗ principio:& vniuerſum ipſum maneat neceſſe eſt,quippe cum ad principium ipſum conti-
Cauillum excutit p limitationem nuum ſit. ¶Non eſt autem idem per accidens a ſe ipſo moueri:atꝗ ab alio.Hoc enim nō nul-
lis etiam quę ſunt in cœlo principijs ineſt:quę lationibus pluribus feruntur,alterum autē cor-
ruptibilibus ſolum competit. ¶At vero ſi ſit quippiam ſemper tale mouens quidem aliquid
41 immobile autem ſemper manens atꝗ perpetuũ:& id ſane quod ab ipſo primum mouet perpe-
Cōcluſio tuum eſſe neceſſe eſt. ¶Hoc autem vel ex eo patere poteſt, quia ſecus non eſſet cęteris in re-
Rōne probat bus generatio corruptioue atꝗ mutatio,niſi quippiam moueret ſubiens motũ. Id enim quod
immobile eſt:eodem ac vno motu profecto modoꝗ ſemper eodem mouebit: cum nullo pacto
mutetur ipſum ad id quod motu cietur.At id quod mouetur ab eo quod motu quidem cietur:
mouetur iam ab eo quod eſt immobile:qm̄ aliter ad res atꝗ aliter ſeſe habet:non eiuſdem erit
cauſa motus.Sed qm̄ cōtrarijs in locis eſt atꝗ formis:contrario modo quā ꝗ cęterarũ rerũ mo
42 tu diſponet.Atꝗ interdum quieſcentem interdum ſubeuntem:motũ prębebit. ¶Perſpicuũ
Epilogus cũ reditu ad principium ca. igitur iam euaſit ex hiſce quę diximus & id quod initio dubitabamus.Cur nam non vniuerſa
aut quieſcunt aut mouentur:aut alia ſemper mouentur:alia ſemper quieſcunt,ſed quædam in
terdum mouent,interdum quieſcunt. Huius enim cauſa vltro ſeſe offerre videtur. Quędam
enim ab immobili ſempiterno mouent: quo circa ſemper mouent. Quędam ab eo quod mo-
uetur atꝗ mutatur:quare & ipſa mutent neceſſe eſt.Id autem quod eſt immobile cum ſimpli-
citer eodemꝗ modo ac in eodē ſemper permaneat: vno motu ſimpliciꝗ mouebit.

Explanatio textus.

¶Primũ mouens & primum mobile inquirit, & ea
eſſe ſempiterna proponit quod vt faciat plura agit
& primo res ad motum & quietem comparat.
I.Conſideranda eſt queſtio, cur rerum aliquę inter-
Heraclit⁹ dum mouentur et rurſus quieſcunt.1.Aut oīa ſem
Zeno per mouentur vt Heraclitus voluit,aut ſemper quie
Soluit inferius numero 37. ſcunt, vt Zeno,aut aliqua moueri & quieſcere di-
cim⁹ vt Empedocles fecit, Et hoc iterũ trifariam.
Primo quod quieta ſemper quieſcant, & mota ſem-
Empedo. per moueantur. Secũdo ꝙ omnia apta ſint moueri
& quieſcere. Tertio ꝙ aliqua ſint ſemper immobi-
lia,aliqua ſemper mota,aliqua interdum moueant,
interdũ quieſcant,hęc conſiderare eſt noſtri operis.
II.Inconueniens eſt omnia ſemper quieſcere, patet
eſt contra ſenſum.Secũdo eſt contra omnes artes &
ſcientias,quę motu vtuntur, Tertio eſt cōtra princi
pia phyſicę,quę ſupponit naturam eſſe principium
motus
III. Omnia moueri ſimiliter falſum eſt,patet quia
natura eſt ęque principium quietis ſicut motus,Nā
cum dicunt omnia moueri & ſemper, aiunt tamen
hoc latere ſenſum quamuis non aperiant quo motu
omnia moueantur. ¶Probatur cōcluſio primo in
augmentatione,ſecũdo in alteratiōe,tertio in mo-
tu locali:textus tranſlatione liquet
IIII. Non fieri poteſt vt non ſit aliquid interdum
motũ,interdum quieſcens,quia motũ prius quieuit
aut poſt motum quieſcet.
V.Repetit priora membra,Aut omnia mouentur:
aut omnia quieſcunt,aut aliqua quieſcunt, & ali-
Empedo. qua mouent, & hoc dupliciter,aut Empedoclis mo-
do,quod omnia nũc mouentur, nunc oīa quieſcant.
Epicurus Aut modo Epicuri ꝙ ipſorum vna pars ſemper ſit
in motu,alia ſemper quieſcat

VI.Ex quo ſequitur contra Parmenidem & Me- Parmeni.
liſſum qui poſuerunt vnũ infinitũ &c̄ quia admit- Meliſſus
tunt eſſe apparentiam ſeu opinionem motus ſal-
tem in ſenſu,ergo hic erit ſaltem motus in opinio-
ne, & eſt ratio ad hominem.
VII.Excuſat ſe de ratione contra eos, quod quęrere
rationem per ſe notorũ eſt hominis male diſcernen-
tis melius & deterius,moralia.Credibile & nō cre-
dibile quo ad dialecticas rōnes, Principium & non
principium quo ad demonſtrationes
VIII.Epilogat priorem concluſionem,quam ſuffi-
cienter dicit probari ſenſu, & quid dicere intendat
proponit
IX.Eorum quę mouentur, alia ſecundũ ſe mouent, Secunda
alia ſecundũ partem,alia per accidēs Similiter & ea pars
quę mouent.¶Eorum quę per ſe mouentur,alia a ſe
ipſis,alia ab alio mouentur. ¶Et alia mouent na-
turaliter,alia violente & pręter naturam, littera eſt
clara.
X.Omne quod mouetur ab alio mouet. In violen-
to motu, ſatis conſtat, ſimiliter in motu animaliũ
quoniam ſicut in nauigio, Ita diuidunt in partem
mouentē & motam, At de inanimis natura motis
grauibus & leuibus maior eſt dubitatio, Ad oppo-
ſita enim loca vi ad propria, natura mouentur
XI.Grauia & leuia inanimata non videntur mo-
ueri a ſeipſis,primo quia illud eſt propriũ animaliũ
ſecũdo quia motũ a ſeipſo poteſt conſiſtere ſeu ceſſa
re a motu.tertio quia ſi ignis moueret a ſeipſo,tunc
poſſet moueri ſurſum & deorſum, quia abſurdum
eſſet rem vno motu tantũ a ſeipſa moueri. quarto
nullũ continuũ ſuis partibus copulatum mouet ſe-
ipſum, qm̄ eo quod diſſeparatum eſt. tunc ſecundũ
aliud poteſt mouere,ſecundũ aliud moueri, ſed non
ſic de vero vno continuo.

XII. Sicut animalia & violenter mota mouentur ab alio, ita etiam grauia & leuia, hoc patet ex diuiſione cauſarum; mouet enim aliquid preter naturam aliud ſecundum naturam; idem de mobili dicatur; vt quod ſua natura eſt quale aut quantum per ſe & non per accidens.

XIII. tunc probatur concluſio, ignis & terra mouentur ab aliquo ſiue vi moueantur ſiue natura ad actus quos ſub poteſtate habent ab extero agente.

XIIII. Quia potentia equiuoce dicitur, ideo latet a qua nam potentia moueantur grauia & leuia. ¶ Dicitur enim aliquid in potentia dupliciter, primo ſicut habens ſcientiam dicitur poſſe ſcire; ſecundo ſicut qui nondum habet ſcientiam, & poteſt ſcire ſicut addiſcens. i.

XV. Sic duplex eſt potentia etiam in rebus inanimatis, nam graue eſt in potentia ſecundo modo vt leue fiat, ſed actu leue eſt in potentia primo modo, operatur enim continuo remoto impedimento ab eo qui remouit impedimentum, ſicut pila repercuſſa a pariete per accidens; mouetur per ſe a proijciente. Et hec eſt ſolutio queſtionis, quia grauia mouentur per ſe a generante, de per accidens autem a remouente prohibens, & tunc epilogat concluſionem & rationem.

Tertia ps XVI. Mouentium quoddam eſt mouens tantum & non motum, & illud eſt mouens per ſe; aliud eſt mouens & ſimul motum, vt baculus mouens lapidem, motus a manu, & horum alterum eſt propinquius primo, alterum remotius, vnum per plura aliud per pauciora media.

XVII. Ambo mouent, ſed primum magis, probatur quia primum mouet ſecundum, & non contrauertere licet, ſecundo quia primum mouet ſine poſteriori & non econtra.

XVIII. In mouentibus neceſſe eſt ad aliquod primum decumbere in quo fiat ſtatus. Probatur quia omne quod mouetur ab alio mouetur, & ita neceſſe eſt deuenire ad aliquod primum mouens, alioquin eſſet proceſſus in infinitum, & ſic non dabile eſſet primum vel ſecundum.

XIX. Idem aliter probat ſupponendo, primo ꝙ omne mouens aliquid & aliquo mouet, ſecundo omne mouens ſeipſo mouet aut inſtrumento, tertio inſtrumentum non mouet ſine principali.

XX. tunc format rationem, quia mouens mouebit ſe ipſo, & ſic habetur primum, vel per inſtrumentum, & tunc cum non abeatur in infinitum, deueniendum eſt ad primum, probat exemplo dein rationem repetit.

XXI. Non omne mouens in mouendo mouetur, probatur quia vel moueretur per ſe vel per accidens Si per accidens, poſſet ergo non moueri, & ſic contingeret nihil moueri, cuius oppoſitum demonſtrauimus ꝙ neceſſe ſit motum eſſe, ſecũdo probat quia cum tria ſint in motu, principale motũ neceſſario mouetur, & non neceſſario mouet, inſtrumentum neceſſario mouet & mouetur, igitur principale mouens mouebit & non mouebitur, probat illã conſequentiam, quia moueri eſt vltimum, inſtrumentum eſt medium, mouere primum, igitur ſicut vltimum poteſt eſſe ſine primo, ita primũ ſine vltimo ¶ Con-
Anaxag. firmatur per Anaxag. qui mentem primam autumat impaſſibilem vt moueat, & immiſtam vt imperet.

XXII. quod non omne mouens per ſe moueatur, probat quia vel moueretur eadẽ ſpecie motus cum re mota, aut alia. Si eadẽ ergo omne ſanans ſanaretur. &c̃. ſi alia, cõtra motores ſunt finiti, & res mote & ſimiliter ſpecies motus ſunt finite, ergo tandẽ deueniemus ad mouens immotũ. ¶ Non euades per reciprocationẽ ſeu circulũ, quia cum motus ſit a ſuperiore, eundo per circulũ, tandẽ motus fit ab inferiori; & ſic docens tandem diſceret.

XXIII. Preterea ſi omne quod mouet mouetur; omne motiuũ erit mobile; & ſic omne ꝙ mouetur; mouetur ab eo ꝙ mouetur, & erit ac ſi qs dicat om̃e ſanans eſſe ſanatiuũ & ſanabile; exemplificat de motiuo; littera liquet interpretatione.

XXIIII. Sequit̃ ergo om̃e ꝙ primo mouet̃ vel moueri a quieſcente, aut ipſum mouere ſeipſum, & proponit qd velit ingrere, & ſupponit quod cauſa per ſe ſit prior cauſa per accidens, & tunc ingrit qua ſpecie motus res ſeipſam moueat. Epilogat

XXV. Omne mouens ſeipſum diuidit̃ in partẽ per ſe mouentẽ & partẽ per ſe motã, probat̃ qa om̃e qd mouetur eſt cõtinuũ, ſed nullũ totũ mouet̃ per ſe a ſe ipſo toto; qm̃ alias idẽ indiuiduũ moueret & moueretur, alteraret & alteraretur. &c̃. ſecundo probatur quia ſi aliquid moueretur a ſeipſo toto, tunc idem erit in actu & potentia, qa vt mouet eſt in actu, & vt mouetur eſt in potẽtia, & ſic idem eſſet calidũ & non calidũ; & ſic de ceteris que eadem ſpecie motus ſe mouent. quarta ps

XXVI. Impoſſibile eſt aliquid ſeipſum mouere ſecundũ totũ, ſic qd vna pars moueat reciproce alterã probatur quia ſi vna ſic mouebit aliã reciproce ſeu verſa vice, tunc neutra erit primũ mouens probatur quia illud eſt primũ mouens quod plus mouet quã inſtrumentũ, ſed neutra partiũ ibi moueret principalius, igit̃ neutra pars erit primũ mouẽs. ¶ Repetit duplex eſſe mouens. ſ. principale & inſtrumentale.

XXVII. ꝓbat ſcd'o mouens non neceſſario mouet̃ niſi moueat̃ a ſe, ergo ꝙ viceuerſa mouet̃ pars mouens hoc eſt per accidens. i. cõtingenter, pono ergo ineſſe, igitur erit aliquod mouens immobile; tertio probatur quia non eſt neceſſe mouens viceuerſa moueri, ergo neceſſe eſt aliquod immobile mouere, aut aliquid moueri a ſeipſo. Quarto probat̃ ſi mouens motu quo mouet mouet̃, ergo calidum calefit.

XXVIII. Impoſſibile eſt in mouẽte ſe ipſum, quãlibet partẽ mouere ſe ipſam, probat̃ qa tunc primũ mouens moueret ſeipſum per ſe primo, vel ſolũ aliqua pars eius moueret ſe ipſam, ſi ſcd'm, tunc illa ps bene erit primũ mouens ſeipſum, ſed non totum, ſi primũ: ſ. quod totũ mouetur a toto, tunc partes mouebũt ſeipſas per accidẽs. Quare ſi non neceſſario ſeipſas mouẽt, ponat̃ ineſſe, igit̃ ipſius totius non erit vna pars mouẽs immobilis, alia mota non mouẽs, ꝙ eſt contra diffinitionem de eo quod primo ſeipſum mouet. Secundo probat quia ſit totum mouẽs ſeipſum a b tunc duo erunt hic mouentia. ſ. a b totum, & a pars

a ———————— b
mouens motum

tota linea a ſeipſa mouetur & ab a primo.

XXIX. Cum mouens aliquod moueatur, aliud nõ, ſimilit̃ motũ aliqd mouet aliud nõ, ſeqt̃ qd ꝑ ſe mouens ſeipſum diuidit̃ in partẽ mouentẽ & motam.

XXX. Se ipſum mouens primo ad minus conſtat duabus partibus probat in litteris, tu accomoda res & littera erit patentiſſima.

Mouens tm̄	motū & moues	motū tm̄
A	B	C
Anima	ſpiritus	muſculus

XXXI. Concludit ex hoc quia motum eſt continuum, & ſi etiam mouens ſit continuum, tunc totum ſeipſum mouet & mouetur, quia aliquid ipſius mouet, aliquid mouetur.

XXXII. Dubitatur ſuppoſito ꝙ mouens ſit continuum, vtrum dempta parte a mouente & a moto reliquum mouentis moueat reliquam partem moti, argumentatur vtrinque, tandem vult ſufficere duas partes per ſe primo mouentis, poſſe etiam partem diuiſam eſſe tam minutam, quod non haberet vim motiuam.

Themiſt. XXXIII. Concludit (ita vult Themiſt.) eſſe primum mouens immobile probatur quia motum ab alio peruenit ad mouens immobile ſimiliter motum a ſe ipſo peruenit ad immobile, quare om̄e motum peruenit ad mouens immobile.

Quita pš XXXIIII. Cum ſemper ſit motus, neceſſe eſt eſſe vnum primum mouens immobile aut plura, an autem vnumquodq; tale immobile ſit perpetuum nihil hic tractabitur, ſed ſolum de mouente immobili per ſe & per accidens, probatur concluſio quia mouentia immobilia aliqua aliquando ſunt, aliquando non ſunt, cuius oportet eſſe cauſam, quæ non poteſt non æterna eſſe, aliarum princeps & cauſa, indiuiſibilia enim incipiunt ſine generatione & corruptione vt punctus incipit non per ſe, ſed per ſubiectum, probat dein in generatione & corruptione, quia perpetue fiunt, habent cauſam perpetuam, quia omnia eſſe non poſſunt, ideo eſt aliquid quæ hæc infinita contineat.

XXXV. quare ſi ſempiternus eſt motus, ſempiternum eſt mouens primum.

XXXVI. Illud primum immobile potius eſt vnū quam plura, probatur quia in natura melius eſt ponendum, immo oportet eſſe, ſi poſſit eſſe, ſed vnum eſt ſufficiens & melius, ergo. Secundo probatur quia motus eſt ſempiternus, & eſt vnus quia continuus; ſed vnus motus ab vno proficiſcitur, quare primum mouens immobile erit vnum.

XXXVII. Iam liquet aliqua interdum quieſcere & interdum moueri, nec omnia mota ſemper moueri. Et cum illa omnibus pateant proponit ſe oſtenſurum aliqua eſſe ſemper immobilia, aliqua vero ſemper mota, repetit concluſio, teſtus tranſlatione patet.

XXXVIII. Repetit queſtionem primi capitis an primus motus poſſet incepiſſe, ſicut animal incipit moueri ſoluēdo ſupponit primo animalia non moueri a motore interno auctione aut alteratione. Secundo ſupponit animalia non moueri a ſe ipſis principaliter latione. Cauſam primi ponit quia cibo cocto dormiunt, reſoluto autem in partes expergiſcuntur.

XXXIX. Nunc reſpondet ad materiam dubij cur animalia non perpetuo ſe mouent, & dicit hoc eſt, quia continens quod ipſa ad motum mutat, ipſum etiam eſt res quæ mouetur. Secunda cauſa eſt, quia motor intrinſecus .ſ. anima, eſt etiam res quę mouetur per accidens ad motum corporis, quare nullum illorum poteſt perpetuo mouere.

XL. Primus motor eſt immobilis per ſe & per accidens, probatur quia omne tale mobile poteſt deficere, primus motor non poteſt deficere; ſi primus motus ſit ęternus, ergo. ¶ Limitat tamen maiorem de moto per accidens a ſeipſo, non ab alio, propter motores inferiorum orbium, qui rapiuntur motu diurno.

XLI. Sicut primus motor eſt ſempiternus, ita & primum mobile, probatur quia cū motor primus vniformiter ſe habeat, tunc non eſſent mutationes .ſ. generatio & corruptio, niſi quia primum mobile ſe aliter & aliter habet.

XLII. Sequitur ex dictis aliqua ſemper moueri vt cœlos, aliqua interdum quieſcere & moueri vt animalia, aliqua vero immobilia vt primus motor.

Annotatio in textum.

2. Dimittere ſenſum & quęrere rationem eſt imbecillitas intellectus, hic Alberti dictum fundatur, rationes ex ſenſu & experientia ſumptas in phyſica eſſe potiſſimas, & in hoc improbatur Zeno. Durandus ait. Rationem dimittens propter autoritatem humanā eſt beſtialis inſipientia. Albertus Zeno Durand⁹

3. Et de diuiſione ſaxorum, cum a plantis quę inde pullulant, diſcinduntur. Adnotauit Stapulen. caprificū notari, de qua Mart. ait. Marmora Meſſallę ſcindit caprificus, eſt genus ſylueſtris ficus, nunquā matureſcens, ruptis ſaxis erumpens. Stapulen̄ Mart.

3. Cauatio facta a guttis, non fit partiliter per ſingulas guttas; ſed tota cauatio fit ſimul ab vltima in virtute cęterarū, vt probat hic latius Auer. Auerroys

5. Colligit Alb. quinq; modos philoſophorū de hac re Primus Zeno dixit omnia quieſcere. Secundus Heraclitus dixit omnia moueri. Tertius Emped. cum Anax. dixit aliquando omnia moueri, & aliquādo omnia quieſcere. Quartus Pythagoras dixit rerum alias omnes ſemper moueri, alias omnes ſemper quieſcere, cōſenſit Epicurus. Quintus Ariſt. aliqua dixit ſemper moueri, alia ſemper quieſcere, alia interdum moueri interdum quieſcere. Albertus Zeno Heraclit⁹ Emped. Anaxag. Pythag. Epicurus Ariſt.

12. Vectis motiuus ponderis, grece ὀμόχλα nō mouet lapidē, niſi moueatur & trahatur.

15. quęritur igitur propter quid leuia. &c. hæc Ariſt. contra Plato. effundit, qui arbitratus eſt corpora ſimplicia ſeipſa mouere, ꝙ poſt eum Seneca aſſtruit, & Galenus eorum partem tutatur vt Alb. renarrat. Ariſtot. Plato Seneca Galenus

21. Probat non omne mouens moueri, cuius oppoſitum Plato voluit, nullū .ſ. immobile poſſe mouere & ita primos motores ſe mouentes conſtituit, & in hoc Ariſt. preponit Anaxag. ſententiam Platoni. Albertus Plato Ariſt.

25. Omne mouens ſeipſum diuiditur. &c. hoc denuo expugnat Platonem, qui dixit primum motorē eſſe ſimplicem, & tamen ſeipſum mouentē, cōtra Ariſt. oſtendit omne motum eſſe compoſitum. ¶ Vnde in duobus diſſentit Plato. Primo ꝙ motores primi per hoc mouent, quod a ſe mouentur, quod etiam de anima voluit, & ideo dixit eam immortalem vt colligit in phędro, quia nullum corpus aut virtus in corpore mouet ſe per ſe, anima mouet ſe per ſe, igitur anima non eſt corpus, nec virtus in corpore, minorem probauit in intellectione. Secundum in quo differūt eſt ꝗa Plato dicit aīas deſcendiſſe de cœlo a cōparib⁹ ſtellis, vn̄ dixit ſemē aīarū eſſe ī cœleſtib⁹; Anaxag. Plato. Plato Ariſt. Plato Plato

Ariſt. Albertus Ariſtot. vero potius vult in corpore eſſe natās ait Alber. at de hoc in libris de anima.

32. hic liquet animal non eſſe id quod primo mouet ſe, quia non eſt actu conſtans ex duobus tantum ſed ex pluribus.ſ.anima, ſpiritu, muſculo, & corpore, ſed cœlum eſt primum ſeipſum mouens.

Plato 34. quod ſe excuſat eſt propter Platonem vt diximus, qui omnia ſe ipſum mouentia perpetua eſſe autumauit.

Explicatio ſcholaſtica.

An animal moueatur ex ſe, & non graue vel leue inanimatum.

Articulus.I.

Nota.I. quod aliqua ſunt mouentia & mota per ſe alia per accidens de quibus in ſuperioribus. ¶ Similiter motum per ſe quoddam mouetur a ſeipſo vt animal, quoddam ab alio, ſicut lapis proiectus. Georgius tamen Bruxellen̄. dicit aliquid trifariam dici moueri ex ſe. Primo quia ſecundum ſe totum ſe mouet & mouetur, ſic angelus, anima, grauitas mouerentur ex ſe, ſic animalia non mouerentur ex ſe, cū prius moueatur ſpiritus circa cor quā alij circa membra exteriora. Secundo aliquid mouetur ex ſe, quia non indiget motore extrinſeco, ſic cœlum aggregatum ex motore & moto moueretur ex ſe, omnia alia egent dei motoris. Tertio dicitur aliquid moueri ex ſe, quia habet partem per ſe mouentem & partem per ſe motam, ſicut animalia. Quarto dicitur aliquid moueri ex ſe vel a ſe, quia poteſt incipere motum poſtquam quieuit, nullo motore extrinſeco particulari concurrente. Dico particulari, quia vniuerſalis ſemper concurrit. ¶ Et ſic requiritur quod mouens poſſit libere quieſcere citra terminum ad quem, & ꝙ poſſit moueri motibus contrarijs, ſicut auis mouet ſe ſurſum & deorſum. ¶ Nota ꝙ ſecundū hęc, admittitur quędam libertas in brutis, non tamen libertas rationis, & ita extenſe diffiniuit liberum agens G. Ocham q. xvi. quot. 1. at hoc extrarium.
(margin: Et Saxo Bruxell. — Ocham)

Nota.II. quod in motu animalis eſt aliud qđ mouet vel mouetur; & aliud quo mouet vel mouetur. Nam id quod mouet & mouetur eſt animal totum vt ait Themiſt. Quo vero mouet eſt anima, quę eſt animalis perfectio. Quo vero mouetur remotiſſimum eſt materia receptionis cauſa, proprius eſt corpus mixtum ſecundum Auerr. tamen Sueſſa ponit etiam animam ſpectuocam vt in corpore, eſſe quo animal moueatur. Verum Ariſtot. videtur diſſentire, quia anima moueatur ſolum per accidens, & corpus per ſe. ¶ De graui vero loquentes in potentia propinqua, primo grauitas & leuitas non ſunt formę ſubſtantiales elementorum contra Auerr. vij. metaphyſ. Com. xxxi. ſicut renarrat Ariminen̄. ſed ſunt qualitates inhęrentes elementis & elementatis. Vnde de graui multiplex fuit opinio. Prima quod moueretur a cœlo, ſic Empedocles dixit a cœlo terram eſſe motam ad medium mundi, 2 cœli, T. Com. 85.
(margin: Themiſt. — Auerroys Sueſſa Ariſtot. — Auerroys Arim. — Emped.)

Secunda fuit aliquorum antiquorum; grauia & leuia moueri a locis ſuis proprijs quaſi attrahentibus, Ariſtot. tamen vult locos proprios ſolum mouere ſub ratione finis. 4. cœli. T. Com 22. Tertia eſt opinio Ariſt. vt videtur quod grauia & leuia moueantur per ſe a generante, per accidens vero a remouente prohibens, de quo art. 4. Quarta eſt iam cōmunis ꝙ talia immediate ex ſe ipſis effectiue moueantur, de quibus Nyphus hic & Gregor. Ariminen̄. diſ. vi. q. 1. ſecundi.
(margin: Ariſt — Ariſt. — Nyphus Arim.)

Nota.III. ſecundum Auerroym pro tanto grauia dicuntur moueri a generante, quando ſolum ſunt in potentia eſſentiali. i. quando nondum ſunt grauia, ſicut eſt gutta aquę antequam fiat vapor, quia dans formam dat conſequentia formam, ſed motus conſequitur formam, ergo ſicut generans dat graui formam, ita etiam dabit ei motum conſequentem formam grauis. Ob id ait Gregor. non voluiſſe Ariſtot. graue immediate moueri a generante, quoniam ſtat ipſum generans non eſſe, ſed ſolum mediate quia dat formam per quam poteſt efficere motum, adducit verba Ariſtot. & Auerroys non curo. ¶ Sic de remouente prohibens dicitur quod moueat graue per accidens, quoniam tale remouens non mouet graue, ſed illud prohibens & detinēs graue, vt fit in muſcipula, vel deponēte vectem de pondero ſo paxillo, vt recidat deorſum vt fit in poſitura pali. Vnde remoto impedimento graue mouet ſe deorſum inchoatiue & continuatiue. ¶ Sed hoc adde propter Saxonem hic q. v. quod remouens prohibens poteſt per ſe mouere graue & non ſolum per accidens, patet lapis poſitus ſuper trabe, & debilitata reſiſtentia ipſius trabis, tunc frangit trabem per ſuam inclinationem deorſum G. Ocham q. iiij. tertij M. & ſic graue ſicut per ſe remouet prohibens, ita per ſe mouet ſe deorſum.
(margin: Auerroys — G. Arim. Ariſtot. — Ariſt. Auerroys — Saxo — Ocham)

Articulus.II.

Concluſio. Animalia mouentur a ſe ipſis inchoatiue & continuatiue, probatur quia animal mouetur a ſua forma, & ita a principio intrinſeco, poteſt etiam ſiſtere motum ſuum, quando vult citra terminum ad quem, ſenſus hoc confirmat. ¶ Nec valet ſi dixeris appetibile mouere animal, quoniam ipſum non mouet vt extrinſecum, ſed vt aliquid contentum in forma ipſius, ſicut in ſimili dicit Ariſtot. xij. metaphyſ. T. C. 36. appetibile in anima mouet effectiue vt efficiens, ſed extra animam mouet vt finis, dat exemplum de balneo.
(margin: Ariſtot.)

Concluſio.II. Grauia inanimata non ſic mouentur ex ſe, quod poſſint ſiſtere motum ad nutum, tamen mouētur ex ſe, immediate effectiue, prima pars eſt de mente Saxo. Bruxellen̄. Vſing. & ſenſu patet, altera probatur quia moueri ex ſe, vel a ſe ipſo, eſt habere principium intrinſecum ſui motus, ſed hoc habent grauia, habent enim formam ſubſtantialem & cum hoc grauitatem, inclinantem deorſum, quia enim grauia habent potentiam paſſiuam ad motum deorſum & perfectionis eſt in ipſis habere potentiam actiuam per quam habeant illum motum.
(margin: Saxo Brux. Vſinger)

Natura autem dignificanda eſt quantum fieri poteſt, niſi manifeſte appareat de oppoſito, quare ponendum eſt grauia a ſeipſis moueri. Adde tamen qđ motus grauis deorſum eſt naturalis non ratione potentię actiuę, ſed paſſiuę, & pro hoc facit Aug. lib. 3. de li. arb. motus lapidis non cum ſurſum iacitur, ſed cum ad terram niſu ſuo vergit, eſt motus eius. Adde quod ſicut ſunt per ſe mouentia, ita & per ſe mota contra Auerro. 3. cœli Com. 28. vide Arim. Sequitur ꝙ remoto prohibente graue per ſe mouetur deorſum.

Auguſt. Auerroys Ariminen

Articulus. III.

Dubiũ. I. an motus animalis ſit naturalis vel violentus.

Suppono ex tertio quid motus naturalis, violentus, pręter naturam & animalis.

¶ Pręmitto. I. duplicem eſſe motum animalis, vnũ ſecundum elementum prędominans, vt cane cadente de turri, alius eſt motus animalis, eo quod anima tum eſt, vt eſt motus ꝓgreſſiuus volatilis & natatiuus. Et ponit Sco. diſ. 49. quarti q. xiiij. triplicem horum differentiam, primo quia primus fit a mixto elementi prędominantis ſecundus fit ab anima, ſecundo quia primus fit ſine cognitione, ſecundus fit cum apprehenſione pręuia obiecti, tertio quia aĩalia in primo motu non poſſunt ſe ſiſtere, ſicut in ſecundo, in primo item motu mouentur ad vnum ſitum. ſ. deorſum, in ſecundo vero ad plures ſitus, vt homo deſcendit aſcendit.

Scotus

¶ Præmitto. II. quod Ægidius credidit motum animalis eſſe naturalem vt naturale diſtinguitur contra violentum, quia motus animalis eſt naturalis toti animali, in eo quod animal eſt, & etiam corpori, quatenus corpus perficitur anima, eſt tamen violentus corpori quatenus graue eſt. Vnde non videtur aliquibus abſurdum, vnum motum. ſ. animalem eſſe naturalem toti & violentum parti. ſ. corpori. Auerr. li. de ſubſtantia orbis intendit motum animalis progreſſiuum eſſe mixtum ex naturali motu & violento, non enim poteſt dici pure naturalis, quia alioquin animal non fatigaretur illo motu. Eſt ergo naturalis per admiſtionẽ violenti.

Ægidius Auerroys

Reſpondeť motum animalem proprie nec eſſe naturalem nec violentum, ſed neutrum ſeu miſtum, poteſt tamen dici naturalis a prędominio, quoniam in omni animali plus eſt de anima quam de corpore ſeu quod anima prędominatur, ſicut pars perfectior.

Dubitať. II. An primus motor ſit immobilis?

¶ Pręmitto. I. quod Plato poſuit primos motores ſe mouentes vt in textu adnotauimus, pręterea ſcias non omnes conuenire, quomodo primus motor omnia moueat an in genere cauſę finalis tantũ, aut etiam in genere cauſę efficientis. ¶ Nam ſtatim exurgit dubiũ an Ariſt. voluerit deũ etiam producere neceſſaria & ſempiterna, de quo Arim. diſ. 1. ſcđi & nos ſuo loco tangemus. ¶ Eſt item aliud dubium, an primũ mouens ſit deus, aut ſit intelligentia, & concludit Arim. vbi ſupra quod primus motor ſit independens ipſe deus, ꝗuis Aureolus poſuerit eſſe ſecũdam intelligentiã, ita quod deus nihil moueat, ſed ſcđa intelligentia moueat primũ cœlũ de quo alibi.

Plato Ariſtot. Arim. Arim. Aureolus Beſſario li. iij. cap. x

Reſpondeť Primus motor in philoſophia fidei & Ariſt. eſt immobilis. Iacobi. 2. apud quẽ non eſt mutatio nec viciſſitudinis obumbratio. Ariſt. hic & xij metaph. quia omne mobile eſt ens in potentia, deus eſt puriſſimus actus, quare mobilis eſſe nequit. Hoc Ant. Codrus inqt Ariſt. accepiſſe ab Homero, q Ioue ita fortem ſe prędicare inducit, vt ſi catena aurea e cœlo pendente ligatus eſſet, ab oĩbus dijs deabuſq; e cœlo trahi non poſſet. Contra ipſe deos deaſq; oĩs, eadẽ catena ligatos facile in terras ac maria detraheret, quod ęmulatus eſt Bœothius, ſtabiliſq; manens das cuncta moueri.

Ariſtot. Iacobus Ariſt. Ant. Co. Ariſtot. Homerus Idẽ Lucianus dialogo. 21. Bœotius

Articulus. IIII.

Ratio. I. pinnę & alia animãtia affixa terrę nõ mouentur a ſe, ergo animantia non mouentur a ſe. Cõfirmať qa animal non mouet ſe ſine motu alicuius extrinſeci. ſ. cœli ſimiliť non mouet ſe ſine motu obiecti. Confirmať ſcđo quia omne quod mouetur ab alio mouetur, ergo etiã animalia mouenť ab alio. Oĩe quoq; cõtinuũ moueť ab alio, ergo & animal.

Secunda Graue non moueť a ſe, ergo cõcluſio ſcđa eſt falſa, antecedens patet per Ariſt. in tex. & quattuor rationes eius, quę oĩa pateť in textu num. 11. & 12.

Ariſt.

Tertia quia Ariſt. ideo laborauit pro illa concluſione, vt probat primũ motorẽ immobilẽ, ergo negata illa cõcluſione de graui, Ariſt. deinceps non habebit intentũ ſuũ. Confirmatur quia potentia actiua diffinitur per principiũ tranſmutandi aliud. 5. & 9. metaph. ergo nihil poteſt actiue ſeipſum mouere.

Ariſtot. Ariſt.

Quarta Aureoli. Si graue moueť a ſe, ſic & cœlum mouebiť a ſe eadẽ ratione, cum ſit multo nobilius. ¶ Porro primũ motorẽ poſſe moueri probať primo Sap. 7. dicitur ſapientia increata eſſe mobilior omnibus mobilibus, & Aug. ſuper Geñ. dicit ſpiritũ creatorem mouere ſeipſum. Confirmať primũ mouens eſt intellectiuũ. 2. metaphyſ. ergo eſt mobile, tenet illatio, quia intellectiuũ moueť ab intelligibili, ſicut ſenſitiuũ a ſenſibili. 3. de anima.

Aureoli Salomon Moſes

Reſpondeť Ad primã, nos loqui de animantibus non affixis, affixa tamen ſe mouent motu conſtrictionis & dilatationis. ¶ Ad confirmationẽ dico cœlum eſſe vniuerſale, non debere cõcurrere extrinſecũ particulare. De obiecto diximus art. 2. quia extrinſecũ mouet ſub ratione finis, non efficiẽtis. Ad aliã confirmationẽ dico ꝙ mouetur animal ab alio. vniuerſali mouente, & cũ hoc ab alio. ſ. a parte ſua intrinſeca, & negať cõſequẽtia, ergo non mouetur a ſe. De cõtinuo Ariſt. intelligit de omogeneo, non de animali, quod eſt etherogenium.

Ariſt.

Ad. II. reſpondet Sco. diſ. 2. q. x. ſecundi, primo ꝙ Ariſt. voluit grauia non moueri a ſeipſis, ſicut agens per cognitionẽ mouet ſe, quia non poſſunt ſe ſiſtere citra centrũ, neq; diuerſis motibus moueri ſicut animalia. Secundo dicit ipſe quod neceſſario moueNť ab alio quo ad actũ primũ. i. quo ad grauitatẽ & formam ſubſtantialẽ, licet ſe effectiue moueant ad actũ

Scotus Ariſt.

ſecundū.i.motū, & ſufficit ꝙ graue moueatur ab ex
Scotus trinſeco quo ad actū primū. ¶ Sed cōtra Sco. oppo
nō, quia ſic etiā animalia mouenť a motore extrin-
ſeco de potētia ad actū primū.i. formā ſubſtantialē,
& ſe effectiue mouent ad actū ſcdm, & ſic inter gra-
uia & animalia non eſſet diſcrimen contra mentem
Ariſt. Ariſt. Verū eſt Sco. ibi multa bona dicit. quē anno
Scotus ſuperiori, in eo paſſu ordinarie hic legi, & Lichetus
Lichetus ſubtiliter explanat, at ſciens pręętereo. ¶ Aliter reſpō
Arim. det Arim. vbi ſupra, aliquid moueri ex ſe & non ab
extrinſeco poteſt dupliciter intelligi. Primo per ex-
cluſionē motoris extrinſeci particularis per ſe & im
mediate ipſum mouentis, & ſic diximus grauia ex
ſe moueri. Scdo per excluſionē talis extrinſeci mo-
toris, & cuiuſlibet alterius, cuius motio neceſſaria ſit
Ariſtot. ad hoc vt moueri poſſit. Et ſic voluit Ariſto. eā non
moueri a ſe, declarať ſic, qm̄ ſi ſunt in proprijs locis,
tunc non mouenť ex ſe in eis vel ab eis, qm̄ qeſcunt,
Subtilior ergo ſi mouentur ex ſe, ſunt extra loca propria, ſed
defenſio non ſunt extra loca propria, niſi illuc ſint violēter
Ariſto. ꝙ mota, vel a generante illuc producta. & ſic ſemper
Scotica concurrit motor extrinſecus, ſed animalia poſſunt
moueri in proprijs locis ex ſe, & extra propria loca
vt homo ambulat in aere, natat in aqua ſalit p ignē
Ob hoc ſimpliciter attribuit animantibus ex ſe mo
ueri, & non grauibus, quibus ſi attribuit ex ſe moue
ri, ſicut facit. 2. phyſ. hoc eſt accipiendū primo modo
Ariſtot. & ſic patet quomodo quattuor rationeſ Ariſt. pro-
cedunt in viuentibus, & non in alijs grauibus.

Ad.III. facilis patet reſponſio iuxta prędicta, quoni
am motus grauiū, adhuc ſemper pręſupponit, ꝙ ſint
ab alio mota extra locum propriū. &c. quare adhuc Ariſt.
ſtāt propoſitū philoſophi. ¶ Scotus dicit ſufficere Scotus.
ad propoſitū Ariſt. quia motio ad actū ſcdm pręſup- Ariſt.
ponit motionē ad actum primū, ſed grauia illa non
poſſunt ſe mouere ad actū primū, ergo ab alio mo-
uentur, & tunc habet propoſitū quod tale graue nō
eſt primū mouens, ſed fuit motum ab alio. Vnde ad
intentionē Ariſt. non requiriť, ꝙ motū in omni mo Ariſt.
tu moueatur ab alio, ſufficit ꝙ in aliquo, tu dic cū
Greg. ¶ Ad confirmationē dicit Greg. ꝙ potentia G.Arim.
motiua non eſt potentia actiua iſto modo, quia ex- Gregor.
preſſe vult Ariſt. Non omē mouens eſt agens, tu dic Ariſtot.
qđ eſt principiū tranſmutandi aliud, vel idē in q̄ntū
aliud, ſicut aqua reducit ſeipſam ad frigiditatem.

Ad.IIII. forte alicui illatū uidereť non improbabi-
le. Negando tn̄ illatū, afferť ratio diuerſitatis iſta,
quia cœlum eſt in loco ſuo naturali, & non qeſcit,
igitur mouetur ab alio, at graue non mouet ſe in lo
co naturali, ſed ſolū dum eſt extra locū naturalē; vt
diximus. ¶ De primo motore adducta priora ſunt
vltra crepidā, dic tn̄ hoc eſſe dictū effectiue.i. effe-
ctus eius vbiq; diffunduntur, & ita ſicut deus diciť
pœnituiſſe.i. effectus feciſſe ad modū pœnitētis, ita
diciť mobilis, quia habet ſimiles effectus. Lyra. De
Auguſtino extenſe accepit mouere pro amare mo- Lyra
re Platonico, ait Vſing. non curo videre, quia ſunt Auguſt.
vltra crepidā, ſed examinanť diſ. 8. primi. ¶ Ad con Vſinger
firmationē dico intellectiuū moueri eſt verū de in-
tellectiuo creato, qđ accipit ſcientiā ex reb⁹, non ſic
eſt de intellectu & ſcientia dei, quę potius menſurat
obiectum quā menſuretur diſ. 35. primi Sco. & alij. Scotus

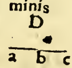
Quis ſit primus & perpetuus motus. Cap.III.

AT qui ſi principiū etiā aliud cōſiderationis fecerimus, de hiſce magis patebit. Eſt 1
54 enim conſiderandū ſi poſſit aliquis cōtinuus motus eſſe nec ne, & ſi poſſit quiſnā Intentio
hic ſit, & quiſnā motuū primus ſit. Et enim ſi motū quidē ſemper eſſe neceſſe eſt,
primus aūt hic atq; cōtinuus eſt, patet id quod primū mouet, hoc ſane motu moue
55 re, quē vnū & eundē & cōtinuū ac primū eſſe neceſſe eſt. ¶ Cum ita tres ſint mot⁹ 2
in magnitudine in affectu, atq; in loco, quē quidē lationē conſueuimus appellare, hunc pri- Cōcluſio
mum motuū eſſe neceſſe eſt, fieri namq; non poteſt vt accretio ſit, niſi alteratio antecedat ete-
nim id quod incrementa ſuſcipit, tum ſimili tum diſſimili creſcit. Contrariū namq; contrarij
nutrimentū diciť eſſe. Addiť aūt alimentū omē, cū fit ſimile ſimili. Sit igiť alteratio neceſſe
eſt ea mutatio, quā ad cōtraria ꝓficiſciť. ¶ At vero ſi alterať, ſit id oportet ꝙ alterat, & ex po- 3
tentia calido calidū actu facit. Patet aūt id qđ mouet non ſeſe habere ſimili modo ſed interdū Cōcluſio
eſſe ꝓpinqui⁹ ei qđ alterať, interdū remotius ab eodē, at hęc abſq; latiōe nequeūt eſſe. Si igiť
ſemp motū eſſe neceſſe eſt, & latio ſit ſemp motuū prima neceſſe eſt. Qđ ſi lationis alia prior
alia poſterior eſt, prior nimirū oēs antecedat neceſſe eſt. ¶ Prętereа denſitas raritaſq; princip 4
um oīm affectuū eſt. Etenim graue ac leue molle & durū, calidū deniq; frigidūq; denſitates Cōcluſio
quędā ac raritates eſſe videnť. Denſitas aūt raritaſq; cōgregatio eſt ac ſegregatio, q̄bus vt in
quit ſubſtantię generanť ac corrūpunť. At ea quę cōgregant ac ſegregant, loco mutenť ne-
56 ceſſe eſt. At vero magnitudo etiam eius loco mutetur quod accreſcit, atq; decreſcit. ¶ Inſu-
per & hinc ſi animaduertamus, lationem primum motum eſſe patebit. Primum enim ipſum, 5 diſtinctō
vt in alijs, ſic & in motu multipliciter dici poteſt. Dicitur autem prius & id quo ſublato ce-
tera tolluntur, ipſum autem alijs ſublatis eſt, & id quod tempore præcedit, & id deniq;
quod ſubſtantia præſtat. ¶ Quare ſi neceſſe eſt continue motum eſſe, erit autem conti- 6
nue, aut hiſce qui continuus eſt, aut hiſce qui eſt deinceps. Magis autem erit hiſce qui eſt con Cōcluſio
tinuus, pręſtatq; continuum eſſe, atq; id ꝙ pręſtat, in natura ſemper eſſe putamus, modo poſſit
eſſe. Poteſt autem continuus eſſe vt poſterius demonſtrabitur nunc autem ſupponatur, atq;
hic nullus alius eſſe poteſt niſi latio tantum latio profecto motus ſit primus neceſſe eſt. Nulla
namq; neceſſitas eſt, & id quod fertur accreſcat vel alteretur vel generetur vel corrumpatur.

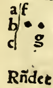
At harum mutationũ nulla eſſe poteſt, ſi continuus hiſce motus quo mouet primũ mouens au
Alia probatio ferat. Preterea primũ tẽpore eſſe neceſſe eſt, hic enim ſolis corporibus eternis accõmodat. At 57
in vno quoq̧ quidẽ eorũ quę generant latione motuũ vltimã eſſe neceſſe eſt. ¶ Poſt ortũ em̃
8 alteratione primũ accretione ue, deinde iam perfectũ latione mouetur. Verum aliud prius ne
Cõcluſio ceſſe eſt eſſe ſubiens lationẽ, quod & generationis hiſce que fiunt cauſa erit, non ipſum ſubi
dubitationẽ de ge ens generationẽ, vt id quod genuit rem generatã precedat. Nam generatio motuũ ob hoc pri
neratione ma eſſe videbitur, quia res ſit orta prius oportet. At hoc in vna quidẽ quauis re generanda ita
excludens ſeſe habere videtur. Aliquid tamen aliud ante moueat neceſſe eſt, quod quidẽ ex his eſt quæ
9 oriuntur & occidunt, non ſubiens generationẽ & hoc item aliud prius. Quoniã aũt impoſſi
Cõcluſio bile eſt generationẽ eſſe primã, eſſent enim oĩa quę mouent caduca, patet nec vllũ motuũ qui
illata ex p ſunt deinceps priorẽ eſſe. Dico aũt motus deinceps accretionẽ, deinde alterationẽ, & decreti
dictis onem, atq̧ corruptionẽ. Omnes hi motus poſteriores ſunt generatione. Quare ſi generatio 58
10 prior latione non eſt, neq̧ cęterarũ profecto mutationũ eandẽ vlla precedit. ¶ Omnino aũt id
Cõcluſio quod generatur imperfectũ eſſe videt, & ad principiũ proficiſci. Quo fit, vt id natura ſit pri
autoritas us, quod generatiõe poſterius eſt. At vniuerſis hiſce quę generant, vltimo latio cõpetit. Quo
Rõ pria circa quędã viuentiũ omnino, quia inſtrumentis vacant immobilia ſunt, vt plantę, & animali
Secunda ũm genera multa. Quędã cum perficiunt, hoc vt patet motu cient. Quare ſi magis ineſt ijs la
tio quę magis naturã ſunt conſecuta, motus hic quoq̧ ceteris motibus ſubſtantia prior erit.
Tertia. Atq̧ hoc ita ſe habet non ſolũ ob ea quę dicta ſunt, ſed ob hanc etiã rationẽ, quia id quod hoc 59
motu cietur, minime dum fert ſubſtantiã ſuam amittit. Sola namq̧ latione nihil in hiſce quæ
Quarta. inſunt ſibi mutatur, vt cum quippiã alterat, & cũ incrementa decrementa ue ſuſcipit, in quali 60
tate fit vt patet atq̧ in quantitate mutatio. ¶ Maxime vero patet ex eo, quia id quod interno
motu ſeipſum ciet, eo ſe maxime motu proprie mouet qui ad locũ accomodat, atq̧ hoc dici
mus eorum quę mouent ac mouent principiũ eſſe, & primũ eorũ quę mouent id inquã quod
Epilogus ſeipſum interno motu ſuoq̧ ciet. Patet igit ex hiſce quę diximꝰ lationẽ motuũ eſſe primum. 61
Secta pars Nunc aũt demonſtrandũ eſt, quę nam ſit latio prima, atq̧ ſimul eadẽ via patebit &
ſolũ motũ id quod nunc & antea ſuppoſuimus continuũ inq̧ motũ atq̧ perpetuũ aliquẽ eſſe 62
localẽ eſſe poſſe. Nullum itaq̧ ceterorũ motuũ continuũ eſſe poſſe ex hiſce ſane patebit. Oẽs
perpetuũ. enim motus atq̧ mutationes ex oppoſitis ſunt ad oppoſita migrationes vt patet.
11 Intenti Nam generationis quidem atq̧ corruptionis id quod eſt, & id quod non eſt ter
cõcluſio minos eſſe conſtat. Alterationis vero contrarias qualitates atq̧ affectus, accretionis item de
cretioniſue, aut magnitudinẽ paruitatẽq̧, aut perfectionẽ magnitudinis in perfectionẽue,
Contrarij vero ſunt motus qbus ad cõtrarios fines itur. Id aũt qd non ſemper hoc motu ciet,
modo ſit prius, qeſcat prius neceſſe eſt. Id igit qd mutat vt patet, in cõtrario pfecto qeſcet,
Auctio ra ſimilit & in ipſis mutationibus fit. Corruptiõi nãq̧ generatio ſimplici ſimplex & cuidã quę
tionis dam opponit. Quare ſi fieri non poteſt vt ſimul oppoſitis mutationibus quicq̧ mutetur non
Excludit erit mutatio pfecto cõtinua, ſed inter ipſas mediũ tẽpus erit. ¶ Nihil em̃ intereſt cõtrarię ſint
cauillus primus an non cõtrarię mutationes eæ quarũ termini cõtradictoriã oppoſitionẽ ſuſcipiunt, ſi modo
Secundus ſimul eidẽ adeſſe non poſſunt, hoc em̃ non eſt rõi cõducẽs. ¶ Nec ſi nõ neceſſe eſt in cõtradi
ctiõe qeſcere, nec eſt mutatio qeti cõtrariũ, forſitan em̃ id qd haud eſt nõ qeſcit. Corruptio
vero ad id qd haud eſt vt patet mutatio eſt. Sed ſi ſolũ inter ipſas ſit tempus, ſic em̃ continua
non erit ſane mutatio, neq̧ em̃ in prioribus cõtrarietas cõducebat, ſed id ipſum ſimul inq̧ in
Tertius eſſe non poſſe. ¶ Atq̧ nõ cõturbemur, oportet ſi cõtrariũ ſit pluribus idẽ, vt motus qeti, & ei
autoritas motui quo ad cõtrariũ itur. Sed hoc tm̃ ſumamus, tũ motui, tũ qeti motũ opponi, vt equale ac
Secta pbatio ad cõ mediocre ei qd excedit aduerſat, & inſup fieri nõ poſſe, vt motus oppoſiti mutatiõeſq̧ ſimul 63
cluſionẽ. eidẽ inſint. Preterea in gñatiõe corruptiõe ue pœnitus abſurdũ eſſe videbit, ſi corrumpi cõti
12 nuo generatũ nulloq̧ in tpe pmanere neceſſe eſt, qre de ceteris ex his idẽ pfecto credet, eſt
Cõcluſio em̃ naturale in vniuerſis mutatiõibus ſimilit ſe habere. ¶ Nũc aũt dicamus motũ infinitũ ali 64
Suppoſitio prima quẽ eſſe poſſe, q qdẽ vnus ſit & cõtinuus, atq̧ hũc eſſe cõuerſionẽ. ¶ Oẽ nãq̧ qd fertur aut
Secunda verſat, aut recta pergit, aut mixto motu ciet. ¶ Quare ſi motꝰ rectus non ſit cõtinuus nec eſſe
13 poteſt. ¶ Patet aũt id qd recto motu finitoq̧ fert, cõtinue non moueri, reflectit em̃, ſed quod
Cõcluſio recto motu reflectit id cõtrarijs motibus pfecto ciet, loco nãq̧ cõtrarius eſt motus q deorſum
Probatur itur, motui q pgit ſurſum & hiſce q retrorſum it ei q cõtraria loca petunt & is itẽ q dextror
primo v. phiſ. ſum itur ei quo pgit ſiniſtrorſum. Nec em̃ ſunt loci cõtrarietates, vt patet. Quis eſt aũt vnus

atq̧ cōtinuus motus, prius eſt definitū. Eſt em̄ hiſce ꝙ vnius eſt mobilis in vno quoq̧ ſit tp̄e, atq̧ nullam ſpecie differentiā habet: tria nanq̧ ſunt. Id quod mouet̄ vt homo vel deus, & quādo vt tempus & tertium id in quo: hoc autem eſt, aut affectus, aut forma, aut locus, aut etiam magnitudo. Contraria vero ſpecie differunt, & non vnū ſunt. Atq̧ ea que diximus ſunt differentię loci. ¶Indicat aūt motum, quo ex. A. pergitur ad ipſum. B. cōtrariū eſſe ei quo itur ex B. in. A. id quod ipſis accidit. Seſe em̄ mutuo ſiſtunt, ſi ſimul fiant, & in circulo ſimili modo. Is em̄ quo itur, ex A per B contrarius eſt ei quo itur ex A per C. Seſe enim mutuo ſiſtunt: ſi cōtinui ſint: & non reflexio fiat: quia contraria mutuo ſe corrumpūt, ſibiq̧ fiunt impedimento Secundo ꝓbatur a ſigno Tertio ꝓbatur

65 At is quo itur in latus nō eſt contrarius ei quo pergit̄ ſurſum. ¶Maxime aūt patet ex eo motum qui ſuper linea recta fit continuū eſſe nō poſſe: quia id quod reflectit̄ cōſtat: nō ſolum ſi ſuper linea recta: ſed etiā ſi ſuper circulo feratur, neceſſe eſt. Nō enim idem eſt ſuper circulo ferri atq̧ verſari, fieri nanq̧ pōt vt interdum proſequat̄ motum: interdū ad id profectum vn̄ moueri cœpit redeat ac reflectatur. ¶Eſſe vero neceſſarium ſtare nō modo ſenſu: ſed ratione etiā credere profecto cōpellimur. Eſt aūt principiū hoc. Cum enim ſint tria: principiū inquā mediū: atq̧ finis. ¶Mediū vtrunq̧ eſt ad vtrūq̧ & numero quidem eſt vnū. rōne aūt duo. Preterea aliud eſt eſſe potentia: aliud actu. Quare quoduis rectę lineę punctū qđ int̄ extrema eſt collocatū, potentia quidē eſt mediū, actu vero nō eſt: ſi non id quod fert̄ eam diuiſerit: conſtiteritq̧ atq̧ incœperit rurſus moueri, Hoc aūt pacto mediū ipſum principiū fit & finis. Principiū quidem poſterioribus: finis aūt primę. Dico aūt ſi id quod fertur, atq̧ ſit. D. in ipſo conſtiterit. B. & rurſus feratur ad. C. Sed cū cōtinue fert̄, nec affuiſſe, nec abfuiſſe in pūcto. B. poteſt ſed eſſe ſolū in ipſo nūc: in tempore vero nullo niſi in eo toto cuius nūc ipſum diuiſio eſt. ¶Quod ſi affuiſſe quippiam & abfuiſſe poſuerit ſemper ipſum. D. ſtabit cum fert̄. Impoſſibile eſt em̄ ipſum D in B affuiſſe ſimul: ac abfuiſſe. Ergo in alio temporis atq̧ alio puncto. Tempus igitur id erit. quod eſt inter puncta temporis illa. Quare D quieſcit in B & in cęteris identidem punctis. Quippe cū ſit eadem in omnibus ratio. ¶Cum aūt D quod fert̄ vtetur B medio principio, atq̧ fine, conſiſtat ipſum neceſſe eſt, ꝓpterea ꝙ illud duo perinde facit, atq̧ ſi illud ita mente perceperis. differētia 14 Cōcluſio affirmat aſſumptū i tertia ꝓbatione Suppoſitio prima Secunda Tertia Quarta Declarat ſuppoſitōem ī terminis

66 Sed ab A quidē pūcto vt a principio abfuit. In C vero fuit: cū moueri deſierit ſteteritq̧. ¶Quapropt̄, & ad dubitationē hoc eſt dicendū: habet em̄ hic locus: hāc dubitationē. Nā ſi ſint duę lineę rectę A B C & D E. quarū D E ſit ęqualis B C & F. mobile ex a. continue moueat̄ ad c. atq̧ cū eſt in b puncto g mobile ex d ad e, vniformiter eademq̧ celeritate ferat̄ g prius accedat ad e ꝙ f ad terminū perueniet c quod em̄ pri⁹ receſſit ac abijt id prius accedat neceſſe eſt. ¶Non ergo f mobile ſimul: in b puncto fuit atq̧ abfuit ab eodem. Iccirco & poſterius accedit ad c. Nam ſi fuit ac abfuit ſimul. Non poſterius ad terminū perueniet c ſed ſtet in illo neceſſe eſt. ¶Non eſt igitur ponendū cum f fuit in b ſimul g ipſum ex d moueri. Nam ſi f in puncto fuerit b abfuerit etiā ab eodem atq̧ nō ſimul. At in diuiſione temporis in illo: & non in tempore erat. ¶Igitur hic quidem in continua magnitudine impoſſibile eſt: hoc dicere modo. In eo vero quod redit atq̧ reflectitur: hoc ſoluere pacto neceſſe eſt. Nam ſi a feratur e b in c rurſuſq̧ rediens e c in b moueat̄ ipſo c tum extremo & principio vtitur nimirū et fine: vno inquā pacto vti duobus. Quo circa conſiſtat ipſum neceſſe eſt & nō ſimul acceſſit ad c & receſſit a c alioquin ibi ſimul erit atq̧ nō erit in eodem temporis puncto. 15 Rō ad cōcluſionē 14. n. poſitam 16 Secūda rō 17 Dubitatō

Rn̄det 18 Reditio ad cōcluſionē. 14. n.

67 ¶At vero non eſt dicenda ea ſolutio: quā antea diximus, dici nanq̧ nō poteſt a mobile in diuiſione temporis in ipſo c eſſe: & nec affuiſſe nec abfuiſſe: ad finem em̄ accedat neceſſe eſt. Qui quidē eſt actu nō potētia finis. Et em̄ id quidē qđ eſt in medio potētia eſt, atq̧ hoc ē actu, atq̧ finis eſt: cū pergit̄ ſurſum: principiū vero cum itur deorſum: & ipſorū ergo motuū ſimili modo. Stet igitur id quod redit ſuper linea recta: neceſſe eſt. Quę cum ita ſint: cōtinuus ſuper linea perpetuus motus eſſe nō poteſt. ¶Eodem aūt modo & ijs eſt obuiandum, qui Zenonis rōnem interrogant, cenſentq̧ ſi ſemper dimidiū tranſire oporteat: dimidia vero ſunt infinita, & infinitorū trāſitio eſſe non poſſit: motū nō eſſe, neq̧ poſſe qcq̧ moueri. Aut vt quidā hāc eandē interrogant rōnem, cēſentes mobile cū mouet̄: dimidia ſingula ſup quę fert̄ enūerare. Quo fit: vt ab eo cū totum tranſierit ſpaciū enumeratus ſit numerus infinitus, hoc aūt omniū 19 Cauill⁹ retunditur 20 Rō zenonis

68 ſententia fieri nequit. ¶In primis igitur de motu ſermonibus ex eo rōnem hanc ſoluebam⁹: quia tempus infinita in ſe ipſo habet. Non eſt em̄ abſurdū ſi infinito in tempore trāſeat quiſpiam infinita. Infinitio autem ineſt tam in longitudine: ꝙ in tempore ſimili modo. ¶Sed hęc ſolutio ad interrogantē quidē ſufficiēter ſe habet. Interrogabat̄ em̄ ſi fieri poſſit vt finito in 21 Solutō ad hominem vi. phyſ. Im ꝓbat̄ ſolutio

tempore quippiam tranſeat aut enumeret infinita. Ad rem aūt ipſam vnitatemq; profecto non
ſatiſfacit. Nam ſi quiſpiam omiſſa longitudine dictaq; interrogatione: ſi ſit inq; vt finito in
tempore pertranſeat quippiam infinita hec de ipſo interroget tempore (habet em̄ tempus in-
Pro ſolu- finitas diuiſiones) nō erit ſufficiens hec ſane ſolutio. ¶Sed ea dicēda eſt vnitas quā paulo an
tiōe ad rē te diximus. Nam ſi quiſpiam lineā diuidat in duo dimidia: is vno puncto vtit̄ vt duobus, fa-
repetit di ciet em̄ ipſum principiū atq; finē. Sic aūt facit & q numerat & q in dimidia diuidit. Quo ſic
cta.n.15. diuidente, neq; linea eſt cōtinua: neq; motus. Continuus em̄ motus cōtinui eſt. In cōtinuo aūt
inſunt quidē dimidia infinita: ſed nō actu, ſed potentia ſunt vt patet. Si vero quiſpiam dimi-
diam faciat actu: non cōtinua faciet: ſed modū ipſorū ponet. Quod quidem in eo accidere pa-
tet qui dimidia numerat. Vnū nanq; punctū vti duo numerare ipſum neceſſe eſt. Alterius em̄
22 dimidij principiū alterius finis erit: ſi nō vt vnum ipſum continuū lineam: ſed vt dimidia nu-
Solutō ve meret duo. ¶Quare ad interrogantem ſi fieri poteſt vt in tempore aut in longitudine pertrā
ra ad Ze- ſeat quiſpiam infinita partim poſſe: partim fieri nō poſſe dicamus oportet. Si em̄ infinita ſint
nonem actu: fieri nequit. Sin vero potentia: fieri pōt. Qui nanq; mouet̄ cōtinue per accidens ſane nō
ſimpliciter infinita tranſiuit. Accidit em̄ linee: vt dimidia ſint infinita ſubſtantia vero ipſius
23 Cōcluſio diuerſa eſt atq; eſſe. ¶Atqui perſpicuū etiā eſt: ſi quiſpiam temporis punctū: quod prius poſte- 69
ſoluēs ta- riuſq; diuidit: nō poſteriori tēpori: reſpectu rei tribuat ſemper: idem eſſe ſimul atq; nō eſſe: &
citā obie cum eſt ortū non eſſe. Punctū igitur temporis vtriſq; cōmune eſt: priori inquā poſteriorīq;
ctionem & vnū ac idē eſt numero: rōne vo nō idem. Alterius enim finis: alterius principiū eſt: At reſpe
Proponit ctu rei poſterioris eſt ſemper affectus. ¶Sit tempus quidē a b c. Res aūt d Que quidem a c tem
obiectio- pore ſit alba in c b, vero nō alba in ipſo ergo c alba eſt ſimul: atq; nō alba. In quouis nanq; tem
nē illā in poris a c puncto licet ipſum d vere dicere albū eſſe: ſi toto tempore illo eſt albū: & in quolibet
terminis etiā ipſius b c nō album eſſe c vero eſt in vtriſq;. ¶Non eſt igit̄ dandum in omni temporis a c
Solutō ad puncto d album eſſe: ſed in quouis preter vltimū c hoc aūt iam ipſum poſterius eſt: & ſi non al-
idē in ter bum fiebat & ſi albū corrumpebat̄ in a c toto factū eſt ſane aut corruptū in c. Quare albū aut
minis nō album eſſe primū: in illo vere dicere licet: vel cū eſt ortū non eſt: & cū corruptū eſt erit: aut
24 album aut nō albū: & ens omnino atq; nō ens ſimul eſſe neceſſe eſt. ¶Quod ſi id generet̄: ne-
Cōcluſio ceſſe eſt quod prius nō eſt: & cum generatur nō eſt: fieri profecto nō poteſt: vt tempus in indi-
cōtra anti uidua tempora diuidat̄. Nam ſi in a tempore d ipſum albū fiebat: factum eſt aūt ſimul: & eſt in
quos vi.phyſ. alio indiuiduo tempore b herente tempori a ſi in a quidem fiebat & nō erat: eſt aūt in ipſo tē-
pore b generatōem aliquā nimirū mediā eſſe oportet. Quare & tempus id erat in quo fiebat.
25 ¶Non em̄ eadem & ijs erit ratio: qui nō ex indiuiduis inquiunt tempus cōſtare. Sed factū eſt
Cōcluſio in temporis ipſius in quo fiebat vltimo puncto: cui quidem nihil heret: neq; deinceps eſt. In-
p ſua po diuidua vero tempora ſunt deinceps. ¶Que cū ita ſunt patet ſi in a toto tempore d fiebat non
ſitione 26 eſſe maius id tempus in quo factū eſt: atq; fiebat: eo tempore quo toto ſolū fiebat. He igitur 70
Corolla. taleſue quedā ſunt rationes: ex quibus vt proprijs quiſpiam credet motū rectū perpetuo conti
27 nuum eſſe nō poſſe. ¶Hoc idē inſuper ita ſeſe habere videbit̄: & ſi differendi modo id ipſum
Rō pba- conſiderabimus. Omne itaq; quod continue mouet̄: modo nihil phibeat: ad id & antea fereba
bilis & tur ad quod per motū acceſſit. Ceu ſi peruenit ad b ferebatur ad b & nō ſolum cum erat prope
dialectica ſed ſtatim etiam vt incœpit motu cieri. Cur em̄ nunc magiſq; prius hoc & ad ceteros accomo
ad cōclu- dabit̄ motus. At id quod ex a fertur ad b veniet rurſus ad a cōtinuo motu. Cum igitur ex a mo-
ſionē.n.14 uetur ad b tum fertur etiā ad a eo motu quo pergit ex ipſo b. Quo fit: vt cōtrarijs ſimul moti-
Prima bus moueat̄. Recti nanq; motus cōtrarij ſunt. ¶Et inſuper vt ex eo mutet̄, in quo ipſum nō eſt.
Secunda Quod ſi hoc fieri nequeat: in ipſo b ſtetur neceſſe eſt. Non igitur hic vnus eſt motus. Qui nan 71
28 Tertia q; motus intercipitur ſtatu is vnus profecto nō eſt vt luce clarius extat. ¶Preterea ex hiſce ma
gis vniuerſaliter de omni motu perſpicuū idem erit. Nam ſi omne quod mouet̄ aliquo motu
dictorū motuū omnino mouet̄: & quod quieſcit ex his aliqua quiete quieſcit que opponunt̄.
Suppō Nullus em̄ alius in ratione rerū preter aſſignatos eſt motus: id aūt quod nō ſemper hoc motu
Progreſ- mouet̄: eorū motuū inquam q ſpecie differūt: & nō motus totius cuiuſpiam parte neceſſe eſt
ſus rōnis oppoſita quieſcat quiete. Eſt em̄ quies priuatio motus. Si igit̄ hec ita habent. & motus quidē
recti contrarij ſunt fieri vero nequit vt ſimul quicq; motibus cōtrarijs moueat̄: id profecto ex
a fertur ad b nō ex b quoq; ſimul feret̄ ad a. Atq; cū non ſimul motibus vtriſq; ferat̄: moueat̄
aūt dicto motu ex a pergendo ad b prius in ipſo b quieſcat neceſſe eſt: hic em̄ eſt ea quies: quæ
opponit̄ ei motui quo itur ex b ad a: Patet igitur ex hiſce que diximus: motū nullū rectū conti

72 nuum eſſe poſſe. ¶Inſuꝑ hoc etiã modo ratio magis erit accomodata. Simul eñ corruptũ eſt
non album:& ortum eſt albũ. Si igitur alteratio qua itur ad album atq; ex albo cõtinua ſit, & 29 Quarta
nullo in tempore maneat, ſimul profecto corruptũ eſt nõ album, & factũ eſt album atq; nõ al-
bum. Horũ eñ triũ idem tempus erit vt patet. Pręterea nõ: ſi tempus continuũ eſt:& motus cõ Obiectio
tinuus eſt:ſed deinceps: quo nanq; pacto cõtrariorũ motuũ:vt dealbationis ac denigrationis diluitur
idem fuerit finis. Patet igitur motũ rectum cõtinuum perpetuo eſſe non poſſe. Epilogus
73 MOTVS aũt hiſce:qui ſuper circularẽ lineam fit: vnus atq; cõtinuus erit. Nullũ Tertia ps
enim impoſſibile accidit & enim id quod ex a mouet̃:ſimul ad ipſum mouebit̃ a ſolũ circu
eadem nimirũ appetitiõe. Ad quod enim perueniet, ad id & mouet̃:ſed nõ ſimul larem eſſe
cõtrarijs ciebit̃ motibus, neq; oppoſitis ſane. Nõ enim omnis motus quo pergitur perpetuũ
ad hoc cõtrarius ei quo itur ex hoc aut oppoſitus eſt. Sed cõtrarius quidem eſt re 30 Cõcluſio
ctus, huic enim motus loco accomodatus cõtrarius eſt: vt is qui per diametrũ fit. Termini eñ probatio
plurimũ diſtant. Oppoſitus aũt eſt qui per eandem fit longitudinẽ. Quare nihil vetat: vt talis prima
motus cõtinuus ſit. nullaſq; prorſus intercapedines habeat. ¶Etenim cõuerſio quidẽ a ſeipſo Secunda
in ſeipſum, rectus autem motus a ſeipſo in aliud tranſitio eſt. ¶Et hiſce quidem motus qui Tertia
fit in circulo nunquam fit in eiſdem. Rectus autem ſępe fit in eiſdem. Is igitur motus qui
ſemper in alio atq; alio fit, continue fieri poteſt. At hiſce continue fieri non poteſt: qui ſępe 31
fit in eiſdem, motibus enim oppoſitis, id quod mouet̃ ſimul moueat̃ neceſſe eſt. Quare fieri Cõcluſio
nõ poteſt, vt aut in ſemicirculo quicq̃, aut in alia vlla circumferentia cõtinue moueatur. Sępe
enim in eiſdem moueat̃, & contrarijs mutatiõibus mutet̃ neceſſe eſt. Non eñ coniungunt̃ hic
74 principiũ atq; finis. Circuli aũt coniungunt̃ & hic eſt ſolus motus perfectus. Ex hac aũt diui Applicat
ſione patet fieri nõ poſſe. Quo cęterorũ motuũ quiſq; continuus ſit: accidit enim in vniuer- ad alios
ſis, vt per eadem quiſq; fiat, vt in alteratione per mediũ ipſum:& in motu qui quantitati acco motus
modatur per magnitudines medias, & in generatione corruptioneue: ſimiliter. Nihil eñ in-
tereſt pauca quiſpiam an plura faciat ea media: in quibus eſt ipſa mutatio, & addat quid an au
ferat. fit enim vtroq; modo, vt per eadem ſępe motus efficiatur. ¶Ex his igitur patet, nec eos 32
naturales bene ſenſiſſe, qui res vniuerſas ſenſibiles inquiũt ſemper moueri. Nam motuũ iam Reproba
dictorum aliquo moueant: maximeq; ſecundũ illos alterent̃ neceſſe eſt, fluere eñ inquiũt eas tio Hera-
ſemper, decrementaq; ſuſcipere. Pręterea generatiõem atq; corruptionẽ alterationem eſſe di cliti
cunt. Ratio vero noſtra tunc dixit: nullo quicq̃ oĩno motu præter cõuerſionem cõtinue mo-
ueri poſſe, Quare nec alteratiõe nec accretione decretioneue. Hęc igit̃ ſatis ſint dicta, ad de-
monſtrandũ nullã infinitam eſſe mutationẽ aut continuam pręter ipſam ſolã conuerſionem.
75 ¶Ipſam aũt conuerſionẽ lationũ omniũ eſſe primã: perſpicuũ inde fieri poteſt. Omnis eñ la- 33 Cõcluſio
tio aut circularis eſt, aut recta, aut mixta, ſicut & antea diximꝰ. At hac quidẽ illas priores eſſe prĩcipalis
neceſſe eſt, ex illis eñ conſtat vt patet. Recta vero circularis eſt prior, eſt enim ſimplex perfe- probatio
ctaq; magis. ¶Fieri igitur nõ poteſt, vt ſuper infinita linea recta quicq̃ feratur. Non eſt eñ prima
id in ratione rerum, quod hoc pacto dicit̃ infinitũ, at neq; ſi eſſet moueretur quicq̃ omnino Secunda
Non eñ id fit quod impoſſibile eſt. Impoſſibile aũt eſt vt patet tranſire quippiam infinitũ. Ea
vero latio quę ſuper finita recta linea fit: ſi reflectatur compoſita erit profecto duoq; motus; autoritas
ſi non reflectatur imperfecta ac corruptibilis. At imperfecto perfectũ & incorruptibile cor-
ruptibili natura prius eſſe & ratione atq; tempore conſtat. ¶Hiſce pręterea motus, qui perpe Tertia
tuus eſſe poteſt, prior eſt eo, qui perpetuus eſſe nequit. At cõuerſio quidem perpetua eſſe po-
teſt, Cęterorũ aũt motuũ nullus perpetuus eſſe poteſt. Status enim fiat oportet, qui cũ eſt, cor- Quarta
76 ruptus eſt iam ipſe motus atq; euanuit. ¶Atqui recte cum rationeq; accidit, conuerſionẽ vnũ
eſſe motum atq; cõtinuũ, & nõ eam lationem qua ſuper recta linea pergitur. Huius enim prin
cipiũ & finis & medium definitũ eſt, & vniuerſa hęc ſunt in ipſa, quo fit, vt id ſit vnde incipi
at quod mouetur, & id item ad quod perueniet, deſinetq; moueri. In ipſis nanq; finibus quie-
ſcit id omne quod motu recto cietur, aut in eo ex quo incipit motu cieri, aut in eo ad quẽ acce
dit. Sed in circumferentia ſunt hęc vt patet indefinita. Quod enim ipſius punctũ, finis. Poti-
us rationẽ quã principij ſubit. Æque enim quoduis punctorũ principiũ eſt, & medium, atq; fi 34
nis, vt ſemper id quod mouet̃ in principio ſit, & medio atq; fine, & nunq̃ in vno tantũ. ¶Qua Cribratõ
propter ipſa ſpera mouetur, & aliquo modo quieſcit. Eundem eñ occupat locũ. Cauſa autem dicti Ze-
eſt, hęc omnia accidiſſe ipſi centro, nam principiũ eſt & magnitudinis atq; finis. Quare fit, vt nonici
quia hoc extra circumferentiã eſt non ſit id in quo quieſcit id quod fert̃ quaſi tranſierit. Sem

per em̄ circa mediū, ſed nō ad vltimū fertur, quia vero ſemper hoc manet: ideo totū ipſum con
35 tinue partim quieſcit partim mouet. ¶Accidit autem hęc cōuerſio: vt econtra conuerſio mo-
Cōcluſio principalis ꝓbat Rōe pria tuū ſit prima atq; menſura: quia nanq; motuū eſt menſura ipſa cōuerſio: ideo prim⁹ ſit ipſa mo
tus, neceſſe eſt, ipſo enim primo omnia menſurantur. Et quia rurſus primus eſt & omniū mo-
tus ideo ipſa menſura eſt cęterorū. ¶Pręterea vniformis etiā motus ſola cōuerſio eſſe poſſet.
Secunda Quę nanq; recto motu cientur: difformiter ſane ferunt. diſcrepant em̄ partes motus propin
quę principio ab hiſce partibus quę propinquę ſunt fini. Etenim vniuerſa quę ſuapte natu-
Ab autoritate ra ferunt: quo magis ab eo loco recedunt ex quo moueri cœperint, eo celerius moueri viden
tur. At ſola in cōuerſione neq; principiū eſt neq; finis: quippe cum nō ſit in ipſa circumferen
tia quicquā tale: ſed extra. ¶At vero ſententię huius lationē inquā primum motuū eſſe teſtes
Empedō. ſunt vniuerſi, qui mentionē motus fecerunt. Principia em̄ ipſius hiſce tribuūt: quę motu iſti-
Anaxagorę Democriti uſmodi cient. Segregatio nāq; congregatioue motus in loco ſunt: hoc aūt modo cōcordia at-
q; diſcordia mouent altera nanq; ipſarū ſegregat: altera cōgregat. ¶Anaxagoras quoq; men-
tem quę mouit prius ſecernere dicit. ¶Eadem & ij ſentiunt: qui nullam aliā talem cauſam po-
nunt: ſed ob vacuum inquiunt res moueri. Et hi nanq; naturā eo motu qui loco accomoda-
tur moueri dicunt. Motus enim qui fit ob vacuum latio nimirū eſt & vt in loco motus vt pa-
Epicuri tet. Cęterorū aūt motuū nullū ipſis ineſſe primis: ſed in hiſce dumtaxat quę cōſtant ex illis pu
tant. Accreſcere em̄ hęc decreſcereq; ac alterari congregationē ſegregationemq; ſubeunti-
bus indiuiduis corporibus dicunt. ¶Eadem & ij cenſent. qui denſitate raritateue generatio-
Platonis nem corruptionēue conficiunt. Congregatiōe nanq; ſegregatiōeue hęc vniuerſa diſponūt.
Accedit ad hęc eorum quoq; ſententia: qui cauſam motus animā faciūt. Id em̄ quod ſe ipſum
Modi loquēdi vulgarium mouet eorū quę mouentur principiū eſſe dicunt. Animal aūt omneq; animans motu ad locum
accomodato ſeipſum mouet. ¶Id pręterea ſolū proprie moueri dicimus: quod eo motu cietur
qui ad locū accomodat. Quod ſi quippiam quieſcat quidē eodem in loco: incremēta vero vel
decrēmenta ſuſcipiat vel alteratur id aliqua ex parte & nō abſolute moueri dicere conſueui-
Epilogus mus motū igitur omni in tempore ſemper fuiſſe: ſemperq; fore: & quid eſt principiū perpetui
motus. Quis pręterea primus eſt motus: & quis ſolus perpetuus eſſe poteſt: & id inſuper quod
primū mouet immobile eſſe: ſatis iam hiſce quę dicta ſunt explicauimus.

Explanatio textus.

¶Dato primo motore, bono ordine inquirit quis ſit primus motus.

I. Inquirendum eſt quis ſit motus continuus & perpetuus.

II. Cum ſint tres motus, alteratio eſt prior auctione ꝓbatur quia nō fit augmentatio niſi alteratio alimenti pręcedat.

III. Latio eſt prior alteratione, patet quia in alteratione alterans approximat paſſo per motū localē.

IIII. Latio eſt primus motuū. ꝓbatur quia ſecundū antiquos alteratio eſt rarefactio vel cōdenſatio, ſimiliter generatio & corruptio, ſed illa fiūt pręuio motu locali, ſimiliter in accretione & decretiōe augmētatū vel diminutū mutat locū maiorē vel minorē.

V. Prius dicit alio multifariā ſ. tempore, natura, & ſubſtantia, i. perfectione.

VI. Latio eſt prior alijs motibus natura, & tempore, quia latio eo quod cōtinua eſt & perpetua, poteſt eſſe ſine alijs motibus, & alij motus non poſſunt eſſe ſine ea, ergo eſt prior alijs natura, & addit melius ſtatui perpetuū, quā deincepi tiū, antecedēs ꝓbat vt in littera,

VII. Latio eſt prior tempore alijs, quia eſt ſola in ſempiternis

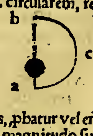
VIII. Licet ſigillatim latio ſit poſterior alijs nō tn̄ in uniuerſum ſeu in cōmuni, patet animal prius generatur q̄ moueatur: at tamen generans prius mouebatur, & illius generans & ſic de alijs.

IX. Nullus motus eſt prior latione, patet quia generatio nō eſt prior, ergo nullus motus qui deinceps eſt ſ. augmentatio & diminutio alteratio &c̄.

X. Latio eſt prior alijs motibus perfectione, patet primo quia poſterius generatōe eſt perfecti⁹, at motus localis eſt poſterior alijs inanimantibus. Secūdo quia latio nō omnibus ineſt viuentibus, ſed tm̄ perfectis. Tertio quia latione ſubſtantia rei nō mutat, ſicut alijs motibus. Quarto quia ſola latio competit ei q ſeipſum mouet, mō hoc eſt principiū aliorū.

XI. Solus motus localis eſt perpetuus. ꝓbatur nulla mutatio inter terminos contrarios pōt eſſe perpetua, ſed oīs motus alius a latiōe eſt huiuſmodi. ¶Et nō refert an termini ſint cōtrarij vel cōtradictorij. ¶Nō refert etiā, q materia quę eſt ſubiecta mutationibus contrarijs, nō quieſcit medio tpe mutatio num ſufficit quod ipſę nō ſint continuę. ¶Nō refert quod diceres motui opponi quietē, ergo nō motum, quia vnū vni ſit contrariū, quia hoc verū vna ſpecie oppoſitionis at motus opponit motui contrarie & quieti priuatiue. ¶Secūdo ꝓbat minor quia abſurdū eſſet genitum corrumpi, nullo tempore intermedio. Secūda pᵒ

XII. Circularis motus eſt cōtinuus & ꝑpetuus, Supponit primo motū eſſe triplicem ſ. circularem, rectum & miſtum vt eſt motus factus ab a in b & a b in c. Secundo ſupponit ſi alter illorum nō ſit perpetuus, tunc miſtus ex vtriſq; nō erit perpetuus.

XIII. Motus rectus nō eſt infinitus, ꝓbatur vel em̄ ſemper in directū moueret, & tunc magnitudo ſu-

pra quã eſt infinita eſt, ſi reflectiť, tunc non eſt vnus motus, quia inter motus reflexos eſt quies media, cũ moueatur motibus cõtrarijs reflexe motũ & ita nõ põt dici vnus motus, quia ad vnitatẽ motus requiritur vnitas temporis v.phyſ.

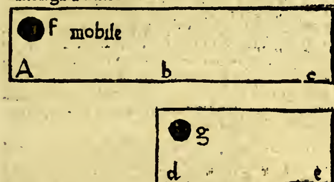
Secũdo probať a ſigno ꝙ motus ab a in b ſit contrarius ei qui eſt a b in a, quia ſe impediũt & ſiſtunt, Tertio ꝓbatur quia in omni reflexione fit ſtatus, ergo nõ eſt vnus motus cõtinuus, antecedens eſt verũ nõ ſolum in motu ſuper recto, ſed etiã in orbe, quia non eſt idem circulariter moueri & in orbe moueri, qa põt in ſemicirculo reflecti.

XIIII. Quod reflexũ quieſcat patet ſenſu & rõne ꝓbatur, pro quã ſupponit primo quod mediũ eſſe vnũ põt intelligi ſecundũ rem vel rõnem. Secundo quod medium eſſe duo poteſt intelligi actu vel potentia. Tertio quod tribus exiſtẽtibus principio medio & fine, medium ſubit rõnem vtriuſ ꝙ. Quarto quoduis punctũ in linea põt dici eſſe mediũ potentia, ſed non actu, quia in quolibet poſſet quieſcere textus patet tranſlatione.

XV. Probatur iam cõcluſio. quia aut mobile ꝙ reflectitur in eodem nũc in quo deſinit moueri motu primo incipit moueri motu ſecũdo aut in alio, Si in eodẽ, tũc ſimul adeſſet & abeſſet mobile ꝑ quartam ſuppoſitionem, ergo in alio, ſed inter quęcunꝙ puncta eſt dabile mediũ, & ita in illo medio qeſcet.

XVI. Secũdo probať qa mobile qđ vnũ punctũ in magnitudine efficit vt duo, quieſcit in illo, ſed hoc facit in reflexiõe, ergo mobile in illo pũcto quieſcit

XVII. Sed dubitať contra hoc ſ. quod dictũ eſt mobile in medio quieſcere, ſequereť em̃ mobilia ęque velocia ſuper ſpacia ęqualia nõ ęque cito terminis ad quos applicare, claret rõ ex tranſlatione cui ſolũ hanc figuram accomoda

& ſoluendo infringit caſum ꝙ cętera nõ ſint paria nam ponit illud eſſe in B. cum moueatur &c̃.

XVIII. Reſumit priora quod in reflexione mobile vtatur vno puncto vt duobus, ergo motus acceſſus & receſſus non poſſunt continuari hoc oſtendit in litteris.

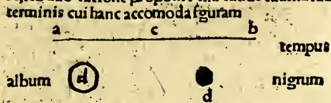
XIX. Non valet ſolutio. ꝙ reflectens adeſt & abeſt a puncto reflexionis, non quidẽ actu ſed poteſtate, qa in reflexiõe mobile adeſt actu alicui pũcto. vt loco ſurſum, & abeſt etiã actu ab eodẽ, adeſt actu quia vtitur illo pro fine, abeſt etiam actu nam ab eo receſſit in quo actu aderat.

Zeno XX. Soluit hic rõnem Zenonis, quia ꝓbabat nihil poſſe moueri, cuius in vi. phyſ. meminit, quia media pertranſeunda ſunt infinita, infinitũ autẽ pertranſiri nõ poteſt, alij aſſumunt illam rationem, ꝙ mobile oporteat ſingulas dimidij partes pertranſijſſe, hę aũt ſunt infinitę

XXI. Dat ſolutionẽ ad hominem, quia magnitudo infinita põt pertranſiri tẽpore infinito, modo illa infinitate. ſ. diuiſionis, etiã tempus eſt infinitũ, ſed dicit illã ſolutionẽ facere nõ ad rem, vbi abſolute oporet ſciri an omnes partes continui ſint pertranſibiles, ideo aliter ſoluit repetẽdo ꝙ dixit quõ mobile poteſt vti puncto vt duobus actu, vel poťetia litera patet tranſlatione

XXII. Soluit ergo ꝙ mobile pertrãſit infinita poteſtate, i. potentia, ſed non infinitã actu.

XXIII. Tantũ diluit dubitationẽ, diceret quis vel corruptio & generatio ſunt in eodem momento, vel in alio atꝙ alio, Si in alio atꝙ alio, tũc inter illa duo erit mediũ & ſic ſubiectũ ꝓ illo medio eſſet ſine forma, Reſpondet ergo eſſe idem momentũ re, ſed duo ratione proponit illũ eundẽ cauillũ ſub terminis cui hanc accomoda figuram

Reſpõdet quoꝙ in terminis, & eſt idem ſicut ab initio ſine terminis propoſuit.

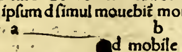
XXIIII. Quare tempus nõ cõponitur ex indiuiſibilibus, nõ enim fit cũ eſt, ſed in alio tempore res fit & in alio eſt facta, quare in medio tempore fit generatio.

XXV. Poſitio de tempore diuiſibili plus cõcordat cũ veritate, quia tempus eſt immediatũ tempori, ſed nõ punctũ puncto vt vi. phyſ.

XXVI. Tempus generationis & geniti eſſe nõ eſt maius ꝙ generatiõis tm̃, quia tempus generationis erat totũ a vſꝙ ad b excluſiue, & id in quo res erat genita eſt ipſum momẽtũ b mõ tempus cũ vno momento nõ eſt maius tempore ſine illo momẽto.

XXVII. Probat motũ reflexum non eſſe continuũ per rõnes probabiles quia omẽ ꝙ venit ad aliud motu cõtinuo prius ferebatur ad illud, ſed id quod ex a fertur in b ſi veniet motu continuo rurſus ad a, ergo ipſum d ſimul mouebiť motibus cõtrarijs.

Secũdo quia tũc aliquid mouereť ex puncto in quo nõ eſſet. ꝙ cum ſit impoſſibile, ergo ſtetit in b, puncto reflexionis

XXVIII. Tertio probat quia omne quod moueť moueť aliquo dictorũ modorum aſſignatorũ in v. phyſ. aut quieſcit quiete oppoſita illis motibus, & nihil põt moueri motibus contrarijs ſimul, ergo nõ eodẽ motu d ferť ab a in b & a b in a, quia ſunt motus recti contrarij.

XXIX Quarto hoc idem probat quia ſequereť idẽ eſſe corruptum in non albo, & factũ non albũ ꝙ eſt impoſſibile, nam ſi eſſet vna mutatio cõtinua qua itur ad album & qua itur ex albo, idem eſſet fieri al

bum: & corrũpi album, neq; refert tempus eſſe continuū: nam ob id dealbatio & denigratio non erũt vnus motus.

XXX. Solus motus circularis eſt perpetuus & continuus: probaẽ quia in eo non ſequunẽ incõuenientia data ad motũ rectũ vel reflexum, nõ ẽm ſequitur idem moueri motibus cõtrarijs, cũ in motu circulari nulla ſit cõtrarietas, quia motus rectus opponiẽ motui recto, probaẽ ſecũdo quia motus orbicularis fit ab eodem in idem, ſed rectus fit in aliud, Tertio probat qa orbicularis ſp fit in alio & alio medio, non ſic rectus, qm̃ tunc reflectitur, & ſic quieſcet.

XXXI. In ſemicirculo nõ põt eſſe motus perpetu⁹, probaẽ quia in eo nõ cõiungiẽ finis principio, ſicut fit in motu circulari, qui ſolus eſt perfectus, & probationẽ tertiã prioris cõcluſionis applicat ad alios motus, tranſlatione hęc patent.

Heraclit⁹ Cratillus

XXXII. Sequiẽ erraſſe Heraclitũ & cratillũ, quod omĩa mobilia ſemper moueanẽ maxime alteratõe, ſimiliter quia dixerũt generationẽ eſſe alterationẽ Patet quia rõnes adductę oſtendunt nullũ aliũ motum eſſe continuũ & perpetuũ, niſi circulationem.

XXXIII. Circulationẽ eſſe primũ motũ probatur iterũ, quia motus localis eſt primus, & nõ rectus neq; miſtus, ergo orbicularis, Secũdo quia incorruptibile perfecti⁹ eſt corruptibili, ſed circulatio eſt infinita & ĩcorruptibilis, recta vero finita, ergo circulatio eſt perfectior latione recta. Tertio quia motus qui poteſt eſſe perpetuus eſt prior, ſed ſic eſt de circulatione, ergo circulatio eſt prior, nam in alijs oportet fieri ſtationẽ & quietem. Quarto quia omne qđ ſemper eſt in principio medio & fine nũq; finitur Patet quia ſi eſſet in fine tantũ, finiretur, ſed cum ſimul eſt in principio, non tũc finitur, ſed motus circularis ſemper eſt in principio medio & fine, ergo eſt perpetuus

zeno

XXXIIII. Quare Zeno in parte verũ dixit ſpherã nõ moueri, quia ſemper eundem obtinet locũ, nam totus orbis in eodẽ manet loco toto, circa idẽ centrum, igiẽ videẽ quodãmodo ſemper quieſcere, rurſus continue mouetur circa illud centrũ.

XXXV. Alia rõne principale cõfirmat, quia circulatio eſt menſura aliorũ motuũ, ergo ipſa eſt prior alijs, Secũdo quia latio vniformis eſt prior difformi, ſed circulatio eſt vniformis, quia circumlatum ęqualiter ſe habet ad centrũ recta vero difformis. Tertio hoc probat autoritate antiquorũ, qui omnes principia rerũ ſumunt a mõtibus lõcalibus vt Empedocles cũ concordia cõgregante, vt Anaxago. cũ mente ſegregante vt Democritus qui et lationẽ in vacuo poſuit & res cõcurſu atomorũ generauit, vt Epicurus qui denſitate & raritate omnia generauit vt Plato qui mentẽ ſeipſam mouentem principiũ fecit, vt vulgares omnes qui rem tũc moueri dicũt, quando moueẽ localiter, ꝓ ſi etiã moueaẽ augendo aut alterando, & manet in eodem loco, bene dicũt eam mutari, ſed nõ moueri. Mirificũ Ariſt. ingeniũ, omniũ ſectarũ aſſertiones ſibi conciliat in ſe grauiſſima.

Empedo. Anaxag. Democri. Epicurus Plato Ariſt

Annotatio in tex.

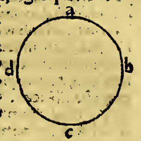
10. Subſtantia rei nõ mutatur motu locali, ſicut in alteratiõe & alijs motibus, habes hic motum nõ diſtingui a mobili vt lib. 3. oſtendimus: qm̃ alias mobile mutaretur motu, ſicut alteratione; Conuerſiõe intellexit interpres circulationẽ, ſeu motũ circularẽ.

11. In fine abſurdũ genitũ mox corrumpi, Facit qđ 5. libro de hyſtoria animaliũ legitur, Inter animalia hoc minimo viuere tempore quod ἐφήμερον græci, nos diariũ appellamus, Hypanis eñ fluuius vt narrat Ariſt. apud Cimerium boſphorũ ſub ſolſtitio defert veluti folliculos acinis maiores, quibus volucres quadrupedes erumpunt; quod genus animalis in poſtmeridianũ tempus vſq; diei viuit & volat. mox deſcendente ſole macreſcit & languet, Sic moritur vita non vltra diem peracta. Ariſto.

23. Quando moriens moriaẽ, cauillus eſt. Zenonis in libro de morte. Mortẽ nec ad viuos nec ad mortuos pertinere, Ita inducit Socratem cũ Axiocho Argutantem, & quia libellũ hunc Marſ. ficini beneficio habemus inter latias opes, legat qui velit.

Zeno, Socrates Marſil. Ficinus

30. Motũ in alio & alio fieri medio vel eodẽ, ſic accipe, ibi ſol motus ab a in b & dein. a. b in c, dicitur moueri in alio & alio medio, quod ſi ſol motus ab a in b rediret ad a diceretur moueri in eodem medio quo prius

Explicatio ſcholaſtica.

An motus localis ſit primus motuum.

Articulus. I.

Nota. I. Preſupponendo modos prioritatis ex categorijs, quod prioritas poteſt attribui lationi ſecundũ omnes modos eius, ſed hoc poteſt fieri vel in particulari vel in vniuerſali. In particulari non erit catholicum, qm̃ motũ localem Eckardi pręcedit generatio ei⁹, ſed in vniuerſali potior erit conſideratio, Et aduerte & repone mente tua etiã in alijs adinuicem comparatis, ſume exemplũ extra propoſitum Ariſt. 9. metaph. oſtendit actũ pręcedere potentiam, quod ſi in particulari reſpexeris vacu⁹ abibis: nam Eckardus & quodlibet animal pri⁹ fuit in potẽtia q; in actu, at ſi altius ſuſpexeris in generali ratione, recte quidem iudicabis, qm̃ cũ potentia non educatur ad actũ, niſi per actũ, neceſſe erit eſſe actũ pręuium, qui potentiam illã ducat in actum, Sic in alijs ſimiliter operare Ariſto.

Nota. II. Duplicem eſſe lationẽ (dudum adnotauimus motũ localem a nouo interprete appellari lationem) eſt eñ vna latio recta, alia orbicularis, & ex his miſta, vt re mota per chordam & ſemicirculũ ſeu arcum, voluit aũt Ariſt. non quenq; motũ localem eſſe primũ, ſed circularem, nec cuiuſq; rei, ſed primi mobilis, quẽ adeo hic extollit & in prima philoſophia, vt nedum perfectione reliquos anteeat, ſed & omnes alij ab eo dependeant, adeo quod primo motu (per impoſſibile ſecundũ eũ) ſtante, nullus alius motus fieret, verum Celebre Parrhiſieñ ſtudium (cuius nõ eſt contemnenda autoritas) inter errores hunc locũ reiecit, quod nõ videbaẽ rationi cõſentaneum magnũ ignem non poſſe conburere vnã ſtuppam, Porro in ſacra fidei noſtrę philoſophia habemus ſolem ſubſtitiſſe ad Ioſue preces, quo Gabaonitas perſequi poſſet, vnde ſolis ſtatio nõ impediuit ſed promouit cedes & neces hominũ Amicus ergo Ariſtoteles, amicus Eckardus, at magis amica veritas.

Ariſto. Parrhiſij Ariſto.

Ariſtot. Nota.III.Ariſt.ꝓbantē prioritatē lationis ad alios
motus aſſumere hanc vulgatā; poſterius gn̄atiōe eſt
pfectius, qđ ſub alijs verbis citari ſolet. Cōtrarius eſt
ordo gn̄atiōis & pfectiōis, at qꝛ multa vulgatia ob
ſtrepūt, diminutio ſeqtur augmentationē; nec eſt p-
fectior; ſenectus cū genuina infirmitate .i. delyrio,
iuuentā ſequit, neqꝫ tñ eſt ea pfectior, niſi talis eſſet
Cicero (que eſt rariſſima) qualē Cicero Romane eloquentie
princeps in Catone deſcripſit, accomodabis ergo
Ocham eā intelligentiā ꝓpoſitioni, q̄ dedit G.Ocham q.iij.
diſ.1.& q.2.diſ.5.primi. Poſteriora gn̄atione eſſe pri
ora pfectione .ſ. in his qn̄ vnū per ſe ordinat ad ali-
Nyphus ud, vel vt Nyphus ait in augmento, ſume exemplū
ſemen diſponit ad embrionē embrio ad fœtū, fœtus
ad infantē, infans ad iuuenē, in his poſterius eſt per-
fectius priori, verū ſi occeperis ꝓgredi deſcendēdo
ad ſenectā, ad decrepitā, ad mortē ad cadauer. &c̄. nul
lus erit ꝓpoſitioni locus. ¶ Sic illa ꝓpō tm̄ vnum
Ocham vni eſt contrariū intelligat ſcđm G. de Ochā diſ.2.
46. primi, qđ vnū vni cōtrariat ſcđm ſpeciē, & can-
dem ſpeciem oppoſitionis.

Articulus.II.

Concluſio. Motus localis quo ad circulationē eſt
prior alijs motibus tp̄e & cōſequētia ſeu natura, at
in ambulatione latio eſt prior pfectiōe alijs, etenim
motus cœli, qꝛ eternus precedit alios duratiōe, & qꝛ
eternis & corruptibilib⁹ cōmūis, cōmunitate quoqꝫ
Ariſtot. antecedit. Cauſat quoqꝫ motus inferiores, vt Ariſt.
2. de gn̄atiōe de motu ſolis in obliquo circulo dicit
qui generationes corruptioneſqꝫ ciet.

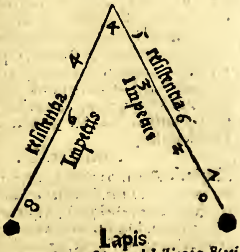
Articulus.III.

An reflexū in puncto reflexionis quieſcat.

¶ Premitto.I. Reflexionē eſſe motūq incipit in ter
mino ad quē motus directi & fit verſus terminū a q̄
p eandē viā vel ꝓpe. ¶ Et ſicut de motu dicimus, ita
triplex eſt reflexio, naturalis, vt ſagitta recidēte, vio
lenta, vt pile reſilientis a terra ad q̄ ꝓijcit, miſta vt la
pide ſurſum proiecto & reuerberato velocius quam
ſe naturaliter moueret.

¶ Premitto.II. mobile poſſe reflecti p ſe vt ſagitta
Brux. ſurſum eiaculata in aerē, paccidēs qn̄ aliq̄ obſtaculo
occurrente repellit, ſub alijs verbis Bruxell. dicit du-
plicē eſſe punctū reflexionis .ſ. naturalē & violentū.
¶ Adde tñ vnū pulchrū verbū qđ reperio me iuuenē
xvij. annorū hic adnotaſſe, punctū reflexiōis q̄dlibet
ſurſum eſſe naturale mobili graui ſed non mouenti,
proijcio lapidē verſus tectoriū, repellit, naturale eſt
graui deſcendere, at tñ ratione impetus ſurſum mo-
Ariſtot. uentis habita, tunc eſt violenta repercuſſio.
Auerroys ¶ Prem.III. qđ intētio Ariſt. eſt motus an̄ & poſt re
flexionē non cōtinuari, qꝛ ſit q̄es media, at tñ Auer.
Com.62. ponit duos caſus qbus hoc fieri poſſit, pri-
mus eſt reſpectu diuerſorū mobiliū, vt pulſatis chor-
dis vna ceſſante, alia incipit ſic in motu locali fit in
tripudijs, ſaltāte Eckardo vt primū ipſe deſierit Ecke
bertus cōtinuet ſine q̄ete media tēporaria vel inſtā-
tanea. Scđs eſt qn̄ motus ſubſeqns eſſet pfectio mo-
tus primi vt in gn̄atione & alteratiōe. Tertius addi
Saxo poteſt ex obiectionibus Sax. qn̄ vno motu moueret
p ſe, alio paccidēs, vt Eckardus aſcendēs in naui, & in
fine motus nauis incipiat retrogradi, tūc motus ſur
ſum continuabit motui deorſum, idem fit in muſca
mota ſuper lancea

Reſpondet in omi motu nō ſupnaturali, in q̄ mo
bile naturalit ſeu p ſe reflectit, q̄ſcit ipſum in pūcto
reflexionis, ꝓbat per rationes Ariſt. in textu. ¶ Sed Ariſtot.
queris q̄s eſt punctus naturalis reflexionis, reſpondet
elegāter Mar- Marſil.
ſil. qꝛ ad hoc
qđ graue mo
ueat ſurſum,
reqrit impetū
vincere reſi-
ſtentiā grauis
volo. q̄ illa
ſit vt.4. impe
tus vt.8. at il-
le cōtinue im
minuit, qui ſi
fit vt quattu
or, tūc qꝛ a ꝓ
portiōe equa

litatis non fit actio ideo q̄ſcit, at debilitato & vi-
cto impetu, tunc deorſum mouet, & ſemper veloci⁹
q̄ plus īpetus debilitat ſaluis dicēdis de īpetu ī c. ſeq.

Dubium.II. An inſtans mutationis debeat attribui paſſioni poſteriori?

¶ Premitto.I. qđ p paſſionē priorē intelligit termi-
nus a q̄, & p poſteriorē terminus ad quē, quō aūt nō
ſint ponēda inſtātia indiuiſibilia ſupius oſtēdimus.
¶ Premitto.II. duplicē eſſe mutationē .ſ. acq̄ſitiuā &
deperditiuā, & vtraqꝫ poteſt fieri vel ſucceſſiue vel
inſtātanee. Adde qđ quattuor ſunt inſtātia inceptiōi
duo, duo ite deſitiōi deſeruiētia vt in ſum. diximus. fol. 104.

primum ꝓ eſſe	vltimum ꝓ eſſe
vltimum ꝓ non eſſe	primum ꝓ non eſſe
incipit	deſinit

¶ Prem.III. qđ dū q̄rit cui paſſiōi attribuendū ſit
inſtans tranſmutatiōis, puta dū homo generat an ve
rū ſit hoiem eſſe, & fundamentū huius rei eſt, vt q̄s
ſciat an ſit dabile primū inſtans eſſe vel nō eſſe rei et Arim̄.
ſimiliter vltimū, de quo vide acutiſſimū Gre. Arim̄.
diſ.xvij.q.2.art.2.primi.
¶ Premit.IIII. qđ habere primū vel vltimū inſtans
rei poteſt bifariā intelligi, nā primū inſtās rei dupli Dicit cō-
citer dicit, prīo qꝛ res ſit in aliq̄ inſtāti, & nihil ipſi pletum
us ante hoc fuerit, aliō mō qđ res ſit in aliq̄ inſtanti incōpletū
ante qđ ipſa non fuerit, licet aliqđ eius fuerit. Et hec
oīa pn̄t intelligi vel loquēdo naturalit aut ſuperna
turaliter, vnde cōmuniter iam neoterici has propo-
ſitiones admittunt in hac materia
Prima cuiuſlibet rei pmanētis dabit primū inſtans Holcot q.
eſſe incōpletū dum totalitet eſt producēda, ꝓbatur 3. primi
capio albedinē totalit ꝓducendā in b tp̄e, vel illa
q̄litas erit in inſtāti terminātē b vel non, ſi nō b nō Que inſtā
erat tp̄s totale eius ꝓductiōis cōtra ſuppoſitū ſi erit tia nō ha-
in eo vel erit an̄ illud inſtās vel nō, ſi erit an̄, ergo al- beat ex
bedo eſt totalit acq̄ſita ī minori tp̄e q̄ erat b cōtra oppoſito
ſuppoſitū, ſi nō tūc habet ꝓpoſitū ꝓpoſitiōis. iudica, q̄
Secunda rei pmanētis ſucceſſiue corrūpende dabit ſi nō es a-
primū non eſſe, patet capio albedinē corrūpendā in deo acut⁹
b tp̄e, vel ergo in inſtāti terminatiuo b tp̄is albedo lege ī Gre
erit vel nō erit, ſi non erit, deſinet ergo eſſe p primū go. vbi ſu
non eſſe in illo inſtāti. Si erit in illo inſtāti, ergo ali pra.
qđ eius adhuc eſt ſucceſſiue corrūpendū, et ita b non
eſſet totale tp̄s ſue corruptōis qđ ē cōtra hypotheſim

Tertia. Rei pmanētis ſi pducet in inſtanti, dabitur primū inſtans cōpletū, pbat ſimiliter ſicut pria vñ de deſitione loquēdū ſimilit ſicut in ſcda. ¶ Seqtur corolłm deū poſſe pducere duos immo tres angelos immediate cōtra G. Arim. ſed hęc vltra crepidam quibus ſic breuiter deguſtatis

Maioris
Arim.

Reſpondet inſtans mutatiōis inſtantaneę acqſitiuę attribuit paſſioni poſteriori, deperditiuę ſimilit ratio eſt in promptu qa aīa incipit eſſe p primū inſtans eſſe & deſinit eſſe p primū non eſſe cōpletū G. Bruxel. refellit regulas antiquorū, at hęc curioſa nihil vtilitatis afferunt, Menghus fauentinus curioſiſſime de his ſcripſit.

Bruxel.
Menghus

Articulus. IIII.

Ariſt.

Ratio. I. Aeterno nihil eſt pri⁹, generatiōes & corruptiōes ſcdm Ariſt. ſunt ęterne ſcdo de gene. & vij. phyſ. ergo eis nihil eſt prius, & ſic motus localis non erit prior eis. Confirmat agere pſupponit eſſe, ergo generatio prior eſt latiōe, tenet cōſequētia qa gñare eſt ad eſſe velut ad terminū ad quem.

Secunda moueat faba ſurſum in occurſum molaris, vel non qeſcit in puncto reflexionis, & habeo cōtra reſponſionē dubij, vel qeſcit; & tunc ſequeret φ vna faba ſiſteret motū magni molaris, φ dea veritas nō credit. ¶ Confirmat qa lapis piectus ſurſum cū ſit grauis neq aliqd eū detineat, nō videt quō in aere ſuperius poſſit qeſcere, ſimilit pila piecta verſus terrā, ſi qeſcit & eſt grauis non videt quid eam ſurſum moueat.

Tertia. Ambulans in naui vētis retro agitata reflectit ſine qete media, ergo nō ōme reflexū in pūcto reflexiōis qeſcit. Confirmat aſcendēte hoīe funē alligatū trabi, q in aſcenſu rumpat, tunc homo ibi reflectitur ſine quiete media.

Quarta. non videt cui paſſioni ſit attribuendū inſtans trāſmutatiōis, p q̄ hoc ludicrę ſubtilitatis affert ex Gellio; qm moriens aut morit qñ eſt, aut qñ non eſt, nō qñ eſt, qm tūc viuit; nec qñ non eſt, qm tunc eſt mortuus, nec potes neutrū dicere, cū in cōtradictione nō ſit mediū, neq vtrūq, qm hoc abſurdiſſimū. ¶ Cōfirmat qa res qñ creat eſt, vel nō eſt, ſi non eſt, non entis nō eſt actio vel paſſio, ſi eſt; ergo eſt creatū vel increatum. &c̄.

A. Gellius

Reſpondet ad primā qd gñatiōes et corruptiones ſunt ęterne p ſucceſſionē. i. vna ſemp ſucceſſit alteri ſcdm Ariſt. tñ non eſt dabilis aliq̄ gñatio que ſit ęterna, ſicut dabilis eſt motus cœli ęternus ſcdm Ariſto. Ad cōfirmationē cōcedo cōſequentiā indefinite, qa gñatio eſt prior latiōe gñati, ſed nō ſeqt in cōmuni, & rō eſt qa dat mobile ingenerabile. ſ. cœlum.

Ariſtot.
Ariſto.

Ad. II. qd ibi mobile non reflectit p ſe vel naturalit ſed violente ſeu paccidēs. Marſil. ait fabā nūq attingere molarē, ſed qa impetuoſe pellit molaris lapidē ante ſe, & ita ab illo impetu pellit deorſum añ molarē. Ad cōfirmationē dico immo aliqd detinere lapidē. ſ. ęqualē pportionē potētię motiuę ad reſiſtentiā, vt diximus dub. 1. in fine. De pila patet φ mouetur ab impetu impreſſo a pijciēte de quo ſeq. q.

Marſil.

Ad. III. patet qd eſt reflexio paccidēs, de fune dicit immo qd qeſcat, qa funis non rumpit inſtantanee, ſed ſucceſſiue, quo tempore aſcendens quieſcit.

Ad. IIII. Plato ī parmenide, ob id nouū peperit tps in cōfinio vitę & mortis, q̊ in medio moreret viuēs nā cū viuēs & moriēs pugnātia ſint, nō pñt eodē tpe ineſſe, ſed diuerſis, q̄re repētinā mediā naturū cōſtituit A. Aug. ob Platonicā philoſophiā hic fluctuat, q ſi tā ſtudioſe coluiſſet liciū, velut in achademia frequēs fuit, nō voluiſſet hoc ſaxū. Is em̄ li. xiij de ci. dei c. ix. ptractat hūc Xenocratis cauillū, et robuſtiorē inducit c. xi. ingt ibi ſic Aug. Etenim anteq mors veniat, nō eſt moriens, ſed viuēs, cū vero mors venerit mortu⁹ erit, nō moriēs; illud ergo adhuc añ mortē, hoc iā poſt mortē, qñ ergo in morte? Addit Aug. añ finē cap. vñ nō iportune neq incōgrue arbitror accidiſſe, etſi nō hūana īduſtria, iudicio fortaſſe diuino vt hoc verbū qd eſt morit in latina lingua, nec Grāmatici declinare potuerūt ea regula, q̄ cętera talia declinant. At obijcies ſic etiā creare debere eſſe anomalū, ſiqdē par de vtroq dubitatio, q̄ro em̄ qñ aīa creat vel qñ eſt, aut qñ nō eſt, qñ nō eſt, eſt creāda, qñ eſt, ē creata. Peripatetice facilit dicere poſſis, in ſucceſſiuis obuia eſt dilutio, tūc em̄ aliqd dealbat, qñ ps albedinis eſt acqſita, & ps acqrēda. In inſtātaneis nota ppoſitionē; ī inſtātaneis idē eſt mutari & mutatū eſſe fieri & factū eſſe, creari & creatū eſſe, mori (ſi eſt inſtātaneū) & mortuū eſſe; tūc dico ad argumentū ī forma moriēs morit qñ eſt vel qñ nō eſt, dico qd qñ ptim ē & ptim nō eſt, qm mors ſcdm Dionyſ. eſt ſeparatio aīę a corpe, poteſt ergo a pte corpis eſſe ſepara. ſ. manu vel pede & eſſe in cōtinua motiōe vt a reliqs ptibus ſeparet, itaq ſcdm legē ſucceſſiuorū, tūc eſt ī mutatiōe mortis, illo tpe intermedio, q̊ ſucceſſiue a pte poſt ptē ſeparat. Si inſtātanea fuerit mors vt plures volūt, φ tñ nō credo, tūc dico morientē mori ī prīo inſtāti nō eſſe, ideſt φ iā nō ē & īmediate añ hoc nō fuit, ſi dicis eſt tūc mortu⁹, ergo nō eſt moriēs, nego cōſeqntiā & rō eſt, qa idē eſt in inſtātaneis fieri & factū eſſe, ergo idē eſt mori & mortuū eſſe alij nō inerudite diſtinguūt añs, qm vel mortu⁹ eſt pticipiū pteriti tpis & ſic negāt añs qa ī moriēte mors eſt ptā, vel ē nomē, & ſic cōcedūt añs, at tūc mortu⁹ cū nō iporet pteritionē, ñ repugnat huic φ ē moriēs, hęc de q.

Plato
Auguſt.
Xenocra.
Auguſt.
Dionyſi⁹

De primo motore. Cap. IIII.

78

Intentio
Cōcluſio
Suppōit primo
Secundo.
Rō ad cōcluſionē

NVnc aūt ptibus hoc vacare magnitudineq nullā prorſus habere neceſſariū eſſe dicamus ac demonſtremus oportet, prius hiſce definitis quę hanc ſententiā antecedunt. Atq horū vnū eſt hoc fieri inq non poſſe quo finitum quicq tpe moueat infinito. Tria nāq eſſe ī ōmi motu cōſtat id qd mouet id qd mouet, & tertiū ipm tps. Atq aut hęc oīa infinita ſunt, aut finita aut horū aliq̄ vt duo aut etiā vnū. Sit igit A qdē mouēs b aūt id qd mouet, & tps infinitū ſit C. Pars itaq ipſius a quę qdē ſit d moueat ptē aliquā ipſius B ſitq illa ps E atq patet, nō toto C tpe ipſam mouere. In maiore nāq maius nimirū mouet q̄re ſit vt tps illud īfinitū nō ſit deſignet atq ſit f. Hoc igit pacto addēs ipſi d atq e pti ptē totū a tandē & b ſimilit totū cōſumā, tps aūt nūq, ę q̄lē f pti ſemp auferēs ptē qppe cū ſit vt ē ſuppoſitū īfinitū. Quare totū a mouēs totū b ī pm finito ī tpe C mouebit, fieri ergo nō

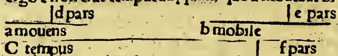
poteſt,vt a finito q̃cq̃ʒ infinito in tpe moueať perſpicuũ igiť eſt fieri non poſſe quo finitũ
79 quicq̃ʒ tpe moueat infinito.¶Fieri vero non poſſe vt finita in magnitudine vires ſint infini 2
tę ex hiſce ſane fuerit notũ, ſint enim maiores eę ſemp̃ vires quę ęquale qđ minore in tpe fa Cõcluſio
ciunt ceu calefaciũt,aut dulcedine afficiũt, aut ꝓijciunt,oĩnoq̃ʒ mouẽt.Quod cũ ita ſit,ab eo Suppoſi
quoq̃ʒ ꝑfecto qđ infinitũ q̃dẽ eſt,infinitas aũt vires habet patiẽs q̃ppiã patiať, & magis quã tio prima
ab alio patiať neceſſe eſt,infinitę nãq̃ʒ vires viribus ſunt maiores finitis, at nullũ eſſe tempus Secunda. Rõ ad cõ
omnino poteſt,quo vires illę mouerẽt,nam ſi ſit A tẽpus,quo vires infinitę calefecerũt vel pe cluſionẽ
pulerunt A B vero ſit tempus,id in quo finitę quędã vires mouerũt, hiſce viribus ſi maiores
finitas vires ſemper addidero,ad eas tandẽ vires ꝑueniũt,quę mouere in a tpe poſſint,finito
nãq̃ʒ cuiuis ſi finitũ ſemp̃ addidero omĩ quouis illud definito faciã maiꝰ,& ſi abſtulero minꝰ
80 identidẽ faciã.Ergo tpe in eodẽ aut ęq̃li finitę ac infinitę vires mouebũt,hoc aũt eſt impoſ-
ſibile fieri ergo non poteſt,vt magnitudo finita vires habeat infinitas. ¶ Neq̃ʒ igiť fieri po- 3
teſt,vt infinita in magnitudine finitę ſint vires atq̃ʒ quanq̃ʒ fit vt minore in magnitudine plꝰ Cõcluſio
viriũ inſint, multo tñ maiores ſunt ĩ maiore,ſit itaq̃ʒ magnitudo infinita A B atq̃ʒ ꝑs eius C
B vires aliq̃s habet q̃bus d mouit aliquo in tpe qđ e f litteris deſigneť.Si igiť ipſius C B du-
plam cœpero magnitudinẽ, hac eñ nũc rõe vtamur illa tp̃is in dimidio qđ eſt E G idẽ ꝑfe-
cto mouebit.Quod ſi hoc pacto ſumpſero ꝑtes a b quidẽ magnitudinẽ nunq̃ʒ tranſibo.Tem-
pore vero dato ſemper accipiã minus.Erũt ergo vires ipſius A B magnitudinis infinitę. Oẽs
eñ finitas exuperãt vires.Oĩm aũt finitarũ viriũ tp̃s etiã finitũ eſſe neceſſe eſt. Nã ſi aliquo
in tp̃e moueant tantę,maiore minore in tpe q̃dẽ,at definito mouebũt cõuerſione cõtraria ra
tionis.Sunt aũt infinitę vires ꝑinde atq̃ʒ multitudo magnitudoq̃ʒ infinita eſt ea,quę multitu- 4
81 dinẽ oẽm magnitudineq̃ʒ exuperat definitã.¶ Licet aũt hoc idẽ ſic etiã demonſtrare.Accipi Secũda rõ
emus eñ magnitudinis finitę cuiuſpiã potẽtiã aliquã generis eius potẽtię;quę in magnitudi ad princi
ne eſt infinita,quę finitã potentiã infinitę magnitudinis metieť. Ex his igiť quę dicta ſunt pale
82 patet fieri non poſſe vt finita in magnitudine vires ſint infinitę,aut in infinita finitę. ¶ Sed 5
de his quę feruntť bene ſeſe habet,aliquã primo dubitationẽ afferre. Nam ſi omẽ qđ moueť Dubitatõ
ab aliquo moueať,quo pacto eorũ quę ſeipſa mouẽt cõtinue non nulla mouenť, eo qđ moue-
rat non tangẽte vt corporũ ea quę ꝓijciunť. ¶ Quod ſi hiſce qui mouit, & aliq̃d aliud ſimul 6
mouet vt aerẽ, q̃ q̃dẽ mouet ſubiẽs motũ,ſimili modo ꝑfecto fieri neq̃t,vt illa moueanť ipſo Cõtra pla
primo non tangente neq̃ʒ mouente.Sed ſimul oĩa moueantur,rurſuſq̃ʒ moueri tum deſinant. tonem
Cum id qđ primo mouet deſinit mouere neceſſe eſt,& ſi ꝑinde facit vt magnes veluti ſi mo-
uet quod mouet.¶At eñ hoc dicať neceſſe eſt,id qđ primũ mouit facere vt mouere etiã poſ- ſolutio ꝓ
ſit aut aer aut aqua,aut aliq̃d tale quod q̃dẽ eſt aptũ mouere motũq̃ʒ ſubire,ſed nõ deſinit mo- pria ad q̃ʒ
uere atq̃ʒ moueri ſed deſinit q̃dẽ moueri,cũ is q̃ mouet moueri deſinit. Eſt aũt adhuc mouẽs. declinat
Qua ꝓpter moueť alij herens,vt in hoc eadẽ ratio eſt. ¶Deſinit aũt cũ mouẽdi potẽtia minor 7
fit in eo quod heret.Pœnitus aũt deſinit,cũ antecedẽs non vlterius mouens fecerit, ſed motũ Ceſſat ꝓ
ſubiẽs ſolũ.Hęc aũt ſimul deſinere alterũ mouere alterũ moueri totũq̃ʒ motũ neceſſe eſt. ¶ Is iectio
igiť motus in hiſce fit quę nõ nũq̃ʒ moueri nõ nunq̃ʒ q̃eſcere poſſunt,& non eſt cõtinuus ſed 8 Corollꝭm
apparet,nã aut deinceps collocatorũ,aut tangentiũ eſt.Non eſt eñ vnũ mouẽs,ſed plura, quo
rum aliud alij heret.¶Quo circa talis motus in aere fit & in aqua quẽ q̃dã antiperiſtaſim eſſe 9
dicunt.Impoſſibile aũt eſt alio modo ſoluere ea quę dubitata ſunt, q̃ʒ dicto modo: ipſa aũt anti Cõtra an
periſtaſis cuncta ſimul mouere mouerią̃ʒ facit.Quare & deſinunt ſimul, nunc aũt vnũ qđ cõ tiquos.
83 tinue ab aliquo moueri videt,non eñ ab eodẽ moueť.¶Quoniã aũt in hiſce quę ſunt cõtinuũ 10
eſſe motũ neceſſe eſt.Hic vero eſt vnus,atq̃ʒ vnũ motũ magnitudinis cuiuſpiã eſſe neceſſe eſt. Cõuertit
Non eñ id moueť,qđ magnitudinis eſt expers,& vnius eſſe atq̃ʒ ab vno, alioq̃n cõtinuus nõ ſe ad pro
erit,ſed herẽs alius alij atq̃ʒ diuiſus.¶Id qđ mouet ſi vnũ eſt,aut ſubiẽs motũ mouet,aut immo poſitum.
bile eſt.Si igiť moueť,ſimul ſequať ipſum atq̃ʒ muteť,& inſup ab aliq̃ moueať oportet,quare Primo
ſtabiť atq̃ʒ ad id accedeť qđ mouet & eſt immobile.Hoc eñ non ſimul mutari neceſſe eſt, ſed Secundo
poterit ſemp̃ mouere, nam hoc pacto mouere ſine labore ꝑfecto eſt.¶Eſt hic motus aut ſolus Tertio
aut maxime eſt vniformis. Id enim quod mouet nullam ſubit mutationem, id etiam quod ab
84 illo mouetur, vt motus ſit ſimilis, non ſubeat mutationem oportet. ¶ Atqui illud aut in me- 11
dio aut in orbe eſſe neceſſe eſt. Hęc enim principia ſunt. At ea quę propinquiſſima ſunt mo- Cõcluſio
uenti, ſumma cum celeritate mouentur. Talis autem eſt ipſius totius motus. Illic igitur eſt id
85 quod mouet. ¶ Exiſtit autem dubitatio ſi fieri poſſit, vt quippiam motum ſubiens continue 12 Dubitat

Solutio ī violentis moueat, ſed nō vt id qđ iterū iterūq; pellit ex eo cōtinue mouet, q̄a motus deinceps ſunt aut eīm ipſum pellere vel trahere vel vtrūq; facere oportet, aut aliud aliudq; ſuccedens ꝑinde atq; fit in hiſce quę proijciunť, vt antea diximus, ſi cum facile diuiſibilis ſit vel aqua vel aer, alius ſemper mouet ſubiens motū. At neutro modo motus vnius eſſe poteſt, ſed plures herētes erūt. Solus igiť is eſt cōtinuus motus, quo id qđ eſt immobile mouet. Semper eīm ſimiliter ſeſe habens, & ad qđ moueť ſimiliter & cōtinue ſeſe habebit. ¶His hoc pacto determinatis, patet im 86
13 Cōcluſio pricipalis poſſibile eſſe primū mouēs atq; immobile magnitudinē vllā habere. Nam ſi habet, aut finitā aut infinitā ipſam eſſe neceſſe eſt. At demonſtratū eſt prius in naturalibus, fieri non poſſe vt magnitudo ſit infinita, & nunc demonſtrauimus finitam magnitudinē infinitas vires habere non poſſe, & impoſſibile inſuper eſſe infinito in tēpore quicq; a magnitudine finita moueri. Primum aūt mouens ęterno motu infinitoq; tempore mouet. Patet igitur ipſum indiuiſibile ac vacareq; partibus, ac magnitudinem nullam prorſus habere.

Explanatio textus.

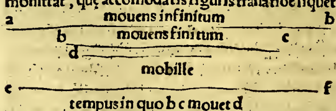
Ariſtot. Egit Ariſt. motū eſſe perpetuū, illū docuit eſſe motū circularē, nunc qualis ſit primus motor cōſiderat.

I. nullū finitū mouere poteſt quicq; tp̄e infinito, vt hoc ꝓbet diſponit primo a b c a mouēs finitū b mobile finitū c tp̄s infinitū. Scđo qđ ps a ſit d ps b ſit e & tp̄s quo d mouet e ſit f qđ eſt minus q̄ ſit c tūc ſic argumentať ſi a mouet b in c d mouebit e in f, ſed d poteſt toties ſumi, qđ finiet totū a & e poteſt toties ſumi, qđ finiet totū b, cū iſta ſint finita, ſed f nunq; cōſumet c q̄a finitū non cōſumet infinitum, ergo c non erat tempus adęquatū quo a mouebat b.

II. In magnitudine finita non poteſt eſſe virtus infinita mouens illā. Supponit primo virtutē maiorē mouere in tp̄e minori, & minorē in maiori, ſupponit ſcđo ꝙ patiēs plus patereť a finito habēte infinitam virtutē, q̄ ab habente virtutē finitā, ſic poſtea ratiotionať. Si virtus infinita mouet magnitudinē finitā, & eſt in illa, tunc moueret in non tp̄e, vel finita & infinita in ęquali tp̄e mouebunt, ſed hoc eſt impoſſibile, ſequela ꝓbať q̄a ſi finito tp̄e mouebit virtus infinita, tūc poteſt vigorari virtus finita, vt in ęquali tempore moueret ſicut infinita

III. In magnitudine infinita non poteſt eſſe virtus finita. ꝓbat duabus rōibus, prima in virtute eſt iſta, oīs virtus quę oēm finitā exuperat neceſſario eſt infinita, poteſtas magnitudinis infinitę oēm exuperat finitā, igitur eſt infinita, maiorē & minorē probat in tęxtu, & oīa in terminis more mathematico demonſtrat, quę accomodatis figuris trāſlatiōe liquēt

IIII. Scđo ꝓbať cōcluſio. Si magnitudinē infinitā moueret virt⁹ finita tp̄e finito, tūc moueret in ęq̄li tp̄e cū magnitudine finita, at illud eſt falſum ergo.

V. quęſtio eſt vnde moueanť ꝓiecta poſteaq; ſemota fuerint a proiectore.

VI. ꝓiecta non moueнť ab aere ꝓpinquo ꝓijcienti patet q̄a ſimilis quęſtio eſt de eo q̄s moueat aerē, ceſſante eīm primo motore, alia ceſſant moueri, tñ eo declinare videť, ꝙ licet aer ꝓximus vt motor, ceſſat mouere, ipſe ceſſat moueri, ſed non ceſſat mouere.

VII. Ceſſat aūt mouēdi potētia, q̄a ſemꝑ fit minor & minor, & poſtremo ceſſat moueri & mouere, hęc eſt ratio, cur ceſſat motus.

VIII. motus ꝓiectorū non eſt vnus & cōtinuus, patet q̄a non eſt vnus motor e principio ad finem.

IX. Motus ꝓiectionis non ſaluať ꝑ antiperiſtaſim i. reuerſiuā actionē, ſic ꝙ lapis mouet aerē, & aer ſubſequēs lapidē, & iterū lapis aerē, nā ſi ita fieret, oīa turbarenť, & vno moto oīa mouerentur.

X. Cum ſit vnus motus & continuus, & vnius magnitudinis, neceſſe eſt ipſum eſſe ab vno, qđ quidē tandē eſt immobile, mouens ſine labore, & cū mutationē non ſubeat, vniformiter mouet.

XI. Primus motor aut eſt in centro aut circūferētia, patet quia in cœlo fit velociſſimus mot⁹ igitur apparet ꝙ ibi ſit

XII. dubiū eſt an aliq̄d poſſit mouere motu vno & ęq̄bili aliqđ mobile, & reſpondet ꝙ motu violento nihil poſſit ęquabiliter moueri, vt per ſpecies dinumerat in. vij. phyſ. aſſignatas.

XIII. Primus motor eſt impartibilis nullā habēs magnitudinē, ꝓbat q̄a non poteſt habere finitā magnitudinē, nec infinitā. Non infinitā, q̄a nulla talis eſt iij. phyſ. nō finitā q̄a a virtute finitę magnitudinis non poteſt eſſe motus infinitus vt ſupra oſtendim⁹. Epilogat dein ꝓpoſitum principale philoſophorū deus Ariſtoteles. Ariſto.

Annotatio in textum.

Primū motorē hic attigit rei naturalis ſciētiſſimus Ariſt. deū volo, O. M. vnde demiror noſtrū Geōrgiū vallā affirmare nihil ab Ariſt. diſputatū de deo, verū hic diſputata cohęrent. xij. metaph. ideo in pręſentia nō expandimus vela, ſi ſors dederit vt primā philoſophiā cōmentemur, explicabimus hęc diuiter, obſeruetur tamen illud legis ab apoſtolo repetitum. Non alligabis os boui trituranti. — Ariſtot. Ge. valla Ariſt. Moſes

1. Auicenna hic cōtradixit Ariſt. ſed Auer. ait Auicēn erraſſe, q̄m Ariſt. non dicit motorē primū diuidi, ſed ex ſuppoſitiōe & hypotheſi ſtruit rationem. — Auicenna Ariſtot. Auerroys Ariſtot.

6. Platonis eſt ſententia. proijcientē mouere aerē, aer motus lapidem ſubmoueat. — Plato

9. De antiperiſtaſi alias verbum faciemus,

11. primū motorē in centro poſuit Plato in Timęo, ꝙ Ariſt. hic non improbat, at ꝙ ꝓbabilius ſibi apparet ꝓponit. ſ. deū eſſe in circūferētia, verū Marſ. q. 39. ſtatuit naturali ratione probandū deū eſſe vbiq;. — Plato Ariſt. Marſ.

Verum hęc omnia ſupra crepidam, ideo vel in metaphyſicam vel Theologiam remittenda, adde Holcot q. 3, quarti. — Holcot

Q. vltima
An primus motor ſit infinitę virtutis?
Articulus.I.

Nota.I.Quia deus eſt impers ſeu indiuiſibilis vt ꝓ
Ariſt. bat Ariſt.in hoc octauo, ideo nō habet quantitatem
molis ſeu extenſionis,nō eñ eſt in magnitudine ſ,
Ariſtot. dependenter, vt iterū probat Ariſt,in textu,quam-
uis ſit in magnitudine effectiue & motiue vt vide
bimus,quia eſt in circūferentia primi mobilis ſecū
Ariſto. dum Ariſt.Eſt tñ in deo quantitas virtutis,& de il-
lius finitate vel infinitate eſt queſtio,quę etſi ſit in
concuſſę veritatis apud Philoſophū Chriſtianū,qm̄
Dauid. de eo ait inſignis philoſoph⁹ ex antiquis Dauid, &
magnitudinis eius nō eſt finis:tñ qd in lumine na-
turali:vt verū vero cōſonet cōperiat inueſtigare o-
portet.¶Non ergo loquimur de infinito cōtinuita
Ariſt. te,qđ Ariſt.iij.phyſ.reiecit.ſed de infinitate deo cō-
petente dupliciter poſſumus loq ſecundū Greg. Ar.
Arim. diſt.44.primi.q.3.primo quo ad permanentiam ſeu
duratione͂ eſſendi.& ſic procul dubio eſt infinitus.
Secūdo potentiā agendi vel mouendi,adde vel pro
ducendi,hoc iterū bifariā intelligit̄ ſ,intenſiue vel
Auerr. extenſiue vt declarat Auer.Extenſiue quia pōt mo-
uere ſine fine ęternaliter,intenſiue ſic ſ.ꝙ poſſet in
infinitū motū velocitare.

Nota.II,varias fuiſſe philoſophorū in tenebris cę
cę gentilitatis ambulantiū ſuper intelligentijs opi-
Eckius niones,vt locuplete in prima parte orōis noſtrę cō-
tra philoſophos enarrauimus,Primi eñ ſeſquioris
notę philoſophi,corpora dūtaxat intuentes nega-
Parmeni. runt ſubſtantias ſeparas:Inter quos aliqui ἄθεοι di-
Meliſſus cti vt Theodoretus renarrat)deos eſſe negarunt
Theodo. vt Diagoras Euemerus Protagoras,tales multi gen
Diagoras tiliū fuerūt,Plinius ob id male audit,ſic Mezenti⁹
Euemerus apud Vergiliū loquit̄:Dextra mihi deus, & telū qđ
Protago. miſſile libro,Cōtra hos nuꝑ diſputauimus, quia vt
Plinius Damaſc . ait omniū natiouū hoībus natura inſitū
Virgilius eſt deū eſſe,hi eñ nō ſunt dicendi eſſe ſapientes, q̊s
Damaſce. cōdigno epitheto inſignis ille philoſophus Dauid
Dauid inſipientes cognominauit, dixit inſipiens in cor-
Anſhelm⁹ de ſuo nō eſt deus,de quo Anſhel.integro opuſculo.
¶Alij inſaniter & magno delyrio autumarūt mun-
Poetę dū eſſe deū,quare pro varijs partibus mundi varia ei
indiderūt noīa,hęc ſententia per Poetas ſtultę gen-
tilitatis magiſtros fuit ꝓpagata , In terra eñ Plu-
tonem in aqua Neptūnum, in aere Iunone͂.in ethe-
Valerius re Iouem, in homine geniū,ſic Valerius Soran⁹ ait
Soranus Iupiter oīpotens regū rex ipſe deuſq; progenitor ge
Vſing. nitrixq; deū,de⁹ vn⁹ & oīs vide hic Vſing.Chaldei
& Stoici huius opinionis fuiſſe exiſtimant̄,ꝙ igne͂
coluerint,nihil eñ in vita diuinū eſſe exiſtimabant
Aratus calore extincto, Sic Aratus cecinit

Ab Ioue principiū,nam ſunt Iouis omnia plena

Vergilius & Verg.eum imitatus

Ab Ioue principiū muſæ,Iouis omnia plena

Lucanus Lucanus adhuc magis expreſſit

Eſtq; dei ſedes, vbi terra pontus & aer
Iuppiter eſt quodcunq; vides, quocūq; moueris

Sic Vergilus quarto Georgicorū

Deum namq; ire per omnes
Terraſq;, tractuſq; maris, cœlumq; profundum
Hinc pecudes, armēta, viros, genus omne ferarum
Quemq; ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas
Scilicet huc reddi, deinde ac reſoluta referri
Omnia, nec morti eſſe locū, ſed viua volare
Syderis in numerū, atq; alto ſuccedere cœlo

¶Sed melioris notę philoſophi poſuerūt deū eſſe
ſubſtantiā ſeparatā,ſupremā, indiuiſibile͂ perpetuā,
Anaxag.mente͂ Pythagoras ſummū bonū, Parmeni Anaxa.
des vnū Plato ὑπερκόσμιον ſupmundanū intellectū Pythago.
mente͂q; ſe perpetuo mouente͂ appellauit, Ariſtote- Parmeni.
les philoſophorū & oīs philoſophię princeps deum Plato.
primū motore͂ & primā cauſam appellauit, quę nun Ariſt.
cupatio adeo placuit S. Dionyſio Areopagitę, vt
dū in libro myſticę Theologię deū nullis noībus no S.Diony.
minandū doceret, vt deū etiā ſuper deū diceret [illegible]
ὑπέρθεον ſemper tñ cām omniū appellat. ¶In hoc Plato
quoq; Platone melior, qm̄ plato vt in Timeo & a-
libi plures deos minores poſuit ethereos aereos, ſu-
peros infimos & medioxumos, adeo ꝙ oīa ſupſti- Ariſto.
tioſius demoībus repleuiſſe videatur, Ariſ. ſolū mo
trices intelligentias aſſeruit, & harū primā eſſe deū
vt.xij.metaphyſ.largiter proſequitur.

Nota.III .Circa dubiū propoſitū pugnātes eſſe ſen Ariſto.
tētias, quę fuerit Ari. & Auer.opīo.voluit eñ nou⁹ Auerroys
expoſitor (ita īdicāt Ægidiū) hic i.8.phyſ.& ī prīo Ægidius
diſ.43.q.1.Ari.& Auer.poſuiſſe deū īfiniti vigoris, Scotus
que͂ ſequit̄ Sco.in primo diſ.2.&.q.7.q̊t.horū rōnes Ocham
articulo.iiij.cōtemplabimur. ¶Diuerſum ſentiūt alij Greg. ari.
G.Ocham q.xxij.quot.7.Greg.vbi ſupra & maioris Maioris
amœni ingenij doctor in primo, Venetus & alij.vo Venetus
lentes Ariſt.ſolū poſuiſſe deū infinitū duratione: & Ariſto.
quia moueat infinito tēpore, motiua horū articulo Scotus
ſecūdo adducem⁹. ¶Verū in eo cōſentit Sco. vbi ſu Greg.ari.
pra & Greg.ꝙ in lumine naturali, & ſequēs rōnem
naturale͂ habet ponere vel ſalte͂ nō negare, quod eſt a
liqua res infiniti vigoris, verū G.Ocham q.17.18.19 Ocham
20.&.21,quot.vij.oſtendit illas rōnes nō eſſe demon
ſtratiuas.

Nota.IIII.Quāuis in veritate fidei deus libere &
cōtingenter agat adextra, tñ Ariſt. & Auer.opina- Ariſto.
ti ſunt deū agere adextra neceſſario vt oſtēdit Sco. Auerroys
diſt.8.primi, & in hoc dicit Dorbell. poſt Paulū de Scotus
Nongento latenter affirmarūt cōtradictoria. ¶Tñ Dorbel.
debuiſſe hoc Ariſt.ponere ſequēdo rōnem naturale͂ Paulus de
ſuadet Ioan.Maior, in primo diſt.43.q.vi.quia non nōgento
poſſum⁹ alias ſaluare, q̄re indiuiduū vnū ꝓducatur Ariſto.
añ aliud eiuſde͂ ſpeciei.Scdo nō poſſumus alias ſal- Maioris
uare cū aqua ſit altior terra, cur nos nō ſubmergat, Vide ſu-
niſi qa deus libere pręſtituit eis terminū, nō ſufficit pra.4.phy
dicere aqua eſt ecentrica terrę, oceanus fluit ad ſuū ce͂ ſi.
trū:qm̄ adhuc manet difficultas de inſulis in Ocea- Plato
no. Tertio qa poſt hāc vitā dant̄ pręmia, hoc apud Homerus
Platone͂.Homerū.Vergiliū &c̄, & oīm gentiū ſectas Vergilius
ſed hoc fieri neqt, niſi per deū ſingula merita viden
te͂ vt Vergil.ait Pauci quos ęquus amauit Iupit̄ aut Vergilius
ardens euexit ad ethera virtus . Quarto argumentū d.Paulus
apl̄i in lumie naturali eſt multū ꝓbabile, ad Corin
thios, ſi nō eſſet deus pręmians poſt hāc vitā, miſera
biliores eſſent ſeruātes lege͂ cunctis hoībus.An aūt
prim⁹ motor ſit appropriat⁹ primo mobili de hoc
xij.metaphyſ.

Articulus.II.

Concluſio Deus eſt infiniti vigoris quāuis Ariſt. Ariſto.
& Auerro . aliter opinati ſint , prima pars eſt fidei Auerr.
noſtrę.In ſymbolo dicimus , Credo in deū omnipo

Grego. tentem. Secūda pars ꝓbatur per Greg. ſupponendo primo ꝙ deus ſit appropriatus motor primi orbis. ſcđo deus mouet neceſſitate naturę ſecundū Ariſto. Ariſto. tūc rō talis inſtruit. Si de⁹ eſſet infiniti vigoris, tūc moueret cœlū in inſtanti, ꝓbať ſequela quia mouet cœlū; & mouet naturaliter ex ſuppoſitis, mō ſecūdū Ariſto. T.C.81. Ariſt. ſi eſſet virtus naturaliter mouēs infinita, illa moueret in nō tēpore. Cōfirmať quia ſi eſſet infiniti vigoris, ergo poſſet velocius mouere ꝙ mouet, patet quia aliogn nō eſſet velocitas & tarditas motus ſecūdū proportionē motoris potētię ad potētiā Et primo cœli moti, cuius oppoſitū ſępe dixit i. vij. & ſcđo cœli. At cœlū nō pōt velocius deus mouere ꝙ moueat ſe Ariſto. cundū Ariſt. 2. cœli & ibi Auer. Cōm. 38. expreſſe di Auerro. cit. Si potētia motoris eſſet infinita, motus inueniret in inſtanti. ¶ Tertio mobile hoc eſt cœlū eſt finitę potētię, ergo deus nō eſt infinitę potētię, tenet cōſequētia quia debet eſſe proportio inter potentias mouentis naturaliter & moti, aliogn nō poſſet ex a Auerro. liq̄ ſumi velocitas ei⁹. ¶ Hęc eſt expreſſa mēs Auer. ſcđo cœli Cōm. 39. vbi dicit. Cū dicimus ꝙ potētia motoris cœli eſt īfinita, nō intēdim⁹ ꝑ īfinitā niſi īfinitatē motōis .i. ꝙ motio eorū nō ceſſat, īfinitatē aūt intēſiōis, vt illic nō ſit ꝓportio inť potētiā motoris & mobilis, impoſſibile eſt in formis reperire. ¶ Quarto quęlibet potētia eſt reducibilis ad actū. 9. metaph. igiť ſi primus motor eſt infinitę potentię intenſiue, ab ipſo pōt prouenire motio infinitę ve Venetus locitatis, & effectus infinitę intenſionis vel multitudinis, hec eſt rō Veneti, ſed conſequentia eſt dubia, Thomas multi catholici doctores tenent antecedēs & negāt Ægidius conſequentiā ſ. deū poſſe facere infinitū vt S. Tho. Gotfrid⁹ Ægidius, Gotfridus &c. adde rationes maioris vbi Maioris ſupra.

Articulus. III.

Dubium. I. vnde mouentur proiecta?

Ariſto. ¶ Pręmitto. I. multiplicē eſſe de dubio ſententiam. Prima antiquior Ariſto. ꝙ moueať per antiperiſtaſim, eo ꝙ cōtinue ſuccedat alius & alius aer pellens lapidem de illa in textu.

Ariſto. Secunda opinio Ariſt. quod aer vt motus mouet proiectū, Imaginať eñ ſic ꝙ proijciēs pellit ꝓiectū & ſimul aerem proximū, qui ſecūdus aer pellit vlterius in tertiū & ſic vſq; in finē motus, aer aūt ſemp tardius & tardius moueť, & ita tandē ceſſat motus, cuius ſimile eſt in circulatiōibus aquę proiecto lapi Burid. de i illā, q̄ ſeipſas multiplicāt licet ſp remiſſius & re Saxo miſſius quſq; corrūpant. ¶ Sed cōtra oppōit Burid. & Saxo. quia ſic poſſemus remotius ꝓijcere plumā ꝙ lapidē, facili⁹ eñ illa poſſet moueri ab aere, Secūdo ſequereť ꝙ pellendo verſus te aerem per bombardam facere tam magnū impetum ſine lapide ſicut Ocham cum lapide.

Tertia opinio G. de Ocham in additiōe q. xxvi. ſecundi ꝙ proiectū ſeparatū a ꝓijciente moueať ſecūdum ſe, & nō ab aere vel impetu, aut aliqua virtute impreſſa. Eſſet eñ mirabile ait ipſe, ſi man⁹ mea cauſaret aliquā virtutē in lapide, per hoc ꝙ ſolum motu locali tangit lapidem. ¶ Sed contra lapis nō pōt ſe mouere ſurſum neq; a materia neq; a forma, & non videť ꝙ moueať a proijciente, quia ponas ꝓijcientem ſtatim expirare, adhuc lapis ſurſum mouebitur.

Quarta opinio, Cōmunis quod proijciens vel impellens ſecūdū fortitudinē ſuā & capacitatē ꝓiecti, imprimit vnā qualitatē & vim motiuā, quę dicitur impetus, ab initio aūt ſucceſſiue in partes ꝓiecti inducitur: ideo ait Marſil. telū ꝓpinque nō ferit tam Marſil. violente, ſicut ſi paulo longius fuiſſet eiaculatū, ſed dein ꝑ reſiſtentiā mobilis & medij īpetus ille remittiť & debilitať, adeo ꝙ cū venerit ad ęq̄litatē reſiſtētię, tūc ceſſat mot⁹ ꝓgredi. ¶ Et pōt dici q̄litas prima, quia nō generať ex alia, ſicut lux, tñ ſtricte loquendo nec eſt qualitas prima nec ſecūda, ſicut habitus, Et per hoc poſſunt ſaluari experientię de troco circulariter moto, ſimiliter de rota figuli, quę circūagitatur aliquādiu ceſſante figulo mouere, hec eſt Buridan⁹ ſententia Burid. Sax. Marſil. Bruxell. Tartareti, Sin Saxo tzelij & aliorū, miror vnū Vſingiū ad antiquā opi. Marſil. defeciſſe, Sed vide acutiſſimū Coronellū in. 3. phyſ. Bruxell. plura ſubtiliter diſquirentē. Et Albertū Saxonē (quē Tartare. Nicoletus de Thienis per iocū Albertutiū vocat) de Sintzel. fendentem cōtra Nicoletū. at hęc guſtaſſe ſufficiat. Vſinge⁹.

Coronel. Reſpondeť Proiecta moueri ab impetu impreſſo Nam impetū eſſe ponendū ꝓbāt predicta, ſimiliter Saxo graue deſcendens velocius moueť in fine, & hoc nō Nicolet⁹ niſi propter impetū, ſimiliter ꝓiectū in puncto reflexionis quieſcere nō pōt eſſe, niſi ꝓpter impetum.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Ariſt. hoc octauo. T.C. 78. principaliter vo Ariſto. lens oſtēdere ꝙ primus motor nō eſt cōiunctus magnitudini, ꝓbat prīo ipſum eſſe infinitū, & ex hoc cōcludit, ꝙ virtus infinita nō eſt in magnitudine, Sed nō loquitur de infinitate durationis, quia illa nō repugnat magnitudini vt patet de cœlo: ergo loquitur de infinitate vigoris.

Secunda Auerr. xij. metaphyſ. Cōm. 41. ait Motus Auerr. cœli cōponitur ex duobus motibus, quorū vnus eſt finitę motionis, & eſt anima in eo exiſtēs, & alter infinitę motionis & eſt potentia quę nō eſt in materia, Aut ergo loquiť Auer. de infinitate duratiōis Auer. ꝙ dici non poteſt q̄a ſic etiā primus eſſet infinitus, aut vigoris, & ſic habetur propoſitum.

Tertia Primus motor mouet per tēpus infinitū, ergo non eſt mouens finitū vigore & duratiōe, ꝓbať quia mouere per diē arguit potētiā aliqualis intenſionis, ergo mouere per infinitos dies arguit potentiam infinitę intenſionis, Sco. addit quia virtutis Scotus infinitę eſſet mouere infinita, ſed deus ſecūdū Ari Ariſto. ſto. moueret infinita, ſi eſſent ergo deus eſt infinit⁹

Quarta Proiectū nō moueť ab impetu: ꝓbať primo per Ariſt. qui affirmat ipm moueri ab aere pul Ariſto. ſo. ¶ Confirmať quia nō eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate, ſed oīa pñt ſaluari ſine impetu, & nō videť quō hō poſſit imprimere illā entitatē in baliſtam. ¶ Confirmať ſecūdo quia poſſibile eſt idē ꝓijci a duobus diuerſarū ſpecierū, ſed nō videť, quō talia poſſint natura ꝓducere rem eandem ſpecie.

Reſpondetur Ad primā ſecundū Greg. ꝙ Ariſto. Greg. nunq̄ fecit illā cōſequentiā, deus eſt infinitus, ergo Ariſt. nō eſt virtus in magnitudine, ſed ſic induciť rō eius nullū finitū mouet tpe infinito, oīs virtus in magnitudine eſt finita, ergo non mouet infinito tpe At deus mouet īfinito tēpore, ergo nō eſt virtus in magnitudine, Sed dico ꝙ loquiť de infinitate durationis, quia vult quod talis infinitas motionis repugnat virtuti cōiunctę (hoc eſt dependenti) magni-

tudini, Licet em̄ aliqua virtus finita poſſet durare in corpore ſed nõ mouere, Et ita intendit ſolū oſtendere, quod primus motor nõ vniat̃ primo mobili, vt anima corpori, vel forma materię, ſed ſolum aſſiſtat vt motor.

Odcham Ad.II. Reſpondet G.Odcham vbi ſupra, quod loquit̃ de infinitate duratiõis ex ſe, quia ſic cõiunctus non eſt ex ſe infinitus, ſed ex ſe eſſet in potentia etiā ad
Auer. quietē, vn̄ ſecūdū Auer. ſi dimitteret̃ ſuę naturę a primo motore, aliqñ ceſſaret a ſuo motu, Ideo ſua infinitas in mouendo neceſſario reducit̃ ad primū mo-
Ariſtot. torē, in quo ſecūdū Ariſt. nulla eſt potentia ad quietem primi mobilis, & ille eſt primus ſimpliciter &
Gregori9 ſeparatus a materia vt patet in fi.com. Greg. improbat illā ſolutionē, vide eū, & reſpondet, ꝙ ſit infinitę motiõis extenſiue, & finitę motiõis intenſiue, ſi-
Auerro. cut Auer. ſeipſum expoſuerit ſcđo cœli Com.39. qa non vult inquirere an ſint vnus motor &c̃.

Ad.III. reſpondet Venetus negando cõſequentiā,
Venetus & ad probationē dicit ꝙ mouere per ſex dies nõ arguit maiorē perfectionē intenſiue, quā mouere per tres dies, & hoc in potētijs infatigabilib9 abſtractis a materiā, Secus eſſet in Eckardo vel alio defatiga-
Ariſto. bili. ¶Ad annexū Scoticū, prio dic negare Ari. eſſe infinita mobilia in magnitudīe vel m̃titudine.iij. phyſ. Si loq̃ris de effectu primi motoris, hoc ē prio motu, qui ſit vnus, cõtinuus, ꝑpetuus & infinitus ſe-
Ariſto. cundū Ariſt. ergo cā etiā eſt infinita, dico diſtinguēdo añcedens, quoą motus ſit infinitus vel extenſiue ſic concedo etiā ī. cauſa, vel intenſiue, ſic nego.

Ad.IIII. Dicit Nyphus ꝙ Ariſto. nõ põt negare ad
Nyphus motū lapidis nõ cõcurrere impetū, ſed cū impetu cõ-
Ariſto. currit rarefactio & cõdenſatio aeris, & rurſus natura medij, quę cū leuibus eſt leuis, cū grauibus grauis.

¶Vn̄ ſecundū Ariſt. aliqua tenēt ſe ex parte rei mo- Ariſt.
tę, alia ex parte mouentis, Ex parte rei tenēt ſe rarefactio & cõdenſatio aeris, augent em̄ facilitatē motus, Ex parte agētis tenet ſe natura medij, Vult ergo Ariſt. ꝙ aer nõ vnus numero ſit motor, qa oportet Ariſto.
quantū fieri põt mouens eſſe aliud a re mota, Cauſa adiuuans eſt natura medij. ¶Eſt ergo in ꝓiectione, impreſſus impetus, ſciſſio anterioris aeris, clauſio poſterioris, qui ad velocē ꝓiectionē, velociter clauditur, ad lentam lente, vn̄ rotundū acutū celerius diuidit aerem ꝙ quadratū, Et ſic Ariſt. vnā cauſam, ſed Ariſto.
nõ oēs expreſſit. ¶Ad cõfirmationē primā dico ꝙ ſatis eſt neceſſitas ꝓpter rões in dubio & reſponſione eius adductas, quod alioqui experientię, nõ niſi cū ſomnijs ſaluari poſſunt, quō poſſit imprimere nõ eſt difficile, qm̄ ſi homo per diuiſionē aeris & motū localē cauſat qualitatē realem quę eſt ſomn9: & vocē per vocalē arteriam, cur nõ poſſet ꝑ virtutē motiuā imprimere impetū, & per motū localem imprimit̃ maximus ſonus campanę aeri, ¶Ad ſecūdā cõfirmationē reſpondet̃ nõ eſſe incõueniens aliquid eiuſdē ſpeciei ꝓduci ab agētibus diuerſarū ſpecierū hoc ꝓbat G.Odchā q.2. ꝓlogi de igne & ſole, de demõſtra- Odcham
tione quia eſt & ꝓpter qd, adde tu de obiecto & potentia, & quod eſt mirabilius in oī ꝓductione creaturę cõcurrit deus opt, max. cū cauſa ſecūda, ſicut ipſe autor & largitor oīs boni, mihi in pñti ope opitulatus eſt miſericorditer, quod illo breuiſſimo tēpore Cõmētarios iſtos elucubraui, Ad eius laudē, & S. Pauli cuius cõuerſionē cras celebrabimus. qui viuit cum benedicto in ſecula.

Deo Gloria. 1518. Ian.24.

PERORATIO AD LECTOREM

CVM ſuperiori anno, Iucundiſſime Lector Ariſtotelis ſūmi Philoſophię antiſtitis Dialecticā, Ornatiſſimorū virorū Leonhardi de Eck, & Sebaſtiani Ilſungi ducaliū ſenatorū iuſſu, Cõmētarijs & ſcholijs explicaſſem, Phyſicas etiā Ariſtotelis acroaſes ſum aggreſſus, Ita em̄ voluerūt vigilantiſſimi illi Gymnaſij noſtri reformatores, vt eliminata barbarie, expulſis ſophiſmatū ſq̃uilijs, Iuuentus Germanica ꝓbe in politioribus litteris, nitida caſtaꝗ inſtitueret̃ philoſophia, Medullā textuū imbiberet, Vn̄ maximas his viris gratias agat, Si ingrata eſſe noluerit, Germana & ſtudioſa iuuentus, qui tam flagranti ſtudio bonas artes, rectāꝗ inſtitutionē erigere, maximis conatibus meditant̃. Quod ad nos vero attinet Amiciſſime lector ſperamus ea te eſſe modeſtia, eo cādore, & dexteritate, vt noſtrā agnoſcas diligentiā, vigiles noſtros labores, animūꝗ ꝓdeſſe cupientē ſuſpicias, atꝗ ſi quid ſecus quā voluimus exciderit (excidiſſe aūt ſtrenue ꝓperanti nõ dubito, pauciſſimis em̄ diebus iſta ducubrauimus, vt verā dicenti vix crederes) veniā impertiaris rogo, qđ facile es facturus, ſi nihil nos ſpectaſſe cognoueris quā ſtudioſorū vtilitatē. Vale & ſalue Candide lector, & preces pro Eckio apud D.O.M. pie fundas. Soli deo gloria.

M. Vrbani Regij Poetę & oratoris laureati: oratoriā ordinarie Ingoldſtadij legentis ad lectorem Endecaſyllabon

Si mens corporea abuolaret arca
Tum mox hoſpitium petat nouū, quod
Longi forte ſilentij Magiſter
Mira tranſanimatione natus
Dixit, Nempe animū Sophi ſupremi
Qui nomen ſuū ab ambulando ſumpſit
Artus protinus Eckij tenellos
Iurarem ſubiiſſe, tam ſcienter
Explanat Phyſicen fideliterꝗ
Tam doctum bene protulit lyceum
Sublimi explicat inuoluta ſenſu
Obſcuris nitidam deditꝗ lucem
Condiuit ſale tedioſa grato
Turpi barbarie procul fugata
Phœbo iudice, & eloquente lingua
Et rara valet eruditione
Hoc vel Momus & obloquutor amens
Liuenti tn̄ hoc fatetur ore

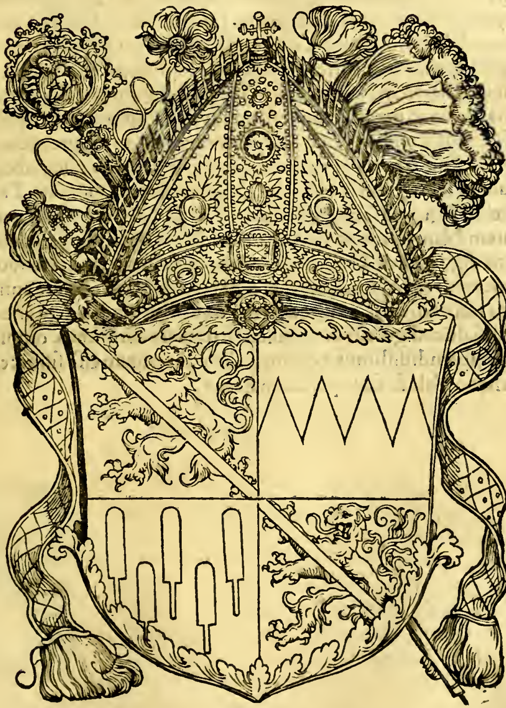
Deo duce

In Auguſta Vindelica, in Sigiſmundi Grim̄ Medici & Marci Vuirſung officina, Menſe Iunio. Anno Gratię. M.D.XVIII.
LEONE.X.PONT.MAX.ET MAXIMILIANO IMP.AVG. ORBI CHRISTIANO PRÆSIDENTIB.
Cautum priuilegio Cæſareo, vt in reliquis Cõmentarijs Eckianis: neqs decēnio imprimat, aut alibi impreſſos in Imperio vendicet, vt in Dialecticis totū reſcripſimus priuilegium.

ARISTOTELIS STAGYRITAE

Libri	De Cœlo. IIII.	Argiropilo	interprete
	De Generatione. II.	Nypho	
	Meteororum. IIII.	Boetio	

¶ Adiectis Eckij Commentarijs.

Reuerendiſſimo D. Georgio Epiſcopo
Bambergen. D.

Reuerendiſſimo patri & domino D. Georgio ſacræ Bambergeñ. eccleſiæ Epiſcopo venerando domino ſuo pientiſſimo Eckius minimus Theologus S.D.P.

FERVNT Antigonidan Muſicæ artis peritiſſimum Antiſtes digniſſime: cum diſcipulo probe in arte inſtituto: populo tamen non admodum grato: in ſcenam progreſſum cũctis audientibus dixiſſe: Mihi cane & muſis: ꝙ ars fœliciter cœpta quãꝗ naſutulorum deſtituatur plauſu: iuſta tamen laude ac comprobatione non priuatur. Et quorſum hæc: Cum ſuperioribus annis humaniſſimus princeps meus Vuilhelmus illuſtriſſimus Boiariæ dux: probam deſyderaret iuuentutis in ſuo gymnaſio inſtitutionem, id ꝙ negotij celebribus viris Sebaſtiano Ilſungo patricio Auguſtano & nobili Leonhardo de Eck de Vuolfeck acuratiſſime demãdaſſet: qui peruigili cura queꝗ optima in Gymnaſio ordinarunt. Ne autem philoſophię ſcholaſtici in quiſquilijs ſophiſmatum neglecto Ariſtotelico textu diutius hęrerent: effecerũt apud me nobiliſſimi principis mei nomine vt Ariſtotelis libros ad nouiſſimam tralationẽ vbi commode haberi poſſet: commentarijs & annotationibus vtcunꝗ illuſtrarem: quibus non grauatim ſum obſecutus: ꝗuis re bene cœpta ſtatim liuidi reperti ſint: qui meũ hunc laborem damnarunt: verum vt Antigonidas mihi cano & ſtudioſis ac bonis viris. Te vero ampliſſime præſul elegi potiſſimum: cui hos tres Ariſtotelis libros non contemnendos dedicarem. Nam libros de Cœlo Ioannes Picus doctiſſimus comes Ariſtotelis ſapientia dignos dicit. Et Apuleius pro honeſto furto tanquam ſuos ex græco in latinum vertit ad Fauſtinũ. Suſcipe ergo placido vultu optime antiſtes hos cõmentarios tibi dedicatos: tuoꝗ eos defende patrocinio. Nam tu vnus mihi viſus es & eccleſiaſtica dignitate & nobilitate ſanguinis clariſſimus: omniumꝗ virtutum fulgore ſplendidiſſimus: eckiumꝗ clientulum tuum eſſe ſinito: eumꝗ cõmendatum habe. Vale & ſalue pręſulum decus.

In noīe tuo dulcis Ieſu.

LIBER DE COELO ARISTOTE lis ſtagyritæ Philoſopho rum principis

Ariſtote. ANTEQVAM TEXTUM Ariſtotelis exordiamur, viſum eſt vtile fore (vt paratiorem reddamus auditorē) aliqua præmittere, ne illotis, vt aiunt manib⁹ librū tā elegātē, & Ariſtotelis ſapiētia, vt Ioan. Picus picus ait, dignū ipru dētes adgrediamur. ¶ Vnde hoc non ignorandū, quamuis latini interpretes hunc librū de Cœlo & mūdo inſcribūt, græce tamen περι τοῦ οὐρανοῦ id eſt de cœlo intitulatur, qđ & Argiropilus obſeruauit. Argiropilus Priuſq́ tamen ordinē eius ad alios libros aſſignemus, operę pretium erit materiam ac ſubiectum eius explicare, non enim in eadem omnes ſunt ſentētia. Primo enim Alexander Aphr. opinatus eſt ſubiectū huius primū eſſe vniuerſum, ita q̄ cœlū non accipiatur pro orbe, ſed pro toto mūdo. Aphrod. ¶ Contra Iamblychus Cœlum orbem principaliter hic tractari opinatus eſt, reliqua vero corpora hic ex conſequēti conſiderantur, quia influentiam eius recipiunt, Iāblych⁹ vel vt Syrianus exiſtimauit, per accidens alia corpora hic notificari, in quantū manifeſtant cœlum. Syrianus ¶ Georgius Bruxellenſis neotericus ſubiectū primū huius libri circūloquitur hoc cōplexo corpus Bruxel. mobile localiter, cuius paſſio ſit mobile localiter.

¶ At contra Alexandrum obijcit Simplicius. Simpli. Si vniuerſum eſſet primo conſideratū hic, iam oporteret Ariſto. conſiderationem ſuā extendere ad omnes partes mundi, vſq; ad plantas & animalia, ſicut Plato in Thimeo. Plato ¶ Dein Syriani & Iāblichi ſentētia improbatur hoc pacto, nam. iij. & iiij. libris totis agit Ariſto. de corporibus ſimplicibus inferioribus, at non cōſueuit Ariſto. principalem partem ſcientiæ tribuere his quæ per accidēs ſumuntur in ea. Ariſtote. ¶ Brux. in acroaſibus reiecimus, quoniā paſſionē formaliter exprimit in ſubiecto, quod fieri non debet, nam cū paſſio prędicetur de ſubiecto in ſecūdo modo dicēdi per ſe, vt fiat propoſitio mediata, hoc pacto immediata fieret, & in primo modo dicēdi per ſe. Bruxel.

Rectius dici videtur, ſubiectum primum eſſe ens naturale ſimplex, cuius paſſio ſit mobile ad vbi, ſeu mobile localiter, hæc etenim eſt Simplicij ſententia, & ex Ariſtotele ſatis liquet; quod in primo de corporibus ſimplicibus in cōmuni, in ſecūdo de cœlo, in reliquis duob⁹ de corporibus agit ſimplicium inferiorum, & quia inter alia corpora ſimplicia cœlū eſt perfectius, ideo Ariſto. de cœlo inſcripſit hunc librū, & q̄uis mobilitas localis pluribus conueniat, tamen ſi intelligas illud mobile localiter, quod primo & per ſe natum eſt moueri ad vbi circūſcriptiuū motu naturali, iam habebis ſolū corpora ſimplicia mobilia localiter, vt Ioānes magiſter hic explicat. Simpli. M. Ioan.

Subinde patet ordo huius libri ad alios, nā in acroaſibus phyſicis ī gñe actum eſt de corpore mobili & motu, & quia motus localis eſt primus motuū, vt in. viii. phyſi. oſtenſum eſt, ideo primo agit de motu locali corporū ſimpliciū hoc libro.

ARISTOTELIS DE COELO LIBER. I. DE VNIVERSO. Cap. I. De Perfectione mundi.

1 SCIENTIA naturalis fere plurima circa corpora, magnitudines atq; horum affectus motuſue, & inſuper circa principia, quæ ſunt ſubſtantiæ talis verſari videtur. Quorum eñ quæ natura ſunt altera ſunt corpora magnitudine ſua, alia corpora ac magnitudinem habent, alia principia habentiū ſunt. 1 Cōcluſio
2 Continuum igitur eſt, quod in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt. 2 Diffinitio prima Corpus autem eſt quod eſt diuiſibile omī ex parte, Secunda at magnitudinis, ea quidem quæ ad vnum eſt diuiſibilis linea eſt. Tertia Ea vero quæ ad duo ſuperficies, Quarta at ea quæ ad tria eſt corp⁹. Atq; pręter has nulla alia prorſus eſt magnitudo, propterea qđ ipſa tria omīa ſunt & ter ipſum omni ex parte, Cōcluſio probatur primo nā vt pythagorici etiā inquiūt ipſum omne ac omnia tribus ſunt definita. Autoritas Finis eñ medium atq; principium ipſius omnis numerum habent, hęc aūt trinitatis, quapropter hoc a natura numero ſumpto perinde atq; quadam illius lege, & in deorū ſacrificijs celebran Secundo

Tertio Autori tas dis vti ſolemus,aſſignamus inſuper & appellationes hoc modo,~~duo em̄ ambo dicimus,& duos ambos,atq; vtroſq; non omnes,at de tribus hanc appellationem dicimus primo~~.Hec autem ita dicimus,quia ſequimur vti diximus

3 Cōcluſio ipſam ſic proficiſcentē naturam. Quare cum omnia,omne atq; perfectum in-

Suppō ter ſeſe non differant forma niſi materia tm̄ & hiſce de quibus dicuntur, corpus profecto magnitudinū ſolum perfectum erit,ſolum em̄ iſtis tribus eſt definitum,hoc aūt eſt omne atq; cum ſit tribus ex partib⁹ diuiſibile omni ex par

Suppō te atq; omnino eſt diuiſibile.Cæterarū aūt magnitudinū altera ad vnū altera ad duo eſt diuiſibilis,nam vt numerum ſubeunt ſic & diuiſionis cōtinuationiſue participes ſunt,alia em̄ ad vnum continua eſt,alia ad duo,alia ex omni parte,atq; omnino eſt talis.Quæ igitur magnitudinum ſunt diuiſibiles,eæ cōtinuę quoq; ſunt.At ſi omnes quoq; continuę diuiſibiles ſint, non dū ex hiſce quæ nunc diximus patet,verū illud emerſit in aliud inquā genus e corpore migrationē nō eſſe,vt ex longitudine in ſuperficiē & ex ſuperficie ſit in corp⁹.Nō

probatur cōcluſio em̄ talis profecto magnitudo perfecta erit,fiat em̄ egreſſio ratione defectionis neceſſe eſt.At perfectū defectionē habere negāt.Eſt em̄ omni ex parte,eorum igitur corporum que partis ſubeunt formam tale eſt vnumquodq; per rationē, omnes em̄ habent dimēſiones.Attamen ad id quod eſt propinquum tactu eſt definitū,iccirco corporū vnūquodq; multa quodāmodo eſt. Ipſum aūt omne ac vniuerſum,cuius hęc ſunt partes,perfectum eſſe neceſſe eſt, & omni ex parte atq; omnino vt nomen ipſum ſignificat, & non partim eſſe partim non eſſe.

Capitulum ſecundum.

4 Suppō prima DE ipſius igitur vniuerſi natura, ſiue ſit magnitudine infinita,ſiue tota mole finita poſterius cōſideremus oportet.Nūc de partibus ipſi⁹ per ſpeciem dicendū eſſe videtur,hinc exordio ſumpto.Omīa nāq; corpora naturalia magnitudineſuemobiles per ſe loco dicimus eſſe

Secunda natura em̄ principiū ipſis inſitū eſſe motus aſſerimus, ¶Omnis aūt motus ad locū accōmodatus,quē lationē cōſueuimus appellare,aut rectus eſt,aut circula

Tertia ris,aut ex hiſce mixtus.¶Simplices em̄ hi duo ſunt ſoli ꝑpterea quod & magnitudines,hę ſolū ſimplices ſunt recta & circularis.circularis igitur is eſt qui circa mediū fit. rectus aūt quo ſurſum itur atq; deorſum.atq; eo ſurſum iri dico quo e

Quarta medio pergitur.Eo vero deorſum quo ad mediū ꝑficiſcitur.¶Quare lationem ſimpliciū aliā e medio.aliā ad mediū.aliā circa mediū eſſe neceſſe eſt. atq; hoc cum ratione.ea quę initio dicta ſunt ſecutū eſſe videtur.Nam & corpus trib⁹ cō-

Quinta fectū eſt & ipſius etiā mot⁹. ¶Cū aūt corporꝝ alia ſimplicia ſint alia ex hiſce cōpoſita atq; ea ſimplicia dico quę motus ſecūdū naturā principiū habent. vt ignē terrā horūq; ſpecies & ea quę ſunt hiſce ꝑpinqua.Motiones etiā alias ſimplices alias quodāmodo mixtas eſſe neceſſe eſt.ſimpliciū quidem ſimplices.Cōpoſi-

Autori tas torū aūt mixtas moueriq; cōpoſitorū eiuſce ſimplicis. quod in his ipſis dominatur ac ſuperat. ¶Si igitur ſimplex in ratione rerū eſt motus. cōuerſio aūt mot⁹

5 Cōcluſio eſt ſimplex.atq; corporis ſimplicis ſimplex eſt mot⁹.& ſimplex motus corporis

Ratio prima ſimplicis eſt.Nā ſi cōpoſiti ſit per id.illi ſimplex quod ſuperat cōpetit,Simplex quippiā eſſe corpus in ratione rerꝝ ꝑfecto neceſſe eſt,quodquidē ſit aptū circu-

9 lari motu ſuapte natura ferri. ¶ Etenim fieri poteſt vt vi quippiã eo moueatur 6 Ratio ſe-
motu, qui ad aliud corpus accõmodatur, at vt eo moueatur ſcd'm naturã fieri cunda
nequit. Si vniuſcuiuſq; corporis ſimplicis vnus ſit mot⁹ ei cõpetens ſcd'm na ſupponit
10 turã. Si hiſce pręterea mot⁹ qui pręter naturã eſt ei qui ſcd'm naturã eſt aduer- ſupponit ſupponit
ſatur, vnũq; vni contrariũ eſt cũ cõuerſio ſit motio ſimplex, ſi nõ ſcd'm naturã Ratio
ei corpi qd' fertur ineſt pter naturã inſit eidẽ neceſſe eſt. Si igitur ignis ſit qd' formať
aduerſatur aut quippiã aliud tale naturalis ipſius mot⁹ cõuerſioni cõtrarius erit.
11 At vnũ vni contrariũ eſt, atq; motus ijs quibus infera ſuperaq; loca petũtur, in
ter ſeſe cõtrarij ſunt. Sin vero quippiã aliud corpus adſit qd pręter naturã in or-
bem fertur, erit alius quiſpiã motus ipſius ſcd'm naturã. At id eſſe non põt, nã ſi
ſit hiſce motus quo ſurſum itur ignis vel aer erit. Sin hiſce quo deorſum accedať 7
12 terra erit vel aqua. ¶ At vero talẽ lationẽ & primã eſſe neceſſe eſt, perfectum em̃ Tertia
imperfectũ antecedit natura, atq; circulus quidẽ pfectũ eſt, linea vero recta nul- ratio
la eſt ſane perfecta, neq; em̃ infinita, terminũ em̃ atq; finẽ haberet, neq; finitarũ
& vlla oratio. Eſt em̃ quippiã extra oẽs quippe cũ fieri poſſit vt cuiuis icremẽ
tũ addatur: quare ſi prior quidẽ motus corporis ſit prioris natura: cõuerſio vero
prior ſit recto atq; ipſe rectus corpoꝝ ſit ſimpliciũ motus: ignis em̃ loca recto
motu ſupera petit & terrea corpora eodẽ ad infera mediũq; ferunť: & ipam ſane
cõuerſionẽ cuiuſpiã corpis ſimplicis eſſe neceſſe eſt. Mixtoꝝ em̃ lationẽ eiuſce
13 nutu ſimplicis fieri dixim⁹. qd' in mixtiõe dñať ac ſuperat: Ex his igiť patet aliã
quandã in ratiõe reꝝ corporis ſubſtãtiã eſſe: pter eas corpoꝝ cõſtitutiones quę
14 hic ſunt diuiniorẽ his vniuerſis atq; priorẽ. ¶ Pręterea ſi motus oĩs aut ſcd'm na 8 Quarta
turã aut pręter naturã eſt: & qd motuũ eſt cuipiam pręter naturã: is alij naturalis ratio
eſt quod quidẽ intueri licet in hiſce motibus quib⁹ ſurſum itur atq; deorſum: al
ter em̃ igni alter terrę ſcd'm naturã & pręter naturã eſt: cõuerſionẽ etiã cũ hoꝝ rẽ 9
15 ſpectu ſic pręter naturã: alij cuipiã cõpetere ſcd'm naturã neceſſe eſt. ¶ Inſup ſi cõ Quinta
uerſio cuipiã cõpetit ſcd'm naturã poteſt eſſe qppiã corpoꝝ ſimpliciũ atq; prin ratio
cipiorũ qd' quidẽ ſic ſuapte natura verſať vt ignis ſurſum: & terra deorſum fertur
Si vero corpora quę verſanť circa mediũ pręter naturã ferunť mirabile ſane me-
taſq; poenit⁹ egredi rõnis videť hunc ſolũ motuũ continuũ eſſe ppetuũue: qui
quidẽ pręter naturã illis corporibus ineſt: in cæteris em̃ ea quę pter naturã ſunt:
citiſſime corrũpi perireq; videnť. Quare ſi ignis ſit id qd' verſatur, vt quidã in- autoritas
quiunt, non minus hęc motio pręter naturã eſt ipſi, q̃ ea qua infera loca petunť
16 ignis em̃ eũ motũ eſſe videmus quo recta pergiť: e medio ſurſum. Quapropter Epilogus
ex his omnibus quiſpiã rõnibus corpus: quippiã aliud eſſe, crediderit, pręter ea
corpora, quę hic & circa nos ſunt ſeparatũ tanto pręſtabiliorẽ habens naturam:
quanto plus ab iſtis corporibus diſtat. ¶ Capitulum tertium.

17 CVm coꝝ quę dicta ſunt alia ſuppoſita ſunt, alia demonſtrata, patet nõ 10
omne corpus leuitatẽ aut grauitatẽ habere, atq; ſupponať quid nam ſit Cõcluſio
id quod leue, & quid id quod graue nuncupamus oportet, quo ad ſa
tis eſt ad vſum pręſentẽ, exactius aũt rurſus dicemus, cũ ſubſtantiam diffinitio
ipſoꝝ cõſiderandam aggrediemur, graue igiť id ſit quod aptũ eſt ad medium prima
ferri: leue id quod aptũ eſt medio ferri. Grauiſſimũ id quod ſub his omnibus ſecunda

Tertia Quarta 11 probatur cõcluſio collocatur que deorſum feruntur:leuiſſimũ id:quod ſuꝑ oĩa collocatur quę ſur
ſum pergunt.Omne aũt quod fertur ſurſum aut deorſum, aut leuitatẽ aut graui=
tatẽ habeat aut vtrũq;:at non ad idem neceſſe eſt.Ad alia nãq; grauia ſunt leuiaq;
vt aer ad aquã,& aqua ad terrã.Corpus igitur id qđ verſatur,impoſſibile eſt gra 18
uitatẽ aut leuitatẽ habere.Fieri eñ non poteſt:vt ipſum aut ſecũdum naturã aut
pręter naturã ad mediũ aut e medio moueatur: latio eñ recta nõ cõpetit ipſi na=
tura,nã vniuſcuiuſq; corporis ſimplicis vna eſſe latio dicebatur: quare erit idem
quod ignis aut cęterorũ quippiã corporũ quę recto motu cientur: quod ſi pręter
naturã feratur ſi ea latio qua deorſum itur ſit pter naturã: ea ſane qua ſurſum per=
gitur ipſi cõpetit ſcđm naturã.Si pręter naturã ſit iſta:ſecũdum naturã illa cõpe
tet ſane:poſuimus eñ ſi cõtrariorũ motuũ:alter eſt cuipiã pręter naturã alterũ ei=
Confirmatur dem cõpetere ſcđm naturã. ¶Cũ aũt ad idem totũ & pars ſcđm naturã feratur: 19
veluti tota terra paruaq; gleba:primo quidem fit vt neq; grauitatẽ neq; leuitatẽ
habeat vllam:nã aut ad mediũ aut e medio ſane ferri ſuapte natura poſſet:dein=
de fieri nequit:vt ipſum moueatur motu ad locũ accõmodato:aut ſurſum aut de
orſum ſubiẽs detractionẽ:neq; eñ ſcđm naturã neq; pręter naturã alio motu mo
autoritas ueri poteſt,vt ipſum aut pars vlla.~~Eadẽ eñ eſt ratio de toto & parte.~~¶Simili mo 20
12 Cõcluſio do rationi conſentaneũ eſt,& ingenerabile atq; incorruptibile ipſum eſſe exiſti=
mare,& neq; incremẽta decremẽtaq; ſuſcipere,neq; alterationibꝰ ſubijci poſſe:ꝓ
pterea quod oĩe quod generat̃ ex cõtrario & ex ſubiecto fit quodam & idẽtidẽ
quod corrumpit̃,ſubiecta materia & a cõtrario & ad cõtrariũ ſane corrumpit̃: vt
primis in ſermonibꝰ diximus,cõtrariarũ vero rerũ & lationes,cõtrarię ſunt.Si igit̃
nihil huic cõtrariũ eſſe poteſt,ꝓpterea quod & conuerſioni nullus eſt contrarius
motus,natura recte id a contrarijs excepiſſe videt̃ quod ingenerabile atq; incor=
13 ruptibile eſt:generatio nanq; corruptioq; in ipſis contrarijs eſt. ¶At vero & id 21
Cõcluſio quod accreſcit a propinquo quodam accedente ſubeunteq; reſolutionẽ in mate
14 riam auget̃,hoc aũt non habet id ex quo eſt ortũ.¶Quod ſi neq; accreſcere neq;
Cõcluſio corrumpi poteſt,eiuſdem eſt ꝑfecto ſentẽtiæ,& alterationibus ipſum ſubijci nõ
poſſe putare,alteratio eñ motio eſt in qualitate. Qualitatis aũt habitus quidem
& diſpoſitio non ſine mutationibus in paſſionibus fiũt,vt ſanitas atq; morbus.
Quę vero naturaliũ corporũ ĩ paſſionibus mutantur,ea vniuerſa incrementa ſuſci
pere decremẽtaq; videmus vt animaliũ corpora parteſq; ipſorũ atq; plantarum
etiã & elementorũ ſimili modo.Quare ſi corpus quod verſatur neq; incremẽta 22
Epilogus neq; decrementa ſuſcipere poteſt:expers ipſum & alterationũ eſſe conſentaneũ
eſt rationi:patet igit̃ ex hiſce quę dicta ſunt id quod primũ eſt corporũ ꝑpetuũ
eſſe,& neq; accreſcere neq; decreſcere neq; ſeneſcere,neq; alteratiõibus neq; paſ
Probat̃ a ſigno primo ſionibus ſubijci,ſi quiſpiã hiſce quæ ſunt ſuppoſita credit.¶Videtur aũt & ratio
teſtis ijs eſſe quę apparẽt,& ea q̃ apparẽt teſtes eſſe etiã rationi.~~Oẽs eñ hoĩes de~~
~~dijs exiſtimationẽ habẽt,& vniuerſi qui deos eſſe putãt tã græci q̃ barbari ipſum~~
~~ſupremũ locum dijs tribuerunt: propterea quod~~ immortale ad immortale eſt ac
autoritas commodatum:alio nãq; modo eſt impoſſibile.Si igitur quippiam eſt diuinum
queadmodum & eſt,ea ſane quę de prima corporũ ſubſtantia dicta ſunt bene re
Secundo cteq; ſunt dicta.¶Emergit aũt hoc & per ſenſum reſpectu fidei humanæ ſuffici
enter,in toto nanq; pręterito tẽpore per traditã ſucceſſiõe memoriã poſteris non

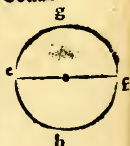
mutatū vllo pacto fuiſſe videtur, aut in toto vltimo cœlo aut in ſuarū partiū vlla.
Videtur aūt & ipſum nomen vſq; ad hoc tēpus ab antiquis hęc opinatis, quę & Tertio
nos dicimus ſucceſſione traditū eſſe. Nō em̄ ſemel neq; bis, ſed infinities eaſdē auoritas
opiniōes ad nos accedere putare oportet. Quapropter quia primū corpus diuer-
ſum quoddā eſt a terra igne aere atq; aqua ætherem ſuperū locū appellauerunt a 15
23 ſemper currendo perpetuo tēpore poſita appellatiōe. Anaxagoras vero hoc no- Reprobatio
mine abutitur non recte: pro igne em̄ ætherē dicit. Patet aūt ex dictis & cur im- Epilogus
poſſibile eſt numero plura eſſe ea quę ſimplicia corpora dicuntur. Simplicis em̄
corporis motū ſimplicē eſſe neceſſe eſt: ſolos autem motus hoſce ſimplices di-
cimus eſſe circularem & rectū, & huius duas partes: vnam qua a medio alteram
qua ad medium pergitur.

¶Capitulum quartum.

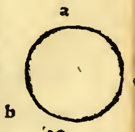
24 NOn eſſe aūt aliam lationem conuerſioni contrariā, ex cōpluribus quiſ- 16 Cōcluſio
piam ſumere fidem poteſt. Primo quidem ex eo quia circūflexæ lineæ
rectā opponi maxime ponimus. Concauū em̄ & curuū non ſolum in-
ter ſeſe oppoſita eſſe videntur, ſed etiam recte coniuncta ſimulq; ſum
25 pta. Quare ſi qua eſt contraria latio, eū motū maxime qui fit ſup linea recta con- 17
26 uerſioni cōtrariū eſſe neceſſe eſt. At ij qui ſuper linea recta fiunt, inter ſeſe oppo Cōcluſio
ſiti ſunt ob loca: ſupra em̄ & infra differentia loci atq; contrarietas eſt. ¶Deinde
27 ſi quiſpiam eandem etiā rationem & in recta linea & in circūflexa: lationem em̄
ab a. ad b. ei contrariam eſſe dicit, qua a. b. ad a. pergitur is eam lationem dicit q̄
ſuper linea recta fit: hæc em̄ finita eſt: circūflexæ aūt circa eadem puncta infinitæ 18

28 eſſe poſſunt. ¶Similiter & in ſemicirculo vno velut a. c. ad d. & a d. ad c. eſt em̄ Cōcluſio
illa quę ſup diametro fit. Semper em̄ vnūquodq; per lineā rectā diſtare ponim⁹. 19 Cōcluſio
¶Similiter res ſeſe habet & ſi quiſpiā circulo facto lationē eā quę ſuper altero fit
29 ſemicirculo ei contrariam poſuerit lationi quæ ſuper altero fit: veluti toto in cir-
culo eā qua ab e. ad f. itur ſuper g. ſemicirculū ei qua ab f. ad e. pergitur in ſemicir
30 culo h. Quod ſi & hæ ſunt contrariæ, at nō eæ ſunt ob hoc inter ſeſe contrariæ la

tiones quæ ſuper toto circulo fiunt. At vero neq; ea latio circularis qua b. ab a. pe
titur ei contraria eſt qua ab a. ad c. proficiſcitur. Ad idem enim hęc ex eodem eſt
motio: contraria vero latio cōtrarijs eſt locis definita. A cōtrario enim ad contra
31 rium itur. ¶Quod ſi circularis motio circulari eſſet contraria fruſtra altera eſſet
Ad idem em̄ fit ꝑfectio per vtraſq;: præterea id quod verſatur a quocūq; ſigno
incœperit ad omnia ſimiliter accedere contraria loca neceſſe eſt: ſunt autem lo-
ci contrarietates ſupra & infra: ante & retro: dextrum & ſiniſtrum: lationis ve-

32 ro contrarietates per locoꝝ ſunt contrarietates. Si igitur ęqualia eſſent motus 20 Cōcluſio
ipſorum non eſſet. Si alterum ſuperaret: alterū profecto nō eſſet. Quare ſi vtraq;
eſſent fruſtra ſane corpus alterum eſſet: ſuum non ſubiens motum: fruſtra enim autoritas
calceum eum dicimus eſſe: cuius vſus non eſt. At deus & natura nihil prorſus autoritas
33 faciunt fruſtra. Veꝝ vbi hæc ſatis emerſerūt, de reliquis conſideremus oportet.

Deus et natura nihil faciunt frustra

Explanatio textus

Aristote. ¶ Hoc libro vt prefati ſumus agit Ariſto. de corporibus ſimplicib9, diſſecatur aũt in quattuor partiales. In primo agit de vniuerſo, in ſecũdo de cœlo, in tertio de elemẽtis ſecundũ antiquos, in quarto de elementis ſecũdum propriam. Capite vero primo agit de perfectione mundi.

I. Phyſica maxime verſatur circa corpora, magnitudines & paſſiones & motus eorum, quia naturalia aliqua ſunt corpora, alia habent corpora, alia ſunt principia eorum.

II. Continuũ eſt quod diuiſibile eſt in ſemper diuiſibilia. Linea eſt diuiſibilis ad vnam ſuperficiem. Superficies ad duas, Corpus ad tres. Probatur p

pythagoras. Pythagoram, quia dicebat rem tribus eſſe perfectam. ſ. principio medio & fine, & ita ponebant perfectionẽ in ternario. Secũdo quia antiqui quaſi natura edocti trib9 ſacrificarũt deo. ſ. ignẽ thure & orõne. Tertio qa naturã imitari ſtudẽtes de duob9 dicim9 ambo, ſed de trib9 dicimus omne.

III. Corpus inter magnitudines ſolũ eſt perfectũ, probatur, quia totum & perfectũ non differũt, at corpus eſt tota magnitudo, quare erit & perfecta, quia vndiquaq; diuiſibilis.

IIII. Vniuerſum eſt perfectum, pro quo præmittit primo vnũquodq; corporũ eſſe determinatum ad proximũ, nã vnũ corpus non tranſit in aliud, ſicut ſuperficies in corpus, & linea in ſuperficiem, ſecundo ſupponit omnia corpora per contactũ facere vniuerſum. i. p cõtiguitatẽ, tũc probat cõcluſio primo, qa corp9 eſt pfectũ, ergo & vniuerſum ſimiliter omnia alia continet, ergo eſt perfectum.

IIII. Suppoſitio prima. Omnia corpora phyſica

Secunda pars poſſunt moueri ad loca ſecũdum ſe. Secũda omnis latio aut eſt recta, aut circularis, aut miſta. Tertia motus rect9 aut circularis eſt ſimplex. Quarta oĩs motus ſimplex eſt aut a medio mundi, aut ad medium mundi, aut circa medium mũdi. Quinta, ſicut aliqui mot9 ſunt ſimplices, aliqui mixti, ita aliqua corpora ſunt ſimplicia, alia miſta, miſta autẽ mouentur ſecundũ naturã elemẽti prędominãtis.

V. Præter corpora ſimplicia quattuor recte mota, eſt corpus quintũ circulariter motũ. Probatur primo, quia omnis motus ſimplex debetur corpori ſimplici, ergo & motus circularis, ſed non debetur alicui elemẽto, ergo cœlo.

VI. Probatur ratione, ſupponit primo. Cuiuſlibet corporis ſimplicis eſt tm vnus motus per naturam, ſecũdo q; motus naturalis contrariatur motui violento, tertio q; vnum vni opponitur, quarto quia manifeſtum eſt aliquid circulariter moueri, tũc cõcluſio ſic probatur. Motus circularis per naturam conuenit alicui corpori, & non alicui elementorum, ergo cœlo, minor probatur, quia ſi cõueniret alicui vel ſecũdum naturã, & hoc nõ, quia rectus ei conuenit, non cõtra naturã, quia vni motui vnus non contrariatur, ſed alius motus rectus ei contrariatur, ergo non circularis.

VII. Tertio probatur cõcluſio, quia motus circularis eſt prior recto, ergo eſt corporis prioris quã motus rectus, qui eſt elementorum.

VIII. Quarto probatur, quia omis motus qui cõuenit alicui præter naturam cõuenit alteri ſecũdũ naturã, ſed motus circularis conuenit igni præter naturam, ergo alteri cõuenit ſecundum naturã, & non conuenit alicui elemento, ergo cõuenit cęlo.

IX. Quinto probatur concluſio, quia motus circularis eſt vnus & perpetuus, ergo oportet q; conueniat alicui ſecũdum naturã, quia nullum violentũ eſt perpetuũ, ſed non conuenit ſecundũ naturã alicui elemento, ergo cõuenit coelo.

X. Suppoſitio prima. Graue ẽ quod fertur ad medium mundi, leue quod fertur a medio mundi, leuiſſimũ quod omibus ſurſum latis ſuperfertur. Grauiſſimũ quod ſubſtat omnibus deorſum latis. Tertia pars

XI. Corp9 ſimplex circulariter motũ, neq; eſt graue neq; leue. Probatur, quia cœlũ nec mouetur a medio mũdi, nec ad mediũ mũdi, ergo nõ eſt graue vel leue. Cõfirmat, in idẽ fert totũ & pars, ſed nulla ps cœli fert ad mediũ mundi ergo nec pars.

XII. Cœlum eſt ingenerabile & incorruptibile. Probatur, quia omne quod generatur vel corrumpitur, a ſuo cõtrario corrũpitur vel generatur, ſed cœlum non habet contrarium, quia alioqui motui eius eſſet aliquis motus contrarius.

XIII. Cœlum non eſt augmẽtabile, nec diminuibile, patet, quia augmẽtatio fit aliquo corpore adueniente, diminutio aliquo recedente, & omnia talia ſunt ſecũdum partẽ generabilia & corruptibilia, quod non conuenit cœlo.

XIIII. Cœlũ eſt inalterabile, probatur quęcunq; ſecũdum paſſiones alterãtur poſſunt augeri vel minui, ſed cœlum eſt inaugmẽtabile, ergo & inalterabile, probatur ſecũdo a trib9 ſignis. Primo quia omnes gręci & barbari qui putauerũt deũ aliquid eſſe, dixerunt eũ eſſe in cœlo, vt immortalis immortalem haberet locũ, ſecũdo quia nemo tam ſenex, neq; in ſcriptis de cœlo quicq; proditum, q; eſſet mutatũ cœlũ, tertio quia antiqui vocauerũt cœlũ ęthera, quaſi perpetuo currens, & ita q; antiqui arbitrati ſunt & nos exiſtimamus, quia oportet eaſdem opiniones infinities redire.

XV. Corollariũ Anax. abuſus eſt ęthera p igne.

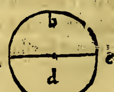
XVI. Motui circulari mot9 rectus nõ cõtrariat. Quarta pars Probatur, quia motui recto cõtrariatur rect9, modo vni vnũ eſt contrariũ.

XVII. Diuerſi motus facti ſcd'm diuerſos ſemicirculos ſup eadem diametro nõ ſũt cõtrarij. Probat quia alias infinita vni opponerentur, cũ plures ſemicirculi ſic poſſint cõſtitui.

XVIII. Diuerſi mot9 ſemicirculorũ oppoſito modo facti nõ ſunt cõtrarii. i. is qui fit ab oriente nõ opponitur ei qui fit ab occidẽte, Probatur eadem ratione quia poſſunt eſſe etiã indeterminati, itẽ debent diſtare ſecundũ lineam rectam.

XIX. Mot9 facti ſup duobus ſemicirculis eiuſdẽ circuli non cõtrariant. Probat, qa faciũt vnũ motũ circularẽ, vt mot9 a b a. in c. per b. non opponit ei qui fit a c. in a. per d.

XX. Vni motui circulari totali non contrariatur alius motus circularis totalis. Probatur primo, quia motus contrarij ſunt inter terminos contrarios. Secundo quia motus contrarij debent eſſe inter contraria loca. Tertio, quia ſi eſſent motus cōtrarij, tūc fierēt a virtutibus cōtrarijs, ſed in cœlo virtutes nō ſunt cōtrariç: ergo patet, quia vna impediret aliam, & ita impedita eſſet fruſtra, fruſtra aūt eſt calceus/cuius nō eſt vſus, & deus & natura nihil faciunt fruſtra.

Annotatio in textum.

¶ Themiſt. per motū intelligit lationem, per affectus reliquas ſpecies motus.

¶ 2. Corpus hic accipitur quātitatiue nō quidditatiue, vide in Sum.

¶ 2. Ternariū dixit eē numerū cuiuſlibet, & ꝙ natura oīm eſt trina, authoritate pythagoricoꝝ, hāc naturā ſequiē voluntas in lege, quç magnificabat deum in ſacrificijs tribus. ſ. thure igne & oratione hoc idem oſtendit in grammatica.

Trapezō tius ¶ Hic Georg. Trapez. arbitrat⁹ eſt Ariſt. trinitatem ſupbenedictā intellexiſſe in libro de comparatione Ariſt. & Platonis, eū librū in Auguſto anni 1516 Viennç vidim⁹ apud D. Grāperiū ex bybliotheca bellicoſiſſimi Hungariç regis Mathiç allatū, at ei refragatur beſſario li. iij. Apologiç cap. 15 & 19. Nam hoc myſteriū a phis abſcōditū fuit ſanctoꝝ doctoꝝ ſnīa, vñ & Auer. exponens illud Ariſt. xij. metha. deū eſſe ſubſtāciā ſapientē & viuentē ꝑ impoſſibili reputat trinitatē in perſonis. At hic Ariſt. nō ꝓcedit demōſtratiue, ait Simplicius, ſed topice, quoniam ſimiliter ꝓbaret ſic tm̄ tria eſſe elementa, ſed ſupponit hoc demōſtratum in Mathematica, ꝙ non ſint niſi tres dimēſiones, ſicut demonſtrat Ptolo. ꝑ hoc ꝙ impoſſibile eſt plures lineas perpendiculares cōcurrere ſup idem punctum ꝗ tres. Quod duos ambos dicimus. non omnes, hoc vt arbitror Ariſt. ad ꝓprietatē linguç ſuç dixit, vbi grāmatic⁹ habet tres numeros. ſ. ſingularem dualem & pluralem, quare apud græcos duo non ſunt plures, ſecus apud latinos. — Graperi⁹ — Beſſario — Auerrois — Ariſto. — Simpli. — Ptolo.

Auerrois 6. hic Auer. Com. 10. adnotat primam phīam. i. metaphyſicam appellari Canonem maiorem. Ios. Grā.

Ariſto. ¶ 12. Hic Ioan. Grāma. reclamauit Ariſto. quia cœlū eſſe genitū autoritate Platonis: ſed parū cōficit: qm̄ & ſi Plato dixerit cœlū & mūdum ꝓductū, nō tñ per generationē & tranſmutationē naturalem: ſic chriſtiani dicimus cœlū īgenerabile: at tñ creatū: verū eſt Simplicius hic contra chriſtianos tria adducit, quod cœlū non poſſit ex tēpore, ſed coeterne a deo ꝓduci: q̄ rōnes facile diluuntur ex his q̄. viij. li. phyſ. diximus. Vñ & Galenus exiſtimauit nullū poſſe ſcire mūdū eſſe eternū niſi ꝓpter ꝓpōes, quaꝝ origo a ſenſu & teſtimonio vetuſtatis deſcēdit: & dicit ſibi incertum eſſe an mundus ſit nouus vel antiquus. — Plato — Simpli. — Galenus

¶ 14. Oēs barbari & grçci dixerunt cœlū eſſe locum beatoꝝ: hoc celebre eſt etiam apud poetas. Ouidius.6. Metamorpho. ait — Ouidius

Eſt via ſublimis cœlo manifeſta ſereno
Lactea nomen habet, candore notabilis ipſo.
Hac iter eſt ſuperis ad magni tecta tonantis,
Regalemq; domum, dextra leuaq; deoꝝ
Atria nobilium, valuis celebrantur apertis.
Plebs habitat diuerſa locis, a fronte potentes
Cœlicolæ: clariq; ſuos poſuere penates.
Hic locus eſt, quē ſi verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixiſſe palacia cœli.

Barbaros aīt chaldeos forte dicit vt īnuit Auer. nam Ariſto. primus ex phyſicis grçcis cœlum dixit ingenerabile. — Ariſto.

¶ 14. Aether ait Ariſt. hic & li. i. Metheoroꝝ eē cœlū: & Anaxagorā īcrepat, qui ignē çthera vocarit: verū nolit velit Ariſto apud grçcos & latinos çthera pro vtroq;. i. cœlo & igne accipiē: at origo nōis varietatē fecit, nā Ariſt. ἀιθὴρ ab ἀεὶ & θέω deduxit, quaſi ſemper currens ſeu volutū: & ſic cœlo conuenit, ſic Ouidi. ait. Altoq; ſub çthere fixis Incurſant ſtellis. & alibi ad Cæſarē. Sic habites terras, vt te deſideret çther. At cum çther ab ἀιθω. i. ardeo ducitē: tunc igni tribuiē: ſic vſus Oui. 1. Metamor. Quaq; erat & tellus/illic & pontus & çther, Hçc ſuper impoſuit liquidū & grauitate carētē Aethera: nec quicq̄ terrenç fecis habētem. vſurpatur prætērea pro aere. — Ariſto. — Anaxag. — Ariſto. — Damaſ. li. 2. c. 6. Ignem etheravocat. Oui. — Celius li. 1. ca. 14. — Ouidius

¶ 17. 18. Auer. poſt Themiſtiū reputat hūc locū difficilē: & ſe lōgā morā in eo feciſſe, quouſq; deus duxit eū ad hāc veritatē: at tñ iā lrā vniuerſaliter tranſlatione & cōmentarijs noſtris plana: quō mot⁹ circularis non opponatur motui circulari in corpore in q̄ ſunt natura. Io. Grāma. aliqua opponit cōtra rōnes Ariſto. at quia nō ſunt multū ꝓficua: ideo ꝑtermittenda. Vide tñ ſi placet in diuo Tho. hic: ꝙ em̄ planetç videnē motu cōtrario ferri cōtra firmamētū, non eſt ꝓprie diuerſitas/ſed cōtrarietas: quia ſunt diuerſa mobilia/ diuerſorū locoꝝ: cuius ſignum eſt ꝙ planetç mouentur motu firmamenti abſq; hoc / ꝙ proprijs motibus impediantur. — Auer. — Themi. — Io. Grā. — Thomas

Explicatio ſcholaſtica.

An ꝑter quattuor elementa ſit quintū corpus ſimplex ſimplici motu motū. Articulus. I.

Nota. I. Nō dici hic corp⁹ ſimplex/eo ꝙ nō ſit cōpoſitū: cū elemēta oīa ſint cōpoſita ex materia & forma, & gñatim ex ptib⁹ q̄titatiuis: ſed diciē corp⁹ ſimplex vt oppōiē miſtiōi: & ſic diciē corpus ſimplex/qđ nō eſt miſtū: q̄d aūt ſit mixtū vide i fine primi de Gñatiōe. Corp⁹ aūt ſimplex ſic diffiniebat ꝑceptor nr̄ Io. Vetter Vrachius: Corpus ſimplex eſt qđ ex naturali ſua diſpoſitiōe determinat ſibi vnā q̄litatū primaꝝ in ſūmo vel nullam: vt quatuor elemēta primas aſciſcunt qualitates, celū nullum. Euidētior fit diffinitio ex ſcđo de Gñatiōe. vñ mineralia, plantç, arbores, animātia, bruta &c̄. nō dicunē corpora ſimplicia. Similiter dicamus de motu: diciē em̄ ſimplex, nō ꝙ nō habeat ptes, aut ꝙ ptes ſint eq̄ veloces, aut ꝙ fiat ſcđm magnitudinē ſimplicem: nā ſic mola fabri ſimplr̄ moueretē: cū tñ fiat ex pulſu & tractu. Vñ — Vrachi⁹

motus ſimplex eſt qui fit ſecūdū lineā breuiſſimā a medio mūdi vel ad mediū mūdi ſine circuitiōe aut circa mediū mundi circulariter ſine aſcenſu & deſcenſu:& hoc ſecūdum Ariſto. Ariſto.

Nota.II. Q̄ motus ſimplex diuiditur in motū circularē & rectū:Rectus rurſus diuiditur in eum qui eſt a medio mūdi & ad mediū mundi. Diffinitiones oēs facile ſumuntur ex diffinitione motus ſimplicis:vñ motus ſimplex rectꝰ debetur elementis, circularis cœlo. Rectus vero qui eſt a medio mundi debetur leuibꝰ/qui eſt ad mediū mūdi/debetur grauibus. Et non refert ꝙ plures ſūt cœli:qm̄ controuerſum eſt an ſint vnius ſpeciei: porro ſi ſpecie differāt/adhuc motꝰ circularis eis pōt cōpetere. ¶Verū anxij ſunt plurimi/an motus cœli ſit naturalis aut violētus:res prorſus nō neceſſaria:dependet tamen a diſcuſſione quidditatis cœli,an ipm̄ ſit cōpoſitum/aut minus:de q̄ ſtatim: in preſentia tñ magni fit dictū Auicēnę. 9.metaphy. vt refert Sco.diſtin.48.q.2.quarti. Motus cœli ex parte agētis eſt voluntarius.ſ.ex parte intelligētiæ:ex parte vero paſſi eſt neuter: habet eñ habilitatem ad motū/ nō q̄ faciat motum naturalē/ſed nō violentum. ¶At tu dic ad mentē philoſophi/qui affirmat motum circularē eſſe cœlo ſecūdū naturā/quod motꝰ cœli eſt naturalis orbi/& eſt voluntarius intelligētiæ/voluntate determinata ſcd'm Ariſto. q̄uis nō ſcd'm veritatē:qm̄ poſt extremum iudiciū philoſophia fidei dicit cœlum non amplius mouendum. Eſt aūt ita naturalis orbi/ꝙ nō eſt preter naturā eiꝰ ſicut ignis motus circulariter in ſphera ſua,qui naturaliter ſurſum moueť, Saxo tñ hic dicit pulchꝛ vniuerſum/quod prius Simpliciꝰ voluit. Cœlū moueri a principio intrinſeco: per p̄ſentiā & appropriationē,puta ab intelligentia:ꝙ ſufficit ad motum naturalē:q̄uis nō moueať a principio intrinſeco per inherētiam: vñ ſic extēſe oīs motꝰ animalis etiam eſt naturalis &c̄.

Auicēna. Scotus

Cōtra alber. trac. 2.ca.6.

Diciť etiam ipro prie motꝰ aīalis Sco. diſ. 49.q.6. quarti. Saxo Simplicius.

Nota.III. Q̄uis contingat corpus ſimplex moueri pluribus motibꝰ:tamē hoc non euenit,ꝙ aliquod ſimplex moueať pluribꝰ motibus ſimplicibus ęque primo. Primum patet de igne qui per ſe mouetur ſurſum motu recto:& tñ mouetur motu circulari in ſphera ſua:ſic terra cadēs deorſum ſupra tabulā tranſuerſam moueret pluribꝰ motibꝰ: an autē motui circulari aliquis ſit motus contrarius:plana eſt Ariſt. ſentētia quod nō:tñ diu hic controuertunt/cum autē non ſit tātæ vtilitatis/quātæ difficultatis,ſciēs p̄tereo, Saxonē conſule. ¶At ābigunt an poſſibile ſit corpus aliquod eſſe non motum localiter:& in hoc cōiter conueniunt ꝙ omne corpus naturale ſit mobile ſecundum ſe totum aut ſecundum partē eius. Et eſto ꝙ hęc terra ſ.in centro non moueret localiter vn̄q̄: tñ alia eiuſdem ſpeciei moueť: quod ſufficit:obiectionē de potētia fruſtratoria vide arti.4.

Ariſto.

Nota.IIII. Q̄ cum miſtum ſit ex elementis ſicut prioribus: ideo non habet ꝓprium motū ſimplicē:ſed vt Ariſt. ait moueť ad motum elemēti p̄dominātis. At elemēta p̄dominari in mixto, vt intelligiť ſubſtātialiter:et ſic non admittitur:qm̄ elemēta ſecundum materiā,non ſcd'm formā manēt in mixto. I. de Gn̄atione in fi, vel accidētaliter:ita ꝙ habet ſimiles qualitates motiuas, elemēto alicui/ꝙ diciť p̄dominari. Et ita capiēda ſunt verba philoſophi:qm̄ hic non attēdimus qualitates primas vel alteratiuas/ ſed ſolum motiuas.ſ. grauitatē et leuitatē. ¶At pro clariori intelligentia aduerte primo/qualitates motiuę elementoꝝ naturaliter ſitoꝝ: non mouent pœnitus ac ſi non eſſent. Patet de vrna plena aquæ/q̄ ſiſtiť in aqua et ſine reſiſtentia trahitur q̄ diu eſt in aqua:at vrna attracta ad ſupficiem aquę tunc percipitur eiꝰ grauitas. Corollariū:exiſtens in mari/etiā ſi mille dolia aque ſint ſuper caput eiꝰ non grauāt eum niſi ſicut vnum caldariū aquę/ quod geſtaret de fonte. Aduerte ſecūdo ꝙ mixtum eſt naturaliter locatum qn̄ graue eſt ſub leuiori ipſo, et ſup grauiori ſe. Corol. Si vas aqua plenū eſt in ſphera aeris vel ignis:adhuc lignum in eo natās eſt naturaliter locatum. Corol, Graue non mouet/ niſi qn̄ eſt ſuper leuiori ſe: ſicut leue non mouet / niſi qn̄ eſt ſub grauiori ſe. ¶Aduerte.3.ꝙ mixtum non mouetur ſcd'm dominium qualitatum motiuaꝝ ſimpliciter:ſed ſolum ſecundum ꝙ habēt virtutē mouēdi et trahēdi ſurſum vel deorſum. Primum patet/quia ſit corpus leue leuitate ignea vt 2.aerea vt 3.graue grauitate aquea vt 2.et terrea vt 2 et ponať in igne:iā licet leuitas p̄domineť:tñ mouebitur deorſum:quia leuitas aeris ī ignea ſphera nō reſiſtit motioni grauitatis terrę et aq̄. Corol. Mixtum non ſolum mouetur a dominio vnius/ſed etiam plurium elementoꝝ. Cape exemplum: oleum habet leuitatē aereā/grauitatem aqueā et modicum terreā. Cum eſt in aere/leuitas non reſiſtit motioni grauitatis/quia eſt in proprio loco at qn̄ venit ad aquā:tunc grauitas aque nihil amplius trahit per p̄dicta:ſed grauitas terrea trahit: cui reſiſtit leuitas aerea. Et p hoc liquet inquiunt Scoticolę Parrhiſ. cur lignum in aere mouetur et non in aqua:at tu etiam aliā cauſam alibi repies.

Ariſto.

Articulus.II.

Concluſio Tātum quin𝔮 ſunt corpora ſimplicia, motibus ſimplicibus mota. Patet primo Ariſto. autoritate numerantis quattuor elemēta et cœlum, capiēdo aggregatiue pro omnibus orbibus cœleſtibꝰ: Et de terra et aqua, nemo vn̄q̄ dubitauit:de aere probať in veſica et vtre et pluribus alijs. Alioquin eſſet vacuū, cōtra demōſtrata in quarto phyſi. de igne patet:quia experimur ignem ſurſum eleuari: et hoc non eſt:niſi quia eiꝰ locus naturalis eſt ſurſum: et ratione motus nobilioris ſ. circularis:vt patet.8.phyſi. eſt ponēdum corpus quintū ſeu eſſentia quinta.ſ.cœlū, qd' eſt nobilius & diuinius elementis. Ariſto.

Articulus.III,

Dubium.I.An mundus ſit continuus & perfectus?

Pręmit. I. Quid cõtinuũ, quid contiguũ ex. 6. phyſico. quibꝰ adde, ꝙ in continuo non ſufficit vltima eẽ vnũ ſcđm materiã: ſed requirit̃ ꝙ ſint etiã vnũ ſcđm formã: ex q̃ ſequitur ꝙ licet virga ꝑtim arida, ꝑtim viridis ſit cõtinua vulgariter & ſcđm materiã: phyſicus tñ acutiꝰ vidẽs non dicet continuum ratione formæ.

Præmit. II. Mundũ multifariã vſurpari. Primo

Bruxell. em mũdus, vt Bruxell. meminit, oĩm entiũ collectionem ſignat: ſic nihil eſt ꝙ eiꝰ rationẽ ſubterfugiat, rarior hæc ſignificãtia. Secũdo vſurpat̃ pro

Cleome. Celius cęlo, terra & omībꝰ creatis: eũ tũc Cleomedes ita definit (Celio li. 1. referẽte) mũdus eſt cõſtitutio

defini: fit cœli & terræ, & naturæ rerũ q̃ intracludunt̃. Tertio capitur mũdus pro rebꝰ corporeis: ſic mundus in ſphærã cœleſtẽ & elementarẽ diuidit̃. Quarto pro elemẽtis & elemẽtatis mũdo vtimur: & hæc quidẽ phyſica ſunt. Quinto porro mũdus ꝓ mun

Augusti. Ioannes danis vſurpat̃ illecebris & dei inimicis: ita A. Auguſtinus meminit ꝑſępe & alij chriſtiani philoſophi. Ioã. 15. Venit em̃ princeps mũdi huiꝰ. Vide Auguſt. tracta. 52. & 79. ſup Ioã. at hęc vltra crepidã. ¶ Aduerte aũt ordinẽ ꝑfectiõis in his vſurpationibus, q̃ prima ꝑfectiſſima, ſcđa deinceps, tertia ꝑfecta, quarta impꝑfectior, quinta mala.

Plinius Præmit. III. Mũdũ fuiſſe appellatũ vt Pliniꝰ voluit, ex abſoluta & ꝑfecta elegãtia: qua ratione &

Plato greci κόσμον ipſum appellarũt, ꝙ nihil ſit eo mũdius, pulchriꝰ & ornatiꝰ. Vñ & Plato in Gorgia ait. Tradũt ſapientes cœlũ, terrã deos & hoĩes ſocietate quadã & amicitia modeſtoq; ornatu & iu

plutarchꝰ Pythag. ſticia contineri: atq; id vniuerſum ꝓpterea mũdũ ornatũq; nominãt. Plutarchus quoq; teſtis eſt Pythagoram, ob abſolutiſſimam quæ in ipſo eſt, ſeriem, vniuerſi cõtinentiã κόσμον .i. mundum appellaſſe. Verum cum iam intelligas mundum ab elegantia & ornatu dictum: facile aſſenties, mun

Brant dum pro mundanis per contrarium nominari: vt Sebaſtianus Brant in inuectiua canit.

Munde nihil mundi, caſti quoq; nil vel honeſti
Semper habens &c̃.

Præmit. IIII. Perfectionem dici multipliciter Primo dicit̃ perfectio ſumma ſeu completa: & eſt cui nihil deficit: & cui nulla poteſt fieri additio: ſic ſolus deus eſt perfectus: alia eſt perfectio ſimpliciter: & eſt illa quæ ſine addito perfectio denotatur, vt ſimplicitas, intellectio, volitio. Corollarium. Quicquid eſſentialiter etiã reperitur ĩ deo dicitur eſſe perfectio ſimpliciter, vt agere, ſapere eſſe vnum bonum &c̃. Alia eſt perfectio ſecundũ quid, vt eſſe gradariũ in equo, eſſe facundum in concionatore, eſſe bene auritum in aſino ¶ Ex hoc inferas omnes hic erraſſe in deſcriptione perfectio

Anſnel. nis ſimpliciter, quod ego vidi: & ex Theologia liquet: quod Anſelmus dicat perfectionem ſimpliciter eſſe eam: quam in quolibet melius eſt eſſe q̃

Camera. non eſſe &c̃. Vide Cam. q. 7. N. & iterum. q. 13 X. at hæc vltra crepidam. Sat ſit digito monſtraſſe, omnes erraſſe quos hic viderim.

Præmit. V. Aliquid eſſe de perfectione vniuerſi dupliciter: primo principaliter, vt cœlum elementa homo: ſecundo quo ad decentiam, vt mixta imperfecta, & genita per putrefactionem, immo etiam mõſtra, quæ ſua varietate mũdum ſpectabilem reddunt velut paries varijs coloribꝰ pictuRatus.

Reſpondetur Mundus ſi deum dicit indubie eſt perfectus, ratione perfectiſſimi dei: in alijs vero ſignificantijs mundus eſt perfectus in ordine & ſuo genere: adeo ꝙ de eo etiã plures perfectiones ſimpliciter verificantur: primum ſatis liquet: eſt em̃ deus perfectiſſimus, qui eſt aliquid iſtius mundi. ¶ Aduerte ꝙ totum vniuerſum ſic non eſt perfectius deo ſolo: nã deus & Eckardus non ſunt maior imperfectio, q̃ deus ſolus. Vide G. Ochã. Ocham 17. concluſio. Centilogij. Ex iſto inquit patet faceta queſtio laicorum: quis vnq̃ portauit melius bonum: quibus ſi reſpondeatur, ꝙ beata Maria aut crux portauit melius bonum .i. Chriſtum: opponunt Aſinus in ægyptum portauit melius bonũ: quia portauit Chriſtum & Mariam ſimul: Maria tamen portauit Chriſtum. Cui dicas, iſtam bene eſſe obiectionem aſininam: quia cum Chriſtus ſit infinitum bonum: ideo mater eius & ipſe nõ ſunt maius bonum. ¶ Secunda pars patet ex quid nominis terminorũ: niſi ꝙ oportet mũdum iniquorum excipere: qui ſicut nõ eſt bonꝰ: ita nõ eſt perfectꝰ.

Reſpõdetur Secundo ꝙ mundus non eſt vnum continuum: ſed quatuor elementa ſunt ſibijn uicem contigua: & ſphæra elementaris eſt contigua cœleſti: orbes item cœleſtes ſunt adinuicem contigui. Hæc reſponſio paſſim ſolidatur in phyſica contra antiquos: vnde non laboro in eius probatione.

Dubium. II.

An cœlũ grauitatis & leuitatis expers ſit ingenerabile, inaugmentabile & inalterabile?

Pręmit. I. Cœlum multifariam vſurpari, vt D. prepoſitus in ſecundo docet diſtin. 14. Vſurpatur Gabriel em̃ cœlum aliquando pro cœlo benedictæ trinitatis ſic Albertus intelligit verba Luciferi Eſdræ 14. Aſcendam in cœlum, non inquam corporeũ: Albertus quoniam erat in illo, ſed ad ęqualitatem cœli increati: hæc vltra crepidam. Secundo cœlum vſur Esaias patur pro corpore perſpicuo & cõtentiuo inferiorum: ſic aer ignis & orbes dicuntur cœlum: & frequens eſt hæc acceptio apud poetas, ꝙ cœlum ꝓ aere vſurpant. Vergilius. Maria ac terras, cœlumq; profundum: idem voluit Plinius libro ſecundo Daniel dixit. Benedicite volucres cœli domino. Daniel Tertio dicitur cœlum, eſſentia illa ſimplex & nobilis, aſtris decora, ſuper elementariam contrarietatem eleuata: tractum autumat verbum Iſenach. a celando ideſt tegendo: plauſum dat Ouidius Iſenach. ſententiæ ſuæ dum ait

Ouidius Ante mare & terras, & ꝙ tegit omnia cœlum
At verius videtur dictum cęlũ a cęlãdo.i.ſculpendo, quod cęlatũ ſit, & picturatũ varijs ſyderibus:
Ambro. ſic Ambro.in Hexameron ait. Cęlum dicit̃ cũ impreſſa ſtellarũ lumina, velut ſigna habeat, tanꝙ
Perottus cęlatũ appellat̃. Vñ Nicola. Perot. iprobat Var
Varro ronem cęlũ dici quaſi cauũ a κοῖλον: nã hac ratiõe
Clichto. per œ ſcriberet̃. Et ita hic accipimus cęlũ pro orbibus cęleſtibus: Clichtoueus videat quõin.2. Damaſceni grãmatice docuerit cœlũ p̃ œ ſcribi.

Premit. II. Q, & ſi cœlũ vlteri⁹ poſſem⁹ diſtinguere vt caperet̃ pro orbe tm̃, vel pro orbe & intelligentia ſimul: tñ in p̃ſentia his contenti, ſupponamus etiã quid graue & leue ex textu: hoc aũt addentes gñationem ſtricte poſſe vſurpari pro tranſmutatione naturali ad ſubſtantiã: large itẽ pro inceptione rei. ¶ De augmentatione libros vide de gñatione. ¶ De alteratiõe ſimiliter diſtinguim⁹, qm̃ large oĩs qualitatũ ſuſceptio alteratio dicitur ſtricte aũt ſolũ qualitatũ actiuarũ & paſſiuaꝝ adinuicem, ſuſceptio alteratio dicitur.

Reſpondetur Cœlũ ꝙ neqꝫ graue eſt, neqꝫ leue, ꝗuis a deo ſcd̃m veritatẽ fidei ꝓductum, eſt tamen ingenerabile ꝓprie, inaugmẽtabile, & inalterabile proprie: ꝗuis illuminationẽ recipiat ſine
Aristo. contrarij abiectione: oĩa ex textu liquẽt: dẽpto eo quod chriſtianus ſtatuo, etiã ſi rũpatur Ariſt. cęlũ
Moſes incepiſſe Geñ. 1. In principio creauit de⁹ cœlum & terram.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Oĩs mot⁹ eſt cõpoſit⁹, & ſimiliter corpus: ergo fictio eſt aſſerere ſimplicitatẽ: neqꝫ motus his corporib⁹ cõpetit: qm̃ terra eſt imobilis, ſimiliter cœlũ Empyrrheũ eſt imobile: & ſecundũ
Aristo. Ariſto. cœlũ octauũ nihil ambiẽs habet: ergo non mouet̃ de loco ad locũ ex.4. phyſi.

II. Planetę aſcendũt ĩ auge, & deſcendũt in oppoſito augis: ergo mot⁹ eoꝝ nõ eſt ſimplex. Et oĩbꝰ lunæ mouet̃ duob⁹ motib⁹.ſ. diurno & proprio: ergo vni corpi ſimplici, coaptari poſſunt duo motus ſimplices: p̃terea ignis eſt corp⁹ ſimplex: & tñ mouetur motu circulari & recto.

III. Non omnis motus circularis eſt circa mediũ mũdi: etiã ſimplex. Patet de motu planetæ in epicyclo: ꝙ ſi dixeris eũ eſſe ſimplicẽ reſpectu ſui orbis & cẽtri: contra ergo motus molę fabri, ſic etiã eſſet ſimplex, quod eſt falſum: quia cõponitur ex pulſu & tractu. Cõfirmatur, quia terra eſt corpus ſimplex: & tamẽ ipſa eſt immobilis: ꝙ ſi ais eam non moueri: tamen habere potẽtiam vt moueat̃. Cõtra fruſtra eſt potẽtia quę nõ reducit̃ ad actũ.

IIII. Mixtum non mouetur ſecundũ naturã elemẽti p̃dominantis: primo quia nullũ elementũ p̃dominatur in mixto: quoniam nullum eſt in eo. Secundo quia in oleo dominatur aer. 5. Metaphyſi. & tamen oleum deſcendit per aerem, & aſcendit per aquam: & tamen non eſt aſſignabile aliquod elementum, ꝙ ſic moueatur: nam aer non deſcenderet per aerem: nec aqua aſcenderet per aquam. Confirmatur, quia in ligno dominatur terra. iiij. Metheoroꝝ. & tamen ſuperfertur aquæ.

Reſpondetur Ad primam, ꝙ hic ſimplicitas non opponitur cõpoſitioni, ſed miſtioni. Ad annexum, terra nõ mouetur actu, tamẽ ſi eſſet extra locum moueretur: item mouetur ſecundũ aliquid eiuſdẽ ſpeciei, vt terra proiecta ſurſum. De cœlo Empyrrheo dicimus Ariſto. loqui de corporibus ſimplicibus mobilibus, etiam ipſe interemiſſet aliquod cœlum non moueri vt infra. Ad aliud dico ꝙ cœlum mutat locum, non ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes; & maxime locum iudicatiuum. Aristo.

Ad ſecũdam Plures dãt ſolutionem tacite tertia obiectiõe reiectam: at tu dic planetas bene eſſe propinquiores nobis vel remotiores: ſed non proprie aſcendunt vel deſcẽdunt: quoniam non omẽ appropinquare centro eſt deſcendere: ſed duntaxat dum fit intra concauum orbis lunæ. Verum Ariſto. & Auer. p̃ſuppoſitum negarunt: quoniam Aristo. diſplicuerunt eis ecentrici & epicycli. Ad annexũ Auerro. dicitur ꝙ luna mouetur vno motu tm̃ per ſe: aliũ vero motum habet ex motu primi mobilis. Idem patet de igne, qui per ſe mouetur ſurſum: rapitur autem ab orbe lunæ circulariter.

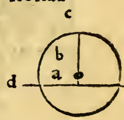
Ad tertiam Do aſſumptum: & confutatio eſt bona, vt in Saxone liquet. ¶ Ad cõfirmationem Saxo dico ꝙ fruſtra eſt potentia quæ non reducitur ad actum a tota ſpecie: mõ terra in ſpecie ſæpe deſcẽdit: vt experti ſunt Neubergenſes Rhenani ſupra Friburgum. Secundo dic aliquando potentiã nõ reduci ad actum ſecundum ſpeciem, ſed genus: vt Talpa potens videre, non inquãtum talpa, ſed inquantum animal. 5. Metaphyſi. T. Com. 27. Dic tertio potentiam aliquando non reduci ad actum a tota ſpecie ſed in aliquo perfectiori: vt in embrione hominis eſt potentia educendi vnam formam imperfectiorem noſtra. Vide. 2. de anima. & tamen illa nunquam educitur: quia deus præuenit illam educendo perfectiorem animam.ſ. creando animam.

Ad quartam Nullum elementum prædominari ſubſtantialiter, ſed bene qualitatiue, De oleo diximus art. 3. de ligno dic ſicut de oleo ſecundum cõmunem: vel dic ꝙ hoc ſit ratione poroſitatis: quia aqua ingrediẽs poros, facit ſupnatare lignũ. ¶ Hic ambigunt an cœlum ſit compoſitum, an habeat materiã, an ſit animatũ: at de his in ſecũdo.

¶De finitate vniuerſi. Cap,II.

Atq̄ primo conſiderandum eſt,vtrum ſit corpus quippiam infinitū 1 Intentio
vt cōplures antiquorū putarūt:an id ipſum . Vnum quid ſit eorū:quę
fieri nequeunt:hoc em̄ an illo modo res ſeſe habeat,non parum ſed
totum ad veritatis contemplationē vtiq̄ refert.Etem̄ hoc fere contra Cauſa
rietatum oīm hiſce qui de natura tota aliquid dixerunt,principiū & fuit & fieri
ſane poteſt:ſiquidem & paruus exitus a veritate fit hiſce qui exorbitarunt:ſi lon autoritas
ge progrediātur:decies milies maior: velutiſi quiſpiam magnitudinē aliquam
minimam dixerit eſſe.Hic em̄ minima magnitudine introducta,maximas rerū minima .i.indiuiſibili
mathematicarū vtiq̄ dimouebit.Atq̄ huius cauſa eſt principiū in maius q̄ ma
gnitudine eſſe.Iccirco quod in principio paruum eſt,id in fine valde magnum autoritas
emerget.Infinitū aūt & principij vim & quātitatis maximā habet:quare nō eſt
abſurdum neq̄ egreditur rationem admirabilem differētiam eſſe ex infiniti po
ſitione:ſi quiſpiam ſumpſerit infinitum corpus in ratione rerum quippiam eſſe.
34 Quamobrem a principio repetētes de ipſo dicamus oportet.¶Omne itaq̄ cor 2
pus aut ſimplex aut cōpoſitum eſſe neceſſe eſt.Quare & infinitū ipſum aut ſim- Cōcluſio
plex aut cōpoſitum erit.Atqui patet ſi ſimplicia ſint finita,cōpoſitum neceſſario
finitum eſſe.Quod em̄ ex multitudine finitis ac maguitudine cōſtat, id & mul
titudine & magnitudine eſt finitum.Tantū em̄ erit quanta ſunt ea ex quibus cō
35 ponitur atq̄ conſtat. Reſtat igitur videre vtrū ſimpliciū quippiam corporū in-
finitum magnitudine eſſe poſſit,an hoc fieri nequeat : atq̄ prius hoc de primo
corpore viſo ac pertractato, de reliquis deinceps cōſideremus . ¶Corpus igit̄ 3
quod verſatur neceſſario omne finitum eſſe ex hiſce patere poteſt: nam ſi corp⁹ Cōcluſio
quod verſatur eſt infinitum:infinitę profecto erunt & rectę lineæ,quę e medio Rō pria
protrahūtur.Infinitarum aūt interuallū infinitū etiā eſt,atq̄ interuallū linearum
id dico.Extra quod nulla magnitudo tangens lineas ſumi poteſt.Hoc igitur in-
finitum eſſe neceſſe eſt,finitarū em̄ interuallū ſemper finitū erit. Fieri præterea
poteſt,vt eo maius ſemper ſumatur quod datum eſt. Quare eadem ratio eſt &
de ſpacio,queādmodum numerum ex eo dicimus infinitum, quia maximus nō
eſt.Si igitur fieri nequit vt infinito trāſitus fiat,atq̄ ſi cœlum ſit infinitū,interual
lum etiam infinitum eſſe neceſſe eſt:fieri profecto non poteſt vt ipſum cœlum
verſetur:at verſari cœlū videmus,rationeq̄ iam definiuimus conuerſionem cor-
36 poris motionem cuiuſpiam eſſe. ¶Pręterea ſi a finito tempore finitum tempus 4
abſtuleris,& reliquum finitum eſſe principiūq̄ habere neceſſe eſt. Si tēpus autē Rō ſc̄da
ambulationis principium habet & motionis etiam principium eſt. Quare prin-
cipium & magnitudinis eius erit ſuper qua ambulatio fuit:eadem eſt & in cæte
ris ratio . Sit itaq̄ a.b.c.linea altera ex pte infinita qua ipm̄ eſt c.& rurſus alia in-
finita vtraq̄ ex parte d.e.Si igitur ab a.centro circulū linea a.b.c.deſcribat,lineā
ſecans d.e.in orbem aliquando lata finito in tēpore erit. Totū em̄ tempus quo
verſatum eſt cœlum finitum eſt, & id ergo tempus finitum eſt quod eſt ablatū:
in quo ſecans linea ferebatur. Erit igitur principiū quoddam quo primum a.b.c
linea d.e.lineam ſecuit:at eſſe non poteſt. Non ergo fieri poteſt, vt infinitum
37 verſetur:quare neq̄ mundus ſi infinitus eſſet.Præterea ex his etiā patet fieri non

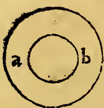

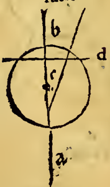
finita a b fini. a poſſe:vt infinitum motu ſit agitatũ.Sit eñ linea a.quæ prope b.lineã ferat:finita inquã prope finitã.Simul igit̃ A.lineã a.b.& B.ab A.abſolutã fore neceſſe eſt Quantũ eñ alterius altera occupabit:tñ illius & altera occupabit.Si igitur ambę in contrariũ moueantur:citius abſoluentur:ſin altera prope manentẽ alteram moueatur tardius:ſi modo eadem quod prope illam mouetur celeritate feratur.

Suppõ ad rationem

5 Tertia ratio ¶Verum illud eſt manifeſtũ fieri nõ poſſe: vt finito in tẽpore quicq̃ trãſeat in- 38
finitũ:tranſibit ergo in tẽpore infinito. Hoc eñ eſt demonſtratũ prius in hiſce, quę de motu ſunt pertractata. Nihil aũt intereſt finita ꝓpe infinitam feratur: an infinita prope finitam.Nã cum hæc prope illam mouetur, & illa per hanc tranſire videtur.Similiter & ſi moueatur, & ſi non moueatur: verum ſi moueantur ambę citius abſoluentur:q̃q̃ nihil prohibet eam interdum quę prope quieſcentem mouetur citius q̃ eam quę fertur contra tranſire.Si quiſpiam eas quidem quę cõtra mouentur vtraſq; ferri tarde poſuerit:eã vero quę prope quieſcentẽ mouetur multo celerius illis ferri.Nullum igitur rationi prorſus impedimentũ afferetur: ſi prope quieſcentem altera moueatur. Cum fieri poſſit vt A.ſi prope B.lineam moueatur motionem & ipſam etiam ſubeuntem tardius tranſeat vti diximus. Si igitur id infinitum eſt tempus quo finita ſubiẽs motũ abſoluitur & id ſane quo infinita finitam trãſiuit infinitum eſſe pari ratione neceſſe eſt:vt infinitum ergo ſit motum minime fieri poteſt: nam tempus fiat infinitum neceſſe eſt. Etiam ſi per minimum fuerit motum. At cœlum tempore finito verſatur, totũq; fertur in orbem.Quare totam eam tranſit circunferentiam quæ eſt intus ceu.a.b.finitam

6 Impoſſibile eſt ergo id infinitum eſſe quod ſubit conuerſionem. ¶Præterea vt 39
Quarta ratio eſſe non poteſt linea infinita ex ea parte qua finis eſt: niſi ad longitudinem fine careret:ſic & ſuperficies infinita eſſe non poteſt ea ex parte qua finis eſt.Cum vero fuerit terminata nulla ex parte eſt infinita.Quadratum eñ aut circulũ aut ſpheram infinitam eſſe non dixeris:queãdmodum neq; lineam bipedalem. Si igitur neq; ſphera neq; circulus neq; quadratum eſt infinitum: atq; ſi circulus non eſt
7 conuerſio non erit:& ſi infinitus non eſt:infinita non erit:ſi ipſe circulus infinitꝰ
Quinta ratio non eſt:verſari profecto corpus infinitum non poteſt.¶Præterea ſi C.ſit centrũ. 40
A.B.vero ſit infinita: & E.ſit erecta ad rectos angulos infinita: & inſup infinita ſit C.D.ſubiens motum, nunq̃ ipſa C.D.ab E.linea abſoluetur: ſed ſemper perinde atq; A.B.linea ſeſe habebit.Secat enim in ipſo f.puncto.Non ergo infinita verſatur.¶Inſuper ſi cœlum eſt infinitum atq; verſatur, infinitum profecto fini- 41
to tempore pertranſibit.Sit eñ cœlum quidem quod manet infinitum: id autẽ quod in hoc mouetur ęquale.Quare ſi verſatum fuerit:cum ſit infinitum, æquale ſibi infinitum tempore finito tranſibit: at hoc eſſe impoſſibile dicebatur. Atqui 42
8 dicere contra etiam licet: cum finitum ſit id tempus in quo eſt verſatum, magni-
Sexta ratio tudinem quoq; finitam eſſe neceſſe eſt eam quam cõuerſione tranſiuit.At ęqua-
Epilogus le ſibi conuerſione tranſiuit:& ipſum ergo cœlum finitum eſt. Corpus igitur id 43
quod verſatur exitu non vacare:nec infinitum eſſe: ſed finem habere ex hiſce iam quæ diximus patuit.

44 AT vero neq̧ id quod e medio: neq̧ id quod ad medium fertur, infini tionem ſubibit: lationes em̃ eas quibus ſurſum itur atq̧ deorſum: con trarias eſſe conſtat. Contrarijs aũt contraria loca petuntur: atq̧ contra riorum ſi alterum definitum eſt: & alterum definitum erit: medium ve ro eſt definitum. Nam ſi vndeuis deorſum feratur id quod ſub omnibus collo catur fieri non poteſt vt vltra medium ipſum progrediatur. Cum igitur mediũ ſit definitum & ſuperum locum definitum eſſe neceſſe eſt. Quod ſi loca ſunt de- 9 Cõcluſio Rõpria

45 finita atq̧ finita: & corpora ſane erunt finita. Pręterea ſi ſuperus ac inferus locus eſt definitus: & id quod eſt inter hęc definitum eſſe neceſſe eſt: nam ſi definitũ non eſt motus, infinitus erit profecto. Hoc aũt impoſſibile eſſe antea demõſtra uimus: ergo medium ipſum eſt definitum. Quare & id corpus definitum eſt ſa ne: quod in hoc eſt aut fore poteſt: at id corpus quod ſurſum & deorſum fertur, in hoc fore poteſt: aliud em̃ e medio: aliud ad mediũ ferri ſuapte natura poteſt. Cõfirmatio dictorum

46 ¶ Ex his igitur patet corpus infinitum in ratione rerum eſſe nõ poſſe: & inſuper ſi pondus non ſit infinitum: neq̧ quicq̧ horũ corporũ infinitum eſſe profecto poteſt. Infiniti nanq̧ corporis pondus infinitum eſſe neceſſe eſt. Eadem fuerit ratio & de corpore leui: nam ſi eſt grauitas, infinita eſt & leuitas infinita: ſi id eſt infinitum quod ſuper omnia eminet: quod quidem ex hiſce patere poteſt. Sit 10 Scd'a rõ Incõuenienſ primũ Explanatio

47 em̃ finitum: atq̧ ſumatur infinitum quidem corpus A.B. pondus autẽ ipſius C. ab infinito igitur magnitudo finita auferatur. B.D. atq̧ põdus ipſius ſit. E. ipm igitur. E. pondus minus erit ipſo pondere C. Minoris em̃ magnitudinis pondus minus nimirum eſt. Minus itaq̧ pondus maius menſuret numero aliquo repe titum: atq̧ vt minus ſeſe habet ad maius: ita b.d. ſeſe habent ad b.f. magnitudinẽ Fieri em̃ poteſt vt quanta vis ab infinita auferatur. Si igitur magnitudines ſimili tudinem rationum ſubeunt cum ponderibus: & minus pondus minoris eſt ma gnitudinis: maius etiam magnitudinis erit maioris: ęquale ergo finiti pondus erit ac infiniti. Si maioris pręterea corporis maius eſt pondus ipſius B.d. põdus maius erit pondere corporis ipſius B.f. quare finiti pondus maius erit pondere infiniti. ¶ Inęqualiũ etiam magnitudinũ idem fuerit pondus: finitum em̃ ac in- A B infinitũ C grauitas eius b d ps ĩfiniti E grauitas eius b f ps infiniti Aliud incõueniẽs

48 finitum inęqualia eſſe conſtat. Nihil aũt intereſt cõmenſurabilia ipſa pondera, an incõmenſurabilia ſint. Etem̃ eadem erit ratio ſi incõmenſurabilia ſint: veluti ſi E. pondus menſurans C. pondus ter repetitum exuperet. Nam ſi tres totę ma gnitudines B.d. ſumantur: pondus ipſarum maius erit pondere C. quare idẽ eue Euaſio eli ditur Cõmenſurata grauitas.i.ęq̄ľ vtrobiq̧

49 niet impoſſibile. Prętereafieri poteſt: vt cõmenſurabilia ipſa ſumãtur. Nihil em̃ intereſt a pondere an a magnitudine initiũ fiat: veluti ſi E pondus cõmenſurabi le ſumatur ipſi ponderi C. atq̧ ab initio ea magnitudo auferatur quę habet ipm E. pondus: ceu B.d. deinde allata fuerit alia magnitudo ceu B.f. ad quam ita B.d. magnitudo ſe habet: vt pondus ſe habet ad pondus. Fieri em̃ poteſt: vt ſi magni tudo A.b. ſit infinita: quãtauis ab ea magnitudo auferatur. His em̃ ſumptis tam Incõmẽſurata inęq̄ľ Euaſio eliditur

50 magnitudines q̧ pondera inter ſeſe ſane cõmenſurabilia erunt. At vero nihil ad demonſtrationem etiã refert: ſimilis ipſa magnitudo ponderis ac diſſimilis ſit. Semper em̃ ęqualis corpora ponderis magnitudinis ipſius b.d. ponderi quot quot vis ab infinito ſumere aut auferendo aut addendo licet. Quare patet ex his Tertia euaſio

quæ diximus corporis infiniti põdus finitum nõ eſſe: erit igitur infinitum, quod
Altera pars rõis ſi hoc eſſe non poteſt: nec infinitum quicꝙ in ratione rerum corpus etiã eſſe po
teſt. Atqui pondus infinitum quid in ratione rerum eſſe non poſſe ex hiſce pate 51
Non eſſe infinitũ põdus patẽtius probat re poteſt. Si eñ tantum pondus per tantum ſpacium hoc in tempore motu cie-
tur: tantũ & inſuper in minore ſane mouebitur, atꝙ tempora rationem eam quã
habent pondera cõtra ſane habebunt: veluti ſi dimidium pondus hoc in tempo
re mouetur: duplũ in dimidio huiuſce mouetur. Præterea põdus finitum omne 52
Deducit ad cõtra dictionẽ. finitum ſpacium finito quodam in tempore tranſit. Quæ cum ita ſint: ſi quippiã
pondus ſit infinitum: moueatur ipſum & non moueatur neceſſe eſt. Moueatur
eñ neceſſe eſt: quo tñ quantũ eſt finitum & inſuper: nõ moueatur rurſus neceſ-
ſe eſt: quo exceſſuum quidem ratione ipſum moueri oportet: cõtraꝙ maius i mi-
autoritas nore moueri. Ratio vero infiniti nulla eſt ad finitum: temporis autem minoris
eſt ad maius tempus finitum ſed in minore ſemper. Minimum autem nõ eſt: ne 53
ꝙ ſi eſſet vtilitas vlla eſſet. Sumptum eñ fuiſſet quippiam finitum maius in ea-
dem ratiõe: in qua reſpectu temporis infinitum ad minus eſſet. Quare ęquale in
tempore per ſpacium ęquale finitum ac infinitum vtiꝙ moueretur: at fieri nõ po
teſt. At neceſſe eſt ſi infinitum quantouis finito tamen tempore moueatur: aliud
etiam pondus finitum in hoc eodem per ſpacium finitum quoddam moueri.
Impoſſibile eſt ergo pondus infinitum eſſe, & ſimiliter leuitatem: & corpora er 54
go infinitum pondus habentia leuitatemue in ratione rerum eſſe non poſſunt.
Epilogus Patet igitur corpus infinitum non eſſe, & ſi hoc modo contemplatio de ipſo fi
at per rationes particulares: & ſi vniuerſaliter conſideretur non ſolum per ratio-
nes eas quę in ſermonibus de principijs a nobis ſunt dictæ. Determinatũ eſt eñ
& illo in loco de infinito vniuerſaliter prius quomodo eſt & quomodo non eſt
Intẽtio ſed etiam nunc alio modo. Poſt hæc autem conſiderandum eſt: ſi infinitũ qui- 55
dem vniuerſum corpus non ſit: tantum tamen ſit: vt plures ſint cœli. Forſitan eñ
hoc quiſpiam dubitauerit nihil obſtare: vt hic qui nos circundat mundus eſt cõ
ſtitutus: ſic & plures alios eſſe cœlos: plures quidem vno non tamen infinitos: 56
Prius autem vniuerſaliter de infinito dicamus.

11 Cõcluſio Rõ ad eã OMne itaꝙ corpus aut finitum aut infinitum eſſe neceſſe eſt: & ſi infi-
nitum eſt aut ſimilium aut diſſimilium partium eſſe. Et ſi diſſimilium
partium eſt, aut ex finitis ſpecie, aut ex infinitis conſtare. ¶ Patet igitur 57
Prima pars probatur ex infinitis conſtare non poſſe: ſi quiſpiam nobis primas ſuperpoſitio
nes manere ſinat. Nam ſi primi motus finiti ſint ſpecies quoꝙ ſimplicium cor-
porum finitas eſſe neceſſe eſt: etenĩ ſimplicis quidem corporis motio ſimplex
eſt. Simplices autem motiones finitæ ſunt atꝙ omne naturale corpus motionẽ
habere neceſſe eſt. At vero ſi infinitum ex finitis erit, & quamꝙ partium infini-
Improbatio prima ſecunda tertia tam eſſe neceſſe eſt: dico autem aquam vel ignem: at hoc eſſe non poteſt. Demõ
ſtratum eſt enim, neꝙ pondus, neꝙ leuitatem in ratione rerum infinitam eſſe.
¶ Præterea loca quoꝙ ipſarum magnitudine infinita eſſe neceſſe eſt. ¶ Quare 58
& motus omnium infinitos eſſe: hoc autem eſſe nequit. ſi primas ſuppoſitiones
poſuerimus veras eſſe: & neꝙ id quod deorſum neꝙ id quod ſurſum fertur in

Infinitum moueri poſſit. Impoſſibile eſt em̃ fieri id quod ortum ſubire nõ po-
teſt: tam in qualitate, q̃ in quantitate: q̃ etiam in vbi: dico aũt hoc pacto. Si ipoſ-
ſibile eſt album quippiam fore, aut pedale, aut in ægypto: & fieri quicq̃ horum
impoſſibile eſt. Impoſſibile eſt igitur & illuc etiam quicq̃ ferri: quo nullum cor
59 pus peruenire poteſt ſubiens lationem. Præterea & ſi ſeiuncta ſunt: non minus
60 tamẽ hiſce qui eſt ex omnibus ignis infinitus eſſe poteſt. At corpus eſt id: quod
omni ex parte dimenſionem habet. Quare qui fieri poteſt vt plura quidem ſint
diſſimilia: vnumquodq̃ autem ipſorum ſit infinitum. Omni em̃ ex parte quodq̃
61 infinitum eſſe oportet. ¶ At vero neq̃ ſimilium partium infinitum eſſe poteſt.
Primo em̃ non eſt alius præter hos motus: horum igitur vnum habebit. Quod ſi
hoc concedetur, eueniet ſane grauitatem aut leuitatem infinitam in ratione rerum
eſſe. Atqui impoſſibile eſt id quod verſatur infinitum eſſe. Fieri em̃ non poteſt:
vt infinitum ipſum verſetur. Nihil em̃ intereſt hoc: an cœlum infinitum eſſe di-
62 catur: hoc aũt demonſtratum eſt impoſſibile eſſe. ¶ At vero fieri omnino non
poteſt, vt infinitum ſubeat motum: aut em̃ ſcd'm naturam: aut vi motu ciebitur:
atq̃ ſi vi moueatur eſt ipſius profecto & ſecũdum naturam motus. Quare & lo-
cus proprius alius erit: ad quem ipſum ſuapte natura feretur: at hoc impoſſibile
63 eſſe conſtat. ¶ Omnino autem fieri non poſſe: vt infinitum a finito patiatur: aut
in quippiam finitum agat ex hiſce patere poteſt. Sit em̃ infinitum quidem A. fi-
nitum autem B. & tempus in quo finitum mouit ac infinitum eſt motum. C. Si
igitur ipſum A. calefactum eſt aut pulſum a. b. aut aliquid quippiam paſſum in
tempore C. ſit. d. ipſo. B. minus: atq̃ minus ęquali in tempore moueat minus. Sit
64 autem E ab ipſo d. alteratum. Quod igitur d. eſt ad B. id ipſum E. ad finitum ali-
quod erit puta f. Atq̃ alterare ponatur ęquale quidem æquali in tẽpore æquale.
Minus autem in æquali minus, & maius etiam maius: atq̃ tantum ſane: quantũ
ratio flagitabit: quam habet maius ad minus A. nullo ergo finito vllo in tempo-
re mouebitur infinitum. Minus em̃ aliud æquali in tempore a minore mouebit:
ad quod id quod rationem ſubit finitum nimirum erit. Infinitum em̃ ad finitum
65 nullam rationem ſubire poteſt. ¶ At vero neq̃ infinitum vllo in tempore finitũ
mouebit. Sit em̃ infinitum quidem A. finitum vero B. tempus autem C. igitur d.
in C. tempore minus B. ipſo mouebit. Sit illud f. atq̃ quam rationem B. totum ha
bet ad f. eam habeat E. ad d. ergo E mouebit ipſum B. f. in tempore. C. finitum er
go & infinitum æquali in tempore alterabunt: at fieri non poteſt. Supponebatur
em̃ maius minore in tempore alterare: atq̃ tempus ſumptum idem faciet ſemper.
Quare nullum erit tempus: in quo mouebit. At vero fieri non poteſt: vt tempore
infinito moueat aut etiam moueat: finẽ em̃ nõ habet: actio aũt atq̃ paſſio habẽt.
66 ¶ Atqui neq̃ fieri poteſt vt infinitum ab infinito aliquid patiatur. Sit em̃ tam A
quã B infinitum C. d. autem tempus in quo paſſum eſt B. ab A. Pars igitur infini
tæ quæ eſt E. quoniam totum. B. fuit paſſum non æquali tempore paſſa eſt idem
Supponatur enim minus tempore minore moueri: ſit E. motum ab A. in tempo-
re d. E. Quid igitur eſt ipſum f. d. ad C. d. id eſt ipſum E. ad quippiam finitũ ipſi⁹
B. hoc igitur ab A. in C. d. tempore motum eſſe neceſſe eſt. Supponatur em̃ ab
eodem in maiore tempore atq̃ minore maius minuſue pati: quæ quidem diuiſa

Nihil non ũũ ſub ſole

Quarta

Scd'a ps rõis deducitur

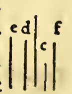
12 Rõ ſcd'a

13 Cõcluſio

c tempus
a infinitũ
b finitũ agens
d finitũ minus
E paſſum minus
F paſſum adhuc minus

14 Cõcluſio

a

15 Cõcluſio

16 Cōcluſio ſunt ꝑ tēporis rationē. ¶Nullo ergo tēpore finito infinitū ab infinito moueri po 67
repetitur teſt: in infinito ergo: ſed infinitū quidē tēpus finē non habet: id aūt quod eſt mo
ꝑ corol- tum habet. ¶Si igitur omne ſenſibile corpus actiuam aut paſſiuam aut vtramq; 68
lario primo potentiam habet: impoſſibile eſt corpus infinitum ſenſibile eſſe: at vero quę cor
Secūdo pora etiam ſunt in loco omnia ſenſibilia ſunt. Non ergo corpus vllum extra cœ 69
Tertio lum infinitum erit: At neq; etiam finitum. Nullum ergo corpus omnino eſt
extra cœlum. Nam ſi intelligibile ſit erit ſane ī loco. Extra em̄ & intus locum ſi-
17 gnificat: quare ſenſibile corpus erit: ſenſibile autem nullum eſt non in loco. ¶Li 70
Rō logica ad prin cet etiā & rationes afferre ad artificem differendi magis accōmodatas. Neq; em̄
cipale verſari poteſt infinitū ſi ſit ſimiliū partiū: quippe cū nō ſit mediū infiniti: id vero
De circulari quod verſatur circa mediū moueatur: neq; recta moueri: oportebit em̄ alium tm̄
De recto infinitum eſſe locum ad quem ſuapte natura mouebitur: & aliū item tm̄ ad quē
primo pręter naturā ferretur. Præterea ſiue natura motum habeat recte pergendi ſiue vi 71
Secundo moueatur: vtroq; profecto modo mouētes vires infinitas eſſe oportet. Vires em̄
infinitæ ſunt infiniti: & infiniti vires ſunt infinitæ: quare & id quod mouet infi-
nitum eſſe neceſſe eſt. Eſt autē in hiſce quæ de motu ſunt dicta ratio quædam:
qua demonſtratur nihil finitorum potentiam infinitam: neq; quicq; infinitorū
finitam habere. Si igitur id quod ſecundū naturam mouetur & præter naturam
moueri poteſt: erunt infinita duo: id inquam quod ſic mouet: & id quod mouet.
Euaſio Præterea quid eſt id quod infinitum mouet. Nam ſi ipſum ſeipſum mouet: ani- 72
euacuat matum erit profecto: hoc autem quo nam pacto infinitum animal eſſe poteſt: ſin
aliud quippiam eſt: duo erūt infinita profecto: id inquam quod mouet: & id qđ
18 mouetur, forma potētiaq; diuerſa. ¶Si vniuerſum aūt non ſit continuum: ſed vt 73
Cōcluſio cōtra De Democritus dicit ac Leucippus corpora vacuo ſint diſtincta: vnū omnium eſſe
mocritū motum neceſſe eſt: ſunt enim figuris diſtincta. Naturam autem ipſorum vnā in-
quiunt eſſe: perinde atq; ſi quodq; ſeparatum aurum eſſet: horum autem vti dici
mus eundem eſſe motum neceſſe eſt. Quo nanq; vna gleba fertur: eo & vniuer-
Alia rō ſa terra mouetur: & totus ignis atq; ſcintilla eundem ad locum feruntur. Quare ſi
cūcta pōdus habent: nullum corpus leue ſimpliciter erit: ſi cūcta ſunt leuia: nullū
Alia rō erit particeps grauitatis. Pretereaſi pondus habent vel leuitatem, aut vltimū quid 74
vniuerſi aut medium erit. Hoc autem eſſe nequit: quippe cū ſit infinitū: omnino
autem etiam medium non eſt, aut vltimum: neq; hoc quidem eſt ſupra: hoc autē
infra. Et nullus lationis locus corporibus erit: at hic ſi non ſit motus non erit. Mo
ueantur enim aut ſecundum naturam, aut pręter naturam neceſſe eſt. Hæc autem 75
Tertia rō definita ſunt proprijs alieniſq; locis. Præterea ſ. vbi pręter naturam manet quip-
piam aut quo fertur: illum alij locum cuipiam competere natura neceſſe eſt:
quodquidem ex inductione patere poteſt. Non omnia ſane pondus aut leuita-
tem habere: ſed quædam habere, quędam non habere neceſſe eſt: vniuerſi igitur
corpus infinitum non eſſe, ex ijs quæ diximus patet.

Explanatio textus.

¶Cum cōmune ſit dubium infinitudinis: īquirit hic p. an vniuerſum, aut aliquod corpus ſimplex ſit infinitum: fundum rei habes .iij. phyſi.

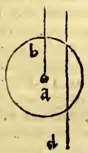
I. Differendum eſt an corpus aliquod ſit infinitū quoniam varię opiniones & ſectæ ob id in philoſophia ortæ ſunt: quoniam hoc eſt principium in philoſophia: modo principia parua ſunt quātitate, maxima virtute: & error paru9 circa principia millies maior erit in fine.

II. Nullum corpus eſt infinitum, neq; ſimplex neq; compoſitum: compoſitum em̄ non conſtat ni-

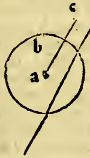
ſi ex finitis/ & de ſimplici iam dicemus.

III.Corpus circulariter motum nequit eſſe infinitum.Probatur ſex rationibus : prima ſi motum circulariter eſſet infinitum : iam ſpacium infinitū pertranſiretur tempore finito/contra demonſtrata in.vij.phyſi.ſequela probatur: quia eductis lineis de centro non ęque diſtantibus:tandem erit inter eas infinita diſtantia:ſed illa finito tempore pertranſiri nequit.

IIII.Secunda ratio: quia tempus/motus & magnitudo ęqualiter ſe habent quo ad eſſe infinitū: tūc volo ex corpore infinito protrahatur linea infinita, ex parte.c. quæ ſit a.b.c.Alia item ſit linea ex vtraq́ parte infinita.e.d. Iam tempus in quo a.b.c,pertranſit e.d.eſt finitum: quia cœlū voluitur in.xxiiij.horis:ergo linea illa & corpus erunt finita.

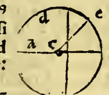
V.Ratio tertia ſupponit : ſi magnitudines moueantur iuxta ſe inuicem:tunc illæ ęque cito pertranſeunt inuicē: tempore autem finito pertranſit cœlum, circulum deſcriptum circa centrum mundi:ergo in eodem tempore cœlum ab eodem pertranſitur:at infinitum finito tempore pertranſire nequit ergo cœlum eſt finitum.

VI.Quarta ratio. Om̄e quod habet finem & terminum eſt finitū: ſed omne figuratum habet finem & terminum: ergo omne figuratum eſt finitum:ſed cœlum eſt figuratum.q̇a ſphericum.

VII. Quinta rō a cētro circuli c.ducatur linea infinita ex vtraq́ pte a.b quieſcēs:ſit itē e linea erecta infinita ſup a b. intelligat̄ tertia linea c.d.ſecās cōtinue e ad motū circuli mota ꝟſus e.tūc rō ſic format̄:corp⁹ tūc neq̄t motū ſuū abſoluere:niſi linea c.d.pertrāſeat lineam e.ſed hoc non pōt fieri in tpe finito: nam vtraq́ eſt infinita.

VIII.Sexta rō. Tēpus quo celū voluitur eſt finitū: ergo & cœlū q̄m ſi eſſet infinitū ptrāſiret ſpaciū ſibi ęq̄le.i.etiā infinitū,in tēpore finito:quod eſt impoſſibile.

IX.Corp⁹ recte motū nō eſt infinitū.Probat̄,q̇a mouet̄ a medio vel ad mediū,ſurſum vł deorſum ſed ſurſum & deorſū ſūt finita : ſił'r loc⁹ medi⁹ eſt finit⁹:alioq corp⁹ extra locū ſuū naturalē exiſtēs nūq̄ poſſet ad ip̄m puenire:cū ptranſire deberet mediū infinitum,extremis itē finitis,medium oportet eſſe finitum.

X.Scd'a rōne ſic probat̄: ſi eſſet aliquod corp⁹ recte motū infinitū,tūc haberet infinitam grauitatē vel leuitatē : qđ eſt impoſſibile:ſequela patet:q̇a alias corp⁹finitū haberet tantā grauitatē ſicut infinitū:cū in maiori corpe ſit maior virt⁹ &c̄. Sed ꝙ non poſſit eſſe infinita grauitas; patet,quia moueret & non moueret : quia aliquāta grauitas mouet aliquanto tēpore & aliquāto ſpacio:& dupla mouet eodē ſpacio tpe ſubduplo:q̄re infinita grauitas mouebit in nō tēpore:cū abſq́ ꝓportiōe excedat vim motricē finitæ grauitatis. Qđ ſi dicas mouere eā in tēpore:iā dabis finitam grauitatē & infinitā ęque velociter mouere: euaſiones quæ fieri poſſent refellit.

XI.Mūdus nō eſt infinit⁹: probat̄, quia vel eſſet ſimiliū aut diſſimiliū partiū. Non eſt partiū diſſimiliū:q̄m aut eſſet ex finitis ſpecie vł infinitis:nō infinitis:quia corpora ſimplicia ſunt finita.Nō finitis:quia ex finitis nō reſultat niſi finitū:vñ alterā partē oporteret ſaltē eſſe infinitā.¶Sed hoc nō poteſt eſſe primo:quia ſic daret̄ leuitas aut grauitas infinita cōtra ꝓbata. Scd'o quia loca oportet eſſe infinita . Tertio quia motus eſſent infiniti:& ſic non ferret̄ ſurſum vel deorſum: qđ em̄ factum eſſe non cōtingit,impoſſibile eſt fieri.Quarto,q̇a cū corp⁹ habeat trinā dimēſionē,infinitū eſſet ex omni pte infinitū: vbi ergo aliud diſſimile locari in toto poſſet? ¶Nec ſunt partes ſimilares:q̇a oē tale ſimplex eſt cui debet̄ vnus motus ſimplex:& ſic tale habebit infinitā grauitatē vel leuitatē:aut cœlū eſſet infinitū:ſed demōſtratū eſt circulariter motum non poſſe eſſe infinitū.

XII.Alia rōne ꝓbat̄ īfinitū moueri nō poſſe:q̄m motus ei⁹ aut erit violentus aut naturalis:ſed neutrum eſſe poteſt:cum non ſit dabilis loc⁹ in quem infinitū moueretur.

XIII.Infinitum a finito pati nō poteſt: probatur quia ſic inęquali tempore agens finitum ageret in finitū & infinitū : hoc ꝓbat a ꝓportione maioris & minoris : & liquet ratio tranſlatione & figura.

XIIII.Corpus finitum non poteſt pati ab infinito:quia alias finitū & infinitum mouerēt in ęquali tēpore:cuius oppoſitū ſupponebatur,maius in minori tempore alterare:ſequela patet tranſlatione & formula.

XV.Infinitū nō pōt pati ab infinito: ꝓbat̄ quia tūc infinitū moueret ī ęquali tpe finitū & infinitū ſ.totū & pt̄e ei⁹:aut q̇a mouet in tpe infinitū : augeatur ergo virtus reſiſtēs finiti, quo ad finitum moueatur in æquali tempore cū infinito.

XVI.Nullo ergo tempore finito,infinitum moueri poteſt nec infinito:quoniam finem non haberet:motus aūt habet finē:ſecūdo īpoſſibile eſt corpus ſenſibile eſſe infinitum: tertio nullum corpus extra cœlum eſt infinitum : quia nullum corpus eſt extra cœlum.

XVII.Nullū corpus eſſe infinitū rōne logica ꝓbat̄ primo : nullum corpus circulare aut recte motū eſt infinitū:de circulari ꝓbat̄:q̇a nullū infinitū mouet̄ circa mediū:at om̄e circulariter motū mouetur circa mediū:ergo &c̄.Nec pōt recte moueri:primo quia tunc haberet vnū locū infinitū/ad quem natura moueret̄: & ſic eſſent plura infinita: ſcd'o quia tūc hr̄et moues infinitū: & ſic iterū plura eſſent infinita:nā in phy.libris diximus,finitū nō habere potentiā infinitā:nec infinitū potentiā finitam:neq́ infinitum illud poteſt eſſe animal/

XVIII. Non eſt corpus infinitum compoſitum
ex infinitis corporibus eiuſdem rationis diſtanti-
bus per vacuitates: ſicut poſuit Leucippus & De-
mocritus. Primo quia tunc omnium corporum eſ-
ſet vnus motus: quorſum em̄ fertur tota terra, &
globus. Praeterea ſi illa corpora ſunt eiuſdem ra/
tionis: tunc quodlibet erit graue: & ſic nihil erit le
ue/vel quodlibet leue: & ſic nullum erit graue: &
per conſequens non moueretur aliquo motu latio
nis/quoniam non eſſet locus motui: nam mouere-
tur vel motu naturali, vel violento, non violen-
to: quia tunc eſſet aliud corpus, cui ille motus de-
beretur: nec naturali: quia ille motꝰ fit definito lō
co proprio, ſicut violentus alieno.

Annotatio in textum.

1. Acute nimirum toto libro philoſophatur Ariſt.
grandes affert maxīas. & paruus error ī principio
magnus erit in fine. principia ſunt parua quantita
te, maxima virtute.
2. Homiomerorum. i. ſimilium partium, antiquus
interpres intactam reliquit dictionem grecam: at
Argyro. Argyropilus latinam fecit ὅμοιος ſimilis μέρος
pars. Et quia de infinito latiſſime diſputatum fuit
iij. phyſi. ideo hic aliqua tentabimus ſuperiori ca-
pite intacta.

Q. II.

An coelum habeat materiam?

Articulus. I.

Aegidiꝰ **Nota. I.** Varias & pugnantes hic eſſe doctorum
Thomas ſententias. Prima eſt Aegidij Thomae de Argen.
Nicolaꝰ diſtin. xij. ſecundi. Nicol. de Ly. Gen̄. 1. Guilhel.
Guilhel. de ocham. q. xxij. ſecundi: ꝙ coelum habeat mate
riam eiuſdem rationis cum iſtis inferioribus. Vn-
de dicunt primo Coelum non eſſe ſimpliciter ſim-
plex ſubſtantialiter, ſed preter intelligentiam, cō
ponatur ex materia & forma. 2. Materia illa pre-
ciſiue loquendo, eſt eiuſdē ratiōis in coelo & iſtis
inferioribus. 3. Materia tamen coeli nō habet pri-
uationem annexam, velut materia iſtorum inferiorū
quoniam priuatio non eſt in materia, niſi vt perfi
Ariſto. citur a forma habente contrarium. 4. Ariſtotel. &
Com. quando negant materiam de coelo, negant
Auer. pri materiam non ſimpliciter, ſed materiam priuatio
mo phy. ni annexam, ſeu quae contraria ſuſcipiat. 5. Mate-
Com. 81 ria de ſe non eſt principium corruptionis: ſed ſolū
&. 28. inquantum eſt ſubiecta priuationi & contrarieta-
ti: nam ſic elementa & elementata ratiōe cōtrarie
tatis adinuicem agunt & patiuntur de ſenſu & ſen
ſato, vt ignis & terra. 6. Sicut coelum eſt cauſa ge
nerabilium & corruptibiliū: ita forma coeli virtu
aliter continet omnes formas naturaliter educibi
les de potentia materiae. 7. Ideo illa forma cōple-
te ſatiat appetitum materiae coeli: cum ſua forma
ſit omnis forma generabilis virtute. 8. Et ſic liq̄t
cur materia coeli non habeat priuationem annexā
1 cum non poſſit dici priuata aliqua forma/ quae ha
beat omnem formam virtute: ꝙuis etiam ob id
2 poſſit dici non habere priuationem: quia non de-
terminat ſibi qualitatem habentem cōtrarium ſui
aut etiā ob id quod habet formā a deo impreſſam 3
non habentem contrarium. 9. Quare cum mate-
ria coeli non appetat aliam formam, nec habeat
priuationem annexam, nec contrarietatem recipi
at, ſequitur coelum ex principijs ſuis intrinſecis eſ-
ſe incorruptibile ad mentem Aegidij. 10. Ioannes Aegidiꝰ
duns cognomento Scotus, qui ſecundum Theolo di. 14. 2.
giam conſentit opinioni Aegidij, affirmat coelum Scotus
quantum eſt ex natura ſua ſimpliciter eſſe corrupti Aegidiꝰ
bile: quia ſibi inſit potentia ad cōtrarium: at quia
forma coeli non habet contrarium potens vincere
iſtam formam: ideo non poteſt corrumpi ab agen
te naturali. 11. Quis materia terrae ſit eiuſdem ra
tionis cum materia coeli: ipſa tamen non appetit
formam coeli, nec eſt priuata forma coeli: primo
non appetit/quia ad eam recipiendam non habet
potentiam naturalem: nec eſt ea priuata: quoniam
ipſa modo naturali non habet contrarium. Argen Argē̄ti.
tinus. 12. Non diſcrepat Scotꝰ. Cur in materiam Scotus
ignis coelum formam coeli non introducat: quia
coelum non poteſt alterare elementum ad qualita
tes conuenientes corpori coeleſti. Et tamen forma
coeli intantum dominatur materiae ſuae: vt nō poſ
ſit ab aliquo alterari recipiēdo peregrinas impreſ-
ſiones: & per conſequens nec corrumpi. 13. Hanc
ſententiam plures theologi ſtatuunt ſacrae ſcriptu
rae Gen̄. 1. ꝙ in principio creauit deus coelum & Moſes
terram, coelum empyreum ſignificet, terra vero
materiam elementorum & totius firmamenti de-
ſignet: nam poſtero die primo firmamentum fecit
ex illa priori materia informi: quod diuiſit aquas
ab aquis &c̄. ¶ At quia G. Ochā in principali con Ocham
ſentit verbotenus Aegidio: re autem ipſa plurimū Aegidius
diſcordat: quod demiror dominum noſtrum Iu- Iudocus
docum Iſenachium non animaduertiſſe. Ideo pro
ſententia ſua aliqua dicta adijciamus ex. q. xxij. ſe
cundi. 1. Conſentit Scoto: ꝙ ſcd'm Ariſto. coelum Scotus
non habeat materiam / ſed ſecūdum theologiam. Ariſto.
2. Scd'm philoſophū: materia coeli eſt forma coe- Ariſto.
li. 3. Materia coeli eſt in potentia ad aliam formā
& appetit eā: & priuatur ea: & hoc loquendo ſim
pliciter & reſpectu dei. 4. Materia coeli nō habet
illas conditiones reſpectu agentis creati. Et in hoc
diſcordat a prioribus. Rationes iſtius vie audie-
mus arti. 4. Bonauē. diſtin. 12. in principali his ac Bonauē.
cedit: gaudet tamē ſuo modo loquēdi. Habes iſtā
ſentētiam, ni fallar, fideliter & ſyncere recitatam
quam ſanctus Tho: etiā fuiſſe Auicebrōtis narrat. Tho.
Nota. II. Aliam eſſe ſentētiam diui Thomae. 1. Tho.
par. q. lxvi. arti. ij. Gotfridi de fontibꝰ. q. ij. q̊t. v. Gotfridꝰ
Henrici de Gandauo/ & aliorum: quam breui manu Henricus
ita ſoluamus. 1. Ponenda eſt materia in coelo: eſt de Gāda.
em̄ coelum quantum, materiale & corporeum. 2.
Materia iſta non eſt tota quidditas coeli: vt fingit
Auerrois: quoniā impoſſibile eſt ponere aliquod Auerrois
ens actu: quin vel ipſum totum ſit actus vel forma
vel habeat actum vel formam. 3. Coelum eſt cō-
poſitum ex materia & forma: cū em̄ non ſit purus
actus, ſecluſa intelligentia motrice: quia eſt ſenſi-
bile, erit compoſitum ex materia & forma. 4.
Materia coeli non eſt eiuſdem rationis cum iſtis

inferioribus: quoniam non habet priuationẽ annexam: nec eſt in potentia ad alias formas recipiendas: ſicut tamen eſt materia cõmunis plurium. 5. Quare nõ eſt eadem materia corporis cœleſtis & elementorum/ niſi ſecundum analogiam: ſecundum ꝙ conueniunt in ratione potentiæ: illa. ſ. ad vbi: alia ad eſſe/ vt ait Ariſto. Ariſto.

Ariſto. Auerrois Ioã.bac. Marſili9 Aureol9 Gabriel Tho. Alber. Bruxel. Ioan.de magiſt. Albertus magnus

Nota.III. Diuerſam eſſe ſententiam Ariſtotel. Auer. Durandi diſtin. 12. ſecundi. Ioan. Bacho. diſtin. 14. Marſil. q. 8. ſecundi. Aureoli, Gabriel quoq; reputat eam probabiliorem q̃ eam quæ ſit ſancti Thomæ. Alberti Saxonis & Bruxel. hic. Ioannes quoq; de magiſtris attribuit eam Alberto magno Sueuorum & Germanorum omnium philoſopho, q̃uis mihi contra videatur diſtin. 3. primi in vltima parte: accipe his notulis. 1. materia vſurpatur trifariam primo pro ente in potentia, pro hile, quod cum forma facit vnum per ſe: de qua 1. phyſi. 2. capitur pro ſubſtantia ſubiecta motui & mutationi. 2. metaph. In omni eo quod mouetur neceſſe eſt intelligere materiam: voluit Auer. 8. metaphy. Com. 12. Et apertius ponit Ariſtoteles. xij. metaphy. vtramq; acceptionem, vbi ait. Omnia habent materiam quæcunq; tranſmutantur/ ſed aliam & ſempiternam, quecunq; non generabilia, mobilia autem latione ſunt. Tertio capitur materia pro omni quantitatiuo: ſic albedo dicitur eſſe qualitas materialis. 2. Cœlum nõ eſt compoſitum ex materia & forma informante q̃uis bene habeat ſecundum p. formam aſſiſtentem. 3. Cœlum proprie & primo modo non habet materiam cœlũ, nec eiuſdem, nec alterius rationis cum iſtis inferioribus. 4. Cœlum ſecluſa intelligentia motrice nõ eſt compoſitũ/ ſed eſt quædam ſubſtantia ſimplex: vnde nõ ſub corpore p̃dicaminis ſubſtantiæ/ ſed ſub ſubſtantia ſimplici locari debet. 5. Talis tamen ſimplex ſubſtãtia potius forma q̃ materia dici deberet per analogiam patet quia materia nullius eſt actiuitatis: cœlum. autem eſt actiuiſſimum, agẽs motu lumine & influentia. 6. Eſt tñ materia in cœlo ſcd'o & tertio modo, vt arti. iiij. manifeſtabitur. Et ſecundum hãc ſententiam reſpondetur ad quæſitum

Ariſto.

Articulus.II.

Cõcluſio. Cœlum non habet materiam, quæ ſit altera pars compoſiti, & hoc ſit reſpõſum probabiliter, citra aliarum opinionum derogationẽ. Probatur primo autoritate Ariſto. 1. Cœli. T. c. xx. Cœlum eſt ingenerabile &c̃. quia non habet contrarium: at vbicunq; eſt materia ibi eſt cõtrarietas: materia em̃ eſt ſubiectum contrariorum. 1 phyſi. 2. quando probat cœlum inaugmentabile inquit. Cœlo non ineſt aliquid ex quo factum eſt quod dicere non poſſet/ ſi cœlum haberet materiam. 3. Auer. Com. 5, huius dicit non paruã quæſtionem fore de mouente per ſe &c̃. & ſubdit: ſed cum hoc continget ꝙ corpus cœleſte ſit compoſitum ex materia & forma: quapropter continget ꝙ ſit generabile & corruptibile: at infra: & iſte locus eſt fortior locorum facientium errare opinãtes ꝙ corpus cœleſte componitur ex materia & forma. 4. Auerrois hic Com̃. xx. ait. ex hoc apparet bene/ ꝙ corpus cœleſte non eſt compoſitum ex materia & forma: formæ em̃ quæ ſunt in materia cõtrariç ſunt: & ſi eſſet forma in materia ſine contrario: tunc natura ageret otioſe &c̃. ſimile dicit. 1. phyſi. Com̃. 69. 5. Ariſto. 9. metaphy. ponit omnem potentiam paſſiuam materiæ fore cõtradictionis: ſed perpetuum non eſt in tali potentia, ergo nõ habet materiam. 6. hoc expreſſis verbis ponit Auerrois de ſubſtantia orbis/ ꝙ cœlum ſit ſubſtantia ſimplex ſine materia. 7. quæ habent eandem materiam ſunt adinuicem tranſmutabilia. 2. de generatione. ſed cœlum non eſt tranſmutabile cum elementis: ergo non communicat cum eis in materia.

Aristo. Auerrois Auerrois Ariſto. Auerrois

Rationibus Idem agitur primo quod non ſit eiuſdem rationis: quia materia iſtorum inferiorũ non eſt perfectibilis per formam cœli: ergo non eſt eiuſdem rationis cum materia cœli: antecedẽs probatur/ quia tũc forma ignis appeteret eſſe ſub forma cœli/ cum appeteret ſuam perfectionem: vel ergo appetitus ille naturalis erit ad impoſſibile: vl cœlũ erit generabile ex materia ignis: quod eſt in confeſſo falſum. ¶ Si dicis cum Argentino materiam ignis non appetere formam cœli, nec ipſam eſſe ea priuata, vt notabili primo dicto. ij. At contra obijcit Marſilius. Illa ſolũmodo admittit propoſitum: quia appetitus naturalis ſequitur eſſentiam & quidditatem ſpeciuocam rei: ſi ergo materia terræ, nõ habet appetitum naturalem ad formam cœli a qua perficiatur, non erit eiuſdem rationis cum materia cœli: ſi vero appetit & non habet: iam eſt priuata forma cœli. Confirmatur, quia ſi materia non appeteret formam non habẽtem contrarium: iam materia cœli non appeteret formam ſuam: cum illa non habeat contrarium, quod nec Aegidi9 admittet. Vnde ſi materia per potentiam dei ſtaret nuda, adhuc appeteret oẽm formam: ergo contrarietas nihil facit ad hoc. II. Idem. Si materia eiuſdem rationis eſſet in cœlo & igne, ſequeretur ignẽ calefacere cœlũ: quod improbatur primo cœli. Sequela probatur quia ea quæ communicant in materia ſunt adinuicem tranſmutabilia. Maxime cum cœlum ſit virtualiter calidum. ¶ Si reſpondes materiam cœli eſſe ſatiatam forma ſua, continente formas inferiores virtute.

argẽtin9 Marſili9 Aegidius

¶ Contra forma homĩs eſt multo perfectior: quia ratione eius inquit Dauid: Minuiſti eũ paulo minus ab angelis &c̃. pſal. 8. & nos ſumus quodam modo finis omnium. 2. phyſi. & tamen illa nõ ſatiat appetitum materiæ: nam ſenſitiuum eſt in intellectiuo, ſicut trigonum in tetragono. ¶ Et ꝙ cõtinentia virtualis nõ excludat priuationem annexam. Probatur, quia magis eſt formaliter tale & virtualiter, q̃ ſolũ virtualiter: modo cœlũ eſto ꝙ cõtineat calorẽ virtualiter cur nõ recipit formaliter

Dauid

Confirmatur, piper & ſimiliter vinū ſunt virtua-
liter calida & calidiora q̄ aqua calefacta: & tamē
calefiunt ab aqua calida: ergo virtualis cōtinētia
in creatis non obſtat, quin materia poſſit recipere
qualitatē vel formā formaliter. Tertio ſpecialiter
Tho. contra Tho. ſi materiæ illę ſunt diuerſarū rationū
tunc erunt duæ materiæ primæ, imo plures ſcd'm
pluritatem cœlorum : Nam ſi eſſet in eis materia
eiuſdem rationis: tunc in materia ſolis erit priua-
tio formę lunę, at ipſe ponit formā cui annexa ſit
priuatio eſſe cauſam ꝑpetuitatis: ſi non eſt eiuſdem
rationis, tunc quęlibet erit prima. ❡Quarto ſi cœ-
lum eſt cōpoſitum ex materia & forma: ergo cœ-
lum eſſet ex ſe mobile circūſcripta intelligētia cō-
Aristo. tra Ariſto. Probatur, quia haberet ex ſe principiū
actiuum & paſſiuum motus .ſ. materiam & formā
Confirmatur, quia motus circularis eſt ſimplicior
motibus rectis, ergo corpus circulare etiā eſt ſim-
plicius elementis: ſed elementa ſunt compoſita ex
materia & forma: ergo cœlum erit quid ſimplici⁹
Multa ſciens prętereo, quę apud doctores præno-
minatos vide.

Articulus. III.

Dubium. I. An cœlum ſit animatum.

Præmitto. I. pugnantes eſſe doctorum ſuper du-
bio ſententias.

Prima eſt ꝙ cœli ſeu corpora cœleſtia ſint ani-
mata: & ita cœlum ſit compoſitum ex materia &
Anaxag. anima. Vnde cum Anaxagoras dixit ſolem eſſe la-
Aug. 18. pidem ardentem, vt Plutarchus & diuus Auguſti-
de ciuita. nus meminerunt, factus eſt reus apud Athenień.
dei Ricius iſraelita ex iudaiſmo conuerſus reuerendiſ-
Ritius ſimi domini Mathei Langij Cardinalis Gurceń.
aliquandiu familiaris in Iſagoge cabalę. xxxvi.
conclu. hoc affirmat, & ait hoc ſentire totam tur-
bam Platonicorum cum Arabibus & plæriſq; A-
Theoph. riſtotelis ſectatoribus, & præcipue Theophraſto
refert quoq; Iamblychum & Proclū, ſingulis ſtel-
lis ſingulas animas tribuentes. Adducuntur in ean-
dem ſententiam plura ab eo: nos ex Originalibus
De dubio veritatem dictoꝝ proponamus primo. Origenes
Aug. li. x Adamantius libro. 1. περὶ ἀρχῶν .i. de principijs.
de ciuita. cap. 1. vbi ponit cœlos & ſtellas habere animas
ca. 29. rationales: & ꝙ mereantur & demereantur alle-
Iob gans illud Iob. Stellæ quoq; non ſunt mundæ in
conſpectu illius. Iob. xxv. Q; non referatur ad na-
turalem conditionem / cum eſſet iniuria creatoris
& ita refertur ad labē peccati: & hoc arguit ex or-
dinatiſſimo motu ſtellarum: quomodo inquit nō
eſt vltra omnem ſtoliditatem, tantum ordinem,
tantamq; diſciplinę rationis obſeruantiam dicere
ab irrationabilibus exigi vel expleri. Apud Hie-
Hieremi. remiam ſane etiam regina cœli luna eſſe memora-
Auguſt. tur: plura alia addit. ❡Auguſtinus in Enchiridio
Scotus capi. 58. (Sco. ad veterem formam citat cap. 42.
vel. 43.) vbi dubitat. Sed nec illud quidem certū
habeo: vtrum ad eandem ſocietatem pertineāt ſol
& luna, & cūcta ſydera: q̄uis nōnullis lucida cor-
pora eſſe non cum ſenſu vel intelligētia videant.

❡Hieronymus ſuper illud Eccś. 1. Luſtrans vni- Hiero.
uerſa per circuitum pergit ſpiritus. Ipſum ſolem, Ecc'ś
inquit ſpiritum nominauit: ꝙ animal ſit, & ſpiret,
vigeat & annuos orbes curſu ſuo expleat. Alber- Albertus
tus quoq; diſtin. xiiij. ſecundi dicit hoc eſſe de mē- Ariſto.
te omnium Arabum Ariſto. Auicēnę Auer. Alga- Auicēna
zel, Alpharabij, Mauri, Albumaſaris & rabi moy- Auer.
ſi, Pau. Corteſius diſt. iiij. ſecundi hoc idem Stoi- Algazel
cis tribuit: hoc voluit Aureo. diſt. 14. 2. ꝙ etiam Alphara.
ſint animalia. Albuma.
Rabi

Alia eſt ſeń. Cœlos non eſſe animatos: quod Corteſi⁹
Scotus diſtin. 14. ſecundi probat eſſe de intentio- Scotus.
ne Ariſto. Et beatus Hieronymus cribrans libros Ariſto.
Periarchon Origenis, inter cęteros damnabiles er- Hierony.
rores hunc quoq; recenſet & damnat. Et Damaſ. Damaſ.
libro. 2. cap. 7. ait. Nullus etiam cœlos aut lumi-
naria arbitretur animata: inanima em̄ ſunt & in-
ſenſibilia. Hoc idem voluit Baſilius: voluit quoq; Baſilius
Auguſtin⁹ de agnitiōe verę vitę, ait, qui dicit cœ- Auguſti.
los eſſe rationales, ipſe merito eſt irrationalis: hoc
voluit ſ. Tho. par. 1. q. 71. arti. 3. ſanctus Bonauē. Tho.
Duran. Tho. Argētinus. Albertus vbi ſupra dicit Bonauē.
de opinione contraria: ꝙ totū ſit error maledict⁹ Duran.
ſed cœlum moueatur ab intelligentia ſcd'm Ptolo- Tho. ar
meum Albategni, Geber & alios. G. Ocham. q. gentinus
xxij: ait. Innitendo rationi poſſet teneri cōtra phi- Albertus
loſophum, ꝙ cœlum eſſet animatum: quia tn̄ ſan- Ptolo.
cti dicunt contrarium: ideo teneo cum eis. Albateg.
Geber
Ocham

Tertia ſentētia Scoti. diſtin. xiiij. quem ſequi- Scotus
tur Summer. ſuper Alberto dubium eſſe, an cœli Sūmer.
ſint animati necne: quia neutrū poteſt ratione pro-
bari: & vtraq; pars innititur autoritatibus ſancto-
rum: tamen ſi cœli non ſint animati, hoc eſt credi-
tum, & non ratione concluſum. Vnde Auguſtin⁹ Auguſti.
videtur dubitaſſe: qm̄ in Enchiridio ſolum dubi-
tatiue loquitur: & in libro Retractationū cum in
libro. 2. ſuper Geń. dixiſſet, mundū eſſe animal cō-
formiter ad Platonem, retractat hoc libro. 1. cap.
11. Sed animal eſſe iſtum mūdum: ſicut Plato ſen-
ſit, alijq; philoſophi plurimi, nec ratione certa in-
dagare potui, nec diuinarum ſcripturarum autori-
tate perſuaderi poſſe cognoui: vnde tale aliquid a
me dictū / quo id accipi poſſit, etiā in libro de im-
mortalitate animæ, temere dictum notaui. Non
quia hoc falſum eſſe confirmo: ſed quia nec verum
eſſe comprehendo: ꝙ mūdus ſit animal. Ex hoc in-
fert Sco, librum de agnitiōe verę vitę nō eſſe Au- Scotus
guſtini. Hanc aūt Platonicoꝝ ſentētiam mundum
.ſ. eſſe animal poetę frequenter ſecuti ſunt: vt C.
Solinus arbitratur, & plures alij. vnde ex illa ſen- Solinus
tentia Vergilij. 6. æneidos cecinisse videatur. Vergili⁹

Principio cœlum ac terras, cāpoſq; liquentes
Lucentemq; globum lunæ, titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem: & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum pecudūq; genus, vitęq; volantum
Igneus eſt ollis vigor: & cœleſtis origo
Seminibus: q̄tum nō noxia corpora tardant &c.

Manlij carmina ad hæc faciũt. Sed cũ tam diuerſa videatur prior ſentẽtia a vero, ad ſecũdam deſcendo ſentẽtiam, iuxta quã

Rñdetur Ad dubiũ. Cœlum ab animato maxime chriſtiano, non debere dici animatũ. Hãc reſponſionẽ confirmãt allegata pro ſcd'a ſnia. Et ad hoc facit ſtudij parrhiſini articulus, qui erroneum reputat, cœlum moueri per animam, ſicut animal hoc Sco. Ochã. & cõiter philoſophãtes affirmant etiã fuiſſe de mẽte Ariſto. Et quicquid alibi dicat Auer. tñ. viij. metaph. oĩno peripathetice loquit. In corporibus cœleſtib⁹ nõ eſt res animata, quia illic nõ eſt aliquid quod animetur per animã, vel quod viuat per vitã. Item ſecũdo cœli hæ formæ ſunt abſtractæ ſcd'm eſſe: neq; Plato cœlũ animatum voluit anima informãte: vt Celius li. 1. antiquarum lectionũ ex li. x. legũ colligit. Quæ diſſona in theologia ſequantur nõ excutio: ſunt em̃ ſupra crepidam: nã ſi beati ſunt, poſſent adorari ſtellæ & planetæ: quõ itẽ peccarent non videtur, aut quo tẽpore reciperẽt meritũ. & ſi cũ corpore præmiantur: magnũ erit corpus ſolis ĩ cœlo: ſi ſine corpore, diſſolutio erit corporis principalis in mũdo ſi peccauerunt, an pœnitent, an redimantur &c. Hæc ſufficiant.

Scotus. Ocham Ita vult Plutarc. de placitis phõꝝ Auerrois Plato Celius

Articulus. IIII.

Ratio. I. Cœlũ eſt cõpoſitũ ex materia. Probatur nulla ſpecies per ſe recipiens prædicationem alicuius gñis põt eſſe ſimplicior illo genere: ſed cœlũ tãq̃ vera ſpẽs corpis (qd' eſt in p̃dicamẽto ſubſtantiæ genus ſubalternũ) recipit p̃dicationẽ p ſe. Et corp⁹ p̃dicamẽti ſubſtãtię eſt cõpoſitum ex materia & forma, vt patet per Boetiũ ſup p̃nta. Confirmat quia in quocũq; reperiunt accidentia materiam cõſequentia, in illo reperit materia: cœlũ eſt hmõi: quia quãtitas/ſpiſſitudo/raritas &c. Maior patet, quia ſimplex forma, materialiũ accidentium ſubiectũ eſſe non põt: rarũ item & denſum diffiniuntur per materiam.

Boetius

II. Qñcunq; aliqua ſunt adinuicẽ cõparabilia penes materialiũ reꝝ accidẽtia, illa cõem habẽt materiã: ſed cœli & partes cœloꝝ ſunt hmõi. Maior patet. 2. de Gñatione. vbi phũs cõtra Emped, ait Q; ſi elemẽta ſunt adinuicẽ cõparabilia, oportet q; habeant aliquod cõe qd' eſt materia. Minor patet: quia cœlũ ſaturni eſt maius cœlo ♀. Confirmatur quia omne qd' mouet, habet materiã partẽ ſui: cœlũ vero mouet: ergo habet materiã. Maior eſt Ariſto. 2. metaphy. Materiam in omni eo qd' mouetur intelligere neceſſe eſt.

Ariſto. Ariſto. Ariſto.

III. Ariſto. 1. Cœli, qui dicit cœlũ dicit formam qui dicit hoc cœlũ dicit formam in materia: ergo cœlũ habet materiã: & Auer. de ſubſtãtia orbis, ait cœlum eſſe ex duabus naturis: ſed duæ naturę ſunt materia & forma. 2. phyſi. Item. 5. metaph. Vnũ numero ſunt quoꝝ materia eſt vna: ſed cœlum ſolis eſt vnum numero, ergo habet materiam vnam. Præterea Ariſtoteles ait cœlum eſſe vnum, quia ſit ex tota materia ſua &c̃. ergo cœlũ habet materiam. Porro. 12. Metaphy. In non habentibus materiam, non contingit eſſe plura indiuidua ſub eadem ſpecie, at plures ſunt cœli, ergo habẽt materiam. Item ſexto Ariſto. & Com. 12. Metaphy. expreſſe ponunt materiã in mobili ad vbi, ĩ generabili & corruptibili, aliã a materia inferiorũ, & primo Cœli. Com. 90. expreſſe ponit om̃e corpus tam naturale q̃ artificiale cõponi ex materia & forma. Septimo quia cœlum eſt ſenſibile: & omne ſenſibile viſu eſt ſenſibile per materiam: qm̃ per formam eſt intelligibile: ergo cœlũ habet materiã. Com, vbi ſupra. Non contentus plura videat in Bachone,

Auerrois Ariſto. Ariſto. Cõmen. Bacho

IIII. Cœlũ eſt animatum. Probatur per adducta arti. 3. dub. 1. ſentẽtia. 1. Adde Com. de ſubſtantia orbis: quẽ citat Auer. Corpus cœleſte eſt materia animarũ cœleſtiũ. Et. 12. metaphy. bene apparet corpora cœleſtia eſſe animata: & q; non habent de virtutib⁹ animę, niſi intellectũ & virtutẽ deſideratiuam/quę mouet ĩ loco. ¶ Adde tertio Auer. 12. metaph. com. 40. Motus cœli inquit ex duobus motoribus componitur: quorum vnus eſt finitę motionis: exiſtẽs in eo: alter vero motionis infinitę: & eſt potẽtia/ quę non eſt in materia: ergo tacite videtur inſinuare, potentiã primam eſſe in materia.

Com. de ſubſtãtia orbis. Auerrois Auerrois

Rñdetur Ad primã q; cœlũ non eſt ſpecies corporis, vt corpus eſt in p̃dicamento ſubſtantię: quia cœlum non eſt ſic corpus/ ſed ſubſtãtia ſimplex: vt in categorijs ordĩnem diſpoſuimus: bene cœlũ eſt ſubſtantia corporea. i. quãta: ¶ Ad confirmationem reſpõdet Marſi. q; iſta non ſunt eiuſdem ſpeciei in cœlo & elementis: denſum hic eſt q; multum habet de materia ſub parua quãtitate: in cœlo eſt denſum qd' multum habet de ſubſtantia cœleſti. Ad probationem dico q; ſimplex forma. i. non quanta, non habet accidentia materialia: ſecus de cœlo quod eſt quantum.

Marſili⁹

Ad. II. Diſtinguo maiorem: vel loqueris de accidentibus reꝝ materialiũ. i. rerũ quantaꝝ: ſic maior eſt falſa. Vel loqueris de accidentib⁹ reꝝ materialiũ. i. reꝝ habentiũ materiã: maior tũc eſt vera/ſed non minor: in cõfirmatione Ariſto. loquit de materia extenſe.

Ariſto.

Ad. III. Reſpondet per ordinẽ. i. loquit Ariſto. diſputatiue non ex intẽtione, ait Saxo. 2. Auer. accipit ibi cœlũ pro aggregato ex orbe & intelligentia mouente. 3. Ariſto. hic non intelligit materiam ex qua: ſed intelligit materiã obiectiuam: vt ſit vnum numero/ quando plures termini eãdem rem ſignificãt: vt Eckardus iſte ſcribens/Marſilius bene dicit, nõ ſic legi, ſed de vno genere. ſ. p naturam. 4. Cœlum eſt ex tota materia ſua, extẽſe loquendo, hoc eſt ex ſua q̃ddidate. 5. bene vult ſanctus Tho. ex hoc/ quod non ſint plures angeli eiuſdẽ ſpeciei: ſed phĩ Theologię nrę cõiter hoc non ſequuntur: tu dic nõdum cõſtare: an cœli ſint

Saxo Auerrois Ariſto. Marſili⁹ Tho.

eiuſdem ſpeciei ; & ſimiliter ſtellę de quo in ſcďo
Saxo huius. vñ Saxo & Bruxelľ, negãt eã in phyſica fi
Bruxelľ. dei. 6. ponunt materiã extenſe in cœlo, nõ ꝓprie
habet em̃ cœlũ materiã, quę eſt potẽtia ſubiecti-
ua motus. Sic qñ primo cœli aſſerit omne corpus
naturale habere materiã : vſurpatur materia pro
potentia quam requirit ſubiectũ quãtitatis & mo
tus. 7. Iterum extenſe vſurpatur materia, vt iam
diximus.

Eckius Ad. IIII. Diximus plura in chryſopaſſo prædeſtinationis. Athenieñ. idololatrę ſicut alij multi
P. Ritius coluerunt ſolem. De Ritio diſputauimus cũ eo ſu
per illa materia: diſplicuere oĩa quę dixit : nam
Langius dum iuſſu Cardinaľ. diſputaremus vi argumẽtoꝝ
cardinaľ. meoꝝ coactus cõceſſit. aĩam cœli eſſe eiuſdem ra
tionis cũ iſtis inferiorib⁹. Audiamus quę adducat
Celius de platonicis audiuimus Celiũ: quomodo cœlum
Theoph, poſuerint animatũ. De Theophraſto ſentimus qď
Ariſto. de Ariſto. vbi em̃ dixerunt cœlũ animatũ, intelli
gunt de intelligentia aſſiſtẽte & motrice: Iambly Iãblych⁹
chum & Proclum non recipimus. Proclus
¶ Origenes hoc loco quo citatur a b. Hieronymo Origenes
obelis notatus, & verubus iugulat⁹ eſt. ¶ De Au Auguſti.
guſtino ſatis dictum / ꝙ retractando hæc reijcit,
quaſi temere dicta. ¶ Hiero. ſuper Eccleſiaſtẽ ſen- Hiero.
tentia euacuãda eſt per contrariã ſententiã, aut ꝙ
Grego. Reiſchius autumauit, eũ non ex intẽtione Reiſchi⁹
ſed recitatiue locutũ ad aliquoꝝ philoſophoꝝ &
poetarũ ſententiam, quoꝝ teſtimonia illic citat.
¶ Sic ad Auer. inductũ reſpondet Argẽtinus diſt. Auer.
14. ſecũdi, quod ad intelligentiã reſpexerit: cuius Argẽtin
cœlũ materia dicatur / non proprie ſed metaphori
ce & extenſe : quia eſt ſubiectũ motus / quẽ efficit
intelligẽtia. ¶ Ad Auer. vltimo inductũ nihil in Auer.
pręſentia dicimus : niſi ꝙ Sco. vbi ſupra ait, quic Scotus
quid ſit de Auer. tñ Ariſto. conformiter cẽſuit cœ Ariſto.
lum nõ eſſe animatũ ad principia ſua: at neru⁹ illi⁹
autoritatis, deo volẽte. xij. metaphy. diſcutietur.

¶ De vnitate mundi Cap. III.

1 NVnc aũt dicamus cur & plures eſſe cœli nõ poſſunt. Hoc em̃ conſide- 76
Intẽtio. randum diximus eſſe: ſi quiſpiam demonſtratũ eſſe de corporib⁹ vni
uerſaliter nõ putet, extra mundũ hũc nihil ipſoꝝ eſſe poſſe, ſed ſermo
nem dictũ eſſe dũtaxat exiſtimet de hiſce corporib⁹ quę idefinite po-
Suppõ prima nuntur. Omnia itaq; corpora & vi & natura & manẽt & etiã mouentur atq; quo
in loco nõ vi manẽt ad eũ ſecũdum naturã feruntur, & ad quẽ nõ vi ferentur, in
Secunda eo manent natura. Quo vero in loco vi manẽt, ad eũ & vi ſane ferũtur, & ad quẽ
Tertia vi feruntur in eo vi quoq; manent. ¶ Pręterea ſi hæc latio vi fit: contraria cõpetit 77
ſecũdum naturã: atq; ſi ad hoc mediũ illinc vi terra feretur, hinc illuc ſcďm natu-
ram ferreť. Et ſi hic terra nõ vi manet, & huc natura ſane ferretur. Vnũ em̃ eũ mo- 78
Quarta tũ qui ſcďm naturã cõpetit eſſe conſtat. ¶ Pręterea mũdos vniuerſos ex eiſdem
Probatio prima corporibus conſtare, cũ ſint eiuſdem naturę neceſſe eſt: corpoꝝ etiã vnũquodq;
potentiã eandem habere neceſſe eſt: vt terrã ignẽ & ea quę inter hęc collocãtur.
Nam ſi hęc ſolo conueniũt nomine, & non forma eadem ea quę illic & hic ſunt
Secunda dicuntur: vniuerſum quoq; noĩe ꝑfecto tm̃ mundus dicetur. Patet igitur ipſoꝝ
aliud e medio, aliud ad mediũ aptũ eſſe ſuapte natura ferri, ſi ignis omnis eiuſdẽ
eſt formę, & vnũquodq; etiã cæteroꝝ, queadmodũ & eæ: partes ignis quæ hoc
in mũdo ſunt. Hęc aũt ita ſeſe habere neceſſario ex ſuppoſitionibus hiſce patet,
quas de motib⁹ prius attulimus: Nã & motiones finitæ ſunt, & vnũquodq; ele-
mentorũ per vnũquẽq; motuum dicitur. Quare ſi motiones eędem ſunt, & ele- 79
menta ſint eadem vbiq; neceſſe eſt. ¶ Partes igitur terræ quę in alio mũdo ſunt,
2 Cõcluſio probatur primo ad hoc mediũ aptę ſunt ferri. Et ignis etiã qui eſt ibi, ad hoc vltimum ferri ſuapte
natura poteſt: at impoſſibile eſt. Si em̃ hoc eueniat, ſurſum quidem terram ſuo in
mundo: ignem aũt ad medium ferri neceſſe eſt. Simili modo & terrã quę eſt hic
e medio ſecundũ naturã ferri mediũ illi⁹ mundi petentẽ neceſſe eſt, ꝓpterea qď
mundi inter ſeſe talẽ habẽt poſitionẽ. Aut em̃ ponẽdum non eſt eandẽ corpoꝝ 80
3 Euaſio prima naturã ſimpliciũ in cœlis pluribus eſſe, aut ſi eandem eſſe ponamus, ipſum me-
dium vnum & vltimũ itidem vnũ faciamus neceſſe eſt. Quod ſi hoc abſurdum
eueniat, vno plures eſſe mundos impoſſibile eſt. ¶ Cẽſere aũt aliã ſimpliciũ eſſe 81

naturam ſi minus aut plus a proprijs locis diſtent:metas egredit̃ ratiõis. ❡Quid Elidítur
em̃ refert tanta longitudine, an tanta diſtent. Different em̃ tanto ratione magis:
82 quanto plus diſtant:formam aũt eãdem habent:at vero motum ipſorum aliquẽ
eſſe neceſſe eſt,patet em̃ ipſa moueri. Omnibus ne igit̃ motibus vi moueri cõtra
rijſq; dicemus.At ꝙ omnino moueri aptũ non eſt:id vt vi moueatur fieri nequit.
Si igitur eſt quiſpiam motus ipſoꝝ ſecũdum naturã:& coꝝ ſane quæ ſunt eiuſdẽ
formæ & ſingulorꝝ ad vnũ numero locum; ad hoc inquam medium & ad hoc
83 vltimum motionem eſſe neceſſe eſt.❡Si vero ad eadem ſpecie: plura autem nu= Scd̃a eua
mero motus ipſorum ſit:propterea ꝙ & ſingula plura quidem ſunt: ſpecie vero ſio
non differunt:non huic quidem partium tale:huic autem non tale: ſed ſimiliter Elidítur
omnibus idem accõmodabitur. Eadem em̃ omnes inter ſeſe ſpecie conſtat eſſe:
84 numero vero ꝗuis a quauis differre.Hoc aũt ideo dico quia partes quæ hic ſunt:
& partes quæ in altero mundo ſunt inter ſeſe ſimiliter habent:& ea quæ hinc eſt
ſumpta nullam differentiam ad earum partium vllam habet:quæ in alio:& in eo
dem ſunt mundo:ſed eodem ſe habet ad omnes quippe cum inter ſeſe non diffe
85 rant forma. Quare aut haſce ſuppoſitiões mouere, aut medium vnum & vltimũ
vnum eſſe neceſſe eſt. Quod ſi ſit,& ex his eiſdem profecto ſignis eiſdemq; ne=
86 ceſſitatibus vnum ſolum & non plures eſſe neceſſe eſt. ❡Eſſe autem quippiam Euaſio
quo ferri terra eſt apta ac ignis:ex cæteris etiam patet. Omnino em̃ id quod mo tertia
uetur ex quopiam in quippiam mutatur. Atq; hæc:ex quo inquã & in quod ſpe=
cie differunt. Omnis aũt mutatio finita eſt ſane. Id em̃ quod ſanatur: ex morbo it
ad ſanitatem:& id quod accreſcit e quantitate parua ad magnã accedit:& id er=
go quod fertur legem eandem ſubit:& hoc em̃ ex loco in locum eundo fit. Id er= A ſimili
go ex quo:& id ad quod aptum eſt ferri, ſpecie differre oportet quemadmodum
id quod ſanatur non quouis ſine vllo diſcrimine pergit, neq; quo vult hiſce qui
mouet. Et ignis ergo & terra non in infinitum, ſed in oppoſita ſane feruntur, ſu=
pra aũt & infra ſunt ea quę in loco ſubeunt oppoſitionẽ. Quibus efficitur:vt hęc 4
lationis ſint fines.❡Nam & conuerſio oppoſita quodãmodo habet ea quę per Obiectio
87 diametrum diſtant. Toti vero non eſt contrarium quicq;. Quare & ex hiſce mo=
tio quodãmodo in oppoſita fit atq; finita. Sit igitur quiſpiam exitus, & non ſine Solutio
fine ferantur neceſſe eſt.❡Non fieri aũt hæc in infinitum ſignũ etiam hoc eſſe vi 5
88 detur:terra nanq; & ignis quo propinquiora ſunt locis ſuis:illa quidem medio: Cõcluſio
ignis vero ſupero loco eo celerius porro ferũtur. Quod ſi infinitus eſſet ſuperus probatur
locus infinita nimirũ & celeritas eſſet:& ſi celeritas infinita eſſet:& grauitas etiã primo
& leuitas infinita eſſet. Nam vt id quod inferius pergeret celeritate differẽs gra
uitate celere eſſet:ſic ſi infinita eſſet huius accretio & incrementũ ſane celeritatis
89 infinitum etiam eſſet.❡At vero neq; ab alio: neq; vi vt quidã inquiũt extruſum 6
ſurſum alterum ipſoꝝ:deorſum alterum fertur. Tardius em̃ maior ignis ſurſum: Euaſio elidítur
& maior terra deorſum vtiq; moueretur:nunc aũt cõtrarium fit. Ignis em̃ maior: primo
& terra etiam maior celerius ſemper proprium locum petit.❡Neq; porro cele= Secundo
rius prope finem pergerẽt:ſi vi extruſioneq; mouerentur. Omnia nanq; quæ ita Tertio
mouentur:cum longius ab eo ꝙ vim attulit diſtant tardius ſane feruntur.❡Atq; 7
90 vnde vi pulſa ſunt illuc non vi ſed ſuopte nutu ferũtur: quare fides ex hiſce ſumi Scd̃a rõ ad princi
de hiſce quibus de loquimur ſatis poteſt. ❡Præterea per rationes etiam quæ ex pale

prima philoſophia adduci poſſunt. Ex ipſa cõuerſione quã quidem hic ſimiliter
& in cęteris mundis perpetuam eſſe neceſſe eſt: hoc idem demonſtrari profecto
poteſt: fuerit inſuper manifeſtum cœlũ neceſſario vnũ eſſe: & ſi hoc conſiderabi
8 Tertia rõ ad princi pale mus modo. ¶Nã cũ tria ſint elemẽta corporea: tria nimirũ & loca elemẽtorum 91
erunt: atq; vnus quidem locus corporis ei⁹ erit, qđ ſub omnib⁹ collocat̃: qui qui-
dem circa mediũ eſt. Alius aũt eius quod orbe fert̃: qui quidem vltimus eſt. Et
tertius eius quod eſt mediũ corpus: qui quidẽ inter hęc loca medius eſt. In hoc
ẽm id eſſe corpus neceſſe eſt: quod eminet leuitate. Nam ſi in hoc non eſt: extra
collocabitur ſane: at fieri non poteſt. Aliud ẽm pondere caret: aliud pondus ha-
bet: locus aũt ei⁹ corporis quod põdus habet inferior eſt: ſi hiſce qui eſt in medio
grauis eſt corporis locus: at neq; pręter naturam in hoc eſt loco: competet ẽm alij
ſecũdum naturã. At nullũ eſt aliud corpus in ratione rerꝝ vt patuit: in ipſo ergo
medio qui eſt inter dicta loca hoc eſſe neceſſe eſt. Huius aũt ipſius quęnam ſint
Epilogus differẽtiæ poſterius explicabimus: de corporeis igitur elemẽtis quęnam & quot
ſunt: & quis cuiuſq; locus: & quot inſuper ſunt in beatitudine ipa loca ex his quę
diximus patuit.

9 Cõcluſio Dicamus aũt deinceps oportet mũdum nõ ſolum vnũ eſſe, ſed etiã plu-
res eſſe nõ poſſe, & inſup ppetuũ eſſe. Cũ neq; corruptionẽ neq; ge-
10 Obiectio nerationẽ ſubire poſſit. ¶Primo dubitatione de ipſo allata: nã ſi hoc 92
pacto cõſiderauerimus impoſſibile eſſe videbit̃ vnũ ipſum ac ſolum
Maior declaratur eſſe. Vniuerſis ẽm rebus quę aut a natura aut ab arte ſunt factæ, aliud eſt ipa per ſe
ipſam forma: & quæ eſt cum materia mixta: ceu ſphęræ forma aliud eſt, & aurea
atq; ęnea ſphęra: & circuli rurſus alia eſt ipſa forma, & ęneus circulus ligneuſue.
Sphęrę nãq; quiditatẽ aut circuli aſſignantes, non aurũ nõ æs in ratione dicemus
quippe cũ hæc ſubſtãtię hiſce nõ ſint. Si vero æneã aut aureã ſphęrã dicemus: etiã
ſi pręter ſingulare quicq; aliud intelligere aut ſumere nõ poſſumus: interdũ ẽm
vt hoc accidat nihil obſtat: veluti ſi ſolus vnus circulus fuerit ſumptus: non min⁹
ẽm aliud eſſe circuli & huius circuli erit, & illud quidẽ forma: hoc aũt in materia
Subſumptio forma erit ac ſingulare: cũ igit̃ cœlũ ſenſibile ſit, ſingulare erit profecto. Sẽſibile
ẽm omne in materia eſt: ſi ſingulare aũt eſt, aliud eſſe huiuſce cœli, & cœli ſimpli
Cõcluſio citer erit. Eſt ergo aliud hoc cœlũ & ſimpliciter cœlũ: atq; hoc eſt vt ſpecies atq;
Ducit ad ppoſitũ forma: illud vt cũ materia mixtũ. Quorꝝ aũt forma quędã & ſpecies eſt: eorꝝ aut
ſunt aut eſſe plura ſingulariter poſſunt. Nã ſi ſint vt quidam inquiũt formæ, hoc
accidere ſane neceſſe eſt. Sin nihil ſit taliũ ſeparatũ: nõ minus idẽ euenire neceſſe
autoritas eſt. In omnib⁹ enim hiſce quorꝝ ſubſtãtia in materia eſt, plura eſſe & infinita ea
quę ſunt eiuſdẽ ſpeciei videmus: quare aut plures ſunt cœli, aut plures eſſe profe
Illatio vltima cto poſſunt: ex his igit̃ qſpiã exiſtimauerit & eſſe plures cœlos, & etiã eſſe poſſe.
Reſpõſio ¶Cõſiderandum aũt rurſus eſt, quidnã horꝝ dicit̃ recte & qđ nõ recte: aliã igit̃ 93
eſſe formę rationẽ eã q ſine materia eſt: aliã eã q i materia eſt recte profecto dicit̃
Declarat a ſimili atq; verũ eſſe ponat̃: nulla tñ ob id ipm mũdos aut plures eſſe aut plures eſſe poſ
ſe neceſſitas eſt: ſi hic vniuerſa ex materia cõſtat: & vt cõſtare videt̃. Hoc aũt mõ 94
forſitan id qđ dicit̃ magis patebit. Si enim ſimitas cõcauitas eſt in naſo, aut i car
Aliud ſimile ne caro q; materies eſt ſimitatis ſi omnib⁹ ex carnib⁹ vna fieret caro, atq; in hac ſi
mitas eſſet orta, nullũ aliud ſimũ aut eſſet aut fore oino poſſet. Simili quoq; mõ

ſi materies ĩ homine caro eſt atq; oſſa, vniuerſa ex carne atq; oſſibus fieret homo:
atq; illa diſſolui non poſſent: alius hõ ꝓfecto eſſe nõ poſſet: eadem fuerit & in cę
teris ratio. Oĩno em̃ quoꝝ ſubſtantia in ſubiecta materia quadam eſt: eoꝝ nihil
95 oriri põt: ſi nõ aliqua materia ſit. Cœlũ aũt eſt qdem ſingulare, & ex materia con
ſtat. Sed ſi non ex ipſius materiei parte: ſed ex vniuerſa materia cõſtat: eſſe qdem
ipſius cœli atq; huiuſce cœli aliud eſt. Nõ tñ aut aliud erit: aut plures fieri poſſunt:
propterea ꝙ vniuerſam hoc materiã eſt cõplexum: reſtat ergo hoc demonſtrare.
96 Ex vniuerſo inquã ipſum naturali corpore ſenſibiliq; cõſtare. Dicamꝰ aũt primũ
quidnã cœlũ eſſe dicimꝰ: atq; quot modis: quo magis id nobis manifeſtũ quod 11 Cœlũ di
queriť fiat. Vno igiť mõ cœlũ dicimꝰ ſubſtantiã vltimę vniuerſi cõuerſionis: aut ciť tripľr
id naturale corpꝰ qđ eſt ĩ vltima vniuerſi cõuerſione. Vltimũ em̃ ſuperũq; corpꝰ Primo
cœlũ maxime cõſueuimus appellare: in q̃ & vniuerſum diuinũ dicimꝰ eſſe. Alio Secundo
modo cœlũ id corpꝰ dicimꝰ: qđ eſt ꝓximũ vltimæ vniuerſi cõuerſioni, in q̃ luna
& ſol, & nõnullæ ſtellaꝝ ſunt collocatę: hęc em̃ ĩ cœlo dicimꝰ eſſe. Inſup alio mõ Tertio
diciť cœlũ id corpꝰ, qđ a cõuerſione vltima cõtineť: totũ em̃ ac vniuerſum cœlũ
97 dicere cõſueuimus. ¶ Cũ igiť cœlũ tribꝰ modis dicať: totũ id qđ ab extrema con 12
uerſione cõtineť ex vniuerſo naturali ſenſibiliq; corpe cõſtare neceſſe eſt: propter Probatio
ea ꝙ extra cœlũ neq; eſt qcq; corpꝰ, neq; eſſe omnino poteſt. Nã ſi extra vltimã cõclũſionis
cõuerſionẽ corpꝰ ſit naturale, ipm aut ſimpliciũ qppiã corpoꝝ aut cõpoſitoꝝ eẽ ĩ mĩſione acceptæ
& aut ſcđm naturã aut p̃ter naturã ſeſe habere neceſſe eſt. Simpliciũ igiť corpoꝝ Nihil ex
qcq; oĩno nõ erit: demõſtratũ eſt em̃ id qđ orbe ferť, mutare ſuũ locũ nõ poſſe: at tra cœlũ nõ ſim
neq; id eſſe põt qđ e medio ferť: neq; etiã id qđ ſub omnibꝰ collocať: etem̃ natu plex
ra qdem ibi nõ erũt: alia nãq; ſunt ipoꝝ ꝓpria loca. Si vero p̃ter naturã ſunt: alij cui natura violentia
piã corpoꝝ exteriꝰ ille locꝰ cõpetet ſcđm naturã. Qui nãq; huic p̃ter naturam tri
buitur: is alij cõpetat ſcđm naturã neceſſe eſt. At nullũ aliud p̃ter hęc in rõne reꝝ
ſimplex eſt corpus: ĩpoſſibile eſt ergo corpoꝝ extra cœlũ qcq; ſimpliciũ eſſe: ꝙ ſi
corpus ſimplex neq̃at vllũ eſſe: neq; qcq; mixtorũ etiã eſſe põt: ſint em̃ & ſimpli
98 cia, ſi ſit mixtũ neceſſe eſt: at vero neq; fore etiã põt. Aut em̃ p̃ter naturã aut ſcđm Nõ mi
naturã: & aut ſimplex aut mixtũ idẽtidẽ erit: q̃re eadẽ rõ ſane reddidit: nihil enim xtum
refert ſi ſit, an fore poſſit cõſiderare. ¶ Patet igiť ex dictis nec eẽ nec fore poſſe vl 13 Corol.
lius extra cœlũ corporis molẽ: vniuerſus enim mũdus ex ſua tota materia cõſtat. primũ
Materia nãq; ipſius naturale eſt atq; ſenſibile corpꝰ: q̃re neq; nũc plures ſunt cœli ſecũdum
99 neq; fuere neq; etiã fore poſſunt: ſed vnicũ eſt hoc cœlũ atq; ꝑfectũ. Patet inſup tertium quartũ
neq; locũ extra cœlũ eſſe neq; vacuũ neq; tẽpꝰ: in oĩ nãq; loco corpꝰ eſſe ꝓfecto Probatio
põt. Vacuũ aũt id eſſe dicũt, in q̃ corpꝰ nõ eſt, ſed eẽ põt. Tẽpus vero motꝰ nume
100 rũ eſſe cõſtat: & motꝰ ſine naturali corpe nullus eſt. At demõſtratũ eſt extra cœlũ
nec eſſe corpꝰ nec etiã eſſe poſſe. Patet ergo neq; locũ extra cœlũ eſſe neq; vacuũ
neq; tẽpus. ¶ Quocirca neq; apta ſunt ea q̃ illic ſunt eſſe ĩ loco: neq; tẽpus ſeneſce Quintũ
re ipſa facit: neq; vlliꝰ eoꝝ eſt vlla mutatio q̃ ſup extima ſunt diſpoſita latiõe: ſed
nullis alterationibꝰ nullis paſſionibꝰ ꝑrſus ſubiecta: optimã in vniuerſa ſempiter autoritas
nitate vitã & ſufficiẽtiſſimã hñt. Diuine nãq; nomẽ hoc ꝓnunciatũ eſt ab antiqs.
Finis em̃ qui vitę vniuſcuiuſq; cõtinet tẽpus: cuiꝰ nihil eſt cõtra ſcđm naturã ſem
piternitas vnius cuiuſq; eſt nũcupatus: p eãdem etiã rõnem finis vniuerſi cœli ac oĩa aurea
finis hiſce q tẽpꝰ totũ infinitũq; cõtinet, ſempiternitas eſt: a ſemp eſſendo appella

tione ſumpta immortalis ſane atq; diuina:vñ & cęteris alijs exacti⁹: alijs obfuſca
autoritas tius ipm eſſe viuereq; depēdet. Etem̄ vt in externis circa diuina ſentētijs perſepe
rationib⁹ diuinū oīe neceſſario mutatione vacare videt̄: primū ipm ac ſummū
autoritas ita ſe habēs teſtis eſt dictis. Neq; em̄ aliud pręſtabilius eſt, quod quidē moueret
illud em̄ porro diuini⁹ eēt: neq; prauitatis cuiuſq; eſt particeps: neq; bonorꝝ ſuo
14 Cōcluſio rū cuiuſq; indiget: & inceſſabili igit̄ motu nō abſq; rōne mouet̄. ¶ Vniuerſa em̄
ceſſant deſinūtq; moueri: cum venerint ſuū in locum: eius autem corporis quod
verſatur: idem eſt locus in quo incipit & in quo finit.

Explanatio tex.

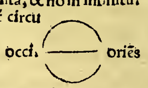
Ariſto. ¶ Vnū eſſe mundū Ariſto. hic elegāter conuincit aduerſus antiquos.

I. Suppō prima. Oīa phyſica corpora pn̄t moueri naturaliter, & cū hoc violēte. Scd̄a ī quo loco naturaliter qeſcit corpus naturale, ad eū naturaliter fert̄: vbi vero violente quieſcit, violente ad eum locū mouet̄. Tertia ſi aliqs mot⁹ natura conuenit corpi phyſico/mot⁹ cōtrari⁹ cōueniet ei violēte Quarta: ſi eſſent plures mundi, corpa illorꝝ eſſent eiuſdē rōis, ac eādem vim motiuā haberēt. ꝓbat̄ quia alias illa duo dicerent̄ equiuoce mūdi: ſcd̄o probat̄, quia motus ſunt determinati & finiti. & vnius corpis ſimplicis, eſt vnus mot⁹ ſimplex.

II. Non ſunt plures mundi: probat̄, quia ſic terra vnius mūdi moueretur ad terrā alteri⁹, ſunt etem̄ eiuſdē ſpēi: at hoc fieri nō pōt: quia ſic terra aſcenderet: vñ opt̄et vł corpa diuerſorꝝ mūdorꝝ nō eē eiuſdē rōnis cōtra ſuppoſitū: vel vnū erit medium grauitatis & vnū extremū leuitatis in omnibus, quod eſt impoſſibile.

III. Non euacuatur rō: primo φ talis motus fieri nequeat ob nimiā diſtātiā: qm̄ diſtātia nō variat naturā aut motū naturalē. Scd̄o, ſi dixeris vnā terrā nō moueri ad aliā, quia differāt numero: rn̄deo partes terræ etiā differre nūero, & tn̄ moueri ad eūdē locū. Si tertio dixeris terrā aliā. hāc nūq̄ poſſe attingere, quia eius mot⁹ ſit infinit⁹. Cōtra, oē qd̄ mouet̄, mouet̄ e q̄dā in q̄ddā: & terminus a q̄ & ad quē ſpē differt̄: mot⁹ aūt oīs finit⁹ eſt: ignis ergo & terra ferunt̄ in oppoſita, & nō in infinitū.

IIII. Si dicis, tn̄ cœlū mouet̄ circulariter ab eodē ī idē: rn̄det̄ φ motio illa eſt ī oppoſita q̄dā mō ſcd̄m diametrū: licet non ſcd̄m totum: vnde etiam eſt finita ſphæræ conuerſio.

V. Corporꝝ naturaliū neceſſe eſt loca finita & determinata eſſe: ꝓbat̄ quia mot⁹ naturalis eſt velocior in fine, φ in principio: quod ſi infinitus eſſet locus, iam infinita eſſet terræ celeritas.

VI. Nō euadis dicēdo φ habeāt motorē extrinſecū: ꝓbat̄ primo, qa alias maior terra tardi⁹ moueretur deorſum. Scd̄o mot⁹ terrę nō eēt velocior ī fine, q̄ principio. Tertio quia vi pulſa e loco naturali ſuapte natura mouentur ad eum.

VII. Alia rō ad cōcluſionē. Vn⁹ eſt prim⁹ mot⁹ ſempitern⁹, & vnū primū celū: ergo & vn⁹ mūd⁹

VIII. Tertia rō ad pricipalē. Tria tm̄ ſūt loca corporū ſimpliciū ſenſibilia ſ. loc⁹ imus terrę/ locus ſupm⁹ ignis/ & loc⁹ ītermedi⁹ aq̄ & aeris, & iſta oīa ſunt in iſto mūdo: nō ergo opt̄et ingrere aliū.

IX. Non ſolū nō ſunt plures mūdi, ſed & fieri plures eſt īpoſſibile: qa ē vn⁹ mūd⁹ īgenit⁹ & etern⁹ Scd̄a ps

X. At cōtra hoc hmōi erat ātiqꝝ rō. Cīm rerꝝ arte aut natura cōſtātiū alia eſt forma ſcd̄m ſe, alia mixta materię, vt aliud eſt ſphera & ſphera aurea ergo a ſiſi differunt cœlū & hoc cœlū: quia cœlū formā hoc cœlū materiā dicit: at oīa qꝝ forma eſt in materia plura pn̄t eſſe indiuidua: q̄re ſi non ſunt plures cœli, pł̄es tn̄ fieri pn̄t: nā qꝝ ſubſtātia in materia eſt, pł̄a eē pn̄t. Rn̄det̄ admittēdo de cœlo & hoc cœlo: ſed nō ſequit̄: ergo ſūt pł̄es: qa cœlū eſt ex tota materia ſua: ſicut ī ſiſi: ſimitas eſt forma in materia: tn̄ ſi vnus ſimus eēt ex tota maſſa carnea/ q̄ ſima eſſe poſſet: iam non poſſent eſſe plures ſimi: ſiſiter & de homine idē dicimus: & in ꝓpoſito de mundo: qm̄ cœlū eſt ex tota materia.

XI. Cœlū vſurpat̄ tripliciter. Primo eſt extrem⁹ circulus diuinitate plenus. Scd̄o eſt tota moles orbiū cœleſtiū. Tertio ꝓ aggregato ex orbibus cœleſtibus & elementis.

XII. Cœlū eſſe ex tota materia: ꝓbat̄ primo qa mūdus iſte conſtitutus eſt ex oīi corpe ſenſibili & naturali, qm̄ extra cœlū nullū eſt corpus ſenſibile: probat̄ quia vel eēt ſimplex vel mixtū, non ſimplex: quia qd̄libet habet ſuū locū naturalē in cœlo: nec eēt violēte extra cœlū: quia motus prę ter naturā vni, eſt naturalis alteri: ſed non dabis extra celū locū naturalē alicui: & ſi nullū ſimplex eſt extra cœlū: ergo nec mixtū: quia neceſſe eſt eē ſimplicia vbi ſūt mixta: aut em̄ eēnt ibi natura aut (violēte

XIII. Sequit̄ primo non poſſe eſſe corpus extra cœlū. Scd̄o vniuerſum eſt ex tota materia ſua. Tertio nec ſunt plures mūdi, nec eſſe pn̄t. Quarto extra cœlū nec eſt locus nec vacuū neq; tēpus: probat̄ quia non eſt illic natū eſſe corpus ergo nec locus: idē de vacuo. Quinto ſequit̄. Ea q̄ ſunt extra cœlū ſunt entia optimā vitā habētia & p ſe quidē ſufficiētiſſimā, nullis paſſionibus aut alterationibus ſubiectā: ſunt em̄ inſeneſcibilia, impaſſibilia, ab oīi motu aliena, ſempiterna & ſemper durātia, a quib⁹ oīm eſſe depēdet, his nobili⁹ his obſcurius: ſicut de diuinis diximus de ipo ſummo: q̄ nihil p̄ſtabilius, nihil diuinius, nullius prauitatis capax nullorꝝ bonorꝝ indigēs, inceſſanter mo (uēs.

XIIII. Cœlū non deſinit moueri: probat̄, quia tūc res ceſſat moueri: qn̄ venerit in locū ſuū: ſed corporis circularis idem eſt locus, quo incipit, & quo deſinit: igitur nunq̄ ceſſat.

Annotatio

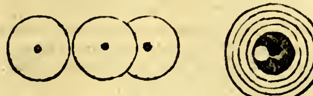
Ariſto. 1 Agit hic vnũ eſſe mundum Ariſto. nam vniuer
Pythag. ſum Pythagoras primus mundum appellauit, ob
Plutar. elegantem rerum cõgeriem/vt ſupra meminim⁹.
Democ. Cũ aũt Democritus Epicurus & Metrodorus in-
Epicurus numerabiles mũdos poſuiſſent, Ariſto. hic eorum
Metrodorus ſententiam acute ſane conuellit. Vnde ferunt Ale
xandrum magnum dum audiret Anaxagoram ex
Anaxag. ſententia democriti plures mũdos aſſerentẽ: Heu
me miſerũ inquit, qui nec vnum quidem vici, vt
Iuuenal. Iuuenalis meminit.
ſatyra.x. Vnus pelleo iuueni non ſufficit orbis:
Eſtuat infœlix anguſto limite mundi
Vt Giare clauſus ſcopulis: paruaq; Seripho.
Cum tamen a figulis munitam intrauerit vrbem
Sarcophago contentus erit.
6. Terra deſcendendo velocius mouetur in fine q̃
in principio Huius cauſam in Acroaſibus dixim⁹.
Hypar. Hyparchus etiam aſcripſit impetui: decreſcenti in
motu violento, & adaucto in naturali vt. 8. phy.
S.Tho. diximus: verũ eſt ſanctus Tho nititur eũ refellere
ſed ex declaratis eo loco ſententiam tuam facile tu
tabis.
Non ſolum firmat propria Ariſto. ſed & eua-
Ariſto. ſiones aliorum oſtendit inefficaces: quoniam cum
falſitas excluditur, veritas approbatur.
Auer. 10 Hec eſt fortiſſima rationum ait Auer. ab anti
Galenus quis in du ratũ propter quã & Galenus ex iunio-
Empedocles ribus dubitauit: vnde pro Empedocle fecit ratio,
qui plures poſſe fieri mundos opinatus eſt ſucceſ-
ſiue per amicitiam & inimicitiam.
12. Et hic ſubtiliter inducit Ariſto. ex vnitate ex-
emplaris plures poſſe eſſe mundos: cum Plato in
Plato Thimeo ex vnitate exemplaris, vnũ probauerit
eſſe mundum.
13. Extra cœlũ nõ eſt vacuum. Hoc loco Ariſto.
Pythagoreos taxat extra mundum vacuum ponẽ
tes: quo & vnde mundus reſpiret ãit Plutarchus.
Plutar. Stoici ſimiliter infinitum vacuũ poſuerũt in cui⁹
Stoici parte ſit mundus: quod probant poſito homine in
extremitate cœli, qui poſſet manum extendere &
Alexan. porrigere in vacuum. Alexander vero caſum eis
non admittit, quoniam cœlum nihil extrariũ ad-
mittat: quare nec illum virum Stoicum qui man⁹
Maioris vltra cœlum porrigat: at Ioan. Maioris admittit
vacuum extra cœlum vt in phyſicis meminimus.
13. Incorporea entia Ariſto extra mundum ſta-
tuit, inalterabilia, impaſſibilia, perpetua, optim &
vitam ducentia: a quibus cũctis deriuatum ſit eſſe
& viuere Aurea profecto ſententia, & vere aurea
q Philoſophus lumine naturali adiutus, ad tam
propinquum fidei noſtre reuelatę veritatem po-
tuit peruenire Et hæc pauca plurimis Platonis in
Timeo preualent.
13. Etem vt in externis circa diuina ſentẽtijs &c.
antiquus interpres legit: etem quemadmodum in
enkidijs philoſophimatibus circa diuina &c.

Q.III.

An ſint vel poſſint eſſe plures mundi?

Articulus.I.

Nota.I. Plures eſſe mũdos varie poni poteſt: vt
q ſint ſimul vel ſucceſſiue. Scd'o vel q omnes ſint
concentrici, aut q omnes ſunt ecentrici: & hoc tri
fariam primo q omnes ſint ſeparati abinuicẽ: vel
q tangant ſe: vel q pars vnius ſit in alio. Vide in
formulis. Concentrici, duæ
Ecentrici toti, ad partem terræ nigræ

Democritus aũt plures poſuit mundos ecentricos Democritus
vt Valerius Maximus. 3. libro prope finem me- Valerius
minit. Empedocles vero plures poſuit ſucceſſiue Maxim⁹
gigni mundos elementorum amicitia vel inimici Empedo.
tia, vt in phyſicis meminimus: nullus aũt poſuit. Coronel.
Coronel. aũt dicit modum de mundis concentri 8. phyſi.
cis minus habere probabilitatis: tum quia illa ter
ra magna, maior cœlo, eſſet ſupra om̃es orbes cœ
li: quæ apud nos nec ſupra aerem locatur. Scd'o
quia cũ cœli ſint tranſparentes: ſi eſſet terra ſupra
hos cœlos: tunc poſſet a nobis videri: niſi diceres
eſt puriorẽ nr̃a terra/quod eſſet dictũ voluntariũ.

Nota.II. Q, neq; apud philoſophum gentilem
nec chriſtianum dici debet plures eſſe mũdos: chri
ſtiano em̃ nõ licet hoc dicere quod eccleſia reproba-
uit Nam xxiiij. q. iij. c. quidam heretici. inter hę Decretũ
reſes damnatur hec ſententia: neq; vllus eſt ſcri-
pture loc⁹, plures eſſe mũdos tales: bene ſancti do imo natu
ctores ponunt mũdum cœleſtẽ, elementarem & raliter nec
ſupceleſtẽ. Regnũ meũ nõ eſt de hoc mũdo dixit eſt vnus
Chriſtus: at aliũ eſſe mũdũ totalẽ ſicut eſt iſte mũ mundus
dus & iſtud vniue ſum, in ſcriptura non legitur. Chriſtus
Neq; ethnicus: his hoc ponere debet: cũ nullũ
habeat ad hoc motiuũ: & pluralitatẽ natura refu-
git ſine neceſſitate: nec nos aliquid experimur cõ
tingere propter quod alius mũdus requiratẽ. Et in
cõtrariũ pulcherrime ſunt rõnes gñabiliũ & corru
ptibiliũ materiã ſub eodẽ orbe cõtineri: vt acutiſ
ſimus ille nature oculus Ariſto. pregnãtes hui⁹ rei
rationes adducit i textu: q̃ vnũquẽq; ingenioſum Ariſto.
in puro lumine naturali mouere debebant.

Nota.III. Q inter phõs fidei eſt diſpar ſentẽtia
de poſſibili: an deus poſſit facere plures mundos:
Nã expoſitor Ariſto (ita cognominãt diuũ Tho Thomas
mã) iudicauit rõnes Ariſto. eã euidẽtes, vt exiſti-
met deũ non poſſe facere aliũ mũdum eiuſdẽ ſpẽi
cũ iſto mũdo: quis creare poſſit aliũ mundum huic
diſſimilẽ & alteri⁹ rõnis: ita plurib⁹ hãc rem agit Ocham
par. 1. q. 47. arti. 3. At huic maior ps Theologorũ Gabriel
omnipotentiã dei extollẽs refragat plures mũdos Arimiñ.
eiuſdẽ ſpẽi a deo inexhauſte potẽtię poſſe creari: Th. argẽ.
& quis hec ſint vltra crepid̃, attñ qa ſanct⁹ Tho. Aliaceñ.
rationib⁹ Ariſto innitit: voluĩ omino hoc ſaxum q. 13. ar-
voluere: & rõnes illas oſtẽdere veras de facto, nõ ti. 3.
de poſſibili: quare nõ ſunt demõſtratiue: vñ eas di holcot li.
luit G de Ocham. diſt xliiij. primi. & cõcluſi. 2. 2. q. 2
centilogij: at id facturi ſumus arti. 4. arti. 6.

Articulus.II.

Cõcluſio Non ſunt plures mundi, ſed eſt vnꝰ ꝗuis in phyſica fidei admittamus deum poſſe facere plures. Primum patet per rõnes Ariſto. in textu. & allegata arti. 1. Secunda pars patet, quia cum deus ſit infinitę virtutis: mundus ille ad ſuã potentiam eſt velut punctus paruiſſimus ait Au-
Auguſti. guſti. de cognitione verę vitę, capi. xxiiij. Et. 18. de ciuitate dei increpat philoſophos ponẽtes actu plures mundos. Illam ſecundam partem ideo tenemus: quia non implicat contradictionem fieri.

Articulus.III.

Dubium, an aliquid ſit extra cœlum.

¶Præmitto. 1. Qꝫ extra poteſt capi priuatiue: & ſic ea poſſent dici eſſe extra cœlum, quæ non haberent ſitum circũſcriptiue in cœlo. Secundo poſitiue: ꝙ haberent ſitum affirmatiue extra cœlũ.

Reſpõdetur Extra cœlum non eſt locus, tẽpus, corpus vel motus. Patet ex Ariſto. 2. neqꝫ extra cœlum naturaliter poteſt eſſe corpus. 3. Extra cœlum eſt vacuum contra cõem, iuxta declarata
Maioris ꝓ pythagoricis post Maiorem in. 4. phyſi. 4. Qꝫuis deus ſit extra mundum priuatiue & etiam intelligentię: quia nõ habent ſitum in mundo: tamen non ſunt extra mũdum poſitiue: nullibi eñ habẽt ſitum. 5. Et ex hoc litera Ariſto. concordatur: quãdo primo dicit extra cœlum nihil eſſe, & dein dicit extra cœlũ eſſe diuina, ſufficientia, optimam vitam ducẽtia &c̃. 6. In philoſophia fidei deus poteſt creare lapidẽ
Scotus extra cœlum: & quicquid ſentiat Sco. q. 11. q̊t. poteſt hoc facere non creando ſpacium vel locum at hoc in theologicis.

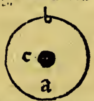
Articulus.IIII.

Ratio.I. Sunt plures mundi. Probatur, Omne vniuerſale prędicatur de pluribus actu vel aptitudine: mundus eſt vniuerſale: ergo. Confirmatur, quia melior eſt multiplicatio pluriũ bonorum: ꝗ
Ariſto. vnum tm̃: ergo melius eſt eſſe plures mundos. II. Ratione adducantur ea quę habet Ariſtoteles in textu.

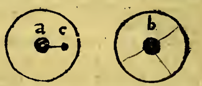
Reſpõdetur Ad primam ſecũdum Ariſto. negando maiorem: quia ſufficit ꝙ non repugnet ei prædicari de pluribus ex modo ſignificãdi: hęc eſt ſolutio ad hominem. ¶Ad rem dic: quod aptitudine poteſt prædicari de pluribus: quia deus poteſt facere plures mundos. ¶Ad confirmationẽ dico, ꝙ maior eſt vera extenſiue/ſed non ſimpliciter: quia nõ eſt melius eſſe plures principes eiuſdem regiminis &c̃.

Ariſto. **Ad.II.** De prima ratione Ariſto. dicitur ꝙ terra alterius mundi non moueretur ad iſtam: quia cum terra alibi eſſet bene & naturaliter locata: nõ haberet vnde moueretur ad noſtram terrã: ſicut nec terra hiſpaniæ mouetur ad terram hiſpaniæ: ſecus ſi terra alterius mundi eſſet intra orbem noſtri mundi. ¶Ad probationes eius dicitur: ꝙ oĩa indiuidua eiuſdem ſpeciei, poſſunt moueri ad eũdem locum numero: ſi ſunt in ſimili ſituatione ſuc-

ceſſiue, alias non. Patet ignis ſuccenſus Friburgi: quia eſt in alio ſitu/mouetur ad alium locum: ꝗ ignis ſuccenſus Memmingę vel Norlingę. ¶Si obijcis iſte eſt cauillus quẽ dudum reiecit Ariſto: ꝙ diuerſa numero ad diuerſos locos numero moueantur: reſpondetur ꝙ non. Cauillus eñ propter diuerſitatẽ numeralẽ mobiliũ voluit ſaluare diuerſitatẽ locoꝝ numero: veꝝ nos dicimꝰ diuerſitatẽ ſituationũ facere diuerſitatẽ numeralẽ loci. Saxo Saxo
mire puifacit argumẽtũ iſtud Ariſt. at Coronel. Coronel.
altius mentem philoſophi nobis aperit, ꝗ Saxo intellexerit. ¶Si dicis illos duos ignes Eſſelingę & Gomundię moueri ad vnum locum numero: quia tota circũferẽtia eſt vna: reſpõdetur/ꝙ quia illi ignes mouentur ad diuerſas partes circunferẽtiæ: & accidit iſtis partibus ꝙ faciunt vnam circunferentiam: quoniam ſi illæ partes non facerẽt vnum continuum: adhuc ignes mouerentur ad illas diuerſas partes. ¶Si dicis ſi terra in alio mundo moueretur ad centrum ſui mundi: ergo moueretur naturaliter a medio iſtius mundi: & ſic poſita etiam in iſto mundo violenter moueretur ad illam terram. Conſequentia patet: quia a quocunqꝫ loco aliquid recedit naturaliter, ad illum accedit violente. Reſpondeo ꝙ ſi aliquid recedit naturaliter ab alio vbicunqꝫ ponatur: tunc violenter accedit ad illud: ſecus ſi in certo loco vel ſitu: quod hic contingit: ſume exemplum. hic c. ignis aſcendit ad b

partem cœli: & recedit ab a. naturaliter: & tamen ſi c. eſſet ex parte oppoſita ſphęrę naturaliter accederet ad a. vbi tamen prius ratione ſitus naturaliter recedebat: ſic contingeret ſimiliter hic de terra in diuerſis mundis. Nam pugillus c. cadit ad a.

qui ſi eſſet in alio mũdo moueretur ad b. non obſtante ꝙ prius recedebat a b.

Ad.II. Ariſto. Cœlum componitur ex tota ſua materia: verum eſt componitur ex tota ſua materia facta/ſed non ex tota factibili. Vnde quia Ariſto. Ariſto. non vidit poſſe nouam materiam creari, efficax credidit argumentum.

Ad.III. De vno motu primo dicitur, ꝙ quilibet motuum primi mobilis eſſet primus in ſuo mundo: non tamen eſſet primus abſolute poſitiue, ſed priuatiue ſeu negatiue. De locis diceretur in alio mundo eſſe ſimiliter tria loca diſpoſita/ſicut in præſenti mundo: tamen iſtorum mundoꝝ eſſet tm̃ vnus primus motor virtute vtriſqꝫ dominans.

τελοσ

¶De perpetuitate mundi. Cap.IIII.

101 HIſce determinatis conſideremus deinde oportet:vtrum mundus inge= 1 Intentio
nerabilis ſit an generabilis:& incorruptibilis an corruptibilis: prius cæ autoritas
terorum opinionibus recitatis. Demonſtrationes eñ cõtrariorum du autoritas
bitationes de contrarijs ſunt. Inſuper & dicẽda magis credentur:ſi ſen
tentiarum earum quæ in controuerſiam veniunt iura prius fuerint audita. Abſen autoritas
tes eñ condemnari minus vtiq; videbuntur:etem eos qui ſatis iudicauerunt ve autoritas
102 ritatem:non aduerſarios,ſed arbitros eſſe oportet. ¶Omnes itaq; factum quidẽ 2
aſſerũt eſſe:ſed factum quidem perpetuũ. Quidam caducũ perinde vt quoduis Opinio prima
aliud eoꝝ quę natura conſtant inquiunt eſſe. Quidam viciſſim interdum hoc: Secunda
interdum alio modo ſeſe habere ſubeuntem corruptionem:idq; ſemper hoc fer= Tertia
ri modo dicunt:vt agrigẽtinus Empedocles:vt Epheſius Heraclitus dicit. ¶Igit̃ Empedo.
factum quidem eſſe:perpetuũ tamẽ eſſe aſſerere:ex ijs eſt profecto quæ nequeũt Heraclit⁹
eſſe. Ea nanq; ſola ponenda ſunt:quæ in multis aut in omnibus eſſe videmus. De 3 Cõcluſio
hoc aũt contrarium accidit:vniuerſa eñ quæ fiũt, & corruptionẽ ſubire videñt. cõtra Pla
103 Preterea ꝙ non habet principiũ hoc habẽdi modo:ſed aliter habere prius vniuer tonem probatur
ſa ęternitate nõ põt:id & mutari profecto nequit. Erit eñ aliqua cauſa,quę quidẽ ſecundo
ſi prius eſſet:aliter id ſeſe habere poſſet:quod aliter ſeſe habere non põt. Quod ſi
mũdus ex aliter prius habentib⁹ cõſtat:ſi ſemp ſic ſe habentib⁹ & nõ potẽtib⁹ ali
ter ſe habere:fact⁹ ipe ꝓfecto nõ eſt. Si vero eſt fact⁹:& illa aliter ſeſe habere poſſe
& nõ ſemp ita ſeſe habere neceſſe eſt. Quare & cõſtituta diſſoluent̃:diſſoluta an=
te cõſtituerunt. Atq; hoc infinities aut ſic ſe habuit:aut poterat ſic habere. Quod
ſi ita eſt,non vacabit ſane corruptũ: neq; ſi olim aliter ſeſe habeant:neq; ſi aliter ſe
104 ſe habere poſſunt. ¶Subſidiũ aũt quod qdam eoꝝ qui dicũt mũdum incorrupti Euaſio
bilẽ quidem eſſe:attñ factũ eſſe:ſibi ipſis enitunt̃ ferre:verũ nõ eſſe videt̃. Inquiũt
eñ & ſe perinde vt geometrę qui deſignationes deſcribũt:de gñatione mũdi di
xiſſe:nõ quia aliqñ mundus eſt ortus:ſed gratia doctrinę:quia diſcẽtes magis co
105 gnoſcũt:ſi vt deſignationẽ viderint factũ. ¶Hoc aũt nõ idem eſt vti dicimus:nã euacuatio
in deſignationũ quidẽ effectione omnibus poſitis eſſe ſimul accidit idẽ. In hoꝝ
106 aũt demõſtrationib⁹ nõ idem:ſed impoſſibile ſane accidit. Ea nãq; quæ prius po
ſteriuſue ſumunt̃,ſubcõtraria ſunt. Ex iordinatis eñ olim inquiũt ordinata fuiſſe
vt aũt idem ordinatũ ſit ſimul atq; inordinatũ fieri nequit:ſed gñationẽ eſſe quę
ſeparat tẽpuſue neceſſe eſt:in deſignationib⁹ vero nihil eſt tẽpore ſeparatũ. Eſſe 4
igit̃ impoſſibile perpetuũ ipſum ſimul ac factũ eſſe ex his ꝗ diximus patet. ¶Cõ Cõcluſio
107 ſtituere vero mũdum viciſſim atq; diſſoluere nil aliud eſſe videt̃:ꝙ ipm ſempi= cõtra ter
ternum quidẽ:formã aũt mutantẽ extruere:perinde atq; ſi quis interdũ corrũpi: tiam
interdũ eſſe putaret quẽpiã:ꝗ vir ex puero & ex viro fieret puer. Eſt eñ ꝑſpicuũ:ſi
elementa interſeſe conueniunt:non quemuis ſed eundem ordinẽ eãdemq; fieri
conſtitutionem:prꝫſertim ſcđm eos qui hanc ſententiam dicũt:ꝗ quidẽ vtriuſq;
diſpoſitionis contrariũ ipſum cauſam inquiũt eſſe. Quare ſi totũ qdem corp⁹ cõ
tinuum permanens interdũ hoc interdũ illo diſponit̃ modo ac peromatur. Con
ſtitutio vero totius mundus eſt atq; cœlum non vtiq; mũdus,ſed diſpoſitiones 5
108 ipſius fiunt ac corrumpũtur. ¶Hoc autem ortum inquã mũdum oĩno corruptũ Cõtra aliã opini
iri & nõ redire:ſi ſit quidẽ vnus impoſſibile eſt. Nã anteaq; ort⁹ eſſet cõſtitutio onem

p̄cedēs ipſum ſemꝑ nimirū erat:quā quidē haud factū mutari nō poſſe dicimus.
Intētio Sin vero ſint infiniti:magis fieri pōt. At vero hoc etiā ſi fieri poſſit necne:perſpi
Cōtra Ti cuum ex hiſce q̄ poſterius dicent͛, euadet. Sūt em̄ quib⁹ fieri poſſe videt͛:vt & in- 109
meū pla- generabile quippiā corrumpat͛:& ortū vacet corruptiōe:vt in timeo aſſerit͛. Illic
tonis em̄ timeus cœlū eſſe q̄dem ortū, nō tn̄ eſſe caducū:ſed reliquo ſemꝑ fore tēpore
Scđa ps capi. 6 dicit:ad quos naturaliter q̄dem de cœlo ſolum eſt dictū. Si vero de omnib⁹ vni-
proſequit͛ uerſaliter conſiderauerimus:de hoc quoq; fuerit manifeſtum.

ꝓpriam ſententiā Intentio autoritas — PRimū aūt diſtinguamus oportet: quō gn̄abilia & ingn̄abilia & corruptibilia & incorruptibilia dicimus:nā cū multipliciter dicant͛:& ſi nihil ad rōnem refert mētē indefinite ſeſe habere neceſſe eſt:ſi quiſpiā vt indiuiſibili eo vtat͛:quod multis diuidit͛ modis. Non eſt em̄ manifeſtū 110
7 Diſtīctio per quā ipſoꝝ naturā id accidit, qđ eſt dictū. ¶ Dicit͛ itaq; ingenerabile vno mō 111
ingeni. 1 ſi ſit quippiā nūc quod antea nō erat ſine gn̄atione, mutationeue:vt ipm̄ tāgi q̄dē
1 2 inquiūt atq; moueri. Dicūt em̄ nō poſſe tāgens gn̄ari, neq; ſubiēs motū. Alio mō
ſi fieri vel ortū eſſe quippiā poſſit:& nō ſit:nā & hoc ingn̄abile dicit͛:quia ortum
3 ſubire poteſt. Alio mō ſi quippiā oīo factū eſſe impoſſibile ſit:vt interdū ſit, inter-
Impoſſi- dum nō ſit. Impoſſibile aūt dupliciter dicit͛:aut em̄ quia nō verū eſt dicere ortum
bile du- eſſe poſſe:aut quia nō facile nec cito nec bene oriri pōt. ¶ Eodē mō & generabile 112
plex 8 vno dicitur modo:ſi ſit quippiā poſterius quod prius non erat: ſiue ꝑ gn̄ationē
Diſtīctio ſiue ſine gn̄atione. Alio modo ſi poſſibile ſit ſiue veritate ſiue facilitate poſſibile
gn̄abilis ipſum ſit definitū. Alio modo ſi gn̄atio ſit ipſi⁹ ex eo quod nō eſt ad id quod eſt:
2 3 ſiue iam ſit per gn̄ationem aūt ſit:ſiue & nōdum ſit eſſe aūt poſſit. ¶ Corruptibi 113
9 le etiā & incorruptibile ſimiliter dicit͛:nā ſi quippiā pri⁹ erat:poſtea vero nō eſt:
Corrupti aut eſt q̄dem:nō eſſe aūt pōt:ſiue ꝑ corruptionē mutationēue, ſiue ſine corruptio
bile 1 ne corruptibile illud dicim⁹ eſſe. Interdū & id quod ꝑ corruptionē non eſſe pōt:
2 corruptibile eſſe dicim⁹. Et inſuper alio modo id quod facile corrumpitur:quod
3 10 q̄dem quiſpiam facile corruptibile dixerit. ¶ De incorruptibili eadem eſt etiam 114
Incorru- ratio:aut em̄ id quod ſine corruptione interdum eſt: interdum non eſt, incorru-
ptibile ptibile dicimus:quo pacto tactus incorruptibiles eſſe dicunt:propterea ꝙ prius
1 erant:& poſtea non ſunt ſine corruptione: aut id quod quidem eſt:non eſſe aūt
poteſt:aut non eſt futurū in quā:nūc aūt eſt. Tu em̄ es nunc, & tactus eſt etiā nūc
corruptibiles tn̄ eſtis:quia erit aliquando tempus, quando nec te eſſe nec hæc tā
gere vere dicet͛. ¶ Id vero maxime ꝓprie incorruptibile dicit͛:quod quidem eſt:
2 non pōt aūt ſic corruptū eſſe:vt nunc quidem ſit:poſtea vero non ſit: aut nō eſſe
poſſit:aut & id quod nondum corruptum eſt:non eſſe autem poſterius poteſt.
3 Dicitur etiam & incorruptibile & id quod non facile corrūpitur. ¶ Si igitur hæc 115
11 Poſſibile ita ſint:conſiderandum eſt quomodo poſſibile & impoſſibile dicimus. Nam &
& ipoſſi- ꝙ propriiſſime incorruptibile dicit͛ ex eo dicitur ſane:quia corrūpi non pōt:neq;
bile quādoq; eſſe:q̄nq; nō eſſe. Et ingenerabile id ꝓpriiſſime dicit͛ quod ſic gn̄ari nō
poteſt:vt prius q̄dem nō ſit:poſterius vero ſit:qualis eſt diameter cōmenſurabilis
Cōcluſio lateri. Si igit͛ quippiā ꝑ decē milia paſſuū moueri pōt:aut pōdus leuare: id quod 116
maximū pōt dicere ſemꝑ ſolem⁹:veluti cētū leuare libras:aut ꝑ decē milia paſſuū
ambulare:ꝙꝙ & ꝑtes q̄ citra ſūt pōt:ſi & exceſſū pōt: q̄ patet ad finē atq; exceſſū
diffiniri potētiā oportere. Id igit͛ qđ pōt tot ꝑ exceſſum:& ea q̄ ſunt citra neceſſe eſt

Ceu ſi centū libras leuare poteſt,& duas poſſe:& ſi per decē milia paſſuum am-
bulare poteſt:& per duo ambulare poſſe. Potentia vero ipſius exceſſionis eſt: &
117 ſi quippiā tm̄ nō poteſt eo per exuperationem dicto:& plura non poteſt. Qui nā Obiectio
qꝫ centum paſſus tranſire non poteſt:is & centū & vnum non poteſt. Nihil aūt Zenonis
nos conturbet:id em̄ quod proprie poteſt:per finē exceſſionis ſit definitum. For
ſitan em̄ quiſpiam dicet id quod dictum eſt non neceſſario ita eſſe. Qui nāqꝫ ma
gnitudinem decem paſſuum videt: is non & magnitudines eas quæ ſunt citra
videbit,ſed contra potius qui punctum videre poteſt aut paruum audire ſonum
is & maiorum ſenſum habebit. Verum nihil ad rationem refert. Ipſa enim exupe Solutio
ratio aut in potentia aut in re ipſa ſit definita. Id em̄ quod dicitur patet:nam viſus Tertia
118 quidem hiſce qui eſt minoris excedit:celeritas autem ea quæ eſt maioris. ¶His pars cap. 13
autem determinatis,dicenda ſunt ea quæ deinceps ſequuntur. Si igitur aliqua Suppō
ſint quæ eſſe & non eſſe poſſunt:quoddam tempus maximum & eſſendi & non prima
eſſendi definitum eſſe neceſſe eſt. Atqꝫ dico rem eſſe poſſe & non eſſe poſſe in
vno quoqꝫ predicamento:vt hominem aut album aut tricubitū aut aliquid aliud
tale:nam ſi non erit diffinitum quiddam ſed ſemper propoſito maius & quo non
eſt minus idem erit profecto poſſibile eſſe tempore infinito:& non eſſe alio tem
119 pore infinito:at hoc eſſe nequit. ¶Principium autem hinc ſumatur: impoſſibile Secunda
em̄ & falſum non idem ſignificant:Eſt autem impoſſibile & poſſibile & falſum
ac verum ex ſuppoſitione:veluti triangulū impoſſibile eſt ſuos tres angulos duo
bus rectis æquales habere ſi hęc ſint:& diameter cōmenſurabilis eſt: ſunt autem
ſimpliciter & poſſibilia & impoſſibilia & vera & falſa. Non eſt igitur idem fal-
ſum aliquid eſſe ſimpliciter:& ſimpliciter impoſſibile: te nanqꝫ dicere ſtare fal-
ſum eſt quidem:ſed nō impoſſibile. Similiter & eum qui cytharam quidem pul
ſat:non autem cantat. Cantare dicere falſum eſt:ſed nō impoſſibile eſt. Simul aūt
ſtare atqꝫ ſedere & diametrum commenſurabilem eſſe nō ſolum eſt falſum: ſed
etiam impoſſibile. Non igitur idem eſt ſupponere falſum ac impoſſibile. Impoſſi Tertia
bile autem ex impoſſibili accidit:ſedendi itaqꝫ quippiam ſtandiqꝫ ſimul poten-
tiam habet:quia quando habet illam & alteram habet:at non vt ſimul ſtet atqꝫ ſe
120 deat:ſed in alio tempore. ¶Si vero quippiam plurium potentiam habeat tempo Quarta
re infinito:non eſt hoc in alio atqꝫ alio tēpore,ſed ſimul. Quare ſi quippiā quod 14
eſt tempore infinito eſt corruptibile illud vt nō ſit potentiā habet:ſi igitur eſt tē- Cōcluſio
pore infinito,ſit id quod poteſt. Simul ergo erit atqꝫ nō erit actu falſum igitur ac Qđ ſem
cidit:quia falſum ſuppoſitū eſt:ſed ſi impoſſibile nō eſſet:nō id vtiqꝫ accidit qđ per eſt,
& impoſſibile eſſet. Om̄e ergo quod ſemp eſt,incorruptibile ſimpliciter eſt:ſimi eſt incor
121 liter & ingenitū eſt:nā ſi gn̄abile eſt,erit poſſibile aliquo in tēpore non eſſe:cor- ruptibile
ruptibile em̄ id eſt quod prius quidem erat,nunc vero nō eſt:aut quod nunc qui
dem eſt:poteſt autem aliquando poſterius non eſſe:generabile vero id quod pri
us non eſſe poteſt. At non eſt tempus aut infinitum aut finitum in quo id quod
ſemper eſt non eſſe poteſt:etenim finito tempore eſſe poteſt: quippe cum eſſe
& tempore infinito poſſit. Non ergo contingit idem ac vnum & ſemper eſſe: &
ſemper non eſſe poſſe:at neqꝫ non ſemper eſſe:quod patet eſſe negationem. Im-
poſſibile eſt ergo & ſemp quippiā eſſe & corruptibile eſſe. Pari mō nec gn̄abile
nam ſi duo ſint termini poſteriorqꝫ ſine priore,ineſſe nō poſſit:ſi ille competere Ingenera bile

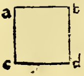
non poteſt:& poſterior etiam cõpetere nequit. Quare ſi id qđ eſt ſemper nõ eſſe

15 Cõcluſio eadẽ repetitur

aliquãdo non poteſt: impoſſibile eſt & generabile eſſe. ¶ Cũ aũt negatio qdem 122
ei⁹ qđ ſemper eſſe põt ſit id qđ nõ ſemper eẽ poteſt: cõtrariũ aũt id qđ nõ ſemp
eſſe põt:& negatio eſt id qđ nõ ſemp nõ eẽ põt: negationes abo℞ cõpetere eidẽ
neceſſe eſt:& eẽ mediũ ei⁹ qđ ſemp eſt:& ei⁹ qđ ſemp non eſt: id qđ eſſe & non

Cõtradictio iferť

eſſe põt vtriuſqꝫ: nãqꝫ negatio qñqꝫ cõpetet: ſi nõ ſemp ſit. Quare ſi id qđ nõ ſemp
nõ eſt erit qñqꝫ atqꝫ nõ erit:& id qđ nõ ſemp eẽ põt: ſed qñqꝫ eſt vt & nõ ſit: erit
ſane atqꝫ nõ erit. Idẽ ergo poſſibile erit eſſe, atqꝫ nõ eſſe: & hoc eſt mediũ vtrorũ

qꝫ. Rõ aũt vniuerſalis hęc eſt. Nã a. & b. nulli eidẽ ineſſe poſſint. a. vero aut c. & 123
b. aut d. cuilibet iſint. Cui igiť neqꝫ a. neqꝫ b. ieſt ei c. b. cuilibet inſint neceſſe eſt
ſit aũt id qđ inter a. & b. mediũ eſt e. id eñ qđ neutrũ cõtrario℞ eſt, eorũdẽ me
diũ eſſe cõſtat. Ambo igiť c. inquã & d. huic inſint neceſſe eſt: nã aut a. aut c. cui-
libet ineſt: quare & ipſi e. cũ igiť a. ĩpoſſibile ſit eẽ: inerit ip̃m c. eadẽ eſt & in ip̃o
d. ratio. Neqꝫ igiť id qđ ſemp eſt, neqꝫ id qđ ſemp nõ eſt gñabile aut corruptibi- 124
le eſt: patet aũt & ſi gñabile aut corruptibile ſit, nõ ꝑpetuũ eſſe. Simul eñ poterit

16 Cõcluſio ſequẽs

ſemper eẽ & nõ ſemp eẽ: hoc aũt pri⁹ demõſtratũ eſt ĩpoſſibile eẽ. ¶ Si igiť & in 125
gñabile qppiã eſt atqꝫ eſt ens, id ne ſempiternũ eẽ neceſſe eſt, & pari mõ ſi incor
ruptibile eſt. Dico aũt ingñabile & incorruptibile ea q̃ ꝓprie dicunť. Ingñabile
qdem id qđ nũc eſt & pri⁹ nõ erat ve℞ dicere haud eſſe. Incorruptibile vero ꝙ
nũc eſt & poſterius ve℞ nõ erit dicere haud eẽ. An ſi hęc mutuo ſe ſequunť, atqꝫ

17 Cõcluſio Seq. i. logice cõuerti

ingñabile eſt incorruptibile, & incorruptibile ingñabile ip̃m etiã ꝑpetuũ vtrunqꝫ
ſequať neceſſe eſt. Et ſi eſt qppiã ingñabile & ſi eſt qppiã ĩcorruptibile, ſit cõtinuo
ſempiternũ neceſſe eſt. Hoc ita eſſe & ex diffinitiõe ipo℞ patet: etenĩ ſi corrupti 126

ꝓbatio de gñabili & corruptibili

bile eſt, gñabile eſſe neceſſe eſt: aut eñ ingñabile aut gñabile eſt: aut ſi ingñabile
eſt incorruptibile eſſe ſupponiť:& ſi gñabile eſt, corruptibile eẽ neceſſe eſt: at eñ
corruptibile aut incorruptibile eſt: at ſi incorruptibile eſt, ingñabile e ſane ſuppo

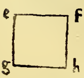
nebatur. Sin vero mutuo ſe nõ ſequunť incorruptibile atqꝫ ingñabile: nõ neceſſe
eſt aut ip̃m ingñabile aut incorruptibile perpetuũ eſſe. ¶ Seq aũt hęc ſeſe mutuo 127
neceſſario ex his emergere põt: gñabile eñ & corruptibile mutuo ſe ſequuntur.
Manifeſtũ eſt aũt & hoc ex antea dictis. Eſt eñ id mediũ inter id qđ ſemp eſt:&

a ſp ens
b ſp nõ ens
c corruptibile
d gñabile

id qđ ſemper nõ eſt: qđ neutrũ ſequiť: hoc aũt eſt gñabile ip̃m ac corruptibile.
Vtrũqꝫ eñ definito tẽpore qdã & eſſe & nõ eſſe põt. Si igitur quippiã aut gene- 128
rabile aut corruptibile ſit: id mediũ eſſe neceſſe eſt. Sit eñ id qdẽ ꝙ ſemper eſt a.
id aũt qđ ſemper nõ eſt b. c. vero ſit generabile & d. ſit corruptibile. c. igitur iter

ꝓbatio de ingñabili & incorruptibili

a & b mediũ eſſe neceſſe eſt. Illo℞ eñ ad neutrũ vltimũ tẽpus eſt: in q̊ a. ip̃m nõ
erat aut b. ipſum erat, gñabile aũt aut actu aut potẽtia neceſſe eſt eẽ ipis vero a. b.
neutro modo. Tẽpore igitur qdam ac definito c. ip̃m & erit:& rurſus nõ erit. Si-
militer eſt dicẽdum & de ipſo corruptibili d. Gñabile ergo corruptibileue vtrũ-

qꝫ eſt: generabile ergo corruptibileue mutuo ſe ſequuntur. Sit itaqꝫ ingenerabile 129
e. generabile f. incorruptibile g. & corruptile h. Eſt igitur demõſtratũ f. atqꝫ h. ſe
ſe mutuo ſequi. Quãdo aũt ſic aliqua vt hæc iacẽt velut f. quidẽ & h. ſeſe mutuo

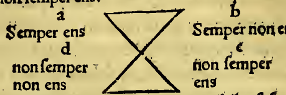
e igenitũ
f genitũ
g incorruptibile

ſequuntur. e. vero & f. nulli eidẽ cõpetunt: ſed alterum omni competit: & ſimili
modo ipſi g. atqꝫ h. tunc & e. g. mutuo ſe ſequantur neceſſe eſt. e. nanqꝫ ipſum
g. nõ ſequatur: ergo f. ip̃m ſequetur: quippe cũ cuilibet ip̃m e. aut f. cõpetat. At h.

etiam id ſequetur:quod ſequitur ipſum f.ergo h.ſequetur g.ipſum:at impoſſibi h corru-
le eſſe ſupponebatur.Eadem ratione & g.ſequi ipſum e.demōſtrabitur: at ſic ſe ptibile e f. cōtra
habet ingenerabile e.ad generabile f.& icorruptibile g.ad corruptibile h. ¶Di ria
130 cere autem nihil prohibere generatū quippiam incorruptibile eſſe, & ingenera g h.cōtra ria
bile quippiā corruptū eſſe:ſemel illo generato hoc corrupto: tollere eſt aliqd eo e.g ſeqn
rum quæ data ſunt.Aut em̄ infinito aut quodam definito tempore oīa aut age f.h ſ tia
re aut pati:aut eſſe aut non eſſe poſſunt:& infinito propterea q tempus infinitū 18 Cōcluſio
aliquo modo eſt definitum:quo non eſt maius:id vero quod aliqua ex parte eſt probatio
131 infinitum:neq; infinitum eſt neq; etiam definitum.¶Preterea cur magis hoc in prima
ſigno corruptū eſt id quod antea ſemper erat: aut generatū eſt id quod prius nō Secunda
erat tempore infinito.Nam ſi non magis in hoc q̄ in alio & ipſa ſigna ſunt infi-
nita:erat quippiam vt patet generabile & corruptibile tempore infinito:ergo nō
eſſe tempore infinito poteſt.Simul em̄ vt non ſit,& ſit, potentiam ſane habebit
ipſum quidem prius ſi corruptibile eſt: ipſum autem poſterius ſi generabile eſt.
132 Quare ſi poſuerimus eſſe quæ poſſunt: oppoſita ſimul erunt: atq; hoc inſuper in
omni ſigno ſimiliter erit:quare vt non ſit & ſit tempore infinito potentiam ſane
habebit:at demonſtratum eſt hoc impoſſibile eſſe.¶Præterea ſi actum potentia Tertia
antecedit:vniuerſo tempore erit:& quo ingenerabile erat atq; non ens:fieri po-
tens tempore infinito. Simul igitur non erat, & vt ſit potentiam habebat & vt
133 tunc ſit & poſtea tempore finito. Patet aūt & alio modo impoſſibile eſſe quip
piam corruptibile non aliquando corrumpi.Semper em̄ ſimul & corruptibile &
incorruptibile erit actu:quare ſimul erit poſſibile ſemper eſſe,& nō ſemper eſſe.
Corruptibile ergo aliquando corrumpitur:& ſi generabile eſt,ortum eſt.Poſſibi
134 le em̄ eſt ortum eſſe:& non ſemper eſſe.¶Poſſumus aūt & hoc cōtemplari mo- Quarta
do impoſſibile eſſe:aut ſi ortum aliquando quippiam eſt incorruptibile eſſe:aut
ſi ingenerabile eſt & antea ſemper erat,corruptionem ſubire. Nihil em̄ caſu aut
135 incorruptibile,aut ingn̄abile eſſe poteſt.Quod em̄ caſu eſt atq; fortuna,eſt præ-
ter id quod ſemp aut plærūq; aut eſt aut fit.Quod vero infinito tempore aut ſim
136 pliciter aut ab aliquo tempore eſt:id aūt ſemper aut plærunq; eſt ens. Talia igit̄
interdum eſſe,interdum non eſſe natura neceſſe eſt. Talium autem eadem po-
tentia eſt contradictionis:& vt ſint & non ſint cauſa materies eſt:quare oppoſita
137 ſimul eſſe actu neceſſe eſt.At vero neq; verum eſt dicere nunc tranſacto in anno
eſſe:neq; tranſacto in anno nunc eſſe.Impoſſibile eſt ergo ſi aliquando non eſt:
138 poſterius perpetuū eſſe:habebit em̄ poſterius & potentiam non eſſendi:verū nō
vt tūc non ſit quādo eſt:eſt em̄ ens actu:ſed in anno preterito tēporeq; trāſacto.
Si igitur id actu, cuius potentiā habet. Verū igitur erit, ſi tranſacto in anno non
eſſe dicatur:at impoſſibile eſt:nulla nanq; potentia eſt reſpectu ipſius fuiſſe: ſed
139 eſſe vel fore.Similiter & ſi prius ſempiternū erat, & poſterius nō eſt:habebit em̄ autoritas
potentiam eius q actu non eſt.Quare ſi poſuerimus id quod poteſt: vere dicet̄
nunc hoc eſſe tranſacto in anno in temporeq; omnino exacto. Naturaliter etiā
140 & vniuerſaliter ſi conſideremus:impoſſibile ſane videbitur aut corrumpi poſte Quinta
rius quod perpetuum prius erat,aut poſterius ſempiternum eſſe: quod prius nō
erat.Corruptibilia em̄ & generabilia & alterabilia ſunt vniuerſa: alterātur autem
cōtrarijs:& ex quibus conſtant ea quæ ſunt natura, ab ijs ipſis & corrumpuntur.

Explanatio textus.

Mundum non factum, ſed perpetuum Ariſto. hic
ſummis viribus probare nititur.
I. Determinandum eſt an mundus ſit genitus vel
ingenitus. Primo quia variæ fuerunt opiniones:
ſcd'o quia ſic improbatis falſis plus manifeſtabi-
tur veritas: tertio quia nemo gratis eſt cõdemnan
dus, & inquiſitor veritatis nõ debet eſſe inimic⁹.
Plato
II. Tres fuerunt antiquorꝝ ſentẽtiæ: prima Plato-
nis ponentis mundum genitum/ſed non finiturũ.
Anaxagoras
Scd'a Anaxagoræ mundum generantis & ſine re-
Empedocles Democritus
ditu corrumpentis. Tertia Empedoclis & Demo-
criti ponẽtium mundum ſepe generari & corrũpi.
III. Irrationabilis eſt opinio dicentiũ mũdum eſſe
genitum/ & tamẽ perpetuum. Probatur: quia oẽs
in eo conſentiunt quicquid eſt genitum/ eſt corru
ptibile. Secundo quia omne quod fit, fit ex mate-
ria preſuppoſita: mũdus non eſt ſic factus. Nec po
Plato
tes dicere Platonẽ hæc dixiſſe gratia doctrinæ: ſi-
cut mathematici faciunt: nã hic non eſt ſimile.
IIII. Irrationabile eſt dicere mũdum eſſe genitum
& corrumpendum ſepius: probatur, quia per con
gregationem & ſegregationem nihil perditur de
ſubſtantia rei: ergo ſubſtantia mundi nõ variatur
per illa: litera patet tranſlatione.
Anaxagoras
V. Anaxagoræ opinio eſt irrationabilis, mũdum
ſ. incœpiſſe: & aliqñ irrepabiliter finiturũ: ꝓbat,
quia illud ex quo fiebat mũdus, manet poſt corru
ptionem: ideo qua ratione fiebat prius ex illo: ea-
dem ratione fiet poſtq̃ corrumpetur.
Scd'a ps
VI. Congruit vt varias vſurpatiões, geniti & cor
ruptibilis explicemus: patet quia intellectus multi
plici non diſtincto, maneret confuſus.
VII. Ingenitum trifariam dicitur. i. quod exiſtit
ſine tranſmutatione. Secundo quod nõ eſt. ſed eſſe
cõtingit. Tertio quod omnino impoſſibile eſt fie
ri, aut non faciliter. ❡Nam iſti ſunt impoſſibilita
tis modi.
VIII. Genitum dicitur primo, ꝙ tranſmutatione
exiſtit. Secundo quod eſt, & contingit non eſſe.
Tertio quod aliquo modo eſſe aut fieri contingit
faciliter aut difficulter.
IX. Corruptibile dicitur primo/ ꝙ tranſmutatio
ne deſinit: ſecũdo ꝙ cũ ſit, poteſt aliquãdo nõ eſſe
tertio ꝙ cũ ſit põt faciliter aut difficulter non eſſe
X. Incorruptibile dicitur primo: quod per trãſmu
tationẽ nõ poteſt nõ eſſe: licet poſſit aliũde: ſcd'o
ꝙ corrumpi non poteſt vt deus. Tertio ꝙ difficul
ter non eſſe poſſit.
11. Potẽtia actiua terminatur per maximum, quã
ta ſit ipſa: Probatur quia per hoc diſtinguitur ab
alĳs potentĳs: quia poteſt in hoc, & non in maius.
Obĳcit contra ſe & ſoluit: perinde eñ eſt termina
ri in minimũ in quod poteſt, & maximũ in quod
non poteſt.
Tertia pars
12. Si aliquid eſt poſſibile ad eſſe & non eſſe, hoc
erit tempore determinato. Patet ſi alterũ eſſet infi
nitum: tunc ſecluderet aliud. Secunda ſuppoſitio.
Falſum & impoſſibile nõ ſunt idem: quia ſi Socra
tes non ſedeat, eum ſedere nõ eſt impoſſibile. Ter
tia ſuppoſitio. Non eſt idem ſupponere falſum &
impoſſibile. Quarta idẽ ſimul habet potentiã ad
oppoſita: q̃uis oppoſita ſimul habere non poſſit.
XIII. Omne perpetuum eſt ingenitũ & incorru-
ptibile. Probatur, quia eſt perpetuum ſemper erit
& corruptibile aliquando non erit: ſed impoſſibi
le eſt perpetuũ aliquãdo non futurum.
XIIII. Nullũ ſemper ens eſt corruptibile aut ge-
nitum: patet, quia non habet potentiam ad nõ eſſe
Secundo quia alias contraria vel contradictoria
affirmarentur de eodem. ſ. quod eſſet ſemper ens:
& non ſemper ens.

XV. Solum ingenitum & incorruptibile eſt ſem-
per ens & immortale, declarat ex quid nominis.
XVI. Ingenitum & incorruptibile ſe mutuo con-
ſequuntur: ſic & generabile & corruptibile: pro-
bationes liquent tranſlatione & formula adiecta.
XVII. Incõueniens eſt extimare aliquid eſſe ge-
nitum, & illud non eſſe corruptibile: probat trib⁹
rationibus: patent tranſlatione.

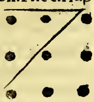
Annotatio in tex.

Quoniam pugnãtes fuerũt de ortu ac interitu mũ Plutarchus
di ſentẽtiæ. Pythagoras eñ eum factũ voluit cum
ſtoicis: & ſuapte natura corruptibilem: at volunta Pythagoras
te dei perennaturũ. Epicurus corruptibilem poſuit
mundum vt ſtirpem. Anaxago. Plato & Empedo Epicur⁹
cles ſenſerũt velut Ariſto. ĩ textu renarrat. At Ari Anaxa.
ſtoteles ſecutus Xenophanẽ naturali rationi con- Plato
formiter a fide noſtra diſcrepãs cõcluſit mundum Empedocles
ingenitum & incorruptibilem: quod & Manlius
voluit: qui vbi diſpoſitionem mundi expreſſerat Ariſto.
ſubdidit. Xenophanes

Hęc ęterna manet, diuiſq; ſimillima forma
Cui neq; principiũ eſt vſq;: nec finis in ipſo. Manlius
Sed ſimilis toto remanet: perq; omnia par eſt.
Et infra.
At manet incolumis mundus: ſuaq; omnia ſeruat
Quæ nec longa dies auget, minuitq; ſenectus.

Opinionem tamen Anaxagoræ. ſ. mundum eſſe
generabilem & corruptibilem tenent tres leges/
quę ſunt modo notæ ait Auer. ſ. Maurorꝝ chriſtia
norum & iudęorꝝ: at certe Platonis opinio eſt no
bis vicinior.
1. Grandes aduerte Ariſto. ſentẽtias morales. Pri Ariſto.
ma dubitationes contrariorꝝ ſunt cauſę manifeſta
tionis veritatis. Secunda, credibiliora fiunt dicta
auditis in rebus aduerſariorꝝ. Tertia, abſentes cõ- Ariſto.
dẽnari non debent. Quarta, iudices veritatis non Plato
aduerſarios, ſed arbitros eſſe oportet. Orpheus
2. Narrat Ariſto. opiniones ſui tẽporis: platonis Heracli.
ſumpta eſt ex orpheo. Heraclit⁹ mũdum aliquãdo Auer.
igne conſumẽdum dixit: ſed vnde hęc ethnico: for Com.
te ſicut dicit Auer. ꝙ Ariſto. fuit primus phõrum 102
græcorꝝ (Xenophanem excipio) qui mundum po Xenoph.
ſuit ingenitum & incorruptibilem: & hoc tenebat Lex chaldeorum
antiqua lex Chaldeorꝝ: & hoc intelligitur ex oc-
cultis verbis chaldeorum; ſic Heraclitus & hoc a Heracli.

chaldeis ſuffuratus ſit, mūdum igne interiturum.
Heraclit⁹ 2. Heraclitus Epheſinus dictus eſt ab Epheſo patria: eſt aūt Epheſus Achaię ciuitas, ait Clichtoue⁹ (Clichtoueus) ego Ptolomeū ſequor qui libro quinto cap. 2. po (ptolome⁹) nit Epheſum in Aſia minore, & beat⁹ Hiero. Ephe (Hierony.) ſios Aſianos vocat populos ſup epiſtola pauli ad Epheſios: & fuit ab Amazonib⁹ cōdita: in q̄ nobile fuit Dianę tēplū. cc. & .xx. annis cōditum &c. Agrigentū ciuitas fuit Siciliæ Empedoclis & pha (Empedo.) laris tyrāni patria.
Phalaris 3. Vniuerſa quæ fiūt etiam ſunt corruptibilia: ob hoc G. Ocham dixit. q. x. quarti Ari. voluiſſe ani (Ocham) mam eſſe mortalem: at hęc alio loco petenda.
3. Ariſt. hic excuſatione Platonis reprobat ex Ti (Plato) meo Platonis, vbi ponit elementa ordinata à deo quę prius fuiſſent inordinata.
6. Non diſtinguere diſtinguendum facit mentem confuſam, quod perpetuo nota.
13. Hic habes apud Ariſto. quō potētia poſſit eſſe (Ariſto.) ſimul ad oppoſita pro Sco. diſt. 39. primi contra (Scotus) G. Ocham.
Ocham 14. Diametrū eſſe cōmenſurabilem coſtę, impoſſibile: de hoc in Geometrię epitomate: at nota antiquum interpretem hęc omia ex ſuppoſitione po ſuiſſe, ſcilicet ſi hæc ſint: & quadrat ꝓpoſito: qm̄ aliquod dicit Ariſto. verū vel impoſſibile ex ſuppoſitione: at diceres q̄ eſt iſta ſuppoſitio: vn̄ hęc poſſent eſſe vera: diameter eſt cōmenſurabilis coſtę: dic iſtā eſſe: ſi ſcilicet cōponeret ex pūctis vt hic: ibi diameter eſſet tria ſicut coſta.

Camera. 18. Ad p̄teritum non eſt potētia. Cam. contra. q. 11. primi: ſolus vult hoc neſcire, quod oēs ſciunt.

Q.IIII.

An mundus ſit ingenitus & æternus: Articulus. I.

Nota. I. Præmiſſis his quę libro. 8. diximus ī auditu phyſico de æternitate motus maximos ſemp philoſophos mundi inceptionē turbaſſe. Cuius ſola cauſa fuit neſciencia mutationis ſupnaturalis. ſ. creationis, cū omne quod fieret, neceſſario ex materia præſuppoſita fieri debere cōcluderent: vt liquet li. 1. phyſi. Huc quoq; Cicero reſpexit li. 1. (Cicero) de natura deoꝝ, inquiens. Sin alia cauſa eſt / cur mortalē fecerit mundū, nō quēadmodū platonici dicūt ſempiternū: ab vtroq; ſciſcitor: cur mūdi ędificatores repente extiterint: innumerabilia aūt ſæcula dormierint: & infra. Quid aūt erat quod cōcupiſceret deus, mūdum ſignis & luminib⁹ tanq̄ ędilis ornare: ſi vt deus ipſe melius habitaret: antea videlicet infinito tēpore in tenebris tanq̄ in gurguſtio habitauerit: poſt aūt varietate ne eū delectari putamus: quia cœlū & terrā exornatas videmus &c. Similia aliqua ꝓducit maximus latinorū orator, in foro quidem romano prudentiſſimus, in philoſophia vero fidei imprudēs & ſtult⁹ vt hęc apud theologos notiora ſunt: q̄ṫū vero ad philoſophū attinet iacula ſua facile deprecaberis, ex his quę libro. 8. phyſi. diximus

Nota. II. Q. in philoſophia fidei aliud eſt hoc eſſe ęternū: & hoc ſemper eſſe, vt ex A. Auguſtino (Auguſti.) vbi ſupra docuimus: tempus etem ſemp fuit, at tēpus non eſt ęternū. ¶ Porro mundū factū aut genitum pōt bifariā intelligi: aut ꝙ nō ſit genitus proprie: vt gn̄atio diſtinguit cōtra creationē: quo pacto & chriſtiani cōcedimus mundū nō eſſe genitū (1. phyſi.) ſed creatū: vt ille diuinus ph̄us Moyſes ait Gen̄. 1. In principio creauit deus cœlū & terrā. At ſi geni (Moſes) tū dicit quod accepit eſſe poſt nō eſſe: ita oīa ingenue fatemur, creatore excepto, genita eē: nā quid aliud à deo fuiſſe ęternū ſancti īprobāt doctores: & parrhiſianū ſtudium ob hoc quoſdam ſophiſtas dānauit. ¶ Pari pacto diſtinguas de corruptione: (Parrhiſi.) ſi em̄ corruptio diſtinguit cōtra annihilationē plura corrumpūtur quotidie, pauca annihilant: large corruptio accipitur pro deſitione rei poſteaq̄ fuit. ¶ Hoc adde, aliquid eſſe perpetuū vel ſcd̄m ſe totū vt aīa: aut ſcd̄m partē ei⁹ principalē integrantē hoc vltimū addo: quia alias ſuſpicari poſſes hoīem eſſe perpetuū, quia aīa ſua eſt ꝑpetua: verū aīa nō eſt pars p̄cipua integrans, ſed caput animatum.

Nota. III. Q. Ariſto. aſſumit omne gn̄abile neceſſario generari, & omne corruptibile neceſſario (Ariſto.) corrūpi. Pro quoꝝ intelligētia aduerte corruptibile dupliciter ſumi. Primo pro omi eo quod poteſt corrūpi: ſic dices antichriſtū corruptibilē. Secūdo pro eo quod eſt, & corrūpi natū eſt: iſto ſcd̄o mō vſurpat in p̄ſentia: poſſumus itē loqui de potentia naturali aut ſupnaturali: de quaꝝ differētia vide 1. phyſi. Saxo Bruxell. Tarta. & alij diſtinguunt (Saxo) de iſtis, an ſint cōpoſitę vel diuiſę: at hoc parū con (Bruxell.) fert ad rē, q̄nis ad diſputatiōes ꝓderit. Eſt āt mēs (Tartare.) Ariſt. ꝙ neceſſariū ſit, oēm ſubſtātiā corruptibilē corrūpi: ꝙ oīs talis ſit cōpoſita ex materia, quę ſit in potentia ad aliā formā: quę vtiq; potētia non ꝑpetuo fruſtrabit: pretęrea oīs talis ſubſtātia qualitatibus cōtrarijs eſt affecta: quæ quia pugnātes ſunt & cōtinuo belligerant nō perpetuo in eadem manebūt cōſiſtentia: ſed vna alterā ſuppeditabit, & q̄nq; corrūpet: aut ambę debilitatę corrūpent ab extrarijs affectionibus. ¶ At nos qui certiſſime agnouim⁹: qm̄ nō ſit impoſſibile omē verbū apud deū, dicimus natura quidē omē corruptibile aliq̄n corrūpendū: at dei potētia quoduis eoꝝ poſſit ꝑpetuari: ita ꝓcedas in hac ſententia ſine ſcrupulo: qm̄ cū his ſtat corruptibile pro determinato tempore, contingenter corrumpi.

Nota. IIII. Pari ferme paſſu incedere: an omne gn̄abile generet: qm̄ naturaliter & ſcd̄m Ariſto. loquēdo omē gn̄abile generabit ſcd̄m ſe vel ſibi (Ariſto.) ſimile in ſpecie: quia nulla noua ſpecies ſcd̄m Ariſto. de nouo poſſet incipere: verū chriſtiani philoſophi plures arbitrant deū iter ſpecies duas datas poſſe creare mediam prius non creatam. ¶ Et hoc (diſt. 44.) quoq; aſſumpſit Ariſto. nihil de nouo genitū poſ (primi) ſe perpetuū eſſe: quod iterū accipiendū eſt genitū (Ariſto.) per tranſmutationē naturalē / quæ nō fit ſine contrarijs nō poteſt perpetuari potētia naturali, ſecus de potētia diuina in philoſophia fidei. ¶ Ad horū moderationē etiā accipiendū eſt / quod Ariſt. ait

illa mutuo conſequi.ſ. gñerabile & corruptibile: quod intellige per illationem.: nam ſi aliquod eſt generabile naturaliter, ipſum eſt corruptibile naturaliter.

Articulus.II.

Cõcluſio Mundus ſcd'm veritatem non eſt genitus tranſmutatione naturali, ſed creatus: erit tñ perpetuus ſcd'm partes principaliores vniuerſum integrantes.ſ.angelos, homines, cœlos, elementa &c̃. Hæc chriſtiano ſunt obuia: q͛ ſi Ariſto.aliter ſenſit ei renitimur tanq͛ tam ſplendeſcente lumine fidei nõ illuſtrato: vnde die vltimo magna fiet in elementatis mutatio & in aſtris: vt.48.diſt.4. docto.ex armario ſacræ ſcripturę ſuxerũt. Neſcio an ethnici vel ex noſtris(vt ſępe memini)aut quo alio doctore, ſimilia hauſerunt. Seneca in Hercule cecinit. Seneca

Iam iam legibus obrutis Et ſiccus boreas ferit
Mundo cõueniet dies Auulſum trepid⁹ polo
Auſtralis polus corruet Titan excutiet diem
Quicquid per lybiã iacet Cœli regia concidet
Et ſparſus Garamas tenet Certoſ atq͛ obit⁹ trahet
Arctous polus obruet Atq͛ oẽs pariter deos
Quicquid ſubiacet axibus Perdet mors aliqua

Lucanus Simile quid dicit Lucanus li.1.pharſaliæ
Sic cũ compage ſoluta
Secula tot mundi ſuprema coegerit hora
Antiquũ repetens iterum chaos &c̃.

At igne mundum purgandum neſcio quo pacto Ouidius nouit cum caneret li.1.Metamorph. Ouidius

Eſſe quoq͛ in fatis reminiſcitur affore tempus:
Quo mare, quo tellus, correptaq͛ regia cœli
Ardeat: & mundi moles operoſa laboret.

Lucanus Et Lucanus li.vij.Pharſaliæ ait.

Hos cæſar populos: ſi nunc non vſſerit ignis:
Vret cum terris: vret cũ gurgite ponti
Communis mundo ſupereſt rogus

Articulus.III.

An omnis potentia actiua terminetur in maximum?

Præmitto.I. Plęroſq͛ tangere hoc faſtidioſum dubiũ in primo phyſi: quo ad quantitatẽ rerum in ſe: hic vero tractari ſolet quo ad actionẽ: quare cũ dedita opera alibi vitauerimus: iam tamen prætererire non poſſumus: quin debitum vectigal perſoluamus. Curabimus tamen obnixius mi lector a ſophiſmatis temperare: niſi quorundam multiloquẽtia in hanc abducat lubricitatem: vnde terminos, quia vbiq͛ nobis ꝓderũt, ab initio declarabim⁹.

Præmit.II. Q̃ potentia hic eſt quo aliquid potens eſt agere vel pati, aut aliter ſe habere: & primo eſt duplex.ſ.actiua & paſſiua. Actiua eſt potẽtia tranſmutandi alterum inquantũ alterũ: nam ſi aliquid agat in ſeipſum, hoc ſolũ facit inquantum alterũ. Paſſiua eſt potentia tranſmutandi ab altero inquantũ alterũ: hęc ſunt Ariſto.ix.metaphyſi. ¶Potentia paſſiua eſt duplex.ſ.receptiua tm̃, receptiua & reſiſtiua (ita loquuntur mei vocula nõ vſq͛ adeo probata)ſeu reluctatiua. Receptiua tm̃ quę recipit/& agenti non reſiſtit: vt potentia materię in recipienda forma, & animæ in recipiẽdo intellectionem. Reluctatiua eſt quæ recipiẽdo reſiſtit actioni agentis in ipm̃ impediẽdo vel remorando: vt potentia aquæ vt calefiat. Q̃ alĳ ponunt potentiam mediam/nihil moror: eſt em̃ ꝑter artem: volunt em̃ quantitatem innuere, ſine qua non fit actio corporalis.

Prẹmit.III. Potentiam actiuam eſſe duplicẽ.ſ. finitam & infinitã: quid nominis terminoꝝ rẽ indicat. Solus deus ſupbenedictus habet potẽtiam infinitã, varie a creaturis participatã. ¶Potẽtiaꝝ finitarum(qm̃ infinita terminari nequit)quędam eſt productiua, quędam motiua, quædam portatiua, alia leuatiua: poſteriores duę ſubſunt ſecũdę. ¶Finita aũt adhuc duplex eſt.ſ.naturalis & libera. Naturalis eſt potentia quę omnibus poſitis ad agendum requiſitis, neceſſario agit: ita q͛ nõ poteſt nõ agere. Libera eſt potẽtia quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poteſt agere vel non agere, vt homo. ¶Porro productiuarum quędam producit effectum confortantem & iuuantẽ agẽs vt ignis in cõbuſtibilib⁹ appoſitis: quędam producit effectum non iuuantẽ agens ad ſimiliter producendũ: ſicut pater producendo filium: propter filium genitum: nõ poteſt pater producere eo melius alium filium.

Prẹmit.IIII. Potẽtiam poſſe cõparari ad ſex.ſ. ad reſiſtentiam paſſi, ad diſtantiam, ad effectum, ad tempus, ad velocitatem & ad ſpacium. ¶Porro potentia terminabilis poteſt quatuor terminis terminari.ſ.maximo ſic, maximo nõ, minimo ſic minimo non: in actiuis exprimuntur per in quod poteſt vel nõ poteſt: in paſſiuis, per a quo pati poteſt vel non poteſt. Qui mediam ponũt potentiã quantitatem exprimunt per ſub quo: illis aũt quatuor terminis non oportet aptare diffinitiones: nã ſeipſos manifeſtant proloquẽdo: vt maximum in quod dicitur illud in quod paſſum, aut a quo agẽte, vel in quo tempore, vel per quod ſpacium, vel per quantam diſtantiam, vel qua velocitate agẽs poteſt agere vel paſſum pati/cum excluſione maioris: ita de omnibus pro ſubiecta materia dicere potes. ¶Quibus omnibus addendũ intelligi poſſe terminari potentiam de facto.i. q͛ ita iam ſit, vel de poſſibili. ¶Volumus etiam hic habere pro ꝑſuppoſito ſuppoſitiones, quas primo de gñatione in q.de repaſſiõe agentis explicabimus: eſſem his contentus, at ob alios impellor etiam explicationem terminoꝝ q͛ breuiſſime adnotare.

Maximum in quod.i.in hoc poteſt, & in quodlibet minus/& in nullũ maius

Maximum in quod non.i.in hoc non poteſt: & in nullũ maius poteſt: & in quodlibet minus poteſt.

Minimum in quod.i.in hoc poteſt, & in nullum minus.

Minimum in quod non.i.in hoc non poteſt, & in quodlibet maius poteſt.

¶Addunt & hoc quandam potentiam eſſe productiuam ſubſtantiæ/aliquam qualitatis. Itẽ quędam producit ſimile/quædam diſſimile: Saxo & Saxo

Bruxel.

Bruxel. ſcd'm ſex ad quæ cōparatur potentia: verum ars debet eſſe methodus & via compendiaria: non ducemus te mi lector per hos anfractus: at recto tramite ad veritatis domum te ducturi ſumus.

Reſpōdetur Ad dubium per propoſitiones I. in qualibet ſpecie, quantorum de facto dat̃ minimum. Patet inter homines eſt aliquis pomilio minimus & pſillus, minor omnibus alijs: aut ſaltem quo nullus eſt minor: vt ſit exempli gratia franciſculus, non moror

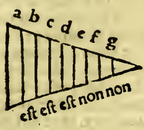
Nyph. Hōgenea S. Tho. Arimiñ. diſt. 17. primi. Buridan⁹ .. phyſi. Scotus

II. De poſſibili: licet aliqui voluerunt homiomera non terminari ad maximum vel minimum de poſſibili: tamen hoc dederunt de etherogenijs: nã tale propriam operationem ſuę ſpeciei non habent niſi in certa quantitate. ¶ Alij voluerunt eſſe minimum in corporibus non ex parte naturę intrinſecę ſed ſenſibilitatis: ad hunc ſenſum, ꝙ minus illo de ſpecie illa per ſe exiſtens ſentiri non poſſet. Scotus diſt. 2. q. 9. ſecundi. ¶ Quibus dimiſſis nos hic figimus fidem/ cum antiquis peripateticis, cuiuſlibet generati eſſe minimum & maximum incluſiue ex parte intrinſeca: quia forma eſt radix terminationis, a qua proficiſcitur actio & ſpecies: materia vero eſt radix infinitudinis (vt ita loquar Platonice) eſt ergo forma certæ quantitatis ad certũ effectum: mens eſt Auer. 1. phyſi. Com. 37. 38. & 6. phyſi. Com. 32. & 3. phyſ. Com. 23. & 41. & 62. & 3. cœli. . Com.

Auer.

Vſing.

III. Entia naturalia quãta q̄ ad ſuã ꝑuitatẽ terminant̃ de poſſibili maximo ſub q̄ non: ſicq̄ ad magnitudinem terminantur minimo ſub quo non. recito illam propter declarationem: quia condenſetur materia aeris: quouſque forma amplius nõ ſit in materia, & immediate ante hoc fuit.

Iã illa quantitas e. eſt maxima ſub qua forma aeris nõ eſt in materia propter eius paruitatẽ: & dicitur maxĩa ĩ reſpectu ad alias minores ſub quibus etiam non poteſt ſtare, illa forma aeris: nũc de potẽtijs.

IIII. Non eſt dabilis maxima reſiſtentia in quam potentia poteſt. Probatur ſic potentia A. & maxima reſiſtentia B. aut ergo a excedit b. vel nõ: ſi nõ excedit/ non fit actio: quia a ꝓportione ęquali nõ fit actio: ſi excedit: ille exceſſus non eſt indiuiſibilis: diuidatur ergo per c. d. tũc aucto b. ad c. adhuc moueri poſſet per a. ergo b. prius nõ fuit maximũ

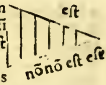
Nyphus

Nyphus dicit ꝙ iſta ſit ſententia cucullatorum: ſed certe propter iſtam rõnem aſſentior ei quicquid ipſe dixerit.

V. Non eſt dabilis minima reſiſtentia in quã potẽtia actiua poteſt. Probat̃ da illam: potentia poteſt in eius medietatem.

VI. Non eſt dabilis maxima potentia reſiſtiua, in quam potẽtia actiua nõ poteſt. Probatur, quia ſemper dabilis eſt maior in quã nõ poteſt.

VII. Dabilis eſt minima potentia reſiſtiua in quã potentia actiua non poteſt; ſequitur ex ſufficienti diuiſione. ¶ Alij dicunt potentiam actiuam nõ terminari per maximũ incluſiue/ ſed excluſiue: & hoc eſt minimum quod non.

VIII. In tempore conſenſim omñes aſſentiuntur potentiam durationis cuiuſque rei corruptibilis, neque maximo neque minimo tẽpore coartari. Non maximo: quia tunc rei ꝑmanentis daretur vltimum inſtans. Minimo nõ, quia quocũque tempore dato; res poſſet durare minori tempore.

Dubium. II.

Sed quomodo terminat̃ in minimũ?

Præmitto. I. Q; potentia paſſiua alia eſt receptiua tm̃: alia receptiua & reſiſtiua ſimul ¶ Reſiſtiua q̄dã ẽ paſſiua tm̃: q̄dã reſiſtiua & actiua ſimul. ¶ Illarum potentiarum q̄dam eſt cognitiua: q̄dam non cognitiua. ¶ Paſſiuarum quædam patitur cũ abiectione contrarij quædam ſine abiectione contrarij: hæc omnia ſunt obuia. Iam reſpondetur.

I. Potentia reſiſtiua nõ terminatur per minimam potentiam actiuam a qua poteſt pati: ſimiliter nec a maxima a qua poteſt pati: nec terminat̃ a minima potentia actiua a qua non poteſt pati: ſed potentia reſiſtiua terminatur maxima potentia actiua a qua non poteſt pati. Patet ſic: potentia leuatiua Eckardi ęqualis potentię reſiſtiuę lapidis: tunc illa potẽtia eſt maxima inter potentias leuatiuas quæ non poſſunt leuare: quia nulla minor poteſt eum leuare, & maior quælibet poteſt.

Siſt̃ dicas de viſibili

II. Potentia pure receptiua, quia non reſiſtit recipit quemcunque effectum / quem agens in ipſam ꝓducit. Similiter talis potentia a quacunque diſtantia pati poteſt actiuo agẽre potente: ſicut ſum pollicitus: ita preſto: quoniam ſi vellem omnia proſequi: ſicut Lud. Corone. & Dullaert in primo phyſi. fecerunt: Saxo & Bruxel. hic dies deficeret: tu qui eſuris illic prandeto: in re minus vtili non expedit diu laborare.

Corone. Dullert Saxo Bruxel.

Articulus. IIII.

Ariſto. Cicero

Ratio prima Poteſt conferre omnia quę Ariſto. inducit. 8. phyſi. & hic in teſtu, cum his quæ inducit Cicero notabili. 1.

II. Aliquod genitum poteſt perpetuari patet de anima intellectiua: ſimiliter aliquod perpetuum poteſt finiri: patet de potentia materię ad formã Eckardi: quæ ſcd'm Ariſto. fuit perpetuo in materia ſine initio: & tñ terminat̃ in introductiõe formæ Eckardi. ¶ Similiter nõ omñe corruptibile corrumpitur: patet de centralibus partibus terræ: ſimiliter de auro, quod etiam Alchimiſtę neſciunt corrumpere: ſimiliter de lumĩe ſolis quod eſt perpetuum/ & tamen corruptibile. ¶ Similiter non omne corruptibile eſt generabile: quoniã Ariſto. dum hunc librum ederet fuit corruptibilis: non tamen fuit generabilis, ſed genitus.

Ariſto.

Ariſto. Auer.

III. Reſponſiones dubiorum ſunt directe contra Ariſto. hic & Auer. T. Com. 116. 117. Potentia actiua terminatur per maximum in quod poteſt. Ex quo ſequitur potentiam paſſiuam definiri per minimum e quo poteſt. Erit em̃ potentia paſſiua

ad minimum agens vti maximum illius: hęc iacula Nyphi. ¶ Confirmatur, quia niſi potencia eſſet terminata per maximum in quod: ſequeretur nō dabile maximum pondus / quod Eckardus poſſet portare. ſequela liquet / & falſitas probatur: quia ſic quocunq; pondere portabili dato poſſet portare maius: & ſic poſſet portare infinitum pondus. ¶ Confirmatur, ponatur lapis vt. 8. ſuper caput Eckardi potencię vt. 8. vel Eckardus portabit lapidem: & ſic terminata eſt eius potentia ad maximū in quod / vel deprimetur a lapide: ergo a proportione ęqualitatis fieret actio.

IIII. Potencia paſſiua terminatur per minimum. Probatur primo: quia dabilis eſt minima caro. 1. phyſi. & dabile eſt minimum viſibile / quod viſus poteſt videre: de ſenſu & ſenſato. Similiter dicunt perſpectiui dabilem eſſe minimum angulum ſub quo viſus poteſt pati. ¶ Confirmatur, quia minimum ſub quo non, non eſt dabile: ergo potentia non definitur eo: probatur quia quacunq; quantitate data quę dicatur ſub quo non, dabilis eſt maior ſub qua poteſt ſtare adiutorio potentiæ diuinæ.

Reſpōdetur Ad primum. Sicut dictum fuit 8. phyſi. in quæſtione. Ad ea quæ inducit primo contra Platonem: quia illa vadunt etiam contra nos: quia videmus cōmuniter q̄ quę generantur, etiam corrumpuntur: dico q̄ lumen fidei altius viſum noſtrum effert ad videndum producta a deo aliqua eſſe ęterna: cum ſcd'o aſſumit omne generabile fieri ex materia: hoc eſt verum de generatione naturali: mundus autem eſt creatus. ¶ Ad Ciceronem dicimus deū non dormiuiſſe ante creationem mundi: ſed ſemper ſe intellexiſſe & ſe ſumme dilexiſſe: ex quo intellectus & voluntas eius ſummę fuerūt beati. Neq; de⁹ aſtra & lumīa propter ſe poſuit / qui eſt ſumma & infinita lux: ſed ꝓpter homines facta ſunt. diſt. 1. ſecundi magiſter.

Plato

Cicero

Petr⁹ lōgobard⁹

Ad. II. Aſſumptum concedimus: at quid Ariſt. ſenſerit ſuo loco aperiemus. Ad primum annexū dico hoc procedere ſi potentia illa ponatur res diſtincta a materia: ſicut fit apud reales: ipſi tunc viderint quomodo ſoluant: ſed apud nos nihil realiter corrumpitur: quia potētia materiæ eſt ipſa materia. 1. phyſi. ¶ Ad aliud dicit Saxo & cōmuniter omnes / q̄ partes centrales aliquando corrumpentur propter motum & continuum fluxum: at quia alibi hoc improbabo velut prorſus irrationabile dictum: ideo aliter dico q̄ ſcd'm Ariſto. nullum totale elementum eſt generabile vel corruptibile: quare nec terra totalis eſt generabilis: & hoc maxime ratione centri & partium quæ diſterminant cruſtas. De auro nego non eſſe corruptibile: bene durat in magnum tempus ſimiliter argentum: reperiuntur denarij Cæſarum Romanorum antiqui: quales plures habet chunradus peutinger iureconſultus patricius auguſtanus Cæſaris a conſilijs: quales habet Volfgagnus de Tanberg decanus Patauieñ. qui nummum habet Moſaicum: & mihi quoq; nummum donauit Philippeum Græcum: cuius nulla alia eſt inſcriptio litteraria q̄ φιλιππου. De alchimiſtis, q ſunt & laichimiſtę decipientes homines & lachrimiſtę / quando omnia abſumunt ait Grego. Reiſchius Chartuſianus pręceptor noſter, nihil moror: etem Ioan. xxij. vt habetur in extrauagantibus communibus ſub ti. de crimine falſi: Alchimiam interdicit & ꝓhibet & alchimiſtas infames eſſe decernit. Incipit extrauagās. Spōdent q̄s nō exhibēt diuitias pauperes Alchimiſtæ. ¶ De lumine concedit Saxo illatum. at hoc videtur abſurdum: ideo dic lumen continuo generari & etiam corrūpi: vt. 2. de anima. ¶ Ad aliud dico licet nō potuerit amplius generari poſt q̄ erat genitus: tamen fuit generabilis.

Ariſto.

Saxo

Ariſto.

Chūrad⁹ peutinger

Volfg. de Tanberg.

Grego. Reiſchi⁹

Ioan. 22.

Saxo

Ad. III. Reſpōdetur primo q̄ Ariſto. voluit potentiam terminari in maximum. ſ. ſine fractione: vt Eckardus poteſt portare. c. libras & non. c. & vnā: ſed bn̄ centū & 100. vni⁹ librę: vel dic potētiam terminari in maximū: non in maximū quod poteſt: nec in maximum quod non poteſt: ſed in maximum infra quod poteſt: & hoc eſt minimū in quod non. ¶ Ad confirmationem concedatur ſequela ad improbationem: liquet ex paruis logicalibus, quo ſenſu illa admittatur: infinitum pondus pote r Plato portare: at tu dic ad rem, quod non poterit propterea portare infinitum pondus: quia erit ſtatus ad minimum pondus quod non poteſt portare. ¶ Ad aliam dico q̄ Eckardus ſuſtineret lapidem: & cum dicis: ergo a proportiōe ęqualitatis fieret actio: nego illationem, & ratio eſt: quia Eckardus nihil agit in lapidem / ſed ſolū ei reſiſtit ne deſcendat: ſimiliter lapis non agit in Eckardum: ſed ei reſiſtit ne moueatur ſurſum.

Ariſto.

Ad. IIII. Ariſto. hoc dixere diſputatiuę contra Anaxago. tanq̄ ab eo datum / vt dictum eſt ibi. Ad autoritates alias dicitur, q̄ hic minimum accipitur pro omni illo per quod potentia paſſiua terminari poteſt. Melius dicit Saxo q̄ loquantur de minimo ſine fractione in integris. Ad cōfirmationem dicitur, q̄ propoſitiones ſunt poſitæ reſpectu potentię finitę. Sed potentia dei eſt infinita, nec maximo nec minimo terminata. Hæc de lib. primo ſufficiant. Deo gloria, 2. Martij. Anno. 1518.

Ariſto. Anaxag.

Saxo

ARISTOTELIS de Cœlo liber. II. & de ſempiternitate Cœli. Capitulum. I.

1 C OELVM igiẗ vniuerſum neqꝫ ortũ eẽ neqꝫ corrũpi poſ ſe, vt q̄dã inquiũt. Sed vnũ eſſe ac ſempiternũ principiũ quidẽ & exitũ ęternitatis vniuerſę nõ habẽs: infinitũ autẽ habẽs & cõtinẽs in ſe ipſo tẽp⁹ & ex hiſce quę dicta ſunt. ¶ Et p opinionẽ eoꝝ qui aliter dicũt ipm̄qꝫ generãt fidẽ ſumere licet. Nã ſi ſic quidẽ ſeſe habere poteſt: eo aũt mõ quẽ illi dicũt: nõ põt: magnũ & hoc vtiqꝫ momentũ ad faciendam fidem de imortalitate ęternitateqꝫ ipſius habet. — Cõcluſio / Patet primo / Secundo

2 ¶ Quare bñ ſeſe habet queqꝫ ſibi pſuadere veteres & maiorũ maxĩe noſtroꝝ ſñias veras eſſe: q̄ q̄dẽ aſſerũt eſſe q̄ppiã eoꝝ imortale atqꝫ diuinũ, q̄ motũ q̄dem ſubeũt: talẽ tñ vt nullus ipſius ſit finis: ſed poti⁹ ipe cęteroꝝ ſit finis. Et finẽ eñ ex hiſce eſſe cõſtat q̄ cõtinẽt: & hic cũ ſit pfect⁹ impfectos cõtinet: & eos qui finẽ habẽt atqꝫ ceſſationẽ: ipe nãqꝫ neqꝫ principiũ neqꝫ exitũ vllũ habet, ſed inceſſabilis eſt tpe infinito. Cęteroꝝ aũt aut eſt pricipij cã, aut ſuſcipit exitũ, ceſſationẽue: at q̄ ſuperũ locũ cœlũqꝫ veteres q̄dẽ dijs tribuerũt: ꝓpterea ꝙ ſolũ eſt imortale. — autoritas / Tertio

3 ¶ Pręſens aũt oratio teſtis eſt incorruptibile ac ingñabile eẽ va careqꝫ p̄terea oĩ difficultate mortali: & inſup eſſe ſine labore: ꝓpterea ꝙ nulli⁹ indiget vim inferẽtis neceſſitatis: q̄ quidẽ ꝓhibẽs detineret ipm aptũ alio mõ ferri om̄e nãqꝫ tale laborioſum eſt: q̄ magis ppetuũ eſt & optimę diſpoſitionis expers. — Quarto

4 ¶ Iccirco neqꝫ putandũ eſt ipm ita ſeſe habere, vt veteꝝ fabula dicit, quiquidem ſalutẽ ipſius, atlãte q̄dã inquiũt indigere. Et hi nãqꝫ q̄ hãc ſñiam attulerũt: idem ꝙ poſteri videnẗ exiſtimaſſe: nã quaſi põd⁹ haberẽt ſupra corpa terrea, terreaqꝫ eẽnt neceſſitatẽ aĩe pticipẽ ipi fabuloſe ſuppoſuere, neqꝫ igiẗ hoc mõ. ¶ Neqꝫ ob conuerſionẽ: ꝓpterea ꝙ lationẽ habet motu ſuapte celeriorem: vt Empedocles dicit. — Error primus / Error ſecundus

5 Cõſeruari putandũ eſt adhuc ipm tpe tãto atqꝫ incolumẽ eẽ. ¶ At vero nec ab aĩa cogẽte ſempiternũ manere cõſentaneũ eſt rõni: neqꝫ eñ talis ipi⁹ aĩe vita ſine dolore beataqꝫ eẽ põt. Et motũ eñ q̄m eſt cũ vi: ſi mouet corpus primũ aliter aptũ ferri. Cõtinueqꝫ mouet negotioſum atqꝫ ab om̄i voluptate mẽtis ſemotũ eſſe neceſſe eſt: ſi neqꝫ vt aię mortaliũ aĩaliũ requies ineſt ea q̄ circa ſomnũ fit corꝑis relaxatio ſed Ixionis fatũ cuiuſdã ipam ppetuũ inſuperabileqꝫ detinere eſt. ¶ Si igiẗ vti dixim⁹ res dicto mõ de prima latiõe ſeſe habere põt nõ ſolũ cõcinnius eſt ita de ęternitate ipſius exiſtimare, ſed etiã hoc modo dũtaxat cõſentane⁹ ei vaticinationi quã de dijs habem⁹ ſñias poſſum⁹ certo ꝓferre: ſed de his hactenus. — Error tertius / Improba turpi primo / Secundo / Tertio / 3 Rõquita ad cõcluſionẽ primã

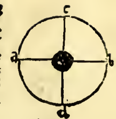
7 D Vm aũt ſint qui dextrũ ipſi⁹ cœli q̄ppiã & leuũ inquiũt eẽ: vt ij qui pythagorici nũcupanẗ. Eſt eñ hęc illoꝝ ſñia: cõſiderandũ eſt vtrũ res ſic ſeſe habeat vt illi dicũt: an alio poti⁹ mõ: ſi hę principia corpori ipſius vniuerſi ſunt adiungẽda: cõtinuo nãqꝫ ſi dextrũ ineſt ei leuũqꝫ: priora principia prius in ipo exiſtimandũ eſt eſſe: determinatũ igiẗ de his eſt in his q̄ de animaliũ motib⁹ ſũt tractata: ꝓpterea ꝙ hę priora ſunt illoꝝ naturę atqꝫ accõmodata: manifeſte nãqꝫ animalib⁹ ineſſe videnẗ quibuſdã oẽs iſtiuſmodi ptes: dextrũ inquã atqꝫ ſiniſtrũ: quibuſdã nõnullę plantis vero ſupa atqꝫ infera ſolũ. — 4 Cõcluſio / Probatur primo

8 ¶ Quod ſi — Secundo

d iij

cœlo talium quippiam eſt adiungẽdum:& id ipſi cõpetere quod primum vti di
ximus in animalibus ineſt conſentaneũ eſt rationi. Vnũquodq; em̃ triũ:dico au
tem trium ſuperũ inferũq; ipſum ante atq; oppoſitũ: & dextrũ leuũq; vt princi-
pium quoddam eſſe videtur. Has em̃ oẽs dimẽſiones pfectis corpib⁹ ineſſe con
Tertio ſonum eſt rationi:atq; ſuperũ qdem longitudinis:dextrũ aũt latitudinis: ipm ve
ro ante altitudinis principium eſt. Inſup alio mõ motuũ rõne: hęc em̃ principia
dico:vñ mot⁹ ijs incipiũt quę hęc habent. Eſt autem ab ipo quidem ſupero accre
tio:a dextris autẽ ea motio quę loco accõmodatur: ab hiſce vero quę ante ſunt ea
5 Cõcluſio motio quæ fit ſenſu:atq; id ante dico:in quo ſunt ſenſus. ¶Quapropter & non 9
omni in corpore querẽdum eſt ſuperũ atq; inferũ,& dextrũ leuũq;,atq; ante &
retro:ſed in hiſce quę cũ animata ſint mot⁹ in ſeipſis principium habẽt. In nullo
em̃ eorũ quę vacant anima:id cernimus vnde eſt principiũ motus. Quędam em̃
omnino non mouent̃:quędam mouentur quidem:ſed omni ex parte ſimili mo-
Quo ad nos do:veluti ignis ſurſum ſolum,& terra ad mediũ. Sed in his ſuperũ & inferũ,de- 10
Primo xtrũ leuũq; dicimus,ad nos ipſos referẽtes. Nã aut reſpectu noſtri dextri leuiq;
Secundo vt augures dicunt,aut ſimilitudine noſtri:vt ea quæ ſunt ſtatuę:aut ea quæ cõtra
Tertio rio modo ſeſe habent,poſitioneue. Etem̃ dextrũ quidem id dicimus, quod op-
ponitur noſtro ſiniſtro:leuũ aũt contrariũ: & retro ac ante ſimili mõ. In his autẽ
ipſis nullã differentiã cernimus. ſi cõtra nãq; vertant̃: contraria dextra leuaq; ſu-
6 Quarta rõ ad concluſionẽ quartę notulę pera ac infera & añ retroq; ſane dicemus. ¶Quapropter & Pythagoricos qſpiã 11
mirabit̃ ſola hæc duo principia dixiſſe: dextrũ inquam atq; ſiniſtrum. Cæteras
autem quatuor differentias omiſiſſe:non minus rationẽ principij ſubeuntes. Nõ
em̃ minorem ad infera ſupera:& ad ea quæ ſunt retro ea quæ ſunt ante:q̃ ad le-
ua dextra vniuerſis in aĩalib⁹ differentiã habẽt:hæc em̃ vi ſolum illa figura etiam
differunt:& ſuperum quidem ac inferum omnibus animantibus ineſt: tam ani-
Quĩta rõ ad principale malibus q̃ etiam plantis. Dextrũ aũt leuũq; plantis non ineſt. ¶Prętera vt lon 12
gitudo latitudinẽ antecedit:ſic prius erit generatione ſuperum dextro:cum mul-
tipliciter prius dicatur/ſi longitudinis quidem ſuperum,latitudinis vero dextrũ
principium eſt atq; prioris principium antecedit. Inſuper ſi ſuperum quidem eſt
id vnde eſt motio: dextrũ aũt a quo & ante:ad quod:hoc quoq; modo vim quã
dam principij ſuperum ad cęteras ſpecies habet increpandi ſunt igitur pythago
rici:& quia maxime propria principia omiſerũt:& quia in vniuerſis hęc ſimiliter
7 Cõcluſio ineſſe putabant. ¶Cum autem a nobis ſit antea definitum tales potentias ijs in- 13
eſſe quæ principium motus habent. Et cœlum ſit animatum atq; principium ha
8 Obiectionis tacitę dilutio beat motus:patet ipſi ſuperũ inferũq;,& dextrũ atq; leuũ ineſſe. ¶Non em̃ du-
bitare oportet ob vniuerſi rotũdam figuram:quonam pacto aliud ipſius dextrũ
aliud leuũ erit:ſi partes ſint ſimiles vniuerſę ppetuoq; motu cientur. Sed intelli-
gere perinde oportet:atq; ſi quiſpiã in hiſce quæ dextrum ad leuũ figuris quoq;
differẽtiã habẽt circũpoſuerit ſphęrã:habebũt em̃ potẽtiã differentẽ: at ob figurę
ſimilitudinẽ habere nõ videbunt̃: eodẽ mõ de pricipio quoq; mot⁹ intelligam⁹
oportet. Etem̃ & ſi nunq̃ moueri cœlum incepit:principiũ tamen habeat ipſum
neceſſe eſt:vnde incepiſſet:ſi inciperet moueri:& rurſus ciebitur motu,ſi ſtabit.
9 ¶Dico aũt longitudinẽ ipſius quidem eã eſſe quæ eſt inter polos diſtantiam,& 14
Cõcluſio polorũ alterũ ſuperã:alterũ inferã partẽ. Differentiã em̃ i ſolis his ſemiſpheriorũ

cernimus: ex eo quia poli nõ mouent̃: & inſup̃ in mundo non ipſum ſuperũ atq; inferum: ſed ea quæ ſunt prẹter polos latera dicere conſueuimus: quo patet hanc ipſius cœli longitudinẽ eſſe. Id eſt em̃ latus quod eſt p̃ter ſuperum inferũq;. Polorũ aũt is: quidẽ qui apud nos videt̃: pars infera eſt: is aũt qui nobis manifeſtus non eſt: partis rationem ſuperẹ ſubit. ¶ Dextrũ em̃ vniuſcuiuſq; id eſſe dicimus: vnde principiũ ad locũ accõmodatẹ motionis emerget. Cõuerſionis vero cœli principiũ id eſt: vnde oriunt̃ ſtellæ: quare hoc erit dextrũ: id vero vbi fiunt occaſus leuũ. Si igit̃ a dextris incipit & circũfert̃ ad dextra: polũ eũ qui non videt̃ ſuperũ eſſe neceſſe eſt. Si em̃ erit is qui videtur: motus ad p̃tes erit ſiniſtras qđ q̃dẽ nõ dicimus. Patet igit̃ eũ polũ qui nõ videt̃ a nobis cœli partẽ ſuperã eſſe & eos quidẽ qui illic habitant in ſemiſpherio ſupero eſſe atq; in dextris: nos aũt in infero ac ſiniſtris: cõtra atq; pythagorici dicũt. Illi em̃ nos ſupra faciũt dextraq; in parte, illos infra atq; ĩ leuis: contrariũ aũt accidit. ¶ Verũ ſecũdẹ conuerſionis veluti vagarũ ſtellarũ: nos quidẽ in ſuperis dextriſq; ſumus: illi vero ĩ inferis ſunt atq; ſiniſtris. Eſt em̃ hiſce principiũ motionis cõtra: propterea q̃ lationes cõtrariẹ ſunt. Quare fit vt nos in principio ſimus: illi in fine ſint collocati. De partibus igit̃ p̃ dimenſiones locoue definitis tot a nobis ſint dicta.

a oriens
b occidẽs
c arcticus
d ãtartic⁹

10 Cõcluſio

Cõtra pythagori.

11 Cõcluſio

Explanatio textus.

Ariſto.

Libro ſecũdo Cœli Ariſt. agit de cœlo: & q̃ celũ ipſum circumſtant: & primo de eius duratione.

I. Cœlum eſt ingenitum & incorruptibile, vnũ & ſempiternum, infinitum temporis tractum in ſe habens. Probatur quia hoc cõgruit prius dictis de ẹternitate mundi: & non poteſt ſe ita habere, ſicut veteres dicũt: ergo. Secundo quia ſapientes multi exiſtimauerunt cœlum quid immortale & diuinum: cuius nullus ſit finis: ſed ip̃m exiſtat finis aliorum. Tertio, quia veteres dixerũt cœlum eſſe locum deorum: vt ſic immortali immortalis daretur locus. Quarto quia eſt impaſſibile motũ ſine labore, & fatigio ac prohibitiuo: ideo merito eſt perpetuum.

II. Antiqui tres erroneas opiniones habuerũt. Primo aliqui cœlum ne decideret dixerunt Atlante ſuſtentari: & ſic crediderunt cœleſtia eſſe grauia. Secundo Empedocles cœlum graue dixit: ſed nõ deorſum ferri ob circulationẽ. Tertio nec poteſt dici q̃ ab anima cœlum ſuſtineatur ſurſum: ſicut auis in aere pendula: primo quia illa anima perpetuo eſſet miſera ſemper mota. Secundo, quia ſi nõ natura ferretur: tunc violente moueretur ab anima: & ſic non duraret perpetuo. Tertio, quia abſurdum eſt animam illam perpetuo motu torqueri ſine ſolatio: cum animẹ animalium, requiem accipiant & laboris intermiſſionem: & non Ixionis fatum agunt.

Empedocles

III. Pro prima cõcluſione eſt alia rõ: quia id debemus in natura aſſerere quod eſt meli⁹, ſubiectẹ materiẹ cõformius, & dictoꝝ ſapientũ congruẽs: ſed melius eſt eſſe cœlũ p̃petuũ: & eſt diuinis conformius: & plus conſonat dictis ſapientũ: ergo.

IIII. Non conuenit dare cœlo ſiniſtrum & dextrũ & non ſurſum vel deorſum &c̃. Probatur primo: quia vbi eſt dextrum & leuũ, ibi eſt ſurſum & deorſum & nõ ecõtra, patet in plantis: vbi ſolum eſt ſurſum & deorſum: in aĩalib⁹ vero oẽs differentiẹ ſunt. Probatur ſecundo, quia cũ iſta tria. ſ. ante & retro: ſurſum & deorſum: dextrũ & leuũ inſint corporibus perfectis: quare nõ eſſent in cœlo. Tertio probatur ratione motuũ: quia augmentatio fit ſecundum ſurſum: motio localis ſcđm dextrum: & motus animalis ante.

V. Non in omnĩ corpore ſunt ſex differentiæ poſitionũ: ſed ſolum in p̃fectis: patet in elementis & inanimis: in quibus reperiuntur ſolum quo ad nos ſcđm augures: & fit trifariã: primo q̃ñ in eis dicit̃ dextrũ ſcđm dextrũ noſtrũ. Secundo oppoſitum dextri noſtri: ſicut de altari dicimus. Tertio ſimilitudine vt in ſtatuis & picturis.

VI. Quarta ratio. Mirãdi ſunt pythagorici q̃a poſitiones ĩmanifeſtas tribuerũt deo: & non manifeſtas: quia dextrũ & ſiniſtrũ non ſolum vi, ſed etiã figuris agnoſcuntur. Quinta ratio: quia ipſi attribuunt cœlo principalia, & acceſſoria tribuere deberent: nam ſicut longitudo latitudinem antecedit: ſic ſurſum antecedit (vt cõmunius) dextrum.

VII. Cœlũ habet ſex differẽtias poſitionũ: probatur: quia ſunt in animatis: ergo & in cœlo.

VIII. Nõ valet dicere: poſitiões variãt̃ p̃ figuras cœlũ habet tñ figurã ſphericã. Rõ q̃a diſtinctio figuraꝝ eſt acceſſoria nõ prĩcipalis ĩ his poſitiõi b⁹ patet q̃a ſi hõ fieret ſphericẹ figurẹ adhuc ĩ eo poſitiões diſtĩguerẽ

IX. Surſum & (tur. deorſũ ſumũt penes polos: p̃bat̃ q̃a differẽtiã hemiſperioꝝ accipim⁹ p̃ polos: nã p̃tes iuxta polos appellam⁹ latera

X. Polus arcticus ſupra nos eſt deorſum: pol⁹ aũt antarcticus infra nos eſt ſurſum, Probat, quia dextrum eſt vnde motus, qui fit ortu aſtrorum, ſiniſtrũ ĩ occaſu: ergo pol⁹ antarctic⁹ eſt ſurſum: alioq̃ mot⁹ celi fieret a ſiniſtro: vt pythagorici dixerũt.
XI. Surſum & deorſum in ſphęris planetarum oppoſito modo aſſignando ſunt: patet, quia motus eorꝫ opponitur motui primi mobilis.
XII. Ad motum planetarum nos ſumus ſurſum: ad motum vero primi mobilis nos ſum⁹ deorſum & antipodes ſurſum.

Annotatio tex.

1. Quiſq; ſibi perſuadeat ſententias maiorum noſtrorum veras eſſe.
2. Atlantem cœlum ſuſtinere (quod poetæ ante Ariſtotelis tempora fabulati ſunt) Ariſto. hic improbat: meminit huius rei Auguſti. li. xviij. de ci. dei: frater promethei, inquit, Atlas magnus fuiſſe aſtrologus dicitur: vnde occaſionem fabula inuenit, vt eum cœlum portare cõfingeret: q̃uis mõs eius nomine nũcupetur: cuius altitudine poti⁹ cœli portatio in vulgi opinionem veniſſe videatur: Plinius de Aſtrologia Atlãtis idem ſentit: habes duplicem cauſam fabulæ: vnde & inter labores Herculis narratur: q̃ feſſum iuuerit Atlantem: ſic Bœothius ait li. iiij. — Ariſto. Auguſti. Atlas Plinius

Vltimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo: pretiumq; rurſus
Vltimi cœlum meruit laboris.

2. Noluit Ariſto. perennem motionem dare animę cœlum ſuſtinenti: q̃ ſine intermiſſione laborare cogeretur: velut Ixion frater phlegię apud inferos: cuius Ouidius meminit li. iiij. metamorph. & Seneca in Hercule meminit & Tibul. li. 1. — Ariſto. Ixion Ouidius Seneca Tibullus

Illic Iunonem tentare Ixionis auſi:
Verſatur celeri noxia membra rota.

¶ Reliqua ſunt perſpicua. Aduerte aũt q̃ pulchre Ariſto. oſtendat ſententiam ſuam ſapientibus cõformem, & nulla ſequi abſurda: vnde Alexander hic ait, vt renarrat Auer. Nos non ſumus ſuſtentati ſuper ſententiã huius hõis inter oẽs alios: niſi quia vidimus ipſam minoris ambiguitatis, & remotiorẽ a cõtradictione. ¶ Hoc quoq; addas trãſlationẽ Auer. eſſe omnino diuerſam a nr̃a maxĩe Com. 5. vellẽ tñ Ariſto. ita habere ſicut Auer. legit: qui ſint poli ex epitomate requiras. — Ariſto. Alexan. Auer.

7. Q. cœlũ ſit aĩatũ, ſatis licet eũ nõ loq̃ de aĩa informãte quã notula ſcd̃a reiecit: ſed aĩa aſſiſtẽte.

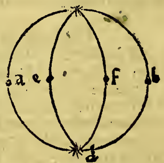
Q. V.

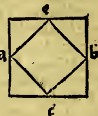
An ſex differentiæ poſitionum reperiantur in cœli natura?

Articulus. I.

Nota. I. Poſitionẽ eſſe ſitũ, vt in categorijs docuimus: ſex autem ſunt differentiæ poſitionum in tribus oppoſitionibus. ſ. ſurſum & deorſum/ante & retro, dextrum & ſiniſtrum: pro maiori autem enucleatione materiæ ſciendum: poſitionũ differentias bifariam reperiri in rebus: primo reſpectiue: & hoc vel quo ad nos/vel quo ad locos elementorum: nam pars reſpiciẽs ignem reſpectiue dicit ſurſum: reſpiciens terram deorſum, quo ad nos: vt in tex. 5. ¶ Dicuntur eſſe in rebus ſimpliciter: hoc eſt ex natura rei: & hoc accidit in rebus diuerſarũ virtutũ & potẽtiarum. Et ſic ſurſum attẽditur penes virtutem nutritiuam vbi ſit eius principium: & ex oppoſito eſt deorſum: ante ſumitur penes vigorem potentiæ ſenſitiuę: homo enĩ in locum anteriorem videt, olfacit, guſtat &c. retro habebis oppoſito modo: dextrum ſumitur ab ea parte quã incipit motus. ¶ Corollariũ primũ: vna res ſimul poteſt habere varias poſitiones: patet radix arboris eſt ſurſum ex natura rei: & deorſum reſpectu ſitus elementaris. Corollariũ ſecundũ: habens ſitũ ex natura rei quocunq; moueatur non mutat: vt quomodocũq; voluatur homo, caput eſt ſurſum, & pedes deorſum. Corollarium tertiũ: ſurſum & deorſum nutritiõi, dextrũ & ſiniſtrũ motui locali ante & retro ſenſationi conueniunt.

Nota. II. Q. vt cõmodius loquamur & diſtinctius, ponemus ſex puncta in cœlo. ſ. polorum: ortus & occaſus meridiei & mediæ noctis a. ortus. b. occaſus. c. arcticus. d. antarctic⁹. e. meridies. f. media nox ſeu angul⁹ terrę & noctis: aſtrologi autẽ quatuor angulos aliter figurãt in eorꝫ erectionib⁹: tũc dicimus aliter ſumi lõgitudinẽ cœli, quo ad quantitatẽ/aliter q̃ ad motum: vnde a polo ad polum attẽdit lõgitudo quãtitatis cœli: & ab oriente in occidentẽ attẽdit latitudo quãtitatis cœli. Cõtra vero latitudo motus cœli ſumitur verſus polos: & longitudo ex oriente vñ etiã ptolome⁹ li. 1. Coſmographiæ, latitudinis gradus ab æquinoctiali ad polos, longitudinis ab occidua terrã in orientẽ colligit: at hæc ex ſcd̃a pte epitomatis aſtronomici noſtri petẽda ſunt. ¶ Hoc quoq; non ignorandũ ſummitatẽ a vulgaribus cœlo attribui q̃ ad nos: ſic & infernã: nã ſolẽ in meridie dicim⁹ eſſe ſurſum in ſummo: rurſus media nocte in imo ſeu infimo: quem morem vulgariũ poetę ſequunt vt Verg. canit. 1. æneid. — Ptolomeus Virgil.

Et iam finis erat, cũ Iupiter ęthere ſummo
Deſpiciens mare veliuolũ, terraſq; iacentes
Littoraq;, & latos populos, ſic vertice cœli
Conſtitit, & lybię defixit lumina regnis.

Nota. III. Aduerſantes eſſe ſuper quæſito ſnĩas: Prima eſt Platonis, negãtis illas differẽtias in cœlo ex natura rei, orbicularitatis rõne: quoniam natura cœli ſit vniformis: reperiantur tamen quo ad nos, q̃ ſuperna dicamus, quæ ſunt ſupra caput ſurrecta: inferna dicimus: quæ pedibus ſubijciuntur: ſic & antica poſticaq; in cœlo reperiuntur — Plato

quo ad nos. ¶ Alij attribuunt cœlo moto has differentias ex natura rei. Pythagoras quidem polū arcticum ſurſum dixit, antarcticum deorſum: quoniam ad ſeptentrionem plures viſuntur ſtellæ & ſtellarum imagines, q̄ ad auſtrum: vt in tabellis duab⁹ ad oculū cernit, i qb⁹ imagines auſtrales & ſeptētrionales faberrime depictæ ſunt & exaratæ cū ſtellarū numero & ſitu: nuper mihi a Germano Apelle (harū tabularum cum Stabio noſtro opifice) Alberto Durer Norinbergenſi dono miſſis, & a fratre noſtro D. Chriſtophoro ſtheurlin Norinbergenſi, patriæ aduocato mihi preſentatis: at hæc alibi quęrito.

Pythag.

Ioſ. Sta.

Albertus durer

Chriſtophorus ſtheurlin

¶ Porro Ariſto. & peripatetici omnes ferme in cœlo ponunt differentias ex natura rei: ponunt em̄ dextrum in oriente: ſiniſtrum in occidente: ſurſum in polo antarctico: deorſum in polo arctico ante verſus auſtrum & meridiem, retro ad angulum noctis: quæ partes non ſolum quo ad nos, ſed & vi naturæ diſtinguuntur, ſecundum rōnes arti. 4. adducendas. At iuniores vt opinionem alioquin hiſpidam magis deplanent, ponunt duplex oriens (nam in oriente eſt totum fundamentum Ariſto. ex quo incipiat motus) Eſt em̄ vnus oriens reſpectiuus, qui variatur ad variationem orizontium: vt vides per. 2. epitomatis noſtri aſtronomici. Et de illo vere ait Sco. li. 2. diſtin. 2. q. 5. Si cœlum ponatur mobile, nullus punctus in cœlo eſt magis oriens q̄ alias: quia quilibet ſucceſſiue oritur: & melius diſtinctio. 43. quarti. q. 5. ibi ait. punctus qui in vno orizonte eſt punctus mediȩ noctis, in hemiſpherio oppoſito eſt punctus meridiei. ¶ Aliud dicūt eſt oriēs verus, quē Saxo dicit accipi ex ciuitate Arim: nā penes orizontem illius ciuitatis ſumatur oriēs & occidēs; vnde imaginari⁹ atlas eorum corpore tranſit per ciuitatē Arim, manum porrigit dextram in orientem, ſiniſtram in occaſum, facie meridianum eius ciuitatis intueatur, dorſum ad angulum noctis vertat Nam oriens ab illa ciuitate ſumptus nobiliorem habet influentiam q̄ in alijs.

Ariſto.

Scotus

Saxo

Nota IIII. Q uis hęc Ariſto. & ſuorū interp̄tū ſententia cōmunis ſit: & quæ adhuc vno colore per expoſitores quos ego viderim, non tacto: poſſet a calumnijs omnibus defenſari: at quia tertiam opinionem iam enarrandam, veritati ęquabiliorem puto: ideo ne quicquam ei incommodem, alijs pręteritis ad illam declarandam deſcēdo: quę ſummatim vult: primo differentias poſitionum cœli mobilis non eſſe ex natura rei. Secundo, q̄ bene ſint ibi reſpectiue, & quo ad nos vtiq; variabiliter ſecundum diuerſos orizōtes. Tertio in cœlo mobili ſunt etiam differentiæ poſitionum immobiles, & continuo perſeuerantes. Quarto, q̄ illæ differentiæ neceſſario ſumuntur ab aliquo immobili. Quinto q̄ illē immobile eſt cœlum empyrrheum, cœlum theologorum. Sexto, q̄ cœlum empyrrheum habet differentias poſitionum ex natura rei diſtinctas: puta imaginetur talis Atlas, ſicut dixerunt: in cœlo empyrrheo: qui extendat manum dextram ad eam partem cœli: cuius meridianus tranſit per zenith aureę Cherſoneſi & indiæ: aut taprobanæ &c̄. vbi clementiam cœli experimur in macrobijs. i. hominibus longioris vitæ, in rebus aromaticis & thuriferis, in gēmis, auro, herbis & fructibus &c̄. quorū oīm maxima copia ibi habetur: & ſecundum hanc reſpondetur ad q.

Ariſto.

Pro Tho. argen̄. li. 2. diſ. 14 S. Tho. cōtra diſ. 2. q. 2. art. 3. li. 2

Articulus. II.

Cōcluſio In cœlo mobili differentiæ poſitionum non diſtinguūtur ex natura rei. Probatur primo: quia tres differentiæ accipiuntur ex motibus ſed iſti motus non poſſunt eo modo hic haberi: non enim nutritur cœlum / quo ad ſurſum: nec ſentit quo ad ante: bene fertur localiter: ſed non prius incipit motum ab vna parte q̄ a toto: cum totum ſimul moueatur. ¶ Confirmatur, vnde dicis antarcticum eſſe nobiliorem, vel ex motu poli ſunt immobiles: imagines & ſtellæ plures ſunt in auſtro: ſi ſeptentrione ſecundum communem: verum q̄ Americus Veſputius in tertia nauigatione ad regē Luſitaniæ ſcribit, ſe nauigaſſe verſus auſtrum: q̄ polus antarcticus fuerit eleuatus ad. xxxij. gradus: vbi multo plures viderit ſtellas, multoq; maiores ac lucidiores, q̄ ſint ſtellę noſtri poli: at hoc pro Ariſtotele.

Empedocles dextrū dedit ſiniſtrū ſeptētrioni autore Plutarcho

Veſpuci⁹

¶ Alia incedamus via: nobilitas non arguit vnā partem eſſe ſurſum / ex natura rei: patet in animalibus: ſecūdo, quia alias cor eſſet ſurſum & caput deorſum, quia eo ignobili⁹. ¶ Præterea accipio partem quam ex natura rei dicis dextram, quæ quia mobilis aſcendit per meridiem in occidentem & ſic erit leua. Et cum omnes partes ęquinoctialis in xxiiij. horis fiant aſcendentes ſeu orientes, dubium relinquitur: quę pars illarum ſit oriens: an. ♈. aut. ♉. ſeu. ♊. vel. ♋. &c̄. ¶ Porro ſi eſſet dextrum ex natura rei in cœlo mobili: tunc virtutē influxiuam ſecum deferret per motum in meridiē & occidentem: q̄ experientia non admittit, & ipſi ingenue fatentur. Quare non videtur motum magis incipere ab vna parte q̄ alia. ¶ Addamus & hoc, cœlum ſic moueri ad partem ignobiliorē quia capio piſces: fuerunt hodie in ortu: & ita in parte nobili: a qua tranſierunt ad occidentem minus nobilem: & modo mouentur ad partem adhuc ignobiliorem: quia cum ſit prope. xij. mouentur ad angulum noctis: quare piſces non progredi ſed more cancri retroirent ad ignobiliorem partem.

¶ Nec hoc obmittamus exquirere: quis eſſet meridies ille Atlantis aſpectu commendabilis: cum ſecūdm grad⁹ lōgitudinis ſemp meridiani mutentur: q̄ ſi meridianum ciuitatis Arim fabularis in

facile concedam:quoniam eſt voluntarie dictum quare eadem facilitate contemnitur/ qua probatur. Præterea non compertum habeo de illa tua ciuitate/vt arbitror ficticia: Ptolomeus nullibi eiꝰ meminit: bene reperio Ariam in Aſia : & iterum remote ab ęquinoctio/& in aphrica armeiam.

Prolomeus

Concluſio.II. In cœlo empyrrheo analogice poſſumus dicere, reperiri ſex differentias poſitionum ex natura rei: & hoc ex diuerſitate influentię eius: vt notabili.iiij.diximus: diximus analogice quia propriæ ſolum reperiūtur in animatis per rationem Ariſto.in textu:ſed cœlum proprie nō eſt animatum/ſed intelligentiam habet aſſiſtentem, ergo.

Articulus.III.

Dubium.I. An cœlum moueatur cum fatigatione.

Definitio

Pręmit.I. Q, fatigatio eſt diminutio potentiæ actiuæ cognitiuæ propter diuturnam eius actionē per quietem reſtaurabilis. Corolla. Nulla virtus infinita fatigatur:patet quia non diminuitur. Corolla. Materia eſt infatigabilis:patet quia non eſt potentia actiua. Coroll. Ignis comburendo non fatigatur:quia eſt potentia mere naturalis:ſic nec homo ſenio deficiens:ſed labore deficiens eſt fatigatus.

Pręmit.II. Q, fatigatio cauſatur propter emiſſionem plurium ſpirituum/vnde principium illorum ſ. calor naturalis debilitatur:nam ſpiritus illi & humores membra ad laborem diſponentia corrumpuntur: & ſic corpus dicitur fatigari, vſq; quo reſtauretur per quietem. ¶ Adde q aliqua dicuntur fatigari per accidens vt intellectus & ſenſus.

Reſpōdetur Cœlū moueri ſine fatigio.probatur: quia non habet tales ſpiritus & humores ratione quorū virtus eius fatigaretur. Et cum nihil reſiſtit motui cœli/ſed ſola determinatio intelligentiæ volentis ipſum mouere tali & tanta celeritate. Nota q vnum cœlum tardius mouetur alio rō eſt: quia mouenē a diuerſis cauſis: & ſecūdo ꝓpter diuerſitatem motuum/& non propter fatigium.

Articulus.IIII.

Ratio.I. Si in cœlo non eſſent differentiæ poſitionum ex natura rei diſtinctę nō eſſet ratio : quare cœlum magis moueretur ad vnam partem q̄ ad aliam:non em̄ datur ratio ex parte noſtra/nec ex parte terræ:ergo ex parte poſitionum cœli. ¶ Cōfirmatur, quia lapis ex eo q non habet differētes poſitiones ex natura rei:ideo quaq; verſum mouetur:cœlum autē non ſic:ergo habet differentes poſitiones.

II. In magnete eſt diſtinctio ex natura rei differentiarum poſitionum : & talis diſtinctio ineſt ei ex cœlo:ergo in cœlo cauſante eſt prior talis differentia. Probatur totum aſſumptum:quia ea pars magnetis in terra iacentis/quæ reſpicit meridiem attrahit ferrum: altera vero pars alterius lateri reſpiciens ſeptentrionem fugit ferrum: vide hic diuerſos ſitus ex natura rei a cœlo cauſatos: & refert Saxo de quodam tractatu de magnete/ quem nō vidi: in quo aſſeritur : ſi fieret ſphęra de magnete: & diſpoſiti eſſent poli eius ad polos mundi: tunc moueretur motu diurno ſicut cœlum.

Saxo

III. Ibi eſt dextrum/vbi eſt principium motus ex natura rei:ſed tale eſt in oriente: vt dicit Ariſto. in textu:ergo. Confirmatur, quia differentiæ poſitionum ibi diſtinguuntur ex natura rei / vbi eſt alia & alia vis naturalis mouēs: ſed ſic eſt in partibus cœli. Patet quia Genethliaci aliam virtutē tribuunt Ioui aſcendenti, vel meridiano, aut occidenti:ita de alijs ſtellis. Et liquet ex effectu : quia racemi recipientes radios orientales ſicut Alſatici ſunt dulciores/q̄ recipientes ſolem occiduum: vt ſunt Briſgoici.

IIII. Omis virtus naturalis eſt fatigabilis, de ſomno & vigilia. Cœlum eſt virtus naturalis:ergo fatigabilis. Confirmatur, quia in cœlo eſt reſiſtentia:ergo fatigium. Antecedens probatur primo: quia niſi eſſet reſiſtentia moueretur in inſtanti. Secundo quia ibi ſunt contrarij motus .ſ. diurnus & planetarum.

Reſpōdetur Ad primam q mouetur ad illam partem & non ad aliam propter determinationem intelligentiæ mouentis : & per idem patet ad confirmationem: lapis em̄ molendinę propter mouentem fluuium mouetur determinate; & non quaq; verſum:ſic cœlum ab intelligentia.

Ad.II. Faciliter reſpondetur eſſe ex diuerſo influxu:quia radij ſolares poſſent anteriorem partē immutare, non poſteriorem. Secundo ſi vis proteruire, dico q proueniat a cœlo immobili:ſic vacuus abibis.

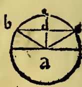
Ad.III. Negādo minorem:quia non eſt plus in vna pte q̄ alia:nō ſolū de facto/ſed etiam ſi motus eius de nouo īciperet:adhuc ſphęra tota ſimul inciperet moueri: & non ſucceſſiue. ¶ Ad confirmationem ſtatim diſputabimus contra diuinaculos: ad apparētiā tn̄ eoꝝ facile poteſt dici ex directione radioꝝ ſolarium, & caloris ſolaris tota die adaucti: vbi nocturnum frigus diu perſeuerat in montibus ad occidentem ſpectantibus.

Ad.IIII. Q, maior eſt vera de virtute cognitiua informante corpus. Ad confirmationem negatur prima probatio:quia ſucceſſio prouenit ex voluntate intelligentiæ motricis. Ad alterum negatur motus eſſe contrarios; quia non fiunt ſuper eiſdem polis.

¶De pluribus orbibus, figura & regularitate motus cœloꝝ Capitulum.II.

17 CVm aũt conuerſio conuerſioni non ſit contraria, cõſiderandum cur plu 1 Difficul-
res ſunt lationes: q̃q̃ eminus facere inquiſitionem conamur. Eminuſq; tas dicen
non ab eo loco: ſed multo magis hoc ipſo quod accidentium ipſis cœ- dorum
lis perpaucoꝝ ſenſum habemus. ¶Dicamus tamen, atq; de ipſis cau 2
ſam hinc ſumamus oportet: eoꝝ quodq; quoꝝ eſt opus: operis ipſius eſſe gra- Cõcluſio
tia conſtat. Dei vero opatio immortalitas eſt: hoc aũt eſt perpetua vita: quare deo autoritas
perpetuum ineſſe motum neceſſe eſt. Cum aũt cœlum ſit tale, eſt eñ corp⁹ quod imortali-
dam diuinũ: ideo corpus rotundum habet: qđ ſuapte natura ſemper cõuertitur. tas.i. vi-
¶Cur igitur totũ corpus cœli tale non eſt: quia corporis ei⁹ quod verſat̃ aliquid uere im-
id inquã quod eſt in medio manere neceſſe eſt: huius aũt manere nulla pars aut mortale prima cõ
18 oĩno aut in medio põt. Naturalis eñ ipſius mot⁹ ad ipm mediũ eſſet: at ipm ſua ſequentia 3
pte natura verſat̃. Mot⁹ eñ ſempiternus nõ eſſet: quippe cũ nihil p̃ter naturam ſit Scđa cõ
ſempiternũ: id eñ quod eſt p̃ter naturã: poſterius eſt eo qđ eſt ſcđm naturam. Sit ditionaꝝ. autoritas
igit̃ terra neceſſe eſt: hoc eñ in medio ſane quieſcit: atq; nũc quidẽ hoc ſupponat̃
poſterius aũt de ipſo dicet̃. ¶At ſi terrã eſſe neceſſe eſt: ignẽ etiã eſſe neceſſe eſt. 4
Contrarioꝝ eñ ſi alteꝝ eſt natura: & alteꝝ eſſe natura neceſſe eſt: ſi ſit cõtrariũ: Tertia cõ
atq; aliquã ipſius eſſe naturã. Eſt eñ eadẽ contrarioꝝ materies: & affirmatio pri- ditionaꝝ. autoritas
uatione eſt prior veluti calidũ frigido: q̄es vero ac graue p̱ leuitatis motuſue pri- autoritas
19 uationẽ dicunt̃. ¶Atqui ſi terra eſt atq; ignis: ea quoq; corpa eſſe quę ſunt iter ipa 5
neceſſe eſt. Elemẽtoꝝ eñ vnũquodq; cõtrarietatẽ ad quodq; nimirũ habet: atq; Quarta cõditio.
hoc etiã nũc ſupponat̃: poſterius aũt eſt demõſtrandũ. ¶Hęc cũ ſint: patet neceſ 6
ſario gñationẽ eſſe: ꝑpterea quod nihil ipſoꝝ ꝑpetuũ eſſe põt: agũt eñ inter ſeſe Quinta cõditio.
20 cõtraria ipſa: mutuoq; a ſeſe patiunt̃ ac corrũpunt̃. Nõ eſt p̃terea cõſentaneũ rõni
mobile q̄ppiã ꝑpetuũ eſſe: cui⁹ mot⁹ ſcđm naturã ꝑpetuũ eſſe nõ põt: at hoꝝ eſt 7
mot⁹: ex his igit̃ patet neceſſario gñationẽ eſſe. ¶Qđ ſi gñationẽ eſſe neceſſe eſt Sexta cõ
& aliã lationẽ aut vnã aut plures eſſe neceſſe eſt: nã vt ſeſe habet toti⁹ motio cœli ſequentia
ſic elemẽta corpoꝝ inter ſeſe reſpectu gñationis habere neceſſe eſt: & hoc etiã i ſe Epilogus
21 quẽtib⁹ dilucidi⁹ declarabit̃. Nũc tñ patet quã ob cãm plura ſunt copa q̃ verſan
tur gñationẽ eñ eſſe neceſſe eſt, & gñationẽ: ſi & ignẽ eſſe neceſſe eſt: & hãc pro
pterea qđ cõſiſtat aliq̄d maneatq; ſemp̱ neceſſe ẽ: & ſi moueri q̄ppiã ſemp̱ optet.
22 FIgurã aũt cœlũ rotundã habere neceſſe eſt: hęc eñ eſt accõmodatiſſima 8
ſubſtãtię ipſi⁹: & natura etiã prima. Dicamus aũt vniuerſaliter quę nã & Cõcluſio Suppõ
in planis & in ſolidis figura ſit prima. Oĩs itaq; figura plana aut a rectis probatur
lineis aut a circũferẽtia cõtinet̃: & illa q̄dã a plurib⁹: hęc ab vna linea ſo- primo
lũ. Cũ vnũ igit̃ i vnoquoq; gñe pri⁹ ſit multis natura: cõpoſitoq; ſimplex: figuraꝝ autoritas
23 planarum profecto circul⁹ erit prima. Pręterea ſi ꝑfectum id eſt extra quod nihil Probatur ſecundo
eorum quæ ſunt ipſius accipi poteſt quemadmodum prius eſt definitũ: & lineæ
quidem rectę ſemper additio fieri poteſt: lineæ vero circulari nũq̃: patet ꝑfectã
eam lineam eſſe quę ipſum circulum continet. Quare ſi perfectum prius eſt im- 9
perfecto: ob hæc & circulus prima erit figura. ¶Eodẽ modo & ſphæra ſolidarũ Suppõ
figuraꝝ pria erit figura. Sola nãq; ab vna ſupficie cõtinet̃: rectaꝝ vero lineaꝝ fi- probatur
24 gurę a plurib⁹ cõtinent̃: vt eñ i planis circul⁹ ſeſe habet, ſic i ſolidis ſphęra. Qui primo

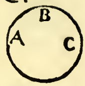
præterea ſolida diuidunt in plana:atq; ex planis corpa generãt.His teſtes fuiſſe
Secundo vident.Solam em̃ figurarũ ſolidarũ ſphærã nõ diuidũt:vt nõ plures ſupficies q̃
vnã habentẽ.Diuiſio em̃ in plana non perinde efficit vt quiſpiã diuidens in par
tes diuidet totũ:ſed vt in ſpecie diuerſa.Patet igit ſphærã figurarũ eſſe ſolidarum
Tertio primã.Eſt inſup maxime cõſonum rationi:ſi ordo p numerũ etiã aſſignat.Hoc 25
ipſam modo diſponere:vnitatẽ quidem circulo: dualitatẽ aũt triangulo tribuen
do:cũ duob⁹ æquales ſuos angulos habeat rectis.Si vero vnitas triãgulo tribuat
10 Cõcluſio prior pbat prio circulus nõ erit ſane figura.¶Cũ aũt prima figura primi ſit corporis.Primũ vero 26
corpus id ſit quod eſt vltima in cõuerſione:rotundum id erit ſane quod fert con
uerſione:& id ergo quod illi hæret:quod em̃ hæret rotundo id rotundum etiam
eſt.Similiter & ea quæ in medio collocant:ea nãq; quæ a rotũdo corpe cõtinent
ac tangũt,rotũda eſſe cũcta neceſſe eſt:atq; ſub vagarũ ſphæra ſuperã ſphærã tan
Probat ſecundo gunt:quare ipſum vniuerſum rotũdum erit:omnia nãq; tãgunt hæretq; ſphæris. 27
Præterea cũ videat ac ſupponat vniuerſum ipſum verſari:demõſtratũq; ſit extra
cõuerſionem extimã neq; locũ neq; vacuũ eſſe: rotũdum ipſum eſſe ob hæc etiã
ipſa neceſſe eſt.Nã ſi rectarũ linearũ erit figuræ,eueniet & locũ eſſe & corpus &
vacuũ extima:nã cũ rectarũ linearũ figura verſat:nunq; eũdem occupabit locum
ſed vbi prius erat corpus nũc non erit:& vbi nũc nõ eſt rurſus ob angulorũ trãſi
tionem erit.Eadẽ eueniẽt:& ſi quiſpiã aliquã figurã aliã ipi tribuerit,nõ habentẽ
eas lineas quæ ex medio pgrediunt æquales veluti lentis figuræ ſimilẽ aut oui.
In omnib⁹ em̃ eueniet & locũ eſſe & vacuũ extima cœlũ:præterea quod totũ nõ
Probat tertio eundem occupat locũ.¶Præterea ſi cœli latio qdem mẽſura eſt motuũ:propterea 28
quod ſola cõtinuus eſt & vniformis ſempiternuſq; motus: in vnoquoq; aũt gñe
mẽſura id eſt quod eſt minimũ.Minimus vero mot⁹ is eſt celerrimus: patet cœ
li motũ oĩm motuũ celerrimũ eſſe.At eorũ quæ ab eodem ad idem pergunt,mi 29
Probat quarto nima ipſius circuli linea eſt:per minimã aũt eſt mot⁹ celerrimus: quare ſi cœlum
conuertit celerrimeq; mouet:rotundum ipſum eſſe neceſſe eſt.¶Sumere etiam 30
quiſpiã & ex hiſce corporib⁹ quæ circa mediũ collocant hãc fidem põt.Si enim
aqua quidem eſt circa terrã,aer aũt circa aquã & ignis circa aerẽ collocat:& ſupe
ra corpora per rationẽ eãdem ita ſe habẽt.Et em̃ cõtinua quidem nõ ſunt: tãgunt
aũt hæc:aquæ vero ſupficies rotũda eſt ſane:atq; quod rotũdum tangit:circaq; ro
Probat aſſumptũ in rõne tundum eſt ſitũ:& ipſum tale eſſe neceſſe eſt.Patet hac etiã ratiõe cœlũ rotũdum 31
eſſe:at vero ſupficiẽ aquæ talẽ eſſe putabit ſi ſuppoſitionẽ ſumpſerimus:aquã ſua-
pte natura ſemp ad magis concauũ locũ cõfluere:& eũ locũ magis cõcauum eſſe
qui eſt ppinquior cẽtro.Ducant igit ex a.cẽtro rectæ lineæ a.b.& a.c.& ex b.in c.
linea pducat b.c.ad quã ab a ppendicularis ducat a.d.& ptrahat in e.Patet itaq;
lineã a.d.minorem eſſe lineis a.b.& a.c.ergo hic locus magis cõcauus eſt: quare
affluet aqua:quouſq; fuerit in æqualitatẽ redacta. At a e.æqualis eſt hiſce quæ a cẽ
tro ſunt ductæ,quare aquã ipſam in hiſce eſſe quæ ſunt ex cẽtro ductæ neceſſe eſt:

11 cõcludit tunc em̃ quieſcit:at ea quæ tangit eas quæ ſunt ex cẽtro ductæ,circũferentia eſt:ro
tunda eſt ergo ſupficies aquæ quæ quidẽ eſt b.e.c. ¶Patet igit ex hiſce quæ dicta 32
ſunt mundũ eſſe rotũdum atq; adeo exacte:vt nihil eorũ quæ manu cõficiunt,nec
aliud quicq; eorũ quæ apud nos oculis cernunt ſit tã exacte rotũdum. Nihil em̃
eorũ ex quib⁹ cõſtat adeo vniformitatẽ exactãue rotunditatẽ ſuſcipere poteſt: vt

ipſius corporis abeuntis natura. Manifeſtū eſt em̄ rationem eam ſubire: quā aqua
ſubit ad terram: & ea quæ plus ſemper remota ſunt atq; diſtant.

33 Cum aūt in circulo duo motus fieri poſſint vt ab A. vnus ad B. alter ad 12
C. non eſſe quidem hos cōtrarios prius eſt dictū. Sed ſi nihil in ęternis Queſtio
eſſe fortuito aut a caſu poteſt. Cœlum vero perpetuū eſt atq; ipſa cōuer

ſio: quā ob cauſam ad altera & non ad altera fertur. Nam & hoc princi
34 pium eſſe: aut ipſius principiū eſſe neceſſe eſt. De nōnullis igit̄ atq; de omnibus
enti quippiam dicere nihilq; prætermittere aut inſignis ſtulticię forſitan: aut val
de parati animi videbitur eſſe. Non tamen omnes ſimiliter ſunt increpandi. Sed autoritas
dicendi cauſam quænā ſit videre oportet. Et quo præterea modo ſe habet in cre autoritas
dēdo vtrū humane: an ita vt aſſerat atq; perſiſtat. Cum igit̄ quiſpiā exactiores ne 13
ceſſitates fuerit nactus: tūc hiſce qui inueniūt gratias agere oportet. Nunc aūt id Reſpōſio
quod videt̄ dicendū eſt: natura ſemp id facit: quod eſt optimū eoꝝ quæ fieri poſ
ſunt: vt aūt lationū rectaꝝ ea præſtabilior eſt qua locus ſuperus petit̄: eſt em̄ diui
nior locus ſuperꝰ infero: ſic & ea qua itur verſus anteriora pręſtabilior eſt ea qua
itur retrorſum: ſiquidem ita ſeſe habeat & dextrū atq; ſiniſtrū vt prius eſt dictū.
Atq; dubitatio dicta declarat prius poſteriuſue cœlum habere: hęc em̄ cauſa du
bitationem ſoluit. Nā ſi ſeſe habet vt poteſt optime: hęc erit ꝑfecto cauſa eius ꝙ
diximus. Eſt em̄ optimum ſane ſimplici ac inceſſabili motu cieri: atq; hoc ad id
ꝙ pręſtabilius eſt.

35 Poſt hæc motum ipſius vniformē & nō difformē eſſe demōſtremus opor 14 Cōcluſio
tet: atq; hoc dico de primo cœlo de lato neq; prima. In his em̄ quæ ſunt ſub
illo plures lationes in vnū iā cōuenire: nā ſi difformiter mouebit̄. Patet in Probat̄
tenſionem lationis ſtatū remiſſionēq; fore. Oīs em̄ difformis latio remiſſionem primo
intenſionem ac ſtatū habet: ſtatus aūt eſt aut vnde mobile fert̄: aut ibi quo fertur,
aut in medio: veluti forſitan hiſce quidem quę natura ferunt̄, in eo ad qđ mouet̄
In his aūt quę ꝑter naturā ferunt̄ in eo vnde mouent̄. Hiſce vero q̄ ꝓijciunt̄ i me
dio: at cōuerſionis neq; vnde neq; quo mediū eſt. Neq; em̄ ipſius principiū neq;
finis neq; mediū eſt abſolute: nā & tēpore eſt ſempiterna & lōgitudinē coacta:
neq; franget̄. Quare ſi lationis cœli ſtatus nō eſt: neq; difformitas erit: difformi Probat̄
36 tas em̄ ob remiſſionē intēſionēue fieri ſolet. ¶ Præterea ſi oīe qđ mouet̄ ab aliq̄ ſecundo
moueat̄: difformitas motionis aut ob id quod mouet, aut ob id quod mouet̄: aut
ob vtrūq; fiat neceſſe eſt: nā & ſi id quod mouet nō eiſdem viribus moueat: & ſi
id quod mouet̄ alteret̄ nec idē ꝑmaneat, & ſi vtrūq; mutet̄: nihil ꝓhibet id quod
mouet̄ difformi motu cieri: nihil aūt hoꝝ circa cœlū euenire pōt. Id em̄ qđ mo
uetur: & primū & ſimplex & ingenerabile atq; incorruptibile & oīno imutabi
le demōſtratū eſt eſſe: id etiā qđ mouet lōge magis tale eſſe cōſentaneū eſt rōni.
Primi nāq; primū, & ſimplicis ſimplex, & icorruptibilis ingn̄arabiliſue incorru
ptibile ingn̄abileue motiuū eſt. Cū igit̄ id quod mouet̄ nō mutat̄ & ſi eſt corpus
nec id quod mouet mutari pōt corpe vacās: quare impoſſibile eſt lationē eſſe dif Probatio
formem. ¶ Et em̄ ſi ſit difformis: aut ipſa tota mutat̄ & interdū celerior interdū tercia
37 tardior fit: aut ipſius partes. Patet igit̄ partes difformes non eſſe. Iam em̄ diſtātia
ſtellaꝝ in tpe infinito fuiſſet: ſi alia tardius alia celerius moueretur. At nulla in di
ſtantijs aliter ſeſe habere videt̄. At neq; tota mutari pōt: remiſſe nanq; cuiuſq; ob

imbecillitatem fieri ſolet:imbecillitas vero res eſt profecto preter naturã. Et eñ omnes imbecillitates que in animalibus inſunt, preter naturam eſſe videntur: vt ſenectus & decrementum tota nanqꝫ fortaſſe cõſtitutio animalium ex talibus cõſtat, que proprijs differunt locis. Nulla eñ partiũ eſt ſuo in loco. Si igitur in hiſce que prima ſunt non eſt id quod preter naturã ineſt: ſimplicia nanqꝫ ſunt & non mixta & ſuis in locis ſunt atqꝫ nihil prorſus eſt contrariũ ipſis: neqꝫ profecto imbecillitas erit in ipſis. Quare neqꝫ remiſſio neqꝫ intenſio: nam ſi intenſio fuerit &

15 remiſſio etiam erit. ¶ Preterea cancellos etiam ingredietur rationis id quod mo 38

Quarta probatio — uet viribus carere tempore infinito: & rurſus alio tempore infinito vires habere Nihil eñ tempore infinito præter naturam eſſe videtur: & imbecillitas res eſt vt patet preter naturam nec equali in tempore preter naturã & ſecundum naturam eſt: nec omnino potẽs ac imbecille. Si vero motus remittatur infinito in tempore remittatur neceſſe eſt. At vero neqꝫ fieri poteſt vt ſemper intẽdatur: aut rurſus remittatur: erit eñ infinitus indeterminatuſqꝫ ipſe motus: omne aũt ex quopiam eſſe dicimus definitũue. ¶ Præterea hoc idem emerget: ſi quiſpiam ſumpſe 39

Cõfortatio rõnis — rit tempus quoddam minimum eſſe in minore: quo cœlum moueri non poteſt. Vt eñ neqꝫ ambulare quiſpiam neqꝫ pulſare cytharam quouis in tẽpore poteſt: ſed vniuſcuiuſqꝫ actionis definitum eſt minimum corpus in non exuperãdo: ſic neqꝫ cœlum moueri quouis in tempore poteſt. Si igitur hoc verum eſt: non erit ſane lationis ſemp intenſio. Quod ſi non erit intenſio, neqꝫ remiſſio erit. Similiter eñ ambo erunt ac alterum: ſi eadem celeritate aut maiore intẽditur: atqꝫ tempore infinito. Reſtat igit̃ dicere motui celeritatẽ viciſſim ac tarditatẽ ineſſe. Hoc 40

aũt rõne penitus vacat: & figmento eſt ſimile: inſup & ratiõi magis cõſentaneũ

autoritas — eſt: non id ipſum ſi ita fit non latere. Ea nanqꝫ que iuxta ſe ponuntur: facilius ſane ſenſu pcipiunt̃: vnicũ igit̃ cœlũ eſſe & hoc ingenerabile ac ſempiternum: & vni-

Epilogus — formi ſemp motu cieri per ea: ſatis quæ iam diximus patuit.

Explanatio textus.

Multitudinẽ, figurã, & motũ ſpherarũ cœleſtium hic inquirit Ariſto.

Ariſto. — I. Difficile eſt ingrere multitudinẽ cœlorꝝ: ꝓbat̃ quia in eis nõ eſt contrariũ: ſecũdo quia maxime diſtãt a nobis & ſenſu.

II. Plures ſunt cœli: ꝓbat̃ primo p illam cõſequẽtiã. Si cœlũ eſt ſempiternũ, & motꝰ: patet cuiꝰ eſt ꝓpriũ opꝰ, id eiꝰ operatiõis vt exiſtat cã eſt: ſed dei opatio eſt ĩmortalitas & vita ſempiterna: & cœli opatio eſt motꝰ ſempiternꝰ: & a propria operatione nihil deſtituitur.

III. Si motus cœli eſt circularis: terra in medio eiꝰ quieſcit: quia in medio nõ poteſt eſſe cœlũ, quod ſuapte natura moueretur.

IIII. Si terra eſt, ignis eſt: probat̃ quia cõtrariant̃ & ſi vnũ cõtrariorꝝ fuerit ĩ rerꝝ natura, & reliquũ.

V. Si terra & ignis ſunt elemẽta media ſunt: nam aqua & aer illis contrariantur.

VI. Si elemẽta ſunt neceſſe eſt generatiões & corruptiones eẽ: nã cõtraria adinuicẽ agũt & patiunt̃

VII. Si gñationes & corruptiões ſunt, tũc plures motꝰ cœli ſũt: ꝓbat̃: qa ad vnũ motũ ſimiliter ſe haberent elementa: ergo varietatis eorꝝ oportet varios eſſe motus.

VIII. Cœlũ eſt ſpherice figure: ꝓbat̃ prĩo qa ĩter figuras planas circularis eſt prior: patet qa vnũ eſt priꝰ multis: ſed circularis cõtinet̃ vna linea, alie figure pluribꝰ. Secũdo idẽ ꝓbat̃ qa pfectũ eſt priꝰ impfecto: ſed circularis eſt pfectꝰ, cũ ei nihil addi

IX. Idẽ de ſpherica figura dicimꝰ ĩ ſoli. (poſſit.) dis, qđ de circulo in planis: & eiſdem rationibus.

X. Cœlũ eſſe ſpherice figure: ꝓbat̃ prĩo qa ſpherica figura eſt pria: q̃re cõuenit cœlo. Scđo, quia non poteſt eſſe alterius figuræ: quia ſi eſſet figure rectæ, oualis aut lentis: tunc ſequeretur vacuum. Tertio quia motus cœli eſt minimus & velociſſimus: ſed huic motui non congruit, niſi ſphera. Quarto q̃a aqua tẽdit ad ſphæricitatẽ, ergo aer, ergo ignis, ergo cœlum: aquã aũt iſto mõ moueri demonſtrat Ariſto in litera: q̃ patet tranſlatione.

XI. Ex dictis ſequit̃ cœlũ eẽ rotũdũ adeo qꝫ nihil apud nos manu cõfici poſſet tã rotũdũ: nec aliud corpꝰ eſt tã rotũdum apud nos, ſicut eſt cœlum.

XII. Queſtio eſt cur cœlũ magis moueat̃ ab oriẽte in occidẽtẽ, & nõ ecõtra: at de oĩbꝰ eniti aut eſt magnæ ſtulticiæ, aut magni ingenij: at vero non omnes increpandi ſunt, ſed cauſa inueſtiganda

XIII. Rñdet̃ ad q̃ſtionẽ: qm̃ natura facit de poſſi

bilibus, qd᷑ meli⁹ eſt: vt in elementis liq̄t: ergo ꝙ natura mouet ab oriēte in occidentē eſt honorabilius iudicandū.

XIIII. Mot⁹ cœli eſt regularis: probat̄ primo q̄a ſi in cœlo eſſet irregularitas: iā eſſet inteſio, remiſſio, & minor virt⁹ mouēs: ſed hoc nō reperit̄ ī primo motu. Probat̄ ſecūdo quia irregularitas mot⁹ attēdit̄ vel ex motoris pte, vel mobilis, aut ex diſſimili habitudine eoꝝ adinuicem: ſed neutrum horum eſt in preſentia.

XV. Tertia ratio ad idem eſt: quia irregularitas ſi eſſet in cœlo, ꝓueniret ex partibus: at hoc nō fit primo quia tā lōgo tēpore, appuiſſet varia diſtantia ſtellaꝝ: ſecūdo quia nō pōt fieri variatio ex toto, niſi ꝓpter impotentiā: & talis eſt p̄ter naturā: at hoc nō poteſt euenire in cœleſtibus, quoniam in ea regione nulla eſt contrarietas.

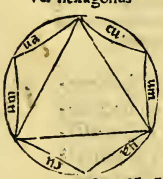
XVI. Quarta rō eſt ad hoc, quia nō dari poſſit q̄ tēpore finito, aut infinito poſſet intendi & remitti: ratio illa tranſlatione liquet.

Annotatio tex.

8. Inter figuras regulares, ſol⁹ circul⁹ cōtinet̄ vna linea, & ſphęra vna ſupficie: neq̄ duab⁹ lineis circūſcribi pōt corp⁹ regulare, ſed tribus. O·><·

Celi⁹ li. 1. ca. 17. 10. Subuagaꝝ ſphęrā .i. ſphęra planetaꝝ q̄ eſt ſub cœlo p̄io. Vagaꝝ inquit, q̄m πλανιτης id eſt vagus vel erratic⁹: nā cū nō ęq̄ ſemp ab alijs diſtent ſtellis fixis vagari & errare dicunt̄. Vergi. Quos ignis cœli Cylleni⁹ erret in orbes. Nigidi⁹ latine dixit planeras errones, vt autor eſt (ſi nō fallit me memoria) Gelli⁹, noſq̄ erraticas dicimus ſtellas & vagabūdas: at de hoc & ſimilib⁹ ī epitomate.

mūdus trigonus vel hexagonus

12. Vide mirādā hoīs prudentiā reb⁹ oīo phyſicis adhibitā: primo deſpice hāc ſniam: plura q̄rere aut eſt inſignis ſtulticię, aut magni ingenij. Scd̄o ſtudio fauoris & veritatis molit⁹: talia q̄rēs benefacit. Male motus male: ſcīēter afferre & gnare rōnes ad vitates neceſſarias eſt laudabile: quare talibus gratiæ ſunt habendę.

13. Natura facit de poſſibilibus quod melius eſt.

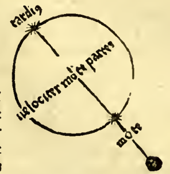
10. Si cœlū nō eſſet ſphęricę figurę ſeq̄ret̄ vacuū.

Q. VI.

An cœlū regulariter motū ſit ſphęricę figurę. Articulus. I.

Bonauē. diſt. 14. ſecundi

Nota. I. Q̄ motuum localiū, vn⁹ eſt vniformis ali⁹ eſt diſformis. Vniformis eſt triplex: q̄dā q̄ ad ſubiectū tm̄: vt graui moto deorſum ī medio vniformi: nā totū illud & ptes eq̄ velociter mouent̄. at citi⁹ mouet̄ ī fine q̄ ī principio: ideo nō eſt vniformis ſcd̄m tēp⁹. Scd̄o mot⁹ eſt vniformis q̄ ad tēp⁹, vt ī cœlo: qd᷑ p̄ ęq̄lia tpa, ęquales circlos deſcribit: ſed ptes diſformiter mouent̄: quia circa polū tardiores ſunt, circa ęquinoctialem velociores. Tertio eſt mot⁹ vniformis q̄ ad ſubiectū & tēp⁹. ¶Et p̄ oppoſitū triplex eſt mot⁹ diſformis. ſ. q̄ ad ſubiectū: vt ſecūd⁹ vniformis, & q̄ ad tēp⁹, vt primus vniformis: & q̄ ad vtrūq̄, vt rota diffor mitei mota, nūc tarde nunc velociter. Vide M. Ioā. Dullaert. li. 3. phyſ. Veiū Bruxel. & Saxo voliīt motū eſſe regularē ī q̄ eſt vniformitas tpis: eū autē eſſe vniformē; vbi totius ptes vniformiter mouent̄: attn̄ cogunt̄ fateri vnū ſumi pro reliquo: at cū cōſtat de re, fruſtra certat̄ de nomine.

Dullert Bruxel. Saxo

Nota. II. Nos præſuppōnere hic quō aliqua magnitudo ſit regularis, alia irregularis: de q̄ ī Epitomate noſtro. Sed vnū prius ſcias motū cœli q̄ fit ſupra polos mūdi eē ſimplicē: at plures totū motū planetarū dicere cōpoſitū: quia ex plurib⁹ motib⁹ ſup diuerſis polis factis aggreget̄. ¶Hoc etiā addē ꝙ Saxo vult hęc differre. ſ. circulationē eē vniformē, & motū vniformē: q̄m mot⁹ celi ſit diffor mis, & tn̄ circulatio ſit vniformis. ¶Porro tertio adde ꝙ differt dicere de regularitate mot⁹ orbiū & regularitate mot⁹ aſtroꝝ: nā primo aſtra q̄ hn̄t epicyclos, nō regulariter mouent̄: cū velociores videantur planetę: q̄n ſunt directi: quā cū ſunt retrogradi. Scd̄o q̄a ſol ſub tropicis deſcribit minores circulos quā ęquali tpe deſcribat ſub ęquinoctio patet q̄m ſub tropicis ſol eſt ꝓpinquior polis q̄ ī ęquidiali. Et hoc de ſole nota & tene mente: q̄m hoc eſt cōtra cōem, vbi dicūt, nullū aſtrū veloci⁹ moueri vno tpe motu ſimplici, q̄ alio: nā de ſole opponimus: qui ſub ęquatore ocyſſime currit. Saxo

Nota. III. Q̄ q̄uis orbis & ſphęra differāt vt ī Epitomate Geometriæ legis: tn̄ hic ꝓ eodem ſumuntur: q̄re nō refert, ſiue ſphęrā celeſtē ſiue orbē dixeris. Et Ariſto. rōnes ī textu ſatis liquēt: q̄ ꝓcedūt maxime de mobili cœlo: has aūt attulit aduerſus ſtoicos, qui mūdū globoſum dixerūt, vt Galenus & Plutarch⁹ meminerunt: alij dixerūt cœlū eſſe conicę figurę: alij oualis: vn̄ Pythagoras prim⁹ cœlū dixit eſſe ouū: qd᷑ & Democritus arbitrat⁹ eſt: Epicurus aūt cœli palatiū, ait Enni⁹, non ſatis ſuſpexit, oīa cōtingere rat⁹, etem globoſum eſſe & alijs cōtineri figuris: at non mō rationes Ariſto. ſed & vniuerſitas literatoꝝ globos cœleſtes orbes appellat.

Sphæra

Ariſto. Stoici Galenus Plutarc. Pythag. Democ. Epicurus Ennius Ariſto.

Nota. IIII. Q̄ de cōſequentijs ab Ariſto. formatis faciūt feſta. Vn̄ de prima dicam⁹ ꝙ apud chriſtianū phm̄ nō tenet: cōcedit em̄ cœlū eē ſempiternū & nō motū eius vt patet diſt. 48. quarti. nec ratio Ariſto. euincit: quoniam res bene poterit deficere ab opatione ſua: q̄ cōpetit ei p̄ agēs liberū & volūtariū: mō cœlū mouet̄ libere ab intelligētia vł deo. Aliæ aūt cōſequētiæ ſunt bonæ naturaliter loquēdo: verū de⁹ ſua potentia abſoluta Ariſto. Nu. 2.

has Ariſt. tēdiculas facile irritarēt: poſſet eīm āni hilare terrā ſine cœlo, & ignē ſine terra, & aquā ſine igne & his oīb⁹ ꝑmanētib⁹ poſt extremū, nō erit gñatio vel corruptio. ¶ Nota tñ qa Ariſt. multū ſe fundat in hoc. Si vnū cōtrarioꝝ eſt ī reꝝ natura & reliquū. Nō ſic colligas: ſi albū ē/nigrū eſt: qm̄ cōtrarietas nō eſt niſi ī poſitiuis: quare altero extremoꝝ nō exiſtēte, nō ſunt contraria: vñ ſic oportet fieri illationē: albū eſt: & albū cōtraria tur nigro: ergo nigrū eſt.

Articulus. III.

Autor ſpherę. c. 4. ab initio

Cōcluſio Cœlū qđ regulariter mouet̄ ē ſphęrice figurę: patet quia cœlū eſt pulchri⁹: qm̄ ſolē, luminis & vtilitatis incōparabilē autorē habet: ergo figura pulchrior ei debet̄. Scđo quia illa figura eſt ſimpliciſſima, ſimpliciſſimo ꝓpterea corpi attribuēda. Tertio quia illa figura ē pfectiſſima, mō quinta eſſentia eſt pfecti⁹ corp⁹. Quarto, qa figura illa eſt capaciſſima: mō cœlum oīa cōtinet nā circularis figura maxīa eſt ī cōtinēdo, minima in occupādo: quare cœlū dicim⁹ ēē ſphęricę figurę: quod Manlius voluit.

Hæc eſt naturę facies: ſic mundus & ipſe
Incōuexa volans, teretes facit eſſe figuras
Stellaꝝ, ſoliſq; orbē, lunæq; rotūdum.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Partes ꝓpinquiores polis tardius mouent̄ ꝙ̄ diſtātiores: ergo mot⁹ cœli nō eſt regularis. Cōfirmat̄ mot⁹ naturalis nō eſt regularis: motus cœli eſt naturalis: ergo nō eſt regularis.

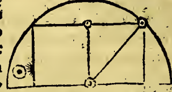
II. Stellę mouent̄ ad motum orbiū: īō ſi ſtellę mouentur irregulariter, & cœlū mouebit̄ pter rōnē: ſed ſtellę mouent̄ irregulariter: patet: quia planetę aliqñ citius, aliqñ ſerius mouent̄: pterea cœlum aliqñ oīo ſtetit, vt tpē Ioſue. Itē aliqñ retroceſ-

Ioſue

ſit, vt tpē Ezechiæ regis, ergo motus eius nec ē ſt regularis nec vniformis. Ezechias

III. Cœlū eſt orbiculare, ergo nō ſphęricū: qa ſūt diſtinctæ ſpēs figurę: porro aliqui orbes non ſunt ſphęrici: patet de ecētricis qui in vno latere ſunt ſpiſſiores in alio magis tenues: pterea figura circularis eſt minima oīm figuraꝝ yſoperimetrarum: cœlū aūt ēſt maximū.

IIII. Si cœlū eſſet ſphęricę figurę, iā ptes eius ęqualiter diſtarēt a nobis qui ſumus ī cētro: ſed hoc nō fit: patet qa ſol apparet nobis maior in oriente ꝙ̄ in meridie: ergo tunc erit nobis propior.

Reſpōdetur Ad. I. Nego cōſequētiā: bene pbat ꝙ nō ſit vniformis: ad cōfirmatione dico, ꝙ motus naturalis rectus in fine eſt velócior, ſed non circularis.

Ad. II. Dicimus ꝙ motus ſtellaꝝ in epicyclo eſt cōpoſitus p notabile. ij. nos loquimur de motu, quē habet circa medium mundi: ꝙ cœlum ſtetit hoc fuit ſupra naturam.

Ad. III. Sphærā hic capi ꝑ orbe, aut cœlū ꝓ toto cōtēto. De ecētricis dicimus ꝙ adhuc ſūt ſphærici reſpectu ſuoꝝ cētroꝝ. Sphæra eſt minima in occupatione, maxima in cōtinentia.

Ad. IIII. Sol ī oriēte nō eſt nobis ꝓpior, ſed interpoſiti vapores maiorē indicāt, ſicut arbore viſa p nebulā. Quare cœlū eſt ſphæricū rōne ſimitudinis, cōmoditatis & neceſſitatis: vt pulchre deducit Grego. Reiſcius Chartuſ. in Margarita. Nō em̄ eſt propoſiti noſtri: eum totum velle in noſtrā vineā tranſplantare ſicut aliqui fecerunt. Celius li. 13. ca. 12.

¶ De aſtris. Cap. III.

1 Intentio

DE his aūt quę ſtellę vocant̄ deinceps dicendū eſſe videt̄ ex qbus cōſtant quaſq; figuras hñt: & q̄ ſunt motões ipſaꝝ conſonū eſt itaq; maxime rationi: & ea q̄ dicta ſunt comitat̄ vnāquāq; ſtellaꝝ ex hoc aſſerere eē corpe in quo latōem habet. Cū quippiā eſſe dicam⁹: ꝙ aptū eſt ſuapte natura ferri cōuerſione, vt em̄ q dicūt igneas eſſe: ideo dicūt qa ſupeꝝ corpus ignē inquiūt eſſe. Quippe cū conſonū ſit ratōi ex ijs vnāquāq; conſtare in q bus eſt quęq;: ſic & nos hac in ſentētia noſtra dicim⁹. 41

Cōcluſio

2 Cōcluſio

¶ Caliditas aūt ab ipſis lumenq; ideo fit. qa aer ab illaꝝ motōe fricat̄. Motus em̄ & ligna & lapides & ferrum ignire ſolet. Magis igit̄ cōſentaneū eſt rōni id ꝙ eſt ꝓpinquius igni; ꝓpinquius vero eſt aer: quale fit & in hiſce ſagittis q̄ ferunt̄. Hę nanq; adeo igniunt̄, vt ipſum plumbū ꝙ eſt in ipſis liqueſcat. Atq; cū in ipſis hoc fiat: circūdans etiam ipſas aer hoc idem patiat̄ neceſſe eſt. Hę igit̄ ideo caleſiūt: qa in aere ferunt̄: q qdem obiectū motōe fit ignis. 42

3 Cōcluſio

¶ Superoꝝ aūt corpoꝝ vnūqdq; fert̄ in ſphęra: vt ipſa qdem nō igniant̄: ſed aer cū ſubeūtis corpis ſphęra ſit: ob illius motū neceſſario caleſiat: & maxime hac in qua ſol eſt infixus. Quo circa cū ꝓpius accedit ac orit̄ & ſuper nos eſt: fit & calor. Hęc igitur a nobis ſint dicta de ipſis quibus patet neq; igneas ipſas eſſe neq; in igne ferri.

43 CVm aūt & ſtellę transferri videant̃ & totū cœlū: aut vtriſq; quieſcentib⁹ 4 Cōcluſio
aut vtriſq; ſubeuntibus motū, aut altero quieſcente altero ſubeunte mo Rō pria
tum hinc fieri mutatōem neceſſe eſt: ambo igit̃ quieſcere terra qeſcente ꝓlixa ex
impoſſibile eſt: Nō eñ fierent q̄ vident̃: at ſupponat̃ terrā quieſcere. pte motuū ſupta
44 Reſtat igit̃ ambo moueri: aut alterꝝ quieſcere alterꝝ motu cieri. Si igit̃ ambo mo
uebunt̃: rōne ꝑfecto vacat eaſdem ſtellarꝝ aut circulorꝝ eſſe celeritates. Vnaq̄q;
eñ ęque celeris erit: atq; circulus: in q̊ fert̃. Simul eñ cū circulis in idem redire vi
detur: accidit igit̃ ſimul ſtellā circulū tranſiuiſſe: & circulū latōem ſuā egiſſe: ſuāq;
circūferentiā tranſiſſe, nō eſt aūt conſentaneū rōni celeritates ſtellarꝝ & magni-
tudines circulorꝝ eandem rōnem habere. Circulos eñ nō eſt abſurdū: ſed neceſ-
ſariū celeritates habere rōnem ſubeūtes eandē, quā & magnitudines ſubeūt. Stel
larū aūt earꝝ q̄cq; q̄ ſunt in iſtis nullo mō cōſentaneū eſt rōni: nā ſi neceſſario ea
celerior erit q̄ ꝑ maiorē circulū fert̃: patet ſi circulos ſtellę ſuos mutabūt, alia cele
rior, alia tardior erit. Hoc aūt mō motionē ꝓpriā nō habere: ſed ab ipſis orbibus
45 ferri vident̃: ſin caſu accidit. Neq; hoc pacto conſonū eſt rōni: vt in oib⁹ ſimul &
circulus ſit maior: & latio ſtellę q̄ eſt in ipo celerior. Vnā eñ vel duas hoc modo
ſeſe habere nō eſt abſurdū: vniuerſas vero ſimili mō ſeſe habere figmēto eſt ſimi-
le. Et inſup in hiſce q̄ ſunt natura nō eſt id qđ fit caſu: neq; id qđ vbiq; & ī oib⁹. autoritas
46 eſt ꝓficiſcit̃ a fortuna: at vero ſi orbes qeſcāt: ſtellę aūt moueant̃ eadē abſurda &
ſimiliter erūt. Eueniet eñ celeri⁹ eas moueri q̄ ſūt extra, & celeritates per orbiū ma
gnitudines eſſe: cū igit̃ neq; vtraq; neq; ſtellā ſolū moueri cōſentaneū ſit rōni: re
ſtat orbes qdem moueri: ſtellas vero qeſcere & infixas ī ipis orbib⁹ ferri: hoc eñ
modo dūtaxat nihil accidit: qđ rōnis fines egrediat̃. Et velocitatē eñ orbis ma-
ioris celeriorē eſſe cōſentaneū eſt rōni circa idē centrū in orbib⁹ ſtellis infixis: vt
eñ in cęteris mai⁹ corp⁹ celeri⁹ latiōe ꝓpria fert̃: ſic & orbib⁹ ipſis: pars eñ orbis
47 maior eſt hiſce ꝑtib⁹ q̄ auferunt̃ ab eo palno qđ ꝑ centrū extēdit̃. Quare cōgrue
ęquali tp̄e maior orbis circūfert̃ & cœlū accidet nō diuelli & ꝓpter hoc ipm &
48 quia demōſtratū eſt totū ipm cōtinuū eſſe. Pręterea cū ſtellę ſint rotundę queād Scđa rō
modū & cęteri dicūt: & nos etiā & noſtris cōſonū ſentētijs dicim⁹ ex illo corpe ex pte fi
ipas gñantes rotūdiq; ipius duę ſint ꝑ ſe motiōes volutio & cōuerſio: ſi ſtellę ꝑ ſe gure mobiliū ſumpta
mouent̃ harꝝ altera motiōe mouent̃, aut neutra moueri vident̃: ſi verſarent̃ eñ eo
dem ī loco ſane manerēt locūue nō mutarēt: vident̃ aūt locū mutare ac oēs dicūt
Prӕterea oēs quidē cōſentaneū eſt rōni eodem motu cieri. Sol aūt ſtellarꝝ ſolus
hoc facere videt̃ cū orit̃ atq; occidit: & hic nō ꝑ ſe: ſed ob noſtri ſenſus remotio-
nē. Viſus eñ lōge ſeſe extēdēs verſat̃ ob ībecillitatē: qui quidē fortaſſe cā eſt: & vt Differentia plane
ſtellę qdē fixę micare: vagātes aūt nō micare vident̃. Vagę nāq; ſtellę ſunt prope tarū &
quare viſus ſui cōpos ad ipas accedit. Ad fixas aūt lōge valde ſeſe extēdēs ob lō- ſtellarum
gitudinē tremit. Tremor aūt ipius facit vt hӕc motio ſtellę ipſi⁹ eē videat̃: nihil
49 eñ intereſt viſus an id qđ cernit̃ moueat̃: at vero nec volui ſtellas ꝑſpicuū eſſe vi- Volutio
detur: id eñ qđ voluit̃ verſet̃ neceſſe eſt: at id lunę qꝫ facies nūcupat̃ ſemp videt̃ negat̃ de ſtellis
Quare cū cōſonū ſit rōni ſtellas hiſce motib⁹ q ad ipas ſunt accōmodati moueri
50 ſi ꝑ ſe moueant̃: his aūt moueri nō videant̃: patet ipas ꝑ ſe nō moueri. ¶ Inſuper Tertia rō
nullū ipſis inſtrumentū ad motū tribuiſſe naturā metas egredit̃ rōnis. Nihil eñ īductiua
caſu natura facit, neq; aīalia qdem ipi curę fuere: adeo vero ꝑſtabiles res deſpexit

ſed vniuerſa videt̃ tanq̃ de induſtria abſtuliſſe: quibus per ſe procedere ipſa poſ
ſent: atq̃ ab hiſce quæ inſtrumenta ad motum habent q̃plurimum ſe mouiſſe.
Quapropter & totum cœlum rotundum cum ratione: & vnaqueq̃ ſtellarum eſſe 51
videbit̃. Sphęra eſt̃ figurarũ maxĩe vtilis eſt ad eũ motũ: q eodẽ ĩ loco ſit. Sic em̃
& celerrime moueri: & eũdem maxime locũ occupare poteſt ad motũ aũt eũ q̃
ad ea pergit̃ loca q̃ ſunt ante maxime inutilis eſt. Eſt em̃ minime ſimilis hiſce q̃ p
ſeipſa mouent̃. Nihil em̃ depẽdens, nihil eminẽs habet: vt rectarũ linearũ figura:
ſed plurimũ a corporib⁹ hiſce: q̃ ꝑgrediunt̃ figura ſemota eſt. Cũ igit̃ cœlũ qui
dem in ſeipſo moueri oporteat: ſtellas aũt nõ p ſeipſas procedere: cũ rõne nimirũ
ſit vtrũq̃ figurę rotũdę ſit: ſic em̃ alterũ qdem motu ciebit̃: alterũ vero quieſcet.
5 Pythagoricorum ſententia — Ex his aũt patet id quod dictum eſt a quibuſdam horũ inquã latiõe cõ 52
centum fieri: ſonis emergẽtibus inde ratione rata diſtinctis: lepide qui
dem omne dictum atq̃ concinne: non tamen eſſe verum, nec ita rem ſe
Rõ corũ — habere. Sunt em̃ quibus neceſſarium eſſe videtur ſonum fieri tãtorum
corporum latione: quippe cum & eorum corporũ motu quę apud nos ſunt: neq̃
molem habentium ęqualem: neq̃ talem motionis celeritatem qualis eſt ſolis &
lunę ſonus efficiat: & inſup cũ tot multitudine tãtęq̃ magnitudine ſtellæ tanta
Rõ ſcđa — celeritate motus ferantur: impoſſibile eſt ſonũ non fieri grãdem. Hęc aũt ſuppo
nentes & celeritates inſup cõcẽtuum rationes ex interuallis habere: varios ęqua
liter ſonos ſtellarũ cõuerſione fieri dicunt: quoniam vero rationis fines egredi vi
Tacitę obiectionis ſolutio — debatur: nos hunc ſonitum non audire. Cauſam huius inquiunt eſſe cõtinuo ſo
num hunc eſſe cum oriuntur [nimur]: vt non ſit ad ſilentium contrarium manifeſtũ. Vo
cis em̃ ſilentijue perceptionẽ viciſſitudine fieri dicũt. Quare vt hiſce qui mulcẽt
A ſimili — ferrum ob conſuetudinem nihil intereſſe videtur, ſic & hominibus idem acci
dere aiunt: hoc vtiq̃ dictum prius eſt. ¶ Concinne quidem muſiceq̃ dicunt: im 53
6 Improbatio pythagorę — poſſibile eſt autem ita ſeſe habere: non em̃ ſolum hoc eſt abſurdum: nihil [magnam] q̃ nos
audire: quod quidem ſoluere aggredientes dictam cauſam afferunt: ſed etiam il
lud ſine ſenſu nihil oĩno pati: exuperantes em̃ ſoni & inanimatorũ corporeas
Ratio — moles offendunt. Tonitrui nanq̃ ſonus lapides & robuſtiſſima corpora ſcindit
Quod ſi tot [ferũt] feruntur corpora atq̃ ad eã magnitudinem quę fertur multiplicẽ ſo
nitus magnitudinẽ trãſit huc ꝑfecto perueniat ipſe ſonus ac ipſius violentię ma
gnę ſint admodũ vires neceſſe eſt. Sed non ſine ratione neq̃ nos audimus: neq̃ 54
corpa pati qcq̃ violẽtũ vident̃: ꝓpterea q̃ nullũ ſtellę motiõe ſonũ efficiũt: atq̃
ſimul iſtorũ cauſa patet: & teſtis ẽ hiſce q̃ a nobis ſunt dicta veraq̃ eſſe declarat.
Alia rõ — Id em̃ quod dubitatũ eſt pythagoricoſue cõpulit hãc ſñiam ferre ſtellarũ inquã la
tione cõcentũ fieri indiciũ efficit̃ nobis: q̃ nãq̃ p ſe ferunt̃: ea ſonitũ ictũue faciũt:
q̃ vero ĩ eo q̃ fert̃ infixa ſunt, aut inſũt vt in nauigio ptes: ea ſonũ elicere nequeũt
neq̃ ipm̃ nauigiũ ſi in fluuio ferat̃. Et tñ eadẽ dicere licebit abſurdũ eſſe: ſi tantæ
Simile — nauis malus motione puppiſue aut ipm̃ nauigiũ vehementẽ nõ faciet ſonũ. Qđ 55
Applicat — vero fert̃ in eo quod nõ fert̃ id facit ſonũ: ſi quod eſt in eo qđ fert̃ ictũue nõ facit:
id efficere ſonũ impoſſibile eſt. Quare dicendũ eſt hic: ſi p ſtellarũ corpa p aerem 56
fuſum vniuerſum, aut ignẽ. Cur oẽs aiũt cũ ferat̃ neceſſario vehemẽtẽ fieri ſonũ
atq̃ huc puenire: & hęc offendere corpa. Sed cũ fieri nõ videat̃ neq̃ aiantis motu
neq̃ violẽto vlla ſtellarũ ferri, quaſi futuris ipſa puidẽte natura. Quod ſi hoc mõ

nō ſeſe haberet mot⁹ ſtellarꝝ:nihil ꝓrſus eorꝝ eſſet,ꝗ hoc ī loco ſūt:qđ ſimili mō
ſeſe haberet:ſtellas igiť eſſe rotundas:& ꝑ ſeipſas moueri ſatis iā diximus. 7 Quid aſtronomia quid phia conſiderat.

57 De ordine vero ipſarꝝ quō ꝗꝙ diſpoſita eſt vt ꝗdā ſint priores : ꝗdā poſteriores:& quō ſeſe hn̄t ī interuallis ex hiſce ꝗ ī aſtrologia dicunť con
58 tēplemur optet:diciť eīn ibi ſufficienter.Accidit aūt ꝑ rōnem ſingularū fieri motiōes ipſis nimirū interuallis:vt aliꝙ ſint celeriores,aliꝙ tar- Cōcluſio
diores.Nā cū ſupponať extimā qdem cœli lationē ſimplicē atꝙ celerrimā eſſe:
cęteras vero tardiores ac plures:ꝗꝙ nāꝙ ſtella motu ferť cōtrario,atꝙ cœlū ſuo ī
orbe.Cōſentaneū iā eſt rōni eā qdem ꝗ ꝓpinquiſſima eſt ſimplici primęꝙ cōuer
ſioni plurimo ī tpe ſuū orbē trāſire:eā vero ꝗ remotiſſima eſt in minimo. Cętera
rū aūt ſemꝑ eā ꝗ eſt ꝓpinquior in maiore eā ꝗ eſt remotior ī minore:ꝓpinꝗſſima
nāꝙ maxime ſupať:remotiſſima vero minime oīm ob remotionē:at media ꝑ di-
59 ſtātię iā rōnem:vt mathematici ꝗꝙ demōſtrāt.¶Atꝙ figurā vniuſcuiuſꝙ ſtellarꝝ 8 Cōcluſiō
rotūdam maxime nō abſꝙ rōne qſpiā eſſe exiſtimabit:nā cū demōſtratū ſit ſtel- Ratio
las haut aptas eē ꝑ ſe moueri:naturaꝙ nihil abſꝙ rōe fruſtraꝙ faciat:patet eā figu prima
rā ipſam inmobilibus tribuiſſe : ꝗ minime eſt motiua : talis aūt eſt rotūda:ꝓpterea
ꝙ inſtrumētū nullū habet ad motū:quare patet ſtellarꝝ molē rotūdā eſſe. Præter Rō ſcđa
ea ſimiliter ſeſe hn̄t oēs ac vna:at luna ꝑ ea ꝗ circa viſum accidūt rotūda eſſe oſtē-
ditur:nā ꝑ accreſcēs atꝙ decreſcēs pluries qdē altera ex ꝑte curua altera cōcaua
fieret, aut vtraꝙ ex ꝑte curua : ſemel aūt duas ī ꝑtes ęq̄les biꝑtita diuideret:& rur Tertia rō
ſus per aſtrologiā.Nō eīn ſol cū deficit,cōcauus ea ex parte qua deficit videretur.
Quare ſi ſtella vna eſt talis:patet & cęteras oēs rotundas eſſe. De ſtellarū motu tractat

60 Vm aūt duę ſint dubitatiōes de quib⁹ quiuis non imerito dubitauerit 9 autoritas
cenitamur id dicere qđ nobis videť:atꝙ hūc oīm veneratiōe potius dignū ꝙ temerariū arbitrari optet.Et ſi qſpiā ob phię ſitī exiguas etiā ī hiſce reb⁹ facultates amet de qb⁹ maxīas dubitatiōes habem⁹.Eſt āt talib⁹ autoritas Quæſtio
ꝗ multa ſunt nō min⁹ admirabile:quā ob cām nō ſemꝑ hæ ſtellę ꝗ plus a pria la- prima
tione diſtāt plurib⁹ motib⁹: ſed medię plurimis mouenť.Cōſentaneū eīn rationi
videbiť prio corpe vnā lationē ſubeūte ꝓpinquiſſimū minimis motib⁹ moueri
ſeu duobus:id aūt qđ hęret illi tribus,aut ali ꝗ alio ordine tali : nūc vero cōtrariū Ratio in contrariū
accidit:paucioribꝰ eīn ſol & luna mouenť:ꝙ ſtellarꝝ nōnullę vagarꝝ:ꝗ tn̄ lōgius a Expiētia
medio diſtāt:& ꝓpiquiores primo corpi ſunt. Manifeſtū aūt hoc de nōnullis etiā
ipſo viſu fuit.Lunā eīn vidim⁹ dimidia ꝑte lucidā Martis ſtellā ſubiſſe:ꝗ celata autoritas
quidē fuit ī ꝑte obſcura: egreſſa āt ꝑ lucidā ꝑtē.Similiter & de cęteris ſtellis ęgy
ptij & babilonij dicūt:ꝗ plurimis iā ānis ante hęc obſeruauerūt: & a qb⁹ multa fi
61 dedigna de ſigulis ſtellis accipim⁹. ¶Hoc etiā nō iniuria qſpiā dubitauerit:quā 10 Quæſtio
ob cām etiā ī pria qdē cōuerſiōe tāta ē multitudo ſtellarꝝ:vt vniuerſus ordo ſubi ſecunda
re nō poſſe numerū videať: in cęteris aūt vna ſeorſum eſt ſtella:duę vero aut plu
res eodē ī orbe nō videnť eē ifixę. De his igiť bn̄ ſeſe habet & maiorē ꝗrere cogni
tionē:& ſi puę occaſiōes habenť tātaꝙ eſt eorꝝ remotio ꝗ accidūt circa ipſa : ſi tn̄ excuſatio Ariſto.
ex talib⁹ cōtēplemur:nō egredi metas rōis videbiť id qđ nūc dubitať: ſed nos de
ipis vt de corpib⁹ ac vnitatib⁹ ordinē qdē hn̄tib⁹:īaīatis āt pēit⁹ cogitam⁹:optet āt Suppō
ipa viuētia eē exiſtiare,atꝙ actionē hr̄e.Sic eīn id qđ accidit nō videbiť a rōne ex
62 orbitare: nā ei qdē ꝙ optie ſeſe hēt ineē ipm bonū ſine actiōe videť:ei ꝟo ꝙ illi ē

1 Rñſio.q. primæ propinquiſſimum perparuã ac vnã. ❡At hiſce que ſunt remotiſſime perplures
queadmodum & in corporib⁹ fieri ſolet. Aliud eñ bñ ſeſe habet nullũ exercitiũ
ſubiẽs: aliud leui deãbulatiõe facta. aliud & curſu indiget & luctatiõe ac puluere
alij rurſus neq; quis exercẽti mõ hoc vnq; inerit bonũ: ſed aliud qppiã cõſequit.
autoritas Recte ãt agere aut multa aut ſepe difficile ẽ: veluti talos enſes mille pcutere ipoſſi 63
bile eſt: ſed vnũ vel duos facilius eſt: & rurſus cũ hoc qdẽ illi⁹ gratia: illud aũt ob
aliud: & illud itẽ ob aliud eſt faciendũ: in vno qdem duobuſue facilius quiſpiã fi
autoritas nẽ attinget. At quo p plura pcedit, eo illũ difficili⁹ aſſequet: quapropter & ſtella
rũ actionẽ talẽ exiſtimare oportet: qualis animaliũ eſt ac plantarꝛ. Etẽ hic hoĩs
actiões plurime ſunt: multa eñ bona conſequi poteſt: quare multa agit & aliorũ
nimirũ gratia. Ei vero qd' q optie ſeſe habet nõ eſt op⁹ actione: eſt eñ id gratia 64
cuius cetera agũt: actio vero ſemp in duob⁹ cõſiſtit: quãdo & id gratia cuius igit
& id q hui⁹ gratia agit: at ceterorꝛ aĩaliũ pauciores ſunt & plantarꝛ parua qdam
eſt ac vna fortaſſe: aut vnũ qdem eſt quod cõſequi poſſunt: queadmodũ & hõ:
aut & ipſa multa oĩa antecedũt ad ipm optimũ cõſequendum. Aliud igit habet
optimũ ipſum: & pticeps eſt ipius: aliud per pauca ppe accedit: aliud per multa.
Simile Aliud non aggreditur: ſed ſatis eſt prope ad ipſum vltimum peruenire veluti ſi
ſanitas eſt finis: aliud ſemper eſt ſanum: aliud in macie affectum: aliud curſu fa=
cto in maciemq; deductum: aliud & alio quopiam acto ipſius gratia curſus: qua
re plures ipſius ſunt motiões. Eſt & id q ad ſanitatẽ ipam accedere nequit: ſed ad 65
curſum ſolum aut ad maciẽ atq; horꝛ alterũ eſt ipſi finis. Nã maxime qdem eſt 66
optimũ, omnib⁹ illũ cõſeq finẽ. Quod ſi hoc nõ fiat: ſemp meli⁹ eſt quãto optio
ppinquius eſt: & iccirco terra qdem non mouet oĩno: ppinqua vero paucis mo
tibus mouent: non eñ ad vltimũ ipm perueniũt: ſed quouſq; conſequi diuiniſſi
Applicatio mũ ipm principium poſſunt. Primũ aũt celũ cõtinuo p vnũ motũ illud aſſeqtur
12 at ea que ſunt in medio primi ac vltimorꝛ pueniunt quidẽ, p plures tñ motiones
Rñſio.q. ſecunde perueniunt. ❡Illud autem in prima quidem latione magnam copiam eſſe ſtella 67
rum. Ceterarꝛ vero ſtellarꝛ quãq; ſeorſum pprias motiões habere, quod qdem
dubitatio eſt ſecũda: ob vnũ quidem primum quiſpiam cum ratione eſſe putabit 68
Cã pria ❡Prime nãq; vite pri cipij cuiuſq; primi magnã ad cetera intelligere exceſſionẽ eẽ
oportet. Hoc aũt accidere pratione videtur. Prima nãq; vna qdem eſt: multa autẽ 69
Secunda diuinorꝛ corporꝛ mouet: cetere vero multe qdem ſunt: vnum tamẽ qq; tm̃modo
mouet vagarꝛ ſtellarꝛ eñ queq; plurib⁹ lationib⁹ fert. Hoc igit pacto natura ipa
inequalitatis hec redigit, atq; ordinẽ quedã facit: vni qdem latiõi multa corpora
Tertia vni corpori lationes cõplures reddens. ❡Et inſup ob hoc vnũ cetere ſphere vnũ 70
corp⁹ hñt: q multa corpa mouẽt, & q ſunt ante vltimã: & q vnã poſſident ſtellam
In multis eñ ſpheris vltima ſphera ligata fert. Sphera autem quoq; corp⁹ eſt: illi⁹
igit ipm op⁹ corpi erit: etem cui⁹ ppria natura latio. Ipſa autem quaſi adiacet: ad
finitum vero finiti corporis oĩs potẽtia eſt. Sed de ſtellis quidẽ que cõuerſione fe 71
runtur: qualeſnam ſubſtantia ſint atq; figura: & de loco ipſarꝛ atq; ordine ſatis iã
diximus.

Explanatio textus.

Aristo. Quid de aſtris ſentiẽdum, aperit Ariſto.
I. Aſtra ſunt de natura ſuorꝛ orbiũ: pbat in text.
II. Aſtra pducũt calorẽ & lumẽ i inferioribus: pbat ratione & ſimili in plumbo moto.
III. Sol plus calefacit alijs: experimur acceſſu eius ad nos: non tamen eſt igneus.
IIII. Aſtra nõ mouent motu pprio, ſed ad motum

ſuoꝝ orbiū mouent̄:ꝓbat trib⁹ rōib⁹/q̄ trāſlatio
Pythagorici V.Pythagorici arbitrati ſūt ex mo⁊ (ne liquet.
tib⁹ aſtroꝝ cauſari ſonos harmonicos:& hoc dua
bus de cauſis.Prima eſt.qa corpa apud nos faciūt
ſonū;ergo & illa maiora Secunda rō,corpa cœle
ſtia ſunt adinuicē bene ꝓportionata i magnitudi
nibus,diſtātijs & velocitatib⁹ motuum:ꝓportio
aūt eſt cauſa ſymphoniæ.
VI.At illa ſnīa Pythagoricoꝝ vana eſt:q̄m illa
maxia corpa maximū ederent ſonū/& corpa fin
derēt:ac ſenſus corrūperent.Secundo quia corpa
colliſa edunt ſonum:orbes non colliduntur.
VII.De ꝓpinquitate orbiū & diſtātia tradit ſuf⁊
ficiēter aſtronomia:at de diſtātia motuū philoſo
phia tractet:quia mot⁹ orbiū ꝓpinquiores primo
mobili ocyſſime moto,ſunt celeriores,magis aūt
diſtantes ſunt tardiores.
VIII.Aſtra ſunt ſphęrica.Probat prio:qa nō mo
uent̄ ꝓgreſſiue:ſed hn̄t figurā ad hūc motū ineptiſ
ſimā.Scđo quia luna eſt ſphęrica:vt patet i creſcē
te & decreſcēte luna:item in eclypſi ſolis & lunę:
vbi rotūda,nō concaua apparent.
IX.Cū primū mobile vno motu,alterum duob⁹
moueat̄:cur tertiū nō trib⁹,& ſic deinceps:cū cō⁊
trariū accidat:quia ſol & & luna paucioribus mo
tib⁹ mouent̄ q̄ alij planetę,& tn̄ ipa eſt inferior:
quia viſa eſt occultare Marte:ſimilia babylonij
& ęgyptij obſeruarunt.
X.Quare eſt q̄ in primo mobili tot ſint aſtra:&
in reliquis ſolū ſingula regnant̄,hæc inquā diffici⁊
lia nobis ſunt:quia a ſenſu remotiſſima.
XI.Loquēdo de orbib⁹ velut de aīatis:q̄ actionē
ꝓpriā hn̄t:tūc facile eſt dicere ad q̄ſtionē primā:
q̄m ſicut aīata aliqua hn̄t ſanitatē ſine ſui mutatio
ne,q̄dā vnica mutatiōe,q̄dā plurib⁹,q̄dam nulla
mutatiōe ſanabilia ſunt:ita & i orbib⁹ aīantia ſu⁊
pera attingūt eſſe ꝑpetuū ſine motu,primū mobi⁊
le vnico motu.ſupiores pl̄ib⁹ motib⁹:at ſol & lu
na alia rōe mouent̄.ſ.vt cauſę gn̄abiliū & corru⁊
ptibiliū:iō mouent̄ paucioribus motib⁹.Nā pl̄es
intēdēs fines,difficili⁹ aſſequet̄ eos:& qđ q̄ opti
me ſe habet,min⁹ actione idiget:ꝓbat de terra q̄
nō mouet̄.¶Vult ergo Ariſt.nō multiplicari mo
tus ſcđm diſtātiā a prima latiōe:& rō eſt quia nō
oēs orbes mouent̄ ob eūdem finem.
XII.Secūde q̄ſtiōis cā eſt,prima:quia prima latio
eſt quaſi principiū aliaꝝ & ꝑfectiſſima:iō habet
plura aſtra.ſecūda quia orbes inferiores excedūt
primū in motib⁹:primus vero ſuperat eos i aſtris.
Tertio quia mouet oēs orbes inferiores:ideo ha⁊
bet varia aſtra,vt varie influat.

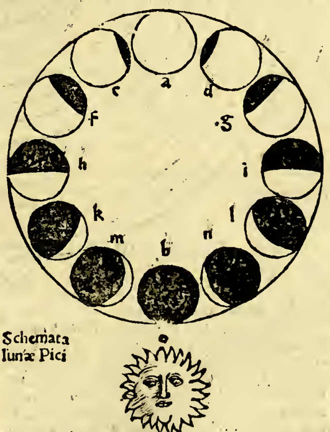
Annotatio in textum

Ouidius Motū eſſe calefactiuū Ariſto.de ſagitta plumbo
recta oſtendit.Et Ouidius carmine teſtatur.

Cum balearica plumbum
Funda iacit,volat illud,& incādeſcit eundo
Et quos non habuit,ſub nubibus inuenit ignes.

Et qđ Epicur⁹ opinat̄ aſtra accēdi cū oriant̄:ex⁊
tingui rurſus cū occidāt:Ariſto.reijcit.Cœlū em̄
nō igneū eſt,niſi celeſti q̄dā igne lucis & cādoris
de q̄ Celi⁹ plura li.13.c.14.ex Platonis ſnīa.&
ca.15. 4 De eo q̄ Ariſt.negat aſtra ꝓprio motu
moueri i ſcholaſtico exercitio plura dicta ſunt⁹. Pythag.
4.Planetaꝝ & aſtroꝝ fixoꝝ differentia,q̄ aſtra Ptolo.3.
ſcintillāt:planetę nō:at cū diſtantiā ꝓxiā aſſignet: armōicō
fauere videt̄ pythagoreis viſionē fieri extramittē Plinius
do:& Empedocli:de quo ſecūdo de anima. li.2.c.22
5.Pythagoras oīa ex numeris cōponens,numerū Iob
ſonorū i orbib⁹ cœleſtib⁹ poſuit:q̄ corpa ſint ma Macro.
xime regularia ac bn̄ adiuicē ꝓportiōata ex nr̄is muſas hue
quidā ad hoc citant verbū Iob.38.cap.in quo plu lo.auit
ra ſecretiora philoſophię chriſtianę apit:ait aūt in platoſy⁊
ter alia:qs enarrabit cœloꝝ rōnem:& cōcentū cę renes
li qs dormire faciet.Verū nos Ariſt.ſnīam appro Apud G.
bātes dicim⁹ Iob loq̄ nō de cōcētu ſonoro & har Vallā hęc
monico:ſed de cōuenienti ꝓportiōe & regulatiſſi⁊ diuiter oſ
mo ordine motuū cœleſtiū.Sic Nicola⁹ lyranus fendes li.
nō ignobilis expoſitor ſacrę ſcripturę eū locū ſuſce 1.muſice
pit:& Ambr.li.2.hexame.c.2.ꝓ errore reꝓbat ca.11.p⁹
Vuilhelmus quoq̄ parrhiſieñ.de vniuerſo i fine. Geraſenꝰ
6.Mal⁹ ſubſtātiuū arbor nauis q̄ vela expandunt̄ nichoma
8.De luna oſtēdit Ariſt.hāc eē ſphęricā:q̄m a cō chū &
trarijs partib⁹ incipiat illuminari & deſinat:quod Brenniū
hac ſubiecta vides formula.

Pāſelinos

Amphicirtos

dicotomos

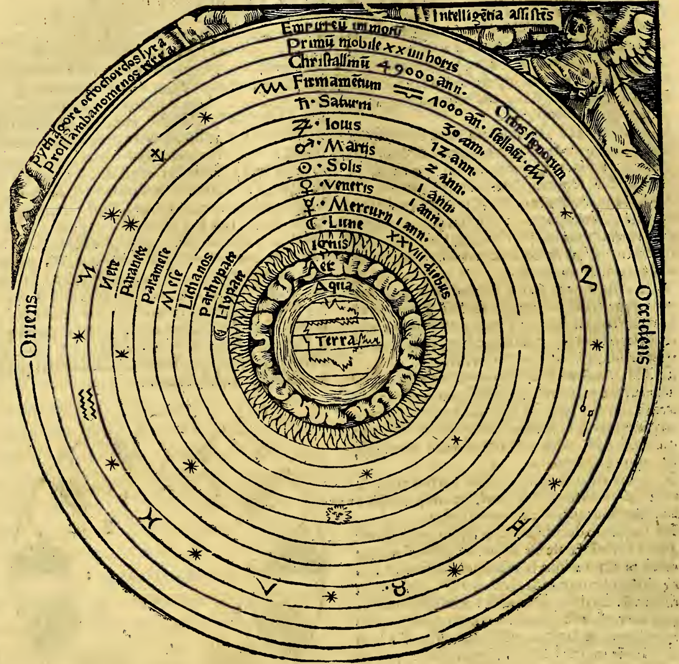
Monois
Coitio
latio lūę

Neomenia

Schemata lunæ Pici

a.pleniluniū.b.nouiluniū.c.d.f.g.luna plus ſemi
circulo illuminata.h.i.media illuminatio.k.l.m.
n.luna minus q̄ ſemicirculo illuminata.o.ſol.
In a.dicit̄ πανσεληνος pāſelinos quaſi tota vſ oīs
luna In b.dicit̄ νεομηνια neomenia:quaſi prima Ex Mar⁊
dies menſis In c d.amphicirtos dicit̄ quaſi gibbo ciano
ſa & decliuis In h.i.dicitur dicotomos:hoc eſt di
midio orbe ceſa.τομος ſectio diuiſio &c̄,Hęc rē Celius
texuimus ob antiquū interp̄tem qui has duas vo⁊ li.11.
culas ita ctas reliquit,amphicirtos & dicotomos
quas Argyropilus plurib⁹ circūlocutus eſt. Argyro⁊
9.Plus veneratione dignū q̄ temerarium arbitra pilus
ri oportet hæc cœleſtia tractare,etiam ſi rationes

Antarcticus.

Arcticus.

Eudox⁹ non habeamus demonſtratiuas.
9. Quæſtio prior orit̃ ex v̄bis Eudoxi: qui magn⁹ aſtronom⁹ tp̃e Platonis habit⁹, mot⁹ planetarꝝ et ſphæras rogatu Platonis deſcripſit: & ſolẽ ſtatim poſt lunã poſuit: quẽ Ariſt. & alij ſecuti ſunt ĩ hoc ſed Ptolome⁹ hũc ordinẽ correxit, Anaxagoræ ordinẽ ſecutus: qui ſolẽ in medio cœlo locauit. Habuit tñ Ariſt. aliũ aſtronomũ ſ. Calippũ: qui Eudoxum in multis correxit: de quo ſtatim.

Ariſt. Ptolom. Anaxag. Calipp⁹

Q.VII.

Quot ſunt numero ſpherę cœleſtes. Articulus.I.

Nota.I. Q̃ apud oẽs ſemp̃ affirmatũ fuit cœlũ ſtellatũ, in q̃ tot aſtra ſemp̃ æqualiter & in æquali diſtãtia mouebant̃: et Xenocrates quidẽ in vna ſup̃ficie ſtellas omnes poſuit: ſed ſtoici varia humilitate & ſublimitate eas locarũt. Verꝝ depreſſi ſunt ſeptẽ planetæ, nũc alijs ꝓpinquiores, nũc diſtãtiores eſſe: qui ob id planetæ dicti ſunt quaſi errãtes, nõ q̄ incõſtãtes habeãt mot⁹, ſed q̄ ad alia aſtra cõp̃ati, vagari & errare nobis videant̃: vñ & cuilibet planetarũ ꝓpriũ dederũt orbẽ in q̃ moueatur: ſicut ꝓpriũ p̃ceperũt in eis motũ. Vtrũ ãt aſtrorꝝ ſit p̄potẽti⁹, fixũ ſ. an erraticũ, nõ ſatis cõſtat. Ptolome⁹ efficaciores iudicat fixas: at cõtra Proclus ſup̃ Timęo platonis planetas iudicat p̄potẽtiores: quã ſñiam Pic⁹ li. 7. cõtra aſtrologos rõnib⁹ q̃q; firmat: & ãtiquitas planetas κοσμοκράτορας coſmocratoras appellauit. i. mũdi dñ̃os & p̃cipes: et Ce. li. 1. teſtat̃ ęgiptios plãetas appellaſſe ῥαβδοφόρους q̃ſi ſceptrigeros: chaldęos q̃q; aſſerit eos dixiſſe interp̃tes: quaſi inſigniti⁹ res futuras oñdãt: tu illos cõſulito. ¶Hoc q̃q; dubiũ eſt an orbes planetarꝝ ĩter ſe & cũ octauo cœlo vnũ ſint cõtinuũ: aut quiſq; orbis ꝓprijs terminet̃ ſup̃ficieb⁹: qd̃ poſteri⁹ ꝓbabili⁹ ẽ & magis receptũ orbes eẽ attiguos: q̃uis Bona. diſ. 14. ſc̃di arbitret̃ oẽs orbes vnũ cõtinuũ eſſe: qd̃q; corp⁹ ſubtile ob

Xenocrates Stoici

Ptolo. Proclus Picus

Celius

Marſili⁹ q. x. ſ. dĩ Porauẽ. Sũmeth.

diuerſitatem. ¶ Nec hoc te prætereat, varie ſitua ri planetas ab antiquis: qm̄ Anaximāder Metrodorus & Crates ſolē ſupremum conſtituerunt: dehinc lunā: infra hos errātes alios: plato primo Saturnū: ſecundo Iouē: tertio Martē: quarto Venerē quinto Mercuriū: ſexto ſolē: ſeptio lunā ordinauit: hoc Ariſto. ſenſit: hoc ęgyptij: hoc Ieber: hoc Theon gręcus Ptolomei interpres: at Ptolomeus poſt Anaxago. chaldęos ſecutus: ſolem medium locauit: at picus rem hanc dubioſam ſtatuit: nedū de ſole: ſed & alijs planetis luna dempta: laudat ergo Moſis ægyptij poſt abubachesim ſniam, ſitum & ordinē planetarꝝ incertū pronunciantem.

anaximā der Metrodo. Crates Plato Ariſto. ęgyptij Ieber Theon ptolome⁹ Picus Moſes abubachesim

Nota. II. Q in his ſatis eſt cōis aſſenſus oīm veterū & iuniorꝝ, quatuor eſſe ſphæras elementares, terram aquā, aerē & ignē: niſi quod amic⁹ noſter Ioan. Fœniſeca Auguſtanus celebris Mathematicus ſenariū molit: ꝙ ignis ardēs ſit, alius extinct⁹: aqua item fluida reperiatur, alia gelata & ſtans: non moror: ſeptem item orbes planetarum eſſe receptum eſt: ꝗuis Phauorinus apud Gelliū ſubdubitet: de cœlo itē ſtellato, quod firmamentū appellamus, videns nemo dubitat: an aūt ſint aliquę ſphęrę ſupra firmamentū quę circa mundum vertantur: non oīm eadem eſt ſentētia: nam ægyptij, Chaldei Plato Ariſto. Hyparchus arbitrati ſunt octo orbes ſufficere: & firmamenti ſphæram eſſe extimam: & Ptolomeum non plures poſuiſſe ꝙ octo: cōtra Albertū & Ioan. de Saxonia: hoc idē Proclus Platonicus: hoc Leo Hebrę⁹ voluit: ꝗuis multi illorꝝ motus varios, quos mox relaturi ſum⁹ non ignorarint. Thebit tn̄ primus videt propter motum acceſſus & receſſus nonam inueniſſe ſphęram: alij mox decimam addiderunt, vt Alphōſus Cāpanus, Meſſahala, Leopoldus & alij. ¶ Vnde cōmunis Neotericorꝝ turba tres mot⁹ tribuit firmamento: primus eſt ab oriēte in occidentē ſuper polis mundi: hunc habet a primo mobili: cōpletur xxiiij. horis. Alius eſt ab occidente ī orientē ſcd'm ſucceſſionē. 12. ſignorꝝ: & completur. 49000. annis. plures veterū: quoniā vni gradui c. annos tribuunt: ideo. 36000. annis iſtum motum complēt at primū probatiores teſtant: vnde & hunc magnum annum Platonis dixere: quo omnia reditura ſperabat. Verū diuus A. Auguſtinus. 12. li. de ciui. dei. capi. 13. hunc errorem fidei noſtrę cōtrarium explodit: ſortit hunc motum a nono cœlo. Tertius eſt motus titubationis ſeu trepidationis: quo octaua ſphera mouet ſup duob⁹ circulis paruis: quorꝝ poli ſūt capita librę & arietis nonę ſphęrę: diameter horꝝ eſt graduū. 8. minutorꝝ. 37. ſecūdarū. 26. Vocatur etiā motus acceſſus & receſſus cōpletus in. 7000. annis: hic proprius eſt octauæ ſphęrę: nam polus aliquando eſt eleuatior, aliqn̄ depreſſior: quod non prouenit niſi ex illo motu.

Fœniſeca Phauori. ægyptij Chaldei Plato Ariſto. Hyparc. Ptolo. Albertus Ioan. de Saxonia Proclus Leo Thebit alphōſus Cāpanus Meſſahalach Leopoldus Auguſti. Sco. diſt. 43. q. 3. li. 4. Vuilhel. parrhiſi. li. 3. de vniuerſo Hūc Sū merh: per perā proprīū attributione ſphęrę. q. 34.

Nota. III. Q licet idem nō poſſit motib⁹ contrarijs moueri per ſe: poterit tamen per ſe vno, per accidens pluribus motib⁹ moueri: ſicut naue deſcendente nauta in ea aſcēdat: aut dū circulū voluis: muſca in contrariū eat & nitatur: vnde & Alpetragius opinatus eſt hunc motum planetarium non eſſe proprium motum/ ſed tardationē quandam & remoram motus diurni, omnes inferiores ſpheras ſecum rapientis: vnde virtus ſua citius rapit propinquiora, remotiora vero ſerius trahit: cōmunis tamē ſentētia, & Ariſto. volunt cuiqꝫ ſphęrę motum proprium ab intelligentia aſſiſtente in eſſe: exploratum tradūt motum cœlorꝝ in hoc numero.

Alpetragius Ariſto.

	Sig.	Min.	Secūd.
Decimū mobile in. 24. horis	12	0	
Nonū cœlū in. 49000. ann.	12	0	
Aplanes, octaua ſphera i. 1000	12	0	
Saturn⁹ annis. 29. & dieb⁹. 163	12	1	22
Iupiter annis. 11. & dieb⁹. 314	12	1	24
Mars anno. 1. dieb⁹. 322.	12	2	4
Sol ven⁹ mercuri⁹ āno horis. 6	12	0	26½
Luna dieb⁹. xxvij. horis. 8.	12	9	17

Vide exactius Stapulen. ſuper ſphera. Et quod de ſole diximus, alibi latius diſcuſſimus quoniam Iulius Cæſar annū quartū biſſextū intercalarē fecit. 6. horarū recuperatiuū: verū cū horæ ſex non ſint integrę, facta eſt tot annis mutatio & erratulum quoddam admiſſum: vt in Diorthoſi paſchę ad S. D. N. LEONIS. PP. X. cōmiſſione & diui Cęſaris Maximiliani mandatū, per nos cōſcripta, locuplete tradidimus: & amic⁹ noſter Georgius Tanſtetter inſignis medicus & mathematicus, hoc idem ſaxum docte voluit: ſed locupletiſſime & eruditiſſime, Paulus Middelburgen. Germanus, epiſcopus foriſempronien. ex aſſe hoc negocium egit.

Stapulē. Iulius Cæſar Eckius Georgi⁹ Tanſtet. Paulus Middelburgen.

Nota. IIII. Theologos ponere cœlum criſtallinem ſeu aqueum, nō ob rationē Aſtronomorum de motib⁹, ꝙ multipliciter vitare conant: ſed ob ſacræ ſcripturæ autoritatem: quæ ſupra firmamētum aquas aſtruit. Gen. 1. Fiat firmamentū & diuidat aquas ab aqs. & Dauid pſalmo. Qui tegis aquis ſuperiora eius. Et iterū aquæ quæ ſup cœlos ſunt laudent nomen dn̄i, Daniel canticū triū pueroꝝ prodit: Benedicite aquę omnes quæ ſuper cœlos ſunt domino. Maior eſt ergo diuinę ſcripturę autoritas, ait Auguſti. ad Oroſiū: ꝙ omnis humani ingenij pſpicacitas. Dicit aūt criſtallinū vel aqueū ob diaphani rōnem: ꝗuis alij alias cauſent rōes: vide pceptorē nr̄m ī Marga. philoſo. Lyrā. Gen. 1. Bonauē. Rich. Gab. diſt. 14. primi. ¶ Cœlū etiā empyreū ſacra aſtruit ſcriptura, ī principio creauit deus cœlū & terrā: cœlū hic pro empyreo ſumit, autore Beda & Strabo: angeli ei⁹ aſtra ſūt: proinde in Iob legimus. Vbi tu eras: cū me laudarent aſtra matutina. i. angeli. Baſilius multum in hac re laboraſſe dicit contra Manicheos: deū non creaſſe tenebras ab initio, ſed cœlum empyreum, ſplendore luminis incomprehenſibilis perfuſum, & charitate beatorꝝ ignitū & ardens. Celiū deſpice li. 1. capi. 13. Cœlum dein trinitatis ponunt quod eſt ipſa trinitas & excellentia diuinitatis: de quo Lucifer temere ait. Aſcendā in cœlum &c.

Theolo. Moſes pſal. 103 Dani. 3. Auguſti. ſup Gen. Reiſcius Lyra Bonauē. Richar. Gabriel Moſes Beda Strab⁹ Iob Baſilius Celius Eſ. 14

¶Adde poſtremo ꝙ ſphera cœleſtis dici poteſt primo pro quolibet globo cœli:⁊ſic ſtella dicitur ſphera. Secūdo pro ſphera cœleſti circūdante terram:ſic ſol dicit̃ habere tres orbes:mercurius quinꝗ.Tertio vſurpatur ꝓ aggregato ex orbibꝰ ſufficiētibꝰad motū alicuiꝰaſtri:ꝗ pacto hic accipimꝰ

Articulus.II.

Cōcluſio .I.Decē ſunt ſphęrę cœleſtes mobiles totales & vna immobilis. Probat̃ per adducta not.iiij.ex autoritate ſacræ ſcripturæ; & in lumine naturali probat̃ ; quia vnius corporis ſimplicis eſt vnus motꝰ ꝓprius ſimplex:ſed octaua ſphęra mouetur tribus motibus ex notabi.2.ergo iſti eruiit tribus orbibus appropriati. ¶Fateor ꝙ illa ratio non demonſtrat:qm̃ diceret proteruiens varios motus prouenire ex varijs intelligentijs,orbi attributis.Secūdo ꝙ motus diurnus non eſt proprius vni orbi, ſed cōis omnibꝰ orbibus nulli peculiaris,a cōmunī quodam motore ineſt:alij alias
Aristo. adferūt euaſiones.¶Et ꝗuis Ariſto.hic nō ponat
Calypus niſi octo ſphęras:tñ.xij.Metaphy.forte a Calypo melius informatus dixit: Orbes nō habētes aſtra eſſe propter habētes aſtra: & ita preſumit eſſe cœlum ſine aſtris.¶Queris vero cur duo orbes nō habeant ſtellas? Reſpōdent qm̃ orbes illi ſunt vniformitatis cauſatiui:at de hoc in dubio.Sacra ſcriptura cœlū criſtallinū nobis notificat/ſed nō eiꝰ motū & quietem.

¶De cœlo empyreo diximus ī not.iiij. & eſt ſen-
Raban⁹ tentia Raba.Bedę:ꝗuis Auguſti: vix aut nunꝗ
Beda de eo loquatur.Ait Bonauen.diſtin.14.ſecundi.
Auguſti. Beatus etiā Clemēs li.1.recognitionū.refert btm̄
Bonauē. Petrū apoſtolū in diſputatione, quā contra Simo
Clemēs nē magū habuit in Cęſarea, poſuiſſe tale cœlū:&
S.Petrus dixiſſe illud non ſolū fide creditū, ſed etiā ratiōe
Simon poſſe probari:at hæc volunt eſſe ſupra crepidam.
magus Vide docto.diſt:14.ſecundi.Sumerh.ſup Alber.
Sūmerh. tracta.2.capi.7.Et per cœlū iſtud ſaluatur diuerſa influentia ad terrā ſicut ꝙ in alpibꝰ eſt multum cupri & argēti:in montibus Hungariæ multū auri:in Scotia nullus naſcitur aſinus.

Articulus.III.

An propter diuerſas tranſmutationes naturales ſint ponendæ plures ſphęræ cœleſtes?

Præmit.I. Ex ſecundo de Generatione cōſtare Cœlum tribus agere in inferiora .ſ.motu/lumine & influētia.Motu,quia ceſſante motu primo,ceſ-
Aristo. ſant omnes motus inferiores,ſcd̃m Ariſto.ibi.& 2.Metaphy. Sicut in minori mundo ceſſante motu cordis, ceſſant omnes alij motus in homine.Vi-
Celius de Celiū.li.1.capi.19.¶Lumine,nam per lumen diffunditur calor cœleſtis & viuificus:qui pręſentia ſua viuificat,abſentia vita priuat: vt patet in
Aristo. vere & autumno.Ariſto.ob id.2.de Gñatione dixit: Solem in obliquo circulo eſſe cauſam generationis & corruptionis.¶Influentia porro/quę eſt
Picus ſoboles lucis, vt Picꝰait,agit in inferiora(de quo inferius latius)ſic ſaturnus ſiccat & infrigidat:iupiter benignum calorem & ſerenitatem immittit Mars bella mouet & ventos:ſol viuida cūcta promouet:luna omnia humore madefacit:ſic & aſpectuum varietas,eclypſes & alia miros effectus cōmouent.

Præmt.II. Præceptorem noſtrū G.Reiſchi.ſic Reiſchi⁹
annotaſſe influentias & motus ſtellarū . Primum 1
em̄ cœlum:cuius motus eſt ſimplex & vniformis cauſat in inferioribus vnum ęquale in omnibus.ſ. eſſe rerum generabilium & corruptibiliū . Et qa vt eſſe recipiat, vnū principioꝝ cōponentium ad 2
alterum moueri debet, quod ſecūdum cœlū mobile influit.At quia eſſe illud determinat̃ quantitate & figura :ideo cœlum ſtellatū, varijs conſtellatio 3
num imaginibus,pro varijs rebꝰ inferioribus,varias influit figuras.
¶Eſſe aūt qualitatiuū, a planetarū ſphęris deriua 4
tur:nā ſi frigidū cū ſicco miſceat̃ (quod retētionē iuuat)ſaturno cōficit̃.Calidum aūt cōplexionale 5
ſeu tēperatū,iunctū humido ſpiritali,a Ioue ꝓpi- 6
cio inſinuatur.Calidū aūt feruēs cū ſicco, a Mar/ 7
tis dominio ꝓfluit.Sol aūt calorē viuificū admini-
ſtrat,ſeminū conceptiuū & maturatiuū : venus 8
autem,ſi ſit frigidiuſcula,humidum tñ habet vitale,quod in animantia deriuatur: ſicut luna frigi 9
dum cum humido ſimplici defluit. Mercurius cū 10
bonis bonus eſt;cū malis malus.Vide alia in pręceptore noſtro:aliqua etiā in epitomate quadruuij deguſtaturi.
Reſpōdetur ad dubium affirme ex adductis:præmiſſo primo

Dubium.II.

An aſtra moueantur proprio motu & perſe?

Præmit.I. Varie intelligi aſtra per ſe moueri. Primo ꝙ ſuapte natura ad motum ſint propenſa Secundo ꝙ moueant̃ ſic per ſe, quod non ad motū alterius:& hoc poſſet eſſe vel ꝙ mouerent̃ nutu ſuo,ab oriente ad occidentē aut cōtra:nullo habito reſpectu orbiū:ſicut piſcis mouet̃ per aquam:& aquila per aerē:aut ꝙ circūgyratiue moueant̃ circa proprium centrū & ſup proprios polos : quod iterum fieri poteſt,aut cū peculiari orbe,aut ſine eo:quo præmiſſo reſpondetur per propoſitiones

I. Nulla aſtra mouent̃ ꝑ ſe ſuo nutu diuidēdo orbem:patet,quia cœlū eſt indiuiſibile:non diſſecatur motu,ſicut aqua a piſce: & ad hoc vadūt oēs Aristo.
rationes Ariſto.in tex. & autoꝝ alioꝝ.

II. Aſtra omnia mouent̃ per ſe:hoc eſt naturæ nutu ferunt̃ & intelligentiæ : ſed planetę pręter hoc mouētur motu proprio:pręter motū ſuoꝝ orbiū, non ſic fixa: primū patet quia non violente mouētur.Secundū,quia mouent̃ in epicyclo, deſcribētes circulū motus circa centrū epicycli:quo motū orbis totus planetę nō mouetur:patebit ꝗ primū Tertiū patet quia ſtellæ fixæ nō habēt epicyclos ſed infiguntur firmamento,ſicut clauus immobiliter,ſemper eundem ſitum obſeruantes.

III. Sola luna mouetur p̱ ſe, abſq; orbiũ motu peculiari: patet, nã alij planetę non mouẽtur, niſi ad motũ deferentis aut epicycli. Sed luna pręter hoc habet motum peculiarem quo mouetur circa centrum ſuijpſius & deprehenſus eſt motus ille lunæ ex macula eius, quę modo ſurſum modo deorſum appareret, niſi luna alijs oĩb⁹ mobilior, ſeipſã moueret & circumgiraret: vt maculoſa pars deorſum ſemper eſſet.

Dubium. III.

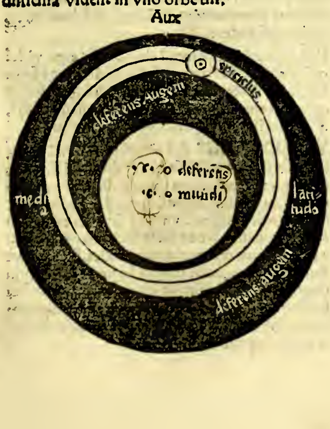
An neceſſe ſit ponere circulos ecentricos & epicyclos: vt ſaluentur apparentia in motu planetarum?

Prēmit. I. Q̃ ecentrici & concentrici dicuntur in reſpectu centri mũdi: concentricus habet idem centrum cum mundo, ecentricus diuerſum. ¶ Poteſt autem ecentricus eſſe, vel quo ad vtranq; ſup̱ficiem. ſ. concauã & conuexam, aut ſecundum alteram. ¶ Sunt pręterea aliqui ęqualis ſpiſſitudinis & vniformis, ſicut ecentrici ad vtramq; ſuperficiem: alij vero ſunt difformis ſpiſſitudinis. ſ. ecentrici ad alteram ſuperficiem tm̃.

Prēmit. II. Q̃ epicyclus eſt parua ſphera ſolida in ſuperficie ecentrici exiſtens, corpus planetę deferens: quod & nomen exprimit: dicitur em̃ ἐπί-κυκλος quaſi ſupra circulum poſitus: habent aũt planetę om̃es epicyclũ, ſole dẽpto: de quo mox.

Tho. bricot in q. addita li. cœli

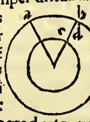
Prēmit. III. Plures eſſe apparẽtias, q̃ exercuerũt ingenia aſtronomoꝝ, ad varios circulos: prima eſt, quia idẽ planeta aliq̃n eſt terrę propinquior, aliq̃n diſtãtior. Scd'a q̃ idẽ planeta citi⁹ p̱tranſit vnũ ſignũ q̃ aliud: & citi⁹ p̱tranſit idẽ ſignũ vno tẽpore q̃ alio: vt ſol citi⁹ p̱trãſit piſces q̃ leonẽ: & mars citi⁹ p̱tranſit arietẽ directus q̃ retrogradus. Tertia quia planeta modo declinat ab eclyptica verſus auſtrũ modo verſus ſeptẽtrionem: & dicitur latitudo planetę. Quarta, quia planeta videt̃ mõ poſt vnã ſtellã fixã, dein ante eã; q̃ om̃ia difficilia videntur in vno orbe tm̃.

Prēmit. IIII. In toto orbe planetę alicuius ecentricum in vna parte eſſe centro mundi ꝑpinquus, in altera remoti⁹: pũctus magis diſtãs a terra dicit̃ aux: abſis ſumma, apogiũ: ſed ꝑpinq̃or terrę dicit̃ perigiũ, oppoſitum augis, abſis ima. Vides aũt in hac figura, mediũ eſſe om̃ifariã ecentricũ, extimũ aũt ecentricũ eſſe ſcd'm ſup̱ficiẽ cõcauã, interiorẽ ſecũdum cõuexã: ſic ſol nobis eſt ꝑpinquior ĩ hyeme, quia in oppoſito augis: ſed q̃n eſt in geminis grad. 17. miñ. 50. ait Lupoldus: tũc eſt remotiſſimus a nobis. ¶ Aduerte tñ de p̱accidens ſolẽ dici nos accedere ĩ eſtate: q̃a accedit ad zenith capitis noſtri: aut q̃a radij ſolis, tũc magis accedũt ad p̱pendicularẽ: de ęquãte vero & medio motu: linea augis, medij mot⁹, ęquatiõe, argumẽto: de planetis retrogradis & ſtationarijs &c. vario ortu aſtrorum, magnitudine & imaginib⁹. Cõſule epitoma noſtrum in elementarijs: alia in theoricis planetarum & aſtronomicis. Leupold⁹

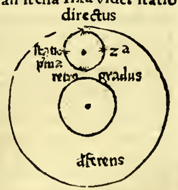
Reſpõdetur. I. Neceſſe ẽ ad dictas apparẽtias ſaluãdas ponere ecẽtricos & cõcentricos ĩ oĩ ſphera planetaꝝ: probat̃ q̃a ad ſaluãdas duas priores apparẽtias tribuunt̃ planetis tres orbes, q̃uis Mercurio quĩq; tribuant̃ orbes: nã ſic planeta erit remotior in auge, q̃ ĩ abſide ima. Patet etiã ſcd'a apparẽtia: q̃m circul⁹ deſcribẽdus p̱ planetam eſt minor ĩ oppoſito augis, q̃ ĩ auge: cũ duę lineę q̃to plus exeũt a cẽtro, tanto magis ſemper diſtabunt.

II. In oĩb⁹ planetis p̃ter tres orbes eſt quart⁹ epicycl⁹ ĩ q̃ defert̃ corpus planetę. Probat̃ p̱ tres apparẽtias vltimas: nã q̃n planeta eſt directus: tũc duplici motu egredit̃ ſignũ. ſ. motu epicycli & deferẽtis:

ideo citi⁹ egredit̃: ſec⁹ dũ eſt retrogradus: q̃a tunc tardi⁹ exit ſignũ: nã ♀ exiſtẽte retrogada dũ iam attigerat primũ gradũ ♍. regreſſa ẽ vſq; ad 14 gradũ leonis: & ex eo primũ abſoluta, virginis ſignũ denuo attingit: ſic añ ſtellã fixã videt̃ ſtatio ne ſecũda: poſt illã apparet ſtatiõe pr̃ia: de ſole patet: q̃a nõ eſt retrogradus, nec direct⁹ luna aũt in rei veritate eſt retrogada & directa: at ob velocitatem mot⁹ min⁹ p̱cipit̃. Vide Sco. diſt. xiiij. q. 2. ſecũdi & eadẽ diſt. durãdum. & Ioã. Maio. Plura hic mouent̃ p̱ Saxo. quę cõſulto p̃terimus.

Sic habes. 33. orbes partiales

Scotus Durãdus Maioris Saxo

Dubium. IIII.

An ſphęrę cœleſtes & ſtellę ſint eiuſdem ſpeciei?

Dic. I. Orbes totales differt̃ a ſeinuicẽ ſpẽ: p̱bat̃ ĩ p̱os cõſequunt̃ accñtia naturalia ꝑpria ſpẽ diſtincta: vt patuit dubio. 1. mõ hęc arguũt diſtĩctionẽ ſpeciuocã: nã alias ſolũ eſſent accidẽtaliter ordinati vn⁹ ſupra aliũ. ¶ Corollariũ: probabile eſt intel

ligētias motrices etiā eſſe diuerſarū ſpecierū: ſicut orbes, at de hoc docto.in ſecundo.diſtin.iij.

II. Sol differt ſpecie ab alijs aſtris & planetis. Probat Ariſtote. libro de proprietatibus elementorū quia ſol habet lumē a ſeipſo: ſed luna & ſtellę accipiunt lumen a ſole: & ita vult ex diuerſitate accidentium naturaliū, argui diuerſitatē eſſentiarum. — Ariſto.

III. Planetę & ſtellę oēs, aut maior ps diſtinguūtur ſpē. Probat ex diuerſitate ꝓprietatū naturaliū actiuarū, cū dicat nimboſus Orion, ardēs canicula, Hyades ventoſę: ęſtuans cor leonis: nam ea ſtella rex dicitur oīm ſtellarū ait Lupoldus. — Leupol.

IIII. Orbes differunt ſpecie ab aſtris. Probatur, quia orbis non ſic influit ſicut aſtrum, nec recipit lumen a ſole ſicut aſtrū: & ex eo liqt: quia ſtellę firmamēti differūt ſpecie: igit orbis nō pōt eſſe eiuſdē ſpēi cū ipſis. Dixi maior ps qa nobis nō cōſtat euidēter: an oēs ſtellę pleiadū ſpē differāt, an ſecꝰ: dictum iſtud eſt contra Auer. & contra Albertū. — Auerrois Albertus

Dubium. V.

An omnes ſtellæ lumen ſuum a ſole mutuent?

Præmit. I. Plura dici in laudē ſolis, qm̄ ſit cor cœli, fons lucis, elemētariū virtutū dominus mūdi mentē, oculū ętheris, caloris parentem. cœli triſticiā fugantē, oīa videntē: vt locupletē apud Cęliū reperies li.13.c.14. De magnitudine varia ſentēſerūt Heraclitꝰ latitudīe pedali dixit, Epicurꝰ tm̄ dixit quātulꝰ videret, ait Plutarchꝰ: ſed hūc Cleomedes taxat: Anaxagoras multo maiorē cēſuit peloponeſo: Anaximander ſolem terrę ęqualē credidit: aſtronomi tradūt ſolem eſſe maiorem terra cēties ſexagies ſexies: & inſup trib9 octauis terrę: qa cubꝰ ſolis vt.1331. & cubus terrę vt.8. — Heraclitꝰ Tullius Plinius Cęlius Heraclitꝰ Epicurus plutarchꝰ Cleome. Anaxag. Anaximander

Pręmit. II. Lunā eſſe lucis vacuā ſuapte natura, ſed a ſole, ſecundum hemiſpheriū ſemꝑ illuminat ꝑterq̄ in eclypſi: nā in cōiunctione, ſupiori parte illuminat: & paulatim a ſole recedēs lumē verſus nos lumē corniculat: vñ in oppoſitiōe, hemiſphęriū illumiatū plene ad nos vertit: vt ſchematiſmū lunarē ſuperius deſcripſimus: vnde quod in luna ī mutuatiōe luminis expimur, id & Ariſto. in alijs ſtellis arbitratꝰ eſt li. de ꝓprietate elementorū: vt priori dubio dicto.11. adduximus: ita Pliniꝰ ait Sol lumē ſuū cęteris q̄q̄ ſyderibꝰ fenerat: hoc ptolomeus ī magna cōpoſitione: hoc Alber.2. Cœli affirmarūt. ¶ At Auicēna Macrobiꝰ & bona pars philoſophorū hoc negat: ſecūdum quos — Ariſto. Celius li.1. Plinius Ptolom. Albertus Auicēna Macrob.

Reſpondetur Lunā recipere lumē a ſole, ꝙ non ſolū a luna tanq̄ a corpore polito reflectitur: ſed ei imbibit & incorporat: patet ex incremēto & decremēto lunę, itē ex eius eclypſi. ¶ Secundo tn̄ alię ſtellę nō recipiūt lumen a ſole. Probat prīo quia tūc alij planetę deberēt etiā creſcere & decreſcere acceſſu & receſſu ſolis. Secūdo quia ſic ſol inferior influeret in ſuperiora: quod videt contra naturalem ordinem. Tertio quia tūc venus poſſet eclypſari ex īterpoſitiōe terrę. Quarto qa tūc oīa lumina aſtrorū pariter calefacerēt & exſiccarent: cuiꝰ oppoſitū expimur: patet ſeqla quia lumē ſolis calet & ſiccat. Quīto qa lumen ♄ eſt ſile plūbeo colori: martis rubet velut igneū, Iouis admodū lucidū veneris albicās: Iſenachiꝰ cōtendit dare cōcordiā diuerſis ſentētijs, qa remiſſū lumē habeant aſtra a ſe, intenſum a ſole: verū tu cū dictis noſtris maneto. De macula lunę alias dicturi ſumus. — Maioris diſt.14. ſecundi — Pli li.2. ca.18. — Iſenach.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Vnꝰ motꝰ ſimplex ſpē: debet eē vnius corpis ſimplicis: ſed motꝰ circularis eſt vnꝰ motꝰ ſimplex: ergo erit vniꝰ corpis ſimplicis: & ita erit tm̄ vnū cœlū. Preterea Ariſto. poſuit tm̄ octo cœlos: ergo ſunt tm̄ octo, ab autoritate affirmatiue. ¶ Preterea ſolꝰ mercuriꝰ habet ſex orbes, vt patet ex eiꝰ Theorica apud Cāpanum & Purbachium: ergo erunt plures orbes q̄. x. Immo q̄libet ſtella eſt ſphęra cœleſtis. Confirmatur: quia ſi ponitur nonū cœlū: fruſtra ponit: qa nō habet ſtellā: ergo non influit: tenet illatio quoniam omnis ſphæra influit ratione ſtellæ. — Ariſto. — Cāpanus peurbac.

II. Venꝰ eſt ſupra ſolē: ergo ſitꝰ eiꝰ minus bñ aſſignatus: añcedēs ꝓbat: qa ſi Venꝰ eſſet infra ſolē, iā poſſet eclypſare ſolē ſicut & luna: ſed oppoſitū experimur: porro ꝙ ſtellę ꝓprio motu moueant: patet de luna. Secūdo, qa ſunt ſphęricę figurę, ſed illa eſt apta motui: ergo mouent ꝑ ſe. Preterea nō videt plus repugnare ſtellę ꝙ moueat, q̄ ꝙ vnus orbis moueat motibus contrarijs.

III. Nō ſunt ponēdi ecētrici & epicycli. probat ꝑ Auer. xij. Metaphy. co.45. Ecentricū aūt & epicyclū dicere eſt extra naturā: epicyclū aūt ponere eſt īpoſſibile omino: &.2. Cœli. Com.32, & multis alijs locis: & rōe eius quia ſeqret vacuū: cū aux relinquēs locū ſuū, & oppoſitū augis nō tm̄ locū repleret: ſimiliter cū ſtrictꝰ locꝰ ſit ī oppoſito augis ſeqret fieri penetrationē dimēſionū. Tertio, quia ſic terra nō eſſet ī medio mūdi, qa nō eēt ī medio ſolis nec Martis, aut alteriꝰ planetę. Quarto quia motꝰ planetę nō eſſet ſimplex, qa cōpoſitꝰ ex circuitione & motu recto, qa ī auge aſcēderet: in oppoſito deſcenderet &c̄. — Auerrois

IIII. Oēs orbes hñt motū eiuſdē ſpēi: ergo videt ꝙ ſint eiuſdē ſpēi: ꝑterea ſtella eſt dēſior ps ſui orbis, ſcdm Auer. & Ariſt. ergo nō diſtīguit ſpē ab orbe: & tertio qa hñt ſtellę eūdē motū cū orbibꝰ, & eādem figurā, ergo ſunt eiuſdem ſpeciei. — Auerrois Ariſto.

Reſpondetur Ad primā fateor vnū eē cœlū ī gñe, ſed habet ſub ſe plures ſpēs. Ad ſcdm ab autoritate negatiue non valet: ſi dicis aſſumptum eſſe affirmatiuum: reſpondeo ꝙ eſt excluſiuum: & ita virtualiter negatiuum: quia ſecunda exponens eius eſt negatiua: vt ex dialecticis liqt. ¶ De mercurio dicimus ꝙ ſunt plures partiales. ſ.33. q̄libet ſtella eſt ſphęra: at de illis nō loqmur, ſed de principalibus. Ad confirmationem nego, non habet ſtellam: ergo non influit: quia tres cœli vltimi influunt ſine ſtellis: cur autem ſtellis careant diximꝰ in corpore queſtionis.

Ad.II. Negando antecedens, ad probationem dico ſolem non eclypſari a venere: non quia ven⁹ ei non ſubſit: ſed quia venus eſt tam pellucida, q̄ radios ſolares ad nos diffundi nō impediat: aut cū diſtantior ſit a terra, vmbra eius terram non attingit, etiam ſi diametraliter interponatur.

Sol Venus Luna Terra

❡De luna diximus arti.3. Ad aliud dico ꝙ mouentur ſpherice, ſed motu ſuorū orbiū. De contrarietate motuum diximus.arti.3.

Ad.III. Com. & Ariſto. non recipimus: qm̄ apparentię adductę arti.3 non poſſunt alioquin faciliter ſaluari. Ad rationes eius dicimus non ſequi aſſumpta: quoniam deferentes augem ſuperior & inferior ſimul mouentur: & ita ſpiſſior pars extimi orbis mouetur ſemper cū tenuiori alterius orbis: & ita nec vacuum continget, nec penetratio dimēſionum accidet, vt ad oculum in figura monſtratur. Auer. Ariſto.

❡Ad aliud dico terrā eſſe in medio mūdi quo ad totalem ſphęram ſolis, licet non quo ad eius deferentem: quod nō refert. ❡Ad quartū quod Saxo fortius reputat, nego motū eſſe cōpoſitum, quia nunq̄ mouetur motu recto, ſed ſemper circulari: nec omne elongari a centro mundi eſt aſcendere: ſed ſolum intra cōcauum lunæ: Maioris dicit hoc eſſe contendere de nomine: admittit ergo partiale cœlum poſſe aſcendere, ſed non totale. Saxo Maioris

Ad.IIII. Negatur omnes motus eſſe eiuſdē ſpeciei in orbib⁹ & ſtellis. Secūdo dato ꝙ in hoc cōuenirent: tn̄ ſunt alia aſſignata in dubio, per quæ arguunt ſpecie differre. ❡Ad aliud nego ad iſtū ſenſum ꝙ ſtella differat ab alijs partibus orbis ſui ſicut denſum & rarum: quia ſicut clauus differt a ligno nauis, ſic ſtella ab orbe. ❡Ad tertium nego conſequentiam, & ratio eſt: quia licet illa duo adducta.ſ. motus & figura non arguant diſtinctionē ſpecificam orbium & ſtellarum tamen ſunt alia quę hoc indicant: vt ex arti.3.liquet.

Deo gloria

❡De motu, figura & quiete terræ. Cap.IIII.

72 Reſtat aūt de terra dicere, vbi iam iaceat: & vtrum ex hiſce ſit quę quieſcunt an ex his quę mouent̄ & de ipſi⁹ quoq̄ figura. De ſitu quoq̄ ipſi⁹ non eandem omnes opinionem habent, ſed plurimi quidem i medio iacere dicunt: qui totum cœlum infinitum inquiunt eſſe. ❡Ii vero qui Italiæ partem habitant pythagoriciq̄ vocant̄, contrariū aſſerunt. Nam in medio quidem ignem eſſe aiūt: terram aūt vnam eſſe ſtellarū: ferriq̄ circa medium atq̄ hoc pacto noctem ac diem efficere. Aliā aūt huic cōtrariam terram conficiūt: quā terram aduerſam vocant: non ad ea quę videntur rationes cauſaſq̄ quęrentes: ſed ad quaſdam ſuas lationes opinioneſq̄ ea quæ videntur trahentes atq̄ ornare conantes. Compluribus etiam alijs non ex his quę apparent: ſed ex rationibus potius ſumentibus fidem locum reddere terrę medium non oportere videri poteſt. Præſtabiliſſimum em̄ corpus locum occupare præſtabiliſſimum oportere putāt atq̄ ignem quidem præſtabiliorem terra: finem autem medijs ipſis præſtabiliſſimum eſſe. Quare ex his ratiocinantes nō ipſam in medio ſphæræ, ſed poti⁹ ignē putant. Præterea pythagorici & quia maxime conſeruari oportet id quod eſt maxime præcipuum vniuerſi: medium vero eſt tale: ideo eum ignem qui locum hūc occupat cuſtodiam Iouis appellant. Quaſi medium ſimpliciter diceretur, & medium magnitudinis, & rei medium eſſet atq̄ naturæ. Enimuero vt in animalib⁹ non idem eſt animalis atq̄ corporis medium: ſic eſt magis & circa ipſum totum cœlum exiſtimandum: igitur propter hanc cauſam non oportet ipſos circa vniuerſum turbari: neq̄ cuſtodiam ad centrum adducere: ſed illud quęrere medium ipſum quale quid eſt & vbi eſt aptum eſſe. Illud enim medium principium eſt ac precioſum. Medium vero loci ſimile eſt magis extremo q̄ principio: medium

Intentio | Nō naturaliū ſniā | Opinio prima | Terra cōtraria | Rō pria | Rō ſcda | 73 | 74 | reſpōdet primę | Secundę | autoritas

em̃ terminatur. Terminus autem eſt ipſe finis: precioſius autem eſt id quod con-
tinet & finis: q̃ id quod finitur: hoc em̃ materies: illud ſubſtantia cõſtitutiõis eſt.
¶ De loco igit̃ terræ hanc habent quidam opinionẽ, ſimiliter & de quiete mo- 75
2 tuue. Non em̃ eodem modo omnes exiſtimant: ſed qui in medio ipſam non eſſe
Secda opinio putant: circa mediũ moueri dicũt atq; non ſolum hanc, ſed etiã aduerſam terram
vti prius eſt dictũ. ¶ Quibuſdam etiã & plura talia corpa circa mediũ ferri poſſe
Tertia videtur: nobis immanifeſta ob terræ obiectionẽ. Quocirca & lunæ defectiones
plures, q̃ ſolis fieri dicũt: vnũquodq; eo℞ em̃ q̃ ferunt̃ obijcere ſeſe lunę inquiũt
non ſolum terrã: nã cũ terra cẽtrum nõ ſit, ſed per ipſius totũ hemiſpheriũ diſtet
nihil prohibere putant ea accidere quę vident̃: ſimiliter nõ habitãtibus nobis in
centro: ſicut ſi in medio etiã eſſet terra: nihil em̃ neq; nunc oſtendit per dimidiã
Quarta diametrũ diſtãtib⁹ nobis: quidam aũt in centro ipſam iacentẽ voluit: & circa ipm
polũ per vniuerſum exteſum moueri dicũt, vt in thimeo eſt ſcriptũ. ¶ Simili mõ 76
3 de figura quoq; ipſius cõtendit: quibuſdam em̃ rotũdam eſſe videt̃: vt tympanũ
Quinta cui hoc indiciũ faciũt. Cũ occidit em̃ atq; orit̃ ſol per rectã lineã, ſed non p cur-
Ratio uã cęlari videt̃: quippe cũ oporteret: ſi etiã terra rotunda diuiſionẽ fieri curuã: non
animaduertentes diſtantiã ſolis ad terrã & circũferentiæ magnitudinem: quõ in
Solutio hiſce circulis qui parui em̃ vident̃ linea recta apparet. Propter igit̃ hanc apparen
tiã non oportet ipſos terrę molem credere rotũdam nõ eſſe: addunt inſuper atq;
inquiũt figurã hãc neceſſario ipam propter quietẽ habere: & ij modi qui de mo
tione quieteue ſunt dicti cõplures ſunt. Oẽs igitur de hoc dubitaſſe neceſſarium 77
autoritas eſt: forſitan em̃ mẽtis eſt vacãtis dolore nõ admirari. ¶ Cur nã parua q̃dam pars
4 terræ ſi eleuata dimittat̃ fertur quieſcereq; non ſolet, maiorq; ſemp celerius fertur
vniuerſa aũt terra, ſi quiſpiam ipſam ſublimem eleuatam dimittat ferri non po-
teſt: nunc vero tantum pondus quieſcit. At vero ſi quiſpiam etiam partes ipſius
cum feruntur anteq; cadant auferat terram: deorſum ſane ferentur ſi nihil obſtite
rit. Quare dubitare quidem omnibus ob philoſophiam euenit: operam aũt eos
autoritas non dediſſe vt ſolutiones nõ magis abſurdę q̃ dubitatio videant̃ mirum cuipiã 78
ſane videbitur. Quidam em̃ ob hoc infinita inferam terræ partem inquiunt eſſe
Sexta opinio in infinitum ipſam radicatam eſſe dicentes: vt Xenophontes colophonius dixit
ne moleſtias habent cauſas quęritantes. Quocirca & Empedocles ſic increpauit
ſi rotunda eſt profunditas terræ copioſuſq; æther quæ per multa iam ora linguaſ
q; dicta fruſtra ſunt effuſa hoĩm eorum, qui per parum ipſius vniuerſi viderunt.
¶ Quidam ſuper aquam iacere dicunt: hanc enim ſententiam vetuſtiſſimam ac-
cepimus: quam Thalem Mileſium dixiſſe ferunt: terram inquam ideo quieſcere
Septima perinde atq; lignum aut quippiam tale natat & em̃ nihil horum ſuper aerem ma
nere eſt aptum, ſed ſuper aquam: quaſi non eadem ſit de terra ratio atq; aqua quę
Improbatio terram vehit: neq; em̃ aqua ſublimis manere eſt apta, ſed ſuper aliquod ſemp eſt. 79
Secũda Præterea vt aer leuior eſt aqua: ſic & aq̃ leuior eſt terra. Quare q̃ nã mõ id qđ eſt
leuius inferi⁹ eo qđ graui⁹ eſt natura iacere putãt. Præterea ſi tota ẽ apta ſup aquã
Tertia manere patet & quãq; ptẽ ipi⁹ idẽtidẽ aptã eẽ: nũc ãt hoc fieri nõ videt̃: ſed q̃uis
ps i fũdũ & celeri⁹ maior fert̃. At em̃ vſq; ad quẽdã terminũ q̃rere vident̃: ſed nõ
q̃uſq; dubitatiõis inq̃ſitio fieri põt: eſt em̃ nobis hęc oib⁹ cõſuetudo: nõ ad rẽ ipam 80
Cõſuetu- q̃ſtionẽ facere: ſed ad eũ q cõtraria dicit: etem̃ i ſeipo eouſq; q̃rit: vltra qđ ipe cõtra

ſeipſum̄ dicere nequit. Quapropter bene quęſiturū aptū idoneūq; eſſe ad inferē-
das generi accōmodatas inficiationes oportet: eſt aūt talis: qui vniuerſas differē
81 tias eſt cōtēplatus. ¶ Anaximenes aūt & Anaxagoras & Democritus latitudi- 5
nem cauſam manēdi ipſam inquiūt eſſe: non em̄ diuidere, ſed operire: aerē dicūt Octaua opinio
inferum: quod q̄dem latitudinē habentia corpa facere videnť: hęc em̄ & a ventis
cū difficultate moueri poſſunt, propter adheſionē. Hoc idem igiť latitudine ter-
rā inquiūt aerē facere: hūc aūt nō habentē locū ad quē migrabit ſufficientē ſimul
infra quieſcere. ꝑinde atq; aqua in hiſce vaſis q̄ ſurripiūt aquā: poſſe vero aerē pō Quę ſunt
dus magnū ſi cōprehendať inferre: cōpluribus ſignis oſtendūt: primū igiť ſi non piūt aqua .i. clepſy
82 lata figura ſit terrę: propter hoc non quieſcet. Quietis tamen nō latitudo ſola eſt dris
cauſa ex hiſce quę dicūt, ſed magnitudo magis: propter em̄ anguſtiā aere trāſitū
non habente manet ob multitudinē. Aer aūt eſt copioſus ex eo quia a magnitu-
dine cōprehendiť magna terrę: quare hoc ipſum eſt: & ſi rotūda quidem eſt ter-
83 ra: tanta aūt mole: ſententia em̄ illoꝝ manebit. Omnino aūt ad eos qui dicūt ita Alia rō cōtra illos
de motu, non de partib⁹ eſt contētio: ſed de aliquo toto ac vniuerſo: a principio ex pte motus
em̄ eſt determinatū vtrū ſit quiſpiā motus natura corporib⁹ cōpetens, an nullus
ſit: & vtrū naturalis q̄dem nullus ſit prorſus: violentus aūt ſit: atq; cū de his ipſis
prius ſint definita quę pro facultate pręſenti potuimus: his vti veris vtamur nunc
oportet. Nam ſi nullus natura motus competit: neq; violētus vllus erit profecto:
ſi vero neuter eſt nihil omnino mouebiť: prius em̄ eſt definitum neceſſario hæc
84 euenire. Et inſuper neq; quicq; quieſcere poteſt: nā vt & motus natura alius com
petit: alius eſt violentus, ſic & quies: at ſi mot⁹ quiſpiā eſt ſecūdum naturam: non
85 violenta latio ſolum, nec quies erit. Quare ſi terra nūc vi quieſcit: violēta quoq; la
tionē ob cōuerſionē ad mediū ipſum acceſſit. Omnes em̄ hanc cauſam dicunt ex
hiſce quę in humidis feruntur & circa aeres accidūt: in his em̄ maiora ſemper gra-
uioraq; ad ipſum cōuerſionis mediū pergūt. Iccirco & terrā omnes qui cœlum
ortū aſſerunt eſſe: ad ipſum acceſſiſſe mediū aiunt. Quia vero manet, cauſam q̄-
runt & dicunt partim hoc modo latitudinē inquā ac magnitudinē cauſam ipſi⁹
eſſe. ¶ Partim vt Empedocles cēſet cœlū cōuerſione ſua celeriore q̄ eſt terrę mo 6 Nona
tio lationem ipſius prohibere: vt fit in aqua q̄ in ciatis eſt. Hæc em̄ cū ciatus orbe opinio
fertur: & ſi ſępe ciatus adeo vertiť ſupra funda, infra labra fiāt: nō ferť tn̄ deorſum Simile Fundum
86 apta deorſum ferri propter eādem cauſam ſane. At ſi neq; cōuerſio neq; latitudo .i. ima ps
prohibeat quoorſum vnde quęſo aere cędente ac abeūte feretur: ad mediū em̄ vi Rō cōtra
lata eſt: viq; etiā in ipo manet: lationē vero ipſius eſſe quādam ſecūdum naturam
neceſſe eſt. Hęc igiť eſt ne ea qua ſurſum itur: an ea qua itur deorſum an alia q̄dā
aliquā em̄ eſſe neceſſe eſt. Quod ſi nō magis eſt ea qua ſupera loca petunť q̄ ea
qua itur deorſum: aer vero ſuperior lationē eā non ꝓhibet qua pergiť ſurſum: ne
q; is ſane qui eſt ſub terra eādem ꝓhibere qua itur deorſum poteſt: eaſdem em̄
87 cauſas eiſdem eorundem eſſe neceſſe eſt. Præterea illud etiā ad Empedoclē quiſ Rō ſcđa
piā dixerit. Quādo em̄ elemēta diſcordię exptia erāt: quęnā cauſa terrę q̄etis erat. contra
Non em̄ tunc conuerſionem cauſam eſſe dicet: abſurdum eſt etiā non intellig ere
prius quidem terrę partes ob conuerſionem ad mediū eſſe latas. Nūc aūt quā
ob cauſam vniuerſa quę pondus habent ad ipſam feruntur: non em̄ cōuerſio no
88 bis propinqua eſt. Præterea quam ob cauſam ignis etiā ſurſum ferť. Non em̄ ob Tertia rō

cōuerſionem. Quod ſi hic aptus eſt aliquem ad locum ferri: patet putandum eſſe
terrā etiā identidē aptā eſſe definitū quēdam petere locū. At vero neqꝫ cōuerſio 89
ne graue leueqꝫ eſt definitū: ſed eorꝝ quę prius erāt grauia leuiaqꝫ: alia in ip̄m me
diū veniūt: alia ſup cętera collocanť ob motū: erat ergo & anteqꝫ conuerſio fieret
graue aliud, & aliud leue: quę q̄dem quonā erāt diſtincta, & quō, aut quoorſum
apta erant ferri. Nā ſi infinitū eſt, ſuperus locus inferuſqꝫ eſſe nō pōt: graue autem
7 atqꝫ leue hiſce ſunt definita: plurimi igiť circa cauſas haſce verſanť. ¶ Sunt aūt qui 90
Decima opinio manere ipſam ob ſimilitudinē dicūt: vt ex veterib⁹ Anaximāder dicebat: id enim
inquiūt quod eſt in medio collocatū: & ęque ad extrema ſe habet non ad ſupera
magis q̄ ad infera aut verſus latera ferri oportere: & ſimul ad cōtraria moueri nō
Improba poſſe: quare neceſſario illud manere dicūt: hoc aūt elegāter quidem, nō vere: tn̄ 91
turprimo eſt dictū: hac em̄ ſnīa omne quod i medio poneť maneat i ipō neceſſe eſt: quare
Secundo ignis quieſcet: id em̄ quod dictū eſt, proprium terrę non eſt. ¶ At vero neqꝫ ne- 92
ceſſarium eſt: nō em̄ ſolum in medio manere videť: ſed mediū etiā ferri: quo em̄
quęuis ipſius pars ferť: eo totam etiā ferri neceſſe eſt: quo vero ferť ſecūdum na-
turā: ibi ſecūdum naturā etiā manet. Nō ergo ſimiliter quia ſe habet ad extrema
ideo manet. Hoc eſt em̄ vniuerſis cōe ferri aūt ad mediū ꝓprium ipſius eſt terrę
Tertio Abſurdum eſt etiam hoc quidem quærere curnam terra manet in medio: illud 93
autem non quęrere: cur ignis in extremo quieſcit. Nā ſi & illi locus extremus na
tura cōpetit: patet & terrę locum aliquem natura cōpetere neceſſariū eſſe. Quod
ſi hic locus natura terrę nō cōpetit, ſed ob ſimilitudinis neceſſitatē in ipō manet:
Thryx.i. vt ea ſententia aſſerit quæ de capillo aſſertur: cum vehementer quidem ſimiliter
capillus autem intenditur vtraqꝫ ex parte: dicit em̄ illum non ruptum fore. Et item ea quę
de ſitiēte vehemēter eſurienteqꝫ dicunť cūqꝫ ęq̄ ab his q̄ eduntur diſtat: quieſcat
.i. locis em̄ neceſſe eſt: quęrendum eſt ipſis de ignis vltimis in locis quiete. ¶ Mirabile
extremis ignis autem eſt & de quiete quidem ipſorum quęrere: de latione vero non quærere:
quam ob cauſam alterum ſurſum alterum deorſum ad ipſum medium ſi nihil im
Quarto pediat fertur. At vero neqꝫ verum eſt quod dicitur: per accidens tamen hoc ve- 94
rum eſt: neceſſarium eſſe id omne in medio manere. Cui non magis huc compe
tit: q̄ illuc moueri ſed propter hanc ſententiam non manebit: ſed mouebitur non
Quinto tamen totum, ſed diuulſum. ¶ Eadem em̄ & ad ignem accōmodabiť ratio: ſi em̄ 95
potius in medio fuerit: maneat perinde atqꝫ terra neceſſe eſt. Similiter em̄ ad ex-
tremum quoduis punctorꝝ ſeſe habebit: attamen a medio ipſo mouebitur: quē-
admodum & ferri niſi quippiam ꝓhibeat ad extremū ipſum videtur: verum nō
totus ad vnum punctū feretur. Hoc em̄ ſolū ex ratione quę de ſimilitudine fit eue
nire neceſſe eſt: ſed pars ad extremi partē eiuſdem nimirū rationis: veluti quarta
pars ad quartā cōtinentis ipſius partē: nullū em̄ corp⁹ eſt pūctū: vt aūt ex magno
minorē in locū mutari poteſt ſi cōdenſetur: ſic & in magnū ex minore ſi rareſiat.
Quare & terra hoc a medio moueretť nō p ipſi⁹ ſimilitudinis rōnem. Si nō natu
Epilogus ra locus hic cōpeteret terrę: quę igitur de figura, de loco de quiete de motu ipſius 96
exiſtimantur: tot fere eſſe videntur.

8 Cōcluſio NOs aūt primo dicamus vtrū habeat motū: an maneat. Nam vti dixim⁹
quidā ipſam vnā ſtellarꝝ inquiūt eſſe: quidā in medio poſitā volui mo
Rō pria ueriqꝫ circa polū dicunt. Eſſe aūt hoc īpoſſibile patet in principio ſum

pto:ſi fert:ſiue i medio ſit:ſiue extra mediũ neceſſariũ eſt ip̃am hoc motu vi ferri.
Nõ em̃ ipſiꝰ terrę: etem̃ vnaq̈qꝫ partiũ hãc lationẽ haberet.Nunc aũt ad medium
vniuerſe recta ferunt:quocirca cũ violenta ſit p̃terqꝫ naturã: impoſſibile eſt ꝑpetuã
97 ipſam eſſe:ordo aũt mũdi ꝑpetuus eſt.Pręterea cũcta q̃ cõuerſiõe ferunt,poſt re- Secunda
linqui vident:pluribuſqꝫ lationibꝰ vna p̃ter primã ſphęrã moueri:ergo & terram:
ſiue circa mediũ,ſiue in medio ſit collocata duabꝰ lationibus moueri neceſſe eſt.
Quod ſi ſit,mutatiões fieri fixaꝝ ſtellarũ regreſſioneſqꝫ neceſſe eſt:hoc aũt fieri
98 nõ videt:ſed eędem eiſdem in locis ip̃iꝰ ſemꝑ oriunt atqꝫ occidũt ſtellę.Pręterea Tertia
latio partiũ ip̃ius totiꝰ ſecũdum naturã ad ip̃m eſt mediũ vniuerſi:ob hoc em̃ & i
99 ipſo centro nunc iacet. Dubitauerit aũt quiſpiã: cũ idem ſit mediũ vtrorũqꝫ ad Quarta
vtrũ ea q̃ põdus habẽt parteſqꝫ terrę ſecundũ naturã ferunt. Vtrũ quia eſt mediũ
vniuerſi:an quia eſt terræ:ad medium igit vniuerſi ferant neceſſe eſt.Etem̃ leuia
atqꝫ ignis ad cõtrariũ põderibꝰ terre ꝑgẽtia locũ:ad vltimũ eiꝰ loci qui continet
100 medium ipſum feruntur.Accidit autem idem terræ medium eſſe ac vniuerſi: fe-
runt em̃ pondera: & ad medium terrę:ſed per accidens ea ratione qua terra me-
dium ſuum habet i ipſo medio vniuerſi:ferri aũt grauia & ad ipſum mediũ terræ Quinta
hoc indiciũ eſt.Pondera em̃ quę ad hãc ferunt,nõ ęque diſtãtia,ſed ad ſimiles an a
101 gulos ferunt.Quare ad vnũ mediũ vniuerſi terręqꝫ ferunt. Patet igit neceſſario
terrã in medio eſſe atqꝫ immobilẽ eſſe & ob eas quas diximus cauſas. ¶Et quia
pondera quę ſurſum iaciuntur in idem rurſus per rubricam feruntur: & ſi in infi
nitum vis illa proiiciat:neqꝫ igit terrã moueri:neqꝫ extra mediũ collocatã eſſe ꝑ b
102 hęc dilucidum fuit.¶Inſuꝑ cauſa quietis ex his q̃ dicta ſunt patet:nã ſi apta eſt ad
medium vndiqꝫ natura ferri ſicut videt:& ignis ad extremũ e medio ſimili mõ: 9 Cõcluſio
fieri non poteſt vt vlla pars ipſius e medio feratur:vi non illata: vna eſt em̃ vnius Probatio
latio/& ſimplicis ſimplex ſed nõ contrarię:at ea qua e medio pergit:cõtraria eſt ei prima
qua ad mediũ itur.Si igit fieri nõ poteſt vt vlla pars ipſiꝰ e medio ferat:patet ma-
gis fieri non poſſe vt ex eodem tota feratur:quo em̃ pars apta eſt moueri: eodem
& totum aptũ eſt ferri: quare ſi impoſſibile eſt ipſam moueri niſi a ſuperioribus
103 viribus in ipſo medio ipſam manere neceſſe eſt. Teſtes ſunt hiſce & ea quę a ma- Secunda
thematicis circa aſtrologiã dicunt:cõueniũt em̃ ea quę apparẽt:cũ figurę mutant
quibꝰ ordo ſtellaꝝ eſt definitus:ꝓpterea ꝙ in medio terra eſt collocata.De loco
igit & quiete motuue terrę quomodo ſeſe habẽt:tot a nobis ſint dicta.

104 Figurã aũt rotũdã ip̃am hr̃e neceſſe eſt:vnaq̈qꝫ em̃ partiũ põdus ad ip̃m 10
mediũ habet:& minor ſi a maiori pellat egredi nõ põt:ſed p̃mittit potiꝰ Cõcluſio
ac alia alij cędit donec ad mediũ ip̃m ꝑueniat.Intelligere aũt optet id qđ
dicit perinde fieri:atqꝫ ſi terra fieret:eo mõ quo naturaliũ etiam quidam
ipſam iquiũt ortã eſſe: veꝝ illi qdẽ violẽtiã latiõis ad infera terrę cãm eẽ dicũt Prę
ſtat aũt vnitatẽ ponere , atqꝫ hoc iõ accidere dicere qa natura hẽt id qđ põdꝰ hẽt autoritas
ad ip̃m mediũ ferri:cũ igit i potẽtia cõgeries eẽt.ea q̃ ſegregabãt vndiqꝫ ſimiliter
ad ip̃mꝰ mediũ ferebant.Siue igit ſimiliter ab extrẽis ꝑtes diuiſę ad mediũ ſũt con
105 gregatę:ſiue alio mõ ſeſe habentes idẽ faciẽt ſane.Patet igit id qđ vndiqꝫ ab extre Rñ ad cõ
mis ſimiliter ad mediũ fertur:ſimile neceſſario oĩ ex ꝑte fieri mole . ¶Si em̃ oĩ ex cluſionẽ
ꝑte ęq̃ fiat additio ę q̃ extremũ a medio diſtare neceſſe ẽ: hęc ãt figura rotũda ẽ:ni
hil ãt ad rõnẽ refert:& ſi ꝑtes ip̃iꝰ nõ vndiqꝫ ſimiliter ad mediũ ip̃m cõcurrãt:ma-

ior em̄ ſemper minorem quę ante ſe eſt impellat neceſſe eſt: vtriſqꝫ momentū ad
11 Dubium medium viqꝫ habentibus: & grauiore minus pondus ad hoc impellent. ¶ Id em̄ 106
quod quiſpiam dubitauerit: eandem habet ſolutionem. Si em̄ multiplex pondus
additum alteri ſemiſphęrio fuerit terrę medium occupantis atqꝫ rotūdam habē
tis figuram, non idem ipſius totius, terręqꝫ medium erit. Quare aut non manebit
in medio: aut ſi manebit quieſcet: & non habens medium quo & nūc moueri eſt
Reſpōſio apta. ¶ Quod igitur dubitatur id eſt, videre aūt non eſt difficile: ſi parū conſide 107
rauerimus ac diſtinxerimus quomodo cenſemus quantamuis magnitudinem
pondus habentem ad ipſum mediūferri. Patet em̄ non ǭuſqꝫ extremū tāgat ipm
centrum: ſed maior pars vincat oportet, quouſqꝫ ſuo medio ipſum medium com
prehendat: hucuſqꝫ em̄ habet momentū: nihil igitur intereſt hoc de gleba & qua
uis parte: an de tota terra dicatur. Non em̄ ob paruitatem aut magnitudinem id
quod accidit dictum eſt: ſed de omni eo quod ad medium habet momentum.
Quare ſiue tota ſiue per partes aliquo ex loco ferebatur terra: eo vſqꝫ ferri ipſam
neceſſe eſt donec vtiqꝫ vndecunqꝫ ſimiliter ſumat medium, adęquatis minoribꝰ
12 a maioribus propulſione inclinatiōis. ¶ Siue igitur facta eſt: hoc neceſſarium fa 108
Rō ſc̄da ad cōcluſionem ctam eſſe medio: quare manifeſtum quia ſphęrica generatio ipſius: ſiue ingenita
ſemper: ſiue manens eodem modo habet quo ſi orietur: primum orta fuiſſet: &
hac igitur ratione figuram ipſius rotundam eſſe neceſſe eſt: & quia omnia gra
uia ſimiles ad angulos: ſed non diſtantia æque feruntur. Hoc autem aptum eſt
ad id quod natura rotundum eſt: aut igitur eſt rotunda: aut natura rotunda: vnum
autoritas quodqꝫ autem tale dicere oportet: quale eſſe natura ſolet & ꝙ eſt: ſed nō id quod
Tertia rō ad cōcluſionem violentia & pręter naturam eſt. Pręterea & per ea quę ſenſu videntur: lunæ nan 109
qꝫ defectiones non diuiſiones tales haberent. Et em̄ nunc quidem in hiſce figu
ris quæ per menſem efficiuntur: diuiſiones ſuſcipit omnes: recta em̄ fit. & vtraqꝫ
ex parte curua, & concaua. In defectionibus vero ſemper curuam habet lineam:
Eclypſis quæ diſtinguit: quare cum obiectu terrę deficiat: terrę ſane circūferētia figurę cau
Quarta ratio ſa eſt. ¶ Pręterea per ea quę videntur de ſtellis: patet non ſolum rotundam eſſe: 110
ſed etiam mole magnam non eſſe. Si parua em̄ migratio meridiem verſus ac vr
ſam fiat: alius manifeſte fit hiſce qui terminat orbis: vt ſtellę quę ſunt ſuper caput
mutationem habeant magnam, & non eędem videātur meridiem verſus migrā
tes atqꝫ vrſam. Non nullę nanqꝫ ſtellarum in ęgypto videntur ac circa ciprum: in
locis autem verſus vrſas non videntur: & ſtellarum eæ quæ ſemper ī locis verſus
vrſam videntur: illis in locis occidunt. Quare perſpicuum eſt ex hiſce terram non
ſolum rotundam eſſe ſed etiam magnę molis non eſſe rotundę. Non em̄ ſic cito
13 mutationem faceret: migratione adeo breui facta. ¶ Quapropter ij qui locum eū 111
Corollarium qui circa columnas herculeas eſt, cōiunctum eſſe ei loco qui eſt circa indicam re
gionem exiſtimant: atqꝫ hoc modo vnum mare eſſe aſſerunt: non videntur incre
dibilia valde exiſtimare. ¶ Dicunt aūt hoc ex barris etiā coniectātes genus ipſoꝝ
14 circa extrema vtraqꝫ loca eſſe: propterea ꝙ ipſa extrema ita ſunt ob coniunctio
Rō mathematicoꝝ experientia nem affectata. Mathematicoꝝ etiam qui magnitudinem orbis terrę metiri conā 112
tur: quadringentis terram cingi ſtadioꝝ milibus dicunt. Ex quibus ſi coniectura
ſumatur: molem ipſius terrę non ſolum rotundam eſſe: ſed etiam ad cęterarū ſtel
larum magnitudinē magnam non eſſe neceſſe eſt.

Explanatio tex.

Numero motu & figura cœli expeditis, accingit ſe ad ſitum & quietem terræ explicandum.

De loco

Pythagorici

I. Variæ fuerunt de terra ſentẽtiæ: & .10. recitantur: prima pythagoricorum ꝙ ignis ſit in medio mũdi: & terra moueat̃ circa ignẽ: ſicut aliud aſtrum, ſuo motu diẽ & noctẽ cauſans, ponentes etiã terrã huic oppoſitã: probabãt primo quia honorabilio ri corpori debet̃ honorabilior locꝰ, qualis eſt medius: ſed ignis eſt honorabilior terra: ſecũdo quia ĩ medio ignis meliꝰ cõſeruat̃. Rñdet Ariſt. ꝙ verum eſt de medio ꝟtutis, ſed nõ de medio magnitudĩs

Cuſtodia Iouis

Ariſto.

De motu

II. Opinio ſecũda erat huic q̃ſi cõformis: ꝙ eſſent duę terrę motę circa mediũ ĩ mundi. Opinio tertia plures poſuit terras ſic circa mediũ mũdi: & ideo eclypſes nobis apparere. Opinio q̃rta Platõis vnã eẽ terrã, & cõtinue ſcd'm polos circulariter motã.

Plato

De figura

III. Quinta opinio: ꝙ terra ſit rotunda vt tympanum: probat quia terra in oriente & occidẽte abſcindit portiões ſolis ſcd'm lineã rectã: ſed Ariſt. dicit hoc ob diſtãtiã videri & circũferẽtię magnitudinẽ.

IIII. Cũ ꝑs terrę eleuata ſꝑ moueat̃ deorſum, & quo nã maior, eo velocius: tota aũt terra quieſcat. Sexta fuit opinio Xenophontis, terrã vt ſubſiſtat infinitæ eſſe craſſitudinis: ſed Empedocles increpauit eũ tanq̃ vana locutũ. Septima opinio fuit Thaletis terrã ſupnatare aquis: ſed cõtra: eadem q̃ſtio eſt de aqua: quia illa deſcendit. Secundo ſi tota terra natat ſuper aquã: ergo pars terrę ſuper partem aquæ. Oportet inquirere propriam rei naturam, nõ ſolum quęrenti ſatiſfacere.

Ariſto.

De quiete

Xenophon

Empedocles

Thales

Anaxag.

V. Octaua opinio Anaxagorę & aliĵ hoc fieri ob latitudinẽ terræ: & quia aer non poſſit cedere in aliũ locũ, ſicut ĩ clepſydris: ſed idẽ militat de figura ſphęrica: & terra ſic violẽter q̃ſceret in medio.

Empedocles

VI. Nona Empedoclis, terrã nõ dimoueri ob velocem cœli circũgyrationẽ: ſicut aqua in vaſe verſa: ſed improbat̃ primo: quia violenter fuiſſet mota ad medium mundi: tunc quęritur quis ſit motꝰ eius naturalis. Secũdo, quia anteq̃ lis diſſociaſſet elementa: cur tũc terra quieſcebat, cum nulla eſſet circumgiratio. Tertio quia omnia grauia feruntur ad terram: & huius circũgyratio cœli, nõ eſt cauſa: ſicut non eſt cauſa motus ignis ſurſum.

Anaximander

VII. Decima opinio Anaximandri, quia terra eſt in medio: & ęque ſe habet vbiq; ad cœlum: igitur in medio ſic quieſcit vt in ęquilibrio: ſed improbatur primo: quia ignis non ſic quieſcit in medio. Secundo quia terra exiſtens extra mediũ mouetur ad ipſum. Tertio quia nõ ſcit̃ per hoc cur ignis quieſcat in ſupremo: nec ſimile valet de capillo vbiq; ęque forti: cuius nulla ratio ſit, cur rũpatur in vna parte: nec de famelico ęque diſtante a cibis. Quarto non per hoc habent cauſam motus terrę. Quinta ratio coincidit cũ prima.

VIII. Terra non mouetur circulariter. Probatur primo, quia vꝰ fieret ſcd'm naturã aut ꝑter naturã non primum quia ſic mouetur motu recto, non ſecundum: quia nullum violentũ perpetuũ. Secũdo quia tunc moueretur terra pluribus motibꝰ: & ſic aſtra non ſimiliter nobis apparerent. Tertio quęlibet pars terræ natura mouetur ad medium mundi: ergo & tota terra. Quarto quia ipſa eſt mediũ mundi. Quinto quia proiecta ſurſum ſecundum regulam: recidunt ſecundum regulam.

IX. Terra quieſcit ĩ medio. Probatur primo: quia ſicut ignis vbi fuerit ſemper tendit ad ſupera: ſic terra ſemper ad medium. Secundo quia mathematici conſiderantes motum aſtrorum, terram in medio quieſcere accipiunt.

X. Terra eſt ſphęrica. Probatur quia partes ſcd'm grauitatem mouent̃ & conglobantur ad medium mundi: & ſic faciunt ſphęricũ: non ſicut aliqui philoſophi dixerunt hoc violente fieri, ſed natura. Et ſi plures partes ſimul motę fuerint: grauior pellit minus grauem.

XI. Dubitat̃ ſi ĩ alio hemiſphęrio fieret dupla grauitas terræ quo moueretur. Reſpondet Ariſto. talis pars grauior moueretur ad medium mundi, & ibi quieſceret: non eñ oportet quamlibet partem attingere centrum.

Ariſto.

XII. Secũdo ꝓbat̃ cõcluſio: quia oĩa grauia deſcẽdentia deorſum, ad angulos pares ſphęrales, & nõ ꝑ lineas ęq̃diſtãtes ꝓcũbunt: igit̃ faciũt corpꝰ ſphęricũ: quia gñatio eiꝰ fuiſſet ſphęrica, ſi fuiſſet orta. Tertio probat̃ q̃a luna deficit obiectu terrę ĩ eclypſi: & eclypſat̃ ſcd'm circulũ. Quarto patet: q̃a hĩtãtes ad ſeptẽtrionẽ, nõ vidẽt ſtellas q̃s vidẽt in cypro & ęgypto: & rurſus ſtellę quę ſemꝑ vident̃ ad polum arctiũ illis occidunt.

eclypſis lunę

XII. Qui termĩat orbis &c̃. vult orizontẽ, quẽ finitorẽ appellat Cicero: de quo in epitomate noſtro aſtronomico.

XIII. Qui exiſtimant locũ apud colũnas Herculis cõiunctũ mari indico nõ exiſtimãt ĩcredibilia: q̃a dicũt apud eos barros gigni, ſicut apud indos.

XIIII. Quia mathematici dicũt terrã eẽ q̃dragĩta miliũ ſtadiorum: quare terra nõ ſolũ eſt rotũda: ſed & cõparatione ſtellarum parua eſt.

Annotatio in textum

Pythagoras

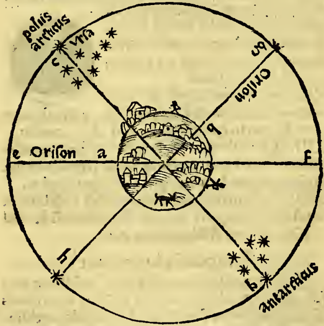
Lucianu

Cuſanus

1. Quilibet ſtella ſit terra ſeu potiꝰ mũdus terram ſuã ambiẽs, pythagoras dixit: & hoc ex orphicis decretis hauſit: vt ſinguli mũdi ĩ ſingulas architectantur ſtellas: ꝓpterea arbitror Lucianũ de veris narrationibꝰ nauigationẽ ĩ ſydera paraſſe: & bella ſolariũ & lunariũ cõmentũ: & ne incredibile tibi videat̃, vnũ demõſtrabo ex nr̃is: q hoc idẽ tenuit paulo ſupra ętatẽ nr̃am, Nicolaꝰ. ſ. Cuſanus doctiſſi. Germanꝰ Cardina. li. 2. de docta ignorãtia. ca. 12. vbi terrã noſtrã inq̃t eſſe ſtellã habens lumẽ, calorẽ & influẽtiã: & ꝙ ſicut ſol influit ĩ terrã noſtrã: ſic ipſa ĩ ſolẽ: ponit quoq; habitatores & aĩalia ĩ aliĵs terris ſtellarum: licet ſicut regio illa eſt nobis ignota: ita & habitatores: vide eum & miranda leges, & non credenda.

2. Ariſto. diſtinguit de medio loci & ꝟ tis: vñ

hic ex eo colligi⁊ alium fuiſſe morem grecoꝝ, ꝙ
italoꝝ:quoniã trib⁹ incedẽtibus per viã, mediũ
locũ digniorẽ reputant contra Ariſto.digniorem
Ariſto. iudicat extimũ: quod nos Germani obſeruamus.
4.Increpat Ariſto.conſuetudinẽ quia aliqui in re li
Ariſto. teraria ſolum ſtudent propoſitę quęſtionis obie-
ctiones diluere: & non amplius fundum rei inqui
runt:ex veris principijs & proprijs propoſitã in-
quiſitionem accipientes.
1.Aliam aũt huic cõtrariam terram &c.antiquus
interpres grecũ itactũ reliquit antichthona Χθων
terram ſignificat: inde Mela eos qui in altero he-
Mela miſpherio terræ ſunt antichthones appellauit.
4.Xenophon Colophonius dictus a patria:Colo
xenophõ phon em̃ Lydiæ ciuitas eſt.
12.ἄρκτος.i.vrſa:ſunt em̃ duæ imagines ſtellarũ
apud polum:qui ob eas arctic⁹ dicitur. Ea autem
quę Ariſto.hic affert ex Coſmographia liquẽt:te
Ariſto. ſtatur em̃ ſtellas aliquas a nobis videri, & non ab
ęgyptijs & cõtra: & quoniam aliquę nobis ſemp
cernuę ſint, aliquę ſemper latentes:quod in ſphę-
ra oculo demonſtratur. Nã nobis ingolſtadij qui
bus polus eleuatur, vrſa minor, maior, draco, Ce-
pheus, Caſſiopeia, Lyra, Hercules, Corona &c.
nunꝗ̃ occidunt.Contra leporem, canem maiorẽ,
nauem nũꝗ̃ videmus:niſi ſummas aliquas ſtellas
vide polum antarcticũ: cuius ſtellas propinquas
aliqui Canopos dicũt:& ꝙ oſtiũ Nili,in quo ſtel
lę iſtę conſpici incipiunt, Canopeum inde ducat.
Vide formulam.

Hic a.habet polũ eleuatũ ferme.33.gradibus.&
e.f.orizon:huic a.vrſa maior nunꝗ̃ occidit: con-
tra ſtellę antarcticę nunꝗ̃ oriunt̃; contrarium ac-
cidit ipſi b. Sic cũ in ęgypto ſit eleuatio.xxviij.
graduum:ſequitur ꝙ vrſa maior occidat eis,ꝗ no
bis ſemp eſt cernua:hoc voluit Ouidius.
Tingitur oceano cuſtos Erimanthidos vrſę
Aequoreaſꝗ; ſuo ſydere turbat aquas.
13.Hic Ariſto.id ratione cõcecit, quod hoĩm dili
Ariſto. gẽtia tandem cõperit:nam poſt Ptolomeũ adhuc
Ptolom. tertia orbis in lõgitudine adiecta, Americus Ve-
Veſpuci⁹ ſpucius iuſſu ſereniſſimi regis Caſtilię terrã inue-
nit ab occidente a dorſo verſus orientem, vt i epi

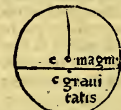
tomate Coſmographiæ trademus. De columnis
herculis varij varia afferunt:nam aliqui affirmant
duos mõtes vbi mare mediterraneũ ex oceano in
funditur eſſe columnas Herculis, Aphrican⁹ Aby
lis Europicus Calpe, alij ferunt eſſe colũnas ęreas Ptolo.li.
in inſula Gaditana:quarũ vnã adhuc extare innuẽ 2.c.4. &
ſę altitudinis Anto.Veroñ.teſtat̃,ad has Herculi Ptolo.li.
ſacrificabãt, qui nauigationem abſoluiſſent. 4.ca.1.
14.De quantitate terrę vide in epitomate. Antonius Veroñ. Eckius

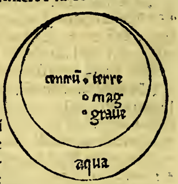
Q.VIII.

An terra rotunda in medio mundi quieſcat?

Articulus.I.

Nota.I.Q̃ plures fuerunt veterũ de terra ſnĩæ
Ariſto. vt Ariſto.meminit in textu. Plutarchus breuiſſi-
plutarch⁹ me collegit.Thales inquit vnã eſſe terram, Oece
Thales tes duas, Xenophanes quẽ Ariſto.Xenophõtem
Xenophanes appellat infinitæ altitudinis radices egiſſe: Metro
dorus terrã fæcẽ aquæ dixit.❡Thales inquit ter
Metrodorus ram globoſam dixit, Anaximander columnaĩ ẽ,
Anaximenes mẽſe ſimilem, Leucyppus tympani
Thales Democritũs latitudine diſci, in medio cõcauam:
Anaximander de ſituĩẽ,inclinatione & motione terrę antiquo-
rum placita receſet:quę tamen ſcientes ꝑterimus.
Anaximenes Nota.II.Duplex eſſe centrũ ſ.magnitudinis &
grauitatis.Centrũ magnitudinis ã quo lineę du-
Leucipp⁹ ctę ad circunferentiã ſunt æquales. Grauitatis eſt
Democritus punctum exiſtens in medio lineę diuidẽtis corpus
in ꝑtes ęq̃ graues:plura infert Maioris corollaria. Maioris

Stat centrũ magnitudi
nis eſſe extra corpus, ſe
cus de centro grauita-
tis:ſed nota terram eſſe
in medio mũdi põt multifariã ĩtelligi Primo quo
ad centrũ magnitudinis:ſecundo quo ad centrum
grauitatis:tertio ꝙ ſit pars aggregati: cui⁹ centrũ
ſit in medio mũdi:quarto ꝙ ipſa circundet̃ terra:
vñ terra eſt difformiter grauis: quia pars coopta
aquis eſt grauior arida.❡Tunc dicunt quattuor.
1.Licet terra non moueat̃ motu circulari, mouet̃
tñ cõtinuo motu recto:probat̃, qa cũ terra ſit dif-
formiter grauis:cõtinue aliq̃ ꝑtes ſunt leuiores &
grauiores: & ita ꝑtes remotiores centro grauita-
tis alijs ſe equare nitunt̃:nã ꝑs ab aqua madefacta
grauior fit:& ſic deĩn tẽdit ad centrũ grauitatis,
& pellit ꝑtes leuiores:& ſic pars terræ q̃ fuit cen-
trũ grauitatis deſijt eſſe centrũ, & pellit̃ ad partẽ
aridã.Secũdo ſi elementa eſſent reducta ad natura
les ꝓprietates:tunc idẽ eẽt cẽtrũ magnitudinis aq̃
& terræ, & ſimiliter de grauitatis cẽtro.3.Cẽtrũ
grauitatis nõ eſt in medio firmamenti: patet co-
operta aquis eſt grauior.4.Aggregatum ex aqua
& terra eſt in medio mundi.

Bruxel. Saxo Reiſchius — Nota.III. Illam opinionem & ſi cōem vt vides apud Bruxel. Saxo. Reiſchiū. tñ nō placet: ſoliditas eñ terre & im nobilitas nō patiunt̄ continuū motū partiū: nā & ſi partes humectę ab aquis ſint grauiores illis in arido que a ſole exiccant̄: tñ non pelluñt partes infra ſe: nā turris Argētine, Vienne, aut Friburgi eſt multo grauior & pōderoſior, ꝙ ſi aqua humectaſſet terrā illi ſuppoſitā: & tñ iam trecētis ferme annis, iam nihil mouit turris Argētine ī. terrā ſuppoſitā: quāto magis aqua non pepuliſſet eā: & omnino rationi & ſenſui repugnat hec poſitio: & de terre & aque ſitu diximus in tertio Phyſicoꝝ.

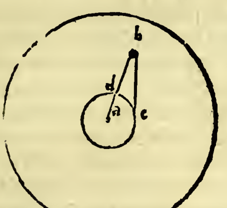
Nota.IIII. Q terrā eē ſphericā poteſt itelligi dupliciter, aut proprie: & ſic forte nihil eſt pfecte ſphericū: aut extēſe, quia tendat ad ſphericitatē: ꝗuis ſit difformitas in ſuperficie ꝗ ad valles & mō

Pollinga — tes. Linea eñ ducta a centro ad Fieſſen vel Pollingen eſſet breuior ꝙ linea ducta a cētro ad apicē Brenners, aut Inſbruck & ꝙ priora ſint ad pe

Pōs œni — des alpium: Brenner aūt ſit altiſſimū iugum ī alpibus: tñ adhuc dicit̄ ſpherica terra: quia reſpectiue exceſſus vnius linee eſt paruus ad totam lineam.

Saxo Tartaretus — ¶Infert Corollaria Saxo. de lineis ſe elōgantib' a centro: ideo turres due edificate ad ppendiculū quāto fierēt altiores, tāto in ſummitate plus elongarentur. Itē ꝙ puteus ad ppendiculū factus inferius eſt ſtrictior, ſuperi⁹ eſt latior. Idē dicit de turri ad ppendiculū facta, ꝗ ſuperi⁹ eſſet latior ꝙ deorſum: at illa ſuperuacanea, quoniam ſunt contra

Maioris Saxo — praxim architectoꝝ ait Maioris diſt. 14. q. 3. ſecundi. & pulchriora adducit, ꝙ ſint Saxo. dicta: vnū tene mēte, quod ait graue ſimplex extra locū ſuū naturalē non mouet̄ p lineā breuiſſimā ad centrū: patet quia mouet̄ ad terram proximo ſibi ſubiectam vnde non pro xime mouetur ad cētrum: hic liquet b. graue moueri ad c. & non ad d. & tamen ſi per breuiſſimam li neam accederet a. iret p d.

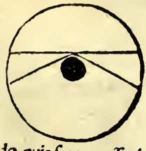

Articulus.II.

Cōcluſio Terra rotūda in medio mūdi geſcit Probat̄ autoritate Ariſto. & ei⁹ rationib⁹.

Articulus.III.

Ratio.I. Terra non eſt ſpherica: Probat̄ primo, quia ī ea multe ſunt gibboſitates & curuature mōtium & valliū: vt patet de pirreneis, alpib⁹ hemo thauro, imao, rypheis, hypboreis & Caſpijs: li ſal tem ſit riphei. Secūdo quia figura ſpherica debet̄ mobilib⁹. Tertio q ſic exiſtēs ī terra nō videret medietatē coeli cōtra pſpectiue magiſtros: patet ducēdo lineam ab oculo vidētis ad verā ꝑ ptē celi

II. Terra nō eſt in medio mūdi. Probat̄ prio, q nobiliori debet̄ medi⁹ loc⁹ terra eſt rex elementoꝝ etiā apud poetas: nā ſicvi demus ꝙ cor nobiliſſimū hominis eſt in medio. Secūdo quia ſi terra eſſet in medio mūdi, haberet ſe vt pūctus ad mūdum: ſed luna eſt multo minor terra, & tñ nō eſt punctus.

III. Cœlū non mouet̄, ſed terra. Probat̄, q cœlū nō indiget aliqua perfectiōe quā motu cōſequat̄: ſed terra īdiget diuerſis influētijs: ergo rationabile eſt terrā moueri, & nō cœlū. Secūdo, quia optie ſe hñs nō indiget actiōe: celū optie ſe habet, ergo non indiget actiōe, ſed terra pfectiōis īdiget. Tertio q quies eſt nobilior cōditio, ꝙ mot⁹: cū motus ordinet̄ ad qetē tāꝗ ad finē: & finis eſt nobilior: ſed nobiliſſimo corpi debet̄ nobilior cōditio: ergo cœlo tāꝗ nobiliori debet̄ nobilior cōditio.

IIII. Fruſtra eſt potētia ꝗ nō reducit̄ ad actū: ſed terra habet potētiā mouendi motu recto: ergo fruſtra habet eā ſi nō mouet̄. Secūdo q terra alterat̄ ergo mouet̄ ab inferiori ad ſuperius.

Rñdetur Ad I. Que bene pbat ꝙ terra nō ſit exactiſſime ſpherica, tēdit tñ pxime ad ſphericitatē: de minimis nō curat ptor. Ad ānexū dico ꝙ ſphericitas eſt apta motui ī mobilib⁹. Ad aliud nego aſſumptū, qm radij viſuales ſpargunt̄ nō tm̄ ſecundum lineā ppendicularē, ſed etiā obliquam: vt in figura.

Ad II. Negādo maiorē, & hoc qm medi⁹ loc⁹ eſt infimus: ſed in mundo medius locus eſt infimus: & igitur ſicut in vino fex cadit ad fundum. De corde eſt ſecus, quia ī hoīe iſte loc⁹ nō eſt infim⁹: & ꝯterea hoc fit alia rōe, vt cor facili⁹ poſſit diffūdere ſpūs ad oīa mēbra. Ad annexū dico ꝙ nō eſt punctus proprie: ſed quia eſt centrū mūdi: dicitur punctus ad modum. 6. phyſi. declaratum.

Ad III. Quia terra paſſiue ſe habet ad influētias cœli: ſed cœlū q actiue ſe habet tāꝗ nobili⁹ mouetur ad illā actionē pficiendā. ¶Ad annexū dico ꝙ ſolus de⁹ optime ſe habet: cœlū eſt prope, propter gñatiōes & corruptiōes mouet̄. ¶Ad tertiū, vbi mot⁹ ordinat̄ ad quietē, quies ē pfectior: ſed in cœlo motus non ordinatur ad quietem, immo motus eſt perfectio cœli ſcdm Ariſto. — Ariſto.

Ad. IIII. Ad conſequentiam, ꝙ illa potentia reducitur ad actum non ſecundum totam terram, ſed ſecundum partes. ¶Ad annexū dico bene terram moueri alteratione, ſed non motu locali. Et quia motus localis eſt prim⁹: ideo ſine addito ſimpliciter loquendo intelligimus per motum, motū localem.

Deo gloria.

Decimo Martij. 1518.

ARISTOTELIS De Cœlo Liber.III.

¶Capitulum .I.

1 Epilogus DE PRIMO Igitur Cœlo ac partibus, & de ſtellis quæ in ipſo ferunt:ex quibꝰ cõſtant, & qualia ſunt natura,& in- 1
Diuiſio ſuper ingenita ac incorruptibilia eſſe priꝰ iã pertractaui-mus:cũ aũt eoꝝ quę natura dicunt̃ eſſe,alia ſint ſubſtantiæ,alia harũ opera affectuſue,atqꝫ ſubſtãtias quidẽ dico ſimplicia corpora,ignẽ,terrã,& quę eiuſdem ſunt ſeriei: & itẽ ea q̃ ex his cõſtant:veluti totũ cœlũ, ipſiuſqꝫ partes, & animalia plãtaſue & hoꝝ partes:affectus aũt operaue motiones hoꝝ eiuſqꝫ: cæterorũqꝫ quoꝝ hęc elemẽta viſua ſunt cauſę:& alterationes itẽ mutuaſue migratiões:patet plurimã de natura ſcientiam de corporibꝰ eſſe.Oẽs em̃ ſubſtãtię naturales aut corp̃a ſunt aut cũ corporibus ac magnitudinibꝰ fiũt.Hoc aũt patet & ex diffinitiõe qua emerſere q̃ ſunt
2 Intentio natura,& ex ſinguloꝝ etiã cõtemplatione. ¶De primo igitur elementoꝝ & q̃le quid eſt natura & incorruptibile ac ingñabile eſſe ſatis iã diximꝰ.Reſtat aũt dicere de duobꝰ:quod ſi de hiſce dicamus: fiet & de gñatione ſimul corruptioneue cõſideratio.Generatio enim aut omnino non eſt aut in hiſce dũtaxat eſt elementis : 2
atqꝫ in hiſce quæ ex his conſtant : hoc autem ipſum primum eſt contemplandũ:
3 Opinio prima vtrum ſit an non ſit.¶Hi igitur qui prius de veritate philoſophati ſunt:tamenim in hiſce ſermonibus quos nũc nos dicimus, q̃ inter ſeſe diſcordes fuere:quidam em̃ ipoꝝ gñationẽ e medio corruptiõemue tollũt. Nihil em̃ eoꝝ q̃ ſunt generari aut corrũpi:ſed ſolũ ita nobis videri dicũt,vt Meliſſus atqꝫ parmenides:quos & ſi bene cętera dicunt non naturaliter tñ dicere optet putare.Eſſe nãqꝫ reꝝ aliquas ingenitas oĩnoqꝫ imobiles ad aliã magis atqꝫ priorẽ:q̃ ad naturalẽ cõſiderationẽ ſpectat.Illi vero q̃a nihil aliud p̃ter ſubſtantiã ſenſibiliũ eſſe eſtimabãt: & quaſdã primi tales naturas intellexerũt:ſi cognitio aliqua aut prudẽtia erit ad hęc illis ac-
4 cõmodatas ſentẽtias traduxerũt.¶Alij vero quaſi de induſtria cõtrariã his habue 3
Secunda opinio rũt opinionẽ:ſunt em̃ qui nullas rerũ ingñabiles eſſe:ſed omnes fieri dicunt.Generatas aũt partim p̃manere partim corrũpi.Eſt aũt ſententię talis maxime q̃dem,
Tertia opinio Heſiodus,deinde cęteroꝝ ij qui primi de natura dixerũt.¶Quidã aũt cętera quidem oĩa fieri fluereqꝫ dicũt:ac nihil prorſus ſtabile eſſe:vnũ aũt quid ſolũ p̃manere ex quo hęc vniuerſa trãſfigurari ſunt apta,quod q̃dem cęteriqꝫ cõplures & hera-
Quarta opinio clitus epheſius dicere velle videt̃.Sunt & qui corpus omne generabile faciunt:cõponentes ipſum ex planis ac diſſoluentes in plana.

5 Cõcluſio DE cęteris igitur alius erit ſermo hiſce vero qui hoc dicũt mõ oĩaqꝫ cor- 4
Ratio prima pora ex planis cõſtituunt.Quot accidit,cõtra ſciẽtias dicere mathematicas p̃facile eſt videre.Erat tñ ęquũ aut nõ dimouere ipſas, aut credibilioribus rationibꝰ,q̃ ſuppoſitiones ſunt dimouere. ¶Deinde patet 5
Secunda eiuſdem eſſe ſententiæ ſolida q̃dem ex planis, ex lineis autem plana, & has ex pũ-
6.phyſi. ctis cõponi:quę ſi ita ſint,nõ neceſſe eſt partẽ lineæ lineã eſſe. Sed de hiſce prius in ſermonibꝰ dę motu cõſiderauimus:demõſtrauimus em̃ indiuiſibiles nullas lõ-
Tertia gitudines eſſe.¶Quę vero de naturalibꝰ corporibꝰ impoſſibilia accidit hiſce di- 6

cere qui lineas indiuiſibiles faciũt:parumper nũc etiã cõtemplemur. Ea nãq; im
poſſibilia quæ in illis accidunt,& in naturalibus ſane ſequentur: at non omnia q̃
in his ſequuntur,in illis accident:propterea ꝙ mathematica quidem abſtractiõe
7 dicuntur:naturalia vero additione.¶Complura autem ſunt, quæ indiuiſibilibus Quartã
competere non poſſunt:naturalibus autem neceſſario competunt: ceu ſi quippiã
indiuiſibile dixerimus eſſe: in indiuiſibili eñ diuiſibile eſſe non poteſt: affectus autoritas
autem omnes diuiſibiles dupliciter ſunt,aut ſpecie,aut per accidens:ſpecie qui-
dem vt coloris albũ & nigrũ:per accidẽs aũt:ſi id in quo eſt diuiſibile ſit: quare q
ſunt affectuũ ſimplices,omnes hoc modo ſunt diuiſibiles: quapropter impoſſi-
8 bile ipſum in talibus eſt conſiderandum. Si igitur impoſſibile eſt vtraq; parte põ Reſumit
deris nihil habente,totũ habere pondus,ſenſibilia vero corpa, aut oĩa,aut aliqua rationem
põdus habẽt,ceu terra & aqua:vt & ipſi etiã dixerint:ſi punctũ nihil põderis ha-
bet:patet neq; lineas ipſas habere:quod ſi hę non habent neq; plana etiã habent:
9 quare neq; corp⁹ vllũ ipſum habet.¶At vero punctũ põdus habere nõ poſſe pa- Probat
tet,graue nanq; omne graui⁹ etiã, & leue leuius aliquo eſſe poteſt: graui⁹ aũt aut vnũ aſſũ-
leuius fortaſſe nõ neceſſe eſt graue vel leue eſſe. Quẽadmodũ & magnũ quidem ptũ.ſ.pũ-
eſt maius:maius aũt non oẽ magnũ eſſe neceſſe eſt.Cõplura eñ ſunt quę abſo- ctũ nõ ha bere pon
lute quidem ſunt parua:quibuſdam aũt alijs ſunt maiora:ſi igiť ꝙ cũ graue ſit gra- dus
uius eſt:id pondere maius eſſe neceſſe eſt,& omne graue diuiſibile ſane erit:pun Primo
10 ctum aũt ĩdiuiſibile ſupponũt eſſe. ¶Pręterea ſi graue qdem eſt dẽſum : leue aũt Secundo
rarum:& denſum hoc a raro differt: quod ęquali in mole plura ipſi inſunt:ſi pun
ctum ſit graue ac leue, & denſum nimirum & rarum erit.at denſum qdem eſt di-
11 uiſibile:punctũ aũt diuidi neqt.¶Quod ſi omne graue molle aut durum eſſe ne Tertio
ceſſe eſt,impoſſibile aliquod ex his inferri facile poteſt:eſt eñ id molle, quod in
12 ſeipſum cędit:durum aũt id quod non cędit:at ꝙ cędit,diuiſibile eſſe cõſtat.¶At
vero neq; ex hiſce quę põderis expertia ſunt, pondus erit.In quot eñ hoc atq; in Quarto
qualib⁹ accidet,aut qñã mõ definiẽt: ſi haud fingere volũt.¶Et ſi oẽ mai⁹ põdere Quinta
põdus põdere maius eſt:& vnũquodq; ſane ptibus vacantiũ põdus habebit.Nã ratio prin
ſi puncta quatuor põdus habẽt:qđ vero ex plurib⁹ cõſtat q̃ hoc graui graui⁹ eſt: cipalis
atq; qđ graui grauius eſt,graue eſſe neceſſe eſt:pĩnde vt albũ eſt,quod albo albi⁹
eſt:id ſane quod maius eſt vno pũcto graui⁹ erit ęquali ablato: quare & vnũ pun
13 ctum põdus habebit.¶Præterea ſi plana ſolũ vt lineę cõponi pñt,abſurdũ eſſe vi Sexta
detur.nã vt & linea ad lineã vtroq; mõ & p longitudinẽ & latitudinẽ cõponiť:ſic
& cũ plano cõponi planũ oportet: linea vero cõponi cũ linea põt:ſi ſupponať:nõ
ſolũ ſi apponať:at ſi p latitudinẽ etiã cõponi poſſunt: erit quippiã corp⁹ qđ neq;
14 eſt elemẽtũ neq; ex elemẽtis:ſi ex hoc pacto planis cõpoſitis cõponať. ¶Pręterea Septimã
ſi planorum multitudine corpora ſunt grauiora:vt in thimeo eſt definitum:patet
& lineam & punctũ pondus habere:ſubeũt eñ inter ſeſe rationis ſimilitudinem
vt prius etiã diximus. Sin vero nõ hoc differũt modo : ſed ex eo qa terra quidem
eſt graue,ignis aũt leue:erit & planorꝝ aliud graue,aliud leue,& linearꝝ ſimiliter
& punctorꝝ:etenĩ terræ planũ grauius erit,q̃ ignis planũ.¶Omnino autem acci Octaua
dit aut nullam inquam magnitudinem eſſe,aut tolli poſſe:ſi ſimiliter ſe habet pũ
ctum quidem ad lineã:lineã vero ad planũ:& hoc ad corpus oĩa eñ ſi reſoluanť i
ipſa reſoluentur nimirũ prima:quare fieri põt vt ſola ſint pũcta,corpus aũt nullũ.

Nona ¶Inſuper ſi tempus etiā ſimiliter ſeſe habet:tolleť aliquādo vel tolli poteſt:ipſum 15
em̄ nūc indiuiduum eſt:perinde atq; lineæ punctū. Idem & ijs accidit, qui ex nu 16
meris cœlū cōponunt. Quidā aūt ex numeris naturā cōſtituūt, vt pythagoricoꝝ 17
nonnulli. Corpora nāq; naturalia pondus habere leuitatemq; videntur: vnitates
aūt neq; corpus facere cōpoſitę, neq; pondus habere poſſunt.

Explanatio tex.

Ariſto. Cœleſti ſphera declarata Ariſto. hic ſpherę elemē
taris ad veterū traditionē lationem explanat.
I. Naturaliū alia ſunt ſubſtantię, alia accidentia
ſubſtantiarū. Corollariū. Phyſica maxime verſať
circa corpora.
II. Et quia egimus prius de cœlo, iā de alijs tracte
mus corporibus, & an generatio & corruptio ſit
in eis.
Parmeni. III. Varia fuit antiquoꝝ ſentētia: prima Parmeni-
dis negantis generationē & corruptionē: quia ali
qua ſeparata eſſent immortalia: hoc & caducis tri
buit: ſed hoc pertinet ad primum philoſophum. i.
metaphyſicum.
Heſiodus Heraclit⁹ 1. Phyſi. IIII. Secūda ſnīa cōtraria Heſiodi oīa eē gn̄abilia
& corruptiōi obnoxia. tertia heracliti dicētis oīa
eſſe in cōtinuo fluxu, & nihil manere idē p̄ter ignē
ex quo alia fierent. Quarta dicentiū omne corpus
Plato eſſe in ſuperficies reſolubile, hæc Platonis videť.
V. Corpus non eſt cōpoſitum ex ſuperficiebus:
Probat nouem rationibus: & quia tex. tranſlatio
ne liquet, eum intactum reliquimus.

Annotatio in textum

Parmeni. Meliſſus Zeno Parmenides & Meliſſus, quib⁹ Plutarchus adiun-
git Zenonem, generationem & corruptionem ſu
ſtulerūt: quoniam vniuerſum immobile arbitrati
Cuſanus ſunt. Cuſanus li. 2. doctę ignorātię hanc renarrat
ſententiam: quod nihil pereat: ſed alium modum
Ouidius eſſendi accipiat: quod eleganter P. Ouidi. li. xv.
Metamorpho. expreſſit.

Nec perit in toto quicq̄ (mihi credite) mundo
Sed variat: faciēq; nouat: naſciq; vocatur
Incipere eſſe aliud: q̄ quod fuit ante, moriq;
Deſinere illud idem

Vergili⁹ Hinc & Vergilius dixit, non eſſe locum morti.
Heraclit⁹ 4. Heraclitus om̄ia adeo inſtabilia, vt negaret eū
dem equum bis intrare fluuium: ad cuius mentem
Ouidius Ouidius vbi ſupra ait

: nihil eſt toto q̄ perſtet in orbe
Cuncta fluūt, oīſq; vagās formatur imago
Ipſa quoq; aſſiduo labuntur tempora motu.

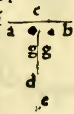
Et quia iſte liber, veterum recenſet dumtaxat phi
loſophorum ſententias: eaſq; refellit: ob quā rem
liber iſte in gymnaſijs noſtris non ſolet legi: volui
mus tamē ſcholias adijcere: & textum fideliter re
ponere: ne mancus & mutilus liber eſſet,

¶Quomodo corpora naturalia habent motus naturales Ca. II.

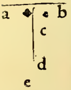
Eſſe aūt neceſſarium corporibus ſimplicib⁹ natura motum aliquem vni- 18
Cōcluſio uerſis cōpetere, ex hiſce dilucidum fiet: nam cum moueri videantur, vi
Probatur primo nimirum ipa moueri neceſſe, ſi propriū motū non habent: idem vero eſt
vi moueri & p̄ter naturam. At ſi pręter naturam eſt quiſpiā motus, & ſe-
cundum naturam eſſe neceſſe eſt pręter quem ille eſt: & ſi multi ſunt ij qui pręter
naturam ſunt, vnum eum eſſe qui eſt ſecundum naturam neceſſe eſt: vnūquodq;
autoritas em̄ ſecundum quidem naturam ſimpliciter ſe habet: pręter aūt naturā multos ha-
Secundo bet motus. ¶Præterea ex quiete hoc idem patet: etem̄ aut vi aut ſecūdum naturā
quieſcant neceſſe eſt: vi aūt ibi manēt, quo & vi feruntur, & ſecundū naturā itidē 19
ibi manēt: quo & ſecūdum naturā feruntť: cū igiť aliquid in medio manere videať
ſi ſecundum naturā: patet & lationē qua huc ferť ſecundū naturā ipſi competere.
¶Sin vi quid eſt quod ꝓhibet ferri: ſi em̄ id quod ꝓhibet ferri quieſcit: eadē ver
Tertio ba ſane voluemus: aut em̄ id quod primū quieſcit: ſecūdum naturā q̄eſcit, aut in
infinitū abibiť, quod quidem eſt impoſſibile: ſin mouebiť vt Empedocles terrā
quieſcere dicit cōuerſione: aliquē in locū ſane moueretť: cū impoſſibile ſit in infi
nitum ferri: nullū em̄ impoſſibile fit: impoſſibile aūt eſt in infinitū tranſire: quare
ſtetur alicubi q̄ ferť: & illic nō vi maneat: ſed ſecūdum naturā neceſſe eſt. Quod
ſi eſt ſecundū naturā q̄es & mot⁹ erit ſcd'm naturā ea latio qua ad hūc itur locū.

20 ¶Quapropter & Leucippus, dicat oportet atq; Democritus: qui prima corpora 2 Corolla.
ſemp̱ in vacuo infinitoue moueri dicũt: quonã motu mouent̃: & quis eſt ipſorꝫ
ſecũdum naturã motus. Nã ſi elementorꝫ aliud ab alio vi mouet̃, at ſecũdum na
turam etiam aliquẽ vniuſcuiuſq; motũ eſſe neceſſe eſt: p̃ter quẽ eſt hiſce qui vio
lentus eſt: & id quod primũ mouet nõ vi, ſed ſecundum naturã mouere oportet.
In infinitum eñ abibitur: ſi non erit quicq; primũ mouẽs ſecũdum naturam: ſed
21 ſemper ipſum prius vi ſubiens motum mouebit. ¶Hoc idem accidat neceſſe eſt: 3
& ſi vt in thimeo eſt ſcriptum elemẽta inordinate mouebant̃ antea q̃ mũdus or Corolla.
tus eſſet: motũ eñ aut violentũ, aut ſecũdum naturã eſſe neceſſe eſt. Quod ſi ſecũ Plato
dum naturam mouebantur, mundum eſſe neceſſe eſt: ſi quiſpiam velit cũ diligẽ
tia contemplari. Primum nanq; mouens mouere neceſſe eſt: ipſum ſecũdum na Probatur primo
turam ſubiens motum. Et ea quæ mouent̃ non vi in ſuis quieſcentia locis eũ quẽ
nunc habent ordinẽ facere: ea quidem quæ pondus habent ad medium: ea vero
quæ leuitatem habent a medio ſuopte pergẽtia nutu: hunc aũt ordinem mundus
22 habet. Preterea tñ quiſpiam interrogauerit: fieri ne poterat an non poterat: vt ior
dinate ſubeuntia motum talibus etiã mixtionibus aliqua miſceãtur: ex quibus ea
corpora conſtant quæ ſecundum naturam conſtituuntur: oſſa inquam & caro &
iſtiuſmodi cetera queadmodum Empedocles in concordia fieri dicit: ait eñ cõ
23 plura capita ſine collo ſunt orta. ¶Apud autem eos qui infinita in infinito ea que Secundo
mouentur faciunt: ſi vnum eſt id quod mouet vno moueantur motu neceſſe eſt:
quare non ſine ordine mouebunt̃. Sin vero ea que mouent ſunt infinita, & latio
nes infinitas eſſe neceſſe eſt: nam ſi finitæ ſint ordo q̃dam erit: nõ eñ q̃a in idẽ nõ
feruntur, inordinatio accidit: neq; eñ nunc in idem vniuerſa ferunt̃: ſed ea tñ q̃
24 eiuſdẽ gñis ſũt. ¶Preterea inordinate q̃ppiã fieri nil aliud eſt, q̃ fieri p̃ter naturã Tertio
Ordo eñ ꝓprius ſenſibiliũ natura nimirũ eſt: at vero & hoc abſurdum eſt ac im
poſſibile: infinitũ inquã inordinatũ motũ habere: eſt eñ ea natura rerũ: q̃ plures
& pluri in tp̃e hñt: cõtrariũ igit̃ ipſis accidit: inordinatiões q̃dem eſſe ſecundum
naturã: ordinẽ vero mũdũue p̃ter naturã: & tñ nihil eorꝫ q̃ ſunt ſecũdũ naturã fit 4
25 forte fortuna. ¶Videt̃ aũt Anaxagoras hoc ip̃m bene accepiſſe: ex imobilib⁹ eñ Corolla.
incipit cõficere mundũ. ¶Eni tunt̃ aũt & ceteri cõgregantes aliq̃ mõ rurſus moue 5 Improbatio Empedoclis
re ac ſegregare: ex diſtãtib⁹ aũt ac ſubeũtib⁹ motũ g̃natiõẽ facere nõ eſt cõſonũ
ratiõi. Quapropter & Empedocles omittit eũ motũ q̃ eſt i cõcordia: nõ eñ cœlũ
cõſtituere potuiſſet: ex ſep̃atis q̃dẽ extruẽs: ob cõcordiã aũt faciẽs cõgregationẽ.
Ex ſegregatis eñ elemẽtis mũdus eſt cõſtitut⁹: quare ex vno fiat & cõgregato ne
ceſſe eſt: naturalẽ igit̃ motũ vniuſcuiuſq; corporꝫ eſſe: quo nõ vi mouent̃ neq; p̃ Epilogus
26 ter naturam ex hiſce quæ diximus patuit.

ESſe aũt neceſſariũ ponderis nõnulla corp̃a momentũ ac leuitatis hr̃e ex 6 Cõcluſio
his dilucidũ fiet: dicim⁹ eñ neceſſariũ eſſe moueri. Si vero id quod mo Probatio
uetur momentũ natura nõ habet: fieri non põt vt aut e medio aut ad me prima
dium moueat̃: ſit eñ A. q̃dẽ põdere carẽs. B. vero habeat põdus: atq; trã
ſeat A quidẽ C D ſpaciũ b. vero equali in tp̃e ſpaciũ C E. Per mai⁹ eñ ſpaciũ id
quod põdus habet feret̃: ſi igit̃ corp⁹ qđ habet põdus ea rõe qua diuiſum eſt C.
E. ſpaciũ diuidat̃. Põt eñ ad ꝑtiũ ſuarũ aliquã ſic ſe habere vt C E ſe habet ad C.
D. Si totũ p̱ totũ C. E. fert̃: ps eodẽ tp̃e p̱ C. D. ferat̃ neceſſe eſt. Quare id qđ pon

dere vacat,& id quod eſt pōderis particeps p ęquale ſpaciū tpe eodē ferunt: qd
Secunda impoſſibile eſt: eadē & in leuitate ratio fieri poteſt. ¶ Preterea ſi quippiā corp⁹ & 27
pōderis exps & leuitatis motū ſubibit, vi moueat neceſſe eſt. Si vero vi moueat,

infinitū efficit motū: nā cū potētia qdam ſit ea q mouet: id aūt quod eſt minus ac leuius plus ab eadē potētia moueat. Sit motū A qdem pōdere carēs p C D E. ſpacium B. vero pōdus ęquali in tpe p C. D. ſi igit diuiſum fuerit id quod pōdus habet: ea rōne quā C. E. ad C: D. habet: fiet vt id quod auferetur ab eo quod pōdus habet ęquali in tpe p C. E. feratur: qm̄ totū per C. D. mouebatur. Celerius em̄ minoris ad celeritatē maioris ita ſeſe habebit: vt maius corp⁹ ſe habet ad minus per ęquale: ergo ſpaciū & id quod pōdere vacat, & id quod eſt ponderis particeps tēpore eodem feretur: quod quidem fieri nequit. Quare ſi omni quouis ꝓpoſito p maius ſpaciū id mouebit quod pōdere caret: p infinitū vtiq fieri pōt: patet igitur 28
7 Cōclusio ōme definitū corp⁹ pōdus aut leuitatē habere. ¶ Cū aūt natura qdem id ſit principiū mot⁹ quod eſt in ipo: potētia aūt id quod eſt i alio vt aliud eſt: atq mot⁹ ali⁹ ſit ſecundū naturā alius violētus. Naturalis quidē motū celeriorē faciet eo q potentia mouet: vt eū quo lapis deorſum fertur: eū aūt qui eſt pter naturam omino potētia ipſa. Ad vtrūq aūt vtitur aere ipſo, vt inſtrumento. Eſt em̄ hic aptus & leuis eſſe & grauis: lationē igit eā qua ſurſum itur: faciet vti leuis: cum pulſus fuerit, pricipiūq ſumpſerit a potētia ipā. Lationē āt eā qua deſcēdit faciet vti grauis: potentia em̄ quaſi vim impſſam tradit vtriq: quapropter & nō ſequēte eo quod mouit: id fertur quod pter naturā eſt motū. Si em̄ nō tale qd corp⁹ eſſet: violent⁹ motus ſane nō eſſet. Motui qq ſecundū naturā cuiuſq mō eodē cōducit ſuo ad mobilis terga cōcurſu. Omne igit corp⁹ leue eſſe, aut graue, & quomodo ſeſe habēt in hiſce motus pter naturā ex hiſce quæ diximus patet.

Explanatio tex.

I. Corpora ſimplicia habēt motū naturalem. Probat, corpa mouent, ſi mot⁹ ille ē natura, habem⁹ intentū: ſi cōtra naturā: ergo pſupponit natura motū ſibi ineſſe. Secūdo qa corpa alicubi qeſcūt, vel ergo violēte: & tūc aderit prohibēs migrationē: vel natura qeſcit: mō q alicubi natura qeſcit, ad eū i locū natura mouet. Tertio qa da ſententiā
Empedꝛ. Empedoclis, qd terra violēter quieſcat ob gyrationē cœli. dem⁹ ergo cœlū nō retineri: vel ſemp mouebitur: qd eſt ipoſſibile; q i infinitū eat: aut tandē aliquo loco naturali quieſcet.

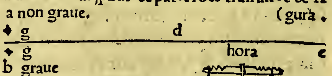
Democr. II. Improbāda ergo eſt Democriti ſentētia corpa atoma moueri in ſpacio infinito & vacuo.

Plato III. Improbāda eſt Platōis ſnia, elemēta ante mūdi pductionē inordinate fuiſſe mota. Probat, qa ſi fuiſſet mot⁹ violēt⁹, iprobat ſicut prior poſitio ſi naturalis, ergo fuiſſet tūc mūd⁹ aū mūdū: qa grauia ad mediū, & leuia a mdo fuiſſent mota: q mot⁹ ordīat⁹ fuiſſet. Scdo aut oīa mouerent ab vno mouēte: & tūc ordiate mouerent ad vnū ſitū, aut ab infinitis, qd eſt mirabile. Tertio qa iordinate moueri eſt pter naturā rerum moueri: ſed ſi illa fuiſſent ifinita: tūc iordinatio fuiſſet eis ſcdm naturā

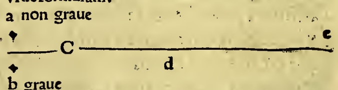
IIII. Ideo Anaxagoras mūdū icepit ab imobilib⁹

anaxagoras V. Admittētes motū p ſegregationē, nō facile ſaluāt gnationē: patet qa licet bn̄ i hoc fecert, q nō generarunt mundum ex diſtantibus, tamē ex illis ſimul non poſſunt generare cœlum.

VI. Corpa q deorſum aut ſurſum mouent ſūt grauia aut leuia: pbat & patēt rōes traſlatiōe & figura.

Si em̄ a mouet p g d i hora b. graue mouet p g. e: tūc medietas b mouebit p g d & ſic graue & non graue ęqliter mouebunt. Scdo idē pbat alia rōe vide formulam.

Si talia mouerent violente ſurſum: tūc a ad maius ſpaciū moueret i ęqli tpe q b diuidat ergo b ſcdm pportionē exceſſus e ſup d: tūc ps illa grauis i ęqli tpe violente ab eadē vtute mouebit ad tm̄ ſpaciū, ſicut non graue.

VII. Aliqs mot⁹ ineſt corpib⁹ ſimplicib⁹ natura aliqs violēte: qa mot⁹ pōt ineſſe a pricipio intrinſeco vel extriſeco: vn̄ aer i diuerſo ſitu pōt ſurſum aut deorſum moueri: & ita ſuo cōcurſu cōducit eodē mō, ad motū ſcdm naturā mobilis: qa cū graui i igne deſcēdit, cū leui in terra aſcendit.

Annotatio tex.

Plato 3. Plato poſuit in confuſo elementa iacuiſſe ante mundū: ꝗ ꝓpterea chaos dicit: quod Ouidius. 1. Metamorphoſeos voluit. Ouidius

Vnus erat toto naturæ vultus in orbe
Quod dixere chaos, rudis indigeſtaqꝫ moles
Nec quicꝗ̄ niſi pōdus iners cōgeſtaqꝫ eodē
Nō bene iunctarū diſcordia ſemina rerū &c.

V. Empedocles omnia ſimul fuiſſe in chao voluit ſed per litem diſiugata: vt Ouidius. Empedo. Ouidius

Hanc deus & melior litem natura diremit &c.

¶ Quō generatio fiat in rebus & de numero elementoꝝ. Capitulum. III.

29 ESt aūt manifeſtū ex dictis: neqꝫ oīm neqꝫ nullius ſimpliciter gñationē 1 Cōcluſio
corporis eſſe. Impoſſibile eſt em̄ vniuerſi corporis gñationē eſſe: ſi nō
& vacuū eſſe quid ſeparatū poteſt. Quo em̄ in loco id quod gñatur erit
cum fuerit ortū: in hoc prius vacuū eſſe: ſi nullum ſit corpus neceſſe eſt.
Aliud em̄ ex alio corp⁹ fieri pōt: velut ex aere ignis: ſed oīo ex nulla alia antecedē
te magnitudine fieri poſſibile eſt: maxime em̄ ex potētia corpore: corpus actu fie-
ri poteſt. Sed ſi id quod eſt potentia corp⁹ nō eſt prius: aliud corp⁹ actu ſeparatū
30 vacuū erit. Reſtat aūt dicere quoꝝ eſt corporū gñatio: & quā ob cauſam eſt. Cū
igit̄ in omnib⁹ cognitio ſit ꝑ prima. Prima vero eoꝝ ꝗ̄ inſunt ſint elemēta. Prius Intentio
quęnā & cur ſunt taliū corporū elemēta: deīn quot & qualia ſūt cōſiderandū eſſe
31 videtur. ¶ Hoc aūt dilucidū fuerit: ſi ſuppoſuerim⁹ ꝗ̄nā ſit ipſius elemēti natura
Sit igit̄ id corporꝝ elementū, in quod cętera corpora diuidunt̄: in quib⁹ ineſt po 2 diffinitio
tentia aut actu. Hoc em̄ vtro mō ſe habet adhuc ambigit̄: ipm̄ aūt eſt in forma di
uerſa indiuiſibile. Tale qd em̄ oēs ipſum elementū, & in omnib⁹ dicere volunt.
32 ¶ Quod ſi id quod eſt dictū eſt elementū: talia qdam corporū eſſe neceſſe eſt. In 3 Cōcluſio
carne em̄ ac ligno & ſimilib⁹ ineſt ignis potētia atqꝫ terra: manifeſte em̄ ex illis hęc
33 ſegregantur. In igne autē caro aut lignū non ineſt neqꝫ potentia neqꝫ actu: ſi em̄
eēt ſegregaret̄. Similiter neqꝫ ſi vnū qd ſolū ſit tale: ī illo eſt: neqꝫ em̄ ſi caro aut os
aut quoduis cęterorū erit: ineſſe potētia cōtinuo eſt dicendū: ſed antea quis nā ſit
34 gñatiōis modus eſt contēplandum. ¶ Anaxagoras aūt de elemētis cōtrario mō 4 differētia
atqꝫ Empedocles dicit: hic em̄ ignē & terrā cęteraqꝫ eiuſdē ſeriei corpa elementa Anax. &
corporꝝ eſſe: ac oīa ex hiſce cōſtare dicit: Anaxagoras vero cōtrariū aſſerit: ea em̄ Empedo.
ꝗ̄ ſunt ſimiliū partiū. Ligna inquā carnē & os & ꝗ̄qꝫ taliū elemēta eſſe dicit. Ae-
rem aūt & ignē hoꝝ ac cęteroꝝ oīm ſeminū mixtū eſſe: vtrunqꝫ enim ipſoꝝ ex
vniuerſis inuiſibilib⁹ ſimiliū partiū cōgregatis eſſe dicit: quapropter & oīa ex his
35 eſſe cēſet: ignē enim & ętherē idē appellat. ¶ Cum autē oīs naturalis corpis ſit ꝓ 5
prius motus: motus autē ꝑtim ſimplices ſint, ꝑtim mixti, & mixtoꝝ ſint mixti ſim
plicium ſimplices: patet corpora ſimplicia quędā eſſe: ſunt enim & ſimplices mo
tus: quare & elementa eſſe: & cur elementa ſunt conſtat.

36 COnſequēs autem eſt vtrum ſint finita an infinita: & ſi finita ſint quē nume 6 Cōcluſio
rum ſubeunt cōſiderare ac contēplari. Primum igit̄ infinita nō eſſe vt qdā
37 arbitrant̄ contēplandum eſſe videt̄. Et primum eos qui vniuerſa ꝗ̄ ſunt ſi- Probat primo
milium ꝑtium elemēta faciunt vt Anaxagoras ī medium afferamus. Nemo enim
eorum qui ita cēſent recte accipit elemētum. Videm⁹ enim & multa mixtorum
corporum: vt carnē oſſa lapidē lignū ī ſimiles diuidi ꝑtes. Quare ſi cōpoſitum nō
eſt elementum: nō omne quod eſt ſimilium ꝑtium eſt elementum: ſed id quod Secundo
in diuerſa ſpē diuidi nequit: vt antea diximus. ¶ Pręterea neqꝫ ſic elementum ſumē

tes facere infinita neceſſe eſt:oia em̃ eadem & ſi quiſpiã ſumpſerit infinita reddẽ tur. Idẽ em̃ faciet & ſi duo vel tria talia ſolũ ſint:vt & Empedocles facere conatur

Tertio ❡Cũ em̃ ipſis & hoc pacto nõ oia ex ſimiles partes habentib⁹ facere accidit:faciẽ em̃ non ex facieb⁹ faciũt:nec aliud quicq̃ eoꝝ q̃ ſecundum naturã ſunt figurata. Patet lõge melius eſſe pricipia facere finita, & hęc q̃ minima: ſi eadem oia demõ ſtrari poſſint:queadmodum & mathematici cẽſent:ſemp em̃ aut forma, aut quã

Quarto titate, finita principia ſumũt. ❡Pręterea ſi corp⁹ a corpore diuerſum ꝑprijs diffe rẽtijs dicit̃. Corporũ aũt differẽtię ſint finitę:ipis em̃ ſenſibilib⁹ differũt:atq̃ hæc ſunt finita:quod quidẽ demõſtrer̃ oportet:patet & elemẽta neceſſario eſſe finita.

7 Improbatio Democriti ❡At vero neq̃ vt alij quidam dicũt vt Leucippus ac Abderites Democrit⁹, ea q̃ accidũt cõſentanea ſunt rõni: primas em̃ magnitudines multitudine quidẽ infi nitas:magnitudine aũt indiuiſibiles eſſe dicũt: & neq̃ ex vna multa fieri:neq̃ ex multis vnũ:ſed harũ cõplexione mutationeue oia gñari. Et hi nãq̃ quodãmõ nu

Prima meros vniuerſa quę ſunt atq̃ ex numeris faciũt: & ſi em̃ nõ dilucide dicũt: hoc tñ

Secunda dicere volunt. ❡Et inſuper cũ figuris corpora differãt:figurę vero ſint infinitę:in finita & ipa ſimplicia corpa eẽ dicũt. ❡Quenã aũt eſt vniuſcuiuſq̃ elemẽti figura

Tertia nihil diffinierũt:ſed igni ſolũ rotũdã tribuere figurã: aerẽ vero aquã ac cętera ma gnitudine paruitateq̃ diuiſere:quia natura ipſoꝝ eſt vt oim ſemen elementorũ. 38

Quarta ❡Primũ igit̃ idẽ & ipos error comitari videt̃:nõ finita ipa principia ſumere:cum oia eadẽ ipis dicere liceret. Deinde ſi corpoꝝ differẽtię nõ ſint infinitę:patet ele

Quinta mẽta infinita nõ eſſe. ❡Pręterea idiuidua corpa eẽ dicẽtes mathematicis ſcientijs aduerſent̃:cõpluraq̃ eoꝝ q̃ ſub opinionẽ oim cadũt & eoꝝ q̃ ſenſu vident̃ e me

Sexta dio tollãt neceſſe eſt:de qb⁹ antea dixim⁹ in hiſce q̃ de tpe motuue ſũt dicta. ❡Et 39

Septima inſup cõtraria ipos dicere ſibijpis neceſſe eſt:ipoſſibile eſt em̃ ſi elemẽta ſint idiui dua aerẽ aquã ac terrã magnitudine puitateq̃ differre. ❡Eſt em̃ ipoſſibile ex ſeſe mutuo gñari:corpa nãq̃ maxia ſi ſegregẽt̃, ſemp deficiẽt:at hoc pacto terrã aquã

Octaua & aerẽ viciſſim ex ſeſe fieri dicũt. ❡Pręterea neq̃ hoꝝ ſnia infinita ipa elemẽta fie 40 ri videbunt̃:ſi corpa qdẽ figuris differũt: figurę vero oẽs ex pyramidib⁹ cõſtãt:re ctarũ qdẽ linearũ ex hiſce q̃ ſũt lineaꝝ:ſphęra aũt ex ptib⁹ octo. Sint em̃ aliqua pri cipia figuraꝝ neceſſe ẽ. Quare ſiue ſit vnũ ſiue duo ſiue plura: & ſimplicia corpa

Nona multitudinẽ tantã ſubibũt. ❡Pręterea ſi cuiuſq̃ qdẽ corpis mot⁹ eſt ꝑpri⁹ qdã: 41 ſimpliciſq̃ corpis mot⁹ eſt ſimplex:ſimplices aũt mot⁹ infiniti nõ ſunt: ꝑpterea q̃ neq̃ ſimplices lationes plures q̃ duæ ſunt:neq̃ loca ſunt infinita: neq̃ hoc pa cto ſane ipſa elementa infinita erunt.

Q Voniã aũt finita eſſe neceſſe eſt:cõſiderare reſtat vtꝝ plura ſint an vnũ 42

8 opiniões aliquoꝝ Quidã em̃ vnũ ſolũ eſſe ſupponũt: & hoꝝ alij aquã, alij aerẽ, alij ignẽ, alij aqua qdẽ ſubtili⁹, aerẽ vero dẽſius: quod qdẽ cœlos vniuerſos cũ ſit infinitum inquiunt continere. ❡Qui igit̃ hoc vnũ aquã, aut aerẽ

9 Cõcluſio Probat primo faciũt:aut aqua qdẽ ſubtili⁹, aere vero dẽſius:deinde ex hoc raritate cętera dẽſita teq̃ generãt:ij ſane ignorant aliqd aliud elemẽto ſe facere pri⁹. Gñatio em̃ ex ele mẽtis cõpoſitio eſt vt dicũt:ad elemẽta vero ꝑfectio diſſolutio. Quare id qd' eſt ſubtiliũ magis partiũ natura prius eſſe neceſſe eſt:cũ igit̃ oim corporũ ignẽ ſub tiliſſimũ eẽ dicãt:ignis natura corporũ primũ erit:nihil aũt refert:vnũ em̃ qppiã

Secundo cęterorũ & nõ mediũ ipm primũ eſſe neceſſe eſt. ❡Præterea raritate ac denſitate 43

cętera gñare,& ſubtilitate atq̃ groſſitie nihil differt. Subtile eñ rarũ: groſſũ autẽ
dẽſum eẽ volũt:ſubtilitate rurſus atq̃ groſſitie,& magnitudine ac puitate idẽ eſt.
Subtile eſt eñ q̃ paruarũ:groſſum q̃ magnarũ ptium eſt. Quod eñ ad multũ ex
tendit:id ſubtile eſt:tale aũt id eſt:q̃ ex puis ptib⁹ cõſtat. Quare accidit ipſos ma-
gnitudine ac puitate ſubſtãtias diuidere cęterorũ. Accidit aũt ita definiẽtib⁹ vni
uerſa ad aliquid dicere:atq̃ abſolutę nõ erit,aliud ignis,aliud aqua,aliud aer:ſed Tertio
idẽ ad hoc ignis,ad aliqd aliud aer. ❡Quod qdẽ & ĳs accidit q plura qdẽ elemẽ a ig. ps 6
ta eſſe aiũt. Magnitudine aũt & puitate differre dicũt. Nã cũ vnũquodq̃ quãtita b ig. 2
te ſit definitũ:aliqua rõ nimirũ inter ipas magnitudines erit. Quare eorũ q̃ hãc ra- Ignis 24
tionem habẽt:aliud aerẽ:aliud ignẽ:aliud terrã:aliud aquã eſſe neceſſe eſt:ppter aer 6
44 ea q̃ in maiorib⁹ rõnes minorũ inſunt. ❡Qui vero ignẽ elemẽtũ ipm ſupponũt: aqua 2
hoc qdẽ euadũt:alia vero ipis accidere abſurda neceſſe eſt. ❡Quidã eñ ipſorum terra 1
ignifigurã adiũgunt:vt ĳ q pyramidẽ faciũt. Quorũ qdã ſimplici⁹ dicũt:pyrami- ignis 1
dẽ qdẽ dicẽtes id eſſe quod maxĩe figurarũ icidere põt:ignẽ aũt corporũ. ❡Qui aer 2
45 dã pbabilius: corpa qdẽ vniuerſa ex eo cõpoſita eẽ quod eſt oĩm maxĩe ſubtiliũ aqua 6
partium:ſolidas vero figuras ex pyramidib⁹ cõſtare dicẽtes. Quare cũ corporum ter. 24
qdẽ ignis ſit ſubtiliſſimũ:figurarum vero pyramis maxĩe paruarũ eſt partium 10
atq̃ pria:primaq̃ figura primi ſit corporis:ignis pfecto pyramis erit. ❡Quidam Contra alias opiniones Primam Secundã
46 de figura qdẽ nihil dicunt. Subtiliſſimarum autẽ partium ſolum elemẽtum ipm Tertiam
faciunt: deinde ex hoc cõpoſitionẽ ſubeunte,cętera fieri dicunt:pinde vt auri are
nę cõflantẽ. ❡Vtriſq̃ autẽ hęc difficilia accidunt:nã ſi primum corp⁹ indiuiduum Improbatio illarũ
faciunt illę rõcinationes quas antea diximus ad hanc eandem materiã vtraq̃ redi Prima
47 bunt. Pręterea ſi naturaliter contẽplari volunt:hoc dicere nequeunt:nam ſi omne
corpus ad corpus quantitate comparabile eſt. Magnitudines autẽ ſimilitudinem
ſubeunt ratiõis:& ſimilium partium inter ſe & elementorum velut vniuerſę aquæ
ad aerem vniuerſum:& elementi ad elementum:& in cæteris eodem modo: &
aer maior eſt aqua:& oĩno id quod ſubtiliorum eſt partium:eo q̃ eſt groſſiorum
patet & elementum aquæ minus q̃ aeris eſſe. Si igit̃ magnitudo minor ineſt ma-
iori: elementum ſane aeris diuiſibile erit:& ignis idẽtidem ipſius & eorum oĩno
48 quæ ſubtiliorum partium ſunt. Sin diuiſibile faciunt ĳ quidem qui igni figuram
tribuunt:eueniet partem ignis ignem non eſſe:propterea q̃ pyramis non ex pyra Secunda
midibus conſtat & item non omne corpus elementum eſſe:aut ex elementis cõ-
49 ſtare. Pars eñ ignis nec ignis eſt nec aliud elemẽtum nullum. Hiſce vero qui ma
gnitudine definiunt,prius quid elemento elementum eſſe,atq̃ hoc in infinitum
abire:ſi omne corpus diuiſibile eſt:& quod paruarum magis eſt partium eſt ele-
50 mentum. Pręterea & his etiã accidit idem ad hoc ignem eſſe dicere:ad aliud ae-
rem & aquam rurſus ac terram. ❡Cõmune autem peccatum vniuerſis eſt:qui ele Tertia
51 mentum vnum ſupponunt vnum naturalem ſolum oĩmq̃ eundem facere motũ:
omne nãq̃ naturale corpus principium habere motus videmus. Si igitur omnia
corpa vnũ qd ſunt, vn⁹ oĩm motus erit:& hoc eo magis quodq̃ moueri neceſſe
eſt:quo maius ſit:queãdmodum & ignis quo maior ſit eo ſua latiõe celeri⁹ fertur.
Accidit aũt multa deorſum celeri⁹ ferri. ❡Quare ppter hęc ipa,& inſup cũ defini 11
tũ ſit prius naturales plures eſſe motus:patet vnũ elementũ eſſe nõ poſſe. Cũ aũt Cõcluſio ex priorib⁹ ſequẽs
52 neq̃ infinita ſint:neq̃ vnũ ſit elemẽtũ plura eſſe pfecto atq̃ finita eẽ neceſſe eſt.

Explanatio tex.

I. Generatio neq̧ omni corpi, neq̧ nulli corpi cō uenit: qa om̄e corp⁹ generaẗ ex corpe alio, & non ex vacuo: ſed pter om̄e corp⁹ nō eſt aliud corpus: dein cur de elementis dicturus ſit cauſam aperit.

II. Elementū eſt in quod cętera corpa diuidunẗ in quib⁹ ineſt actu & potentia: eſt tn̄ dubiū quō elementa ſint in mixtis: ſed tamen probaẗ diuiſio ex vſu loquendi.

III. Neceſſe eſt ponere elementa: patet in igne ex ſegregatione.

Anaxag. Empedo. IIII. Anaxago. in hoc differt ab Empedocle: quia Anaxago. partes ſimilares ponit elemēta: vt ptes ignis carnis oſſium: Empedocles ignem & terrā poſuit.

V. Elemēta multa ſunt. Probatur, quia aliqui mot⁹ ſimplices ſūt: ergo corpa ſimplicia ſūt: & qa plures ſūt mot⁹ ſimplices: igi. & corpa ſimplicia pla.

VI. Nō ſunt infinita elemēta homiomera. i. ſimia Probaẗ prīo, qa falſum eſt oē homiomerū eē elementum. Secūdo qa ponēdo finita, ſuā eq̄ defenſaret Anaxago. Tertio quia multa ex finitis faciūt,

Anaxag. ſicut facie: & hoc cōgruit cōi dicto, principia debere eſſe finita, minima aut quātitate, aut ſpecie. Quarto elemēta adinuicem finitas differētias habent: igiẗ ſunt finita.

VII. Democritus nō bn̄ dixit primas magnitudines eſſe infinitas multitudine, & magnitudine in

Democ. diuiſibiles: vt harū cōmiſtione oīa gn̄arenẗ. Probatur prīo, qa ſic oīa ex numeris faciunt: q̄uis ſic apte nō dicāt. Secūdo qa corpa aiūt differre figuris: & infinitę ſunt figurę, igiẗ ſic īfinita eſſent elemēta. Tertio qa igni rotundā, alijs elemētis nullā dedere figurā, q̄ſi oīm rerū ſeminarijs. Quarto qa infinita ponunt principia vt alij. Quinto quia ponunt corpora indiuiſibilia contra mathematicos. Sexto contradicunt ſibijpſis: quomō eñ terra aer &c̄. magnitudine differret, cū ex īdiuiſibilib⁹ cōponerenẗ. Septimo qa ſic viciſſim vnū nō gn̄areẗ ex alio. Octauo qa oīa ex figuris cōponūt: figurę aūt ſunt finitę, qa ex pyramidib⁹ oīa faciūt: igiẗ principia eiūt finita. Nono quia vniuſcuiuſq̧ corporis ſimplicis eſt mot⁹ vnus ſimplex: ſed motus ſimplices ſunt finiti.

VIII. Quatuor fuerūt antiquorū ſententię. Prima q̧ tm̄ vnū eſſet elementū. ſ. ignis: ſecūda q̧ aer: tertia q̧ aqua: quarta q̧ eſſet vnum elementum medium inter aerem & aquam.

IX. Mediū aeris & aquę nō eſt elementū. Probaẗ quia habet aliquid eo pri⁹: & cū aer ſit rarior maxime, aerē vel ignē debebāt poſuiſſe pro elemētis Secūdo quia penes raritatē & denſitatē volūt accipere principiū rerū: & ſic penes groſſum & ſubtile & ſic faciūt paruū & magnū principia rerū: quod nō cōuenit: cū nō aliud eſſet aer, aliud ignis. Tertio quia ſi ſic ex pportionibus ſumerenẗ, aliquid ignis eſſet aer, aliquid aqua &c̄.

X. Ponētes tm̄ ignē p elemēto nō bn̄ dicūt: prīo qa aliqui ex ipis ponūt ignē pyramidalē, quia acutiſſimū ſit corporū: alij quia pyramis ex ſubtilioribus & ſimpliciorib⁹ ſit corpib⁹: at ignis corporū oīm ſubtiliſſimū: tertij dicūt ignē nulli⁹ eē figurę ſed ex ſubtiliſſimis cōponaẗ partib⁹: ſed nulli iſtorū bene dicūt: quia ptes ſtatuūt indiuiſibiles. Secundo quia eſto ptes ſint diuiſibiles: tn̄ pyramis nō conſtat ex pyramidibus: & ſic ps ignis nō erit ignis. Tertio quia vnū ponētes elementū ī hoc cōi vicio laborāt: q̧ ſolū ponūt vnum rē naturalē: cū tn̄ ſint plures motus.

XI. Neceſſe eſt plura ſed finita eē elemēta: text⁹ ipſe Argyropili bn̄ficio ipſa tranſlatione patet. Argyro.

Annotatio

Diuerſa philoſophorū de elemētis & principijs in primo phyſi. aperiemus.

7. Abderites Democrit⁹, ab Abdera ciuitate thracię: vt Ptolo. li. iij. meminit, Auenites habebat textus, non ab Argyropilo: ſed ab calcographorū incuria, vti arbitror deprauatus Ouidius. Democr. Ptolo. Ouidius.

Aut te deuoueat certis Abdera diebus.

Hęc collapſa dein Clazemone dicta eſt.

De Generatione & figura elementorū.

Intentio C Onſiderandū eſt aūt primo vtrū ſempiterna ſint, an generenẗ & corrumpantur: quo demōſtrato & quot & qualia ſunt patebit. Sempiterna igiẗ

Cōcluſio eſſe impoſſibile eſt: & ignē eñ & aquā & vnūquodq̧ ſimpliciū corporū diſſolui videmus: diſſolutionē vero aut infinitā eſſe aut ſtare neceſſe

Prima rō eſt. Si igitur infinita eſt: & diſſolutionis tempus infinitū erit: & tempus rurſus cōpoſitionis: vnūquodq̧ eñ partiū ī alio tpe diſſoluiẗ atq̧ cōponitur. Quare fiet vt extra tempus infinitū tempus ſit aliud infinitū. Quādoquidem & cōpoſitiōis tempus eſt infinitū, & prius: hoc diſſolutiōis tēpus vt extra infinitum: quodquidem impoſſibile ē. Sin ſtabit alicubi diſſolutio an id corp⁹ ī q̄ diſſolutio ſtabit ī diuiduū erit: aut diuiſibili qdē erit: nō tn̄ vnq̄ diuideẗ vt empedo. velle videẗ. Indiuiduū igiẗ nō erit pp̄ter rōes antea dictas. At neq̧ diuiſibili qdē erit: nunq̄ tn̄ aūt diſſolueẗ Min⁹ eñ corp⁹ facili⁹, q̄ mai⁹ corrūpi pōt. Si igiẗ & mai⁹ hac corruptiōe corrūpiẗ

autoritas vt ī minori diſſoluaẗ corp⁹ min⁹ id pati magis cōſentaneū eſt rōi. Ignē aūt duob⁹ modis corrūpi videm⁹: nā & a cōtrario corrūpiẗ cū extinguiẗ & ipſe a ſeipo mar

ceſcens.Hoc aūt patiť minor a minore,& eo celerius,quo minor eſt. Quare cor-
53 porum elementa corruptibilia & gn̄abilia eſſe neceſſe eſt. Cū aūt gn̄abilia ſint, Scd'a rō
aut ex īcorporeo aut e corporeo ipſoꝝ gn̄atio erit:& ſi ex corpore,aut ex alio aut
54 ex ſeſe viciſſim ipſoꝝ gn̄atio eſt. Is igiť qui ipſa dicit ex incorporeo gn̄ari vacuū
facit:nā omne quod fit in quo eſt gn̄atio aut incorporeū erit, aut habebit corp⁹:
& ſi habebit corpus,duo corpa ſimul in eodē erūt:id inquā quod fit & id quod
ꝓcedit.Sin incorpeū erit:vacuū eſſe definitū neceſſe eſt:hoc aūt impoſſibile eſſe
55 antea demonſtrauimus.❡At neq; ex corpe q̄dam elementa fieri pn̄t: eueniet em̄ 2
aliud corp⁹ elemētis prius eſſe:atq; hoc ſi pōdus aut leuitatē habet: vnū qd erit Cōcluſio Rō pria
elementoꝝ. Si nullū habet momentū,imobile ac mathematicū erit:ſi tale aūt eſt Secunda
in loco non erit.Quo em̄ in loco qeſcit in eū & moueri poteſt:& ſi vi qdem ꝑter Tertia
naturā:ſin vero nō vi ſecūdum naturā.Si igiť in loco atq; alicubi erit: elementoꝝ
quippiā erit:ſin vero nō erit in loco neq; quicq; ex ipſo erit. Id em̄ quod fit: & id
ex quo fit ſimul eſſe neceſſe eſt: cum autem neq; ex incorporeo neq; ex alio cor-
pore fieri poſſint:ex ſeſe mutuo fieri reſtat.

56 RVrſus igiť conſiderandū eſt:quiſnā ſit mutuæ gn̄ationis ipoꝝ modus 3
vtrū vt Empedocles dicit atq; Democritus an vt ij qui in plana diſſol Contra
uunt:an ali⁹ qſpiā ſit ꝑter hos modus. Empedoclē igiť & Democritū Empedo.
ꝑterit nō gn̄ationē ſe mutuā,ſed apparentē facere gn̄ationē.Ineſſe em̄ Rō pria
queq; ac ſegregari dicūt: quaſi e vaſe ſit ipa gn̄atio:ſed nō e materia quadam:neq;
57 generari p mutationē:deinde ſi hoc etiā mō fit gn̄atio:nō min⁹ ea q̄ eueniūt ſunt
abſurda.❡Eadē em̄ magnitudo ſi denſeť:grauior fieri non videť.Ad hoc dicunt Secunda
ij qui aquā ineſſe in aere:& inde ſegregari dicūt neceſſe eſt: cū em̄ aqua ex aere
58 eſt orta grauior eſt.❡Preterea corpoꝝ mixtoꝝ alterū ſeparatū non neceſſe eſt lo Tertia
cum ſemp occupare maiorē:at cū oritur aer ex aqua maiorem aer occupat locum.
Quod em̄ ſubtilioꝝ eſt partiū id maiorē occupat locū.Patet aūt hoc & i ipa mi-
gratione:euaporāte em̄ humido ſpirituq; turgēte, ea vaſa q̄ moles cōtinent ob an
guſtiam rūpi videnť.Quare ſi vacuū oīno nō eſt:nec extēdunť corpora:vt ij q hec
dicūt inquiūt ipſum impoſſibile patet.Sin vacuū eſt & extēſio: vacat hoc porro
ratione:id inquā quod ſeparať maiorē ſemp locū neceſſario occupare.❡Gn̄atio-
59 nem etiā mutuā deficere tādem neceſſe eſt:ſi finita in magnitudine infinita fini- Quarta
ta non inſint:cū em̄ ex terra fit aqua:ex terra aliqd auferť: ſi gn̄atio eſt ſegregatio
& iterum cum e reliqua ſimili modo oritur aqua. Si igitur hoc ſemp erit eueniet
in corpore ineſſe infinita: cum aūt hoc impoſſibile ſit non ſemper ex ſeſe mutuo
generabuntur:dictum eſt igitur elementoꝝ migrationem in ſeſe mutuam ſegre
60 gationem non eſſe.❡Reſtat aūt ipſa mutationem ſubeuntia in ſeſe mutua gene- 4
rari:atq; hoc dupliciter,aut em̄ tranſfiguratione,aut ex eadem cera pila fit teſſera 5
ue,aut diſſolutione in plana: vt quidam aiunt: at ſi tranſfiguratione generantur: Cōtra alīa ſniam
fit vt ipſa corpa neceſſario indiuidua eſſe dicanť:ſi em̄ diuiſibilia ſint ignis pars Rō pria
ignis nō erit,neq; terrę ps terra:ꝓpterea ꝙ pyramidis ps pyramis nō eſt,neq; teſſe
61 rę teſſera.Sin diſſolutiōe planoꝝ:priō qdē abſurdū ē:nō oīa ex ſeſe mutuo gn̄are.
quod qdē ipſos dicere neceſſe eſt atq; dicūt:neq; em̄ cōſentaneū eſt rōi vnā ꝑtē
expertē eſſe migratiōis,neq; p ſenſum videť:ſed oīa in ſeſe mutari videať mutuo,
Accidit aūt eos de hiſce q̄ apparent dicentes: non conſentanea hiſce dicere quæ Secunda

apparēt:huius aūt cauſa eſt:nō bene prima principia capere:ſed oīa ad opiniōes
definitas quaſdam reducere velle.Senſibiliū ēm principia fortaſſe ſenſibilia ſint:
ꝑpetuoꝝ ꝑpetua corruptibiliū corruptibilia:& oīno ſub eodē ſint gñe ſub q̄ ſub
Tertia iecta collocanť, oportet. Hi vero propter honorū amorē idem facere videnť: ꝙ
ij faciunt qui poſitiones in rationib⁹ cōſeruant:omē ēm qđ accidit tolerāt: vt ha
bentes principia vera:ꝓinde quaſi nō ex hiſce q̄ eueniūt nōnulla maximeqꝫ ex fi
autoritas ne dijudicare opteret.Eſt aūt finis effectiuę qdem ſciētię ipm opus: naturalis aūt
Quarta id quod ſemꝑ ꝓpriē ꝑ ſenſus apparet. ¶ Accidit aūt ipſis terrā elementū maxime 61
eſſe ſolamqꝫ incorruptibilem:ſi id quod indiſſolubilē eſt icorruptibile eſt ac ele
Quinta mentū:terra ēm ſola in aliud corp⁹ indiſſolubilis eſt.¶ At vero neqꝫ in hiſce quę 63
diſſoluuntur triangulorꝫ iuſta ſuſpēſio cōſona eſt rōni:fit aūt & hoc in migratiōe
q̄ in ſeſe mutuo migrāt: ꝓpterea ꝙ ex inęqualib⁹ multitudinę triangulis conſtat.
Sexta Pręterea ij q hęc dicūt:nō e corpe faciāt gñationē neceſſe eſt:cū ēm ex planis fue 64
Septima rit ortū,nō e corpe erit ortū.¶ Inſuꝑ nō omē corp⁹ diuiſibile ſit:ſed exactiſſimis 65
ſcientijs aduerſenť neceſſe eſt.Illę ēm & ipſum intelligibile diuiſibile accipiunt.
At hi neqꝫ omē ſenſibile diuiſibile eſſe cōcedunt:ꝓpterea ꝙ ſuppoſitionē ſuā ſer
uare volunt.Qui nanqꝫ figurā cuiqꝫ tribuūt elemēto:& hac ſubſtātias ipſoꝝ di-
Octaua ſtinguūt:ij indiuiſibilia faciāt ipſa neceſſe eſt.¶ Pyramide ēm aut pila aliquo mō
diuiſa non erunt ea quę reſtant pyramis aut pila. Quare aut pars ignis nō ignis eſt
6 ſed erit quid elemēto prius:ꝓpterea quod omē corp⁹ elementū eſt:aut ex elemē
Contra aliam tis cōſtat:aut non omne corpus diuiſibile eſt.¶ Omnino aūt eniti ſimplicib⁹ cor 66
Rō pria poribus figuras tribuere metas egrediť ratiōis: primo qdem quia accidet non re
pleri totum.In planis aūt tres figurę cōplere locū videnť: triangulus,quadratum
& ſex angulorꝫ figura:i ſolidis aūt duę ſolę:pyramis atqꝫ teſſera:plures aūt hiſce
Secunda ſumantur neceſſe eſt:quia plura faciūt elementa.¶ Deinde corpora ſimplicia vni 67
uerſa figurā ſuſcipere in loco cōtinenti videnť & maxime aqua & aer. Permane-
re igitur elemēti figuram impoſſibile eſt: non ēm totū tangeret ex omni parte id
Tertia quod cōtinet ipſum.At ſi in aliam verteť figurā non vlterius erit aqua:ſed ipſā dif
ferebat figura. Quare patet figuras horꝫ definitas non eſſe:ſed natura hoc ipſum
nobis declarare videť:qđ & conſentaneū eſt rationi.Nā vt & in cęteris informe
ſubiectū ipm eē optet: maxime ēm hoc pacto id qđ oīa ſuſcipit formari figuraſqꝫ
Plato ſuſcipere pōt:vt in thimeo eſt ſcriptū:ſi & elemēta aut materiā cōpoſitorꝫ eſſe pu
tare optet:quapropter & mutari in ſeſe mutuo pñt:cū ꝑ affect⁹ ipoꝝ differētię ſe-
Quarta parantur.Inſuper quoquo mō gñari caro & os, aut quoduis cōpoſitoꝝ corporꝫ 68
pōt.Neqꝫ ēm ex elemētis ipis:quia nō fit ex cōpoſitiōe cōtinuū:neqꝫ ex planis cō
poſitionē ſubeuntib⁹:ipa ēm elemēta cōpoſitiōe gñanť:& nō ea q̄ ex elemētis cō-
ſtant. Quare ſi qſpiā exacte tales ſentētias cōſiderare voluerit:& nō ſine exacta diſ
7 Contra cuſſione ꝓbare ac acceptare gñationē:ex hiſce q̄ ſunt haſce tollere ꝓfecto videbit
aliā ſentē At vero & ad affectus & potētias atqꝫ mot⁹ figurę nō ſunt accōmodatę corꝑibus 69
tentiam in quę maxime reſpicientes hoc pacto figuras ipſas diſtribuere: veluti cū ignis fa
li.15. Eu cile ſit mobilis & calefacit ac vrit:qdam ſphęram,qdam pyramidem ipſum fece
clidis ꝓp. runt:hęc ēm facillime quidem mouentur:propterea ꝙ minima tangūt minime-
xij. Pyramis qꝫ ſtabilia ſunt:maxime vero calefaciunt maximeqꝫ vrunt:ꝙ alterꝫ totum angul⁹
Sphęra eſt:alterum acutiſſimum angulum habet:angulis aūt calefaciūt vt aiunt ac vrunt.

70 Primum igitur vtriqꝫ de motu peccarūt:nam tam & ſi figurarum hę facillime mo
biles ſunt non tamen ignis motu facile mobiles ſunt: motus em̄ ignis ad ſupera
fit atqꝫ recta: hę vero facile ea motiōe mobiles ſunt, quę volutio nūcupatur. Dein
71 de ſi terra ideo teſſara eſt quia ſtabilis eſt atqꝫ manet:nō aūt vbiuis ſed ſuo in lo=
co manet:ex alieno vero fertur niſi prohibeat:& ignis etiā & cętera ſimili modo
patet & ignē & elementoꝝ cꝗ in alieno qdē loco ſphęrā aut pyramidem qdē
72 eſſe:in proprio vero cubū. ¶ Pręterea ſi ignis ob angulos calefacit ac vrit vniuer=
ſa elementa calefaciūt ſane:aliud tn̄ alio forſitan magis:vniuerſa em̄ angulos ha=
bent:vt id quod octo & id quod duodecim ſedium eſt. Democriti vero ſenten=
tia ſphęra etiā vrit:quia quidam angulus eſt:quare maiore differunt minoreqꝫ gra
du:hoc aūt falſum eſſe patet. Simul etiā accidet & mathematica corpa calefacere
vrereqꝫ:& illa nāqꝫ angulos habent:& in ipſis indiuidua & ſphęrę, & cubi. & py
ramides inſunt:præſertim ſi ſint indiuiduę magnitudines: vti dicunt: nam ſi illa
quidem vrunt:differentia eſt dicenda:ſed non ſic ſimpliciter dicēdum eſt vti di
73 cunt. Pręterea ſi id quod vritur ignitur: ignis autem aut ſphęra aut pyramis eſt:ea
quę comburuntur pyramidem fieri:aut ſphęram neceſſe eſt: incidere igit̄ atqꝫ di
uidere ſit accidens per rationem figurę: pyramidē vero neceſſario pyramidē face
re vel ſphæram a metis pœnitus egreditur rationis: ſimileqꝫ eſt atqꝫ ſi quiſpiā gla
74 dium in gladios id quod diuidit diuidere cēſeat, aut ſerram in ſerras. Pręterea ad
diuidendum ſolum igni figuram reddere ridiculum eſſe videtur: ignis em̄ con=
gregare magis fineſqꝫ in vnum redigere: ꝙ ſegregare videtur. Segregat em̄ ea ꝗ
non eiuſdem generis ſunt:congregat autem ea quę ſub eodem genere collocan=
tur. Et congregatio quidem per ſe eſt:fines in vnū cogere:atqꝫ vnire ignis ipſius
eſt:ſegregatio vero per accidens: congregans em̄ id quod ſub eodem eſt genere
id quod alienum eſt excipit:quare aut vtrunqꝫ, aut potius ad congregandum fi=
75 guram igni reddere oportebat. Inſuper cum calidum frigidumqꝫ potentia ſit cō
traria: reddere frigido figurā aliquam impoſſibile eſt propterea quod reddere
quidem contrariam figuram oportet. Nihil autem cōtrarium eſt figurę: quapro
pter & omnes omittunt hoc & tamen aut oīa figuris: aut nihil definire opor=
76 tebat. Nonnulli autem de potentia ipſius dicere conati ſibiipſis contraria dicunt
frigidum em̄ id inquiunt eſſe, ꝙ magnarum partium eſt propterea ꝙ premit &
per meatus non tranſit. Patet igitur & calidū id eſſe quod tranſit:tale aūt erit qđ
partium ſubtiliū eſt. Quare fit vt paruitate magnitudineqꝫ frigidum differat cali
dumqꝫ:ſed non figuris. Præterea ſi pyramides ſint inęquales magnę non ignis
erunt:neqꝫ figura erit vrendi cauſa, ſed contrarium. Non differre igitur elemen=
77 ta figuris ex his quæ diximus patuit. Cum aūt propriiſſime differentiæ corporū
per affectus ſint & operationes atqꝫ potentias:cuiuſqꝫ em̄ corporis naturalis ope
ra affectus potentiaſqꝫ dicimus eſſe. Primum de his eſt dicendum: vt poſt hoꝝ
contemplationem cuiuſqꝫ differentias ad vnumquodqꝫ ſumamus.

Explanatio tex.

I. Impoſſibile eſt elementa eſſe ęterna. Probatur, quia experimur elemēta reſolui: ſed diſſolutio nō eſt infinita: ergo. litera patet trāſlatione. Secūdo quia elementa ſunt generabilia: & non generant̄ ex non corpore: igitur ex corpore gignuntur.

II. Elementa nō generant̄ ex corpore alio ab ipſis elemētis: quia ſi eſſet aliud ex quo elemēta fieret iam aliquid eſſet prius elemētis: & ipſa non eſſent elementa: itē vel erit graue vel leue: & ſic erit vnū elementoꝝ. Si nullum illorum habebit erit corpus immobile mathematicum. Item aut in aliquo loco quieſcet natura vel non &c̄.

Democ. Emped. III. Modus Democriti & Empedoclis quo ſaluare nituntur elementa ex ſeinuicem generari, non eſt rationabilis. Probatur, quia quod ſegregando apparet dicunt generari: ſed iſta eſſet apparēs nō vera generatio: cum materia non tranſmutaretur. Secundo quia eadem magnitudo ex denſitate nō efficitur grauior: hoc tamen admittunt quādo ex aere fit aqua. Tertio quia non videtur ꝙ cōmiſtū alteri: quādo ab eo ſeparatur, debeat maiorem locum occupare: ſed aer ab aqua ſeparatus ſecūdum eos occuparet maiorem locum: neq; ipſi poſſunt perfugium habere in vacuo: quod alibi improbatum eſt. Quarto ſi ſegregatione tm̄ fieret generatio: ergo aliquādo deficeret: quia finitum non poteſt continere infinita quę ex eo ſegregentur.

IIII. Elementa non fiunt ex ſeinuicem tranſfiguratione, ſicut ex eadem cera fit circul⁹ aut quadratum. Probatur, quia ſic elementa eſſent indiuiſibilia, cū non ſemꝑ pyramis diuidat̄ in pyramidem.

V. Elementa non gignuntur figurarum reſolutione. Probatur, quia ſic vnum nūꝗ generabitur. ſ. quod paucioribus conſtet triangulis. Secundo negant ea que ſenſui apparent. Tertio quia nimium pertinaces ſunt, & amatores proprię ſententię oīa ſuſtinent: & non ſumunt occaſionem veritatis ex conſequentibus & fine. Nam ſicut finis factiuæ eſt opus: ita phyſicę ſenſibilium cognitio. Quarto quia ſic ſola terra eſſet elementum, quæ eſſet incorruptibilis, & alia reſoluerentur in eam. Quinto, quia cum elementum genitum nō requirat tot triangulos ſicut corruptum: quęſtio eſt quo veniant reſidui trianguli. Sexto quia ſic generatio fieret ex nō corpore. ſ. ex ſuperficieb⁹. Septimo, quia hi vt ſuam defendant ſententiam, non omne corpus ſenſibile ponunt eſſe diuiſibile. Octauo quia cum ignis ſit pyramidalis aut ſphericus, & partes ſphęrę vel pyramidis, non ſunt ſphęra vel pyramis: ſic pars ignis non eſſet ignis.

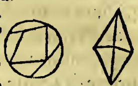
VI. Antiqui irrationabiliter figuras elemētis adaptant. ſ. igni pyramidalem, aeri octohedram, aq̄ icahedram, & terræ talarem vel cubicam. Primo quia non replebunt totum ſpacium: ſecundo quia aer & aqua recipiunt figuram continentis. Tertio quia tunc aqua in aliam figuram redacta nō eſſet aqua: hoc autem eſt falſum: quia elementa in mixtis ſunt velut materia. Quarto quia ſic os & caro non poſſunt eſſe ex elemētis: quia elemēta ſint ex figuris, ſed mixta non: ergo mixta non ſunt ex elementis.

VII. Hę figurę non ſunt dandę elementis ob eoꝝ motus, vt in igne & terra, probat item rationib⁹ quæ tranſlatione liquent.

Annotatio tex.

5. Graphice taxat hic Ariſt. eos qui cum ſemel falſam induerunt opinionem, eam per omnia ſæcula defenſare & tutari nituntur: & alia quæq; ad eorum opinionem trahunt, peruertendo interdum veritatem, quæ eſt inquiſitionis finis, hominis bene & recte inſtituti: nouimus quas turbas in eccleſia fecerit: primo ſanguis Chriſti ſuper terra adoratio: dein diuæ virginis MARIE immaculata conceptio, & noſtra ętate, ſuper mōte pietatis admiſſio: & vtinam eſſet finis pertinacis huius diſputationis: vbi plures cum cuculla, opinionem quoq; induunt: a qua nullo rationis ductu auelli poſſunt: tales ſuarum opinionum amatores, hic phūs taxat, & digna afficit cenſura. Aristo.

VI. Quid Pyramis & alia nomina figurarum ex epitomate noſtro diſquiras Octohedron em̄. 24. planis angulis conſtat, &. 6. ſolidis. Icohedron vero angulos planos continet. 60. & 12. ſolidos. Eckius

VII. Alterum totus angulus eſt. ſ. pyramis, alterum acutiſſimum angulum habet. ſ. ſphęra, vel circul⁹ quando circunferentia attingitur linea. ibi b. c. ſūt acutiſſimi anguli

Finis Tertij. xiiij Martij. 1518

¶De motu grauium & leuium Liber Coeli.IIII.

1 DEGRAVI aūt atq; leui qd eſt vtrunq; & q̄nā eſt natura 1 Intentio
ipſorꝝ cōſideremus oportet:& ꝓpter quā cauſam haſce
potētias hn̄t:cōtēplatio em̄ de ipis ſermonib⁹ eſt accom
2 modata de motu.Graue em̄ & leue ex eo dicimus:quia
aliquo mō naturaliter moueri pōt:opationib⁹ aūt ipſorꝝ
noia poſita nō ſunt:niſi quiſpiā puta tale eſſe ipſum mo-
uentiū.Quia vero naturalis tractatio eſt de motu:hęc aūt
motus quaſi fomēta q̄dam i ſeipſis hn̄t.Ideo vniuerſi qdē
potētijs ipſorꝝ vtuntur:nō tn̄ niſi pauci definiuere. Viſis
igiť hiſce primū q̄ ab alijs dicta ſunt:allatis etiā dubitationib⁹ q̄ ad hāc cōſidera-
3 tionē ſunt neceſſarię:id deinde dicamus quod nobis de ipſis videť.¶Grauia le- 2 Diuiſio
uiaq; partim ſimpliciter:ptim ad aliud dicunť.eorꝝ em̄ q̄ pōdus hn̄t aliud leuius
aliud grauius dicimus eſſe:vt æs grauius dicim⁹ ligno.De his igiť q̄ abſolute di-
cuntur,nihil a veterib⁹ dictū eſt:ſed de hiſce q̄ ad aliud dicunť. Nō em̄ dicūt qd
eſt ipſum graue:& qd eſt ipm̄ leue:ſed qd eſt ipm̄ graui⁹:& qd ipm̄ leui⁹.in hiſce
4 q̄ pōdus hn̄t:id aūt quod dicim⁹ magis dilucidū hoc pacto fiet. Quędā em̄ a me 3 Diuiſio
dio ſemꝑ:q̄dā ad mediū ſemp apta ſunt ferri.Horꝝ aūt id qdē quod a medio fer
tur ſurſum:id aūt quod ad mediū ferť deorſum dicimus ferri. Abſurdum eſt em̄ i 4
cœlo non exiſtimare aliqd ſupra aliquid infra eſſe queadmodum quidā cenſent. Improbatio opi.
Non em̄ eſſe aliud ſuperū:aliud inferum dicunt:ſi omī ex pte ſimile eſt:& vndiq;
quiſq; gradiēs aduerſis ipſe ſibi pedibus erit.Nos aūt ipſum vniuerſi extremū ſu- Antipos
5 pra dicemus quod qdem & poſitiōe eſt ſupra & ipſa natura primū.Cū aūt ipſius
cœli & qd extremū & mediū:patet ſic ſupra eſſe,ac infra queadmodum & multi
dicūt:verꝝ nō ſatis.Hui⁹ aūt cauſa eſt:cœlū ipſos nō omī ex pte ſimile eē:ſed vnū Alius error
tantū id ſemiſphęriū eſſe,quod ſupra nos eſt putare. Quod ſi ſumpſerūt cœlū oi
ex parte tale:& mediū ad vniuerſum ſimiliter ſe habere illud qdem ſuperum:me-
6 dium aūt inferū eſſe dicēt. Id igiť abſolute dicimus leue:q ſurſum ad extremūq; 5
fertur:id graue quod ſimpliciter deorſum atq; ad mediū fertur. Ad aliud aūt le- diffinitio
ue ac leuius id eſſe dicimus quod aliquo natura deorſum celeri⁹.fertur:vtriſq; pō
7 dus habentib⁹,ęqualēq; molē.Eorꝝ igiť q prius ad horꝝ cōſideratione venerunt In antiq̄s
plurimi pœne de leuib⁹ hoc pacto grauibuſq; ſolis dixere:quorꝝ alterꝝ vtriſq; pō
dus habētibus altero leui⁹ eſt.De hoc aūt pacto graui leuiq; facta cōſideratiōe:
de ſimpliciter etiam leui grauiq; determinatum a ſe fuiſſe putāt:ſermo tamen ad
ipſa non accommodatur.

8 HOc aūt pſpicuū magis erit:ſi vlterius pgrediamur:qdam em̄ de leuiore 6 Contra Platonē
grauioreq; ſic dicūt vt in thimeo eſt ſcriptū.Graui⁹ qdem id eſſe quod
ex eiſdem plurib⁹ cōſtat:leui⁹ aūt id quod ex eiſdem paucioribus cōſtat
queadmodū plūbo plumbū & ęs ęre maius graui⁹ eſt.Similiter & vnū
quodq; cęterorū ſimiliū forma:in exceſſione em̄ ęqualiū ptiū quodq; graui⁹ eſt.
9 Eodem modo lignū & plumbum dicunt:ex quibuſdam em̄ eiſdem oia corpa & Inſufficiētia Plato.
vniuerſa materia eē aiūt:ſed nō videri.Sic aūt definitis nō dictū eſt de ſimpliciter
leui ac graui:nūc em̄ ignis qdē ſemꝑ eſt leuis ſurſumq; fertur. Terra vero ac terra

Rõ cõtra cũcta deorſum atq; ad mediũ ip̃m:quare nõ ob triãgulorꝝ paucitatẽ ex qb⁹ qđ cꝙ
Platonẽ ipſorꝝ cõſtare dicũt:ignis apt⁹ eſt ſurſum ferri:maior em̃ min⁹ vtiq; moueret̃ &
grauior eſſet cũ plurib⁹ ex triãgulis cõſtet:nũc aũt contrariũ ſane videt̃. Quo em̃
maior eſt:eo leuior & ſurſum celeri⁹ fert̃. De ſupo etiã loco deorſum paru⁹ ignis
Alia rõ celerius & tardius magn⁹ fert̃. Inſup cũ id qđ pauciora habet ea q̃ ſunt gñis eiuſ 10
dem leuius eſſe. Id vero quod habet plura graui⁹ eſſe dicãt:aerẽ aũt & ignem ac
aquã ex eiſdẽ aſſerãt triãgulis eſſe,ſed paucitate multitudineq; differre. Quapro-
pter aliud ipſorꝝ leui⁹ aliud graui⁹ eſſe: aliqua ſane multitudo aeris erit:q̃ grauior
erit aqua:at totũ cõtrariũ accidit. Semp em̃ maior aer magis ſurſum fert̃: & oĩo ꝑs
7 Ali⁹ opi. iprobatio q̃uis aeris ſurſum ex aqua fert̃. ¶ Quidã igit̃ ita de graui leuiq; diffinierũt: quibuſ 11
dam aũt nõ ſatis viſum eſt hoc pacto diuidere:ſed q̃uis ętate vetuſtiores eẽnt; de
hiſce tñ q̃ nũc ſunt dicta:mõ magis nouo intellexerũt: nõnulla nãq; corpa mole
qdem minora,ſed grauiora eſſe vident̃. Patet igit̃ nõ ſatis eẽ ex ęqualib⁹ ipis pri-
mis ea q̃ ſunt põderis ęqualis dicere cõſtare;eſſent em̃ ęqualia mole. Mai⁹ autem 12
ipſorꝝ grauis eſſe abſurdũ qdẽ eſt hiſce dicere:qui prima ipſa ac indiuidua ex qb⁹
ea corporꝝ cõſtant q̃ põdus hñt plana inquint eẽ; ij aũt q ſolida eẽ dicũt magis di
8 cere pñt. ¶ Cõpoſitorꝝ vero qm̃ ſingula nõ hoc mõ ſeſe habere vident̃:ſed multa
grauiora minora mole eſſe videm⁹:queadmodũ aes lana : aliã qdam cauſam pu- 13
Opinio Democ. tãt eſſe & aiũt. Vacuũ em̃ cõprehẽſum leuare corpa dicũt:& interdũ maiora face
re leuiora:cũ plus habeãt vt inquiũt vacui : ꝓpterea & molẽ hr̃e maiorẽ ex ęquali
bus ſolidis ꝑſępe aut ex minorib⁹ cõpoſita dicũt & oĩno cuilibet leuiorꝝ pl⁹ ineẽ
Improbatio prima vacui: cauſam aũt eẽ dicũt igit̃ hoc mõ de ipis. Sed addãt neceſſe eſt q̃ hoc pacto 14
definiũt:ſi ſit qppiã leuis:nõ ſolũ vacui plus,ſed & ſolidi min⁹ habere:ſi em̃ talẽ
rõnem excedit:leui⁹ ſane nõ erit. Ob id em̃ ip̃m & ignẽ inquiũt leuiſſimũ eẽ qa
vacui plurimũ habet:eueniet igit̃ magnũ aurũ plus hñs vacui ligno ꝑuo leui⁹ eẽ
Varia antiquorum ſentẽtia niſi & ſolidũ ip̃m habuerit multiplex:quare hoc dicendũ. Quidã igit̃ eorꝝ q nõ 15
inquiũt vacuũ eſſe,nihil de leui grauiq; determinarũt, vt Anaxagoras & Empe-
docles. Qui vero determinarũt qdẽ,nõ dicũt aũt vacuũ eſſe, nihil dixere cur alia
corporꝝ leuia alia grauia ſũt:& alia ſurſum alia deorſum ſemp ferunt̃. Nullã p̃ter
ea de hoc mentionẽ fecerũt:nõnulla inquã corporꝝ maiorẽ hñtia molẽ leuiora
minorib⁹ eſſe:neq; patet ex hiſce q̃ dicta ſunt q̃nã pacto fiet vt ipſi cõſentanea di-
cãt ijs q̃ apparẽt. Eos etiã q leuitatis ignis cauſam vacui multitudinẽ inquiũt eẽ. 16
Secunda improbatio Eiſdẽ obnoxios difficultatib⁹ eẽ neceſſe eſt:min⁹ em̃ cęteris corpib⁹ ſolidi & va-
cui plus habebit. Attñ erit ignis aliqua multitudo,in quã ſolidũ & plenũ ea q̃ cõ-
tinent̃ in aliqua ꝑua terra ſolida exuperabit. Quod ſi & vacui dixerint:q̃nam mõ
definiẽt ip̃m ſimpliciter graue:aut em̃ hoc ꝙ pluria ſolidorꝝ habet aut hoc ꝙ va
cui min⁹ habet:ſi igit̃ hoc dicẽt mõ erit q̃dã terra adeo ꝑua,vti illa min⁹ ſit ſolido
rum q̃ magno in igne. Similiter ſi vacuo etiã diffiniãt, erit qppiã eorꝝ q̃ ſemp de-
orſum ferunt̃ leui⁹:eo ꝙ ſimpliciter eſt leue ſempq; fert̃ ad ſupera loca: qđ quidẽ
eſt ipoſſibile. Id em̃ qđ abſolute eſt leue:leui⁹ eſt ſemp hiſce q̃ põdus hñt deorſum
ferunt̃:id aũt qđ eſt leui⁹,nõ ſemp eſt leue:ꝓpterea q; & i hiſce q̃ põdus hñt aliud
alio leui⁹ dicit̃ eẽ:vt aqua terra:at vero neq; hoc,vacuum inquã rõnem ad plenum
habere ſufficiẽs ad ſoluendã dubitationẽ eẽ videt̃. Accidit em̃ & hunc modum
dicentib⁹ ip̃m idẽ etidem ipoſſibile. In maiori em̃ igne atq; minore eãdẽ ſolidum

ad vacuū rōnem habebit. At maior ignis minore ſurſum celeri⁹ fert̄:& mai⁹ aurū Tertia
plumbūq; celeri⁹ deorſum mouet̄:& cęteroꝝ quodq; ſimili mō q̄ pōdus hn̄t. At
18 hoc accidere ꝑfecto non oportebat:ſi hoc pacto graue leueq; eſt definitū. ¶ Ab-
ſurdum aūt eſt:& ſi ob vacuū q̄dē ſurſum ferat̄:vacuū aūt ipm̄ non ſurſum ferat̄.
At vero ſi vacuū q̄dem aptū eſt ſurſum ferri:plenū vero deorſum atq; ob hoc vtri-
uſq; lationis ſunt cęterū cauſę nihil de cōpoſitis cōſiderare op̄tebat: cur alia cor-
porū grauia,alia leuia ſunt:ſed de his ipſis dicere cur leue alterū eſt:alterū pōdus
habet. ¶ Et inſup̄ q̄ nā eſt cauſa vt plenū vacuūq; nō diſtēt. Vacat aūt rōne & locū Quarta
19 vacuo facere:quaſi ipſum loc⁹ q̄dam nō ſit. Quod ſi vacuū mouet̄: eſſe quendam Quinta
ipſius locū e quo & ad quē mutat̄ neceſſe eſt: & inſup̄ q̄dnā ipi⁹ mot⁹ eſt cauſa:
20 nō eſt em̄ vacuū ipm̄:non em̄ ſolū ipſum ſed ſolidū etiā mouet̄. ¶ Similiter abſur 9 Alia ſnīa
da accidūt:& ſi q̄ſpiā aliter definit:magnitudine ꝑuitateq; faciēs grauiora leuio iprobat̄
raq;:& alio quouis extruēs mō vniuerſis:mō eadem materies aſſignet̄:aut plures
q̄dem ſubcōtrarię tn̄. Nā ſi vna ſit:nō erit graue ſimpliciter atq; leue:queadmodū
ijs accidit:qui ex triāgulis cōſtituunt elemēta. Sin cōtrarię ſint vt ij qui vacuū ple-
numq; dicūt dici non pōt quā ob cauſam ea q̄ ſunt inter ſimpliciter grauia leuia
21 q; grauiora leuioraq; ſunt inter ſeſe & ſimplicib⁹ etiā ipſis:magnitudine aūt par-
uitateq; definire figmēto q̄dem magis q̄ priora eſt ſimile: ſed q̄a differentiā ele-
mentorū facere pōt:ſecurius ad anteriores dubitatiōes ſe habet. Ei vero qui natu-
rā vnā eoꝝ facit q̄ magnitudine differunt:idē accidere q̄ hiſce accidūt:qui mate
riā faciūt vnā neceſſe eſt:& neq; leue quicq; ſimpliciter eſſe:neq; ferri ſurſum:ſed
aut poſteri⁹ ferri aut extrudi & multa ꝑua paucis magnis grauiora eſſe. Quod ſi
hoc erit:accidet magnū aerē magnūq; ignē aqua terraq; ꝑua grauiorē eſſe: quod
quidem fieri nequit. Ea igitur q̄ ab alijs ſunt dicta,hęc ſunt: atq; hoc mō dicunt̄.

Explanatio tex.

Examinatis antiquoꝝ de elemētis opinionib⁹ ex ſententia iam rem illam exactius proſequitur.

I. Oportet tractare q̄d graue, & q̄d leue. Probat̄, q̄a nos diffiniemus ꝑ poſſe moueri: & quia phyſica eſt de motu & hęc habent in ſe principia motus:ergo.

II. Aliquid dupliciter dicit̄ graue vel leue:primo ſimpliciter:ſecūdo in reſpectu. Sicut ęs dicit̄ grauius ligno.

III. Aliqua mouent̄ a medio mundi & illa ferunt̄ ſurſum:aliqua ad mediū, & illa ferunt̄ deorſum.

IIII. Non bene aliqui negarūt ſurſum & deorſum in vniuerſo ex eo quia ſi q̄s in tm̄ ꝑambulet terrā vt fiat ſibi antipes: adhuc ſimiles habet ſibi ꝑtes mūdi:patet aūt oppoſitū:quia verſus cœlū eſt natura ſurſum ad mediū natura deorſum. Ita etiā nō bene dixerūt credētes noſtrū hemiſpheriū eſſe ſurſum: & occultatū eſſe deorſum : quoniam cœlum vbiq; eſt vniforme.

V. Leue ſimpliciter eſt quod ſurſum ferri natū eſt ad extremū:graue quod ad mediū deorſum fert̄: ad aliud aūt leue vl̄ leui⁹ ſicut aqua reſpectu terrę dicit̄:quod datis duob⁹ grauib⁹ ęq̄lis molis, alterum citi⁹ deorſum deſcēdit:nā q̄ citi⁹ deſcēdit eſt grauius, aliud minus graue:ſimiliter dic de leui in reſpectu: & aliqui priorū ſolum dixerunt de tali graui & leui in reſpectu.

VI. Plato inſufficiēter hāc materiā explicuit : q̄a id dixit graui⁹, quod ex plurib⁹ eiſdem(.ſ. ſupꝑficiebus aut triangulis)cōſtat: & id leui⁹ quod ex paucioribus⁹ eiuſdem naturę:Patet q̄a nihil adducit & nihil agit de graui & leui ſimpliciter: & magn⁹ ignis cū cōponeret̄ ex plurib⁹ deberet tardi⁹ moueri, q̄ paru⁹, cū oppoſitū eueniat de aere & igne. Plato

VII. Perperā dixerunt antiquiores, id eſſe graui⁹ quod mole eſſet maius: q̄m maius ſępe eſt leuius.

VIII. Neq; Democritū probamus, id eſſe graui⁹ aſtruentē, q̄ minora cōtinet vacua: illud leuius q̄ plura habet:primo ſic multū terrę eſſet leui⁹ ꝑuo igne:quia plura haberet vacua. Secūdo quia aut determinat graue per ſolidū, & leue ꝑ vacuū, aut graue ꝑ minus vacuū & leue ꝑ maius, aut ꝑ vtrūq; in ꝓportione. Non primū, q̄a plus ſolidi eſt in magno igne, q̄ puſilla terra:nō ſcd̄m, q̄a ſic magna terra eēt leuior puſillo igne:nō tertium , quia ſtat ęqualem eſſe ꝓportionē ſolidi & vacui in magno igne, & paruo: & tn̄ magnus eſt leuior: idem de terra. Tertio quia vacuū mouet̄ ſurſum & non mouet: q̄ ſi mouet̄ debebat tractaſſe de cā mot⁹ vacui & ſolidi: & nō de ipſis cōpoſitis. Quarto ſi ſolidū deorſum tēderet & vacuū ſurſum :quis ꝓhiberet illa ſeparari. Quinto incōueniens eſt vacuo ſurſum regionē tribuere : quia vacuū nō eſt. Democr.

IX. Nō eſt graui⁹ cenſendum q̄ habet maiorem materiā: & leui⁹ q̄ habet minorem. Probat̄, q̄a ſi

erit vna materia leuiũ & grauiũ: tũc nullũ erit graue vel leue ſimpliciter. Si aũt ponũt materias contrarias, vt plenũ & vacuũ: tũc negabũt ĩtermedia & ſolũ ponẽt ſimpliciter graue vel leue. Secundo quia ſic magnus ignis eſſet grauior puſilla terra.

Annotatio

Ariſto. Pauca aliqua de graui & leui diffinit Ariſto. ſed adhuc in refellendis antiquorꝫ ſentẽtijs deſudat: quarũ vna fuit, in vniuerſo nõ eſſe ſurſum & deorſum: ſed & vulgo & a phĩs reprobantᷣ ait Auer.
Auer. qm̃ cœlũ dicitᷣ eſſe ſupra nos & terra infra nos: ꝙuis in hoc erret vulg⁹: ꝙ cœlũ noſtri hemiſphęrij dicit eſſe ſurſum, & alterius hemiſphęrij deorſum: cum vndiquaꝗ cœlum ſit ſurſum.

Auer. Plato Democritus 7. Sed ꝙuis ętate vetuſtiores eſſent &c̃. hic Platonem tacite taxat ait Auer. qm̃ ĩquit Democritũ ꝙuis vetuſtiorẽ alio tñ mõ ſenſiſſe, magis nouo ac ſi diceret Ariſto. Plato fuit iunior iõ debuit eẽ acutior, & tñ Democrit⁹ antiquior, meli⁹ dixit.

Ariſto. 8. Per corp⁹ ſolidũ hoc loco nõ trina dimẽſiõe cõſtans, accipies: ſed quod vacuo opponatur.

Mouenda Eſſet quęſtio at ꝗa Ariſt. ĩprobãdo antiquos mentẽ ſuã nõdũ aperuit: ideo vſꝗ in finẽ omnia reſeruemus: vnico tñ dubiolo hic diſcuſſo.

Dubitatiuncula

Quomodo ſine pondere expiamur grauitatẽ rerũ?

Saxo Reſponde Obiter poſt Saxonẽ hic per dicta Primum Corp⁹ grauius in vno loco eſt leuius in alio: patet de puo plũbo & ligno magno ĩ aere & aqua: quia in aere lignũ eſt graui⁹, in aqua plũbũ. ¶ Secũdũ idẽ corp⁹ eſt graui⁹ ĩ vno loco ꝙ alio: patet lignũ ẽ graui⁹ ĩ aere ꝙ aqua: imo eſt graui⁹ in aere ꝙ oleo: & graui⁹ in oleo ꝙ in aqua: & hoc poteſt ita varijs reb⁹ naturalib⁹ adaptari. ¶ Tertiũ. Datis duob⁹ corpib⁹, ſi vis expiri an ſint grauitatis eiuſdẽ ſpeciei vel non: ęqualis vł inęqualis experiri poteris: ſume ęquales eorꝫ portiões, & ꝓijce ĩ aquã, ꝗ veloci⁹ deſcẽderit eſt grauior: leuior tardi⁹ deſcẽdit, quod ſi oĩno differãt, altera ſupernatabit. ¶ Quartũ datis duob⁹ corpib⁹ ſupnatãtibus in aqua maius graue experieris ſumendo portiones ęquales, & diuidẽdo p pũcta, & immittendo in aquã: cui⁹ pauciora pũcta apparẽt ſup aquã erit graui⁹: & ex ꝓportione punctorꝫ poteris habere in qua proportione illud ſit grauius. ¶ Quintum datis liquidis diuerſarum grauitatum, grauius ſic experire: ſume lignum per pũcta diuiſum vt ſupra: & immitte in ambo: in quorũ altero minus immergitᷣ de ligno illud eſt grauius: & nõ ſolum habebis quod excedit, ſed in qua proportione excedit. ¶ Sextum dictum, an liquor ſit grauior ſolido corpore experire: immittendo illud in liquorẽ: ſi deſcendit eſt grauius: ſi ſupficies liquoris & immiſſi ſuperius ęquantur: tunc ſunt ęque grauia. Si vero immiſſum pro aliqua parte eminet: tunc in illa proportione liquor eſt grauior: quod ſi volueris ſcire in qua proportione diuide per puncta & ſecundum proportionem punctorꝫ ſubmerſorũ ad omnes punctos accipies ꝓportionẽ grauitatis puta diuide lignum per. xij. pũcta: & immerge in aquam: ſi quatuor puncta ſubmerſa fuerint: tunc aqua erit in triplo grauior ligno. Hæc de illo dubio ſufficiant: habes facilem viam probandi grauitatem aquarum fontium, quia aqua leuior cæteris paribus eſt melior.

Saxo hic in declaratione defecit

¶ De graui & leui ex ſententia. Capi. II.

Intentio NOs autem primum id definiamus oportet: quo de maxime ꝗdam dubitant. Cur alia corporum ſurſum alia deorſum ſemper: alia ſurſum de- 22
Cõcluſio orſumꝗ ſecundum naturam feruntur. Deinde de graui leuiꝗ atꝗ affectibus hiſce qui circa ipſa accidũt: quam ob cauſam fiũt dicamus. De 23
hoc itaꝗ ferri ĩquã vnũquodꝗ ſuũ ĩ locũ pinde atꝗ de cęteris gñationibus exiſtimandũ eſſe videtur: nam cum tres ſint motus: ali⁹ ĩ magnitudĩe: alius ĩ forma, ali⁹
Hic Ariſ. agit de elementis ſcd̃m qualitates motiuas: ĩ. 2. de gñati. ſcd̃m qualitates motiuas in loco: in horum quoꝗ mutationem e contrarijs in contraria atꝗ in media fieri & non in quoduis cuiuſuis mutationem eſſe videmus. Simili modo neꝗ motũ cuiuſuis quoduis: ſed vt alterabile ac accreſcibile ſunt diuerſa: ſic & alteratiuũ ac accreſcitiuũ eodem modo & loco motiuum non quoduis cuiuſuis mobilis exiſtimandum eſt eſſe: ad ſuperum igitur locum ac inferum motiua quidem ſunt id quod ponderis & id quod leuitatis eſt effectiuũ: mobile aũt id quod potẽtia graue eſt atꝗ leue. Ferri vero quodcunꝗ ſuũ in locũ nihil aliud eſt, ꝙ in ſuã formã
2 ferri: atꝗ hoc pacto magis quiſpiã exiſtimauerit id quod antiqui dicebant, ſimile
Cõtra antiquos inquã in ſimile ferri: hoc em̃ nõ om̃ino accidit: nõ em̃ ſi quiſpiã terrã eo in loco poſuerit vbi nũc eſt luna: ꝗꝗ partiũ ad ipſam ferretur: ſed eum in locum vbi etiã nunc eſt collocata: omnino igitur ſimilibus & differentiam non ſubeũtibus hoc

accidat eodē motu neceſſe eſt. Quare quo pars vna quędā apta eſt ferri: eo & totum aptū eſt ferri. Cum aūt locus ipſius cōtinentis ſit finis: extremū aūt atq; me- autoritas
dium omnia quę ſurſum mouenť deorſum contineat atq; hoc forma eius quodā modo ſit quod continetur: ſuum in locum ferri nil aliud eſt q̄ in ſimile ferri. Ea em̄ q̄ deiceps ſunt collocata ſimilia ſunt: aqua nāq; aeri & hic igni ſimilis eſt. Cōtra vero dici in medijs quidem poteſt: in extremis vero nō poteſt velut aerē aquę & aquā terrę: ſemp em̄ id quod ſupius eſt ad id quod ſub ipo collocať ſic ſe habet vt ad materiā forma. ¶ Quęrere vero cur ignis ad ſupa loca, & terra ad infera fer- 3
tur: idē q; hoc eſt. Cur ſanabile ſi moueť atq; mutať: ea rōne qua eſt ſanabile in ſa- Corolla.
nitatem & nō ad albedinē venit. Similiter & cętera alterabilia cūcta: at vero & accreſcibile cū hoc mutať quo eſt accreſcibile: nō in ſanitatē ſed in exceſſiōe magnitudinis venit. Similiter & hoꝝ vnūquodq; aliud i qualitate, aliud in quātitate mutatur: & in loco leuia qdem ad ſupa: grauia vero ad infera loca ꝓficiſcunť. ¶ Exci- 4
pitur tn̄ hoc: hęc em̄ graue inquā ac leue in ſeipſis mutatiōis principiū habere vi- differētia prima
dentur. Illa vero nō in ſeipſis: ſed foris ceu ſanabile ac accreſcibile: q̄q̄ & hęc interdum ex ſeipſis mutanť & puo facto in extremis motu alterū in ſanitatē, alterū in incrementū accedit: & cū idem ſit ſanabile ęgritudiniſq; ſuſceptiuū ſi ea ratiōe Secunda
qua ſanabile eſt moueať in ſanitatē pgit: ſin hoc quo ęgrotabile eſt ęgritudinē fertur. Magis tn̄ graue leueq; in ſeipis principiū habere videnť: ꝓpterea q; hoꝝ materia ꝓpinquiſſima ſubſtātię eſt. ¶ Signū cuius eſt lationem abſolutorum eſſe & vltimam motuum gn̄atione. Quare mot⁹ hic ſubſtātia primus erit: cū igiť aer ex Tertia
aqua fit atq; e graui leue, in ſuperū locū venit: ſimul aūt eſt leue: & nō vlterius fit: ſed illic eſt. ¶ Patet igiť cū potētia ſit, ad actū ꝓficiſcēs venire illuc, & ad tantū & 5
ad tale vbi eſt act⁹ & quāti & qualis: eadē eſt cauſa: & vt terra ac ignis tā actu ad Couenientia
ſua loca nullo impediēte moueanť. Etē m̄ alimentū cū ꝓhibens, & ſanabile cū detinēs ſublatū fuerit, cōtinuo fereť: & mouet etiā & id quod initio fecit: & id quod in.8.phy
ſubtraxit: aut id vnde reſiliuit: vt primis in ſermonib⁹ dictū eſt: in quib⁹ definiebamus nihil hoꝝ ipm ſeipſum mouere. Dictū eſt igiť quā ob cauſam fertur: quodq; ſicorū.
eoꝝ quę feruntur, & quid eſt ſuum in locum ferri.

DIfferētias aūt & ea q̄ accidūt circa ipa nūc dicamus oportet. Primū igiť 6
ſit definitū vt vniuerſis videtur: graue quidē: ſimpliciter id eſſe quod Diffinitiones
omnib⁹ ſubſtat: leue aūt id quod ſup oia natat: ſimpliciter aūt dico in ipſum genus reſpiciēs, & in ea in quibus ambo non inſunt: ignis em̄ q̄uis magnitudo: niſi forte quippiam aliud prohibeat ferri ſurſum videtur: & terrę etiā q̄uis magnitudo deorſum eodē mō, & celerius id fertur q; maius eſt. Alio vero modo grauia leuiaq; ſunt ea: quib⁹ vtrūq; ineſt: etem̄ natāt ſup aliqua: & ſubſtant vt aer & aqua. abſolute nāq; neutrū horū leue eſt, aut graue: terra em̄ ambo ſunt leuiora. Quęuis em̄ pars ipſoꝝ ſubſidet igni: ad ſeipſa vero ſimpliciter aliud eſt graue, aliud eſt leue. Aer em̄ quantauis magnitudine ſemper eſt ſuper aquam aqua aūt quantauis quātitate ſubſidet aeri ſemper. ¶ Quoniam aūt & cęterorum 7
alia pondus habent alia leuitatē: patet eam differentiam quę in ſimplicibus eſt Cōcluſio
horum oīm cauſam eſſe: ex eo nanq; quia aliud plus aliud minus illoꝝ ſunt aſſecuta: alia corporū leuia: alia grauia erunt: quare de illis dicēdum eſt: cętera em̄ illa prima ſequunť: quod & eos oportere facere diximus: qui ob plenū graue eē dicūt:

8 Cõclusio & ob vacuum leue. ¶ Accidit igitur eadem nõ vbiq; grauia leuiaq; ob differẽtiã primorũ videri: lignũ eñ centũ librarũ plũbo vnius librę i aere grauius in aqua
autoritas leuius erit. Cauſa aũt eſt omnia pręter ignẽ põdus, & leuitatẽ pter terram habere. Terra igitur, & quę terrę plurimũ habent vbiq; grauitatẽ habere neceſſe eſt: aquã aũt vbiq; pterq; in terra & aerẽ ſimiliter, pterq; i aqua ac terra: ſuo eñ in loco gra-
autoritas uitatẽ habẽt oĩa, pter ignẽ. Signũ cui⁹ eſt vtrem inflatum plus ponderis q; vacuũ habere. Quare ſi quid plus aeris habet q; terrę & aquę: id in aqua quidem alio le-uius, in aere vero grauius eſſe poteſt, nã non natat quidem ſuper aerem, natat aũt
9 Cõclusio ſuper aquã. ¶ Eſſe aũt quippiam ſimpliciter graue, atq; ſimpliciter leue ex hiſce perſpicuũ eſt, atq; leue ſimpliciter id dico, quod ſemp ſurſum aptũ eſt niſi prohi-beatur: & graue id quod ſemp deorſum aptũ eſt ferri: ſunt eñ aliqua talia, & nõ omnia põdus habẽt, vt quidam putãt. Nã & alijs quibuſdam graue eſſe videtur, ſempq; ad mediũ ferri: eſt aũt & leue ſimili mõ. Videmus eñ vti dictũ eſt prius terrea ipſa ſub omnibus eſſe collocata, atq; ad mediũ ferri, at vero mediũ ipm eẽ definitũ. Si igitur eſt quippiã quod ſuper omnia eminet aere quieſcẽte: patet hãc ad ipſum extremũ ferri: quare nihil ipſe ponderis habere poteſt: ſed alio eñ collo carentur. At ſi hoc eſſet: aliquid aliud eſſet profecto: quod ad ipſum extremũ mo ueretur: quodq; ſuper oĩa quę ferunt collocaret. Nũc aũt nihil eſſe videt. Ignis igit nullũ põdus habet: neq; etiã terra leuitatẽ vllã habet: ſi quidẽ ſubſidet vniuer
10 Cõclusio ſis, idq; quod ſubſidet ad ipſum mediũ fert. ¶ At vero mediũ eſſe ad quod latio
Probatur fit eorũ q̃ pondus habent & ex quo leuia ſurſum ferunt ex multis patet. ¶ Primo
primo quidem ex eo quia nihil ferri in infinitũ põt: vt eñ nihil eſt impoſſibile: ſic neq; fit impoſſibile: latio vero e quopiã in quippiã gñatio eſt. ¶ Deinde ignis quidẽ
Secundo ſurſum: terra vero & quicqd põdus habet deorſum ſimiles ad angulos eſſe. Qua-re ad mediũ ipſum ferat neceſſe eſt: vtrũ aũt ad terrę mediũ an vniuerſi ferat: cũ
Tertio idẽ mediũ ſit ipoꝝ alia rõ eſt. ¶ Cũ aũt id quod omnib⁹ ſubſtat ad mediũ ipſum ferat: id qđ ſup oĩa natat ad vltimã capedinẽ a q̃ fit mot⁹ ferat neceſſe eſt: ſunt eñ cõtraria mediũ & extremũ, & ſubſtare atq; natare. Quapropter & cũ ratione duo ſunt graue & leue: & loca eñ ſunt duo, mediũ ipm atq; extremũ. Eſt igit qd & id quod eſt inter hęc quod ad vtrũq; ipſoꝝ alterũ dicit. Id eñ quod eſt inter extre-mũ aliquo mõ & mediũ eſt amboꝝ: quo circa eſt qd & aliud graue & leue, ceu
11 Cõclusio aer & aqua. ¶ Dicim⁹ aũt id qdem quod cõtinet formę eſſe: id aũt quod cõtinet materiei: atq; hęc differẽtia vniuerſis in generib⁹ eſt: in qualitate eñ & quãtitate eſt aliud vt forma magis aliud vt materies, & i loco ſimili mõ. Superũ eñ eſt de-finiti, inferũ materiei. Quare & in ipa materia q̃ eſt ipſius grauis & leuis quo qdẽ tale potẽtia, eo graui⁹ materies eſt: quo vero tale ẽ eo leuis materies eſt, atq; eadẽ quidẽ eſt, eſſe aũt non idẽ eſt: queadmodũ & ęgrotabile ac ſanabile idẽ eſt: eſſe
12 Cõclusio vero nõ idem eſt. ¶ Id igit quod talem materiã habet leue eſt ſempq; ſurſum fert id vero quod contrarium habet: graue eſt ſemperq; deorſum fertur. At ea quæ di uerſas quidem ab his habent: ſic vero inter ſeſe habentes vt hę ſe habent ſimplici-ter: & ſurſum & deorſum feruntur. ¶ Quapropter aer & aqua leuitatem habet & põdus: at aqua quidem vniuerſis terra excepta ſubſtat: aer autem ſuper oĩa emi-net igne excepto. ¶ Cum autem vnum ſit ſolum q; ſuper omnia natat: & vnum
13 Cõclusio itẽq; ſubſidet vniuerſis duo alia eſſe neceſſe eſt: quæ & cuipiam ſubſtant & ſuper

aliquod collocant̃. Quare & materias quot hęc ſunt, tot eſſe neceſſe eſt: quatuor inquam: adeo vero quatuor vt vna qdẽ ſit oĩm cõmunis: p̃ſertim ſi ex ſeſe mutuo fiunt eſſe verũ diuerſum ſit. Nihil eñ vetat vt inter cõtraria vnũ ſit atq; plura: quẽ admodum in coloribus: multis eñ modis dicitur id quod eſt inter ac medium ipſum. ¶ Vnumquodq; igitur eoꝝ quæ pondus habent leuitatemq;: pondus ha bet ſuo in loco: leuitatẽ aũt nõ habet niſi in hiſce ſup̱ quę natat. Quapropter ſi ſub trahant̃ deorſum in id fert̃ quod deinceps eſt collocatũ: aer qdem in locũ aquę: aqua vero in locum terræ. Surſum autem in locum ignis ſi ignis ipſe tollatur: aer non feretur niſi vi, ſicut & ipſa aqua trahitur: cum ipſum planum fuerit vnum: atq; celerius quiſpiã traxerit aquam ſurſum qua ſit ea latio qua fertur ipſa deorſum neq; aqua ſimiliter in aeris locum fertur, niſi vti nunc diximus. Terra autem hoc non patitur: quia planum non eſt vnum. Quapropter aqua quidem in vas ignitũ trahitur: terra vero non trahitur vt autem terra non fertur ſurſum: ſic neq; ignis deorſum fertur ſi ſubtrahatur aer. Nihil eñ ponderis habet, neq; ſuo in loco: quemadmodum neq; terra vllius eſt particeps leuitatis: feruntur autem duo deorſum ſi infera ſubtrahant̃: quia aliud abſolute graue quod quidem omnibus ſubſidet aliud ad aliquid graue: quodquidem ſuum in locum aut in eoꝝ ſuper quę natat ꝓpter materiei ſimilitudinem fertur. 14 Cõcluſio

ESſe aũt neceſſariũ ęquales facere differentias, ipſis patet: nã ſi vna ſit vna ſit omnium materies, aut vacuum, aut plenum, aut magnitudo, aut trianguli, aut vniuerſa ſurſum aut vniuerſa deorſum ferentur: altera vero latio non erit. Quare nihil erit ſimpliciter leue, ſi cuncta inclinãtur magis deorſum: ex eo quia aut ex maioribus ſunt corporibus, aut ex pluribus, aut quia ſunt plena. Hoc autem vt videmus & demonſtratum eſt: ſimiliter inquam deorſum ſemper & vbiq; ac ſurſum corpora ferri. Si vero vacuum ſit, aut quippiam tale q̃ ſurſum ſemper feratur: non erit id quod ſemper deorſum fertur, & mediorum aliqua celerius deorſum, q̃ terra ferentur. Magno eñ in aere trianguli plures erunt, aut ſolida, aut plana, at nulla pars aeris deorſum ferri videtur: ſimiliter & in leui. Si illud fecerit quiſpiam excedere materia ignem: ſin vero duæ ſint materiæ veluti ſi quiſpiam dixerit eſſe vacuum atq; plenum. Ipſa media, aer inquam & aqua: quonam pacto facient ea quę faciunt: ignem igitur vacuum eſſe dicunt. Quapropter & ſurſum fertur: terram autem plenum, quo circa deorſum fertur, aerem vero plus ignis habere, & aquam plus terræ. Erit itaq; q̃dam aqua, quæ plus ignis habebit q̃ paruus aer & aer magnus plus terræ, q̃ parua aqua. Quare magnam aliquam aeris partem aqua parua deorſum ferri celerius oportebit. Hoc autem nuſq̃ vnq̃ fieri videtur: vt igitur & ignem ideo ſurſum ferri neceſſe: quia hoc habet vacuum inquam, cætera vero non: & terram ideo deorſum ferri: quia plenum habet: ſic & aerem ideo ſuum in locum ferri ac ſuper aquã collocari neceſſe eſt quia hoc habet & aquam ideo deorſum ferri ac ſub ipſo aere collocari quia hoc habet. Si vero aut vnũ quid ambo ſint aut duo: ambo vero inſint vtriq; erit aliqua multitudo vtriuſq; qua quidem aerem aqua paruũ excedet ſupero & aer aquam infero: quemadmodum ſępe eſt dictum. ¶ Figuræ autem cauſæ non ſunt vt aut ſurſum aut deorſum abſolute ferantur: ſed vt celerius tardiuſq; ferantur. Propter quas autem cauſas non eſt difficile videre. Dubitatur eñ nunc cur latum ferrum

15 Cõcluſio contra antiquos

16 Cõcluſio

17 Quęſtio

plumbūq; ſup aquā natat:alia vero minora minuſq; grauia ſi rotūda ſint aut lōga vt acus deorſum ferūt:& nonnulla ob paruitatē:vt aranea auri aliaq; terrea puluerisq; ſimilia ſup aerē natat. Cauſam igit̄ oīm hoꝝ eſſe putari vti Democritus cenſet:nō recte ſe habet. Ille eñ dicit ea calida q̄ ſurſum ex aqua ferunt̄ grauiū ea q̄ lata ſunt ſuſtinere:anguſta vero dilabi:pauca eñ ea eſſe quę ip̄a offendūt. In aere aūt magis etiā id ip̄m fieri optebat vt obijcit ille ip̄e:obiectiōe vero allata molliter ſoluit:dicit eñ nō in vnū motionē eoꝝ corporū fieri q̄ ſurſum ferunt̄. Cū aūt continuorum alia facile,alia min⁹ facile diuidi poſſint. Et diuiſiua mō eodē alia magis alia minus,has eſſe cauſas eſt putādum. Id igit̄ facile diuiſibile eſt: ꝙ facile terminos ſuſcipere pōt & id magis,quod magis. Aer aūt magis ē tale q̄ aqua,& aqua magis q̄ terra:min⁹ etiā quoq; in gn̄e corp⁹ magis facile diuidit̄,faciliuſue diſrūpitur. Ea igit̄ q̄ latitudinē habent quia multū cōprehendunt, ideo ſupra manent: ꝓpterea ꝙ nō facile illud diſrūpit̄. Ea vero q̄ cōtrario mō ſeſe hn̄t figuris: q̄a parū cōprehendunt:ideo deorſum ferunt̄:ꝓpterea ꝙ facile illud diuidūt: & ī aere multo magis:q̄ facili⁹ q̄ aqua diuidit̄. Cū aūt & pōdus aliquas habeat vires quib⁹ deorſum fert̄.& cōtinuo ſimilitudo vt nō diſrūpant̄:hęc inter ſeſe conferre oportet. Si vires eñ eas vires q̄ in cōtinuo ſunt ad diſruptionē diuiſionēq; exuperet: vim inferet ip̄m graue celeriuſq; deorſum feret̄:ſin imbecilliores ſint,ſupra manebit atq; natabit. De graui igitur atq; leui,& de hiſce quę circa ip̄a accidunt a nobis modo ſit definitum.

Reſpōſio Democr.

Reſpōſio ꝓpria

Finis.

Explanatio tex.

Ea quę propoſuerat ex ſententia decidit.

I. Vnūquodq; fert̄ in ſuum locum naturalem:hoc probat inductiue.

II. Cum omnia ſuapte natura moueant̄ ad ſua loca determinata, igitur fruſtra queritur, vnde grauia vel leuia moueantur.

III. Quare non ſic mouentur grauia ſicut ſimile ad ſimile:quoniam ſi terra eſſet in orbe lunæ partes eius non propterea mouerentur a medio mūdi ad ipſam.

IIII. Tres ſunt differētię mobiliū horū ad alia, prima, grauia & leuia hn̄t principiū ſui mot⁹:ſed nō alterabile vel augmētabile:q̄a mouent̄ a pricipio extrinſeco. Secūda q̄a idē eſt pri⁹ ſanabile & dein ęgrotabile:ſed nō idē ē graue & poſtea leue. Tertia quia motus localis eſt alijs poſterior: nullū eñ mouetur, niſi prius genitum & alteratum.

V. Cōueniūt in hoc, q̄a amoto impedimento augmētabile auget̄ pręſente nutrimēto:ſic graue exiſtens extra locū mouet̄ amoto ꝓhibente.

VI. Graue ſimpliciter eſt quod omnibus ſubſtat. Leue ſimpliciter eſt quod alijs ſupereminet: grauia & leuia in reſpectu ſunt, quę in medio ſunt.

VII. Mixta dicuntur grauiora vel leuiora ſecundum ꝙ plus de graui vel leui participant.

VIII. Non grauius in vno eſt grauius in altero: patet de ligno in aere & aqua. Ratio eſt, quia oīa elementa pręter ignem habent quodāmodo ſuam grauitatem:probat & patet tranſlatione.

IX. Aliquod eſt graue ſimpliciter, aliquod leue ſimpliciter:patet de terra & igne.

X. Determinata ſunt loca grauium & leuiū. Probatur quia non feruntur in infinitum:ergo ſiſtunt ſe in locis determinatis. Secundo quia terra mouetur deorſum ad angulos rectos, ſimiliter ignis ſurſum. Tertio quia contrariorum contraria ſunt loca: igitur ſicut terra omnibus ſubſtat: ſic ignis omnibus eminet.

XI. Quia continere eſt formę, contineri materię: ideo leue habet ſe vt forma: & graue vt materia.

XII. Sicut graue ſimpliciter fertur deorſum, & leue ſurſum: ſic quę media ſunt ſurſum & deorſum mouentur, vt aer & aqua.

XIII. Quatuor ſunt elementa. Probatur, quia vnū ſurſum, aliud deorſum, & duo media:ſic vnū graue, aliud leue, alia duo grauia & leuia in reſpectu. Et licet habeant quatuor materias partiales:tamē habent vnam materiam cōmunem propter quam ſunt adinuicem tranſmutabilia.

XIIII. Terra habet grauitatem ſolam: ſicut ignis leuitatē ſolam. Probatur quia detracta terra aqua ſuccedet in locum, & in locum aquę aer, ſed ignis non:ſimiliter detracta aqua terra non aſcendit:ſimiliter de igne.

XV. Non omnium elemētorum vna eſt materia vt vacuum, aut ſolidum aut triāguli, quę ſit cauſa diuerſitatū motuū eoꝝ: probatur, quia aut omnia eſſent grauia, aut omnia leuia. Secundo quia ſi ſolidum ſit cauſa, magnus aer velocius deſcenderet parua terra:ſi vacuum magnus aer velocius aſcenderet paruo igne.

XVI. Figura non eſt cauſa cur aliqd ſurſum vel deorſū feratur: ſed bene ē cauſa tarditatis aut velocitatis: patet quia motus corporum fit diuiſiōe medij: ſed vna figura vtpote acuta vl' rotūda eſt aptior ad diuiſionē medij ꝙ lata.

XVII. Cur aliqua ſupnatāt: & alia minoris ponderis deſcendunt. Reſpondit Democritus ꝙ vaporum multitudo ex aqua aſcendens detineret latum corpus in ſupficie: ſed acuta ob paruitatē non impedirent. Et cū opponebat cur in aere vapores quoq; nō detinēt: reſpōdit qa ī aere vapores eēnt plus diſgregati. Democ.

XVIII. Melior ſolutio dat: qa aliqua corpa faciliter diuidunt .ſ. q faciliter terminant, alia difficulter. Corpa ꝓ olata pl⁹ hñt ſub ſe corpis ſubiecti ſibi reſiſtētis: ideo tardi⁹ diuidūt illa: & ſic ceteris paribus tardius mouentur,

Q. IX.

An ſicut nullū elemētū eſt graue ī ſuo loco: ita ſit aliqd ſimpliciter graue, aliquod leue, aliquod graue & leue in reſpectu: Articulus. I.

Nota. I. Aliqd varie poſſe indicari eē graue ſimpliciter, aut qa nullū ſit graui⁹: aut quia grauitati nullus gradus leuitatis admiſcet, aut qa eſt graue ſine addito, aut qa ꝑ tria elementa pōt deſcēdere: primo tota terra cū miſtis eſt grauis ſimpliciter: alijs mōis tota terra & etiā ptes terræ: diffinitio dat in textu: proportionabiliter dicatur de leui. ¶Graue in reſpectu varie attenditur: aut quia habet gradus leuitatis ad miſtos, aut qa nat ī eſt moueri ꝑ duo elemēta: & vtrūq; vere dicit: ſi teneat ꝙ formę cōtrarię pñt ſe cōpati ſub gradib⁹ remiſſis: de q in ſecundo de gñatu ¶Aduerte tñ hic ſingulare quoddā in grauitate & leuitate. Nā cū in alijs qualitatib⁹ denoīationes fiāt aut ſecūd ī intēſionē aut extēſionē: vt albi⁹ calidius &c. hic neutrū cōtingit: nō em dicit graui⁹, quod habet plures gradus grauitatis, nec ꝙ habet extēſiorē grauitatē: patet de ligno & plūbo in aqua: ſed graui⁹ dicit qd eſt maioris motiuitatis ſecundū grauitatē: leuius eſt qd eſt maioris motiuitatis ſecundum leuitatem.

Nota. II. Q. famoſa eſt diſtinctio elementorū quattuor apd priſcos & noſtros phōs: quē quaternariū hic ꝓbat Ariſto. ex qualitatib⁹ motiuis, nō tñ demōſtrat, ſed ſuadet. Guidobonatus trac. 2. ca. 4. ꝓbat ex qualitatib⁹ primis, q ſūt tm̄ q̄tuor Nos hic inſiſtim⁹ primę pſuaſiōi de grauitate & [Ariſto. Guidobonatus] leuitate: & notāda ſunt q Ariſto. hic dicit. Primo ꝙ omē elementū habet grauitatē pter ignē: & leuitatē pter terrā. [Ariſto.] Nō mouet me hic Tartare, dicēs nihil leuitatis eſſe in aqua: quia corp⁹ ſimplex nō habet niſi vnā qualitatē motiuā. [Tartare.] Et dictū Ariſto. ipē intelligit de aere nō puro ſeu indiſpoſito: hoc inquā me nō deterret: quia aere etiā ſūme diſpoſito ſi foret in ſphera ignis ſecūdum Ariſto. deſcēderet & ſubtracta aqua ſemper deſcenderet: ergo pure diſpoſit⁹ habet grauitatē aliquā. [Ariſto.] Secūdum me non mouet, quia miſtio qualitatū motiuarum nō impedit ſimplicitatem corporis: ſicut nec miſtio aliquarum qualitatum primarum: ignis eſt calid⁹ & ſiccus. 2. de Genera. ¶Ait etiā Ariſto. Corpus vnū eſſe graui⁹ in vno loco ꝙ alio: liqt in aqua & aere de ligno & plūbo. [Ariſto.] Corollariū ſequitur Corpus non eſſe ęqualiter graue vel leue vbicūq; ponatur: huius oppoſitum habet collectarius Ingolſtad. & male: quia admittit lignum eſſe grauius plūbo in aere & aqua. [Collect. Ingoldſt.] Et cur nō deſcēdat, aſſignat cauſam: quia aqua plus reſiſtit ligno deſcēdenti ꝙ aer &c. ¶At hic in pluribus labitur: quęro enim ex eo: cur aqua poteſt reſiſtere maiori grauitati ligni, & non minori .ſ. plumbi: itē ſume plumbum quadratum & lignum pyramidale, adhuc plumbū ꝙuis minus aptū diuiſioni deſcendit: & lignū magis aptum & grauius apud te non deſcendit: & quod hiſcere nequeas accipe & hoc, quod lignum manu tua merſum in profundum, mouet ſe ad ſuperficiem aquæ: ergo non ſolum non deſcendit: quia aqua reſiſtit: ſed ratione leuitatis etiam aſcēdit: & aquam reſiſtētem ſurſum diuidit: quare vera eſt Ariſto. ſententia ad mentem ſingularis notabilis primi. [Ariſto.]

Nota. III. Hunc eſſe naturalem ordinem entiū vt grauiora ſint ſub leuibus: ſicut leuiora appetūt eſſe ſupra grauia impedimento remoto. Sunt autē grauitas & leuitas accidentia & non formæ ſubſtanciales: ſunt enim qualitates ſecundę naturaliter poſteriores qualitatib⁹ primis: quia ceteris paribus caliditas nata eſt generare leuitatem: ſed frigiditas & humiditas aquea grauitatem: patet ī lignis ſiccis & aridis: & ꝙuis motus localis ſit primus motus: hoc verum eſt perfectione: non tamē ſequitur: ꝙ qualitates motiuę ſint primę. [ſicut dictū fuit. 8 phyſico.] ¶Adde ꝙ leuitas aeris & ignis ſunt eiuſdem ſpeciei eſſentialis ꝙuis accidentali differentia ſeparantur: loquor ſemper de illis accidentibus, non de formis ſubſtācialibus. ¶Adde. II. formā ſubſtancialem mouere graue deorſum, ſed non niſi mediāte grauitate inherente: & ſic vtraq; mouent graue .ſ. forma & grauitas: ſed dubitant qd de forma vel grauitate ſeparatis. [Q. ſit pricipali⁹ vide. 2. de gñatiōe] Reſpondent aliqui ꝙ nec grauitas moueret ſe deorſū, nec forma. Tu dic primo ꝙ forma ſeparata grauitate, non moueret terram deorſum. Adam in quarto. Secundo forma poſſet ſe ipſam mouere deorſū, ſi eēt a grauitate & materia ſeparata. [Adam] Tertio grauitas ſepata a materia adhuc poteſt formam & ſeipſam deorſum mouere, eſt mens G. Ochā conclu. 1. centilogij. Quarto grauitas ſine forma ſua ſubſtanciali, mouet ſubiectum [Ocham]

deorſum:patet in aere cōdenſato in veſica &c̃.

Nota.IIII.Q̃ duplex ponitur grauitas.ſ.potencialis & actualis:ita cōmuniter loquuntur. Tũ dic breuibus primo elementũ exiſtens in loco ſuo naturali habet ſuam qualitatem motiuam actualiter. Secundo, elementum non mouetur ſecundũ ſuā qualitatem actualiter. Tertio, ſicut elementũ exiſtens extra locum ſuum mouetur ad ipſum per qualitatem motiuam: ita per eandem quieſcit in ſuo loco naturali:ſicut em̃ grauitas eſt terræ principium mouendi ad centrum: ſic eſt principium quieſcendi in centro:hoc eſt dicere q̃ grauitas nõ trahit deorſum:exiſtente ea in loco naturali: ſicut experimur in aqua:nam vrna plena in aqua faciliter ſurſum mouetur:ſed cum venerit ad ſupficiem aquæ tunc difficulter ſurſum trahitur. Quarto elementum habet grauitatem in loco ſuo naturali: quoniam ſubtracta terra aut alio inferiori, tũc terra ſuperior ſubintrat ſtatim locum ſuũ: & ita ad ceſſionem grauis in eodem loco: mouetur graue etiam in proprio loco:idem dicimus de leui in loco ſuo.¶Hæc omnia intellige de naturali habitudine propria elementorum: quoniam ex accidenti ex cauſa extraria vniuerſali & particulari aliud euenire poteſt:quod de aqua vbi experientia eſt facilior declarabimus.¶Aqua ſuapte natura propria & per ſe deſcendit deorſum, & refugit motũ ſurſum:mouetur tamẽ ſurſum pluriſariam: primo per impellens aut trahens ſicut eſt in ęſtu aut ventoſitate eleuantibus procellas maris: attrahendo aquam per vrceolos, & quęcunq̃ violenter aquā eleuantia. Secundo per euaporationem & rarefactionem:ſicut aqua calefacta ſurſum euaporatur in auras: ſic vapores eleuantur ex fluuijs & mari.2. Meteoro. Aqua etiam calefacta ebulit & aſcendit in caldario ob rarefactionem. Tertio per interpoſitionem grauioris, vt ſi magna pars terrę ponatur ad aquam:aqua naturaliter ſuper aquam tranſcendere nititur. Quarto ad cauẽdum vacuũ vt ſi aerẽ in calamo attraxeris, aqua vł vinũ ſubſequitᷣ ſimiliter vitrũ calefactum, ponatᷣ ore in aquã frigidam, tunc aer condenſabitur: & ne cõmittatur vacuum tunc aqua in vitro aſcendet & erit altior in vitro aqua exteriori. Quinto per violentam attractionẽ:puta aſſer iacet ſuper aqua:eleuat q̃ſpiā aſſerem repente:tunc plurimũ aquę ſecum ratione

contiguitatis ſurſum mouet: eſt em̃ naturæ amica coniunctio. Sexto per ęquilibrationem: ſic enim maximam habent fontium architecti:quã alt⁹ eſt fontalis aquæ ortus:in eam altitudinẽ etiam exitu porrigitur:vnde etiam habent inſtrumenta & põdera grauitatis aq̃:& altitudinis originis: repe- tetur hoc ni fallar memoria ĩ metheoris nã in eo loco Ioan. Vrachius preceptor noſter declarauit: nam ſi in monte a. ſcaturit fons in b. tunc aqua illa Doctor Ioā. Vrachius

fluuialis ſi p cannalia ducitᷣ, aſcẽdet vſq̃ ad montem ęqualẽ.ſ.d. ſed non aſcẽderet vſq̃ ad c.

Articulus.II.

Cõcluſio Aliquod eſt graue ſimpliciter: ſimiliter leue:& aliquod eſt graue ĩ reſpectu, ſimiliter & leue. Patet autoritate Ariſto. & eius rationib⁹ & autoritate ac experientijs:terra em̃ eſt ſimpliciter grauis:ignis ſimpliciter leuis:aqua grauis in reſpectu, aer leuis in reſpectu. Ariſto.

Articulus.III.

Dubium.I.An loca naturalia leuiũ & grauium ſint principia motuũ eorũdẽ?

Premitto.I.Q̃ fuerũt aliqui antiqui, vt refert Grego.Arim̃ diſt.6.q.1.ſecũdi.arti.3.qui arbitrati ſunt grauia & leuia moueri nõ a principijs intrinſecis, ſed a virtute attractiua locoꝝ: q̃ ſicut magnes habet in ſe virtutẽ attractiuā ferri: ſic loca naturalia elementoꝝ hñt ꝟtutẽ attractiuā eoꝝ: & illa virtus eſt principium motus elementorum & ob hoc mouetur dubium. Arimin.

Premit.II.Q̃ loc⁹ naturalis eſt q̃ influit ꝟtutẽ cõſeruatiuā locato.4.phyſi. Marſi.q.ij.ſecũdi:vñ locũ eſſe cauſam, vel põt intelligi de cã ꝑductiua vel actiua motus, cõſeruatiua aut corruptiua. Marſili⁹

Reſpõdetur Ad dubiũ. Primo loc⁹ naturalis nõ habet vim attractiuā. Probatᷣ q̃a alias ocy⁹ attraheret ꝓpinqui⁹ q̃ remoti⁹, & ꝑuũ q̃ magnũ ſed oppoſitũ exꝑimur: quãto em̃ lapis alti⁹ cadit tãto velocior eſt motus eius. Similiter quãto res eſt maior:tũc ſi ẽ grauis citi⁹ deſcẽdit:ſed magnes citi⁹ attrahit ꝑuũ ferrũ q̃ magnũ: ergo loc⁹ naturalis terrę, ſi eſſet attractiu⁹, deberet poti⁹ attrahere atomos ĩ ſole, q̃ magnũ lapidẽ ſup trabe. Item citi⁹ deberet attrahere ꝑuũ lapidẽ ſup trabe q̃ frāgeret trabẽ, q̃ magnũ.¶Secũdo q̃ nullo mõ loc⁹ eſt cã ſeu principiũ mot⁹ elemẽti, nec ꝑductiua, nec motiua, nec cõſeruatiua, niſi improprie:q̃ elemẽtũ inclinatᷣ ad illũ locũ ſui cõſeruatiuũ: & iſtā inclinationẽ ſequitᷣ mot⁹:nõ tñ refragamur, quin poſſet dici cauſa finalis motiua, quo, nõ gratia cuius: nã quia meli⁹ cõſeruatᷣ illo loco q̃ alio: ideo ad eũ mouetur.

Dubium.II.An grauia appetãt deſcendere per lineas breuiſſimas?

Non Deſunt q̃ hic dicũt graue moueri deorſum ſecundum lineam breuiſſimam: q̃ ſi propter impediens appetitu fruſtretur: tunc mutet appetitum ad deſcendendum per lineam obliquam: at res naturalis cõſtãte natura nõ ſic natiuũ appetitũ

mutare poteſt: niſi eſſet cognitiua: at elementa cognitionis ſunt expertia: quare hæc opinio ſubſiſtere nequit: ideo aliter

Reſpondetur Ad dubium q graue appetit deſcendere: ſed modus deſcendendi non eſt præciſe ex appetitu grauis, ſed ex applicatiõe grauis ad reſiſtentiam medij per quod deſcendit: at ſatis liquidum eſt impedimento remoto graue non circuitus facere, nec gyros, aut ambages: ſed breuiſſimo compendio fini appropinquare.

Mouent hic quęſtiunculam: an quodlibet corpus determinat ſibi certam figuram: at quia ob veteres philoſophos faciunt, qui elementis diuerſas dederunt figuras: vt in textu vidimus: & Euclides ī li. 15. tangit Geometrici ſui: & nos in epitomate Geometriæ non negligemus: ideo quęſtiunculam miſſam facimus: quæ item figuræ replere poſſint locū, in epitomate noſtro offendes: nā hoc Ariſt. hic egit antiquos improbando.

Euclides

Eckius

Articulus. IIII.

Ratio. I. Si eſſet aliquod ſimpliciter graue: hoc eſſet terra: ſed hoc non: qa quacūq; data aliqd eſt ea grauius: nam da terram, duplum eius eſt grauius. Confirmatur, quia multi ſunt atomi terreſtres, non deſcendentes: ergo non ſunt ſimpliciter graues: idem eſt de aquis minutulis, hoc eſt vaporibus.

II. Nullum eſt graue vel leue in reſpectu: ergo illa pars quęſiti falſa. Antecedens probatur, quia ſi eſſet graue in reſpectu hoc eſſet aqua: ſed illa non eſt grauis in reſpectu: hoc ſubſumptum probatur: quia grauius grauiori ſimpliciter eſt graue ſimpliciter cēſendum: ſed aqua eſt grauior grauiori ſimpliciter: ergo eſt grauis ſimpliciter. Minor probatur, quia aqua magni dolij eſt grauior gleba terræ: & illa eſt grauis ſimpliciter. Confirmatur, qa ſi aqua eſt grauis in reſpectu: ergo habet leuitatē admiſtam. Sed hoc eſſe nequit: quia aqua eſt corpus ſimplex: ſed nullum corpus ſimplex determinat ſibi qualitates contrarias: ergo nec aqua.

III. Grauitas ac leuitas ſunt formæ ſubſtantiales ergo non ſunt qualitates motiuę. Antecedens probo, quia ſunt natura, & non materia: ergo forma. ¶ Porro ponatur terra in aere ſine omni accidente vel terra ibi quieſceret: tunc graue quieſceret extra locum ſuum naturalem: ſi moueretur deorſum ergo moueretur deorſum ſine grauitate: ſi grauitas eſſet accidens.

IIII. Elementa habent grauitatem in proprio loco: ergo. Antecedens probo: quia elemētum in loco proprio habet qualitates ſibi natura conuenientes: ſed grauitas natura cōuenit terræ: ergo terra habet eam in loco proprio. Probatur ſubtracta terra ſuppoſita: tunc terra deſcendit ad eum locū: & nõ niſi per grauitatem: ergo habet grauitatem in loco proprio. Confirmatur: quia in loco ꝓprio difficulter eleuo terram: & hoc non eſt niſi propter grauitatem: ergo terra in loco proprio habet grauitatem.

Reſpondetur Ad. I. Dādo terram: & cum dicis eſt aliquid ea grauius: ergo non eſt ſimpliciter grauis. Diſtingue conſequens vt nota. 1. nam in primo ſenſu conſequentia eſt bona: in alijs ſenſibus conſequentia eſt inualida. ¶ De atomis dicas q ſint ſimpliciter graues: & q apti ſint deſcendere: ſed q non deſcendunt: non eſt ratione leuitatis: ſed quia nequeunt diuidere aerem ob corꝝ paruitatem. ¶ De vaporibus reſpōde q alterati ſunt per calorem ſolis a grauitate in leuitatem. Porro adhuc lis eſt, an vapor ſit aqua, vel differat ſpecie ab ea.

Ad. II. Bene proceditur opponendo vſq; ad illā omne grauius graui ſimpliciter eſt graue ſimpliciter: quę negatur: at ſi acciperes in eadem quantitate maior eſſet vera, minor falſa. ¶ Ad cōfirmationem ego nego minorem, iuxta. 2. nota. tamen ad intentionem alioꝝ diceres negando primam conſequentiam: quia dicitur grauis in reſpectu: quia tm natū eſt moueri per duo elemēta: & non quia habet leuitatem admiſtam.

Ad. III. Negando antecedens: ad probationem dico q eſt natura accidentalis, non ſubſtantialis. Ad annexum cōcedo terram ibi eſſe immobilem in aere: nec eſſet mirum q quieſceret extra locum ſuum: quia careret principio mouendi.

Ad. IIII. Concedendo q terra habeat grauitatē in loco proprio actualiter: ſed ſecundum eam non mouetur, ſed quieſcit: ad probationem annexam q tunc bene mouetur ſecūdum eam: quia facit ſe ꝓpinquiorem centro: & ita de vno loco proprio mouetur ad locum magis proprium. Ad confirmationem fateor terram reniti per grauitatē ſuā volenti eleuare: quia ſicut per grauitatē in eo quieſcit: ita per eandem reſiſtit volenti dimouere: & ita habet eam, ſed in eſſe quieto: ſed non ſecundū eam mouetur. Et hęc de quęſtione illa.

¶ Finis Quarti libri de Cœlo.
XVII. Martij. An. 1518
Deo gloria.
Eckius

Q.liminaris in lib. de Generatione.

ABSOLVIMVS dei optimi adiuto-
rio duas philoſophię
naturalis partes, phy
ſicas.ſ. auſcultatiões
& libros de Cœlo:
nunc eiuſdem confiſi
gratia & pręſentario
numine, tertiam par
tem aggredimur, &
libros de Generatu
cõmentari volumus
pro virili noſtra, ſtrennuam vigilantemq; adhibi
turi diligentiam: quo & hanc partem Germanæ
iuuentuti, dilucidam apertamq; reddamus. Cum
Argyropilus — autem Argyropil⁹ tranſlatione huius libri (quod
in votis erat) non iuuiſſet: veterem tamen nauſea
D. Fuckerus — haberemus tranſlationem: Iacobi Fuckeri magni-
fici viri opera, Auguſtini, Nyphi, Sueſſæ verſio-
Nyphus — nem ex Venetijs afferri curauimus: quæ apertior
Sueſſa — eſt, rotundior, & philoſophię aptior q̃ vetus. Au
di cãdide lector hos Eckianos labores (ni ingrat⁹
eſſe velis) boni cõſule. Iã vẽtis vela cõmittimus.

Q.I.

Quod eſt huius partis phyſicæ ſubiectum primarium?

Pręmitto.I. Ea quæ de ſubiecto primo dixim⁹
Sueſſa — in prologo logicæ: quæ hic Sueſſa autoritate græ-
Alexãder — corum affirmat, Alexandri, Simplicij, Philoponi
Simplici⁹ — Themiſtij ac Boetij: plura eſſe ſubiecta in vna ſci-
Philopo. — entia totali: & tot prædicata, quot quæſita: atta-
Themiſt. — men omnibus ſubiectis eiuſdem ſcientiæ eſt vnũ
Beotius — primum ſubiectum aliqua primitate: quod licet
ipſe non velit appellari ſubiectũ libri vel ſcientiæ
ſed primum ſubiectum primæ paſſionis: quia hæc
ſit falſa: enſ naturale mobile ad formam eſt ſcien
tia de generatione: at contra nos cõmunem mo-
dum defendentes dicimus, recte & bene appella-
ri ſubiectum ſcientiæ: & quando aſſumit: græci
ſemper id dicunt eſſe ſubiectum: quod prędicato
ſubijcitur: vt Simplicius in prędicamentis ait, & — Simplici.
Themiſti. primo Poſt. admitto hoc. Sed cum nõ — Themiſt.
dicatur ſubiectum niſi ratione prędicati q̃ reſpi-
cit, nego tamen illatum: ergo nullius alterius de-
bet dici ſubiectum: dicimus em̃ ſubiectum propo
ſitionis vel concluſionis: & tamen concluſio non
eſt prędicatum: ſed quia in concluſione ſubijcitur
prędicato: ideo dicitur ſubiectũ prędicati primo,
& concluſionis ſecundario propter prædicatum.
¶ Ita in propoſito, ſubiectum primum primo ſub
ijcitur primo prędicato, ideſt paſſioni: ſed ratione
illius dicitur ſubiectum concluſionis, & per conſe
quens demõſtrationis, & deinceps totius ſciẽtię.

Pręmitto.II. Nyphum contendere intentionẽ — Nyphus
& materiam libri eſſe eandem, autoritate Ammo — Amoni⁹
nij li.1. de interpretatione. Et quia intentio huius
libri eſt Generatio, vt Ariſto. librum auſpicatur: — Ariſto.
& Auer. meminit: & per hoc a reliqs libris differt — Auer.
ait Simplicius primo cœli: & ita quoq; inſcribitur — Simplici.
Non tamen illud eſt catholice verum quod Phi- — Philopo.
lopono aſcribit id eſſe ſubiectum ſcientiæ, a quo
liber inſcribitur: quod ſi plerunq; accedat: non tñ
eſt perpetuũ: inſcribitur aliquãdo liber ab autore
ab euẽtu, a metaphora, a ſciẽtia, a ſubiecto, a paſ-
ſiõe &c. q̃uis cõeſit a materia libros denomiari.

Pręmitto.III. Quod receptũ eſt in demonſtra
tione pręcognoſci de ſubiecto quid eſt: at hoc in
prologo non iudicauimus ad ſcientias totales: nã
in phyſica traditur quid natura in hoc libro, quid
generatio: in libris de anima, quid anima: ĩ primo
tractatu Petri hiſpani (vt ad familiaria deſcendã)
quid propoſitio: non em̃ incõuenit in totali libro
paſſionem docere ineſſe ſuo ſubiecto.

Reſpõdetur Subiectum primum huius par-
tis phyſicæ, non eſt ens mobile, contra cõmunem
ſed ens naturale: & propria paſſio eſt mobilę ad
formam.ſ. ſubſtantialem vel accidentalem. Re-
ſponſio quo ad primam partem liquet ex limine
acroaſum phyſicarum: altera pars liquet ex rõne
ſubiecti primi. Hęc de pręambulari.

¶ De Generatione & corruptione Capitulum.I.

1 Intentio — DE Generatione vero & corruptione: de natura generato-
rum & corruptorum: ſimiliter de omnib⁹, & cauſas, & eo
tum rationes diuidendum: ampli⁹ aũt de incremẽto & al
teratione: quid ambę: & vtrum aſſerẽdum eandem eſſe na
Variæ ſnię — turam alteratiõis & generationis, vel diuerſam: quẽadmo
dum & nominib⁹ diſcrepãt. Antiquorꝝ igiť q̃dã: hi q̃dẽ
2 Vna poſitio — quã ſimplicẽ vocant generationẽ, alterationẽ eſſe ꝓfitẽtur
Hi vero & alterationẽ alterã a g̃natiõe. Quicũq; q̃dem em̃
vnum quoddã omne eſſe aiũt: & oĩa ex vno generãt: his q̃dem neceſſe eſt altera
3 Alia & multiplex — tionem generationem eſſe fateri: & q̃ principaliter fit, alterari. At quicũq; mate-
rias plures vna cõcedunt: vt Empedocles & Anaxagoras & Leucipp⁹; his aliud.

Verum Anaxagoras vocem propriam ignorauit: dicit em̄ ꝙ factio & deſtructio idem ſint alterationi: plura vero dicit elementa, quēadmodū & alij. Empedocles quidē em̄ corporea quatuor: omnia autem cum mouentibus, ſex numero. Anaxagoras vero infinita & Leucippus & Democritus: hic quidem em̄ ſimilaria elementa ponit, vt os & carnem & medullam, & cętera alia: quorū ſingula pars vniuoca eſt. Democritus vero & Leucippus ex corporibus indiuiduis alia componi aiūt: hęc aūt infinita eſſe & multitudine & figura: illa vero ab illis differre his ex quibus ſunt & poſitione & hoꝝ ordine. ❡Contrarie aūt videnť dicentes, qui circa Anaxagorā, his qui circa Empedoclem: hic qdem em̄ ignem & aquam, & aerem & terram elementa quatuor, & ſimplicia eſſe magis ꝙ̄ carnē & os & cætera ſimilaria: hi vero: hęc quidem ſimplicia & elemēta: terrā vero & ignem & aerē compoſita: omnigermiam em̄ eſſe illoꝝ. His quidem igitur qui ex vno oīa cōſtituunt: neceſſe eſt dicere gñationem & corruptionē, alterationē eſſe: ſemp em̄ manere ſubiectū, hoc & vnū, hoc aūt idē alterari dicim⁹: his vero q gñā multa faciunt differre alterationē a gñatiōe: conueniētib⁹ em̄ & diſſolutis, generatio euenit & corruptio: propter quod & Empedocles hoc modo ait: ꝙ natura nulli⁹ eſt ſed ſolum mixtio & ſegregatio miſcibiliū. Quod quidem igitur hic ſermo cōueniat ſuppoſitioni eoꝝ ſic loqui: patet: & quoniam dicunt hoc modo. Neceſſariū vero & his alterationem, dicere quidem eſſe aliquid pręter generationem: impoſſibile tamen eſt ſecundum ea quæ ab illis dicūtur: hoc autem ꝙ recte dicimus facile eſt videre. Quemadmodum em̄ videmus quieſcente ſubſtantia: in ipſa tranſmutationem ſecundum magnitudinem quæ vocatur augmentatio & diminutio ſic & alterationem. Attamen per quę dicunt qui plura principia faciunt vno impoſſibile eſt alterari. Paſſiones em̄ per quas dicimus id cōtingere, differentiæ elementorū ſunt. Dico autem vt calidum, frigidum, album, nigrum, aridum, molle, durū & cęteroꝝ vnūquodq; queadmodū & Empedocles iquit: ſolē qdem albū videre & calidū oīno: hymbrē vero in omnib⁹ & frigidū & nigrū & nebuloſum ſimiliter aūt determinat & de reliquis. Quapropter ſi nō eſt poſſibile ex igne generari aquam: nec ex aqua terrā: nec ex albo nigrū quicꝙ̄ erit: nec ex molli durum eadē aūt rō & de alijs: hoc aūt erat alteratio. Aut & manifeſtū ꝙ vna ſemp ſupponenda eſt cōtrarijs materia: ſiue aliquid tranſmuteť ſecūdum locū, ſiue ſecundum augmētationē & diminutionē, ſiue ſecūdū alterationē. Ampli⁹ aūt ſimiliter neceſſe eſt eſſe hoc & alterationē: etem̄ ſi alteratio eſt & ſubiectū vnū elemētum & vna oīm materia habentiū inuicem tranſmutationē eſt: & ſi ſubiectū vnū eſt, erit alteratio. ❡Empedocles qdem igiť videť cōtraria dicere & ad apparentiā, & ad ſeipm ipſe. Simul qdem em̄ nō alterū ex altero fieri elementoꝝ: vllū dicit: ſed cętera oīa ex his. Simul aūt qn̄ contingit in vnū oēm naturā pter litem ex vno gñari rurſus vnūquodq;. Quoniā ex vno aliquo manifeſtū ꝙ qbuſdā differentijs eoꝝ q̄ ſeparanť & paſſionib⁹: factū eſt hoc qdem aqua. Illud vero ignis: quēadmodū dici ſolē qdem albū & calidū: terrā vero & grauē & durā: Ablatis itaq; his differētijs. (Sunt em̄ auferibiles & genitæ) manifeſtū quoniam neceſſe eſt fieri, & terrā ex aqua, & aquam ex terra: ſimiliter aūt & cęterorū vnūquodq;. Non tunc ſolum ſed & nūc trāſmutari paſſionib⁹: ſunt aūt ex quib⁹ ait poſſibiles aduenire, & ſeparari rurſus: & aliter aduerſantibus adinuicem adhuc per ſe lite & amicitia. Ideo &

4 Improbatio antiquorum

Repetit dictum 2

Oſtendit quō ſibi contradicant

Alia rō ad idem

5 Empedocles cōtradicit ſibi

6 tunc ex vno genita ſunt:non em̃ vtiq; ignis & aqua & terra adhuc entia vnũ erãt
Erratũ aliud Empedoclis omne. ¶Incertum aũt & vtrum principiũ eoꝝ ponendum vnũ,an plura. Dico aũt ignem & terram & ordinata his:inquantũ quidẽ em̃ veluti materia ſupponitur:ex quo quę ſe tranſmutant ꝓpter motũ:fiunt terra et ignis, eſt et vnum elemẽtum. Inquantũ vero hoc quidem ex cõpoſitione fit conuenientib⁹ illis. Illa aũt ex
Intentio diſſolutione magis elementaria erũt illa et natura priora. Omnino itaq; de generatione & corruptione ſimplici dicendũ:vtrum eſt vel non eſt et quomodo eſt et
7 Platonis defectus de alijs ſimplicib⁹ motib⁹:veluti de augmẽtatione & alteratione. ¶Plato qdem igitur ſolum de generatione perſcrutatus eſt,& de corruptione quomodo inſint rebus,et de generatione nõ omni,ſed elementoꝝ:quomodo aũt carnes aut oſſa aut alioꝝ talium aliquod nihil. Ampli⁹ neq; de alteratiõe neq; de augmẽtatione quomodo inſint rebus. Oĩno aũt vltra ea q̃ ſuperficietenus de nullo, aliq̄s cõſtituit
Laus Democriti. Alioꝝ defectus ꝑter Democritũ, Iſte aũt de omnibus qdem videt̃ curam habere:iam aũt in q̃ mõ differunt. Neq; em̃ de augmentatione aliquis quicq̃ protulit vt dicimus: niſi q̄ otychon quiuis rudis diceret:videlicet q̄ aduenięte auget̃ ſimili: quomodo aũt hoc,neq; adhuc neq; de mixtiõe neq; de alioꝝ vt ita dicã vllo: vtpote agere et pati:quomodo hoc quidem agit:quomodo vero patit̃ ſecundum naturales paſſio-
8 Democriti ſentẽtia nes. ¶Democritus vero et Leucippus facientes figuras,alterationẽ et generationẽ ex his faciunt:diſgregatione quidẽ & cõgregatione,generationẽ et corruptionem,ordine vero et poſitione:alterationẽ. Quoniã extimabãt verũ in apparendo cõtraria et infinita apparẽt,figuras infinitas faciunt. Quapropter trãſlatione congregati idẽ cõtrariũ videt̃ alteri & alteri,et mutari puo aduenięte:& oĩo apparere
9 Cõtra democritũ aliud vno tranſmutato:ex eiſdẽ em̃ tragœdia & comœdia literis ſunt. ¶Quoniã autem videtur fere omnib⁹ alterũ eſſe generationẽ et alterationẽ: & gñari qdem et corrũpi cõgregatis & ſegregatis:alterari vero tranſlatis paſſionibus:de horum ſcientijs cõſiderãdum:queſtiones em̃ hñt hęc et multas et rõnabiles: ſiqdem em̃ cõgregatio eſt generatio:multa impoſſibilia cõtingunt:ſunt aũt rõnes aliq̄ rurſus neceſſarię & nõ faciles ſolutione:vt nõ cõtingat aliter ſe habere, et ſi nõ eſt cõgregatio generatio,vel oĩno nõ eſt gñatio,vel erit alteratio,aut ſi hoc eſt difficile ſol
10 Queſtio prima uĩ,tẽtandum eſt. ¶Principiũ aũt horũ oĩm,vtrũ ſit et generent̃, et alterent̃, et augeantur entia,& hoꝝ cõtraria patiant̃:primis magnitudinib⁹ exiſtentib⁹ indiui-
Secunda duis:aut nulla exiſtẽte indiuidua magnitudine. Refert em̃ hoc plurimũ,& rurſus ſi magnitudines indiuiduę ſint:vtrum vt Democritus & Leucippus,corpora illę
11 ſint,aut queadmodum in thimeo,planicies. ¶Hoc qdem igit̃ ipſum,queadmo-
Platonis improba. dum & in alijs diximus,irrationabile eſt vſq; in ſuperficies reſoluere:ideo magis ra
Cõparatio Platonis ad Democritum tionabile eſt eſſe corpora indiuidua:licet et hęc plurimã habeãt irrõnabilitatẽ tñ ꝑ ipſa alterationẽ et generationẽ cõtingit facere(queadmodum dictũ eſt) conuerſione & tactione,et figurarũ differẽtijs ipm̃ trãſmutantib⁹: vt Democritus inqt.
Platõicis Ideo et colorẽ nõ aiunt eſſe:cõuerſione em̃ colorari. His vero qui ĩ planicies diuidunt,nequaq̃:nihil em̃ ſuperficiebus ipſis cõgregatis fit ꝑter ſolida:nã nullã ex his
12 Cã cur Plato minor Democrito autoritas paſſionẽ generari cõcedunt. ¶Cauſa vero quare minus potuerunt cõfeſſa videre inexperientia fuit:idcirco quicunq; magis inſudauerunt in naturalib⁹,magis poſſunt ſupponere talia principia,quę poſſunt plura cõgregare. Qui vero ex pluribus ſermonibus minime contemplatiui exiſtentes ſunt,ad pauca aſpicientes,enũciãt

facile.¶Videbit aũt vtiq; quis & ex his,quantũ differunt phyſice & logice inten 13
dentes:nam ꝙ indiuidue ſint magnitudines, dicunt quia ipſum triãgulum eſſet Rõ Platonis
plura.Democritus vero videtur,ꝓprijs & phyſicis rationibus perſuadere:queãd
modum ꝓcedentibus(ꝙ dicimus)patebit.¶Habet eñ dubitationem,ſi quis po 14 Rõ pro
nat corpus aliquod eſſe & magnitudinem pœnitus diuiduam & idẽ poſſibile. democri.
Quid eñ erit quod quidem diuiſionem aufugiat: ſi enim pœnitus diuiduatus
diuidua,& idem poſſibile.Tunc ſimul erit hoc pœnit⁹ diuiſum,& ſi nõ ſimul di
uidatur:& ſi hoc fiat:nihil vtiq; erit impoſſibile.Igiť & ſecundũ mediũ ſimiliter:
ſed etiã ſi oĩno aptũ natũ diuidi etiã diuidať:nullũ erit impoſſibile naſcẽs. Quo- 15 Pro eodẽ
niam neq; ſi in decem milia milia diuiſa fuerint nullũ erit impoſſibile: & ſi forte
nullus vtiq; diuidat.¶Quod ſi tale corpus pœnitus diuidať: quid igitur erit reli- 16 Ad idem
ctum,magnitudo?Nõ eñ poſſibile erit:nã erit aliquod nõ diuiſum:ſed erit oĩno
diuiſibile.¶Sed ſi nõ erit corp⁹ neq; magnitudo:diuiſio aũt erit:vel ex pũctis erit 17 Proſecu.
& non magnitudines ea ex quib⁹ cõgregať:vel nihil omnino:quapropter & ge- eiuſdem
nerabitur ex nihilo,& erit cõgregatum,& omne iã nihil, ſed vel apparẽs.¶Simi 18
liter aũt & ſi ex pũctis nõ erit quantũ:quãdo eñ ſe tãgebant in vna magnitudine Rõ cõtra puncta
& vnũ erat magnitudo & omnia erãt:nõ faciunt ipſum omne maius.Diuiſo eñ
in duo vel plura,neq; maius neq; min⁹ eſt ipſum oĩe ꝙ̃ prius:quapropter ſi oẽs
cõponantur nullã faciẽt magnitudinẽ.¶Sed ſi ꝙ etiã diuiſibile veluti raſura fiat 19 Plato. rõ
ex corpore:& ſic ex magnitudine corp⁹ aliquod recedet,idẽ erit ſermo: illud eñ raſura.i.
quõ diuiſibile?¶Si vero nõ eſt corp⁹:ſed aliqua ſpecies ſegregabilis:vel paſſio q̃ ſupficies 20
ſecedit:& ẽ magnitudo pũcta vel tactiões illď patiẽtes: incõueniẽs ex nõ magni- Q, illud
tudinib⁹ magnitudies eẽ. Ampli⁹ vbi erũt & imobilia aut mutata pũcta:& tact⁹ diuiſũ nõ
ſemp vnus eſt duorũ aliquorꝝ,quaſi exiſtẽte quodam,ꝑter tactionẽ & diuiſionẽ ſit acciñs 21
& punctũ.Si vtiq; quis ponat quodlibet, aut quantũ corpus eſſe oĩno diuiſum, Ad idem
ſiue diuiſibile hęc oĩa cõtingunt. ¶Ampli⁹ ſi diuidẽs cõpono lignũ aut aliquod 22 Alia rõ ꝓ
aliud rurſus ęquale & vnum:igitur ſic manifeſtum ſe habet: ꝙ & diuido lignum democri.
ſecundũ quodcunq; ſignũ.¶Omnino igitur diuiſum eſt ꝙ poteſtate,quid igitur 23
erit ꝑter diuiſionẽ:ſi nãq; eſt paſſio aliqua:quõ etiã in hęc reſoluenť:& ex his ge- Reſumit priora
nerentur?aut quomodo ſegreganť hęc:quare ſiquidẽ impoſſibile eſt ex tactibus:
aut pũctis eſſe magnitudines:neceſſe erit corpora indiuidua eſſe & magnitudi- 24
nes.¶Attamẽ hęc ponẽtib⁹ etiã nõ minus cõtingit impoſſibile: ptractatũ eſt aũt. Cõtra democritũ
de his in alijs.Sed hęc tentãdum eſt ſoluere:ideo rurſus a principio quęſtionẽ di
cendum:oĩe quidẽ igiť corpus eſſe diuiſibile ſecundũ quodcũq; ſignũ & indi- Solutio rõis Democriti
uiſibile non eſt incõueniens:hoc qdem eñ potẽtia diuiſibile eſt: illud vero actu
exiſtit.¶Eſſe ſimul omnino diuiſibile potẽtia:impoſſibile vtiq; eſſe videť: ſi eñ 25 replica ꝓ
poſſibile eſt fieret:nõ ergo eſſent ſimul ambo in actu indiuiſibile & diuiſum: ſed democri.
diuiſum ſcd'm quodcũq; ſignũ:nihil igitur erit reliquũ:& ſic ad incorporeũ cor
rũpetur corpus:& ita fieret rurſus,vel ex pũctis,vel oĩo ex nihilo: & hoc quo mõ
poſſibile?verũ ꝙ diuidať in ſemp ſeparabilia,atq; in minores magnitudines di-
ſtãteſq; et diſgregatas pſpicuũ eſt.Quare neq; ſecundũ partẽ diuidenti erit vtiq; 26
infinita fractura: neq; eſt poſſibile ſimul eſſe diuiſum ſecũdũ omne ſignũ:nõ eñ Robora-
poſſibile:ſed vſq; ad quid:neceſſe igiť indiuiduas exiſtere magnitudines indiui- tio rõnis.
ſibiles:atq; et aliter certa erit generatio et corruptio, hæc quidem diſgregatione.

27 Oñdit de mocri. de- illa vero cõgregatione: ſermo quidem igitur qui videt̃ cogere magnitudines eſſe
cipi para- indiuiduas: hic eſt. ¶ Quoniam aũt latet paralogiçans: & quo mõ latet, dicamus.
logiſmo. Quoniã em̃ non eſt punctus puncto cõtiguus: omnino eſſe diuiſibile eſt quidẽ
28 ſic exiſtens magnitudinib9 eſt vero nõ ſic. ¶ Videt̃ aũt quãdo hoc ponit̃, & vbiq;
dubitatio & vndiq; punctũ eſſe: quare neceſſe eſt diuidi magnitudinẽ i nihil: vbiq; em̃ eſt
29 Reſpõſio pũctus: quare vel ex tactib9 vel ex pũctis erit: hoc aũt eſt ſic vbiq; exiſtit: quoniam
vnus vbiq; eſt, & omnes vt vnuſquiſq;, plures vero vno nõ ſunt: cõſequenter em̃
nõ ſunt: quapropter nõ vbiq;. Si em̃ ſecundũ mediũ eſt diuiſibile: & ſecundũ con
tiguum punctũ erit diuiſibile: ſed hoc nõ: nõ em̃ eſt cõtiguũ ſignũ ſigno, vel pun
ctum pũcto: hoc aũt erat diuiſio vel cõpoſitio: quare erit & cõgregatio & diſgre
gatio: ſed nõ in athoma & ex athomis (plura em̃ eſſent athoma vel abſurda) neq;
ſic vt vbiq; diuiſionẽ ſit facere: ſi em̃ eſſet cõtiguus pũctus pũcto: hoc vtiq; eſſet
30 ſed in parua & minima eſt: & cõgregatio ex minimis. ¶ Sed nõ ſimplex & pfecta
Demo. opi. in pte. generatio, cõgregatiõe & ſegregatiõe determinata eſt, vt quidam aiũt: in cõtinuo
accipit trãſmutationem alteratiõẽ eſſe. Sed hoc eſt in quo fallũtur oĩa: eſt em̃ generatio
ſimplex & corruptio, nõ cõgregatiõe & ſeparatione. Sed quando trãſmutatur ex
hoc in hoc: extimabãt alteratiõẽ eſſe oẽm talẽ tranſmutatiõẽ: hoc aũt refert: in
ſubiecto em̃ hoc qdem eſt ſecũdũ rõnem: hoc aũt ſecundũ materiã. Quãdo qdẽ
31 Alius fu- igit̃ in his eſt tranſmutatio, generatio erit & corruptio: quãdo aũt in paſſionibus
cus pro & ſecundũ accidẽs eſt alteratio. ¶ Segregata aũt & cõgregata facile fiũt: ſi qdem
democri. em̃ i puiſſimas aquas aqua diuidit̃: citi9 aer gñat̃: ſi vero cõgregat̃ tardius: magis
aũt hoc erit manifeſtũ i poſteriorib9: at nũc tm̃ determinatũ ſit: ꝙ impoſſibile eſt
32 gñationẽ eſſe cõgregationẽ: qualẽ quidã aiũt. Determinatis aũt his, primo ſpecu
Intentio Queſtio landum eſt vtrum generatur aliquid ſimpliciter, & corrumpitur: aut proprie q̃
Ratio dem nihil: ſed ſemp ex aliquo & aliquid. Dico aũt vt ex laborãte ſanũ: & laborãs
ex ſano: aut paruũ ex magno: & magnum ex paruo: & cætera omnia hoc modo.
Si em̃ ſimpliciter erit generatio: ſimpliciter vtiq; generabitur ex non ente: quare
verum erit vtiq; dicere nõ ens quibuſdam prẽeſſe: quẽdã qdem em̃ generatio ex
nõ ente quodam vt ex nõ albo, aut ex nõ bono: ſimpliciter vtiq; ex ſimpliciter nõ
33 ente. ¶ Simpliciter aũt aut primũ ſignificat ſecundũ vnũquodq; pdicamẽtoꝝ en-
Alia rõ ad idem tis aut vniuerſale & omnia cõprehẽdens. Si quidẽ igitur primũ, ſubſtãtiẽ gña
tio erit ex non ſubſtantia: at cũ ſubſtantia nõ exiſtit: neq; hoc: patet ꝙ neq; cẽtero-
rum vllum predicamentoꝝ vtpote neq; quale neq; quantũ neq; vbi: ſeparatẽ em̃
eſſent vtiq; paſſiones a ſubſtantijs: ſi aũt non ens vniuerſaliter: negatio vniuerſali
ter erit oĩm: quapropter ex nihilo neceſſe erit generari generatum.

34 reſpõdet 1. phyſi. De his quidem igitur et in alijs dictum eſt et determinatum ſermonib9
in pluribus. Amplius autem et breuiter nunc dicendum. Quoniam
modo quidem aliquo ex nõ ente ſemper generatur: modo autem alio
ex ente ſemper. Poteſtate em̃ ens: actu autem nõ ens, neceſſe eſt (ꝙ di
35 Queſtio citur) prẽexiſtere vtroq; modo. ¶ Illud autem quod et his determinatis dictũ eſt:
habet mirabilẽ queſtionẽ rurſus repetẽdã: quo mõ eſt ſubſtantiẽ ſimplex gñatio
ſiue ex potentia ente ſiue et quomodolibet. Queret em̃ vtiq; quis an eſt ſubſtan-
36 tiæ generatio et huius: ſed non quãti et qualis et vbi: eodem aũt modo et de cor-
Rõ ad q. ruptiõe. ¶ Si em̃ aliquid gñabitur manifeſtum eſt ꝙ erit aliqua ſubſtãtia potẽtia

nõ aũt actu: ex qua gñatio erit: & in quã neceſſe eſt trãſmutari: quod corrumpitur. Vtrũ igitur exiſtit hinc aliquid alior̃ actu: dico aũt vtrum erit quantũ, aut quale, aut vbi: ꝙ potentia ſolum eſt hoc & ens: ſimpliciter aũt neqꝫ hoc neqꝫ ens. Si em̃ nihil: ſed omnia potẽtia ꝙ & ſic nõ ens cõtingit ſeparari. Amplius ꝙ maxime timuerunt primi philoſophãtes: ex nihilo prẹexiſtente erit aliquid generari. Si aũt hoc quidem neqꝫ hoc aliquid neqꝫ ſubſtantia exiſtat: ſed alior̃ p̃dicamẽtor̃ aliquod ſit (quemadmodum diximus) paſſiones a ſubſtãtia ſepatẹ erũt. ¶ Et de his igitur quantũ cõtingit, tractandũ eſt: & q̃ cauſa eſt quare gñatio ſemp ſit, & q̃ ſimplex, & quẹ ſecundũ partẽ. 37 Intentio ¶ Exiſtẽte aũt cauſa vna quidẽ: vnde principiũ motus dicimus eſſe: vna vera materia de tali cauſa dicẽdum. De illa quidẽ em̃ dictũ eſt prius in de motu ſermonib⁹: ꝙ ſit hoc quidẽ ĩmobile per om̃e tẽpus: hoc aũt mouetur ſemp. Hor̃ aũt de imobili principio: primo quidem dijudicare alteri⁹ phiẹ eſt opus: de eo aũt ꝙ inquantũ continuo mouet̃, alia mouet. Poſt hẹc dicendũ q̃ taliũ ſingulariũ dictor̃ cauſa ſit: at nũc vt in materiẹ ſpecie poſitã cauſam dicam⁹ propter q̃ ſemp corruptio & gñatio nõ deſerũt naturã: ſimul em̃ forſitan fiet hoc manifeſtũ: & de nũc q̃ſito quõ oportet dicere de ſimplici corruptiõe & gñatiõe. 38 Reſpõſio 7. phyſ. Meta. 12

¶ Habet aũt quẹſtiõẽ ſufficientẽ, & q̃ cauſa eſt ꝙ ꝑpetuet̃ gñatio: ſi quidẽ ꝙ corrumpitur: ad nõ ens ſecedit: non ens aũt nihil eſt: neqꝫ em̃ quid, neqꝫ quale, neqꝫ quantũ neqꝫ vbi, ꝙ non ens. Si quidem igit̃ ſemp aliquod entiũ ſecedit: quare nõ cõſumptũ eſt aliquando retro & vacuũ omne: ſi finitũ erat ex quo fit gñator̃ vnũ quodqꝫ. 39 Rõ cõtra reſponſi. autoritas ¶ Nõ em̃ vtiqꝫ quia infinitũ eſt id ex quo generat̃: nõ deficit: hoc em̃ impoſſibile eſt: ſecundũ actũ quidẽ em̃ nihil eſt infinitũ. Potẽtia aũt eſt vt in diuiſione: quapropter oportebat hãc eſſe ſolã nõ deficiẽdi ꝙ generet̃ ſemp quidem minus. Sed nũc nõ videmus huiuſmodi. Falſa ſolutio melilli autoritas ¶ Quocirca quoniã hui⁹ corruptio alteri⁹ eſt generatio: & hui⁹ generatio alteri⁹ eſt corruptio: indefectibilẽ eſſe neceſſe eſt tranſmutationẽ: quod quidẽ igit̃ gñatio & corruptio: ſimiliter ſit circa vnũ quodqꝫ entium: hanc extimamus eſſe ſufficientem cauſam in omnib⁹. 40 Vera ſolutio ¶ Propter quid autem aliquãdo hẹc quidẽ ſimpliciter gñari dicunt̃ & corrumpi: hẹc vero nõ ſimpliciter rurſus pertractandum. Si quidem idem eſt gñatio quidẽ huius: corruptio vero hui⁹: & corruptio quidẽ huius: gñatio vero huius: quẹret em̃ ſuper hoc aliquis rationẽ. 41 Intentio ¶ Dicimus em̃ ꝙ corrumpit̃ quidem ſimpliciter & nõ ſolũ hoc: & ꝙ hẹc quidem generatio eſt ſimpliciter: illa vero corruptio: hoc aũt fit quidẽ aliquid: ſimpliciter vero nõ fit: dicimus em̃ diſcentẽ fieri quidẽ ſcientẽ: ſimpliciter aũt fieri nõ. Queãdmodũ igit̃ determinauim⁹ pluries dicẽtes: ꝙ hẹc quidẽ hoc aliquid ſignificãt: hẹc vero nõ: propter hoc cõtingit quod quẹrit̃. 42 Cõcluſio 43 Cõfirmatio dicto. ¶ Differunt em̃ ea in quẹ tranſmutat tranſmutãs: veluti fortaſſe quẹ in ignẽ via: gñatio quidẽ ſimplex eſt: corruptio vero alteri⁹ vtpote terrẹ: quẹ vero terrẹ gñatio: q̃dam eſt gñatio ſed non ſimpliciter gñatio: corruptio vero ſimpliciter: vtpote ignis: queãdmodũ Parmenides ait. Duo ens & nõ ens eſſe inquiẽs, ignem & terram: hæc iam vel talia alia ſupponere differt nihil: modum em̃ quẹrimus, ſed non ſubiectum. 44 Alia roboratio ex Parmenide ¶ Quẹ quidem igitur in non ens ſimpliciter via: corruptio ſimplex eſt: quẹ vero in ſimpliciter ens, generatio ſimplex: quib⁹ igit̃ determinatũ eſt ſiue igni & terrẹ ſiue alijs quibuſdam horum erit hoc quidem ens: hoc vero non ens: vno quidem igit̃ mõ hoc differt ſimpliciter fieri & corrumpi a non ſimpliciter. Alio modo materia 45 Recollectio dictorum

qualiſcunqꝫ vtiqꝫ ſit: cuius quidem eñ differentiæ magis hoc aliquid ſignificãt:
magis ſubſtãtia: cuius vero priuationẽ non ens: vt calidũ quidem p̃dicamentum
quoddam eſt & ſpecies: frigus vero priuatio: differũt vero terra & ignis ĩjs diffe-
46 Dña ſecũ rentĳs. ❡ Multis vero videtur magis: ea per ſenſatũ & nõ ſenſatũ differre: quando
dũ antiq̃s quidẽ eñ in ſenſibilem mutatur materiam generari aiunt: quãdo vero in nõ ſen
ſibilem corrumpi: ens eñ & non ens ſenſibilitate & nõ ſenſibilitate determinãt:
queadmodũ ſcibile quidẽ ens: nõ ſcibile non ens: ſenſus eñ ſcientiæ vim habet
queadmodũ igitur ipſi in ſentire vel poſſe: & viuere & eſſe extimãt: ſic & res: mõ
Addit ſu quodã veritatẽ p̃ſequentes in mõ alio nõ verũ dicẽtes. Accidit eñ ſcd'm apparẽ-
cũ opinio tiam & ſecundũ veritatẽ aliter ſimpliciter & gñari & corrũpi: ſpũs eñ & aer ſe-
ni cundũ quidem ſenſum: minus eſt. Ideo & q̃cũqꝫ corrumpunt̃ ſimpliciter: q̃ in hęc
tranſmutantur, corrũpi dicunt̃: fieri vero qñ in maius & in terrã trãſmutant̃: ſecũ
47 Epilogus dũ veritatẽ vero quęcunqꝫ magis hoc aliquid & ſpecies q̃ terra. ❡ Propter quid
quidem igitur ſit: hęc quidem ſimplex generatio, alicuius exiſtẽs corruptio. Cor-
ruptio vero ſimplex: generatio exiſtens alicuius: dicta eſt cauſa. Cum eñ materia
differunt: vel hoc ſubſtantia eſt, illud non, vel hoc magis, illud vero non, vel hoc
magis ſenſibile eſt propter materiã, ex qua & in quã. Illud vero min⁹ alio: hęc ge-
nerari ſimpliciter dicuntur: hęc vero ſecundum quid ſolum, non inuicem genera
tione: ſecundum quem modum nunc ſupponimus. Nunc quidem eñ tantũ de-
terminatum ſit: propter quid vtiqꝫ cum omnis generatio ſit alterius corruptio: &
48 omnis corruptio ſit alterius cuiuſdam generatio: non ſimiliter determinamus in
Dubita- uicem tranſmutabilia & generari & corrumpi. ❡ Quod aũt poſtea dicetur: non
tio Reſpõſio hoc quęret: ſed quare aliquãdo diſcẽs nõ dicitur ſimpliciter gñari: ſed gñari ſciẽs
naſcẽs vero gñari: hęc aũt determinata ſunt in p̃dicamentis. Nã hęc quidẽ hoc ali
quid ſignificant: illa vero quale: alia aũt quantũ: quęcunqꝫ igitur non ſubſtantiam
ſignificant, non dicuntur ſimpliciter, ſed ſecundum quid generari: verum non ſi-
militer omnib⁹ generatio quidẽ eſt ſecundũ ea quę in ordine altero dicuntur: vt
in ſubſtantia quidem: ſi ignis, non aũt ſi terra: in quali vero ſi ſciẽs: nõ aũt aliquan
49 do ſi neſciens. ❡ Propter quid quidem igitur hęc quidem ſimpliciter generãtur:
Alius epi illa vero non: & vniuerſaliter in ſubſtãtĳs ipſis, dictum eſt. Et propter quid gene-
logus rationis eiuſmodi cõtinuo cauſa vt materia ſit ſubiectũ: qm̃ trãſmutabile in con
traria. Et propter quid ſemper alterius generatio in ſubſtantĳs eſt alterius corru-
50 ptio: & corruptio alterius gñatio alterius. ❡ Verũtamen non quęrere oportet: qua
Quę que- re p̃emptis ſemp̃ q̃dpiã fit. Nã queadmodũ & corrũpi ſimpliciter dicunt quando
ſtio non ad inſenſile itur & non ens: ſic & gñari aiunt ex nõ ente: quando ex inſenſili: ſiue
erat anti- igitur ſubiecto exiſtente aliquo: ſiue nõ fit ex nõ ente: quare ſimiliter fit & ex non
quorum ente: & corrumpit̃ ad nõ ens. Merito igitur nõ deficit: nã generatio corruptio nõ
entis eſt: at corruptio generatio non entis. ❡ Sed hoc non ens ſimpliciter: quęret
51 Corrigit aliquis vtrum alterum ſit contrariorum: vt terra & graue non ens. Ignis autem &
exemplũ leue ens: an non: ſed eſt & terra ens: nõ ens autem materia terrę, & ignis ſimiliter
ſuperius Et vtiqꝫ altera vtriuſqꝫ materia: aut non generantur ex inuicem neqꝫ ex contrarĳs:
52 Dubita- nam hæc exiſtunt contraria ignis & terra, aqua & aer: an eſt quidem vt eadem:
tio de ma eſt autem vt altera: inquantũ eñ quod ſubĳcitur eſt ens: eadem eſt: ſecũdum eſſe
teria vero: non eadem: de his quidem igitur in tantũ ſit dictum.

Explanatio tex.

Hoc libro agit Ariſto. de ente naturali, vt eſt mobile ad formam, vel a forma, & ad quantitatem: ſecatur in duos libros: primus eſt de Generatione, corruptione, alteratione, augmentatione, actione & miſtione. Alter de generatis & principijs corꝶ: capite primo de generatione oꝛditur.

I. Variȩ fuerūt antiquoꝶ ſententiæ aliqui dixerūt generationem eſſe alterationem, aliq̄ diſtinxerūt textus liquet tralatione.

II. Oīa ex vno facientes, debēt dicere gn̄ationē eē alterationē. patet q̄a ſubiectū manet ſemper idē.

III. Ponentes plures materias ponūt generationē differre ab alteratione.

IIII. Ad dictum antiquorum ſequitur generationem diſtingui ab alteratione & nō diſtingui. Probatur quia quieſcente ſubſtantia, ipſa augmentatꝛ & alteratur. Secundo quia ſi ex igne non generatꝛ aqua &c̄. vt voluit Empedocles: tūc generatio ſolum erit alteratio: probat ſecundo quia cōtrariorum eadem eſt materia: & ſi oīm ſit vnum ſubiectum, oīm trāſmutationē habentiū erit alteratio.

V. Empedocles contradicit apparentibus & ſibi Probatur quia negat vnum elementū fieri ex alio Secundo quia dicit elementa deuenire in vnā naturam cōgregatione & generari ſegregatione per quaſdam differentias: ſi igitur tunc elementa poterant generari: ita & nunc lite & amicitia.

VI. Aliud erratum Empedoclis: quia neſcitur an poſuerit vnam materiam oīm: cum dicit ex vno cōfuſo fieri omnia: aut plures materias cum dicit illud confuſum chaos gigni ex elementis.

VII. Plato & alij in pluribus defecerunt: primo quia non dicit de omni generatione: ſed ſolum elementorum. Secundo nihil dicit de alteratione & augmentatione. Tertio omnes nihil dixerunt niſi vulgaria preter Democritum. Quarto de augmētatione populariter ſicut de appoſitiōe locuti ſunt Quinto nihil dixerunt de actione & miſtione.

VIII. Sententiā Democriti renarrat. Litera liq̄t: nam generatio erat per cōgregationem, alteratio per poſitionem & ſitum.

IX. Irrationabilis eſt poſitio illa: litera patet.

X. Queſtio p̄ambula ē, an ſic fiat gn̄atio alteratio &c̄. Sc̄a an ſint ex corpib⁹ pūctis aut ſup̄ficieb⁹

XI. Improbatio Platonis: & ꝙ ſit irrationabilior opinione Democriti, ponentis atomos.

XII. Alia cōparatio Platonis ad Democritum: quia Plato in phyſicis minus potuit: Democritus plus in eis, in metaphyſicis minus eruditus fuit.

XIII. Plato vtitur rationibus logicis: ſi triāgulus eſſet diuiſibilis diuideretur in plures triangulos: ſed Democritus vtitur rationibus phyſicis.

XIIII. Rō ꝓ Demo. q̄a oē corp⁹ pōt eſſe actu diuiſum ī atoma: igitꝛ cōponitꝛ ex atomis: antecedēs patet: quia ad ſic diuidere nō ſequitꝛ impoſſibile.

XV. Secundo hoc idem probat pro Democrito: quia pōt magnū eſſe diuiſum in duas ptes: ꝙ ſi ita ſemper diuidatur nullum erit impoſſibile.

XVI. Proſequitur rōnem Democri. q̄a facta diuiſione ad omne ſignū: vel reſtat ps diuiſibilis vel indiuiſibilis: ſi diuiſibilis, ergo non eſt oīo diuiſa.

XVII. Eandē rōnem ꝓſequitꝛ: quia ſi illud reſtās nō erit magnū, nec erit nihil: ergo erit punctum.

XVIII. Repetit rōnem. 6. phyſi. factā cōtra puncta: quia plura pūcta aggregata nō faciūt maius.

XIX. Si corpus diuidatur in ſuperficies: ſicut dicit Plato, eadem ratio erit.

XX. Oſtēdit illud reſtās ex diuiſiōe nō eſſe paſſionem aut accidens corporis.

XXI. Oſtendit pūcta ex paſſionib⁹ vel ſpecieb⁹ non poſſe eſſe pūcta: quia q̄rūt vbi ſunt oīa talia pūcta: nā cū poſitionē nō hnt, ptes nō erūt: hęc cōtingunt dicentib⁹ continuū pœnitus eſſe diuiſum.

XXII. Probat principale poſſe corp⁹ eſſe diuiſum ſcd̄m oē ſignū: q̄a diuidēdo de vno ligno, ſegregādo ad aliud ęq̄le: lignū primū erit pœnit⁹ diuiſū.

XXIII. Diuiſo in actu, ꝙ erat potētia diuiſibile: liq̄t magnū nō eē cōpoſitū ex paſſionib⁹, tactib⁹, pūctis: & ſic magnitudines eſſent indiuiſibiles.

XXIIII. Dicēdo cū Democri. & illis rōnib⁹ etiā impoſſibilia accidunt: vt 6. phyſico. diximus. Soluendo ergo rationes dicimus ꝙ cōtinuum eſt diuiſibile ſecundum omne ſignū potētia, nō actu.

XXV. Repetitur ratio ꝓ Democri. q̄a cōtinuū nō ſit diuiſibile potētia: q̄a ſi eſſet in potētia, tunc aliq̄n fieret in actu: at quomodo tūc in actu ſimul eſſet diuiſum & indiuiſibile.

XXVI. Ad idem ratiotionatur ꝓ Democrito: q̄a cū ipoſſibile ſit magnū eē diuiſum: q̄re diuidēs ſcd̄m ptē fractionē nō faciet in infinitum.

XXVII. Dicit Demo. decipi paralogiſmo: q̄a cōtinuū eſt vno modo oīno diuiſibile. ſ. potētia.

XXVIII. Sed dubitatꝛ: ſi pūctus (alio mō nō. vbiq; eſt in linea: diuiſio pōt effici ſcd̄m oē ſignū: dicit ī textu in nihil. i. adeo ꝙ nihil reſtat diuidēdum: & ſic cōtinuū eſſet ex pūctis vel tactibus.

XXIX. Reſpōdet Ariſt. vbiq; eſſe pūctū vł pōt intelligi actu vel potētia: & ſic data quacūq; pte erūt infinita pūcta ī ea: oīa em̄ pūcta ſūt vnū actu.

XXX. Demo. poſitio ī pte eſt vera & ī pte falſa q̄a cōgregatio eſt gn̄atio ſcd̄m qd, nō ſimpliciter

XXXI. In hoc q̄q; pōt ſaluari Demo. ꝙ cōgregatio ſit gn̄atio diſpoſitiue: q̄a vnita difficili⁹ corrūpuntur: ſic ſegregatio ſit corruptio diſpoſitiue.

XXXII. De q̄ dicturus ſit ꝓponit q̄ſtionē & format rōnem ad primā ptē: q̄a aliq̄d fieret ex nihilo

XXXIII. Aliā rōnem format ad idē, diuidēdo ens ſimpł'r ī ſubſtantiā, & alia p̄dicamenta: & tūc argumentatꝛ gn̄ationē fieri ex ente vel non ente.

XXXIIII. Reſpōdet ſicut. 1. phyſi. ꝙ fit ex nō ente actu, ſed tamen ente potentia.

XXXV. Mouentꝛ duę q̄ſtiōes: pria an gn̄atio ſimpliciter ſit ſubſtātię: ſecunda an ſit ſoli⁹ ſubſtātię.

XXXVI. Arguit ad primā: q̄a illud ex q̄ fit generatio nō eſt ſubſtātia actu, ſed potētia: & oñdit ꝙ nō ſit actu aliq̄d decē p̄dicamētoꝶ: ſi em̄ eēt aliquod nouē p̄dicamētoꝶ, accn̄s eēt ſine ſubſtātia.

XXXVII. Tractandū eſt quare gn̄atio ſemꝑ ſit quę ſimplex, quę ſecundū partem.

XXXVIII. Quia vna cauſa eſt efficiēs, alia materialis: de qua dicamus: & 7. phyſi. diximus aliquod eē imobile. ſ. deū: aliq̄d ſp mobile vt cœlū ſed ꝙ generatio ſemper durat eſt ꝓpter materiā.

XXXIX. Sed ſi corruptio fit in nō ens: ergo ſemper aliquod entium ſecedit: quare vniuerſum iam debuiſſet fuiſſe conſumptum. Nec ſufficit dicere, ꝙ generatio fiat ex infinito: ſicut dixit Meliſſus: quia nullum infinitum eſt actu: nec ſufficit ꝙ ſit infinitum potentia, ſicut eſt in diuiſione: quia ad ſenſum videmus, ꝙ non ſemper minus generatur.

XL. Ideo generatio ſemper eſt: quia generatio vnius eſt corruptio alterius.

XLI. Inquirendum eſt de generatiōe ſimplici & ſecūdum quid: ſuppoſito ꝙ generatio huius ſit corruptio huius &c̄.

XLII. Per generationem ſimpliciter fit aliquid ſimpliciter: ſed alias fit ſecundum quid: vt diſcēs fit ſciens ſecundum quid, ſed non fit ob hoc ſimpliciter.

XLIII. Solutio queſtionis patet ex eo ꝙ ſępe diximus aliqua ſignificare hoc aliquid: & illa generantur ſimpliciter: ſed aliquid generatur quale aut quantum ſecundum quid.

XLIIII. Roborantur dicta, quia tranſmutatiōes variantur pōenes terminos ad quos, an ſint ſubſtantiæ vel accidentia: adducit Parmenidem, qui ignem poſuit ens, terram non ens: & excuſat ſe de falſo exēplo: quia exempla ponimus vt diſcamꝰ.

XLV. Recolligit quę ſimpliciter fiant: per terminos ad quos. Litera patet & alio modo ait ſeparari generationem ſimplicem a generatione ſecundum quid per materiam, & terminos e quibꝰ.

XLVI. Aliqui antiqui dixerunt illa differre per ſenſibile & inſenſibile. Litera liquet: partim verū dicunt: partim non.

XLVII. Epilogat omnia.

XLVIII. De illo non eſt queſtio: ſed cur dicitur illud generari ſimpliciter, aliud ſecundum quid. Reſpondet ꝙ ſubſtantię fiunt ſimpliciter, accidentia ſecundum quid.

XLIX. Epilogus oīm: litera liquet.

L. Apud antiquos non fuit queſtio hęc: quia ſicut dixerunt aliquid corrumpi in non ens ſenſibile ita generabatur ex non ente ſenſibili. Sed ex eoꝝ dicto iterum liquet, generationem non deficere.

LI. Ne quis opinetur Ariſtotelem dictis antiquorum aſſentiri: quia poſuit pro exēplis: explicat ſe, & terram eſſe ens & ignem.

LII. Dubitat de materia contrarioꝝ: & reſpōdet ꝙ ſit vna in ſubiecto: q̄uis varietʼ in eſſe formato.

Annotatio in textum

Quāuis de omni ferme mutatione hic agat Ariſt. tamen de generatione inſcribitur: quoniam illa principalior ſit, ad ſubſtantiam enim terminatur.

2. Antiquorum aliqui ponebant omnem generationem eſſe alterationem, aliqui nullam. Ariſto. medius generationem aliquam. ſ. ſimplicē dixit non eſſe alterationem: aliam autem ſecundum qd eſſe alterationem.

2. Omnia ponentes vnum ſolum participatiue: ſicut poſuit Ariſto. 2. Metaphyſi. T. Com. 4. adhuc diſtinguunt generationem ab alteratione.

3. Anaxagoras propriam vocē ignorat. De principijs rerū: vide. 1. phyſi. figurā ſecundū antiquos.

3. Omnigermia materia grece πανσπερμία, pan totum & ſperma ſemē. Nyphus erudite omnigermiam vertit; ꝙ omnia germinaret.

4. Ignoranter Empedocles ait ſolē calidū & albū.

7. De generatione terminat Ariſt. queſtiones primo an ſit: quia Parmenides eam negauit. Secundo quid ſit: quia Democritus Anaxagoras & Empedocles dixerunt ipſam eſſe congregationem. Tertio quibus ineſt: quia Plato ſolū poſuit in elementis: aliqua verba a Thoma & Egidio ponderata. ſ. elementorum & vniuerſaliter: at illa in græco non legi Sueſſa teſtatur.

7. Democritum ex omnibus antiquis extollit Ariſto. in phyſicis: quem & A. Gellius laudat li. x. ca. xi. Platonem contra paruifacit in naturalibus. Gelliꝰ

7. Non hoc te pretereat veteres plurimum erraſſe & inſigniter lapſos in naturalibus: cuius hę poſſunt eſſe rationes. Primo quoniam erant primi. 2. Metaphy. T. Cō. 2. Modo philoſophia velut cæteræ artes, obſeruationibus adinuēta eſt. 2. cœli. Secundo propter ignorantiam logicę inanibus rationibus paralogiſabantur: quia hęc eſt ſciētia cōmunis ad omnia. 1. Topico. ob cuius ignorantiā mirum q̄ indocti ſunt: qui hodie a grāmatiſtis pdicantur doctiſſimi. Tertio quia magis moralibꝰ intendebant. primo Metaphyſi. T. Com. 5. Socrate circa moralia negociante, de natura nihil. Antiqui Grāmatiſtę

8. Tragœdia magnoꝝ heroum facta aut paſſa adfert, lugubrem exitum habet: hyrcus pro ea dono datur: vñ nomē ſumpſit: quoniam τράγος hircū ſignificat: Comœdia cōtra leto fine terminatur.

11. Platonem increpat tanq̄ inexpertū phyſicæ: & ob eam rem errauerit.

13. Triangulum male Plato negauit diuidi in triangulos cum ex puncto in medio aſſignato: ſtatim tres protrahis triangulos porro etiam ſi triangulus non diuidatur in triangulos, nō ꝓpter ea erit indiuiſibilis.

14. Quę hic aguntur, an cōtinuū ſit ex atomis: & continuū poſſit eſſe omnino diuiſum, abſoluimus 6. Phyſicoꝝ.

34. Quo modo ex non ente in potentia aliquid fiat. Vide. 1. phyſico.

44. Exempla ponimus non vt ſint, ſed vt addiſcētes addiſcant.

45. Calidū pdicamentū eſt. i. terminus ponibilis in prędicamento. Vide in cathegorijs.

Explicatio ſcholaſtica

Q. II.

An aliquid ſimpliciter generetur?

Articulus. I. ponit notabilia.

Nota. I. Quia antiqui oēs pſupponebāt ex nihilo nihil fieri: & vlterius negabant congregationē aliquorum eſſe generationem: ideo colligebant nihil ſimpliciter gñari: qm̄ non fieret ex nihilo: ſi autem fieret ex aliquo iam eſſet ſolū aggregatio: hanc opinionē hic improbat Ariſto. & occaſione eius mota fuit q̄ſtio: nā ipſi credebāt de materia

rerum naturalium: ꝙ eſſet tota ſubſtantia rei: ſicut iam dicimus de artificialium materia. ¶Vocula aũt ſimpliciter, eſt multiplex: nã ſimpliciter valet ideſt vniuerſaliter, prĩcipaliter, actualiter, & ſine addito: quo ſuppoſito oẽs hic recentiores ponunt ꝙ duplex ſit generatio, vna ſimpliciter .i. ſine addito: alia ſecundũ quid quę ſit accidentis: nam de albedine dicunt non vere dici, albedo eſt ens, capiẽdo ens nominaliter: ꝗuis albedo ſit ens participialiter, ideſt exiſtens: & ſic tranſit Saxo cum Marſilio, at quia in quinq; vocibus de ente aliter diximus: & Nyphus hic eos improbat: quia ſicut accidens eſt ens ſecũdum quid reſpectu ſubſtãtię: ita oĩs ſubſtãtia creata eſt ens ſecundum quid reſpectu dei: ergo ens erit analogũ ſaltem perfectiõis reſpectu ſubſtãtiæ creatæ & dei ſicut reſpectu accidentis & ſubſtantiæ, quod poſuerat Marſi. ¶Ideo peripatetice dicas cũ Ariſto. 5. phyſi. Generatio ſimpliciter eſt de non ſubiecto in ſubiectum, vt eſt generatio ſubſtantiæ. Generatio ſecundum quid eſt de ſubiecto in ſubiectum ſic aliã ponit hoc primo: quia ĩ generatiõe ſit mutatio totius in totum nullo ſenſibili manente eodem: ſed in generatiõe ſecundũ quid aliquod ſenſibile remanet idẽ: & ſic differunt ex pte ſubiecti & termini ad quem.

Saxo
Marſilius
Nyphus
Ochã. q. 6. tertij

Nota. II. Q generari tripliciter vſurpatur ſecũdum G. Ocham. par. 1. phy. ca. 21. ſtricte dicitur generari aliqd quod de nouo accipit eſſe ab alijs ſuis partib⁹ eſſentialib⁹: & ſic conuenit ſolum toti compoſito: ſicut Ariſto. ait. Totum generatur & non forma: addunt aliqui ꝙ accipiat eſſe ſucceſſiue, propter productionem hominis: nam cũ anima eius creetur, homo non proprie generatur: quia nihil eius educitur de potentia materię: & cũ materia eius prę fuerit, nõ poteſt dici homo proprie creatus: quare productio hominis eſt adhuc innominata: nec mirũ: quoniam philoſophi a quibus ſpecies motuũ accepimus, creationem animæ ex nihilo ignorarũt: large tamen homo dicitur generari, vt videbimus: de hoc an forma vel totum primo generetur conſule Nyphum li. 1. phyſico. ca. 64. ¶Secũdo generari dicitur extenſ.us omne illud quod de nouo incipit eſſe ſecundum ſe, vel partem eſſentialem: & ſic tam forma ꝙ totum cõpoſitum generantur: largiſſime dicit generari qđ de nouo dicitur eſſe quid, quale, vel quantum: & ſic etiam artificialia dicuntur generari: & ea q̃ fiunt ſecundum quid. ¶Vnde generatio eſt productio alicuius ſubſtantię de potentia ſubiecti, ſecundum ſe & quodlibet ſui, vel ſecũdum partem eius formalem exemplum primi vt forma leonis, exemplum ſecundi vt leo, latiorem declarationẽ vide. 1. phyſi.

G. Ochã
7. Metaphyſices
Nyphus
vbi latiſſime

Nota. III. Q philoſophi ethnici fuerunt contenti in illis cõib⁹ mutationibus: licet philoſophi fidei adhuc creationem, annihilationem, & trãſubſtãtiationẽ: quę quia ſupnaturales ſunt a phyſica pretermittuntur: quomodo tamen differant diximus primo phyſi. Sed apud vtroſq; philoſophos aliquid generari ſimpliciter conceſſum fuit, contra antiquorum ſententiam: quam & in li. phyſi. & de cœlo recitauimus. ¶At an euidẽs ſit aliqđ generari: diſtinguũt de duplici euidentia: quoniã alia ſit naturalis, alia ſumma. Naturalis eſt quæ habetur ex experientijs & coniecturationibus ſenſibilibus fortioribus ad vnam partem contradictionis, ꝙ ad aliam. Summa euidentia eſt qua habens non poteſt decipi. Iſtę diffinitiones poſſent pati calumniam: ſcio me viuere: etiam ſi nõ ex ſenſu colligam, vt Auguſt. de trinita. ait: quia etiam qui decipitur viuit. ¶Card. Cam. q. 1. primi expreſſius deſcripſit. Euidentia abſoluta eſt aſſenſus verus ſine formidine: quo non eſt poſſibile intellectum aſſentire, & ſic aſſentiendo errare. Euidentia conditionata eſt aſſenſus verus ſine formidine: quo non eſt poſſibile ſtante dei influentia generali, & nullo facto miraculo, intellectum aſſentire, & ſic aſſentiendo decipi. Modo dicunt aliqd generari ſimpliciter eſſe euidẽs euidentia naturali, ſed non euidentia ſumma ſeu abſoluta: hęc tamen reſolutio improbatur ab aliquibus fateor: ꝙ non eſt ad mentem Auerro. 1. Cœli. Cõ: 2. at hoc non obeſt.

Saxo
Marſilius
In veteri arte vide
Aliacẽ.
Auer.

Nota. IIII. Plures differentias generationis ſimpliciter & ſecundum quid: nam primo generationis ſubiectum eſt materia, alterationis eſt ens in actu: vide. 5. phyſico. Secundo quia genitum eſt perfectius ꝙ ſubiectum generationis, ſed productum alteratione non eſt nobilius ſubiecto eius. Tertio quia illud quod alteratur, non accipit eſſe de nouo: ſed illud quod gignitur accipit eẽ de nouo: ratio eſt quia ſubiectum dicitur alterari, & nõ qualitas: ſed forma vel totum compoſitum dicitur generari, & non ſubiectum, niſi extenſe: ſicut dixit Auerrois. 1. Phyſicoꝝ. Materia in rei veritate generatur. ¶Quarto differunt in terminis, quia illa terminatur ad ſubſtantiam, iſta ad accidens ſeu accidentalem habitudinem. Quinto alteratio eſt diſpoſitio ad generationem: nam oportet materiam per qualitatiuas diſpoſitiões prępararí ante inductionem formę. ¶Similes differentias plures tu colligere poteris ad vota tua: ſi diffinitiones in fundo intellexeris: nõ curo: hoc tamẽ adde: ꝗuis in differentijs ſolum alterationis meminerimus: non tamen ipſa ſola eſt generatio ſecundum quid: ſed & augmentatio, loci mutatio, ſtatuęfactio &c̃.

Articulus. II.

Concluſio Aliquid generatᷣ ſimpliciter. Probatur, quia experimur aues naſci & ignem gigni: nam capias lignum vel arborem, & proijce ĩ ignẽ extĩcto ĩ igne remanet cinis: ſic ſemper aliquid manet commune iſtis tribus .ſ. ligno, igni & cineri: illud eſt materia, quę eſt ĩcorruptibilis: ſed ipſa ſubſtantialiter tranſmutatur, cum primo ſit ſub forma ligni: dein ſub forma ignis: dein ſub forma cineris: & poſtea ĩformatur forma vitri: & illas formas non poteſt habere, niſi per mutationem quæ eſt generatio ſimpliciter. ¶Verũ eſt ꝙ aliqñ fit talis mutatio ſolũ apparẽter: vt qñ alchimiſtę ex plũbo faciũt argentũ: & reducũt argentũ ĩplũbũ

eſt ſignum: ꝙ prior mutatio eſt ſolum apparenter facta: ita in magicis metamorphoſibus,

Articulus. III.

Dubium. I. An ſi generatio ſit impoſſibilis: & alteratio ſit impoſſibilis?

Premit. I. Alterationem varie vſurpari, largiſſime ſumitur pro quacūq; mutatione accidentis: & ſic intellectio eſſet alteratio, ſimiliter illuminatio ſtultus mutaſ vt luna ait Sapiens. Stricte vſurpaſ ꝑ mutatione quę fit per accidēs cū abiectione cōtrarij. Tertio ſumitur in magis ſtricta ſignificātia pro mutatione quę fit inter qualitates contrarias actiuas & paſſiuas adinuicē: & ſic hic ſumitur.

Bruxel. Premit. II. Q. G. Bruxellen. nititur hic in vna reſponſione vti alias ſępe, diluere per hoc quia antecedens ſit impoſſibile, & ad impoſſibile ſequaſ quodlibet: at in logica docuimus, quā ſophiſticū & penitus inane ſit, in diſciplinis vti illa regula. ¶ Aliter docet Nyphus, quia. ſ. Ariſto. aſſumat illam ꝓpoſitionē, nō ex ſimpliciter notis ſed ex cōceſſis. ſ. ab Empedocle: ita ꝙ ſit argumentum ad hoīem: qui dixit elemēta corrūpi in chaos, & differentias amittere: & ex eo iterum generari. Et in eo verum eſt ſi generatio elementoꝝ ex illo confuſo eſt impoſſibilis: alteratio. ſ. quo ad differentias eſt impoſſibilis. 2. Prioꝝ q. 7. du. 1 Nyphus

Premit. III. Q. ratio Ariſto. mihi non ſolum videtur ad hoīem, ſed etiā ad rem & materiā: quod ſic notabis. 1. Alteratio ordinaſ ad generationē ſicut mediū in finem. Probatur agēs agit propter aſſimilare. 1. huius: ſed paſſum non aſſimilatur ꝑ alterationem, ſed generationē actiuo. Item mutationes naturales ſunt ordinatę: ſed generatio non ordinatur in alterationem: ſed potius econtra. ¶ 2. Corollariū ſequitur ꝙ ab alteratione ad generationem tenet cōſequentia, ab effectu finali ad cauſam finalē. 3. Et ſi ignis calefaciēdo nō ſemꝑ generet ignē: tñ alteratio nō poteſt fruſtrari a tota ſpecie ſuo appetitu naturali: quia deus & natura nihil faciunt fruſtra. 2. cœli. 4. Ablata poſſibilitate finis, auferſ poſſibilitas medioꝝ in iſtū finem Corollariū ad Chimerā nulla eſt ordinatio. 5. Tales alterationes ratione diſpoſitiōis ſunt violentę ſubiecto: ideo non durant ſemper, vel alterās vincit vel vincitur: & ad illam mentem

Reſpondetur Cōſequentiam eſſe bonā in illis de poſſibili vł īpoſſibili. Probaſ per Ariſto. & rōne: qa dialectice ſequiſ: alteratio eſt: ergo generatio nō īpedita erit, ab effectu: & ergo ſi generatio eſt īpoſſibilis, alteratio eſt īpoſſibilis. A deſtructione cōſequētis ad deſtructionē antecedētis & per quartam propoſitionem pręmiſſi tertij: ſi finis impoſſibilis, & medium.

Dubium. II. An generatio vnius ſit corruptio alterius?

Premit. I. Triplicem eſſe generationem. ſ. ſubiectiuam, terminatiuam, & totalitatiuam, vide. 1. Phyſi. ¶ Adde ꝙ generatio poteſt fieri cum abiectione cōtrarij, aliqñ ſine ea: exēplū ī illuminatiōe ꝓductione mundi, generatione ſcientię &c̄.

Premit. II. Titulū dubij poſſe intelligi idētice: ſic ꝙ gñatio ſit corruptio: & iſto mō nō locut⁹ eſt ꝑ. qm iſtę ſunt mutatiōes cōtrarię. Secūdo poteſt intelligi cōſecutiue, hoc eſt vno genito, aliqd corrumpitur: & aliquo corrupto aliquid generatur.

Premit. III. Generationem & corruptionē ſe comitari facile ex his pricipijs liquet. 1. Materia nū ꝙ poteſt ſtare nuda naturaliter. 2. Materia nō poteſt ſimul habere in ſe pręciſe duas formas ſubſtātiales. 3. In omni corruptiōe forma aliqua ſubſtātialis abijcitur. 4. In omni generatione vna forma ſubſtantialis induciſ: ex his quatuor ſequitur vno corrupto, aliud generari: quibus pręmiſſis

Reſpondetur Ad generationem alicui⁹ cōpoſiti ſimpliciter naturaliter concomitatur corruptio alterius cōpoſiti: hoc idem de qualitatib⁹ ſentimus: ſi inducunſ cū abiectione cōtrarij, alioquin non: vt docet Ockam diſtin. 17. primi. q. 5. patet reſponſio ex deductis. G. Ocha. Sco. diſt. 1. q. 3. ſecundi

Articulus. IIII.

Rō. I. Nihil ſimpliciter corrumpitur: ergo nihil ſimpliciter generatur: antecedens oſtenditur: quia vel corrumperetur naturaliter. Sed omne ens diligit ſe permanere in eſſe: nec violente: quoniam cū violentum non ſit perpetuū, corruptiones nō fierent ꝑpetue contra Ariſto. Confirmaſ, qa ſi aliquid ſimpliciter generaretur, tunc fieret ex non ente ſimpliciter: at hoc fieri nequit. Probatur quia ſicut ſe habet generatio ſecundum quid, ad non ens ſecundum quid: ita ſe habet generatio ſimpliciter ad non ens ſimpliciter. Sed generatio ſecundum quid fit ex non ente ſecundum quid: ergo generatio ſimpliciter fit ex nō ente ſimpliciter: at hoc eſt impoſſibile: quia ex nihilo nihil fit.

II. Si aliquid generatur ſimpliciter, vel materia, vel forma vel totum compoſitum. Non materia quia eſt ingenerabilis. 1. Phyſi. Non forma, qa forma non generatur. 7. Metaphyſi. nec totum: quia totum eſt ſuę partes. ¶ Confirmatur quia ſi forma fit, de nihilo fit: ſed nihil generatur ex nihilo: ergo forma non generatur: item nullius accidentis eſt generatio ſimpliciter: ſed omne generatum in materia ei accidit: ergo non generatur ſimpliciter.

¶ Et ad principale ſolutio datur, ꝙ totum ſit ſuę partes vnitę: fortiſſime replico: quia tunc ſequeretur omnia nomina totorū ſubſtantialia eſſe nomina accidentalia & connotatiua. Probatur accipio, Eckard⁹ ſignificat illas quidditates. ſ. materiam & formam, ſed non abſolute: ſed ſub aliqua habitudine accidentali ſeu contingenti. ſ. ꝙ ſint vnita: & ita omnes illi termini ſubſtantiales eſſent connotatiui: hic eſt Achilles, quo Antonius piſtoris Iringius ſępe dimicabat: quis pluries oſtē. diſſemus ei, rationem eſſe non neruoſam, & min⁹ ſtringentem.

III. Nullũ ens quod eſt, eſt poſſibile gñari: om̃e ens eſt ens qđ eſt: ergo nullũ ens poſſibile eſt generari: diſcurſus in ſecundo primę. ℂCõfirmatur qa forma nõ gñaẽ ex materia: nec ex aliq̃ alio: primũ ꝓbatur: quia prĩcipia nõ fiũt ex alterutris. 1. phy.

IIII. Gñatio nõ eſt corruptio: ergo gñatio vnius nõ eſt corruptio alteriꝰ: item gñatio vniꝰ eſt qñq; corruptio multoꝝ: ſicut in ꝓuerbio dici ſolet: nullus facit nouũ ducatũ, niſi qui duodecim comederit comites. Porro ſi generatio vniꝰ eẽt corruptio alterius: tũc ſemꝑ eſſet ęqualis multitudo. ¶Confirmatur, qa genito cadauere hoĩs nõ videẽ quid corrumpaẽ. Itẽ in corruptiõe leonis, nõ videẽ qd generẽ, cũ forma cadaueris nihil ſit. Itẽ nõ videẽ ꝙ in generatiõe leonis forma embrionis agat ad ſui corruptionẽ. Item in nutritione hominis forma corrumpitur, & nulla noua generatur.

Reſpondetur Ad. I. Sicut dictũ fuit in. 5. phyſi. in fi. q̃ corruptio ſit violẽta: attñ vtcũq; volueris dico ad hoĩem: violentũ nõ eſſe ꝑpetuũ in numero, ſed bene in ſpecie. ℂAd cõfirmationẽ, ꝙ generationẽ fieri ex nõ ente põt ĩtelligi: vel ꝙ nullo mõ ſit ens, & ſic nõ admittatur: nec rõis ſimile admittatur: aut ꝙ fiat ex nõ ente ſimpliciter: ꝙ nõ ſit tale ens in actu, ſicut eſt ſimpliciter genitum: & ſic concedatur, quia fit ex materia.

Ad. II. Patet ex. 1. phyſi. & hic notabili. 2. arti. 1. Forma nõ generaẽ totalitatiue ſed terminatiue. ℂAd cõfirmationẽ dico ꝙ forma fit de nihilo ſui nõ tñ fit de nihilo ſimpliciter, qa fit ex materia. 1 phyſi. q. 6. ℂDe replica primo do ſolutionẽ illam cõem: vt patet. 1. phyſi. Et ad replicã dico, negãdo illata: & rõ eſt qa illa habitudo materię ad formã nõ eſt accidẽtalis ſed eſſentialis Et rõ eſt quia faciũt vnũ ꝑ ſe: & huiꝰ ratio alia dari nõ põt niſi ſicut Ariſto. dedit. 2. de anima. & . 8. metaphyſi. quia hoc eſt actus eſſentialis, hoc eſt potentia Et ꝓpter hoc Eckardus abſolute ſignificat illud vnũ ꝑ ſe: intelligenti liquido apparet eſſe argumentũ plus q̃ debile. Et eſt mens Sco. diſt. xiij. q. 1. ſcđi.

Ad. III. Negando conſequentiam, quia fit illatio a non amplo ad amplum. ℂAd confirmationẽ dico principia non fiunt ex alterutris. ſ. integraliter: vt diximus. 1. phyſi.

Ad. IIII. Diſtinguẽdo conſequẽs idẽtice, vel cõcomitanter: ad annexum dicitur ꝙ hoc non repugnat deciſioni: quia ſi plura corrumpũtur & vnũ. ℂAd aliud annexũ nego ſequelam: quia in corruptione contingit aliquando materiam diuidi: ſicut diſtribuitur ſemen pomi per omnes fructus: & ſemen receptũ in diuerſis cellulis matricis cauſat gemellos. ¶Ad confirmationem dico hominem corrumpi, eſto ꝙ forma maneat incolumis: porro hoc eſt ſupra naturam: quia illa anĩa hominis creatur: quare etiam nõ deperit. ¶Ad aliud nego formã cadaueris nihil eẽ, vt ſeq. q. videbiẽ. ℂAd aliud dico forma embrionis nõ agit ad ſui corruptionẽ ꝑ ſe: tñ bene per accidẽs: quia virtꝰ dñans in ſemine a parẽte diffuſa diſpõit ꝓ alia forma introducẽda: ac de hoc alibi. ℂAd vltimũ dico ĩ nutritione gñari large ꝑtiale cõpoſitũ: licet nullã noua partialis forma generẽ. Et hęc de quęſito.

ℂDe alteratione Capitulum. II.

De generatione vero & alteratione dicamus propter quid differũt. Dicimus em̃ has alteras eſſe tranſmutationes. Cũ igitur ſubiectum ſit aliquid alterum q; paſſio, quę de ſubiecto ipſo dici apta eſt: erit & horum vtriuſq; tranſmutatio. ℂAlteratio qdem igitur eſt: quando ſubiectum manens ſenſile ens: in ipſius paſſionibus: aut contrarijs exiſtentibus, aut medijs tranſmutatur: vtpote quando corpus conualeſcit atq; manens idem iterum dolet: et ęs rotundum, quando idem manens acuitur. ℂQuum vero totum tranſmutatur, nullo ſenſili manente, tanq; ſubiecto eodem: ſed veluti ex ſtirpe tota ſanguis; vel ex aqua aer, vel ex aere toto aqua, eiuſmodi generatio erit vtiq;, illius vero corruptio. ℂMaxime autem iam mutatio fit, ex inſenſili ad ſenſile, aut tactu, aut ſenſibus omnibus: vtpote quando aqua fit, aut corrumpitur in aerem: aer em̃ mitis inſenſilis eſt. ℂIn his vero ſi qua manet paſſio eadem in contrarietate q̃ eſt iter gñatũ et corruptũ: veluti dũ ex aere aqua: ſi ambo trãſparẽtes vel humecti ſint: nõ optet talis alterã eẽ paſſionẽ ab ea ĩ quã trãſmutaẽ. Si vero nõ, erit alteratio vt ſi muſicꝰ hõ corrũpaẽ: gñetur aũt immuſicus homo: homo ſubiectũ erit idem. Si qdẽ igiẽ huiꝰ nõ paſſio ꝑ ſe ſit muſica & immuſica: huiꝰ qdẽ gñatio vtiq; erit: illius vero corruptio. Verum quia hominis hę paſſiones ſunt: hominis muſici et

Intentio 1
Suppõ 2
Alteratio
Gñatio
3 notabile
4 Dña alterat & generat
Declarat exemplo

immuſici hominis:generatio & corruptio erūt.Nunc vero cum paſſio hęcſubie
5 Mot⁹ ſpecies ⁅ cti ſit manentis:propterea alteratio ſecundū talia eſt.❡Quādoqdem igitur ſecū
dum quantū inter cōtraria eſt mutatio,auctio & imminutio ſunt. Quando vero
6 ſecundū locū,latio:quādo ſecūdum paſſionem & quale,alteratio : quando vero
Cōuenientia i materia ⁅ nihil manet eius:cuius alterum paſſio ſit aut accidens omnino:generatio eſt hęc:
illa aūt corruptio.❡Eſt autem materia maxime quidem & principaliter ſubiectū
generationis & corruptionis ſuſceptiuum: modo aūt quodam et aliarū tranſmu-
tationum:quoniam omnia ſuſceptiua ſubiecta cōtrarietatum aliquarum ſunt.De
generatione quidem igitur et corruptione,ſiue ſit,ſiue nō: et quo modo ſit: et de
alteratione determinatum ſit modo hoc.

Explanatio tex.

Poſtq̄ egit de generatiōe,nunc alteratione proſequitur:& eā a generatione differre oſtendit.

I.Cū ſubiectū & forma differant:vtrūq; tranſmutatur.

II.Alteratio eſt mutatio in paſſionibus contrarijs aut medijs ſubiecto ſenſibili manente eodem.Generatio eſt mutatio totius nullo ſenſibili tāq; ſubiecto manente eodem.

III.Generatio maxime percipitur quādo fit ex inſenſili ad ſenſile vt ſi ex aere fit aqua.

IIII.Si manet eadem paſſio in contrarietate,non oportet aliam qualitatem eſſe in genito & corrupto:& ſic ſecundū illā nō fit alteratio. Patet vt ſi immuſicus homo fiat muſicus,homine manēte eodem eſt alteratio:ſi vero homo nō maneret idē & muſicum & immuſ.cū nō eſſent paſſiones:tūc eſſet generatio.

V.Species motus declarat exēplis: litera liquet.

VI.Generatio & alij motus in hoc cōueniunt:quoniam in eis eſt ſubiecta materia, in Generatiōe ꝓprie, in alijs quodāmodo:quia ſuſceptiuum cōtrariorum dicitur materia.

Q.II.

An alteratio ſit generatio?

Articulus.I.

Nota.I.Q. hic ponunt quō generatio capiat ꝓ diſpoſitione preuia ad introductionem formę ſubſtantialis:quia ait Ariſto.2.phyſi.generationem eſſe viam in naturam:alio modo ꝓ aggregato ex forma p̄cedente,q̄ corrūpitur, & ſequente quę introducit̄:ſic habet Collectari⁹ noſter Ingoldſtadien. Sed reuera hoc non eſt peripatetice dictū: nam cum omnis mot⁹ & mutatio habeat terminū ad quem ab Ariſto & Auer omnis mutatio dicit̄ via:quaſi ea perueniat̄ ad terminū:neq; vnq̄ imaginabile eſt:quo modo forma abijcienda & introducenda debeat eſſe generatio:quaſi ſint qd vnū & cū alia forma abijcienda,ſit corruptio: vere ſe queretur corruptionem eſſe generationem idētice tranſimus ergo cum his quæ notabili ſecūdo diximus q.1.& de alteratione ibi arti.3.dubio.1.

Nota.II.Ariſto.ſtricte diffiniuiſſe alteratione vt eſt inter qualitates cōtrarias aut medias:& ita inquit G.de Ocham par.3.phyſi.habitus corporeos aliquando gigni ſine alteratione:ſic ſecundū actus cognitiuos non fit alteratio, ſiue ſint in ſenſu,ſiue in intellectu, attamē explicāda venit diffinitio generationis in textu.Sco.diſtin.xij ſecundi ait,ꝙ quia in mutationib⁹ ſecūdum ſubſtantiam eſt totum per ſe:ſed in alijs mutationibus eſt ſolū totū improprie.ſ.per accidens:vt quando generatur lignū albū,qḋ eſt totū per accidens & ſecūdū quid:vult ergo quia in generatione totū per ſe qḋ p̄fuit corrūpit̄, & totū per ſe nouū generat̄. Ideo Ariſto.dicit in generatiōe eſſe mutationē toti⁹ in totū Alij addūt,nullo ſenſibili.i.nullo cōpoſito ī eſſe ſpeciuoco, manēte eodem vt ſubiecto. G.Ochā ca.17.18 19 Scotus

Nota.III.Q. nō voluit Ariſto.per hoc nihil debere manere idē in generatione:quia oportet materiam manere ante & poſt tranſmutationem.1.phyſi.vnde totū hic non poteſt capi pro omni ſyncategoreumatice: quoniam ſic materia non maneret:ſed neceſſario capit̄ cathegoreumatice: pro vno per ſe Satis itaq; liquet ex.5.phyſi.generationem eſſe mutationem ad ſubſtantiā,alterationem ad qualitatem: quomodo aūt ſit ad aliquas per ſe primo vel ſecūdo.Sūmerh.prolixe tractat trac.3.q.18.ſed non aſſentimur ei.

Articulus.II.

Concluſio Alteratio non eſt generatio ſimpliciter,q̄uis poſſit dici generatio ſecūdū qd: primū patet quia ille mutationes differūt,q̄ hn̄t differentes terminos & ſubiecta:ſic eſt de illis duabus &c̄.& liquet ex notatis q.precedenti.

Articulus.III.

Dubium.I.An eadem forma ſubſtantialis maneat in genito et corrupto?

Alij mouent ſub iſto themate.An ex parte formarum ſubſtantialiū fiat reſolutio vſq; ad materiā primā:qm̄ reſolui vſq; ad materiā primā eſt quando nihil aliud manet, niſi materia q̄ eſt cōis genito & corrupto: poſſet etiam ſic formari,an eſſent plures formę ſubſtantiales in eodem.

Præmitto.I.Q. ſuper queſito varię ſunt ſententiæ.Prima eſt ponentiū formas elementoꝝ manere in miſto:de quo in fine huius primi.❡Secunda

In libro fōtis vitę eſt Auicebrontis tot formas ſubordinatas ponentis in eodem quot dicebātur de eo prędicata quidditatiua: nam per aliam formā Eckardus eſſet hō, per aliā animal, per aliā corpus per aliā ſubſtātia
Coſtan. cōcilium &c. at cōdemnata eſt illa opinio Coſtantię in cōcilio & ſępe parrhiſijs: nā ſic Michael haberet duas formas, vnā pro ſubſtātia, alterā pro ſpū: itē poſſet eſſe hō, & nō animal vel corpus: qm̄ deus formā poſteriorē poſſet cōſeruare, annihilata prima. Itē cōſeruata forma priori ſine poſteriori eſſet animal: & tamen nullius ſpeciei: ſic periret locus ab inferiori ad ſuperius &c. ¶ Tertia eſt opi. ponēs duas formas. ſ. formam corporeitatis & ſpeciuocam. ¶ Quarta ponit pręter formam corporeitatis, diuerſas formas organicas ſeu ſimilares partiū. ſ. vnā formā pro carne, alteram pro oſſibus, tertiā pro muſculis, quartā pro cartilagine &c. ¶ Quinta pręter formam corporeitatis ponit in homine animam ſenſitiuam: de qua in ſecundo de anima. ¶ Secundam habemus pro reprobata: ideo ſolum duas. ſ. tertiā & quartā pēſiculabimus: & his abiectis. ¶ Sexta acceptabitur.

Pręmit. II. Q. forma corporeitatis ponit a Scoto, Hērico, Ochā & Nypho: cape mentē Scoti p dicta.
Ochā. q. 11. q̄t. 2. diſt. 11. quarti Scotus
1. In quolibet elemento eſt tantū vnica forma ſubſtantialis. 2. In quolibet miſto pręter formam ſpeciuocā eſt alia forma ſubſtantialis, q̄ eſt forma corporeitatis. 3. Forma corporeitatis non facit aliquid eſſe corpus, vt eſt genus ſubſtantię: ſed vt eſt altera pars cōpoſiti. 4. Non ergo recte imponitur Scoto q ſit forma generica: cū corpus illud nō ſit in genere, niſi per reductionē. 5. Quis duę formę ſubſtantiales diſparatę ſe nō cōpatiant in eodem ſubiecto: tamen hoc bene faciunt duæ formæ ſubordinatę.

Pręmit. III. Q. alij vocāt hāc formā miſtionis, vt Henri. alij ponunt diſtinctas formas miſtionis & corporeitatis, vt Fran. Maro. qui formam corporeitatis etiam poſuit in elementis: alij ponūt & dicunt illam formā miſtionis eſſe formā organicam, compoſitam ex partibus ſimilaribus, & ita coincidit cum quarta opi.
De Gandauo. Maro.
Nota dicta. 1. Corruptis formis elementarijs reſultat vna noua forma miſtionis. 2. Forma illa miſtionis virtualiter in ſe continet formam corporeitatis & ſubſtātialitatis 3. Probabile eſt organa corporis animati diſtingui ſpecie per formas ſubſtātiales puta oſſium carnium &c. 4. Forma miſtionis in homine eſt omes illę partiales formę: quę ſunt in ſingulis organis & partibus corporis humani. Eſt mēs Anto. andreę & Nic. deorb. Sūmerh.
Antoni9 Andreę Orbel.

Nyphus **Pręmit. IIII. Q.** Nyphus. 1. phyſico. & hic: & 12. Metaphyſi. aliter ponit formā corporeitatis: accipe per dicta. 1. In materia eſt vna forma generis remoti. ſ. corporis de prędicamento ſubſtantię 2. Illam formam ſequūtur dimēſiones quātitatis: nā eius eſt dimenſionare vt ita dicā, materiam. 3. hęc forma eſt perpetua & coeterna materię, ingenita & incorruptibilis. 4. Hęc forma nō eget diſpoſitionibus & qualitatibus certis ad hoc vt ſit i materia: quia poteſt ſtare cum diſpoſitionibus oīm generabilium. 5. In cauſa eſt eius indifferentia & communitas: ratione cuius nullam habet qualitatem cōtrariam: quare eſt incorruptibilis. 6. Hæc forma eſt tam in elementis q̄ in mixtis. 7. A gręcis propterea hęc forma ſymbola. i. communis dicta eſt. 8. Hanc poſſumus dicere inchoationē formarum: ita q formę ſpeciuocę extrahuntur ex illa & ſic vitatur creatio. 1. phyſi. in fine
9. Propter hāc materia quę de ſe eſſet indifferens, appetit formam. 10. Forma corporeitatis non poteſt virtualiter cōtineri a ſenſitiua aut intellectiua: quia ipſa non eſt connexa alijs, & operatio eius eſt ęterna, aliarū formarū temporaria. 11. Pręter formā corporeitatis in animatis ſunt tot formę ſimilares ſpecie diſtinctę quot ſunt organa diſtincta. & hanc dicit eſſe medicorū ferme oīm. Dicit forma prima
12. Pręter has formas eſt ponēda tertia forma ſpeciuoca dans eſſe toti cōpoſito. ¶ Recitaui has ſententias prolixius vt intelligeres q̄ anxie & diſcrepātib9 votis, diuerſi opinatores, ęgre plures formas tutantur.

Pręmit. V. Q. ſanctus Tho. Arim. Cam. negant pluralitatem formarum ſubſtātialium in eodem compoſito: & de animalibus quidem in. 2. de anima locuplete dicturi ſumus: de alijs in preſentia dicamus per compendium. S. Tho. Arimin. Camera. Gabriel
1. In vno compoſito eſt tm̄ vna forma ſubſtantialis: quia vnius rei eſt tm̄ vnum eſſe: & Auerro. ait de ſubſtantia orbis. Vnum ſubiectum habere plures formas eſt impoſſibile. 2. Corp9 dicitur tripliciter. ſ. pro ſubſtantia, parte ſubſtātię & quātitate: vide in ſum. de quantitate. 3. Elementa ſunt corpora: non tm̄ componūtur ex corpore, ſicut animata: patet quia corpus vt eſt pars, dicit materiam organiſatam: modo materia elementorū aut mineralium nō eſt organiſata. 4. Forma ſpeciuoca continet in ſe virtualiter omnes formas ſuperiores ſubordinatas: puta intellectiua continet ſenſitiuam: ſenſitiua vegetatiuam: vegetatiua corporeitatis &c. Patet. 2. de anima vegetatiuum eſt in ſenſitiuo ſicut trigonus in tetragono. Vnde illa quę poteſt producere operationes alterius formę, continet eam virtualiter. 5. Per vnam & eandem formam Eckardus eſt homo, animal animatum corpus & ſubſtantia nam inferius continet virtualiter omnia ſuperiora hinc tenet locus ab inferiori ad ſuperi9: hinc bene admittitur forma corporeitatis: ſed non admittit diſtincta a forma ſpeciuoca. 6. Materia nullā formam habet coęuam: ſicut nulla forma pręter intellectiuā eſt perpetua. 7. Materia recipit in ſe immediate accidētia a quibus afficitur: q̄uis non recipiat formam ſubſtantialem, niſi certis qualitatibus affecta. 8. Ex his ſequitur in corruptione fieri reſolutionem vſq; ad materiam primam ex parte formarum ſubſtantialium: patet eſt vna tm̄ forma, & illa abijcitur: verū n eſt q nunq̄ ſtat nuda quia illa abiecta ſimul alia introducitur. Et ad iſtā ſententiam

Reſpondetur Ad dubium. In corruptione fit reſolutio in formis ſubſtantialibus vſq; ad materiam primam. Probatur primo de forma corporeitatis: quia Auerro. ait. 1. phyſico. Si materia ha Tex. Cō. 63

beret ſemper vnam formā, ipſa nullam aliam poſſet recipere. Secundo quia Ariſto. hoc primo de Genera. argumentatur contra antiquos: ꝙ illa ſit differētia inter generationem & alterationem: ꝙ ſubiectum vniusſit ens in actu, alterius nō. Nam ꝙ aduenit enti in actu, eſt accidens: ideo ſi forma ſpeciuoca aduenit tali cōpoſito: tūc adueniret enti in actu. ¶ Tertio quia generatio eſt mutatio toti⁹ nullo ſenſibili manente eodem: ſed ponendo formam corporeitatis, illud ſenſibile cōpoſitum maneret idem. ¶ Quarto, iam eſſent quatuor principia rerū naturaliū. ſ. materia, priuatio, forma corporeitatis, & forma ſpeciuoca. ¶ Quinto, quia aurum non eſt elementum, ſed mixtū: & tñ nō cōponitur ex forma & corpore: quare ergo ponis in auro formam corporeitatis: item nō videtur cur forma ſenſitiua contineat vegetatiuam: & forma auri nō cōtineat formam corporeitatis, quę eſt multo imperfectior. ¶ Et mirū eſt cur illi ponunt pro hoc minuto prędicato quidditatiuo, propriā formam: & non pro alijs ꝑdicatis quidditatiuis a fortiori. ¶ Et cū vltima forma equi corpulētat vt ita loquar, cur ponitur alia forma corporeitatis. ¶ Q₂ Nyphus ponit eam loco inchoationis formarum improbauimus in fine. 1. phyſi.

De formis ſimilaribus probatur primo: quia ſic mortuus digitus non eſſet ęquiuoce digitus, cōtra Ariſto. & Auer. 7. Metaphyſi. Com. 35. & 39. Secundo quia non videtur quomodo illæ formæ ſpecie diſtinctę poſſint adinuicem cōtinuari: ꝙ ſi non continuantur: iam etherogeniū nō eſſet vnum per ſe, ſed ſolū per aggregationē. ¶ Tertio quia ſi forma ſpeciuoca cōtinet virtualiter ſenſitiuā & vegetatiuam: cur non poſſet virtualiter cōtinere minutulas formas partiū: quare ſola ſufficit ad mixtū ſine formis ſimilaribus: & eſt ratio ſancti Tho. ¶ Confirmatur quia ſic animal a principio generationis eſſet alteri⁹ quidditatis ſubſtātialis ꝙ̄ poſt aliquod tempus. Probatur quia educta aīa in embrione: primū adgenerarētur illę formæ partiales quidditatiuę differentes ſpecie. ſ. oſſium neruorū &c. quod reputatur abſurdum. (S.Tho.)

¶ Et q̄a illa opinio ē ſabatharia: ideo fui ꝓlixior aſſigno tamen noſtros docto. volenti plura videre Grego. Arim. diſt. 16. li. 2. Gabriel ibi. Card. Cameracen. q. v. q̄rti. Marſil. q. 13. arti. 1. tertij. Argentin. diſti. 13. quarti. Saxo Bruxell. Marſil. & Ienach. hic: ameni ingenij doc. Ioā. Maio. in. 2. (Docto.)

Dubium. II. An ex parte formarum accidentalium fiat reſolutio vſq; ad materiam primam.

Sub alijs verbis quęrunt & redit in idem, an ſit eadem qualitas in genito & corrupto.

Prēmit. I. Q₂ tota difficultas dubij reſidet in eo ꝙ ſit ſubiectum immediatū accidentiū: & loquimur hic de qualitatibus tertiæ ſpeciei: & de hoc ſunt diuerſę ſententię. ¶ Prima ponit quātitatem eſſe ſubiectum primum quo, & ſubſtantiam ſubiectum quod, vt antiqui Tho. & Aegid. & Argen. at nos in. 1. phyſi. docuimus quantitatē nō diſtingui a re quanta: nec illa nodum rei excutit. ¶ Secunda variat quam ex ſententia Sco. explicabo: quia illa eſt ſubtilior. 1. dictum, in animato ſubiectum qualitatū aliquarū eſt corp⁹ altera pars, aliquarum eſt totū cōpoſitum. 2. In elementis aūt & inanimis (ſecundum eos cōmuniter) qualitates inhęrent toti compoſito. 3. Nulla qualitas abſoluta inhęret materię imediate: materia em̄ bene eſt principium vniuſcuiuſq; mediate vel immediate. 4. Corrupto animato aliqua eadem accidētia manent in genito & corrupto: patet de cicatricibus, & aliquibus coloribus & alijs. 5. tamen hę qualitates non ſunt immediate in materia, ſed in cōpoſito imperfecto. ſ. cadauere: ꝙ habet formam corporeitatis. 6. Corrupto elemento vel inanimato nulla eadem qualitas manet ī genito & corrupto. (S.Tho. / Aegidius / Argenti. / Scotus)

¶ Nyphus prope modū aſſentit: quoniam qualitates quę in mixtione fundentur, durante miſtura perſeuerare poſſunt: ſed ea corrupta diſſoluuntur: ſolo eo ab his deficit: quoniam ponit dimenſiōes interminatas coęternas materię contra Tho. in li. de natura materię. Secundo non ponit reſolutionem fieri in elementis conuenientibus quo ad qualitates ſymbolas. (Nyphus / S.Tho.)

Tertia ſententia eſt Grego. Arimin. diſt. 12. ſcd̄i Marſil. Saxo. Came. & cōmunis vię neotericorū: ſubiectū harū qualitatū eſſe materiā: & ita poſſunt manere in genito & corrupto: donec per qualitates contrarias formæ introductæ corrumpantur. (Arimin. / Marſilius / Camera.)

¶ Pro quo petit Marſil. 1. Om̄e ens diligere ſe ꝑmanere in eſſe. 2. Nihil agit de per ſe ad ſui corruptionem: ſequitur ex primo: dico per ſe: quia per accidens bene facit: ſicut flamma conſumit oleum quo cōſumpto extinguitur. 3. Effectus per ſe non contrariatur ſuę cauſę per ſe ſine qua non poteſt ꝑmanere. Ex quo concludit caliditatē inhęrere materię aquę & non toti: probat quia alias caliditas per ſe ageret ad corruptionē ſine qua nō pōt eſſe. ſ. aquæ. Item de materia nititur educere formam ſubſtātialem: ergo eſt in materia inheſiue: tenet illatio: quia non videtur ꝙ ſit in vno ſubiecto, & educat formam de alio ſubiecto. (Marſilius)

Prēmit. II. Q₂ duplex eſt ſubiectum. ſ. inhęſionis & denominationis: inhęſiōis cui inhęret: denominationis quod denominatur a tali forma denominatione concretiua: vt a caliditate aqua denominatur calida. Et ratio eſt ait Marſi. & alij: quia vulgares non cognoſcunt materiam: ideo non attribuunt ei denominationem qualitatum. Verior ratio eſt illa: quia materia & forma ſūt ꝑtes eſſentiales: & ita faciūt vnū per ſe: hinc eſt quod quicquid conuenit eis, toti non repugnans, cōmunicāt denominatione cōcretiua & poſitiua ipſi toti: vt quia anima intelligit, homo dicitur intelligere: q̄a corpus alget, homo dicitur algere &c̄. Vide. 1. phyſi. fol. 7. col. 4. in fine. (Marſilius)

Reſpōdetur Eadem qualitas manet in genito & corrupto. Probatur primo per Ariſto. in textu. In his vero ſi manet paſſio eadem &c̄. dat exemplum de tranſparētia & humiditate in aqua & aere. Scd̄o per Ariſto. ſcd̄o huius in elementis

habentibus ſymbolum eſt facilior tranſitus: quia facilius eſt corrumpere vnum ꝙ̃ duo: aperte vult vnam qualitatem ſymbolam manere incorruptā.
Auicen. Tertio Auicen. 1. ſufficientię. c. 7. eandem cicatricem teſtatur manere in viuo & cadauere. Quarto quia in triduo accidētia inhęrebant corpori benedicto Chriſti abſq; forma ſubſtantiali: hoc vltra crepidam. Quinto quia da humiditatē ī aqua corrumpi, quando ex ea fit aer. Contra omne qđ corrumpitur a ſuo contrario corrumpitur: ſed humiditati aquæ nihil in aere contrariatur: ergo nō corrumpitur: & ſic manet in genito. ¶ Confirmatꝰ quia in boue occiſo adhuc eſt calor: & ſi nō fuit ī boue corrupto, non dabis a quo generetur iſte calor: non ab occidente, nō ab alijs qualitatibus: qm̄ illæ nouæ qualitates agunt pro frigiditate: & ſignū, quia calor ille per totū remittitur: ergo ſignū eſt ꝙ eſt ille idem calor qui prius fuit in viuo, qui ſic ſucceſſiue abijcitur. In ſumma demonſtrari hoc non poteſt: atquia hoc eſt cōforme dictis Ariſto. experientiæ & ſenſui: & rationes a ſenſu acceptæ præualent in phyſica: & non eſt facienda pluralitas ſine cauſa: ideo in hanc ſententiam, vt veriori ęquabiliorem declinaui.

Mouent hic dubium An idem effectus poſſit fieri a diuerſis cauſis. Et de cauſis extrinſecis cōcedo cum noſtris Theologis: at de cauſis intrinſecis tangemus in vno dubio capi. ſequenti.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Idem eſt ſubiectum alterationis & generationis: ergo generatio eſt alteratio. Tenet cōſequentia per Ariſto. 1. huius: ponētes vnum principium materiale ſubinde dicent generationē eſſe alterationem. Antecedens probatur, quia alteratio inheret materiæ, & ſimiliter generatio. Qđ ſi dices ſubiectum inhęſionis eſſe materiam in alteratione, ſed denominationis eſſe totum. Contra etiam in generatione totum eſt ſubiectum denominationis: quia leo dicitur generari.

II. Plures ſunt formę ſubſtantiales in eodem compoſito: quare aliqua vna poteſt manere in genito & corrupto. Antecedens probatur primo. Quæcunq; conueniunt in aliqua differentia ſubſtantiali conueniunt etiam in forma ſubſtantiali. Patet quia differentia ſumitur a forma: ſed ſpecie diſtincta vt leo & equus cōueniunt in eo ꝙ ſunt animal: ergo hoc aliqua forma: ſed non per formam ſpeciuocam, ergo per genericam. Aſſumptum vltimo probatur: quia nihil idem eſt principium cōuenientiæ & differentiæ inter eadem: ſed forma ſpeciuoca eſt principiū differentiæ leonis & equi: ergo non eſt principium conuenientiæ. Simile argumentum fit de corpore & animato & ſubſtātia & ſic erunt tot formę quot pdicata ſubordinata. Secundo quia alias non videtur quomodo diuerſa predicata quidditatiua poſſint de eadem re verificari, niſi ꝓpter diuerſas quidditates formarū. ¶ Plures formę accidentales non repugnant in eodem compoſito: ergo nec ſubſtantiales: tenet illatio, quia nō videt potior ratio de vno ꝙ̃ de alio.

Quarto quia in cōpoſito ſunt plures diuerſæ operationes: ergo diuerſæ formæ: tenet illatio: quia actus venit a forma: & idem inquantū idem, non eſt natum facere niſi idem primo huius. Quinto quia ſi per eandem formā per quā Eckardus eſt homo: Eckardus eſt animal: tūc quicquid ineſt ei inquantū homo, ineſt ei inquantum animal: at ſequela eſt falſa: ergo illud ex quo ſequit. ¶ Sexto partibus diffinitionis reſpōdent partes rei. 7. Metaphyſi. ergo generi & differentiæ reſpōdent diuerſæ partes rei, hoc eſt formarū: quia generi non tantum reſpondet materia.

¶ Confirmantur hæc primo per Ariſto. lib. 1. de genera. animaliū. Embrio prius viuit vita plantę ꝙ̃ vita animalis: & prius vita animalis ꝙ̃ homīs: & quia vna alteri non cōtrariatur: ergo ſimul manent illæ tres animæ. ¶ Secundo confirmatur per arti. Oxonienſem. dicere ꝙ vegetatiua, ſenſitiua, Studium
& intellectiua ſint vna forma ſimplex, error. Tertio Ariſto. 2. Metaphyſi. demonſtrat non eſſe proceſſum in infinitum in cauſis formalibus: quia nō ſit proceſſus in infinitum in prędicatiuis quidditatiuis. Signum ergo eſt formas numerari per predicatiua quidditatiua. ¶ Quarto Auerro. ait. 2. Metaphyſi. Com. xxx. materia priꝰ recipit plures formas: & mediātibꝰ illis alias vſq; ad indiuiduales vbi ſatis innuit formas aliquas ſuperiores indiuidualibus eſſe in materia. āglicanū — Auerrois

III. Forma corporeitatis manet in corrupto: ergo non fit reſolutio vſq; ad materiam primam. Antecedens probo primo de forma corporeitatis proprie: quia ſi eſſet tm̄ vna forma in corrupto: tunc materia aliquando ſtaret nuda: puta in medio inſtante: cum tunc non poſſit dici magis ſub vna ꝙ̃ alia forma. Secundo mortuo leone remanent eadem accidentia, ergo idem ſubiectum. Sed illud non eſt materia prima: quia tunc materia prima immediate acciperet accidentia: erit ergo aliud ſ. compoſitum ex forma corporeitatis. Tertio quia magis cōcordat pietati fidei ponere formam corporeitatis: cum alioqui corpus chriſti ī ſepulchro non fuiſſet pars eſſentialis chriſti. Item non eſſent eadem corpora ſanctorum viua & mortua: & ita non eſſent adoranda: quoniam illa corpora nunꝙ̃ habuerūt. Et G. Ochā in dialogo dicit opi. ſancti Thomæ de vnitate formæ plura ſcandala genuiſſe in anglia. Quarto quia homo eſt corpus: & nō per animam intellectiuam: quoniam illa eſt ſpiritualis non extenſa, ergo per aliam. Quinto homo componitur ex corpore & anima: ſi corpus eſt ſolum materia: tunc elementa eſſent cōpoſita ex corpore: ſi aūt corpus eſt quid compoſitū, habeo propoſitum. Sexto ī mortuo cadauere eſt forma corporeitatis: aut illā pręerat in viuo, & habeo intentum: aut eſt nouiter introducta: & hoc rationabiliter dici non poteſt. Probatur quia nullus effectꝰ vnus ſecundum ſpeciem, poteſt produci a pluribus agentibus differentibus indifferenter: ſed bos ſine gladio occidatur, ſuffocetur, ſubmergatur, caſu pereat, aut infirmitate: cadauer ſemper eſt eiuſdem rationis: igitur forma illius non de nouo ꝓ

G. Ochā: q. 11. q. 2 — G. Ochā vbi ſupra

ducitur ab illis: ſed prefuit in animali.

¶Confirmatur quia ſaltem forma corporeitatis, quæ eſt in partibus ſimilaribus manet in mortuo Probatur primo, quia mortuo leone adhuc manet caro, pes, os &c. ergo illa forma: quia iſta nõ ſunt tm̃ nomina materię. ¶Secundo quia vna forma non expoſtulat, niſi qualitates eiuſdẽ ſpeciei: ſed in animali ſunt partes diuerſarum complexionum: ergo & diuerſę formæ, per quas hoc eſt caro, aliud os. Tertio Nyphus ꝓbat de digito amputato & mox reſtituto.

IIII. Nulla eadem qualitas manet ĩ genito & corrupto. Probatur primo, quia materia nuda nõ poteſt eſſe ſubiectum qualitatum. Probatur per Nyphum qui eſt contrarię ſententię: primo quia materia ſola non poteſt terminare dependentiam accidentis, ergo &c̃. Antecedens probat quia nõ eſt in actu: ergo non poteſt terminare. Secundo quia ex ipſis .ſ. materia & qualitate nõ fit vnum per ſe: ergo vnum per accidens: ſed om̃e tale ꝓſupponit vnũ per ſe. Tertio quia vel illę qualitates ſũt potẽtiæ: & tunc non agent: aut actus: & tunc quæro, vel per ſe: & ſic erunt ſubſtantia, aut a materia: & ſic ꝙ non eſt actus dabit actum. Quarto quia non videtur quo ordine forma ſubſtantialis & accidentalis informarent materiam. ¶Secundo accidens non migrat de ſubiecto in ſubiectum ergo nõ eſt eadem qualitas in mortuo & viuo: tenet illatio, quia illa ſunt diuerſa ſubiecta. ¶Tertio quia ſic accidens eſſet prius ſubſtantia contra Ariſto. 7. Metaphyſi. & aliquod ſenſibile maneret idem cõtra Ariſto. hic diffinientem generationem, nullo ſenſibili manẽte eodem. ¶Quarto nõ eſt idem calor in viuo & mortuo. Probatur ex diſtinctione effectuum, quia calor viui cõſeruat, calor mortui putrefacit. ¶Quinto quia ſic ſubiectũ generationis eſſet ens in actu. Probatur quia materia actuata illa qualitate.

Reſpondetur Ad primam negando antecedens. Ad probationem dico ꝙ ſicut aſſumitur: & ad improbationem dico ꝙ leo denominatur generari vt terminus, non vt ſubiectum: cuius ſignũ eſt, quia ſubiectum manet ante & poſt transmutationem: leo non fuit ante generationem: vide. 5 phyſicorꝫ.

Ad. II. Quæ multipliciter retorqueri poſſet, breuiter reſpondetur negando ꝙ nõ per formam ſpeciuocam: nam diſtinctæ ſubſtantiales differentiæ non ſumuntur a diſtinctis formis. Ad probationẽ dico ꝙ immo idem eſt principium conuenientiæ & differentiæ: quod ex G. Ocham. diſtin. 2. q. 6. primi. in quinq; vocibus docuimus. ¶Ad ſecundum ſolebam dicere in artibus, ꝙ ſicut Ariſto. ait 8. Metaphyſi. Formæ ſe habent ſicut numeri: modo numer⁹ poſterior ſemp ĩcludit numerũ priorẽ ita etiã forma poſterior cõtinet in ſe ꝑfectiões formarum priorum: & ita ratione vnius formę om̃ia prædicata quidditatiua formarum priorum inferiori conueniunt. ¶Ad tertium negando conſequentiam: & ratio diuerſitatis eſt: quoniã formæ accidentales dant eſſe ſecundum quid, ſed ſubſtãtiales dant eſſe ſimpliciter: modo vnius rei nõ eſſe plura eſſe ſubſtantialia, ſed bene plura eſſe ſecundum quid. ¶Ad quartum nego conſequẽtiam & ad probationem dico ꝙ agens naturale idem inquantum idem, eodem modo approximatum, in paſſo ęqualiter diſpoſito ſemper natum eſt facere idem. i. dico naturale, quia ſecus eſt de libero. 2. per ſe, quia per accidens poteſt habere plures operationes. 3. Eodem modo approximatum, quia ſol calefacit preſens, frigefacit diſtans. 4. In paſſo &c̃. quia ſol indurat lutum, liquefacit ceram: & ſuper omnia adde ꝙ mediãte eodem inſtrumento quia auis volat alis, graditur pennis, videt oculo &c̃. ita eſt de anĩa. ¶Ad quintum nego aſſumptã ſequelã: niſi velis ſignũ tm̃ accipere cõcomitãter: & ratio eſt, quia variatur appellatio rationis vt ex dialectica liquet. ¶Ad ſextum alias fuit dictum ĩ dialectica: dic modo ꝙ intelligatur de diffinitione data per terminos partium, vt dicendo homo eſt animal compoſitum ex corpore & anima intellectiua.

¶Ad autoritates: ad primam ꝙ Embrio prius viuit. i. exercet operatiões vegetatiuas ꝙ̃ ſenſitiuas: ad articulum dicit Sũmerh. ꝙ non eſt condemnatus articulus vt hereticus: vt liquet ex pena adiecta. ſ. depoſitione a magiſterio & excluſione vniuerſitatis. Tu dic ſicut ãglici iocanť articulos pariſienſ. non tranſire mare ad eos: ita pariter dicamus Anglicorꝫ articulos nõ tranſire mare ad nos Scotus & Ocham ediderunt lecturas in magiſtrũ in eodem ſtudio. Ad tertiam dico Ariſto. conſequentiam valere ſuppoſita opinione antiquorum quæ hoc dabat. Ad quartam Auerro. itelligit nõ ſimul, ſed ſucceſſiue.

Ad. III. Nego futurum vt materia ſtet nuda: & dico ꝙ eodem tempore forma abijcitur & alia introducitur, ꝙ̃uis abiectio ſit prior natura. ¶Ad ſecundum diſtinguo conſequens, vel inhęſionis concedo, vel ſubiectum denominatiõis: ſic nego. Ad aſſumptum concedo ꝙ materia eſt ſuſceptiuũ immediatum accidentium: & mirum ꝙ G. Ochã in quot. hoc habet pro abſurdo: cum tamẽ hoc reputet probabile. q. 7. quarti. contra Sco. vide eum. Ad tertium nego ꝙ magis concordet cum fide: nam omnia ſaluantur nõ ponendo illam formam cadaueroſam: & dico ꝙ corpus. i. materia organiſata ĩ ſepulchro fuit altera pars eſſentialis Chriſti: & vltra ꝙ ſint eadem corpora. i. materię organiſatę ſanctorum viuorum & mortuorum: & quando dicis nunquam habuerunt illa corpora: diſtinguo vel de prędicamento ſubſtantiæ, ſic cõcedo: vel de prędicamento qualitatis: & ſic nego. quoniam eadem materia organiſata pri⁹ fuit informata anima ſancti, iam eſt alia forma informata: ad Scandalum Anglorꝫ: dic ꝙ fuit ſolum mala intelligentia verę opiniõis. Ad quartum: homo eſt corpus (de prędicamento ſubſtantiæ) concedo: & nõ per animam intellectiuam: nego vt patet dicto. 5 premi. 5. dub. 1. Et cum dicis: quia illa eſt ſpiritualis & non extenſa: fateor, ergo non facit corpus,

Nyphus

G. de Ocham

Porphy.

Sũmerh.

Anglici

Scotus

Auerrois

Contra Ocham

diſtinguo, vel quantitatis, admitto, aut ſubſtantiæ: ſic nego. Ad quintum concedo aſſumptum: & dico ꝙ corpus non accipitur pro materia abſolute, ſed pro materia organiſata: qualem non habent elemēta, nec mineralia. Ad ſextum dico primo ꝙ non omnes formæ mortuoꝝ corporū ſunt eiuſdem ſpeciei, eſto ꝙ ita appareant forinſecus: ſecūdo poteſt dici ꝙ eſto ꝙ eſſent eiuſdem ſpeciei tunc diceretur, ꝙ propter imperfectionem formæ hoc accidit: quod paſſim ita induci poteſt a varijs agentib⁹. Tertio & rotūdius dic fateri aſſumptum: ſed hoc nō eſſe a diuerſis cauſis propinquis ſed cum lucta ſit inter calidum & humidū ex vna in quibus conſiſtit vita, & qualitates contrarias: itaq; a quocunq; extrario anima expellatur: tunc qualitates cōtrariæ vitę preualent: & formam cadaueris ęquanimiter introducunt vno modo ſicut alio. ¶Ad confirmationem primam dico ꝙ caro eſt vniuoce in mortuo & viuo, accipiēdo carnem pro materia, pręciſe tali organiſatione affecta: tamen de illis manus, pes &c̄. diſtinguit ipſe G. O- [G. Ochā.] cham, innuit ſaltem. 1. par. logicę. ca. 51. ꝙ man⁹ poteſt ſignificare materiam connotando eam ſic affectam & diſpoſitam: & ſic eſt in pręedicamento qualitatis in ſecūda ſpecie: & eſt vniuoce in viuis & mortuis: aut ſignificat cōpoſitū ex materia & forma, cuius materia eſt iſto modo diſpoſita. & ſic ęquiuoce dicitur de viuis & mortuis. ¶Ad aliam nego quia vna forma propter ſui perfectionem, & varias quas exercet operationes, determinat ſibi plures qualitates & varias: nam paucitas qualitatum ī iſtis inferioribus arguit imperfectionem. ¶De digito amputato, qui mox applicatus reconficitur & conualeſcit: dubito: ſed quia Ny- [Nyphus] phus dicit medicos ita ſentire: dicamus ꝙ hoc eſt in homine: quia anima deſīit eum informare propter diſcontinuitatem, denuo eum informat propter cōtinuitatem denuo reſtitutam: in brutis liquet ponendo animam ſenſitiuam eſſe diuiſibilē.

Ad.IIII. Negando aſſumptum. ¶Ad primam probationem, ſemper interimo vſq; huc. Materia non eſt in actu: diſtinguo, vel formali cōcedo, vel entitatiuo: ſic nego: vide. 1. phyſi. ¶Ad ſecundam dic ꝙ vnū fit per accidens: & cum aſſumis ꝓſupponit vnum per ſe: admitto, quia materia nunquā naturaliter ſtat nuda: quare ſemꝑ adeſt vnū per ſe: ſed dico ꝙ non eſt vnum ante & poſt corruptionem. ¶Ad tertiam concedo ꝙ ſunt actus agentes, ſed non actus ſubſiſtentes. ¶Ad quartam dico ꝙ eſt ordo perfectionis: & ille ſufficit.

¶Ad ſecundum principale dico ꝙ accidens non migrat de ſubiecto inheſionis, ſed bene denominationis: modo ibi manet idem ſubiectum inhæſionis. ſ. materia: ꝗuis ſubiecta denominatiōis varientur. ſ. viuum & mortuum. Ad tertium dico nō inconueniet aliquod accidens eſſe prius ſubſtātia tempore: vt patet de ratione ſeminali: at in cōmuni ſubſtantia eſt prior accidente: quoniam cū accidens ꝑ ſe ſubſiſtere nequeat, ſubſtantiæ innititur. Ad quartum negatur calorem illum putrefacere: ſed alius calor extrinſecus ſuperueniens putrefacit vel aliter dicas concedendo aſſumptum, & negādo conſequentiam: & ratio eſt, quia calor cum vna forma ſubſtātiali bene poteſt diſponere ad putrefactionem, & cum alia ad præſeruatiōnē &c̄. Ad tertium fateor ſubiectum generatiōis eſſe ens in actu accidentali, ſed non in actu ſubſtātiali formali. Et hæc de prolixis illis dubijs ſabatharijs: ꝗ quia neruum philoſophiæ tangunt: nō inaniter horas noſtras locaſſe arbitramur: nam omnes veteres ſuper forma plures perpeſſi ſunt anguſtias, vt & Cicero nobis poſt Ariſto. indicat: quam & Ariſto. nouato vocabulo ἐντελεχίαν appellauit: ꝗuis Cicero primo Tuſculanarum quęſtionum d. molli, endelychiam legerit: ob quā rem ab Argyropilo caſtigatus, ab Angelo Politiano defenditur a myſcellaneis.

Deo gloria.
Eckius

¶De augmentatione & diminutione. Capi.III.

DE augmētatione vero reliquum eſt dicere: & quo differt a generatione, alteratione: & quo modo augetur eorum [Intentio] quæ augentur, ſingulum & minuitur: eorum quæ minuuntur, vnumquodq;. Conſiderandum itaq; primo: vtrū [Cōcluſio] eorum adinuicem differentia ſolum ſit penes id ad ꝙ [probatur primo] ſunt. Verbi cauſa ꝙ hæc quidem trāſmutatio quæ eſt ex hoc in hoc: vt ex potentia ſubſtantia, in actu ſubſtantiam: generatio eſt, quę vero ad magnitudinem, auctio & imminutio, quæ autem ad affectiones, alteratio. Ambę aūt [Secundo.] ſunt ex entibus potentia in actum tranſmutatio eorum quæ dicta ſunt: aut etiam tranſmutationis refert modus: videtur eñ quod quidem alteratur: non ex neceſſi

tate ſecundum locum tranſmutatum:neq; ꝙ generatur, ſed ꝙ augetur & minui-
tur:verum modo altero ab eo:ꝙ fertur. Quod quidem enim fertur: totum permu
tat locum:ꝙ vero augetur:quemadmodum id quod extenditur, ipſo non perma
nente:partes ſecundum locum mouentur. Non quemadmodum quę ſphęrę hæ
quidem enim æquali in loco tranſmutantur, toto ipſo permanente: ſed quæ ſunt
eius ꝙ augetur: ſemper in ampliorem locum:quæ vero eius ꝙ minuitur, in mino
Redit ad rem. Quoniam quidem igitur tranſmutatio eius ꝙ generatur & alteratur & auge
cõcluſio- tur:non tantũ differt penes id ad ꝙ, ſed etiam ſic:patet. ¶Aut circa quid eſt tranſ
nem 2 mutatio auctionis & minutiõis? (Cum circa magnitudinem videatur eſſe) ipſum
Dubium augeri & minui:qua nam ratione ſuſcipiendum vtrum ex potentia quidem ma-
gnitudine & corpore:actu vero incorporeo, & indiuiduo fieri corpus & magni-
tudinem. Et hoc cum bifariam dici contingat:qua nam ratione auctio fit: vtrum
ex ſeparata ipſa per ſe materia, aut exiſtente aliquo in corpore. ¶Aut impoſſibile
vtro ꝙ modo:ſeparata quidem enim exiſtẽs:aut nullum poſſidebit locum: aut vt
3 punctus quidam:aut vacuum erit, aut corpus inſenſibile: ſed horum hoc quidem
Reſpõſio Probatur non contingit:illud vero neceſſarium eſſe in quodam: ſemper enim alicubi erit:
primo quod generatur ex ipſa:quare & ipſa aut per ſe, aut per accidens. At vero ſi in quo
Secundo dam ſit, ſed quidem ſeparatum ita:vt nullius per ſe:aut per accidẽs aliquid ſit:mul
ta accidunt & impoſſibilia. Dico autem ſi aer ex aqua fiat:nõ ex aqua erit tranſmu-
Extenſio tata. Etiam quia tunc vt in vaſe, inerit ipſi aquæ materia. Infinitas em̃ nihil vetabit
rationis Aperit ve materias eſſe:quare & generari actu: amplius vero nec ſic videtur genitus aer ex
ſitatem aqua, veluti exiens a manente. Melius igitur eſt facere omnibus inſeparatam eſſe
materiam:veluti exiſtentem vnam & numero eandem: ratione vero non vnam.
At vero neq; puncta neq; lineas materiam corporum ponendum eſt, dictas ob
cauſas. Illud præterea cuius hæc vltima ſunt, materia eſt: quæ neq; ſine paſſione
4 aliquando poterit eſſe, neq; ſine materia. ¶Fit quidem igitur ſimpliciter alterũ
Cõcluſio ex altero: quemadmodum & in alijs dictum eſt. Sed a quodam & actu exiſtente,
vel ſimili:vt ignis ab igne, aut homo ab homine, vel ab actu:nam durum nõ a du
ro fit. Quoniam vero materia ipſa & ſubſtantię corporeę eſt, & corporis iam ta-
lis (Nam cõe corpus nullum eſt) vna erit & magnitudinis & paſſionis: ratione
Ad prĩci quidem altera, loco vero non altera, niſi paſſiones eſſent & ſeparabiles. ¶Mani-
pale infert feſtum igitur ex perquiſitis ꝙ non eſt auctio tranſmutatio, ex potentia magnitu-
5 dine, actu vero nullam habente magnitudinem. Separatum enim iam eſſet com-
Sc̃da pro mune: hoc vero quod impoſſibile, dictum eſt prius. Adhuc vtiq; hæc tranſ-
batio cõ- mutatio:non auctionis proprie eſſet, ſed generationis omnino. ¶Auctio em̃ eſt
cluſionis Tertia ꝓ ad pręexiſtẽtem magnitudinem additio, diminutio ſubtractio. igitur ꝙ augetur:
batio aliquam oportet habere magnitudinem, quare auctionem nõ oportet eſſe ex ma
teria non quãta ad actu quantã. Eſſet enim gñatio potius corpis ꝙ̃ auctio. Suſcipi
Intentio endum vtiq; magis tanquam a principio quęſtionem tangentes:qualis cuiuſdã
6 entis auctionis & imminutionis, cauſas quærimus. ¶Videtur igitur iam aucti
Inſtantia partem quamlibet eſſe auctam, ſimiliter vero in imminutione imminutam geni-
tam eſſe:adhuc adueniente aliquo augeri, & ſubtracto minui: igitur aut corpo-
reo aut incorporeo auctio erit:ſi quidem incorporeo:igitur erit ſeparatum vacuũ
alias cõmune. Sed impoſſibile a magnitudine materiam ſeparari:vt quidem di-

ctum eſt prius.Si vero corporeo:duo in eodem loco corpora erunt:vt ꝙ augetur 7
& ꝙ auget.Sed & hoc eſt impoſſibile. ¶At vero neqꝫ ſic contingit auctionem Reſpōſio
dicere fieri,& diminutionem:quemadmodum interdum ex aqua aer: maior em̄ iſufficiēs
moles tunc facta eſſet:non em̄ auctio hoc:ſed generatio quidem: eius in quod Improbatur p̄io
trāſmutatio erit:corruptio vero contrarij,ſed auctio neutrius. ¶Amplius aut nul Secundo
lius,aut ſi quid cōmune vtriſqꝫ eſt:videlicet genito & corrupto: vt ſi corpus aqua
non aucta eſt,neqꝫ aer:nam hoc quidem deperijt. Illud vero factum eſt: corpus
vero ſi quidem vel augetur,etiam & hoc impoſſibile:oportet enim ratione ſalua
re ea quæ inſunt aucto & imminuto.Sunt autem tria hæc:quorum vnum eſt qui- Tertio
dem quamlibet partem effici maiorem magnitudinis auctæ,vt caro carnis: & ꝙ
aliquid adueniat:& tertium ꝙ ſaluetur auctum & remaneat. In generatione qui-
dem em̄ ſimpliciter, ſeu corruptione: nihil manet: in alteratione vel auctione,aut
minutione:manet idem auctum vel alteratum:verum nulla quidem paſſio nulla
ue magnitudo eadem manet:at ſi dicta erit auctio, contingit nullo adueniente, ſ. antiq̄
neqꝫ ſaluato augeri,& nullo ſubtracto,diminui, neqꝫ ſaluari quod augetur. Sed
oportet hoc ſaluare:nam exiſtit auctio eiuſmodi. ¶Dubitabit autem quiſpiam: 8 Queſtio
quidue ſit quod augetur:vtrum id cui apponitur:aut id ipſum ꝙ additur: vtpote
ſi ipſum maius crus augetur:cib⁹ vero ꝙ augetur an propter quid vtiqꝫ ambo non
aucti ſunt:maius enim erit ꝙ & id cui:quemadmodum cum quis miſcuerit vinū
aquæ:ſimiliter enim vtrunqꝫ erit plus. ¶Aut quoniam huius ſubſtantia manet: il Reſpōſio
lius vero vtpote cibi non.Nam & in his,in mixtione prędominari dicitur: veluti probatur primo
quia vinum.Exercet enim vini opus mixtura vniuerſa:non autem aquæ.Similiter Secundo
autem & in alteratione:ſi exiſtēs caro ꝑmanet: ac ꝙ quid eſt. Paſſio vero eorum Tertio
quæ per ſe exiſtunt:aliquid eſt:quæ prius nō exiſtebat:alteratum erit hoc. ¶Quo Quarto 9
vero alteratur:modo quidem non paſſum eſt:modo vero eſt illud:quare & ip̄m Cōcluſio
alterans,principium motus erit in aucto,& alterato.In his enim mouēs eſt: nam 10 Augmē.
& ipſum adueniens potius generatur iam:atqꝫ corpus eo fruens: veluti ſi adueni cōditiões
ens eſſet ſpiritus:verum corruptum eſt illud patiēs:& non mouēs in illo. ¶Quo Prima
niam autem ſufficienter de his perquæſitum eſt: oportet experiendo dubitatio- Secunda
nis ſolutionem adinuenire ſaluantes:manente eo ꝙ augetur:& quodam adueni Tertia
ente augeri:ſubtracto vero imminui.Adhuc autem quodlibet ſignum ſenſatum: .i. qualibet partē
aut maius,aut minus generari:atqꝫ neqꝫ vacuum eſſe corpus:neqꝫ duas eſſe in eo Quarta
dem loco magnitudines,neqꝫ incorporeo augeri. ¶Suſcipiēdum tamen primū Quinta
determinatis cauſam vnum quidem:ꝙ diſſimilaria augentur:componitur enim Sexta 11
ex his vnumquodqꝫ: deinceps ꝙ caro,& os:& talium pars ſingula eſt duplex:quē Cōcluſio
admodum & cæterorum:quæ in materia ſpeciem habent: & enim materia dici-
tur & ſpecies caro,aut os:partem igitur quamlibet augeri,aliquo etiam aduenien
te,ſecundum ſpeciem quidem eſt poſſibile:ſecundum materiā vero nō eſt.Opor- Declaratio prima
tet enim intelligere ac ſi quiſpiam vnica menſura aquam percūctaretur: nam ſem
ꝑ alia atqꝫ alia fieret:ita q̄qꝫ carnis materia īcreſcit:& nō ꝑ hoc ꝙ pars q̄libet fieret
ſed eo ꝙ hoc qdē deflueret.Illud vero ꝑmaneret: pars videlicet q̄libet ſcd'm figu- Secunda
rā & ſpeciē.In diſſimilarib⁹ vero res iſta magis cōſtat veluti ī manu:nam propor
tiōe vel ſeruata ipſa augeť.Materia em̄ ꝙ exiſtat altera a forma:videť magis hic,ꝙ

in carne ipſa,aut ſimilaribus:ꝙobrem in cadauere videtur magis iã remanere ad-
huc caro & os,ꝙ manus aut brachium.quare modo quidem aliquo quęlibet pars
carnis increſcit:modo vero alio non:nam ſecundum ſpeciem quidem pars quæli
12 bet permanet,at ſecundum materiam minime. ¶Maius vero totum fit:quotiens
Cõclusio aduenerit quidem aliquod,quod cibus dicetur & contrarium: fueritqꝫ id ipſum
in eandem ſpeciem conuerſum:veluti ſi duro molle aduenıat: adueniens ipſum
trãſmutabitur & indureſcet:nam modo quidem aliquo ſimile increſcet ſimili: mo
do vero alio diſſimili.

Explanatio tex.

Alias duas, augmentationem & diminutionem, mutationis ſpecies hic proſequitur.

I.Augmentatio differt ab alijs motibus.Probatur primo,quia habent diſtinctos terminos ad quos: generatio & corruptio ad ſubſtantiam, alteratio ad qualitatem, latio ad locum & augmẽtatio ad quantitatem.Secundo propter diuerſitatem modorum:quia generatum corruptum & alterũ non mutat locũ:latio mutat locum, augmentatio quodammodo mutat locum,quodammodo nõ: quia ex arctiori loco maiorem accipit, aliter tamen ꝙ ſphęra.

II.Cum auctio ſit circa magnitudinem,dubiũ eſt qua ratione augeatur: an fiat ex potentia corporeo, & actu incorporeo,materia coniuncta vel ſeparata.

III.Augmentatio non fit ex aliquo ſeparata ſecũdum locum vel eſſe. Probatur, quia non eſt poſſibile materiam non eſſe in loco, immo neceſſario eſt in loco. Probatur, quia materia eſt pars eius, quod eſt in loco: ergo ipſa ſaltẽ eſt in loco per accidens.Secundo probatur, quia ſi fieret ex materia ſeparata ſecũdum eſſe (ſicut eſſe viui eſt aliud ab eſſe dolij) tunc ipſa haberet propriũ eſſe actu: & ita fieret aer ex aqua, ea inuariata:immo eſſent infinitę materiæ:ſed melius eſt facere vnam materiam non ſeparatam a corporibus, vnã numero ſed ratione non vnam: neqꝫ eſt punctus: ſed punctus eſt terminus materiæ.

IIII.Sicut genitum ab alio generatur ſibi ſimili ĩ ſpecie vel virtute:ita eadem eſt materia, quæ eſt ſubiectum alterationis & augmentationis: ſed ꝙ alteratur eſt ens in actu: ergo & ꝙ augmentatur eſt ens in actu & non ſeparatum.

V.Idem probatur ſecundo:quia ſi ſubiectum auctionis eſſet ens in potentia:tunc auctio non differret a generatione.Probatur tertio, quia auctio eſt ad pręexiſtentem magnitudinem additio: ergo preeſt aliqua magnitudo:quoniã ſi nulla præeſſet eſſet generatio.

VI.Sed opponitur.Cũ aliquid augetur, eius quælibet pars augetur: & omẽ ꝙ augetur, augetur aliquo corporeo vel incorporeo:ſed non augetur aliquo incorporeo, quia materiã ſeparatã eſſe a magnitudinę eſt impoſſibile: nec aliquo corporeo, quoniam ſic duo corpora eſſent in eodem loco.ſ. augens & auctum.

VII.Illam obiectionẽ inſufficienter ſoluerunt antiqui:ꝙ auctio fieret ſine extrinſeco addito: ſicut quando ex aqua fit aer, fit maior moles aeris. Patet, quia ibi non eſt auctio, ſed generatio. Secundo quia oportet illud ꝙ augetur ꝑmanere & quãlibet partem:ipſi autem corrumpunt auctum. Tertio quia tria ſunt in auctiõe: primo ꝙ q̃libet pars augeatur. Secũdo vt aliquid adueniat. Tertio vt idẽ auctũ maneat:ſed illud tertiũ non euenit in generatione. Quarto addit in augmentatione magnitudinem non manere eandem:ſi autem reſpondeatur cum antiquis contrarium oĩm hominum euenit.

VIII.Quid augetur an additum, vel cui fit additio aut vtrunqꝫ: Reſpondetur ꝙ non adueniens, ſed corpꝰ cui aduenit augetur.Probatur, quia ſubſtantia illius manet, ſed ſubſtantia cibi non. Secundo quia ipſum pręd ominatur aduenienti. Tertio a ſimili in vino quod augetur apposita aqua. Quarto quia ſic eſt in alteratione, quia quod manet dicitur alteratum, non quod tranſit.

IX.Duplex eſt alterans in auctione .ſ. paſſum & non paſſum. Non paſſum vt anĩa mouens:paſſum vt cibus, qui adueniens alteratur: ſed alteratus dein corrumpitur.

X.Sex ſunt conditiones auctionis. Prima ꝙ auctum remanet idem.Secunda auctio fit aliquo adueniente. Tertia aucti quælibet pars augeť.Quarta neqꝫ propter hoc vacuum ponatur. Quinta neqꝫ penetratio corporum.Sexta neqꝫ fit auctio aliquo incorporeo adueniente.

XI.Cum diſſimilaria augeantur: & partes eorum ſint duplices, quælibet pars augetur ſecundũ ſpeciem, non ſecundum materiã:ratio huius eſt: quia auctum debet manere idem: partes materiales nõ manẽt, ſed fluunt:formales vero manent ergo: declarat exemplo in aqua.Secundo declarat in etherogeneis. vt cum manus augetur ſecundum ſpeciẽ & non ſecundum materiam.

XII.Auctum fit maius aduentu cibi contrarij, qui in eandem ſpeciem conuertitur cum aucto: & ita eſt partim ſimile.ſ.poſt alterationẽ: partim diſſimile añ alterationẽ ſiſe ĩ fine: diſſimile ĩ pricipio

XIII.Cibus talis eſt potentia, quale auctũ eſt actu:patet quia cibus ille non fit per ſe:cum eſſet iã generatio:ſed fit ĩ aucto nam ꝙ patitur a cibo augetur, ſicut eſt in vino, & in igne.

XIIII. Animal vniuerſale non augetur, ſicut non generatur, ſed caro, os &c̄. augētur: vnde caro vt caro nutrit, ſed vt quanta auget: differunt em̄ ratione nutrimentum & augmentum: quia animal nutritur ꝙ diu viuit, ſed non tam diu augetur.

XV. Forma membri aucti eſt velut ſine materia quando agit in cibum: ſed quando patitur ab eo eſt velut in materia: nam ipſa a cibo reagente debilitata: tandem non poteſt augere, ſed minuere.

Annotatio in textum

11. Similaria dicit, quę gręce homogenea dicũtur .i. ſimilis rationis partes habentes, vt quęq; pars aquæ eſt aqua: ſic de lapide: & intellige de integrali: diſſimilaria ſunt quæ heterogenea appellantur, quoniam partes diſſimiles ſunt, vt hoīs oculus & cor, arboris radix & ramus &c̄.

Alexãder

12. Hic Auer. ait contra Alexandrum: primus magiſter nihil dixit ſine forti ratione: nam hic ſolus philoſophatus eſt cum ratione ſenſata, eximia Ariſtotelis laus.

Q.II.

An auctio ſit generatio?

Articulus. I.

Nota. I. Augmentationem biuariam accipi. Primo pro maioratione: ſic ignis dicitur augeri, & aceruus granorꝝ, & illa fit per iuxta poſitionem: hoc modo etiã tribuitur qualitatibus ait G.Ochã diſt. 17.q.4. primi. Secundo proprie: & poteſt ſic finiri. Augmentatio eſt partialis adgeneratio formæ ſubſtantialis viui, facta ex nutrimento mediãte calore naturali, maiori adgenito ꝙ fuerit deperditum, vt viuum debitam attingat quantitatem.

G.Ochã.

Ochã.di. 17.q.6.

Pro declaratione nota illata. 1. Augmentatio nõ eſt generatio ſimpliciter nec totalis, ſed partialis. Ariſto. ait auctione non fieri per ſe ſubſiſtens. 2. Homo proprie non augmentatur: patet quia nulla noua pars formæ adgeneratur: ſed anima prior incipit replicatiue eſſe in materia adgenita. 3. Habes terminum auctionis abſolutum .ſ. partialem formã ſubſtantialem. 4. Explicat differentię obiectum, auctionis .ſ. nutrimentum. 5. Cauſam: nam principalis eſt forma viui, ſed inſtrumentalis eſt calor naturalis viui. 6. Differentia exprimitur auctionis ad nutritionem & diminutionem. Nam ĩ vniuerſum & generaliter dicitur vnum nutriri, ꝙ diu reſtaurat per cibũ deperdita at ſi plus acquiritur, ꝙ fuerit deperditum: dicitur auctio, vt ĩ puero: ſi minus dicitur diminutio, vt in ſene & decrepito: ſi ęquale, tunc dicitur nutriri in ęquali conſiſtentia, vt in iuuene. 33. an. 7. finis & completiuꝰ terminus auctionis, non eſt forma partialis abſoluta: ſed vt viuẽs debitam .ſ. ſpeciei & indiuiduo attingat quantitatem: nam omnium natura conſtantium, determinata eſt quãtitas. ❡ Vnde quinꝗ mutationes concurrunt ad auctionem .ſ. latio cibi ad animatum, alteratio cibi, corruptio cibi alterati, generatio partialis formæ in naturalibus, & nutritio, hoc eſt deperditi reſtauratio.

Nota. II. Quia calor naturalis eſt quietis impatiens, continue agit in corpus viuentis nonnullas partes conſumendo, & poros ſub cute vaporibus ſeu ſubtilibus corporibus replendo: vnde & hi pori ad hoc vtiles ſunt: vt per eos ſudor, & alia excrementicia tertiæ digeſtionis expellantur, vt ſcabies pili ſanies &c̄. cuius ſignum eſt, homine habẽte mundas manus dum it cubitum, mane ſurgens reperit immundiciem ſeu pinguedinem in manibus. ❡ Fiunt autem plures pori ĩ vna parte ꝙ alia quoniam calor in vno membro reperit maiorem reſiſtentiam ꝙ in alio. ❡ Pori autem non ſunt vacui, ſed vt diximus corporibus ſubtilibus replentur, in aduentu nutrimenti cedentibus. ❡ Sed antequam modum augmentationis enarremus, præſtat modum digeſtionũ & numerum referre: præter em̄ dentium maſticationem ponuntur tres digeſtiones. Prima fit in ſtomacho ad quem cibus traijcitur ab ore per meri: vbi facta digeſtione & decoctione impurum diuiſum a puro, expellitur p ſeceſſum: purum (ꝙ iam eſt vna maſſa alba, & kilus appellatur) autem decoctum vni magno inteſtino, quod duodenum dicunt, transmittitur: & ab illo per inteſtinum ieiunum & meſeraicas venas ad epar peruenit. ❡ In epate ſecunda fit digeſtio: vbi purum in maſſam rubeam decoquitur: & hæc in quatuor humores ſecernitur: nam calidum & ſiccum coleræ deſeruiens, partim ad ciſtam fellis, melancholiæ aptum ad ſplenem, flegmati congruens ad pulmonem deſtinatur: ſanguineum vero in epate remanet: & purum ſeparatur ab impuro: impurum per venam kilyn quæ ſpinæ adiacet ad renes deſcendit, per quos colatum ad veſicam per vritides veniens, demum virga eijcitur. ❡ Ab epate ſanguis genitus per venas maiores vſq; ad capillares ad ſingula membra diffunditur: in quibus denuo digeritur: & in ſecundarias humiditates conuertitur: vna earum prima dicitur, altera ros, tertia cambium, quarta glutẽ. Prima reſidet vt in plurimum ĩ poroſitatibus extremitatum paruarum venarum propinquarum ſimplicibus membris: ros vero quemadmodum ros per herbas diffunditur ſuper membra nutrienda: quibus venæ illæ accedunt: in quarum poroſitatibus extremalibus eſt prima humiditas. Cambium eſt iã imbibitum poris membrorꝝ ſimplicium, & in propinqua valde complexione ad formam illius mẽbri. Gluten iam quaſi cõtinuatum mẽbro cui aptabitur, & animationi proximum. Corollarium. Sẽper poſterior illarum humiditatum generatur ex priori, vt ſecũda ex prima, tertia ex ſecunda &c̄. Corollarium. Sẽper poſterior eſt vicinior aucto: liquet ex proceſſu. Hæc prælibaſſe ſufficiat philoſopho: quæ Saxo Marſilius Reiſchius, Chartuſ. pręceptor, Summerh. & alij hic prodidere: diſplicet em̄ mihi, quod aliqui tam lõge a principijs philoſophiæ recedentes, in medicinam ſe profunde immergunt. Recte agitur cum vnaquaq; arte, ſi inter limites ſuos continetur: & ad alias non niſi interpellata accedat, velut ſubſidiaria.

Adde. 10 Maioris diſt. 30. 4.5. ſcdi:

Reiſchius Sũmerh.

Nota. III. (Antequam modum augmentationis explicemus) plures potentias pręfatis actibus in-

ſeruire. Concurrit eñ attractiua, vi caloris alimẽtum conueniens cuilibet membro attrahens. Retentiua cibum vi ſiccitatis retinens donec digeratur. Digeſtiua vero retentum alterat & decoquit vi caloris: expulſiua digeſtum & impurum a puro ſegregatum expellit: incorporatiua alimẽtum cuilibet membro diſtribuit: aſſimilatiua cibũ aucto ſimilem efficit: vnitiua aſſimilatum partibus aucti vnit & continuat. ¶Et cũ de calore meminimus, hoc quoq; te non prętereat, Reiſchio præceptore in Margarita admonente, digeſtionem, diſſimilarium diſiunctionem: & ſimilarium coniunctionem, nõ fieri vi caloris ignei, ſed naturalis viuificatiui: cui aſſimilatur calor ſolis. ¶Adde duo quæ narratione ſuperiori, prę feſtinatiõe pręteriuimus: primum eſt ꝙ dum de diſcretione humorũ locuti ſumus, non intelleximus cum præciſione: quoniam nullus humor eſt omnino ſimplex & p̃ciſus: velut medici latius proſequuntur: ſecundum quod impurum in tertia digeſtione ſegregatum, partim redit ad epar, & per vias vrinę emittitur: & ex illa vrina medici diuinantur: & morborum cauſas agnoſcunt: nam prior tãto iudicio eſſet ineptum: partim impurum: illud ſudore reſoluitur ſaniẽ, pilis pẽnis & alijs vijs reſoluitur: ſi tñ purum fuerit ſuperfluũ ad vaſa ſeminalia mittit: & ſemẽ appellatur: de quo alibi.

Nota. IIII. Ex his facile liquet augmentationis modus: nam corpore phyſico plures habente poros ad capillares venas terminatos: & quãdo maior gluten ſeu cambium ſubintrauerit poros nutriendi, ꝙ ſit ipſa poroſitas: tunc ne fiat penetratio dimenſionum, oportet talem poroſam partem extendi: & ita pars ſubingrediens vnita mẽbro priori, facit ipſum maius: & ſic oſſa, nerui caro &c. augentur: & cum caloris ſit ſurſum moueri hinc eſt ꝙ membra pueri in longum porrigũtur & creſcũt & non in latum, ſicut natura ingeniauit: & ex dictis iam nutritionem & diminutionem agnoſcis. De humido radicali vide loco ordinario: vbi Ioannes Vrachius præceptor examinauit ſ. de lõg. & breui. vitæ. Adde ꝙ Aliaceñ. in tract. de anima duplicem poſuit digeſtionem in plãtis. ¶Hoc tamen ſcias cibum quo ad ſe violenter ſurſum moueri ab epate: qa tract⁹ fit cũ violẽtia: & ſicut magnes habet virtutem attractiuam: ſic quodlibet membrum, ꝙuis iſte motus ſit naturalis toti compoſito. Non refero dicentes augmentationem terminari: primo ad quantitatem accidens: quoniam illam opi. deſtruximus in. 1. phyſicarum acroaſum: acceleremus ad articulum reſponſiuum.

Ioã. Vrachius

Aliaceñ.

Articulus. II.

Cõcluſio Augmentatio bene eſt partialis generatio, ſeu generatio partialis formę ſubſtantialis: non tamen eſt generatio ſimpliciter: quia non eſt generatio per ſe ſubſiſtentis: ſed eius quod immittitur alteri: vt pars toti: poſſumus tamen dicere partem generari, & totum augmẽtari. Corolł. idẽ n̄ motus eſt generatio & augmẽtatio reſpectũ diuerſorum. ſ. partis & toti⁹: hoc dictum modo loquendi iuniorum plurimũ congruit: neſcio tamen ꝙ peripatetice ſit dictum.

Ochã. q. 6. tertij ſenten.

Articulus. III.

Dubium. I. An augmentatio ſit motus continuus?

Prę mit. I. Aliud eſſe loqui de continuitate motus propria, & de continuitate vulgari. Nam cõtinuitas proprie exigit vnitatem mobilis & diſpoſitionis ac temporis: & ꝙuis Marſil. arbitretur augmentationem non eſſe continuam: quia fiat ĩ diuerſis poris nõ cõtinuis, ſecundum diuerſas diſpoſitiones: hoc inquam non iuuat: quia ſufficit mobile principale eſſe vnum. ſ. animal quod augetur & quælibet pars eius: & ꝙ eodem cibo omĩa mẽbra nutriuntur & augẽtur: propterea iſta ratio parum proderit. Marſilius

Prę mit. II. Q₂ intentio dubitantium eſt, an puer quando incipit augeri, continuatur vſq; ad conſiſtentiam, quando deſinit augeri: Saxo Marſili⁹ & alij dicunt in imperfectis non ita continuari, vt pateat in dormitabũdis gliribus, ranis, plantis tẽpore hyemis non creſcentibus: itẽ de infirmis, qui aliquando diminuantur ante terminum auctionis: ſed ſi viuens perfectum fuerit ſanum, & ſufficiens nutrimentum ſibi apponatur: tunc continue nutritur & augetur vſq; ad conſiſtẽtiam abſq; interruptione temporis: at hoc eſſe contra Auer. 3. phyſico. Com. 6. vbi ait motus auctiõis: de initio ad finẽ componitur pluribus motib⁹ & quietib⁹. Saxo Auerro.

Prę mit. III. Supponendo aliqua. 1. Calor naturalis continue agit in humidum radicale, & etiam in corpus viuentis ipſum reſoluendo. Patet alioquin nutrimentum pro reſtauratione non eſſet neceſſarium: habet eñ ſe calor naturalis ad humidũ ſicut ignis ad oleum lampadis: de his de long. & breui. vitæ. 2. Ad huiuſmodi exſiccationem proderit aliquando medium extrinſecum. Patet in labore plus reſoluitur & exercitio, in hyeme de per accidens in animalibus in plantis in eſtate. 4. Animal ad ſuos actus exercendos indiget ſpiritibus: patet quia ligando membra & impediendo ſpiritus illud membrum amplius nequit operari, ſed tremit. Quarto ſpiritus illi cõtinuo generantur & reſoluũtur, tã ex humido radicali ꝙ cibali. Quinto viuens non poteſt conſiſtere omnino abſq; humido radicali. Non curo hic Monachum qui in ethico dicit nihil eſſe caloris naturalis: ſed bene calorem igneum & febrilem: ad medicos mittimus hanc controuerſiam. 6. Nutrimentum venit in locum reſoluti. 7. Sequitur viuens perfectum nõ durare per notabile tempus abſq; nutritione: niſi eẽt aliquid reſolutionis impeditiuum, vt de vrſis ſiluestribus dicitur. 8. Quia caro adgenita ſemp eſt impurior: ideo demum non ſufficit alterare: ſicut in vino ſi ſemper aqua imponatur. De ſpiritibus ĩ fine tertij de anima Sco. diſt. 44. quarti q. 2.

Reſpondetur Augmẽtationẽ non eſſe vnũ motum cõtinuum, nec nutritionẽ ꝙuis aĩal perfectum nõ impeditũ citra cõſiſtentiam non diu interrũpat augmentationẽ: ſicut citra mortem viuens

ſemper nutritur: ſic ꝗ notabili tempore non perdurat abſq; nutrimẽto. Illud probatur per Ariſt. in textu & Auerro. & ſuppoſitiones pręmiſſo.iij. adductas.

Dubium.II. An aucto viuo quęlibet pars augeatur?

Saxo Marſilius
Pręmit.I. Sax. Marſili. & alios hic diſtinguere de parte poroſa & non poroſa: diſtinguere item de auctione, quod vna fiat per intus ſuſceptionẽ altera per iuxta poſitionem: modo dicunt. 1. pars non poroſa non augetur primo: patet quia nihil intus ſuſcipit. 2. pars poroſa augetur ꝓprie: quia intus ſuſcipit cibum & gluten maius. 3. pars nõ poroſa augetur improprie per iuxta poſitionem.

Pręmit.II. Q. iſta ſententia vt iacet poſſet forte calumniari: at benigniter interpretando ſic poteſt vera fieri. Vnde ſcias triplicem eſſe iuxta poſitionem: vna eſt quantitatiua, ſicut arca augetur ꝑ iuxta poſitionem lignorum: alia eſt alteratiua: vt ſi corpus calidius ponatur iuxta calidum. Tertia eſt generatiua: vt dum ſurculus ſurculo iuxta ponitur & adgeneratur: nunc ſi pars poroſa ſuſcipit in ſe gluten maius & ſic extenditur: ſi fuerit pars ſolida, tunc ei adgeneratur gluten: & ſimili forma ei coniungitur & vnitur: puta os quia eſt ſolidũ & ſine poris: ideo nutrimentum non ſuſcipit intra ſe: ſed ei extrinſecus apponitur: & ita ei vnitur cõtinue, & fit os. ¶Verum hoc vltimũ ſit pro defenſione illorum, non ex intentione explicatum: quoniam & oſſa & cartilagines & carnes &c. dicim⁹ omnia poroſa.

Ariſto.
Pręmit.III. Quia prior declaratio etſi vulgaris tamen non videtur peripatetica: cum Ariſto. voluerit omnem partem aucti augeri: ideo aduerte partes hic accipi non quaſlibet particulas aut portiones, ſed partes integrales maiuſculas & alicui⁹ nominis: quas Ariſto. vocat ſignum ſenſatum: vt ſi os acceperis cruris tibiarꝫ digitorũ cranei &c. muſculos, cartilagines, carnẽ &c, quodlibet horꝫ augetur. Non ergo loquitur Ariſto. de partib⁹ ꝓportionalibus, aut eſſentialibus, aut quibuſq; modis: ſed de illis omĩbus membris, vt ita loquar diſectis.

Pręmit.IIII. In ſignum affirmatę partis nos videmus partes etherogeneas, poſtꝗ auctę fuerint manere in eadem proportione: propterea omnes partes ęque augentur in proportione: ꝗuis nõ in quantitate: niſi ex accidenti oppoſitum eueniret: vt hoc variam contingere poſſet: primo ſi pori eſſent opilati, vt patet in contractis & linieticis. Secũdo propter vicinitatem, quia homines plus impinguantur in ventre ꝗ alijs locis: quia venter eſt in propinquiori loco digeſtionũ. Tertio propter finem: nam multum coiens plurimum de nutrimẽto mitteret ad vaſa ſeminaria: & ſic alijs mẽbris neceſſarium ſubtraheretur: & hæc eſt etiam vna cauſa: cur pernicioſus eſt coitus, ſanitatis corruptiuus, oĩm membrorum debilitatiuus, & vitę abbreuiatiuus. Quarto propter inęqualitatem caloris: quia in viris latiora ſunt pectora: nam fortior calor attrahit cibum ad ſuperiora: ĩ femellis contra vbi calor debilior, cibum in inferis ſinit: quare podices habent, & nates maiores viris.

Reſpondetur Aucto viuo ſano & non mõſtruoſo, quęlibet pars integralis notabilis ſecreta & ſana, non impedita: ſi nutrimentum eſt ſufficiens augetur: probatur, quia poſita cauſa ſufficienti, ponitur effectus. ĩ omnib⁹ ęqualiter diſpoſitis.

Dubium.III. An auctio fiat ſecundum materiam, vel ſecundum ſpeciem?

Pręmit.I. Auerro. hic diu laboraſſe contra Alexandrum, qui hanc Ariſto. ſententiam non demõſtratam credidit: ſed poſſe dici partes materiales augeri: ſunt plures alię ſententię, & opiniones pugnantes. 1 aliqui per partes formales capiunt partes poroſas, per materiales non poroſas. ¶Hi aduerſantur Ariſto. quia ideo Ariſto. dixit partes ſecundum ſpeciem augeri, quia manent: pręterea porus nihil ponit: quomodo pars illa poſſet dici formalis. Auerro. G.Ochã.

¶Auer. per partes formales intellexit partes animę, quæ ſunt in partibus materię: per materiales intelligit partes materiæ: quæ ſunt ſub partibus formæ. Hæc in ſe poſſet eſſe vera: tamen nõ eſt ad intentionem Ariſto. & diſcrepat omnibus numeris ab eo: quoniam non dicit Ariſto. partem formalem, quæ agit: ſed quæ patitur auctionem: & non videtur, quomodo nutrimento vnitiue viuens augeatur, niſi ex parte materiæ. Albertus videtur eo declinare, ꝗ partes ſecundum ſpeciem, ſint humidi radicalis, ſecundum materiam humidi cibalis. G.Ocham.q.11.quarti dicit partes formales eſſe quibus competat agere: materiales quibus non competat agere: hęc omnia non faciũt ad rombum, vt Ariſto. voluit: ideo aliter ad mentem Ariſto. Auerro. Albertus G.Ochã.

Reſpondetur Ad dubium: auctionem fieri per partes ſecundum ſpeciem, & non ſecundum materiam, in hunc ſenſum: quia in aucto membra retinent ſimilem figuram, ſitum, diſpoſitionem ſecundum ſucceſſionem: ſed materia ex quibus ſunt mẽbra: quia continue fluunt & deperduntur: ideo ſecundum eos aliquid non dicitur augeri: accipe ſimile: igne accenſo, & continue appoſitis lignis manet idem ignis ſecundum ſpeciem, ſed non ſecundum materiam: quia iam apponis illa ligna: mox alia: ita eſt in auctione, manus infantis fixã habet ſpeciem & figuram, quę remanet per ſucceſſionem: licet auctior: & ꝗuis materia cõtinuo in ea fluat & reſoluatur: vt forte iam parum aut nihil habeam de materia manus meæ: quam habui ante. 31. annos: quare non ſecundum materiã ſed ſecundum formam ſeu ſpeciem Ariſto. dixit fieri auctionem. Non tamen aſpernamur ſententiam ſcoticam: ſentientis partem formalem eſſe eam: quæ potens eſt conuertere cibum in ſui naturam: quæ vero non eſſet tantę virtutis. materialẽ eſſe: at prior ſententia Ariſt. dictis eſt cõſonãtior. Scotus diſti. 44. quarti q.2.

Dubium.IIII.An auctum maneat idem ante & poſt auctionem.

Premit.I.Idemptitatis tres eſſe modos. Prim⁹ eſt proprijſſimus, quo aliquid manet inuariatum ſubſtantialiter: ſicut dicimus angelus coelũ &c̃. vere dixit Heraclitus: eũdem equũ non intrare bis fluuiũ: qm̃ nõ maneret idem. Secundus eſt quãdo principalior ei⁹ pars manet eadem: ſicut hõ ſemp dicit manere idẽ: quia anima manet eadẽ: vnde etiã ſi nutrito carnib⁹ humanis de⁹ daret aliud corpus in reſurrectione: adhuc eſſet idem hõ: propter eandem aĩam G.Ochã.q.11.quarti. at hec vltra crepidã. Tertius eſt quãdo partes ſuccedũt continue ſibi inuicẽ in ſimili ſitu, figura & ordine: ſicut Danubiũ dicimus eſſe eũdem, qui fuit ante c. annos: ſic dicimus eandem eſſe Rẽp. Auguſtę, q̃ fuit ante.50.annos: qm̃ licet ſinguli a cõitatis regimine per mortẽ: alij tñ cõſimili ordie ſuccedũt: ideo dicunt manere in eadẽ Rep. cũ maneãt, ſimilia officia &c̃. Et q̃q̃ Rob.Holcot.q.15.determinationum, obſtinatiſſime cõtendat, nõ manere eũdem hoiem in principio & fine: tñ qm̃ illud videt primo obtutu abſurdum: ideo ad cõem ſententiam

Heraclit⁹ | G.Ochã | Holcot

Reſpondetur Ad dubium q̃uis nullũm auctum maneat idem ante & poſt auctionẽ in numero proprijſſima idemptitate: manet tñ idem ſecundo & tertio modis: hoc ꝓbatur per Ariſto. in textu & per articulũ parrhiſ. dicere hoiem p nutritionẽ poſſe fieri aliũ numeraliter & ĩ diuidualiter error, Rationes non adduco: nã plures ſunt obuię quia nullus peccator egeret penitẽtia: qm̃ p ſolam augmentationẽ non eſſet ille qui peccaſſet: hoc in Theologia. Null⁹ fur poſt augmẽtationẽ eſſet ſuſpẽdendus: qm̃ nõ eſt ille idẽ qui furtũ feciſſet. In policia Ioãnes nõ eſſet nomen propriũ: quia ſignificaret plura indiuidua: itẽ fili⁹ poſſet ducere matrem in vxorem: quia nõ eſſet idem hõ qui fuiſſet filius: ꝙ ſi adhuc eſt filius, vna mater vnico partu cẽtum genuit filios, immo infinitos. Solutiões q̃s dat Holcot vbi ſupra ſunt ſophiſtice: ideo nõ curo eas: ſufficit me ſemel baptizatũ: & ille idẽ ſum qui baptizatus, confirmatus &c̃.

Holcot

Articulus.IIII.

Rõ.I. Ignis appoſitione cõbuſtibiliũ augetur: & nouus ignis generatur: ergo illa auctio eſt generatio. Confirmatur in augmentatione eſt corruptio ſimpliciter, ergo & gñatio: tenet illatio: quia generatio vnius eſt corruptio alterius: itẽ eſt ad ſubſtantiam, ergo eſt generatio: tenet cõſequentia qa motus diſtinguuntur penes terminos ad quos.

II. Si augmentatio eſſet motus continuus: iã differentia ab Ariſto. aſſignata eſſet inanũ: qua nutritionem continuã ponit toto tẽpore vitę, non aũt augmentationẽ. Pręterea augmentatio nõ eſt iter cõtraria: quare videtur ꝙ nõ ſit motus. ¶Confirmatur quia nutritio non eſt continua: ergo nec augmentatio: nam augmẽtatio nõ eſt ſine nutritione Antecedẽs patet, quia ſi cõtinue nutriret, nũq̃ fameſceret: ꝑuenit em̃ fames ex appetitu nutrimẽti

III. Nõ quęlibet pars aucti auget. Probat primo quia nõ quęlibet pars nutrit: ergo nõ quęlibet augetur: nam auctio nutricationẽ ĩcludit: antecedẽs probatur quia ſolum nutritur deperditũ ꝙ reſtauratur: ſed nõ quęlibet pars aliq̃d deperdit. Porro in auctione aliqua pars interdum diminuit, vt poꝛte paralytica: ergo nõ augetur. ¶Confirmatur qa cũ ſint infinitæ partes aucti, neceſſe eſſet cibum in infinitas partes ſecari: immo omẽ auctũ fieret duplum ſeu duplę magnitudinis: ſi cuilibet parti cibus accreſceret: nam oporteret cibum porrigi in longum latum & profundum membroꝝ. ¶Præterea pars quę prę̃fuit non augetur, nec quę addit nec aggregatũ, qm̃ non p̃fuit: ergo nihil augetur.

IIII. Non manet idem añ & poſt augmentatiõẽ. Probatur primo, quia totũ eſt ſuę partes. 1.phyſ. ſed nõ ſunt eędem partes ante & poſt auctionem: ergo nec idem totum. ¶Cõfirmatur.1.quia ſicut per euaporationem reſoluitur materia ĩ poris: ita & forma partialis corrumpitur: ergo ſtaret Bucephali partes principales omnes fore reſolutas per ſucceſſionem.25.annoꝝ: & adhuc veriſimilius eſt argumentum de lõgeuis, vt ceruo cornice phœnice &c̃. ¶Si dicis eſſe eaſdem partes per ſucceſſionem: cõtra tũc ſequeretur magnum abſurdum: ꝙ corruptibile eſſet ꝑpetuum apud Ariſto. Probat ſequela: quia Rhenus eſt corruptibilis: & tamen ſic eſſet perpetuus per ſucceſſionem.

Reſpondetur Ad primã: ignem augeri improprie, nõ proprie: qm̃ ſic auctio ſolis viuis conuenit: ad cõfirmationem diximus dubio q. primę cõtingit totalem formam corrũpi, & ſolum partialem generari. Ad aliam dico ꝙ eſt ad ſubſtantiam partialem: generatio ad totalem: item finis eius nõ eſt ſub ratione ſubſtantiæ, ſed ſub ratione maioris quantitatis.

Ad.II. Negando ſequelam: & ratio eſt quia nutritio eſt neceſſaria tota vita, ſed augmentatio vſ ꝙ ad conſiſtẽtiam, & ad illum terminum eſt motus continuus, vt in dubio. Ad annexum dico ꝙ eſt inter cõtraria large, quia inter diſtãtes terminos. ſ. paruum & magnum. ¶Confirmationẽ admittimus: quia non eſt talis continuitas indiuidua q̃uis vitare poſſemus argumentũ: dicendo ꝙ in ꝓbatione aſſumitur defectus nutrimenti: qui in reſponſo excluditur.

Ad.III. Negando antecedens: ad probationem dico ſolum deperditum reſtaurari, ſed non ſolum nutriri: ſed totum membrum, immo totum viuũ dicitur nutriri dum calor habet, in quod agat. Annexum aſſumit membrum infirmum: reſponſum dedimus de ſanis. ¶Ad cõfirmationem fateor eẽ infinitas partes proportionales: at de his non eſt ſermo. Annexi ſequelam negamus: quoniam non quælibet pars ad longum latũ &c̃. ſecundũ omẽs partes augetur: ſed vno cibo maiori adgenerato mox mẽbrũ fit mai⁹ quaſi dilatatiue ſeu expreſſiue: quare accedens non oportet eſſe tantũ, quantũ p̃fuit. ¶Annexum nihil conuincit: quoniã dico illud quod p̃fuit factũ maius: nam pars p̃exiſtens

dum conuertit in ſui naturam plus q̄ perdiderit, efficitur maior: verius dices totū eſſe auctū, quod iam ſit maius q̄ prius.

Ad.IIII. Diſtinguendo minorē, vel ꝙ non maneant eędem omnes ſic concedat, vel principales: & ſic negetur: at ſufficit pricipales partes manere. ¶Ad confirmationem dicas cōcedendo de pluribus, ſed non de omnibus, & maxime principalibus. ſ. corde, epate, cerebro &c̄. Et hæc eſt mens
G.Ochā. G. de Ocham q.11. quarti. qui exemplum ponit de corde, quod totum vel aliqua pars eius permanet non reſoluta: & cōmuniter dicetur inquit: ſi cor tangeretur: ſtatim animal moreretur. Hoc tn̄ dominis medicis, vt in hac re magis expertis & multiſcijs cōmitto, contentus renarraſſe G.Ochā proteruienti tamen aliter euades: dicendo ꝙ eſto omnia aſſumpta eſſent vera, probaret non manere ſemper idem ante & poſt auctionē ſecundo modo: maneret tamē idem tertio modo. ¶Ad reprobationem dicito non eſſe improbabile, corruptibile in ſe, eſſe perpetuum per ſucceſſionem ſimilis ordinis, figurę & ſitus: & hęc de auctione.

¶De actione & paſſione. Capi.IIII.

QVoniam vero oportet primum dicere de materia, deq; his: quæ vocan 1
tur elemēta, ſiue ſint, ſiue nō, vtrū videlicet vnumquodq; ſempiternū Intentio
ſit, aut aliqua ex parte genitum: & ſi generentur: vtrum generentur oia
ex inuicem modo eodem: vel eorꝫ ſit vnū quoddam primum: ne
ceſſe itaq; dicere ea, de quibus indeterminate dicitur nunc. Omnes em̄ & qui ele
menta generant, & qui hęc ex elementis, diſgregatione vtuntur & congregatio
ne atq; actione & paſſione: eſt autem congregatio mixtura: verum quomō miſce
ri dicimus non determinatum eſt manifeſte: amplius autem nec alteratio eſt poſ
ſibilis, neq; corruptio, neq; generatio nullo agente, neq; patiēte. Nam & qui plu
ra elementa faciunt, hi generant actione & paſſione eorꝫ ab inuicē. Et his qui ex
vno, neceſſe eſt dicere actionem: hocq; recte Diogenes facit: ꝙ niſi ex vno cun
cta eſſent: neq; erit horꝫ ab inuicem huius actio, illius paſſio: vtpote calidū frige
re: hocq; caleſcere iterū. Non em̄ caliditas & frigiditas inuicē tranſmutantur: niſi
cōſtet ſubiectum ſubijci: quare in quibus actio eſt & paſſio: eis vnam ſubeſſe na
turam neceſſe eſt. Omnia quidem igitur talia nō verum eſt dicere: ſed in quibuſ
cunq; ſubiectum eſt. ¶At vero ſi de actione & paſſione, & de mixtura ſpeculan 2
dum eſt, neceſſe eſt & de tactu. Neq; em̄ hęc facere & illa pati poſſunt proprie: q̄ De tactu dicendū
ſe inuicem tangere non poſſunt; neq; quæ aliqua ex parte nō ſe tangunt: cōtingit
miſceri primum. Quare de tribus his differendum: quid videlicet tactus, quid ue
mixtura, quidq; actio. Accipiemus autem principiū tale: neceſſe eſt em̄ eorꝫ quæ
ſunt: quibus eſt mixtura: hæc eſſe adinuicem tactilia: & ſi aliquid agit: illud vero 3
patitur proprie, & his ſimiliter. ¶Ideo primo dicēdum eſt de tactu: fere quidem Tactus
igitur, quēadmodum & cæterorum nominum vnumquodq; multipliciter dicit: ęquiuocū autoritas
& hęc qdem ęquiuoce: hęc autem altera ab alteris & priorib⁹, ſic ſe habet & de ta .i.analogice
ctu. Verum principaliter dictum eſt in habētibus poſitionem. Poſitio vero ineſt Primus
quibus quidem & locus: etem̄ mathematicis dandum eſt tactum atq; locum, ſi mod⁹
ue eorꝫ vnūquodq; ſeparatū ſit, ſiue modo alio. Si igitur erit tāgere vti prius de
terminatum eſt: habere videlicet vltima ſimul: ipſę vtiq; determinatę magnitudi
nes ſe tangent, quęcunq; habētes & poſitionem: vltima ſimul habent. Quia vero Secūdus mod⁹
poſitio quidem ineſt ijs: quibuſcunq; & locus ineſt: loci aūt prima differentia eſt
ſurſum & deorſum: talia quoq; aduerſantia ſunt: habebunt itaq; ſe tangentia cun
cta grauitatem, aut leuitatem, aut ambo, vel alterum. Talia autem ſunt paſſiua &
& actiua: q̄re patet hęc eſſe apta ſe tāgere q̄rꝫ (cū ſint determiatę magnitudines)

4 Cōueniētia vltima ſimul ſunt:ac exiſtunt motiuę & mobiles ab inuicē. ¶Quoniam vero mouens non ſimiliter mouet mobile. Sed alterū quidem neceſſario motum:& ipſum mouet:alterum vero immobile exiſtens:manifeſtū ꝙ in agente ipſo ſimiliter dicimus:nā & mouens:aliquid agere aiunt:atqꝫ agens ipſum mouere: verū tamen

differētia differunt:atqꝫ id determinare oportet:non eñ poteſt oīe mouens agere. Si quidem agens referimus ad patiens: hoc vero eſt in quibus motus ipſe paſſio eſt. Paſſio vero prout alteratio eſt ſola:veluti albū & calidum: itaqꝫ mouere in pluribus eſt ipſo agere.

5 Cōcluſio ¶Illud igitur manifeſtum eſt:ꝙ eſt quidem vno modo motiua mota tāgere iā:alio vero modo non eſt:verū determinato tactu ſimpliciter quidem, qui eſt habentiū poſitionem, atqꝫ huius quidem motiui, illius moti: motiui aūt & moti:videlicet ad inuicē:in quib⁹ agere erit, & pati erit:eſt quidem igitur vt frequenter tactam rem, ipſam tangentē tangere. Nam & mouent mota fere cūcta, quæ impedimento ſunt:quibus & neceſſario videtur rem tactam tangentē

Repetit priorem tangere. Eſt vero vt dicimus raro motiuum tangere motum ſolum: rem tactam vero non tangere tangentē:verū quæ mota mouent:cū eiuſdē ſint generis:de neceſſitate videtur eſſe, vt res tacta tangat. Quare ſi quid mouet immotū exiſtens: fiet vt aliquid quidem ſolū rē tangat motā:aliud vero minime:nam interdū dicimus triſtantē nos ipſos tangere:contra vero minime. De tactu quidem igitur eo

6 Opi. pria videlicet qui in naturalibus, hoc ſit determinatū modo. ¶De actione vero & paſſione dicendum deinceps:accepimus aūt a prioribus ſubcontrarios inter ſe ſermones. Plurimi quidem eñ dicunt hoc concorditer ꝙ videlicet nullū ſimile quidem patitur a ſimili. Cum non alterum altero actiuum magis ſit ꝙ paſſiuū. Exiſtunt eñ hæc oīa ſimiliter ſimilibus:diſſimilia vero & differentia apta ſunt inuicem agere & pati:nam & quādo minor ignis a plurimo corrumpitur: propter cōtrarietatē fieri illud aiūt. Eſt eñ plurimū pauco contrariū.

7 Opi. ſcda ¶Democritus autē extra alios ſingulariter dixit:ait eñ idē atqꝫ ſimile eſſe, & agens, & patiens. Non enim contingit altera:& differētia ab inuicem pati: immo ſi diſſimilia entia agūt inuicem quicqꝫ. Illud nō quatenus altera:ſed quatenus eis cōmune aliquid ineſt: accidere ipſis dicimus:quæ quidem igitur enarrātur:tot ſunt. Videntur vero hoc modo dicentes ſubcontraria ſenſu dicere. Cauſa autem contradictionis eſt:ꝙ cū

8 Cōcluſio decebat aliquod totum ſpeculari: partem aliquam dicunt ambo. ¶Etenī ſimile pœnitus, & oīno idē:rationabile non eſt pati aliquo modo a ſimili: quid enim magis alterū erit actiuū ꝙ alterum: Et ſi a ſimili pati aliquid eſt poſſibile, & idem a ſeipſo. Et ſic his ſe habentibus ita:nequaquā aliquid erit incorruptibile, aut immobile:ſi quidem ſimile quaten⁹ ſimile actiuū eſt. Nam ſe ipſum idem mouebit

9 Cōcluſio oīe. ¶Et oīno alterū, & nullatenus idē, ſimiliter. Non eñ patitur albedo a linea, aut linea ab albedine:niſi ſecundū accidens:vtpote ſi accideret albam vel nigram eſſe lineam. Non eñ extrahuntur inuicē natura: quæcunqꝫ neqꝫ contraria: neqꝫ ex contrariis ſunt.

10 Cōcluſio prīcipalis ¶Sed quoniā non quodlibet natum eſt pati & agere: ſed quæcunqꝫ aut contraria ſunt, aut contrarietatē habent:neceſſe eſt agens & patiēs genere quidē ſimilia eſſe atqꝫ eadem, ſpecie vero diſſimilia & contraria. Natū eſt eñ corpus a corpore, humor ab humore, color a colore pati, & oīno vnigeniū ab vnigenio:huius aūt cauſa eſt ꝙ contraria in eodem genere cuncta ſunt: agunt vero & patiuntur contraria. Quare aliquo quidem modo eſſe eadem agens &

patiens neceſſe eſt. Modo vero alio altera atq; inuicem diſſimilia. Quia vero & patiens & agēs genere eadem ſunt, & ſimilia. Specie vero diſſimilia: talia autem ſunt contraria: manifeſtum q actiua & paſſiua inuicem ſunt, contraria & media. Etenim vniuerſaliter corruptio & generatio in his ſunt. ¶Ideoq; rationabile eſt iā ignē ipſum calefacere: atq; frigus frigefacere: & vniuerſaliter actiuū ſibi ipſi aſſimilare patiens: nam agens & patiens cōtraria ſunt: & generatio in cōtrarium eſt: quare neceſſe eſt patiens in agens tranſmutari: nam ſic erit in contrarium generatio. ¶Itaq; & ſecundum ſermonem non eadem dicentes: oportet ambos ſimiliter eandem tangere naturam. Dicimus eñ pati interdum quidem ſubiectum, vt ſanari hominem: & calefieri & frigefieri, & cętera eodē modo: interdū vero calefieri quidē frigidū: frigefieri calidū: quæ ambo ſunt vera. ¶Eodem aūt modo & in agente: interdū quidem eñ hoīem dicimus calefacere, interdum vero calidū. Nam vt materia quidem eſt pati: vt vero contrariū eſt agere. Reſpiciētes quidem igitur in illud: oportere agens & patiens habere ſe vt idem aſſeuerauerunt: in altera vero: contra. ¶Eodem aūt modo de actione paſſioneq; ipſa agendum eſt: quo quidem & de motu & motione. Nā & mouens ipſum dupliciter dicitur: in quo eñ eſt motus principiū: hoc mouere videtur (principium eñ eſt cauſarū primū) rurſus & proximū mobili & generationi: ſimiliter aūt de agente: dicimus eñ & medicum ſanare & viuū. Primū quidem igitur mouens nihil prohibet in motu immobile eſſe: in quibuſdam aūt eſt & neceſſariū: nā proximum in mouendo mouetur: in agente quoq; primum quidem impaſſibile eſt: proximū vero ipſum eſt & paſſibile. ¶Quæcunq; eñ eandē non habent materiā: impaſſibilia exiſtentia agunt vt medicinalis. Ipſa eñ ſanitatē agens nihil patitur eo ab ipſo, qui curatus eſt. At cibariū agens, ipſum quoq; patitur aliquid: aut eñ calefit: aut infrigidatur: aut tale aliud ſimul agens patitur: eſt aūt medicinalis quidem veluti principium: cibariū vero proxime ac contiguū: quæcunq; quidem igitur in materia nō habēt formā: hæc quidem actiua ſunt impaſſibilia: quæcunq; vero in materia: hæc paſſiua ſunt. Materiā quidem eñ dicimus ſimiliter vt ita dicam eandem eſſe quorumlibet oppoſitorum veluti genus exiſtens: at poſſibile calefieri: id eſt quod præſente & approximato calido, neceſſario calefit: ideo vt dictum eſt: actiuorū hæc quidem impaſſibilia ſunt. Illa vero paſſibilia atq; ſicuti in motu: eodem modo & in actiuis ſe habet: mouens eñ primitus immobile eſt: & in actiuis agens primum impaſſibile eſt. ¶Eſt aūt cauſa actiua: vt vnde motus principiū: cuius vero gratia, non actiua. Ideo ſanitas non actiua eſt, niſi ſecundum ſimilitudinē. Etenim dū patiens eſt aliquo agente, fit aliquid quidem: at habitibus pręſentibus nihil fit: ſed eſt iā. Species vero & perfectiones habitus quidam ſunt: materia vero quatenus materia: paſſiuū quid. ¶Ignis quidem igitur habet ī materia calidū. At ſi ſit quod dam ſeparatū calidum: hoc vtiq; nihil patitur: hoc quidem forſitan ſeparatum eſſe impoſſibile eſt. Verū ſi aliqua talia ſint: in illis verū erit quod dictū eſt: quid quidem igitur actio & paſſio ſint, quibuſue exiſtant: propter quid quoq; ac quomodo determinetur hoc modo. ¶Quo modo vero poſſit hoc accidere, rurſus repetamus: quibuſdam quidem igitur videtur pati vnumquodq; quotiens per meatus quoſdam agens ipſum principale ac proximum penetrauerit: quo etiam modo, & videre & audire, inſuperq; cæteros omnes per ſenſus nos ſentire inquiunt:

11 Cōcluſio cōfirmatoria

12 rectificat antiquos

13 Cōparatio

14 Cōcluſio differētiā ponens

15 differētia agētis & finis autoritas

16 Cōcluſio autoritas

17 Opinio Empedo.

quo etiã viſionẽ fieri & per aerẽ & aquã, atq; perſpicua dicũt ea: videlicet q̃ mea
tus habent propter paruitatem quidem inuiſiles, propter turmam vero & denſos
& quoniã magis tranſparent. Hi quidẽ igitur ita in quibuſdam queadmodum &
Empedocles aſſignauerunt: non tantũ in actionibus & paſſionibus: ſed etiam ea
Opi. Democriti miſceri aiunt: quorũcunq; meatus inuicẽ cõmenſurantur. ¶ De omibus aũt maxi
me cõpendioſe & breui verbo Democritus & Leucippus definiũt: id ipſum aſſe
Opi. parmeni. & Meliſſi rentes eſſe principiũ: quod quidem eſt ſecundũ materiã. ¶ Antiquo℞ ſane qui
buſdam viſum erat de neceſſitate ens vnum eſſe, & immobile. Nam vacuum qui
dem nihil eſt: plenum eñ tantũ exiſtit: poteſt aũt moueri nihil: niſi vacuũ ſepa
Rõ pria pro illis ratum ſit. ¶ Itemq; plura non ſunt: cũ non ſit diſtinguens. Refert aũt hoc nihil: ſi
Secunda quis putet non continuũ eſſe omne: ſed ſectum contiguũ, apparentibus pluribus
Tertia & vacuũ nihil eſſe. Si quidẽ eñ vndiq; diuiſum ſit: nihil erit vnũ: quare nec plura
ſed vacuũ erit totũ: at ſi parte quidem ſit: parte vero non: figmento ſimile videbi
tur: ad quantũ eñ vſq; & ꝓpter quid: ipſius totius hoc quidem ſic ſe habet: & ple
nium eſt: illud vero diuiſum: adhuc aũt ſimiliter apparente: neceſſariũ erit motũ
Cõcluſio rationum non eſſe. Ex ijs quidem igitur rationib' tanq; ratione ſequi deceat: quidã dicunt
omne vnum eſſe & immobile ac infinitũ: nã finitũ in vacuũ finiri putant: hi qui
18 Improbatio Parmenidis dem igitur ita: & has ob cauſas de veritate protulerunt. ¶ Quoniam vero in ver
bis hæc accidere videntur: in rebus vero dementiæ ſimile eſt ita credere (nullus
eñ demens adeo delirare poteſt: vt ignẽ & glaciẽ vnũ eſſe cenſeat. Sed ob con
ſuetudinem ſolũ quæ apparent: bona eſſe dicent) hæc in quibuſdam ob demen
19 tiam, nihil differre videntur. ¶ Leucippus autem reputatur habere rationes: quæ
ad ſenſum conformia dicentes: neq; generationem tollunt, neq; corruptionem,
neq; motũ, neq; entiũ ſimilitudinẽ: profitebatur aũt hæc quidẽ, quibuſdam appa
rentibus, vnum tamen conſtituentib': ac ſi motus minime ſit abſq; vacuo, & va
cuum ipſum non ens: taleq; non ens nihil ipſius entis eſſe dicit. Nã q̃ principali
ter eius eſt: plenum eſt: licet neq; tale vnum ſit: immo multitudine infinita: parui
tate quoq; molis inuiſilia: feruntur aũt hæc in vacuo: nam vacuum eſt: quæq; con
ſtantia generationẽ faciunt: diſiuncta vero corruptionẽ: actionẽ quoq; & paſſio
20 nem quatenus contigua ſunt: qua ratione non vnũ ſunt. ¶ Et licet cõpoſita & cõ
Cõuenit Leucipp' cũ Empedocle binata generare dicat: nõ tamen ex vno ſecundum vnitatẽ: plura generari nec cõ
tra ex vere plurib' vnũ: ſed illud impoſſibile eſſe profitetur. Immo queadmodũ
Empedocles, & alij quidã dicunt per meatus paſſionẽ effici, ſic alterationẽ oẽm:
oẽmq; paſſionẽ per vacuum fieri hoc modo diſſolutione & corruptione factis: ſi
militer aũt auctionẽ quibuſdã ſubeuntibus. ¶ Empedocli itaq; fere neceſſariũ eſt
21 Empedo. cõuenit cũ leucip. dicere: queadmodũ Leucippus ait: eſſe eñ ſolida: indiuidua tamẽ niſi vbiq; mea
tus ſint cõtinui: quod impoſſibile eſt: nihil eñ ſolidũ eſſet ꝑter meatus ipſos. Im
mo vacuũ omne: neceſſe igitur erit indiuidua ipſa contigua quidẽ eſſe: media ve
ro eo℞ vacua: quos ille meatus vocat: ſic itaq; Leucippus & de actiõe & paſſiõe
ſcribit. Modi quidẽ igitur ꝑ quos hæc quidẽ agunt, illa vero patiuntur: fere tot di
22 Quid ſequens ſit ad dicta antiquo℞ cuntur: & de his quomodo dicũt: patet. ¶ Et ad eo℞ poſitiones: quib' vtuntur ſe
re illud videtur contingens: alijs vero minus: veluti Empedocli corruptio & alte
ratio non patent. Nã ijs corpora indiuidua erant prima corporũ figura differẽtia
tantũ: ex quibus primum generantur: & in quæ vltimo diſſoluuntur. Empedocli

autem alia quidem patet:ꝙ vſqꝫ ad elementa habēt generationē & corruptionē:
ipſoꝝ aūt taliū:quo modo generetur & corrūpatur coadunata magnitudo: neqꝫ
manifeſtum:neqꝫ ſibi competit dicere: non dicenti etiam ipſius ignis elementū
eſſe.¶Similiter aūt & alioꝝ oīm veluti in Timęo ſcripſit Plato:differt eīn adeo 23 Couenīē
vt cū Leucippo eodem non dicat modo.Nam ille quidem ipſa indiuidua dicit tia & dif
corpora eſſe:hic vero planicies:& ille conſtitui ait vnumquodqꝫ figuris indiui- ferentia
duorum corporum infinitis:hic autem finitis. Nam & ambo dicunt indiuidua Platonis & Leuci.
ipſa figuris terminari:ex quibus iā generationes & corruptiones ſunt: leucippo
quidem duo erant ſane modi,& per vacuum,& per plenū. Nam ratione hac vnū
quodqꝫ diuiſum erat:Platoni aūt per plenū ſolum: cum vacuum non eſſe dicat.
¶Et de indiuiduis planitiebus diximus in prioribus rationibus: at de indiuidu- 24
is corporibus reſtat nunc aliquod accidens amplius quidem determinare. ¶Vt Remittit 3. Cœli
autem parum digredientes dicamus eſſe neceſſarium dicere vnumquodqꝫ indi- 25
uiduum non poſſe pati. Nam paſſionis actiuum pati nō poteſt,niſi per vacuum Cōcluſio cōtra leu
q̄re neqꝫ durum neqꝫ frigidū eſſe poterit.¶Adhuc aūt inconueniens erit circula cippum
ri figuræ calidum tantū prębere:nam & contrarium quod eſt frigidum,alicui al- Probatur
teri figurarum neceſſe eſt accōmodare: ſed erit inconueniens hæc quidem exiſte primo. Secundo
re:videlicet caliditatem & frigiditatem,grauitatem aūt & leuitatem,duriciem &
molliciem non eſſe:Immo grauius ſecundū exceſſum vnumquodqꝫ indiuiduoꝝ
Democritus ait eſſe:quare patet ꝙ etiam calidius ſit.Sed talia entia nō pati adin-
uicem,impoſſibile eſt:vtpote a valde excellenti calido mite frigidum nō pati in-
conueniens eſt.¶Quod ſi durū ſit,& molle erit:molle vero eo quia patitur quic Tertio
quā iam dicitur:nam & molle nuncupatur ſuſceptiuum. ¶Adhuc aūt inconue- 26
niens eſt:ſi nihil exiſtat:niſi figura tantum:& ſi exiſtat aliud quicq̄: vnum tamen Quarta
ſolum(vtpote aut durum quidem,aut calidum) tunc vtiqꝫ non erit eorum natura ratio
vna.Similiter autem ſi plura inſint vni:nam ꝙ eſt indiuiduū in ſe paſſiones habe-
ret:quare ſi patitur: vbi quidem infrigidatur: ſic & aliud quid vel aget vel patiet̄
eodem modo & in cæteris paſſionibus. ¶Idem enim & corpora & ſuperficies 27
indiuidua dicentibus contingit eodem modo:neqꝫ eīn rariora,neqꝫ denſiora fie- Couenīē tia Plato
ri poſſunt:ipſo vacuo non exiſtente ipſis in indiuiduis. ¶Amplius autem & in- nis & Leu
conueniens videtur parua quidem indiuiſibilia eſſe,magna vero non: nunc qui- cippi
dem eīn rationabilibus maiora franguntur magis q̄ parua ipſa.Nam magna qui 28 Quita rō
dem facilius finduntur(emergunt eīn ex pluribus)omnino igitur indiuiſibilia ꝓ ad princi
pter quid magis ſunt parua ipſa q̄ magna. ¶Amplius aūt vtrū illoꝝ oīm corpo- pale Sexta
rum,vna ſit natura,aut altera differt ab alijs.Queadmodū ſi corporeitate hęc qui-
dem ignea ſint,illa vero terrea.Si quidem eīn vna ſit oīm natura: quid eſt diſtin-
guēs:aut propter quid dum ſe tangunt,vnum non efficiuntur: veluti dum aqua
aquam tangit: non eīn refert prius a poſteriori:at ſi altera:qualia hæc: & manife-
ſtum ꝙ hæc ſtatuenda ſunt principia & cauſæ magis accidentiū,q̄ figuræ ipſæ.
Amplius ea quæ natura differunt ſiue ꝙ agant: ſiue ꝙ patiant̄:inuicē ſe tangunt Septima
adhuc aūt quid mouet:ſi quidem enim alterum,paſſiua erūt. Si vero vnumquod
qꝫ idem ſe moueat,aut diuiſibile erit(ſecundū mouens quidem aliud,ſecundum
motum vero aliud)aut ſecundum idem contraria inerunt: & non tantum ſecun-
dū materiā numero vnā:ſed ſecundū potentiā etiā. ¶Quicūqꝫ q̄dem igit̄ ꝓpter

29 Cōcluſio cōtra em pedo. le primo Secundo meatuū ſuſceptionē dicūt paſſiões euenire:ſi quidē illę eueniūt plenis meatibus:
ſupfluent meat⁹.Nā ſi rōne hac patiť oīe:q̄uis meat⁹ nō habeat:ſed ſit vnum cō
tinuum exiſtens,eodem patieť modo. ¶Amplius aūt quo nam modo de ipſa vi
ſione contingere poteſt vt dicūt:neq; em̄ a principio per trāſparētia trāſire cōtin-
git:neq; per meatus:ſi vnuſquiſq; plenus ſit:quid em̄ refert meat⁹non habere:cū
totum ipſum ſimiliter plenum ſit:q̄ſi vacua quidem fuerint, corporibus tamē in
30 ipſis repoſitis:neceſſario idem rurſum eueniet. ¶Si autem hæc ſecundum magni
euacuatio ſolonis Prima tudinem talia ſint:vt non ſuſcipiant corpus aliquod: riſu dignum erit:paruum va
cuum putare eſſe:magnum vero nō:neq; vacuum quoduis aut vacuum aliquod
aliud putandū eſt dicere:præter corporis locum:nam omni corpori ęquale eſt ſe-
Secunda cundum cōtinentiā vacuum ipſum.Omnino autem meatus facere ſuperuacaneū
eſt:ſi quidem em̄ educens,neq; per plenum,neq; per meatus agit. ¶Si autem ta-
ctione meatibus ipſis nō exiſtētibus actio fiat & paſſio: eorū quę hoc modo apta
ſunt:hæc quidem patientur:illa vero agent inuicem.Quod quidem igitur mea-
tus ita dicere vt aliqui putant: ſit vel mendacium vel vanum:ex his eſt perſpicuū:
Tertia adhuc corporibus ipſis vndiq; diuiſibilibus exiſtentibus,meatus facere ridiculū
eſt:nam quatenus illa diuiſibilia ſunt,ſeparari poſſunt. ¶Generatio vero & actio
31 Ad prici-pale & paſſio quo nam modo ipſis in rebus ſint tranſigamus principium accipientes
quod frequenter diximus. ¶Si em̄ eſt hoc quidem potentia,illud vero actu tale.
Supponit primo ¶Aptum vero non ſecundum partem quidem pati: ſecundum partem vero nō:
Secundo ſed ſit vniuerſaliter quantū tale. ¶Minus vero & magis quatenus tale magis eſt
Tertio & minus(qua ratiōe vtiq; meatus quis dicet magis: veluti in metallicis venę quę
dam eius q̄ paſſiuum eſt perpetuę porriguntur.) ¶Cōnaturale itaq; vnūquodq;
Quarto Quinto alicui,& vnū cū eo exiſtēs,ab illo impoſſibile erit. ¶Similiter autem & quæ nec
ſibiipſis:nec aliis appropinquant:quę apta ſunt agere & pati:dico autē hoc: quia
non tantū ignis tangens calefacit:ſed ſi procul ſit:nam ignis quidem aerem:aer ve
32 ro corpus aptum agere & pati,calefacit. ¶Putare vero aliquid parte quadam pa
Cōcluſio cōtra De mocritū ti quidem:parte vero quadam non:determinantes a principio rem hanc tranſiga
mus.Nam ſi quidem magnitudo non omni ex parte diuiſibilis eſſet:ſed aut cor-
pus ſit,aut magnitudo indiuidua:nihil vtiq; omni ex parte paſſiuum erit: immo
33 Cōtra de mocritū neq; continuum.Quod ſi illud mendacium ſit:& ſit corpus omne diuiſibile: ni-
hil refert diuidere quidem:dum contiguum aut diuiſibile ſit:vbi nanq; ſecundū
tactus ſegregari poteſt:vt aiunt quidam:ſi nondum diuiſum ſit:erit diuiſibile: nā
34 Cōcluſio ad idem poteſt eſſe diuiſum:cum nullum fiat impoſſibile. Actionem autem illo modo in
eſſe ſimpliciter propter corpora ipſa indiuidua:eſt incōueniens:ratio em̄ hæc al-
terationem interimet:immo videmus idem corpus exiſtens continuū:humeſce-
re quidem interdum:interdum vero areſcere : & non diuiſione & compoſitione
id pati:ſed nec cōuerſiōe & tactu:vt Demo.ait:q̄a nec trāſlatū,neq; tranſpoſitū ſe
cūdū materiā areſactū ex humido fit:neq; q̄ magnitudine indiuiſibilia ſunt:dura
35 Rō ab i-poſſibili cōtra De mocritū ſūt & arida:ſed ſimiliter totū humidū eſt:interdū tn̄ durū eſt atq; aridū.Amplius
aūt neq; auctio neq; iminutio poſſibiles erūt:nō em̄ qď cūq; erit mai⁹ factū:ſi qui
dē erit appoſitio & totū nō erit auctū vel mixto aliq̄ vel p ſe corrupto. Quod qdē
igitur ſit gñare & agere:atq; gñari & pati inuicē:& quo modo contingat:& quo
modo quidem dicant aliqui:licet non ſit:hoc determinatum ſit modo.

Explanatio tex.

Auctione explicita, actionem & paſſionē, quæ nō fiunt ſine contactu p. adgreditur.

I. Tractandū eſt de numero elementoꝝ: & an ſint genita vľ ſempiterna, & de mixtura eoꝝ & actione. Probatur, quia omnes qui generant elementa vtuntur congregatione, & ita miſtura: ſecūdo qa alteratio & generatio non fiunt actione.

II. Etiam de tactu agendum: probatur quia illa ꝓprie non pñt facere & pati, niſi poſſint ſe tangere neq; poſſunt miſceri ſine tactu: & a tactu orditur.

III. Tactus ſicut ferme omnia alia noīa dicit multipliciter: primo ſe tangūt poſitionē habētia in loco, ſic ꝙ vltima ſint ſimul. Secundo magna quorum vltima ſe tangūt, & patiuntur adinuicem & agunt. Probatur, quia talia habent grauitatem & leuitatem.

IIII. Sicut mouentiū aliud eſt mobile, aliud immobile: ſic & de agente, ꝙ aliud eſt mobile. Sed differunt in hoc, quia non omne mouens pōt agere: ſed agens tm̄ dicit ad patiens, vbi poteſt eſſe alteratio: quare mouere eſt in plus ꝗ̄ agere.

V. Aliqua imota mouēt, & intacta tangūt vt intelligentiæ: alia mota mouēt & tacta tangūt: ſed vt in plurimum res tacta tangit, ſicut cōiter mota mouēt: & qñ ſubiecto cōueniūt ſemp tacta tāgūt.

VI. Sentētia eſt aliquoꝝ nullū ſimile pati a ſimili quia vnū non plus pateret, ꝗ̄ reliquū: ſed diſſimilia poſſunt adinuicē agere & pati: ſic paruū ignē a magno pati dixerūt: qa magnū puo cōtrarium.

VII. Sentētia Democriti eſt ſimile pati a ſimili: & diſſimilia non pati abinuicem, niſi vt in eis ſit aliquid cōmune: phūs dicit hos eſſe ſubcontrarios ſermones: ambo em̄ dicūt pticulariter, nō vľiter.

VIII. Simile nō patiť a penit⁹ ſimili. Probať primo qa nō appereť ꝙ potius eſſet actiuū vľ paſſiuū ſecundo quia eadem ratiōe quid patieť a ſeipſo.

IX. Nihil patitur ab omino diſſimili. Probať primo, qa albedo nō patiť a linea, niſi ꝑ accñs. Scd̄o quia agētia aut cōtraria ſunt, aut ex contrarijs.

X. Actiua & paſſiua ſunt quodāmodo ſimilia, & quaſi diſſimilia. Probať, quia ſunt cōtraria, q̄ ſunt genere ſimilia, ſpecie differētia: litera eſt patens.

XI. Agēs aſſimilat ſibi paſſū: ꝓbať qa actio eſt in cōtrariū paſſum, ꝙ ipſum in agens trāſmutetur.

XII. Scd̄m iſta, antiquos diuerſa loquētes, apparet eandē rē dicere: qa & ſubiectū patiť & cōtrariū, vt hō calefit & frigidū: mō reſpiciētes ad ſubiectū antiqui dixerūt actionē fieri a ſimili, reſpiciētes ad contrariū, dixerūt eā fieri a diſſimili.

XIII. Sicut in motu ita in actione, aliqd eſt agēs primū, aliqd ꝓximū. Quare ſicut primū mouēs in mouendo nō moueť: ſic primū agēs nō patiť: ſed ꝓximū agēs eſt & patiť: ꝓbat ſic quia agētia paſſiua cōicant ī materia c ī paſſis: ſed primū agēs cū paſſis nō cōicat ī materia: igiť agēdo eſt ī paſſibile: probat exemplis.

XIIII. Immo q̄cūq; hñt formā, nō ī materia ſunt ipaſſibilia: ſed in materia ſunt paſſiua: materia aūt cōis eſt cōtrarioꝝ, velut idem genus.

XV. Cā efficiēs efficit, & non finis. Probať, quia ad actionē agētis aliqd fit: ſed habitib⁹ p̄ſentib⁹ ceſſat mot⁹: ſic finis eſt termin⁹ mot⁹: forma habitus materiæ, materia vero paſſiua.

XVI. Hinc elementa hñt ſuas paſſiōes in materia ſ. calidū, frigidū &c̄. vñ calidū ſeparatū a materia eſt ipaſſibile.

XVII. De mō agēdi variæ fuerūt opiniōes. Pria Empedoclis, ꝙ paſſio fiat ꝑ poros & ſic viſionē & ſenſationē fieri: imo & miſtionē ſic fieri dixerunt, quoꝝ pori ꝓportionales eſſent. Secūda Democriti qa atomos poſuit pricipia oīm motuū. Tertia Parmenidis dicētis vnū ens imobile: & ſic actionē negauit: ꝓbať illa opi. qa ſi aliqd moueret, moueret ī vacuū vel in plenū: vacuū nullū eſt: ī plenū moueri nō pōt. Scd̄o qa nō ſūt plura: cū vacuū ſit cā diſtinctiōis: & illud nō eſt: ergo nec diſtīctio: & ſine vacuo, vniuerſum nec eſt cōtiguū nec continuum. Tertio qa ſi eſſent plura, aut vniuerſa eſſent vndiq; diuiſum, aut nihil, aut ī pte diuiſum & ī pte nō: neutiū pōt dici: litera liquet.

XVIII. Verbis illa accidūt: at hoc in re opinari eſt demētiæ, idē eſſe ignē & glaciē: ſicut luxurio- Spret⁹ illius opi.
ſus ex cōſuetudīe, iudicat prauū eē bonū, ſic hi ex demētia

XIX. Leucipp⁹ eſt rōnabilior Parmenide: ꝓbať qa nō negauit ſenſui apparētia mot⁹, generationes &c̄. vacuū tamē admiſit cū atomis, qui cōgregati vnum faciebant.

XX. Leucipp⁹ tñ nō admittit ex vno gñari plura nec ex vere plurib⁹ vnū: qm̄ ſolū cōgregatiōe erit vnū: & ita ī hoc cōuenit cū Empedocle: qa ꝙ Empedocles poſuit fieri ꝑ poros: ille ꝑ vacuum.

XXI. Ecōtra Empedocles cogiť cōuenire cū Leucippo: qm̄ ſi aliqua erūt ī poris: tunc erunt illa ſolida: ſi nulla aderit vacuum.

XXII. Ad dicta Democriti clare ſequiť oēm motū eſſe, Empedocles hoc non clare dixit: ſed tñ ſequitur: qm̄ Leucipp⁹ oīa dixit ſic gñari: ſed Empedocles tm̄ vſq; ad elemēta, vt non pateat ex eo quomodo generentur talia.

XXIII. Leucipp⁹ cōuenit cū Platōe: qa nō poſuerūt principia priora elemētis: ſed differt ab eo. Primo qa Democrit⁹ ponit atomos, ille ſupficies. Secūdo qa Demo. infinitis atomis corpa conſtituit: Plato finitis. Tertio, qa Leucipp⁹ gñatiōes dixit fieri per plenū & vacuū: Plato per plenum ſolum.

XXIIII. Opi. Platonis de īdiuiduis ſupficieb⁹ reprobata fuit. 3. Cœli. nūc de alia.

XXV. Leucipi poſitio eſt irrōnabilis. Probať, prīo: qa īdiuiſibile non pōt pati: cū paſſio nō fiat niſi ꝑ vacuū: ſed ī indiuiſibili nō pōt eē vacuū. Secūdo qa nō rōnabiliter dicit, calidū eſſe circulare: qa ſic frigido dabit oppoſitā figurā: ſed eadē rō erit de graui & leui: & hoc admittit demo. ꝙ vnū īdiuiduū habeat oēs illas q̄litates: ergo agēt & patientur: & tūc redibit pri⁹ incōueniens. Tertio ſi erit durū & molle: ſed molle dicit, qa patitur

XXVI. Ad idē eſt alia rō, qa ī diuiduū vel eſt figura tm̄: & ſic non aget: ſi habet qualitatem vltra figuram: ergo erit diuiduum.

XXVII. Tam Plato ꝗ̄ Leucippus conueniunt: ꝙ neuter poteſt ponere aliquid eſſe rarius vel denſius: ſine vacuo in atomis.

XXVIII. Ad principale ſic arguit. Si parua ſunt indiuiſibilia & magna: ſed magna non ſunt indiuiſibilia, ergo nec pua. Secundo qa vel corpa indiuidua ſunt eiuſdẽ ſpeciei, vel diuerſarũ. Si eiuſdem quare non omnia concurrunt ad vnum corpus: ſi diuerſarum: tunc illa differentia potius erit cauſa actionis, ꝙ̃ figura. Tertio quia ſecundũ Democritũ cõtinuo mouent̃ in vacuo: vel ergo mouẽtur ab alio: & ita nõ erũt prima corpa, aut ſeipſa mouent: ergo diuident̃ in partem mouentem, & partem motam: & ita non erunt indiuidua.

XXIX. Empedocles non ſane dixit paſſionẽ fieri per poros ſeu meatus. Probatur quia aut ſunt pleni: & tũc ſuperflui ſunt, aut vacui: quod negat Empedocles. Secundo quia viſio fit vel per plenum, vel poroſum: ſi per plenum, meatus ſuperfluunt: ſi per vacuũ: ergo radij replent meatus: ꝙ viſio fieri non poterit.

XXX. Nõ euadis, ꝙ ſint tã exigua vacua, ꝙ corpus nõ recipiant: quia ridiculum eſt paruũ eſſe vacuum, & non magnũ. Litera patet. Secundo idem probatur, quia ſi paſſio non fit contactu: tunc ſuperfluunt pori: ſi contactu, ſimiliter ſuperfluunt: quia ſine poris fit contactus: & ſine poris illa agũt & iſta patiũtur. Tertio quia corpora ſunt ſemper diuiſibilia. 6. phyſico. ergo poſſunt ſeparari diuiſione ſine poris: ergo vel mendacium eſt. vel ridiculum ponere illos meatus.

XXXI. Suppõ prima. Patiẽs eſt tale potẽtia, ſicut agẽs actu. Secunda patiẽs patit̃ ſcd̃m quãlibet partẽ. Tertia magis diſpoſitũ, magis patit̃: & fit maius tale: minus vero minus patit̃. Quarta nihil patit̃ a cõnaturali, & eo ꝙ eſt eiuſdẽ rõnis. Quinta, ꝙ agens ſit propinquũ paſſo: nã ignis nõ calefacit remotũ, niſi etiã calefaciat propinquum.

XXXII. Ex hoc ſequit̃ cõtra Democritum: qm̃ ſi aliqd eſſet ex atomis: tũc nõ pateret̃ ſecundũ quãlibet partẽ: qa nõ ſcd̃m atomos.

XXXIII. Quare cũ oẽ corp⁹ ſit ĩ ſemp diuidua diuiſibile: tũc nihil eſt ſententia Democriti: ꝗuis nõ referat an paſſũ ſit vnũ cõtinuitate vł cõtiguitate

XXXIIII. Actio non ineſt propter atomos: qa videmus idem continuum nunc humectari, nunc areſcere: & hoc ſine diuiſione atomoꝝ aut compoſitione.

XXXV. Poſitis atomis, tũc augmẽtatio ſeu accretio nõ eſſet poſſibilis. Probat̃ qa nõ qlibet ps erit aucta, cũ indiuiſibile non poſſit augeri.

Annotatio hic nõ occurrit, niſi quarundã autoritatũ: de quib⁹ ſuo loco: id ſigna prauũ dicere, malũ eſſe bonũ ob cõſuetudinẽ: Nyphus ſæpe oſtendit ex græca phraſi rationẽ ſuæ tranſlationis.

Q. IIII.

An omne agens agat per contactum?

Articulus. I.

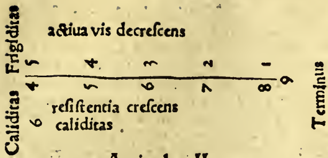
Nota. I. Duplex eſſe agens. ſ. incorporeũ ſeu ſpirituale & corporeũ: itẽ agentiũ aliquod agit ĩ paſſum extra ſe: id eſt materiã extrinſecã, vt ignis calefaciẽs aquã: aliud agit in ſeipſo, & non extra, vt angelus ſe intelligẽdo, & aĩal ſe mouẽdo. ¶ Item tertio agentiũ aliud eſt intentionale, aliud reale. Hæc Sũmerh. Saxo. & Marſi. vñ actio realis eſt, qua aliquid pducit̃ in eſſe ſubſtãtiali vel accñtali quantitatiuo. ſed intẽtionalis eſt qua res pducit̃ ſcd̃m aliqđ eſſe min⁹ materiale, & ſenſu min⁹ aut non perceptibile, vt intellectio, volitio, multiplicatio ſpecierũ coloris odoris luminis &c̃. vt hoc vides in Card. Cam̃. tract. de anima. ¶ Corolla. materia & ſi nullius ſit actiuitatis realis: eſt tñ alicuius intẽtionalis: põt em̃ mouere intellectũ ad ſui cognitionẽ. Adde ꝑterea paſſum aliud eſſe ꝑpinquũ agẽti aliud diſtãs: & agere eẽ paſſionẽ ĩferre

Sũmerh. Saxo Marſil. Aliacẽn.

Nota. II. Quadruplicẽ eſſe tactũ (ꝑter tactũ, qui eſt pars potentiæ ſenſitiuæ) vnus eſt mathematicus & eſt duoꝝ cõtiguoꝝ quoꝝ vltima ſunt ſimul & ille eſt vulgaris: & nõ eſt niſi habentium magnitudines. Metaphyſicus eſt rerũ ab inuicem nõ diſtantiũ: ſic anima & corpus tangũt ſe, & angelus cœlũ. Phyſicus eſt rerũ q̃ actiuę & paſſiuę ſunt adinuicẽ: q̃ ſi etiã nõ ſimul ſint ſecundũ ſe, tangũt ſe virtute tñ qua agunt & patiunt̃. Metaphoricus ſiue virtualis eſt eoꝝ quoꝝ vnum mouet & aliud mouetur: & tunc non curæ eſt, an agant & patiãtur, necne: & ſic nõ quicquid tãgit tangit̃. ¶ Nec te prætereat contactũ virtualem aliqñ ſolũ eſſe ex parte tacti tñ: vt triſticia tãgit cor, color ſenſum: aliquando ex parte tãgentis tñ, vt dũ cœlũ agit ĩ hæc inferiora ipſum nihil patitur: ex pte vtriuſqꝫ vt dũ intelligẽtia mouet cœlũ: vbi neutrũ patit̃.

Nota. III. Per vacuum non poſſe fieri actionẽ: quare neceſſarius eſt contactus phyſicus ad actionem: nã ſi eſſet magn⁹ ignis ex vna, & ſtippula vł ſtupa ex alia: & mediũ a deo annihilaretur: iam ignis nihil ageret in ſtupam: & hoc ſolũ eſſet propter defectũ tactus: nõ probo plurib⁹. Hoc quoqꝫ ſcias omne agens actionẽ quã immediate producit fortius agit in propinquum, ꝙ̃ in diſtãs: immo non agit in diſtans: niſi agat in propinquum: & dicitur actione quã immediate producit: quia ſol calefacit terram & non ſphęram: alij dicunt ꝙ ratio illius ſit: quia ſphæra non ſit receptiua caloris ſed ſtatim oppono eis de media regione aeris: igitur aliter dic, calefactionem non fieri immediate a ſole: at de hoc alibi. Intellige etiam de agente totali: quoniam color non cauſat viſionem in lapide propinquo: & tamen cauſat in oculo remoto & iſtam propoſitionem intellige de agente perſe quia per accidens poteſt fortius agere in diſtans ꝙ̃ in propinquum.

Nota. IIII. Q̃ agens nititur ſibi aſſimilare paſſum: ſed quomodo hoc obtineat melius in articu. 3. intelliges: nũc annotaſſe ſufficiat, quod & ſi ab initio actionis, virtus actiua agentis ſit minoris reſiſtentiæ, ꝙ̃ actiua paſſi: & ideo repatitur: at tandem actiua paſſi remittitur, & reſiſtentia agentis ipſam excedit: quo facto ſtati ſibi illud aſſimilat.

Articulus.II.

Concluſio Omne agens corporeũ, agẽs ĩ materiã corporeã extrinſecã, actiõe reali, debet tãgere paſſum proximũ, in quod immediate agit, tactu ꝓprie dicto: ſic. ꝙ vltima ſint ſimul &c̃. dico de corporeo, qm̃ incorporeũ nõ tangit paſſum niſi metaphorice: dico agens in materiã extrinſecã: qm̃ intellectus nõ tãgit ſeipm̃ intelligendo: actione reali dico: qm̃ materia nõ tãgit intellectũ intelligentem: dico paſſiuũ proximũ: quia ignis attingit aerem proximũ vel fornacẽ, nõ remotũ diſtãs niſi metaphorice. Et hæc cõcluſio ſic explicata eſt de mente Ariſto. ideo nihil moror.

Articulus.III.

Dubium.I.

An ſimile agat in ſimile?

Premit.I. Non hic loqui nos de actione large: ſicut faber dicit agere ĩ lignũ, qui ſolũ facit lignũ aliter ſe habere: at loquimur de actione ꝓprie dicta q̃ eſt ꝓductiua: & nõ loqmur hic de intẽtionali, ſed de reali: q̃uis hoc parũ referat. ¶ Et tũc dicimus ꝙ duplex ẽ actio. ſ. vniuoca & ęquoca. Vniuoca eſt qua agẽs ꝓducit formã eiuſdẽ ſpẽi cũ ea qua agit, vt leo gñerat leonẽ: æquiuoca eſt qua ꝓducit forma alteri⁹ ſpẽi, q̃ ſit illa, qua agẽs agit: vt dũ ſol ꝓducit calorẽ vel murẽ in inferioribus. G.Ochã & alij plura cõtrouertunt diſt. 9. At hęc ſatis ſint: niſi ꝙ ſcias ĩ ſubſtãtijs eſſe gñationẽ vniuocã: qñ generãs & genitũ ſũt eiuſdẽ ſpẽi: ſed tũc eſt gñatio equiuoca: quãdo nõ ſunt eiuſdem ſpẽi. G.Ochã.

Premit.II. Adhuc duplicẽ eſſe actionẽ. ſ. directã & reflexam. Reflexa eſt in qua idẽ eſt principium agẽdi & patiendi: ſicut caliditas in nube incluſa, aqua reducẽs ſe ad frigiditatẽ: intellect⁹ ſe intelligens, flamma in lampade ſe tandem cõſumens: & gñaliter omnis actio immanens dicitur reflexa: q̃uis de cognitione non ſic loquatur G. Ocham. q. 1. prol. Directa eſt qua aliud eſt agẽs & aliud eſt patiens. ¶ Vnde quando intelligo roſam, licet intellectus me⁹ ꝓducat intellectionẽ, & ſimul recipiat: tñ vſus loquẽdi nõ habet, ꝙ dicat iſte actus intelligẽdi reflexus, ſed rectus: ex eo ſolo, quia intellectus per illum non intelligitur, ſed roſa. Ocham

Premit.III. Qꝫ agens poteſt eſſe ſimile paſſo in vna qualitate & non in alia. De eadem aũt loquẽdo vnũ poteſt alteri dici ſimile triuariam: primo in qualitate, ſicut duo calida q̃cũq;: ſecũdo in qualitate & gradu: tertio in qualitate, gradu & modo agẽdi: ſic eñ caliditas in ferro & aere nõ dicitur ſimiles: eſto ꝙ eẽnt eq̃ inteſ: qm̃ virt⁹ in ferro eſt vnita: ideo forti⁹ agit: ꝑ maximã phyſicæ. Virt⁹ fortior eſt vnita, ſeipa diſpſa. 1. Methe. nã aer eſt calidior manũ hoĩs: & tñ manus hoĩs plus calet.

Premit.IIII. Vnũ contrariũ nõ gñare aut intendere aliud ꝑ ſe: q̃uis hoc poſſit fieri ꝑ antipariſtaſim. i. contrariũ, nã vnũ põt eſſe cã fortificationis ſui cõtrarij: de quo in Metheoris. ¶ Addimus ꝙ in materia denſa, qualitates ſunt magis actiuæ: ſicut prius exẽplũ dedimus de ferro ignito: nõ moueor ꝙ alij ſentiunt virtutẽ in materia fortiori eſſe fortiorem in reſiſtẽdo, ſed nõ in agẽdo: quiſquis hoc dixerit experimentũ in ferro ignito agat. ¶ Ita ad maiorẽ actiuitatem cõfert nõ mõ dẽſitatis, ſed & alia in alijs ſuppetũt: caliditas eñ cũ ſiccitate fortior eſt, q̃ cũ humido: niſi quãto humidũ confert ad penetrationem.

Reſpondetur Ad dubiũ ꝑ dicta. Primũ ſimile ſcd̃m vnã qualitatẽ põt agere in ſimile ſcd̃m aliã qualitatẽ: alioq; ignis nõ ageret ĩ aerẽ: hoc habetur ꝑ cõſtanti apud omnes. ¶ Secundum ſimile in qualitate poteſt agere in ſimile, quando gradualiter diſtant: ignis adhuc calefacit aquã calidam intenſius. Tertium ſimile poteſt agere in ſimile qualitate & gradu, quando ſolum differunt in modo agendi. Patet de caliditate in denſo & raro: nã eodem calore inuariato etiã gradualiter, & ſubiectũ rarũ denſetur: tunc ille calor intendet calorem eiuſdem gradus in corpore raro. Quintũ non ſolum ſimile, ſed & idẽ poteſt agere in ſeipm̃ actione reflexa ſeu per accidens, vt in antipariſtaſi. Sextum. Nullum ſimile poteſt agere in aliud ſimile, ſeruata paritate potentiæ, vndecunq; ſit illa potentia: & hoc voluit Ariſto. quoniam non conſtaret ꝙ eſſet actiuũ &c̃. mẽs Aphrodiſ. & Auer. Alexan. in. 4. Metheo. Septimum, cum hoc ſtat cõmune Auerro. dictum, ꝙ paſſum ab initio ſit diſſimile, & in fine ſimile: quoniam cum efficitur ſimile quo ad paritatem potentiæ agendi ceſſat actio.

Dubium.II.

An aliquid agat in ſeipſum?

Premit.I. Triplicem eſſe actionem, & per naturam relatiuorũ etiam paſſionem. 1. Actio corruptiua eſt quæ corrumpit vel diſponit ad corruptionem. 2. Saluatiua vel perfectiua, quæ perficit & ſaluat paſſum. 3. Doloroſa, quæ triſticiam paſſionemq; ingerit paſſo: ſic triplex eſt paſſio. ſ. corruptiua, doloroſa, & perfectiua: ſpiritus patitur & intellectus doloroſe perfectiue, ſed non corruptiue: at hæc. 3. de anima.

Premit.II. Qꝫ dubij titulus põt variã intelligi. Vno mõ gr̃a totius: alio mõ gr̃a partis. Et vtrũq; põt ꝓuenire ꝑ ſe & ꝑ accñs: vnde nũc ad dubiũ

Reſpõdetur Primo. Idẽ agit ĩ ſeipm̃ actiõe ꝑfectiua per ſe. Patet, intellectus producit in ſe intellectionẽ, quę perficit intellectum. Nõ curo hic Nyphũ q variat, ꝙ ĩtellectio nõ differat a re ĩtellecta: qm̃ hoc eſt a veritate alienũ, quicquid ethnici dixerit: ſcd̃o idẽ agit ĩ ſeipm̃ ꝑfecti ev̄ corruptiue ꝑ accñs: patet aĩa mouet corp⁹: & moto corp̃e Nyphus.

ipſa mouetur: ergo ſe perficit motu per accidens. Secundo probatur de lychno corrumpente ſe per accidens: quia conſumit oleum. Idem eſt de calore naturali cōſumendo humidum radicale. ¶Tertio, idem poteſt alterare ſeipſum per ſe & per accidens: patet de aqua reducente ſe ad frigiditatem. ¶Quarto nihil poteſt ſeipſum generare per ſe vel per accidens. Probať quia quod nō eſt nihil agit nec per ſe nec per accidens.

Dubium. III. An omne agens in agendo repatiatur?

Pręmit. I. Q̄ a proportione maioris ęqualitatis fit actio, id eſt quando virtus agentis fortius agit, q̄ virtus paſſi reſiſtit: tunc ipſum agens applicatum debite, & ab extrinſeco nō impeditum, agit in paſſum: & hanc petit Auer. 3. & 7. phyſi. ¶Corollarium, actio non fit ſecundum proportionem potentiæ actiuæ ad potentiā paſſiuam. i. ꝙ tm̄ illud patiatur quantū alia agat. ¶Corollarium, actio non fit ſecundū proportionem agentis ad patiens in perfectione: quia angelus ſic vti p̄fectior poſſet generare hoīem. ¶Corollarium ſequens, actio fit ſecundū proportionē virtutis agētis, ad virtutē reſiſtiuam ipſius paſſi: quod iam dilucidauimus.

Vide Maioris diſt. 17. q. 12. primi

Pręmit. II. Ordinem eſſe qualitatum primarum in agendo, & aliū huic contrarium in reſiſtendo.

1 Caliditas	Siccitas 1
2 Frigiditas	Humiditas 2
3 Humiditas	Frigiditas 3
4 Siccitas	Caliditas 4
Ordo actiuitatis	Reſiſtentiæ

Hæc magiſtri per ordinē oſtēdunt. Caliditas eſt
1 maxime actiua: quia man⁹ ſtatim leditur in aqua
buliente, ſerius aūt in aqua frigida: ratio eſt: q̄m
calor eſt actiuior frigore: ſimiliter patet de frigo
2 re experientia. De humiditate patet: quia humida
3 magis humectant, q̄ ſicca deſiccent: ſicut chordæ
fiūt humidæ ī aere ſub tecto: & aliqua humida nī
quā fiunt ſicca, vt aqua, vinum: quare ſiccitas po
4 ſtremum ordinem retinet in agendo.
¶At reſiſtentiæ contrarius eſt ordo: probať pri
mo de ſiccitate: q̄m ſiccū diu reſiſtit humectationi
1 vt liquet fundendo aquam ſuper mappa: quæ in
guttulas conglobatur: non obſtante, ꝙ aqua du
plici de cauſa deberet deſcendere, quia grauis, &
quia ſiccū appetit ſibi aſſimilare: adhuc tamen ſic
2 cum ei reſiſtit. Humiditas aūt plus reſiſtit q̄ frigi
ditas patet: q̄m aqua citius calefit, q̄ exſiccetur.
3 Frigiditas quoq̄ plus reſiſtit caliditate, patet q̄a aqua citius frigeſit, q̄ calefiat: idem de ferro ignito, ꝙ citius infrigidatur ī aqua q̄ calefiat in igne. ¶Corolla. Ob id Ariſt. 2. hui⁹. & 4. Metheoro. enumerauit caliditatē & frigiditatem inter qualitates actiuas, humiditatē & ſiccitatē inter paſſiuas: nam oēs ſunt actiuæ: ſed hæ paſſiuæ cōparatiue. ¶Adde ꝙ natura ſagaciter ita ordinauit, caliditatem eſſe maximæ actiuitatis & minimæ reſiſtentiæ: & econtra de ſiccitate. q̄niā ſi vtrunq̄ habuiſſet vnū elemētū ī ſummo: iā illud corrupiſſet alia:

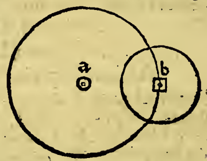
Ariſto.

Pręmit. III. Reſiſtentiam elemēti in re nō differre ab actiuitate, ita ꝙ per eandem qualitatē calidum agit & reſiſtit: ſed agit plus & reſiſtit minus non tamen valet argumentatio, actiuitas caliditatis eſt reſiſtētia: ergo agere eſt reſiſtere: nam in antecedēte eſt prędicatio idemtica: ꝙ hoc ſit hoc: in conſequente formalis: q̄m verba eo ꝙ adiectiua prędicātur formaliter & adiectiue: vt docet Marſilius. q. 6. primi. In identica ſufficit extrema ſupponere pro eodem ait G. Ocham. quot. 6. q. 5. qḋ in formali non ſufficit.

Marſilius

Ocham

Pręmit. IIII. Quatuor exigi cōditiones vt agēs agendo repatiatur. Prima eſt ꝙ agens agat actione reali & corruptiua ſeu alteratiua: ob id color non repatitur a viſu, nec intelligentia a cœlo: q̄m habent actiones perfectiuas. ¶Secunda ꝙ agens & patiens cōmunicent in materia: q̄m ſol non repatiť ab elementis. ¶Tertia ꝙ agens ſit infra ſphęram actiuitatis paſſi: vnde ſecundū Ariſto. omnis actio phyſica non impedita, & medio ęque diſpoſito, & agente aliunde nō directo, fit ſpherice quare ſi agētis ſphęrę diameter eſſet vt decē paſſi vt quinq̄: tunc poſſent ſic approximari, ꝙ agēs nō repateretur: hic em̄ a. agit in b. ſed b. non reagit q̄niā a eſt extra ſphęram ſuę actiuitatis. Quarta eſt ꝙ ſit cōtrarietas mutua ſufficiēs agentis ad paſſum: alij ſub alijs verbis dicunt: ꝙ virtus actiua paſſi excedat reſiſtentiam agentis. Quintā addē, ꝙ agens nō iuuetur aliquo extrinſeco: q̄m in aquā calidā fundēdo modicū de frigida prope ignē, nihil repatietur aqua calida: quia quantum deberet repati, tantum confortatur ab igne.

Pręmit. V. Q̄ poſſibile eſt agens ſecundū eandem qualitatē repati, & ſecundū aliā: ſecundū eandem patet: quia aqua frigida infrigidat ferrū ignitum: ſed frigiditas remittitur in aqua: & tepeſcit aqua. Secundum patet, quia ignis agiť ſcd'm caliditatē in aquā, & pōt repati p̄ humiditatē. ſcd'm Alexādrū & Auer. 4. Metheoro. com. 10. vt citat Nyphus: verū ipſe hic variat cōtra cōem in ſcd'o & tertio p̄miſſo: at de hoc in ſecundo huius.

Nyphus

Reſpondetur Omne agēs phyſicū obſeruatis cōditionib⁹ enumeratis in agendo repatiť. Patet autoritate Ariſto. & rōe: q̄a a p̄portiōe maioris equalitatis fit actio: ergo cū vis actiua paſſi excedit reſiſtentiā agētis, ibi fiet actio. Expientia liquet ſi pomū frigidū ad manū calidā accepis: ſi ferrum ignitū in aquā frigidā proieceris &c.

Articulus. IIII.

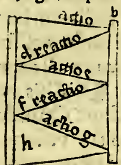
Ratio. I. Deus & cœlū agūt ī inferiora: & tamē nō p̄ cōtactū: ergo nō oē agēs agit p̄ tactū: ꝙ non tangūt: patet q̄a de⁹ eſt ī corpore⁹: & cœlū nō eſt cū vltimo terræ: ergo nō tangūt: q̄m tāgētia ſunt

quorum vltima ſunt ſimul.5.phyſico.¶Confirmatur quoniam ſi omne agens tangeret: iam nihil poſſet agere in diſtans: ſimiliter agens ſolum ageret in ſuperficiem paſſi: quia nõ tangit paſſum ſecundũ profundum: modo aliqua fortius agũt in diſtantiora, ſicut ſol calefacit infimam & nõ mediam regionem aeris: & ſpeculum concauum accẽdit ſtuppam a remotis, & non in propinquo.

II. Simile agit ĩ ſimile. Probatur primo: quia diſſimilitudo non eſt cauſa agendi, cum albedo non agat in lineam. Secundo quia ſimile additũ ſimili facit ipſum furere aiunt medici: vt ſi iuuenili calori addatur calor amatorius aut vinarius. ¶Confirmatur quia ſimile fortificat ſimile: ergo agit in ipſum. Similiter ignis agit in aerẽ: & ferrum ignitum in aquam calidam, & frigiditas aeris congelat frigiditate aquam: ignis quoq; ferrum calidũ ſibi ſimile totaliter ignit.

III. Intelligere & velle ſunt actiones immanentes 8. Metaphyſi. ergo aliquid agit in ſeipſum. Anima etiam mouet ſeipſam. 8. phyſi. vbi hoc idem diximus de graui. Cõfirmatur aqua reducit ſe ad frigiditatem: ergo agit in ſeipſam. Et non videtur ratio quare aliquid poſſit ſe mouere per ſe, & nõ alterare per ſe: fame & inedia conſumptus egit in ſeipſum.

IIII. Cœlum agit in inferiora, & ſenſibile in ſenſum: & tamen neutrum repatitur: ſic medicus ſanando non reſanatur, nec generans regeneratur: nec percutiens repercutitur ſemper, nec mouens remouetur. Confirmatur quia ſequeretur idẽ eſſe nobilius aliquo & ignobilius. Probatᷣ quia omne agens eſt præſtantius paſſo: & quia agens repatitur, ergo eſſet præſtantius paſſo, & minus eodem

Secũdo confirmatᷣ: quia ſic eſſet proceſſus in infinitum in actionibus. Probatur ſit agens a. paſſum b. & actio a. in b c. & repaſſio a ſit d. Ergo quia iam b. agit in a & ſic b. repatitur ſit illa e. Habeo iã rurſum ꝙ a agit in b. ergo & repatietur: ſit f. & ſic ſemper procedendo. Materia quoq; patitur: & non reagit, quia nullius eſt actiuitatis.

Reſpondetur Q. deus eſt agens incorporeum: nos loquimur de corporeo. Cœlum tangit paſſum propinquum q̃uis non diſtans. ¶Ad confirmationem concedo ꝙ non tangit diſtans: adhuc tñ agit in diſtãs: quia tangit paſſum proximũ eodem modo dicitur de ſuperficie. ¶Ad annexum dico ꝙ ſol non immediate producit calorẽ: nos loquimur de agente immediato. De ſpeculo dico ꝙ hoc eſt per accidens, vt dicunt perſpectiui propter fortiorem radiorum vnionem.

Ad.II. Diſſimilitudinem in ſpecie eſſe rationem agendi, ſed non diſſimilitudinem in genere: modo linea & albedo genere differunt: ad ſecundum ꝙ ſimile ibi non agit in ſimile: ſed tale additum tali facit vt actio producatur intenſior & fortior. Sic ſimile fortificat ſimile non agendo in ipſum, ſed propter reſiſtentiam, ꝙ contrario plus reſiſtit q̃ prius. ¶Ad cõfirmationem iam diximus: de igne patet ꝙ eſt ſimilis aeri in qualitate, ſed nõ in gradu: & ferrum ignitum non eſt ſimile in modo agẽdi aquæ propter denſitatem materiæ: & de frigiditate congelante dicit Marſil. nunq̃ eſſe aerem tantæ frigiditatis ſicut caliditatis. mirum de hyeme: forſan nunq̃ expertus brumale frigus: Tu dic aquam congelari a frigiditate propria, quæ abſentia ſolis intenditur, & a frigiditate terræ: cui poteſt coagere influentia cœleſtis: & denſitas materiæ eſt aptior congelationi: aer aũt non congelat aquam: ſed potius aer infrigidatur a terra & aqua maxime tempore noctis. Marſil.

Ad.III. Concedendo aſſumpta: quia loquuntur de actionibus perfectiuis. ¶Ad confirmationem adhuc dicturi ſumus in ſecundo vnde proueniat frigiditas: tamen in præſentia ad vitandum argumentum, da formam aquæ producere frigiditatẽ ſed hæc eſt actio perfectiua aquæ. Ad aliam confirmationem dico eſſe rationẽ: quia alteratio ordinatur ad generationem: ſed nihil generat ſeipſm ergo nihil ſeipſum alterat, niſi perfectiue: quia talis alteratio non ordinatur ad generationem. De inedia mortuo dico ꝙ agit in ſe per accidẽs, ſicut flamma in lampade.

Ad.IIII. In primo deficit ſecunda. In ſecũdo prima conditio: ſimiliter ad tertium & quartum & quintum, quia in illis non eſt actio realis corruptiua inter qualitates contrarias, de qualitate actione hic loquimur: de generatione tamen dices: non oportere generans regenerari: ſed ſufficit ipſum repati, per virtutis diminutionem, aut alicuius amiſſionem, aut infrigidationem. ¶Ad confirmationem fateor idem poſſe eſſe nobilius & ignobilius ſecundum diuerſas habitudines, ſed non ſecũdum eaſdem. ¶Ad aliam dico ꝙ eſt ſtatus in c. & d. & ratio eſt: quia agens agit in paſſum vna actione continua: & paſſum reagit actione finita. Et hæ duæ ſufficiunt ad hoc ꝙ illud agat, & aliud reagat. Ad annexũ diſtinguo materiam pati, vel vt ſubiectum ſic do: aut vt contrarium, ſic nego: modo hic loquimur de paſſo vt contrario. Et hæc de illo capi. & digreſſione ſcholaſtica.

¶ De miſtione Capi.V.

1 Intentio CAeterum per eundem doctrinæ modum de mixtura eſt conſideran-
dum: nam eorum quæ propoſita ſunt a principio hoc erat tertium.
Conſiderandum ſane & quid mixtura ipſa ſit: & quid miſcibile: &
qualibus entium inſit: & quomodo: item vtrum mixtura ſit, aut men-
Rō antiquorum dacium. Impoſſibile nanq̃ eſt alterum quodpiam alteri miſceri veluti quidam au
tumant: remanentibus quidem em̄ adhuc miſcibilibꝰ ipſis & non alteratis: nihil
magis nunc ꝙ prius miſceri fatentur: immo eodem ſe habere modo: at altero cor
rupto: mixtura non erit: ſed vnū quidem erit: aliud non erit: mixtura autem eſt eo-
rum q̄ pariter afficiuntur: eodem vero mō & ſi cōcurrentibus vtriſq̃ vtrunq̃ miſ
2 differētia cibile corrumperetur: miſceri enim non dicunt: quę nullatenus remanent. Sermo
miſtionis quidem igitur huiuſmodi quęrere videtur: quo mixtura ipſa a generatiōe atq̃ cor
a gn̄atiōe ruptione diſcrepet: & quo miſcibile à generabili atq̃ corruptibili: nam ſi quidem
ſit: patet eam ab illis differre oportere inſuperq̃ euidenter his ſtantibus: quæ quę
rebantur: perſoluentur iam. Verum tamen neq̃ materiam igni miſceri dicimus:
neq̃ miſceri cum comburat: neq̃ ipſam ſeipſa particulis, neq̃ igni: ſed ignē qui-
ab auctione dem generari: ipſam autem corrumpi: eodem vero mō nec corpori nutrimentū.
ne ab alteratione Neq̃ figurā cerę mixtā, neq̃ figurę corpꝰ mixtū: neq̃ corpꝰ & albū, neq̃ pœnitꝰ
paſſiones & habitus miſceri poſſunt ſubiectis: nā ſaluari vident̄, etiā neq̃ albū
& diſciplinam: neq̃ inſeparabiliū aliquod miſceri contingit. ¶ Dicunt tamē cir
3 Corollarium ca hoc non bene & omnia interdum ſimul eſſe profitentes: & mixta eſſe: non em̄
quodlibet cuilibet miſcibile eſt: ſed eſſe oportet miſcibilium vtrunq̃ ſeparabile:
4 Cōcluſio paſſionum autem nulla ſeparatur. ¶ Quoniā aūt eorꝝ quæ ſunt, hęc quidem ſunt
potentia: illa vero actu: contingit mixta: modo quodam eſſe: & modo alio nō eſſe
actu quidem eſt quod ex his generatur alterum. Potētia vero ſunt miſcibilia vtra
q̃ ad id ꝙ pręhabebant anteq̃ miſcerentur vel fruſtillarentur: quærebat em̄ hoc
ſermo prior. Videntur aūt mixta ex ſeparatis prius coire: & ſeparari rurſus poſſibi
lia: igitur nec actu remanent: veluti corpus & album nec corrumpuntur alterum
5 vel ambo: remanet em̄ ipſorꝝ potentia: ideo hęc quidem remanent. ¶ Sed his an-
dubitatio nexa dubitatio pertractanda eſt: vtrum mixtura ſit aliquid ad ſenſum? Quando
em̄ miſcibilia ita in minima franguntur & iuxta ſe ponuntur modo tali: vt ſingu-
lum ſeorſum eſſe ſenſu non diſcernatur: tunc miſcentur: aut non: ſed eſt quando q̄
Solutio libet pars eorum quæ miſcentur: eſt iuxta quamlibet: dicitur quidem igitur illud
antiquorꝝ hoc eſt ordeum miſceri tritico: quoties quodlibet iuxta quodlibet ponitur. Si ve-
Reſpōſio ro corpus omē diuiſibile eſt: ſi quidem eſt & ſimilare corpus corpori miſcibile:
probatur primo partē vtiq̃ ſingulā iuxta ſingulā fieri oportebit: quoniā aūt non eſt in minima di
uiſibile: & neq̃ mixtura idē eſt ꝙ cōpoſitio ſed aliud: perſpicuū erit ꝙ nec ſecūdū
parua ſaluata oportet dicere miſcibilia miſceri: eſſet em̄ cōpoſitio & nō contēpera
Secundo tio, neq̃ mixtio. Neq̃ pars ſecundū ratiōnē eandem ſe habebit toti. Dicimus aūt
ſi quidē mixtionē oportet eſſe aliquid: miſcibile ſimilare eſſe: & veluti pars aquę
Tertio aqua eſt ſic contemperati. Si aūt ſecundū parua cōpoſitio eſt mixtura: nihil horum
contingeret: ſed tantum ad ſenſum mixta eſſe, & idē: huic quidē eſſe mixtū: ſi nō
acute videt. Lynci vero non mixtum. Neq̃ diuiſione ſic vt quęlibet pars quālibet
Quarto iuxta ſit: nā eſt impoſſibile ſic diuidere: igit̄ aut nō eſt mixtura: aut dicendū rurſus

quõ cõtingat fieri illud. ¶Sũt itaqꝫ (vt dixim⁹) entiũ hęc q̃dem actiua, illa vero ab 6 Cõclusio
his passiua: cõuertunt̃ q̃dem igit̃ ea: q̃rũcũqꝫ eadẽ est materia: hoc est actiua sunt
inuicẽ: & ab alijs passiua: agũt aũt ipassibilia existẽtia ea: q̃rũcunqꝫ materia nõ est
eadẽ. Hoꝝ q̃dẽ igit̃ nõ est mixtura: ꝓpter ꝙ medicinalis sanitatẽ agat: sanitas cor 7
poribus nõ mixta est. ¶Actiuoꝝ aũt & passiuorũ q̃cunqꝫ facile diuidunt̃: multa Cõclusio
q̃dem paucis & magna ꝑuis cõposita, mixturã nõ efficiũt: sed p̃dominantis incre negatiua
mentũ: cõuertit̃ eñ alterũ in p̃dominãs vt vini stilla innumeris aq̃ amphoris nõ
miscet̃: spẽs eñ euanescit: totũqꝫ in aquã cõuertit̃. ¶Q̃n aũt aliqua rõe coęquant̃ 8
tũc trãsmutat̃ q̃dẽ vtrũqꝫ ex sua natura i mediũ secundũ p̃dominiũ alteri⁹ neqꝫ al- Cõclusio
terũ efficitur: sed mediũ & cõe. ¶Manifestũ igit̃ est hęc esse miscibilia: q̃cũqꝫ eo affirmatiua
rũ q̃ agũt contrarietatẽ hñt: nã hęc sunt ab inuicẽ passiua. Parua aũt & paruis iuxta 9 Cõclusio
posita miscent̃ magis: facile eñ & magis inuicẽ cõuertunt̃: multũ aũt a multo tar
dius agit illud. ¶Ideo miscibilia ea diuisibiliũ & passiuoꝝ sunt: q̃ bñ terminabi- Corolla.
lia sunt: q̃n q̃dem illa facili⁹ i ꝑua diuidunt̃. Nã hęc est ei⁹ ꝙ bñ determinabile est:
ratio, veluti corpoꝝ humida maxĩe miscibilia sunt: maxĩe bñ terminabile est, nisi 10
viscosũ sit: faceret eñ hęc maiorẽ iã & ãpliorẽ humorẽ. ¶Q̃n aũt alterũ tm̃ sit pas Cõclusio
siuũ, aut valde: alteꝝ aũt parũ valde: aut nihil amplius est mixtũ ex ambob⁹, vel pa
rũ: ꝙ q̃dem cõtingit circa stannũ & æs. Balbutiunt̃ eñ q̃dam entiũ inuicẽ & cõ-
funduntur. Vident̃ nanqꝫ aliquantulũ & debiliter mixta: & alterũ q̃dem vt susce
ptibile: alterũ aũt vt spẽs: ꝙ q̃dem & in his euenit: stannũ eñ vt passio q̃dam ęris
sine materia fere euanescit: & mixtum omnibus: tantũ colorat: cõtingit vero hoc
idem & in cæteris. ¶Perspicuum igitur ex his q̃ dicta sunt: & quid est mixtio: & 11
ꝙ sit: & propter quid est: & eoꝝ quæ sunt: qualia miscibilia sint: quoniã sunt res Epilogus
quales quædam eiusmodi: quæ inuicem aptæ sunt pati: beneqꝫ determinabiles, fa
cileqꝫ diuisibiles: quas neqꝫ corrumpi est necesse dũ miscentur: neqꝫ easdem sim
pliciter adhuc esse: quæ prę erant: iteqꝫ nec mixturam esse cõpositionem earum,
neqꝫ ad sensum: erit itaqꝫ miscibile quidẽ dum bene terminabile existens: passiuũ
fuerit ac actiuum & miscibile tali: hoc est ad similare miscibile: mixtura vero vnio
est eorum quæ alterata sunt.

Explanatio tex.

I. Dicendũ est de mistione & miscibili. Probatur quia aliqui opinati sunt mistionẽ non esse, tali argumento: q̃m vel manẽt miscibilia: & ita nõ sunt plus mixta, q̃ prius, aut nõ manẽt: at quõ mouentia pñt esse mixta: aut alterũ solũ manet: tũ: illud ꝙ non est non miscet̃: nec est maior rõ quare vnũ maneat & non aliud.

II. Mistio differt a gñatiõe & alteratione: hoc eñ monstrato: habemus mistionẽ esse: ꝓbat̃ de gñatione: q̃a forma nõ miscet̃ materiæ, vt ignis ligno sic in auctiõe nutrimentũ nõ miscet̃ cibo, sed corrumpit̃. De alteratione ꝓbat̃ inductiue, q̃a figura non miscetur ceræ, neqꝫ album & corpus, neqꝫ passiones &c̃.

Corolla. III. Quare male dixit Anaxa. aliq̃n oĩa fuisse mista: q̃m miscibilia sunt sepabilia: passio aũt inseparabilis.

IIII. Miscibilia manẽt i mixto nõ actu, sed potẽtia: ꝓbat̃ quia pñt reduci ad id quod pri⁹ erãt ante q̃ diuidebant̃ aut miscebant̃: & sic non manent actu, sed potentia: q̃m saluat̃ virtus eoꝝ.

V. Dubitat̃, an iuxta positio minimoꝝ sit mistio ad sensum: vt si ita frustillant̃: ꝙ nõ pñt sensu ꝑcipi distĩcta: respõdet ꝙ nõ: quia manẽt actu: miscibilia nõ manẽt actu: neqꝫ corp⁹ põt diuidi in minima: & hæc poti⁹ esset cõpositio, q̃ mistio: probatur idẽ, quia totũ & pars nõ essent eiusdẽ rõnis in mixtura: patet quia pars esset miscibilis & nõ totũ. Tertio quia si mistio esset ad sensum: iã noctuæ esset mistio, q̃ nõ esset mistio lynci. Quarto quia non põt diuisio sic fieri, vt quodlibet vnius tangat quamlibet partem alterius: quoniam hoc esset penetrare corpora.

VI. Miscibilium est eadem materia: probat̃ quia actiua & passiua adinuicẽ cõicant in materia &c̃.

VII. Improportionata magnitudine non miscentur: probatur quia prędominans corrumpit aliud: vt patet in exemplo.

VIII. Mixtio fit, q̃n ita coęquant̃ miscibilia, vt ex ipsa trãsmutent̃ i mediũ, & vnũ nõ in alterum.

IX. Miscibilia sũt q̃cũqꝫ cõtraria actiua & passiua

ſed parua paruis facilius miſcent: ea ite q̃ ſunt bene terminabilia facilius miſcentur: ideo humidum non viſcoſum, eſt maxime miſcibile.
X. Difficulter miſcibilia ſunt, q̃ male ꝓportionāt in paſſione, ſicut ſtannū eſt facile paſſiuū & ęs difficile paſſiuū: miſcent tñ ſed vnū habet ſe vt forma aliud vt materia: parū em̄ ſtāni remanebit niſi color.
XI. Epilogat.

Annotatio in textum

4. Quęrebat hoc ſermo prior: id eſt ratio alioꝝ inducta ab initio. num. 1.
V. In reſponſione q. argumentat̄ Ariſto. a deſtructione antecedẽtis: ſi corp⁹ eſt diuiſibile ī minima tūc ſcd̄m minima fiet mixtio: ſed corp⁹ non eſt diuiſibile in minima: ergo nõ eſt miſcibile: ſed opponis nõ valere illationē ab oppoſito antecedẽtis, vt liq̄t ex. 2. Topi. & tracta. cõſequẽtiaꝝ. Rñdet Auerro. 7. phyſi. Com̄. 6. ꝙ bene valet illatio in cõuertibilibus per cõſequentiā in ipſo. Auerro.
V. In tertia improbatione Lyncem poſuit Ariſt. pro eo qui acutiſſime videret: nam Lynx animal acutiſſimi viſus perhibet̄: inde lyncei oculi acutiſſimi dicūtur: vt Ho. meminit: ne corpis optia lynceis: cõtẽplere oculis: ꝗuis & lynce⁹ argonauta fuerit, adeo acuta oculoꝝ acie ꝑdit⁹, vt etiā ꝑ parietem videre diceret. de quo Hora. ait. Solus nubila lynceus. Horatius
IX. Facilius miſcentur, q̃ facile terminant̄: vt ī. 2. dicet̄: q̃ nõ bene terminant̄ termino ꝓprio, facile terminantur termino alieno: ſicut aqua diffluit ſe male terminat: at facile extrinſec⁹ terminat̄: in vaſe quadrato eſt quadrata, in rotundo rotunda, in pyramidali pyramidalis.

Q.V.

An in mixtione quę eſt poſſibilis elementa vere maneant?

Articulus. I.

Nota. I. Miſtionē multiuariā cõtingere. Primo vulgariter ꝑ aliquoꝝ iuxta poſitionē: ſic ordeum miſcet̄ tritico. Secũdo põt iuxta poſitio illa fieri ꝑ partiū inſenſibiliū iuxta poſitionē: ſic aromatarīj pharmaca terunt & miſcẽt: ſic pictores miſcẽt colores. Tertio ꝓprie vſurpat̄ miſtio ꝓ alteratione miſcibiliū, & remotiõe formaꝝ ſubſtantialiū eoꝝ cū continuatione materierū: & ſic mixtio eſt corruptio. Quarto magis ꝓprie ꝓ gñatione ipſius miſti ꝓſuppõnẽte ꝑdictā: & ſic miſtio eſt gñatio: mẽs eſt Sax. & Marſil. & Bruxell. hic: & Grego. Arim. diſt. 15. ſecũdi. ❡ Vñ tria requirunt̄ ad miſtionē. ſ. vnio miſcibiliū, alteratio miſcibiliū (iõ ſi ſe ſubſtãtialiter nõ miſcet̄ ſibi) & miſcibiliū corruptio gutta aq̃ nõ miſcet̄ vaſi vini, ſed corrũpit̄, vino manente: q̄re Ariſt. diffiniuit. Miſtio ait, eſt miſcibiliū alteratoꝝ. i. alteratiõe corruptoꝝ vnio. ❡ Haud ſecus dicas de miſto: hoc ſolo addito, ꝙ miſtū attribuit̄ termino a quo & termino ad quẽ: nā elemẽta dicimus miſta, & lapidẽ dicimus mixtum. Vñ p̄ceptor noſter Benedict⁹ Fumer dixit. Miſtū eſt cõpoſitū ex materia & forma determinans ſibi ex ſua natura ꝓportionē quatuor qualitatū primarū. Miſtio eſt gñatio formę ſubſtãtialis ex materia miſcibiliū vi quatuor qualitatū primarum facta: quas ſibi determinat in ſua naturali diſpoſitione. L. Valla imprudenter ſtatuit in dialectica mixtum ſolum fieri ex terra & aqua, & aere vel igne. Saxo Marſil. Arimiñ.

Nota. II. Antequā exponamus modū miſtionis trib⁹ modis cõtingere miſtionē. Primo qñ miſtū immediate fit ex elemẽtis, ſicut vapor &c̃. & illa ſunt miſta primæ cõpoſitionis. Secũdo qñ miſtū fit ex mixto & elemẽto, vt ſi fieret ex aqua & vino. Tertio fit mixtū ex miſcibilibus mixtis: vt ex vino pane & alīȷs fit ſanguis: & illa dicunt̄ mixta ſecũdæ miſtionis. ❡ Et q̄libet harū eſt vera miſtio & q̄libet ꝑs miſti eſt mixta: ꝗuis ꝓprīȷſſime ſolū prima mixtio ſit mixtio ait Sūmerh. qa in ſecũda mixtiõe aut tertia mixtū nõ reſoluit̄ in mixta ex quib⁹ miſcebat̄. ❡ Sed vtcũq; ſit vides mixtū gigni & fieri ex mixtis mixtura: q̄re admixtionē nõ ſemꝑ concurrũt quatuor elemẽta, vt patet de vapore: nec ſemꝑ in mixtiõe ꝑfecti: qm̄ nõ ſemꝑ requiruntur formaliter, ſed ꝟtualiter: ſicut ī gñatiõe leonis, qui eſt mixt⁹, cõcurrunt quatuor elemẽta virtute. ❡ Bruxel. tñ poſt alios admittit mixtū ex vno elemẽto fieri poſſe cū virtute ſolis: nā tūc influentia ſolis ſuppleat vices alioꝝ elementoꝝ: nihil ad hoc allegat: ſed Sco. diſt. 15 ſecundi ꝓbat ꝑ hoc ꝙ piſces qui ſunt miſta ꝑfecta geniti ſūt ex vno elemẽto Gen̄. 1. ꝓducāt aq̃ &c̃. ❡ Adde p̄ter ea formā mixtiõis nõ eſſe ꝓpriā formā, ſed formā ſpeciuocā cuiuſq; rei, vt. q. 2. dub. 1. dixim⁹. ❡ Et hoc quoq; ſcias, mixtū inanimatū augeri ī proprie ſimplici elemẽto, vt vinum ex aqua: ſed tñ nõ ſic animatū miſtū īmediate ex puro elemẽto nutritur vt Salamandra nõ paſcit̄ puro igne, nec piſcis aq̃ nec talpa terra &c̃. Sūmerh. Bruxell. Scotus

Nota. III. Hunc eſſe miſtiõis modū: nam primo miſcibilia diuidunt̄ in paruas ꝑtes, & applicant̄ ī ſphæra actiuitatis: q̃ agũt & repatiunt̄ adinuicem tãdiu: ꝙ oẽs formæ ſubſtãtiales abīȷciunt̄: & tūc de totali maſſa eoꝝ educit̄ noua forma mixti cõpoſiti: per cui⁹ eductionē materiæ illoꝝ reddunt̄ cõtinuæ: & nouæ qualitates ſecũdæ tẽperatæ & mediæ educunt̄ ī materia tali. ❡ Sed an elemẽtoꝝ formæ ī miſto maneāt hic oppugnãtes ſunt ſententiæ. Prima eſt formas elementoꝝ manere incorruptas in miſto. Auicẽ. arbitrat̄ manere eaſdem inteſiue. Auer. in. 3. Cœli Com̄. 67. voluit eas manere ſub eſſe remiſſo: ideo nõ dicuntur ſimpliciter manere, ſed in potentia: quare non faciũt amplius vnū per ſe cū materia, ſed ſola forma mixti, facit vnū ꝑ ſe cū totali materia, ſed illæ formæ elemẽtares ſunt diſpoſitio materiæ reſpectu formæ mixti: vt ſubtiliter explicat hic Nyph⁹: qui ꝑtes Auerro. tutatur: Alberto magno Sueuo in eandem cõcedente ſententiā. Formæ em̄ elementoꝝ ī quit manent in mixto ſecundū eſſe ligatū & nõ liberū: ꝑ ſe aũt habẽt eſſe integrū perfectū & liberꝝ: raros habet iſta ſentẽtia aſſeclas: ſed tot⁹ ferme doctoꝝ chorus hic reluctatur: & in ſenten. diſtinctiõe. 15. Auicen. Auerro. Nyphus Albertus

Scotus Argenti. Arimiñ. Aquila Bacho. Gabri.

Scotꝰ, Argẽtinꝰ, Arimiñ. Agla, Bachonis. M. de Bono. Ochã q̃t. 3. q. 4. Gabri. Marſi. q. 11. arti. 3.

Nota. IIII. Diuerſam eſſe huic ſententiã iã cõem q̃ in his reſidet p̃dictis. 1. Formæ ſubſtãtiales elementorꝝ nõ manent in mixto. 2. Forma mixti eſt ẽq̃ ſimplex & indiuidua ſicut forma elementi. 3. Mixtũ nõ fit ex elemẽtis vt dicit circũſtantiã cauſæ eſſentialis, ſed ordinis. 4. Mixtũ tñ dicit̃ cõpoſitius elemento quo ad qualitates primas & ſecũdas: & quia virtualiter cõtinet elemẽta. 5. Cũ miſtio ſit gñatio, nõ o ptet miſcibilia manere i miſto ſed corrũpunt̃. 6. In mixto tñ manẽt materiæ elementorũ: quare dicunt̃ manere materialiter, non formaliter. 7. Manent & qualitates & accidentia elementorꝝ, q̃uis ſub eſſe remiſſo in mixto. 8. Et quia eſt naturalis cõueniẽtia formæ ſubſtantialis miſti cũ elementis, qualis nõ eſt elementorꝝ ad inuicem: ſapit em̃ effectus naturã ſuarꝝ cauſarꝝ: & cibus ipſe q̃uis in nutritiõe corrũpat̃: mirifice tñ naturam aliti transformat. 9. Si in vno mixto aliqd' elementare educat̃ ſenſui apparẽs, vel illud nõ eſt eiuſdẽ ſpẽi cũ aqua, vel de nouo gñat̃, vt poſitis lignis recẽtibꝰ ad ignẽ, expellitur humor: ſed iſte nõ eſt aqueꝰ: vñ ſcd'm diuerſitatẽ lignorꝝ, humor iſte varijs cõfert lãguoribꝰ: ſic de igne excuſſo ex lapide. 10. Sic igit̃ mixtũ habet ptes diuerſarũ rationũ cõiter, elementũ earundẽ. Mixtũ non habet qualitatẽ aliquã i ſummo ex ſua naturali diſpoſitione: ſed qualitates mixti ſunt reductæ ad q̃ddã tẽperamentũ ac qualitates cõplexionales. Mixtũ ꝓpterea eſt coloratũ, odoriferũ, ſaporoſum &c. elemẽtũ vel nullũ illorꝝ habet, aut tenuiter. ¶ Corollariũ d. Iſenachij quãto terra aut aqua eſt magis odorifera, colorata, aut ſaporoſa: tãto magis eſt permiſtã & minus pura: at de hoc i ſequẽtibꝰ.

Margin: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 — Iſen.

Articulus. II.

Cõcluſio In verã miſtiõe(q̃ eſt poſſibilis)elementa ſola ṽtute, ſed in eſſentia & formis ſuis nõ remanẽt: miſtionẽ eſſe poſſibilẽ patet ex Ariſto. in textu. Sed ꝙ elemẽta nõ maneãt formaliter in miſto. Probat̃ primo, quia ſi elementa manẽt formaliter in mixto: tũc eſſet penetratio dimenſionũ probat̃ ſequela, qa in carne dícis eſſe terrã: vel ergo in illa terra etiã eſt aqua aer & ignis: & ſic erit penetratio dimenſionũ & indiuidua diuerſarꝝ ſpecierũ: aut nõ eſt aqua aer & ignis: igit̃ nõ quelibet pars mixti eſt miſta. Secũdo quia forma elemẽtaris nata eſt cõſtituere ſuppoſitũ per ſe exiſtẽs: & cũ per aduerſariũ ſint quatuor formæ elemẽtares in miſto: aderũt ergo quatuor ſuppoſita: & ita ex pluribꝰ entibus in actu generat̃ tertiũ: q̃ huic rõni poſſent opponi in via Scoti, diluit Lechetꝰ diſti. 15. ſecũdi. ¶ Tertio quia formæ ſubſtãtiales non poſſunt intendi & remitti: ergo formæ elemẽtorꝝ nõ manẽt ſub eſſe remiſſo. Antecedẽs patet primo quia ſuſciperet magis & minꝰ cõtra Ariſto. in Categorijs. Secũdo, quia tunc formæ nõ haberent ſe ſicut numeri. Tertio quia indiuidua eiuſdem ſpẽi ſpecialiſſimẽ nõ eſſent ẽqualiter pfecta ſubſtãtialiter: ex quo cõſequens eſſet ipſa nõ eſſe eiuſdẽ ſpẽi ſpecialiſſimẽ: q' iã implicat cõtradictionẽ. Quarto ſequeret̃ ignẽ eſſe incorruptibilẽ. Probat̃, quia agens contrariũ nihil poteſt inducere, quin forma ignis poſſit ſtare cũ eo: vt ſi inducat denſitatẽ poſſet pati maiorẽ q̃ patit̃ in lapide: ſi frigiditatẽ maiorem patit̃ in cryſtallo: ſi humiditatẽ maiorẽ cõpatitur in vino: & ſic nullã dabis qualitatẽ ei repugnacem: quo ſtãte nullũ elemẽtorꝝ eſſet corruptibile. Adde ꝙ eſſet gñatio mixti, & tñ nulla forma corrũperet̃. ¶ Dubitãt hic an forma ſubſtãtialis poſſit intẽdi & remitti, ſicut dixit Auer. at hoc in arti. 2. improbauimꝰ, & latius. 2. de aĩa tractabimus. Porro ambigũt an miſtio ſit naturalis aut violenta: quibꝰ reſpõdeas miſtionẽ naturalẽ eſſe naturalitate cõmuni, ex ordine naturẽ vniuerſalis quæ eſt cõſtitutio vniuerſi, & ex pte agẽtis vniuerſalis: ꝙ ſua natura miſcet elemẽta ad gñationẽ mixti: eſt tamen violenta quo ad formas elementorũ, q̃ corrumpunt̃. Et quia hic nõ ſunt alia: articulum dubitatiuum omitto.

Margin: Lechet.

Articulus. III.

Ratio. I. Miſtio non eſt paſſibilis: ergo &c. Antecedens probo, quia vel miſtio fieret per partiũ iuxta poſitionẽ, aut diuiſionẽ, aut penetrationem neutrũ fieri poteſt, nõ per iuxta poſitionẽ: quia ſic eſſet cõpoſitio ſcd'm Ariſto. nõ miſtio: nõ per diuiſionem, quia ſic nõ quælibet pars mixti eſſet miſta: cũ plures partes manerent indiuiſæ: nec per penetrationem, quia illa eſt naturæ inimica & impoſſibilis. 4. phyſi.

II. Elemẽta manẽt formaliter in miſto. Probat̃ autoritate Ariſto. primo cũ ait, nec corrumpit alterum vel ambo ſed remanet virtus eorꝝ: hic negat Ariſto. miſcibilia corrũpi: & diffiniendo miſturã ait, Miſtio eſt miſcibiliũ alteratorꝝ vnio: vbi duo ponderant̃: primũ ꝙ ait alterata, non dicit corrupta. Scd'o ꝙ inquit vnio: qm̃ corrupta nõ vniunt̃: ſed vnio eſt exiſtentiũ. Porro Ariſto. 5. Metaph. inquit. Elementũ eſt ex quo aliquid fit cũ inſit: ſi ergo elementũ ineſt mixto facto ipm̃ eſt: & quarto hoc addat̃, ꝙ Ariſto. noluit guttã aquæ miſceri magno vino: eo ꝙ corrumpat̃: ergo ex oppoſito ſi miſcetur non corrumpitur.

III. Autoritatibꝰ accedat ratio: ſicut ſe habẽt literæ ad ſyllabas: ſic elemẽta ad mixta: literæ vero manẽt realiter. ¶ Confirmat̃ primo, qa alioqn mixtũ eſſet ẽq̃ ſimplex, ſicut elemẽtũ: & tñ elemẽta excellenter dicunt̃ corpa ſimplicia. ¶ Secundo mixtũ mouet̃ ad naturã elemẽti p̃dominantis: ergo elementũ eſt vere & realiter i mixto. tenet illatio, qa nõ ens nõ põt p̃dominari: añs eſt Ariſto. 1. Cœli. ¶ Tertio quia ſic mixtũ nõ cõponeretur ex elemẽtis. Probat̃ qa nihil cõponit̃ ex his q̃ non ſunt. Et roborat̃ iſta cõfirmatio: qa mixtũ cõponitur ex elementis, qñ eſt: & tũc elementa nõ ſunt per te: vel anteq̃ eſt: ſed nõ entis nõ eſt cõpoſitio dabis ergo mixtum componi ex non entibus.

IIII. Forma mixti recipit̃ in materiã mediantibꝰ formis elementorꝝ Auerro. 3. Cœli. ergo elemẽta

manent in miſto: da oppoſitū: ergo mixtū gn̄aret ex vno elemento: & ſic cætera ſuperfluerēt. ¶ Cō firmatur per experientias: experimur em̄ in ligno ait Guil. Gorris (me p̄terit quō hic ſiniſtime intellexit Sco.) exire humorē loco aquę, fumū pro aere, flāmam pro igne, cineres reſidere pro terra. Secundo quia terra manet in lapide: cū qualitates lapidis terræ nō repugnēt: eſt etem̄ ipſa frigida, ſicca & denſa ſicut lapis. Vnde cum mixtū cōponit ex elementis, & reſoluitur in ea, apparet elementa manere in miſto.

Reſpondetur Ad primā iuxta poſitionē & diuiſionem nō ſufficere, ſed plurimū iuuare ad miſtionem: nā partib⁹ fruſtillatim diuiſis & iuxta poſitis melius poſſunt adinuicē agere & tēperamentum inducere, per formę mixti inductionē: ſed penetratio ob hoc non admittenda.

Ad. II. Negando aſſumptum. Ad probationem primam dico ꝙ non corrumpunt ambo. ſ. quo ad eoꝝ qualitates & virtutes: & hoc explicat cū ait ſaluatur virtus eoꝝ: hic exprimit in quo non corrumpantur. ¶ Ad ſcd̄m dicit Sco. ꝙ eſt miſcibiliū alteratoꝝ. ſ. & poſtea corruptoꝝ vnio. Vniuntur aūt non quo ad ſubſtātias, ſed quo ad materiā, & quo ad cōuenientiā tēperatę qualitatis. Marſi. dicit allegatū ſubtiliter in aduerſarios (quē mihi Ioannes Gallinarius phię & poetices cādidatus ob amicitiā ante tredecim annos dono dedit) qm̄ entia in actu vniri nō poſſint, niſi fuerit corrupta: ergo eo ipō ꝙ Ariſt. dixit illa vniri voluit illa corrūpi. ¶ Ad tertiā dicit hic nō accepit Ariſto. elementum pro corpore ſimplici, ſicut iam loquimur: ſed elementū accepit pro pte eſſentiali rei. ¶ Ad quartam admitto nō eſſe miſtionē in illo caſu: non em̄ reducunt ad quoddā mediū temperamētū illa extrema: ſed vinū cōuertit aquā & tranſmutat in naturam vini, ꝙ repugnat miſtioni: nō tn̄ repugnat, quia aqua corrumpit: ſed quia vnū manet, ambo deberent corrumpi.

Scotus

Marſil.

Gallina.

Ad. III. Negando ſimile, quia literæ ſunt partes integrales, elemēta nō. ¶ Ad cōfirmationē primā dic aut ꝙ ſit ęq̄ ſimplex quo ad ſubſtantiā: & ſic non refragor: aut quo ad qualitates, ſic nego. Nā mixtum ſolum habet materiā & formā, ſicut elementū: at mixtū quatuor aſciſcit qualitates & temperamētum earūdem: quare inter corpa ſimplicia nō ſupputat. ¶ Ad ſecundum dictū eſt eo loco vn̄ euocat: nego ad formā cōſequentiā: ad probationem diſtinguo: nō ens nō p̄dominari, quo ad ſubſtantiam fateor: quo ad qualitatē ab eo derelictā ſic nego. ¶ Ad tertiū admitto miſtū nō cōponi ex elemētis: & ſi Ariſto. vel ali⁹ hoc videt dicere eſt interp̄tandus: nō ꝙ voluerit ꝓprie ſic miſtū cōponi: ſed quia elemētis mediate vel īmediate, & virtualiter concurrentib⁹ generat miſtū: ideo dicitur ex eis componi.

Ad. IIII. Negādo Auer. quia fuit diuerſæ ſn̄iæ de abſurdo ꝙ niteris diximus arti. 1. Nā nec alia ſupfluunt, nec abſolute oīa ſunt neceſſaria. ¶ Ad cōfirmationem dico ꝙ non lynceis, ſed noctuinis oculis Scotorellus Scotū aſpexit: ad confirmationem dico ꝙ illa oīa ſunt de nouo genita: & nō fuerunt prius in ligno actu, ſed ſola virtute: nā flāma generat, fumus & cinis: humor bene p̄fuit in poris ligni viridis, ſed non fuit de eſſentia ligni. ¶ Ad aliā nego terrā manere in lapide: & eſto ꝙ nō conſtet mihi, q̄ qualitas diſpoſitiua ei repugnet: tn̄ ſufficit ꝙ agēs principalē introducit formā mixti, q̄ formā terræ non cōpatit. Ad annexū diximus, ꝙ miſtū nō componit ꝓprie ex elemētis, ſed ad ſenſum tertia ratione datum.

Scotorellus

Finis primi de Gn̄atione Deo gloria
30. Martij. 1518. Feria tertia
ſeptimanæ ante Paraſceuen.

Age iam o Ariſto. & quieſce: ſis contentus ꝙ hoc ſacro tempore
horulas ſuffuratus ſum, quibus elucidationi tuæ inuigilaui. Verum iam naturalia miſſa faciamus, &
autoris naturæ mortem meditemur: itaq̄
calamū craſtina die (deo auſpice) pro
ſermonib⁹ ad deuotā plebeculā
ſup venerabili ſacramēto, &
dein ꝓ paſſiōe CHRISTI
ſaluatoris noſtri motitabim⁹: & ſacro effluxo
tēpore, Ariſtotelē
inuiſere non dedignabimur.
Omnia tempus habent.

Soli deo Gloria

¶De Generatione Liber.II. De elementis Capitulum.I.

DE MIXTVRA quidem igit̃ & tactu, deqꝫ agere & pati: 1 Intentio
quõ his, q̃ ꝑ naturã trãſmutant̃, inſint dictũ eſt: itẽqꝫ de
gñatione & corruptiõe ſimplicib⁹: quõ & qua rõne ſint:
etiã quã ob cãm: ſimiliter aũt dictũ eſt: & qd eſt alterabi
le in alteratiõe: & quã habeat differẽtiã ab eoꝝ vnoq̃qꝫ
Ceterũ aũt de his q̃ corpoꝝ elemẽta nũcupant̃, trãſigen Rõ pſectionis
dum eſt. Gñatio qdẽ em̃ & corruptio ſubſtãtijs omĩb⁹ ꝑ
naturã ſubſiſtẽtib⁹ nõ inſunt ſine ſenſilib⁹ corꝑib⁹. ¶Ma 2 Opinio
teriã igit̃ his ſubiectã, alij vnã qdẽ eſſe narrãt: veluti aerẽ antiquoꝝ
aut ignẽ, aut hoꝝ mediũ aliqd: quod & ſeorſum exiſtit, profitẽtes: alij vero nũero
plura vno: ſed hi qdẽ ignẽ atqꝫ terrã: alij & hęc atqꝫ aerẽ tertiũ: alij ãt & hoꝝ aquã
quartũ queadmodũ Empedocles. Ex quib⁹ ſegregatiõe & cõgregatiõe atqꝫ alter-
natione in reb⁹ ipſis gñationẽ & corruptionẽ euenire ait. Erit qdẽ igit̃ cõprobabi
le dicere prima ſe habere vt principia & elemẽta: ex qb⁹ ſiue cõgregatiõe & diſgre- 3
gatione ſiue alia mutatiõe trãſmutatis: gñatio & corruptio ſint. ¶Sed faciẽtes ma Contra
teriã vnã extra dicta: & hãc corporeã ſeparatã, aberrãt. Nã abſqꝫ cõtrarietate tale Platonẽ
corp⁹ ſenſibile exiſtere nõ põt: qa aut leue erit, aut graue, aut frigidũ, aut calidũ in
finitũ illud ꝙ qdã principiũ eẽ aiũt. ¶Sed vt i thimeo ſcribit̃ res hæc nullã habet 4 Inſufficiẽ
determinationẽ: nõ em̃ apte dixit an omĩ capax ab his q̃ elemẽta vocant̃, ſeparet̃: tia Plato
verũ nõ recte vtit̃ aſſerẽs ſubiectũ illud eſſe pri⁹ his q̃ vocant̃ elemẽta veluti aurũ nis
aureis oꝑib⁹. Hoc em̃ rõe iſta explicatũ non bñ dicit̃: niſi eoꝝ q̃ꝝ alteratio eſt: ita
ſit. Sed de illis quoꝝ gñatio & corruptio ſunt: qb⁹ mediantib⁹ res fiũt: ipoſſibile
eſt enũciari. Cũ ipſe aſſerat lõge veri⁹ aurũ dici eſſe ꝙ vnũquodqꝫ: facit tñ elemẽ
torũ corporeoꝝ reſolutionẽ vſqꝫ in ſupficiẽ: impoſſibile aũt materiã primã plani 5
ciẽ eſſe. ¶Nos vero vnã corpoꝝ ſenſiliũ materiã eſſe dicim⁹. Nõ tñ ſepabilẽ im Sentẽtia
mo cũ ea ſemp cõtrarietate: ex qua illa q̃ vocant̃ elemẽta, gñant̃. Deciſum aũt eſt, Ariſto.
diligẽti⁹ de his alibi: nũc uero quõ prima corpa ex materia ſint etiã differẽdum eſt In.3.Coe
& de his qdẽ principiũ putãtib⁹ eſſe & primã materiã inſeparabilẽ qdẽ, ſubiectã li
tñ cõtrarijs: nõ em̃ frigido calidũ materia eſt, neqꝫ calido frigidũ: ſed qd̓ eſt vtriſqꝫ 6
ſubiectũ, differendũ. ¶Quare corp⁹ ſenſile potẽtia: ꝙ eſt principiũ p̃io loco eſt: Cõcluſio
ſecundo vero ſunt cõtrarietates: dico aũt vt frigiditas & caliditas. Tertio aũt ſunt 8 Differen-
ignis & aqua ſimul atqꝫ cętera id gen⁹. ¶Hęc qdẽ em̃ adinuicẽ trãſmutant̃: & nõ tia ab em
vt Empedocles & alij aiũt: nã nec alteratio erit nec cõtrarietates trãſmutabuntur: pedocle
quãqꝫ etiã nõ min⁹ dicendũ ſit ꝙ corpoꝝ pricipia ſint talia & tot: nã alij ſunt qdẽ 6
qui ſupponẽtes vtunt̃: & nõ dicũt qualia & quot. ¶Quoniã igit̃ quęrim⁹ ſenſilis Cõcluſio
corꝑis principia (hoc aũt eſt tactu) tactile aũt id eſt cui⁹ tact⁹ ſenſus eſt: manifeſtũ
etiã ꝙ nõ oẽs cõtrarietates cauſant principia & ſpẽs corporis, ſed tm̃ hæ, q̃ ſunt ſe
cundum tactũ: & em̃ ſecundũ cõtrarietatẽ differũt: & ſcd'm tactilẽ repugnantiã: Corolla.
q̃ fit vt nec albedo & nigredo nec dulcedo & amaritudo: inſupqꝫ nec alioꝝ ſenſi- 10
liũ cõtrarietas aliqua elementũ cauſabũt. ¶Et licet viſus ipſo tactu prior ſit: ita vt tacitę ob
etiã illi⁹ ſubiectũ pri⁹ ſit: nõ tñ tale ſubiectũ erit tactilis corporis quatenus tactile iectionis
paſſio. Sed quaten⁹ illud eſt aliquod aliud: & ſi tactu aliqd natura pri⁹ contingat ſolutio

Qualitates eſſe. Ipſorum igitur tactilium quales primę qualitates atq; contrarietates ſint di
uidendum eſtprimo. Sunt autem ſecundum tactum contrarietates hæ calidum
11 frigidum, humidum ſiccum, graue leue, molle durum, lubricum aridum, aſperū
Cōcluſio leue craſſum ſubtile. ¶Horum itaq; graue quidem & leue nec actiua nec paſſi
ua ſunt. Non em̄ quia in aliud q̄ddam egerint: vel ab alio patiantur, nūcupantur:
licet elementa eſſe oportet adinuicem actiua atq; paſſiua: cum miſceantur atq;
12 Cōcluſio trāſmutentur inuicem. ¶At calidum & frigidum & durum atq; molle dicuntur
quidem: hęc quidem talia: quia actiua ſunt: illa vero quia paſſiua. Calidum em̄ id
autoritas eſt quod congregat cognata: nam diſgregare: quod quidem ignem facere autu
diffinitio mant, eſt congregare cognata. Accidit em̄ alienigena excipere: frigidum vero id
autoritas eſt quod cōiungit & congregat ſimiliter & cognata & alienigena: humidū vero
proprio interminatum termino: bene terminabile exiſtit: ſiccum aūt terminatum
bene termino proprio: difficile ab alio terminabile eſt: tenue vero & craſſum: lu
bricum & tenax, ſiue aridum, & durū ac molle & cæteræ differentiæ ex his ſunt.
reductio Nam cum replere ſit humidi: quia non quidem terminatum eſt, ſed terminabile
aliarū qua & cōtinens ſectetur. Sit aūt tenue ipſum replens (perparuum em̄ eſt) & perparuū
litatum ſit replens: (totum em̄ totum tangit) tenue autem maxime tale eſt: manifeſtū ꝙ te
nue humidi erit, craſſum ſicci. Amplius autem lubricum quidem humidi eſt: nā
lubricum humidum quoddam eſt ꝙ paſſum eſt veluti oleum: aridū vero eſt ſicci:
nā aridum eſt perfecte ſiccum: ita vt etiam gelicida humoris defectu ſint: adhuc
molle quidem humidi: durum vero ſicci ſunt. Nam molle eſt id quod valde ce
dit: & non reſiſtit: ꝙ quidem facit humidum: propter quod & humidum nō ipi⁹
13 mollis eſt: ſed molle humidi: at durum ſicci erit: nam durū gelidum eſt gelidum
Equiuocatio humidi vero ſiccū. ¶Dicunt aūt ſiccū & humidū multifariā: nā ſicco & vdū & humidū
opponunt: atq; etiā humido ſiccū & cōgelatū. Sūt vero hęc ſicci & humidi eorū
q̄ prima dicta ſunt. Et q̄m vdo opponit ſiccū: & vdū q̄dē eſt ꝙ exterā ſupficieten⁹
humiditatē habet, infuſum aūt ī ꝓfundo. Siccū aūt ꝙ hac ipa priuat: manifeſtū ꝙ
vdū erit humidi: huic aūt cōtrariū ſiccū erit primi ſicci: adhuc aūt humectū & cō
gelatū ſimiliter. Humectū q̄dē em̄ eſt ꝙ habet ꝓpriā humiditatē ī ꝓfundo: cōge
latū illud eſt q̄d hac ipa priuat: quare & horū erūt: hoc q̄dē humidi, illud vero ſic
14 Cōcluſio ci. ¶Manifeſtū igit ꝙ cęterę oēs differētiæ ī has prīas quatuor reducunt: hæ vero
pricipalis nō ampli⁹ ī pauciores. Nō em̄ calidū eſt ꝙ humidū, vel ꝙ ſiccū, neq; humidū ꝙ
15 calidū, vel ꝙ frigidū, neq; frigidū & ꝙ ſiccū, neq; ſubiuicē: neq; ſub calido & hu
Cōcluſio mido ſunt: quare neceſſe eſt has eſſe quatuor. ¶Quod vero quatuor ſint elemēta
eſt q̄a horū quatuor ſex ſūt cōiugatiōes. Cōtraria aūt cōſtare nō pn̄t (calidū em̄ &
frigidū cōſtare: & rurſus ſiccū & humidū, ipoſſibile ē) manifeſtū etiā ꝙ quatuor
erūt ipſorū elemētorū cōſtātiæ, vtpote calidi & ſicci, & calidi & humidi: iteq; fri
gidi & ſicci, & frigidi & humidi. Et hæc ratio conſentanea eſt his ſimplicib⁹ cor
poribus quæ vident: videlicet igni & aeri, & aquę & terræ. Ignis quidem em̄ cali
dus & ſicc⁹ eſt: aer vero calidus & humid⁹: nā aer eſt veluti euaporatio: aqua autē
frigida & humida. Terra vero frigida & ſicca: vt igitur rationabile eſt differētias
16 primis corporibus diſtribuere: ita multitudo erit eorū ſecūdum rationem. ¶Oēs
Antiquorum opinio enim & qui ſimplicia corpora elementa faciunt: hi quidem vnum: alij autem duo
alij tria, alij quatuor faciūt. Quicunq; quidem igitur vnum tantū eſſe aſſerunt: de

inde cętera condenſatione & rarefactione generant: his euenit profiteri duo eſſe
principia & rarum & denſum, aut calidum & frigidum: ſunt quidem eñ hæc a-
ctiua: vnum tamen ſubijcitur, veluti materia. ¶ At qui mox duo aſſeuerarunt: quē 17 Parmenidis ſnia
admodum Parmenides ignem & terram: horum media materiam profitentur,
vt aerem & aquam: ſimiliter aũt & tria dicentes: quemadmodum Plato in diui- Platonis
ſionibus: facit eñ medium mixtionem: & fere eadem volunt: niſi ꝙ hi quidem Empedoclis
medium in duo incidunt: hi vero vnũ ſolum faciũt: alij vero mox quatuor aiũt:
veluti Empedocles: reducit tamen hæc & ſic in duo: nam igni alia omnia contra
ponit. ¶ Verum ignis & aer & vnumquodqꝫ dictorum: ſimplex minime eſt: ſed 18
mixtum. Sunt eñ ſimplicibus ſimilia: non tamen hæc: veluti igneum igni ſimile Euacuatio tacitę
eſt, non ignis: & aereum aeri: ſimiliter & in cæteris: ſed eſt ignis caloris exceſſus: obiectionis
veluti glaties frigoris: nam congelatio & vſtio exceſſus ſunt quidam: hic qdē fri-
goris: ille vero caloris. Quod ſi glacies humoris & frigoris congelatio eſt: ignis
quoqꝫ calidi & ſicci vſtio erit: quare nec ex glatie: nec ex igne quicqꝫ generabitur.
¶ Quatuor autem exiſtentibus corporibus ſimplicibus, vtrũqꝫ duorũ, vtriuſqꝫ lo 19
corum eſt. Ignis quidem eñ & aer eiꝰ ſunt: ꝙ in extremũ fertur: terra aũt & aqua Cõcluſio
illius: ꝙ in medium: & extrema quidē ac puriſſima, ignis & terra ſũt: media aũt
& inuicem mixta, aqua & aer: atqꝫ vtraqꝫ vtriſqꝫ cõtraria: igni quidem enim aqua
contraria: aeri autem terra: ſunt eñ hęc contrarijs e paſſionibus conſtituta. ¶ Et li-
cet ſimpliciter quatuor exiſtant. vnumquodqꝫ vno eſt: terra quidem enim ſicco 20 Cõcluſio
magis eſt, q̃ꝫ frigore: aqua vero frigore magis q̃ꝫ humido: aer humido magis
q̃ꝫ calido: ignis calido magis q̃ꝫ ſicco.

Explanatio tex.

Cũ iuſta deo pſoluerimus, amiciſqꝫ noſtris operã locauerimꝰ, redeũdũ nobis fuit ad Ariſto. explicandum. 14. Aprilis. Hoc. 2. libro agit Ariſto. de elementis.

I. Intentio libri agere de elementis: ratio huius eſt quia generatio nõ fit in rebus naturalibus ſine corporibus ſenſibilibus, hoc eſt elementis.

II. Aduerſæ fuerunt antiquoꝝ de principio materiali opiniones. 1. ignem poſuerũt. 2. aerē. 3. aquã 4. horum medium. 5. ignem & terrã. 6. ignē terrã & aerem. 7. Ignem, aerem, terram & aquam: quorum congregatione & ſegregatione fiunt res naturales & probabile eſt dicere illa ſe habere vt elementa.

III. Plato non bene poſuit pręter illa quatuor eſſe materiam corpus ſeparatũ ſenſibile. Probatur, qa tale non poteſt eſſe ſine contrarietate.

IIII. Plato fuit inſufficiens in Timęo. 1. quia non expreſſit an materia differat ab elementis. Secundo quia dixit materiam eſſe priorem elementis, ſicut aurum aureis: nam ſic eſſet alteratio non generatio cum ſubiectum eſſet ens in actu. Tertio quia faciebat materiam eſſe ſuperficiem: eo ꝙ corpus ĩ planicies reſolueret.

V. Vna eſt materia oĩm elementoꝝ, quæ a contrarietate nunq̃ꝫ denudatur: & ex qua elemēta generantur: vtrorumqꝫ tamen contrarioꝝ ſubiectã.

VI. Vnde talis eſt ordo principioꝝ: primo eſt materia ens in potentia: ſecundo contrarietates. i. formę: tertio elementa.

VIII. Non ponimus elementa tranſmutari ſolũ, ſicut Empedocles: quia tũc generatio eſſet ſolum alteratio: vtcunqꝫ elementa ſunt rerum principia: & ſunt quatuor.

IX. Non omnis contrarietas arguit numerum elementorum. ſed ſolum illa quæ eſt in tãgibilibus.

X. Q̃uis viſus ſit prior tactu, & viſibile prius tãgibili: tamen inquantũ huiuſmodi non eſt obnoxium generationi, ſed ſolum inquantum tãgibile.

XI. Secundum grauitatem & leuitatem non ſumũtur elementa. Probatur, quia non ſunt actiuæ & paſſiuæ adinuicem: ſed elementa ratione tranſmutationis adinuicem agunt & patiuntur.

XII. Calidum frigidum, durũ & molle ſunt actiua & paſſiua: vt ĩ litera liquet tranſlatione: & ſubdit alias differētias qualitatum eſſe ex his. ſ. tenue craſſum, lubricum durũ &c̃. quia tenue eſt humidi, craſſum ſicci, ſic de alijs.

XIII. Siccum & humidum dicũtur multipliciter: dicitur eñ humidum aliquando ꝙ alienam habet humiditatem ĩ ſuperficie: & eſt vdum: ꝙ vero habet in profundo alienam humiditatem dicitur infuſum: ſi autem propriã humiditatem habet in profundo dicitur humectum ſeu humidum: ſic opponuntur tres modi ſiccitatis.

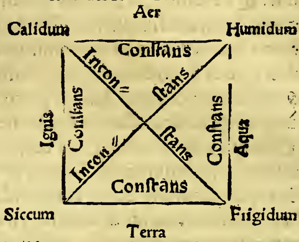
XIIII. Quatuor ſunt qualitates primæ tãgibiles: quia omnes aliæ differentiæ in has quatuor reducuntur; & hæ non in pauciores.

XV. Quatuor ſunt elemēta. Probat̄, quia ex dictis qualitatibus ſiunt ſex cōbinationes: duæ ſunt inutiles, vt in annotationib⁹ videbis.
XVI. Antiqui aliqui vnū elementū poſuerūt, alii qui plura: nā vnum ponētes reliqua ex illo fecerūt cōdenſatiōe aut rarefactiōe. Corol. Duo poſuerūt neceſſario pricipia. ſ. rarū & denſum, aut calidū & frigidū.
XVII. Parmenides duo poſuit principia ex pte formæ. ſ. ignē & terrā: ex pte materiæ poſuit media. ſ. migmata. i. miſta: ſiſiter & plato tria poſuit principia, ſed ſolū vnū mediū, Parmenides plura: Empedocles quatuor.
XVIII. Tm̄ quatuor ſunt elemēta ſimplicia: licet plura ſint ſimplicib⁹ ſimilia, vt ignis carbo flāmæ aqua cōgelata fluidę: quare ex puro igne & aqua pura nihil agit generari.
XIX. Pro quatuor elemētis ſunt cōſtituenda duo loca, ſemp pro duob⁹ vnus: quia ignis & aer ſunt loca ſurſum latorū: aqua & terra eoꝝ q̄ mouentur ad mediū mūdi: & extrema ſunt ignis & terra: media aer & aqua: & vtraq; vtriſq; cōtraria. ſ. ignis aquæ, terra aeri.
XX. Licet quatuor ſint conſtantiæ elementorū: tñ quodlibet elementum vna qualitate exuperat.

Annotatio in textum

1. Q̄uis Ariſto. in libris de Cœlo de elemētis egerit: tñ a' r eorūdem tractatū hic ſuſcepit ait Auer. 3. Cœli. Com. 1. nā alibi egit de his vt ſunt partes vniuerſi: hic vt ſunt generationis & præcipue miſtionis principia. Auerro.
2. Ariſto. ab initio nō ſimpr̄r appellat illa elementa, ſed igt περὶ τὰ καλούμενα στοιχεῖα τῶν σωμάτων de nūcupatis elementis corporū: qm̄ illa q̄ elementa a nobis dicuntur, componuntur ex materia & forma: & ita hn̄t priora ſe: quare non ſunt principia ſeu elementa ſimpliciter, ſed elemētata.
3. An omicapax ab elemētis diſtinguat̄: quia materia eſt oīm formarū receptiua: ideo Ariſto. pulchro epiteto eā expſſit πανδεχές dicendo q̄ſi oīa capientē: interpres eleganter vertit omicapacem.
IX. At calidū & frigidū, durū atq; molle &c̄. mi ror: vñ hæc varietas interp̄ti in mentē venerit: nā cū Ariſt. dixiſſet θερμὸν δὲ καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, τὰ μὲν τῷ ποιητικὰ εἶναι &c̄. hoc eſt calidū aūt & frigidū, humidū & ſiccū, ipſe traſtulit durum & molle: & mox infra ygron & xeron vertit humidum & ſiccum.

IX. Gelicidia humoris defectu ſint: accipe exemplum in cryſtallo.
X. Vdū grece dieron dicit̄: infuſum βεβρεγμένον Stapulen̄. id q̄ in profundo habet occultam humiditatē, coagulatū vocat: at Ariſto. vult cōgelatū humecto opponi q̄ humiditate careat. Stapulē.
XII. Habitis quatuor cōtrariis qualitatib⁹, & q̄a termini quatuor cōtrarii ſex modis coniugant̄: vt illa regula tradit̄ p Ariſto. 2. Topi. ca. 3. vbi hoc reperies: & nos ca. 3. li. 1. Topi. declarauim⁹: duę aūt cōiugatiōes ſunt inutiles, reliquę cōſtantes: vt hac ſubiecta vides formula.

Hic vides quatuor cōiugatiōes laterales cōſtantes tranſuerſas incompatibiles aut ſic formato

1	2	3	4	5	6	lugatiōes
c. f.	c. h	c. ſ.	f. h.	f. ſ.	h. ſ.	qualitateſ
o	aer	ignis	aqua	terra	o	elementa

15. Alii in fine numerarūt p̄prietates elementoꝝ: nos Nyphum interpretem ſecuti ſumus. Nyphus

Explicatio ſcholaſtica

Q. VI.

An ſicut quatuor ſunt qualitates primę tāgibiles: ita tm̄ quatuor ſunt elemēta?

Articulus. I.

Nota. I. Q̄ varię ſūt qualitates vt ex categoriis & ex phyſicis liq̄t: & quia exēplis & ex quid noīs terminoꝝ liquet: ideo hāc tibi tradimus formulā.

- Qualitates
  - Inſenſiles
    - Spirituales
      - qualitates animæ
      - influentiæ cœli
      - ſpecies ſenſibiles
    - Virtuales
      - herbarum, ruta calet
      - liquorū, vinum calet
      - lapidum, magnes attrahit
  - Senſiles
    - Ingenitæ, lux ſolis & aſtrorum
    - Genitæ
      - abſq; contrarietate vt ſonus
      - Cū cōtrarietate
        - Non per ſe actiuę
          - vt
            - odor
            - ſapor
            - color
        - per ſe
          - actiuę
            - caliditas
            - frigiditas
          - paſſiuę
            - humiditas
            - ſiccitas

Hæ vtiq; q̃tuor ſcd̃m Ariſt. dicunt̃ pri æ qualitates: q̃ ita q̃dẽ accipiẽdũ eſt: nõ q̃ ſint ſimpliciter pri æ: nã ſic lux Cœli videt̃ qualitatũ ſenſibiliũ eẽ pria: q̃a nõ cõſequit̃ cõmiſtionẽ aliarũ q̃litatũ: vñ ex hoc infert Marſi. oĩa ĩ iſtis ĩferiorib⁹ lu. etia eẽ miſta q̃litatiue: vñ flãma ignis lucet: q̃a nõ ẽ pure diſpoſita, aliog̃n nõ luceret: tñ Nyph⁹ credit lucẽ cœli & elemẽtarẽ ſolũ accñtaliter differre: vñ quãto magis lucet, tãto eſt ĩpuri⁹ elemẽtũ. ¶ Et in vniuerſum oẽs qualitates cœleſtes ſũt priores illis inferiorib⁹, quarũ etiã ſunt cauſæ: ſed dicunt̃ qualitates pri æ, nõ rõe pfectiõis, nõ rõe tẽporis, ſed rõe actiuitatis ĩ cõtrarietate: nã ipæ gñant alias qualitates ſenſibiles, & a nullis priorib⁹ gñant̃. ¶ Vñ qualitas ſenſibilis in inferiorib⁹ eſt duplex. ſ. pria & ſcd̃a. Pria eſt q̃ nõ conſequit̃ pportionẽ ſeu cõmiſtionẽ qualitatũ cõtrariarũ. Bñdict⁹ Farner pręceptor noſter ita diffiniebat. Qualitas prima eſt q̃ cum abiectione contrarij ſui nata eſt aliam qualitatem homogeneam producere. Qualitas ſecunda eſt quæ ex actione & proportione qualitatum primarum exoritur, vt odor ſapor: qualitatem mediam aliqui ponunt lucem habitus: tu dic eas eſſe qualitates neutras.

Marſilius

Nota. II. Q̃ qualitates ſecundæ non ſunt per ſe actiuæ: ſed q̃ agũt & patiunt̃, hoc eſt rõe qualitatũ primarũ: ſicut in exẽplo, ſi dulce miſceat̃ amaro tũc amarũ nõ agit ĩ dulce rõne ſui, ſed ratiõe qualitatũ primarũ: q̃ adinuicẽ agẽtes & miſtæ agũt p introductione amaritudinis: ſed pri æ omnes ſunt actiuę: & q̃uis Ariſt. duas ſtatuat actias, duas itẽ paſſiuas: tamen hoc eſt intelligendum comparatiue ſeu in reſpectu: quoniam humiditas & ſiccitas quaſi hebetes ſunt ad motum: ſed frigiditas & caliditas, ſenſibilius & citius agunt ac penetrant. ¶ Nec tamen ignores aliquas qualitates ſine miſtione conſequi qualitates primas: quæ tunc nõ ſecundæ vocãtur, vt leuitas & raritas ſequuntur caliditatem &c̃. lubricitas groſſicies grauitas frigiditatem &c̃. tamen non credo raritatem eſſe aliud q̃ corpus rarum, & denſitatem corpus dẽſum & ita qualitates primæ ſunt fons aliarum qualitatum ſenſibilium. ¶ Hoc quoq; addendum vnam qualitatem ſolum agere per ſe in contrariam: ſic caliditas per ſe deſtruit frigus: ſed nõ per ſe deſtruit ſiccitatem: ſol enim calefaciendo exiccat de per accidens: quia humidum euaporatur calore: & ita fit ſiccum. ¶ Proprietates qualitatum primarum explicat Ariſto. Calor cõgregat homogenea, diſgregat heterogenea: patet proiecto nummo ĩ ignẽ aurum confluit in vnam partem, cuprum in aliã: frigidum vtrunq; congregat, vt in gelicidio: mẽbra etiam frigidiora, ſunt groſſiora: humidum nõ bene terminatur termino proprio, ſed alieno: in cauſa eſt fluxibilitas: cõtrarium fit in ſicco. ¶ Adde humiditatem aliquam eſſe aeriam, quæ eſt cõmiſta caliditati: & vocatur ſanguinea, hanc ſequitur corpis ſubtilitas & ſenſuũ viuacitas & acrimonia. Et ſic ait Ariſt. molles carne, aptos mẽte dicimus: molles carne. ſ. mollicie aerea: alia eſt humiditas aquea & flegmatica, groſſa & viſcerũ inflatiua: ita duplex ẽ ſiccitas: vna ignea & eſt colerica: alia terrea, & eſt melãcolia. Q̃ aũt medici ponũt qualitates tertias & quartas: nõ curam⁹ ĩ pſentia.

Ariſto.

Nota. III. Elemẽtum multiuariam vſurpari: primo elementum dicitur in vnaquaq; re principiũ: ſic literas elementa dicimus grammaticæ, & terminos dialecticæ: ſic principia in ſcientia dicim⁹ elementa. Inde Euclides librum elementorum inſcripſit: & nos breuiarium dialecticę, elementariũ inſcripſimus. Secundo elementum ſignificat materiam: quæ & græce ὕλη dicitur: & ſic arbitrantur dici elementum quaſi ylemẽtum: q̃uis Hierony. ſentiat: vt Iſenachius noſter renarrat elementa dici quaſi elenumenta. ſint em aliorũ principia & fundamenta: Calepinus qui fuſius loquitur, ait ab aliquibus dici elementa: ab elimo. as. quaſi fabricamenta. Tertio dicuntur elementa quatuor corpora ſimplicia, quæ Ariſto. nuncupata elementa dicit: quoniam vulgus non percipiebat alia principia ex quibus corpora fiãt ideo dixerunt illa eſſe elementa id eſt principia: nam oſſa ſunt terrea, ſudor & humor ac ſanguis aquatica, reſpiratio ex aere, calor ex igne. Quare Ariſto. ait. 3. Cœli. corpora diſſolui in elementa. De quibus Ariſto. hic & Ambro. in hexameron. grece appellantur στοιχεῖα quaſi cõuenientia. Nota Ariſt. 5. Metaphy. accipere elementum large pro principio intrinſeco cum ait. Elementum eſt ex quo aliquid componitur primo inexiſtẽte indiuiſibile ſpecie in aliam ſpeciem: in preſentia ſic diffinitur. Elementum eſt ſubſtãtia compoſita ex materia & forma, magis ſimplex qualitatiue: quod non cõmiſceatur qualitati contrariæ, ſed vnã ſibi determinat in ſummo: ſic ignis eſt calidus in ſummo, frigoris expers.

Euclydes

Hierony.

Calepin⁹

Ambro.

Nota. IIII. Elementa fore elementata reſpectu materiæ & formæ, ſed fore elemẽta reſpectu miſtorum nam in mixto oẽs qualitates primę coeũt ſub eſſe remiſſo & tẽperato. Cõtra quodlibet elementum determinat ſibi vnã qualitatẽ in ſummo quod nõ ſic intelliges: quaſi illa qualitas ſit intenſiſſima: q̃a ſcd̃m Tho. ignis eſt ſiccior terra, & terra frigidior aqua: ſed quia nõ habet aliã inteſiorẽ vñ & elementũ dicit̃ ſibi eã determinare & vẽdicare: q̃ primo & pcipue ei inſit & alijs in virtute iſti⁹ elemẽti. ¶ Et q̃uis aliq̃ hic digladient̃ de caliditate aeris & ignis an ſint eiuſdẽ ſpẽi: vt Marſ. & Saxo ac Brux. renarrant: tñ nos in cõem declinamus ſententiam, quia calor aeris intenditur per ignem: & alioquin non haberẽt ſymbolum: & tertio aer nõ eẽt ſimplex qualitatiue: ſi eius calor non eſſet qualitas pria ſed ſcd̃a: et quarto q̃a alias vni eſſent plura cõtraria, cũ frigiditati aq̃ opponat̃ caliditas aeris & ignis. Cõis ſnĩa tenet q̃ determiet ſibi elementũ vnã qualitatẽ in ſummo, alteram in remiſſo: q̃uis Nyph⁹ dicat q̃ vtraq; determinet ſibi in ſummo: licet vnam eſſentialius.

Articulus. II.

Concluſio I. Inter qualitates elemẽtares tãgibiles & alias ſenſibiles ſunt q̃tuor q̃litates pri ę: pbat̃, q̃a Ariſto. numerat quatuordecim qualitate

in textu .ſ. calidũ, frigidum, humidũ, ſiccum, graue, leue, aſperum, lene, durum, molle, lubricum, aridum, ſubtile, groſſum: nouus tamen interpres mutauit aliqua vocabula: ſed hæ oẽs ad priores q̃tuor reducunt̃: nam groſſicies aſperitas ariditas & duricies reducunt̃ ad ſiccitatẽ: leuitas & ſubtilitas penetratiua ad caliditatẽ: mollicies lubricitas lenitas ad humiditatẽ: & ſimiliter ſubtilitas repletiua grauitas ad frigiditatẽ: ꝙ ſint priores odoribꝰ coloribꝰ & ſaporibꝰ, facile liq̃t, q̃m ab his cauſant̃: calor em̃ eſt mater nigredinis. Corolla: Exibilandus eſt Valla phyſicæ & dialecticæ ignorantiſſimus cũ libro primo ca. 11. ponit ſiccitatẽ eſſe ſolũ priuationẽ humidi.

Concluſio Quatuor ſunt & nõ plura corpora ſimplicia appellata elementa. Probat̃ nõ põt eſſe vnũ tm̃: quia ſic nõ eſſet cõtrarietas: nec duo vel tria ſufficiũt: quia plures ſunt cõbinatiões vtiles q̃litatũ primarũ: nec ſunt plures q̃ quatuor: cũ reliquæ cõiugationes ſint inutiles: & hæc eſt ſententia a multis annis recepta ab omi philoſophantiũ ſecta: vt ſanctus Ambroſiꝰ teſtat̃: & Auguſt. ſuper Gen̄. ad literã. lib. 2. 3. & 9. Vnus amicus noſter Ioannes Fœniſeca Auguſtanꝰ cõtendit eſſe ſex elementa, ponẽs ignẽ flammã & carbonẽ &c̃. At de hoc ex arti. 3. aliquid reportabis. Valla i prudenter negat in dialectica elementũ ignis.

Articulus. III.

Dubium. I. An ſit dare purũ elementũ?

Premit. I. Aliquoꝝ fuiſſe ſententiã, nullum eſſe elementũ purũ, niſi in miſto: nã ſicut materia non eſt extra cõpoſitũ, ita elementũ non eſt extra mixtum: nã ita Ariſto. in textu illa aſſimilauit num. 6. Affinis eſt huic antiquoꝝ opinio: qui negarunt ignem ſurſum exiſtere, ſicut Valla: ſed totũ illud ſpaciũ vſq; ad cœlũ aere repletũ: ſed quia pars ꝓpe cõcauũ eſt purior: ideo magis ignea exiſtit: ſed improbat̃ ab Ariſto. 1. Metheoroꝝ.

Premit. II. Elementũ purũ eſſe poteſt bifariam intelligi. 1. Subſtãtialiter. i. ꝙ habeat formã ſubſtãtialẽ puri elemẽti. Secũdo qualitatiue: ſic ꝙ habeat ſuas qualitates in naturali diſpoſitione ſine qualitatibus ſecũdis. ¶ Item poſſumus loqui vel de totali elemento vel de partiali.

Nyphus **Premit. III.** Vt refert Nyphus hic: alchimici volunt nullũ eſſe purũ elementũ nec in ſubſtãtia nec in qualitate: imo oĩa inferiora ſint mixta miſtiõe elementaria: dici tamen elementum: non ſimpliciter, ſed a predominio: hæc eſt poſitio etiam Con- *Conſtã.* ſtantini de elementis: & Auerro. dicit eam fuiſſe Auicen̄. 1. de generatio. Com̃. vltimo. & fauet ei *Auicen̄.* Auer. 2. de anima. Com̃. 115. Addunt tamen lay chimiſtæ (alchimiſtæ dico) quodlibet elementũ poſſe extrahi ex miſto: & ita fatigantur in quinte *Alchimiſtæ* eſſentiæ ſublimatione. ¶ Et ſcias hãc artẽ alchimicam eſſe prohibitam de iure, ſub pena infamiæ, vt vides in extrauagan. Ioan. xxij. poſita ſub titu. de crimi. falſi. incipi. ſpondent quas non exhibent diuitias pauperes alchimiſtæ: iſtis vero non obſtantibus ad veriorem ſententiam

Reſpondetur Ad dubium. Primo oĩa elementa ſunt dabilia pura ſubſtantialiter: habẽt em̃ ſimplices formas ſubſtantiales ait Auerro. 3. Cœli. Alioquin famoſa illa philoſophiæ pars de elementis eſſet fabula. ¶ Secũdo nullum elementum totale eſt purum qualitatiue. Probat̃, quia in omibus reperiuntur qualitates ſecundæ & repugnantes elementis: nam terra eſt in pluribus locis humida: item colorata: aqua etiam eſt ſapida colorata & calida aliq̃: aer ſæpe frigidus maxĩe verſus polos, ſalubris vel peſtilens. ¶ Corollariũ. Quanto plus participat elementũ de qualitatibus ſecũdis: tãto eſt impurius: vt ſi aqua eſt ſalſa vel multum ſapida, tanto eſt impurior: nam pura minus habet de colore ſapore &c̃. ¶ Tertio extrẽa partialia ſunt dabilia pura etiã qualitatiue. i. eſt aliquis ignis purus, qui nõ lucet in ſphæra ſua: & eſt etiã aliqua terra, potiſſimum infra terriam cruſtã quæ eſt pura qualitatiue. Noli tamen credere ꝙ propterea differat ignis ille ſpecie ab alio: q̃m oĩs ignis cũ quolibet eſt eiuſdem ſpeciei: vnde ob id Auerro. improbat Aphrodiſ. 4. Cœli. & hoc. 2. *Auer.* ex eo ꝙ affirmauit ignẽ ęquiuoce dici de igne no- *Alexan.* ſtro & elementari. ¶ Quarto media tamen ideſt aer & aqua, nec totaliter nec partialiter pure repe riuntur qualitatiue: & rõnem huiꝰ aſſignat Marſi. *Marſiꝰ.* quia cũ ſint in medio, ſint in maiori cõtrarietate: & ita vbiq; alterant̃, vt non remaneãt pura: quod etiam contingit ob ſalutẽ viuentiũ.

Dubium. II. An in elementis ſint qualitates virtuales?

Premit. I. Eſſe vnã ſententiã i elemẽtis eſſe qualitates virtuales: puta in aqua eſt frigiditas formalis q̃ calefacta eſt in ea frigiditas adhuc virtualis a forma aquæ realiter diſtincta: & per illam virtualem reducit ſe ad frigiditatem, ſicut piper vel vrtica ſunt virtualiter calida. ¶ Sed cõtra vinum calidum formaliter etiam ſe reducit ad frigiditatẽ: & tamen iſta reductio nõ fit per frigiditatem virtualem q̃ vinum non habet, quia eſt calidũ virtualiter: ergo nec in aqua ob eam rem eſt ponẽda talis virtus.

Premit. II. Q̃ multum eleganter & acute præceptor noſter Ioan. Vrachi. iam ducis Vuirtẽber- *Vrachiꝰ* gẽ phyſicus dicere ſolebat hoc intereſſe inter qualitatem formalem & virtualem: nam ambę eſſent qualitates reales: attamen formalis generaret vniuoce, virtualis ęquiuoce: vt ſi ignis calor gignit calorem eſt generatio vniuoca: ſi vinum eſt generatio ęquiuoca. Secundo qualitas formalis non agit in extremum niſi agat in medium, ſecus de virtuali: patet ſol priꝰ calefacit terrã q̃ aerẽ. Tertio virtualis caliditas nõ agit i ſubiectũ cui ĩheret: nec reſiſtit: patet vinũ nõ calefit a ſuo calore: nec frigori reſiſtit. Quarto nõ repugnat q̃litati formali cõtrarię ſuæ virtuti ꝓducę, ſicut vinũ eſt formaliter

frigidum, & virtualiter calidū:hæc nō repugnāt. Quinto quia qualitas virtualis nō agit niſi excita ta,ſecus de formali, cuius directa eſt actio:vt vi num nō calefacit vas:ſed Eckardum bene potum excitatur eīn a calore naturali:lumen ſolis non ca lefacit aerem in media regione, ſed terram: quia excitatur eius virtualis calor per reflexionem. Il lud eſt notabile vnū ꝙ multi ignorāt: admirabi lia ego ſoleo applicare in theologia: accepta refer pceptori noſtro:qui tres poſuit differētias: ita ad huc memini iā a.18.annis:ego digeſſi ī plures, ſen tentiam ſuā ſecutus & declarationē:ꝙ verba me moria exciderint.

Reſpondetur In elemētis nō eſſe tales qua litates virtuales a formis eorꝫ diſtinctas, ſed bene ī miſtis. Primū patet qa alioqn eēnt octo qualita tes primæ. Scđm patet apud medicos, quia ponē tes calida & frigida in herbis, fructibus carnibus &c̄. loquuntur ſolum de illis qualitatib⁹ virtuali bus: itē apud aſtrologos de ſaturno frigido mar te calido, vda luna, ſicco ſole, tēperato Ioue, oīa in virtute ſunt accipiēda.

Dubium.III.

An in intenſione formæ accidentariæ ſequens gradus maneat cum priori.

Quis alij pter ordinē materiam intenſionis & re miſſionis in.3.phyſico:tractent: vbi Ariſto. ſolū exēplum ponit alterationis: nos vero ad illum lo cum ex propoſito reiecimus: ꝙ hic Ariſto. princi paliter agat de qualitatibus primis & ſecundis: quomodo ſunt in elementis & miſto: & quia in tenſæ ſunt in elementis remiſſæ in mixto: hic er go locus propoſito dubio conuenit.

Ocham / Arim. / Alph. / Gabriel / Saxo / Bruxelſ. / Camera. / Maioris

Prẹmit.I. Hanc materiam fuſe eſſe diſputatam vſqꝫ ad Nauſeam per G.Ocham.G.Arimiñ.Al phonſum, Gabriel.& alios diſtin.17.primi. Ca meraceñ.q.9.Saxo.in.5. phyſi.ad fi.Bruxelleñ. & alios cōmuniter in.3.phyſi. Nos auream breui tatem ſecuti, ex ameni ingenij doctore Ioan. Ma ioris ſelectiora decerpem⁹. ¶ Vnde hic loquimur de forma accidentali: quoniam non teneo ſubſtā tialem habere gradus: formæ ſe habent ſicut nu meri: ſed anteqꝫ materiam pro dubio declaremus operępciū erit aliorꝫ renarrare pugnātes ſentētias.

S.Tho.

Prima Opi. eſt diui Thomæ intēſionē non fieri per noui gradus additionem, ſed per maiorem in ſubiecto radicationem. Tho. in ſecūda ſecundæ. q.24.& in prima ſecundæ.q.52. arti.1.&.2.& ita negat latitudinem graduale accidētium: quia ſint formæ ſimplices: alij idem ſentientes dicunt formam dici intendi propter ſolam maiorē ſubie cti diſpoſitionem, aut contrarij indiſponentis re motionem: admittunt itaqꝫ gradus in albedine ſe cundum eſſe, nō ſcđm eſſentiā. Aegid. diſtin.17. primi. & in quot. Tho. de argeñ. & Gand. & pri mus eorꝫ Altiſiodo. tra.5. li. tertij Iſenach. defen dit ſanctū Thomā.

Aegidius / Argeñ. / Altiſiod.

Opinio ſecūda Simplicij intenſionem fieri p minorem miſtionem cum ſuo contrario.

Simplici⁹

Tertia Eſt Gotfridi de fontibus & Bur. in ſpecia li tractatu de intenſione formarū, dicentiū inten ſionem non fieri per vnam qualitatē inuariatam, ſicut Tho. nec per additionē gradus ad gradum, ſed in tali alteratione intenſionis prior forma ex integro abijciatur, & noua perfectior priorem vir tute continens introducitur. Iſti etiam negant la titudinem gradualem: opinionē Platonis & Epi curi diximus in categorijs fol.59.

Gotfrid. / Burl. / Plato / Epicurus

Quarta Eſt Alexandri de Hales, Scoti & com munis ſcholæ non affectatę, intenſionem fieri per noui gradus ad priorē additionem: quā iā vt ve ro veriorem declarabimus: collige aūt iſta

Ales / Scotus

Primo Quadruplices eſſe formas: aliqua eſt in diuiſibilis quātitatiue & qualitatiue, vt intellect⁹ intellectio: alia eſt ī diuiſibilis quātitatiue, ſed nō qualitatiue, vt virt⁹ ſciētia gratia: alia eſt indiuiſi bilis qualitatiue, ſed non quātitatiue vt forma leo nis: alia vtroqꝫ modo eſt diuiſibilis, vt albedo. ¶ Quare duplices ſunt partes: aliæ ſunt quantita tiuæ, aliæ qualitatiuæ: ſecūdū quātitatiuas fit ex tenſio, vt calefactio aulę: ſecundū qualitatiuas fit intentio vt in ferro ignito: ꝙ cōtinuo acquirit ma iorem caliditatem intenſiue, non extenſiue.

Secūdo Sequitur quid ſit intendi vel remitti: quoniam intendi forma dicitur: quando ei forma vnitur penetratiue eiuſdem ſpeciei, faciens vnum cum ea: dicitur eiuſdem ſpeciei: quia dulcedo non intēdit albedinē in lacte: tūc aūt dicit̄ remitti for ma, qñ forma vnita alteri penetratiue partim de perditur: vñ intēſio eſt duarū qualitatū vel pluriū eiuſdem rōnis penetratiua vnio, vt in Sūmu. obi ter meminimus.

Tertio Scias ꝙ gradus eſt qualitas tanta vel ta lis nata facere cū alia eiuſdē rōis vnum p ſe, abſqꝫ hoc ꝙ ſequat̄ maior quātitas de p ſe: vt ignis prio inducit gradū caliditatis in aquā, dein aliū: & fit maior calor: & ſic dei ceps. ¶ Dicit̄ abſqꝫ hoc &c̄. quia ī hoc differūt partes graduales & intēſiuę ab extēſiuis. ¶ Corolla. nulla intellectio mere appre hēſiua eſt gradus: qa illa nō vnit̄ alteri: vt dū intel ligis illā hō eſt hō: q̄uis ſubiectū & prędicatū ſint eiuſdē rationis: tamen nō faciunt vnū Ochā.q.6. quarti.diſt.17.primi. hoc eſt ex natura rei. ¶ Co rollariū, grad⁹ eſt vnū ī diuiduū realiter differens ab alio gradu: cū quo tñ facit vnū vnitate homo geneitatis, ait Ochā vbi ſupra. ¶ Coro. Quilibet grad⁹ albedinis eſt albedo: ſed nō q̄libet pars al bedinis eſt gradus: nam ſi cperiret via phãdi de intēſiōe graduū. Et igit̄ ſolū ptes albedīs ſcđm ſe totas ab alijs diſtinctæ ſunt gradus. ¶ Vnde pro pter illā vnitatē, intellectus noſter non poteſt vi dere vnū gradū albedinis diſtinctum ab alio.

Ocham

Quarto Scias p illā vnionem homogeneitatis: grad⁹ nihilomin⁹ differre: ita ꝙ vn⁹ grad⁹ non ſit alter: q̄uis ābo grad⁹ faciūt vnū: et ꝙ accñtia dicūt̄ nūerari ad numerationē ſubiectorꝫ intelligēdū eſt de accñtib⁹ totalib⁹ eiuſdē rōnis natis facere vnū nūero ī eodē ſubiecto pciſo: aduerte.1.totalib⁹ qa

in aqua ſunt plures gradus caliditatis: ſed ſūt vna totalis caliditas. Aduerte. 2. eiuſdē rōnis: quia albedo & dulcedo non ſunt vnū. Aduerte. 3. naturis facere &c. quia homo eſt homo in mente ſubiectū Camera. non eſt pdicatū: & per hoc dilue rationē Camera. in tracta. inſolubiliū: ꝙ ꝓpoſitio cathegorica nō ſit cōpoſita &c. vnde vna volitio intēdit aliā, & ſimiliter adhæſio ſeu aſſenſus, ſed non mera apprehenſio.

Quinto Aduerte, quāuis ex natura rei latitudo graduū ſit indeterminata, & maxime ex parte formæ: cū non ſit dabilis tā intēſa forma, quin ex ſe Ocham poſſet adhuc plus augeri ſcd̓m Ochā & Camera. Aliaceñ. cōtra Sco. diſt. 8. tertij tñ definitā latitudinē graduum in formis, pro ſolo cōmodiori vſu philoſophandi, adinuenerūt philoſophi: & ſtatuerūt ſummā latitudinē formarꝝ in decē gradibꝰ: nā primo vnus gradus inducit: ſecūdo alius: tertio aliꝰ &c.

Ocham Sexto Scias G. Ochā aliquas cōes ꝓpoſitiones controuertere. Prima eſt, forma ſuſcipit magis & minus: de qua dicit ꝙ de rigore ſit falſa, ſed potiꝰ ſubiectū ſuſcipit magis & minꝰ. Scd̓a eſt: forma augmentat̄, ꝙ̄ dicit verā vſurpata augmentatiōe pro intēſione: quod de extēſione dicit minus placet. Tertia eſt: forma habet latitudinē: eſt verū in tenſiue non extenſiue. His præmiſſis

Reſpondetur Ad dubiū. Intēſionem nō fieri ſecūdum tres primas opiniōes, ſed ſcd̓m quartā. Probat̄, quia ſecūdum primā ſequeret̄ oēm alterationē fieri in inſtāti. Probat̄, quia qualitas tota ſimul acquirit̄ ſecundū eū. Itē ſ. Petrus nō eſſet beatior Lino: ſi quo ad eſſentiā eſſent æquales: & neutra eēt pluriū graduū. ¶ Probat̄ etiā cōtra ſcd̓am quia tūc nihil intēderet̄, niſi etiā ſuū contrariū intenderetur. Probat̄, quia tūc albedo intēditur, qn̄ minus miſcet̄ ſuo cōtrario .ſ. nigredini: ecōtra tūc ſimul nigredo intēdit̄: qn̄ minus miſcet̄ albedini: plures quoqꝫ qualitates intēduntur nō habētes cōtrarium. ¶ Cōtra tertiā probat̄ cōcluſio: quia non videtur a quo abijciatur forma pcedens: nō a ſubſequēte: quia ei nō contrariat̄: nec ab aliquo alio: ergo manebit cū poſteriori: alioquin eueniet actū remiſſiorē generare maiorē habitū, ꝙ̄ actū inten- Scotus ſiorem: vt longe deducit Sco. quam rationem cōmendat Ocham.

Dubium. IIII.

An qualitates cōtrariæ compatiantur ſe in eodem ſubiecto?

Prēmit. I. Vnam eſſe opinionē: nūqꝫ introduci vnum gradum alicuius formæ, niſi cōtraria ſit totaliter abiecta: vñ caliditas quatuor graduū non poſſet cōpati vnum gradum frigiditatis: eſt mens Ocham G. Ochā diſtin. 17. primi & G. Arimiñ. & q. 9. Arimin. ſecūdi: tenuerūt plures antiqui, & benedictus Vi- Victoriꝰ ctorius Bonoñ. de ſenſu compoſito & diuiſo: ſimi Bruxelſ. liter Bruxelleñ. & ita illi dicūt tepiditatē eſſe aggregatū ex calore & frigore propinquis. Rō eorꝫ eſt, quia qualitates cōtrariæ repugnāt: & cū intenſum & remiſſum nō variēt ſpēm: ſicut q̄litates intenſę repugnant: ita etiā remiſſæ repugnabunt.

Prēmit. II. Q. alia eſt ſentētia Marſil. Burida. Marſilius Buridanꝰ & iā cōis: ꝙ qualitates cōtrariæ ſe compatiant̄ in eſſe remiſſo: ſed tunc non ſint contrariæ: ſed ſolū tunc ſunt cōtrariæ: quando excedant denariam latitudinem graduū ſicut calidum, vt. 7. & frigidū vt. 4. contrariant̄, quia. 4. & . 7. ſunt. 11. ſed calidum vt. 6. & frigidum vt. 4. non contrariantur: quia. 6. & . 4. ſunt. 10. ameni ingenij doctor. q. 13 Maioris diſtin. 17. ponit latitudinem octonariam ꝓlurima latitudine. Nota tamen contra Neotericorꝫ imaginationē, nō ſemper extare totam latitudinē in ſubiecto: vt ſi aer eſt calidus citra ſummum: nō tamen propterea habet frigoris gradus.

¶ Adde ꝙ ex qualitatibus oppoſitis nō fit vnum plus ꝙ̄ ex albedine & dulcedine: vnde ꝙ̄uis cōis vſus habeat tepiditatē eſſe ſolū inter calidū & frigidum: tamen ęque poſſet poni inter album & nigrum, amarum dulce &c. ¶ Sequitur Corolla. aliquid repugnare intēſo & non remiſſo: & igitur cū ait G. Ocham quando ſunt aliqua eiuſdem ratiōis quicquid repugnat vni repugnat alteri: hoc eſt verum quando vtrūqꝫ eſt ſub eſſe completo: ſecus ſi vnum eſt ſub eſſe diminuto: Maioris pro vtraqꝫ Maioris opinione argumentat̄: ꝙ̄uis primā credat Ariſto. & Auguſtino conformiorem.

¶ Adde poſtremo ſi Simplicius intellexit, ſic in- Simpliciꝰ tenſionem fieri per depurationem a contrario: tūc non eſt reſpuendus.

Reſpondetur Qualitates contrariæ materiales cōpatiuntur ſe ſub eſſe remiſſo infra latitudinem denariā, non tamen ſub eſſe intenſo. Probat̄ quia in aqua tepida ſint caliditas & frigiditas: ergo cōtraria ſunt ſimul: ſi dicis caliditas eſt in vna parte, frigiditas in alia: ſed contra q̄libet pars aq̄ tepidę eſt tepida: ergo quacunqꝫ data in ea eſt frigiditas & caliditas. Confirmat̄ quia aqua tepida calefacit manū: & refrigerat ferrum ignitum: hāc confirmationē magnificat Buri. quia faciat ei ma- Buridanꝰ gnam fidem: at Maioris eijcit iocos in eum. Maioris

Articulus. IIII.

Ratio. I. Non ſunt q̄tuor qualitates primæ. Probatur primo, quia lux eſt prima qualitas: & nō eſt aliqua iſtarum. Secundo quia humiditas & ſiccitas ſunt qualitates paſſiuæ: ergo non ſunt qualitates primæ. Tertio quia ſicut durum reducitur ad ſiccum: ita ſiccum ad calidum: quia calor exiccat. Quarto quia calor eſt prior frigore: ergo frigiditas non eſt qualitas prima. Quinto quia grauitas & leuitas ſunt qualitates primę: ergo ſunt plures ꝙ̄ quatuor. Antecedens probat̄, quia latio eſt prior alteratiōe: ergo qualitates motiuę ſunt priores qualitatibus alteratiuis.

II. Non ſunt quatuor elementa. Probatur primo quia tm̄ duo ſunt principia intrinſeca: ergo tantū duo ſunt elementa. Tenet conſequētia: quia elemētum eſt principium. 5. Metaphyſi. Secundo tantū tres ſunt motus ſimplices: ergo tm̄ tria elementa. Tenet conſequentia, quia cuilibet elemento debetur motus ſimplex. Tertio quia aqua non eſt ele-

mentum, cum ſit ſalſa & colorata: elementa vero non ſunt ſapida: & Valla ait.

III. In elementis ſunt qualitates virtuales: ergo patet antecedēs primo, quia ſunt in mixtis: ergo in elemētis. Tenet illatio, quia videtur ꝙ qualitates mixtorū per prius ſint in elementis. Secundo quia aqua calefacta remoto igne fit frigida, & nō a frigiditate formali: quia illa fuit corrupta, nec a medio circūſtante: quia alias aliquid ageret vltra gradum ſuæ perfectionis: cum aqua illa frigidior fiat q̄ aer circumſtans: ergo eſt a frigiditate virtuali aquæ.

IIII. Forma nō intēditur per additionē graduum ergo modus intēſionis minus bene poſitus. Antecedens probaī, quia quælibet forma eſt ſimplex & inuariabili eſſentia cōſiſtens ſecundū Gilb. autorē. 6. principiorꝫ. ¶ Cōfirmaī, qa alias ex duobus entibus in actu fieret tertiū cōtra Porphyriū. Cōfirmaī, quia quādo ex duob⁹ fit vnū: tūc vnū habet ſe vt potētia, aliud vt act⁹: ſed neuter actuū habet ſe vt potētia: ergo neuter eſt cū altero componibilis. ¶ Confirmatur ſecundo, quia tūc indiuidua duo eiuſdē ſpēi non eſſent ęque perfecta. Confirmatur, quia vel qualitas p̄cedens intēditur, aut ſequens, non p̄cedens: quia illa manet poſteri⁹ ſicut pri⁹, nō ſequēs: quia illa eſt vn⁹ gradus: nec tota: quia illa non intenditur, ſed eſt intenſa. ¶ Preterea ꝙ fiat per depurationē a cōtrario: probatur per Ariſto. 3. Metheoro. Quæ contrarijs ſunt minus permiſta ſunt magis talia: ideo hoc eſt albius, qđ eſt nigro impmixtius: & Auer. 5. phy. Albū nō eſt minus albū, niſi ex miſtione contrarij.

Reſpondetur Ad primā, ꝙ loqmur de qualitatibus tāgibilibus & elementarib⁹: lux prima ſit qualitas cęleſtis. Ad ſecundum patet ꝙ ſunt paſſiuæ in reſpectu. Ad tertium dicitur calidum per ſe non exiccare, ſed per accidens. Ad quartū calor eſt prior frigore perfectione, ſed non cauſalitate: quia calor per ſe non cauſat frigus. Ad quintū, q̄uis motus localis circularis ſit prior q̄ alteratio: tamen motus localis elementorꝫ nō eſt prior alteratione: non em̄ mouenī niſi prius alterata.

Ad. II. Negando cōſequentiam, ad probationē dico ꝙ elementū ęquiuocetur, vt in art. 1. nota. 3 Ad ſecundū dico tantū tres eſſe ſpecies ſubalternas motus ſimplicis: tamē plures ſunt in ſpecie ſpecialiſſima. Ad tertiū dico ꝙ bene probat ꝙ aqua non ſit elementum purum qualitatiue: tamen adhuc eſt elementum impurum.

Ad. III. Negando conſequentiā: quia plures qualitates ſunt in mixtis, quæ non reperiuntur in elementis. Ad ſecundū dicitur ꝙ neutrum ſit, ſed forma aquæ ſucceſſiue reducit ſeipſam ad frigiditatē & ipſa eſt virtualiter frigida: ſed dico ꝙ illa virtualis frigiditas eſt ipſa forma ſubſtancialis.

Ad. IIII. Diſtinguēdo ꝙ ſit ſimplex, vel ꝙ ſit indiuiſibilis: ſic negatur: vel quia nō diuidiī in ptes diuerſarum rationum: & ſic admittitur: mō gradus ſunt eiuſdem ſpeciei: etiam non grande piaculum eſt negare Gilbertū. ¶ Ad confirmationem dico ꝙ loquitur de cōpoſitione propria, vbi vnū eſt in potentia ad aliud: ibi fit vnio quædam, & coitus ſimilaris & per hoc ſoluitur cōfirmatio annexa. ¶ Ad aliud nego ſequelā, quia albedo duorum graduum & .x. ſunt ęque perfectę eſſentialiter: licet non intenſiue: ſicut vnus homo eſt ęque perfectus eſſentialiter ſicut mille. ¶ Ad aliam confirmationem diceret Boetius ſubiectum intendi: tu inſiſte priorib⁹ & dic ꝙ precedēs intēditur: qa poſtea acceſſu gradus eſt intenſior. ¶ Ad vltimū dico ꝙ Ariſto. voluit eſſe albius ꝙ minus cōuenit cum nigro: vel ꝙ habet pauciores gradus nigredinis iuxta quartum dubium.

Gilbert⁹

Boetius

¶ De elementorum generatione. Cap. II.

QVoniam determinatum eſt prius in corporibus ipſis ſimplicibus generationem reciprocā eſſe: ſimul aūt per ſenſum generari prohibentur non em̄ eſſet alteratio (ſecundum em̄ tactiles paſſiones alteratio eſt) dicendum quis modus reciprocę tranſmutationis eorū ſit: & vtrū qđlibet ex quolibet fieri poſſit: aut hęc quidem poſſunt: illa aūt non poſſunt. Quod quidem igitur om̄ia inuicē apta ſint tranſmutari: patet, nā generatio in contraria & ex contrarijs eſt: elementa aūt om̄ia habent inuicem contrarietatē: cū differentiæ contrariæ ſint. Iis quidem em̄ vtraqꝫ contrariæ, veluti igni & aquæ: nam hoc quidem ſiccum & calidum: illud vero humidū & frigidum, ijs vero altera ſola, veluti aeri & aquæ: nā hoc quidem calidum & humidū, illud vero frigidū & humidum: patet igitur vniuerſaliter quodlibet ex quolibet eſſe aptum generari. ¶ Quo 2 modo iam res ſit ſecūdum vnumquodqꝫ: non eſt difficile videre: erunt em̄ omnia quidem ex omnibus: differt tamen illud penes velocius & tardius, facilius quoqꝫ & difficilius: quęcunqꝫ quidem em̄ cōmuniores adinuicem habent, horū trāſ

Cōcluſio probatur

Secundo

Tertio

Cōcluſio

Dictum primum

Secundū mutatio velox eſt. Quęcunqꝫ vero non habent: tarda eſt: nam facilius eſt vnum q̄
multa tranſmutari: veluti ex igne quidem erit aer, illo facilius tranſmutato: nā illiꝰ
quidem erat calidum & ſiccum: huius vero calidum & humidum: vnde ſi ſiccum
ab humido exuperabitur, aer erit. Amplius aūt ex aere aqua: ſi calidum e frigido
deuincetur: erat em̄ illud humidum quidem & calidum: hoc autem frigidum &
humidum: vnde calido reſoluto, aqua erit: ſimili autem modo ex aqua fit terra, &
ex terra ignis: vtrunqꝫ em̄ ad vtrunqꝫ cōmuniones habet: aqua quidem em̄ frigi-
da & humida eſt: terra aūt frigida & ſicca, idcirco humido exuperato, terra erit.
Amplius quoniam ignis quidem ſiccum & calidum, terra autem frigidum & ſic-
3 cum: ſi corrumpitur frigidum: ignis erit ex terra. ¶ Quare patet in ſimplicibꝰ cor-
Corolla. poribus circulo eſſe generationem: & modum hunc tranſmutandi eſſe facilem:
4 Cōcluſio quoniā his quatenus coordinata ſunt: cōmuniones competunt. ¶ At ex igne aquā
& ex aere terram: itemqꝫ ex aqua & terra aerem & ignem contingit quidem gene
rari: difficilius aūt, quia plurium eſt trãſmutatio. Neceſſariū em̄ erit vbi ex aqua
fit ignis: tam frigidum q̄ humidū corrumpi: itēqꝫ vbi ex terra aer, corrūpi etiā fri-
gus & ſiccū: ſimiliter aūt vbi quoqꝫ ex igne & aere aqua & terra, neceſſe eſt vtra-
5 qꝫ trāſmutari: hęc quidē igitur generatio tardior eſt. ¶ Quod ſi cuiuſqꝫ alterū cor
Cōcluſio rumpatur: facile quidem fiet: nō tñ eoꝝ generatio reciproca erit, ſed ex igne qui-
dem & aqua: tam terra q̄ aer erit: ex aere vero & terra tā ignis q̄ aqua: quādo qui
Exemplis dem em̄ aquæ corrumpitur frigiditas: ignis aūt ſiccitas: aer erit: remanet em̄ huiꝰ
quidem calidum: huius aūt ſimiliter humidū: quando vero ignis quidem calidū
aquæ humidū, terra erit: quia illius quidem ſiccum: illius vero frigidū relinquū
tur: ſimiliter aūt & ex aere & terra: ignis & aqua. Quando quidem em̄ aeris corrū
pitur calidū, terræ aūt ſiccū, aqua erit: nā huius quidē humidū: illius vero frigidū
derelinquuntur. Quando aūt aeris quidem humidū: terrę aūt frigidum: ignis erit
nā huius quidem calidum: illius autem ſiccū remanent: quæ quidem erant ignis
Probat ipſe. Senſui vero & hæc ignis gn̄atio innititur: maxime qdem em̄ eiꝰ qui eſt ignis
ſenſu flamma: hæc aūt eſt fumus accenſus: at fumus ex aere & terra eſt. ¶ In ijs aūt quæ
6 Cōcluſio deinceps ſunt: non cōtingit altero corrupto in vtroqꝫ elementoꝝ generationē fie-
ri in vllum corporum: quia remanet in ambobus: aut eadem aut contraria: ex quo-
rum neutro corpus generari poteſt: veluti ſi ignis quidem ſiccum: aeris vero humi
dum corrumpuntur: relinquitur ſane in vtriſqꝫ calidum. Si aūt in vtroqꝫ calidum:
remanebunt contraria: ſiccum videlicet & humidum: ſimiliter autem & in alijs: in
7 omnibus nanqꝫ talibus erunt hoc quidem idem: illud vero contrarium. ¶ Quare
Cōcludit ſimul patet ꝙ quæ ex vno in vnum quidem tranſeunt: vno corrupto generantur:
quæ autem ex duobus in vnum: pluribus corruptis generantur. Quod quidem
igitur omnia ex omni generentur: & quo quidem modo generatio fiat reciproce,
8 Cōcluſio dictum eſt. ¶ Verum tamen iterum & ſic inſpiciemus de his: ſi em̄ eſt naturalium
Probatur corporū materia: quemadmodum etiā quibuſdam videtur aquam eſſe & aerē &
primo cætera id genus: neceſſe eſt aut vnum, aut duo, aut plura eſſe hæc. Vnum quidem
vtiqꝫ eſſe omnia: non eſt poſſibile: veluti aerem omnia, aut aquam, aut ignem, aut
terram: ſiquidem tranſmutatio eſt in contraria: nam ſi aer erit, cum quidem perma
Secundo neat, alteratio erit: non autem generatio. Simul autem ſic videtur: vt ſimul aqua &
aer eſſent, aut aliud quodcunqꝫ: ſed eſt aliqua contrarietas & differentia: cuius alte

rum membrum habet ignis, vtpote caliditatem. ¶ Præterea nec ignis aer eſt calefa Tertio
ctus: etem̃ eiuſmodi alteratio eſſet: quod quidem non conſtat. Simul autẽ & ſi ex Quarto
igne aer eſt: calido tranſmutato in contrarium erit: igitur aeri hoc inerit: eritq; aer
frigidum quoddam: quare ignis aer ſupercalefactus eſſe non poterit: erunt enim ſi Quinto
mul calidum & frigidum. Igitur aliud quoddam: præter ambo idem erit: atq; alia
quædam cõmunis materia: eadem autẽ ratio & de cæteris eſt: cum nullum horum
vnum ſit: ex quo cuncta eſſent. ¶ Inſuperq; etiam neq; aliud quoddam præter hęc 9
veluti medium quid aeris & aquæ, vel aeris & ignis. Aeris quidem & ignis craſ Cõcluſio
ſius: cęterorum aũt tenuius: erit em̃ illud aer & ignis cum contrarietate. ¶ Etiam 10 Cõcluſio
priuatio contrariorum alterum exiſtit propter quod neq; ſeorſum illud eſſe po-
teſt: nec interdum: veluti quidam autumant: illud eſſe indeterminatum: & ſimili-
ter continens. Igitur quodcunq; horum non magis aer vel ignis erit: neq; ſenſile Secunda
his prius: quare omnia erunt hæc ¶ Neceſſe eſt igitur aut ipſa ſemper manere: at- probatio
q; inuicem intranſmutabilia eſſe aut tranſmutabilia, & vel omnia, vel quædã qui 11 Epilogat
dem, quędam aũt non: quemadmodum in thimęo Plato ſcripſit. Quod quidem primo
igitur mutuo tranſmutari neceſſe ſit: declaratum eſt prius. ¶ Quod vero non ęque Secundo
cito aliud ex alio ſit: dictum eſt prius: nam quę quidem ſymbolum habent: celeriꝰ
mutuo fiunt: quæ vero non habent tardius. ¶ Si quidem igitur vna eſt contrarie- Tertio
tas, qua tranſmutantur, neceſſe duo eſſe: nam materia eſt medium inſenſibile & ſe
parabile: q; ſi plura eſſe videntur: duę vtiq; erunt: quæ minime. Exiſtentibus autẽ
duabus: non poſſunt tria eſſe, ſed quatuor: vt videtur: tot enim ſunt conſtantiæ: ſex
em̃ exiſtentibus duę fieri non poſſunt: quia contrariæ inuicem ſunt: de his quidẽ
igitur dictum eſt prius. ¶ Quod autem eorum quę mutuo tranſmutantur: princi- Quarto
pium aliquod non ſit: ſiue in extremo ſiue in medio: ex his patet: in extremis qui-
dem igitur, non erit: quia cuncta vel ignis erunt, vel terra: & eadem ratio eſt: ſi di-
camus ex igne vel terra eſſe cuncta. Quod autem non medium veluti quibuſdam
videtur: vt q; aer quidem tam in ignẽ q; in aquam tranſmutetur: aqua vero tam in
aerem q; terram: manifeſtum eſt: extrema em̃ non amplius inuicem tranſmutabũ
tur. ¶ Oportet quidem em̃ ſtare: & non illud ad infinitum ire ſecundum rectitu- 1
dinem vtrunq; in latus: eſſent em̃ infinitę cõtrarietates in vno. Sit em̃ terra in quo Cõtra antiquos primo
x. aqua: in quo y. aer: in quo a ignis in quo p. Si itaq; a tranſmutetur in p & y etiam
ipſorum a p contrarietas erit: ſint hęc albedo & nigredo. Amplius ſi & a in y erit
alia: nam non eſt idem p & y. ſint autem ſiccitas & humiditas: ſiccitas quidem x
humiditas h. Si quidem igitur manet album: erit aqua humida & alba: ſin autem
nigra erit aqua: nam tranſmutatio in contraria eſt: neceſſe igitur vel albam vel ni-
gram eſſe aquam: ſit primũ alba. Similiter igitur & ipſi p. inerit x ſiccitas: erit igi-
tur ipſum p quod eſt in quo ignis tranſmutatio in aquam. Cõtraria em̃ ſunt ignis
quidem em̃ primo niger erat: deinde ſiccus: aqua vero humida: deinde alba. Ma-
nifeſtum itaq; q; omnibus reciproca inerit tranſmutatio: & in his: quoniam ipſi
x terræ cętera inſunt: ac duo ſymbola nigrum & frigidum: hęc em̃ non coniungun
tur ibi. ¶ Quod autem in infinitum ire non ſit poſſibile (q; quidem in futuro de- Secundo prĩcipaliter pbat
clarare pollicentes: antea in illud deuenimus) ex hiſce patebit. Nam ſi iterũ ignis
qui poſitus eſt in quo p in aliud tranſmutetur: & non econtra: vtpote in x contra-
rietas quędam igni & ipſi x inerit alia ab his quę dictę ſunt: nam x nõ ſupponitur

eſſe idem alicui eorum quę appellata ſunt g y a p. Inerit itaq; ipſi p ipſum c. ipſi vero x ipſum f. igitur ipſum c omnibus: videlicet g y a p inerit: tranſmutantur eñ mutuo: verum an hoc quidem ſit: nondum demonſtratum eſt. Illud tamen conſtat: ꝙ ſi rurſus ipſum x in aliud tranſmutetur: alia ipſi x & igni p contrarietas inerit. Similiter aūt ſemper ad additionem vnius: vna ipſis prioribus emerget cōtrarietas:
13 Abſurda antiquoꝝ quare ſi infinita ſunt, & contrarietates infinitæ inerunt vni. ¶ Quod ſi hoc ſit, nihil definiri cōtinget, nihilq; generari. Oportebit eñ ſi aliud ex alio ſit: tot pertrāſi
1 re contrarietates; & etiam plures: quare in quædam quidem nō erit tranſmutatio:
2 vt ſi infinita media interſint: quod oporteret: ſiquidem elementa infinita ſint. Am
3 plius autem neq; ex aere ad ignem tranſmutatio erit: ſi quidem infinitę ſint contra
4 rietates. Prǫterea fierent & omnia vnum: neceſſe eſt eñ omnes ineſſe inferioribus quidem ad p. eas quę ſunt ſuperiorum his autem eas quę inferiorum: quare oīa
14 vnum erunt. ¶ Admirabitur autem vtiq; quiſpiam dicentes elementa eſſe plura
Dubium vno corporum: vt non trāſmutentur inuicem: veluti Empedocles: quo modo ipſis contingit dicere elementa eſſe cōparabilia: & tamen ita concedunt: nam hęc ęqua
Contra Empedo. Rō pria lia omnia dicunt. ¶ Siquidem igitur ſecundum quātum: neceſſe eſt aliquod vnū inexiſtere comparabilibus omnibus: quo menſurentur: veluti ſi ex aquæ pugillo
Secunda vno, aeris eſſent decem: vnum itaq; inerit vtriq; ſiquidem illo menſurentur. Si aūt nō ſic cōparabilia ſunt ſecundū quantū. ita vt ſit quantū ex quanto: ſed ſecundum quātū ꝙ poſſunt: veluti ſi aquę pugillus tantū infrigidare pōt: quantū decē aeris & ſic ſit ſecundum quantū: non quatenus quanta comparabilia: ſed quatenus aliquid poſſunt: non erit vtiq; & per quanti menſuram comparare potentias, ſed per proportionem: veluti ꝙ hoc calidum: illud album ſit: nam vt illud in quali quidē ſimile: hoc ſignificat in quanto æquale. Inconueniens itaq; videtur corpora non comparabilia exiſtentia proportione: ſed menſura potentiarum ſecundū id quod eſt & ęquale calidum: vel tantum ignis ſimile & aeris plurimum incommutabilia
16 exiſtere. Nam plus idem exiſtens genere: talem habet rationem. ¶ Inſuper etiam
Tertia rō neq; auctio vtiq; erit ſecundum Empedoclem, niſi ſecundum adiectionem. Au
cōtra empedoclē get nanq; ignis ipſe ignem: terra vero proprium genus quidem, ęther autē ętherē
Quarta ſed hęc adiiciuntur, modo non ſic increſcere videntur, quę augētur. Sed multo eſt
ratio difficilius ſibi de generatione tradere ſecundum naturam. Nam quæ natura fiunt: omnia vel ſemper ita fiunt: vel vt plurimum: at quę extra ſemper & frequēter ſunt: ab euentu & fortuna contingunt: quę igitur cauſa eſt ꝙ ex homine vel ſemper vel
Quinta frequenter homo ſit: & ex tritico triticum: non autem oliua. ¶ Aut ſi quia ſic componitur os: non propterea contingenter cōuenientibus aliquid fiet: veluti ipē ſentit, ſed ratione quadam: quæ igitur horum cauſa? Non eñ ignis iam vel terra, nec etiam amicitia & lis: nam hæc congregationis, illa diſgregationis eſt cauſa: modo
17 Cōtra aliā cām gñationis hoc eſt ſubſtantia vniuſcuiuſq;. ¶ Neq; etiam mixtio tantū & mixtorum ſeparatio: veluti ipſe ait. Fortuna nanq; in hiſce nuncupabit, non aūt ratio: nam & miſceri contingenter eſt. Natura itaq; ſane rerum cauſa eſt eorum ꝙ ſic ſe habeant: &
Ex ſnīa 28 vniuſcuiuſq; natura hęc: de qua nihil ait. Vnde de natura nihil inquit: cum tamen
Errores Empedo. de motu ipſa & bonum ſit atq; optimum: laudat tamen mixturam: quia nō lis, ſed amicitia: diſgregat elementa, quæ ſunt natura priora deo: ſunt eñ hęc dei. ¶ Adhuc autem
Primus de motu ſimpliciter profert: non enim ſufficit narrare ꝙ amicitia & lis moueant:

niſi hoc fuiſſet amicitiæ ratio taliter mouere: litis autem taliter: oportebat itaq
vel definire vel ſupponere vel oſtendere:& hoc aut efficaciter.aut aliquantulum
leuiter.Ampli⁹ aūt qm̄ vident̄ corpa & violētia:& p̄ter naturā & ſcd'm naturā mo [Secundus]
ueri(veluti ignis ſurſum quidem non violentia: deorſum vero violentia:cui vio-
lentiæ contrarium eſt id quod eſt ſecundum naturam:& ſic eſt aliquid moueri vi
olentia:& aliquid etiam eſt moueri ſecundū naturā.)Secundū hunc itaq amici-
tia mouet:an non:nam terræ ſurſum ferri contrarium eſt:itemq ſegregationi aſſi
milatur:ideo magis lis cauſa erit motus naturalis,q amicitia: atq & omino ami
citia motus preternaturalis magis cauſa erit. Simpliciter tamē niſi amicitia vel lis
moueat:talium corporum neq motus neq quies erunt:quod quidem eſt incon-
ueniens.Iterum autem & hæc quidem moueri videntur(quia lis diſgregat)æther [Quō va-
vero duci ſurſum:nō a lite:ſed interdum quidem inquit:veluti a fortuna. Nam ita [riauit cās motuum
tunc deus conſtituit:pluries tamen aliter.Interdum vero inquit: ignē ipſum apti- [Empedo.]
tudine ſua ſurſum ferri.Nūc & telluris(inquit)æther penetrabat ad imum: ſimul
autem & medium pariter ſe habere ait,in lite nunc,& prius in amicitia. Quid igi
tur eſt primum mouens & cauſa motus:non em̄ iam amicitia & lis: ſed cuiuſdam 19
motus illæ cauſæ ſunt. ¶Si vero illud eſt principium:inconueniens erit etiam ani [Inſufficiē-
mam ex elementis eſſe:aut vnum quoddam ipſorum. Nam quomodo erunt ani [tia alia
mæ alterationes:veluti eſſe muſicum,& rurſus immuſicum,aut memoria & obli- [Empedo.]
uio.Manifeſtum eſt em̄ q ſi anima quidem ignis ſit:affectus inerunt ipſi quicun
q igni inſunt:quatenus ignis eſt.Si vero mixtum corporei erunt:ſed horum nul
lus eſt corporeus; verum de his opus eſt alterius conſiderationis.

Explanatio tex.

Quomodo elementa adinuicem reciproce tranſmutentur proponit Ariſto.

I.Elementa poſſunt adinuicem tranſmutari:patet ex dictis de cœlo & per ſenſum. Tertio quia om̄e q generatur, generatur ex contrario:ſed quodlibet elementum eſt alteri contrarium:ergo.

II.Licet quodlibet elementum ex quolibet generetur:tamen ex vno tardius, ex alio velocius tranſmutatur:pro quo aſſumit duo: primum elementa habentia ſymbolum citius adinuicem tranſmutantur:ſecundū quæcunq non habent cōmunionem eorum tranſmutatio tarda eſt:rē aperit exemplis.

[Corolla.] III. Quare circularis eſt generatio elementorum. ſ.ex parte qualitatis ſymbolæ: & hunc modū trāſmutandi eſſe facilem:quoniam elementis competunt ſymbola ſecundum eorum coordinationem.

IIII.Reliquæ vero tranſmutationes non ſymbolicæ ſunt difficiles.

V.Si ex duobus elementis fit vnum ſymbolice, facilis erit trāſmutatio, non tamen reciproca. Probatur, quia ex vno non fiunt elementa:probat exemplis & ſenſu de flamma.

VI.Ex duobus elementis ſymbolum habentibus non generatur tertium. ratio patet in litera trāſlatione.

VII.Sic patet duplicem eſſe generationem elemētorum:vnam quando vnum fit ex alio, alterā quādo duobus corruptis fit tertium

VIII.Materia elementorum nō eſt ens in actu: vnū em̄ elementum non eſt materia alterius. Probat primo quia ſi exempli gratia eſſet aer:tunc omnia eſſent vnum:& ſic ſolum eſſet alteratio, non generatio. Secundo quia tunc ſimul eſſent aer & aqua vel alia elementa: ſed hoc eſſe non poteſt:quia ſic contraria eſſent ſimul. Tertio quia ignis non poteſt dici aer ſupercalefactus:quoniam ſic alteratio eſſet, non generatio. Quarto, quia ſic ſimul eſſet aliquid calidum & frigidum. ſ.aer quando fieret ignis.Quinto omnia elemēta habent vnam communem materiam: ergo vnum non eſt materia alterius.

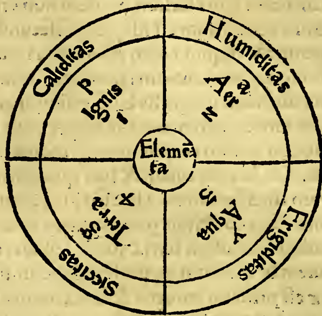
IX.Materia elementorum non eſt aliquod mediū craſſi⁹ aere & igne, ſubtilius terra & aq̄:pbat quia eſſet aer & ignis, ſub qualitatibus contrarijs.

X.Illud medium nō eſt priuatū cōtrarijs, infinitū & cōtinens. Probatur, quia priuatio eſt alterū cōtrariorū, vel eſt annexa cōtrario: igitur illud medium non eſt ſeorſum ſeparatum a contrarijs. Secūdo qa illud medium non plus erit vnum extremū q aliud, ignis q aer &c̄. neq aliquod ſenſibile prius alijs.

XI. Sequitur omnia elementa adinuicem eſſe traſ-
Epilogus mutabilia. Secundo non eque cito quodlibet fit ex quolibet. Tertio ꝙ quatuor ſunt elementa tm̃. Quarto vnum elementũ non eſt principiũ alterius ſeu materia, neqꝫ in extremis, neqꝫ in medio &c̃.
XII. Antiquorum euaſio de infinitate elementorum nihil valet: quia oportet ſtatum eſſe, & non ad infinitum ire ſecundum rectitudinem vtrunqꝫ in latus ſurſum & deorſum: quia alias eſſent infinitæ contrarietates in vno. Secundo quia omnia elementa ſunt adinuicem tranſmutabilia. Tertio probat ho: alia ratiõe: de quibus in adnotationibus.
XIII. Quatuor ſequuntur impoſſibilia ad datum antiquorum: primo ꝙ nihil contingeret generari, quoniam infinitæ contrarietates non poſſunt pertranſiri. Secundo nullum extremum elementum fit ex alio. Tertio nec medium ex extremo. Quarto omnia elementa eſſent vnum.
XIIII. Dubium eſt, an illa ſe compatiantur .ſ. elementa non eſſe adinuicem tranſmutabilia, & tamen eſſe comparabilia, ſicut dixit Empedocles.
XV. Si elementa ſunt comparabilia, conueniunt in quãtitate: ſi in quãtitate, & in materia: ſed quę conueniunt in materia, ſunt tranſmutabilia: ergo contra Empedoclem. Secundo ſi non ſunt comparabilia ſecundum quantitatem, ſed ſecundum potentiam aut proportionem: ſi ſecũdum proportionem: tunc non compararentur ſecundum quantitatem, ſed rationẽ: ſi ſcd̃m potentiã, tũc illa cõparantur, quę ſunt æqualia vel inęqualia: ſed talia ſunt eiuſdem generis: ergo elementa eſſent eiuſdẽ generis.
XVI. Tertio iſta poſitio deſtruit pricipia naturę .ſ. augmentationem: quia non eſſet auctio, ſed ſolũ adiectio. Quarto ꝗa ſic gñatio & corruptio fierent ſolum fortuito & a caſu: ſed hoc non: quoniã quæ natura fiũt, ſępe fiũt: ꝗ a fortuna, raro. Quinto quia ſi res generatur cõpoſitione mẽbri cũ mẽbro: hæc cõpoſitio fit frequenter: ergo habet cãm per ſe: ſed lis vel amicitia nõ ſunt cauſæ per ſe: ꝗa non ſunt ſubſtantiæ rerum.
XVII. Mixtura non poteſt eſſe cauſa generatiõis quia fortuito miſcentur: vnde cauſa per ſe rerũ eſt natura, hoc eſt materia & forma.
XVIII. De latione errauit Empedo. primo, quia nõ dat cauſam cur amicitia moueat congregando & lis diſgregando. Secũdo quia voluit duplicem eſſe motũ .ſ. naturalem & violẽtũ: amicitia ſit cauſa motus naturalis, lis ꝑternaturalis: quia poti⁹ oppoſitũ deberet dixiſſe: patet trãſlatiõe: enumerat enim varias cauſas motuum apud Empedoclem.
XIX. Si elementa ſunt oĩm rerũ principia, vt ait Empedocles: tũc anima eſſet ex elementis vel vnũ elementoꝝ: & ſic oẽs operatiões animæ eſſent elementarię: mõ operatiões ani æ nõ ſunt corporeę.

Annotatio in textum

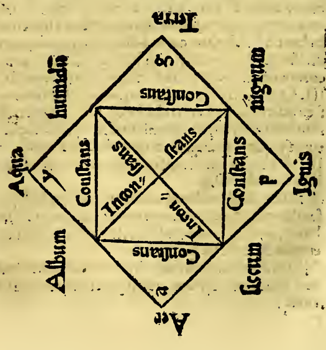
Auerro. Auerro. hic ex textu collegit duplicem eſſe elementorum generationẽ: vnã ſymbolicã, & eſt elementorum, cõmunionem in qualitate habentiũ: σομβολόν em̃ hic cõmunionẽ ſignificat: ꝗuis & alias habeat ſignificantias, vt in cõmentarijs theologis miſticę expoſuimus: aliã ponit Auer. diaphoricã: quando fit elementum ex contrario.
3. Circularis eſt gñatio elementoꝝ: ꝗa fit ſcd̃m ordinẽ circuli ꝗdãmodo, in quo ſymbolum habent.

Hic ĩ ordine & circulo locata ſunt elemẽta: & ſymbolũ habẽt ſemp duo elemẽta proxima ĩ qualitate ꝑcedentis, ſicut ignis & aer ĩ caliditate, aer & aqua in humiditate &c̃.
VI. In his ꝗ deinceps ſunt &c̃. deincepitia intellige elemẽta, ꝗ in ordine ſibi ſuccedũt, vt iam diſpoſuimus: de deincipitio vide .5. phyſico.
12. In rõne Ariſto. nota, quatuor elemẽta Ariſto. diſpoſuiſſe ſecundũ literas initiales elementorum ad grecam rationem.

r	γῆ	g	terra
υ	ὕδωρ	y	aqua
α	ἀὴρ	a	aer
π	πῦρ	p	ignis

ξηρότης ſiccitas deſignatur litera x. & ὑγρότης humiditas. At Nyphus interpſ ꝑ humiditate nõ literã grecã υ: ſed h. poſuit ꝙ latina dictio ab h. humiditas incipiat: at vt ratio Ariſt. apertior fiat hãc inſpice figurã: & textui applica Nyphus

Q aũt Ariſt. albũ & nigrũ grã exẽpli poſuit: parum refert: exẽpla ponimus vt ſentiãt qui diſcũt. Pro ſecunda autem ratione hanc Nyphi interpretis adde figuram.

Quintum	x	f	qualitas ignota nigrum
Ignis	p		nigrum ſiccum
		e	qualitas addita
Aer	a		ſiccum album
		e	qualitas addita
Aqua	y		album humidum
		e	
Terra	g		humidum nigrum
		e	

Docet Ariſto. ſemper vno elemento addito vltra quatuor, ſemper excreſcit vna contrarietas: cuius cõtrarietatis vnũ mẽbrũ datur elemẽto addito: & alterũ membrũ datur priorib⁹ omnib⁹ verbi grã ſi vltra quatuor elementa detur quintũ: emerget vna cõtrarietas: cui⁹ vnũ mẽbrũ. ſ. f. dabit̃ quinto alterum vtpote e. dabitur cæteris quatuor: iã applica textum: & omnia erunt aperta.

Explicatio ſcholaſtica Q.VII.

An quodlibet elementum ex quolibet generari poſſit:

Articulus.I.

Nota.I. Sub compendio antiquorũ opiniões fuiſſe primam materiã eſſe totam ſubſtantiam rei: & ſic nulla eſſet generatio, ſed ſola alteratio: cũ nulla differrent ſubſtãtialiter, ſed ſolũ in accidentib⁹ plerique ſic interp̃tant̃ opi. Parmenidis vt dixim⁹. 1. phyſi. Aliã ſcias fuiſſe opinionẽ ponentẽ ſemper inter duo elemẽta miſtũ imp̃fectũ mediũ, vt vapor ſit mediũ inter aerẽ & aquã, exalatio inter ignẽ & aerẽ: ſic alia duo ſint innoiata media inter terrã & ignẽ, terrã & aquã: mõ dicũt vnũ elemẽtũ nõ trãſmutari ĩ aliud niſi pri⁹ trãſmutet̃ ĩ mediũ. Saxo deſtruit illã opi. p̃ hoc qa vapor ſit ſubſtãtialiter aq̃ quare nõ ſit mediũ inter aerẽ & aquã. Antecedẽs probat a ſimili quia exalatio argenti viui ſeu mercurij eſt argẽtum viuũ: quia diu cõſeruatur ĩ vaſe clauſo, & nõ in vaſe aperto, vbi euaneſcit in aerẽ: ſed de hoc in. 1. Metheo. de alijs opinionibus plura fuere dicta. 3. & 4. Cœli.

Saxo

Nota.II. Præpoſitionẽ ex, nõ dicere in titulo. q materiã, ſubiectũ, vel partẽ, ſed terminũ e quo: de ly ex vide. 1. phyſi. Adde etiã ſignũ quodlibet diſtribuere pro generibus ſingulorũ, nõ pro ſingulis generũ: neque nos loqui de elemẽto totali, ſed partiali: non em̃ ex toto igne fiet aer. Tota aũt difficultas eſt, an elementũ quodlibet poſſit imediate fieri ex alio, vt aer ex terra &c̃. & q̃uis aliq diſtiguant de potẽtia: qm̃ potẽtia poſſibili ab extrinſeco, poſſit vnũ elemẽtũ ĩmediate fieri ex alio, ſicut ſanguis ex pane: qm̃ materia panis põt ĩmediate recipere formã ſanguinis, ſed potẽtia ab intrinſeco nõ: qa ex natura rei plures trãſmutatiões interueniunt anteq̃ panis trãſmutet̃ in ſanguinẽ: at vtcunque ſit, q̃uis Ariſto. hoc nõ exprimat: eſt tñ p̃babilius quodlibet elementũ ex quolibet immediate fieri poſſe.

Nota.III. Q Ariſto. tamen ponit faciliorẽ trãſitum in elementis habẽtibus ſymbolũ: illa autem habent ſymbolũ q habẽt cõmunionẽ in vna qualitate prima in ſpecie. Saxo. Marſi. Bruxel. Tart. & alij hic diſtinguũt facilitatẽ penes potẽtias, qualitates primas & ſecũdas: p̃ceptor meus Bened. farner diſtinxit faciliorẽ tranſitũ: vel qa eſſet velocior, & ſic negabat: qm̃ aqua citi⁹ corrũpit ignẽ q̃ aerẽ: vel eſſet facilior: quia cũ vni⁹ qualitatis corruptione: & ſic admittebat faciliorẽ trãſitũ. At cõtra Ariſto. videt̃ pro eiſdẽ accepiſſe facile difficile, citi⁹ veloci⁹: nõ em̃ fecit vim in v̈bis. ¶ Aduerte igit̃ nos hic loqui de elemẽtis, vt elemẽta ſunt: hoc eſt in ordine ad qualitates primas. Secũdo q̃ intelligat̃ cõcluſio Ariſto. cæteris parib⁹: qa vbi cætera nõ eſſent paria ex parte denſi & rari: iã poſſet pati calumniam. Tertio quod eadem qualitas manet in genito & corrupto: ideo loquitur Ariſt. de facilitate quo ad effectum: non tm̃ de facilitate cauſæ: ait em̃: facilius eſt vnum q̃ duo tranſmutare: alioquin æqualis erit p̃portio duorum ad duo & vnius ad vnum. Et hoc eſt de mente Auerrois contra Thomam & alios: quare videtur Ariſto. in ſumma voluiſſe penes effectum aliquid eſſe velocius citius & facilius productum: quod pro ſui eſſe facto pauciora requirit corrumpi & generari.

Marſi. Bruxel. B. farner

1. huiuſ.

Nota.IIII. Quando duo elementa aſymbola agũt adinuicem: & vnum exuperat alterum ĩ vna qualitate, & exuperatur ab eodem in alia: tunc generatur elementum tertium: exempli gratia: in cauernis montium eſt aer qui excedit terram in humiditate: & exceditur in frigiditate: & ergo ex aere ibi fit aqua: vt de generatione fontium dictũri ſumus in Metheoris. ¶ Et ea ratione admittitur q̃ aer ex terra poſſit generare ignem: & hoc per hanc viam: primo quia aer poteſt de per accidens inducere maiorem raritatem in terram q̃ ipſe habeat: ſimiliter leuitatem altius mouentem, & calliditatem. Nota ratio eſt quia raritas leuitas & calidicas adiuuarentur per ſiccitatem: & ſic per accidens effectus poteſt eſſe maior ſua cauſa: & ſic poteſt ex terra generari ignis. ¶ Scias tamen anteq̃ materia terræ acquirat ſummam leuitatem & raritatem, introduci formam ignis: quæ intendit illas qualitates ad gradus intenſionis ſibi conuenientes.

Articulus.II.

Cõcluſio Quodlibet elementum fit ex quolibet ad ſenſum in arti. p̃imo expreſſum.

Rationes non ſunt neruoſæ, quæ hic ſolent addi: ideo tertium & quartum arti. reſcindimus.

¶De mixtis genitis ex elementis. Capi. III.

1 Opinio prima Secunda — De elementis vero ex quibus corpora conſtant: quibuſcunq; quidem videtur ſubeſſe aliquod commune: vel ea mutuo tranſmutari: neceſſe eſt ſi alterum horum ſit: & alterum euenire: quicunq; autem eorum non reciprocam faciunt generationem: neq; velut ex vno quoq;: niſi vt ex pariete lapides: inconueniens aiunt: quomodo nanq; ex illis carnes erunt & oſſa &

2 Quæſtio — cætera id genus? ¶Verum quod dictum eſt, quæſtionem habet: data & ipſorum reciproca generatione: quomodo ex ipſis generetur alterum quoddam preter ipſa. Dico autem vt ſi ex igne aqua fit: ex hac q; ignis fiat (quia eis cõmune ſubijcitur)

Rõ cõtra Empedo. — dato q ex eis caro & medulla fiant: quo nam modo hæc generantur. Illis nanq; qui vt Empedocles ſentiunt: quis modus conuenit, neceſſe eſt enim compoſitione illud eſſe: veluti ex lateribus, & lapidibus paries fit: & tunc mixtum illud ex elementis erit: ſaluatis quidem, ſecundum parua tamen inuicem confractis: & ſic iã

Alia rõ — caro & aliorum vnumquodq; fiet. ¶Preterea contingeret non ex quacunq; parte carnis ignem vel aquam fieri: quemadmodum ex cera fit vtiq;, ex parte quidem hac ſphera: ex quadam vero alia, pyramis fieret. Sed contingebat ex alterutro alterutrum fieri: modo quidem igitur hoc illud ex carne fit: vt ex quacunq; parte ambo: at ijs qui illo modo aiunt, non cõtingit: ſed vt ex pariete lapides & lateres v-

3 Aliaqſtio — trinq; ex loco alio atq; parte. ¶Similiter autem & ijs qui vnam eorum materiam faciunt quædam emergit dubitatio: an aliquid ex vtriſq; erit, frigido videlicet & calido, aut igne & terra. Nam ſi caro ex vtriſq; ſit: ſitq; minime illorũ aliquod: neq; rurſus ſit ſeruatorum compoſitio: quid reſtat præter materiam, quod ex illis ſit

4 Cõcluſio — nam altero corrupto vel alterum fit, aut materia reſtat. ¶Et quia calidum & frigidum & ſecundum magis & ſecundum minus ſunt: propterea quando ſimpliciter quidem alterum actu eſt: alterum erit potentia. Quando autem non ſimpliciter actu: ſed vel vt calidum frigidum, vel vt frigidum calidum (cumque miſcentur excellentias corrumpant inuicem) fit vt neq; materia ſit: neq; illorum contrariorũ

Extenſio cõcluſiõis — alterum actu ſimpliciter, ſed medium. Verum quatenus potentia magis calidum erit aut frigidum, aut aliter: eatenus ratione illa, aut dupli, aut tripli potentia calidum aut frigidum: vel modo quouis alio tale erit. ¶Sed mixtorum erunt alia ex

5 Cõcluſio — contrarijs aut elementis: & ex illis potentia quodammodo exiſtentibus elementa non ſic tamen vt materia, ſed modo dicto: eritq; quod fit ſic quidem mixtura: modo vero illo materia. ¶Quoniam autem & contraria patiuntur vt imprimis de-

6 Solutio tacitæ.q. — terminauimus: argumento videlicet q actu calidum eſt potentia frigidum, atq; actu frigidum potentia calidum. Similiter autem & in alijs contrarijs: iure niſi cõmenſurentur: mutuo tranſmutabuntur: & ita elementa erũt pœnitus corrupta: ſed carnes & oſſa & cætera id genus: ex ijs ſunt, calido videlicet frigefacto: & frigido

autoritas Extenſio dicti — calefacto: quando ad medium ſe reducunt: nam in his neutrum eſt. Eſt autem medium multa & non indiuiſibile: ſimiliter autem & humidum & ſiccum & cætera id genus ſecundum mediocritatem faciunt carnes & oſſa & id genus. ¶Omnia

7 Cõcluſio probatur de terra — vero mixta corpora quæcunq; circa medium locum ſunt, ex cunctis conſtant ſimplicibus. Terra quidem enim omnibus ineſt: quia vnumquodq; eſt maxime &

De aqua — & frequẽter eius in loco proprio. Aqua vero, quia cũcta mixta oportet quidẽ eſſe

terminata: ſed ſola aqua inter ſimplicia bene terminabilis. Amplius etiam terra ſine humido commorari non poteſt: nam hoc eſt quod conſtipat. Si enī auferretur ex ipſa pœnitus humor, decideret ſane: terra quidē igitur & aqua propter has inſunt cauſas. Aer vero & ignis, quia terrę & aquæ contraria ſunt: terra quidem enī aeri: aqua aūt igni contraria eſt: modo uidelicet quo eſſe poteſt ſubſtantia ſubſtantiæ contraria; quia igitur generationes ex contrarijs ſunt: ineſt autem contrariorū extremum alterum: neceſſe eſt & alterum ineſſe: mixto igitur in quolibet omnia ſimplicia inerunt. ¶ Aſtipulari autem huic videtur & cuiuſq; nutrimentum: nam omnia quidem his ipſis ex quibus ſunt, enutriuntur. Sed nutriuntur pluribus: & enim quæcunq; quidem vno ſolo præcipue enutriri videntur videlicet plantæ ex aqua: pluribus enutriuntur: nam ex aqua terræ commixta enutriuntur: vnde & agricolæ hæc commiſcentes irrigationem obſeruant. ¶ Quoniam autem nutrimentum materiæ comparatur: quod nutritur vero formę & ſpeciei materię coniūctæ, rationabile iam inter ſimplicia corpora tantum enutriri ignem: inter omnia nanq; quæ mutuo fiunt: quemadmodum & priſci ſenſere: ſolus & pręcipue ignis ſpeciei comparatur: argumento videlicet ꝙ aptus eſt in rerum terminum ferri: eſt vero quodlibet aptum i ſuūpſius regionem duci: at ſpecies & forma in terminis omnium eſt: ꝙ quidem igitur oīa corpora ex omnibus ſimplicibus componantur dictum eſt.

De aere & igne

8 Probatur a ſigno autoritas

9 Cōcluſio

Explanatio tex.

Natura & tranſmutatione elementoꝝ diſcuſſa: quomodo mixtū ex elemētis cōponatur docet p.

I. Duæ fuerunt antiquoꝝ de elementis ſententiæ: prior ꝙ eis ſubeſſet materia cōmunis: & ſcd'm illos elementa ſunt adinuicem tranſmutabilia: alij vero dixerunt vt Empedocles, ipſa nō habere materiam communem: & ſecundum illos elementa non ſunt adinuicem tranſmutabilia: tunc ex illis etiam non fiunt mixta: niſi ſicut ex lapidibus parietes quod eſt inconueniens: neq; dicere poterunt quomodo ex illis fiant partes ſimilares.

II. Quæſtio eſt data elementoꝝ reciproca tranſmutatione: quomodo mixtum generatur ex illis & exemplis declarat q. Et primo argumentatur ꝙ apud Empedo. nullus modus datur, niſi compoſitionis: at hoc eſt inconueniens: quia elementa eſſent ſalua in mixto, licet ſecūdum partes minutas quod in primo improbauimus. Secundo quia tūc non ex quacunq; parte mixti. ſ. carnis, fierent elementa: ſicut non ex omni parte parietis, lapides: ſed experimur ex quauis parte elementi, alterutrū elementorum fieri.

III. Alia quęſtio eſt, data vna materia elemētoꝝ an mixtum puta caro ſit ex vtriſq;. ſ. igne & terra nam caro nullum iſtorum eſt: neq; eſt compoſitio elementorum permanētium: igitur vel reſtabit ſola materia, vel vno corrupto fit alterum. i. corruptis formis elementoꝝ generatur forma miſti.

IIII. Calidum & frigidum in miſto contemperatur & commiſcentur: ita ꝙ non manent elementa ſimpliciter in actu: ſed efficitur quoddam temperamentum medium inter elementa: & quia mediū illud ſeu mixtum, aliquando eſt magis calidum vel magis frigidum: ideo non ſunt omnia media ęqualia in qualitate: ſed aliqua ſunt calida vt duo aliqua vt tria.

V. Mixta fiunt ex elementis & cōtrarijs quaſi ex materia: & contra elementa ſunt ex mixtis, ſicut ex ente in potentia, non ſicut ex materia.

VI. Cum contraria inuicem agant & patiantur: & elementa non omnino corrumpantur: ideo merito æquabuntur & reducentur ad temperamentum medium in miſto: quia medium illud nō eſt indiuiſibile, vt prædiximus: quia vnum medium eſt calidius, aliud medium minus calidum: idem eſt de humido & ſicco.

VII. Omnia mixta circa centrum mundi ſunt ex quatuor elemētis. Probatur dę terra ex loco: quia quodlibet eſt frequēter in loco proprio. De aqua patet ratiōe termini: niſi enī eſſet humor terra nō maneret compacta: de aere & igne patet quia prioribus contrariantur: & generationes miſtorum ſunt ex contrarijs.

VIII. Idem probatur ſigno: quia mixta nutriuntur ex quatuor elementis: ergo ſunt ex eis: quia ex eiſdem ſumus & nutrimur: antecedens probat de irrigatione plantarum.

IX. Inter elementa alia ignis magis nutritur: quia magis aptus eſt ferri & tranſmutari in formam.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. VIII.

An mixtum ſit ex quatuor elementis?

Articulus.I.

Nota.I.Q, in fine libri aperuim⁹ quid miſtum ſit & mixtio: & ꝙ elementa non maneant formaliter in mixto, ſed ſolum virtualiter. Corollarium mixtum non componitur ex quatuor elemẽtis formaliter, ſed ſolum virtualiter: & cũ duplex ſit mixtum. ſ. perfectum & imperfectum: hic ſolum loquimur de perfecto miſto. Elementa aũt concurrere poteſt intelligi etiam dupliciter, aut formaliter aut virtualiter: quia dum ex pane gñatur ſanguis, concurrunt elementa non formaliter, ſed virtualiter: & tunc oſtendit ex vno elemẽto ſine agẽte extrinſeco non generari mixtum: quia illud nõ corrumpit ſeipſum: nec ex duobus: quia vel vnũ vincit aliud: vel ſimul vincitur: & tunc generatur tertium elementum: nec ex tribus: quia duo ſemper habebunt ſymbolũ: & ſic ſuperabunt tertium concurrent ergo quatuor elementa.

Nota.II.Q, hoc non obſtante, concurrente agẽte extrinſeco, poteſt ex vno elemento fieri mixtũ ſicut dicit Sco. diſt. 15. ſecundi: ꝙ deus produxit piſces ex vno elemento. ſ. aqua. Hoc idem poteſt facere ſol, vt patet in animalibus imperfectis: ſed tunc influentiæ cœleſtes ſupplent locum elementorum: & quãuis aliqua elementa parum appareant aliquãdo in miſtis: hoc eſt propter ꝑdominiũ aliorũ: tamen nihilominus adhuc virtus quatuor elementorum eſt in quolibet miſto: nam & piſcis in profundo maris: quia calidus virtute ignem cõtinet. Scotus

Articulus.II.

Cõcluſio Mixtum perfectum circa medium mundi exiſtens, hoc eſt terrã, componitur ex quatuor elementis formaliter vel virtualiter ad ei⁹ generationem cõcurrentibus. Probatur per Ariſto. in textu & per primum notabile contra Vallam.

Articulus.III.

Dubium.I.

An in ſubſtantijs materialibus formæ ſubſtantiales ſint principaliter actiuæ vel qualitates.

Præmit.I. Cauſas agentes eſſe duplices. ſ. eſſentialiter ſubordinatas & accidẽtaliter: vide. 7. phyſico. Item quoddam eſt agens vniuerſale aliud particulare: & particulare aliud principale, aliud inſtrumentale: de quibus. 2. phyſico. aliquod item eſt inſtrumentum purum, aliquod impurum. Fol. 3.

Prẽmit.II. Duplicem eſſe actionem. ſ. realem & intentionalem: intentionalem dico vt quando albedo multiplicat de ſe ſpecies viſibiles.

Prẽmit.III. Operationes eſſe duplices. ſ. conuenientes, quæ diſponunt pro conſeruatione formæ ſubſtantialis rei in qua producuntur: & diſconuenientes quæ diſponunt pro abiectione formæ ſubſtantialis rei in qua producuntur, vt putrefactio ĩ viuo, exulceratio, infrigidatio &c̃.

Prẽmit.IIII. Operationem adhuc biuariam diuidi: nam aliqua eſt immanens, qua agens aliquid producit in ſeipſo, vt intellectio volitio &c̃. Trãſiens eſt qua agens aliquid producit extra ſe: ſicut calefactio aquæ ab igne.

Prẽmit. V. Inſtrumentum quadrifariam dici. Primo omne illud dicitur inſtrumẽtum, quod dependenter agit: & ſic omnis creatura eſt inſtrumẽtum dei. Secundo pro parte mediante qua agit totum: & ſic organum dicitur inſtrumentum, vt ala inſtrumẽtum volandi. Tertio pro cauſa actiua ad diſpoſitionem prçuiam. Quarto eſt inſtrumentum quod nõ mouet niſi motũ, vt inſtrumentũ artis.

Reſpõdetur In ſubſtantijs materialibus formæ ſubſtantiales ſunt principales cauſæ actiuæ ſiue productiuæ, motuum & operationum conuenientium & immanẽtium: probatur per diffinitionem naturæ: quia natura eſt principium & cauſa mouendi &c̃. ſic ignis mouet ſe ſurſum: aqua redu cit ſe ad frigiditatem &c̃.

¶Reſpondetur ſecundo: formæ elementorum cõcurrunt inſtrumentaliter ad generationem miſti: concurrunt em̃ in fieri effectiue inſtrumentaliter: in facto eſſe aũt concurrunt diſpoſitiue & materialiter ſcd̃m Auerro. In ſimili: probant in virtute ſeminali: quæ in generatione fœtus concurrit in fieri effectiue inſtrumentaliter: in facto eſſe conuertitur ad virtutem diſpoſitiuam: atq; corporis conſeruatiuam. Auerro.

¶Reſpondetur tertio: ꝙ dicta habent veritatem de formis ſubſtantialibus, quæ non ſunt animæ: quoniam anima eſt etiam principium principale operationum tranſeuntium, vt puta nutritionis & augmentationis dicit Bruxelleñ. quod ita applicãdum arbitror: quoniam ſemen in matrice ante introductionem formç ſenſitiuæ nutritur & augetur & non fit per qualitates ſeminis: quia nutritio fit a forma vegetatiua: qua adhuc caret Embrio: at ab anima matris principaliter: cui auxilio eſt quãlitas & vis ſeminis ac calor matricis. Bruxellẽ.

Dubium.II.

An natura ſit dabile miſtum contemperatum ad æquale põdus: hoc eſt ꝙ perfecte & ſimpliciter eſſet temperatũ in qualitatibus?

Prẽmit.I.Q, per corpus çquale ad pondus intelligimus corpus mixtum, in quo quatuor primç qualitates alteratiuæ, & duæ motiuæ, ſunt ad medium reductæ: vt tm̃ habeat de calido quantum de frigido &c̃.

Prẽmit. II.Q, de q̃ſito aduerſç fuerũt ſniç: vna Auicennç: quã etiã tenuit Galenus, vt ei imponit Auerr. primo de cõplexionibus c. vlti. ꝙ cõplexio Auicen. Galenus

temperata eſt in medio totius latitudinis, caliditatis, frigiditatis, humiditatis, ſiccitatis: & mouetur Galenus argumento a tactorio: quia alioquin hominis temperati tactorium non eſſet temperatũ ſimpliciter & æquale ad pondus: & tunc non haberet perfectũ iudiciũ de tactilibus, ſed ſemper erraret: ſic ergo voluit illas qualitates poſſe ſtare in medio ſecundum medias latitudines.

Nyphus **Premit. III.** Nyphum referre aliquos medicos triplicem complexionem diſtinguẽtes. Prima cõplexio eſt quæ reſultat merito miſcibiliũ: quæ innata dicitur, naturalis & prima. Secunda eſt quæ influitur a corde per ſpiritus vitales: hanc vocant influxam & ſecundã. Tertia eſt ex his cõflata. Innata quidem vt potẽtia, influxa vt actu: modo dicunt primã & ſecundam non eſſe ęquales ad pondus: ſed tertiam poſſe eſſe ęqualem per ęquediſtantiam gradualem ab extremis in hoĩe temperato.

Marſili⁹ ¶ Aliter diſtinguit Marſi. duplicẽ eſſe cõplexionẽ ſ. radicalẽ: quã determinat ſibi forma ſubſtãtialis ex eius principijs generationis. Alia eſt accidentalis, quã habet mixtum ab extrinſeco. ſ. ab influentia cœli, a tempore, a regione, a nutrimento &c̃.

¶ Addit ꝙ ad mutationem complexionis accidẽtalis, ſubſtantialis etiam in parte mutetur, ſed non totaliter.

Premit. IIII. Duplex eſſe tẽperamentum: vnum ad iuſticiam: & conſiſtit in conuenientiſſima ꝓportione huic mixto quo ad eius ſubſtãtiã & operationes conuenientes ei. Corollariũ aliud eſt temperamentũ in homine, aliud in leone &c̃. quia ꝓportio conueniens leoni, forte homini eſſet mors. Aliud eſt temperamentum ad pondus, vbi nõ eſt plus de gradib⁹ vnius qualitatis q̃ alteri⁹. Quib⁹ pręmiſſis per propoſitiones rñſpõdetur ad dubiũ.

Prima Vnaqueq; ſpecies determinat ſibi certã latitudinẽ ꝓportionis qualitatũ primarũ ſub qua naturaliter ſtet in ſuo bene eſſe: qualẽ latitudinem pręciſe nulla alia ſpẽs ſibi determinat. Patet qa diuerſæ ſpecies determinãt ſibi diuerſas cõplexiões.

Secunda Maior eſt latitudo ꝓportiõis ſub qua poteſt ſtare miſtũ violenter, q̃ naturaliter. Patet maior eſt latitudo infirmitatis, q̃ ſanitatis hoĩs.

Tertia Poſſibile eſt ſtare miſtum ſub temperata complexione ad iuſticiam aliquo paruo tempore: q̃uis non diu perſeueret ſub illa optima diſpoſitione: nam cõtinue fit alteratio a medio & partibus inter ſe.

Quarta Impoſſibile eſt miſtum eſſe temperatũ ad pondus ſecũdum qualitates alteratiuas & motiuas ſimul. Probatur quia ſi qualitates alteratiuę eſſent adęquatę: tunc miſtum haberet plus de grauitate q̃ leuitate: igitur nunq̃ poſſunt illæ qualitates eſſe adęquatę ad pondus: & Auerro. adducit tres rationes: quas breuitatis gratia non renarro. Multa alia tangunt hic Saxo & Marſi, de complexionum varietate: quæ ſciens omitto: quod explicatius in peculiari ſcientia medicinæ diſcutiuntur: ſed ſatis ſit phyſico attigiſſe principia horum

Auerro.

Saxo

& ea ſummis labris deguſtare.

Quinta Neq; oleum neq; lignum ſunt æqualia ad pondus ſecundum qualitates motiuas: quãuis enĩ oleum ſit graue in aere & igne, ac leue in aqua & terra: tamen primo ſi haberet illam ęqualitatẽ deberet pro vna medietate quieſcere in aere & ꝓ alia in aqua ſecundum Auerro. 1. Cœli. Cõm. 7. ſed oleum totum ſupernatat propter viſcoſitatem vnctuoſam: lignum vero non quia eſt graue: & licet non grauitet in aqua: hoc eſt ꝑ accidens: quia videlicet eſt poroſum: & ita pori opplentur aere: ratione cuius lignum ſupernatat in aqua. Signum huius eſt vas concauum æneum, quod poſitum in aqua non deſcẽdit: & tamen certum eſt ꝙ plus eſt graue q̃ leue. Si autẽ eſſet tale corpus ęquale ad pondus dubitant quo motu mouerentur: dic tu ꝙ quieſceret: res eſt paruæ vtilitatis.

Sexta In qualitatibus contrarijs facile eſt dare æquale ad pondus: patet de aqua tepida: nam dũ aqua calida reducitur ad priſtinam frigiditatem: tunc deſcendendo ab intenſa caliditate: tandem peruenient ad ęqualitatem frigiditatis & caliditatis: ſuppoſito ſemper quod qualitates contrarię infra certam latitudinem poſſint ſe compati.

Ratio

Prima In fundo maris generantur mixta: & tamen ad illa non concurrũt ignis & aer: quia ibi nõ eſt aer. Confirmatur quia aliqua miſta ſunt grauiora ipſa terra: ergo ad illa non concurrunt ignis & aer. Tenet illatio, quia illa redderent miſtum leuius terra: & antecedens patet de plumbo.

II. Aurum eſt miſtum: & ad eius generationẽ non concurrit aqua. Probatur quia tunc eſſet illius naturæ: & tamẽ ipſum diu durat in igne: quod multo citius abſumeret aquam: idem de talpa genita in terra: vbi nullus ignis videtur concurrere: idem de vaporibus & exalationibus.

III. Oĩa illa ſunt principia prĩcipalia generatiõis mixti: quibus poſitis ponitur generatio: & eis nõ poſitis non ponitur: ſed ſic eſt de qualitatibus primis. ergo qualitates illæ ſunt principaliter actiuæ. Confirmatur primo, quia aqua calefacta calefacit: nõ ratione materiæ, quia illa nullius eſt actiuitatis: non ratione formæ, quia illa potius frigefaceret: ergo eſt ratione caliditatis. Secundo quia vapor aſcendit ſurſum: & non ratione formæ ſubſtantialis cum ſecundum cõmunem ſit aqua. ergo principaliter a leuitate. Tertio quia ad intenſionẽ qualitatum primarum intenditur actio, & ad earum remiſſionem remittitur. Quarto quia in ſacramento altaris accidentia ſunt principaliter actiua contra quod tamen videtur illud Ariſto. calidum ſeparatum nihil patitur. 1. de Genera.

IIII. Vbi eſt dare magis & minus, ibi eſt dabile æq̃le: ſed eſt dabile mixtũ lapſum ad frigiditatẽ, & aliud lapſũ ad caliditatẽ: ergo eſt dabile æq̃le. Cõfirmatur qa eſt dabile mixtũ intẽperatũ: ergo & temperatum. Tenet cõſequentia, quia ſi vnum oppoſitorum eſt in natura & reliquũ: potiſſimũ cum

imperfectius & minus deſideratū a natura ſit: videtur & magis deſideratum eſſe. ¶ Secundo quia ſic nullum animal eſſet perfecte ſanum: quia ſanitas cōſiſtit in illo tēperamento. ¶ Tertio ſicut eſt in mundo maiori: ita in minori. 8. phyſico. & 12. Metaphy. ſed in maiori mūdo elementa ſunt ęqualia in potentia: alias vnum corrumperet aliud: ergo & elementa erunt ęqualia in minori mundo id eſt in homine.

Reſpōdetur Ad primā: q ibi cōcurrit ignis virtualiter nō formaliter. Ad confirmationem dicit Bruxellen. q maior grauitas influatur a cœlo: tu dic q hoc ſit ratione compactionis & denſitatis materiæ: item forma mixti poteſt grauitatem terræ intendere.

Bruxel.

Ad. II. Nego aquam nō virtualiter eſſe in auro. Ad probationem dico q aurū tam diu durat, propter cōpactionem materiæ: & quia eſt maioris reſiſtentiæ forma auri, q̄ ignis actiuitatis: de talpa concurrit ignis virtualiter: de vapore, dic q vapor eſt mixtum imperfectum.

Ad. III. Negat maior: quia remota ſecuri ceſſat ſectio: & tamen ſecuris non eſt cauſa principalis. ¶ De aqua calida dico q ibi eſt actio transiens: de vapore dic q vapor non eſt aqua. Secūdo vapor attrahitur a cœlo: & ita mouetur ab alio furſum: ponendo q ſit aqua vapor: tunc dic q ibi eſt operatio diſconueniēs ſubiecto: ideo qualitas eſt principaliter actiua: in tertio negatur conſequentia: in quarto eſt theologicum: deus agit diſtin. 9. quarti. Sco. & Bonauen. aliæ actiones ſunt intentionales: de grauitate diximus. 4. Cœli. ¶ Ad Ariſt. dic q vel locutus eſt ſcd̄m Platonis calidū ſeparatū: quia ſubſtātiæ ſeparatę nihil patiuntur: vel quia Ariſto. voluit actiua & paſſiua adinuicē cōmunicare in materia: calidum aūt ſeparatū non habet materiam.

Scotus
Bonauen.

Ad. IIII. Reſpondetur q maior non eſt vniuerſaliter vera: niſi in reb9 eiuſdem ſpeciei, & etiam in magnitudinibus & numeris: & ſi eſt vera in intenſionibus debet intelligi in eadem qualitate ſimplici: modo complexio nō dicit quid vnum, ſed plures qualitates. Et q maior non ſit vera alibi declarauimus in angulo contingentiæ. Vide poſt Adā & Arimiñ. Petrū de aliaco. q. 9. primi. Ad confirmationem primā dico q verū eſt aſſumptū de oppoſitis contrarie: temperatum & intemperatum opponunt priuatiue: prȩterea nō admittitur quod natura intendat mixtum temperatum ad pondus: quia illud eſt impoſſibile: etiam non intendit mixtum temperatū ad iuſticiam pro aliquo toto tēpore: ſed bene intendit ad prope verum temperamentum iuſticiæ. Ad ſecūdam dico q ſanitas nō preciſe conſiſtit in æqualitate ad iuſticiam: quia conſiſtit in quadam latitudine proportio ſanitatis: & ſufficit ad ſanitatem, quod ſit vltra medium latitudinis: ita quod non nimis diſtet a temperamento iuſticiæ. Ad quartam negatur elemēta eſſe perfectiſſime adęquata in maiori mundo: nam cōtinuo agunt & patiuntur adinuicem: & iam abundat aqua: iam aer &c̄.

Adam
Aliacen.
Arim.

¶ De cauſis generatorum & corruptorum. Cap. IIII.

Intentio

QVoniam aūt quædam generant & corrumpunt: & generatio ipſa eo in loco accidit: qui eſt circa mediū: dicendū de generatione omni ſimiliter: & quot & quę ſunt eius principia: nam cū de vniuerſalibus primo acceperimus: perfacile erit ſic particularia cōſiderare. ¶ Sūt quidē igitur in his principia & numero ęqualia: & genere eadem his quę quidem & in ſempiternis & primis viſuntur: nā hoc quidem veluti materia, illud vero veluti forma ſunt. Oportet aūt & tertiū ſubaudire, non em̄ ad gn̄ationem duo ſufficiunt, quemadmodum neq; in primis. Vt quidē igitur materia, generabilibus ipſis cauſa eſt eius quod eſt eſſe & non eſſe: nam eoꝝ quę ſunt: hæc quidem neceſſario ſunt, veluti ſempiterna. Illa vero non ſunt ex neceſſitate: horū aūt hæc quidem impoſſibile eſt non eſſe. Illa vero impoſſibile eſt eſſe: quia non contingunt præter neceſſariū aliter ſe habere: quædā vero & eſſe & non eſſe poſſibilia ſunt: quod quidem eſt & generabile & corruptibile: nā hoc eſt quidē interdū. Eſt aūt non interdū: quare circa poſſibile eſſe & non eſſe neceſſe eſt generationē eſſe & corruptionē. Ideo & vt quidē materia, hoc eſt cauſa generabilib9: vt aūt cuius gratia, forma eſt & ſpecies: nā hęc eſt ratio ſubſtantię cuiuſq;: oportet aūt & tertiū adijcere, quod omnes ſomniant: ſed 2 aſſerit nemo. ¶ Alij quidē putāt ad generandū ſufficientē cauſam eſſe idearum naturā queadmodū in Phedone Socrates: ille nanq; alios incuſans tāq; nihil dicētes: ſupponit eoꝝ quæ ſunt, hęc quidem eſſe ideas, illa vero ideaꝝ participia: &

Cōcluſio
Probatur primo
Secundo
Opinio Platonis

cũ vnũquodq; quidē eſſe dicat̃ ideę participatiõe, illius vero ſuſceptiõe gñari: cor rũpi: corrũpiq; abiectiõe eiuſdē: iure ſi hęc vera ſint: ideas & gñatiõis & corruptio nis cauſas extimãdas eſſe aiũt: alij vero materiã ipam ſufficere: argumēto q; ab ipa mot⁹ exiſtit. ❡ Sed neutri bene dicũt: ſi quidē em̃ eſt cauſa idea, exiſtentib⁹, ſemp tam ideis, q; aptis pticipare: ppter quid nõ ſemp ppetuo gñant: ſed interdũ qdē ſic: interdũ aũt nõ. Ampli⁹ aũt in quibuſdã agentē cauſam aliud quoddam exiſte re videm⁹: ſanitatē em̃ efficit medic⁹, & doctrinã doctor: qui & a ſanitate ipſa, & a doctrina, & a participe aliud ſunt: ſimiliter aũt in cæteris facultate operantibus. ❡ Si quis vero materiã ipam ppter motũ gñationē efficere aſſerat: naturalius certe ptitet̃ his q modo illo loq̃bant̃. Nã alterãs & tranſformãs gñationis magis cauſa exiſtit: & in oib⁹ tã ſimiliter his q̃ natura ſunt, q; his q̃ ab arte: illud agẽs nũcupare aſſolemus: quod motiuũ exiſtit. ❡ Sed neq; hi recte ſentiũt: nã materię qdē eſt pa ti ac moueri: mouere aũt ac efficere eſt alteri⁹ potētię: & patet hoc tã in his q̃ arte: q; his q̃ natura fiũt: non em̃ aqua ipſa animal facit ex ſeipſa: neq; lignũ lectũ, ſed ars ipſa: quapropter iſti dicũt nõ recte: tũ propter hoc: tũ qa principaliorē cauſam omittũt: auferũt em̃ quod quid erat eſſe, & formã. Adhuc aũt & potētias corpori bus tribuũt: ppter quas inſtrumētalius agũt auferẽtes videlicet cauſam ſcd m ſpe ciem: cũ em̃ aptũ ſit vt aiũt calidũ diſgregare: frigidũ aũt cõgregare: & cęterorũ id genus hoc qdē agit: illud vero patit̃: ex his & ppter hæc cętera alia gñari & corrũ pi inquiũt. ❡ Sed videt̃ ignis ipe & moueri & pati: adhuc aũt ſimile faciũt queãd modũ ſi qs ſerrę inſtrumentorũq; vnicuiq; autoritatē tribuat agẽdi: erit em̃ neceſſe tũc ſerra ipa exiſtēte diuiſionē eſſe: ſcalpello quoq; & ſculptionē: & ſimiliter in cæ teris id gen⁹: quare & ſi maxime agat atq; moueat ignis: modum tñ quo efficacius inſtrumētis moueat: nõ animaduertũt. ❡ Nobis vero gñatim & de cauſis dictum eſt: nũcq; de materia & forma definitũ: inſupq; & motũ cœleſtē ſempiternũ eſſe demonſtratũ fuit: his exiſtētib⁹, neceſſe eſt & gñationē eſſe ppetuã: mot⁹ em̃ cœ leſtis ppetuo gñationē facit: argumēto q; generãs ipm adducit & abducit. Simul aũt patet mobiliũ ea bene priora eſſe dicendũ: q̃ latiõe mouent̃: nõ aũt q̃ gñatiõe itēq; multo rõabilius eſt pmanẽs eſſe cauſam gñatiõis illi⁹ quod nõ pmanet: quã nõ permanẽs cã ſit pmanētis: ſed quod quidē fert̃ permanet: quod aũt generatur: nõ permanet: vnde & latio generatione ipa prior eſt. ❡ Cum ſuppoſitum ſit atq; oſtenſum perpetuam rebus exiſtere gñationem atq; corruptionē: dixerimuſq; gi gnēdi lationē cauſam eſſe: dicimus q; vna quidē exiſtēte latiõe: nõ vtraſq; fieri con tingere: cõtraria em̃ ſũt: nã idē & ſemp ſimiliter ſe habẽs: idē natũ eſt agere. Qua re vel gñatio ſemp erit: vel corruptio iccirco oportet plures eſſe motus atq; cauſas aut videlicet latione ipſa aut variatiõe: qñ qdem cõtrariorũ contrarię ſunt cauſæ. ❡ Quo fit vt nõ prima ipa latio gñatiõis & corruptiõis cauſa ſit: ſed ea q̃ circa obli quũ eſt circulũ: hęc nãq; & ppetua eſt: & variatiõe gemina exiſtit: q; ſi ppetua ſit ſemp gñatio ipſa atq; corruptio: neceſſe eſt eã eſſe motationē qdē ſemp: ne vide licet deſint trãſmutatiões ipſæ: geminã vero, ne alterũ tantũ cõtingat: igit̃ ppetui tatis quidē toti⁹ cauſa eſt latio ipi⁹: acceſſus vero atq; receſſus obliquitas eiuſdem hac em̃ euenit vt interdũ quidē lõge fiat: interdũ vero ppe: interuallũ nãq; inęqle cũ ſit, variũ efficit motũ: quare ſi acceſſu & vicinitate gñat, receſſu & lõginquitate idē ipm corrũpet: atq; ſi frequẽti acceſſu gñabit: frequẽti receſſu corrũpet: nã con

Opinio alia
3 Improbatio prima
Secunda
4 Cõpatio
5 Improbatio ſecũdę opinionis prima
Secunda
Tertia
Quarta
6 Cõclusio ex ſnia
Probatur
7 Cõclusio negatiua
autoritas
autoritas
8 Cõclusio

9 Corolla. trariorũ cauſæ cõtrariæ ſunt. ¶ Itẽq; & tp̃e æquali & gñatio & corruptio ſcd'm na
primum turã menſurabunť. Ampli⁹ & tp̃a & vitæ ſingulorꝝ numerũ habẽt: quo videlicet
Secũdum cõſtitutę ſunt: nã oĩm eſt ordo: & om̃e tẽpus & vita circuitu mẽſurať: nõ tñ eodem
Tertium 10 oẽs: nã hæ qdẽ minori, illę vero maiori: quia huic qdem ipſe: alijs maior: alijs mi-
Rõ ad. 8. nor circuitus mẽſura eſt. ¶ Apparẽt aũt & hęc ſcd'm ſenſum ijs ratiõib⁹, quas mõ
diximus: nã videmus accedẽte ſole, gñationẽ eſſe: recedẽte corruptionẽ, & tẽpore
æquali vtranq;: eſt em̃ tẽpus gñationis æquale ſcd'm naturã tẽpori corruptionis.
11 differẽtia ¶ Verũ in minori accidit rẽ gñari ,ppter reciprocã cõiugationẽ: nã materia exiſtẽte
varia, & nõ vbiq; eadẽ: & gñationes varias eſſe neceſſe eſt: has qdẽ videlicet, cele
riores: illas vero lõgiores: hinc venit vt propter hãc cauſam horꝝ gñatio, illorꝝ fiat
12 Cõcluſio corruptio. ¶ Semp̃ vero queãdmodũ dictũ eſt gñatio atq; corruptio ppetuę ſunt:
pricipalis ita vt nunq̃ deficiãt, propter eã quã diximus cauſam: q̄ etiã alia cauſa rõnabile eſt
autoritas nã cũ in omnib⁹ naturã ipam dicimus ſemp̃ optare meli⁹: ſit aũt eſſe ipm̃ meli⁹ q̃
autoritas autoritas nõ eſſe (quod eſſe quot modis dicatur in alijs dictũ eſt) ſit aũt illud in omnibus
impoſſibile ineſſe: propter longã e principio diſtantiã: mõ alio ppetuauit totum
deus: ppetuã videlicet faciẽdo gñationẽ. Mõ em̃ iſto maxĩe ppetuabiť eſſe ipſum:
quia peculiariſſimũ ſubiectis ipis eſt: ſemp̃ effici p̃ gñationẽ: hui⁹ aũt vt dictũ eſt
13 Corolla. pluries: cauſa eſt circularis latio: hæc em̃ ſola ppetua exiſtit. ¶ Hic fit vt cętera alia
q̃cunq; mutuo trãſmutanť ſcd'm potẽtias & paſſiões, veluti ſimplicia corpa: ſectẽ
tur circularẽ motũ: nã cũ ex aqua aer fit: exq; aere ignis: iterũ & ex igne aqua: circu
lo dicimus gñationẽ cõuerti: qa ecõuerſo vertiť: inſup etiã & horꝝ mot⁹ rect⁹ cir-
14 Corolla. cularẽ ſectãs, ppetuus eſt. ¶ Simul aũt patet ex his id quod qdã dubitãt: ,ppter qd
ſingulis corporib⁹ ab infinito tp̃e in ,ppriã regionẽ latis: ipa eadẽ cõpoſita corpa
nõ diſtãt: hui⁹ em̃ cauſa eſt mutua horꝝ trãſmutatio. Si em̃ vnũquodq; in ſuijpſius
regiõe p̃maneret: neq; a ſibi vicino trãſmutareť: deſtitiſſent tandẽ: trãſmutanť qdẽ
igiť ,ppter eã lationẽ quę gemina exiſtit: ,ppter cõuerſionẽ vero ĩ nulla vna regiõe
ordinata eorꝝ aliquod p̃manere cõtingit: ,ppter quid qdem igiť eſt gñatio & cor-
ruptio: & ,ppter quã cauſam & qd gñabile & corruptibile, pſpicuũ ex his eſt, q̃ di
15 Cõcluſio cta ſunt. ¶ Qm̃ neceſſe eſt eſſe aliquod mouens: ſi motus erit: queãdmodũ in alijs
adiutoria prius dictũ eſt: & ſi ſemp̃ eſt, oportet q̄ aliqd ſit ſemp̃. Et ſi ppetuus exiſtit: illud vnũ
& imobile erit, & ingñabile & inuariabile. Et ſi plures circulares mot⁹ ſint: plures
Probatur qdẽ erũt: oẽs tñ ipos rõne aliqua neceſſe eſt eẽ ſub vno principio. Sed ppetuo exi-
ſtente tp̃e: neceſſe eſt motũ perpetuũ eſſe: qñ qdẽ ipoſſibile eſt tẽp⁹ ſine motu eẽ
tẽpus em̃ numer⁹ eſt alicui⁹ ppetui, qa circularis: queãdmodũ in rõnib⁹ a pricipio
16 Dubium dictis determinatũ eſt. ¶ Vtrũ aũt mot⁹ ſit ppetu⁹: qa ppetuũ eſt mobile: vel id in
quod moueť: dico vt locũ & paſſionẽ: manifeſtũ itaq; illud eſſe: qa mobile eſt per
Cõcluſio petuũ: quo mõ em̃ paſſio ppetua eſt: niſi res cui accidit, ppetua ſit: ſed ſi p̃ id ĩ q̃ eſt:
reſpõdẽs motus ipſe perpetuus ſit: eo mobili quod in loco moueť, tantũ erit: nã magnitudi
nẽ habet: hui⁹ aũt ſolũ quod circulare eſt, ppetuũ eſt: quia ipſum ſibijpſi ppetuum
eſt: quod igiť facit motũ ppetuũ: corp⁹ q̄ circulo ferť eſt: hui⁹ aũt mot⁹ facit tẽpus
17 Quæſtio perpetuum. ¶ Cum aũt in his q̃ perpetuo vel ſecundũ generationẽ vel alterationẽ
vel quãcunq; tranſmutationem mutanť: videamus deinceps ens: & generari hoc
poſt illud: quatenus nõ deficiãt: cõſideratione dignũ: vtrũ aliquod erit, quod ne-
Solutio ceſſario erit, vel nihil: ſed cũcta cõtingenter gñanť. ¶ Quod qdẽ em̃ q̃dam: patet

nã duo ſunt:& id qđ mox erit: & id qđ futurũ alterũ erit: ꝓpter hoc qđ q̃dẽ eñ verũ eſt dicere ꝙ erit: opꝫtet hoc eſſe aliqñ verũ ꝙ ſit: ꝙ aũt nũc verũ eſt dicere: ꝙ futurũ erit: nihil ꝓhibet nõ fieri: de futuro eñ aliqs deãbulatur⁹: aliqñ nõ deãbulabit. ❡Qm̃ aũt vniuerſaliter iã cõtingit q̃dã entiũ: & eſſe & nõ eſſe: manifeſtũ ꝙ & quę gñant̃ ſic ſe habẽt: & nõ ex neceſſitate illo mõ erũt. Vtrũ oĩa talia ſint: an nõ: ſed q̃dã neceſſario ſunt fieri: & eſt veluti ineſſe: hęc q̃dẽ ĩpoſſibilia nõ eſſe. Illa vero poſſibilia ſic & circa gñationẽ: veluti auerſiones q̃dẽ neceſſe eſt fieri: & non poſſunt nõ cõtingere. An aũt ſicut prius neceſſe eſt fieri: ſi poſterius ſit: vt ſi dom⁹ eſt: fundamentũ eſt: & ſi hoc ſit: lutũ etiã: ſic cõtra ſi fundamẽtũ eſt: neceſſe eſt & domũ fieri: an nõ adhuc: niſi id ip̃m neceſſe ſit ſimpliciter fieri. Nã vbi illud neceſſe ſit: etiã fundamẽto facto: domũ effici neceſſe erit: ſic eñ erat pri⁹ ſe habẽs ad poſterius: quare ſi illud erit: neceſſe eſt prius id gñari. ❡Qđ ſi neceſſe eſt gñari poſterius: etiã pri⁹ neceſſe eſt eſſe: & ſi pri⁹ & poſteri⁹: igit̃ neceſſe erit, ſed non ꝓpter illud: ſed q̃a qđ ſupponit̃, ex neceſſitate erit. In qb⁹ igit̃ poſteri⁹ neceſſe eſt eſſe: in his cõuertit̃: & ſemꝑ priori facto: neceſſe eſt pri⁹ fieri poſteri⁹. ❡Si q̃dẽ igit̃ ĩ infinitũ ꝓcedũt ad inferi⁹: nõ erit neceſſe qđ eſt poſteri⁹: ſimpliciter fieri, imo neqꝫ ex ſuppoſitiõe. Semꝑ eñ alterũ anteri⁹ ex neceſſitate erit: vt & illud neceſſario fiat: ꝙ ſi infiniti nullũ ſit principiũ: neqꝫ primũ erit quo quicqꝫ neceſſario fiat. Rurſus etiã neqꝫ ĩ fines habẽtib⁹: illud verꝫ erit dicere: ꝙ videlicet: neceſſe ſit aliq̃d fieri: vt domũ: qñ fundamẽtũ fit. Nã qñ fit niſi hoc ſemꝑ neceſſario fiat: accidet ſemꝑ eẽ: qđ cõtingit nõ ſemꝑ eſſe. ❡Oportet aũt gñationẽ ſemꝑ eẽ: ſi ex neceſſitate eſt alicui⁹ generatio: ex neceſſitate eñ eſſe: & ſemꝑ ſimul ſunt: qđ eñ eſt neceſſe eẽ: nõ põt nõ eſſe: quare ſi ex neceſſitate eſt, ſemꝑ eſt: & ſi ſemꝑ eſt, ex neceſſitate eſt: & ſi gñatio itaqꝫ ex neceſſitate ſit: ſempiterna gñatio alicui⁹ erit: & ſi ſempiterna ſit: ex neceſſitate eſt. ❡Si igit̃ alicui⁹ ex neceſſitate ſimpliciter: gñatio ſit neceſſe ẽ circuire atqꝫ cõuerti: neceſſe eſt eñ gñationẽ vel fines habere: vel nõ: ſi nõ: vel in rectũ vel ĩ circulo Horũ aũt ſi q̃dẽ erit ſempiterna: nõ in rectũ eſſe põt: q̃a nequaq̃ eſt principiũ: neqꝫ videlicet deorſum: vt ſi ĩ gñandis reſpexim⁹: neqꝫ ſurſum: ſi in his q̃ gñata fuerũt: at neceſſe eſt eſſe principiũ: nõ finito exñte eſſe & ſempiternũ: iõ neceſſe eſt ip̃am circulo eſſe. Cõuerti igit̃ neceſſe eſt: vt ſi hoc ex neceſſitate ſit: & pri⁹ igit̃ ex neceſſitate erit: etiã & ſi hoc: poſteri⁹ etiã neceſſario gñabit̃: atqꝫ hoc vtiqꝫ ꝑpetuo ſemꝑ. Neqꝫ eñ hoc per duo aut plura refert dicere. ❡In motu igit̃ & gñatiõe circularib⁹ eſt id qđ neceſſe eſſe ſimpliciter: & ſi circulo: neceſſe eſt vnũquodqꝫ fieri: & factũ fuiſſe & ſi neceſſe eſt: horũ gñatio circulo erit: hęc vtiqꝫ rõabiliter q̃dẽ ſunt, qm̃ ſempiternus etiã aliter apparet circulo mot⁹: videlicet ille q̃ eſt cœli: fiũt eñ hęc & erunt ex neceſſitate: q̃cunqꝫ ipõ motu ſunt: & q̃cũqꝫ ꝓpter ip̃m. Qđ ſi ꝙ circulariter mouet̃ ſemꝑ aliq̃d moueat neceſſe eſt & horꝫ circularẽ eẽ motũ, vt ſuꝑiori latiõe exiſtẽte: ſol ſic circulo exiſtit: at q̃a horæ ita ſunt: ꝓpter hoc circulo fiũt atqꝫ iterũ fiũt: his vero ita genitis: iterũ gñabunt̃ q̃ ab illis. ❡Propter q̃d igit̃ interdũ vtiqꝫ hæc q̃dẽ ſic vident̃: videlicet aquã & aerẽ circulo facta eſſe: vt ſi nubes q̃dẽ erit: opꝫtet pluere: & ſi pluit oportet nubẽ eſſe: homines vero & animalia in ſeip̃os nõ reflectunt̃: vt iterũ generetur idem. Nõ eñ neceſſe eſt ſi pater generat⁹ eſt te gñari: ſed ſi tu genitus es illũ: in rectũ itaqꝫ videt̃ hęc gñatio. ❡Principiũ aũt hui⁹ cõſideratiõis tale eſt: vtrũ videlicet oĩa ſimiliter reuertantur: an nõ: ſed hęc q̃dem numero redeũt: illa vero

Margin notes (right): 18 Quæſtio, Reſpõſio — 19 Corolla. primum, Secundũ — 20 Suppõ prima, Secũda — 21 Cõcluſio — 22 Cõcluſio — 23 Cõcluſio — 24 Dubium, Reſpõſio dubij

autoritas ſpecie tantū. Ea quidem em̄ quorum ſubſtantia incorruptibilis mota eſt: patet ꝙ & ipſa eadē numero erūt: mot⁹ em̄ mobile ip̄m ſectat̄: ea vero quoꝝ nō, ſed corrupti bilis: neceſſe eſt ſpecie redire: non autem numero: ideo aqua ex aere: & aer ex aqua: ſpecie idem erit, non numero: at ſi eadem numero, non tamen ea quorum ſubſtan tia ſit talis exiſtens: qualia ſunt poſſibilia non eſſe.

Explanatio tex.

I. Tria ſunt principia rerū naturaliū. ſ. materia for ma & efficiēs probat primo qa ſic eſt in ſempiter nis. Secūdo qa q̄cunq; hn̄t materiā, hn̄t formā & agēs: gn̄abilia hn̄t materiā: ergo. Minor ꝓbat̄ per diuiſionē qa aliq̄ res ſūt neceſſarię, aliq̄ poſſibiles, aliquæ impoſſibiles.

II. Plato credidit ſufficere ad gn̄ationē ideas: qa earū ꝑticipatiōe res gn̄et̄: earꝫ abiectiōe res corrū petur: itaq; idea eſt cauſa generationis: aliq dixe runt ſufficere materiam ſine cauſa agente.

III. Neutri bene dicūt. Probat̄ primo, qa cū idea ſit ꝑpetua: gn̄atio eſſet ꝑpetua: cuius oppoſitū po nit Plato. Secūdo qa ſicut in arte, ita ī natura: ſed ī arte aliud ē agēs & aliud materia: ergo ī natura.

IIII. Poſitio ſecūda eſt naturalior prima: ſi qs po nit materiā ꝓpter diſpoſitiōes & inclinatiōes, eē principiū gn̄atiōis. Rō eſt qa materia cū motu ma gis cōuenit cū agente q̄ idea.

V. Tn̄ poſitio nō eſt vera: qa efficiens & materia nō coincidūt: & omittit cauſam principalē. ſ. for mā: & tertio qa ſic ſola agētia inſtrumētalia erūt: & pricipale nō erit: ſed hoc eſt falſum: qa ignis pa titur ī ꝓpria ſphera a cœlo: igit̄ vltra vires corpis eſt vis cœli. Quarto quia inſtrumentum non eſt ſine principali dirigente.

VI. Ex dictis alibi ſequit̄ gn̄ationes eſſe ꝑpetuās patet qa mot⁹ cœleſtis q facit gn̄atiōes ē ꝑpetu⁹. Probat̄, qa pri⁹ eſt cā poſterioris: ſed motus cœli eſt prior. 8. phyſi. & li. cœli. ergo eſt cā alioꝝ mo

VII. Mot⁹ cœleſtis diari⁹ ſeu diurn⁹ nō eſt ſ tuū. cauſa gn̄atiōis & corruptiōis: ꝓbat̄ qa idē ſemꝑ & ſimiliter ſe hn̄s natū eſt ſemꝑ facere idē: mō ge neratio & corruptio ſūt cōtraria: ergo oꝑtet dare motū variatū: qa cōtrarioꝝ cōtrarię ſunt cauſæ.

VIII. Mot⁹ cœleſtis q fit ī zodiaco eſt cā gn̄atio nis & corruptiōis: nā ille mot⁹ ē ꝑpetu⁹ & variat̄ ab auſtro ī ſeptētrionē: accedit ad nos & recedit.

IX. Infert primo: tēp⁹ gn̄atiōis eſt tpi corruptiōis æq̄le. Secūdo oīa viuētia hn̄t certū terminū a cœ lo. Tertio ꝙ nō eodē tempore oīa menſurantur.

X. Ad. 8. eſt experientia: nā recedente ſole plātæ corrumpuntur: accedente ſole renaſcuntur.

XI. Generatiōes ſunt inęquales: qa in minori tp̄e accidit rē gn̄ari: & hoc ꝓpter variationē materię varias ętates & complexiones.

XII. Quia natura appetit meli⁹ de poſſibilib⁹: & meli⁹ eſt eſſe, q̄ nō eſſe: & eſſe ſemꝑ idē ī numero eſt īpoſſibile: de⁹ aliter ꝑpetuauit res naturales ꝑ gn̄ationē: cui⁹ cauſa eſt motus cœli.

XIII. Corollariū hinc gn̄atio elemētoꝝ ſymboli ca, & dyſſymbolica ſunt ꝑpetuæ: qa imitant̄ mo tū ſuperiorē cœli perpetuum.

XIIII. Hinc etiā ſequitur cur elemēta ꝑ infinitū tē pus nō defecerūt, nec ceciderūt a regiōib⁹ ſuis. In cauſa em̄ eſt hoꝝ tranſmutatio: nā quantū ex vna parte iā generatur: tm̄ ex alia corrumpitur.

XV. Prim⁹ motor eſt ꝑpetu⁹ īmobilis & īuaria bilis: & ſi ſūt plures cœli, erūt plures motores: ſed erit vn⁹ prim⁹ inter eos. Probat̄, qa tēpus eſt ꝑpe tuum, ergo & motus: ſi motus, ergo & motor.

XVI. Mot⁹ eſt ꝑpetu⁹ & infinit⁹ nō propter ter minū ad quē, ſed ꝓpter mobile ī loco circulariter

XVII. Quæſtio eſt an oīe qđ gn̄et̄ neceſſario vel cōtingēter gn̄et̄. Reſpōdet̄ ꝙ aliq̄ neceſſario futura ſunt, aliq̄ cōtingēter. Sequit̄ ergo ꝙ aliqua generantur cōtingenter, aliqua neceſſario. Probat a ſimili: ſicut eſt de eſſe, ita de generari.

XVIII. Dubiū eſt, an neceſſe ſit pri⁹ fieri ſi poſte rius ſit. Reſpondet̄ ꝙ nō vniuerſaliter: ſed tūc qn̄ id quod fit neceſſario fit: vt ſi dom⁹ neceſſario fie ret: & fundamentū neceſſario fieret.

XIX. Sequit̄ in his q̄ fiūt a ꝓpoſito: valet a priori ad poſteri⁹, & ecōtra: licet nō eodē mō. ſeq̄t̄ ſcđo vbi poſteri⁹ ſequit̄ ad pri⁹: ibi cōuertit̄ cōſequētia

XX. Si ī gn̄atiōe ꝓcedat̄ in infinitū, ꝙ poſteri⁹ fit non neceſſario fit. Itē ſi gn̄atio habet fines. i. ꝙ incepit vel deſinet: poſterius nō neceſſario genera tur priori generato.

XXI. Si aliquid ex neceſſitate generatur: tunc ne ceſſe eſt generationem ſemper eſſe.

XXII. Gn̄atio eſt circularis & cōuerſiua: ꝓbat̄ qa non pōt eſſe in rectū: qa ſic hr̄et principiū & finē: ſed qa nō habet principiū niſi ſempiternū: iō oꝑtet ꝙ gn̄atio ſit circularis: & ideo oportet eā etiā eſſe cōuerſiuam: vt ſi mō ex vaporib⁹ fiat pluuia & ex pluuia vapor &c̄. & poteſt fieri per duo vel plu ra media: vt ex pluuia fit pluuia mediantibus va pore & nube.

XXIII. Conuertunt̄ illa. ſ. neceſſario gn̄ari & cir culo. Probat̄ qa & mot⁹ cœli ſempitern⁹ & circu laris eſt cauſa gn̄ationis circularis ꝑpetuę: nā ſole ita moto oꝑtet āno s & tꝑa currere ſic circulariter

XXIIII. Dubiū eſt, cū gn̄atio ex pluuia & vapo re ſit ꝑpetua & circularis: an etiā hoīm gn̄atio ſit circularis. Et reſpōdet ꝙ qđ ē idē corruptū nō pōt redire idē ī numero: ideo in aīalib⁹ nō eſt gn̄atio circularis: ea em̄ quæ ſunt poſſibilia. i. corruptibi lia non redeunt eadem in numero.

Annotatio in textum

Quia ab initio libri Ariſto. tria pollicit⁹ eſt ſe ex poſiturū. ſ. de gn̄atione & corruptione, de natura gn̄atoꝝ & corruptoꝝ, & de cauſis hoꝝ: expeditis ergo duob⁹ primis, adgreditur tertium.

1. Cauſam tertiam quam ait omnes ſomniare eſt cauſa agens ſeu efficiens.

Q. materiā ſtatuit Ariſto. cauſam cōtingētiæ: cōtra catholicus dicet cōtingētiæ cām eſſe volūtatē.

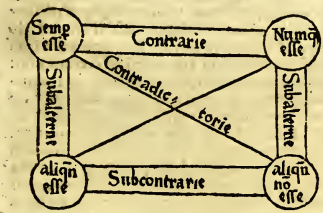
1. Nō meminit Ariſto. hic priuatiōis: quia ſolum meminit principiorū per ſe.

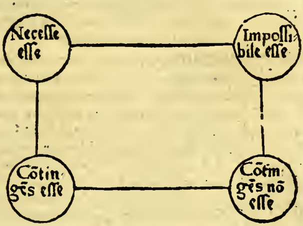
Plato 2. Phædon dialogus eſt Platonis in quo Socrates de ideis & de immortalitate animæ diſſerit.

6. De cauſis dictū eſt in. 2. Phyſico. de materia & forma in primo & hic, & de motu cœleſti in. 1. cœli. Dicitur aūt motus cœleſtis φορὰ græce legit quod & ſi multiuocū ſit: tamen motū hic deſignat cœleſtem eo q ſert ſtellas.

8. Obliquus circulus eſt zodiacus ſignifer, de quo in epitomate noſtro aſtronomiæ.

XXI. In ratione Ariſto. vult aliquādo eſſe cōuerti cum contingenti, & ſemper eſſe cum neceſſario: q hic intuere.

Explicatio ſcholaſtica.

Q.IX.

An omne viuens habeat determinatam periodum ſuæ vitæ.

Articulus. I.

Nota. I. Periodū græcum eſſe, latine interpretari circuitū: & q̄uis aſtronomi attendant periodum quoad motū aphere: tamen ſiſtendo in principijs philoſophiæ dicamus: primo periodū eſſe totam quæ natura determinata eſt, durationis ſeriem: eſt em̄ totum tempus determinatū quo viuens viuere poteſt a natura. Et eſt duplex. ſ. ſpeciei & indiuidui. Speciei attēditur in cōmuni a tota ſpecie indiuidui aūt ſcd'm cōplexionē indiuidui ſignati. ¶ Et tūc dico ſecundo q diuerſæ ſpecies habēt differentes periodos: vt tradit Ariſto. 6. de hiſtoria animaliū. Porcus viuit. 11. ānos. canis. 14. equus 35. ouis. 13. &c. de ętatib9 animaliū etiā circumfertur carmen P. Vergilij Maronis.

Per binos decieſq; nouem ſuper exit in annos
Iuſta ſeneſcentum, quos implet vita virorum.
Hos nouies ſuperat viuendo garrula cornix:
Et quater egreditur cornicis ſęcula ceruus:
Alipedem ceruū ter vicit coruus: & illum
Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales &c.

¶ Dico tertio omne indiuiduum de lege cōi mori intra periodū ſuę ſpēi. ¶ Dico quarto diuerſas eſſe periodos in eadē ſpecie, q̄m aliā habēt flegmatici aliā colerici, aliā melācolici, aliā ſanguinei: & tūc in eadem cōplexione ſunt periodi indiuiduorꝝ diuerſæ, ſecūdum fortitudinē vel debilitatē indiuidui: & ſcd'm q adiuuat vel extenuatur a cauſis extrinſecis. ſ. per medicinā, p dietā, aut ingluuiē vel laborē. ¶ Dico quarto q cauſa diuerſitatis vitarꝝ eſt duplex, vna ex pte materiæ: & eſt miſtura ſiue cōplexio: nā cōſtituta elementorꝝ & qualitatū pportio eſt potēs tāto tpe cōſeruare formā in materia. Alia eſt ex pte cœli ſcd'm Prolo. qa ſol ſua Prolo. luce & motu diſponit materiā: q tāto tēpore forma poſſit conſeruari in materia.

Nota. II. Q. vt diximus, idē eſt tēpus vitę oīb9 ſcd'm ſpēm, q̄uis varietur ſcd'm indiuidua: cui9 Ariſto. non explicat aliā cauſam, niſi materiā. q̄uis planetarij plura diuinent: nā hi in cœlo infanti gē- planetarij nito datorem vitæ cōſtituūt: quē apheta dicit: & anaereten. i. interfectorē ex quib9 duratione vitæ accipiūt: at q fallant oēs experimur: & Pic9 euidē- Picus tiſſime euincit libro diſputationū aduerſus aſtrologos: & Prolo. hoc vidit: cū ppēderet totā aliqn̄ Prolo. ciuitatē diluuio pire: cū tn̄ oēs hoies illi9 ciuitatis nō potuerīt hr̄e eūdem locū anaeretę: vn̄ alias cās periodi q̄ aſtronomorꝝ, apud medicos phyſicę viciniores inquire. ¶ Noſtri tn̄ afferūt ſex cauſas pmanentiæ ſeu lōgeuitatis: pria eſt ſimilaritas partium vt ī homogeneis. Secūda eſt cōuenientia medij cōtinentis ſeu loci, vt Macrobij in india. Ter- Solinus tia eſt bōa & tēperata humidi cū calido cōmiſtiō Quarta eſt fortitudo reſiſtētiæ, cū nō faciliter diuiditur vł alteratur. Quinta eſt latitudo cōplexiōis ſub qua pōt ſtare forma: nā quāto ſub maiori pōt ſtare, tāto diuti9 viuit. Sexta eſt tēperamētū calidi & humidi. ¶ Potes duab9 eſſe cōtentus: ab extrinſeco quidē medij cōuenientiā, ab intrīſeco aūt cōplexionis latitudinē: ſicut qa metalla habēt magnā latitudinē: ſub cui9 quolibet gradu poteſt ſtare forma eorꝝ: ideo diuti9 durāt. In viuis adde tertiā cauſam. ſ. pportionē equalitatis calidi & humidi ad iuſticiā: nā recedētib9 lōge ab illa ęqlitate iuſticię, ſupuenit mors. ¶ Cauſæ aūt ſex ſunt minus bene aſſignatæ: nā ptes ſimilares nihil ad hoc faciūt: cū plures arbores ſint breuioris vitæ mītis aīalibus: tertia itē & ſexta coincidunt: & quarta non eſt cauſa, ſed effectus longeuitatis.

Nota. III. Cauſam corruptiōis: & cauſa huius pprietatis eſt cōtrarietas: ita q corruptibilitas afficit corpa rōne cōtrarietatis. Ego addidi ſecūdam ſemp in artib9. ſ. cauſæ cōſeruantis ſubtractionē. Primū patet qa oīs corruptio actiue fit per cōtrarium per ſe vel p accidēs: p ſe vt in qualitatib9: p

accidēs vt in ſubſtantijs. Corollariū. Omnis ſubſtantia immunis qualitatum contrariarum eſt naturaliter incorruptibilis. Corollariū. Non ſolum attenditur contrarietas formalis, ſed etiam virtualis. Corollarium. Cōmuniter corruptibilia corrūpuntur a cōtrario extrinſeco: ſed ab intrinſeco corrumpuntur etiam per accidens: ſicut dum calor cōſumit humidū radicale in viuo. ¶ Aduerte ꝙ materia tamen ſemper eſt principiū paſſiuū corruptibilitatis: & ita loquentes de contrario intelligunt de actiuo principio. ¶ De cauſa conſeruante patet in occiſione hominis: item de ſcientia quæ obliuione obliteratur & ſimilibus.

Nota. IIII. Q₂ ſorticolæ hic diu litigāt, quale tempus ſit periodi an maximū per quod, vel per quod nō, aut per minimū per quod, vel per quod non: at de his ſatis ſuperq; egimus in li. cœli. breui dicas, eſſe tempus dabile minimum vltra ꝙ homo non poteſt viuere: & illud tempus eſt periodus hominis. At Nyphus arbitratur Auerro. ſententia, dari maximum & minimum tempus: ſed illum in li. cœli iudicauimus. Nyphus

Articulus. II.

Concluſio Omne viuens habet determinatā periodum ſuæ durationis. Patet autoritate Ariſt. & ex his quæ dicta ſunt arti. 1. & periodū etiam habent alia miſta, ſed non elementa.

Articulus. III.

Dubium. I.

An tempus generationis ſit equalę tēpori corruptionis

Pręmitto Hic quomodo aliqua gñatio eſt inſtā tanea, aliqua ſucceſſiua: corruptio item aliqua naturalis, aliqua violenta.

Pręmit. II. Q₂ generatio hic non accipitur pro acquiſitione formæ: ſed poteſt bifariam hic accipi. Primo modo vſurpatur generatio pro acceſſu ad perfectionem: quo modo accedens ad virilitatem dicitur generari: & recedens a perfectione dicitur corrumpi: & ſic genaratio eſt motus perfectiuus, corruptio deperditiuus: primus durat vſq; ad finem augmenti: ſecundus vſq; ad finem vitæ. ¶ Secūdo poteſt accipi generatio pro vſu operationis debitæ, & corruptio pro priuatione huiuſmodi operationis: vt ſic ſole accedente ad nos eſſet generatio: quia ſtirpes & animalia mouet ad opera vitæ: recedens vero nobis dicitur corrumpere.

Reſpōdetur Vnicuiq; enti naturali tempus generationis eſt æquale tempori corruptiōis per ſe & per naturam: q̄uis de per accidens oppoſitū ſepe contingat: vt ſi aliquis habet periodum vitæ 66. annos: tūc. 33. ann. habet pro generatione: & 33. pro corruptione: tamen per accidens ex infirmitate vel alia cauſa, poſſet aut per violentiam in 36. anno mori.

¶ Secūdo dico ꝙ poſteriori modo loquendo de generatione, iterum tempus generationis naturale eſt æquale tempori corruptionis, hyems ęſtati.

Dubium. II.

An vita humana poſſit perpetuari?

Pręmit. I. Q₂ catholicus & phyſicus hic differunt primo: quia ſancti dicunt mortem prouenire in hominem propter peccatum, vt ait Apoſto. S. Paulus Phyſici dicunt natura, propter caloris extinctionem, & humidi reſolutionem. Ob id ait Auerro. Auerro. 3. Metaphyſ. Com. 15. Mirum eſt quo modo qui indiget cibo & potu, maneat in ęternum. Secundo phyſicus innititur ſenſui: experitur em̄ omne nutritum extingui. Catholicus reuelationi, quę dicit homines in ſtatu innocentiæ fuiſſe immortales & idem futurum poſt reuelationem.

Pręmit. II. Q₂ medici complexionum alternationem perpendentes, vitam prolongari poſſe arbitrantur: cū natura colericus, vſu ciborum & aliorum ad hoc deſeruientium, ſanguineus effici poſſet. Et quāuis aliqui aſtronomi huic refragentur: tamen indubitata videtur medicoꝝ (quorum iudicium in hac re vt par eſt præfero) ſententia: cui Ptolo. non diſſentit, vt refert Nyphus: aſſerit em̄ ſe peripateticū eſſe in libro magnę cōſtructionis. Nyphus Is in proemio apotelesmaton affirmat aſtronomū verſari circa medium inter contingens & neceſſarium: propter ꝙ multa poſſe ait hominem contra conſtitutum a cœlo: multa quoq; quæ a cœlo nō promittuntur: & ſic complexionum alternationē concederet: quoniam cauſæ ſecundæ vt plurimū ſubduntur voluntati, & rationi humanæ.

Reſpondetur Q₂ pro illo ſtatu vita humana non poteſt perpetuari, ſed prolongari vel breuiari. Primum probatur, quia materia appetit aliā formam. Secundo quia completa auctione calor agit continue ad deſiccationem humidi radicalis Tertio impoſſibile eſt hoīem poni in aere ita temperato, qui ab illo cōtinuo reſoluat. Scd̄m patet quia medici hoc habēt in experiētia: & Arnold⁹ Arnoldus de villa noua mira ſcribit de lapide philoſophoꝝ & auro potabili: & ſimiliter Rupꝰtus minorita de Rupertus rupeſciſſa de quinta eſſentia, q̄ſi vera ſint neſcio. At homines noſtræ tempeſtatis videmus contra vitam crapula & compoculatiōibus maiorem in modum abbreuiare.

¶ Quia fide credimus reſurrectionem mortuorū: ideo dicimus idem corruptum numero rediturum ꝙ etſi Ariſto. negarit de corrupto ſimpliciter, condolendum eſt ei: ꝙ veritate ſuperna non fuit illuſtratus: idem de perpetuitate generationis eſt faciendum: vt in. 8. phiſico. docuimus.

Argumēta vel quia parum vtilia, & propter abitionem non collegi.

¶ Finis librorum de Generatione & corruptione Ariſto. Stagyritæ. 8. Maij. Anno. 1518

Deo gloria.

17. Maij. 1518

Q. Liminaris in li. Meteororum.

Q. I.

Quæ eſt materia Meteorologiæ Articulus. I.

Nota. I. Meteoros μετέωρος apud nos valere tātum ſicut ſublime: hic ſcia ītiꝰ li. μετεωρολογία dicit̄ qa ſit de īpreſſionibꝰ q̄ ī ſublimi fiūt: caue ergo ne methaurorꝝ dicas vt Alber. nec methereorꝝ, nec metheororꝝ, ſed meteororꝝ. At qa īpreſſiones dici ſolēt meteoricę: nō hoc te p̄tereat, īpreſſionē trifariā dici. Prio ꝓ derelictiōe veſtigij alicuiꝰ rei ſicut eſt īpreſſio ſigilli ī cerā. Scđo ꝓ actiōe q̄litatū primarum. Tertio pro effectu derelicto: ſicut ex actiōe frigidi ī calidū gn̄atur pluuia, ros &c̄. ex actione frigidi ī humidū gn̄atur aqua fontalis &c̄. Formulā aūt impſſionū ſic deſcripſit Iaco. Faber Stapuleñ. — Albertus

Mixta imperfecta

Ignea		Aquea	Aerea	Terrea
		Vapor	Venti	Aurum
Flammæ	phātaſmata	Pluuia	Terremotꝰ	argētū
Stipulæ	Hyatus	Ros	Fulmina	Aēs
Eges	Colores	Pruina	coruſcatiōes	ſtānū
Dali	Illūiatiōes	Nix	Tonitrua	Ferrū
Sydꝰ volās	Voragīes	Grādo	Ecnephias	Cuprū
Candelæ	Galatia	Fontes	Typhon	Electrū
Trabes		Flumīa	Halo	Plūbū
Columnæ		Mare	Iris	
Lanceæ			Virgæ	
Clypei			Parahelij	
Globi			Hæc quatuor radiorū apparitiōe fiunt	
Faces				
Pyramides				
Draco volans				
Cometa				

Nota. II. Q. hic dicunt̄ mixta īperfecta ſ. vapor & exhalatio: q̄ ſūt q̄ſi media iter miſta & elemēta ſimplicia vt ſtati dicturi ſumꝰ: vñ ſcias ſolū aīata dici mixta pfecta: alia v̄o oīa mixta iperfecta, vt ros, pruina, vētꝰ, vapor, aurū, cuprū, lapis, ſaxum &c̄. niſi eſſent corpa nata recipe aīam: ſicut corpꝰ hois mortui eſt mixtū pfectū q̄uis inaīatū, ſed tn̄ organiſatū. Sola em̄ aīata & organiſata ex q̄tuor elemētorꝝ cōcurſu formaliter vel virtualiter continentur. Sūt aūt īpreſſiones quadruplices. ſ. ignitæ aq̄ę aereę & terreę: & ſcđm has ſūt q̄tuor libri: in prīo de ignitis: ī ſcđo de aq̄is ī tertio de aereis ī q̄rto de terreis agit̄ īpreſſionibꝰ: q̄ & ſi nō oēs fiāt in ſublimi tn̄ meteorologicę dicūt̄ a nobis notioribꝰ

Nota. III. Varias eſſe de ſubiecto prīo huiꝰ ſcię ſniās: Albertꝰ magnꝰ ī Com. ariſtotelicis ꝓ ſubiecto prīo ponit corpꝰ ſimplex vt eſt ī via ad cōmiſtionē. Alij ponūt ꝓ ſubiecto corpꝰ ſimplex mobile ad formā mixti impfecti: alij corpꝰ naturale mixtū impfectū: alij poſuerūt ꝓ ſubiecto adeq̄to, impreſſionē metheorologicā: at ego veſtigiis ihęreo ab initio acroaſum diſpoſitis: idē plerūq; ſubiectū ī toto & ptibꝰ applicās: qđ paſſiōe cōtrahit̄ & determinat̄: iō ens naturale ſubiectū primū dicimus huiꝰ ſcię & p paſſionē prīo cōtrahit̄ & adequat̄ ei paſſionē vero circūloqmur hoc cōplexo, ens mobile ad formā mixti impfecti: & q̄uis nō ignorē pleroſq; metalla pōere iter mixta pfecta: attn̄ hoc videt̄ dictū cōuenietiꝰ & ordini librorꝝ Ariſt. magis cōmodū, ſicut nota. 2. diximꝰ. ¶ Sic habes qđ petis. ſ. materiā huiꝰ libri ~~eē ens naturale, vt ē mo~~bile ad formā mixti impfecti: & ī re illđ ens naturale eſt īpreſſio meteorologica. Adde q̄ argumēta q̄ hic appōi ſolēt ſūt facilia & ex alijs liquēt: nā q̄ corruptibiliū nō ſit ſcia dixi nꝰ ī ꝓlogo phyſicę: itē q̄ ſubiecta harꝝ nō ſupponūt, nix ē alba, tonitru eſt ſonꝰ &c̄. itē q̄ nō oēs īpreſſiōes ſint meteorologicę diximꝰ nota. 2. q̄ a notioribꝰ nobis & māifeſtioribꝰ fit denoīatio: his ſic p̄guſtatis Ari. heroē maximū phōrꝝ in meteorologico audiamꝰ. — Alber. — Ioan de mgris

¶ De cauſis impreſſionum. Capi. I.

De primis qdē igit̄ cauſis naturę, & de oī motu naturaliter: adhuc aūt de ſcđm ſupiorē lationē pordinatis aſtris: & de elemētis corpalibꝰ q̄t & q̄ & de ea q̄ inuicē pmutatiōe, & de gn̄atiōe & corruptiōe cōi dictū ē priꝰ. Reliqua aūt ps huiꝰ methodi eſt adhuc cōſiderāda, quā oēs priores meteorologiā vocabāt: hic aūt ſunt q̄cūq; accn̄t ſcđm naturā qdē inordinationē: tn̄ ea q̄ primi elemēti corporꝝ circa locū maxīe ꝓpinquū latiōi aſtrorꝝ puta de lacte, & cometis & ignitis & motis phātaſmatibꝰ, & q̄cūq; ponemꝰ, vtiq; aeris eē cōes paſſiones & aq̄. Adhuc aūt terrę q̄cūq; ptes & ſpēs & paſſiōes ptiū ex qbꝰ, & de ſpiritibꝰ & terręmotibꝰ cōſiderabimꝰ oēs cās: & de oibꝰ q̄ fiūt ſcđm motū horꝝ: ī qbꝰ hoc qdē dubitauimꝰ: hoc qdē attigemꝰ aliq̄ mō. Adhuc aūt de fulminū caſu & typhonibus & incēſionibꝰ & alijs circulationibꝰ: q̄cūq; ꝓpter coagulationē accn̄t: paſſiones ipſorꝝ horꝝ corporꝝ. Pertrāſeūtes āt de his ſpeculabimur ſi qd poſſumꝰ ſcđm inductum modū aſſignare de animalibus & plantis, & vniuerſaliterq; & ſigillatim: fere enim his dictis finis vtiq; factus erit omnis eius quæ a principio nobis electionis. ¶ Sic igitur incipiētes dicamus de ipſis primo. Quoniam em̄ determinatū eſt prius a nobis vnum quidem principium corporū ex quibus conſtat circulariter — Cōtinuatio — Intentio — 2 Petitio prima

Se.ūda latorū corporū natura:alia aūt quatuor corpa ꝓpter pricipia:quorū duplicē dicim⁹ eſſe motū:hunc qdē a medio:hūc aūt ad mediū:quatuor aūt exiſtētibus his,igne & aere,& aqua & terra:omnibus quidem his ſuperemines dicimus eſſe ignē:ſubſtans aūt terrā:duo aūt quæ ab his ꝓportionaliter ſe habent:aer quidē igni ꝓpinquior alīs,aqua aūt terræ. Qui itaq; circa terrā totā mundus ex his conſtat corpori

Tertia autoritas bus:de quo accidentes paſſiones dicimus eſſe ſumendum. Eſt aūt ex neceſſitate cōtinuus iſte ſupernis lationib⁹ vt omīs ipſius virtus gubernet inde:vnde em̄ motū principium omnibus:illam cauſam putādum primā. Adhuc aūt hic qdē ꝑpetuus:& finē motus non habens loco ſed eſt ſemꝑ in fine:hęc aūt corpora omnia finitis

Cōclusio diſtāt locis adinuicem. ¶ Quare accidentiū circa ipm̄ ignē quidem & terrā & ſyngenea his vt in materiæ ſpecie eoꝝ quæ fiūt cauſas oportet putare:ſubiectū em̄ & patiens appellamus hoc modo:ꝙ aūt ſit cauſa vt vnde motus principium:eā quę

4 ſemper motorū cauſandum virtutē ¶ Reſumētes igitur eas quæ a principio poſi

Quarta petitio tiones & determinatas prius determinationes dicamus:& de lactis phātaſia & de cometis & alīs quæcunq; exiſtunt his ſyngenea tenia. Dicimus itaq; ignē & aerē & aquā & terrā:fieri ex inuicē & vnūquodq; hoꝝ in vnoq̊q; exiſtere potētia:ſicut & aliorū quibus vnū aliquid & idem ſubjicitur:in quod etiā reſoluuntur vltimū.

5 dubitatio PRimo quidē igitur dubitabit vtiq; quis circa vocatum aerem quā oportet accipere ipſi⁹ naturā in mūdo ambientē terrā:& quo ſe habet ordine

Quātitas terræ ad alia dicta elementa corporū. Moles quidē em̄ vtiq; terræ quanta & quæ vtiq; ſit ad ambientes magnitudines nō immanifeſtū:iā em̄ viſum eſt per aſtrologica & theoremata a nobis quod multo quibuſdā aſtris minor eſt.

6 ¶ Aquæ aūt naturā conſtantē & ſeparatam neq; videmus neq; contingit ſegrega-

Cōclusio de aqua tam eſſe ab eo quod circa terram locato corpore puta in manifeſtis aquæ.ſ.mari &

7 fluminibus & vtiq; ſi quid in profundo immanifeſtum nobis eſt. ¶ Intermedium

dubitatio itaq; terræ & vltimorum aſtrorum vtrum vnum aliquod putandum eſſe corpus ſecundum naturam:aut plura:& ſi plura quāta & vſq; quo determinata ſunt locis.

Rñſio cū Anaxag. Nobis quidem igitur dictum eſt prius de primo elemento quale ſecundum virtutem eſt:& quare totus qui circa latiōes ſuperiores mundus illo corpore plenus eſt:& hanc opinionem non ſolum nos exiſtimamus habētes:videtur autem antiqua quædam exiſtimatio ipſa & priorum hominum. Dictus em̄ ęther antiquam accepit appellationem:quam Anaxago.quidem idem igni putaſſe mihi videtur ſignificare:ſuperiora em̄ plena igne eſſe:& ille eam quæ ibi potētiam æthera vocari putauit hoc quidem recte putans. Quod em̄ ſemper corpus currens ſimul & diuinū

autoritas aliquid ſecundum naturam viſi ſunt exiſtimare:& determinauerūt nominari ęthera ꝙ tale tanquā nulli eorum quæ apud nos idem exiſtens. Non em̄ vtiq; dicem⁹ ſemel neq; bis neq; raro eaſdem opiniones reiterari factas in hominibus,ſed infi-

8 Improbatio anaxagoræ nities. Quicūq; aūt ignē purū eſſe aiunt quod ambiēs & non ſolum lata corpora quod autem intermedium terræ & aſtrorum aerem conſiderantes vtiq; nunc oſtēſa ꝑ mathematica ſufficiēter forte vtiq; deſiſterēt ab hac puerili opiniōe. Valde em̄

In libris cœli ſimplex putare vnūqdq; latorū eē paruū magnitudinib⁹: qa videt aſpiciētib⁹ nobis hinc:ſicut dictū eſt qdē:igit & pri⁹ i his ꝙ circa ſupiorē locū theorematib⁹:dice

9 Cōclusio mus aūt eādē rōem & nūc. Si em̄ & diſtātię plenę ignę & corpa cōſtarēt ex igne: olim annihilatū vtiq; eēt vnūquodq; alioꝝ elementoꝝ, ¶ At vero neq; aere ſolo plena:multū em̄ vtiq; excederet ęqualitatē cōis analogiæ ad coelemētaria corpa.

¶ Et etiã ſi duob' elemẽtis plen' q itermedi' terre & cœli loc' eſt: nulla eñ vt eſt 10 Cõcluſio
dicere terre eſt moles i qua cõtenta eſt: & oĩs aq̃ multitudo ad ambientẽ magnitu
dinem: videm' aũt nõ in tãta magnitudine factũ exceſſum moliũ cũ ex aqua diſ-
gregita aer fiat, aut ignis ex aere. Neceſſe aũt eãdem rõnem habere quantã habet 11 Euacuat euaſio
tãtilla & pua ad factũ ex ipſa aerẽ & totũ ad totã aquã. ¶ Differt aũt nihil ſi qs di
cat qdẽ nõ fieri hec ex inuicẽ equalia tñ virtute eſſe. Scdm eñ hũc modũ neceſſe
eſt equalitatem virtutis exiſtere magnitudinibus ipſorũ: queadmodũ vtiq; ſi facta
ex inuicem exiſterent: quod quidem igitur neq; aer: neq; ignis tantũ replet inter-
medium locum manifeſtũ eſt. 12

Eliquũ aũt perſcrutãtes dicere quõ ordinata ſunt duo ad primi corpis Quæſtio prima
poſitionẽ. Dico aũt aerẽ & ignẽ: & ꝓpter quã cauſam caliditas a ſupio Secunda
ribus aſtris ſit his q̃ circa terrã locis. De aere igit dicẽtes prio ſicut ſup-
poſuimus: dicamus ſic & de his iterum: ſi itaq; fit aqua ex aere & aer ex Tertia Rõ ad tertiam
aqua: ꝓpter quã qdẽ cauſam nõ cõſtant nubes ſcd'm ſuperiorẽ locũ. Cõueniebat
eñ magis quãto remotior a terra locus & frigidior: qa neq; ſic prope aſtra calida
exiſtẽtia eſt: neq; prope radios a terra refractos: qui prohibẽt ꝓpe terrã cõſtare diſ-
gregãtes caliditate cõſiſtentias: fiũt eñ nubiũ cõgregatiões vbi deſinũt iã radij ꝓ-
pter ſpargi in immẽſum: aut igitur nõ ex oĩ aere nata eſt aqua fieri: aut ſi ſimiliter Cauilli remotio
ex oĩ qui circa terrã nõ ſolum aer eſt, ſed velut vapor: ꝓpter qd' iterum cõſtat in
aquã: at vero ſi tãtus exiſtẽs aer oĩs vapor eſt: videbit vtiq; multũ excedere q̃ aeris
natura & q̃ aque: ſi qdem ſupiores diſtãtie plene ſunt corpe aliq̃: & igne qdẽ ĩpoſſi-
bile: qa exſiccarent alia vtiq; oĩa: relinquit aũt aere: & qd' circa terrã totã aqua: vapor
eñ aq̃ diſgregatio eſt: de his qdẽ igit dubitatũ ſit hoc mõ. ¶ Nos aũt dicamus ſi- 13
mul & ad dicẽda determinãtes & ad nũc dicta: qm̃ qdem ſurſum & vſq; ad lunã Suppõ prima
dicimus eſſe corp' alterũ ab igne & aere: quinimo & in ipſo hoc qdem purius eſſe
hoc aũt minus ſyncerũ & differẽtias habere: & maxime qua deſinit ad aerẽ & ad
eũ qui circa terrã mũdũ. Lato aũt primo elemẽto circulariter & corporib' q̃ in ipõ: Suppõ ſecũda
qd' ꝓpinquũ ſemp inferioris mũdi & corpis motu diſgregatũ: accẽdit & facit cali
ditatẽ: oportet aũt intelligere ſic: & hinc incipiẽtes: q; eñ ſub ea q̃ ſurſum circulatio
nes corp' velut materia qdã exiſtẽs & potẽtia calida & frigida & ſicca & humida
& q̃cũq; alie his aſſequunt paſſiões: fit talis & eſt a motu & immobilitate: cui' cau
ſam & principiũ diximus. ¶ In medio qdem igit & circa mediũ eſt q; grauiſſimũ 14
& frigidiſſimũ eſt ſegregatũ terra & aqua circa hec aũt & habita his aerq;: & q; Reſpõſio ad q. 1.
ꝓpter cõſuetudinẽ vocam' ignem: nõ eſt eñ ignis: exceſſus eñ calidi & velut fer
uor eſt, qd' ignis: ſed oportet intelligere: dicti a nobis aeris qd' qdem circa terrã ve 15
lut humidũ & calidũ eſſe ꝓpter vaporẽ & exhalationẽ habere: quod aũt ſup hoc diffinitio
calidũ iã & ſiccũ eſt. Vaporis eñ natura humidũ & calidũ: exhalatiõis aũt calidũ diffinitio
& ſiccũ: & eſt vapor qdem potẽtia vt aqua: exhalatio aũt potentia, vt ignis.

Ius quidẽ igit qd' i eo qui ſurſum loco nõ cõſtare nubes hãc exiſtimãdã 16 Reſpõſio ad q. 2.
cauſam eſſe: qa nõ ineſt aer ſolũ: ſed magis velut ignis: nihil eñ ꝓhibet & Rõ prima
propter eã q̃ in circuitu latio lationẽ, prohiberi cõſtare nubes i ſupiori lo- Secũda
co: fluere eñ neceſſariũ oẽm q ĩ circuitu aerẽ qcũq; intra peripheriã capit Tertia
definitã vt & terra ſpherica ſit tota: videt eñ & nũc vẽtorũ gñatio ĩſtagnãtib' lo
cis terre: & nõ excedere vẽtos altos mõtes. ¶ Fluit aũt aer ĩ circuitu qa ſimul trahit

17 Probat ſecundã rationem

cũ toti⁹ circulatiõe: ignis quidẽ eſt cũ eo qđ ſurſum elemẽto: cũ igne aũt aer cõtinuus eſt: quare & ꝓpter motũ ꝓhibet̃ cõgregari in aquã. Sed ſemꝑ q̃cũq; ꝑs ipſi⁹ grauet̃ extruſo calido in ſuꝑiorẽ locũ deorſum fert̃ exhalato igne: alia aũt i ꝑte aer ſimul fertur ſurſum exhalato igne: & ſic cõtinue hoc qdẽ ꝑſeuerat aere plenũ exiſtẽs: hoc aũt igne & ſemꝑ aliud & aliud fit vnũquodq; ipſoꝝ. De eo quidẽ igit̃ qđ eſt nõ fieri nubes neq; aquã congregatione: & quõ opꝫ accipe de loco inter

18 Rñſio ad q. ſecũdã Probat primo

medio aſtrorũ & terræ: & quo eſt corꝑe plenus: tãta dicta ſunt. ❡ De facta aũt caliditate quã exhibet ſol magis qdẽ ſcđm ſeipſum: & diligẽter in his q̃ de ſenſu conuenit dicere: calidũ em̃ q̃dã paſſio ſenſus eſt: ꝓpter quã aũt cauſam fit nõ talib⁹ exiſtẽtibus illis ſcđm naturã dicendũ & nũc. Videmus itaq; motũ ꝙ põt diſgregare aerem & ignire vt lata liquefacta videantur ſępe. Eius igit̃ ꝙ eſt fieri eſtũ & calorem: ſufficiens eſt efficere & ſolis latio tantũ. Velocẽ em̃ oportet & nõ longe eſſe quæ quidem igitur aſtrorum: velox quidem: longe autem: quæ autem lunæ: deorſum quidem: tarda aũt: quæ autem ſolis: ambo hic habet ſufficiẽter: fieri autem magis ſimul cum ſole ipſo caliditatẽ rationabile: ſumentes ſimile ex his quę apud nos fiunt: etem̃ hic violentia latus vicinus aer maxime fit calidus: & hoc rationabiliter accidit: maxime em̃ mot⁹ ſolidi diſgregat ipſum: ꝓpter hãc igit̃ cauſam ꝑtingit ad

Secundo Tertio

hunc locum caliditas: & quia ambiens ignis, per aërem ſpargitur frequenter motu & fertur violentia deorſum. Signum autem ſufficiens ꝙ qui ſurſum locus non

Quarto

ſit calidus neq; ignitus: eſt diſcurſus aſtrorum: ibi quidem em̃ non fiunt: deorſum autem q̃uis q̃ magis mouentur & citius igniantur citius. Adhuc autem ſol q̃ maxime eſſe videtur calidus: videtur albus, ſed non igneus exiſtens.

Explanatio tex.

Superiori libro egit Ariſto. de Generã. in cõmuni, & generatiõe elemẽtoꝝ ex ſeinuicẽ: hoc libro agit de generatione mixti imꝑfecti ex elementis.

I. Recapitulat, & de quibus dicturus ſit proponit .ſ. de impreſſionibus quæ fiunt prope aſtra: & de his quæ fiunt in terra: & de omnibus alĳs quæ e x coagulatione aquæ aut aeris generãtur: & in alio libro dicemus de plantis & animalibus in vniuerſali & ſpeciali: & ſic erit completa doctrina a nobis intenta.

II. Petit primo eſſe corp⁹ ſimplex quintum motũ circulariter. Secundo quatuor eſſe elementa q̃ habent duplicem motum .ſ. a medio mũdi & ad medium mundi. Tertio ꝙ motus inferiorũ eſt continguus lationi ſuperiori: vt tota virtus eius inde gubernetur.

III. Quatuor elemẽta ſunt materialis cauſa mixtorum (ita appellamus paſſiuum ſubiectum) ſed virtus ſemper mota .i. cœlum, eſt principiũ vnde motus: id eſt cauſa efficiens.

IIII. Petit quarto omnia elementa eſſe adinuicem tranſmutabilia: quia vnũ eſt in potentia ad aliud.

V. Dicamus de aere & alĳs elementis: vnde cum nota ſit quantitas terræ, conſtat terram eſſe minorem quibuſdam aſtris.

VI. Idem patet de aqua quæ eſt coniuncta terræ q̃uis ignoremus an ſit aqua in profundo terræ.

VII. Dubitatur an inter cœlum & terram ſit vnũ corpus aut plura. Et reſpõdet primo ꝙ ſentẽtia noſtra de cœlo eſt antiqua: ethera em̃ appellauit Anaxago. quia ſemper currat. & ſit aliquid diuinũ: neq; incõuenit: q̃m infinities eę dẽ opiniões redeũt.

VIII. Secundo improbat Anaxago. quia valde puerilis eſt opinio, ꝙ cœlum totum ſit ignis, & inter medium aer. Nam puerile eſt credere aſtrum non eſſe maius q̃ videatur. Ratio eſt, q̃a tunc oĩa eſſent annihilata per ignem: ſi ignis in tanta quantitate excederet alia.

IX. Spacium inter cœlum & terram non eſt ſolũ aer: quia aer nimium excederet in proportiõe alia elementa.

X. Nec eſt aer & ignis. Probatur primo, quia terra nõ attingit omnes partes aquæ. Secundo, quia qualis eſt proportio partis ad partem: talis eſt totius ad totum: ſed aer habet ſe in ꝓportione decupla ad aquam: quia ex vno pugillo aquæ fiunt decem pugilli aeris.

XI. Nõ obſtat ſi dicas ex tota aqua nõ fieri aerẽ: quia adhuc ſemper oportet eſſe proportionẽ aquę & aeris adinuicem: ne mundus diſſoluatur.

XII. Tres ſunt q̃ſtiones. Prima quõ aer & ignis ordinantur ad cœlum. Secunda quomodo caliditas g̃natur a cœlo in inferiorib⁹. Tertia cur nubes nõ fiũt i ſuꝑma regiõe aeris: & argumẽtat̃ ꝙ ibi fiãt.

XIII. Reſpondet̃ ad primã q. Suppõẽdo primo ꝙ partes cœli in deſcẽſu variãtur ſcđm perfectionem & puritatẽ ac denſitatem & virtutem. Secundo ꝙ cœlum per motũ ſuum calefacit: & ita ignis a motu cœli inflammatur.

XIIII. Tunc dicit ꝙ terra ſit infima, poſt hoc aq. dein aer & poſtremo ignis: licet ſuperior pars aeris vocetur ignis, tamen non eſt: ſed quia inferior pars eſt mixta vaporibus, dicitur humida, ſupma regio aeris: his vacua dicitur ignis, quia calida & ſicca.

XV. Vapor eſt humidus & calidus: exalatio aūt eſt calida & ſicca.

XVI. In ſuperiori regione aeris non fiunt nubes. Primo quia illa eſt exceſſiue calida. Secūdo quia circulariter mouetur ad motū cœli, ſicut terra circa quā eſt ſphęrica. Tertio quia vapores ad eā nō aſcendūt, ſicut venti non fiunt in altis montibus.

XVII. Aerem moueri circulariter probat & oſtē dit quō aliqua pars ignis fiat grauis: & ita conuertatur in aerem: & ecōtra pars aeris in ignē.

XVIII. De caliditate ꝙ̄ magis facit ſol, ꝙ̄ alia aſtra: cū tñ ipſa nō ſint calida. Reſpondet ꝙ ſol ꝑ ſuū motū diſgregādo partes corpoꝝ inferiorū: ꝙ̄uis mot⁹ ſolis ſit velocior, lunæ tardior: ſol aūt ratione ꝓpinquitatis & velocitatis calefacit. Secūdo q̄a ignis partes ī motu per aerē ſpargi poſſunt. Tertio ꝓbat a ſigno: q̄a aſtra in cœlo non diſcurrunt, vt in aere impreſſa. Secundo quia ſi ſol eſſet igneus: iā appareret rubeus, non albus.

Annotatio in textum

De noīe Meteoros ſatis dictū in ꝓloquio: at te id nō lateat Ariſto. nō inſcripſiſſe hūc librū Meteororū: ſed μετεωρολογικῶν quaſi ſermonē de ſublimibus ſeu dictionem.

1. Impreſſiōes illas fieri ſecundū inordinatiorē naturā, intellige quia magis ſpontanee & caſualiter: ita ꝙ in illis non poteſt ita dari certa regula: mundus autem inferior gubernatur a ſuperiori.

3. Syngenea. i. eiuſdem rationis: nam aer accedit ad ignem, aqua ad terram.

5. De quātitate terræ vide in ſphęra: at de elemētorum ꝓportiōe vide in exercitio. Theoremata autem ſunt principia ſcientiæ ſpeculatiuæ.

7. De ęthere adnotauimus in libris cœli.

Anaxag. 8. Anaxago. vt Plutarchus dixit ſolē eſſe maiorē
Heraclit⁹ Peloponēſo: Heracl. aūt dixit eū latitudīs pedalis
Epicurus Epicurus probabile reputauit tantū eſſe ſolē, quan
Picus tulus apperet. Has ſentētias velut pueriles irridet hic Ariſto. alios citat Picus.

13. Lato aūt primo elemento, hic Ariſto. cœlum vocat elementum.

14. Et habita &c. habita intellige hic. i. cōſequentia: ſicut in. 5. phyſi. diximus. capi. 2.

16. In ſublimioribus locis non fieri nubes ꝓbat
Solinus a ſigno: quia ibi nulli ſint venti: ita refert Solinus in collectaneo rerū memorabiliū: ꝙ aſcēdentes in olympū deferunt ſpōgias pleñas aqua: & ꝙ imprimentes veſtigiū in pulueres, poſt reditū anni ad
Durādus huc reperiāt: ꝙ non cōtingeret, ſi ibi vēti pluuia, aut nix eſſet. Durandus illa adducens in. 2. diſtin.

17. ait. Admiranda canunt, ſed nō credenda poe
Marſiſ. tæ. Et Marſil. ait. q. 11. ſecundi. Solinum illa habuiſſe aliorum relatione: at illi poterant mentiri.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. II.

An cœlum agat in mundum inferiorem & eum regat.

Articulus. I.

Nota. I. Per mundum inferiorē intelligi mundū elementarē, quē Ariſto. dicit neceſſario eſſe continuum lationibus cœli: quod nō eſt accipiendum de neceſſitate abſoluta, ſed naturali, ſeruato ordine in potentijs naturalibus: hoc dixerim quia aliq adeo nos pēdere ex cœlo eſtimauerūt, vt ceſſante motu primo, oēs alij motus labefactarentur: qm̄ motus inferiores pendeant a primo. At Parrhiſia Articulus
num ſtudiū hanc ſentētiam vt erroneā repudiauit parrhiſia.
nam ſole ſtante adhuc Ioſue perſequebatur Gaba Ioſue
onitas: quare motus inferiores nō omnes pendent ex motu ſolis: ꝑ lationē ſuperiorē motū celi vult, continuum dixit συνεχὴν pro contiguo: ac ſi velit cœlum non poſſe agere in vacuū: quare vacuū nō eſt medium inter mundum elementarem & cœlū: gubernare non intellige ciuiliter: cum ſtellæ prudentia rerum agendarum careant: ſed pro dominari motibus inferiorū & eos impellere, adiuuare vel ſopire. Sic & vocula virtus in verbis Ariſto. pro potentia naturali vſurpatur ſiue actiua ſit ſiue
paſſiua. Picus doctiſſimus libro. 3. aduerſus pla Picus
netarios arguit diuinatores, ne ī annuis vaticinijs hoc philoſophi teſtimoniū, quaſi ſuæ fraudis honeſtamentum prætendant: quoniam per mūdum elemētaria tm̄ intelligat corpora, ſpaciū illud ſub lunare replentia: quod ex ſerie literæ deducit: quare nullus vereatur voluntatis noſtrę libertatem il lo dicto periclitari.

Nota. II. Quomodo cœlum agat ī inferiora, nō apud omnes cōuenire: nos meliora ſequamur. Pri
mo Picus vult Ariſto. ſolum lumen dediſſe cœlo Picus
quod & Moyſes Geñ. 1. fecit. Secundo Auerrois Auerrois
voluit ꝙ cœlum & lumē & calorem influat. Tertio Auicenna voluit plures alias virtutes cœlitus
huc demitti: mediam poſitionem Picus vterq; am Auicēna
plectitur. At receptius eſt Alberti magni Sueui di Albertus
ctum, triplici inſtrumento cœlum agere in hęc inferiora, motu, lumine & influentia. Primo motu: non ꝙ motus ſit per ſe actiuus: ſed quia per motū ſtellæ diuerſimode applicantur elemētis: ſicut ſol in deſcenſu facit nobis hyemem, aſcenſu aūt æſtatem: hinc venit etiam diuerſitas aīaliū in diuerſis partibus. ¶ Secundo lumine, quia cum cœlum ſit omnium corporū naturaliū perfectiſſimū: igit habet perfectiſſimū motū & pfectiſſimā qualitatē: Lux aūt ſumma eſt qualitas corporum: & cōſum matricem quandam habet corporum vim & virtutem: ac vitale non nihil poſſidet ait Picus: non ꝙ lux viuat aut vitam afferat: ſed corpus vitæ capax ad vitā maxime preparat & diſponit. ¶ Tertio influentia, nam in profundo terræ generantur metalla virtute aſtrorum: & tamē illuc lumē non pertingit: igitur influētia eſt quid aliud ꝙ̄ lumen.

¶Vnde triuariam differunt lumen & influentia. primo quia lumen eſt qualitas ſenſibilis, influentia non. Secundo quia lumen impeditur corpore interpoſito vel obiecto, ſicut feneſtra clauſa, influentia vero non. Tertio lumē ſolū fit ab aſtris: ſed influentia etiā fit ab orbe. ¶Eſt enī influētia vna occulta qualitas ſicut virtus in magnete, diffuſa a cœlo ī hęc inferiora: ſicut diffunduntur ſpecies coloris vel lucis, habens efficacem virtutem alterandi immutandi &c̄.

Nota. III. Quæ res ſit influentia ambiguum eſt apud idoneos viros. Picus exiſtimat ſenior lib. iij. contra aſtrologos, & iunior li. 5. prænotionū aduerſus bellantiū, nullā aliā eſſe influentiā Cœli pter lumen & ſobolē lucis, calorē. ſ. nō aereū, non igneum, ſed cœleſtem: quē cœlū cū lumine in hæc inferiora diffundat ſit aūt calor ille efficaciſſimus maxime ſalutaris, oīa penetrās, oīa fouēs, oīa moderans: quo corpora perficiunt, & ad vitā diſponuntur: nos quoq; ad motū faciat habiliores: non tn̄ ille calor eſt frigori contrarius, ſicut noſter elementaris calor: ſed qualitas eſt cōis quatuor qualitatibus primis, ſicut lux colorib⁹: quare per ip̄m frigus agit frigiditatē, calor calorē &c̄. noīe tamē caloris ſignificatur: ꝙ caliditas alijs qualitatibus actiuis ſit pfectior, & magis ad calorem cœleſtē accedat: hic ſemen digerit, regit, ſeruat, format, alit, & formas rerū educit &c̄. ¶Et ꝙ vltra illum calorem a luce & motu cauſatū non ſit alia influentia. Probat poſt Picū Nyph⁹. 2. de Genera. Primo quia motus cœli eſt omnib⁹ vita quę p naturā ſubſiſtūt. 8. phyſico. ſed motus nō cauſat niſi calorem. Secundo Ariſto. 2. Cœli tractās oīa cœli accidentia, non meminit influētiæ. Tertio q̄a Ariſt. hic aſſignans cauſas impreſſionū, aſſignat calorem ex parte cœli, & vaporē & exalationē ex pte elementorum: modo facile fuiſſet aſſignare cauſas ex influentia: ponunt autem calorem illum cœleſtem non ſemper eſſe æqualē: ſed hūc variari intēdi & remitti: prout ſtellæ varijs rationib⁹ cōfigurantur & ad luminaria & inter ſe: quia multiplex eſt cœleſtis mixtura: & calor iſte motu & lumine cauſatus varius exiſtit: hinc diuerſitas aſpectuū prouenit trini, quaterni, ſextilis &c̄. q̄uis hoc vltimum Picus improbet.

Picus

Nyphus

Nota. IIII. Aliam eſſe ſententiā, preter motum lumen & ſobolem lucis calorem, alias eſſe influentias: quæ non producantur ab aſtris mediante luce: ſed immediate ab ipſis diffundantur in iſtū mūdum: hoc ex multis cōprobat: quia cœlū nō eſſet cauſa oīm qualitatū: ſi ſolum produceret calorē. Secundo quia cœlum per iſtas influētias cōſeruat quaſlibet res in locis ſuis naturalib⁹. Tertio quia influit cœlum in vno mente pro auro, in alio pro cupro: ī tertio p argēto &c̄. qđ nō eēt: niſi influētia diuerſa a celo talem faceret diuerſum effectū. ¶Ob id ſaturnus frigidus dicitur Mars calidus, iupiter vernalis, luna humida &c̄. quod nō intelligendum eſt formaliter, ſed per influentiā. ¶Et ꝙ varia ſit influentia probant per hoc ꝙ in conſiſtentia ęſtatis ſępe viſum eſt magnū frigus: quod eſſe nō pōt niſi ab influentia cōſtellatiōis Simili rōne magnū calorē exp̄ti ſumus. An. gratię. M. D. V. quo tempore arbores frondebāt in ianuario Friburgi Briſgogię. ¶At de his influentijs ſobrie ſentias: ne tantū opificiū deus fruſtra cōdiderit: & ne oīm hoīm ſcelera, omneſq; caſus in aſtra referas. Sic predicat Hieremias. Ne timeatis ſigna cœli, quæ gentes timent: quare nō nimiū tribuamus cœlo, vt ſic voluntati opificis: & ordini vniuerſi repugnemus. Egit hoc vterq; Picus: egit noſter p̄ceptor G. Reiſchius in Margarita philoſophica ſanctorum patrū ac vtriuſq; iuris autoritatib⁹: ad q̄s nos remittimus: & ad Sco. diſtin. 14. q. 3. ſecundi quomodo cœlū agat in elemēta, mixta & aīata.

Picus

Reiſchius

Scotus

Articulus. II.

Cōcluſio Cœlum regit iſta inferiora motu, lumine & influentia, quo ad vires naturales: ſed non quo ad actus humanos, qui ſubſunt libertati noſtræ. Primū probatur de acceſſu ſolis ad nos & receſſu. Secūdo de luna tā influxu q̄ refluxu maris, q̄ in arborib⁹ cedendis, & humoribus animalium. Tertio quia dies cretici ſumuntur penes motum cœli a medicis. Quarto de metallis quia ſoli tribuitur aurū, lunæ argentū, mercurio argentum viuum, marti ferrū, ioui ſtānum, ſaturno plumbū: vt alchimiſtæ metallis nomina planetarū tribuūt: vnde quia motus iſtoꝝ inferiorū ſunt valde irregulares: ideo regulant motu ſuperiorū corporum qui eſt regularis, Secūda pars patet, quia illi act⁹ liberi nō regunt ab aſtris: vt ſanctus Auguſti. late probat. 5. de ciui. dei. Vir ſapiens dominabitur aſtris ait Ptolomeus.

Auguſti.

Ptolom.

Articulus. III.

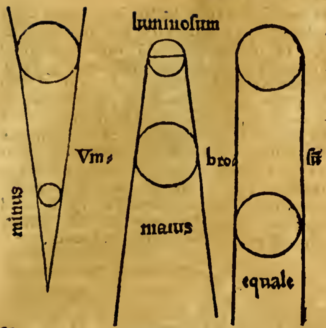
Dubium. I.

An terra ſit maior quibuſdam aſtris:

Præmit. I. Q, ſicut in epitomate aſtronomiæ dicitur, ſicut cœlum diuiditur in 360. gradus: ita quælibet ſphera inferior. & quia vni gradui cœli in terra reſpondent. 15. miliaria germanica: ideo ambitus totius terræ habet miliaria germanica. 5400. Modo Ariſto. dicit quædam aſtra eſſe maiora.

Pręmit. II. Q, aſtronomi p inſtrumēta & aſtrolabia accipiunt quantitatē ſtellarū: & nos hic propter verba Ariſt. mouimus dubiū: ſed ſumus contenti in dictis Saxonis, ad cuius mentem reſpōdetur. Primo terra eſt minor ſole: patet quia radij ſolares concurrunt vltra terrā: ergo ſol eſt maior tota terra. Antecedens patet in plenilunio. & conſequentia probatur: quia luminoſum maius ſphæricum, pījcit radios ſuos vltra vmbroſum: ſic ꝙ ceſſante impedimento tandem concurrūt: ſicut ſi luminoſum ſit minus: tunc vltra vmbroſum ſemper elongantur plus ab inuicem: at ſi fuerit ęquale vmbroſo: tunc manent radij ęq̄ diſtātes: vt hic vides.

Saxo

II. Terra eſt minor ſaturno & ioue. Probat qa ſaturnus eſt maior ſole ergo & terra: quia maius maiore eſt maius minore: vnde ſi ſol eſſet ĩ tãta diſtãtia: ſicut ſaturn⁹ forſan nobis nõ appereret ait Saxo.

III. Terra eſt minor qualibet ſtella ſenſibili octauæ ſpherę. Probať quia quælibet illaꝝ eſt maior ſole & ſaturno. ergo terra per priora.

IIII. Terra eſt maior luna. Probať, qa ei⁹ vmbra cõtinet & cõplectiť lunã: ergo terra erit maior per regulã de radijs dictã in prima reſpõſione iã illius dubij: ita trãſit Saxo: at tu cũ reliquis vetuſtis phi loſophis ſentias nullũ aſtrũ ęq iucundũ, illuſtre ac
Celius magnũ eſſe veluti ſolem mũdi oculum. Vide Celium in antiquis lectionibus.

Dubium. II.

An motus ſit calefactiuus.

Prę̃mit. I. Quia Ariſto. hic ait corpa cœleſtia cauſare caliditatẽ in iſtis inferiorib⁹ motu: dubitatio eſt quõ mot⁹ ſit cauſa caloris. Et reſpõdet prio
S. Tho. ſanctus Tho. hoc eſſe ꝓpter primitatẽ mot⁹ cœli, qui ſit oĩm primus: poſt quẽ ſequiť alteratio, inter quas calefactio eſt prior alijs. Sed iſta ratio eſt inſufficiens: quia nõ reddit rationẽ cur motus hoĩs qui non eſt primus ſit calefactiuus.
alphemia ¶ Secũdo Petr⁹ de alphernia reſpõdet corpa mota in aere calefieri: qa aer exiſtens natura calidus, vniť & fortiter cõprimiť a corpib⁹ duris motis p ipſum: & ſic calor ei⁹ cõpreſſus & vnit⁹ intendiť, & corpa mota calefacit. Sed contra in hyeme vbi aer eſt actualiter frigidus adhuc ferrũ & lapis confricata faciũt calorẽ & ignitionẽ: & tñ oĩa ſunt fri
Albrech. gida. ¶ Tertio Auer. & Albrecht⁹ reſpõdent motũ calefacere: qa diſgregat, diſtrahit, & rarefacit: & qa raritas ꝓduciť a calore: & ſeinuicẽ cõcomitantur: quare ex veloci motiõe in ſic rarefactis ſequitur calor. Sed obijciť qa raritas eſt qualitas ſecunda & caliditas prima: ergo calor eſt poti⁹ cauſa raritatis, ꝙ econtra. ¶ Quarto aliqui volũt hoc eſſe ex natura rei: quia calefacere cõueniat motui locali a tota ſpecie ex natura: cuius alia ratio reperiri nõ põt: ſicut nõ datur rõ cur hoĩ cõueniat ridere & igni calefacere. Sed oppono quia motus lentus non calefacit: ergo non conuenit motui a tota ſpecie calefacere.

Prę̃mit. II. Qꝛ duplex eſt motus localis: vn⁹ eſt qui diſtrahit agitat & collidit aliquas partes mobilis ſibi cõtigui: & dicitur motus confricatiuus. Alius eſt motus quo nõ ſit talis cõfricatio aut partium diſtractio: & illis ſic præmiſſis

Reſpondetur Ad dubiũ. Motus localis confricatiuus, nõ extãte impedimẽto eſt calefactiuus, alius vero motus nõ. Probatur quia videmus aucta confricatiõe augeri calorẽ, & diminuta ea calorem diminui: ergo cõfricatio eſt cauſa ei⁹. Antecedens patet de ferro molaris lapidis, de terebrello & ligno, cultello acuendo ſuper cote. In ſignũ huius, qñ volunt vt minus caleat apponũt aliqď vnctuoſum: nã ſic minus cõfricantur: & motus ſit lenior. Aliud ſignũ eſt quia ſi plumbũ ſit in extremitate teli: tunc ꝓpter cõfricationẽ calefit: ſi autẽ ſit in medio teli: tũc nõ calefit: ꝗuis Valla frontoſe hoc neget in dialectica. ¶ Et dicitur ſine impedimento: quia aqua decurrens per lapides & confricata, per hoc non calefit: quia obſtat nimia frigiditas aquæ: & ſimiliter aqua ſtagnalis ſtãs melius recipit radios ſolis: & diutius manent in ea radij ſolares. ¶ Sic aliquis mouetur propter refrigerium p accidens: vt nouo aeri frigido approximeť & aliquod calidũ prę̃miũ ab eo ſeparetur. ¶ Vnde cæteris paribus aqua fluẽs eſt calidior aqua ſtãte. ¶ Sed queris quõ motus cœli ſit calefactiuus, cũ nõ ſit cõfricatiuus. Reſpõdetur qa mot⁹ cœli applicat calefactiuũ calefactibili. i. ſolem terræ: & facit illa inferiora moueri: ad quæ ſequitur calor. ¶ Sic cœlũ ſecũ trahit ſpherã ignis mouendo, ſicut magnes ferrum: ꝗuis alij reddant pro ratione cõtiguitatem & raptũ: quia ignis ſit cõtiguus cœlo, per motum cœli ſimul rapiatur.

Dubitatur. III.

An media regio aeris ſit frigida.

Præmit. I. Ex accidenti tria eſſe interſtitia aeris ſeu regiões: eſt aũt regio aeris nihil aliud ꝙ aer: ſuprema regio ab igne incipit, & tã diu durat: ꝙuſqꝫ ignis aerẽ poteſt calefacere: infima aũt regio a terra incipit: & durat ad diſtantiam illam ad quam radij ſolares poſſunt calefacere. Media regio inter has frigida eſt, turbida, & immundorũ ſpirituum habitaculũ: vt A. Auguſtinus teſtatur. 8. de ciui. dei. ca. xxij. In ſupremo interſtitio fiunt impreſſio Auguſti.
nes ignitæ maiores in medio impreſſiones aqueæ vt pluuia nix, ĩ infimo ros pruina &c̃. ¶ Cauſa calefactionis ſupmę regiõis aeris eſt ignis vt dixim⁹ & ſimul cœlũ influere põt calorẽ & cõſeruare: atqꝫ Bruxel. Saxo Iſenachi⁹ & alij aſtruũt radios ſo Bruxel.
lares calefacere ſupmã regionẽ aeris: nõ recipim⁹: Saxo
qm̃ radij ſolis directi non ſunt calidi niſi virtualiter: & nõ calefaciũt niſi reflexi fuerint: q̃re radij re Iſenach.
cti nõ calefaciũt: aliã tñ cauſam ęſt⁹ aerij dat Aliacẽ. ſ. agitationem & motũ: qm̃ ſupma regio aeris Aliacẽ.
circumagitur & rapitur motu ignis & cœli: ob id quoqꝫ eſt calidior.

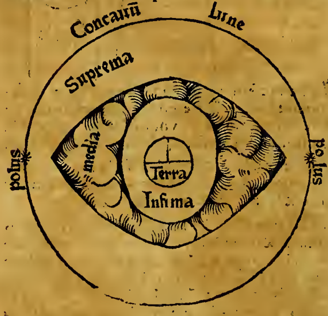
Pręmit. II. Ab omnibus cauſam caloris infimæ regiōis aſſignari reflexionē radiorū ſolariū & influentiā aſtrorum: at tunc audi quid dicat ingenioſus Coronellus lib. 7. phyſi. 1. Lumen ſolis obſtaculo non occurrente porrigi in oppoſitam partem cœli: liquet in illuminatione lunæ. 2. Occurrente corpe opaco fit reflexio in ſupplemētū illiꝰ ꝙ debebat directe ꝑduci. 3. Q, reflexio debet eē tāta ſicut vltra locū obſtaculi debuerat directa actio extendi. 4. Radij ſolares poſſunt oblique reflecti, vt exiſtētibꝰ extra tropicos. Secūdo reflectuntur perpēdiculariter. vt exiſtētibꝰ intra tropicos. Cuius ratio eſt, q̄a angulus radij reflexi eſt ęq̄lis angulo radij incidentiæ. 5. Quia radiꝰ perpendicularis reflectit in ſeip̄m: ideo cauſat calorē intenſiorē: ſed in reflexiōe obliqua, vbi radiꝰ i aliū locū reflectitur, non fortior reddit̄. 6. In zona torrida nul'a eſt media regio aeris: quia eſt ęq̄ intenſum lumen in medio aeris, ſicut ꝓpe terrā. 7. Extra zonā torridā reperibilis eſt media regio aeris ex eo: q̄a dabilis eſt pars aeris ad quā nulli radij reflectuntur: vt hęc ad oculum oſtendit figura.

Coronel.

Pręmit. III. Q, ꝙ̄uis hoc ſit ſubtiliter & acute dictū: ei tn̄ nō aſſentior. Primo q̄a radij reflexi ſūt debiliores radijs rectis: & quāto plus recedūt a pūcto reflexiōis: tāto magis debilitant̄. Secundo ꝙ plus calefaciūt circa punctū reflexiōis: & recedendo a pūcto reflexiōis remittit̄ calor. Tertio ꝙ bene ꝓbat d. Coronel. latiorē eſſe regionē inferiorē intra torridā ꝙ̄ extra: ſed nō ꝙ ibi nulla ſit media

Pręmit. IIII. Q, ex dictis ſequit̄ regionē mediā aeris nō eſſe ęqualē ſupra diuerſas terras. Patet, q̄a eſt anguſta ſupra torridā, lata ītra tropicos & circulos arcticos & antarcticos, latiſſima ſub polis: oppoſitū cōtingeret ad dictū Coronel. vt liq̄t i eiꝰ figura. Scďo inęqualis eſt media regio aeris etiā ſup eadē terra: eſt em̄ latior hyeme ꝙ̄ ęſtate: ideo nix propiꝰ apud nos generat̄ ꝙ̄ pluuia. ¶Propterea cōueniunt oēs in hoc, ꝙ iſta interſtitia aeris nō ſūt ſphęrice diſtincta: ſed ſup̄ma aeris regio ſit oualis, lōgior a polo in polū: q̄a ignis ſub ęquinoctiali eſt latior: infima regio aeris ſcd̄m conuexū ſit lenticularis figurę: q̄a diametrū longiorē habeat ſub ęquinoctiali. Cōſequens ſit mediā eſſe oualē quo ad conuexū: & lenticularē quo ad concauū: parū hęc cōferunt: ideo in his exponēdis fui breuior.

Præmit. V. Q̄m aeris media regio eſt frigida: ideo dubium eſt vn̄ ꝓueniat. Et primo dicit Pe. de alphernia: ꝙ hoc ꝓuenit ex influentia cœli & aſtrorū hāc regionē infrigidantiū: ſequit̄ Tartare. Sed cōtra cur nō agit influētia i ſup̄mā regionē aeris ęq̄ capacē: cū agēs fortiꝰ agat i ꝓpinquū ꝙ̄ i diſtās. ¶Ideo eſt cōis poſitio ꝙ hoc fiat ꝑ antiperiſtaſim. i. iuxta poſitionem contrarij. Pro cuius intelligentia

Alpher:

Pręmit. VI. Duplex eſſe contrariū. ſ. penetrans & circūſtās: penetrās vincit & corrūpit ſuū oppoſitū: & tale nō fortificat. Circūſtans eſt ꝙ ſuo contrario iuxta poſitū, illud nō excedit actiuitate: & illud natū eſt fortificare ſuū contrariū: ſed quō fiat iſtud ponitur iſta propoſitio

Vnū cōtrariorꝫ ꝓpter meliꝰ cōſeruari i eſſe fugit ſuū cōtrariū ſibi ꝓpinquū. Hoc patet multis experientijs: prīo i lignis viridibꝰ ad ignē poſitis, in q̄bꝰ humor fugit ſiccitatē ignis ꝑ antiperiſtaſim: ſcďo exalatio vētoſa ſic moueri incipit lateraliter. Tertio cellaria & ſpeluncę ſunt frigidę in ęſtate: quia frigiditas fugit calorē exterius in aere, & fugit ad ptes illas ad q̄s radij ſolares nō pn̄t ptingere cōtra i hyeme. Quarto ī fluminibꝰ ī ęſtate diebꝰ calidis tūc i crepuſculo calor exiſtēs i medio, fugit ad extremitates ſenſibiliter. Quīto eadē cauſa fontes ī ęſtate ſūt frigidiores. 6. Quia cādela citiꝰ cōſumit̄ i hyeme i aere frigido ꝙ̄ calido q̄a flamę calor for

tifi catur p antiperiſtaſim. Septimo qa ſtomachus eſt fortior ī hyeme, q̄ ī ęſtate: & ideo magis comedimus hyeme q̄ ęſtate. 8. Quia homines ſūt robuſtiores & voraciores in regionib⁹ frigidis, q̄ ī calidis ſicut patet de Europeis & aphricanis, de ſuiceris & alijs, de ſchyticis tartaris, Gothis, thurcis &c. in his em̄ calor internus fortificat per antiperiſtaſim a frigore regionis: & ita ſunt animoſiores. 7. politicoꝝ.

Boethi⁹ Coronel. Premit. VII. Q, qa accidēs nō migrat de ſubiecto ī ſubiectū, ait Boethi⁹: ideo difficile eſt videre de illa fuga. D. Coronel. opinat̄ q̄ hoc inſit a natura cōi q̄ influit cuilibet enti, vt diligat ſe pmanere in eſſe: & tūc dicit ī antiperiſtaſi tria fieri. ſ. motū localē, cōfortationē & q̄litatis intēſionē. 1. Motū localē qa fugit cōtrariū. 2. Cōfortationē: nā ex hoc illa q̄litas vnit̄, q̄ pri⁹ fuit diſpſa: mō v̄t⁹ vnita eſt fortior: viſu pcipim⁹ humorē pri⁹ diſpſum ī ligno, ex iuxtapoſitione ignis vniri & appere. 3. Per intēſionē q̄ fit multiplicādo vel reflectēdo p iſtū modū: qa vnaq̄q; q̄litas ſenſibilis efficit ī ſubiecto apto nato q̄litatis intēſionē & q̄litatē realē: actio em̄ phyſica eſt ſphęrica, nullo accedēte impedimēto: cū ergo tali multiplicatiōi occurrit contrariū: tūc reflectit̄ & redit ad ſuā radicē multiplicando & pducēdo ī ſeipo: qa q̄ pduceret qualitatē in ſubiecto ppinquo ſi nō adeſſet cōtrariū: hāc pducūt ī ſubiecto pprio priorē intēdendo. ¶ Corollariū. Nō ergo migrat accidens de ſubiecto in ſubiectū: ſed gn̄at p multiplicationē noua qualitas ī ſubiecto pxio: niſi qn̄ ſubiectū ſimul migrat cū qualitate. Exēplū ī Nicero. Per diē fit calor, aduētu noctis aqua ſe reducit ad frigidita. ē adiuta a frigiditate terrę: fugit ergo calor a fluuio ad ptes extremales, nō p trāſmigrationē accidētis ſed qa calor multiplicādo ſe gn̄at v̄ſus ptes extremales: hīc aqua extrēa reddit̄ calidior poſt occaſum ſolis q̄ ante. Habes ni fallor mi lector quō fiat actio p antiperiſtaſim: adde exēplū pſecūdo, vt humor cū humiditate exiens e ligno iuxta ignem.

Reſpondetur Ad dubiū. Media regio aeris eſt ſemp frigida, vno tpe tn̄ frigidior alio. Probatur qa in ea fiūt effect⁹ frigidi, pluuia, nix, grādo &c. Secūda pars patet, qa in ęſtate eſt frigidior, cū ſit maior antiperiſtaſis: hinc grādines fiūt eſtate nō hyeme: maiores & vehemētiores pluuię fiūt ęſtate q̄ hyeme. ¶ Vn̄ ex hoc apparet cā finalis frigiditatis medię regiōis aeris. & eſt ſal⁹ aīantiū nā pluuię cōducunt fructib⁹ & aīalib⁹ ac plantis &c. vt ſic aīalia cōueniens poſſint hr̄e nutrimētū: & ſic apparet q̄ ridicule L. Valla aſſeruerit mediam regionem aeris non eſſe frigidam.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Cœlum nō gubernat inferiora. Probat̄ qa nō cognoſcit: ergo nō gubernat: qa gubernare denotat cognitionē. 1. politi. Preterea hic mūdus nō eſt cōtinu⁹ latiōib⁹ ſupiorib⁹ qa nō eſt vnus: modo cōtinua ſunt quorū vltia ſūt vnū. 5. phyſi. Cōfirmat̄ qa ſi mūdus iſte gubernaret̄ a cœlo: ergo oia euenirēt de neceſſitate cōtra phm̄. 1. perihermenias. Tenet ſequela qa cœlū eſt cā naturalis itaq; ſp agit eodē mō & neceſſario. 9. Metaphy.

II. Operatio intellect⁹ & volūtatis nō gubernant̄ a cœlo: igit̄, antecedēs probat̄ qa alias hō nō eēt dn̄s ſuoꝝ actuū cōtra phm̄. 3. ethi. Confirmat̄ qa metheorice impſſiones fiūt ſcd̄m naturā inordinatiorē: ſed natura inordinatior nō ē cœlū: ergo nō fiūt a cœlo. Preterea vbi eſt inordinatio, ibi non eſt regimē & gubernatio: ſed ī metheoricis eſt inordinatio per Ariſto. ergo nō eſt ibi gubernatio.

III. Mot⁹ nō eſt calefactiu⁹: ergo &c̄. Antecedēs probat̄, qa plura mouent̄ pter refrigeriū. Scd̄o qa tūc frigidi⁹ cū ſit graui⁹ plus calefieret. Tertio qa aqua frās citi⁹ calefit q̄ mota: vn̄ ī igne voluēres digitū q̄ veloci⁹ mouēt, eo minus vruntur.

IIII. Media regio aeris nō eſt frigida. Probat̄ prio qa aer natura eſt calid⁹ & humid⁹: mō q̄dlibet elementū ī medio eſt ī diſpoſitiōe magis naturali q̄ in extremis, vbi attingūt elemēta cōtraria. Scd̄o qa tūc aer eſſet ibi dēſus & grauis: & ita deſcēderet qa eēt naturæ aqueæ. Tertio qa cū aer natura ſit calid⁹: ergo ſtat violēte ſub frigidita e: mō nullū violentū eſt ppetuū 1 Cœli. Quarto qa media regio aeris eſt vi inior cœlo, ergo calidior: quia cœlum ſicut aliud agēs naturale fortius agit in ppinquum, q̄ in diſtans.

Reſpōdetur Q, gubernat hic vſurpat̄ large & ipropriе vt ar. 3.. Ad annexū cōtinuū hic capit̄ p cōtiguo. Ad cōfirmationē licet cœlū ſit cā naturalis: tamen cauſæ ſecundæ mediantibus quibus cœlū agit ſunt variabiles & cōtingentes.

Ad. II. Cōcedo operationē intellect⁹ & volūtatis nō gubernari a cœlo: q̄uis & cœlum & cōplexio poſſint inclinare ad certos actus: ſed vt dici ſolet, aſtra inclināt, nō neceſſitāt. ¶ Ad confirmationē dico metheorica fieri inordinate: nō q̄ nō regulētur a cœlo ſed qa q̄ ad nos difformiter fiūt & contingēter: iā pluit: iā ſtat: iā ningit: iā ſerenat &c̄. Ad aliud iā dixim⁹ quō ſit inordinatio q̄ ad nos. Ad. III. Diximꝰ arti 3. i dubio: cur hoīes refrigerentur motu. Ad ſecūdum nego frigidi⁹ ſemp eſſe graui⁹: qa frigiditas nō eſt cauſa pcipua grauitatis: ita argumentaꝝ ab his q̄ p accidēs inſunt. Ad aliud annexū dixim⁹ ar. 3. cur hoc ſit de aq̄: & eadē rōē de digito: cū digiti motio īpedit ne ignis poſſit figere calorē & actionem in digitum.

Ad IIII. Ad ſubſumptū dico q̄ hoc verū eſt p ſe aeri ī medio eēt meliori mō diſpoſit⁹ naturę ſuę: mō q̄ eſt frigid⁹, hoc eſt p accidēs ſ. p antiperiſtaſim. Ad aliud cōcedo grauiorē aerē ex frigiditate q̄ ſine illa eſſet: at tn̄ grauitas illa nō ſufficit diuidere aerē inferiorē. Ad aliud annexū admitto nullū violentū eſſe ppetuū ī nūero: & aerē violēte eē frigidū: & igit̄ nō eſſe eūdē aerē in numero, q per petuo rigeat: ſed cōtinuo eē aliū & aliū: q̄uis maneat idē ī ſpecie: nā ille aer aliquādo calefit, vel in aquam conuertitur cum pluuia, vel ex grauitate deſcēdit. ¶ Ad vltimum dico agēs citius agere in vicini⁹ actiōe directa & formali: mō celū calefacit reflexe. ſ. radijs reflexis a terra, actione virtuali.

De impreſſionibus ignitis. Capi. II.

De flāmis [H]Is aūt determinatis dicamꝰ ꝓpter quā cauſam flāmę accēſę apparēt circa
cęlū & diſcurrētia ſydera: & vocati a qbuſdā dali & eges: hęc eñ oīa ſūt
Intentio idem materialiter & ꝓpter eādem cauſam: differūt aūt ꝑ magis & minꝰ
¶Principium autē hoꝝ & alioꝝ multorum hoc eſt: calefacta eñ ter-
1 Cōcluſio ra a ſole: exhalationē neceſſariū fieri non ſimplicē vt qdam putāt, ſed duplicē: hāc
2 Cōcluſio quidem magis vaporoſam: hāc aūt magis fumoſam: hāc quidem eiꝰ quod eſt in
terra & ſuꝑ terrā humidi vaporē: hāc aūt ipiꝰ terrę exiſtētis ſiccę fumoſam: & haꝝ
fumoſam quidem ſupuenire ꝓpter calidū: humidiorē aūt ſubeſſe ꝓpter pondus:
& ꝓpterea hoc modo ordinatū eſt quod in circuitu. Primo qdem eñ ſub circulari
latione eſt quod calidū & ſiccū: quod dicimꝰ ignē: innominatū eñ quod cōmune
in omni fumoſa diſgregatione: attñ qa maxime natū eſt tale exuri corporū: ſic ne-
3 Cōcluſio ceſſarium vti nominibꝰ, ſub hac aūt natura aer. ¶Oportet aūt intelligere velut hy-
ꝑcauma hoc qđ nūc diximꝰ ignē ordinatū circa vltimū ſphęrę q̄ circa terrā vt mo-
dico motu ſortiens exurat̃ ſępe ſicut fumus: eſt eñ flāma ſpiritus ſicci ardor. Qua
diffinitio cūq; igit̃ maxime optime ſe habet talis cōſiſtentia: qñ a circulatiōe mota fuerit, ali
4 qualiter exurit̃. ¶Differunt aūt ſcđm hypercaumatis poſitionē aut multitudinē:
Dr̄ia impreſſionū ſiquidē eñ latitudinē habeat & lōgitudinē hypercauma: multotiēs videt̃ accenſa
flāma velut in area ardētis ſtipulæ: ſi aūt longitudinem ſolū vocati dali & eges
& ſydera: ſi quidem plus hypercauma fuerit ſecundum longitudinem & latitudi-
nem: quando quidem quaſi ſcintillat ſimul combuſtum: hoc autem propter igni-
ri: ſecūdum modica quidē ad principiū aūt eges vocat̃: qñ aūt ſine hac paſſiōe da
lus: quādo vero lōgitudines exhalatiōis ꝑ modica diſperſerunt & multiplicant̃ ſi-
militer ſcđm lōgitudinē & ꝓfunditatē ſydera putata volare fiūt. Aliquādo qdem
igitur mota exhalatio exuſta gñat ipſa: aliqñ aūt ſub frigore cōſiſtente aere extrudit̃
& ſegregat̃ calidū ꝓpter quod & latio ipſoꝝ aſſimilat̃ magis ꝓiectiōi, ſed nō ex
5 uſtioni. ¶Dubitabit vtiq; quis vtrū velut q̄ ſub lucerna poſita exhalatio a ſuꝑiori
dubitatio flāma accēdat īferiorē lucernā: mirabilis eñ & huiuſmodi velocitas eſt, & ſimilis
ꝓiectiōi: ſed nō in alio & alio loco facto igne, aut ꝓiectiones alicuiꝰ corporis ſunt
Reſpōſio diſcurſus. Videt̃ aūt itaq; ꝓpter ambo: & eñ ſic fiūt vt a lucerna & q̄dam ꝓpter ex
pelli ꝓijciuntur: velut q̄ ex digitis elabētia: vt & in terrā & in mare videant̃ caden
tia: & nocte & ꝑ diē ſerenitate exiſtēte vident̃. Deorſum aūt iaciunt̃ quia coagula-
tio ad deorſum inclinat ꝓpellēs ꝓpter qđ & fulmina deorſum cadūt: oīm eñ ho
rū gñatio nō exuſtio, ſed ſegregatio ab expulſiōe eſt: qm̄ ſcđm naturā calidū ſurſū
6 natū eſt ferri omino. ¶Quęcūq; qdē igit̃ magis ī ſuꝑmo loco cōſiſtūt exuſta fiunt
Dr̄ia exalationū exalatiōe: q̄cūq; aūt demiſſius ſegregata: ꝓpter cōcerni & infrigidari humidiorem
exhalationē: hęc eñ cōgregata & deorſum tēdens ꝓpellit inſpiſſata, & deorſum
7 Cōcluſio facit calidi ꝓiectionē. ¶Propter poſitionē aūt exhalationis qualitercūq; cōtingat
ꝓpoſita latitudine & ꝓfunditate ſic fert̃ aut ſurſum aut deorſum aut ad latꝰ. Plurima
aūt ad latꝰ: ꝓpter duabꝰ ferri lationibꝰ violentia qdem deorſum: natura aūt ſurſum
oīa calida feruntur ſecundum diametrū: ꝓpter quod & diſcurrētiū ſyderū plurima
obliqua fit latio: oīm itaq; horū cauſa qdē vt materia exalatio: vt aūt mouens aliqñ
8 Cōcluſio quidē q̄ ſurſum latio, aliqñ aūt aeris cōcreti coagulatio: oīa eñ hęc ſub luna fiūt. Si
de loco gnū aūt apparēs ipſorū velocitas ſimilis exiſtēs his q̄ a nobis ꝓijciunt̃: q̄ quia ꝓpe

nos ſunt multũ videnť velocitate ꝑtergredi aſtra q̃ ad ſolẽ & lunã. ❡Apparẽt aũt 9 De phantaſmati.
aliqñ nocte ſerenitate exiſtẽte cõſiſtẽtia multa phãtaſmata ĩ cœlo: puta hiat⁹ & bo
chyni & ſanguinei colores. Cã aũt & ĩ his eadẽ cũ eñ manifeſt⁹ eſt cõſtãs q̃ ſurſũ
aer & ignitio fiat: & ignitio aliqñ q̃dẽ talis fit vt flãmę videanť ardere: aliqñ aũt ve
lut dali ferant & ſydera: nullũ incõueniẽs ſi colorať idẽ iſte aer cõſtãs omnimodis
coloribus. Perſpiſſius eñ trãſparẽs min⁹ lumẽ & refractionẽ ſuſcipiẽs aer omni-
modos colores faciet: maxime aũt puniceũ aut purpureũ: q̃a hi maxime ex igneo &
albo apparẽt ꝑmiſtis ſcd'm ſupappoſitões: velut oriẽtia aſtra & occũbẽtia ſi fuerit
cauma: & ꝑ fumũ punicea apparẽt: & refractionẽ aũt facit cũ ſpeculũ fuerit tale vt
nõ figurã, ſed colorẽ ſuſcipiat: q̃re nõ multo tp̃e maneãt hęc cõſiſtẽtia cã velox exñs
Hiat⁹ aũt diſrupto luie ex obſcuro & nigro facit putare habere aliquã ꝓfunditatẽ: 10 Cõcluſio
multotiẽs aũt ex talib⁹ & dali excidũt cũ cõgregant̃ magis: cõcretũ aũt ampli⁹ vo
rago videť: oĩo aũt ĩ nigro albũ multas facit varietates velut flãma ĩ fumo. ❡De die 11 Cõcluſio
q̃dẽ igiť ſol ꝓhibet nocte aũt excepto puniceo: alij ꝓpter ſimilẽ colorationẽ nõ ap
parẽt: de diſcurrẽtib⁹ q̃dẽ igiť aſtris & ignitis adhuc ãt & de alijs talib⁹ phãtaſma
tib⁹ q̃cũq; feſtinas faciũt phãtaſias has exiſtimare oꝑtet cauſas. De cometis aũt & 12 De cometis tertia pars
vocato lacte dicam⁹ dubitationes ad dicta ab alijs prio. Anaxagoras q̃dẽ igiť: De
mocrit⁹ aiũt eſſe cometas ſymphaſim errãtiũ ſtellarũ cũ ꝓpter ꝓpe venire: putent
tãgere iuicẽ. Italicoꝶ aũt q̃dã vocatoꝶ pythagoricoꝶ vnũ dicũt ipm̃ eẽ errãtũ ſy- Opinio prima
derũ: ſed poſt multũ tp̃s phãtaſiã ipi⁹ eẽ & exceſſum ad modicũ q̃d' q̃dẽ accidit & Secunda
circa Mercurij ſtellã: q̃a eñ modicũ diſgredit ſępe nõ apparet: ita vt poſt multũ tẽ
p⁹ appareat. Similiter aũt his & q̃ circa hippocratẽ chiũ: & diſcipulũ ipi⁹ Eſchilũ Tertia
enũciauerũt: ſed comã nõ ex ipo aiũt habere ſed errãtẽ ꝓpter locũ aliqñ accipere re
fracto noſtro viſu ab attracto hũore ab ipo ad ſolẽ: q̃a aũt diſcedit tardiſſimo tp̃e:
apparet poſt tp̃s plurimũ alioꝶ aſtroꝶ: vñ cũ ex eodẽ apparet ſubdeficiẽs ꝑ totũ
ſuũ circulũ: cedere aũt ipm̃ ad arctũ & ad auſtrũ. In itermedio igiť q̃dẽ tropicoꝶ
ꝓpter nõ attrahere aquã ad ipm̃ q̃a cõrupta eſt a ſolis latiõe. Ad auſtrũ ãt cũ ferať
copiã q̃dẽ habere talis humiditatis: ſed q̃a ꝑua ẽ deciſio circuli q̃ ſup terrã q̃ aũt de
orſum multiplex nõ põt viſus hoĩm fract⁹ ferri ad ſolẽ, neq; a ꝓpinq̃tate tropico
loco: neq; ĩ eſtiuis verſiõib⁹ exñte ſole: ꝓpter quod in his q̃dẽ locis nõ fieri cometã
ipm̃: q̃ñ vero ad boreã relict⁹ extiterit accipe comã: q̃a magna eſt ꝑipheria q̃ deſup
oriçõte: q̃ aũt ſubt⁹ ꝑs circuli ꝑua: facile eñ viſui hoĩm ꝑtĩgere tũc ad ſolẽ. ❡Oĩb⁹ 13
aũt his hęc q̃dẽ cõiter accidit dicere ĩpoſſibilia hęc aũt ſe atim. Prĩo q̃dẽ igiť dicẽ Improbatio opi. ſcdæ & tertiæ
tib' q̃ errãtiũ eſt vna ſtellaꝶ cometa: errãtes eñ oẽs ĩ circulo aĩaliũ ſubdeficiũt: co
metę aũt multi viſi ſũt extra circulũ. ❡Deinde & plures vno ſimul facti ſunt ſępe.
❡Adhuc aũt ſi ꝓpter refractionẽ comã hñt: ſicut ait Hipocrates & Eſchil⁹: oportę Prima Secunda
bat aliqñ appere: ſine coma ſtellã hãc: q̃ñ q̃dẽ ſubdeficit hęc & ad alia loca: comã Tertia
aũt nõ vbiq; habet nũc aũt nulla viſa eſt ꝑter q̃nq; ſtellas: iſtę aũt ſępe ſimul oẽs ele
uatę apparẽt ſup oriçõtẽ. Et manifeſtis aũt exiſtẽtib⁹ ipis oĩb⁹ & nõ apparẽtib⁹ oĩb⁹
ſed q̃buſdã exiſtentib⁹ apd' ſolẽ nihil min⁹ cometę apparent facti ſępe. At vero ne
q; hoc veꝶ q̃ ĩ hoc loco ad arctũ ſit cometes ſolũ ſimul & ſole exñte circa tropicos Quarta
eſtiuales: magn⁹ eñ comete: fact⁹ circa eũ q̃ ĩ achaia terręmotũ & circa fluct⁹ aſcẽſũ
ab occaſib⁹ ęquinoctialib⁹ ort⁹ fuit: & ad auſtrũ iã multi facti ſũt. Sub principe aũt
Atheniẽſiũ Molone facta fuit comata ſtella mẽſe gamelione .i. octobre: ſole exñte

Improbatio oīm opinionū circa tropicos hyemales:& qdē tātā refractionē factā eſſe:& ipſi ipoſſibiliū eē aiūt.
Cōe aūt & his,& cōtactū dicētib⁹ primo qdē q̄a & nō errātiū:accipiūt comā quādā
Quarta & hoc nō ſolū ęgyptijs credere optet eqdē & illi aiūt:ſed & nos vidim⁹:eaꝝ em̄ q̄
in femore canis ſtella q̄dā habuit comā debilē tn̄:intēdentib⁹ qdē em̄ i ipam debile
Quinta factū eſt lumē:adiacētib⁹ aūt viſum remiſſe pl⁹.Adhuc aūt oēs q apud nos viſi ſunt
ſine occaſu diſparuerūt i loco ſup orizōtē cōſumpti paulatim ita vt neq̧ vni⁹ ſtellæ
derelinq̄ret̄ corp⁹ neq̧ pluriū: qm̄ & magna ſtella de q̄ pri⁹ meminim⁹ appuit qdē
i hyeme i gelu & ſerenitate a veſpera ſub Aetio pricipe:& pria qdē die nō appuit tā
q̄ꝫ occūbens ante ſolē:ſequēti aūt appuit q̄ꝫtū cōtingit minimū em̄ relictū fuit &
mox occubuit:lumē aūt extēdit vſq̧ ad tertiā p̄tē cœli velut ſalt⁹:ꝓpter qđ & voca
14 ta fuit via:aſcēdit aūt vſq̧ ad zonā orionis & ibi diſſoluta fuit.¶ Et qdē Democrit⁹
Diluit apparētia ꝓ obtinere voluit ꝓ opiniōe ſua:ait em̄ apparuiſſe diſſolutis cometis ſtellas quaſdā:
Democrito primo hoc aūt nō aliqn̄ optebat fieri aliqn̄ aūt nō ſemp.Adhuc aūt & ęgyptij aiūt errātiū
Secundo & ad ſeipās & ad alias fieri cōuent⁹:& nos ipi vidim⁹ ſtellā iouis & i geminis ſub
Tertio euntē cuidā his iā diſparere faciētē,ſed nō cometē factū.¶ Adhuc aūt & ex rōe ma
nifeſtū:ſtellę em̄ & ſi maiores & minores appareāt:ſed tn̄ idiuiſibiles ꝑ ſe eē viden
tur:queādmodū & ſi eēnt idiuiſibiles tāgētes nullā vtiq̧ facerēt magnitudinē ma-
iorē:ſic & qm̄ nō ſunt qdē:vident̄ aūt idiuiſibiles & cōueniētes nihil videbunt̄ ma
iores ſcđm magnitudines exn̄tes:qđ qdē igit̄ dictę de ipis cauſę falſę exiſtūt: ſi nō
Intentio ꝑ plura:ſed tn̄ ꝑ hęc ſufficiēter palā eſt.¶ Qm̄ aūt de imanifeſtis ſenſui putam⁹ſuffi
ciēter demōſtraſſe ſcđm rōnem ſi ad poſſibile reduxim⁹ ex his q̄ nūc apparēt exi-
15 Petitio ſtimabit vtiq̧ aliqs ſic de his maxie accidere.Supponit̄ em̄ nobis mūdi ei⁹ q circa
prima terrā q̄ꝫtū ſub circulari eſt latiōe eſſe primā p̄tē exhalationē calidā & ſiccā:ipa aūt &
Secūda cōtinui ſub ipa aeris ad multū ſimul circūducit̄ circa terrā ſub ſphęra & motu circu
Tertia lari:lata aūt & mota hoc mō quacūq̧ cōtingit bn̄ denſabilis exn̄s ſępe ignit̄: ꝓpter
16 Gn̄atio qđ dicim⁹ fieri & diſperſorū ſyderū diſcurſus. ¶ Cū igit̄ i talē cōdēſationē icīderit
cometæ ꝓpter ſupiorē motū principiū igneū:neq̧ ſit multū valde vt cito & ad multū exu-
rat̄:neq̧ ſit debile vt extinguat̄ cito:ſed plus & ad multū ſimul āt de ſubt⁹ accidat
aſcēdere bn̄ diſpoſitā exhalationē hoc fit ſtella cometa.Qualitercūq̧ exhalatū exti
terit figuratū:ſi qdē em̄ omī quaq̧ ſimiliter cometes:ſi aūt ad lōgitudinē vocat̄ po
gonias.Sicut aūt talis latio ſtellę videt̄ eē:ſic & māſio quaſi ſimiliter ſtellę māſio vi
17 differētia det̄ eē:ſimile em̄ q̄ꝫ fit:velut ſi qs i paleaꝝ tumulū & multitudinē imiſerit titionē:
aut ignis inijciat pricipiū modicum.Videt̄ em̄ ſimilis & ſyderꝝ diſcurſus huic:cito
em̄ ꝓpter aptā diſpoſitionē hypcaumatis ſuccedit i lōgitudinē:ſi itaq̧ hoc maneat
& nō cōſumat̄:ptrāſiēs aūt maxie dēſatū eſt hypcauma:fiet vtiq̧ principiū lationis
cōſumatio diſcurſiōis:tale cometa eſt ſtella velut diſcurſus ſyderis hn̄s in ipō termi
18 nū & principiū.Qn̄ igit̄ qdē i ipo inferiori loco principiū cōſiſtentię fuerit ꝑ ſe ap
Varia apparitio cometæ paret cometes.Quādo aūt ſub aſtroꝝ aliquo errātiū,aut nō errantiū a motu conſi-
ſtit exhalatio:tūc cometes fit hoꝝ aliquod:nō em̄ apud ipa aſtra coma fit ſed quē-
admodū halo circa ſolē apparet & lunā aſſequēs & qdē trāſlatis:cū ſic fuerit cōden
ſatus aer vt paſſio hęc fiat ſub ſolis itinere:ſic & coma aſtris velut halo eſt:attn̄ halo
19 quidem fit ꝓpter rafractionē talis coloris:ibi aūt in ipſis exhalationib⁹ color appa-
Motus comete rens eſt.¶ Quando quidem igitur ſecundum ſtellā talis cōcretio eandem neceſſe
manifeſtare lationem & motū cometā quā quidem fertur ſtella: cū aūt cōſtiterit ꝑ

ſe tunc ſubtardantes videntur: talis eꝫ latio mūdi qui circa terrā: hoc eꝫ maxime inſinuat non eſſe refractionem quandam cometam vt halo in hypercaumate puro ad ipſam ſtellam factam & nō vt dicunt qui circa Hypocratem ad ſolem: quia & ꝑ ſe fit cometa ſępe & frequentius ꝙ circa aliquas determinatarum ſtellarū: de halo quidem igitur cauſam poſterius dicem⁹. ¶ De eo aūt ꝙ eſt eſſe ignea cōſiſtentiam ipſorum: argumentū oportet putare ꝙ ſignificant facti plures ſpiritus & ſiccitates. Palam eꝫ ꝙ fiunt propter multam eſſe talem ſegregationem: quare ſicciorem neceſſarium eſſe aerem: & diſgregari & diſſolui euaporans humidum a multitudine calidæ exhalationis: vt non conſiſtat facile in aquam. Manifeſtius autē dicemus & de hac paſſione quando & de ſpiritibus dicendi fuerit tēpus: quandoquidē igitur crebri & multi apparēt ſicut dicimus ſicci & fumoſi fiunt anni notabiliter: quando aūt rariores magnitudine ſimiliter quidem non fit tale: attamen vt frequenter fit quidem exceſſus ſpiritus, aut ſecundum tempus, aut ſecūdum magnitudinem. Quoniam & quādo in egis fluuijs cecidit lapis ex aere a ſpiritu eleuatus cecidit per diē accidit aūt & tunc cometes ſtella factus a veſpere. Et circa magnam ſtellam cometā ſicca erat hyems & borealis & fluctus: propter contrarietatem vētorum factus fuit: in ſinu quidem eꝫ boreas obtinuit: extra aūt auſter flabat magnus. Adhuc aūt ſub principe Nicomacho factus fuit paucis diebus cometes circa ęquinoctialem circulum non a veſpera faciens ortum in eo qui circa corinthum ſpiritus euenit. 20 Pronoſticatio cometæ Expꝛientia prima Secūda Tertia

21 ¶ Eius aūt ꝙ non eſt fieri multos ſępe cometas & magis extra tropicos ꝙ intra cauſa ſolis & aſtrorum motus non ſolum ſegregans calidum: ſed & diſgregans ꝙ cōſiſtat maxime aūt cauſa quia plurimum in lactis congregatur regionem. Qualiter aūt & propter quam cauſam fit: & quidem lac dicamus iam prędiſcutientes aūt & de hoc quæ ab alijs dicta ſunt primo vocatorū quidem igitur pythagoricorum quidam aiunt viam eſſe hanc: hi quidem excidentiū cuiuſdam aſtrorum ſecundū dictam ſub phętonte lationem: hi aūt ſolem hoc circulo aliquādo delatū eſſe aiūt veluti igiẽ exuſtū eſſe hūc locū: aut aliquā aliā talē paſſionē paſſum eſſe a latiōe ipoꝝ. Incōueniens aūt non cointelligere ꝙ ſiquidē hæc erat cauſa: oportebit & ȥodiacū circulū ſic habere & magis ꝙ eū q lactis. Oīa eꝫ i ipo feruntẽ errātia & nō ſol ſolū manifeſtius aūt nobis tot⁹ circulus ſemꝑ eꝫ ipi⁹ manifeſt⁹ ſemicirculus nocte: ſed nihil videẽ tale paſſus niſi qua copulaẽ pars ipſius ad lactis circulū. Raritas cometaꝝ 22 Quarta pars de galacia Opinio prima Improbať

23 ¶ Qui aūt circa Anaxago. & Demo. lumē eē lac aiūt aſtroꝝ qrundā: ſolē eꝫ ſub terra latū nō reſpicere quędā aſtroꝝ: ꝙcūqꝫ qdē igiẽ aſpiciunẽ ab ipo: hoꝝ qdē nō appere lumē ꝓhiberi eꝫ a ſolis radijs: qbuſcūqꝫ aūt obſtruit terra vt nō aſpicianẽ a ſole: hoꝝ ꝓpriū lumen aiūt eſſe lac. Manifeſtum autem ꝙ & hoc impoſſibile lac quidē eꝫ ſemper idem & in eiſdem eſt aſtris: apparens eꝫ maximus eius circulus a ſole autem ſemper altera quę non aſpiciuntur: quia non in eodem manet loco oportebit igitur trāſlato ſole transferri & lac: nunc aūt nō apparēt hoc factū. Adhuc aūt ſi queādmodū oſtēdiẽ nūc i his ꝙ circa aſtrologiā theorematib⁹ ſolis magnitudo maior quā ꝙ terrę: & diſtātia multo maior ꝙ aſtroꝝ ad terrā ꝙ ꝙ ſolis: ſicut ꝙ ſolis ad terrā ꝙ ꝙ lunę: nō itaqꝫ lōge alicubi a terra con⁹ q a ſole cōiacet radios neqꝫ vtiqꝫ vmbra terrę ꝙ vocaẽ nox erit apđ aſtra: ſed neceſſe ſolē i oīa aſtra ꝓſpicere: & nulli ipoꝝ terrā obſiſtere. Opinio ſecunda Improbatur primo Secundo

24 Ampli⁹ aūt eſt tertia qdā ſuſpicio de ipo: dicūt eꝫ qdā lac eē refractionē nři viſus ad ſolē ſicut & ſtellā cometā. Impoſſibile aūt & hoc: ſi qdē eꝫ vidēs quieue- Opinio tertia

Improbatur prio rit & ſpeculū quod videtur omne in eodē ſigno ſpeculi eadē apparebit vtiq̧ pars emphaſeos: ſi aūt moueat̄ ſpeculū & ꝙ videt̄ in eadē diſtātia quidem ad vidēs & quieſcēs adinuicē: aūt neq̧ ęq̄ velociter: neq̧ ī eadē q̄dem diſtātia īpoſſibile eādē emphaſim eadē eſſe p̄te ſpeculi: q̄ aūt in lactis circulo lata aſtra mouent̄ & ſol ad quē refractio manētibus nobis & ſimiliter & ęqualiter. Ad nos diſtātibus ab ipis aūt nō ęqualiter quādoq̧ em̄ delphis noctib⁹ medijs orit̄: aliq̄n aūt diluculo: p̄tes aūt lactis eędem manēt in vnoquoq̧: & quidem nō oportebat ſi emphaſis: ſed nō in eiſdem eſſet hęc paſſio locis. Adhuc aūt nocte ī aqua & talib⁹ ſpeculis lac quidē

Secundo illuceſcit aſpiciētib⁹ viſum aūt refrāgi ad ſolem quō poſſibile. Quod q̄dem igitur neq̧ via planetarū nullius neq̧ lumen eſt, neq̧ reſpectorū aſtrorū: neq̧ refractio ex his manifeſtū: fere aūt hęc ſolū ſunt q̄ vſq̧ nunc tradita ſunt ab alijs. ¶ Nos autē

25 dicamus reſumētes principiū nobis ſuppoſitū: dictū em̄ eſt pri⁹ ꝙ extremū dicti

Opinio propria aeris potentiā habet ignis: & motu diſgregato aere ſegreget̄ talis cōſiſtētia qualē & cometas ſtellas eſſe dicimus. Tale itaq̧ oportet intelligere factū quod q̄dem ī illis: cū non p̄ ſe ipa fuerit talis ſegregatio: ſed ab aliquo aſtrorū aut fixorū aut errantiū: tūc em̄ hęc vident̄ cometę quia aſſequunt̄ ipſoꝝ lationem: queadmodū ſoli talis cōcretio a qua ꝓpter refractionē halo apparere dicim⁹: cū ſic fuerit diſpoſitus aer.

Probabilitas dicti Quod itaq̧ ſecundū vnū aſtrorū accidit hęc oportet accipere factū circa totū cœlū, & ſuperiorē lationē oēm. Rōnabile em̄ ſi q̄dem vni⁹ aſtri motus & eū qui oīm facere tale aliquid & arripere: & cū his adhuc ſcd'm q̄dem locū creberrima & plurima & maxia exiſtūt entia aſtroꝝ. Quod q̄dem igit̄ aīaliū ꝓpter ſolis lationem & planetaꝝ diſſoluit talē cōſiſtentiā: ꝓpter quod q̄dem multi cometaꝝ extra tropicos fiūt. Adhuc aūt neq̧ circa ſolem neq̧ circa lunā fit cometa: citius em̄ diſgregat̄ ꝙ vt cōſtet talis cōcretio. ¶ Iſte aūt circulus in quo lac apparet aſpicientib⁹ & maxi

26 mus eſt exiſtens & poſit⁹ ſitu ſic vt multū tropicos excedat. Adhuc autem loc⁹ ple

Cōcluſio nus eſt aſtris lucidis & fulgidiſſimis adhuc ſporadicis vocatis: hoc autē eſt & oculis videre manifeſtum: vt & ꝓpter hoc cōtinue & ſemp̄ hęc oīs aggreget̄ cōcretio.

Probatur a ſigno Signum autem ipſius etem̄ circuli ampli⁹ lumē eſt ī altero ſemicirculo habente duplatum. In hoc em̄ plura & crebriora ſunt aſtra ꝙ in altero: tāq̧ nō ꝓpter alterā aliquā cauſam facta claritate ꝙ ꝓpter aſtroꝝ lationē. Si em̄ & in hoc circulo fit in quo plurima ponunt̄ aſtroꝝ & ipi⁹ circuli in q̄ vident̄ magis ſpiſſa eſſe & magnitudine & multitudine aſtroꝝ hāc veriſimile exiſtimare cōuenietiſſimā eſſe cauſam paſſionis: cōſiderat̄ aūt & circulus & q̄ in ipō aſtra ex ſubſcriptiōe. ¶ Sporadica autē voca

27 ta ſiquidē ī ſphęrā nō erit ordinare: q̄a nullā p̄ finem habet vnumquodq̧ poſitionē

Rō nōis manifeſtā ad cœlum autem reſpicientib⁹ eſt palā: in ſolo em̄ hoc circuloꝝ intermedia plena aſtris talib⁹ ſunt: in alijs autem deficiunt manifeſte. Quare autem ſiq̄dem

Siſ̄itudo cometę & lactis & de apparendo cometas acceptam⁹ cauſam tāq̧ dictā mediocriter: & de lacte eodem mō exiſtimādum habere: ꝙ em̄ ibi circa vnum paſſio hoc circa circulum quēdam accidit fieri eadem. Et eſt lac vt eſt dicere velut diffinitum maximi circuli ꝓpter ſegregationem coma: ꝓpter quod quemadmodum pri⁹ diximus, nō multi neq̧ ſępe fiūt cometę: q̄a cōtinue ſegregata eſt & ſegregat̄ ſcd'm vnāquāq̧ periodū ī hūc locū ſemp̄ talis cōſiſtētia: de factis q̄dē igit̄ in eo q̄ circa terrā mūdo cōtinuo lationibus dictū eſt: de diſcurſu q̄dem aſtrorū & ignita flāma: adhuc aūt de cometis & vocato lacte fere em̄ ſunt tot paſſiōes apparentes, circa locū hunc.

Explanatio tex.

Proſequit intentū: & primo de impſſionib⁹ ignitis, in ſuprema regione genitis.

I. Impreſſiones ignitæ ſunt idem materialiter, & fiunt ex eadem cauſa.

II. Materia impreſſionū ſunt vapor & exalatio, vapor in aqueis, exalatio in humidis: exalatio eſt altior, vapor inferior. Probat ex ordine elementorum: quia ignis eſt ſuperior, dein aer.

III. Quia exalatio fumoſa non habet ꝓpriū nomē, ideo appellatur ignis, quia faciliter in ipſum conuertitur: ſicut fumus apud nos faciliter exuritur: a fortiori ſuperius vbi cum hoc eſt in motu: eſt em̄ flamma ſpūs ſicci ardor.

IIII. Differunt impreſſiones ignitæ, multitudine, paucitate, ſitu & figura: quia ſi eſt lata longa & diſcōtinua: tunc apparent ſtipulę: quando per globos accenditur & ſcintillat dicuntur capræ: ſi non ſcintillat eſt dalus: ſi vero accenditur ſecundū longum, & currit ſuo tractu: tunc dicitur ſydus volās quāuis illud varietur: quia fit in infima & ſuprema regione aeris: poſſunt item habere frigidum a ſumma parte vel ab ima parte.

V. Mota dubitatione reſpōdet ꝙ vtroq; modo fit ſtella cadens. ſ. primo ſicut quia incēſio vadit de vna exalatione ad aliam, ſicut de ſulphure. Secūdo quia vna exalatio expellitur a ſuo cōtrario frigido: & proijcitur quaſi deorſum: fit aūt hęc ꝓiectio á nube inſpiſſata a frigore: horū generatio non eſt exuſtio, ſed expulſio.

VI. Hinc ipreſſiōes ignitę factę ī ſupma regiōe aeris inflāmant̄: ī media regiōe aeris expelluntur.

VII. Exalatio fert̄ ſurſū aut deorſū ex ſitu: qa ī ſuprema regiōe aſcēdit: ī media deſcēdit: ſed cōiter fert̄ ad latus: quia natura tēdit ſurſum: & impellit̄ violenter deorſum: & ita incipit moueri ad latus.

VIII. Hæc generantur ſub luna: patet ex velocitate motuum eorum ſicut in proiectis a nobis.

De hiatu & voragine pars ſecunda

IX. In nocte apparent ſæpe hiatus voragines & ſanguinei colores: ſicut em̄ aliæ impreſſiones fiūt ex exalatione incenſa: ſic aliquando ſolum lumine colorantur: & apparent illa phantaſmata: quia exalationes aeris lumine refractione cauſant colores maxime puniceum aut purpureum: quia ſunt colores permixti ex igneo & albo, vt apparet ī ortu ſyderū: albū em̄ viſum p nigrū apparet rubeū.

X. Hiatus apparet quando lumen interueniēte aliquo nigro apparet diſrumpi.

XI. In die iſta nō apparēt propter abundantiā lucis ſolaris: de nocte non apparent (excepto puniceo) ob obſcuritatem.

De cometis ſcd̄m antiquos

XII. Tres fuerūt antiquorꝫ de Cometis opiniōes prima Anaxa. & Democri. credentiū cometā eſſe cōgregationē planetarū, vbi ſe tāgere vident̄. Secūda Pythagoricorū cometā ēē planetā ſub radijs ſolarib⁹ latentē, & digrediēdo apparentē. Tertia Hippocratis Chij & Eſchyli cometā eſſe planetā: & comā accipe ab humore p ſolē eleuato: & quia tarde egrediat̄ radios ſolares: ideo raro apparet: & mouet̄ a ſole ad ſeptētrionē & meridiē: licet intra tropicos nō habeat comā ꝓpter defectum humorum: nec; ad auſtrum apparet nobis ita cometus, ſicut ad meridiem.

XIII. Improbatur opi. ſecūda & tertia: quia planetæ non ſunt niſi ſub zodiaco: cometæ apparent extra illum. Secūdo quia plures cometæ viſi ſunt ſimul. Tertio cōtra tertiam opi. ꝙ non poſſit coma appere ex refractiōe: & etiā ad auſtrū appaiēt Quarto cōtra opi. primā: qm̄ ſtellę nō erraticę accipiūt comā, vt volūt ęgyptij: & Ariſt. vidit ſtellā in femore canis debilē comā habentē. Quīto cōtra omes ait cometas ſuo tēpore diſparuiſſe ſupra orizontē abſq; hoc ꝙ ingrederent̄ radios ſolares.

XIIII. Non releuat Democritū, ꝙ diſſolutis cometis apparuit ſtella: quia ſi eſſet ſtella, oporteret ſemper apparere ſtellam. Secundo ſæpe fit coniunctio planetarū ſine cometa: ſicut ipſe vidit de ioue & ſtella geminorꝫ. Tertio qa ſtellæ ſunt puę & apparent quaſi indiuiſibiles: & ita vna addita alteri non apparebit in tanta quantitate: ſicut apparet cometa.

XV. Petit primo ignem eſſe ſub cœlo: & áerem eſſe ſub igne Secundo ꝙ ignis & ſuperior pars aeris mouentur circulariter ad motum cœli. Tertio petit exalationem calidam & ſiccam ſurſum motam faciliter accendi. Scd̄m ꝓpriam

XVI. Cometa gñat̄ qñ eleuat̄ exalatio calida & ſicca cōpacta & dēſa, bene inflāmabilis: ſic em̄ nō multū exuritur, nec ſtatim extinguit̄. Habet autē aliā exalatiōnē ei ſubiectā vt pabulū, cōtinuo aſcēdentē: variatur aūt ī figura: poteſt em̄ circūquaq; comam habere vel ſolum in longitudinem.

XVII. Differt cometa a ſtella cadēte: qa illa faciliter incēdit̄ & velociter mouet̄: ſed cometa tardi⁹ & mouet̄ & accēdit̄, ſicut ī ſimili, ſi titio inijceret̄

XVIII. Aliqñ p ſe apparet cometes ī lo (palec. co aſtri, aliqñ ſub planeta, aliqñ ſub alio aſtro fixo, nunc crinē, nūc barbā hn̄s, ſicut Halo apparet circa ſolē niſi ꝙ Halo fit refractione ſicut patebit cometa vero inflammatione.

XIX. Cometa aliqñ mouet̄ ad motū ſtellę, aliqñ ad motū cœli diurnū modico tardi⁹. Ideo Hypocrates nō bene dixit cometā eſſe refractiōnē ſolis: quoniam ſæpe fit cometa ſine ſole.

XX. Cometa ē ſignū ſiccitatis & vētorꝫ: nā quo plures comete, vel quo maior fuerit planeta eo ſiccior erit annus. Probat trib⁹ experiētijs: prima de lapide eleuato a vēto & ꝓiecto ī fluuijs ęgis. Scd̄a qñ ex vētis ī achaia apparēte cometa, inundatio maris facta eſt. Tertia ē de vētis circa Corinthū.

XXI. Comete raro fiūt: & rari⁹ ī ter tropicos. Rō primi ē qa raro tāta exalatio eleuat̄ cōpacta: q̄ ad cometā requiritur. Ratio ſecūdi eſt quia exalatio calore aſtrorū diſpergitur & conſumitur.

De galacia ſcd̄m antiquos

XXII. Tres fuerūt opiniōes de lacte: pria pythagoricorū fabuloſa, exuſtā eſſe a Pherōte: ſed cōtra tūc zodiac⁹ eēt cōbuſt⁹: qa cōtinue ſol ī eo mouet̄

XXIII. Secūda opi. Democriti & Anaxa. lac eſſe quorundā aſtrorū iūctorꝫ lumē: qñ a ſole non aſpicerētur: ſed cōtra qa lac ſemp apparet ī eodē loco ſed qa ſol nō ē ſp ī eodē loco: & ergo mutaret̄ lac. Scd̄o qa ſol eſt maior tota terra: ergo vmbra cauſata a terra, deficit citra aſtra.

XXIIII. Tertia opinio eſt lac eſſe radiorū ſolis refractionē: ſed cōtra tūc nō ſemꝑ appareret in eodē loco. Secūdo quia apparet nobis circulus lactis de nocte in aqua, vbi non eſt talis refractio.

Opi. propria XXV. Galacia generaꝰ, qa plurima exalatio eleuatur ad ſupremā regionē aeris: in qua recipitur lumen aſtrorum illius partis cœli: & ſic apparet circulus albus.

XXVI. Lacteus circulus non eſt inter tropicos: quia ibi exalatio virtute aſtrorū diſſoluiꝰ. Signū aūt hui⁹ eſt: quia circulus ille pro maiori parte eſt geminatus: & vna pars eſt albior alia.

XXVII. Aſtra ſub quib⁹ eſt galacia dicūtur ſporadica quaſi ſeminata ſparſim: & ſicut diximus de cometa: ita & de lacte ſentiendum.

Annotatio in textum

2. Ariſto. duplicē ponit exalationē .ſ. vaporoſam & fumoſam: & ꝓmiſcue vtiꝰ voculis: ſed iā exalationem dicimus ſiccā, vaporē humidū: igiꝰ caue ne confundas has dictiones.

3. ὑπέρκαυμα ſignificat ſupra calidū: & hic Ari. intelligit ignē elementarē: q̄uis in litera ſępe etiā ſignificet exalationē calidā ad ſupera eleuatā. Ga

Gaietan⁹ ietanus male expoſuit hypercauma .i. qd valde inſenſibile. Dalus λαλὸς id eſt lampas aut torris. αἴξ αἴγος capram ſignificat.

4. Stella cadēs nō eſt ſtella: ſed nobis apparet qdē ſtella: iuxta illud Ouidij

Nempe interdum de cœlo ſtella ſereno

Ouidius Et ſi non cecidit potuit cecidiſſe videri.

9. Phantaſmata hic appellat Ariſto. exalationem igneā, nō incēſam, ſed lumine ꝑfuſam: quod in eā incidens diuerſorum colorum qui non ſunt apparentiam facit.

12. σύνφασις a verbo φαίνω id eſt appareo ſignificat quaſi ſimul apparitionē: vt plures ſtellas ſimul

Democr. orientes Democri. cometā dixerit.

12. Italici philoſophi dicti ſūt pythagorici: ꝙ pythagoras Tarenti docuiſſet: eius q̄ꝙ philoſophia italica dicta eſt: ionici vero appellati qui ſub Talete Mileſio & ſuis ſucceſſoribus in gręcia didicerunt: meminit A. Auguſti. 8. de ciui. dei.

A. Augu. 13. Erraticę ſtellę dicunꝰ planetæ: circulus aīaliū eſt zodiac⁹, vt in epitomate aſtronomiæ.

13. Buris & Elice vrbes fuere Achaiæ olim aquis obrutæ: meminit poſt Ariſto, Oui.

Ouidius Si quęras Elicen & Burin Achaidas vrbes
Inuenias ſub aquis, & adhuc oſtendere nautæ
Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis

13. γαμηλιὼν id eſt october.

13. Canis ſtellarum, imago prope orionem.

16. πώγων barba: inde cometā pogoniam hoc eſt barbatam appellat.

20. Vetus adeo validus fuit in ęgypto, vt magnū lapidē in aera ferret & in lacum proijceret: qua nocte cometa viſus eſt: vn̄ de prognoſticis vētorū ta

Stapuleñ. les verſus citat Iaco. Faber inſignis philoſophus.

Tu ſteriles agros & inania vota coloni
Siccus & efferuens ſeue cometa facis.
Cum crinem oſtētas: tūc ventorū impetus vrget.
Oppida: tu bella ſanguinolenta moues.
Principibus lethum, tu ſeditioſa minaris
Sic varijs mundus ducitur auſpicijs.

22. γάλα lac ſignificat: nā ob albedinē viā illā cœli lacteā antiqui dixerūt: trāſit aūt per geminos & principiū ſagittarij: meminit huius Ouidius Ouidius

Eſt via ſublimis cœlo manifeſta ſereno
Lactea nomen habet, candore notabilis ipſo:

23. Sol plus diſtat a nobis, q̄ conus vmbræ a terra procedentis: hoc ex theoreumate. q. 1. liquet.

27. σποράς ſparſus: inde σποράδες ſtellę dictæ ꝙ ſparſæ ſint & quaſi ſeminatæ, Sunt & inſulæ ſporades in mari ęgeo, ſparſæ: inter quas eſt & Pathmos, diuo Ioan. celebris. S. Ioan.

Explicatio ſcholaſtica

Q. II.

An omnes metheoricę impreſſiones ignitæ ſint eiuſdem ſpeciei?

Articulus. I.

Nota. I. Q. materia oīm imp̄ſſionum eſt vapor & exalatio: vapor in aqueis, exalatio in ignitis & vētoſis. Gnaꝰ aūt exalatio ex terra ex qua reſoluitur vi caloris: nam tres ſunt partes terræ, vt refert Timon hic poſt Platonē in Timęo & Senecā: tu, adde trib⁹ cruſtis quartā ꝑtē nucleū. Prima cruſta eſt ad quā radices arboris ſe extendūt: & eſt multū poroſa in qua ſunt fluuij & aquę pluuiales. Alia eſt cruſta multum ſolida & cōpacta: q̄ nō eſt poroſa. Tertia pars eſt multū poroſa, amplis cauernis plena: vbi fontes generanꝰ & terręmot⁹. Quarta pars nuclei eſt multū cōpacta & ſolidior q̄ ſecūda cruſta: & ibi gn̄anꝰ metalla. ¶ Ergo qa prima cruſta eſt multū poroſa ꝟtute ſolis & aſtrorū eleuatur & ſubtiliaꝰ exalatio terrea, ſicca & calida: vbi aūt terra eſt humida aut e fluuijs eleuaꝰ ꝟtute caloris: vapor humidus & calidus, q eſt materia imp̄ſſionū aquearū. Habes ergo materiā ꝓpinquā imp̄ſſionū .ſ. exalationē & vaporē: materiā remotā .ſ. terrā vel aquā, aut aliud ei ęquiualens. Timon Seneca Plato

Nota. II. Q. vetus q̄ſtio eſt: an vapor ſit ꝑ ſubſtantiā aqua & exalatio terra leuificata: vn̄ pria ſentētia Marſi. q. 14. ſcdi. de Genera. Saxo & Burida. vaporē eſſe ſubſtātialiter illud in quod reſoluitur: & ſic vapor eēt aqua: ſed cōtra exalatio aliquando eſt indifferēs ad corpora ſpecie diſtincta tūc vapor ſtaret ſub ſpeciebus diſtinctis. ¶ Scda ſentētia Bruxellē: vaporē & exalationē eſſe illa a quib⁹ reſoluuntur: ſed cōtra cū exalatio reſoluaꝰ a terra: iam ipſa eſſet terra. Modo cum terra ſit grauiſſimum & groſſiſſimum elementum: quomodo poſſet ſtare tanta raritas & leuitas cum terra & aqua: ſicut eſt in exalatione. Secundo hæc poſitio improbatur ex motu: quia quodlibet recedens a loco proprio mouetur violentē: & per conſequens a prīcipio extrinſeco: vapor vero mouetur a principio intrinſeco: probatur quia aſcendit per ſuum contrarium. Adde ꝙ euaporatum a vino conuertitur in aquā, nō in vinū: vt dicit Ariſto. in. 2. hui⁹ Marſil. Saxo Buridan⁹ Bruxell. Ochā. q. 6. quarti.

Timon ❡Tertia ſentẽtia Timonis & alior̃ vaporem nõ eſſe aquã, nec exalationẽ terrã aut ignẽ: quia non ſunt corpora ſimplicia, ſed a talibꝰ aut ſimilibꝰ reſoluta ſunt aũt mixta imperfecta, media inter elementa & vera mixta: pars enĩ terræ adeo rareſit & lenificat & i fumũ quaſi cõuertit: vt forma terræ nõ poſſet cũ tãta raritate ſubſiſtere. Sic vapor cõſimiliter eleuat ab aqua aut alio humido corpe & quis exalatio & vapor ob ſubtilitatẽ nõ videantur: eſt enĩ exalatio ſubtilior fumo: tñ p frigiditatẽ cõdenſatę, aut calore ignitę, poſſunt videri.

Nota.III. Q multa accidentia circa impſſiones ſunt aduertenda: & quia ſunt facilia: & alij multũ luculenter ſcripſerunt, precipue preceptores noſtri Reiſchiꝰ Chartuſianꝰ & Iſenachiꝰ: ſunt etiam plures in his differentiæ.ſ.

Reiſchiꝰ Iſenach.

Inflammationis	Magnitudinis	Figuræ
Coloris	Temporis	Durationis
& loci.		

1: Differẽtia eſt in loco, qa inflãmationes aliq̃ fiũt in ſupma regiõe aeris, vt cometa, aliquę in media vt coruſcationes, aliq̃ in infima, vt lumina de nocte viſa circa torcularia, ſuſpendia, cimiteria &c̃. 2. Inflãmationis, qa in ſuõma regiõe aeris incẽdit a calore ignis vel motꝰ, i media motu vt in fulmine vel coruſcatione, in infima per antiperiſtaſim. 3. Magnitudinis: qa põt impſſio eſſe magna vl' ex magnitudine inflãmationis, vel qa exalatio tota ſimul inflãmatur, vel quia eſt prope nos: cometa quis ſit magnus, tamen ob diſtãtiam apparet nobis paruus. 4. Figuræ differẽtia puenit ob diſformitatem vel vniformitatem exalationis: aut eius diuerſas diſtractiones, agitationes & motus, vt quarto notabili dicturi ſumus. 5. Colores diuerſi apparent partim ex raritate & denſitate: quia rariores apparent albiores: item ex diuerſitate exalationum, ex materia ſulphurea aut viſcoſa & pingui: vnde apparent etiam albę, rubeæ, nigræ blauæ &c̃. 6. Temporis, q nunq̃ aut rariſſime fiunt in hyeme: quia calor deeſt ad exalandum: & exalati ſtatim deficiunt a frigiditate aeris: in eſtate raro, niſi per antiperiſtaſim, vt in fulminibꝰ: & hoc propter exceſſum caloris cõſumentis exalatiões. In vere fiunt, ſed pauciores: q terra gelu hyemis adhuc ſit compacta: in autumno ſunt frequentiores: quia ſufficiens eſt calor: terra ex æſtate adhuc ſicca: noctes nec nimium lõgæ, nec breues. 7. Diutius durant quæ ſunt ex materia magis groſſa & viſcoſa vt cometa: contra alię facilius depereunt.

Nota.IIII. Q, etſi Ariſto. ſatis dilucide explicat modum quo generentur impreſſiones ignitæ: non tamen erit abs re, eundem breuiter retexere: quoniam exalatione calore abundante fertur ad ſupremam regionem aeris: quæ ſi eſt inęqualiter
1 ſubtilis, pars groſſa & multa inferior, ſubtilior vero eleuata in modum candelæ & perpendiculi: quare illa accenſa apparet ignis perpendicularis,
2 aut per modum columnæ pyramidalis. Si vero tm̃ habet de groſſo ſicut de ſubtili, tunc apparet per modum lanceę ardentis. Exiſtente autem exa
3 latione ęque ſubtili, ſed diſcõtinua vna parte poſt aliam inflammata & incenſa: tunc dicuntur ſcintillæ ardentes. Si autem eſt continua, & in vna 4
parte incenſa: dicitur tunc candela ardens: quia licet latitudo ſit ęqualis longitudini: tamen ob diſtantiam apparet oblonga & rotunda. Si autem 5
æqualiter extendi non poſſit, inflammata ſurſum tendit: dicitur aſub aſcendens. Aſub nomen gñale Aſub
eſt impreſſionum ait Summerhart. ex cuiꝰ linguæ ideomate veniat, ignoro. ❡Si exalatio minus for 6
tis fuerit: & ad mediam regionem veniens, a frigido circunſtante fortificatur & incenditur verſus nos dicitur tunc aſub deſcendens: & apparet ſicut ſtipulæ ardentes: deijcitur enim a nube frigida: ideo videtur deſcendere: exalatione autem exi 7
ſtente conglobata: & vnus globus poſt alium inflammetur: tũc apparet per modum caprarum ſaltantium. Exiſtente autem continua materia & vi 8
ſcoſa & pingui, per antiperiſtaſim accenditur, & calido & ſubtili combuſto, graueſcit aliud & deſcendit: & dicitur ſtella cadens: in alpibus ſueuicis in agris ruſtici ſæpe mihi monſtrarunt talem materiam quam affirmabant, ſic decidere in tali apparitione. Exalatione autem exiſtente inęquali 9
& multa: q ſubtilius eſt aſcendit: groſſius in medio reſidet in modum ventris: & ex propinquitate nubis frigidæ, apparet fumare: & dicitur draco volans. ❡Exalatio debilis remanet in infima regione aeris: & vario motu varias accipit figuras: & ad motum accedentis mouetur: quia is mouet aerem in quo eſt: ſic apparent in modum candelarum, ſtipularum, ignis fatui &c̃. vt circa cimiteria, patibula, coquinas, torcularia, capita equorum fumantium. Hæc ſummatim: adde q parum refert: ſi inflammationes aliquas hi in media, alij in infima ponunt: quoniam non diſtinguuntur iſtæ regiones ex natura rei: nec nos ſcimus diſtinctionem illorum interſtitior̃ ad amuſſim.

Articulus.II.

Concluſio Omnes impreſſiones ignitæ ſunt in vna ſpecie inflammationis: quamuis exalationes aliquando ſpecie differant. Liquet concluſio ex ſecundo notabili: vnde denominationes eis datæ in quarto notabili ſunt ſolum accidentales.

Articulus.III.

Dubium. I.

An cometa ſit de natura elementari?

Pręmit.I. Iuxta dicta in textu cometam fieri ex exalatione terreſtri, multum calida, ſicca, pingui & viſcoſa, ad ſupremam regionem aeris eleuata & accenſa. Differunt autem cometæ: quia aliquãdo fuerunt magni, aliquãdo parui: interdum vnus apparet, aliquãdo multi. Sunt preterea aliqui barbati, aliqui comati, aliq caudati, ſi enĩ materia

in medio fuerit cōpacta, ſed in extremitatibꝰ rara tūc apparet velut ſtella crinita: ſi aūt in vna parte ſpiſſa fuerit & ꝓtenſa ſeu porrecta in vnā partem tūc apparet ſtella caudata: ſi v̾o altera pte tm̄ ra-
Damaſ. rior fuerit apparebit barbata. Damaſ. tn̄ li. 2. ca. 7. arbitratur cometā aſtrum eſſe de nouo factū: ꝙ diſſoluatur cōpleta ſignificatione ſua.

Variat colorē quoq; cometa ſecūdum raritatē & materiā ex qua eſt exhalatio: hinc aſtrologi cometā de natura ſaturni plūbei coloris, iouis albi martis rubei, ſolis aurei, mercurij cerulei eē arbitrant̄.

Præmit. II. Cometas variari motu: comati em̄ interdū nō mouent̄: caudati ſunt ī motu frequēter ad occaſum: interdū lateraliter mouentur, ad motū aeris cōtinentis. Et quia gn̄atio Cometę ſignificat magnā ſiccitatē & caliditatē fuiſſe: qa alias tanta materia ꝑ eiꝰ gn̄atione nō eleuata fuiſſet: ideo cōmuniter ſequit̄ ſterilitas ī terris nō paludinoſis. Signū etiā eſt alioꝫ venenatos halatus, & vapores plures eleuari p forte actionem aſtrorū: vn̄ aer infectus peſtilentiā agit in hoīes: ratiōe quoq; ſiccitatis hoīes ad bella incēdit, fantaſiā ꝑturbat ſenſus immutat: & ſic ad ſeditiones incitat: & eiſdem rationibꝰ vētos plures & terræ motus deſignāt ac inundatiōes: qm̄ tūc plures exalatiōes ad materiā vētoꝝ eleuātur: & ipediti eleuare terrā rūpunt: vēti aūt fluctus maris ad inundationem parant.

Reſpōdetur Ad dubiū ꝙ cometa nō eſt de natura cœleſti, ſed elemētari: nā alioqui ſemꝑ appareret. De cometis vide chronographos qn̄ & ꝙ diu & qualiter appꝰuerint: & qd fuerit ſubſecutū: q̄ diligēs magiſter ꝑ capacitate auditorū applicet nolo his membranas occupare.

Dubium. II.

An lacteꝰ circulus ſit de natura cœleſti:

Prępmit. I. Ariſto. voluiſſe galaxiā eſſe viā lacteā & latam propter exhalationes, ea parte cœli apparentes: ſed rationes motæ per eum de cometis cōtra antiquos merito debebāt eū mouiſſe ad oppoſitum dicēdum: cum galaxia ſemper ab eadem parte ęquabiliter appareat: & tamen vapores & exhalationes non æqualiter eleuantur in diuerſis partibus anni. ¶ Verum eſt ꝙ inſignis philoſophꝰ
Stapulē. Iacobus Faber Stapulen̄. nititur colorare intētionem Ariſto. per hoc ꝙ duplex ſit lacteus circulus vnus cœleſtis, noctis ſerenitate cōſpicuꝰ: alter elementaris, imp̄ſſionis ſub cœleſti aggregatæ: eius candoris ſimilitudinem repreſentans: & hic non ſemper appareat: modo Ariſto. fuerit locutus de ſecundo circulo lacteo impreſſionis: at glo. illa nō apparet mihi habere intentionem Ariſto, ideo aliter reſpondeo ad dubium.

Reſpōdetur Ad dubium, circulum lacteum eſſe de natura cœleſti, & nō impreſſionem metheoricam: illam reſponſionem ſic exorno. 1. quęlibet pars cœli eſt lucida per lumen incorporatum, aut lumen reflexum: lumen incorporatum id eſt lux. 2. Partes cœli non ſunt in ęquali raritate vel denſitate. 3. Partes dēſiores cœli fortius in ſe recipiūt lumen & fortius reflectunt. 4. Partes propinquiores ſtellis cæteris paribus fortius in ſe recipiunt lumen ꝙ̄ reliquæ. Modo quia a pedibus geminoꝝ ad principium ſagittarij plures paruæ ſtellæ exiſtunt ſporades: & ille tractꝰ cœli eſt denſior: ideo apparet luminoſior. Timo hic adducit demōſtra- Timo
tionem cōtra Ariſto. quam breuitatis cauſa omitto: acceptam refer hanc determinationem Ioanni Vrachio præceptori noſtro. Vrachius

Articulus. IIII. quotlibeticus.

1. Cur in cimiterijs & ſub patibulis ſępe apparent cādelę accenſæ. Reſpōdetur quia ibi continue vi aſtrorum exit aliquis fumus pinguis & calidus ex cadaueribus mortuorum: qui adueniente frigiditate noctis inflammatur per antiperiſtaſim: tunc vulgares credunt ſe ſpiritus vidiſſe.

2. Cur talia lumina apparentia de nocte fugiūt homines. Reſpōdetur, quia homines deambulantes mouent & impellunt aerem ante ſe: & ad motum aeris mouetur exalatio incenſa.

3. Cur parua lumina aliquando apparent ſuper auribus equorum vel capitibus equitantium de nocte. Reſpondetur quia exalationes per aerem diſperſæ adhęrent pilis equorum vel veſtibus hoīm & inflammātur vel motu vel per antiperiſtaſim etiam contingit homines vel iumenta motu calefacta exalare: & exalationes illas per antiperiſtaſim igniri.

Cur impreſſiones appareant eſſe in cœlo: cum tamen ſint propinquiores nobis. Reſpondetur ſicut viſus decipitur de magnitudine rei propter diſtantiam obiecti: ita decipitur ex diſtantia circa ſitum & ita vetulæ credūt tonitrua & coruſcationes fieri ex cœlo.

Cur apparet color ſanguineus in cœlo, & nō aliꝰ. Reſpondetur quia lucidum viſum p nigrum apparet rubeum: & ſic lumen ſolis vel alterius aſtri incidens in nubem, apparet rubeum.

Cur audiuntur voces nocturnæ circa cimiteria & ſepulchra mortuorum. Reſpondetur ꝙ fumus ſeu exalatio reſoluta in die calore ſolis, fugitura frigus nocturnum terrę erumpit per ſtrictū aliquod foramen: & ſecundum exigentiam ſtricturæ vocis cauſat diuerſum ſonū. Et ſicut cōtingit in pulſu campanæ: ꝙ quam vocem quis conceperit, illam videtur campana ſonare. Ita euenit de illo ſono proueniente ex illis ſepulchris: & ſępiſſime hoc contingit in autumno: & vulgares plurimum decipiūtur, opinādo ſpiritus ibi apparere & eiulare.

De impreſſionibus aqueis in aere. Cap. III.

Intentio

DE loco aũt poſitione ſecundo poſt hunc: primo aũt circa terram dicam⁹ iſte em̃ locus cõmunis eſt aquæ & aeri & accidentiũ circa eam quæ ſurſum generationem ipſius: ſumendum autem & horum principia & cauſas oim̃ ſimiliter. Quod quidem igitur vt mouẽs, & principale & primũ 1 principiorꝫ circulus eſt in quo manifeſte ſolis latio diſgregãs: & cõgregans in fieri Cõcluſio prope aut lõgius cauſa gñationis & corruptionis eſt manente aũt terra ꝙ circa ipſam humidũ a radijs & ab alia quæ deſuper caliditate vaporãs fertur ſurſum. ¶ Caliditate aũt quæ duxit ſurſum relinquente: & hac quidem directa ad ſuperiorẽ locum: hac aũt & extincta propter ſuſpendi longius in aerem qui ſuper terrã: conſtat iterũ vapor infrigidatus, & propter derelictionem caloris, & propter locũ: & fit aqua ex aere: facta aũt iterũ fertur ad terrã. ¶ Eſt aũt q̃ quidẽ ex aqua exhalatio vapor: quæ aũt ex aere in aquã nubes: caligo aũt nebulę decidẽtia eius quæ in aquã cõcretiõ. s ꝓpter qđ ſignũ magis eſt ſerenitatis ꝙ aquarũ: eſt em̃ caligo velut nebula ſterilis. ¶ Fit aũt circulus iſte imitãs ſolis circulũ: ſimul em̃ ille ad plagas ꝑmutat̃ & iſte ad ſurſum & deorſum. Oportet aũt intelligere hũc velut fluuiũ fluentẽ circulũ ſurſum & deorſum cõmunẽ aeris & aquæ: ꝓpe qdẽ em̃ exiſtẽte ſole vaporis ſurſum fluit fluuius: elõgato aũt aquæ deorſum & hoc indeſinẽs vult fieri ſecũdum ordinẽ: quare ſiquidẽ enigmatiçabãt oceanũ priores forte vtiqꝫ hũc fluuiũ circulariter fluentem circa terrã. ¶ Eleuato aũt humido ſuper propter calidi virtutẽ & iterũ lato deorſum ꝓpter infrigidationẽ ad terrã ꝓprie noĩa paſſionibus imponunt̃ ex qbuſdã differẽtijs ipſarũ: cũ quidẽ em̃ ſecundũ modica ferat̃ pſecades: quãdo aũt ſcđm maiores ꝑtes pluuia vocat̃. ¶ Ex eo aũt ꝙ de die euaporat̃ qñtũ ſi non ſuſpenſum fuerit propter paucitatẽ ſurſum ducentis ipſum ignis ad eam quæ eleuatur aquã iterum deorſum latũ cũ infrigidatũ fuerit nocte vocat̃ ros & pruina. Pruina quidẽ qñ vapor cõgelatur prius ꝙ in aquã cõuertat̃ iterũ fit aũt in hyeme & magis in hyemalibus locis. Ros aũt cũ cõcretus fuerit in aquã vapor: & neqꝫ ſic fuerit ęſtus vt exſiccetur ſurſum ductũ: neqꝫ ſic frigus vt cõgeletur vapor ipẽ ꝓpterea ꝙ aut tẽpus calidum aut locus fit: fit em̃ magis ros in tẽperie & in locis tẽperatis: pruina ſicut dictũ eſt cõtrarie. Palam em̃ ꝙ vapor calidior aqua: habet em̃ eleuantẽ adhuc ignẽ quare amplioris frigiditatis ipm̃ coagulare. ¶ Fiũt aũt ambo ſerenitate & trãquillitate: neqꝫ em̃ eleuabuntur nõ exiſtẽte ſerenitate: neqꝫ conſtare poterũt vtiqꝫ vento flãte. Signũ aũt qa fiũt hęc ꝓpe nõ ꝙ longe ſuſpẽditur vapor: in mõtibus em̃ nõ fit pruina: cauſa aũt vna quidẽ hęc quia ſurſum ducitur ex ſubmiſſis & humectis locis: quare velut onus portãs maius ſurſum ducẽs caliditas quã ſcđm ipam nõ põt eleuare ipſum ad multũ locũ altitudinis: ſed prope dimittit: iterũ alia aũt: quia & fluit maxime aer exiſtens in altis qui diſſoluit conſiſtentiam talem. ¶ Fit aũt ros vbiqꝫ auſtralibus non borealibus preterqꝫ in ponto: ibi aũt contrarie: borealibus quidẽ em̃ fit: auſtralibus aũt non fit: cauſa aũt ſimiliter ſitui quia temperie quidem fit: hyeme autem non: auſter quidem em̃ temperiem facit: boreas aũt hyemem: frigidus enim quare & hyeme exhalationis extinguit caliditatem: in ponto autẽ: auſter quidem non ſic facit temperiem vt fiat vapor: boreas autem propter frigiditatem antiperiſtaſim faciens calidum congregat: quare plus euaporat magis: ſępe autẽ hoc & in exterioribus locis eſt videre factum: vaporãt em̃ putei borealibus magis ꝙ auſtra

Marginalia: 2 Pluuiæ generatio; 3 differẽtia; 4 Cõparatio; 5 Pluuiarũ differẽtia; 6 Roris & pruinæ generatio; 7 Cõuenientia prima; Secunda; 8 Singula re roris

libus: ſed borealia quidem extinguunt anteq̄ conſtat aliqua multitudo: in auſtrali-
9 Cōueniētia & differētia impreſſionū bus autem ſinitur congregari exhalatio. Ipſa autem non coagulatur hic quemad-
modū in circa nubes loco: inde enim tria veniunt corpa cōſtantia: & ꝓpter infrigi
dationem aqua, nix & grando: hoꝝ aūt duo ꝓportionabiliter: & ꝓpter eaſdē cau-
ſas fiūt his quæ inferius differētia ſecundū magis & minus & multitudine & pau-
citate nix em̄ & pruina idem & pluuia & ros: ſed hęc quidē multū hęc aūt paucum.
Pluuia quidem em̄ fit ex multo vapore infrigidato: hui⁹ aūt cauſa & locus multus
& tēpus exiſtens multū in quo colligitur: & ex quo: paucū aūt ros: ephimeros em̄
conſiſtentia & loc⁹ paruus: manifeſtatio aūt & ḡnatio exiſtens velox & parua mul
titudo: ſimiliter aūt & pruina & nix. Cū em̄ cōgeletur nubes nix eſt: cū autē vapor
pruina: propter quod aut tēporis aut regionis ſignū eſt frigidæ: nō em̄ vtiq̄ coagu-
laretur adhuc multa exiſtēte caliditate ſi nō ſimul ſuperuinceret frigus: in nube aūt
adhuc multū ineſt calidum reſiduum ignis qui euaporare fecit ex terra humidum.
10 Grando ¶ Grando aūt ibi quidē fit: in propinquo aūt terræ vaporante hoc deficit: quēad-
modū em̄ diximus vt quidē ibi nix: hic quidē fit pruina: vt aūt ibi pluuia hic ros: vt
aūt ibi grādo: hic nō correſpōdet ſimile: cauſa aūt cum dixerimus de grandine erit
11 manifeſta. ¶ Oportet aūt accipere ſimul & accidētia circa ḡnationē ipſius quęcūq̄
Dubium nō ſeducentia quidem putata eſſe rationabilia: eſt quidē em̄ grādo cryſtallus: coa-
gulatur aūt aqua hyeme: grādines quidem ſunt vere & autumno maxime: deinde
aūt & fructuū tēpore: hyeme aūt rarius: & quando minus frigus fuerit: & vniuerſa-
12 liter aūt fiunt grādines in temperatiorib⁹ locis minus aūt in frigidiorib⁹. Inconue-
Dubiū ſecūdum niens aūt & coagulari aquā in eo qui ſurſum loco: neq̄ em̄ congelatā eſſe poſſibile
antequā facta ſit aqua: neq̄ aquam nullo tēpore poſſibile manere eleuatam exiſtē-
13 Opinio antiqua tem. ¶ At vero neq̄ quemadmodum pſecades ſurſum quidem incident propter
paruitatē: immorātes aūt in aere ſicut & terra & aurū propter paruitatē partiū ſępe
ſupernatāt: ſic aere aqua: cōuenientib⁹ aūt multis paruis, magnæ deorſum feruntur
pſecades. Hoc aūt non contingit fieri in grādine: non em̄ copulantur cōgelata quē
admodum humida: palam igitur ꝙ ſurſum tanta aqua maneret: non em̄ vtiq̄ cōge-
lata fuiſſet tāta: his quidem igitur videtur paſſionis cauſa eſſe hui⁹ generationis cū
propulſa fuerit nubes in ſuperiorē locū magis exiſtētem frigidum propterea ꝙ de
ſinunt ibi refractiōes radiorum a terra: & veniens ibi aqua cōgelatur: propter quod
& ęſtate magis & in calidis regionib⁹ accidit fieri grandines: quoniam amplius ca-
Improbatio prima lidum ſurſum pellit a terra nubes. ¶ Accidit aūt in valde altis minime fieri grandi
nem quāuis oportebat: quēadmodum & niuem videmus in altis maxime factam.
Secunda Adhuc autem ſæpe viſæ ſunt nubes delatæ cum ſono multo ſecus ipſam terram:
vt terribile eſſet videntibus & audientibus tanquam futuro aliquo maiori: aliquan
do autem & ſine ſono viſis talibus nubibus grando fit multa & magnitudine incre
dibilis & figuris non rotunda: propterea ꝙ non multo tempore fuit latio ipſius tā-
Tertia q̄ prope terram facta coagulatione: ſed non ſicut illi aiunt. At vero neceſſarium ab
ea quæ maxime cauſa coagulationis maximas fieri grandines. Cryſtallus em̄ gran-
do: & hoc omnibus manifeſtum magnę aūt ſunt quę figuris non rotundæ: hoc aūt
ſignum eſt ꝙ ſint congelata prope terram: latę em̄ de longe propter ferri longe cir-
culatione fiunt figurę q̄ rotundæ & magnitudine minores. Quod quidem igitur
non expelli in ſuperiorem locum frigidum coagulatio accidit palam. ¶ Sed quoniā

videmus ꝙ ſit antiperiſtaſis calido & frigido inuicem: propter quod in eſtibus fri- 14 Antiperiſtaſis
gida inferiora terræ, & calida in gelu: hoc oportet putare & in eo qui ſurſum fieri lo
co: quare in calidioribus temporib⁹ antiperiſtaſim paſſum intus frigidum propter
eam quæ in circuitu caliditatem: aliquando quidem cito aquam ex nube facit: pro- Probat a ſigno
pter quod & guttæ multo maiores in calidis fiunt diebus ꝙ̄ in hyeme & aquæ la-
broterre: labrotere quidem em̄ dicuntur: cum ſubito ſimul totę magis: ſubite autem
propter celeritatem coagulationis. ¶ Hoc autem ipſum fit contrarium queadmo- 15 Grādinis gñatio cō tra Anaxagoram
dum Anaxago. dicit hic quidem em̄ cum in frigidum aerem aſcenderit: ait hoc pa-
ti: nos autem cum in calidum deſcenderit & maxime cum maxime: cum autem ad-
huc magis antiperiſtaſim patiatur intus factum ab exteriori calido: aquam autem fa
ciens coagulauit & fit grando. ¶ Accidit autem hoc cum citius fuerit coagulatio ꝙ̄ 16 Solutio dubiȷ ſecundi
aquæ latio deorſum: ſi em̄ fertur quidem in tanto aut tanto tempore: frigiditas aūt
vehemens exiſtens in minori coagulauit nihil prohibet eleuatum congelari: ſi coa
gulatio in minori fit tempore ꝙ̄ quæ deorſum latio. Et quanto vtiꝙ propinquius
& magis ſubito fiat coagulatio: & aquæ labrotere fiunt & guttæ & grandines ma-
iores propterea ꝙ breui feruntur loco: & non crebrę guttæ quæ magnæ cadūt pro
pter eandem cauſam. ¶ Minus autem ęſtate fit ꝙ̄ vere: & autumno magis tamen 17 Quo tpe
ꝙ̄ hyeme: quia ſiccatur aer ęſtate: in vere aūt adhuc humidius: in autumno iam hu
mectatur: fiunt autem quemadmodum dictum eſt & in maturationem fructuum
grandines propter eandem cauſam. ¶ Confert autem adhuc ad celeritatem coagu- 18 Celeritas cōgelationis
lationis & pręcalefactam eſſe aquam: citius em̄ infrigidatur: propter quod multi
cum calidam infrigidare cito voluerint ad ſolem ponunt primo & qui circa pon-
tum cum in glacie habitacula fecerint ad piſcium venationes: venantur em̄ deciden
tes glaciem aquam calidam & circumfundunt calamis propterea ꝙ citius coagulan
tur vtuntur enim glacie quaſi plumbo vt quieſcant calami: calida autem fit cito con-
ſtans aqua in regionibus & temporibus calidis. ¶ Fiunt aūt circa Arabiam & Ethio 19 Declarat ſigno
piam ęſtate aquæ & non hyeme: & hęc vehemētes & eadem die ſępe propter ean-
dem cauſam: cito em̄ infrigidantur propter antiperiſtaſim quæ fit propter calidam
eſſe regionem valde. De pluuia quidem igitur & rore & niue pruina & grandine Epilogus
propter quā cauſam fiunt & quæ natura ipſorum eſt dicta ſint tanta.

De fontibus & fluuiȷs Capi. IIII.

DEventis autem & omnibus ſpiritibus adhuc autem & de fluuiȷs & ma- Intentio
ri dicamus prīo & de his dubitantes ad noſipſos: ſicut em̄ & de aliȷs ſic
& de his nihil accepimus dictum tale ꝙ non & quilibet tale dicat vtiꝙ
Sunt autem quidam qui dicunt vocatum aerem, motum quidem & flu- 1 Opinio
entem ventum eſſe: conſiſtentem autem eundem: hunc iterum nubem & aquam
tanquā eadem natura exiſtente aqua & ſpiritu & ventum exiſtentem motum aeris.
propter quod & eorum qui ſapienter volunt dicere quidam vnū aiunt ventum eſſe
omnes ventos: quia accidit aerem & motum vnum & eundem eſſe omnium: vide
ri autem differre: differentem nihil propter loca vnumquodꝙ exiſtit fluens ſem-
per: ſimiliter dicentes: quemadmodum vtiꝙ ſi quis putet & fluuios omnes vnum 2 Improbatio
fluuium eſſe. ¶ Propter quod multi melius dicunt ſine inquiſitione ꝙ̄ cum inqui-

ſitione ſic dicentes. ſi quidem enim ex vno principio omnes confluunt & ibi ſpiritus: eodem modo forſan dicerent vtiq; aliquid ſic dicentes: ſi autem ſimiliter hic & ibi: palam quia hoc leue dictum erit vtiq; mendacium. Quare hoc quidem oportunam habet conſiderationem quid eſt ventus: quomodo fit: & quid mouens: & vnde principiũ ipſorum: & primo vtrum quemadmodũ ex vaſe oportet accipere fluentem ventum: & vſq; adhuc fluentem: donec vtiq; euacuetur vas velut ex vtribus
3 emiſſum. aut quemadmodũ pictores pingunt ex ipſis principiũ emittentes. ¶ Si-
Opinio militer autem & de generatione fluuiorũ videtur quibuſdam habere. eleuata enim a ſole aqua iterum plura congregata ſub terra fluere ex ventre magno: aut omnes ex vno: aut aliud ex alio & non fieri aquã nullam: ſed collectam ex hyeme in talia ſuſceptacula hanc fieri multitudinem fluuiorũ propter quod & maiores ſemper hyeme fluere quã æſtate & hos quidem eſſe perpetuos. hos autem non perpetuos quorumcunq; quidem enim propter magnitudinem ventris multa collecta aqua eſt: vt ſufficiat & non prius conſumatur anteq; ſuperueniat imber in hyeme: iterum hos quidem perpetuos eſſe in finem. Quibuſcunq; autem minora ſuſceptacula: hi propter paucitatem aquę exſiccantur anteq; ſuperueniat quę de cœlo euacuato vaſe.
Improbatio ¶ Quamuis manifeſtũ quis velit faciens velut ſuſceptaculũ prę oculis quottidianę aquę fluentis continue intelligere multitudinem: excedit vtiq; magnitudine terræ
4 molem: vel nõ multum deficiet ſuſcepta omnis fluens aqua per annum. ¶ Sed ſem-
Gñatio fontium per palam q accidunt quidem & multa talia in locis multis terrę non ſolum: ſed inconueniens ſi quis non putet propter eandem cauſam aquam ex aere fieri propter quam quidem ſuper terram & in terra: quare ſi quidem & ibi propter frigiditatem conſtat vaporans aer in aquã & ab ea quę in terra frigiditate hoc idem oportet putare accidere & fieri: & nõ ſolum ſegregatam aquam quę in ipſa: & hanc fluere: ſed
limitatio fieri continue: Adhuc autem non ea quę fit: ſed exiſtente aqua quottidie: nõ tale eſſe principium fluuiorum velut ſub terra ſtagna quędam ſegregata ſicut quidã dicunt: ſed ſimiliter ſicut & in eo qui ſuper terram loco paruę conſiſtentes guttę & iterum ipſę cum aliis multis: tandem cum multitudine deſcendit pluta aqua ſic & in terra ex paruis colligi primo: & eſt velut ſcaturiens in imum terrę principiũ fluuiorum.
5 ¶ Manifeſtat autem ipſum opus: qui enim aquęductus faciũt humilibus & de foſ-
Probata ſigno primo ſis colligunt ac ſi vtiq; ſudante terra ab excelſis. propter quod & rheumata fluuiorũ ex montibus videntur fluentia & plurimi & maximi fluuii fluũt ex maximis mon-
Secundo tibus: ſimiliter & fontes plurimi montibus & locis altis vicinantur: in campeſtribus autem ſiue fluuiis pauci fiunt omnino. Montana autem & alta loca velut ſpongia ſuſpenſa ſcd'm modica quidem: in multis autem locis producunt & colligunt aquã. ſuſcipiunt enim aduenientis aquę magnam multitudinem: quid enim differt concauam & ſupinã aut conuexam eſſe periferiam & gibboſam: vtroq; enim modo ęqualem comprehendet molem corporis: & aſcendentem vaporem infrigidant & con-
Tertio cernunt in aquam iterum. ¶ Propter quod quemadmodum diximus maximi fluuio-
Probat inductiue de montibus Aſiæ rum ex maximis videntur fluẽtes montibus. Palam aũt eſt hoc cõſiderantibus terrę periodos has enim ex inquirere a ſingulis ſic deſcripſerunt quæcunq; non accidit ipſoſmet vidiſſe dicentes. In Aſia quidem igitur plurimi ex parnaſo vocato monte videntur fluentes & maximi fluuii. hic autem mons dicitur maximus omnium qui ad orientem hyemalem: aſcendenti eñ iam hunc apparet quidem extra mare cuius

terminus non palam his qui huic: ex hocquidem igitur fluunt alij fluuij & bactr⁹ & coaſpes & araxes: adhuc aũt diuiditur tanais pars exiſtẽs in meotidem paludẽ: fluit aũt indus ex ipſo oĩm fluuiorum rheuma plurimũ: ex caucaſo aũt & alij fluunt multi: & ſecundum multitudinẽ & ſecundũ magnitudinẽ excedẽtes & phaſis: caucaſus eñ maximus mons eſt eorum quæ ad orientẽ æſtiualem & multitudine & altitudine. Signa aũt altitudinis quidem: quia videtur & a vocatis profundis & a nauigantibus in ſtagnũ: adhuc illuſtrãtur ſole ipſius ſummitates vſq; ad tertiã partem noctis & ab oriente & iterum a veſpere: multitudinis aũt quia multa habet iuga in quibus gentes habitant multæ: & ſtagna aiũt eſſe magna: attamen omnia iuga eſſe manifeſta vſq; ad vltimum verticẽ. ¶ Ex pyreneo aũt hic aũt eſt mons ad occidentẽ ęquinoctialem in Celtica fluũt hyſtrus & tarcyſus: iſte quidem igitur extra columnas: hyſtrus aũt per totam europã in pontum euxinum: fluuiorum aũt aliorũ plurimi ad arctum ex montibus archiuis: hi aũt multitudine & altitudine maximi circa locum hunc ſunt. Sub ipſa aũt vrſa ſuper vltimã ſcythiã vocatæ ripæ: de quarum magnitudine valde dicere ſermones qui dicunt fabuloſi: fluũt igitur plurimi & maximi: poſt hyſtrũ aliorũ fluuiorum hinc vt aiũt: ſimiliter aũt & circa lybiam: qui quidem ex ęthiopicis montibus & egon, & onyſis: maximus diuulgatorũ cremetes vocatus qui in exterius mari fluit & nili fluxus: prio ex argenteo vocato mõte: eorum aũt qui circa elinicum locũ achelous quidem ex pindo & inachos hinc: ſtrimõ aũt & neſtus & ebrus omnes tres exiſtentes ex ſcombro: multi aũt fluxus & ex rodope ſunt: ſimiliter aũt & alios fluuios inueniet quis vtiq; fluẽtes: ſed teſtimonij gratia hos diximus: quoniam & quicũq; eorum ipſorum fluũt ex paludibus paludes ſub montibus poſitas eſſe accidit omnes fere aũt ſub locis altis expõne. ¶ Quod quidem igitur non oportet putari ſic fieri principia fluuiorũ vt ex determinatis vẽtribus manifeſtũ: neq; eñ vtiq; loc⁹ ſufficiẽs eſſet qui terrę vt eſt dicere ſicut neq; qui nubiũ ſi exiſtẽtem ſub mõtibus oportebat fluere ſolum: & nõ hæc quidem deficeret hęc aũt fieret: ſed ſemp ab exiſtẽte accipiebatur: & ſub montibus eſſe fontes atteſtatur: quia ex cõfluere ad modicum & paulatim ex multis ſcaturiginibus diſtribuit locus: & fiũt ſic fontes fluuiorũ nõ ſolũ aũt ſed & talia eſſe loca habẽtia multitudinẽ aquæ velut ſtagna: nihil incõueniens: ſed non ad tãta vt hoc accidat nihil magis: q̃ ſi quis putet quę manifeſta eſſe fontes fluuiorũ: fere eñ ex fontibus plurimi fluũt ſimiliter aũt illa & hoc putare eſſe corpus aquæ omne. ¶ Quod autem ſint tales fontes & voragines terræ manifeſtãt abſorpti fluuiorum: accidit aũt hoc in multis locis terrę: puta peloponeſſi: plurima talia circa arcadiã ſunt. Cauſa aũt quia mõtuoſa exiſtẽs nõ habet effluxus ex alueis in mare: repleta eñ loca & non habẽtia effluxum ipſius inueniunt tranſitũ per ꝓfundum cogẽte deſuper veniẽte aqua circa elladem quidem igitur plurimã talia omĩno ſunt facta. Sed ſub caucaſo ſtagnũ quod vocãt qui ibi mare: hoc eñ multis fluuijs & magnis ingrediẽtibus nõ habẽs effluxum manifeſtum: deriuat ſub terra iuxta coraxos circa vocata ꝓfunda põti: hæc aũt ſunt infinita quędã maris ꝓfunditas: nullus eñ vnquã qui deſcẽdit potuit terminũ inuenire: hęc aũt lõge a terra fere ad tercẽta ſtadia potabilẽ reddũt aquã ad multum locũ nõ indirectũ, ſed in tres partes. Circa liguſticã nõ minor rhodano abſorbetur quidẽ fluuius & iterũ egreditur ſecũdum aliũ locũ: rhodanus aũt eſt fluuius tranſmeabilis. ¶ Nõ ſemp aũt eadẽ loca terrę neq; aquoſa ſunt neq; arida: ſed per

Altitudo caucaſi

Europæ

Aphricæ

Greciæ

6 Infert cõtra opi. primam

Approbatio opini. ſuæ

7 Cauernas eſſe in terra, primo

Secundo

Tertio 8 Cõcluſio

mutantur ſcđ'm fluuiorꝝ gñationes & defectus:propter ꝙ & quę circa aridam permutantur & mare:nō ſemꝑ hęc quidē terra:hęc aūt mare pſeuerāt omni tēpore:ſed fit mare quidē vbi ante arida:vbi aūt nūc mare:iterū hic terra:ſcđ'm tñ quēdam or
9 Cauſa prioris concluſionis dinē hoc putare oꝑtet fieri periodū. Principiū aūt horū & cauſa q̄a & terræ q̄ intus ſicut plantarū corporꝝ & animaliū ſtatū habēt & ſenectutē:ſed illis quidē nō ſcđ'm partē hoc accidit pati ſed ſimul totū in ſtatu eſſe & decrementū pati neceſſariū: terræ aūt hoc fit ſcđ'm partē ꝑpter frig⁹ & caliditatē:hęc q̄dē igiť creſcūt & minuunť ꝑpter ſolē & circulationē. Propter hoc aūt & virtutē ꝑtes terræ accipiūt differentē vt vſq; ad tēpus aq̄ſæ poſſunt ꝑmanere: deinde exſiccanť & ſeneſcūt iterū alia loca
Applicat viuificanť & aquoſa fiūt ſcđ'm partē. Neceſſe aūt locis factis ſicciorib⁹ fontes exterminari:his aūt accidētib⁹ fluuios primo quidē igiť ex magnis ꝑuos:deinde tādem fieri ſiccos:fluuijs aūt trāſmutatis & hic quidē exterminatis:in alijs aūt ꝓportionabiliter factis ꝑmutari mare:vbi q̄dē eñ excreſcēs a fluuijs abūdauit abſcedēs aridam facere neceſſariū:vbi aūt fluxib⁹ abūdans exſiccabiť ad terrā tūc iterū hic ſtagnare.
10 Cur nos latet ¶Sed ꝑpter quod fit oīs naturalis circa terrā gñatio ꝑ ſucceſſionē:& in tꝑib⁹ lōgiſſimis ad noſtrā vitā latēt hęc facta:& pri⁹ oīm gētiū interit⁹ fiūt & corruptiōes antequā memoreť horū ꝑmutatio a principio in finē. Maxime aūt igitur corruptiōes fiūt & citiſſime in prę̄lijs:alię aūt in infirmitatib⁹:hę aūt ſterilitatib⁹: & harū hę q̄dē magnę:hę aūt ſcđ'm modicū vt lateāt taliū gentiū tranſmigratiōes: propterea ꝙ hi quidē dereliquerunt regiōes:hi aūt ꝑmanſerūt vſq; ad hoc donec vtiq; nō amplius poſſit alere regio multitudinē nullā:a prima ergo deſertiōe ad vltimā veriſimile eſt lōga fieri tēpora vt null⁹ memoreť:ſed ſaluatis adhuc manētib⁹ obliuionē factā eſſe
11 Terras mutari habitatione ꝑpter tēporis multitudinē. ¶Eodē aūt mō oportet putare & habitatiōes latere qñ primū factę ſunt gētib⁹ ſingulis: deinde ꝑmutata & facta ſicca ex paludoſis & aq̄ſis: etenī hic paulatim ex multo tꝑe fit additio vt nō ſit memoria qui primi & quādo & qualiter illis locis venerūt velut accidit circa ęgyptū:etenī hic loc⁹ ſempꝑ ſiccior videtur factus & tota regio fluuij alteratio exiſtēs Nili ꝑpter aūt paulatim exſiccatis paludib⁹ ꝓpinqua inhabitari:ex tēporis lōgitudine ablatū eſſe principiū:videnť igitur & ora oīa excepto vno canobico manufacta & nō fluuij exiſtētia & antiquit⁹ ęgyptus thebę vocatę:inſinuat aūt & Homerus ſic recens exiſtens:vt eſt dicere tales permutatiōes. Illius eñ loci facit memoriā tāq; nōdum mēphi exiſtēte aut totaliter aut nō tāta:hoc aūt eſt veriſimile ſic accidere. Inferiora aūt loca ſuꝑiorib⁹ poſterius habitata ſunt:paludoſa eñ ad ampli⁹ tēpus neceſſariū eſſe ꝓpinquiora alterationi ꝑpter ſtagnare ī vltimis ſempꝑ magis.
12 Probat exemplo ¶Permutanť aūt hęc iterū apte habēt:deſiccata eñ loca veniūt ad bene habere:q̄ aūt pri⁹ bñ tēperata exſiccata aliq̄ñ fiūt deteriora. Quod q̄dē accidit elladijs & circa argiuorū & miceneorꝝ regionē: ſub troicis quidem quæ argorū quia paludoſa erat paucos poterat alere. Micena aūt bñ ſe hēbat ꝑpter ꝙ honoratior erat:nūc aūt cōtrariū ꝑpter ꝑdictā cauſam:hęc q̄dē inutilis facta eſt & ſicca ꝑrius:hui⁹ aūt q̄ tūc ꝑpter ſtagnare inutilis nūc vtilis eſt facta: ſicut igiť in hoc loco accidit exiſtēte loco ꝑuo idē oꝑtet putare hoc accidere & circa magna
13 Opinio Improbatio loca & regiōes totas. ¶Qui quidē igiť reſpiciūt ad modicū cauſam putāt taliū paſſionū eſſe:toti⁹ ꝑmutationē tāq; gñato cœlo: ꝑpter ꝙ mare min⁹ fieri aiūt tāq; exſiccatū:quia plura loca apparēt hęc paſſa nūc q̄ pri⁹. Eſt aūt horū hoc quidē verū: hoc aūt nō verū:plura q̄dem eñ ſunt q̄ pri⁹ aquoſa nūc aūt arida nō ſolū ſed & cōtrariū

in multis eñ locis cõſiderãtes iueniem⁹ ſupueniſſe mare. Sed hui⁹ cãm nõ mũdi generationẽ putare oportet: deriſibile eñ eſt ꝑpter puas & momẽtaneas mutatiões mutare totũ: terrę aũt moles & magnitudo nihil eſt oino ad totũ cœlum. ¶ Sed oim 14
hoꝝ cauſam exiſtimãdum qa fit p tpa finita velut in tpib⁹ q̃ ſcd'm annũ hyẽs ſic periodo quadam magna: magna hyẽs & exceſſus imbriũ: hoc aũt nõ ſemp ſcd'm eadẽ loca: ſed queadmodum vocat⁹ ſub deucalione cathaclyſmus: etenĩ hic circa elinicũ locũ fuit fact⁹ maxime & huiuſmõi circa elladẽ antiquã: hoc aũt eſt circa dodonẽ & acheloũ: iſte eñ i locis multis rheumata pmutauit: habitabãt eñ ſelli hic: & vocati tũc quidem greci nũc aũt ellines. Cũ igit̃ factus fuerit talis exceſſus imbriũ putare oportet ad multũ tẽpus ſufficere: & ſicut nũc ei⁹ quod eſt eſſe ppetuos q̃ſdam fluuiorum: hos aũt nõ: hi qdẽ aiunt cauſam eſſe magnitudinẽ ſub terra voraginũ. ¶ Nos 15
aũt magnitudinẽ altorũ locorũ & ſpiſſitudinẽ & frigiditatẽ ipſorũ: iſta eñ plurimã & ſuſcipiũt aquã & operiũt & faciũt qbuſcũq; aũt paruæ ſuſpẽſæ mõtium cõſiſtentiæ aut ſoniferæ aut lapidoſæ & argilloſæ: hæc potius deficere: ſic putare oportet in quibus vtiq; facta fuerit talis humidi latio vt perpetuæ fiant humiditates locorum magis tẽpore aũt hoc exſiccata ſunt facta magis: altera aũt minus quæ aquoſa donec veniat iterũ deſcenſus periodi eiuſdem. Quoniã aũt neceſſe totius fieri quidẽ quãdam pmutationẽ nõ tñ gñationẽ & corruptionem ſiquidẽ maneat totũ neceſſe: queadmodũ nos dicimus non eadẽ loca ſemp humida eſſe mari & fluuijs & ſicca.
¶ Manifeſtat aũt ꝙ fit: quos eñ dicimus antiquiſſimos hoĩm eſſe ęgyptios horũ 16
regio tota facta videtur: exiſtẽs fluuij opus: & hoc ſecundũ ipſam regionẽ aſpicienti palam eſt: & q̃ circa mare rubrũ ſufficiẽs argumentũ: & hoc eñ regnũ aliquis attẽtauit pfodere: nõ eñ puas haberet vtiq; ipſis vtilitates nauigabilis tot⁹ loc⁹: dicitur aũt primus ſeſoſtres conat⁹ fuiſſe antiquoꝝ: ſed inuenit mare exiſtẽs alti⁹ terra: ꝑpter quod ille primo & darius poſteri⁹ ceſſauit fodiẽs vt nõ corrũperet̃ fluxus fluuij cõmixto mari: manifeſtũ igit̃ ꝙ mare oia vnũ: huic cõtinuũ eſſet: ꝑpter quod & q̃ circa lybiã & ammoniã regionẽ humiliora vident̃ & ꝑfundiora ꝑpter rõnem, inferioris regiõis. Palã eñ ꝙ alteratiõe facta ſũt ſtagna & arida: tẽpore aũt facto derelicta & ſtagnata aqua deſiccata eſt iã annihilata. At vero & circa Meotidẽ paludẽ acciderũt atterationes fluuioꝝ tñ vt multo minores magnitudie naues nũc innatẽt ad operationẽ quã anno lx. quare ex hoc facile ꝑportionabiliter accipe ꝙ & primo ſint multa ſtagnoꝝ: & hoc op⁹ eſt fluuioꝝ & tãdem neceſſe oẽ fieri ſiccũ. Adhuc aũt boſſor⁹ ſemp qdẽ fluit ꝑpter atterrari: & ẽ adhuc oculis videre q̃ accidit mõ: qñ eñ ab aſia interceptionẽ faciebat flux⁹: qd' poſteri⁹ ſtagnũ factũ fuit puũ prio: deinde exſiccatũ fuit vtiq;: poſt hæc aũt alia q̃ ab intercepto, & ſtagnũ ab hac & hoc ſemp ſic accidit ſimiliter: hoc aũt facto ſępe neceſſe tpe ꝑcedẽte velut fluuiũ fieri: tãdẽ aũt & adhuc ſiccũ. ¶ Manifeſtũ igit̃ qm̃ tps nõ deficit ſed totũ ęternũ: ꝙ neq; ta 17
nais neq; Nilus ſemp fluxit: ſed erat aliqñ ſicc⁹ loc⁹ vñ fluũt: op⁹ eñ habet ipſorũ terminũ: tẽpus aũt nõ habet: ſimiliter aũt hoc & in alijs conuenit dicere. At vero ſi quidem & fluuij fiũt & corrũpunt̃ & nõ ſemp eadẽ loca terræ aq̃ſa: & mare neceſſe pmutari ſimiliter: mari aũt hoc qdẽ deſerẽte: hoc ãt ſupgrediẽte ſp manifeſtũ ꝙ ois terra nõ ſemp eadẽ: hęc qdẽ ipa ſunt mare hęc aũt arida ſed pmutant̃ i tpe oĩa. Qd' qdẽ igit̃ nõ ſemp eadẽ neq; arida ſunt terrę neq; natabilia ſũt: & ꝑpter quã cauſam hoc accidit dictũ eſt: ſimiliter aũt & ꝑpter qd: hi qdẽ ppetui: hi aũt nõ ſũt fluuioꝝ.

Vera cauſa cathaclyſmi

Quę iuuẽt cataclyſmos

Probat expiẽtia primo

Secundo

Tertio

Quarto

Cõcluſio

Explanatio tex.

Impreſſionibus ignitis abſolutis, proſequitur de impreſſionibus humidis.ſ.rore pluuia &c.

I. Cauſa effectiua harũ impreſſionũ eſt ſol & alia aſtra: nam virtute ſua eleuant vapores: ſed elongata propter frigiditatem inſpiſſant. Cauſa materialis harum eſt vapor humidus.

II. Pluuia generatur quoniam vaporibus ſurſum eleuatis ad mediam regionem aeris: ipſi a frigore condenſantur in nubem: quæ ob grauitatẽ incipit deſcẽdere guttis in aquam a frigore mutatis.

III. Differunt vapor, nubes, caligo: vapor enĩ eſt ex corpore exalatio: nubes eſt vaporis condenſatio: caligo eſt nebulæ decidẽtia ſeu diſperſio: quãdo non mutatur in aquam.

IIII. Q̃ ex aqua generatᷓ vapor, ex vapore nubes ex nube aqua &c̃. eſt imitatio ſolaris circuli: & eſt quaſi ꝑpetuus fluui⁹ qui fluit & refluit: hic veteres ſub enigmate hunc oceanũ deſignarũt refluẽtem.

V. Pluuia ſi parua ſit dicitur imber, perſeca deſſi maior labrocera.

VI. Quando eleuatur vapor ſed debilis, nõ attingens mediam regionem aeris: tunc ſi a frigiditate noctis inſpiſſetur fit ros aut pruina. Si enĩ prius cõgelatur ꝙ conuertatur in aquam, fit pruina: ſi pri⁹ in aquam fit ros: fit enĩ ros loco & tempore temperatis: contra pruina in frigidioribus.

VII. Ros & pruina fiunt tempore ſereno & tranquillo & ſecundo conueniunt: quia fiũt prope terrã: cui⁹ ſignũ eſt, ꝙ in altis mõtibus non gñantur.

VIII. Ros fit flante auſtro, non borea. preterꝙ in ponto: vbi oppoſitum contingit. Patet, quia auſter eſt calidus: quare facit temperiem: contra boreas eſt frigidus: in ponto vtrũꝙ oppoſitum contingit per antiperiſtaſim: nam ibi boreas facit temperiem, ſicut in hyeme fontes puteales fumãt per antiperiſtaſim: in æſtate vero non fumant.

IX. In infima regione aeris non congelantur, ſicut in loco nubium tria corpora.ſ. pluuia, nix, grando generantur: ros pluuiæ, pruina niui reſpondet: diſtãt aũt multitudine & paucitate: fit enĩ pluuia ex multo vapore, tempore multo cõgregato: ros vero ex pauco & ephemero vapore: idẽ declarat de niue & pruina.

X. Grando generatur in media regione aeris: & nihil proportionabile ei generatur in infima.

XI. Dicere oportet rationabiliter & vere de grandine: ſed eſt dubium: cum grando congeletur vt Chryſtallus: & in hyeme ſit maior frigiditas: cur nõ ſepi⁹ fit grãdo ĩ hyeme ꝙ æſtate: itẽ cur nõ fit ſepius ĩ frigidiorib⁹ locis, vbi ſp plurimũ eſt niuis

XII. Aliud dubium videtur grandinẽ nõ congelari in media regione aeris: quia non congelatur, niſi pri⁹ cõuertatᷓ ĩ aquã: ſed aq̃ cũ ſit grauis nõ poſſet pſeuerare ĩ media regiõe aeris quin deſcẽderet: nõ valet dicere ꝙ cõuertatᷓ in minutas ptes aq̃ nõ potẽtes deſcẽdere & diuidere aquã: qꝛ ꝓpter tãtã eſſe partẽ aquæ, quanta eſt grando congelata.

XIII. Opinio fuit nubem grãdinis propelli a calore inferiori a radijs ſolaribus ad ſupeiũ locũ frigoris: & ibi cõgelari: ſed cõtra, tñ in altis montibus non fit grãdo. Secũdo tales nubes ſæpe viſæ ſunt & latæ prope terrã terribili ſono. Tertio quia nõ ſolum rotundæ, ſed varijs figuris apparet grando & ita ſignum eſt, ꝙ nõ diu fuit mota deſcẽdendo.

XIIII. Antiperiſtaſis fit calido & frigido coniunctis: nam ob hoc cauernæ ſunt frigidæ in æſtate, & calidæ in hyeme: idem fit in ſublimioribus, ꝙ frigidum fortificatur a calido per antiperiſtaſim. Probatᷓ a ſigno qꝛ ob hoc maiores guttę fiũt dieb⁹ calidiorib⁹, & pluuię maiores ac pl⁹ ſubitarię.

XV. Fit ergo grando per antiperiſtaſim cũ deſcẽdit nubes per calidum aerem primũ faciẽdo aquã dein cõgelando: contrariũ huius dixit Anaxago: ꝙ ſurſum congelaretur.

XVI. Et ſic ſoluitur ſecũda queſtio: quia verũ eſt. aqua deſcendit: ſed in deſcenſu antequã attingat terram congelatur: immo quanto propinquius & magis ſubito fit grando: tanto fit maior.

XVII. In hyeme non fit grando: quia deficit calor qui p antiperiſtaſim cõgelet: in vere ſimiliter: ĩ æſtate vapores cõſumunt: ſed ĩ fine ęſtatis crebri⁹

XVIII. Iuuat celeritatẽ cõgelationis, qñ aq̃ prius fuit calida: nã aqua calida citi⁹ cõgelatᷓ ꝙ frigida ſicut volẽtes cõgelare prius aquã calefaciũt: ſicut faciunt piſcatores in ponto.

XIX. Ex hoc patet ratio cur in arabia & ęthiopia fiũt magnæ pluuiæ eodẽ die: quia vapores cito infrigidãtur p antiperiſtaſim in regionibus calidis.

Capituli IIII. explanatio.

De fontium & fluuiorũ origine agit hic Ariſto. ꝙ & hi aquei ſint.

I. Dicamus de ventis, fluuijs & fontib⁹: cũ antiqui nihil dignũ dixerunt. Nã aliqui dixerũt ventũ eſſe aerẽ motũ: & aerẽ inſpiſſatũ eſſe nubẽ: vñ dixerũt oẽs ventos eſſe vnũ ventũ ſcđm ſpẽm: ſed variari ſolum ex accidenti penes loca ex quibus veniunt.

II. Sed multi populares meli⁹ dixerũt ꝙ iſti philoſophi inquiſitores: nã ſi dicũt oẽs eſſe ex vno principio.ſ. exalatiõe bene dicũt: ſed quia dicũt eẽ vnũ aerẽ motũ, dicũt mendaciũ: quare dicẽdum eſt qđ ſit ventus: aut emittãt aerẽ ſicut vtres, aut ex ſe ꝓfundãt aerẽ ſicut pictores depingunt.

III. Antiqua opi. fuit de generatiõe fluuiorũ ꝙ aq̃ pluuia deſcendente, cõgregetᷓ in ventrẽ terrę: a q̃ vẽtre dein aqua effluat & dicatᷓ fons vel fluui⁹: iõ ſemp fluũt maiores hyeme ꝙ æſtate: vñ alij ſunt ꝑpetui, alij nõ: tex. liquet trãſlatiõe. Sed cõtra quõ poſſet tñ recipi de aqua ĩ terra, q̃ p annũ fluat: cũ illa excedat quantitatem terrę.

IIII. Fontes & fluuij generantᷓ: qꝛ ſicut ex vapore gignitᷓ aqua in aere: ita in cauernis montiũ cõtinetᷓ aer: q a frigiditate terre cõdenſatᷓ: & ita ex duob⁹ elementis fit elementũ tertiũ.ſ. aqua, cõtinua gñatione: vñ aqua non recipitᷓ ibi ſicut in ſtagno: ſed qꝛ puę gutte vbiꝙ fiũt ĩ cauernis: q̃ ſtillantes conueniunt ĩ vnũ locũ: ex quo ſcaturit fons vel fluui⁹.

V. Signũ hui⁹ primũ eſt, qꝛ volẽtes facere aq̃ ductus: ĩ loco hũiliori fodiũt: vt ſic aq̃ ex multis locis poſſit cõfluere. Secũdum qꝛ cõiter fontes hñt ortũ ex mõtib⁹, nõ ex cãpeſtrib⁹: nã mõtes interi⁹ ſũt multũ cõcaui: iõ pñt ꝑ ſimã aquã recipe: exteri⁹

vero lapidoſi ſunt: & ita frigidi potentes infrigidare aerem in aquam. & ita poſſunt etiã magnam capere aquã pluuialem. Tertium quia maximi fluuij ſunt ex maximis montibus: declarat inductiõe vt in litera: primo in mõtibus Aſiæ: ſecũdo in mõtibus Europæ: tertio in montibus aphricæ.

VI. Sequitur iã primã opinionẽ eſſe falſam: quia non poſſet vnus venter tm̃ aquæ recipere. Sequitur ſecundo ſententiã Ariſto. eſſe veram: quia ex guttis deſcẽdentibus fontes, ex fontib⁹ fluuij naſcunt.

VII. In terra ſunt plures cõcauitates aptæ generationi fontiũ. Probatur quia in arcadia abſorbent fluuij a terra. Secundo probat de lacu prope caucaſum. Tertio dicit circa liguſticam fluuium abſorberi non minorẽ Rhodano

VIII. Aquoſa & arida loca nõ manẽt ſemp eadẽ: probatur qñ alicubi fit arida vbi prius fuit mare.

IX. Cauſa huius variationis eſt: quia ſicut planetę & animalia habent ſtatum, iã creſcunt, iã ſeneſcũt ita & terra: niſi ꝙ animalia ſimul ſecũdum omnes partes ſeneſcũt: terra in vna parte ariditate ſeneſcit in alia parte humiditate vigeſcit: & hoc ꝓpter approximationem vel elongationem ſolis & aliorũ aſtrorum a terra: terra aũt areſacta, fontes & fluuij minorantur: quibus imminutis mare imminuitur.

X. Tales mutatiões ꝙ vbi olim fuit mare iam eſt arida nos latent: quia paulatim fiunt: ita ꝙ poſteriores non memorantur præteritorũ: quoniam deficiunt cito prælijs, peſtilentijs aut ob ſterilitatem deſerunt locum.

XI. Eodem modo regio prius habitabilis efficitur inhabitabilis: probat ſicut ęgyptus olim inhabitabilis quia aquis ſubmerſa, poſtea inhabitata eſt primo in locis ſiccioribus, dein circa Nilum: nam omnia oſtia Nili videntur manufacta, preter canopicum: ſic Homerus meminit Thebarꝫ & non Memphis ꝙ hęc nondum erat.

XII. Probatur idem quia tempore troianorũ Hellas argiuorũ regio q̃ ſtagnabat, paucos alere poterat: mycenea vero fertilis erat: contra iam mycenea ſtagnat, & Hellas deſiccata fertilior eſt.

XIII. Opinio fuit hoc cõtingere ex paſſiõe totius terræ: quia ſicut animal primo eſt multũ humidũ: & dum adolet exiccatur, idem reputauerũt de terra: ſed contra quia ꝯcuis ita ſit ꝙ plures partes terrę exiccentur: tamen cõtra plures etiam ſubmergũtur: ſed eſt ridiculum propter mutationẽ paruæ regionis, recurrere ad mutatiõnẽ totius vniuerſi.

XIIII. Cauſa aũt vera cataclyſmi eſt: quia ſicut ſunt quatuor ptes anni. ſ. ver, ęſtas, autũnus, hyẽs & hyẽs eſt aquoſior ęſtas ſiccior: ſic ſuo & certo ordine anni veniunt humidiores: ſicut cataclyſmus Deucalionis: & ita conſtellatione diu durante terra illa diu manet aquoſa.

XV. Ad durationẽ aquarũ confert magnitudo altiſſimorũ mõtium, & frigiditas: quia ſic plures habet cauernas: & poteſt cõtinue multũ aeris ĩ aquã conuertere: ſecus ſi non habent montes, vel montes lapidoſos.

XVI. Predicta oĩa vera eſſe exẽplis probat. Prio de ęgypto, q̃ vbiq; foſſata habet: & Seſoſtres & Darius tentauerũt Nilũ ducere in mare rubrũ. Secundo de Lybia & Hammonia. Tertio de palude Meotide, in qua q̃ minores fluuij iuũt, iã ꝙ olim ideo minorib⁹ iam inuaditur nauigijs. Quarto de boſphoro, qui verſus Aſiam exiccatus fuit: & ita tẽpore ꝓcedente poſſet fieri tã paruus ſicut fluui⁹.

XVII. Neq; Nilus neq; Tanais ſemp fluxit. Probatur quia fluuij habẽt terminos: ſed tẽpus eſt ęternum: idem de mari litera liquet.

Annotatio in tex.

Hic Stapuleñ. inſignis phyſic⁹ ſecũdum librũ Meteororum auſpicatur: at nos ambo capita primo libro dedimus. veterem ſecuti tranſlationem & grę cam veritatem ab Aldo excuſam. Stapulẽ. Aldus

Annotanda eſſent hic multa coſmographica montium, fluuiorũ & regionum: ſed paucula monſtraſſe ſufficiat.

8. Pontus regio Scythię finitima, borealis & idcirco frigida: eſt & mare ſub Meotide Pontus

9. Ephimerus quottidianus vnius diei, ἐφήμερος animal.

18. Piſcatores in põto calefaciunt aquã vt congeletur: & ea congelata vtunt pro põdere ad rhetia

19. Arabia fœlix ad mare rubrũ: quare ipſum etiã ſinus arabicus dicitur. Arabia

In capitulum. IIII. annotatio

5. Parnaſus ex quo nominatiſſimi fluuij Aſiæ oriũtur. ſ. Bractrus in bactriana regione, Coaſpis medorum fluui⁹ adeo dulcis ait Solinus vt reges perſarum eius aqua in potũ vtebantur, indus fluuius indiæ, araxes armeniæ: hunc Stapuleñ. & Clithoueus parnaſum vocant bicipitẽ phocydis mõtem in quo caſtalius fons muſis ſacer exiſtat. At Ariſt. non loqui de Parnaſo phocidis aut locrenſiũ liq̃t: cum Parnaſus iſte ſit in europa, non in aſia: tamen hi fluuij nominati nõ ex phocide, ſed in oriẽte oriuntur & fluunt: neq; litera gręca habet pernaſus, ſed παρνασος. Eſt ergo alius mons cuius iugũ incipit in aſia minore & porrigitur verſus orientem dicitur Taurus caucaſus, imaus &c̃. vt pulchre voluit poſt Claudium Ptolo. Aeneas Syluius in ſua Aſia. Parnaſus Solinus In Stapu. & clitho. Ptolome. Aeneas Syluius

5. De Tanai quod vel ex hyperboreis aut ripheis montibus oriatur, commentũ docet & grecorum fabulam Matheus Mõ:l abita Cracouieñ. canonicus: quippe qui neget vllos mõtes altos eſſe ſupra Tanaim, ſed planiſſimam terram paludoſam, fluuijs plurimis irriguam, edel, volha, don, Sarmatę appellant Tanaim: paucos colles dicit eſſe apud iugros: qui ſunt maxime ſeptentrionales. Tanais Mechibita

5. Meotis palus eſt mari ſimillima, in quã Tanais edel dineper & alij fluuij maximi exonerantur. Meotis

V. Caucaſi altitudinem & magnitudinem, apud Solinum & Coruinum reperies. Solinus Coruinus

5. Phaſis fluuius eſt Cholchidis exoneratur in pontum: oritur autem ex Caucaſo monte non indiæ vt Clithoueus autumauit: cum nemo ignoret diſtantiam indiæ & Colchidis: cum Colchis ſupra pontum exiſtat: ſed ex Caucaſo oritur: qui iberiã & cholcidem ſeparat. Phaſis In Clithoueum Caucaſus

Pirenei 5. Pirenei montes hiſpaniam a Gallia diſterminãt ſed parum conſtat ꝙ iſtrum hoc eſt danubium ex pireneo fluere aſtruit: nã danubius ex monte Ar- Ariſto. lapſus noba oritur in Sueuia ꝓpe doneſchingen: vt oĩs homo noſtræ regionis nouit citra Rhenum, ex iu- gis nigræ ſyluæ: & receptis. 60. fluuijs nauigabi libus excurrit in mare Euxinũ: vti nos aliquando cecinimus in Corographia friburgica.

Aſpicit Arnobam fœlix, vbi funditur Hiſter
Hiſter in Euxinum proſiliens pelagus.

¶Hoc die cum iſta elucubrarem miſit ad me do- no ex Vienna auſtriæ F. Auguſtinus Marius Vl- meñ. canonicus regularis, amici noſtri Ioachimi Vadiani poetæ laureati & medici in Pomponiũ Scholia: quæ auidiſſime reuoluens, incidi in librũ 2. vbi plura de iſtro ſcribit: & Ariſt. hic errati cul pat: & Herodotum libro. 2. ſimili errore lapſum oſtendit.

Celtæ 5. Celtæ galli fuere prope parrhiſios, hiſpanis cõ- mixti qui & iberi, Celtiberi poſtea dicti ſunt. De Tarciſo nihil memini in preſentia me legiſſe.

5. Ex archiuis montibus plurima flumina oriri di- cit Ariſto. & qm̃ erant grecis nominatiſſima: ipſe non exprimit illa: & ꝙ ſub vrſa ideſt verſus po- lum ſeptentrionalem dicit eſſe maxima flumina quamuis fabuloſa reputet: ſunt tamen illa iam di- cta volha edel don dinepr narba duna &c̄. De quorum fluuiorum magnitudine lege Matheum, Cracouiẽ, & reperies quantum excedant Padum Tiberim & atheſim &c̄. Et ꝙ ripe ait, arbitror ri- pheos montes voluiſſe.

5. In Aphrica oſtendit fluuios ex maximis monti bus ortos: ſicut Egon, niſes & cremetrius ex ethi- opicis montibus.

Fluuij 5. Achelous fluuius calidonie, inachus achaie, ſtri mon, neſtrus & hebrus traciæ, ſcombrus & rho- dope montes thraciæ, pindus theſſalie.

Peloponeſſus 7. Peloponeſſus regio eſt inter mare ionicum & egeum: liguſtica ea pars italiæ quæ circa ianuam & mediolanum: liguria em̃ dicta eſt: hinc mare li- guſticum ſuperius dicitur: perperam legitur in vul gatis exemplaribus logiſticam: de fluuio aũt ibi abſorpto, nihil mihi occurrit: at tamen de Danu- bio dicunt ꝙ prope Grien, vbi eſt vulgo der ſtru- del, locus periculoſus, & ſcylla Danubiana, tertia pars aquarum abſorbeatur.

7. Rodanus fluuius Galliæ Narboneñ. ex Helue- tijs oritur: lugdunum alluit: & in prouincia mare ingreditur liguſticum,

8. Permutari aridam in ſtagnum teſtatur Ouidiꝰ.

Vidi ego ꝙ fuerat quondam ſolidiſſima tellus
Eſſe fretum: vidi factas ex equore terras
Et procul a pelago, conche iacuere marine
Et vetus inuenta eſt in montibus anchora ſũmis
Q; ꝙ fuit campus: vallem decurſus aquarum
Fecit: & eluuie mons eſt deductus in equor.
Eq; paludoſa ſiccis humus aret arenis
Quæq; ſitim tulerant, ſtagnata paludibus humẽt

ita tradũt noſtri rheti fuiſſe Nörlinge & ꝓpe lacũ maximũ: & in mõte ypf fuiſſe portũ: idẽ oſtendit Põpo. Mela celebris coſmographus. li. 1. in deſcri ptione aphrice: & Pli. lib. 2. ambracie portui acci diſſe ſcribit: vt mare. 10. milium paſſuum inter- uallo inde receſſerit. Ita refert dñs noſter Iſena- chius ſtagnũ fuiſſe in loco Ertphurdie vſq; ad ca- ſtrum ſachſenburg: & manu artificis hoſtio facto Gere locum dein exiccatum: & quia molitor erat erpha: ad cuiꝰ vadũ facta ciuitas & erpheſphurt di cta: ſic de Svveinfurt, ochſenfurt &c̄. Sic Alber. magnus Neccharum (quem & Nicerum dicunt) heidelberge tribus horis magno ſpacio abſorptũ dicit.

11. Thebe egypti centũ portarũ: vt meminit Iu- Iuue. uenalis: Thebais dicebat regio ex qua diuus Mau S. Mauri. ricius cũ ſocijs venit: alie fuere Thebe grecorum: vñ thebani dicti ſunt greci, ſicut egyptij thebei.

12. Mẽphis famatiſſima vrbs egypti: nõ deſunt eo Memphis loco iam Alkairũ eſſe, Saladini ſarracenorũ imp. regiam.

13. Cataclyſmus inundatio, diluuium, deucalio- nis particulare diluuium eſt notius ꝙ̃ vt renarret: eius etiã A. Auguſti. meminit: Theſſalia pro ma- Auguſti. iori parte illo diluuio deiecta fuit: fuit aliud maius ſub Ogigio in achaia & Bœotia. Dodõ aũt eſt ci- uitas Epiri: hinc poete fabulari cœperunt cũ Deu-

16. De ſeſoſtre, Dario, & Ptolomeo te- (calione ſtatur Pli. & timore inũdationis deſtetiſſe: ꝙ ma Plinius re rubrum altius ſit egypto: veriti etiã ſunt, ne ſal ſe & amare aquæ maris, dulces aquas Nili amari carẽt: cũ nullũ potũ egyptij habeãt ꝑter aquas Ni li. Simile attẽtauit Carolus magnꝰ, vt ex Rheno Carolus magnus innauigaret Danubiꝰ: nã altimonia, vulgo altmu- le q̃ Eiſtet ꝑterlabitur: danubiũ influit: pegnitium per Norinbergã in moganũ deſcẽdit, moganus in rhenũ: itaq; magnũ foſſatũ fecit ab altimonia i pe gnitiũ, ſed fruſtra: meminit Nauclerus, qui tamen Nauclerꝰ alterum fluuium radiantiam dicit.

βόσφορος fluuius thraciæ a tranſitu bouis dictus.

Maximos fluuios e montibꝰ oriri: ſicut Ariſto. hic cõtendit, inſigne indicium habes in monte Pinife- ro, vulgo Veichtelberg appellãt: ex quo quatuor Veichtelberg magni fluuij ad quatuor plagas mũdi fluunt: cuius meminit Chũradus Celtis in li. amorũ cũ cecinit. Celtis

Pinifer is, cuius de vertice flumina quatuor
Quatuor in partes orbis amena cadunt.
Menus ad occaſum frãcorum fertur in oras
Sala ſed arctois perdit albis aquis.
Egra ſed Eoi petit ardua regna boemi
Sed Nabus iſtrinis inſinuatur aquis.

Hæc carmina iuſſũ amici noſtri Georgij Cuſpinij adnotaui: ꝙ patriam habeat prope piniferum mõ tem.

Q. III.

An ſicut grando, nix, pluuia generantur in media regione aeris: ſic ros & pruina in infima?

Articulus. I.

Nota. I. Materiã impſſionũ hũidarũ eẽ vaporẽ.

Quatthor flumina [illegible] Pinifero

Eſt aũt vapor humid⁹, nõ inflãmabilis, nec potẽs diu retinere calorẽ impreſſum: vñ neq́ penetrare mediã regionẽ aeris: quare ſi mult⁹ fuerit vapor ĩ aere pẽdulus & diſpſus, nebula dicit: illa aũt ſi re cidit, ſerenitatẽ ſignat: ſimiliter ſi ĩ aere euaneſcit & in aerẽ conuertitur: ſi aũt vapor in mediã aſcen derit regionem: & a frigore cõdenſatus fuerit: nubes efficitur: vnde ſic etiã ex nebula fit nubes: frigus em̃ conuertit & cõſtringit vaporem: Albert⁹ voluit vapores nõ eleuari vltra tria miliaria a terra. ¶Et primo quidem de pluuia dicendo, quæ triplex eſt .ſ. magna, parua & media: nam ex vapore ſubtili fit pluuia paruarũ guttarum. Si vero vapor groſſus fuit & multus & a forti calore eleuatus: tunc quia natura eſt ſpiſſus fortiter conſtringitur & condenſatur a frigore mediæ regiõis: & ita ſecũdum magnas guttas decidit: vnde pluuia eſt aqua non congelata cadens de nube. ¶Corol. Hinc fiunt maiores pluuiæ in ęſtate & calidis diebus, q̃ hyeme, aut diebus frigidis: quia tunc media regio aeris per aerem eſt frigidior, q̃to inferior eſt calidior: generationẽ pluuiæ p. in textu docuit. Vis habere experientiam, inſuffla in hyeme ad lapidem: tunc halitus tuus humidus & calidus cõuertetur in guttulas tuas a frigore lapidis ſic vapor in balneo in guttas reſoluitur: ſimiliter in aqua buliente operculum guttulis repletur.

Albertus

Aliacẽ.

Nota. II. Multa accidere circa pluuiam: nam ſi vaporibus aduſta terreſtreitas fuerit cõmiſta: tũc guttæ apparent rubeæ: interdum minuti vermiculi eleuantur: & ſuperius perfectiores fiunt: aut vis ſeminalis in aere ſparſa ſimul cum vaporibus eleuatur: & in media regione ob imperfectionem iſtius formæ a virtute aſtrorũ, quaſi ſubitarie inducitur: & ita ranulæ piſciculi vermiculi cum pluuia decidunt: & hoc frequentius videtur ad Rhenum q̃ in Sueuia. ¶Præterea ſi multa terreſtreitas fuerit cõmixta: pluuia amara erit velut lixiuiũ ſed ſterilis & infœcunda eſt illa pluuia: contra ſi careat tali terreo aduſto: dulcis erit pluuia & fœcunda. Hinc forte deus ordinauit, tam frequentes eſſe pluuias: vt terra ſic ſępius irrigaretᷣ: vapor ad hoc pluuialis eſt facilis eleuationis: diutius aũt durat pluuia alijs impreſſionibus: maxime quando eſt nobis vicinior: nã ſic tardius cõuertitur ĩ aquã nubes, ob modicum frigus. ¶Adde q̇ Vrachius præceptor dixit pluuiam aliquando nõ ex vapore, ſed aere fieri vi aſtrorum condenſato in nubẽ: idem voluit Tartaretus. ¶Signa venturæ pluuię melius nouit paſtor, q̃ philoſophus. Virgi. Maro 1. Georgi. plura aſſignat dum ait

Vrachius

Tartare.

Vergilius

Iam ſibi tum curuis male tẽperat vnda carinis
Cum medio celeres reuolant ex ęquore mergi
Clamoremq́ ferunt ad littora: cumq́ marinæ
In ſicco ludunt fulicę: notaſq́ paludes
Deſerit: atq́ altam ſupra uolat ardea nubem
Sępe etiã ſtellas &c̃. vide eum: tu breuius illa colligę ſigna pluuiæ.

1. Quando nebula preualet ſoli. 2. rubedo matutina, ſecus de veſpertina, quæ eſt ſignum ſerenitatis: vnde illud Math. 16. facto veſpere, dicitis ſerenum erit: rubicũdum em̃ eſt cœlum: intellige in ęſtate & in vere: in autumno, contrarium reperies quia rubedo matutĩa ſerenitatẽ ſignificat. 3. Quãdo ſol mane apparet maior ſolito: quia hoc fit ꝓpter vapores. 4. Quando luna apparet pallida: & cornua eius obtuſa: pallida luna pluit: flat rubea: alba ſerenat. 5. Quando apparet halo vel iris eſt ſignum futuræ pluuiæ. 6. Aſperitas radiorum ſolarium quando ſunt ſolito fortiores: quia tũc multum vaporis eleuat. 7. Quãdo fumus non exit per caminum domus. 8. Cõmotio arborum in nemoribus. 9. Crebra ſcintillatio olei in lampade. 10. Mergi celeriter ex aqua volantes. 11. Hirũdo circa lacus & prope terram volitans, altior ſerenat. ranarum magnus clamor veſpertinus. 12. Cornix caput illidens arenę. Meminit Plinius lib. 18. Macro. lib. 5. ſaturnaliũ. 13. Quando pulices, muſcæ &c̃. fortius ſolito pungunt.

Plinius

Maciob.

Nota. III. Niuem generari ſic: quoniam calore ſolis eleuatur vapor rarus & expanſus, vſq́ ad infimam partem mediæ regionis aeris: vbi ex frigore circũſtante anteq̃ in aquã conuertaᷣ, in floccas ad modum lanæ carptæ cõgelatur. Hanc aũt mollicíem habet nix ab humido aereo & viſcoſo dilatante vaporem. ¶Ex quo infertur primo q̇ tempore niuis aura fit calida: & tempore magni frigoris non fit nix. Nam tempore magni frigoris, vapores nõ poſſunt eleuari: item calorem diſperſum ĩ aere: nix pellit deorſum. Secundo q̇ vapor niueus diu poteſt ſtare in aere q̃ pluuialis: quia eſt calidus & frigus circunſtãs eſt debile: ideo poteſt ſtare per quatuor, ſex, aut octo dies. Tertio q̇ vapor niuis ſimul conuertitur & per floccas congelatur: ſecus eſt de grandine, quæ prius in aquã vertitur. Quarto q̇ guttulæ niuis ſunt ſparſæ per modum lanæ carpinatæ: ad q̇ facit debilitas frigoris circunſtantis: ſunt & molles eadem cauſa: & ob raritatem & viſcoſitatem vaporis. Quinto patet nubes niuoſas eſſe albiores pluuioſas nigriores: nam vapor niueus eſt rarior: & lumen ſolis facile ſibi incorporat. Sexto ob id nubes niuoſæ ſũt ampliores & maiores pluuialibus: ſunt em̃ rariores vt diximus: & frigus circunſtans eſt minus, circunſtans vnde vis vaporis niuei eſt minus vnita per antiperiſtaſim, ob minus frigus. Septimo liquet, cur nix in montibus cadat, in valle exiſtente pluuia: quoniam ex caliditate infimæ regionis in vallib⁹ nix liqueſcit in aquam. Octauo quia vapor ille niuoſus fuit viſcoſus & pinguis: ideo nix euolante calido, prebet nutrimentum ouibus, in niue paſtis. Nono ob id nix fœcundat ſegetes & terram: quia calidum niuis paulatim exiens temperat frigiditatem terræ: & etiam aqueum in niue eſt bonæ cõmiſtionis cum humido aereo & pingui terreſtri. Signum huius eſt q̇ manus lotæ niue ſordidæ fiunt ob pinguedinem. Octauo fortificat ſegetes: quia poros terræ claudit: & ita radices ſeruantur in eſſe. Nono ob id femellæ viridaria in hyeme niue appoſita conſeruãt. Decimo ob id aliqui mõtes perpetua niue rigeſcunt, vt Rodope, Iſmarus, Alpes.

Nota.IIII. Grādinis vaporem eleuari ad mediā regionē aeris: q̄uis de loco nō oēs cōueniūt: attn̄ ſati⁹ dices vaporē groſſum eleuatū i media regiōe aeris, aliquādo in media regiōe aeris a frigore ī nubē & dein in aquā cōuerti, & aqua cōuerſa cōgelari: cui⁹ indiciū eſt, φ grādinis globuli aliquādo ſunt plurimū rotundi: nā ex motu deſcēdendo ad cōfricationē aeris rotūdātur: nā ſuapte natura grādo eſt lēticularis figurę. Fit p̄terea grādo p antiperiſtaſim: nube em̄ ī guttas aqas cōuerſa, illis deſcēdentib⁹ p antiperiſtaſim ī infima regiōe aeris congelantur. Et hic ſcḋus modus eſt Ariſt. cōformior q̄uis prim⁹ Aliacen̄ i Meteoris nō placeat. ¶Hic ſequit, cur globuli aliqn̄ ſunt maiores ob vaporē groſſiorē, frig⁹ inteſi⁹ ī media, aut calorē inteſum in infima regiōe aeris. ¶Liquet ſecūdo cur aliqn̄ crines & ſimilia reperiantur in grandine: non φ ſagæ vſæ ſint crinibus in cōficienda grandine, vt ruſtici autumant: ſed φ crines ſimul cum vapore ſurſum eleuantur. ¶Patet cur grādinem frigus ſequatur. eſt em̄ ipſa frigida & mediæ regionis dilatatiua. ¶Patet quarto, maiores eſſe grandines ac terribiliores inferiores q̄ ſuperiores. ¶Hinc habetur cauſa granulorū qui in Martio & aprili cadūt: qm̄ fiunt ex vapore pinguiori q̄ grādo, & minori frigore congelante: non tamen vapor granulorꝫ ita penetratur: quare non per floccas congelatur: nec tamen adeo duri ſunt granuli, ſicut grando. ¶Habet tamen hoc mali grando: φ non ſolum ſegeres deijcit: ſed etiam ſterilitatē anni futuri inducit: & iumenta nauſeā habent ſuper illis grandine tactis comedendis: hoc in granulis non cōtingit. ¶Hinc euenit cū grandine & pluuiā fieri: quoniā non oēs guttulæ cōgelantur: aut quia congelatæ in deſcēſu a calore diſſoluuntur.

Nota. V. Q. pluuię reſpōdet ros, & niui pruina vapor roris eſt debilis, gracilis a frigore nocturnō in aquā cōuertitur, ꝓpe terrā cadit frequētius circa crepuſculū. Cum aūt vapor ſic eleuatus viſcoſum quid habet & pingue decidens cū rore, herbis adheret: ſed ſole aduenīēte aqueū reſoluitur, terreſtre remanet in folijs herbarū per modum farinæ: φ ſi oues cōmederint teſtatur Albert⁹ Sueuus eas mori: quoniam dulcore tractę auidi⁹ cōmedunt: & fel nimia colera repletur & rumpitur: & effuſa colera inteſtina rodit: & ſic mortem inducit: opilationē etiam epatis inducit talis farina cōmeſta fluxum ventris ſitim quoqꝫ calentiſſimam: vnde vaccę ſaturę tali rore: ſi cōfeſtim ex appetitu biberint moriuntur: vt in patria magna armenti pars ſemel interijt. ¶Keiſerſpergius in contione dixit poſtq̄ cum eo pranſus eſſem, teſtam oui rore repletā & obſtrictam, calore ſolis ſurſum trahi & eleuari. ¶De pruina paulo diuerſius dicas: quoniā vapore raro & gracili circa terrā eleuato, a frigiditate noctis, & maxime diluculi matutini infrigidatur & decidit. ¶Aduerte primo rorem aliquādo eſſe nociuum: ideo fructus rore perfuſi non cōmedantur a pueris ieiunis, ſicut de ouibus diximus. Secūdo φ ſepe ros tali terreſtri aduſto cōmixto fructus aufert & ſterilitatē inducit: vulgo hōnigtav dicitur: ſicut hoc anno in Vuerdea Sueuiæ vidi. Tertio φ aliquādo ſol ſuperueniens tali rori aduerit fructus: & tunc dicitur rubigo. Quarto attrahit aliquando ſuccum ex fructibus & folijs: qui in pelliculam congeſtus a ſole decoquitur: & multitudo vermium rodentiū ex eo generatur: raupen vulgo in Sueuia dicūtur. Quinto pruina frigidioribus corporibus libentius inheret, vt lapidibus, lignis: nam a frigore fortius cōgelatur vapor. Sexto pruina quia frigida precocia fructuū germina perurit & conſumit, & vino & ſegetibus & pomis res admodum nociua. Accipe ſimile de pruina in hyeme hoīe aut equo itinerante: vapor anhelitus ab eo exiens coheret capillo aut pilis, & a frigore circumſtante infrigidatur.

Camera. Albertus Keiſerſp.

Articulus. II.

Concluſio Affirmatiua quęſiti aſſeritur iuxta dicta Ariſto. in tex. & ſuperi⁹ adiecta in corpe. q.

Articulus. III.

Dubium. I.

An aquæ fontium & fluuiorum generentur in terra?

Prēmit. I. Fōtes bene augeri ex pluuia vel niue, ſed non eſſe ſolum aquas pluuia collectitias: item φ fontes fiunt in prima cruſta terrę & tertia: ſed in tertia ſunt meliores, permanentiores, & torrentiores, ac magno impetu aſcēdentes: ſed non niſi magna arte parātur. D. Iacobus Fuckerus orbi & vrbi notiſſimus mercator auguſtanus: iā terebro quęrit talem fontem in caſtro ſuo ſchmyhen in tertia cruſta. Fucker

Prēmit. II. Fontium aquas fieri tam ex vapore, q̄ aere incluſo: ideo fontes ſuperioris cruſtę calore ſolis exiccantur: quia vel vapor extrahitur: aut frigus ne in aquam aerem conuertat impedit. Idē poteſt fieri ex influentia cœleſti: vnde ſi terra eſt multum poroſa: tunc facilius exiccantur fontes.

Prēmit. III. Non eſſe eundem locum orificij & fontis originis: nam ad locum orificij guttatim venit aqua fontalis, vbiqꝫ corriuans p poros & meatus ſicut exterius fluuij coeunt: vt rhenus & moganus, moſella & rhenus confluentiæ, quæ ob id nomen illud accepit: ior & dan ad radices libani vnde poſtea iordanis dicitur: ſed grauitas aquæ non ſumitur a loco orificij: quia aqua fontalis de monte poteſt duci per vallem in alium montem, in tantā altitudinē, ſicut eſt locus originis: nam ad tantam poteſt aqua aſcendere per ęquelibrationē vt diximus in lib. Cœli. Eſt tamen cōmuniter altior locus originis q̄ orificij fontis. Iordan

Prēmit. IIII. Q. non deſunt opinantes & veriſimilius fluuios aliquos e mari fluere: ita ſapiēs voluit flumina ex mari fluere: & in illud reuerti: ſic tanais & alij maximi fluuij boreales in plano ſcaturiētes, vt D. Matheus ſcribit, tam largum fluxum aquarum non haberent: ſi ex oceano ſeptentrionali non ſubtus terram emanarent. Hæc em̄ omnia diuina ſunt ordinata prouidentia; ſicut & mari Miechov

terminū ſuum ſtatuit: vt in acroaſibus phyſicis late dximus. Et Solin⁹ teſtatur apud hortos Heſperidum mare eſſe altius terra: & tamen effundi ſup terram: de quatuor fluuijs e paradiſo ſcaturientib⁹ alibi plura dicturi ſumus.

Solinus

Reſpōdetur Fontes generari in terra: patet experientia & autoritate Ariſto.

Articulus. IIII. quotlibeticus.

I. Qui Fontes ſunt meliores: reſpondetur cæteris paribus meliores eſſe fluētes ꝙ̄ ſtagnantes: eos itē qui leuiorem habent aquā & puriorem: & qui verſus orientem fluxerint: omnium enī hi ſaniſſimi reputantur: præſertim ſi ſuper glite ſeu luto cucurrerint: tn̄ per plumbeas canales currētes ſunt malæ.

II. Cur Aliqui fontes ſunt amari, aliqui dulces. Reſpondetur ꝙ quia talis aqua decurrit per meatus aduſti ſulphuris & per mineras cupri: ideo redditur amara: quando aūt fluit per loca aluminoſa & nitroſa: tunc redditur ſalſa: dum vero per terrā fluit terreſtreitatibus plenam, redditur ſapidior & dulcior: ſic in Sicilia eſt fons aceroſus quo indigenæ vtūtur in vſum aceti: & circa Goſlariam fluuius amarus influit dulcem qui ſimul amaricatur. De fontibus mira reperies apud A. Auguſt. Solinum, Plinium &c̄. noſter Iſennachi⁹ multa hic pulchra conſcripſit: illos vide ſi placet.

Goſlaria
Auguſti.
Solinus
Plinius
Iſnach.

III. Cur Aliqui fontes poti, faciunt ſtrumam, vt euenit illis in Bintzgey & vuallis. Reſpondetur quia aqua huiuſmodi eſt frigida mouet flegma & alias ſuperfluitates cerebri: potiſſimum quando aqua eſt multum euaporatiua: iſtæ aūt ſuperfluitates deſcendentes in collum, ibi congregatæ tumorem faciunt & ſtrumam.

IIII. Cur Aliqui fontes ſunt calidi. Reſpondetur ſicut eſt aquiſgrani & in Baden, vbi ſunt thermæ & calidæ ſcaturigines: proueniunt aūt ex eo quia currunt per meatus ſulphureos & calidos: & ideo efficiuntur calidæ: vnde propterea ſunt exiccatiuæ & multum penetratiuæ: & proinde frequenter ſalutares & medicatiuæ ſecundum naturam terræ ex qua currunt.

V. Cur Aqua fontium varios habet colores. Reſpondetur ꝙ prouenit ex terra per quam currit & primarum qualitatum, ac aſtrorum actione: ſicut in Vueſtualia ſub caſtro parmandt ſcaturigo eſt mirabilis ait Colonien̄. cum cuius aqua ſcribitur & illuminantur libri. ¶ De Hypani, anigro, fonte iouis ammonij, fonte Dodonis, qui facem extinctam & ligna accendit, faces accenſas extinguit: de flumine ciconum in thracia qui ligna in lapides indurat ſicut fit de corallo: vide Solinū, de ſybari Calabriç fluuio faciente flauos capillos: de Salmace qui in eo lotos effœminatos & frigidos facit: de Clitorio Archadiæ, qui ſemel potus abſtemios facit & inuinios de lynceſti amne: qui temulētos facit vt vinum. De Phenoe Arcadiæ qui die ſine damno bibitur: nocte hauſtus venenū eſt De his inquam reddere rationem nequimus ſpecialem: vt veriſſime A. Auguſtinus lib. xxi. de ciuitate dei ca. v. nos docuit: de his tamen fontibus & alijs vide Solinum, Plinium, Ouidium, & ſuper Pompo. Mela multa egregia ſcripſit amicus noſter Joachimus Vadianus, vir patriæ ſuæ & totius Helueriæ decus.

Vide Hec in Stapu. & Ouidi. 15. Met. Ante bibebatur &c̄.
Auguſti.
Vadian⁹

¶ Finis Primi Meteororum. Deo gloria

τέλος αγ:5όσ

De Mari Liber. II. Meteororum
Capitulum. I.

DE Mari autem & quæ natura ipſius & propter quam cauſam eſt ſalſa tāta aquæ multitudo: adhuc autem de ea quæ a principio generatione dicamus. Antiqui quidem igitur & verſantes circa theologias faciunt ipſius fontes vt ipſis ſint principia & radices terrç & maris: magis tragicum enī fit & reuerentius exiſtimauerunt forte eſſe quod dicitur tā quā magna quædam hæc pars omnis exiſtens & reliquū cœlum totum circa hunc locum conſiſtere & huius gratia tanquam entem honoratiſſimum & principium. Qui autē ſapientiores humana ſapientia faciunt ipſius generationem: eſſe enim primo humidum omnem locum qui circa terram a ſole autem exſiccatum. Quod quidem euaporauit ſpiritus & euerſiones ſolis & lunæ aiunt facere relictum autem mare eſſe. Propter quod & minus fieri exiccatum putant: & tādem fore aliquando ſiccū totū. ¶ Quidam aūt ipſorum aiunt calefacta a ſole terra velut ſudorē fieri propter quod

Intentio
1 Opinio antiquorum Heſiodus
2 Opinio ſecunda
3 Tertia opinio

et em̃ ſudor ſalſus: quidam aũt ſalſedinis cauſam terrã eſſe aiũt: queadmodũ em̃ & ꝙ per cinerẽ colatur ſalſum fit: eodem modo & hoc ſalſum eſſe miſta ipi tali terra.
4 Diuiſio ❡Quod quidem igitur fontes maris impoſſibile eſſe per exiſtentiam iam conſiderarẽ oportet: aquarũ em̃ quæ circa terrã: hę quidem fluxibiles exiſtunt entes: hę aũt ſtationarię: fluxibiles quidẽ igitur omnes fontales. De fontibus aũt diximus prius ꝙ oportet intelligere nõ tãꝗ ex vaſe deriuatũ eſſe principiũ fontem: ſed ad vnum ſemper factã & cõfluentẽ occurrere primũ. Stationariarũ aũt hę quidẽ collectiuę & ſubſtantiuę velut paludoſæ & quæcunqꝫ ſtagnales multitudine & paucitate differentes: hæ autem fontanæ, hę autem omes manufactæ: dico aũt velut puteales vocatæ. Oim em̃ ſuperiꝰ oportet fontẽ eſſe fluxus: propter quod hæ quidem ſpontaneæ fluũt quæ fontales & fluuiales: hæ aũt arte indigent operante: differentiæ quidem igitur tot & tales aquarũ ſunt: his aũt ſic determinatis impoſſibile fontes eſſe
Improbatur prima opinio maris. ❡In neutro em̃ hoꝝ generꝝ poſſibile eſt eſſe ipſum: neqꝫ em̃ effluxibile eſt neqꝫ manufactum: fontales aũt omes hoꝝ alterum paſſæ ſunt: ſpontaneam aũt ſta
Secundo tionariam tantam multitudinem nullam videmus fontalem factam. Adhuc autem quoniam plura ſunt maria adinuicem nõ cõmiſta ſecũdum nullũ locũ: quorum rubrum quidem videtur ſecũdum modicũ cõmunicans ad quod extra columnas mare ircanicum & caſpium ſeparata ab hoc & circumhabitata in circuitu vt non vtiqꝫ
5 laterent fontes ſi ſecũdum aliquem locum ipſorum eſſet. ❡Fluens aũt mare videtur
Mare fluit prima cã ſecũdum anguſtias ſicubi propter adiacentem terram in modicum ex magno coartatur pelago propterea ꝙ libratur huc & illuc ſæpe: hoc aũt ĩ magna multitudine maris immanifeſtum: quia aũt propter anguſtiam terræ modicum obtinet locum neceſſarium eam quæ in lato modicam librationem ibi apparere magnam. Quod
Secunda autem inter eracleas columnas totum ſecundum terræ cõcauitatem fluit & fluuiorũ multitudinem. Meotis quidem em̃ in pontum fluit: iſte aũt in egeum: qui aũt iam
Tertia extra hoc pelagi minus faciunt hoc euidenter: illis aũt & propter fluuiorũ multitudinem accidit hoc: plures em̃ fluuij in euxinum fluunt & meotim aut multiplicẽ re
Quarta gionem ipſius & propter breuitatem profunditatis: ſemper em̃ ibi profundius videtur exiſtẽs mare & meotide quidem pontus: hoc autem egeum: egeo autem ſicilicum: ſardonicum aũt & tyrrhenicũ ꝓfundiſſima cernuntur: quę aũt extra colũnas breuia quidẽ ꝓpter lutũ: fine aũt flatu ſunt vt in cõcauo mari exiſtẽte: ſicut igitur & ſecũdum partẽ ex altis fluuij apparẽt fluẽtes: ſic & totius terrę ex altioribus quæ ad arctum fluxus ſit plurimus vt quidem hi propter effuſionem nõ profundi: qui aũt
6 extra pelagi profundi maris. ❡De eo aũt ꝙ quæ ad arctum ſunt terrę alta ſunt ſi
Septẽtrio altior gnum quoddam & multos perſuaſos eſſe antiquorum metheorologorũ ſolem nõ ferri ſub terra: ſed circa terram & locum hunc diſparem autem & fecere noctem ꝓpterea ꝙ alta ſunt quo ad arctum terræ: quodquidem igitur nõ fontes poſſibile ſit maris eſſe: & propter quam cauſam ſic videtur fluẽs: talia & tãta nobis dicta ſunt.
7 Intentio De generatione autem ipſius ſi factum eſt: & de ſapore quę cauſa ſalſedinis & ama
Opinio antiquoꝝ ritudinis dicendum: cauſa quidem igitur quæ fecit priores putare mare principium eſſe & corpus omnis aquę hęc eſt: videbitur em̃ vtiqꝫ rationabile eſſe quemadmodum aliorum elementorum eſt congregata moles & principium propter multitudinem: vnde permutatur partium & miſcetur alijs: puta ignis quidem in ſuperioribus locis: aeris aũt multitudo ꝙ poſt ignis locum: terrę aũt corpus circa quod hæc

omnia poſita ſunt manifeſte: quare palam quia ſecūdum eādem rationē & de aqua
neceſſe quęrere: tale aūt nullum aliud corpus videtur poſitum totum ſimul ſicut &
aliorum elementorum pręter maris magnitudinem. Quod eñ fluuiorum neq; to-
tum ſimul neq; ſtabile: ſed vt factum ſemper videtur quotidie: ex hac itaq; dubita
tione principiū oīm humidorum & oīs aquæ putatū eſt eſſe mare: propter quod
& fluuios non ſolum in hoc: ſed ex hoc quidam aiūt fluere: colatum eñ fieri quod
ſalſum potabile. Opponitur autem altera ad hanc opinionem dubitatio: cur quidē
non eſt conſiſtens aqua hæc potabilis ſiquidem principium omnis aquæ, ſed ſalſa.
¶ Cauſa aūt ſimul & huius dubitationis ſolutio erit & de mari accipere propriā exi 8 Snia pro-
ſtimationem neceſſarium recte: aqua eñ circa terram ordinata ſicut circa hāc aeris pria peti-
ſphęram & circa hanc quæ dicitur ignis: hic eñ eſt horum vltimum ſiue vt plurimi tio pma
dicūt: ſiue vt nos. Lato aūt ſole hoc modo & propterea permutatiōe & generatione Secunda
& corruptiōe exiſtente quod quidem ſubtiliſſimū & dulciſſimum ſurſum ducitur
per ſingulos dies & fertur iterum diſgregatur & vaporans in ſuperiorem locum: ibi
aūt rurſus cōſtans ꝑpter infrigidationem deorſum fertur iterum ad terram: & hoc
ſemper vult facere natura: ſicut dictū eſt prius. ¶ Propter quod & deridendi omnes 9 Opi. ſcđa
quicunq; priorum exiſtimauerunt ſolem cibari humido: & propter hoc aiūt verſio antiquorum
nes facere ipſum: nō eñ ſemp̄ poſſe eadem loca exhibere alimentum. Neceſſarium
autem eſſe hoc accidere circa ipſum: aut ipſum corrumpi: etenī manifeſtum ignem
quādiu habuerit alimentum vſq; ad hoc viuere: humidum aūt igni eſſe alimentum
ſolum: tanquā pertingat vſq; ad ſolem quod ſurſum ducitur: humidi aūt aſcēſus ta
lis fit: qualis q̄dem factę flammæ: propter quod ſignum accipiētes ſic & de ſole pu
tauerunt. ¶ Hoc aūt nō eſt ſimile: flamma quidem eñ per continuū humidum & Improba
ſiccum permutata fit & nō alitur: nō eñ eadem exiſtēs permanet nullo tempore: vt tur primo
eſt dicere: circa ſolem aūt impoſſibile hoc accidere: quoniam alito quidem eodem
modo: ſicut illi dicūt palam quod & ſol nō ſolum ſicut Eraclitus ait nouus in die eſt
ſed ſemper nouus cōtinue. ¶ Adhuc autem quæ a ſole eleuatio humidi ſimilis eſt Secūdo
calefactis aquis ab igne: ſi igitur neq; ſubardens ignis alitur neq; ſolem veriſimile
erat exiſtimare neq; ſi omnem calefaciēs euaporare fecerit aquam. ¶ Incōueniens Tertio
aūt & ſolum curaſſe de ſole: aliorū aūt aſtroꝝ ipſos negligere ſalutem tantis & ma
gnitudine & multitudine exiſtētibus. ¶ Idem autem accidit & his irrationabile & Quarto
dicētibus primo humida exiſtente terra & mundo qui circa terram a ſole calefactū
aerem aut factum eſſe & totum cœlum augmentatum & hoc ſpiritus exhibere
& verſiones ipſius facere. Manifeſte eñ ſemper ſurſum ductū videmus: deſcēdens
iterum aqua & ſi nō per vnum reddatur & per ſingulas regiones ſimiliter: ſed in ali
quibus ordinatis tēporibus redditur oē acceptum velut neq; alitis ſuperioribus
neq; hoc quidem manēte aere iam poſt ḡnationem: hoc aūt facto & corrupto iterū
in aquam. ¶ Potabile quidē igitur & dulce ꝑpter leuitatem ſurſum ducitur omne 10 Sētentia
ſalſum aūt ſubtus manet propter grauedinē: vt in eo qui conueniēti ipſius loco pro propria
prio: hoc eñ putādum dubitādum eſſe conuenienter: irrationabile eñ ſi nō aliquis
eſt locus aquæ: ſicut & alioꝝ elemētorum & hanc eſſe ſolutionem. Quem eñ vide
mus locum occupās mare: iſte nō eſt maris: ſed ſolum aquę: videtur aūt maris: quia
ꝙ ſalſum quidē deorſum manet propter pondus: dulce autem & potabile ſurſum
ducitur propter leuitatem queādmodum in animalium corporibus & eñ in his

alimento ingredienti dulci humidi alimenti hypoſtaſis & ſuperfluũ: apparet ens amarũ & ſalſum: dulce eñ & potabile ab innato calore attractũ in carnes & aliam cõpactionem venit partiũ vt quælibet nata eſt. Sicut igit ibi inconueniẽs ſi quis potabilis alimẽti nõ putet locũ eſſe ventrem ſolum: quia cito aſſumitur: ſed ſupe. flui: quia hoc videt ſubſidẽs: nõ vtiq; exiſtimabit bene: ſimiliter aũt & i his quidem eñ

11 Annexũ ſicut dicimus locus iſte aquę. ¶ Propter qđ & fluuij fluũt in ipſum omnes: & omis quæ fit aqua: ſic eñ ꝙ maxime concauum fluxũ & mare talẽ obtinet locũ: ſed hoc quidem ſurſum fertur cito propter ſolem eſſe: hoc aũt derelinquitur propter dictam cauſam.

12 Dubium ¶ Quęrere aũt antiquã dubitationẽ ꝓpter quod quid tãta multitudo aquæ nuſquã apparet: per ſingulos eñ dies fluuijs fluẽtibus innumerabilibus & magnitudine immenſis nihil mare fit ampli⁹.

Reſpõſio Hoc quidẽ nullum inconueniens dubitare aliquos nõ tamen intuentem difficile videre: eadem eñ multitudo aquæ in latum diffuſa & tota ſimul nõ in ęquali tẽpore exiccatur: ſed differt in tantũ vt hoc quidẽ permaneat per totum diem: hoc aũt queadmodum ſi quis ſuper menſam magnam diffuderit aquæ cyathum ſimul: perſpiciẽtibus vtiq; exterminabitur totum: quod vtiq; & circa fluuios accidit: cõtinue eñ fluentibus ſimul totum ſemper quod peruenit immẽſum & latum locum exiccatur cito & latẽter.

13 Tertia opinio platonis Quod aũt ſcriptum eſt in Phedone de fluuijs & mari impoſſibile eſt: dicitur eñ ꝙ omnia quidem inuicẽ perforata ſunt ſub terra. Principium autem omnium fit & fons aquarum vocatur Tartarus circa medium aquæ quędam multitudo ex quo & fluẽtia & nõ fluẽtia prodeunt omnia: circumfluẽtiam autem facere ad ſingula rheumatum. Propterea ꝙ moueatur ſemper quod primum & principium: nõ habere eñ ſedem: ſed ſemper circa medium volui: motũ aũt ſurſum & deorſum facere effuſionem rheumatib⁹: hoc aũt in multis quidem locis ſtagnari quale & quod apud nos eſſe mare. omĩa aũt iterũ circulo circũduci ad principium vnde inceperunt fluere: multa quidem ſecũdum eũdem locum: quædam aũt & e regiõe ponere effluxui: puta ſi fluere inceperũt de ſubtus deſuper ingredi: eſſe aũt vſq; ad mediũ deſcenſum: de cætero eñ ad ſurſum iã omnib⁹ eſſe lationẽ: ſapores aũt & colores habet aqua ꝑ qualẽ vtiq; cõtigerit fluens terram.

14 Improbatur primo ¶ Accidit ergo fluuios fluere nõ ad eũdem ſemper locum ſecũdum rationem hanc: quoniam eñ ad medium influũt a quo circumeffluũt nihil magis fluunt de ſubtus ꝙ deſuper: ſed ad quodcunq; tẽderit fluctuans tartarus: ꝙuis hoc

Secundo accidente fiet vtiq; quod dicitur ſurſum fluuioꝝ: quod quidẽ impoſſibile. ¶ Adhuc quæ fit aqua & quæ ſurſum ducitur iterum vnde erit: hoc eñ totum excludere neceſſarium ſiquidem ſemper ſaluatur ęqualis: quantum eñ extra fluit iterum fluit ad

Tertio principium. Quamuis omnes fluuij videãtur terminãtes ad mare quicunq; non in

Quarto alios: in terrã aũt nullus: ſed & ſi diſpareãt iterũ prodeũt. ¶ Magni aũt fiũt fluuioꝝ qui lõge fluũt ꝑ concauũ: multorũ eñ ſuſcipiũt rheumata fluuioꝝ detrũcantes loco & lõgitudine vias: ꝓpter quod qdẽ & hiſtrus & Nilus maximi fluuiorum ſunt eorum qui in hoc mare exeũt: & de fontibus alij dicũt vniuſcuiuſq; fluuiorũ: alias cauſas quia multi in eũdem incidũt. Hæc itaq; omĩa manifeſta ꝙ impoſſibile eſt acci

15 Epilogus dere aliterq; & mari principium inde habente: quod quidem igitur aquæ locus eſt iſte & non maris & propter quam cauſam quod quidem potabile immanifeſtũ ve

De ꝑpetuitate maris rumtamen fluens: hoc autem ſubſidens & quia terminus magis aquæ ꝙ principiũ eſt mare: quemadmodum quod in corporibus ſuperfluum alimenti & omnis &

maxime quod humidi dicta ſit tāta nobis. ¶ De ſalſedine aūt ipi⁹ dicēdū & vtrū ſemꝑ 16 Cōuenientia opinātium
eſt idē: aut neq; erat neq; erit, ſed deficiet: & em̄ ſic putāt qdā. Hoc qdē igiť viſi ſūt
oēs cōfiteri quod factū eſt: ſiqdē & ois mūdus ſimul em̄ ipi⁹ faciūt gñationē: quare pa
lā quod ſiqdē ꝑpetuū om̄e & de mari exiſtimādū. ¶ Putare aūt min⁹ fieri ſcd'm mul 17 Opinio Demo.
titudinē: ſicut ait Demo. & tādē deficere ab eſopi fabulis nihil differre videť perſua
ſus ſic: etem̄ ille fabuloſe cōpoſuit quod bis qdē charybdis reſorbēs. Prio qdē mōtes fe
cit manifeſtos: ſecūdo aūt inſulas: vltio aūt ſorbēs aridā faciet oino: illi qdē igiť con πορθμεύς
gruebat irato ad porthmea talē dicere fabulā: veritatē aūt q̄rentib⁹ min⁹. ¶ Propter portitor nauclerus
quā cauſam māſit prio: ſiue ꝑpter pōdus: vt etiā qdā hoꝝ aiūt: in pͦmptu em̄ huiuſ 18
modi cām videre: ſiue & ꝑpter aliud aliqd palā quod ꝑpter hoc ꝑmanere neceſſarium Improbatu
& reliq̄ tꝑe ipm̄: aut em̄ dicēdū ipis quod neq; eleuata aq̄ a ſole veniet iterū: aut ſiqdem
hoc erit neceſſariū: aut ſp, aut q̄diu qdē fuerit hoc remanere mare iterꝝ ſurſū ferri
illud pri⁹ oꝑtebit quod potabile: quare nūq̄ exiccabiť: iterū em̄ illud ꝑueniet deſcēdēs
ipm̄ quod ꝑaſcēdit: differt em̄ nihil ſemel hoc dicere, aut ſepe: ſiqdē igiť ſolē ceſſare fa
ciat qs a latiōe qd erit exiccās: ſi aūt ꝑmutet eē circulationē ſemꝑ ꝑpinq̄s potabile
ſicut dixim⁹ ſurſū ducet: dimittet aūt iterꝝ recedēs. ¶ Acceperūt aūt ſuſpitionē hanc 19 Motiuū Demo.
de mari eo quod multa loca apparēt ſicciora nūc q̄ pri⁹: de q̄ cām dixim⁹: qa ſcd'm q̄
dā tꝑa exceſſib⁹ factis aq̄ hec eſt paſſio: ſed nō ꝑpter toti⁹ gñationē & ꝑtiū: & iterū Eluitur
erit cōtrariū & cū factū fuerit iterū exiccabiť: & hoc ſic circulariter neceſſariū ſemꝑ
ire: magis em̄ ſic rōnabile exiſtimare q̄ ꝑpter hoc celū totū ꝑmutari: ſed de his qdē De ſalſedine
pl⁹ q̄ dignū imo rat⁹ eſt ſermo. ¶ De ſalſedine aūt his qdē q ſemel gñauerūt & to 20
taliter ipm̄ gñant ipoſſibile eſt ſalſum facere: ſi em̄ ois humidi quod circa terrā erat ele Opinio prima
uati a ſole reſiduū factū eſt mare: ſiq; inexiſtit tāt⁹ ſapor i multa aq̄ & dulci propter
inmiſtā eſſe quādā terrā talē: nihil min⁹ cū aduenerit iterū aqua q̄ euaporauit: neceſ Improbatur
ſe equali exiſtēte & primo & multitudine: aut ſi neq; pri⁹ neq; poſteri⁹ ſalſum ipm̄
eſſe: ſi aūt & prio cōfeſtim erat dicēdū: q̄ cā & ſimul: ꝑpter quod ſi nō & tūc ſurſū latū
fuerit & nūc patiť hoc. ¶ At vero & qcūq; terrā cauſam ponūt ſalſedinis imiſtā: ha 21 Opi. ſcd'a Anaxag.
bere em̄ multos ſapores aiūt ipam vt a fluuijs ſimul delatā ꝑpter miſturā facere ſal
ſum: incōueniēs aūt nō & fluuios ſalſos eē: quō em̄ poſſibile i magna qdē multitu Improbatur
dine aq̄ euidēs ſic facere miſturā terre talis: i vnoq̄q; aūt nō. Palā em̄ quod mare eſt ois
fluuialis aqua: i nullo em̄ differebat niſi eo quod ſalſum ſit a fluuijs: hoc aūt null⁹ venit
in locū in quē oēs ſimul fluūt. ¶ Similiter aūt & deriſibile & ſi qs dicēs ſudorē ter 22
re eſſe mare: putat aliqd planū dixiſſe: ſicut Empedo. ad poeſim qdē em̄ ſic dicens Opi. ter. Empedo.
forte dixit ſufficiēter: metaphora em̄ eſt ad cognoſcēdū aūt naturā nō ſufficienter.
¶ Neq; em̄ ſic palā hoc qualiter ex dulci poculo ſalſus ſit ſudor vtrū aſcēdēte q̄dā Improbatur primo
ſolū puta dulciſſimo aut cōmiſto q̄dā: ſicut i his q̄ ꝑ cinerē colanť aqs: videť aūt ea
dē cā eē & circa ſupfluū i veſica collectū: etem̄ illud amarū & ſalſum fit: potato eo
quod i alimēto humido exiſtēte dulci: ſi itaq; queādmodū q̄ per calcē colať aqua amara
fit & adhuc qdē ſimul cū vrina delata tali quadā virtute qualis & videť ſubſiſtēs in
vaſis ſalſedo: cū ſudore aūt quū ſegregata ex carnib⁹ velut abluēte: quod tale ex cor
pore exeūte humido. Palā quod & in mari quod ex terra cōmiſtū humido cā ſalſedinis: in
corꝑe quod igiť fit tale q̄ alimēti hypoſtaſis ꝑpter indigeſtionē: in terra em̄ ſcd'm quē Secundo
modū exiſtit dicēdū. Omino aūt quō poſſibile tantā aq̄ multitudinē deſiccatam &
calefactā ſegregari: ſub multiplicē em̄ oꝑtet ipam eē ꝑtē relictā in terra. Adhuc pro Tertio

pter quid nō & nūc cū exiccata fuerit terra, ſiue amplior ſiue minor ſudat: humidi-
tas em̄ & ſudor fiūt amara: ſiqdem em̄ & tūc & nūc optebat: nō videt̄ aūt hoc acci
dēs: ſed humida qdē exiſtēs exiccat̄: ſicca aūt exiſtēs nihil patit̄ tale: quō igit̄ poſſi-
bile circa primā gñationē: humida exiſtēte terra ſudare exiccata: ſed magis veriſimi
le: ſicut aiūt qdā aſſūpto plurimo & eleuato humido ꝓpter ſolē & relictū eſſe mare
humidā aūt exiſtentē ſudare ipoſſibile q̄ qdē igit̄ dicunt̄ ſalſedinis cauſę diffugere
23 Suppō vident̄ rōnem. ¶ Nos aūt dicam⁹ principiū ſumētes idē ꝙ & pri⁹: qm̄ em̄ poſitum
prima eſt duplicē eē exhalationē: hāc qdē humidā, hāc qdē ſiccā: palā ꝙ hoc putādū prin
Secunda cipiū eſſe taliū: & vtiq; & de q̄ pri⁹ dubitaſſe neceſſariū: vtrū & mare ſemp pmanet
earūdem exiſtēs ptiū nūero: aut ſpē & quātitate pmutatis ſemp ptib⁹: queadmodū
aer & potabilis aqua & ignis: ſemp em̄ aliud & aliud fit hoꝝ vnūqdq;: ſpēs autē
multitudinis vniuſcuiuſq; hoꝝ manet: ſicut q̄ fluentiū aquarū & flāmę flux⁹. Mani
feſtū itaq; & hoc & ꝓbabile ꝙ ipoſſibile nō eādē eē de oīb⁹ his rōnem & differ-
24 re velocitate & tarditate pmutatiōis i oīb⁹ q; corruptionē eē & gñationē hoc tñ or
Vera cā dinate accidere in oīb⁹ ipſis. ¶ His aūt ſic ſe habētib⁹ tēptādū reddere cām & de
ſalſedinis ſalſedine: manifeſtū itaq; p multa ſigna ꝙ fit talis ſapor ꝓpter cōmiſtionē in corpo
in vñi. ribuſq;, qd' indigeſtiſſimū ſalſum & amarꝝ: ſicut & pri⁹ dixim⁹: indigeſtiſſimū em̄
ſupfluū humidi alimēti: talis aūt oīs hypoſtaſis: maxime aūt q̄ i veſica: ſignū aūt qa
ſubtiliſſima eſt: digeſta aūt oīa cōſtare nata ſunt: deinde ſudor ſemp in his i qb⁹ idē
corp⁹ quū ſegregat̄ qd' fecit ſaporē hūc: ſimiliter aūt & in aduſtis: vbi em̄ vtiq; non
Eadē in ſpeciali obtinuerit calidū: i corpib⁹ qdē fit ſupfluitas: in aduſtis aūt cinis. ¶ Propter qd' &
mare qdē exuſta aiūt factū eē terra: qd' ſiqdē dicere eſt incōueniēs: qd' tñ ex tali ve
rū: ſicut em̄ & in dictis: ſic & in toto & ex naſcētib⁹ & factis ſcd'm naturā: ſemp o-
portet intelligere: ſicut ex ignitis qd' relinquit̄ talē eē terrā & itaq; & eā q̄ in arida
exhalationē oēm: hoc em̄ exhibet multā hāc multitudinē: miſta aūt ſicut dixim⁹ exi
ſtēte vaporoſa exhalatiōe & ſicca quū cōſtiterint i nubes & aquā: neceſſariū eſt in-
tercipi aliquā multitudinē ſp hui⁹ virtutis & ſimul deorſum ferri iterū pluta: & hoc
ſemp fieri ſcd'm quēdā ordinē, vt cōtingit q̄ hic pticipare ordinē vñ qdē igit̄ gñatio
25 ſalſi ineſt in aqua dictū eſt. ¶ Et ꝓpter hoc auſtrales aquę latiores & primæ autūna
Probat a ſigno liū: auſter em̄ & magnitudine & ſpū eſtuoſiſſim⁹ eſt vēt⁹ & flat a locis ſiccis & ca
lidis: quare cū pauco vapore ꝓpter qd' & calidus eſt: ſi em̄ & nō talis: ſed vñ incipit
flare frigid⁹ nihil min⁹ ꝓcedēs: ꝓpterea ꝙ cōprehēdit multā exhalationē ſiccā ex ꝓ
pinquis locis calidus eſt: boreas aūt veluti a frigidis locis vaporoſus ꝓpter qd' frigi-
dus: eo autē ꝙ propellat ſerenus hic: in oppoſitis autem aquoſus: ſimiliter aūt & au
ſter ſerenus his qui circa libyam: multū igitur in deorſum lata aqua confert ꝙ tale &
autūno late aq̄: neceſſe em̄ grauiſſima prima deferri: quare in qbuſcūq; ineſt talis ter
26 rę multitudo tēdūt citiſſime deorſum hęc. ¶ Et calidū etiā mare ꝓpter hoc eſt: oīa
Aliud ſignum em̄ q̄cūq; ignita fuerint hñt potētia caliditatē in ipſis. Videre āt licet & calcē & cine-
rē & hypoſtaſim animaliū & ſiccā & humidā calidiſſimoꝝ ſcd'm ventrē animaliū
27 Cōcluſio accidit calidiſſimā eē hypoſtaſim. ¶ Fit igit̄ ſempq; & alterꝝ ꝓpter hāc cām: eleuat̄
aūt ſemp aliqua pars ipſi⁹ cū dulci & minor tāto: quāto & in plura ſalſa & lata dulci
28 minor: ꝓpter qd' qdē ęquale eſt vt ad oīe dicere. Quod aūt ſit vaporans potabile
Cōcluſio & nō in mare cōcernit̄ vaporās qñ cōſtiterit iterū tēptātes dicamus. Patiunt̄ etiā &
alia idē & em̄ vinū & oēs humores q̄cūq; vaporātes: iterꝝ in humidū quū cōſtite-

rit aq̃ fiũt: aliç em̃ paſſiões aquæ ſunt ꝑpter quãdam cõmiſtionẽ & qualecũq; fuerit quod cõmiſtum talem facit ſaporẽ: ſed de his qdẽ i aliȷs tpib⁹ cõuenictiorib⁹ faciẽdum cõſiderationẽ. Nũc aũt tantũ dicim⁹ ꝙ maris exiſtẽs ſẽp aliqd ſurſum ducitur & fit potabile & deorſum impluta deſcẽdit aliud factũ nõ ꝙ ſurſum ductũ & ꝑpter põd⁹ ſubſidet potabili: & ꝑpter hoc nõ deficit: ſicut fluuȷ: niſi locis qbuſdã hoc aũt & in ambob⁹ neceſſe accidere ſimiliter: neq; ſemp eędẽ ptes pmanent neq; terrę neq; maris: ſed tantũ tota moles. Et em̃ de terra ſimiliter optet exiſtimare: hoc quidem enim ſurſum venit: hoc aũt iterũ cõdeſcendit & loca pmutãt & q̃ ſupnatãtia & q̃ deſcẽdentia iterũ. ❡ Quod aũt eſt in cõmiſtiõe alicui⁹ ſalſum: palã nõ ſolũ ex dictis: ſed & ſi quis vas cereũ formãs poſuerit in mare circũligãs os talib⁹: vt nõ per rimã aliquã intret mare: qđ enim ingredit̃ p parietes cereos fit potabilis aqua: qua ſi enim p liga terrę qđ terreſtre ſecernit̃ & faciẽs ſalſedinẽ ꝑpter cõmiſtionẽ. ❡ Hęc enim cauſa & grauedinis: plus enim trahit ſalſa ꝙ potabilis & groſſiciei: & enim groſſicies differt in tãtum: vt naues ab eodẽ põdere rerũ in fluuȷs quidẽ fere ſubmergant̃ in mari aũt mediocriter habeãt & nauigabiliter: ꝑpter qđ qdem aliq in fluuȷs onerantiũ ꝑpter hãc ignorãtiam dãnificati ſunt. ❡ Argumentũ aũt miſti ꝙ groſſior eſt moles: ſi enim aliqs aquã ſalſam fecerit valde miſcens ſal ſupnatat oua et ſi ſint plena: fere enim ſicut lutũ fit tantã habet corpulentã multitudinẽ mare: idem aũt hęc operant̃ & circa ſalſituras. ❡ Si autẽ eſt: ſicut fabulant̃ qdã in paleſtina tale ſtagnũ in quod ſi qs immerſerit colligatum hominẽ: aut ſubiugale ſupnatare & nõ ſubmergi in aquã teſtimoniũ erit aliqđ vtiq; dictis: dicũt aũt amarũ ſic eſſe ſtagnũ & ſalſum: vt ibi null⁹ piſcis innaſcat̃: veſtimẽta aũt ſordida ri ſi qs humectãs pmoue rit: ſunt aũt & omnia talia ſigna dictoꝝ ꝙ ſalſedinẽ facit corp⁹ aliqd & terreſtre eſt qđ inexiſtit. ❡ In chaonia enim fons qdã eſt aq̃ latę: effluit aũt in fluuiũ ꝑpe dulcẽ quidẽ: piſces aũt nõ habentẽ: elegerũt enim vt qui ſibi fabulant̃ poteſtate data ab Eracleo qñ venit ab eraclia ducẽs boues ſales ꝓ piſcib⁹ qui fiũt ipis ex fonte: huiuſmodi em̃ aquę decoquẽtes aliquã partẽ ponũt & fit frigida quũ euaporauerit humidũ cũ calido ſales nõ groſſi cõpacti, ſed laxi & ſubtiles, ſicut nix: ſunt aũt virtute debiliores aliȷs & plures delectãt illecti & colore non ſimiliter albi. ❡ Tale aũt alterũ fit & i arabicis: eſt em̃ qdam locus in quo naſcunt̃ calami & ſcyrpus de his combu runt & cinerẽ emittẽtes decoquũt in aquã: quũ aũt dimiſerint ptẽ aq̃ hęc infrigidata ſalum fit multitudo. ❡ Quęcũq; aũt ſunt ſalſa rheumata fluuioꝝ aut fontiũ: plurima calida aliquando oportet putare: deinde principiũ quidem extingui ignis per quã aũt penetrãt terrã adhuc manere exiſtẽtem, velut calcẽ & cinerẽ. ❡ Sunt autẽ in multis locis & fontes & rheumata fluuioꝝ omĩmodos habẽtia ſapores quorũ oim cauſam ponẽdũ in exiſtẽte: aut q̃ inſit virtutẽ ignis: exuſta em̃ terra ſcđm magis & min⁹ oimodas accipit formas & coloꝝ & ſaporũ: ſtipterię em̃ & calcis & alioꝝ taliũ fit plena virtutib⁹ p q̃ penetrãtes, aq̃ dulces exiſtẽtes pmutant̃: & hę qdẽ acetoſæ fiũt: queãdmodũ q̃ i ſicana ſicilię: ibi em̃ exalme fit & vtunt̃ ſicut aceto ad qdã eduliorũ ſuoꝝ. Eſt ãt & circa lyngõ fons qdẽ aq̃ acetoſę: circa ſcythiã ãt amar⁹: ꝙ aũt defluit ab ipo fluuiũ i quẽ igredit̃ facit amarũ totũ. Differẽtię ãt hoꝝ ide manifeſtę q̃les ſapores ex q̃lib⁹ fiũt cõmiſtiõib⁹: dictũ ãt de ipis ſeorſũ i aliȷs: de aqua qdẽ igit̃ & mari ꝑpt quas cãs & ſp cõtinue ſũt: & quõ pmutãt̃ & q̃ natura ipoꝝ: adhuc ãt qualſcũq; paſſiões ſcđm naturã ipiſ accidit facere aut pati dictũ ẽ nobis fere de plurimis

29 Epilogus

30 Prędictã cãm ſalſedinis probat ſigno primo

Secundo

Tertio

Quarto

Quinto

Sexto Scirpus iuncus

31 Salſedo fontium

32 Sapores colores fluuioꝝ vnde

Explanatio tex.

Hoc ſecđo libro agit Ariſt. de gñatis ex exalatiõe
alteri cõmixta:ſicut in terręmotu miſcet̃ terræ:in
mari miſcet̃ aquæ, in vẽto aeri, i coruſcatiõe nubi
& q̃ꝗ̃ Stapuleñ. & alíj plures ſecũdũ librũ auſpi-
cati ſint ab ipreſſiõib⁹ aqueis:tñ cũ gręcũ exẽplar
contulimus in litera Aldina:reperimus Ariſto.ſe-
cundum hic primum incepiſſe.

I. Antiquoꝝ opinio fuit Heſiodi, mare gigni ex fõ
tibus:at hi crediderũt terrã eſſe maiorem partem
mundi:& alia eſſe propter illam.

II. Alia fuit totã terrã fuiſſe aquis cooptã, ſed a ca
lore ſolis & aliorũ aſtrorum euaporatam aquam:
& aliquando totam exiccaturam.

III. Tertia opi. fuit, terrã a ſole calefactã, tm̃ aquæ
ſudaſſe: & ob hoc ſit ſalſum mare, q̃a ſudor ſit ſal-
ſus, ſicut colatum per cineres.

IIII. Prima opi. improbat̃ ſuppoſita diuiſiõe aquę
quia oẽs aquæ fontales aut ſũt fluẽtes aut ſtãtes ꝑ
artẽ:ſed neutrũ eſt de aqua maris: q̃uis ꝑua aliq̃n
fontalis ſit ſtagnalis. Secũdo q̃a multa ſunt maria
nõ cõiuncta: & tñ vndiq̃ꝗ habitata: & tñ illa nõ
oriunt̃ ex fontib⁹: cũ alioquin nõ lateret accolas.

V. Mare videt̃ fluere. Primo ob anguſtiã loci, q̃n
aqua maris venit de loco vaſto i anguſtũ: tũc em̃
motus ei⁹ erit manifeſt⁹. Secũdo q̃a aqua naturali
ter deſcẽdit ad locũ depſſiorem. Tertio ꝓpter flu
uiorũ multitudinẽ: dat exẽplum de mari hiſpanico
& põto. Quarto q̃a maria minoris ꝓfunditatis flu
unt ad maria maioris ꝓfunditatis: ꝓbat exẽplis.

VI. Quia i exẽplis ſuppoſuit ſeptẽtrionẽ eẽ altio-
rẽ terra meridionali: hoc iã ꝓbat a ſigno antiq̃rũ
qui volebãt ſolẽ moueri nõ ſub terra, ſed circa ter
rã: occultari aũt nocte ob altitudinẽ terrę ſeptẽtri

VII. Prima opi. de loco maris fuit mare (onalis
eẽ principiũ oĩm aquaꝝ: & ꝙ mare ſit i loco aq̃: ſi
cut multitudo ignis eſt ſurſũ: cã aũt ꝙ fluuíj venien
tes ex mari nõ ſĩt ſalſi eſt q̃m ꝑ terrã colant̃ & dul

VIII. Pro ꝟa opi. petit duo. Prĩo aquã (corant̃.
naturaliter locatã eẽ circa terrã, & aerẽ circa aquã
& ignem circa aerẽ. Secundo ad motum ſolis infe
riora tranſmutantur ad frigora & calorem.

IX. Ex hoc ſequit̃ deridendã eẽ antiquoꝝ opinio-
nẽ, ſolẽ. ſ. nutriri humido ab inferiorib⁹ euaporato
q̃a ſit de natura ignis: ignis aũt nutrit̃ humido. Im
probat̃ prĩo q̃a nõ eſt ſimile de flãma & ſole: q̃a
ex hũido gñat̃ flãma: ſed ex iſto humido nõ gñat̃
ſol: q̃a alias eẽt ſemꝑ ali⁹ & ali⁹ ſol. Scđo q̃a ignis
nõ nutrit̃ aq̃ quã euaporat: ergo nec ſol ab aq̃ eua-
porata. Tertio q̃a nihil dixerũt de nutritione alio
rũ aſtroꝝ: ergo fuerũt inſufficiẽtes. Quarto nõ põt
dici totã terrã fuiſſe aq̃s optã & a ſole euaporatã:
q̃a ſic humidũ ſurſum ductũ nõ iterato deſcẽderet.

X. Veritas eſt ꝙ mari calefacto ꝑ ꝟtutẽ ſolis agẽ-
tis in ipſum: ſubtile eleuat̃: groſſum ꝟo ꝓpter com
mixtionẽ ptiũ terreſtriũ reſidet deorſum: & red-
dit mare ſalſum: & iſte eſt loc⁹ aquæ. Patet a ſimi
li: q̃a i aĩali calor ex nutrimẽto reſoluit purum: ꝙ
aſcendit & vertitur in carnem: at impurum groſ-
ſum egeritur & eſt ſalſum.

XI. Maris loc⁹ eſt loc⁹ naturalis aq̃. Probat̃ quia
omnes fluuíj nõ impediti currunt in ipſum.

XII. Antiqua dubitatio cur mare nõ infidat ex tot
fluuíjs i ipm̃ ductis? Reſpõdet̃ ꝓpter multã & cõ
tinuã euaporationẽ: & hoc cõtingit ꝓpter latitudi
nẽ maris: q̃a ſol faciliter & multũ eleuare põt: ſimi
le de aqua effuſa ſupra mẽſam, facili⁹ eleuat̃ q̃ꝗ in

XIII. Platonis opi. in phedone fuit oĩa (cyatho.
flumina & maria adinuicẽ eſſe cõtinua ſcđm aliq̃s
ptes ſub terra: & ꝙ origo oĩm fluuioꝝ eſſet multi
tudo aquę in medio mũdi i loco, q̇ dicit̃ Tartar⁹:
nã i illo loco nõ q̇eſcit ſed fluctuat: & ita aqua ef-
funditur paſſim ſupra terrã: colores aũt & ſapores
trahant ex terra per quam currunt.

XIIII. Sed improbat̃ primo q̃a tũc poſſet fluuius
effundi etiã ad aliud hemiſpheriũ q̃ꝗ noſtrũ: & ſic
aqua naturaliter aſcẽderet. Secũdo q̃a ſi oẽs fluuíj
fluũt ex tartaro & redeunt illuc: tũc nulla aqua de
nouo gñaret̃. Tertio q̃a oẽs fluuíj redunt ad mare
& non ad tartarũ: etiã ſi aliq̃n abſorbeant̃ a terra:
tñ ab alia pte iterũ exeũt & renaſcunt̃. Quarto q̃a
tũc fluuíj eẽnt magni ab origine: ſed ipi nõ ſũt ma-
gni: niſi q̇ lõgiſſime fluũt: ꝓpterea Danubi⁹ & ni
lus ſunt maximi fluuioꝝ q̇ influũt mare mediterra

XV. Epilogat omnia. (neum

XVI. Oẽs antiq̇ i hoc cõueniũt ꝙ ſi mũdus eſt fa
ctus mare ẽ factũ: et ſi mũdus fuerit ꝑpetu⁹, & ma

XVII. Opinio Demo. fuit mũdũ (re fuit ꝑpetuũ
eſſe factũ cũ mari: ſed mare cooꝑuiſſe terrã: ſed po
ſtea ſucceſſiue exiccatũ a ſole: & denuo oĩo exicca
bitur: at illud eſt ſimile fabulis eſopi: q̇ fabulat̃ ter
rã aq̃s cooptã, ſed a charybde & ſcylla abſorptã.

XVIII. Contra Demo. ſit hęc rõ: q̃a q̃ua cã mare
pri⁹ q̇euit i illo loco: ob eãdẽ cãm, ibi ꝑpetuo ꝑſe
uerabit. Probat̃ q̃a ſi aliq̇d euaporat̃ de aq̃ maris
vel illud reuertet̃ in aquã: & ſic durabit: aut non:
tunc ſol quieſcet: quod non eſt poſſibile.

XIX. Cã q̃ induxit Demo. ad ſic ſentiẽdũ fuit: ꝙ
alicubi mare eẽt exiccatũ: ſed hui⁹ alia eſt cã prius

XX. De ſalſedine maris fuit vna opi. (aſſignata
ꝙ gñato mari, ſol eleuaſſet dulce & potabile: ſed
groſſũ & amarũ reſedit: ſed cõtra tñ aq̃ illa dulcis
euaporata iterũ redit: ergo mare ab ea deberet fie

XXI. Anax. voluit fluuios trahere ſecũ (ri dulce
ſalſedinẽ terrę i mare & ſic facere mare ſalſum: ſed
cõtra aqua fluuialis eſt minor q̃ꝗ marina: ſecundo
aqua fluuialis cõmuniter eſt dulcis, & nõ amara.

XXII. Empedo. voluit mare eſſe ſudorẽ terræ: &
ideo ſalſum: at hęc eſt fictio poetica: quia terra nõ
poteſt ſudare: vt rõne & experientia euincit.

XXIII. Vera cã ſalſedinis eſt, ſuppoſito prĩo ꝙ a
ſole eleuat̃ vapor & exalatio. Scđo ꝙ licet ptes
maris mutent̃, non tñ totum mare mutatur: nam
in mari cõtingit ſicut i aere igne & alíjs.

XXIIII. Vera ergo cã ſalſedinis, eſt ſiccũ groſſũ
& terreſtre aduſtũ cõmixtũ cũ hũido i digeſtio in
corꝑib⁹, ſicut aq̃ſitas vrinalis & ſudor, q̃ ſepant̃ a
cibo in corꝑibus aĩaliũ: cũ humidũ ꝑ digeſtionẽ
ingroſſat̃: i ſiccis ꝟo ꝙ groſſũ ẽ, eſt idigeſtũ velut
cineres: q̃a ſiccũ ꝑ digeſtionẽ ſubtiliat̃: ergo ꝑ ad-
miſtionẽ ſicci terrei aduſti cũ hũido aqueo cauſat̃
ſalſedo. Declarat hoc in ſpeciali de mari, ꝙ pro-
pter exalationẽ calidã aduſtã terreſtrẽ vapori cõ
mixtam, & in mari recidentem.

XXV. Probat hoc per duo ſigna. Primũ eſt ꝙ pluuiæ auſtrales ſunt magis ſalſæ: licet eñ auſter ab initio .ſ. a polo antartico ſit frigidus: tamen fit calidus in zona torrida, & omnino æſtuans: contra boreas apud nos eſt frigidus: & in zona oppoſita efficitur calidus: quare apud nos eſt ſignum ſerenitatis, apud antichtones pluuiæ.
XXVI. Secũdum ſignũ eſt: ꝙ quęcũꝗ ſunt a calido paſſa, & ignita habent virtutẽ calefaciẽdi ſicut cinis, calx: vnde animalia calidiora habent excrementa magis aduſta.
XXVII. Mare cõtinue eſt ęqualiter ſalſum: quia cõtinuo ſibi additur in pluuijs: & quicquid de dulci euaporatur, ꝙ maius eſt ꝙ̃ groſſum, recidit in mare.
XXVIII. Euaporatum eſt magis dulce ꝙ̃ ſalſum: licet mare a quo euaporatũ ſit ſalſum: ſicut in ſimili euaporatũ a vino cõuertitur in aquã, non in vinũ.
XIX. Epilogat quæ dixit de mari: & quomodo in parte poſſit deſinere, ſed non in toto.
XXX. Aquam maris eſſe ſalſam ob dictã cauſam adhuc ſex ſignis indicat. Primum ꝙ dimiſſo cereo vaſe & bene clauſo in mare: tunc ſolũ aqua dulcis ſubintrat. Ratio eſt, quia pori cerę non admittunt groſſum aduſtum ſubintrare. Secũdum quia aqua maris eſt grauior ob hoc & groſſior: inde fert naues quæ ob pondus ſubmergerentur in fluuijs dulcibus. Secundum ſignũ eſt ꝙ ſi aqua fiat plurimum ſalſa, ſupernatant oua. Quartum ſignum eſt, quia in paleſtina fabulantur eſſe fontẽ: in quo hõ ligatus ſupnatet: eo ꝙ ſtagnũ illud ſit amarũ & ſalſum: vt nullus piſcis ibi naſcatur: & veſtes ab aqua ſordidæ fiant. Quintũ ſignum eſt ꝙ in chaonia eſt fons ex quo incolæ coquunt ſalem. Sextũ quia in Arabia ſcyrpos & calamos comburunt: & cineres in aqua coquunt: & fit ſal.
XXXI. Fluuij fiunt ſalſi quãdo fluunt per meatus ſulphureos & aduſtos ob eandem rationem.
XXXII. Fontes & fluuij varios ꝑticipãt ſapores, colores & naturas: & hoc hñt a terra ꝑ quã trãſeũt & fluunt: ſicut in Sicilia eſt fons acetoſus: ſimilis apud Lõgones exiſtit: & in Scythia eſt amarus, reddens totum fluuium quem influit amarum.

Annotatio in tex.

4. Rubium mare eſt ſinus arabicus: mare extra columnas Herculis eſt mare Gaditanũ ſeu Herculeũ ad fines Hiſpanię. Mare hircanum vero ſeu caſpiũ eſt ſupra perſidem verſus aquilonem.
5. Herculis colũnæ ſũt duo altiſſima iuga mõtiũ calpe & abyla iter q̃ mare mediterraneũ ingreditur. *Herculis columnæ*
5. Meotis palus infra Tartaros ad ſeptentrionem: põtus mare thraciæ, ſub quo mare ęgeũ, quod ab Helleſpõto ad Peloponeſum vergit, ab ęgeo athenarum rege ſic dictum.
5. Siciliũ mare a ſicilia, ſardoniciũ a ſardinia: thirrenũ aũt eſt mare ſuperũ italię a thyrrenis vetuſtis populis ſic dictũ: ſicut ab adria antiqſſima colonia adriaticũ mare nominatũ eſt: ꝙ venetũ iã dicimus *Venetũ mare*
6. Arctos ἄρκτος .i. vrſa ſtellarum imago ſeptentrionalis.
13. Phedo liber eſt Platonis vbi de animę immortalitate inquirit: & in pagina antepenultima reperies ſententiam quam Ariſto. hic improbat.
13. ῥεῦμα rheuma fluxus dicitur; voluit aũt ꝑ rheuma Ariſto. ſignificare ſtillas ſubterraneas: ex quibus colliguntur gignunturꝗ fluuij.
17. Carybdis & ſcylla loca ſunt periculoſa, & nauiũ abſorptiua iuxta Taurominitanũ. De his Vergilius. Dextrũ ſcylla latus, leuũ iplacata charybdis Obſidet. *Vergilius*
22. Sedimẽta, expurgamẽta & excremẽticia animantium: Ariſto. vocat hypoſtaſes.
30. Paleſtina ſyria iudea eſt: in ea eſt lacus aſphaltites, in loco vbi zodoma & gomorra fuit: in quo nihil ſubmergitur viuũ: hinc mare mortuum dicitur vide Solinum. *Solinus*
Chaonia pars eſt alpeſtris epiri: heraclea aũt ciuitas eſt in radice Oethę: Oetha aũt mons eſt inter theſſaliã & macedoniã ſepulchro herculis celebris

Explicatio ſcholaſtica
Q. IIII.
An mare qđ eſt ſalſum fluat & refluat.
Articulus. I.

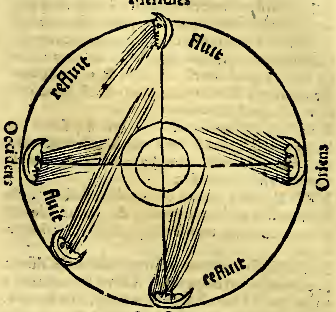
Nota. I. Mare eſſe aquã, niſi ꝙ mare vltra aquã cõnotat admixtionem terreſtreitatis aduſtę &c. & ita ſubſtantialiter non differt ab aqua. ¶ Alijs aũt antiqs de mari errãtibus, & Ariſto. i hoc lapſus eſt: ꝙ mare poſuit ꝑpetuũ ꝙ nos factũ & creatum dicimus. Nã primo ab initio mũdi elemẽtis ordine naturali diſpoſitis, deus ob ſalutẽ viuẽtiũ, terrã ꝑ magna ꝑte fecit appere aridã, vt legitur Geñ. 1. Cõgregentur aq̃ i vnũ locũ: itẽ cõgregatiões aquarũ appellauit maria. De qua re vide. iiij. phyſi. dicta ibi eñ diſcuſſimus. ob eã rẽ flumina oĩa intrãt mare & mare non redũdat ait Sapi. Eccl. 2. Continuatur aũt mare ꝑ fluuiorũ cõtinuũ influxũ, & pluuialẽ vaporũ recidentiã: ꝙ̃uis ꝑtiale mare poſſit deſinere. Mare ꝙ̃uis tñ vnũ ſit, circa totã terrã: tñ ob brachia, ſinus: cheroneſos, terras adiacentes, ſitũ terræ &c. varia ſortitur nõia: vti poſt alios in Coſmographia noſtra videre poteris: vñ Alber. meminit tpe Iulij Cęſa. xxx. maria fuiſſe, librũ Iulij Cęſ. coſmographicũ: cuius hic meminit Alber. Sueuus ex cœnobio S. Vldrici Auguſtæ Vindelicorũ ante decem annos humaniter recepimus & exſcripſimus. ¶ Ob id Ariſt. bñ improbat antiqs q poſuerũt eẽ fontes & ſcaturigines aquarũ in ꝓfundo maris: vñ mare eſſet genitũ & cõtinuatũ: at iã aqua violẽter aſcenderet: cum iam origo eſſet decliuior aqua genita. *Albertus Iulius Cæſar*
Nota. II. Mare eſſe ſalſum: & hoc ex cã dicta in textu, ob ꝑmiſtionẽ ſicci terreſtris aduſti virtute ſolis eleuati & vaporibus humidis ꝑmixti: ꝑterea dulce ac ſubtile i mari eleuatur: terreſtre vero & groſſum remanet. Q. vero aliq autumãt mare ab initio ſalſũ creatũ: id nõ crediderim: qm̃ ſi mare primarie ita eſſet natura inſtitutũ, vt eẽt ſalſũ: iã aq̃ maris ſegregata aduſta terreſtreitate, nõ eẽt dulcis: cuius oppoſitũ ponit Ariſto. de vaſe cereo imiſſo: ex tẽpore ergo aqua a deo creata, ſalſedine eſt affecta: & ita nõ eſt purũ elementũ vt diximus. 2. de generatione & hoc factũ eſt ob ſalutem viuentiũ: quia ſi aqua maris eſſet elementaris eſſet purior: & ita rarior: *Pli. li. 2. ca. 99.*

&ſic exundaret:& terram ſubmergeret: ſicut mō aliquando ex vna parte inundat mare: & ex alia
Athenę recedit diſtantius a terra: ſic dicunt de athenis ꝙ primo multū diſtabat a mari: poſtea propinquius
Aeneas Siluius fuit mare, ꝙ iā iterū eſt elongatū. Aeneas Siluius dicit iā eſſe paruū oppidum, fuiſſeq; in ditione diuis florentini: qui id tributariū fecerit Thurcæ. Si
Burida. milerefert Burida. de Zelandia: mirabile tñ eſt ꝙ
Solinus Solinus refert de hortis Heſperidum, vbi mare ſit altius terra, non tamen ſuplabi: quia obſtaculo naturalis repaguli in ipſis marginibus hęreat vnda.

Nota. III. Quatuor modos quib⁹ fluat mare: primo ex agitatione ventorū: nam tunc aqua maris fluit quo ventus ducit: & ſic in locis maritimis magnas faciunt inundationes. Secundo quia fluuij augentur ex vna parte, & remittunt vel exiccantur ex alia parte: & ob eā rem mare fit ꝓpinquius vni ciuitati ꝙ̄ prius fuit. Tertio ob decliuitatē: nā mare fluit in partē baſſiorem: & ſic fluit a ſeptētrione in meridiē: quia loc⁹ meridiei eſt decliuior: & terræ verſus ſeptentrionē ſunt altiores: abūdant etiā copiā aquarū ob frigus: teſtis eſt huius mēbri Ariſtoteles in textu. Quarto quia mare fluit & refluit ad motū lunæ menſtruæ & diurnæ. ¶ Idem eſt ꝙ alij dicūt triplex eſt motus maris. ſ. violentus per ventos & fluuios, naturalis per decliuitatem terrę obedientialis ad motum lunę. ¶ Et in hoc refluxu & fluxu admiranda eſt maris natura, & aliorum fluminum: nā ſyrtes aquas euomunt & reſorbent.
Eurippus Eurippus ſepties in die fluit & refluit: cuius naturam dum Ariſto. inueſtigare nō poſſet: dixiſſe fertur. Quia Ariſto. non capit Eurippum, capiat Eu-
Valla rippus Ariſtote. ita refert Valla Ariſtotelimaſtix in lib. de libero arbitrio: & Vadianus amicus noſter in cōmentarijs Pōpo. Melæ renarrat: ꝙ̄uis varias de morte Ariſt. in oratione cōtra philoſophos recēſuimus ſententias. Gaditanus fons mari aucto deficit, eo imminuto augetur: gallicū mare mēſtrue fluit & refluit: mediterraneū etiā diurne: quod tñ
Coronellus fieri Coronellus negat.

Nota. IIII. Varias a varijs aſſignari horū fluxuū
Picus cauſas: refert em̄ Ioan. Picus opinionem adelandi aboaſaris, alpetragij S. Thomę & Baconis: at his gratia breuitatis reſectis cōem & receptā ſententiā
Baco amplectemur Rogerij Bac. a Sco. etiā approbatā
Scotus diſt in xiiij. q. iij. ſecundi. Pro quo aduerte primo, diuiſo diei i quatuor ptes: prima quarta mare fluit: ſicut luna ad mediū aſcendit ſupra orizontē. Secūda quarta refluit luna occidua. Tertia quarta mare fluit: luna ab occaſu ad angulum noctis progrediente: ipſa vero ad orientem aſcendente, mare refluit. ¶ Nam lumen lunæ aſcendentis, mare facit tumere: & hoc idem facit in quarta oppoſita ꝑ lumen reflexū: at ob id fluxus ille nocturnus eſt debilior fluxu diurno. Idem variatur quoad fortitudinem vel debilitatē fluxus propinquitas lunę ad mare: puta ꝙ fluxus maris eſt debilior luna exiſtēte in auge ecentrici vel epicycli, ꝙ̄ in oppoſito ei⁹ & ita ex alijs cauſis hæc poſſunt fortiora reddi aut debiliora: nam ſuperiores ſtellæ plurimū iuuant: ex quibus diluuia particularia naſcuntur.

¶ Sume huius rei oculare indicium

Quamuis facile dici poſſet, hanc eſſe occultam naturæ connexionem, & pulcherrimū vinculū: quo aqua maris lunā inſequitur & imitatur: luna enim humidorū mater eſt & regina. Albumasar ¶ Ex hoc facile liquet ratio fluxus menſtrui maris: qui frequentior eſt i Oceano Germanico, Gallico, Heſperico &c. Nam fluit mare i plenilunio & nouilunio: refluit aūt i quartis: hac quidē rōne: quia in nouilunio lumen ſolis a luna impeditur: & luna minutū lumen ad nos demittit: ideo aer ab his ſubtiliari nō pōt: ſed a frigiditate aquæ terrę & noctis ingroſſatur aer & in aquam conuertitur: hinc incrementū maris: quod effluxus comitat. ¶ In plenilunio aūt & ſol & luna plenū lumē ad nos trāſmittit quare aq̄ maris groſſa ob vapores, rareſit, aſcendit, & effluit, ad inſtar lactis calefacti. ¶ Ex his infero primo fluxū maris eſſe a luna, vt cauſa motiua: tamē ꝓpria natura aquæ eſt cauſa refluxus: patet quia per fluxū mouet ad partē altiorē: & ꝑ refluxū ad depreſſiorē: at natura aqua deſcēdit. Secūdo ſequitur ꝙ luna eſt cauſa refluxus maris per accidēs: nō em̄ cauſat refluxū: niſi qa cauſat fluxum. Tertio ſequitur ꝙ in plenilunio eſt cā flux⁹ magni Oceani, hoc etiā eſt ꝑ accidens: qm̄ nō cōtingit ob maiorē aquā ſed ob aquę rarefactionē vt patuit. Sequitur quarto ſcd'm Sco. qa tumor ille ſequit lunā: ideo circuit totū orbē impedimento remoto. ¶ Quibus omīb⁹ adde hoc: ꝙ̄uis inūdatiōes ꝑticulares pñt fieri vⁱrtute aſtrorū: tñ diluuiū vl'e tpe Noe diuina In Cameracen. vltiōe factū, a natura fieri nō potuit, vti P. Aliacen vir alioqn doctiſſim⁹ diuinat in ſua cōcordia aſtrologiæ & hyſtoriæ & tenebrario, hui elucidario dicere volui. Vide Picū li. 5. ca. 11. & Nico. Picus Lyr. Gen. ca. 7. ¶ Hoc etiā adde mare magnū indi Lyra cū nō fluere nec refluere: i cā eſt maris vaſtitas & amplitudo, ei⁹ ꝓfunditas, ac aquarū multitudo.

Articulus. II.

Concluſio Mare eſt ſalſum: illudq; fluit & refluit: vtraq; pars experientia conſtat: at vtriuſq; cauſa fuit in notabilib⁹ tacta: ſi aūt libuerit dicere hęc oīa cōtingere ꝑ vim attractiuā lunæ: ſicut magnes attrahit ferrū. Vide acuta & ſubtilia apud Coronel. Ludo. Coronellū. lib. 7. phyſi. mihi folio. 126.

Articulus.III.

Dubium. An poſſibile ſit tantos montes generari: ſicut iã ſunt ac priores deſtrui ac in planiciem reuerti?

Premit.I. Aliqua iuga mõtiũ ꝑpetua fore coſmographi omnes teſtantur: nam montana quaſi per medium terram diuidunt: in hiſpania em̃ ſunt pirhenei, qui per montana auerniæ alpes Galliæ attingunt: ex quibus ad meridiem Apeninus oritur italiam diuidens, ad ſeptentrionem, adula, iura, arnoba, vogeſus &c̃. verſus orientem protẽduntur alpes rhetorum, Tergeſtini, albanus, ſcaradus, hemus vſq; in Euxinum: ab oppoſito maris Taurus incipit, totam aſiam in medium ſecãs, primo Cragas, dein antitaurus, amanus, nyphates, choatras zageius, coros, maſdoranus, ſariphus, paropaniſſus, caucaſus, imaus indorum: ſic montes diuiſores ſunt terrarũ: quæ omnia ex noſtra Coſmographia intuentibus liquent: & Aeneã Siluiũ vide in aſia. ca. vij. Hi ergo montes ſemp fuerũt, ſemperq; futuri ſunt: quod & de atlante, mõtib⁹ arabię ſicut eſt oreb, carpato & alijs dicim⁹: q̃uis rypheos & hypboreos fabuloſos credam⁹ cũ Mattheo Cracouiẽ.

Premit.II. Montes triuariam gigni ſecũdum Albertum. Primo per maris fluctus accumulantes terrã. Secũdo p̃ venti flatus terram multam coaceruãtis. Tertio p terremot⁹ iactũ euertẽtem mõtem de vno loco & ſituantem in alio loco: iſtis præmiſſis

Reſpondetur Per aliqua dicta. 1. Si terra eſſet tota & perfecte ſpherica, tamẽ per fluuios ſtatim poſſet fieri mõtoſa. Patet nam impetu maris poſſet terra in vno loco cauari: & terra in alio loco accumulari: nam ſic videmus ĩ cataclyſmo particulari: ꝙ cauant mõtes & congeriem luti ac lapidum ſecum in valles ducũt: vt in alpibus & Baceni omnibus illic iter agentibus liquet. 2. Montes ergo non lapidoſi faciliter poſſunt per fluuios ablui & in vallem duci. 3. Sic & nouus ſinus maris adueniens poteſt montes conuellere paulatim: De duab⁹ columnis quas dicit Burida. Herculem poſuiſſe vnam ad orientem, alteram ad occidentẽ fabuloſum reputo. 2. Hinc ſequitur adhuc inſulas eſſe in mari & ſcopulos a terra quæ prius erat arida. Sic de Sicilia dicitur ꝙ fuerit coniuncta italiæ & a mari diſſeparata. Meminit huius cõuulſionis Vergilius. iij. Aenei.

Montes · Aeneas Silui⁹ · Albertus · Burida. · Sicilia · Vergili⁹

Hæc loca vi quondam & vaſta conuulſa ruina
(Tãtum æui longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt: cum protinus vtraq; tellus
Vna foret.

vide Iuſtinum lib. iij.

Iuſtinus

Articulus. IIII. quotlibeticus.

I. Cur Fluuij non ſunt ſalſi ſicut mare. Reſpondetur primo quia fluuij ſunt in veloci motu: ideo ſol non tñ poteſt eleuare de fluuio ſicut de mari etiã in ꝓportiõe: ſunt etẽm puriores: ideo exalatio alte ſurſum euaporatur: & ita nõ recidit in tanta copia ad fluuium: ſed labitur extra alueum eius: præterea continue ſuccedit aqua dulcis: etiãſi ex exalatione aqua fluuialis redderet̃ ſalſa: qm̃ ex fonte ſine intermedio effluit dulcis: ꝙ vo amarꝫ eſſet & dulce: ſtatim deferẽ in mare: idẽ dicas de ſtagnis.

II. Cur Nauigantes ſæpe vomitum patiuntur in mari, & precipue nouicij. Reſpondetur quia ſalſedo maris humores in corpore ſubtiliat: & quia ſal virtute ſua calefactiua reijcit ſuꝑfluitates, nõ tñ a ſe, ſed etiã a corporibus in eo exiſtẽtibus In cuius ſignum ſal impoſitum carnibus bulientibus facit eas ſpumare. Alia poteſt eſſe cauſa, ꝙ hoc fiat propter inconſuetũ & validũ motũ maris, & humiditatis aqueę: q̃ ĩpellat humores & moueat in corpę humano: hinc & nauigãtes ad vomitũ cõcitantur.

III. Quomodo Luna poteſt mare mouere, cum exiſtit ſub terra. Reſpõdetur ꝙ ſicut mouet mare in prima quarta p lumẽ rectũ: ita in tertia quarta mouet p lumẽ reflexũ: q̃uis debilius moueat p reflexum lumẽ q̃ rectũ. Signũ eſt huius ꝙ ſolſequiũ motu ſolis fertur: vnde & grece heliotropiũ dicit̃ mouetur ergo ſe girãdo de oriente in occidentem & de nocte lente ſe vertit ab occidente in orientem: ſic ergo ſol ſubterraneus mouet ſolſequium, ſic & mare.

De Ventis Capitulum.II.

De ſpiritib⁹ aũt dicam⁹ ſumẽtes principiũ ꝙ dictũ eſt nobis iã pri⁹: ſunt aũt duę ſpẽs exhalatiõis vt dixim⁹, hęc qdẽ humida: hęc aũt ſicca: vocat̃ aũt hęc qdẽ vapor: hęc aũt ſcd'm totũ qdẽ innoiata: eo ãt ꝙ ĩ pte neceſſe vtẽtes vniuerſaliter appellare ipam, velut fumũ: eſt aũt nec humidũ ſine ſicco: nec ſiccũ ſine humido: ſed oĩa hęc dicunt̃ ſcd'm exceſſum: lato aũt ſole circulo & quũ qdẽ appropinquauerit caliditate eleuãte humidũ: lõgi⁹ aũt facto ꝓpter infrigidationem cõſiſtente iterꝫ ſurſum ducto vapore in aquam: propter quod hyemę magis fiũt aquæ nocte q̃ per diẽ: ſed nõ videt̃ qa latent nocturnæ magis q̃ diurnę deſcẽdens itaq; aqua diſtribuit̃ oĩs ĩ terrã: exiſtit aũt ĩ terra mult⁹ ignis & multa caliditas: & ſol nõ ſolũ ſuꝑnatãs terrę hũidũ trahit: ſed & terrã ipam deſiccat calefaciẽs

Intentio · Diuiſio · Quid fiat de vapore

Vētus ex exalatiōe ¶ Exhalatione aūt,ſicut dictum eſt duplici exiſtēte:hac autem vaporoſa: hac aūt fu moſa:ambas neceſſarium fieri:harū aūt quæ quidem humidi plurem habens multitudinem exhalatio principium pluentis aquæ eſt:ſicut dictum eſt prius: ſicca autē ſpirituū principiū & natura oīm:hoc aūt ꝙ iſto modo neceſſarium eſt accidere & ex ipſis operibus palam:etem̄ exhalationē differre neceſſariū & ſolē & ea quæ in

2 differētia pluuię & ventorū terra caliditatem hoc facere non ſolum poſſibile:ſed etiam neceſſarium eſt. ¶ Quoniam aūt altera vtriuſq; ſpecies manifeſtum ꝙ differunt & non eadem eſt quæ vēti natura & quæ plutæ aquæ:ſicut quidam aiunt: eundem em̄ aerem motū quidem ventum eſſe:conſiſtentem aūt iterum aquam:aer quidem igitur:ſicut in ſermonib' ante hoc diximus fit ex his. Vapor quidem em̄ frigidū & humidum bene terminabile:hoc quidem em̄ vt humidum:qui aūt aquæ eſt frigidum propria natura: ſicut aqua nō calefacta fumus autem calidus & ſiccus:quare quemadmodum ex ſymbo

Et cōuenientia lis conſiſtit qui ſurſum aer humidus & calidus. Etem̄ inconueniens ſi qui circa ſingulos circūfuſus aer iſte ſic motus ſpiritus & vndecunq; extiterit motus vētus erit: ſed nō ſicut fluuios exiſtimamus nō qualitercūq; eſſe aquæ fluētis: neq; ſi habeat multitudinē:ſed oportet fontale eſſe quod fluit:ſic em̄ & de vētis habet: mouebit̄ em̄ vtiq; magna multitudo aeris ab aliquo magno caſu nō habēs principium neq;

Signum primum fontē. ¶ Atteſtātur aūt quę fiūt ex dictis:quia em̄ cōtinue quidem:magis aūt & minus & maior & minor fit exhalatio ſemp nubes fiunt & ſpiritus ſcd'm tēpus vnū quodq;:vt nata ſunt. Quia aūt aliqn̄ quidem vaporoſa fit multiplicatio: aliquando autem ſicca & fumoſa:quandoq; quidem pluuioſi anni fiunt & humidi: quandoq; aūt ventoſi & ſicci:aliquando quidem igitur accidit & ſiccitates & imbres multos eſſe ſimul & ſecundum continuam ſunt regionem. Aliquando autem ſecūdum partes:ſępe em̄ quę in circuitu regio accipit temporaneos imbres & multos: in aliqua em̄ parte huiuſmodi ſiccitas eſt:aliquādo aūt cōtrarium ea q̄ in circuitu oīm:aut mediocriter vtēte aquis:aut & magis ſicca vna aliqua pars aquæ copioſam accipit mul

Cauſa dictorum aſſignatur titudinem. ¶ Cauſa aūt quia vt ſcd'm plurima quidem eādem paſſionē ad plurimā pertingere veriſimile regionem:quia ſimiliter ponuntur ad ſolem quæ prope: niſi aliquid differēs habeat propriū. Quinimo aliquando ſecūdum hāc quidem partē ſicca exhalatio facta eſt amplior: ſcd'm aliam aūt vaporoſa aliquando aūt contrariū & ipſius aūt huius cauſa quia vtraq; tranſcendit inhabitatæ regionis exhalationem: puta ſicca quidem ſcd'm ꝓpriam regionē fluit:quæ aūt humida ad vicinā: aut & in aliquem remotorū locorū ꝓpulſa eſt a ſpiritibus: aliquādo quidem aūt hoc ꝗdem māſit:cōtraria aūt idem fecit:& accidit hoc ſępe:ſicut in corpore animaliū ſi ſuperior venter ſiccus fuerit:inferior aūt cōtrarior cōtrarie diſponatur & hoc ſicco exiſtēte humidum eſſe ſuperiorē & frigidum:ſic & circa loca antiperiſtaſim pati & permu

Secūdum ſignum tari exhalationes. ¶ Adhuc aūt poſt imbres ventus vt ſcd'm multa fit in illis locis ſecundum quæ contigerit fuiſſe imbres & ſpiritus ceſſant aqua facta: hoc em̄ neceſſe accidere ꝓpter dicta principia:quū em̄ pluerit terra deſiccata ab eo quod in ipſo calido & ab eo ꝙ deſuper exhalat:hoc aūt erat vēti corpus & quū talis ſegregatio fuerit & venti obtineant ceſſantibuſq; ſegregatur calidum ſemp & ſurſum fertur in ſuperiorem locū cōſtat vaporatio infrigidatur & fit aqua & quū in idem cōpellantur nubes & cōtra circūſteterit ad ipſas frigiditas aquæ & infrigidat ſic cōſequēter exhalationem:ceſſare igitur faciunt factæ aquæ ventos & ceſſantibus ipſæ fiunt propter

has cauſas. ¶ Adhuc aũt fiẽdi maxime ſpiritus ab vrſa & meridie eadem cauſa: plu‑ rimi eñ boreę & auſtri fiũt vẽtorum. Sol eñ ſola hæc loca nõ ſupgreditur: ſed ad‑ huc & ab his ſuper occaſus aũt & ſuper oriẽtes ſemp fertur: ꝑpter quod nubes con ſiſtunt in lateralibus & fit accedẽte quod exhalatio humidi abſcedente aũt ad cõtra rium locũ aquæ & imbres: ꝑpter lationẽ quidẽ igitur quæ ad tropicos & a tropicis ęſtas fit & hyẽs & eleuat̃ ſurſum aqua & fit iterũ. Qm̃ autẽ plurima deſcẽdit aqua quidem in his locis i quib⁹ vertitur & a quibus: hęc aũt ſunt q̃ ad arctũ & meridiem vbi aũt plurimã aquã terra ſuſcipit hic plurimam neceſſariũ fieri exhalationẽ: ſimili modo vt ex viridib⁹ lignis fumũ: exhalatio aũt hęc ventus eſt: rõnabiliter vtiq̧ hinc fient plurimi & principaliſſimi ſpirituũ: vocant̃ aũt q quidẽ ab arcto boreę, qui aũt a meridie auſtri. ¶ Latio aũt ipſoꝝ obliqua eſt: circa terrã eñ flant in rectũ facta ex‑ halatione: quia omnis qui in circuitu aer cõſequitur lationẽ. ¶ Propter quod & du‑ bitabit vtiq̧ aliquis vnde principiũ ſpirituũ eſt vtrũ de ſupra, aut de ſubtus: motus quidẽ eñ deſuper eſt & cõtingit ante flare: aer aũt euidẽs ſi fuerit nubes: aut caligo ſignificat eñ mota ſpiritus principiũ ante manifeſte venire vẽtus tanq̧ deſup ipſis habentibus principiũ. Qm̃ aũt eſt vẽtus multitudo quędã ſiccę ex terra exhalatiõis mota circa terrã. Palã φ mot⁹ quidem principiũ deſuper: materię aũt & gñatiõis de ſubtus: qua quidẽ eñ tẽderit quod aſcendit inde cauſa: latio eñ hoꝝ quæ lõgius a terra dña & ſimul de ſubtus quidẽ in rectũ ſurſum fertur & omne cauſatũ exiſtens prope ſuũ principiũ valet magis prope: gñationis aũt principiũ palã φ ex terra eſt ¶ Quod aũt exhalationis cõueniẽt ib⁹ ſecũdum modicum: ſicut fluuiorũ principia fiunt emanente terra palã & in operib⁹. Vnde aũt ſingulariter flant minimi oẽs ſũt ꝓcedentes aũt & lõge validi flant: adhuc aũt & qui circa arctũ in hyeme trãquilla & ſine flatu ſecũdum ipſum illum locum: ſed ſecũdum modicũ vlterius flans & la tens extra procedens iã ſpiritus fit inſignis: quę quidem eſt venti natura & quomo do fit. Adhuc ãt de ſiccitate & de imbroſitate & ꝑpter quã cauſam ceſſant & fluũt poſt imbres: & ꝑpter quid boreę & noti plurimi ventorũ ſunt dictum eſt: adhuc aũt & de latione ipſoꝝ. ¶ Sol aũt & ceſſare facit & cõmouet ſpiritus. Debiles eñ & paucas exiſtẽtes exhalationes exterminat ampliori calido φ in exhalatiõe minus exiſtens & diſgregat. Adhuc aũt ipſam terram pręuenit exiccans ante q̧ facta fue‑ rit ſimul multa congregatio: ſicut ſi in multũ ignẽ inciderit modicũ exuſtibile prę uenit ſępe ante q̧ fumũ faciat exuſtũ: propter has quidẽ igit̃ cauſas ceſſare facit ven tos & a principio quidem prohibet conſumptione quidem ceſſare faciẽs: celeritate aũt ſiccitatis fieri prohibens: propter quod & circa orionis ortũ maxime fit trãquil litas & vſq̧ ad eteſias & prodromos. ¶ Vniuerſaliter aũt fiũt trãquillitates propter duas cauſas: aut eñ propter frigus extincta exhalatione velut cum fuerit gelu forte: aut madefacta a ſuffocatione: plurime aũt & intermedijs temporibus: aut eo φ nõ dum facta ſit exhalatio aut eo φ iam preterijt exhalatio: & alia nondum aduenerit. Indiſcretus autem & difficilis orion eſſe videtur vt occumbẽs & oriens: quia in per mutatione temporꝝ accidit occaſus & ortus ęſtate aut hyeme: & propter magnitu‑ dinem aſtri dierum fit pluralitas permutationes aũt oim turbatiõe plene propter indeterminationẽ ſunt. Etheſiæ aũt flant poſt verſiones & canis ortũ: & neq̧ tunc quando maxime prope fuerit ſol neq̧ quando longe & diebus quidem flant: no‑ ctibus aũt ceſſant: cauſa autem quia prope quidem exiſtens præuenit exiccans ante

Tercium ſignum

3 Gñatio ventorũ

4 Dubium

Reſpõſio

Declaratio gnationis vẽtorum

5 Ceſſatio ventorũ cã prima

Secunda

Probat de orione

Secundo de eteſijs

quam fiat exhalatio: quũ autem abſceſſerit modicũ: mediocris iam fit exhalatio & caliditas vt congelatę aquæ liqueſcant & terra exiccata & a ꝓpria caliditate & ab ea quæ ſolis quaſi turgeſcat & exhalet: nocte aũt deficiũt: quia cõgelatę liqueſcentes deſiſtunt propter frigiditatem noctiũ: exhalat aũt neq̧ cõgelatum neq̧ nihil habẽs
6 ſiccũ: ſed quũ habeat ſiccam humiditatem hoc calefactum exhalat. ¶Dubitant autẽ
Dubium quidam propter quid boreę fiũt cõtinue quos vocamus etheſias poſt ęſtiuales tropicos: noti aũt ſic non fiunt poſt hyemales: habet aũt nõ irrationabiliter: fiũt eñ vocati leuconoti oppoſito tempore: non ſic autem fiunt continui: propter quod latentes faciunt inquirere.
Reſpõſio Cauſa aũt quia boreas quidem a locis quæ ſub arcto flat q̃ plena aqua & niue ſunt multa quibus liquefactis a ſole poſt ęſtiuales verſiones magis ꝗ̃ in ipſis flant etheſię: ſic eñ & ſuffocationes fiũt nõ qñ maxime appropinquauerit ad arctum: ſed cum calefecerit ampliori tempore adhuc autem prope: ſimiliter autem & poſt hyemales verſiones flant ornithię: etem̃ hi etheſię ſunt debiles: minores autem & tardiores etheſijs flant: ſeptuageſimo eñ die incipiunt flare ꝓpter longe exiſtentem ſolem inualeſcere minus: non continui autem ſimiliter flant: quia huius quidem in ſuperficie & debilia queq̧ ſegregãtur: hęc aũt magis cõgelata ampliori indigent caliditate: ꝓpter quod interpollantes iſti flant donec ſub verſionibꝰ iterum ęſtiualibus flauerint etheſię: quoniam vultq̧ ꝗ̃ maxime continue huc ſemꝑ
Auſter vñ veniat flare ventus. ¶Auſter aũt ab ęſtiua verſione flat & non ab altera vrſa: duabus eñ exiſtentibus deciſionibus poſſibilis habitari regionibus: hac quidem ad ſuperiorẽ
7
Figura terræ habitabilis polum qui ſecundum nos: hac autem ad alterum & ad meridiem & vtraq̧ exiſtẽte velut tympano: talem eñ figuram terrę excidunt, quæ ex centro ipſius ductæ & faciunt duos conos: hunc quidem habentem baſem tropicũ: hunc ſemper manifeſtũ verticem autem in medio terrę: eodem aũt modo ad inferiorẽ polum alij duo coni terrę exciſiones faciũt, hæ aũt habitari ſolæ poſſibile & neq̧ vltra verſiones: vmbra eñ non vtiq̧ eſſet ad arctũ: nũc aũt inhabitabilia ſunt prius loca antequam ſubdeficiat: aut permutetur vmbra ad meridiem: quæq̧ ſub vrſa a frigore inhabitabilia: fer
8
Improbatio antiquorum. tur autem & corona ſecundũ hunc modum. Videtur enim ſuper caput facta nobis cum fuerit ſecundum meridianum: propter quod & ridiculoſe ſcribunt nunc periodus terræ: deſcribunt enim circularem habitatam: hoc autem eſt impoſſibile & ſecundum apparentiam & ſcd'm rationẽ. Ratio eñ oſtẽdit ꝙ ad latitudinẽ quidem determinata eſt: circulo aũt copulari cõtingit ꝓpter tẽperantiam: nunc aũt excedũt
Secunda improbatio eſtus & frigus ſecũdum longitudinem, ſed ad latitudinẽ: quare ſi nõ alicubi prohibet maris multitudo totum eſt perambulabile: & ſecundum apparentiam circa nauigationes & itinera: multum eñ longitudo differt a latitudine: quod eñ ab eracleis columnis vſq̧ ad indicum: eo ꝙ ex ethyopia ad meotidem & ad extrema ſcythię loca plus ꝗ̃ quinq̧ ad tria ſecundum magnitudinem eſt: ſi quis nauigationes ratiocinetur & vias: vt contingit accipere talium certitudines: & quidem ad latitudinem vſq̧ ad inhabitabilia ſcimus habitatam: hic quidem eñ propter frigus non iam ha-
9 bitant: hic aũt ꝓpter eſtum: quæ autem extra indicum & columnas eracleas pro-
Auſter vñ veniat pter mare non videntur copulari per continuam eſſe omnem habitationem. Quoniam autem ſimiliter habere neceſſe locum quendam ad alterum polum: ſicut quẽ nos habitamus ad eum qui ſuper nos palam ꝙ proportionabiliter habebunt aliaq̧ & ventorum exiſtentia: quare quemadmodum hic boreas eſt: & illis ab illa quæ ibi

vrſa aliquis ventus ſit exiſtens ꝙ nihil poſſibile pertingere huc:quoniam neqꝫ bo-
reas idem in eam quæ hic habitationem omnium eſt.Eſt eñ velut apogeios ſpiri .i.terre-
tus borealis donec boreas iſte in eas quæ hic habitationes flet: ſed quia habitatio ſtris
iſta poſita eſt ad arctum plurimi boreæ flant:tamen aũt & iſtic deficit & nõ poteſt .i. vrſam
lõge peruenire:quoniam circa id quod extra libyam mare auſtrale; quemadmo-
dum hic boreæ & auſtri flant ſic ibi euri & çephyri ſuccedẽtes cõtinui ſemper flant.
Quod quidem igitur auſter nõ eſt ab altero polo flans ventus palam:quoniam aũt
neqꝫ ille neqꝫ qui ab hyemali verſione:oportebit eñ vtiqꝫ alium ab ęſtiuali eſſe ver
ſione:ſic eñ proportionabile aſſignabit: nũc autem nõ eſt vnus enim ſolus videtur
flans exinde locis:quare neceſſe eſt eum qui ab exuſto loco flantem ventum eſſe
auſtrũ.Ille aũt locus propter ſolis vicinãtiam neqꝫ habet aquas nec paſcua quã pro- Auſter
pter liquefactionem faciũt etheſias:ſed quia multo maior eſt locus ille & expãſus multus
maior & amplior & magis ferax ventus eſt aũſter borea: & pertingit magis huc ꝙ
iſte illuc quæ quidem igitur cauſa horum eſt ventorum & quomodo ſe habent ad
inuicem dictum eſt.¶De poſitione aũt ipſorum & qui contrarij quibus & quos 10
ſimul flare cõtingit,& quos nõ:adhuc aũt & qui & quot exiſtunt entes: & adhuc De ſitu
de alijs paſſionibus quæcunqꝫ cõtingit dicta eſt in problematibus particularibus ventorũ
nunc dicamus.Oportet autem de poſitione ſimul rationes ex deſcriptione conſide Suppõ
rare.Deſcribitur quidẽ igitur vt magis inſinuabiliter habeat qui oriçontis circulus Orizon
propter quod & rotũdus:oportet autem intelligere ipſius alteram deciſionem quę
a nobis habitatur erit eñ & illam diuidere eodem modo. Supponatur etiam pri-
mo quidem cõtraria ſecundum locum eſſe plurimum diſtantia ſecundum locum: Suppõ
ſicut ſecundum ſpeciem contraria plurimum diſtantia ſecundum ſpeciem:plurimũ
eñ diſtant ſecundum locum poſita ad inuicem ſecũdum diametrum. Sit igitur in Suppõ habet di-
quo a.occidens equinoctialis:cõtrarie autem huic in quo b. oriens equinoctialis: uiſionem
alia autem diametros hanc ad rectam incidens & quæ in quo.i.ſit vrſa: huic autem
contrarium ex oppoſito ꝙ in quo t.meridies:ꝙ autem in quo ç.oriens ęſtiualis: ꝙ
autem in quo e.occidens ęſtiualis:ꝙ autem in quo d.oriens hyemalis: ꝙ autem in
quo g.occidens hyemalis a ç autem ducantur diametri ad g.& ad d.& ad e.Quoni Explicat
am igitur plurimum diſtantia ſecundum locum contraria ſecundum locum: pluri- lã vẽtos ꝗ
mum autem diſtant quæ ſecundum diametrum neceſſarium & ventorum hos in- ad ſitũ &
ũicem contrarios eſſe quicunqꝫ ſunt ſecundum diametrum vocantur autem ſecun- contrarie
dum poſitionem locorum venti ſic. Zephyrus quidem qui ab a.hic autem occi- tatem
dens equinoctialis:contrarius autem huic apeliotes: hic autem oriens equinoctia-
lis:boreas autem aparctias ab i.hic eñ vrſa contrarius autem huic auſter a t meridi-
es autem hic a qua flat & t ipſi.i. contrarium ſecundum diametrum enim a ç autem
kekias:hoc eñ oriens ęſtiualis: contrarius autem non qui ab e flat: ſed qui a g lips: Cecias
iſte enim ab occidente hyemali: contrarius autem huic ſecundum diametrum enim
ponitur a d autem eurus:iſte enim ab oriente hyemali flat vicinans auſtro: propter
quod & ſæpe euronothi dicuntur flare: contrarius autem huic non qui a g lips: ſed
qui a b.quem vocãt:hi quidem argeſtem:hi autem olympiam:hi autem ſcirona: iſte
enim ab occidente ęſtiuali flat & ſecundum diametrum ipſi opponĩ ſolus: ſic qui-
dem igitur qui ſecundum diametrum poſiti venti & quibus ſunt contrarij. Alij
autem ſunt ſecundum quos non ſunt contrarij venti a c quidẽ enim quem vocant

Meſes.i. medius trafceas:iſte eñ medi⁹ argeſtis & aparctię a k autem quem vocant meſem: iſte eñ medius kekiæ & aparctię:quæ autem c k diameter vult quidem ſecũdum ſemper apparentem eſſe non certitudinalem autem: contraria eñ non ſunt his ventis neq̧ meſi:flaret eñ vtiq̧ aliquis ab eo in quo m.hic eñ ſecundum diametrũ neq̧ ipſi t traſceę flaret eñ vtiq̧ ab n.hoc eſt ſignum ſecundum diametrum ſi non ab ipſo ad modicum flat quidam ventus quem vocant qui circa locum illum phęniciam:principaliſſimi quidem igitur venti & determinati ſunt hi & hoc ordinati ſunt modo.

Plures venti Eſſendi autem plures ventos a locis ad arctum ꝙ ab his qui ad meridiem cauſa habitabilem ſupponi ad hunc locum: & quia multo plus ꝙ aqua & nix reponitur in hanc partem:quia illa ſub ſole ſunt & illius latione quibus liquefactis in terram & calefactis a ſole & terra neceſſarium ampliorem & ad plurem locum fieri exhalationem propter hanc cauſam. Eſt aũt dictorum ventorum boreas quidem quique aparctias principaliſſime & traſkias cõmunis argeſtis & boreæ: auſter autem quiq̧ itagenes qui a meridie & lips:apeliotes autem quiq̧ ab oriente equinoctiali & eurus:phenitias autem cõmunis: çephirus autem quiq̧ itagenes & argeſtes vocatus.

11 Qui auſtrales ❡Vniuerſaliter autem hi quidem boreales horum vocantur: hi autem auſtrales:opponuntur autem çephyri quidem boreæ:frigidiores enim qui ab occidente flant:auſtro autem apeliotici: determinatis igitur frigido & calido & eſtuoſo ventis ſic vocauerunt: calidiores enim qui ab oriente his qui ab occidente: quia pluri

Simul flare tempore ſub ſole ſunt qui ab oriente: qui autem ab occidente dereliquerunt citius & appropinquant loco tardius:ſic autem ordinatis ventis palam quod ſimul flare contrarios quidem non poſſibile:ſecundum diametrum enim:alter igitur ceſſabit violentiam paſſus non ſic autem poſitos ad inuicem nihil prohibet puta ç & d. propter hoc ſimul flant aliquando ambo omnino ad idem ſignum non ex eodem

12 Accidẽs primum neq̧ eodem ſpiritu.❡Secundum tempora autem contraria contrarij maxime flant: puta circa equinoctium vernale kekias & totaliter quæ vltra tropicum eſtiualem.

Secũdum circa autumnale autem libes: circa verſiones autem eſtiuales çephyrus: circa hyemales autem eurus.❡Incidunt autem alijs maxime & ceſſare faciũt aparctię & traſkię & argeſtę maxime eñ de prope impetus ipſorum eſt: crebriq̧ & fortes flant maxime iſti:propter quod & sereniſſimi ſunt ventorum: flantes enim de prope maxime repellentes alios ventos ceſſare faciunt & efflantes conſiſtentes nubes faciunt ſerenitatem:ſi non frigidi vehementer fuerint ſimul exiſtentes tunc autem non ſe-

Tertium reni:ſi eñ fuerint magis frigidi ꝙ magni pręueniunt coagulantes ꝙ propellentes: kekias autem nõ ſerenus:quia reflectit in ſeipſum. Vnde & dicitur prouerbium trahens ad ſeipſum: vt kekias nubem: gyrationes autem fiunt ipſorum ceſſantium

13 inhabita ſecundum ſolis tranſlationem quia mouetur maxime habitum principio:

Effectus vẽtorum principium aũt ſic mouetur ventorum:vt ſol. Contrarij autem aut idem faciunt,aut contrarium: puta humidi lips & kekias quem eleſpontiam quidam vocant & eurus quem apeliotem:ſicci autem argeſtes & eurus a principio autem iſte ſiccus conſumens autem aquoſus: nubiloſus autem meſes & aparctias maxime iſti eñ frigidiſſimi:grandinoſus autem aparctias & traſkias & argeſtes: eſtuoſus autem auſter & çephyrus & eurus:nubibus autem condenſant cœlum kekias autem valde:lips autem rarius:kekias autem propterea ꝙ reflectit ad ipſum & quia cõmunis eſt boreæ & euro:quare quia frigidus eſt coagulans vaporem aerem conſtare facit. Quia

autem a loco apelioticus eſt habet multam materiam & vaporem quem propellit ſereni autem aparctias & traſkia & argeſtes: cauſa autem dicta eſt prius. Coruſcationes faciunt maxime autem hi & meſes: qui enim de prope flant frigidi ſunt propter frigidum autem fulguratio fit: ſegregatur enim conſtantibus nubibus: propter quod & quidam eorundem horum grandinoſi ſunt: cito enim coagulant. ¶ Ecne- 14
phiæ autem fiunt autumno quidem maxime: deinde vere maxime: aparctias & traſkias & argeſtes: cauſa autem quia ecnephię fiunt maxime quando alijs flantibus inciderint alij. Iſti autem incidunt maxime alijs flantibus: cauſa autem dicta eſt & huius prius. Ecneſię autem gyrant habitantibus circa occidentem ex aparctia in traſkias & argeſtes & çephyros: aparctias enim çephyrus eſt incipientes quidem ab vrſa: terminantes autem ad longe: his autem qui ad orientem gyrant vſq; ad apeliotem. De ventis quidem igitur & de ea quæ a principio generatione ipſorum & ſubſtantia & de accidentibus paſſionibus communiter & ſecundum vnumquemq; tanta nobis dicta ſunt.

Explanatio tex.

Agit hoc capite de ventis.

I. Duplex eſt exhalatio ſicca & humida: vnde ad preſentiā ſolis eleuatur vapor: ad eius abſentiam vapor condenſatur in aquam: venti autem generantur ex exalatione ſicca: quis ventus differat ab exalatione.

II. Ideo ſequitur non eſſe eandem materiam ventorum & pluuiæ, ſicut aliqui crediderunt: nec aerem eſſe ventum. Et hoc probat per tria ſigna, adducens rationem cur ſit multitudo pluuiæ aliquādo in vnā regione.

III. Venti generātur quia exalatio calida & ſicca eleuatur ad mediam regionem aeris: & a frigiditate vel nube frigida depellitur: quæ quoties fuerit depulſa, ſemper reſilit: & ita incipit lateraliter moueri circa terram.

IIII. Dubium eſt vnde ſit principium ventorum an ſurſum vel deorſum. Reſpondetur quia ventus eſt multitudo ſiccę exalationis motæ circa terram: ideo principium mot⁹ eius eſt deſurſum: ſed principium generationis eius eſt deorſum ex terra ideo ſucceſſiue vēti fiunt ſemper maiores: ſicut flumina acceſſione plurium exalationum.

V. Duæ ſunt cauſæ ceſſationis ventorum: prima eſt nimia ſolis caliditas: quia tunc diſpergit & cōſumit exalationes: ita quod venti generari nequeunt. Secunda cauſa eſt validum frigus prohibens exalationes eleuari: & hoc probatur de orione: cuius ortu & occaſu fit ventorum pluralitas. Secundo probatur de Eteſijs quæ plus fiunt ſole exiſtente circa ęquinoctialem.

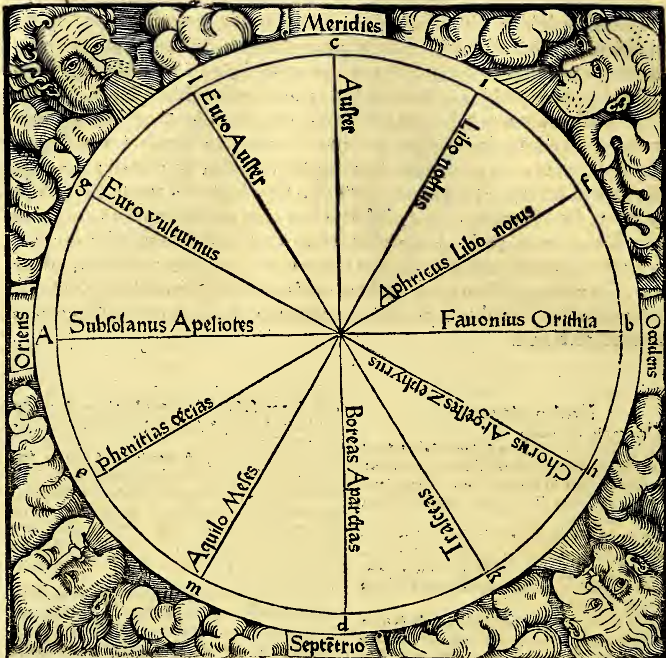
VI. Dubitatur cur poſt tropicum ęſtiualem, flāt eteſię: & poſt tropicum hyemalem non flant venti auſtrales. Reſpondetur quia ſol in ęſtate calefecit terrā ſeptētrionis: ideo multa exhalatio poteſt venire ex ea: verſus meridiem vero in hyeme non ita calefecit quoad nos. Vnde auſter noſter non venit a polo oppoſito: ſed flat a meridie citra locum exuſtum.

VII. Quinq; ſunt zonæ terræ: duæ inhabitabiles ob frigus, media ob ęſtum, reliquæ habitabiles.

VIII. Terra non eſt inhabitabilis ſecundum circulum. Probatur quia longitudo terræ habitabilis eſt maior quam latitudo. Nam maior eſt diſtantia nauigando a mari herculeo ad extremā maris indici, quam a tropico ęſtiuali ad paludes Meotidis: forte voluit hic nauigationem ab hiſpania in indiam ſicut iam habetur.

IX. Repetit quod prius, auſtrum non venire a polo antarctico, ſed a tropico eſtiuali: auſter aūt eſt maior alijs ventis: quia ibi ſol eſt calidior potens eleuare exhalationes.

X. Orizon eſt circulus diuidens hemiſpherium ſuperius viſum ab inferiori non viſo. Item diſtantia maxima in circulo ſumitur penes diametrum. Et tunc diuidit orizontem penes oriens & occidens, meridiem & ſeptentrionem, vt hic vides.

Deſcribit tunc ventorum nomina: & aſſignat qui ſunt boreales, qui auſtrales &c̃.

XI. Tamen cõmuniter dicit omnes vẽti dicuntur boreales vel auſtrales. Cõtrarij eñ venti non pñt ſimul flare: ſed ſimul flant non contrarij.

XII. Tria ſunt accidentia vẽtorum. Primum venti contrarij flant cõmuniter in temporibus contrarijs: vt Cecias in vere: libs in autumno. Secundum venti boreales maxime faciunt ceſſare alios ventos. Tertium ꝙ fiunt gyrationes ventorum ſecundum motum ſolis de vna regione in aliam.

XIII. Effectus ventorum ſunt: quia libs & cecias ſunt humidi: Argeſtes & eurus ſicci: auſter, zephyrus nymboſi: traſkias & aparctias ſereni: meſes facit fulgura.

XIIII. Ecnephiæ maxime fiunt in autumno, dein in vere. Ratio quia fiunt ad flatum aliorum vẽtorum: ſic cecias girat & in turbinem vertitur.

Annotatio in tex.

Pauca hic adnotaſſe ſufficiat poſt Stapuleñ. qm̃ plura hic inſunt, quæ in epitomate coſmographico explanabimus. Stapulẽ.

Eteſiæ ſunt venti boreales, poſt æſtiuales verſiones flãtes: ornithiæ ſunt vẽti oppoſiti flantes poſt verſiones hyemales; verſiones ſunt in ſolſticijs ſolaribus: Eteſiæ dicuntur quaſi annui venti: quia Etos annus; canis imago cœleſtis oritur ſole leonem ingrediente: magnum tunc facit æſtum; ideo dies iſti caniculares dicuntur.

Latione ſolis ad tropicos fit hyems & æſtas: qa lato ſole ad tropicũ cãcri fit nobis æſtas; lato ad capricorni tropicũ fit hyẽs: vide epitoma coſmogra (phicũ

Prodromi vẽti octo fere diebꝰ ante ex ortũ caniculæ flantes: & ſunt aquilonares: ſic dicti quaſi præcurrentes.

De zonis vide in dubijs & epitomate.

Mare indicũ eſt ab oriẽte, Gaditanum ab occidente extra hiſpaniam & mauritaniam: Meotis verſus ſeptentrionem, ægyptus ad meridiem.

Oriẽs æquinoctialis ẽ i ariete vł libra æſtiualis ĩ cãcro hyemalis ĩ capricorno: is græce egoceros dicitur.

Meſes aqlo dicit̃ ſimplici. ſ. quaſi mediꝰ phœniciæ & boreæ: tex. fuit plurimũ corruptus: eũ vtcunq; potuimus reſtituimus ex græco & Stapuleñ. Stapulẽ.

Vide de vẽtis Pli. li. 2. ca. 49. A. Gel. li. 2. ca. xxij. Plinius Gellius

q meminit puerbij hic ab Ariſto. de cecia euocati poetæ ſæpe meminere vẽtorum: at hæc extraria.

¶De terræmotu Capitulum.III.

DE agitatione autem & motu terrę poſthoc dicendum:cau Intentio
ſa autem huius paſſiõis habita huic generi eſt:ſunt autem
tradita vſq̧ad preſens tempus tria & a tribus. Anaxago=
ras enim claçomenius & prius Anaximenes mileſius enun
ciauerunt:& his poſterius Democritus abderites. ¶Ana=
goras quidẽ igitur ait etherẽ natum ferri ſurſum inciden 1
tem autem in inferiora terræ concaua mouere ipſam: quæ Anaxag. opinio
quidem enim ſurſum conferuntur propter imbres quoni=
am natura omnem ſimiliter eſſe ſomniferam tanquam exi
ſtentem:hoc quidem ſurſum:hoc autem deorſum totius ſphęrę:& ſurſum quidem
hac exiſtente parte in qua habitamus:deorſum autẽ altera. Ad hanc quidem autem Improbatur. 1.
cauſam nihil forte oportet dicere tanquam valde ſimpliciter dictam ſurſum enim
& deorſum putare ſic habere vt non ad terram quidem vndiq̧ ferantur grauitatem
habentia corporum:ſurſum autem leuia & ignis ſtultum. Et hoc videntes oriçon= 2
tem habitatam quantum nos ſcimus alterum ſemper factum tranſlatis tanquam exi
ſtente gibboſa & ſphęrica. Et dicere quidem q̧ propter magnitudinem in aere ma= 3
net:agitari autem dicere percuſſam de ſubtus per totam. ¶Adhuc autem nullum 4
reddunt accidentium circa terræmotus:neq̧ enim regiones neq̧ tempora quæcun 2
q̧ participant hac paſſione. ¶Democritus autem ait terram plenam aqua exiſten= Democ. opinio
tem & ſuſcipientem multam aliam pluuialem aquam ab hac moueri: facta autem
ampliori quia non poſſunt ſuſcipere ventres vim inferentem facere terręmotum &
exiccatam trahentem in vacua loca ex repletioribus tranſidentem incidentem mo=
uere. ¶Anaximenes autem ait plutam terram & exiccatam rumpi: & ab his ruptis 3 Anaxim. opinio
fruſtis incidentibus concuti propter quod & fieri terręmotus in ſiccitatibus & ite=
rum in pluuioſis:in ſiccitatibus enim ſicut dictum eſt exiccatam rumpi & ab aquis Improbãtur. 1.
ſuperhumectatam decidere: oportebat autem hoc accidente ſubuerſam multiplici
ter apparere terram. Adhuc autem propter quam cauſam circa quædam loca ſæpe 2
fit hęc paſſio nullo differentia exceſſu tali ad talia & quidem oportebat: omnino 3
autem ſic exiſtimantib⁹ neceſſariũ dicere minus ſemper terręmotus fieri & tandem
ceſſare aliquando concuſſam:ſic enim decidens talem habet naturam: quare ſi hoc
impoſſibile palam quod & impoſſibile hanc eſſe cauſam. Sed quoniã manifeſtum 4
quod neceſſarium & ab humido & ſicco fieri exhalationem:ſicut diximus in prio- Opinio Ariſto.
ribus neceſſe his exiſtentibus fieri terræmotum:exiſtit enim terra per ſe quidem ſic= Suppõ
ca:propter imbres autem habens in ſe ipſam humiditatem multam: vt & a ſole &
ab eo qui in ipſa igne calefacta:multus quidẽ extra:multus autem intra ſpiritus fiat
& hic aliqñ qdẽ cõtinuus extra fluit oĩs:aliqñ aũt intra oĩs: aliquando aũt & partitur
Si itaq̧ hoc impoſſibile aliter habere q̧ poſt hoc conſiderandum vtiq̧ erit quale 5 Alia ſuppoſitio
maxime motiuũ erit corporũ:neceſſe eñ quod ad plurimũ natũ ire & vehemẽtiſſi
mũ maxĩe tale eſſe:vehementiſſimũ qdem igĩ ex neceſſitate quod citiſſime ferĩ p
currit eñ maxĩe ꝓpter velocitatẽ:ad plurimũ aũt natũ eſt ꝑtrãſire q̧ p oẽ ire maxĩe
poteſt:tale aũt q̧ ſubtiliſſimũ:quare ſiquidem ſpiritus natura talis maxime corpo=
rum ſpiritus motiuus:etenĩ ignis qñ cũ ſpiritu fuerit fit flamma & fertur celeriter. 6
¶Nõ igĩ aqua neq̧ terra cauſa vtiq̧ erit:ſed ſpũs mot⁹ quũ intus fuerit & fluxerit Cauſa terræmotus

Probatꝰ a ſigno — qui extra exhalatus. Propter quod fiūt tranqllitate plures & maximi terręmotuū: continua aūt exiſtens exhalatio conſequitur vt in pluribus impetū principij: quare aut intus ſimul aut extra fert omis: quoſdā aūt fieri & ſpū exiſtēte nihil irronabile. Tacitæ obiectiōnis ſolo — Videmus em̄ aliqn̄ ſimul plures flantes ventos: quorū cū in terra ferat alter erit ſpiritu ente terręmotꝰ: minores aūt hi fiūt magnitudine ꝓpter quod diuiſum eſt principium & cauſa ipſorum. 7 Aliud ſignum — Nocte aūt fiūt plures & maiores terręmotuū. Qui aūt de die circa meridiē: tranquilliſſimū em̄ eſt vt in pluribꝰ diei meridies: ſol em̄ quū maxime obtineat declinat exhalationē in terrā: obtinet aūt maxime circa meridiem & noctes aūt diebꝰ trāquilliores ꝓpter abſentiā ſolis. Quare intus fit iterū fluxus ſicut recurſus in contrarium eius quæ extra diffuſiones & ad diluculū maxime: tūc em̄ & ſpiritus nati ſunt incipere flare: ſi igit̄ intus extiterit permutatū eſt principiū ipſorū: Tertium — ſicut euripPus ꝓpter multitudinē fortiorē facit terręmotū. ¶ Adhuc autē circa locatalia fortiſſimi fiūt terręmotuū, vbi mare fluxibile, aut regio ſpongioſa & ſubantroſa: ꝓpter quod & circa helleſpontū & circa achaiā & ſiciliā & euboię circa hęc loca: videtur em̄ penetrare ſub terra mare: ꝓpter qđ achnię quę circa edipſum a tali cauſa factę ſunt. Circa dicta aūt loca terręmotꝰ fiūt maximi ꝓpter anguſtiā: ſpūs em̄ factꝰ vehemēs & ꝓpter multitudinem maris allati repellit̄ iterū ī terrā ꝙ natū erat efflare ex terra: regiōeſq́ʒ q̄cūqʒ inania hn̄t q̄ ſubtus loca multū ſuſcipiētes ſpm̄ cōcutiūt magis. Quartū — ¶ Vere aūt & autūno maxime & in pluuioſis & in ſiccitatibꝰ fiūt ꝓpter eādem cauſam: tēpora aūt hęc maxīe ſpumoſa: eſtas em̄ & hyēs: hęc quidē igit̄ propter gelu hęc aūt ꝓpter eſtū facit īmobilitatē: hoc quidē em̄ valde frigidū: hoc aūt valde ſiccū eſt: & in ſiccitatibꝰ qdē ſpumoſis aer hoc ipſum em̄ eſt achnios qn̄ amplior exhalatio ſicca facta fuerit q̄ʒ humida: in pluuioſis aūt ampliorē facit eā q̄ intus exhalationem & eo ꝙ intercipiat̄ in anguſtioribꝰ locis & cōpellat̄ in minorē locū talis ſegregatio repletis cōcauitatibꝰ aqua quū inceperit obtinere eo ꝙ multa in paruū locum cōprimat̄ fortiter mouet fluēs vētus & offendēs. Quintum — ¶ Oportet em̄ intelligere ꝙ ſicut in corpe noſtro & tremorū & pulſuū cauſa eſt: ſpūs intercepti virtus ſic & in terra ſpm̄ ſimile facere & hūc quidem terręmotū velut tremorē eſſe: hūc aūt velut pulſum: & ſicut accidit ſępe poſt vrinationē: per corpꝰ em̄ fit velut tremor quidam trāſlato ſpū deforis intus ſubito talia em̄ fieri & circa terrā. Quantā aūt habeat ſpūs virtutē nō ſolū ex his q̄ in aere fiūt optet ſpeculari hoc quidē ꝓpter magnitudinē exiſtimabāt vtiqʒ aliquis poſſe talia facere: ſed in corpibꝰ aīaliū: thetani em̄ & ſpaſmi ſpūs qdē ſunt motꝰ tm̄ aūt vigorē hn̄t: vt multi ſimul tēptantes vi tenere nō pn̄t obtinere motū infirmantiū: tale itaqʒ optet intelligere factū & ī terra vt comparet̄ ad paruū maius. Sextum — ¶ Signa aūt hoꝝ & ad noſtrū ſenſum ſępe facta ſunt: iā em̄ terræ motus ī quibuſdā locis factus nō priꝰ deſijt anteq̄ʒ erūpens in eū qui ſuper terrā locū manifeſte vt ecnefias exiuit qui mouit vētus quale & circa eracleā eā q̄ ī pōto nuper factū fuit & priꝰ ſupra ſacrā inſulā: hęc em̄ eſt vna vocatarū eoli inſularū: in hac em̄ intumuit aliqd terrę & aſcēdit velut collis moles cum ſono: tandē aūt rupta exiuit multꝰ ſpūs & fauillā & cinerē eleuauit & lipareoꝝ exiſtētē ciuitatē nō lōge oēm incinerauit & ad quaſdā ī italia ciuitatū venit & nūc vbi exufflatio hęc facta fuit palā eſt: etem̄ facti ignis ī terra hāc puiādū eē cauſam: quū dēſum accēdit̄ primo ī ꝑuo diſcerpto aere. Septimū — Argumētū aūt eſt ꝙ flāt ſub terra ſpūs & ꝙ fit circa has inſulas: cū enim vētꝰ debeat flare auſter ꝑſignificat priꝰ; ſonāt enim ex quibꝰ fiūt exufflatiōes

propterea ꝙ mare propellatur iam de longe: ab hoc autem ꝙ ex terra exufflans repellatur iterum intus: qua quidem ſupergreditur mare hac facit ſonum ſine ſciſmo propter amplitudinem locorum: effunditur eñ in immenſum extra & propter paucitatem repulſi aeris. ¶ Adhuc fieri ſonum caliginoſum & obſcuriorem ſine nube & ante matutinos terręmotus aliquando tranquillitatem & frigus forte ſignum dictę cauſæ eſt: ſolem eñ caliginoſum & obſcurum neceſſarium eſſe incipiente ſpiritu progredi in terram diſſoluente aerem & diſgregante & ad auroram & matutinos tranquillitatemqꝫ & frigus: tranquillitatem ꝙ enim neceſſarium eſt: vt in plurimum accidere queadmodum dictũ eſt prius: velut regreſſu intro facto ſpiritus & magis ante maiores terręmotus: non diſcretum eñ hoc quidem extra: hoc aũt intus ſed totũ intus ſimul latũ neceſſariũ valere magis: frig⁹ aũt accidit ꝓpterea ꝙ exalatio introuertit̃ natura calida exiſtens ſcd'm ſe. Nõ vident̃ aũt venti eſſe calidi: quia mouent aerẽ exiſtentẽ plenũ multo & frigido vapore: ſicut ſpũs ꝑ os exufflat⁹: et eñ hic quod de ꝓpe eſt calidus: ſicut & quũ intus: ſed ꝓpter paucitatẽ non ſimiliter manifeſtũ: de lõge aũt frigidus ꝓpter cauſam eandẽ vẽtis: deficiẽte aũt i terra tali virtute: cõueniens ꝓpter humiditatẽ vaporoſus deflux⁹ facit frigus in quib⁹ accidit locis hãc fieri paſſionẽ. ¶ Idẽ aũt cauſa & ſigni cõſueti aliqñ fieri ante terręmot⁹: aut eñ per diẽ: aut parũ poſt occaſum ſerenitate exiſtẽte nubecula ſubtilis appareat porrecta & longa velut lineæ lõgitudo ꝙꝫ plurimũ recta in ſpiritu deficiẽte ꝓpter trãſlationem. Simile aũt accidit & in mari circa littora: qñ qdẽ eñ fluctuãs inciderit vehementer groſſę & diſtortę fiunt regimines: quando aũt plator fuerit ꝓpterea ꝙ parua ſit ſegregatio ſubtiles ſunt & rectę. Quod quidẽ igit̃ mare facit circa terrã hoc ſpiritus circa eã q̃ in aere caliginẽ: vt qñ fuerit facta trãquillitas ois recta & ſubtilis derelinquatur tãꝗ nubecula ſit regiminis aeris. ¶ Propter eãdem cauſam aũt & circa eclipſes aliqñ lunę accidit fieri terręmotũ: qñ eñ iã ꝓpe fuerit interpoſitio & nõdũ quidẽ oĩno ſit deficiẽs lumẽ & qđ a ſole calidũ ex aere: iã aũt marcefactũ trãquillitas fit cõtra trãſlato ſpũ in terram qui facit terręmotũ ante eclipſes: fiũt & venti ante eclipſes ſepe: in principio quidẽ noctis ante eclipſes mediæ noctis: in media aũt nocte antediluculares: accidit aũt hoc & ꝓpter marceſcere calidũ ꝙ a luna quũ prope facta fuerit latio i quo facta fuerit eclipſis: remiſſio igit̃ q̃ detinebat̃ aer & qeſcebat iterũ mouet̃: & fit ſpũs tardioris eclypſis tardior. ¶ Quũ aũt fortis factus fuerit terręmotus nõn mox neqꝫ ad ſemel ceſſat agitãs: ſed ꝙ primo qdẽ vſqꝫ ad circa xl. dies agitat: poſteri⁹ aũt & ad vnũ & ad duos annos notatur ſcd'm eadem loca. Cauſa aũt magnitudinis quidẽ multitudo ſpũs & locorũ figuræ per qualia vtiqꝫ fluxerit: qua quidem eñ repulſus fuerit & nõ facile pertrãſeat & ꝙ cõcutit maxĩe & int⁹ retineri neceſſariũ in reſiſtẽtib⁹ velut aqua nõ potens ꝑtrãſire: ꝓpter ꝙ ſicut in corꝑe pulſus nõ repẽte ceſſant neqꝫ cito: ſed ꝑ morã marcefacta paſſiõe: & principiũ a q̃ exalatio facta fuit & ort⁹ ſpũs: palã ꝙ nõ mox oẽm expãdit materiã ex qua fecit ventũ quẽ vocamus ſciſmũ: quouſqꝫ igit̃ cõſumat̃ reliqas hoꝝ neceſſe agitare: debilius aũt & vſqꝫ ad hoc donec vtiqꝫ min⁹ exhalatũ ſit ꝙꝫ nõ poſſit mouere manifeſte. ¶ Faciũt aũt & ſonos qui ſub terra fiũt ſpũs & eos qui ante terręmotus & ſine aũt terręmotibus cõmunia alicubi facti ſunt ſub terra: ſicut eñ & percuſſus aer oĩmodos emittit ſonos: ſic & percutiẽs ipſe nihil eñ differt: verberãs eñ ſimul & ipſum verberat̃ oẽ ꝑuenit aut ẽ ſonus motũ: quia ſubtiliorũ partiũ eſt; & quia magis per omnem

Octauũ

8 Dubium

Reſpõdetur

9 Nonum ſignum

Decimũ

10 accidẽtia terręmotus Primum

Secundũ

penetrat ſonus ſpm̄:quū aūt minor fuerit ꝙ̄ vt moueat terrā ꝓpter ſubtilitatē ꝑ ꝓter facile q̄dē penetrare nō pōt mouere:q̄a aūt offendit ad ſolidas moles & cōcaua & omimodas figuras omimodum emittit ſonū vt aliq̄n videat ꝙ q̄dā dicūt ꝑ digia

Tertium vulgātes mugire terrā. ¶ Cū aūt erūpit aqua factis terręmotib⁹:ſed non ꝑ pter hoc aqua cauſa motus:ſed ſi fuerit ex ſupficie:aut de ſubtus vim inferat ſpūs illā mouēs & ſicut fluctuū ſed vēti nō fluctus ventorū:q̄m & terrā ſic vtiq̄ q̄s cauſet paſſionē: euertit em̄ agitata queādmodū aqua:effuſio em̄ euerſio q̄dā eſt:ſed hęc ambo q̄dem

Quartū cauſa vt materia:patiunt em̄ ſed nō agūt:ſpūs autē vt principiū. ¶ Vbi aūt ſimul cū terræmotu fluct⁹ factus fuit cā q̄n cōtrarij facti ſunt ſpūs:hoc aūt fit quū agitās terrā ſpūs latū ab alio ſpū mare repellere q̄dē oīo nō poſſit: ꝓpellēs aūt & coarctans ad idem cōgregauerit multū:tūc em̄ neceſſariū victo hoc ſpū ſimul multū pulſum a cōtrario ſpū erūpere & facere cataclyſmū:fuit aūt & factū hoc & circa achaiā: extra quidē em̄ erat auſter:ibi aūt boreas trāquillitate aūt facta & fluēte intro vēto factus fuit & fluct⁹ & terręmot⁹ ſimul:& magis ꝓpter mare nō dare ꝑ flatione impetū facienti ſub terra ſpm̄:ſed abſiſtere:vim em̄ inferētia inuicē ſpūs q̄dē terręmotū facit:

Quintum hypoſtaſis aūt ſpū: cataclyſmū ¶ Scd'm aūt partē fiūt terręmot⁹ & ſępe ad modicū locū:vēti aūt nō ſcd'm ptē q̄dē:quū exhalatiōes q̄ ſcd'm locū ipm̄ & vicinantē conuenerint in vnū ſicut & ſiccitates fieri diximus & pluuias ſcd'm ptē. Et terręmotus quidē fiūt ꝑ hūc modū:vēti aūt nō:hi q̄dē em̄ in terra principiū hn̄t: vt ad vnū oēs impetuent:ſol aūt nō ſimul pōt:pluuiæ aūt ſuſpēſa magis vt flāt cū principiū accepe-

Sextum rint a ſolis latiōe iā ſcd'm differētias locoꝝ ad vnū. ¶ Q̄n q̄dē igit̄ fuerit mult⁹ ſpūs mouet terrā:vt aūt tremor ad latū:fit aūt raro:& aut ſcd'm aliqua loca:velut pulſus ſurſum de ſubt⁹:ꝓpter q̄d' min⁹ agitat hoc mō:nō em̄ facile ſic multum conue-

Septimū nire principiū:ad longitudinē em̄ multiplex eius q̄ a ꝓfundo exhalatio. ¶ Vbicūq̄ aūt fact⁹ fuerit talis ſciſmus egredit̄ multitudo taliū lapidū ſicut bullientiū in caldarijs:hoc em̄ modo facto ſciſmo q̄ circa ſympolim euerſa ſunt & cāpus vocat⁹ phle-

Octauum greū & q̄ circa liguſticā regionē. ¶ In inſulis aūt pōticis min⁹ fiūt terręmot⁹ ꝙ̄ i his q̄ ad terrā:multitudo em̄ maris infrigidat exhalatiōes & ꝓhibet pōdere ſuo & vim infert. Adhuc aūt fluit & nō agitat̄ obtēta a ſpiritib⁹ & q̄a multū occupat locū nō in hāc ſed ex hac exhalatiōes fiūt & has cōſequunt̄ q̄ ex terra:q̄ aūt ꝓpe terrā ꝑs ſunt terre:intermediū aūt ꝓpter paruitatē nullā habet virtutē:pōticas aūt nō cōtingit moueri ſine mari toto a quo cōtentę exiſtūt. De terræmotib⁹ q̄dē igit̄ & q̄ natura & propter quā cauſam fiūt:& de alijs accidētibus circa ipſos dictum eſt fere de maximis.

¶ De tonitru & coruſcatione. Capi. IIII.

Intentio

1 Suppō prima Secunda Tertia

De coruſcatione aūt & tonitruo,adhuc aūt de typhone & incēſione & fulminibus dicamus:etem̄ hoꝝ idem principium exiſtimare oportet oīm. Exhalatione enim duplici exiſtente:vt diximus:hac autem humida:hac aūt ſicca:& cōcretiōe habēte ambo hęc potētia:& cōſtare faciēte i nubē: ſicut dictū eſt pri⁹. Adhuc aūt ſpiſſiori cōſiſtētia nubiū facta ad vltimā ſūmitatē : q̄

2 Tacite ſoluit dubium em̄ deficit calidū diſgregās i ſupiorē locū ac ſpiſſiorē & frigidiorē neceſſe eſt cōſiſtentiā. ¶ Propter q̄d & fulmina & ecneſiæ & oīa talia ferunt̄ deorſu ꝙ̄uis nato ſurſum calido frigidi omī:ſed ad contrariū inſpiſſatiōis neceſſariū fieri extruſionē:ve-

3 Gn̄atio tonitrui lut pyrenes ex digitis exiliētes:etem̄ hoc pōd⁹ hn̄tia ferunt̄ ſępe ſurſū. ¶ Segregata quidem igitur caliditas i ſuperiorem diſpergitur locū:quęcūq̄ autem interceditur

ſicca exhalatio in tranſmutatione infrigidati aeris: hic conuenientibus nubibus ſe gregatus: vi autem lata & offendens ad cõtinentes nubes facit percuſſurã cuius ſo nus vocatur tonitruum: fit aũt percuſſura eodem modo vt comparetur maiori mi nor: paſſio em̃ quę in flamma fit ſono quod vocãt: hi quod vulcanum ridere: hi aũt veſtam: hi aũt cõminationem horum: fit autem quando exhalatio in flammam cõ uerſa feratur ruptis & ſiccatis lignis: ſic em̃ & in nubibus facta ſpiritus ſegregatio ad ſpiſſitudinem nubium incidens facit tonitruum. Probat͛ a ſigno

¶ Omnimodi autem ſoni propter irregularitatẽ fiunt nubium & propter intermedios ventres ꝙ continuitas deficit ſpiſſitudinis: tonitruum quidem igitur hoc eſt & fit propter hanc cauſam. 4 Soni varij

¶ Spiritus aũt extruſus ſecundum multa quidem ignitur ſubtili & debili ignitiõe & hoc eſt quod vocamus corruſcationem: qua vtiq; velut excidens ſpiritus colora tus appareat. 5 Coruſcatio

¶ Fit aũt poſt percuſſurã & poſterius tonitruo ſed videtur prius: quia viſus anticipat auditum: patet autem in ductu triremium iam em̃ referẽtibus iterũ remos non primus pertingit ſonus remi percuſſionis. 6 Ordo tonitrui & coruſcationis

¶ Quãuis quidam dicant ꝙ in nubibus fiat. Hunc autem Empedocles quidem ait interceptum eſſe de ſolis ra dijs. Anaxago. aũt de eo qui deſuper ethere: quod etiam ille vocat ignem delatum a deſuper deorſum: micationem quidem igitur huius ignis eſſe corruſcationem: ſonũ autem intus extincti & ſixim tonitruum: tanquã ſicut videtur factũ: ſic & prius cor ruſcatio fit tonitruo. 7 Opinio Anaxag. Opi. Empedo.

¶ Irrationabilis quidẽ & ignis interceptio vtroq; modo quod magis aũt detractio eius qui deſuper etheris: quare em̃ feratur deorſum natum ſur ſum oportet dici cauſam & propter quod aliquãdo hoc fit circa cœlum quando nu biloſum fuerit tantum ſed non continue ſic: ſerenitate exiſtente non fit: hoc enim omnino videtur dictum eſſe feſtiue. Improbatur

¶ Similiter autem & dicere eam quæ a radijs interceptam caliditatem in nubibus eſſe horum cauſam nõ probabile: et em̃ iſte ſer mo irrationabiliter dictus eſt valde. Segregata em̃ neceſſarium eſſe cauſam ſemper & determinatam & quæ tonitrui & quæ corruſcationis & aliorũ talium & ſic fieri & hoc differt plurimum: ſimile em̃ vtiq; & ſi quis putet aquam & niuem & grandi nem inexiſtentem prius poſterius ſegregari & non fieri velut hypotheca faciente ſemper concretione vnũquodq; ipſorum: eodem enim modo & illa concretiones & hoc diſgregationes exiſtimandum eſſe: quare ſi altera horum non fiunt ſed ſunt de ambobus eadem congruit ratio: interceptionemq; aliquid vtiq; magis alterum dicet quiſq; quemadmodum in ſpiſſioribus: etenim aqua a ſole & ab igne fit cali da: ſed tamen quũ iterum conſtet & infrigidetur aqua coagulata nullam accidit fie ri talem excidentiam qualem illi dicunt quãuis oportebat ſecundum rationem ma gnitudinis feruorem facere ſpiritum intus factum ab igne quã non poſſibile inexi ſtere prius neq; illi ſonum feruorem faciunt, ſed ſixim. Eſt aũt ſixis parua bullitio: qua em̃ ꝙ extinguit͛ incidens obtinuerit hac bulliens facit ſonum. 8 Opinio Empedo. improbatur prio Secundo Tertio

¶ Sunt aũt qui dam qui corruſcationem ſicut & clodomius non eſſe aiunt: ſed videri aſſimilantes tanq; paſſio ſit ſimilis & quando mare quis virga percuſſerit: videtur em̃ aqua ef fulgens nocte: ſic & in nube raptim moto humido apparentiam fulgoris eſſe corru ſcationem: iſti quidem igitur nondum conſueti erant his quæ de refectione opinio nibus: quod quidem videtur cauſa talis paſſionibus eſſe: videtur em̃ aqua fulgure percuſſa refracto ab ipſa viſu ad aliquod fulgidorum propter quod & fit hoc ma gis nocte: die em̃ non videtur: quia amplius lumẽ exiſtens quod diei exterminat. 9 Opinio clodomij Improbatur

10 Epilogus ¶ Que quidem igitur dicuntur ab alijs & de tonitruo & de corruſcatione hæc ſunt his quidem quia refractio corruſcatio: his aũt quia ignis quidem pluſtratio corruſcatio: tonitruũ aũt extinctio nõ intus facto ſcd'm vnãquãqꝫ paſſionẽ igne ſed inexiſtente. Nos aũt dicimus eãdem eſſe naturã ſuper terrã quidem ventũ: in terra autẽ terręmotũ, in nubibꝰ aũt tonitruũ: oĩa em̃ eſſe hoc ſcd'm ſubſtantiã idẽ exhalationem ſiccã quę fluẽs quidem qualiter vẽtus eſt: ſic aũt facit terręmotꝰ: in nubibus aũt diſgregata conuenientibus & congregatis ipſis in aquam tonitruaqꝫ & coruſcationes & quum his alia naturæ eiuſdem his exiſtentia: & de tonitruo quidem & coruſcatione dictum eſt.

Explanatio tex.

Poſtꝙ abſoluta eſt ventorꝫ materia: materiã terræmotuum excutit.

I. Anaxagoras voluit aerẽ inflãmatũ eſſe cauſam terremotꝰ: quia deſcendat cũ imbribus: & ꝓpter ſubtilitatẽ ſuã penetrat terrã: vñ cõſumpto groſſo ruſus petit aſcenſum, poſtꝙ ſubtiliat. Sed contra primo deficit Anaxa. in hoc: qm̃ aerẽ ſub terra dixit eſſe deorſum: & ita terra nõ eſſet infimum elemẽtũ. Scd'o qa dixit terrã eẽ ſphęricã: mõ ex orizõte nos pꝑẽdimus terrã eſſe gibboſam. Tertio qa dixit terrã qeſcere ĩ medio aere ꝓpter latitudinẽ eiꝰ. Quarto nõ põt Anax. aſſignare rõnem accidẽtiũ.

II. Demo. voluit terremotũ ꝓpter duo fieri: prio ꝓpter aquã, qa terra ſit plena aqua, & aduenıẽte ĩ magnis pluuijs aqua, ipſam terra nõ põt recipe: & ita patiť violentiã & cõcutiť. Scd'o qa inferior ps terræ exiccata trahit humorem ex ſuperiori parte cui deſcendens concutit terrã.

III. Anaximenes ſenſit, terrã a ſole exiccatã ſcindi & rũpi: & ptibꝰ ſuis ſupioribꝰ decidentibus, talẽ fieri ĩ terrę agitationẽ. Sed cõtra tũc ſimul fieri plures terremotꝰ, ſcd'o qa nõ aſſignat cauſam: quare in vno loco fiat terręmotus, & nõ in alio. Tertio qa dudũ terra fuiſſet repleta ex ptibꝰ decidentibꝰ

IIII. Suppõ, in terra cõtingit virtute ſolis & aliorũ aſtrorũ plures euaporari exalationes: quæ aliquando manent in cauernis terræ, ob eius ſoliditatem: aliquando egrediuntur per poros.

V. Petitio. Corpꝰ ſubtiliſſimũ eſt maxime natum aliud mouere per violentiam ipſum cõcutiendo: quia natum eſt velociſſime moueri.

VI. Cauſa ergo terrę motus nõ eſt aqua, nõ terra ſed exalatio ſicca, mota & quęrẽs exitũ. Probať a ſigno quia magni terrę motus fiũt ĩ trãqllitate: & ita tũc exalatiões manẽtes ĩ terra faciũt terremotum: quæ exteriꝰ facerẽt ventũ: etiã ſi flãt vẽti, ps exalationis egreſſa eſt, pars non.

VII. Secũdum ſignũ qa plures terręmotꝰ fiũt de nocte ꝙ de die: nox em̃ eſt trãquillior: & ſi fit in die ſit cõmuniter in meridie: quia tunc ſol plus mouet & attrahit exalationes.

Tertiũ, qa ĩ locis ad quę vndæ maris pcutiũt, aut q̃ ſunt cauernoſa, maximi fiunt terremotꝰ: qa exalatio impediť in exitu ꝓpter frigiditatẽ aquæ: & ita in ſe redeũdo fortificať: & pcutit latera terræ.

Quartum quia vere & autumno ſępius cõtingunt terręmotus.

Quintum quia impetus ſpirituũ & ventorũ euellit arbores & ędificia: & in membris noſtris faciunt ſpaſmũ, tetanũ: itẽ in tremore patet poſt vrinationẽ: itẽ in motu & tremore infirmorum.

Sextũ qa poſt terręmotꝰ fiũt vẽti: ſignũ ẽ ꝙ fit ex eadẽ materia ſicut vẽtus: ſicut fuit in Heraclea põti: & in inſula Eoli vide text.

Septimũ, qa ſub terra fiũt vẽti, qui ſũt cã terrę motus: etem̃ ſępe ſoni audiunť ex exalatiõe cõſtricta.

Octauũ quia poſt terremotũ ſol de mane apparet obſcurius abſqꝫ nube: & hoc ꝓpter fumos opacos aeri commiſtos.

VIII. Dubiũ, cur aliqui vẽti ſunt frigidi, cũ oĩs exalatio ſit calida. Rñdeť ꝙ vẽtꝰ ĩ ſe ẽ calidꝰ: eſt tamen frigidus per accidens: quia aer cum eo motus eſt frigidus.

IX. Nonũ ſignum eſt quia ante terræmotũ in die vel poſt occaſum ſolis apparet nebula lõga & ſterilis & ſtricta, velut linea recta.

Decimũ, quia aliquando ante eclypſim ſolis vel lunæ, viſi ſunt terręmotꝰ: nã tũc minꝰ calefaciũt: & ita exalatio expellitur a frigiditate terrę.

X. Septem ſunt accidẽtia terręmotꝰ. Primum qñ eſt ſpirituũ multitudo & terrę ſoliditas: tũc terræ motus aliquando durant per menſem, aliquando per annum.

Secundum ꝙ in terręmotu aliquando audiuntur ſoni: quia percuſſus aer & pcutiẽs cauſant ſonum: quia etiam ſoni audiuntur ſine terręmotu.

Tertium ꝙ cum terrmotu aliquãdo apparet aqua non ꝙ aqua ſit cauſa eius: ſed ꝙ motu ſuo impellit aquam, & facit eam alibi erumpere.

Quartum ꝙ aliquando ſimul cum terręmotu fit maris fluctuatio: in cauſa eſt ventorum cõtrarietas aquam maris agitãtium: & facienti aliquando cataclyſmum vt in Achaia.

Quintum quia terręmotus fiunt ſecũdum partem terræ & modicam: venti aũt ſunt ampliores. Ratio quia aer minus reſiſtit ventis, ꝙ terra ſpiritui.

Sextũ, ĩ terremotu aliquãdo fit tremor ſolũ ad latera: aliquando fit ſurſum ſicut pulſus: in aliq̃ ambo concurrũt. ſ. pulſus & agitatio illa alternatim.

Septimum ꝙ in terræmotu aliquando plures erũpunt lapilli: vbi cum ſciſmo euerſa ſunt aliqua loca, & campus phlegreus: idem factum eſt in liguſtica.

Octauum in inſulis ponticis minus fiunt terremotus: & hoc quia frigiditas loci & maris exalationes comprimit.

Annotatio

Helleſpõtus Helleſpontus mare ſtrictum eſt à Tenedo vſq; ad proponcidem: propontis pars eſt maris pontici. Euboia Euboia inſula eſt celebris, hodie nigropontus dicitur, a thurca ex manibus Venetorꝝ capta.

Spaſmus eſt membrorum contractio

Ouidius Tetanus ſpecies ſpaſmi.

De terræmotu ſcribit Ouidius,

Vis fera ventorum, cęcis incluſa cauernis
Expirare aliqua cupiens, luctataq; fruſtra
Liberiore frui cœlo: cum carcere rima
Nulla foret toto, nec peruia flatibus eſſet
Extentam tumefacit humum: ceu ſpiritus oris
Tendere veſicam ſolet: aut direpta bicornis
Terga capri: tumor ille loci permanſit: & inſtar
Collis habet ſpeciem: longoq; induruit ęuo

Ouidius Phlegreus campus Theſſaliæ, a crebris ictibus ſic dictus: citat Clithoueus ouidium.

Sparſaq; phlegreis victricia fulmina campis

Veſuuius quoq; in campania. Phlegreus a plurimo igne dicitur.

Caput. IIII.

I. Petit primo duplicem exalationem. ſ. ſiccam & humidam. Secundo iſtæ duæ exalationes mixtæ aſcendunt, & inſpiſſantur in nubem. Tertio petit ꝙ inſpiſſantur in nubem in media regione aeris in ſuperiori parte: quia ibi eſt frigus fortius: ideo ad condenſandum potentius.

II. Quamuis exalatio ventoſa aut fulminis de ſe nata eſſet aſcendere ad ſupremam regionem aeris tamen impeditur a nubib⁹ & vaporibus cõmixtis

III. Tonitru generatur, quia clauſa exhalatione calida & ſicca in nube frigida ſuperius inſpiſſata: tũc per violentiam ab eis deorſum pellitur fugiẽs frigus: & ita percutit latera nubis, quouſq; vi erumpit deorſum. Probatur a ſigno: quia ignis in lignis ſiccis ſonitum & crepitũ edit: & vulgo dicitur vulcanus vel veſta ridere.

IIII. Tonitrui habent diuerſos ſonos: & hoc propter diuerſitatem nubium: quia ſpiſſiores & fortiores, plus etiam reſiſtunt exalationi percutienti latera.

V. Quando exalatio erũpens ex nube incenditur in motu: tunc apparet coruſcatio.

VI. Quamuis tonitru prius fiat ꝙ̃ coruſcatio: tamen coruſcatio prius videtur ꝙ̃ tonitru audiatur: & ſimile eſt in ſectione: a remotis prius videmus ictum ꝙ̃ audiamus.

VII. Anaxagoras opinabatur ignem à ſua ſphæra in nubem decidere: & eius emicatione fieri fulgurationem, eius vero extinctione tonitru. Sed cõtra nulla eſt ratio cur ignis contra naturam ſuam deſcendat. Secundo cur deſcendit tempore nubiloſo & non ſereno.

VIII. Empedo. opinio ꝙ ignis ille eſſet interceptus a radijs ſolaribus, ſibi inuicẽ concurrentibus ſed cõtra ęqualiter deberet hoc fieri i qualibet nube. Secundo qꝛ hoc deberet etiam fieri in nube niuis grandinis imbris &c̃. Tertio quia tũc coruſcationes eadem ratione continue deberent apparere ſuper aqua.

IX. Tertia opi. fuit, coruſcationes non vere fieri: ſed ſolum apparenter: nã ſicut aqua de nocte percuſſa lucet: ſic & vna nubes mota ſuper alia. Sed contra, in percuſſione fit illa fulgẽtia de nocte ex refractione: at non fit in die: ſed fulguratio fit etiã in die.

X. Eadem eſt materia ex qua in terra fit terręmotus, ſuper terram ventus in nubibus tonitru.

Explicatio ſcholaſtica

Q.V.

An terræmotus & ventus ex ſimili exalatione generentˀ.

Articulus. I.

Nota. I. Senecam adhuc poſt Ariſto. fuiſſe illius ſententiæ, ventum eſſe aerem motum: ſic Valla. ventum ait eſſe aerem: quia videlicet ignis mouetur in ſua ſphæra: ſimiliter aqua quia mare fluit & refluit: igitur & aer habet ſuum motum: at iſta opinio non poteſt ſaluare apparentias: cur vno tẽpore fiunt maiores venti ꝙ̃ alio. Item ab vna plaga mundi fortiores ꝙ̃ ab alia. Ideo melius eſt dicere cum Ariſto. ventum fieri ex motu exalationis lateraliter circa terram. ¶ Vbi aduerte duo primum ꝙ exalatio illa non eſt pinguis & viſcoſa: quoniam ſic eſſet faciliter inflammabilis. Aduerte ſecundo ꝙ ſi fiat euentatio cum flabello aut re ſimili pro recreatione vbi eſt aer motus: ꝙ ibi proprie non eſt ventus, quia non fit per motum exalationis. Adde tertio ꝙ licet vẽtus non ſit aer motus: non tamen eſt ſine motu aeris quia aer comitatur & impellitur ſimul cũ iſtis exalationibus. Sequitur quarto aliam & aliam eſſe exalationem, ſicut eſt alius & alius vẽtus: quia etiam augetur ſucceſſiue ventus, propter nouarum exalationum acceſſionem. Li. 9. quęſtiouũ naturalium Vitruui⁹

Nota. II. Aliquando vẽtum generari etiam per hoc, quando exalatio calida & ſicca egreditᷣ terrã & lateraliter mouetur circa terram: alludere videtur Vergi. 1. Aeneid. ſcribens Aeolum cuſpide lateribus montis infixa, educentem ventos: prçceptor noſter G. Reiſchius in Marga. philoſophica adducit illud Dauidicum pſal. xxxiiij. qui producit vẽtos de theſauris ſuis. ¶ Fit autem ventus tortuoſe: ſic ꝙ mouetur in circuitu terræ, quaſi per quendam arcum: quia frigus ſemper repercutit & impellit exalationem: & ita ex continua renitentia, fit talis tortuoſus motus. ¶ Cur autem exalatio ventorum nõ cadit ſuper nos, ſicut pluuia vel nix. Reſpondet amicus noſter Iſenachius poſt Albrechtum ſueuũ: ꝙ quia exalatio illa eſt ſicca & terreſtris: ideo non bene continuabilis: ſed diſpergitur ſicut cinis: quamuis modicum habeat de humido continuatiuo partiũ: & quando materia venti reſoluitur, non manet continua: ſed diſpergitur in modũ atomorum. ¶ Adde ꝙ multiuariam ordinantur venti: vidimus ordinem Ariſtõ. qui eſt excellentiſſimus. Iſidorus ſuo modo diſtinguit, quem refert Iſenachius noſter: poetæ principales quatuor ponunt. ſ. eurum orientalem, zephyrum Vergil. Ouidius Reiſchius Iſenach. Albrech. Iſidorus

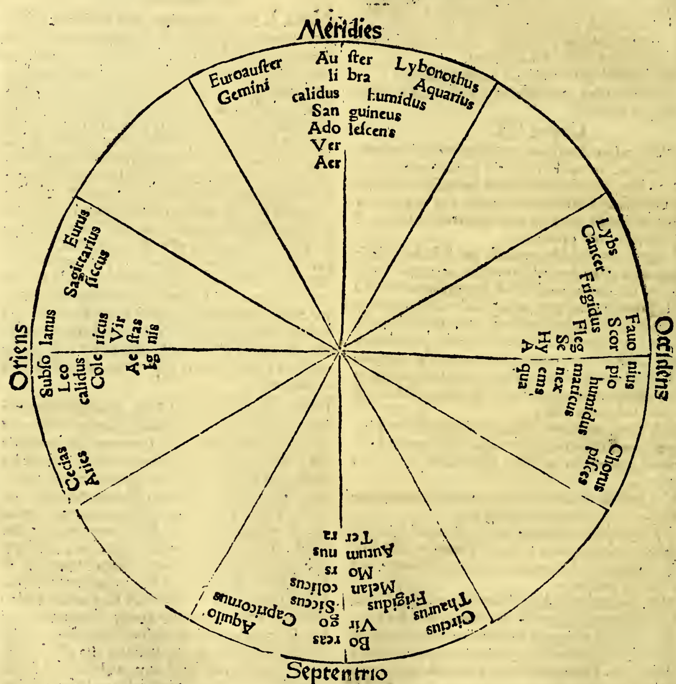
occidentalem, ſeptentrionalem boream, auſtrum
Manilius meridionalem: deſcribit Manilius carmine.

Aſper ab axe ruit boreas, fugit eurus ab ortu
Auſter amat mediū ſolem, zephyruſq; profundū.

Nauitæ quibus plurimum fidei hac in re adhibere debemus variant ventos: quoniam octo principales ponunt, quod & Germani obſeruamus. In conpaſſo nauali notantur literis capitalibus ad imitationem linguæ italicæ. ſ.

Oſt	Leriante
Vveſt	Ponente
Norden	Tramontana
Suden	Oſtrie
Nordoſt	Breco
Sudoſt	Libechio
Nordvveſt	Maiſtro
Sudvveſt	Syrocho

Ita apud magnificum virum Iacobum Fucker Auguſtanum vidi apud chartam de nauagar. Fucker Vnde non curo q̄ varie hic venti diſtinguantur: contentus diſtinctione Ariſto. De proprietatibus etiam pretereo, q hoc videatur medicinale: auſter tamen eſt calidus & humidus: zephyrus frigidus & humidus: ſubſolanꝰ calidus & ſiccus: boreas frigidus & ſiccus. Sed his perpenſis vt ex philoſophico ingenio plura depromere poſſis: hanc accipe figuram præceptoris noſtri Ioãnis Vrachij Tibingę exercitam.

Iſenachius noſter variat in aptatiõe ſignorum zodiaci: item alij alia mutant.

Nota. III. Terręmotum fieri ex ſimili cauſa in terra exalatione incluſa, ſicut ventus fit in aere: eſt em̄ potentiſſima res ſpiritus: cum impetum fuerit aſſecutus: q in bõbardis, & alijs proiectilibus experimur: itaq; tam validi ſunt vēti, tam potentes terręmotus: vt Lucretius caneret. Lucretius

Præterea ventus cum per loca ſubcaua terrę
Collectus parte ex vna procumbit & vrget
Obnoxius magnis ſpeluncas viribus altas
Incumbit tellus quo venti prono premit vis
Tum ſupra terram, quæ ſunt extructa demorum
Ad cœlumq; magis quanto ſunt edita quoq;

Inclinata manent in eandem perdita partem.
Et q̄ claſſici ſcriptores de terremotu tradiderunt,
Philipp⁹ offendes apud Phi.Bero.de terremotu bononien̄.
Peroald⁹ ¶Vn̄ ſcd̄m variā habitudinem exalatiōis varij ſe
Iſenachi⁹ quuntur terremot⁹:vt largiter ꝓſequit̄ Iſenachi⁹
Albertus noſter poſt Alber.Pli.Vincen̄ in ſpeculo naturali
Vin.ēti⁹ Nolo agere acta:at ſcias ſeptē poni ſpēs terremo
1 tus.ſ.ruinā qn̄ terra ſubſidet ad īteriorē cauationē
2 Tremorē qn̄ exalatio nō pōt rūpere terrā,ſed eam
3 ſolū concutit.Titubationem,qn̄ terra eleuat̄ iā ex
vno latere:dein ex alio: & talis videbat̄ mihi eſſe
Friburgū Friburgi:quē tota Briſachgogia ſenſit An.gratię
4 M.D.IX.cū Alſatia,Baceni, & Nicero.xiiij.ka.
5 Nouē.Pulſū qn̄ eleuat terrā p modū mōtis.Perfo
6 rationē qn̄ exalatio exit p venas ruptas in diuerſis
partib⁹.Subuerſionē qn̄ ſupiorē ptē deijcit ob cō
Baſilea cauitatē nimiam:ſic Baſilea ꝓ magna pte cecidit
7 An.CHRISTI.1354.Sciſſio qn̄ terra ī lōgū ape
ritur & ſcindit̄.¶Preterea plura ſolēt accidere ter
remotui.ſ.ꝙ fit peſtilēs aer qn̄ exalatio fuit vene
noſa,aliqn̄ venti, ꝓpter multitudinē exalationū:
itē aliqn̄ ex velocitate exit⁹ incēdit:aliqn̄ impetu
ſuo propellit aquam vicinam & facit cataclyſmū
vt in textu diximus.

Nota.IIII. Quis tonitru dicat̄ ab aliqb⁹ eē exa
latio:tn̄ veri⁹ eſt ꝙ ſit ſon⁹ cauſat⁹ ex exalatione,
vt ī textu ſufficienter fuit dictū: vn̄ ſequit̄ tonitru
nō eſſe impreſſionē,ſed cauſari ex impſſiōe. ¶Pōt
aūt tonitru tripliciter gn̄ari:prīo qn̄ pcutit latera
nubis.Secūdo qn̄ erūpit ex nube exalatio.Tertio
qn̄ exalatio ex motu incēſa extīguit:tūc eī facit
ſonū ſtridulū,ſicut alicui⁹ frixati ad ignē: huius ſi
mile habetur in caſtanea:q̄ ſi clauſa apponat̄ igni:
tunc exalatio in ea vi caloris reſoluta petit exitū,
quē nō reperiēs frāgit teſtā cū motu: & ſimul ꝓij
cit caſtaneā:& eſt bonū exemplum de terremotu.
¶Exalatio aūt erūpens e nube ex īpetu aliqn̄ accē
ditur:& tūc apparet coruſcatio:vn̄ ſi ſonus eſt de
bilis nō ptingit vſq; ad nos:cū tn̄ coruſcatiōnē vi
deamus:ſicut cōtingit tpe ſerotino in eſtate aliqn̄
& talis mot⁹ pōt expimēto ſumi in veſica aere re
pleta,vel in veſica piſcea.¶Q, ſi exalatio ſulphu
rea fuerit & venenoſa,impetu ſuo arbores ſcindēs
aīalia interficiēs,metalla cōminuēs, fulmē dicitur
& reſiſtētia etiā corpa adurit ſi fuerit groſſior: diſ
ſipat vero ſi fuerit cōglobatior:euenit tn̄ ſi exala
tio terreſtris & mineralis fuerit, lapidē fulmis ge
nerari in ipſo deſcēſu:qui īpetu deiect⁹ muros deij
cit & edificia.& ea etiā accēdit.Nubes aūt com
muniter eſt nigra & viridis: in qua lapis talis vir
tute caloris & influētiaꝝ decoquit̄.Plures tn̄ phi
loſophi fulmē nō op⁹ naturę,ſed ſummi dei eſſe di
xerunt:de quibus latiſſime apud Plinium Alber
Plinius Albertus Iſenachi⁹ tum & amicum noſtrum Iſenachium.

Articulus.II.

Concluſio Ex ſimili exalatiōe gn̄ant̄ vēti,ter
remotus,tonitrua & coruſcatiōes:patet ex dictis.

Articulus.III.quotlibeticus.

I.Quomodo Pluuia facit ceſſare vētos. Rn̄de
tur ꝙ hoc eſt,qa pluuia ob ſui frigiditatē corrūpit
exalatiōes:& exalationes guttis cōmixtæ, ſimul
cum ipſis deſcendunt.

II.Cur Venti aliquādo ceſſant aduētu noctis,ali
quādo primū īcipiūt. Reſpōdet̄ qa exalatiōes mo
tæ in die,aliqn̄ nocte ob frigiditatē corrūpunt̄:&
tūc ceſſat mot⁹:aliqn̄ frigiditas noctis ſupueniens
mouet exalationem prius quieſcentem:& tūc pri
mum incipit motus.

III.Quæ ſunt ſigna vēturi vēti. Reſpondet̄ prīo
qn̄ aranearū telę volāt in aere. Secūdo ſtellę cadē
tes.Tertio qn̄ Saturnus fuerit dn̄s anni. Quarto
aſpect⁹ lunæ cū mercurio ſcd̄m planetarios.Quin
to cometę.Sexto luna rubēs. Verg. Vēto ſemper Verg.
rubet aurea phœbe.Septimo cū ante ortū ſolis nu
bes rubeſcūt. Octauo halo ſolis vel lunæ.

IIII.Cur Terremot⁹ eſt cā peſtilētię. Rn̄det̄ qa
aer impurus & venenoſus incluſus ī terra & exiēs
inficit aerē purū:ſimiliter aliqn̄ aqua putrida &
noxia cōtinet̄ ī terra:q̄ ſimul p terremotū excuſſa
inficit aerē.Sic Seneca ait gregē ouiū ſexcētaꝝ pe
rijſſe tēpore Neronis ex terremotu cāpano Sic Se Seneca
neca refert ſuo tpe Padue fontē diu clauſum fuiſſe
apertū & duobus deſcēdentib⁹ ſucceſſiue,ambos
mortuos eſſe: tertio xo volēte videre quando alij
ex puteo redirent, inclinatus ſuper puteum, adeo
debilitatus fuit ꝙ in biduo vix recōualuit: puteus
tamen ſucceſſiue depuratus factus eſt potabilis.
ideo puteis diu clauſis ſicut Friburgi, non eſt ci
to vtendum.

V.Cur Zona torrida eſt inhabitabilis. Reſpō
detur q̄uis plures hoc controuertant vt meminit Marſilius
Marſi.q.12.& Sco.diſt.13.ſcdi. Auerrois cū cōi Scotus
tenet inhabitabilē.Auicēna cū Ptolomeo habita Auerrois
bilem. Noſter Vadianus pulchre controuertit in Auicenna
cōmentarijs Pōpo.Melæ,quē iā non habemus ad Ptolome.
manus:nos ita ſolebamus cōcordādo ſentētias di Vadian⁹
cere:vbi eſt mare & abūdantia aquarū: ibi zona
torrida eſt habitabilis: vt circa Nilū,in arabia fe
lici:in taprobana & alijs inſulis indicis: vbi vero
eſt defect⁹ aq̄: ibi eſt terra immitior & eſtu torrē
tior,arenoſa etiā & difficillime habitatiōis,vt a
pud blemios,garamātes & alios ethiopes ī ſpecu
bus degentes,plus ſibilantes q̄ loquentes. Ratio
horū eſt quia vbi eſt mare vel Nilus: ibi ſunt tres
cauſæ temperantes calorem ſolis.ſ.equalitas dieꝝ
& noctium: habent enim ſub æquinoctiali per
petuum equinoctiū:ſecūdo frigiditas terrę: tertio
frigiditas aquę:q̄ & ob euaporatiōnē & frigidita
tem mitigat eſtum: vt liquet in locis dictis.

VI.Cur Fulmina percutiūt frequenter eccleſias
& turres. Reſpondetur quia fulmen mouetur late
raliter:& ita citius attingit altiora ſibi occurētia
q̄ humilia.Hinc Oratius.Feriuntq; ſummos ſæpe Oratius
fulgura montes.

VII.Qui Sunt effectus fulminis? Reſpondetur
quia fulmen gladium in vagina,aurū in burſa,pe
dem in calceo demolitur,vagina burſa & calceo
illeſis.Ratio eſt quia poroſa ingreditur ſine reſi
ſtentia:ſolida vero quia reſiſtunt, corrumpit. Se
cundo hoiem intus incinerat,pelle illeſa:tertio re

tia ledit in aqua & non in terra: quarto venenoſitate ſua vnum hominem interficit, & non aſtantem: quinto mirabili celeritate diſcurrit in domo iam ſurium & deorſum, & in terram demum penetrat nunꝙ̃ deprehenſus lapis. Sexto medullam arboris ledit ſine cortice. Septimo vas vini fulminatum redditur venenoſum: contra animalia venenata icta fulmine perdũt venenum. Octauo aliquando crines hominis ledit, homine illeſo: quando. ſ. eſt fulmen debile. Nono ſic aliquando hominem inflat & colorem mutat. Hæc præceptor
Reiſchiꝰ Reiſchius adde Alber. Plinium & Iſenachiũ. Nõ
Albertus enim ledit laurum, roſmarinũ & aquilam: ſed ap-
Plinius petẽtius eſt quercus: ſimiliter vitulus marinꝰ nõ
Iſennach. tangitur fulmine: ideo reges olim habebant tecta domuncularum de pellibus eorum.

VIII. Quæ Nubes ſunt periculoſiores. Reſpondetur aliqua nubes eſt nigra valde: & illa non eſt multum timenda: quia nõ habet magnam & multam exalationem, etiam ſi det forte tonitruum: alia eſt rubeſcens: hæc eſt de ſe nigra, ſed ex exalatione calida & forti apparet rubea: hæc eſt timenda quo ad incenſionem: quia habet exalationem intenſius calidam.

¶ Alia eſt viridis cum parua rubedine & nigredine: & hæc eſt periculoſiſſima: quia ibi eſt fortis pugna frigidi & calidi: & quia habet exalationẽ mineralem fulmini accommodatam. Alba autem & ſerena nõ eſt multum timenda: nam ibi non eſt fortis reluctatio. Hæc adnotaſſe in præſentia ſufficiat: nolo em̃ om̃ia autorũ dicta hic congerere.

τελοσ

¶ Finis Secũdi libri Meteororum.

¶ De Impreſſionibus apparentibus Meteororum Liber. III.

1 Ecnephias DE RESIDVIS aũt dicamus operibꝰ ſegregatiõis huiꝰ p̄inducto iã mõ dicẽtes: ſpiritus em̃ hic ſegregatus ꝑ modica quidem diffuſus & ſæpe factus & perflans & ſubtiliorum partium exiſtens tonitrua facit & corruſcationes: ſi aũt multus fuerit ſimul & ſpiſſior: minus aũt ſubtilis ſegregetur ecnephias fit ventus: propter quod & violentus celeritas em̃ ſegregatiõis facit valitudinem: quando quidem igitur aſſequatur multa & cõtinua ſegregatio eodem fit modo: queẽadmodũ quũ iterũ in cõtrariũ moueat̃: tunc em̃ fit pluuia & aquæ multitudo. Exiſtũt quidẽ igit̃ ambo hac potẽtia ſecundũ materiã: quũ aũt principiũ factũ fuerit potẽtiæ cuiuſcũꝙ cõſequit̃ concretũ ex materia cuiuſcũꝙ aũt fuerit multitudo inexiſtẽs amplior: ampliꝰ & fit hoc quidem imber
2 Typho hoc aũt alterius exhalationis, vt ecnephias. ¶ Quãdo aũt ſegregatus ſpiritus qui in nube alteri cõtra ꝑcuſſerit ſic: vt quando ex amplo in anguſtũ inferat̃ vẽtus i portis aut vijs: accidit em̃ ſæpe in talibus repulſa prima parte fluentis corpis ꝓpter nõ ſuccedere, aut ꝓpter arctitudinẽ aut ꝓpter reꝑcutere circulũ & reuolutionẽ fieri ſpũs: hoc quidem em̃ in anterius prohibet ꝓcedere: hoc aũt poſterius impellit: quare cõpellitur in latus qua non ꝓhibet fieri & ſic ſemꝑ habitum donec vtiꝙ vnum fiat: hoc autem eſt circulus cuius em̃ vna latio figuræ hoc neceſſe eſt circulum eſſe: ſuper terram igitur propter hoc fiunt reuolutiones & in nubibus ſimiliter ſecundum
3 Comparatio principium. ¶ Verum tamen quia ſicut quãdo ecnephias factus fuerit ſuper nubes ſegregatur & fit continuus vẽtus: ſic hoc ſemꝑ continuũ aſſequitur nubes: propter ſpiſſitudinem aũt non potẽs ſegregari ſpiritꝰ ex nube: vertitur em̃ circulo ꝙ primũ ꝓpter dictã cauſam: deorſum aũt fert̃ q̃a nubes ſemꝑ inſpiſſant̃ qua excidit calidũ. Vocatur aũt ſi incolorata fuerit hęc paſſio typhõ vẽtus exiſtẽs velut ecnephias indigeſtus. Borealibꝰ aũt nõ fit typhon neꝙ niuoſe habentibꝰ ecnephias: ꝓpterea ꝙ omnia hęc ſpiritus ſunt: ſpiritus aũt ſicca & calida fit exhalatio: gelu igitur & frigus propter obtinere extinguit mox factum adhuc principium: quod autem obtinet pa

lam neq; enim vtiq; eſſet niuoſitas neq; borealia humida: hoc em̄ accidit eſſe obtinente frigiditate. ¶ Fit quidem igitur typhon quando ecnephias factus non poſſit ſegregari a nube: eſt autem propter repulſionem gyrationis quum ad terram delata fuerit reuolutio ſimul deducens nubem non potens abſolui: quia autem ſecundum directum efflat: hac ſpiritu mouet & circulari motu vertit & ſurſum fert cuicunq; inciderit vim inferens. ¶ Quoniam autem detractus igniatur: hoc autem eſt quum ſubtilior ſpiritus factus fuerit vocatur incenſio: coincendit enim aerem ignitione colorans: ſi autem in ipſa nube multus & ſubtilis extruditur ſpiritus: hoc fit fulmen: ſi quidem valde ſubtilis non adurens propter ſubtilitatem quam poetæ argeta vocant: ſi autem minus adurens quam pſoloenta vocant. ¶ Hic quidem em̄ propter ſubtilitatem fertur: propter velocitatem autem præuenit pertranſiens ante q̃ igniatur & moram faciens denigrat: hic autem tardior colorauit quidem: exuſſit autem non, ſed præuenit. ¶ Propter quod & reſiſtentia quidem patiūtur aliquid quæ autem non nihil: iuxta q̃ clipei iam eramen liquefactum fuit: lignum autem nihil paſſum fuit: propter raritatem enim præuenit ſpiritus penetrans & pertranſiens & per veſtimenta ſimiliter non combuſſit: ſed velut attractionem fecit. ¶ Quare & q̃ ſpiritus hæc omnia palam ex talibus: eſt autem aliquando & oculis videre: velut & nunc accidit circa templum in epheſo combuſtum: ad multas enim partes flamma ferebatur continua diſrepta ſeorſum. Quod quidem fumus ſpiritus & ardet fumus manifeſtum eſt & dictum eſt in alteris prius: quum autem multus & ſimul cedat: tunc manifeſte videtur ſpiritus eſſe: quod quidem in paruis ignitionibus videtur hoc & tunc multa materia fiebat multo fortius: ruptis igitur lignis vnde principium ſpirit⁹ erat multus ſecedebat ſimul qua efflabat & ferebatur ſurſum ignitus vt videretur flamma ferri & inuadere domos. ¶ Semper enim oportet putare aſſequi fulminibus ſpiritus & præcedere: ſed non videntur quia ſine colore ſunt: propter quod & quæ debet percutere mouetur prius q̃ percutiatur tanq̃ prius incidente principio ſpiritus: & tonitrua autem diuidunt non ſono: ſed quia ſimul ſegregatur q̃ plagā fecit & ſonū ſpiritus: quia ſi p̄cuſſerit diuidit exurit aūt nō

De tonitro quidem igitur & coruſcatiōe & ecnephia: adhuc aūt de incēdentibus & typhonibus & fulminib⁹ dictū eſt: & quid quidem oīa & q̃ differētia oīm ipoꝝ. ¶ De halo aūt & de iride & quid vtraq; & ꝓpter quā cauſam fit dicamus & de parelijs & virgis: etem̄ oīa hæc fiūt ꝓpter eaſdem cauſas inuicē. Primo aūt optet accipere paſſiones & accidentia circa vnūquodq; ipſoꝝ. Ipſius quidem igitur halo apparet ſepe circulus totus & fit circa ſolem & lunā & circa ſplēdentia aſtrorum: adhuc aūt nihil minus nocte q̃ die & meridie q̃ ſero: diluculo aūt minus & circa occaſum. ¶ Iridis aūt nunq̃ fit circulus neq; maior ſemicirculo deciſio & occumbente quidem & oriēte minoris quidē circuli maxima aūt portio: eleuato aūt magis circuli quidem maioris: minor aūt portio: & poſt autūnale quidem equinoctiū in breuioribus diebus omī hora fit diei: in eſtiuis aūt nō fit circa meridiē: neq; duab⁹ plures irides non fiūt ſimul ¶ Harū aūt tricolor quidē vtraq; & colores eoſdē & æquales ſecundū numerū inuicē habēt: obſcuriores aūt eius quæ extra & econtrario poſitos ſecundum poſitionem: quæ quidem em̄ intra primam habet peripheriā quæ ma-

4 Cōparatio

5 Incenſio fulmen

6 Effectus fulminis

7 Reſiſtentia patiuntur

8 Materia illorum exalatio

9 Accidens fulminis

Secunda pars

10 De Halone

11 Iris

12 Iris tricolor

xima puniceam:quæ aũt exterius minimã quidem propinquiſſime autem ad hanc
& alias ꝓportionabiliter:ſunt autem colores hi quos ſolos quidem fere non facere
poſſunt pictores:quoſdam eñ ipſi miſcent:puniceus aũt & viridis & alurgos non
fit miſtus:iris autem hos habet colores:qui autem inter puniceũ & viridem appa-
13 ret ſæpe xanthos. ¶ Parelij autem & virgæ fiunt ex latere ſemper & neq3 deſuper
Parahelij neq3 ad terram neq3 ex oppoſito neq3 etiam in nocte: ſed ſemper circa ſolem. Ad-
huc autem dum aſcendit:aut deſcendit ſemper ſecundum plurima autem ad occi-
dentem:in medio aũt cœli raro vt in boſphoro aliquando accidit per totam enim
diem ſimul orientes duo parelij permanſerunt vſq3 ad occaſum: quę quidem igit
14 circa vnumquodq3 ipſorum accidunt hæc ſunt. ¶ Cauſa autem omnium horum
Cã oĩm illorum eadem:omnia enim hæc refractio ſunt. Differunt autem modis & a quib9 & quo
15 modo accidit fieri refractiõem ad ſolem,aut ad aliud aliquid fulgidorum. ¶ Et per
Iris quo tempore diem quidem iris fit nocte autem a luna vt quidam antiqui putabãt non fiebat: hoc
autem patiebantur propter raritatem latebat enim ipſos fit tamen : raro autem fit:
cauſa autem & ꝙ in tenebris latent colores & alia multa oportet concidere & oĩa
hæc in die vna menſis in plenilunio enim fieri neceſſe ſi debeat fore & tunc aut
oriente aut occumbente:propter quod quidem in annis quinquaginta bis compe-
16 rimus ſolum. ¶ Quod quidem igitur viſus refrangitur, ſicut & ab aqua:ſic & ab ae-
refractio ſuppõ re & omnibus habentibus ſuperficiem planam ex his quæ circa viſum oſtenſa ſunt
oportet accipere fidem:& quia ſpeculorum in quibuſdam quidem & figuræ appa-
rent:in quibuſdam autem colores ſolum:talia autem ſunt quęcunq3 parua ſpeculo-
rum & nullam ſenſibilem habent diuiſionem: in his enim figuram quidem impoſ
ſibile apparere:videtur enim eſſe diuiſibilis:omnis enim figura ſimul videtur figu-
Suppõ ra eſſe & diuiſionem habere. Quoniam autem apparere aliquid neceſſarium : hanc
autem impoſſibile relinquitur colorem apparere ſolum:color autem aliquando qui
dem clarus videtur. Clarorum autem aliquando propter miſceri ei qui ſpeculi aut
propter debilitatem viſus alterius coloris efficit phantaſiam:ſic autem de his nobis
ſpeculatum in demõſtratiuis circa ſenſus propter hoc quidem dicamus: his autem
Tertia pars quomodo exiſtunt vtamur ipſis. ¶ Primo autem de figura halo dicamus & quare
17 circulus fit & quare circa ſolem aut lunam. Similiter autem & de alijs aſtris eadem
Refractio enim in omnibus congruet ratio. Fit quidem igitur refractio viſus conſiſtente ae-
re & vapore in nubem ſi regularis & paruarum partium conſiſtentiæ extiterit:pro-
pter quod & ſignum conſiſtentia quidem aquæ eſt:tamen diſtractiones & marce-
dines:hæ quidem ſerenitatis : diſtractiones autem ſpiritus. Siquidem enim neque
marceſcat neq3 diſtrahatur:ſed permittatur procedere propria natura aquæ ſignum
veriſimiliter eſt:inſinuat enim iam fieri talem conſiſtentiam ex qua continuitatem
accipiente in ſpiſſatione neceſſarium in aquam venire : propter quod & nigreſiunt
colore hæ maxime alijs. Quum autem detrahitur ſpiritus ſignum diuiſio autem a
ſpiritu facta eſt:iam quidem ente:non dum autem pręſente : ſignum autem huius:
quia hinc fit ventus vndecunq3 principalis facta fuerit diſcuſſio: marcefacta autem

ſerenitatis: ſi enim non poneretur aliqualiter: ſic aer vt obtinerent interceptum calidum neq; veniret in ſpiſſationem aquoſam palam quod ſic vapor ſegregatus eſt ab exhalatione ſicca & ignea hoc autem pulchri temporis ſignum: quomodo quid igitur habente aere fit refractio dictum eſt. ¶ Refrangitur igitur a conſiſtente caligine circa ſolem: aut lunam viſus propter quod non ex oppoſito: ſicut iris apparet. ¶ Vndiq; aūt ſimiliter refracto neceſſe circulū eſſe, aut circuli parte: a b eod em enim ſigno ad idem ſignum æquales frangentur ſuper circuli lineam ſemper: ſit enim a ſigno in quo a ad b fracta quæ a g b & quæ a z b & quæ a d b æquales autem hæ a g a z a d ad inuicem & quæ a d b inuicem: puta g b z b d b & protrahatur a e b quadrigoni æquales etenim ſuper æqualem a e b ducantur autem catheti ad e ex angulis a g quidem g e a z autem z e a d autem d e æquales itaq; hæ inæqualibus autem angulis & in vno plano omnes ad rectum enim omnes ei quæ a e b & ad vnum ſignum e copulantur. Circulus enim igitur erit deſcripta centrum autem e eſt igitur b quidem ſol a autem viſus: quæ autem circa g z d peripheria nubes a qua refrangitur viſus ad ſolem. ¶ Oportet autem intelligere continua ſpecula: ſed propter paruitatem vnumquodq; quidem inuiſibile: quod autem ex omnibus vnum eſſe videtur propter deinceps: apparet autem quod quidem album circulo ſol continuo vnoquoq; apparens ſpeculorum & nullam habens ſenſibilem diuiſionem. Verſus autem terram magis quia tranquillius eſt: ſpiritu enim exiſtente non eſt ſtatio manifeſta: iuxta hęc autem habita nigra peripheria propter illius albedinem eſt viſa nigrior. ¶ Sępius autem fit halo circa lunam quia ſol calidior exiſtens citius diſſoluit conſiſtentiam aeris: circa cætera autem aſtra fiunt quidem propter eaſdem cauſas non ſignificatiue autem ſimiliter: quia paruas pœnitus inſinuant conſiſtentias & nōdum fecundas. ¶ Iris autem quod quidem eſt refractio dictum eſt prius: qualis autem quædam refractio & quomodo & per quam cauſam ſingula fiunt accidentium circa ipſam dicamus nunc: refractus quidem igitur viſus ab omnibus videtur planis horum autem eſt aer & aqua: fit autem ab aere quidem cum factus fuerit conſiſtens: propter viſus autem debilitatem ſæpe & ſine inſpiſſatione facit refractionem: qualis aliquando accidit cuidam paſſio debiliter & non acute videnti: ſemper enim idolum videbatur præcedere ambulantem ipſum ex oppoſito reſpiciens ad ipſum: hoc autem patiebatur quia viſus refrangebatur ad ipſum: ſic enim debilis erat & tenuis valde ab infirmitate: vt ſpeculum fieret & propinquus aer & non poſſet repellere: ſicut qui longe & ſpiſſus: propter quod quidem & ſumitates retractæ videntur in mari & maiores magnitudines omnium: quum euri flauerint & quæ in caliginibus velut & ſol & aſtra orientia & occumbentia magis q̄ in medio cœli exiſtentia. Ab aqua autem maxime refrangitur & ab incipiente fieri magis adhuc quam ab aere. Quælibet enim partium ex quibus fit conſtantibus roratio ſpeculum neceſſarium eſſe magis caligine.

¶ Quoniam autem & manifeſtum & dictum eſt prius quod in talibus ſpeculis color tantum apparet: figura aūt immanifeſta neceſſarium quum incipiat pluere & iā

[Margin notes: 18 Halo vbi; 19 Halo circularis; 20 Halo alb⁹; 21 Halo ad lunam; Quarta pars; 22 Iris; Suppō; Probatur primo; Secundo probatur; Tertio probatur; 23 Nubes vt ſpeculum]

quidem conſiſtat irrorationes qui in nubibus aer non dum pluat: ſi ex oppoſito fuerit ſol: aut aliquid aliud ſit fulgidum: vt & fiat ſpeculum nubes & refractionem fieri ad fulgidum ex oppoſito fieriq; emphaſim coloris non figuræ in vno quoq; ſpeculorum exiſtente paruo & in indiuiſibili: ea autem quæ ex omnibus ipſis cõtinuitate magnitudinis viſa neceſſe cõtinuã magnitudinẽ eiuſdem apparere coloris Vnumquodq; enĩ ſpeculorum eundem reddit colorem continue: quare quoniam hæc cõtingit accidere quũ habeat hoc modo ſol & nubes & nos ſum⁹ ĩ intermedio

24 differẽtia iridis & halonis — ipſorũ erit ꝑpter refractionẽ emphaſis q̃dã: quinimo & videt̃ nunc & non aliter habentibus facta iris. ¶ Quod quidem igit̃ iris ſit refractio viſus ad ſolem manifeſtum: propter quod & ex oppoſito ſemp fit. Halo aũt circa ipſum q̃uis ambo refra

25 Puniceũ iridis — ctio: ſed hęc quidem colorũ varietate differt hęc quidem ab aqua & nigro fit refractio & de lõge: hęc aũt de prope & ab aere albiore ſcd'm naturã. ¶ Apparet autem fulgidum per nigrum: aut in nigro puniceũ: differt enĩ nihil a puniceo: videre aũt licet madidorũ lignorũ ignem quomodo rubeam habet flammam propterea ꝙ fu

26 differẽtia alia — mo multo miſtus eſt ignis fulgidus exiſtens & albus & per caliginem & fumũ ſol apparet puniceus. ¶ Propter quod iridis quidẽ refractio q̃ prima talẽ videt̃ habere colorem: a guttis enĩ paruis fit refractio: q̃ aũt ipſius halo nõ de aliis autẽ coloribus poſterius dicemus. Adhuc aũt circa ipſum quidem ſolẽ nõ fit mora talis cõſiſtẽtię ſed aut pluit aut diſſoluit̃: ex oppoſitis aũt ĩ intermedio gñationis aquę fit quoddã tẽpus: qm̃ ſiqdem fieret eſſet vtiq; colorata halo: ſicut iris: nũc aũt tota non fiũt talẽ habẽtia emphaſim, neq; circulo: parua aũt & ſcd'm partẽ q̃ vocant̃ virgę: qm̃ ſi con

27 Signum de iride primum — ſtaret talis caligo qualis fiet vtiq; ab aqua aut aliquo alio nigro: ſicut dicimus apparet vtiq; iris tota ſicut quæ circa lucernas. ¶ Circa has enim ſecundum plurima auſtralibus exiſtentibus iris fit hyeme: maxime autem manifeſta fit humidos habentibus oculos horum enim viſus cito propter debilitatem refrangitur: fit autem & ab humiditate aeris & ab euaporatione a flamma defluente & miſta: tunc enim fit ſpeculum & propter nigredinem: fumoſa enim euaporatio illa: lucernæ autem lumen non album: ſed purpureum apparet circulo & iriale. Puniceum autem non eſt enim viſus quia paucus qui refrangitur & nigrum ſpeculum. Quæ autem a remis ſurſum lata ex mari iris poſitione quidem eodem fit modo ei quæ in cœlo: colore autem ſimili modo ei quæ circa lucernas: non enĩ puniceum ſed purpureum habens videtur colorem: refractio aũt a paruiſſimis quidem. Continuis autem fit guttis: hę autem aqua ſegregata ſunt pœnitus: fit autẽ & ſi quis ſubtilibus rationibus roret in aliquem talem locum qui poſitione ad ſolem verſus ſit & hac quidem illuſtret: hac autem vmbra ſit: in tali enĩ ſi quis intus roret ſtatim extra ſupermutantur radii & faciunt vmbram apparere iridem modus aũt & coloratio ſimilis & cauſa eadem ei quæ a remis: manu enim pro remo vtitur rorãs: quia autem color talis ſimul palam erit & de aliorũ colorũ phantaſia ex his: opꝫtet enĩ intelligẽtes: ſicut dictũ eſt & ſupponẽtes. Primo qdem qa fulgidũ ĩ nigro: aut ꝑ nigrũ colorẽ facit puniceũ. Scd'o aũt qa viſus ꝓtẽſus debilior fit & minor. Tertio qa nigrũ velut negatio eſt: ĩ deficiẽdo enĩ viſum apparet nigrũ: ꝓpter qd' q̃ lõge oĩa nigriora apparẽt ꝓpterea ꝙ nõ pertingit viſus: cõſiderentur quidem igitur hęc ex his quæ circa ſenſus accidunt: illorũ enĩ

proprij de his ſermones: nunc autem quantum neceſſe eſt de ipſis dicamus: apparent igitur propter hanc cauſam & quæ longe nigriora & minora & planiora & quæ in ſpeculis & nubes nigriores aſpicientibus in aquam ꝙ̄ in ipſas nubes & hoc valde rationabiliter: propter refractionem. n. pauca viſu aſpiciuntur: differt autem nihil quod videtur permutari, aut viſum: vtroqꝫ enim modo erit idē: adhuc autem oportet nō latere & hoc accidit enim quum fuerit nubes prope ſolem in ipſam quidem reſpicienti nihil apparere coloratam: ſed eſſe albam in aquam autem eandem hanc intuenti colorem habere aliquem eundem eorum qui iridis. Palam igitur ꝙ viſus ſicut & nigrum fractus propter debilitatem nigrius facit apparere & albius minus album & adducit ad nigrum. Qui quidem igitur fortior in puniceum colorem permutauit. Habitus autem in viridem qui autem adhuc debilior in alurgum: quoniam autem ꝙ plus non iam apparet ſed in tribus: ſicut & aliorum plurima & horum habuit finem: aliorum autem inſenſibilis permutatio: propter quod & iris tricolor apparet vtraqꝫ quidem: oppoſitæ autem prima quidem igitur exteriorem puniceum habet: a maxima enim peripheria plurimis incidit viſus ad ſolem maxime autem quæ extra: habita autem & tertia proportionabiliter: quare ſi quæ de colorum phantaſia dicta ſunt bene neceſſe tricolorē eſſe ipſam & his coloribus colorari ſolum. Xantos autem apparet propter ſecus inuicem apparere: puniceum. n. iuxta viride album videtur: ſignum autem huius: in nigerrima enim nube maxime pura fit iris: accidit autem tunc magis xanton eſſe videri quā puniceum. Eſt autem xantos in iride color inter puniceum & viridem colorem: propter nigredinem igitur eius quæ in circuitu nubis totum ipſius apparet ꝙ puniceum album: eſt enim ad illa album: adhuc marceſcente iride propinquiſſime quum ſoluatur puniceum nubes enim alba exiſtens adiuncta ſecus viride permutat in xancton. Maximum autem ſignum horum quæ a luna iris: apparet enim alba valde. Fit autem hoc quia in nube obſcura exiſtente apparet & in nocte: ſicut igitur ignis ſupra ignem nigrū ad nigrum facit debiliter album pœnitus apparere album: hoc autem quod puniceum: fit autem hęc paſſio manifeſta & in floribus: in texturis enim & variaturis valde differunt ſecundum phantaſiam: alij ſecus alios poſiti colorum velut & purpurei in albis aut nigris lanis: ſunt autem in ipſa tales vel tales: propter quod & variatores aiunt peccare operantes ad lucernam: ſæpe circa flores & decipi accipientes alios pro alijs quare quidem igitur tricolor & quia ex his ſolum apparet coloribus iris dictum eſt. Dupla autem & obſcurior coloribus quę ambiens & poſitione colores ex oppoſito habet poſitos propter eandem cauſam: longius autem protenſius viſus: ſicut quod longius videt & quod hic eodem modo: debilior igitur ab exteriori refractio fit: quia a remotiori fit refractio: quare minor incidens colores facit obſcuriores apparere: & econtrario etiam quia amplior a minori & interiori peripheria incidit ad ſolem: propinquior enim viſui exiſtens refrangitur a peripheria propinquiſſima primæ iridi propinquiſſimę autem in exteriori iride minima peripheria: quare habebit colorem puniceum: habita autem tertia ſecundum proportionem: exterior iris in quo b. interior in quo a. colores autem in quibus g. puniceus in quibus d viridis in quib' e alurgus: xantos autem apparet in quo ç. tres autem non adhuc fiunt neqꝫ plures irides: quia & ſecunda fit obſcurior vt in tertia refractione valde debilis fiat & impotens ſit pertingere ad ſolem: quod autem neque circulum

poſſibile eſt fieri iridis neq; maiorem ſemicirculo portiõe & de aliĳs accidentibus circa ipſam ex deſcriptiõe erit conſiderantibus manifeſtum: hemiſpherio eẽ exiſtente ſuper oriçontem circulum in quo a. centro autem k. alio aũt quodam oriente ſigno in quo h. ſi quę a k. lineę ſecundum conum excidentes: faciant velut axem in qua h k & a k ad m adiungatæ effringãtur ab hemiſpherio ad h. ſuper maiorem angulum ad circuli peripheriam incidenta k. & ſi quidem in oriente, aut occidente auſtro refractio fiat: ſemicirculus aſſumatur circuli ab oriçonte qui ſuper terram ſit: ſi autem ſupra ſemper minor ſemicirculo: minimum autem quum in meridie fuerit auſtrum: ſit enim in oriente primo cuius h. & refracta ſit k m ab h. & planum erectum ſit in quo a. ꝙ a trigono in quo h k m circulus igitur deciſio erit ſphæræ qui maximus ſit in quo a differt enim nihil ſi quodcunq; eorꝫ quæ ſuper h k ſecundũ trigonum k m h erectum fuerit planũ: quę igitur ab his quæ h k ductę lineæ in hac ratione non conſtituentur ſemicirculi in quo a. ad aliud & ad aliud ſignum: quoniam eẽ k h ſigna data ſunt & quæ k m. data vtiq; erit & quæ m h quare & ratio eius quæ m h. ad m k. ſuper datam igitur peripheriam tanget m. ſit itaq; hoc m. qua n m quare deciſio peripheriarum data eſt: apud aliam autem ꝙ ad eam quæ m n: peripheriam ab eiſdem ſignis: eadem autem ratio in eodem plano non conſiſtet. Exponatur igitur quędam linea quę d. b. & deſcindatur vt m h ad m k quę d ad b. maior autem quę m h. ea quę k m. quoniam ſuper maiorem angulum refractio coni: ſub maiori enim angulo ſubtenditur ei⁹ qui m k h trigoni: adinueniatur igitur ad eã quę b in qua ç. vt ſit quod quidem d ad b. quę b ç. ad d. deinde quod quidem ç ad k h. quę b ad aliam fiat quæ k p & a p ad m. copulentur quæ m p. erit igitur p. polus circuli ad quem quę a k lineę incidunt: erit enim quod quidem quę ç ad k h. & quæ b ad k p. & quæ d ad p m: non. n. fit: ſed vt ad minorem, aut ad maiorem ea quæ p m. nihil enim differt: ſi ad p z: eãdem ergo rationem h k & k p. & p z adinuicem habebunt quam quidem quæ d b ç. quę autem d b ç proportionales erãt: ſecũdum quã qdẽꝗ d ad b. ꝗ ç b ad d. quare quę quidem quæ p h ad p z. quæ p z ad eã quæ p k. ſi igitur ab his quę k h. quæ k z & k z ad r coniungantur copulatę hę eãdem habebunt rationem. quam quidem quæ h p. ad eam quæ p z. circa eundem eẽ angulum. ſ. p. proportionabiliter & quæ trianguli h p r & eius qui h n p. quare & quæ p n ad eam quæ k n habebit eãdem rationem & quæ h p ad eam quæ p z. habet aũt & quæ m h ad k m. hanc rationem quam n quæ d ad eã quæ b ambæ: quare ab h k ſignis non ſolum ad eam quæ m n. peripheriam concurrent eandem habentes rationem: ſed & alibi quod quidem impoſſibile: quoniã igitur quæ d. neq; ad minus: eo ꝙ m p neq; ad maius: ſimiliter. n. demõſtrabiť palã ꝙ ad ipſum erit ſ m quæ m p quare erit quod quidem quæ m p ad p k quæ p h ad p m. Sit igitur eo in quo p. polo vtens: diſtantia aũt ea in qua m p. circulus ſcribatur: omnes contingit angulos quos refractę faciunt quæ ab m a circulo: ſi autem nõ ſimiliter oſtendentur eandem habentes rationem quæ alibi & alibi ſemicirculi concurrentes quod quidem erat impoſſibile: ſi igitur circumducas ſemicirculum in quo a circa diametrum in qua h k p quę ab h k refractę ad illud in quo m in omnibus planis ſimiliter habebunt & ęqualem faciunt angulum qui k m h & quem facient angulum quæ h p. & m p ſuper eã quæ h p ſemp æqualis erit: trianguli igitur ſuper eã ꝗ h p & k p ęquales ei qui h m p & k m p conſiſtunt; horum autem catheti ad idem ſignum cadent eius

que h.p.& ęquales erunt cadent ad o.centrū ergo circuli o ſemicirculus autem qui circa m.n.abſectus eſt aūt ab oriçōte:ſuperiorē quidē em̄ ſolem non obtinere apud terrā aūt firmatorū obtinere & diffundere acrē & propter hoc iridem nō cōmunica re circulū:fit aūt & nocte a luna raro:neq; em̄ ſemp plena debiliorq; natura vt obtineat aerem. Maxime autem ſtare iridem vbi maxime obtinet ſol:plurimus enim in ipa humor immāſit. Itē ſit oriçon quidē in quo a.g.aſcēdit aūt ſup hūc h.axis aūt ſit nūc in quo h.p.alia quidē igit̄ oia ſimiliter oſtēdentur vt & pri⁹. Polus aūt circu li in quo p.erit ſub oriçōte eo in quo a.g.eleuato ſigno in quo h.in eodem aūt & polus & centrum circuli o.quod terminantis nunc ortū eſt em̄ iſte in quo h.p. Quoniam aūt ſupra diametrū quę a g ꝙ k h centrū erit vtiq; ſub oriçōte pri⁹ eo in quo a g in ea q̄ h p linea in quo o quare minor erit ſuperior deciſio ſemicirculi in quo ſ.y.ꝙ em̄ ſ.y.q̄ ſemicirculus erat:nūc aūt abſciſſus eſt ab g a.oriçonte ꝙ itaq; y q diſpares erit ipſius eleuato ſole. Manifeſtū aūt quū i meridie quātū em̄ ſuperi⁹ h.magis inferius polus & centrū circuli erit. Quod autē in minorib⁹ quidē diebus his qui poſt equinoctiū autūnale cōtingit ſemp fieri iridē:i lōgiorib⁹ aūt dieb⁹ his qui ab equinoctio altero ad equinoctiū alterū circa meridiē nō fit iris:cauſa aūt quia ad arctū deciſiones oēs maiores ſemicirculo:& ſemp ad maiores ſemicirculo ꝙ aūt immanifeſtum & paruū:quę aūt ad meridiē deciſiōis equnoctialis q̄ quidē ſurſum deciſio parua q̄ aūt ſub terra magna:& ſemp i maiores q̄ longius:quare in his q̄ ad eſtiuas verſiones dieb⁹ ꝑpter magnitudinē deciſiōis antequā ad mediū veniat deciſionis ad meridianū h.ſubtus iā pœnit⁹ fit p ꝑpter longe diſtare a terra meridiē ꝑpter magnitudinem deciſionis. In his aūt qui ad hyemales verſiōes dieb⁹: quia non multū ſuper terrā ſunt deciſiones circulorū contrariū neceſſariū fieri:modicū em̄ eleuato i quo h.in meridie fit ſol. Eaſdem em̄ dictis cauſas exiſtimandum & de parelijs & virgis fit em̄ pareli⁹ quidē refracto viſu ad ſolē:virgę aūt propterea ꝙ incidit talis exiſtēs viſus qualē diximus ſemper fieri cum prope ſolem exiſtentibus nubibus ab aliquo refrangitur humidorū ad nubem. Videntur enim ipſę quidem incoloratæ nubes ſecundum rectum aſpectum intuentibus in aqua autem virgis plena nubes. Verum tamen tūc quidem in aqua videtur color nubis eſſe:in virgis autem ſuper ipſam nubem:fit autem hoc cum irregularis fuerit conſiſtentia nubis & hac quidem ſpiſſior hac autem rarior: & hac quidē magis aquoſa:hac autem minus: refracto enim viſu ad ſolem figura quidem non videtur:color autem:quia autem ibi irregulari apparet fulgidus & albus ſol ad quem refractus eſt viſus hoc quidem puniceum videtur:hoc aūt viride aut xanton: differt em̄ nihil p talia videre, aut a talibus refractum. Vtroq; enim modo apparet colore ſimile:quare ſi & illo modo puniceum & iſto: virgæ quidem igitur fiunt propter irregularitatem ſpeculi non figura ſed colore. Parelius autem quū maxime regularis fuerit:aer & ſpiſſus ſimiliter propter quod apparet albus:regularitas em̄ ſpeculi facit vnum emphaſeos colorem: refractio aūt ſimul totius viſus propter ſimul incidere ad caliginem a ſpiſſa exiſtente caligine & nondum quidem exiſtente aqua:prope autem aquam propter exiſtens apud ſolem colorem facit apparere:ſicut ab aere pollito fractum propter ſpiſſitudinem: quare quoniā color ſolis albus ꝑpter hoc & parelius alb⁹ apparet: idē aūt magis aq̄ ſignū pareli⁹ q̄; virgę:magis em̄ accidit aerē bene operoſe habere ad generationē aquę:auſtralis aūt boreali magis quia auſtralis aer magis in aquā permutat̄ q̄; qui ad arctū

fiunt aũt ſicut diximus circa occaſus & circa ortus & neq; deſuper neq; de ſubtus: ſed ex lateribus & virgæ & parelij & neq; prope ſolem valde neq; longe pœnitus prope em̃ exiſtentem ſol diſſoluit conſiſtentiam: longe autem exiſtente viſus non refrangetur: a paruo em̃ ſpeculo longe protenſus debilis fit: propter quod & halo non fiũt ex oppoſito ſolis: ſurſum quidẽ igitur ſi fiat & prope diſſoluit ſol: ſi autem longe minor viſus exiſtens q̃ vt faciat refractionem nõ incidet: in latere autem eſt tãtum diſtare ſpeculum vt nec diſſoluat ſol viſuſq; multus ſimul veniat: quia ad terram latus non diſpargetur: ſicut per immẽſum latus ſub ſole autem non fit propter ea quia prope terram diſſoluitur vtiq; a ſole: ſurſum aũt in medio cœli viſus diſpargitur: & totaliter neq; ex latere medij cœli fit: viſus em̃ nõ ad terram fertur: vt paucus pertingat ad ſpeculum & refractus ſit omnino debilis: quæcunq; igitur opera accidit exhibere ſegregationem in locis his quæ ſuper terrã fere tot ſunt & talia. Quęcunq; autem in ipſa terra incluſa terræ partibus operatur dicendum: facit em̃ duas differẽtias corpoꝝ: propterea q duplex natura nata eſt, & hoc quemadmodum & in alto: duę quidem em̃ exhalationes: hęc quidem vaporoſa: hęc autem fumoſa vt diximus eſt: duæ autem & ſpẽs earũ quæ in terra fiunt: hęc quidem em̃ fuſibilia: hæc autem metallica ſicca quidem exhalatio eſt quæ ignita facit fuſibilia omnia: puta lapidum genera illiquabilia & vernicem & oricellam & minium & ſulfur & alia talia: plurima autem taliũ ſenſibilium ſunt: hoc quidem puluis coloratur: hoc autem lapis ex tali conſiſtentia factus: velut cynabary: exhalationis autem vaporoſæ quæcũq; metallantur: ſunt autem fuſibilia aut ductibilia puta aurũ ferrum ęs: facit autem hęc omnia exhalatio vaporoſa incluſa & maxime in lapidibus propter ſiccitatem in vnum coarctatam & coagulatam: velut ros aut pruina cum ſegregata fuerit: hic aũt & ante ſegregatim generantur hæc: propter quod quidem vt aqua hæc: ſunt autem vt non: potẽtia quidem em̃ materia aquæ erat: eſt aũt non adhuc neq; ex aqua facta propter quandam paſſionem: ſicut humores neq; em̃ ſic fit hoc quidem ęs: hoc aũt aurum ſed ante fieri coagulata exhalatione ſingula horum ſunt: propter quod & igniuntur omnia & terram habent: ſiccam em̃ habent exhalationem: aurum autem ſolum nõ ignitur. Cõmuniter quidem igitur dictum eſt de his omnibus: ſigillatim autem conſiderandum intendentibus circa vnumquodq; genus.

Explanatio tex.

Hoc tertio libro Meteororũ agit Ariſto. de quibuſdã alijs impſſionib⁹ & apparitiõib⁹ meteoricis

I. Ecnephiæ fiũt qñ exalatio multa exit e nube, & deorſum lata ventũ facit continuũ: is vẽtus dicit̃ Ecnephias: ſequit̃ q ecnephias eſt magn⁹ & impetuoſus ventus: cui⁹ rõ eſt, qa a frigida nube cũ magna violẽtia expellit̃: & ideo hũc ventũ ſequit̃ magna pluuia: eo q nubes exalatione iã vacua ſtatim conuertitur in aquam & faciliter.

II. Typho gñat̃ qñ exalatio p̃dicto mõ nubẽ egreditur circulariter deſcẽdens, & aliã exalationem occurrentem habens: ob cuius reſiſtentiam incipit per gyrum moueri ad modum turbinis.

III. Vterq; ventus & ecnephias & typho, habet aliquid nubis ſibi cõmixtum: & ſimiliter non fiũt in temporibus frigidis.

IIII. Typho fit, quando Ecnephias factus non poteſt a nube ſegregari: tunc ſi ſimul aliquid ſecum detulerit, dicitur Typho.

V. Quando ſpiritus exiens de nube propter ſubtilitatem & motum ignitur fit incenſio: ſi aũt multus fuerit ſpiritus, fit fulmen: q eſt duplex: aut em̃ non adurit: & dicitur a poeta Argeta: aut adurit & dicitur pſoloenta.

VI. Effectus fulminis eſt q aliquando propter velocitatem nõ ignit, ſed percutit & penetrat: aliqñ etiã colorat & denigrat, qñ fulmen eſt tardius.

VII. Corpora reſiſtentia plus patiuntur a fulmine q̃ non reſiſtentia. Ratio quia in non reſiſtentibus non agit, ſed penetrat: patet ledit etamen clypet & non lignum. Secundo comburit hominem & non veſtimenta.

VIII. Liquet has exalationes eſſe materiam harũ impreſſionum: quia fumus eſt ſpiritus: & tamen ardet vt in templo Epheſi combuſto viſum eſt: vnde ruptis lignis inflammatis multus egreditur

fumus: & flamma per fumum videtur tendere de vna domo in aliam.

IX. Fulmen ſemper precedit ſpiritus: & ſimul aſſequitur: licet non videatur ſpiritus: ſic etiam tonitru nõ diuidit corpus inferius: ſed ſpiritus qui exit nubem cauſans tonitru.

Pars ſecũda

X Halo apparet ſepe totus circulus: & fit circa ſolem vel lunam die ac nocte.

XI. Iris non fit circulus, nec maior ſemicirculo bene minor: in ortu tamen & occaſu apparet ſemicirculus: poteſt item apparere qualibet hora diei in equinoctio: ſed in eſtate non fit meridie: neqꝫ ſimul apparent plures ꝙ duæ.

XII. Iris habet tres colores, etiã ſi duæ appareant prima eſt clarior, altera obſcurior: primus color iridis interioris eſt puniceus, medius viridis, vltimus alurgus: quartus inter viridem & puniceum apparet xantos: hos ſolos colores, pictores imitari neſciunt.

XIII. Parahelij & virgæ fiunt ex latere ſolis, ſole deſcendente vel oriente: & raro ſole exiſtente in meridie: licet in boſphoro duo parahelij per integrum diem viſi ſint.

XIIII. Omnia iſta habent eandem cauſam. ſ. refractionem radiorum luminis.

XV. Iris fit etiam de nocte ſed raro in plenilunio nam quinquaginta annis bis factum ſit.

XVI. Radij viſuales refranguntur ab aqua & aere & alijs planis. Secũdo ſupponit ꝙ in aliquibus ſpeculis apparent colores & figuræ, in aliquibus ſolum colores. Tertio ſupponit aliquãdo colores clare videri in ſpeculo, aliquando obſcure.

Tertia ps de halone

XVII. Refractio viſus fit in aere coacto, & vapore in nubem conſiſtente, dum eſt ſubtilium partium: hinc ſi conſiſtat nubes & denſetur fit pluuia ſi vero euaneſcit fit ſerenitas: ſi vero diſtrahitur ex vna parte fit ventus: ratio horum liquet ipſa interpretatione.

XVIII. Halo apparet nube circa aſtrum exiſtente, & non ex oppoſito ſicut iris.

XIX. Halo circularis eſt figure: quia ab eodem ſigno ad idem, vndiqꝫ conſimiliter refracto radio apparet circulus ſed nubes eſt vniformis & æqualis conſiſtentiæ: quare radij conſimiliter ibi refranguntur: declarat demonſtratione.

XX. Halo apparet albus in medio maxime propter multũ lumẽ: ꝗuis in extremo videatur niger.

XXI. Halo ſæpius fit circa lunam ꝙ ſolem: quia ſol cum ſit calidior citius diſſoluit nubem.

Quarta pars de iride

XXII. Suppoſitio refractio fit a corporibus planis. Patet quia etiam fit refractio aliquando propter debilitatem viſus: ſicut alteri cecurienti ſemper videbatur, idolum ſuum ſe precedere. Secũdo probatur quia ob eam cauſam ſummitates nauiũ in mari apparent curuæ. Tertio probatur quia ab aqua maxime refrangitur radius plus ꝙ ab aere.

XXIII. Quia liquet ex dictis in ſpeculo aliquando apparere tm̃ colorem, in aliquibus etiam figuram: ita cum nubes fuerit rorida: & ex oppoſito fuerit ſol, aut aliud fulgidũ: fit talis nubes ſicut velut ſpeculum: ſol enĩ & nubes erũt ex oppoſito: & oculus in medio.

XXIIII. Differunt iris & halo, quoniam halo fit circa aſtrum: iris in nube rorida ex oppoſito ſolis. Secundo in iride eſt colorũ varietas non in halone. Tertio iris eſt obſcurior halo clarior.

XXV. Iris eſt tricolor: primo habet puniceũ: ꝗa fulgidum viſum per nigrum apparet puniceum.

XXVI. Alia differentia halonis & iridis: quia iridis nubes diu durat, ſed nõ halonis: quia aut cito diſſoluitur aut pluit.

XXVII. Colores iridis probant̃ triplici exẽplo: primo ꝙ nocte circa lucernã apparet iris. Secũdo in aquis agitata remis. Tertio ĩ aqua manus aſperſa ad radios ſolares.

XXVIII. Pro colorib⁹ iridis petit primo ꝗa fulgidũ viſum p̃ nigrũ apparet puniceũ. Secũdo quanto viſibile eſt remotius: tanto ipſum remiſſius videtur. Tertio quia nigrũ eſt velut priuatio albi. Quarto oĩa remotiora nigriora apparent. Quinto ob hoc remotiora apparẽt minora & planiora ſimiliter viſa in ſpeculis vel aqua apparẽt nigriora: & nõ refert an viſum alteretur aut viſiuum: ſimiliter nubes circa ſolem non apparet colorata: ſed viſa in aqua apparet colorata.

XXIX. Radi⁹ fortiori ĩ prima peripheria apparet puniceus: ſecũdus debilior viridis: terti⁹ adhuc debilior ĩ infima apparet alurgus: non apparet autẽ alius color: qm̃ alij radij ſunt inſenſibiles: & plura alia conſtant ex tribus.

XXX. Si duæ fuerint irides, vnaqueqꝫ eſt tricolor: ſed exterior & ſecũda habet debiliores colores & oppoſito modo ſituatos.

XXXI. Quartus color xanthos apparet ex iuxtapoſitiõe viridis & punicei. Patet priõ ꝗa ſi nubes ſit valde nigra: tũc multũ apparet de xãtho. Scđo ꝗa in diſparitiõe iridis ex puniceo fit xãthos. Tertio ꝓbat̃ ĩ iride lune, q̃ eſt albior ꝙ ſolaris. Quarto ꝗa ſepe ex iuxta poſitiõe colorũ fit varia apparentiã, vt in ſertis florum.

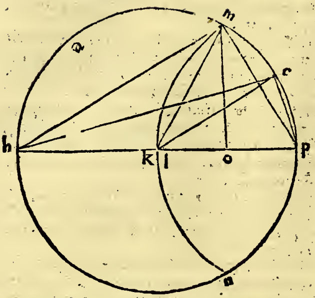
XXXII. Iris exterior eſt obſcurior & aliquando duplo maior ꝙ interior: quia fit in nube maiori: & eſt obſcurior: quia fit in nube remotiori.

XXXIII. Iris exterior habet coloreſ oppoſito modo poſitos: quia inferior peripheria eſt propinquior: ideo fortius refrangitur: & apparet puniceus color: & ſic de alijs oppoſito modo.

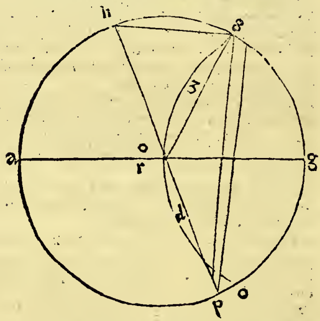
XXXIIII. Non apparent ſimul plures ꝙ duæ irides: quia in tertia nube, radij fiunt nimis debiles.

XXXV. Iris non fit maior ſemicirculo: neqꝫ apparet in meridie eſtate: probat Ariſto. rationibus mathematicis: quas nos, ne nimiũ grauemus adoleſcentes remittimus Iacobi Stapulen. & Gaietani de Tienis conſilio: volenti autem rationem applicare: hanc addimus in ſubſidium figuram pro ratione prima.

Stapulẽ. Gaietan⁹

Pro alia ratione ponit iſtam Gaietanus

Nō tamen fuit mihi ſpaciū applicandi figuras textui an literę quadrarēt: qm̄ gręcū diſcordat.

Quīta ps de parahelijs

XXXVI. Parahelij & v͛gę fiūt ob ſimiles cauſas quia parahelius fit refracto viſu ad ſolem.

XXXVII. Virgæ apparēt ſic: qa cū nubes fuerit difformis ſpiſſitudinis tūc refrāgūt radij ſolis: & p multas nubis ptes radij porrigūt: cadētib⁹ ita ꝙ ſtillis radij v͛gę apparēt, imitantes colores iridis, ſed remiſſius: in ſimili nubes de ſe non colorata in aqua apparet colorata.

XXXVIII. Parahelij apparēt qn̄ eſt nubes dēſa cōuerſioni ꝓxima ad lat⁹ ſolis vniformis, tūc lumē ſolis ad eā incidēs vniformiter refrāgit: & ob cōtinuitatē & vniformitatē ei⁹ ſolis apparet ſimilitudo ſicut in ęre polito, vel in aqua aut ſpeculo

XXXIX. Hinc paraheli⁹ eſt meli⁹ ſi‑ (refulget) gnum pluuię ꝙ̄ v͛gæ: hinc paraheli⁹ verſus auſtrū eſt melius indicium pluuiæ, ꝙ̄ borealis.

XL. Virgæ & parahelij ſepi⁹ fiūt ſole oriēte aut occidēte, raro aūt in meridie. Rō qa nō fiūt ꝓpe ſolem, qa diſſoluerent: nec nimis remote: qm̄ tunc viſus noſter efficeret debilis ꝗuſq; ptigeret ad eā & ideo potius contingit quando ſol eſt in latere

XLI. Sub ſole nō fiūt v͛gę, qa ſi eſt ꝓpe terrā, nubes diſſoluitur: ſi remote viſus diſpergitur: eadem ratio eſt ꝙ non apparent in meridie.

Sexta ps de generis ſub terra

XLII. Sicut in aere gn̄ant̄ duplicia corpa. ſ. coagulabiliū & inflāmabiliū: ſic i terra ſunt duæ exalationes. ſ. fumoſa & vaporoſa: & gn̄ant̄ duplicia corpora. ſ. foſſibilia vt lapides & metallica.

XLIII. Cauſa foſſibiliū eſt exalatio ſicca ignita a cœleſti calido, ſiue ſint liquabilia ſiue nō. Cā aūt metallicoꝝ eſt qn̄ exalatio vaporoſa ſupat fumoſam & coagulat̄ a frigido: ſiue ſint ductibilia ſiue (liquabilia.

XLIIII. Talis exalatio gn̄at metallica, qn̄ eſt iclusa, maxīe i lapidib⁹ coartata ſicut ros & pruina: licet differēter: qa ros & pruina fiūt ſup terrā: ſed metallica infra terrā: vn̄ nō gn̄antur metalla ex aqua, ſed ex vapore paſſo ab exalatiōe ſicca.

XLV. Hinc oīa metalla igniunt̄, auro dempto.

Annotatio in tex.

1. Typhō latine nūcupat̄ turbo: ꝗuis & hoc inter eſſe volūt: ꝙ turbo ſit duob⁹ typhonib⁹ ex diuerſis nubib⁹ occurrētibus: & quia aliqn̄ inflāmatur, dicitur Typho a τύφω id eſt incendo.

2. Ecnephias vētus eſt erūpens e nube p̄cedens imbrem: ſic appellatus ꝙ ex nube fiat.

5. Fulmen grece dicit̄ κεραυνος: fulmen aūt clarū dicit̄ arges, argetos: fulmē fumās gręce pſoloenta dicit̄. ¶ De fulmine multa pri⁹ dixim⁹, ī pluribus nos ad alios remiſimus: nō erit forſan ingratū carmina addere Srapuleñ, de effectibus fulminis. Stapulē.

Accipe miranda flammæ portenta triſulcę
  Dura domat: damnū mollia nulla ferunt.
Intacto forulo ferrum conſumitur intus
  Carne quidem ſana, oſſa incinerata cadunt.
Vtreq; conſumpto, vinum ſine vaſe gelatur
  Fulmine: vel ſano deperit vtre merum.
Forte die ſexta mox liquitur: hocq; caueto:
  Aut furit epotans, aut ſua fata bibit.
Martia rhomanę princeps clariſſima gentis
  Afflato partu in viſcera, viua manet.
Et quęcūq; tumēt, inflato ventre, veneno
  Purgat: & innocui corpis icta iacent.
Percuſſum vigilans: moriens ſua lumina claudit:
  Aperit e ſomno, verſum & inoppoſitum eſt.
Cetera cū feriat, viuentia morte reſoluit
  Solus de tanto vulnere reſtat homo.
Laure manes ſecura: tibi eſt contraria quercus
  Bos maris intactus, & iouis ales eunt.

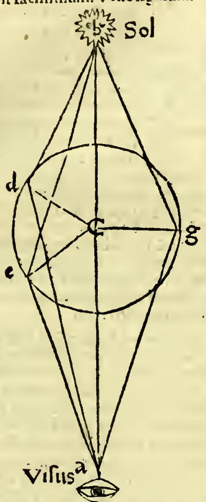
10. Halo areā ſignificat; coronā dicūt latini noſtri ruſtici areā ſolis appellant: der ſonnen vorhoff: & gręci declināt halō halonis vel halos ου: ob id dixit interpres de halo.

11. Iris nō maior ſemicirculo: in hoc Ariſt. ab Auerroe rep̄hendit̄: improperat Pic⁹ de ſtudio humanę phīæ li. 2. ca. 3. Auer. cur nullū errorē reptū dicat in libris Ariſto. & tn̄ hunc errorē notauerit. Auerrois Picus

15. Iris raro fit de nocte: at hic Alb. magn⁹ opponit ſe Ariſt. qm̄ i eodē mēſe bis viderit nocturnā iridem: ſimiliter viderit iridē luna exiſtēte in medio cœli. Hoc adde ꝙ hic non refert an viſio fiat extramittendo vel intus ſuſcipiendo. Albertus

19. Cathetus id eſt ꝑpēdiculū; hic accipit ꝓ linea

directa ppēdiculari: demōſtratiōnē aūt Ariſt.ita accipias: q̄ videlicet linea ppendiculari tracta ab aſtro ad oculū, radij ſolares ſupra nubē incidētes; tāq̄ occurſu medij dēſioris ad ppēdicularē refrangunt: & ita cadūt triāguli: de qbꝰ ī textu. Et tu pceptor, vt planus ſis & apertus: oſtēde ī ſolido q̄a ī plano nō ita facile intelligunt auditores: ſume ſetas & cerā: & pone ī ordinē: ſicut docet te textꝰ & erit facillimum. Vide figuram:

Nubes

Hic ſūt tres triāgūli. ſ.a b g.a b d.a b e. Iſti ſūt ęq̄les: q̄a vbi in triāgulis duo latera vniꝰ ſūt ęqualia duobꝰ lateribꝰ alterius & baſis vniꝰ baſi alterius: neceſſe eſt triangulos eſſe ęquales: mō hic duo latera ſūt ęq̄lia ſ.a g.a d.a e. & hn̄t baſim cōem ā b. Rurſus ſunt hic tres triāguli ſ.a g c.a d c. & a e c. & ſic c erit cētrū circuli: cū hic plures lineę ī id pūctum cociderint.

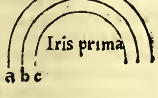
22. Cui ita videbat idolūſuū ante ſe dicitur fuiſſe antipho.

27. In exēplis de iride non potes ſignatiꝰ dare indiciū ad oculū, quā ī cryſtallo: nā ea radijs ſolaribꝰ obiecta, iridis colores pulcherrime repſentabit. Nā ſicut ī nube tres p ordinē reperiuntur periferię: ſic tres āguli chryſtalli, radios ſolares ſuſcipiūt: primꝰ fortiꝰ, alter debiliꝰ, tertiꝰ adhuc debiliꝰ: pluriū cognitio hic ex pſpectiua pēdet

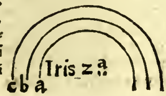
29. Cōmendat hic Ariſto numerū ternarium.

31. Xanthos flauus color eſt, & q̄ſi cirrinꝰ: alurgꝰ color eſt purpureꝰ: vn̄ colores ſūt trāſpoſiti in duabus iridibꝰ: ſit em̄ a puniceꝰ: b viridis. c purpureꝰ tūc hoc mō ſe habebūt.

34. Nō plures fiunt q̄ duę irides: lapſus eſt hic Cardi. Cam̄.q tres irides & nō plures fieri admiſit q̄ dictis ariſtotelicis & experiētię expſſe refragatur. Camera.

35. Loco rōnis Ariſto. inducūt Bruxel. & alij, aliā rōnem mathematicā: at q̄m illa nullibi cū Ariſto. coheret: ideo eā miſſam facimus. Bruxell.

36. Parabeliꝰ id eſt iuxta ſolē, a παρα id eſt iuxta & ἥελιοσ ſol: nā cū apparēt plures ſoles, tūc ſol in nube apparēs velut ī ſpeculo, dicit parabelius: ita Pli. teſtat tres appuiſſe lunas Gn. Domicio & L. Plinius Añio cōſulibus: ſic ſub Auguſto ferunt tres appa ruiſſe ſoles in vnum coeuntes

43. Vernix puluis albꝰ delēdis litteris aptꝰ, minyium, nos p rubrica vſurpamꝰ, alij cinnabarim vocāt: Oricella q̄d ſibi īterpſs iſta dictione voluerit, non ſcio: neq̄ memini me apud latinos legiſſe: at Ariſt. grecꝰ ita habet. οἷον λίθων τε γίνηται ἄτηκτα, καὶ σανδαράκην καὶ ὤχραν καὶ μίλτον &c. videlicet lapidū gn̄a illiquabilia & ſynicem & ochrā & milton. ὤχρα aūt ſignificat colorē qui a pi Pli.li. 35 ctoribꝰ terit ait Craſtonꝰ & μίλτοσ color ruber capi. fucatoriꝰ. Stapuleñ. vt arbitror poſuit ī locū chriſocola. i. venā putrē in metallicis: ſic cinabaris ait Craſto. Stapulē. cenſetur ſanguis draconis vna cū elephantino ſanguine concretus.

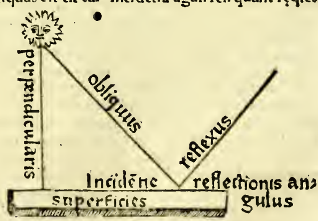
Explicatio ſcholaſtica.

Q.I.

An iris appareat tricolor ob refractionē radiorū ſolariū.

Articulus.I.

Nota.I. Ob voculā refractiōis hic inſeri materiā pſpectiuę debitā: agit em̄ de refractiōe & reflexione ī ſcd'a pte pſpectiuę cōis: & Carolꝰ Bouillus Bouillus veromandoꝰ ī ſua pſpectiua: nos ſūmis labris hāc rē deguſtabimꝰ. 1 ¶ Vn̄ radiꝰ viſualis eſt ſpēs coloris vel lucis a corpe ī mediū p multiplicationē pductaꝰ nullꝰ tñ arbitret fieri multiplicationē p li- 2 neā: ſed fit p pyramidē: de q̄.2.de aia. ¶ Radiꝰ viſualis eſt duplex. ſ. rectꝰ & curuꝰ. Rectꝰ eſt q porrigitur ī mediū ſine angulis. Curuus ſeu indirectus 3 eſt qui ī mediū porrigit p āgulos. ¶ Rectꝰ eſt duplex. ſ. ppēdicularis eſt q incidēs ſup aliq̄ ſupficie relinqt ex vtraq̄ pte āgulos rectos & equales: obliquus eſt ex cuiꝰ incidētia āguli relīquunt ī ęq̄les.

4 ¶ Radiꝰ curuꝰ eſt duplex. ſ. reflexꝰ eſt qui occurſu medij opaci p eādē aut lineā verſus ſuā originē pijcitur: ſicut pila piecta ad parietē reſilit. Refractus eſt qui ī occurſu medij ineq̄lis dēſitatis vlterius cū angulo porrigit an̄ ſe. ¶ Radiꝰ aūt refrāgit biuariā q̄m aut occurrit mediū dēſiꝰ: & refrāgit ad ppēdicularem: aut occurrit medium rarius; & refrāgit a perpendiculari: vt mox videbis.

- Radius
  - Rectus
    - perpendicularis
    - obliquus
  - Curuus
    - Reflexus
    - Refractus
      - ad ppēdicularē
      - a ppendiculari

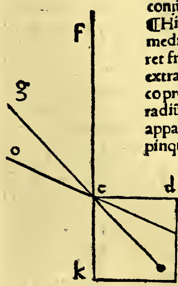
Hoc tñ te nō p̄tereat, refractionē voculā eſſe generalem ad reflexionē & refractionem: qm̄ oīs linea reflexa refrangitur, ſed non econtra: quia reflexio fit in ſpeculo: refractio in aere vel aqua.

Nota. II. Aliqua ꝓ declaratiōe dictoꝝ. Prīo ga
1 radi⁹ ppēdicularis eſt cētralis quē alij circūſtāt vt regē: iō iſe eſt fortiſſimus: & quāto ali⁹ eſt ei vicinior: tāto eſt fortior: vt ſole iā exiſtēte in cācro: hi q ſūt ī ſiene hn̄t radios ſolis ppēdiculares: iō fortiſſime iſtū locū calefaciūt: q ſunt ī italia hn̄t viciniores, q ī Germania remotiores.
2 ¶ 2. Radi⁹ ppendicularis nec refrangit̄ nec reflectit̄ niſi in ſeipſum. prop. xv ſecūdæ ptis pſpectiuæ.
3 ¶ Reflexio radij nō fit niſi occurſu opaci trāſparētię reſiſtētis. Corollariū hinc trāſparētia ſe ſolis nō ſūt ſpecula: patet ga nō reflecterēt ſpēs: iō vitris ſubdunt̄ corpa opaca vt fiāt ſpecula: vitrū em̄ recipit ſpēs, opacū reflectit.
4 ¶ Vidēs rē p reflexionē nō iudicat eā eſſe in pūcto reflexiōis: ſed in pūcto rectæ incidentiæ quo perueniſſet ille radius ibi oculus iudicat ſe retro ad tātā diſtātiā, ad quātā eſt añ ſpeculū.

Corl'm appropinquās ad ſpeculū eadē rōne iudicat ſibi appropinquare imaginē.
5 ¶ Speculū cōuexū rep̄ſentat rem minorē q̄ eſt, cōcauū maiorē planū v̄o rep̄ſentat veritatē quātitatis ī debita diſtātia xxvij. ſcdæ ptis pſpectiuę: rōnem vide ibi.
6 ¶ Speculū cōuexū ſpargit radios & ſpēs: cōcauū vnit & ad ppēdicularē reflectit: & iō fortiores facit. Corl'm hinc eſt q̄ radij ſolares reflexi in ſpeculo cōcauo poſſunt ignire paleā aut ſimile.
7 ¶ Radij lucis primarię ſemp ī rectū porrigunt̄, niſi diuerſitate medij incuruentur. xiiij. pp. primæ ptis pſpectiuæ q̄uis radij reflexi ſint debiliores radijs directis, niſi p accidēs incuruentur.
8 ¶ Radius obliqu⁹ occurſu medij denſioris frāgit̄ ad ppēdicularē. Rō eſt, ga occurſu dēſioris q̄ vult penetrare, ī diget fortificatione: q̄re declinat ad perpēdicularē, ſicut ad fortiorē.
9 ¶ Occurſu aūt medij rarioris, tūc frāgitur a ppēdiculari: qm̄ tūc fortificatiōe non eget libere euagat̄.
10 ¶ In refractione locus imaginis rei viſę eſt. vbi piramis ſub qua res videt̄, cū ppēdiculari cōiungit̄: & ꝓ declaratiōe oīm dictoꝝ pono exēplū p̄ceptoris in margarita phica: ſit res viſa b. oculus vidēs o. & ppendicularis erecta d b: tūc ſi non fuerit aqua ſupfuſa nō videbit b. ꝓpter impedimentū ſupficiei vaſis: ſed ſupfundat̄ & tūc c d. ſit ſupficies aq̄: iā radius viſualis refranget̄ a ppēdiculari & incidet in o. q̄ videbit b. & tñ pri⁹ nō potuit: in cā eſt reflexio: iudicabit aūt b, eē ī l. ga ī l pyramis ſub q̄ b videt̄

Reiſchi⁹ chartuſ.

conīūgit̄ ppēdiculari. ſ. b d.
¶ Hinc patet cur bacul⁹ pro medietate ī aq̄ exiſtēs apparet fractus: quia pars exiſtēs extra aquā apparet in ſuo loco proprio: quia videt̄ ſcd'm radiū rectū: ſed pars in aqua apparet eſſe in loco alio propinquiori rōne radij refracti hęc deguſtaſſe ſufficiat 11

Nota. III. Q. nubes rorida & ꝓpter continuitatē guttularū ſatis terſa atq̄ polita habet ſe ad inſtar ſpeculi, & ꝓpter puitatē guttularū, non figurā ſolis ſed colores ex reflexiōe radiorū ſolariū rep̄ſentat vt patuit ī textu. Vñ colores iridis nō ſunt v̄i colores: nō em̄ ibi eſt verū viride: ſed nihilominus aliqd vere videt̄. ſ. radij ſolares: attñ diuerſimōe apparēt: ꝓpter variā incidentiā in nubē & reflexionē: ſimile habes vt diximus ī cryſtallo, itē ī collo colūbæ verſo ad radios ſolares. ¶ Sūt aūt tres colores apparētes ī iride ex reflexione radioꝝ: quartus aūt apparet ex iuxta poſitione aliorum colorum, vt in textu.

Nota. IIII. Liquet ergo lumē reflexū nō appere lumē vt pſpectiui declarāt. Sed orit̄ difficultas: ſi hęc vera ſint q̄ in textu habuimus: ergo iris fieret a cauſa naturali. At cōtra videt̄ eſſe a cauſa ſupnaturali: cū de⁹ poſuerit eā eē fœdus Geñ. ix. hoc ſignum fœderis quod do inter me & vos &c̄. arcū meū ponā in nubib⁹ cœli &c̄. ergo eſt adeo. Reſpōdet Cardi. Cameraceñ. hic quod ſolus deus nouit cur pri⁹ nō fuit iris. Scd'o dicit nūq̄ ante diluuium fuiſſe nubem roridā ita diſpoſitam: vt iris in ea appareret: nā hoc ſibi deus reſeruauit vſq̄ in illud tēpus: at improbat̄ a Lyrano Geñ. 8. qui & alias ſentētias reprobat: & demū in illā deſcendit ſententiā. ſ. q̄ iris etiam ante diluuiū fuerit: ſed nō fuerit ſignū diluuij nō vēturi: ſed primo ex ordinatione dei iris facta eſt ſignū rememoratiuū fœderis: quod de⁹ pact⁹ eſt cū Noe & tota poſteritate.

Camera.

Lyra.

Articulus. II.

Cōcluſio Iris apparet tricolor ſecundum explicata in textu & in queſtione.

Articulus. III.

An duo hoīes videāt eādem iridē: reſpōdet̄ q̄ nō ga iris ſolū videt̄ p radiorū reflexionē: ſed nō ſunt ijdē radij, qui reflectunt̄ ad oculos diuerſoꝝ hoīm ergo non erit eadem iris. 1

Cur res apparet minor a remotis q̄ prope. Reſpōdetur ga quāto plus remouetur res viſa ab oculo: tāto minor fit angulus pyramidis: mō viſus iudicat quātitatem rei viſę ſcd'm 2

3 Cur laici iudicant nubes eſſe in cœlo. Reſpondet̃ q̃ nulla quantitas rei immodicæ diſtantis eſt oculo certificabilis ex viſu .pp. lxxvi. primæ partis perſpectiuæ. Ideo nec ipſa diſtantia: quare datis duabus rebus inæqualiter ſub eadem linea diſtantibus: iudicat illas non diſtare: ſic eſt de nube & cœlo, ſole & luna, de duabus arboribus remotis.

¶Finis Tertij Meteororum.
Deo gloria.

Quarti libri Meteororum de paſſionibus in mixto ex calido & frigido. Capitulum. I.

QVoniam aũt quatuor cauſæ determinatę ſunt elemento: ũ: 1
harũ aũt ſcd'm cõiugatiões & elemẽta quatuor accidit eſſe Quatuor q̃litates
quorũ duo q̃dẽ factiua calidũ & frigidum duo aũt paſſiua Probat in
ſiccũ & humidũ: fides aũt hoꝝ & ex inductiõe videt̃ em̃ i ductiue
omnib⁹ caliditas q̃dẽ & frigiditas terminãtes & copulãtes
& ꝑmutãtes & homogenea & nõ homogenea: & humectã
tes & exiccãtes & indurãtes & mollificãtes: ſicca aũt & hu-
mida terminata & alias dictas paſſiones patiẽtia
ipſaq; ſcd'm ſe & q̃cũq; cõia ex ambob⁹ corpa cõ-
ſtant. ¶Adhuc aũt ex rõnib⁹ palã q̃b⁹ determina- Ratione
mus naturas ipſorũ: calidũ q̃dẽ em̃ & frigidũ vt factiua dicim⁹: cõcretiuũ em̃ ſicut
factiuũ aliq̃d eſt: humidũ aũt & ſiccũ paſſiua: facile em̃ terminabile & difficile ali-
quid terminabile in pati aliq̃d natura ipoꝝ dicit̃. Qd' q̃dẽ igit̃ hæc q̃dẽ factiua hęc
aũt paſſiua manifeſtũ eſt. Determinatis aũt his ſumẽdũ vtiq; erit opatiões ipſorũ
q̃b⁹ operant̃ factiua & paſſiuoꝝ ſpẽs. Prio q̃dẽ igit̃ vniuerſaliter ſimplex g̃natio Cõcluſio
& naturalis ꝑmutatio harũ virtutũ eſt op⁹ & oppoſita corruptio ſcd'm naturã: hęc
quidẽ igit̃ plãtis exiſtũt & aialib⁹ & ꝑtib⁹ ipſoꝝ. Eſt aũt ſimplex & naturalis gene
ratio ꝑmutatio ab his virtutib⁹ quũ habeãt rõnem ex ſubiecta materia vnicuiq; na
turę: hę ãt ſũt dictę virtutes paſſiuę: g̃nant aũt calidũ & frigidũ obtinẽtia materiã: cũ
aũt nõ obtineãt: ſecundũ ꝑtẽ q̃dẽ molinſis & indigeſtio fit. ¶Simplici aũt g̃nationi 3
cõtrariũ maxime cõe putrefactio. Ois em̃ ſcd'm naturã corruptio ĩ hac via eſt puta & Cõcluſio
ſenect⁹ & ananſis: finis aũt hoꝝ oĩm alioꝝ putredo: niſi aliq̃d violẽtia corrũpat̃ na
tura cõſtantiũ. Eſt em̃ & carnẽ & os & quodcũq; cõburere: q̃ꝝ finis ſcd'm naturã
corruptionis putrefactio eſt. ¶Propter quod humida primo: deinde ſicca: tandem 4
putrefacta fiunt. Ex his enim facta erant & terminatum fuit humido ſiccum ope- Corl'm
rantibus factiuis: fit aũt corruptio quũ id qd' terminat̃ obtineat terminãs ꝓpter cir
cũdans. ¶Quinimo ſingulariter dicit̃ putrefactio in his q̃ ſcd'm ꝑtẽ corrũpunt̃ quũ 5
ſeparent̃ a natura: ꝓpter qd' & putreſcũt oĩa alia excepto igne: etem̃ terra & aqua & Corl'm
aer putreſcũt: oĩa em̃ hęc ſunt materia igni. Putrefactio aũt eſt corruptio q̃dã in vno
q̃q; humido ꝓprie ſcd'm naturã caliditatis ab aliena caliditate: hęc ãt eſt q̃ ambiẽtis Putrefactio
¶Quare qm̃ ſcd'm indigẽtiã patit̃ calidi: indigẽs aũt tali virtute: frigidũ exiſtẽs oẽ 6
ambę vtiq; cauſę erũt & putrefactio cõis paſſio frigiditatiſq; ꝓprię & caliditatis alie Putrefactio a fri-
nę: ꝓpter qd' ſicciora fiũt putrefacta oĩa & tãdẽ terra & fimi⁹. Exeũte em̃ ꝓprio ca- gido
lido euaporat q̃ ſcd'm naturã humidũ & trahẽs humiditatẽ nõ eſt: adducit em̃ tra 7
hẽs ꝓpria caliditas. ¶Et in frigorib⁹ aũt min⁹ putreſcũt q̃ ĩ ęſtu. In hyeme q̃dẽ em̃ Signa de
paucũ ĩ ambiẽte aere & aqua calidũ: quare nihil põt, in ęſtate aũt ampli⁹. Et neq; q̃ putrefactione
coagulatũ: magis em̃ frigidũ q̃ aer calidus: nõ igit̃ obtinet̃: mouẽs aũt obtinet nec 1 2
feruẽs qua calidũ. Minor em̃ q̃ ĩ aere caliditas ea q̃ ĩ re: quare nõ obtinet: neq; facit 3

ꝑmutationē necꝫ vnā.Similiter aūt & ꝙ mouet̄ & fluit:min⁹ putreſcit ꝙ̄ nō motū:
4 debilior eṁ fit mot⁹ qui ab ea q̄ in aere caliditate:ꝙ̄ qui in re ꝑexiſtit:quare nihil fa
5 cit ꝑmutari.Eadē aūt cauſa quare multū min⁹ putreſcit pauco:in maiori aūt ampli-
Corl'm or eſt ignis proprius & frigidū ꝙ̄ vt obtineāt q̄ in circūſtāte virtutes. ¶Propter qd'
mare ſcd'm partē quidem diuiſum cito putreſcit:totū aūt nō:& aliȩ aquȩ eodē mō.
Corl'm Et aialia fiūt in his q̄ putreſcūt:ꝓpterea ꝙ ſegregata caliditas naturalis exiſtēs cōſta-
8 re facit ſegregata:quid ꝗdem igit̄ eſt gn̄atio & qd corruptio dictū eſt.¶Reliquum
Digeſtionis ſpēs aūt eſt dicere habitas ſpēs:quaſcūcꝫ dictȩ virtutes operant̄ ex ſuppoſitis natura cō-
ſtantibus iā.Eſt itacꝫ calidi digeſtio:digeſtiōis aūt pepanſis ephesis adhuc opteſis.
Vide nomina reſtituta in annota. Frigiditatis aūt indigeſtio:huius aūt homotes,molynſis,ſtatheuſis.Optet aūt exi
ſtimare nō ꝓprie hȩc dici noīa reb⁹.Sed nō iacēt vniuerſaliter:his q̄ ſimiliter:quare
nō has ſed tales oportet putare eſſe dictas ſpēs:dicam⁹ aūt ipſoꝝ vnūquodcꝫ qd eſt
9 Digeſtio ¶Digeſtio ꝗdē igit̄ eſt ꝑfectio a naturali & ꝓprio calido ex oppoſitis paſſiuis:hȩc
Declarat ex cauſis aūt ſūt ꝓpria vnicuicꝫ materia:quū eṁ digeſtū fuerit:ꝑfectūcꝫ eſt & factū:& prin
cipiū ꝑfectiōis a caliditate ꝓpria accidit.Et ꝑ aliquod exteriorū auxiliū conſumma
tum eſt velut alimētum quū digerit̄:& ꝑ balnea & ꝑ aliqua talia: aliudcꝫ principiū
q̄ in ipſo caliditas eſt:finis aūt his ꝗdē natura eſt: natura aūt ꝙ̄ dicimus vt ſpēm &
ſubſtantiā.His aūt ī ſubiectā quandam formā finis eſt digeſtiōis:quū tale fuerit fa-
ctum & tātū humidū,aut opteſim paſſum aut epheſim aut putrefactū aut aliter ta
10 liter calefactū:tūc eṁ vtile eſt & digeſtū eē dicim⁹.¶Sicut muſtū & q̄ ī naſcētijs cō
Probat ꝑ ſignum primum ſtātia quū facta fuerit:q̄le & lacrima cū facta fuerit lippitudo vel lim⁹: ſimiliter autē
& alia.Accidit aūt hoc pati oīb⁹ quū obtineat̄ materia & hūiditas: hȩc eṁ eſt q̄ ter
Secūdum minat̄ ab ea q̄ ī natura caliditate:ꝙ̄diu eṁ inſiti ī ipā rō natura hoc eſt.Propter qd' &
ſanitatis ſigna q̄ talia & vrina & ſeceſſiōis & totaliter ſuꝑfluitates:& dicunt̄ digeſta
eſſe quū inſinuēt caliditatem propriā obtinere indeterminati.Neceſſe aūt digeſta
Tertium groſſiora & calidiora eſſe:tale eṁ efficit calidū melioris molis,& groſſius & ſiccius:
11 Indigeſtio digeſtio ꝗdem igit̄ hȩc eſt.¶Indigeſtio aūt imꝑfectio ꝓpter indigētiā ꝓpriȩ cali-
ditatis:indigētia aūt caliditatis frigiditas eſt:imꝑfectio autē eſt oppoſitoꝝ paſſiuo
12 rum q̄ ꝗdē eſt vnicuicꝫ naturæ materia:digeſtio ꝗdē igit̄ & indigeſtio determinent̄
Pepāſis hoc mō.¶Pepāſis autē eſt digeſtio q̄dā:digeſtio eṁ alimēti in pericarpijs pepāſis
dicit̄.Qm̄ aūt digeſtio ꝑfectio,tunc autē pepāſis ꝑfecta:qn̄ ſeia q̄ ī pericarpio pn̄t ef
ficere tale alteꝝ quale ipm̄ eſt:et eṁ ī alijs ꝑfectū ſic dicim⁹,pericarpij ꝗdē igit̄ hæc
pepāſis q̄ a naturali calido.¶Dicunt̄ autē pepāſa & alia multa digeſtoꝝ ſcd'm ean
13 vbi repit̄ dem ꝗdē ſpēm:metaphorice aūt ꝓpterea ꝙ nō iacēt ſicut dictum eſt:& prius nomi
na ſcd'm vnāquācꝫ ꝑfectionē circa ea q̄ terminant̄ a naturali caliditate & frigiditate
Eſt aūt q̄ naſcētiarū & flegmatis & taliū pepāſis q̄ a naturali calido digeſtio inexi-
14 ſtētis humidi:impoſſibile eṁ terminare nō obtinens.¶Ex ſpumoſis ꝗdē igit̄ aq̄ſa ex
Effectus pepanſis talib⁹ aūt q̄ terreſtria cōſiſtunt & ex ſubtilibus ſemꝑ groſſiora fiūt:pepanſim paſſa
oīa:& hȩc ꝗdē ipam naturā ducit ſcd'm hoc:hȩc aūt ejcit:pepāſis ꝗdem igit̄ di-
ctū eſt qd eſt.¶Homotes aūt eſt cōtrariū: cōtrariū aūt pepāſi indigeſtio alimēti in
15 Omotes pericarpio:hoc autē eſt interminata humiditas:ꝓpter ꝙ aūt ſpumoſa,aut aq̄ſa,aut
eorum quæ ex ambobus eſt homotes.Quoniam autem pepanſis perfectio quædā
eſt:homotes imperfectio erit:fit autem imperfectio propter indigentiam naturalis
calidi & incōmenſurationem ad humidum quod pepanſim patitur.Nullum autē

humidū ipm̄ ſcđ'm ſeipm̄ pepāſim patit̄ ſine ſicco. Aqua em̄ nō ingroſſatur ſola hu- 16
midorū. Accidit āt aut eo ꝙ calidū ſit paucū: aut qa ꝙ terminat̄ multū. Propter qđ' Corſm Corſm
& ſubtiles humores eoꝝ q̄ homa ſūt & frigidi magis ꝗ̄ calidi, & inheſibiles & im Corſm
potabiles. ¶ Dicit̄ aūt homotes ſicut & pepāſis multis mōis: vñ & vrinę & ſeceſſio 17
nes: & catarri homi dicunt̄ ꝓpter eādē cauſam:. eo em̄ ꝙ nō ſūt obtēta a caliditate ne Quorum omotes
ꝗ̄ conſtant homa oīa appellant̄: lōge aūt ꝓcedentib᷒ & later homus: & lac homū
& alia multa dicunt̄: ſi poſſibilia ꝑmutari & conſtare a caliditate non paſſa ſint: pro
pter quod & aqua epheſim paſſa dicitur: homa aūt nō dicitur quia non ingroſſatur
pepanſis quidem igitur & homotes dictum eſt quid eſt: & propter quid vtrunqꝫ
ipſorum eſt. ¶ Epheſis autem eſt ſecūdum totum quidem digeſtio a caliditate hu 18
mida inexiſtentis interminati in humido. Dicitur aūt nomen proprie ſolū in elixa Epſeſis.
tis: hoc autem vtiqꝫ erit ſicut dictum eſt ſpumoſum aut aquoſum: digeſtio aūt fit ab
eo qui in humido igne. ¶ Quæ em̄ in frixuris aſſant̄ ab extrinſeco calido patiuntur 19
in quo aūt eſt humido facit illud magis ſiccum in ipſum aſſumens: quod autem eli Dr̄ia
xatur contrarium facit: ſegregat̄ enim ex hoc ipſo humidum a caliditate quæ in ex-
trinſeco humido. Propter quod ſicciora quę epheſim paſſa ſunt quā aſſa: nō em̄ attra 20
hūt in ſeipa humidū quę epheſim patiuntur: ꝓualet em̄ q̄ deforis caliditas ei q̄ intus: Corſm
ſi aūt vinceret quę intus traheret vtiqꝫ in ſeipſam. Eſt aūt nō om̄e corp᷒ epheſim paſ Patiens
ſibile: neqꝫ em̄ in quo nullū eſt humidū velut in lapidib᷒, neqꝫ in qbus ineſt qdem: epſeſim
ſed impoſſibile obtineri ꝓpter ſpiſſitudinē velut in lignis: ſed quęcūqꝫ corporꝝ ha
bēt humiditatē paſſibilē ab ea quę in humido ignitiōe. Dicitur & aurum epheſim 21
pati & lignum & alia multa, ſecūdum ſpēm qdem nō eādem: metaphorice aūt: nō Metaphorice epſe-
enim iacet nomen differētijs. Et humida aūt epheſim pati dicimus velut lac & mu ſim hñtia
ſtum: quum quidem in humido humor in ſpēm aliquam permutatur ab eo qui in
circuitu & deforis igne calefaciente: quare modo quodam ſimile dictę epheſi fa-
cit. ¶ Finis autem non idem om̄ibus neqꝫ elixatis neqꝫ digeſtis: ſed his quidem ad 22
eſum: his autem ad ſorbitionem: his autem ad aliā oportunitatē: quoniam & phar- Finis epſe
maca elixari dicimus. ¶ Quare quęcunqꝫ groſſiora poſſunt fieri aut minora aut gra- ſis 23
uiora aut hęc ipſorū talia: hæc aūt contraria propter id quod diſgregata: hęc qdē in- elixabilia
groſſari: hæc aūt ſubtiliari: ſicut lac in ſerū & coagulū omnia elixabilia ſunt. Oleum
autem non elixabitur ipſum ſecundum ſeipſum: quia horū nullū patitur. Sed ephe
ſim quidem igitur dicta digeſtio hęc eſt: & nihil differt in organis naturalibus & ar
tificialibus ſiquidem fiat: propter eādem igitur cauſam omnia erunt. Molinſis autē 24
indigeſtio qdē eſt, cōtraria aūt epheſi: erit aūt vtiqꝫ cōtraria prima dicta indigeſtio
ei᷒ ꝙ i corꝑe interminati ꝓpter defectū caliditatis q̄ i humido ꝙ i circuitu. Defect᷒
aūt cū frigiditate ꝙ ē, dictū eſt: fit aūt ꝓpter motū aīaliū: expellit̄ em̄ digerēs: & defe
ctus aūt aut fit ꝓpter multitudinē frigiditatis ī hūido aut ꝓpter multitudinē q̄ ī ephe
ſim patiēte. Tūc em̄ accidit eā q̄ i humido caliditatē ampliorē qdē eē ꝗ̄ vt nō mo-
ueat: minorē aūt ꝗ̄ vt regulet & cōdigerat. ¶ Propter quod duriora quidē quæ mo 25
lynſim patiuntur fiunt, ꝗ̄ epheſim paſſa: humida autem determinata magis: ephe- Corſm
ſis qdē igit̄ & molynſis dictū eſt: & qđ eſt: & ꝓpter qđ eſt. ¶ Opteſis aūt eſt dige-
ſtio a caliditate ſicca & aliena: ꝓpter qđ' & ſi qs epheſim exercens facit ꝑmutari & 26 Opteſis
digeri: nō ab humidi caliditate: ſed ab ea q̄ ignis quū cōſummatū fuerit aſſatū ſit &
non elixatum & exceſſu aduſtū eſſe dicit̄: a ſicca autem caliditate fit quū ſiccius fiat

cōſummatū: ꝑpter ꝙ & exteriora ſicciora interiorib⁹: elixata aūt cōtrariū: & op⁹ eſt manu artificū mai⁹ aſſare ꝙ̄ elixare: difficile eñ exteriora & interiora regulariter calefacere. Semper eñ propinquiora igni exiccantur citius, quare & magis: concluſis igitur exteriorib⁹ poris nō pōt ſegregari int⁹ exiſtēs humidū: ſed includit̄ cū pori recluſi fuerint.
27 Optesis & epſeſis ¶ Opteſis quidem igitur & epheſis fiunt quidem arte: ſunt autem ſicut dicim⁹ ſpēs vniuerſaliter eędē & natura: ſimiles eñ q̄ fiūt paſſiōes ſed innoiatę. Imitat̄ eñ ars naturā: qm̄ & alimēti i corpe digeſtio ſimilis epheſi eſt: etenī i humido & calido a caliditate corpis fit. ſ. digeſtio: & indigeſtio ſimilis molinſi.
28 remouet errorem ¶ Et aial nō fit in ipa digeſtiōe ſicut qdā aiūt: ſed i ſegregatiōe putrefacta i inferiori vētre: deinde aſcēdit ſurſum: digeſtū eſt eñ i ſupiori vētre: putreſcit aūt vter i inferiori ſegregatū: ꝑpter quā aūt cauſam dictū eſt i aliꝭ.
29 Stateuſis ¶ Molinſis qdē igit̄ epheſi cōtrariū: ei aūt q̄ vt opteſi dictę digeſtiōi: eſt qdē aliqd oppoſitū ſimiliter: min⁹ aūt noiatū. Erit aūt vtiqꝫ ſi fiat ſtatheuſis, ſed nō opteſis ꝑpter defectū caliditatis q̄ accidit vtiqꝫ: aut ꝑpter paucitatē exterioris ignis aut ꝑpter multitudinē aq̄: q̄ i eo ꝙ opteſim patit̄ tūc eñ plus qdē eſt ꝙ̄ vt nō moueat: minor aūt ꝙ̄ vt digerat. Quid qdē igit̄ eſt digeſtio & indigeſtio & pepāſis & homotes & epheſis & opteſis & cōtraria his dictū eſt.

Explanatio tex.

Satis dictum eſt de impreſſionib⁹ meteoricis: iā dicturus eſt Ariſto. de impreſſionibus quæ inſunt mixtis ratione qualitatū primarum: primo autem capite agit de paſſiōibus prouenientibus ex qualitatibus actiuis vt ſunt putrefactio digeſtio &c̄.

I. Quatuor ſunt q̄litates elemētoꝝ vt in ſecūdo de generatione diximus: caliditas & frigiditas ſunt actiuæ: humiditas & ſiccitas paſſiue: probat inductiue primo: ſecundo ex diffinitionibus.

II. Permutatio naturalis reꝝ gn̄atio & corruptio ſunt op⁹ qualitatū illarū primarū: patet qa gn̄atio fit a q̄litatib⁹ actiuis: qn̄ materiā ad certā redigūt diſpoſitionē: ita ꝙ ſuperāt q̄litates paſſiuas aliogn fit molinſis. i. icoctio, calido nō obtinēte ſup ma(teriā)

III. Simpli(citer) i gn̄atiōi naturali maxīe cōtra(riat) putrefactio. probat̄ qa oīs corruptio ſcd'm naturā hac via incedit. ſ. ꝙ putrefiat res corrūpendo niſi per violentiam corrumpatur.

IIII. Hinc q̄ putreſcūt primo ſunt humida: ſcd'o ſicca, deīn putrefacta nā cōpoſitū his erat terminatū cū ergo ꝙ terminat̄. i. humidū & ſiccū, obtinuerit ſup terminās. i. calidū & frigidū ꝑpter circūdans. i. ꝑpter caliditatē cōtinētis q̄ reſoluit humidū mi(xti).

V. Oīa p̄ter ignē pn̄t putreſcere: nā ignis ha(bet) (ſe) xtſ ber ſe vt forma ad alia elemēta & mixta ī actiōe: & ipſa ſunt vt materiā ignis: mō putrefactio fit a q̄litatib⁹ paſſiuis: qa putrefactio eſt corruptio ꝓprie & nālis caliditatis, a caliditate ext̄i⁹ cōtinētis.

VI. Fit putrefactio etiā a frigiditate ꝓpria & humido & caliditate extrinſeca. Corol'. Hinc putrefacta ſūt ſicciora: & tandē fim⁹ & terra: qa ꝓprio exalato calido, exalatur propriū humidum.

VII. Plura ſunt ſigna putrefactionē fieri a calore extrinſeco. Primū qa ī hyeme & frigore min⁹ putreſcūt, ꝙ̄ i eſtu: ſcd'm cōgelata min⁹ putreſcūt: tertiū qa calidiora min⁹ putreſcūt: quartū qa motū min⁹ putrefit ꝙ̄ qeſcēs. R ō qa calor extrari⁹ min⁹ fortiter pōt agere i motū: quītū qa maiora tardi⁹ putreſcūt minorib⁹: qa pl⁹ hn̄t de calore: & meli⁹ reſiſtūt calori extrario. Corl'm. Hinc aqua maris cito putreſcit: ſed nō totū mare. Corol'm. hinc ex putribus generantur animalia.

Secunda pars VIII. Reſtat dicere de aliꝭ operatiōib⁹ qualitatū primarū nā digeſtio eſt calidi: cuius ſunt tres ſpēs ſ. pepāſis, epſeſis & opteſis: indigeſtio aūt ē frigidi cui⁹ ſpēs ſūt omotes molynſis, ſtateuſis: q̄s dictiones accipim⁹ loco ſpēꝝ: cū nobis nomina deſint.

IX. Digeſtio eſt ꝑfectio a naturali & proprio calido ex oppoſitis paſſiuis facta: declarat per cauſas ſ. materialem, formalem, efficiētem & finalem.

X. Probat̄ p tria ſigna. Primū i muſto q̄ dicit digeſtū cū calidū debite obtinuerit ſup humidū & ſiccū faciēdo ſubtile euaporare & terreſtre reſidere i fūdo. Secundū vrine, & excremēta digeſta ſunt cauſæ ſanitatis. Tertiū qa digeſta ſūt craſſiora & calidiora ꝙ̄ pri⁹

XI. Indigeſtio eſt impfectio ꝓue(niens) niens ex indigentia proprię caliditatis.

Tertia pars XII. Pepāſis eſt digeſtio alimēti in fructiferis facta. Vn̄ tūc pepāſis eſt ꝑfecta: cū ſemīa i fructib⁹ talia ſunt ꝙ poſſent generare ipſis ſimilia.

XIII. Pepāſis reperit̄ etiā ī aliꝭ a fructiferis metaphorice: qa noīa ꝓpria nō habemus: dicimus eñ apoſtemata, flegmata &c̄. digeri: in his eñ fit digeſtio a naturali calido.

XIIII. In pepāſi ex ſpumoſis & aereis fiūt aquoſa: & ex aq̄is terrea: & tūc cōſiſtūt: hinc oīa pepāſim paſſa ex ſubtilioribus ſemper groſſiora fiunt.

XV. Omotes pepāſi cōtraria eſt circa fructuū alimēta īdigeſtio. Hic fruct⁹ imaturi ſūt ſpumoſi & aquei: quia ī eis eſt interminata humiditas: hinc omotes eſt ī ꝑfectio: fit eñ ex īdigētia caloris nālis

XVI. Sequit̄, nullū humidū ſ(ed) ſicco pati pepāſim. Scd'o omotes accidit vel qa calidū eſt paucū: aut quia humidū q̄ terminat̄ eſt multū. Tertio humores patiētiū omoten ſūt ad eſū & potū (inuti)abiles.

XVII. Omotes ſicut pepāſis dicit̄ de aliq̄b⁹ ꝓprie de aliꝭ metaphorice: qa fruct⁹ dicit̄ ꝓprie crud⁹ ſed metaphorice vrina, catarr⁹: ſiſr etiā later & lac

XVIII. Epſeſis eſt a caliditate humida circũſtãte interminati humidi inexiſtẽtis. Nam ſic ꝙ ſpumoſum in ipſis elixis fuerit, ab humido calido extrario coquitur.

Quarta pars

XIX. Differũt frixa & elixa: qa in frixura calidũ extrinſecũ rapit ad ſe humidũ: & facit illud ĩ quo iacẽt frixa eẽ ſicci⁹: cõtra ĩ elixis calidũ exteri⁹ trahit ad ſe humidũ interius elixi.

XX. Sequit̃ elixa eẽ ſicciora aſſis: itẽ ꝙ non omne corp⁹ eſt elixabile. Probat̃ qa nõ hñs humidũ vt lapides nõ elixantur: ſimiliter q̃ ob groſſiciẽ non poſſunt pati elixationẽ: at illa ſunt elixibilia q̃ hñt humiditatem paſſibilem ab humido calido.

XXI. Aliqua etiã dicuntur pati epſeſim metaphorice vt aurũ lignũ &c̃. ſimiliter lac & muſtum: qñ permutantur in aliam cõuenientẽ diſpoſitionem.

XXII. Finis epſeſis eſt nõ vnus: quia aliq̃ ad eſum ſunt alia ad ſorbitionẽ aut ad aliã oportunitatẽ.

XXIII. Quęcunq; poſſunt fieri groſſiora minora aut grauiora ab humido calido circunſtante ſunt elixabilia: ſimiliter eoꝝ contraria. ſ. q̃ fiũt leuiora & maiora ac ſubtilia: vt lac quando fit ſerum vel coagulum.

XXIIII. Molynſis contraria epſeſi eſt indigeſtio ꝓpter defectũ caliditatis humidi circũſtantis. Et ſicut defectus in putrefactione venit ex frigiditate, calido per motũ expulſo: ſic hic ꝓuenit ex frigiditate extraria. Vnde maior eſt caliditas, ꝙ̃ vt nihil agat: & eſt minor ꝙ̃ vt digerat: incipit motum & non poteſt perficere.

XXV. In molynſi duriora fiũt ꝙ̃ in epſeſi: quia humida in epſeſi fiunt remolliitiora.

Quinta pars

XXVI. Opteſis eſt digeſtio a caliditate ſicca & aliena: ideo elixum poteſt aſſari, quaſi conſumate ſiccari & ideo aſſum exterius eſt ſiccius.

XXVII. Epſeſis & opteſis fiunt arte & natura: quia ars imitat̃ naturã: & ſunt quaſi eiuſdẽ naturę quia alimẽti digeſtio eſt ſimilis epſeſi.

XXVIII. Quando fiunt vermes in animali, non fiũt ĩ digeſtiõe, ſed in vẽtre inferiori & inteſtinis.

XXIX. Molynſis opponitur epſeſi: ita opteſi opponitur innominata ſpecies, quę põt dici ſtatheuſis: & fit propter caliditatis exterioris defectum, aut propter humiditatem aſſabilis.

Annotatio in tex.

Interp̃s noĩa mutationũ nõ vertit: forte eo cõſilio ꝙ cũ Ariſto. opinat⁹ ſit, eas nõ ſignate noĩatas in grecia: q̃ eſt tñ admodũ verboꝝ locuples: ſubuereunde timuit interp̃s in lingua min⁹ diuite, ſignata & ꝓpria edere vocabula: aut ne iſta p̃s meteorica latinis redderetur cõtemptibilis, maieſtate grecarũ dictionũ, voluit rẽ infimã obũbrare: vtcunq; reddenda ſunt vocabula iſta latinitati: quod & Stapuleñ. in paraphraſi fecit: ſunt aũt ferme iſta,

Stapulẽ. πέψις, πέπανσις, ὠμότης, ἕψησις

Digeſtio, maturatio, cruditas, elixatio

μόλυνσις, ὄπτησις, στάτευσις

Inelixatio, aſſatio inaſſatio

Ita em̃ ob ſimilẽ penuriã, oportet nos effingere terminos: qm̃ latini noſtri oẽs corrupte hñt voculas grecas: loquor de libris ſcriptis & impſſis a me viſis, tam in textu Ariſto. ꝙ̃ in cõmentarijs.

Apoſtema recollectionẽ ſignificat, aut potius ſpaciũ ſeu diſtantiã: at frequẽs eſt vſurpatio pro concurſu mali humoris in aliqua parte corporis.

καρπὸς fructus dicit̃: hĩc pericarpos hic dixit fructiſera.

21. Muſtũ patit̃ epſeſim: aduerte muſtũ a calore intrinſeco pepãſim patit̃ a calore extrĩſeco epſeſim

Explicatio ſcholaſtica. Q.I.

Alij cõmuniter hic non mouerunt quęſtiones ob facilitatem materiæ: attamen ego pergam vt cœpi hoc capite primo.

An digeſtio & putrefactio ſint poſſibiles?

Articulus.I.

Nota.I. Q. Ariſto. hic cauſas remotas putredinis poſuit cœlum & elementa, qualitates vero primas vt propĩquiores cauſas: quoniam humiditas permiſta ſiccitati in aliqua proportione geometrica determinata a natura: vt ait vetus expoſitor hẽricus eſt proxima cauſa putrefactionis: in tali aũt ſubiecto exiſtit q̃dam caliditas certæ proportionis ad illas qualitates paſſiuas, ſimiliter & frigiditas: nam ſi humidum eſſet calidum & rarum: iam ſtatim conſumeretur a calido: ſicut patet, ſicut accidit in ſanguine calefacto & incenſo: aut ſi humidum omnino occuparet calidum ipſum extinguęret: ſicut ſubmergens candelam accenſam in oleo: oportet ergo proportionem eſſe pro conſeruatiõe vitæ illarum qualitatum ſicut in lichno ardente in oleo: vbi humidum remiſſum cõtinue eleuatur: & cum calido conſeruat flãmam: ꝙ ſi oleum humidũ eſſet omnino calefactum, totum arderet: ꝙ ſi lychnus eſſet omnino oleo perfuſus, flamma extinguęretur: ita ſentito de vita. ¶ Sed quando per agens extrinſecum vel aliunde humidum naturale mouetur verſus partes exteriores: & ibi reſideat, calore naturali ſimul ad extrema moto: & tunc interius manet frigidum & forma q; ſubſtantialis corrumpitur & materia in putredinẽ alteratur. ¶ Sequitur plures motus concurrere: nam primo calor extrinſecus & intrinſecus alterant humidum: ſecũdo humidum ſæpe exalat cum calido, vel reſidet in extremitatibus. Quarto partes extremales humectãtur & calefiunt, interiores frigefiunt & ſiccantur. Quinto fit formæ ſubſtantialis corruptio. Et per iſta põt intelligi Ariſto. diffinitio cum dicit putrefactionem eſſe corruptionem in humido ab aliena caliditate: quia ille calor exterior extrahit humidum complexionale.

Putrefactio

Nota.II. Ex hoc ſequi putrefactioni multa accidere: nam iam diximus putreſcibile inordinate calefieri ſeu innaturaliter. Secundo ſuperficiẽ primo innaturaliter humectari. Tertio interiora exiccari. Quarto ea infrigidari. Quinto demum etiam extrema exiccant̃ & infrigidãtur. Sexto cõdenſant̃ partes. Septio diſſolutio partiũ ob humidi cõtinuantis extinctionẽ. Octauo aĩalia ex his gñant̃ vt ex vaccis apes, ex eqs veſpę. Auer. xij. me. ex cerebro

Accñtia cius

Aues & vermes

hominis bufones ex corpore hominis lūbrici ex caſeis tarmes ex veſtibus tineæ, ex frumento auolæ. Nono mutatur color, quia homines mortui fiunt nigri, ſi ſit magna caliditas in extremis, vel citrini, ſi ſit mediocris calor. Decimo ſequitur fetor ex ceptis odoriferis vt floribus: nam proportio qualitatum putridi eſt diſconueniens naturæ humanæ: ideo cauſat etiam odorem contrarium: qui tamen non eſt contrarius vulturibus: ita dicas de alijs animantibus fetore cadauerum gaudētibus. Vndecimo putrida fiunt grauiora. Ratio eſt quia in mortuis receſſit calor, & per conſequens leuitas, ſimiliter & ſpiritus moriui & leuificatiui: ſimiliter humiditas ſubtilis & aerea exalat. Duodecimo, animalia putria homini ſunt cōmuniter venenoſa: immo etiam ex his genita. Tredecimo aliqua putrida fiunt lucētia de nocte vt quercus putris ſed noctiluca ſi moriantur non lucent, vt vermes & oculi cattorum &c̄. Decimoquarto efficitur aliquādo viſcoſum & conglutinatur putrefactum: ſicut vinum per corruptionem caloris & euaporationem humidi ſubtilis efficitur pendulum & miſerum: eſt enim infrigidatiuum & indigeſtibile valet tn̄ ad aquam vitæ & vinum cremabile ait Timo qui hic large materiā proſequitur.

Timo

Gaieta.

Nota. III. Digeſtionē vſurpari dupliciter ſcd'm Gaietanum. Primo pro diſpoſitione mixti a qua prouenit debita & pfecta rei operatio: & eſt qualitatiua & intrinſeca diſpoſitio alicui⁹ mixti ſcd'm quam natum eſt debite operari. Secundo vſurpat̄ pro via ſeu tranſmutatione ad talem diſpoſitionē ¶ Sequitur primo ꝙ eſt diſpoſitio q̄litatiua, non quantitatiua, non ſubſtantialis &c̄. quia licet di- digeſtio poſſit ordinari in generationem vel corruptionē: vt patet ī digeſtiōe hoīs vbi nutrimētū corrūpit̄: tn̄ de ſe digeſtio eſt q̄litatiua, q̄a alteratiua: ſicut ī pomo matureſcēre fit digeſtio ſine corruptiōe. ¶ Vn̄ ſequit̄ licet ad digeſtionē cōcurrat mot⁹ localis: q̄ digeribilia applicant̄, alteratio q̄ alterant̄: & ḡnatio & corruptio digeribiliū &c̄. tn̄ ſola alteratio ē digeſtio: latio ꝓcedit: corruptio ſequit̄: ſequit̄ etiā ꝙ finis ꝓpinquus digeſtiōis eſt digeribilia eē alterata: ſed remot⁹ pōt eē ḡnatio. ¶ Sequit̄ etiā ꝙ forma ſubſtātialis nō eſt termin⁹ digeſtiōis ꝓpri⁹, ſed ḡnatiōis: patet ī aſſatione q̄ eſt digeſtio. ¶ Adde ꝙ mixtū debite poſſe opari tripl'r intelligit̄. ſ. ſimpl'r, vel ſcd'm tp̄s, vl' ſcd'm finē, vt racem⁹ dicit̄ digeſt⁹ ſcd'm finē: q̄n adhuc eſt viridis, vt ex eo fiat agreſtū: itē dicit̄ digeſtus ſcd'm tp̄s q̄n eſt maturus vt colligat̄ ad muſtū: tn̄ nō eſt digeſt⁹ ſimpl'r niſi poſtq̄ muſtū efferbuerit res p exēpla eſt facilis &c̄. ¶ Sequit̄ poſtremo digeſtionē eſſe pfectionē cauſatā a ꝓprio & naturali calido in oppoſitis paſſiuis. ſ. humido & ſicco commixtis.

Nota. IIII. Digeſtionē fieri ī aīantib⁹, ī plantis & ī inaīatis: ī aīantib⁹ fit digeſtio ſeis ꝓ fetu: fiūt aliꝗ digeſtiōes de q̄b⁹. 1. de ḡnatiōe: in plātis ſil'r fit digeſtio ī radice, ſtipite ī folijs, ī fructib⁹ vide ī li. 2 de aīa: at a q̄b⁹ principijs fiat notato iſta. 1. Digeſtio viuētiū fit a calido intrinſeco & naturali intellige digerēti, ſed nō digeſtio aut digeribili: patet q̄a habētes magnū calorē naturalē bn̄ digerūt. 2. Subiectū digeſtiōis. i. digeribile eſt humidū ſicco cōmixtū: nā calor tali pabulo ſuſtētat̄. 3. Digeſtio in viuētibus aliq̄n iuuat̄ calido extrinſeco, aliquādo frigido. Primū patet de digeſtibili calido ꝙ cōfert ad digeſtionē vt pip: ſimiliter ſtomacho exterius vnguēto aut certo puncto. Scd'm patet q̄a ī hyeme p antiparīſtaſim ſunt calidiſſimi: & in regiōibus frigidis hoīes optīe digerunt & maiori indigēt cibo, ſicut germani. 4. In inaīatis digeſtio fit a calore extrīſeco & etiā ī plātis: patet ī aſſatione, elixatiōe, ī pomis calore ſolis maturatis. 5. Ex p̄dictis oībus colligit̄ vtilitas qualitatū primarū ī toto vniuerſo: q̄a ſunt vtiliores omī auro: cū ſine auro viuerēt aīalia ait Timo & nō ſine q̄litatibus illis digererēt, nutrirent, ḡnarent &c̄. Quare Ariſto. acutiſſimus phōꝝ phūs, breui hoc cōpēdio, mirificā eaꝝ vtilitatē hic deliniauit.

Timo

Ariſto.

Articulus. II.

Concluſio Digeſtio & putrefactio ſunt poſſibiles liquet experientia & ratione.

Articulus. III.

Cur ex putribus ḡnant̄ aīalia, & nō plātꝫ aut auꝝ. cū viuū difficilius ḡnet̄ nō viuo? Rn̄det̄ q̄a calidū naturale cū humido venit ad ptes extremales: & ita ad ipm̄ habet debitā ꝓportionē: q̄re ex ipo cū v̄tute celeſti ſupplēre rōnem & v̄tutē formatiuā ſeminis bn̄ pōt ḡnari aīal: eſt ergo illud humidū & calidū magis propinquū quo ad generationē viuo imperfecto q̄ auro vel plantæ.

Cur vno putri tot ḡnant̄ aīalia eiuſdē ſpēi: & non tm̄ vnū magnū. Reſpondet̄ ꝙ hoc eſt ꝓpter diſgregationē humidi ī extremitatib⁹: ꝙ eſt materia ſubiectiua aīaliū: iō plura fiūt: & q̄a humidū illud eſt eiuſdem rationis: ideo fiunt frequenter aīalia eiuſdem ſpeciei: variam aūt ſortiuntur figuram ex diuerſitate cōplexiōis humidi: quia ex humido colerico gignitur animal longum & ſtrictum: ex flegmate latum & breue: ex ſanguineo mediocre: ex melancolico breue & ſtrictum.

Cur aliquando generantur ex eis volatilia. Reſpōdetur ꝙ hoc eſt quia humidum & calidum exiſtēs in extremitate eſt ſubtile.

Albertus

Quæ impediunt putrefactionem: reſpondetur q̄n q̄. 1. frigiditas cōtinentis. 2. congelatio putrefactibilis. 3. Tertiens caliditas actualis vel virtualis putrefactibilis. 4. eſt motus & fluxus. 5. Quantitas maior corporis. hæc Ariſto. in textu. ¶ Albertus addit, balſamū, myrram aloen & ſalem: ideo carnes ſale condiuntur ne putreāt. Nam iſta multum exiccant & extrahunt humidum ſuperfluum & contrahunt ſiccum: ne humidum continuans habeat locum exeundi. Cuius ſignum eſt: ꝙ fortiter ab his paſſa inueniuntur arida, dura, conſtricta & in ſupficie rugoſa. Hinc corpora mortua illis condita diu perſeuerāt abſq̄ putrefactione. Vnde ex oppoſito habentur cauſæ putrefactionis: quia multum humida & carnoſa facilius & citius putrefiūt. item quando eſt caliditas continentis, caliditas accidentalis putreſcibilis &c̄.

¶De paſſionibus quæ inſunt mixto ex humido & ſicco Ca.II.

PAſſiuorum autem humidi & ſicci dicendum ſpecies: ſunt autem princi-
pia quidem corporum paſſiua: humidum & ſiccum: alia aũt miſta qui-
dem ex his: cuiuſcũq; autem magis: huius magis ſecundũ naturam ſunt
puta hoc quidem ſicci magis: hoc autem humidi. Om̃ia autem hæc qui-
dem actu erunt: hęc autem in oppoſito: habet aũt ſic liquatio ad liquabile. ¶Quo- 2
niam autem humidũ eſt bene terminabile: ſiccũ aũt difficile terminabile: ſimile ali- Humidũ
quid pulmento: & condimẽtis ad inuicẽ patiunt̃: humidũ eñ ſicco cauſa terminari
& vtrũq; vtriq; velut colla fit. Sicut & Empedo. fecit i phyſicis farinã aq̃ cõglutinãs
& ꝓpter hoc ex ambob⁹ eſt terminatũ corp⁹. ¶Dicunt̃ aũt elemẽtoꝝ ꝓpriiſſime 3
ſicci qdẽ terra, humidi aũt aqua: ꝓpter hæc aũt oĩa terminata corpa hic: nõ ſine terra
& aqua: cuiuſcũq; aũt plus ſcd'm potẽtiã: hui⁹ vnũquodq; videt̃ & i terra & i aqua
aĩalia ſolũ ſunt: in aere aũt & in igne nõ ſunt qa corporũ materia hęc. Corpaliũ aũt 4
paſſionum has primas neceſſe exiſtere terminato duriciem aut molliciem: neceſſe Dur⁊ mol
eñ ꝙ ex humido & ſicco aut durũ eſſe aut molle: eſt aũt durũ quidẽ ꝙ nõ cedit in le
ſeipſum ſcd'm ſupficiẽ: molle aũt ꝙ cedit: nõ ecõtra circũſtãdo: aqua eñ nõ mollis
non eñ cedit impreſſioni ſuperficies in ꝓfundum ſed ecõtra circũſtat. Simpliciter
quidem igit̃ durũ aut molle, quod ſimpliciter tale: ad alterum autem ꝙ ad illud ta
le: ad inuicẽ quidẽ igitur indeterminata ſunt ꝑ magis & minus. Quoniã aũt ad ſen
ſum omnia iudicamus ſenſibilia palã ꝙ & duꝝ & molle ſimpliciter ad tactũ deter
minauimus tanq; medietate vtẽtes tactu: ꝓpter ꝙ excedẽs quidẽ ipſum durũ: defi-
ciẽs aũt molle eſſe dicim⁹. ¶Neceſſe aũt durũ aut molle eſſe terminatũ corp⁹ ꝓprio 5
termino, aut eñ intercedere aut nõ, adhuc coagulatũ eſſe: hoc eñ terminat̃. Quare Corpus
quoniam omne quidem terminatũ & conſtans aut molle aut durum: hæc autẽ coa durum
gulatio ſunt: omnia vtiq; erunt corpora compoſita & terminata non ſine coagulatio
ne: de coagulatione igit̃ dicẽdum. ¶Sunt itaq; cauſæ q̃ ſecus materiã duæ: faciẽs & 6
paſſio: faciẽs qdẽ igit̃ vt vnde motus: paſſio aũt vt vnde ſpẽs: quare & coagulatiõis Cauſę du
& diffuſiõis & ei⁹ ꝙ exiccari & humectari: facit aũt faciẽs duab⁹ virtutib⁹: & patit̃ ri & mol
paſſionibus duab⁹ ſicut dictũ eſt: facit quidẽ calido & frigido. Paſſio aũt aut in prę lis
ſentia aut abſentia calidi aut frigidi. Quoniã aũt coagulari aut exiccari aliquo modo Intentio
eſt: de hoc dicam⁹ primo: patiẽs itaq; aut humidũ aut ſiccũ: aut ex his poſita: aut hu
midi corp⁹ aquã, ſicci aũt terrã: hęc aũt humidorũ & ſiccorũ paſſiua. ¶Propter qd' 7
& frigidum paſſiuorum magis in his eñ eſt etẽ terra & aqua frigida ſupponunt̃: Frigidũ
factiuũ aũt frigidũ vt corruptiuũ: aut ſcd'm accidẽs ſicut dictũ eſt pri⁹: aliquãdo eñ
cõburere dicit̃ & calefacere frigidũ: nõ vt calidũ ſed in ſimul ducẽdo, aut in contra
circũſtare calidũ. ¶Deſiccant̃ aũt q̃cũq; ſũt aqua & aq̃ ſpẽs aut hñt aquã ſiue ſupin 8
ductã ſiue cõnaturalẽ. Dico ãt ſupductã qdẽ velut i lana: cõnaturalẽ aũt velut i lacte Deſicca-
aq̃ aũt ſpẽs q̃ talia, vinũ, vrina ſerũ, & totaliter q̃cũq; nullã aut paruã habẽt hypoſta bilia a ca
ſim. Nõ ꝓpter viſcoſitatẽ: qbuſdã eñ cã nõ ſubſtãdi aliquid viſcoſitas ſicut oleo aut lido
pici. Deſiccant̃ aũt oĩa aut calefacta aut frigefacta: ambo autẽ calido & ab interiori 9
caliditate, aut ab exteriori. Etẽ q̃ infrigidatiõe ſiccant̃ ſicut veſtimentum ſi fuerit Deſicca-
ſeparatũ ipſum ſcd'm ſeipm̃ humidũ ab interiori calido ſimul euaporare faciẽte hu bilia a ca
midum deſiccatur: ſi paucum fuerit humidum exeunte caliditate a circumſtante fri- lido.
gido. Deſiccantur quidem ſicut dictum eſt omnia aut calefacta aut frigefacta &
omnia calido, aut interiori, aut exteriori coeducente humidum. Dico aũt extra qdẽ

ſicut quæ elixantur. Intra aũt quãdo ablato a caliditate quã habet conſumptũ fuerit
10 Humectari expirãte: deſiccari quidẽ igiť dictũ eſt. ¶ Humectari qdẽ em̃ eſt vnũ quidẽ aquã
fieri conſtantẽ: vnũ aũt liqueſieri coagulatã: horũ aũt cõſtat quidem frigefact⁹ ſpũs
11 Coagulabilia ¶ De liquefactiõe aũt ſimul & de coagulatione erit palã. Coagulanť aũt q̃cũq; coa
gulãtur, aut exiſtẽtia aq̃, aut terrę & aq̃. Et hoc aut frigido aut calido aut ſicco: ꝓpter
quod & reſoluunť cõtrarijs q̃cũq; ſoluunť a calido coagulatorũ, aut a frigido: q̃ qdẽ
em̃ a ſicco calido coagulata ſunt ab aqua ſoluunť q̃ eſt humida. Coagulari aũt q̃dã
vtiq; putabunť ab aqua: vt mel elixatũ: coagulať aũt nõ ab aqua: ſed ab eo quod in
12 Non coagulabilia ipſa frigido. ¶ Quęcũq; qdẽ igiť ſũt aq̃ nõ coagulanť ab igne: ſoluunť em̃ ab igne.
Idem aũt eidẽ per ſe nõ erit cauſa cõtrarij: in abſcedendo aũt calidũ coagulať: quare
palã q̄ ingrediẽdo ſolueť: quare faciẽte frigido coagulať: ꝓpter quod & nõ ingroſ
13 ſantur talia coagulata: ingroſſato em̃ humido qdẽ abeũte fit: ſicco aũt cõſtante: aqua
Cõia aq̃ & terræ aũt humidorũ nõ ingroſſať ſola. ¶ Quęcũq; aũt cõia terræ & aquę & ab igne coagu
lantur & a frigido: ingroſſanť aũt ab ambob⁹. Eſt quidẽ vt eodẽ mõ: eſt aũt vt aliter
a calido quidem humidũ educẽte: euaporãte em̃ humido ingroſſať ſiccũ & cõſtat
a frigido aũt calidũ exprimẽte: cũ quo humidũ recedit ſimul coeuaporãs: q̃cũq; qdẽ
igiť mollia ſed nõ humida nõ ingroſſanť ſed coagulanť exeũte humido velut aſſa-
tus later. Quæcũq; aũt humida miſtorꝶ & ingroſſanť velut lac. Multa aũt & hume
ctantur primo: q̃cũq; aũt groſſa: aut dura aut frigida p̃extiterint entia: queẽadmodũ
& later primo dũ aſſať euaporat & mollior fit: ꝓpter quod & ꝑuertitur in caminis.
14 Liquabilia ¶ Quęcũq; quidẽ igiť a frigido coagulanť cõia terrę & aquę: pl⁹ aũt habentiũ ter-
rę: q̃ quidem in calidũ egrediẽdo coagulanť: hęc liqueſiũt calido ingrediẽte iterũ ca
15 Inſolubilia lido velut lutum quũ cõgelatum fuerit. Quęcũq; aũt ꝓpter infrigidationem & cali
do ſimul educto omni hęc inſolubilia ſunt: nõ ſupabũdanti caliditate: ſed mollificã
tur velut ferrũ & cornu: liqueſcit aũt & laboratũ ferrũ vt humidũ fiat: & iterũ coagu
letur: & calibes faciũt ſic. Subſidet em̃ ſubtus & purificať ſcoria: quũ aũt ſępe patiať
& purũ fiat hoc: calibs fit: nõ faciunt aũt ſępe ipſum ꝓpter abſentiã fieri multã: &
pondus minus purificari. Eſt aũt melius ferrum quod habet minorem purificatio-
nem. Liqueſcit autẽ & lapis pyrimachus vt ſtillet & fluat: quod autem coagulatur
quum fluxerit iterum fit durum, & molle liquantur vt fluant: fluens autem coagu-
latum colore quidem nigrum ſimile autem fit calci: liqueſcit autem & lutũ & terra.
16 Diuiſio coagulabilium ¶ Quęcunq; autem a calido ſicco coagulantur: hęc inſolubilia ſunt quidem: hæc aũt
ſoluunť humido: later quidem igitur & lapidum quorundam genera: quęcunq; ab
igne terra cõbuſta fuerit velut molares inſolubilia: nitrum autem & ſales ſolubilia
humido: nõ om̃i aũt ſed frigido: propter quod aquæ: & quæcunq; aquæ ſpecies li
queſcũt: oleo aũt nõ liq̃ſcũt. Sicco em̃ calido, cõtrariũ frigidũ humidũ: ſi ergo coagu
17 Ingroſſibilia lauit alterũ alterũ ſoluit: ſic em̃ cõtraria erũt cauſę cõtrariorꝶ. ¶ Ingroſſanť quidem
igitur ab igne ſolum quęcũq; aquæ plus habent q̄ terræ: coagulanť aũt q̃cunq; ter-
18 Dubium de oleo ræ: propter quod & nitrum: & ſales terræ ſunt magis & lapis & later. ¶ Maxime
autem dubie habet olei natura: ſiquidem enim aquæ oportebat coagulari a frigido
vt glacies: ſi autem terrę plus ab igne vt later: nũc autem coagulatur quidem a neu
Soluitur tro. Ingroſſatur autem ab ambobus: cauſa autem eſt quia plenum eſt aere: propter
quod & in aqua ſupernatat: etẽm̃ aer fertur ſurſum: frigidum em̃ ex inexiſtente ſpi
ritu aquam faciens ingroſſat. Semper em̃ quũ miſta fuerint oleũ & aqua: ambobus

fit groſſi⁹:ab igne aūt & tp̄e igroſſat̄ & albeſcit.Albeſcit q̄dē euaporāte aqua ſi qua
inerat:ingroſſat̄ aūt ꝓpter ea qđ marceſcēte calido ex aere fit aqua. Vtroq; quidem
igit̄ mō eadē fit paſſio & ꝓpter idē ſed nō eodē mō:igroſſat̄ q̄dē igit̄ ab ābob⁹:de
ſiccat̄ aūt a neutro:neq; em̄ ſol neq; frig⁹ deſiccat:nō ſolū aūt q̄a viſcoſū: ſed & q̄a
aeris eſt:nō deſiccat̄ aūt aqua & neq; exiccata elixat̄ ab igne,q̄a nō euaporat ꝓpter
viſcoſitatē.¶ Queq̄cūq; aūt miſta terræ & aq̄ ſcđm pluralitatē vtriuſq; dignum dici 19 Alia coagulabilia
Vinū em̄ quoddā & coagulat̄ & epheſim patit̄ velut muſtū abſcedit aūt ab om̄ib⁹
talib⁹ dū deſiccat̄ aqua:ſignū aūt q; aqua:vapor em̄ cōſtat in aquā ſi q̄s velit collige
re:quare q̄buſcūq; relinquit̄ aliq̄d hoc terrę.Quedā aūt hoꝝ & a frigido ſicut dictū Alia
eſt igroſſant̄ & deſiccant̄:frigidū em̄ nō ſolū coagulat ſed exiccat q̄dē aquā:igroſſat
aūt aerē aquā faciēs.Coagulatio aūt dicta eſt q̄dā deſiccatio exiſtēs.Quecūq; quidē
igit̄ nō igroſſant̄ a frigido ſed coagulant̄ aq̄ ſūt magis:velut vinū vrina acetū & lixi-
uiū & ſerū.¶ Quecunq; aūt igroſſant̄ nō euaporātia ab igne: hec q̄dē terrę,hec aūt 20 Ingroſſata nō euaporantia
cōia aq̄ & aeris:mel q̄dē terræ,oleū aūt aeris.Sūt aūt & lac & ſanguis amboꝝ q̄dē
cōia & aq̄ & terrę magis aūt q̄ multa terrę:queadmodū ex q̄buſcūq; humidis nitrū
fit & ſales & lapides aut ex q̄buſdā cōſtant talib⁹:ꝓpter qđ & ſi nō ſeperetur ſerū
exurit̄ ab igne decoct⁹:q; aūt terreſtre cōſtat & a coagulo ſi aliqualiter decoquat q̄s
ſicut medici coagulū imponētes: ſic aūt ſeparat̄ ſerū & caſeus:ſeparatū aūt ſerū nō
adhuc ingroſſat̄ ſed exuritur,ſicut aqua.Si aūt aliquod lac nō habeat caſeū aut pau-
cum:hoc magis aquæ & inheſibile:& ſanguis aūt ſimiliter: coagulatur em̄ eo q; de
ſiccetur infrigidatus:quicūq; aūt nō coagulant̄:velut qui ceruí tales aq̄ magis & fri-
gidi hi:propter quod & nō habēt vias:in eis em̄ ſunt terrę & ſolidū: quare & extra-
ctis nō coagulat̄:hoc autem eſt quia nō deſiccatur:aquę em̄ quod derelinquit vt lac
caſeo ablato:ſignū aūt:lāgoroſi em̄ ſanguines nolūt coagulari:velut icor neq; hoc:
aut phlegma & aqua ꝓpter indigeſtū eſſe & inſuperatū a natura.¶ Adhuc aūt hæc 21 Solubilia & inſolubilia
quidem ſolubilia ſunt velut nitrū:hæc aūt inſolubilia,velut later & lapis.Et horum
hæc quidē mollificabilia velut cornu:hæc aūt non mollificabilia velut later & lapis
cauſa aūt quia contrarioꝝ contrariæ cauſæ. Quare ſi coagulant̄ duobus frigido &
ſicco:neceſſe ſolui calido & humido propter quod igne & aqua:hæc enim cōtraria:
aqua quidem quæcunq; igne ſolo:igne aūt quecūq; frigido ſolo: quare ſi a duobus
accidit coagulari hec inſolubilia maxime:fiūt aūt talia q̄cūq; calefacta:deinde fri-
gido coagulantur:accidit em̄ quū calidum exudauerit egrediens plurimū humidū
cōprimi iteꝝ a frigido vt nō hūido det penetrationē.Et ꝓpter hoc:nec calidū ſol-
uit:quæcunq; em̄ a frigido coagulantur ſolo hæc ſoluit:neq; ab aqua: quæcūq; em̄
a frigido coagulantur non ſoluit:ſed quæcunq; a calido ſicco ſoluit: ferrū autem li-
quefactū a calido frigefactū coagulat̄.¶ Ligna aūt ſūt terrę & aeris:ꝓpter q; vſtibi 22 Ligna
lia & nō liquabilia,nec mollificabilia & i aqua ſupnatāt p̄ter hebenū:hęc aūt nō:alia
q̄dē aeris h̄nt pl⁹:ex hebeno aūt nigra euaporauit aer & eſt plus i ip̄a terrę.Later aūt Later
terrę ſolum ꝓpterea q; deſiccatus coagulat̄ ſcđm modicū:nō em̄ aqua introitus ha
bet per quę ſolus ſpiritus exiuit:neq; ignis coagulauit em̄ ipſe: quid quidem igitur
eſt coagulatio & liquefactio: & propter quod & in quibus eſt dictum eſt.

Explanatio tex.

Proſequitur de paſſionibus mixtorum a qualitati bus paſſiuis prouenientibus.

1.Principia paſſiua corporū ſunt humidū & ſiccū: quorū aliqua ſunt magis humida, alia ſicca: & hoc actu vel potentia.

II. Humidũ eſt bene terminabile, & ſiccũ difficile igitur cōmiſcentur adinuicem, ſicut condimenta, aqua & farina.
III. Quia terra eſt ſicca, & aqua humida, nullum mixtũ eſt ſine his: ideo animalia ſunt in terra vel in aqua, vt in locis proprijs.
IIII. Duricies & mollities ſunt paſſiones corporũ terminatorũ: quia durũ eſt ꝙ non cedit in ſeipſum ſecũdum ſupficiem molle cedit. Et ita poſſunt ſimpliciter accipi vel ꝑ cōparationē ad alia corpora.
V. Omne corpus proprio termino contentum eſt durum aut molle: quare nō ſunt ſine coagulatione quoniam omne terminatum eſt coagulatum.
VI. Horũ .ſ. coagulatorũ liquatorũ &c. ꝑter materiam ſunt duæ cauſæ .ſ. efficiens & paſſio: efficiens duab⁹ virtutibus .ſ. calido & frigido: patiēs duabus .ſ. humido & ſicco. Dicamus ergo de his.
VII. Frigidũ eſt magis paſſiuũ ꝙ̃ calidũ. Probaẽ quia eſt in elemẽtis magis paſſiuis .ſ. terra & aqua adhuc tñ frigidũ eſt actiuũ: quia frigefacit, corrũpit calorẽ: vel generat per antipariſtaſim.
VIII. Deſiccabilia ſunt aqua & aquæ ſpẽs .ſ. ſerũ vinũ lac. Aliqua eñ habẽt humiditatẽ ſupinductã vt lana: aliqua cōnaturalem ſicut lac.
IX. Quæcũq̧ deſiccantur, a calido deſiccanẽ: q̃a oĩa deſiccanẽ vel calefacta vel frigefacta: calor reſoluit humidum vt patet in elixatis: frigus facit expirare calorẽ interiorẽ: qui ſecũ humidũ educit &
X. Tripliciter aliq̃d humectatur primo (exalat aere in aquã cōdenſato: ſecũdo ꝑ coagulati liquationem: tertio per humidi infuſionem.
XI. Coagulabilia ſunt de natura aquę vel aquę & terræ: & coagulanẽ calido frigido vł ſicco. Nã q̃ coagulanẽ calido ſicco, ſoluunẽ frigido hũido: vñ mel elixatũ coagulaẽ ab aqua inquãtum frigida.
XII. Aquea nō coagulanẽ ab igne, ſed liq̃fiũt: q̃m adueniẽs calor per ſe ſoluit: eadẽ recedens.
XIII. Illa q̃ ſunt cōia terrę & aquę coagulanẽ a frigido & calido. A calido euaporãte humidũ: tunc eñ ingroſſaẽ ſiccũ: a frigido exprimente calidũ: cũ quo humidum euaporãs ſimul recedit: ſimiliter talia mollia nō humida a calido coagulanẽ exeunte humido ſicut later: multũ aũt humida ingroſſanẽ.
XIIII. Quæ plus habẽt de terra, & coagulanẽ calido egrediẽte a frigido: liquefiũt calido ingrediente, ſicut lutum congelatum.
XV. Coagulata a frigido, calido totaliter educto nō ſolui poſſunt niſi ab exceſſiuo calido vt ferrũ: & ꝑ frig⁹ iterũ coagulanẽ: vñ ꝑ calorẽ ſcoria ſeparatur a ferro: ſed ferrũ eſt meli⁹: ꝙ min⁹ eſt purificatũ: ſimile eſt in pyrimacho fluẽte ad ignẽ, & de in coagulato: ſic de plumbo.
XVI. Eoꝝ q̃ a calido ſicco coagulanẽ, q̃dam indiſſolubilia ſunt, q̃dam diſſolubilia: nam terra ab igne cōbuſta idiſſolubilis eſt: ſed ſal & nitrũ ſunt
XVII. Ingroſſanẽ ab igne q̃cunq̧ (diſſolubilia plus aquæ habent ꝙ̃ terræ.
XVIII. De oleo habet dubitationẽ: q̃a nō eſt de natura aquæ, q̃a nō coagulaẽ a frigido: nec terræ q̃a nō coagulaẽ a calido: & tñ igroſſaẽ ab vtroq̧. Reſpōdeẽ ꝙ oleũ plenũ eſt aere: & ideo ſupnatat in aqua: & iō ingroſſaẽ a frigido, aere ĩ aquã conuerſo: ingroſſaẽ a calido euaporante aqua: a nullo aũt oleũ coagulaẽ quia viſcoſum & aereũ.
XIX. Mixta ex aqua & terra ſcd'm poſſibilitatẽ reductiōis illoꝝ elemẽtoꝝ ad mediũ coagulanẽ & ingroſſanẽ a calido. Patet in muſto ꝙ epſeſim patitur: q̃dam aũt hoꝝ a frigido ingroſſanẽ & deſiccantur: at q̃ nō ingroſſantur a frigido ſed coagulãtur, magis ſunt aquea.
XX. Nō euaporantia ab igne ingroſſata, aut ſunt terrea, aut de natura aeris & terræ, vt mel eſt terreũ oleũ aeriũ & terreũ: lac & ſanguis ſunt de natura aq̃ & terræ: & ꝙ lac ſit de natura terrẽ: probat in decoctione: idem probat de ſanguine.
XXI. Quæ eſt rō cur aliqua ſunt ſolubilia vt nitrũ, alia indiſſolubilia vt later: aliqua mollificabilia vt cornu, alia nō vt later. Rñdeẽ q̃a cōtrarioꝝ effectuũ ſunt cōtrarię cauſæ: puta coagulata frigido & ſicco ſoluunẽ calido & humido: & hoc in generali: in ſpecial¹ corpa calefacta ſi frigido coagulanẽ: tũc euenit calidũ egredi ſimul cũ parte hũidi & reſiduũ hũidi a frigido cũ ſicco fortiẽ cōprimiẽ
XXII. Sequiẽ ligna ſunt a dominio terræ & aeris ideo ſunt vſtibilia, nō liquabilia vel mollificabilia. Secũdo ſequiẽ ꝙ later eſt ſolũ de natura terræ ideo humidum eius a calore euaporatur: ſed aqua non poteſt ipſum liquefacere.

¶ De paſſionibus mixtorũ ab humido & ſicco Cap. III.

Ex his aũt manifeſtũ ꝙ a calido & frigido conſtant corpora: & hæc aũt ingroſſantia & coagulantia faciũt operationẽ ipoꝝ: ꝑpterea ꝙ q̃ ab his con-
Suppō 1 dita ſunt in oĩb⁹ ineſt caliditas: aliq̃b⁹ aũt & frigiditas qua deficit. Quare q̃m hęc q̃dem exiſtũt ꝑpter facere: humidũ aũt & ſiccũ ꝑpter pati: par-
Suppō 2 ticipant ipſis cōia oĩb⁹. ¶ Ex aqua q̃dem igiẽ & terra omiomera corpa cōſtãt: & ĩ plãtis, & ĩ aĩalib⁹: & q̃cũq̧ metallãẽ velut aurũ & argẽtũ & q̃cũq̧ alia talia ex ipſis & ex exhalatiōe ea q̃ vtriuſq̧ icluſa ſicut dictũ ẽ ĩ alijs. Hęc aũt differũt ab inuicẽ ex
3 Cōcluſio his q̃ ad ſenſus ꝑprios oĩa, & ĩ poſſe aliq̃d facere: albũ eñ & bñ odorãs & ſonatiuũ & dulce & calidũ & frigidũ in poſſe aliq̃d facere ſenſũ ſũt: & ĩ alijs magis cōuenientib⁹ paſſiōib⁹ q̃cũq̧ ĩ patiẽdo dicunẽ: dico aũt puta liq̃bile & coagulabile & flexibile & q̃cũq̧ alia talia: oĩa eñ talia paſſiua ſũt: ſicut hũidũ & ſiccũ: his aũt iã differt os & caro & neruus & lignũ & cortex & lapis, & alioꝝ vnũquodq̧ omiomerorum

quidem: naturaliū autem corporum. ¶ Dicamus autem primo numerum ipſorum quæcunqꝫ ſecundum potentiam & impotentiam dicuntur. Sunt autem hæc coagulabile & incoagulabile: liquabile illiquabile: & mollificabile non mollificabile: intingibile non intingibile: flexibile & inflexibile; frangibile & non frangibile: productibile & non productibile: comminuibile & incōminuibile: impreſſibile non impreſſibile: formabile informabile: capibile non capibile: trahibile non trahibile: ſciſſibile non ſciſſibile: detruncabile non detruncabile: viſcoſum fragile: cōmaſſabile non cōmaſſabile: vſtibile nō vſtibile: exhalabile non exhalabile. Plurima quidem igitur vere corporum his differunt paſſionibus: quam autem vnumquodqꝫ horum potentiam habeat dicamus. 4 Enumeratio paſſionum

¶ De coagulabili quidem igitur & incoagulabili & liquabili & illiquabili dictum eſt quidem vniuerſaliter prius: attamen redeamus & nunc. Corporum enim quæcunque coagulantur & indurantur: hæc quidem a calido patiuntur hoc: hæc autem a frigido: a calido quidem deſiccante humidum: a frigido autem exprimente calidum: quare hæc quidem humidi abſentia: hæc autem calidi hoc patiuntur: quæcunqꝫ quidem aquæ calidi: quæcunqꝫ quidem terræ humidi. 5 Coagulabile

¶ Quæ quidem igitur humidi abſentia ab humido liquefiūt: niſi ſic conuenerint vt minores relicti ſunt pori ꝙ aquæ moles, velut later: quęcūqꝫ autem non ſic: humido hæc ſoluuntur: velut nitrum ſales terra quæ ex luto: quæ autem calidi priuatione a calido ſoluuntur: velut glacies plumbum ęs: qualia quidem igitur coagulabilia & liquabilia, & qualia illiquabilia dictum eſt. 6 Coagulata

¶ Incoagulabilia autem quæcunqꝫ, aut non habent humiditatem aquoſam, aut non aquæ ſunt: ſed plus calidi & terræ puta mel & muſtum: velut feruentia enim ſunt & quæcunqꝫ aquæ quidem habent: ſunt autem plus aeris ſicut oleum & argentum viuum: & ſi quid viſcoſum velut gluten. 7 Incoagulabilia

¶ Mollificabilia autem ſunt coagulatorū quæcunqꝫ: non ex aqua velut glacies aquæ: ſed quæcunqꝫ terræ magis: & neqꝫ euaporauit totum humidū: ſicut in nitro aut ſale: neqꝫ habet irregulariter ſicut later: ſed aut trahibilia non entia humectabilia, aut ductilia non entia aquæ, & mollificabilia igne: velut ferrum & cornu & ligna. 8 Mollificabilia

¶ Sunt autem liquabilium & illiquabilium: hæc quidem intingibilia: hæc autem non intingibilia: velut ęs: intingibile liquefactibile exiſtens: lana autem & terra intingibile: madefiunt em̄ & ęs quidem liquabile non ab aqua autem liquabile: ſed & ab aqua liquabilium quædam non intingibilia velut nitrum & ſales: neqꝫ em̄ aliud intingibile nullum ꝙ non mollius ſit madefactum. Quædam autem intingibilia exiſtentia: non liquabilia ſunt velut lana & fructus: ſunt autem intingibilia quidem quęcūqꝫ terrę exiſtētia habent poros maiores aquæ mollibus exiſtentibus durioribus aqua: liquabilia aūt aqua: quæcūqꝫ per totū: propter quod autem terra liquefit quidem & intingitur ab humido: nitrū autem liquefit quidem intingitur autem nō: quia in nitro quidem per totum pori: quare diuiduntur mox ab aqua partes: in terra aūt permutati ſunt pori: quare qualitercunqꝫ vtiqꝫ ſuſceperit differt paſſio. 9 Intingibilia

¶ Sunt aūt & hæc quidem corporū flexibilia & dirigibilia, velut calamus & vimen: hęc aūt inflexibilia corporum velut later & lapis. Sunt autem & inflexibilia & indirigibilia quorūcunqꝫ corporū nō poteſt longitudo in rectitudinē ex peripheria & ex rectitudine in peripheriam permutari: & flecti & dirigi eſt in rectitudinem: aut in peripheriam tranſmutari, aut moueri: etem̄ ꝙ reflectitur & ꝙ deflectitur curuatur. Qui quidem igitur ad conuexitatem aut concauitatem motus 10 flexibilia

longitudine ſaluata flexio eſt. Si enim & in rectum vtiq; eſſet flexum ſimul & re-
ctum: quod quidem impoſſibile rectum flexum eſſe: & ſi flectitur omne autem re
flectetur aut deflectetur: horum autem hoc quidem ad conuexum: hoc autem ad
concauum tranſmutatio non vtiq; erit & quæ ad rectum laxatio: ſed eſt flexio & re
ctificatio aliud & aliud: & hæc ſunt flexibilia & rectificabilia: & inflexibilia & nõ
11 Frangibilia rectificabilia. Et hæc quidem frangibilia & comminuibilia ſimul & ſigillatim: pu
ta lignum quidem frangibile: cõminuibile autem non: glaties autem & lapis com-
Cõminuibilia minuibile: frangibile autem non: later autem frangibilis & comminuibilis. Differt
autem quia fractio quidem eſt in magnas partes diuiſio & ſeparatio: comminuitio
autem in quaſcunq; & plures duabus. Quæcũq; quidem ſic coagulata ſunt vt mul
tos habeant viciſſitudinis poros & cõminuibilia vſq; ad hæc enim pertingit: quæ-
12 cunq; autem ad multum frangibilia: quæcunq; autem ambo, ambo. ¶ Et hæc qui-
Impreſſibilia dem impreſſibilia, velut ęs & cera: hæc autem nõ impreſſibilia, velut later & aqua.
Eſt autem impreſſio ſuperficiei ſecundum partem in profundum ceſſio pulſione:
aut percuſſione totaliter aut tactu. Sunt autem quæ talia & mollificabilia: velut ce-
ra manente alia ſuperficie ſecundum partem tranſmutatur: & dura velut æs & non
impreſſibilia: & dura velut later: non enim cedit in profundum ſuperficies: & hu-
mida velut aqua cedit quidem ſed non ſecũdum partem: ſed econtra tranſmutatur.
13 ¶ Impreſſibilium autem quæcunq; manent impreſſionem paſſa & bene impreſſi
Formabilia bilia manu: hæc quidem formabilia: hæc autem aut non bene impreſſibilia velut
lapis & lignũ: aut bene im̃pſſibilia q̃dem: nõ manet aũt im̃pſſio, velut lanę aut ſpõ
14 giæ: nõ formabilia, ſed capibilia hæc ſunt. Sũt aũt capibilia q̃cunq; pulſa in ſeipſa cõ
capabilia uenire poſſunt in ꝓfundũ: ſupficie ſec⁹ mutata: nõ diuiſa & trãſlata alibi alia pte ve
lut aqua facit: hæc em̃ ecõtra trãſfertur: eſt aũt pulſio mot⁹ a mouẽte qui fit a tactu:
percuſſio aũt cũ allatione. Capiunt̃ aũt q̃cunq; poros habẽt vacuos cõnati corpis:
& capibilia hæc: q̃cunq; poſſunt in propria vacua cõuenire, aut in ꝓprios poros: ve
lut madefacta ſpongia: pleni em̃ ipſi⁹ pori: ſed quorũcunq; pori pleni fuerint mol
lioribus: q̃ ip̃m q̃ natũ eſt cõuenire in ſeip̃m. Capibilia quidẽ igit̃ ſunt velut ſpõgia
cera caro: nõ capibilia aũt q̃ nõ nata cõuenire pulſiõe in eos qui in ip̃o poros: aut q̃a
nõ habẽt: aut q̃a durioribus habẽt plenos: ferrũ em̃ nõ capibile, & lapis & aqua &
15 omne humidũ. Trahibilia aũt ſunt quorũcunq; poteſt ad latus tranſferri ſupficies:
Trahibilia trahi enim eſt tranſferri ad mouens planum continuum exiſtens. Sunt autem hæc
quidem trahibilia: velut pilus corrigia neruus & gluten & paſta. Hæc aũt nõ trahi
bilia velut aqua & lapis: hęc quidem igitur eadem ſunt trahibilia & capibilia velut
lana: hęc autem non eadem, ſicut flegma: capibile quidem non eſt: trahibile autem:
& ſpongia capibilis quidem non trahibilis autem: & hæc quidem ſunt ductilia ve
16 lut ęs: hæc autem non ductilia, velut lapis & lignum. ¶ Sunt autem ductilia qui-
Ductibilia dem quæcunq; eadem percuſſione poſſunt ſimul in latus & profundum vel ſuper
ficiem tranſferri ſecundum partem: non ductilia autem quæcunq; non poſſunt.
Sunt autem quæ quidem ductilia omnia & impreſſibilia: impreſſibilia autem non
omnia ductilia velut lignũ: vt tamen ad omne dicere eſt conuertuntur: capibilium
autem hæc quidem ductilia: hæc autem non: cera quidem & lutum ductilia: lana
17 autem nõ neq; aqua. ¶ Sunt aũt & hæc quidem ſciſſibilia, velut lignum: hæc autem
Sciſſibilia nõ ſciſſilia velut later: eſt autẽ ſciſſibile quod põt diuidi ad plus q̃ diuidens diuidit

ſcinditur em̄ quum ad plus diuidatur ꝙ diuidens diuidit, & præcedit diuiſio. In de
truncatione autem non eſt hoc: non ſciſſibilia autem quæcunqꝫ non poſſunt pati hoc.
Eſt autem neqꝫ molle nullum ſciſſile: dico autem ſimpliciter mollium, & non ad
inuicem ſic quidem enim & ferrum erit molle: neqꝫ dura omnia, ſed quæcunqꝫ ne-
qꝫ humida ſunt, neqꝫ impreſſibilia, neqꝫ cõminuibilia talia autem ſunt: quæcunqꝫ
ſecundũ longitudinem habent poros ſecũdum quos adnaſcuntur inuicem, ſed non
ſecundum latitudinem. ¶ Detruncabilia autem ſunt conſtantium durorum aut 18 Detrũcabilia
mollium: quæcunqꝫ poſſunt neqꝫ ex neceſſitate præcedere diuiſionem, neqꝫ com
minui diuiſa: quæcunqꝫ autem non humidi fuerint talia detruncabilia: quædam
quidem ſunt eadem, & detruncabilia & ſciſſilia velut lignum: ſed vt ad multum
ſciſſile quidem ſecundũ longitudinem: detruncabile autem ſecundum latitudinem
quoniam enim diuiditur vnumquodqꝫ in multa: qua quidem longitudines multæ
ꝙ vnum ſciſſile hac qua autem latitudines multæ ꝙ vnũ detrũcabile hac ¶ Viſco- 19 Viſcoſum
ſum autem eſt quando trahibile aut humidum exiſtens molle fuerit, tale autem fit
concatenatione: quæcunqꝫ velut catenæ componuntur corporum: hæc enim ad
multum poſſunt extendi & conuenire quæcunqꝫ aũt non talia frangibilia. ¶ Com 20 Cõmaſſibilia
maſſibilia autem quæcunqꝫ capibilium, menſuram habent capturam: incõmaſſibi-
lia autem quæcũqꝫ aut totaliter non capibilia, aut non manſiuam habent capturam.
Et hæc quidem vſtibilia ſunt: hæc autem inuſtibilia velut lignum quidem vſtibile
& lana & os lapis autem & glaties inuſtibile. Sunt autem vſtibilia, quæcunqꝫ 21 Vſtibilia
habent poros ſuſceptiuos ignis, & humiditatem in his: qui ſecũdum directum po
ris debiliorem igne. Quæcunqꝫ autem non habent aut formatiorem velut glaties
& quæ valde viridia inuſtibilia. Exhalabilia autem ſunt corporum quæcun-
qꝫ humiditatem habent: quidem ſic autem habent, vt non euaporent ab ignitis ſeor
ſum. Eſt enim vapor quæ a calido vſtiuo in aerem & ſpiritum ſegregatio ex humi-
do madefactiuo. Exhalabilia autem tempore in aerem ſegregantur: & hæc quidem 22 Exalabilia
diſparentia ſicca: hæc autem terra fiunt: differt autem hæc ſegregatio: quia neqꝫ ma
defacit, neqꝫ ſpiritus fit: eſt autem ſpiritus fluxus continuus aeris ad longitudinem:
exalatio autem eſt quę a calido vſtiuo cõmunis ſegregatio ſicci & humidi aeris: pro
pter quod quidem nõ madefacit: ſed colorat magis. Eſt autem quæ quidem lignei
corporis exhalatio: fumus, dico em̄ & oſſa & pilos & om̄e quod tale in eodem: non
em̄ iacet nomen cõmune, ſed ſecundum analogiam, tamen in eodem omnia ſunt
ſicut & empe. ait hęc pili & folia & auium plumæ ſpiſſæ & ſquamæ fiunt ſuper ſo-
lida membra: quæ autem pinguis exhalatio lignis: quæ aũt vnctuoſi kniſſa. ¶ Pro-
pter quod oleũ non patitur epheſim, neqꝫ ingroſſatur quia exhalabile eſt, ſed non 23 Corolla.
vaporabile: aqua autem non eſt exhalabilis, ſed vaporabilis. Vinum autem quod
quidem dulce exhalat: pingue enim etem̄ eadem facit oleo, neqꝫ em̄ a frigore coa-
gulatur vriturqꝫ: eſt autem vinum nomine: opere autem non eſt: non em̄ vinoſus
humor propter quod non inebriat: quodcunqꝫ autem vinum paruam habet exha-
lationem propter quod emittit flammam. ¶ Vſtibilia autem videntur eſſe quæcun 24 Vſtibilia
qꝫ in cinerem diſſoluuntur corporum: patiuntur autem hęc omnia: quæcunqꝫ coa-
gulata ſunt: aut a calido aut ab ambobus frigido & calido: hæc em̄ videntur obten
ta ab igne, minime autem lapidum ſigillum, vocatus carbunculus. Vſtibilium hęc

quidem inflammabilia ſunt: hæc autem non inflammabilia: horum autem quædam carbonabilia: ſunt autem inflammabilia quęcunq; non humida entia exhalabilia ſunt: & pix autem aut oleum aut cera magis cum alijs ꝙ per ſe ſunt inflammabilia, maxime autem quæcunq; fumum emittunt: carbonabilia autem quæcunq; talium terræ plus habent ꝙ fumi. ¶ Adhuc autem quædam liquabilia entia non inflammabilia ſunt velut ęs: & inflammabilia nõ liquabilia velut lignum: hęc autem ambo velut tus. Cauſa autem quia ligna quidem per totum habẽt humidum & per totum continuum eſt vt peruratur, ęs autem ſecus vnamquamq; quidem partem non cõtinuum autem: & minus ꝙ vt flamma faciat: tus autem hac quidem ſic: hac autem illo modo habet: inflammabilia autem ſunt exhalabilium quæcunq; non liquabilia ſunt: propter magis eſſe terrę: ſiccum enim habet cõmune igni: hoc igni calidum ſi fiat ſiccum igni fit propter hoc flamma ſpiritus aut fumus ardẽs eſt: lignorum quidem igitur exhalatio fumus: ceræ autem & turis & talium & picis & quæcunq; habent picem aut talia lignis: olei autem & quęcunq; oleaginea kniſa: quæcunq; minime ardent ſola: quia paucum ſicci habent: tranſitio autem per hoc: cum altero autem citiſſime: hoc enim eſt quod pingue ſiccum vnctuoſum: exhalantia quidem igitur humidorum: humidi magis, vt oleum & pix: ardentia autem ſicci.

Liquabilia inflãmabilia

Explanatio tex.

Examinat paſſiones quæ mixtis ſecũdario inſunt ex qualitatibus paſſiuis, vt ſunt mollificatio, incenſio, ſciſſio &c̃.

I. Omnia corpora cõſtant calido & frigido: nam ab his habent agere, ab humido & ſicco pati.

II. Omnia mixta omogenea conſtant ex aqua & terra: probat inductiue.

III. Omnia corpora mixta differũt ab inuicem ꝓprietatibus & paſſionibus: probat inductiue.

IIII. Paſſiones de quibus dicturi ſumus ſunt coagulabile, liquabile, intingibile &c̃.

V. Coagulabile dicimus omne fieri vel a calido, vel a frigido: à calido deſiccante humidum: a frigido exprimẽte calidum: exemplum primi vt terrea later: exemplum ſecundi vt aquea glacies.

VI. Coagulata per abſentiam hũmidi liquefiunt ab humido vt nitrum ſal: niſi ſint pori relicti minores ꝙ aquæ moles vt in latere. Coagulata autẽ priuatione calidi ſoluuntur calido vt glacies.

VII. Incoagulabilia ſunt quæ non habent humiditatem aqueam velut feruentia vt muſtum mel: ſimiliter quæ plus habent aeris vt oleum & argentum viuum: ſimiliter quæcunq; ſunt multum viſcoſa vt gluten.

VIII. Mollificabilia ſunt coagulata non aquea: & ſunt quæ ab igne humiditate ad exteriora ducta tactui cedere incipiunt: ſicut cornu & ferrum.

IX. Intingibilia ſunt quæ latos poros habẽt aquã admittentes: & ſic madefacta molleſcunt vt terra vnde ſal & nitrum liquefiũt ab aqua, ſed non intinguntur.

X. Flexibilia ſunt vt calamus, inflexibilia autem quæ a rectitudine in circumferentiam a circumferentia in rectitudinem duci nequeunt: nam ſic dicitur aliquid flecti vel dirigi: & non refert ſiue a concauo ſiue a conuexo in rectum ducatur.

XI. Frãgibilia & cõminuibilia aliqua ſimul ſunt aliqua diuiſim, vt lignum eſt frangibile, lapis cõminuibilis, later vtrunq;: fractio enim eſt in magnas partes, cõminutio in paruas: quoniam fit in corpibus hñtibus vndiq; diſpſos poros & paruos

XII. Impſſibilia ſunt quorũ ſupficies aut forti ictu percuſſiõe aut tactu cedit: ſunt autem impreſſibilia alia dura vt ęs, alia mollia vt cęra: ſimiliter inimpreſſibilia alia ſunt mollia vt aqua alia dura vt later.

XIII. Formabilia ſunt quæ ſeruant impſſionem, imprimente remoto: non formabilia ſunt tã bene ꝙ male impreſſibilia.

XIIII. Capabilia ſunt quæcunq; in ſeipſa ſecundum profundum facile ſunt cedentia ſuperficie nõ diuiſa, nec tranſmutata vt ſpõgia, cęra, caro: nam illa habent poros connaturales in quos poſſunt cedere preſſa, incapabilia ſunt omnia quæ hęc nõ patiuntur, vt fluida & dura.

XV. Trahibilia ſunt quorũ ſuperficies poteſt trãſferri ſecundum latus vt corium neruus: & aliqua eadem ſunt capabilia & trahibilia vt lana: aliqua ſunt trahibilia tm̃ vt flegma.

XVI. Ductibilia ſunt quęcunq; eadem percuſſione poſſunt in latus & in profundum transferri vt ferrum: omne autem ductibile eſt impſſibile &c̃.

XVII. Sciſſibilia ſunt quorũ diuiſio præcedit diuidens: pluſq; diuiditur ꝙ diuidens aſſequitur: & ſunt talia quæ habent poros ſecundum longitudinem & non ſecundum latitudinem: igitur mollia non ſunt ſciſſibilia, nec cõminuibilia.

XVIII. Detruncabilia ſunt quorum diuiſio non pręcedit diuidens: & poſſunt eſſe dura, mollia, ductilia, ſciſſibilia.

XIX. Viſcoſum eſt q̄ ad multum extendi poteſt & bene conuenire: & ſunt mollia & trahibilia.
XX. Cōmaſſibilia ſunt capibilia quæ manſiuam habent capturam.
XXI. Vſtibilia ſunt quæcunq; habent poros ſuſceptiuos ignis, & humiditatē in his qui ſecundum directum poris debiliorem igne.
XXII. Exalabilia ſunt quæ humiditatem habent ſed quam non ſine ſicco igneo ſeorſum euaporent: ſed vapor eſt ſegregatio quę eſt ex humido madefactiuo in aerem ſeu ſpiritum a calido vſtiuo: exalabilia autem in aere tempore diſſoluuntur: differunt autem exalatio & vapor: quia non madefacit ſenſibiliter ſicut vapor aqueus: nec fit ſpiritus id eſt ventus: eſt autem ſpiritus fluxus continuus aeris ad longitudinem: nominatur autem exalatio cōmuniter fumus.
XXIII. Oleū eſt exalabile non euaporabile, aqua euaporabilis, non exalabilis: vinum dulce exalat: q̄ non eſt vinum re, ſed nomine: non eē̄ inebriat.
XXIIII. Vſtibilia ſunt quæcunq; corpora in cinerem diſſoluūtur: vt ſunt coagulata a calido vel calido & frigido prçter carbunculum. Vſtibilia aūt alia ſunt inflammabilia, alia non: inflāmabilia vt quæ humida ſunt & pinguia: alia autem carbonalia ſunt.
XXV. Liquabilia aliqua ſunt inflammabilia aliqua inflammabilia non liquabilia, aliqua vtrunq; vt ęs, lignum, thus applicat dein diuerſa nomina exalationum. ſ. fumus lignis & kniſſa.

Annotatio in tex.

Omiomera id eſt ſimilium partium.
Nitrum naturam habet ſali ſimillimam: in nitria naſcitur & macedonia, ac in ęgypto pene fit eodem modo quo ſal.
Fumus nomen generale: lignis autem fumus eſt pinguioris, kniſſa vnctuoſioris. κνισσα eē̄ apud noſtros nidor dicitur. Cætera liquent.

De corporibus mixtis. Capitulum. IIII.

HIS autem paſſionibus & his differentijs omiomera corporū: ſicut dictum eſt: differunt ab inuicem ſecundum tactum, & adhuc ſaporibus & odoribus & coloribus. Dico autem omiomera velut quæ metallantur ęs aurum argentum ſtannum ferrum lapidem & alia talia: & quęcunq; ex his fiunt ſegregata: & quæ in animalibus & plantis: velut carnes oſſa neruus pellis viſcera pili ines venæ: ex quibus iam conſtant anomiomera: puta facies manus pes & alia talia: & in plantis lignū cortex folium radix & quæcunq; talia. Quoniam autem hæc quidem ab alia cauſa exiſtunt: ex quibus autem hæc materia quidem ſiccum & humidum: quare aqua & terra: hæc eē̄ euidentiſſimam habent potentiam vtrunq; vtriuſq;: faciētia autem calidum & frigidum: hæc enim conſtare faciunt: & coagulant ex illis: accipiamus omiomerorū qualia terræ ſpecies: & qualia aquæ & qualia cōmunes. Sunt itaq; corporum conditorum: hæc quidem humida: hęc aūt mollia: hæc aūt dura: horū autem q̄cunq; dura aut mollia coagulatione dictum eſt prius: humidorum igitur quæcunq; euaporantia quæ: quęcūq; aūt non aut terræ aut cōmunia terræ & aquæ velut lac: aut terrę & aeris velut lignū: aut aquæ & aeris velut oleum; & quæcūq; quidem a calido coagulantur cōmunia. Dubitabit itaq; aliquis de vino humidorū: hęc eē̄ & euaporabit vtiq; & ingroſſatur ſicut nouum. Cauſa autem quia nec in vna ſpecie dicitur vinum: & quia aliud aliter: nouum eē̄ magis terræ q̄ antiquum: propter quod & ingroſſatur maxime calido: & coagulatur minus a frigido: habet eē̄ & calidum multum & terræ: ſicut q̄ in arcadia ſic exiccatur a fumo in vtribus vt eductum coaguletur. Si autem omne fæcem habet: ſic virtus quæ eſt, aut terræ aut aquæ aut huius habet multitudinem. Quæcunq; aūt a frigido ingroſſant̄ terrę: quæcūq; aūt ab ambobus cōia plurium velut oleū & mel & dulce vinū. Et oēs res corporales q̄ cōgelant̄ p frigus. ſ. cōſimiliū ptiū vincit in eis terreſtritas. Conſtitutorū aūt quæcunq; coagulata ſunt a frigido aquæ: velut glacies nix grādo pruina: quęcunq; aūt a calido terrę: velut later caſeus nitrū ſales,

Marginal notes: 1 Suppō prima; Secunda; Tertia; 2 Diuiſio; 3 Dubium; 4 Corporū varietas

Quæcunq; autem ab ambobus: talia aũt ſunt quæcunq; infrigidatione: hęc autem
ſunt quæcunq; amborum priuatione & calidi & humidi ſimul egredientis cum ca-
lido. Sales quidem em̃ humidi ſolius priuatione coagulantur: & quæcunq; ſincera
terræ: glaties autem calidi ſolius: hęc autem amborum: propter q & ambobus ha-
5 bebant ambo ¶ Quorumcunq; quidem igitur totum exundauit velut later: aut ele-

Alia corporũ varietas

ctrum etem̃ vt electrum & quæcunq; dicuntur lachrymæ infrigidatione ſunt: ve-
lut myrrha tus gummi, & electrum autem videtur huius generis & coagulatur:
intercepta em̃ in ipſo animalia videntur: a fluuio autem calidum exiens velut cocti

Diuiſio

mellis quum in aquam dimiſeris euaporat humidum. Hæc omnia terræ & hæc qui
dem illiquabilia & immollificabilia, velut electrum & vt lapides quidam: velut po
ri qui in ſpeluncis: etem̃ hi ſimiliter fiunt his: & non velut ab igne: ſed vt a frigido
exeunte calido coegreditur humidum ab ipſo exeunte calido: in alijs autem ab ex-
trinſeco igne. Quæcunq; autem non tota terræ ſunt quidem magis: mollificabilia
6 autem velut ferrum & cornua: tus autem & talia ſimiliter lignis vaporant. ¶ Quo-

Liquabilia cuius naturæ

niam igitur liquabilia ponendum & quæcunq; liquefiunt ab igne hæc ſunt aquo-
ſiora: q̃dam aũt & cõia velut cera: quæcunq; aũt ab aqua hęc terrę: q̃cũq; aũt neq; ab
altero: hæc aut terræ aut amborũ. Si igit̃ oĩa quidẽ aut humida aut coagulata: horũ
autem hæc in dictis paſſionibus: & non eſt intermedium: omnes vtiq; erunt dictę
quibus diſcernemus vtrum terræ aut aquæ aut plurium cõmune & vtrum ab igne
conſtat aut frigido aut ambobus. Aurum itaq; quidem & argentum & æs & ſtan-
7 num & plumbum & nitrum & lapides multi innominati: aquæ omnia enim hæc

Mixta enumerãt

liquefiunt calido: adhuc vina quædam & vrina & acetum & lixiuium & ſerum, &
icor: aquæ omnia enim coagulantur frigido: ferrum autem & cornu & vnguis &
os & neruus, & lignum & pili & folia & cortex terrę magis. Adhuc electrum myr
rha tus & omnia dicta lachrymæ & porus & fructus velut legumina & frumentũ
quæ talia: hęc quidem valde: hæc autem minus: horum attamen terræ: hæc em̃ mol
lificabilia: hæc autem exhalabilia & infrigidatione facta: adhuc nitrũ ſales: lapidum
genera quæcunq; neq; infrigidatione neq; coagulabilia. Sanguis autem & geni-
tura cõmunia terræ & aquæ & aeris: ſanguis quidem habens vias magis terræ: pro-
pter quod frigore coagulantur: & humido liqueſcit: non habens autem vias aquæ
propter quod & non coagulatur: genitura autem coagulatur infrigidatione exeun-
8 te humido cum calido. ¶ Qualia autem calida aut frigida coagulatorum aut frigi-

Mixta q̃ calida vł frigida

dorum humidorum ex dictis oportet conſiderare. Quæcunq; quidem igitur aquę
vt ad multum frigida ſi non alienam habeant caliditatem: velut lixiuium vrina vinũ
Quæcunq; autem terræ vt ad multum calida propter calidi operationem vt calx &
cinis. Oportet autem accipere ſecundum materiam quædam frigidiſſima eſſe: quo
niam enim ſiccum & humidum materia: hæc enim paſſiua: horum autem corpora
9 maxime terra & aqua ſunt: hæc enim frigiditate determinata ſunt. ¶ Palam q omnia

Per accidẽs calida

corpora quæcunq; vtriuſq; ſimpliciter elementi frigida magis ſunt: ſi non habeant
alienam caliditatem, velut feruens aqua: aut quæ per cinerem colata: etenim hęc ha
bet eam quæ ex cinere caliditatem: in omnibus enim ignitis eſt caliditas aut ampli-
or aut minor: propter quod & in putrefactis animalia innaſcuntur: ineſt enim cali-
10 ditas quæ corrũpit propriam vniuſcuiuſq; caliditatem. ¶ Quæcunq; aũt cõmunia

Natura calida

habẽt caliditatẽ: cõſtant em̃ plurima a caliditate quæ digeſſit: q̃dam em̃ putrefactio
nes ſunt velut ſyntecta. Quare habẽtia quidẽ ſecũdum naturã calida & ſanguis & 10 Natura
genitura & medulla & lac & omnia talia. Corrupta autem & egredientia a natura calida
non adhuc: relinquitur em̃ materia terra exiſtens: aut aqua propter quod ambo vi=
dentur quibuſdam: & hi quidem frigida: hi aũt calida: hæc aiunt eſſe videntes quũ
quidẽ in natura fuerint calida: quũ aũt ſepata fuerint coagulata. ¶ Hęc quidẽ igit̃ ſic 11
totaliter vt determinatũ eſt: in quibus quidem materia aquæ ſecundum plurimũ Epilogus
frigida: opponitur enim hęc maxime igni: in quibus aũt terræ aut aeris calidiora.
Accidit aũt aliquãdo hęc fieri frigidiſſima & calidiſſima aliena caliditate: quæcũq;
em̃ maxime coagulata ſunt & ſolidiora ſunt: hæc frigida maxime ſi priuentur cali=
ditate & ardent maxĩe ſi igniant̃ velut aqua fumo, & lapis aqua vrit magis. ¶ Quo 12
niam aũt de his determinatũ eſt ſcd'm vnũquodq;: dicamus quid caro aut os aut Cõtinuatio
aliorũ omiomerorũ: habemus em̃ ex quibus quæ omiomerorũ natura cõſtituit ge
nera ipſorũ: cuius generis vnũquodq; per generationẽ. Ex elemẽtis quidẽ em̃ omio
mera: ex his aũt vt materia om̃ia opera naturæ: ſunt aũt oĩa vt q̃dẽ ex materia ex di=
ctis: vt aũt ſcd'm ſubſtantiã rõne. Semp̱ aũt magis palã in poſterioribꝰ & totaliter Propoſi
q̃cunq; velut organa & gratia huiꝰ: magis em̃ palã q̃ qui mortuus homo ęquiuoce. tio
Sic igitur & manus mortui ęquiuoce: queadmodũ & ſi fiſtulæ lapideæ dicant̃: ve= Probat
lut em̃ & hęc organa q̃dam vident̃ eſſe minus aũt in carne & oſſe talia manifeſta primo
adhuc aũt in igne & aqua minꝰ: q̃ em̃ cuius gratia: minime hic palam vbi plurimũ Secundo
materiæ: ſicut em̃ & ſi extrema accipiãtur materia q̃dem nihil aliud præter ipſam.
Subſtantia aũt nihil aliud q̃ ratio: intermedia aũt ꝓportionabiliter: eo q̃ prope ſit
vnũquodq;. Quoniam & horũ quodcũq; eſt gratia huius: & non omnibus modis
habẽs aqua aut ignis: ſicut nec caro nec viſcera: his aũt adhuc magis facies & manꝰ.
¶ Oĩa aũt terminata ſunt opere: q̃ q̃dẽ em̃ poſſunt facere ipſorum opus: vere ſunt vnũ Tertio
quodq;: puta oculus ſi videt. Qui aũt nõ poteſt videre ęquoce: puta mortuus aut la
pideus: nec em̃ ſerra q̃ lignea niſi vt imago, ſic igit̃ & caro: ſed opus ipſiꝰ minus palã
q̃ q̃ linguę, ſimiliter aũt & ignis: ſed adhuc forte minꝰ manifeſtũ naturaliter q̃ car
nis opus. Similiter aũt & q̃ in plãtis & inanimata: velut ęs & argentũ: om̃ia em̃ po
tẽtia quadã ſunt aut faciẽdi aut patiẽdi ſicut caro & neruus: ſed rõnes ipſorum nõ cer
tę. Quare q̃n exiſtũt & q̃n nõ: nõ facile pſpicere: niſi valde depditũ fuerit: & figurę
ſolę ſunt reliquę: velut antiquorum mortuorum corpora ſubito cinis fiũt ĩ ſepulchris: &
fructus ſolũ figura ſecũdum ſenſum aũt nõ vident̃ inueterati valde, & ex lacte coa= 13
gulata. Tales igit̃ ptes caliditate & frigiditate & motibꝰ ab his cõtigit fieri coagula Propoſi
tas calido & frigido. Dico aũt q̃cũq; omiomera velut carnẽ os pilos neruos & q̃cũq; tio Omoge
talia. oĩa em̃ differũt priꝰ dictis differẽtijs tẽſiõe tractiõe cõminuitiõe duritie molli nea
tie & alijs talibꝰ: hęc aũt a calido & frigido a motibꝰ fiũt miſtis. Cõſtituta aũt ex his q̃ Eteroge
anomiomera: nullo adhuc vtiq; videbunt̃, velut caput aut manꝰ aut pes: ſed ſicut & nea
fiẽdi ęs q̃dẽ: aut argẽtũ cauſa caliditas & frigiditas & motꝰ: fiẽdi aut ſerrã aut phialã
aut arcã nõ adhuc: ſed hic q̃dẽ ars: ibi aũt natura vel alia aliqua cauſa. Si igit̃ habemꝰ Epilogus
cuius generis vnũquodq; omiomerorũ accipiẽdum ſecũdum vnũquodq; quid eſt
puta quid ſanguis aut caro aut ſperma aut aliorum vnũquodq;: ſic em̃ ſcimus vnum
quodq; propter quid & quid eſt: ſi naturã aut rõnem habeamus: maxime autẽ quũ
ambo gñationis & corruptiõis: & vñ principiũ motꝰ: manifeſtatis aũt his: ſimiliter
omiomera cõſiderandũ: & tandẽ ex his conſtituta: velut hoiem et plãtã et alia talia.

Explanatio tex.

Agit de corporibus mixtis quæ ſunt ſubiecta prædictarum paſſionum.

I. Mixta differunt ab inuicem ſecūdum tactum in dictis paſſionibus & odoribus & coloribus. Item mixta alia ſunt omogenea, alia eterogenia: itē mixta conſtant ex humido & ſicco: & fiūt a calido & frigido.

II. Corporum alia ſunt humida vt lixiuium, alia mollia vt caro, alia dura vt os: & hoc per coagulationem a calido vel frigido: humida autem ſunt a prędominio aquea ſi euaporant: quæ vero nō euaporant ſunt terrea vt mel: aut cōmunia aquæ & terrę vt lac, aut terræ & aeris vt lignū aut aquæ & aeris vt oleum.

III. Dubium eſt de vino: ſed dicitur vinum recēs plus habere de terra ꝙ antiquū defæcatum: quoniam quanto magis habet de fæce: tanto magis eſt terreum.

IIII. Quæ ingroſſantur a frigido ſunt terrea: quæ a calido & frigido communia: quæcunq; aūt ſolo frigido conſtant & coagulantur aquea ſunt: quæ ſolo calido terrea: quæ autem ab ambobus coagulantur ſunt cōmunia.

V. Vbi humidum ex toto extrahitur, præter humidum continuans: tunc corpus eſt de natura terræ: ſimiliter lachrymę arborū & quę infrigidatione coagulantur, vt tus myrrha. Et iſtorū quędam ſunt illiquabilia & immollificabilia: vt electrum & lapides poroſi propter exitum humidi cum calido euaporante: alia autem ſunt mollificabilia vt cornu ferrum: & illa non ſunt de natura terræ.

VI. Illa quæ liquefiunt a ſolo calido ſunt de natura aquæ ſicut glacies: quædam autem de natura aquæ & terrę vt cera: liquefacta ab aqua ſunt de natura terræ.

VII. Enumerat cuius elementi natura ſit quodlibet mixtum in ſpeciali.

VIII. Mixta quæ ſunt de natura aquæ vt in plurimum ſunt frigida: niſi aliunde habeant caliditatem, vt vinum lixiuium vrina. Terrea autem cōmuniter ſunt calida vt cinis: & hoc probat.

IX. Aqua bene pōt eſſe calida aliunde vt aqua colata per cineres: nam ideo in putrefactis animalia fiunt: quia calor proprius corrūpitur ab alieno.

X. Quæcunq; cōmunia ſunt aquæ & terræ habēt caliditatem: vnde humida vt ſanguis medulla lac quia digeſta ſunt a calido: ideo naturaliter ſunt calida: ſed ſi exiuerint naturam propriam: tunc ſunt frigida ſicut eorum materia. ſ. aqua vel terra.

XI. Epilogat.

XII. Continuat iſtum librum ad ſequentes: quia hic dictum ſit in genere ex quibus mixta fiant in ſequentibus ſpecialiter dicēdum eſt de quolibet: nam in naturalibus forma poſterior eſt nobis notior. Probatur quia notius eſt nobis ꝙ homo mortuus non eſt homo, ꝙ ꝙ caro mortua non ſit caro Secundo quia forma eſt ignotior in propinquioribus materiæ ꝙ in remotiorib9. Tertio quia quorum operationes ſunt notiores: illa ſunt notiora: ſed opatiōes formę poſterioris ſūt notiores, ergo.

XIII. Partes homogeneæ differunt ab inuicem caliditate frigiditate & paſſionib9. Et ſimiliter corpora homogenea ſic differunt & aliis qualitatib9 ſ. duricie mollicie &c. ſed corpora etherogenea ex his cōpoſita nō differūt primo illis qualitatibus.

Epilogus

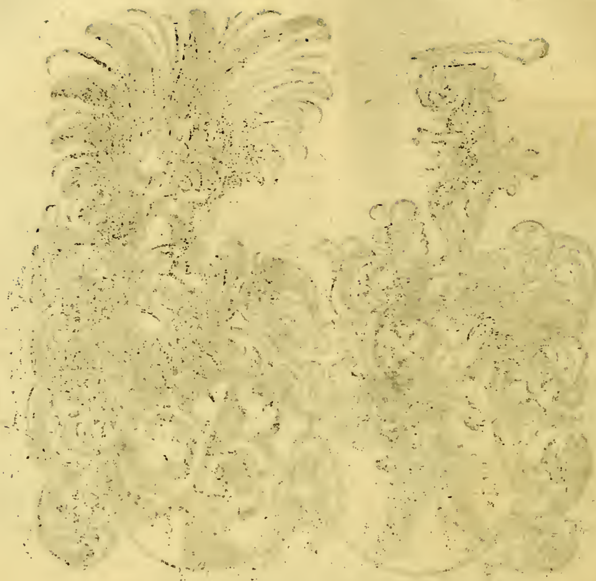
Electrum ſuccus eſt ex arboribus pinei generis profluens, lachryma etiam dicitur: ꝙuis & electrum ſuccinum ſit & gleſſum: de quo in libris de cœlo plura adnotauimus.

¶ Quarti Meteororum Finis Viſitationis Mariæ. 1518

DEO GLORIA

¶ Excuſa in officina Sigiſmundi Grim Medicinæ doctoris & Marci Vuyrſung Auguſtę Vindelicorū. Anno virginei partus. M.D.XIX. Decimo quinto Kalē. Iun.

ARISTOTELIS STAGY=RITAE PHILOSOPHI

De anima Libri III. Per Argyropilum
De ſenſu & ſenſato I
De memoria & reminiſcentia Liber I
De ſomno & vigilia I
De loñgitudine & breuitate vitæ I

Ex antiqua traductione.

Adiectis Eckij Commentarijs.

Reuerendiſſimo D.D. Chriſtophoro
Epiſcopo Brixienſi D. D.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI ET DOMINO

D. CHRISTOPHORO EX FAMILIA NOBILIVM DE SCHROVENSTEIN, BRIXIEN. ECCL. EPISCOPO DIGNISS. IOAN. ECKIVS S.D. CVM PARATIS OBSEQVIIS.

Eps Brixien̄.

Ægyptij Perſæ Græci Latini Hermes Picus

Plato Ariſtot. Licium

aphrodiſei Themiſt.j Proculi Nyphi Stapulen̄

Maximilianus Cęſ.

TANTÆ ſemper nobilitatis Digniſſime præſul ab omnibus cum ethnicis, tum Chriſtianis anima humana exiſtimata eſt: vt eius naturę maieſtas, ac mira potentia, quibus potenter alia excellit, a nullo vnq̃ ſatis pro dignitate explicata videat̃: longũ eſſet enarrare: quid Ægyptij, Perſæ, Arabes, Græci & Latini veteres de eius præcellentia ſcripſerunt: ſiquidem ꝙ homo apud Hermetem magnũ miraculũ dicitur, animal venerandũ & adorandũ prædicatur, & alia in oratione Pici pro dignitate hominis allata, nulla alia ratione dicta eſſe exiſtimari debent, q̃ ob animę vim ac poteſtatem excellentiſſimã: qua p̃ſigni in corpus pollet imperio: Hinc Plato ait, Non eſt homo id quod videt̃, ratus aĩam ipſam, hominem eſſe: Huius varia in corpore & per corpus munera Stagyrita Licij & omniũ philoſophantiũ princeps conſcripſit: qui cum naturę indagatoribus apud noſtrates prælegat̃: quo ſolidius eius intelligentiam nanciſcant̃, cõmentarijs vtcũq; illuſtraui, optimorum autorũ adiutus opera: Hos tuę amplitudini Antiſtes clementiſſime, adiectis paruorũ naturalium explicationibus, dedicandos exiſtimaui: qui cum ſtrenue tuę præſis eccleſiæ, quo religioſe ſacra fiant: ſubditos mititer & clementer regas: vitam agas Epiſcopo dignam: tantæq; ſis rerum agendarum prudentiæ: vt in arduiſſimis Imperij rebus, diuus Cæſar Maximil. dum in humanis ageret, frequentiſſimis tuis gauderet & vteretur conſilijs: quare digniori eſſes libro inſcribendus: verum ſalſa mola litant, qui thura non habent: ego animum, tui ſtudioſiſſimum oſtendere volui: quod boni conſulat dominatio tua ampliſſima: cui me totũ etiam atq; etiam commendo. Vale Epiſcope honorabiliſſime Ex Ingoldſtadio. xiij. Nouemb. quę eſt dies S. Auguſtino & mihi natalis. Anno virginei partus D. D. D. Vndeuigeſimo.

In noie tuo dulcis Jeſu.

Hactenus per magnum pelagus dialecticæ & phyſicæ, tenuem cymbam duximus, dei fauore benigniter velo noſtro aſpirante: at nihil cenſetur factum: cum aliquid reſtat faciendũ: Ideo libros de anima & paruorum naturalium, adhuc ſuperſtites, pro uirili noſtra interpretemur: quãuis tanti philoſophi in his illuſtrandis cum laude verſati fuerint: vt ridiculũ videatur poſt Homerũ labores Vlyſſis ſcribere: at amicis operam noſtram non denegabimus: Præmiſſa tamen quæſtione hac liminari.

Homerus Vlyſſes

An de anima ſit ſcientia naturalis? Arti. I.

Nota. I. animam bifariam poſſe cognoſci: Primo in ſe & ſuapte natura in ſua quidditate: hęc cõſideratio ad methaphyſicam pertinet: Secundo a poſteriori a nobis cognoſcit̃ penes effectus: Et de anima & operationibus trifariam loquimur: primo inquantum ab anima procedunt operationes: & ſic in illo libro de ea agitur. Secundo inquantũ operationes animæ tenent ſe ex parte corporis: & hoc modo inquiruntur in libris paruorum naturalium: Tertio modo operationes conſiderantur vt tenent ſe ex parte totius, & hoc in ſpeciali: & ſic de his agitur in libris de animalibus. ¶ Vnde anima pro ſtatu iſto, non eſt a nobis intelligibilis in ſe: vti in Categorijs diximus: Eſt tamen ſenſibilis anima per accidens. ſ. per ſuos effectus: per quos etiam cognoſcitur animatũ ab inanimi: quare de anima non perfectam/ſed mancam & mutilam ac imperfectã habemus ſcientiam. Quomodo aũt anima habeat ſe ad formã: inferius dicturi ſumus.

Nota. II. Quamuis variæ ſint operationes animæ: nam & moralis philoſophia de actibus humanis conſyderat: at hic de operibus animæ agimus ſpeculatiue. ¶ Sed quæ ſit paſſio principaliter hic conſiderata: Lampertus de monte ponit viuificans, vel principium operationum vitalium: Georgius Bruxelſ. poſuit pro paſſione. Vitaliter mutabile inhærens. ¶ At ei oppono/quia anima intellectiua eſt anima: & tamen ipſa corpori nõ inhæret: quod vt intelligas ¶ Aduerte ſcd'm Camerac. q. 3 primi: differre illa tria. ſ. inexiſtere, informare, & inhærere: quoniam deus inexiſtit rebus/ & nõ informat: Et anima humana informat corpus/ & nõ inhæret ei: quoniam inhærere ultra informatiõem, dicit illud dependere ab alio in genere cauſæ materialis: ſicut dependent educta de potentia ſubiecti: de quo in 1. phyſ. q. 7. dub. 2. Anima ergo humana non inhæret; in qua re lapſus eſt Brux. de lutrea, Vſingeñ. & alij. ¶ Vnde quia anima eſt informatiua corporis: & illa aptitudo eſt ꝓprietas naturalis ipſius animæ: ideo ſemper exiſtimaui, informatiuum vitaliter & eſſentialiter poſſe ſignate dari pro paſſione animæ: & demonſtret̃ de anima per eius diffinitionem, ſicut per medium.

Lampert. Geor. bruxelleñ. Camera. q. 3. primi Bruxelſ. Vſingeñ.

Nota. III. Variã eſſe ſuper hoc libro in duobus ſententiam. Primo an pertineat ad phyſicam: ſcd'o quo ordine locetur inter libros Ariſto. De primo voluit Themiſtius in prohemio phyſici auditus, Scientiam de anima maxime intellectiuã non eſſe naturalem: ſed affinitatem habere cum Mathematica: Vnde Simplicius primo cœli, enumerãs partes phyſicæ: obticuit librum de anima: hoc idem fecit Philoponus ait Nyphus: Sed in diuerſum pugnat Alexã. aphrod. Auicenna, Auerr. primo phyſi. & Ariſtot. ab initio de ſenſu & ſenſato videtur referre ſcientiam de anima inter phyſicas partes: cum ait. Quoniam autem de anima ſcd'm ſeipſam determinatũ eſt &c̃. Nyphus refert Ariſtot. in li. qui de partibus animalium inſcribitur, determinaſſe hanc quæſtionem: quoniã ſcientia de anima vegetali & ſenſibili pertineant ad phyſicam: ſed ſciẽtia de intellectu pertineat magis ad metaphyſicam: At in paſſione per nos aſſignata facile vides, totam ſcientiam noſtram de anima eſſe phyſicam: Ideo nihil moror.

Themiſt. Simplici. Nyphus Alexand. aphrodiſ. Auicenna Auerro. Ariſtot. Nyphus. Ariſtot.

Nota. IIII. De altero quoq; eſſe controuerſiã, nam pleriq; ordinant poſt libros Meteororũ, ſtatim librum de anima: & ſic obtineret quintum locum: quem ordinem cõmuniter obſeruamus: At ſecus ordinauit Ioan. grammaticus & Simplicius, in hunc. ſ. modum.

Ioan. grãmaticus. Simplici.

1. phyſicorum
2. de cœlo.
3. de generatione
4. meteororum
5. de mineris
6. de plantis
7. de animalibus & paruis naturalibus.

Qui etſi libri de anima nõ meminerint: tamen iam cõſtat & ex Aphro. librum de anima eſſe vltimum: Vnde etiã Aldus in in gręco codice poſt librũ de animalibus ſubiunxit librum de anima, & poſt eum, parua naturalia: Meminit Aldus Franciſci Caballi phyſici veneti: qui librum de ordine librorum Ariſt. conſcripſerit: at ad manus meas, fateor, nõ peruenit.

Aphrodi. Aldus Aldus Franci. cabal. Ariſtot.

Articulus. II.

Concluſio Anima & non animatum eſt ſubiectum primum huius ſcientię/quę ſubordinat̃ phyſicæ: Prima pars probatur quia ratio ſubiecti primi ei conuenit/ſicut aſſignauimus in prologo dialecticæ, Ariſto. Et eſt mens Themiſtij & Auerr. Sed ſecunda pars probat̃ quia alias ſcientia iſtius libri non eſſet nobilior alijs: Et excedit etiã metas illius ſcientiæ cum plus conſideret̃ in libris paruorum naturalium: Neq; ipſum principaliter hic conſideratur/ſicut anima: Igitur non eſt conſentiendum Alberto hoc dicenti. ¶ Tertia pars qd' ſubordinatur philoſophiæ naturali probatur quia de eo eſt ſcientia naturalis/q eſt principium motus operationũ in corpore naturali: ſed anima eſt prin

Ariſtot. Themiſt. Auerroys Albertus.

cipium motus operationũ in corꝑe naturali : ergo de anima eſt ſcientia naturalis ꝙ Themiſtius ſcientiã hãc mathematicã dixit, intelligendũ eſt nõ in ſe/ſed ꝙ ſĩlis ſit,ꝑpter abſtractõem mathematicę

Themiſt.

ARISTOTELIS STAG. DE ANIMA LIBER PRIMVS ARGIROPILO INTERPRETE.

De honorabilitate & difficultate huius ſcientiæ. Cap. I.

1 Cõcluſio. Autoritas CVm omnes ſcientiam rem eſſe bonam arbitremur ac honorabilem : & aliam alia magis ex eo talem eſſe putemus: quia vel exactior eſt:vel rerum eſt earum quæ magis præſtabiles magisq; ſunt admirabiles: ſcientiam animæ nimirum ob hæc vtraq; non iniuria ponendam in primis eſſe cenſemus. Vtilitas ſcientiæ Videtur autem & ad veritatem omnem ipſius animæ cognitio vehementer cõferre: & maxime ad ipſius naturę ſcientiam. Eſt enim anima quaſi principium omniũ animalium. 2 Intentio ¶ Atq; perſpicere cognoſcereq; naturam eius & ſubſtantiã quęrimus: deinde ea quæ circa ipſam accidunt:quorum quædam affectus ipſius eſſe proprij. Quędam animalibus etiam per ipſam ineſſe competereq; videntur. ¶ Verum eñ 3 Difficul. tas ſciẽtię primo omni ex parte atq; omnino difficillimũ eſt:fidem aliquem de ipſa tandem accipere. Nam cum hæc quæſtio cõmunis ſit:etiam cum alijs rebus compluribus:de ſubſtantia dico & quid eſt:vnus cuipiam fortaſſe modus:vna via quædam eſſe videt: qua cognoſcere quid nam ſit vnaquæq; poſſumus rerum:quarũ ſubſtantiam percipere volumus:& perinde atq; modus vnus eſt hiſce:quo proprij rerum demonſtrantur affectus. Quapropter quærendum eſt:quę nam ſit illa via:quis ille modus vnus:quo rerum ſubſtantię percipi poſſunt. Quod ſi non vnus quidam atq; communis ſit ille modus, Longe difficilior ipſa pertractatio fit. Oportebit eñ de vnaquaq; rerum accipere:quis ad vnamquanq; modus accõmodabitur. Si vero pateat illum demonſtrationem vel diuiſionem vel etiam quendam alium modum eſſe. Secundo. Complures inſuper difficultates erroresq; emergunt:in ijs exquirendis e quibus vniuſcuiuſq; conficienda eſt diffinitio. Aliarum namq; rerum alia principia ſunt: vt numerorũ ſuperficierũq;. Primum autem fortaſſe neceſſarium eſt diuidere atq; accipere:in quonam generum collocetur quidq; ſit anima. Vtrum ſit ſubſtantia an in qualitate vel in quantitate vel in alio quodam prædicamentorũ genere collocetur. Deinde perueſtigandũ eſt:vtrum eorum ſubeat rationem:quę potentia ſunt: an potius quidam ſit actus. Non enim parum intereſſe videtur. Conſiderandũ eſt præterea:ſi partibilis ſit nec ne. Et vtrum eiuſdem ſit anima ſpeciei omnis:vtrũ ſpecie tantum an etiam genere differat. Nunc enim ij qui dicunt atq; quęrunt de anima:de humana tantum quęrere perſcrutariq; videntur. Tertio ¶ At cauendũ eſt ne nos pręterea:vtrum vna ſit eius ratio vt animalis an vniuſcuiuſq; ſit alia ratio:vt equi : canis:hominis:dei. autoritas. Animal autem vniuerſale aut nihil eſt:aut poſterius eſt: & quicqd itidem aliud cõmuniter prædicatur. Præterea ſi non plures ſint animæ: ſed partes:vtrum animam totam : an partes quęrere prius oporteat. Difficile autem eſt id quoq; determinare:quę nam inquam partes a quibus diuerſę ſint. Et vtrum ipſas partes an ipſarum partium operationes prius quęrere perſcrutariq; oporteat ceu in-

intelligere an intellectiuum: & ſentire an ſenſitiuum: & eodem modo de cæteris. Quod ſi operationes ſint exquirendę prius: rurſus profecto quiſpiam dubitabit: ſi oppoſita prius ſint inquirenda vt ſenſibile prius q̃ ſenſitiuum & intelligibile q̃ intellectiuum. Non ſolum autem ipſius quid eſt cognitio conferre videtur ad perſpiciendas eorum cauſas accidentiũ: quę per ſe ſubſtantijs vt in mathematicis confert. Quid eſt rectum & quid curuũ vel quid linea quid ſuperficies ad cognoſcendum q̃t rectis anguli trianguli ſunt æquales. Nam ipſum quid eſt: omnis eſt principium demonſtrationis: ſed econuerſo etiam accidentia magnam afferunt opem ad illud percipiendum. Nam cum per imaginationem de accidentibus aut omnibus aut pluribus reddere poſſumus: tum aliquid etiam de ſubſtantia dicere poterimus optime. Quare patet eas omnis diffinitiones differendi modo vaneq; dictas & aſſignatas eſſe: quibus non fit: vt accidentia percipiantur: aut de ipſis coniectura facilis habeatur. ¶ Eſt etiam de affectibus animę dubitatio: vtrum omnes cõmunes ſint cum eo quod habet animã an ſit & ipſius animę proprius aliquis: hoc eñ ipſum accipere quidem: neceſſariũ eſt: non tamen accipi facile poteſt. Atq; plurimi ſunt. Quorum ſine corpore nullum aut agere: aut pati videtur: vt Iraſci. Confidere: cupere: omnino ſentire: maxime autem ipſum intelligere ꝓprio ſimile eſt. Quod ſi hoc etiam imaginatio ſit quædam aut ſine imaginatione non ſit: nec iſtud eſſe ſine corpore poteſt. Si igitur operationum animæ vel affectuũ aliquis proprius ſit ipſius: fieri poteſt vt ipſa anima ſeparetur. Sin vero nullus ſit eius proprius: nõ ſeparabilis eſt: ſed eſt de ipſa perinde atq; de recto: cui multa quidem vt rectum eſt competunt: veluti puncto pilam æneam tangere: non tamen ipſum vnq̃ ſeparatũ tanget. Eſt enim inſeparabile quippe. Cum ſemper aliquo cum corpore ſit. Videnť autem & omnes affectus animæ cum corpore eſſe: ira manſuetudo: timor: miſericordia: confidentia: gaudium: odiũ deniq;: atq; amor. Nam vna cum his ipſum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita eſſe ex eo patet. Interdum enim nõ iraſcunť neq; timent: etiam ſi ſe vehementes ipſis manifeſtæue cauſæ offerant. Interdũ a paruis quibuſdam mouentur atq; exiguis: ſi feruet concitaturq; corpus & perinde ſe habet atq; cum afficitur ira. Hoc magis ex eo patet: quia nonnulli nulla re penitus accidente: quę quidem poſſit terrere: nulloq; imminente periculo: vt ij qui metuũt perturbantur ac afficiunť timore. Quæ ſi ita ſint: patet affectus rationes eſſe materiales. Quare & diffinitiones ipſorum ſunt tales: iraſci namq; motus quidam talis eſt corporis aut partis: aut potentię: ab hoc huius gratia. ¶ Iccirco naturalis eſt de anima vel omni vel tali conſiderare. ¶ Diuerſo autem modo naturalis & differendi artifex vnumquodq; ipſorum diffiniet nam alter iram appetitionem eſſe dicet doloris viciſſim aduerſario inferendi: aut aliqd tale: alter ſanguinis aut caloris eius qui circa cor eſt ferujorem ebullitionemue: atq; alter materiem: alter formã hoc pacto reddit & rationem. Hæc enim eſt ratio rei quam neceſſe eſt ſi fuerit in tali materia eſſe. ¶ Sic enim & domus aſſignari diffinitio ſolet: nam quidam talem eius rationem aſſignat eſſe: dicens tegmentum quod quidem prohibere propulſareq; poteſt incomoditates eas: quę tum a ventis: tum ab imbribus: tum etiam ab æſtu fieri euenireq; ſolent. Quidam dicit lapides eſſe lateres atq; ligna: at alius formam in hiſce ponit horum dicendo gratia: quis igitur iſtorum eſt naturalis. Is ne qui materiam aſſignat & rationem ignorat: an is qui ſolã rationem reddit & materiã ipſam

Autoritas
Autoritas
Quarto
Ira
4 Corol.
5 Differentia diffinitionum
6 Sciẽtię diffiniunt.

amittit:an is potius qui vtranq; complectitur. At illorum vterq; quis eſt. At enim
conſtat neminem eſſe:qui circa materiæ verſetur affectus non ſeparabiles/& vt nõ
7 ſeparabiles ſunt præter ipſum philoſophum naturalem. ¶ Etenim naturalis circa
Differentia ſcientiarum. omnia ea verſatur:quę talis corporis taliſq; materiei ſunt operationes atq; affectus.
Circa autem ea quę talia non ſunt non naturalis:ſed alius ſolet verſari. Atq; de non
nullis quidem conſiderat:ſi forte fuerit artifex faber inquã:vel medicus. De his au-
tem quę ſeparabilia quidem non ſunt:attamen nõ vt affectus corporis talis:ſed ab
ſtractione ſumunt:mathematicus. At ea q̃ ſunt ſepata: & vt talia ſunt:ipſe primus
philoſophus contemplatur. Sed eo redeundũ eſt:vnde nr̃a defluxit oratio. Diceba
mus aũt affectus animę eſſe inſepabiles ab animaliũ naturali materia vt tales ſunt:
& non vt ſeparetur linea ſupficieſq;:ſic iram & metũ a ſubiecta ſibi materia ſepari.

Explanatio text.

Libris tribus exiſtentibus de anima:hoc primo a-
git de anima ſcd'm ſententiam antiquorum: caput
vero primũ eſt proęmiũ de dignitate huius ſciẽtię

I. Scientia de anima eſt alijs nobilior:probatur
quia ſcientia eſt alia nobilior vel propter certitu-
dinem demonſtrandi vel nobilitatem obiecti:ſed
vtroq; modo præſtat anima: quia ipſa eſt princi-
pium operum vitæ/quę experimur in nobis:Et re
liquis ſenſibilibus ipſa præeſt.

II. Hoc libro inquirimus ſubſtantiam animæ paſ-
ſiones & operationes.

III. Scientia iſta eſt difficilis propter plura: primo
difficile eſt afferre quid ſit anima: & in modo in-
ueſtigandi quid rei philoſophi non conueniunt. Se
cundo quia difficile eſt aſſignare genus animæ, an
ſit ſubſtantia vel quale? actus an potentia? diuiſi-
bilis uel indiuiſibilis. Tertio dubium eſt an ſit una
diffinitio animæ, vel cuiuſlibet aiæ ſit ꝓpria diffi
nitio: & an prius ſit dicendũ de potentijs vel eſſen
tia aiæ vel opationibus:q̃m diffinitiones nõ prę-
bentes coniecturã de accidẽtibus ſunt vanę. Quar
to ambigitur an paſſiones ſint communes animæ
& corpori, vel propriæ animæ: nam in ira & alijs
patet, quomodo in corpore apparent &c̃.

IIII. Scientia de anima pertinet ad phyſicum pro
batur quia habet aliquas operationes communes
animæ & corpori.

V. Sequitur in huiuſmodi diffinitionibus phyſicũ
adiungere materiam probat̃ quia dialecticus dif-
finiendo exprimit formam/ſed phyſicus materiã:
vt dialecticus ait. Ira eſt appetitus vindictæ: phy
ſicus ait, Ira eſt ebulitio ſanguinis circa cor.

VI. Aliqua ſcientia diffinit per formã & finem:
aliqua per materiam, aliqua totum complectitur.
vt domus eſt cooperimentum ex lignis lapidibus,
& lateribus compoſitum, ab imbribus, caumati-
bus & alijs nos defendens.

VII. Scientia diffiniens per formam in ordine ad
operationem voluntariã eſt practica: abſtrahens
a motu eſt metaphyſica: abſtrahens a motu & ma
teria ſenſibili eſt mathematica.

Annotatio in text.

Ariſt. ſummus philoſophiæ antiſtes reddit hic au-
ditores attentos & beneuolos difficultatem & ex
cellentiam huius ſcientiæ proponendo.

1. Scientiã animæ nimirũ &c̃. antiquus interpres
legit hyſtoriam: quare Ægidius & alij plurimũ in
eo verbo laborarunt: a qua moleſtia nos Argi- Argirop.
ropilus liberauit: quamuis gręce legatur hiſtoria.
poteſt enim recte dici clara illa Ariſt. traditio hi- Ariſtot.
ſtoria, reſpectu veterũ: qui ſub integumento fabu Plato
larum & ænigmatum de anima tractarunt, vt Pla Themiſt.
to in Phedone, ait Themiſt.

1. Affectus eſſe proprij &c̃. antiquus interpres le-
git paſſiones: & hic philoponus dicit verbũ paſſio
nes accipi perfectiue pro conceptibus & notioni-
bus animæ: Ex quo reprehendit Andronicũ Rho- Androni.
dium negantem librũ de interpretatõe eſſe Ariſt. Ariſtot.
ob hoc ꝙ ab initio, conceptus paſſiones appellet:
ꝙ non abhorrere ab Ariſt. hic liquet.

3. In difficultatibus ꝓponit triplicem viam pro-
cedendi ſ. demonſtrationem quã poſuit Hypocra Hypoc.
tes Chius, diuiſionem q̃ poſuit Plato: aut compo Chius
ſitionem qua vſus eſt Ariſt. Plato

3. De genere animæ erant antiqui varij: nam peri Ariſtot.
patetici ponunt eam ſub ſubſtãtia: Xenocrates & Xenocra.
Plato ſub quanto / quia ſub numero Galenus ſub Plato
quali/quia ſub complexione: Empedocles ſub ad Galenus
aliquid/quia ſub proportione elementoꝝ. Empedo.
Et in vniuerſum nota diuiſionibus ſuis Ariſt. va- Ariſtot.
rias antiquorũ ſententias tetigiſſe: vt Auer. hic ex Auerro.
plicat Ammonius & Nyphus: at illa facile ex ſe- Ammoni.
quentibus colliges: reliqua tex. annotamenta in Nyphus
parte diſputatiua enodabimus.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. I.

An omnis ſcientia ſit de numero bonorum honorabilium?

Articulus. I. notabiliũ poſitiuus.

Nota. I. Noticiã dici triplicem a ſubiectis ſ. diui
uinã, angelicã, & humanã: noticiaꝝ vero alias di- fol. 2. 3.
uiſiones in logica conſidera: ſed q̃a hic tria inqui-
runtur ſ. de bonitate noticiaꝝ, honorabilitate, &
difficultate: ideo de his per ordinem dicamus. Pri Bonitas
mo quia triplex eſt bonitas ſ. entis, moris & artis. 1
Bonitate entis, omnis res mũdi eſt bona: q̃a quan
tum habet de entitate; tantũ habet de bonitate:

qm̄ ens bonū verū conuertunt. Bonitas artis/ ſi-
2 cut Thimoteus fuit bonus muſicus, Moris ſicut Ca
3 to, Seneca fuerunt boni: Theologi ponunt.4.bo-
Timoth. num meriti.
Cato ¶ Ctterū bonū eſt triplex ſ.honeſtū ſeu honorabile,
Seneca vtile, & delectabile. Honeſtū eſt quod ſcd'm di-
Bonum ctamen rectę rationis & ꝓpter ſe appetit. vt ſunt
1 virtutes, fœlicitas: ſunt enim eligibilia propter ſe
2 1.eth. & ſua vi nos trahunt ait Cicero. Vtile eſt
quod appetit propter aliud/ſeu ꝙ alicuius cōmo-
di gratia appetitur. Delectabile eſt ꝙ conueniens
eſt appetitui appetentis ſeu ꝙ voluptatem ſecū af
fert. Coroll. dabile eſt. Idem bonū honeſtū vti
le & delectabile: vt eſſe fortem, temperatū: Eadē
em̄ res eſt honeſta vtilis & delectabilis: ſicut apo-
ſtolatus fuit S.Paulo: Sed hoc totum euenit diuer
ſis reſpectibus.

Nota. II. Scientiā poſſe dici bonā dupl'r. Vno
modo ſimpliciter & intrinſece: & ſic omnis ſcien
tia dicitur in ſe eſſe bona: inquantū eſt perfectio in
tellectus. Scd'o dicitur ſcientia bona denominati-
ue & ab extrinſeco: Quod biuariam poteſt contin
gere: primo ab obiecto: & ſic Magia, necroman-
tia, Aſtrologia fatidica, Chiromantia &c̄. dicunt
eſſe ſcientię malę. Secundo a ſubiecto.i.quod ſit
huic vel huic bona: Et ſic ſcientia quantūcunq; in
ſe bona, dicitur eſſe mala abutenti: Sic Theologus
peruertens ſacrā ſcripturā: ſimiliter poeta arte ſua
Buridan. lacerans famam integri viri &c̄. Buridanus dicit
hic & eſt idem: Scientia omnis eſt bona ſimplici-
ter: ſed non omnis eſt bona habenti eam. ¶ De dif
ficultate item dicit. Primo ꝙ facilitas & difficul-
tas nō vſurpant hic proprie: quia ſic ſolum conue-
niunt rebus corporalibus. Sed accipiunt metapho
rice, vt obiectū dicitur faciliter vel difficulter in-
telligibile. ¶ Vnde facilitas eſt poſſibilitas attin-
gendi obiectū vel finem cum pauco labore: diffi-
cultas cum magno labore. Coroll. Impoſſibile
non eſt facile vel difficile. Corol. Reſpectu dei
nihil eſt difficile. ¶ Poteſt aūt aliqd eſſe difficile
tripl'r. p̄mo ex parte ſcibilis in ſe: & ſic anima eſt
multū ſcibilis: q̄to em̄ res plus habet de ꝑfectio-
ꝙ ne entitatiua: tāto plus habet de ſcibilitate: Scd'o
ex parte cognoſcentis/ & quo ad nos: & ſic qm̄ no
ſtra cognitio orit ex ſenſu: ideo magis ſenſibile eſt
q̄ ad nos magis ſcibile/licet nō in ſe: Sic em̄ ha-
bet ſe intellectus noſter ad manifeſtiſſima naturę
ſicut oculus nycticoracis ad lumen ſolis, ait Auer.
Auerr. hic innuit difficultatem nō impoſſibilitatem. Ter
tio addunt aliqui ex parte ſenſuū noſtrorum: nam qd'
vni eſt facile alteri eſt difficile: Vnde hoc pacto
ſcientia librorum de anima eſt difficilis cum nec
eſſentia animæ, nec accidentia eius ſentiant.

Ariſtot. **Nota. III.** Ariſtot. in textu oſtendere ſcientiā de
anima eſſe honorabiliorem alijs: qd' hoc pacto in
telliges: Primo honorabilitas ſcientiæ intrinſece
ſumit a ſua ꝓpria perfectione. 2. Arguitiue tamē
& extrinſece ſcientia eſt honorabilior altera vel
quia eſt de perfectiori obiecto, vel quia habet eui-
dentiorem modū procedendi. 3. Scientia de ho-
norabiliori obiecto eſt ſimpliciter nobilior illa q̄
euidentiori medio ꝓcedit: patet per Ariſt. in pro- Ariſtot.
bleumatibus. potius eligimus aliquid ſcire topice
& ꝓbabiliter de rebus diuinis q̄ demonſtratiue Auerr.
aliquid de vilibus. 4. Auer. & cōmuniter latini in Ariſtot.
terp̄tes intelligunt Ariſtot. ꝑtuliſſe librū hunc de
anima ex vtraq; ratione eſſe alijs libris p̄ferendū/
metaphyſica dempta: at q̄modo explicet: non oēs
conſonant: deſpiciamus meliora. ¶ Primo dicunt
loquendo q̄ ad naturā, demōſtratōes diuinę obti-
nent p̄matū: dein animaſticę, tertio mathematicę:
at q̄ ad nos contrarius eſt ordo in demonſtratōi-
bus: Alberto magno ad mente, hūc librū eſſe certiſ- Albe.
ſimarū demonſtrationū: qm̄ licet quo ad nos, ha-
beat occulta principia: nihil tñ manifeſtius in natu
ra/ q̄ fons & origo omnis cognitōis: qd' eſt lumen
intelligibile in nobis: ad idem em̄ lumen certificā
tur/ quicqd certe ſcitur: & tunc ſciri iudicat: qñ illi
conueniens iudicat: Idem apparet dicere Themiſ. Themiſt.
¶ Volunt ergo licet demonſtrationes iſtius libri
ſint incertiores alijs intrinſece: tñ extrinſece ſunt
certiores ex eo/ ꝙ ſunt circa obiectū nobiliſſimū
in natura: tum q circa obiectū certificatiuū aliorum

Nota. IIII. Nyphū aliter explicare mentem phi Nyphus
loſophi: Supponendo primo aliquid eſſe notū no-
bis/ qd' eſt proximū ſenſibus noſtris. Notū vero
natura eſt remotius a ſenſibus. Scd'o mediū demō
ſtrationis vel eſt actu ſenſatū, vel potentia ſenſibi
le, vel nec actu nec potentia ſenſibile: Vnde me-
diū in mathematica eſt potentia ſenſibile, In ani-
maſtica demonſtratōe actu ſentit, In metaphyſi-
ca neutro modo. ¶ Iam dicit demonſtratōes ani-
maſticę ſic loqndo ſunt in p̄mo gradu certitudinis
q̄ ad nos: qa media earū ſemper ſunt actu nobis p̄-
ſentia: poſt has aūt ſunt mathematicæ. & vltimo
ſunt diuinæ. ¶ Adde qd' Sueſſa refert græcos, q Sueſſa
aliter accipiunt Ariſt. ꝙ ſcientia huius libri eſt alijs Ariſtot.
excellentior nō ob certitudinem ſed ob nobilita-
tem & conſtantiā ſubiecti: nā anima eſt alijs nobi-
lior: & eius conſtantia ex hoc ꝓbat: qa nihil eſt
certius q̄ eſſe animæ: experimur em̄ in nobis ſenſa
tionem, digeſtionem &c̄. ſcd'o qa certitudo aliarum
ſcientiarum eſt ex illo ſubiecto: qm̄ aſſenſus prin-
ciporū in alijs ſcientijs habet vi luminis intellectus
agentis: de q̄ agitur hoc libro. Eſt ergo anima bo-
na honorabilis nobilis & diuina.

Articulus. II. reſponſiuus.

Concluſio. Sicut omnis ſcientia in ſe eſt bona
& vtilis / licet de paccidens poſſit eſſe mala huic
vel huic vtenti: Sic ſcientia huius libri eſt hono-
rabilis. Prima pars patet/ qa oīs intellectus appe-
tit naturaliter ſcire: & ita ſcientia actuat intellectū
& ꝑficit eū: Sed qd' abutenti eſt mala patet in er-
rantibus, patet in hæreſibus: Tertia pars patet ex Ariſtot.
Ari. in textu: & per ratōem ſubiecti nobilis & ex-
cellentis ſ. animę/quod dignificat ſubiectū &c̄.

Articulus. III. dubitatiuus.

Dubium. I. De qua anima hic agit Ariſtoteles.

Numen. Plato Moyſes Hermip. Pythago.

Præmit. I. Aliquibus animæ ſcientiam & perfectam indagationem viſam eſſe impoſſibilem: qa antiqui aliqua tradiderūt quę ex apologis collegerūt. hinc/Numenius ait Platonem de aīa locutū, ea commentatum eſſe quæ ex Moyſe mendicauit: Hermippus quoq̧ pythagoricus dixit Pythagorā nihil eſſe locutum de certitudine animæ/ niſi teſtimonio Moyſi: & ex reliqua parte huius primi ſatis apparebit in q̄ntis tenebris philoſophi fuerint.

Theophr. Ariſtoteľ Themiſt.

Præmitto. II. Theophraſtum velle Ariſt. hic loqui de anima mundi: nam hæc cæteris ſit præſtabilior quę mundi machinam ſuſtineat: Hoc quoq̧ Themiſtius ſentire videtur / non ignorandā eam naturam/ quę fons ſit atq̧ initium omniū motuū, animalium atq̧ plantarū &c̄. ſed talis nō eſt niſi anima mundi: Mouentur forte ex eo/ quia Ariſt. hic ſæpe reprobat dicta Platonis in Timæo: at eo libro Plato de anima egit totius.

Ariſtot. Plato in thimeo

Reſpondet Ariſtot. hic agere de anima particulari & nō de anima mundi: probatur ex diffinitione animæ / quia de illa anima hic conſiderat/ quæ eſt actus primus corporis organici &c̄ ſed huiuſmodi eſt ſolum anima particularis ergo.

Dubium. II. An vniuerſale ſit poſterius ſuis ſingularibus.

Plato Stoici

Præmit. I. Omnia quæ diximus de natura communi, in quinq̧ vocibus Porphyrij: Etiam dicas Ariſt. hic inquiſiuiſſe de diffinitione animæ: & qa noluit tantum agere de anima humana, q̧ Platoni & Stoicis accidit: ſed in vniuerſum de anima: & ita in vniuerſali inquirit de anima: ſed quod idealis anima nō erat ob hoc diffinienda: tacite diluit Ariſtot. in dicto dubio: cui potior videbatur Pythagoricorum opinio, diffinitiones ſ. dari de rebus particularibus.

Ariſtot. Pythagor.

Porphyr. Auerroys Ariſtot. Auerr. Themiſt.

Præmit. II. Quia vt ex Porphyrij cōmentarijs ſupponimus, nulla natura aut idea cōmunis eſt ponenda: præter ſingularia: Ideo recte concludit hic Auerr. diffinitiones primo eſſe rerum particulariū extra animam, inquantum vniuerſaliter concipiuntur: Vnde iſta fuit Ariſt. intentio ſcd̄m Auerr. & Themiſti. Vniuerſale nihil eſt ſ. ſcd̄m eſſe reale: aut eſt poſterius ſuis ſingularibus ſ. quo ad cognitionem: quoniam intellectus eſt qui facit vniuerſalitatem in rebus: ſed nō format notiones vniuerſales/ niſi abſtrahendo a ſingularibus: ideo uniuerſales notiones ſunt poſteriores ſingularibus a quibus formant̄: Et hæc eſt rotunda ſententia Peripateticorum antiquorū: quicquid iuniores cum ſua natura cōmuni comminiſcantur: adde G. Ochā diſ. 3. q. 5.

G. Ochā

Reſpondet. Vniuerſale eſt poſterius ſuis ſingularibus ratione abſtractiuæ cognitionis: patet ex inductione Auerr. iam facta. Ideam ait Platonicam hic non declaramus/ quod Albertus fecit: ſed ad metaphyſicam relegamus.

Auerr. Plato Albertus.

Dubium. III. An accidentia conferant ad cognoſcendum quod quid eſt.

Præmit. I. Subſtantiā & accidens poſſe accipi realiter: poſſe etiam vſurpari logicaliter, ſubſtantiam pro termino abſoluto, accidens pro termino connotatiuo: Adde q̧ pro iſto ſtatu nullum habemus conceptum proprium & abſolutū ſubſtantię: quia nulla ſubſtantia in ſe immutat intellectū: ſed ſolum per accidens ſenſibile: vti hęc late diſſeruimus in Categorijs de p̄dicamento ſubſtantiæ.

Ariſtot.

Præmit. II. Ob id Ariſt. hoc adducere quoniam dubium propoſuit: an prius ſit determinandum de ſubſtantia animæ/ an operationibus: quoniā accidentia magnam partem conferant &c̄. At ſcd̄m Themiſtium noueris, duplex eſſe accidens ſ. commune & proprium. Proprium eſt quod determinate vnam conſequit̄ ſpeciem: vt riſibile/ eſſe grāmaticum. Commune qd̄ The. remotum & extraneum appellat, eſt quod in pluribus generibus & ſpeciebus reperitur vt albedo.

Themiſt. Themiſt. Bruxelľ.

Præmit. III. Bruxell. & alios plures aſſignare modos/ quomodo accidens ducere poſſit in notitiam ſubſtantiæ. Primus eſt elicitiue, ſ. eliciendo cognitionem ſubſtantię ex cognitione accidentis: Sicut G. Ocham diſ. 3. q. 2. ouem ex ſpeciebus lupi ſenſatis, elicere inimicitiam non ſenſatam: bene addit ouem non cognoſcere inimicitiam formaliter/ ſed æquiualenter: Adde tamen q̧ præceptor noſter Grego. Reiſch. Chartuſianus coram dicere ſolebat, ouem capeſſere fugam non ex cognitione modo lupi: ſed ex diſproportione illorum animalium: quia ſunt affecta qualitatibus omnino diſcōuenientibus: cuius ſignum eſt: ſi chorda ouina extendatur cum lupina in teſtudine, nunq̧ conſonantem reddent harmoniā: ſimiliter ſi pellis lupina ſuſpendatur ſuper ouinam: tunc lupina abſumit ouinam: Ita experimur de illis qui odiunt feles: nam ſi feles clanculum fuerit ingreſſa ſtubam: iſte ſtatim ſudore quodā tabeſcit. ¶ Secundus modus eſt per aſſimilationem: quia effectus gerit ſimilitudinem ſuæ cauſæ: & ita accidens ſui ſubiecti: ideo poteſt ducere in noticiam ſubſtantię. Tertius modus eſt abſtractiue/ ſic videlicet: quia ſenſus percipit ſubſtantiam & accidens confuſe: intellectus aūt tanq̧ virtus ſup̄ior diſtinguit vnū ab alio: & ſeorſum intelligit ſubſtantiā, & ſeorſum accidens: Vnde ſic intellect⁹ nr̄ diſponit̄ p̄ cognitōem accidentiū ad cognitōem ſubſtantiæ: ſicut q̄litatiuę diſpoſitōes ponūt materiā pro inductōe formæ ſubſtantialis. quem modū pluribus hic declarat Ioan. de Iandu no: Gaietanus hic adfert alios modos: ſed ommittamus: quia illi ſunt potiores.

G. Ochā. Gre. Reſchius. Ioan. de Iand. Gaietan.

Reſpondet. Per dicta ad dubium motum.
I. Nullum accidens cōmune poteſt ducere in diſtinctā noticiā ſubſtantię: patet quia indifferens ad plura non poteſt diſtincte repreſentare vnum.
II. Accidentia tamen plura cōmunia coniunctim poſſunt ducere in noticiā ſubſtantiæ: vt ſi non ſingula, tamen vniuerſa proſint: Ita ſit in indicijs: ubi

plura ſimul concurrunt, cauſant diſtinctiorem cognitionem.

III. Accidens proprium & eſſentiale cognitū eſſe tale ducit in noticiam propriā ſubſtantię: licet nō in noticiam abſolutā propriam: patet quia ex eo quod aliquid per ſe mouetur deuentū eſt ad cognitionem animarū in plantis & animantibus. ſcđm patet quia talis nobis non eſt poſſibilis.

IIII. Accidens per aſſimilationem ducit nos in ſubſtantiæ noticiam patet ex ſecundo modo declarato: quia accidentia gerunt quandam ſimilitudinem ſuorum ſubiectorum.

V. Phantaſma non eſt concretū ex cognitione ſubſtantiæ & accidentis: ita ꝙ intellectus poſſit deinſeparare vnum ab alio: patet quia ſubſtantia nō eſt per ſe ſenſibilis. 2. huius: ideo nullius coloris videtur ꝙ ſenſus concretiue cognoſcat ſubſtantiam & accidens ſimul: quamuis hoc viſum fuerit Cameracen. & Iandun. quem errorem ſequit̃ Vſing. — De qua in ſecđa. q. — Camera. Iandun. Vſingeñ.

VI. Valent accidentia præcipue ad noticiam diſcurſiuam de ſubſtantia habendam: Sicut ex motu primo vniformi Ariſt. accepit noticiam diſcurſiuam de deo: ꝙ eſſet primus motor immobilis: Idem in veſtigio. — Ariſtoteł

VII. Quamuis hæc dicta ſint vera quo ad nos: tñ totum contrarium eſt quo ad naturā rerū in ſe: ſecundum quam ſubſtantia eſt prior accidente, tempore, natura & diffinitione.

Dubium. IIII. An diuerſi artifices diuerſimode diffiniant.

Præmit. I. Tria hic aſſignari ab Ariſt. quę in diffinitionem veniāt ſ. materia, forma & cauſa ſcđm finem: Philoponus quatuor addit artifices ſ. phyſicum, dialecticum medicū, mathematicū, & metaphyſicum: Modo Ariſt. ait phyſicum diffinire per materiam/ & dialecticum per formam. — Philopo. Ariſtot.

Præmit. II. Formam hic dupliciter vſurpari: primo pro altera parte compoſiti/ quæ ſubiectum informat ac perficit: Secundo forma dicitur qđ eſt idem eſſentialiter alteri: intelligitur tamen ſub ratione priori & notiori: modo dicit Iandu. ꝙ dialectica diffiniat per formā ſecundo modo/ nō primo modo. ¶ Adde ſcđm Gaietanum non dici dialecticam diffinitionem/ quia ſit ex arte dialectica: ſed quia dialectica eſt ſcientia cōmunis ſcđm Ari. & metaphyſica: & ille eſt cōmunis modus etiam diffiniendi ſcibilium ſ. ex genere & differentia. — Iandun. Gaietan. Ariſtot.

Præmit. III. Materiam ſenſibilem bifariam accipi. Primo pro materia prima in ordine ad formā naturalem/ quam ſequuntur qualitates ſenſibiles. Secundo pro quocunq; proprio & per ſe ſubiecto habente habitudinem ad motum & quietem: prędicti modo dicunt phyſicum diffinire per materiā ſenſibilem ſecundo modo/ non primo modo.

Præmit. IIII. Simpliciū in dubium vertere: quo modo phyſicus diffiniat per materiam: cū tamen ſtatim poſtea dicat Ariſto. nullū artificem diffinire per materiā: At reſpondet ipſe: nullū artificem diffinire per materiam tantum cum pciſione: ſed phyſicus tam ex materia ꝙ̄ forma diffinit. — Simplici, Ariſtot.

¶ Hoc quoq; vrget Simpliciū cur Ariſto. diffinitiones dialecticas vanas dixerit: & reſpondet, Vanas eſſe diffinitiones dialecticas ex hypotheſi ſ. ſi materię nō meminerit: quoniā tunc non generabit cognitionem operoſam/ ſed ſuperficialem & opinabilem: Ioan. de Iandun. gaudet ſua ſententia: ꝙ diffinitiones dialecticæ datæ per accidentia communia ſunt vanę. i. inutiles ad demonſtrationem: ſed quæ dantur per accidentia propria, illæ non ſunt vanæ: tu crede Simplicio. — Simplici. Ioann. de Iandu.

Præmitto. V. Diffinit ergo Phyſicus formas materiæ coniunctas, materiæ quoq; memor: Contra dialecticus formæ principaliter meminit: Mathematicus formas conſiderat a materia abſtractas nō re/ ſed intelligentia: Metaphyſicus uero & vltramūdanus phūs formas conſiderat tam a materia ꝙ̄ a motu abſtractas & abſolutas. — Simplici.

Reſpondet. Diuerſi artifices diuerſimode diffiniunt: liquet hic ex textu & declaratione.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Non omnis ſcientia eſt bona: ergo male concluſum: antecedens probatur primo quia bonum & malum ſunt in rebus. 6. metaph. ſed ſcientiæ ſunt in intellectu. 6. eth. ergo. Secundo ꝗa mathematicæ ſunt ſcientiæ. 2. phyſ. ſed illæ non ſunt bonę: ergo minor probat̃ quia in mathematicis nō ſunt bonum neq; efficiens neq; finis. 3. metaphyſ. Tertio quod augmentat maliciā non eſt de genere bonorū: ſed ſic eſt de ſcientia: probat̃ quia ſeuiſſima eſt iniuſticia habens arma ſ. prudentiā & ſciențiam. 1. polit. & ſcientia inflat. 1. ad Corint. 8. Quarto cuius finis malus, ipſum quoq; malū Boetius in top. ſed finis multarū ſcientiarū eſt malus, vt Necromantiæ, magiæ, aſtrologiæ, & aliarum ſcientiarum prohibitarum. — Boetius

II. Non omnis ſcientia ſpeculatiua eſt honorabilis ergo. probatur primo quia bonum honorabile appetitur propter ſe. 1. eth. ſed ſcientiæ ſpeculatiuæ ſunt propter aliud ſ. metaph. ſcđm Algazelem 1. metaph. Secundo bonum vtile non eſt bonum honorabile: ſed ſcientiæ ſpeculatiuæ ſunt vtiles: ergo non ſunt honorabiles. minor patet hic in prohœmio. Tertio plures ſcientię reddunt ſuos profeſſores non honorabiles: ergo antecedens patet de maxima ſcientia ſ. theologia: cuius profeſſores flocciſiunt & per contemptum de aliquo iam dicitur ꝙ ſit Theologus, aut contemptius ꝙ ſit theologiſta. Præterea ſcientia practica etiam eſt honorabilis: patet quia medicina eſt ſcientia practica: & tamen eſt honorabilis Eccleſiaſti. 38. honora medicum propter neceſſitatem. — Algazel

III. Scientia de anima nō excedit alias ſcientias: ergo nō eſt honorabilior alijs: antecedens probat̃ primo quia metaphyſica eſt ſcientia naturalis:

& tamen illa eſt honorabilior omībus alijs. 1.metaph. Secundo quia ſcientia librorum cœli eſt dignior cum ſit de incorruptibilibus. Tertio quia ſcientia octaui libri phyſicorū eſt dignior: quoniam eſt de primo motore ſ. deo. Praeterea iſta ſcientia non eſt difficillima/quae habet ſcibile ſemper pręſens ſcienti: ſed ſic eſt de ſcientia huius libri: ergo non eſt difficillima.

IIII. Accidentia non conferunt ad cognitōem ſubſtantiae: ergo male ab Ariſt. inductū. antecedens probatur primo Nihil agit vltra perfectōem ſuae ſpeciei ait Pla. ergo accidentia nō agunt ad cognitionem ſubſtantiae. Secundo quia ſubſtantia eſt principiū cognoſcendi accidens: ergo accidens nō eſt principium notificandi ſubſtantiam: tenet illatio quoniam alias notificatio eſſet circularis. Tertio quia eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi. 2. metaphy. ſed accidens non eſt principiū eſſendi ſubſtantiae: ergo non eſt principiū cognoſcendi. Quarto quia accidentia ducunt nos in errorem ſubſtantiarū: ergo non in ſcientiam: patet in auro ſophiſticato, & in mille alijs.

Reſpondet ad. I. ſcd̄m aliquos ad minorē ꝙ ſcientiae ſunt formaliter in intellectu/ & cauſaliter in rebus: Alij alias dant ſolutiones: tu dic verum & falſum eſſe in propoſitionibus: ſed bonum & malum ſunt etiam in rebus: Et ita in minori debet ſubſumi: & ſcientiae non ſunt res: qꝛ tunc eſſet falſum. ❡Ad aliud diſtinguo de mathematicis. vel intelligis entia mathematica, ſic nego: vel ſcientias mathematicas: ſic concedo. ¶Ad ſecundum dico ꝙ per ſe augmentat maliciam nō eſt bonum: ſed ſcientia non per ſe ſed per accidens nō augmentat maliciam. ❡Ad tertiū. finis multarū ſcientiarum eſt malus per ſe nego/per accidens concedo: Sic ꝙ aliquae ſcientiae ſunt ꝓhibitę ait Lampertus de monte, vel in ſe ſic negatur, vel quo ad vſum ſic conceditur/aut etiā in comparatione ad certas pſonas: ſicut ſacerdotibus & religioſis prohibent̄ leges c. ſuper ſpecula N. cleri. vel mona. Lamper.

Ad. II. Ad primum dico licet ſcientiae ſpeculatiuae appetant̄ propter aliud: nego tamen ergo nō appetibiles ſunt propter ſe: ratio quia aliquid eſt appetibile propter ſe & propter aliud. 1. eth. uide. ❡Ad ſecundum duplex eſt vtilitas/vna eſt ſeruitutis: & ſic vtile non eſt honorabile: alia eſt perfectionis ſeu principalitatis: & ſic vtile quia perficit habentem, poteſt etiam eſſe honorabile. ¶Ad tertium dico tales eſſe honorabiles quantumcūꝙ malicia temporum a praecurſoribus antichriſti non honorentur: quoniam nec Chriſtus condigno affectus eſt honore ab hominibus: ſed morte turpiſſima condemnabant eum. ¶Ad quartū vel poteſt intelligi de medico theorico: qꝛ ſi intellexeris de practica: tunc vocula honora vſurpat̄ extenſius.

Ad. III. Primo diſtinguo metaphyſicam eſſe ſcientiam naturalem/ aut ꝙ non ſit ſupernaturalis, concedo: aut naturalis. i. phyſica: ſic nego: patet in prologuio logicae: Ariſtot. comparat ſcientiā de anima, ad alias ſcientias phyſicae. ❡De libris cœli, dico cœlum ſecluſa intelligentia non eſt perfectius uiuente: igitur liber cœli nō eſt honorabilior ❡De octauo phyſ. dico primo Ariſt. hic loqui de ſcientia rerum naturalium: ſed primus motor non eſt res naturalis/ſed ſupra naturam: Vel ſic ꝗuis primus motor ſimpliciter ſit dignior ꝗ anima: tñ quia in. 8. phyſ. conſideratur in ordine ad motum localem: & anima in ordine ad operationes vitales: ideo in conſideratione phyſica quae eſt de motu, perfectius conſiderat̄ anima/ꝗ primus motor. Ariſtot. ¶Ad annexum diſtinguo ſcd̄m Arim̄. de pręſenti: quia vel ſcibile eſt pręſens realiter: ſic nego maiorem: vel praeſens obiectiue: ſic nego minorem: vnde licet anima ſemper ſit nobis praeſens entitatiue: non tamen ſemper eſt praeſens obiectiue. Ariminū.

Ad. IIII. Dico primo nihil agit virtute propria & per ſe vltra gradū ſuae perfectionis: ſed ibi accidens ducit in noticiam accidentis/ nō virtute propria/ſed virtute intellectus: Iāduno intelligit iſtā in generatione ſubſtantiarū perfectarum. ❡Ad ſecundum fateor, ſubſtantia eſt principium cognoſcendi accidens quo ad naturam/ſed non quo ad nos &c̄. Item ſubſtantia eſt principiū cognoſcendi a priori & propter quid: ſed accidens eſt principiū a poſteriori. ¶Ad tertium dico eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi: ſed non conuertitur: ut omne principium cognoſcendi/ſit principiū eſſendi. ❡Ad quartum dico concedendo accidentia cōmunia ducere in errorem/ſed non accidentia propria: Vel error nō ꝓuenit ex parte accidentiū/ſed intellectus debiliter diſtinguentis: haec ſufficiant. Ianduno.

De multiplici antiquorum ſententia circa animam. Cap. II.

Intentio

VErum enimuero neceſſe eſt conſiderantes de anima: & de his dubitantes ac ambigentes quę nos oportet procedentes inuenire atꝙ pcipere in medium eorum antiquorū afferamus opiniones: qui de anima tractarunt aliquid atꝙ dixerunt: vt ea quidem accipiamus quę bene ſunt dicta: ab his autem caueamus quę non bene recteꝙ dicta fuere. Initiū autem inquiſitionis hoc erit profecto congruum: ſi prius poſuerimus ea quę maxime videntur animae competere ſuapte natura: Animantiū itaꝙ duobus his ab inanimato maxime differre vident̄

motu ac ſenſu. A maioribus etiam noſtris hæc duo fere de anima accipimus. ¶ Inquiunt enim non nulli animam id eſſe: quod maxime primoqꝫ mouet. Atqꝫ exiſtimantes fieri non poſſe vt id aliud quicqꝫ moueat quod non moueatur: Animam vnum: quid eorum eſſe putarunt quę motu cientur: quo circa Democritus ignem atqꝫ calorem ipſam cenſuit eſſe: nam cum ſint infinitę figurę ac indiuidua corpora rotunda dicit ignem & animam eſſe. Hæc indiuidua corpora ſimilia corpuſculis ijs eſſe quę in aere fieri videntur: in ipſis inquam radijs quę per feneſtram ingrediuntur: & rerum elementa generandarū ſeminaqꝫ totius eſſe naturę dixit. Eadem & Leucippus ille cenſebat. Horum igitur corporum ea quę ſunt rotunda ignem ac animam aſſerunt eſſe: propterea quod maxime omnium figurę tales totū corpus ingredi penetrareqꝫ poſſunt: atqꝫ cætera mouere cum moueantur & ipſa. Arbitramur enim animam id eſſe quod motum animalibus præbet. Qua propter & reſpirationem viuendi rationemqꝫ atqꝫ cauſam eſſe putant. Nam eo quod continet contrahente corpora comprimenteue ac extrudente figuras eas quę præbent animalibus motum: quia nec ipſæ vnquam quieſcunt ſuccurſum auxiliumqꝫ reſpiratione fieri dicunt ingredientibus alijs figuris ſimilibus: quę quidem egredi prohibent ipſas quę animalibus inſunt: id repellendo quod contrahit atqꝫ premit: & eouſqꝫ viuere animalia quouſqꝫ id facere poſſunt ¶ Videtur autem & id quod a non nullis Pythagoricis dicitur eandem habere ſententiam. Quidam enim ipſorū ea corpuſcula quę agitantur in aere: quidam id quod illa mouet ac agitat animam eſſe dixerunt: propterea ꝙ continue moueri videntur: etiam ſi nullus ventus penitus afflet. Eodem feruntur & ij qui dicunt animam id eſſe quod ſeipſum agitat motu: etenim omnes ij motum videntur putaſſe maxime proprium eſſe animæ: & alia quidem vniuerſa per animam: hanc autem a ſeipſa moueri: quia nihil videbant mouere quod non moueatur & ipſum. ¶ Similiter & Anaxagoras id quod mouet animam eſſe dicit. Et ſi quis alius cenſuit vniuerſum mentem mouiſſe: non tamen perinde penitus atqꝫ Democritus: is enim animam & intellectum ſimpliciter idem eſſe putauit: etenim id quod videtur verum eſſe dicebat. Quo circa recte dixiſſe inquit Homerum Hectora iacere alia ſapientem. Non igitur vt potentia quadam circa veritatem vtitur mente ac intellectu: ſed idem eſſe animam dicit & intellectū. Anaxagoras autem minus de ipſis explanat. Multis enim in locis boni rectiqꝫ mentem cauſam eſſe dicit. Alibi autem animā ipſam mentem eſſe aſſerit: nam animalibus vniuerſis tam paruis ꝙ magnis: tam præſtabilibus ꝙ minus etiam pręſtabilibus mentem ineſſe dicit. At ea mens tamen & intellectus cui prudentia tribuit̄ nō vniuerſis ſimiliter animalibus: quin etiā neqꝫ cunctis hominibus ineſſe videt̄. Omnes igit̄ ij qui ad animantis reſpexere motū maxime motiuū animā eſſe putarunt. At qui cognitōem animaduerterunt ipſius ac ſenſum quibus res cognoſcit & ſentit ij dicunt animā ipſam principia rerum eſſe. ¶ At qui plura principia faciūt: hæc ipſa: qui vero vnū id ipſum animā eſſe cenſent. Empedocles eñ ex elementis quidem vniuerſis ipſam conſtare cenſet: tñ & vnumqdqꝫ iſtorum animā eſſe putat. Dicit eñ Terrā nam terra limpha cognoſcimus aquā. Ætheraqꝫ æthere ſane: ignis dignoſcit̄ igne. Sic & amore amor: ac triſti diſcordia lite. Eodem & Plato modo aīam in timęo ex elementis conſtare cenſet. Simili nāqꝫ eius quoqꝫ ſnīa cognoſcit

Opi. Democriti & Leucippi

Opi. Pytagoricorum

Opin. Anaxag.

Opi. Emped.

Opi. Platonis

ſimile: & res ipſæ ex principijs ſunt. Similiter determinatum eſt ab eodem & in hiſce quę de philoſophia dicuntur. Animal quidem ipſum ex ipſius vnius idea formaue: & ex longitudine prima & latitudine profunditateue conſtare. Cætera vero ſimili modo. Inſuper & alio pacto: intellectū quidem eſſe vnum ipſum. Ipſa vero duo ſcientiam. Eſt enim ipſa tantū ad vnum proceſſio. Superficiei ꝑterea numerū. Opinionem ſolidi ſenſum: nam numeri quidem formę ipſæ & principia dicebant̃. Sunt aūt ex elementis. Res vero partim intellectu partim ſcientia partim opinione: partim ſenſu dijudicant̃ ac diſcernunt̃. Atq̧ hi numeri formę ſunt rerum. ¶ Cum au-

Opi. Xenocratis — tem anima motiuū & cognitiuū ſit quidam vtrunq̧ complexi ſunt atq̧ animā numerum eſſe ſeipſum mouentem aſſeruerunt. Omnes tamen de principijs quæ &

Dr̄a antiquorum — quot ſunt: inter ſeſe diſſentire videntur: atq̧ maxime quidem ij qui corporea putant eſſe: ab hiſce diſſentiunt qui incorporea ponunt. Minus autem ab ijs qui compoſuerunt: & ex vtriſq̧ principia rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiam & de multitudine eorundem. Quidam enim vnum quidam plura principia dicunt eſſe. Atq̧ vt

Opi. Heracli. — de principijs ſenſerunt: ſic de anima etiam determinauerunt. ¶ Non enim abeſt a ratione: in primorū natura mouendi cauſam collocare. Quapropter ignis quibuſdā eſſe videtur. Is enim ſubtiliſſimarū eſt partium: & longe magis ꝙ elementa cætera in corporibus. Mouetur inſuper: & cætera primo mouet. ¶ Democritus autem

Cōpat ad Democ. — & ſubtilius dixit: cum aſſignauerit cur eſt iſtorum vtrunq̧. Dixit enim animā quidem mentemq̧ idem eſſe: hoc autem ex ipſis primis atq̧ indiuiſibilibus corporibus eſſe. Atq̧ ob partium quidem ſubtilitatem mouere: ob figuram vero moueri. figurarum autem omniū mobiliſſimā figuram rotundam Anaxagoras aſſerit ta-

Ad Anaxag. — lemq̧ eſſe intellectum & ignem. At Anaxagoras videtur quidem aliud animam: aliud intellectum mentemue dicere: quemadmodum & antea diximus. Vtitur tamen vtriſq̧ perinde atq̧ vna natura: verum mentem principium maxime omniū ponit. Solam itaq̧ rerum omniū ipſam ſimplicem & non mixtā & puram eſſe ſinceramq̧ dixit: atq̧ eidem principio hæc vtraq̧ tribuit: cognitionem inquā & motū

Opi. Taletis — dicens vniuerſum mentem eſſe. ¶ Tales etiam videtur ex hiſce quę tradita memorię ſunt motiuū quoddam animā ipſam eſſe putaſſe: ſiquidem dixit magnetem ha-

Opi. Diogen. — bere animā: quia mouet trahitq̧ ferrum. ¶ Diogenes aūt ſicut & alij quidam aerem ipſam cenſuit eſſe: hunc ſubtiliſſimę ſubſtantię rerumq̧ principiū eſſe putans. Iccirco cognoſcere atq̧ mouere animam dixit: hoc quidem cognoſcere: quo primū eſt: & ex hoc ipſo cætera conſtant: hoc autem eſſe motiuum: quo ſubtiliſſimum eſt.

Opi. Heracli. — ¶ Heraclitus quoq̧ principium ait animam eſſe. Quippe cum exalationem eſſe: ex qua cætera dicit conſtare: & maxime incorporeum eſſe & ſemper fluere dicat. atq̧ id quod mouetur ab eo quo motu cietur cognoſci conſtat. Moueri autem res vni-

Opi. Alcmeonis — uerſas & ipſe: & alij complures arbitrabantur. ¶ Simili modo: & Alcmeon de anima putaſſe videtur. Dicit enim ipſam immortalem eſſe ex eo: quia ſimilis ipſis immortalibus eſt. Quod quidem ideo dixit ipſi competere: quia ſemper mouet̃. Mouentur enim & res omnes diuinę continue ſemper: luna inquam: ſol: ſtellæ: totūq̧ cœlum. ¶ Quidam & magis importuni animā aquam eſſe dixerunt: vt hippo: qui

Opi. Hipponis — q̄dem ad hanc ſententiā ratione ſeminis videt̃ eſſe compulſus: quia oīm ſemen humidū eſt: etem̄ redarguit eos qui ſanguinem aīam aſſerūt q̄a ſemen ſanguis nō eſt.

¶ Sunt & q̃dã ſanguinem ipſam eſſe dixerũt:vt Crytias. Sentire ipſum maxime pro
priũ animæ eſſe putantes:quod quidem cõpetere ꝓpter naturã ſanguinis credi-
derunt. Ita omnia elementa præter terram iudicem habuerunt: hanc autem nemo
tribuit animæ niſi quiſpiam dixerit ex omnibus elementis conſtare aut omnia eſ-
ſe. Vt igitur in ſummam omnia redigamus: tribus his omnes animam: motu: ſenſu: Summã omnium opinionũ.
in corporeoq; diffiniunt: quorum vnumquodq; reducitur ad principia rerum: vt pa
tuit. Quapropter & ij qui cognitione diffiniunt animam: aut elementũ: aut ex ele-
mentis faciunt ipſam: ſimiliter omnes præter vnum dicentes. Inquiunt enim ſi- Differentia & conuenientia
mile ſimili ſibi cognoſci. Atq; cum vniuerſa cognoſcat ac percipiat anima: ex vni-
uerſis rerum principijs ipſam conſtare dicunt. Quibus igitur placuit vnam cauſam
elementumq; vnum ponere rerum: ij animam etiam vnum velut ignem: aut ae-
rem eſſe ponunt. Qui vero plura rebus principia tribuunt: ij plura quoq; dicunt ani
mam eſſe. Solus autem Anaxagoras mentem paſſione vacare dicit: & nihil prorſus Anax ſingularis
cum cæteris habere commune. Verum cum talis ſit. Quonam pacto cognoſcet: &
quam ob cauſam. Neq; ille dixit: neq; ex dictis perſpici poteſt. At vero qui contra
rietates in principijs faciunt: ij conficiunt animã etiam ex contrarijs. Qui vero tan-
tum alterum ponunt contrariorum: calidum inquam aut frigidum aut aliquid aliud
huiuſcemodi: ij ſimiliter & animam vnum iſtorum aſſerunt eſſe. Quapropter &
nomina ipſa ſequuntur. Nam ij qui calidum eſſe dicunt: inde inquiunt ipſum viue-
re ductum nominatumq; fuiſſe. Et ij rurſus qui frigidum eſſe cenſent: animam in-
de nuncupatam ob reſpirationem & refrigerationem aſſerunt eſſe. Hæc igitur ſunt
quæ de anima tradita ſunt a maioribus noſtris: & hæc ſunt cauſæ ob quas illi talia
de ipſa dixerunt.

Quoniã iſta pars primi de anima, neq; in Italia, Gallia vel Germania legi ſolet: Ideo annotationibus erimus contenti: Nam nõ omnino negligenda uidebatᷣ mihi iſta pars: in qua Ariſt. q̃ anxij fuerint antiqui in eſſentia animæ inquirenda, plane exprimit.

Terrea vis/terras: vis humida percipit vndas
Æther ab æetherea: ſentitur ab ignibus ignis
Pax pacem monſtrat: litem lis aſpera noſcit.

	Democritus		Ignem ex atomis conflatum
	Pythagorici		Vim motricem atomorum
	Anaxagoras		Intellectũ & mentem in animalibus
	Empedocles		Ex quatuor elementis, lite & pace
	Plato		Ex quatuor elementis/ſed aliter
Animam	Xenocrates	eſſe	Numerum ſe mouentem
dixit	Thales		Vim motiuam etiam in magnete
	Diogenes		Aerem
	Heraclitus		Vaporem
	Alcmeon		Immortalem ſemper mouentem
	Hyppo		Aquam
	Critias		Sanguinem

Hæ duodecim opiniones renarranᷣ in textu: adde tu
Hippocratem qui dixit animam eſſe ſpiritum tenuem per corpus diſperſum.
Lucretium dicentem animæ naturam ignorari
Dicearchum negantem eſſe ullam animam
Ariſtotelem dicentem eam eſſe actum corporis
Pythagoram poſuiſſe eam harmoniam.

Annotatio in tex.

Themiſt. Themiſt. hic ab initio apit ex duobus potiſſimũ antiquos animã exploraſſe ſ. ex motu & ſenſu, q̃ illa ipſa erant nobis manifeſtiſſima: uti hic Ariſt. auſpicatur. (Ariſtot.)

Emped. Themiſt. Hermo. Argiropi. Empedocles animã conſtare aſſeruit ex quatuor elementis: cuius quatuor verſus citat hic Themiſt. aliter ab hermo. in latinũ verſos quã Argirop. fecerit.

Confutatio opinionis Democriti & Platonis. Cap. III.

Conſiderandum eſt autem primo de motu: nam fortaſſe non ſolum falſum Cõcluſio
eſt ſubſtantiam animæ eſſe talem/qualem ij dicunt: qui animam id eſſe aſ-
ſerunt/quod ſeipſum mouet aut mouere poteſt: ſed etiam vnũ id eſſe quod-

dam videtur eorum quę nequeunt eſſe:motum inquam ipſi ineſſe atq; compete-re.Non neceſſariũ igitur eſſe: id omne moueri quod mouet:iam diximus & pro-

Diuiſio baũimus.Cum autem omne quod motu cietur dupliciter moueatur: aut enim per aliud aut per ſe mouetur:per aliud autem id omne moueri dicimus: quod eſt in eo quod motu cietur vt nauigantes:hi nanq; non perinde atq; nauis mouentur: hæc enim per ſe mouetur:illi motu cientur:quia ſunt in eo quod motu cietur:quod quidem ita eſſe patet in partibus:motus enim proprius pedum eſt ambulatio qua mouentur & homines:tunc autem hiſce motus non ineſt:vt patet in nauigantibus.

applicatõ Cum igitur id quod mouetur:vt diximus.Bifariam dicatur moueri. Cõſideremus nunc oportet de anima:ſi per ſe moueatur motusq; patticeps ſit: cũ igitur quatuor ſint motus.latio.alteratio.accretio:atq; decretio:aut iſtorum vno: aut pluribus: aut omnibus.vt patet mouebitur.Quod ſi nõ per accidens moueatur: natura ſane motus inerit ipſi.At ſi hoc ſit:locus etiam eidem identidem competet.Omnes eñ iam dicti motus in loco ſunt.Quod ſi ſubſtantiæ ſit animæ ſeipſam motu ciere:nõ per accidens inerit ipſi motui vt ineſt albedini aut tricubito.Mouentur enim & ipſa: verum per accidens:quippe cum corpus id moueatur cui res tales inſunt. Quapropter & locus nullus ipſorũ eſt,At erit animæ ſine controuerſia locus:ſi natura motus particeps eſt. Præterea ſi natura motu cietur.vi quoq; moueri poteſt: & ſi mouetur:& natura moueri poteſt.Eodem modo de quiete quoq; dicere poſſumus:in hoc enim natura res quieſcere ſolet:in quod ſuapte natura mouet.In hoc pari modo vi plane quieſcit:in quod vi pulſa mouetur.At qui motus erunt animæ violenti quietesue.Neq; ſi fingere volumus: aſſignare facile poſſumus. At vero ſi ſurſum mouebitur:ignis: ſi deorſum terra hiſce nanq; corporibus hi motus competunt:eadem eſt & de medijs corporibus ratio. Præterea cum videatur anima corpus mouere:rationi conſentaneũ eſt ijs motibus ipſum mouere quibus & ipſa mouetur.Quod ſi id ſit conuertendo vere quoq; dicere poſſumus:eo ipſam motu cieri:quo mouetur & corpus: at latione corpus mouetur.Quare mutabitur & anima perinde atq; corpus:& aut tota aut partibus locum mutabit: quod ſi id fieri poteſt: fieri quoque poteſt vt egreſſa rurſus corpus ingrediatur. Ex quo fiet vt animalium ea quę mortem obieɾunt reſurgant. At enim motũ per accidens ab alia quoq; mouebitur.Animal enim vi pelli poteſt nõ autem oportet cuius in ſubſtantia ineſt a ſeipſo moueri.id ab alio motu motucieri: niſi per accidens queadmodũ neq; quod per ſe vel propter ſe bonum eſt id per aliud oportet aut gratia cuiuſpiã eſſe. Animam autem ſi mouetur a ſenſibilibus maxime quiſpiam dicet moueri. At vero ſi mouet ſeipſam anima:& ipſa quoq; mouetur. Quare cum omnis motus exitus atq; remotio ſit eius quod motu cietur:ea ratione qua motum ſubijt anima nimirũ ex ſubſtantia dimouetur & exit:niſi ſeipſam per accidens moueat:at motus vt inquiunt ſubſtantiæ eſt ipſius per ſe.¶Quidam autem aſſerunt animam id corpus in quo eſt eodem mouere modo quo & ipſa mouetur.vt Demo.qui quidem perinde atq; Philippus comicus dicit ille nanq; dędalum ait ligneam venerem confeciſſe quę motu mouebatur argenti viui:quod in illam infudit & demo.pari modo pilas indiuiſibiles ſecum trahere corpus vitreũ atq; mouere dicit ex eo quia nunq; ipſæ quieſcunt ſuapte natura deſinuntq; moueri. Nos autem ipſum interrogabimus: ſi quietem etiam id ipſum faciat nunq;. At quonã pacto quietem faciet:

difficile eſt dictu vel potius dici non poteſt. Omnino aũt anima non ſic mouere videtur animal vt inquiunt ipſi: ſed electione quadã intellectione ue. Eodem aũt modo timæus etiam animã corpus mouere dicit. Mouere eñ ipſam ex eo cenſet atq; aſſerit corpus: quia mouetur propterea quod ad ipſum connexa eſt: opifex eñ dicit ex elementis ipſam iam conſtitutã: numeriſq; diſtinctã ſonoris: vt inſitũ ſonoritatis atq; concentus habeat ſenſum: & vniuerſum feratur conſonis lationibus rectitudinem coegit atq; flexit in circulum. Et cum vnũ in duos diuiſiſſet circulos duobus in punctis coniunctos: rurſus: vnũ in ſeptem orbes diuiſit: qm̃ lationes ipſius cœli motiones ſunt animę quibus ipſa mouetur. ¶ Primũ igitur non recte dicitur animã magnitudinem eſſe: nam animã vniuerſi talem ipſe vult eſſe: qualis eſt ea q̃ mens & intellectus vocatur. Non qualis eſt ſenſitiua: nec qualis eſt ea quę eſt principiũ cupiendi: quippe cum harum motus non ſit vt patet conuerſio. Intellectus autem vnus eſt & continuus perinde ac intellectio. Intellectio vero eſt ipſius intellectus conceptio. Sed hi nimirũ vnum hoc ſunt: quod alius deinceps poſt alium: vti numerus: ſed nõ vti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto cõtinuus eſt: ſed aut partibus penitus vacat aut nõ eſt vt magnitudo continuus. atq; ſi magnitudo ſit: q̃nam pacto quãcunq; ſuarũ intelliget partiũ: ſiue illę ſint magnitudines: ſiue etiam puncta ſi hæc quoq; partes appellare oporteat. Nam ſi puncto puncta vero ſunt infinita: nunq̃ pertranſibit vt patet: ſin magnitudine ſępius vel infinities idem intelliget. At videtur & ſemel intelligere poſſe. Quod ſi ſat eſt quamuis partiũ tangere. Quid oportet aut orbe verſari aut omnino magnitudinem ipſum habere. Qđ ſi neceſſe eſt ipſum intelligere toto tangentem circulo: quis eſt ipſarũ partium tactus. Præterea quonam pacto vel impartibili partibile vel impartibile partibili ipſe intelliget: Neceſſe eſt aũt intellectũ eſſe circulum hunc. Intellectus nanq; motus intellectio eſt. Circuli vero conuerſio. Si igitur intellectio conuerſio eſt: & circulus is intellectus erit profecto cuius talis conuerſio intellectio eſt. Quid præterea ſemper intelliget. Oportet enim ipſum aliquid intelligere ſemper quippe cum conuerſio ſit perhennis atq; perpetua: nam conſtat intellectionem rerũ earum quę cadunt ſub actionem terminos eſſe ac fines. Omnes enim alicuius ſunt gratia: contemplatiue quoq; rationibus identidem animant̃. Et rationũ aliam diffinitionem aliã demonſtrationem eſſe patet: demonſtrationes aũt & ex principio ſunt & finem habent quodam modo ratiocinationem. aut concluſionem. Quod ſi non terminant̃: at ſaltem non ad principiũ redeunt. Sed mediũ extremũq; ſemper ſumentes recta proficiſcunt̃. At conuerſio rurſus vt patet ad principiũ redit atq; reflectit̃. diffinitiones etiã finitæ ſunt omnes ac terminatę: præterea ſi ſæpius eadem conuerſio fit: idem ſæpius intelligere oportebit: præterea intellectio quieti magis & ſtatui: q̃ motui ſimilis eſſe videtur. Eodem modo & ipſa etiã ratiocinando. At qui neq; beatum id eſt: quod nõ facile ſed violentũ vt patet. Quod ſi motus nõ ſit ipſius ſubſtantia: præter naturã ſane mouebit̃: laborioſum eſt etiã coniunctũ eſſe cum corpore: neq; abſolui ab eo poſſe: & inſuper maximopere fugiendũ. Quippe cũ melius ſit intellectui nõ eſſe cum corpore: quemadmodũ & dici ſolet & complures plane conſentiunt. Cauſa præterea qua cœlum conuertit̃: non videtur ex dictis illis emergere. Neq; eñ animæ ſubſtantia cauſa eſt conuerſionis ſed per accidens hoc modo mouetur: neq; etiam corpus: ſed anima corpori potius cauſa eſt motionis: at vero neq; dicitur ita melius eſſe; & tamen oportebat id eo deum animã orbe verſari

Cõcluſio cõtra platonem in Timæo.

facere. Quia melius eſt ipſi moueri ꝙ ſtare: & hoc pacto moueri ꝙ alio modo. Verum enim cum huiuſcemodi conſideratio magis alijs accomodet ſermonibus: eam nunc omittamus: illud autem abſurdū euenire. Videtur tam huic ſententiæ ꝙ etiā compluribus alijs quę dicuntur de anima. Etenim coniungūt quidem animā cum corpore: ponuntq; ipſam in eo: & tamen nihil prorſus determinant: quam ob cauſam & quo modo ſeſe habente corpore. Quod tamen neceſſariū eſſe videtur. Nā ob propinquitatem hoc quidem agit: illud patitur & hoc rurſus mouetur. illud autem mouet. Quorū nihil ſane quibuſuis interſeſe competit. At illi dicere quidem quale quid ſit ipſa anima enituntur: de ſuſcepto vero corpore nihil penitus dicunt atq; determinant: perinde quaſi fieri poſſit vt quæuis anima ſine vllo diſcrimine quoduis corpus ingrediatur: vt Pythagoricorū fabulæ dicunt: animantis enim cuiuſq; propriam ſpeciem habere formāq; videtur: perinde igitur dicūt atq; ſi quiſpiam artem fabrilem fiſtulas ingredi dicat. Etenim ars quidem inſtrumentis. Anima vero corpore vtatur oportet: videtur enim vnumquodq; propriam habere ſpeciem & formam.

Cōtra pythagoricoſ

Ariſtot. Democri. Plato Dædalus Ariſtot.

Ariſtot. hic Democritum & Platonem redarguit: contra Democritum ſex adducit rationes: contra Timæum Platonis ſeptem: meminit artificis Dædali: qui ligneolam venerem fabricauit, infuſo mercurio ſemotitantem: Tranſmigratōem animarum hic Ariſt. inter fabuloſa poſuit/ & cōmentitia poetarum: quare nullus credat ſerio Ariſtot. ſerio ſenſiſſe/ quod hic commentū reputat: Meminit ſomnij Pythagorici Ouidius.

Morte carent animę: ſemperq; priore relicta
Sede: nouis domibus viuunt: habitantq; receptæ
Omnia mutant: nihil interit: errat: & illinc
Huc venit/ hinc illuc: & quoslibet occupat artus
Spiritus: eq; feris humana in corpora tranſit
Inq; feras noſter: nec tempore deperit vllo.

Pythago. Ouid. vlt. metamorpho.

Quomodo anima non ſit harmonia, nec numerus. Cap. IIII.

Est autem & alia quædam opinio de anima tradita probabilis quidem compluribus & nulla earum inferior quę de ipſa dicuntur. Reprobata tamen & hiſce rationibus: quę in cōmunibus ſermonibus fiunt. Animam enim harmoniam quandam inquiunt eſſe: harmoniā nanq; temperationem eſſe compoſitionemq; contrariorum dicunt & corpus ex contrarijs compoſitū eſſe. Verū enim harmonia quidem ratio quædam eorum eſt quę ſunt permixta: vel etiam compoſitio. Anima autem neutrū iſtorum eſſe poteſt vt patet. Præterea harmonię non eſt mouere: animæ aūt id omnes maxime tribuunt. Accomodatius autem harmonia de ſanitate atq; omnino de virtutibus corporis: ꝙ de anima dici poteſt: atq; maniſeſtiſſimū id erit profecto: ſi quiſpiam operationes atq; affectus animę in aliquam harmoniā reducere enitatur: accomodare nanq; perdifficile eſt. Præterea in duo reſpicientes harmoniam dicere conſueuimus: & proprijſſime quidem earum magnitudinū compoſitionem quę motum habet poſitionemue: cū adeo ſunt coniunctę vt nihil eiuſdem generis inter ſeſe ſuſcipere poſſint. hinc aūt & rerū rationem mixtarum. At neutro ꝑfecto modo conſentaneū eſt rationi: harmoniā animā appellare: atq; partiū corporis: compoſitio facilis eſt admodū inquiſitōis: complures nāq; compoſitiones ſunt vt patet & varię partiū: cuius igitur aut quonā pacto: intellectiuū aūt etiā ſenſitiuū aut appetitiuū cōpoſitōem eſſe putare oportet. Similiter abſurdū eſt ſane mixtionis ꝗq; ratōem animā eſſe putare. Nō eñ elementorū mixtio ratōem habet eandem in carne & oſſe cæteriſq; corporis partibus. fient igitur vt cōplures habeat animas per totūq; corpus: ſi partes ꝗdem vniuerſæ corpis ex elementis cōſtent ꝑmixtis: ratio vero mixtōis harmonia ſit vt inquiūt animaq;. Id eñ

Concluſio contra antiquos.

quiſpiā & ab Empedocle non iniuria petet: vnamquanq; nanq; partiū aliqua ratio ne dicit eſſe confectā. Vtrū igitur ipſa ratio ſit anima: an potius ſit aliqd aliud anima: & ipſis membris adueniat. Præterea vtrū cuiuſuis mixtionis ſine vllo diſcrimine cauſa ſit ipſa concordia: an eius quę ratione conficit: & hæc vtrū ſit ipſa anima: an aliquid diuerſum a ratione. Hæc igit̃ tales dubitatões habere vident̃. Verū ſi anima diuerſum a mixtione ſit vti diximus: cur vna cū ratione carnis & cæterarū etiā animaliū partiū tollitur: inſuper ſi nō vnaquęq; partiū animā habeat: ſi non ſit anima ratio mixtionis: qd eſt qđ decedente corrumpit̃ anima. Ex his igit̃ quæ dicta ſunt patet animā nec animā nec harmoniā eſſe poſſe: nec orbe verſari: per accidēs tñ vt diximus moueri poteſt & ſeipſam mouere: mouet̃ nanq; corpus in quo eſt: mouet̃ aūt vt patet ab anima: alio vero modo fieri nequit vt ipſa moueat motu ad locū accomodato. ¶ At em̃ rectius de hac ipſa quiſpiā ad talia reſpiciēs dubitabit: Cōclusio secunda
putabitq; ipſam moueri. Dolere nāq; dicimus animā gaudere confidere timere inſuper iraſci ſentire ratiocinari: quę qdem omnia motus eſſe vident̃. Quapꝓpter ipſā quiſpiā exiſtimabit moueri. Verū id nō neceſſariū eſt. Nam & ſi q̃maxime dolere vel gaudere vel ratiocinari motus ſunt vel potius moueri: tñ ipſum moueri ab anima eſt: Iraſci nanq; aut timere eſt hoc modo moueri cor. Ratiocinari aūt aut tale forſitan eſt: aut etiā aliud. Atq; quædā iſtorū ſunt: cū aliqua latione mouent̃: quædā cū aliqua alterant̃. Quænā vero ſint illa & quo modo fiant: alia ratio eſt. Dicere aūt animā iraſci vel timere ſimile atq; ſi quiſpiā animā texere dicat vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere nō animā: ſed hominem anima miſereri vel diſcere vel ratiocinari. Idq; nō qa motus in illa ſit. ſed qa nonnunq; qdem vſq; ad illā: nonnunq̃ vero ab illa: veluti ſenſus qdem ex hiſce: recordatio aūt ab illa ad eos motus vel ſtatus qui ſint in ipſorū ſenſuū inſtrumentis. Intellectus aūt aduenire videt̃: & ſubſtātia quædā eſſe ac nō corrumpi. Nam ab ea maxime quę in ſenectute fit obfuſcatōe corrumperet̃. Nunc aūt perinde fit atq; in ſenſuū inſtrumentis. Et em̃ ſi ſenex talem acceperit oculū videret ſicut & iuuenis. Quare ſenectus nō quia aīa quicq; eſt paſſa: ſed qa id in quo eſt aliqd paſſum eſt: quemadmodū in ebrietatibus & in morbis autoritas
fieri ſolet. Et ipſum igit̃ intelligere ac contemplari marceſcit: qa aliud quoddā intꝰ corrumpit̃: ipſum aūt paſſione vacat. ratiocinari vero & amare aut odiſſe non ſunt illius affectus: ſed huiuſce qđ habet illud ea ratione qua illud habet. Quapꝓpter & hoc corrupto: nec recordat̃: nec amat: nō em̃ illius ſed ipſius cōmunis qđ qdem perijt intellectus aūt diuinū qd eſt fortaſſe: paſſioneq; vacat. Eſſe igit̃ impoſſibile moueri animā perſpicuū iam ex dictis euaſit: qđ ſi omnino nō motu ciet̃ patet nec a autoritas
ſeipſa motu cieri. ¶ At qui numerū animā eſſe dicere ſeipſum motu cientem: multo longius q̃ ea quę dicta ſunt a ratione diſtare videt̃. Nam ijs qui id aſſerūt. ea pri Cōclusio contra xenocratem
mum impoſſibilia quę emergunt ex motu: deinde ꝓpria quædā ex eo quia dicunt ipſam numerū eſſe eueniūt: quo nāq; modo vnitatem moueri intelligere oportet: & a quo & quonā pacto. Cū impartibilis ſit & nullā habeat differentiā: ſi em̃ motiua ſit atq; mobilis diuerſa eſſe oportet. Præterea cū lineā qdem motōe ſupficiem facere dicant: punctū aūt lineā: vnitatū etiā motus erunt continuo lineę. Punctum em̃ vnitas eſt poſitionem habens. atq; numerus animę iam alicubi eſt poſitionem q; habet. Præterea ſi quis a numero numerū vel vnitatem abſtulerit: alius relinqt̃ numerus: atq; plantæ multaq; animaliū viuunt diuiſa: & eandem animā ſpecie videntur habere. At qui nihil referre videbit̃ vnitates dicant̃ an corpuſcula parua. Et

em ſi puncta fiant ex Democriti pilulis: modo maneat q̄titas erit in ipſis aliud q̄ dem qđ mouet: aliud aūt qđ mouet̄: ſicut in magnitudine: nō em̄ quia magnitudine differunt aut paruitate id qđ dictū eſt accidit: ſed qa ſubeunt q̄titatem. Quocirca neceſſe eſt aliqđ eſſe: qđ ipſas vnitates mouebit: qđ ſi id qđ in aīali mouet aīa eſt: & id qđ in numero eſt aīa mouet: quare aīa non eſt id qđ mouet atq̄ mouet̄: ſed id qđ mouet dumtaxat. At vero qui fieri poteſt: vt hæc vnitas ſit: oportet em̄ ipſius ad cæteras aliquā differentiā eſſe. At vnici puncti quænā præter poſitōem eſſe differentia poteſt: ſi igit̄ vnitates punctaue q̄ ſunt in corpe diuerſa ſunt ab vnitatibus aīæ atq̄ punctis erunt ipſæ vnitates in eodem ꝓfecto loco: punctū em̄ aīæ locum occupabit corpis puncti atq̄ quid obſtabit ac ꝓhibebit: vt ſi duo puncta ſunt ſimul in eodem loco & plura ſint duobus ac infinita: quorū em̄ locus indiuiſibilis eſt: & ipſa indiuiſibilia ſunt. Sin ꝟo ea pūcta que ſint in corpe ipſe ſint numerus aīe: vel ſi numerus qui ex punctis conſtat que ſunt in corpe ſit ipſa aīa: cur nō oīa corpa aīam habent: nam in cunctis puncta eſſe vident̄: & etiā infinita: inſuper qui fieri poteſt vt ſeparentur ac abſoluantur a corporibus ipſa puncta ſi quidem linee nō diuiduntur in puncta.

Plato Macrobi. Ariſtot. Harmoniā eſſe veteres aliqui aīam cenſuerunt: qđ & Plato/quod Macrobius & multi alij arbitrati ſunt: q̄ ſi ꝓprie harmoniā acceperint: in aperto eſt q̄ fortiter Ariſt. eos refellat: Sin vero metaphora vſi ſunt: nemo eſt qui eis nō accedat. Scđo vero loco ꝓponit motus paſſionū eſſe ab aīa ſuſceptos in organis corporeis. Tertio ꝟo loco Xenocratē improbat, aīam non eſſe numerū per ſe mouentem. Xenocra.

Animā nō eſſe corporeā, aut elementarem, nec toti vniuerſo permixtā. Cap. V

Fit aūt vti diximus vt partim idem ĳ dicāt qđ illi: q corpus q̄ddā ſubtiliū partium aīam eſſe dixerunt: partim ꝓpriū ipſos comitet̄ abſurdū: corpus ab aīa pinde moueri pinde atq̄ Democritus aſſerebat. Nā cū aīa ſit in omni corpe ſentiente neceſſe eſt in eodem duo corpa eſſe. ſi aīa corpus aliqđ eſſe ponat̄: & horum etiā ſententia: q aīam numerū eſſe cenſent: fit vt vno puncto multa ſint puncta: aut oēs habeant aīam: ſi nō nūerus q̄ſq̄ alius atq̄ diuerſus a punctis ipſius corporis ſupueniat. Fit etiā vt aīal a nūero pinde moueat̄: atq̄ Democritū diximus id ipſum moueri cenſere: qd em̄ intereſt parue pile dicant̄: an vnitates magnæ vel vnitas oīno q̄ agitan̄ motu: vtro nāq̄ modo neceſſe eſt ipſas ex eo mouere aīal: qa ipe motu cient̄. His igit̄ q motū ac numerū in aſſignanda aīa coniunxerunt hæc quæ dicta ſunt abſurda & alia huiuſcemodi multa eueniunt: eſt em̄ impoſſibile nō ſolū diffinitōem aīæ talem eſſe: ſed etiā accidens. Qđ qdem patet: ſi q̄s ex hac rōne operationes atq̄ effectus aīæ conabit̄ aſſignare: cognitōes inquā ſenſus voluptates dolores & cætera iſtiuſmodi: nā vt prius dixim⁹: neq̄ uaticinari ex ipīs facile poſſum⁹

Cōcluſio contra antiquos

Epilogus ¶ Tribus aūt traditis modis q̄bus antiq̄ diffiniunt aīam: duos iā reprobauimus & q̄s habet utraq̄ ſentētia dubitatōes cōtrarietatesq̄ pœne diximus: & ea inquā q̄ maxime motiuū ipſam eſſe ex eo ponit: qa ſeipſam mouet. Et ea que corpus ipſā ſubtiliſſimarū partiū: aut magis q̄ cætera incorporeū eſſe cenſent. ¶ Reſtat igit̄ terti⁹ modus atq̄ ſententia que ipſā aſſerit ex elementis conſtare: quā q̄dem deinceps cōſideremus oportet atq̄ patet ob hoc ex elementis aīam cōſtare q̄ſdā dixiſſe: Vt ſentiat ea que ſūt: & rerū unāquāq̄ cognoſcat. At hāc ſententiā multa comitan̄ abſurda: atq̄ eorū q̄ plura que fieri nequeunt. Aſſerunt em̄ ſimili cognoſcere ſimile: q̄ſi aīas res ipſas eſſe ponentes. Verū nō elementa ſunt ſolū ut patet: ſed præter ea etiā ſunt alia quin potius infinita fortaſſe q̄ numero cōſtant ex ipſis ac cōponunt̄. Sit igi-

Cōcluſio cōtra Empedoclem

tur ea cognoſcere ſentireq́ animã ex qbus illorũ vnũquodq́ cõponit̃. at totũ ipm cõ-
poſitum q̃ cognoſcet queſo vel ſentiet vt qd ſit deus vel homo vel os vel caro & cæte-
rorũ compoſitorũ vnũqdq́ ſimiliter. Non em̃ vnũqdq́ iſtorũ eſt ipſa elementa: q̃uis
ſeſe habentia modo ſine vllo diſcrimine: ſed ex ipſis vnũqdq́ conficit̃ ratione quadã
compoſitioneue. Quemadmodũ & Empedocles os ex elementis cõſtare cenſet. Di- Verſus
cit em̃ cœperat ante duas tellus iuſtiſſima vaſis. Aeris ac fontis partes Vulcanus & Empedo.
ipſe. Quatuor ex octo adiunxit qs candida magna: uis fœcũdaq́ naturę confecerat oſ-
ſa. nil igit̃ elementa pſunt: ſi ſint in aĩa niſi rationes etiã inſint & cõpoſito: Vnũqdq́
em̃ cognoſcet ſimili: os aũt hoiem nõ cognoſcet pfecto: niſi ipſa etiã inſint. Hoc aũt
nõ opus eſt vnũ eorũ eſſe dicere quę fieri nequeũt. Quis em̃ ambiget vnq́ ſi apis vel
homo vel equus inſit in aĩa & bonũ ſimiliter & nõ bonũ. & de cæteris identidem re-
bus. Præterea cũ id qd eſt multipliciter dici ſoleat: quoddã em̃ ſubſtantiã: quoddã q̃-
titatem: aut q̃litatem aut aliqd aliud enumeratorũ iam p̃dicamentorũ ſignificãt: Vtrũ
ex vniuerſis an nõ ex vniuerſis aĩa conſtet: at nõ videt̃ cõia oĩm eſſe elementa: ex hiſce
ne igit̃ ſolis conſtat q̃ ſubſtantiarũ ſunt elementa: at quonã pacto cæterorũ etiã vnũqdq́
cognoſcit. At dicent vniuſcuiuſq́ gn̄is elemẽta ꝓpria atq́ principia eſſe: ex qbus aĩa
conſtat: erit igit̃ ipſa & q̃titas: & q̃litas: & ſubſtantia: at fieri nequit: vt ex quãtitatis ele-
mentis ſubſtantia ſit nõ q̃titas eos igit̃ q cenſent aĩam ex vniuerſis cõſtare: hæc & hu-
iuſcemodi alia comitant̃. Abſurdũ eſt etiã ſimile qdem a ſimili nõ pati dicere: ſimile
vero ſentire ſimile ſimileq́ cognoſcere ſimili putare atq́ aſſerere. Deinde ſentire pati
quoddã eſſe moueriq́ ponere & intelligere ſimiliter & cognoſcere. At q multas du-
bitatões ac difficultates Empedoclis hr̃e ſententiã. Corporeis inquã elemẽtis & ſibi
ſimilibus cognoſci res ſingulas teſtat̃ id qd expientia late patet. partiũ em̃ aĩaliũ cor-
porũ ea quę ſunt ſimpliciter terræ vt oſſa nerui pili nihil ſentire vident̃. Quare neq́ ſi-
milia ſibi: at oportebat tñ: Præterea cuiq́ principiorũ maior ignoratio quã cognitio
inerit nimirũ. Vnũqdq́ em̃ cognoſcet vnũ: multa aũt ignorabit: cætera nãq́ oĩa: fit
Empedoclis eadẽ ſententia: vt deus ſit amentiſſim⁹. Quippe cũ ipſe ſolus vnũ elemen-
torũ nõ comprehendit: ipſam diſcordiã inquã: mortalia vero cuncta cognoſcant. Cũ
vniuerſis ſingula cõſtent. Pręterea dicit: oportet oĩno: quã ob cauſam nõ habent aĩam
oĩa: cũ omne qd eſt aut ſit elementũ aut ex elemẽto vno vel pluribus vel oĩbus cõſtet.
Neceſſe eſt em̃ omne qd eſt: aut vnũ qd: aut quędã: aut vniuerſa cognoſcere. Dubita-
bit etiã nõ iniuria quiſpiã qdnam id ſit q ipſa continet atq́ vnit. Elementa nãq́ mate-
riei ſimilia ſunt. Atq́ p̃ſtabiliſſimũ id eſſe patet: qd continet qcqd id tandẽ ſit: at ne-
quit eſſe qcq̃ p̃ſtabilius aĩa: qd qdem dñetur: & magis etiã intellectu: maxime aũt ra-
tioni conſonũ eſt huc oĩa p̃ceſſiſſe: & p̃ſtantiſſimũ oĩm: & natura dñium eſſe. illi aũt
elementa ea q̃ ſunt p̃cedere cenſent. ¶ At em̃ nemo pꝛius de aĩa dixit nec eorũ qui cen- Cõcluſio
ſent ipſã ex elementis ideo cõſtare qa ſentit cognoſcitq́ ea q̃ ſunt nec etiã eorũ qui ma- omnes an
xime motiuũ ipſã aſſerunt eſſe: nõ em̃ oĩa mouent̃ quę ſentiũt. Sunt em̃ aĩalia nõnulla: tiquos fuiſ
q̃ nõ mouent̃ loco: & tñ hoc ſolo motu aĩa videt̃ aĩal agitare. Similiter & eorũ qui tam ſe inſuffi
ſenſitiuũ q̃ intellectũ ex elementis conficiunt: nemo aĩam oẽm cõplectit̃: viuere nãq́ cientes.
vident̃ plantę: at expertes ſunt tñ & lationis & ſenſus: aĩaliũ q̃q́ cõplura ſunt: q̃ mente
rationeq́ vacãt. Qd ſi qs & hæc illis conceſſerit intellectũq́ partẽ eſſe poſuerit aĩę &
identidẽ ſenſitiuũ: neq́ ſic de omni aĩa: neq́ de vlla tota dicere videbunt̃. in hoc eodẽ
errore videt̃ eſſe & ea ſentẽtia: q̃ carminib⁹ orphicis fert̃. Dicit em̃ Orpheus aĩam ferri
ventis: & ex toto ingredi reſpiratõe: id aũt neq̃ ipſis accidere plãtis: neq́ qbuſdã itidẽ

aĩaliũ ꝗppe cũ haud vniuerſa reſpiret. Qđ ꝗdem eos ꝑterijt:ꝗ ita de aĩa cenſuere:at ꝗo
ſi cõficere aĩam ex elementis oporteat:nõ ex vniuerſis cõtinuo cõficienda eſſe videt̃,al
tera nãq; pars cõtrarietatis ſufficiẽs eſt ſeipſã oppoſitãq; diſcernere:recto em̃ & ipm̃
autoritas rectũ vt patet & obliquũ cognoſcimus:regula nãq; iudex eſt vtriuſq;:at obliquũ nec
Cõcluſio. ſui plane nec recti. ¶ Sunt & q in toto vniuerſo ꝑmixtam ipſã inquiũt eſſe:q̊circa forſi
tan & thales oĩa plena deorũ eſſe putauit. Hoc aũt dubitatões habet nõnullas. Quam
em̃ ob cauſam aĩa in aere ꝗdem vel igne ſi ineſt nõ facit aĩal:in mixtis aũt facit ꝑſertim
cum in illis videat̃ eſſe ꝑſtantior:q̃rere etiã quiſpiã quam ob cauſam aĩa ea q̃ eſt in aere
ꝑſtabilior eſt ac immortalior eã quę in aĩalibus ineſt. Vtrobiq; aũt emergit q̊ddam ab
ſurdũ:& rationis egrediens metas:nã ignẽ aut aerem aĩal eſſe dicere rationis egredit̃
fines:& aſſerere rurſus aĩalia nõ eſſe:ſi inſit in ipſis aĩa ꝑabſurdũ eſt ſane. Vident̃ aũt
ideo putaſſe in his aĩam eſſe:ꝗa totũ & partes eiuſdẽ ſũt ſpeciei. Quare nc̃ce eſt ipſos
& aĩam & partes eiuſdẽ eſſe dicere ſpeciei ſi aĩalia ex eo fiunt aĩantia ꝗa in ipſis aliq̃
pars cõtinentis recipit̃. Quod ſi aer ꝗdem diſcerpt⁹ eſſet eiuſdẽ ſpeciei: aĩa aũt eſt diſ
ſimiliũ partiũ:patet aliã ipſius partem ineſſe aliã nõ ineſſe:neceſſe eſt igit̃ ipãm aut ſi
miliũ eſſe partiũ:aut nõ in q̃cunq; totius ineſſe parte. Patet igit̃ ex dictis:neq; cogni
tionẽ ex eo cõpetere aĩæ:ꝗa conſtat ex elementis: neq; recte vereq; dici motũ eidẽ in
Quæſtio eſſe. ¶ At qm̃ cognoſcere ſentire opinari inſuꝑ cuꝑe deliberare & oĩno appetitiones
ipĩus aĩę ſũt:motus etiã aĩaliũ loco ab aĩa fit:& inſuꝑ accretio ſtatus atq; decretio: q̃ret
vtiq; quiſpiã vtrũ horũ vnũqđq; tota aĩa cõpetat:& nos intelligamus: & ſentiam⁹ &
moueamur:cęterorũq; vnũqđq; agamus patiamurq; tota:an alijs alia partibus:ipm̃ ꝑ
terea viuere vtrũ in horũ aliq̊ vno an in pluribus an in oĩbus conſiſtat.an ſit eius alia
Rñſio ali quorum. quędã etiã cauſa. Atq; ſunt qui dicũt ipſã eſſe partibilẽ neq; alia eius parte intelligere
alia cuꝑe cenſent. Quid igit̃ ipſã continet aĩam:ſi partibile ſit:nõ corpus ꝗppe.cũ cõ
tra potius videat̃ corpus aĩa cõtinere. Quapropter & egreſſa diſſoluit̃ corpus atq; pu
treſcit. Si igit̃ aliqd aliud ipſam cõtineat vnũq; faciat:illud erit potiſſimũ aĩa:at oporte
bit de illo etiã q̃rere: Vtrũ vnũ an multarum ſit partiũ: atq; ſi ſit vnũ cur & aĩam cõtinuo
nõ dicimus vnũ eſſe. Sin partibile ratio q̃reret ꝗd nã ſit illud qđ illud etiã cõtinet:atq;
hoc pacto fiet in infinitũ abitio. Dubitabit etiã quiſpiã de partibus eius: quã vnaq̃q;
potentiã in corꝑe habeat. Nã ſi aĩa tota totũ continet corpus:oportet & vnãquãq; etiã
partem aliquã partẽ corꝑis cõtinere:id aũt eſſe nõ poſſe videt̃: quã em̃ partiũ corꝑis
intellectus aut q̊ continebit pacto:fingere q̊q; difficillimũ eſt. Videmus aũt & plãtas
diuiſas viuere: & aĩaliũ inſectorum nõnulla vtpote aĩam & ſi numero ſpecie tñ eandẽ
habentia. Itaq; partiũ vtraq; & ſenſũ habet:& per aliqđ tp̃s loco mouet̃. Nec abſurdũ
eſt ſi nõ ꝑdurant: inſtrumẽta nãq; nõ hñt vt naturã cõſeruent:ſed nihilominus oẽs in
vtraq; partiũ inſunt aĩę partes:atq; eę eadẽ ſub ſpecie collocant̃:& etiã tota:illę ꝗdem
ꝗa nõ ſeꝑabiles ſũt:tota aũt aĩa ꝗa diuiſibilis eſt. Videt̃ aũt & id principiũ qđ ineſt in
plãtis aĩa quędã eſſe: hęc em̃ ſola cõis eſt & plãtis & aĩalib⁹: atq; hęc ꝗdem a ſentiẽdi
principio ſeparat̃:ſine aũt ipſa nihil eſt,prſus ꝙ habeat ſenſũ. Finis primi de aĩa.
Memorabilis ſententia. Rectum eſt index ſui & obliqui:at obliquum nec ſui eſt regula.

LIBER.II.de anima: & de ſubſtantia animæ. Cap.I.

Intentio Dictis hiſce quæ a maioribus de anima nobis tradita ſunt: redeamus rurſus
Diuiſio prima oportet atq; enitamur velut ab initio determinare quid anima ſit:& quę nã
ſit eius cõmunis maxime ratio. Dicimus itaq; genus vnũ quoddam eorũ

que ſunt ipſam ſubſtantiã eſſe: atq; huius aliud vt materiã: qđ qdem per ſe non eſt hoc aliqd: aliud formã & ſpeciem: qua qdem iam hoc aliqd dicit: & tertiũ id qđ ex iſtis conſtat atq; componit. Eſt aũt materia qdem potentia: forma vero actus atq; pfectio. ¶ Que qdem bifariã dicit: quædã eñ eſt vt ſcientia: quædã vt contemplatio. Secunda
Maxime aũt corpa videnť eſſe ſubſtantie: & ipſorũ ea magis que naturalia ſunt: hec eñ cæterorũ principia ſunt: naturaliũ vero corpm quædã habent vitã: quædã nõ habent: ſed ea vacant: vitã aũt dicimus nutritõem accretiõem: atq; decretõem: que qdem p id ipſum fit qđ viuere dicit. Tertia Quarta Quinta
¶ Quare corpus omne naturale particeps vitæ ſubſtantia eſt: & ita ſubſtantia & compoſita. Atq; cũ tale etiã ſit corpus id eſt habẽs vitã. Cuius pfecto nõ erit anima: corpus nãq; nõ ſubijt ratõem eorũ que ſũt in ſubiecto: ſed vt ſubiectũ potius eſt & materies. 2 Cõcluſio
¶ Neceſſe eſt igit animã ſubſtantiã eſſe pinde atq; formã corpis naturalis potentia vitã habentis. 3 Diffinitio
¶ Subſtãtia vero actus eſt & pfectio. Talis igit corpis eſt pfectio atq; actus. Sed cũ pfectio atq; actus bifariam dicat vt diximus: qdã eñ eſt vt ſcientia: quidã vt contemplatio: patet animã actũ eſſe pinde atq; ſcientiã. Nã ex eo qa anima eſt & ſomnus eſt & vigilia atq; vigilia qdem contemplatõi: ſomnus aũt ſcientie opatione vacanti ſimilis eſt, Altera aũt alterã in eodem: ſcientia inquã contemplatõem generatõem pcedit. 4 Cõcluſio
¶ Qua propter anima primus eſt actus pfectioq; corpis naturalis potentia vitã habentis. Et talis plane vt partes ipſius ſint inſtrumenta. Eñuero partes quoq; plantarũ inſtrumenta ſine controuerſia ſunt: quamuis videat penitus ſimplices eſſe eius eñ qđ circa fructum eſt: illud tegmen eſt ſolũ & fructus etiã: radices pterea vicem ſubeũt oris: vtriſq; nãq; trahit alimentũ. Si igit cõmune qd de omi anima ſit dicendũ: ipſa pfectio prima primus actus eſt corpis naturalis: cuius partes ſunt inſtrumenta. 5 Cõcluſio
¶ Iccirco nõ querere oportet: ſi vnũ ſit anima atq; corpus: ſicut neq; cærã & figurã: neq; omino materiem Cuiusq; & id cuius materies eſt: nã cũ vnũ & eſſe multifariã dicat: actus eſt id qđ pprie vnũ eſt: atq; pprie eſt. Vniuerſaliter igit diximus qdnam anima ſit. Eſt eñ ea ſubſtantia que eſt ratio: hæc aũt eſt quiditas corpis talis. Et pinde ſane atq; ſi qd inſtrumentorũ artis naturalis corpus eſſet: ceu ſecuris. Eius nãq; ſubſtãtia ipſius eſſet vt patet ſecuris ratio: idq; eſſet anima: q̃ ſepata nõ eſſet vlterius vt patet ſecuris: niſi nomine tñ: at nunc eſt ſecuris: nõ eñ talis corporis ſubſtantia ratio q; eſt ipſa anima: ſed naturalis vt diximus talis qđ in ſe motus ſtatuſue principiũ in ſitũ habet. 6 Documentum Simile in arte
Atq; id qđ dictũ eſt in partibus etiã inſpicere licet nã ſi oculus animal: eius tñ anima viſus ipſe nimirũ eſſet: hic eſt eñ vt patet oculi ſubſtantia: quæ ſeſe habet vt ratio: oculus aũt eſt materies viſus: qui cũ defecerit nõ vlterius erit oculus: niſi nomine tñ & pinde atq; lapideus vel etiã pictus. Id igit qđ de parte dictũ eſt ad totũ corpus viuens accomodare oportet. Eſt eñ hic pfecto rationũ ſimilitudo: nã vt pars ſeſe habet ad partem: ſic totus ſenſus ad totũ ſenſitiuũ corpus: vt talis eſt ratõis. Simile in natura autoritas
¶ Nõ eſt aũt id potentia viuens qđ abiecit animã eaq; vacat. ſed id qđ ipſã habet ſemen vero fructuſue id nimirũ eſt: qđ põt tale corpus euadere. Vt igit inciſio viſioq; ſic eſt vigilia actus & vt viſus rurſus inſtrumentiq; vis ſic eſt anima actus: corpus aũt eſt id qđ vt diximus eſt potentia viuens. Verũ vt pupilla viſusq; oculus eſt. ſic anima & corpus eſt animal. 7 Cõcluſio
¶ Animã igit nõ ſepabilem eſſe a corpe vel partes ipſius nõnullas: ſi ptibilis ſit: nõ obſcurũ eſſe videt: corpus nãq; partiũ patet aliqs aiæ partiũ actũ eſſe. Nihil tñ vetat vt aliq partiũ ſint ſepabiles anime: ppterea q; corpis nulli9 ſint actus. At obſcurũ eſt: nec dũ patet: ſi pinde corpus aia ſit act9 vt 8 Cõcluſio Secũda pars

gubernator actus eſt nauis. Hoc igitur pacto vniuerſaliter de anima determinatũ
9 Suppõ deſcriptumue ſit. ¶ At enim cum ex obſcuris quidem magis aut manifeſtis fiat id
prima notum quod eſt dilucidũ ac notius ratione: enitendũ eſt rurſus hoc pacto de ipſa
Secunda anima ꝑtractare. Rationem em̃ diffinitiuã non ſolũ eſſe ſignificare: vt complures
dicere diffinitiones videntur: ſed etiam in ipſa cauſam ineſſe ac apparare oportet.
Tertia Nunc aũt diffinitionũ complures vt concluſiones eſſe videnť: veluti quid eſt qua
dratio: confectio figurę laterũ æqualiũ angulorũq; rectorũ æqualis altera ex parte
longiori figuræ: atq; diffinitio talis concluſionis occupat locũ: at ea quę quadratio
10 nem inuentionem eſſe medię dicit. ipſius rei ꝑfecto cauſam vt patet aſſignat. ¶ Di
Differẽtia camus igitur hinc conſideratõis initio ſumpto animatũ ab inanimato vita ſeiungi.
Atq; cum multifariã viuere dicatur: etiã ſi vnũ tantũ iſtorũ inſit: viuere illud dici-
mus cui ineſt vt intellectus ſenſus motus. loco ac ſtatus & inſuper motio nutrimen
11 to accomodata & accretio decretioue. ¶ Quapropter & vniuerſæ plantę videntur
Plantę viuunt. viuere: quippe cũ videanť in ſe ipſis vim habere talem atq; principiũ: quo ad con-
trarietatem loca tam incrementa ꝙ decrementa ſuſcipiunt. Non em̃ ſurſum q̄dem
accreſcunt. Deorſum aũt non accreſcunt. Sed ad vtranq; ſimiliter differentiã & om
ni ex parte: ſemperq; nutriunť: & eouſq; viuunt: quouſq; poſſunt alimentũ accipe-
12 Differẽtia re. ¶ Atq; hæc quidem vis a cæteris ſeiungi ſepariq; poteſt: cęteræ aũt in ipſis mor
talibus ab iſta nequeunt ſeparari: quod quidem in ipſis perſpiciť plantis. Nulla em̃
prorſus in ipſis vt patet alia præter hanc animę potentia atq; officiũ ineſt. Viuere
Corolł. igitur ob hoc principiũ viuentibus competit. ¶ Animal aũt eſt ob ſenſum primo:
13 Animalia nam & ea quę nõ cientur motu: nec mutant locũ: ſenſum aũt habent nõ ſolũ viuere
viuunt Notula dicimus: ſed etiã animalia nuncupare ſolemus. At vero ex ſenſibus tactus primo
cunctis animalibus ineſt: atq; vt vegetatiuũ a tactu ſenſuq; omni: ſic a cæteris ta-
ctus ſepari ſenſibus poteſt. Eam aũt partem animę vegetatiuã dicimus eſſe. Cuius
& plantę participes ſunt. Animalia vero cuncta ipſam vim habere ſentiendi tactu
videnť. ¶ Atq; quã ob cauſam iſtorũ vtrunq; fit: poſtea dicemus ac explanabimus.
14 Diffinitio Nunc eouſq; tantũ dicatur: animã in quã principiũ eſſe eorũ quę dicta ſunt. & his
15 eſſe diffinitã vegetatiuo ſenſitiuo intellectiuo etiã motu. ¶ Quærendũ aũt eſt vtrũ
Dubiũ. 1. Secundũ horũ vnũquodq; ſit anima an animę pars: & ſi pars vtrũ hoc pacto vt ſit ſeparabi-
16 le ratione ſolũ: an etiã loco. ¶ Atq; de nõnullis q̄dem iſtorũ videre diſcernereq;
Reſpõſio facile poſſumus: nõnulla aũt dubitatõem habent. Nam vt plantę nõnullę diuiſæ
ſeiunctęq; videnť viuere: ꝓpterea ꝙ anima quę eſt in iſtis actu q̄dem in vnaquaq;
planta eſt vna: potentia vero plures: ſic & circa alias videmus animę differentias fie
ri: cũ incidunť animantiũ ea quę inſecta vocamus. Vtraq; nanq; partiũ & ſenſum
habet & motu loco cietur. Quod ſi ſenſum habet & imaginatõem: & appetitũ etiã
habet: vbi nãq; eſt ſenſus. ibi dolor etiã exiſtit atq; voluntas: at vbi ſunt hæc: ibi ne
ceſſario cupiditas etiã ineſt: De intellectu vero contemplatiuaq; potentia nondũ
autoritas. quicq; eſt manifeſtũ. Sed videť hoc animæ genus eſſe diuerſum. Idq; ſolũ perinde
atq; ꝑpetuũ ex eo qđ accidit ſeiungi ſepariq; poteſt. Cæteras aũt animę partes ſepa
biles q̄dem nõ eſſe: vt quidã aſſeruerũt ex his quę diximus patet. Ratione vero dif-
ferre nõ obſcurũ eſſe videť. Senſitiui nanq; ratio diuerſa eſt a ratõe principij opinan
17 Cõcluſio di: ſi q̄dem diuerſa ſunt ſentire ac opinari & vnũquodq; dictorũ ſimiliter. ¶ At ve
ro quibuſdã animantiũ cunctæ partes vt patet inſunt: q̄buſdã nõnullę ſunt & q̄bus
vna tantum ineſſe videtur: atq; id ipſum differentiã animantiũ facit. Quam autem

ob cauſam ita fit poſtea perſcrutabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſane videmus.
Quædam enim omnes quædam aliquos: quædã vnum dumtaxat habere vident:
tactum inquam ipſum: qui quidem eſt omnium maxime neceſſarius. ¶ Quoniam 18
autem id quo viuimus quoue ſentimus bifariam dicitur & perinde atq; id quo ſci Diſtinctõ
mus: & id etiam quo ſani ſumus atq; valemus: quoddam enim ſcientiam quoddã
animã dicimus: quippe cum vtroq; ſcire dicamus: & aliud ſanitatem aliud partem
corporis aliquam vel totum dicimus corpus atq; horum vtrumq;: tam ſcientia q̃
ſanitas forma quædam & ſpecies eſt & ratio & tanq̃ actus ſuſcipientis: ſcientia
quidem ſcientis: ſanitas autem ſani. ¶ Actus enim agentium in eo quod patitur at- 19
q; diſponitur ineſſe videtur. Anima autem id eſt vt patet: quo viuimus & quo ſen Autoritas
timus ac intelligimus primo: ipſa profecto ratio quædam erit & forma ſed non vt Cõcluſio
materies atq; ſubiectum. ¶ Nam cum ſubſtantia tripliciter dicatur vt diximus: quę 20
dam enim eſt forma: quædam materies: quædam id quod ex vtriſq; componitur: & Corollarium primum
materia quidem eſt vt patet potentia. forma autem actus. Cum igitur vt diximus
ſubſtantia dicatur trifariam: animatumq; id ſit quod ex vtriſq; corpore inquam &
anima conſtat: corpus profecto non eſt actus animæ: ſed ipſa corporis alicuius eſt
actus. Icirco recte admodum putant ij quibus anima neq; eſſe ſine corpore: ne Secundũ.
q; corpus aliquod eſſe videtur. Etenim ipſa corpus quidem non eſt. Eſt autem cor
poris aliquid: & ineſt ob hoc in corpore atq; in corpore tali, non in quouis ſine diſ- Tertium.
crimine vllo: quemadmodũ veteres ad corpus ipſam accomodabant. Nihil pror
ſus determinantes quodnam illud & quale ſit corpus: atq; non recte vt patet. Quip autoritas.
pe cum non videatur quoduis ſine vllo diſcrimine quodcũq; ſuſcipere: hoc autem
pacto cum ratione etiam fit ſane. Actus enim vniuſcuiuſq; in eo quod eſt potentia
& in propria materia ſuapte natura fieri eſſeq; ſolet. Animam igitur perfectionem Epilogus
quandam eius & actum ac rationem eſſe: quod potentiam habet vt huiuſmodi ſit:
ex hiſce quę diximus innoteſcit.

Explanatio tex.

Actum fuit de anima ſcd'm veteres: iam ex ſententia agit de eadem, vegetatione & ſenſatione

I. Entiũ aliud eſt ſubſtantia, aliud accidens: Subſtantiarũ vero alia eſt materia/quę eſt potentia: alia forma quæ eſt actus: alia totum ex his conflatum: Actus alius eſt primus alius ſecundus: Subſtantiarum item alia eſt corporea, ut naturales ſubſtantiæ/alia incorporea. Corpora vero alia ſunt phyſica, alia artificialia. Phyſica alia viuunt/ alia ſunt vitæ expertia.

II. Omne corpus naturale viuens eſt ſubſtantia cõpoſita: & quia corpus habet vitam: ideo anima nõ eſt corpus.

III. Anima eſt actus primus corpis organici phyſici habentis vitam in potentia.

IIII. Anima eſt actus primus. probaẽ quia ſicut ſcientia eſt prior q̃ conſideratio: Ita anima eſt prior q̃ operationes vitales.

V. Anima eſt actus corpis organici: probaẽ q2 debet hr̃e ptes diuerſarũ rationũ ad diuerſas operationes exercendas/vt etiam in plantis liquet. 8. Metaphy.

VI. Non oportet quęrere an anima & corpus ſint vnum; hoc eſt non habet rationem cur ex materia & forma fiat vnum/niſi quia ſunt talis natura: declarat in ſimili primo in ſecuri/ſecũdo in parte q2 ſic ex viſu & oculo fit vnũ: ita ex anima & corpe: quia eadem eſt ratio partis ad partem/ & totius ad totum.

VII. Anima non eſt in cadauere, neq; in ſemine. probatur quia illud deſijt viuere / aliud nondũ viuit.

VIII. Anima non eſt tota ſeparata a corpore nec partes eius: ſi ipſa diuiſibilis ſit ad diuiſionem partium organicarum. ſecus de ſeparabili vt mente.

IX. Cum notius natura poſſit nobis certificari p notiora nobis: & diffinitio aliqua deẽ p cauſas: alia per effectus; ideo vna poteſt aliam facere certiorẽ: Secunda pars cap.

X. Animatũ q̃ ad nos differt ab inanimato ſcd'm uiuere: viuere aũt dicitur cum operationes vitales exerceat: vt eſt intelligere, ſentire, mouere &c̃. horum autem operum principium eſt.

XI. Plantæ viuunt. probatur quia creſcunt & nutriuntur ſcd'm omnes partes.

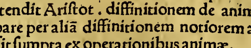
XII. Vis vegetatiua ſeparaẽ ab alijs at non econtra. patet quia plantę ſolum uegetanẽ Vnde omnia dicuntur viuere a vi vegetatrice.

XIII. Aliquid dicitur eſſe animal ob ſenſum: q2 etiã immota locali ſunt aĩalia vt affixa terrę. Vñ tactus eſt primus ſenſuũ & eſt ſeparabilis ab alijs.

XIIII. Anima eſt principium primũ quo viuimus ſentimus, intelligimus, & ſcdm̃ locũ mouemur.
XV. Dubitatur an hæ vires ſint animę aut partes eius: & ſi ſint partes quomodo poſſint ſeparari an loco, aut ſolum ratione.
XVI. Reſpondetur ad primam ꝙ in aliquibus facile eſt videre prædictã ſeparationem/ vt in plantis & anguillis ac ſerpentibus: qui etiam conciſi viuunt/ſentiunt &c̃. de intellectu uero eſt dubium/ quia videtur eſſe ab his diuerſum & ſeparari uelut perpetuum. Vnde reliquę vires non ſeparantur loco/ſed ratione.
XVII. Scdm̃ has vires ſumunt gradus viuentiũ: nam aliqua habent omnes, aliqua plures, aliq̃ unã.
XVIII. Sicut duo ſunt quibus ſcimus ſ. anima & ſcientia, ſimiliter ſanitate & ſanabili ſanamur: ſic duo ſunt quibus viuimus ſ. forma & ſubiectum.
XIX. Anima eſt principiũ q̃ viuimus vt forma/ non vt ſubiectum: Actus enim actiuorum ſunt in paſſo idoneo.
XX. Sequitur primo animam eſſe actum corporis: ſecundo anima eſt corpus nec ſine corpore: tertio anima non ingreditur quoduis corpus ſine diſcrimine: patet quia actus non eſt niſi in determinata materia.

Annotatio in tex.

1. Subſtantiam hic phyſicam diuidit in materiã formam & totum compoſitum: Nam intelligentiæ ſeparatæ: metaphyſicę conſiderationis ſunt.
1. Subſtantiæ corporeæ ſunt magis ſubſtantiæ apud vulgum: at in rei veritate incorporeę ſunt potiores.
6. Oculus ſine viſu non eſt oculus &c̃. accipe hoc vt in categorijs monuimus: nam oculus manus &c̃ poſſunt vſurpari pro organo tantum: & ſic dicunt vniuoce de viuis & mortuis: aut pro compoſito uiuenti: cuius materia eſt ſic organiſata: & ſic dicitur analogice de viuo & mortuo oculus.
7. Viſus & pupilla ſunt oculus: habes ꝙ partes ſũt totum.
Ariſtot. 9. Exemplificat Ariſt. de quadratione. i. tetragoniſmo: habet enim quadratũ lineas quatuor ęquales ad angulos rectos: at altera parte longior figura eſt vbi longitudo latitudinem ſuperat.

quadratum altera parte longior

Ariſtot. 9. Intendit Ariſtot. diffinitionem de anima datã probare per aliã diffinitionem notiorem animę/ quę ſit ſumpta ex operationibus animæ.
Emped. 20. Anima non eſt corpus: hoc diffinit contra antiquos/ quoniã Democritus dixit eam eſſe ignem, Empedo. ex elementis, Pythagorici ex corpuſculis &c̃.

Explicatio ſcholaſtica:

An animæ diffinitio recte ab Ariſtot: ſit aſſignata.

Arti. I.

Nota. I. Quamuis anima ab animando ſit dicta: tamen hic vſurpatur abſolute pro illa nobili & perfecta viuentis parte/a qua viuens omnem ſuã habet dignitatem: & præcipue in homine cuius anima res eſt ueneranda atq; diuina: de ſubſtantia uero diximus in cathegorijs: de forma ſubſtantiali & accidentali aſſiſtente & informante in primo de generatione. ❡Actus vero vſurpatur variam. 1. pro eo qđ eſt: Sic om̃is res dicitur actu eſſe. 2. pro eo quod actuat & format: ſic deus eſt purus immo puriſſimus actus: quia nihil potentialitatis habet admixtum: non enim habet potentiam recipiendi componendi aut patiendi: aliæ vero formæ ſunt actus/non tamen purus: quia recipiuntur & recipiunt: nam intellectus actuatur ab intellectione, ab actibus & habitibus: ad quę ipſe eſt in potẽtia. 3. actus capitur pro operatione agentis: Sic actus actiuorum ſunt in patiente prędiſpoſito: 2. huius. 4. capitur actus pro principio actiuo operationis. ❡Aduerte æquiuocationem actus bene hic poſitã per Burida, Bruxel. Luthream, Iſenach. Vſingeñ. &c̃. ſed meo iudicio per eos non bene applicatã: nam primo plures eorum negant animam ſeparatam eſſe actum actuantem: at tu dicas qđ etſi non actu actuet/ſufficit quod nata ſit actuare / & quia ad hoc naturaliter inclinatur/vt bene vidit Tartar. ❡Secundo aiunt animã eſſe actum tertio modo: quia creetur a deo: ſed hoc eſt multũ abuſiue: nam ſubſtantia nõ dicitur operatio/ſed operans: quamuis non ignorem in re operationem actiue eſſe operans: quomodo actus hic non vſurpatur. ❡Tertio volunt actum vſurpari quarto modo in diffinitione pro principio actiuo: at bone deus qs dixit Animam eſſe principium actiuum corporis phyſici: forma enim non eſt cauſa materiæ/ſed totius: nec anima agit corpus/ſed operationem.

Buridan. Bruxel. Luthre. Iſennach. Vſingeñ.

Nota. II. Quod dum in artibus legerem Friburgi, ex ſententia Ariſt. & Auerr. 9. metaph. ſolitus eram ita dicere: ꝙ anima eſſet actus quarto modo reſpectu operationum vitalium: ſed actus ſecundo modo reſpectu corporis: Et hoc ita declarabam: quia actus illo modo eſt quædam perfectio vt patet in litera: & quia poteſt eſſe perfectio in ſe ſumma a nullo alio perfectibilis: ſic deus dicitur puriſſimus actus in ſe: aut eſt perfectio formalis in alio cui cõmunicat illam perfectionem: ſic formę & accidentia dicunt actuare ſubiecta: Materia autem quia eſt perfectibilis a forma: & tamen nihil poteſt perficere: nam eſt ſubiectũ primum: Ideo ipſa dicitur eſſe in pura potentia ſ. ratione perfectionis: non ꝙ ſit perfectio entitatiua: ſed quia eſt perfectibile ab alio: & nemini cõmunicat ſuam perfectionem: deus autem omnem rem mundi actuat cauſaliter, nullam formaliter. ❡Hoc eſt peripatetice loqui: ſic enim ſtatim ab initio dixit materiã eſſe potentiam, formã vero actum & perfectionem. ❡De actu vero primo diſtinguunt: quia primo aliquis eſt actus ſimpliciter primus: ſicut deus: ſecundo in reſpectu: & hoc tripliciter vel reſpectu ſubiecti: & ſic qualitates diſpoſitiue ſunt actus prior ꝙ anima, Secundo reſpectu operationis: & ſic anima

Ariſtot. Auerr.

eſt actus primus operatio actus ſecundus, Tertio ratione perfectionis: ſic anima eſt alijs actibus in materia perfectior. Quarto addit Iſen. actum eſſe primum denominatione: Et ita dicunt animã eſſe actum primum ſecundo modo aut tertio modo.

Iſenach.

¶ Ego dico more meo. Anima eſt actus primus .i. ſubſtantialis: Ita ꝙ Ari. dicendo Actum alium eſſe primum/alium ſecundum voluit actum actuantem formaliter alium eſſe ſubſtantialem, alium accidentalem.

Nota. III. Scd'm Card. Cam. corpus vſurpari tripliciter. primo pro ſubſtantia corporea: ſic homo eſt corpus. Secundo pro re longa & profunda: ſic dicitur penetratio corporum non admittitur. Tertio pro materia organiſata: ſic homo non eſt corpus/ſed ex corpe: & ſic eſt in pdicamẽto qualitatis. vide in categorijs: adhuc terminus connotatior eſt caro. ¶ Vnde illa tria habent ſe per ordinem ſ. materia, corpus, & caro. Nam lapis habet materiam, arbor corpus, animal carnem. Adde quarto corpus accipi pro materia quanta. ¶ Et corpus illud eſt duplex. ſ. naturale quod conſtat natura/artificiale quod ab arte completiue vide. 2. phyſ. ¶ Corpus naturale eſt duplex, ſ. organicum & nõ organicum, Organicum eſt corpus habens diuerſas partes figura & complexione differentes, ad diuerſa officia deputatas: vt arbor, lupus &c. dicitur tale corpus eterogenium: aduerte. pars tamen talis corporis etiam eſt organica. Non organicum eſt corpus non habens huiuſmodi partes. vt lapis, lignum, aqua. ¶ Corolſ. perperã faciunt diuidentes corpus in organicum & non organicum: Organicum rurſus in artificiale & naturale: quoniam artificiale non eſt organicum. Eſt autem complexio in animato qualitatum primarum & ſecundarum proportio.

Card. Camer. q. 4. quarti.

Corolla.

Contra Vſingeñ.

Nota. IIII. Vitam eſſe duplicem ſ. primã & ſecundam. Prima eſt ipſa anima intrinſece & eſſentialiter dans vitam: & ſic anima & vita ſunt idem in re: quamuis vita videatur conſignificare durationem in corpore. Sic vſurpatur viuere/cũ Ariſt. ait. Viuere in viuentibus eſt eſſe. Alia eſt vita ſecunda & eſt operatio vitalis. Eſt autem operatio vitalis per quam dinoſcitur viuens a nõ viuente, vt vegetare, ſentire, intelligere: Hic capitur ſecundo modo. ¶ Et tunc D. Card. ait debere intelligi vltimam partem. Vitam. i. vitalem operationem, habentis in potentia ſ. propinqua, propter ſemen quod eſt in potentia remota ad vitam: Nõ enim habet vitam ſine tranſmutatione corruptiua formæ ſeminis ¶ Adde ꝙ anima capitur quandoꝗ pro ſpiritibus: ſicut ſanguis dicitur eſſe ſedes animæ. i. ſpirituum.

Ariſtot.

Articulus. II.

Ariſtot.

Concluſio. Diffinitio animæ data ab Ariſt. eſt bona. probatur ex ſecũda diffinitione quia omne quo viuimus, ſentimus, intelligimus & ſecundũ locum mouemur eſt actus primus &c. ſed anima eſt quo viuimus &c. ergo anima eſt actus primus &c. vnde ſic intelligatur. Anima ſ. informans eſt actus primus. i. ſubſtantialis natus informare corpus naturale organicũ naturaliter, quod eſt in potentia propinqua ad operationes vitales. Volo autem per formam informantem excludere intelligentias/quę ſunt aſſiſtentes: reliqua liquent/niſi ꝙ ex proloquio primi habes alios perperam dicere, inhærens.

Appendix. Nota plures eſſe diffinitiones animæ apud antiquos. Seneca ait. Anima eſt ſpiritus intellectualis ad ſe & in corpus ordinatus. hæc nõ conuenit omni animæ. Plato ait. Anima eſt numerus ſeipſum mouens. Timæus anima eſt ſubſtãtia ſphærica ſeipſam mouens atꝗ corpus per ſe. Alex. ait Anima eſt ſubſtantia incorporea illuminationum quę ſunt a primo, ſecunda relatione perceptibilis. Calcidius ait. Anima eſt ſubſtantia naturalis intelligibilis æterno ſemper intra motu conſiſtẽs, ſuſcepti corporis viuificatrix, derelicto iterum ſocianda.

Seneca

Plato

Timæus.

Alexand.

Calcidi.

Articulus. III.

Dubium. I, An ſint plures animæ in eodem re diſtinctæ?

Præmit. I. Velle nos habere ꝓ repetitis ea quæ diximus in primo de generatione de pluralitate formarum: Vnde forma eſt ſuperior anima: quoniam omnis anima eſt forma & non econtra. Triplex enim eſt anima ſ. vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua: de quibus non eſt dubium quomodo in diuerſis ſpeciuoce diſtinguantur vt in roſa, pauone, & Eckardo: at tota dubitatio eſt: an in eodem iſtæ animæ diſtinguantur: vt quia Eckardus nutritur, ſentit, intelligit: an hoc vna fiat anima aut diuerſis.

Præmitto. II. Duas eſſe ſuper quæſito ſententias præter prius notata. Prima eſt G. de Ocham. q. 7 quarti ſen. & q. x. quot &c. ponẽtis in hõie duas animas realiter diſtinctas. ſ. ſenſitiuam & intellectiuam. In brutis vero ponit ſolum vnam animã ſpeciuocã. Tertio addit vegetatiuam non differre a ſenſitiua in eodem: Nam ob ſui imperfectionem continetur in ſenſitiua: ſicut trigonum in tetragono: quę mouerint Ocham ad hoc ponendum. recitabuntur articulo. iiij.

G. Ochã

Ocham.

¶ Secunda eſt ſententia s. Thomæ, Scoti, Arim. Gerſonis, Gabriel, Maioris, Aliacen. & cõis: pro qua opi. & dictis in 1. de generatione aduerte has notulas. 1. Eadem eſt anima in homine intellectiua & ſenſitiua. Corolſ. anima ſenſitiua in homine eſt indiuiſibilis & immaterialis ſicut intellectiua ſecus in brutis vbi eſt diuiſibilis. 2. Anima ſenſitiua hominis non educitur de potentia materiæ/ſed a deo creatur/quia eſt ipſa intellectiua: q̃re etiam in inſtanti producitur. 3. Quamuis vna ſit anima ab initio puero infuſa: tamen ſucceſſiue ſpecie diſtinctas producit operationes vitales: primo vegetatiuas: dein ſenſitiuas, & poſtremo in lucem editus intellectiuas: quia embrio prius viuit (operationes vitales exercet) vita plantæ, dein

Thomas.

Scotus

Arimin.

Gerſon

Gabriel

Maioris

Aliaccẽ.

vita animalis, & poſtremo vita hominis. 4. Si tamen deus nõ infunderet animam, prçueniendo naturam: tunc homo produceret animã ſenſitiuã nobiliorem quocunq; bruto: at de facto præuenit virtus hominis per creationem animæ: cuius prçentia materia ſatiatur: Scias tamen hominem natura ſua non producere animam intellectiuam. 5 Quia tamen pater & mater materiã adminiſtrãt, ad debitum locum mouent, & vi eorum in ſemine corpus organiſat, proles nutritur &c. ideo dicunt generare hominem: & ratione illius eſt uera ibi paternitas: filius quoq; alteri parentum aſſimilatur. Coroll. Pater homo non attingit aliquam formã ſubſtantialem/niſi diſpoſitiue. Coroll. Pater homo nobilior eſt alijs animantibus: non quia producit nobiliorem animam: ſed quia produceret nobiliorem animã ſi non præueniretur: Aut quia diſponit ad perfectiorem animam. 6. Eadem anima quia virtualiter continet in ſe vegetatiuam, ſenſitiuam & corporeitatis formam: Ideo poteſt in diuerſas operationes ſpecie diſtinctas: cum operetur per diuerſa organa/& aliqua ſine organis: quibus ita præfatis

Reſpondet. In homine eſt tantum vna anima realiter: quç ob ſuam perfectionem varia ſortitur nomina & in diuerſas poteſt operatões. probatur primo per phm̃. 2. de anima animam vegetatiuam & ſenſitiuam contineri in intellectiua, ſicut trigonum in tetragono. 2. Auguſ. de ſpiritu & anima c. 48. Nec duas credimus animas in vno homine ſicut multi ſcribunt/ſed vnam eandemq; &c. dicis cum Sco. iſte liber non eſt Auguſtini: ſit Hugonis de victore: placet: 3. Item Aug. de eccleſiaſticis dogmatibus. Neq; duas animas dicimus in homine &c. ſed dicimus vnam & eandem eſſe animam: quç corpus ſua ſocietate viuificat. Dicis ſocietate, ergo anima habet ſociam animã in corpore. Reſpondeo q verba Auguſtini non patiunt ſicut liquet eũ intuenti/q de alia anima ſocia poſſit intelligi: debet ergo referri ad ſocietatem potentiarum & operationum. 4. Auguſ. in. ſuper Geñ. 10. li. ait. Anima rationalis non ſolum carni præbet animalem vitam: verumetiam ſcd̃m ipſam caro aliquid concupiſcit. 5. Damaſce. ait. Anima rationalis in organico vtitur corpore: & eſt vitç, augmentationis, ſenſus, & generationis tributiua.

Margin: Auguſt. / Scotus / Auguſt. / Hugo de victo. / Auguſt. / Auguſt. / Damaſc.

¶ Ratione probatur primo quia tunc homo eſſet duo diſtincta ſpecie, eſſet enim vnum compoſitũ ex corpore & anima ſenſitiua: & eſſet aliud compoſitum ex corpore & anima intellectiua. ¶ Item duç formç ſimul informarent eandem materiam: Item ſi deus auferret animã intellectiuã, reliquum eſſet brutũ: qa animal & non homo. Item in equo non ſunt due tales animæ: ergo nec in homine. Itẽ formæ ſe habent ſicut numeri: ſed numerus maior continet minorem identice: ergo & forma perfectior continet identice imperfectiorem. Item tunc in morte corrumperet anima ſenſitiua: & ſi hoc factum fuiſſet in Chriſto: ipſe aliquid dimiſiſſet qd aſſumpſiſſet contra Damaſce. Item idem in reſurrectione eſſet maior difficultas / q̃ eam negando cum reſurrectio eſſet vera generatio proprie: forte ſic ponens vellet vnã animã habere quã daret dæmoni, & alterã quã daret deo: Etiã contraria ſententia, quaſi nullos habet ſectatores noſtro æuo. Hæc omnia intelligas ſaluis his quç dicturi ſumus hoc tertio de intellectibus ad mentem Ariſtotelis

Articulus. IIII.

Ratio. I. Anima eſt potentia, & eſt paſſiua: ergo non eſt actus. Similiter actui conuenit agere: animæ non conuenit agere: probatur quia agere eſt ſuppoſitorum: anima non eſt ſuppoſitum. Tertio quia actui repugnat recipere Auerroys de ſubſtantia orbis: animæ non repugnat recipere: quia ſenſus eſt virtus paſſiua. 2. huius ergo anima nõ eſt actus: Confirmatur Anima ineſt ſubiecto: & poteſt ei abeſſe & adeſſe &c. ergo eſt accidens: ergo nõ eſt actus primus: Similiter aĩa ſeparata eſt aĩa: & tamen nullius corporis eſt actus: Et dicit Ariſt. 2. huius. Nihil prohibet quandam animam eſſe/quç nullius corporis ſit actus. Item anima cum ſit ſimplex exigit ſimplex ſubiectũ: q̃re nõ organicũ. Auerr.

II. Solius ſubſtantiç compoſitç eſt diuiſio: anima eſt ſimplex: ergo. Similiter nulla diuiſio ſubſtantiæ debet dari per additamentũ. 7. metaph. illa eſt hmõi. ergo eſt mala. Item actus non debet diffiniri per potentiam. Item embrio viuit ſine anima. Item repugnãt actu viuere & in potentia: ergo diffinitio implicat. ¶ Confirmat, quia in nulla bona diffinitione debet poni quod tranſcendat genus diffiniti. 6. top. ſed actus tranſcendit genus animç: ergo non debuit anima diffiniri per actum.

III. Anima ſenſitiua diſtinguitur ab intellectiua in homine. probat ratione. G. de Ocham vbi ſup. Contraria ſimul non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto: ſed in homine ſimul ſunt actus appetendi aliquid & renuendi idem: ergo habent diuerſa ſubiecta. maior eſt ratio contrarietatis. minor patet experientia: & apoſtolus dicit Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ: Senſualitas ſæpe aduerſatur rationi 3. eth. ¶ Confirmat, quia oĩs anima ſenſitiua eſt diuiſibilis & educta de potentia materiæ: ſed anima intellectiua neutrum iſtorum eſt. ergo ab ea diſtinguitur. G. Ocha Apſtus

IIII. Senſatio eſt ſubiectiue in anima: & nõ eſt in anima intellectiua: ergo eſt in ſenſitiua: & ſic ſunt diſtinctæ animæ: primũ patet quia anima ſentit. ſecundũ patet quia alias eſſet intellectio. ¶ Confirmatur quia eadem forma non elicit actũ appetendi naturaliter & libere: ſed ſenſualitas appetit naturaliter/quod voluntas appetit libere. ¶ Confirmatur quia leo producit ſibi ſimile: & homo non eſt eo ignobilior: Item pater generat filium: & nõ ſcd̃m materiã: ergo ſcd̃m formã: nõ intellectiuã quia illa creatur: ergo ſcd̃m formã ſenſitiuam.

Reſpondet. Ad primã. 1. q anima eſt potentia & actus reſpectu diuerſorũ: eſt enim actus reſpectu corporis & materiæ: & eſt potentia reſpectu accidentiũ & operationũ: Ita ſimiliter idem poteſt eſſe actus & paſſiuũ reſpectu diuerſorum.

G.Ocham. 2. nego ꝙ actus ſit ſuppoſitorū. G. Ocham. q. 1. ꝓlogi: ſed bene actus ſunt ſingulariū. Item actus ibi vſurpatur pro operatõe. 3. Actui ſubſtantiali repugnat recipere actū ſubſtantialem/ ſed non accidentalem. ¶ Ad confirmatõem nego cõſeqntiā/ quia in diffinitione accidentis vſurpant logicaliter/ nõ realiter. 2. Anima ſeparata non eſt actus corporis actu/ ſed aptitudine & natura. 3. Ariſt. loquitur de anima ſeparata & aſſiſtente id eſt intelligentia. 4. Anima eſt ſimplex quo ad eſſentiā admitto: quo ad operationem ſic nego: modo propter diuerſas operationes requirit corpus organicum non ſimplex.

Ad. II. Solius ſubſtantiæ compoſitæ eſt diuiſio quidditatiua: Sic ſubſtantia nõ debet diffiniri per additamentū quidditatiue: Similiter actus nõ debet diffiniri per potentiā ſui/ ſed bene poteſt diffiniri per potentiā quo ad aliud. Sic embrio viuit non in ſe/ ſed quo ad operationes animæ matris. ¶ Adde hic ꝙ corrupta forma embrionis, ſtatim introducitur vltima forma ſpeciuoca: ſed Grego. Arim. admittit ſucceſſiue primo induci vegetatiuam/ qua corrupta adueniat ſenſitiua: qua iterum corrupta infundatur intellectiua. ¶ Actu viuere vita prima: & in potentia viuere uita ſecunda non repugnant. ¶ Ad confirmationem dicunt aliqui, verum eſſe maiorem ſi per tranſcendens illud a nullo diſtinguatur vt per ens res &c̄. Vel dic verū eſſe de tranſcendente non contracto: hic contrahit actus: Sic ait Ioan. de Iand. Vtraq; ſolutio ſupponit falſum. ſ. actum eſſe tranſcendens: quod eſt falſum: q̄m materia nõ eſt actus/ quia eſt pura potentia: Quare tu recte negaueris actū eſſe tranſcendẽs.

G. Arim.

Ioann. de Ianduno

Ad. III. Reſpondent noſtri, ꝙ actus appetendi ſenſitiuus & ſenſitiuus renuendi idem contrariant. Similiter duo tales intellectiui: ſed quando vnus eſt ſenſualis, alter rationalis: tunc nõ contrariant. Ita Arim. Bruxel. Vſingeñ. &c̄. dicunt: at vel illa ſolutio nõ eſt bona: aut nõ ſufficienter ſe explicat: quia ſcđm iſtos appetitus ſenſitiuus non diſtinguit in re ab appetitu rationali: q̄m potentiæ nõ diſtinguantur realiter ab anima. ¶ Ideo ſolebam aliter dicere in artibus: iſtos appetitus non eſſe contrarios: Non ea ratione qua Camer. aſtruit videlicet quia ſenſitiuus inhæreat toti, rationalis ſoli animæ: quoniā nullum accidens inhæret toti: ſed præciſe alteri parti. vt diximus. 1. q. 5. phyſi. Sed iſti actus non habent idem obiectum formale. ¶ Pro quo ſcias ſcđm ipſum G. Ocham. q. 12. tertij. &. q. 16. &. 17. quot. ſecundi. Rem nudā non eſſe obiectum actus: ſed conſideratā cum talibus circūſtantijs &c̄. Ita ꝙ circumſtantię ſunt obiecta partialia: Sequitur Coroll. variatis circumſtantijs variatur actus. Cum ergo hic varientur circūſtantię, variat actus: quare non ſunt contrarij etiam in eodem: Ita reperio etiam ſoluiſſe Ioan. Burid. hic ſecundo de anima. & Ioann. Maioris pulchre dicit illos actus non eſſe contrarios: quia ſequantur diuerſas apprehenſiones: ſicut feles ſcđm tactum refugit cibū calidum: & tamen ſcđm guſtū proſequit. ¶ Ad confirmationem nego de anima ſenſitiua hominis: q̄m illa eſt creata, indiuiſibilis.

Arimin. Bruxell. Vſingeñ.

G. Ocham

Io. Burid.

Ad. IIII. Senſatio eſt in anima intellectiua, vel eſt in organo corporeo, aut oportet ponere ꝙ in homine eadem noticia ſit intellectiua & intuitiua: vt ſubtiliſſime amœni ingenij doctor Ioan. Maioris diſt. 16. ſecundi inducit. At more meo ꝓbabiliter dicam (q̄m quod inhæreat toti quod Came. & alij Neoterici dixerunt nullā habet penitus apparentiam) Senſatio eſt ſubiectiue in anima intellectiua: & tamen non eſt intellectio: quia cauſatur partialiter ab organo & per organū. Intellectio vero non. ¶ Dicis ergo anima ſeparata ſentit: Nego quia abeſt cauſa partialis ſ. organū. ¶ Contra ſaltem poteſt retinere ſenſatõem prius in organo receptam: & ita adhuc anima ſeparata ſentiet. Rñdeo ꝙ in anima ſeparata nulla remanet ſenſatio: quia vel eſt exterior vel interior: Si exterior dependet a ſpeciebus in organo receptis: Si interior dependet ab intentionibus, in organo interiori ſeruatis non ſolum in fieri/ ſed etiā in eſſe: modo anima ſeparata nihil habet per qđ a ſpeciebus vel intentionibus poſſit ſenſibiliter immutari: Ita facile te expedies: nullū colorem habent dicta Gab. in diſ. 16 ꝙ accidens diuiſibile inhæreat ſubiecto indiuiſibili: aut ꝙ idem accidens inhæreat ſubiecto diuiſibili & indiuiſibili ¶ Ad annexū dico idem ꝑ diuerſa media, aut reſpectu diuerſorū poſſe elicere actū appetendi libere & naturaliter: Pater deus naturaliter ꝓducit filiū libere creaturā. ¶ Ad alia patet ex ꝓmiſſo. 1. opi. 2. quia generat hoĩem extenſe loquendo de generare: & nõ eſt ignobilior leone: quia ſi deus eum non præueniret: tunc produceret nobiliorem animā leone.

Ioan. Ma.
Camera.

Gabriel.

De potentia vegetatiua. Cap. II.

ANimantiū aūt quibuſdā omnes inſunt potentiæ dictæ: quibuſdā nonnullę ſunt & quibuſdā vna tantū ineſſe videt: atq; potentias animæ diximus has nutritiuū ſenſitiuū appetitiuū loco motiuū atq; intellectiuū. Et plantis quidem nutritiuū eſt dumtaxat. alijs aūt & id ipſum & ſenſitiuū qđ ſi ſenſitiuū ineſt: & appetitiuū etiā ineſt. nam appetitus cupiditas: eſt & ira atq; voluptas. Animalia vero cuncta vnū ex ſenſibus habent. tactū inquā ipſum: atq; cui ſenſus ineſt: ei voluptas etiā & dolor ineſt: & ꝑceptio iocundi atq; moleſti. Quibus aūt hæc inſunt: ea cupiditatem etiā habent: hæc eſt enim appetitio eius qđ afficit voluptate. Ali-

Cõcluſio

Probatur primo

Secundo menti præterea ſenſum habent. Tactus em̃ ſenſus eſt alimenti: nam ſiccis & humi dis & calidis atq; frigidis aluntur viuentia cuncta. Horũ aũt vt patet ſenſus eſt tactus cæteris vero ſenſibilibus per accidens nutriunt̃. Nihil em̃ conducit ad alimentum ſonus vel color & odor: ſapor aũt vnũ quidem eſt eorũ quę tactu percipiunt̃: at vero fames ſitiſue cupiditas eſt: ſicci quidem & calidi fames: frigidi vero & hu-

Fames Sitis midi ſitis. At ſapor horũ quaſi quoddã eſt condimentũ. Verũ hæc declaranda poſterius ſunt. Nunc eouſq; ſit dictũ: animantiũ inquã hiſce quę tactũ habent & appetitum ineſſe. ¶ De imaginatõe vero nõ patet: ſed de hoc poſtea cõſideremus oportet: nõnullis inſuper & loco motiuũ etiã ineſt: & alijs ratiocinatiuũ ac intellectus vt hominibus: & ſi quid ſit aliud tale vel etiã præſtabilius. ¶ Perſpicuũ igitur eſt: vnã

2 Compatõ animę rationem eſſe perinde atq; figuræ: neq; em̃ ibi figura vlla præter triangulũ eſt & eas quę deinceps ſunt collocatæ: neq; hic anima vlla pręter eas quas diximus: at vt in figuris vna cõmunis ratio fere põt: quæ cunctis quidem figuris accomoda

Secunda bitur: nullius aũt erit figuræ ꝓpria ratio: ſic & in animalibus dictis fieri põt. Quaꝓpter ridiculũ eſt: & in his & in cæteris rebus cõmunem quęrere: quę quidem nullius eorũ quæ ſunt erit ꝓpria ratio: nec in ꝓpria cuiq; accomodabit̃ & indiuidua ſpecie: rationem eam omittens diffinitionemue quę cuilibet hoc pacto competere

Tertia accomodariq; poteſt. ¶ At vero quemadmodũ in figuris: ſic & in anima fit: nã tam in figuris q̃ in animantibus in eo qđ deinceps eſt collocatũ: id ineſt potentia qđ illo eſt prius: in quadrato nanq; triangulus & in ſenſitiuo vegetatiuũ ineſt vt patet. Quapropter in ſingulis quærendũ eſt: quænã ſit cuiuſq; anima: vt quænã ſit anima plantæ: quę beſtiæ quę deniq; hominis: quã aũt ob cauſam deinceps ſic ſeſe habet̃: conſiderare oportet: ſenſitiuũ nanq; ſine vegetatiuo nõ eſt: ac a ſenſitiuo vegetatiuũ in plantis ſeiungit̃: Rurſus ſine tactu nullus cæterorũ ſenſuũ eſt: at ipſe tactus ſine cæteris eſt: complura nanq; ſunt animaliũ: quę neq; viſum neq; auditũ neq; ſenſũ habent odoris. Et eorũ rurſus quę ſentiunt quædã habent loco motiuũ: quædã nõ habent. extrema aũt atq; minima rationem habent & mentem: qbus em̃ mortaliũ ineſt ratio ijs ſunt continuo & cętera cuncta: at qbus vnũquodq; illorũ ineſt: hiſce nõ omnibus ineſt & ratio: ſed quædã imaginatõe: & vacant quædã hac ſola viuũt: de intellectu vero contemplatiuo alia ratio eſt. Quę cum ita ſint: patet horũ cuiuſq; rationem animæ maxime rationem ꝓpriã eſſe. ¶ Neceſſe eſt aũt eum qui de hiſce

3 Intentio conſideratõem nactus eſt: qd nam ſit vnumqđq; ipſorũ accipere: deniq; quærere ꝑ

Ordo dicendorum ſcrutariq; de hiſce quę ſequunt̃ ac comitant̃: qđ ſi dicere oporteat qd vnũquodq; ipſorũ ſit: vt qd ſit intellectiuũ vel ſenſitiuũ vel nutritiuũ: antea dicendũ eſt qdnam

autoritas ſit intelligere qd ſentire. Nã opationes actioneſue potentijs viribuſq; priores ſunt ratione. Qđ ſi ita ſit atq; prius etiã obiecta q̃ iſta contemplari oporteat: primũ ꝑfecto de illis ꝓpter eandem cauſam vt de alimento de ſenſibili de intelligibili determinare oportet. ¶ Quare de alimento de gñatione ue primo dicendũ eſſe videt̃

4 Cõcluſio. Nutritiua nãq; anima & cæteris ineſt & prima eſt & maxime cõis animæ vis & potentia: qua cuncta viuentia Viuũt cuius ſunt opationes offitia ue gñare nutrimẽtoq; vti. Hæc em̃ opatio maxime omniũ opationũ viuentibus eſt naturalis: viuentibus

autoritas. inquã hiſce q̃ ſunt pfecta nõ membris capta: queq; nõ ſine ſemine oriunt̃: vnũqđq; inquã aliud ſibi ſimile ꝓcreare: animal qdem animal: planta aũt plantã. vt ſint ſemp hoc pacto conditõemq; ſubeant qđ poſſunt diuinã. Id em̃ ipm appetunt vniuerſa

gratiaq; ipſius omnia agunt:quæcunq; ſcd'm naturam agunt. ¶ Duplex eſt autem 5 Duplex finis
id cauſa cuius cætera fiunt:atq; vnũ eſt quod:alterũ cui:cum igitur ſemper eſſe con
ditionemq; diuinã ſubire continuatione nequeant animantia:quia fieri nequit:vt autoritas.
caducorũ atq; mortaliũ quicq̃ idem vnũq; numero ſemper permaneat vt vnũquod
q; poteſt ſic æternitatis conditioniſq; diuinę particeps eſt aliud quidem magis: ali
ud autem minus:permanetq; non ipſum/ſed tale quale eſt ipſum:numero quidem
non vnum:ſpecie aũt vnum. ¶ Eſt aũt anima corporis cauſa principiũq; viuentis: 6
atqui cum multifariã hæc dicantur : anima pari modo tribus determinatis modis Anima tri
cauſa eſt:nam eſt ea cauſa a qua profluit motus. eſt etiam ea gratia cuius cætera fiũt. cauſalis
Eſt inſuper vt forma corporũ animatorũ ſubſtantiaue atq; cauſam vt ſubſtantiã ani
mantium eſſe non eſt obſcurũ. Cauſam nanq; cunctis vt ſint formã ipſam atq; ſub-
ſtantiam eſſe patet. At viuere viuentiũ eſt eſſe: cuius ſane cauſa eſt vt conſtat atq; Forma
principiũ anima. Præterea actus eius quod eſt potentia ratio eſt eiuſdem: at ani- autoritas
ma viuentis eſt corporis actus:patet etiam animã eſſe cauſam vt id gratia cuius cæ Finis
tera fiunt:nam vt mens:ſic & natura alicuius gratia facit q; quidem ipſius eſt finis:
atq; tale eſt in ipſis viuentibus anima. & ſcd'm naturã vniuerſa nanq; naturalia cor
pora tam animaliũ q̃ etiam plantarũ ipſius animę ſunt inſtrumenta:quo fit vt ipſa
ſint animæ ſine controuerſia gratia:duplex eſt aũt id vti diximus: cauſa cuius cæte
ra fiunt atq; vnũ eſt quod:alterũ cui:at vero conſtat animã id etiã eſſe:vnde primũ Efficiens
motus ad locũ accomodatus emergit:verũ hæc vis nõ vniuerſis ineſt viuentibus:
fit etiam per animã & alteratio & accretio:ſenſus eñ alteratio quædã eſſe videtur:
ſentitq; nihil qđ nõ habeat animã eadem eſt & de accretione decretioneue ratio.
Nihil eñ incrementa naturaliter decrementaue ſuſcipit:quod nõ nutritur: & nihil
prorſus nutritur:quod nõ vitæ particeps ſit. ¶ Atq; hac in parte ſententia Empedo 7
clis eſt poſt habenda:qui quidem hoc non recte dixit ac addidit ideo incrementa Improba-
plantas ſuſcipere tum in radicibus infra tum in ramis etiam ſupra : quia terra deor tio Empe
ſum ſuapte natura & ignis ſurſum identidem pergit:primũ nanq; non recte acci- doc. Prima
pit in plantis differentias dictas infra inquã ac ſupra : non eñ eadem ſunt omniũ
rerum & vniuerſi ſupra & infra:ſed quã habet rationem in animalibus caput:eam Autoritas
ſubeunt in plantis radices : ſi inſtrumenta diuerſa vel eadem operationibus offi-
ciiſue dicere aſſerereq; oportet. Deinde quod eſt qđ continet terrã ignemue:quæ Secunda
quidem in contraria loca ferunť. diſtrahent eñ profecto niſi aliquid ſit quod ipſa
ꝓhibeat atq; detineat. Quod ſi ſit aliquid:id eſt ꝓfecto anima ipſa. Quo fit vt ipſa
ſit augendi cauſa nutriendiue:nõ elementa quemadmodũ ille putabat. Sunt aũt Tertia cõ
quibus ipſius ignis natura cauſa ſimpliciter nutritionis & accretionis eſſe videtur: tra alios
ipſe nanq; ſolus omniũ corporũ aut elementorũ nutriri ac augeri videtur: qua pro-
pter & in plantis & in animalibus putabit quiſpiã ignem id ipſum eſſe quod ope
ratur. Verum nõ ita eſt:ſed cum comiteť cauſam eſt ob id ipſum quodãmodo non
ſimpliciter cauſa ſed talis eſt potius anima. Nam ignis qdem accretio in infinitum
progreditur:& eouſq; fit quouſq; ſit combuſtibile. At eorum omniũ quę natura
conſtant eſt finis tam magnitudinis q̃ accretionis & ratio. Hæc aũt animæ ſunt
nõ ignis:& ratõis potius q̃ materiæ. ¶ Cum aũt eadem vis animæ ſit & nutriendi 8
& generandi:primũ de alimento determinare neceſſe eſt:hæc eñ a cæteris poten Alimenti natura
tiis hoc ope munere ſeiungiť. Videť itaq; contrariũ eſſe contrario nutrimentũ. At

non cuilibet qd̃uis: ſed id ei quorũ alterũ ex altero non ſolum mutuo generaṫ ſed incrementa etiã ſuſcipit: complura nanq̧ contrariorũ fiunt quidem ex ſeſe mutuo ſed non a ſuis omnia contrarijs incrementa ſuſcipiunt vt ex ægrotante fit ſanum. At vero nec illa modo eodem ſibi mutuo nutrimentũ eſſe videnṫ: ſed aqua quidem alimentũ eſt igni. ignis aũt nõ nutrit aquam: at ſimplicibus corporibus horũ alterũ alimenti: alterũ eius quod nutriṫ maxime ſubire rationem videtur. ¶ Verũ eñ is

9 Dubium. locus dubitationem habere videtur: ſunt eñ qui dicunt ſimile ſimili nutriri quemadmodũ & accreſcere: quibuſdam aũt vti diximus, non hęc ſententia, ſed contraria placet. cenſentq̧ non ſimile ſimili, ſed contrario contrarium ali. Etenim fieri nequit vt inquiunt vt a ſimili ſimile patiaṫ: alimentũ aũt mutatur atq̧ digeriṫ: mutationemue rerum omniũ in oppoſitũ vel in mediũ eſſe conſtat. Præterea nutrimentum quidem aliquid patitur ab eo quod alitur: hoc aũt ab alimento nõ patitur quicq̃: quemadmodũ nec a materia faber: ſed materies vt patet a fabro: qui quidem ex

Reſpõſio otio mutatur tantũ ad operandũ. At eñ intereſt plane. ſi nutrimentũ ſit id quod vltimo tandem adiungiṫ atq̧ additur: an nõ hoc ſed id quod primũ ingrediṫ. Quod ſi vtrunq̧ quidẽ eſt alimentũ: alterum tamen eſt digeſtũ: alterũ indigeſtũ: vtroq̧ profecto modo & contrario contrarium & ſimile ſimili vere licet nutriri. Nam ſi

10 vt indigeſtũ ſumatur contrariũ contrario alitur. Sin vt digeſtũ: ſimile ſimili nimi-

Cõcluſio. rum hoc pacto nutritur. Quare patet, illos vtroſq̧/partim recte: partim non recte dicere atq̧ ſentire.

11 ¶ Cum autem nihil nutriatur, quin habeat vitam: animatum id erit profecto corpus quod alitur: ea ſane ratione qua eſt animatum. Quare & nutrimentũ ad animatũ per ſe refertur: & nõ per accidens. ¶ At qui diuerſa eſt alimenti ratio vt nutrit & auget: nam vt ipſum animatũ quantũ eſt quoddã auget: vt eſt hoc aliquid & ſubſtantia nutrit: conſeruat eñ ſubſtantiã. Et eſt eouſq̧ profecto quouſq̧ nutritur: efficit præterea generatõem ac ortum: nõ eius quod alitur: ſed talis quale eſt id quod nutritur. Iam eñ eſt ipſius ſubſtantia: & nihil ſe ipſum generat: ſed conſeruat. Quare tale quidem animæ principiũ vis eſt talis: vt id conſeruet

Alimentũ aliter auget & nutrit.

12 quod ipſam habet ea nimirũ ratione qua ipſam habet. Alimentũ aũt ad operandũ ꝑparare videtur: quaꝑpter alimento priuatũ eſſe nõ põt. ¶ At vero cũ hoc in officio tria ſint hæc: neceſſarioq̧ concurrant: id inquã quod nutriṫ & quo nutriṫ & qđ

Tria in nutritione

13 nutrit id quidem qđ nutrit eſt ipſa anima prima: id aũt quod nutriṫ corpus eſt qđ ipſam animã habet: at id quod nutrit ipſum eſt alimentũ. ¶ Atq̧ cum ſit per vniuerſas a fine res appellare: finiſq̧ huius animæ ſit gñatio talis quale eſt id quod ipſã habet. erit anima prima ꝑfecto principiũ generandi tale quale eſt id qđ hanc ipſã

Nomenclatura autoritas.

14 animã habet. ¶ Id aũt quo nutrit anima duplex eſt: quemadmodũ & id quo gubernator gubernat: manus inquã & clauus: atq̧ aliud mouet atq̧ moueṫ. aliud mouet tantũ: neceſſe eſt aũt omne nutrimentũ naturæ ſit talis: quę digeri poſſit. At digeſtionem efficit calor: quaꝑpter omne animãs habet calorem. Quid igiṫ ſit alimentum ipſum vniuerſaliter diximus: poſtea vero de ipſis exactius ꝑſcrutabimur.

Quo nutrit duplex

Explanatio tex.

Potentiã animæ vegetatiuã hoc loco explicat.

I. Potentiæ animę quibuſdã omnes inſunt, quibuſdam aliquæ: plantæ eñ ſolũ habent vnã: animalia habent vim ſenſitiuã cui ſemper coniuncta eſt appetitiua. probaṫ primo quia omnia habent perceptionem voluptatis & doloris. 2. quia habent ſenſum tactus, ergo & cupiditatem alimenti; nam ſapor & qualitates ſenſibiles faciũt ad nutrimentũ per ſe: color & ſonus ſolum per accidens. Vnde fames eſt appetitus calidi & ſicci: ſitis vero eſt appetitus humidi & frigidi. ¶ Quibuſdã vero aĩalibus ineſt etiã vis motiua, & quibuſdã etiã intellectiua

II. Anima gerit ſimilitudinem figuræ. probaṫ primo quia vna eſt ratio cõmunis aĩæ/nulli proprie

conueniens:ſicut eſt vna cõmunis ratio figurę. 2
quia præter figuras particulares/nulla eſt alia fi-
gura:ita prçter dictas animas/ nulla eſt aĩa. 3.qa
ſicut priores figuræ in poſterioribus claudunẽ :ita
& priores animę in poſterioribus continenẽ ſicut
trigonus in tetragono:vnde vegetatio eſt ſine ſen
ſu vt in plãtis,ſenſus ſine motu vt in affixis,motus
ſine rõne vt in brutis:at q̃ hñt ratõem hñt pora oia
III.Pri9 eſt dñm de actib9 q̃ potẽtijs:& pri9 obie-
ctis q̃ actib9.ꝓbaẽ qa act9 ſũt pores potẽtijs rõne
IIII.Ideo oportet prius dicere de alimento & gña
tione:ꝓbaẽ quia vis nutritiua eſt prima/maxime
cõis/quę omnibus ineſt viuentibus:Nam eius of
ficia ſunt nutrire & gñare ſibi ſimile/quod eſt na-
turaliſſimum opus in viuentibus.
V.Duplex ẽ finis ſ.quo & gratia cui9:vñ cũ vnũ
Vide nõ poſſit aſſimilari deo ꝑ cõtinuatõem aſſimilaẽ
2.phyſi. tñ ei ſcdm ſpẽm ſe cõtinuãdo & faciẽdo ſe ꝑpetuũ
VI.Anima habet vicem tricauſalem in corpe ſ.
formæ,efficientis,& finis. Formę qa viuere in vi
uentibus eſt eſſe.Efficientis quia ipſa eſt cauſa au-
gmentatõis nutritõis &c̃.Finis qa ſicut ea quę ra-
tione fiunt,fiũt grã alicuius:ita & q̃ a natura fiũt.
VII.Sequiẽ Empedoclem lapſum/ qñ dixit terrã
attrahere alimentũ ad radices,Ignem vero ad ſu-
Empedo. periores partes.ꝓbaẽ quia tunc omnia oſſa debe-
rent in hoĩe deſcendere deorſum/cũ ſint terreſtria
2.radix eſt ſupra in plantis non infra. 3.qa calor
eſt inſtrumentũ nutritõis:ſed ignis nõ nutrit:qua-
re male aſſignarunt ignem ſimpliciter cauſam eſſe
augmentationis & nutritionis.
VIII.Alimenti ſunt tres conditões. prima ꝙ ali-
mentũ ſit contrariũ alito.ſcda ꝙ ſic ſit contrariũ,
vt & alitũ ex ipſo poſſit augeri . tertia contrariũ
diciẽ tranſmutare alimentũ/& nõ econtra/vt i-
gnis nutriẽ aqua:ſed non nutrit aquam.
IX.Dubiũ eſt an ſimile ſimili alaẽ vel contrario.
Reſpondeẽ nutrimentũ ab initio eſt diſſimile ali-
to/ſed in fine tranſmutationis eſt ſimile. (vitæ.
X.Aniatũ nutriẽ,qa nihil nutriẽ niſi ꝙ ſit ꝑticeps
XI.Augmentatio & nutritio differunt. 1.qa di-
citur nutritio rõne ſubſtantiæ,augmentatio rõne
maioris molis. 2.viuens nutriẽ q̃diu viuit:ſed
nõ augeẽ niſi ad certã q̃titatem. 3.nutritõ fit cũ
gñatione.Intellige partiali.Vnde anima habet ta
lem vim nutritiuã/vt ſeipſam ſaluet & ſeruet.
XII.Tria ſunt in nutritõe ſ.qđ nutrit anima,nutri
tum,corpus,quo nutritur,alimentum.
XIII.Vegetatiua principaliter diciẽ a gñatione.
XIIII.Nutritio nõ fit ſine calore:ſicut duo ſunt q̃
bus gubernator gubernat ſ.manu & clauo: ſic nu-
tritio fit alimento & calore.

Annotatio.

1.Cũ de hoĩe dixiſſet ſubdit,aut ſi qd eſt eo p̃ſta
bilius in terra:hoc ait ꝓpter Platonicos , qui talia
aſtruxerunt media inter hoĩes & deos. (ma.
4.Viuere in viuentibus eſt eſſe,verũ eſt de vita p̃
5.Cũ diuia ſint ꝑpetua:conanẽ ei aſſimilari natu-
ralia.quę qa nõ poſſunt ei aſſimilari in nũero:Ideo
ꝑpetuanẽ ſcdm ſpẽm ꝑ generatõem,hoc in theolo
gia diximus eſſe ꝑfectionẽ/q̃ ſupplet impꝑfectionẽ,

Q.II.
Explicatio ſcholaſtica.
An poñæ aĩæ inẽ ſe & ab aĩa diſtiguãẽ.
Arti.I.

Nota.I. Omiſſis varijs acceptõibus potentiæ,
hic vſurpari potentiã nõ pro dñna entis ſed parte:
& eſt principiũ potens ꝓducere operatõem: ſicut
actus eſt oꝑatio ꝓcedens a tali p̃ncipio.¶ Adde
ꝙ ſup̃ q̃q; diximus potentiã aliquã eſſe actiuã quę
eſt principiũ tranſmutandi alterũ uel tanq̃ alterũ.
Paſſiuã quę eſt principiũ tranſmutandi ab altero
vel tanq̃ ab altero:& vtraq; in principalem & in
ſtrumentalem diuidiẽ.Subinde ſcias concordi plu
rium phõꝝ ſententia poni tres aĩas,quatuor gra-
dus,quinq; potentias.Aĩæ ſunt,vegetatiua,ſenſi
tiua,& intellectiua. Gradus ſunt, viuere,ſentire,
moueri,intelligere.Potentię ſunt vegetatiua,ſen-
ſitiua,appetitiua,motiua,& intellectiua.¶ Ratio
Nyphus datur a Nypho.quia anima eſt primũ principium
operis in quadã circulatione conſiſtentis: ſunt aũt
tres operationes circulares irreducibiles ſ,vegeta-
re ſentire,& intelligere:ideo ſunt tres animę: Mo
ueri enim ſubordinatur cognitioni:Sed gradus ait
S.Tho.eſt anima accepta in relatione ad opus va
S.Tho. rians viuere:& horũ ſunt tantum quattuor. At po
tentia in vniuerſum referẽ ad oꝑa: ideo ſũt q̃nq;.

Nota.II. huiuſmodi eſſe potentias peripatetici
conſentiunt : at quõ in eodem viuo realiter diſtin-
guantur nec neẽ variam diſcordant Primo eſt ſen
tentia S.Tho.diſt.3.primi Argentini ibidẽ.Her-
S.Tho. uei, Alphõſi Toletani. Ægidij Romani, Alberti
Argenti. magni &c̃.cape hoc pacto ſententiam eorũ.1.Cre
Herueus atura non agit per eſſentiã / quia hoc ſoli deo con
Alphõſ uenit :ideo nec aĩa agit per eſſentiã. 2.Anima er
Ægidius go vt operetur, exigit potentias mediantibus qui-
Albertus bus producit ſuas operationes. 3.Fluunt ergo illę
potentię ab eſſentia animæ,non per tranſmutatio
nem,ſed ſimplicem emanationem naturalis reſul-
tationis. 4.Quare dictæ potentiæ realiter di-
ſtinguuntur inter ſe & ab eſſentia animæ. 5.Sũt
enim potentię animę accidentia de ſecunda ſpecie
qualitatis. 6. Quarum aliquæ ſunt ſubiectiue
in ſola anima , vt intellectus & voluntas : aliquæ
vero inſunt corpori & animæ,ſeu verius toti com-
poſito,vt viſiua imaginatiua. 7.Potentiæ vero
q; modo ſunt propinquum ſubiectum operationũ
vitalium/ſed anima eſt primum ſubiectum:ſym-
bolũ dant in quantitate & ſubſtantia reſpectu qua
litatis. 8.Eodem modo anima bene eſt princi-
pium primum & principale operationum vitaliũ
at tamen potentiæ ſunt principium proximum &
immediatum . Hæc illorum opinatio fideliter re-
Bonauen. citata. S . Bonauentura exiſtimauit potentias eſſe
conſubſtantiales proprietates ab anima emanan-
H. Gand. tes : Henricus Gandeñ. dixit potẽtias in re abſolu
ta eaſdem eſſe cũ aĩa/nõ aũt realitatibus relatiuis

Scotus Nota.III. Secundam eſſe ſententiam Scoti di-
Pe. de aq. ſtinctione.xv.ſecundi . Petri de Aquila, Licheti.
Lichetus Summerhardi & ſectatorum : quam ita capies.
Sũmerha.

1.Potentię animæ aliæ ſunt in mente, vt intellectus & voluntas: aliæ ſunt non intellectiuę vt auditiua, nutritiua. 2.Non intellectiuę ſunt duplices: quoniã aliquę ſunt principia remota operationum: & illæ ſunt in anima: Aliquę ſunt principia ꝓpinqua operationũ: & illæ ſunt ſubiectiue in toto compoſito ex corpore & aĩa. 3.Sequiť corol. duas eſſe potentias viſiuas: vnã in aĩa, alteram in oculo: ſic & de alijs potentijs ſentiendum. 4.Potentiæ intellectiuæ & quæ ſunt principia remota operationum non diſtinguunť realiter ab anima. 5.Potentiæ ſenſitiuæ quę ſunt principia proxima opationũ, diſtinguunť realiter ab ipſa aĩa, & inter ſe. 6.Coroll.aliquę potentię ſenſitiuę diſtinguunť ab aĩa realiter/aliquę nõ. 7.Potentię quę ſunt realiter eędem cum aĩa, adhuc ab ea & inter ſe diſtinguunť formaliter. 8.Illæ potentię ſunt quaſi vires & portões ſeu partes pfectionales ipſius aĩæ: quare etiã dicunť partes aĩæ/non phyſice, ſed metaphyſice. 9.Sequiť nullas potentias eſſe accidentia inhæſiue aĩæ: quia vel non inhærent/ vel inhærent toti compoſito aut corpori. 10.Sequitur aliquas potentias eſſe ſubſtãtias, aliquas eſſe accidentia: hæc omnia liquent ex prioribus. Alij ab initio diſtinguunt, potentias alias eſſe organicas, alias non organicas.

Nota.IIII. Aliã eſſe ſeñ.tertiã ipſius G.Ocham q.24.ſecundi. Marſi.q.vij.primi. Gabriel & Arimiñ.diſt.16, ſecundi. Gerſon ſuper magnificat. Card.hic &.q.6.primi.Buridani, Iſenach.Io. Maioris, Dionyſij Ciſtercieñ. Roberti holc.q.9.determinationũ: quã ſic ſolitus fui declarare. 1.Termini potentiarũ poſſunt dupliciter vſurpari. pmo pro principaliter eliciente operatõem vitalem. 2. pro organis & alijs cũ eliciente ad operatõem requiſitis. vnde.3. interdũ ꝓ organo tantũ ſumunť in potentijs organicis. &.4. aliqñ pro actu. 2. Anima abſolute vel minus connotatiue ſignificat aĩam, cũ noĩa potentiarũ: liquet aĩa vel eſt terminus abſolutus: aut ſi connotat, connotat animationem.i.viuificatõem: at noĩa potentiarũ nunq̃ abſolute ſignificant eſſentiã animæ. 3.quia anima eſt potens ꝓducere diuerſos actus: ideo varia ſortitur noĩa potentiarũ quę cõmuniter pro aĩa ſupponunt & actũ aliquem connotant, vt intellectus animã ſignificat, & connotat intellectionem. 4 Hinc nomen potentiæ diciť importare animã partialiter / nõ intrinſece quo ad eſſentiã animæ quã totã ſignificat: ſed extrinſece/quoniã non omnes actus cõnotat in quos anima poteſt. 5.Hinc potentiæ dicunť partes animæ ad ſenſum iam dictũ. 6.Vnde diuerſitas attributa potentijs animæ, nõ eſt referenda ad eſſentiã in eodem/ſed vel ad actus, organa vel officia. 7.Sic anima eſt vna, potentiæ plures / quia anima potens eſt in plures actus. 8.Sic potentiæ dicunť eſſe paſſiones aĩæ, ebulire & fluere ab aĩa, non ratione eſſentiæ/ſed actuũ. 8.Sic anima incorrupta, potentia dicitur corrumpi ratione organi: Et aliquid diciť poſſe vna q̃ non alia / & aliquid dicitur eſſe in vna & nõ alia ſ.ratione organorũ & actuũ, vt anima audit ſonum & non videt ſonũ. charitas eſt in voluntate, non in anima. 9.Quis etiam actus vnius potentiæ poſſit negari ab alia nõ abſolute/ſed q̃ non ſit per ſe aut ſcđm q̃ hmõi. vt ſcđm Camera. abſolute eſt verũ intellectus vult, voluntas intelligit: attñ autores dicunt intellectus intelligit, & nõ vult. 10.Huius ratio eſt/quia autores conſiderant ea quę ſunt per ſe: nam quę ſunt per accidens ſunt relinquenda ab arte.2.phyſ.modo illa nõ eſt per ſe intellectus vult. 11.Poteſt ergo anima ꝓducere immediate ex eſſentia ſuã operationem: q̃uis ſolus deus agat ad extra ſine accidente: & ſic ſolus agit per eſſentiã: quis altiorem ſenſum in theologia demus. 12.Sequitur ab vno & eodem principio actiuo in numero, ſine diſtinctis inſtrumentis poſſe produci effectus ſpecie diſtinctos, vt ab anima actum intelligendi & volendi. 13. Quis vnus ſit modus principiandi libere, alius naturaliter. 14.Si potentiæ ſenſitiuæ dicunt cõpoſitum ex organo & anima: iam cõſtat potentias ſenſitiuas diſtingui ab anima: pro Ioan. Maioris. 15.Si potentiæ ſenſitiuę dicunt ipſam animã: iam in brutis potentia diſtinguiť ab anima, ſicut pars a toto: pro G.Ocham, nam ſic potentia auditiua eſt partialis aĩa/quę eſt in oculo: In homine tamẽ potentia ſenſitiua eſſet ipſa aĩa. Et ſcđm hanc opi. vt veritati æquabiliorem reſpondeť ad q.

Ocham
Gabriel
Arimiñ.
Adam
Gerſon
Card. Cameraceñ.
Buridan.
Iſennach
Ioan. Maioris
Dionyſ.
Ciſterci.
Holcot
Camera.
Ioan. Maioris
G.Ochã

Articulus.II.

Concluſio.I. Potentiæ animæ non ſunt accidentia animæ aut toti inhærentia. probať primo autoritate de potentijs non organicis. Aug.10.de trini.c.11. Hæc tria memoria, intelligentia, volũtas, quomodo nõ ſunt tres vitæ/ſed vna vita/nec tres mentes/ſed vna mens: conſequenter vtiq̃ nõ tres ſubſtantiæ ſed vna ſubſtantia &c. 2.12.de trini.cap.3. Sicut vna caro eſt duorũ in maſculo & fœmina: ſic intellectũ noſtrum, actionem, conſilium, rationem & appetitum, vel ſi quo alio mo do ſignificantius dici poſſunt: vna mentis natura complectitur: Ecce tot actus ait naturam vnã mentis complecti. & infra. Cũ ergo diſſerimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re diſſerimus: nec eam in hæc duo / quę commemoramus, niſi ſcđm officia geminamus: Nihil apertius. 3. Auguſt.9.de trini. & allegat.magiſter diſt.3.primi. Admonemur ſi hæc ſ.memoriam, intelligentiam & voluntatem videre poſſimus in anima ſubſtantialiter exiſtere: non tanq̃ in ſubiecto, vt color in corpore: quia etſi relatiue dicantur ad inuicem ſingula: tñ ſubſtantialiter ſunt in ſubſtantia ſua. 4.Auguſt. de ſpiritu & anima expreſſe determinat animam eſſe ſuas potentias etiam ſenſitiuas: ait enim. Senſus vnus in anima eſt: & quidem ipſa: vnde ob numerum inſtrumentorum quinq̃ partibus dicitur/cum intus non ſit niſi vnus: verũ tamen propter varia exteriora, varie nuncupatur: dicitur namq̃ ſenſus, Imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia: & hæc omnia in anima non ſunt aliud quam ipſa & cætera.

Auguſti.
Auguſti.
Pe.Long.
Auguſti.

S.Thom. Idem c. 10. Sed dicis cum S. Tho. q. 12. de anima. Iſte liber non eſt Auguſtini quia eius nõ meminit in li. retractationum: ſed eſt cuiuſdam Ciſtercien. aut ſicut alij volunt Hugonis de S. Victore: hoc forte non euincit: aliquos libros poſterius edidit: aut nihil occurrit retractandũ, ſunt tamen magni viri citati: & Auguſtin. ſimile dicit in alijs libris: Si tamen vis ꝓbare illũ librũ non eſſe Auguſtini noli rationem s. Thomę adducere/ſed fortiorem: quia in illo libro citatur Boethius: qui ſcripſit primũ mortuo Auguſtino. 5. Bern. ſer. 11. ſup can. Quædam in anima intueor memoriã, intelligentiam, & voluntatem: hæc tria ipſa eſt.

Auguſtin. Hugo de s. Victore. Auguſtin. S. Thom. Boethius Auguſtin. Bernhar.

Ratione vero idem aſtruit. Illud eſt ponendũ in natura/ ꝙ melius eſt ſi ſit poſſibile. 2. de gñatione q̄a natura ſemper deſyderat ꝙ melius eſt. ſed paucitas ſine multitudine eſt melior in natura ſi ſit poſſibilis. 1. phyſ. quia nõ eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate: ergo eſt ponenda paucitas, ſi nõ adſit neceſſitas. At ponere pluralitatem animę & potentiarũ, nulla eſt neceſſitas: q̄a non rationis, nec autoritatis, nec experientiæ: vt patebit ſoluendo in diuerſũ adducta. 2. quia omne abſolutũ eſſentialiter prius alio abſoluto, a quo realiter diſtinguitur poteſt ab eo ſeparari & ſepatim conſeruari: ſed anima per te eſt abſolutũ prius potentijs, a quibus diſtinguit: ergo poteſt ab eis ſepari & ſeparatim conſeruari. Conſequens eſt falſum: ergo aliqua ꝑmiſſarũ nõ maior/ergo minor quæ eſt ſententia oppoſita. Q̃ conſequens ſit falſum patet/ quia anima ſemper eſt intellectiua: & impoſſibile eſt animã intellectiuã non eſſe intellectiuã. 3. Quia anima noſtra eſt intrinſece & eſſentialiter intellectiua: ergo nõ eſt intellectiua per accidens ſ. intellectũ. Vnde licet anima intelligat per accidens ſuperadditũ: quia ſic formaliter nõ intelligit per eſſentiã: Tamen per eſſentiã eſt intellectiua: & ita intelligit per eſſentiã cauſaliter. 4. Quia alio quin anima ſolũ per accidens eſſet beatificabilis nõ per ſe. at illa ratio eſt theologica vide in Sco.

Concluſio. II. Potentiæ animę nõ organice, non diſtinguunt formaliter. Iſta concluſio ꝓbat quia talis diſtinctio in creaturis nõ eſt ponenda ut ꝓbat Camerac. q. 6. primi. G. Ochã diſt. 2. primi Non adduco in præſentia alias rationes.

Camerac. G. Ochã

Concluſio. III. Potentię ſenſitiuę vel ſunt ipſa anima, aut compoſitũ ex organo & anima: ſed nõ inhærent toti. primũ patet ex. 4. notabili. ſecundũ eſt contra Sco. & poſſet quaſi eiſdem rationibus probari qua prima. Cum his tamen omnibus ſtat potentiã ſenſitiuã inſtrumentalem ſeu minus principalem eſſe diſtinctam ab anima.

Scotus

Articulus. III.
An anima ſit tota in toto & qualibet parte totius?

Præmit. I. Q̃ animæ ſunt eductæ de potentia materiæ: & illæ ſunt extenſæ ad extenſionem ſubiecti, materiales & diuiſibiles cõmuni ſententia. ¶ Scias tamen Augu. de quantitate animæ vt G. Reiſchius noſter renarrat c. 30. animam ſenſitiuã etiam dicere totam eſſe in toto & qualibet parte Id etiam voluit Durandus in primo eſſe de mente Auguſtini. Ita ſenſit Albertus, animam bruti eſſe indiuiſibilem: & oppoſitũ eius reputat inſaniam Nicoletus Theatinus. Idem Gaietanus Thienẽ. voluit: Et hi plurimũ ſe exercent in annuloſis vbi facta diuiſione, ambæ partes ſunt animatæ: q̃ experientia ſatis aperta eſt animã bruti eſſe diuiſibilem: quia ipſam nõ ſatis diluunt diuerſarij.

G. Reiſch Durand. Auguſtin. Albertus Nicoletus theatinus Gaietanus

Præmit. II. Duplices eſſe partes ſ. integrales & eſſentiales vide. 1. phyſ. Item quomodo totũ vſurpatur variam vide in ſummulis. hic vſurpatur pro eo ſ. nihil ipſius quin hoc: & ſic eſt ſenſus dubij: an anima ſit in qualibet parte totius: ita ꝙ nihil ſit ipſius animæ quin ſit in qualibet parte. fol. cv.

Præmit. III. Varias fuiſſe antiquorũ ſuper quſito ſententias vt Plutarchus de placitis philoſophorum renarrat: nam aliqui poſuerunt animã in corde: & tamen toto corpore ſentire/ſicut aranea eſt in medio telæ & tamen ſentit muſcam in extremitatibus telæ. ſic Parmenides & Epicurus poſuerunt animam in toto pectore. Stoici in corde toto vel in cordis obuerſante ſpiritu. Strato in ſuperciliorum interſtitio. Aliqui poſuerunt animam in cerebro: & has ſententias fuiſſe in honore apud Iudæos ait Ioan. Maio. ideo Chriſtum lancea in corde, & ſpinis in caput percuſſerunt: ſic Eraſiſtratus circa membranam cerebri. i. Epicranidem: Herophilus in ventriculo cerebri. Diogenes in arteriaco cordis ventriculo/ qui animalis. i. ſpirabilis eſt. Empedocles in ſanguinis concretione: Pythagoras viuificã vim circa cor / rationatiuam circa caput eſſe cenſuit.

Plutarch. Parmeni. Epicurus Ioan. Ma. Eraſiſtra. Herophil. Diogenes Empedo. Pythago.

Reſpondet. Anima ratõnalis eſt tota in qualibet parte integrali totius. probat quia anima humana eſt indiuiſibilis: modo indiuiſibile quocunq; ſe vertit, ſcdm totum ſe vertit: ſed anima vertit ſe ad omnes partes quia omnes partes ſunt animatæ. Ianduno refert quomodo aliqui diſtinguant animã poſſe dici totalem triplici totalitate ſ. eſſentiali, quantitatiua, virtuali ſeu poteſtatiua: at quia forſitan id plus te impediet q̃ promouebit: ideo miſſum facio.

Dubium. II. An quælibet pars animalis ſit animal?

Præmit. I. Q̃ termini ſubſtantiarum totalium poſſunt dicere totalitatem partium eſſentialium/ aut totalitatem partium integralium: primo modo dicuntur capi abſolute. ſecundo modo connotatiue: primo eſt nomen naturæ/ſecundo nomen ſuppoſiti: primo eſt in prędicamento ſubſtantiæ: ſecundo in prædicamento ad aliquid. diximus in logica, In illa, deus eſt homo: & homo & humanitas an ſint ſynonima: Nam quæ vltra hæc ſunt, petantur a theologis, de differentia ſuppoſiti perſonæ & naturæ.

Reſpondet Abſolute & ſubtiliter loquendo quælibet pars integralis animalis animal: & q̃libet pars hominis eſt homo: At tamen quia modus noſter concipiendi & cõmunis vſus eſt intelligere hominem cõnotariue cum ſuis membris: ideo potius cenſeo ſimpliciter eſſe negandũ: quia nihil
Auguſt. ſtultius eſt ait Aug. q̃ dicere partem hominis eſſe hominem.

Dubitatur. III. An oſſa ſint ſenſitiua, aut an manus ſit riſibilis.

Præmit. I. Senſitiuũ vſurpari biuariã. 1. pro re habente animã/quę apta eſt producere actũ ſentiendi: & ſic ſenſitiuũ eſt paſſio animalis abſolute capiendo, 2. dicitur ſenſitiuũ ens potens ꝓpinqua ſententia ſentire.i.q̃ præſente obiecto ſtatim poſſit exire in actũ: Sume exemplũ Ariſto. Puer eſt in
Ariſtot. potentia remota vt ſit ſciens: Adoleſcens eſt in potentia ꝓpinqua. ¶ Similiter dicas de riſibili reſpectu hominis.

Præmit. II. Animã ſenſitiuã non informare crines nec vngues: patet quia illa ſunt ex excrementiĳs & ſuꝑfluitatibus: ideo proprie nõ generantur: nec vegetantur velut viuentia: quãuis per intima vnguiũ ſentiamus ob colliganriã ad carnem: Idẽ de crinibus ſentiendũ: q̃ aũt S. Iodoco barba &
S. Iodoc. vngues per multos annos emortuo, creſcunt: hoc fit miraculo.

Reſpondet. Oſſa ſunt ſenſitiua in prima ſignificantia/quia ſunt animata: at nõ in ſecunda/ cum ob nimiã terreſtreitatem non ſentiant: Idem de riſibili dicas reſpectu partium hominis.

Dubium. IIII. An potentiæ diſtinguantur per actus & obiecta?

Præmit. I. Potentiã hic vſurpari vt in. q. Actũ aũt pro operatione elicita: Obiectũ autem eſt res circa quam verſat̃ potentia per actum: Et eſt duplex ſ. motiuũ: & eſt quod mouet potentiã: & illud exiſtit: aliud eſt ſolũ terminatiuũ in qđ tendit actus potentiæ. Corolſ. ſic nõ exiſtens eſt obiectũ: vt qñ cognoſco Adam eiectũ e paradiſo, Adam nõ mouet/ſed terminat cognitionem meã. Corol. obiectũ eſt terminus ampliatiuus: quare nõ ſequitur Adã eſt obiectũ cognitõis meę: ergo Adã eſt.

Præmit. II. Obiectũ adhuc eſſe duplex. Primarium & ſecundariũ: Primariũ aũt poteſt dici primitate gñationis.i.q̃ primo a potentia ꝑcipit̃ perfectionis.i.q̃ eſt aliĳs obiectis perfectius. vt lux inter viſibilia: Adæquationis q̃ omnia cõphendit de quo in q. de colore. Secundariũ eſt quod nullo iſtorum modorum eſt primũ. Intelliges iſta ex q. prologuĳ logicæ.

Præmit. III. Q' omis res intrinſece diſtinguit̃
G.Ocha ab alia ſe ipſa. G. Ocham. q. 1. ꝓlogi vide. vbi ſupra in logica. Ideo hic ſolũ eſt dubitatio de extrinſeca diſtinctione ſ. cauſaliter & arguitiue quo
Vſingen. ad nos ſumpta: Et de illa inquirenda pulchre adno
G.Ocha tard. Vſingeñ. (q̃uis G. de Ochã iſtũ modũ loq̃n di improbet q. 8. ꝓlo.) duplex eſſe obiectũ ſ. formale & materiale, Formale eſt res conſiderata ſcđm rationem ſpecialem: ſcđm quã vna potentia tantũ verſat̃ circa eam, vt lac inquantũ dulce eſt obiectũ formale guſtus. Materiale eſt res conſiderata ſcđm rationem gñalem ſcđm quã poteſt eſſe pluriũ potentiarum obiectũ: ſicut lac videtur, guſtatur & tangitur.

Præmitto. IIII. Quod dubiĳ varios faciunt ſenſus. D. Vſingeñ. ait nõ ambigi de diſtinctione reali potentiarũ vt ex. q. liquet / ſed ſolũ de diſtinctione rationis.i. an ꝓpter diuerſa obiecta formalia & actus, anima ſignificet̃ diuerſis terminis potentiarũ non ſynonymis. Ego ſolebã dicere actus & obiecta arguere diſtinctionem realẽ ſpeciuocã in diuerſis animantibus. Eligibilior viſa eſt mihi amici noſtri D. Iſennachĳ ſententia: ad cuius & D. Gabrielis mentem ad dubiũ Vſingeñ. Iſennach. Gabriel

Reſpondet. Per actus & per obiecta vniuerſaliter non arguit̃ diſtinctio potentiarũ: ſed tũc ſolum qñ obiectis approximatis, omnibus extrinſecis eodem modo ſe hñtibus, poſſunt haberi duo actus: & certa potentia põt habere vnũ & nõ aliũ: tunc conſectariũ eſt potentias inſtrumentales elicitiue eſſe diſtinctas. Ad intra aũt ſolũ denoĩatiue. Primũ patet qa actus intelligendi ꝑmiſſas & concluſiones ſunt differentes & ſĩr obiecta: & tñ eſt vna potentia eliciens vtrũq̃ actũ. Secundũ patet qñ color & ſonus æque p̃ſentant̃ Yſaac: & ipſe ſentit ſonũ audiendo & nõ colorem videndo. Iam cõcluditur auditiuã diſtingui a viſiua. Tertiũ patet qa S. Ioan. cognouit peccatũ, & nõ voluit peccatũ: ergo intellectus & voluntas ſunt diſtinctæ poten- S. Ioannes tiæ, non realiter vt in, q. patuit: ſed denoĩatiue.i. anima ipſa eſt potens in illa diuerſiſſima ſ. intelligere & velle.

Articulus. IIII.

Ratio. I. Potentię anĩæ diſtinguunt̃ realiter ab ipſa anima. ꝓbat̃ autoritatibus 1. Dionyſĳ in li. Dionyſi. cœleſtis hierarchię ſpũs diuidunt̃ in ſubſtantiã virtutem & opationem: ergo ſimiliter anima diuidit̃ in virtutem & opationem. 2. Augu. 9. de trinit. Non anima/ſed quod excellit in anima mens vocatur. Et. 15. de trin. Aliud eſt in nobis memoria, Auguſt. aliud intelligentia, aliud charitas. Et iterũ loquens de illis ait, Et hæc trinitatũ trinitas non eſt niſi diſtinctorũ. 3. Anſhel. Sicut habemus in corpore membra & quinq̃ ſenſus, ſingla ad ſuos vſus apta Anſhel. qbus quaſi inſtrumentis vtimur: ita habet anima in ſe quaſdã vires quibus utitur uelut inſtrumentis ad vſus congruos: nec eſt ratio & voluntas tota anima: ſed vnaquæq̃ earũ eſt aliquid in anima. 4. Petrus longobardus diſt. 3. primi. Illa tria ꝓprie- P. longo. tates ſiue vires naturales ſunt mentis: & a ſeinuicem differunt: loquit̃ de memoria intelligentia & volũtate. 5. Potentię apud Ariſt. ſunt partes animæ: modo pars diſtinguit̃ a toto. Sunt alię autoritates apud Bruxel. q̃ potentia ſenſitiua ſit compoſita ex corpore & anima: at hoc noſtris nõ contrariatur. Bruxell.

II. Plures ſunt potentiæ in vno, & non plures animæ. ergo potentiæ non ſunt animæ: Item ipſius animæ eſt potentia: & ipſius animæ non eſt anima: ergo potentia non eſt anima. Tertio nihil eſt in ſeipſo: potentiæ ſunt in anima: ergo nō ſunt anima. Quarto mediū diſtinguitur ab extremis: ſed potentiæ ſunt medium inter animam & operationem: ergo. Quinto quia potentiæ diſtinguuntur loco & ſubiecto: animæ non: ergo potentia nō eſt anima.

III. Actus & potentia ſunt vnius generis Auer. 5. phyſ. ſed actus animæ eſt accidens: ergo & potentia. Secundo quia agens per eſſentiam ſemper agit Auerr. 2. cœli cō. 38. ſed anima non ſemper agit: ergo non agit per eſſentiam: & tamen agit per potentiam: ergo eſſentia animæ non eſt potentia. Tertio. In omni ente nouo eſſe & poſſe diſtinguūtur: anima eſt ens nouum: ergo eſſentia & potentia diſtinguunt. ¶ Quarto diſtincta prædicamentis diſtinguuntur re: potentia & anima diſtinguūt prædicamentis: quia anima eſt in ſubſtantia, potentia in qualitate. Quinto potentiæ ſenſitiuæ ſunt in toto compoſito: ergo diſtinguunt ab anima/quæ ſolum eſt in altera parte.

S. Tho. Auerr. Auerr. Ianduno

IIII. De quibus verificantur contradictoria illa diſtinguuntur realiter: ſic eſt de anima & potentijs: ergo &c. Minor probatur primo quia vegetatiua non eſt cognitiua, ſenſitiua eſt cognitiua. Secundo appetitus ſenſitiuus rebellat rationi, rationalis nō. Tertio in anima ſeparata manet intellectus & non ſenſus. Quarto voluntas eſt libera, ſenſus & intellectus non. Quinto intellectus intelligit voluntas non intelligit/ſed vult. Aug. xv. de trin. c. vij. nec intelligimus niſi per intelligentiā/ nec amamus niſi per voluntatem. Sexto potentia ſenſitiua eſt diuiſibilis & materialis, intellectiua eſt immaterialis.

Auguſt.

V. Anima nō eſt tota in toto. probatur quia alias amputans aurem equo, occideret equum: Si dicis eſſe verum ſolum in intellectiua: Contra tunc eadem difficultas eſt de amputatione digiti: Rn̄des & bene/quod amputato digito vel diſſecto anima nō patitur diuiſionem, aut ſectionem: nec aliquid animę corrumpit in digito/nec anima a digito recedit in manū vt pulchre G. Reiſchius præceptor in Margarita oſtendit: Sed anima tantū deſinit viuificare & informare partem amputatā: Nō tamen recipimus q aiat animā adhuc coexiſtere loco digiti amputati, q̄uis ibi nihil informet. ¶ Sed cōtra replicabat Georgius Bohem⁹ inſignis medicus noſtri ſtudij in quadā diſputatōe, ratione vt ſibi videbat inuincibili, Anima intellectiua in inſtanti deſinit informare materiā digiti amputati: & naturale agens non poteſt in inſtanti introducere formam: ergo materia digiti amputati ſtaret nuda/quod eſt impoſſibile.

G. Reiſc. Geor. Bohemus

VI. Si anima eſſet tota in toto ſequeret idem ſimul quieſcere & moueri. anima enim quieſcente in pede, moueret in manu: Item anima ſimul moueretur motibus contrarijs, in vna manu ſurſum, in alia deorſū: Tertio idem diſtaret a ſeipſo: nā aīa in pede diſtaret a ſeipſa a in capite. ¶ Cōfirmat quia ſequeretur q ſcientia eſſet in pede: & ſic pes hōis eſſet ſciens: Similiter potentia viſiua eſſet in pede.

Reſpondet Ad. I. Dionyſ. nō intendit diuidere ſpūm in tres res realiter diſtinctas: ſed ſcd̄m cognitōem noſtrā qua intelligimus ſubſtantiā ſpiritus, & eum potentem operari & operatōem. 2. Ad Aug. dicitur q non vult mentem nō eſſe animam/ſed quia anima non ſit abſolute mens/ſed ſcd̄m excellentiorem actū quem habet: Sic in alia autoritate vbi dicit illa tria eſſe diſtincta, intelligit vt includit actus vt hoc probat Maioris. 3. Ad Anſhelmū & magiſtrū eodem modo dicatur accipere eos potentias vt includant actus. 4. Potentię ſunt partes non in ſe/ſed denominatione extrinſeca vide. 4 notabili. 5. Quomodo potentia ſenſitiua ſit anima, & quomodo compoſitum diximus ibi.

Dionyſ. Auguſti. Anſhel. Petrus lōgobar.

Ad. II. Plures ſunt potentię inſtrumentales: ſi intelligis de principalibus diſtinguo, vel ſunt plures intrinſece in eodem/ſic nego: vel extrinſece ratione actuū: ſic concedo. 2. Ipſius animę eſt potentia inſtrumentalis: ſi intelligis de principali: tūc tranſitiua capitur pro intranſitiua/vt ſcientia viſionis Sco. par. 2. diſt. 2. primi. 3. Dic ſimiliter, vel potentię ſunt in anima, ratione actuum. 4. Potentię inſtrumentales ſunt mediū, nō principales. 5. Potentię inſtrumentales differunt loco & ſubiecto: quia viſiua eſt in oculo, auditiua in aure: ſed non principales: quia Ariſt. in hoc ſecundo negat partes animę loco & ſubiecto diſtingui.

Scotus

Ad. III. Ad Auerr. dico actus & potentia exiſtendi ſunt eiuſdem generis/ſed non actus & potentia operandi. 2. ad Auerr. intelligit de agente totali per ſe ac ſeparato: modo anima non eſt agens totale & ſeparatum. 3. Eſſe & poſſe diſtinguunt ſic quia aliud ſunt & aliud poſſunt: alioquin negatur iſta. Q. ſi omnino vis referre ad exiſtentiā: tunc dico q differunt eſſe & poſſe: quia poterat eſſe qñ nondum erat. 4. Negatur maior/oppoſitū fuit ſæpe declaratū/quia prædicamenta diſtinguunt, non penes res ſignificatas/ſed modos ſignificandi. 5. Fuit dictū quomodo ſint anima/& quomō totum compoſitū.

Ad. IIII. Ad primam probationem in eodem nego vegetatiuam non eſſe cognitiuam identice: ſed vbi reperitur debet intelligi vegetando non cognoſcit/ſed ſentiendo. 2. Senſus rebellis eſt rationi, diſtinguo vel per eſſentiam: ſic nego/aut quo ad iudicia ſic concedo: quomodo autem illa iudicia non ſint contraria patuit. q. 2. huius dubio primo. 3. Dico manere intellectum & ſenſum principalem/ſed non inſtrumentalem: quare anima ſeparata non ſentit. 4. Vtraq; potentia eſt in ſe naturalis: tamen anima vnum actum producit libere, alium naturaliter: vnde libertas & naturalis attribuitur potentię ratione actuū. 5. Intellectus intelligit, non vult: negat Cardi. q. 6. primi, quia intellectus velit; at tamen vbi autores

Cardinal. Camer.

negant, volunt non eſſe de ratione intellectus qđ velit/aut quod illa non ſit per ſe, intellectus vult 6. Potentia ſenſitiua in bruto eſt diuiſibilis: in homine vero eſt indiuiſibilis, ſicut ipſa anima.

Ad. V. Primo nō intelligitur reſponſio dubij de anima bruti, ſed hominis: Et in pede equi bene ab ijcitur forma partialis: Ad replicam dico ſolutionem datam eſſe bonam: & ad inſtantiam Boihemi dixi primo, falſum aſſumere amputationem fieri in inſtanti/ & animam deſinere informare in inſtanti digitum. Ratio negationis eſt/quia amputatio eſt motus: quare etſi breui tempore fiat, non tamen in inſtanti/ſed ſucceſſiue: & ita anima intellectiua non in inſtanti/ſed in tempore deſinit informare digitum: & in eo tempore alia forma cadaueris introducitur. ¶ At reclamabat pluribus verbis & ſæpius clariſſimus doctor, non poſſe in tam breui tempore formam cadaueris/quæ eſſet ſubſtantia generari. Dixi primo non debere ſibi tam difficile videri, viſo eo ꝙ eſſet medicus, tam breui tempore formam cadaueris poſſe induci: qui non neſciat repentinas mortes & interitus hominum & animalium. Secundo quia cum pluuia experimur deſcendere ranulas: vbi eſt forma perfecta/quia anima: & tamen in breui tempore deſcēſus generatur talis anima: cum graue non maneat naturaliter ſurſum: qua de re cū in tam paruo tempore educitur de potentia materię anima viuens extra locum naturalem: non debet reputare difficile formam cadauerum/quę ſcđm omnes eſt imperfectiſſima/in breui tempore educi de potentia materiæ.

Boihem⁹

Ad. VI. Primum admittit Scotus diſt. 2. q. 7. ſecundi ſimpliciter angelum ſimul quieſcere & moueri: vide eum q. x. quot. ¶ Hoc tamen non recipimus/quoniam quies eſt priuatio motus: priuatiue autem oppoſita, omnium peripateticorum ſententia de eodem ſimul verificari nequeunt. ¶ Aliter ego reſpondebam in artibus, negando ſequelam: ad probationem negaui illam. anima quieſcit in pede: ergo quieſcit: quoniam argumentū fit negatiue ab inferiori ad ſupius, aut a parte in modo ad ſuum totum: quod explicatione intelligis: quoniā inualida eſt conſeq̄ntia. anima nō mouetur in pede: ergo non mouetur. Secundo idem bene poteſt moueri motibus contrarijs per accidens: anima nō mouetur in manu per ſe/ſed per accidens. Tertio nego aīam in capite diſtare a ſeipſa in pede: ſed bene caput & pes diſtant/ſed anima in eis nō diſtat a ſeipſa: Et in cauſa eſt idemptitas animæ/quę eſt in ambabus partibus. ¶ Illatum in confirmatione negat amœni ingenij doctor Ioan. Maioris diſ. 16 ſcđi. At potes admittere: quoniā in anima ſeparata ſcientia eſt vbicunqꝫ anima eſt: quare idem videtur nunc dicendū/ſcientiam eſſe vbicunqꝫ eſt ſubiectum ſuum ſ. anima.

Ioan. Maioris

Q. III.

An inter opera potentiæ vegetatiuæ, gignere ſibi ſimile ſit naturaliſſimum ?

Arti. I.

Nota. I. Potentia vegetatiua eſt vis animæ in viuentibus potens conuertere alimentum in naturā aliti, vt ipſum in eſſe conſeruet: ad quantitatem debitam augeat. & ſimile in ſpecie generare tribuat. ¶ Sequitur primo tres eſſe potentias in vegetatiua ſ. nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam. Sequitur ſecundo tres eſſe eius operationes principales ſ. nutrire, augere, & generare ſibi ſimile ex ſemine. Sequitur tertio tres eſſe fines vegetatiuæ ſcđm prædicta ſ. conſeruatio indiuidui quo ad nutritionem, perfectio eius quo ad auctionem, continuatio ſpeciei quo ad generationem: vide hic Camera. Reiſch. & Iſennach. ¶ Quæris quis ordo ſit illarum potentiarū. Reſpondeo vel ordinas ſcđm officium quo ad indiuiduum: tunc generatiua eſt prima/quia ſequitur formam: nutritiua ſecunda. ſequitur materiam, auctio tertia ſequitur robur & quantitatem vtriuſqꝫ: Quo ad ſpeciem nutritiua eſt prima miniſtrans materiam, augmentatiua miniſtrat robur vtriqꝫ: generatiua vltima miniſtrat ſemen poſt illas. ¶ Quæris plures eſſe ſ. vij. ſcđm Auicen. Dico tres eſſe præcipuas, plures vero ſub ſeruientes, vt in proceſſu aperiemus. ¶ Vnde nutritio eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti facta ab anima mediante calore naturali ad ſalutem ipſius. Scias primo tria eſſe in nutritione ſ. alens & eſt anima: alitum/& eſt corpus: quo alitur & eſt alimentum: quod eſt quaſi obiectum potentiæ. ¶ Vnde ſecundo ſcias tres eſſe eius operationes ſ. apponere alimentum, aſſimilare alimentum, & aſſimilatū vnire. ¶ Tertio adde quatuor potentias ſubſeruientes huic ſ. attractiuā cibi a frigido, Retentiuā cibi vi ſicci & frigidi digeſtiuā vi caloris & humidi, Expulſiuā impuri vi frigoris & humiditatis: de digeſtione vero vide 1. de generatōe.

Camera. Reiſch Iſennach.

Auicen.

Nota. II. De augmentatione ea quę primo de generatione diximus: Vnde in adoleſcente calor fortis plus adgenerat ꝙ fuerit deperditum: In. xxxij. anno tantum reſtaurat: & tunc eſt ſtatus: at vergente homine in ſenium, minus reſtaurat: ideo diminuitur. ¶ Large igni & non viuentibus conuęnit: Augmentatiuę ſubſeruiūt diſtributiua alimenti partibus, aſſimilatiua & vnitiua. Item per frigus membra coagulat, per ſiccū continuat, per humidū terminat, per calorem digerit: Vnde idem alimentum nutrit alitum inquantum ſubſtantiam, & auget ſcđm ꝙ quantum. ¶ De generatione aūt hic non loquimur in cōmuni / ſed ſolum vt eſt in viuentibus: neqꝫ hic loquimur de generatione partiali/quę eſt nutritio vel augmentatio/ ſed de generatione totali viuentis: Et ſic potentia generatiua eſt vis potens conuertere alimentum quod eſt ſemen, in corpus animatū nouum ſimile illi a quo ſemen eſt deciſum ad ſpeciei conſeruationem.

Nota. III. Generationem fieri ex ſemine quod eſt ſuperfluum alimenti: ſuperfluum inquam quo ad indiuiduum / ſed non quo ad ſpeciem vt diximus primo de generatōe. Sicut autem generatiua eſt alijs perfectior: ita & plures habet potentias an

dillantes: Seminatiua enim ſemen præparat: Alteratiua ſemen immutat deciſum in ſanguinem, in carnem, in oſſa &c. Plaſmatiua ſingulas partes ſuis figuris & formis diſcriminat. Vide Alb. de homine. Finis autem generationis eſt ſpeciei conſeruatio: nam ſic quodlibet vult aſſimilari ſummo/ quod eſt perpetuum: Et quia corruptibile non poteſt continuari in numero: ideo ſaltem continuat in ſpecie. ¶Hinc generare dicitur opus naturaliſſimum .i. maxime a natura intentum: quoniam per ipſum natura conſeruat ſpeciem: circa quam natura ſicut principaliorem partem vniuerſi, eſt magis ſollicita. ¶Eſt etiam generare perfectius alijs: quia per ipſum acquiritur viuens totale: & quia perfectius aſſimilat perfectiſſimo: Quamuis ſi ad neceſſitatem referas: nutritio ſit naturalior.

Nota. IIII. Plantas ſolum habere potentiam vegetatiuam: ſunt autem triplices ait Camerac. ſ. arbores, frutices & herbæ: arbores habent ex radice ſtipitem: frutices ex radice ramos, herbæ folia habent ex radice. ¶Generantur autem plantæ a ſole & vi ſeminali: nam vi ſolis vapores aſcendūt ad ſuperficiem terræ, cum illa vi ſeminali in terra exiſtente: & dein mediante humido iterum condenſat in radicem: terra autem locum matris habet: ex qua radix ſibi nutrimentum conueniens attrahit: & in plantā excreſcit. ¶Vtitur enim radice loco oris: quæ generatur ex humore ſeminali: Medulla vero pro ſtomacho vtitur & epate: in qua nutrimentū digerit: ſtipitem habet pro corpore, corticem pro cute: folia ad fructuū defenſionem: nodos loco neruorum, fructus in vſum viuentium & ornatum vniuerſi: ſemen pro conſeruatione ſpeciei. ¶Adde ꝙ humidum aqueum in folia tranſit, aereum in flores, viſcoſum in fructum, igneum in ſemen, terreum in ſtipitem & alias partes duras. ¶Per terram cohæret, per aquam ſe diffundit, per aerem & ignem planta conſurgit: Magna eſt plantarum varietas/ & mira vis: omnibus etiam ineſt ſexus diuerſitas ait Plinius: quamuis Ariſto. neget eſſe hermophroditas herbas. Vide B. Amb. li. 3. exameron, Plinium li. 12: & deinceps, Vergilium in primo & ſcd'o georgicoꝝ, Iſidorum, Columellam, Varro. &c. Et amicus noſter Iſenachius erudite, copioſe & diſtincte hunc tractatū plantarū proſequitur. ¶Illud velim addidiſſe, nucem eſſe Friburgi: quæ vidua exiſtit ſine folijs & fructu vſ ꝙ in Iuniū/ alijs iam fructus ꝓferentibus: & mox folia ſimul cum fructibus producuntur: atꝙ æque cito cum alijs nucibus maturantur: de virtutibus plantarum nihil hic: Attamen dei donum eſt lignū Guaicanum: quod Leonhardum Eckium amicum noſtrum non vulgarem, morbo francico iam multis annis vexatū, priſtinæ ſanitati integre reſtituit

Camera.
Plinius
Ariſtot.
B. Ambr.
Plinius
Vergilius
Iſidorus
Colume.
Varro.
Iſennach.
L. Eckius An. 1518

Art. II.

Concluſ. Gignere ſibi ſimile eſt opus naturaliſſimum .i. maxime a natura intentum & perfectiſſimum inter opera vegetatiua in viuentibus perfectis/ non orbatis/ nec ſpontaneam generationem habentibus: eſt mens philoſophi in textu Aduerte dico maxime a natura intentum/ quia nutritio eſt magis neceſſaria indiuiduo. 2. inter opera vegetatiua/ quia intelligere eſt nobilius ꝙ gignere. 3. perfectis/ quia pueruli & decrepiti ſunt impotentes generare. 4. nō orbatis propter eunuchos, ſpadones, frigidos, mutones, caſtratos, verueces, capos &c. 5. nec ſpontaneam generationem habentibus .i. nō generatis per putrefactionem/ propter veſpas, glires, muſcas &c.

Articulus. III.

An plantæ ſentiant?

Præmit. I. Omnes fere veteres philoſophos poſuiſſe plantas habere ſenſum. ſ. Parmenid. Meliſſ. Anaxago. Empedo. Democritus, Pythagorici & multi de ſecta Platonica, Cuſanus quoꝙ inter noſtros cum G. Reiſchio Chartuſiano, Auer. quoꝙ T. Cō. 28. locū hunc dubitabilem exiſtimauit.

Parmeni.
Meliſſ.
Anaxag.
Empedo.
Democr.
Cuſanus
Reiſchius
Auerr.

Præmit. II. Q₂ aliter ſenſum ponunt in plantis & animalibus: quoniam cum duo ſint officia ſenſus ſ. recipere obiectum in ſe vel ſpecie eius/ & iudicare receptū: dicunt antiqui plantas habere ſenſum receptiuū/ ſed non iudicatiuū: non tamen admittunt plantas ſentire/ quia non iudicant: ſed ſolum recipiunt obiecta cum delectatione vel dolore: ſubſcribit his Nyphus hic.

Nyphus.

Præmit. III. Aliter Cuſanum ponere ſenſum in plantis per elegantiſſimā philoſophiæ maximā, Sicut perfectiones inferiorum inueniuntur in ſuperioribus gradu excellentiore: ſic perfectiones ſuperiorum reperiuntur in inferioribus gradu obſcuriore: Sic enim quodlibet cenſet eſſe in quolibet: At hæc remotioris ſunt philoſophiæ, nō eius quę vulgo traditur: Sic ergo ſenſum quendam ſtupidū in plantis ponunt, quo non proprie ſentiant: ſed ad modū ſentientis ſe habeant: iſtis nō obſtantibus

Cuſanus

Reſpondet. In plantis non eſt ſenſus, nec plantæ ſentiunt: patet quia Ariſt. reprehendit in hoc antiquos cap. 1. de vegetabilibus & plantis: & ſimiliter Themiſt. in paraphraſi lib. 3. cap. 71. probatur, quia alias non eſſent tres diſtincti gradus viuendi. 2. quia corpus diuinū & planta ſunt duo extrema in viuentibus: quare ſicut cœlū elongatura ſenſu ꝓpter nobilitatem: ita & planta propter vilitatem. 3. quia planta non cognoſcit.

Ariſtot.
Themiſt.

An pater ſit cauſa filij geniti?
An mater concurrat actiue ad prolem?
An ſemen agat ad prolem?

Hæc dubia quia a ſimilibus dependent: idcirco ſimul formaui: alij in diuerſis locis mouerunt: at hic viſus eſt locus mihi ordinarius.

Præmit. I. Patrem eſſe animal ꝙ de ſua ſubſtantia produxit ſibi ſimile in ſpecie: theologi addunt natura: Filius autem eſt animal productū de ſubſtantia alterius ſibi ſimilis in ſpecie. Cauſa autem hic dicitur quę effectiue concurrit ad aliquem effectum. ¶Adde ꝙ duplex eſt cauſa ſ. conſeruans & producens ſimul: aut producens tantum.

Præmit. II. Q₂ paternitas propriiſſime reperit̃
in deo: quia ibi pater dat totam ſubſtantiã filio,
In creaturis autem maxime in homine, non dat to
tam ſubſtantiã filio / quia non animã: cõmunicat
tamen materiã quę præfuit: & rationem ſemina-
lem quę ſemen alterat, format & organiſat &c̃.
vt iam dicturi ſumus.

Præmit. III. Deum contuliſſe animantibus vim
ꝓducendi de ſe aliquod corpus determinatę ſpe-
ciei: ex quo per cauſas naturales ſcd'm cõmunem
curſum naturę natũ eſt produci corpus ſimilis ſpe-
ciei: ita ꝙ nõ ab alio corpore alterius ſpeciei ſcd'm
Ocham q. 3. tercij. ¶ Vnde licet Sco. diſt. 18. ſcd'i
Scotus ponat conditiones ſeminis ſ. ꝙ ſit imperfectius / ꝙ
non ſit intentũ propter ſe / ꝙ ſit proximũ ex quo
generetur vltimũ / ꝙ ſit medium: at has omnes im
G. Ochã probat G. Ocham. nam licet in aliquo ſemine poſ
ſunt reperiri non tamen in omni: triticũ enim eſt
Auguſt. ſemen tritici ſcd'm Aug. & tamen eſt æque perfe-
ctum, propter ſe intentũ: & non eſt proximũ / ſed
primũ ex quo generat̃ triticũ / & ſpica eſt mediũ.
Scotus ¶ Vnde anno pręterito legendo Scotũ ordinarie
in ſecundo improbauimus eum in ſex. 1. quia po-
nit ſemen uniforme: oppoſitũ probat diuerſitas or
ganorũ. 2. quia negat ſemen eſſe actiuũ: cum tunc
fruſtra poneret̃ ratio ſeminalis. 3. quia ſemen ob
imperfectionem negat eſſe cauſam animæ: & ita
omnem formã ſenſitiuã creari ſicut intellectiuã: in
hoc enĩ Platoniſat, formas dicens venire ab extra,
ſicut Anaxag. latere ad intra in materia. 4. quia
Anaxag. aſſumit cœlum eſſe nobilius viuentibus: ꝙ tamen
ſecluſa intelligentia eſt dubiũ. 5. negat ſemen eſ-
ſe alteratiuũ: at contra nos dicimus ſemen eſſe in
vlteriori tendentia ex natura ſua ad formã perfe-
ctiorem: pro cuius introductione laborat: quãuis
de per accidens poſtea corrumpatur. Vnde Scotũ
Scotus Gratia. Tartaret. & alios ſic loq̃ntes nõ recipim⁹
Gratian. **Præmit. IIII.** Q₂ vnde ſemen deſcindatur, non
Tartaret. omnes concordant: nam alij ab epate, alij a cere-
bro, alij ab omnibus membris deſcindi illud autu
mant: at in concordiã trahuntur ꝗ ſi ab epate princi
paliter, a cerebro & omnibus membris originali-
ter, & a teſtibus proxime dicatur decidi, Vnde ſe
men eſt ſuperfluitas vtilis vltimi alimenti ſangui
nei per totũ corpus diſperſi poſt digeſtionem ter-
tiam pro conſeruanda ſpecie in vaſis ſeminalibus
conſeruata, Et eſt duplex ſemen, paternũ ſ. ꝙ vere
eſt ſemen, græce σπέρμα dicitur, Aliud maternũ
quod humiditas dealbata dicitur ſeu gutta: an aũt
illud ſit dicendũ proprie ſemen audiemus.

Præmit. V. Q₂ ſemen habet in ſe vires acciden
tales & ſubſtantialem: quibus ipſum eſt actiuũ &
laborat pro perfectiori forma introducenda cum
concurſu aliarũ cauſarũ naturaliũ, Vis autem ſe-
minis dicit̃ ratio ſeminalis: de qua plura mouent
dubia: vnde plures fiunt alteratões ante introdu-
ctionem vltime formę: ſicut videmus in tritico ex
quo primo fit ſeges, dein culmus, tertio ſpica, &
poſtremo triticũ: ſic ex ſemine fit maſſa lactea, ex
lacte ſanguis, ex ſanguine embrio, ex embrione
homo / ſeu animal aliud: quas alterationes oẽs fa
cit vis ſeminalis aliarũ qualitatũ & agentiũ natu-
ralium concurſu / auctore naturę in omnibus adiu
uante & dirigente, Sic enim verũ eſt naturã dirigi
ab agente infallibili. ¶ Ponentes aĩam ſenſitiuã
diſtinctã ab intellectiua, dicunt patrem eſſe cau-
ſam animę ſenſitiuæ, non intellectiuę.

Præmit. VI. Circa om̃ia tria dubia diuerſarios Scotus
eſſe opinatores, Nam primo Sco. vbi ſupra negat
ſemen eſſe actiuũ reſpectu fœtus. Scd'o plures di-
cunt patrem eſſe cauſam filij mediatã, non imme-
diatam: de matre vero quomodo concurrat, for-
tior eſt dubitatio.

Prima Eſt ſententia quę videtur eſſe Ariſt. 15. Thomas
de aĩalibus S. Thomę p. 3. q. 31. art. 5. & q. 32. Al. mag.
art. 4. Alberti magni, Thomę argentini &c̃. acci- Tho. arg.
pe per dicta. 1. Semen matris non ingredit̃ con-
ſtitutõem embrionis. 2. Embrio poteſt fieri abſ-
ꝗ hoc ꝙd mater ſemen emittat: at ſi emittit / tñ ite
rum euomit. 3. Ideo proprie ſemen matris nõ eſt
ſemen / quia ad nullius productionem ſeminat̃. 4.
Semen patris in matrice permutatũ in ſpiritũ cali-
ditate loci, attrahit ſanguinem menſtruũ in locũ
generationis. 5. In hunc velut in materiã agit ſe-
men patris alterando, membra formando, forma
ta figurando, nutriendo, augmentando &c̃. 6.
Sic igitur mater ſolum concurrit paſſiue admini-
ſtrando materiã, contra ſemen paternũ ſe ſolũ ha-
bet actiue. 7. Neutrũ igit̃ ſeminũ ingredit̃ ſcd'm
illos conſtitutionem fœtus. 8. Quę omnia dicũt
eſſe experientię obuia in ouis: vbi ſemen galli eſt
minutiſſimũ: & non tranſit in materiã pulli: ſed la
titat in albumine, & nutrit̃ de uitello, & albumen
ſubſtantiã præbet pullo, Hinc Plinius li. 14. ne-
gat pullũ excubari ex ouo ventoſo / ꝙd ſemen gal
li non habeat. 9. Eſt ergo ſemen patris actiuũ, nõ
matris: hinc pater cauſa efficiens eſt, mater mate-
rialem cauſam adminiſtrat.

Secunda ſentẽtia Scoti diſt. 4. tertij. G. de Ochã Scotus
Bonauen. Gabriel, Maioris / quam dicunt eſſe de Ocham
mente Galeni & Hypocratis medicorum: ſtat in hoc Bonauen.
1. Tam ſemen maternũ ꝙ̃ paternũ ingreditur ma Gabriel
terialiter ſubſtantiã corporis prolis ſeu fœtus. 2. Maioris
Similiter & ſanguis menſtruus in materiam tran- Galenus
ſit prolis vna cum ſemine ſicut lac coagulatum in Hypocra.
ſubſtantiam caſei. 3. Concurrit ergo mater acti
ue ad prolem ratione ſeminis / quãuis ſecundario,
patris ſemine exiſtente principaliori agente. 4.
Attingunt ergo uires ſeminis alterationem ipſius,
formationem & organiſatõem corporis & mem-
brorum: quamuis in homine forma vltima infun-
datur a deo. 5. Mater tamen in hoc videt̃ plus
facere ꝙ̃ pater: ꝙ nedum vi ſeminis / ſed & aliarũ
qualitatum ac matricis continentis ad fœtum con
currit & virtute ſua vim ſeminalem ad agendum
excitat, prolem nutrit, ac debito & naturali loco
conſeruat. In brutis quoqꝫ ad animę productõem
concurrit. 6. Hinc nulli mirum maiorem ac ma
gis tenerum eſſe amorem maternum ꝙ̃ paternum
in filios vt aſtruit Ariſt. 9. ethico. quid de his ſen-
tiendum, aperiemus in reſponſione ad dubium: tñ Ariſtot.

illa ſecunda ſententia æquabilior viſa eſt Gregorio Niſſeno lib.iiij.cap.17.

G. Niſſe.

Præmit. VII. Modum generationis pueri breuiter hic renarrandũ:quia latior explicatio medicis delegatur: & caute hæc adoleſcentibus tradenda. Seminibus a viro & fœmina deciſis, in matri ce vniuntur (quę ſubinde clauditur) & uirtute qualitatum alterantur. In primis ſex diebus quaſi lactis formã accipit ſeu ſpumæ, ſpiritu ipſum humidum diſtendente/ & tres veſiculas pparante. Nouem dein diebus lineis ſanguineis & quaſi venis veſicas replet: quibus materiã ſanguinis attrahit a matrice, reddendo propinquã diſpoſitionem carnis: ubi diuiſio partiũ aliqualiter apparere incipit: Poſt hoc.xij diebus primo ex ſanguine mediæ veſicæ cor formatur: ex ſanguine vero minus ſubtili in veſica dextrorſum deſcendente fit epar: in alia vero parte ſuperiori vbi plus de frigido eſt, cerebrum fit: & tunc dicitur embrio: dein ſequentib9 decem & octo diebus formant alia membra propinquiora vt vmbilicus, ſtomachus, vltimo manus & pedes. Verſus.

G. Reiſch Iſennach.

In his nõ oẽs cõcordant uide Nico.flo. in ſermonibus medicinalibus

Sex in lacte dies: ter ſunt in ſanguine trini
Biſſeni carnem: ter ſeni membra figurant.

Nõ tamen exacte illi dies accipiendi ſunt: quoniã dies partus & motus variantur ex fortiori calore & meliori complexione. Corpus etenim viri citius formatur q̃ mulieris: quoniam corpus maſculi formatur.

	35.		70.		7.
Vel	40. die: tunc mo		80. die: & na		8. menſe
	45	uetur	90	ſcitur	9
	50		100		10

2. Machab.7. dixit mater. Fili mi miſerere mei q̃ te in vtero nouem menſibus portaui. Sap.7. Decẽ menſiũ tempore coagulatus ſum. Vnde cũ oĩa animalia certũ habeãt tempus pariendi ait Ariſt. ſolus homo in hoc lege caret: plura videre cupienti: d. medici ſatiſfaciant: hæc pauca ex præceptore noſtro G. Reiſchio Chartuſiano tranſplantauimus & amico noſtro Iſenach. In quo plura de his reperies.

G. Reiſch Iſennach.

Reſpondet primo. Semen eſt actiuũ & cauſa effectrix geniti: quamuis ſimul ſit cauſa materialis geniti ſcdm corporeas & craſſiores partes: probatur autoritate Ariſt. de animalibus: nam in ſemine reſidet ſpiritus gignitiuus: qui vt inſtrumentum cauſæ vniuerſalis agit pro alteratione materiæ, organiſatione corporis, ac introductõe aĩæ.

Ariſtot.

Secundo Pater eſt cauſa filij. probat per Ariſt. 2. phyſ. qui de cauſa efficiente exemplificat de patre reſpectu filij: pater enim deſcindit de ſe ſemen actiuum, alteratiuũ, formatiuũ & aſſimilatiuũ: & hoc de ſui ſubſtantia: qm erat iam diſpoſitũ conuerti in ſubſtantiã patris: niſi ingenioſa natura ſeruaſſet pro conſeruanda ſpecie.

Ariſtot.

Tertio dicitur Mater concurrit actiue ad generationem prolis: probat formas eiuſdem ſpeciei conſequuntur potentię naturales eiuſdem ſpeciei. ſed mas & fœmina ſunt eiuſdem ſpeciei, 10. metaph. ergo. ¶ Confirmat quia ſi vegetatiua matris eſſet tantum paſſiua & receptiua: iam differret ſpecie a vegetatiua patris. ¶ Scdo quia filius aliqñ plus aſſimilatur matri q̃ patri: ergo in ſemine matris eſt virtus actiua: tenet conſequentia qa aſſimilatio fit per actionem. ¶ Immo addit G. Ocham q̃ mater ſit principalior cauſa filij q̃ pater: qui ſolũ ſemen deſcindit.

G. Ochã

Articulus. IIII

Ratio. I. Augmentatiua nõ eſt potentia ſub uegetatiua comphenſa: probat quia Greg. Niſſenus li. 4. loco eius ponit vim pulſatilem. i. vitalem virtutem. Preterea nutrire eſt naturaliſſimũ opus, ergo non generare. probat quia nutriendo viuens conſeruatur, generando debilitatur, vt Vergili. de ſcripſit peſtes veneris & vini.

G. Niſſe.

Vergil.

Nec veneris nec tu vini capiaris amore &c.

¶ Cõfirmat Nutritio nõ eſt neceſſaria: ergo generatio male ad ipſam comparata: antecedens probatur de vrſo in hyeme/ qui nõ nutrit. ¶ Adde q̃ equ9 & aſina nõ generant ſibi ſimile: nec lupus & canis, ſimiliter nec mulus: cum non generet/ q̃uis ſit calidior aſino & frigidior equo.

II. Plantę ſentiunt: ergo male negatũ: antecedens probat ratione Democriti & Pythagoricorum: quia plantę ſentiunt frigora & calores intenſos, a qbus etiã ſe contrahunt/ debilitant, & marceſcunt: Immo emoriunt/ ſi nõ tpamentũ acceperint huius exceſſus. ¶ Confirmat quia planta emorit vel nõ appoſito nutrimento: aut qa apponit diſconueniens: Ergo ſicut Ariſt. 1. li. de plantis pbat aĩalibus ſenſum neceſſariũ/ vt diſcernant nociuũ ab vtili, Sic & plantis erit ſenſus ñcarius/ vt diſcernant nutrimentum conueniens a diſconuenienti: cum natura nulli ſit inuida, nec auara.

Democri.

Ariſtot.

III. Semen nõ eſt actiuũ geniti: ergo male reſponſum in dubio. Antecedens pbat quia aut agit ad generatõem qñ eſt, aut qñ non eſt. Non dũ eſt/ qa ſic ageret ad ſui corruptõem: nec dum hõ eſt: quia ſic nihil eſt. ¶ Confirmat nullũ imperfectũ eſt cauſa effectrix pfectioris: ſed ſemen eſt imperfectius genito. Similiter ſemen eſt vniforme in partibus: & genitum eſt difforme: quomodo ergo ſemen poteſt eſſe cauſa difformis.

Ratione Scoti

IIII. Mater nõ concurrit actiue ad pductõem prolis: ergo: pbat per Ariſt. 15. de aĩalibus, vbi vult ſemen patris ſe hře ad ſemen matris/ ſicut artificẽ ad lignũ: modo lignũ habet ſe pure paſſiue. ¶ Confirmat ratione pmo qa ſicut ſe habet př ad agere, ita mř ad pati: ſed př ſolũ agit: ergo mř ſolũ patit.

Reſpondet Ad. I. Nos nõ dare vim pulſatilem ptinere ad vegetatiuã/ ſed ſenſitiuã / qa ad motiuã/ vt. 3. huius dicturi ſumus. ¶ Ad annexũ do pbationem ſed nego conſequentiã: qa nutritio eſt naturalior indiuiduo/ ſed nõ ſpeciei: ſimiliter gñatio moderata nõ eneruat/ ſed iuuat: Bene exceſſus eſt noxius: at ne pter fœditatem opis, ac difficultates imminẽtes cũ prole, viuentia abſtinerent a plificatõe: ideo ingeniauit eis delectatõem,

& pruritũ venereoꝝ: qm̃ natura eſt plus ſollicita circa ſpeciem/ꝙ̃ indiuiduũ. ¶Ad confirmatõem dico animal aliqñ remiſſius poſſe nutriri, aliqñ in tenſius. 2. viuens non poteſt diu ꝑmanere ſine nutrimento intrinſeco vel extrinſeco. 3. quia vrſus in hyeme remiſſum habet calorem, humorem uero multũ: Ideo ne calor humore extinguaẽ, content⁹ eſt humore illo, tanꝙ̃ nutrimento intrinſeco: quouſqꝫ calor reuiguerit, & humor internus nutrimentalis defecerit. ¶Ad annexũ dicitur in his eſſe gñationem æquiuocã: nos vero loquimur in vniuoca: Aut genitũ eſt ſimile generanti per participationem: vt ſi ex lupo & cane generetur lycifca. i. lupinus canis.

Ad. II. Hæc non probare ſenſum/ſed motũ materiæ ad qualitates primas: Sic & plantis nõ eſt ſenſus neceſſarius ob nutrimentũ: quia ſuę naturę conueniens attrahit ſi aderit natura: ſicut magnes ferrum: in quo tamen non eſt ſenſus.

Ad. III. Semen agit qñ eſt: Nec inconuenit aliquid agere ad ſui corruptionem per accidens, vt lampas in oleo. ¶Ad confirmatõem dico imperfectius poſſe eſſe cauſam ꝑfectioris, vt inſtrumentum alicuius agentis nobilioris: ſic ſemen hic eſt agens vt inſtrumentũ animalis cœloꝝ & dei. ¶ Sed replicas Scoticæ, Si ſemen agit genitũ: ergo cõtinet ipſum: & hoc nõ formaliter: ergo virtualiter Modo omne continens virtualiter eſt ꝑfectius cõtento. ¶Reſpondeo aliqñ ſemen continet formaliter genitũ/vt triticũ continet triticũ: aliquando virtualiter: Et cũ improbas dico: virtualiter principaliter continens eſt ꝑfectius contento: ſed non continens inſtrumentaliter. ¶Ad aliud annexum, dico ſemen eſſe difforme in virtute/ut patet in ſua prima alteratione: & potiſſimum ſi a diuerſis originetur partibus.

Ad. IIII. Scotus exponit Ariſt. at plus placet ꝙ ſubdit in hac re plus credendũ Galeno ꝙ̃ Ariſtoteli: In confirmatione negaẽ aſſumptum antecedens pro vtraqꝫ parte: Nam primũ non eſt verũ: & quo ad ſecundum probabile eſt ſemen etiam eſſe cauſam materialem ipſius prolis &c̃. Scotus Ariſtot. Galenus Ariſtot.

De ſenſu & ſenſibili in communi. Cap. III.

Intentio DEterminatis aũt his: primũ de omni ſenſu cõmuniter: deinde de vnoquoqꝫ
1 Cõcluſio. dicamus: fit itaqꝫ ſenſus. Cum mouetur atqꝫ patitur aliquid vti diximus. Nã ipſe ſenſus alteratio quædã eſſe videtur: inquiunt autem quidã & a ſimili ſimile pati: quod quidem quonam pacto fieri poteſt aut nõ poteſt: in vniuerſalibus
1. de gñatione de actione ſermonibus paſſioneue diximus. ¶Habet aũt is locus dubitatõem: ambigetqꝫ non iniuria quiſpiam: cur & ſenſuum ipſorum ſenſus non fit: & cur ſine his
2 Dubiũ primum quę ſunt extra non efficiunt ſenſum. Cum inſit & ignis & terra: cæteraqꝫ elementa
Secundũ quorum eſt per ſe ſenſus: vel per ea quę ipſis accidunt. At enim patet ſenſitiuũ non
Rñſio eſſe actu ſed potentia tantũ. Quapropter non ſit: quemadmodũ combuſtione non vritur ipſum per ſe ſine eo quod ipſum vrere poteſt. Vreret enim ſe ipſum & nõ in
3 Diuiſio digeret eius quo actu eſt ignis. ¶At vero quoniam ſentire bifariam dicere conſueuimus: nam & id quod potentia videt & audit videre audireqꝫ dicimus: & ſi forte dormiat: & id identidem quod iam operatur: dupliciter & ipſe ſenſus profecto dicetur: quidam vt potentia: quidã vt actu ſimiliter & ipſum ſentire: & quod eſt po-
Notula tentia: & quod eſt actu. Primũ igitur id ſcire oportet: nos inquam quaſi ſit eadem pati moueri ac operari: ita nũc his vti ac dicere. Motus eñ eſt quidã actus imperfectus. tamen vt in alijs diximus. Ea vero cuncta quę patiunẽ atqꝫ mouenẽ an actiuo & eo qđ eſt actu patiunẽ atqꝫ mouenẽ. Iccirco fit vt tum a ſimili ſibi tum a diſſimili res omnis patiaẽ vt diximus patiaẽ enim ea quę eſt diſſimilis: At cum eſt paſſa:
4 Diſtinctõ tum ſimilis eſt vt patet. ¶Deinde diſtinguendũ eſt de potentia atqꝫ actu: nunc eñ
Sciens potentia de his ipſis ſimpliciter dicimus: nã eſt hoc pacto quippiã ſciens: vt ſi dicamus hominem eſſe ſcientem: quia homo eſt talis ſuapte natura: vt ſit ſciens atqꝫ ſcientiã habeat. Eſt etiã hoc pacto quippiã ſciens: vt hominem eũ iam dicimus eſſe ſcientem: qui geometriã: atqꝫ grãmaticã habet: atqꝫ horũ vterqꝫ non eodem modo poteſt potentiæqꝫ ſubijcit: ſed alter quidem ex eo: quia genus ipſum eſt tale materieſue. Alter vero ꝓpterea qđ cum voluerit contemplari poteſt id ipſum facere: niſi qđ ex-

tremum forte prohibeat impedimentoq̧ fiat. At præter ipſos eſſe hiſce qui iam cō-
templatur: & eſt actu ꝓprieq̧ ſciens hoc. A. ¶ Ambo igitur illi primi potentia qui- 5
dem ſunt ſcientes vt diximus: verū vnus indiget alteratione per diſciplinā: qua qui Dr̄a prima
dem nonnunq̧ etiam ex habitu contrario diſpoſitioneq̧ mutatur: alter habet qui-
dem ſenſum aut grāmaticā: ſed indiget operationis ex ocio tandem operationisq̧
vacuitate agat ac operet̄: atq̧ hic modus potentię diuerſus eſt: vt patet ab antea di
cto. ¶ At vero neq̧ ipſum pati ſimplex eſſe videtur: ſed aliud eſt a contrario corru- ſc̄da. dr̄a
ptio quædā: aliud eſt ſalus: potius eſt quod eſt potentia ab eo qđ eſt actu: ſimileq̧
perinde atq̧ potentia ſeſe habet ad actū. fit enim contemplans q̧ ſcientiam habet.
Quod quidem aut nō eſt alterari: in ipſum enim fit incrementū & in actum perfe
ctionemue: aut aliud alterationis eſt genus. Quo circa nō recte ſe habet dicere ipm̄ autoritas.
ſciens cum ſcit alterari: ſicut nec ędificatorem cū ædificat. ¶ Quod igitur in actum tertia dr̄a
ducit: ex eo quod eſt intelligens potentia atq̧ ſciens id nō doctrinā appellare opor
tet: ſed aliud nomen eſt æquū habere. At quod ex eo qđ eſt potentia diſcit accepit
q̧ ſcientiā: ab eo quod eſt actu ſciens atq̧ ab ipſo docente. Id aūt non eſt dicendū
pati ac alterari: Aut duos alterationis eſſe modos fateamur oportet. Eam inquā mu
tationem quę ad priuatiuas eſt diſpoſitiones: & eam quę eſt ad habitus atq̧ naturā
¶ Hæc cum ita ſint: prima quidem mutatio ſenſitiui ab eo quod generat fit: cū aūt 6
ortum ac generatū eſt: habet iam ſenſum perinde atq̧ ſcientiā & ſentire actu ſimile applicatio
eſt contemplari. Differentia tamen eſt: an ea quę actu ſenſum efficiunt extra ſunt Dr̄a
ipſum inquā viſibile & audibile & ſenſibiliū cætera. Cuius cauſa hæc eſt actu nā- autoritas.
q̧ ſenſus ſingulariū eſt. Scientia vero vniuerſaliū eſt: hæc aūt ipſa anima quodāmo
do ſunt. ¶ Quaꝓpter intelligere quidem cū quiſpiā voluerit: in ipſo eſt ſitum. Sen- 7 Corollar.
tire aūt nō collocat̄ in ipſo. Neceſſe eſt enim ſenſibile ipſum adeſſe: pari modo res
ſeſe habet: & in ſcientijs ſenſibiliū: & ob eandem vtiq̧ cauſam: quia ſenſibilia ſingu
laria ſunt. ſunt & extra ſicuti diximus, Sed vt de his exactius dilucidiusue dicamus:
dabitur nobis rurſus occaſio. Nunc id ſit a nobis determinatū. Cum ſimplex inquā Epilogus
non ſit id quod dicit̄ eſſe potentia: ſed aliud quidem ſit vt puer: quem militare poſſe de potentia.
dicere licet. Aliud aūt vt hiſce qui iam ætate militariq̧ arte actus euaſit ad militan-
dum ſenſitiuū ſimiliter ſe habere. Atq̧ cū ipſorū differentia nomine careat. Deter
minatū aūt ſit ipſa eſſe diuerſa: & quo pacto diuerſa ſunt: neceſſe eſt ipſo pati ac al-
terari tanq̧ proprijs nominibus vti. Ipſum aūt ſenſitiuum potentia tale eſt: quale
iam ipſum ſenſibile eſt actu ſicuti diximus. Patitur igit̄ cum eſt nō ſimile. At paſſū
euaſit ſimile: & eſt tale quale eſt illud. ¶ At eē de vnoquoq̧ ſenſu: deinceps a ſen- 8
ſibilibus cuiuſq̧ ꝓficiſcentes dicamus oportet. Atq̧ prius ipſa ſenſibilia diſtinguē Senſibilium diuiſio
da eſſe vident̄. Senſibile itaq̧ trifariam dicitur. Senſibiliū enim quędā per ſe: quędā
per accidens ſentiunt̄. Et illorū rurſus alia ſunt vniuſcuiuſq̧ ꝓpria ſenſus: alia cōia
cunctis. Atq̧ ꝓpriū id ſenſibile dico q̧ alio ſenſu ſentiri nō poteſt: & circa qđ error Propriū
fieri neqt. vt color reſpectu viſus: & ſonus auditus. & ſapor guſtus. Tactus aūt plu- autoritas.
res dr̄as habet qdem: iudicat tn̄ de illis vt cæterorū ſenſuū quiſq̧ de ſuo ſenſibili &
nō decipit̄. viſus eē nō errat eſſe colorem: aut auditus eſſe ſonū: ſed qd ſit id qđ eſt
infectū colore vel vbi: huiuſcemodi igit̄ ſenſibilia dicunt̄ vniuſcuiuſq̧ ꝓpͣ ſenſus.
Cōmunia vero ſunt hæc motus: quies: numerus: figura: etiā magnitudo. Talia nāq̧ Cōmune.
nullius ſunt ꝓpria ſenſus: ſed omnibus cōmunia ſunt. Etenim tactu motus quidā

ſenſibilis eſt atq; viſu. per accidens autem ſenſibile dicitur vt ſi album oliarij filius ſit: per accidens enim hoc ſentit: quia albo quod ſentit: id accidit. Quapropter & nihil ipſe ſenſus ab huiuſcemodi ſenſibilibus patitur: vt talia ſunt: eorum autem que per ſe ſentiuntur illa ſunt propria ſenſibilia que propria ſunt: & ad que ſubſtantia vniuſcuiuſq; ſenſus eſt apta.

Per accidens

Explanatio tex.

Quia primã anime potentiã elucidauit vegetatiuam: nunc alterã ſenſitiuã aggredit: & primo agit de ſenſu & ſenſibili in communi.

I. Senſus fit per moueri & pati, probatur quia ſenſatione fit alteratio in animali: quia patitur a ſpecie ſenſibili ſimili.

II. Dubitatur primo cur ſenſus non ſentit ſua organa: ſecundo cur nõ ſentit ſine obiecto extrario. Reſpondetur quia ſenſus nõ eſt ſenſitiuus actu/ſed potentia/ſicut combuſtibile eſt in potentia combuſtibile.

III. Sicut aliquid dupliciter dicitur ſentire ſ. potentia ſicut dormiens, & actu: ſic duplex eſt ſenſus ſ. actu & potentia: Et cum diximus ſenſum pati intelleximus de ſenſu in actu: & ita patitur a ſimili & quaſi diſſimili.

IIII. Aliquid dicitur ſciens in potentia dupliciter: primo in potentia remota ſicut puer. ſcd'o in potentia propinqua/ſicut vir doctus.

V. Iſti modi differunt/quia primus non fit ſciens ſine alteratione: ſed ſecundus non dicitur alterari/ſed potius perfici operatione. Scd'o differunt quia in primo nõ ſolum eſt paſſio/ſed etiam aliqñ contrarij abiectio. Tertio differunt quia primus dicit ignarus & dein in actu ſciens: ſed ſecundus ſemper dicitur ſciens ſiue actu ſiue potentia ſciat.

VI. Sic aliquid dicit ſentiens dupliciter in potentia: primo vt ſemen/ſecundo vt animal: Actu aũt ſentiens dicitur qd' actu apprehendit ſenſibile/ſicut ſciens: At in hoc differunt/quia non fit ſentiens ſine extrinſeco: ſed aliqs eſt actu ſciens ſine extrinſeco obiecto p̃ſente: ratio huius eſt quia ſenſus eſt ſingularium, intellectus vniuerſalium.

VII. Corolſ. Intelligere eſt ſitum in poteſtate nr̃a ſed ſentire non: quia oportet adeſſe ſenſibile: hinc repetit prædicta de potentia.

De ſenſibili.

VIII. Senſibilia alia ſunt per ſe, alia ſunt ſenſibilia per accidens: Senſibile per ſe eſt duplex ſ. propriũ & cõmune: Proprium eſt qd' ab vno & nullo alio ſenſu ſentiri poteſt: & circa illud ſenſus non errat. vt viſus, auditus: tactus tamen habet plures differentias Cõmunia ſunt que a pluribus ſenſibus percipiuntur. Textus liquet tranſlatione.

Annotatio.

3. Res bifariã poteſt eſſe in actu ſ. in actu primo ſicut habituatus: ſicut viuũ: & in actu ſecundo ſicut eſt operatio ſcientis aut uiuentis: Dormiens ita q; eſt in actu primo, ſed non ſecundo.

4. Aliquid dupliciter eſt in potentia ſ. propinqua: qd' poteſt ſtatim exire in actum vt illud qd' eſt in actu primo. Remota qd' nõ ſtatim poteſt exire in actum: & tale nec eſt in actu primo nec ſecundo ad illud quod eſt in potentia.

5. Quando de non ſciente fit ſciens: tunc alteratur Tene mente & pondera pro eo quod dixi. 7. phyſ. Ariſtotelem etiam ponere alterationem ad primã ſpeciem qualitatis: & quamuis aliter dicere videatur. 7. phyſ. tamen nos ibidem annotauimus/eum non dicere ex ſententia: ſed ad Platonis dogmata loquentem: Vnde denuo admittit, poſſe dici alterationem quando habitu ſciens exit in actum.

Ariſtot.

Plato

5. In non ſciente non ſolum eſt paſſio, ſed etiã corruptio: hoc fit ſi nõ ſciens eſt in errore aut praue inſtitutus: Sic Thimoteus muſicus a prorſus ignaris, ſimplex docendi precium exegit: ab alijs vero qui prius fuiſſent ab alijs inſtituti, duplũ expoſtulauit

Thimoteus

6. Quomodo intellectus ſit vniuerſalium primo acroaſum diximus.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. IIII.

An ſenſus ſit virtus paſſiua?

Art. I.

Nota. I. Ad ſenſum plura concurrere: primo obiectum ſenſibile qd' de ſe deſcindit ſpecies vt mox dicturi ſumus. 2. Mediũ per quod ſpecies multiplicantur. 3. Ipſe ſpecies deciſe. 4. Organũ recipiens ſpecies ſenſibiles. 5. Qualitas ſeu diſpoſitio organi. 6. potentia ſenſitiua. Quibus omnibus adde aduertentiã ſeu attentionem ſenſus/vt diſcreta fiat ſenſatio: Nam ob hoc alijs intenti, nec audimus colloquentes, nec videmus pretereuntes: hec omnia gratius erit declarare circa quemlibet ſenſum. ¶ Iam ſcias (ſicut intellectum) multipliciter vſurpari ſenſum. Primo pro organo ſentiendi: Sic ſenſus eſt de natura quatuor elementorũ. 1. de gñatione. Et deficiente nobis aliquo ſenſu, deficit & ſcientia illius ſenſibilis. 1. poſter. Et ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem. 2. de aïa. Sic oculus eſt ſenſus. ¶ Secundo capit Senſus pro actu ſentiendi: ſic dormiens nõ dicitur habere ſenſum: & vnũ animal aliud excellit ſenſu: Sic hoïem excellunt bruta ſenſu, iuxta hos verſiculos

Nos aper auditu præcellit: aranea tactu.
Vultur odoratu: linx viſu, ſimea guſtu.

¶ Tertio pro diſpoſitione organi ad ſentiendũ requiſita: ita eo vſus eſt Ariſtot. in hoc ſecundo Excellens ſenſibile corrumpit ſenſum. i. diſpoſitõem

Ariſtot.

organi. ¶ Quarto pro potentia, hoc eſt anima ſenſitiua: Et ſic vnus eſt ſenſus in homine. ¶ Adde q ſenſus poteſt vſurpari pro aggregato ex corpore & potentia: ſic dicimus quinq; eſſe ſenſus exteriores. ¶ Vnde anima dicitur ſenſus principalis, organum vero & diſpoſitio inſtrumentaliter. hæc paſſim offendes.

Nota. II. Q ſentire non eſt ſpeciem ſenſibilem producere vel recipere: Nec eſt ſenſationem producere: quia hoc facit lapis, deus: Nec eſt recipere ſenſationem: quia lapis vel aer recipiens, aut anima non immutata, non ſentiret: Eſt autem ſentire ſenſationem in ſe recipere vitaliter ipſum immutātem: Volo dicere ſenſatio non denominat ſubiectum ratione inhæſionis / ſed vitalis immutatōis ſimul: Vis habere fundū vide q. 1. prologi dialecticę art. 3. dub. 1. & art. 4. ratione. 3. ¶ Potentia aūt ſenſitiua eſt vis animę quę per organū corporeum vna cum obiecto ſenſibili intus vel foris nata eſt producere ſenſationem. ¶ Diuiditur aūt potentia ſenſitiua primo in cognitiuā, & motiuam: Motiua in appetitiuā & executiuam de quibus in huius tertio. Cognitiua diuidiť in interiorem & exteriorem: Interior rurſus in apprehenſiuā & iudicatiuam ſeu adhęſiuā: Scio noſtros aliter hic partiri potentiā ſenſitiuā: at illud modo loquendi obſeruato q. 1. prologi eſt conformius

			apprehenſiua
		Interior	
	Cognitiua		iudicatiua
Vis ſenſitiua		exterior	Iraſcibili
		appetēdo	
	Motiua		concupiſcibili
			Venas
		exequēdo per	neruos
			arterias.

Nota. III. Quantum hic nobis prodeſt paſſionem eſſe quadruplicem. Prima eſt perfectiua: ſic anima paſſiue ſe habet ad intellectionem & gratiam. Secunda eſt alteratiua: Sic aqua patitur ab igne quando ad caliditatem alterať. Tertia eſt doloroſa: Sic infirmus patitur, & qui torqueť. Quarta eſt corruptiua: ſic moriens patitur: & domus cōburitur. ¶ An aūt ſenſus ſit virtus paſſiua, variam poteſt habere intelligentiā: quia aut intelligiť de ſenſu principali vel inſtrumentali: de inſtrumentali eſt hæc cōmunis ſententia. ¶ Senſus inſtrumētalis eſt paſſiuus reſpectu ſenſibilis a quo recipit ſubiectiue ſpeciem ſenſibilem. Coroll. Species ſenſibilis eſt ſubiectiue in organo / ſed ſenſatio in anima: quare ſic erit immaterialis in homine: At quomodo ſenſatio tūc differat ab intellectione eſt difficile, vide Ioan. Maior. diſt. 16. ſecundi. ¶ Omnis ſenſus inſtrumentalis non agat per ſe in ſenſibile: tamen agit aliqn per accidens: ſicut viſus baſiliſci inficit hominem: & oculus mulieris menſtruatę inficit ſpeculū. ¶ At de principali ſenſu loquendo: tunc ille ſcd'm Bruxell. pōt comparari uel ad ſenſibile, vel ad ſenſationem: Si ad ſenſibile: tunc hæc ſolet eſſe cōmunis ſententia: ſenſus nō habet ſe actiue ad ſenſibile / ſed paſſiue: primū patet quia ſenſus nihil agit in ſenſibile nec ſpeciem, nec ſenſationem: ſecundū quod eſt contra Bruxel. probať quia a cognoſcente & cognito paritur noticia Aug. 9. de trinit. ſed ſenſibile eſt cognitū: ergo ab ipſo pariťur noticia ſenſationis: & ſic ſenſibile agit in potentiam velut cauſa partialis ſenſationem: potentia vero & obiectū ſunt vna cauſa totalis creata.

Nota. IIII. Comparādo ſenſum principalem ad ſenſationem apud omnes peripateticos ſemper difficilis fuit pertractatio: q̄uis iuniores obiter tranſeant: Vnde & Auer. iuſſit hanc quęſtionem ſcrutari Tex. com. 60. at tu remotiora accipe, diuerſas magnorum philoſophorū colligendo ſententias. ¶ Prima fuit Platonis, vt autor eſt Plotinus libro de ſenſu & memoria, Animam in ſe habere tam rerum incorporearum q̄ corporearum formas & rationes latentes: non velut impreſſiones / ſed ſicut in ſe habet vires ſuas: ſic etiam membra poſſident ſenſibiles rationes: Nulla ergo paſſio defluit a ſenſibilibus in animam: ſed ſi qua ab his prouenit: tunc in corpus vel ſpiritum recipiť: ſpiritu autem ſic ab externis pulſato: anima præſens huiuſmodi affectiones percipit non patiendo: ſed ſpiritū aliter & aliter uegetando, & innatas formas edendo ¶ Nyphus Euticus hic eſt ſingularis qui ponit ſenſationem non diſtingui a ſpecie ſenſibili recepta in organo: & Burid. q. 12. reuocat in dubium: vnde dicit omnibus diſplicere ſententiam Iandun. q ſpecies ſenſibilis & actus ſentiendi ſunt diuerſa: Eſt enim eadem res ſpecies ſeu ſimilitudo & ſenſatio / differens tantum ratione: comparata enim ad obiectum dicitur ſpecies: comparata vero ad potentiam dicitur ſenſatio: pro hoc plura inducit cōtra Iandunum. ¶ Tertia eſt ſententia eorum (vt renarrat Summerhard.) qui autumant obiectū imprimere ſimul in ſenſum ſpeciem & ſenſationem: & ſenſus habet ſe pure paſſiue ad vtrunq;: ſimilem ſententiam imponit Scot. diſt. 3. primi Gotfredo de fontibus de intellectu / qd' nullam actiuitatem habeat reſpectu intellectionis. ¶ Quarta vero ſententia commuñis eſt / quę videtur etiam eſſe Themiſtij, Simplicij, & aliorum peripateticorum: Senſum ſe habere actiue & paſſiue ad ſenſationem: actiue quia partialiter elicit ipſam: paſſiue quia recipit eam in ſe ſubiectiue, & partialiter ab obiecto. Et ita non inconuenit aliquid eſſe in actu efficiendo / & ſimul in potentia recipiendo. ¶ Corol. Sequitur ſicut eſt duplex intellectus ſ. agens & poſſibilis: ita quoq; duplex eſt ſenſus ſ. agens & paſſiuus. non q ſint duæ res: ſed vna & eadem res eſt ſenſus agens & recipiens intellectionem. vide Scotum q. 13. quot.

Auguſt. Auerr. Plato Plotinus. Nyphus Buridan. Iandun. Sūmerha. Scotus Gotfred. Themiſt. Simpli. Scotus Io. Maior bruxell.

Articulus. II.

Concluſio. Senſus eſt virtus paſſiua tam reſpectu ſenſibilis q̄ reſpectu ſenſationis: quamuis ſenſationem quoque agat. primum patet per Ariſtotelem in textu. & hoc eſt communiter conceſſum: ſecunda pars probatur, quia a cognoſcente

Ariſtot.

August. Aristot. & cognito paritur noticia ait Auguſt. modo ſenſatio eſt noticia: ſcd'o quia Ariſt. ait in hoc ſcd'o animam efficere ſenſationem: at hoc non poteſt niſi per potentiam: Item ſenſus eſt naturalis potentia animæ: at potentia naturalis eſt principium effectiuum operationis.

Articulus. III.

Dub. I. An ſenſus decipiatur circa proprium obiectum?

Præmit. I. Senſum nō decipi apphendendo/ſed ſolū iudicando. Eſt aūt deceptio iudiciū erroneū ſequens apphenſionem: puta qñ iudicat rem aliter eſſe affectā ſenſibiliter/ꝙ eſt: Supponimus item duplex eſſe ſenſibile. ſ. per ſe & ꝑaccidens/Cōmune & proprium vt in textu.

Præmit. II. Iudiciū ſenſus eſſe duplex. ſ. vniuerſale & particulare. Vniuerſale quo ſenſus fert̃ in ſuū obiectū ſub ratione gñali & confuſa, non diſcernendo de ſpecie determinata: Non arbitreris hic vniuerſale proprie ſumi: quia ſenſus nō eſt vniuerſaliū: ſed pro vago, confuſo & gñali: vt ſi viſus iudicat rem uiſam coloratam. Particulare eſt quo ſenſus fertur in obiectū ſuū ſub ſpeciali & determinata rōne: vt dū viſus iudicat rem viſam eſſe albā.
Iſſennach. Vſingeñ. hæc amici nr̄i Iſenach. & Vſing. late ꝓſequunt̃.

Præmit. III. Vt plurimū quatuor deſiderari vt ſenſus non decipiat̃ circa obiectū propriū. Primo, ne ſenſibile ſit nimiū excellens: ſed debita ſit ꝓportio ſenſibilis ad ſenſum. Scd'o vt organū ſit bene diſpoſitū. Tertio vt mediū ſit vniformis diſpoſitionis, non male diſpoſitū. Quarto vt obiectū debite approximet̃ in debita diſtantia ſenſui: quibꝰ addere poſſumus vt obiectū & ſenſus ſe conformiter habeant. Vnde ob defectum illorū ſequentibus caſibus ſenſus decipitur.

Excellens ſenſibile corrumpit ſenſum.

1 Febricitans iudicat dulcia eſſe amara ꝓpter infectionem organi a crudis humoribus a ſtomacho aſcendentibus

2 Sic infirmꝰ iudicat ſe audire tonitrua cū nulla ſint.
Ingreſſus primo balneū iudicat eſſe intenſum calorem: qui poſtea calefactus iudicat eſſe remiſſiorē.
Sic mūdatores ſterquiliniȷ̄ nō iudicant id fœtere.

3 Sol mane apparet rubeus & maior ꝙ in meridie: ratio eſt/quia in aere medio ſunt multi vapores modo lucidū viſum per nigrū apparet rubeū: Et quia aer eſt purior in meridie ꝙ mane: ideo ſol apparet minor: quia ſpecies non ita diſtrahuntur. Eadem ratione denarius vel piſcis apparet maior in aqua ꝙ extra: quia tunc mediū eſt groſſius: qa ſpecies occurſu mediȷ̄ ſubtilioris recedunt a perpendiculari: Ob eam cauſam, ſenes vtunt̃ ſpeculis ocularibus.
Vide de refractione radiorꝫ in meteoris.
Baculus in aqua ſtans & aere apparet fractus: & ita in aliȷ̄s ludificationibus ſenſuum.
Audiens Echo, iudicat ſonū eſſe vbi non eſt: quia medium eſt impeditiuū ſoni reflectendo.

4 Nodus in turri apparet paruus velut caput: & ſol bipedalis: & ſic de alia re viſa: cuius ratio tradet̃ in ſeq. dub.

Sedens in naui mota iudicat arbores moueri: & ebrius iudicat omnia circumagi: nam in primo obiectum eſt immotum: oculus vero continuo eſt in alio & alio ſitu: Sed ebrius ſic iudicat/quia fumi calidi aſcendentes ad caput a cerebro infrigidant̃: & ob multitudinem illic rotantur: quare ſenſus iudicat omnia rotari. 5

Reſpondet Senſus iudicatiuus circa ꝓpriū ſuum obiectū per ſe non errat iudicio vniuerſali ſicut nec apphenſiuus: Iudicio quoqꝫ particulari nō errat in multo. i. in magna parte ſeu gradu, vt exponit Auer. & hoc obſeruatis conditionibus præmiſſo. III. expreſſis & hoc naturaliter. Aduerte per ſe: quoniā circa ſenſibile per accidens ſæpe decipit/vt auricalcū viſum iudicans eſſe aurū/pulchrum pomū eſſe dulce. Item iudicio vniuerſali/quia viſum eſt coloratū vel lucidum. Item iudicio particulari non in multo &c̃. quia viſus non iudicat punctualiter ꝙ magna aut intenſa ſit albedo: Naturaliter/qa Thobias iudicauit Raphaelem eſſe hominem: & vicini iudicabant dæmonem ſub cubili S. Syluani eſſe fœminā: ſic ſenſus in ſacramento iudicat adhuc eſſe panem. Thobias. Raphael.

Appendix dubiȷ̄.

At duo hic occurrunt: primū an ſenſus cognoſcat ſenſibile concretiue vel abſtractiue: ſecundū quomodo ſenſus iudicet an ſuper noticia complexa vel incomplexa.

De primo Tenet Burid. Camerac. Iſennachius amicus & aliȷ̄, Senſum concretiue cognoſcere: qa intellectus virtus ſuperior difficulter cognoſcat accidens abſtractiue: ergo a fortiori ſenſus: quare cōcretiue cognoſcit & ſimul ſubſtantiā cum accidente per modum vnius rei & obiecti. ¶At contraria ſententia ſemper mihi viſa eſt æquior ſenſum cognoſcere ſenſibile ſolū abſtractiue: Nam primo iuxta diuerſam ſententiā, ſubſtantia ſenſibile per ſe: cum ſenſatione propria ſentiret̃ qua ſenſus per ſe ſentit: ſecundo ſenſus id ſentit/quod ſpecies repreſentant: at ſpecies albedinis albedinem repreſentant, non album: Item nulla prorſus eſt difficultas intelligendi ſenſibilia abſtractiue: Experiamur in analphabetico de omnibus coloribus abſtractiue loquente: Item hoc ſentit/quod eſt præſens: In ſacramento altaris albedo ſola eſt preſens: ergo illa ſola ſentitur: Et tamen quomodo ſenſus habet ad albedinem in ſacramento ſic ſe habet ad alias albedines. ¶Fateor tamen ꝙ poteſt iudicare concretiue/ſicut ibi iudicio ſuo ſenſus decipitur: Sed ꝙ apprehenſio prima ſenſus ſit concretiua nō abſtractiua apud me eſt impoſſibile: quia ſic nullum eſſet ſenſibile propriū: tamen ſi loquant̃ de iudicio concretiuo: aſſentior eis: non memini iam: quis meas partes tueatur. Inuenio Lutream Ertphurdię ſic tenuiſſe

De ſcd'o. exiſtimat G. Ochā. q. 12. quarti. Marſil. q. 3. primi. Adam Goddā in primo. Oēm noticiam ſenſitiuā tam interiorem ꝙ exteriorem for- G. Ochā Marſilius Ad. god.

maliter eſſe incomplexã & vnam: q̄uis ſit complexa æquiualenter: quia ad talem vel talem apprehenſionem ſequit̃ appetitus rei vel fuga: vnde ſic viſionem rei Marſil. nõ in uno/ſed pluribus ponit p̄dicamentis ſimul. ¶ Alia eſt ſententia Card. Camerac. q. 3. Intelligibilior certe neſcio an verior, noticiam ſenſitiuã maxime interiorem etiam eſſe complexam. vide. q. 1. prologi.

Camerac.

Dubium, II. An tantum quinq̃ ſint ſenſibilia communia?

Præmit. I. Senſibile per ſe eſſe qđ per propriã ſpeciem ſentit̃, Sed ſenſibile per accidens ſentitur ad ſpecies alterius rei: ſicut campana per ſpecies ſoni: Vnde nulla ſubſtãtia eſt per ſe ſenſibilis. ¶ Senſibile per ſe eſt duplex. ſ. cõmune & ꝓpriũ: ꝓpriũ ꝙ ab vno tantũ, cõmune ꝙ a pluribus ſenſibus pcipi poteſt. ¶ Quod variã intelligit: primo ꝙ magnitudo ſit res diſtincta a re magna: & illud accidens a pluribus ſenſibus ſentiat̃: Et ſic ſenſibilia cõmunia ſunt quinq̃ res: Illud improbauim⁹ 1. phy. Nam quis ſomniator dixit ſe videre magnitudinem/quę nõ ſit color vel lux: Nam cũ per ſe videret & intuitiue: iam certus eſſet magnitudinem realiter diſtingui a re magna & colore: Si dicis ſenſibilia cõmunia nõ ſentiunt̃ per ꝓprias ſpecies (ſicut dici ſolet) ſed per ſpecies ſenſibiliũ propriorũ. ¶ Contra iam das ſenſibile cõmune, nõ ſentiri per ſe/ſed per accidens. ¶ Porro ſi fugere inſtituiſti, dicis viſum videre diſtincte albedinem: & tantũ videnti non eſſe euidens an albedinis gradus ſint diſtincti. Dico te nõ euadere: quia gradus albedinis penetratiue facere vnum: qđ viſu diſcerni non poſſunt: at magnitudo ſi eſt tale accidens vt dicis nõ facit vnum cũ colore. Immo ex hoc loco potiſſime reuincit̃ magnitudinem nõ diſtingui a re magna: q̃m magnitudo videt̃ per ſe: & nihil videtur per ſe niſi color: ergo magnitudo eſt color. maior eſt Ariſt. hic minor in ſeq. cap. ¶ D. Iſenach. amicus noſter nimis logice coartat poſt Bruxel. tantũ quinq̃ eſſe ſenſibilia cõmunia. i. quinq̃ eſſe terminos ſpeciuoce diſtinctos &c̃. at illũ modũ loquendi nimis (vt ita dicam) noĩalem, alibi in philoſophia reali/quę eſt primariũ intentionũ, nõ admiſimus. ¶ Ideo mentem potius q̃ verba eius teneamus & dicamus cũ Burid. Ocham, Arim. & cõi, Senſibile dici cõmune nõ/quia a pluribus ſenſib⁹ percipiat̃ idem numero per ſe: ſed qa plures ſenſus percipiunt obiectũ propriũ tale: vt magnitudo eſt ſenſibile cõmune: quia quilibet ſenſus pcipit ſuum ſenſibile magnũ: & ſic ſunt quinq̃ ſenſibilia cõia de quo in ſeq. Concordant prædicta Auguſt. 2. li. de li. arb. cap. 3.

Ariſtot. Iſennach. Buridan. G. Ochã G. Arim. Auguſt.

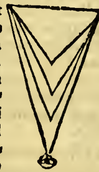
Præmit. II. Quis aliqui hic preterea[n]t modum quomodo ſenſibilia cõmunia a ſenſu iudicent̃, vt Tartaret. Burid. Camerac. Vſing. Lutrea, & ipſe quoq̃ Ariſt. anteſignanus: tamen pręſtat dicere/q̃uis mediç videat̃ eſſe ſcientię. ¶ Et primo de magnitudine. dico primo magnitudo eſt res magna: Sentire magnitudinem eſt ſentire ſenſibile ꝓpriũ eſſe magnũ. 2. ſolus ſenſus viſus & tactus percipiunt ſenſibile proprie magnũ: at alij ſenſus percipiunt bene ipſum eſſe maius vel minus intenſiue vel extenſiue. ¶ Corol. Melius ergo dixit Auer. improbando Themiſt. nõ quodlibet ſenſibile cõmune a quinq̃ ſenſibus pcipi: quia non quantitatem & figurã: ſed bene illa tria ſ. motũ quietem & numerum: tamen Simplicius videt̃ eſſe medius eorũ ſ. ꝙ quodlibet ſenſibile cõmune ſit a quolibet ſenſu pceptibile confuſe/ſed non diſtincte. ¶ Tertio dico ſenſum ſic pcipere magnitudinem: quoniã viſio fit per pyramidem cuius conus eſt in oculo, & baſis in re viſa. ꝓpoſitõe xix. primę pſis perſpecti.

Tartaret. Buridan. Camera. Vſingeñ. Lutre. Ariſtot. Auerr. Themiſt. Simpli.

Viſibile itẽ multiplicat ſpecies ſuas pyramidaliter in quolibet puncto medij ꝓpoſitõe. 4. ibi. Scd̃m ergo quantitatem anguli coni, rep̃ſentat̃ res maior vel minor ut hic videt̃.

¶ Infero ad tria. primo eadem res quanto fuerit oculo propinquior tanto apparet maior: patet qa angulus coni erit maior. ¶ Scd̃o hinc fit vt quantitas rei immoderate diſtantis, nõ eſt oculo certificabilis, vt quãtitas ſtellæ. ¶ Tertio tamen iudicium ſenſus nõ fertur abſolute ſuper magnitudine anguli ipſius coni: ſed adhibita & perpenſa diſtantia: quoniã ſi res remotior fecerit æqualem angulũ cum re ꝓpinqua: certum eſt remotiorem eſſe maiorem: ſi cætera ſint æqualia ſ. medium vniforme &c̃.

Præmit, III. Alterum ſenſibile eſſe figurã: cuius ſit ordine partiũ ad totũ & aliqua eſt ſuperficialis vt circulus, aliqua corporea vt ſphæra. Secũdo dico triplex eſt figura ſ. plana conuexa & concaua. Dico tertio figuram ſic percipi primo enim figurę quoad extremitates percipiunt̃ ſicut ſitus de quo ſtatim. Dico quarto quoad medias partes: tunc iudicat ſenſus figurã eſſe planã/quando partes centrales & extremales æque fortiter mouent: qñ autem centrales debilius mouent/iudicat concauum: quando fortius iudicat conuexũ. ¶ Dico quinto hinc fit vt ſpeciebus variatis varietur iudicium ſenſus & fallatur: puta in muro albo remoto eſt depictus niger circulus: & qa album fortius mouet nigro: ideo ſenſus illa ratiõe nõ ppenſa, iudicat murum in medio eſſe concauũ a remotis.

Dico ſexto ꝙ tam magnitudinem q̃ figurã tactus iudicat per applicationem.

Præmit. IIII. Tertiũ ſenſibile cõmune eſſe ſitũ quomodo aũt ſenſus percipiat ſitum ſenſibilis ſui, dico primo, ſpecies ſenſibiles ſunt ſubiectiue in organo, non in aĩa. Dico. 2. organũ ſenſus eſſe quantum: & ita ſpecies diuerſimode ſituari in oculo

Dico.3, ſcđm quod ſpecies reiſituatur altius in oculo, in dextro vel ſiniſtro: ſcđm hoc iudicatur ipſum ſenſibile ſituari ſicut tradunt perſpectiui.

Dico.4. hinc fit vt turris ꝓpior iudicetur altior: quia ſpecies eius altius ſituatur in oculo ꝙ remotioris. Dico quinto hinc fit vt ambulanti in planitie contra partes remotiores appareant altiores.

Præmit. V. Quartū ſenſibile cōmune eſſe numerū: quia ſenſus percipit numerū rerum ſenſatarū in vniuerſali pcipiendo eorū diſcretionem & multitudinem. 2. dico ſenſum pcipere etiā in particulari numerū iudicando res ſenſatas eſſe paucas aut multas. 3. dico ꝙ ſenſus hoc poteſt per plura iudicare ſ. per lucem interpoſitā, per colorem interpoſitum, per obſcuritatem intermediā, per ordinationem ſuperficierū. 4. dico nunꝙ tamen percipere ſenſum multitudinem rerū quoad rationem diſcretiuā ſ. binariā, ternariā &c. quia hoc ſolius eſt intellectus, Idcirco Marſil. q.27. primi ait hic numerū capi materialiter pro multitudine: vn de Gallina neſcit numerū pullorū. 5. dico tactus pcipit numerū ſenſibiliū per diſtantiā mediā inter aliqua: auditus vero per tempus mediū cadens inter ſonos: vel per hoc qđ percipit differentiā inter grauitatem & acutiem ſoni: applica ſimiliter de alijs ſenſibus. *Marſilius*

Præmit. VI. Motū eſſe ſenſibile cōmune: dico primo ſenſum nō percipere motū niſi pcipiat duo mobilia ſ. vnū quieſcens, aliud motū: aut duo difformiter mota. Dico ſcđo ſenſum nō iudicare de motu ſine memoria: quia ſine memoria nō poterit iudicare partes nunc aliter ſe habere ꝙ prius. Corolř. animalia imperfecta carentia memoria carēt iudicio motus. Dico tertio ſenſum ſentire motum pcipiendo rem aliter ſe habere quo ad partes inter ſe: aut ad aliam rem, aut ad ipſum viſum. Nam qñ res appropinquat viſui videt̃ continue ſub angulo obtuſiori: contra quando elongatur, videtur ſub acutiori, Iſtis ſic præmiſſis

Reſpondet Tantū quinꝗ ſunt ſenſibilia cōmunia, ſcđm ſpeciem, loquendo de ſenſibilibus cōmuniter vſitatis & irreducibilibus, Hoc pro tanto addidimus: quia longe plures ſunt intentiões comprehenſibiles ꝙ iſtæ quinꝗ ſ. continuatio, ſeparatio, aſperitas, pulchritudo, ſimilitudo &c. vt patet ꝓpoſitione. 55. primę partis cōis pſpectiuę.

Articulus. IIII

Ratio. I. Senſus eſt virtus tantum paſſiua & non actiua: ergo antecedens probat̃ quia Ariſt. ex intentione contra Plato. in textu ꝓbat ꝙ ſentiri ſit moueri & pati, Quod ſi dicis ſenſum pati ſubiectiue/ & agere nihilominus ad ſenſatiōem. ¶ Contra Ariſt. voluit differre ſenſum & intellectum/ in eo qđ ſenſus eſſet virtus paſſiua/ & intellectus actiua Et tamen ſi iſta fuiſſet mens Ariſt. tunc æque debuiſſet dixiſſe intellectū eſſe virtutem paſſiuā: quia etiam ipſe recipit ſubiectiue intellectiõem ad quā agit. ¶ Confirmat̃ quia aliqs ſenſus agit ad extra vt viſus baſiliſci: ergo nōn eſt virtus paſſiua. *Ariſtot.* *Ariſtot.*

II. Et eſt ratio Plotini de ſenſu & memoria. Si ſenſus eſt paſſiuus reſpectu obiecti imprimentis ſpēm: ergo ad videndū cœlū nō oportet erigere oculos: probat̃ quia apprehenſa ſpecie: tunc ſenſus poſſidet ſpeciem: ergo amplius nō quærit ſpeciem: & ſic poterit ſentire qñ vult. ¶ Si dicis ſpeciem nō poſſideri ab oculo ſine obiecto. ¶ Contra forma conſeruatur a materia & nō ab agente: modo ſpecies eſt forma. Scđo quia oculus poſſidet ſpecies lucis ſolaris poſteaꝙ vidit fortiter in ſolem. ¶ Confirmatur quia tunc ſenſus aliqñ eſſet rubeus aliquando albus: cum ſenſus per te, debeat eſſe talis in potentia/ quale eſt ſenſibile in actu: & agens nititur aſſimilare ſibi paſſum: plures rationes habet Plotinus & difficiles: Sueſſa tamen eas ſoluit. *Plotinus.* *Plotin.* *Sueſſa*

III. Et eſt ratio Nyphi contra Iandun. & cōem. Senſatio nō diſtinguit̃ a ſpecie ſenſibili. probatur Omne agens potens in aliquā formā poteſt in omne cōſequens eſſentialiter formā: eſt regula Auer. 8. phyſ com.4. & 32. Item.4. cœli com.22. & 25 Sed ſenſibile extrinſecum poteſt in ſpeciem: ergo poſſet in ſenſationem: & tunc fruſtra daretur ſenſus agens. ¶ Confirmat̃ quia præaccepta ſpecie in ſenſu: vel ipſa eſt actiua ſenſationis: & tunc ſenſus agens erit ocioſus, Si autem eſt paſſiua: ergo erit in potentia contradictionis. ¶ Confirmat̃ ſecundo Omne agens qđ poteſt inducere ſummā diſpoſitionem pro aliquo actu poteſt & in ipſum actum, Auerr.7. metaph. Com.31. Sed ſenſibile poteſt introducere ſpeciem/ quę eſt diſpoſitio ſenſatiōis: ergo poteſt in ipſam ſenſationem. *Nyphus* *Iandun.* *Auerr.* *Auerr.* *Commentator*

IIII. Senſibile decipitur circa propriū obiectum, probatur cane audiente organa hydraulica iudicat ſonum nō delectabilem/ & hydraula, iudicat delectabilem: ergo alter decipit̃. Similiter aſinus iudicat tribulos delectabiles/ & nō leo. Similiter canis venaticus iudicat ferā latere in loco/ in quo venator non iudicat eam latere. Sic ieiunus iudicat fœtere allij cōmeſtores. Sic poma ſtiptica pueris apparent dulcia.

Reſpondet Ad. I. Q. quia triplex fuit antiquorum ſententia: primo Plato (vt ait Alphar.) poſuit ſenſibilia omnia congenita animę. 2. Empedo. poſuit ſenſationem eſſe realem tranſmutatiōnem ſenſus a ſenſibili, nō ſpiritualem. 3. Democ. negauit mediū eſſe neceſſariū: Diſſentiens Ariſto. Platoni dixit ſentire eſſe moueri & pati: ad quod ſufficit pati ſubiectiue contra Plat. quamuis etiam agat. ¶ Ad replicam dico primo ꝙ aliter intellectus eſt paſſiuus/ qui nōn operatur per organum corporeum: quoniam ſenſus ratione diſpoſitionis organi etiam eſt paſſiuus. Secundo dicas melius ꝙ intellectus eſt duplex ſ. agens & poſſibilis: vnus agit, alius patitur ſubiectiue, Ita etiam duplex eſt ſenſus ſ. agens. ¶ Ad cōfirmationem dico viſum baſiliſci agere ad extra per accidens propter venenum coniunctum. *Plato* *Alpharabius* *Empedo.* *Democr.* *Ariſtot.* *Plato.*

Ad.II. Dicitur bene argumentandi: nam ſpecies dependet ab obiecto, Ad replicam dico formã de pendere a materia/verum eſt ꝙ dependet ab efficiente in ſolo fieri: ſed ſpecies dependent ab obiecto non ſolum in fieri/ſed etiam in eſſe. De ſpeciebus ſolaribus, dico hoc nõ eſſe propter ſpecies, ſed vel propter virtutem debilitatiuã ſimul cum ſpeciebus impreſſam ſcđm G. Ocham, aut propter fortem immutationem ſpiritus viſiui ſcđm cõmunem. ¶ Ad confirmationem nego ſequelã: ad probationem dico ſenſum eſſe talem in actu repreſentatiue/quale eſt ſenſibile; non tamen formaliter. De aſſimilatione dico agens aſſimilare ſibi paſſũ vniuocũ: ibi eſt actio æquiuoca: etiam hic aſſimilat ſibi paſſum quantum poteſt: hoc autem fit repreſentatiue hic. G. Ochã

Ad.III. Negando aſſumptũ: ad probationem concedo totum / ꝙ obiectum poteſt in ſpeciem, & in ſenſationem: & nego ergo ſenſus agens fruſtra ponitur: & ratio eſt quia obiectũ ſolũ eſt cauſa partialis ſenſationis & ſimiliter potentia, vt diximus, Per idem ſoluitur confirmatio: quia ſenſus non eſt ocioſus: cum partialiter agat. ¶ Pariter dicitur ad ſecundã confirmationem, poſſe ſenſibile in ſenſationem partialiter.

Ad.IIII. Dico Canis non decipit: quia iudicat ſibi non eſſe delectabilem ſonũ: quia non eſt ſibi ꝓportionatus/ qui tamen eſt ꝓportionatus homini. Idem de aſino/quia eſt cibus ſibi conueniens: & vt Catho ἀγελάστος ridens ait Similes habent labra lactucas. Canis venaticus excellit hoĩem odoratu: ideo certius iudicat, Qui comedit alliũ, non iudicat alium fœtere, ob indiſpoſitionem organi. Idem de vltimo. ¶ Adde Simpliciũ qui credidit ſenſum eſſe tantum actiuũ: quia ſenſoriũ animatum bene recipiat ſpecies: & ita patiat: ſed ſenſus vi quadam intima cognoſcat & iudicet: & ad eum ſenſum torquet verba Ariſto. ꝙ ſentire ſit pati ſ. quo ad ſenſorium. Catho Simplici. Ariſtot.

De Viſu & viſibili. Cap. IIII.

CVius igitur viſus eſt ꝑceptiuus id eſt viſibile. Viſibile vero eſt color: & id qđ 1
oratione quidem explicare ac dicere licet. Nomine aũt caret atq; id ipſũ maxi Cõcluſio
me patebit cum vlterius ꝓcedemus. Viſibile igitur eſt color: hic aũt eſt id qđ
eſt in eo qđ per ſe viſibile eſt. per ſe vero non ratione: ſed quia in ſe cauſam habet vt
ſit viſibile. ¶ Color aũt omnis motiuus eſt eius qđ eſt ꝑſpicuũ actu: & id eſt ipſius 2
natura. Quaꝓpter nõ eſt viſibile abſq; luce: ſed omnis vniuſcuiuſq; color in lumine Cõcluſio.
ſane videt. Quamobrem quidnam ſit ipſum lumen: prius dicere declarareq; oportet.
¶ Eſt igitur aliquid. Perſpicuũ autem id dico: quod eſt quidem viſibile. Non eſt 3
autem vt ſimpliciter dicam per ſe: ſed per alienum colorem viſibile. Atq; res talis eſt Perſpicuũ
aer & aqua & ſolidorũ complura vt vitrum & glacies & huiuſmodi corpora: nõ eñ
aqua vel aer vt eſt aqua vel aer perſpicuũ eſt: ſed quia natura eadem ineſt in his vtriſ
q;: & in perpetuo ſupero corpore. Lumen aũt actus eſt huiuſce perſpicui ea nimirũ Lumen
ratione qua perſpicuũ eſt. At id eſt potentia: in quo nunc id ipſum ineſt: nunc tene
bræ: atq; lumen quaſi perſpicui color eſt: cum eſt perſpicuũ actu ab igne vel ab hu Tenebræ
iuſcemodi corpore: quale eſt ipſum ſuperũ corpus: nam huic ineſt aliquid vnum &
idem. ¶ Quid igitur eſt perſpicuũ diximus: & quid etiam lumen: nam neq; ignis 4
eſt: neq; omnino corpus. neq; corporis eſt vllius defluxus: eſſet enim quoddam hoc Cõcluſio.
quoq; pacto profecto corpus: ſed eſt ignis vel huiuſcemodi cuiuſdam in perſpicuo
præſentia corporis: fieri nanq; non poteſt vt in eodem ſint duo corpora ſimul. Vi
detur aũt tenebris contrariũ eſſe lumen: At tenebræ priuatio ſunt talis habitus: atq; Autoritas
ignis vel corporis talis abſentia a perſpicuo: quare patet huiuſce præſentiã eſſe lumen.
¶ Atq; non recte dixit Empedocles & ſi quis itidem cenſuit. lumen ferri atq; exten 5
di tandem inter terrã & continens. noſq; id ipſum latere: hoc enim & rationis me Improba
tas egreditur: & eſt præter ea nimirũ quę apparent: in paruo nanq; ſpacio motus for tio Empe.
taſſe lateret: ſed ab ortu ſolis ad occaſum tanti corporis motũ latere: magna nimirũ ꝓ
fecto eſt poſtulatio. ¶ At q coloris qdem id eſt ſuſceptiuũ qđ colore vacat: ſoni au 6
tem: id quod ſono. Vacat autem colore perſpicuũ ipſum: & inuiſibile vel id quod De medio
vix tandem videtur. quale id eſſe videtur: quod tenebris eſt affectum: atq; tale eſt concluſio.

ipſum vt patet perſpicuũ,attamen non cũm eſt perſpicuum actu:ſed cum potentia:ea
7 dem enim natura modo eſt tenebrę modo lumen. ¶ At vero nõ vniuerſa viſibilia in
Cõcluſio lumine ſunt viſibilia:ſed ſolum vniuſcuiuſq; proprius color. Non nulla nanq; in lu-
negatiua. mine quidem non videntur:in tenebris autem efficiunt ſenſum: vt ea quę apparent
ignea atq; ſplendent. Hæc autem noĩe carent vno vt fungus cornu piſcium capita &
ſquamę & oculi.ſed nullius horum proprius color videtur:atq; quã ob cauſam hæc
viſibilia ſunt,Alia ratio eſt. Nunc tantum patet id inquam quod in lumine videtur
eſſe colorem:quo circa ſine lumine non videtur:hæc eſt enim ſane coloris ratio eſſe
inquam eius motiuũ quod eſt perſpicuum actu. Actus autem perſpicuus lumen eſt
vti diximus:id ita eſſe ex eo tanq; e manifeſto ſigno patere poteſt: nam ſi quiſpiã id
quod habet colorem ſuper ipſum viſum poſuerit.nõ ſane videbit ſed color quidem
mouet perſpicuum vt aerem:ob hoc autem cum ſit continuus ſenſus inſtrumentum
mouetur.¶ Nõ enim hoc loco recte ſentire videtur Democritus:qui quidem putat,
8 Improba ſi medium ſpacium vacuum fiat: formicam etiam ſi ſit in cœlo exacte perfecteq; vi-
tio Demo deri.Etenim ipſum fieri non poteſt viſio nanq; fit patiente aliquid ſenſitiuo:at vt pa-
criti. tiatur ab ipſo colore qui videtur fieri nequit.Reſtat igitur vt a medio: quare neceſſe
eſt aliquod eſſe medium inter colorem ipſum & viſum:quod ſi id vacuum fiat non
Autoritaſ modo non exacte,ſed neq; quicq; omnino videtur: quam igitur ob cauſam neceſſe
9 eſt in lumine colorem videri diximus.¶ At ignis in vtriſq; plane videt̃: in tenebris
Cõcluſio inquam atq; in lumine:id autem neceſſario accidit.Ipſum enim perſpicuum ab hoc
perſpicuum fit. Eadem autem eſt & de ſono & de odore etiam ratio: nihil eẽ ipſo
rum ſenſus inſtrumentum tangens efficit ſenſum:ſed ab odore quidem & ſono mo-
uetur medium: ab hoc autem vtrunq; ſenſuum inſtrumentum.Quod ſi quiſpiam ſu
Autoritas per ipſum inſtrumentum ſenſus vel id quod ſonat vel id quod olet poſuerit: nullus
profecto ſenſus efficietur ſimili modo res ſeſe habet in tactu & etiam guſtu: ſed non
10 Medium apparet.quam autem ob cauſam:poſtea dicetur ac patebit: Atq; medium quidem in
ſonis eſt aer:in odoribus autem nomine vacat. Nam vt perſpicuum in colore cõmu
nis eſt quidam affectus in aere atq; aqua:ſic alius quidam in odoribus eſt affectus:
qui quidem ineſt in his vtriſq; in aere inquam & aqua. Videtur enim & animalium
ea quę verſantur in aquis ſenſum odoris habere. Verum homo cæterumq; animan-
tia quę degunt in terra:atq; reſpirant:nequeunt ſine reſpiratione olfacere:& cauſa etiã
huiuſce poſterius explicabitur.

Explanatio tex.

Cum de ſenſu egiſſet in cõmuni: iam proſequitur de eo in ſpecie:& primo de viſu.

I. Color eſt viſibilis,probatur quia huius ſenſibilis eſt viſus.

II Color non videtur ſine lumine,probatur quia color eſt motiuus actu perſpicui. ſed actu diaphonum non eſt ſine lumine.

Diffinitio III. Perſpicuum eſt q ſua natura non eſt viſibile/ſed alieno viſibili. Lumen eſt actus perſpicui inquantum perſpicuum: Tenebrę dicuntur perſpicua in potentia:quando enim perſpicua carent lumine tenebræ dicuntur.

IIII. Lumen eſt a corpore/ſed nõ eſt corpus.patet quia fieri non poteſt vt duo corpora ſint ſimul.

Empedo. V. Quare non recte dixit Emped.lumen ferri ſubito inter terram & cœlum: ita q nos non percipere mus motum luminis: ſed ait Ariſt.nimiũ poſtulat nos latere motũ q fit ab oriẽte in occidentẽ

VI. Medium videndi non eſt coloratũ vel viſibile,quia ſic ſono caret,ſoni medium.

VII. Non oĩa viſibilia lumine videntur:ſed quæ propriũ habent colorem:patet de noctilucis.

VIII. Democritus errauit arbitratus nos melius videre ſine medio:probatur quia oportet ſenſibile prius immutare medium q ſenſum: nam ſi ponatur ſupra ſenſum nõ cauſat ſenſationem: Et hoc idem contingit in aliĳs ſenſibus. Democri.

IX. Aliqua ſunt viſibilia & in lumine & in tenebris:patet de flamma quę reddit mediũ pſpicuũ.

X. Medium in viſu eſt aer vel aqua,in ſono aer,in olfactu mediũ caret noĩe:nam aĩalia in aquis olfaciũt;aĩalia tñ in terris nõ olfaciũt ſine reſpiratõe.

Annotatio.

Ariſtot. Auicenna Ariſto. tractatum ſuum a viſu incepit: nec obeſt ratio Auicen. in. 6. naturaliũ / volentis auſpicari debere a tactu: qui ſit ſenſuum cõmuniſſimus: quoniam etſi tactus ſit prior cõmunitate: tamen viſus vt recte Simplicius tradit, eſt prior nobilitate: Simplici. quod comprobat ex nobilitate organi ſ. oculi, potentię viſiuę / quę eſt promptiſſima ad actum, & obiecti ꝙ ratõe luminis habet affinitatem cũ ſole. 2. Triplex habemus viſibile ſ. in lumine, in tenebris, & vtroq;.

Simpli. Plato 2. Color hic diffinitur quatenus viſibilis, nõ quatenus color de quo de ſenſu & ſenſato. Simpli.

4. Hic Platonem improbat: qui credidit lumen eſſe formam igneam: viſumq; eſſe defluxum corporis ſpirituoſi per medium. Nyphus citat Iamblychum in cõmen. Timęi. Proculus vero dixit, lumen eſſe corpus diuinum per aeris minutas particulas diuiſum: ambę ſententię ab Ariſt. refelluntur. Nyphus Iambly. Proculus Ariſtot.

7. De noctelucentibus Ariſto. non tradit cauſam: ſed Auer. ait poſt Soſigenẽ præceptorem Alexandri, ꝙ in eis ſit natura parum lucidi: & illud latet in maiori lumine: ſicut cãdela nõ illuminat in die: clarius dixit G. Reiſchius præceptor noſter: ꝙ talia noctiluca habent intrinſecum & connatum lumen: nam in vermiculis qui ſunt ſine ſanguine & frigidi: partes igneę circa locum digeſtionis concurrunt: & ibi lucent, Sic cum piſces ſint frigidi & in frigido elemento: ideo natura ſquamas præuidet duras & terreſtres, partes igneas conſeruantes pro fortificatione caloris naturalis, In lignis putridis, ignis cum humido aereo ad extremitates colligitur, hæc præceptor. Auerr. Soſigena Alexand. G. Reiſch

10. Medium ſoni aer. Contra obĳcitur etiã aquã eſſe medium vt infra dicit: & Simplicius teſtatur medium ſoni ab interpretibus appellatum διηχὲς: ſoluit Simplicius ꝙ hic dixerit medium in quo fit ſonus notabilior. Simpli.

Explicatio ſcholaſtica:

Q. II.

An viſus ſit coloris pceptiuus adęquate?

Articulus. I.

Nota. I. Quia viſus eſt ſenſibus alĳs nobilior & excellentior, vt Auguſt. quoq; teſtaẽ li. 11. de trinita. cap. 2. quem & Origenes extollit: ob idq; eũ prę cæteris diligimus ait Ariſtot. primo metaph. Ideo ab iſto materiam ſenſuũ merito auſpicamur: qđ & G. Niſſenus fecit. ¶ Vnde ſcias penes quem libet ſenſum, potentiam, obiectum, organum, medium & modũ ſentiendi. ¶ Vnde potentia viſiua eſt potentia ſenſitiua apprehenſiua viſibilis in oculo, mediante corpore diaphono: vbi habes & obiectum, organum & medium. ¶ Viſibilia enumerantur tria ſ. lux, lumen, & color: rectius omiſeris lumen plurium ſententia: at de hoc iam plura. Auguſt. Origenes Ariſtot. G. Niſſe.

¶ Vnde lux eſt qualitas in corpore lucidum ipſum faciens, & perfectio tranſlucentis vt tranſlucens eſt. ſequitur primo ꝙ lux eſt accidens, de quo in dubio: Sequitur ſecundo in quo ſit, & quomodo ab alĳs differat: nam luminare, eſt res habens lucem: Lux eſt forma accidentalis lucidi: lumen autem eſt imago lucis, ſeu ſpecies lucis primaria: Vmbra eſt ſpecies lucis ſecundaria: Radius eſt lumen & ſpecies lucis directa ſeu vnita: Radioſum eſt corpus bene politum & terſum a quo reflectunẽ radĳ: Splendor eſt radius reflexus a corpore polito: Ob id autem Ariſt. dixit lumen eſſe actum diaphoni: quia cũ aer ſit potentia tranſlucens, lux per lumen diffuſum facit ipſum actu tranſparentem: de luce & lumine plura art. III. Ariſtot.

Nota. II. Colorem dupliciter vſurpari: large & ſic eſt qualitas alteratiua viſus de potẽtia ad actũ: facit viſum in potentia, videre actu: & ſic lux eſt color: ita etiã vulgares vtuntur illo termino: Strictius color eſt qualitas ſecunda mixti ex actione qualitatum primarum genita, immutatiua viſus: & ſic diſtinguitur contra lucem & lumen: & diffinitur ab Ariſtotele in paruis. Color eſt extremitas corporis perſpicui in corpore terminato. Vbi aduerte non diffiniri colorem in genere: quia diffinitio non conuenit colori exiſtenti in profundo: ſed diffiniri ſolum colorem in potentia ꝓpinqua viſibilem: qualis eſt in ſuperficie: aduerte ſecundo colorem non eſſe extremitatem identice / ſed ſolũ per inhæſionem / quia inhæret extremitati. Aduerte tercio in corpore terminato, hoc eſt opaco & non tranſparenti: ſic dictum quia terminet viſum: Nam ſi aeris regio in infinitum protenderetur nullo opaco occurrente nihil uideretur: ſicut modo fit cœlo ſereno: vbi tamen viſus decipitur iudicando blauũ: aut ꝙ lumen vaporibus incidens eum præſtet colorem, ¶ Adde poſtremo hic diuerſas eſſe de generatõe colorũ ſententias de q̃bus in paruis. Ariſtot.

Nota. III. Medium viſionis eſſe aerem vel aquã & quodcunq; aliud tranſparens ſeu diaphonũ illuminatum, vt vitrum, chryſtallus, glacies &c. quo modo autem lumen & propter quid requiraẽ art. III. dicturi ſumus. ¶ Organum autem viſus eſt oculus quatuor pelliculis ſeu tunicis & tribus humoribus integratus: prima tunica dicitur coniunctiua ſeu conſolidatiua: quæ totum oculũ continet: quare pinguis eſt & fortis / nõ tamen diaphona: ideo in anteriori parte foramen habet, tranſitum ſpeciebus prębens. Secunda tunica diciẽ cornea, cornu albo & ſubtili ſimillima, clara, lucida & dura: eſt autem diaphona, ſpeciebus pꝛuia. Tercia eſt Vuea, nigra vt vua: nam in ea glacialis claritas aliquo modo obſcuraẽ: & ſpecies in ea reſplendent: ſicut plumbum ſubĳcitur vitro, in conſtitutione ſpeculi: in antea lenis, intrinſecus villoſa: in priori parte foramen habet / vt ſit ſpeciebus peruia. Quarta rareti araneę ſimilis, hinc aranea dicitur omniũ ſubtiliſſima. ¶ Similiter tres habet humores ſ. albugineum, vitreum & chryſtallinũ: Chryſtallinus eſt interior, in aranea: hunc circundat vitreus, ruborem ex ſanguine venarũ oculum tangentiũ (quem digerit) habet, Albugineus uero eſt inter araneam & vueam cuſtodiens chryſtallo idem a duricie corneæ & villoſitate vueæ. hæc ex G. Rei. Char. G. Reiſch

Nota.IIII. Q a cerebro & ſenſu cõmuni deſcẽdit neruus qui dicit opticus.i.viſiuus: nam ὀπτικὸς viſiuũ dicitur: qui circa oculos fit bifidus: bifidi etiam veniunt a cerebro: & partes inſtar fiſtularum ampliantur: & ad oculũ terminant. ¶ Vnde tunc viſio fit hoc modo: poſteaq̃ lumen incidit ſupra colorem, deſcinduntur ſpecies viſibiles coloris via multiplicationis pyramidaliter vſq; ad oculum: vbi recipiuntur in humorem chryſtallinum: vbi ſpiritus viſiuus lucidus & clarus a cerebro per opticum neruũ deſcendens a ſpeciebus immutatur: & ſic confuſa ſenſatione regredit: a quo anima excitata videns ſpiritum viſibilem immutatum, via aſſimilationis producit viſionem obiecto ſimilem: per quam diſcreta ſenſatione ipſum obiectum percipit, Et ſic patet ſpiritum viſiuũ eſſe incoloratũ: qui ab omniũ colorum ſpeciebus immutatur: non aũt per duos oculos iudicamus rem viſam eſſe duas: cum rami nerui optici in vnũ coeant: & ita iudicant rem viſam eſſe vnã nõ duas.

Articulus.II.

Concluſio. Viſus eſt perceptiuus coloris large loquendo de colore adæquate: ſic ſ. quod nihil eſt viſibile niſi color: & omnis color eſt viſibilis: Non cures hic argumenta ſophiſtica: at de hoc articulo.IIII.

Articulus III.

Dubium.I. An ſpecies ſenſibiles ſint ponendæ?

Quia in modo videndi ſpecierũ meminimus: ideo earum naturã hic fuſius explicabimus.

G Arim. Camerac.

Præmit.I. Conformiter ad mentem Gre. Arim. diſt.7.ſecundi.q.3.& Cameracẽ.in tractatu de anima: ſpecies in noſtra materia plures habet ſignificantias. primo vſurpatur pro omni forma ad noticiam rei concurrente. 2.pro forma quę eſt ratio cognoſcendi. 3.pro ſimilitudine rei cognitę. 4.pro ſimilitudine rei manente in anima poſtq̃ deſijt cognoſcere. ¶ Dicam more meo ſpecies capit primo pro actu: & dicitur ſpecies expreſſa: ſic lapis non eſt in anima/ſed ſpecies eius.i.cognitio. 2.pro habitu & eſt ſpecies derelicta. 3.pro ſimilitudine vel pulchritudine rei. 4.pro præuio cognitionis ab obiecto deciſo: & eſt ſpecies ſenſibilis dicitur ſpecies multiplicata impreſſa: quam ſic diffinies. Species eſt idolum ſiue ſimilitudo obiecti, ab eo deciſum & eius repræſentatiuũ.

Paul Scriptoris in diſt.3.primi ponit xx. acceptiões ſpeciei: ſed ad quid.

Vide.3. de anima

G.Ochã Gabriel

Præmit.II. Duas eſſe contrarias ſententias an tales ſpecies ſenſibiles ſint ponẽdæ: Prima eſt G.de Ochã.q.17.&.q.18.ſecundi negantis ſpecies ſenſibiles: quam adhuc prolixius refert Gab.diſt.3.ſecundi.q.2.in compendio dicas.I. Ad ſenſatõem non requiritur, niſi debita præſentia obiecti ad ſenſum aduertentem. 2.Non enim oportet mouens eſſe ſimul cum moto, niſi virtualiter. 3.Videtur ergo color aliquando abſq; hoc quod aliqd imprimat in medio vel in ſenſu. 4.Poteſt tamẽ contingere q obiectum cauſat qualitatem ſimilis rationis tam in medio q̃ in organo: patet de radijs penetrantibus feneſtram depictam: cuius colores reddunt in pariete obiecto: ſimiliter viſo intenſe lucido, viſus adhuc iudicat ſe videre illud lucidum, ob luciditatem oculo impreſſam. 5.Poteſt quoq; obiectũ ex natura ſua imprimere in ſenſum vnam aliam qualitatem confortatiuam viſus aut debilitatiuã, Sicut viridi recreamur, albo excellenti offendimur.

Alia eſt ſententia cõmunis antiquorum & iuniorum: quam his accipe. 1.Obiectum ſenſibile ob ſui materialitatem per eſſentiam in organo recipi non poteſt. 2.Ideo de ſe imaginem a ſenſu receptibilem producit ſeu de ſe deſcindit. 3.Nõ tamen pducit illam ſpeciem in organo, quin pri⁹ producat ipſam in medio. 4.Non eſt vna ſpecies in numero quę deferat ab obiecto vſq; ad ſenſum: cum accidens non migret de ſubiecto in ſubiectum. 5.Sed via multiplicationis continuo pducitur alia & alia ſpecies vſq; ad organũ ſenſus. 6.Nõ tamen eſt idem modus pducendi ſpeciem & eiuſdem & diuerſorum ſenſuum. 7.Nam aliquando ſenſibile diffundit & multiplicat ſe realiter/aliquando ſolum intentionaliter: primũ patet de lumine quod eſt ſpecies lucis primaria; Item de odore, colore, ſono &c̃. nam odor diffundit aliqñ ſe realiter ad certam diſtantiam, vltra quã diffundit ſe poſtea intentionaliter. ſecundũ patet in coloribus. 8 Species viſibiles multiplicantur pyramidaliter ad organũ viſus in ſphera: ſonus tamen multiplicatur ſpiraliter: & aliæ ſpecies omnes ſpherice: de ſono & alijs dicemus ſuo loco. 9. Quia ſpecies habent eſſe depuratum & intentionale: ideo non contrariant nec permiſcentur. 10. Quare duę candelę lucentes in eodem cubili circa idem opacum, diuerſas relinquunt vmbras: & album & nigrum ſimul diſtincte videri poſſunt: eo q ſpecies ſunt impermixtæ: & obiectis contrarijs ipſa non contrariantur. 10.Quamuis vere & realiter in ſe ſint materiales: attamen reſpectiue ad eorum obiecta, vel ad alias ſpecies dicuntur ſpirituales: & iſtud ſecundũ liquet de ſpeciebus viſibilibus & audibilibus: nã a remotis citius videmus ligna ſecantem & ictum/q̃ audiamus ictũ: ſic coruſcationem videmus anteq̃ tonitru audiamus; cũ tamen tonitruũ ſit prius. 11.Species intendunt & remittunt: ſemper enim propinquiores ſunt fortiores remotioribus/& rectę reflexis. 12.An ſpecies videri poſſint eſt probleuma neutrum: nam lumen videri eſt certũ/quod eſt ſpecies: multis apparet probabile ſpecies ita poſſe condenſari maxime in corpore polito/aut dum fortiter lumine actuantur/ut videri poſſint: primum apparet in ſpeculo. ſecundum patet radijs ſolaribus feneſtrã coloratam penetrantibus, in pariete obiecto. 13. Tamen probabilius apparet ſpecies coloris nõ videantur: ſed ipſum obiectum videatur per ſpecies huiuſmodi reflexas: vnde ante ſpeculum, non videmus imaginem in ipſo/ſed verũ hominem ſtantem ante ipſum. 14 Decipitur tamen viſus/qui iudicat ſe videre ſcd̃m lineã rectã/q videt ſcd̃m

reflexam : vnde etiam iudicat diſtantiã maiorem vel minorem, ac ſi linea reflexa eſſet in longum & rectũ porrecta. 15. Dicunt ergo ſpecies ſenſibiles, non quia ſentiant: ſed quia immutant ſenſum/ aut quia repręſentant ſenſui rem ſenſibilem: 16. Sicut ab obiecto deſcindunt ſpecies ſenſibiles: ita a ſenſatione exteriori deſcindunt intentiones vſq; ad ſenſum cõmunem. 17. Vnde intentiones illę nihil aliud ſunt q̃ ſpecies ſenſibiles interiores: ſiue de illis in ſenſu cõmuni intelligas: ſiue de memoria: quid aũt de ſpeciebus intelligibilibus iudicandum ſit: ſuo loco non reticebimus: habes hanc ſententiam fideliter declaratam.

Reſpondet. Species ſenſibiles a qualitatib⁹ ſenſibilibus realiter & ſpeciuoce diſtinctæ, ſunt aſſerendę/ dependentes tamen ab obiecto in eſſe & fieri. primũ probat quia cõmuniter receptũ ab Al-
Albert. berto, Thoma, Scoto, & quaſi tota ſchola, Greg.
Thomas. Arimiñ. Io. Gerſon in centilogio, Burid. hic, Mar
Scotus ſil. in abbreuiat phyſicæ, Aliaceñ. &c. Præterea
G. Arim. negare ſpecies ſenſibiles eſt eneruare fundamentũ
Gerſon totius perſpectiuę/ quę eſt vna de ſcientijs medijs
Buridan. vt patet. 2. phyſ. Et experimur ſpecies lucis, & in
Marſilius multis alijs non poſſumus ſaluare experientias de refractionibus ſine ſpecie viſibili & adhuc minus
G. Ochã de ſpeculis: vbi quis dicitur etiam ſcd̃m Ochã videre per lineam reflexã: quęro quę alia res põt imaginari illa linea/ niſi ſpecierũ viſibiliũ.

Dubium. II. An illuminatio ſit inſtantanea?

Id quod de illuminatione ambigitur & de reliquis ſpeciebus maxime uiſibilibus dubitare poſſumus.

Præmiſſo Quid ſit mutatio inſtantanea ex. 6. phyſ. Aduerte duas pugnantes hic fuiſſe ſentẽtias.
Ariſtot. Prima eſt illuminationem fieri in inſtanti: hoc ai-
Empedo. unt eſſe de mente Ariſt. hic improbantis Emp. quoniam ſi lumen ſucceſſiue fieret a ſole: iam nos ſen-
S. Thom. tiremus in tanta diſtantia/ ſicut eſt ab oriente ad
Th. argen nos: ita tenet S. Tho. p. 1. q. 67. art. 2. Tho. Argẽ.
Nyphus. li. 2. diſt. 13. pluribus aſtruit hic Nyphus/ q̃ illuminatio ſit ſubitus ꝓuentus ipſius formę: Concedit tamen etiam eam fieri ſucceſſiue, medio nõ be-
Camera. ne diſpoſito ¶ Alia vero eſt Camera. poſt Arim.
Arimiñ. ſententia, illuminatiõem fieri in inſtanti, nõ ſcd̃m veritatem/ ſed ſcd̃m noſtram perceptibilitatem:
Ariſtot. Vnde hoc ſatis conuincit ex illo loco Ariſt. quoniam ſol nõ applicat oriçonti noſtro in inſtanti/ ſed ſucceſſiue per motum: quomodo ergo poſſet illuminare in inſtanti; quamuis præceptor noſter
G. Reiſch G. Reiſchius uoluerit Ariſt. argumentatũ ex ſuppoſitione ſ. ſi in inſtanti applicaretur ſol oriçonti noſtro: q̃ tunc illuminaret aerem in inſtanti: Tu dic ad iſtud & ad totum dubium ſcd̃m notata & definita in. 6. phyſ.

Dubium. III. An lumen requiratur propter medium, vel colores ad viſionem?

Præmit. I. Sicut lux non eſt ſubſtantia corporis lucidi ſed accidens: ita lumen eſt accidens corporis illuminati: cuius priuatiuũ eſt tenebrę/ remiſſum vero vmbra: & lumen eſt ſoboles lucis: Bene
ergo antiquos & potiſſimũ Platonem improbauit Plato.
Ariſt. qui lumen dixit eſſe corpus: vt adnotauim⁹ Ariſtot.
circa text. ¶ Vnde quia Platonici poſuerunt viſio- Plato
nem fieri extramittendo/ arbitrati ſunt ſolem eſſe quaſi oculũ totius ſphæræ: & ab illo oculo emitti ſpiritum quendam viſibilem: qui vniuerſum circũeat/ vt anima ſolis omnia videat, ac omnia intueatur vt ex Platone trahitur lib. x. de rep. & in Timæo, & in Phedone: dum ibi ait Terram puram in puro iacere cœlo/ in quo ſunt aſtra: vbi per cœ-
lum intelligit lumen. ¶ Aliqui vt Arnoldus, Ray- Arnold.
mun. Richar. de rupe ſciſſa uoluere hunc cœleſtem Raym.
ſpiritum inſitum eſſe omnibus rebus: & quintã di- Richard.
xerunt eſſentiã: Alchimiſtę fallax hominũ genus, pollicentur dein ſe poſſe ſeparare ab elementarijs rebus: & eam dicunt omnibus ægritudinibus mederi: vocant etiam aurum potabile: & eſt ſecretũ omnium magorũ; per quod ꝓmittunt ſe homines facere quaſi immortales: At tu omnia vana ficta & mẽdacia arbitrator: & ab eis nõ decipieris iuxta extrauag. Spondent extra de crim. falſi. ſpondent quas non exhibent diuitias pauperes alchimi-
ſtæ. ¶ Proculus voluit tutari Platonem hic cõtra Proculus.
Ariſt. quia lumen ſit corpus tenuiſſimũ: ſed quia a Plato
Simplicio improbat: ideo nõ diutius inſiſto. quo- Ariſtot.
niam omnes peripatetici conueniunt lumen nõ eſ- Simpli.
ſe corpus: ſed actum corporis diaphoni/ nõ vt ſit/ Sueſſa
ſed vt diaphonum ſit & tranſlucens: Sueſſa acute aſſumit lumen etiam non eſſe accidens diaphoni: at nos non facimus medium inter ſubſtantiam & accidens.

Præmit. II. Q; licet lux ſit qualitas accidentalis
ſolis vt etiam fatetur Damaſ tamen A. Augu. de Damaſ.
li. arbitrio ponit lucem obtinere primũ locum in Auguſt.
corporibus: & ſuper Geñ. li. 7. nominat lucem cor- Bonauen.
pus: Sed vt Bona. ait & Scot. diſt. 13. ſecundi lu- Scotus
cem accepit pro corpore lucido.

Præmit. III. Q; lumen eſt per ſe viſibile: quia non inconuenit ſpeciei eſſe ſpeciem; vnde lux videtur per lumen tanq̃ per ſuam ſpeciem primariã: & lumen ſicubi recipitur & reuerberat producit de ſe ſpecies ſecundarias lucis: & per illas lumen videtur: patet quia lumen ſolis recipitur in luna: & a nobis videtur lumen lunæ; ergo hoc erit per lumen ſecundarium.

Præmit. IIII. Tres eſſe ſuper quęſito ſententias. Thomas
Prima eſt S. Thomę & Auerr. lumen requiri pro- Auerr.
pter medium; adeo q̃ ſi poſſibile eſſet ipſum medium illuminari abſq; actuatione coloris: q̃ color adhuc videretur: quoniam eſt ſuapte natura viſibi-
lis. ¶ Aliter ſenſit Albert. & Auenpache lumen re- Albert.
quiri propter colorem: ita q̃ color non eſt obiectũ Auenpach
per ſe viſus, nec per ſe viſibilis: lucidum autem eſt viſibile per ſe: & color nõ eſt viſibilis niſi ratione lucidi. ¶ Tertia eſt ſententia/ lumen propter verũ q̃ requiri & propter mediũ, & propter colorem: Vnde color per ſe non ſufficit deſcindere ſpecies viſibiles/ niſi ſit actuatus lumine; ita q̃ cũ lumine

multiplicato, ſimul multiplicent̃ ſpecies coloris: Hoc aũt poteſt dupliciter contingere: primo quia color habet in ſe lumen incorporatum & congenitum: ſicut maxime habet albedo, vt in paruis dicturi ſumus: Sic enim nix videtur in cubiculo tenebricoſo, & flamma a longe nocturno tempore. Secundo per lumen incidens ſuper colorem: & ita cõmuniter euenit: vnde noctiluca omnia habent lumen incorporatum/vt oculi cattorum, luporum, ligna putrida, ſquamę piſcium, vermiculi &c̃. vt ſupra meminimus.

Reſpondet. Lumen requiri ad videndum tum propter colorem, tum propter medium: at ſicut apparet magis ꝑpter colorem. De colore probatur, quia medio illuminato abſq; colore, color non videtur: De medio patet, quia medium nõ eſt ſuſceptiuum ſpecierum coloris ſine lumine: Et qd' magis propter colorem/patet quia ſtans in tenebris videt alium ſtantem in lumine/a quo tamen viciſſim non videtur: vbi eſt actuatio ſolius coloris, ſine illuminatione medij partialis ſ. in quo ſtat videns.

Dubium. IIII. An viſio fiat extramittendo aut intus ſuſcipiendo:

Præmit. I. Duas fore circa dubium ſententias extremas: vna eſt quod fiat extramittendo/alia ꝙ fiat intus ſuſcipiendo: ꝑma adhuc eſt pluſq̃ varia. 1. Emped. dixit in pellicula oculi incluſum ignem: & ita ab eo egredi radios luminoſos vſq; ad viſibile: Sed cõtra ergo nihil videremus in aqua/quę extingueret igneos radios: & nocte æque videremus/ſicut in die. 2. Plato uoluit radios quidem emitti a viſu/& alios a viſibili: ex quorũ concur-

Muſeus. ſu fieret viſio in medio. 3. Muſeus & plures alij voluerunt viſionem fieri per extramiſſionem ſubtiliſſimorũ ſpirituum in rem viſam. ¶ Hinc aiunt tantas eſſe oculorum illecebras: vt radius directus a vidente cor alterius quaſi conuulſeret: hinc in ſacra ſcriptura/oculi dicuntur mechationum pleni,

Propert. & Propertius ait Si neſcis oculi ſunt in amore duces:

Apuleius. Sic nouerca filio dixit apud Apuleium in aſino aureo. Iſti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapſi præcordia, meis medullis acerrimũ cõmouent incendium. ¶ Et nedum in amore/ſed & in omnibus affectibus, oculus quaſi ductor iudicatur: Sicut enim leo cauda, equus auribus, ita homo oculis affectus mentis notificat: Hinc oculus flos animę dicitur, & nuncius cordis.

Democr. Ariſtot. ¶ Alia ſententia. Democrito & Ariſto. rectior viſa, viſionem fieri intus ſuſcipiendo ſpeciem intentionaliter ab obiecto in medio productam & pyramidaliter: ita ꝙ baſis pyramidis ſit in re viſa & conus in oculo videntis: & ſcd'm hanc

Ariſtot. **Reſpondet** Viſionem fieri per intus ſuſceptionem ſpecierum viſibilium: patet per Ariſt. nõ enim videtur quomodo oculus exiſtens tam paruus ſufficeret ad diffuſionem radioꝝ uſq; ad aſtra.

Articulus. IIII

Ratio. I. Nullus color eſt adæquatũ obiectũ viſus: ergo color nõ eſt adęquatũ obiectũ. tenet conſequentia a ſubalternante ad ſubalternatam. Confirmatur ſol eſt uiſibilis: & non eſt coloratus: quia cœlum non recipit peregrinas impreſſiones: ergo non omne viſibile eſt coloratum. ¶ Confirmatur Antichriſtus eſt viſibilis: & tamen non eſt coloratus/quia non eſt.

II. Species ſenſibiles non ſunt ponendę: ergo: antecedens patet quia non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate: Et intelligo neceſſitatem vel autoritatis experientiæ, aut rationis: Sed nullum illorũ hic vrget: ergo talis pluralitas ſpecierũ nõ eſt ponenda: minor patet quia autoritates poſſunt exponi de actu vel habitu: nulla adeſt experientia: quia ſpecies non ſentiuntur: Nec aliqua ratio/quia nõ oportet mouens eſſe ſimul cum moto/niſi virtute. ¶ Confirmatur quia alias in eodem ſubiecto eſſent duo accidentia ſolum numero diſtincta: & non facerent vnum: patet de luminibus duarum candelarum ardentiũ: quę ſunt ſimul in medio: ſimiliter ſpecies duarum albedinũ in duobus parietibus.

III. Quædam colorata uidentur ſine lumine: ergo propter colorem nõ requiritur lumen: antecedens patet de ſquamis piſcium. Item color eſt ſenſibile per ſe: ergo non indiget alio lumine per quod videatur. Confirmatur lumen impedit viſionem/ut patet in ſole: ergo non promouet: Contra ſtellę videntur in nocte tenebroſa ſine lumine.

IIII. Viſio fit intus ſuſcipiendo, probatur quia Ariſtot. de animalibus ait, profundos oculos melius videre: quia radij procedentes ab oculis minus diſperguntur: Similiter experimur/ꝙ acute uolentes videre oculos comprimunt, & quaſi claudunt. Experimur etiam oculos lupoꝝ radios emittere, & oculum percuſſum ſcintillare.

Reſpondet Diſtinguendo conſequens, quia vel color ſtat determinate pro ſingularibus: tunc concedo totum: At in ſcientijs vbi fit abſtractio ab hic & nunc: & ita etiam a ſingularibus/quorũ nõ eſt ſcientia/termini habent ſuppoſitionem cõfuſam: & ergo ſufficit hic ꝙ nihil videatur niſi color. ¶ Ad annexum cœlum non eſt coloratum ſtricte admitto: large nego. ¶ Ad confirmationem diſtinguo de viſibili/vel ampliat pro materiali: ſic antichriſtus eſt viſibilis: vel ſolum pro formali: & tunc non eſt viſibilis: ſimile habes de riſibili in quinq; vocibus.

Ad. II. Dico ꝙ ad ſpecies ponendas eſt autoritas totius ſcientię ꝑſpectiuę: eſt expientia in ſpeculo, in lumine, in refractione radiorũ &c̃. unde experimur ſpẽs: ſed nõ experimur ipſas eſſe ſpẽs: Præterea eſto ꝙ nõ experimur ſpẽs: tñ experimur aliq̃/quę ſaluare nõ poſſumus/ſine ſpeciebus: vt de baculo fracto in aqua: de denario viſo aqua ſupfuſa: qui alioquin nõ videret̃: Fatemur tamen illam rationem non vrgere de ſimultate moti & mouentis. ¶ Ad confirmationem dicit amicus noſter Iſe

G. Reiſch
Ariſtot.

nachius ꝙ poſſint eſſe in eodem duo lumina / quia non ſint educta de potentia materiæ / ſed in inſtanti: hoc nos negauimus. G. Reiſchius Chartuſ. ait Ariſt. intelligi de accidentibus realibus, abſolutis, per motum eductis: modo duo lumina ſunt intentionalia: Non releuat: quia adhuc ſunt realia Dic tu / ꝙ duo lumina non faciunt vnū / nec duæ ſpecies diuerſorum obiectorum: quia quodlibet lumen habet propriā cauſam a qua dependet nedū in fieri: ſed etiā in conſeruari, Et igitur nō poſſunt cōmiſceri / vel facere vnum.

Ad. III. Colorata videntur ſine lumine extrinſeco / ſed non extrinſeco: ſic ſtellæ: Color eſt ſenſibile per ſe. i. propriam ſpeciem: ſed adhuc indiget alio. ſ. lumine. Lumen excellens impedit viſionem.

Ad. IIII. Do Ariſtotelem ibi locutum ad mentem antiquorum: tamen ratio eſt quia ſic bene & vnite recipiunt conum pyramidis viſualis. ¶ Ad experientiam primam dico clauſuram oculi non fieri / vt lumen ex eo exprimatur: ſed vt virtus viſiua cum ſpiritu circa humorem criſtallinum adiuuetur & confortetur: quoniam omnis virtus vnita eſt, fortior ſeipſa diſperſa. ¶ Ad ſecundam experientiam admitto ſcintillationes oculorum: ſed hæ nō proderunt ad viſionem: ſed quia oculi ſunt politi: & plurimum luminis congeniti habent. Ariſtot.

De auditu. Cap. V.

NVnc autem poſt hæc de ſono & auditu determinemus oportet. Eſt itaꝗ ſonus duplex. Quidam enim eſt actu: quidam potentia ſonus. Nam corporum quædam non habere dicimus ſonum: vt ſpongiam lanam & huiuſcemodi: quædam habere: vt æs & quæcunꝗ ſolida leuiaꝗ ſunt: quia poſſunt ſonare id eſt inter ſe & auditum: ſonum efficere. ¶ Fit autem actu ſonus alicuius ſemper ad aliquid & in aliquo. Ictus eſt enim qui ſonum efficit ipſum. Qua propter fieri non poteſt: vt ſi vnum ſit corpus ſonus efficiatur. Quippe cum aliud ſit id quod verberat: aliud quod verberatur. Quare id quod ſonat: ad aliquid ſonat. ¶ Sine autem latione nunꝗ efficitur ictus: atꝗ vti diximus non quorumuis ictus corporum ſine vllo diſcrimine ſonus eſt. Nullum enim efficit ſonum: ſi percuſſa fuerit lana: ſed æs & quæcunꝗ ſunt leuia concauaꝗ: æs quidem quia corpus eſt leue. Concaua vero quia per reflexiones quamplures poſt primū efficiunt ictus: quippe cum non poſſit aer motus ac agitatus exire. ¶ Præterea auditur quidem ſonus & in aere & in aqua: at vero nec aer eſt auctor ſoni: nec aqua: ſed opus eſt: vt inter ſeſe ſolidorum corporum atꝗ ad aerem ictus fiat. Quod quidem tum fit: cum aer percuſſus permanet: neꝗ diffunditur. Qua propter ſi cito vehementerꝗ percutiatur: ſonat. Opus eſt enim vt percutientis motus diffuſionem præueniat aeris: perinde atꝗ ſi cumulum aut aceruum arenę cum fertur velociter quiſpiam verberet. ¶ Fit autem echo ſonitus inquam is qui poſt ſonū reſultat cum aer factus vnus ob vas vel locū qui terminauit ipſum atꝗ diffluí prohibuit: inde reſilit veluti pila repulſus: videtur autem talis ſonitus fieri ſemper: ſed non ſemper clarus efficitur: nam & in ſono perinde atꝗ in lumine fit: lumen enim ſemper refrangitur alioquin non fieret lumen vbiꝗ: ſed eſſent extra locum eum tenebræ: quo radij ſolis perueniunt. Verum non ita ſemper refrangitur vt vmbram efficiat qua terminare lumen ſolemus: quod quidem tum fit. Cum ab aqua vel aere cæteriſꝗ leuibus vt patet reflectitur. ¶ Recte autem a veteribus audiendi vacuo tribuitur auctoritas: nam aer vacuum eſſe videtur. Is autem eſt qui audire facit. Cum continuus vnusꝗ fuerit agitatus. Verum quia fragilis eſt non perſonat: niſi id quod eſt percuſſum ſit leue. Tum enim vnus ipſe ſimul ob planitiem ipſam euadit leuis nanꝗ corporis planum eſt vnum. Id igitur ſonum efficit: quod mouet vſꝗ ad auditum continuatione aere vnum. ¶ Ineſt autem auditui quidam inſitus aer: atꝗ cum auditus in aere ſit. Cum externus

Intentio 1
Diuiſio ſoni
2 Cōcluſio
Cōcluſio
4 Medium
5 Echo
6 Antiquorum ſententia
7 Aer cōnaturaľ auri

Corollar. aer mouetur:& internus mouetur ac agitatur. Qua propter animal non omni audit ex parte:neq; quouis aer pertranſit & penetrat:quippe cum animatum non ha-
8 beat aerem vbiq;:quo poſſit quauis ſua parte moueri. ¶ Ipſe igitur aer vacat ex ſe:
Aer aſon⁹ ſono quia facile diſpergitur ac diſſoluitur: verum cum prohibetur diſſolui motio tum ipſius eſt ſonus:at is aer qui in auribus eſt collocatus intus eſt conditus: vt ſit
Corolŕ. immobilis:atq; hoc vt exacte ſentiat differentias omnes motus. ¶ Et propter hoc in aqua etiam audimus: quia non ingreditur in ipſum inſitum aerem: nec in aurem ob obliquitatis ipſius aqua. Quod ſi acciderit non audimus:nec item ſi ægrotauerit ipſa membrana. Quemadmodum etiam non videmus cum ea pellis ægro-
Probaŕ a ſigno tat quę pupillam complectitur. ¶ At enim ſignum id eſt audiendi vel non audiendi:nam auris ſemper perſonat perinde ac cornu. Semper enim aer inſitus motu ſuo quodam in auribus agitatur. Verum ipſe ſonus alienus eſt & non proprius:& propterea veteres vacuo nos inquiunt audire ac perſonante: quia audimus eo q̃ deter-
9 minatum aerem habet. ¶ Sed vtrum horum duorum ſonet. Vtrum id quod verbe
Dubium ratur:an id quod verberat. At conſtat vtrunq; ſonare: modo autem diuerſo. Sonus
Rñſio. enim motio eſt eius:quod eo motu moueri poteſt:quo mouentur ea quę reſiliunt a corporibus leuibus. Cum quiſpiam percutit. Nec omne quoduis tam verberatū q̃ verberans ſonum efficit:vti diximus. Non enim vt patet ſonus efficitur:ſi acus feriat acum:ſed opus eſt vt id quod verberatur ſit planum:quo ſimul aer inde reſili-
10 Drãe ſonorum a ſimili at:totus ue concutiatur. ¶ Atq; differentię ſonorū actu ſono manifeſte fieri ſolent. Nam vt abſq; lumine non videntur colores:ſic neq; acutum graueq; ſine ſono diſcernitur:hæc autem a tangibilibus tranſlatione dicuntur. Acutum nanq; multum in breui tempore ſenſum mouet:graue vero longo in tempore parum. Non igitur idem eſt acutum & velox:neq; graue tardumq; ſed fit alterius quidem motus propter velocitatem talis: alterius autem talis ob tarditatem. Et ſimilia eſſe videntur acuto atq; obtuſo:quę ſunt in tactu. Nam acutum quidem quaſi pungit: obtuſum autem quaſi pellit:quia illud in pauco:hoc in multo tempore mouet. Quare fit vt
c illud ſit velox:hoc tardum. Atq; de ſono quidem determinatum ſit hactenus.
11 de voce ¶ Vox autem ſonus quidam eſt animantis: nil enim inanimatorum vocem habet: ſed ſimilitudine quædam dicuntur vocem emittere: vt tibia lira cæteraq; inanima
Similia voci ta:quæcunq; extenſionem concentum & locutionem habent: horum enim ſoni ſimiles eſſe voci videntur:quia vox & hæc eadem habet. Atqui complura ſunt animalium quę non eliciunt vocem:vt ea quę ſanguinis expertia ſunt. Et eorum quæ ſanguinem habent piſces:atq; id non abſq; ratione:ſi quidem ſonus motio quædā aeris eſt: ſed qui vocem dicuntur emittere vt acheloi fluuij piſces:ſi branchis ſane ſonitant:vel aliqua ſimili parte. Vox autem & ſonus eſt animalis:& non quauis efficitur ſine diſcrimine parte:ſed cum aliquo percutiente aliquid & in aliquo quod quidem eſt aer ſonus effici ſoleat:iure profecto vocem animalium ea ſolum habe-
12 Simile bunt quę ſuſcipiunt aerem. ¶ Iam enim ipſa natura vt ad guſtum & locutionem vtitur lingua:quorum guſtus quidem neceſſarium eſt:qua propter pluribus ineſt:in
applicatō terpretatio vero eſt gratia boni: ſic & aere qui reſpiratione trahitur ad duas vtitur operationes:ad internum inquam diſponendum calorem:quod quidem eſt neceſſarium & cauſam in alijs explicabimus:& ad vocem etiam conficiendam ob bonū.
13 De reſpi- ¶ Inſtrumentum autem reſpirandi fauces ſunt:pulmoq; id eſt gratia cuius eſt iſta

pars. Nam ea quæ gradiunt̃ hac in parte plus habent caloris: q̃ cætera. Is præterea locus qui circa cor eſt: primus reſpiratione nimirum eget. Icci rco neceſſarium eſt aerem ingredi reſpiratione attractum. ¶ Quare vox eſt ictus aeris reſpiratione attracti: qui quidem ab anima fit: ea quę his in partibus collocatur ad eam partem quæ gurgulio appellatur. Non enim omnis quiuis animalis ſonus vox eſt: vti diximus: fit enim vt & lingua ſonus efficiatur: & etiam vt tuſſientes efficiunt vocem ſpirantem aut reſpirantem: ſed aerem detinentem: ſed oportet & animatum ſit id quod verberat & aliqua cum imaginatione. Vox enim ſonus quidam eſt ſignificatiuus: & non aeris eius qui reſpiratione trahitur vti tuſſis: ſed hoc ferit aerem eũ: qui eſt in gurgulione ad ipſum. Signum autem eſt non poſſe quenq̃ edere vocem ſpirantem aut reſpirantem: ſed aerem retinentem. Detinens aut eñ aerem hoc ipſo nimirum mouet. ¶ Patet autem & quam ob cauſam piſces vocem non fundunt: fauces enim non habent: at hanc partem non habent: quia non ſuſcipiunt aerem neq̃ reſpirant. Sed qui ita dicunt vehementer aberrant. Quam autem ob cauſam alius ſermo eſt.

14 Diuiſio vocis

Probaẽ a ſigno

15 Corol. de piſcibus

Explanatio tex.

Diximus de viſu: iam auditus ſequitur.

I. Aliqua ſonant actu; aliqua potentia ſonant/ſi pulſentur: aliqua nec actu nec potentia vt lana, ſpongia.

II. Ad ſonum concurrunt tria, ſcilicet verberans, verberatum, & medium. Corollar. Vna res ſola non edit ſonum.

III. Sonus non fit ſine motu. probatur, quia ictus fit motu: vnde concaua edunt maiores ſonos: cum aer ſæpius ibi reuerberetur: cum exire non poſſit.

IIII. Sonus fit in aere & aqua: & hoc quando corpora ſolida accedunt præuenientia diuiſionem aeris.

V. Echo fit ſemper cum ſono. Eſt enim Echo reflexio ſoni aere reſiliente, ab aliquo corpore eius diffuſionem prohibente. probatur concluſio quia lumen ſemper refrangitur. ergo & ſonus.

VI. Antiqui dixerunt ſonũ audiri in vacuo: quia fit in aere: & ipſi aerem iudicarunt eſſe inane & vacuum.

VII. Auditus habet aerem connaturalem: quia moto aere exteriore, excitatur aer interior: & ſic melius fit auditio: Ideo animal non audit ex omni parte: ſed ſolum vbi habet iſtum aerem connaturalem. Coroll.

VIII. Aer exterior ex ſe vacat ſono: niſi prohibeatur: tunc ipſius motio eſt ſonus: ſed aer congenitus animali eſt immobilis. Coroll. Inde in aqua etiam audimus: ſi tamen aqua ingreditur aurem, non audimus: patet in ſimili de oculo: probatur a ſigno: quia admota manu ad aurem, videtur nobis aer interior ſemper ſonare: eſt autem ſonus alienus, non proprius.

IX. An verberans vel verberatum ſonet. Reſpondetur, vtrunq̃ ſonat/ſed diuerſo modo: aere ſ. fortiter reſiliente a verberato.

X. Differentię ſonorum ſunt acutum, graue: & dicuntur de ſono per ſimilitudinem a tangibilibus: acutum gignitur velociori motu, graue tardiori.

XI. Vox eſt ſonus animalis/licet non omnis: quia ſolum animalia quę ſuſcipiunt aerem vociferant.

XII. Aere reſpirato ad duas vtitur operationes ſ. ad internum calorem refrigerandũ / & ad vocem edendam: ſicut lingua guſtamus & loquimur.

XIII Inſtrumentum reſpirationis ſunt pulmo, fauces: Reſpirantia ſunt gradientia/ quia ibi plus caloris habent: Cor autem maxime indiget reſpiratione.

XIIII. Vox eſt ſonus cauſatus ab animali ex repercuſſione aeris inſpirati ad vocalem arteriam, cum imaginatione aliquid ſignificandi: Vnde tuſſi non fit vox, ſed ſonus: Signum huius eſt/quia vox non fit aerem inſpirando vel reſpirando/ſed retinendo.

XV. Piſces non vociferantur: quia nõ habent fauces aut vocalem arteriam.

Annotatio.

2. Ad ſonum concurrunt tria/intellige vel duo ſe habentia per modum duorum / vt ſi quis baculo ſonum fecerit in aere.

4. Duplex medium audiendi. ſ. aer & aqua: ex quo loco reuincitur Auer. qui aerem ſolum eſſe mediũ ſoni realis contendit: at omnes alij interpretes cõſentiunt: vnde medium audiendi διήχης dixerũt, hoc eſt perſonantiã: Sicut Themiſtius refert eos/ qui medium odoris vocarunt διοσμον, ac ſi per olaciam dixeris. Auerr. Themiſt.

5. Echo, græce ἠχώ dicitur: nam ἠχέω reſono vertitur: & eſt reciprocatio ſoni: velut Olympię porticus fuit/heptaphonon appellata. i. ſeptem vocũ.

10. Achelous fluuius Ætoliæ, quam a Carnania diuidit: piſces eius ſonitum brancis faciunt, non vocem.

13 Hic Auerroys Ariſtotelem defendit cõtra Galenum/ q̃ pectus tantum extramittat aerem calidum non pulmo. Auerr. Ariſtot. Galenus

14. Gurgulio hic pro ſpiritali fiſtula vſurpatur, & vocali arteria.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. VI.

An idem ſonus a pluribus audiatur?

Art. I.

Nota. I. Potentia auditiua eſt potentia ſenſitiua apprehenſiua ſoni in aure. ¶ Sequitur ergo ꝙ obiectum auditorij eſt ſonus: Vnde ſonus eſt qualitas ex fractiuo motu medij proueniens, permanens cum illo, alteratiua auditus de potentia ad actū: ita ſentit Auicenna & Alpharabius. ¶ Vnde tria concurrunt ad ſonum. ſ. percutiens, percuſſum, & medium ſcd'm Ariſto. in textu quę ſunt quaſi materialia ſoni. Coroll. Ergo motus cœli nō poſſunt facere ſonum & harmoniam, contra Platonem & Pythagoricos. ¶ Sic tria dicuntur formalia in ſono. primo vt percutiens & percuſſum ſint dura: hic excluditur lana. Secūdo vt ſint plana & lenia: propterea acus non cauſat ſonum tangens acum. Tertio ꝙ ſint aliquantulum concaua, vt nolæ & campanæ. Et de hoc art. III. ¶ Eſt autem ſonus duplex ſ. ſonus vox/ & ſonus non vox/ & hoc loquendo de ſono directo: quoniam ſonus reflexus, dicitur Echo: vt hæc omnia ex litera liquent. ¶ Sequitur ſonum non eſſe aerem fractum/ ſed accidens cauſatum ex fractione. contra D. Martinū Planſch de ſagis. ¶ Sequitur ſcd'o ſonum eſſe ſubiectiue in medio, non in percutiente, uel percuſſo, niſi effectiue.

(margin: Auicen. Alphara. Ariſtot. Plato M. plāſch)

Nota. II. Organum auditus eſſe in aure ſubſtantia cartilaginoſa, vt fortitudine ſua ſemper ſit patula, & tortuoſa: ne auditum lędentia facile ingredi poſſint, In illius profundo eſt os quoddam poroſum, ſiccum & durū, In oſſe rurſus pellicula eſt, quam meringam dicunt & tympanum auris, repleta aere connaturali per modum timpanulæ: a meringa neruus ad cerebrum protenditur continens ſpiritum fumalem & audibilem. ¶ Medium autem audiendi eſt tam aer ꝙ̄ aqua: nam ſilentiū facimus ſi piſces prendere voluerimus: quod ſignū eſt piſces per mediū aquę audire/ vt in textu quoꝙ annotauimus. ¶ Sequitur duplicem aerem concurrere ad auditionem, Vnū extrinſecum tanꝙ̄ medium/ alium internū, tanꝙ̄ organum, omnis ſoni expertem recipientem tantū ſpecies ſoni intentionales. ¶ Sed adde aerem internum meringę nō eſſe elementū/ ſed mixtum aereum: quoniā vt voluit Ariſto. in li. de ſenſu & ſenſato nullum purum elementum eſt organū. Auerr. vero hic com. 84. dicit ipſum eſſe aerem elementum: at videtur loqui de aere intraneo auri/ ſed non meringæ: quia loquitur de eo quem percipimus moueri/ admota manu: ille autem aer meringæ quietus eſt. Solus autem homo & ſimia ait G. Niſſenus, aures non mouent: quare monſtrum videtur nobilis ille qui aures motitat vt aſinus.

(margin: Ariſtot. Cōmentator. G. Niſſe.)

Nota. III. Antequā explicemus auditionis modum/ dicamus ſoni multiplicationem: Vnde primo omnium ſpecies ſoni multiplicantur ſucceſſiue & tardius ꝙ̄ coloris. Secundo orbiculariter ſeu ſphiraliter, non in pyramidem vt ſpecies coloris: ſed veluti circuli ſe pariunt ad proiectionem lapilli in aqua. ¶ Vnde præter alios Alberti ſententia de homine, mihi placuit, videlicet duplicem eſſe ſphæram ſoni, Vnam in aqua ſonus ad certam diſtantiam multiplicatur realiter. & huius centrum eſt res percuſſa: & durat ad tantam diſtantiam, ad quantam frangitur aer per circulationes. Altera eſt ſoni ſphæra intentionalis cuius centrum eſt tota prima ſphęra: ſed illa non recipit ſonum realem/ ſed intentionalem. i. ſpecies eius. ¶ Euenit autem ſi auditus ſit intra primam ſphæram, ſonum realem multiplicari realiter vſꝗ ad organum auditus, & dein intentionaliter ad intima organi: verum ſi ſonus realis impetuoſe ferit organum/ hoc fit cum læſione, vt in acclamante ad aurem: aut aſſueto bombardis globos proijcere: quorum aliquando auditus vel deſtruitur vel debilitatur. Et hæc poſitio optima eſt ait Sueſſa: & contra eam nullus obijcere poteſt/ niſi ſtultus: ꝙ̄uis referat Themiſtius & Alpharabius aliter ſentientes ſonum ſcilicet realem & intentionalem eſſe in eadem ſphæra: & porrigi quantum ſonus valet extendere lineas ſuas audibiles.

(margin: Albert. Sueſſa Themiſt. Alphara.)

Nota. IIII. Modum audiendi fore iſtum. Quia facto contactu corporum durorum cum violentia tunc in aere medio (eo ꝙ dura corpora non tangunt ſe immediate) producitur quædam qualitas ex fractione aeris: & eſt ſonus: qui tunc orbiculariter defluit per ſphiras & circulationes, ſicut in lapillo proiecto in aquam, ait Bœtius libro primo muſicæ, capitulo decimoquarto, perueniens tandem realiter vel intentionaliter tantum vſꝗ ad organum auditus, immutat ſpiritum audibilem cōfuſa auditione: qui per neruos ad cerebrum aſcendens, excitat animam: quę videns ſpiritum immutatum, ꝓducit ſimilem qualitatem in repręſentando: & vocatur auditio perfecta. ¶ Vnde ſi ſoni circulatio obſtaculum reperit: tunc reuertitur/ nō aliter/ ꝙ̄ circulatio in aqua lapilli, ad centrum regreditur: & ſonus echo dicitur: vt in textu meminit Ariſtoteles, Sicut experimur ſyluas nobis & valles acclamantibus: eſto ꝙ plurimū ſoni etiam ſyluas penetret: magna tamen pars verſus centrū redit: Vnde in ſtuba ſonus etiam repercutitur: verum in tam propinqua reflexione: auditus non diſcernit/ ſed iudicat vnum ſonum continuum: Et ita ſemper fit Echo ait Auerr. hic.

(margin: Boetius Ariſtot. Auerr.)

Articulus. II.

Concluſio. Vnus eſt ſonus totalis qui a pluribus auditur: plures ſunt ſoni partiales a pluribus audiri exiſtentibus infra ſphęram ſoni: ꝙ̄uis poſſit cōtingere: vt idem ſonus partialis per diuerſas ſpe

cies, extra ſphæram realem ſoni audiatur: hæ partes tres ſatis liquent ex declaratione tertij notabilis: & notanter tertia eſt Summerh. ſuper Alber.

Sūmerh. Albert.

Articulus. III.

Dub. I. An ad ſonum tria concurrant?

Quia hoc fuit dictum in tex. in annotationibus, & notabili primo: ideo oportet plene diffinire: quod fiet ſeq.

Reſpondetur. Varie generari ſonū: primo ex percuſſione duorum planorum adinuicem, aere ex eis expulſo: & potiſſimū/quando multū aeris retinent vt metalla. 2. fit ſonus ex ſciſſione ſolidi/vt frangendo pannum vel lignum: nam tunc & partes aeris franguntur: ſic etiam in fenſa. 3. fit ſonus ex percuſſione aeris in aliquid: vt dum pulmo reuerberat aerem ad partes duras tracheę arteriæ fit ſonus vox. 4. fit ſonus aeris violenta conſtrictione: vt in fiſtula, organis, in cauernis motus aer vel emiſſus. 5. fit ſonus cum partes aeris inundant ſe/vt in ventoſitatibus: Vnde in primo modo illa tria formaliter concurrunt/in alijs ſolum virtualiter.

Articulus. IIII

Ratio. I. Auditus eſt perfectior viſu: ergo prius erat de eo determinandum: Plus enim addiſcimus audiendo quam videndo: Signum huius ponit Ariſt. in paruis. quia cæci a natiuitate ſunt prudentiores ſurdis & mutis. Confirmatur ſonus non eſt ſenſibile per ſe: quia eſt aer fractus: & ita ſubſtantia: Modo ſubſtantia non eſt ſenſibilis per ſe. 2. huius. Si dicis eſt in aere: Contra omne accidens denominat ſubiectum: ſed ſonus nō denominat aerem, ſed potius rem verberatā, quę dicitur ſonora.

Ariſtot.

II. Coloratum dicitur videri/quia in eo eſt ſubiectiue color: ergo & ſonus eſt in corpore ſonante quod auditur: alioquin diceremus audio aerem/ſicut video parietem. Confirmatur aer eſt medium: ergo non eſt ſubiectum.

III. Sequeretur æqualiter diſtantes a ſono/æqualiter iudicare de ſono: quod nō fit/ſi a parte vnius flat ventus, & non alterius. Item ſi fieret per ſpecies ſequeretur quod non audiremus ſonum poſt nos/ſicut non videmus colorem retro nos. Item ſi fieret per ſpecies/tunc audiretur ſonus non exiſtens/vt de audiente & vidente a remotis ſecantem.

IIII. Si Echo eſt: vel eſt vnus ſonus realiter cū primo vel non, Si eſt vnus: tunc ſenſus decipitur iudicans eſſe duos, Si non eſt vnus ſonus: tunc non videtur quomodo fiat tam ampla ſoni multiplicatio, tam diu durans.

Reſpondetur. Q. licet auditus ſit perfectior viſu/quo ad receptionem diſciplinę: non tamen eſt perfectior ſimpliciter, ratione actus in ſe & obiecti. ¶ Ad confirmationem nego ſonum eſſe aerem fractum/eſt qualitas in aere. ¶ Ad improbationem dicit eleganter Nyphus. accidens denominat ſubiectum tenens: ſed non ſubiectū deferens. Tu dicas quod quia ſpecies rarenter vulgo ſunt cognitę: ideo vulgus non denominat aerem a ſpeciebus vel ſono: ſed magis corpus a quo editur ſonus.

Ad. II. Dico nō eſt ſimile in auditu & viſu. quia in alijs ſenſibus intelligitur ſubiectiue, in auditu effectiue: Corpus dicitur ſonorum/quia efficit ſonū: dicitur coloratū/quia habet in ſe colorem. ¶ Ad confirmationem dico quod aer propinquus eſt ſubiectum & medium: non tamen dicitur mediū reſpectu ſoni inhærentis & proximi/ſed diſtantis.

Ad. III. Dico æqualiter diſtantes, cæteris paribus æqualiter iudicare. ſ. medio & organo æqualiter diſpoſitis: hic cætera non ſunt paria. ¶ Ad annexum nego eſſe ſimile de ſpeciebus ſoni & viſus: quia viſibiles multiplicantur per pyramidem, Audibiles per orbes & circulationes: vnde fit quod audio ſonū retro, & non video colorem. ¶ Ad aliud annexum concedo: ſed verba ſentiendi ampliant, vt in dialectica diximus.

Ad. IIII. Echo eſt vnus ſonus: & ſecundum iudicium fit ſecundum ſpecies ſoni/non ſecundum ſonum in ſe.

De odoratu. Cap. VI.

DE odore vero & odorabili non æque bene atque de hiſce quę dicta ſunt diſcernere determinareque poſſumus: non enim ſic patet quale quid ſit odor: vt ſonus vel lumen vel color cuius cauſa eſt nos non habere hunc ſenſum exactum. Sed inferiorem complurium animalium ſenſu. Remiſſe nanque homo olfacit: & nihil odorabilium percipit abſque dolore vel voluptate: propterea quod ſenſus inſtrumentum huiuſce non eſt exactum atque perfectum. ¶ Atque conſentaneum eſt rationi: tam animaliū ea quę duros oculos habent ſic ſentire colores/vt non eorū percipiant differentias: niſi terrore contrarioque ipſius quam hoīm genus odores. ¶ Similē autem rationem ſubire videntur odoratus ad guſtum: & odoris ſpecies ad ſpecies ipſas ſaporū. Verum exactiorem guſtum habemus quam odoratum: ex eo quia guſtus

1 Cōcluſio. Probatur primo autoritas. 2 3

2 Cōcluſio

autoritas. tactus eſt quidam: quem quidem ſenſum homo exactiſſimū habet: in cæteris nāq;
ſenſibus vehementer a cæteris animalibus ſuperatur: at tactu longe cęteris omni-
Corollar. bus excellentius percipit. ¶ Quapropter & prudentiſſimum eſt animalium. Iudi-
autoritas. autoritas. cium autem eſt in hominum genere ob hoc inſtrumentum ſenſus: ingenioſos eſſe
ebetesue: & non ob aliud quicquam. Qui nanq; ſunt duri carne: ħ ſunt inepti men
te. Qui vero ſunt molles carne: ħ ſunt ingenioſi menteq; dextri. ¶ Vt autem ſa-
Probatio alia porum alius dulcis: alius eſt amarus. Sic & odorum quoſdam dulces: quoſdam
appellamus amaros. Verum quędam odorem habent ſaporemq; ſimilis rationis.
Dulcem inquam ſaporem. dulcemq; odorem: quædam contra. Similiter & acer
eſt & acerbus odor: & acutus & pinguis. Nam quia odores non ſunt vti diximus
manifeſti & perinde atque ſapores: ideo nomina odorum deducta ſunt a ſapori-
bus per ſimilitudinem rerum. Alius enim eſt dulcis: vt croci melliſq;: alius a-
3 Cōcluſio. cer: vt thimi ac huiuſcemodi rerū. Idem & in cæteris modus ſeruat̃. ¶ Atqui ſicut
auditus eſt audibilis atq; inaudibilis: & viſus viſibilis atq; inuiſibilis & quiſq; ſimi
4 Inodorabile liter ſenſuū: ſic & odoratus eſt odorabilis atq; inodorabilis. ¶ Inodorabile aūt mul
tipliciter dicit̃: nam & id: qđ oīno caret odore: neq; vnq; odorem habere poteſt:
& id: qđ exiguū habet: & id etiā: qđ malū tetrūq; habet odorem hoc appellari no
mine ſolet: ſimiliter & ipſum inguſtabile dicit̃. ¶ Fit aūt olfactus etiā per mediū: vt
5 Medium aerem aut aquā. Etenim animaliū ea: quę in aquis degunt: vident̃ odorem ſentire:
tam habentia q̄ non habentia ſanguinem. Sicut & ea: quę verſant̃ in aere. Horum
6 nanq; nonnulla odorem alimenti percipiunt eminus: perguntq; ad ipſum. ¶ Quo
Dubium Rñſum circa dubitationem his locus habere videtur: ſi cuncta quidem ſimiliter olfaciunt
homo vero reſpirans: non reſpirans autem ſed ſpirans aut detinens ſpiritū non ol
facit: neq; eminus neq; cominus: neq; ſi in ipſis naribus intus rem olentem poſueri
mus. Atq; ſenſum quidem non fieri: ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu percipi
autoritas. enda ponatur: cōmune omnibus eſt. Sed non ſentire ſine reſpiratione propriū ho-
minum eſſe videtur: quod quidem experientia late patet. Quare ea: quę ſanguinis
Alia probatio expertia ſunt. Cūm non reſpirent: ſenſum quendam præter eos ſenſus qui dicunt̃
alium habent. At id eſſe non poteſt: quippe cum odorem percipiant: ſenſus em̄ rei
Tertia probatio tam male q̄ bene olentis olfactus ſine controuerſia eſt. Præterea a vehementibus
& ipſa corrumpi vident̃ odoribus: a quibus & homo corrumpit̃: vt bituminis ſul
phuris: & ſimilium neceſſe eſt igitur ipſa olfacere: non reſpirantia tamen. Atq; hu
Differētia organorꝝ. ius inſtrumentū ſenſus in homine perinde videtur ab inſtrumento differre taliū
animantiū: atq; oculi differunt ab eorū oculis animaliū: quę duros oculos habent.
Nam animaliū ea: quę molles oculos habent: palpebras ipſas vti ſepem & tegmen
habent: quas niſi mouerint ac aperuerint: non vident: vt late patet. At ea: quę duro-
rum ſunt oculorū: nihil habent profecto tale. Sed illico res eas vident: quę in perſpi
cuo ſunt. Sic igitur & inſtrumentū olfactus in hiſce qui dicitur quę non reſpirant:
velamine caret. Perinde atq; oculus durus vt diximus. In his autem quę ſuſcipiūt
aerem habet velamen: quod cum reſpirant: aperitur venis meatibusue diſtentis.
7 Corolľ. ¶ Et iccirco quę reſpirant non olfaciunt in aqua: neceſſe eſt enim olfaciant reſpiran
do: at id in aqua facere nequeunt. Eſt autem odor ſicci: ſicut humidi ſapor. Ipſum ve
ro inſtrumentum olfactus eſt potentia tale.

Explanatio tex.

Agit de olfactu, tertio ſenſu.

I. Deo odorē nō poſſumus æque bene diffinire ſicut de dictis: primo quia habemus ſenſum hunc peiorem multis animantibus, ſecūdo quia odores non percipimus ſine delectatione vel triſtitia. tercio quia odorandi organū eſt nobis obtectū/ velut aialia habentia duros oculos, non oēs colores ſentiunt: ſed ſolum eos/ qui nocent aut proſunt.

II. Odores iudicamus ex ſaporibus, probatur primo quia guſtū habemus certū: nam guſtus eſt quidam tactus: tactum autē habemus certiſſimū: hinc enim homo prudentiſſimū animaliū dicit. probat quia duros carne hebetes, molles vero aptos mente dicimus. ſecundo probatur quia nomina ſaporum dedimus odoribus.

III. Odoratus eſt odorabilis & inodorabilis, pro batur quia eiuſdem eſt cognoſcere præſentiā ſenſibilis & abſentiam.

IIII. Inodorabile dicit tripliciter ſ. nō habens odorem, habens exiguū odorem, habens prauū odorē

V. Aer & aqua ſunt media olfaciendi: nam & piſces in aqua olfaciunt nutrimentum.

VI. Dubium eſt. An omia odoris capacia, eodem modo olfaciāt. Rū. Non: quia reſpirantia attractōe ſpūs olfaciunt: quia aīalia inſecta & ſanguine carentia nō faciūt: quod odorēt pbat textus li. et tranſlatōe

VII. Reſpirantia in aqua nō odorant: pbat quia in aqua reſpirare nequeūt & odor eſt ſicci, ſicut ſapor humidi: hinc res cū accendunt ſuauius fragrāt.

¶ Propoſitiones quę venirent annotandę/ in explicatione ſcholaſtica ventilabunt: numero autē primo in fine: ſic habet græcus Ariſto in lrā Aldina πλὴν τὸ φοβεῖσθαι καὶ ἀφοβεῖν, οὕτω δὲ καὶ τὰσ ὀσμὰς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.i. niſi terrore & cōtratio, Sic & odores hominum genus: & ſcdm hoc purga literam.

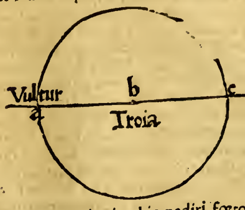
Explicatio ſcholaſtica.

Q. VII.

An homo praue odorem realem aut intentionalem ſentiat?

Art. I.

Nota I. Potentia odoratiua eſt potentia ſenſitiua apprehenſiua odoris per naſum mediante aere vel aqua, Obiectum ergo eius eſt odor. Vñ odor eſt qualitas ſecunda ex cōmixtione ſic i prędominantis cum humido, a calido digerente cauſata, alteratiua olfactus de potentia ad actum, Eius ſpecies nominanrur ſpeciebus ſaporum ſ. dulcem, amarum, ſtipticum, aromaticū, ſalſum, acetoſum, vnctuoſum, fœtidum, acutum ¶ De modo autem eius multiplicandi dixit Auicēna in. 6. parte natura lium cap. de odore/ & ante eum Plato, Alpharabius & Albefaraab babilonius/ odorem habere tantum vnum eſſe & ideo multiplicari ſolum realiter, Sed oppoſitum voluit Auer. hic com. 97. im probans eos quoniā vultures per quingenta milia ria dicuntur olfeciſſe cadauera; & quia odor multiplicatur ſpherice, Ideo fœtor cadauerum iam eſſet realiter ſparſus per mille milia. ia in circulo:

Vnde dandum eſt odorem realiter multiplicari ad aliquā diſtantiā: & ultra illam intentionaliter: Nam ſic experimur vento agitari vel impediri fœtorem: vt de vento ex Cirinea venient: ait Solinus: nam cum plura habeat animalia peſtifera/ ventus eam tranſiens eſt inſaniſſimus, Et thura cremando odorem emittunt, & fumalem euaporationem. Solinus

Nota. II. De organo olfactus aliquando fuiſſe controuerſiam. Alcmeon voluit idem eſſe organū olfactus & inſpirationis: vnde capras quaſdam dixit per aures olfacere: ſed Ariſtoteles in primo hyſtoriarum de animalibus improbat: quoniam nullum vnum organum eſt diuerſarum operationum. Alcmeon Ariſtot.

¶ Gregorius Niſſenus libro quarto cerebrum ponit olfacere in anterioribus ventriculis: vnde ait cerebrum hui: ſenſui non ſubmiſiſſe neruum ſenſitiuum: ſed in termino ſuo, neruorum eius vſum ad implere & vapores ſuſcipere. Tu dic naſum eſſe organum diſpoſitiuum: eſt autem naſus apertus/ primo vt ſuperfluitates tranſmiſſę a cerebro euacuent. 2. vt cerebrū euentet a ſpiritu intrante per ipſum: eſt enim cerebrū calidū per accidens propter fumos ipſum petentes. 3. quia ſic melius pficit ſic locutio. 4. propter ſternutatōem: nam Ariſtot. in li. hyſtoriarum ait, ſternutamentum eſſe ſignum augurale: & vnum ex ſpirituum omnium generibus ſanctum & ſacrum, Plato ait eſſe ſignum vi ſtorie. G. Niſſe. Plato

¶ Alexander Aphrodiſæus hic, ait vltimate olfactionem perfici in corde. Alexāder aphrodiſ.

Nota III. Naſum eſſe organum remotum odoratus: proxi: in quū vero eſt duæ carunculæ & paruæ portiones carnoſæ, concauæ & ſpongioſæ, ad modum duorū capitum mamillarū figuratæ in ſi ne ipſius naſi, in medio duorum oculorum in ſuperficie interiori frontis ſuſpenſæ: ſuper his eſt cooperculū/ quod ad aeris inſpirationem & reſpirationem, inſtar follis aperitur & clauditur: per has ergo carunculas diffundunt ſpecies odoris ad quādam corpus aereū recluſum in ſummitate naſi continens ſpiritum odorabilem ait Summerhardus. Sūmerha.

¶ Vnde iſte eſt modus olfaciendi. A corpore odorifero, vi caloris odor reſoluitur & per mediū realiter vel intencionaliter, aut vtroque modo diffunditur vſque ad nares: ibi inſpiratione attractus, cooperculo reuoluto ad carunculas attingit: vbi in corpore aereo ſpiritus odorabilis occurrens immutatur: qui ſic immutatus excitat animā: videns illa ſpiritum immutatum, format & exprimit ſimilem actum: & eſt olfactio. ¶ Homo autem praue

olfacit:quia debilius in nobis/ꝙ in multis, differentias odorū comprehendit, Non enim differentias medias percipimus/niſi iudicio rationis: ſed
Sueſſa cōmunes & extremas, Sueſſa Neſtoreum Rodiū
Neſtor. inducit:quamuis Simplicius huic contradicat: at
Rod. tamen primum tene/quod & Ariſt.hic & Auerr.
Simpli. dicunt.¶ Ratio huius eſt duplex, prima quidem
Ariſtot. quoniā homo in proportione ad alia animalia ha
Auerroys bet maximum cerebrum:ideo multę reſudant humiditates in carūculas,ipſas indiſponentes: adeo ꝙ olfactus redditur omnino hebes. Secundo qm̄ ſi homo excellenter olfaceret: iam ita occuparetur odoribus/adeo ꝙ impediretur a ſua ſublimi operatione: ergo conſentaneum eſt tantum extremas differentias percipere: quare verbum Simplicij in
Simpli. diuerſum eſt extra naturam: Hinc ſolet dici, Nos aper auditu,linx viſu,ſimea guſtu, Olfactu vul
G. Niſſe. tur,præcellit aranea tactu. Greg.Niſſenus ait canem viſu,auditu & olfactu excellere hominem.

Nota.IIII. Quamuis homo habeat prauū odoratum: guſtum tamen habet & tactū nobiliores, Ideo homo prudentiſſimū eſt animaliū: quod vel intellige de prudentia large/quę ſequitur imaginationem tantum:& eſt cōmunis homini & brutis:Sicut Simplicius intellexit.Vel ſuperlatiuum
Simpli. pro poſitiuo vſurpa/vt alij faciunt. Subdit ergo Ariſt.molles carne aptos mente. & Auerr.in fine
Ariſtot. com.94.ait cum inſpexeris homines intelligentes,
Auerr. ſemper inuenies eos talis diſpoſitionis, Et intellige molles carne ſ.mollicie aerea,non aquea:quo-
Mollicies niam cum mulieres ſint molliores viris (dicta eſt
Flegmatica enim mulier quaſi mollier, detracta litera r, & o, mutata ait Varro) iam eſſent etiā oēs prudētiores
Sāguinea viris.¶ Vult ergo hic Themiſt.bonitatem tactus
Themiſt. facere bonitatem temperamenti: & carnis temperatam molliciem.In corpore autem molli primus innatusq; ſpiritus animę facilius fundit: & libentius expeditiusq; diſcurrit: ecōtra duricies & craſſitudo meatus obturant ac oppilant: & quaſi repagulo ſunt: ne purus & liquidus tranſmittatur, Etenim omibus ſenſibus ſua cuiq; portio ſpiritus ad functionem & miniſterium tributa eſt:quo circa fieri/vt a prima anima quaſi præciſi, abiuncti ꝙ videantur:at caro non portioni ſpiritus/ſed ſpiritui vniuerſo deſeruit: qui ſe per omnia membra diffundit ac permeat.hæc Themiſtius.Vult ergo
Themiſt. comparando ſenſum ad intellectum vt mediū cognoſcendi:ſic quilibet ſenſus/pro ſuo ſenſibili eſt neceſſarius:ſi autem ſenſus comparentur ad intellectum, vt organa ſunt continentia inſtrumentū, per qđ intellectus ratiocinat: hoc modo tactus eſt magis neceſſarius: ſpiritus enim deſeruiens intellectui eſt totius complexionis: & ille eſt ipſius tactus:& hoc modo intelligit Ariſtot.hic:at hunc
Ariſtot. modum ait Sueſſa, ignorarunt omnes moderni,
Sueſſa Animæ enim ſequuntur corpora in quibus ſunt ſ.ſcđm operationem.

Articulus.II.

Concluſio. Homo praue olfaciens in comparatione ad alia animalia / ſentit odorem realem per intentionalem,id eſt per ſpecies ab odore realiter multiplicatas,Non ſolum enim perfunctorie & obiter ſentitur:ſed diutius inhæret naribus ait B.
B. Amb. Ambroſ.in hexa.lib.6.cap.6.vt cerebrū ſenſusq; depaſcat:ſic Indiani aliqui odore pomi viuunt: ſi verum dicunt.

Alia de odoribus vide in paruis.

Articulus.III.

Ratio.I. Homo non praue olfacit: probatur qm̄ anima hominis eſt cæteris præſtabilior, ergo & vniuerſa eius operatio, Præterea Ariſt.& Auerr. Ariſtot.
de ſenſu dicunt bruta percipiunt cortices ſenſibi Auerr.
lium/homo medullas. Confirmatur ipſe iudicat differentias oīm odorabiliū:ergo omnes ſentit.

II. Odor nō multiplicatur realiter primo quia ſic accidens migraret de ſubiecto in ſubiectum. 2.qa ſic ſenſibile poſitum ſupra ſenſum ſentiretur. 3.ſi per ſpecies olfieret: iam minus notum duceret in noticiam magis noti.

III. Si homo praue odorat propter frigiditatem cerebri:ergo debuiſſet ingenioſa natura,ad alium locum tranſtuliſſe organum olfactus,Preterea homo odorat tam odores nutrimentales/ꝙ non nutrimentales:Bruta vero ſolum odores nutrimentales, ergo homo melius olfacit.

IIII. Molles carne nō recte aptos mente dicimus: quoniam ſic mulieres eſſent aptiores ad ſtudium viris. Confirmatur Ariſt.in.xxx.particula pro- Ariſtot.
bleumatum probleumate primo vult Ariſt. Omnes ſapientes fuiſſe melancolicos:nullus autem humor eſt diſtemperatior & durior illo.

Reſpondet Ad.I.ſcđm Auer.dupliciter cō Auerr.
ſiderari odores,aut quia ſenſibiles:& ſic a brutis magis percipiunt, Vel vt cadunt ſub iudicio rationis:ſic homo præſtat brutis: ſic illud dictū de ſenſu & ſenſato accipiendum eſt,hominem percipere medullas,non ratione ſenſus præciſe; ſed ratione iudicij rationis. Ad confirmationem dico per idem, contra Simplicium,hominem ſenſu per Simpli.
cipere odores extremos:& a ſigno & coniectura iudicio rationis percipit media.

Ad.II. Nego accidens migrare &c̄.quia aut odor tranſit cum ſubiecto/ſicut odor in fumo thuris:ſic in odoratione pomorū aliquid de ſubſtantia pomi abit:Ideo rugatur pomum & mareſcit. Aliquando ſine ſubiecto defertur per mediū/nō via migrationis/ſed multiplicationis/vt in q.de ſpeciebus declarauimus.Ad ſecundum dico odorem non realiter accipi in organū/ſed per ſpecies: quamuis realiter accipiat in medio, Cōmuniter dicitur,ſenſus percipit odorem extrarium,non intrarium:tu latiſſime improba:oportet enim organum ſenſus eſſe denudatum a natura ſenſibilis.Ad tertium dico non inconuenire,minus notum ducere in noticiam magis noti effectiue: licet non ſub eſſe cogniti.

Ad.III. Quia odoratus eſt ſenſitiuus:& ſenſus cōmunis eſt cōmune receptaculū omniū ſenſationū: ideo oportebat olfactū eſſe propinquū cerebro/in quo eſt ſenſus cōmunis; Præterea cum cerebrū ſit

frigidiſſimū in homine:bonum eſt ipſius frigidita tem temperari per odorem:Ideo dicit Ariſtot.de ſenſu & ſenſato. Odores non nutrimentales conferunt ad ſanitatem cerebri:licet per accidens lædant cerebrum propter excellentiam : Vnde vult Themiſtius hic.ſenſum olfactus ad menſuram datum hominibus : quatenus ſufficere poſſet habentibus acrimoniam: tantum enim habet quantum ſufficit pro vita & vtilitate : maior autem eſt vtilitas in bruto. ¶Ad annexum dico bene probare hominem plus olfacere extenſiue:quoniā non ſolum olfacit cibum/ſed etiam flores aromata: Bruta cibos,non flores olfaciunt: At bruta melius percipiunt odores intenſiue/vt in canibus liquet: qui habentes cerebrum colericum & ſiccum perfectius olfaciunt.Lampertus admittit bruta etiam percipere odores non nutrimentales:at in his non delectentur nec triſtentur.

Ariſtot.

Themiſt.

Lamptus

Ad.IIII. De mulieribus diximus art.I.not.4.ad confirmationem dico melancolicos eſſe aptos ad ſcientiam nō per ſe ratione complexionis/ ſed per accidens propter quatuor.primo quia melancolia aduſta eſt facilis inflammationis: quare ſunt fortiter inuentiui. 2.Quia ſunt infrigidabiles de leui: ideo faciliter recipiunt formas: & ita ſunt doctrinales. 3.Semoti ſunt a curis & voluptatibus:propter quod redduntur apti ad ſtudium. 4.Minus diuertunt ſenſibus ab intento ꝙ alij:quare per accidens ſunt doctiores/temperati autem per ſe:hęc Euricus ex Alpharabio & Albephar.

Euricus
Alphara.
Albefara.

De Guſtu. Cap.VII.

GVſtabile autem eſt quoddam tangibile:atqꝫ hæc eſt cauſa : vt ipſum non ſit ſenſibile per medium corpus extremū:neqꝫ enim tactus tali medio percipit: enimuero corpus etiam id,in quo tanqꝫ in materia eſt ipſe ſapor qui guſtu percipitur,humidū eſt : quod eſt tangibile quoddam.Qua propter ſi etiā eſſemus in aqua,dulce ſane ſentiremus in ipſa poſitum:& non ſenſus illius nobis per aquā, tanqꝫ per medium eſſet:ſed quia permixtū illud eſſet cum humido:quemadmodū in potione fieri ſolet.Color autem non hoc videtur ꝙ miſcetur, neqꝫ defluxibus. Non igitur,vt eſt ibi,& hic eſſe de medio dicere poſſumus:nullum enim extremū eſt mediū,vt diximus. Vt autem viſibile eſt color:ſic eſt guſtabile ſapor:atqꝫ nihil abſqꝫ humiditate ſaporis efficit ſenſum:ſed omne quod ipſius efficit,humiditatem aut tactu aut potentia nimirū habet,vt ſalſum:nam & ipſum liqueſcere poteſt facile:& linguam vt patet, cum liqueſcit,humidiorem efficere poteſt. At vero ſicuti viſus eſt viſibilis & inuiſibilis:& tenebrę nanqꝫ ſunt inuiſibiles:quas etiam viſus diſcernit:& eius quod valde ſplendidū eſt:& hoc enim inuiſibile dicitur quanqꝫ non eodem:ſed alio modo ꝙ tenebrę.Sicut igitur viſus viſibilis & inuiſibilis eſt:& auditus ſimiliter ſoni ſilentijqꝫ:quorū alterum audibile:alterū inaudibile eſt:& etiam ſoni magni perinde atqꝫ ſplendidi viſus.Nam vt paruus ſonus modo quodā inaudibilis.Sic etiam & magnus ac violentus. Inuiſibile vero multifariā dici ſolet: quoddā perinde dicitur tale:atqꝫ in cæteris etiam id:quod impoſſibile eſt quoddā hoc pacto:vt aptum quidem ſit id habere: quo videre poſſit : illo autem careat aut habeat remiſſe vel praue:vt informe dicitur:aut indoctum.Sicut igitur viſus inquā viſibilis & inuiſibilis eſt:& auditus ſimiliter:ſic & guſtus guſtabilis & inguſtabilis:quod quidem aut exiguū habet:aut prauū:aut vaſtantem guſtum ſaporem. Videtur autem potabile & impotabile eſſe principiū:vtrunqꝫ enim guſtu percipitur. Verum alterum eſt prauū guſtumqꝫ deuaſtat:alterum eſt amicū naturæ eſt autem potabile guſtui cum tactu cōmune. At vero cum guſtabile ſit humidū:neceſſe eſt & inſtrumentū ſenſus ipſius neqꝫ humidū eſſe actu : neqꝫ etiam tale : vt humectari non poſſit humidūqꝫ euadere:patitur enim aliquid guſtus ab ipſo guſtabili:ea nimirum ratione qua guſtabile eſt.Neceſſe eſt igitur inſtrumentum guſtus potentia quidem humidū eſſe:humectari autem actu ; ita autem humectari:vt eius conſer-

uetur cum humectatur & ratio. Signū autem eſt linguam: neq; cum eſt valde ſicca neq; cum eſt nimiū humida ſentire. Is enim tactus fit humidi primi perinde atq; ſi cum prægustauerit quiſpiā vehementem acremue ſaporem deinde alium guſtet: & vt in ægrotantibus fit quibus cuncta videnť amara: quia lingua ſentiunt tali humiditate referta. Species autem ſaporū ita ſeſe habent: quemadmodū caloris dulce nanq; & amarū contraria ſimplicia ſunt hæret autem dulci quidem pingue: amaro autem ſalſum. At inter hæc collocantur acre acerbū: accidunt atq; acutum hæ nāq; fere differentię videntur eſſe ſaporum. Quare guſtus quidem inſtrumentū id eſt: quod eſt potentia tale: guſtabile aūt id quod ipſum actu facere poteſt.

Explanatio tex.

Proſequitur quartum ſenſum exteriorem guſtū.

I. Guſtabile eſt quoddā tangibile. ꝓbať quia nō ſentiť medio extrinſeco/ſed intraneo. 2. quia ſapor conſiſtit in humore, ſine quo non ſentitur: modo humor eſt tangibilis.

II. Hinc in aqua ſaporem ſentimus/non ſicut per medium / ſed quia ſapor commiſceť aquæ/vt in potione: at colorem non videmus/quia ſit commiſtus medio.

III. Nihil eſt guſtabile ſine humiditate actu vel potentia: aliqua aūt ſtatim humectant vt ſalſa.

IIII. Guſtus eſt guſtabilis & inguſtabilis: probat a ſimili de viſu & auditu: diſtinguit tamen de inuiſibili ſicut priori capite de inodorabili: ita dixit triplex inguſtabile / quod nequit guſtari, quod debiliter/quod praue guſtatur.

V. Potabile eſt guſtui cum tactu cōmune.

VI. Organū ſeu ſenſorium guſtus non debet eſſe actu humidū/quamuis debeat eſſe humectabile. probať quia debet eſſe potentia tale/ſicut guſtabile eſt actu. probať a ſigno quia lingua exiſtente multū ſicca, aut multū humida, non bene guſtat/ vt in infirmis: quibus cuncta apparent amara: quia lingua eorū eſt humore amaro infecta.

VII. Species ſaporum ſunt hæ,

1. dulce	10. amarum	guſtus inſtrumentū eſt potētia tale: quale guſtabile actu.
2. pingue	9. ſalſum	
3. acre	8. auſterum	
4. acerbum	7. acidum	
5. ſuaue	6. acutum	

Annotanda in exercitio ſcholaſtico explicabim⁹: verum librariorū negligentia, litera eſt in fine corrupta, non Argyropili doctiſſimi inaduertentia: Sic enim legitur poſt dulce, amarum, pingue, & ſalſum. μεταξὺ δὲ τούτων τὸ τε δριμὺ καὶ αὐστηρόν, καὶ στρυφνόν, καὶ ὀξύ. i. at inter hæc acutum, & auſterum, & acerbum, & acetoſum collocanť. Itaq; pro accidunt in textu acidum vel acetoſum legas: ponticum autem acidum & acetoſum hic pro eodem ſumuntur: quamuis vere dixerit Simplicius. Incomprehenſibiles fere eſſe ſaporum ſpecies: quamuis Galenus hic opponat ſe Ariſtot. maxime quantum ad extremas differentias ſaporū/ vt meminit hic Auerr. com. 105. quamuis eum nō omnino repræhendat.

Argyrop.

Simplici.
Galenus
Ariſtot.
Auerr.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. VIII
An guſtus ſit quodāmodo tactus?
Articulus. I.

Nota. I. Guſtum eſſe potentiam ſenſitiuā apprehenſiuam ſaporis in lingua, mediante humore ſaliuali: Eſt ergo obiectum eius ſapor: Sapor eſt qualitas ſecunda ex commixtione humidi prædominantis cum ſicco, a calido digerente cauſata, alteratiua guſtus de potentia ad actum: vnde, ſicut in odore prędominatur ſiccum: ſic in ſapore humidū. ¶ Organum autem guſtus ſeu guſtatorium eſt neruus quidam a cerebro deſcendens in lingua ramificatus, & per eam inſtar ræthis expanſus, continens ſpiritum guſtabilem. ¶ Mediū autem guſtus eſt caro poroſa & ſpongioſa linguæ, delibuta humiditate ſaliuali: quę ab aliquibus dicitur mediū extrinſecum: Eſt enim humor iſte neceſſarius ad guſtationem: quia cum aliqua ſapida ſint ſicca, vt piper, & non guſtantur ſine humectatione vt ait Ariſto. in tex. ideo ſagax & ingenioſa natura, linguę dedit humiditatem ſaliualem comitem. Ariſtot.

Nota. II. Duplicem eſſe carnem linguæ, vna eſt poroſa & exterior: quam diximus eſſe mediū guſtandi & partem ſenſitorij: In hoc enim differunt guſtus & tactus ab alijs ſenſibus: q̄m alij habēt media extrinſeca: iſti vero habent media intrinſeca ſenſitorijs: cuius rōnem dare ſolebā: quia obiecta illorū ſenſuū ſint magis materialia & rudia: ideo q; non ea vigent ſubtilitate/ſicut obiecta aliorū ſenſuū: Præterea q̄m ſi qualitates illę per media extrinſeca quoq; ſentirenť: iam plurima damna inde ꝓuenirent: ad ſalutem ergo viuentiū, ſagax natura hoc prouidit. ¶ Alia eſt caro linguę ſolida & neruoſa: & illa eſt interior per quā expandiť neruus guſtatilis. ¶ Vnde ſic fit guſtatio: nam ſapori ferū corpus lingue admotū diffundit ſe ſapor per humorem ſaliualem, & carnem poroſam: a quo deſcinduntť tunc ſpecies in neruū linguæ, immutantes ſpiritū guſtatiuū, guſtatione cōfuſa: qui regreſſus excitat animā: quę videns ipſum immutatū, ad obiectum ſe conuertit, exprimitq; guſtationem diſtinctam cum iudicio.

Nota. III. Guſtum eſſe quodāmodo tactū, Auer. hic colligit duabus vijs. prima q͞a ſentit abſq; me- Auerr.

dio extrinſeco velut tactus. ſcďa quia tangibile &
guſtabile ſunt idem ſubiecto, Tertiā addit Ægid.
Ægidius quia coeunt in eodem ſenſorio quia in lingua eſt
guſtus & tactus. Quartā addit Alb. de hoie, quia
lingua non guſtat niſi eius vltimū ſit humido com
Ariſtot. mixtū: Hæc forte faciunt/ ꝙ Ariſto. dixit quodā⸗
vide in fine tertij modo guſtū eſſe tactum. ¶ At quia guſtus eſt ſpe⸗
cialis ſenſus: ideo dic guſtum dupliciter vſurpari
Albert. ſcďm Alb. primo vt eſt ſenſus alimenti: & ſic Py⸗
thagorici/ cum non tantū in animalibus / ſed etiā
in plantis poſuerunt: pro quanto alunt̃ relinquen⸗
do nociuū & attrahendo proficuū: Et ſic guſtus
differt a tactu vniuerſalitate & ratōe: Vniuerſali⸗
tate qm̄ tactus eſt cōmunis toti, guſtus alicui par⸗
ti. ſ. linguæ, vel ei ꝓportionali. Ratione quia gu⸗
ſtus percipit tunc primas qualitates vt ſubeunt ra
tionem alimenti: tactus vt ſubeunt rationem qua⸗
litatis. ¶ Secundo guſtus vſurpat̃ pro vi iudicati⸗
ua saporū: & tunc differt a tactu: primo quia ſic gu
ſtus ſolum ineſt animantibus perfectis. ſcďo quia
tactus eſt qualitatū primarū, guſtus qualitatis ſe⸗
cundę. ſ. ſaporis. tertio tactus ineſt toti, guſtus lin
guę: quare differunt forma, obiecto & organo.

Nota. IIII. Q. adhuc remanet difficultas: quo⸗
Auerr. niam Auer. hic vbiq; videtur dicere guſtū ſentire
& humidū & ſaporem: modo ſentire humorem eſt
tangere: præterea initiū ſaporis percipit̃ a guſtu:
Themiſt. ſed Themiſtius ait humor eſt principiū ſaporis: Si
militer actus percipit̃ cum re actuata, vt lumen cū
colore: ſed vt Simplicius dicit, humor eſt actus ſa⸗ Simpli.
porum. ¶ At tu fortiter teneas quod modo dixi⸗
mus: nam nullū ſenſibile propriū percipit̃ per ſe a
ſenſu cuius non eſt propriū: ſed humor ſentitur per
ſe a tactu: ergo non a guſtu: alioquin eſſet ſenſibile
cōmune. 2. quia Themiſt. dicit poculentū percipi Themiſt.
a guſtu & tactu: a guſtu vt ſaporem habens/ a ta⸗
ctu vt humidū. ¶ Quare dicas guſtu proprie acce⸗
pto pro potentia dijudicatiua saporū, non percipe
re humorem/ niſi per accidens/ & tanq̃ materiā:
ſicut dicimur audire campanā: Non tamen intelli
gendo/ ꝙ humor ſit ſubiectum ſaporis/ ſed potius
ipſum humidū: aut quod magis eſt de intentione
autorū, Sapor eſt in humore, ſicut in cauſa; quem⸗
admodum diffinitio quoq; indicauit.

Articulus. II.

Concluſio. Guſtus eſt quodāmodo tactus: di⸗
ſtinguunt̃ tamen illi ſenſus ſpecie, ad ſenſum datū
in q. de potentijs animę; primū autem patet ex. 3.
notabili/ quia habet magnā conuenientiā cum ta⸗
ctu, præter alios ſenſus. Vnde cōmuniter ſolet di⸗
ci. Viſus eſt ſenſus diſciplinę per inuentionem pro
priam: Auditus ſenſus diſciplinę per receptionem
ab alio, Olfactus ſenſus miniſterij: ſeruit enī guſtui
ad vitanda fœtida & noxia, Guſtus eſt ſenſus nu⸗
tritionis, Tactus eſt ſenſus cuſtodię: quia ꝓſeruat
animal a nocumentis extrinſecis. De alijs articulis
ꝙ nulla ſit difficultas, superſedeo.

De tactu. Cap. VIII.

DE tangibili autem & tactu eadem ratio eſt: nam ſi tactus non vnus ſit ſenſus 1
Sed plures: neceſſe eſt & ea: quę tactu percipiunt̃ plura ſenſibilia eſſe. Dubi Quæſtio prima
tationem aūt iſte locus habere videtur. Dubitabit aūt non iniuria quiſpiā.
Vtrum plures ſint tactus an vnus tantū. Et de inſtrumento tactus quid tandem ſit.
Vtrum ipſa caro: & id: quod in cæteris ſimile eſt carni: an ita nō ſit. Sed id quidem Q. ſcďa
ipſum ſit ſenſus huiuſce mediū: inſtrumentū aūt ipſius primū: aliud quoddā ſit in⸗
tus. ¶ Omnis eñ ſenſus vnius contrarietatis eſſe videt̃: vt viſus albi nigriq;: & au⸗ 2 Cōcluſio
ditus acuti grauiſq;: & guſtus dulcis atq; amari. At in tangibili plures inſunt cōtra⸗
rietates vt patet: eſt enim calidū, frigidū, humidū, ſiccū, molle, durū, & iſtiuſmodi
alia. Sed eſſe videt̃ ad hanc dubitatōem quædā ſolutio. Nam in cæteris etiā ſenſi⸗ Solutio
bus plures ſunt contrarietates. In voce nanq; nō ſolum eſt acumen & grauitas: ſed
etiā magnitudo & paruitas: & leuitas & aſperitas vocis & alia huiuſcemodi. Sunt
& circa calorem differentię alię tales. Verū quid nam ſit vnū obiectū tactui: ſic vnū
eſt auditui ſonus non eſſe manifeſtū videtur. ¶ Huius aūt vtrū inſtrumentū tactus
intus ſit: poſt carnem an non ſit. Sed ſtatim ſit ipſa caro: id non eſſe ſignum videtur. 3 Caro non eſt organum
Senſum inquam illico fieri: cum res tactu percipiendæ tangunt̃. Etenim ſi quis nūc
circa carnem ſubtilem pellem extenderit: deinde rem tactu percipiendā tetigerit: 4 Euacuat̃ a ſigno
ſenſus ſtatim ſimiliter fiet: & tamen in illa pelle tactus inſtrumentū non eſſe. Quod
ſi copulata fuerit: velocius vt patet: ſenſus perceptio fiet. Quapropter talis pars cor⸗ Simile
poris perinde ſeſe habere videtur: atq; ſi circumfuſus aer coniunctus eſſet nobis

ac copulatus. Tunc enim vno quodam inſtrumento profecto ſonum & colorem &
odorem videremur ſentire: & vnus quidã videretur eſſe nimirũ ſenſus: viſus: audi-
tus: atq; olfactus. Nunc autem quia ſeiunctũ eſt id per quod fiunt motus: patet in-
5 ſtrumenta iam dicta ſenſuũ eſſe diuerſa. ¶ In tactu autem id ipſum nunc latet: fieri
Cõcluſio negatiua. enim nequit vt ex aere vel aqua corpus animatũ tantũmodo conſtet: quippe cum
ſolidum quoddã eſſe oporteat. Reſtat igitur vt ex his atq; terra ſit mixtũ, quale eſt
ipſa caro & id: quod vicem ipſius ſubit. Quare neceſſe eſt ipſum corpus copulatũ
medium eſſe inter inſtrumentũ ipſius tactus & res ipſas tangibiles: per quod fiunt
6 ipſi ſenſus: qui quidem ſunt plures. ¶ Iudicat autem plures eſſe tactus hiſce: qui in
Aliud argumentũ lingua cõſiſtit: nam eadem in parte & omnes res tangibiles & ſaporem etiã ſentit.
Si igitur & cæterę partes carnis ſentirent ſaporem. Vnus idemq; tunc ſenſus vide-
retur eſſe profecto guſtus & tactus. Nunc aũt quia non fit conuerſio: duo diuerſi
7 Quęſtio ſenſus eſſe cenſent. ¶ At vero dubitabit hoc loco non iniuria quiſpiã: nam ſi corpus
quidem omne profunditatem habet: atq; hæc eſt tertia magnitudo: fieri vero ne-
quit: vt ea corpora ſeſe mutuo tangant: inter quę corpus aliquod mediũ intercedit:
humidũq; non eſt ſine corpore nec humectatũ: ſed neceſſe eſt vel aquam eſſe vel
aquam habere: qui fieri poteſt: vt corpus tangat corpus in aqua: etenim neceſſe eſt:
cum extrema non ſint ſicca: in medio aquam eſſe: qua repleta ſunt ipſa extrema. Qđ
ſi hoc eſt verum: fieri profecto non poteſt: vt corporũ tactus fiat in aqua. Eodem
etiam modo de ijs dici poteſt: quę in aere collocant. Simili nanq; modo ſeſe habet
aer ad ea: quę ſunt in ipſo: & aqua ad ea: quę ſunt in ipſa: latet autem nos magis in
hiſce: quę in aere collocantur: q̃ in naturalibus: quę ſunt in aqua: ſi humectatũ: hu-
8 mectatum tangit. ¶ Vtrum igitur omniũ ſimili modo ſit ſenſus: an ſenſuũ quidam
Dĩa tact⁹ ab alijs vt nunc videtur eodem: quidã diuerſo modo obiecta ſua percipiant. Guſtus qui-
dem & tactus tangendo: cæteri autem eminus. At id profecto non ita eſt: ſed durũ
etiam & molle per alia plane ſentimus. Quemadmodũ & id: quod ſonat & viſibile
ac odorabile. Verũ hæc quidem eminus: illa vero cominus ſentiunt. Quapropter la
Difficultas tet ſi per mediũ illa percipiant. Nam ſenſibilia cuncta per mediũ ſentiunt ſed in il-
lis id ipſum latet vt diximus. Et enimuero ſi per ſubtilem pellem: vt prius etiam eſt
dictũ: poſitã circa carnem ſentiremus omnia tangibilia ipſum non animaduerten-
tes. Sic nos tum vtiq; ſentiremus vt nunc in aere ſentimus & aqua: nunc em̃ vide-
mur res ipſas tangibiles tangere: & nullũ mediũ eſſe. Intereſt aũt inter tangibile &
ea quę ſonant & viſibilia: nam hæc quidem ſentimus: medio in nos aliquid agen-
te. At tangibilia ſentimus nõ a medio: ſed vna cum ipſo medio moti: vti fit: cũ quiſ
piam per clypeũ eſt percuſſus: non em̃ percuſſus clypeus percuſſit. Sed fit: vt am-
9 Cõpatio bo ſint ſimul percuſſi clypeus atq; miles. ¶ Omnino aũt vt aer & aqua ſeſe habent
ad viſum & auditũ atq; olfactũ. Sic caro ac lingua ſeſe ad huius inſtrumentũ ſenſus
habere videnť. Atq; nec ibi profecto: nec hic perceptio ſenſus fiet: cũ inſtrumentũ
ſenſus a re ſenſibili tangiť: vt ſi quiſpiam ſuper extremũ oculi corpus poſuerit albũ.
Ex quo etiam plane patet inſtrumentũ ſenſus ipſius quo res percipiunť tangibiles:
intus eſſe collocatũ: vt diximus. Sic enim & hoc ſenſu fiet id porro Quod in cęte-
ris ſenſibus fieri ſolet. Senſibiliũ enim ſi in ipſis inſtrumentis ponanť ſenſuũ: non
fit vt patet: perceptio. At ſi ſuper carne ponať tangibile: fit vt docet experientia ſen-
10 ſus. Quare ſine dubio ipſa caro mediũ eſt in tactu. ¶ Atqui ea tactu percipiunť: quę
Tãgibilia

corpus ſunt vt corpus eſt differentia. Dico aũt differentias eas: quę rerũ elementa diſtinguunt: calidũ: frigidũ: ſiccũ: ac humidũ: de quibus antea diximus ijs in locis in quibus de elementis ipſis tractauimus. Inſtrumentũ aũt id quo dictæ qualitates ſentiunť: & in quo primo ſenſus is collocať: quem appellare cõſueuimus tactũ: pars ea ſane eſt: quę eſt potentia talis. Sentire: nãq; pati quoddã eſt: vt diximus. Quarę id: qđ agit tale illud facit cum ſit potentia: quale eſt ipſum actu. ¶ Quocirca ſimile 11 Cõcluſio
calidũ atq; frigidũ: & durũ ac molle non ſentimus. Sed exuperationes: quia ſenſus eſt quaſi mediocritas quædã contrarietatis eis: quę in ipſis ſenſibilibus ineſt. Et propter hoc ſenſibilia ipſa diſcernit: nam mediũ ipſum extremorũ eſt iudex: fit em̃ ad vtrũq; ipſorũ alterũ extremorũ. Atq; vt id: qđ albũ nigrũq; percepturũ eſt ſenſu. Neutrũ ipſorũ actu. Sed potentia ſit vtrunq; oportet & in cæteris eodem modo: ſic & in tactu neq; calidũ neq; frigidũ id actu ſit oportet. Sed vtrunq; potentia: quod
vtrunq; eſt percepturũ. ¶ Præterea vt viſus viſibilis ac inuiſibilis quodãmodo eſt 12 Cõcluſio
vti diximus: cæteriq; ſenſus oppoſitorũ ſimiliter. Sic etiam eſt tangibilis ac intangibilis tactus. Intangibile aũt eſt etiã id: qđ exiguã admodũ differentiã tangibiliũ habet: quale paſſus eſt aer: & exuperationes etiam tangibiliũ qualia ſunt ea: quę corrumpere poſſunt. De ſenſuũ igitur vnoquoq; dictũ ſit hoc modo quaſi figura.

Explanatio textus.

Vltimũ ſenſum. ſ. tactus iam eſt abſoluturus.

I. Prima quęſtio eſt; an ſenſus tactus ſit vnus vel plures. ſcđa, an caro ſit organũ tactus, aut ei æquiualens, aut quid aliud interius latens.

II. Apparet ſenſum tactus non eſſe vnũ. probatur quia omnis ſenſus eſt vnius contrarietatis: tactus vero eſt pluriũ. ſ. humidi & ſicci, calidi & frigidi &c̃. Si dicis etiã in ſono eſt acuties & grauitas, magnitudo & paruitas: tñ hoc eſt tranſlaticie.

III. Caro non eſt ſenſoriũ tactus/ſed mediũ: probatur qã ſenſibile ſupra ſenſum nõ facit ſenſatõem ſed ſupra carnem poſitũ facit ſenſatõem ergo.

IIII. Non ſequiť carnem eſſe organum/quia carnẽ contacta, illico res ſentiať: quia ſic pellicula circa carnem extenſa eſſet organũ. Vñ ſicut ſi aer connaturalis auditui eſſet circũfuſus toti corpi/iam totũ corpus eſſet organũ auditus ita eſt hic de tactu.

V. Aer & aqua non ſunt mediũ tangendi. probať quia animatũ debet ſolidũ eſſe & firmũ: & cũ tactus organũ ſit intra carnem: oportet medium eſſe firmũ & ſolidũ/ſicut carnem/nõ fluxũ.

VI. Argumento linguę oſtenduntť eſſe plures ſenſus. probať quia ex eadem parte tangibilia percipit & ſaporabilia: & tamen ſunt duo ſenſus. ſ. guſtus & tactus: ergo a ſimili poſſent eſſe plures ſenſus tactus ex eadem parte corporis.

VII. Quęſtio eſt, an tactio fiat interueniente medio extrario. ſ. aere vel aqua. Reſpondeť. Corpora media tangunt ſe ſine aliquo corpore medio: ſed duo corpora dura non tangunt ſe immediate, corpus em̃ aliquod mediat: patet de duobus lapidibus in aqua.

VIII. In hoc tamen differť tactus a viſu & auditu quia percipiunt diſtantia: tactus proxima: in ipſis mediũ extrariũ afficiť/in hoc proximũ: ſ. caro.

IX. Aer & aqua habent ſe ad auditũ, viſum atq; olfactum/ſicut caro ad guſtũ & tactum: & ſicut in alijs; ſenſibili poſito ſupra ſenſum, nulla fit ſenſatio/ita & in tactu. Coroll.

X. Tangibilia ſunt differentię corporũ. ſ. calidũ; frigidũ, humidũ & ſiccum. ſenſus autem tactus eſt potentia talis/quale tangibile eſt actu. probatur quia ſentire eſt pati.

XI. Simile calidũ, aut durũ &c̃. non ſentimus/ſed eorum exceſſus: quia ſenſus eſt quaſi mediocritas contrarietatis/quę eſt in ipſis ſenſibilibus: quare ſenſus iudicat de extremis. Coroll.

XII. Tactus eſt tangibilis & intangibilis, ſicut in alijs ſenſibus.

Annotatio.

Auerr.

Auerr. contendit philoſophũ non ſoluere primam quęſtionem/ſed argumentari in oppoſitã partem. Quo ad ſcđam q. obijcit Auer. quia Ariſt. in libro de animalibus voluit carnem eſſe organũ: qđ hic neget: ait Auer. tempore quo philoſophus ſcripſit librũ de animalibus non fuiſſe perfectã anatomiã: ſed tempore quo ſcripſit hunc librũ erat comperta: quare alibi dedit organũ carni: hic alicui latenti ſub carne: quãuis & Alexan. & Themiſt. adhuc opinati ſint, carnem eſſe organũ tactus. Ariſtot. Auerr. Alexãder Themiſt.

§. Anima non fit ex ſolo aere vel aqua: hoc loco Ariſt. a Platone & Platonicis diſſentit: qui ad gentilium ritum declinantes, poſuerunt animalia ex igneo corpore, rationalia quidem/ſed immortalia/quę vocabant veſtam & vulcanũ. Alia ex corpore aereo vt Iouem, Iunonem, malarũ potius poteſtatum illuſione (ait Stapulen.) q̃ naturali ratione ad eã ponenda permoti: quibus Ariſt. veritatis aſtipulator, minime in ea re aſſentiť. hęc Faber. Ariſtot. Plato Stapulẽ. Ariſtot.

Q.IX.
An ſenſus tactus ſit plures?
Art.I.

Nota.I. Tactus eſt potentia ſenſitiua, apprehenſiua qualitatis tangibilis in neruo expanſo ad inſtar retis per totum corpus mediante carne: Obiectum itaque tactus eſt qualitas tangibilis, de quibus.2.de generatõe. ¶ De organo tactus antiqui paulo diuerſius ſenſerunt: tamen hoc cõmuniter receptum, in habentibus carnem, eſt neruus a cerebro ortus, per ceruicem ad medullam ſpinę dorſi deductus: atque tenuiſſimis quaſi riuulis hinc diffuſus/ac per modum retis expanſus, plenus ſpiritibus a corde, veluti a totius vitę fonte exeuntibus: In quo ſpecies tangibiliũ receptę/& ad ſenſum cõmunem delatę/animã excitantes, ipſi opportunitatem prętant, tactionem completam perficiendi. ¶ Quod vero Ariſtot. dixit radicem huius organi eſſe a corde, locutus eſt more ſuo: qm̃ neruos a corde, non ex cerebro venire credidit. ¶ Speciale eſt organo iſtius ſenſus eſſe expanſum per totum corpus/vt animal ex omni parte fugeret noxia & corruptiua. Ariſtot.

Nota.II. Medium huius ſenſus proprie nõ eſſe extrinſecum: ſi tamen ponatur, eſt aer vel aqua ſcd'm Ariſto. in textu/ quod duo corpora dura non poſſint ſe tangere, nullo corpore ſubtili intermedio: quod accipe de medio mathematico: Medium aũt proprium huius ſenſus intrinſecũ eſt caro ſimplex & pura, bene diſpoſita, aut aliquid illi proportionabile: dico aũt ſimplex/ad differentiã carnis neruoſę/quę eſt organũ huius ſenſus: Per mortificatam item non fit tactus: debet etiã bene diſpoſita: qm̃ infecta, ſtupida, putreſcens non tangit, aut praue: In piſcibus vero eſt aliquid proportionabile carni: ſuo modo in alijs. Et quia illud mediũ eſt intrinſecum: ideo Ariſto. vocat illud congenitũ & connatum. ¶ Non ægre iam colliges modũ tangendi: quoniam tangibile immutat carnem: a qua per ſpecies immutatur organũ: quod mediante ſpiritu in eo contento, offert ſpecies ſenſui communi: vbi fit obiecti tangibilis conſumata ſenſatio. hæc amicus noſter Iſenach. poſt G. Reiſch. Iſenach. G. Reiſch

Nota.III. Plures ambigere circa q. Ariſt. an ſenſus tactus ſit vnus vel plures. ¶ Cõmunis tamen reſolutio eſt quam ego ab initio ponam ad mentem Card. Came. & Burid. hic Senſum tactus eſſe vnum materialiter ſ. pro organo & neruo &c̃. tamen eſſe plures formaliter. i. in organo illo eſſe qualitates diſpoſitiuas ſpecie diſtinctas, ſcd'm diuerſas contrarietates, de quibus iudicat: iudicat em̃ ſenſus per quoddam contemperamentũ ut mox dicturi ſumus: & in illo ſenſu tactus ſunt diuerſa cõtemperamenta: & ita ponunt hic contemperamenta, vnum pro calido & frigido, alterum pro humido & ſicco: alię contrarietates tangibiles ad has duas referuntur. ¶ Et quamuis in alijs ſenſibus plures reperiantur contrarietates: attamen hę ſunt ad vnũ reducibiles: vt in coloribus ad album & nigrum, In ſaporibus dulce & amarum: tamen aliqui latini plures ponunt/vt Summerha. &c̃. Ab iſto tamen modo loquendi communi, in fine recedit d. Iſenach. quia ſufficiat pro vno organo, vna diſpoſitio: quod & Bruxell. eſt fauorabilius. ¶ Non diſcordat S. Tho. & Ægid. quando dicunt tactũ habere vnum organũ remotum/tamen plura propinqua: per organa propinqua intelligendo qualitatem diſpoſitiuã organi & cõtemperamentũ. ¶ Nyphus ait ſententiã recentiorũ palam eſſe contra omnes græcos Auer. & Auicen. Ideo nititur accedere ad aliam opinionem, quod tactus ſit vnus in genere/ ſicut animal eſt vnum: & ſint plures ratione mediocritatis: at quia mediocritas illa nihil aliud videt̃ eſſe/quam contemperamentum: ideo recidit in ſententiam communem. Ariſtot. Camerac. Buridan. Iſenach. bruxell. Thomas Ægidius Nyphus. Auerr. Auicenna

Nota.IIII. Quoniã tactus habet in ſe mediocritatem tangibiliũ/tamen alij ſenſus non habent, nã organum auditus eſt aſonum &c̃. nam alij ſenſus non continent in ſubſtantia, ea quorũ ſunt perceptiua: Cauſam huius aſſignat Alexander Aphrod. hic: quia alij ſenſus ſunt principaliter dati propter perfectionem: tactus autem primo propter neceſſitatem, & ſecundario propter ſalutem & perfectionem. ¶ Sed id quoque ponderandum/quod iam innuimus, quemque ſenſuũ circa contrarietatem verſari: quod ideo forte ſagax fecit natura/ cum cognitio ſenſitiuę debilis ſit: ſine contrarietate non diſtincte differentias ſenſibiliũ agnoſceret: oppoſita enim iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. 1, cœli. hinc eorũ eadem eſt diſciplina: Ea tamen proportione harmonica, contrarietas illa ad ſenſum moderata eſt: vt excellens ſenſibile ſenſum corrumpat: diſconueniens dolore afficiat, Conueniens vero delectationem ingerat: & tanto maiorem delectationem affert/quanto maior eſt eius ad ſenſum proportio. Sic Theologi affirmant humanitatem Chriſti iucundiſſimam/ quod omnium viſibiliũ pulchritudines complectatur: at hæc vltra crepidam. ¶ Homo autem quia temperatiſſimę cõplexionis inter omnia animantia: ideo ſubtiliores tangibiliũ differentias ſentit: vnde & certiſſimũ poſſidet tactũ, ait G. Niſſenus: & quamuis totũ corpus ſenſoriũ ſit tactus/maxime tamen manuũ interiora/& magis adhuc extrema digitorum: quos uelut certiſſimos tactus cognitores habemus: At qui manuũ duriores, ad retentionem valentiores ſunt, molliores uero ad tangendum certiores. A. Aphrodyſęus G. Niſſe.

Articulus.II.

Concluſio. Senſus tactus eſt unus materialiter .i. organo/plures tamen formaliter. i. ſcd'm diſpoſitiones: Eſt mens Ariſtot. in textu, Aphrodiſæi, Simplicij & Auer. Ariſtot. Aphrodi. Simpli. Auerr.

Articulus.III.

Dubium.I. An ſenſibile poſitum ſupra ſenſum faciat ſenſationem?

Præmit. I. Senſum vſurpari variam. vide q. 4. hic capitur pro organo: Organū tamen ſeu ſenſo-rium vſurpatᷣ tripliciter. primo vt diſtinguitᷣ contra potentiā. 2. vt diſtinguitᷣ contra diſpoſitōem connaturalem. 3. vt includit organū, potentiā & diſpoſitionem: hic vero ſumitur organum primo vel ſecundo modo: quamuis Bruxellen. velit ſolū accipi pro diſpoſitione.

Reſpondet Senſibile vere poſitū ſupra ſenſum. i. organum ſenſus immediate non ſentitur directe ſcdm eam partem organi, ſupra quam ponitᷣ. dico ſupra ſenſum. i. organum/ ad excludendā potentiam/ Immediate/ quia calidum ſupra carnem poſitum ſentitur: at caro non eſt organū. Dico directe quia oculus videt colorem ſuū in ſpeculo reflexe: Dico ab ea parte / quia ſecus ab alia parte. ¶ Hinc fit vt oculus non videat colorem ſuū: hinc fit vt lumen in oculo diffuſum nō videamus: hinc fit vt calorem cordis etſi intenſum nō ſentiamus: Et dicunt chyrurgici ait d. Iſenach. ſe expertos: ꝙ cum os & neruus fuerint denudata, nō ſentire punꝗturam ſcdm illam partem. Iſennach.

Articulus. IIII

Ratio. I. Si ſenſus tactus eſt plures: tunc etiam viſus & auditus erunt plures ſenſus: quia ſentiunt plures contrarietates, vt viſus album & nigrum/ rubeum & flauū. auditus acutum & graue, magnū & paruum. Item iam eſſent plures ſenſus exteriores q̄ quinqꝫ. ¶ Confirmatur quia omnes contrarietates exiſtentes in obiecto tactus reducuntur ad vnū genus. ſ. tangibile: ergo ſenſus tactus erit vnus formaliter.

II. Caro eſt organū tactus: ergo non neruus. patet per Ariſtot. de animalibus Caro eſt organum tactus/ ſicut pupilla organū viſus. Præterea in cerebro eſt tactus: & tamen ibi nō eſt neruus: ergo neruus non eſt ſenſoriū tactus. Oportet item recipiens eſſe denudatum a natura recepti ſed tactus non eſt denudatus a natura calidi & frigidi/ cum eorum poſſideat mediocritatem: ergo.

III. Senſibile poſitum ſupra ſenſum ſentitur: ergo: antecedens patet primo quia omne agens naturale fortius agit in propinquum q̄ diſtans. Senſibile eſt agens naturale ergo. 2. exiſtens in naui mota iudicat arbores moueri: & ergo percipit motum: & non motum arborum/ ergo ſpecierum: modo ſpecies ſunt poſitę ſupra ſenſum: Sic homines ſenes dicunt ſe videre paruam nigredinem vel maculā: & tamen illa nō eſt in aere: ergo in oculo: Ita quis videt colorem oculi ſui in ſpeculo.

IIII. Auditus percipit ſonum exiſtentem in aure: & tamen ibi ſenſibile ponitur ſupra ſenſum: Idem cōtingit ſi quis alte clamat in aurem alterius: Item fit guſtatio poſito ſaporoſo ſuper lingua: Ignis itē poſitus ſuper neruum ſentitur: Hoc idem euenit in neruo ſecto.

Reſpondet ad illa ad primam, nego illationem: ad probationem fateor ſentiunt plures contrarietates: tamen omnis contrarietas colorum reducitur ad vnam primam, ſ. albi & nigri: quod hic non contingit. ¶ Ad annexū fateor eſſe plures ſpēs ſenſus exterioris: attamen ponēdo quinqꝫ ſenſus/ tactus vt ſpecies ſubalterna, numeratur pro vna ſpecie: quamuis habeat ſub ſe duas ſpecialiſſimas ¶ Si opponis & bene opponis contra communem reſponſionem: quia ſi ſenſus tactus eſt vnus materialiter. i. organo: ergo ſenſus guſtus & tactus ſunt vnus ſenſus materialiter: quia lingua eſt organum vtriuſqꝫ. ¶ Lampertus reſpondet ꝙ ſit idem organum tactus & guſtus/ ſed non conuertibiliter: quia in pluribus reperitur tactus q̄ guſtus: Ego dico more meo. Organum remotum. i. lingua eſt idem in guſtu & tactu: ſed non organum propinquum: quoniam alio neruo continentur ſpecies guſtatiles/ alio tangibiles. ¶ Ad confirmationem dico tangibile excedere ſenſum tactus: quia aliqua tangibilia, ſcilicet aſperum, acutum &c̄. ſunt tangibilia communia: Tu dic ab vno genere ſubalterno non accipi numerum ſenſuum: quoniam alioquin eſſet tantum vnus ſenſus exterior: ſed ab vna contrarietate primaria. Lamptus

Ad. II. Caro eſt organum tactus remotum: aut loquitur de carne neruoſa: Ad annexum dico in cerebro ſunt cartilagines carnoſæ & neruoſę / per quas fit ſenſus. ¶ Ad aliud annexum dico recipiens eſſe denudatum a recepto / ſcdm modum quem recipit: ſed non oportet ꝙ ſit denudatū ſimpliciter: vnde aerem temperatum non ſentimus: quia talis mediocritas eſt in tactu: qualis in aere temperato.

Ad. III. Ad primam probationem dico ꝙ verū eſt, ſi paſſum ſit intra ſphæram actiuitatis: & agens natum ſit agere in illud: quod hic non contingit/ quia ſentiens agere non poteſt in tangens: cū neceſſario requirantur ſpecies. Tu dic ꝙ intelligendum eſt de agente totali / ſenſus non eſt agens totale. ¶ Ad ſecundum dico ꝙ ſenſus decipitur iudicando rem moueri: & dico ꝙ non percipit motū: Bene propter motum/ ipſe iudicat arbores moueri: tamen nunquam ſenſit motum. ¶ Ad tertiū dico ꝙ hoc eſt propter indiſpoſitōem organi. ¶ Ad quartū, vidit ille colorem oculi ſui in ſpeculo per lineam reflexam.

Ad. IIII. Nego ſonū illū eſſe ſupra organū auditus: eſt in tortuoſitatibus & amfractibus aurium. Ad annexū dico per idem, clamorem illum eſſe in amfractibus auris: qꝛ ſi ponitᷣ ſuper aurem: iam ledit organū: & nō ſentitᷣ clamor immediatus/ ſed mediatꝰ. ¶ Ad aliud nego linguā eſſe organū/ niſi remotū. ¶ De neruo dico ꝙ neruus nō ſentit ſcdm illā partem nerui/ qua tangitᷣ/ ſed proxima qua nō tangitur: Idem dicimus in ſectione nerui.

De ſenſibus in communi & numero eorum. Cap. IX.

1 Cõcluſio HOc autem vniuerſaliter accipere omni de ſenſu oportet:ſenſum inquã id eſ-
ſe:quod ſenſibiles ſine materia formas ſuſcipere poteſt: & perinde atq; an-
nuli ſignũ ſine ferro vel auro ſuſcipit cæram:ſuſcipit autem æneũ vel aureũ
ſignũ:ſed non aut æs aurũ:neq; ſignum vt eſt aureũ æneumue: ſimili patitur & ſen
ſus vniuſcuiuſq; ſenſibilis modo ab eo quod habet colorem aut ſonũ aut ſaporem
2 Sed non vt vnumquodq; illorũ dicitur:ſed vt eſt tale & ratione. ¶ Inſtrumentũ aũt
Organũ & ſenſus id ſenſus eſt primũ in quo eſt talis vis atq; potentia collocata:atq; ſunt idem. Ratio
vero non eſt eadem:ſed diuerſa:nam id:quod ſentit:aliqua eſt magnitudo: non ta-
men ratio ſenſitiui neq; ſenſus eſt magnitudo:ſed eſt quędã ratio potentiaq; illius
3 ¶ Patet autem ex his & cur ſenſibiliũ exuperationem ſenſuũ inſtrumenta corrum-
Excellens ſenſibile punt. Nam ſi motus ſit vehementior inſtrumentiq; ſenſus ſuperet vires. Diſſoluit
ratio. id autem erat ſenſus. Diſſoluiturq; perinde atq; concentus intentione. Cum
4 vehementer fides pulſant. ¶ Patet præterea & quam ob cauſam nõ ſentiunt plantę
Corol. de plantis tametſi partem aliquam habent animę atq; ab ipſis tangibilibus patiunt: frigeſcunt
enĩ & calefiunt vt patet:nam huius cauſa eſt. Mediocritatem non habere:neq; prin
cipium tale:vt ſenſibiliũ ſine materia ſuſcipiunt formas:ſed cum materia patiantur.
5 Dubitabit aũt quiſpiam:ſi poſſit id ab odore pati:quod olfacere nequit:aut id a co-
Dubium lore quod haud quoq; videre poteſt:& in cæteris ſimili modo. Quod ſi odorabi-
le ſit odor:ſi quid inodoratũ agit:odor ꝓfecto agit. Quare fieri nequit vt ab odore
quicq; patiat eorum:quę olfacere nequeunt. Eadem eſt & in cæteris ratio: nec etiã
fieri poteſt:vt a ſenſibilibus quicq; patiatur eorũ quę ſentiri poſſunt:niſi vt quodq;
eſt ſenſitiuũ. Id ita eſſe patere poteſt & hoc etiã pacto:nam neq; lumen & tenebræ
neq; ſonus neq; odor in corpore quicq; agit. Sed ea nimirũ in quibus ſunt ipſa. Aer
enim qui eſt cum tonitruo ſcindit lignũ. At enim tangibilia ſaporesq; agunt. Si enĩ
non agerent:a quonam inanimata paterent atq; alterarent. Quid igitur agunt ne &
ſenſibilia illa. At vt videtur: non omne corpus ab odore pati/ſonoq; poteſt. & ea:
quę patiunt terminis vacant & nõ manent vt aer:olet enĩ ipſe tanq; aliquid paſſus.
6 ¶ Quid aliud eſt olfacere quidem præter id ipſum:aliquid inquã pati. At enim olfa
Exemplũ di[illegible]orum cere quidem ſentire eſt. Aer autem paſſus cito ſenſibilis fit. ¶ Senſum aũt nullum
alium eſſe præter hos quinq;. Viſum inquã auditũ:odoratũ:guſtũ: & tactum: ex
7 Cõcluſio. hiſcę profecto quę nunc deinceps dicemus:credere quiſpiã poteſt. Nam ſi nunc ſen
Probatur primo ſum omnis eius habemus cuius ſenſus eſt tactus:omnes nanq; rei tangibilis vt eſt
tangibilis affectus nobis ſunt ſenſibiles tactu:nullus vtiq; tactus vel guſtus vel ol-
factus vel auditus vel viſus deeſſe nobis videtur. Præterea ſi ſenſus nobis deficiat
Secundo Tertio aliquis:& inſtrumentũ neceſſe eſt illius nobis deeſſe. Præterea omnis ſenſus per
mediũ ſentit vt patuit. Medium aũt aut coniunctũ:aut ſeiunctũ externũq; eſſe ne-
ceſſe eſt. At nos habemus vtrunq;:& id inquam quod eſt coniunctũ quo quidem
tangentes ſentiamus ſenſibilia tactu & id etiam per quod eminus non tangentes
Quarto ſentimus. Id vero duplex eſt ſpacium ſimplex aer inquam & aqua. Res autem ita ſe
ſe habere videtur:vt ſi ſenſibilia plura diuerſa genere per vnum medium ſentiant.

Neceſſarium ſit eum: qui ſenſus inſtrumentū habeat tale ſenſitiuum illorū eſſe: vt
ſi ex aere ſenſus ſit inſtrumentum: & aer ſit medium in colore ſentiendo ac ſono.
Quod ſi vnū idemq; per plura media ſentiat: vt color per aerem atq; aquā: hęc em̄
vtraq; perſpicua ſunt: is qui alterū tantū habet ipſorū: ſentiet nimirū id quod per
vtrunq; ſentiri poteſt. Nam ex hiſce duobus ſimplicibus tantū inſtrumenta ſunt ſen Declarat
ſus ex aere atq; aqua. Etenim pupilla ex aqua. Auditus ex aere. Odoratus ex horū al- qd dixit.
tero conſtat. Ignis aut nullius eſt inſtrumenti: aut cōmunis omniū eſt. Quippe cum
ſine caliditate nihil ſit ſenſitiuū. Terra etiam aut nullius eſt inſtrumenti aut in tactu 8
maxime cōmixta. ¶ Quocirca reſtat nullū ſenſus inſtrumentū eſſe præter aerem at Coroll.
q; aquā. Hæc aūt nonnulla nunc animaliū habent. ¶ Ab ijs igitur animaliū: quę ſūt 9
pfecta non imperfecta nec membris capta omnes ſenſus habent. Etenim & talpa Cōcluſio.
ſub cute oculos habere videt. Atq; ſi nullū aliud corpus eſt præter ea: quę percipi-
mus eſſe: nec vllus alius affectus pręter eos: qui corporibus hiſce competunt q̄ ſunt
hic: nullus profecto deficit ſenſus. ¶ At vero neq; ſenſus inſtrumentū quicq̄ pro- 10
prium ſenſibiliū cōmuniū eſſe poteſt. Motus inquā quietis figurę magnitudinis: Cōcluſio.
numeri: vnius: quę vnoquoq; ſenſu ſentimus per accidens. Omnia em̄ hęc ſane mo
tu ſentimus: etenim magnitudo motu ſentit. Quare & figura quidem: cū figura quę
dam magnitudo ſit: & id: quod quieſcit: ex eo: quia non mouet: & numerus cōtinui 11
negatione: & ſenſibilibus pprij. Vnuſquiſq; nanq; ſenſus nimirū ſentit. ¶ Quare Oſtendit
patet fieri non poſſe: vt cōmunium cuiuſq; ſit proprius ſenſus. Si enim eſſet pinde qd dixit
tunc fieret: atq; nunc viſu dulce ſentimus: quod quidem propterea fit: q vtrorunq;
ſenſum habemus: quo cum concurrūt agnoſcimus. Quod ſi ita non eſſet nullo alio
modo profecto niſi per accidens ſentiremus: quo pacto filium ſentimus Cleonis:
non enim Cleonis filium. Sed album ſentimus huic autem accidit vt filius ſit cleo
nis. At cōmunium habemus iam ſenſum communem non per accidens ſane. Nul Duo mōi
lus igitur ipſorum ſenſus eſt proprius: nullo enim ſentiremus modo niſi eo: quo di ſentiendi per acci-
ximus filium videre cleonis. Propria autem ſenſibilia ſenſus ipſi per accidens alter dens
alterius ſentiunt: non hoc ſane quo ipſi ſunt. Sed quo vnus: ceu ſimul in eodem ſen
ſus efficitur: ceu bilem amaram eſſe ac flauam: non enim ad alterum pertinet: vnum
ambo hæc eſſe dicere: qua propter & errat & ſi ſit quippiam flauum. ¶ Quare patet 12
autem cuius nam gratia plures ſenſus. Sed non vnum tantū habemus: at vt minus Pluralitas ſenſuum
ipſa: quę ſequuntur atq; cōmunia lateant: vt motus: & magnitudo: & numerus: non
ſi eſſet ſolus viſus: qui quidem eſt & coloris: magis laterent: ac idem eſſe omnia vi-
derentur: propterea quod color & magnitudo ſimul ſeſequuntur & comitantur.
Nunc autem cum in alio quoq; ſenſibili ipſa communia ſint fit inde perſpicuū vnū
quodq; illorum aliquid aliud eſſe atq; diuerſum.

Explanatio textus.

Sigillatim explicatis ſenſibus exterioribus, quid eis cōmune ſit, & numerū eorum attingit.

1. Commune eſt ſenſibus recipere formas ſeu ſpecies ſine materia, probatur a ſimili, ſicut cæra recipit formā ſigilli aurei, ſine materia auri, ita hic.

2. Organum & ſenſus aliquando ſunt idem re & differunt ratione: organum enim eſt magnitudo & ſenſus: tamen non ſentit quatenus magnitudo, ſed quatenus talis vis & potentia.

3. Excellens ſenſibile & exuperans corrumpit ſenſum. probat quia ſenſus eſt cōtemperamentū, velut concentus: ſed ſi quis fides vehementius pulſauerit, confunditur harmonia, & diſperit, ſic in ſenſu.

4. Hinc plantæ non ſentiunt: patiuntur enim a ſenſibilibus: ſed non recipiunt eorum formas ſine materia.

5. Dubium. An aliud a ſenſu poſſit pati a ſenſibili Reſpondetur, nihil aliud a ſenſu poteſt pati a ſen-

ſibili, inquantum ſenſibile: bene tamen aliqd poteſt a ſenſibili pati/ vt affectio & accidens: Sicut tonitru ſcinduntur ligna: non q̄ hoc faciat ſonus/ ſed ſp̄us concomitans/ qui ſono afficitur.

6. Olfacere nõ eſt pati ab odore: q̄m ſic aer olfaceret: ſed eſt paſſum ab odore ſentire: aer autem non ſentit/ ſed eſt ſenſibilis.

7. Tantũ quinq; ſunt ſenſus exteriores. probat̃ primo, quia nos habemus oẽs ſenſus: & nõ ſunt nobis plures q̄ quinq;. 2. quia deficiente nobis aliquo ſenſu, deeſſet nobis organũ illius ſenſus. 3. q̄a ſenſatio fit per mediũ intrinſecũ aut extrinſecũ, at nos habemus vtrunq; mediũ. 4. quia aliqđ organorũ eſt ex humore ut viſus/ aliquod ex aere vt auditus Olfactus in reſpirantibus eſt ex aere/ in non reſpirantibus eſt ex aqua: Ignis nullius eſt organi proprie: ſed cõmunis omnibus: nihil eñ ſentit, calore vacans: Tactus & guſtus habent potiſſimã commixtam terram.

8. Nullũ organũ ſenſus eſt ſine aere & aqua.

9. Animalia perfecta, membris non carentia, habent omnes illos quinq; ſenſus, quoniã etiã talpa ſub cute oculos habere videtur.

10. Non ſunt ponendi plures ſenſus exteriores q̄ quinq;, propter ſenſibilia cõmunia. probat̃, quia quilibet ſenſuũ dictorũ, percipit ſenſibile cõmune & ſenſibilia cõmunia percipiuntur a ſenſu, per ſe, non per accidens.

11. Senſibile cõmune non habet ſenſum propriũ: q̄m niſi per ſe ſentirent̃ a ſenſibus: iam per accidẽs ſentirent̃ ſenſibilia cõmunia: ſicut Cleonis filius/ quia albus ſentit̃: aut cum ſenſus aliquis ſentit ſenſibile per ſe alterius ſenſus.

12. Bene ergo natura conſtitutũ plures eſſe ſenſus, & non vnũ tantũ: Nam ſic per plures, magis eſt explorata nobis ſenſibiliũ differentia/ & propriorum a cõmunibus diſtinctio.

Annotatio.

1. Liquet hic ex Ariſt. ſenſum cognoſcere abſtracte/ non abſtrahendo a conditionibus ſingularibus: q̄m hoc eſt officiũ intellectus/ ſed abſtrahit a materia, non ſimpliciter ſed obiecti.

2. Organum eſt ſedes potentię.

3. Si obiectũ ſuperet vires ſenſus: tunc proportio ſoluit̃ ſenſus/ ſicut in intenſione concentus: q̄n motus chordarũ intendit̃. ¶ Sed queris quomodo ſenſorium corrumpit̃ ab excellenti ſenſibili: cum ſolũ agat in ſenſum per intentiões. Reſpondet̃ q̄ ſenſibili intentionali accidit ſenſibile reale: & illud corrumpit ſenſum: ſic oculus corrumpit̃ ꝑpter lucem/ quę calefacit humorem glacialem & tollit eũ: auditus corrumpit̃ ex ſono reali: & ſic de alĳs.

4. Plantę non ſentiunt. addit Themiſt. aliam cauſam ratione finis: Natura enim nihil incaſſum, aut temere, viceq; fortuita ſuſcipit: Si igitur plantæ ſenſum haberent: vel propter vtile, vel propter neceſſarium Vtile quidem non: q̄m nec ſalutaria proſequi poſſent/ nec vitare contraria: quod animalibus tributũ eſt, plantis negatũ: quia immotę a loco, radicibus ſunt affixę: Propter neceſſariũ vero Themiſt.

minime: q̄m ſuccum hauriunt a terra: nec id agnitione, aut iudicio aliquo cernunt: ideo ſimpliciter plantę otioſi eſſent ſenſus: & hac de re plantas ſenſibus carere non ambigas.

7. Hic S. Tho. dicit Ariſtot. ordiri tertiũ librũ: qđ ante eum Themi. & Simpli. exiſtimarunt: at Ægidius in contrariũ pugnat: q̄m nihil agat hic Ariſt. de intellectu: ſed Aldus tertiũ Ariſto. hic auſpicat̃ quod Sueſſa teſtatur omnes græcos feciſſe: q̄uis Ægidius dicat, ſi ita apud græcos reperiat̃, uicium fore ſcribentis & intitulantis. Verum hoc parum confert ad rem. S. Thom. Ariſtot. Themiſt. Simpli. Ægidius Ariſtot. Aldus Sueſſa

9. Talpa ſub cute oculos habet: Nam quanq; talpæ (ait Themiſt.) viſus deeſt/ oculorũ effigies ineſt: ſi quis membranã ſedi luminũ prætentã detrahat: Sed ais, ergo fruſtra habet talpa oculos a tota ſpecie: cũ deus & natura nihil faciunt fruſtra. Reſpondet Simplicius, in talpa nõ eſſe omnino priuationem viſibilis actionis & facultatis/ ſed expreſſę: ipſa vero participet per tunicas qualis nobis eſt facultas videndi per palpebras: dic tu vt primo cœli. Themiſt. Simpli.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. X.

An tantũ quinq; ſint ſenſus exteriores?

Art. I.

Nota. I. Prę ſuppoſitis his, quę diximus in ſuperioribus de ſenſu/ duplex eſt ſenſus. ſ. interior & exterior: q̄m non loquimur hic de motione/ ſed cognitione nec de quacũq;/ ſed apprehenſiua. Vnde ſenſatio exterior eſt quę ſine alia ſenſatione pręuia fertur in propriũ obiectũ. Interior vero eſt quę fertur in ſuũ obiectũ per ſe, mediante alia cognitione ſenſitiua pręuia. ¶ Vnde ſenſus interior habet ſuũ organũ in cerebro vt ſeq. q. dicturi ſumus: ſed ſenſus exterior habet ipſum extra cerebrũ/ dempto tactu/ qui per totũ corpus diſpandit̃. ¶ Sequit̃ ex q. de potentia, vnũ & eundem eſſe ſenſum interiorem & exteriorem in eſſentia, loquendo de ipſis uiribus vel potentĳs: quamuis per organa & actus ſeparentur: & qualitates diſpoſitiuas.

Nota. II. Q. vbiq; volumus habere pro repetito/ vbicunq; inciderit potentiarũ animę diſtinctio nos habere intelligentiã/ quam in q. de potentĳs dedimus: Tamen ex parte actuum, obiectorũ, organorum, & mediorum ſentiendi, plures reperiuntur cõuenientiæ, & item differentię ſenſuum exteriorum: quas facile quilibet ex dictis poteſt elicere plures vel pauciores. Iſennachius tamen plurimũ noſtro modo loquendi eſt conformis. Ideo quatuor eius ſenſuum conuenientias renarrabimus. Prima, Omnis ſenſatio fit per intus ſuſceptionem. Secunda, omnis ſenſatio eſt ſingularium/ hoc eſt percipit rem ſub conditionibus ſingularibus/ quia hic iam, &c̃. Tertia, Vna eſt origo omnium. ſ. ſenſus communis & cerebri. Quarta, Ad quanq; ſenſationem quatuor requiruntur, ſ. ſpecies, organum, obiectum, medium.

Nota.III. Quattuor eſſe in quibus ſenſus ſeparentur & differant. 1. Cōmunitatem/quia tactus omni animali eſt neceſſarius/nō autem alij ſenſus 2. Neceſſitatem/nam guſtus & tactus ſunt ſenſus neceſſarij ad ſalutem/ alij vero ſenſus ad perfectionem. 3. Varietatem apprehenſionis: uiſus em̄ citius & remotius apprehendit/ diſperitq; continuo: tactus appħenſa tardius, diutius retinet. 4. Organorū & obiectorū diuerſitatem. ¶Addit Lampert. ſufficientiā (vt cum vulgo loquar) qa oīs ſenſus ſentit aut per mediū coniunctum aut ſeiunctū,

Si
- Coniunctū — Sic eſt
  - Toto corpe — tactus
  - parte corpis — guſtus
- Seiunctū cuius organū eſt de natura — Sic eſt
  - Aquę — viſus
  - Aeris — auditus
  - Aquæ vl' aeris — olfact⁹ — terreis, in piſcib⁹

Quę ſi placuerit, eam accepta, quia D. Vſingeñ. eam repetijt.

Articulus. II.

Concluſio. Tantū quinq; ſunt ſenſus exteriores ſpecie diſtincti, ad ſenſum datum: quia anima ſub quintuplici modo nata eſt de foris apprehendere ſenſibilia, ſine cognitione media. Hæc eſt cōmuniter recepta a theologis & philoſophis: & probat eam Ariſt. in textu.

Articulus. III.

Dubium. I. An ſenſus recipiant ſpecies abſq; materia?

Præmit. I. Triplicem eſſe ordinem in cōmunicātibus ſuas formas: Quædā enim cōmunicant formam cum particula materię/ ſicut generans per deciſionem ſeminis: quædam cōmunicant formas abſq; materia/ſed ſub eiſdem cōditionibus/ſicut ſunt in agente: ſicut ignis cōmunicans ligno formam ignis: Quædā cōmunicant formas nec cum materia: nec cum ſimili diſpoſitione/ſicut ſigillū cōmunicat formā ſuā cære/& color oculo.

Præmit. II. Vt ex Themiſt. hic colligitur ſuſcipere rem ſine materia poteſt dupliciter intelligi. vel q recipiat formam ſolam, & non materiā: & illud indubie conuenit cuilibet materię phyſicæ: vel recipere formā ſine materia, eſt materiā recipere formā/ abſq; hoc qđ diſponat̃ diſpoſitione reddente materiā recipientis, eiuſdem modi cū materia agentis: & ſic volunt aliqui accomodare ꝓpoſito: ſed hoc nihil eſt: quoniam ſic in omni diſpoſitione recepta a cœlo & aſtris/materia diceretur recipere formam abſq; materia. ¶Ideo addit tertium modum Nyph. q ſit recipere formam ſine omni diſpoſitione penitus, nec ſimili agenti, nec ſimpliciter, nec huic, nec poſitiue nec priuatiue. ¶Sed contra tunc ſenſus non reciperet ſenſibilia ſine materia: qm̄ ſemper concurrit debita diſpoſitio organi, & medij. ¶Ideo apparet mihi dicendum/q quia ſpecies ſenſibiliū ſunt ſubtiliores ſenſibilibus & non ſunt eis ſimiles virtualiter nec formaliter, ſolum repræſentatiue

Reſpondet Senſus recipiūt ſpecies abſq; materia. probat̃ ex Ariſto. in textu: & per Auer. quia ſi ſenſus reciperet ſenſibilia cum materia, iam haberent idem eſſe in anima & extra eam: at hoc eſt falſum/quia in anima ſunt intentiones & comprehenſiones: Extra animam vero ſunt res materiales comprehenſę. Vnde cum illa actio cenſeat̃ ſpiritualis, ſola forma cenſet̃ agere ait Ægid. & ita ſenſibile agit ſolum ſpiritualiter (melius dixeris intentionaliter) in organū: Sed hic quærunt de generatione ſpecierū ab obiecto, & de generatis vniuoce & æquiuoce: Ideoq; hic addamus duo dubia.

Dubium. II. An ſenſibile producat ſpecies vniuoce?

Præmit. I. Aliter loquendū de generatione vniuoca & æquiuoca in ſubſtantijs, aliter in accidentibus. Vnde in accidentibus generatio vniuoca eſt qñ terminus formalis generationis eſt eiuſdem rationis/cum forma per ſe agendi: vt igne producente calorem in ligno vel aqua: quid ſit terminus formalis vide. 1. phyſ. Æquiuoca eſt qñ terminus formalis non eſt eiuſdem &c̃. vt qñ actus generat habitum/radij ſolares calorem.

Præmit. II. In ſubſtantijs generatio vniuoca eſt qñ generans & genitū ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimę/vt leo generat leonem. Æquiuoca qñ generans & genitū ſunt diuerſarū ſpecierū: vt quando equa generat mulum/aut aſina mulum/qñ in pomo naſcitur vermis/in rure mus. Vide prolixe G. Ocham hæc tractantem diſt. 9, q. 2. primi.

Præmit. III. Q. contentio fuit inter Auicen. & Auerr. qui. 8. phyſ. text. com. 66. voluit generata per putrefactionem ſpecie diſtingui a genitis per ſeminalem deciſionem: at G. de Ocham q. 23. ſecundi ab eo recedit: qm̄ mus genitus ex re putri, gignit alium murem ex ſemine: & hæc eſt generatio vniuoca: quare iſti duo mures, non obſtante diuerſitate generationis, ſunt eiuſdem ſpeciei. Auicenna Auerr. G. Ochā

Præmit. IIII. Q. ſpeciebus ſæpe aliquid attribuitur ratione obiectorū vel actuū: hoc ſolebā dicere ſub alijs verbis. ſpeciebus aliquid dat̃, nō formaliter/ſed effectiue vel denominatiue/ſic dicuntur ſpēs eſſe contrarię/ſic dicunt̃ ſe impedire/ſic vna alteri reſiſtere, qđ non eſt intelligendū de ſpeciebus in ſe formaliter/ſed ad modū iam dictū, & ſupra in dubio adnotatū q. 4.

Reſpondet Senſibile producit in multiplicatione reali ſpecies vniuoce/ſed in intentionali æquiuoce: patet ex diffinitionibus datis.

Dub. III. Cum ſpēs ſcd'm Ariſt. ꝓducātur ſine materia, an habeant reſiſtentiā?

Camerac. Præmit.I. Scđm Card. Camera. quadruplicem contingere reſiſtentiã. primo ratione contrarietatis. ſecundo ratione continuitatis/ vt in diuiſione ligni. Tertio ratione ſitus localis: nam quælibet res diligit permanere in loco ſuo naturali. Quarto ratione indiſpoſitionis ipſius ſuſcipientis: ſicut hebetudo diſcipuli reſiſtit doctrinationi.

Præmit.II. Q̃ ad recipiendũ ſpecies audibiles & odorabiles, non requiritur alia diſpoſitio medij ꝙ quies: Sed quo ad guſtum & tactum requiritur bona diſpoſitio carnis, & in guſtu humoris ſaliuaIis: Quo ad viſum requirit̃ bona tranſlucentia medij: quia per tenebricoſitatem impediunt̃ ſpecies viſibiles & per nebulas vel ex toto/ vel quo ad intenſam multiplicationem: quia remiſſius multiplicant per denſas nebulas: forte quo ad celeritatem nebulę non impediunt.

Reſpondet. Medium non reſiſtit multiplicationi ſpirituali ſpecierũ/ niſi quarto modo: tamen multiplicationi reali & materiali, poſſet mediũ reſiſtere ratione contrarietatis, continuitatis & indiſpoſitionis: Nam lingua febricitantis infecta, reſiſtit dulci ſapori &c̃.

Articulus. IIII

Ratio.I. Tantum vna eſt anima ſenſitiua: ergo tantum vnus eſt ſenſus: quoniã ſenſus eſt anima. Confirmat̃ quia guſtus eſt partialis tactus: & ita erunt ſolum quatuor: ſi dicis hoc uerum ratione organi. Contra, ſi ergo vis diſtinguere penes diſpoſitiones: tũc tactus erit duo ſenſus: & ſic erunt ſex.

II. Affatus eſt ſenſus exterior: & habet organũ. ſ. linguam: ergo adhuc erunt ſex ſenſus: Immo apparet ꝙ nullus ſit ſenſus exterior/ quia quilibet ſenſus eſt in corpore. Si autem ſunt plures/ ſequeretur ꝙ duo eſſent viſus: quia diſtinctio fit per organa: & animal habet duo organa viſus.

¶ Ob feſtinantiã alijs omiſſis reſpondeo ad primum. Vnus eſt ſenſus in eſſentia/ plures in operatione. Confirmatio innitendo dictis eſt reuera difficilis: at quia verba plura poſſent effundi: verũ admodũ parua ſequeretur vtilitas: ideo breuibus dicas, guſtum non eſſe partialem tactum: ſed gũſtum eſſe quodammodo tactum: & quod ſi alicubi reperitur, accipiendũ eſt. ſicut tactus iudicat per vniuerſum corpus/ ita iudicat guſtus per linguam ſolum. Quod vero de organo affertur liquet ex ijs quę dicturi ſumus de guſtu & tactu.

Ad.II. De affatu plura poſſemus dicere: verum breuitati ſtudentes dicimus, affatu nos ſentiri potius ꝙ ſentire. Dicuntur autem ſenſus exteriores/ non ꝙ ſint extra corpus/ ſed quia ab exteriori obiecto primã cauſant ſenſationem, Senſus exterior pręſupponit exteriorem. De viſu dico vnũ eſſe organum: nam licet duo ſunt oculi: tñ neruus opticus bifurcatus: & ita reddit vnũ iudiciũ.

De ſenſu communi & imaginatione. Cap.X.

1 Dubium Ratio prima CVm autem ſentiamus nos videre ac audire: neceſſe eſt aut viſu ſentiamus videre: aut alio ſenſu. At ſi alio ſenſu: tum idem ſenſus erit & ipſius viſus & etiã coloris ſubiecti. Quare vel duo ſenſus eiuſdem erũt ſubiecti: vel ſeipſum ſentiet ipſe. Secunda Præterea ſi alius ſit ſenſus: qui percipit ipſum viſum: aut in infinitum fiet abitio: aut erit aliquis ſenſus: qui ſe ipſum percipit ſentientem. Quare id ipſum in primo ſenſu continuo eſt faciendũ. ¶ At hinc oritur dubitatio: nam ſi viſu quidem

2 In contrarium ſentire nil aliud eſt ꝙ videre. Videtur autem color vel id: quod habet colorem. Si quippiam viderit id: quod videt colorem id habebit profecto quod videt primũ. Patet igitur non vnum idipſum eſſe. Sentire inquam viſu: nam cum non videmus: tenebras & lumen viſu diſcernimus: ſed non eodem: vt patet modo. ¶ Præterea id ipſum etiam quod videt colore: quodãmodo delibutũ eſt. Inſtrumentũ enim vni

3 Cõcluſio. uſcuiuſꝙ ſenſus ipſum ſenſibile ſiue materia ſuſcipit vti diximus. Quo circa ſenſibilibus ipſis ſemotis: inſunt in ſenſuũ inſtrumentis ſenſus imaginationes. ¶ At qui operatio rei ſenſibilis atꝙ ſenſus ſua quidem & eadem eſt. At earum ratio non ea

4 Cõcluſio dem eſt. Dico autem ſonum actu: & auditum & actu: fit enim vt is: qui auditum habet non audiat: & id quod habet ſonum nõ ſemper ſonet. Sed cum operat̃ id quod audire poteſt: & ſonat id: quod ſonum efficere poteſt tum ſimul fit & auditus actu & ſonus etiam actu. quorũ alterum quiſpiã auditionem: alterũ ſonationem eſſe nõ incongrue dicere poteſt. Quod ſi motus & actio atꝙ paſſio in eo eſt quod patitur atꝙ mouetur: neceſſe eſt & ſonum & auditũ actu in auditu qui eſt potentia eſſe. Agentis nanꝙ mouentisꝙ operatio in ipſo patiente ſuſcipitur atꝙ ineſt: quo circa

neceſſe eſt id quod motu ciet moueri. Actus igitur ſonatiui ſonus eſt vel ſonatio.
Auditiui vero auditus vel auditio. Duplex eñ eſt auditus: & duplex etiam ſonus.
Eadem eſt & in cæteris ſenſibus ac ſenſibilibus ratio: atq; vt actio paſſioq; non in
agente eſt. Sed in eo quod patitur. Sic & ipſius ſenſibilis actio in ipſo eſt ſenſitiuo.
Sed in quibuſdam nomina quoq; ſunt poſita: vt ſonatio ac auditio: in quibuſdã au-
tem caret alterum nomine. Operatio enim viſus viſio dicitur: at coloris nomine va
cat. Operatio præterea guſtus guſtatio dicitur: at ſaporis nomen non habet. ¶ Hęc 5
cum ita ſint: atq; vnus actus rei ſenſibilis ſenſitiuiq; ſit: quamuis diuerſas habeat ra Coroll.
tiones: ſicuti diximus: neceſſe eſt ſimul corrumpantur: ſimulq; ſint ſalua: auditus ac
ſonus: qui hoc modo dicuntur: & ſapor itidem & guſtus. Cæteraq; ſimiliter. At ea:
quę dicuntur potentia non hanc ipſam profecto neceſſario ſubeunt legem. ¶ Non 6
recte igitur priores naturales philoſophi ſentiebant: qui quidem ſine viſu neq; al- Cōtra an
bum vllum neq; nigrum eſſe dicebant: neq; item nullum ſine guſtu ſaporem: nam tiquos
partim recte: partim non recte cenſebant. Etenim cum dupliciter ſenſus ſenſibileq;
dicatur potentia atq; actu: in his quidem ſecundis fit id ipſum ſane: quod dictũ eſt:
in illis autem primis non fit vt luce clarius extat. At illi de hiſce ſimpliciter loque-
bantur: quę ſimpliciter non dicuntur. Quod ſi vox quædam concentus eſt: vox 7
autem & auditus tum vnum: tum non vnum aut nõ idem ſunt: & ſi concentus eſt Cōcluſio
ratio: neceſſe eſt & auditum quidem eſſe rationem atq; ob id ipſum exuperans q̃d
q; tam acutum q̃ graue corrumpit auditum atq; deuaſtat: & in ſaporibus guſtum:
& in coloribus viſum: id quod nimirum eſt ſplendidum & tenebroſum: & in odo-
ribus vehemens odor. Siue dulcis: ſiue amarus: qui ſenſus ipſe quædam eſt ratio ra
ta. Quocirca ſenſibilium ea quę ſincere talia quæq; ſimplicia ſunt: vt acutum vel
dulce: vel ſalſum cum reducuntur ad rationem ſenſui ſunt iocunda. Tunc eñ ipſũ
delectare videntur. Omnino autem ipſum mixtum magis concentus eſt: q̃ acutũ
vel graue. Tactui quoq; non calidum ſane ſimplex ac frigidum. Sed id: quod eſt ad
rationem redactum amicum eſt atq; iocundum. Enimuero ſenſus ipſe ratio quæ-
dam eſt vti diximus: ſenſibilium autem ea: quę exuperant: ac dolorem afferunt ipſi
aut tandem ipſum corrumpunt. Vnuſquiſq; igitur ſenſus vt ſæpe diximus ſenſi 8
bilis eſt obiecti. Eſtq; in inſtrumento ſuo ea ratione: qua illud ſenſus eſt inſtrumen Cōcluſio
tum: & differentias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit: vt album quidem & nigrũ vi-
ſus. Dulce aũt & amarum guſtus: & cæteri ſimiliter ſenſus. ¶ At enim cum album 9
& dulce & ſingula ſenſibilium ad ſingula nimirum aliqua comparemus ac diſcer- Extenſio prioris.
namus & ſentiamus differre: neceſſe eſt id ipſum profecto fieri ſenſu: quippe cum
illa ſenſibilia ſint. Quo patet carnem vltimum inſtrumentum ſenſu non eſſe: nam
neceſſe eſt id: quod diſcernit tangendo diſcernere: fieri igitur non poteſt: vt ſepara
tis diſcernatur dulce diuerſum eſſe ab albo. Sed vni cuipiam ambo nota eſſe opor-
tet. Illo nanq; modo ſane pateret inter ſeſe illa differre: etiam ſi alterum ego: alterũ
tu ſentires vnũ igitur dicat oportet. Diuerſa eſſe dulce ac album. Dicit igitur idem.
Quare vt dicit: ſic & intelligit atq; ſentit: patet ergo fieri non poſſe: vt ſeparatis ſepa
rata dijudicentur. At hinc patet neq; fieri poſſe vt ſeparato in tempore diſcernant.
Nam vt idem aliud eſſe bonum ac malum dicit. Sic quando alterum dicit aliud eſ
ſe: tunc & alterum etiam dicit: atq; dico quando nõ per accidens. Veluti nunc dico
quippiam aliud eſſe: nõ tamen dico illud nunc aliud eſſe. Sed hoc pacto nũc dicit:

Coroll. vt dicat:& nunc illud eſſe. Simul igitur dicit. Quo fit vt inſeparabile & inſeparabili
11 Obiectio tempore ſeparata diſcernat. ¶ At vero fieri nõ poteſt:vt ſimul idem ea ratione qua indiuiſibile eſt & in indiuiſibili tempore motibus contrarijs moueatur. At dulce
Rñſio quidem ſic mouet ſenſum ac intellectum. amarum autem contrario modo:& albũ itidem diuerſo. ¶ Eſt ne igitur quod diſcernit indiuiſibile quidem numero. Separatum autem ratione:partim igitur vt diuiſibile res ſentit diuiſas: partim vt indiuiſibile: nam ratione quidem diuiſibile: loco autem atq; numero indiuiſibile eſt.
12 Improbatio ¶ An id minime fieri poteſt:idem enim potentia quidem eſt ipſa contraria:& diuiſibile & indiuiſibile:actu autem eſſe non poteſt. Sed patiendo diuiſibile eſt: at fieri nequit:vt ſimul ſit album & nigrum. Quare neq; formas ipſorum ſimul ſenſus
Alia ſolutio ac intellectus. Si talia ſint vt patiantur ſuſcipient. ¶ At enim hoc perinde ſeſe habet: atq; id quod quidam punctum appellant. Quod quidem tum vnum eſt: tum duo: quo pacto & diuiſibile eſt quo igitur indiuiſibile eſt hoc vnum eſt:id quod diſcernit ac ſimul. Quo vero eſt diuiſibile:hoc non vnum eſt:bis enim eiuſdem ſigni ſimul ſit vſus. Quo ergo finis vſus ſit vt duorum:hoc duo diſcernit:atq; eſt ſeparata vt ſeparatum. Quo vero eſt vnum:hoc vnius fit vſus & ſimul. Sed de principio qui
Scda pars dem quo dicimus animal ſenſitiuum eſſe ſit hoc modo determinatum. ¶ Cum aũt
13 Queſtio duabus priſci differentijs maximeq; diffiniant animam: Motione inquam loco ac comodata:& intelligendo & diſcernendo ac ſentiendo: conſiderandũ eſt ſi quid
Rñſio antiquorũ interſit inter intelligere ac ſentire. Videtur nanq; tam intelligere q̃ etiam ſapere veluti quoddam eſſe ſentire:etenim his vtriſq; rerum aliquas anima diſcernit atq; cognoſcit. Et veteres idem eſſe ſapere ſentireq; cenſent. Quemadmodum & Empedocles dixit. At pręſens hominum creſcit ſapientia ſemper. & alio rurſus in loco. Hinc varia his ſemper prudentia ſomnia monſtrat. Idem & Homerus his carminibus ſenſiſſe videtur. Tales nanq; inſunt mentes mortalibus ipſis. Quales quotidie ſummi fert rector olimpi. Etenim omnes hi putant ipſum intelligere corporis eſſe:perinde atq; ipſum ſentire:& ſentire ſimili ſimile arbitratur & ſapere:vt in ſuperioribus di-
14 Contra antiquos ximus locis. ¶ Oportebat tamen ipſos de errore quoq; deceptioneue differere. Sũt enim hæc magis propria animalium:pluſq; id temporis eſt: quo in his anima verſatur vt patet:iccirco neceſſe eſt aut vniuerſa:quę videntur:vt quidam inquiunt eſſe vera:aut diſſimilis rei tactum errorem eſſe deceptionemue. Quippe cum id ſit contrarium illi. Simili inquam cognoſcere ſimile. Videtur autem & deceptio & ſci
15 Cõcluſio entia contrariorum eſſe eadem. ¶ Non idem igitur eſſe ſentire ac ſapere patet:illud enim omnibus animalibus hoc valde paucis ineſt. At neq; intelligere idem eſt ac ſentire:intelligere inquam quo recte atq; non recte res percipi ſolent. Quod nanq; recte percipit:id eſt prudentia & ſcientia atq; opinio vera. At q; non recte: id eſt nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum ſenſus ſemper eſt verus & vniuerſis animalibus ineſt. At fit vt falſo quoq; quis ratiocinetur:neq; cuiq; competit
16 cui non ineſt & ratio. ¶ Imaginatio nanq; diuerſa eſt a ſenſu menteq;. Atq; neq;
Cõcluſio. Probatur primo hæc fit ſine ſenſu:neq; exiſtimatio ſine hac eſſe poteſt. Non idem autem eſſe imaginationem exiſtimationemue patet:hic enim affectus in poteſtate ſine controuerſia collocat̃:licet nanq; cum libet fingere quicquid volumus:atq; ante oculos ponere: perinde atq; ij faciũt:qui in artificioſę memorię comparatis atq; diſpoſitis locis ima
autoritas. gines fingentes:atq; ſimulachra collocant. At opinari in nobis non eſt ſitũ. Neceſſe

eſt em̄ opinantem aut veram,aut falſam exiſtimatōem habere. Præterea cū opina- Secundo.
mur aliquid malū eſſe:atq; terribile: continuo perturbamur. Similiter & cum opi
namur quippiam eſſe tale vt in illo ſit confidendū. At cum imaginamur talia:perin
de afficimur atq; ſi in pictura eadem ſpectaremus:ſunt aūt & exiſtimationis ipſius
hę differentię ſcientia:& opinio,& prudentia,& ea,quę ſunt hiſce contraria. De dif
ferentia quorū alius ſit ſermo magis ad id ipſum accomodatus. At vero cum di-
uerſum ſit ſentire ac intelligere:& huius aliud imaginatio aliud exiſtimatio eſſe vi-
detur. De imaginatione primo:deinde de altero dicamus oportet. Si igitur imagi- 17 Cōcluſio.
natio id eſt fantaſia ſit id quo viſum fantaſmaq; aliquod in nobis dicimus fieri: &
nō aliud quicq̄:qđ per tranſlationem hoc eodem nomine nuncupat̄:ipſa profecto
vna quędā eſt potentiarū earū aut habituū:qbus diſcernimus & aut vere ꝑcipim⁹
aut falſo. Tales aūt ſunt ſenſus,opinio,ſcientia intellectus. At ipſam non eſſe ſen-
ſum ex hiſce patere poteſt. Senſus em̄ vel eſt potentia vel operatio,vt viſus vel viſio.
Atq; nonnunq̄ neutrū eſt iſtorū:& tamen apparent aliqua,videmurq; videre,vt ea
quę in ſomnis apparent. Deinde ſenſus quidem ſemper adeſt: imaginatio aūt non Primo
ſemper. Quod ſi idem eſſet imaginatio ac operatio. Beſtijs imaginatio ꝓfecto cun Secundo Tertio
ctis ineſſet. At nō eſſe videt̄ vt api aut formicę,aut vermi. Pręterea illę quidem verę
ſunt ſemper:imaginatōes vero plures fiunt,vt patet,falſæ. Præterea cū exacte circa Quarto
ſenſibile operamur,nō dicimus hoc nobis hominem videri ac apparere. Sed potius Quinto
cum nō clare ſentimus:qn̄ etiam fit vt ſit verus ſenſus & falſus. Atq; nobis qđ qui-
dem paulo antea dicebamus clauſis etiā oculis viſa vident̄,atq; apparent. Atq; 18 Cōcluſio.
nec vllus habituū eorū erit: qui veri ſunt ſemper vt ſcientia vel intellectus. Eſt em̄
& falſa imaginatio nō ſolum vera. Reſtat igitur vt ꝑſcrutemur ſi ſit opinio. Atq; 19 Cōcluſio
fit idem opinio & vera & falſa. Verū opinionem quidem ſequit̄ fides. Quippe cū
fieri nequeat,vt hiſce quiſq̄ non credat quorū habet opinionem. Beſtiarū aūt fides
quidem nulli:imaginatio vero compluribus ineſt. Præterea fides oēm opinionem
ſequit̄:perſuaſio fidem:ratio perſuaſionem. At imaginatio quidem quibuſdā beluis
ineſt:ratio aūt nullis. ¶ At vero patet nec opinionem eſſe:cū ſenſu,nec opinionem 20 Cōcluſio.
per ſenſum:nec opinionis ſenſuſue coniunctionem & per ea,quæ dicta ſunt,& hac
etiā ratione: patet em̄ ſi imaginatio ſit opinionis ſenſusq; coniunctio,opinionem
non cuiuſuis rei. Sed eius eſſe,cuius eſt etiam ſenſus. Dico aūt imaginationem ſi ſit
coniunctio ſenſus opinioniſue,coniunctionem eſſe opinionis albi & ſenſus eiuſ-
dem albi:non em̄ erit ex opinione quidem boni:ſenſu aūt albi. Apparere igitur eſt
opinari rem eam,quā ſentit,& non per accidens. At apparent nonnunq̄ etiā falſa:
de quibus ſimul verā opinionem habet. Sol em̄ pedalis quidem apparet. at perſua-
ſum eſt terra ipſum eſſe longe maiorem:fit igitur vt aut ſuam is opinionem,quā ha
bet veram abijciat re modo eodem ſeſe habente,nō oblitus,nec diſſuaſus:aut ſi ad-
huc illam habeat,eadem ſit ſimul neceſſario falſa ſimul & vera. At conſtat opinio- 21
nem tum euadere falſam,cū res mutata latet. ¶ Neq; igitur vnū eſt iſtorū imagina Infert
tio neq; ex his eſt coniunctū:verum qm̄ fieri poteſt vt aliud moueat̄ ab eo ipſo,qđ
motū eſt. Imaginatio vero motio quædā eſſe videt̄ & non fieri ſine ſenſu. Sed ſenti
entibus,& eorū etiam eſſe quorū eſt ſenſus:fit aūt vt motus oriat̄ a ſenſu iam actu.
Quem qdem neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilem eſſe. Imaginatio motio hæc eſt ꝓfecto 22
quę neq; ſine ſenſu nimirū eſſe,neq; competere nō ſentientibus pōt:atq; multa per Cōcluſio.

ipſam id agere patiue põt:qđ ipſum habet:& inſuper & verã & falſam eſſe.Atq; id
ꝓpterea fit,qđ ſenſus q̃dem propriorũ eſt verus:aut raro admodũ ſuſcipit falſitatẽ.
At eſt ſenſus eius etiã rei:cui ꝓpria ſenſibilia accidunt vbi iam fit: vt ipſe ſit falſus:
Nam nõ eſt falſus:ſi albũ dixerit eſſe:ſed ſi albũ hoc aut aliud eſſe.Eſt p̃terea cõmu
nium ſenſus:quæ q̃dem perinde atq; propria ijs accidunt quę ſunt per accidens ſen
ſibilia.Dico aũt motũ & magitudinem,quę vt patet accidũt ſenſibilibus:circa quę
maxime error deceptioq; fieri ſenſu poteſt.Motus igiť hiſce,qui fit a triplici tali ſen
ſu:differentiã ob id ipſum nimirũ habebit: atq; primus q̃dem cum operatio ſenſus
adeſt eſt verus.Cæteri vero falſi etiã eſſe poſſunt:& p̃ſente,atq; abſente p̃ſertim cũ
23 a ſenſu longe ſenſibile diſtat.¶Si igiť nihil aliud p̃ter imaginatõem habeãt ea:quæ
Diffinitio autoritas. dicta ſunt.Sicq; idipſum,qđ diximus ipſa imaginatio motus is eſt ꝓfecto, qui fit
a ſenſu iam operante.Cum aũt viſus maxime ſit ſenſus,hinc eſt ꝙ nomen imagina
Ratio nominis tio ab ipſo lumine ſumpſit fantaſiaq; diciť:quia ſine lumine viſio fieri nequit:at q̃a
imaginationes immanent.Senſusq; ſimiles ſunt:ideo per ipſas animalia beſtię in=
quam atq; homines multa agunt.Illæ,quia mentis ſunt vt patet expertes,homines:
quia mens perturbatione nonnunq̃ vel morbo vel ſomno ſubmergiť:ſed de ima-
Epilogus. ginatione quidem determinatũ ſit hactenus.Satis enim quidnam ipſa ſit: & cur ſit
hiſce:quę iam dicta ſunt explicauimus.

Explanatio textus.

De ſenſibus exterioribus hactenus:iam de ſenſu cõmuni interiori agit & phantaſia.

I.Dubium eſt/cum ſentimus nos audire & videre an hoc fiat eodem aut alio ſenſu. Q̧ non alio ſenſu:quoniam eiuſdem obiecti erunt iam duo ſenſus: & quis videbit viſum & colorem. ſecũdo tunc abiret in infinitum:quia primi ſenſus,eſſet ſecundus: & ſecundi tertius, & ſic deinceps.

II.Si dixerimus ꝙ eodem ſenſu:Contra iam idem ſentiet ſe.ſecũdo quia videtur qđ aut eſt color aut colore affectũ: ſenſus neutrũ eſt.tertio Non enim modo eodem ſemper diſcernit viſus: quia lucem per lumen iudicat/tenebras autem aliter.

III.Q̧ ſentit eſt affectũ a ſenſibili.probat in viſu: viſus enim afficitur ſpeciebus rei viſibilis: Hinc amotis ſenſibilibus,remanent adhuc ſpecies ipſorũ reſides in organo: quia ſenſibilis actio eſt eadem, eſſe vero non idem.

IIII.Sonus actu & auditio in eo ſunt qđ patiť/& qđ potentia tale eſt. probať quia motus actio & paſſio in eo eſt qđ patitur & mouetur: quare ſonatio eſt actus ſonatiui, & auditio actus auditiui.

V.Quare auditio & ſonatio ſimul ſunt licet nõ auditiuum & ſonatiuũ: priora enim dicunt actum/ poſteriora potentiam.

VI.Antiqui male poſuerunt ſenſibile non poſſe eſſe ſine ſenſu:ratio quia ipſi nõ fecerunt differentiã inter ſenſum in actu & potentia:actũ enim ſenſatũ nõ eſt ſine ſenſu,ſecus de ſenſibili in potentia.

VII.Senſus conſiſtit in quadã proportione & cõmiſtione:patet in vocibus,odoribus &c̃.nam excedentia vel deficientia afficiunt ſenſum dolore: ſed ſimplicia mixta gaudium.

VIII.Præter quinq; ſenſus exteriores eſt alius ſenſus interior.probať quia ſenſus eſt ſenſibiliũ contrariorum:ſed viſus non poteſt diſcernere & iudicare, vnum contrariorum ab alio: ergo hoc facit vnus alius ſenſus.

IX.Sicut eſt vnus ſenſus diſcernens albũ a nigro: ita eſt vnus diſcernens dulce a nigro.probať quia niſi ſit vnus ſenſus apprehendens vtrunq;, nunq̃ poterit ponere differentias inter ambo.

X.Quare vnus ſenſus ſimul & in eodem tempore ſentit & percipit ſenſibilia ſeparata vnius vel plurium ſenſuum.

XI.Si opponis fieri non poſſe,idem ſimul tempore indiuiſibili motibus contrarijs moueri:quare eũdem ſenſum nõ ſimul mouebit album & nigrum. Reſpondetur,ſenſum eſſe vnum numero, & impartibilem, & ſimiliter tempus in quo ſentit: ſed ipſum eſſe plura ratione.

XII.At contra illam ſolutionem aſſumitur ipſam non ſufficere: quia idem numero non poteſt ſimul eſſe album & nigrum:Dat aliam ſolutionem: ꝙ ſicut centrum eſt vnum ad quod plures linee ex circumferentia coeunt: ita ſenſus cõmunis eſt vnus/ quaſi centrum aliorum ſenſuum:ad quem a ſingulis ſenſibus linee diriguntur ſenſiles: & ſic eſt quodammodo vnus ſ.in ſe/ & eſt quodãmodo plures ſ.in reſpectu plurium ſenſuũ/a quibus intentiones accipit.

XIII.Quæſtio eſt ſentire ſit intelligere: Reſponderunt antiqui quod ſic:primo quia vtroq; anima iudicat:ſecundo Empedocles cecinit

Ad præſens hominum creſcit ſapientia ſemper
Hinc uaria his ſemper prudentia ſomnia monſtrat
& Homerus
Tales uanq; inſunt mentes mortalibus ipſis
Quales quotidie ſummi fert rector olympi.

Tertio dixerunt intelligere eſſe ipſius corporis ſicut ſentire;quoniam ſcire eſſet ex ſimilitudine.

XIIII. Antiquorum reſponſio eſt inſufficiens: patet quia nihil dixerunt vnde anima decipiatur: cũ plus verſetur animal in errore/ q̃ in veritate: ſi dicis omnia apparentia ſunt vera: hoc improbaẗ. 4. metaphyſ. Item ſcientia non fit ex ſimilitudine: quia ſcientia eſt contrariorum: modo nihil eſt ſimile contrarijs.

XV. Senſus non eſt intellectus. primo quia intelligere non conuenit omnibus animalibus ſicut ſentire. ſecundo quia intelligere eſt verorum & falſorum: ſed ſenſus ſemper eſt verus circa ſenſibile proprium.

XVI. Imaginatio ſeu phantaſia eſt alia a ſenſu & mente & exiſtimatione: quia imaginari eſt in noſtra poteſtate: ſed opinari non eſt in nobis. ſecundo quia cũ opinamur nobis futura bona letamur/ mala triſtamur: ſed propter horum imaginatõem non ſic afficimur.

XVII. Imaginatio non eſt ſenſus. probatur quia imaginatio fit quando formamus phantaſmata & imagines: modo illa non eſt ſenſus actus nec potentia. probatur quia in ſomno adeſt imaginatio/ ſed non ſenſus operatio. 2. quia omnibus animalibus conuenit ſenſus/ ſed nõ imaginatio/ quia nõ formicæ, api vel vermi. 3. ſenſationes ſemper veræ ſunt/ imaginationes plerũq; falſæ. 4. quia cum perfecte ſentimus rem/ non dicimur eam imaginari/ ſed abſentem imaginamur. 5. clauſis oculis imaginamur/ non videmus.

Scđa pars de fãtaſia

XVIII. Imaginatio nõ eſt ſcientia vel intellectus Probatur quia illi ſunt habitus verorum/ imaginatio eſt falſa.

XIX. Imaginatio non eſt opinio. probaẗ quia opinionem ſequitur aſſenſus/ non imaginationem. 2. quia opinioni annectitur ratio, ſed nõ imaginationi: quia in feris eſt imaginatio non ratio.

XX. Imaginatio non eſt ſemper coniuncta ſenſui, nec ſemper opinioni/ nec eſt vtriuſq; coniunctio. probatur quia tunc eſſet opinio illius ꝙ ſentitur: modo ſtat iudicium ſenſus eſſe falſum/ opinione exiſtente vera: vt viſus iudicat ſolem eſſe bipedalem, opinio, maiorem tota terra.

XXI. Imaginatio nullum iſtorum eſt: non tamen fit ſine ſenſu: & eſt etiam horum quorum eſt ſenſus/ & ſentientium.

XXII. Imaginatio aliqua eſt vera/ alia falſa: vnde pendet ex ſenſu: ſenſus aũt circa ſenſibile ꝓpriũ eſt verus/ ſed ſæpe decipitur circa ſenſibilia communia: quare etiam imaginatio aliqua eſt vera, aliqua falſa. ¶ Vnde ſenſus tripliciter errat/ primo iudicando propria, vt album a remotis. 2. hoc vel illud album. 3. iudicando de cõmunibus propria ſenſibilia conſequentibus: & in hoc differt ab imaginatione quæ eſt tam abſentiũ q̃ pñtium

XXIII. Imaginatio eſt motus factus a ſenſu ſcđm actum: & quia viſus potiſſimus ſenſus eſt/ qui fit lumine: imaginatio dicta eſt a lumine: vnde per eam homines & animalia multa agunt: Animalia quia rationis expertia: homines quia aliquando morbo aut ſomno ſubmerguntur.

Annotatio.

4. Actio eſt in patiente, reſumit ꝓpoſitionem quã in. 3. phyſ. probauit: Vnde hic docet contra antiquos (ait Themiſt.) non omne agens pati a paſſo: quoniã ſenſibilia non patiunẗ a ſenſu. Themiſt.

6. Reſumit hic Ariſto. ꝙ. 5. metaphyſ. &. 2. phyſ. accepit ſ. cauſam in actu & effectum in actu eſſe ſimul/ vt Themiſt. in. 2. phyſ. explanat: quoniã de cauſa poteſtate, hoc nõ oportet: Auicenna tamen metaphyſicorum princeps in ſexto ſuæ metaphyſicæ cap. 2. intelligit eam in vniuerſum in cauſis particularibus reſpectu effectuũ propriorum ac immediatorum: ſic enim limitando nullam recipiunt calumniam. Ariſtot. Themiſt. Auicenna

16. Opinari non eſt in nobis ſitum: non enim opinamur cum volumus: Inducit Holcot q. 1. primi ad hoc, ꝙ etiam credere non ſit in mera poteſtate noſtra: at hoc vltra crepidam vide Picum in apol. concluſ. 8. Holcot Picus

23. Imaginationis nomen dicit Ariſt. in græco a lumine ſumptum: ꝙ viſus perceptiuus luminis ſit maxime ſenſus: unde φαντασία i. imaginatio φῶσ lumen dicitur, vide Celium lib. 11. antiquarum lectionum cap. 11.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. XI.

An præter ſenſus exteriores ſit ſenſus aliquis communis?

Articulus. I.

Nota. I. Suppoſito quid ſenſus exterior, Senſum interiorem eſſe potentiã ſenſitiuam natam apprehendere & etiam iudicare ſenſibile in ſui abſentia: Vnde frequenter ſenſus interior præſupponit exteriorem: quamuis etiam obiecto abſente ipſum cognoſcat. ¶ Vnde ſenſus interior cognoſcit obiectũ abſens/ reſeruat ſpecies ſenſibilis prius ſenſati/ & ex ſpeciebus ſenſatis elicit ſpecies non ſenſatas: ſicut ouis ex ſpeciebus lupi viſi, elicit ſpecies inimicitiæ non ſenſatæ. ¶ Primus autem ſenſus interior dicitur cõmunis (ſemper ad intellectũ in q. de potentia datum) ita appellatus cõmunis reſpectu ſenſuum exteriorũ/ qui dicuntur ſenſus particulares: Ipſe autem cõmunis dicitur non ſcđm prædicationem, neq; ſcđm exiſtentiam/ ſed cõmunitatẽ cognitionis: quoniam quod ſinguli ſenſus exteriores cognoſcunt, hæc omnia ipſe ſolus cognoſcit.

Nota. II. Senſus cõmunis eſt qui percipit obiecta omnium ſenſuum particulariũ, & actus ſcđm differentias eorum immediate: Vnde propterea comparatur centro, ad quod ducuntur omnes lineæ a circumferentia: ſic a quinq; ſenſibus exterioribus ducuntur lineæ ſpecierum ſenſibilium ad ſenſum cõmunem. ¶ Iudicat autem ſenſus communis immediate actus ſenſuum exteriorũ: quoniam memoria iudicat mediate. ¶ Vnde D. Card. hic poſt Albert. ponit tres actus ſenſus cõmunis. primus eſt cognoſcere ſenſus & ſenſibilia omnium ſenſuũ ex.

teriorum/etiam ipſis abſentibus: vnde non videmus nos videre/ſed ſentimus nos ſentire: Senſatio enim exterior non eſt reflexiua: ſed interior poteſt reflecti tam ſuper exteriorem/ꝙ interiorem. Secūdus actus eſt conuenientias & differentias inter obiecta ſenſuum diſcernere: Iudicat enim albedinem non eſſe ſonum/quod ſenſus exterior nequit: cum quilibet alterū illorum, non ambo ſentiat: Iudicat item mel eſſe dulcius zaccharo. Tertius actus eſt abſentias obiectorū iudicare/vt in tenebris iudicamus nos non videre, in inani nihil tangere.

Nota. III. De organo ſenſus cōmunis, pugnantes eſſe ſententias Primo Ariſt. lib. de ſomno & vigilia videtur ſentire ſenſum cōmunem eſſe in corde: licet organa manifeſtationis operis ſint in cerebro: quoniā omniū ſenſuum exteriorū actus corde percipere videmur: quacunꝗ etiam parte corporis lęſa, ex corde dolere dicimus. Contra medici, vt d. Iſenachius renarrat, Galeni & Auicennę freti autoritate, dicunt ſenſum cōmunem eſſe in anteriori parte cerebri: quod ex eo probant/ q̄m lęſa anteriori parte cerebri, lęditur iudicium ſenſus cōmunis, Sicut lęſo occipite, memoria diſtrahitur: vnde ſicut ex eo euincitur occiput eſſe locum memorię: ita a ſimili probatur ſinciput eſſe organum ſenſus cōmunis: Cæterum omniū exteriorū ſenſuū nerui, in anteriori parte cerebri concurrunt: quare eo loco probabile eſt eſſe ſenſum cōmunem: Præterea ſi cor eſſet organum ſenſus cōmunis: iam in ſomno (cum ipſum ſit calidiſſimum) non ligatur: vnde nec ſenſus cōmunis ligaretur: cuius oppoſitū experimur: vnde dominis medicis in eorum harena facile cederem, quamuis ante eos idem Plato in Timęo dixerit.

Nota. IIII. Pręceptorem noſtrum Ioan. Vrachiū dum iſta pręlegeret, dediſſe concordiā horum dictorum: quoniam ſenſus cōmunis radicaliter ſit in corde, inſtrumentaliter vero in cerebro: quam reperio etiam apud d. Iſenachium: qui negat ſenſationem interiorem fieri in cerebro: ſed quia omnes ſpiritus ſenſibiles, primo in cerebro congregant̄: ac ſubinde petunt cor: vbi fit conſumata ſenſatio: Vnde omnis operandi efficacia eſt a corde dante & cōmunicante ſpiritum vitalem. At verius dici poſſet hic ſenſum operari/vbi habet organum ſuū Nam iſte apparet modus ſentiendi ſenſus communis: nam ab obiecto deſcinduntur ſpecies vſꝗ ad organum ſenſus exterioris: in quo receptę deſcindunt de ſe ſpecies ſubtiliores quę cum ſpiritu immutato mouentur per neruos ſenſuum vſꝗ ad cerebrum, organum ſenſus cōmunis: vbi anima excitata completam facit ſenſationem, cognoſcendo, iudicando, & diſcernendo de ſenſatis ſenſu exteriori. Corollarium. Senſus communis non ſolum apprehendit/ſed etiam iudicat. Iſenach.

Articulus. II.

Concluſio. Senſus communis eſt ponendus, probatur autoritate Ariſtot. in textu, & eius rationibus: quas partim notabili. I. & II. repetiuimus: conſentit Auguſtinus libro. 2. de libe. arbi. cap. 3. Eædem etiam probant contra Themiſtium, ſenſum cōmunem non eſſe vnum ſcd'm rem cum ſenſibus proprijs. Themiſt.

Articulus. III.
Dubium. I. An ſenſus exterior percipiat ſuam operationem?

Præmit. I. Hic ſapientes contraria opinari: nam primo Sueſſa vult ſenſum biuariam conſiderari. Vno modo vt ſenſum, & ſic eius eſt percipere obiecta, nō eſſentiam aut operationem. Secundo modo vt ſenſum humanum: & ſic primo & recto intuitu attingit obiectum: & ſecundario ſeu reflexe operationem, non potentiam. Vnde citat S. Thomam, dicentem ſenſum in hoc differre ab intellectu: quia intellectus perfectum faciat circulū: poſt ꝙ enim intellectus egreditur ad obiectū: tunc dein regredit̄ ad operationem/& ab illa ad potentiā & eſſentiā: q̄m intellectus & ſe & eſſentiā animæ cognoſcit: & ita circulus eſt completus: Senſus vero egreditur a ſeipſo ad obiectum, & regreditur ad operationem: in potentiā vero & eſſentiā non poteſt: Euocat teſtes aſſertionis ſuę Auer. Simplicium, Iamblychum & Albe. de quibus art. 4. Sueſſa S. Thom. Auerr. Simpli. Iamblyc. Albert.

Præmit. II. Ægidium nouum expoſitorem hic alius eſſe ſententię: q̄m ſenſus cōmunis bene ſentiat operationem ſenſus exterioris: ſed hoc nō faciat ſenſus exterior: qui nō eſt reflexiuus ut art. 1. not. 2 diximus: Quod ex his comprobat primo quia ſenſus eſt virtus materialis: quę nō redit ad ſe. 2. quia ſic quis abiret in infinitum vt argumentat̄ Ariſt. in textu. 3. quia obiectū ſenſus, puta viſus eſt color aut aliud ſenſibile cōmune: modo viſio nō eſt color: quę ſi videret̄: iam color non eſſet propriū & adæquatum obiectum viſus. 4. quia Ariſt. in lib. de ſomno & vigilia, negat viſionem videri, & quilibet experitur: quibus pręmiſſis Ægidius Ariſtot. Ariſtot.

Reſpondetur. Senſum exteriorem non ſentire ſuam operationem: patet per Ariſto. ab initio textus: & per inducta in ſcd'o pręmiſſo.

Dubium. II. An plures ſint ſenſus interiores?

Præmit. I. Sententiam eſſe Ariſt. hic & in paruis, tantum duas eſſe vires ſenſus interiores: Nam vna dixit eſt dūtaxat cognitiua & iudicatiua ſenſibilium: hæc eſt ſenſus cōmunis: Alia eſt receptiua & reſeruatiua ſpecierū & imaginum rerum ſenſibilium: hæc phantaſia dicitur & imaginatiua ab imaginibus rerum.

Præmit. II. Diuerſam eſſe medicorum ſententiā

cui fauet Auer. & Albertus: hi ponunt quinq̧ ſpecies ſenſus interioris. ſ. ſenſum cõmunem, imaginatiuam, cogitatiuã, eſtimatiuã & memoriã. Hę organa habẽt in cerebro, ſubtiliſſimis pelliculis per cauernulas diuiſa: partiunt enim cerebrum in tres ventriculos: & duos priores rurſus bipartiunt ſingulos in duas cellulas: qm̃ in ventriculo

primo	dextra / ſiniſtra	cellula eſt	a. ſenſus cõmunis / b. imaginatiua.
Secundo	dextra / ſiniſtra	cella eſt	c. cogitatiua / d. formatiua

Tertio eſt ſedes ſ. memorię in occipite.

Præmit. III. Quoniam officium ſenſus cõmunis iam expoſuimus: Porro ſenſus cõmunis receptas ſpecies facta ſenſatione per neruorũ meatus imaginatiuę tranſmittit: cuius operatio eſt receptas ſpecies & imagines reſeruare: Ob eam cauſam organũ eius dicitur eſſe ſiccum & frigidum: q̃m frigidi & ſicci eſt bene retinere. ¶ Vnde vis imaginatiua aliquibus videtur eſſe tm̃ receptiua: ita q̧ nullũ omnino habeat actum: alijs tamen videtur cognoſcere rem ſenſatam / quamuis abſq̧ differentia temporis pręſentis vel pręteriti.

Præmit. IIII. Vis cogitatiua / quę & elicitiua dicitur in brutis ex ſpeciebus ſenſati elicit ſpecies rei nõ ſenſatę: & hoc vel naturali inſtinctu / ſicut ouis lupi, & mus felis / vel experimento: Sicut aſinus timet appropinquare ponti / vbi ſemel cecidit: nã ex ponte viſo elicit ſpecies caſus non viſi: Sic hyrundo in alto nidificat, aranea ręte expandit / vbi eſt muſcarum copia Auicen. 6o. naturaliũ: Sequit̃ vim cogitatiuam eſſe actiuam: nam cognoſcit ſenſatum / & elicit cognitionem rei nõ ſenſatę: de formatiua ſeu phantaſia mox dicturi ſumus.

Pręmit. V. In poſtremo ventriculo eſſe memoriam: quę reſeruat ſpecies ab omnibus prioribus acceptas, vſq̧ quo iterum ſit per eas operandum: & hoc cum differentia certa temporis pręteriti: & in hoc vltimo differt ab imaginatiua / quę ſine differentia temporis imagines retinet: de memoria plura in paruis.

Reſpondet Quinque ſunt ſenſus interiores iuxta notata ſecundi pręmiſſi.

Dubium. III. An phantaſia ſit ſenſus interior?

Præmit. I. Qꝫ duplex eſt vis imaginatiua vt hic Summerh. meminit: vna ſolum recipit imagines ſenſibiliũ: & hęc a nobis dicta eſt imaginatiua dubio priori: alia componit imagines receptas ab inuicem / & compoſitas diſiungit: hæc latine etiam imaginatiua dicitur: tamen magis inualuit nomen græcum / qđ phantaſia dicitur: vt ſi de die caſtrũ vidi / & aureos numeraui, vel aureum cyphũ vidi: Vis illa in ſomno phantaſia, imaginem auri componit imaginem caſtri: & tunc ſomnium fit de aureo caſtro: ſic in ſimilibus quiſq̧ experitur ſomnijs ¶ Coroll. Hinc recte virtus illa a neotericis D. Iſenach. & d. Vſing Formatiua dicitur: qđ ad inuicem formet & componat imagines in memoria vel imaginatiua aut ęſtimatiua inuentas: quomodo autem compoſitio phantaſię differat a compoſitione intellectus lib. 3. dicturi ſumus. Iſennach. Vſingẽ.

Præmit. II. Phantaſiam diffiniri ab Ariſt. phantaſia eſt motus factus a ſenſu ſcđm actum: vbi ſatis liquet phantaſiam non diffiniri pro organo, vel potentia / ſed pro actu: quare ita debet intelligi. Phantaſia eſt motus. i. actus cognitiuus uirtutis ſenſitiuę factus a ſpeciebus ſenſationem exteriorem cauſantibus. Ariſtot.

Præmit. III. Phantaſma tripliciter capi: primo pro ſpecie: ſic ait Ariſt. oportet intelligentem phãtaſmata ſpeculari. 2. pro ſpecie reſeruata in memoria. 3. vſurpat̃ pro actu phantaſię: Sic ait Ariſtot. in lib. de ſomno. Somnium eſt phantaſma factum in ſomno. Ariſtot.

Præmit. IIII. Vulgatum eſſe illud. ſ. fortis imaginatio ſeu phantaſia tranſmutat corpus: de quo plures magis ſuperſtitioſe loquuntur q̧ bene & vere: ad mentem tamen Auicennę hæc afferantur. Auicenna
1. Licet omnes animę noſtrę ſint eiuſdem ſpeciei: non tamen omnes ſunt æquales in uirtutibus: nam vna eſt plus immerſa materię q̃ alia. 2 Anima in nobilibus proprietatibus eleuata vltra corpus poteſt agere in ipſum. 3. Hoc põt anima / qñ eſt fortis & fixa affectio / & ſubiecto corpe ad tranſmutationem diſpoſito: Anima etiam ipſa non victa a paſſionibus ſenſibilibus.

4. Animę ergo nō ſunt æquipotentes: cum nō quę
libet ſit nobiliter eleuata, & a paſſionibus ſenſibi-
libus ſemota. 5. Sicut enim lapides & herbę ha
bent mirabiles virtutes tranſmutandi corpora: a
fortiori anima bene diſpoſita debet habere præ-
potentes virtutes. 6. Imaginationis phantaſticę
mirabiles liquet eſſe effectus: nam gallina vincens
gallum ex imaginatione erigit caudā ſicut gallus,
coire tentat cum alijs gallinis (quamuis ſolum oua
ventoſa naſcantur) & ex imaginatione naſcitur ei
cornu in crure, ſicut gallo: Sic aliquis tranſit ſuper
trabe in terra ſecurus: qui in alto caderet: Sic puer
genitus aſſimilatur frequenter ei de quo mater for
tem habuerit imaginationem: Alterat ergo imagi
natio corpus proprium non alienum: Ridiculū eſt
ꝙ Sauanorol. credidit ex forti imaginatione im-
mutari aerem ad pluuiam.

Reſpondet Ad dubium affirmatiue.

Articulus. IIII

Ratio. I. Omnes ſenſus ſunt interiores: ergo nul-
lus eſt exterior: Si dicis dicitur interior quia præ-
ſupponit ſenſationem exteriorem: Contra, ergo
nullus eſſet ſenſus communis: quia ſenſus non eſt
vniuerſalium / ſed ſingularium. ¶ Confirmatur
quia commune non diſtinguitur contra particula
ria: ergo ſenſus communis nihil aliud eſt ꝙ ſenſus
Themiſt. particulares: & illius ſententię fuiſſe Themiſtium
Nyphus. oſtendit Nyphus: puta ꝙ ſenſus cōmunis in re ſit
quinqꝫ ſenſus exteriores: & vt vtitur oculo circa ui
ſile dicitur viſus &c̄.

II. Omnes ſenſus ſunt in corde. ergo. probatꝛ quia
omnes actus ſenſuum veniunt ex calore: ſed princi
pium caloris & fons eſt cor. ¶ Confirmatur quia
cerebrum eſt humidum: ſed humidum non bene re
tinet. 2. de gener. ergo ſaltem memorię organum
non poteſt eſſe in cerebro.

III. Senſus exterior ſentit ſuum actum: probatur
per Auerr. tex. com̄. 139. Senſus. i. ſenſationes mo-
uent virtutes / ſicut ſenſilia quę ſunt extra, mo-
uent ſenſus. ſimile dicit com̄. 138. ¶ Confirmatur
per Simplicium, allegantem ad hoc Iamblychū:
Senſitiuū humanū ſuā ſentire operationem.

IIII. Memoria nō eſt ſenſus interior. probatꝛ quia
ſenſus eſt ſentire: memoria non ſentit: ſed ſolum re
ſeruat ſpecies. ¶ Confirmatur memoria intellecti-
ua non differt ab intellectu: ergo memoria ſenſiti-
ua non differt a ſenſu: eadem ergo erit vis cogniti
ua & reſeruatiua.

Reſpondet ad primam vt in aſſumptione:
ad improbationem dico ſenſum non dici commu
nem / quia ſentiat vniuerſale: ſed quia ſentit obie-
cta ſingulorum ſenſuum exteriorum. ¶ Ad confir-
mationem dico ꝙ aſſumptum eſt verum de com-
muni, cōmunitate prędicationis: Senſus cōmunis
eſt cōmunis ſolū apprehenſione & iudicio: a The-
miſtio ſi ita ſentit recedimus / quoniam recedit a
magiſtro / qui nihil ſine ratione dixit, ait Auerro.
de Ariſtotele.

Ad. II. Senſus eſſe in corde diſtinguit Lamper-
tus, aut quo ad organa & operationes ſic negatur:
aut quo ad efficaciam operandi: ſic datur: quoniā
omnis efficacia eſt ex ſpiritu vitali: qui diffunditꝛ
a corde. ¶ Ad confirmationem fateor cerebrū eſ-
ſe humidum a dominio: tamen inæqualiter humi-
dum: vnde in ſicciori parte eſt memoria in compa
ratione ad alias partes.

Ad. III. dico vt in dubio ſenſum exteriorem nō
poſſe reflecti ſuper ſeipſum: neqꝫ arbitror aliquem
voluiſſe oppoſitū ex citatis per Nyphū: ad Auerr.
enim dico bene ſenſus mouere virtutes interiores Nyphus.
obiectiue: ſed nego ꝙ moueant ſenſus exterio- Auerr.
res: alias enim abiret in infinitū in actibus / vt do-
cte ratiotionatur Ariſtot. in textu: Idem dico de Ariſtot.
Iamblycho Senſitiuum humanū ſuam ſentire ope- Iamblyc.
rationem: ſed hoc nō facit per ſenſum exteriorem /
ſed cōmunem interiorem: Quod ſi etiam de exte-
riori loqueretur: non eſſet accipiendum / ꝙ ſenti-
ret ſuam operationem obiectiue per cognitionem
ſed formaliter: quoniam operatio vitaliter immu
tat ſenſum.

Ad. IIII. Nego omnem potentiam ſenſitiuā ſen-
tire, ſufficiat ꝙ aliquid faciat & concurrat ad ſen-
ſationem: modo memoria & imaginatiua reſeruāt
ſpecies. ¶ Ad confirmationem nego conſequentiā:
& ratio eſt / quia in immaterialibus facile eſt can-
dem potentiam recipere & cognoſcere: ſed in cor
poreis potentijs: hoc vna & eadem nō poteſt.

DE ANIMA LIBER. III.

De intellectu poſſibili & agente. Cap. I.

1 Intentio DE animę autem ea parte qua cognoſcit atqꝫ ſapit: ſiue ſit ſe
parabilis ſiue non ſeparabilis, magnitudine / ſed ratione.
Conſiderandum deinceps eſt quam differentiam habet,
2 Cōcluſio quoqꝫ pacto tandem ſit intelligere. ¶ Si igitur ipſum intel
ligere ſit vt ſentire, aut pati quoddam erit ab ipſo intelligi
bili / aut aliquid aliud tale. Vacare igitur ipſa paſſione / ſed
formę ſuſceptiuam eſſe oportet / & potentia talem, Sed nō

illam eſſe:& ſimilitudinem ſubire cum ſenſu:vt quemadmodũ ſeſe habet ad ſenſi-
bilia ſenſus:ſic ſeſe habet ad intelligibilia intellectus. ¶ Quare neceſſe eſt ipſum cũ 3
vniuerſa intelligat non mixtũ eſſe,Sicut Anaxa. dixit:vt ſuperet atq; vincat: id eſt vt Coroll.
cognoſcat atq; ꝑcipiat. Alienũ nanq; cum apparet iuxta prohibet atq; ſeiungit. 4
Quo fit vt neq; vlla ſit ipſius natura,niſi ea ſolũ qua poſſibilis eſt. Is igitur qui intel Duplex in
lectus animę nuncupat̃. Dico aũt nunc eum quo ratiocinat̃ anima & exiſtimat,ni- tellectus
hil eſt actu prorſus eorũ,quę ſunt antea ꝙ̃ intelligat ipſe. ¶ Quocirca neq; cũ cor- 5
pore mixtũ ipſum eſſe conſentaneũ eſt rationi:qualis eñ quidã fieret calidus aut Cõcluſio.
frigidus:& inſtrumentũ aliquod ipſius eſſet,ꝑfecto,ſicut eſt ſenſus:nunc aũt ipſius
nullũ prorſus eſt inſtrumentũ. ¶ Atq; bene recteq; cenſent,qui formarũ locum ani 6
mam inquiunt eſſe. Attamen neq; tota eſt locus,ſed intellectiua: neq; eſt actu,ſed Cõcluſio Dĩa ſen-
potentia formę. At qui paſſionis vacuitatem nõ ſimilem eſſe ſenſitiui atq; intellecti ſus & int.
ui patet in ſenſuũ inſtrumentis atq; in ipſo ſenſu. Senſus eñ ex vehemente ſenſibili 7
ſentire nõ poteſt. Auditus aũt nanq; non audit ſonũ poſt magnos ſonos, & viſus
non videt:neq; odoratus olfacit poſt vehementes colores atq; odores. At intelle-
ctus aliquo valde intelligibili intellecto,nõ minus ſane,ſed magis percipit intelli
gitq; inferiora. Senſitiuũ enim nõ eſt ſine corpore:at intellectus ab eodem eſt ſepa
rabilis. ¶ Factus aũt vnumqđq; perinde atq; is qui dicit̃ actu ſciens qđ quidem tũ 8
accidit cum ipſe per ſeipſum operari poteſt:eſt quidem & tunc quodãmodo poten Eſſe in potentia du-
tia. Sed nõ perinde vt erat antea ꝙ̃ didiciſſet vel inueniſſet: atq; tunc ſeipſum etiã pliciter.
intelligere poteſt. ¶ Cum aũt aliud ſit magnitudo,aliud magnitudinis eſſe:& aliud 9 Diuerſi
aqua,& aliud aquę eſſe:& in alijs itidem multis:non eñ vniuerſis hic modus acco modi in-
modat̃:ſed ſunt in quibus hæc ipſa ſunt eadem nõ diuerſa:aut alia ſane:aut parte q telligendi
dem eadem,Sed aliter ſeſe habente:carnem & eſſe carnis diſcernit. Caro nanq; nõ autoritas.
eſt ſine materia:Sed perinde atq; ſimũ, hoc eſt in hoc. Senſitiua igitur parte calidũ
diſcernit & frigidũ:quorũ quædã eſt ratio caro:alia vero eſſe carnis diſcernit aut ſe
parabili:aut ſeſe habente ad ſeipſam proinde atq; ſeſe habet cũ extenſa fuerit linea
flexa. ¶ Rurſus in his & quę in abſtractione conſiſtunt,eadem eſſe vident̃: rectum Cõparatio.
enim ſe habet vt ſimũ: eſt enim ipſum cũ continuo ſemper. Quod ſi quidditas ſit
diuerſa:aliud profecto eſt recti:aliud eſt ipſum rectũ vel ibi. Sit enim dualitas. Qua-
re fit,vt hæc etiam alia vel alio modo ſeſe habente parte diſcernat. Omnino igitur
vt res ſeparabiles ſunt a materia:ſic ſeſe habent & ea,quę ſunt circa intellectũ ipſũ.
¶ Dubitabit aũt nõ iniuria quiſpiã,quonã modo intelliget intellectus:ſi ipſe qdem 11 Dubium
ſimplex ſit ac paſſionis expers:nihilq; habeat cũ vlla re prorſus cõmune ſic Anaxa-
goras aſſerit:intelligere aũt pati quoddã ſit vt diximus. Quo nãq; quippiã eſt vtriſ Rñſio
q; cõmune:hoc nimirũ alterũ agere,alterũ pati videt̃. ¶ Præterea ambiget quiſpiã 12 Dubium
ſi ipſe etiam intelligibilis ſit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus:niſi ali[illegible] ne
ſit intelligibilis ipſe. Intelligibile aũt vnũ quoddã eſt ſpecie:aut aliqd ipſe mixtũ ha
bebit:qđ ipſũ intelligibile ꝑinde atq; cætera facit. At eñ ipſum pati dictũ eſt prius Rñſio
vna quadã ratõe cõi. Atq; intellectus potentia qdem eſt quodãmodo intelligibilia
ipſa:actu vero nihil eſt eorũ antea ꝙ̃ intelligat ipſe:oportet aũt in ipſo nihil eſſe ꝑ
inde atq; in tabula nihil eſt actu ſcripta anteaꝙ̃ in ipſa ſcribat̃: hoc enim in ipſo fit
atq; accidit intellectu. Eſt etiã intelligibilis & ipſe:vt intelligibilia cũcta:nã in hiſce autoritas.
qdem:quę ſine materia ſunt intelligens & id qđ intelligit̃ idem eſt:etenĩ idem eſt

13 Cõclusio contemplatiua ſcientia:& id:quod ita ſub ſcientiã cadit.¶Sed cur nõ ſemper intelli git conſideranda eſt cauſa.In ijs autem: quę materiã habent vnumquodq intelligi bilium potentia eſt.Quare illis quidem nõ inerit intellectu.Nam intellectus taliũ

14 Duplex intellectus potentia ſine materia eſt:ipſe aũt intelligibilis rationem ſubibit.¶Cum aũt in omi natura ſint quædã:quorũ alterũ quidem vnicuiq generi materies eſt:qd'id eſſe pa tet quod eſt potentia illa cuncta:alterũ vero cauſa eſt:& efficiens:omnia nimirũ ef

15 Corolł. ficiendo atq agendo talem ſubiens rationem,qualem ars conditõem ad materiã ſubit.¶Neceſſe eſt & in anima differentias has eaſdem ineſſe.Atq quidã eſt intel lectus talis vt omnia fiat:quidã talis vt omnia agat atq efficiat:qui quidem vt ha

16 Conditiones intellectus. autoritas. bitus eſt quidã & perinde ac lumen.Nam & lumen colores:qui ſunt potentia actu colores quodãmodo facit.¶Et is intellectus ſeparabilis eſt,& nõ mixtus,paſſione q vacat,cum ſit ſubſtantia actus.Semper eñ id quod efficit atq agit præſtabilius eſt eo,quod patiť,& ipſum principiũ omnino materia.Scientia aũt ea,quę eſt actu, eſt idem quod res.Ea vero,quę eſt potentia in vno prior eſt tempore. Abſolute

17 Quæſtio autoritas. aũt neq tempore:ſed non nunc quidem intelligit:nunc aũt non intelligit.Separa tus vero id eſt ſolum quid eſt:atq id ſolum eſt immortale perpetuũq. Non recor damur aũt:quia hoc quidem expers eſt paſſionis.Intellectus vero paſſiuus extin guitur: & ſine hoc nihil intelligit.

Explanatio textus.

¶Hoc tertio expedit potentias intellectilem & motiuam: & primo capite diſcutit de intellectu poſſibili & agente

I.Dicendũ eſt de potentia intellectiua animæ,an a cæteris magnitudine vel ratione differat.

II.Intellectus aliqualiter patitur ab intelligibili: non autem patitur inquantum effectiuus intellectionis/ſed inquantũ ſuſceptiuus eius: nam in hoc habet quandam ſimilitudinem cum ſenſu.

III.Intellectus eſt immixtus:nõ enim obtinet propriam ſpeciem & determinatã rei: ſed quia in potentia habet ſpecies omnium.probatur quia alias ſpecies propria impediret ſpeciem alienam.

IIII.Intellectus eſt duplicis naturę:ſ.agentis & poſſibilis: quia intellectus nihil eorum actu eſt/quæ intelligit ante eorum intellectionem.

V.Intellectus non eſt immixtus corpori.probať, quia ſic haberet proprium organum ſicut ſenſus: quod iam calidum eſſet iam frigidum.

VI.Anima potius debet dici locus formarũ,nõ tota/ſed intellectiua,eo q poſſibilis eſt.

VII.Non eſt ſimilis paſſibilitas in ſenſu & intellectu.probatur quia a forti ſenſibili impeditur ſenſus ad intelligendũ minus ſenſibile:ſed non ſic excellens intelligibile impedit intellectum: cuius ratio eſt quia ſenſus eſt corporeus,intellectus non.

VIII.Intellectus dupliciter eſt in potentia: ſicut dupliciter aliquid dicitur ſcire in potentia: vnde intellectus factus in actu ſeipſum poteſt intelligere

IX.Iudiciũ aliud eſt ſenſus,aliud intellectus: probatur quia ſenſus calidum & frigidum iudicat &c̃ ſed intellectus eſſe & eſſentias eorum.probať quia intellectus apprehendit materialiter carnem,ſimã magnitudinem &c̃. & intelligit etiam abſtractiue eſſe magnitudinis & aquę &c̃. probatur a ſimili quia ſic abſtractiue intelligendo/habet ſe vt linea recta:ſed intelligendo rem in materia,eſt quaſi linea reflexa.

X.Vnde intellectus intelligendo formam abſtractiue eſt vt ſimplex vnitas/ſed intelligendo in materia,eſt ut dualitas:primum poteſt intellectus ſe ſolo:in ſecundo indiget adminiculo ſenſus.

XI.Dubium eſt quomodo intellectus intelligat cum ſit paſſionis expers vt ait Anaxag.& intelligere eſt pati.Reſpondeť.intellectum eſſe quoddã cõmune ad agentem intellectum quo agit/ & poſſibilem quo patitur. Anaxag.

XII.Dubium eſt an intellectus ſit intelligibilis. Reſpondeť.quia prius dictum eſt intellectũ pati: & quomodo ſit intelligibilia in potentia:actu vero nullum,anteq intelligat:ſicut tabula in qua nihil eſt ſcriptum.Vnde intellectus intelligitur ut reliqua intelligibilia: quoniã in ſeparatis a materia idem eſt intellectus & quod intelligiť:ſicut eadem eſt ſcientia contemplatiua & ſcibile.

XIII.Intellectus noſter nõ ſemper actu intelligit: quia non ſemper eſt factus in actu,vt ſciens:in materialibus autem non eſt idem intellectus & quod intelligitur.

XIIII.In anima eſt intellectus poſſibilis & agens. probatur quia in omni natura eſt aliquid vt materia & potentia/aliquid vt actus & efficiens.

XV.Quare eſt aliquis intellectus qui omnia fit: & eſt aliquis/qui omnia facit: primus intellectus potentię dicitur,alter agens.

XVI.Intellectus agens eſt ſeparabilis impmixtus actus,nobilior paſſibili,intelligens & intelligibilis,poſterior intellectu poſſibili:Non ſimpliciter Conditiones intellectus agentis

tempore: ſed non intelligit/ q̃ primum eſt eſt intellectus potentię: Et q̃ ſit nobilior probat/ quia agens eſt pręſtantius paſſo.

XVII. Cur non reminiſcimur poſt mortem: quia intellectus ſeparatus vere eſt impaſſibilis & immortalis: Sed intellectus paſſiuus quo reminiſcimur, corrumpitur.

Annotatio.

Ariſtot. — A. Aphrodyſæus — Auerr. — Hie. Donati. — Iamblyc.

Is tertius de intellectu, eſt cæteris obſcurior: quod multis viſum ſit, Ariſto. de immortalitate intellectus & vnitate dubitaſſe: quamuis autem facile eſſet ad mentem iuniorum Ariſtot. explicare: at quia non videntur aſſecuti intelligentiã eius: ideo Alexandri aphrodiſæi explicationem ſequar: qui melius cæteris videtur hoc loco Ariſt. intellexiſſe: q̃uis Auer. nõ viſo/ multa abſurda impoſuerit/ quę nunq̃ dixit: latine autem iam legimus Alexandrũ Hieronymi Donati Veneti eruditiſſimi viri beneficio. Voluerũt autem primi expoſitores Ariſt. hic ſolum agere de intellectu inparticipato .i. diuino: q̃m ille ſit ſummus actus, ac vita optima, & per ſe ab anima ſeparabilis: vbi idem ſit intelligens & intellectũ: Iamblychi ratio contra illos, cõmuniter improbat: alia vrgentior contra illos eſt: quia Ariſt. ait De parte autem animę: ſed intellectus diuinus nõ eſt pars: Item ait: quõ fit intelligere: modo intelligere dei non fit/ q̃ eſt æternũ.

Plato.

2. Proponit Ariſt. an intelligere ſit pati: quoniam Emped. dixit intelligere eſſe agere: Plato intelligere nec agere nec pati voluit: Ariſto. inter vtrunq̃ medius incedit.

6. Anima intellectiua eſt locus formarum: recentiores & antiqui intelligunt hic per formas ſpecies intelligibiles: quas anima intentionaliter continet in eſſentia/ ante earum productionem.

5. Intellectus non eſt ex miſtione .i. complexione corporis: ita non eſt virtus organica.

Ariſtot. — Simpli.

9. Aliud eſt magnitudo & magnitudinis eſſe: Aliqui verba, non intentionem Ariſt. attendentes ineptiſſime collegerunt quantitatem a re quanta: q̃a alia ſit magnitudo & magnitudinis eſſe: Et cur nõ colligunt aquam diſtingui ab eſſe aquę/ quod hic quoq̃ aſſumit Ariſt. Tu ergo dic ſc̃d'm Simpliciũ anima tria iudicat ſ. accidentia, quidditatem, & habens quidditatem: Accidentia mediante ſenſitiuo iudicat: quidditatem abſtracte intellectu in ſe conſiſtente: habens quidditatem intellectu ſe habente vt linea circumflexa a quidditate ad ſenſibiles conditiones.

13. Anima ab initio eſt tanq̃ tabula nuda. vulgata autoritas, animam ab initio expertem eſſe cognitionum: de quo latius infra. Ego autem in ſingularibus oſtendo animam non creari nudam a deo quo ad habitus: cum ei infundantur habitus luminis naturalis, ſynderesis cum pluribus alijs: ſed iam miſſa facio.

16. Agens eſt pręſtantius paſſo: quod quomodo debeat intelligi vide alibi.

Explicatio ſcholaſtica.

Q. I.

An intellectus ſit virtus paſſiua?

Ariſtot. — Aphrodiſ. — Simpli. — Themiſt. — Auerr. — Ammon. — Albert. — Thomas — Ægidius — Io. grãma — Iandun. — Alphara. — Auenpac. — Nyphus.

Anteq̃ more meo ad q. veniam deciſionem: hoc pręfari volui. Omnes iuniores ferme literã Ariſt. torquere atq̃ aliter accipere/ q̃ Ariſt. ipſe intenderit: at tamen eorum explanationem veritati & fidei noſtrę conformiorem recipio, veluti veriorem: Ideo ne alterum negligamus. vtrorumq̃ fundamenta deſpiciamus. Primo ergo hic in vnũ congeram totam Ariſt. de intellectu ſententiã ex probatiſſimis eius interpretibus ſ. Aphrodyſæo, Themiſtio, Simplicio, Auerroe, Ammonio, Alberto, Ægidio, Thoma aquinate, Ioanne grammatico, Ianduno, Auicenna, Alpharabio, Auenpache, Nicoleto, Nypho, Algaçele, Beſſarione &c. hãc ego ante .xij. annos adhuc adoleſcens ferme in hanc formulam redegeram.

Sententia Ariſto. de intellectu, mirifice declarata ab Eckio.

Ariſtot. — G. Ochã — Scotus — Themiſt. — Simpli. — Beſſario — Nicole. — Sybilla

I. Anima hominis immortalis eſt Ariſt. ſententia, contra Iuſtinũ martyrem, G. Ocham q. x. quarti, Sco. diſt. 42. quarti dicentem eum fuiſſe dubium: Et non ſolum non interit anima: ſed etiam æterna a parte anteriori fuit, contra communem: Ita voluerunt Themiſtius, Simplicius, Beſſario, Nicoletus, Sybilla &c.

Apuleius. — Plotinus. — Iamblyc. — Ficinus — Seuerus

II. Et in hoc ſicut & de initio mundi Ariſto. a pręceptore ſuo nõ deſciuit: quoniã vterq̃ animas ęternas dixit/ & a deo ſimul productas via deriuationis, aut alio modo nobiliori fontalis emanationis Ita Apul. Plotinus, Iamblychus & alij ſtatuerunt, quamuis Ficinus referat Seuerum Atticum & Plutarchum aliter ſentientes.

Algazel — Auguſt. — Plato

III. Æterno ergo etiam apud philoſophos produci non repugnat: & hę ſunt radices veritatis ait Algaçel: ita teſtatur A. Auguſt. mundum habuiſſe initium ſubſtitutionis ſc̃d'm Platonem: & tamen fuiſſe æternum: ſicut ſi pes ab æterno ſteiiſſet in puluere, ab æterno cauſaſſet veſtigium: Si ſol ab ęterno fuiſſet, ab æterno fuiſſet ſplendor eius. In his enim productum eſt coæuum producenti: ſimile dicimus in theologia, filium productum eſſe coæternum patri. vide Auguſt. x. de ciui. dei ca. 31.

Auguſt. — Alcinous

¶ Alcinous tamen videtur retuliſſe in conſeruationem/ cum ait, Mundus genitus dicitur/ nõ q̃ aliquando non fuerit: ſed quia ſemper in generatione perdurat.

Empedo.

IIII. Non ergo Ariſto. attendit ſolum, quomodo agens particulare incipit operari, cum in .7. phyſ. &. 12. metaph. agat de agente vniuerſali: & exitũ vniuerſi a deo non ſolum diſputando/ ſed aſſerendo tenuiſſe videtur. 8. phyſ. contra Empedoc. quoniam ibi dicit eſſe entia optima, inalterabilia &c. a quibus cunctis deriuatum eſt eſſe & viuere.

Hoc tamen iuniores voluerunt exitum illum non
S. Thom. fuiſſe per motum/ſed voluntatem. vide S. Tho.
q.3.de potentia arti.17.Et ad hunc ſenſum forte
Cuſanus dixit Cuſanus de docta ignorantia.deus res æter‐
nas non ſolum intelligit/ſed etiam eſſentiat.

Plato V. Sequitur iam Platonem ſibi nõ contradixiſſe:
S. Iuſtin. cum mundũ genitum dicat / & cum hoc æternũ:
Ariſtot. vt eum S. Iuſtinus arguit: quare multis viſum eſt
Simpli. Ariſt.eum non re/ſed ſolo nomine improbaſſe. te
Bœotius ſtis Simplicius, Bœotius, Picus/qui concordiã in
Picus ter eos meditati ſunt: teſtes Beſſario, Ficinus, Ni‐
Beſſari. coletus.&c̃. Vnde quod Ariſt.2.cœli accipit pro
Ficinus confeſſo omne habens principium habere finem:
Nicolet. id antea Plato dixit in phedro. & ante Platonem
Xenocra. Xenocrates: teſtatur Simplicius.2.cœli.

VI. Prima cauſa illorum opinione libere produ‐
xit res æternas & neceſſario: ita ꝙ ſi vellet, poſſet
eas in nihilum redigere: at quia obſtat ſibi volun‐
tatis ſuę æterna determinatio: ideo incorruptibi‐
Marſilius les ſunt & æternæ: ita declarat Marſil.de inghen
de inghen in primo q. & Algaçel ait Si vellet deus, deſtru‐
Algazel eret cœlum: non vult autem: quoniam æterna eius
voluntas eſt, vt eſſe cœli ſit perpetuum.

VII. Vnde conſectarium eſt, Ariſt.admiſiſſe pro
ductionem alicuius ex nihilo: & ita aliquo modo
creationem: ꝙ ea quę immediate produxit ſcd'm
Ariſtot. Ariſto. ab æterno & neceſſario produxit ſe ſola:
quę autem prima cauſa produxit mediante cauſa
ſcd'a ſunt corruptibilia &c̃. ſcd'm elegantem theo‐
Ægidius ricam Ægid. 1. de generatione. Et ob id caute di‐
xit primo auſcultationum Ex nihilo nihil fit/ſicut
omnes naturaliter loquentes affirmant: nam illi ſo
lum loquuntur de factis per motum. At ꝙ modo
deus poſſit aliquid creare Ariſtot.negaſſet contra
Thomas. Tho.de argentina: Beſſario tamen lib.3.cap.19.
Beſſario primum reijcit.
Auicenna
VIII. Sequitur Auicen.non tenere ſententias prę‐
ceptorum, cum aurea catena intelligentiarum ſ.ꝙ
vna intelligentia creet aliam: & infima creet ani‐
mas intellectiuas in corpore diſpoſito: quę ſic inci‐
pientes ſint deinceps perpetuę: liquet ex dictis
Si opponis de Auerr.ꝙ inter deũ & intelligentias
non eſt cauſa vel cauſatum, actio vel conſecutio.
Intelligo non producit eas per actionem/ quę eſt
extractio de potentia ad actum: ſed ſolum per actũ
Capreol. intellectus & voluntatis Capreolus diſt.3.q.1.
primi.

IX. Sic liquet quomodo anima venit deforis.3.
de anima &.16.de animalibus: ita vt ſingulis ho
minibus, ſingulę animę dentur/contra impijſſimũ
Auerr.ponentem vnum intellectũ numero in om‐
Auerr. nibus hominibus: in quem pulchrum cauillum cu‐
Stapulen. dit Iac.Faber Stapul.in politicis: Mentem Auerr.
Nyphus. preter alios bene explicat Nyph.hic & in libro
Themiſt. de intellectu: & quia Themiſt.videtur in eandem
concedere ſententiam libro.3.hic.cap 32.&.33.
ideo in quo diſſentiant aperit. Et ſcias ꝙ Marſil. Marſili.
plantator ſtudij Heidelbergen.imponit Ariſto.ꝙ Ariſtot.
poſuerit vnũ intellectũ in omnibus hominibus.
Sed illa abſurda opinio non eſt primo magiſtro
(ita Ariſtotelem appellat Auer.primo de genera‐ Auerr.
tione, primus magiſter ait, nihil dixit ſine ratõe)
attribuenda: cum Græci cõmuniter & Arabes ab
Auer.hic recedant, dempto Abubacher eius ſocio Abubach
& Auenpache pręceptore. Auenpac.

X. Cum ergo mundus fuerit æternus, & infiniti fu
erint homines/Algazel & Nicoletus ſcd'm Ariſt. Algazel
infinitas eſſe animas admittunt: neq; volunt pro‐ Nicole.
hibitam eſſe infinitatem: vbi non eſt ordo eſſen‐ Ariſtot.
tialis rerum ad inuicem: Vnde cum dicitur omne
habens multitudinem poteſt eſſe numeratum: de‐
bet intelligi de multitudine quantorum per ſe exi‐
ſtentium: nõ autem de indiuiſibilibus inexiſtenti
bus vt puncto, neq; de ſeparatis.

XI. Alij hoc abſurdum fugientes in alia inciderũt:
nam alterum illorum dicere oportet (vt recte col‐
legit Beſſario lib.3.)aut infinitas eſſe animas, aut Beſſar.
animas circuire de corpore in corpus, vel vnicum
intellectum in omnibus aſſerere: Opinatur autem
Beſſario Ariſt.non diſcedere a pręceptore: non ꝙ
tranſmigrationem animarum more Pythagorico
crediderit/ꝗ improbat(nam Pythagoras veram Pythago.
& realem tranſmutationem animarum credidit/
ſicut hodie referũt adhuc exiſtimare in regno Man
chi/Non ſolum ſimilitudinariam, aut imitationis Manch.
vt Ioan.Capnion in Cabala opinatus eſt: nam il‐ Capnion.
lam tranſmigrationem poſuit/cum dediſſet animã
immortalem/neſciens quorſum anima poſt mortẽ
pergeret)Sed arbitratus eſt Beſſario Ariſt.poſuiſ
ſe circuitum animarum vt corporibus ſolutis ali‐
quando ad corpora velint reuerti.

XII. Anteꝗ autem animę corpori inſint, Plato Plato
eas ad ſtellas locauit: ꝙ ab Ægyptijs aiunt eum ac
cepiſſe: vnde Hyleg & Alchohoden aſtrologorũ:
Sed verius arbitramur Ariſt.animabus ſine corpo
re nullum dediſſe locum: cum ſcd'm eum in nullo
loco ſint per ſe/ſed ſolum per accidens: Nam im‐
partibile ſcd'm Ariſtot.nec eſt in loco per ſe/nec
mouetur per ſe.6.phyſ & Plato ait ſubſtantia ani
mę immobilis eſt: annuit Themiſt,1.de anima. Themiſt.
cap.16.Quod autem Plato dixit animam eſſe nu
merum ſe mouentem, Intelligitur non localiter,
ſed operando Ficinus li.1.theologię.

XIII. Præter tamen animam intellectiuam primã
riam, concedimus aliam eſſe formã in homine co‐
gitatiuam, eductam de potentia materię & corru‐
ptibilem: vt ſic omne generabile ſit corruptibile: Alphara.
Ita Alpharab. Theophraſtus, Themiſt. Aphrodiſ. Theoph.
Ioan.Grãmaticus & alij teſtantur: vnde Syneſius Themiſt.
ait. Intellectus habet ſe ad animam vt ens ad gene‐ Aphrodi.
rabile: vide.12.metaphyſ.com.17. Io.grãma.
Syneſius.
XIIII. Anima immortalis duas habet in ſe pote‐

ſtates, agentem ſ. & poſſibilem: dicitur autem intellectus poſſibilis/ Non quia recipiat ſpecies in eſſentia: ſed quia ſimilis eſt recipienti, eo q de nouo intelligit actu: & quia idem eſt cum agente, nō corrumpitur per eſſentiam/ vt colligit Aphrodiſ. Ad eum ſenſum accipi debet verbū Themiſtij & Ammonij animam componi ex materia & forma: Nō equidem vt vulgo accipiunt: ſed quia idem eſt intellectus qui facit omnia intelligi, & fit omnia. A. Aphrodyſeus Themiſt. Ammon.

XV. Sequitur triplicem eſſe intellectum in homine apud peripateticos ſ. agentem, poſſibilem & materialem/ qui eſt ipſius animę cogitatiuę: duo primi incorruptibiles ſunt/ tertius quia genitus eſt & caducus, cū corpore oritur, & cum eo diſſipatur: hic quoq intellectiuus paſſiuus dicitur: recipit enim phantaſmata, & facit ea actu intellecta: Ita Themiſt. declarat hic c. 33. Et teſtatur cap. 28. & 37. hunc apud Ariſtot. nuncupari & Theophraſtum intellectum communem. Themiſt. Ariſtot. Theoph.

XVI. Illud idem apparet fuiſſe de mente Platonis in Timæo/ vt & Themiſt. vbi ſupra teſtatur: placet tamen/ vt ipſius Platonis verba hic ponamus. Hinc & Proculus triplicem videtur poſuiſſe cognitionem in nobis propoſ. tione. 3. ſ. animalem, intellectiuam & diuinam: Audiamus etiam ſuper ea re verba Ariſtot. Plato. Themiſt. Proculus. Ariſtot.

XVII. Vnio autem intellectus ad corpus eſt naturalis ſcdm quid: eius autem ſeparatio eſt ſimpliciter naturalis: Fit enim vnio illa propter conſtitutionem nobiliſſimę ſpeciei ſ. humanę: Sic Auerr. quamuis impie ex omnibus hominibus vnā ſphæram integram ait conſtitui/ quam vocauit orbem humanum, inferiorem orbe planetarum: at in hoc vltimo non eſt recipiendus: attamen differentiam & conuenientiam orbis humani ad alios orbes recenſet hic Nyphus ex ſententia Auer. quam credo eſſe mera ſomnia: ideo iſta non recenſeo. Auerr. Nyphus.

XVIII. Quando vnitur intellectus corpori vt forma, habet tunc in ſe formas rerum vniuerſales ſibi ab æterno inditas & inabolibiles: Quo intellectu iam certum eſt nihil nos de nouo intelligere: nihil enim in ſe ſubiectiue recipit, nihil amittit.

XIX. Sic Plato dixit noſtrum addiſcere eſſe antiquorum reminiſci: nam quod ſcimus aliquid fit ſine omni nouitate facta in intellectu: & Beſſario voluit hoc eſſe de mente Ariſto. cum ait in intellectu non eſſe alterationem. 7. phyſ. vti eo loco totus platoniſat: quod etiam adnotauimus: Sic idem ſentit cum Simplicio & Themiſt. dum ſentit animam fieri ſcientem ſine ſui mutatione, ſicut columna fit dextra. Plato Simpli. Themiſt.

XX. Ob id Beſſario lib. 3. cap. 28. noluit dictum Ariſtot. animam ab initio eſſe velut tabulam nudam, referendū ad eſſe intellectus ſimpliciter/ ſed ad corporariam actionem & cogitatiuam cognitionem: ad quam intellectus perinde ſe habet, ac tabula in qua nihil eſt ſcriptū: quia nihil phantaſmatarię cognitionis poſſidet: & Ariſtot. hic non diſſentire a Platone voluit & Auer. hic com. 5. Et ita intellexit Alexander maxime omnium legitimus interpres. Beſſario Ariſtot. Ariſtot. Plato Auerr. Aphrodi.

XXI. Fit ergo ſcientia in nobis acquiſita ex ſola vnione animę ad phantaſmata vnita ſcdm Simplicium. 7. phyſ. & Alpharab. vt Nicoletus Theatinus renarrat: Ex illa enim intellectus expergeſit: cum phantaſia ſit in actu circa particulare, ex naturali ordine ipſius ad intellectū: intellectus fit in actu circa vniuerſale quieſcens in anima. Simpli. Alphara: Nicole.

XXII. Ex quo infert Alexander c. 29. animā dici eſſe omnes res, nō quidem ſimpliciter eis eandem: ſed ſolum quatenus excipit ſpecies rerum: & ita ſigillatim cuiq rei anima ſeſe pręſtare ſimilem poteſt: Ea ratione res omnes quadam tenus & eſt & fit: intellectus vero nō recordatur veterum: cuius cauſam aſſignant immerſionem in corpus fluxile, caducum, & nutrimentis obnubilatum, Sicut in epilenticis contingit & ebrijs ſcdm Ammonium & Nicoletum. Alexāder Ammon. Nicolet.

XXIII. Viſum eſt multis ob eam rem hominem tenere medium in rebus cognitiuis: quoniam ſupremę ſubſtantię ſolum vniuerſalia, bruta ſolum particularia intelligant: Homo vtrunq cognoſcat ob colligantiam phantaſmatum cum intellectu: Hinc illud amicum S. Thomę. Singulare non eſſe intelligibile: quoniam reuera intellectus ille ſeparatus ſcdm eos eſt ſolum vniuerſalium/ non ſingularium. S. Thom.

XXIIII. Ob eam cauſam autumant altiſſimā reputaſſe Porphyriū conſiderationem, An vniuerſalia ſint in ſolis nudis puriſq intellectibus: Non inquā vt vulgo traditur, q de humano, angelico, & diuino inquiſiuerit intellectu: ſed an vniuerſalia in intellectu ſint materiali, aut illo ſeparato &c. & ita Ammonius intellexit Porphyr. Porphyr.

XXV. Negarunt ergo peripatetici ſicut & Plato intellectum immixtum & abiunctum aliquam cognitionem recipere: nam & Theophraſtus Ariſto. ſucceſſor in lib. de intellectu & phantaſia citatur: Alias inquit, ſi intellectus nouas acciperet formas eſſentialem quandam ſubiret mutationem: Themiſtius quoq lib. 7. phyſ. c. 4. ait, Neq is actus/ qui ad intellectum pertinet, generatione vlla, alteratione ue prouenit: quippe quę omnia temporali perfunctione nō parantur/ neq perficitur eſſentia eorum tempore: quamuis extante & fluente tpe intelligamus & contemplemur. Theoph. Ariſtot. Themiſt.

XXVI. Ex hoc aperitur ſententia illa Ariſt. in. 7. phyſ. Anima ſedando & quieſcendo fit prudens: non quidem intelligendo de quiete corporali (vt ſolet ab ineruditis citari) Sed ſicut muſtum reſi- Ariſtot.

dentibus groſſioribus partibus, & poſtquam eſferbuerit, paulatim vinum, & natiuus eius ſapor clareſcit: ita notiones intellectus paulatim in tenebricoſis & fluidis corporibus eluceſcunt; ſicut in pueris experimur.

Plato. XXVII. Ideo forte Plato appellauit ſcientias reminiſcentias: quamuis non deſint/qui ſcire ad cogitatiuam, intelligere ad intellectum agentem referunt: inducentes illud Ariſt. 4. topic. Contingit plura ſcire/intelligere vero nõ plura: Non tamen me preterit/quomodo alij aliter intelligant Greg. Ariminen. q. 1. art. 2. prologi, G. de Ocham q. 12 quarti: Et Themiſt. primo huius ſcire ad complexa, intelligere ad ſimplicia retulit.

Ariſtot. G. Arim. G. Ochã Themiſt.

XXVIII. Naturalis cognitio intellectus eſſet/vt ſe intelligeret/& ea quorum habitus formales haberet concreatos: ſecundo diſcedens a ſe intelligeret phantaſmata: tertio totaliter flueret ad extra cognoſcendo ſingularia; at nunc contrarius eſt modus ſcd'm Themiſt. & Proculum propoſitione. 15 de cauſis: quoniam nihil eſt in intellectu/quin prius fuerit in ſenſu: & liquet ex prohœmio metaph. ſiue illud Ariſto. ſit aut Theophraſti.

Themiſt. Proculus. Ariſtot. Theoph.

XXIX. Hoc experiebantur philoſophi; quamuis rationem ignorarent: vnde ordo naturę in cognoſcendo eſſet inuerſus: At nos fide credimus ex peccato Adæ factum/vt intellectus in hanc redactus ſit ſeruitutem/vt a ſenſibus pendeat: Quare phantaſma quod eſt impreſſio ſeu veſtigium ſenſus, facit nos intelligere, & intellectionem experiri: oporter enim intelligentem phantaſmata ait Ariſtot. Notio autem ſeu conceptus eſt operatio animi in ſubiecto phantaſmate, vt latius explicat Themiſt.

XXX. Cum ad mortem ventum fuerit, intellectus quia immortalis/ſeparabilis eſt a corpore ſcd'm Platonem & peripateticos: non quidem per loci mutatõem/ſed quia ceſſat informare: Simplicius dicit intellectum pro tanto ſeparabilem: quia ceſſat illuſtrare phantaſmata corrupta: intellectus autem materialis corrumpitur.

Plato Simpli.

XXXI. Vnde quia recentiores quibus nos in Germania vtimur, nunquam aduerterunt duos intellectus in homine ſcd'm Ariſtot. quod & Galli & Angli fœcerunt: ideo tam pugnantes emerſerunt ſententię: vt alij vellent Ariſtot. animam poſuiſſe immortalem: quod S. Thom. & communis ſchola exiſtimauit: Alij mortalem, vt S. iuſtinus, G. de Ocham. q. x. quarti: alij dubium fuiſſe Ariſtot. vt Scot. Quod ſi probe aduertis, reddendo ſingula ſingulis, & animã poſuit mortalem ſ. cogitatiuã, & animam poſuit immortalem ſ. intellectum.

Ariſtot. Thomas Iuſtinus G. Ochã Ariſtot. Scotus

XXXII. Conſectarium eſt Plinium, Lucianum, & inſanum Feſtum (qui S. Paulum inſanum arguebat/quod immortalitatem animę athenien. prædicabat) & ſimiles, vix habuiſſe animam/quod animam mortalem prędicarunt: & eundem eſſe interitum (vt ſapiens in perſona eorum meminit) hominum & iumentorum. ¶ Execratur enim plurimũ hic Auerr. (quamuis & ipſe in inſignem inciderit errorem) poſitionem mortalitatis animorum: hęc enim eſt cauſa ait, quare plurimi non amplius conſueuerunt ſe dare philoſophię: Dicit etiam hanc eſſe cauſam: quare philoſophi nõ vtantur bonis moribus: dicit Sueſſa eos nunc prauos in omni genere virtutis: quoniã tempore ſuo non viderit aliquem philoſophum/qui moribus ſiſtat/ac virtutes ſeruet: ſcripſit hæc Sueſſa. xxi. annos ante nos: qui talia ſcribimus iã in calce anni grę. 1518. an interea ſint meliores facti: expertus iudicet: in moralibus de his plura Auerro. & in principio acroaſum. 7. etiam phyſ. com. xx. ait Caſtitas eſt virtus deſeruiens fœlicitati.

Plinius Lucianus inſa. Feſt. Paulus

Auerr.

XXXIII. Separata autem ab homine intellectu (& vt Hermolai verbis vtar) perfecti habitu: tunc cogitatiua corrumpitur cum habitibus acquiſitis: cũ corrupto animali corrumpatur ſcientia eius ait Ariſtot. in categorijs: Hinc enim fit/vt non reminiſcamur poſt mortem: quoniam intellectus paſſiuus corrumpitur: vbi per intellectum paſſiuum/intellectum materialem ſeu cõmunem intelligit: Hinc quoque Ariſtot. teſtatur. 1. ethic. fragile quoddam & paruũ redundare in mortuos ex fœlicitate vel infœlicitate viuentium.

Hermol. Ariſtot.

XXXIIII. Clariſſime voluit hoc Themiſt. ex Ariſto. ſententia. Nemo recordatur, inquit, earum rerum, quas hic didicit, tractauit, chariſſimas habuit Nec mirum/cum habitus illi a phantaſmatibus dependent ſcd'm Auerr. hic com. 5. & inferius ait intellecta ſpeculatiua ſunt colligata phantaſmatibus, & corrupta ad corruptionem eorum.

Themiſt Auerr.

XXXV. Quid autem fiat de intellectu ſeparato res eſt apud philoſophos dubioſiſſima: nam more andabatarum, hoc loco in tenebris pugnauerunt: quorum ſtulticię magis eſt commiſerandum/quam inſultandum: Nam ſcd'm Platonicos reuertitur ad ſtellam lactei circuli/poſtea procedendo, vſque quo purgetur. Vide Macrobium in ſomno Scipionis: Algazel teſtatur peripateticorum eſſe ſententiam, intellectum euolare & coniungi intelligentię ſi meruit. At ſemper difficilis fuit apud omnes philoſophos, de fœlicitate diſputatio: & magnas ſuper ea paſſi ſunt (ait S. Tho. lib. 3. cap. 46. contra gentiles) anguſtias: Iſta enim quæſtio non receſſit a cogitatione Auenpache per tempus vnius oculi, ait ſuus diſcipulus Auerr. 3. de anima Cõm. 36. De modo autem fœlicitatis peripatetici ſunt pluſque diuerſi.

Macrob Algazel S. Thom.

XXXVI. Quoniam Alpharabius babylonius & Auenpache negarunt animam videre poſſe deum per eſſentiam: ſed ſolum per ſeparationem formæ intellectę a formis imaginationis, aut per abſtractionem. vide S. Tho. diſt. 49. quarti. Alexander

Alphara. Auenpach Alexãder

autem dixit animam coniungi intelligentię / vt
Auicenna ipſa ſit quod intelligitur, & qua intelligatur. Auicenna vero exiſtimat intellectum beari per intentiones impreſſas: Simplicius. 6. phyſ. explicat tunc
Simpli. animam ſeparatam fœlicitari: quando ad ſe reuertitur: & tunc ſe & meliora contemplatur / ex quo
Alcinous maxime delectatur. Hinc Alcinous contemplationem actioni prępoſuit: ſicut & D. IESVS aſſeruit Mariam optimam partem elegiſſe. Sed hęc longe maiori indigent diſcuſſione / quam ſit inſtituti noſtri: Hoc ſolum adiecto quod S. Thom. in theologia
S. Thom. peripatetice ſtatuit beatitudinem eſſe in viſione, & actu intellectus: Rex glorię IESVS Chriſtus, excuſſis tenebris ignorantię cęcę gentilitatis: ducere dignetur nos ad æterna & nunquam intermoritura gaudia paradiſi.

Deo gloria 1518
x. Decemb.

Præmiſſa itaque Ariſtotelis & peripateticorum gentilium ſententia: incipiamus tertium iſtum commentari ad mentem recentiorum: qui etſi minus aſſequantur ſententiam Ariſtot. plus tamen obtinent veritatis.

Art. I.

Nota. I. Intellectum varie vſurpari: aliquando pro ſententia orationis / aliquando pro ſpecie vel actu intelligibili / vt veritas eſt adæquatio rei ad intellectum. id eſt. intellectionem: aliquando pro habitu ſpeculatiuo principiorum: & ſic diſtinguit a ſcientia & ſapientia. 6. ethico. hic accipitur pro potentia potente intelligere: Sic virtus hic vſurpatur pro potentia: & ita quęrit quęſtio an intellectus ſit potentia paſſiua? ¶ Vnde anima intellectiua diuiditur principaliter in intellectum & voluntatem: Intellectus eſt perfectio animę per quam potens eſt ad eliciendum actum qui eſt intelligere: Voluntas eſt perfectio animę qua potens eſt cognitum per intellectum, eligere ſicut bonum, aut fugere ſicut malum. ¶ Corollarium. Duo ſunt actus poſitiui voluntatis, ſcilicet nolle & velle: Velle diligendo vel deſyderando: Nolle odiendo vel fugiendo.

Nota. II. Potentiam actiuam & paſſiuam prius diffiniuimus: at potentiam paſſiuam triplicem ponit Buridanus cum recentioribus, ſcilicet corruptiuam, doloroſam & perfectiuam ſeu ſaluatiuam. vide in ſecundo huius q. de ſenſu. Adde quomodo
Auguſt. ego in Theologia applico iſta: quoniam cum Auguſtinus ait 4. ſuper geneſim Corpus non agit in ſpiritum: intelligo ego, corpus non agit in ſpiritum corruptiue: quia bene poteſt agere in ipſum doloroſe, aut perfectiue: nam obiectum agit intellectionem in intellectum: vt mox dicemus. ¶ Intellectum tamen corrumpi poteſt intelligi vel per eſſentiam: & ſic non corrumpitur: vel quo ad actus: & ſic bene eſt corruptibilis: quoniam læſo organo phantaſiæ, impeditur cognitio: Sic memoria ſenſitiua corrupta, impeditur etiam intellectiua: vt pulchre declarat Scot. diſt. 45. quarti. q. 3.

Nota. III. Quod ad intellectionem requiruntur duo, ſcilicet obiectum & intellectus: & quia obiectum non poteſt immutare intellectum per ſe & immediate: ideo immutat per ſenſum & ſpecies intelligibiles. ¶ De cauſalitate tamen intellectionis non concordant: nam Henricus Gandauen. voluit H. de gan ſolum intellectum eſſe actiuum intellectionis: eo quod obiectum inanime non poſſet agere in intellectum viuum: tanquam in præſtantius. Contra voluit Gotfridus de fontibus, intellectum ſe habere Gotfred. pure paſſiue ad intellectionem, eam recipiendo ab obiecto: quia agens & patiens ſint diſtincta ſubiecto: & ſecundum philoſophum. 2. phyſ. materia & efficiens nunquam coincidunt: motiua illorum & modum ponendi prolixe declarat Scotus diſt. 3. q. 7 Scotus primi: & ibi renarrat prolixe ſubtilem ſententiam D. Henrici quomodo intellectus ſit paſſiuus. ¶ At his repugnat tota iuniorum cohors, A. Auguſtini Auguſt. autoritati innixa. 9. de trinitate dei cap. 12. inquientis. Liquido tenendum eſt / quod omnis res quam cognoſcimus, congenerat in nobis noticiam ſui: ab vtroque enim paritur noticia cognoſcente ſcilicet & cognito: ſic ſecundo de trinitate. Ex viſibili & vidente gignitur viſio. ¶ Colligitur ergo obiectum in ſe præſens vel in ſua ſpecie, & intellectum, conſtituere vnam cauſam totalem creatam intellectionis: ſic tamen quod intellectus eſt cauſa principalior per iſtam maximam: quando duæ cauſæ concurrunt ad eundem effectum: tunc vniuerſalior eſt principalior: modo intellectus eſt cauſa vniuerſalior in actione intelligendi: cum plura alia obiecta poſſit intelligere.

Articulus. II.

Concluſio. Intellectus eſt virtus paſſiua non corruptiue / ſed perfectiue & quaſi doloroſe: patet Ariſtot. ex Ariſtot. in textu: nam recipit in ſe ſpeciem intelligibilem & intellectionem: recipit interdum errorem vel falſam opinionem: quę diſconueniunt intellectui: & ob id dicitur ab eis pati ¶ Scias autem hoc concluſum poſuiſſe Ariſto. contra Platonicos: qui negarunt intelligere eſſe pati, aut intel- Ariſtot. lectum eſſe paſſiuum: eo innixi fundamento: quia intellectus participatus cum ſit locus participatus diuinorum intelligibilium: quo anima rationalis conuertitur ad ſua principia: ideo non patitur ab intelligibili: Sic etiam de minimo intellectu. i. ratione aſtruunt: quare dicunt animam rationalem eſſe eſſentiam puram, habentem in ſe loca intelligibilium & formarum: hos autem merito non recipimus, quorum contraria experimur.

Articulus.III.

Dubium.I. An neceſſe ſit intelle‑ctum humanum antequam intelligat, eſſe denudatum ab eo quod intelligit?

Præmit.I. Hic controuerti vnum cõmune: an recipiens debeat eſſe denudatum a natura recepti? ex quo fluit: an intellectus debeat eſſe denudatus a naturis formarum materialium: ponunt hic triplicem intellectum ſcilicet humanum, angelicum, & diuinum. ¶ Item noticiam aliam eſſe abſtractiuam, aliam intuitiuam: aliam complexam, aliam incomplexam: aliam rectam, aliam reflexam: de quibus q.1. prologi dialectices: Hoc ſolo addito/ quod noticia reflexa qua intellectus intelligit ſe vel actum ſuum/ non eſt ſine imperio voluntatis: Hoc ita eſſe experimur: Et per hoc dilues difficillimam rationem/ in qua G.Ocham ſuccubuit q.1. prologi & q.4.quodl.1.de ſtatu intellectionum, & Greg.Arim.diſt.3.primi. G.Ochã G.Arim.

Præmit.II. Intellectum recipientem eſſe denudatum, varie fuit acceptum a varijs: Primo aliqui dixerunt/ vniuerſaliter omne recipiens denudatũ a ſpecie recepti: diſtinctum a natura ſpeciei cognoſcibilis. Non tamen oportet ꝙ ſit ſeparatũ ſcd'm eſſe a ſpecie intelligibilis: quoniam ſpecies rei eſt in cognoſcente. Ioan.de Ianduno intelligit. Recipiens eſt denudatum ſcd'm rem, & eſſentialiter a naturis receptis. ¶ At quia iſta non ſatiſfaciunt: ideo forte magis peripatetice dixeris. Recipiens non debet eſſe denudatum, id eſt, ſeparatum a natura recepti ſcd'm genus tranſcendens: quoniam recipiens & receptum ſunt entia: Nec ſcd'm genus remotum vel propinquum: quia materia recipiens & forma ſunt eiuſdem generis, ſcilicet ſubſtantie: Nec ſcd'm ſpeciem: ſic ꝙ recipiens non habeat aliquod indiuiduum eiuſdem ſpeciei cum recepto: Nam oculus niger adhuc recipit & videt nigredinem. ¶ Eſt ergo ſenſus, omne recipiens ſit denudatũ a natura recepti, id eſt, non habeat aliquod indiuiduum eiuſdem ſpeciei cum re recepta, tanquã rationem & cauſam recipiendi: Alioquin idem eſſet ratio recipiendi ſeipſum: vt quamuis oculus ſit coloratus: tamen color oculi non eſt ratio videndi colorem/ aut recipiendi ſpeciem viſibilem coloris. Iandun.

Reſpondet Intellectus qui recipit omnes formas materiales rerum intelligendo: eſt denudatus a formis materialibus: ita ꝙ non ſunt ratio vel medium aut cauſa recipiendi talem cognitionem in intellectu: vnde non oportet hic recurrere (vti facere ſolent) ad noticiam rectam & reflexam: nam ſolum vult intellectũ eſſe denudatum a formis materialibus/ vt prolixe declarat Auer, hic com.4. Auerr.

Dubium.II. An intellectus ſit forma ſubſtantialis corporis humani?

Præmit.I. Per corpus humanum intelligi hic materiam organiſatam pro receptione animę humanæ: Dein præmittimus formã aliam eſſe aſſiſtentem/ aliam informantem: hic ambigimus an intellectus ſit forma informans.

Præmit.II. Triplicem eſſe hic ſententiam: prima eſt eorum qui poſuerunt animam eſſe mortalem/ ꝙ intellectus ſit forma corporis & ſimul intereat: quia ſit eductus de potentia materiæ: Sic Plinius, Lucianus, Feſtus & reliqua inſanientium turba exiſtimauit. ¶ Iſtam opinionem imponit Auerroys Alexandro Aphrodyſæo: ſed iam tranſlato Alexandro videmus Auerr. falſum ei impoſuiſſe: quod prius ante nos etiam Nicoletus vidit: nam alibi fatetur ſe librum Alexandri non vidiſſe: quare illud ei non debebat imponere tam famoſo viro (vt ipſe Auerroys ait) in Ariſtotele exponendo: Plures Ariſt. attribuunt vt dub. ſeq. Plinius Lucianus inſa.Feſt. Alexãder Auerr. Nicole.

Secunda eſt ſententia Auerroys aſtruentis, intellectum eſſe immaterialem, immixtum, æternũ, non eductum de potentia materiæ, vnum in omnibus hominibus: qui non informet corpus humanum / ſed aſſiſtat ei mediante anima cogitatiua/ ſicut motor mobili, & nauta naui: quare admittit intellectum eſſe actum corporis ſcd'm mouere/ ſed non ſcd'm eſſe: Hanc quoqꝫ fuiſſe ſententiã Ariſto. plures autumant vt Marſilius q.1.ſecundi, & Paulus Venet. 1.poſteriorum: Aliquibus vt Scot. viſus eſt dubitaſſe & Nypho: quod in ſecundo huius ait, eſſe adhuc immanifeſtum, an anima rationalis ſit actus corporis/ ſicut nauta nauis. ¶ Scot. diſt.43.q.2.quarti dicit fictionem illius maledicti Auerr. non eſſe intelligibilem, nec ſibi nec alijs: quia nec ipſe neqꝫ aliquis eius ſequax potuit explicare illam vnionem intellectus cum phantaſmatibus omnium hominum. Paulus Scotus Nyphus.

Tertia ſententia vera & catholica, Animam eſſe formam corporis non eductam de potentia materiæ/ ſed a deo ex tempore creatam, & corpuſculo infuſam: Vnde ob id negant doct. Petrum Longobardum in.3. quia poſuit animam ſeparatam eſſe perſonam: Vnde per hoc differt ſpeciuoce ab angelo: quem eſſe formã corporis eſt impoſſibile.

Reſpondet. Anima intellectiua eſt forma corporis humani: Conſtat ex fide noſtra & probatur hodie in cle.vni.de ſumma trinitate & fide catholica.§.porro: patet etiam ex diffinitione animæ/ quæ debet conuenire omni contento ſub diffinito: Adiecto eo quod intelligere eſt propria operatio hominis: igitur ſequitur propriã formã.

Dubium. III. An intellectus ſit perpetuus?

Ariſtot. Democri Lucre. Plinius Iuſtinus G. Ochã

Præmit. I. Aliquos intellexiſſe Ariſtot. ꝙ poſuerit animam mortalem / ſicut Democritus & Lucretius ac Plinius poſuerunt: Ita cum intellexit S. Iuſtinus chriſtianus philoſophus & G. de Ocham q. x. quarti: quoniam alias cum infiniti fuiſſent homines: iam infinitę eſſent animę: cum ipſe improbet infinitum in multitudine in. 3. phyſ. Item. 1. cœli & . 3. phyſ. Omne quod habet principium habet finem: ſed intellectus habet principiũ: ergo habet finẽ. Item in categorijs de p̃dicamento ad aliquid. Corrupto animali, corrumpiť ſcientia: Idem repetit de longitudine & breuitate vitę / ſubdens, quemadmodum ſcientia in anima / ſic & anima in corpore erit: & ipſius alia corruptio præter corruptionem / qua corrumpitur corrupto corpore: Et in tertio huius dixit Nõ reminiſci nos poſt mortem / quia intellectus paſſiuus corrumpitur. Tertio item ethic. Terribiliſſimũ omnium eſt mors: terminus enim: & nihil videtur mortuis neq; bonum neq; malum: Et. 1. huius intellectus corrumpitur in nobis, quodam interiori corrupto. Primo quoq; ethico. Mortui non habent eſſe / niſi in memoria hominum / ſicut iniuſta recitata in tragœdijs. Vltimo Sco. colligit talem rationem quia, 7. metaph. tex. com̃ 60. vult ꝙ omnes partes quę poſſunt manere ſeparatę a toto ſunt elementa. id eſt, partes materiales: & præter tales neceſſe eſt in toto ponere aliquam formam / quę totum eſt illud quod eſt: quę non poteſt manere ſeparata a parte materiali, toto non manente. Ergo ſi Ariſto. conceſſit animã intellectiuam eſſe formã hominis, non ponit eam manere ſeparatam a materia, toto non manente, Alias rationes omitto.

Scotus

Ariſtot.

Ariſtot. S. Thom. Albert. Cicero Ariſtot. Beſſario Richard.

Secundo plures amicitius de Ariſto. ſentientes eum intelligunt animum poſuiſſe immortalem: id quod S. Thom. Albertus, & alij ei aſcribunt: Cicero quoq; in eo ordine ſtatuit Ariſtot. vt animam ſentiat immortalem: quod & Beſſario aſtruit, Richard. lib. 2. diſt. 19. Colligunt autem hoc iſtis motiuis: quoniam Ariſto. ait. 2. de anima de intellectu. Separatur autem hoc ab hoc tanquam perpetuum a corruptibili: Non euadis, ſeparari ipſum ſcd'm operationem: quoniam firma eſt conſequentia apud eum. Separari poteſt ſcd'm operationem / ergo & ſcd'm eſſe. 1. de anima, text. com̃. 7. Item 12. metaphyſ. tex. com̃. 16. Mouentes cauſę velut prius exiſtentes: quæ autem vt ratio, cum cauſato, vt toto: quando enim ſanatur homo: tunc & ſanitas eſt: Si autem poſterius aliquid manet, perſcrutandum eſt: In quibuſdam enim nihil prohibet: ut ſi anima eſt tale, non omnis / ſed intellectus: Non euadis dicendo Ariſt. loqui dubitatiue: quoniam non dubitat de intellectu: ſed de omni anima / cũ ſubdit. Vt enim omnis permaneat, fieri fortaſſe non poteſt, Et non illum tex. quia rotunde probat intentum. Item. 16. de animalibus, idem in. 2. de generatione animalium c. 3. vt eum citat Fran. Philelphus li. 7. epiſtolarum ad Antonium Canobium. Relinquitur inquit mentem ſolam extrinſecus aduenientem ingredi: & eandem ſolã eſſe diuinam. Tercio quoq; ethico. vult virum fortem debere ſe exponere morti pro rep. idem vult. 9. ethi. ꝙ non videtur conſultum ſi anima vna cum omnibus virtutibus irrecuperabiliter amitteretur / cum ſcd'm Auguſti. li. 3. de libe. arb. non eſſe appeti nõ poteſt. Præterea. 2. poſter. renarrat Pythagoram dicentem deum tonare minarum cauſa: vt hi qui in tartaro ſunt timeant: Franciſcus tamen Maron. diſt. 45. quarti dicit Socratem primum dixiſſe animam immortalem.

Ariſtot.

F. Philel. An. canc. Auguſt. Pythago. F. Maro. Socrates

Scotus

Tertio Quia hæc dicta viſa ſunt Ioanni Duns Scoto inuicem pugnare: ideo concludit dubium eſſe quid ſenſerit philoſophus: varie enim loquiť in diuerſis locis: & habuit diuerſa principia: ex quorum aliquibus videtur ſequi vnum oppoſitum / ex alijs aliud; vnde probabile eſt ꝙ in illa concluſione ſemper fuerit dubius: & nunc magis accedere ad vnam partem / nunc ad aliam: iuxta quod tractabat materiam conſonam magis vni parti, ꝙ̃ alteri. ¶ Vnde etiam philoſophi non omnia eorum dicta probarunt ex per ſe notis, uel experientia notis, aut ex his euidenter deductis: ſed frequenter non habuerunt niſi probabiles perſuaſiones, vel vulgarem opinionem præcedentium philoſophorum: Id quod ingenue faſſus eſt Ariſtot. 2. cœli. tex. com̃. 60. Cum autem duæ ſint dubitationes / de quibus quiuis non immerito dubitauerit: enitamur id dicere quod nobis videtur: atq; hunc omnium veneratione potius dignum / ꝙ̃ temerarium arbitrari oportet: Et ſi quiſpiam ob philoſophię ſitim exiguas etiam in hiſce rebus facultates amet: de quibus maximas dubitationes habemus. Quid autem ſenſerit Ariſto. immo non dubitauerit: nos explicando eius ſententiam aperuimus: ſed pro modulo veritatis

Ariſtot.

Auguſt. Socrates Plato Cleantes Chryſip. Cato Lactanti. Hieron. Theobro. Daniel Zeno Plato.

Reſpondetur. Intellectus a deo creatus eſt perpetuus & immortalis: hoc fide creditum: de quo pulchre A. Auguſtinus ait lib. 13. de trinitate cap. 9. Humanis quippe argumentationibus hæc inuenire conantes: vix pauci magno præditi ingenio / abundantes otio / doctrinis ſubtiliſſimis eruditi / ad indagandam ſolius animę immortalitatem peruenire potuerunt: Ita Socrates, Plato, Cleantes, Chryſippus & Cato voluerunt / vt renarrat Lactantius lib. 3. ca. 18. ſuarum inſtitutionum: & B. Hieronymus ſuper Daniele Zenonem teſtatur inferos & immortales animas conceſſiſſe. Theobrotus lecto Platonis de immortalitate libro ex muro ſe præcipitem dedit. ¶ Vnde ſapiens inter impios reponit animam dicentes mortalem. Ex nihilo nati ſumus inquit, & poſt hoc erimus / tanquã nõ fuerimus. Item vnus eſt interitus hominis & iumentorum / & æqua vtriuſq; conditio Eccl̃s. 3.

Auguſt. Boetius Cicero

¶Ratione probatur reſponſum. Deſyderium naturale nō eſt fruſtra.2.phyſ.primo cœli.3.de anima:ſed omnes homines naturali deſyderio appetunt beatitudinem.1.ethicorum/& Auguſtinus libro tertio de trinitate cap.8. Quod non ſatiabit in hac vita calamitoſa ſcdm Auguſtinum lib.22. de ciuitate dei:& Boetium libro.3.de conſolatione philoſophiæ:ergo in alia vita ſemper duratura aliquando deſyderium illud naturale ſatiabitur: ſaltem non fruſtrabitur a tota ſpecie: Da dulcis, ne in me fruſtretur.vide omnino Ciceronem/& vtitur pulchra perſuaſione.

Dubium.IIII. An intellectus agens & poſſibilis diſtinguantur?

Sūmerha. Albert.

Præmit.I. Q vulgata eſt diuiſio intellectus in agentem & paſſibilem ſeu poſſibilem: an tamen voluntas etiam ſic debeat diuidi eſt ſatis dubiū: voluntas enim recipit actum ſuum / ſicut intellectus/ſed non recipit ſpeciem volibilem.vide Sūmerhard.hic ſuper Alberto magno.

Ariſtot. Ægidius Th.argen Iandun. Scotus Ariſtot.

Præmit.II. Apud Ariſtot.duplicem eſſe intellectum poſſibilem:vnum proprie immaterialem & perpetuum: qui eſt locus formarum & ſpecierum omnium rerum intelligibilium:alium ponit intellectum communem / quem etiam aliquando vocat paſſiuum:eo q ipſe patiatur de nouo recipiendo ſpecies intelligibiles & intellectiones:is:Quod nō attendentes hic diuerſiſſima opinati ſunt: nam Ægidius, Thomas argentin.intellexerunt intellectum poſſibilem incorruptibilem, Ioannes de Ianduno/agentem incorruptibilem: Scotus de vtroq intellectu accepit:at de his dicas Ariſtotel.ſenſiſſe vt adnotauimus.

Præmit.III. Intellectum agentem diffiniri ab Ariſtot.per quem anima ſit potens omnia facere: Poſſibilis ſit per quem anima eſt omnia fieri. ¶Quod aliqui ad ſpecies referunt intelligibiles: quas producit intellectus agens irradiando lumine ſuo ſuper intentionibus ſenſibilibus:Intellectus vero paſſibilis eaſdem ſic productas recipit: Alij vero referunt ad intellectionem: vt quia partialiter intellectus efficit intellectionem, dicit agens: & quia recipit eam dicitur poſſibilis.¶Corollar. Non dicitur poſſibilis, quia poſſit eſſe/ſed quia poſſit ſubeſſe, hoc eſt,non eſt in potentia obiectiua/ſed ſubiectiua.

Thomas. Ægidius. Scotus. Bonauen. Thomas

Præmit.IIII. Varias adhuc fuiſſe ſententias de illis duobus intellectibus: quia S.Thomas lib.2. diſtin.17.q.3.cum Ægidio Romano & alijs tenet eos realiter diſtinctos, Scotus formaliter: Bonauentura, Thomas argentin.& alij adhuc aliter:At recentiores pertæſi pluralitatis rerū abſq neceſſitate ſtatuerunt eundem eſſe intellectum agentem & poſſibilem in eſſentia: diuerſa tamen ſortiri nomina ex diuerſis officijs: Nam vterq eſt virtus non organica, Impaſſibilis immaterialis, immixtus, ſimplex, & æternus &c. Tamen agentis intellectus eſt cum phantaſmate producere ſpeciem intelligibilem, & illuminare intellectū poſſibilem, & omnium rerum ſpecies facere: Contra intellectus poſſibilis eſt recipere ſpeciem & illuminari, & omnium rerum formas in ſe recipere:ideo diuerſa ſortiuntur nomina: Ita ſtatuit Guilhelmus de Ocham q.24.ſecundi, Gabriel diſti.16.& D.Cameracen.hic. ¶Hoc ſolum addito q intellectus non dicitur intelligens a productione intellectionis: ſed quia recipit eam / quæ vitaliter ipſum immutat. G.Ochā Gabriel Camera.

Reſpondet Idem eſt intellectus agens & poſſibilis: Vnus eſt enim idem qui producit & recipit tam ſpecies intelligibiles/q intellectiones

Articulus.IIII

Ratio.I. Intellectus non eſt virtus paſſiua.probatur primo per Ariſtotelem quia eſt impaſſibilis: Secundo quia ſi pateretur maxime ab intelligibili:ſed hoc non: primo quia ignobilius non agit in nobilius: cum agens ſit præſtantius paſſo: ſed multa intelligibilia ſunt ignobiliora intellectu.ergo.Confirmatur quia corpus non agit in ſpiritum Auguſtinus.4.ſuper Gen̄.ſed plura intelligibilia ſunt corpora: ergo non agunt in intellectum/qui eſt ſpiritus: Præterea apparet q ſit virtus paſſiua corruptiua:quia intellectus paſſiuus corrumpitur. ¶Si dicis ſicut Scot.diſtin.45.q.1.intellectus paſſiuus,id eſt,ſenſus: Contra tu exponis homo,id eſt,aſinus,vnam ſpeciem pro alia:& ex toto ordine conſtat Ariſtot. hic loqui de intellectu & non de ſenſu. Item non videtur quomodo idem ſit actiuum & paſſiuum reſpectu eiuſdem. Ariſtot. Auguſt. Scotus Ariminū. ſimiliter exponit

II. Intellectus intelligit ſeipſum: & tamen non eſt denudatus a ſeipſo:ergo Confirmatur quia ſenſus non eſt denudatus a ſenſibili: ergo nec intellectus ab intelligibili: antecedens patet quia oculus eſt coloratus, & tamen percipit colorem.

III. Intellectus non eſt forma ſubſtantialis corporis humani. probatur nullum accidens eſt forma ſubſtantialis intellectus eſt accidens.probat quia omne q aduenit enti in actu eſt accidens:ſed intellectus aduenit enti in actu: quia materiæ quæ eſt ens in actu:Præterea omne q abeſt & adeſt præter ſubiecti corruptionem eſt accidens:Intellectus adeſt & abeſt materiæ præter eius corruptionem. ¶Confirmatur quia omne q recipitur ad modum recipientis recipitur Boet. ſed corpus humanū eſt

materiale: ergo non recipit niſi animam materialem; intellectus autem eſt immaterialis. Praeterea homo eſſet perpetuus: quia materia ſua haberet no biliſſimam formā: & ita eſſet appetitus eius ſatiatus. aeque bene ſicut materiae coeli.

IIII. Intellectum eſſe corruptibilem. probatur per autoritates in dubio. III. adductas. Item intellectus eſt abiunctus & ſeparatus a materia: ergo nō eſt forma ſubſtantialis corporis humani: tenet cō ſequentia quia corpus humanum eſt materia

Reſpondet Ad primam. Intellectus eſt impaſſibilis corruptiue. Secundo patitur ab intelligi bili: & dico agens eſt nobilius paſſo, id eſt, agens in agendo ſimpliciter ſe habet nobiliori modo ꝙ̄ paſſum vide de generatione. ¶ Ad confirmationem Corpus non agit in ſpiritum corruptiue. Ad annexum dico, Ariſtoteles loquitur de intellectu cogitatiuo genito ex materia: & in hoc errauit. Ad aliud annexum, dico idem bene poſſe eſſe acti uum & paſſiuum reſpectu eiuſdem/ſed non in eodem genere cauſae ex diffinitione oppoſitorum re latiue: modo intellectus eſt agens in genere cauſae efficientis/ & paſſibilis in genere cauſae materialis ¶ Contra materia & efficiens non coincidunt ſecundo phyſic. dico ꝙ efficiens & materia proprie dicta/quae eſt

Aristot.

Ad. II. Quomodo oporteat aliquid eſſe denudā tum diximus in dubio.

Ad. III. Intellectus non eſt accidens: ad probationem materia non eſt ens in actu formali / ſed entitatiuo tantum vide. i. phyſi: Ad ſecundum in tellectus non abeſt & adeſt logicaliter / ſed realiter. vide Porphyrium. ¶ Ad confirmationem dico ꝙ omne receptum ad modum recipientis recipitur: non ꝙ ſimile recipienti: ſed quia eo modo re cipitur quo recipiens natum eſt recipere: & ergo/ quia materia nata eſt recipere ſubiectiue animam intellectiuam: & cum ea eſſentialiter vniri: ideo ſic anima intellectiua recipitur.

Ad. IIII. Dico ſicut in Notulis Ariſtoteles locutus eſt de quodam intellectu genito/qui ſit corru ptibilis: & Guilhelmus Ocham ponens animam ſenſitiuam diſtinctam ab intellectiua habet idem dicere: at nos improbauimus. De annexo dico ꝙ Ariſtoteles ita opinatus eſt de intellectu aduenien te foris: at nos negamus eum: Si autem ſeparatus exiſtit intelligendum eſt quo ad operationem/ quia eſt virtus non organica.

De intellectione. Cap. II.

INdiuiſibilium igitur intellectio in hiſce conſiſtit. circa quae falſitas non eſt. At in quibus & falſitas iam & veritas ineſt in hiſce compoſitio quaedam iam eſt conceptuum intellectus, quaſi ipſi ſint vnum. Atꝙ vt Empedocles dixit. Multo rum certe capita, admirabile dictu. Ceruicibus ſine ſunt extorta in luminis aura. Illa tamen dulcis poſt hoc concordia iungit. Sic & haec ſeparata componi ſolent: vt incōmenſurabile & diameter. Quod ſi eorum etiam qui fuerunt vel erunt fit com poſitio: & tempus inſuper intelligitur, atꝙ additur: falſitas enim in compoſitione ſemper conſiſtit: nam ſi album non album eſſe dicat, ipſum tum non album compo nit: licet autem diuiſionem etiam omnia dicere: attamen falſitas aut veritas non ſolum conſiſtit in hoc cleon eſt albus. Sed in his etiam cleon erat vel erit albus. Id vero quod ſingulos dictos conceptus componit vnumꝙ facit: ipſe eſt intellectus. ¶ Cum autem dupliciter indiuiſibile dicatur: aut potentia, aut actu, nihil prohibet intellectum: cum longitudinem intelligit: indiuiſibile intelligere: & in indiuiſibili tempore: eſt enim indiuiſibilis actu: & tempus perinde: atꝙ longitudo diuiſibile ac indiuiſibile eſt: non igitur dici poteſt, quid in vtroꝙ temporis dimidio intellige bat: non eſt enim ſi non diuiſio fiat, niſi potentia. At cum vtrunꝙ ſeorſum intelligit: diuidit ſimul & tempus: atꝙ tunc vt longitudines illa intelligit Quod ſi longi tudinem vt ex vtriſꝙ conſtantem intelligat: in eo quoꝙ tempore nimirum ipſam intelligit: quod ex vtriſque pari modo temporibus conſtat atꝙ componitur. ¶ Quod vero non quantitate: ſed forma eſt indiuiſibile id indiuiſibili tempore &

1 Cōcluſio. Empedo. 2 Indiuiſibile Primū Secundū

animæ indiuiſibili percipit atq; intelligit per accidens autem:& nõ hoc ſane, quo illa diuiſibilia ſunt:id quo intelligit & tempus,in quo intelligit.Sed hoc quo indiuiſibilia ſunt:ineſt enim & in his indiuiſibile quoddam:at fortaſſe non ſeparabile:
Tertium quod quidem vnum tam tempus ipſum q̃ ipſam longitudinem facit: atq; id in omni ſane continuo & tempore & longitudine ſimiliter ineſt. ¶Punctum autem omniſq; diuiſio:& id quod eſt ſic indiuiſibile perinde atq; priuatio cognoſcit manifeſtumq; euadit.Similis eſſe videtur, & in alijs ratio. Hoc enim modo malum cognoſcit:atq; etiam nigrum:contrario nanq; quodammodo cognoſcit: id autem quod cognoſcit,potentia nimirum eſſe: & in ipſo potentiã ineſſe oportet. Quod ſi cauſarum alicui nullum ſit omnino contrarium: illa ſeipſam profecto cognoſcit:
3 Cõcluſio & eſt actus & etiam ſeparabilis. ¶Eſt autem dictio quidem quippiam de quopiã: quemadmodum affirmatio. Atq; omnis eſt vera vel falſa. At intellectus non omnis, Sed qui eſt ipſius quid eſt ad formam accomodati eſt verus: & non quippiam de quopiam dicit.Sed vt viſio proprij ipſius eſt vera. Si non album hominem eſſe dicat,non ſemper eſt vera.Sic ſeſe habent ea,quæ ſine materia ſunt.Scientia autem ea quæ eſt actu,eſt idem quod res: ea vero quæ eſt potentia,in vno prior eſt tempore:ſimpliciter autem neq; tempore.Sunt enim vniuerſa quæ fiunt ex eo,quod a-
4 Conuenientia ſenſus & intellectus ctu eſt. ¶Senſibile autem ad actum ex potentia ſenſitiuum ipſum deducere actuq; videtur efficere. ¶Non enim patitur ac alteratur, Qua propter alia quædam eſt hæc ſpecies motus. Nam motus actus eſt imperfecti: at actus ſimpliciter qui qui-
Prima dem eſt rei perfectę:alius eſt omnino diuerſuſq; ab illo.Sentire igitur ipſi dicere ſo
Secunda lum ac intelligere ſimile eſt. ¶Cum aũt ſenſus iocundum aut moleſtũ diſcernit:
Tertia quaſi affirmauerit aut negauerit, Tum pſequit̃ aut fugit. Atq; delectari aut dolere: eſt operari ipſa medietate ſenſus ad bonũ aut ad malũ vt talia ſunt:& fuga & appetitus:qui eſt actu hoc ſunt & nõ aliud eſt appetitiuũ:aliud fugitiuũ:nec alia ſunt iſta
Quarta a ſenſitiuo: quanquam ipſorum ratio non eſt eadem ſed diuerſa. ¶Animæ autem quę etiam principiũ eſt ratiocinandi ipſi fantaſmata perinde atq; ſenſibilia ſenſui ipſi ſubijciunt:atq; cum bonũ aut malum eſſe dicit affirmando,aut negando tum fugit aut perſequitur. Qua propter ipſa anima ſine fantaſmate nunq̃ intelligit.
Quinta Fit autem & hic perinde vt ibi: nam aer quidem pupillam talem efficit: ipſa autem aliud:& auditus ſimili modo:ipſum verum vltimum vnum quidem eſt:& medietas vna: & ipſius plures ſunt rationes.quo vero dijudicat atq; diſcernit calidũ a dulci differre:deinde & prius eſt & nunc etiam eſt dicendum.eſt enim vnũ quid ipſum: & ita vnum vt terminus.Atq; hæc ipſa vnum ſunt aut ſimilitudine rationis aut numero quem habent ad vtrunq;: vt illa inter ſeſe habent.Quid enim intereſt,ſi quo nam pacto diſcernit aut ea,quæ ſub eodem genere collocantur:aut contraria dubitemus vt album ac nigrum. Si igitur vt eſt A.quod eſt albũ ad B.quod eſt nigrum ſit.C.ad.D.quare mutato ordine comparationem etiam eorundem
A C albũ dulce vere facere licet.Si igitur.C.D.ſint vnum:ipſa profecto ſeſe habebunt perinde atq;
B D nigrũ amarũ A.B.vt ſint idem & vnum,non eandem autem habeant rationem & illa ſimili modo eadem erit omnino ratio:& ſi.A.quidem ſit dulce.B.vero album.Intellectiuum igitur ipſas formas in fantaſmatibus ipſis intelligit.
Sexta ¶Et vt in illis ipſi definitum eſt id quod fugiendum eſt vel ſequendum: ſic & ſi-

ne ſenſu cum in fantaſmatibus eſt mouetur: ſentiens enim ſignum face datũ ignem
eſſe. videnſq; ipſum cõmuni ſenſu agitari motu cognoſcit hoſtem accidere. at non
nunquam hiſce, quæ ſunt in anima fantaſmatibus, aut mentis conceptibus quaſi vi
dens ad ea, quæ ſunt præſentia ratiocinatur atq; deliberat de futuris. ❡ Et cum dixe- Septima
rit hic vt ibi rem, eam eſſe quæ voluptatem aut dolorem affert: tum fugit aut proſe-
quitur & omnino aliquid agit: ipſum etiam verum ac falſum, quæ ſine actione ſunt,
in eodem genere ſunt, in quo ſunt bonum ac malum: ſed abſoluti differunt atq; cu-
iuſpiam ratione. ❡ At vero res eas, quę vocitantur ob abſtractionem abſtractę: hoc Octaua
pacto intelligit: nam vt ſi quiſpiam ſimitatem non vt eſt ſimitas: quo quidem pa-
cto percipi ſeparata non poteſt, Sed vt concauitas eſt intelligeret actu, ſine ea cum
ipſam intelligeret carne in qua concauitas eſt. Sic cum res intelligit mathematicas,
tum ſeparatas ipſas vt ſeparatas intelligit. Omnino autem is intellectus, qui actu in
telligit, res ipſe eſt vti diximus. Si vero fieri poſſit vt aliquam ipſe non ſeparatus a
magnitudine ſeparatarum rerum intelligat nec ne. conſiderandum eſt poſtea.
❡ Nunc autem ea, quæ de anima dicta ſunt, quaſi ad quædam capita redigentes, 5
rurſus dicamus animam ipſam ea vniuerſa quodãmodo eſſe, quæ ſunt: nam ea quæ Cõcluſio.
ſunt, aut intelligibilia ſunt, aut ſenſibilia ſunt: atq; ſcientia quidem eſt res eæ quodã autoritas.
modo, quæ ſub ipſam ſcientiam cadunt: ſenſus autem ipſę ſenſibiles. Verum quo
pacto id ita eſt quęratur oportet. Sciditur igitur in ipſas res ſcientia atq; ſenſus:
Is quidem qui eſt potentia in res potentia tales: is vero qui eſt actu in actu ſimili-
ter tales: & ſcientia pari modo: ſenſitiuum autem animæ & id quod ſcientis affici
poteſt, hæc potentia ſunt: hoc quidem id quod ſub ſcientiam cadit, illud vero ſen-
ſibile. ❡ At qui neceſſe eſt aut res ipſas aut formas in anima eſſe. At non ſunt in ea 6 Cõcluſio.
res ipſę profecto. Non enim ipſe lapis in anima, ſed forma lapidis ineſt. ❡ Quare autoritas.
anima eſt vt manus: manus enim inſtrumentorum eſt inſtrumentũ, & intellectus 7
formarum eſt forma: & ſenſus itidem ſenſibilium forma. ❡ Cum autem nulla res Coroll. autoritas.
ſit præter magnitudines ſeparata, vt videtur res ipſę ſenſibiles, in ipſis profecto ſen- 8
ſibilibus formis: ipſę ſunt intelligibiles formę: tum earum rerum, quæ abſtractę vo Cõcluſio.
cantur, tum eorum etiam ſenſibilium quæ ſunt habitus atq; affectus: iccirco & qui
non ſentit nihil diſcere vel intelligere poteſt. ❡ Et qui contemplatur neceſſe eſt vna 9
cum fantaſmate contemplari: ipſa nanq; fantaſmata veluti ſenſibilia ſunt attamen Cõcluſio
ſine materia: eſt autem aliud fantaſia ab affirmatione negationeue. Verum enĩ vel
falſum complexio eſt conceptuũ intellectus: at mentis primi conceptus quo quæ-
ſo different, vt non fantaſmata ſint. At neq; cæteri ſunt fantaſmata, non tamen ſine
fantaſmatibus ſunt.

Explanatio textus.

❡ Conſtituit animam intellectiuam & potentias eius. ſ. intellectum agentem & paſſiuum: Iam proſequitur eius operationes & differentiã a ſenſu.

I. Duæ ſunt operationes intellectus ſ ſimplicium compoſitio, & eorum compoſitio vel diuiſio. i. affirmatio vel negatio: Eſt autem compoſitio alia falſa/alia vera: alia de præſenti, alia de præterito vel futuro.

II. Indiuiſibile dicitur dupliciter ſ. actu & potentia: Vnde licet magnitudo ſit diuiſibilis potentia tamen ipſa poteſt apprehendi vt vnum: quia actu non eſt diuiſa: ideo in vno tempore indiuiſibili ſimul totam apprehendit: Indiuiſibile autem forma (vt angelus homo) intelligit indiuiſibili tempore: licet per accidens ob protractionem vocis per ſyllabas, ſucceſſiue appareat intelligi. Indiuiſibile autem quantitatis vt punctum & vnitatem, intellectus intelligit priuatiue.

III. Oĩs affirmatio & negatio eſt vera vel falſa: ſ; non omnis intellectus apphenſio eſt vera: ſed illa quę eſt proprię quidditatis: quoniam tunc ſicut viſus nõ fallitur circa colorem: ita nec intellectus cir

ca ſuũ obiectũ:ſed componendo ſæpe decipit.
IIII. Senſibile potentia eſt prius ꝙ̃ ſenſibile actu/ ita & intelligibile: Item ſenſus non proprie altera tur ſentiendo / ita nec intellectus intelligendo. Tertio conueniunt quia ſenſus ſequitur iucundũ/ refugit moleſtum: Sic intellectus proſequitur bonum & refugit malum. Quarto ſicut ſenſui ſubijciuntur ſenſibilia/ſic intellectui phantaſmata: quia ſine phantaſmate anima nõ intelligit. Quinto ſenſatio fit per plura media, mouetur enim primo aer dein pupilla, dein abditus ſenſus: ſic & intellectio fit per plura media: & ſicut in ſenſu peruenitur ad vnum ſenſum cõmunem iudicantem de cõtrarijs/ ſic & in intellectu: quoniam ſi poteſt iudicare album & dulce: iudicabit album & nigrum. Sexto Sicut ſenſus conijcit vnum ex alio: & ex ſpeciebus rei præteritę iudicat futura: perinde facit intellectus ex præteritis deliberãs circa futura. Septimo, ſicut voluptas & dolor habent ſe ad ſenſum: ita & bonum & malum ad intellectum actiuum/verum & bonum ad intellectum ſpeculatiuum Octauo, ſenſus non cognoſcit ſeparate: ita & intellectus aliqua intelligit coniuncta: quamuis etiam abſtracte intelligat: quoniam etſi mathematica nõ ſint re ſeparata a materia ſenſibili: tamen per intellectionem abſtracte intelliguntur: vt nullus eſt circulus quin ſit ligneus vel ferreus &c̃. tamen hoc mathematicus non conſiderat.

V. Anima eſt quodammodo omnia. probatꝛ quia, omnia ſunt ſenſibilia aut intelligibilia: ſenſus autem eſt ſenſibilia/ſcientia ſcibilia: diſtinguendo tamen illa actu & potentia.

Conuenientię ſenſus & intellectus VI. Anima non eſt omnia realiter/ſed quia habet formas. i. ſpecies omnium. probatur quia lapis nõ eſt in anima/ſed ſpecies eius.

VII. Anima habet ſe vt manus. probatur quia ſicut manus eſt organum organorum, ita anima eſt forma formarum.

VIII. Res magnę ſenſibiles, adhuc ſeparatæ poſſunt intelligi: Antecedit enim ſenſus intellectum: ideo deficiente ſenſu, deficit illa ſcientia geometriæ.

IX. Intelligens per phantaſmata intelligit: ſunt autem phantaſmata media inter res materiales & notiones abſtractas: vnde phantaſia eſt ſine vero vel falſo: quia ſine complexione: & ita primę notiones non ſunt phantaſmata/ſed non ſine phantaſmatibus.

Q. II.

An omnis intellectio ſimplex ſit vera?
Articulus. I.

Nota. I. Quadruplicem eſſe veritatem. ſ. entis, propoſitionis, ſuppoſitionis & moris. Veritas moralis eſt virtus vt in. 4. ethicorum. Veritas propoſitionis ſignificans ita eſſe ſicut eſt in re, aut ita nõ eſſe. Veritas entis eſt in compoſitione vel vnione ipſius eſſe: nam nõ ens eſt diuiſum, & falſum: Ens autem eſt vnum & verum: vt eleganter declarat Ioannes Picus in ſolutionibus obiectionum Cita- Picus dini: vnde quia Chymera ſignat partes nunꝙ̃ potentes coire/ſed ſemper diuiſas: ideo eſt falſum & non ens &c̃. Aliquod eſt tamen falſum ſcd̃m qd/ vt falſum aurum: quod etſi aurum verum non ſit: eſt tamen ſuum verum ſ. æs vel aurichalcum &c̃. Veritas ſuppoſitionis ſeu repræſentationis eſt termini ſupponentis pro re poſſibili: Hanc quartam ponunt iuniores: arbitror coincidere cum tertia apud bene intelligentem.

Nota. II. Q. in his omnibus verum eſt/quod de veritate dixit Boetius. Veritas eſt adæquatio rei ad intellectum: In veritate enim entis eſt adæquatio rei ad intellectum: eo ꝙ omne ens habet eſſe poſſibile: & pro tanto habet verum eſſe non falſum: ſecus de chymæra, In veritate ſuppoſitionis eſt veritas reſpondentię rei potentis eſſe, ad eius conceptum. Veritas propoſitionis eſt adæquatio rei ꝙ ſic ſit vel non ſit/ſicut propoſitio ſignificat eſſe vel non eſſe: ſicut falſitas in omnibus his eſt obliquitas. Boetius

Nota. III. Quomodo nõ ens intelligatur vt diximus in fine ampliationum: Adde præterea ꝙ impoſſibilia intelliguntur & ſignificantur: ſed nõ poſſunt aliquo conceptu ſimplici & proprio intelligi / ſed ſolum compoſitiue vt ibi late meminimus/ & pugnantes ſententias magiſtrorum adduximus quę volo habere pro repetitis.

Articulus. II.

Concluſio. Omnis intellectio ſimplex, id eſt non compoſita eſt vera ſ. entitatiue / ſeu veritate reſpondentię: Non ſic intelligendo/ ꝙ ſit vera entitatiue quia ſit ens. Nam & hoc terminis fictis conuenit/ qui ſunt entia: vt adnotauimus in q. de natura communi in Porphyrio: ſed pro tanto omnis intellectio ſimplex eſt vera entitatiue: quia omnis ſimplex & formalis cognitio rei, habet rem vnam poſſibilem ſibi reſpondentem: dico formalis cognitio/quia actus cognoſcendi nihil habet reſpondens: dico ſimplex: quoniã omnes conceptus impoſſibiles ſunt compoſiti. Porphyr.

Articulus. III.

Dubium. I. An ſpecies intelligibilis ſit ponenda diſtincta ab actu intelligendi & intellectu?

Præmit. I. Habere nos pro repetitis omnia quæ diximus in ſecundo de ſpecie ſenſibili: quibus adde duplices eſſe ſpecies ſ. ſenſibiles & intelligibiles: Intelligibilis eſt duplex ſ. impreſſa & expreſſa: Expreſſa eſt ipſa intellectio: impreſſa eſt quodam præuium intellectioni, remanens etiam poſt intellectionem: Alij dicunt eſſe duas ſpecies intelligibiles. Vna ſit expreſſa præuia actui intelligendi/alia ſit impreſſa remanens poſt actum: primũ apparet verius.

Præmit. II. Duas eſſe opiniones ſup dubio. Pria

Scotus est Scoti in primo diſt. 3. q. 6 Grego. Ariminen.
Ariminē. diſt. 7. q. 2. & . 3 ſecundi, S. Thomæ, Petri de pa
S. Thom. lud. Card. Cameracen. & communis vię Bruxell.
P. de pal. Burida. Marſilij & c̃. illi volunt eſſe ponendas ſpe
Camera. cies intelligibiles ab intellectione actuali & habi-
bruxell. tuali realiter diſtinctas: vnde ſpecies cauſatur ab
Buridan. obiecto & intellectu: ſic quia obiectum relucet in
Marſilius phantaſmate ſenſuali: quod aſpiciens intellectus
agens & percipiens immutationem ſenſus produ-
cit ſimilem ſpeciem in intellectu poſſibili. 2. Spe
cies illa gerit ſimilitudinem ipſius obiecti a quo
cauſatum fuit phantaſma. 3. Species illa eſt prę
uia intellectioni & cauſa eius partialis: unde & ob
iectum dicit̃ cauſa partialis intellectionis, inquan-
tum obiectum relucet in illa ſpecie. 4. Species
manet etiam poſt actum intelligendi. 5. Facit er
go ſpecies velut medium intellectum immateria-
lem aſſimilari obiecto materiali/ & vnit obiectũ
cum potentia ad productionem actus intelligen-
di. 6. Facit hæc ſpecies, vt etiam abſente obie-
cto, videatur quaſi imaginem & ſimilitudinem
intellectus intueri.

¶ Secunda opinio eſt Henrici de Gandauo, Got- H. de gan
fri. de fontibus, G de Ocham q. 15. ſecundi, Ga- Goifred.
briel diſt. 3. q. 2 ibi. Rob. Holcot q. 4. ſecundi: G. Ochā
illi negant ſpecies intelligibiles: quamuis Rober. Gabriel
Hol. admittat ſpecies ſenſibiles: dicunt enim duo: Holcot
primo omnia quę alij ſaluant per ſpeciem intelli-
gibilem pręuiam: hoc ipſi ſaluant per phantaſma-
ta & intentiones: nam obiectum dicunt eſſe ſuffi-
cienter pręſens intellectui/ quando relucet in phan
taſmate. Secundo dicunt omnia quę alij ponunt
ſaluari per ſpecies intelligibiles poſteriores actua-
li intellectioni: ipſi ſaluant per habitus derelictos
ex actibus: qui alioquin ſuperfluerent.

De noticijs diximus in prologo dialecticę, & ſpar
ſim per logicam: nolumus ergo agere actã. iſtam
ſecundam opinionem amplectentes.

De potentia motiua. Cap. III.

CVm autem animalium anima hiſce duobus ſit diffinita: diſcernendi inquam 1
potentia quod quidem eſt opus officiumq; mentis atq; etiam ſenſus & in- Intentio
ſuper etiam mouendi motu ad locum accomodato potentia: de ſenſu qui-
dem & intellectu hęc ſint determinata ac pertractata. Deinceps autem de eo quod
mouet, quid nam ſit ipſius animę conſideremus oportet: vtrum vna quędam ipſius
ſit pars ſeparabilis magnitudine vel ratione: an ipſa anima tota: & ſi pars ſit aliqua:
vtrum ſit alia quædam propria præter eas, quę dici ſolent, & eas, quas diximus, an
iſtarum aliqua vna. ¶ Atq; hic exiſtit continuo dubitatio: dubitabitq; non iniuria 2 Contra antiquos
quiſpiam quō nam partes animę & quot oporteat dicere: nam infinitę quodammo
do & non eæ ſolum eſſe videntur quas diuidendo quidam dixerunt rationis in- Primo.
quam particeps & iraſcendi ac cupiendi principium: velut alij rationis particeps &
rationis expers. Per differentias enim quibus haſce diuidunt, & ſeparant partes & Secundo.
aliæ partes eſſe videntur: quę maiorem inter ſeſe q̃ dictæ diſtantiam habent: vege
tatiua inquã quæ quidem & plantis & vniuerſis animalibus ineſt & ſenſitiua quã
nec vt rationis expertem nec vt eiuſdem participem quiſq; facile ponet, Præterea
imaginatiua, quę ratione quidem ab omnibus eſt diuerſa. Cui vero ſit iungenda vt Tertio
ſit idem quod illa: aut a qua eſt ſeiungenda vt ſit alia ab illa: magnam dubitationem
habet ꝓfecto: ſi quis ſeiunctas animę partes ſeparataſq; ponat: inſuper appetitiua,
quę & ratione & vi alia diuerſaq; ſine dubio ab vniuerſis eſſe videtur: abſurdũ au-
tem eſt hanc a cæteris diuellere partibus: ſit enim & in participe rationis voluntas:
& in ratione vacante cupiditas atq; ira. Quod ſi tres in partes diuiditur anima in
vnaquaq; profecto partium inerit appetitus. ¶ Sed vt redeamus vnde digreſſi ſu- 3
mus: quid eſt id, quod mouet ipſum animal loco: quo de nunc diſputatio noſtra eſt Intentio
inſtituta: motu nanq; eo, quo incrementa decrementaq; ſuſcipiuntur: qui quidem
omnibus animantibus ineſt: id mouere ſane videtur, quod vniuerſis ineſt eiſdem
principium inquam generandi ac nutriendi: de reſpiratione autem expiratione

ue & ſomno atq; vigilia poſterius conſiderare oportet: nam & hæc ipſa magnam
Cõcluſio. dubitationem difficultatemq; habent. Nunc eſt de motu ad locum accomodato
conſiderandum quid nam id tandem ſit quod ipſum animal motu mouet progre
diendi. ¶ Patet itaq; non eſſe ipſam potentiã nutriendi: nam alicuius gratia ſemper
hic motus efficitur: eſtq; cum imaginatione vel appetitu: nihil enim non appetens
aut fugiens hoc motu cietur: niſi forſitan vi: prẹterea plantẹ quoq; tali cierentur pro
4 fecto motu partemq; aliquam ad hunc motum vt inſtrumentum haberet. ¶ Pari
Cõcluſio modo nec ipſam ſentiendi vim motus huiuſce principium eſſe conſtat: ſunt enim
autoritas. animalium multa, quẹ ſenſum quidem habent manent tamen & ſemper immobi-
lia ſunt: Quod ſi natura nihil facit fruſtra/neq; neceſſariorum quicq; omittit/niſi
in animalibus membris captis ac imperfectis, atq; animalium hæc & perfecta ſunt
& non membris capta: cuius id iudicium eſt & generant enim & ſtatũ decremen-
taq; ſuſcipiunt haberent & eas ipſa profecto partes, quẹ progrediendi ſunt inſtru-
5 Cõcluſio. menta. ¶ At vero neq; ratiocinandi uis & id quod etiã intellectus appellat̃ princi-
pium eſt mouendi: intellectus enim contemplatiuus nihil eorũ, quẹ ſub actionem
cadunt contemplatur: neq; dicit quicq; omnino ſi ſit fugiendum an perſequendũ.
At motus ſemper aut fugientis aut perſequentis quippiam eſt. Actiuus etiam cum
rem aliquam huiuſcemodi contemplatur: inde iam fugere, aut perſequi iubet: atta-
men ſi res illa terribilis ſit, cor ipſum mouetur: ſin afficiens voluptate, pars aliqua
alia corporis agitatur. Præterea intellectus nonnunq; iubet: ratioq; fugere aliquid
aut perſequi dicit: at non obtemperat homo neq; mouetur, ſed agit cupiditate, vt in
ipſo fieri ſolet incontinente: omnino autem perſepe fieri videmus, vt non medeat̃
hiſce, qui medicinam habet: nec hiſce conficiat ſtatuam, qui ſtatuariam habet artem
6 propterea q; non ars ipſa neq; ſcientia, Sed aliquid aliud hanc habet vim & poten-
Cõcluſio. tiam ipſam artem aliquid, ſcientiamq; agat. ¶ At vero nec appetitus auctor atq;
particeps huius eſt motionis: continentes enim quanq; appetunt atq; cupiunt: non
7 tamen agunt ea quẹ cupiunt, ſed intellectum ipſum ſequuntur, rationiq; obtempe-
Cõcluſio. rant. ¶ Videntur igitur duo hæc eſſe mouentia vel appetitus vel intellectus, ſi quis
Suppoſitio prima imaginationem vt quandam intellectionem eſſe ponat: nam & homines magis
imaginationem q; ſcientiam plærunq; ſequuntur: & in cæteris animalibus non in
autoritas. tellectio neq; ratio, ſed imaginatio ineſt. Hæc igitur ambo intellectus & appetitus
Suppoſitio ſcda mouendi motu dicto principia ſunt. Intellectus is inquam, qui alicuius gratia ratio
8 cinatur quiq; principium eſt agendi. Atq; hic fine ab intellectu contemplatiuo dif-
Probatio concluſionis fert. ¶ Appetitus etiam omnis alicuius eſt gratia: cuius em̃ eſt appetitio id eſt princi
pium intellectus actiui at ipſum vltimum principium eſt actionis: quare non ſi-
ne ratione principia mouendi videntur hæc eſſe duo appetitus inquã & mens ea,
quæ principium eſt agendi: ipſum enim appetibile mouet: & propterea mens mo-
uet quod appetibile ipſius principium eſt. Imaginatio quoq; cum mouet nõ abſq;
9 appetitione mouet. ¶ Vnum igitur eſt id, quod mouet ipſum inquam appetitiuũ:
Cõcluſio. nam ſi duo intellectus atq; appetitus mouerent per aliquam communem vtiq; for
mam mouerent: nunc autem intellectus quidem non videtur abſq; appetitu moue
ri: voluntas enim appetitus eſt quidam: atq; cum ſit motus, per rationem & etiam
per voluntatem fit. Appetitus autem abſq; ratione mouet: Cupiditas enim & ipſa
quidam eſt appetitus. Intellectus igitur rectus eſt omnis: at appetitus atq; imagi-

natio & recta eſt & non recta. ¶ Quocirca ſemper quidem ipſum appetibile mo- 10 Cōcluſio.
uet: hoc autem eſt aut vere bonum, aut apparens bonum: at tamen non omne bo-
num mouet: ſed id quod ſub actionem cadit: ſub actionem autem cadit, quod ali-
ter ſeſe habere etiam poteſt. ¶ Patet igitur talem animæ vim atq; potentiã princi- 11 Cōtra an-
pium eſſe mouendi: quæ quidem eſt ea, quam appetitum conſueuimus appellare: tiquos
conſtat eos oportere, qui partes animę diuidunt. Si modo potentias ipſas diuidant
atq; ſeparent complures ipſas eſſe concedere nutriendi principium ſentiendi intel
ligendi deliberandi & appetendi: hæc enim plus inter ſeſe differunt, quam po-
tentia cupiendi, ac iraſcendi. ¶ Cum autem appetitiones inter ſeſe contrarię fi- 12 Cōcluſio.
ant: quod quidem tum fit, cum ratio cupiditasq; contrarię ſunt: idq; fieri ſolet in hi
ſce, quę ſentiunt atq; percipiunt tempus: mens enim ob futurum, retrahere iubet
Cupiditas vero præſens ipſum perſequitur: nam quod iam afficit voluptate id &
ſimpliciter afficere voluptate: & abſolute bonum eſſe videtur ex eo ſane quia fu-
turum non perſpicitur. ¶ Specie quidem vnum id eſt profecto quod mouet appe- 13 Cōcluſio.
titiuum inquam vt appetitiuum eſt atq; appetibile omnium eſt mouentium primũ
Hoc enim mouet & non mouetur mente at imaginatione perceptum: numero vero
plura ſunt ea, quæ mouent. At vero cum tria ſint in animalium motu: vnum id quod
mouet: ſecundum id quo mouet: & tertium id quod mouetur: atq; id quod mouet
ſit duplex: nam aliud eſt immobile, aliud mouet atq; mouetur: immobile quidem
id bonum eſt, quod ſub actionem cadit: id vero quod mouet atq; mouetᷣ eſt ipſum
principium appetendi: mouetur enim id quod appetit ea ratione qua appetit. Et ap
petitio eſt motus quidam vel operatio. Id autem quod mouetur eſt animal ipſum:
at quo mouet appetitus vt inſtrumento. Id iam corpori tribuendum eſt. Quocirca
de ipſo tunc eſt contemplandum: cum de communibus animæ corporiſue operi-
bus atq; officijs contemplabimur. Nunc vt in ſumma dicamus id, quod mouet vt
inſtrumentum: ibi eſt collocandum vbi idem principij rationem finiſue ſubit: vt in
cardine fit. Hic enim conuexum & concauum eſt: quorum alterum finis, alterum
principium eſt. Quapropter alterum quieſcit alterum mouetur. Sunt ratione qui-
dem diuerſa. Magnitudine vero non ſeparantur vniuerſa nanq; pulſu tractuq; mo-
uentur. Iccirco oportet perinde atq; in circulo aliquid manere, & hinc incipere mo
tum. ¶ Omnino igitur vti diximus, hoc ſui ipſius motiuum eſt animal, quo eſt ap- 14 repetit
petitiuum. At appetitiuum ſine imaginatione non eſt: omnis autem imaginatio aut
rationis eſt particeps: aut eſt ſenſitiua: atq; huius & belue participes ſunt. At enim dubitat
conſiderandum eſt etiam, quid nam ſit id, quod imperfecta animalia motu ciet: qui
bus ſenſus ineſt tantummodo tactus: atq; inueſtigandum eſt: ſi his etiam inſit ima
ginatio cupiditaſue nec ne: etenim dolor atq; voluptas his ineſſe videtur. Quod ſi Rñdet
hæc inſunt, & cupiditatem neceſſe eſt eiſdem ineſſe. At quonam pacto his imagi-
natio ineſt. An aſſerendum eſt vt videtur hæc & in his ineſſe imaginationem in-
quam atq; cupiditatem: verum vt indeterminate mouentur, ſic & hæc ipſis inſunt
indefinite. ¶ Imaginatio igitur ſenſitiua ratione etiam in expertibus vti diximus 15 Dubium
animalibus ineſt. At deliberatiua his ineſt tantũ in quibus ratio ineſt: nã vtrũ hoc
agat an hoc: rationis iam opus atq; officium eſt. Atq; neceſſe eſt vno quodam me- Rñſio
tiri. Maius enim perſequitur, quare poteſt vnum ex pluribus fantaſmatibus facere.

& hæc eſt cauſa ſane, cur non omnis imaginatio videtur opinionem facere: quia eam quę eſt ex ratiocinatione non habet: at hæc illam nimirum habet. Quapropter deli beratiuum appetitus non habet. Vincit autem interdum appetitus mouetq; voluntatem: interdum hæc illum: appetitus inquam appetitũ vt ſphæra. cum in continen tia fit atq; ſemper ſuperior magis eſt princeps mouetq; natura quo fit vt tres iam
16 Diuiſio motus efficiantur. ¶ Ea vero ratio, cui ſcientiæ tribuuntur non mouet: ſed manet: cum autem extimationum ac rationũq; alia ſit vniuerſalis alia ſingularis: illa nanq;
Cõparatio. dicit omne bonum honoribus eſſe afficiendum: hæc vero dicit aut me bonũ eſſe hæc iam opinio mouet: non illa vniuerſalis: quin potius ambæ mouent: at illa quieſcens magis: hæc autem non quieſcens.

Explanatio tex.

Hoc capite agit Ariſt. de potentia motiua animę.

I. Dicamus de vi motiua animæ, an ſit pars animę ab alijs diſtincta.

II. Antiqui non bene diuiſerunt animã in ſuas potentias, ſcilicet in iraſcibilem, concupiſcibilem, & rationalem. probat. 1. quia infinitę ferme tales poſſent aſſignari. Secundo quia vegetatiua plus differt a ſenſitiua q̃ iſtæ tres: Igitur prius debebant eam poſuiſſe. ſimiliter & vis imaginandi. Tertio quia dubium eſt cui vis appetitiua ſit iungenda/ an ſit in omnibus tribus.

III. Vis vegetatiua non eſt motiua, & loquimur de motu locali. probatur quia motus progreſſiuus fit alicuius gratia cum imaginatione & appetitu/ ſed vegetatiua vis caret imaginatione. ſcd'o quia tunc plantę mouerentur progreſſiue.

IIII. Vis ſenſitiua non mouet animal. probat̃ primo quia multa animalia ſentiunt & non mouent̃ vt affixa: & tamen natura nihil fruſtra facit, neq; deficit in neceſſarijs: hæc autem animalia non ſunt imperfecta aut mutila.

V. Intellectus non mouet animal, probatur quia intellectus ſpeculatiuus non conſiderat quid fugiendum aut proſequendũ: neq; actiuus intellectus/ quia intellectus bene præcipit fugam rei triſtis/ ſed non mouet: Vnde ſæpe ratio iubet fugere/ q; non fugit homo/ vt in intemperantibus. Tertio, quia medicus non ſemper medetur/ nec ſtatuarius ſemper facit ſtatuam.

VI. Appetiſus non mouet animal: quoniam continens appetit/ & non mouetur: quia ſequitur rationem.

VII. Appetitus & intellectus mouent animal: & ſub intellectu comprehendimus phantaſiam & imaginationem: quia homines plus imaginatione q̃ ratione reguntur. Secundo intelligit de intellectu practico qui fine differt a ſpeculatiuo.

VIII. Probatur concluſio, quia omnis appetitus eſt propter aliquid proſequendum vel fugiendũ: Et cuius eſt appetitus eſt principium practici intellectus: eſt enim vltimum & in quod reſoluitur actionis principium: ergo virtus actiua cognoſcens mouet gratia rei appetitę.

IX. Intellectus & appetitus mouent vt vnum mouens: cum enim fit motus a ratione, fit & ab appetitu: appetitus tamen etiam mouet ſine ratione: vnde ratio ſemper eſt recta: ſed imaginatio & appetitus ſunt recti & non recti.

X. Non omne bonum mouet appetitum ad mouendum animal: Eſt enim appetibile apparens bonum aut verum: vnde ſolum illud bonum mouet/ quod eſt contingens in noſtra poteſtate.

XI. Non æqua fuit diuiſio potentię in iraſcibilem, concupiſcibilem, & rationalem. Nam plures debuerant poſuiſſe potentias. ſ. nutriendi, ſentiendi, appetendi &c̃.

XII. Quomodo fit vt appetamus contraria. Reſpondetur q; hoc fit quando ratio & cupiditas cõtrariantur/ & hoc in percipientibus tempus.

XIII. Vnum eſt mouens non motum: & vnum eſt mouens & motum: nam appetibile mouet: appetitus mouet & mouetur: Vnde tria ſunt hic, vnum quod mouet, aliud quod mouetur, & tertium id quod mouet & mouetur: adde & organũ quo animal mouetur: quod fit in iuncturis animaliũ.

XIIII. Vnde mouentur animalia imperfecta, vt muſcæ/ quæ imaginationem non habent. Reſpondetur q; ſicut habent motum vagum & indeterminatum: ita & confuſam habent imaginatõem.

XV. Cum in brutis ſit imaginatio ſenſualis, in homine rationalis & ſenſualis: vtra illarum mouet: Reſpondet iam illa iam altera: nam aliquando ratio vincit, aliquando cupiditas trahit voluntatem in conſenſum/ ſicut ſuperior ſphæra cœleſtis omnes inferiores rapit. Differenter tamen quia ſuperior motus ſemper rapit inferiorem: at hic ſenſualitas inferior aliquando rapit & trahit voluntatem ſuperiorem in conſenſum.

XVI. Cum duplex ſit apprehenſio, ſcilicet vniuerſalis & particularis: vtraq; mouet/ ſed magis particularis, vt actioni propinquior.

Annotatio.

7. Intellectum actiuum differre a contemplatiuo/ ſeu ſpeculatiuo fine: liquet ex.2.metaphyſi.&.6. ethicorum: quia finis intellectus ſpeculatiui eſt ſcire & veritas: finis vero practici eſt opus: At de hoc q.4.prologi dialecticę.

9. Quæ potentia recta dicatur/quæ non, hic aperit Ariſtot.& pulchre digreditur hic Stapulen̄. at quia eius digreſſio eſt prolixior ideo omittenda: Hoc tamen non prætereundum/ quomodo triplicat illas vires ſcilicet imaginationem, appetitum, & memoriam: & ſcd'm has triplicem conſtituit vitam: vt in hac formula vides

imagiatio	prima	vita ſecunda	Tertia
memoria	ſenſual.	Rōnal. inferior	Roal. ſuperior
apperitus	brutal.	humana	ſupra hoīem

Hic enim vita prima prauorum qui ſcd'm imaginationem & appetitum ſenſualem viuunt; eſt infra hominem & bruta: Secunda vero eſt ſcd'm hominem/nam ſit ſcd'm intellectum rationalem & appetitum: ſed non adeo diuinis rebus intentum: bene tamen ſe gerit in rebus mundanis: ſicut ſapientes & boni viri etiam apud Ethnicos. Tertia vita eſt eorum/ qui penitus ad diuina eleuantur/ vt martyres ſancti confeſſores &c̄.

Q.III.

An omnibus animantibus inſit vis motiua ſcd'm locum?

Articulus.I.

Nota.I. Quomodo diximus motum eſſe quadruplicem vt in 5.phyſi. hic loquimur de motu progreſſiuo: ubi addas motum animalem aliquem eſſe ſpiritualem, vt intelligendo & appetendo: uocamus enim motus animi: Alium eſſe corporalem & executiuum: quando membra animalis mouentur: & de illo hic loquimur. ¶ Adde ſecundo tres virtutes concurrere ad motum animalis ſ. cognitiuam appetitiuam & executiuam. Nam per primā cognoſcit an illud ſit bonum vel malum. per ſecundam inclinatur ad illud fugiendum. per tertiā exequitur fugam vel perſecutionem eius. ¶ Vnde potentia appetitiua eſt potentia qua animal inclinatur ad perſecutionem vel fugam eius quod cognoſcit: vide.1.phyſi.quomodo appetitus eſt triplex, naturalis, animalis & intellectiuus: Item quomodo materia appetat large. ¶ Quibus adde tercio Appetitum ſenſitiuum eſſe duplicem, ſcilicet concupiſcibilem & iraſcibilem. Concupiſcibilis eſt qui fertur in bonum verum vel apparens delectabile: quies eius eſt in boni deſyderati obtentione. Iraſcibilis eſt quæ contra malum inſurgit: & fertur in bonum arduū. ¶ Adde quarto in his ſpeciales oriri paſſiones vt hic D.Card.Cameracen. late explicat nam a concupiſcibili oritur, gaudiū ſpes: ab iraſcibili, dolor, timor: Gaudemus em̄ de bono præſenti/ſperamus abſens: dolemus de malo pręſente, timemus futurum. ¶ Adde quinto cor dici organum illarum paſſionum/ quod ad eas dilatatur vel conſtringitur. vide plura in Cameracenſi & eius diſcipulo Gerſone.

Nota.II. Q. vis appetitiua dicit̄ imperans/ & executiua imperata: vnde in deo illæ duæ potentiæ non diſtinguuntur: quoniā quicquid vult exequitur: at in creaturis, executiua diſtinguitur a volitiua: vnde hic executiua eſt motiua. ¶ Et dicitur eſſe triplex.ſ.naturalis, vitalis & animalis: vnde pro iſtis & dicendis hanc formulam accipito

vitalis		corde		pulſus		arterias
nālis	eſt in	epate	mouet	hūores	per	venas
aīalis		cerebro		membra		neruos

Naturalis in epate ex nutrimento ſanguinem operatur: quem per venas mittit ad membra/vt inde nutriantur. Vitalis operatur in corde: cuius feruorem motibus dilatationis & conſtrictionis per aeris inſpirationem & expirationem temperat: & in ſanguine p arterias a corde ortas, ad ſingula membra exiens, omnia viuificat. ¶ Adde hic quia cor attrahit aerem a pulmone: tunc arteriæ cordi proximæ, attrahunt aerem a corde: ſed quæ ſunt coniunctæ cuti/refrigerantur per poros: Inter has mediæ, ſanguinem a venis recipiunt ſubtiliorem. Coroll. Illa vis ſolū eſt in habentibus pulmonem: at in plantis vis naturalis viuificat omnia. ¶ Animalis in cerebro eſt/a quo per neruos inde exeuntes ſenſibus vigorem / & reliquis membris motū influit.

Nota.III. Ex his patere quod dici ſolet, triplex eſt virtus ſ.naturalis, vitalis & animalis: triplicia ſunt membra ſ radicalia, deſeruientia & officialia: Radicalia ſunt cor, epar, cerebrum: quibus & genitalia adiunctur pro conſeruatione ſpeciei data. Deſeruientia ſunt nerui, venæ & arteriæ. Officialia membra ſunt manus, pedes &c̄. ¶ Sic triplex dicitur ſpiritus ſ.naturalis qui nutrit & vegetat. Vitalis viuificat. Animalis mouet & ſentit. ¶ Vnde ſpiritus eſt ſubſtantia ſubtilis aerea, facilis ad motum ex ſanguine circa cor generata, ad ipſum corpus nutriendum, viuificandum & mouendum: Veniunt autem a tribus membris ſuperius deſcriptis: licet Ariſtot. crediderit omnes venire a corde: vnde & ſcd'm ipſum poſuimus in corde in diffinitione.

Nota.IIII. Cerebrum quod ſub craneo locatur duabus inuolui pelliculis, exterior dicit̄ dura mater/interior pia mater: A prima oriunt̄ nerui/qui ſunt principium motus voluntarij/nam tranſeunt per puppim capitis, & per totum corpus ramificantur: & in muſculis & lacertis confluunt: per hos motiua vis dilapſa, animal mouet: a pia matre de-

ſcendunt nerui per proram capitis ad organa ſenſuum. ¶ Modus autem mouendi animal eſt iſte: quia obiectum per apprehenſiuam cognitum, ab appetitu appetitur aut reſpuitur: Appetitiua dein vi motiuę exiſtenti in neruis, muſculis, & lacertis imperat: vt moueat corpus ad fugiendum vel proſequendum cognitum: quę ligamenta membrorũ contrahit & relaxat, & membra officialia mouet primo propinquiora/dein remotiora, diffuſo cõtinue ſpiritu animali ¶ Sequitur eam vim mouendi eſſe multiplicem: nam aliqua & cõtractiua/vt in vermibus aliq̃ progreſſiua: & illarum vna eſt greſſibilis, alia volatilis, alia reptilis, alia natatilis, vocatiua, & operatiua. vide Cameracenſem, & Margaritam.

Articulus. II.

Concluſio. Omnibus animantibus ineſt vis motiua ſcd̃m locum: quamuis non omnibus inſit vis progreſſiua: Nam primũ exigit ratio alimenti: ſecundum autem patet de affixis terræ: quę etſi moueantur motu conſtrictionis & dilatationis: nõ tamen progrediuntur.

Articulus. III.

Dubium. I. An natura nihil faciat fruſtra: nec abundet in ſuperfluis aut deficiat in neceſſarijs?

Præmit. I. Quid ſit natura & q̃ multiplex, de quo in. 2. phyſ. Adde etiam quomodo aliquid poſſit fruſtrari. 2. cœli.

Præmit. II. Sic etiam ipſam non deficere in neceſſarijs poteſt duobus modis intelligi. aut quo ad totam ſpeciem: & ſic nunq̃ deficit in neceſſarijs naturalibus: aut quo ad indiuiduũ: & ſic poteſt deficere/non ex parte naturæ ſcd̃m ſe/ſed ex concurſu alicuius extrinſeci vt de monſtris diximus ſecundo phyſic.

Reſpondet. Naturã non fruſtra operari nec deficere nec ſuperhabundare ad ſenſus iam datos.

Rationes quę hic ſolent adduci, pauci aut nullius ſunt momenti: & facile ex dictis ſolubiles: ideo ſuperſedeo de quarto art.

De potentiarum animæ comparatione. Cap. IIII.

Neceſſe eſt igitur omne, quod viuit animãq; habet nutriendi vim habere ab ortu generationeue vſq; ad interitũ corruptionemue ſuam: neceſſe eſt eñ omne q̃ eſt ortum accretionemue & ſtatũ & decretionem habere: quę quidem vt patet ſine nutritione fieri nequeunt: neceſſe eſt igitur, vniuerſis his, quæ acreſcunt atq; decreſcunt ineſſe potentiam nutriendi. At nõ in omnibus viuentibus neceſſe eſt ſenſum eſſe. Etenim ea poſſunt tactum habere, quorũ corpus eſt ſimplex quæ non ſine materia formarũ ſunt ſuſceptiua: neq; fieri poteſt vt ſine hoc ſenſu animalium quicq̃ in rerũ ſit ratione: animal autem neceſſe eſt ſenſum habere: ſi nihil facit fruſtra natura: nam vniuerſa quę natura conficiunt gratia ſunt alicuius: aut ſunt caſus eorum, quæ alicuius cauſa fiunt. Si igitur corpus quod habet vim gradiendi non haberet ſenſum: corrumperet ſane, & non ad ſuum proficiſceret perueniretq; finem: quem quidem opus eſſe naturę conſtat. Quo nanq; pacto nutriet: immobilibus eñ adeſt nutrimentũ eo in loco, vbi ſunt orta. quo nutriri poſſunt ſuapte natura. Fieri autem nequit, vt corporũ quicq̃ mobile atq; ortum animã quidem habeat diſcernentemq; mentem. Senſu autem vacet. Cur enim nõ habebit: aut eñ animæ aut corpori idipſum melius erit: at neutri videtur melius eſſe: illa nanq; ob hoc nõ intelliget magis. Illud autem nõ ob id ipſum magis perſiſtet. At vero neq; corpus quicq̃ ingenitum aniſnatũ ſenſum habere neceſſe eſt: nullũ igitur vti diximus non immobile corpus habet animã abſq; ſenſu: atqui ſi ſenſum habet: neceſſe eſt ipſum vel ſimplex corpus vel mixtum eſſe: ſed fieri non poteſt vt ſit ſimplex: non enim habebit tactũ: at hunc ſenſum ineſſe neceſſe eſt. Quod quidem ex hiſce perſpicuũ euadere poteſt: nam cũ animal omne corpus ſit animatũ: corpusq; oẽ tangibile ſit. Tangibile autem ſit id, quod eſt ſenſibile tactu: neceſſe eſt & animalis corpus vim

habeat ſentiendi tangendo: ſi debeat ipſum animal conſeruari. Cęteri nanq; ſenſus per alia quædam externa ſentiunt. Odoratus inquam viſus ac auditus. Tangens autem niſi ſenſum habeat, nõ poterit alia quidem fugere, alia autem capere. Quod ſi ita ſit fieri non poteſt, vt ipſum animal conſeruetur. Quapropter & ipſe guſtus quaſi tactus eſt quidam. Eſt enim alimenti ſenſus. At alimentum corpus eſt quod tactu percipitur. Sonus autem & color & odor non nutriunt: nec accretionem decretionemue faciunt. quare neceſſe eſt ipſum guſtatum tactum quendam eſſe: quia rei tangibilis ac nutritiuę eſt ſenſus: hi igitur ſenſus neceſſarij ſunt animali. atq; perſpicuum eſt fieri non poſſe vt ſit animal abſq; tactu. At cæteri ſenſus boni ſunt gratia & definito iam generi non cuiuis animalium ſed vllo diſcrimine, Sed cuidam vt gradiendi neceſſe eſt inſint: nam ſi conſeruari debeat, non ſolum tangendo, ſed eminus etiam ſentire ipſum oportet. Quod quidem erit ſi per extremũ ſentire medium poſſit hoc pacto vt a ſenſibili quidem medium: ab hoc autem ipſum patiat̃ ac moueatur. Nam vt in motu ad locum accomodato fieri ſolet, cum per multa efficitur, primũ nanq; mouens pellit ſenſum pellendoq; facit vt illud pellat id, quod deinceps poſt illud eſt collocatũ: fitq; hoc pacto motus per mediũ: atq; primũ quidem pellit & non pellitur: vltimũ autem pellitur & non pellit. Mediũ vero pellit̃ atq; pellit: & interdũ plura ſunt media: interdũ pauciora ſic & in alteratione fieri ſolet hoc excepto dũtaxat id inquã, quod alterat eodem in loco manere: veluti ſi quiſpiam in cæram tinxerit vſq; ad id mota eſt vſq; quo tinxit: lapis autem non mouet̃: at aqua ad diſtantiam longã. Aer autem ad longiorem mouetur atq; agit & patit̃: ſi maneat ſitq; vnus & non diuiſus. Quapropter & de reflexione melius eſt aerem a figura coloreq; pati: quouſq; ſit vnus: eſt autem vnus in ipſo leni: q̃ egredientem viſionem frangi atq; reflecti cenſere. Quo circa curſus hic mouet viſum, perinde atq; ſignum: quod in cæram imprimitur tranſmitteret̃ vſq; ad finem. At qui perſpicuum eſt fieri non poſſe corpus animalis ſit ſimplex igneũ inquam aut aqueum aut aereũ: nam nullus alius ſenſus abſq; tactu haberi poteſt. Corpus enim animalis omnis, vt dictum eſt vim habet ſentiendi tangendo: cætera autem elementa præter terrã inſtrumenta ſenſus fieri poſſunt: atq; omne tale per aliud ſentiendo ſenſum nimirum efficit: & per media: at tactus in tangendo ſenſibilia ſua conſiſtit. Quapropter & hoc nomine nuncupat̃: atq; tametſi cætera quoq; ſenſuũ inſtrumenta tactu ſentiunt tamen per aliud mediũ ſentiunt: at ipſe tactus per ſe ipſum ſolus ſentire videtur. Quibus efficitur, vt nullũ talium elementorũ corpus ſit animalis: at vero neq; terreũ eſſe poteſt. Tactus em̃ veluti mediocritas eſt omniũ tangibilium & inſtrumentũ ipſius non modo terrę differentiarũ eſt ſuſceptiuũ: ſed etiam calidi frigidiq; cęterorũq; omniũ tangibiliũ: & ideo neq; oſſibus neq; pilis neq; talibus partibus vllis omnino ſentimus: quia terrea ſunt. hinc & plantæ omniũ ſenſuũ ſunt vt patet expertes: quia & ipſæ terreæ ſunt: at abſq; tactu fieri non poteſt: vt alius quiſq; ſit ſenſus: huius autem inſtrumentum ſenſus neq; terræ eſt neq; cæterorũ vllius elementorum. Hæc cum ita ſint: patet animalia neceſſario mori: cum hoc ſolo ſenſu tactus priuantur: neq; enim fieri poteſt vt hunc ſenſum non animal habeat: neq; ſi animal eſt alium ſenſum præter hunc habere, neceſſe eſt: & propterea fit vt cætera quidem ſenſibilia, non corrumpant ſuis exuperationibus animal:

color inquam ſonus & odor.ſed ipſa tantum ſenſuum inſtrumenta: niſi per accidens vt ſi ſimul cum ſono pulſio actusq; fiat:& ſi a rebus quæ vident atq; ab olentibus alia moueantur,quæ tactu corrumpunt:ſapor etiam hoc ſane corrumpit: quo ſimul accidit ipſum tangibile eſſe:exuperationes autem tangibilium vt calidorum frigidorũ & huiuſmodi ipſum interficiant atq; interimant animal. Exuperatio eñ ſenſibilis cuiuſuis ſenſus deſtruit inſtrumentũ atq; deuaſtat:quare & tangibile exuperans ipſum deſtruit tactum:atq; hoc ſenſu definitum eſt animal:ſine nanq; tactu fieri non poſſe vt ſit animal demonſtrauimus. Quamobrem exuperationes eorum quæ tactu percipiuntur:non ſolum inſtrumentum ipſius ſenſus,verum etiam animal ipſum interimunt atq; corrumpunt:quia neceſſe eſt animal hunc ſolum habere:cæteros autem ſenſus animal habet:non vt ſit:ſed vt bene ſit vt antea diximus. Viſum enim habet vt videat: Quoniam & in aere & in aqua & omnino in perſpicuo degit. Guſtum autem ob id,quod voluptate afficitur,aut dolore:vt in alimento ea ſentiat & cupiat ac moueatur: & auditum vt aliquid ſignificetur:linguã præterea,vt ipſum aliquid alij per ipſam ſignificet.

Explanatio textus.

Abſolutis animæ varijs potentijs:iam eas adinuicem comparat.

I. Omne viuens habet animam vegetatiuã a principio vſq; ad mortem.probatur qiua omne augeſcit vſq; ad ſtatum/dein minuit vſq; ad mortem.

II. Non omne viuens eſt ſenſitiuum.patet de plantis:quę non habent tactũ:ergo nec ſenſum.

III. Omne animal eſt ſenſitiuum.probat quia cum natura nihil faciat fruſtra: ideo animalia mouent aut quærant eſcam:affixa autem coniunctum diſcernunt alimentum.

IIII. Non fit vt animal corruptibile habeat mentem, & non ſenſum.probat quia neq; corpori melius eſſet nec animæ: Secus de incorruptibili animali: quod neq; ſenſum habet/neq; animam vegetatiuam.

V. Corpus animalis non eſt ſimplex,probat quia tunc non haberet tactum.

VI. Senſus tactus eſt neceſſarius animali pro eius conſeruatione:patet quia animal eſt corpus & tangit corpora proxima: ergo ne ab eis lædat: habet ſenſum tactus,vt fugiat noxia.

VII. Guſtus eſt neceſſarius omni animali.probat quia eſt quodammodo tactus ipſius alimenti.

VIII. Viſus,auditus & olfactus non ſunt ſic animali neceſſarij:patet quia non dedit omnibus animalibus/ſed quibuſdam maiorũ boni gratia; & alimentum a remotis quærentibus.

IX. Animalia greſſibilia & longe ſentiunt: quia ſenſibilia remota mouent media/quibus motis mouetur ſenſus; ſicut fit in motu locali, & alteratione:niſi q immutans ſenſus manet in eodem loco/ſed non pellens rem e loco.

X. Quarę melius eſt ſic dicere,aerem agere in viſum,q̃ q viſio fiat extramittendo: ſicut ſi ſigillũ ingrederetur vſq; ad finem cæræ/& ibi imprimeret figuram.

XI. Corpus animalis non poteſt eſſe ſimplex. probatur quia in corpore ſimplici non poteſt eſſe tactus,aut alius ſenſus; & licet alij ſenſus poſſint eſſe per elementa vt per media:nam habent media extrinſeca;ſed tactus ſentit per medium intraneũ.

XII. Corpus animalis non eſt terreũ: quia tactus etiam aliorum elementorum differentias percipit: quare oſſa pili & plantæ non ſentiunt/quia terrea ſunt: Nullus autem ſenſus eſt ſine tactu.

XIII. Animal ſine tactu moritur. quia tactus non ſine animali/nea animal ſine tactu.

XIIII. Hinc fit vt excellentię aliorum ſenſibiliũ, corrumpant ſenſum,non animal: ſed excellentiæ tangibiles corrumpunt etiam animal:quia corrupto tactu corrumpitur animal.

XV. Senſum tactus habet animal vt ſit;alios ſenſus habet vt bene ſit: Viſum enim vt videat in perſpicuo;Guſtum vt voluptate afficiatur aut dolore in alimento: Auditum vt aliquid ei ſignificet: linguam vt ſignificet.

Annotatio.

4. Dubium alicui videri poſſet: q Ariſto. primum omne animal dixit habere ſenſum:iam vero negat ſenſum ab animali incorruptibili: D. Stapulen. in paraphraſi ſua intellexit Ariſto. q aſtruat animal non poſſe carere ſenſu/ſiue ſit corruptibile,ſiue incorruptibile:at illud literę obuiat/vt liquet cuilibet intuenti: & Themiſtius optimus Ariſto. omnium iudicio paraphraſtes ſic intellexit Ariſtot. q neget ſenſum ab animali immobili: Et hoc ita eſſe ex eo quoq; comprobatur: quoniam Stapul. ait hoc eſſe Platonicorum: & citat Platonem,in Timæo:at Plato ibi negat ſenſum in animali perpetuo: hoc eſt ipſo mundo: audiamus Platonem: Nec immerito ſũma eum æqualitate tornauit:nec eñ oculis indigebat: quia nihil extra quod cerni

poſſet/relictum erat: Nec auribus/ cum nihil ſuper eſſet foris quod audiretur: nec erant aere circumfuſa externa mundi/ vt reſpirationem requireret &c. nihil clarius & expreſſius/ quam illud animal immortale Platonicum ſcilicet mundum nullos habere ſenſus: Ad Ariſtot. vero dicimus, ipſum bene aſtruxiſſe omne animal habere ſenſum: quoniam mundum eſſe animal negauit. Q. vero iam dixit animal immortale non habere ſenſum/ non fuit dictū ex ſententia/ ſed ex Platonicorum placitis.

Q.IIII
An ſenſus tactus cuilibet animali ſit neceſſarius?
Art. I.

Nota. I. Eſſe mentem Ariſto. in textu ſenſum tactus eſſe diſtinctiuum alimenti: quod ſic induco, quoniam ſicut vita animalis requirit temperamentum qualitatum primarum: cum quarum excellentia non poſſet ſtare/ vt de longitudine & breuitate vitæ: ita & in alimento requiritur quoddā temperamentum qualitatum primarum: ergo ſequitur nutrimentum non ſolum iudicari conueniens penes ſapores: ſed etiam penes qualitates primas / quæ ſunt tangibiles: & ita iudicantur per tactum. Iſtud eſt etiam de mente Ariſtot. in ſecundo huius de vegetatiua: vbi ait. Tactus enim alimenti ſenſus eſt: ſiccis enim & humidis, calidis & frigidis aluntur omnia viuentia: horum autem ſenſus eſt tactus.

Nota. II. Guſtum eſſe duplicem: vnus eſt diſtinctiuus ſaporum proprie: alius eſt velut vnus tactus diſtinctiuus nutrimenti penes qualitates tangibiles: de illo plura diximus in ſecundo huius de guſtu. ¶ Adde iam quod guſtus proprie qui eſt diſtinctiuus ſaporum, non eſt abſolute neceſſarius animali vt ſit: quoniam dulce vel amarum aut ſimile guſtare, eſt plus ad bene eſſe/ ad delectationem & amœnitatem palatus, quam ad neceſſitatem: cum illud quod ſæpe guſtus iudicat conuenientiſſimum ſit minus conueniens alito: & contra quod guſtus refugit, eſt interdum ſalutare animali / vt liquet in potione amara medicinali.

Nota. III. Quod alicui eſſe aliquid neceſſarium varie intelligitur, primo pro eo ſine quo fieri non poteſt vt res diu ſit. Secundo ſine quo non bene aut faciliter res eſt. Tertio quod ſimpliciter & abſolute eſt neceſſarium: alias acceptiones omitto. vnde primus modus dicitur neceſſitatis ex ſuppoſitione Vltimus autem ſimpliciter. Nota nulla creatura eſt neceſſaria realiter & ſimpliciter/ ſed ſolus deus: quomodo attribuitur propoſitioni, eſt propoſito impertinens: philoſophi tamen ſæpe dixerunt violentum quoque neceſſarium: ſic Sophocles voluit vim neceſſitatem eſſe: Vis enim ſæua premit/ & fieri quod improba cogit.

Nota. IIII. Ariſtot. hic ab initio dicere viuens vel augeri, ſtare, vel diminui: quod pertractans Ægid. negat viuens ſecundum veritatem vnquam eſſe in tempore ſtatus/ in quo nec augeatur nec diminuatur: Sed videmus quod Ariſtot. contradicit: & cōmuniter medici ponunt viuens habere pro certo tempore conſiſtentiam: in quo ſecundum naturam nec augeatur nec minuatur, vt in homine a.xxxi. vel.xxxij. vel.xxxiij. anno ſecundum varietatem complexionis: Et hoc ſatis ex eo probatur quod inter quoslibet motus oppoſitos ſit quies intermedia. 8 phyſic. ſed augmentatio & diminutio ſunt motus oppoſiti: ergo eſt quies intermedia ſ. ſtatus: quod ſit quando plus nec minus per calorem reſtauratur in nutritione/ quam fuit deperditum.

Articulus. II.

Concluſ. Senſus tactus eſt omni animali neceſſarius accipio ſubiectū confuſe & ſcientifice: ideo non curo ſophiſmata. loquor etiam de neceſſitate ex ſuppoſitione. probatur Ille ſenſus eſt neceſſarius animali per quem cognoſcitur exceſſus & habundantia qualitatū tangibilium: talis eſt tactus &c. maior probatur quia omnis animalis complexio eſt ita conſtituta/ quod inter omnia mixta facilius patitur paſſione corruptiua ab excellentibus qualitatibus tangibilibus: nam facilius corrumpunt proportionem/ quam requirit anima in corpore: quare ſi animal non haberet vim iudicatiuam iſtarum qualitatum ſtatim corrumperetur ab eis.

Articulus. III.

Ratio. I. Excellentia ſonorum & viſibilium/ etiā corrumpunt animalia: quare eadem ratione Ariſt. debuiſſet dixiſſe alios ſenſus eſſe neceſſarios/ ſicut tactum: aſſumptum probatur de tonitru & baſiliſco. Confirmatur nullum animal eſt neceſſario, nec aliquis ſenſus: ergo nec ſenſus tactus alicui neceſſario ineſt: tenet conſequentia quia ineſſe præſupponit eſſe, ſaltem tranſcendenter.

II. Tactus non eſt neceſſarius animali. probo quia ſi eſſet neceſſarius animalibus: hoc eſſet ea ratione qua animal eſt corpus mixtum / aut ea ratione qua eſt mixtum animatum: Non primum quia ſic omne mixtum tangeret: nec ſecundum quia ſic omne animatum haberet ſenſum tactus: cuius oppoſitum conſtat ex plantis.

III. Animal poteſt viuere ſine ſenſu tactus: ergo tactus non eſt ei neceſſarius. probatur de animali habente perfectum ſomnum: patet etiam de apoplecticis: qui carent ſenſu tactus ſecundum illam partem ſecundum quam viuunt.

IIII. Tactus non eſt magis diligendus quam viſus: ergo non eſt magis neceſſarius: tenet conſequentia quia magis neceſſarium eſt magis diligendum: cum maior neceſſitas videatur ratio maioris dilectionis.

Reſpondet Ad. I. Diſtinguo tonitru eſſe corruptiuum animalis. vel inquantum ſonus ſic nego: aut inquantum vehementer impellit hominem vel arborem ex violento motu aeris: ſic poteſt de per accidens corrumpere animal: Similiter ſi de per accidens ex nube exiret aer venenoſus cum tonitru: Idem dicas de baſiliſco ꝙ de per accidens interficit propter venenum/non propter colorem. ¶ Ad confirmationem dico tu probas tactum non eſſe neceſſarium ſimpliciter: quod admitto: eſt tamen neceſſarius ex conditione: ſi animal diu velit viuere naturaliter.

Ad. II. Dico ꝙ propter neutrū: ſed quia eſt mixtum habens complexionem magis reductam ad medium/ꝙ̄ mixtum vel animatum requirat: vnde ſine tactu non perueniret ad periodum naturalem/ſicut tamen plantæ poſſunt peruenire ſine tactu: quia eorum proportio nō eſt tam faciliter diſſolubilis: nec ita reducta ad medium/ſicut in animali.

Ad. III. Dico hominem dormientem non habere actum tactus/ſed potentiam: quare admoto calido expergeſit. Idem eſt ſi per pharmaca aut potiones/quis redditur inſenſibilis: De apopleticis iudicant medici: tamen iam placet mihi ſolutio Lamperti/ꝙ in illa parte ſcd'm quam patitur apoplexiam, non eſt ſenſus tactus ſcd'm actum ſecundum: tamen adhuc eſt ibi potentia ſenſitiua tactus & propterea adhuc uiuit: licet cerebrum & cor nō influant in tale membrum: influxu autem redeunte, iterum tangunt per illa membra.

Ad. IIII. Dico hoc fundari ſuper falſo/ꝙ ſ. maior neceſſitas ſit ratio maioris dilectionis: quia maior bonitas eſt ratio maioris dilectionis: Dico tamen etiam hoc, ſi daretur animali priuari vno, magis pateretur ſe priuari viſu/ꝙ̄ tactu: D. O. M. tamen viſum & incolumitatem nobis det hic temporarie, in beatitudine perpetuo, Amen.

ARISTOTELIS STAGYRITAE DE SENSV ET SENSATO LIBER VNVS.

DE COMMVNIBVS PASSIONIBVS ANIMAE ET SENSVVM COMPARATIONE. CAPITVLVM PRIMVM.

QVoniam autem de anima ſcd'm ſeipſam determinatū eſt 1
prius & de virtute qualibet ex parte ipſius: conueniens eſt Intentio
facere conſiderationem de animalibus & vitam habentibus omnibus quę ſunt proprię & communes operationes eorum. Quę igitur dicta ſunt de anima ſubijciantur. De reliquis autem dicamus & primū de primis. Videntur autem maxima & communia & propria animalium cōmunia eſſe & corporis & animæ: puta ſenſus: & memoria: & ira: & deſiderium & omnino appetitus: & cum his gaudium & triſticia: etenim hæc fere inſunt omnibus animalibus. Cum his autem hæc quidem omnium ſunt vita participantium communia: hæc vero animalium quibuſdam: exiſtunt autem horum maxime quatuor coniugationes ſolæ nūero: velut vigilia ſomnus & iuuentus & ſenectus: & expiratio, & reſpiratio: & vita, & mors: de quibus conſiderandum eſt: quid enim eſt vnumquodq; eorum: & quibus pro cauſis accidit. ¶ Verum phyſici eſt de ſanitate & infirmitate prima inue 2
nire principia. Nec enim ſanitatem nec infirmitatem poſſibile fieri carentibus vita Coroll.
¶ Quare fere phyſicorum plurimi & medicorum qui magis phyſicæ artem proſequuntur: hi quidem finiunt ad ea quæ de medicina: hi vero ex his quæ de natura Coroll. autoritas.
incipiunt de medicina. ¶ Quod autem omnia dicta communia ſint animæ & cor- 3 Cōcluſio probat aſ
pori, non immanifeſtum eſt: omnia enim hæc cum ſenſu accidunt: hæc vero per ſumptum
ſenſum: quædam autem hæc quidem paſſionis huius entis exiſtunt: hæc vero habi prius
tudines: hæc autem conſeruationes & ſalutaria: hæc vero corruptiones & priuationes. Senſus autem quoniam per corpus ſit animæ manifeſtū eſt & per ſermonem & abſq; ſermone. Sed de ſenſu & ſentire quid ſit: & quare accidit animalibus hæc
paſſio: dictum eſt prius in his quæ de anima. ¶ Animal autem ſcd'm quod animal 4 Cōcluſio.
neceſſe eſt vnumquodq; habere ſenſum: per hoc enim determinamus animal eſſe & non animal. proprie autem ſcd'm vnumquodq; tactus & guſtus inſequitur omnia neceſſario. Tactus quidem propter dictam cauſam in his quę de anima: guſtus vero propter eſcam: delectabile enim & triſtabile diſcernit ipſe circa eſcam: vt hoc quidem fugiat: hoc autem proſequatur: & omnino ſapor eſt nutritiuę partis

animæ paſſio. Senſus autem qui per exteriora proficiſcentibus ipſorum inſunt quemadmodum odoratus, auditus, viſus, omnibus quidem habentibus vitam cauſa ſalutis inſunt: præſentia proſequantur alimentum: mala autem & corruptiua fugiant. Et habentibus autem prudentia eius quod bene gratia: multas enim annunciant differentias, ex quibus contemplabilium eſt diſcretio & agibilium. Horum autem ipſorum ad neceſſaria quidem melior eſt viſus & ſcd'm ſe, ad intellectũ autem & ſcd'm accidens auditus. Multas quidem differentias & multimodas viſus annunciat potentia: quia omnia corpora colore participant: quare & cõmunia magis per hoc ſentiuntur. Dico autem cõmunia magnitudinem motum quietem figuram numerum: auditus autem ſoni tantum differentias: paucis autem & eas quæ vocis. Scd'm vero accidens ad prudentiam auditus plurimam confert partem: ſermo enim audibilis exiſtens cauſa eſt diſciplinæ: non ſcd'm ſe, ſed ſcd'm accidens. Ex nominibus enim conſtat. Nominum vero vnumquodq́ ſymbolum eſt. Quare ſapientiores a natiuitate priuatorum vtroq́ ſenſu ſunt cœci mutis & ſurdis. De virtute itaq́ quam habet ſenſuum vnuſquiſq́ dictum eſt.

Explanatio textus.

Poſt libros principales philoſophiæ naturalis/ annectit Ariſtoteles parua quædam naturalia appellata: inter parua naturalia primum locum obtinet liber de ſenſu & ſenſato tractans de corpore ſenſitiuo: Et hoc capite agit de ſenſibus in cõmuni.

I. Quia dictum eſt de anima & eius viribus: ideo oportet determinare de operationibus tam cõmunibus q̃ proprijs animalium. probatur quia aliqua ſunt cõia tam corpori q̃ animę/ vt ſunt ſenſus/ memoria/ appetitus/ ira/ delectatio/ triſticia &c̃.

II. Vnde phyſicus inuenit principia ſanitatis & ægritudinis probatur quia ſunt paſſiones cõmunes animalibus. Hinc etiam plurimi medicorum ſtudent phyſicę: nam vbi phyſicus deſinit/ medicus incipit.

III. Prius numerata ſunt communia corpori & animæ/ vt patet inducendo.

IIII. Senſus guſtus & tactus ſunt neceſſarij omni animali, vt diximus in li. de anima.

V. Senſus auditus & viſus in animalibus prudentia preditis ſunt altioris boni & diſciplinę gratia/ quia plurimas rerũ differentias nobis oſtendunt.

VI. Viſus per ſe confert ad plures rerum differentias cognoſcendas/ ſed auditus per accidens: Nam plura percipimus viſu q̃ auditu: Sed auditus plurimum confert diſciplinæ: quia ſermo eſt ipſius auditus: modo ſermo parit diſciplinas, non modo ſonorum/ ſed etiam colorum & quarũcũq́ rerũ.

VII. Hinc cœci a natiuitate ſapientiores ſunt mutis.

Annotatio.

Symbolum cum varias habeat ſignificantias/ vt Beroaldus in ſymbolis Pythagoræ explicat: hic pro ſigno & ſignificatiuo vſurpatur.

Q. I.

An ad phyſicæ complementum requirantur libri paruorum naturalium:

Articulus. I.

Nota. I. Supponendo quæ diximus q. 1. primi de anima/ quomodo triplex habeatur conſyderatio de operibus animę: quamuis Albertus variet: hic agitur de potentijs & operibus animę/ vt a corpore vel toto cõiuncto dependent: nam certę operationes requirunt certas corporis diſpoſitiones & habitudines: ſicut in proceſſu explicabitur: & paſſiones tales cõmunes nominat Ariſto. in textu: vnde tam ſenſus q̃ ſenſationes/ q̃ qualitates ſenſibiles hic conſyderantur vt ſe tenent ex parte corporis, ſcd'm rationem cõmunem & genericam: quoniam in ſpeciali de his tractat, dein in libro de vegetabilibus, de plantis, de animalibus &c̃. Quare Ariſt. vt conſumatam relinqueret nobis philoſophiam, de ſingulis paſſionibus ſpeciales edidit tractatus: qui paruorum naturalium intitulari ſolent/ quorum principales numerantur. xij. ſ.

1. De ſenſu & ſenſato.
2. Somno & vigilia.
3. Longitudine & breuitate vitæ.
4. Motibus animalium.
5. Memoria & reminiſcentia.
6. Iuuentute & ſenectute.
7. Inſpiratione & reſpiratione.
8. Vita & morte.
9. Motu cordis.
10. Nutrimento & nutribili.
11. Intellectu & intelligibili.
12. Phyſionomia.

Quod ſi plures reperies ait Burida. hi ſunt de bene eſſe & ad prænominatos reducibiles vt de coloribus reducitur ad librũ de ſenſu & ſenſato: de mundo reducitur ad librum de mundo: de punctis ad 6. phyſ. &c̃.

Nota.II. Noſtra tempeſtate a philoſophantibus tractari ſolum quatuor libros ſ. de ſenſu & ſenſato, ſomno & vigilia, longitudine & breuitate vitæ, & de memoria & reminiſcentia: ideo hos ſolum cō mentabimur breuibus/quoniam ſunt facilis intelligentiæ: & magna pars principiorum tradita ſit in libris de generatione & de anima: & quamuis ratione perfectionis liber de intellectu & intelligibili eſſet prior alijs: tamen liber de ſenſu & ſenſato ordine quo ad nos primum obtinet locum: quod operatio iſta ſenſilis, animę & corpori communicans, magis teneat ſe ex parte animæ/ꝙ corporis: ideo immediatiori loco poſt librum de anima collocatur. ¶ Vnde pro ſubiecto primo huius partis aſſignat Bruxell. corpus ſenſitiuū/ & pro paſſione attribuit ei tangibile vel guſtabile: Rectius dixeris Corpus naturale eſſe ſubiectum/aut corpus animatum: & paſſionem eius ſenſitiuum/vt ſenſitiuū proprium ſit, nō differentia: de quo in quinqꝫ vocibus: In iſto ergo libro inquirit naturam organorum ſenſuum/& ſenſibilium generationem.

Nota.III. Quomodo phyſicus habet ſe ad medicum: tradit em̄ phyſicus principia/medicus principiata: Ideo medicina ſubalternatur philoſophiæ naturali: tractat phyſicus in generali de motibus & alterationibus contingentibus, medicus in ſpeciali morborum & ſanitatis cauſas ſcrutatur: Phyſicus ſpeculatiue ac theorice agit de his/medicus practice: Empericus omnino mechanice: Hinc ex textu vulgatum illud ſumptum eſt verbum: vbi phyſicus deſinit, medicus incipit: noſtri addunt: vbi medicus deſinit ſacerdos aut potius veſpilio incipit. ¶ Quomodo omni animali ſenſus guſtus & tactus ſunt neceſſarij, in libris de anima diximus: quare iam illa miſſa facimus.

Nota.IIII. Duos hic ab Ariſt. poni ſenſus diſciplinę ſ. viſum & auditū: quoniam iſti ſenſus plures nobis rerum differentias oſtendunt: modo quanto ſenſus vniuerſalioris fuerit obiecti/tanto amplius potentiæ intellectuali, circa vniuerſalia negociantī ad diſciplinæ acquiſitionem deſeruit: ſunt etiam huiuſmodi ſenſus ſubtiliores alijs/& quaſi ſpiritualiores: Hoc idem aſtruit Ariſt. 1. metaphyſ. Vnde quilibet ſenſus eſt ſenſus diſciplinę ſui ſenſibilis: ſed non adeo vniuerſaliter & eminenter/vt hi duo ſenſus: nam deficiente nobis aliquo ſenſu/ deficit nobis ſcientia ſ. propria & in ſe huius ſenſibilis. 1. poſte. ¶ Vter horum magis conferat? dicas primo plures eſſe artes quarum opus ſine viſu exerceri nō poteſt vt fabrorū, latomorū &c. in his acquirendis præſtat viſus auditui. Secundo, aliæ ſunt artes quę ſine auditu exerceri nō poſſunt: & in his cæcus prę ſtat ſurdo: hinc cæci noſtra ætate optimi hydraules reperti ſunt/vt qui Cōſtantię fuit & alter apud Palatinū Rheni. Tercio loquente de ſcientijs ſpeculabilibus: tunc quo ad principia & quo ad inuentionem ſcientię viſus plus confert: cū inuentio diſciplinarū fiat per experientiā: ſed quo ad concluſiones ſcibiles per diſcurſum & rationem/in quo pōt iuuari per modicā doctrinā ab alio acceptā: tunc cæcus audiens p̄cellit ſurdum videntem. ¶ Vnde recte concludit viſum per ſe magis conferre ad diſciplinas/ſed magis auditū per accidens: Et cæcū eſſe prudentiorem in ſpeculabilibus, ſurdum in factibilibus.

Articulus.II.

Concluſio. Ad philoſophię naturalis conſumatam traditionem, recte Ariſt, hos paruorū naturalium libros adtexuit: patet ex his quę primo notabili diximus: tractant enim de re naturali ſub rōe motus & mutationis: ideo ad phyſicā pertinent.

Articulus.III.

Problema.I. Quomodo contingit ſcientiā in anima corrumpi: cū omne ꝙ corrumpit̄ a ſuo contrario corrumpat̄. Reſpondet̄, ꝙ anima ꝙdiu eſt in hoc mortali corpore eget frequenti exercitio, conſideratione, & memoria circa ſcibilia/quorum ſcientiā vult retinere. ¶ Vnde non omne ꝙ corrūpitur a ſuo contrario corrumpit̄: lumen enim in medio non a contrario corrumpit̄/ſed ob defectū cauſæ cōſeruantis ſ. lucis: hoc idem euenit in ſcientia: cuius habitus ab actibus conſeruat̄/ſicut & generatur. vide de his in p̄dicamentis fol. 57.

Problema.II. Quare quanto quis plus ſcit/tanto plura dubitat. Reſpondet̄, quia tanto fortiores nouit opponere rationes & acutius: ideo facit per rationes rem ſibi dubiam/quā iners, ad pauca reſpiciens, habet pro indubitata. Videmus in iunioribus magiſtris & bacc. q ſunt addicti opinioni Scoti Ockam vel Thomę: dum fiunt ſeniores/reputāt materiam eſſe problematicam/ quam prius habuerunt pro diſcuſſa.

Problema.III. Cur a natiuitate ſurdi ſunt etiā muti. Reſpondet̄ quamuis nō deſit eis potentia interpretatiua: tamen quia carent auditu/deeſt eis cōmunio vocum ad placitū ſignificantiū: & ob id non poſſunt interpretari/non ex defectu potentię/ ſed defectu cognitionis vocum.

Proble.IIII. Vnde prouenit tanta diuerſitas linguagiorū. Reſpondet̄ ſcd'm Ariſtot. ꝙ hoc eſt ab arte humana ſcd'm ꝙ diuerſa nomina a diuerſis ſūt impoſita pro ſignificantia rerum: Scd'm verū linguagia diuerſa fuerunt indita a deo per miraculū: dum terrigenæ ædificarent turrim Babylonis Geneſ. xi. Vide in. 1. perihermenias fol. 71. col. 2.

Proble.V. Quo linguagio loqueretur: qui nullo fuiſſet vſus hominum conſortio. Reſpondent aliqui talem locuturum Hæbraice/ꝙ lingua iſta ſit nobis magis naturalis: Sed hoc nulla ratione fulcitur: vnde videtur ꝙ non loqueretur aliquod idioma linguæ/ſed ad placitum formaret ſibi nomina placentia.

De organis ſenſuum. Cap.II.

1 Intentio IN quibus autem habent fieri inſtrumentis corporis nunc quidem quę ſcd'm e-
lementa corporũ:non potentes autem ad quatuor quinq; exiſtentibus,coaptare
2 Contra antiquos cupiunt de quinto.¶Faciunt autem omnes viſum ignis quia paſſionis cuiuſdã
ignorant cauſam.conſtricto eñ & moto oculo videtur ignis lucere:hoc aũt in tene
bris habet accidere & palpebras ſuper velantibus:fiunt enim & tunc tenebræ . Ha-
bet aũt dubitationem hoc & aliam:ſi eñ non eſt latere ſentientem & videntem vi-
3 Cur oculus ſcintillare videt̃ ſibile quidem neceſſe erit ſe videre oculũ:quare ergo quieſcente illo hoc nõ acci-
dit.¶Cauſa quidem huius & obiectõis & putandi ignem viſum eſſe hinc ſumen-
da:leuia eñ in tenebris nata ſunt fulgere non tamen lucem facere: oculi aũt vocatũ
nigrũ & mediũ leue:apparet aũt hoc moto oculo quia accidit quaſi duo fieri vnũ:
hæc aũt celeritas facit motus:vt videatur aliud eſſe videns & viſum: quare & nõ fit
niſi celeriter & in tenebris hoc accidat:Leue eñ in tenebris natũ eſt fulgere:quem-
admodũ quædã capita piſcium & ſepię turbidę lente moto oculo:nõ accidit vt vi-
deatur ſimul vnũ & duo eſſe videns & viſum:illo autem modo ipſe ſeipſum videt
4 Alia ratio contra antiquos oculus: quemadmodũ & in refractione.¶Quoniã ſi ignis eſſet vt dicit Empedo.
& in timæo ſcribitur:& accideret videre exeunte:quemadmodũ & lucerna lumen
quare non in tenebris videret̃ vtiq; viſus:dicere aũt ꝙ extinguatur in tenebris egre
Euaſio platonis diens:ſicut Timæus dicit:vanũ eſt omnino:quæ eñ extinctio luminis eſt:extinguit̃
Im̃pbatõ enim aut humido,aut frigido:calidum & ſiccũ qualis videtur quidem in carboni-
bus ignis & flamma quorũ neutrũ in lumine apparet exiſtens:ſi igitur eſt quidem:
ſed propter debilitatem latet nos oportebat per diem & in aqua extingui lumen :
& in glaciebus magis fieri tenebras : flamma eñ & ignita corpora patiuntur hæc.
5 Opi.emp. nunc autem nihil accidit.¶Empedocles aũt videtur exiſtimare,ꝙ exeunte lumine
ſicut dictum eſt prius videre:ait enim vt quando quis progreſſum meditans prope
rauit lucernam hyemalem per noctem ignis ardentis attendens:vt omniũ ventorũ
impetus ꝓhibeat: ventorũ eñ ſpiritũ diſpergit flantiũ: lumen aũt extra diſiliens
quanto magis expanſum fuerit:illuſtrat per velum domitis radijs :ſic quod mirin-
gis concitatum antiquũ lumen ſubtilibus linteis diffunditur circulo per pupillam:
quæ aquæ quidem profundũ reuelauerit circumfluentis:lumen autem extra perue
nit quanto magis expulſum fuerit:aliquando quidem igitur ſic videre a't aliquan
.i.ab atomis defluentibus. do autem defluxibus his quæ ab his quę videntur.Democritus autem quoniã qui
dem aquam dicit:eſſe bene dixit:quia autem putauit ipſum videre eſſe illam appa-
6 Opi. Democri. ritionem non bene:hoc enim accidit quoniam oculus leuis eſt : & eſt non in illo,
ſed in vidente:paſſio enim refractio eſt: Sed omnino de apparentibus & de refra-
Improbat̃ ctione nondum ipſi manifeſtum erat:vt videtur: incongruũ autem erat & non ſu-
peruenire ipſi dubitare:quare ſolus oculus videt , nullum autem aliorum in quibus
apparent idola:quod viſus nanq; eſt aquę:verum quidem.Non tamen accidit vide
re ſcd'm quod aqua eſt:ſed ſcd'm quod perſpicuum:qd' & aeri cõmune eſt: ſed ma-
7 Cõclusic. gis ſeruabilius eſt aqua aere & magis ſpiſſum.¶Quare re pupilla & oculus aquę
ſunt:Et hoc eſt quid in ipſis operibus manifeſtum:videtur eñ aqua ꝙ diſcurrit cor
ruptis oculis:& in omnino formatis nouiter frigiditate excedens & claritate:& al-
bum oculi in habentibus ſanguinem pinguem,& craſſum ꝓpter hoc eſt:vt perma-
neat humidũ incoagulatũ:& ideo corporis minime eſt frigens oculus ; nulli enim

vnquam quod infra palpebras eſt friguit:animaliũ vero quę ſine ſanguine ſunt:du- autoritas.
rę pellis ſunt oculi: & hoc facit protectionem. ¶ Irrationale omnino eſt exeunte 8 Cõtra ali-
quodam viſum videre:& aut extendi vſq; ad aſtra:aut quodam tenus prodeunte ꝙ quos
adhærere: ſicut quidam dicunt. iſto enim melius eſt in principio coniungi oculi: Platonici
ſed hoc ſtultum. Quid enim coniungi eſt lumen lumini: vel quo modo hoc poſſibi-
le eſſe: non enim quodlibet coniungitur cuilibet: & interius exteriori quomodo i. tunica o-
enim miringa intus eſt. ¶Quod quidem igitur ſine lumine eſt impoſſibile videre, culi ſcd'm
Dictum eſt in alijs, Sed ſiue lumen ſiue aer eſt quod eſt inter rem viſam & oculum alb.
motus qui eſt, ipſum facit videre: Et rationabiliter quod interius, aquæ eſt: aqua enĩ 9 Cõcluſio
perſpicua eſt: videtur autem ſicut exterius non ſine lumine, ita & interius: perſpi- prior.
cuum igitur oportet eſſe: neceſſe igitur aquam eſſe: quia non eſt aer. ¶Non enim 10 Contra
in vltimo oculi anima aut animæ ſenſitiuum eſt: ſed manifeſtum quoniã interius: Democ.
quare neceſſario perſpicuum eſt: & receptibile luminis quod interius oculi: & hoc Probatio prima
etiam ab accidentibus manifeſtum. Iam enim quibuſdam vulneratis in bello iuxta Secunda.
tempora, ita vt abſcinderentur pori oculi, accidit fieri tenebras, ſicut lucerna extin-
cta, eo ꝙ quaſi lampas quędam abſciſſa fuit perſpicuum vocatum pupilla. Igitur ſi
quidem in his accidit, ſicut diximus manifeſtum. ¶Quod ſi oportet ſcd'm hunc 11 Cõcludit
modum attribuere & aſſignare vnumquodq; ſenſitiuorum vni elementorũ oculi
quidem viſiuum aquæ exiſtimandum: aeris vero ſonorum ſenſitiuum: ignis autem
odoratiuum. Q; enim actu odoratur, hoc potentia odoratiuum eſt: ſenſibile enim
facit agere ſenſum: quare neceſſe ipſum exiſtere potentia prius: odor vero fumalis
euaporatio eſt: fumalis eſt autem euaporatio ab igne propter & circa cerebrum lo-
co odoratus proprium ſenſitiuum eſt: potentia enim calida quę frigidi materia eſt:
oculi autem generatio eundem habet modum: a cerebro enim conſtat, Cerebrum autoritas
autem frigidius & humidius omnibus partibus corporis. Tactiuum autem terræ:
guſtatiuum vero ſpecies quædam tactus eſt: & ideo iuxta cor ſenſitiuũ eſt ipſorum.
ſ. guſtus & tactus. Cor enim oppoſitum eſt cerebro: & eſt calidiſſimum partium: &
de ſenſitiuis quidem partibus corporis hoc modo ſit determinatũ.

Explanatio textus.

Hoc capite Ariſto. docet cuiuſmodi naturæ ſit organum viſus & coloris naturam abſoluit.

I. Antiqui coaptabant ſenſus elementis: at oritur difficultas, quia quinq; ſunt ſenſus, elementa quatuor.

II. Viſus non eſt de natura ignis contra Platonem & Emped. probatur quia tunc igne deberet videri in oculo quieſcente, ſicut in oculo conſtricto.

III. Apparet tamen ignis in conſtrictione oculi: non quia in oculo ſit ignis: ſed quia corpora lenia mota vt aqua ſolent fulgere in tenebris: ita pupilla oculi: quæ in medio nigra apparet: hunc in modum leuis eſt: quare in tenebris conſtricta fulget.

IIII. 2. improbantur, quia ſi per exitum luminis ab oculo viderentur res: tunc plus deberemus videre in tenebris illud lumen: quia tunc minus obfuſcaretur a lumine maiori: Nec valet dicere ꝙ extinguatur: quia extinctio luminis fit a contrario ſ. humido vel frigido: vnde lumen debile magis videt in tenebris, ꝗ̃ in lumine: Et minus videtur in die & in aqua: vnde ſcd'm illa glacies videri non poſſet: quia extingueret lumen plus ꝗ̃ tenebræ.

V. Emped. exiſtimauit lumen eſſe inter pelliculas oculi, ſicut lumen in lucerna: non tamen negat viſionem etiam fieri defluxibus a corporibus factis: improbatur æque vt Plato.

VI Democritus autem bene dixit viſum eſſe a dominio aquæ, ſed male ſenſit viſionem eſſe fulgorem oculi. probatur quia iam diximus vnde veniat fulgor oculi: nec ipſe oſtendit quare ſolus oculus uideat: cum & in alijs appareant idola: vnde accidit videre oculum, non quia aqua, ſed quia eſt perſpicuus & ſpecierum receptiuus.

VII. Ex operibus probatur oculum eſſe aqueum.

primo quia læſo oculo lachrymatur. Secundo quia
oculi recentes excedunt alia membra in frigidita-
te & claritate. Tertio quia ob hoc in habentibus
ſanguinem, albugo eſt pinguis & craſſa/vt humi-
dum oculi conſeruet/ne frigeat; Item in alijs ordi-
nauit quid durum pro oculorũ conſeruatione.

VIII. Inconuenienter dicunt antiqui viſionem fie-
ri extramittendo. quia ſic illud lumen emiſſum ſu-
bito protenderetur ad aſtra: ſi autem antea coniun
gerentur: tunc eſt dubium: vbi, quando, & quomo
do lumen lumini vniretur.

IX. Cum ergo viſio non fiat ſine lumine: rationa-
bile eſt oculum eſſe aqueum: cum medium viden-
di ſit aër vel aqua.

X. Viſio non fit in ſuperficie oculi/ſed abintra: pa
tet quia & abintra oculus eſt perſpicuus. Secundo
quia aliqui vulnerati circa tempora, efficiebantur
cœci in illo oculo: vbi tamen oculus non exterius
lædebatur/ſed in profundo.

XI. Si aptabimus ſenſus elementis viſus eſt de na-
tura aquę, auditus aeris, olfactus ignis, guſtus & ta
ctus terræ. Et de olfactu probat ex fumali euapo-
ratione odoris: & ꝙ ob hoc eius organum eſt vici
num cerebro.

Annotatio.

Habes antiquiſſimam Emp. opinionem, viſionem
fieri emiſſione radiorum viſualium ad rem viſam:
ita ꝙ baſis pyramidis ſit in oculo/& conus in re vi
ſa: Vnde per medium pyramidis poſuerunt vnum
radium a centro baſis pyramidis: & hunc vocaue-
runt ſagittã. Empedoclem ſecutus videtur eſſe Eu-
clydes & Achindeus, Gilbertus Alpharabius item
& alij: qui conueniunt in hoc/ꝙ nihil ſenſibiliũ for
marum ſit in anima: ſed ſicut ſpiritus luminoſi in
corpore diſcurrentes vehunt virtutem animę ad di
uerſas partes corporis: ita viſuales radij pyramida
liter protenſi vſq; ad viſibile, vehunt virtutem vi
ſiuam vſq; ad rem viſam: vt diſcernat per radios
accipiendo formas rerum: Plato in principali con-
cordat: quamuis dixerit viſionem fieri concurſu lu
minum ſ. videntis & rei viſę.

6. Democritus defluxum atomorum poſuit a re vi
ſa vſq; ad oculum: ſed in ſuperficie oculi, contactu
illorum corporum atomorum, viſionem fieri exi-
ſtimauit.

10. Per tempora læſos viſu priuari tradit Ariſtot.
quod Friburgi in Blumeckio quodam vidimus: cu
ius ratio eſt/quia neruus lęditur, in quo ſpiritus vi
ſiuus continetur: quod ſi etiam neruus per chirurgũ
reſolidetur: oppilantur tamen pori/ꝙ ſpiritus de-
ferri nequeunt: & teſtatur Albertus magnus mili-
tem ſuo tempore in tempore ſiniſtro læſum, amiſiſ
ſe viſum in oculo dextro.

Q. II.

An viſus ſit a natura aquæ?

Art. I.

Nota. I. Senſum eſſe de natura elementi poteſt
varie intelligi (vide in ſimili. 1. cœli. q. 1. not. 4.)
vel in ſubſtantia; & ſic organa ſenſuũ ſunt mixta/
& non ſunt de natura alicuius elementi: Vel acci-
dentaliter, hoc eſt/quo ad dominiũ elementi: &
quo ad aliquas conditiones ſenſus plus cõuenit cũ
illo accidente ꝙ̃ cum alio: & ſic accipiendum eſt
præſenti loco: Nec te prętereat ſenſum hic nõ vſur
pari pro potentia ſed pro organo: & ita viſus pro
oculo diſpoſito &c. Vnde ſenſus eſt de natura ali-
cuius elementi/non quo ad qualitates primas/ſed
quo ad qualitates ſecundas. ¶ Et ſic viſus dicit̃ eſ-
ſe a natura aquę: quoniã ſicut aqua eſt clara diapho
na tranſparens & fluida: ita & oculus diſpoſitus
cum ſuis humoribus: Sic auditus eſt de natura aeris
quia in auribus eſt quoddam corpus ſubtile aereũ,
plus conueniens cum aere ꝙ̃ cum alijs.

Nota. II. Quod quia ſenſatio non fit ſine calore:
ideo omnes ſenſus ratione huius viuifici caloris cõ-
ueniunt cũ igne: tamen ſi ſenſus debent aptari qua-
tuor elementis (quod conditionaliter ponit Ariſt.)
tunc olfactus dicitur eſſe naturę igneę: quod nõ eſt
accipiendũ ratione eius diſpoſitõis intraneę/ſcd'm
quam eſt de natura aeris & aquę: Sed quia organũ
olfactus immutat̃ cum fumali euaporatione: & or-
ganum debet eſſe tale in potentia/quale obiectum
eſt in actu: ideo organũ ipſum dicitur potentia eſſe
calidũ: ſicut odor eſt actu calidus & ſiccus: Sic &
de tactu & guſtu qui dicuntur eſſe de natura terræ
ſ. quo ad qualitates motiuas: & quo ad alias quali-
tates/quia organa eorum oportet eſſe terreſtria, groſ
ſa, opaca, & compacta: tamen ratione humidi ſali-
ualis, ſi guſtũ dixeris eſſe de dominio aquę, nemo
poterit te improbare.

Nota. III. Præſuppoſitis his quę diximus lib. de
anima de organis ſenſuũ & modo ſentiendi, fulgo
rem varie poſſe apparere in oculo: Aliqñ enim ap-
paret fulgor in oculo proprio: & hoc propter citã
& violentã compreſſionem: quã rationem Ariſto.
in textu expoſuit: Aliqñ in oculo alieno: ſicut in o
culis luporũ, piſciũ: & hoc quia oculi eorũ ſunt bñ
terſi & leues: & ſic ab eis bene poteſt refrangi co-
lor vel lumen: & hoc quando partes ipſius vnifor-
miter iacent velut ſpeculũ: qñ enim lumen refran-
geretur diſperſe: tunc lumen reddit̃ nimis debile
non potens immutare viſum: ſicut etiam in die nõ
lucent felis oculi: quia a maiori luce obfuſcantur.
¶ Oculo aũt percuſſo apparet lumen in oculo/non
aũt eo quieſcente: qm̃ oculus exiſtens rotundus ſal-
tem hominis, refrangit lumen totũ a dextra, & non
in ſe, nec ab vna parte verſus aliam: Sed qñ incur-
uatur comprimit̃, aut percutit̃: tunc vna pars re-
frangit lumen verſus aliã partem: & ita ſplendor
ille non eſt in oculo/ſed eius ſuperficie.

Nota. IIII. Quod Ariſto. ponit principiũ guſtus &
tactus hic in corde: de quo in li. de anima: vnde re-
cte hic Ariſt. ſtatuit cerebrũ & cor in complexioni-
bus opponi: Eſt enim cor calidiſſimũ, cerebrũ frigi
diſſimũ: quare habentes parua capita in compara-
tione ad alia membra ſunt impetuoſi, vehementes
celeres: quia calorem cordis paruitas cerebri tem-
perare nõ poteſt. Contra, magna habentes capita
ſunt nimis tardi & pigri: quia caloris motiuitas &
vehementia, cerebri frigiditate comprimat̃ & he-

betetur:ob id forte cor ſicut eſt fons caloris:ita dicitur eſſe & fons ſenſus guſtus & tactus:quia virtus ab eo per omnia membra dimanat.

Articulus.II.

Concluſ. Viſus eſt a dominio de natura aquę. patet autoritate Ariſt. & eius rationibus.

Articulus.III.

Problema.I. Cur oculi magni citius infirmanť ꝙ̃ parui? Reſpondeť quia in oculis magnis humidum eſt multū diuaricatū & diſperſum:ideo facilius lædltur: & ita non tam fortiter reſiſtit contrarijs. Et vbi humidū ſic eſt vnitum: cōmuniter ſuperficies oculoꝝ ſunt denſiores & difficilius recipiunt ſpecies:ideo illi bene vident prope:cum autem humidum non ſit ita profundū in oculo, nec pellis ita denſa:tunc bene vident a longe: Vnde quia in magnis oculis cōmuniter humidū eſt turbidū & diuaricatum:ideo communiter non bene diſcernunt a propinquo.

II. Cur comprimimus oculos quando volumus acute videre? Reſpondeť ꝙ hoc facimus vt humor chryſtallinus adunetur: & ex ipſa adunatione confortetur:quia omnis virtus fortior eſt vnita ꝙ̃ diſperſa:acutius etiā recipiunť ſpecies viſibiles compreſſo oculo: ſic etiam illa compreſſione adunatur ſpiritus viſiuus: & ſic fortificatur:quibus omnibus fit vt acutius videamus.

III. Quare ſi quis inſpexerit ſolem, & poſtea literas nigras:quę tamen apparent ſibi virides? Reſpōdetur, quia adhuc remanent ſpecies radioſę luminis in oculo:cum quibus miſcentur ſpecies viſibiles nigrarū literarum. ex quorum cōmixtione apparet color viridis, aut alius color medius.

IIII. Quomodo euenit aliquos nō videre niſi viſibili ſuper oculo eleuato: vulgo appellamus eos iberſehnig? Reſpondeť, quia humorem chryſtallinum nō habent in centro oculi/ſed verſus inferiorem ſuperficiem oculi: & ob hoc ſpecies viſibilis lumine uecta non ingrediť directe ad humorem chryſtallinū/niſi fuerit eleuata ſuper oculum vel iuxta: vnde quia frequenter in his humidū eſt bene adunatum:ideo ex ea parte acutius vident: ſicut & habentes profundos oculos acutius vident/ꝙ̃ habentes oculos prominentes & magnos.

De coloribus. Cap.III.

DE ſenſibilibus autem his quæ ſcđm vnumquodꝙ ſenſitiuū: puta dico colo 1 Intencio
re & ſono & odore & guſtu & tactu vniuerſaliter dictum eſt:quę actio ipſo
rum in his quæ de anima:& quid operari ſcđm vnumquodꝙ ſenſitiuorū.
quid autem oporteat dicere quodlibet eorū ſ. quid color:quid ſonus:quid odor:qd
ſapor:ſimiliter & de tactu conſiderandū eſt, Et primū de colore. Eſt quidem igiť Diuiſio
vnumquodꝙ ſimpliciter dictum:hoc quidem actu:hoc aūt potentia quomodo qui ſenſibiliū
dem igitur actu color & ſonus. & quomodo eſt idem vel alterū his qui ſcđm actū
ſenſibus:puta viſioni & auditioni dictum eſt in eis quæ de anima. quid autem vnū
quodꝙ eorum exiſtens faciat ſenſum & actum nunc dicamus. Quemadmodum
igitur dictum eſt de lumine in alijs quod ſit color perſpicui ſcđm accidens:quando
enim ineſt aliquid ignitum in perſpicuo:præſentia quidem lumen eſt:priuatio ve Perſpicuū
ro tenebræ:quod autem dicimus perſpicuum non eſt proprium aeris vel aquæ, vel
alicuius ſic dictorum corporū:ſed eſt quædam cōmunis natura & virtus:quæ ſepa autoritas
rata quidem non eſt:in his vero eſt:& in alijs corporibus. In his quidem magis: in
his vero minus. ¶Quemadmodum ergo & corporum neceſſe eſt vltimum eſſe: 2
& huius luminis quidem igitur natura in determinato perſpicuo eſt: ipſius autem Coloris diffinitio
quod in corporibus perſpicui vltimum quod quidem erit vtiꝙ aliquid palam eſt: inducitur.
quod autem hoc ſit color ex accidentibus manifeſtum. namꝙ color in extremitate
aut extremitas eſt: vnde Pythagorici epiphaniam colorem vocabant: & quidem Probatur primo
enim in corporis extremitate:ſed non eſt extremitas corporis:ſed eandem naturam
oportet exiſtimare qua exterius coloratur hanc & interius. ¶Videntur autem aer Secundo
& aqua colorata; & enim aurora tale; ſed ibi quidem: quoniam in determinato

accidit non eundem colorem habet accidentibus prope & longe: nec aer nec mare: In corporibus vero niſi continens faciat tranſmutationem determinata eſt & fantaſia coloris: manifeſtum igitur quod idem & ibi & hic ſuſceptiuum coloris eſt perſpicuum ergo ſcd'm quod exiſtit in corporibus: ineſt autem: aut plus, aut minus, in omnibus colores facit permutari. Quoniam autem in extremitate color huius vtiq; extremitas aliqua erit. Quare color vtiq; perſpicui erit extremitas. in determinato corpore: & ipſorum autem perſpicuorum puta aquæ: & ſi quid aliud tale quorum cunq; videtur aliquis color proprius eſſe ſcd'm extremitatem ſimiliter omnibus ineſt.

3 Colores extremi

¶ Eſt ergo ineſſe in pſpicuo hoc qui quidem in aere facit lumen eſt autem nō: ſed priuatum eſſe: quemadmodum igitur ibi hoc quidem lumen hoc vero tenebræ: ita & in corporibus ineſt album & nigrum.

4 Mod' primus antiquorum.

¶ De alijs autem coloribus iam diuidentes quot modis contingit fieri dicendum. Contingit enim ſecus inuicem poſitis albo & nigro ita q; vnumquodq; eorum ſit inuiſibile propter paruitatem: quod autem ab ambobus viſibile ſit fieri: hoc enim neq; album poteſt videri neq; nigrū: quoniam autem neceſſe quidem eſt quendam colorum habere: neutrum autem horum poſſibile eſt: neceſſe eſt cōmixtam eſſe & ſpeciem quandam coloris aliam: Eſt quidem ergo ſic accipere plures colores eſſe q; album & nigrū: Multos autem proportione: tria enim ad duo & tria ad quatuor: & ſcd'm alios numeros eſt ſecus inuicem latere: hi autem omnino ſcd'm nullam proportionem ſunt ſed ſcd'm abundantiam quandam & defectum incommenſurabilem. Eodem itaq; modo hoc oportet habere conſonantijs. Qui quidem in numeris ꝑportionatiſſimi ſunt colores: quem admodum ibi concordantias: hi autem delectabiliſſimi colorum eſſe videntur: veluti croceus & puniceus: pauci autem tales propter cauſam propter quam quidem & ſymphoniæ paucæ: qui autem non in numeris alij colores: vel etiam omnes colores in numeris eſſe ordinatos: inordinatos autem & hos ipſos/quando nō puri ſunt quia non ſunt in numero tales fieri. Vnus ſiquidem modus generationis colorum hic eſt.

Inordinatus color ſicut in numeris improportionatis

¶ Vnus autem apparere per alteros. quemadmodum animalium pictores faciunt alterum colorum ſuper alterum manifeſtiorem ſuperponentes. quemadmodum quando in aqua vel aere volunt aliquid facere apparens & quemadmodū ſol ſcd'm ſe quidem albus videtur: per caliginem vero & fumū puniceus. Multi autem & ſic erunt colores eodem modo prius dicto. proportio enim erit vtiq; quædam eorum qui in ſuperficie ad eos qui in profundo. Quidam aūt & omnino non ſunt in proportione.

Secundus modus

5 Improbat prim' modus

¶ Dicere autem ſicut antiqui defluxionem eſſe colorem & videri propter talem cauſam incongruum. Omnibus enim modis per tactū neceſſe ipſis facere ſenſum. Quare mox melius eſt dicere per moueri inter medium ſenſus ſenſibili fieri ſenſum: quoniā tactu & defluxionibus. Inſecus inuicem qdem poſitis. neceſſe igitur ſicut & magnitudinem accipere inuiſibilem ita & tempus inſenſibile: vt lateant motus peruenientes & vnum putetur eſſe propter ſimul apparere. hic autem nulla neceſſitas, Sed quid in ſuperficie color immobilis exiſtens & motus a ſuppoſito non ſimilem facit motum: quare aliud apparebit & nec album nec nigrum. Quare ſi non contingit nullam magnitudinem eſſe inuiſibilem ſed quamlibet ab aliqua diſtantia viſibilem: & hæc quædam vtiq; colorum commixtio & illo autem modo nihil obſtat: quin appareat quidam color communis eis qui a longe: quando enim non eſt vlla magnitudo inuiſibilis in eis quæ deinceps conſiderandum.

¶Si autem commixtio eſt corporum non ſolum ſcd'm hunc modum quem putant Improbatio ſcda.
quidam ſolum ſecus inuicem poſitis minimis : in manifeſtis autem nobis propter
ſenſum:ſed omnino omniũ apud omne ſicut in eis quæ de commixtione dictum
eſt:vniuerſaliter de omnibus:illo enim modo miſcentur hæc ſolum quæcunq; con-
tingit diuidere ad minima quemadmodũ homines equis:aut ſemira: hominũ eñ
hominem minimũ:equorum vero equum. Quare horum ſecus inuicem poſitione
multitudo cõmixta eſt:quæ ſimul vtrorumq;:hominem vero vnum vni equo non
dicimus cõmiſceri: Quæcunq; vero non diuiduntur ad minimum: horum cõmix-
tiones non contingit fieri ſcd'm hunc modum : ſed per cõmiſceri ex toto:quæ qui-
dem & maxime cõmiſceri nata ſunt. Quomodo autem hoc fieri poſſibile in eis quę
de mixtione dictum prius. ¶Simul autem quæ ſit neceſſitas commixtis illis & co 6
lores miſceri manifeſtum eſt:& hanc cauſam eſſe principalem:quoniam multi ſunt Improbat modus ſecundus cũ
colores:ſed non ſupernatationem:nec ſecus inuicem poſitionem. non enim de lon expoſitõe
ge quidem:de prope autem non videtur vnus commixtorum colorum: ſed vnum- mentis q̃
quodq;. ¶Multi autem erunt colores:quoniam multis contingit proportionibus priẽ
commiſceri ſibi inuicem commixta:& hoc quidem in numeris hoc autem ſcd'm 7
abundantiam ſolum & alia eodem modo quo quidem nec ſecus inuicem poſitis Sententia propria
coloribus:aut ſupernatatione contingit dicere & de commixtis:Sed qua de cauſa co
lorum ſpecies terminatę & non infinitę & ſaporum & ſonorum poſterius conſide
randum:quid quidem igitur ſit color & de qua cauſa coloris multi colores dictum
eſt.

Explanatio textus.

Agitur hoc capite de viſibili .ſ. colore.

I. Senſibile aliquod dicitur actu, aliud potentia: de quibus & de lumine plura libro de anima.

II. Color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato : Eſt enim perſpicuum commune aquæ & aeri:& corpora terminata ſcd'm extremitatem lumen recipiunt:& fiunt perſpicua. Et de colore probatur primo quia ob hoc Pythagorici vocauerunt colorem Epiphaniam:vnde ſicut apparet exterius color:ita credendum eſt interius eſſe in profundo. Secundo quia interminata corpora vt aer aqua, ſæpe videntur colorata:quamuis ſic appareat ob diſtanciã vel diuerſum ſitum: Sed in corporibus terminatis pſeuerat apparitio & determinatus color.

III. Album & nigrum habent ſe in coloribus ſicut lumen & tenebræ in aere.

IIII. De medijs autem coloribus erant duo modi antiquorum. primus eſt colores medios fieri ex cõmixtione colorum extremorũ: vbi vtraq; pars propter ſui paruitatem ſit inſenſibilis : ideo medius enaſcatur color ſcd'm variam proportionem varius:ſicut prouenit ex commixtione harmoniarum. Scd's modus eſt q; medij colores fiant : quia colori color ſit additus, & color colore videatur/ſicut pictores ſolent facere:patet in ſole qui eſt lucidus:viſus tamen per obſcurum apparet rubeus.

V. Primus modus nõ valet. primo quia ſicut nulla magnitudo eſt inuiſibil'/ſic nulla albedo vel nigredo:quare videretur in illa mixtione vel in propinquo. Secundo quia indiuiſibilia nulla ſunt quę hoc pacto miſceantur vt dictum eſt. 6. phyſic. & . 1. de generatione.

VI Secundus modus non valet. primo quia plures ſunt medij colores quibus nullus alius ſupraponit. Secundo quia colores apparentes ex ſuppoſitione aliter apparent longe, aliter prope.

VII. Medij colores non apparent ex diuerſis deſluxibus atomorum. probatur quia viſio non fit contactu corporum habes in probatione prima

VIII. Colores medij fiunt iuxta diuerſam contemperationem & mixturam eorum ex quibus generantur colores.

Annotatio.

2. Corpus terminatum ſicut opacum vel lucidum: Interminatum quod eſt perſpicuũ vt aer aqua, vide. 2. de generat. non enim capitur hic pro corpore finito vt in. 3. phyſ.

2. Pythagorici vocauerunt colorem ἐπιφάνειαν, hoc eſt apparitionem, ſuper apparitionem, ſuperficiem. ſicut nos feſtum trium magorũ dicimus epiphaniam domini:quod D Ieſus gentibus apparuit per mirabilis ſyderis illuſtrationem.

4. Veteres dixerunt colores iucundos ordinatos & bene compoſitos qui ex bona proportione miſcebantur:alios vero inordinatos, nõ puros dixerunt minus gratos:velut etiam in numeris contingit.

Q.III.
An color recte diffiniatur?
Articulus.I.

Nota.I. Præſuppoſitis his quæ diximus de lumine & luce in ſcdo de aīa, & quomodo color large ſumatur: hic tamen ſumit ſtrictius pro qualitate ſecunda: de eius vero quidditate non conuenerunt philoſophi: Nam Albertus magnus videt ſentire lucem eſſe hypoſtaſim omniū colorum: & ita colorem nihil aliud eſſe q̄ diuerſam terminationem lu is in diaphono: ſicut liquet in iride & collo columbę verſo ad radios ſolis, aut chryſtallo: quare nihil videretur ſcdm eum niſi lux vel lumen: Vnde iuxta hoc habet dicere ſicut & Ioan. de Mechlinia eius ſequax fatetur corpus ſcdm profundū nō eſſe coloratum actu/ſed ſolum potentia: quæ reducat ad actum per diuiſionem corporis: at quia ſectio ligni vel maſſæ auri non cauſat nouā qualitatem colorum tam cito: Ideo iſta ſententia cōmuniter non eſt recepta: quia aurū non ſolum eſt flauū in ſuperficie/ſed etiam in profundo: vnde experimur q aliquando eſt idem color in profundo & extremitatibus aliquando alius. ¶ Rectior ſententia eſt, colorem eſſe qualitatem ſimplicem ſecundā ex qualitatibus primis genitā: ſic frigiditas dicitur mater albedinis, & caliditas nigredinis: ſic ex actione calidi in humidū gignitur nigrum/ſicut patet in carbone genito ex ligno humido: & ex actione calidi in ſiccum gignitur album, ſicut liquet in cinere genito ex carbone peruſto: Dum enim cætera fuerint paria frigus albificat materiā humidā, vt in niue, pruina, canitie, phlegmate &c. & denigrat ſiccam Contra, calor denigrat humidū vt in vſtibilibus 4. meteorou. & in nigro oculi. Et albificat ſiccum vt in cinere, calce &c.

Nota.II. Ex textu colligi talem diffinitionem colorū. Color eſt extremitas corporis perſpicui in corpore terminato: quam præceptor noſter ſic intellexit: q color ſit qualitas in extremitate corporis terminati: quę tangit perſpicuum: Vnde color nō eſt extremitas perſpicui per inhærentiam: non enim color inhæret aeri ſed parieti: ſed dicitur eſſe in extremitate perſpicui ſcdm contingentiam qualitatiuā: Nec per hoc negat Ariſt. colorem actu exiſtere in profundo corporis terminati: ſed ſolum quod non ſit actu viſibilis: Ariſt. autem hic diffinit colorem actu viſibilem: quod fit per lumen cum quo ſimul color ſuas ſpecies multiplicat: Vnde nō cenſeo voluiſſe Ariſto. dare diffinitionem colorū/ſed ſolum notificationem: qua exprimit requiſita ad hoc vt

Nota.III. Q, colores prius dicti appellantur extremi: alij vero dicuntur medij: nominatores ſunt quinq; ſ. rubeus æque diſtans ab extremis, glaucus & puniceus ſunt inter album & rubeum: viridis uero & purpureus ſunt inter nigrum & rubeum: Vnde colores medij aliquando videntur ſolum ſcdm apparentiam ſ. per iuxta poſitionem colorum extremorū, per interpoſitionem colorati perſpicui, per uariam irradiationem & incidentiam luminis: quę ſigillatim proſequi non eſt inſtituti noſtri: at hoc pacto colores non vere extant: Sed præter dicta ſunt colores veri & reales medij: qui non fiunt extremoꝝ colorum commixtione: quia ſunt æque ſimplices ſicut extremi: tamen dicuntur participare naturam extremorum: quia ex diuerſo cauſarum extremorum concurſu generantur: Et ita capiendū eſt ſi alicubi reperies medios colores ex mixtione extremorum generari. i. ex mixtione cauſarum extremorum. vide Scot. & alios diſt. 15. ſecundi. Colores enim non ſunt qualitates actiuæ: ideo nō poſſunt gignere alios colores medios. ¶ Nigrum eſt priuatio albi, non q nigrum ſit terminus priuatiuus: ſed quia nigredo eſt minus perfecta: vel quia minimum participat de luce in comparatione ad albedinem: Et ſic vnum contrariorum aliquando dicitur priuatio reſpectu alterius perfectioris.

Articulus.II.

Concluſio. Dictum in textu non fuit coloris diffinitio/ſed quædam notificatio, quę requirant ad colorem videndum

Articulus.III.

Problema.I. Quare aliqua animalia vident de nocte & non in die, vt bufo, nycticorax &c. Reſpondetur q hoc eſt propter debilitatem viſus nō poſſunt ferre lumen ſolis diurnum.

II. Quare in collo columbæ verſo apparent varij colores? Reſpondetur, quia illi colores tam varij apparent & relucent ex reuerberatione ſplendoris in plumis: ideo ſcdm diuerſitatem ſitus aſpicientium, variatur diſpoſitio relucentię & coloris propter figuram reuerberationis, patet in iride, chryſtallo, vitro &c.

III. Quare animantia cœca citius impinguantur q̄ videntia: ſicut anſeres ob hoc excœcantur? Reſpōdetur, quia in cœcis non impeditur potentia nutritiua nec diſtrahit a ſua operatione/ſicut in videntibus pluribus intentus &c.

IIII. Vnde prouenit tanta diuerſitas colorū in pennis auium? Reſpondetur, hoc prouenit ex diuerſitate nutrimenti miſſi ad ſingulas partes: quod eſt inæquale: & ab eo reſoluto ſaltem impuro generant plumæ tam variæ: ſic capilli varij generantur pro diuerſitate fumorum a corpore reſolutorum: nam ex phlegmate generantur albi, ex ſanguine ruffi, ex naturali melancolia glauci, ex aduſta melancolia nigri, ex defectu caloris naturalis cani &c.

V. Quare exiſtentibus de die in profundis fontibus apparent ſtellę? Reſpondetur, quia radij ſtellarum directe perueniunt ad oculos in fonte: & lumen ſolis non cadit ſupra viſum eorum diſgregans radios cauſatos a ſtellis: nec maius lumen permittitur obfuſcare minus lumen: oppoſitum contingit exiſtenti ſuperius.

De obiecto guſtus. Cap.IIII.

DE ſono autem & de voce prius in his quæ de anima, eſt dictum. De odore 1
vero & ſapore dicendum:fere enim eadem eſt paſſio:non in eiſdem autem Intentio
eſt vtrunqꝫ eorum. Manifeſtum autem eſt nobis ſaporum genus ꝙ odoris: autoritas.
huius autem cauſa:quoniam peiorem habemus aliȷs animalibus odoratum:& ipſis
ſenſibilibus quæ in nobis:tactum vero certiſſimũ aliorum animaliũ:guſtus vero ta
ctus quidam eſt. ¶ Quod quidem igitur aquę natura vult ſapor eſſe,neceſſe eſt ita 2
ꝙ in ipſa aqua habere genera ſaporũ inſenſibilia propter paruitatem, ſcd'm qd' Em Empedo.
pedo. dicit vel materiã talem ineſſe quemadmodũ panſpermiã ſaporum & omnia aliȷ antiq.
quidem ex aqua fieri:alia quidem ex alia parte vel nullã habente differentiã aqua Improba-
faciens cauſam eſſe:ac ſi calidũ & ſolem dicat quis:horum autem ſicut Empe. dicit, tur Emp.
multũ apertum mendaciũ. Videmus enim permutari per calorem ſapores oblatis
fructibus ad ſolem & ignitis/tanqꝫ non ab aqua trahere ſapores tales factos: ſed in
ipſo fructu tranſmutantes & reſudantes & iacentes propter tempus auſteros a dul
cibus & amaros & omnimodos factos & decoctos & ad omnia ſaporum genera
vt eſt dicere, tranſmutatos. ¶ Similiter autem & panſpermiæ materiã eſſe aquã im- 3 Cõtra ali
poſſibile:ex eodem enim videmus ſicut ex eſca factos alios ſapores. Reſtat igitur os antiq̃s.
in pati aliquid aquã tranſmutari, Quod quidem igitur non a calidi ſolũ virtute ac-
cipit hanc virtutem quã dicimus ſaporem manifeſtũ eſt. Subtiliſſimũ enim omniũ
humorũ aqua eſt & ipſo oleo:ſed prætenditur oleum plus ꝙ aqua, propter viſcoſi-
tatem: aqua autem frangibilis eſt: quare & grauius eſt ſeruare aquam in manu ꝙ
oleum:quoniã autem calida facta aqua non apparet ingroſſata aqua ipſa ſola: mani
feſtum quoniã alia quædã vtiqꝫ erit cauſa. Sapores enim omnes groſſitudinem ha
bent magis:calidũ autem cum cauſa. ¶ Apparent autem ſapores quicunqꝫ quidem 4
in fructibus hi exiſtentes & in terra: Quare multi antiquorũ phiſiologorũ dicunt Cõcluſio.
talem eſſe aquã per qualemcunqꝫ terrã tranſeat:& hoc manifeſtũ eſt in ſalſis aquis
maxime. Sal enim quædã terræ ſpecies eſt. & quę per cinerem colatę ipſo amaro exi
ſtente, amarũ faciunt ſaporem. Sunt quoqꝫ fontes multi hi quidem amari: aliȷ vero
acuti:hi aũt omnimodos ſapores alios habentes. ¶ Rationabiliter itaqꝫ in naſcen- 5 Sapores
tibus fit ſaporũ genus maxime. Pati enim natũ eſt humidũ quemadmodũ & alia in fructi
à contrario. Contrariũ autem ſiccũ quare & ab igne patitur quid:ſicca enim magis bus
natura:ſed proprium ignis calidũ eſt:terræ vero ſiccum ſicut dictum eſt in his quę
de elementis: qua quidem igitur ignis & qua terra nihil natum eſt facere vel pati
nec aliud quicqꝫ. Qua autem ineſt contrarietas in vnoquoqꝫ:hæc omnia faciunt &
patiuntur. Quemadmodũ ergo qui lauant in humido colores & ſapores:talem fa-
ciunt habere aquã. ¶ Sic & natura ſiccũ & terreũ & terreũ per ſiccũ colãs & mouẽs 6
per calidũ quale quid humidũ facit & hoc eſt ſapor a dicto ſicco paſſio in humido Diffinitio
guſtus ſcd'm potentiã alteratiuã in actum: ducit eñ ſenſitiuũ ad hoc potentia prę- ſaporis
exiſtens. non enim ſcd'm diſcere ſed ſcd'm ſpeculari ſentire eſt. Quoniã autem nõ 7
omnes ſicci, ſed nutritiui:ſapores autem paſſiones ſunt, aut priuationes, oportet ſu- Cõcluſio
mere:hinc quoniã nec ſiccum abſqꝫ humido:nec humidũ abſq; ſicco. Eſca eñ ipſis
animalibus nihil vnũ ſolum, ſed cõmixtũ:neqꝫ ipſis plantis ſed mixtũ. & ſunt obla
ti cibi animalibus tangibilia quædã ſenſibiliũ & augmentũ facientia & decremen

tum:horum enim cauſa calidum aut frigidum oblatum: hæc enim faciunt & au-
autoritas. gmentum & decrementum. Nutrit autem ſecundum quod guſtabile oblatum: om-
nia enim nutriuntur dulci vel ſimpliciter vel commixto. Oportet quidem igi-
Probat tur de his determinare in his quæ de generatione. Nunc autem quantum ne-
ceſſe tangere de ipſis. Calidũ enim augmentat & ſtruit nutrimentũ: eo q leue qui-
dem attrahit: amarũ autem & ſalſum relinquit propter grauedinem. Quod itaq fa
cit in exterioribus corporibus exterior calor: hoc quidem in natura animaliũ & plan
tarum. ¶ Quare nutriuntur dulci: cõmiſcentur autem alij ſapores ad cibum eodem
8 Cõcluſio. de dulci modo ſalſo & acuto pro condimento: hoc aũt propter contrahere eo q nimis nu-
tritiuũ ſit dulce & ſupernatatiuũ. ¶ Quemadmodũ autem colores ab albi & nigri
9 Sapores medij cõmixtione ſunt, ita & ſapores & a dulci & amaro. Et ſecundum proportionem: etiã eo
q magis vel minus vnuſquiſq eſt ſecundum numeros quoſdã cõmixtiones & motus
ſiue indeterminate. Qui aũt delectationem faciunt: cõmixti hi in numeris ſolum:
qui quidem ergo pinguis eſt dulcis ſapor: amarũ autem & ſalſum fere idem ſunt:
ponticus vero & auſterus & ſtipticus & acutus in medio. Fere enim æquales hu-
morum ſpecies & colorũ ſunt. Septem enim amborũ ſpecies ſiquis ponat ſicut ratio-
nabile liuidũ, nigrũ aliquid eſſe. Relinquitur enim flauũ quidem albi eſſe: quemad
modũ & vnctuoſum eſt dulcis: puniceũ vero & alurgon & viride & ciariũ in me
dio albi & nigri: alij vero mixti ex his. Et quemadmodũ nigrũ priuatio eſt in perſpi
cuo albi, ita amarũ & ſalſum dulcis in nutrimentali humido. Quare & cinis combu
ſtorum amarus omniũ. exalatũ eſt ex ipſis potabile. ¶ Democritus aũt & plures
10 phyſiologorũ quicunq dicunt de ſenſibilibus incongruiſſimũ aliquid faciunt: om
CõtraDemocritũ nia enim ſenſibilia tangibilia faciunt: etenim ſi hoc taliter ſe habet manifeſtũ quod
& aliorũ ſenſuũ vnuſquiſq tactus quidam eſt: hoc autem quod ſit impoſſibile, nõ
difficile eſt diſcernere. ¶ Amplius autem cõmunibus ſenſuũ omniũ vtuntur quaſi
11 proprijs. magnitudinem enim & figurã & aſperum & lene, amplius autem acutum
Contra antiquos & obtuſum quid in glebis cõmunia ſunt ſenſuũ, & ſi non omnium, ſed viſus & ta-
ctus: Quare & de his decipiuntur: de proprijs autem non decipiuntur velut viſus
de colore, & auditus de ſonis. ¶ Quidam autem propria ad iſta reducunt quem-
12 CõtraDemocritũ admodum Democritus album quidem & nigrum hoc quidem aſperum dicit eſſe:
hoc vero lene eſſe: ad figuras autem reducit ſapores: quamuis autem nullius vel ma
gis viſus eſt omnia cognoſcere: ſi ergo guſtus magis minima quidem certiſſimi ſen
ſus eſt diſcernere circa vnumquodq genus: Quare oportebat guſtum & alia omnia
ſentire maxime & figurarum eſſe diſcernentiſſimũ: amplius ſenſibilia quæ omnia
habent contrarietatem velut in colore nigro album, in ſapore dulci amarum: figura
autem figuræ non putatur eſſe contrarium. Cui enim polygoniarum, circũferens
contrarium: Amplius & figuris exiſtentibus infinitis, neceſſe & ſapores eſſe infini-
tos. Quare enim hic quidem facit ſenſum: hic vero non faciet. de ſapore & guſtabi
li quidem igitur dictum ſit: aliæ nanq paſſiones ſaporum propriam habent conſi-
derationem in philoſophia de plantis.

Explanatio textus.

Obiectum guſtus hic abſoluitur.

1. De ſono dictum eſt lib. de anima: iam vero de odoribus & ſaporibus: & prius de ſaporibus, qua nobis notioribus: olfactum enim habemus prauũ, ſed tactum certiſſimum: modo guſtus eſt quodam modo tactus.

II.Sapores non ſunt de natura aquę: contra Emp. nam voluit atomos de ſaporũ genere eſſe in aqua, ob paruitatem inſenſibiles: qui ſuo fluxu ſapores efficiant: Sic alij voluerũt omnes ſapores eſſe in aqua velut in vniuerſali ſemine generante. Im,pbat Empe. quia ſapores fructuũ mutant ad ſolem & ſimiliter in coctione ignis: ſed illam varietatem saporum ab aqua trahere nequeunt/ſed a varia decoctione.

III.Aqua non eſt vniuerſalis materia ſaporũ, contra antiquos. probat quia ex multis alijs ſapores parari videmus/& ex eodem diuerſos. 2.quia non omnes ſapores fiunt ex aqua: eſt enim ſubtiliſſima humidorũ, ſubtilior oleo: oleum aũt eſt viſcoſius: vnde ex calefactione aqua fit ſubtilior: ſed ſapores exigunt quandam groſſitiem/ vt in fructibus eſt manifeſtum.

IIII.Terra eſt apta materia saporũ. probat quia fructus terrę naſcentes ſunt ſaporoſi. 2.quia phyſiologi dicunt aquã contrahere ſaporem terræ per quam defluit. liquet in aqua ſalſa, lixiuio, fontibus diuerſis.

V.Rationabiliter fructus terrę omniũ ſaporũ differentias tenent. probat quia fructus ſunt humidi & terrei: & ſapores gignunt ex actione calidi cum ſicco in humidũ terreſtre prędominans.

VI.Sapor eſt paſſio humidi a ſicco mediante calore, alteratiua guſtus de potentia ad actũ. Ante em̃ guſtationem guſtus eſt in potentia ad ſapores/ſicut intellectus ad ſpeculationem.

VII.Sapores non conſiſtunt in ſolo ſicco. probat quia natura ordinauit ſapores ,pter diſcretionem nutrimenti: ſed nutrimenta ſunt mixta & non conſtant vno: dulce enim mixtũ eſt ſicco & humido: omnia aũt dulci nutriunt: probat de ſole eleuante dulcem aquam maris, & dimittente ſalſam: modo qđ facit calor exterior in alienis corporibus: hoc facit calor naturalis in proprio corpore.

VIII.Quis omnia dulci nutriant: tamen alij ſapores miſcent: ne natura celerius attrahat nutrimentũ quia dulce eſt nimiũ nutritiuũ & ſupnatatiuũ.

IX Sicut fiunt medij colores inter albũ & nigrũ: ita & medij ſapores inter dulce & amarũ: & poſſunt fieri ſapores delectabiles vel inſuaues: & enumerat ſeptem ſpecies colorũ & ſaporũ. vide libro de anima.

X.Non omnia ſenſibilia ſunt tangibilia cõtra Democ. probat quia alioquin oẽs ſenſus eſſent tactus.

XI.Antiqui defecerunt: quia ſenſibilibus cõmunibus vſi ſunt velut proprijs: ſenſus aũt decipit circa ſenſibile cõmune/non circa proprium.

XII.Senſibilia propria non debent reduci in communia contra Democ. qui album reducebat ad leue, nigrum ad aſperum, ſapores ad figuras. probat primo quia nullus ſenſus plus percipit ſenſibilia cõmunia/ꝙ viſus: cum ergo melius cognoſcat figuras ꝙ guſtus/etiã melius cognoſceret ſapores. 2. quia guſtus in nobis ſicut tactus eſt certiſſimus: ergo figuras etiam minimas guſtus certiſſime diſcerneret. 3.ſenſibilia propria habent contrarietatem Sed figuris nihil eſt contrarium. 4.quia figurę in infinitum abeunt; ſapores autem ſunt finiti: quare antiqui perperam reduxerunt ſapores in figuras.

Annotatio.

2.Panſpermia, ſicut alibi annotauimus, ſeminariũ ſeu totum ſemen ſignificat.

9.Latini codices in colorũ enumeratione ſunt hic apud calcographos maculati: cum alij kyamium legant, alij ciriarium: cum græce habeat Ariſtoteles πρᾴσινον καὶ κυανοῦν, id eſt viride & cæruleũ: græce ergo Cyanus color dicitur ſubobſcurus, nigro viridiꝙ medius: & ſic lege hic Cyanũ. ¶Alurgus, purpureus vt in libro de anima annotauimus.

¶Colorum & ſaporum reſpondentia

Album	Nigrum
Flauum	Liuidum
Puniceum	Purpureum
Viride	Ceruleum
Dulce	Amarum
Pingue	Salſum
Acre	Auſterum
Acutum	Acidum.

12.Polygonia figura eſt multoꝝ anguloꝝ.

Q.IIII
An dulce & amarum ſint extremi ſapores?
Art.I.

Nota.I. Supponendo dicta de ſaporibus in.2.de anima. Sapor eſt qualitas ſecunda ex cõmixtione ſicci cum humido prædominante a calido digerente cauſata, alteratiua guſtus de potentia ad actum: vnde ſequitur Ariſto. cum inquit, ſaporem eſſe paſſionem humidi &c̃. intelligendum, eſſe qualitatem cauſatam ex paſſione humidi cum ſicco. ¶Vnde cũ dicitur humidi, ſtatim exprimitur proprium ſubiectum ſaporis & materia eius: licet illud humidum non debeat eſſe ſimplex: quia tale ob nimiam ſubtilitatem, non eſſet actu ſapidum: ſed oportet ipſũ eſſe cum ſicco terreſtri. Vnde aqua quanto ſubtilior: tanto minus eſt ſaporoſa: ſed aqua diuerſo ſicco commixta, varios ſuſcipit ſapores ſcđm diuerſam cõmixtionem, vt in lixiuio, & aqua per mineras currente experimur: & patet in diuerſitate fontium: Sequitur cur natura ingenioſa addiderit ſaliuam linguę: quia ſicca vt zinziber non ſapientur, niſi humecta.

Nota. II. Habita cauſa materiali ſaporis/eo modo quo accidentia habent materiam in qua: reſtat dicere de cauſa efficiente: & dico cauſam efficientem remotam eſſe calidum digerens/ ſicut fructus ad ſolem digeruntur & matureſcunt: Immediatior tamen cauſa eſt ſiccum ſiccitate non ignea ſed terreſtri, a calido concoctum: Vnde ſcđm diuerſam proportionem & concurſum humidi calidi & frigidi, varij efficiuntur ſapores: Ariſtoteles ponit ſeptem/quem ſecutus eſt Galenus primo ſimplicium: Alij ponunt octo, ſicut in annotationibus memini

mus; Plinius tamen libro.xv.naturalis hyſtoriæ enumerat decem ſpecies

Dulcis	Ariſtoteles tamen eſt contentus nu-
Suauis	meroſeptenario/ſicut in colore: quē
Pinguis	defendit Albertus magnus: quia at-
Amarus	tenta formali proportione ſaporum
Auſterus	in genere: ſint ſolū ſeptem eius ſpeci-
Acer	es: licet deſcendendo in his pportioni
Acutus	bus ſcd'm materiam/eſſent plures ſpe
Acerbus	cies ſaporum: vnde non diſtinguunt
Acidus	inter ſuauem & dulcem, inter acre &
Salſus	acerbum, inter acidū & acetoſum.

Nota.III. Q. de effectibus ſaporum non intendimus loqui: quoniam hoc pertinet ad dominos medicos: ſed de proportionibus & generationibus ſa-
q.15.hic. porū: vnde ſcd'm Buridanū/ſi ſapores diſtinguunt penes qualitates primas: tūc dulce nō eſt extremū/ſed mediū inter amarū & acetoſum ſeu acre. vnde

	Salſus, amarus, acutus		calidus
Sapor	Dulcis	eſt	tēpatus
	Acetoſus, acris, acidus		frigidus

Et hoc eſt rationabile: quia dulce fit a calido tēperato, & humido ei proportionato: Si autem ratio nutrimenti habeatur: ſic dulce opponitur amaro: dulce enim maxime confert nutritioni; amarū repugnat: Et quia natura ingeniauit guſtum & ſapores ad diſcernendum bene nutritiua: ideo nō eſt mirum/ꝙ Ariſtoteles poſuit dulce & amarum pro extremis ſaporum differentijs/quod intellige ſcd'm rationem nutriendi/nō qualitatum ex quibus cauſantur. ¶ Diceres tamen Ariſto. enumerat octo ſpecies ſaporum: reſpondet Albertus, ſtipticum id eſt acrem, reduci ad ponticum id eſt acidum: quia ponticus eſt maioris terreſtreitatis, ſtipticus minoris: ponticus etiam eſt indigeſtior.

Nota.IIII. Breuem formulam generationis ſaporum/quam refer acceptam D. Iſennachio, viro incomparabili/qui ſuperiori anno gratię M.D.XIX.Die.9.Maij, e viuis exceſſit: quia ex ſicco generatur

Calido in humido
indigeſto propter caloris debilitatem — pinguis
bene digeſto — dulcis
male calore
adurente — ſalſus
exurente & exiccante — in ſummo acutus — mediocriter amarus

Et

Frigido in humido ob abundantiam
Frigiditatis. acetoſus
terreſtreitatis, ſtipticus & ponticus.

Infert corollarium ideo dulcedo non infecta inter ſaporum differentias, maxime eſt ſenſus humani delectatiua, omnium ſaporum delectabilium origo, naturę & complexioni amica, ſanguini vicina, ſpirituum confortatiua, ſpiritaliū membrorū amica, ipſorum lenitiua, & aſperitatis mitigatiua, clarificatiua vocis, arteriarum purgatiua, pulmonis & meatuum pectoris apertiua: catarri & humoris ſuperflui diſſolutiua, omnis tumoris ſquinantiæ repreſſiua, ſuffocantis humidi conſumptiua, & oīm membrorum nutritiua hæc ſufficiant.

Articulus.II.

Concluſio. Dulcis & amarus ſapor, ſunt extremi in ratione nutriendi/ſed non ratione qualitatū ex quibus generantur, liquet not.3.

Articulus.III.

Problema.I. Quare ſudor eſt amarus? Reſpondetur, quia in ſudore eſt quoddam terreſtre acutū & indigeſtum ab humido aqueo: quod cauſet ſalſedinem & amaritudinem: hinc antiqui opinabantur aquam maris eſſe ſudorem terræ.

II. Quare cibis ſalſamenta adhibentur? Reſpondetur, ne dulcia nimium nutriant/& ante completam digeſtionem, ſubſtantia ipſos deferens, ad membra trahatur: & poros venarum opilet: Et iterum quia cibi ſupernatant, ſolent adhiberi ſalſamēta & amara: vt prohibeant exceſſum, & ad fundū trahant, bonaq; fiat digeſtio.

III. Quare dulcia citius putreſiunt amaris? Reſpōdetur, quia in amaris eſt quædam aduſtio per caliditatem/qua corroduntur & digeruntur aquei humores ſuperflui/qui ſunt principium putrefactiōis: ſed in dulcibus non eſt huiuſmodi aduſtio.

IIII. Quare fructus anteq̄ matureſcunt, ſunt ſtiptici & inſipidi? Reſpondetur, quia humor in eis non eſt bene digeſtus & decoctus: ideo ob frigiditatem ſtiptici ſunt ſaporis: Similis ratio eſt, cur arbores antiquiores, fructus afferunt mitiores/q̄ recentes arbores: quia in antiquis humores ſunt digeſti & decoctiores, q̄ in nouis & recentibus plantis.

De Odore. Cap.V.

EOdem vero modo oportet intelligere & circa odores. Quod enim facit in hu 1 Aſſ'atio o
mido ſiccum: hoc facit in genere alio. euchimum humidum in aere & in aqua doris & ſa
ſimiliter. Commune autem de his nunc quidem dicimus perſpicuum. Eſt aũt poris
odorabile non ſcđm quod perſpicuum: ſed ſcđm quod lauabile vel mundabile eu 2 Mediũ o-
chymæ ſiccitatis. ¶Non enim ſolum in aere ſed in aqua quod odorans eſt. Manife- doratus
ſtum autem in piſcibus & oſtracodermis: videntur enim odorare: nec aere exiſten-
te in aqua: ſupernatat enim aer: cum fuerit: nec ipſa reſpirantia. Si quis ergo ponat
aquã & aerem vtraq; humida, erit vtiq; quę in humido euchymi ſicci natura odor
& odorabile tale. ¶Quoniam vero ab euchymo paſſio eſt, manifeſtum & per 3 Odor
habentia & non habentia odorem. Elementa enim inodorabilia velut: ignis, aer, ter 1
ra, aqua/quia ſicca & humida eorum achyma ſunt/niſi quod cõmixtum faciat: pro- 2 3
pter quod & mare habet odorem: habet enim humorem & ſiccitatem: & ſal magis
intus odorabile eſt. Manifeſtat autem etiam quod ab illis effluit oleum: vitrum aũt 4
terræ eſt magis: amplius lapis inodorabile: achymus enim ligna autem odorabilia: 5
euchyma enim & horum aquatica minus: amplius in eis quæ metallantur aurum in
odorabile: achymum enim æs autem odorabile & ferrum: quando vero exuritur hu 6
midum, inodorabiles ſcoriæ fiunt omnium: argentum vero & ſtannũ: his quidem
magis odorabilia: his vero minus: aquatica enim. ¶Videntur autem quibuſdam fu- 4 Opi. anti-
malis euaporatio eſſe odor cõmunis exiſtens terræ & aeri: & omnes dicunt ſuper quorum
hoc de odore. Quare & Heraclitus ſic dicit. quod ſi omnia entia fumus fiant: quod
nares vtiq; diſcernerent: ad odorem om̃es inferunt: hi quidem tanq; exalationem:
hi vero ſicut euaporationem: hi autem vtraq; hæc. Eſt autem vapor quidem humidi Vapor
tas quædam: fumalis vero exalatio ſicut dictum eſt cõmune eſt aeri & terræ: & con Exalatio
ſtituitur ex illa quidem aqua: ex hoc vero terræ quædam ſpecies. Sed neutrũ horũ Improbať
videtur: vapor enim aqua eſt: fumalis vero euaporatio impoſſibile eſt in aqua fieri:
odorant em̃ & quæ in aqua ſicut dictũ eſt prius. Amplius euaporatio ſimiliter di-
citur effluxionibus. Si igitur nec illa bene, nec iſta bene. Quoniam ergo contingit re
cipere humidum: & illud quod in ſpiritu: & illud quod in aqua: & pati aliquid ab 5
euchyma ſiccitate nõ immanifeſtũ. Etenim aer humidus natura eſt. Adhuc aũt Odoris ge
ſiquidem ſimiliter in humidis faciat & in aere: quemadmodũ lauatum ſiccum: mani neratio
feſtum quomodo oportet proportionales eſſe odores humoribus. Sed adhuc hoc
in quibuſdam accidit: & enim acetoſi & dulces ſunt odores & auſteri & pontici &
craſſi & amaris proportionales: dicat vtiq; quis putridos. Quare quemadmodum
illa difficilis potationis putrida dyſana pneuſta ſunt. Manifeſtum ergo quoniam qđ
in aqua ſapor: hic in aere & in aqua odor: Et propter hoc frigus & conglutinatio &
ſapores hebetant & odores exterminant. Calidum enim quod mouet & generat:
auferunt infrigidatio & conglutinatio. Species autem odorabilis duæ ſunt: non 6 Species
enim ſicut quidam dicunt: non ſunt ſpecies odorabilis: ſed ſunt. Determinandum odoris
aũt quomodo ſunt: & quomodo non ſunt: hoc quidem em̃ eſt ſcđm ſapores ordi-
natum ipſorum: ſicut dictũ eſt. Et delectabile & triſte habent ſcđm accidens. quo-
niam enim nutritiui paſſio eſt appetentibus quidem delectabiles odores eorũ ſunt.
Plenis autem & nihil agentibus non delectabiles, neq; odores, Et eſca habens o-
dores quibuſcunq; non delectabilis neq; his. ¶Quare iſte quidem velut diximus 7 Duplices odores

ſcd'm accidens quidem habebit delectabile & triſte:propter qd' omnibus ſunt cōes
aīalibus.Quidã aũt ſcd'm ipſos delectabiles odorũ ſunt:quemadmodũ illi qui flo
rum.Nihil em̃ magis vel minus ad eſcã aſſequunť nec conferũt ad deſideriũ quicq̃.
Sed contrariũ magis,verũ em̃ eſt qd' Emped.vituperans Traciũ dixit.Qñ lentem
decoquis,nõ infundas myron:ideo qui nunc cõmiſcent ad potationes tales virtutes
vim faciũt per vſum delectatõi: donec vtiq; a duobus ſenſibus fiat delectabile:quē
8 De odore hominis [illegible]prio admodũ vnũ ab vno. ¶ Hoc quidem igiť odorabile ꝓpriũ hominis eſt.Qd' autem
ſcd'm ſapores ordinatũ & aliorũ animaliũ ſicut dictũ eſt prius. Et illorũ qdem qui
ſcd'm accidens habent delectabile/diuiduntur ſpecies ſcd'm ſapores.Iſtius aũt nõ/ſed
iam propter naturam ipſius eſcæ eſſe: ſecundum ſeipſam delectabilem aut triſtem.
Cauſa autem eſt proprium eſſe hominis talem odorem propter frigus:quod circa
cerebrum: frigido enim natura exiſtente cerebro & ſanguine qui circa illud,in an-
guſtis venis exiſtente ſubtili & puro.De facili autem infrigidabili:propter quod &
cibi fumoſitas infrigidata propter locum infirmantia reumata facit hominibus:pro
reuma fluxus pter quod facta eſt iſta ſpecies odoris.Nihil enim aliud eſt opus ipſius q̃ hoc. hoc
autem facit manifeſte:cibus enim delectabilis exiſtens & ſiccus & humidus mul-
totiens infirmans eſt:qui autem ab odore ſcd'm ſe ipſum odor,operi quomodocũ
9 q; ſic habeat,vtilis vt eſt dicere ſemper. ¶ Et propter hoc fit per reſpirationem non
Odoratus in reſpirantibus omnibus/ſed hominibus & ſanguinem habentibus velut quadrupedibus & magis
participantibus naturam aeris. Aſcendentibus nanq; odoribus ad cerebrũ propter
10 leuitatem caloris quæ in ipſis:ſanius habent circa locum hunc: odoris nanq; virtus
Cauſæ reſpirandi autoritas. natura calida eſt.Vtitur aũt natura reſpiratione ad duo:vt operoſę quidem ad tora
cis adiutoriũ vt aduenticię ad odorem reſpirante enim,ſicut ex tranſitu facit per na
res motum.proprium aũt hominis naturæ tale genus odoris: quia plus cerebrum
& humidius habet aliјs animalibus vt ſcd'm magnitudinem: propter hoc enim &
ſolum vt eſt dicere,aliorum animaliũ ſentit homo/& gaudet florum & taliũ odo-
ribus:cõmenſuratur enim eorum calor & motus ad hyperbolem eius quæ in loco
frigiditatis & humiditatis eſt.Aliјs vero quæcunq; pulmonem habent perſpirare al
terius generis odoris ſenſum dedit natura:vt non duo ſenſitiua faciat:ſufficit enim
Quoniam quidem & vt reſpirantibus quemadmodũ hominibus vtrorunq; odora
11 bilium his alterorum ſolum exiſtens ſenſus. Quæ vero non reſpirant,quod qui-
Nõ reſpirantia odorant dem habent ſenſum odorabilis manifeſtum eſt.Et enim piſces & entomorũ genus
omne diligenter ſentit de longe ꝓpter nutritiuã ſpeciem odoris remota multũ a ꝓ
Entoma.i.i.inſecta. pria eſca:quemadmodũ apes faciunt ad mel & prauarũ formicarũ genus q̃s vocant
qdem ſeinpas & marinorũ purpurę & aliorũ multa taliũ animaliũ acute ſentiũt eſcã
ꝓpter odorem. Propter qd vtiq; dubitabit aliquis quõ ſentiunt odorem:ſi ſpirã-
tibus qdem omnibus fit ſpirare vno modo.Hoc em̃ videť in reſpirantibus accidens
oĩbus illorũ:aut nullũ reſpirat:ſentiunt tñ:ſi nõ aliquis præter quinq; ſenſus illius:
hoc aũt impoſſibile.Odorabilis em̃ olfactus.illa vero nõ hoc ſentiunt,Sed nõ forte
eodem modo,Sed reſpirantibus qdem ſpũs aufert ſupiacens,quemadmodũ coop
culũ quoddã.Quare nõ ſentiunt nõ reſpirantia:his aũt nõ reſpirantibus ablatũ eſt
hoc: quemadmodũ in oculis.Quædã em̃ animaliũ habent palpebras.quibus non
reuelatis minime poſſunt videre.Quæ autem habent duros oculos, non habent.
Quare non egent vllo quo illa reuelet: ſed vident facultate exiſtente in illis ſtatim.

¶Similiter autem & aliorum animaliū quodlibet non indignatur de his quę ſcđm 12
ſeipſa fœtidorum ſcđm odorem: niſi quid accidat corruptiuū exiſtens: ab his autem Bruta olfaciunt
corrumpitur ſimiliter: quemadmodum & homines a carbonū fumo patiuntur gra-
uedinem capitis: & corrumpunt̄ multotiens: ſic & a virtute ſulfuris & corrumpunt̄
alia animalia: & fugiunt propter paſſionem. Ipſam autem ſcđm ſeipſam nō curant
fœtiditatem: quamuis multa creſcentium fœtidos habent odores: niſi quidem con-
ferat ad guſtum vel ad edulium illis. ¶Videtur autem ſenſus qui eſt odorandi in 13
paribus exiſtentibus ſenſibus & numero habente medium imparis: & ipſe medius Odoratus
eſſe tactiuorum: quemadmodū tactus & guſtus & per alia ſenſitiuorū: velut viſus mediꝰ ſenſus
& auditus. Quare & odorabile nutritiuorū eſt paſſio quędam: hoc autem in eodem
genere: & audibilis autem & viſibilis. Quare & in aere & in aqua odorantur. Qua
re eſt odorabile cōmune aliquid horum amborum: quod & tactuali ineſt & perſpi-
cuo & audibili. Quare rationabiliter aſſimilata eſt ſiccitate in humido & fuſibili ve- Epilogus
lut tinctura quædam & lotura. Quomodo quidem igitur ſpecies oportet dicere: & 14
quo modo non oportet odorabilis: in tantum ſit dictum. ¶Quod autem quidā Py- Opi. Py-
thagoricorum dicunt, non eſt rationabile. Nutriri nanq̧ dicunt quædam animalia thag. Improbat
odoribus. Primum quidem enim videmus/quoniam cibum oportet eſſe compoſi- 1
tum. Etenim ea nutrita non ſunt ſimplicia: quare & ſuperfluitas fit cibi aut in ipſis
aut extra: ſicut in plantis. Amplius vero neq̧ aqua vult ipſa ſola nutrire incōmixta 2
exiſtens. Corporale eñ aliquid oportet eſſe conſtitutiuū. Amplius multo minus ra 3 4
tionabile aerem corpulentū fieri. Cum his aūt qm̄ omnibus eſt aīalibus locus rece
ptiuus cibi: a quo qn̄ cibus egredit̄, recipit corpus. Odorabilis aūt ſenſitiuū in capite Odor ſanus
& cum ſpirituali intrat fumoſitate: quare ad ſpiratiuū vadet vtiq̧ locum. Quod qui- 5
dem igit̄ nō confert ad nutrimentū odorabile manifeſtū. Qđ aūt ad ſanitatem & ex
ſenſu & ex dictis manifeſtū. Quare qđ ſapor in nutritiuo & ad nutriendū hoc eſt
ad ſanitatem odorabile. Scđm vnūquodq̧ ꝗdem igit̄ ſenſitiuū determinet̄ hoc modo.

Explanatio tex.

Hoc capite agit P. de odore.

I. Sicut ſapor eſt paſſio humidi a ſicco: ita odor eſt paſſio ſicci ab humido.

II. Aer & aqua ſunt media olfactus ſicut viſus/nō tamen ſcđm rationem diaphoni: nam etiam aquatica ſentiunt odorem.

III Odor eſt paſſio enchimi ab humido aereo vel aqueo, alteratiua olfactus: patet primo de enchimo/quia elementa de ſe non ſunt odorabilia, niſi cōmixta terreſtri. Secundo mare habet odorem/quia humidū cōmixtum enchimo. Tertio ſal habet odorem plus q̄ nitrum/in quo humidum eſt conſumptum. Quarto quia lapides cōmuniter nō ſunt odorabiles, ob humidum in eis conſumptū. Quinto ligna ſunt odorabilia/quando in eis humidum non eſt conſumptum. Sexto aurum, ferrum, ſunt inodorabilia ob defectum humidi: argentum & ſtannū ſunt tamen magis humida.

IIII. Opinio antiquorum fuit, odorem eſſe fumalem euaporationem cōmunem aeri & aquæ: Sed contra hanc obijcit̄ primo, quia in aqua eſt odor: & tamen in ea nō eſt fumalis euaporatio: vnde nec exalatio eſt nec euaporatio.

V. Odor generatur ex ſicco terreſtri paſſo ab humido & calido. probatur quia conueniunt odores ſaporibus: niſi ꝙ humidum eſt ſubiectum ſaporis, ſiccū odoris: & ad vtraq̧ requiritur calidū: & ob id congelatio hebetat ſapores & odores.

VI. Duplices ſunt odores: quidam ſunt delectabiles propter ſapores/vt poma, eſcæ: alij ſunt delectabiles propter ſe, vt in floribus.

VI. Odores primi ſunt omnibus animantibus cōmunes: at ſecundi ſolis hominibus: Vnde dicit aromata miſceri a cocis/non vt faciant ad eſcam: ſed vt ſimul guſtus & olfactus immutentur.

VIII. Odores ſcđm ſe delectabiles vel triſtabiles, non diuiduntur ſcđm ſapores, ſicut odores ſcđm accidens delectabiles. Ratio autem quare odor ſecundum ſe delectabilis eſt ſolius hominis, eſt iſta: quia homo habet cerebrum frigidum: & prope eſt ſanguis ſubtilis in anguſtis venis: vnde ꝓpter hanc infrigidationem, generantur reumata: ideo odores: illi temperant hanc frigiditatem.

IX. In reſpirantibus ſic fit odoratio: quia animali reſpirante. odor aſcendit ad cerebrum ad organū olfactus: & ibi immutatur ſenſus ab odore. i. ſpeciebus eius.

X. Reſpiratio fit propter duo. primo propter refri

gerium caloris in pectore. Secundo vt aer calidus temperet frigiditatem cerebri: Vnde homo habet cerebrũ maius & frigidius ceteris animalibus: ideo ſolus percipit odores ſecũdum ſe delectabiles.

XI. Animalia etiam non reſpirantia olfaciunt, patet de piſcibus, apibus: Sed animalia reſpirantia non olfaciunt niſi cooperculo remoto per reſpirationem: ſed non reſpirantia, non habent coopercu lum: ſicut aliqua animalia habent palpebras oculorum, alia non.

XII. Bruta etiam percipiunt odores per ſe delectabiles/ſed non curant: vnde ꝙ abhorrent fumũ ſulphuris, non eſt ratione odoris qualitatis: ſed quia alia ſunt annexa/quæ ſũt corruptiua & læſiua bruti/& ingerunt quandam grauedinem, ſed fœditatem odoris ſecũdum ſe non curant.

XIII. Senſus olfactus eſt medius inter alios ſenſus: & ita imparitatem ſortitur in quinario ſenſuũ: communicat cum viſu & auditu/quia a remotis ſentit: cum guſtu & tactu/quia magna eſt affinitas odorum & ſaporũ: & odor eſt index ſaporis.

XIIII. Irrationabile eſt animalia nutriri odoribus ſicut dicunt Pythagorici: quia oportet nutrimentũ eſſe groſſum.

Annotatio.

1. Enchyma corpora ſunt quę fundunt de ſe fumalem euaporationem/contra achyma quę nõ diffundunt fumum euaporatõis. χυμος enim humorem fuſum ſignificat: & medici eo vtunt̃ termino iam quaſi latina familia donato.

2. Oſtracodermi ſunt piſces tecti teſteis pellibus vt oſtrea: nam oſtreum græce ὄστρεον dicit̃ & δέρμα pellis.

3. Nitrum eſt quoddam congelatũ ex aqua pluuiali ad æſtum ſolis, ſimile ſali: & dicitur nitrũ a Nitria regione Ægypti, vt meminit Albertus: Plinius li. 31. ait, ſal & nitrum ſulphure concoctum, in lapidem vertitur: Aptum eſt nitrum ad lotionem veſtium: hinc ait Hiere. 2. Si laueris te nitro: & id facit ꝙ herba fullonum/quę borith hæbraice & poan græce dicitur.

3. Scorię feces & purgamenta metallorum.

3. Dyſana pneuſta, omnes hic codices latini, quos vidi ſunt maculati: græce legitur, τὰ σαπρὰ δυσανὰ πνευστα, neſcio cur interpres nõ verterit, putrida grauiter ſeu male olentia ſeu ſpirantia.

7. Myron, liquidum vnguentũ odoriferum.

10. Hyperbole exceſſus.

Q. V.

An odores conferant ad ſanitatem capitis, temperando frigiditatem cerebri?

Articulus. I.

Nota. I. Odor eſt qualitas ſecunda ex mixtione ſicci ꝑdominantis cum humido, a calido digerente cauſata alteratiua olfactus de potentia ad actum, vide. 2. de anima. ¶ Sequitur mox ꝙ ſit ſubiectum odoris/quia ſiccum/Non inquam ſiccum purum/ſicut terra vel ignis: ſed ſiccum mixtum/non quacunque mixtione/ſed vt diffinitio explicat: de duplici multiplicatione odorum vide. 2. de anima: & quę ſint inodorabilia liquet ex textu.

Nota. II. Duplices eſſe odores: aliqui ſunt per ſe delectabiles vel iniucundi: Alij ſolum ſunt ſuaues inquantũ concomitantur nutrimentũ: plura de his in textu. Odor primus æque delectat ſaturum ſicut ieiunum: & nihil confert ad nutrimentum: primus odor eſt tantum hominũ, aut ſi bruta ſentiũt non curant: primus odor eſt ſanitati conducens vel vtilis/ad ſecundum nihil attinet niſi per accidens: primus odor duas habet tantũ ſpecies ſ. ſuauem & fœtidum: ſecundus odor tot habet ſpecies/quot ſapor: vnde quia guſtus in nobis eſt certior ꝙ olfactus: ideo nominamus odores nominibus ſaporũ, de quibus priori capite: & ſic habes quinque differentias illorum odorum.

Nota. III. Odorem aromaticũ ſuauem & iucundum iudicari ſanum/ꝙ calore ſuo ad cerebrum penetret, humores reſoluat, & conſumet, fluxum nociuum reſtringat: & ita conſecutiue cerebrum conforter: ſua puritate ſpiritus reparet: & ſic virtute ſua debilitatem cordis reſtauret. Contra, fœtidus odor quia cauſatur ex corrupta & impura ſubſtantia: ideo ſpiritum odorabilem inficit & contriſtat, vomitum & nauſeam prouocat, dolorem capitis & grauedinem generat, & totã complexionem diſtemperat: patet in leproſis, ſuo fœtido anhelitu alios inficientibus: & Ariſtot. teſtatur ſi equa ſentiat fœtorem candelę extinctæ, tunc abortiat: ꝙ etiam mulieribus pregnantibus vſu venire poteſt: Accidentaliter tamen fœtida conducunt, vt aloe, ſulphur, aſa fœtida. ¶ Tamen adde/ꝙ Ariſtot. dicit odorem ſecũdum ſe delectabilem eſſe propriũ homini Intelligendum eſt, non ꝙ bruta non ſentiant illum odorem/ſed quia non curant.

Articulus. II.

Concluſio. Odores conferũt ad ſanitatem corporis: quia a loco digeſtionis vapor eleuatus ad caput, reſoluit in capite in reuma ob frigiditatem cerebri, ſicut vapor in guttulas in cooperta olla: ſi autem nimis infrigidetur reuma: tunc defluit in partes corporis: & generat varias infirmitates: ita vt reuma dicatur mater ægritudinũ: vnde odores boni reſoluunt reumata: ideo diuitibus faciunt poma aromatica.

Articulus. III.

Problema. I. Quare res odoriferæ exiſtentes in motu plus odorantur? Reſpondetur, quia in motu magis reſoluitur odor & euaporatur: ideo melius ſentitur.

Problema. II. Quare deterius olfacimus in hyeme/ꝙ in æſtate? Reſpondet quia tempore calido odor plus reſoluitur de odore: ſic & thus & myrrha & aliqua alia non odorantur, niſi reſoluta a ca

lido: vnde congelatio reddit hebetes odores.

Problema.III. Quare fœtida dum comedunt non apparent fœtere? Reſpondet quia organū olfactus, velociter repletur odore putrido, quod poſtea non ſentit.

Probl.IIII. Quare os ieiuni plus fœtet, ꝙ refecti? Reſpondet quia in ieiuno calidum non habens nutrimentū, agit in humores indigeſtos: ex quibus reſoluitur odor fœtidus & corruptus.

Proble.V. Quare cōmuniter homines ſub axillis fœtent confricati? Reſpondetur, quia talis locus non euentatur: ideo humores & vapores reſidentes corrumpunt: qui calefacti & moti fœtent: ita eſt de alijs occluſis locis: vnde & Itali nos derident cum fœtidis ſtubis.

Proble.VI. Cur ſtrūmoſi & gipposi cōmuniter habent anhelitū fœtidum? Reſpondet quia locus inſpirationis & reſpirationis eſt in eis curuus: ideo non libere exit anhelitus: & facile materia peccans cohæret: vnde ex materia corrupta, fœtidus dein cauſatur anhelitus.

Problema.VII. Vnde homo dicitur habere peiorem odoratum alijs animantibus? Reſpondet ꝙ hoc non eſt, ꝙ ſenſus hominis ſit eſſentialiter imperfectior, olfactu brutorum: nec ꝙ pauciores differentias odorū percipiat: ſed quia olfactus hominis difficilius immutatur, ꝙ aliorum animantiū.

Mouet tres quæſtiones. Cap.VI.

OBijciet autem aliquis ſi omne corpus in infinitū diuiditur & paſſiones ergo ſenſibiles puta color & ſapor & odor & grauedo & frigiditas & calidū & leue & durum & molle aut impoſſibile. Actiuū enim eſt vnūquodꝗ ipſorū ſenſus: In eo enim quod poſſunt mouere illum, dicuntur omnia. Quare neceſſariū ſenſum in infinita diuidi & omem magnitudinem eſſe ſenſibilem: Impoſſibile eſt album quidem videre, non aūt quantum. Si enim non ſic vtiꝗ continget aliquod corpus nullū habens colorem neꝗ grauedinem neꝗ talem aliam paſſionem: quare nec omnino ſenſibile: hæc enim ſenſibilia ſunt: ſenſibile igitur erit compoſitū nec ex ſenſibilibus, ſed neceſſe: non eſt ex mathematicis. Amplius cui adiudicabimus hoc aut cognoſcemus niſi intellectui ſed non intelligibilia: nec enim intelligit intellectus quæ exterius niſi cum ſenſu. ¶ Sed ſi hoc habent ſic videtur teſtificari illis qui indiuiſibiles faciunt magnitudines. Sic quidem vtiꝗ ſoluitur ſermo: ſed hoc impoſſibile: dictum eſt enim prius in ſermonibus, qui ſunt de motu. De ſolutione autem eorum ſimul manifeſtū erit & quare terminatę ſpecies coloris & ſaporis & ſonorum & aliorum ſenſibiliū: quorum quidem enim ſunt vltima neceſſe terminata eſſe quę intus: contraria autem vltima: omne autem ſenſibile habet contrarietatem, velut in colore album & nigrum, in ſapore dulce & amarū, & in alijs itaꝗ omnibus ſunt vltima quæ contraria. ¶ Continuū quidem igitur ad infinita diuiditur in æqualia, ad æqualia vero finita. Quod autem non ſecūdum ſe continuum in ſpecies finitas. ¶ Quoniam ergo paſſiones quidem ſunt vt ſpecies dicendū, Exiſtunt autem in continuitate & in his ſumendū, quia quod potentia & quod actu aliquid, Et propter hoc decimū milleſimū milij latet viſum, quamuis viſus ſuperueniat: & qui in dieſi ſonus latet: quamuis continuus exiſtens auditur omnis cantus, Diſtantia vero intus exiſtens ad vltima latet. Similiter autem & in alijs ſenſibilibus parua omnino potentia nanꝗ viſibilia, ipſa actu autem non, quando non ſeparauerit: etenim ineſt potentia quę pedalis bipedi, actu itaꝗ diuiſa, ſeparatę autem tantę ſuperabundantię rationabiliter vtiꝗ & reſoluuntur in continentia, velut minimus ſapor mari infuſus. ¶ Quinimo quoniam neꝗ ſenſus ſuperabundantia ſecūdum ipſam ſenſibilis nec ſeparata potentia ineſt certiori ſuperabundantia: nec tantum ſenſibile ſeparatum erit actu ſentiri: ſed tamen erit ſenſibile: potentia enim eſt iam & actu erit adueniens: quod quidem igitur quædā magnitudines & paſſiones latent, & propter quā cau-

Pars prima

Dubium pro affirmatiua

2 Pro negatiua primo

Secundo

Tertio autoritas.

3 Rnſio antiquorum 6 phyſ.

Vera ſolutio prima

4 Vera ſolutio ſecūda.

5 Declaratio prioris

6 Aliud dictum declaratorū.

ſam/& quomodo ſenſibilia & quomodo non,dictum eſt. ¶Cum autem vtiq; in exiſtentia ſic quanta quædam ſunt vt actu ſenſibilia ſint & non ſolum & in toto/ ſed ſeorſum finita/neceſſe eſt ſcd'm aliquem numerum & colores & ſapores & ſo-
Secunda pars. nos eſſe. ¶Obijciet autem vtiq; aliquis igitur,peruenerunt autem ſenſibilia vel mo
7 tus qui a ſenſibilibus qualitercunq; fiat ſenſus cum operenẽ in mediũ,primo quem
Dubium primo admodũ odor videtur facere & ſonus: propius enim prius ſentit aliquid odorem: & ſonus poſterius ictu venit graue:ita & viſibile & lumen:ergo ne quemadmodũ
2 & Emped.dicit attingere prius quod a ſole lumen ad mediũ priuſq; ad viſum aut
3 ad terram.Putabitur autem vtiq; hoc rationabiliter accidere,Motum enim videtur ab aliquo in aliquid:quare neceſſe quoddam tempus eſſe in quo mouetur ab altero in alterum:tempus autem omne diuiſibile:quare erat quando nõ videbatur:ſed ad
8 hucferebatur radius in medio. ¶Et omne ſimul audit & audiuit/& omnino ſentit
Solutõ antiquorum & ſenſit:& non eſt generatio eorum/ſed ſunt abſq; fieri:tamen nihil minus/quemad modum ſonus iam facto ictu nondum apud auditum:manifeſtat autem hoc & literarum tranſfiguratio/quemadmodũ facta latione in medio: non enim dictũ videẽ audiuiſſe/quia tranſfiguratur aer delatus:ergo ſic & color & lumen: non eñ in eo/ q; quomodocunq; habet/hoc videt:hoc vero videtur/quemadmodũ ęqualia ſunt.
9 Nullum enim oportet alicubi vtrunq; eſſe:æqualibus enim factus non differt vel
Vera ſolutio de ſono prope vel longe inuicem eſſe. ¶Vel circa ſonum quidem & odorem hoc accidere rationabile:quemadmodũ enim aer & aqua cõtinua qdem:partibiles aũt amborũ motus/propter quod & eſt quidem/vt idem audierit primus & extremus,& odorent:eſt autem quodammodo non: videtur autem quibuſdam eſſe obiectio & de
Probatur differẽtia his. ¶Impoſſibile enim dicunt quidam alium per alium idem audire & videre & odorare.Non enim poſſibile eſſe multo & ſeorſum exiſtentes audire & odorare: intercipiens enim ipſum ipſius eſſe vel mouens primum/puta cothoniũ thus vel ignem eundem & vnum numero ſentiunt omnes:id autem quod iam propriũ alterum numero/ſpecie autem idem/quare ſimul multi vident & odorant & audiũt. Sunt autem neq; corpora hæc/ſed paſſio & motus quidam:non enim vtiq; hoc ac-
De lumĩe cideret/nec ſine corpore. ¶De lumine autem alia eſt ratio: per ineſſe enim aliquid
10 Alia dĩa eſt lumen:ſed non motus aliquid. ¶Omnino autem nec ſimiliter in alteratione ſe habet & latione lata nanq; rationabiliter in medio prius attingunt videtur autem ſonus lati eſſe cuiuſdam motus quæcunq; vero alterantur non adhuc ſimiliter.Contingit enim ſimul totum alterari & non dimidiũ prius velut aquam ſimul omnem coagulari.Attamen ſi fuerit multum quod calefit aut coagulatur/habitũ ab habito patitur:primum autem ab ipſo faciente tranſmutari neceſſe & ſimul alterari & ſubito:eſſet autem vtiq; & guſtare quemadmodũ odor/ſi in humido eſſemus & remotius ante tangere ſentiremus. Rationabiliter autem quorum eſt inter medium ſenſitiui/non ſimul omne patitur/niſi in lumine/propter prædicta:propter hoc autem
Tercia ps Dubium & dicimus videre lumen autem facit videre. ¶Eſt autem & alia quædam obiectio
11 talis circa ſenſus,vtrum contingit duos ſimul ſentire in eodem & indiuiſibili tem-
Suppõ prima pore vel non.Si autem ſemper maior motus minorem depellat/propter quod delata ſub oculis non ſentiunt/ſi fuerint vehementer in aliquid intendentes vel timen-
Secunda tes vel audientes multum ſonum: hoc tiaq; ſupponatur & quod vnumquodq; magis eſt ſentire ſimplex exiſtens/q; commixtum/velut vinũ intemperatũ,& mel,&

colorem, & notam ſolam ꝙ in diapaſon/quia obſcurant ſeinuicem: hoc autem faci-
unt ex quibus vnum aliquid fit. ¶ Si itaqꝫ maior minorem motum depellit neceſſe 12
ſi ſimul ſint & ipſum minus ſenſibilem eſſe qui ſi ſolus eſſet aufertur enim aliquid Arguit ꝓ
minoris cōmixtione ſi quidem omnia ſimplicia magis ſenſibilia ſunt. Si igitur æqua negatiua
les fuerint alteri exiſtens neuter erit ſenſibilis: obſcurat enim alter alterum ſimpli-
cem autem non eſt ſentire: quare aut nullus erit ſenſus, vel alter ex vtriſqꝫ: quod qui
dem & videtur fieri ex commixtis: in quocunqꝫ cōmiſceantur: quoniã ergo ex qui-
buſdam quidem fit aliquid/ex quibuſdam vero non fit: talia autem quæ ſub alio ſen
ſu: commiſcentur enim/quorum vltima contraria. Non eſt autem ex albo & acuto
vnum fieri niſi ſcd'm accidens/ſed non ſicut ex acuto & graui ſymphonia ergo nec
ſentire contingit ipſa ſimul: æquales enim exiſtentes ipſorum motus exterminabūt
inuicem: quoniam vnus non fit ex illis ſi vero inæquales melior faciet ſenſum. Ad-
huc ſi magis ſimul duo ſentiet vtiqꝫ anima vno ſenſu quorum vnus ſenſus velut a-
cutum & graue: magis enim ſimul motus vnius tempore ipſius quam duorum/pu
ta viſus & auditus: vno autem ſimul duo non eſt ſentire/ſi non mixta fuerint: mixtu
ra enim vnum vult eſſe: vnius autem ſimul vnus: ſenſus vnus autem ſimul tempore
Quare neceſſe mixta ſimul ſentire / quia vno ſenſu ſecundum actum ſentit: vnius
quidem enim numero qui ſecundum actum vnus: ſpecie autem/qui ſecundum po
tentiam vnus: & ſi vnus ergo ſenſus qui ſecundum actum vnum: illud dicet & mi-
ſceri: ergo neceſſe ipſa. Quando ergo non fuerint mixta duo erunt ſenſus qui ſecun
dum actum: ſed ſecundum vnam potentiam & indiuiſibile tempus vnam neceſſe
eſt eſſe operationem: vnius enim qui ad ſemel viſus & motus vnus/vna autem po-
tentia. Non ergo contingit duo ſimul ſentire vno ſenſu. ¶ At vero ſi ea quæ ſub 13
eodem ſenſu ſimul impoſſibile ſi ſint duo palam quod adhuc minus quę ſecundū Secunda
duos ſenſus contingit ſimul ſentire velut album & dulce. ¶ Videtur enim quod ratio 14
idem vno numero anima nullo alio dicere niſi in eo quod ſimul, quod autem ſpe- Tercia
cie vnum iudicante ſenſu & modo: duo autem hoc quia forte album & nigrum/al- ratio
terum quod proprium idem iudicabit & dulce & amarum idem quidem ipſe ab Si eiuſdē ſpeciei
illo autem alius ſed aliter vtrunqꝫ contrariorum. Eodem autem modo ſibi ipſis co-
elementaria puta ſicut guſtus dulce ita viſus album & ſicut iſte nigrum ita ille ama
rum. Amplius ſi contrariorum motus contrarij ſimul autem contraria in eodem & Si contra-
atomo non contingit eſſe: ſub ſenſu autem vno contraria ſunt/velut dulce & amarū/ ria
non vtiqꝫ continget ſentire ſimul. Similiter autem palam quod neqꝫ quę contraria
hæc quidem enim albi ſunt, hæc vero nigri/& in alijs ſimiliter velut ſapor/hi qui-
dem dulces, hi vero amari: nec quę commixta ſimul: proportiones enim ſunt oppo- Non pro-
ſitorum/velut diapaſon & diapente: niſi ſicut vnum ſentiantur/ſic autem vna propor portiona-
tio extremitatum fit/aliter autem non. Erunt enim ſimul hæc quidem multi ad pau bilia
cum vel imparis ad parem/hæc autem pauci ad multum/vel paris ad imparem: ſi
ergo plus adhuc diſtant abinuicem & differunt coelementariter quidem dicta in
alio aūt genere ꝙ quæ in eodem genere: dico aūt puta dulce & album voce coele
mētaria/genere aūt alia dulce vero a nigro multo amplius ſpecie differt ꝙ album:
adhuc vtiqꝫ minus continget ipſa ſimul ſentire/ꝙ quæ gn̄e: quare ſi nō hęc/nec illa. 15
¶ Quod aūt dicunt quidā eorū qui circa ſimphonias q2 nō ſimul quidem ꝓtingūt Solutō antiquorum

ſoni videntur autem & latent cum tempus inſenſibile fuerit: vtrum recte dicitur vel non: forte enim vtiq; dicet aliquis & nunc ex hoc putabit ſimul videre & audire: quia inter media tempora latent his, Aut hoc non verum: neq; contingit tempus eſſe inſenſibile nullum neq; latere/ſed omnia quæcunq; contingit ſentire: Si enim quoniam ipſe ſeipſum ſentit vel aliam in continuo tempore non contingit tunc latere quia eſt eſt aūt aliquid in continuo & tantum quantum omnino inſenſibile eſt. Manifeſtum q tunc latebit vtiq; ſi eſt ipſe ipſum & quod videt & quod ſentit & ſi ſentit. Amplius nec vtiq; erit nec tempus nec vlla res quæ ſentit in quo non ſit quia in huius aliquo vel quia iſtius aliquid videt ſiquidem eſt aliqua magnitudo & temporis & rei inſenſibilis omnino propter paruitatem, ſi enim totam videt & ſentit eo dem continuo tempore non eo quod in huius aliquo auferatur a.g.b. in qua nō ſentiebatur non ergo in huius aliquo vel iſtius aliquid velut terram videt totam: quoniam hoc ipſius & in anno ambulat/quoniam in hac parte ipſius: a vero in.g.b. nihil ſentit eo ergo quod in huius aliquo ſ.a.b ſentit/dicitur in totum ſentire a.b. & totam. Eadem autem ratio & in a.g. ſemper enim in aliquo & in aliquid totum autem non eſt ſentire a.g.b. Omnia quidem igitur ſenſibilia ſunt: ſed non videntur quantūcunq;/ſed aliquando indiuiſibile: dicta aūt eſt cauſa in anterioribus de hoc, Quod

16 quidem igitur nullum eſt tempus inſenſibile manifeſtum ex his. ¶ De prius autem dicta obiectione conſiderandum, vtrum contingat ſimul plura ſentire aut non contingit, Simul autem dico in vno indiuiſibili tempore adinuicem, Primum quidem igitur vtrū ſic contingit ſimul quidem altero aūt animæ ſentire & nō indiuiſibili ſic aūt indiuiſibili vt omni exiſtente continuo, vel qm̄ primū quidem ea quę ſcd'm vnū ſenſum velut dico viſum ſi eſt alio ſentiens alium & alium colorem pluresq; vtiq; partes habebit ſpecie eaſdem etenim quod ſentit in eodem genere eſt. ¶ Si autem

17 quia & oculi duo dicat quis nihil prohibere/ſic & in anima dicēdū: quia forte ex his quidem vnum aliquid fit & vna operatio ipſorum: ibi autem ſiquidem vnum

18 quod ex ambobus illud ſentiens erit ſi autem ſeparatim non ſimiliter ſe habebit. ¶ Amplius & ſenſus idem plures erunt ſicut quis ſcientias indifferentes dicat, Neq; enim operatio erit ſine virtute/quæ ſcd'm ſeipſam nec abſq; hac erit ſenſus. ¶ Si autem hoc in vno & indiuiſibili ſentit manifeſtum quod & alia magis enim contingebat hoc ſimul plura q̄ genere altera. ¶ Si itaq; alia quidem dulce alia vero album ſentit parte aīa aut quod ex iſtis vnū quod eſt vel non vnū/ſed neceſſe vna enim quædam ſenſitiua eſt pars. Cuius ergo illa vnius nullum nanq; ex iſtis vnum: neceſſe ergo vnum aliquid eſſe animę/quo omnia ſentit ſicut dictū eſt prius, aliud

19 autem genus per aliud. ¶ Igitur ſcd'm quod indiuiſibile eſt ſcd'm actum vnum eſt dulcis & albi: quando vero diuiſibile factū fuerit ſcd'm actum alterū. ¶ Vel quemadmodum in rebus ipſis contingit ita & in anima: idem enim & vnum numero album & dulce eſt/& alia multa: ſed non ſeparabiles paſſiones abinuicem: ſed eſſe alterum vnicuiq;: ſimiliter ergo ponendum & in anima/idem & vnum eſſe numero ſenſitiuum omnium/ſcd'm eſſe tamen alterum & alterum: horum quidem genere/

20 vnum vero ſpecie: Quare & ſentiet vtiq; ſimul eodem & vno/ratione autem nō eodem. Quoniam autem ſenſibile omne magnitudo eſt & non eſt indiuiſibile ſenſibile manifeſtum eſt enim vnum quidem non videbitur infinita diſtantia vnū autem videtur finita, Similiter autem & audibile & odorabile & quæcunq; non ipſa

Im,pbať · Vera ſolutio prima. · a · Secundus modus ſoluendi · Rō prima · Secunda · Tercia · Quarta · Sēſus vn⁹ · Primo · Secundo · Corolł. de indiuiſibili

tangentes ſentiunt.Et itaq; aliquid vltimum diſtantiæ vnde non videtur & primũ vnde videtur hoc itaq; neceſſe indiuiſibile eſſe quod in vlteriori quidem non contingit ſentire exiſtens in citeriori autem neceſſe ſentire.Si itaq; aliquid erit indiuiſibile ſenſibile componatur in vltimo:vnde eſt vltimo quidem non ſenſibile/primo autem ſenſibile:ſimul accidet viſibile eſſe & inuiſibile: hoc autem impoſſibile.De ſenſitiuis quidem igitur & ſenſibilibus quomodo habent & cõmuniter ſcd'm vnũ quodq; ſenſitiuum dictum eſt.Reliquorum autem primo conſiderandum de memoria & reminiſcentia & ſomno. Epilogus.

Explanatio tex.

¶Hoc capite mouet tres quæſtiones: & ſcd'm hoc ſunt tres partes cap.In prima mouet hanc quæſtionem/an qualitates ſenſibiles diuiſibiles ſint in infinitum.

I.Obijcit aliquis. quia omne corpus eſt diuiſibile in infinitum:ergo & qualitates ſenſibiles:In contrarium primo/quia tunc ſenſus eſſet diuiſibilis in infinitum: quia ſenſibile mouet & agit in ſenſum: ſed ſenſus non poteſt ita diuidi/quia requirit certa organa & quantitatem. 2.quia tunc nulla magnitudo eſſet inſenſibilis.

II.Sed q; ſint diuiſibiles probatur quia cũ corpus ſit diuiſibile in infinitum & nõ qualitas: ergo eſſet aliquod corpus nec calidum,nec frigidum &c̃. 2 quia ſic corpus ſenſibile componeret ex non ſenſibilibus. 3.quia illę magnitudines eſſent incognoſcibiles:non enim ſentiuntur:ergo nec intell gunt: quia nihil eſt in intellectu qn prius fuerit in ſenſu.

III.Reprobata ſolutione antiquorum. q; ſint puncta indiuiſibilia reſpondet,q; ſunt partes finitę ſaporum & colorum ſubiectiuę.i.ſunt finitę ſpecies. patet quia ſunt ſpecies extremę / ergo mediæ non poſſunt eſſe infinitę.

IIII.Tamen continuum eſt diuiſibile in partes infinitas inæquales.i.eiuſdem proportionis/ſed non eiuſdem quantitatis.

V.Qualitates bene ſunt diuiſibiles in infinitũ/ſed non ſic ſentiuntur: ſed ſolum ſentiuntur vt in toto ſenſibili/quia etiam illę partes inſenſibiles,nõ poſſunt per ſe eſſe: & ita ſunt ſenſibiles potentia non actu.

VI.Senſus diſtincte melius cognoſcit paruam magnitudinem/licet non quamcunq; minorem: quia ſenſus non eſt ſic fortificabilis.

Secunda pars.

Quærit,an viſibile prius moueat medium q; viſum?

VII.Mouet dubiũ prædictũ: & arguit q; ſic quia ita eſt de ſono & odore/propinquior prius audit: ita dixit etiam Emp. 3.quia oportet fieri motum de viſibili ad viſum:motus aũt fit ſucceſſiue.

VIII.Antiqui inſufficienter ſoluerunt/q; totus odor ſimul ſentiatur. vel q; de prope citius ſentitur q; de longe.

IX. Reſpondet q; aliud eſt de ſono & odore qui per motũ multiplicant; ob id non eſt idem ſonus quem duo audiũt ſed ſimilis ſic & de odore:Aliud eſt de lumine:per hoc enim quod ineſt lucidũ, ſtatim eſt lumen.i.multiplicatur.

X.Alia dña eſt in ſimili de alteratione & motu locali:quia oẽs partes poſſunt ſimul alterari/ſicut tota aqua congelari:ſed non omnes partes poſſunt ſimul pertranſiri.

Tercia pars.

Quærit An aliquis poſſit plura ſentire?

XI.Suppoſitio prima. motus maiores impediunt motus minores. Secunda.ſimplex melius ſentitur q; alteri commixtum.

XII.Arguit q; nõ/quia ſi plura ſentiantur/vel per motus æquales vel inæquales:ſi inæquales maior impedit minorem: ſi æquales,ergo permiſcentur: & ſic minus ſentiuntur.

XIII.Secunda ratio. quia vno ſenſu nõ poſſumus plura ſentire:quia vnius potentię eſt vnus actus.

XIIII.Tertia ratio ſi plura ſimul ſentirentur vel eſſent eiuſdem rationis: & ſic non faciunt niſi vnum actum:ſicut duo calida idem calefaciunt:uel eſſent contraria: tunc facerent actus contrarios/qui non poſſunt eſſe ſimul:ſi etiã eſſent adinuicem proportionabilia:iam adhuc ſe impedirent.

XV.Solutio antiquorũ non valet/q; plura non ſimul ſentiant/ſed videant ſimul ſentiri ꝓpter paruitatem temporis intermedij:primo quia ſicut tempus percipimus: ita & interruptionem temporis. 2.quia ſi aliqua pars temporis eſſet inperceptibilis ſequens eſſet magnitudinem non percipi/niſi ratione partis:Immo nihil perciperet eſſe in tempore/ niſi ſcd'm partem:vnde toto ſenſato/quęlibet pars indiſtincte ſentitur.

XVI.Vnus modus ſoluendi eſt/quod ſicut ſenſibile eſt quodammodo vnũ/quia continuũ: & quodammodo plura/quia extenſum habens partem extra partem: ſic & ſenſus eſt quodãmodo vnus/& quodammodo plures:quia organum eius eſt extenſum capax plurium ſpecierum.

XVII.Alius modus ſoluendi eſt/q; ſenſibilia diuerſa ſentiuntur ſimul ab eodem ſenſu cõmuni/ſed non ab eodem proprio.

XVIII.Probat hoc quatuor rõibus,vt in textu.

XIX.Senſus eſt vnus. vel quia eſt vnus numero/ cõmunis tamen pluribus diuerſis ſenſibus proprijs: Vel quia ſicut albedo & dulcedo nõ repugnant in eodem ſubiecto:ita nec ſpecies repugnarent eſſe in eadem anima.

XX.Indiuiſibile non eſt ſenſibile.

Annotatio

4. Dieſis ſemitonium minus, vide in epitomate Muſicæ.

9. Cothonium, alia litera habet Cotanum: Stapulen. adnotauit. Cotonium/Cytoniũ/Coctanum: Ariſtot. græce habet κώδωνοσ. Ficorum forte genus voluit/de quo Plinius ſcribit Syria in ficorum genere habet carycas/& minores eius generis quę cotana vocant: Perotus aſſignat eſſe pomi genus odoriferi.

Diapaſon & diapente, conſonantiæ ſunt muſicæ. vide in epitomate.

Q.VI.

An quis poſſit plura ſimul ſentire:

Articulus.I.

Nota.I. Q̃ quæſtio vt iacet nullam habet difficultatem: comedendo enim lac guſto dulce & ſimul tango humidum: & ita abſoluit Ariſto. quemadmodum vnuſquiſq; apud ſe experitur: Sed maius dubium eſt ait Burid. An ſimul plura perfecte ſentiamus/ac ſi alterum eorum ſolum ſentiretur: de quo ponit tunc aliqua dicta: primum Non contingit ſentire vnum ſolum/ita q̃ non ſentiant plura: quia ſenſibile eſt continuũ: & ita habet partes. Secundũ plura æque perfecte ſentiuntur ſicut vnũ: patet quia illud continuum eſt vnum & nõ plura: Supponitur hic/q̃ totũ non diſtinguitur a ſuis partibus: quærentes autem non dubitant de illis duobus.

Nota.II. Si loquimur de ſenſibilibus diuiſim/nõ eſt poſſibile/quodlibet ſenſibilium/quę ſimul ſentiuntur/ita perfecte/ſicut vnum ſolum, ſentiri: vt diſtinctius video literam h. ſolam videndo/quam cum video eam cõiunctim in tota dictione. homo: Quartum dictum eſt, Euenit vt videndo aliquod totum, perfectius ſentiatur pars/q̃ totum: patet in meta & ſcopo ſagitariorum: vbi dum tota meta inſpicitur: tamen ſignum perfectius videtur.

Nota. III. Vtcunq; ſit veriſſimum eſt illud poetæ. Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus: ita ſenſus vni intentus, impeditur / non q̃ non ſentiat aliud: ſed quod minus perfecte ſentiat: Et motus maiores expellunt motus minores: niſi eſſent potentiæ ſubordinatæ: vbi actus vnius deſeruiret actui alterius. Ratio enim iſtorum eſt: quia ſenſatio perceptiua non fit ſine attentione: Sed ſi oculus attentius aſpicit vnum / negligimus aliud: patet in conſonantijs vocum ſimul: Vnde his multis attendens percipit ſenſatione communi & confuſa/ſed non diſtincta.

Nota. IIII. Qualitates poſſe diuidi ſcd'm partes quantitatiuas: & ſic non poſſunt diuidi qualitates ſpirituales: Secundo poſſunt diuidi ſcd'm partes graduales: & ſic etiam ſpũales diuidunt. vt late patet per Camerace. q. 9. primi: at tunc de diuiſione qualitatum dicatur/ſicut in. 6. phyſ. An illuminatio fiat in inſtanti; clare reſoluis ex dictis. 7. phyſi. & 2. de anima.

Articulus.II.

Concluſio eſt affirmatiua quo ad ſenſationem in communi/ſed negatiua/quo ad ſenſationem ęque perfectam: patet ex textu & notabili ſecundo, articulo tertio.

Finis libri De ſenſu & ſenſato.

DE MEMORIA ET REMINISCENTIA LIB. VNVS

Intentio
Pars p̃ma
1 Dñia
2 Cõcluſio.

DE memoria autem memorari dicendum quid eſt: & propter quam cauſam ſit: & cui animæ partium hæc accidat paſſio & reminiſci: non enim ijdem ſunt memoratiui & reminiſcitiui: ſed vt frequenter memorabiliores quidem tardi. Reminiſcibiliores autem qui veloces & bene dicentes. Primum igitur quidem accipiendum eſt qualia ſunt memorabilia: multotiens enim decipit hic, Neq; enim futura cõtingit memorari: ſed eſt opinabile ſeparabile: erit autem vtiq; & ſcientia quædam ſeparatiua: quemadmodum quidam diuinatiuam dicunt neq; præſentis eſt: ſed ſenſus: hoc enim neq; futurũ neq; factum cognoſcimus: ſed tantum pręſens. Memoria autem facti: eſt pręſens autem cum adeſt vt hoc album cum aliquis videt: nullus vtiq; dicet memorari: neq; quod conſideratur: cum ſit conſiderans & intelligens: ſed hoc quidem ſentire dicunt: illud

ſpeculabile
ſpeculatiua

autem ſcire ſolum:cum vero ſine actibus ſcientiam & ſenſum habeat/ſic memorat̃ eas:vt qui trianguli/quod duobus rectis æquales:hoc quidem quia dicit:aut ſpeculatus fuit:illud vero quoniam audiuit:aut vidit: aut aliquid tale.ſemper enim cum ſcd'm memorari agat ſic in anima dicit/quod hoc prius audiuit aut ſenſit:aut intellexit. ¶Eſt quidem igitur memoria neq; ſenſus neq; opinio. ſed horum alicuius habitus aut paſſio:cum factum fuerit tempus:ipſius autem nunc in ipſo nunc nõ eſt me moria ſicut dictum eſt:eſt enim præſentis quidem ſenſus futuri vero ſpes:facti memoria eſt. ¶Vnde poſt tempus memoria omnis.Quare quæcunq; tempus ſentiunt & quo hæc ſola animalia memorantur & iſto quo ſentiunt. ¶Quoniam autem de fantaſia prius in his quæ ſunt de anima dictum eſt:& intelligere non eſt ſine fantaſmate:accidit enim eadem paſſio intellectui:quæ quidem & in deſcribendo:ibi em̃ nulla vtentes quantitate trigoni determinata: tamen finitum ſcd'm quantitatem deſcribimus & intelligens ſimiliter & ſi non intelligat quantum: ponitur ante oculos quantum:intelligit autem non ſcd'm quod quantum eſt ſolum: ſi autem natura ſit quantorum infinitorum:anteponitur tamen quantum determinatum:intelligit autem ſcd'm q; quantum ſolum.propter quam igitur cauſam non contingit intelligere nihil ſine continuo neq; ſine ratione temporis entia: alia vero ratio. ¶Magnitudinem autem & motum cognoſcere neceſſe:quo & tempus & fantaſma cõmunis ſenſus paſſio.Quare manifeſtum q; primo ſenſitiuo horum cognitio eſt: memoria aũt & quę eſt intelligibilium non ſine fantaſmate eſt: quare intellectui ſcd'm accidens vtiq; erit:per ſe autem primi ſenſitiui. ¶Vnde & alteris quibuſdam ineſſe animalium/& non ſolum hominibus & habentibus opinionem aut prudentiam. Si aũt intellectiuarum aliqua partium eſſet:non vtiq; ineſſet multum aliorum animaliũ: forte autem multi mortalium. ¶Quoniam neq; nunc omnibus propter id quod non omnia temporis ſenſum habent:ſemper enim cum agat memoria ſicut & prius dixit quoniam vidit, hic autem audiuit:aut didicit:ſimul ſentit:quia prius: prius autem & poſterius in tempore ſunt.Cuius quidem igitur eorum quæ ſunt animæ/ memoria ſit/manifeſtum/quoniam quidem cuius & fantaſma eſt:& ſunt memorabilia per ſe quidem quorum eſt fantaſia: ſcd'm accidens autem quæcunq; non ſine fantaſia. ¶Dubitabit autem vtiq; aliquis propter quod quidem paſſione pręſente/ re vero abſente/memoratur/quod non præſens.Manifeſtum enim quoniam oportet intelligere talem aliquam factam per ſenſum in anima & in parte corporis habente ipſam velut picturam quandam paſſionem cuius dicimus habitum eſſe memoriam:factus enim motus imprimit velut figuram quandam ſenſibilis ſicut ſigillantes annulis. Vnde & his quidem qui in motu multo ꝑpter paſſionem,aut propter ætatem ſunt:non fit memoria tanq; vtiq; in aquam fluentem incidente motu & ſigillo:alijs quidem propter frigidam eſſe ſicut antiqua ædificiorum & propter duriciem accipientis paſſionem non inſit impreſſio propter quod quidem multũ noui & ſenes immemores:fluunt enim hi quidem propter augmentũ:illi vero propter decrementum.Similiter autem & multum veloces: aut tardi neutri videntur memores:hi quidem enim plus oportuno humidiores ſunt:illi vero duriores: his quidem igitur non manet fantaſma in anima: alios vero non tangit.Sed ſi quidem tale accidens eſt circa memoriam vtrum hanc memorat̃ paſſionem aut illud a quo facta eſt. ¶Siquidem enim eſt hoc abſentium nihil vtiq; memorabimur. ¶Si vero

Marginalia: 3 Diffinitio memorię. — 4 Corol'. — 5 Cõcluſio. — declaratõ — 6 Cõcluſio ſenſus Intellect⁹ — 7 Probatio — 8 Cõcluſio. — Epilogus — 9 Cõcluſio. Probatur primo — Secundo — Tertio — Quarto — 10 Cuius ſit memoria.

11 illud quomodo ſentientes hoc memoramur quid non ſentimus quod abſens. Et ſi
Rō prima Secunda eſt ſimile ſicut eſt figura aut pictura in nobis huius ipſius ſenſus propter quid vtiq̧
erit memoria alterius: ſed non huius ipſius. agens em̄ memoria ſpeculatur hanc paſ-
Tercia ſionem: & ſentit hunc. Quomodo igitur nō præſens memorat̄ / erit enim vtiq̧ vi-
dere nō præſens & audire. aut eſt vt contingit & accidit: vt enim in tabula ſcriptum
animal: & animal eſt & imago: & idem & vnū ipſum eſt ambo: eſſe tamen nō idē
amborū & eſt amborū conſiderare & ſicut animal: & ſicut imaginem: ſic & quod in
12 nobis fantaſma. ¶ Oportet ſuſcipere & ipſum aliquid ſcʒ ſe eſſe & alterius fantaſma
Solutio Scd'm quidem ſeipſum ſpeculantur: vt fantaſma eſt: inquantū vero alterius: vt ima-
go & memorabile: quare & cum agat motus ipſius: ſiquidem inquantū ſe ſic ſum-
pſerit anima ipſum vt intelligibile aliquid aut fantaſma videtur adeſſe. Si aūt in quā
tum alterius / & ſicut pictura tanq̄ imaginem conſiderat: & qui non vidit. Coriſcū /
vt coriſci imaginem: hæc alia paſſio huius ſpeculationis & quando ſicut animal pi-
ctum conſiderat in anima: hoc quidem fit ſicut intelligibile ſolum. Hoc aūt vt ibi /
quia imago memorabile. Et ob hoc aliquando neſcimus factis nobis in anima hu-
iuſmodi motibus / ab eo quod prius ſenſimus: ſi ſcd'm ſenſiſſe accidit: & ſi eſt memo
ria aut nō, dubitamus quandoq̧. Aliquando aūt accidit intelligere & reminiſci: quo
niam aliquid audiuimus prius aut vidimus: hoc aūt contingit: cum ſpeculans tanq̄
ipſum permutetur / & conſideretur ſicut alterius: fit aūt aliquando & contrariū vt ac
cidit antiphonti & alijs extaſim paſſis: fantaſma em̄ dicebant vt facta & vt memo-
13 rantes: hoc aūt fit cum aliquis non imaginem tanq̄ imaginem conſideret. ¶ Medi
Cōcluſio. tationes aūt memoriā ſaluant in reminiſcendo: hoc aūt eſt nihil alterū / q̄ ſpeculari
Epilogus multotiens ſicut imaginem: & non ſicut ſcd'm ſe. Quid quidem igitur eſt memo-
ria & memorari, dictum eſt: quoniā fantaſmatis, vt imaginis: cuius fantaſma habitus
& cuius particulæ earū quæ in nobis: quia primi ſenſitiui / & quoniā tempus ſenti-
Secunda pars mus. ¶ De reminiſci aūt reliquū eſt dicere: primū quidem igitur quæcunq̧ in argu
14 mentatis rationibus vera ſunt: oportet ponere vt exiſtentia. Non em̄ eſt memoriæ
Cōcluſio. negatiua reſumptio reminiſcentia neq̧ acceptio. Cum em̄ primū addiſcat aut patiatur nō re
ſumit memoriā neq̧ vnā. Nulla em̄ antefacta eſt: neq̧ ex principio accipit: cum em̄
factus fuerit habitus aut paſſio: tunc memoria eſt. Quare cum paſſione quæ fit / nō
inſit. Adhuc aūt cum primo facta eſt in indiuiduo & vltimo: paſſio quidem inexi-
ſtit iam patienti & ſcientia: ſi oportet vocare ſcientiā habitū aut paſſionem: nihil
enim aūt prohibet ſcd'm accidens memorari quædā quæ ſcimus: memorari autem
ſcd'm ſe: non eſt aūt factum tempus: memoratur em̄ nunc quæ audiuit, aut vidit, aut
paſſus fuit prius: non quod nunc paſſus eſt, memoratur nunc. Amplius manifeſtū
quoniā memorari eſt nō nunc reminiſcentem: ſed a principio ſentientem aut patien
tem. Sed cum reſumat quā prius habuit ſcientiā: aut ſenſum: aut cuius quidem habi-
15 tum: memoriā diximus hoc eſt: & tunc reminiſci eſt: non eorū quæ dicta ſunt ali-
Cōcluſio. quid: memorari aūt accidit: & memoriā ſequitur. ¶ Neq̧ itaq̧ hoc ſimpliciter: ſed
cum ante eſſent: iterū fiant ſed eſt vt eſt / aut vt non: his em̄ diſcere & inuenire con-
16 tingit eundem idem. Oportet igitur differre reminiſci ab his & in ente pluri prin-
Modus reminiſcēdi cipio / q̄ ex quo addiſcunt reminiſci. ¶ Contingunt aūt reminiſcentię: quoniā aptus
natus eſt hic motus iam poſt hunc. Siquidem em̄ ex neceſſitate manifeſtū quod cū
moueatur illo: hoc mouebitur. Si aūt non ex neceſſitate ſed ex conſuetudine / vt ad

multū mouebitur:accidit aūt quoſdam ſemel conſueuiſſe velocius/ q̄ alios multo=
tiens motos: Vnde quędā ſemel videntes/magis memoramur/q̄ altera multotiens
Cum igitur reminiſcimur/mouemur ſcd'm quædā primorū motuū: quouſq; vtiq; Declaratio poris
moueamur:poſtq̄ ille conſueuit:vnde & q̄ꝫ conſequenter venamur meditantes,
a nunc,aut alio aliquo,& a ſimili,aut contrario,aut ꝓpinquo:& ꝓpter hoc fit remi=
niſcentia.Motus em̄ horum:horū quidem eſt ijdem:horum aūt ſimul: illorum aūt Ad idem de motib⁹
partem habent:quare reliquū paruū quod motū eſt poſt illum.Quærunt quidem
igitur ſic:& non quærentes aūt ſic reminiſcunt̄:cum poſt alterū motū ille fiat:vt aūt
ſcd'm multa alteris factis motibus quales diximus fiebat ille.¶Nihil aūt oportet in 17 Dubium
tendere quæ procul ſunt quomodo memoremur:ſed nō quæ prope.Manifeſtū em̄
q̄ꝫ idem modus aliqualiter.Dico aūt quomodo dicit q̄ conſequenter non perqui= Rn̄ſio.
rens neq; reminiſcens:conſuetudine em̄ conſequit̄ motus hic poſt hunc.Et cū igit̄
reminiſci voluerit: hoc faciet quæret accipere principiū motus poſt quod ille erit.
Vnde citiſſime & optime fiunt a principio reminiſcentię.Sicut em̄ ſe habent res 18 Coroll.
adinuicem:in eo quod conſequent̄/ſic & motus.Et ſunt magis reminiſcibilia quę= autoritas.
cunq; ordinationem habent aliquā/ſicut mathematica.Quæ aūt praue grauiter.& Corol.
in hoc reminiſci differt ab iterū addiſcere : quia poſſunt quodāmodo moueri in id Dr̄ia
q̄ꝫ eſt poſt principiū:cum vero non:ſed per aliud:non adhuc memorat̄. ¶Multo= 19
tiens aūt iam quidem nō poteſt reminiſci:quærens aūt poteſt & inuenit:hoc aūt fit Dubium ſecundū.
multa mouenti:ſi moueat hm̄ōi motu quem conſequit̄ res.Meminere em̄ eſt ineſſe Rn̄ſio
potentiā mouentem:hoc aūt eſt vt ex ipſo eſt:& quibus habet̄ motibus moueat̄ ſi=
cut dictū eſt.¶Oportet aūt acceptū eſſe principiū:propter quod a locis vident̄ re= 20
miniſci aliqn̄.Cauſa aūt eſt:quia velociter ab alio in aliud veniunt:vt a lacte in albū: Loca reminiſci
ab albo aūt in aerem:& ab hoc in humidū a quo meminit autumni hanc quærens
horā.¶Videtur aūt vniuerſale principiū & mediū omniū.Si enim nō prius cum in 21
hoc veniat reminiſcet̄:aut non iam neq; aliunde:vt ſi quis intellexit in q̄bus a.b.g. Modus reminiſcē-
d.e.z.i.t.Si em̄ non in e.reminiſcet̄ in t.meminit.Hinc em̄ ad ambo motū eſſe con di
tingit & in.a.& in.e ſi vero non horū aliquid quærit in.g.veniens reminiſcet̄:ſi in.i.
aut.z.inquirit.Si aūt nō in.a.& ſic ſemper.¶Eius aūt quod ab eodem aliqn̄ quidem 22
meminere:aliqn̄ autem nō,cauſa eſt:quia cōtingit ad plus motū eſſe ab eodem prin Dubium
cipio vt ab ipſo.g.in.z.aut in.d.Si igitur non per antiquū mouet̄:inconſuetius mo tertium Rn̄ſio
uetur: tanq̄ enim natura iam conſuetudo eſt:vnde quę multotiens intelligimus:cito autoritas.
reminiſcimur:ſicut em̄ natura hoc poſt hoc eſt:ſic & operatio multotiens naturā fa
cit.¶Quoniā autem ſicut in his quę ſunt natura:ſic & extra naturā:& a fortuna ad= 23 Dubiū
huc magis in his quę per conſuetudinem ſunt:quibus natura nō ſimiliter ineſt. Qua quartum
re moueri aliquando & ibi & alicubi aliterq;.& cum retrahat̄ inde ipſe caſu quoq;. Rn̄ſio
Et propter hoc,cum indigeat nomen reminiſci diſſimile,quo ſcimus in illo ſolo erra
mus.Reminiſci quidem igitur hoc accidit modo.¶Maxime aūt oportet cognoſce= 24
re tempus aut menſura aut infinite.Eſt aūt aliquid quo iudicat maius & minus:ratio Cōcluſio.
nabile aūt ſicut & magnitudines.intelligit em̄ magnas & procul nō extendendo ibi
intelligentiam:ſicut viſum dicunt quidam.Et nanq; cum non ſint. ſimiliter intelli=
gat:ſed proportionali motu.ſunt em̄ in ipſa ſimiles figuræ & motus:quomodo em̄
differt cum maiores intelligat/aut quia illa intelligit/quę minora:omnia enim quæ

inter minora & proportionabiliter & quę extra. Eſt autem forte ſicut & ſpeciebus & proportionale accipere, ſed in ipſo ſic & diſtantijs: ſicut igitur ſi ſcd'm a.b.b.c. mouet: facit g.d. proportionale eñ eſt a.g.&.g.d. quid ergo magis.g.d.q̃.z.i. facit: aut ſicut.a.g.ad.a.b. ſe habet ſic.k.t.ad.t.m. ſe habet ſcd'm hos igit ſimul mouet. ſi vero ſcd'm.a.z.z.i. velit intelligere: & quidem quæ.g.b.b.e. ſimiliter intelliget. ſed pro

25 Cõcluſio. de errore memorię. c.t.k.l.m. intelliget: hæc eñ ſe habent ſicut.c.a.ad.b.a. ¶ Cum igitur rei ſimul fiat motus & temporis: nunc memoria agit. Si aũt putet non faciens memorari: nihil enim ꝓhibet mentiri: quemadmodũ & videri memorari nõ memorantem: agentem aũt memoria nõ putare ſed latere: memoratum nõ eſt: hoc enim erat ipſum memori: ſed ſi qui rei fiat ſine eo qui temporis aut ipſe ſine illo nõ reminiſcetur. qui vero eſt temporis duplex eſt: aliquando quidem enim menſura nõ meminit ipſum: vt quia tercia die quod tamen aliquando fecit: aliquando autem & menſura. ſed memoratur quamuis nõ menſura. Conſueuerunt enim dicere quoniam memoratur quidem: quando tamen neſciunt: cum ipſius quando nõ cognoſcunt quantitatem metro.

26 Dña Quod quidem igitur non ijdem ſunt memoratiui & reminiſcitiui in prioribus dictum eſt. differt aũt memorari a reminiſci non ſolum ſcd'm tempus: ſed quoniam ipſo quidem memorari & aliorum animalium participant multa ſed reminiſci nullum: vt eſt dicere quæ cognoſcuntur animalium niſi homo. Cauſa autem: quia reminiſci eſt vt ſyllogiſmus quidam: quod enim prius aut vidit aut audiuit aut aliquid huiuſmodi paſſus fuit: ſyllogiſat reminiſcens: & eſt vt inquiſitio quædam: hoc aũt quibus & deliberatiuum ineſt: natura ſolum accidit & nãq; deliberare ſyllogiſmus

Rõ huius

27 Cõcluſio. quidem eſt ¶ Quod autem corporea quædam paſſio reminiſcentia quæſtio in tali fantaſmate, ſignum, turbare quoſdam cum nõ poſſunt reminiſci & valde adhibentes intelligentiam & non adhuc conantes reminiſci, nihil minus & maxime melancolicis: hos enim fantaſmata mouent maxime. Cauſa autem eius quod nõ in ſeipſis eſt reminiſci: quia ſicut proijcientibus non amplius in ipſis ſiſtere: ſic reminiſcens & inueſtigans corporale aliquod mouet in quo paſſio eſt. Maxime autem turbantur quibus humiditas fuerit exiſtens circa locum ſenſitiuum. Non enim facile pulſat mota quouſq; ſuperueniat quod quæritur: & recte procedat motus. Vnde & irę & timores cum contra mouerint: & contramouentibus iterum his non ſedantur: ſed ad eandem contramouent: & comparatur hæc paſſio nominibus: & melodijs & rationibus cum per hos fiat aliquid ipſorum valde: pulſantibus enim & non volentibus accidit iterum cantare aut dicere. ¶ Sunt autem & ſuperiora maiora habentes. Nam peius memoratiui q̃ contrarij: propter id quod grauitatem multam habent in ſenſibili: & quia neq; a principio motus poſſunt immanere, ſed diſſoluti ſunt, neq; in reminiſcendo facile recte procedunt: penitus autem noui & multum ſenes immemores ſunt propter motum: hi quidem enim in decremento: illi vero in augmento multo ſunt. Amplius autem pueri & nanoſi ſunt vſq; ad longam ætatem: de memoria quidem igitur & memorari quæ ſit natura ipſorum. & qua earum quę ſunt animæ memorantur animalia: & de reminiſci quid eſt: & quomodo fit: & propter quam cauſam: dictum eſt.

Signũ Melãcholici Simile. Signũ.

28 Aliud ſig.

Tertium ſignum

Explanatio textus.

Inſcriptio libri de memoria & reminiſcentia, materiam eius indicat: vnicū caput duabus partibus abſoluitur

Prima pars

Tractat de memoria.

I. Non eſt idem memorari & reminiſci: quia bene memoratiui: ut ingenioſi, nō ſunt bn̄ reminiſcitiui.
II. Memoria nō eſt futuri vel preſentis, ſed p̄teriti: quia de futuro eſt ſpes vel opinio / de p̄ſenti ſenſus: ſed de actu præterito memoria: quę nec eſt ſenſus vel opinio.
III. Memoria eſt paſſio alicuius cum factum fuerit tempus.
Corol. IIII. Sola cognoſcentia tempus memorantur.
Suppō V. Intellectio nō fit ſine phantaſmate: & ideo intellectus non intelligit ſine continuo tempore.
VI. Memoria eſt paſſio primi ſenſitiui. probat̄ qa eius eſt cognoſcere tempus / ergo eius eſt memorari: nam ſenſus cognoſcit motū tempus, & magnitudinem: Vnde admittit memoriā eſſe per accidens ipſius intellectus: inquantū recipit fantaſma a ſenſu
VII. Probantur dicta / quia etiam non intelligentia, memorantur vt bruta.
VIII. Non omnia animalia habent memoriā.
IX. Licet ſpecies rei ſit p̄ſens: tamen memoria nō habet̄ de ſpecie / ſed de re abſente: probat̄ quia ſicut pictura vel ſigillū repn̄tat rem p̄teritā, ſic ſpecies in fantaſia: probat̄ hoc primo quia exiſtentes in magno motu non memorant̄, vt ebrij, infirmi: quia ſpecies impediunt̄. 2. pueri non memorant̄: quia ſpecies impediunt̄ propter fluxibilitatem. 3. Senes non bene memorant̄ / quia ob nimiā ſiccitatem, ſpecies non bene recipiunt. 4. quia cito intelligentes, male retinent & memorant̄.
X. Memoria non eſt illius ſpeciei: quia tunc eſſet præſentis.
XI. Videtur ꝙ memoria ſit pn̄tis: quia memoria eſt ipſius ſenſus: modo ſenſus eſt pn̄tis. 2. quia ſpecies in phantaſia eſt, ſicut pictura in pariete: modo pictura eſt p̄ſens videnti. 3. Si ſenſus cōmunis pōt eſſe abſentis: ergo & ſenſus exterior.
XII. Soluunt̄ prędicta / quia licet ſpecies vt res q̄dam ſit in re p̄ſens: tamen vt eſt repn̄tatiua alterius ſic eſt rei abſentis: extendit de modo repræſentandi ſpecierum vt in textu.
XIII. Memoria auget̄ & ſeruatur per frequentem meditationem: nam anima plus abilitatur, ſi multotiens memoratur.

Pars ſcd'a de reminiſcentia.

XIIII. Reminiſcentia nō eſt memoria, nec aliquid de nouo ſentire vel intelligere: ſecundū probatur / quia memoria non fit cum de nouo quid intelligit̄ vel ſentit̄: ergo nec reminiſcentia: antecedens patet quia ad memoriā requirit̄ interruptio temporis p̄teriti: & ita memoria p̄ſupponit prius fuiſſe actum vel habitū: Sed a memoria differt quia in reminiſcentia interuenit obliuio.
XV. Memorari vel reminiſci, non eſt iterato aliquid cognoſcere: ſed cognoſcere hoc ſe prius ſciuiſſe vidiſſe.
XVI. Reminiſcendi modus fit per hoc ꝙ ſicut vn⁹ motus animę fit poſt aliū: ꝙ ita apprehendat vnū poſt aliū: Et ita cū reminiſcimur, mouemur de uno actu ad aliū meditando, per ſimile vel contrariū.
XVII. Cur aliqn̄ reminiſcimur facile a longo tempore: & non ꝙ heri aut pridie factum? Reſpondet̄ ꝙ hoc eſt quia reminiſcentia fit per alicuius apprehenſionem ducentis in noticiā obliti: modo poteſt occurrere æque cito ducens in noticiā ante annum p̄teriti / ſicut ante diem vel ſeptimanā.
XVIII. Corol. primum cito reminiſcimur ab illo principio a quo reminiſcenda inceperūt. Corol. ſecundū, Bene ordinata facilius reminiſcimur q̄ȝ inordinata.
XIX. Cur volens reminiſci, non poteſt aliqn̄: & dein non quęrens, ſponte reminiſcitur? Reſpondet̄ quia volens habet multas apprehenſiones / quę nō valent ad illud reminiſcendū: & ſponte poſtea venit apprehenſio quę valet ad apprehendendū.
XX. Volens reminiſci cogitet loca in qbus fuit.
XXI. Optimus modus reminiſcendi eſt per diuiſionem vt illa ſeptimana fui ibi, diuidendo per dies facile inueniā quid fecerim de vno in alium.
XXII. Cur habentes principiū reminiſcendi nō reminiſcuntur? Reſpondet̄ quia illud principium eſt indifferens ad multa.
XXIII. Cur aliquando defectuoſe reminiſcimur? Reſpondetur, ꝙ ſicut in naturalibus veniunt ita etiam in voluntarijs.
XXIIII. Ad reminiſcendū confert tempus: ita ꝙ cognoſcat̄ tempus preteritū eſſe preteritū: tamen tam memoria q̄ȝ reminiſcentia fiunt ſine certo tempore: licet res intelligant̄ ad ꝓportionem t̄pis.
XXV. Contingit errare in reminiſcentia & hoc ex parte rei / & ex parte temporis.
XXVI. Differt memoria a reminiſcentia: quia etiam alia animalia ab homine memorant̄ / ſed nō reminiſcunt̄: cuius ratio eſt quia reminiſcentia fit cū diſcurſu.
XXVII. Reminiſcentia eſt paſſio corporea: primū ſignum huius eſt: quia multū volentes reminiſci & non potentes, turbantur: maxime in melancolicis: & eſt ſicut in iratis / qui motus eorum non poſſunt facile ſedare: & propter fortem imaginationem, nō ceſſamus a memoria aliquorum.
XXVIII. Signum ſecundū eſt / quia habentes ſuperiora groſſa male memorantur. Tertium ſignū quia pueri & ſenes male memoratiui ſunt: pueri ob motum nimiū, ſenes ob defectum motus.

Annotatio

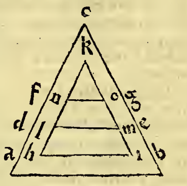
1. Senſitiuū primū, id eſt ſenſus cōmunis.
16. Ordo plurimum confert ad memoriam: Vnde aliquid memoriæ cōmendaturus / ſtudeat ſemper eodem ordine illud recenſere: alioquin ſi iam ſic, iam aliter ordinauerit / ſeipſum confundet.
Quæ hic præcepta Ariſtot. de memoria tradidit,

iuniores accuratius proſequuti ſunt: Rhetores quoq; & Oratores locupletarunt: vt licet videre in Cicerone, & Fabio: nam potiſſimũ artificialis memoria conſiſtit in locis, imaginibus, comparatione eorum & ordine adhibito: Noſtra enim tempeſtate aliqui artificialem memoriã tradidere.

12. Antipho quidem minus ſanę mentis / exiſtimabat ea eſſe vere facta / quę apud ſe imaginaria erãt.

23. Solo erramus. lege ſolœciſamus: vult dicere / ſi volumus reminiſci nomen: & quia finiť in bertus, pronuncio engelbertus, cum ſit Eckbertus.

24. Proportionari dicit Ariſtot. tempora & magnitudines ſit a.b.c. triangulus temporis & h.i.k. triangulus rei: & accomoda textui / & inuenies quod petis: niſi ꝙ alĳs literis vtitur & Ariſtot. & interpres: tu vtitor ſic. quæ eſt proportio a b. ad b c. talis eſt h i. ad i k: & ſic conſequenter applicato.

25. Error fit in memoria, dum putat ſe memorari / cum non memoratur: & dum non putat ſe memorari / dum agit memoriam.

28. Nanus, pomilio, ita vult Ariſtot. eſſe ſicut nanos / quia ſint paruę ſtaturę / & habeant magna capita, iuxta illud diſtichon Marcialis

Si tantũ ſpectes hominis caput: Hectora credas
Si ſtantem videas Aſtyanacta putes.

Q. Vnica.

An memoria & reminiſcentia differant:

Articulus. I.

Nota. I. Vt inuerſo ordine curramus iſtũ eſſe memorandi modũ: nam dum rex uideť (gratia exempli) tunc imprimiť vna ſpecies & ſimilitudo regis in anima, ſicut ſigillum imprimit formam ſuam in cæra: illa ſpecies reſeruatur in anima: ꝙ qui vidit poteſt de eo cogitare: & tunc dicitur memorari: Hoc ſuppoſito ſcias variam eſſe memorię acceptionem: nam ipſa potentia memoratiua dicitur memoria: ſimiliter organum reſeruatiuum ſpecierum dicitur memoria: vnde læſi in occipite, dicunť læſi memoria: ſimiliter ſpecies reſeruatę dicuntur memoria: & quarto memoria vſurpatur pro actu memorandi: & ſic loquimur hic de memoria: Et ſic duplex eſt memoria. ſ. intellectiua & ſenſitiua. ¶ Et ad memoriam requiruntur ſex ſ. tria repræſentatiua & tria repræſentata ſcd'm Buridanum repręſentata in priori exemplo, ſunt rex viſus, viſio, & tempus præteritum in quo vidit: horum omnium ſpecies ſpectra & ſimilitudines, neceſſe eſt, vt habeat anima / ſi velit memorari.

Nota. II. Iacto illo fundamento, faciliter poſſe ſtatui differentiam inter memorari, reminiſci, & obliuiſci: Nam ſi ſpecies fortiter imprimuntur & reſeruantur totaliter in anima: vt ſtatim aduertentia, ſtatim moueant potentiam, ad iteratã rei cognitionem: Et per has ſpecies fit memoria: Aut ſpecies iſtæ debiliter ſunt impreſſæ, aut diuturnitate temporis aut alia cauſa amiſſæ & corruptę ac totaliter abolitæ & remotę a vi conſeruatiua ſpecierum: & tunc dicimur obliuiſci: Aut ſolum ſunt remiſſæ non penitus perditę / ſed confuſę & fragiles adhuc modicum hærent in memoratiuo organo / non ſufficientes per ſeipſas mouere potentiam / niſi cum apprehenſione alterius, & adiutorio: quo eleuetur & actuetur: & tunc per has ſpecies reminiſcimur: Accipe ſymbolum vidiſti picturam in pariete: poſt interuallum redis, vbi pars picturę eſt deleta, & pars manet: iam ex parte picturę manentis diſcurris ad noticiam partis deletę: ita contingit in reminiſcentia. ¶ Corollarium. Reminiſcentia nõ præſupponit obliuionem totalem / ſed partialem: at readdiſcentia præſupponit totalem obliuionem ¶ Corollarium. Sic intelligendus eſt Auerr. ꝙ reminiſcentia ſit memoria interciſa. ſ. obliuioni partiali: eſt mens Bruxellen. & Iſennachĳ: Adde tamen ſemper quod generaliter memoria extendit ſe ad reminiſcentiam.

Nota. III. Ex his patere diffinitionem memorię datam ab Ariſtot. ~~Memoria eſt paſſio vel habitus alicuius cum factum fuerit tempus~~ .i. eſt iudiciũ de actibus præteritis per modum pręteritionis: Non conueniunt hic doctores, cuius potentię ſit memoria: Ariſto. concludit eam eſſe paſſionem primi ſenſitiui. i. ſenſus cõmunis: Auicenna. 6. lib. naturaliũ par. 5. cap. 6. negat memoriam eſſe in intellectu: G. Ocham q. 12. quarti negat memoriam eſſe in intellectu: mouetur ex eo / quia ad memoriam requiratur noticia complexa: ſed ſenſus non cognoſcat complexiue: Item quia memorando reflectatur potentia ſuper actum ſuum: ſed nullus ſenſus reflectať ſuper actum proprium: plura de his Scot. diſt. 45. quarti. q. 3. At bene reluctatur Greg. Arimin. diſt. 2. q. 2. art. 2. dub. 3. quia primo memoria eſt ſenſus communis ſenſibilium: & per accidens ſeu ex conſequenti eſt in intellectu: tamen intelligibilium memoria primo eſt in intellectu: Non obſtat G. Okã quia Greg. & Cameracen. q. 3. primi bene oſtendunt noticiam ſenſitiuam eſſe complexam, de quo in prologo logicę. Secundo licet ſenſus exterior nõ ſit reflexiuus / quia nullus videt ſe videre: tamen ſenſus communis bene eſt reflexiuus ſuper ſenſus exteriores: quia ſentit ſe videre: Quare duplicem poſuimus memoriã. ſenſitiuã & intellectiuã.

Nota. IIII. Liquere ex hoc definitionem reminiſcentiæ: Reminiſcentia eſt reſumptio noticię lapſę a memoria ex aliquo principio in memoria retento: quod accipe vt in ſecundo notabili. ¶ Conſequens eſt vt volens reminiſci recurrere habeat ad aliquod principium rememoratiuum / ex quo conſequatur aliud quodam ordine: vt ſic inueniat quęſitum: Et nõ eſt cura ſiue ſit ordo naturalis ſiue conſuetudinarius: ſicut quando non poſſum dicere verſus aliquem pſalmi vel prudentĳ / niſi ego aliquos præcedentes renarrem: Quare recte Ariſtot. præci

pit, ordinem in memorandis ſeruandum: nam quę bono ſunt digeſta ordine, faciliter memorari & reminiſci poſſumus.

Articulus.II.

Concluſio. Memoria & reminiſcentia differunt, patet ex dictis & Ariſtot. in textu. ¶ Vnde ſeptem colliguntur earum differentiæ. 1. quia memoria fit ratione ſpeciei ſufficientis mouere potentiam ad ſecundam apprehenſionem prius cogniti. abſq; adiutorio alterius ſpeciei: Reminiſcentia vero non. 2. Memoria ineſt etiam brutis, reminiſcētia ſolis hominibus. 3. Memoria quo ad aliquid ſequitur memoriam, quo ad aliquid ſequitur. 4. Memoria eſt continuatio reſeruatio ſpecierum: reminiſcentia eſt quaſi earum reuocatio. 5. Memoria eſt prompta recordatio, reminiſcentia non. 6. Reminiſcentia præſupponit obliuionem partialem: memoria non. 7. Bene reminiſcitiui naturaliter, frequenter non ſunt bene memoratiui.

Articulus.III.

Problema.I. Cur mulieres ſubito in non perſpecto tempore melius reſpondent, quàm diu deliberatę? Reſpondetur, quia humida habent organa cognitiua & fluida: ideo inconſtantes ſunt: dum deliberare incipiunt difluunt de vno medio ad aliud: & ita quanto magis deliberant eo magis confunduntur: quare ſunt minus aptę conſilijs.

Problema.II. Cur memorari volentes moueāt caput? Reſpondetur, quia organum memoriæ, particula cerebri, uermiculo ſimili clauditur, vel aliter opilatur: ſpiritus in quibus deferuntur ſpecies, nec introeunt, nec exeunt, niſi hoſtiolū tale aperiatur: ideo aliqui mouent vel eleuant caput, dum quærunt oblitum.

Problema.III. Cur lotio capitis & pedis cum aqua calida conferat memoriæ? Reſpondet, quia in capite ſunt aliquando multi fumi, perturbantes ſpiritus cognitiuos: qui lotione calidi reſoluuntur & euaporant, apertis poris capitis.

Probl.IIII. Cur volentes memorari aliquando claudunt oculos? Reſpondetur, quia motus maiores impediunt motus minores: ne igitur turbentur vel impediantur ſpecies memoratiuæ per ſpecies viſibiles; quia viſus eſt velociſſimus ſenſuum: ideo claudunt oculos.

Problema.V. Ex quibus attenditur bonitas uel malicia memoriæ? Reſpondetur ſcdm Buridanū ex tribus. primo ex complexione organi: quia ſi fuerit temperata, confert ad memoriam. Secundo, ex apprehenſione: quia ſi fortiter apprehendit cum forti attentione melius id retinet & facilius memoratur. ¶ Corollarium: Hinc iuuenes licet natura minus ſint memoratiui: tamen de peraccidens aliquando melius memorantur vel propter nouitatem, vel admirationem, aut quia adeo complacet: ideo fortius imprimunt: & ſic memorantur Tertio ex motu vel quiete organi: nam qui in magno motu ſunt minus ſunt memoratiui, ſicut infirmi, irati, formidoloſi, pueri & decrepiti.

Proble.VI. Cur poeta vinum dixerit obliuioſum, & Plinius mortem memoriæ? Reſpondetur, quia vinum eſt calidum & fortiter euaporatiuum: ideo perturbat ſuis fumationibus cerebrum, impedit ſpecies, debilitat & corrumpit: vt Vergilius eius incommoda deſcribit & Propertius,

Vino forma perit: vino corrumpitur ætas.

Appendix

De memoria artificiali, cuius inuentor dicitur Symonides & conſummator Metrodorus vt meminit Plinius lib.7. adnotauimus circa textum: ideo nos remittimus ad ſcriptores de eadem & ad Marſilium Ficinum lib.1. de triplici vita.

SCLI DEO GLORIA.
M D XX
xvi. Ian.

DE SOMNO ET VIGILIA LIBER VNVS.

DE DORMIENTIBVS, ET CAVSA MATERIALI ET EFFICIENTE SOMNI. CAP. I.

1 Intentio DE SOMNO aũt & vigilia conſiderandũ eſt quid ſint. &
vtrum animę vel corporis ꝓpria ſint vel cõmunia:& ſi coĩa:
cuius particulę animę vel corporis:& ꝓpter quã cauſam in
ſunt animalibus. Et vtrũ cõicant oĩa ſimul ambobus ipſis
aut alia quidem ſomno:alia vero altero ſolũ:vel alia qdem
neutro: altera vero vtriſq;. Adhuc aũt quid eſt ſomniũ: &
ꝓpter quã cauſam dormientes interdũ quid ſomniant:in-
terdũ aũt non: vel accidit quidem ſemper dormientibus
ſomniare:ſed non meminerunt. Et ſi hoc fiat: ꝓpter quã cauſam fit. & vtrũ contin-
gat futura ꝓuidere:aut non contingat:& qualiter ſi contingat. & vtrũ futura ab ho-
mine ꝓſpiciant̃ ſolum. & vtrũ agenda ab homine ſolũ:vel quorũ dæmonũ habet
2 Cõcluſio. cauſam:& vtrũ a natura fiunt/aut ab euentu. ¶ Primũ quidem igitur hoc manifeſtũ:
qm̃ circa idem animalis vigilia quidem eſt & ſomnus. Opponunt̃ em̃ & videtur
ſomnus vigiliæ quædã priuatio:nam extrema ſemper in alijs & in naturalibus circa
idem ſuſceptibile vident̃ fieri/& eiuſdem paſſiones eſſe. Dico aũt veluti viſus, cæci
tas, turpitudo, pulchritudo, ſanitas, ægritudo, fortitudo, debilitas, auditus, & ſurdi-
tas. Amplius aũt & ex his manifeſtũ. In quo em̃ vigilantem cognoſcimus:in hoc &
eum qui ſomno imprimit̃. Sentientem em̃ vigilare putamus & vigilationem:aut eo
quod eorũ quæ extrinſecus aliquid ſentit. vel eorum qui in ipſo motuũ aliquem.
Si ergo vigilare in nullo alio eſt q̃ in eo quod eſt ſentire:manifeſtũ quoniã quo qui
3 Cõcluſio. dem ſentiunt/hoc vigilant vigilantia:& dormiunt dormientia. ¶ Quoniã aũt non
animæ propriũ eſt ſentire neq; corporis: cuius enim eſt potentia. eius eſt & actio.
Quoniã vero dicitur ſenſus vt actio motus quidam per corpus animæ eſt:manife-
ſtum quoniã neq; animæ paſſio propria/neq; inanimatũ corpus poſſibile eſt ſen-
li. de aĩa tire. Cum autem determinatũ ſit prius in alijs de his quæ dicunt̃ quaſi particulę ani
mæ & de nutritiua ꝙ quidem ſeparat̃ ab alijs in corporibus habentibus vitam:alio
rum vero nullo ſine hoc exiſtente:manifeſtũ quidem quæcunq; viuentiũ augmen-
ti diminutioniſq; participant ſolum:quoniã in his non eſt ſomnus nec vigilia ve-
lut plantis. Non enim habent particulã ſenſitiuã:neq; ſi ſeparabile:neq; ſi non ſepa
4 Cõcluſio. rabile/poteſtate em̃ & eſſe ſeparabile eſt. ¶ Similiter aũt ꝙ nihil eſt quod ſemper
vigilet aut ſemper dormiat:ſed eiſdem inſunt animalium vtreq; paſſiones hæ. neq;
enim ſi animal eſt habens ſenſum hoc contingit:neq; dormire:neq; vigilare:vtraq;
em̃ paſſio hæc circa ſenſum primi ſenſitiui. Non contingit aũt neq; alterũ horum
ſemper ineſſe eidem:veluti aliquod genus animaliũ ſemper dormire/vel ſemper vi
gilare. Amplius quoruncũq; eſt aliquod opus ſcd'm naturã quando exceſſerit tem-
5 Probatur eadem cõ cluſio pus in quanto poſſunt aliquid facere vel aliquod eorum quod poſſunt tempore fa-
cere, neceſſe deficere:vt oculos videntes & quieſcere facientes hoc. ¶ Similiter aũt

manū & aliud oīe cuius eſt opus aliq̄d:ſi itaq̨ alicuius eſt opus ſentire:& hoc vti q̄ excedat quanto erat tp̄e potens ſentire continue deficiet: & non amplius faciet hoc. Si igit̄ vigilare diffinit̄ ſolutione ſenſus:contrariorū vero hoc quidem neceſſe alterū adeſſe:illud vero non:vigilare aūt ei quo eſt dormire contrariū:& neceſſariū omni alterū ineſſe neceſſariū vtiq̨ erit dormire. Si igit̄ huius paſſio eſt ſomnus: hoc aūt eſt in potentia ꝓpter exceſſum vigilandi:vigilandi aūt exceſſus qn̄q̨ q̄dem ab ægritudine qn̄q̨ abſq̨ ægritudine fit quare impotentia & diſſolutio ſimiliter erit/neceſſe omne q̄d vigilat contingere dormire. impoſſibile eīn ſemperagere. Similiter aūt neq̨ dormire ſemper nihil contingit. Somnus eīn paſſio ſenſitiuę particulæ eſt:vt vinculū & immobilitas quædā. quare neceſſe eſt omne dormiens habere ſenſitiuā particulā. Senſitiuū aūt quod poteſt ſentire ſcd̄m actum:agere aūt ſenſu ꝓprie & ſimpliciter impoſſibile eſt dormientem:ſimul ideo neceſſariū eſt ſomnū omnem excitabilem eſſe. ¶ Animalia q̄dem igitur pene omnia ſomnia cōmunicāt & natabilia & volatilia atq̨ greſſibilia:& eīn genera piſciū omniū & quā marinorū vel malaciorū viſa ſunt dormientia & alia omnia quæcunq̨ habent oculos: & eīn quæ duros habent oculos manifeſta entoma q̄d dormiunt: breuis aūt ſomni ſunt huiuſmodi omnia:ideoq̨ latebunt vtiq̨ quidem multotiens:vtrū participant ſomno vel non:eorum quidem quę durant habent teſtā ſcd̄m ſenſum quidem nunq̄ factum eſt manifeſtū ſi dormiunt. Si cui vero veriſimilis dicta ratio eſt ſuadebit̄. q̄d igitur quidem ſomno cōmunicant omnia animalia manifeſtū ex his: eo eīn quod eſt ſenſum habere:diffinit̄ animal:ſenſus aūt modo quidem aliquo immobilitatem & velut vinculū ſomnū eſſe dicimus:ſolutionem aūt remiſſionēq̨ vigiliā. ¶ Plantarum aūt nullā poſſibile quidem cōmunicare neutra horū paſſionū. Nam ſine ſenſu quidem nō exiſtit:neq̨ ſomnus neq̨ vigilia. Quibus vero ineſt ſenſus:& triſtari & gaudere:quibus vero hæc:& concupiſcentia: plantis aūt nihil horū ineſt. Signū aūt quoniā & opus ſuū facit nutritiua particula in dormiendo magis q̄ in vigilando nutriunt̄ aūt & augent̄ tunc magis tanq̄ nihil egentia ad hoc ſenſu. ¶ Quare aūt dormiunt & vigilant animalia:& ꝓpter qualem quendā ſenſum:vel quales ſi ꝓpter plures conſiderandū. quoniā vero quædā animaliū habent ſenſus omnes: quædā vero nō habent:vt viſum:tactū aūt & guſtū omnia habent:niſi ſit q̄d animaliū imperfectū:dictū eſt aūt de his in his quæ de anima. Impoſſibile aūt ſimpliciter quali cunq̨ ſenſu ſentire q̄ dormit animal:manifeſtū quoniā omnibus neceſſariū ineſſe eandem paſſionem inuocato ſomno:nam ſi huic q̄dem:huic vero non:hac dormiens ſentiet:hoc aūt impoſſibile eſt. ¶ Qm̄ autem exiſtit ſcd̄m vnūquemq̨ ſenſum: hoc q̄dem aliquid ꝓpriū. illud vero aliquid cōmune:ꝓpriū quidem velut viſui videre:auditui aūt audire & aliis ſcd̄m eundem modū:eſt aūt quædā & cōis potentia quæ ſequit̄ oēs. quia & quod videt & audit & ſentit. Nō eīn viſu q̄dem videt/qm̄ videt & iudicat. Itaq̨ & poteſt diſcernere:qm̄ alia quidem dulcia ſunt ab albis: nec guſtu nec viſu nec ambobus: ſed quadā cōmuni particula omniū ſenſitiuorū. ¶ Nam eſt quidem ſenſus vnus:& principale ſenſitiuum vnum eſſe:aut ſenſui generis cuiuſlibet alterum velut ſoni & coloris. hoc aūt ſimul tactiuo maxime exiſtit: hoc quidem enim ſeparatur ab aliis ſenſitiuis: alia vero ab hoc inſeparabilia: dictum eſt de ipſis in his quæ de animā theorematibus:manifeſtum igitur quoniam huius eſt paſſio vigiliæ & ſomnus. propter quod omnibus ineſt animalibus.

Vigilādi exceſſus

Probatur eadem cō cluſio inductiue

6 Plantę nō dormiunt

Secunda pars 7 Cōcluſio

li. de aīa

Primo Probat ſenſum cō munem Secundo Tercio

8 Cōcluſio.

Nam tactus ſolus omnibus ineſt. Si enim in eo quod omnes patiuntur aliquid ſenſus fieret dormitio inconueniens: ſi quibus neq; neceſſe neq; poſſibile ineſt aliquo modo agere ſimul hos vacare ſimul & immobiles exiſtere. Contrariũ enim rationalibus accidit eis quã ſimul quieſcere: quemadmodũ autem nunc dicimus rationabiliter ſe habent: & de his: nam cum principale aliorum hominum ſenſitiuorũ: & ad quod tendunt alia patiantur aliquid compati neceſſariũ & reliqua omnia: illorum

Cõcluſio. autem cum aliquid impotens ſit: non neceſſe eſt hoc impotens fieri. ¶ Manifeſtum autem ex pluribus quoniam non in ſenſu ſine operatione eſſe: & nondum vti ipſis

experientiæ ſomnus eſt neq; in non poſſe ſentire: nam & manifeſte in animæ defectionibus tale quid accidit: impotentia enim ſenſuũ animæ defectio: fiunt autem & amentię quędam huiuſmodi. Amplius autem quibus in collo venæ apprehendunt: inſenſibiles fiunt. Sed quando in potentia vſus neq; in ſenſitiuo neq; per quamuis cauſam: ſed quemadmodum dictum eſt nunc in primo quo ſentit omnia: cum enim hoc quidem impotens fuerit: neceſſe eſt & ſenſitiua omnia impotentia eſſe ſentire: cum vero illorum aliquid non eſt hoc neceſſe.

10 Finis ſomni ¶ Propter quam vero cauſam accidit dormire: & cuius paſſio eſt dicendum. quoniam vero modi plures ſunt cauſarum: nam &

Multiplex cauſa quod cuius gratia: & quod vnde principium motus & materiam & rationem cauſas eſſe dicimus. Primum quidem igitur quoniam naturam dicimus gratia huius facere: hoc autem bonum aliquid: quietem vero omni quod natum eſt moueri cũ non poſſit ſemper continue moueri cum delectatione neceſſariã eſſe atq; vtilem: ſomno quoq; propter ipſam veritatem coaptant metaphoram hanc tanquã requies ſit. quare propter ſalutem animaliũ exiſtit.

11 Vigilia finis ſomni ¶ Vigilia vero finis: nam ſentire & ſapere: omnibus finis quibus ineſt alterum eorum optima enim hæc: finis vero optimus.

Corol. Somnᵘˢ neceſſarius ¶ Quod aũt neceſſariũ vnicuiq; animaliũ ineſſe ſomnum: dico autem ex ſuppoſitio ne neceſſitatem: quoniã ſi animal erit ſuam habens naturã ex neceſſitate ineſſe quædam ei oportet: & ex his exiſtentibus alia exiſtere.

12 Effectiuũ ſomni ¶ Amplius autem quali motu & actu in corporibus aduenientibus accidit vigilare & dormire animalibus poſt hoc dicendũ: alijs quidem igitur animalibus quemadmodũ nõ habentibus ſanguinem exiſtimandũ cauſas eſſe paſſionis vel eaſdẽ vel ꝓportionales. Sanguinem vero hñtibus q̃ qdem hoĩbus quare ex his oĩbus ſpeculandũ. qđ qdem igiť ſenſus principiũ ab eadem parte aĩalibus a qua quidem & motus: determinatũ eſt prius in alijs: ipſa vero eſt triũ determinatorũ locorũ qui medius capitis & deorſum ventris habentibus quidem igiť ſanguinem hoc eſt quæ circa cor pars. Omnia eñ habentia ſanguinem cor habent & principiũ motus: & ſenſus principalis huic eſt. Motus quidem igiť & ſpũs manifeſtum qm̃ pͥncipiũ & omnino refrigeratõis eſt hic: & reſpirare aũt humido refrigerari ad ſalutem eius q eſt in hac ꝑticula caloris natura adepta eſt. diceť aũt de ipſa poſt eã ſcđm ſe. nõ hñtibus vero ſanguinem & entomis & nõ ſuſcipientibus ſpũm in ꝓportionali plantatus ſpũs inflans & nõ rediens videť: palã aũt in hoc his q̃ ſunt rotalia puta veſpis apibus & muſcis & quęcũq; hmõi ſunt. qm̃ aũt mouere quidem aliqd vt facere ſine robore nõ eſt poſſibile. vigorem aũt facit ſpũs detentio & ſpirantibus quidem quæ deforis: nõ reſpirantibus vero qui complantatus: ideo & bombantia alata videntur cum moueantur attractione ſpiritus offendentis ad ſuccinctorum rotalorum. Mouetur autem omne aliquo ſenſu facto proprio vel alieno in primo ſenſitiuo. Si vero eſt ſomnus & vigilia manifeſtum.

¶Mouentur autem quidam dum dormiunt: & faciunt multa quæ vigilantiū ſunt: 13 Dubium
non tamen abſqꝫ fantaſmate & aliquo ſenſu. Somniū enim eſt quodammodo ſenſa
tum. dicendum eſt autem poſtea de ipſis: quoniam vero ſomnia memorantur ex-
pergefacti: vigilum vero actus non memorantur: in problematicis dictū eſt. ¶Con Tertia pars
ſequens autem eſt his quæ dicta ſunt pertranſire: quibus factis & vnde principium 14
paſſionis ſit vigilandi & dormiendi: palam itaqꝫ quod quoniā neceſſariū animaliū Suppō prima
ſenſum habeat: tunc primo nutrimentū ſuſcipere & augmentum. ¶Nutrimentum Secunda
autem eſt omnibus extremū: his quidem quæ ſanguinem habent ſanguinis natura:
his vero quæ ſanguinem non habent proportionale. Locus vero ſanguinis ve- Tertia
næ. Harum autem principium cor: palam autem quod dicitur eſt ex anatomia. Quarta
Deforis quidem igitur alimento ingrediente in ſuſceptiua loca fit euaporatio ad Quinta
venas: ibi vero permutatur & in ſanguinem vertitur & vadit ad principiū. dictum
eſt autem de his in his quæ de nutrimento: nunc autem repetendū eſt de ipſis hu-
ius gratia: vt principia motus ſpeculemur: & quid patiente particula ſenſitiua: acci- Sexta
dit vigilia & ſomnus. ¶Non enim eſt ſomnus quælibet impotentia ſenſitiui vt di-
ctum eſt. Etenim amentia & ſuffocatio aliqua & animæ defectio facit huiuſmodi
impotentiā. Iam autem facta fuit fantaſia quibuſdam defectum animæ patientibus
fortiter: hoc quidem igitur aliquā habet dubitationem: ſi enim contingat obdormi-
re defectionem animæ patientem: contingit vtiqꝫ ſomnū eſſe & fantaſma. multa
autem ſunt quę dicunt qui animo defecerunt: & qui viſi ſunt mortui eſſe. de quibus
omnibus eandem rationem opinandū eſt. ¶Sed vt diximus non eſt ſomnus impo 16 Modus
tentia omnis ſenſitiui: ſed ex vaporatione circa nutrimentum paſſio: fit hæc. Neceſſe dormiēdi
enim quod euaporatum pulſum quouſqꝫ impelli: deinde conuerti & permutari ſicut
euripū: calidum vero cuiuſqꝫ animaliū ad ſuperiora natum eſt ferri. Cum autem in
ſuperioribus locis fuerit multū ſimul iterum reuertitur: ferturqꝫ deorſum & reuer-
tendo propellit calorem: & ideo maxime fiunt ſomni a nutrimento: nam repente
tunc multa humiditas & corpulentia ſurſum fertur: conſtans quidem grauat & fa-
cit dormire. Cum vero fluxerit deorſum & reuertens repellit calorem: tunc fit ſom
nus & animal dormit. Signum autem horum & ſomnifera. Omnia enim grauedi- Sigt. a probatiua illius modi
nem capitis faciunt: & potus & cibi: vt opium & mandragora: vinum / & lolium &
qui deorſum feruntur / & qui dormitant / hoc videntur pati / & non poſſunt leuare ca
put & palpebras & poſt cibaria maxime talis ſomnus: multa enim quæ a cibis eua
poratio, Amplius aūt ex laboribus quibuſdā. nam labor qdem colliquatiuū. Colli-
quatiuū vero fit quemadmodū nutrimentū indigeſtū: ſi nō frigidū ſit. & ægritudi
nes quędam quemadmodū illud idem faciunt quęcūqꝫ a ſupfluitate calida & humi
da: vt accidit febricitantibꝰ atqꝫ letargicis. ¶Amplius aūt prior ætas: pueri eñ dor- De pueris
miunt vehementer eo ꝙ nutrimentū ſurſum ferť omne. ¶Signū aūt ꝙ magnitudo 17
ſuperiorū membrorū excedit inferiora in prima ętate: eo ꝙ adhuc fiat augmentū. Probatur idem a tribus
Propter hāc vero cām & epileptici fiunt. Simile eñ ſomnus epilepſię: & eſt quodā
modo ſomnus epilepſia. Et ideo accidit multū principiū huius paſſionis dormien
tibꝰ: & dormientes qdem capiunť: vigilantes v̄o nō. cū eñ multus ferať ſpūs ſurſū
deſcendēdo rurſū venas tumefacit qbus coartat porū q̄ reſpiratio fit. Ideo pueris 18
nō conferūt vina neqꝫ nutricibus. differt eñ nihil forſitan ipos bibere vel nutrices: Documentum notabile
ſed oportet bibere aquaticū & modicū: ſpumoſū eñ vinū: hoc aūt magis nigrum

19 Tercia ꝓbatõ de pueris ¶ Ita vero ſuperiora plena ſunt nutrimenta pueris: qd' ſex menſibus neqꝫ vertunt collum: quemadmodũ enim ebrijs ſurſum fertur humiditas multa. Rationabilem autem hanc paſſionem eſſe cauſam: quare quieſcunt in matricibus embria primũ.

20 Sextũ ſignũ principale ¶ Et ideo amatores ſomni qui occultas habent venas/ & nani & magna capita habentes: nam horum venæ anguſtæ vt non facile defluat/ quæ deſcendit humiditas. Nanoſis vero magna capita habentibus ſurſum impetus multus & euaporatio fit. Manifeſtas vero habentes venas non ſomnolenti propter amplitudinem venarum niſi aliquam aliam paſſionem habuerint contrariã.

De melancolicis ¶ Neqꝫ melancolici. infrigidatus enim eſt locus intus: quare non fit ipſis multitudo euaporationis: propterea & edaces dicuntur exiſtentes: quemadmodũ enim nullo fruentia afficiuntur eis corpora: nigra vero colera cum naturaliter ſit frigida. & nutritiuũ locum frigidũ facit: & alias particulas vbicunqꝫ exiſtit poteſtate huiuſmodi ſuperfluitas.

21 Repetitio modi ſomni ¶ Quare manifeſtum ex his quę dicta ſunt: quod ſomnus eſt quidam conuentus caloris intrinſecus: & naturalis reciprocatio propter prædictã cauſam. Ideo motus multus dormientis: cum autem deficit infrigidatur: & propter infrigiditatem concidunt palpebræ: & ſuperiora quidem infrigidantur & exteriora: interiora vero & inferiora calida: velut quę circa pedes & quæ intrinſecus.

22 Dubitatõ ¶ Quanqꝫ vtiqꝫ dubitabit aliquis quia poſt cibũ fortiſſimus fit ſomnus: & eſt ſomniferũ vinum & alia huiuſmodi caliditates habentia. Eſt autem non rationabile ſomnũ quidem eſſe infrigidationem: cauſas aũt dormiendi calidas.

Prima ſolutio Vtrum ergo hoc accidit quia quemadmodũ venter vacuus cum ſit calidus eſt: repletio vero infrigidat propter motũ: ſic & qui in capite pori loca infrigidantur ſurſum lata euaporatione.

Secunda Vel quemadmodũ profuſis calido ſubito tremor fit: & in aſcendente caliditate congeſta caliditas infrigidat: & quod ſcd'm naturã calidum facit langueſcere ac ſecedere.

Tertia Amplius aũt multo incidente nutrimento qd' calor ſubleuat: quemadmodũ ignis impoſitis lignis infrigidatur quouſqꝫ digerat: fit enim ſomnus quemadmodũ dictum eſt: dum corpulentũ ſurſum fertur a caliditate per venas ad caput: cum vero amplius nõ poſſit: ſed in multitudine excedit qd' eleuatum eſt iterum repellitur: & deorſum fluit. ideo cadunt homines ſubtracto calore qui ſurſum ferebat. Solum enim animaliũ rectum & incidens quidem deſipientiam facit: poſtmodũ vero fantaſiã.

Quarta & vera ſolutio ¶ Vel dictæ quidem nunc ſolutiones contingentes quidem ſunt fiat infrigidatio. Quinimo & proprius eſt locus qui circa cerebrum quemadmodũ dictum eſt in alijs. Omniũ vero quæ in corpore frigidiſſimũ cerebrũ: non habentibus vero quæ æquiualens huic pars quemadmodũ igitur humidum quod euaporata ſolis caliditate cum venerit ad ſupremũ locum propter frigiditatem ſuam infrigidatur & congeſtũ deorſum fertur factũ rurſus aqua ſic in eleuatione calidi ad cerebrũ: ſuperflua quædã euaporatio in phlegma redigitur. ideo & catarri videntur ex capite fieri: nutritiua vero & non ægrotatiua deorſum fertur congeſta & refrigerat calidũ: ad infrigidandũ vero & non nõ facile ſuſcipiendũ euaporationem confert: & tenuitas & anguſtia circa cerebrũ venarũ: Infrigidationis quidem igitur hæc eſt cauſa quanqꝫ euaporatio tranſcendat caliditatem:

23 Cauſa expergefactionis expergiſcũtur autem cum digeſtio facta fuerit & obtinuerit quę inpacta fuerit caliditas in anguſto multa ab eo quod circumſtabat & diſcretis fuerit corpulentior ſanguis atqꝫ puriſſimus.

Triplex ſanguis eſt autem tenuiſſimus quidem ſanguis & puriſſimus qui in capite: denſiſſimus & turbidiſſimus qui in inferioribus partibus. Omnis vero ſanguis principiũ

ſicut dictum eſt hic & in alijs eſt cor. Horum autem qui in cordis vtriſq; talamis cōmunis qui medius quorum vterq; ſuſcipit ex vtraq; vena: & ex ea quæ vocatur magna: & quæ ahorte: in medio vero fit diſcretio. ſed diffinire quidem de his aliorum ſermonum eſt conuenientius. quia vero fit maxime ſanguis poſt nutrimenti oblationem indiſcretus ſomnus fit: quoad ſecernatur ſanguis: hoc quidem puriſſimū ſurſum/illud vero turbidiſſimum deorſum. Cum autem hoc acciderit: expergiſcuntur abſoluta ex nutrimenti grauitate. quæ quidem igitur cauſa dormiendi dictum eſt: Epilogus quia a corpulento quod ſurſum fertur per ingenitum calorem ſubito ad primū ſenſitiuum: & quid eſt ſomnus: quoniam primi ſenſitiui comprehenſio vt non poſſit agere ex neceſſitate quidem factum. non enim contingit animal eſſe non accidentibus. quæ ipſum perficiunt propter ſalutem vere eſt: ſaluat enim quies.

Explanatio textus.

Agit hoc libro Ariſtoteles de vigilia, ſomno, inſomnijs, & diuinatione: Capite primo de ſomno.

I. Somnus & vigilia pertinent ad idem ſubiectum. patet quia oppoſita habent fieri circa idem/tam in arte q̄ in natura. Secundo quia eodem indicio deprehendimus aliquid dormire vel vigilare.

II. Somnus & vigilia ſunt paſſiones cōmunes animæ & corpori: ſunt enim paſſiones ſenſus: plantæ igitur non vigilant/quia ſenſum non habent.

III. Nullum animal ſemper dormit aut ſemper vigilat: ſed omne animal aut dormit aut vigilat. probatur quia potentia fatigabilis requirit requiem in exceſſu laboris: & talis eſt potentia animalis.

V. Animal non ſemper dormire. probatur primo quia aliquando ſentit: ſecundo inductiue de greſſibilibus natatilibus.

VI. Plantæ non dormiunt.

Pars ſecunda, de materia & fine ſomni.

VII. In ſomno ſenſus exteriores omnes ligantur: quia ſi non ligarentur vigilaret: probat dein ſenſum communem eſſe.

VIII. Somnus eſt principaliter paſſio tactus. probatur quia ſomnus fit in omnibus animalibus: nō autem omnes ſenſus habent quædā animalia: ideo ſenſus cōmunis maxime iungitur tactui. Secundo, quia ſenſu tactus ſopito, compatiuntur omnes alij ſenſus.

Coroll. IX. Non omnis impotentia ſentiendi, vel nō vſus ſenſus eſt ſomnus. patet in delyris, extaticis &c̄.

X. Finis ſomni eſt ſalus & conſeruatio animaliū: quia natura agit gratia boni: modo quies apta intercedit motui ad ſalutem: hinc ſomnus requies dicitur.

XI. Vigilia eſt finis ſomni. quia ideo quieſcimus, vt deinceps vigilemus: vnde in naturalibus opti-
Coroll. mum eſt finis aliorū: vnde finis non eſt neceſſarius niſi ex ſuppoſitione propter vigiliam.

XII. Principium effectiuum in habentibus ſanguinem eſt cor, in non habentibus eſt aliquid proportionabile cordi: quia cor eſt in medio tanq̄ principium cordis: quare cor eſt principium ſomni aut vigiliæ.

XIII. Cur dormientes gradiantur & faciant ſimilia vigilantibus: ſed poſtea ſoluetur: & experrecti memorantur ſomnij/ſed non operum: de quo in problematibus.

Tertia pars, de cauſa actiua ſomni.

XIIII. Supponit animali eſſe neceſſariū nutrimentum. 2. propinquum nutrimentum eſt ſanguis vel proportionabile ſanguini. 3. venæ ſunt receptacula ſanguinis. 4. principiū venarum eſt cor. 5. nutrimentum in ſtomacho digeritur, & in ſanguinem conuertitur/& per venas a corde mouetur per diuerſas corporis partes. 6. Non omnis impotentia ſentiendi eſt ſomnus.

XV. Somnus ſic fit/quia ex digeſtione nutrimenti fit fumalis euaporatio ad caput: quæ a cerebro infrigidatur: & ſic ingroſſata recidit/& organa ſenſuum oppilat/& quaſi ſtrangulat ſenſuū organa.

XVI. Modus iſte probatur a ſeptem ſignis. 1. q̄a ex multa potatione vel cōmeſtione fit cito magnus ſomnus. 2. quia omnia ſoporifera multum capta, aggrauant caput. 3. quia labores faciunt ſomnū: reſoluunt enim & euaporatiui ſunt. 4. quia ægritudines faciunt multum ſomnum: cum ſit humiditas indigeſta. 5. pueri multū dormiunt quia multo vtuntur alimento. & in his nutrimentum etiam plus aſcendit.

XVII. Hoc probatur tribus. primo quia ſuperiora plus augentur. Secundo quia pueri multotiens ſunt epilentici.

XVIII. Coroll. nec pueris eſt dandum vinū, quia euaporatiuum. nec nutricibus: quia lac fit fumoſum & euaporabile: non enim refert an pueri lac bibant vel nutrices.

XIX. Tertium ſignum de pueris eſt: quia pueri in primis menſibus/non poſſunt vertere collum faciliter ob corpulentiā & plenitudinem nutrimenti.

XX. Sextum ſignum eſt: quia habentes magna capita vt nani, & habentes ſtrictas venas, ſunt amatores ſomni. Septimum eſt quia melancolici & qui patentibus ſunt venis non ſunt ſoporulenti: Vnde melancolici ſunt bene pigri & tardi ob defectum caloris: & ita paruæ euaporationis/ex qua cauſat ſomnus: Sunt tamen edaces/non quia multa dige-

rant:ſed quia multa indigeſta, purum cum impuro cito emittunt per ſeceſſum.

XXI. Repetit modum ſomni.

XXII. Quomodo vapores ſint cauſa ſomni cum ſint calidi:, & ſomnus frigidus: Reſpondet primo ſcd'm alios/quia tunc partes capitis agunt in vapores: & ſic remittitur calor in agendo. Secundo reſpondent quia vapores ſecum trahunt calorem ab organis ad caput. Tertio reſpondent, ſicut ligna ante victoriam ignis debilitant ignem: ita vapores recidentes, repercutiunt calorem ad cor & debilitant. Quarto reſpondent quia vapores infrigidantur a cerebro & ingroſſantur: & ita obſtruunt meatus, ne calor mittatur ad exteriora: & illa eſt ſolutio vera.

XXIII. Expergefactio animalis fit: quando vapores illi ſomnum cauſantes ſunt decocti & conſumpti: & declarat hoc de ſanguine incocto epatis, & ſanguine cocto cordis: nam ſanguine ibi perfecte digeſto, generantur ſpiritus vitales: qui reſolutis vaporibus & apertis meatibus, emittunt ad membra: & faciunt vigiliam.

Annotatio

5. Malacia ſunt animantia quæ molli cruſta integuntur, μαλακὸς mollis dicitur.

2. Entoma lege, non enthonia vt libri maculati habent: ſunt autem entoma, i, inſecta; tomos ſectio, diuiſio.

12. Iterū lege, entomis: & ſequenter textus habet, rotalia puta veſpis, apibus &c̄. quid velit ſibi rotalia, fateor me ignorare: nec interpretes videntur aſſecuti dempto Stapulen. Fabro: nam græce habet Ariſtot. ὁλοπτερῶν. holos totum, & pteron penna quaſi totipennium.

forte totalia legi debet

12. Bombantia appellat quę ſonum pennis faciunt inſectis, vt veſpæ, apes.

16. Pars maris inter Phocidem & Euboiā: ſepties in die toties in nocte refluens: hic Iuſtinus martyr ſcribit oppetiiſſe Ariſtotelem: ꝙ eius naturam inuenire non potuerit. Valla renarrat eum dixiſſe. qa non poſſum capere Euripum: capiat me Eurypus: at in oratione de philoſophis, varias ſententias de morte Ariſtotelis retexuimus.

16. Mandragora, mas eſt candidus, niger fœmina In poculo & olfactu vis eius eſt ſomnifera: & flores parit. Opium ex ſucco papaueris in vmbra ſiccato fit: vim habens ſoporiferam: & ſi copioſius ſumatur per ſomnum quoq; mortiferam.

16. Lethargicus marcor eſt & quaſi ineuitabilis ſomni neceſſitas: & eſt ſpecies phrenetidis: & quia huic infirmo omnium rerum obliuio incidit: ideo lethargus ἀπο τῆσ λήθης. i. obliuione dicit̃: hinc pro furioſo vſurpatur.

17. Epilepſia. i. correptio, app̄henſio: morbus qui mentem apprehendens, corpus pariter corripit: dicitur & morbus caducus, comicialis; & habentes epileptici, non epilentici.

De ſomnio. Cap. II.

Prima p̄s. Intentio

POſt hoc autem quærendum eſt de ſomnio: & primo cui eorum quæ animæ paſſio hoc ineſſe videtur. Et vtrum intellectiuæ particulæ paſſio eſt hæc vel ſenſitiuæ. his enim ſolum eorū quæ in nobis ſunt cognoſcimus aliquid. ¶ Si

1 Cōcluſio. itaq; vſus viſus viſio: & auditus audire omnino ſenſus ſentire: cōmunia autem ſunt viſum velut figura & motus & magnitudo & alia huiuſmodi: aut propria veluti color ſonus ſapor. In potentia autem ſunt omnia claudentia & dormientia videre. Similiter autem & in reliquis manifeſtum: quoniam non ſentimus nihil in ſomnis. Non ergo ſenſu ſomnium ſentimus.

2 Cōcluſio. ¶ At vero neq; opinione: non enim ſolum aduenìens dicimus hominem eſſe vel equum: ſed & album vel pulchrum: quorum opinio ſine ſenſu nihil vtiq; dicet neq; vero neq; falſo: in ſomnis autem accidit animam hoc facere: ſimiliter enim quoniam homo eſt: & quoniam albus eſt: & quod aduenìens videmur videre.

3 Corollr. ¶ Amplius præter ſomnum aliud aliquid intelligimus quemadmodum in vigilando ſentientes aliquid, de eo enim quod ſentimus ſæpe etiam intelligimus aliquid: ſic & in ſomniis præter fantaſmata alia aliquando intel-

Declarat. ligimus. Videbitur autem alicui hoc ſiquis adhibeat mentem & tentet memorare ſurgens. Iam vero quidam viderunt ſomnia huiuſmodi velut qui videntur ſecundū memoratiuum præceptum ponere quæ proponuntur: accidit eñ eis aliud quid præter ſomnium ponere ante oculos in loco fantaſma. quare manifeſtum: quoniam ne-

Probatur q; ſomnium omne quod in ſomniis fantaſma: & quoniam intelligimus quæ opinione opinabamur, palam autem de his vniuerſis intantum, quoniam eodem quo

vigilantes in ægritudinibus decipimur hoc idem in ſomnio facit paſſionem: & ſanis vero & ſcientibus cum pedalis ſol videtur eſſe: ſed ſiue idem ſiue diuerſum fantaſticum animæ & ſenſitiuum: nihilominus non fit abſq; videre & ſentire aliquid præter videre: ſentire enim & præter audire videntis verum aliquid & audientis: nequaq; tñ id quod arbitratur: in ſomno autem poſitum eſt nihil videre: atq; audire neq; omnino ſentire: ergo non videtur verum: nihil autem pati ſenſum non eſt verum: ſed contingit & viſum pati aliquid & alios ſenſus. Singulum autem horum quemadmodum vigilanti adiacet quidem quodammodo: non ſic autem vt vigilanti. & quandoq; idem opinio dicit quoniam falſum: quemadmodũ vigilans: quandoq; vero detinetur: & ſequitur fantaſma. ¶ Quod quidem igitur non eſt opinantis neq; intelligentis paſſio hoc: quod vocamus ſomniare manifeſtum. ſed neq; ſentientis ſimpliciter: videre enim vtiq; & audire ſimpliciter. Sed qualiter oportet & ſcdm quem modum conſiderandum: ponatur ergo quod & manifeſtum eſt quod & ſenſitiui paſſio & ſomnus. Non enim alicui animalium ineſt ſomnus: alij vero alicui ſomniare/ſed eidem. ¶ Quoniam vero de fantaſia in his quæ de anima dictum eſt: & eſt quidem idem ſenſitiuo fantaſticum. eſſe autem ſenſitiuo & fantaſtico alterum. eſt autem fantaſia qui a ſenſu ſcdm actum fit motus: ſomnium vero fantaſma quoddam videtur eſſe: nam quod in ſomno fantaſma ſomnium dicimus: ſiue ſimpliciter ſiue quodãmodo factum. manifeſtum quod ſenſitiui quidem eſt ſomniare: huius autem ſcdm quod fantaſticum. ¶ Quid autem eſt ſomnium: & quomodo fit: ex his quæ circa ſomnium accidunt: maxime vtiq; ſpeculabimur. Senſibilia enim ſecundum ſingulum ſenſitiuum nobis efficiunt ſenſum: & quæ fit ab eis paſſio nõ ſolum ineſt ſenſitiuis: dum ſenſus agunt: ſed & dum abeunt. Simul eñ paſſio in his & in his quæ feruntur videtur eſſe. Etenim in latis eo q mouit non vlterius contingente mouentur. nam quod motum fecit: mouit aerem quendam: & rurſus motus alium: & hoc itaq; modo quouſq; quidem ſtet: facit motum: & in aere & in humidis. Similiter autem oportet opinari hoc & in alteratione. nam quod calefactũ eſt & calido proximum calefacit & hoc diſtribuit vſq; ad principium. quare & in quo eſt ſentire. quoniam eſt alteratio quædam qui ſcd'm actum ſenſus neceſſe eſt hoc accidere. ¶ Ideo paſſio eſt non ſolum ſentientibus in ſenſitiuis: ſed quieſcentibus. Palam autem cum continue ſentiamus aliquid tranſferentibus enim ſcd'm ſenſum ſequitur paſſio: velut de ſole ad tenebras: accidit eñ nihil videre propter adhuc ſubſiſtentem motũ in oculis a lumine. Et ſi ad vnũ colorem multo tpe aſpiciamus aut album aut viridem eiuſdem modi videtur ad quodcunq; viſum permutemus. Et ſi ad ſolem proſpicientes vel aliquod ſplendidum concluſerimus: obſeruantibus quidem videtur ſcd'm directionem qua accidit viſum videre: primum quidem huiuſmodi colorem donec permutatur in puniceum: deinde in purpureum: quouſq; in nigrum veniat colorem: & euaneſcat. Et ab his quæ mouentur aut permutantur velut a fluminibus: maxime autem ab his quę citiſſime fluunt: videntur enim quieſcentia moueri: fiunt autem & a magnis ſonis obſurdeſcentes: fiunt autem & a validis odoribus difficile odorantes ſimilia: hæc itaq; manifeſte accidunt hoc modo.

¶ Quod autem ſenſitiua cito & modicas differentias ſentiunt: ſignum eſt quod in ſpeculis accidit. de quo eodem inſiſtens vtiq; conſiderabit quis & dubitabit. Simul autem ex ipſo manifeſtum: quoniã quemadmodũ viſus patitur: ſic & facit aliquid.

Marginalia: 4 Cõcluſio (beside "Quod quidem igitur…"); 5 Cõcluſio. (beside "Quoniam vero de fantaſia…"); Fantaſia; Secunda pars. 6 Cõcluſio. (beside "Quid autem eſt ſomnium…"); In proiectione; In calefactione; 7 Præambulum (beside "Ideo paſſio…"); Expientia prima; Secunda; Tertia; Quarta; Quinta; 8 Cõcluſio. (beside "Quod autem ſenſitiua…")

Expientia de ſpecuo in ſpeculis enim valde puris cum menſtruis ſuperuenientibus mulieres inſpiciant in ſpeculum: fit ſuperficies ſpeculi ſicut nubes ſanguinea: & ſi quidem nouū ſit ſpeculum: non facile eſt abſtergere huiuſmodi maculam: ſi vero vetus facile. Cauſa vero vt diximus: quoniam non ſolum viſus patitur aliquid in aere: ſed & facit aliquid & mouet: quemadmodū ſplendida: nam viſus ſplendidorū & habentiū colorem.

Ratio cõcluſionis

9 Ratio experientię. ¶ Oculi quidem igitur rationabiliter cum fuerint menſtrua afficiuntur: ſicut & alia pars quælibet corporis: etenim natura exiſtunt pleni venarum: ideo enim fiunt menſtrua propter turbationem & flegmaſiam ſanguineam: nobis quidem quæ in oculis differentia incerta eſt: ineſt autem. Nam eadem natura ſeminis & menſtruorū: aer quoq; mouetur ab ipſis: & eum qui in ſpeculis eſt aerem continuū exiſtentem qualem quendā facit: & talem velut ipſe patitur: hic vero ſpeculi ſuperficiem. quemadmodum enim veſtium quę maxime mundę ſunt: citiſſime inquinantur. Nam purū diligenter monſtrat quicquid exceperit/& pręſertim minimos motus: æs vero eo q̃ planum ſit qualemcunq; tactum maxime ſentit. Oportet vero intelligere tanq̃ attractionem eſſe aeris tactum: & tanq̃ exterſionem & ablutionem: propter munditiam vero manifeſta fit qualiſcunq; ſit.

a ſimili

Noua rõ. ¶ Nõ exeundi vero celeriter ex nouis ſpeculis cauſa eſt: quod ſit planum: ſerpit enim per huiuſmodi in profundum. & omnino magis in talibus. Nam eo quidem quod purum eſt in profundū: eo autem quod planum omnino. in veteribus vero non immanet: quoniam non ſimiliter ſubit macula ſed ſuperficietenus magis. quoniam quidem igitur & a paruis differentijs fit motus: & quoniam celeres ſunt ſenſus: & quod non ſolum patitur: ſed contra facit colorum ſenſitiuū manifeſtum ex his.

Probat a ſimili Atteſtatur autem his quæ dicta ſunt: & quę circa vina: & quę circa pigmenta eueniunt: nanq; quod proparatū eſt oleum: cito accipit proximorū odores: & vina hoc ipſum patiuntur. non ſolum enim eorum quę inmituntur vel cõmiſcentur: ſed eorum quę prope vaſa ponuntur vel naſcuntur: recipiunt odores.

10 Cõcluſio. ¶ Ad eam vero quę ex principio eſt conſiderationem ponatur: vnū quidem quod ex his quę dicta ſunt patet quod recedente ſenſibili extrinſecus immanent ſimulachra quę ſenſibilia ſunt. Adhuc autem quod facile decipimur circa ſenſus: cum in paſſionibus exiſtimus. alij autem in alijs veluti trepidus & in timore & qui amat in amore: ita vt videatur a modica ſimilitudine: is quidem hoſtes videre: ille vero dilectum. & hoc vtiq; quanto poſſibilior quis fuerit/tanto a minori ſimilitudine videtur. eodem vero modo & in ira & in omnibus concupiſcentijs facile decipiuntur omnes: & magis quantocunq; in paſſionibus magis fuerit. Ideo & febricitantibus interdum animalia videntur in parietibus a modica ſimilitudine linearū compoſitarū.

11 Additio ad priora ¶ Et hi quidem aliquando decertant in paſſionibus: ſic vt ſi vehementer non laborant: non lateat quoniam falſum. quod ſi maior ſit paſſio: & mouet ad ipſa. Cauſa vero vt hæc accidant hæc eſt: quia non ſcd'm eandem potentiam iudicat quod principale eſt: & quo fantaſmata fiunt: huius vero ſignum eſt: quoniā videtur ſol pedalis. contradicit autem aliud aliquid ſæpe ad fantaſiā & permutationem digitorum vnum, duo videtur: attamen non dicimus quoniam duo. dignior enim tactu viſus. Si vero eſſet tactus ſolus: iudicaremus vnum duo:

Rõ deceptionis mentiendi autem cauſa quoniam non ſolum cum ſenſibile mouet: apparent quęlibet. ſed etiam cum ſenſus ipſe moueatur: ſi eodem modo: quemadmodū & a ſenſibili: dico autem velut terra videtur nauigantibus moueri: dum mouetur viſus ab alio. ¶ Ex his itaq; manifeſtū

quoq; non ſolum in vigilando motus a ſimulachris fiunt:& quæ extrinſecus & quę in corpore ſunt.ſed etiã quando fit paſſio hæc quæ vocatur ſomnus: & magis tunc apparent:ſub die enim repelluntur:dum operantur ſenſus & intelligentia,exterminantur:quemadmodũ iuxta magnũ ignem minor & triſticię & oblationes paruæ, ſecus magnas:dum vero quieſcũt/ſupernatant/& parua ſimulachra.Nocte vero propter vacationem particularũ ſenſuum & impotentiam agendi:eo q ab exterioribus ad id quod intrinſecus eſt/fiat caloris reflectio:ad principium ſenſus referuntur: & fiunt manifeſta ſedata turbatione. ¶Oportet autem opinari tanq; modicas vertigines:quæ in fluminibus referuntur ſic motum vnicuiq; fieri continue : ſæpe quidem ſimiles.ſæpe vero diſſolutas in alias figuras propter repulſionem:ideo & poſt nutrimentum & omnino teneris exiſtentibus veluti pueris non fiunt ſomnia:multis eñ motus eſt propter eam quę ex nutrimento eſt caliditatem:& quemadmodũ in humido:ſi quis vehementer moueat:quandoq; nullum appareat idolum:quandoq; vero apparet quidem diſtortum:aut omnino vt appareat alteriuſmodi q̃ ſit:quod ſi quieſcat/pura & manifeſta idola : ſic& dormiendo fantaſma & reliqui motus qui proueniunt a ſimulacris:interdum quidem cum vehementior ſit qui dictus eſt motus:exterminatur omnino : interdum vero conturbatę apparent viſiones & monſtruoſę & deteriora ſomnia:velut melancolicis & febricitãtibus & vinolentis.Omnes enim huiuſmodi paſſiones cum ſpumoſæ ſint:multũ faciunt motum & turbationem.Sedato autem & diſcreto ſanguine in habentibus ſanguinem conſeruatur ſimulacrorum motus ab vnoquoq; ſenſuum/valida facit ſomnia:& apparere & videre. ¶Propterea quidem quæ a viſu deferuntur videre.propterea vero quæ ab auditu audire.Similiter autem ab alijs ſenſitiuis : ex eo enim quod inde progreditur motus ad principium putatur videre & audire & ſentire.Quia autem viſus interdũ moueri videtur:quia non mouetur vt dicimus: & quia tactus duos motus annunciat:eo q vnum duo videatur.Omnino enim quod ab vnoquoq; ſenſu dicit principium:niſi alius dignior contradicat.apparet quidem igitur ſemper . putatur autem non ſemper quod apparet.ſi quod diiudicat nõ detineatur:vel etiam moueatur proprio motu. ¶Quemadmodũ vero diximus: quod aliqui propter aliam paſſionem facile decipiuntur:ita dormientes propter ſomniũ:& quia mouent ſenſitiua & alia accidentia circa ſenſum.quare modicam habens ſimilitudinem videtur illud.Cum enim dormiuerint deſcendente plurimo ſanguine ad principium tum deſcendunt: & mouent qui inſunt motus:hi quidem poteſtate:alij vero actu.Sic aũt ſe habent: vt in motu:hi quidem ſupernatãt ex ipſo motu.Si vero hic corrumpitur & hic:adinuicem itaq; ſe habent quemadmodũ facti ramuli aſcendentes in aqua liquefacto ſale:ita inſunt poteſtate.cedente vero quod ꝓhibebat agũt & ſolutę in exiguo reliquo ſanguine ſenſitiuis mouentibus habentes ſimilitudines.quemadmodũ in nubibus quæ ſimiles dicuntur hominibus & centauris cito permutata. Horum autem vnum quodq; eſt:ſicut dictum eſt reliquiæ eius quod in actu ſimulachri. & abeunte vero eſt verum dicere:quoniam hoc quale coriſcus:ſed non eſt coriſcus.Cum autem ſentiebat non dicebat coriſcum quod proprium : quod & dijudicabat. Sed per hoc illum coriſcum verum.quod itaq; ſentiendo dicit eſſe hoc : ſi non omnino detineat̃ a ſanguine:quemadmodũ ſentiens hoc mouetur a motibus qui ſunt in ſenſitiuis:& videtur quidem ſimile ipſum eſſe quod verum eſt:& tanta ſomni potentia quod ſa

Marginal notes: Tertia pars 11 — Modus q̃ fit ſomniũ — 12 Varietas ſomniorũ — 14 Solutio dubij — 15 Deceptio in ſomnis.

a ſimili cit hoc latere.quemadmodū igitur ſi quæ lateat ſuppoſitus digitus oculo non ſolū
apparebit quidem:nō putabitur autem.Sic & in ſomnijs:ſi ſentiat quidem quoniā
dormit & paſſionem in qua eſt ſenſus dormitionis/apparet quidem : dicit autem
quoniam videtur quidem in ipſo vt coriſcus:non eſt autem coriſcus.ſæpe enim dor
miendo dicit aliquid in anima:quoniam ſomnium eſt quod apparet.Si vero lateat
quoniam dormit:nihil contradicit fantaſiæ.quoniam autem vera diximus : & quot
Vigilans ſunt motus fantaſtici in ſenſitiuis manifeſtum : ſi quis attendens tenet memorare
memor quæ patimur:dormientes quidem & expergefacti.interdū enim quę apparent ido-
ſomnij la dormienti aſpiciet expergefactus eſſe motus in ſenſitiuis . quibuſdam enim iu-
niorum & omnino perſpicientibus & ſi ſint tenebræ idola apparent plura quę mo-
16 Diffinitio uentur:ita vt velentur frequenter timentes.¶ Ex his itaq; vniuerſis oportet ſillogi-
ſomnij ſare quod eſt ſomnium fantaſma quidem aliquod & in ſomno.Nam quę modo di
cta ſunt idola non ſunt ſomnia.Neq; ſiquid aliud ſenſibus ſolutis videtur.neq; qđ
Non oīs in ſomno fantaſma omne.Nam primū quidem aliquibus accidit & ſentire aliquo
apparitio modo & ſonos & lumen & ſaporem & tactum languide quidem & veluti de lon
in ſomno eſt ſomniū ge:iam enim in dormiendo reſpicientes & mox excitati : quod debiliter videbant
lumen lucernę dormientes vt arbitrabantur expergefacti ſtatim cognouerunt/qđ
Interroga lucernę erant:& gallorū & canum debiliter audientes vocem expergefacti cogno-
ti in ſom- uerunt manifeſte.quidam vero reſpondent interrogati.contingit enim & vigilare
no & dormire ſimpliciter altero exiſtente & alterum aliquo modo ineſſe:quorum nul
lum ſomnium dicendum.ſed neq; quæcunq; in ſomno quidem fiunt veræ intelli-
gentiæ præter fantaſmata.ſed fantaſma quod eſt a motu ſimulacrorum cum in dor-
miendo fit:& in eo quod dormit:hoc eſt ſomnium.¶ Iam vero quibuſdam accidit:
17 Aliqui nul vt nullum ſomnium viderint in vita.rarum quidem huiuſmodi eſt : accidit tamen :
la habent & his quidem perſeuerant.quibuſdam vero & multum prouectis ætate accidit: cū
ſomnia primum nullum ſomnium viderint . Cauſam autem quare non fiat ſimile aliquid
oportet arbitrari:quoniam neq; qui poſt cibum dormitauerunt:neq; pueris fit ſom
nium.quibuſcunq; enim hoc modo conſiſtit natura:& ita vt multa aſcendat euapo-
ratio in ſuperiorem locum vel iterum deorſum lata,facit multitudinem motus/con
uenienter iſtis nullum apparet fantaſma:prodeunte vero ætate nihil inconueniens
eſt apparere ſomnia:permutationes enim aliqua facta vel ſcđ'm ætatem vſq; paſſio
nem neceſſarium accidere contrarietatem hanc.

Explanatio tex.

Hoc ſecundo capite agit de inſomnijs

Pars prima,cuius partis animę ſint.

I.Somnium non eſt paſſio ſenſus exterioris: patet quia in ſomno ſenſus iſti nihil percipiunt,nihil apprehendunt.

II.Somnium non eſt in parte intellectiua ſicut opinio.probatur primo quia ſomnium habemus non ſolum de homine/ſed etiam ꝙ ſit albus pulcher &c̄ quę ex ſenſu,nō opinione proficiſcuntur . Secundo quia ſomniamus nos videre,ſimiliter bruta ſomniant/quæ non intelligunt.

Corolř. III.Non omnis apparitio in ſomno eſt inſomniū: patet quis ſyllogiſat in ſomno : ſyllogiſmus pertinet ad intellectum.Secundo probatur de iudicantibus inſomnium eſſe falſum: quia ſicut vigilantes decipiuntur phantaſmatibus,ita & dormientes:& corrigunt vigilantes per iudicium intellectus : ita & dormientes aliquando: & hoc iudiciū eſt ipſius intellectus.

IIII.Inſomnium eſt paſſio primi ſenſitiui:patet q̄a non ſenſus exterioris nec intellectus:ergo ſenſus interioris.

V.Inſomnium eſt paſſio phantaſiæ: non enim mouetur a ſpeciebus ab extra:quare a ſpeciebus reſeruatis mouetur.

Scđa pars,de p̄ambulis ſomnij.

VI.Inſomnia fiunt ſcđm quodlibet genus ſenſibilium.quia ſic projciens primo mouet propinquum & calefactiuū prius calefacit ꝓpinquū/ꝗ̄ remotū/

VII.Species impreſſa manet tam in ſenſu interiori ꝙ exteriori abſente obiecto.probat quinqꝫ argumentis. 1.patet ex loco lucido venimus ad locum obſcurum quaſi nihil videmus. 2.ſi intenſe albū vel rubeum inſpexerimus. 3.ſi ad ſolem reſpiciamus vel aliud lucidum/videndo dein aliquod nigrum. 4 Inſpiciendo aliquid velociter motū vt rotam. 5.Excellens ſonus ſurdaſtros facit vt molitores.

VIII.Senſus cito percipit parua ſenſibilia: & non modo aliquid intus operatur/ſed etiam extra aliquid agit.patet quia menſtruoſa inficit ſpeculum: ſic oculus quia lenis eſt agit in aerem propinquū/vt videatur lucere.

IX.Cauſa huius infectionis eſt/quia oculi ſunt rari & poroſi: & ita in muliere menſtrua aſcendunt fumi & vapores a ſanguine corrupto: & ſic multiplicant ſe ab oculo ad aerem vſqꝫ ad ſpeculū.Cito apparet in mundo ſpeculo/ſicut macula in candida veſte: & ꝙ difficulter deponitur in ſpeculo nouo:eſt quia non aſſit alia qualitas.Illa fortiter imprimitur & incorporatur. probat a ſimili ab oleo vino/quæ faciliter alterantur per iuxta poſitionem alterius ſaporis corrupti.

X.Exiſtentes in aliqua perturbatione facile decipiuntur in ſenſu.vt timidi,amatores,irati,infirmi, febricitantes:Et fit deceptio maior ſcd'm quod apparentia eſt maior.

XI.Frequenter eſt falſum quod nobis apparet ex phantaſmatibus:quia ſpecies reſeruatę manent: & per illas iudicat ſenſus abſentia ſicut præſentia.

Pars tertia,de modo ſomniandi.

XII.Modus ſomnij eſt iſte.quia in ſomno fiunt apparitiones ſpecierum ſicut in vigilia. Non enim ſolum mouent ſpecies in vigilia/ſed etiam in ſomno: Immo hoc plus poſſunt facere debiles ſpecies in ſomno ꝙ vigilia:quia minus impediuntur a fortibus motibus vigilantium exterioribus.

XIII.Aliquando ſunt ſomnia clara,aliquando diſtorta,aliquando nulla: patet ſtatim cibo ſumpto, aut infantes non habent ſomnia: quia eſt nimia in eis commutatio,nimius motus,nimia euaporatio: ideo non reddunt ſpecies/ſed impediuntur: ſicut aqua mota non reddit effigiem.

XIIII.Sępe apparet nobis in ſomno,ꝙ videamus, guſtemus: Reſpondet quia ſpecies rei viſæ remanſit vel guſtatę:Vnde niſi eſſet virtus ſuperior, per inſomnia ſemper deciperemur.

XV.Sicut contingit nos falli in vigilia a fortiori in ſomno fallimur: declarat hoc ſicut in textu: & dein ſicut in vigilia ponens digitum in oculo,iudicat vnum duo: ſic & in ſomno contingit nos falli.

XVI.Inſomnium eſt phantaſma in ſomno factū: Non tñ omnis apparitio in ſomno eſt ſomniū: ſicut debiliter dormiens audit iuxta ſe loquentes.

XVII.Aliqui per totam vitam nulla habent ſomnia.

Quæſtio.

An ſomnus & ſomnium ſint paſſiones ſenſus communis?

Art.I.

Nota.I. Somnum eſſe ligationem ſenſuum exteriorum ex euaporatione alimenti ad cerebrū proueniens:quia impotentia ſentiendi quę prouenit ex infirmitate ſtrangulatione,grauiſſimo morbo,nō eſt ſomnus.¶ Modus quo fit ſomnus declarat̄ per Ariſto.in textu:nam dum nutrimentum decoquit̄ & digeritur:reſoluitur ab eo multus vapor:qui ob caliditatem mouetur ſurſum ad caput: vbi infrigidatur & ingroſſatur a frigiditate cerebri: & ſic ſua grauitate mouetur deorſum, obſtruens vias & meatus ſpirituum vitalium:ne emittantur ad membra exteriora:ideo vniti ad intra fortificantur in membris digeſtiuis: vt fiat digeſtio: & hinc dixit Ariſtot.ſomnum eſſe conuentum calorum & reciprocationem ejus ad cor.

Nota.II.Ex hoc liquere, cuius potentiæ ſit paſſio ſomnus: quia eſt omnium ſenſuum exteriorum in communi:qui ligantur: & eſt primo ſenſus cōmunis:quia ille non recipit ſenſationes in ſomno a ſuis ſenſibus exterioribus. ¶ Vnde varij varie diffiniunt ſomnum. Somnum eſt vinculum primi ſenſitiui.Vel eſt ligamentum virium ſenſitiuarū cum confortatione naturalium: Sic vigilia(quę ei opponit̄ priuatiue)eſt ſolutio virium ſenſitiuarum cum debilitatione naturaliū.¶ Vnde cauſa efficiens ſomni eſt calor cordis euaporans & frigiditas cerebri ingroſſans:cauſa materialis eſt vapor reſolutus a cibo, reuerberatus a frigiditate cerebri: Formalis cauſa eſt meatuum & viarum ſenſitiuarum obſtructio & oppilatio:Cauſa autem finalis eſt confortatio virium naturalium & reſtauratio, ac in ſumma ſalus animalis. iuxta illud Ouidij.xi.metamorph.

Somne quies rerum placidiſſime ſomne deorum
Pax animi quem cura fugit: qui feſſa diurnis
Membra miniſterijs mulces,reparasqꝫ labori.

Et Seneca in Hercule.

Tuqꝫ o domitor
Somne malorum:requies animi
Pars humanæ melior vitæ

Contra ait Ouid.

Stulte quid eſt ſomnus/gelidę niſi mortis imago.

Nota.III. Duplicem eſſe ſomnum: perfectus eſt quando ſenſus omnes ſunt ligati vt nulla pateat via ſpiritibus:Imperfectus eſt quando non omnes meatus ſunt totaliter obſtructi: ſicut dormiens inter confabulationes aliorum.¶ Somnus item alius eſt naturalis eſt qui fit propter reditum ſpiritus vitalis ad interiora/ vt digeratur cibus: Innaturalis eſt qui cauſatur ex euaporatione alicuius materiæ peccantis:ſicut contingit in infectis peſtilentia:vnde poteſt eſſe ſomnus mixtus/quando fit reſolutio partim ex cibo digerendo, partim ex materia peccante.

¶ Ex hoc liquet vnde fiat expergefactio: quia naturalis fit quando digeſtio alimenti eſt abſoluta: ſic ꝙ vapores eleuati & a cerebro ingroſſati non ſufficiunt obſtruere meatus ſpirituū: nam ſicut radij ſolares ad reſolutionem nubis iterum ſe oſtendunt ita & ſpiritus vitales ad reſolutionem vaporū: & facta ſeparatione ſanguinis puri ab impuro: iterum emicant: Expergefactio autem quę fit præter hunc modum eſt innaturalis vel violenta: vnde vigilia eſt poſitiuū: ſomnus priuatiuū: expergefactio ſiue experrectio eſt regreſſus a priuatione in habitū.

Nota. IIII. Somnium eſt phantaſma factum in actu: Nam quando dormienti fiunt apparitiones ſenſitiuę interiores, ex ſpeciebus derelictis a ſenſatis, motis cum ſanguine & calore ad fantaſiam: quę ſic actuata componit vnam ſpeciem cum alia: vel compoſitas diuidit: & illa apparitio ſenſitiua interior, dicitur tunc ſomnium. ¶ Sequitur cuius potentiæ ſit ſomnium: quia eſt ipſius potentię phantaſię: & ſic intelligendus eſt Ariſto. ꝙ ſomnium ſit paſſio ſenſitiui primi ſcd'm quod fantaſtici. ¶ Vnde ſi ſunt meatus obſtructi perfecte inter cerebrū & cor: tunc non fit ſomnium: quia ſpecies nō poſſunt moueri per illos meatus: Si autem nō ſint perfecte clauſi: tunc ſi ſit perturbatio vehemens & motio vt in pueris, non fit ſomnium: ſicut nec relucet facies in aqua mota: Si aūt fuerit ſedata perturbatio: ſcd'm hoc fiunt ſomnia magis tranquilla vel minus.

Articulus. II.

Concluſio. Somnus eſt paſſio primi ſenſitiui, & inſomnium eſt paſſio phantaſiæ: liquet ex art. 1 & Ariſtot. in tex.

Articulus. III.

Problematum & dubiorum.

I. Cur dormientes claudant oculos? Reſpondetur quia palpebrę a vapore frigefacto & deſcendente a cerebro frigefiunt & etiam alia ſuperiora: ideo grauiores redditę clauduntur: Volentes etiam dormire, ſtudioſe illas claudimus: ne ſpecies rerum occurſantium impediant clauſuram meatuum.

II. Cur dormientes pluribus egent integumentis? Reſpondetur, quia calor redit ad interiora repercuſſus a vaporibus frigidis: ideo interna plus calent: exteriora frigent.

III. Cur pōſt ſomnum, homines plus habent de phlegmate / ꝙ̄ dormituri? Reſpondetur, quia aliquis vapor groſſus a cerebro infrigidatus incrudeſcit & fit phlegma: eijciuntur dein in vigilia. Ieiunes, vigiles, ſitias vt reumata cures.

IIII. Cur dicitur, qui bene bibit, bene dormit? Reſpondetur, quia vinum eſt fumoſum & euaporatiuum: ideo cito & fortiter oppilant meatus ſenſuū: hinc. Somni poſt vina petuntur: Et ita eſt de omnibus ſoporiferis, opio, mandragora.

V. Cur pueri ſunt ſomniculoſi? Reſpondetur, quia multum euaporationis mittunt ad ſuperiora: ob id habent capita magna.

VI. Cur nani & magna habentes capita & anguſtas venas ſunt ſomnolenti? Reſpondetur, quia anguſtæ venæ facilius & fortius replentur a vaporibus: ideo longius dormiunt: & magna habentes capita recipiunt plures vapores: qui fortiter infrigidantur a cerebro: ideo dein bene oppilant meatus ſpirituū: eadem ratio eſt de nanis communiter magna capita habentibus.

VII. Cur aliqui expergefiunt ante completam digeſtionem? Reſpondetur, multiplex poteſt eſſe cauſa: Vna conſuetudo: aliqui enim habituantur vt certa hora ſurgant, aut certa hora noctis euigilent. Secundo, ob frigidam complexionem, ſicut ſenes & melancholici: quia calor non reſoluit vapores oppilantes meatus. Tertio, ex ægritudine ex frigido & ſicco nata, vel propter acerbitatem dolorum. Quarto, propter nutrimentum: quia multū ieiunantes, non diu dormiunt. Quinto, propter vehementiam ſenſibilis exterioris, vt non aſſueti molendinæ, campanarum. Sexto, per punctionem: quia tunc natura ſuccurrendo emittit ſpiritus. Septimo, propter vehementem occupationem animi vt cogitabundi, timidi, iracundi, immodici læti: Cor enim impetuoſe mouetur ex illis affectibus: vel non ſinit hunc dormire / vel dormientem expergefacit: Nam nimia ſollicitudo, nimius timor impedit digeſtionem, & ſic euaporationem: & ſic ſomnum.

VIII. Quomodo aliqui dormientes nocte ſurgūt & ambulant? Reſpondetur, quia ſenſus communis phantaſia & imaginatiua, non ligantur in ſomno: & in aliquibus multum leniter ligantur ſenſus exteriores: ideo eis etiam vti poſſunt, & opera per eos exercere: maxime quod virtutes interiores fortius mouentur quandoꝗ a ſpeciebus reſeruatis in ſomno / ꝙ̄ in vigilia: Et ergo imaginatiua poteſt tam fortiter moueri: vt ipſa deinceps moueat membra ad officia ſua, & totum corpus ad gradiendū: Magna enim eſt vis imaginationis: quæ etiam corpora alterat. ¶ Tamen notabile eſt ꝙ in malleo maleficorum dicitur, aliquando hoc prouenire ex dæmone hominibus non recte baptiſatis: quia vocati proprio nomine excitantur: & aliqui rebaptiſati ſub conditione / amplius non ſurgebant in ſomno.

IX. Cur volentes furari: hoc faciunt poſt initium noctis? Reſpondetur, quia tunc ex nutrimento euaporantur groſſiores fumi & plures: fortius obſtruentes meatus ſpirituum: ideo homines tunc fortius dormiunt: ideo fures minus percipiuntur ambulare vel ſe mouere / ꝙ̄ poſt medium noctis: vbi homines propter ſubtiles vapores habent gracilem ſomnum.

Problema. X. Cur homines in principio dormitionis nocturnę parū vel nihil ſomniant? Reſpondetur, quia tunc ſunt multi & groſſi vapores, occludentes vias, non ſolum ſpiritibus, ſed etiam ſpeciebus: Et eadem ratio eſt cur in aurora fiunt ſomnia magis ordinata, ꝗ̄ alio tempore noctis: quia tunc eſt finis digeſtionis & ſunt ſubtiles & tenues vapores: ita ꝙ ſpecies ordinate poſſunt multiplicari ad phantaſiam.

Proble. XI. Vnde eſt ꝙ colericis frequenter fiunt ſomnia/quomodo volent? Reſpondetur, quia in eis eſt vehemens calor mouens & humores & ſpecies in ipſis delatas: ideo motus ille caloris, mouet ſpecies phantaſiæ de volatu: quare multa ſomnia originantur a corpore.

Probl. XII. Cur aliquando nō recordamur ſomniorum? Reſpondetur, quia aliquando meatus ſpecierum inter memoriam & phantaſiam eſt clauſus: aliquando ſpecies nimis debiles fuerunt mouendo non ſufficientes ad memorandum.

De diuinatione. Cap. III.

DE diuinatione vero quæ in ſomnis fit: & dicitur accidere a ſomnis neqꝫ con Cōclusio. 1
temnere idoneum neqꝫ ſuaderi. nam quod omnes quidem/vt plures exiſti- Ratio pro
mant habere aliquā ſignificationem ſomnia: præſtet fidem tanqꝫ ab experi-
entia dictum: & quod de quibuſdam fit diuinatio in ſomnis: non eſt incredibile: ha
bet enim aliquam rationem: ideo & de alijs ſomnis ſimiliter vtiqꝫ quis arbitratur. Rō cōtra
nullam vero rationabilem cauſam videre ſc'ďm quam vtiqꝫ fiat hoc decredere facit.
nam deum quidem eſſe immitentem cum aliqua irrationabilitate & non optimis
& prudentiſſimis ſed quibuſlibet immittere inconueniens: ablata vero quæ a deo
cauſa: nulla aliarū conueniens eſſe videtur cauſa. de his quę ſecus herculeas colum-
nas & quę in boriſtene præuidere aliqua ſuper naturam videtur eſſe prudentiā inue
nire originem horum. ¶ Neceſſe igitur ſomnia vel cauſas eſſe vel ſigna eorū quæ 2
fiunt: aut accidentia vel omnia vel aliqua eorum vel vnum ſolum. dico autem cau- Diuiſo
ſam quidem vt lunam defectus ſolis vel laborem febris. Signum vero defectus ſtel exempla
lam ſubintrare/aſperitatem vero linguę febriendi: accidens vero aliquo ambulante
deficere ſolem. neqꝫ enim ſignū deficiendi hoc eſt: neqꝫ cauſa neqꝫ defectus ambu 3
landi: ideo accidentiū nullum neqꝫ ſemper fit neqꝫ vt multū. ¶ Sunt ergo ſomniorū Diuiſio
hic quidem cauſæ & ſigna velut eorum quæ circa corpus accidunt. dicunt quidem
& medicorum groſſi: quoniam oportet valde intendere ſomnijs: conueniens aūt
ſic exiſtimare: & artificibus autem conſiderantibus aliquid & philoſophantibus.
nam qui in die motus niſi magni valde fuerint: & fortes latent ſecus maiores qui in
vigilando ſunt motus: in dormiendo autem contrariū: etenim parui magni videnť
eſſe. manifeſtum autem ex his quę in ſomnijs accidunt: frequenter arbitramur enim
fulgura cadere ac tonitrua fieri: paruis ſonis in auribus factis & melle & dulcibus
ſaporibus perfrui tenui phlegmate defluente & ambulare per ignem: & calefieri ve
hementer paruo calore circa quaſdam partes facto: expergefactis aūt manifeſta hoc
modo ſe habentia. quare qm̄ parua omniū principia manifeſtū: qm̄ & ægritudinū
& aliarū paſſionū quę in corporibus dicunť fieri. manifeſtū ergo qm̄ neceſſariū hęc
in ſomnijs eſſe patentia magis ꝗ̄ in vigilando. ¶ Aut vero quædā quidem quæ in 4
ſomnijs fantaſmata cauſas eſſe ꝓpriorū cuiuſqꝫ actuū non eſt irrationabile: quemad Somnia
modū eīm debentes agere & in actibus exiſtentes aut olim agentes ſæpe recta his cauſæ
ſomnia intuemur & agimus. Cauſa aūt qm̄ ꝑparatus exiſtit motus a diurnis incho
ationibus: ſic rurſus neceſſe eſt eo qui in ſomno ſunt motus frequenter principiū eē
diurnorum actuum: eo quod præparata ſit rurſus & horum intelligentia in phantaſ
matibus nocturnis: ſic ergo contingit ſomniorū quædā ſigna & cauſas eſſe. ¶ Plu 5
rima vero accidentibus aſſimilanť maxime vt tranſcendentia oīa: & quorū non eſt Extrantia omnia

origo in nobis.Sed de nauali bello & de his quæ procul accidunt ſunt. de his enim
modo eodem ſe habere veriſimile eſt velut quando memoranti de aliquo contin-
git hoc factum eſſe. quid enim prohibet & in ſomnis ita: magis autem veriſimile
multa huiuſmodi accidere.quemadmodum igitur neq; meminiſſe de aliquo.neq;
ſignum neq; cauſa accidendi ipſum.ſic nec ibi poſt euentum ſomnij videnti neq; ſi-
ςυμπτωμα gnum neq; cauſa:ſed hęc ſymptoma:ideo multa ſomniorum non eueniunt. Sym-
i. accidens ptomata enim neq; ſemper neq; vt frequenter fiunt. ¶Omnino autem quoniã &
caſus aliorum animalium ſomniant quædam adeo vtiq; miſſa non erunt ſomnia:neq; fa-
6 Cõcluſio. cta ſunt huius gratia.daimonia tamen:natura enim daimonia non diuina.ſignũ au-
tem valde enim ſtulti homines præuidentes ſunt & recte ſomniantes tanq; deo nõ
7 innitente.¶Sed quorumcunq; quaſi loquax natura eſt & melancholica: multimodas
Somnia a natura viſiones videns:eo enim quod ſcd'm plura & multipharia moueantur cum theore-
matibus fortunati exiſtentes in his ſicut quidã rapiunt contendentes.nam quemad
modum & dicitur ſi multa iacias:alias diſpariter iacis:& in his hoc accidit. ¶Quo-
8 niam autem non eueniunt multa ſomniorũ/non eſt inconueniens: neq; enim eorũ
Cõcluſio. quæ in corporibus ſunt ſignorũ & cœleſtiũ veluti aquarũ & ventorũ: ſi enim alius
vehementior iſto accidit motus a quo futuro nõ ſit ſignum/& multa conſulta bene/
quæ fieri expediebat:diſſoluta ſunt propter alias digniores inchoationes.Omnino
enim non omne fit quod futurũ erat:neq; idem quod erat:& quod futurũ erat:neq;
idem erat & quod futurũ:veruntamen quidem principia dicendum eſſe a quibus
9 Cõcluſio. non perfecta ſunt ſigna:& ſigna nata ſunt hæc/aliquorũ quæ non fiunt ¶De his ve-
ro ſomnijs quæ non huiuſmodi habent origines,ſed dilationes vel temporibus vel
locis vel magnitudinibus vel horum quidem nihil:nõ tamen habentibus in ſeipſis
principia/qui vident ſomnia:niſi præuiſum fiat ab accidente: tale vtiq; erit magis:
quoniam vt dicit Democritus idola & defluxiones cauſans:quemadmodũ enim cũ
quis moueat aquam vel aerem:hoc aliud mouit & quieſcente illo accidit huiuſmo-
di motum prodire vſq; ad aliquid:illo quod mouit non pręſente ſic nihil prohibet
motum aliquem & ſenſum pertingere ad animas ſomniantes:a quibus ille idola fa
cit & defluxiones:& quaſcunq; contingit pertingentes magis ſenſibiles eſſe nocte:
eo quod quæ in die deferuntur diſſoluuntur magis:plus enim ſine turbatione aer
noctis eo ꝙ ſilentiores ſint noctes in corpore facere ſenſum propter ſomnum: ideo
& paruos motus intrinſecus ſentire dormientes magis q̃ vigilantes:hi vero motus
fantaſmata faciunt ex quibus præuident futura de huiuſmodi.Et ideo accidit paſſio
10 hæc quibuſlibet & non prudentiſſimis: in die enim vtiq; fierent & ſapientibus.ſi
Stulti deus eſſet mittens.ſic autem veriſimile quoſlibet pręuidere.nam intelligentia ho-
rum non eſt curis affecta:ſed tanq; deſerta & vacua ab omnibus & mota ſcd'm mo
uens ducitur.& quod quidem extatici præuident cauſa eſt: quoniam proprij mo-
Extatici tus non infeſtant.ſed longe proijciuntur. extraneos ergo maxime ſentiunt. quoſdã
Amici autem recte ſomniantes eſſe notos:de notis maxime præuidere accidit. eo ꝙ qui-
dem noti maxime pro ſe inuicem ſolliciti ſunt:quemadmodũ procul entes maxime
cognoſcunt & ſentiunt:ſic & motus.Notiorũ enim notiores ſunt motus.¶Melan
11 colici autem propter vehementiam quemadmodũ iacentes longe bene coniectant:
Melancolici & propter permutationem cito habitum imaginantur ipſi: quemadmodũ philegi-
dis poeta/& qui furioſi ſunt habita ſimilia dicunt & intelligunt: veluti venerem &

verem: & ſic copulant ad id quod longe. amplius autem propter vehementiã non repellitur eorum motus ab aliquo motu. ¶Artificioſiſſimus autem eſt iudex ſomniorum qui poteſt ſimilitudines inſpicere: recte enim ſomnia iudicare cuiuſq; eſt. dico autem ſimilitudines quoniã ſimilia accidunt fantaſmata eis quæ in aquis ſunt idolis: ſicut & prius diximus. ibi vero ſi multus fiat motus: non ſimul fit apparitio & idola veris: promptus vero erit emphaſes iudicare qui poteſt cito inſpicere & ſentire diſſipata & diſtorta idolorũ: quoniam eſt hominis vel equi aut cuiuſq; & ibi: itaq; aliquid poteſt ſimiliter ſomnium hic: motus enim impedit rectum ſomniũ. quid quidem igitur eſt ſomnus & ſomnium: & propter quam cauſam vtrunq; horum ſit. Amplius autem & de ea quæ in ſomnis eſt diuinatione dictum eſt. 12 Cõcluſio.

Explanatio te.

Reſoluit dubium an per inſomnia fiant diuinationes.

I. Diuinationem ex ſomnio fieri nec eſt pertinaciter aſſerendum / nec temere negandum: patet quia experientia quaſi eſt cognitum ex ſomnijs diuinari, Et contra nulla ratio videtur ſufficiens diuinandi ex ſomnijs: Et maxima ratio eſt pro diuinatione / quia ſomnia ſint immiſſa a deo: & q dicuntur eſſe interpretes ſomniorum in Boryſthene vel Gadibus / adhuc non eſt exploratum.

II. Somnia ſunt triplicia: aliqua ſunt cauſæ præuiſorum: aliqua ſunt ſigna: aliqua ſunt extraria & accidentia his.

III. Somnia aliqua ſunt cauſæ, aliqua ſunt ſigna operationis humanę: probatur q ſint ſigna: quia medici plurimum attendunt ſomnia & per hoc diſpoſitiones corporum: Et ratio eſt / quia motus deliteſcentes in corpore, & impediti motibus diurnis, in ſomno ſe manifeſtant: ſicut ſi humor tenuis flegmaticus fluat per loca phantaſmatũ / ſomniamus nos guſtare dulcia: Si humor colericus / ſomniamus nos eſſe in igne.

IIII. Somnia ſunt cauſæ probatur: quia ſicut ſomnia cauſantur ex operibus in die factis vel dictis: ita fortiter imaginantes, de hoc multum ſomniamus: q aliquando homo expergeſit: & ſurgit ad faciendum illud de quo habuit ſomnium.

V. Somnia aliqua impertinentia ſunt ad actus noſtros: Multa enim ſomniamus: quorum nullũ euenerunt / nec euenient.

VI. Somnia non immittuntur a deo. probatˀ quia & bruta ſomniant & pueri, non habentes vſum rationis: & ſcd'm quod quis magis eſt ſtolidus, mirabiliora habet ſomnia.

VII. A natura fiunt magis ſomnia: ſcd'm enim q aliquis eſt magis colericus, vel melancholicus, vel flegmaticus, ſcd'm hoc alia vel alia habet ſomnia: & caſu aliquando vnum ſomnium fit verum inter multa.

VIII. Non eſt mirum fallere ſomnia / etiam quę a natura eueniunt: probatur quia ſigna futurę tempeſtatis in cœlo aliquando fallunt: ita & in ſomnijs etiam naturalibus: vt qui habet ſomnium ambulare ſe in cœno: non ſemper corripitur putrido humore.

IX. Non inconuenit aliqua ſomnia fieri a corporibus cœleſtibus: quia virtus cœli influit in hæc inferiora: & ita poteſt moueri ſenſum communem: maxime quia tunc ſenſus communis non eſt impeditus: vt in influentia humida, ſomniamus ſubmerſionem, vel balneum aut huiuſmodi.

X. Scd'm hoc contingit nos diuinari ex ſomnio, ſiue oriatur ex virtute cœleſti, ſiue ex diſpoſitione corporis: patet ex dictis. Coroll.

XI. Quod aliquando rectius diuinantur de futuris inertes & maxime melancholici. ratio eſt quia magis abſtractiui ſunt: & minus impediuntur ab extrarijs: & ſi animum adiecerint circa vnam apparentiam: tunc fortificatˀ vis per complexionem & influentiam: ita & de extaticis, phanaticis &c̄.

XII. Optimus ſomniorum coniector eſt / qui valet acutius inſpicere & diſcernere ſpecies rerum: quia ſi ſunt clara ſomnia: tunc eo facilius conijcit: ſi diſtorta: eo difficilius habet perpendere de cauſa huiuſmodi ſomniorum.

Annotatio.

1. Herculis columnę fabulantur ab eo in fine terrę poſitę in hyſpanijs: alij ſentiunt duos montes e regione poſitos vnum in Aphrica, alterum in hyſpania, vbi mare mediterraneum ingreditur, dictas columnas Herculis: Antonius tamen Veronen. teſtatur in fine Atlantis hodie videri prægrandem ſtatuam æneam / quę Herculis dicatur.

1. Boryſtenes fluuius eſt Sarmaticus, influit Euxinum.

10. Extatici, arreptitij, furia correpti.

11. Philegides poeta, carmina ordinatiſſima edidit facile memorabilia.

Quæſtio.

An liceat per ſomnia diuinari?

Art. I.

Nota. I. Diuinationem large vſurpari pro prędictione futurorum: ſed apud Chriſtianos ſemper in malam partem ſumitur ait S. Hiero. ſuper Micheã: eſt enim ſuperſtitionis filia: & dæmoni copulatur: ideo exactior determinatio ad theologiã pertinet: de quo plura doctores diſtin. 7. ſecundi: & copioſe Franciſcus Picus Mirandulanus li. prænotionum. ¶ Vnde varia ſunt genera diuinationum: quia & necromantici ex cõiurationibus, characteribus & formis, reſponſa ſumunt: νεκρος mortuus dicitur: Et illi faciendo apparere figuras dicunt facere præſtigia: Nonnunquam hoc vident in varijs materijs, vt in ſpeculo, calybe, chryſtallo, vngue hominis: ita ſunt auguria, ſortilegia, chiromantica, geomantica, planetaria: de quibus omibus idem Comes Mirandulanus locupletiſſime ſcribit & doctiſſime.

Nota. II. Dæmonem cum idololatriam latiſſime propagaret, & diuinatoriam quoque extendiſſe: nã Telmiſſinum quendam refert Euſebius inueniſſe interpretationem ſomniorũ libro de præparatione euangelica: Vnde & Pythagorici & Platonici plurimum ſomnijs tradiderunt: hoc gentes ſuperſtitioſe obſeruarunt Chaldei, Aſſyrij, Ægyptij, etiã ipſi Romani non omnino contempſerunt, ſicut liquet ex Cicerone li. de diuinatione, & Gręci vt ex Apuleio patet: ſcripſerunt ea de re Dicearchus, Cratippus, Phemonoes, Melampus, Syneſius: quos omnes reijcit idem Comes vide li. 6. prænotionũ: Vnde Algazel multum laborat extendendo prophetiam ad naturalia: tamen mahumeticus ille eſt mihi ſuſpectus: ideo non aſſentior Ægidio Romano ſubſcribenti Algazeli, eſſe aliquam prophetiã naturalem in habentibus bonum ingenium, phantaſiam bonam & rectam, & abſtractionem a ſæcularibus curis: Vnde Algazel lib. 2. ſuæ philoſophiæ tract. 5. in fine ait: ſapientes ſunt medij inter vulgus & prophetam: nam ſapiens proximus eſt prophetæ: propheta proximus eſt angelo: & angelus proximus deo. & concluſit ibi. Neceſſe eſt prophetam eſſe.

Nota. III. Somniorum multiplex eſt cauſa: vna intrinſeca, vt per ſpecies a ſenſibilibus receptas, aut a complexione hominis cauſatas: ſicut ſitiens ſomnium habet de poculis: Alia eſt cauſa extrinſeca: & illa poteſt eſſe vel influxus corporalis, ſic fit ex immutatione aeris, cœli &c. Vel eſt influxus ſpiritualis: & ille poteſt prouenire a triplici cauſa, vel a deo, vel a ſpiritibus bonis, vel a dæmone: propheria dicitur quando a deo diuinitus inſpiratur, & imprimitur vel futurę rei euentus aut præteritæ: quomodo autem prophetia per gradus diuidatur: & quomodo dæmones poſſint imprimere ſpecies: remitto ad theologos, & ad Comitem prędictum vide doct. diſt. 7. & 8. ſecundi.

Articulus. II.

Concluſio. I. Per ſomnia prouenientia ex cauſa naturali intrinſeca vel extrinſeca licet diuinari: puta accenſionem coleræ, multitudinem humorũ, futuras febres, pluuias &c. patet quia illa ſunt in parte ſenſitiua, ipſam potentiam immutantes.

Concluſ. II. Per ſomnia prouenientia a deo licet prædicere futura: patet quia ſic Ioſeph ſomniũ Pharaonis explicuit Geñ. 44. Sic Daniel ſomnium Nabuchodonoſor Dañ. 2. Et in ſomnis moniti ſũt magi, monitus Ioſeph. de hoc vide doctο. theologos: eſt enim vltra crepidam philoſophicã: Vnde ſomnia Pharaonis & Nabuchodonoſor fuerunt immiſſa per angelos.

Concluſio. III. Ex ſomnijs fortuitis aut dæmone immiſſis diuinari eſt prohibitum & illicitũ: hoc eſt illicitum & a Chriſtiano debet eſſe alienũ: nam ſic ait Deutro. 13. Fictor ſomniorũ occidet. &. 18. Nec inueniatur inter te qui ariolos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia: & Eccleſiaſtici. 34. Somnia extollunt imprudentes: ne dederis illis cor tuũ.

Finis libri de ſomno & vigilia.

INCIPIT LIBER ARISTOTELIS DE LONGITVDINE ET BREVITATE VITÆ.

DE eo autem quod eſt, hoc quidem eſſe longæ vitæ anima- Intentio
lium, hoc autem breuis vitæ: & de vitæ totaliter longitudi 1
ne & breuitate conſiderandum cauſas. principium autem Quæſtio
conſiderationis neceſſarium poſt ex eo quod eſt dubitare
de ipſis. Non enim eſt palam vtrum alterum: aut idem cau
ſa omnibus animalibus & plantis eius quod eſt: hæc qui- Quæſtio
dem eſſe longæ vitæ: hæc autem breuis: & plantarum has ſecunda
quidem pauci temporis: has autem multum durabilem ha-
bere vitam. adhuc autem vtrum eadem quæ longæ vitæ: & quæ ſcd'm naturam ſana
natura conſtantium: aut ſeparata ſunt. Et quod breuis vitæ & langoroſum aut ſcd'm
quoſdã qdã languores appropinquant langoroſa ſcd'm naturã corpora his quæ bre
uis vitæ: ſcd'm quoſdam autem nihil prohibet langoroſos eſſe longæ vitæ exiſten-
tes. De ſomno quidem igitur & vigilia dictum eſt prius. De vita autem & morte Continua
dicendum eſt poſterius. Similiter autem de languore & ſanitate quantum adiacet tio ad aliũ
naturali philoſophiæ. Nunc autem de cauſa eius quod eſt: hoc quidem eſſe longæ librum
vitæ: hoc autem breuis vitæ ſicut dictum eſt prius conſiderandum. ¶ Sunt autem ha 2
bentia differentiam hanc tota genera & eorum quæ ſub vna ſpecie altera ad altera. Cõcluſio
Dico autem ſcd'm genus quidem differre: vt hominem ad equum: longioris enim
vitæ genus hominum ꝙ quod equorum. Scd'm ſpeciem autem hominem ad homi
nem. Sunt eñ & homines: hi quidem longæ vitæ: hi autem breuis vitæ: alteri ſcd'm
altera loca diſtantes. quæ quidem enim & calidis gentium longioris vitæ. quę aũt
in frigidis breuioris vitę: & habitantium autem eundem locum differunt. Similiter
aliqui qui hac differentia ad inuicem. ¶ Oportet autem accipere quid facile in natu 3
ra corruptibile conſtantibus: & quid quod non facile corruptibile: ignis & aqua & Cõcluſio.
his cognata non habentia eandem virtutem exiſtunt generationis & corruptõis cau
ſa in alijs. Itaq; & quælibet aliorum ex his entia & conſtituta participare horum na-
turam. Rationale aũt. quæcũq; quidem compoſita ex multis ſunt vt domus. De his
quidem igitur altera ratio. Sunt enim & proprię corruptiones multis exiſtentiũ: vt
ſcientia ſanitas & ægritudo: hæc enim corrumpuntur, non corruptis ſuis ſuſceptiuis/
ſed ſaluatis: & ignorantiæ quidem corruptio reminiſcentia & eruditio. Scientię aũt
obliuio & deceptio. ſcd'm accidens autem conſequuntur naturalibus quę aliorũ cor
ruptiones. Corruptis enim animalibus corrumpuntur & ſcientia & ſanitas quę in
animalibus. ¶ Propter quod de anima rationabitur quis vtiq; ex his. Si eñ eſt non 4
a natura: ſed quemadmodũ ſcientia in anima. ſic & anima in corpore: erit vtiq; ipſi Dubium
us & alia corruptio præter corruptionem qua corrumpitur corrupto corpore. Itaq;
quoniam non videtur talis exiſtens: & aliter vtiq; habebit ad corporis corruptõem
¶ Forte autem vtiq; quis dubitabit rationabiliter vtrum eſt / & incorruptibile erit 5
quod corruptibile: vbi ignis ſurſum: vbi non eſt contrarium. Corrumpuntur enim Dubium in vtrãq;
qui quidem inexiſtunt contrarijs ſcd'm accidens; eo ꝙ illa corrumpunť. interimunť partem

enim contraria ab inuicem. Scd'm accidens autem nihil contrariorum in ſubſtan-
tijs corrumpitur propter de nullo ſubiecto prædicari ſubſtantiam. Quare cui nõ eſt
contrarium: & vbi non eſt impoſſibile vtiq; erit corrumpi. quid enim erit corrum-
pens: ſi a contrarijs quidem corrumpi accidit ſolis: hoc enim nõ exiſtit: aut totaliter
6 aut hic. ¶ Aut hoc ſiquidem verum eſt: ſic autem non. impoſſibile enim materiam
Rñdet. habenti non exiſtere aliqualiter contrarium. omnino quidem enim ineſſe calidum
aut rectum contingit. omne autem eſſe impoſſibile aut calidum aut rectum aut al-
bum. erunt enim paſſiones ſeparatę. Si igitur quando ſimul fuerunt factiuũ & paſ-
ſiuum: hoc quidem ſemper facit: hoc autem patitur/impoſſibile non permutare: ad-
huc ſi neceſſe ſuperfluum facere: ſuperfluum autem contrarium: ex contrario enim
ſemper permutatio: ſuperfluũ autem aliquis prioris. Si autem omne expellit quod
actu contrarium: & ſi hic corruptibile vtiq; ſic, aut non: ſed a continente corrumpi
tur: ſiquidem ſufficiens ex dictis. Si autem non ſuperponere oportet quia ineſt ali-
7 Corol'. quid actu contrarium. Et ſuperfluum fit. ¶ Propter quod & minor flamma com-
primũ buritur a multa ſcd'm accidens: quia alimentum quod illa in multo tempore conſu
Secundũ Tertium mit fumum: hoc flamma multa cito. Propter quod omnia ſemper in motu ſunt
Quartum & fiunt: aut corrumpuntur. Continens autem aut cooperatur: aut operatur. Et
Quintum Sextum propter hoc tranſpoſita durabiliora quidem fiunt & paucioris durationis natura.
Æterna autem nuſq; quibuſcunq; contraria erunt. Confeſtim enim materia
contrarium habet: quare ſiquidem eius quod vel ſcd'm locum permutat. Si autem
8 quanti ſcd'm augmentum & decrementum. Si autem paſſionis alteratur. ¶ Erunt
Cõclusio. autem neq; maxima incorruptibiliora: equus enim homine breuioris vitæ neq; par
9 ua. Epeteia enim multa entomorum. Neq; plantæ totaliter animalibus. Epeteia
10 enim quædam plantarum. Neq; ſanguinem habentia. apis enim durabilior quo
rundam ſanguinem habentium neq; exanguia. malachia enim. Epeteia quidem ex
11 anguia. Aut neq; quæ in terra. & enim plantæ epeteia ſunt & alia greſſibilia: ne-
lege oſtrakina q; quæ in mari. Et enim ibi quæ breuis vitæ & oſtrakura & malakia. Omnino au-
tem longiſſimæ vitæ in plantis ſunt vt palma & cypreſſus. Et in ſanguinem haben
tibus animalibus magis q; exanguibus: & in greſſibilibus magis q; in aquatilibus:
quare & combinantibus in ſanguinem habentibus & greſſibilibus quę longiſſimę
vitæ ſunt vt homo & elephas: & vtiq; quæ quidem maiora vt ad plus eſt dicere mi
noribus longioris vitæ. etenim alijs accidit his quæ longioris vitæ magnitudo ſic
12 dictis. ¶ Cauſam autem de his omnibus hinc vtiq; quis contemplabitur. Oportet
Cauſa longe vitæ. enim accipere quod animal eſt natura humidum & calidum & viuere tale. Sene-
ctus autem frigida & ſicca: & quod mortuum. Videtur enim ſic materia corporum
exiſtentibus hoc calidum & frigidum: & ſiccum & humidum. Neceſſe igitur ſene-
13 ſcentia deſiccari. ¶ Propter quod oportet non facile deſiccabile eſſe humidum. &
Conditio humidi propter hoc pinguia imputribilia. Cauſa autem quod aeris: aer autem ad alia ignis.
prima. Ignis autem non fit putrefactus. ¶ Neq; ſurſum paucum oportet eſſe humidum:
Secunda facile ſiccabile enim quod paucum: propter quod & magna & animalia & plantæ
lege rurſum vt vniuerſaliter dicere longioris vitæ: vt quemadmodum dictum eſt prius.
Rationabile enim maiora plus habere humidum:

❡Non ſolum autem propter hoc longioris vitæ. Duæ enim cauſæ & quod quantũ Tertia
& quod quale. quare oportet non ſolum multitudinem eſſe humidi: ſed hoc & ca-
lidum: vt neq; facile congelabile ſit. Et propter hoc homines longioris vitæ magis
quibuſdam maioribus longioris vitæ deficiens multitudine humidi: ſi pluri ratõe 14
excedat ſcd'm quale q̃ deficiat ſcd'm quantum. ❡Eſt autem aliquibus quidem ca- Conditio
lidum pingue: quod ſimul facit non facile ſiccabile & non facile infrigidabile: quæ- calidi Prima
dam autem animaliũ habent humorem. ideo oportet firmum eſſe non leuiter cor- Secunda
ruptibile neq; ſuperfluum: interimitur enim quod tale aut languore aut natura con- Tertia
traria: aut eſt ſuperfluitatis virtus & corruptiua: hæc quidem naturæ: hæc autem par
ticulæ. ❡Propter quod coitiua & multi ſpermatis ſeneſcunt cito. Sperma enim ſu- 15
perfluũ & amplius deſiccat emiſſum: & propter hoc eſt mulus longioris vitę equo Corol. Sperma
& aſino. ex quibus genitus eſt. ❡Et femellę maſculis ſi ſint coitiui maſculi: propter Corol.
quod & paſſeres maſculi breuioris vitæ femellis. adhuc autem quæcunq; laborioſa Coroll.
maſculorũ propter laborem ſeneſcunt magis: deſiccat enim labor: ſenectus ſicca eſt 16 Coroll.
Natura eſt vt ad omne dicere maſculi fœmellis longioris vitæ. Cauſa autem quia ca autoritas.
lidius animal maſculus eſt q̃ fœmella. Eadem autem in calidis longioris vitę ſunt q̃
in frigidis locis propter eandem cauſam: propter quam quidem & maiora & maxi
me notabilis magnitudo animaliũ ſolidorum ſcd'n naturam: propter quod & ſer-
pentes & ſaurę & ſolidota magna in calidis locis: & in rubro mari oſtracoderma lege ſaurę i. lacertę
augmenti enim calida humiditas cauſa & vitæ. in frigidis autem locis magis æquũ
humidum quod in animalibus eſt: propter quod facile congelabile. quare hęc qui-
dem non fiunt omnino animaliũ quæ pauci ſanguinis vt ſanguinem habentium in
his quæ ad arctum locis neq; greſſibilia in terra: neq; aquatilia mari. hæc autem fi-
unt quidem: minora autem & breuioris vitæ. aufert enim congelatio augmentum.
❡Alimentũ autem non ſumentia & plantæ & animalia corrumpunt. conſumit eñ 17 Cõcluſio.
ipſum ſeipſum: quemadmodũ enim multa flamma comburit & corrumpit paucã:
eo q alimentum conſumat: ſic naturale calidum primo digeſtiuũ conſumit mate-
riam in qua eſt: aquatilia autem greſſibilibus minus longæ vitæ: non quia humida
ſimpliciter: ſed quia aquoſa. tale autem humidum facile corruptibile: quia frigidũ &
congelabile de facili. Et exanguia propter idem ſi non magnitudine recompenſet.
neq; eñ pinguedinem habet. neq; dulce. in animali autem quod pingue dulce. pro
pter quod apes longioris vitæ alteris maioribus animalibus. ❡ In plantis aũt ſunt 18 Cõcluſio
quæ longiſſimę vitæ: & magis q̃ in animalibus. Primum quidem quia aquoſa mi-
nus: quare non facile congelabilia. Deinde habent viſcoſitatem & frigiditatem &
ſicca & terreſtria exiſtentia. non tamen autem habent facile ſiccabile humidum. De Cauſa h⁹.
hoc autem quod eſt naturam arborum eſſe durabilem oportet accipere cauſam: ha-
bet enim propriam ad animalia præterq; ad antoma. Iuuenes enim ſemper plantæ lege ana-
fiunt: propter quod multi temporis: ſemper enim alterę germinationes. hæ aũt ſe- toma. i. in ſecta
neſcunt: & radices ſimiliter ſed non ſimul. Sed aliquando quidem ſolus ſtipes & ra
mi perierunt: alteri autem iuxta nati ſunt. Cum autem ſic fuerint radices: aliæ gene-
rantur: & ſic ſemper manet hoc quidem corruptum: hoc autem factum: propter qd' 19
longæ vitæ. ❡Aſſimilantur autem plantę anatomis: ſicut dictum eſt prius: diuiſæ Aſſimila-
enim viuunt & duo & multa fiunt ex vno. Etoma aũt vſq; ad viuere peruenerunt: tio & differentia.
multo autem non poſſunt tempore. non enim habent organa: neq; facere poteſt ipſa lege ento-ma

Rō diuer∫itatis principium in vnoquoq;:quod autem in planta poteſt: vbiq; enim habet radicem & germen potentia:propter quod ab hac ſemper prouenit:hoc quidem nouum:hoc autem ſeneſcens modico aliquo differentia in eſſe longæ vitæ.ſicquemadmodum quæ abſplantantur.Et enim in abſplantatione modo aliquo dicet vtiq; aliquis eadem accidere.Particula enim quidem quę abſplantatur. in abſplantatione quidem igitur ſeparans accidit hoc:ibi autem per contrarium.Cauſa autem quia ineſt vbiq;

20 Cōclusio. principium virtute exiſtens.¶Accidit autem idem in animalibus & plantis.in animalibus enim longioris vitæ maſculi vt in pluribus:horum autem ſuperiora maiora ꝙ inferiora.magis enim nanus maſculus ꝙ fœmella. in ſuperiori autem calidū. & frigidum in inferiori: & plantarum quæ capite graues longioris vitæ: tales autem quę non epeteia ſed arboroſa.Superius enim plantæ & caput radix eſt. Epeteia autem ab inferius & fructum accipiant augmentum.ſed de hoc quidem ſcd'm ſe in

Epilogus. his quæ de plantis determinantur.Nunc autem de alĳs animalibus dicta eſt cauſa de magnitudine vitæ:& de vitæ breuitate.reliquum autem nobis conſiderare de iuuentute & ſenectute:& vita & morte: his enim determinatis finem vtiq; habebit quæ de animalibus methodus.

Explanatio textus.

Inquirit hoc libro Ariſtot. omnis philoſophię princeps, de corpore viuente ſcd'm quod naturaliter durabile eſt.

I. Inueſtigando breuitatem & longitudinem vitę, ſupereſt dubitatō:an eadem ſit cauſa longitudinis vitæ in animalibus & plantis: alia dubitatio eſt, an eadem ſit cauſa ſanitatis & longitudinis vitæ.

II. Varietas illa vitæ debet expendi per varietatem ſpecierum, & per varietatem indiuiduorum: quia homo diutius viuit equo. & Indus diutius viuit Mauro vel Lybio.

III. Ex elementis ſumenda eſt corruptio elementorum:nam proximiora elementis faciliꝰ corrumpuntur: ſicut inter formas qualitates primæ citius alĳs corrumpuntur: alia corrumpuntur per ſolam abſentiam conſeruantis.

IIII. Quæſtio eſt.an anima habeat duplicem corruptionem/ſicut ſanitas. Reſpondeo, Non:ſed anima ſolo ſuſceptiuo corrumpitur.

V. An corruptibili poſſit aſſignari locus:vbi ipm ſit incorruptibile:apparet quod ſic:nam ignis in orbis lunæ concauo, non corrumpitur.

VI. Reſponſio. quod nihilominus eſt ſemper corruptibile:quia corruptio fit a contrario: modo habens materiam vbiq; reperit contrarium, immo ipſum continens tandem corrumperet/ſi nihil aliud eſſet.

VII. Infertur primo. Magnum ignem extinguere minorem: & hoc non eſt per contrarietatem/ſed magnus ignis abſumit materiam minoris. Secundo, hinc fit vt omnia viuentia ſint in continuo motu, fiant & corrumpantur ſcd'm ſe tota vel partes. Tertio, corpus continens plurimum iuuat ad corruptionem & generationem. Quarto, Inde tranſplantata & tranſmigrantia. aliquando fiunt durabiliora, aliquando minus. Quinto, hinc æterna ꝙa incorruptibilia, non habent contrarium. Sexto, ꝙa materia habet in ſe contraria: ideo ex ea compoſitum eſt corruptibile.

VIII. Maiora corpore ob hoc non ſunt durabiliora: patet de homine & equo: & homine paruo & magno.

IX. Plantæ non ſunt vniuerſaliter durabiliores animantibus. probatur de epiteis.

X. Neq; habere ſanguinem vel non habere eſt cauſa longæ vitæ. patet de apibus durabilioribus aliquibus animalibus.

XI. Aquatilia non ſemper ſunt longæuiora terreſtribus: Iſta enim probantur de cupreſſo, palma, ceruo.

XII. Cauſæ longæ vitæ ſunt calidum & humidū: breuioris vitæ frigidum & ſiccum. omnia enim ſaluantur calido & humido.

XIII Humidum viuificans, ſic debet eſſe diſpoſitum: primo debet eſſe impucribile: & ſic erit pingue. Secundo debet eſſe multum, non paucū. Tertio ꝙ ſit calidum & non ſuperfluum.

XIIII. Calidum viuificans debet eſſe tale: primo quod ſit pingue. Secundo quod firmum. Tertio quod non ſuperfluum: ita quod proportionetur humido.

XV. Exceſſiue coeuntia cito ſeneſcunt. patet quia deſiccantur. Corollarium. Hinc mulus eſt longioris vitæ aſino vel equo/ quia non coit: contra de paſſerculis. Corollarium. Hinc laborioſi citius deficiunt: quia deſiccantur.

XVI. Inter animalia frequenter mares ſunt durabiliores fœmellis: & nati in regionibus calidis, durabiliores ꝙ in frigidis: ideo ad ſeptentrionem ſūt animalia minora & breuioris vitæ ꝙ ad auſtrū.

XVII. Hinc ſumentiá cibum nō ſumentibus, greſſibilia aquatilis, & habentia ſanguinem, non habentibus, cōmuniter ſunt vitę longioris.
XVIII. Aliquę plantę diutius viuunt animalibus: patet de his qui habent humidum viſcoſum: nec facile gelantur, nec exſiccantur: Secundo quia plantę quotannis ſe renouant, germinando: & rami reſecti, repullulant.
XIX. Plantę aſſimilantur animalibus inſectis: licet differant: quia quacunq; parte ſecentur plantæ regerminant/non ſic annuloſa: & ſectę plantę diu viuunt/ſed non ſecta annuloſa: nam rami etiam reſecti, & implantati/nouas radices faciunt: habet em̄ in ſe virtutem ſeminalem potentem ſe radicare.
XX. Frequenter animalia & plantæ / quę habent ſuperiora maiora ſunt diuturniora, habentibus minora: Nam hic apparet calidum eſſe maius: hinc maſculi ſunt longioris vitæ, quia habent ſuperiora maiora / fœmellæ inferiora maiora: liquet etiam in nanis: quorum plures ſunt maſculi q̄ fœmellæ: liquet & in plantis: tamen radices ſunt in eis ſuperiores, & rami inferiores.

Annotatio.

Epeteia, toties in litera repetita ſunt quę annue creſcunt & cadunt, ἐπετειος id eſt annuus.
1. Philoſophus non vult tranſcendere metā phyſicæ: quia vlteriora pertinent ad medicinam: hinc illud vulgatum. vbi phyſicus deſinit: ibi medicus incipit.
2. De varietate durationis vitæ lubet recenſere Vergilium,
Per binos deciesq; nouem ſuperexit in annos
Iuſta ſeneſcentum, quos implet vita virorum
Hos nouies ſuperat viuendo garrula cornix
Et quater egreditur cornicis ſęcula ceruus
Alipedem ceruum ter vicit coruus: & illum
Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales
Quam nos perpetuo decies peruertimus æuo
Nymphæ hamadryades: quarū lōgiſſima vita eſt
Hæc cohibet fines viuacia fata animantum
Cætera ſecreta nouit deus arbiter æui.
3. De obliuione adde illud apud Solinum de meſſala Romano: qui per ægritudinem etiam proprij nominis oblitus eſt.
4. De anima quid ſentiat Ariſtoteles diximus libro de anima.
11. ὀστράκινος, id eſt teſteus.
11. μαλακια, id eſt mollia languida.
16. Oſtracodermi i piſces habentes cutem teſteā.
16. Arctum. i. ſeptentrionem.

Explicatio ſcholaſtica.

An calidum & humidum ſint cauſæ longæ vitæ?

Articulus. I.

Nota. I. Quod pro repetitis habentes/quę li. de generatione & corruptione diximus de modo nutritionis & augmentationis pauca dicamus propoſito deſeruientia: quia magis ſpecialis tractatus pertinet ad medicos: vnde ſecludimus hic vitam/quo modo theologi loquunt̄: vbi peccato moritur anima: loquimur hic de vita naturæ: Vita autem prima eſt ipſa anima: Vita ſecunda eſt operatio vitalis: nam & viuere in viuentibus eſt eſſe. vide li. 2. de anima: at ſicut vita eſt quoddam poſitiuum: ita eius priuatio eſt mors: quamuis cōmuni vſu mors ſit priuatio vitæ primæ, non ſecundæ.

Nota. II. Ambigi in quæſtione de cauſis longæ vitæ: Nō hic inquirimus de cauſa vniuerſaliſſima, deo: non de vniuerſali cœlo & aſtris: & præcipue nobis non eſt curæ / quod planetarij deſcribunt, Hylec & Alcohoden: quę aſtrologorum præſagia præceptor noſter autor Margaritæ philoſophicæ Gregorius Reiſchius ſatis confutauit, poſt illud lumen doctrinarum Ioan. Picum: Non etiam hic inquirimus alias cauſas extrinſecas proximiores/vt ſunt locus continens, diſpoſitio aeris & loci, qualitas cibariorum &c̄. quę omnia medicum exigunt examen: dumtaxat de cauſis proximis & intrinſecis nobis cura eſt: & hæ ſunt calidum & humidū: Nam omnes experimur animalia debilis caloris citius ſubiacere corruptioni: Etenim hyeme muſcę nullæ apparent: quoniam emoriuntur, ob caloris naturalis defectum: ſic æſtate nimium arida, herbæ, flores, gramina, plantæ areſcunt: idem de ſolo arido/in quo ſata citius deficiunt.

Nota. III. Ariſtotelem ſatis luculenter depinxiſſe/quale humidum & calidum eſſe debeat, longitudini vitæ proſpiciens: in quibus ante omnia expende: vt illa ſint proportionata: nam vtcunq; horum aliquid ſuperauit: æque mortem minatur: Nam & humidum nimium ſuffocat calorem: & nimius calor conſumit humidum: quo exalato ſequit̄ mors Corollarium. Sequitur illud humidum non eſſe aqueum: nam ſic mulieres eſſent longæ vitæ: ſed eſt humidum pingue & ſubtile aereum. Corollarium. Illud calidum non eſt igneum: patet quia nimis eſſet aduſtiuum & contrarium humido: ſed eſt calidum mixtum/ſicut humidum/magis tamen aereū: poſſes tamen dicere eſſe humidum & calidū complexionale. Corollarium. Multum coeuntia ſunt breuis vitæ/quia humidum radicale emittitur, & viuens deſiccatur. Corollarium. Laborioſa cito moriuntur: quia ex motu laboris fit calefactio/qua humidum abſumitur. Corollarium. Hinc poſt multum laborem & poſt multum coitum/ inceſſit magna cupido bibendi.

Nota.IIII. Q̃ conſectarium eſt ad prædicta, triplicem eſſe caliditatem/ſic & triplicem humiditatem.ſ.elementarem, mixtam, & vitalem: hoc iuuat pro tanto: quia experimur calorem extrinſecum elementarem putrefacere, velut accidit carnibus in æſtate: qua de re neceſſario alius eſt calor intraneus/qui vegetat & conſeruat: Hinc in diuerſis animantibus variatur velut cibus; quod enim vni ſuaue eſt & ſanum/alteri venenum eſt, vel amarum: rideas tribulos aſini, cum irriſibili Craſſo. ſimiles habent labra lactucas. ¶ Vnde ſequitur ſimul poſſe eſſe in eodem corpe, calorem elementarem, mixtum, & complexionalem.

Articulus.II.

Concluſio. Omne animal viuens ſcd'm quamlibet partem quantitatiuam, habet calidum & humidum, modo in notabilibus explicato: nec debent vel poſſunt gradus caliditatis exprimi/cum ranæ etiam congelatę viuant: Et ita corpus ſic qualificatum & proportionatum in calido & humido eſt ſubiectum verum & proprium vitæ, liquet ex Ariſtot. in textu.

Articulus.III.

Dubium eſt: quibus regionibus habitatio conferat pro longa vita? Reſpondetur, nolumus hic extendere de complexionibus: quia temperata in ſpecie, vtcunq; ſit habetur melior: tamen ad dubium dicitur: cæteris paribus, animalia eſſe diuturniora in regionibus frigidis vbi fortificat calor per antipariſtaſim/q̃ in calidis: vbi calor exalatur: hinc Ariſtot. in problematis, ait fortiores & animoſiores eſſe homines in ſeptentrione/q̃ in meridie: Tamen regio temperata eſſet ſelectiſſima: verum quod habentia calorem imperfectum vt ſerpentes & piſces fiunt maiora in regione calida: Sic homines ſubtiles & debilis caloris, diutius viuunt in locis calidis q̃ frigidis: Reliqua dominis merito venerandis medicis commendentur.

SOLI DEO GLORIA IN EXCELSIS.

Excuſa in officina Sigiſmundi Grym̄ Medici,
& Marci Wirſung Auguſtæ Vindelico
rum. Decimoſexto Cal. Apriles.
Anno reſtaurationis huma
næ. M.D.XX.

9101